
6
9 N

ETYMOLOGIÆ SACRÆ GRÆCO-LATINÆ,

SEU

E GRÆCIS FONTIBUS DEPROMPTÆ.

In quibus omnia penè vocabula ab Hellade oriunda, ad Theologiam Positivam, Scholasticam, & Moralem spectantia, in Didacticis, Polemicis, & Hieroistoricis magis obvia, explicantur, enucleantur, variis eruditionibus illustrantur.

Opus non solùm Theologis, & Concionatoribus perutile; sed & Philosophis, & omnibus Literatis, præsertìm linguæ grecæ imperitis, magnoperè proficuum.

AD MAJOREM STUDIOSORUM COMMODITATEM DUO INDICES EXARATI:

Unus locorum S. Scripturæ in hoc Opere citatorum, & sæpiùs cursim expositorum; alter rerum, & verborum, eorum saltem quæ extrà ordinem alphabeticum continentur.

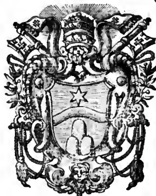
Ad Sanctissimum, ac Beatissimum Patrem D.N.

CLEMENTEM XI.

PONT. OPT. MAX.

ELUCUBRATIONE

P. NICOLAI DU MORTIER TORNACENSIS,
Olim in Almâ Universitate Lovaniensi, in celebri quatuor Pædagogiorum Concursu, inter Primos Promoti, nunc verò Religionis Clericorum Regularium Ministrantium Infirmis Theologi, & Generalis.



ROMÆ, Ex Typographia Jo: Jacobi Komarek Bohemi, propè Turrim de Grillo, MDCCIII.
SUPERIORUM PERMISSU.



SANCTISSIMO, ET BEATISSIMO PATRI NOSTRO, AC DOMINO

CLEMENTI XI.

SUMMO HIERARCHÆ, OPTIMO, MAXIMO,

NICOLAUS MORTIERIUS

Omnimodam, & perennem felicitatem.

TYMOLOGIÆ SACRÆ Gręco-latinæ, PATER SANCTISSIME, vix è calamo caput exerentes, audaculæ lampyrides in lucem prodeuntes, suæ pu-

ſillitatis, & originis, ſat vereor, immemores, ad clariſſimum lumen tuum advolare geſtiunt: quâ fiduciâ, quâ fronte, majorem innoxiè ſplendorem ambientes, ut ingenuè fatear, prorsùs ignoro. Forſitan exiguitatis innatæ ſatis conſciæ, M. Areopagitæ authoritati innixæ, quòd ſicut *in Divinis negationes quidem veræ ſunt, affirmationes verò nequaquàm tantis arcanorum latebris congruunt*, cùmque illa ſit rerum inviſibilium, ſacrarum, adeòque ſummarum *convenientior expreſſio*, quæ per minora, viliora, & magis *diſſimilia ſigna monſtratur*, hincque ſit quòd per creaturas inferiores meliùs divina, & ſupernaturalia repreſententur; ità quoque illis videatur de ſacroſanctâ, ſupremâ, & verè divinâ Apoſtolici Culminis Dignitate ſentiendum: quòd cùm nil magnum, nil dignum, nil congruum ad tantæ Majeſtatis Thronum adferri queat; gratior ſinceritas, ſincerius obſequium, obſequentior humilitas, humilior diſparitas, maximè diſpar, & ſemper infinita diſtantia ex rebus minimis feliciùs innoteſcat. Forſitan ſuarum virium inopiam agnoſcentes illûc Naturâ duce proſiliunt, ubi ſupereminentium Dotum affluentiam ſuſpiciunt, atque latinæ & grȩcæ Eloquentiæ, ſed ſolidæ & ſacræ, cujus ipſæ rivuli perexiles, fontem agnoſcunt puriſſimum. Aut etiam fortaſſis animoſiores factæ, quòd inter ipſas, & ſuper ipſas audentior aſſurgat aliqua, quæ propiorem acceſſum ſibi nonnullo jure vendicat ad infimum Supremi in Terris Solii gradum. Nec planè, ni fallor, immeritò: cùm inter cȩteras Galaxia, γαλαξίας, illam indicet Viam Lacteam, in sereniſſimo Firmamento mirabili ſplendore, innocenti candore, aureâ ſinceritate collucentem, in nobiliſſimæ Domus ALBANÆ Inſignibus, per auream faſciam, cȩleſti hieroglyphico ſatis expreſſam. Quamvis hæc aliis verus Zodiacus, ζωδιακὸς, quem Sol Juſtitiæ in ſplendidiſſimis nobiliorum Virtutum ſignis beneficentiſſimâ luce percurrit, ſudo cȩlo, ſine ullis paſſionum nebulis comparens, poſſit videri. De quo in Moribus tuis Apoſtolicis veraciter efficto (cujus etiam ſpecimen in terrâ delineare juſſiſti gratiſſimum) planè mirabundus illa Dei verba dicere poſſem: *Nunquid noſti ordinem cȩli, & pones rationem ejus in terrâ?* De illâ profectò cecinit Ovidius:

De Cȩl. Hier. c. 2.

Ibidem.

Job. 38. 33.

Eſt

Est via sublimis cęlo manifesta sereno, Metamorph. l.1.
Lactea nomen habet, candore notabilis ipso:
Hâc iter est Superis ad magni regna Tonantis.

Ista Galaxia tota candida, tota lucida, tota splendida, ALBANIS adeò propria, & ingenita, in eorum Stemmate tam claro penicillo adumbrata, ita virtutes avitas exprimit, ut nil aptiùs dici posse humiles Etymologiæ ferè sibi persuaserint. Hâc Viâ Lacteâ, quâ iter est Superis, & itur ad Superos, iter sublime carpunt, atque lucido Albore, & splendenti Candore allectæ, & illectæ, tam longè suprà seipsas mecum feruntur. Noverunt enim Galaxiam, prout Astrologi moderni tuborum opticorum beneficio explorarunt, innumeris Stellis esse compactam, quæ Virtutes tuas, BEATISSIME PATER, omnem mensuram, numerum, & pondus exuperantes tot micantibus radiis candidissimè describunt: & eas cum Orbe Universo eminùs, ut par est, admirandi, & cominùs, si fas est, venerandi summo tenentur desiderio. Eas, inquam, in Te, qui mirâ Dei providentiâ illius vices geris, qui est *Candor lucis æternæ*, & in tuo Firmamento verè cęlesti, & hyacinthino, ὑακινθίνῳ, semper firmo, constanti, incorruptibili, à terrenis exhalationibus inalterabili. Quod quidem in tuis gentilitiis effulget Insignibus, sed nobiliùs in Animâ tuâ, & ornatiùs quàm illa vestis Poderis, ποδήρης, quæ tota hyacinthina summum Hebręorum Pontificem augustè ambiebat. Adsunt quoque regiarum pretiosissima tuarum malogranata virtutum, & aurea tintinnabula, non obscurè per montes aureos infernè designata, famæ probatioris, & veracioris, quæ per totum Mundum, vel surdis mentium auribus, sonum edunt gratissimum. Ità luculenter omnibus, iis etiam, qui magis auribus pruriunt, heterodoxis, tuæ heroicæ Aretæ, ἡρωϊκὴ ἀρεταὶ, seu majorum Heroum Virtutes (sanè cęlestes & divinæ, juxta Peripateticum, & Angelicum) insonant harmoniosæ: dum velint, nolint, Aristarchi morosiores in Te fatentur, & mirantur stupendam in abnuendâ excelsissimâ Dignitate, tot precibus oblatâ, Constantiam: adeò demissam, etiam undique Purpuratorum votis arridente Cœlo, Modestiam: tam profundam in Urbis, & Orbis summâ veneratione Humilitatem: imperturbabilem in maximâ temporum inquietudine, ac terrore, Tranquillitatem: indefessam in tantâ

Sap. 7. 26.

Arist. 7. Eth. c. 1. & 5. D. Th. 1. 2. q. 68. a. 1. ad 1.

cu-

curarum gravifsimarum varietate Vigilantiam: invictum, & femper pacificum, in tot, tantifque irrequieti Martis rumoribus, Animum: planè mirandam Communis, & Clementiffimi Patris, ad Aftrææ bilancis examen, in tali rerum periftafi, affectuum Æqualitatem: inauditam ad Chariffimi populi levamen, in magnis ærarii publici anguftiis, Mifericordiam: tam laudabilem in uberrimâ bonorum afffuentiâ Parfimoniam, & Temperantiam. Sed quid plura? cuilibet æquo rerum æftima-
Gen. 15. 5. tori haud hæfitanter dicam: ***Sufpice cęlum, & numera*** iftius Galaxiæ *ftellas fi potes*.

Attamen, inter alia tam excelfi Firmamenti fidera non tacenda, SANCTISSIME PATER, Tua præclarifsimi ftemmatis Cynofura, κυνόσουρα: una fublimior illa ftella, unicè fuper omnes effulgens, & periclitantibus clementer affulgens, omnium benigniores influxus, & lucidiores radios eminenter complectens, pavidis Etymologiis meis ad iter arduum vires & animos addens, eas ad Clementiæ portum, & Gratiarum littus optatum deductura. Hîc ipfę me fiftunt, & mecum ad facrofanctos pedes tuos totum Orbem Catholicum, Numen quod in Te, Dei utique locum Tenente, fummè refulget, adoraturum fiftere contendunt. Ecclefiam nempe Latinam, & Græcam, fub quibus omnes aliæ Orthodoxæ comprehenduntur, ad Apoftolicum Solium promptas vocant, libentes adducunt, & piè profternunt obfequentifsimas. Ab ipfis femper duræ Synagoga cervicis excluditur, nec inter Etymologias facras ingredi permiffa: & ideò ad marginem vocabula hebraica foris adnotata, ut fi quando infelix ancilla cum filiis fuis refipifcere vo-
Ifai. 49. 23. luerit, ingrediatur, & dum hi *vultu in terram demiffo adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent*, ad falutaria, & felicia ofcula admittantur. Nec penitùs de talium converfione, fub fauftifsimis aufpiciis tuis, defperandum: & intereà fuum montem Libanum pro tuarum Virtutum aptifsimo, & floridifsimo fymbolo nobis exhibent. Libanus etenim, ab ipfis Levanòn, feu Lebanòn à Candore dictus, cum *aleph beeman-*
לְבָנוֹן *tico*, feu nominis, aut cognominis formativo, & *fcevà quie-*
אַלְבָנוֹן *fcente*, ALBANŌN gloriosè producit (quafi ALBANORUM
לָבֵן abbreviatum) à radice *Lavàn*, quæ in conjugatione Hiphil
אַלְבִּין ufitata in futuro facit *Albìn* ideft *albefcam*, aut in noftro Textu Pfalmi 50 *dealbabor*; fatis innuens, non folùm nomen tuum

tuum illius Cedris esse dignissimum; sed etiam omnes Libani
flores, & ligna tuas incomparabiles Virtutes adumbrare, & de
vero quoque veri Messiæ Vicario enunciari posse, *Gloria Li-* Isai.35.2.
bani data est ei. Universalis igitur Ecclesiæ non exigua sym-
bola tenues gerunt Etymologiæ, & ad Maximum Sacrorum
omnium Hierarcham sacrum ferunt tributum. Nec aliis ter-
minis Propheta Malachias, quàm Ortu, & Occasu, Græciâ,
& Latio, totam Ecclesiam Catholicam prædixit, expressit,
& conclusit: dum Sacrificium Eucharisticum per universum
Orbem in Gentibus celebrandum annuncians, dixit: *Abor-* Mal.1.11.
*tu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in
Gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini
meo oblatio munda.*

Ita quidem etiam, BEATISSIME PATER, Etymolo-
giæ sacræ, Tuæ Sanctitati oblatæ, amico fœdere inter Latium
& Græciam junctæ, pacis universalis, tantis votis exoptatæ,
tot precibus expetitæ, tam efficacibus mediis exquisitæ, non-
nullum nobis afferunt præsagium. Jamque verus Irenarcha,
εἰρηνάρχης, Christi Domini, qui est *Princeps pacis*, perfectus Is.9.6.
imitator, ab ipsis ubique Gentium es acclamandus. Aut etiam
dum mores amati Gregis emendas, grassantes hæreses extin-
guis, Schismaticorum unionem exquiris, omnes verbo & exem-
plo viam salutis doces, de Te dicetur: CLEMENS *Salomon* Hier.Ep.103.
*pacificus, & amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet,
Ecclesiam jungit & Christum*. Et his quidem, PATER SAN-
CTISSIME, permotus Etymologias Greco-latinas sivi ad Bea-
titudinem Tuam advolare, quæ me cum meâ Religione, tot
gratiis à tuâ Clementiâ receptis, maximè Tibi devinctâ, secum
rapuere, & ut augustissimo Tuo Nomini (perennem Aposto-
licam Protectionem, sub quâ jam ab exordio suo illa consti-
tuta fuerat, supplex deprecaturus) eas sacrarem, evicere. Sed
hęc omnia majori eâ, quam sibi nudæ, & infacundæ arro-
gant Etymologiæ, indigent eloquentiâ: dum linguas disertiores
cogunt obmutescere. *Si ergò in Divinis*, ut cum Dionysio
repetam, *negationes quidem veræ sunt, affirmationes verò ne-
quaquàm tantis arcanorum latebris congruunt*; in hisce quæ
omnem humanam eloquentiam longè superant præstat silere,
quàm in tam sublimibus abjectas *involvere sententias sermo-* Job.38.2.
nibus imperitis. Tibi certè SANCTISSIME PATER, optimè
adap-

adaptantur illa regii Prophetæ verba, juxtà Textum Hebrai-
Psalm.64.2. cum: *Tibi silentium laus*, ubi Noster habet, *Te decet hymnus.*
Sileat itaque lingua, & dum elinguis fio, maximè Te laudibus extollo, cujus Sacrosanctæ Majestati potiùs convenit humillimum silentium, quàm disertissimum eloquium.



Imprimatur, si videbitur Reverendiss. Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

Dominicus de Zaulis Episcopus Verulanus V. Gerens.

Elegantissimum hoc Opus, Authoritate Reverendissimi P. Magistri S. P. Apostolici revisum, repertum fuit omnibus numeris absolutum, nemini sanè nocuum, immò cunctis eruditis perutile, suoque demùm sapientissimo Authore non minùs quàm publicâ luce dignissimum. Sic censeo, Romæ 12 Julii 1701.

D. Alexander Redarbini S. Th. D.

De mandato Reverendissimi P. Paulini Bernardini S. P. A. Magistri ego infrascriptus legi librum sub titulo, *Etymologiæ Sacræ Græco-latinæ*, Authore Reverendiss. P. *Nicolao du Mortier Præfecto Generali Clericorum Regularium Ministrantium Infirmis*. Et librum hunc mihi licebit appellare lapidem è monte omnis eruditionis desectum, qui in terram Litteratorum decidens, Ecclesiæ Latinæ ac Græcæ utrumque jungit angulum, nisi universaliùs, & veriùs dicatur, quod utrumque jungat angulum totius eruditionis prophanæ, ac sacræ. Nam Encyclopædiæ ritu, & energiâ (quam Author ipse mirabiliter explicat pag. 212.) mille cingitur nominum millibus, veluti margaritis. Hæ scalpri operosioris ictibus, & plurium annorum tunsione indefessâ, Authoris politæ malleo, construunt molem omni ævo suspiciendam: & aptis junctæ nexibus, ita locantur, ut moles inde consurgens dicenda sit sapientiæ tum Latinæ tum Græcæ Domus. Illam intrare nemini periculosum, quia nihil continet dissonum Fidei, aut bonis moribus; at imò consonum omne. Ut autem neque sit arduum, sed omnibus facilè pateat, censeo, ad publicam Latinorum, & Græcorum utilitatem, non solùm posse imprimi; imò quòd imprimatur egregium hoc opus, interesse plurimùm. Hac die 15. Novembris 1701.

Franciscus Maria Campionus Ordinis SS. Trinitatis Redemptionis Captivorum Apostolicus Cleri Examinator.

Imprimatur.
Fr. Paulinus Bernardinius Ord. Prædicatorum Sacri Apostolici Palatii Magister.

In Reverendissimi Patris
NICOLAI DU MORTIER
Generalis Cl. Reg. Ministr. Infirmis Eruditissimum librum Etymologiarum

OCTASTICHON.

Proditur excultus vario virtutis amore,
Ingeniique novâ conditus arte liber.
Solvitur hîc etymon vocum; tum dogmata rebus
Intermixta sacris vox brevis una docet.
Scripta, fidem, mores, loca, jura, virosque, Deumque,
Artes & linguas, tempora, plura docet.
Hinc tibi pro centum valeat, pro mille libellis,
Hunc lege, qui doctus, qui pius esse cupis.

F. M. M.

AD LECTOREM.

PAucis te volo, Lector Benevole, cùm pluribus omnes in Prolegomenis alloquar. Et hæc inprimis, antequàm Etymologias nostras percurras, aut delibes, legere non te pigeat: immò ut ea non oscitabundè perlegas, author sum, & precor. Ex his nostrum faciliùs scopum intelliges, uti & Operis utilitatem, atque pronunciandi rationem. Opinionum diversitatem, pro græcis, in efferendi modo satis novi: nihil tamen Etymologiis nostris officit, si tu, à meâ discrepans, viam fortè magis tritam insequi volueris, & pro *beta*, aut *eta*, v.g., *vita*, & *ita*, libentiùs ex usu tuo protuleris. Memineris attamen Antiquos, linguæ quoque græcæ peritiores, ex helladio idiomate *Alphabetum* suo latino dixisse, non *Alphavitum*. Rationes alias, nostræ sententiæ suffragantes, libens omitto: tu interim in tuo sensu, cùm nihil mea intersit, uti placuerit, abunda. Nec ideò minùs acceptæ tibi nostræ videantur Etymologiæ, cùm equidem ultrò beneplacito tuo sint obsecuturæ. Errores, crediderim leviores, si quos haud expurgatos repereris, emendare tua non dedignetur urbanitas. Nonnulla puncta hebraica, nonnunquàm omissa, aut non satis expressa, ne mireris, uti quoque *segol* in primis foliis inverso modo efformatum: nam diligentia nostra, gravioribus curis detenta, non potuit omnibus satis esse, & sub initio pro talibus minutiis typi desiderabantur exactiores. In aliquibus etiam *dagbesc*, etsi requisitus, latitat, cùm in aliquibus aliis importunè prodeat in lucem. In nonnullis insuper S. Scripturæ citationibus, si quis error forsitan non emendatus obrepserit, eos Index ipse suo reponet loco. Sed hæc omnia rariùs occurrent, & animo reserata candido nec leve sufflamen tibi possunt injicere. Hisce, si tibi sapuerint, cordatè fruere: nostro labori clementer indulge: atque in æternum felix vive, & Vale.

PRO-

PROŒMIUM,
SIVE PROLEGOMENA.



TANTAM vocabulorum pauperiam omni ævo, etiam ditioribus summorum Oratorum seculis, lingua latina passa est; tantâ siccitate, etiam in ubarioribus eloquentiæ profluviis, miserè laboravit; ut ex Helladis thesauris plurimas voces emendicare non erubuerit, & non solùm è Fonte Caballino labris summis libare; sed ex ipso Peneo, Asopo, & Eurota plenos haustus sumere coacta sit. Hinc latinæ facundiæ Coriphæus redundantem illam purioris sermonis copiam, quâ Latium fecundavit, & Italiam, ex supereffluente deprompsit Græcorum penore, sanè non minori ex parte. Sic ingenuè testatur ad Marcum filium: *Ut ipse ad meam utilitatem semper cum græcis latina conjunxi, neque id in Philosophiâ solùm, sed etiam in dicendi exercitatione feci; idem tibi sentio faciundum, ut par sis in utriusque orationis facultate*. Ita quoque de Catone seniore fatetur idem Rhetorum antesignanus: *Si eruditiùs videbitur disputare, quàm consuevit ipse in suis libris, attribuito græcis literis, quarum constat eum perstudiosum fuisse in senectute*. Sic ille, qui & ipsum propriæ artis nomen è græcâ dialecto mutuatus fuit. Quid mirum? cùm & cæteræ Artes, & omnes penitùs Scientiæ profundiora suorum principiorum fundamenta, copiosâ græcarum vocum nomenclaturâ, implicent, & explicent: elementorum terminos attico sermone proponant, & velent: pulchriores Theses Hellenum idiomate adumbrent, & illustrent. Sacri prætereà Hagiographorum Codices obviis passìm græcismis insperguntur, & decorantur: quasi in obscuriore velamine augustiùs subluceant divini sensus. Hinc sanctasum Paginarum Interpretes, & Theologiæ scholasticæ Doctores, hinc sacræ Ethicæ, & tropologicæ Doctrinæ Scriptores magnâ talium vocum abundant copiâ; ut ditiore sermone ipsas Scientias exornent: sensus penitiores uberiùs explicent: vel saltem rarioribus, & propter inopiam necessariis terminis, reddant pretiosiores. Qui tamen in illis addiscendis non exiguam remoram græcæ linguæ imperitis facessunt. Certum quippe ast, non perceptâ genuinâ vocis etymologiâ, non posse ipsos sensus profundioras adeò facilè penetrari. Cùm è contra ipsa nominis notatio, propriæque significationis adæquata cognitio, multùm conferant ad ipsarum Scientiarum arcana percipienda. Nec mirum quòd Plato primos comparandæ Scientiæ gradus esse pronunciaverit ὄνομα καὶ λόγον, *onoma, ka logon*, idest nomen, & verbum. *Est enim*, ait Chrysostomus, de sacris Etymologiis loquens, *& in nudis hisce nominibus magnum invenire thesaurum*. Unde infert, *Diligens quippe lector hinc ditescet*: subjungens prætereà quod nomina sint *multarum rerum monumenta*. I.

Fons Caballinus, seu Hippocrene. Peneus Thessaliæ, Asopus Peloponesi, Eurotas Spartæ fluvii.

Lib. 1. de Offic.

In c. 16. Ep. ad Rô. Hom. 31.

Quod quidem ego sedulitùs animadvartens, & proprio inprimis profectui consulens, necnon alterius, 2.
in cujus fortè manus hæc scripta inciderint, commodo prospiciens; plurimas, si non penè omnes, græcas voces, à Latinis usitatas è sacris, & theologicis libris diligenter collegi: earum exactam significationem investigavi, & latiùs exponere conatus fui. Scio multas intercidisse. Quis enim omnes mente assequi, & calamo persequi possit? Cùm variæ à variis proferantur Authoribus, & multæ novâ quotidie donentur latinitate. Multæ quoqua ex industriâ omissæ, quæ vel minùs necessariæ, vel ita ex græcis immutatæ, ut Latini forsitan eas sibi proprias possint jure merito vendicare. Et si quis omnibus penitùs voculis vera præsumat natalia tribuere, totum ferè Latium conabitur in Hellada transferre. Illæ igitur dictiones collectæ, quæ ultrò patriam suam produnt: quæ passim in Doctorum, & Doctiorum libris occurrunt: quarum notitia sacræ Scripturæ, & Theologiæ studium non obscurè promovet. Quia verò hæc suprema Scientia, & vera Sapientia aliarum inferiorum terminis, & principiis ut ancillis utitur, quas mittit *ut vocent ad arcem, & ad mœnia civitatis*, & de illis censoriâ virgâ judicat; ideò etiam operæ pretium arbitratus sum multos aliarum Scientiarum terminos, saltem frequentiores, & in sacris Authoribus plerumque repertos examinare, eorumque etymologias perscrutari. In istis omnibus plerumque vocabula græco-latina, ad Operis hujus nimiùm turgidam molem evitandam, breviter & absque Authorum citationibus exposita: cùm quia nonnulla in aliquibus lexicis sine propriis Authoribus inventa, & alia ex variis libris sine parentum adnotatione memoriæ mandata, aut in palimpsestis obiter exarata. Attamen omnes istæ dictiones inter Etymologias sacras non incassùm insertæ, ut pote studiosis magno usui futuræ, & latinorum inopiæ non exiguam opem allaturæ.

Prov. 9. 3.

Non enim nostro Latio plus æquo adulandum, quòd, ex ipso Ciceronis testimonio, ipsius vernacula 3.
græco idiomate ditior, & copiosior appareat. Dicit quidem Tullius, *Ita sentio, & sæpe disserui latinam linguam, non modò non inopem, ut vulgò putarent, sed locupletiorem esse quàm græcam*. Sed Lexica græca, præsertim eruditissimi Budæi, percurrenti, & cum Vocabulariis nostris conferenti id prorsùs à ratione videtur alienum. De linguâ certè latinâ, simul cum tantâ græco-latinarum vocum, à Græcis emendicatarum, farragine, per me licet, intelligatur Romanus Hermes: cùm hi, etiam ad facundissimas, & luculentas orationes, nihil hauriant, aut subfurentur à Latinis. Quod ex his Prolegomenis satis superque dignoscitur: idque tot voces græco-latinæ, in hoc Opere per ordinem digestæ, unisono concentu, ore uno testificantur. Ex his multæ compositæ aliarum similium, studio vel incuriâ omissarum, præsertim cùm semilatinæ fuerint, pandunt etymologiam. Nam semel græcâ nominis parte expositâ, quid totum vocabulum significet nullo negotio intelligetur. Id satis observare licet v. g. in vocibus *polycandelum, tetravelum*, &

Lib. 1. de fin.

aliis,

aliis, suo syntagmate exarandis. Cùm verò vocabuli compositi etiam pars altera gręcis natalibus gloriabitur; ejus etymon in paralipomenis seu prætermissis, aut in recenter confictis (nova quippe quotidie ab Authoribus pro libito in qualibet Scientiâ vel arte formantur, & excuduntur) non ita facile fuerit expiscari. In his tamen alterutram partem, ad similium vocum normam, magnopere juverit explicuisse. Ut, exempli causâ, si quis α, *alpha*, seu A græcum, principio nominis adhibitum, plerumque privationem significare, *ana* repetitionem, *peri* circumpositionem, *poly* multitudinem, *dis* dualitatem, *dys* difficultatem, repugnantiam, aut inscitiam, *eu* facilitatem, & bonitatem, *tris* numerum ternarium, *tetra* quaternarium, *pente* quinarium, *hemy* medietatem, *hiero* quid sacrum denotare jam noverit; totius lexeos compositæ significationem faciliùs hauserit, & his affinibus etiam cognatam affigere potuerit etymologiam. Neque ad horum notitiam assequendam existimetur gręci sermonis intelligentiam esse absolutè necessariam. Quisque enim gręcarum literarum imperitus, ex facili methodo quam observo, sufficientem hauriet Etymologiarum cognitionem. Primùm siquidem majusculis exscribitur vocabulum, prout ab omnibus latinè legitur, & observatur, deinde gręcis characteribus efformatur. Quia verò plerumque græcæ literæ, accentus, & pronunciatio primo vocabulo non planè respondent; ideò tunc diverso charactere, sed latino, scribitur ista dictio, prout exaratur apud Gręcos. Ut ecce, *abyssus*, cum accentu in penultimâ apud Latinos: gręcè verò sic efformatur, ἄβυσσος. Pro iis autem, qui græcas literas non callent, adjungo hanc dictionem, *ábyssos*, cum accentu in antepenultimâ. Sicque legent isti: *abyssus* latinè, græcè *ábyssos* effertur. Cùm autem latinum vocabulum à græco in literis, accentu, & pronunciatione non discriminatur, illud tertium addere videatur superfluum.

4. Notandum tamen hîc obiter, Grammaticos, in græcarum literarum pronunciatione, nonnihil habere varietatis. Aliqui enim legerent *ávyssos*: illi videlicet, qui secundam literam alphabeti gręci dicunt *vita*, non *beta*. Fateor Græcos modernos ita pronunciare, atque talem usum apud multos Latinos invaluisse, qui pro βῆτα, béta, *vita*: pro ζῆτα, zéta, *zita*: pro ἦτα, éta, *ita*: pro θῆτα, thêta, *thita*, proferunt contrà multorum doctissimorum Authorum sententiam, & cuntra Græcorum antiquorum morem, qui è Veterum scriptis, & S.S. Patrum libris haud dubiè nobis insinuatur. Quapropter ego in his, & aliis, illum sequar efferendi modum, qui varior, & latino affinior visus fuerit: adeòque rudibus facilior, & omnibus nostris Latinis expeditior. Hoc quidem prætereà observari potest, græcum γ, *gámma*, non pronunçiari ut nostrum g; sed ferè ut solent Hispani: sic *angelus* latinè, ἄγγελος, *ángelos*, græcè profertur. *Angelos* antem ut græcam pronunciationem retineat more hispano, quasi *ánghelos*, efferri debet. Ita quoque græcum κ, *cáppa*, non præcisè ut nostrum c, sed ut k est pronunciandum. Extat præterea nonnulla dissensio in diphthongis: & in his quoque nostrum sequemur usitatiorem proferendi modum. Illud maximè pro quantitate, vel accentu, observare licet: quòd vocales longæ apud Græcos sunt η, *étha*, aliis *ita*, & ω, *omega*; breves ε, *epsilón*, & ο, *omicrón*: ambiguæ α, *álpha*, ι, iota, & υ, *ypsilón*. Illæ ergò syllabæ in quibus erit diphthongus, aut vocalis longa in gręco, erunt longæ quoque apud Latinos: in quibus brevis, corripiuntur, nisi obstet positio: in quibus ambigua, aliquando breviantur, aliquando producuntur. Et hæc quidem observatio multùm ad latinam confert pronunciationem. Nam v. g. genitivus *dęmonis* apud Latinos habet penultimam brevem: quia apud Græcos in illâ syllabâ est *omicrón*, nempe in δαίμονος, *dęmonos*. E contrà in genitivo *hydrópis* secunda est longa: quia græcè habet ω, *oméga*, scilicet in ὕδρωπος, *hydrópos*. Et ubi quidem penultima producta fuerit, signantur hæ duæ literæ, p. l., idest *penultimâ longâ*: Si verò corripiatur, hoc modo notatur, p. b., idest *penultimâ brevi*.

5. Græci tamen in multis dictionibus ponunt accentum in antepenultimâ, etiamsi penultima sit longa: ut patet in ἄνθρωπος, *ánthropos*, idest homo. Sæpè quoque apud Latinos usus obtinuit, ut græcum accentum imitentur, qui nonnunquàm in penultimâ, etsi brevis sit, collocatur. Unde apud multos in vuce *Philosophia*, more Græcorum, accentus in penultimâ ponitur, uti in plurimis aliis, quamvis ipsa brevis existat. Græci etenim pro accentu potiùs ad ultimæ, quàm ad penultimæ quantitatem respiciunt; cùm hujus quantitas rigorosè à Latinis observetur, dum accentu propriè latino voces efferuntur. Et ita multa vocabula græco-latina apud aliquos populos sunt proparoxytona, seu cum accentu in antepenultimâ, quæ apud alios sunt paroxytona seu cum accentu in penultimâ: dum illi præcisè penultimæ observant quantitatem, & hi græcum retinent accentum. Itali libenter in accentu videntur græcisare: ut patet in vocibus *Philosophia*, *Theologia*, & aliis similibus (etsi penultima in eis brevis sit) paroxytonè, adeòque cum accentu græco in penultimâ, pronunciatis. E contrà multæ dictiones græco-latinæ, & etiam planè græcæ, sed à Latinis quoque usitatæ, quamvis penultimam habeant longam; tamen cum accentu gręco in antepenultimâ passim efferuntur. Et ita *trigonum*, *tetragonum*, *philanthropus*, *paracletus*, *lithostretos*, necnon aliæ plurimæ, proparoxytonè cum Græcis, seu cum accentu gręco in antepenultimâ, pronunciantur etiam à doctissimis, non attentâ penultimæ quantitate. Nec malè, quòd voces saltem planè græcæ, uti *lithostrotos*, accentu græco proferantur. Quinimò ex solâ consuetudine legitimè introductâ, aliquæ voces factæ proparoxytonæ, sive antepenultimâ acutâ, quamvis in eis penultima sit longa, atque in græco quoque ipsamet acuatur. Sicque vox antiphona cum accentu in antepenultima solet efferri, contra regulas græcas, & latinas, seu non obstante penultimæ quantitate, quæ propter *oméga* est longa, & accentu græco in eâ non curato, seu dissimulato. In his, & similibus usus, etiam regulis contrarius, est tolerandus, & sequendus. Multa enim locorum, & temporum consuetudini sunt cundonanda: & in his, ut ait Tullius, à Jacobo Gretsero citatus, usus populo concedendus, scientia nobis reservanda. Unde tritum illud Aristotelis, *In usu verborum sequendam esse vulgi consuetudinem*, ab eodem Authore pro talibus approbatur.

Instit. linguæ græcę l.3. c. 35.

Ex

6. Ex his ergo patet legitimum usum ipsi scientiæ in omnibus accentibus præferendum, atque ipsam consuetudinem (quæ & ipsa lex est, & regula) omnes leges, & regulas, ab hominum placitis prius intruductas, irritare. Omnia quippe grammaticalia præcepta ex ipsorum Authorum usu primævo, aut ex antiquâ consuetudine agnoscunt originem. Nec enim ex naturâ rei est, quòd in polysyllabis acuatur penultima, dum ipsa in quantitate longa est. Imò quòd & ipsa longa sit, aut brevis, ab hominum beneplacito ortum habet: sicut & eorumdem voluntati tribuendum, quòd aliquæ vocales in græco sint ambiguæ, & prout ipsis placuit, illæmet in aliquibus vocabulis breves sint, in aliis longæ. Aliàs, ut insinuat Aristoteles, quod à naturâ est, omnibus hominibus commune est: sicque omnibus linguis noster pronunciandi modus, si foret à naturâ, communis esset. Ab aliis autem linguis, nec vernaculis, aut maternis, neque scholasticis is ullatenus observatur. (1. Periherm. c. 1. & 2.) Quòd si aliter efferendo, v.g. vocem *sermones* antepenultimâ acutâ, dissonum nobis, & absonum videatur; hoc ex aurium nostrarum contrariâ oritur assuefactione, & quia conscii sumus esse contrà communem usum, & contra regulas ab Authoribus, ex puro tamen ipsorum nutu, stabilitas. Galli certè se optimè pronunciare sibi persuadent: & tamen omnes voces oxytonas efficiunt, eas sine ullo discrimine cum accentu in ultimâ efferentes. Alii in propriis linguis multas voces proparoxytonas habent, quamvis penultima in ipsis, saltem ratione positionis, longa sit. Quod & in aliquibus imitantur Itali, *polizza*, *Taranto*, *Otranto*, *Levanto*, acutâ antepenultimâ pronunciantes. Quin & hi in nonnullis accentum longiùs à vocabuli fine removent, eum in proantepenultimâ, ita quartam à fine syllabam vocare liceat, constituentes. Velut in aliquibus verborum tertiis personis pluralibus, & in aliquibus, quæ particulas relativas, quasi encliticas, habent annexas. Et ita dicunt *mirmorano mirmorino*, *agitano*, *agitino*, *dicendogliela*, *dandoglielo*, & alia similia, cum accentu in syllabâ antepenultimam præcedente. Hebræi quoque pro accentu grammatico vix, aut ne vix quidem, ad penultimæ quantitatem attendunt. Ipsis quidem inprimis maxima vocabulorum pars, tam in nominibus, quàm in verbis, sicuti Gallis, est oxytona. Sicque dicunt v.g. *davár*, tam nomen quàm verbum oxytonè, seu cum accentu in ultimâ. (דָּבָר *davár*,) Dum est nomen, & significat verbum, aut rem, habet *camets*, quæ est ut A longum, tam in primâ, quàm secundâ syllabâ: & dum est verbum, & significat *dixit* (quamvis in *Cal*, seu prima conjugatione vix sit usitatum, pro quo dicitur in Pihel *dibbér*, idest *dixit*) habet in prima syllabâ *camets*, & in secundâ *patách*, quæ est ut A breve. (דִּבֵּר *dibbér*.) Istæ dictiones, quæ accentum habent in ultimâ, communiter dictæ sunt *milrá*, seu *milleràngh*: aliæ verò, longè pauciores, quæ accentum habent in penultimâ, *millél*, seu *millenghél*, nuncupatæ. Et hæ quidem paroxytonæ, non præcisè quia penultima sit longa, cum in multis sit brevis: ut in *mitsráim*, idest, Ægyptus, (מִצְרַיִם *mitsráim*.) & in omnibus dualibus, in quorum penultima est *patách* vocalis brevis. Sicque in *bégbed*, vestis, *léchem*, panis, *báith*, domus, *mamléchet*, regnum (in regimine) & in pluribus aliis, in quibus est *segól*, *patách*, aut alia vocalis brevis, quæ tamen attollitur accentu.

7. Similiter Græci, adeò diserti, & eloquentes, nec in disyllabis, nec in polysyllabis, à penultimâ longâ moventur, ut eam accentu producant; sed potiùs ad ultimæ quantitatem respiciunt, ut accentum ab eâ plùs, aut minùs elongent. Plurimas etenim habent voces polysyllabas, in quibus penultima est longa, & tamen accentum habent in antepenultimâ: huncque in penultimâ collocant, si ultima declinando fiat longa. Et ita dicunt ἄνθρωπος, *ánthropos*, homo, genit. ἀνθρώπου, *anthrópu*, dat. ἀνθρώπῳ, *anthrópo*. Sic in verbis, multæ personæ proparoxytonæ, etsi penultima sit longa: ut τύπτουσι, *týptusi*, verberant. Pariter in nominibus compositis sæpius hoc accidit; ut Φίλιππος, *phílippos*, Philippus. Hinc apud Plautum, propter græcum accentum in antepenultimâ, voces *Phædromus*, & *Philippus*, sunt dactyli, quamvis in utrâque penultima absolutè sit longa. Nec enim accentus præcisè indicat illam syllabam, quam attollit, esse longam, nec in græco, nec in latino. Et quidem in disyllabis satis est manifestum, in quorum primâ penes Latinos ponitur accentus, sine ullo penitùs discrimine, sive brevis, sive longa sit. Solummodò in græco dum prima est longa in paroxytonis notatur accentus circumflexus, modò ultima corripiatur. Adeòque in his accentus circumflexus signum est evidens primam esse longam, & ultimam esse brevem. In polysyllabis latinis etiam accentus sæpissimè brevem syllabam attollit. Dum enim penultima brevis est, antepenultima habet accentum, sive brevis, sive longa sit: ut patet in voce *Dóminus* quæ tribus constat brevibus. Cur ergo potiùs prima gaudet accentu, quàm duæ sequentes? Et ita in voce *sermones*, tribus longis compositâ, cur potiùs penultima acuitur accentu quàm aliæ duæ? Nisi ad hominum placitum securreris, nullam prorsùs rationem reddideris: aut si noveris; profer si placet, *& eris mihi magnus Apollo*. (Virgil. Egl. 3.) Verùm quidem est apud Latinos id satis exactè observari, quòd dum penultima longa est ipso accentu indicetur; hoc tamen aliquando non observatur, non solùm, uti num. 5. dictum est, in aliquibus polysyllabis græco-latinis, in quibus etsi penultima longa sit, servatur accentus græcus in antepenultimâ; sed etiam in nonnullis vocibus latinis, quæ accentum habent in penultimâ, & si planè brevis sit. Quod præsertim accidit in aliquibus vocativis nominum propriorum, qui penultimam quidem brevem habent, sed ex usu in eâ donantur accentu. Sicuti *Valéri*, *Sulpíci*, *Virgíli*, *Ovídi*, paroxytonè: & in aliis origine græcis, ut *Ambrósi*, *Gregóri*, cum accentu in penultimâ, quantumvis brevi. Et hæc omnia propter solam consuetudinem, aut saltem propter linguæ Institutorum authoritatem.

8. Hinc evidenter infertur, quàm ridicula sit, & absurda nonnullorum, aliàs Eruditorum, opinio, qui regulæ latinæ, penultimam longam in polysyllabis acuendi, ita mordicùs adhærent, ut & hanc legem, quasi à naturâ præscriptam, & omnibus linguis innatam, in ipsa vocabula græca conentur intrudere. Quare polysyllaba græca, quæ penultimâ longâ accentum habent in antepenultimâ, more latino volunt efferre. Adeòque τυπτοῦσι, *typtúsi*, ἀνθρῶπος, *anthrópos*, dicunt penultimam attollendo, contrà Græcorum usum, & authoritatem, contra ipsum accentum græcum, qui non otiosè ab ipsis in singulis dictionibus suo loco ad

amuſ-

amussim adnotatur. Quasiverò una lingua ad alterius normam, in accentu, & pronunciatione trahenda esset: sed non potiùs, sicut unaquæque suis idiotismis abundat; ita & suo proprio articulandi, & accinendi modo (unde dicitur accentus à Latinis, & prosodia à Græcis) proprioque lepore, aut venustate sit efferenda. Aliàs illi suo modo græcizantes omnes ferè græcas de accentibus regulas, accuratè à Grammaticis descriptas, everterent: quæ satis ostendunt Græcos potiùs ad ultimæ, quàm ad penultimæ quantitatem pro accentibus attendere. Ita quoque nonnullas de Encliticis leges, apud Grammaticos certissimas, irritarent: veluti hanc, *Si dictionem encliticam præcedat vocabulum proparoxytonum, accentus encliticæ migrat in ultimam syllabam*. Exempla passim sunt obvia: ut ἤκουσέ μου, audivit me: ἄνθρωπός ἐστι, homo est: in quibus secundùm ipsos dicendum esset ἠκοῦσε μου, ἀνθρῶπος ἐστι, juxta regulam aliam de paroxytonis, & sic de aliis. Talis hallucinatio ex quodam in ipsis orta præjudicio: aut certè ex imaginativę, & auris in accentibus assuefactione, quod prorsùs à viro cordato est eliminandum. Quinimò Latini potiùs à Græcis aliquos, ut vidimus, accentus recipiunt, quàm Græci à Latinis. Et hi nonnunquàm ita firmiter ad illorum accentum attendunt, ut penitùs syllabarum quantitatem negligant. Propterea Latini ausi sunt aliquando has voces *idola*, *eremus*, proparoxytonas facere, græcum accentum in antepenultimâ, etsi penultima longa sit, observantes. Hincque apud Prudentium istæ voces satis licentiosè, & propter accentum gręcum, regulis Prosodiæ neglectis, dactyli factæ sunt. Quasi solus accentus syllabarum quantitatem constitueret: cùm aliàs prima in *eremus* brevis sit. Quod magis adnotandum, quàm imitandum.

9. Cùm autem vocabula gręco-latina potiùs à Gręcis suum accentum hauriant; non ideò tamen regulis fixis pro syllabarum quantitate destituuntur. Quamvis enim dicatur, *Nomina Gręcorum certâ sine lege vagantur*; non tamen hinc eruitur nomina gręco-latina, præsertim in illis syllabis, quæ vocalem ante vocalem habent, nullis legibus coërceri; sed quòd aliqua in talibus syllabis corripiantur, alia verò producantur. Lex etenim & regula stat inconcussa, quòd illa græco-latina, vocalem ante vocalem habentia, in prima vocali producantur, quando talis vocalis oritur ex ambiguâ in gręco productâ: sicuti prima in *aër*, & secunda in *Amphion*. Pariter dum illa vocalis est ex diphthongo græcâ, uti penultima in *chorea*, *platea*, *Cytherea*, *elegia*, *Darius*. Quia in eis græcè est diphthongus ει, i, quæ in e latinum, sed longum convertitur. Denique quando fit ex vocali longa in græco, uti secunda in *eremus*, quæ fit ex η, *eta*, vocali longâ. Verùm quidem est quòd *chorea*, & *platea*, ironicè habeant in penultima ε, *epsilon*, vocalem brevem: & ideò ab aliquibus Poëtis corripiuntur. Aliæ verò voces græco-latinæ, vocalem ante vocalem habentes, illam corripiunt, dummodò in græco talis vocalis brevis sit. Sicuti penultima in *Iconium*, græcè Ἰκόνιον, *iconion*, cum accentu utrobique in antepenultimâ. Penultima quoque in *idea*, *Andreas*, *Philosophia*, *Theologia*, *symphonia*, brevis est apud Latinos, quia apud Græcos est vocalis brevis, aut ambigua correpta. Adeòque in rigore apud Latinos deberent esse voces proparoxytonę: à multis tamen fiunt paroxytonæ, quia pariter apud Gręcos habent accentum in penultimâ, & ab ipsis (nec malè, saltem propter usum) gręcus servatur accentus. Ratio autem, cur apud Græcos sint voces paroxytonę, est, quia apud eos ultima in prædictis est longa: & quando ultima est longa non potest ab ipsis accentus in antepenultima collocari, nisi

Tom. 2. apud Atticos. Hujus paragraphi, & præcedentium doctrina confirmatur authoritate Caramuelis, inter fa-
Tract. 6. mosiores ævi nostri Sapientes eruditissimi. In suâ quippe civili Architectonicâ, hispanicè conscriptâ, satis
Art. 12. ostendit, & miratur Græcorum pronunciandi modum, à Latinis manifestè discrepantem. Ita videlicet disserit super hunc versum,

Idea censuram sed petit ipsa gravem:

Hay dos generos de palabras ineffables en la lengua griega, unas que tienen la penultima larga, y la antepenultima aguda, como μαγείρισσος*, y otras que tienen la penultima aguda y breve, como* ἰδέα. *El Calepino de Passeracio quiere que sea larga la* ε*: Ricciolio en su Prosodia reformada es de contrario parecer.* Idea, *dice*, dactylus, meliùs quàm secundâ longâ, *y dice bien, porque la epsilon en griego es breve.* Vides maximum Caramuelem innatâ suâ haplote fatentem apud Gręcos dari vocabula cum accentu acuto in antepenultimâ, etsi penultima sit longa; & alia polysyllaba cum accentu acuto in penultimâ, quamvis eadem sit brevis. Talesque dictiones, etiam ab aliquibus Latinis cum exotico pronunciandi modo usurpatæ, quasi ineffabiles ab ipso reputatę.

10. Sed ut ad rem nostram revertamur, à quâ ratio accentuum satis implexa, & sincerus veritatis amor longiùs nos abduxerat; istæ græco-latinarum vocum explicationes à nobis in hoc Opere inscribuntur *Etymologiæ*. Siquidem est etymologia vera significationis explicatio, quæ genuinam dictionis originem ob oculos ponit. Et quia primariò de vocibus ad sacrosanctam Theologiam spectantibus tractaturi sumus; illas *Etymologias sacras* nuncupare placuit. Utrùm autem aliquod subsidium studio theologico hæc nostra qualiscumque lucubratio sit unquàm allatura, aliorum esto judicium. Hoc quidem ingenuè fateor me privato commodo primitùs allaborasse: etsi modò lucem hæc nostra, aliorum voluntati obsequendo, sint visura; nunquam attamen existimavi me posse tenebris meis doctiorum sphęram illustrare. In hoc poterit non adeò sterilis noster labor insudasse: si quis insignis Theologus, tam divitem, & nobilem materiam adeò jejunè, & tenuiter tractatam esse nobis succensens, nobiliori ejusdem argumenti Opere Rempublicam literariam condecorandi hinc arriperet occasionem. Sic enim non dubito, quin maximo studiosis in tam luculentâ materiâ foret adjumento. Et quàm multi profectò qui Theologorum titulo gloriantur (quos quidem ego benè tali dignor honore) in hisce etymologiis planè rudes, in rebus etiam minimis hæsitant? Quàm multi mysticos Scripturæ sacræ sensus perperàm explicant? Nec mirum, cùm nequidem quid sit sensus mysticus satis intelligant: & multa theologica ob veræ significationis talium vocum ignorantiam absurdè exponant. Etenim asserit Augustinus, quòd *omnis doctrina vel rerum est*,

vel

vel signorum, sed res per signa discutiuntur. Ex his, & aliis Author damnatus (forsitan in hoc non damnandus, si cum grano salis intelligatur) ansam arripuit, Theologiam esse divinæ vocis Grammaticam, asserendi. At Grammatica latina non solùm ob inopiam plurima non adeò feliciter exprimit; sed etiam multa græca non potest vocabulis æquivalentibus, & adæquatis idiomate proprio efferre. Ita docuit A. Gellius de voce *acolastus*, quòd Latini non habeant dictionem adæquatè ipsi respondentem: quamvis ad verbum sonet impunitum & incoërcitum. Et ita de voce *apathia* Seneca dicit, *in ambiguitatem incidendum esse, si exprimere apathiam uno verbo citò voluerimus, & impatientiam dicere: poterit contrarium ei quod significare volumus, intelligi*. Aliàs Augustinus asserit impassibilitatem, si latinè posset, apathiam dicendam esse. Ita quoque de vocabulo *sophista* pronunciat idem S. Pater, observans in Exodo eos, qui apud 70 græcè Pharaonis sophistæ dicuntur, in Textu latino sapientes dici: sed non adeò benè græcæ dictionis vim exprimente. Quapropter *potuit latinus Interpres sophistæ dicere, quoniam non est quem admodùm id latinè dicatur*. Adeòque cum tam multa non possint adæquatè latino vocabulo exprimi, necessariò græcolatinis utimur. Pro his omnibus, de tropis, & schematibus loquens, audiatur Augustinus. *Est doctrina quædam de locutionum modis, quos Græci tropos vocant, eoque græco vocabulo etiam nos utimur, pro latino. Sicut enim schemata usitatius dicimus quàm figuras, ita usitatius dicimus tropos quàm modos. Singulorum autem modorum, sive troporum nomina, ut singula singulis referantur difficillimum est & insolentissimum latinè enunciare*.

Erasmus Comm. in Ep. Hier. ad Eust.
Noct. Attic. l. 18. c. 2.
L. 1. Epist.
Aug. locut. de Ex. l. 2.
De Trin. l. 15. c. 9.

11. Atque silentio præterire lubet varias, easque absurdas expositiones, quæ propter linguæ græcæ imperitiam è doctiorum pennis exciderunt. Sic annotat inter alia Steph. Menochius de illis Petri verbis: *Nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat*. In quibus illud verbum *peregrinari* à veri sensus centro plurimorum mentes longè progredi fecit. Cùm tamen in Textu græco ultrò sese manifestet legitimus sensus. Nam *μὴ ξενίζεσθε, mè xenizesthe* significat *nolite admirari, seu ne admiremini*. Quia verbum *ξενίζομαι, xenizomæ* etiam significat *admiror*, aut *re novâ, & peregrinâ percellor*, seu *perturbor*. Sicque sensus planus est: cùm Apostolorum Princeps indicet, ne Christiani ob fervorem, seu ardorem persecutionum percellantur, aut perturbentur. Sed quia istud verbum derivatur à *ξένος, xènos*, peregrinus; ideò Noster vertit, *Nolite peregrinari*. Similia, inquam, omitto: cùm talia non præcisè ob etymologiarum exoriantur ignorantiam. Sed ex hac certè provenit, quòd Dionysius Carthus. prò *lithostrotos*, scribat *licostrotos*: & Hugo Card. hanc vocem *judicium*, aut *judiciale* interpretetur. Ex eâdem radice alia dissona germinarunt. Puta, quòd idem Hugo, cùm Glossa ordinaria explicet hanc vocem *parasceve*, parans cœnam: quòd D. Bonav. in Ps. 102 explicet *diadema*, quia duo demit, nempe principium, & finem: eò quòd scilicet diadema utroque careat. Hanc opinionem nonnulli amplexi sunt, de qua disseretur in voce *diadema*. Ipse Anselmus interpretatur nomen *Timotheus*, beneficus: & Gulielmus Durandus ait cœmeterium dici à *cimen*, quod est dulce, & *sterion* quod est statio: quia inibi dulcitar defunctorum ossa quiescunt: vel quia sunt cimices, idest vermes, ultra modum fœtentes. Lage 4. C. de summâ Trin. Glossa notat, quòd monachus latinè dicatur auriga. Ita quoque non minùs insulsè C. de excusatione art. l. 1. illam vocem græcam *petalurgi*, idest *bractearii*, Glossa scribit petalargas, & interpretatur rotulas in capitibus equorum, ita dictas à *pente*, quod est quinque, & *largas*, idest *latas*. Joannes Andreas, & Abbas supra c. noverit. da excom. dicunt excommunicatos vocari ethnicos ab Æthna Siciliæ monte, quasi dignos illo monte. Vocis quoque *diabolus* ridiculam originationem adfert Glossographus in Decretalibus Gregorii, ubi asserit vocem illam derivari à *dia*, quod est *duo*, & *bolus*, quod est *morsellus*: quia duos bolos tantùm de corpore, & animâ, quærit facere. Et certè D. Bernardus ejusdem erat sententiæ, scribens, *A duobus utique bolis diabolus dicitur*. Genuinum ejus etymon, uti & aliarum præcedentium, suis locis exponemus. Partim etiam ex etymologiarum imperitiâ accidit, quòd aliqui per sensum Scripturæ allegoricum rhetoricè intelligant ipsam oratoriam allegoriam, inter tropos enumeratam. Ita per tropologicum, illum sermonem, qui tropum contineat, explicant: quod tamen, ut suo loco notabitur, toto cœlo differt à communi menta Doctorum. Multi denique similes sunt illi Ministro hæretico (de quo S. Franciscus Salesius in Proœmio ad divinum de Dei amore Tractatum) qui sæpè suis auditoribus analogiam inculcabat: & tamen quid esset analogia prorsùs ignorabat. Eo solo fine videlicet illam vocem effutiens, quia sibi, & cæteris sui similibus perpulchra videbatur, & peregrina.

Siuore p. 2. c. 4.
1. Pet. 4. 12.
Lib. 1. c. 1.
Serm. sup. Ecce nos reliquimus.

12. Quantum verò nostra intersit talium vocum, ab Hellade oriundarum, notitiam acquirere; testantur etiam omnes Doctores, qui in libris philosophicis, & theologicis, in initio Dialecticæ, Logicæ, Physicæ, & Theologiæ etymologiam satis accuratè conantur explicare: quod sedulò imitantur cæterarum Artium, & Scientiarum Scriptores. Quo facto satis superque insinuant, talium etymologiarum cognitionem multùm ad res ipsas cognoscendas conducare: quod præsertim in sacrorum Librorum expositione locum habere non est ambigendum. Sic inter cæteros testatur Isidorus Hispalensis: *Omnis enim rei inspectio etymologiâ cognitâ planior est*. Egregiam igitur operam navabit ille, qui in explicandis omnibus hisce vocibus sariò incumbet. Iste quidam S. Isidorus, ex Ordine Benedictino Hispalensis Episcopus, viginti exaravit Etymologiarum, seu Originum libros, aut libellos, uno exiguo Tomo comprehensos. Sed doctissimus Præsul etymologias potiùs latinas, quàm græcolatinas, eruditissimè sectatus ast omnis generis. Ex ipsis multas exponit, quæ ad rem nostram non faciunt: earum, quibus in Theologiâ utimur, pars maxima desideratur: nec eas quas habet radicitùs, ut nos tentabimus, examinat: diversamque longè methodum, quàm nobis præfiximus, servat. Ut taceam ipsum pauca ad Theologiam spectantia delibare: sed multa ad varias scientias, & artes, incipiendo à Grammaticâ, ad usque instrumenta rustica, & domestica describere. Quæ tamen ad institutum nostrum spectantia reperero, ea ut pretiosas gemmas colligam, huic Operi nostro insa-

Orig. l. 1. c. 28.

ren-

rendas, ipsumque partim exornaturas. Immò suis locis ipsum citabo, malens ut hæc licita, & studiosa rapina candidè pateat; quàm ut furtum, etsi non injurium, ignaviter delitescat. Fateor insuper uberiora illa Calepini dictionaria multas ex his vocibus græcolatinis continere. Sed non ideò hìc omittendę, quòd ab aliis fuerint expositę: pręsertim cùm à nobis feliciùs, & clariùs ad intimam suam radicem, & genuinam plerùmque reducantur originem. Neque sic ab ipso, aut ab aliis (prout in vocabulo *Hierslexicum* de quodam Authore demonstrabitur) voces istæ dilucidatę, neque talibus eruditionibus ornatæ, neque ad sacra, seu theologica sic adaptatę. Simile namque discrimen inter illos, qui varia vocabularia collegerunt, sibique explicanda proposuerunt, hęc nostra legenti luculenter innotescet. Omnia vocabula, ut in his fieri assolet, ordine alphabetico exponimus: & aliquando majoris claritatis gratiâ, aut sensus literalis faciliùs eruendi causâ, Textus gręcus Septuaginta interpretum, aut novi Testamenti gręco citatur idiomate. Nonnunquàm etiam, sed rarius, Textus hebraicus expenditur, & latinis characteribus in ipso contextu exscribitur, vocibus hebraicis, propriis typis efformatis, ob majorem legentis, & impressoris commoditatem, ad marginem exaratis. Quod quidem pręclarum Opus pro voto perficere haud potis ego, viam tantummodò eruditioribus indico; dum rudi Minervâ, & inexperto calamo ad ipsum me accingo.

E Textu hebraico.

לְשׁוֹן חֲכָמִים תֵּיטִיב דָּעַת

Lingua sapientium ornabit scientiam. *Prov.* 15. 2.

E Textu græco secundùm Septuaginta.

Ἐν γὰρ λόγῳ γνωσθήσεται σοφία, καὶ παιδεία ἐν ῥήματι γλώσσης

In verbo enim cognoscetur sapientia, & disciplina in verbis linguæ. *Eccl.* 4. 28.

E Textu nostro latino,

Major est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat. 1. *Cor.* 14. 5.



ETY-

ETYMOLOGIÆ SACRÆ GRÆCO-LATINÆ.



: A. IN utroque idiomate, latino & greco, eodem modo efformatur ista majuscnla: nec magnum observatur discrimen inter *a* latinum, & *α*, *alpha*, græcũ. Prima ergò litera greci alphabeti *Alpha* dicitur, atque ut *a* latinum profertur: & quia de ipsâ mentio fit in Scripturis, mysticâ significatione decoratur. Ipsius originem primùm investigandi mihi est animus: & jure merito ab *Alpha* sub divinis auspiciis nostrarum Etymologiarum ducemus initium. Omnium enim rerum principiũ, & indeficiens origo est Deus: qui cum sit bonum infinitum, & interminatè communicativum, per suæ infinitæ bonitatis participationem creaturas producens, & eas perfectissimo quodam circulo ad se, tamquàm ad ultimum finem, reducens; ad suæ divinæ Majestatis gloriam, omnes à se emanantes Divinitatis radios summè perfectâ dispositione reflectit. Nam *universa propter*
Prov. 16. 4. *semetipsum operatus est Dominus*. Hinc igitur optimè de seipso, tamquàm primo Universi Principio, & rerum omnium ultimo Fine, dixit Dominus: *Ego*
Ap. 1. 8. *sum α*, alpha, & *ω*, oméga; *principium, & finis*. Sic in primo divinarum Revelationum capite de se pronunciat; ità quoque in ultimo se omnium Supremum, & ultimum terminum demonstrans, repetit:
Ap. 22. 13. *Ego sum α, & ω, primus & novissimus, principium & finis*. Ac si diceret, ego sum *Alpha*, & *Oméga*, omnium entium & temporum, omnium durationum & vicissitudinum, omnium permanentium & successivorum, omnium seculorum & ævorum principium, fons, & origo: necnon omnium intereuntium terminus, & æviternorum finis. Si enim omnia interirent, omnium superstes meâ æternitate permanerem: meâ immensitate omnium creaturarum initium, & terminos attingens, fortiter & suaviter disponens, easque infinitè supergrediens: meâ immutabilitate omnibus mutationibus principia, & metas infallibili, & ineffabili providentiâ constituens, & ad suum ultimum finem perducens. Isto loquendi modo, juxtà S. Petrum Damianum, ipsius
Sap. 8. 1. maximè, & infinita Sapientia, quæ attingit *à fine usque ad finem*, duabus literulis adumbratur. Vel se esse principium, & finem sacrorum Eloquiorum, ac divinorum Oraculorum, duobus sacræ linguæ characteribus significat: cùm de se aliàs dixerit, *In ca-*
Ps. 39. 9. *pite libri scriptum est de me*: atque, *Principium qui*
Jo. 8. 25. *& loquor vobis*. Omnes quoque Scripturas, tamquàm suum finem, & scopũ assecutas esse indicat hi-
Luc. 22. 37. sce verbis, *Ea quæ sunt de me finem habent*. D. Hier. ità ista verba explicat, ac si dixisset, ego sum ille, qui res maximè dissitas conjungo: copulo ima summis: unio Angelos cum homininibus, immò homines, sceleribus à Deo remotos, in ipsius gratiam reduco. Sed primæ expositioni insistendo, quæ cæteras amplectitur; dignum est observare cum Pierio Vale- Hierogl. l. 3.
riano, A, seu *Alpha*, primam esse vocalem, & literam, quæ ante omnes *sua pte naturâ, ex imo barathri, nullius, veluti reliquæ, instrumenti indiga, ut puta linguæ, dentium, aut labiorum, libera pronunciatur, primaque in infantibus articulata dignoscitur*. Quia verò bos est usui humano maximè necessarius, & quod ità necessarium inter omnia primum est, hinc Phœnices per primam literam *Alpha* bovem, aut bovis caput significabant. Constat autem inter omnes S. Scripturæ Interpretes per bovem Sacerdotium designari: adeòque non immeritò dici posset per *Alpha* etiam æternum Christi Sacerdotiũ non obscuro symbolo adumbrari, qui est *Sacer-* Ps. 109. 4.
dos in æternum secundum ordinem Melchisedech. כהן
Quamvis hîc hebraicum *cohén* sit Dux, & Princeps, *cohén*
etiam Sacerdotem significat: & non malè summum 70. ἱερεὺς
Sacerdotem Jesum denotat, aliorum Principem, & *hiereús*,
Ducem. *Alpha* præterea sumitur aliquando ad si- idest Sa-
gnificandam primariam personam, & in aliquo gra- cerdos.
du Principem: Sic *Alpha penulatorum* apud Martia- l. 2. Epig.
lem, pro homine in magnâ dignitate constituto: nisi 57.
pro pauperrimo ironicè sumatur. Sed aptiùs Dominus, omnium rerum princeps, & principium, *Alpha* dicetur. Per istas autem duas literas apertè divinitatem significari, principium, & finem omnium; satis intellexere prisci Christiani: qui sæviente Arianismo, ut Orthodoxam, etiam in mortis silentio, profiterentur, in epithaphiis, & cenotaphiis, ut refert Ambrosius Morales, *α*, *álpha*, & *ω*, *oméga* l. 1. Hist.
curabant inscribi. Ita non obscurè subindicabant c. 41.
Christum esse illum, de quo in Apocalypsi, causam efficientem, exemplarem, & finalem omnium, adeòque Deum verum, & Patri æterno consubstantialem. Alia nonnulla de *Alpha* ordine suo, uti & de *Oméga*, dicenda suo loco subiicientur.

ABACUS: penultimâ brevi, græcè ἄβαξ, *ábax*. Ab ejus genitivo ἄβακος, *ábacos*, latina vox efformatur. Estque tabula, in quâ res deponuntur, & ità, eò quòd basi careat, appellata. Fit ergò ab *α alpha*, στερητικὸ, *steretikó*, idest privativo, & βάσις, *básis*. Apud Literatos ponitur pro tabulâ, in quâ Mathematici lineas, numeros, & figuras ducunt: atque mensa pythagorica nuncupata fuit à Veteribus. Abaci vice fungebatur later ille apud Eze-
chielem, in quo jussu Dei obsidio Jerosolymitana ab Ezech. 4.
ipso erat describenda.

ABAPHUS: ἄβαφος, *ábaphos*, penult. brevi, non tinctus dicitur ab *α* privativo, & βαφὴ, *baphé*, tinctura. Lana abapha, non tincta, seu naturalis sui coloris: prout vestem Christi fuisse plerique opinantur. Sicque eum multi Religiosi imitantur, qui

 tin-

tincturæ expensis parcentes, naturali colore lanæ contenti, vestibus abaphis utentes, paupertatem sectantur exactiorem.

ABASCANTUS: *ἀβάσκαντος abáscandos*. Hîc Græci, ut in similibus, ad penultimæ quantitatem non respiciunt. Quamvis enim hæc longa sit ob positionem, accentum statuunt in antepenultimâ: *τ tau* verò, seu *taf*, τ, post ν, *ni*, ut nostrum *d* pronunciant: quod semel monuisse sufficiat. Abascantus autem invidiâ vacuum sonat: ab *alpha* privativo, & *βασκαίνω*, *baskano*, invideo, fascino, &c. adeòque & fascino carentem significat. Hinc abascanton dicitur amuletum, quod fascinationes amolitur, & plerumque è collo pendens gestatur. Abascanti quoque inter fabulosa Valentinianorum Numina recensendi.
Adv. Gnosticos cap. 10. Ait enim Tertullianus: *Hi nimirùm cùm animæ de corporibus excesserint, & per singula tabulata cælorū de recepto despici cœperint, & interrogari arcanè illa hæreticorum Sacramenta, tunc confitendū apud veras potestates, & veros homines, Taletos scilicet, & Abascantos, & Acinetos Valentini, &c.*

ABDEROLOGUS: *ἀβδηρόλογος, abderólogos*, p.b. pro garrulo, & loquace à Tatiano Syro ponitur. Nam *ἄβδηρα*, *abdera*, sed latinè abdêra, p. l., est Thraciæ civitas, multarum fabularum inventrix, & *λόγος*, *lógos*, oratio, sermo. Ità vocem istam Dominicus Magri exponit in suo Hierolexico. Sed fortè meliùs asseritur, quòd abderologus stolidè, aut stupidè loquens intelligatur. Mens enim abderitica
De Nat. Deor. apud Ciceronem pro stupidâ reperitur.

ABLEPSIA: *ἀβλεψία, ablepsia*, latinè penultimâ brevi, etsi apud Græcos in eâ collocetur accentus. Græci enim pro accentu aliis regulis utuntur: & qui vocem hanc cum accentu in penultimâ proferunt, Græcos imitantur. Talis usus, ut in Proœmio monuimus, ubi invaluit, non est condemnandus, immò in hoc, & similibus vocabulis, observandus. Est verò ablepsia cæcitas, inconsideratia: ità dicta, ab *α*, *alpha* privativo, & verbo *βλέπω*, *blépo*, video, cujus fut. *βλέψω*, *blépso*, videbo, a quo exoritur immediatè, aut ab ipsâ secundâ personâ præteriti pass., ablato augmento. Cùm ablepsia inconsiderantiam denotet, potiùs referatur ad animi vitium, quàm ad corporis defectum. Est enim quædam mentis cæcitas, ipsâ corporali longè deterior, quâ Claudium Imper. laborasse scribit Suetonius:
2. 2. q. 15. art. 1. atqoe inter filias luxuriæ ab Angelico Doctore, cum D. Gregorio meritò enumeratur. Inconsideratio
D. Th. Ib. quæst. 53. art. 4. c. verò propriè est *Defectus recti judicii, prout scilicet aliquis in rectè judicando deficit ex hoc, quòd contemnit, vel negligit ostendere ea, ex quibus rectum judicium procedit*. Sicque est peccatum per defectum Prudentiæ oppositum.

ABRA: *ἄβρα*. Plerique, ut ait Serarius, existimant
Sup. c. 8. lib. Iudith nomen esse proprium unius è Judittæ gynecæo ancillæ: commune tamen nomen est, & appellativum, quod ancillam significat, Ideòque puellæ Rebeccę
Gē. 24. 61. apud 70. in Textu græco vocantur abræ: *Rebecca, & puellæ eius, ῥεβέκκα ϗ αἱ ἄβραι αὐτῆς*. Sic in Exodo de
Ex. 2. 5. Esth. 4. 4. puellis filiæ Pharaonis idem exaratur: & similia in lib. Esther observantur. Textus hebraicus utitur
נערות voce *nengaróth*, idest puellæ: cujus singulare est
נערה *nangaráh*, puella, tam ætate, quàm ministerio, ideòque juvencula, adolescentula, pedissequa, ministra. Sed Textus latinus in lib. Judith retinet ipsam vocem græcam *abra*, quæ, ut patet ex græco codice, fuit ancilla non vulgaris: omnibus etenim ejus facultatibus præerat. Quod ipsi voci *abra* apprimè consonat. Nam, ut ait Pausanias, non significat ancillam quamcumque, sed quæ ad manum heræ prestò est, quæque ad honestiora tantummodò adhiberi solet obsequia. Suidas exponit, quæ diu admodùm domi versata est uxoris puella, & honorata, sive domi nata sit, sive non. Potest hujus vocis etymon hauriri ab *ἁβρός*, *ábros*, mollis, delicatus: nempè abræ sunt nobiliorum feminarum pedissequæ molliores, & delicatiores. Abra verò Judittæ fuit quidem corpore serva, animo autem verè ingenuo, & libero dotata. Particeps heroici Dominæ suæ facinoris, eam intrepida ad Assyriorum castra comitata est: ad portam cubiculi, in quo fortis heroina tyrannoctoniæ operam dabat, fideles excubias egit: caput Holofernis in peram suam viriliter recepit: & pro trophæo, per media hostium castra, Bethuliam gloriosè detulit. Iudith. 10.

ABRAXAS: *ἀβράξας, ábraxas*. Vox est sine significato, nisi secundùm ridiculum impii Basilidis commentum: à qoo Basilidiani hæretici traxerunt originem. Isti cum Antesignano Basilide asserebant 365 cęlos, ut refert Augustinus dicens, *quo numero dierum annus includitur: unde & quasi sanctum nomen* (Basilides) *commendabat, quod est abraxas, cujus nominis literæ secundùm græcam supputationem eundem numerum complent*. Nam Græci, prout Hebræi, numeros arithmeticos per suas alphabeti literas designant. Cùm autem prima litera, quæ est *α*, *alpha*, significet unitatem; secunda, quæ est *β*, *bíta*, numerum binarium constituat; tertia *ρ*, *rho*, centenarium; quarta unitatem; quinta *ξ*, *xi*, sexagenarium; sexta aliam unitatem; & ultima quæ est *σ*, *sigma*, bis centenarium designet; fit ut hoc nomen *abraxas*, juxtà ineptum Basilidem, sanctissimū numerum 365 complectatur. Ex hoc stulto antecedente absurdius consequens deducebat: nempè mundum hunc, vel hominem non esse à Deo factum; sed à trecentesimo sexagesimo quinto cęlo formatum. Istis cęlis angelica nomina Basilidem imposuisse testatur Damascenus. De cętero in plerisque cum Simonianis, Menandrianis, & Saturninis, conveniebat: quorum tres hæreses primæ recensentur. Unde & mulierum communem usum admittebat, & prætereà Christum à Judæis crucifixum non credebat: sed Simonem Cyreneosem, qui angariatus sustulit Crucem ejus, ut ait loco citato Augustinus. Sed quis præcisè per *Abraxam* intelligendus sit, dignoscetur evidentiùs ex Tertulliano. Sic quippè in Libro de Præscriptionibus adversus hæreticos scribit. *Posteà Basilides hæreticus erupit: hic esse dicit Summum Deum nomine Abraxan; à quo mentem creatam, quam græcè νοῦν*, nun, *appellat. Inde verbum, ex illo providentiam, ex providentiâ virtutem, & sapientiam. Ex ipsis inde principatus, & potestates, & Angelos factos: deinde infinitas Angelorum editiones, & probolas; ab istis Angelis 365 cęlos institutos, & mundum in honore Abraxę, &c.*

Margin notes beside the ABRAXAS entry: l. de hęres. ad Quod. hær. 4. — l. de hęres. hæresi 4.

ABSIS: *ἀψίς, ápsis*. Fornix, curvatura rotæ, ita dicta à verbo *ἅπτω*, *bápto*, tango, ligo, necto: eò quòd rotæ, dum voluuntur, terram contingant,

aut

aut quia in omni curvaturâ, & fornice pars una alteri est connexa. In cœlis absides sunt circuli ita dicti. Absis frequenter in Scriptoribus Ecclesiasticis legitur pro illâ templi parte, quæ figurâ rotundâ
Aug. ad Max. post altare majus solebat efformari. Immò & pro ipsâ Episcopali Sede aliquando sumitur, quòd in tali loco erigeretur, & à gradibus, per quos ad ipsam dabatur accessus, absis gradata vocabatur. Optimè verò absis dicitur arcus ille, & etiam fornix, quæ illam templi partem obtegebat. De hac Isid. *Absi-*
Orig. l. 15 c. 8. *da græco Sermone, latinè interpretatur lucida, eò quòd lumine accepto per arcum resplendeat.* Sed hæc etymologia ab aliquibus improbatur, nisi dicatur eam Isidorum deduxisse ab eodem verbo *hapto* quod etiam *accendo* significat, & absis templi erat maximè luminosa. Eius verò immediata origo, ab ipso futuro, *hapso*, ἅψω quærenda: aut certè à secundâ personâ præt. pass., quæ est ἧψαι, *hepsa*, accensus es, tactos es, quæ ablato augmento temporali diceretur *apsa*, & hinc evidenter emanat apsis.

ABSYNTHIUM: ἀψίνθιον, *absynthion*. Herba est magnæ amaritudinis, à quâ mons ejusdem nominis, & populi juxtà Pontum ità vocati. Sic appellata illa stella magna, quæ de cœlo in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum cecidit: *No-*
Ap. 8. 11. *men stella dicitur absynthium*. Erat autem cometa, vel simile meteorum, amaritudine suâ undas inficiens, in pœnam videlicet carnalium voluptatum. Absynthium ab aliis dicitur, absinthium, vel apsinthium, quasi *apinthion*, ab *alpha* privativo, & verbo πίνω, *pino*, bibo: quòd propter amaritudinem bibi non possit. Alii aliter de ipsius etymo discurrunt. Et tamen ad æternam nauseam inviti *bibent*
Ps. 74. 9. *omnes peccatores terræ*: quibus scommate omni absynthio amariore, prophetico spiritu insultat Isaias, *Usque ad fundum calicis soporis bibisti, &*
Is. 51. 17. *potasti usque ad fæces*. Nicolaus de Lirâ, qui per quatuor primos ex illis septem Apocalypseos Angelis, intelligit quatuor primarios hæresiarchas, nempè Arium, Macedonium, Pelagium, Eutychen, adeòque per tertium Angelum Pelagium interpretatur; per ipsam quoque stellam magnam, de cœlo delapsam, ipsum Pelagium, qui de cœlo Ecclesiæ militantis cecidit, designari contendit. Dicitur stella magna, quia fuit homo literatus, & religiosus: *Per fontes & flumina designatur Ecclesia baptis-*
Nicol. Lir. hic. *malibus aquis congregata, & sanctificata.* Stella verò dicitur absynthium, quia *contra dulcedinem Spiritus S. prædicabat.* Tropologicè præsumptuosus intelligitur, ut Pelagius: qui cadit per præsumptionem, & ardet per ambitionem: Ita Liranus.

ABYSSUS: ἄβυσσος, *abyssos*. Ab α, *alpha*, quod, ut jam sæpè vidimus, in compositione privandi vim habet, & βυσσὸς, *byssòs*, idest fundum, q.
תהום d. sine fundo. Hebraicè dicitur *tehôm*, idest vorago, abyssus, aqua multa, & aquarum multarum
tehôm. locus. Abyssus ergò ἀπὸ τοῦ α, καὶ βυσσὸς, signi-
l. 12. cont. Faustum c. 11. ficat quamdam immensitatem inordinatam aquarum: seu abyssus est *aquarũ inæstimabilis profunditas*, ut ait Augustinus. Vel, ut Boethii verbis utar, est copiosa aqua, ad cujus fundum non facilè potest penetrari. Quamvis enim absolutè de alio corpore, saltem liquido abyssus dici possit; tamen maximè de immensâ profertur aquarum congerie.

Sic alibi docet Aug. *Abyssus est profunditas quædam impenetrabilis, incomprehensibilis: & maximè solet dici in aquarum multitudine.* Talis erat abyssos In Ps. 41.
illa in mundi creatione, dum *tenebræ erant super faciem abyssi*. Hæc satis probabiliter erat maxima Gen. 1.
aquarum copia, à terrâ ad cælum Empyreum pertingens: ut innuit Chrysostomus, *Didicimus hinc quòd omne quod videbatur erat abyssus aquarũ tenebris velata.* Non juxtà mentem quorumdam Philosophorum, qui aquam corpus quoddam infinitum statuebant, omnium aliorum corporum principium: quo- In cap. 1. Gen. Hom. 3.
rum opinio meritò à D. Thomâ exploditur; sed propemodùm immensa congeries aquarum, quæ prædictum spatium impleret. Ex eâ probabiliter formatum est Firmamentum, cum aliis cælis inferioribus, & ipsa terræ: abyssi parte copiosâ in mari, & terræ concavitatibus, atque suprà Firmamentum superstite relictâ. Adeòque secundùm hanc opinionem saltem reliqui cæli, Empyreo inferiores, erunt compositi ex materiâ ejusdem speciei cum sublunari. Constat enim ex primis Genesis versibus Deum in principio creasse cœlum, terram, & abyssum. Porrò cælum illud non erat Firmamentum, posteà secundo die productum: similiter alii cæli hoc die cum 1. q. 68. ar. 3. c.
Firmamento videntur efformati. Nam *vocavit Deus firmamentum cælum*. Solum ergò Empyreum in principio Deus creavit, & terram inter Empyreum autem, & terram non erat vacuum, sed potius abyssus illa, de quâ Sacer Textus, & *tenebræ erant super faciem abyssi*. Hanc verò ingentem aquarum copiam non redegit in nihilum: communis quippe Doctorum est sententia, quòd Deus ea quæ semel condidit in nihilum reverti non sinat. Ex illis igitur aquis producti sunt cæli die secundo: & ideò Gen. 1. 8.
anteà *Spiritus Domini ferebatur super aquas*, Gen. 1. 2.
hebraicè *meraechépheth*, idest incubabat, superficiei aquarum, fecunditatem nempè ipsis, infun- מרחפת
dens. Nam hoc participium, seu *benoni*, est in verbo *pihél* à radice *racháph*, quod propriè est רחף
movit se instar avium alas agitantium, aut motitantium, dum ad volatum pullos provocant, vel dum nidis incubant. Ità Spiritus Domini ferebatur super abyssum tamquàm suprà materiam, circà quam erat operaturos. Ex portione etiam istius abyssi producti pisces, & aves, juxtà illud, *Produ-*
cant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super Gen. 1. 20.
terram. Ità Martinus Becanus cum aliis opinatur. Tom. 1. tr. 4. c. 3.
Posteà in generali totius Orbis terrarum cataclysmo *rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ*. Hebraicè quo-
que dicitur *tehôm rabbâh*, idest abyssi magnæ; 70 ve- Gen. 7. 11.
rò legunt simpliciter τῆς ἀβύσσου, *tes abyssu*, abyssi. רבה *rabbâh.*
Effractis siquidem divinâ virtute concavitatũ subterranearum repagulis, aquæ illæ, ex quibus omnia flumina, & fontes scaturiunt, inundaverunt super terram. Abyssus ista subterranea est ille locus, de Ecc. 1. 7.
quo Salomon ait, *Ad locum unde exeunt flumina* Cõ. Tr. 9.
revertuntur, ut iterum fluant. Ità post multos S.S. in meteora cap. 4.
Patres sentiunt Conimbr., Franc. Valesius, & alii. Val. Sacr. Phil. c 63.
Istæ quoque terrestres voragines sunt Dei omnipotentis thesauri, in quibus abyssos constituit, ut ait Ps. 32. 7.
regius Psaltes, etiam in Textu hebraico, & apud 70, תהומות
ponens in thesauris abyssos. Illud tamen, superiùs *theomôth*
dictum, de immensâ aquarum copiâ, à D. Thomâ, hebr. abyssi, voragines, &c.
& aliis passim non admittitur, Sed potius per abys-

sum illam aërem intelligit, vel aliud corpus diaphanum, nempè per ingens illud spatium protensum. Sicque ait verificari Firmamentum aquas ab aquis dividere: per aquam intelligendo, vel materiam informem, putà omni luce privatam, vel quodcumque corpus diaphanum, ob innatam cum aquâ similitudinem: vel per Firmamentum significando spatium aëris nubilosum, quod distinguit superiorem aëris partem, in quâ generantur pluviæ, ab inferiore aëris parte, quæ aquis ipsis maximè vicina collocatur. Sed ut ab abyssi sensum mysticum aliquantulùm deflectamus, solicitè nos admonent
Ps. 41. v. 8. ita quoque in hebr. & 70. illa Psalmistæ verba: *Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum*. Hæc juxtà Liranum à filiis Core prolata (qui patre terrâ absorpto, in contradictione contrà Moysem, miraculosè in aëre penduli, salvati sunt) prædicunt futuras afflictiones Israelitarum in captivitate babylonicâ, ad libertatem aspirantium: aut potiùs afflictiones, & persecutiones Ecclesiæ militantis, ad cœlestem requiem inhiantis. Dicitur ergò, quòd una abyssus afflictionum alteram insequatur, divinâ providentiâ tentationum cataractas pandente. Quæ, eodem sensu allegorico, Christo passione suâ in altitudinem maris impulso, & in dolorum tempestate demerso, optimè quadrant. Aut anagogicè juxtà D. Gregorium, abyssum abyssũ invocare, est de judicio ad judicium pervenire. Denique, ne prolixior fiam, coronidis loco te illa verba (inter opera quidem D. Augustini, sed incerti Authoris) certè elegantia, & maximè pathetica, audire non pigeat, dum
l. de Contritione cordis. me illa exscribere non tędet. *Verè abyssus peccata mea sunt, quia incomprehensibilia sunt profunditate, & inæstimabilia sunt numero, & immensitate. O abyssus abyssum invocans, ò peccata mea, tormenta quibus me servatis abyssus sunt, quia infinita & omninò incomprehensibilia sunt. Est & tertia abyssus, & est nimis terribilis, judicia Dei abyssus multa, quia super omnem sensum occulta. Hæ omnes abyssi terribiles sunt mihi undique, quia timor super timorem, & dolor super dolorem. Nam abyssus abyssum in voce cataractarum tuarum invocat, quia peccati abyssus abyssum tormentorum meretur, quia judicia Dei pronunciat. Abyssus ergò judiciorum Dei super me, abyssus inferni subtus me, abyssus peccatorum meorum est infrà me*. Ità ille. Sed ego penè abysso obrutus, undis ejus feror, & fortè latiùs quàm institutum nostrum postulet, abreptus fui.

ACACIA: ἀκακία, *acakia*, latinè pen. brevi. Est innocentia, simplicitas: ab α, *alpha*, privativo, & κακία, *cakia*, malitia, quasi diceret sine malitiâ. Hinc acacus p. b., ἄκακος, *acacos*, purus, simplex, candidus, prubus. Tertullianus contrà feminas agens, quæ capillos tingendo senectutem
De cultu fem. c. 6. occultant, ait: *Hæc est æternitas nostra de capitis juventute. Hanc incorruptibilem habemus semper induere, ad domum Domini, quam ἀκακία, acakia, pollicetur*. Vult dicere quòd hæc sit ęternitas nostra curare capitis juventutem: quam nempè, ut explicat ejus Interpres, induimus in Baptismo. Et dicit *capitis*, quod Logici vocant individuum, & personam: dicit, inquam, *capitis*, respectu illarum, quæ caput adulterant coloribus, & pigmentis. Hanc igitur juventutem non debemus exuere, sed *incorruptibilem* conservare semper ad *domum Domini*, idest ad cœlum, quam, domum *acakia*, idest innocentia pollicetur. Ita ille. Notat Magri acáciam etiam sumi pro involucro pergameno, pulvere repleto, quod loco sceptri, ad mortalitatis monimentum, Byzantinus Imperator gestabat.

ACACIUS: ἀκάκιος, *acákios*, idem sonat ut acacus, eâdemque, ut jam dictum est, fruitur etymologiâ. Hoc nomine appositè aliqui viri sanctitate celebres, nocentis mundi suâ innocentiâ semper victores, omni malitiâ suâ sapienti simplicitate prudentiores, donati fuere.

ACADEMIA: ἀκαδημία, *academia*. Græcè accentum habet in penultimâ, & qui ità latinè pronunciant, græcum accentum servant: cùm aliàs penultima sit brevis, adeòque cum accentu in antepenultimâ deberet efferri. Sed usus, ut in Prooemio, & alibi monuimus, in his, & similibus, quæ frequenter occurrunt, est retinendus. Erat autem academia locus nemorosus, Athenis mille passibus distans, ab Academo, & secundùm Suidam Hecademo, quodam sic appellatus. Alii dicunt, quòd academia significet lavacrum, sicque vocatum fuisse Athenis gymnasium, quia propè lavacrum erat constructum. Aliqui deducunt ab ἑκάς, *hecás*, procul, & δῆμος, *démos*, populus: quòd seorsim à populo sita esset: aut rectiùs ab ἄκος, *acos*, medela, & *demos*, quasi populi, plebejarumque passionum sanitas, & animi popularis medela. In Academia docuit Plato, cujus superliminari majusculis hanc epigraghem inscripsit: *Ignarus geometriæ huc introeat nemo*. Jam autem quælibet literarum schola insignior Academia passim dicitur. Europæ celebriores à Caramuele recensentur. Suntque Lovaniensis (hanc honoris causâ primam nomino, ut potè qui fuerim ejus alumnus) Sorbonensis, Salmanticensis, Complutensis, Duacensis, Coloniensis, Ingolstadiensis, Moguntina, Herbipolensis, Viennensis, Pragensis. Addam ego Conimbricensem, Bononiensem, Patavinam, Ticinensem, Academiis autem verè Orthodoxis, pro platonicâ epigraphe de ageometrâ, meliùs inscribenda esset hæc breviuscula parænesis, *Asebes*, seu expers pietatis, *huc introeat nemo*. Nam *initium Sapientiæ timor Domini*. Non defuere omni ævo tales insigniores civitates, in quibus, ex professo literis, & sapientię daretur opera. Ut erat antiquitùs Cariath sepher: de quâ dicitur, quòd Caleb venerit *ad habitatores Dabir, quæ priùs vocabatur Cariathsepher, idest civitas literarum*. Ità quoque 70 legunt πόλις γραμμάτων, *pòlis grammáton*, civitas literarum: sic nempè scribentes, *Et nomen Dabir priùs urbs literarum*, Eam ità dictam Liranus opinatur, *Quia ibi fuerant inventæ literæ, quibus utebantur Chananæi, vel quia ibi vigebat studium alicujus scientiæ*. In Textu hebraico dicitur *Kiriath sepher*, idest civitas libri, vel literarum: nam *sepher* & librum, & literas significat. Undè est verisimile ibi Academiam insignem viguisse: additque Arias Montanus publicam bibliothecam, & Masius archivium rerum à diluvio gestarum in eâ extitisse, Simile quid de Abelâ urbe dici potest, quæ respondebat

Marginalia (right column): Theolog. fund. l. 1. fund. 7. n. 331. — Eccl. 1. 16. — Ios. 15. 15. — קִרְיַת סֵפֶר — 2. Reg. 20. 18.

veri-

veritatem in Israel: nempè tamquàm totius regni oraculum, quod consulere solerent.

ACADEMICUS: *ἀκαδημικὸς*, *academicòs*, Platonis Academiam frequentans, ejusque discipulus. Est adiectivum formatum à dictâ voce *academia*, & similia in *icos* græcè significant aptitudinem, propensionem, studium, aut similes affectiones ad illud, unde sunt deducta. Ab adiectivo isto græco fit latinum: & hinc Academici dicti illi, qui in Academiâ Platonis fuere successores. Talis, ut refert Aug., fuit Speusippus, Platonis ex sorore nepos, & Xenocrates ejus Discipulus. *Quamvis ab hoc & ipsi, & eorum successores academici appellarentur: recentiores tamen Philosophi nobilissimi, quibus Plato sectandus placuit, noluerunt se dici Peripateticos, aut Academicos, sed Platonicos.* (Aug. de Civ. Dei l. 8. c. 12.) Eorum errores sugillat Sanctissimus Pater, quòd isti, ut & eorum magister, Diis plurimis sacra putaverunt esse facienda. De Academicis verò loquens Isidorus ait, *Hi omnia incerta opinantur.* (Orig. l. 8. c. 6.) Quod ex ipso hausit Augustino: qui sæpiùs insinuat communem eorum fuisse sententiam, nihil certò sciri, nec veritatem posse inveniri, contrà quos libros tres exaravit. Ex primo autem Retractationum libro satis patet, ipsum hoc primum suum opus quod extat edidisse, cùm se ad christianæ vitæ otium, nondùm baptizatus, contulisset. Ita quippe dicit: *Contrà academicos, vel de academicis primùm scripsi, ut argumenta eorum, quæ multis ingerunt veri inveniendi desperationem, & prohibent cuiquam rei assentiri, & omninò aliquid, tamquam manifestum, certumque sit, approbare sapientem, cùm eis omnia videantur obscura, & incerta, ab animo meo, quia & me movebant, quantis possem rationibus amoverem.* (Retract. l. 1. c. 1.) Ex quo patet eum hosce libros Mediolani composuisse. Sicut autem à Platonis Academiâ aliæ scholæ Academiæ dictæ sunt; sic Academici pariter illi, qui tales scholas frequentant, appellati. Nunc verò usitatiùs Academiæ passim illa loca dicuntur, ad quę Literati confluunt, ut ab aliis varias eruditiones hauriant, ipsique vicissim proprias communicent, & aliis elargiantur. Hinc & Academici in Italiâ illi dicti, qui in talibus Athenæis Sapientiæ specimen exhibent: &, strictiore significato, qui in talium eruditiorum, simul convenientium, albo sunt adscripti. Academici ironicè dicti à Tertulliano Valentini hæresiarchæ sequaces: de quibus veris Christomachis adimpleta Simeonis prophetia, *In signum, cui contradicetur.* (Luc. 11. 34.) De istis igitur ait Tertullianus, *Agnoscamus ergò signum contradicibile, conceptum, & partum Virginis Mariæ: de quo academici isti, peperit, & non peperit; virgo, & non virgo.* (lib. de Carne Christi c. 22.) Nempè, uti Academici, in plerisque se nihil certi scire profitebantur. Hîc Interpres ejus ait triplicem fuisse Academiam, veterem, novam, & mediam. Academiæ veteris princeps fuit Plato, mediæ Archesilaus, novæ Lacydes. Ductor mediæ affirmabat nihil nos certi scire. De hac, inquit ille, Tertullianus est intelligendus.

ACARPUS: *ἄκαρπος*, *ácarpos*, sine fructu, sterilis: & acárpia, p. b., *ἀκαρπία*, *acarpía*, fructuum, aut frugum privatio. Voces hæ fiunt ab *α*, *alpha*, privativo, & *καρπὸς*, *carpòs*, fructus: atque ab aliquibus Latinis usitatæ. Sic agri steriles acarpi dici possunt, & quæcumque res inutiles, aut infructuosæ: & de campis, aut vineis locatis, utrùm acarpia superveniens liberet à solvendâ pensione? quæri potest. Vox *acarpos* in N. Testamento græco sæpiùs occurrit: ut dum Apostolus ait, *Nam si orem linguâ, Spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.* (1. Cor. 14. 14.) Acarpos nempè remanet mens, seu intentio, & scopus alios instruendi, & populum solandi, dum linguâ peregrinâ oratur: quamvis fructus in animo percipiatur orationis. Acarpo Polycarpus opponitur: de quo infrà.

ACATALEPSIA: *ἀκαταληψία*, *acatalepsia*, gręcè sicuti vox *acarpia* penultimâ longâ effertur, etsi brevis sit: Græcosque in similibus terminationibus sequuntur Itali. Quamvis in rigore voces istæ penultimâ brevi essent pronunciandæ; tamen locorum usus, ut & in aliis legitimè introductus, est retinendus. Significat autem acatalepsia incomprehensionem, & incomprehensibilitatem, ab *α*, *alpha*, privativo, & voce *κατάληψις*, *catálepsis*, comprehensio. Acatalepsia, seu incomprehensibilitas activa in omnibus creaturis respectu Dei ab omnibus Theologis agnoscitur. Cujus rationem alibi cum D. Thomâ proferimus: quâ ducti Deum prorsus creaturis *ἀκατάληπτον*, *acatáleptou*, seu incomprehensibilem affirmamus.

ACATHISTUS: *ἀκάθιστος*, *acáthistos*, sessionis expers latinè dici potest. Fit enim ab *α*, *alpha*, privativo (quod, ut diximus, sæpiùs in compositione privationem, aut negationem significat) & verbo *καθίζω*, *cathizo*, sedeo, aut sedere facio. In Ecclesiâ orientali solemnissima quædam vigilia, in honorem Deiparæ, die Sabbati quintæ hebdomadæ Quadragesimæ agebatur, ob frequentem à Barbarorum incursu liberationem. Dies ille acathistus vocatus, uti & Hymni acathisti dicti, quos totâ nocte stantes concinere solebant. Unde hymnus acathistus apud Dominicum Magri reperitur. (In Hierol.)

ACATUS: *ἄκατος*, *ácatos*, pen. brevi. Hac voce utitur Tertul. l. 5. adversus Marcionem: & navigii genus sine remis significare testis est Magri. Ex Budæo tamen, ut & ejus diminutivum *ἀκάτιον*, *acátiou*, latinè acatium, remos habere colligitur: quos utrimque quisque remigantium impellit. Est autem navicula, scapha, & navis oneraria quoque ácatus dicitur: navis etiam illa vulgò *brigantino* vocata. Ita ergò à velocitate, & subtilitate dicta videtur, quòd adinstar jaculi undas findat, & aërem. Nam *ἀκὼν*, *acòn*, est jaculum, aut telum, ab *ἀκὴ*, *akè*, cuspis, aut mucro: unde & acatus efformari potuit.

ACEDIA: *ἀκηδία*, *akedía*, penultimâ brevi, etsi græcè in eâ sit accentus. Fit à verbo *ἀκηδέω* *akedeo*, negligo, torpeo: est quippe acedia pigritia, tædium, tristitia, anxietas. Acedia quoque vacuitas mœroris dici potest, ab *alpha* privativo, & *κῆδος*, *kèdos*, cura, mœror, &c. Sed rectiùs mœroris asseretur abundantia. Nam *alpha* in compositione nonnunquàm epitasim, seu intentionem, & vehementiam importat. Dupliciter autem à Theologis acedia consideratur: nempè ut passio, & ut vitium, seu peccatum. Ut passio est una ex quatuor tristitiæ speciebus, non tamen strictè dictis.

Nam

Nam id quod in eis additur generi est quid extraneum, nec virtute in ipso contentum: quod tamen sufficit ad species latè dictas constituendas. Sicque à D. Thomâ, cum Damasceno, & Gregorio Nyss., quatuor species passionis tristitiæ, nempè anxietas, acedia, misericordia, invidia, enumerantur. Ex quibus acedia est talis tristitia, & taliter animum aggravans, ut non solùm non appareat aliquod refugium, ut fit in anxietate; sed ut etiam exteriora membra cessent immobiliter ab opere: ac ne vocem quidem contristatus possit emittere. Hoc modo sumpta acedia poterit esse peccatum, prout passiones, non quidem despoticè, sed civiliter subduntur rationi. Frequentiùs sumi solet acedia prout est peccatum, & tristitia, non tam in appetitus sensitivi passione consistens, quàm in ipsius voluntatis affectu: quamvis ordinariè ab aliquâ sensitivâ passione comitato. Sic acedia est tristitia de spirituali bono: atque generatim accepta non habet rationem specialis vitii, quia, ut ait D. Thomas, *omne vitium refugit spirituale bonum virtutis opposita*, Sed strictim acedia est *tristitia de bono spirituali, inquantùm est bonum divinum*. Sicque est peccatum capitale, & oppositum charitati, ad quam pertinet de bono divino gaudere. Bonum autem ut bonum præcisè apprehensum non potest esse objectum tristitiæ, uti nec odii, & abominationis: sed apprehensum ut malum. Et ita acedia tristatur de bono divino,quia ut aliquod malum apprehenditur: nempè propter annexas molestias, & difficultates. Hoc vitium est septimum inter peccata capitalia, cùm sit aliorum multorum criminum improba origo: ejusque filiæ à D. Gregorio, malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circà præcepta, evagatio mentis circà illicita, recensentur. Ideò sapiens ad infelicem illam infeliciorum filiarum genitricem vitandam nos admonet, hortans ut veræ Sapientiæ jugo suavi colla subdamus, & liberis, ingenuisque ipsius nexibus, qui nos Deo pretiosè connectunt, manus, & pedes inseramus. *Subiice*, ait, *humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis ejus*. Est etiam acedia, penultimâ longâ, à græco ἀκήδια, *akédia*, idest incuria,neglectus, contemptus; quæ vox ab eâdem emanavit origine.

1. 2. q. 35. a. 8. c.

2. 2. q. 35. a. 2. c. a. 3. c.

Eccl. 6. 26.

ACEPHALOS: ἀκέφαλος, *aképhalos*, p. b., idest sine capite. Fit enim ab α, *alpha*, privativo, & κεφαλὴ, *kephalè*, caput. Acephalus versus vocatur ille, qui à syllabâ brevi incipiens, sine capite videtur efformatus. Acephali dicti sunt aliqui hæretici: eò quòd sine capite tumultuantes nullum hæresiarcham agnoscerent. Hæsitantes quoque cognominati, quia ob aliquas difficultates Concilii Chalcedonensis, quod fuit quartum generale, se profitebantur hæsitare. De his Isidorus loquens, ait, Acephalos nuncupatos, quòd *nullus eorum reperiatur auctor, à quo exorti sint. Hi trium Chalcedonensium Capitulorum impugnatores duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, & unam in ejus personâ naturam prædicant*. In hoc ergò errore Eutychi, & Dioscoro suffragabantur, qui in eodem Concilio damnati fuerant. Acephalorum originem aliqui cum Liberato Diacono ante Concilium Chalcedonense statuunt: ex eo nempè quòd complures Cyrillo Alexandrino, Pontificis Romani in Concilio Ephesino legato,minimè adhærerent, neque cum Joanne Antiocheno Episcopo participationem aliquam habere vellent, & ex iis secta illa sit conflata, quam Acephalorum nuncupavit antiquitas. Cæterùm, ut ait Baronius, *receptior illa sententia est, ut non nisi post Chalc. Concilium Acephali hæretici cœpti sint nominari*. Ansam enim hinc arripuerant; quòd Chalc. Concilium Theodoreti scripta, & Theodori Mopsuesteni opera, item Ibæ epistolam non reprobasset: sed potiùs approbare ipsis visum esset. Et ideò aliqui, ut ex Leontio scribit Baron., *nimio contra Synodum Chalcedonensem odio impulsi, secessionem à Petro (scilicet Episcopo Alexandrino, homine versuto, & hæretico) faciunt, nec cum illo communicabant, ob eam causam, quòd unionis scripto probato* (erat hoc henoticum Zenonis Imperatoris) *Synodum anathemate manifesto non fuisset execratus. Atque hi vocantur Acephali, capite carentes, quòd Patriarcham suum minimè secuti seorsum communicarent. Hinc Petrus, qui populum multipliciter scindi videret, tandem Synodum Chalc. palàm anathematizare cogitur: verùm ne sic quidem acephali cum eo communicabant*. Immò ne quidem ad sanam mentem, per quintum Concilium generale, in quo tamen tria illa Capitula condemnata fuere, sunt reducti.

Etym. l. 8. c. 5.

An. Christi 435. n. 20.

Leont. de Sectis Act. 5.

Bar. Ann. Chr. 482. n. 42.

ACEPHALUM: ἀκέφαλον, *aképhalon*, capite carens; & eandem habet cum vocabulo antecedente originem. Acephala vocantur illa concilia, quæ sunt sine capite, putà sine legitimâ Sedis Apostolicæ authoritate congregata; inscio nempè, vel repugnante Romano Pontifice, quæ potiùs conciliabula vocitanda. Legitima verò sunt illa, quæ supremi Antistitis authoritate congregantur: in quibus ipse præsidet,uel Legatus ejus nomine. Acephalum autem dici non potest Concilium generale quintum, nempè Constantinopolitanum secundum, utpotè authoritate Vigilii Summi Pontificis firmatum. Nec quidquàm,in tribus illis famosis Capitulis condemnandis, contrà Chalcedonense continens: quidquid prætenderint innumeri Schismatici, qui tunc temporis miserè Dei Ecclesiam lacerarunt. Accedit authoritas D. Gregorii à Gratiano citati, sicque dicentis; *Quintum verò Concilium veneror, in quo Epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur: in quo Theodorus personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur: & in quo scripta Theodoreti, per quæ B. Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata refutantur*. Cur autem illa tria Capitula, quæ in Chalcedonensi non erant condemnata, in quintâ Synodo reprobata fuerint; varias rationes assignat Eruditissimus, uti & Eminentissimus Pater Henricus Noris, in suâ doctissimâ Dissertatione de quintâ Synodo. Concilium ergò generale acephalum omninò invalidum est: adeòque non potest esse suprà Pontificem, ut perperam senserunt Gerson, Almainus, Panormitanus, Abulensis, & multi Sorbonistæ. Hi volunt Papam in Ecclesiâ non aliud esse, quàm quod Præpositus generalis in suo ordine religioso: nempè caput singulorum, sed omnium simul congregatorum subditum. Sed cùm Ecclesiæ regimen à Christo

Dist. 15. c. Sicut Sancti.

Greg. l. 1. Epist. 24. ad Patriarchas.

sto institutum perfectissimum sit, & monarchicum aristocratico, & democratico, longè præstantius existimetur; necessum est ut in Ecclesiâ sit vera monarchia, cujus summa potestas in Capite resideat. Quapropter Papa, etiam solus, jure divino est Caput, & Princeps universæ Ecclesiæ simul congregatæ. Non enim ipse potestatem suam à Concilio, vel ab Ecclesiâ ut Generalis à suâ Religione, sed immediatè à Christo Domino accepit. Theolog. fuod. Fund. 4. Quod suo tempore Doctores quoque Gallos agnovisse Caramuel testatur.

ACHAIA: *ἀχαΐα*, *achaia*. Quadrisyllabum habet penultimam brevem: quamvis in eâ græcus statuatur accentus. Achaia tristitia, dolor, ab aliquibus exponitur: vel ab *ἀχέω*, *acheo*, quod tristitiam, vel ab *ἄχος*, *àchos*, quod dolorem significat. Achaia fuit ipsa Græcia, vel saltem Peloponnesus, cujus Metropolis erat Corinthus, utpotè Act. 18. 15. Proconsulis Achaię sedes. Nam ibi *Gallione Proconsule Achaiæ, insurrexerunt uno animo Iudæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal.* Hîc Achaia Paulo ingratissima magnũ dolorem, & tristitiam cordi apostolico incussit: eumque post tot exantlatos illo sesquianno, quo mansit Corinthi, labores, magnâ cum mæstitiâ, ob Gentilium cæcitatem, & Judæorum duritiem, magno cum dolore ob verbera Sostheni, Synagogæ principi fideli, ante Gallionis tribunal inflicta, ad discessum coëgit. Fateor tamen Achaiam aliquando angustioribus limitibus stringi: pro illâ nempè Peloponnesi Provinciâ septentrionali, quæ Patras agnosceret pro suâ metropoli. Regio ferè tota littoralis: unde & Ægialus priùs vocata. Nam *αἰγιαλὸς*, *ægialos*, littus significat, ab *ἄγω*, *ago*, pro frango, quamvis inusitato, & *ἅλς*, *hals*, mare: eò quòd in littore mare confringat tumentes fluctus suos. Aliàs Ptolomæus, dum nihil addit, per Achaiam latissimam regionem extrà Peloponnesum intelligit, quæ & Hellas, sive Græcia nuncupata fuit.

ACHAICUS: *ἀχαϊκὸς*, *achaicòs*, p. b., pro Græco sumitur, ut ab Achaiâ deducatur. A superiori tamen radice, ut in voce *Achaia*, tristis, seu dolens, latino verti potest idiomate. Qualis my- 1. Cor. 16. 15. sticè fuit Achaicus ille, inter Achaiæ primitias ab Apostolo recensitus: qui Magistri zelum apostolicum, & pietatem evangelicam æmulatus, benè Rom. 9. 1. cum ipso dicere poterat, *Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.* Ipsius *secundùm* 2. Cor. 10. 7. *Deum tristitia pœnitentiam in salutem stabilem* operata fuit. Dolens cum Paulo de Corinthiorum suorum scissuris, lætitiam inenarrabilem, & glorificatam in cęlis, ubi *dolor non erit ultrà*, in gaudium Ap. 21. 4. Domini sui lætanter intrans, feliciter adeptus est.

ACHARIS: *ἄχαρις*, p. b., expers gratiæ, ingratus, ab *α*, *alpha* privativo, & *χάρις*, *chàris*, gratia. Hinc Sapiens ille Jesus, filius Sirach, ait, Eccl. 20. 21. *Homo acharis quasi fabula vana, in ore indisciplinatorum assidua erit.* Quod potest intelligi de homine moroso, & rustico, virtutibus affabilitatis, & eutrapeliæ carente. Ex his duabus una quidem est annexa justitiæ, & à D. Thomâ eadem cum amicitiâ censetur: cujus munus est hominem ad alios homines in communi conversatione convenienter ordinare. Altera verò est pars subjectiva modestię, adeòque pars potentialis, seu annexa temperantię, Les. de jure & just. l. 4. c. 4. dub. 13. ut loquitur Lessius, cum D. Thomâ, & aliis: atque virtus intelligitur ludorum, & iocorum moderativa. Jacobus Tirinus illa Ecclesiastici verba sic explicat, *homo acharis*, sine gratiâ, ingratus, malè moratus, est *quasi fabula vana*, cui nihil subest seu In hunc loc. veri, seu concinni; & *in ore indisciplinatorum*, idest stultorum, impiorum, *erit assidua fabula*. Quia cum illis perpetuò verbis lasciviens, & ab illis laudatus, hoc nomine, se beatum esse, & felicem opinatur. In Textu etiam greco dicitur *ἄνθρωπος ἄχαρις*, *anthropos àcharis*, &c. Ejus Interpres latinus itâ vertit; *Homo sine gratiâ: fabula intempestiva, in ore indisciplinatorum assiduus erit.*

ACHARISTIA: *ἀχαριστία*, *acharistia*, penultimâ brevi efferenda, ni grecus accentus retineatur: prout apud multos usus est introductus. Acharistia dicitur ingrata memoria, ab eâdem radice quâ vox precedens, seu ingratitudo, peccatum speciale, ut probat D. Thomas, ipsi gratitudini, 2. 2. q. 107 a. 2. in c. quę specialis est virtus ex Justitię potentialibus, diametraliter oppositum. Acharistus verò, græcè *ἀχάριστος*, *achàristos*, est ingratus: quâ voce in Textu græco utitur Apostolus, dum dicit quòd in novissimis diebus erunt homines *parentibus non obe-* 2. Tim. 3. 2. *dientes, ingrati, ἀχάριστοι, achàristi*, &c. Observandum tamen obiter ingratitudinem esse quoque vitium generale, in omni peccato mortali imbibitum, cum inobedientiâ, contemptu, & odio Dei virtuali.

ACHATES: *ἀχάτης*, p. l., lapis pretiosus, Ex. 28. 20. & c. 39. 12 שְׁבוֹ *Scevò*. itâ dictus ab Achate Siciliæ fluvio: & hebraicè *scevò*, nuncupatus. Hanc vocem etiam 70 *Achates* vertunt, etsi Judæi Germani topazium interpretentur. Lapis hic in ordine tertio Rationalis gestabatur à summo Judæorum Pontifice. Fuisse olim l. 37. c. 10. maximi valoris asserit Plinius hisce verbis, *Achates in magnâ fuit auctoritate.* Et quia magni pretii, ejus etymologia posset derivari ab *α*, *alpha*, privativo, & verbo poetico *χατέω*, *chatèo*, indigeo, quasi sine indigentiâ: quòd ejus possessor indigens non esset. Alii tamen ab *ἄχος*, *àchos*, quod mœrorem, & tristitiam significat, deducunt: quod aptiùs quadrat Ænęæ comiti fidissimo sic à curâ, quæ perpetuò reges comitatur, appellato. In achate mirabili ferunt Pyrrhum Epirotarum regem novem Musas, & Apollinem cum lyrâ, naturaliter impressas habuisse.

ACHEROPOETUS: *ἀχειροποίητος*, *achiropietos*, latinè p. l. propter diphthongum, aut vocalem longam dicendo *acheropoitus*, aut *acheropetus*, sed rectiùs *acheropœtus*, juxta morem solitum convertendi *οι*, *i*, græcum in œ latinum: significat autem non manu factum. Fit ab *α*, *alpha*, privativo, & vocabulo *χειροποίητος*, *chiropietos*, quod ulteriùs procedit à *χεὶρ*, *chir*, manus, & verbo *ποιέω*, *pieo*, facio. Hac voce *achiropietos* utitur Textus græcus, ubi Marcus exhibet Jesum dicentem, *aliud non manufactum ędificabo.* Sic ache- Marci 14. 58. ropœtę dici possunt illæ imagines, quæ manibus humanis non sunt efformatæ: ut piè creditur de vultu sanctæ illius iconis Florentiæ, Deiparam ab Angelo salutatam repræsentantis. Sed specialiter acheropœta dicta est illa Christi Salvatoris effigies, quam

Bar. An. 31. n. 61. quam ipsemet telæ prodigiosæ impressam, ad regem Abagarum misit: & nunc Genuæ, ut ferunt, Anast. in Step. tertio. asservatur. De quâ Baronius, & ante ipsum Anastasius dixit, *Stephanus procedens in litanià cum sanctissimâ imagine Iesu Christi acheropatâ*. Bar. An. 755. n. 3. In Hierol. Fateor Magri illam imaginem intelligere, quæ Romæ colitur: refertque in vetustis Basilicæ Lateranensis monumentis haberi hanc venerabilem iconem à D. Lucâ inchoatam, & ab Angelis perfectè absolutam fuisse, credique illam, quæ in eo sacrario, *Sancta Sanctorum* dicto, conservatur.

ACHILLES: ἀχιλλεὺς, *achilleus*, Pelei, & Thetidis nymphæ filius, inter Græcos Trojæ oppugnatores fortissimus. Fuit enim ferarum medullis educatus, unde & nomen sumpsit: ut ipse De Pallio c. 4. Tertul. agnoscit, *Ille ferarum medullis educatus, unde & nominis consilium &c.* ubi Interpres ait, quòd Achilles dictus, quasi ἄνευ χιλῶ (*aneu chilû*, idest sine chilo: est autem *chilòs* pabulum, triticum, alimonia) quòd ab uberum gustu vacaverit. Metaphoricè ob fortitudinem Achilles, à cujusque scientiæ professoribus dicitur ratio, aut argumentum antagonistæ validissimum, quo soluto, Achillem ipsius gloriantur esse prostratum.

ACHOS: ἄχος, dolor, mœror, tristitia. Propriè dicitur ille dolor, qui prorsus obstupefacit, suique sensum adimit homini. Sicque est idem quod ἄχθος, *achthos*, quod Stoici definiunt ægritudinem prementem, Cicero angorem transfert, & pondus, ac molestiam significat, & ab ipso *achos* derivatur. Hoc autem oritur à verbo ἀχέω, *achéo*, doleo; estque una ex quatuor tristitiæ speciebus, à Gregorio Nyss., & Jo: Damasceno recensitis. Non sunt quidem species strictè dictæ, sed latè sumptæ, prout aliquid extraneum additur generi, ut 2. 2. q. 35. a. 8. c. exponitur à D. Thomâ. Juxtà quam distinctionem hæ quatuor tristitiæ, prout appetitus concupiscibilis est passio, assignantur species: acedia, achos vel anxietas, misericordia, & invidia, ut nuper de acedià dicebamus. Ex his, sicut explicat Esparza cum angelico Doctore, *tristitia aliquando est conjuncta cum impossibilitate fugiendi malum quod contristat: atque per hoc efficitur species tristitiæ, quæ dicitur anxietas, seu angustia, & græcè achos, nempè affectus aggravans animum, absque ullo aditu refugii, omnique destitutus spe, & possibilitate evadendi.* (margin: l. 7. de Pass q. 24. a. 4.)

ACHRESTUS: ἄχρηστος, *achrestos*, abusivus, inutilis, ineptus, ab α, *alpha*, privativo, & χρηστὸς, *chrestòs*, utilis, benignus, commodus, humanus, &c. Adeòque achrestus hisce contraria significat, sicut & achrestia, quæ rectè inutilitas, incommoditas, latino dicetur idiomate. Voces istæ etiam apud Authores latinos reperiuntur: & omnes infideles optimè achresti, idest sine Christo, & Chresto, vocarentur. Certè Onesimus, Philemonis servus fugitivus, priùs hero suo, contrà proprium nominis significatum, inutilis fuerat, seu, ut habet Textus græcus, *achrestos*; sed posteà ipsi, & Apostolo, *euchrestos*, εὔχρηστος, ab εὖ, *eu*, benè, & *chrestòs*, Phil. 11. quasi bonæ utilitatis. Ita quippe D. Paulus ait, *qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem, & mihi & tibi utilis*. V. *Onesimus*.

ACINDYNUS: ἀκίνδυνος, *akindynos*, Latinè penultima videtur communis, cùm ab aliquibus brevietur, & producatur ab aliis. Sonat autem periculo vacantem, tutum, securum: ab α, *alpha*, privativo, & κίνδυνος, *kindynos*, periculum. Tales verè fuerunt aliqui S.S. Martyres isto nomine decorati: qui in Fidei base inconcussi, Spei anchoræ innixi, Dei gratiâ corroborati, etiam in terribilioribus vitæ mortalis periculis, incassùm flantibus Æoliæ mundanæ ventis, nequicquàm pellentibus terrenæ potentiæ procellis, securi extiterunt.

ACINETUS: ἀκίνητος, *akinetos*. Latinè penultima propter vocalem longam producitur. Vox hæc significat immotum, immutatum, immobilem, non violandum: ab α, *alpha*, privativo, & κινητὸς, *kinetòs*, mobilis. Hac voce usus Tertullianus, nominans Acinètos inter Valentinianorum fabulosa Numina, ut superiùs in voce *Abascantus* declaratum est. Ab immobilitate, & eorum perennitate, aut non violandâ sanctitate, ut comminiscebantur, verisimiliter Acinèti fuerunt appellati.

ACLERUS: ἄκληρος, *akleros*, latinè pen. longâ, dicetur exhæres, hæreditate privatus. Componitur enim ex toties dicto, & sępiùs dicendo, *alpha* privativo, & voce κλῆρος, *cliros*, sors, hæreditas; q.d. sine sorte, & hereditate. Acléri omnes laici dici possunt, seu omnes illi qui de clero non sunt: sic & omnes illi, qui legitimâ de causâ exhæredantur. Sed maximè acleri infelices, optimæ illius sortis expertes, sunt reprobi: qui adoptione divinâ privati, omni parte sortis sanctorum, & cęlesti in ęternum orbantur hæreditate.

ACLETUS: ἄκλητος, *acletos*. Hujus, ut præcedentis, propter vocalem longam, latinè penultima producitur: & si græcè in antepenultimâ collocetur accentus. Est autem aclètus, non vocatus, non invitatus: ab α, *alpha*, privativo, & *cletòs*, vocatus, ut in voce *Cletus*, & *Theoclètus*, exponetur. Ex quibus intelliges nullos homines apud Deum acletos esse, sed omnes Cletos, & Theoclètos dicendos esse. Nonnulli Latini, vocem *aclèti*, uti Græci, usurpant adverbialiter. Sed ἀκλητὶ, *acleti*, purum putum est græcum vocabulum: nec latinè satis aptè verti potest, nisi per adverbium *non invitatò*, seu *citrà vocationem*, aut *invitationem*, idiomate nostro dicatur.

ACOEMETUS: ἀκοίμητος, *akimetos*, latinè p. l., ut in duabus præcedentibus. Ita dictus laboris studiosus, pervigil, insomnis: ab α, *alpha* privativo, & κοιμάω, *kimáo*, dormio. Inde *akimetos*, quasi sine dormitione, & somno: qui-les dicuntur pervigiles, qui parùm dormiunt. Ab eâdem origine fit vox ἀκοιμήτης, *akimétes*, acœmèta: & hinc à continuis vigiliis dicti Acœmetæ quidam monachi, præsertim illi Studitæ Constantinopoli vocati, de quibus Baronius: *Aucta est eodem Gennadii tempore constantinopolitana Ecclesia nobilissimo cœnobio monachorum acœmetarum, hoc est insomnium, in quo plurima multitudo habitans monachorum juges die noctuque pervigiles Deo laudes offerret; tripartito tempore, & monachis sibi invicem succedentibus*. An. Christi 459. n. 15. Ex his viri sanctitate, & pietate insignes prodiere: inter quos Theodorus ille Studita, qui pro sanctarum Imaginum cultu Martyr occubuit. Altè quippè retinebant illi sancti mo-

monachi illam Principis Apostolorum monitionem, 1.Pet.5.8. *Sobrii estote, & vigilate*. Acœméton quoque conscientię vermem dixit Greg. Nazianzenus; & acœméta lumina, ad V. Eucharistiam semper ardentia, apud Græcos dicta fuere.

ACOLASTUS: ἀκόλαστος, *acólastos*, impunitus, incoërcitus. Est enim ab α, *alpha*, privativo, & verbo κολάζω, *colázo*, punio, reprimo: in tertiâ personâ præt. pass. facit κεκόλασται, *kecólastæ*, punitus est, hinc ablato augmento syllabico, & *alpha* addito, verbale oritur acolastus. Latini non habent dictionem adæquatè ipsi respondentem, ut Noct. Attic. l. 18. c. 2. docet A. Gellius: sed ad verbum sonat impunitum, incoërcitum, ut sit qui cupiditates indomitas non coërceat, & puniat: adeòque significat hominem intemperantem, lascivum, infrænem, &c. Græcè ἀκόλαστος ἄνθρωπος, *acólastos ánthropos*, hominem nihili, & malæ frugis denotat: ut & per *acolastos glossa* lingua designatur infrænis. Ubi Textus vul- Prov. 20. 1. gatus habet, *Luxuriosa res vinum*, 70 legunt, *acólaston*, ἀκόλαστον, in neutro, idest res incoërcita, & infrænis: cui concinit Apostolus dicens, *Nolite* Eph.5.18. *inebriari vino, in quo est luxuria*, græcè ἀσωτία, *asotía*, idest luxuria, lascivia, prodigalitas, intemperantia, Illic hebræus habet, *lets haiiain*, idest לץ היין *lets haiiain.* derisor vinum, q. d. derisor est vinum, seu derisorem efficit vinum, sive, derisor bibens vinum.

ACOLUTHIA: ἀκολουθία, *acoluthía*, latinè p. b., etsi apud Græcos in eâ collocetur accentus, & eos imitentur ex Latinis plurimi. Vox est à plerisque Authoribus usurpata, & orta à verbo ἀκολουθέω, *acoluthéo*, sequor: sumiturque pro sequentiâ, ratione, & ordine cujusque rei. Sic mala funesta, quæ ex aliquâ infaustâ origine scaturiunt; vel scelera, quæ ex aliquâ pejore lue dimanant; bona etiam, quæ ex meliore radice pullulant; bonorum, vel malorum acoluthia respectivè dicuntur.

ACOLYTHUS: ἀκόλυθος, *acólythos*, p. b., quasi ἀκόλουθος, *acóluthos*, idest assecla, comes, pedissequus, famulus, à dicto verbo *acoluthéo*, sequor, efformatus. Hoc autem verbum derivatur ab α, *alpha*, quod aliquando in compositione denotat *simul*, & ἐλεύθω, *eleútho*, vado, venio: aut potiùs à κέλευθος, *kéleuthos*, via, adeòque *acoluthéo* est cum aliquo vado. Cùm verò verbum *eleútho* faciat in præterito medio ἤλυθα, *elýtha*, hinc cum *alpha* formari potuit vox acolythus, expuncto prius augmento, tam syllabico, quàm temporali. Aut si magis placeat, ab α, *alpha*, privativo, & verbo κωλύω, *colyo*, prohibeo, impedio, deducatur: eò quòd acolythus à propinquiore ministerio non impediatur. Acolythatus est quartus inter ordines minores, diciturque Acolythus, quasi non impeditus: eò quòd Diacono, & Subdiacono immediatè inserviat, quasi eorum assecla, comes, & sacer famulus. Aliqui putant quòd acolythus Orig. l. 7. c. 12. idem significet, ac ceroferarius: quod innuit Isidorus à Gratiano citatus, *Acolythi græcè, latinè* Dist. 21.c. cleros. *ceroferarii dicuntur*. Quamvis ferre cereos ad Acolythos spectet; non tamen hæc est genuina illius vocis etymologia: sed illa jam à nobis prolata.

ACONITUM: ἀκόνιτον, *acóniton*, p. b., herba venenata, de quâ Dioscorides, ita dicta ab l. 4. & 6. ἀκόνη, *acone*, idest cos, eò quòd in cotibus, & petris, plerùmque nascatur. Vox ista apud Tertul- De Pallio. c. 2. lianum, dum de Imperio Romano dicit, *Reverà orbis cultissimum hujus imperii rus est, eradicato omni aconito hostilitatis*.

ACOSMUS: ἄκοσμος, *ácosmos*, inornatus, confusus, petulans, ab α, *alpha*, privativo, & κόσμος, *cósmos*, ornamentum, ordo, ratio, modus, modestia, &c. Hinc acósmia, græcè ἀκοσμία, *acosmía* formatur, quæ dedecus, petulantiam, & l. 7. c. 26. immunditiam significat. Pro hac voce Lactantius Firmianus videatur: ejus accentus prout in sequenti.

ACRASIA: ἀκρασία, *acrasía*, latinè penultimâ brevi, etsi græcè accentus in eâ ponatur, quod, ubi introductus est usus, licet imitari. Est autem acrasia propriè incontinentia, de quâ multa l.7.Moral. ad Nicom. c.1. & seq. exponit Aristoteles. Accipitur etiam pro intemperantiâ, vitæ luxu, petulantiâ, intemperie. Oritur ista dictio ab α, *alpha*, privativo, & κρᾶσις, *crásis*, natura, conditio, temperies, mixtio, &c. Gregorius Naz. acrasiam omne soperfluum, & su- In Genethlia. pra necessitatem, vocavit. Primo modo sumpta ipsi continentiæ directè opponitur; quæ est virtus temperantiæ potentialis, ut ex D. Thomâ colligi- 2.2.q.155. a. 4. in c. tur; dum ait quòd *continentia comparatur ad temperantiam, sicut imperfectum ad perfectum*.

ACRIDES: ἀκρίδες, *acrídes*, latinè pen. brevi, etsi græcus in eâ collocetur accentus. Vox est pluralis numeri, cujus singularis est ἀκρὶς, *acris*, significans locustam. Hebraicè, proptee istorum ארבה animalium aliquando prodigiosam multitudinem, dicitur *arbéh*, à radice *ravâh* multiplicavit, quæ *arbéh.* si *beth* non esset raphata, *rabâh* diceretur. Hoc רבה cibi genere vescebatur in deserto S. Jo. Baptista; sic enim habet Textus græcus, ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν *ravâh.* ἀκρίδες, καὶ μέλι ἄγριον, *Esca autem ejus erat lo-* Matth.3.4 *custa, & mel sylvestre*. Erat locusta cibus tenuis, & pauperiorum: sed mundus in Lege judaicâ, ut patet ex Levitico. Atque ubi Noster legit, *& locustam*, 70 scribunt καὶ τὴν ἀκρίδα, *kę ten acrída*, idest *& acridem*. Comedebantur autem lo- Lev.11.22 custæ crudæ, vel coctæ, vel sale conditæ: hocque modo diutiùs, ut Plinius testatur, etiam in annum, l. 6. c. 30. poterant asservari. Aliqui ex delicatulis nostri seculi hæreticis (qui etiam asperrimæ pœnitentiæ Archetypum in viro innocentissimo abominantur) sicut per vestitum ejus, vel potiùs cilicium, de pilis camelorum, perperàm intelligunt undulatam vestem, vulgò *ciambelletto*; ita per acrides absurdè cancros marinos interpretantur, qui etiam locustæ dicuntur, & in pretio habentur. Sed cùm tales pisces sine squammis, & pinnis, in lege pro- Lev.11.12. hibiti sint; nunquàm in cibum venire potuerunt viri judaicæ legis observantissimi. Et unde quæso in Judęę deserto talium cancrorum copia? vel quæ mira esset commendatio Joannis abstinentiæ? qui à Christo Domino, ob mirabilem austeritatem, *neque manducans, neque bibens*, introducitur. Matth.11. 18. Prætereà cancri græcè κάρκινοι, *cárkini*, non *acrídes* appellantur, prout legit Textus græcus. Neque etiam per ácrides possunt intelligi pyra sylvestria, ut vult Beza: neque arborum, foliorumque summitates, ut placet Euthymio: quamvis in græco ἄκρος, *acros*, idem sit ac summus, aut supremus, & inde vox acris, quia locusta foliorum summa depa-

scitur, efformari potuit. Veras ergò locustas (quæ pauperibus orientalibus vulgaris fatis cibus, uti
Plin. lb. Æthyopibus, Lybiis, & aliis populis, prout ex Plinio, & D. Hieronymo refertur) multi S. S. Pa-
Hier. l. 2. cōt. Iovin. tres, & Doctores interpretantur. Vox *carabus* infrà suo loco videatur.

ACRISIA: ἀκρισία, *acrisia*, latinè p. b., est privatio judicii, seu discretionis. Adeòque acrisia significat judicium erroneum, videlicèt ab α, *alpha*, privativo, & κρίσις, *crisis*, judicium, q.d. sine judicio. Acrisia juxtà Petrum Blesensem fuit in duobus discipulis Emmaum petentibus: ità quip-
Ep. 29. pè dicit, *Acrisiâ sublatâ in fractione panis Dominum cognoverunt*. Talis acrisia, ut ait D. Thomas,
1. q. 111. a. 4. 10 arg. fuit etiam in nefandis Sodomæ incolis: qui sic ab Angelis cæcitate percussi fuerunt; ut ostium domus
Gen. 19. 11 Loth invenire non possent. Nam hæc acrisia ab Angelis producta, ut D. Thomam explicat Seraphinus Capponus, *est immutatio sensus faciens*
Eluci. formal. in Append. *non videre, quod homo taliter percussus videre vult, etiam qu d alia omnia videat*. Alii tamen eam vocant aorasiam, de quâ infrà: & aliqui in D. Thoma *aurisia* legerunt.

ACRIVIA: p. l. propter diphthongum, & acribia dici deberet. Nam græcè scribitur ἀκρίβεια *acribia*: sed *beta* dicitur etiam *vita*. Est autem diligentia, sedulitas, solertia, ratio, integritas, &c. pro juris quoque rigore ponitur. Derivatur ab adiectivo ἀκριβὴς, *acribes*, diligens, exactus, verus, certus; aut ab ipso verbo ἀκριβόω, *acriboo*, diligenter perquiro, tracto. Voces omnes derivatæ ab ἄκρος, *acros*, summus, supremus. Diligentia, secundùm Angelicum Doctorem, eadem est cum solicitudine; *Qu a in his quæ diligimus ma-*
2. 2. q. 54. a. 1. ad 1. *jorem solicitudinem adhibemus: unde diligentia sicut solicitudo requiritur ad quamlibet virtutem, in quantum in quâlibet virtute requiruntur debiti actus rationis*. Cùm ergò solicitudo ad prudentiam pertineat, idem de diligentiâ, & acriviâ erit asserendum. Dicitur autem solicitus, quasi
Etym. l. 10 c. 18. solers citus, ut ait Isidorus: quod denotat velocitatem ex animi solertiâ, ad prosequendum ea quæ sunt agenda, & propriè spectat ad prudentiam, uti
q. 47. a. 9. c. docetur ab Angelico. Solertia verò ab eodem inter partes prudentiæ recensetur integrales: & ab ipso
q. 49. a. 4. c. definitur, *facilis, ac prompta conjecturatio circa inventionem medii in operativis*. De quâ iterùm in voce *Eustochia* mentio agetur.

ACRIVODICÆUM, seu acribodicæum, ἀκριβοδίκαιον, *acribodikæon*, summum jus, seu exactum, & strictum, secundùm Jurisconsultos. Nam *acribès*, ut jam diximus, diligens, & exactum significat, & δίκαιον, *dikeon*, justum apud græcos. Hinc acribodicæi sunt prædurі Juris interpretes, qui scilicet nimiùm stricto juri adhærent, exclusâ omni epiikiâ, seu equitate: de quo illud adagium, *summum jus summa injuria*, etiam in ore vulgi versatur.

ACROAMATICUS: ἀκροαματικὸς, *acroamaticòs*, p. b., auscultatorius, à verbo ἀκροάομαι, *acroàome*, audio, ausculto. Aristoteles in epistolâ quâdam ad Alexandrum, sermones acroamaticos vocat libros de reconditâ peripateticæ sectæ doctrinâ editos: qui *de physico dicuntur auditu*. Sunt autem octo libri Physicorum, seu περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως, *peri physikês acroàseos*, idest de physicâ auscultatione. Cujus tituli eam rationem red-
In Proleg. q. 2. dit Toletus: *Quòd hi libri profundiore stylo, & modo exactiore procedendi compositi, nempè demonstrativo, & hi dicuntur auscultatorii, quasi attentione, & studio indigentes, ut intelligerentur*. Quamvis autem alios libros contineat Physica, ut de Cęlo & Mundo, de Generatione & Corruptione, de Animâ; tamen illi octo præcipuè dicti sunt acroamatici, quia omnia tractant, & virtute alia continent. Sed quanto magis libri theologici acroamatici dicendi, qui tanto studio, & operâ indigent, ut nonnulla summis saltem labris libentur. Hinc meritò divina Sapientia dicit, *Venite filii audite me*. Ps. 33. 12.

ACROSTICHIS: ἀκροστιχὶς, *acrostichìs*, p. b., est talis versuum textura, in quorum singulis primæ literæ habent certum ordinem inter se. Tales versus acrostichi vocantur, ab ἄκρος, *àcros*, extremus, summus, & στίχος, *stichos*, versus, ordo. Sicque acrosticos Jeremiæ Threnos esse observatur Thren. 1.
ab eruditis. Nam in hebraico primus versus, *Quomodò sedet*, incipit à primâ literâ alphabeti hebraici, quæ est *aleph*: & *echàh ascevàh* exaratur. איכה ישבה
Secundus, *Plorans ploravit*, incipit à *beth* secunda literâ ejusdem alphabeti, legendo hebraicè, *bachò tinchèh*: & sic de cęteris. Quia verò in latino initia versuum non potuerunt servare hunc ordinem; בכו תבכה
ideò literæ hebraicæ, *aleph*, *beth*, *ghimel*, &c. *aleph* א
ipsis præmittuntur, sicut & apud 70. Similem or- *beth* ב
dinem observavit in Psalmo Davidico 118 Nicolaus Liranus, & alii. Non quidem in singulis versibus, qui sunt numero 176; sed in singulis octonariis, qui sunt 22: nempè tot quot literæ hebraicæ, & singuli versus cujusque octonarii ab eâdem literâ ducunt initium. Primus ergò octonarius Ps. 118. 1.
Beati immaculati, hebraicè *ascrè temimè*, cum 7 אשרי
versibus sequentibus incipit ab *aleph*. Secundus *in quo corrigit*, hebraicè *bammèh ezacchèh*, ini- תמימי
tium desumit à *beth*: & sic consequenter, prout in Textu nostro vulgato singulis octonariis literæ alphabeti præfiguntur hebraici: sicut & in Editione Ximenis, sed non apud 70. Cùm enim iste Psalmus totus sit de Lege divinâ, ad eam variè, & suaviter alludens; indicat quòd ipsa sit alphabetum fidelium, & à teneris unguiculis, seu à primâ ætate ipsi studiosè incumbendum. במה יזכה

ACROTERIUM: ἀκρωτήριον, *acrotèrion*, vel ἀκροατήριον, *acroatèrion*, quasi auscultatorium dicitur, & ab eâdem quâ vox acroamaticus radice pullulat. Ità vocatur suggestus, pulpitum, nam oratoris verba ex eo audiuntur prolata. Immò pro auditorio reperitur acroterium. Concionatorum ergò pulpita, seu ambones, acroteria sacra nuncupentur.

ACTA: ἀκτὰ, *actè*, littus, ora, regio maritima. Vox, ut videtur, derivata à tertia persona præt. pass. verbi ἄγω, *àgo*, duco, pello, &c. quę est ἦκται, *èctæ*, sine augmento *acta*: eò quòd ibi fluctus agantur, & pellantur. Istâ dictione utitur Virgilius,

In solâ secreta Troades actâ
Æneid. l. 5. *Amissum Anchisen flebant*,

Hexaem. l. 5. c. 11. S. autem Ambrosius de cetis, non cetis, loquens ait, *quæ non in actâ, nec in littoribus, sed in atlan-*

atlantici maris profundum feruntur videri, ut eorum conspectu, &c.

ACTINOSA: ἀκτινῶδης, *actinódes*, p.l. radians, coruscans, à voce ἀκτὶν, *actin*, radius, coruscatio. Corruptè ergò dicitur actinosa, pro actino-

In Ps. 41. des, vel actinoides, pejùs actuosa legitur ab aliis in D. Ambrosio de Ecclesiâ loquente. Sic autem lego: *Hæc est actinosa, quæ græcè ἀκτινώδης dicitur, quod fide operibusque resplendeat, &c.*

ACYROLOGIA: ἀκυρολογία, *akyrologia*, latinè penultimâ brevi, nisi græcus serveтur accentus. Est autem absurditas sermonis, & impropria locutio: ità dicta ab ἄκυρος, *ákyros*, abrogatus, irritus, improprius, & λόγος, *lógos*, oratio, sermo. Istâ voce utitur D. Hier. contrà Ruffinum, eum irridens quòd absurdè, & impropriè dixisset, *Qui criminantur fratres, cum ipso pariter æterni ignis hæreditate potientur.* Quod certè absonè protulit Grunnius: Ita quippè per contemptum eum agnominavit Pater sanctissimus. Nam potiri malis, malè profectò dicitur: cùm potiri, & frui, rebus bonis adaptetur, & objecto grato. Ità ergò Hieronymus eum lepidè sugillat: *Quis enim unquàm audivit potiri ignibus, & frui suppliciis? sed homo græcus videtur mihi seipsum interpretari voluisse, & pro eo quod apud eos dicitur κληρονομήσουσιν* (est autem *cleronomisousin* tertia persona futuri verbi κληρονομέω, *cléronomeo*, hære-

l. 2. Apol. adv. Ruff dito) *& apud nos uno verbo dici potest, hæreditabunt, compositiùs, & ornatiùs dixisse, hæreditate potientur. Istiusmodi nugis, & acyrologiis, omnis ejus scatet oratio.*

ADAMANTINUS: ἀδαμάντινος, *adamándinos*, p. b., adjectivum formatum à substantivo *ádamas*, poniturque pro durissimo, impenetrabili, aut cujus acies hebetari non potest. Sic intelligen-

Ier. 17. 1. dus Jeremias, dum ait, *Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo, in ungue adamantino.* Ex antecedentibus, & consequentibus satis patet Prophetam loqui de Judeorum idololatriâ, quod scelus tam enorme ità profundè insculptum sit; ut vix possit deleri, & oblivione aboleri. Emmanuel Sà expo-

hic. nit, *in ungue adamantino*, idest cum digito adamantino. Sed aptiùs secundùm Tirinum ex aliorum lectione; præsertim è Syro, Chaldæo, & 70, debet intelligi, *& ungue adamantino.* Certè 70

בצפרן legunt ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ, *en ónychi adamandíno*, in ungue adamantino: & Hebreus ait *betsippóren*

שמיר *sciamir* in ungue adamantis, seu adamantino.

betsippóren sciamir. *Tsipporen* est unguis, & ungula: & *sciamir* à sciamár, servavit, sumitur pro adamante, lapide durissimo, quasi diu servabili. Illa tamen litera servilis ב, *beth*, apud Hebræos, sæpè denotat instrumentum, adeòque *in ungue*, q. d. cum ungue. Unguis autem hìc sumitur pro cuspide scriptorio, seu graphio. Unguibus enim avium præduris, & acutis, quasi stylis olim ad scribendum utebantur.

ADAMANTIUS: ἀδαμάντιος, *adamándios.* Ità dictus Origenes Alexandrinus, quasi adaman-

Hieron. in Ep. 18. ad Marcel. tinus, ob indefatigabile studium, & eâ de causâ Chalcenterus quoque cognominatus. Fuit Clementis Alexandrini discipulus, atque indefesso studio, & miro ingenio, ad sex librorum millia scripsisse fertur. Sed ex Platonis Philosophiâ, dum nimiùm propriis viribus indulget, varios hausit, & conscripsit errores. Signanter autem in illis libris περὶ ἀρχῶν, *peri archôn*, seu de principiis: quos Ruffinus in latinum transtulit idioma. In istis, inter cętera impia, & absurda, errore platonico, aliam vitam affirmat, nativitatem corpoream antecedentem. Secundùm merita illius vitæ anterioris, ab Periarch. l. 2. c. 9.
animâ in stellis, vel alibi (forsitan in concavo lunæ) exactę, varios eam in corpore status, conditiones, vel favores sortiri contendit. Gratiam prętereà dari probat ex illis meritis, hanc vitam antecedentibus: & ex his S. Jo: Baptistam asserit in matris utero fuisse sanctificatum. Sic ex Origenis perversâ doctrinâ innumera hæresum monstra traxerunt originem, teste Theophilo Alexandrino anti- Ep. 1. Paschali.
stite, qui Adamantium *hydram omnium hæreseon* proclamavit. Non minùs Origeni infestus Hieronymus, eum pelagiani *erroris principem* vocando, In Ep. ad Ctesiph.
satis illum tam perniciosæ hæreseos originis insimulavit. Plura videri possunt in Historiâ pelagianâ Eminentissimi Henrici Noris. Vixit Adamantius l. 1. c. 1.
ad annum salutis 254.

ADAMAS: ἀδάμας, *adámas*, latinè penultimâ brevi, etsi apud Græcos in eâ collocetur accentus. Gemma satis nota, ità dicta ab α, *alpha*, privativo, & δαμάζω, *damázo*, domo. Adamas ergò quasi indomitus, eò quòd durissimus sit; & nullo ictu posse frangi multorum est opinio. Inter hos Plin. l. 28. c. 4.
est Plinius, cui Pierius Valerianus suffragatur. Ip- Val. Hierogl. l. 41.
semet Augustinus ait, *Adamantem lapidem multi apud nos habent, & maximè aurifices, insignitoresque gemmarum, qui lapis nec ferro, nec igni, nec aliâ vi ullâ perhibetur, præterquàm hircino sanguine, vinci. Sed qui eum habent, atque noverunt, numquid ità mirantur, ut hi quibus primùm ejus potentia ostenditur?* Sed hoc de hircino sanguine falsum esse multi existimant: & mihi insignis gemmarius Florentiæ, contrà manifestam experientiam esse, testatus est. Propter miram tamen ejus Aug. de Civit. Dei l. 21. c. 4.
duritiem, Ezechieli, perfidis Judæis concionaturo, prædicit Dominus, *ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam, ne timeas eos.* Ubi Chaldæus Ezech. 3. 9
habet, *ut adamantem silice duriorem dedi faciem tuam:* 70 legunt, *ut adamantem: & erit semper fortior petrâ.* Hebræus verò scribit *chesciamir*, ut adamantem. Nempe quia adamas malleis resistit, & igni: Sic facies prædicatoris, neque timore pallescat, neque rubore suffundatur. Adamantis quoque analogiæ insistit alter Propheta, dum literaliter Judæorum pervicaciam meritò sugillat: & allegoricè perfidam obstinatorum duritiem arguit. Ait enim, *cor suum posuerunt ut adamantem, ne* Zach. 7. 12
audirent legem & verba, quæ misit Dominus. Septuaginta scribunt ἀπειθῆ, *apithi*, inobediens, & hebr. sine comparatione legit *sciamir* adamantem.

ADECHASTUS: ἀδέκαστος, *adéchastos*, qui muneribus non corrumpitur, ab α, *alpha*, privativo, & verbo δέχομαι, *déchomæ*, suscipio, capio. Unde judex *adechastos* apud Cęlium Rhodig., pro integro, sancto, & incorrupto. Dicitur etiam *adecastos*, ut sit à δέκομαι, *décomæ*, ejusdem cum *déchomæ* significationis, sed *décomæ* jonicè dictum est. Unde malè Cęlius arguitur, quòd *adechastos* scripserit. Adechastus in Scripturis laudibus extollitur,

Ps. 14. 5. *Qui munera super innocentem non accepit*. Nam
Deut. 16. 19. *munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum*. Meritò ergò *ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt*
Iob. 15. 34 *V. Dorodocia*.

ADELPHUS: ἀδελφὸς, *adelphòs*, frater, propriè tamen uterinus. Fit ab α, *alpha*, quod hîc non privationem, sed communionem, aut simultatem significat, seu idem ac ὁμῶ, *homõ*, simul, & δελφὺς, *delphys*, uterus: quòd ex eodem utero prognatus. Istâ voce aliqui latini pro fratre naturali, aut spirituali usi fuerunt. Verè adelphi omnes Christiani, ex eodem Baptismi utero regenerati, eodem Ecclesiæ gremio recepti, eodem divinæ gratiæ lacte educati. Adelphatum ab eàdem voce formatur, & pro fraternitate sumitur, aptiùs ἀδελφότης, *adelphòtes* appellatâ. Hac usus est Author libri primi Machab. in Textu græco, & S. Petrus in
1. 1. Mach. 12. 11.
1. Pet. 2. 17. Epistolâ primâ eam græcè protulit. Adelphatum verò, teste Dominico Magri, qualibet congregatio, & sæcularium confraternitas dicitur à recentioribus Græcis. Jure merito Adelphus Martyr hoc nomine gloriari possit, qui cum tot aliis Sanctis ex eodem Ecclesiæ utero progenitus, divinæ consors factus naturæ, Christi fraternitatem nactus, ipsi cohæres cœlestis gloriæ, regnum paternum cum ipso assecutus fuit. Adelphiani dicti hæretici quidam, à genuinâ fraternitate, quam affectabant, aliàs Euchitæ nuncupati, De quibus suo loco differetur.

ADELUM: ἄδηλον, *àdelon*, latinè pen. longâ propter vocalem *eta*, quamvis hoc non observetur apud Græcos. Dicitur adèlum incertum, ignotum, obscurum, ab α, *alpha*, privativo, & δῆλον, *délon*, manifestum. Ideò adèla dicta, quæ fine Authore feruntur: & adelum illud tempus, quod ab Orbe condito ad diluvium fluxit, à Censorino fuit appella-
De Natali Vrbis c. 8. tum. Adelum quippè, & maximè Gentilibus ignotum illud tempus: solusque Moyses, in tantâ illius ævi obscuritate, nobis facem prætulit, dum septem primis Geneseos capitulis, sexdecim sæculorum, & ampliùs, ignota detexit. A diluvio ad primam olympiadem, tempus illud mythicon, seu fabulosum Censorinus nuncupavit: à primâ verò olympiade tempus fluens historicum, & certum appellans, mundi durationem tripertitò divisit.

ADESPOTUS: ἀδέσποτος, *adéspotos*, p. b., sine domino, nullius dominio mancipatus, ab α, *alpha* privativo, & δεσπότης, *despòtes*, dominus. A Græcis liber sine Authoris nomine, quasi domino sit orbatus, adespotos dicitur. Hinc D. Hieron. in Epistolâ quadam ad Evagrium ait, *misisti volumen*
Ep. 126. *ἀνώνυμον, καὶ ἀδέσποτον, anònymon ke adespoton, & nescio utrùm tu de titulo nomen subtraxeris, an ille qui scripsit, ut periculum fugeret disputandi.* Apud Plutarchum Epistola sine nomine scribentis etiam adespota vocatur: & apud eosdem Græcos fama sine authore, saltem certo, adespota quoque nuncupatur. Adespota dicuntur illa bona, quæ domino carent, & de jure naturæ sunt primi capientis: ut thesauri, res amissæ non reperto domino, varia inventa in littore maris, & similia. De thesauris tamen varia in jure decreta, quæ sunt observanda. Adespota denique illa bona dicuntur, quę dominum non habentia ad fiscum devolvuntur.

ADIANOETA: ἀδιανόητα, *adianòeta*, latinè penult. longa, etsi græcè collocetur accentus in antepænultimâ. Est neutrum plurale ab *adia nòetos*, & ad literam sonat non animadversa, non cogitata, non imaginata. Fit enim ab α, *alpha*, privativo, & verbo διανοέω, *dianoéo*, animadverto, cogito, imaginor: ab ejus nempè tertiâ personâ pręt. pass. διδιανόηται, *dedianòeta*. Sunt ergò adianoëta, quæ verbis aperta occultos sensus habent: adeòque ferè omnia mystica in scripturis adianoeta dici possunt.

ADIAPHORUM: ἀδιάφορον, *adiàphoron*, p. b., indifferens dicitur, ab α, *alpha*, privativo, & διάφορον, *diàphoron*, differens. Hoc ulteriùs à verbo διαφέρω, *diaphèro*, differo, ab ejus nempè præterito medio, emanat. Adiaphorum ergò est quod neque malum, neque bonum: & adiaphora vocarunt Stoici, quæ neque ad felicitatem, neque ad infelicitatem conferunt: ut divitiæ, sanitas, vires, & similia secundùm ipsos. Utrùm autem inter actus humanos dentur actus adiàphori disputant Theologi. Non loquor de illis actibus, qui ex defectu libertatis, vel advertentiæ, sunt indifferentes: isti enim potiùs actus hominis, quàm actus humani sunt appellandi. Et de his quidem communior est opinio, cum D. Thomâ, dari actus adiaphoros ex sua specie, seu ex objecto. Nempè *contingit quòd objectum actus non includit aliquid pertinens ad* 1. 2. q. 18. a. 8. c.
ordinem rationis: sicut levare festucam de terrâ, ire ad campum, &c. Est contrà Scotum, & alios, qui actum ex objecto indifferentem non admittunt. Hac præcipuâ, ut videtur, ratione ducuntur: quia videlicet inter privativè opposita non datur medium: & talia sunt bonitas, & malitia moralis ex objecto. Sed respondetur dari medium in subjecto utriusque incapaci: ut in lapide, in quo nec visus invenitur, nec cęcitas. Tale est objectum indifferens, non includens aliquid pertinens ad ordinem rationis. De actu verò adiaphoro in individuo, seu de actu cum suo objecto, fine, & circumstantiis considerato, rectè D. Thomas asserit dari non posse: quem Suarez, & plerique alii sequuntur. *Cùm enim* D. Th. art. 9. c.
rationis sit ordinare, actus à ratione deliberativâ procedens, si non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali, &c. Contrarium tenent D. Bonav., Scotus, Vasquez & alii: quorum rationes refellere non est hujus loci, & instituti. Scio tamen de verbo otioso, debito fine carente, ut passim intelligunt Interpretes, quòd *de eo homines reddent rationem in die* Matth. 12. 36.
judicii: multò magis de opere otioso. Martinus Becanus admittit actum adiaphorum in individuo Bec. tom. 1. p. 2. tr. 1. c. 5. q. 6.
ratione opinionis probabilis: sed rectiùs negat in hoc casu alter Martinus de Esparza. Probat enim Esp. l. 3. q. 17. ad 2.
quòd sicuti est impossibilis casus perplexitatis, in quo quis alterutrum eligens necessariò peccet; ità casus, in quo quis judicet practicè, hîc & nunc, talem actionem respectu sui nec esse bonam moraliter, nec malam. Præterea si talis judicet hanc actionem esse indifferentem propter probabilitatem hujus opinionis, & ideò illam eligat, quia nullam malitiam continet, illorum Doctorum ità sententium authoritati innixus; hoc ipso talis actio bona evadet. Quia, at ait Esparza, *ipsa exclusio inho-*

Ib. 2. 4. *inhonestatis, ac mali moralis est honestas.* Non datur ergò adiaphorum in individuo inter actus humanos. Adiaphoria verò indifferentia dicitur: præsertim ubi nullus est delectus, & quam esse summum bonum Ariston, ut refert Cicero, existimavit. — l. 4. Acad. quæst.

ADO: ἀδών, *adon*, quasi ἁδὼν, *hadôn*, gratus, placens. Talis verè S. Ado Viennensis Episcopus: cùm non solùm placita Deo fuerit ipsius anima; sed & semper gratissima, in Chronico ad annum Christi 879 protenso, omnibus sit ejus doctrina. Eo tempore, ut gratiùs in cęlis regnaret, Dei placito terris ereptus est. Fuit & Ado Trevirensis Episcopus, Martyrologii Author, qui opere omnibus Sanctis & Orthodoxis pergrato, ad annū Christi 1070, famâ perenni donatus, æternâ gloriâ fuit coronatus.

ADONIS: ἄδωνις, *adonis*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultima producitur, etsi grecè penultimæ quantitas hîc non attendatur. Nomen est filii Cynaræ Cypriorum regis, & Myrrhæ, quem fingunt Poëtæ pulcherrimâ formâ præcellentem à Venere habitum esse in delitiis. Hunc fatali apri dente occisum feminę idololatrę, ut Veneri rem gratam facerent, statutis temporibus plangebant. Et ideò inter alias abominationes, quas Spiritu prophetico Ezechiel è Chaldæâ Jerosolymis patrari videbat, erant *mulieres ad ostium domus Domini, quæ sedebant plangentes Adonidem.* Hebraicè dicitur *Tammûz*, & aliqui Rabbini dicunt esse nomen animalis quod colebant: alii cujusdam prophetæ idololatræ, quem certo tempore deflebant interlectum. D. Hieronymus Adooidem vertit: cujus etymon aliqui trahunt à verbo ἄδω, *ado*, cano. Alii verò ab εἶδος, *idos*, species, forma, & ὀδύνη, *odyne*, dolor, quasi *idôdynis*, idest forma doloris. Eò quòd videlicet primum idolum formatum sit à patre quodam, qui *citò sibi rapti filii fecit imaginem*; quem aliqui volunt fuisse Synophanem Ægyptium Adonidis patrem. De quo in voce *idololatria* iterùm agemus.

Ezech. 8. 14. — תמוז *tamûz etiam* 70 Θαμμοὺζ *thâmuz.* — Sap. 14. 15.

ADOXIA: ἀδοξία, *adoxia*, latinè p. b., nisi græcus accentus retineatur. Adoxia eudoxiæ contraria: nam est ignominia, infamia, nominis obscuritas, incredulitas, ab α, *alpha*, privativo, & δόξα, *dóxa*, gloria, splendor, existimatio, opinio celebris. Hinc fit & ἄδοξος, *ádoxos*, inglorius, obscurus, & inopinatus: & adoxon genus causarum, quod est inopinabile, sicuti est paradoxon: atque materiæ a doxæ, idest inopinabiles, & infames. Quamvis autem cenodoxia vitanda sit; non ideò tamen adoxia procuranda. Nam eudoxia magnum est ad virtutem incitamentum: & *melius est nomen bonum quàm divitiæ multæ.*

Prov. 22. 1.

ADRIANUS: ἀδριανὸς, *adrianós*, p. l., gentile nomen ab ἀδρία, *adria*, latinè Adria, deductum: quod inde potuit in hominum proprium fuisse transumptum. Ejus tamen etymologia, ut & Adriæ, & Adrionis, à verbo ἀδρέω, *adreo*, adolesco, augeor: vel à vocabulo ἁδρὸς, *hadrós*, adultus, plenus, validus, extrahi potest. Et hinc fortè ab aliquibus Adriani nomen cum aspiratione fuit exaratum. Hæc omnia validissimo Christi Athletæ, in virtutibus adulto, & in gratiis aucto, in Fide invicto, & in bonis operibus meritis pleno, Adriano sancto possunt adaptari.

ADYNATON: ἀδύνατον, p. b., impossibile dicitur ab α, *alpha*, privativo, & δυνατὸς, *dynatós*, potens, possibilis. Adynatos verò impotens dicitur; & adynatus est status causæ qui in themate ponitur, quòd sit contrà naturæ fidem. Ut si infans adulterii accusetur. Fortunat. auctor. Multa in Scripturis sacris impossibilia dicuntur, quæ difficillimè, nisi magnâ Dei gratiâ interveniente, perficiuntur. Ut de divitibus salvandis dixit Christus, *Apud homines hoc impossibile* (grecè adynaton) *est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.* — Matth. 19. 26.

ADYTUM: ἄδυτον, *adyton*, p. b., locus secretior, & sacratior in templo. In hunc nemini, nisi Sacerdoti, ingrediendi fas erat, & ex eo reddebantur oracula. Adytum ergò ità dictum ab α, *alpha*, privativo, & verbo δύω, *dyo*, subeo, ingredior, quasi non intrandum. Adyta illa, de quibus in lib. 1. Paralip., non erant in templo Salomonis, sed circùm ipsam sanctam basilicam, ab atriis tamen populi remotiora: & in Textu hebraico *penimim*, quasi interiora nempè cubicula, à singulari *penimî*, interior, intimus, appellantur. In eis cubicula pro Sacerdotibus, & Levitis, hebdomadatim in templo ministrantibus, erant constructa. Et de illis sic ait sacer Textus, *Dedit autem David Salomon filio suo descriptionem porticus, & templ., & cellariorum, & cœnaculi & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis.* Sed hoc *& cubiculorum in adytis*, hebraicè legitur *vachadarau happenimim*, idest *& cubiculorum e us interiorum.* Nam *chéder*, aut *chadár*, est cubiculum, conclave, penetrale, in plurali *chadarim*, & cum affixo tertiæ personæ *chadarau*, q. d. & conclavia interiora ejus. Septuaginta etiam *interiorum* legunt: καὶ τῶν ταμιείων τῶν ἐσωτέρων, *kæ ton tamiion aſtû ton esotêron*, idest, cubiculorum ejus interiorum. Nam *tamion* est cubiculum, cella, promptuarium.

פנימים — פנימי — 2. Paral. 28. 11. — וחדריו הפנימים — חדר *chedér* — חדר *chadár*

ÆGYPTIUS: αἰγύπτιος, *egyptios*. Etsi non satis pateat hujus nominis etymologia; tamen cùm vox ipsa Græciam sonet, ipsum hîc inserere placuit. Præsertim cùm de ipso tam frequens in Scripturis mentio, quarum omnes voces grecas elucidandi est animus. Hebraicè egyptius *mitsrî* dicitur, à voce *mitsráim* de quâ posteà mentionem agemus. Vox autem greca inter Grecos adeò frequens, ut ex eâ adagium emanaverit de homine sordido, & infimæ fortis, αἰγύπτιος πλινθοφόρος, *egyptios plintophóros*, qui latinè dicetur egyptius pliotóphorus. Significat autem laterum bajulatorem, à πλίνθος, *plinthos*, later, & φέρω, *phéro*, porto. Quia viliores fæx populi, & ipsi Israelitæ pro abiectis mancipiis habiti, vilissimo operi luti, & laterum vacabant. Ægyptii præterea, ut nunc quoque illi *Zingari* vulgò dicti malè audiebant, velut impostores scilicet, atque fallaces. Et ideò αἰγυπτιάζειν, *egyptiázein*, quasi egyptiazare, pro nequiter, & astutè agere, fuit olim in usu. Ægyptius significare solet mundanos, & vitiis deditos, qui pastores ovium abominantur, & execrantur, idest virtutum Doctores: & quia mali semper bonis molestias inferunt, filios Israel affligunt, & persequuntur. Ita ex Ambrosio, Augustino, & Greg. Nyss., explicat Hieronymus Lauretus. Ægyptii etiam secundùm ipsum sunt hæretici habentes sapientiam mundanam

מצרי *mitsrî* — Gen. 46. 34. — In Sylvâ Alleg.

nam, & erroneam, voluntque corrumpere Saram, putà veram Sapientiam, justi coniugem individuam. Aliàs Egyptii ſapientiâ mundanâ maximè floruerunt. Unde meritò de Moyſe filio adoptivo filiæ Pharaonis, in arcanis, & ſublimioribus Ægyptiorum diſciplinis verſato, dixit S. Stephanus, *eru-*
Act. 7. 22. *ditus eſt Moyſes omni ſapientiâ Ægyptiorum*. Hi poſtea dicti Gyptii, & poſtea Copti, aut Caſti.

1. ÆGYPTUS: αἴγυπτος, *egyptos*, regio Africę, ſic dicta ab Ægypto Danai fratre. Nam, ut ait Iſi-
Orig. lib. 9. c. 2. dorus, *ab Ægypto quodam ſuo rege vocati ſunt, nam anteà Aeri dicebantur*. Hebraicè *mitſraim*
מִצְרַיִם *miſraim* à Chami ſecundogenito, qui in noſtro Textu *Meſraim* dicitur, eſt nuncupata. Ejus figura eſt triquetra, quam efficit Nilus, dum ita bipartitus, ut literam grecam Δ, *delta*, formare videatur. Et
Hierogl. l. 7. in Ibi. ideò etiam Delton, teſte Pierio Valeriano, Ægyptus appellata. In Ægyptum cum omni domo ſuâ deſcendit Jacob patriarcha, poſt agnitum à fratribus filium ſuum Joſeph, ad terræ Chanaan famem evitandam. Illic ejus poſteri mirum in modum pauco tempore multiplicati, poſt Joſephi mortem ab Ægyptiis graviter, & tyrannicè oppreſſi, tandem duce Moyſe, cum magnis divitiis, per maris rubri prodigioſè apertos ſinus, excuſſâ ſervitute, mirabiliter egreſſi ſunt. A deſcenſu autem Jacobi uſque ad nepotum exitum ex Ægypto ſoli anni 215 ſunt elapſi. Nempe tunc erat Joſeph, in patris aduentu, annorum 39: adeòque ad annum vitæ ſuæ 110, quo mortuus eſt, annis 71 ſupervixit. Poſt ejus obitum fluxerunt anni 144: & cùm, ſecundùm Jacobum Salianum, & alios, ſervitus cœperit annis 52 ab illius morte; ſequitur Hebræorum afflictiones annis 92 perduraſſe. Nec refert
Gen. 15. 13. quòd Deus dixerit Abrahamo: *Scito prænoſcens quid peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terrâ non ſuâ, & ſubiicient eos ſervituti, & affligent quadringentis annis*. Nam, juxtà Jacobum Tirinum, quadringenti anni non ſolùm ad verbum *affligent*; ſed etiam ad peregrinationem referuntur, & ſervitutem. Hæc enim à nato Iſaaco inceperant, anno nempe vitæ Abrahami centeſimo. Tunc quippè ſemen ejus cœpit eſſe peregrinum in Palęſtinâ: à quo anno, uſque ad introitum ejus nepotis Jacobi in Ægyptum, anni 190 ſunt elapſi. Nam anno 60 vitæ Iſaac natus eſt ejus filius Jacob: hic autem, quando alloquutus eſt Pharaonem, erat 130 annorum. Junge nunc 190 annos cum ſupradictis 215, habebis à nativitate Iſaaci, ad exitum Iſraelitarum de Ægypto, annos 405: ſicque numero rotundo ſunt anni 400, quos Dominus prædixerat Abrahamo. Neque præterea obſtat, quòd
Ex. 12. 40. legatur in Exodo: *Habitatio filiorum Iſrael quâ manſerunt in Ægypto fuit 430 annorum*. Nam ab anno vitæ 76 Abraham, quo in Ægyptum perrexit, quamvis ibi pauco tempore commoratus fuerit, iſti anni enumerantur. Quòd autem hi 430 anni à deſcenſu Jacobi in Ægyptum non poſſint intelligi; evidenter ex ipsâ Scripturâ ſacrâ convinci-
Gen. 46. 11. tur. Quippè ante ingreſſum hujus Patriarchæ in Ægyptum jam natus erat Caath, nepos ejus ex filio Levi, ut patet ex Geneſi: Caath autem vixit 133 annos. Iam ſupponamus filium ejus Amram natum eſſe ultimo anno vitæ patris ſui, & Amrami anno ultimo, qui vixit annos 137, natum fuiſſe Moyſem, qui 80 annos erat natus, quando cum filiis Iſrael egreſſus eſt; ex numeris iſtis, 133, 137, & 80, ſummam annorum 350 conficiemus. Et hoc ſuppoſito, quòd Caath anno primo vitæ ſuæ Ægyptum ingreſſus ſit, & quòd ejus anno ultimo natus ſit ipſius filius Amram, & hujus quoque in extremo vitæ ortus ſit filius Moyſes: quas tamen hypotheſes non ſubſiſtere, ſatis evidenter à Chronologis demonſtratur. Ex fugâ quoque in Ægyptum, ob diram Herodis perſecutionem, ſalutem quæſivit corporalem ipſe univerſæ ſalutis Author Chriſtus Dominus: primo ſcilicet anno vitæ ſuæ, ibique toto biennio non eſt commoratus. Sed ætatis ſuæ anno tertio, Januarii die ſeptimâ, quâ ab Eccleſiâ ambroſianâ Chriſtophoria celebratur, in Judæam, vel potiùs in Galilæam eſt regreſſus.

Typum gerit Ægyptus præſentis ſæculi, quò fame coactus deſcendit Abraham, ut in Allegoriarum Sylvâ exponitur à Laureto. Hocque tropologicè Religioſos ſignificat, qui nonniſi neceſſitate oppreſſi ad ſæculum deſcendere debent. Ex Ægypto dives egreditur Abraham, allegoricè Chriſtus de hoc mundo, & per iter quo venerat, ideſt eâdem charitate: qui illuc introjerat in carnis nube, juxtà illud Prophetæ, *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur ſimulacbra Ægypti à facie ejus*. 2. v. Ægyptus. Iſ. 19. 1.
Nempè vitia, & errores, idola mundi, contrivit Chriſtus, ut ait Tertullianus. In Ægypto præterea, allegoricè in hoc mundo, opprimuntur Chriſtiani, ſub oneribus luti, & laterum, ut pœnitentiam agant. Vel potiùs tentationibus vexantur, luto carnis, & palea vanitatis, in fornacibus concupiſcentiæ: maximè opprimentibus Ægyptiis, nempè dœmonibus, dum ad Deum reverti conantur.

ÆNEAS: αἰνέας, *ænias*, p. l., laudatus intelligitur, utpotè à verbo veteri αἰνέω, *æneo*, laudo. Inde & Homerus Trojani illius herois, tot laudibus In hymno Veneris.
etiam à Latinis celebrati, nomen hauſit. Sed illi paralytico, à Petro Lyddæ curato, talis etymologia Act. 9. 33.
rectiùs adaptetur, qui ut æternam ſalutem facilius aſſequeretur, corporis ſanitate donatus fuit.

ÆNIGMA: αἴνιγμα, *ænigma*, quæſtio obſcura, ſermo nodoſus, & involutus, allegoria abſtruſior. Originem ſumit à verbo αἰνίττομαι, *ænittoma*, obſcurè loquor, latenter aliquid innuo: quod in præt. facit ᾔνιγμαι, *inigmæ*, à quo expunctò aug- חִידָה
mento temporali fit *ænigma*. Hebraicè dicitur *chidah*, à radice *chud*, ideſt ænigma propoſuit, q. d. *chidah*
ænigmatizavit. Differt à Parabolâ, quòd hæc ſit חוּד
aperta alicujus rei narratio, ænigma autem obſcu- *chud*
ra, ſub quâ aliquid occultum latet. Unde Auguſtinus ſuper hæc verba, *Inclinabo in parabolam* Pſ. 48. 5.
aurem meam, aperiam in pſalterio propoſitionem meam, ait, *ænigma eſt obſcura parabola, quæ difficilè intelligitur*. Accipit enim hîc propoſitionem pro ænigmate, & enunciatione præclariore, ſed obſcurâ. Quod hebraico textui conſonat, le-
genti *chidati*, ideſt *ænigma meum*, nec non Hie- חִידָתִי
ronymo, & Chaldæo dicentibus, *pandam ænigma meum in citbarâ*. Septuaginta, ubi Noſter habet *chidati*.
propoſitionem meam, legunt πρόβλημά μου *problemá mu*, problema meum. Diſcrimen quoque inter

ter allegoriam, & ænigma nobis aperit Augustinus: dum omne ænigma allegoriam esse ostendit, sed non è contrà. Nam sunt multæ allegoriæ, seu metaphoræ continuatæ, quæ non sunt ænigmata;
l. 15. de Trin. c. 9. *Ænigma autem est obscura allegoria, sicuti est: sanguisugæ erant tres filiæ.* Tale similiter fuit Sampsonis problema, apud 70 *problema* quoque, heb. *chidàh*: *de comedente exivit cibus, & de forti egressa est dulcedo*. Jud. 14. 14. Et ipsa regina Saba *venit tentare Salomonem in ænigmatibus*; 70 ἐν ἀινίγμασι, *en ænygmasi*, in ænigmatibus, hebr. *bechidòth*. 3. Reg. 10. 1. בחידות *bechidòth*.
Ænigma etiam sumitur pro similitudine imperfectâ alicujus rei, obscuram producens cognitionem. Sicque videre in ęnigmate aliquando visioni perfectiori, quamvis abstractivæ, opponitur; & aliquando sumitur prout à visione intuitivâ discriminatur. Priori modo accipitur in Numeris, *Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum, at non talis servus meus Moyses, qui in omni domo meâ fidelissimus est, ore enim ad os loquor ei: & palàm, & non per enigmata, & figuras Dominum videt.* Num. 12. 8. Septuaginta, & hebr. uti suprà. Hìc Moyses modo aliquo perfectiore, alias Prophetis insuitato, Deum vidisse luculenter ex sacro Textu docemur; sed qualis fuerit iste modus meritò à Theologis agitatur. Plerique asserunt Moysem non vidisse in hac vitâ divinam essentiam, ducti S. Joannis authoritate dicentis: *Deum nemo vidit unquam*, nempè in hac vitâ intuitivè. Io. 1. 18. Discrimen autem assignatum inter Moysem, & alios Prophetas, in hoc consistit: quòd Deus aliis per somnia, & imagines in phantasiâ expressas, & per figuras sensibiles; Moysi verò palàm in effigie humanâ, vel quasi angelicâ, sicut amicus cum amico suo, loqueretur. Et ideò in Exodo dicitur, *Loquebatur Dominus ad Moysem facie ad faciem, sicut solet homo ad amicum suum*. Ex. 33. 11. Tom. 1. tr. 2. c. 7. Ità Mart. Bec.: & ex eodem capite confirmatur. Postquàm enim Dominus dixerat, *Ego ostendam omne bonum tibi*; subiungit, *non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & vivet*. Accedit D. Thomas dicens, *impossibile est animæ hominis secundùm hanc vitam viventis essentiam Dei videre*. 1. q. 12. a. 11. c. Quod probat Angelicus Doctor: quia modus cognoscendi sequitur modum essendi. Anima autem manens in corpore non cognoscit nisi ea, quæ habent formam in materiâ, vel per species illorum: hoc autem modo Deus clarè videri non potest. Et ideò illud de locutione facie ad faciem interpretatur Scripturam loqui secundùm opinionem populi, putantis Moysen ore ad os loqui cum Deo: cùm per Angelum, & nubem ei loqueretur, & appareret. Vel per visionem faciei intelligit quamdam eminentiorem contemplationem, & familiarem, infrà essentiæ divinę visionem. Secundùm has explicationes illa Moysis visio, *non per ęnigmata*, sed *facie ad faciem*, remanet inter visionis abstractivæ terminos, etsi longè perfectioris, quàm aliorum Prophetarum veteris Testamenti.

2. Et hæc probabiliter dicta sint: cùm multi contrarium teneant, & certum sit ipsum D. Thomam verè sensisse, Moysen in hac carne, sed non sensibus carnis utentem, Deum intuitivè vidisse. 2. 2. q. 175. a. 3. ad 1. Quod ex ipso hausit Augustino. Idem de visione Pauli dicendum; in quâ audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Aug. sup. Gen. ad lit. l. 12. c. 27. Adeòque tunc non per ęnigmata Dominum vidit; sive talis visio fuerit singularis revelatio, ei facta in Empyreo, ad quod raptus fuit; sive visio intuitiva divinæ essentiæ, ut tenet cum D. Augustino Doctor Angelicus. Posteriori modo visio in ęnigmate, prout opponitur visioni intuitivæ, sumitur evidentiùs ab Apostolo hisce verbis: *Videmus nunc per speculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem*. 1. Cor. 13. 12. Sicque visio in ęnigmate comprehendit omnes visiones abstractivas, visioni intuitivæ oppositas: quæ est clara visio Dei, prout in se, etsi non comprehensiva. Hæc enim cuilibet creaturæ etiam divinitùs repugnat. D. Augustinus explanat illa Pauli verba dicens: *Sicut nomine speculi imaginem voluit intelligi, ita nomine ęnigmatis quamvis similitudinem, tamen obscuram, & ad perspiciendum difficilem*. l. 15. de Trin. c. 9.

ÆNIGMATISTES: ἀινιγματιστὴς, *enigmatistès*, adiectivum à dictâ voce ęnigma derivatum. Et eum significat, qui per ęnigmata loquitur, resque per se dilucidas, datâ operâ obscurat. Hujusmodi, ut annotat Erasmus, sunt carmina Lycophronis apud Gręcos. Ejusdem significationis est vox ἀινιγματικὸς, *ęnigmaticòs*, quamvis alia quoque dicantur ęnigmatica: ut libri, versus, & verba, ęnigma continentia, tali donantur epitheto. Priorem vocem habet Hieronymus contrà Jovinianum, dicens, *Sed quod ad nostrum ęnigmatisten, cujus libros multò difficiliùs est nosse, quàm vincere*. D. Augustinus, ubi noster Textus habet, *idcircò dicitur in Proverbio, venite in Hesebon*; legit, *Proptereà dicent ęnigmatistæ, venite in Hesebon*. Num. 21. 27. Ex 70. Et inquirit quid hìc per ęnigmatistas sacer Textus intelligat, cùm hoc nomen in ipso vix alibi reperiatur. Respondet igitur: *Sed quia videtur quasi canticum dicere, quo cecinerunt bellum inter Amorrhæos, & Moabitas gestum, in quo Seon Rex Amorrhæorum Moabitas superavit, non incredibiliter putantur isti ænigmatistæ sic tunc appellati, quos poetas nos appellamus, eò quòd poetarum sit consuetudo, atque licentia miscere carminibus suis ænigmata fabularum*. In Textu hebraico ęnigmatistæ illi dicuntur *hammoscelim*, idest parabolicè loquentes. המשלים *hammoscelim*. Est enim plurale in *benoni* à radice *mascial*, idest parabolicè locutus est, parabolis usus est: משל *mascial*. unde fit *benoni moscèl*, & plur. *moscelim*, sine *he* demonstrativo. Illud autem *moscèl* in *benoni*, quasi in participio, est parabolicè loquens. משל *moscèl*.

ÆON: ἀιὼν, *ęòn*, ęvum, sæculum, temporalis totius Mundi duratio. Vox derivata, ut opinor, ab ἀεὶ, *ęi*, semper, quo Poëtæ pro ἀεὶ, *ai*, utuntur. In plurali ἀιῶνες, *ęònes*, adeòque in latino etiam propter vocalem longam, penultimâ productâ, *ęònes* efferendum. De ęonibus mira, ridicula, inepta, execranda somniavit, finxit, & suis sequacibus persuasit Valentinus hæresiarcha. Hujus omnia deliramenta fusè, & nervosè, aduersùs Valentini, & similium Gnosticorum hæreses, libris quinque editis, Irenæus confutavit. De hoc nonnulla in voce *Pleroma* dicenda. Occasionem talis impii commenti arripuit Valentinus ex eo, quòd

in

in Scripturis frequenter ſecula legantur, ſeu ęones. Ità docet Hieron. *Valentini deliramenta, & fabulæ contemnendæ ſunt, qui 30 ęonas ſuos, ex eo quòd in Scripturis ſecula legantur, conſtituit dicens eos eſſe animalia*, &c. Hos Æonas eſſe Demiurgo, ſeu rerum Opifice antiquiores Valentinus aſſerebat: &, ut refert ex Philaſtrio Theodoretus, de Æonum generatione ipſe Nicolaus Antiochenus, unus è ſeptem primis Diaconis, & Gnoſtici varia commenti ſunt. Sic autem Theodoretus habet de 30 Æonibus à Valentino conſictis, referens eum aſſeruiſſe,
in Div. decretorū epitome. *de Chao proceſſiſſe intellectum, & veritatem, de intellectu & veritate verbum & vitam: de verbo autem & vità hominem & Eccleſiam, de homine & Eccleſià proceſſiſſe 12 ęonas, idest ſecula: de verbo & vità 10 ęonas proceſſiſſe; de intellectu autem & veritate octo eonas*. Similia refert Augu-
l. de hereſ. ad Quodu. ſtinus, qui Valentini hæreſim undecimam conſtituit, addens & alia hujus impii hæreſiarchæ deliria: inter quæ, Diabolum de trigeſimo ſeculo genitum, & à Diabolo alios natos, qui fecerint hunc Mundum. In Scripturis verò ſecula quæ leguntur ſignificant plerumque longam durationem, & ſępè æternitatem, quæ meliùs per *ſeculum ſeculi*, aut *ſecula ſeculorum*, adumbratur. Sed hæc aliquando ponuntur etiam pro longâ duratione, etſi terminata. Voci *ęon*, ſeu *ſeculum* conſonant voces hebraicæ, quibus ſæpiùs utitur ſacer Textus. Nam
עולם ngolām vox *ngolām*, ut annotat Sanctes Pagninus, non ſolùm ſeculum, perpetuum, ſempiternum, & æternum ſignificat; ſed interdùm tempus longum denotat, aut multum, nonnunquàm tempus vitæ alicujus, aut uſque ad Jubilæum. Similiter dictio *ngád*,
עד ngád ſignificat ſeculum, & æternitatem, quæ ſæpiùs per ſeculum ſeculi à 70, & Textu latino effertur. Ævum autem apud Theologos eſt duratio rerum ſpiritualium, in æternum permanentium, ut Angelorum, & animæ rationalis: quam vocem ſatis patet immediatè ab *ęon* eſſe formatam. Ideòque ęvum à pleriſque definitur, duratio creata indiviſibilis, & indefectibilis: quâ Theologi illa metiuntur æviterna. Medium eſt ęvum inter æternitatem, & tempus. Nam, ut ait D. Thomas, tempus habet prius, & poſterius: ęternitas non habet prius,
1. q. 10. a. 5. c. & poſterius, nec ea compatitur: *Ævum autem non habet in ſe prius, & poſterius, ſed ei coniungi poſſunt*.

AER: ἀὴρ, *aër*. Sic aliqui dictum volunt ab αἴρειν, *ęrin*, quod ſignificat ferre, & tollere: eò quòd terram ferat, eam undequàque ambiens, aut ab eâ feratur. Alii meliùs ipſi natalia ferunt à verbo ἄω, *ao*, vel ἄημι, *aemi*, ideſt ſpiro. Et ideò aër ſępè ſpiritus vocatur: & ità à Chriſto Domino
Io. 3. 8. ſumitur, dum ait, *Spiritus ubi vult ſpirat*. Vel oritur ab ἀεὶ, *ai*, ſemper, & à verbo ῥέω, *réo*, fluo, quaſi ob continuum motum ſemper fluens. Ab iſtâ voce *aër* fit aërius, & inter colores eſt iſte
Ex. 24. 10. ſimilis ſudo cęlo, vel *quaſi cęlum cùm ſerenum eſt*. Ipſo erant imbuta Aſſueri regia tentoria, in ſum-
Eſther. 1. 6. ptuoſi convivii loco, ubi *pendebant ex omni parte tentoria aërii coloris*. Textus hebraicus indicat
חור voce *chur* aulæorum, alborem, aut candorem: nam *chur* ità ſolitariè poſitum, quid album denotat, aut
chur candidum. Etſi 70, de aulâ regis ſolùm dicant, quòd eſſet κεκοσμημένη βυσσίνοις, *kecoſmíne byſsínis*, 70 βυσσί-νοις byſsinis.
ideſt, ornata byſſinis. In mundi creatione Moyſes, inter cętera Univerſi corpora, aërem non nominavit: quia, ut ait D. Thomas, *non eſt ità manife-* 1. q. 66. a. 1. ad 2. in
ſtum rudibus, quibus Moyſes loquebatur, aërem contr. obi
& ignem eſſe corpora. Aër verò, ut in confeſſo eſt apud omnes Philoſophos, ut potè unum è quatuor elementis, eſt corpus terræ, & aquæ undequàque circumfuſum. Quapropter, ut aſſerit Pier. Valerianus, aër naturalis ſcientię eſt ſymbolum: quia Hierogl. l. 38. in
terra, & aqua, quas aër ambit, & ſuo ſinu quodam- Triade.
modo complectitur, corpora naturalia componunt, & in iſta potiſſimùm morientia reſolvuntur. Turpiter autem erraverunt aliqui Philoſophi gentiles, inter quos anteſignani Anaximander, hujuſque diſcipulus Anaximenes, atque hujus auditor Anaxagoras, qui dixerunt animam rationalem aërem eſſe, aut ex eo formatam. In quem errorem videtur lapſus & Varro: quo tamen, teſte Cicerone, nemo unquàm doctior, neque apud Gręcos, neque apud Latinos extiterit. Hujus quippè verba fuerunt, referente Lactantio Firmiano, *Anima eſt aër con-* l. de opifi-
ceptus in ore, deferveſactus in pulmone, tepefactus cio Dei.
in corde, diffuſus in corpus. Sed turpiſſimè à veritatis ſcopo aberrarunt illi ſtulti idololatrę, qui *aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aërem*, ſeu, ut habet Gręcus, ταχινὸν ἀέρα, *tachinòn aira*, ceterem aërem, &c., *rectores orbis terrarum Deos* Sap. 13. 2.
putaverunt. Nempe ſpiritum, ſeu aëra ſuperiorem, Jovem appellabant, citatum verò aërem mediæ, & intimę regionis, Junonem aſſerebant ejus coniugem. Unde inter cęteros de aëre dicit Tullius. *Aër autem, ut Stoici diſputant, interiectus* l. 2. de nat.
inter mare, & cęlum, Iunonis nomine conſecra- Deor. n.
tur, quæ eſt ſoror, & coniux Iovis, quòd & ſimi- 66.
litudo eſt ętheris, & ſumma cum eo coniunctio. l. 22. in
Cùm verò columba ſit aëris hieroglyphicum, ut à Aere.
citato Pierio docetur, ideò pręcipuè culebatur ab Aſſyriis: non tam in Semiramidis gratiam, in cujus etiam memoriam, ut à Diodoro Siculo obſervatum, iſtud animal in eorum labaris pręferebatur, & vexillis. Alioquin aura tenuis, ſeu aër leniter motus, ſignificat Spiritus S. inſpirationem, quę ſubtiliter mentes penetrat: ideòque ipſam Dei pręſentiam, ut Elię *Sibilus auræ tenuis*, aliqualiter adum- 3. Reg. 19.
brat. Sic & aura lenis ipſi Eliphaz, Iobi amico, 12.
Dei nonnullum erat ſymbolum, dum *vocem quaſi* Iob. 4. 16.
auræ lenis audivit: Allegoricè ſignificans, quòd notitiam ſuam Deus, quatenùs à nobis ęnigmaticè poteſt cognoſci, noſtris ſenſibus ſoleat attemperare.

AEROMANTIA: ἀερομαντεία, *aëromandía*, p. l. propter diphthongum, eſt divinatio per aërem. Nam dicta vox *aër*, in genitivo gręco facit ἀέρος, *aëros*, & μαντεία, *mandia*, divinatio: nempè per aliquas figuras in aëre apparentes. Quod genus divinationis ad eam, quę fit cum expreſsâ dęmonis invocatione reducitur à D. Thomâ. *Quandòque* 2. 2. q. 95.
enim dęmones futura pranunciant per aliquas fi- a. 3. c.
guras, vel ſigna, quæ in rebus inanimatis apparent. Quę quidem juxtà varia corpora, in quibus apparent, varia nomina ſortiuntur: *ſi autem in aëre aëromantia*. Poſſibile tamen eſt, ut aëromantia ſit etiam tantùm cum tacitâ Dęmonis invocatione: dum ſimpliciter aliqua figura conſideretur in aëre, &

& inde futuri sumatur prænotio, absque eo quòd dæmon expressè invocetur.

ÆSCHROCERDIA: αἰσχροκέρδια, eschrokerdia, latinè penultimâ brevi, etsi græcè in eâ collocetur accentus, quod tamen Latinis, ubi usus est, licet imitari. Est turpe lucrum, lucri cupiditas, ab αἰσχρὸς, eschrós, turpis, fœdus, & κέρδος, kérdos, lucrum, utilitas. Hinc quoque αἰσχροκερδὴς, eschrokerdès, turpilucrus à D. Hieronymo vertitur. Æschrocerdia omnibus Christianis maximè vitanda: radix enim omnium malorum est cupiditas. Sed magis dedecet Ecclesiæ ministros, maximè Prælatos: cùm turpi lucro, & fœdo quæstu, tot mala in domo Dei exoriantur. Ideò maturè Diaconos admonet Apostolus, ut non sint *turpe lucrum* 1. Tim. 3. 8.
sectantes, græcè μὴ αἰσχροκερδεῖς, mè eschrokerdis. Et ipse Apostolorum Princeps seniores, seu Presbyteros, & Episcopos obsecrat, hortatur, & in Christo obtestatur, ut gregem Dei pascant, non coactè, 1. Pet. 5. 2.
neque turpis lucri gratiâ. Ità ut omninò oporteat, teste D. Paulo, Episcopum esse non eschrokerdè, Tit. 1. 7.
seu *non turpis lucri cupidum*: *sed hospitalem, benignum*, &c.

ÆSCHROLOGIA: αἰσχρολογία, eschrologia, latinè penultimâ brevi, ni græcus accentus, ut à plerisque assolet, retineatur. Ità dicitur turpiloquium, turpis sermo, à supradictâ voce eschrò, turpis, & λόγος, lógos, verbum, sermo: unde & 1. Cor. 15. 33.
æschrólogos, obscœnus, seu turpiter loquens. Cùm bonos mores corrumpant colloquia mala, Colos- Col. 3. 8.
senses serió admonet Apostolus, *Deponite turpem sermonem de ore vestro*, græcè æschrologian. Ab aliquibus tamen æschrologia pro calumniâ ponitur: ut habet Gothof. in Epigramm. Novell. 77. Sicque differt à detractione, sicut rapina à furto.

ÆTHER: αἰθὴρ, ethir. A diversis diversimodè accipitur, pro igne, vel pro aëre, aut ipso cœlo. Formatur à verbo αἴθω, etho, uro, ardeo: vel ab ἀεὶ, aì, semper, eò quòd, ut de aëre dictum est, semper currat. Anaxagoras cum aliis accipit pro elemento ignis, sicque prior etymologia sectanda esset. Aristoteles ait hoc nomine cœlum ipsum, siderumque substantiam significari: hocque modo magis nominis posterior origo esset approbanda. Alii pro aëre, saltem puriore, accipiunt, & Lucanus pro ipso Jove, quod Ciceroni consonat in vocabulo *aer* citato. Sed ipsemet Tullius asserit, 1. 2. de Nat. Deor. n. 91.
quòd *æther constet ex altissimis ignibus*. *Ex æthere igitur innumerabiles flammæ siderum existunt*, *quorum est princeps sol*, &c. Quia verò magna est affinitas inter ignem illum cœlestem, & puriorem aërem; ideò istum plerique ætherem appellarunt. In sacris Scripturis cum ipso cœlo aliquando con- Iob. 35. 5.
funditur crediderim: ut à garrulo illo Eliu, *Suspice cœlum*, *& intuere*, *& contemplare æthera*, *quòd altior te sit*. Hic enim Textus hebraicus habet in שחקים
plurali scechakim, quod secundùm Interpretes cœlos significat, æthera, aut nubes, saltem superiores: sit siquidem à singulari sciachak, quod qui- שחק
dem à radice sciachák, idest contudit, proveniens, שחק
pulverem contusum, seu minutum denotat, & hinc nubem, æthera, & ipsum cœlum. Septuaginta νέφη, néphe, idest nebulas legunt. Chrysostomus autem Gentilem interrogans quid sit Ζεὺς, seu Jupiter;

eum respondentem introducit: *Est fervens substantia*, *& pars quæ superat aërem*, *& quam appellant ætherem*, *ex eo quòd ferveat*, *& urat*. Ubi Hom. in Ps. 4.
Scholiastes ad marginem addit, quòd Jupiter, qui à Græcis Zeus, ità dictus sit ἀπὸ τοῦ ζεῖν, idest à verbo Zein, quod fervere significat. De eodem æthere ait Augustinus, *quod longè à terrâ est*, *altèque suspensus*, *aër veròætheri terræque contiguus*. Et alibi satis innuit Gentiles ætherem ipsum cœlum intellexisse, & Jovem à Judæis coli perperàm ipsos asseruisse. Inter hos Varro hoc asserendi occasionem sumpsit, ex eo quòd Deus per Prophetam dixerit, *Cœlum*, *& terram ego impleo*: quod juxtà Ier. 23. 24.
ipsum Poetæ verbis consonat, dicentis, *Iovis omnia plena*, ipsum esse omnia vivificantem spiritum Virg. Ecl. 3.
tali eloquio intelligentis. Quod redarguit sanctissimus Pater, ostendens ex eodem Poëtâ, æthera, seu ipsum Jovem, secundùm ipsos corpus esse:

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus Æther, Geor. 2.
Conjugis in gremio lætæ descendit,

Quibus verbis subiungit Augustinus, *Ætherem quippè non spiritum*, *sed corpus esse dicunt sublimè*, *quo cœlum super aërem distenditur*. Ex quibus habetur, secundùm Gentiles, æthera esse ipsum cœlum. Æthra verò, Græcis αἴθρα, æthre, est ipse splendor ætheris, vel aëris, & pro ipso aëre sumitur, qui etiam in feminino æthera vocatur. 1. 1. de Cons. Evang. c. 23. init.

ÆTHIOPIA: αἰθιοπία, æthiopia, latinè penultimâ brevi, quamvis apud Græcos in eâ ponatur accentus. Ab Æthiope Vulcani filio, si Plinio credimus, ità vocata: vel ab illâ origine, de quâ in vocabulo sequenti. Hebraicè Chusc dicta à filio כוש
Cham, in Textu nostro Chus appellato. Passim intelligitur illa regio Africæ, in quâ nunc Abyssini; Chusc. Gen. 10. 6.
estque in Zonâ torridâ, quam perperàm Veteres nostri, ob caloris excessum, inhabitabilem commenti sunt. Hæc est Æthiopia occidentalis, & in eâ dominatur Preto Joannes, Abyssinorum Imperator: quem aliqui faciunt ex posteris reginæ Saba, quæ Salomonem tentare venit in ænigmatibus. Ita 3. Reg. 10. 1.
Jo. Barrus. Hoc tamen ab aliis improbatur. Saba De Abyss.
enim illa, ex quâ venit regina, erat in Arabiâ felici, & per scin in hebræo scribitur: cùm alia Sa- ש scin.
ba, quæ est in Æthiopia per Samech exaretur. Utra- ס Samech.
que à regio Psalte exprimitur: *Reges Arabum*, *& Saba dona adducent*: ubi hebraicè legitur, *Reges* Ps. 71. 10.
Scevá, *& Sevá*, seu *Scebá*, *& Sebá*. Ista ergò שבא
Scebá Arabum eodem modo scribitur, ac in lib. 3. Reg. c. 10, ut annotat Tirinus, & cujus dominio Scevá.
potiebatur illa regina. Et hæc est Æthiopia orien- סבא
talis in Arabiâ, atque Madianitas, & alios populos complectitur. Ideòque Sephóra uxor Moysis, quamvis ex Madianitide, æthiopissa vocatur, dum Ma- Sevá.
riam, & Aaronem, Sororem & fratrem Moysis Num. 12. 1.
propter uxorem eius æthiopissam, murmurasse narratur. In Textu hebraico chuscith, seu æthiopissa כשית
dicitur, & apud 70 τῆς αἰθιοπίσσης, tes æthiopisses, æthiopissæ: quia madianitica regio, ob vicinitatem, chuscith.
Æthiopia quoque vocata fuit. De occidentali agitur in Psalmo 67, dum ait David, *Æthiopia præveniet manus eius Deo*: 70 quoque ethiopia, & Ps. 67. 32.
hebraicè chusc. Nempè dum Eunuchus Candacis reginæ Æthiopum à S. Philippo ad fidem conversus est: & paulò post, S. Matthæi operâ, Æthiopia penè Act. 8.
tota

tota, cum rege suo, fidem fuit amplexa. Hanc Æthiopiam circuit, vel sinuosè pertransit Gehon, qui & Nilus, atque ardorem concupiscentiæ, quam circuit Nilus, ut pravos ejus motus refrigeret, significare potest.

Gen. 2.

ÆTHIOPS: αἰθίοψ, *æthiops*, latinè penultimâ brevi, quamvis apud Græcos in eâ ponatur accentus. Ità dicitur à verbo αἴθω, *ætho*, cremo, & ὤψ, *ops*, aspectus, facies; eò qòd vultus ibi nimio torreantur solis ardore. Hinc ab aliquibus æthiops latinè ardens vertitur, aut incensus. Ab Hebræis *chuschi* dicitur, seu, ut Textus vulgatus habet, *chusi*: sicque vocatur Saul, ob morum nempè nigredinem, ut patet in titulo Psalmi septimi, *Pro verbis Chusi filii Iemini*, Septuaginta quoque dicunt χουσὶ υἱοῦ ἰεμινί, *Chusi hiu Iemini*, & Hier. ex hebræo, *super verba æthiopis*. Verisimile autem est Æthiopes non tam dictos ab Æthiope filio Vulcani, quàm à Chus filio Cham, Noë nepote, Arabum, & Æthiopum Africanorum patre. Quinam verò intelligantur Æthiopes, dum dicitur, *Tu confregisti capita draconis, dedisti eum escam populis Æthiopum*, ab Expositoribus ambigitur. Multi maris rubri accolas intelligunt, alii corvos, & Chaldæus vertit cercopithecos, idest simias caudatas. Per draconem autem Pharaonem interpretantur, & per capita proceres Ægypti, in undis erythræis submersos; quorum corpora sumpserunt Æthiopes, & cadavera voraverunt corvi. Textus hebraicus, pro *populis Æthiopum*, habet *lengâm letsiim*, idest ad verbum *populo locorum desertorum incolis*. Nam *ngâm* populum significat, & *lamed* prima litera est servilis, & quasi dativum indicat: & ita in alterâ voce eandem præstat servitutem. *Tsiim* autem significat loca deserta, & arida, & metonymicè feros, & barbaros, deserta incolentes: & aliquando pro feris animalibus vox ista reperitur. Nempè per draconem illum multi piscem grandem, putà cetum, qui hebraicè *leviathân* dicitur, intelligunt, qui etsi vastissimi corporis aliquando capitur, & deserta incolentium cibus evadit. S.Hieronymus 70 securus, populos Æthiopum fuit interpretatus. Sed allegoricè isti Æthiopes sunt pœnitentes, quibus dicitur Deus dedisse in escam draconem: dolendo quippè pascuntur peccatis, dæmonis suggestione commissis. Ita ex Hieronymo, & Gregorio, Lauretus, Magnam difficultatem ut dealbetur peccator, vitiorum fuligine denigratus, hisce verbis innuit Propheta; *Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum*.

כושי *chusci*. Ps. 7. 1.
Ps.73. 14. Et ità 70, λαοῖς τοῖς αἰθίοψι, *lais tis æthiopsi*, populis æthiopibus.
לעם *ngâm*.
לציים *tsiim*.
Sylva Alleg. V. Æthiops.
Ier.13.23.

ÆTIA: αἰτία, *ætia*, latinè p. b., causa, ratio, &c. Unde *ætion* causa, principium, origo: & *ætios*, causa, Author, atque latinè diceretur ætius. Sed Græci paulò aliter suum vocabulum *ætia* sumunt, quàm Latini suam dictionem *causa*. Nam juxtà Græcos Pater rectè dicitur ætia Filii, & Spiritus sancti; & tamen à Latinis ipsorum causa nullatenus dici potest, Quod quidem verba Concilii Flor. satis indicant: *Filium quoque esse secundùm græcos quidem causam, secundùm latinos verò principium Spiritus sancti, sicut & Patrem*. Unde patet secundùm Græcos, per ætiam, seu causam, idem significari quod apud Latinos nomine principii, Per causam autem Latini intelligunt id quod influit in alium, per influxum ex se formaliter defectibilem, ut loquitur Oviedus. Hanc difficultatem dilucidè Bessarion Patriarcha Constantinopolitanus explicuit, hisce verbis in Conc. Flor. *Notandum quòd Sancti Doctores orientales etiam in Divinis utuntur nomine causæ, & causati, largo modo, non quidem ut limitationem, & dependentiam importat, sed prout productionem, & emanationem à principio eius, quod est à principio significat, ideo me etiam ad græcos loquentem his nominibus usum fuisse*. Causa ergò apud Græcos, seu ætia, latiori modo sumitur, ut etiam possit in Divinis respectu operationum ad intrà convenire. Secus verò apud Latinos, cujus correlativum apud ipsos est effectus: ens videlicet dependens, & limitatum. Quod non convenit Filio, & Spiritui sancto, ut potè communicantibus in eâdem naturâ divinâ cum Patre, eâque omnimodè infinitâ. Et ideò apud Latinos nomine principii utendum: quod priùs diserte D. Thomas explicuerat, dicens, *Hoc nomen causa videtur importare diversitatem substantiæ, & dependentiam alicujus ab altero, quam non importat nomen principii*. Adeòque Filius apud Latinos, nec potest dici causatus, nec effectus; est enim, juxtà Symbolum Nicænum, genitus, non factus. Aliqui autem hæretici dicebant vitam illam, de quâ legitur, *In ipso vita erat*, esse Spiritum S. ut ergò ipsis non faveatur, ut potè qui factus non sit; legendum est: *Sine ipso factum est nihil quod factum est*, Interposito videlicet puncto post illud, *quod factum est*, ut ad præcedens referatur: non autem ad sequens illud, *In ipso vita erat*. Ità ex D. Jo. Chrysostomo ab angelico Doctore in aureâ Catenâ, refertur: Sicque legitur apud Græcos, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονε. Sic etiam habent meliores Codices latini, & Chrys. atque Augustinus monent ità legendum.

In Const. sup. unio. græc.
Io. 1. 4. V. 3.
Chrysost. Homil. 4. in Io.
Aug. tr. 1. in Io.

ÆTIOLOGIA: αἰτιολογία, *ætiologia*, latinè p.b., etsi græcus accentus in similibus à plerisque servari soleat. Est oratio causalis, seu causam, & rationem alicujus rei exponens. Quia verò etymologia etiam rationem, & causam significationis exponit; Augustinus aliquando etymologiam pro ætiologiâ posuit, Dum scilicet quatuor modos Legis Veteris exponendæ ex Scripturarum Tractatoribus assignans, nempè secundùm historiam, allegoriam, analogiam, & etymologiam; ait etymologiam esse, *cùm dictorum factorumque causa redduntur*. Alibi verò loco etymologiæ ætiologiam ponit, dicens, *Quòd omnis Scriptura, quæ Testamentum vetus dicitur diligenter eam nosse cupientibus, quadrifariam traditur: secundùm historiam, secundùm ætiologiam, secundùm analogiam, secundùm allegoriam*. Dicit autem esse secundùm ætiologiam, cùm ostenditur quid, quâ de causâ, vel factum, vel dictum sit: & exemplum ponit de libello repudii, de quo posteà disseretur. Observandum autem in utroque loco, tam in illo de Genesi, quàm in isto ad Honoratum, tres sensus posuisse ad literalem spectantes: cùm solùm allegoricum, pro tribus mysticis exararit, nempè pro allegorico strictè dicto, anagogico, & tropologico. Sed de his

I. de Gen. ad lit. imperf. c. 2.

his omnibus suis locis tractatur, & ætiologiæ etymologia in sequenti vocabulo exhibetur.

ÆTIOLOGICUS: αἰτιολογικός, ætiologicos, p. b., causalis latinè reddi potest, à dictâ voce *aitia*, & λόγος, *logos*, sermo. Vel potiùs verbale est à verbo αἰτιολογέω, *ætiologéo*, causas ago, causas reddo. De sensu ætiologico Theologi tractant; qui certè non differt à literali, sed solummodò adjungitur causa alicuius dicti. Ità, secundùm D. Thomam, est sensus ætiologicus in verbis Domini nostri, dum à Pharisæis interrogatus, cur Moyses mandavisset libellum repudii; respondit, *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras*.

1. q. 1. a. 10. ad 2.

Matth. 19. 8.

AFRICA, seu Aphrica: ἀφρική, *aphrikí*, p. b. Ab α, *alpha*, privativo, & φρίκη, *phrike*, horror, nempè febris, vel frigoris, exoritur: eò quòd illa regio sit maximè calida, & frigoris expers. Est una è quatuor præcipuis Orbis partibus, pro majori parte inter Tropicos sita. Vel juxtà Josephum ab uno ex posteris Abrahæ nomen habet, qui Afer fuit appellatus. Ante detectum à Christophoro Columbo novum Orbem Anno Dñi 1492, duæ, aut tres partes Terrarum Orbis constitutæ. Sic habet D. Augustinus, quòd aliqui Asiam unam tertiam partem fecerint, alii unam mediam agnoverint: *Unde videntur orbem medium duæ tenere, Europa, & Africa: aliud verò dimidium sola Asia*. Africa convertenda prædicitur hisce Prophetæ verbis: *Et ponam in eis signum*, putà vexillum S. Crucis, vel prædicationis, *& ponam in eis qui salvati fuerint, ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam*. Textus hebraicus habet vocem *pul*, & Africa intelligitur. Ab Africâ Julius Africanus cognominatus, paulò Origene senior, ad quem & de historiâ Susannæ epistolam dedit. Scripsit de temporibus ab origine Mundi, annoque reparatæ salutis 222 hujus vitæ mortalis tempus absolvit.

lib. 16. de Civ. Dei c. 17.

Is. 66. 19.

פול *pul*. 70 φοὺδ *phud*.

AFRICUS: ἀφρικός, *aphricos*, p. b. Ità dictus ventus ab Africâ spirans, inter Austrum, & Zephyrum: qui tamen græcè λίψ, *lips*, solet vocari, ita ut vox illa africus ferè latina facta sit. Sic in Actibus, ubi Latinus habet, *portum Cretæ respicientem ad Africum*, Græcus legit, κατὰ λίβα, *cata liba*, idest ad Libem. De illo vento agit regius Psaltes dicens, *Transtulit austrum de cœlo, & induxit in virtute suâ Africum*. Sed Textus hebraicus pro austro habet *cadim*, qui est ventus orientalis, & pro africo *theman*, quod non solùm austrum, & meridiem, sed etiam ventum australem significat. Quia scilicet africus est austro versùs occidentem lateralis, & ob vicinitatem facilè confunduntur isti venti: sicque quotiescumque Noster voce africus utitur, Hebræus aliquam dictionem exarat meridiem significantem. In prædicto igitur Psalmo innuit Propheta, quòd Deus, ablato vento australi, seu Noto, ut habent 70, aut potiùs Euro, ut voci hebraicæ *cadim* respondeat, & est ad Austri latus orientale; flare fecerit Africum; qui è partibus ultrà mare, rectà in castra Hebræorum, sita cis mare rubrum respectu Palæstinæ, coturnices transferret. Africus designat allegoricè graves infidelitatis tentationes, juxtà illud Isaiæ: *Sicut turbines ab africo veniunt*. Ita Hier. Lauretus.

Act. 27. 12

Ps. 77. 26.

קדים *cadim*.

תימן *theman*.

70 λίβα *liba*, Africum

Is. 21. 1.

Et hìc quoque Textus hebraicus voce *négbev* utitur, quæ meridiem indicat, aut tractum meridionalem. Attamen etiam pro terrâ aridâ, & ipso deserto ponitur, & ἐν τῇ ἐρήμῳ, idest *in deserto* dici potest. Et ita Pagn. *sicut turbines in terrâ siccâ, & aridâ*, sive *in deserto*, interpretatur.

נגב *négbev*. 70 δι' ἐρήμου, *per desertum*.

AGALMA: ἄγαλμα, *ágalma*, statua, imago, larva. Derivatur à verbo ἀγάλλω, *agallo*, illustro, orno, insignio; cujus præt. pass. ἤγαλμαι, *égalmai*, & hinc ablato augmento temporali, prout in derivatis, fit agalma. In hoc ab idolo videtur differre, quod hoc sit falsi numinis figura, saltem quatenùs ad hoc significatum restrictum fuit. Voce agalma utitur secundum Concilium Nicænum, & magis animalis statuam, quàm hominis subindicat imaginem.

AGAMIA: ἀγαμία, *agamía*, latinè penultimâ brevi, ni græcus, ut à plerisque assolet, usurpetur accentus. Ita dicta nuptiarum carentia, seu cælibatus, ab α, *alpha*, privativo, & γάμος, *gamos*, nuptiæ. Hinc fit agamus, p. b., sed græcè ἄγαμος, *ágamos*, celebs; & homo agamus, ut & mulier agama quasi celestes exaltantur. Sic agamus inter ceteros fuit Apostolus, quidquid obganniant hæretici nostri φιλογύναι, *philogynæ*, seu mulierosi. *Volo enim*, ait D. Paulus, *omnes vos esse sicut meipsum*: scilicet, ut interpretantur S.S. Patres, celibes, & celestem vitam agere. Talibus agamis, seu eunuchis spiritualibus promittit Dominus: *Dabo eis in domo meâ, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus*. Nam virtus continentiæ, etiam coram hominibus, famam, & gloriam longè illustriorem conciliat; quàm magna filiorum copia, ut S. Basilius testatur. Apud Deum autem tales maximis honoribus afficiuntur, & primatum in Ecclesiâ adipiscuntur. Agamia jam ab antiquo, pro sacris Ordinibus initiatis, in Ecclesiâ fuit introducta. Ut patet ex Concilio Carthag. secundo: *Placuit, & condecet sacrosanctos Antistites, & Dei Sacerdotes, necnon & Levitas, vel qui Sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus*. A temporibus ergò Apostolorum in usu fuit celibatus, non tamen ex Lege divinâ introductus. Et ideò asserit D. Thomas *Ecclesiam posse dispensare in voto continentiæ solemnizato per susceptionem S. Ordinis*: secùs tamen in voto solemni Religionis opinatur.

1. Cor. 7. 7.

Is. 56. 5.

l. de verâ Virg.

Can. 2.

2. 2. q. 88. a. 11. c.

AGAPE: ἀγάπη, *agápe*, latinè penultimâ brevi, quamvis à Græcis, eò quòd ultima longa sit, in eâ ponatur accentus. Nam isti dum ultima longa est, accentum in antepenultimâ non solent collocare. Est autem agape charitas, dilectio, ab ἀγαπάω, *agapáo*, diligo; quod ulteriùs ab ἄγαν, *agan*, nimis, valdè, & σπάω, *spáo*, traho, originem autumant haurire. Qui enim diligit valdè versùs objectum amatum trahitur, vel illud ad se amando trahit. Agape ergò apud Græcos majorum virtutum illa maxima vocatur, quæ inter Theologicas est tertia, & suprema. Sicque ubi Textus latinus habet, *nunc autem manent fides, spes, charitas*; Græcus legit, νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη. Vocata præterea fuit agape illa cœna communis, seu

1. Cor. 13 13.

ſeu convivium, quod antiquitùs Chriſtiani ſumebant: ut ex Tertulliano colligitur. Quia ſcilicet divites Chriſtiani, ad mutuæ charitatis, & dilectionis ſpecimen, pauperibus illud ſolebant exhibere. An autem ante V. Euchariſtiam ipſum præbuerint, inter eruditos agitatur: & plerique ante panem angelicum opinantur exhibitum fuiſſe. Contrarium exiſtimant Maldonatus, & Lorinus, priùs ſumptam fuiſſe ſacram Synaxim arbitrantes. Quod etiam docet S. Jo: Chryſoſtomus, ut refert Baronius, hiſque ſubſcribit Tirinus: quamvis, ut ipſe annotat, Chriſtus Dominus priùs cœnam paſchalem, & aliam communem, ante Sacroſanctæ Euchariſtiæ inſtitutionem, comederit; quòd deceret typum ipſi antitypo præire. Poſteà verò illa agape, ſeu ſolemnis convivii exhibitio, ob varios abuſus, qui jam à tempore Apoſtolorum irrepſerant, penitùs ſublata eſt. Illos acriter reprehendit D. Paulus, *Unuſquiſque enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum*: ideſt ſumit ante ſacræ Synaxis diſtributionem, pauperibus vel excluſis, vel non expectatis. Etſi verò jam ab Apoſtolorum temporibus in agapis, ſeu agapibus, ut vocat Auguſtinus, tales abuſus irrepſiſſent; non tamen illarum uſus ſtatim in Eccleſiâ fuit ablatus. Nam & Auguſtini temporibus agapæ exhibebantur, ut contrà Manichæos eas exprobrantes aſſerit. *Nec ſacrificia eorum*, nempe Gentilium, ait, *vertimus in agapes, ſed Sacrificium illud, quod paulò ante commemoravi, intelleximus, dicente Domino: miſericordiam volo quàm Sacrificium. Agapes enim noſtra pauperes paſcunt, ſive frugibus, ſive carnibus*. Agapæ, ut ex Gregorio Nazianzeno colligitur, erant potiſſimùm triplicis generis. Aliæ quidem occaſione nuptiarum, connubiales fuit appellatæ: aliæ in Feſtis S.S. Martyrum celebratæ, natalitiæ vocatæ: aliæ denique in exequiis exhibitæ, funerales agnominatæ. Sed frequentiores erant illæ aliæ, quæ poſt S. Communionem exhiberi ſolebant. Aliæ quoque, ut de ſimilibus loquitur D. Gregorius, in Eccleſiarum dedicatione celebrabantur. Agapes verò, Agapii, & Agapiti nomen quâ Etymologiâ donari, quâ paronomaſiâ illuſtrari poſſit, ſatis eſt manifeſtum.

In Apolog. c. 39. — Bar. Ann. Chriſti 57 — Tir. in c. 14. Marci. — 1. Cor. 11. 21. — l. 5. contrà Fauſtum Man. c. 20. — l. 1. Ep. 14.

AGAPETÆ: ἀγαπηταὶ, *agapeta*, latinè cum accentu in penultimâ propter vocalem longam. Agapetæ dilectæ dicuntur, & eandem originem ſortitur iſta dictio cum vocabulo ſequenti. Ità dictæ Sorores ſpirituales, quæ & Sorores adoptivæ à D. Hieronymo, & ab aliis Sorores devotæ nuncupatæ fuerunt. Nam aliquæ perſonæ pietatem ſectantes cœperunt tales Virgines, tamquàm vitæ ſpiritualis ſocias, habere domeſticas. Sed multa ſpiritu cœpta carne conſummantur: & brevi in tam periculoſâ perſonarum etiam piarum cohabitatione, nequitia irrepſit. Unde à D. Hieronymo *novum concubinarum genus* dictum eſt: & apoſtolico zelo plenus exclamat, *Unde in Eccleſiâ Agapetarum peſtis introiit?* Hinc Agapetarum ſecta paulò ante Hieronymi tempora exorta: quibus ab ipſo, & aliis S. S. Patribus, videlicet Chryſoſtomo, Gregorio Naz., Baſilio, & aliis, ob enormes ſpurcitias, illud D. Petri adaptatum, *Canis reverſus ad vomitum, & ſus lota in volutabro luti*. Iſti Agapetæ, etſi variis libidinibus impliciti, tamen ſe cælibes jactabant: vitamque cælicolis ſimilem ſe ducere profitebantur. Ità videtur intelligendus Auguſtinus, dum ait, *Cælebs dicitur, qui non habet uxorem, vel qua non habet maritum: qualia ſunt numina in cælo, qua abſque coniuge ſunt, ſi agapetas attendamus*.

Ep. 22. ad Euſtoch. — Ibid. — 2. Petr. 2. 22. — l. de Gram. de term. in ebs.

AGAPITUS, ſeu agapétus: ἀγαπητὸς, *agapetòs*, latinè penultimâ productâ propter vocalem longam. Ità rectiſſimè in Proſodiâ Bononienſi; quamvis uſus apud pleroſque videatur eſſe contrarius. Ne ergò ubi viget conſuetudo, aures vulgi graviter offendantur, ſcientia ſibi reſervanda, uſus populo concedendus: prout fecit Cicero, uti de ſeipſo teſtatur *in Oratore*. Agapitus dicitur dilectus, formaturque à tertiâ perſonâ pręt. paſs. verbi ἀγαπάω, *agapáo*, diligo, quæ eſt ἠγάπηται, *egapetæ*, dilectus fuit. Hinc ablato augmento temporali, ut aſſolet in verbalibus, agapetus efformatur. Talis coràm Deo re, & nomine, fuit inſignis ille juvenis Prçneſtinus, ut cęteros taceam, qui tertio expleto ętatis ſuæ luſtro, divinæ dilectionis actus heroicos prçſtanti martyrio adimplevit. Sed verè talis ſuper omnes fuit Dei filius, quem maximè à Deo agapitum vox paterna pronunciavit. Illa nempè vox de nube dicens, *hic eſt filius meus dilectus*: gręcè ὁ ἀγαπητὸς, *ho agapetòs*, ille agapetus, ſeu dilectus. Etſi agapitus neſcio quid ampliùs ſonet quàm dilectus. Hinc novi Teſtamenti Latinus Interpres plerùmque vertit *chariſſimus*. Signanter in Epiſtolâ tertiâ S. Joannis; ubi quater Gajus, à dilecto præ cęteris Apoſtolo, chariſſimus vocatur, toties gręcè agapetus enunciatur. D. Hier. obſervat vocem agapitus magis ſonare diligibilem, quàm dilectum; ſicque poteſt eſſe dilectus, qui non ſit agapitus, ideſt dilectione dignus, prout ſunt inimici noſtri.

Matth. 17. 5. — In Ep. Pauli ad Philem.

AGATHA: ἀγαθὴ, *agathà*, latinè p. b., nomen muliebre, à dictione ἀγαθὸς, *agathos*, bonus, deductum. Vox iſta ulteriùs oritur à verbo ἄγαμαι, *agamai* admiror, probo: & hinc *agathos* bonus, probus, virtutibus prçſtans, quia talis cæteris maximę eſt admirationi, & ab unoquoque probatur. Qualis verè fuit Agatha virgo, ſanctitate, & martyrii gloriâ, ab omnibus probis laudata, ad cęlos mirabiliter evecta, de tyranni malitiâ, imperante Decio, glorioſè ſuâ bonitate triumphavit. Huc quoque Agathonis nomen, in Sanctis verè bonum, probum, & optimum, eſt reducendum.

AGATHANGELUS: ἀγαθάγγελος, *agathángelos*, bonus angelus, ab ἀγαθὸς, *agathòs*, bonus, & ἄγγελος, *ángelos*, angelus, nuncius. Habet ergò penultimam brevem, ſicut & vox *angelus*, & ita quoque bonus nuncius eſt appellandus. Sicut autem cacodęmoni angeli nomen tribuendum, qui majoris diſtinctionis gratiâ, tenebrarum angelus iſte cacangelus dici poſſet; ità vox illa agathangelus ſolis lucis angelis, non ſolùm ob eorum bonitatem, & ſanctitatem, ſed quòd boni nuncii ſoleant eſſe bajuli, adaptanda. Verè bonus angelus fidelibus fuit S. Agathangelus, qui ſuâ ſanctitate cacangeli aſtutias eluſit, tyrannidem ſuo martyrio ſuperavit, inter optimos Angelos de infidelitate triumphavit. Eius fauſta in cęlis natalia, in quibus

bus optimæ sortis Sanctorum bonum nuncium accepit, die 23 Januarii celebrantur.

AGATHOCLIA: ἀγαθόκλεια, agathóclia, latinè p. l. propter diphthongum, etsi à Græcis hîc ejus quantitas non attendatur. Nomen est, quod bonam famam sonat: nam ἀγαθὸς, agathòs, bonus, & κλέος, cléos, laus, gloria, fama, & nominis splendor. Sancta Agathoclia serva, animo verè ingenua, nobiliori suo martyrio, æternâ cum laude, & immortali famâ gloriosum nominis splendorem, in Sanctorum splendoribus fuit assecuta.

AGATHODORUS: ἀγαθόδωρος, agathódoros, latinè propter omega vocalem longam, penultimâ productâ. Eodem idiomate *bonum donum* optimè verti potest. Nam δῶρον, dôron, donum, & dicta vox agathòs bonum significat. Illi Sancti Martyres tali nomine illustres, verè ut bona, & rara dona, à Deo Ecclesiæ suæ concessa, propter optima præmia ipsis à Christo conservata, per quem eis *ma-*
2.Pet.1.4. *xima & pretiosa promissa* sunt adimpleta, appositè Agathodori fuere nuncupati.

AGATHONICUS: ἀγαθόνικος, agathónicos, latinè penultimâ longâ, propter ambiguam hîc productam, efferri debet. Bonam victoriam hoc nomen sonat: à dictâ voce agathòs, & νίκη, níke, victoria. Nomen Sancto Agathonico Martyri optimè adaptatum. Qui in agone contendens, quò debilior eò vegetior, quò infirmior eò fortior, quò vilior eò gloriolior, optimam cum æterno triumpho victoriam est assecutus. Sic & Agathonicæ nomen sacris Virginibus, suo sexu superioribus, terrenâ potentiâ fortioribus, omni dæmonis astutiâ potentioribus, concinnè appropriatur.

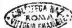
AGATHOPODES: ἀγαθόποδες, agathopódes, latinè, propter omicrón vocalem brevem, penultimâ correptâ. Sanctus ille Diaconus, qui in martyrii palæstrâ, cum dæmone luctaturus, in Fide immobiliter pedem fixit, & victor gloriosus evasit, non indecorè istius nominis etymologiâ illustretur. Hæc ab ἀγαθὸς, agathòs, bonus, & à πῦς, pus, pes, & plurali πόδες, pódes, pedes, deducta, boni & firmi pedis pugilem, optimam possessionem, à pedum positione ità dictam, in Cœlis sumpturum, non otiosè nobis inducit.

AGE: ἄγε, adverbium hortandi, ab ἄγω, ágo, duco, fero, ago, &c. Hujus verbi etiam in græco imperativum est *age*, unde adverbium illud deductum. Interdùm est excitantis, corripientis, aut consentientis, & nonnunquàm pro *dic* reperitur. Cùm ad plures sermo est latino plurali *agite* utendum est. Hæc pauca sufficiant pro voce omnibus etiam sacris Scriptoribus obviâ.

AGELASTUS: ἀγέλαστος, agélastos, dicitur irrisibilis, non ridens, mœstus, ab α, alpha, privativo, & γελάω, geláo, rideo. Agelastus vocatus est Crassus, quem semel dumtaxàt in vitâ risisse scribit Lucilius: & Salvatorem nostrum sæpiùs flevisse ferunt Sacra Eloquia, unquàm risisse nullus dixerit. Ad hujus imitationem agelastos omnes deceret esse Christianos: cùm scriptum sit, *Beati qui*
Matth. 5. 5. *lugent*, & Sapiens priùs assignet *tempus flendi*, &
Ecc. 3.4. posteà *tempus ridendi*. Turpe ergò in hoc mundo te ineptæ tradere lætitiæ, & risus abundat in ore
Ecc.7.4. stultorum: adeòque *melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis*. Risus in hoc mundo verè est Sardonius, qui à Græcis dicitur γέλως σαρδόνιος, gélos Sardónios, sic ab herba Sardonia, quam Latini ranunculum vocant, appellatus. Ea, juxta Dioscoridem, in cibo, vel potu sumpta, illas convulsiones facit, ut risus speciem præbeat. Quare Cicero risum cum dolore γέλωτα Ep.l.7.ep. 25.
σαρδόνιον, gélota Sardónion, vocavit. Risus autem in hac lachrymarum valle *semper dolori miscebe-* Prov. 14. 13.
tur, & extrema gaudii luctus occupat. Præferenda ergò omni risui agelastia, modò hæc Eutrapeliam non excludat, & in morositatem non degeneret.

AGENEALOGETUS: ἀγενεαλόγητος, agenealógetos, latinè propter vocalem longam, penultimâ productâ efferatur, quod à Græcis non observatur. Ità dictus ille qui est sine genealogiâ, ab α, alpha, privativo, & verbo γενεαλογέω, genealogéo, genus recenseo: cujus tertia persona præt. pass. est γεγενεαλόγηται, gegenealógetæ, & hinc ablato augmento syllabico, genealógetos. Ità in Textu græco Melchisedech agenealógetos, & in latino *sine genea-* Heb. 7. 3.
logia, quod à Tertulliano inter cæteros observa- Tert. l.de
tum fuit, ab Apostolo repræsentatur. Asseritur au- Præscr. ad hær.
tem ipse sine patre, & matre, & sine genealogiâ, non quòd hisce caruerit; sed quòd horum in Scripturis non fiat mentio, & nobis prorsus sint ignota. Nam tantummodò Hebræorum genealogias sacer Textus refert, ex quibus Christus erat nasciturus. Sed Melchisedech erat ex Chananæorum regulis, tamen veri Dei cultor, cui ex pane, & vino, sic ab ipso Deo edoctus, publicum sacrificium offerre consueverat. In quo sacrificii typum gerebat incruenti: uti etiam in nomine, in dignitate, in eo quòd sine parentibus introducatur, nec initium, nec finem vitæ habens; Christi principatum, regnum, & sacerdotium præfigurabat æternum. Non fuit ergò Melchisedech Sem, filius Noë primogenitus, ut tradunt Hebræi, & aliqui Orthodoxi: cùm hujus parentes, & genealogia disertè recenseantur. Fateor tamen ad Abrahæ tempora Sem vitam produxisse: cùm 500 annis post diluvium vixerit, & Abraham victoriam illam contrà quinque reges, ad summum post universalem cataclysmum 457 annis adeptus fuerit. Nec ideò quòd agenealogetus, cum Melchisedechianis hæreticis asserendum, eum fuisse Spiritum S. incarnatum: nec cum Origene, & Didymo, Angelum fuisse credendum. Sed fuit gentilis è Chananæis, Rex Salem, seu Jerosolymæ, ut est in Chaldæo (cujus & conditorem eum Josephus asserit) & piorum Gentilium doctor, sacerdos, & pastor: ut ex Magno Areopagitâ, Hieronymo, & aliis habetur. Quinimò testatur, cum Ignatio Martyre, Suidas ipsum semper virginitatem coluisse: in quo & Christi puritatem adumbravit, & sanctitatem. De ipso agit Hier. Evagrio scribens, *Et quomodò hoc intelligendum sit, uno statim ver-* Ep. 126.
bo explicari ἀγενεαλόγητος, agenealógetos, *non quòd absque patre, & matre fuerit, cùm Christus quoque secundùm utramque naturam, & patrem habuerit, & matrem, sed quòd subitò in Genesi introducatur occurrisse Abraham, à cæde hostium revertenti, & nec ante, nec posteà, ejus nomen feratur adscriptum*. Agenealogetus etiam dicitur

vilis



vilis genere, cujus nempè stirpis nulla memoria, aut mentio habeatur.

AGEOMETRITUS: ἀγεωμέτρητος, ageometretos. Potest etiam latinè ageometretus dici, & penultimâ longâ ut vox præcedens debet pronunciari. Ità dictus geometriæ ignarus, qui & ageometra, ab α, alpha, privativo, & verbo γεωμετρέομαι, geometréomai, terram metior. Nempè à tertiâ personâ præteriti γεγεωμέτρηται, gegeometretai, unde geometretes, expunctо temporali augmento, immediatè formatur. Ageometras, ut in vocabulo *Academia* dictum est, è suis scholis Plato excludebat: quia, ut ait Caramuel, *clauso oculo mathematico, physicus omninò caligat*.

In Theol. fund. ad Lectorem.

AGER: ἀγρὸς, agrós, latinè rus, dicitur. Nam *ager* græcum esse testatur ipse Quintilianus. Fit autem *agrós*, ab ἀρῶ, aró, quod & arare significat. *Odor agri pleni, cui benedixit Dominus*, designat allegoricè Ecclesiam per Mundum dispersam, cujus opera bona sunt à Deo, à quo benedicitur. *Christi enim bonus odor sumus*, Apostolo teste. Una erat ex sexcentis Legibus mosaicis: *Agrum tuum non seres diverso semine*. Hebraicè *sadeh*, ager dicitur tam cultus, & sativus, quàm pascuosus: & pro terra, necnon pro aliquâ regione ponitur. Hîc quilibet campus, aut qualibet sativa terræ portio intelligitur: & literaliter, ait Tirinus, ad detestandam omnem avaritiam, ex nimis crudeli plurium simul fructuum exactione. Sed tropologicè, ut doceat cum unâ, & sincerâ fidei doctrinâ aliam non esse in agro cordis nostri admittendam: nec in eo duplicitatem inserendam, nec in terrâ, aut regione nostrâ, discordias seminandas esse.

Gen. 27. 27.
2. Cor. 2. 15.
Lev. 19. 19
שדה
sadeh.

AGNES: ἁγνὴ, quasi ἁγνὴ, hagnè, vel ἁγνὸς, hagnós, castus, purus, ejusdem cum voce agnus originis, & hagnós de utroque sexu prædicatur. Hoc nomen verè proprium S. Agnes Virgo, & Martyr sibi vendicat: quæ in igne martyrii purior apparens, ut phœnix inter virgines, per flammas ad incorruptibilem vitam renascens, inter nocentiores sævientis barbariei artes innocentissima evadens, cœlesti Agno castissimè copulata, purissimæ Divinitatis amplexus assecuta, per superni montis Sion amœniora, Agnum semper est secutura.

AGNOITÆ: ἀγνοῖται, agnoïtæ, etiam latinè propter vocalem longam penultimâ productâ, & agnoëta, dici potest. Ignorantes interpretari licet, ab α, alpha, privativo, & verbo γνόω, nosco, aut ab ipso verbo ἀγνοέω, agnoéo, ignoro, cujus tertia persona præt. pass. ἠγνόηται, egnóetai, à quâ proximè, ablato augmento temporali, fit ἀγνοήτης, agnoëtes, ignorans. Agnoitæ olim dicti sunt quidam hæretici, qui inter cætera docebant Christum ignorasse diem judicii: ducti nempè illis verbis, *De die autem illo, vel horâ nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque filius hominis nisi pater*. Sed hoc debet intelligi, juxta M. Becanum, quòd Christus hoc sciverit tamquàm judex, sed non tamquàm Apostolorum præceptor: vel, ut alii dicunt, sicut legatus à Patre. Ab Isidoro vocantur Gnoitæ, fortè amanuensium errore: de quibus Damascenus, *Agnoitæ, qui & Themistiani, qui ignorare impiè annunciantes Christum diem judicii, & timorem adversùs ipsum scribentes. Isti autem scissura Theodosianorum sunt. Themistius autem qui factus est ipsorum haresiarcha, unam in Christo naturam compositam honoravit*. Errorem istum Agnoitarum, & ipsi maximè Agnoitæ, mordicùs nunc tenent Lutherani, & Calvinistæ: qui & docent Christum multa alia ignorasse, quæ paulatim didicerit, ut refert Bellarminus. De horum Agnoitarum únoquoque verè dicitur: *Superbus est, & nihil sciens*. Sed his omnibus stolidiores fuere Arius, & Eunomius: qui illa Matthæi verba intellexerunt, non quantùm ad scientiam animæ Christi, quam in eo non ponebant; sed quantùm ad ipsam Filii divinam cognitionem, quem Patre minorem, quantùm ad scientiam, asserebant. Hos refutat D. Thomas dicens, eum *nescire diem, & horam judicii, quia non facit scire*, & docens in Corpore animam Christi omnia nosse in Verbo, præsentia, præterita, & futura.

Marci 13. 32.
Orig. l. 8. c. 5.
Bell. l. 4. de Christo c. 1.
1. Tim. 6. 4
3. q. 10. a. 2. ad 1.

AGNUS: ἁγνος, agnos. Hæc vox græca non idem significat ac latina; sed arbustum quoddam, *vitex* vocatum, Aliter agnus castus, à castitate conciliandâ, dicitur: ideòque omnes viæ Athenis illo in festo Palladis ornabantur. *Hagnós* autem in græco est adjectivum idem significans ac mundus, purus, castus; & suum nancíscitur etymon ab α, alpha, privativo, & γένος, génos, generatio, genitura, quasi diceret sine generatione. Hinc Latini suum vocabulum hauserunt, ad ovis fœtum significandum: illum nempè qui nondùm annum complevit, & græcè propriè ἀμνὸς, amnós, dicitur ab alpha privat. & μῆνος, ménos, ira. Et hinc etiam, ut asserit Ger. Vossius, *agnus* deduci potest, aut ab ἀρνὸς, arnós, agnus: etsi Varroni agnus quasi agnatus dicatur. Isidorus tamen indicat etiam Græcos usos hac voce *agnos*, pro ovis prole, dicens: *Quamquàm & Græci vocant ἀπὸ τῶ ἁγνος, quasi pium, Latini tamen ideò hoc nomen habere putant, eo quòd præ cæteris animantibus matrem agnoscat*. Agno puritas, & mansuetudo maximè adaptatur: sed præserti n allegoricè Agno Dei immaculato, Christo Jesu, qui per allegoriam luculenter in agno typico V. Testamenti figuratus fuit. *Umbram enim lex habens futurorum bonorum*, quotannis agnum paschalem decimâ quartâ mensis Nisan immolandum exhibebat: cujus ritus peculiares habentur in Exodo, Salvatori nostro optimè adaptandi, de quo dictum fuit, *nec os illius confringetis*. Immò quotidiè manè, & vespere, jugi sacrificio, & holocausto agni anniculi, nempè qui annum non excesserat, typicè incruentum, & perenne novæ Legis sacrificium præsignabat. Isaias verò ità dilucidè, sub agni figurâ, Christi mansuetudinem repræsentat; ut omissis obscurioris prophetiæ ænigmatibus, officium Evangelistæ sibi vendicasse videatur. Dicit enim ante Christum passum annis ferè 800. *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*. Septuaginta quoque priùs habent πρόβατον, próbaton, ovis, pecus, & posteà ἀμνὸς, amnós, agnus. Textus hebraicus legit, *Sicut agnus ad jugulationem ducetur, & sicut ovis coràm tondente illam*, &c. Nam priùs habet *caséh*, sicut agnus, & prima litera *caph*, est servilis, atque similitudinem denotat: *séh* verò tam hædum quàm agnum significat. Sed hîc specialiter pro agno ponitur, & ità sensus requi-

Orig. l. 12. c. 1.
Heb. 10. 1.
Ex. 12. 46.
Is. 53. 7. Et ità 70.
כשה
caséh.
שה
seh
pecus minutũ.

לטבח *latti-vach.* requirit, atque suffragantur Interpretes, Dicitur *lattivach*, idest ad jugulation m, seu mactationem: ubi similiter *lámed* litera servilis est idem quod *ad*, & *tivach* significat occisionem, & jugulationem, immò & immolationem; nam radix *tavách*, טבח *tavách.* est mactavit, occidit, immolavit. Sequitur *uchrachél*, *& sicut ovis*; *rachél* enim apud Hebræos est ovis. Sed hæc Textus hebraici differentia וכרחל *uchra-chél.* sensui vero nihil officit, cùm satis evidēter per agnū, & ovem, Christi Domini mansuetudo figuretur.

2 Propter hoc, & alia in hoc capite tam clara de Redemptore nostro prædicta, meritò ille Interpres egregius Cornelius à Lapide, huic capiti non minùs piè, quàm gratiosè hunc titulum ait præfigi posse; *Passio Iesu Christi secundùm Isaiam.* De eodem agnu sæpiùs mysticè loquitur Agni dilectus S. Joannes in suis sacris Revelationibus, significanter ubi ait: *Dignus est agnus qui occisus est* Ap.5. 12. *accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.* Ad hujus Agni divini perpetuum monimentum, ab ipsis Ecclesiæ Catholicæ incunabulis, ut docet Baronius, in Octavâ Paschæ agno cereo, à S. Pontifice benedicto, Catechumeni donari solebant. An.Chr. 692. Et certè mos ille agnum pingendi, pro nostri Servatoris hieroglyphico viguit antiquitùs. Etsi magis placuerit sextæ Synodo generali, ut Christus, loco Agni Præcursoris digito demonstrati, humanâ effigie pingeretur. Sic enim græca sonant. *Agnum Christi Dei nostri, qui tollit peccatum Mundi, secundum humanam notam, & in imaginibus posthàc, pro agno vetere erigendum esse decernimus.*

AGO: *ἄγω*, ejusdem ferè significationis in græco, ut in latino. Utraque tamen lingua phrases proprias habet in hoc verbo. Supremum, & proprium agens est Deus. Creaturæ enim potiùs aguntur, quàm agant: cùm earum esse, & virtus sit ab alio. Quod præsertim locum habet in operibus nostris supernaturalibus, quæ fiunt à nobis ex speciali Dei gratiâ: cui, etiam cùm intensè agimus, adeò tenuiter cooperamur, ut merita nostra, Aug. Ep. 105. meritò post Augustinum, à Tridentino vocentur Trid. sess. 6.c.16. Dei dona. Hoc modo à Deo agimur ob virtutem agēdi ab ipso receptam, totque auxilia gratiæ nobis distributa. Quo sensu illud Apostoli explicari potest: Rom.8.14 *Quicumque spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.*

AGOGE: *ἀγωγὴ*, *agogé*, latinè penultimâ longâ propter oméga. Originem trahit ab *ago*, à cujus præsenti per additionem fit *agoge*: estque vita, vivendi regula, institutio, inductio. Hæc vox reperitur in Magni Areopagitæ Opusculis: in quibus Timotheo scribens, graviter omnes instruit, & ad subtilissimam Theologiam, ex infimis objectis, mirabili agoge inducit. Apud Græcos *ἡ τῶν παίδων ἀγωγὴ*, est puerorum agoge, seu institutio.

AGOGUS: *ἀγωγὸς*, *agogós*, latinè, ut in præcedenti, collocetur accentus in penultimâ. Formatur à prædicto verbo *ágo*, & idiomate latino dicitur ductor, dux viæ, ducendi, & alliciendi vim habens. Ab hoc alia vocabula, ut pædagogus, mystagogus, &c., componuntur. A Græcis etiam *agogós* aquæductus appellatur.

AGON: *ἀγὼν*, *agón*. Certamen, studium, locus certaminis: & varios ludos Græci agonas vocarunt. Hos etiam Latini fuerunt imitati: & Domitianus, anno à Christi morte 56, Agones instituit capitolinos. Vox ista derivatur ab eodem verbo *ago*, apud Græcos variis significatis donato. Nam est agito, moveo, ago, duco, &c: & Isidorus ait, *Agonas græci vocant à frequentiâ, quâ celebrantur, siquidem & omnem cætum, atque conventum agona dici.* Orig.l.18. 25. Nonnulli hanc vocem derivari putant ab *α*, *alpha*, privativo, & *γωνία*, *gonía*, angulus, quòd in loco non angulosο talia certamina fierent. Ad eos qui in agone contendunt pulchrè alludit Apostolus: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.* 1.Cor. 9. 25. Nempè ut ad certamina essent expeditiores, à multis se abstinebant, delicatiores cibos rejiciebant, contenti certâ victus necessariâ mensurâ, quam Aristoteles *anancophagiam* vocat, quasi cibi sumendi necessitatem. In Politicis. Sic enim appellat cibum athletarum, qui frugaliter victitabant, & etiam, teste Clemente Alexandrino, à Venere abstinebant. Tanta, & agebant, & patiebantur, ut gloriolam mundanam aucuparentur: *& illi quidem ut corruptibilem coronam accipiãt: nos autem incorruptam.* Agon etiam significat periculum, laborem cum difficultate, qualiter sumitur in lib. 2. Machabæorum. Nempè dum narratur, quòd Heliodoro à Seleuco Syriæ rege misso, ad templi Jerosolymitani thesauros expilandos, consternata erat multitudo, & anxiè Summus Sacerdos Onias exterritus: *Erat enim misera commista multitudinis, & M. Sacerdotis in agone constituti expectatio.* 2.Mach.3. 21. Græcus ait, *Miserari autem erat multitudinis commixtæ ruinam, & magni agonizantis principis Sacerdotum (ἀγωνιῶντος ἀρχιερέως, agoniôndos archieréos) expectationem.* Unde & agon molestiam, aut quidpiam id genus offensæ significat; ut in Isaiâ secundùm Septuaginta. Nam isti legunt, *Nunquid parùm vobis agonem exhibere hominibus, & quomodò Domino exhibetis agonem?* Is. 7. 13. 70 ἀγῶνα, agôna, agonem. Ubi contentionem, & molestiam præbere, nempè nolendo credere, sed volendo suspectum habere, interpretantur. Ab hac voce agon, & ab *ἀρχὸς*, *archós* princeps, fit agonarcha, agonum princeps, aut præfectus, qualis erat agonotheta, de quo infrà: saltem cum isto maximam habet affinitatem.

AGONIA: *ἀγωνία*, *agonía*, latinè p. b., nisi græcus observetur accentus, ex usu apud multos introducto. Est autem verè timor, solicitudo, & vulgò sumitur pro ultimâ luctâ naturæ mortaliter debilitatæ, præsente lethali horrore, & magnâ corporis reluctantiâ, morte jam imminente. Est vox ab antecedenti derivata: & antiquitùs agonias, ab agendo, hostias vocabant. De Christo, mortis imminentis vehementi terrore oppresso, dicit Evangelista: *Et factus in agoniâ prolixiùs orabat.* Luc. 22. 43. Intelligit horrorem illum, & affectionem, quâ graviter homines, instante aliquo gravi discrimine, corripiuntur: Et Erasmus Roterodamus angorem interpretatur. D. Gregorius tropologicè Christi agoniam ad nostrum horrorem applicuit, dum tremendo Dei judicio morte appropinquamus advenienti. Priùs dixerat S. Lucas: *Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum*: & Angelorum offi-

officio funguntur, quicumque in agoniâ constitutis succurrentes, eos piis exhortationibus, & precibus solantur. Ideò appositè quibusdam è nostris Patribus, agonizantem confortantibus, visi à S. Philippo Nerio Angeli, verba opportuna suggerentes. Sed ἀγονία, *agonia*, latinè agōnia p. b., cum *omicro*, est orbitas, infecunditas, quæ & *atecnia* dicitur: unde & ἄγονος, sterilis, siue prole. V. vocis *agnus* etymologiam.

AGONISMA: ἀγώνισμα, *agónisma*, palma, seu præmium, quod in agone victoribus tribuitur, à verbo ἀγωνίζω, *agonizo*, certo. Fit enim ab ejus primâ personâ præt. pass. ἠγώνισμαι, *egonijmæ*, unde ablato augmento temporali agonisma erumpit immediatè. Legitur etiam agonisma pro ipso certamine, & martyrio, sui verbi genuinam significationem retinendo.

AGONISTÆ: ἀγωνισταὶ, *agonista*, certantes, contendentes, interpretari licet: ab eodem verbo *agonizo*, & in sing. *agonistes* certatorem, & pugilem significat. Agonistas, seu agonisticos, glorioso nomine se vocarunt Circelliones hæretici, Donati discipuli: de quibus Baronius, *Sub eodem Donato, ipso docente puto, & exhortante, eborti sunt in Africâ, circumcelliones, vulgò dicti circelliones*. Ipsis solito lepore insultat Augustinus. Cùm enim isti monachorum nomen exosum haberent, hosque Dei servos irriderent, quòd sibi invicem occurrentes *Deo gratias* dicerent; in ipsos argumentum retorquet sanctissimus Pater, inquirens quid significet, aut ubi scriptum sit circellionum nomen. Ità quippè dicit, *Quid sibi vult nomen Circellionum? sed non inquiunt, vocantur circelliones, fortè corrupto sono nominis eos appellamus. Dicturi sumus vobis integrum nomen ipsorum. Fort. circumcelliones vocantur, non circelliones. Planè si hoc vocantur, exponant quid sint. Nam circumcelliones dicti sunt, quia circùm cellas vagantur. Solent enim ire hàc atque illàc, nusquàm habentes sedes, & facere quæ nostis, & quæ illi norunt, velint, nolint*. Sed quod ad Agonistarum nomen attinet, eos sic dictos patet, non solùm quòd temerariè pro suis talibus dogmatibus contenderent; (nam, ut refert Baronius loco cit. erant Donatistarum facinorosissimi, & maximè violenti, qui & præfectis, & aliis potestatibus resistere auderent) sed quia martyrium ambientes, seipsos vario mortis genere enecarent, Quod patet ex eodem Augustino, & aliis Patribus, qui sceleratorum Donatistarum agunt mentionem, Nam & aquis eorum plerique se præfocabant, alii se præcipitio collidebant, aut aliter sibi violentas manus inferebant. Sed rursùs audiatur Maximus noster Augustinus: *Agonisticos eos vocans. Fatemur & nos honesto nomine, si & res conveniret. Sed interim illud videat charitas vestra, qui nobis dicunt, ostendite ubi scriptum sit nomen monachorum, ostendant ubi scriptum nomen agonisticorum. Sic eos appellamus inquiunt propter agonem. Certant enim illi, & dicit Apostolus certamen bonum certavi. Quia sunt qui certant adversùs Diabolum, & prævalent, milites Christi agonistici appellantur: utinàm ergò milites Christi essent, & non milites diaboli*, &c. Huc usque D. Augustinus, qui posteà eos acriter increpat, quòd nostrum *Deo gratias* arguerent: cùm æquum sit nos Deo gratias agere, cùm fratrem videmus, qui nobiscum habitat in Christo. Agonistarum scelera alibi quoque prosequitur Baronius, narrans eos Catholicorum prædones fuisse, nihilque tutum ab eorum violentiâ extitisse.

An. Chr. 331. n. 9. — *In Ps. 132. post init.* — *Ibidem.* — *Ann. Chr. 348. n. 25.*

AGONIZO: ἀγωνίζω, certo, contendo. Verbum est à voce *agon* supradictâ derivatum. In S. Literis ab agonizor semel tantùm reperitur, dum Sapiens ait: *Pro justitiâ agonizare pro animâ tuâ, & usque ad mortem certa pro justitiâ*. Aliàs verbum satis vulgare, quod de morientibus dicitur in agoniâ constitutis. Et certè agonizantes in periculosâ luctâ, & horrendo certamine contendunt, à cujus exitu felici, aut infelici, summa rerum dependet æternarum. Et hinc angelici nostri Instituti, talibus extremè periclitantibus succurrendi, ardua necessitas, & heroica dignitas infertur. *Eccl. 4. 33.*

AGONOTHETA: ἀγωνοθέτης, *agonothétes*, latinè propter vocalem brevem penultima corripitur, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Est autem præfectus ludorum, & certaminum, agonum statutor, & præses Idiomate latino munerarius vocatur: quia propositis muneribus, & præmiis certamini præsidet, ut apud Homerum Achilles, & apud Virgilium Æneas. Oritur vox ista ab ἀγὼν, *agôn*, genit. *agônos*, p. l., & verbo τίθημι, *tithemi*, pono; scilicet à tertiâ personâ præt. pass., quæ est τέθειται, *tétheitæ*, positus est. Cùm autem in hoc mundo in perpetuo simus agone constituti, pro æterno bravio certantes; supremus noster Agonotheta est Deus, bonorum operum judex, & remunerator. Hac voce utitur Tertullianus, ipsas feminas sanctissimas, ut interpres ejus De la Cerda explicat, in vinculis detentas alloquens: *Bonum agonem subituræ estis, in quo Agonothetes Deus vivus est: Xystarches Spiritus S.: corona æternitatis bravium*. *Æneidos l. 5.* — *Ad Martyras.*

AGONYCLITÆ: ἀγονυκλῖται, *agonyclita*, latinè penultimâ longâ, propter ambiguam illam productam. Fit enim vox ista ab α, *alpha*, privativo, & γόνυ, *gôny*, genu, ac verbo κλίνω, *clino*, inclino. Ab ejus nempe tertiâ personâ præteriti pass, quæ est κέκλιται, *kéclitæ*: sicut à *gôny*, & secundâ personâ hujus præteriti fit *gonyclisia*, quæ latinè penultimâ brevi esset efferenda, idest genuflexio. Agonyclitæ ergò genu non flectentes significat: & ità dicti quidam hæretici, de quibus Damascenus, *qui omni tempore orationum, ipsorum genua nolunt flectere, sed stantes semper orationem faciunt*. Isti profectò Apostolum imitari nolebant, qui dicebat, *Flecto genua ad Patrem Domini nostri Iesu Christi*. *l. de hæresibus hær. 91.* — *Eph. 3. 14.*

AGRAMMATUS: ἀγράμματος, *agrámmatos*, p. b., sine literis, illiteratus, rudis, ab α, *alpha*, privativo, & γράμμα, *grámma*, litera, & in genit. *grámmatos*. Hinc tutores agrámmati dicuntur illi, qui literarum imperiti, etiam à tutelæ susceptione legitimè excusantur, l. 6. in fine de excus. tutor. Agrammati quoque, quamdiù durat ignorantia, sunt irregulares.

AGRAPHUS: ἄγραφος, *ágraphos*, p. b., non scriptus: ab α, *alpha*, privativo, & γράφω, *grapho*,

pho, ſcribo. Agrapha vocabant Judæi traditiones quaſdam, quas vivâ voce poſteris quaſi per manus tradebant; ut à D. Chryſoſtomo fuit annotatum. Et certè, ut vanas Judæorum omittam traditiones, multa non ſcripta neceſſariò per traditionem erant nepotibus traoſmittenda: cùm Verbum Dei non ſcriptum ante ſacras Scripturas locum habuerit, & cum ipſis etiam neceſſarium fuerit. Sic antequàm Moyſes Pentateuchum exaraſſet, multa S. S. Patriarchis Deus revelaverat, quæ per traditionem poſteris innoteſcebant. Quale præſertim fuit remedium pro peccato originali, quod, ſaltem ab Adamo ad Abrahæ circumciſionem, poterat unicum parvulis ſuffragari. Immò poſt Abrahami tempora, pro feminis, & infantibus, ante diem octavum in mortis periculo conſtitutis: nec non pro ipſis Gentilibus fidelibus, apud quos circumciſio præcepta non erat, aliquod medium divinitùs erat inſtitutum. Poſteà fuerunt Moſaicæ traditiones, ejuſdem prorsùs cum ipſius Pentateucho authoritatis. Talis inter cęteras iſta fuit, illos quinque libros verè eſſe Verbum Dei: ſicuti poſteà per traditionem certus ſacrarum Scripturarum canon habitus fuit. Aliàs unde ſciretur tales ſcripturas eſſe authenticas, & à Spiritu ſancto dictatas? Ita quoque Judæi per traditionem noverant quodnam remedium pro femellis, ad peccatum originale tollendum, eſſet adhibendum: & per eandem, quòd cruenta eorum ſacrificia Chriſti mortem præſignarent, fiebant certiores. Hæc omnia erant agrapha, & ſolâ traditione tenebantur. In N. Teſtamento eò magis fuerunt neceſſariæ traditiones, quò plura Myſteria patefacta, & paucioribus Scripturis tot arcana contenta. Et quidem, ut nunc omittam eccleſiaſticas traditiones, quæ parem quidem cum apoſtolicis authoritatem non habent, attamen prorsùs ab Orthodoxis ſervandæ ſunt; de divinis, ſeu apoſtolicis, hoc certâ Fide tenendum, eas cum ſacris Eloquiis paris eſſe authoritatis: ut meritò ſcribat Apoſtolus,

2.Theſſ. 2. 14. *Itaque fratres ſtate, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per epiſtolam noſtram.* In quem locum ità Chryſoſtomus diſſerit: *Hinc patet quòd non omnia per epiſtolam tradiderint, ſed multa etiam ſine literis. Eàdem verò fide digna ſunt tam illa, quàm iſta.* Perperàm igitur obganniunt hæretici, non ſolùm Libertini, & alii quidam Politici, contrà omne Dei Verbum, nec non abſurdè Gaſpar Svvencfeldius ipſum in interno cujuſque ſpiritu ſtatuens; ſed omnes agraphis non credentes: cùm ſine ipsâ traditione ipſum Dei Verbum ſcriptum nullum robur eſſet habiturum. Et ne prolixior fiam, unde, quæſo, ſcimus Epiſtolam Pauli, v. g. ad Romanos, eſſe canonicam, non autem ad Laodicenſes, quæ pariter ſub ipſius nomine circumfertur? Idem de plerìſque apocryphis Evangeliis eſt diſſerendum. Multa imminente paſſione habebat Jeſus Apoſtolis dicenda, ſed quæ diſtulit, quia ea non poterant portare modò. Per dies

Io. 16.12.

40 apparens eis, multa agrapha ipſos edocuit. Nam alia multa non ſcripta fecit, & dixit Jeſus: *Quæ ſi*

Io. ult.

ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros. Sed ut luculentiùs demonſtremus ſine Agraphis vanam eſſe Fidem noſtram; ſufficiat ponderare nos, per ſolam traditionem, plurima ad Fidei dogmata tenere ſpectantia. Ut, quòd tota Scriptura ſit Verbum Dei: quòd ipſa, ſaltem in iis quæ ad Fidem ſunt neceſſaria, nobis maneat incorrupta: quòd ejus legitimum ſenſum habeamus: quòd Fidei Symbolum ſit verè canonicum, & apoſtolicum: quòd infantes ſint baptizandi, & alia ſimilia ſexcenta. Quibus adiungendæ traditiones apoſtolicæ de moribus, & ritibus externis: ut de Exorciſmo ante Baptiſmum, de trinâ merſione, de Chriſmate ſingulis annis renovando, &c. Meritò igitur Os aureum verbis ſuperiùs ex ipſo citatis ſubjunxit: *Itaque traditionem quoque Eccleſiæ fide dignam putamus.* Hæreticorum argumenta in voce *Deuteroſis*, proferentur, & curſim ſolventur.

AGYRTA: ἀγύρτης, *agyrtes*, præſtigiator, mendicator. Ità præſertim dicti circulatores, à verbo ἀγύρω, *agyro*, congrego. Iſti enim populum ſuis ineptiis inhiantem congregant: uti faciunt etiam illi, qui ſtipem aſtutè corrogare tentant. Hinc *viles de plebe homines agyrtæ*, apud Aſterium Amaſeę Epiſcopum exaratur. Hom. in feſt. Kal.

AHORI: ἄωροι, *aori*, latinè p. l. propter *oméga*, & aſpiratio quoque omitti poſſet. Hujus vocis ſingularis eſt ἄωρος, *aoros*, ideſt deformis, intempeſtivus, non maturus: ab α, *alpha*, privativo, & ὥρα, *hóra*, tempus anni, ętas, pulchritudo. Hinc ahóri dicuntur, qui morte violentâ oppreſſi ante fata occumbunt: & ità durante ſævâ tyrannorum in Chriſtianos perſecutione, hi ahóri, & biothanati vocabantur. Immò ex Tertulliano conſtat quoslibet, morte violentâ immaturè defunctos, De Animâ c. 57. ahoros dictos fuiſſe. Probans etenim quòd animæ ex imperio dęmonum per magicam, aut ex arbitrio, huc non redeunt, ait: *Itaque invocantur quidem ahori, & biçothanati ſub illo fidei argumento, quod credibile videatur eas potiſſimùm animas ad vim, & injuriam facere, quas per vim, & injuriam ſævus, & immaturus finis extorſit.* Ubi Interpres ait aliquos legere *achoras*, ut Renatus, interpretans eos, qui mœrore interierunt. Alii *aoros* dicunt; ſed Tert. *ahoros* ſcripſit: ἄωροι, *aori*, enim ſunt immaturi, qui nimirùm morte feſtinâ præveniuntur. Ità Cerda.

ALABASTRUM: ἀλάβαστρον, *alábaſtron*. Aliquibus quaſi ἀνάβαστρος, *anabaſtros*, ab ἀναβάσαι, *anabáſa*, ferre, geſtare: ſed rectiùs ab α *alpha*, privativo, & λαβεῖν, *labin*, quod eſt aoriſtus ſecundus infinitivus verbi λαμβάνω, *lambano*, capio. Sic ita dictum eſſet alabaſtrum, eò quòd propter lęvorem non facilè capi, aut arripi poſſit: vel ſecundùm alios ab *alpha* privat., & λαβὴ, *labé*, anſa, quòd anſam non haberet. Eſt quippe alabaſtrum vaſis unguentarii genus ex lapide alabaſtrite, qui & onyx dictus eſt: quia ob candorem unguis humani refert colorem. Cum tali pyxide acceſſit ad Jeſum Maria Magdalene, *habens alabaſtrum unguenti pretioſi,* Matth. 26. 7. *& effudit ſuper caput ipſius recumbentis.* Quod unguentum non fuit craſſum, aut pingue; ſed adinſtar aquæ liquidæ, ex herbis odoriferis, & aromatibus extractæ, quæ veſtes non commacularet. Myſticè illud alabaſtrum deſignat Judęam, donis ſpiritualibus, & myſteriis plenam: Judęâ deſtructâ odor unguenti pervenit ad gentes, quæ Fidem ſuſceperunt.

In Sylvâ Alleg. perunt. Ità Hieron. Lauretus.

ALALAGMUS: ἀλαλαγμὸς, alalagmòs, vox planè græca, à D. Chrysostomi interprete usurpata. Est autem jubilatio, vociferatio, clamor victoriosus, à verbo ἀλαλάζω, alalazo, jubilo: quod in præt. pass. faceret ἠλάλαγμαι, elálagmæ, & hinc alalagmos, augmento temporali priùs expuncto. Hoc verbum ab illo militum, in pugnam irruentium, clamore, seu voce ἀλαλὴ, alalè, ulteriùs emanat. Certè ipsa vox ex vi sui soni lætum clamorem indicat; ad differentiam vocis ololygmòs, quæ ululatum, & muliebrem denotat ejulatum. Hujus quoque meminit Chrysostomus, varias sacrificiorum spiritualium species enumerans. Septimam hostiam dicit

In Ps. 95. fieri in jubilo: *Jubilum autem est victorialis in bello applausus, nam aliud est ololygmos, hoc est clamor, aliud alalagmos, hoc est jubilatio, quàm post victoriam in bello milites vociferantur, ea est jubilatio victoriæ signum, eoque propheta eos, qui conspecturi erant Christi victoriam, hymnum vociferantes adversus hostes, beatos appellat dicens, beatus populus qui scit jubilationem.*

ALASTOR: ἀλάστωρ, ultrix conscientia, pessimus dæmon, malus genius, & infestus. Sic Dionysius ab Athenæo totius Siciliæ alastor dictus est: hoc est inquit Budæus, depopulator, & totius Siciliæ pestis. Hæc vox significat furias, homines pestiferos, exitiosos. Apud D. Chrysostomum legitur ab aliquibus *alastor dæmon*, ideft dæmon infestus: unde & meritò à Martino Del Rio ità Diabolus appellatus. Formatur vocabulum istud à verbo ἀλαστέω, alastèo, graviter patior, ingemo, crucior, &c. Quia *alastores* talia perpetrent, ob quæ cruciari, atque ingemiscere debeant. Et quamvis græcè in nominativo sing. ultima habeat *omèga*; tamen in genitivo transit in *omicron*, & ideò voces *alastoros*, & *alastores* penultimâ brevi sunt pronunciandæ. Non præcisè ergò alastor arrogantem, & superbum significat, ut supponit Magri, citans Alterium Episcopum, qui epulonem alastora vocavit. Quamvis alastores soleant etiam esse arrogantiâ, & superbiâ infames. Alterii

Hom. de divite, & Lazaro. verba sunt hæc: *Iacebat itaque ærumnosus ille gravitèque mendicus in magnis doloribus, pedum usu privatus, alioquin enim alastorem illum atque superbum declinasset, &c.*

ALCE: ἀλκὴ, alkè, vis, robur, auxilium. Nomen

In fine. est proprium cujusdam personæ, de quâ S. Ignatius Martyr in Epistolâ ad Smyrnenses, *Saluto Alceu nomen mihi desiderabile*. Nempè jam vinctus Romam ducebatur, martyrium subiturus, & ideò robur, & auxilium à Domino exoptabat. Ab alce dictus est Hercules Alcides: alii tamen ab Alcæo deducunt ipsius avo materno. Ab eâdem radice fit

1. Mach. 7. 9. Alcimus, ἄλκιμος, álkimos, p. b., idest fortis. Ità vocatus apostata ille à Lege judaicâ, qui ex Aaronis stirpe, ope Demetrii regis Syriæ, Seleuci Philopatoris filii, pontificatum non fortiter, sed temerariè usurpavit. Ad hanc dignitatem priùs etiam ab Antiocho Eupatore, Antiochi Epiphanis filio, occiso Menelao, fuerat intrusus.

ALEXANDER: ἀλέξανδρος, aléxandros. Ab ἀλέξω, alexeo, quod est arceo, auxilior, &c, & ἀνὴρ, anìr, vir, genit. ἀνδρὸς, andròs: quasi homines arcens, vel hominibus opitulans, aut resistens. Adeòque non malè *aléxandros*, adjutor virorum, auxiliator virilis, latinè verteretur.

1. Mach. 1. 7. Qualis verè fuit Alexander Macedo, ob insignes victorias Magnus appellatus: qui pueris suis nobilibus *divisit regnum suum*. Fuit & alter rex Syriæ

1. Mach. 10. 1. Alexander, cognominatus Veles, Antiochi Epiphanis alter filius. Fuit & quidam Alexander apo-

1. Tim. 1. 10. stata infamis, de quo ait Apostolus: *Quidam circà fidem naufragaverunt, ex quibus est Hymeneus, & Alexander*: nequicquàm contendentibus nostri seculi Novatoribus, fidem amitti non posse. Ità

l. 3. Instit. c. 21. §. 6. contrà evidentia Apostoli verba Calvinus ait: *Iam neque dubium est, cum orat Christus pro omnibus electis, quin idem illis precetur quod Petro, ut nunquàm deficiat fides illorũ. Ex quo elicimus extrà periculum defectionis esse.* Alexãdri etymon tot S. S. Martyribus, isto nomine illustribus, suis intercessionibus fideli populo solicitè opitulantibus, adaptetur.

ALEXANDRIA: ἀλεξάνδρεια, alexándria, latinè penultimâ longâ propter diphtongum, quamvis hoc à Græcis non observetur. Apud hos enim est vox proparoxytona, hoc est quæ habet accentum in antepenultimâ: non enim in his attendunt ipsi ad penultimæ quantitatem. Alexandria est urbs Ægypti fertilissima, non longè à Nili ostio ab Alexandro condita, 326 annis ante Christum natum

Ier. 46. 25. ædificata. De hac acerba prædicit Jeremias: *Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriæ*; idest puniam turbam illam magnam quæ in Emporio illo populoso, magnum tumultum excitat, & strepitum facit. Septuaginta legunt, *Ecce ego ulciscor ammon filium ejus super Ægyptum*. Textus hebraicus habet *amōn minnō*, idest multitudinem de *Nō*, seu de Alexandriâ. Nam *amōn* multitudinem significat, & *Nō* Alexandriam. Ità quippe Jeremias, multis annis ante ipsius fundationem, eam appellavit cùm ferè 800 annis ante Christi nativitatem prophetæ munere functus sit. Nonnulli asserunt vocem illam *amōn*, esse multis magnis civitatibus commune nomen, & per aliam *Nō*, ad Alexandriæ civitatem restringi. Sicuti multæ sunt Augustæ; sed per aliquid additum, particularium civitatum, tale nomen fit proprium. Ità ergò à Jeremiâ dicitur *amōn Nō*, quod Interpres noster vertit, tumultum Alexandriæ: & ab Ezechiele solo nomine *Nō* vo-

Ezech. 30. 15. catur, dum ait, *Faciam judicia in Alexandriâ*: hebraicè *benō*, idest in *Nō*. Septuaginta non nominant Alexandriam, sed ajunt ἐν Διοσπόλει, en diospoli, in Diospoli. A Nahum verò *Alexandria populorum* indigitatur: & in Textu hebraico *Nō amōn*,

Nahum 3. 8. idest Alexandria multitudinis dicitur, ob populi nempè frequentiam tali nomine insignitur. Apud 70 legitur, *Apta chordam pars ammon, &c.*

ALEXANDRINUS: ἀλεξανδρῖνος, alexandrinos, p. l. adiectivum formatum à dictâ voce *Alexandria*. Ità dictus ille qui est ex hac civitate, aut in eâ factus sit, aut ad eam aliquo modo pertineat. Et ità navis alexandrina illa vocata à S. Lucâ, in quam ex Adrumetinâ transportatus Apostolus, Romam versùs navigaturus. Nam, ut ait iste D. Pauli comes, *Venimus Lystram, quæ est Lyciæ: & ibi*

Act. 27. 6. *inveniens centurio navim alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam*. Tunc temporis frequentes naves alexandrinæ Romam petebant:

(margin: אמון amōn ; מנא minnō ; נא Nō ; בנא benō)

bant: ab illo nempè tempore, quo devicto Antonio, & extinctâ Cleopatrâ, Augustus Ægyptum sub Romanorum redegit potestatem, jam penè ante annos 85. Illa ipsa navis est, quæ ad Melitam insulam naufragium passa: è quo tamen omnes animæ, propter Apostoli merita, incolumes evaserunt. Alexandrinus ob domicilium dictus est ille Clemens, Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter, etsi natus fuerit Athenis. Fuit Panteni discipulus, & Origenis magister, scripsitque Stromatum libros octo, Hypotheseon totidem, Pædagogi libros tres, adversus Gentes librum unum, & alia: obiit anno reparatæ salutis 204. Fuit & Alexandrinus præstantissimo ingenio Origenes, longè sapientior, si in suâ sapientiâ non desipuisset. De ipso plura delibantur in vocibus, *Adamantius*, *Chalcenterus*, & *Origenes*. Fuit quoque natione Græcus Cyrillus sanctitate, & doctrinâ præclarus, sed Alexandrinus agnominatus: quòd Alexandriæ fuerit dignissimus Antistes. De hoc Jo. Trithemius ait, *Cyrillus Episcopus Alexandrinus, natione Græcus, montis Carmeli quondàm decus, & cultor insignis, vir doctus, & sanctus, jussu Celestini Papæ, in Concilio 200 Patrum apud Ephesum præsedit.* Erat iste Celestinus primus, cujus legatus in Concilio Ephesino, Theodosio juniore imperante, fuit Cyrillus: nempe anno Christi 435. Varia in varios S. Scripturæ libros exaravit: & alia egregia opuscula conscripsit.

ALEXICACUS: ἀλεξίκακος, *alexícacos*, p. b., ab ἀλεξέω, *alexeo*, depello, & κακὸν, *cacòn*, malum. Hinc malorum depulsorem sonat: quo epitheto Hercules, & Apollo decorati. Sed longè meliùs Salvatori nostro adaptatur, qui maximum tollit malorum, nempè peccatum mundi. Alexicacon dicitur remedium ad mala depellenda: quod latinè, à verbo amolior, amuletum, præsertim contrà veneficia, vocatur.

ALEXIPHARMACUM: ἀλεξιφάρμακον, *alexiphármacon*, ab eodem verbo ἀλεξέω, *alexéo*, depello, juvo, opitulor, & φάρμακον, *phármacon*, medicamentum. Est enim auxiliare, seu juvans medicamentum, & mala corporis nostri deleteria, præsertim venena depellens. Quâ voce nonnulli Authores, ut & voce sequenti, in spiritualibus etiam utuntur.

ALEXITERIUM: ἀλεξητήριον, *alexetérion*, ut & præcedens p. b., & ab aliquibus etiam græcè *alexitérion*, exaratur. Fit à toties dicto verbo *alexéo*: nempè ab ejus tertiâ personâ præt. pass., quæ est ἠλέξηται, *eléxetæ*, adjutus est. Hinc oritur immediatè, ablato priùs augmento temporali, ut in verbalibus fieri assolet, alexeterion, meliùs quam *alexiterion*. Ità vocatur auxilium, amuletum, remedium præsentaneum adversùs venena, & fascinationes: quod optimè supernaturalibus animæ, lethifero peccati morbo infectæ, remediis adaptatur.

ALEXIUS: ἀλέξιος, *aléxios*, rectissimè auxiliator, opitulans, resistens, à supradicto verbo *alexéo*, exponi potest. Quod quidem concinnè S. Alexio convenit, qui tot tribulationibus, & incommodis, tot tentationibus & ærumnis invicto animo resistens, potentiores inferni insultus à se depulit, & profligavit. Populo Romano in maximo rerum discrimine sæpiùs opitulans, verè Urbis, & Orbis auxiliator est acclamandus.

ALIPTA: ἀλείπτης, *aliptes*, unctor, qui palæstritas ungebat in gymnasio, & aliptes à Cicerone dicitur, magister ludi, propugnator. Fit à verbo ἀλείφω, *alipho*, ungo, illino, quod in tertiâ personâ præt. pass. communiter, non atticè, facit ἤλειπται, *elipta*, & inde ablato augmento temporali, *alipta*, unde *aliptes*. Aliptas vocavit D. Gregorius Nazianzenus eos Confessores, qui post varia tormenta evaserant, & alios Christianos in Fide confirmaverant, eisque ad fortiter pugnandum, prout unctio eos docebat, animos adjecerant. in Ep. ad Lent. 1.Jo.2.27.

ALLEGORIA: ἀλληγορία, *allegoría*, latinè p.b., nisi accentus græcus, ut à plerisque assolet, retineatur. Oritur à verbo ἀλληγορέω, *allegoreo*, rem sub aliis verbis significo: nempè ab ἄλλο, *allo*, aliud, & ἀγορεύω, *agoreuó*, dico. Est autem propriè allegoria metaphora continuata, adeòque tropus rhetoricus in Scripturis satis frequens. Dicitur etiam figura, in quâ aliud sensu, aliud verbis ostenditur, & à Quintiliano inversio vocatur. Allegoria verò à Theologis strictiùs sumitur: nempè pro significatione, quam habent aliqua facta in V. Testamento, eorum quæ in Novo erant facienda. Ab ipsis tamen etiàm aliquandò latiùs accipitur, ut jam dicturi sumus.

ALLEGORICUS: ἀλληγορικὸς, *allegoricòs*, p.b., permutatus dici potest, seu aliter dictus, à supradictâ voce *allegoria*, quæ permutatio vocatur à Latinis. Sensus permutatus, adeòque allegoricus, est in illâ figurâ, quam Rhetores dicunt inversionem. Sic in hoc Virgilii versiculo: *Claudite jam rivos pueri, sat prata biberunt.* Hoc est, multa jam diximus, desinamus. Sed præsertim apud Theologos de sensu allegorico fit mentio: & secundùm ipsos sensus allegoricus est ille, non quem præcisè habent verba V. Testamenti, sed res ipsæ per verba significatæ, & aliquid ad Novum spectans indicantes. Sic v. g. illa vox *Salomon* allegoricè non literaliter Christum significat: quia Salomon Rex pacificus Christi figuram gerebat. Ut patet ex communi Theologorum sensu, maximè D. Thomæ dicentis: *Sicut enim dicit Apostolus ad Hebr. 7. lex vetus figura est novæ legis*: & posteà, *secundùm ergò quòd ea, quæ sunt veteris legis, significant ea, quæ sunt novæ legis, est sensus allegoricus.* Vide infrà in voce *Mysticus*. Observatum ab Interpretibus, quòd inter alios Ecclesiæ Doctores, in sensu allegorico D. Ambrosius excellat. Exemplum veræ allegoriæ nobis exhibet Apostolus in Agar, & Sara, in Ismahele, & Isaaco: *quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta*: nempè allegoricè Agar, & Sara significant duo Testamenta, Vetus, & Novum, Synagogam ancillam, & Ecclesiam liberam. Ismahel Iudæos filios ancillæ, & Isaac Christianos designat liberæ filios. Ex dictis habes quòd alia sit allegoria verbi, alia facti. Nam secundùm Oratores est allegoria verbi, dum est metaphora continuata: sed apud Theologos consideratur allegoria facti, cùm ex divinâ institutione una res V. Testamenti aliam novæ Legis significat, & præfigurat. Prout allegoriam sumpsit Apostolus, teste Augustino dicente: *Ubi allegoriam nominavit Apostolus, non*

Eclogâ 3. S.q.1.a.10.c. Gal.4.24. l.15. de Trinit. c. 9.

non in verbis eam reperit, sed in facto, cùm è duobus filiis Abrahæ, uno de ancillâ, altero de liberâ, quod non dictum, sed factum fuit, duo testamenta intelligenda monstravit. [l. de vera Relig. c. 50.] Quod alibi docuit, observandum discrimen inter allegoriam historiæ, & allegoriam facti, & allegoriam sermonis, & allegoriam sacramenti. [lib. de Gen. ad lit. imperf. c. 2.] Ipsa tamen allegoria, prout à Theologis observari solet, aliquando etiam latiùs accipitur: cùm & ipse Augustinus dixerit allegoriam esse, *cùm figuratè dicta intelliguntur*. Et hîc, sicuti in libro de utilitate credendi, allegoriam ponit pro tribus sensibus mysticis, ut in vocabulo *Ætiologia* dictum fuit. [1. q. 1. a. 10 ad 1.] Et ità docet D. Th. ostendens, quòd *historia, ætiologia, analogia, ad unum literalem sensum pertinent*, adeòque quòd sola *allegoria inter illa quatuor pro tribus spiritualibus sensibus ponitur*. Sicut ipse Ugo Victorinus [In Prolo. l. 1. de Sacrament. c. 4.] sub sensu allegorico etiam anagogicum comprehendit, ponens solùm tres Scripturæ sensus, scilicet historicum, allegoricum, & tropologicum.

ALLOPHYLUS: *ἀλλόφυλος, allóphylos*, latinè cum accentu in penultimâ vox illa est pronuncianda, nisi græcus observetur accentus. Græci enim etsi penultima sit longa, si aliud non obstet, accentum ponunt in antepenultimâ, & ita vox proparoxytona evadit. Quòd autem penultima sit longa, patet ex voce *φῦλον, phylon*, quæ accentum circumflexum habet in penultimâ, quod indicat eam esse longam, & ultimam brevem. Allophylus autem est alienigena, alterius generis, diversæ nationis: ab *állo ἄλλο*, aliud, & *phylon*, genus, gens, natio. Ità vocantur Gethæi, qui erant Philistæi alterius gentis, & generis quàm filii Israel. Erat enim Geth una ex quinque civitatibus, & satrapiis Philistinorum, ad quam ob Saulis persecutionem, David refugerat. Sed Achis regi manifestatus, quòd esset ille Goliæ victoriosus antagonista, sui timens oppressionem; se stultum simulavit, & Psalmum pro liberatione composuit: [Ps. 55.] in cujus initio dicitur, *Cum tenuerunt illum allophyli in Geth*. Ità Liranus intelligit, & passim Interpretes, & 70 quoque legunt *ἀλλόφυλοι, allophyli*: quamvis in Textu hebraico pro allophylis [פְּלִשְׁתִּים pelisctim] *Pelisctim*, idest Philistæi legatur, qui verè allophyli erant habendi. Dictâ potitur significatione ista vox allophylus, si à dictione *phylon* deducatur ejus etymologia. Sed quia potiùs videtur trahenda à vocabulo *φυλὴ, phyle*, idest tribus, sic aptiùs allophylus alterius tribus hominem sonat: etsi Scriptura magis pro alterius nationis personâ vocem hanc usurpet. Quod observavit, & admiratus est Augustinus super illa verba, [Num. 3. 10.] *Externus qui ad ministrandum accesserit morietur*: vel ut ipse legit juxtà 70, *alienigena qui accesserit morietur*. Nam hîc potiùs dicendum erat *allophylos*, quàm alienigena: eò quòd Deus veriùs de Judæis, qui non erant ex tribu Levi, à tabernaculi ministerio removendis, loqueretur; quàm de aliarum nationum, seu alterius generis hominibus: qui non solùm à templo, sed ab ipso Judæorum consortio erant excludendi. Videtur ergò impropria locutio de alienigenâ, seu, ut in græco legitur, *ἀλλογενὴς*, [Apud 70.] *allogenès*, alterius generis: nam *γένος, génos*, genus significat. Et hoc est quod ait Sanctissimus Pater: [l. 3. quæst. sup. Num. q. 3.] *Mirum est autem quomodò abusivè alienigena dicitur, quod magis alterius generis hominem significat, idest* allogenès, *& non magis* allophylos, *quod significat alterius tribus hominem: quo nomine magis utitur Scriptura in aliarum gentium nominibus, ut allophyli appellentur, quasi aliarum tribuum homines*. Sed si priorem etymologiam sectemur, in voce allophylus, locutio Scripturæ satis propria censeatur. Si verò in *phylé* prima corripitur, tunc in posteriore sensu vox *allophylus* penultimâ brevi rectè pronunciatur.

ALLOTRIUS: *ἀλλότριος, allótrios*, p.b., alienus, ascititius. Vox est ab aliquibus Authoribus etiam sacris usurpata: & ideò hîc cum aliis similibus inserta. Fit à verbo *ἀλλοτριόω, allotrióo*, alieno: quod ulteriùs à dictione *ἄλλος, állos*, idest alius, derivatur.

ALOGI: *ἄλογοι*, p.b., qui & alogiani dicti. Ità meritò vocati quidam hæretici, quasi *sine verbo*, ab *α, alpha*, privativo, & *λόγος, lógos*, verbum, ratio, eò quòd Verbum divinum respuerent: adeòque etiam *Alogi*, quasi *sine ratione* nuncupati. Nam *álogos* ab eâdem origine dicitur optimè irrationalis, seu sine ratione. De ipsis agit Epiphanius: *Quandoquidem enim Verbum non suscipiunt, alogi, idest sine verbo appellabuntur*. [hær. 51.] *Quum itaque penitùs alieni sint à verbi prædicatione, puritatem prædicationis veritatis negant, & neque Joannis Evangelium, neque Apocalypsim admittunt*. Similia habet Augustinus, asserens eos [l. de hær. ad Quodu. hær. 30.] Alogianos vocatos, tamquàm sine verbo, quia nempè Domini Verbum recipere noluerint. Hi ergò Filium in Divinis negant, seu Filium esse Dei Verbum: & eodem jure alias Scripturas, in quibus de Verbo divino fit mentio, signanter ejusdem Evangelistæ primam Epistolam, negarent. De illis quoque agit Isidorus, asserens eos dictos Alogios, *Deum enim Verbum non credunt*. Quibus affines [Orig. l. 8. c. 5.] sunt nostri ævi hæretici, Joannis Apocalypsim negantes, & ex ipsius Evangelio nonnulla expungenda temerariè asserentes. Sed cum Alogis rationaliter agi non potest. Aloga enim animalia irrationalia græcè dicuntur: & maximè pro equis ista vox reperitur. Augustini verba in dictione sequenti observa.

ALOGIA: *ἀλογία, alogía*, latinè penultimâ brevi, etsi græcus accentus in eâ ponatur: quod, ubi usus introductus, licet imitari. Ità dicta irrationalitas, ab *α, alpha*, privativo, & *λόγος, lógos*, ratio, verbum, &c. Alogia dicitur illud epulum, omni eulogiâ indignum, in quo mens nimiùm edendo, & bibendo, quodammodò brutaliter obruitur. Vera namque alogia intemperantia, cùm vitium sit maximè indecorum, & brutale: atque propterea de eâ, præsertim homines ingenui, solent verecundari. Istâ voce utitur Augustinus, scribens Casulano presbytero, contrà Urbicum quemdam, qui mordaciter adversùs illos, qui Sabbato non jejunabant, scripserat. Quæ quidem consuetudo Sabbato jejunandi, etsi Romæ vigeret; non tamen servabatur ubique locorum: præsertim Mediolani, ut Ambrosius Augustino respondit, *Quando hic sum non jejuno Sabbato,* [Ep. 86. fine.] *quando Romæ sum, jejuno Sabbato*. Urbicus autem

tem

tem prorsùs inurbanus, & infidelis, quamvis ipse die Dominico irrationaliter ventri vacaret, impiè eos arguebat, qui aliis sex diebus, maximè Sabbato non jejunarent. Contrà hunc ergò stylum acuit Augustinus dicens, *Tam veri cùm se hominem spiritualem videri velit, & tamquàm pransores carnales Sabbati accuset, attendi quemadmodùm Dominici diei non parco prandio reficiatur, sed alogiâ delectetur. Quid est autem alogia (quod verbum ex grecâ linguâ usurpatum est) nisi cùm epulis indulgetur, ut à rationis tramite devietur? unde animalia ratione carentia dicuntur aloga, quibus similes sunt ventri dediti, propter quod immoderatum convivium, quo mens in quo ratio dominatur, ingurgitatione vescendi, ac libendi, quodammodò obruitur, alogia nuncupatur.* Epist. 86. post initium.

ALOX: ἄλοξ, sulcus, inde âloces, p. b., sulci dicuntur, & fossæ. Sed Aldhelmus, referente Magri, pro digitorum pedis intervallis metaphoricè usurpavit. Vox, ut videtur, derivata à verbo ἀλοάω, alodo, quod cum spiritu leni est verbero, comminuo, frango. Nam sulci, terræ fractione, vomere formantur. Et certè verbum ἀλοκίζω, alokizo, à dictâ voce alox, pro aro reperitur.

ALPHA: ἄλφα. De hac primâ greci alphabeti literâ primo loco egimus, quam cum ultimâ literâ, quæ apud Grecos est ω, omiga, coniungit Christus, de seipso pronuncians, *Ego sum alpha, & omega*, seu, *Ego sum* α, *&* ω, vel majusculis, *Ego sum* A, *&* Ω. Eò quòd ab ipso omnia profluant, & in ipsum universa refluant. Prout ait D. Thomas, quòd omnia, quæ præter Deum in Theologiâ tractantur, ad ipsum, ut ad principium, & finem, referantur. Quia verò Greci suas literas ordine recitant, *alpha*, *beta*, &c.; ideò etiam apud Latinos, ista elementorum series dicitur Alphabetum, penultimâ productâ propter vocalem longam. Alpha, ut citato loco dictum est, bovem, aut, secundùm alios, caput bovis significat: cujus ratio ibidem prætacta fuit, & forsitan ab eo, prima Grecorum litera, tamquam aliarum caput, *alpha* vocata. Sed hîc maximè Latinos juvat observare illud *alpha*, quod Greci στερητικὸν, *stereticòn* nuncupant, idest privativum, à verbo στερέω, *stereo*, privo. Hoc enim in compositis privandi vim habet: & vocis cui annectitur significatum aufert. Ante voces autem à vocali incipientes, ν, *ny*, solet interponi: ut in anargyrus, anarchia, & aliis. Ità multarum vocum grecolatinarum significationem, & etymologiam, facillimè hauries. Immò tales voces quotidiè de novo cuduntur: ut mihi nunc *acatholicus* occurrit, etiam ab Italico Scriptore, pro hæretico, seu non catholico, usurpata. Hæc quippe dictio ἀκαθολικὸς, *acathòlicos*, ab *alpha* privat., & vocabulo *catholicòs* formata, pro non universali, seu non catholico, adeòque pro hæretico, seu heterodoxo, ab Ecclesiâ catholicâ dissentiente, fuit exarata. V. *Aphilia*. Ap. 22. 13. 1. q. 1. a. 3. ad 1.

ALPHÆUS: ἀλφαῖος, alpheos. Ità dictus S. Jacobi minoris pater: ut & Sanctus ille Martyr, cujus memoria 15 Calendas Decembris ab Ecclesiâ celebratur. Ejus vocis originem, ut & nominis *Alphius*, à verbo ἀλφάνω, alphào, invenio, opinor emendicandam esse. Tales quippè veraciter inventores dicendi, qui, in opulentissimo Evangelii emporio, optimas margaritas quærentes, ut celestium mercium peritissimi mercatores, inventâ unâ pretiosâ abierunt: & ut eam emerent, omnia quæ habuere, vendiderunt.

ALYTARCHES: ἀλυτάρχης, ille dicebatur, qui in olympicis agonibus erat εὐκοσμίας ἄρχων, *encosmias archon*, idest princeps, seu dux ordinis, aut moderationis. Vox composita ab ἀλύται, *alytæ*, qui apud Eleos erant rhabdophori, & mastigophori, & *archon*, dux, princeps. Addit Magri fuisse Sacerdotem Antiochiæ, cujus officium alytárchia dicebatur. Codex Theodos. l. 10. tit. 1. Matthias Martinius Alytarcham, Alytarum, idest lictorum præfectum exponit; & ab ἀλλύω, *allyo*, solvo deducit. Nisi error sit pro ἀλύω, *alyo*, resolvo, oberro, superbio.

ALYTHINUS: penultimâ brevi efferri debet, etsi grecum non repererim. Carolus Magri solidum, & indissolubilem interpretatur: nempè ab α, *alpha*, privativo, & λύω, *lyo*, solvo. Certè ἄλυτος, *alytos*, ab eàdem radice indissolubilis dicitur: sed *alythinos* grecè non reperitur. Nisi fortè legendum *alethinos* à greco ἀληθινὸς, *alethinós*, idest verus, genuinus, legitimus: ut mala alethina, idest vera, seu verè cotonea. Est quippè vox derivata ab ἀληθὴς, *alethès*, verus. Sicque posset intelligi Anastasius dicens: *Simulque & vela serica alythina quatuor*. In Zacharià.

AMARANTHUS: ἀμάραντος, *amàrantos*, spica, seu flos purpureus, ab immurtalitate, quòd nunquàm marcescat, ità vocatus. Fit ab α, *alpha*, privativo, & verbo μαραίνομαι, *marenomæ*, marcesco, tabesco: quod in tertiâ personâ præt. pass. facit μεμάρανται, *memàrantæ*. Adeòque amaranthus, seu *amarantos*, & *amarantinos*, immarcescibilem, & immortalem sonat. Quod bellè convenit S. Christi Martyri Amarantho, qui proprio sanguine in terris purpuratus, immarcescibilem vitam in celis est assecutus. De ipso igitur illud Prophetæ, Christo Domino à D. Petro appropriatum, dici potest: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Act. 2. 28.

AMAZON: ἀμάζων, in plurali *oméga*, vocalis longa, vertitur in *omicròn*, uti & in genit. singulari, & hinc in *amàzonos*, & *amàzones*, penultima corripitur. Ità vocatæ feminę maximè bellicosæ ad Tanaim primùm, dein ad Thermodoonta fluvium habitantes, quæ victrices magnam Asiæ partem adeptæ sunt. Amazones dictę, quòd mammis ex parte carerent: ab α, *alpha*, privativo, & μαζὸς, *mazòs*, mamma, quasi *sine mammâ*. Harum mos fuit, ut mares mox natos occiderent, feminas autem servantes, earum mammas, dextras adurerent, ne in sagittis eiaculandis impedirentur. Ob generositatem, quæcumque viragines passim vocantur Amazones. Unde propter heroica facinora, mundum devictum, & Empyreum adeptum, Amazonum nomen Sanctis mulieribus à sacris Oratoribus plerùmque adaptatur.

AMBLYGONIUS: ἀμβλυγώνιος, *amblygònios*, p. b., obtusum habens angulum, ab ἀμβλὺς, *amblys*, obtusus, & γωνία, *gonia*, angulus. Definitur autem obtusus angulus ab Euclide: *qui est ma-* l. 1. defin. 1.

major recto. Cùm enim angulus rectus formetur ex utrâque parte, dum aliqua linea in aliam perpendiculariter incidit, si aliquantùm versùs unam partem declinet, angulus major recto obtusus, & minor acutus appellatur. In Christi Domini Cruce solent anguli recti efformari: quòd si utraque pars decussetur, ut fit in cruce S. Andreæ, tunc duo anguli obtusi, & duo acuti resultant. Ità circuli in sphærâ, dum se intersecant non ad angulos rectos, ut facit Zodiacus cum Æquatore, duos angulos obtusos efformant, & duos acutos. Hujus vocis explicatio ad faciliorem Doctorum, etiam sacrorum intelligentiam inserviat: qui eâ nonnunquàm utuntur.

AMBO: ἄμβων, *ambon*, locus editus, ascensus, pulpitum, &c., à verbo ἀναβαίνω, *anabeno*, & poëticè *ambeno*, ascendo. Ab hoc verbo græco, meliùs quàm ab ambiendo, vox ista deducitur: & in aliquibus Scriptoribus invenitur ecclesiasticis. In Liturgiâ S. Joannis Chrysostomi legitur *Oratio*
Tom. 5. *post ambonem*. In vitâ D. Bernardi, de eodem incubum quemdam spiritum, cum universo populo solemniter, candelis in omnium manibus accensis, anathematizaturo narratur, quòd *ipse in ambonem conscendit*. In Missali quoque ambrosiano, in Rubricis generalibus, ista vox habetur.

AMBROSIA: ἀμβροσία, *ambrosia*, latinè penultimâ brevi, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Idem sonat quod nostro idiomate immortalis, vel, ut aliquibus placet, immortalitas. Fit enim ab α, *alpha*, privativo, & βροτὸς, *brotos*, mortalis, interposito μ, *mi*, euphoniæ gratiâ. Ità, teste Dioscoride, herba vocata, quam alii botryn, alii artemisiam appellant. Sed præsertim à Gentilibus ambrosia credita est cibus Deorum, ità dictus eò quòd eam mortales non edant, vel qui eâ utuntur immortales evadant. Hinc illud apud Martialem, *Jupiter ambrosiâ satur est, & nectare vivit*. Sed sapientiùs Cicero, *Non ambrosiâ Deos*,
l. 1. Tusc. *aut nectare lætari arbitror*. Græcus interpres ad doctas Poëtarum fabulas respiciens, ipsum manna escam ambrosianam vocavit. Ubi enim Noster
Sap. 19. ult. Vulgatus habet, *Non dissolvebant illam, quæ facili dissolvebatur sicut glacies, bonam escam*; Græcus sic legit, *Neque liquefactivum glacialis generis liquefactibile genus ambrosiana esca*. Loquitur de manna, quod manè adinstar glaciei, ad solis calorem liquefiebat, non autem ad ignem. Nam ignis calore in crustulas, & tortulas indurescebat. Allegoricè ista esca ambrosiana V. Eucharistiam significat, quæ verè eam dignè comedentes immortales facit: à quâ indigni, spiritualiter mortui, abstinere debent.

(Margin: ἀμβροσίας τροφῆς *ambrosias trophês*. Num. 11. 8.)

AMBROSIUS: ἀμβρόσιος, *ambrosios*, est derivativum à supradictâ ambrosiâ, & idem est quod Divinus, immortalis, dulcis, fragrans. Hinc Virgilius de Venere dixit:

Æneid. 1. *Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem Spiravere*.

Sed hoc poëticè dictum, & prorsùs fabulosum. Jure merito, & optimè vocatus Ambrosius Magnus ille Doctor Ecclesiæ, & sensus allegorici Coriphæus, summumque Archiepiscopalis Sedis Mediolani decus. In hujus ore, ut fertur in ejus vitâ, dum adhuc esset infantulus, examen apum consedit, egregium ipsius ambrosiæ eloquentiæ præsagium. Per apis enim hieroglyphicum suavis eloquentia, teste Pierio Valeriano, denotatur: qui Platoni, & Pindaro quid simile contigisse refert. Hierogl. l. 6.

AMETHYSTUS: ἀμέθυστος, *amethistos*, gemma est coloris violacei diluti, cui fulgor inest, non ex toto igneus, sed in vini ruborem deficiens. Plinius eam *gemmam Veneris* vocat, eò quòd oculis accidat gratissima. Redditur autem alba, teste Boëthio, per adustionem, & adamanti adeò similis efficitur, ut etiam peritis gemmariis imponat. l. 2. de gemmis c. 31.
Multi credunt eam ebrietati resistere: cui opinioni ipsa nominis etymologia consonat: cùm fiat ab α, *alpha*, privativo, & μεθύσκω, *methysco*, inebrio, cujus præteriti passivi tertia persona est μεμέθυσται, *memethysta*, & hinc ablato augmento immediatè cum dicto *alpha*, vox amethystus trahit originem. Sed talis virtus amethysto attributa, à Plinio improbatur, & de istâ proprietate ambigit Pierius Plin. l. 37. c. 9.
Valerianus. Erat hæc gemma ordine nona in summi Pontificis Rationali. Nam in tertio ordine erat Val. l. 41.
ligurius, achates, & amethystus: & pariter à 70 Ex. 28. 19.
amethystos hoc ordine recensetur. In Textu hebraico *achlamah* dicitur; & ità à somniis, in eo qui gemmam hanc gestat producendis (eò quòd *chalom* apud Hebræos sit somnium, à radice *chalam* somniavit) vocatum esse, cum Aben Esra, Sanctè Pagnino, & aliis, Interpretes opinantur. Erat quoque amethystus duodecimum fundamentum illius cœlestis Jerosolymæ, S. Joanni repræsentatæ. Et ideò Jac. Tirinus eam gemmam applicat inter Apostolos duodecimo S. Matthiæ, cui & ab aliis ultimus Symboli attribuitur articulus. Et quia amethystus somniantibus creditur prosperos reddere, ac vigilantes; ideò carnis resurrectioni, & vitæ æternæ adaptatur.

(Margin: אחלמה *achlamah*. חלום *chalôm*. חלם *chalám*.)

AMETOR: ἀμήτωρ, propter vocalem longam penultima producitur. Ab aliis, præsertim Doribus, qui η, *eta*, in α, *alpha*, longum mutare solent, ἀμάτωρ, *amâtor* dicitur, idest sine matre, matre carens, matris ignotæ: ab *alpha* privativo, & μήτηρ, *miter*, mater. In genitivo cùm *oméga* transeat in *omicrôn*, penultima corripitur, & *amitoros* cum accentu in antepenultimâ pronunciatur. Istâ voce utitur Tertullianus de Melchisedecho loquens, & ad illud Apostoli respiciens, *Sine patre*, *sine matre*, *sine genealogiâ*. Ubi & Textus græcus habet vocem *amétor*. V. *Agenealogetus*. in lib. de Præscript. adv. hær. Heb. 7. 3.

AMIANTUS: ἀμίαντος, *amiandos*, idest impollutus, defæcatus, non maculatus. Fit enim ab α, *alpha*, privativo, & verbo μιαίνω, *mieno*, maculo, cujus tertia persona præt. pass. est μεμίανται, *memiandæ*, unde ablato illo temporali augmento, & adinnexo alpha privat. fit *amiandos*, seu amiantos. Ità vocatur lapis quidam friabilis, alumini similis scissili, quod à Gallis vulgò alumen plumeum appellatur. Lapis iste ab igne non consumitur, sed purior redditur, & igne purgautur ex ipso confectæ mappæ. Ideò S. Basilius illos tres Martyres, Homil. de laude jejunii.
quos in fornace babylonicâ, *non tetigit omninò ignis, neque contristavit*, amianto comparat, hocque miraculum ipsorum jejunio attribuit. Amianto quoque possunt assimilari, qui tribulationis igne Dan. 3. 50.
magis

Sap. 3. 6. magis emundantur, de quibus dicitur, *Tamquam aurum in fornace probavit eos*.

AMNESTIA: ἀμνησία, *amnestia*, latinè debet pronunciari cum accentu in antepenultimâ, cùm significat oblivionem, nisi grecus retineatur accentus. Habet enim penultimam brevem, & fit à verbo ἀμνησέω, *amnesteo*, obliviscor: & hinc amnestia dicitur injuriarum oblivio, quæ maximè Christianos decet. Significat etiam præteritorum in perpetuum oblivionem, qualem habebant, juxtà Scholam pythagoricam, & platonicam, illæ animæ quæ ab uno corpore transineabant in aliud. Ad quod alludit Virgilius, qui eas, ante ingressum in alia corpora, de flumine Lethe bibentes inducit; Æneidos l. 6. *Et longa oblivia potant*. Eadem quoque amnestia juxtà Origenis impia dogmata erat admittenda: cùm animarum ante corpora preexistentia fuerit ab ipso adinventa. V. *Prohyparxis*.

AMNESTIA: ἀμνηστεία, penultimâ longâ propter diphthongum. Ità cęlibatus gręcè dicitur: ab α, *alpha*, privativo, & μνηστεία, *mnestia*, desponsatio, quasi sine desponsatione. Est autem cęlibatus, ut dictum in voce *agamus*, ab Apostolorum temporibus sacris Ordinibus adnexus: adeòque longè ante 400 annos post Christi mortem. Quo tempore solùm introductum heterodoxi, signanter Melanchton, Kemnitius, & Calvinus, obstinatè mentiuntur.

AMPELIUS: ἀμπέλιος, *ampélios*, p. b., vinealem latinè reddiderim. Nam ἄμπελος, *ámpelos*, vitis, seu vinea dicitur, quasi ἔμπελος, *émpelos*, cùm etiam πελὸς, *pelós*, vinum significet: adeòque *émpelos*, eò quòd in *pelò*, seu vino ejus ubertas. Rectissimè S. Ampelius Martyr ità vocatus, ut potè illius vitis palmes fortunatus, cujus Pater cęlestis agricola est: qui viti suæ Christo firmiter adhęrens, martyrii ferro optimè putatus, in delitiarum ęternarum paradisum feliciter fuit trāsplantatus. Vitis nomine donatus S. Ampelus, pręrogativâ Capitis etiam nobilioribus membris attributâ: quæ expectata ut faceret vuas, non degenere fecunditate labruscas produxit; sed botros pretiosiores, divinâ ubertate felicior, mensis cęlestibus inferendos germinavit.

AMPHIBIUS: ἀμφίβιος, *amphibios*, p. b., ità vocantur animalia, quę in terrâ, & in aquâ vivunt, ab ἀμφὶ, *amphi*, utrimque, & βίος, *bios*, vita. De his quærunt Theologi morales, an piscibus, an verò carnibus strictè dictis sint annumeranda? Et quidem non agunt de illis volatilibus, quæ aquis innatant, ut anseres, anates, cygni. De his enim certum est, quòd inter mensarum fercula sub carnibus veniant, & amphibia non sint. Sed de illis intelligunt, quæ in aquis ęquè, ac in aëre degunt: ut sunt lutræ, ranæ, crocodili, & secundùm Isidorum, *phocę*, *hippopotami*, *idest equi fluviatiles*, Orig. l. 12 c. 6. &c. Et hęc quidem animalia, propter piscium similitudinem, communiter ipsis accensentur: cùm frigidius, & tenuius alimentum ut pisces subministrent. Inter quæ annumerantur etiam illæ testudines, quæ semper in aëre victitant: eò magis fiber animal in Ponto, & Nili crocodilus, qui à pauperioribus, ut refert Jo. Leo Africanus, (ad differentiam crocodili terrestris in Assyriâ) elitatur.

AMPHIBOLIA: ἀμφιβολία, *amphibolia*, latinè penultimâ brevi efferenda, nisi, ubi viget usus, grecus accentus observetur. Est ambiguitas, dictum dubium: unde oratio in alium, atque alium sensum accipi potest. Figura nempè quæ fit compositionis vitio, ità dicta à verbo ἀμφιβάλλω, *amphibállo*, dubito, ab ejus scilicet præterito medio. Talis v. g. esset ista, Scriptura narrat Chananęos Hebręos vicisse, & subiugasse: cùm clariùs, omni ambiguitate remotâ, dicendum sit, Scriptura narrat Chananęos ab Hebręis victos, & subiugatos fuisse.

AMPHIBOLOGIA: ἀμφιβολογία, *amphibologia*, ut præcedens habet penultimam brevem. Illi ergò, qui in eâ ponunt accentum, Gręcos ex usu legitimè introducto imitantur. Est sermo ambiguus, ità dictus à nuper expositâ voce *amphibolia*, & λόγος, *lógos*, sermo. An amphibologiâ licitum sit uti, etiam in juramentis, quærunt Theologi: & communis satis opinio erat, quòd ea licitè in juramentis adhiberetur, dum adest justa causa, & dum veritatem, ut judice legitimè non interrogante, &c., aperire non tenemur. Quod tamen universaliter verum esse non videtur: ut patet ex 27 Propositione, ab INNOCENTIO XI, S. Pontifice, ad maximum Fidei christianæ incrementum Orbi dato, condemnatâ. Hæc tamen Propositio (salvo meliori judicio, & cum omni animi promptitudine cuilibet oraculo pontificio, & clariori expositioni, protinùs assentiendi) præsertim de restrictionibus mentalibus, de quibus agit Propositio 26, est intelligenda. Has luculenter, in suo Háplote confutavit Eruditissimus Caramuel. Ex quo intelliges multas propositiones passìm amphibologicas dici, quæ reverà tales non sunt, nec in eis aliqua mentalis restrictio occurrit. Nam sępè propositiones amphibologicæ, & voces ęquivocæ per consignificantes circumstantias, sine ullâ restrictione mentali, ad particulare significatum restringuntur. Ut in ipso casu, à Caramuele exposito, de eo, qui homicidium secretum patravit, & à judice interrogatus de homicidio commisso, quod nullo teste probari possit, licitè sine ullâ restrictione mentali, aut amphibologiâ, se non fecisse respondet. De quibus majoris claritatis gratiâ sincerissimus Haplotes erit consulendus.

AMPHIBRACHUS: ἀμφίβραχυς, *amphibrachys*, p. b., pes trium syllabarum in carmine, constans unâ syllabâ longâ inter duas breves, ut *amare*. Oritur ab ἀμφὶ, *amphi*, utrimque, & βραχὺς, *brachys*, brevis: eò quòd una longa utrimque unam brevem habeat. Huic opponitur amphimacer, gręcè ἀμφίμακρος, *amphimacros*, p. b., qui constat unâ brevi inter duas longas, ut *obrepunt*. Vox est composita ab eàdem præpositione *amphi*, & μακρὸς, *macrós*, longus. Hę voces quoque in sacris Authoribus occurrere possunt.

AMPHIMALLUM: ἀμφίμαλλον, *amphimallon*, tapes, aut vestis utrimque villosa, ab ἀμφὶ, *amphi*, utrimque, & μάλλος, *mállos*, lana, vellus. Ab aliquibus dicitur, amphibalum, aut amphibolum, sicque à verbo *amphibállo*, de quo suprà in *amphibolia*, esset deducendum. Hoc enim verbum non solùm est dubito; sed etiam amplector,

ctor, complector, circumpono: unde amphibolum (etiam ab *amphi*, utrimque, circùm) ab ambiendo formatur, & circumponendo. Vestem Episcopalem fuisse nonnulli colligunt: cùm S. Remigius in suo testamento dicat, *Futuro Episcopo amphibalum album paschale relinquo*. Aliquod discrimen inter istas voces Carolns Magri conatur ostendere.

In Hierol.

AMPHIPOLIS: ἀμφίπολις, p. b., idest vallata, vel circumdata civitas. Fit enim à dictâ præpositione *amphi*, quæ & *circùm* significat, & πόλις, *polis*, civitas. Sicque dicitur aquis undique circumdata civitas: qualis fuit illa, in eâ parte quâ Thraciã Macedonia contingit, sic dicta, quòd eam Strymon amnis circumfluat, solo isthmo terræ cohærens. Est una è civitatibus, quas in suâ peregrinatione D. Paulus, cum Silâ socio suo, perambulavit. De quâ in Actis D. Lucas, *Cùm autem perambulassent Amphipolim*, &c. Hæc belli inter Philippum Macedonem, & Athenienses fuit origo.

Act. 17. 1.

AMPHITAPA: ἀμφίταπις, *amphitapes*, p. b., dicitur & ἀμφίταπος, *amphitapos*, tapes ex utrâque parte villosus, aut hirsutus. Magnam ergò cum amphimallo supradicto habet similitudinem: & fit à dicto *amphi*, & *tapes*, de quo suo loco. Quare Pausanias amphimallos, seu amphimalla intelligit: eoque vocabulo utitur sacer Textus græcus. Ità signanter ubi dicitur, quòd aliqui Davidis amici, fugiente ipso à facie Absalom, *obtulerunt ei stratoria, & tapetia*, ἀμφιτάπους κοίτας, *amphitapus kitas*, idest cubilia, seu lectos utrimque villosos. Similiter ubi mulier illa impudica, quæ absente viro suo amasio occurrebat, dixit, *Intexui funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Ægypto*, Græcus habet, pro *tapetibus pictis*, ἀμφιτάποις, *amphitapis*. Istâ voce aliqui Latini nonnunquàm utuntur.

2. Reg. 17. 28.

Prov. 7. 16

AMPHITHEATRUM: ἀμφιθέατρον, *amphitheatron*, latinè propter ambiguam hìc productam, accentus in penultimâ est collocandus. Formatur ab ἀμφὶ, *amphi*, circùm, & voce θέατρον, *theatron*, quæ fit à verbo θεάομαι, *theaomai*, video, contemplor. Est ergò amphitheatrum locus, è quo undique in circuitu spectari potest. Talia sunt illa ædificia rotunda, magnâ mole, & arte conspicua, veluti ex duobus theatris composita, quæ Romæ, & alibi visuntur, atque in suis ruderibus magnificentiam conservant, & in suis ruinis antiquam ostentant majestatem. Quale præsertim est illud Flavii Vespasiani, quod vulgus Colossæum vocat: nempè à Neronis colosso ibi quondàm erecto. De amphitheatris, inter tot sacros Scriptores, Tertullianus in lib. de Spectaculis sæpiùs mentionem agit.

AMPHITHYRUM: ἀμφίθυρον, *amphithyron*, p. b., aulæum illud quod portam tegit, in magnatum ædibus maximè in usu, quo aditus, etiam januis apertis, interdicitur. Vox derivata à dicto *amphi*, circùm, & θύρα, *thyra*, janua, quasi *circùm januam*. Eâ utitur, inter alios, Evagrius, narrando Cosroam Persarum regem Gregorio Antiocheno Episcopo amphithyron unicum obtulisse. Vox tamen græca etiam locum significat duabus portis patentem, ab *amphi*, utrimque, & *thyra*, janua: eò quod utrimque ingressum admittat.

AMPHORA: ἀμφορεὺς, *amphoreùs*, p. b., ab *amphi*, utrimque, & φέρω, *phéro*, porto. Nempe oritur immediatè ab ejus præterito medio, quamvis inusitato, πέφορα, *pephora*, à quo ablato augmento syllabico, fit amphora, ità dicta quòd utrimque feratur. Erat enim vasis fictilis genus duas habens ansas, vino conservando idoneum. Fuit & genus mensuræ tam apud Romanos, quàm apud Græcos. Apud Romanos quidem eiusdem erat capacitatis, ac pes cubicus romanus, vel metreta, aut ephi Hebræorum. Aliter dictum quadrantal, quia in quadro pedis mensuram habebat, adeòque erat cubus unius pedis. Continebat congios octo, modios, seu sata tria, sextarios romanos 48, hebræos 72, urnas duas: eratque decima pars cori, seu gomer, & vini libras 80 capiebat. Apud Græcos verò attica amphora, seu pes cubicus Græcorum, erat romano mediâ parte major, cui æqualis est cadus, & hydria, continens vini libras 120. De ephi, seu bato loquitur Ezechiel dicens: *Ephi, & batus æqualia, & unius mensuræ erunt, ut capiat decimam partem cori batus*, &c. Quòd autem amphora capiat tres modios, constat ex libro Ruth, quæ uno diurno spicilegio, in agro Booz peracto, *invenit hordei quasi ephi mensuram, idest tres modios*. Ex his infertur quantùm ederit, secundùm falsam stultorum idololatrarũ opinionem, illud voracissimum idolum Bel, apud Babylonios, de quo sacer Textus ait: *Impendebantur in eo, per dies singulos simila artabæ duodecim, & oves 40, vinique amphoræ sex*. Erant enim vini libræ 480: vel secundùm Pererium, qui atticas amphoras intelligit, libræ 720. Amphoram aquæ bajulabat homo ille, de quo Apostolis Jesus prædixerat: *Occurret vobis homo quidam, amphoram aquæ portans*. Sed Marcus dicit *lagenam*: & in Textu græco utrobique legitur κεράμιον, *kerámion*, quod significat vas fictile, ejusdem capacitatis cum amphorâ. Mirabilis fuit amphora illa Zachariæ Prophetæ ostensa: *hæc est amphora egrediens*. Hebraicè dicitur *ephah*, & scelerum mensuram, eorumque punitionis, quæ jam in Judæâ erat adimpleta, designabat. Quare *in terram Sennaar*, seu Babylonem, portabatur, ut ibi, ob perpetua illius gentis infidelis, & perversæ delicta, sedem haberet permanentem. Sed præsertìm illa translatio amphoræ futuræ cladis Babylonis erat præsagium: dum Darius Hystaspis eam civitatem rebellem, anno quarto imperii sui, ope, & industriâ Zopyri, à seipso mutilati, & ad obsessos fictè transfugientis, cepit, & in eam severè animaduertit. Prout à Justino, Herodoto, & aliis enarratur.

Ezech. 45. 11.

Ruth. 2. 17.

Dan. 14. 2. 70, 6 metretę.

Luc. 22. 10

Marci 14. 14.

Zach. 5. 6. איפה *ephah*. V. 11. 70 μέτρον idest mẽsura.

AMPHOTEROPLON: ἀμφοτερόπλουν, *amphoteroplon*, latinè p. b., ad verbum sonat utramque navigationem. Nam fit ab ἀμφότερος, *amphóteros*, uterque, quamvis græcè in plurali tantùm profertur, & πλοῦς, *plus*, navigatio. Ità voce amphoteroplon aliquid ad utramque navigationem spectans designatur. Sicque vocatur fœnus quoddam nauticum, cùm fœnerator & commeatus, & remeatus periculum suscipit: cujus meminit inter alios Modestin. in l. 1. ff. de nautic. fœnor. Immò ipsum navigium, quod ultrò citròque pro mercede du-

ducitur, sic sppellatum reperitur. Tale fœnus ad assecurationis contractum reduci potest, adeòque licitum, si periculo talis oneris pretium respondeat. Cùm verò commeatus tantùm periculum suscipitur, ἑτερόπλουν, *heteroplún*, appellatur: fitque ab ἕτερος, *héteros*, alter, quasi altera tantùm navigatio, & latinè hetéroplon, p. b., efferendum.

AMYGDALUS: ἀμυγδαλῆ, *amygdalé*, latinè p. b., arbor amygdala ferens, cujus etymon reperire non est facile. Vox tamen græca, quâ etiam sacer Textus utitur, adeòque hîc meritò inserenda. Non malè à voce ἀμυχαὶ, *amychæ*, idest lacerationes deducunt: & verbum ἀμύττω, *amytto*, est rado, unguibus lacero, lanio, & amygdala, in tegmine viridi proximo, variis scarificationibus aperitur. Ejus fructus græcè dicitur ἀμυγδάλη, *amygdále*, mutato accentu; sed latinè, cùm æquè penultima brevis sit, non est variandus. Hæc est nux græca, quæ alio nomine Thasia nuncupatur. Amygdalum esse bonæ spei, & expectationis uberum proventuum hieroglyphicum, asserit Pierius Valerianus. Dicit enim,

Hierogl. l. 51. *Ea arbos ante alias omnes floribus induta, non sua tantùm spem ostentat opulentiæ, sed & aliorum frugum annum feracem pollicetur.* Quod priùs à Virgiliu hisce versibus observatum:

Georg. l. 1

Contemplator item cùm se nux plurima sylvis
Induet in florem, &c.

Hîc enim agi de nuce græcâ docet supracitatus Valerianus. Quia verò juventus est omnis spei plena, ideò etiam arbor illa juventutis appositum existimatur symbolum. Sed in sacris Literis, ut idem

Ecc. 12. 5. τὸ ἀμύγδαλον *amygdalon.*

observat, pro canitie sumitur: signanter à Salomone dicente, *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparis, quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ.* Hoc est, secundùm Eucherium, canescet homo, tumebunt pedes, & concupiscentia frigescet. Per amygdalum ergò hîc intelligitur canities, eò quòd, ut ait Tirinus, arbor illa omnium prima floribus candescat. In Textu hebraico legitur *sciakéd*, amygdala, ita dicta à radice *sciakad*, festinavit, maturavit, eò quòd amygdala ante omnes alias arbores effloreat. Ita quoque nuncupatur hebraicè honestiore vocabulo, membrum genitale: & ità dum dicitur quòd florebit *hassciakéd*, ab aliquibus vertitur, reprobabitur coitus: dum nempe sicuti flos canescet generationis membrum. Immò pudendorum canitiem post capitis canitiem succedere observarunt. Est prætereà amygdala continentiæ symbolum, juxtà eundem Pierium: quia putaminis amarities, corticis durities, & nuclei dulcedo, respondent laboris difficultati, ipsi virtuti, & maximæ, quæ ex ipsâ percipitur, suavitati. Nam juxtà Hesiodum virtutis radices amaræ sunt, fructus autem probantur suavissimi. Allegoricè autem primus cortex amarus literam Legis amatam designat, quia circumcisionem prædicat: secundus cortex moralem doctrinam, quæ corpus castigat: nucleus, & ipsa medulla, est sublimiorum mysteriorum scientia, ut Augustinus exponit. Virga Aaroo posita in tabernaculo, *in quâ turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis in amygdalas deformati sunt*, juxtà Hebræorum traditionem, ut aliæ virgæ 12 tribuum, ex amygdalâ arbore fuit avulsa. Et quia inter arbores prima floret amygdalus, & diu perdurat; eminentiam, & durationem Sacerdotii designavit aaronici. Textus hebraicus loco citato nostro conformis virgam Aaronis *scekedim*, idest amygdalas reddidisse testatur: quamvis 70 dicant, *germinavit* κάρυα, *carya*, idest nuces.

(margin: שָׁקֵד *sciakéd.* שָׁקֵד *sciakád.* — Serm. 99. Num. 17. 8. — שְׁקֵדִים *scekedim.*)

AMYLUM: ἄμυλον, *amylon*, p. b., dictum ab α, *alpha*, privativo, & μύλη, *myle*, mola, eò quòd sine molâ è frumento extrahatur. Est enim amylum, vulgò amydum, cremor ex tritico, vel siligine, in aquâ macerato extractus, & in sole siccatus. Panis ex amylo nullo modo videtur materia sufficiens Eucharistiæ. Cùm enim triticum in amylo conficiendo notabiliter corrumpatur (quod constat ex intolerabili fœtore, qui graviter nares offendit) satis constat amylum non esse farinam legitimam. Prætereà panis ex amylo confectus non esset panis triticeus usualis, prout ex communi hominum æstimatione talis reputatur, & qui ex communi Theologorum opinione ad Sacramenti valorem necessarius existimatur. Hæcque est expressa doctrina D. Thomæ dicentis: *Quia amydum est ex tritico corrupto, non videtur quod panis ex eo confectus possit fieri corpus Christi; quamvis quidam contrarium dicant.* 3. q. 74. a. 3. ad 4.

ANABAPTISMUS: ἀναβαπτισμὸς, *anabaptismós*, rebaptizatio. Nam ἀναβαπτίζω, *anabaptizo*, rebaptizo, ab ejus nempè personâ primâ præteriti passivi: aut si malueris, ab ἀνὰ, *aná*, quod, in compositione verborum, reiterationem significat, & βαπτισμὸς, *baptismós*, baptismus. Etsi nostro ævo frequentiùs piorum auribus molestè insonet Anabaptistarum nomen; primis quoque seculis in Ecclesiâ catholicâ graviter Orthodoxorum aures offendit. Nam anabaptismus à S. Cypriano, nempè ab hæreticis baptizatos rebaptizando, fuit observatus. Hic est Cæcilius Cyprianus Afer, Chartaginensium Episcoporum primus Martyr, tali gloriâ, sub Imperatoribus Valeriano, & Gallieno, coronatus anno Gloriæ in excelsis ab Angelis decantatæ 261. Sed in errore contumax non fuit, ut ostendit Augustinus contrà Cresconium Grammaticum, qui authoritatem Cypriani pro se militantis, anabaptismum approbantis, adduxerat. Inter alia quippe de D. Cypriano scribit sanctissimus Pater: *Quamdiu ergò de hac re aliter sapuit, quàm veritas diligentiùs considerata patefecit, donec ei Deus id quoque revelaret, ineffabili laude charitatis, unitatem pacemque catholicam, etiam cum collegis suis, à quibus aliter sapuit, non reliquit.* Nam Scripturarum præsidio destitutus, Ecclesiæ consuetudini cessit, & orthodoxus permansit: apostolicæ nempè traditioni, quæ ipsi opponebatur, catholicè credens. Quia, ut ait Augustinus, *Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum traditione exordium sumpsisse credenda est.* Anabaptismus, ut ex Dionysio Episcopo testatur Baronius, à S. Cypriano amplexus, qui primus hæreticos rebaptizabat, à Donatistis, Novatianis, & aliis hæreticis, pertinaciter retentus est. Nam appellat Eusebius sententiam de rebaptizatione, pravitatem Novati, seu potiùs Novatiani hæresim: eâ nimirùm de causâ, quòd nullum reciperet apud alios baptizatum, absque secundo à se administrato baptismate. Ità quippè

(margin: l. 2 contrà Cresc. c. 31. — l. 5. de bapt. cont. Donat. c. 23. — Bar. An. C. 259. n. 1.)

An. Chr. 258. n. 21. pè ait Baronius, *Novatiani negantes pœnitent am rebaptizabant illos, qui ab Ecclesiâ catholicâ ad eos veniebant*. Quod priùs etiam faciebant Donatistæ, & ipsi Ariani fuerunt imitati. De Eunomianis quoque refert Epiphanius dicens, *Rebaptizant omnes ad ipsos accedentes, atque ipsos etiam Arianos. Rebaptizant autem in caput sursum vertentes pedes eorum, qui baptizantur*. De cætero apud Catholicos irregularitatem incurrit, tam voluntariè rebaptizatus, quàm scienter rebaptizans. Variæ autem rationes à Doctoribus sacris proferuntur, cur Baptismus iterari non possit. Et inprimis ipse Augustinus ait, Ecclesiam catholicam non rebaptizare ab hæreticis baptizatos, ne videatur asserere potestatem, quam à Christo acceperunt, esse ipsorum & non Christi, & non habere illam potestatem, quam dum erant in Ecclesiâ acceperunt, & ab eâ discedendo amittere non potuerunt. Ità dicit sanctissimus Doctor, *Ne judicare videatur ipsorum esse quod Christi est, aut eos non habere, quod intùs cum acciperent amittere utique foras exeundo non possent*. Quatuor rationes adfert D. Thomas, cur baptismus iterari non possit. Primò, quia est quædam spiritualis regeneratio, unius autem non est nisi una regeneratio. Secundò, quia in Christi morte baptizamur, per quem morimur peccatu, & resurgimus in novitatem vitæ; Christus autem tantùm semel mortuus est. Unde contrà rebaptizari volentes intelliguntur, illa Apostoli verba, *Rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei*. Ubi Glossa ordinaria dicit, una Christi mors unum baptisma consecravit. Tertiò, quia character, qui in Baptismo imprimitur, est indelebilis, adeòque iterari non debet. Quartò, quia Baptismus principaliter datur contrà peccatum originale, quod unicum est. Nec refert quòd aliquando in Ecclesiâ nonnulli hæretici fuerint rebaptizati; hoc enim factum est in illis, qui invalidè fuerant baptizati, ob defectum materiæ, aut formæ essentialem. Ità in Concilio Niceno statutum est de rebaptizandis Paulianistis, & Cataphrygibus, seu Montanistis: eò quòd hi non baptizarent in nomine Trinitatis. Nam Pauliani, seu Paulonitæ à Paulo Samosateno dicti, Christum purum asserebant hominem. De quibus ait Augustinus, *Credendum est eos regnum baptismatis non tenere, quamsecum multi hæretici, cum de Catholicâ discederent, abstulerunt, eamque custodiunt*. Cataphryges verò Spiritum sanctum esse purum hominem, suum nempè Montanum, opinabantur.

In Anaceph.

l. 3. de baptism. cont. Donat. c. 51.

D. Th. q. 66. a. 9. c.

Hebr. 6. 6.

l. de hær. ad Quodu. hæt. 44.

ANABAPTISTA: ἀναβαπτιστής, *anabaptistés*, rebaptizans, à tertiâ personâ dicti verbi *anabaptizo*, rebaptizo. Aut, si magis placet, ab ἀνὰ, *aná*, præpositione, quæ ex parte latino *re* respondet (& in compositione plerùmque reiterationem significat, & à voce βαπτιστὴς, *baptistés*, baptista, deducatur. Ità dicti quidam nostri temporis hæretici, inter quos primas tenent Balthassar Pacimontanus, Michael Servetus, & Ministri transilvani, qui dicunt infantes esse Baptismi incapaces, adeòque infantes baptizatos, cùm ad ætatem adultam pervenerint, rebaptizant. Potuerunt quoque tot alii hæretici, qui anabaptismum admiserunt, dici Anabaptistæ, de quibus in vocabulo præcedenti; sed præsertim post Lutheri tempora cœpit Anabaptistarum infame nomen esse famosum: quorum emissarios jam ab Innocentii tertii seculo indicat Bzovius. Eorum præcipuum fundamentum est, quòd infantes non possint doceri, nec credere ea, quæ ad Baptismum requiruntur. Ut patet ex illo Matthæi: *Docete omnes gentes baptizantes eos*: & ex illo Marci, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Ad quæ respondetur, Christum utrobique de adultis loqui, quibus illæ dispositiones sunt necessariæ. Aliàs adest traditio, & consuetudo Ecclesiæ Catholicæ infantes baptizandi: nec in N. Testamento adest aliud remedium pro eis contrà peccatum originale, quo pro ipsis cessante, V. Legis infantibus deterioris essent conditionis. Christus autem dicit, *Sinite parvulos, & nolite eos prohibere venire ad me, talium enim est regnum cælorum*. Sed jam post Christi mortem non est alius modus infantes ad Christum portandi, nisi per Baptismum. Nec juvat dicere illos pueros fuisse grandiores, qui poterant spontè ad Christum venire; hoc enim sacro Textui repugnat, in quo parvuli latinè, & παιδία, *paedia* græcè vocantur. Vox autem παιδίον, *padion*, significat puerulum: est enim diminutivum à παῖς, *pæs*, puer. Deinde Lucas sic habet: *Afferebant autem ad illum infantes, ut eos tangeret*: & in Greco προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται. Ubi latinè infantes illi intelliguntur pueruli qui necdum fari nuverant: & græcè βρέφη, *brephe*, à singulari βρέφος, *bréphos*, qui absolutè infantem significat, & ab aliis ità fœtus appellatur recens editus. Ex his convicti Anabaptistæ cum Pelagianis negant in parvulis peccatum originale: quos etiam Baptismi incapaces docuere Petrus Busius, & quidam Henricus, de quibus D. Bernardus intelligendus. Unde verò Anabaptistę suum hauserint errorem, satis colligitur ex perversâ Lutheri doctrinâ, qui solam Fidem justificare, & Sacramenta ad solam Fidem alendam contendit esse instituta. Cùm ergò infantes sint Fidei expertes, hinc colligi volunt illi egregii Syllogizantes, infantes Baptismi esse incapaces. Sed non omnes Lutheri sequaces Anabaptistis adhærent. Sacramentarii enim ajunt parvulos baptizari posse, eò quòd in illis fides ad Baptismum non requiratur. Nec ideò cum Orthodoxis conveniunt. Excludunt namque Fidem habitualem, quę tamen juxta Catholicos infunditur cum cęteris virtutibus in Baptismo. Prętereà quidam Lutherani, in Conciliabulo Wittenbergensi, Lutheri sententiam benigniùs exponere conati sunt. Statuerunt enim parvulos non habere quidem veram Fidem; sed nescio quos inanes fidei motus, ab ipsis somniatos, aut certè ab ipsis inter pocula repertos, sicq; eos posse baptizari. Sed ut ad Anabaptistas revertamur, docent prætereà licitâ polygamiâ, & matrimoniū propter alterius conjugis hæresim dissolvi posse. Ex ipsis alii dicuntur Cathari, idest puri: alii tacentes, quia de Religione interrogati non respondent: Alii Memnonitæ, a Memnone quodam Frisio: alii Enthusiastæ: alii Libertini. Quòd autem Anabaptistæ, quoad impedimentum dirimens matrimonium, infidelibus cultu disparibus sint accensendi, dum non sunt baptizati, suaderi posset. Plures siquidem differunt Baptismum ad ætatem subinde valdè provectam. Cùm ergò Baptismus sit janua

An. Chr. 1199. n. 37.

Matth. 28. 20.

Marci 16. 16.

Matth. 19. 14.

Luc. 18. 15

Serm. 66. in Cant. & Ep. 240.

janua Sacramentorum, & per tales infideles passim intelligantur illi, qui non sunt baptizati; Anabaptistæ non baptizati pro talibus videntur habendi, adeoque illorum cum Catholicis matrimonium invalidum esse. Sed contrà est quod inter ipsos non videatur illa cultus disparitas: cùm Anabaptistæ pro hæreticis habeantur, & in Christum credant, ac Baptismum suscipere sint parati. Sed hæc salvo meliore judicio. Certè matrimonium cum Cathecumeno initum invalidum existimatur.

ANABASIS: ἀνάβασις, p.b., non significat ascēdere, ut aliqui interpretatur, sed ipsam ascensionem, gradum, & in altiora processum. Fit enim à verbo ἀναβαίνω, *anabæno*, ascendo, seu potiùs ex secundâ personâ præt.pass. inusitati ἀναβέβασαι, *anabébasæ*: unde, ablato augmento syllabico, oritur immediatè *anábasis*. Hinc anabasius pro cursore: ut apud D. Hieronymum dicentem: *Idcircò ne cereales, & anabasii tui per diversas provincias concurrerunt?* Ubi cerealis pro tabellario, & nuntio ponitur, à literis ferendis, quæ antiquitùs suprà tabellas cerâ obductas formabantur: & anabasius pro cursore, qui meliùs anábata diceretur. Nam ἀναβάτης, *anabátes*, ascensorem, & equi insessorem significat, & à tertiâ personâ dicti præteriti emanat. Attamen, uti Scholiastes ait, *anabasios veloces appellat nuncios, qui equis, curribusque conscensis, velociter aliquid perferunt*: ἀνάβασις *enim græcè ascensum*.

In Apolog. advers. Ruff. l. 3.

ANABATHMUS: ἀναβαθμὸς, *anabathmós*, ascensus, gradus. Oritur à dicto verbo *anabæno*, ascendo: sed ab ejus aoristo primo passivo, etsi non usitato deduci debet. Gradus ergò significat anabathmus, sed potiùs ascendentium, quàm descendentium. Quod annotavit Augustinus, Psalmos aliquos vocatos fuisse Cantica graduum, dicens: *Et ibi quidem græca lingua satis evidens est, quòd dicant, ἀναβαθμῶν anabathmôn, anabathmi enim gradus sunt, sed ascendentium, non descendentium. Latinus quia non potuit propriè dicere, generaliter dixit, &c.* Textum hebraicum voci græcæ satis consonare, probari posset. Nam in eo Canticum graduum dicitur *scir hammangaloth*, & *scir* canticum dicitur à radice *sciur*, idest cantavit: *mangaloth* autem est plurale à singulari *mangalth*, ascensus, gradus, fuggestum, aut à *mangaláh*, idest gradus, ascēsus, excellentia, & à radice *ngalah*, ascendit, exoriuntur istæ voces. Optimè autem in dictis Psalmistæ verbis hæc significatio observatur: quia mens humana per Dei laudes in superna se extollit. Quindecim autem Psalmi Cantica graduum inscribuntur, à Psalmo 119 ad 133. inclusivè. Tropologicè sunt hi gradus, quibus ad perfectionem ascenditur, & consequenter ad Deum, quos enumerat Genebrardus. Anagogicè autem significant suspiria, ab hoc exilio ad patriam cœlestem anhelantia: ut ex Hieronymo habetur, & Euthymio. Literaliter verò hi Psalmi Cantica graduum dicti sunt, eò quòd à Levitis, ut vult Chaldæus, in 15 templi gradibus; vel juxtà alios in templi dedicatione concioerentur, aut voce cantarentur elatiore. Aliqui etiam ità dictos volunt, quòd preces & vota, ac suspiria è captivitate Jerosolymam ascendentium continerent. Inter hos Psalmos graduales, Psalmus 126 inscribitur *Canticum graduum Salomonis*: quia, ut docet Nicolaus Liranus, fuit à Salomone compositus, de templi materiali ædificatione, & secundùm spirituali, istis verbis agente, *Cum dederit dilectis suis somnum*. Psalmus 130, & 132, *Canticum graduum Davidis*, eò quòd David eorum Author fuerit, appellantur. In his 70 legunt simpliciter ᾠδὴ τῶν ἀναβαθμῶν, *odè ton anabathmôn*, idest Cantus graduum, nec dicunt Davidis, aut Salomonis.

שיר

המעלות

שור

sciur.

מעלה

mangaláh.

עלה

ngaláh.

Ps. 126. V. 2.

ANABATHRA: ἀνάβαθρα, *anabáthra*, penultimâ brevi, & in versu communi, est scansurium, & alicubi legitur pro navis ponte. Hinc anabathræ, ab aoristo primo passivo illius verbi *anabæno*, ascendo, scalæ dicuntur. Anabathrum verò pulpitum, scalam, gradum superiorem significat, & subsellium. Sed Magri ex Codino dicit, quòd anabathra fuerit thronus, in quo Imperator Constantinopolitanus sedebat.

ANABOLAGION: ἀναβολάγιον, sive ἀναβολάδιον, *anabolâdion*, amictorium quo humeri operiuntur, & siodon quoque vocatur. A verbo ἀναβολεύω, *anaboleo*, induo, vel ab ipso verbo ἀναβάλλομαι, *anabállomæ*, quod inter tot alia significata usurpatur etiam pro amiciri, aut indui in modum amiculi. Sic ergò anabolagium optimè pro amictu, aut humerali ponitur. Aliqui tamen malè scribunt ambolegum (potiùs anabolegum) ambologium, ambolagium, & anagolagium: & hæ voces etiam in sacris Authoribus observantur. Anabolæa propriè sunt ornamenta mulierum, quibus humeri, & pectora tegantur. Pro pallio sumpsit anabolæum Author Commentariorum D. Hieronymo adscriptorum, in cap. 16. Marci: *Hic anabolæum, idest pallium tingitur in sanguine uvæ*, &c. V. Anavolęum.

ANACEPHALÆOSIS: ἀνακεφαλαίωσις, *anakephalæosis*, latinè penultimâ longâ propter *omega*. Ità dicta recapitulatio, à verbo ἀνακεφαλαιόω, *anakephalæóo*, summatim colligo, in summam, vel ad capita reduco; quod ulteriùs oritur à præpositione ἀνά, *aná*, re, & κεφάλαιον, *kephálæon*, caput, summa. Vocant Oratores anacephaleōsin, cùm ea, quæ fusiùs dicta sunt, paucis repetuntur, ut simul auditori renoventur: atque aliter epilogus, aut latinè peroratio nuncupatur. Anacephalęosim format Apostolus dicens: *Capitulum autem super ea quæ dicuntur*. Græcè dicit *kephálæon*: ac si diceret, compendium, vel summa eorum quæ diximus hæc est. Vel, ut ait Emmanuel Sà, quasi diceret, dicam breviter fusiùs explicata. Anacephalęosim composuit Epiphanius, quæ est recapitulatio, & summa totius operis de hæresibus, ab ipso *Panarium* inscripti. Heb. 8. 1.

ANACHORESIS: ἀναχώρησις, *anachóresis*, latinè p. l. propter *eta* vocalem longam. Est secessus, dilatio, ab aliis separatio, ità dicta à verbo ἀναχωρέω, *anachoréo*, revertor, secedo. Et hinc anachoresis dicta illa secessio, quæ fit à piis viris, vitæ contemplativæ perfectiùs vacandi gratiâ, præsertim ab illis, qui priùs vitam egerunt cœnobialem. In hoc enim aliqualiter anachoreta ab eremita distingui potest: ut innuere videtur Isidorus dicens, *Anachoretæ sunt, qui post cœnobialem vitam deserta petunt, & soli habitant per deserta, & ab eo quod procul ad hominibus recesserunt, tali nomine nuncupantur. Sed anachoritæ Eliam & Ioannem, conchoritæ* l. 2. de offic. Eccle. cap.

Apostolos imitantur. Dixit quoque alibi Eremitas Eliam, & Joannem Baptistam imitari, adeòque in hoc ab anachoretis discerni non possunt. Nisi dicatur, quòd in eremitis vita cœnobialis non præcesserit: quamvis passim istud discrimen inter ipsos non soleat observari. Anachoresim Cassianus remotionem vertit hisce verbis: *Alii anachoresim necessariam, idest remotionem, & eremi secreta conjurunt.*

Coll.2, c. 6.

ANACHORETA: ἀναχωρίτης, *anachorites*, p.l., & anachorita quoque latinè dicitur: ut patet ex Isidori verbis suprà citatis. Fit à verbo ἀναχωρέω, ut nuper in voce *anachoresis* expositum: & ità dictus ille, qui in solitudinem, aut aliò quopiàm secedit. Mira anachoretarum austeritas in historiis ecclesiasticis passim enarratur: qui remotiùs ab hominibus, & mundo recesserunt, ut Deo, & cœlo fierent propinquiores. Inter anachoretas, & eremitas illa differentia observari potest, quæ in *anachoresi* prolata est. Prout dicit Isidorus, *Quis est anachoretarum, qui jam cœnobiali conversatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procul ab hominum conspectu remotis.*

Sup.

ANACHRONISMUS: ἀναχρονισμὸς, *anachronismos*, temporis perversio, quando Chronologi in tempore stabiliendo falluntur, assignando videlicet res aliquas uni tempori proprias, quæ in aliud inciderunt. Oritur ab ἀνὰ, *ana*, re, & verbo χρονίζω, *chronizo*, tardo, moror: ita ut anachronismus retardationem sonet. Si verò in aliquibus Authoribus *achronismus* legatur, ut in Annotationibus in Emm. Thesaurum, potest intelligi *sine tempore*, vel *temporis inobservatio*, ab α, *alpha*, privativo, & χρόνος, *chronos*, tempus.

Regno d' Italia p. 491.

ANACLETUS: ἀνάκλητος, *anácletos*, latinè propter vocalem longam, penultimà productâ, & eodem modo legitur *anaclitus*. Si à verbo ἀνακλίνω, *anaclino*, reclino deducatur; latinè reclinans interpretandus: Si autem à verbo ἀνακαλέω, *anacaleo*, imploro, revoco, evoco, excito, invoco, cognomino, &c.; imploratus, evocatus, invocatus, cognominatus, exponatur. Hæ notationes S. Anacleto Papæ, & Martyri ingenuè possunt appropriari: qui in D. Petri cathedrâ, post S. Clementem Dei manu reclinatus, ad navis catholicæ clavum vigilanter sedens, Principis Apostolorum sepulchrum exornavit. Ad summi Pontificatus apicem à Spiritu sancto evocatus, ut summorum Pontificum ossa, etiam tumultuante severiori barbarie, tutiùs quiescerent; eorum sepulturæ prospexit. A Deo per gloriosum martyrium ad cœleste præmium vocatus, à fideli populo reverenter invocatus, plurimorum vitæ post mortem consuluit.

ANACOENOSIS: ἀνακοίνωσις, *anakinosis*, latinè propter *omega* vocalem longam penultimà productâ. Ità dicta communicatio, quæ est figura rhetorica, cùm aut ipsos consulimus adversarios, aut quando cum judicibus quasi deliberamus. Hæc figura in sacris Oratoribus frequens, & in Scripturis quoque reperta. Ut v. g. cùm dicit Deus, *Quid est quod debui ultrà facere vineæ meæ, & non feci?* Ipsos nempè adversarios pulchrà anacœnosi interrogans. Fit hæc vox à verbo ἀνακοινόω, *anakinoo*, consulo, communico, ab ejus scilicet secundâ personâ præteriti passivi.

Is.5.4.

ANACOLUTHUS: ἀνακόλουθος, *anacóluthos*, latinè propter diphthongum penultimâ longâ. Dicitur inconsequens, ab α, *alpha*, privativo, & *acoluthos*, consequens, consentaneus, comes, &c. interposito ν, *ny*, euphoniæ causâ. Hinc apud Grammaticos anacolùthum vitium est in oratione, quando non redditur, quod superioribus respondeat. Anacolùthum etiam dici potest id, quod ex antecedentibus malè deducitur, ità ut consequentia optimè negetur. Talia anacolutha in perperàm, & ineptè ratiocinantibus, præsertim in hæreticis observanda.

ANACRISIS: ἀνάκρισις, p. b. discussio, examinatio, interrogatio testium, quæstio, etiam per tormenta. Ità dicta à verbo ἀνακρίνω, *anacrino*, discutio, scrutor, examino, interrogo: ab ejus nempè secundâ personâ præt. pass. ἀνακέκρισαι, *anakécrisa*, & hinc ablato augmento syllabico, fit anacrisis. Quin etiam hoc nomine elogia vocata, idest testimonia, seu onera, & informationes, quæ cum ipso reo ad superius tribunal mittebantur. Sic Festus præses, postquàm coràm rege Agrippâ Paulus causam dixisset, & propter appellationem interpositam, eum ad Cæsarem mittere decrevisset, ait, *Ut interrogatione factâ habeam quid scribam*: græcè ἀνακρίσεως γενομένης, *anacriseos genoménes*. Ubi anacrisis pro interrogatione scribitur, seu pro illâ causæ coràm Agrippâ agitatione, & in simili sensu ab aliquibus Latinis nonnunquàm usurpatur. Act.25.26

ANADIPLOSIS: ἀναδίπλωσις, *anadiplosis*, reduplicatio, à verbo *anadiploo*, ἀναδιπλόω, reduplico, & propter *omega* penultimâ productâ. Est figura rhetorica, in quâ eadem vox iteratur, in fine carminis, aut clausulæ præcedentis, & in principio consequentis, quæ nonnunquàm in sacris Literis ad majorem emphasim occurrit.

ANAGLYPHA: ἀνάγλυφα, p. b., supersculpta, ab ἀνὰ, *ana*, quod & super significat, & γλύφω, *glypho*, sculpo. Ita dicuntur vasa, aliave opera cœlaturis aspera, in quibus variæ imagines protuberantes apparent. Anaglypha erant in templo Salomonis: nempè in duobus ostiis de lignis olivarum, *In quibus sculpsit anaglypha valdè prominentia, & texit ea auro*. In Textu hebraico dicuntur *peturè tsitsim*, idest *apertiones*, seu *emissiones florum*. Nam *peturè* est in regimine, cuius absolutum est *peturim*, emissiones, apertiones, & *tsitsitsim*, à singulari *tsits*, idest flos. Erant ergò florum cœlaturæ eminentes, & ut vulgò dicitur, *di basso rilievo*. Secundùm Hieronymum Lauretum, ista anaglypha prominentia, in portis templi interioris, tropologicè sunt in Prælatis certissima bonorum operum documenta, & quæ nemo in sinistram partem interpretari valeat.

3. Reg. 6. 32. פטורי *peturè*. צצים *tsitsitsim*. ציץ *tsits*. Sylva Alleg. in V. Sculp.

ANAGNOSTES: ἀναγνώστης, *anagnostès*, lector, à verbo ἀναγινώσκω, *anaginosco*, lego, in tertiâ personâ præt. pass. ἀνέγνωσται, *anegnostæ*, lectus est, & hinc immediatè *anagnostes*. Lectoratus est secundus inter ordines minores, cuius materia remota est liber Lectionum sacrarum. Lectoris officium est, legere in Ecclesiâ Lectiones Veteris, & Novi Testamenti, item docere Catechumenos Fidei rudimenta. De his dicitur, quòd *prædicant populis voluntatem Dei, & quid sequantur.*

Dist.21. c. cleros, & clericos.

tur: ideſt legunt recitando, non autem prædicando, quia illud eſt officium Sacerdotum, ut habet Gloſſa. An autem Lectoratus, ut cęteri tres minores Ordines, ſit Sacramentum; inter Theologos agitatur. Sed affirmativa eſt probabilior, & communior, quam Bellar., Koninc., Filliucius, Bec., Eſparza tuentur, & alii cum D. Thomâ. Fulcitur authoritate Concilii Tridentini, & Florentini, in quibus definitur Ordinem eſſe Sacramentum, nec quoad hoc, inter Maiores, & Minores, ullum diſcrimen exhibetur. Præterea ex eo quòd non poſſint iterari, colligitur quòd conferant characterem, & hunc quatenùs Sacramenta ſunt. De ſolo Lectoratu mentio fit in Euchologio greco: non tamen hinc ſequitur apud Grecos antiquitùs alios tres Minores non fuiſſe, quamvis hodiè expreſsè ab ipſis non conferantur. De illis tamen apud eorum Scriptores fit mentio: ſignanter in epiſtolâ S. Martyris Ignatii ad Antiochenſes exaratâ.

ANAGNOSTICUM: ἀναγνωστικὸν, *anagnoſticón*, p. b., ad legendum aptum. Ab eâdem pullulat radice, quâ vox præcedens: ut & ἀναγνωστήριον *anagnoſtérion*, quod lectorium appellatur à Latinis. Anagnoſis verò, p. l. propter *oméga*, grecè ἀνάγνωσις, *anágnoſis*, à ſecundâ perſonâ præt. paſs., eſt lectio, recognitio, expoſitio, &c. Sed anagnoſticum etiam ſcripturam, aut epiſtolam ſignificare, ex D. Gregorii verbis colligi poteſt. Scribit enim ità: *Item in anagnoſtico ante longum tempus, dulciſſima mihi veſtra excellentia, neapolitano quodam juvene veniente, mandare curaverat*. In Regiſt. l. 7. c. ſeu ep. 126.

ANAGOGE: ἀναγωγὴ, *anagogé*, latinè penultima producitur propter *oméga* vocalem longam. Fit ab ἀνὰ, *aná*, quod in compoſitione etiam ſursùm ſignificat, & ἄγω, *ágo*, duco: quaſi ad ſuperiora ductio. Significat enim anagoge excelſam, aut ſuperiorem intelligentiam, ſive ſenſum ſubliſmiorem, qui ad excelſa nos attollit. Apud Dionyſium anagoge, & theoria, pro eodem accipiuntur, ideſt pro ſenſu oraculorum myſtico, qui nos in cęlum ſubvehit. Ità S. Hieronymus ait de Melchiſedech, *Sic quoſdam referre ad ἀναγωγὴν, ut hiſtoria auferant veritatem, & dicant non fuiſſe regem, ſed in imagine hominis angelum demonſtratum*. Epiſt. ad Euagrium 126.
Eſt etiam anagoge diſciplina, educatio, ut agoge. Ab hac fit ἀναγωγία, *anagogia*, adiuncto nempe *α*, *alpha*, privativo, & interpoſito *ν*, *ny*, euphomiæ gratiâ: ſed latinè penultima corripienda. Ita dicitur inexercitatio, diſciplinæ negligentia, contumacia, diſſoluta vita, &c. Fateor tamen etiam pro ipſa anagoge ſumi poſſe: attamen nimis latè à Magri, pro Rhetorum figurâ, quâ præter apparens dictionis ſignificatum, aliud quid ſubindicatur. Ut in hac voce *Hierusalem*. Sic enim alios tropos, & figuras complecteretur.

ANAGOGICUS: ἀναγωγικὸς, *anagogicós*, p. b., adiectivum formatum à ſupradictâ *anagogé*. Senſus anagogicus apud Theologos eſt ille, quem habent verba Scripturæ, dum res per illa ſignificatæ aliquid repręſentant pertinens ad Eccleſiam triumphantem, ſeu vitam æternam. Adeòque hic ſenſus reſpondet Spei, ſicut allegoricus Fidei, & tropologicus Charitati. Habes ſenſum anagogicum in hiſce verbis: *Quibus juravi in irâ meâ, ſi introibunt in requiem meam*. Pſ 94. 11. Literaliter quidem de terrâ promiſſionis loquitur; ſed anagogicè de vitâ ęternâ. Ità ſumitur ſenſus anagogicus à D. Thomâ, & omnibus paſsim Theologis. Sicque dicit Angelicus Doctor: *Secundùm ea quæ in Chriſto ſunt facta, vel in his quæ Chriſtum ſignificant &c. ſignificant ea quæ ſunt in æternâ gloriâ, eſt ſenſus anagogicus*. 1. q. 1. a. 10. c. Nempe in hoc, & in aliis ſenſibus myſticis, attenditur ſignificatio, non tam verborum; quàm rerum per verba ſignificatarum, quæ & ipſæ quoque, ex Dei inſtitutione, alias res ſignificant, & adumbrant. Ità in ſenſu anagogico eventus Eccleſiæ militantis circà membra, & maximè circà ipſius Caput, quod eſt Chriſtus Dominus, attenduntur, quatenùs illis illa, quæ in Eccleſiâ triumphante futura ſunt, prenunciantur. In hoc ſenſu, qui eſt profundior, & perfectior, præeminet D. Auguſtinus, quatenùs ex profeſſo Scripturæ agit interpretem. Aliàs & ipſe in operibus didacticis, & polemicis, in eruendo, & illuſtrando ſenſu literali primas tenet.

ANAGRAMMA: ἀνάγραμμα, *anágramma*. Eſt ſignificatio aliqua reſultans ex literis alicuius nominis quoad ſitum immutatis: vel eſt ipſum nomen ſic immutatum, ut dum ex *Roma* fit *amor*. Dicitur anagramma ex *aná*, quod etiam ſignificat diſtributionem, & æqualitatem, & γράμμα, *grámma*, litera: q. d. ęquiliterale. Quod rectè obtinetur, dum nulla litera demitur, aut additur: aliàs potiùs eſſet paronomaſia, quàm anagramma. Inter varia pura anagrammata, quæ circumferuntur, famoſum eſt illud de Suetiæ Rege, qui victor per magnas ſtrages videbatur ad imperialem coronam perventurus. Ità quippè proprium eius nomen anagrammaticè, ſed perperàm putabatur ominari. Nam *Guſtavus* format anagramma *Auguſtus*. Exitum obtinuit infelicem illud ex nomine *Martinus Luterus* efformatum, *ter matris vulnus*: nempè ferro, calamo, & linguâ Dei Eccleſiam impiiſſimus filius graviter vulneravit. Alia traduntur anagrammata numeralia, quæ fiunt ex numeris illis ſupputatis, unaquâque literâ denotatis. Nam *a* deſignat unitatem, *b* numerum binarium, & ſic de cęteris uſque ad *k*; ab hac literâ uſque ad *t* decades numerantur, ita ut *k* decem ſignificet, *l* 20, &c: à *t* verò ad ultimam literam centenaria recenſentur. Sic illa Sibylla prædixit Chriſti nomen numerum 888 redditurum. Et veriſſimè quidem: nomen enim Ἰησοῦς, *jeſús*, in gręco hunc numerum ſuis literis exprimit. *Iota* quippe 10 denotat, *ita* 8, *ſigma* 200, *omicrón* 70, *ypſilon* 400, alterum *ſigma* 200. Eſt verò numerus octonarius perfectionis ſymbolum, & felicitatis, ter in nomine Jeſu repetitæ. E contrà Antichriſti nomen ſenarium ter repetitum continet, ſcilicet 666: & pro miſeriæ, ac imperfectionis ſymbolo ſenarius habetur. De ipſo in Apocalypſi agitur, ſub figurâ illius beſtiæ de mari aſcendentis, ex communi Interpretum conſenſu. De hujus nomine anagramma numericum, ſeu arithmeticum formatur: & ſine charactere beſtiæ, aut numero nominis eius, emere non licebit, aut vendere. *Sed hic Sapientia eſt. Qui habet intellectum computet numerum beſtię: numerus enim hominis eſt, & numerus eius 666*. Ap. 13. 18. Scilicet ſapientiâ opus eſt ad talem numerum inveſtigandum, qui eſt nu-

merus hominis, nempè nominis humani. Ex quo numero plures conati sunt aliquod nomen Antichristo affingere. Sed satis esset temerarium inde velle certum nomen eius prædicere: cùm iste numerus variis quadret nominibus, & signanter Martino Luthero in linguâ Saxonicâ, *Martin Lauter*, è cujus literis numerum 666 præcisè formabis. Non rectè tamen hinc inferes cum Emmanuele Thesauro Martinum Lutherum esse præcisè illam terribilem bestiam, de quâ S. Joannes: cùm & hoc quoque conveniat Joanni Calvino in linguâ hebraicâ, & aliis nominibus adaptetur. Anagrammata verò numeralia exactè fiunt, cùm ipsorum literæ respondent ad amussim numero in nomine reperto. Sic in nomine *Maria* invenitur numerus 121, qui pariter in his vocibus *à Dei regiâ* observatur: quæ nominis *Maria* numericum efformant anagramma.

Nel Cannoch. Aristot.

ANAGRAPHE: ἀναγραφὴ, *anagraphé*, latinè p. b., est præscriptio, acta, commentarius, &c. Fit ab ἀναγράφω, *anagrápho*, in acta refero, præscribo, literis prodo, atque ab huius verbi primâ præt. passivi personâ vox præcedens *anagramma*, deduci potest. Aut, si mavis, utramque, ab *ανά*, quod in compositione varia significat, & verbo γράφω, *grápho*, scribo, haurire licet. Anagraphe à Jurisperitis descriptio dicitur, & vulgò inventarium appellatur, cuius beneficio, & legis, hæredes ad testatoris debita suprà vires non tenentur hæreditatis.

ANALECTA: ἀνάλεκτα, *análecta*, reliquiæ sub mensâ, ità dictæ à verbo ἀναλέγω, *analego*, colligo. Huius enim tertia persona præt. pass. est ἀναλέλεκται, *analélectæ*, collectus est: & hinc ablato augmento illo syllabico immediatè scaturit vox *analecta* significans illas reliquias, eò quòd colligi debeant, ita vocatas. Hæc vox aliquando in Scriptoribus ecclesiasticis occurrit, ideò eius etymon juverit inquisisse. Eam nonnunquàm collectaneorum librum significare Magri opinatur. Et certè ab eâdem radice fit ἀνάλεκτος, *análectos*, unde & analectus, idest collectus: quo in eodem significato, nempè pro collectaneorum libro, Seneca usus fuit. Analectæ verò servi erant qui analecta colligebant: est plurale vocis sequentis.

In Hierol.

ANALECTES: ἀναλέκτης, *analectes*, collector dici posset ab eâdem radice quâ vox præcedens. Sed ità præsertim ille dictus, qui felici donatus est memoriâ, ut quidquid legerit, vel audierit, in promptu habeat. Tales enim analectas Seneca vocavit: à verbo ἀναλέγομαι, *analégomæ*, colligo sparsa, & effusa, ab eâdem nempe personâ quâ vocabulum *analecta*, & hoc verbum etiam significat firmiter teneo, & concipio. Sed priori etymologiæ, & significato insisti potest: nam analectæ multa lecta, & audita firmiter in memoriâ tenent collecta. Eruditissimus nostri sæculi analectes fuit Illustrissimus Caramuel: ut & Pater Macedo, cujus memoria in benedictione sit, quæ mithridaticâ longè felicior, & firmior, omnibus fuit admirationi.

ANALOGIA: ἀναλογία, *analogía*, latinè absolutè penultima est brevis, quamvis, ut sæpiùs monitum est, multi Græcos imitentur in accentu. Sicut autem dictum est anagramma significare identitatem, aut æqualitatem literarum; ità hic dicendum vocem hanc *analogia* significare identitatem, vel æqualitatem rationum. Nam fit ex *aná*, de quâ suprà, & λόγος, *lógos*, ratio: ità ut analogia sit proprietas, proportio, convenientia, similitudo, & analoga latinè proportionalia dici possunt. Unde Cicero ait, *Quod analogiam Stoici, nos appellemus convenientiam, si placet*; & Quintilianus lib. primo vertit proportionem. Apud Mathematicos proportio geometrica vocatur analogia, qualis est proportio duorum ad quatuor; ità & quatuor ad octo. Apud Grammaticos est similium similis declinatio, ut ait Gellius: & analogia quoque in ortographiâ reperitur, & in aliis. Analoga verò considerantur à Philosophis, quorum ratio partim eadem, partim diversa. Adeòque media sunt inter univoca, & æquivoca: ut ait D. Thomas, ex eo quòd nomen analogum *significat diversas proportiones ad aliquid unum*. 1. q. 13. a. 5. c.
Sicque nomina de Deo, & creaturis dicta, analogicè sumuntur. Pulcherrima reperitur analogia inter Vetus, & Novum Testamentum, de quâ dicit Augustinus, *Analogia est, cùm Veteris, & Novi Testamenti congruentia demonstratur*. Hanc luculenter explicuit libro uno Mart. Becanus, varias proportiones annotans inter Synagogam, & Ecclesiam, cuius illa typum gessit. Sicut enim sanum analogicè dicitur de urinâ, medicinâ, & animali, eò quòd urina solùm sit sanitatis signum, medicina eius causa, sed animal est habens sanitatem; ità debitâ proportione de Veteri Testamento, & Novo, respectu gratiæ dici potest. Vetus enim erat quasi merum gratiæ signum: *Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*. Sed Novum est causa gratiæ, eamque specialiter habens, & continens: *Quia lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est*. Ob istam Scripturarum consonantiam, & proportionem, in ipsis datur analogia; quæ non inducit sensum à literali distinctum, ut asserit D. Thomas. *Sed est analogia*, ut ipse dicit, *cum veritas unius Scripturæ ostenditur veritati alterius non repugnare*. Dicit autem D. Augustinus quòd Vetus Testamentum quadrifariam traditur: scilicet secundùm historiam, secundùm ætiologiam, secundùm analogiam, secundùm allegoriam. *Et quidem secundùm analogiam, cum demonstratur non sibi adversari duo testamenta, vetus, & novum*. Quod præsertìm habet locum contrà Manicheos, qui Vetus non admittebant. Tres illi primi sensus ad literalem pertinent, & allegoria pro triplici mystico ponitur: ut diximus cum D. Thomâ, de allegoriâ tractantes.

l. de Gen. ad lit. imperf. c. 2

Hebr. 10. 5.

Io. 1. 17.

1. q. 1. a. 10 ad 2.

l. de utilit. credèdi c. 3.

ANALOGISMUS: ἀναλογισμὸς, *analogismós*, reputatio latinè dici potest. Pullulat enim à verbo ἀναλογίζομαι, *analogizomæ*, ratiocinor, recogito, reputo: nempè ab eius præteriti personâ primâ, quæ est ἀναλελόγισμαι, *analelógismæ*, & hinc ablato augmento syllabico, prout in verbalibus fieri solet, *analogismós* emanat. Apud Dialecticos est firmum argumenti genus, quod à causâ propinquâ dicitur, quale est iste syllogismus in *Barbara*: omne admirativum est rationale, omnis homo est admirativus, ergò omnis homo est rationalis. Admira-

mira-

mirativum enim causa propinqua rationalitatis existimatur. Similes analogismi in sacris Doctrinis ab omnibus poterunt observari.

ANALOGISTA : ἀναλογιστὴς, *analogistés*, à tertiâ personâ prædicti verbi *analogízomæ*, formari deberet, eiusdem nempe temporis quo vox præcedens. Sicque ratiocinator, reputator latinè verti posset: & cùm idem verbum sit etiam errorem reputo, retracto, resipisco, *analogistén* etiam erroris retractatorem, aut resipiscentem licet interpretari. Analogistæ ab aliquibus dicti tutores illi, qui tutelæ administratæ rationem reddere non tenentur. Julian. l. quidam decedens de admin. tutor. Sed in hoc sensu ab eodem verbo vocem *analogistæ* deducere non facile opinor. Alii legunt *aneclogistos*, ut qui rationibus reddendis liber sit. Certè utraque vox à verbo λογίζομαι, *logízomæ*, computo, existimo, derivatur: unde *logistes*, computator, curator, æstimator, estimator. Crediderim ego *alogistæ* legendum esse: nempe ab α, *alpha*, privativo, & dictâ voce *logistés*, aut ab ipso verbo ἀλογέω, *alogéo*, rationem non habeo, non curo: quasi sine *logo*, seu ratione. Et hinc alogia, quod non solùm irrationabilitatem significat, sed etiam à rationibus reddendis exemptionem. Aliàs vox *analogistæ* duplex *alpha* privativum præfefert: aneclogistos verò, unum quidem solum importat, sed verbum ἐκλογέω, *eclogéo*, non videtur usitatum.

ANALOGIUM : ἀναλόγιον, *analógion*, p. b., pulpitum. Ità dictum à verbo ἀναλέγομαι, *analégomæ*, quod etiam lego significat; quia in eo Verbum Dei legatur, & annuncietur. In analogio enim antiquitùs cantari solebat Evangelium. Hodie tamen Græci vocant analogium illud lectorium, super quod, ad legentium commoditatem, libri solent imponi.

ANALPHABETUS : ἀναλφάβητος, *analphábetos*, latinè propter η, *ita*, vocalem longam, penultimâ productâ. Vox est formata ab α, *alpha*, privativo, & dictione *alphabetum*, interposito ν, *ny*, euphoniæ gratiâ. Prout fieri solet post *alpha* in vocabulis ab unâ vocali incipientibus: ac si diceretur analphabetus, sine alphabeto. Est ergò planè indoctus, elementorum rudis, qui nequidem elementarias literas novit: quas Fulgentius Abecedarias appellat. l. 3. Mytholog.

ANALYSIS : ἀνάλυσις, p. b., idest resolutio, à verbo ἀναλύω, *analyo*, resolvo. Hoc verbum componitur ex *ana*, re, & *lyo*, solvo, & in secundâ personâ præt. pass. facit ἀναλέλυσαι, *analélysæ*: hinc ablato augmento illo syllabico analysis emanat. Analysis alicuius libri est ipsius resolutio, seu ipsius methodi expositio, ac in suas partes debita distributio: & ità intelligi potest analysis illa Justi Calvini in Tertulliani librum de Præscriptionibus adversùs hæreticos. Hac voce utuntur etiam Dialectici in syllogismorum resolutione, quæ duplex est, ut jam exponendum.

ANALYTICUS : ἀναλυτικὸς, *analyticós*, p. b., resolutorius latinè reddi potest. Oritur ista vox ab eodem verbo *analyo*, cuius tertia persona præt. pass. est ἀναλέλυται, *analélytæ*, dissolutus est: & hinc immediatè *analyticos*, expuncto, ut assolet, in verbalibus, augmento syllabico. Sicque libri Priorum, ac Posteriorum Analyticorum Aristotelis, libri Resolutoriorum latinè dicendi. Toletus in Logicæ Prolegomenis observat inscriptionem q. 2. librorum Posteriorum Analyticorum esse in græco τῶν ἀναλυτικῶν ὑστέρων, *ton analyticón hysteron*, idest Resolutoriorum posteriorum. Utque hic titulus intelligatur, ait duplicem esse logicam resolutionem, universalem, & particularem. Universalis est, quâ conclusionem aliquam in figuras quasdam, & modos, quibus est syllogizandum, redigimus. q. 3. Ab his enim tamquàm à principiis illationis ipsa conclusio dependet. Particularis verò est, quâ propositam conclusionem, figurâ, & modo jam suppositis, in præmissas, & principia quædam necessaria, & quæ ipsius causam important, reducimus. *Unde fit ut pars illa Logicæ quâ communis resolutio traditur, liber priorum dicatur: pars verò quâ particularis continetur, liber posteriorum*, Ità Toletus, qui quæstione quartâ subdit, *In libris priorum docemur syllogismum componere, in libris verò posteriorum, demonstrationem*. Ex quibus patet in libris Priorum agi de formâ syllogismi, in quam resolvitur conclusio. Ut v. g. conclusio syllogismi in *Barbara*, in duas propositiones universales affirmativas, quod pertinet ad modum: cum tali dispositione medii, quod pertinet ad figuram. In libris verò Posteriorum de materiâ demonstrationis ab Aristotele tractatur.

ANAMNESIS : ἀνάμνησις, *anámnesis*, latinè penultima producitur propter η, *ita*, vocalem longam, & reminiscentia, commemoratio, interpretanda. Fit enim à verbo ἀναμέμνημαι, *anamémnemæ*, memini, reminiscor: quod est perfectum ab inusitato *anamnáomæ*, eiusque secunda persona est ἀναμέμνησαι, *anamémnesæ*, & hinc ablato augmento *anamnesis*. Hæc quidem, seu reminiscentia, non est eadem cum memoriâ, sed quid excellentius. Nam memoria datur in omnibus animalibus, reminiscentia verò solùm in homine, etiam secundùm sensus internos considerato. Quæ est doctrina D. Thomæ, de homine dicentis: *Ex parte autem memorativæ non solùm habet memo-* 1. q. 78. a. 4. c. *riam, sicut cætera animalia, in subitâ recordatione præteritorum, sed etiam reminiscentiam, quasi syllogisticè inquirendo præteritorum memoriam, secundùm individuales intentiones*. Et in responsione ad 5 dicit, hanc eminentiam habere memorativam in homine, *per aliquam affinitatem, & propinquitatem ad rationem universalem, secundùm quamdam refluentiam. Et ideò non sunt aliæ vires, sed eædem perfectiores, quàm sint in aliis animalibus*. Inter anamnesim, & hypomnesim discrimen ab Ammonio assignatur, quòd illa fit, cùm quis sponte præteritorum recordatur; hæc verò, cùm ab alio admonetur. Anamnesis ab Isidoro inter figuras rhetoricas sententiarum enumeratur: ut sit *commemoratio eius rei, quam oblitos* Orig. l. 2. c. 5. *fuisse nos fingimus*. Famosa est inter doctos anamnesis platonica. Cùm enim Plato, ut & Pythagoras, & Empedocles, admitteret animas defunctorum in alia corpora transmigrare; hinc afferebat eorum quæ discebantur potiùs esse reminiscentiam, quàm novam notitiam. Sed cùm illa me-

metempſychoſis ſit error in Fide gravis, labente iſto falſo fundamento, labitur quoque tale reminiſcentiæ commentum. De platonicâ anamneſi loquitur Auguſtinus, dum ait: *Plato ille Philoſophus nobilis perſuadere conatus eſt, vixiſſe hic animas hominum, & antequàm iſta corpora gererent: & hinc eſſe quòd ea quæ diſcuntur, reminiſcantur potiùs cognita, quam cognoſcuntur nova. Retulit enim puerum quemdam, neſcio qua de geometriâ interrogatum ſic reſpondiſſe, tamquàm eſſet illius peritiſſimus diſciplinæ.* Et poſteà: *Non enim acquieſcendum eis, qui Samium Pythagoram ferunt recordatum fuiſſe talia nonnulla, quæ non fuerat expertus, cum hic alio fuiſſet in corpore, & alios nonnullos narrant alii, eiuſmodi aliquid in ſuis mentibus paſſos.* Tertullianus pariter in loco ſupracitato de Platone loquens, & ei conſonare hæreticos oſtendens, ait, *Novum elaboravit argumentum* μαθήσεις ἀναμνήσεις, *mathesis anamnisis, ideſt diſcentias reminiſcentias eſſe*: &c.

I. 12. de Trinit. c. 15.

ANAPÆSTUS: ἀνάπαιστος, *anápeſtos*, pes metricus conſtans duabus brevibus, & unâ longâ, ut *legerent*. Ità dictus ab ἀνὰ, re, & παίω, *paio*, ferio, percutio, quaſi repercutiens: eò quòd ſuno contrario dactylum repercutiat. Propterea antidactylus quoque, ſeu contradactylus, appellatur. Vox iſta etiam in ſacris Authoribus nonnunquàm occurrit.

ANAPHORA: ἀναφορὰ, *anaphorá*, latinè p.b., eſt relatio, repetitio, Ortum trahit à verbo ἀναφέρω, *anaphero*, refero: ab eius nempè præterito medio. Eſt autem figura rhetorica, quâ in principio ſingulorum membrorum eadem pars orationis repetitur. Pulchram anaphoram, ſeu epanaphoram habes in Epiſtolâ ad Hebręos, ut iam à Tullii exemplis abſtineam, in cuius cap. 11. Apoſtolus Fidei præconia extollens, multas periodos à *Fide* incipiens tali ſchemate pulchrè diſcurrit. Vocatur etiam anaphora ſcanſio, ſeu aſcenſio ſignorum in cęlo. Nam etiam anaphora eſt emerſio, ſursùm versùs latio, ab eodem verbo *anaphéro*, quod & *ſursùm fero* latinè verti poteſt. Tuncque fit à particulâ ἄνω, *ano*, ſursùm: cùmque hoc ſenſu etiam elevationem, ſeu ſursùm lationem ſignificet; hinc eſt quòd à S. S. Patribus, & ſignanter à D. Baſilio, pro ipſo Miſſæ Sacrificio, quod eſt gratiſſima in Dei honorem oblatio, accipiatur.

Hebr. 11.

ANAPOLOGETUS: ἀναπολόγητος, *anapológetos*, latinè propter vocalem longam in penultimâ collocatur accentus. Dicitur inexcuſabilis, quaſi ſine apologiâ: nempè ab α, *alpha*, privativo, & verbo ἀπολογέω, *apologéo*, defendo, excuſo, interpoſito ν, *ny*, euphoniæ causâ. Vox eſt ab aliquibus etiam Latinis uſitata. Imitantur ſiquidem Apoſtolum in Textu græco de cęcis idololatris differentem: qui ex viſibilibus creaturis, ſempiternam virtutem, & divinitatem manifeſtè annunciantibus, Creatorem agnoſcere noluerunt. Tales enim nullatenùs excuſari poſſe D. Paulus affirmat dicens, *Ita ut ſint inexcuſabiles*, gręcè, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους.

Rom. 1. 20

ANARCHIA: ἀναρχία, *anarchia*, latinè p. b., niſi gręcus obſervetur accentus. Vox eſt formata ab α, *alpha*, privativo, & ἀρχὴ, *arché*, principium, principatus, magiſtratus, interpoſito ν, *ny*, propter euphoniam, ut in vocibus à vocali incipientibus fieri ſolet. Anarchia eſt carentia principatus, rebellio, contumacia: quùm nullo principe tumultuatur populus, & ſuâ quiſque libidine movetur. Quod peius eſſe omni tyrannide liquet ex depravatis Perſarum moribus: quibus mortuo Rege diebus quinque ſine lege licitum erat vivere. Ut ſcilicet ex ſcelerum multitudine, quæ illis diebus patrabantur, intelligerent; quanta ſub Rege, & lege degere, felicitas eſſet. Ab *anarchia* fit ἄναρχος, *anarchos*, anarchus, ideſt principio, vel principe carens. Anarchi volunt eſſe omnes hæretici, qui ſupremam in Eccleſiâ poteſtatem abnuentes, ſine abſoluto principe eccleſiaſtico vivere volunt. Eò peiores Core, Dathan, & Abiron; quò melior, & præſtantior eſt Eccleſia, quàm Synagoga. Inter cęteros autem anarchiam magis amplexi ſunt Waldenſes, Wicleff, & Joannes Hus, qui in Prælatis negarunt poteſtatem ad leges eccleſiaſticas, in conſcientiâ obligantes, condendas: quos ſecutus eſt Calvinus. Sed præcipuè ſunt anarchi illi Anabaptiſtæ, qui Libertini dicti, nolunt eſſe alicui principi, aut magiſtratui ſubiecti. Ultrà Anabaptiſtas, Trinitarii in Tranſylvaniâ negant licere Chriſtianis magiſtratum gerere, uſum gladii, & belli, &c. Et hæc tamen Apoſtolo reclamante: *Omnis anima poteſtatibus ſuperioribus ſubdita ſit, non eſt enim poteſtas niſi à Deo.* Item, *Qui poteſtati reſiſtit Dei ordinationi reſiſtit.* D. Ambroſius *anarchon*, ſine principio intellexit, dum ait Deum mundo dediſſe principium, ne anarchon, ideſt principio carentem crederemus.

Ro. 13. 1.
v. 2.
l. 1. Hexam

ANARGYRUS: ἀνάργυρος, *anárgyros*, p. b., pecuniâ carens, ab α, *alpha*, privativo, & ἄργυρος, *árgyros*, argentum. Anargyri debebant eſſe veri Chriſti diſcipuli, quibus imperatum erat: *Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris.* Tales quoque debent eſſe illi, qui vitam profitentur apoſtolicam, præſertim qui votum ſolemne paupertatis emiſerunt. A cęteris verò Chriſtianis ſaltem inordinatus pecuniarum affectus eſt removendus: cùm *nihil ſit iniquius quàm amare pecuniam, hic enim & animam ſuam venalem habet.* Anargyri dicuntur à Gręcis illi Sancti germani, Coſmas, & Damianus, quòd medici inſignes, non terreni lucri gratiâ; ſed ex purâ miſericordiâ, & charitate, ęgris promptam opem ferrent.

Matth. 10. 8.
Eccl. 10. 9.

ANASTASIS: ἀνάστασις, p. b., reſurrectio, evaſio, excitatio, inſtauratio, erectio, demigratio. Fit à verbo ἀνίστημι, *aniſtemi*, excito, ſuſcito, erigo, inſtauro: ab eius nempè ſecundâ perſonâ pręt. paſs. ἀνέστασαι, & hinc ablato augmento temporali exurgit *anaſtaſis*. Iſtâ voce uſus eſt Aldhelmus, de Chriſti reſurrectione loquens, *Anaſtaſis dominica chirographatur*, ſeu deſcribitur. Hinc nominum Anaſtaſius, & Anaſtaſia hauries etymon, rectèque *reſurgens*, aut *ſuſcitatus* latinè reddideris. Non enim propriè filium reſurrectionis ſignificat, ut exponit Carolus Magri, citans S. Petrum Damianum, Serm. de S. Anaſtaſio. Ità multi Sancti, quibus data ad vitam immortalem reſurrectio, ſuo nomine æternæ felicitatis omen cęlitùs oſtentarunt. Vox Anaſtaſia latinè penultimâ correptâ eſt effe-

In Hierol.

ren-

renda, etsi gręcè *ἀναστασία*, *anastasia*, accentu acuto in eâ exarato. Qui ergò latinè penultimam producunt Gręcos imitantur: usúsque, ubi legitimè fuerit introductus, non est condemnandus.

ANASTASISMUS: *ἀναστασιμὸς*, *anastasismós*, dies Resurrectionis intelligitur: quam tamen *ἀναστασιμὸν ἡμέραν*, *anastasimòn hemèran*, rectiùs appellavit Naaianzenus. Dicatur ergò anastasimos, aut anastasima, scilicet *hemera*, vel dies, & ab eodem verbo quo anastasis ista vox eruatur.

ANASTROPHA: *ἀναστροφὴ*, *anastrophè*, p.b., inversio, reversio, conversio, conversatio, latinè dicitur. A verbo scilicet *ἀναστρέφω*, *anastrépho*, revertor, commuto, inverto, & ab ejus præterito attico vox *anastrophe* deducenda. Transmutatio apud Grammaticos anastrophe vocatur, quæ aliàs est solœcismi species: apud Poëtas, teste Quintiliano, est figura, cùm illud verbum sequitur, quod præcedere deberet. Non est ergo propriè totius periodi translatio, ut ait Magri, & anastrophon vocat; sed propriè duorum, aut paucorum verborum inversio: ut illud Terentii, *i præ, sequar*, pro *præi*.
In Ardriâ Fateor tamen pro quâlibet inversione sumi posse, & aliquando à figura illâ, quæ hysteron proteron vocatur, non differre. Sicuti dum dicitur in vitâ Deicolæ Abbatis: *ut anastrophon locorum causâ sequentium factum*.

ANATHEMA: *ἀνάθεμα*, p. b. propter *epsilòn*.
1. Vox ista derivari potest à verbo *ἀναθεματίζω*, *anatithema*, execror: ex quo ablatâ reduplicatione fiat anathema. Sicque magis significare videtur execrationem, detestationem, & secundùm usom jam receptum, illam execrationem, quæ fit ab Ecclesiâ ergà contumaces per suam excommunicationem. Anathéma verò penultimâ productâ, propter *η*, *ita*, vocalem longam, gręcè *ἀνάθημα*, *anathema*, fit à verbo *ἀνατίθημι*, *anatithemi*, suspendo: nempe ab *ἀνὰ*, *anà*, fursùm, & *τίθημι*, *tithemi*, pono. Atque ita vox anathéma significat donarium Deo dicatum, quod in parietibus, vel columnis templi suspenditur. Hoo discrimen multi adserunt cum Julio Polluce, & Gavanto. Atque in Scri-
Apud 70. pturis semel in Textu gręco, anathéma, p. l., legitur, idque in Veteri Testamento: sæpiùs verò in eo, ut & in Novo Testamento exaratur anáthema, p. b. Aliqui in utroque senso penultimam corripiendam esse contendunt: alii satis probabiliter opinantur in utroque sensu penultimam corripi, & produci posse. Suidas enim scribit utroque modo significare id quod ità devovetur, ac consecratur, ut de medio tollendum sit, ne unquàm ampliùs videatur. Quod æquè personis diris devotis, ac donariis Deo consecratis convenit: eo modo quo latinè *sacer*, & *devotus*, in bonam, & malam partem accipi potest. Utrique voci satis consonat di-
חֵרֶם ctio hebraica *chérem*, ubi Noster legit *anathema*.
chérem. *Chérem* enim est occisio, perditio, excisio, conse-
cratio, anathema, res devota: fitqoe à radice *cha-*
חָרַם *râm*, quæ in *hiphil* est occidit, excidit, corrupit,
charâm. perdidit, consecravit, devotum effecit, anathematiaavit. Radix ergò hujus vocis *anathema*, absolutè à verbo *anatithemi* petenda est. Nam priùs anathemata dicta illa donaria, quæ fursùm in templis ponebantur, ità Deo dicata; ut ea tollere, aut tangere nefas fuerit. Et hinc translata significatio ad res illas, quæ Deo, aut diris devovebantur. Hæ quippe suo modo tolluntur de medio, uti & personæ spirituali, & ecclesiastico gladio percussæ. Ità D. Augustinus de populo israelitico observavit, quòd superato Chananęo, *anathemavit eum, & civitatem ejus, & vocatum est nomen loci illius anathema*. Num. 21. 3. Nam ità legit ipse ex Septuaginta, ubi Hebræus habet vocem *chormâh*, à dictione *chérem* חָרְמָה *chormâh* formatam, & Noster legit, *Quem ille interfecit subversis urbibus ejus, & vocavit nomen loci illius Horma, idest anathema*. Annotat hîc S. Pater dictum anathema quòd detestabile aliquid videatur, & abominabile. Ita siquidem ait: *Ut enim nihil inde victor in usus suos auferret, sed totum in pœnam lugendum voveret, hoc erat anathemare, quod vulgò dicitur devotare. Origo autem hujus verbi est in græcâ linguâ ab his rebus quæ votæ, & persoluta, hoc est promissæ, & redditæ sursùm ponebantur in templis ὑπὸ τῶ ἀνατίθεσθαι. Hoc est sursùm ponere, vel figendo, vel suspendendo*. l. 4. Quæst. sup. Numeros qu. 41. Hinc ergò anáthema penultimâ brevi, ut patet ex Textu gręco, *ἀνάθεμα*, Iuxtà 70 de illis rebus, civitatibus, aut personis, quæ ità exterminabantur, & de medio tollebantur. Sicque Deus fieri jusserat de personis, aut urbibus, ad idololatriam sollicitantibus, nempè eas occidendas, exscindendas, succendendas, addens: *Et non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tuâ*. Deut. 13. 17. Nam & res ipsæ sic flammis tradendæ, aut ex ipsis furtim, & sacrilegè extractæ, anathemata dicebantur. Ut patet de pallio coccineo, ducentis argenti siclis, & regulâ aureâ ab Achan ex Jericano incendio clàm ereptis: de quibus ait Dominus, *Anathema in medio tui est Israel*. Iosf. 7. 13 Utrobique autem apud 70 *anathema* dicitur penultimâ brevi: quamvis Jo. Baptista Ricciolius utrobique longam in Textu græco afferat reperiri. Indice 2. Prof. Penultimam longam habet in libro Judith, & illìc pro donario, in loco sacro suspenso accipi potest, dum dicitur, *Porrò Judith universa vasa bellica Holofernis quæ dedit illi populus, & conopęum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius obtulit in anathema oblivionis*. Judith. 16. 23. Vocatur oblivionis, scilicet ad arcendam tantæ victoriæ oblivionem: nisi malimus dicere scriptum esse *oblivionis*, per antiphrasim, pro *recordationis*. Sed cùm in Græco nullibi reperiatur illa vox *oblivionis*, forsitàn priùs in Textu nostro vulgato fuerit positum *oblationis*, ut innuit Tirinus.

Anathemata ergò ab Hebræis dicebantur res, 2.
vel personæ aliquo modo divino servitio devotæ, nullâ potestate factâ ea redimendi, aut in usum profanum convertendi. Quæ sic Deo consecrabantur, morte naturali, vel civili, mori debebant, & quidem naturali, si erant animalia ad sacrificium idonea: vel per occisionem, & destructionem, si erant Dei hostes, & inimicorum urbes: nam & hoc modo in Dei honorem destruebantur, & consumebantur. Morte verò civili, illæ personæ sic Deo devotæ ad perpetuom templi applicabantur obsequium: similiter ager ità Deo devotus, sic Deo manebat consecratus; ut si hæres absolutus redimere noluisset, Lev. 27. 20. neqoe in Jubilæo posteà ad ipsum reverti potuisset. Apud Malachiam anathema significat tam mundi excisionem, quàm mundanorum æternam damnationem, & ab electis separationem. Scribitur etiam hîc penultimâ brevi, ut passìm in Novo Testamen-

Mal.4.ult. to, Et ità graviter minatur Dominus, *Ne fortè*
70 ἀρδην, *veniam, & percutiam terram anathemate.* Talem
idest execrationem fulminat Apostolus, dum diris devo-
prorsùs, vet eos, qui Dominum non diligunt. Ait etenim,
funditùs. *Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Chri-*
1.Cor.16. *stum, sit anathema Maran-atha.* Et hæc postre-
22. ma vox est hebræa, vel potiùs hebræo-syriaca significans, *Dominus noster venit*, putà judex talium, & vindex. Quasi diceret, talis cum execratione separetur à cœtu electorum, & Domini vindictæ, & judicio deputetur. Paulus verò tali zelo præditus erat, & adeò ferventi amore Judæos prosequebatur; ut de seipso dixerit, *Optabam enim*
Rom.9.3. *ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem.* Cùm ergò anathema significet totalem separationem, excisionem, & occisionem, optabat Apostolus à Christo separari, dummodò hac viâ salvarentur Judæi. Aliqui verò opinantur eum loqui de tempore quo erat in Judaismo, quod ex ipso Textu videtur colligi. Et hoc asserit Glossa Ord., Hier. Anselmus, Cajet., quos sequitur Vasquez in 1. p.
D. Th. 2.2. q.27. a.8. ad 1. q. 24. a. 3. Vel potest dici id quod D. Thomas ait ex Chrysostomo, in lib. 1. de compunctione, quòd volebat Apostolus ad tempus privari divinâ fruitione, ad hoc ut honor Dei in proximis procuraretur.
De Cōp. cordis l. 2. Nam ut ait D. Chrys., *Ità enim totam mentem ejus devinxit amor Christi, ut etiam hoc ei, quod præ cæteris omnibus amabilius erat, esse cum Christo, rursùs idipsum, quia ità Christo placeret, contem-*
2.2.q.183 a.2.c. *neret.* Ità quoque ei assentitur angelicus Doctor. Vel Apostolus optabat anathema esse non à charitate, & gratiâ; sed, ut ait Tirinus, à personâ Christi, seu ab æternâ gloriâ, dummodò tali viâ Judæi salutem assequerentur. Addit tamen Cassianus Pau-
Coll.23. c.6. lum optasse pœnis æternis addici, ut hoc modo plures beatitudine fruerentur, & Deum in æternum laudarent: quod sub ipsâ conditione licere docet
1.p. q.24. fin. Lud. Molina. Ex his apostolici amoris excessum colligimus, sed non absolutè damnationem optasse. Cùm enim quis remanet in charitate, & gratiâ, non potest esse in æternum miser. Immò cùm sint incompossibilia damnatio, & gratia; solùm, hisce loquendi modis, maximam ergà Deum Sancti charitatem ostendebant. An autem in Ecclesiâ sit potestas ferendi anathema; quidquid obganniant nostri Novatores, satis patet ex Christi Domini ver-
Matth.16. bis, dictis Petro, & successoribus: *Quidquid liga-*
19. *veris super terram, erit ligatum, & in cælis, & quidquid solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Satis etiam constat ex Apostoli exemplo, qui Corinthium incestuosum excommunicavit, dum di-
1. Cor.5. xit se *tradere hujusmodi satanæ in interitum car-*
5. *nis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi.* Ut cæteras jam omittam probationes; ipsi Judæi similibus pœnis utebantur: ut patet ex parentibus cæci nati, qui timebant à Synagogâ separari. Quia Judæi conspiraverant, *Ut si quis eum*
Io.9.22. *confiteretur esse Christum extrà Synagogam fieret.* Græcè dicitur ἀποσυνάγωγος, *aposynágogos*, quasi exsynagógus, ab ἀπὸ, *apò*, & συναγωγὴ, *synagogé*, synagoga. Significat propriè excõmunicatũ, & à congregatione alienũ. Sed hæc de anathemate satis: & de triplici *chérem*, seu anathemate, videatur Abulensis, q. 4. sup. c. 21. Numerorum.

ANATHEMATISMUS: ἀναθεματισμὸς, *anathematismòs*, detestatio, dirarum imprecatio. A verbo ἀναθεματίζω, *anathematizo*, devoveo, detestor: ab ejus nempè personâ primâ præteriti passivi, quæ est ἀνατεθεμάτισμαι, *anatethematisma*, atque hinc, ablato prius augmento illo syllabico, fit *anathematisma*, & inde *anathematismos*. Anathematismus in sacris Conciliis, & apud S. S. Patres, est illa imprecatio, quâ anathema fulminatur: cùm aliàs etiam significet interitum, & è medio sublationem. Et certè anathematismo traduntur excommunicati in interitum carnis, & spiritualiter è medio fratrum tolluntur, dum eorum privantur communicatione. Ità de Corinthio incestuoso nuper ostensum est. Sicque Cyrillus Alexandrinus duodecim illa capitula, quibus Nestorianorum dogmata confutantur, condemnantur, & Nestorius cum suis sequacibus diris devovetur, appellavit anathematismos. Pro his & librum apologeticum exaravit ad Orientales, & pro eorum defensione librum ad Evoptium conscripsit. Adversùs istos Anathematismos scripsit Theodoretus, nimiùm Thedoro Mopsuesteno, & Nestorianis favens. Et ideò in quintâ Synodo œcumenicâ eius scripta censuram meruerunt: etsi jam dudùm ante mortem resipuisset.

ANATOCISMUS: ἀνατοκισμὸς, *anatokismòs*, reusura latinè dici potest. Fit enim ab ἀνὰ, *anà*, re, & τόκος, *tócos*, idest partus, usura. Usura enim est partus pecuniæ, sic ut anatocismus sit reusura, seu usura usuræ: & cùm sit illicita simplex usura; eò magis usura usurarum condemnanda. Sed cùm aliquando usura apud Scriptores latiùs sumatur, pro quocumque fructu etiam licito; tunc quæri posset, an etiam fructus fructuum sit licitus, seu interesse ex ipsis fructibus proveniens? Et quidem pro eodem anno satis patet esse illicitum: cùm ex eâdem re non possit duplex fructus provenire. Si autem ob fructus non solutos aliquod interesse pro fructibus decursis prætendatur; hoc etiam esset usura illicita, cùm esset lucrum ex mutuo virtuali in fructibus non solutis. Nisi fortè dum debitor est in morâ solvendi, & oriatur aliquod damnum emergens, aut lucrum cessans; tunc enim fructus ex ipsis fructibus perci pi posset.

ANATOLIUS: ἀνατόλιος, *anatólios*, p. b., oriens, vel potiùs orientalis latinè verti potest. Oritur enim ab ipsa voce ἀνατολὴ, *anatolé*, oriens; adeòque orientem, aut orientalem significat. Anatolius nomen est viri, sicut Anatolia mulieris. Et quidem appositè hoc nomine donati illi, qui sanctitate præclari, aut martyrii purpurâ gloriosi, ad æternæ felicitatis lucem orti sunt.

ANATOME: ἀνατομὴ, *anatomé*, penultimâ brevi propter *omicron*, dissectio, resectio latinè dicenda. Fit enim à verbo ἀνατέμνω, *anatémno*, reseco, cuius præteritum medium deberet esse ἀνατέτμηκα, *anatetoma*, & hinc ablato augmento temporali, ut in verbalibus fieri solet, *anatome*, seu *anatomia* formatur. Huius artis antiquitas satis patet ex sævo illo Hierophilo, de quo Tertullianus. Tert. de
Ab hac dicuntur anatomici illi, qui animalium cor- Animâ c.
pora dissecant, ad singularum partium compositio- 10.
nem, officium, virtutem, & naturam explorandam. Quod optimè assequuntur Physici in vivo-

rum animalium dissectione, dum eorum vita non tam citò sub novacula effugiens, plurima arcana, quoad sanguinis circulationem, & chyli motum, oculis curiosioribus exhibet. Sic plurima Thomas Bartholinus habet de motu sanguinis in arteriis, venis, & de chyli transitu in venis lacteis mesenterii, & thoracis. Non defuerunt tamen, qui truculentâ, & immani curiositate ducti (ut ille impius Hierophilus, etsi Sacrorum amorem suo nomine præferret) homines vivos dissecantes, nostri corporis secretiora scrutati sunt. De his enim mentionem facit Augustinus, dum ait: *Medici tamen qui appellantur anatomici, per membra, per venas, per ossa, per medullas, per interiora vitalia, etiam vivos homines, quamdiu inter manus rimantium vivere potuerunt, dissiciendo scrutati sunt, ut naturam corporis nossent. Nec tamen nos quia ista nescimus pecoribus comparaverunt.* Ita scribit ad Vincentium Victorem, qui putabat animam corpus esse, non spiritum. Sed quidquid sit de illis Anatomicis, si hoc in hominibus mentis suæ compotibus, nec, aliquo putà narcotico, somno sepultis, hoc peregerunt; scelesta prorsùs, & immanis illa fuit investigatio veritatis. Eò tamen immanior, ac sævior, si hoc in personis innocentibus fuerunt operati. Ipsius certè Parrhasii feritati diabolicæ non inferiores extitere, qui ut Prometheum in Caucaso sævissimè cruciatum graphicè adumbraret; senem quemdam servum, eo fine emptum, dirissimis cruciatibus animam exhalare jussum, accuratissimè depinxit. Utrùm verò licitum esset in homine jam ad mortem, etiam sæviorem, condemnato, & potenti narcotico, ne cruciatus sentiret, sopore ligato, aliqua arcana tali dissectione perscrutari; id planè non ausim affirmare, cùm barbaram curiositatem sapiat, & in defunctorum cadaveribus sufficienter ista explorentur. Nisi fortè ad maximam utilitatem, aliquid breviter esset investigandum. Illa verò excommunicatio Papæ reservata, contrà exenterantes, partientes, coquentes, denudantes ossa in corporibus defunctorum, ut aliò transferantur, non comprehendit anatomicos: sed eos tantummodò, qui, ut ossa è terris Catholicorum aliò transferant, talia operantur. Anatome etiam ἀνατομία, anatomia dicitur: sed latinè habet penultimam brevem, & eâ correptâ pronunciari debet, nisi græcus observetur accentus.

De Anima, & ejus orig. l. 4. c. 2.

In Extravag. Bonif. 8. 1. de sepult.

ANAVIVAZON: ἀναβιβάζων, seu anabibázon, nam beta, à multis dicitur vita. Est ascendens, uti vocant Astrologi Planetam, sub quo aliquis concipitur, aut in lucem editur. Siquidem est ipsum participium præsens verbi ἀναβιβάζω, anabibázo, seu anavivázo, quod non tam pro ascendo ponitur, quàm pro ascendere facio, traduco, statuo super, &c. Vide infrà vocem *Horoscopus*: & pro istâ dictione Tertullianus l. 1. adversus Marcionem c. 18. citatur.

ANAVOLÆUM: ἀναβόλαιον, anavólæon, quod latinè potiùs anabolæon, de quo in voce anabolagion, & aliquibus est succinctorium, aut epigonation. Sed quid propriè sit ex D. Hieronymo meliùs colligitur, qui ἀναβόλαια, anabólæa, vertit mutatoria, & pallia, quæ significantiùs Symmachus transtulit, anavolæa, ornamenta sunt mulierum, quibus pectora, & humeri proteguntur. Sicque cum anabolagio magnam habet affinitatem, si modò inter ipsa aliquam agnoscant diversitatem.

In cap. 4. Isaiæ.

ANAXYRIS: ἀναξυρίς, anaxyris, latinè p. b., feminale, seu femorale, subligaculum, & apud aliquos calceamenti genus. Hanc vocem eruunt à verbo ἀνασύρομαι, anasyromæ, retrahor: quòd anaxyris, dum exuitur, infernè retrahatur. Fit ergò mutatio literæ σ, sigma, in ξ, xy: & braccæ dicuntur anaxyrides, vel anaxyridæ, p. b., atque pro vestimenti ornatioris genere sumpsit ipse Chrysostomus. Ministros etenim mensæ divitis, vestibus adornatos, & splendidè indutos describens, addit, *anaxyridas etiam habentes*. Ubi ad marginem dicitur *Anaxyridæ braccæ sunt, hoc est laxum quoddam vestis genus, quo contrà frigus utebantur.*

In cap. 1. ad Col. Hom. 1.

ANCHORA: ἄγκυρα, angyra, latinè p. b., uncus, præsertim ille satis notus, & magnus, & multiplex, quo naves firmantur. Ità dictus ab ἀγκύλος, angylos, aduncus, curvus, & ῥέω, rhéo, fluo: eò quòd fluxu quodam recurvo suam, ut ità dicam, ostentet aduncitatem. Sed latissimum habet significatum: nam omne refugium, & præsidium, omne illud cuius fiduciâ fulcimur, saltem metaphoricè, anchora vocatur. Hinc natum illud, sacram anchoram demittere, idest ad extrema præsidia confugere. Uti fecerunt nautæ illi, qui Paulum Romam vehebant, *de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri*. Cùm autem *angyra* græcè (& pronuncianda quasi *ánghyra*) latinè sit anchora, jam illius urbis Galatiæ, Ancyra vocatæ, etymologiam assequeris. Ancyra præterea est una è notis illiteratis, de quibus in voce *Lemniscus* nonnulla dicenda sunt. Anchoræ quippè character in S. Textu imprimebatur iis in locis, in quibus de N. Testamento mentio fiebat. Sicut &, ut aliqui legunt, *Ancyranos*, rectiùs *áncyra áno*, & græcè ἄγκυρα ἄνω, *ánghyra áno*, idest anchora suprà, seu anchora superior, (quasi adinstar anchoræ, sed inversæ, seu cuspidibus deorsùm respicientibus) ubi res maximè observanda, apponebatur. Forsitan eò quòd sensus profundus, & altè expiscandus, ibique mentis navis semper velificans esset firmanda. Hujus loco manus, digito extento, nunc usitata. Anchora verò inferior sicuti anchora recta exprimebatur.

Act. 27. 29

ANDABATA: ἀνδαβάτης, andabátes, latinè, quia penultima brevis, accentus in antepenultimâ ponitur: quod apud Græcos non observatur. Ità dictus ille qui clausis oculis pugnat, ut opinor ab ἄντα, ánda, contrà, è regione, adversùm, & βαίνω, bæno, vado: à quo & βατός, batós, pervius. Andabata enim adversùs antagonistam cæcè progrediebatur. Sed meliùs, ait Gerardus Vossius, vox ista eruitur à græco ἀναβάτης, anabátes, ascensor, ab ἀναβαίνω, anabæno, ascendo, eò quòd ex equis pugnarent clausis oculis. Et hinc dicitur ut andabata pugnare, qui sine ullâ arte, & regulâ, atque cæcè ictus exerit argumentorum. Sic apud hæreticos in more positum est, ut cæcorum more mortales ictus vibrent, Scripturæ testimonia ineptè contorqueant, authoritatum pondera, & arma, hinc & inde iactent. Dum verò se constrictos argumentorum robore sentiunt, ad alias obiectiones insulsè transeunt, & hinc ad irrisiones, detractiones, contume-

tumelias, blaſphemias gradum faciunt. Quibus dici poteſt illud, quod Eccleſiæ Romanæ defenſor, Petrus Damianus à Baronio exiſtimatus, in diſceptatione ſynodali aduersùs regium veriſſimè profert aduocatum. *Cum hac inconſultiùs loquetis,*
Bar. ann. Ch. 1061. n. 41. *andabatarum aduerſùm me more cenſligis, qui nimirùm dum clauſis ſemper oculis pugnant, alios quidem vulnerant, ſed quomodò ſeipſos à vulneribus tueantur, ignorant.*

ANDRAGATHIA: ἀνδραγαθία, *andragathia*, latinè penultimâ brevi, etſi græcus in eâ collocetur accentus: & ubi talis pronunciandi modus ad Græcorum imitationem eſt legitimè introductus, non eſt condemnandus. Fit iſta vox à verbo ἀνδραγαθέω, *andragathéo*, viriliter ago: παρὰ τὸ ἀγαθὸς, ἢ ἀνὴρ, ſeu ab ἀγαθὸς, *agathòs*, bonus, & ἀνὴρ, *anír*, vir, genit. *andròs*. Sic eſt andragathia ſtrenuitas, virilitas, ſtrenuè factum: & D. Thomas
22. q. 28. ad 6. ſin. eam interpretatur *virilem bonitatem, quæ apud nos ſtrenuitas poteſt dici*. Unde ex Andronico eam definit, quòd ſit *viri virtus adinventiva communicabilium operum*: additurque magnificentiæ, quia ad eam *pertinet, non ſolùm quòd homo conſi-*
In corp. *ſtat in executione magnorum operum, quod pertinet ad conſtantiam, ſed etiam cum quadam virili prudentiâ, & ſolicitudine ea exequatur, quod pertinet ad andragathiam, & ſtrenuitatem.* Magnificentia ſiquidem eſt virtus, quæ eſt pars integralis, & potentialis fortitudinis. Et quidem integrans, ſi reſtringatur ad materiam propriam fortitudinis; potentialis verò, ſi ad alias materias refertur. In aliis autem materiis, ut ait Philoſophus,
l. 4. Eth. cap. 2. in princ. magnificentia ſpecialiter ad magnos ſumptus reſpicit. Non enim extenditur circà omnes operationes, quæ ſunt in pecuniis, ſicut liberalitas; ſed circà ſumptuoſas ſolùm, in quibus ſuperexcellit liberalitatem magnitudine. Ità ergò andragathia, cùm ſpectet ad magnificentiam, erit etiam pars fortitudinis potentialis, licet magis conveniat cum juſtitiâ ratione materiæ, ut & ipſa liberalitas: quæ à Leonardo Leſſio, & aliis cum D. Thomâ, inter partes juſtitiæ potentiales recenſetur.

ANDREAS: ἀνδρέας, *andréas*, latinè propter *epſilòn*, vocalem brevem, penultima corripi deberet. Cùm ergo uſus ſit planè contrarius ſatis patet accentum græcum ab omnibus obſervari; ni dicamus aliquando in græco cum diphthongo nomen hoc exaratum fuiſſe. Dicitur enim *andreas*, quaſi ἀνδρεῖος, *andrios*, virilis, magnanimus; eò quòd, ut in andragathia dictum eſt, *anír*, vir, genit. *andròs*, & ἀνδρεία, *andria* græcè fortitudo. Erat S. Andreas frater Petri ſenior, & cum ipſo ad Apoſtolatum vocatus. Non præcisè quando primùm
Io. 1. 41. *adduxit eum ad Ieſum*, ut putatur, tertiâ Martii animi primi prædicationis Chriſti, tunc enim non ſunt ad ſtabilem ſequelam vocati; ſed veriſimiliter
Matth. 4. 18. menſe Februario anni ſequentis, quando Jeſus vidit eos *mittentes rete in mare*. Quæ vocatio videtur eſſe omninò eadem, cum eâ quam fuſiùs nar-
Luc. 5. rat Lucas, ut docent Chryſ., Theophyl., & alii à Tirino relati. Neque enim apparens eſt, quòd tertiò vocari debuerint; quamvis S. Auguſtinus, & poſt ipſum Liranus, Toletus, & Maldonatus, ita factum eſſe contendant.

ANDRIA: ἀνδρία, *andria* latinè penultimâ brevi, niſi græco ipſius accentu utamur. Eſt ætas virilis, fortitudo, magnanimitas, &c.: ab eâdem origine quâ vox *andreas*, nempè ab ἀνὴρ, *anír* vir, genit. ἀνδρὸς, *andròs*. Ab hac & ἀνδρεία, *andria*, fortitudo, virilitas, ſed penultimâ longâ propter diphthongum. Aliorum Sanctorum Andreæ nomine, aut alio ſimili ab eâdem origine deducto, illuſtrium in glorioſis martyriis, & periculoſioribus agonibus fortitudo, & virilitas enituit. Ipſi quippè in viros perfectos evadentes, ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, mundi illecebris nunquàm effeminati, regno cælorum vim intulerunt: ut potè quod à ſolis violentis, viriliter magnanimis, ſuaviter, & pacificè rapiatur.

ANDROGYNUS: ἀνδρόγυνος, *andrógynos*, p. b., qui utrumque habet ſexum, ſic dictus ab *anír*, vir, genit. *andròs*, ut in voce præcedenti, & à γυνὴ, *gyne*, uxor, mulier. Eſt ergò androgynus qui eſt ſimul vir, & mulier, aliter hermaphroditus appellatus de quo poſteà. Androgyni vocati ſunt aliqui populi in Africâ, utriuſque naturæ, inter ſe fungentes officio maris, & feminæ: quibus dextra mamma virilis erat, ſiniſtra verò muliebris, ut Pli- Hiſt. Nat. l. 8.
nius teſtatur. Apud Chriſtianos verò androgynus volens nubere, ſi utroque ſexu ſit potens, eligit quem voluerit. Auguſtinus ſuper illa verba, *fecit* Gen. 1.
Deus hominem, ait, *Ne quiſquam arbitraretur ita factum, ut in homine ſingulari uterque ſexus* De Gen. ad lit. l. 3. c. 22.
exprimeretur, ſicut interdum naſcuntur, quos androgynos vocant, oſtendit ſe ſingularem numerum, propter coniunctionis unitatem poſuiſſe.

ANDRON: ἀνδρὼν, *andrôn*, locus in quo viri verſantur. Nam *andròs*, ut jam diximus, eſt genitivus à voce *anír*, ideſt vir. Andron vocatus locus in Eccleſiis, viris deſtinatus: nam antiquus Eccleſiæ mos eſt mulieres à viris ſeparandi. Uti magno cum rigore apud Orientales obſervatur, aſſignando viris partem meridionalem, & feminis borealem. Huius moris rationem tangit Amalarius dicens, *ut oſtendatur per fortiorem ſexum firmio-* l. 3. de Eccl. off. c. 2.
res ſanctos ſemper conſtitui in maioribus tentationibus eſtus huiuſmodi, &c.

ANDRONICUS: ἀνδρόνικος, *andrónicos*, latinè penultimâ longâ, nomen ità formatum à dicto *andròs*, viri, & verbo νικάω, *nicáo*, vinco, quaſi viros vincens, aut vir victorioſus. Sic vocatus unus ex Antiochi Epiphanis principibus, qui, à Menelao pſeudopontifice inductus, Oniam tertium, virum ſanctiſſimum (qui priùs ab Antiocho iniuſtè Judæorum pontificatu exutus ſeſe in aſylo Daphnes continebat) è loco tuto proditoriè avocatum, nefariè trucidavit. Sed mortem piiſſimi viri ultus eſt ipſe tyrannus, qui & *lacrymas fudit recordatus* 2. Mach. 4. 37.
defuncti ſobrietatem, & modeſtiam. Accenſiſque animis Andronicum purpurâ exutum, per totam civitatem iubet circumduci, & in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiſerat, ſacrilegum vitâ privari, &c. Ità qui victoriam nomine præferebat, ab avaritiâ, & aliis ſceleribus turpiter victus, à ſuo quoque charo principe juſtè interfectus, vindictam divinam aliquandò ſenſit. Sed quò hic ſceleratior eò ſanctior fuit ille Andronicus, quem ſalutat Apoſtolus ad Romanos ſcribens, *Salutate* Ro. 16. 7.
An-

Andronicum, & Iuniam cognatos, & concaptivos meos, qui sunt nobiles in Apostolis. Cognatum vocat, quia Judæus, & fortè ut Paulus è tribu Beniamin, concaptivum olim in aliquo carcere, & Apostolum, utpotè egregium Evangelii præconem. Hic verè Andronicus virorum infidelium victor, ad felicitatis bravium, quod cum manna absconditо, & nomine novo, vincenti fideliter tribuitur, gloriosè pervenit.

ANEMPODISTUS: ἀνεμπόδιστος, *anempodistos*, non impeditus, liber. Formatur enim ab *α*, *alpha*, privativo, interposito *ν*, *ny*, euphoniæ gratiâ, & verbo ἐμποδίζω, *empodizo*, impedio; cujus tertia persona præteriti passivi ἐμπόδισται, *empodistæ*, impeditus fuit, à quâ, ablato augmento temporali, potest fieri ἐμπόδιστος, *empodistos*, impeditus, & hinc anempodistus. Talis verè fuit S. Anempodistus Martyr in Persiâ, qui ne peccati servus existeret; libertatem christianam, quâ libertate Christus nos liberavit, servans: ut liberior fieret, corruptibilitatis vincula impio carnificis ferro exscindenda præbens; quin spiritus liberè in Empyreum evolaret, à potentiori tyrannide impediri non potuit.

ANEXETASTUS: ἀνεξέταστος, *anexetastos*, idest inexaminatus, inexpensus, inexcussus. Nempè ab *α*, *alpha*, privativo, & verbo ἐξετάζω, *exetázo*, exquiro, interrogo, examino: cujus tertia persona præt. pass. ἐξέτασται, *exétastæ*, deberet esse, & inde cum alpha privativo, interposito *ν*, *ny*, euphoniæ gratiâ, *anexétastos*. Anexetasti à nonnullis illi tutores dicuntur, qui & analogistæ, aut secundùm alios aneclogisti fuere nuncupati. De Analogistis suo loco diximus: & de aneclogistis Ulpian. de admin. tut. quos ob malam fidem damnari debere, etsi in testamento aneclogisti renunciati sint, Julianus declaravit.

ANGARIO: ἀγγαρεύω, *angaréuo*, invitum aliquem cogo ad opus aliquod faciendum. Est autem persica vox apud quos Regum nuncii vocabantur, ἄγγαροι, *ángari*. Hi locis destinatis, alii aliis succedentes, ità velociter regias literas perferebant; ut eorum cursus gruum volatu pernicior crederetur. Deinde translata hæc vox ad servos, & bajulos, & præsertim ad illos, qui recusantes ad aliquod opus coguntur. Hinc dicta ἀγγαρεία *angaria*, etiàm latinè penultimâ productâ propter diphthongum, coactio, servitus coacta. De quibus vide
l.10. c.8. Cœlium Rhodiginum in suis Lectionibus antiquis. Christus Dominus docens nos non resistere malo, nec animo vindictæ cupido injuriam repellere; in-
Matth.5. 41. ter alia dicit, *Quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo*. Non quod vetetur, uti perperàm explicant Anabaptistæ, injuriæ declinatio, & insultuum repulsio, cum moderamine inculpatæ tutelæ; sed suadet Dominus ut potiùs, quando id recta ratio dictat, ad novam injuriam parati simus; quàm ad priorem repulsandam, aut vindicandam. Impii Judæi Christi crucifixioni inhiantes, ut eum majoribus tormentis, & mortis ignominiosæ dedecori reservarent, cùm extrà urbem clivus esset ascendendus, nec oneri Crucis vires jam elanguidæ Redemptori nostro suf-
Matt. 27. 32. ficerent; *Invenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem, hunc angariaverunt, ut tolleret crucem ejus*, Græcè τοῦτον ἠγγάρευσαν, *túton engáreusan*: *engáreusa* enim est Aoristus primus à dicto verbo *angaréuo*. Angariatus Simon designat Christianos propter timorem bonum operantes.

ANGELICUS: ἀγγελικὸς, *angelicós*, adjectivum à voce *ángelos*, de quâ posteà. Angelici dicti hæretici quidam ab Angelis, quorum hæresis ab Epiphanio sexagesima, ab Augustino trigesima nona recensetur. Isti quidem, ob insignem continentiam quam jactabant, se Angelis æquiparabant; sive quòd mundum ab Angelis factum assererent, ità fuere nuncupati. Hic error Simoni mago, & Hær.1. Menandro est attributus. Et de Menandrianis testatur Augustinus, uti & de Seleucianis, seu Hermianis, qui creatores animarum Angelos volunt Hær.59. de igne, & spiritu. De Angelicis ait Epiphanius, ità dictos, *sive quòd asserunt mundum ab Angelis factum, vel quòd seipsos in ordine Angelorum esse jactent, vel à loco aliquo Angelina dicto*. Sed cùm Angeli sint immortales, isti Angelici brevi extincti sunt. Ut ex eodem Epiphanio habet Augustinus; *Angelici in Angelorum cultum inclinati, quos* l. de hær. *Epiph. jam omninò defecisse testatur*. Non ideò adQuodu. autem hæretici quia Angelos colerent, quos cultu hær.39. duliæ, ut & Sanctos honorandos docet Fides orthodoxa; sed quia eos ut creatores mundi, adeòque cultu latriæ, uni soli Creatori debito, impiè colebant. Sicque Isidorus, de ipsis dicens, *Angelici* Orig. l.8. *vocati, quia angelos colunt*, est intelligendus. c.5.

ANGELOPTES: ἀγγελόπτης, Angelorum inspector, seu spectator. Componitur enim ista dictio ex voce *ángelos*, & verbo inusitato ὄπτω, *opto*, video. Ità S. Joannes Ravennas Archiepiscopus, ob continuas sibi Angelorum apparitiones, agnominatus. Sicque de aliis Sanctis familiari Angelorum consuetudine dignatis, ut de Sanctâ Franciscâ Romanâ, & tot aliis dici potest. Faxit Deus ut ipsorum angeloptæ, immò, quod summè optandum, theoptæ, seu Dei spectatores in cælis efficiamur.

ANGELUS: ἄγγελος, *ángelos*, nuncius, ab ἀγγέλλω, *angéllo*, nuncio. Dicitur ergò nuncius, I & missus, quia mitti solet, nomine officii, ad naturam eorum significandam, translato. Quia nimirùm, ut loquitur Esparza, *Ejusmodi substantiæ ex naturâ suâ hoc habent intrinsecè, ac determina-* l.a.q.1.a. *te, ut sint administratorii spiritus, atque mittan-* 4. *tur, & nuncient*. Ideò Angelorum Domino dicitur, *Qui facis angelos tuos spiritus*, idest secun- Ps.103.4. dùm aliquos, illos quos semper habes spiritus, ali- Ità 70. quandò facis Angelos, eos mittendo. Sed Jac. Tirinus ex Dion., Theodoreto, & Euthymio, id explicat per analogiam ad spiritum, seu ventum: ac si diceretur, tam mobiles, celeres, agiles ad Dei jussa adimplenda, tamquam si venti essent. Subdit מלאכיו Regius Psaltes, *Et ministros tuos ignem urentem*; quod magis authenticat hanc expositionem, idest רוחות tam subtiles, fervidos, puros, omnia penetrantes, ac si essent flamma ignis. Textus hebraicus ait, fa- *malachâu* cieos *malachaù ruchòth*, idest Angelos, seu nuncios, *ruchòth.* aut legatos ejus, *ruchòth*, idest spiritus, seu ven- מלאך tos. Nam *malàch*, est angelus, idest nuncius, seu *malàch.* legatus, ita dictus à *melachàh*, idest functione quæ מלאכה ipsi à Deo imponitur; & hinc quoque *malacuth* *melachàh* lega-

רוח legatio. Ità sæpiùs in sacro Textu *malách*, pro nun-
cio, hebraicè reperitur. *Rúach* verò est ventus,
rûach. spiritus, flatus, à radice *ravách*, dilatavit, respi-
ravit: unde *ruchóth*, sæpiùs venti dicuntur. An
autem sicut omnibus Angelis commune nomen est,
sic & omnibus commune sit officium nunciandi;
Heb.1.14. suaderi videtur ex Apostolo dicente, *Nonnè omnes
sunt administratorii spiritus in ministerium missi
propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Et
quidem ex hoc loco Angelos omnes aliquandò mit-
1.q.112. a.4.c. ti, colligunt plerique S. S. Patres, & Doctores.
Sed Anselmus, & D. Thomas volunt solùm quin-
que choros inferiores mitti. Ità quippè Doctor an-
1.q.112.a. 2.c. gelicus: *Simpliciter dicendum est cum Dionysio,
quòd superiores angeli nunquàm ad exterius mi-
nisterium mittuntur.* Ad locum Apostoli respon-
det, quòd non omnes mittantur ad aliquod mini-
sterium circà corporalia exhibendum. Sed cùm sit
alia missio, putà interior, secundùm spirituales
effectus, prout scilicet unus Angelus alium illu-
minat, sic omnes mittuntur. Hocque sensu veri-
ficatur quod suprà cum Esparza dicebamus: cùm
saltem sic omnes verè Angeli, seu nuncii dicendi.
Vel solùm Apostolus loquitur de Angelis ministe-
rii, per quos lex data est, ut probet Christum illis
esse majorem, & Legem novam veteri longè præ-
stantiorem. Nec refert quòd Isaias de se scribat,
Is.6.6.7 *Et volavit ad me unus de Seraphim*; nam D.Tho-
quoque mas dicit *quòd ipse Angelus missus ad purgandum*
σεραφίμ *labia prophetæ fuit unus de inferioribus Angelis.* Di-
seraphim ctus ergò seraphim, idest incendens, à radice *saraph*,
Suprà ad 2. incendit, ab effectu scilicet quem in Prophetâ ope-
rabatur; vel quia inferior Angelus superioris vir-
שרף tute Isaiam inflammarit. Proptereà D. Thomas
saráph. ad suam thesim probandam utitur D.Gregorii ver-
Hom. 34. in Evang. ante medium. bis dicentis, *Qui summa annunciant archangeli
vocantur, hinc est quòd ad Virginem Mariam Ga-
briel Archangelus mittitur.* Si ergò ad opus inter
divina maximum solùm Archangelus mittitur,
quomodò ad minora superiores mittentur? Omnes
quidem secundùm Doctorem Angelicum ministran-
tes suo modo assistunt divinam essentiam videndo;
sed non sunt specialiter, & strictè assistentes, nisi
primæ hierarchiæ, cujus proprium est, secundùm
Cœl. Hier. c.7. à medio. D. Dionysium immediatè à Deo illuminari. *Cæ-
teri autem secreta divinorum mysteriorum in ipsâ
claritate divinæ essentiæ percipere non possunt*, ait
Magnus Areopagita: adeòque propriè non assi-
stunt. Non ideò tamen omnes Angeli secundæ hie-
rarchiæ mittuntur. Nam Dominationes non mit-
tuntur, quamvis non assistant. Quia ut dicit An-
Ib.1.4.c. gelicus, *In nomine Dominationum non importatur
aliqua executio, sed sola dispositio, & imperium
de exequendis.*

2 Soli ergò quinque inferiores Ordines, secun-
Gen.3.24. dùm D. Thomam, mittuntur. Sicque secundùm
ipsum dicendum erit, quòd Cherubim ille cum
gladio flammeo, & versatili, custodiens viam ligni
vitæ, non fuerit ex primâ hierarchiâ. Sed ità vo-
cari, non ab eminenti illâ scientiâ, quæ veris Che-
rubinis attribuitur; sed ab officio, quòd videlicet
vindex sit omniscientiæ Dei, quam protoparentes
ambierant. Aliàs veri Cherubini ita dicti sunt ab
כרוב hebraico singulari *cheruv*, quod, ob eminentem il-
cherúv.

lam scientiam, *quasi magister* interpretantur; רוב
cherúv enim, seu *cherub*, fit à literâ servili *caph*, *rûv.*
quæ similitudinem denotat, & à voce *ruv*, idest רבב
multus, magnus, magister, à radice *ravav*, mul-
tiplicavit, eò quod magistri discipulos multipli- *ravàv.*
cent. Ex eodem principio inferri debet Michae-
lem synagogæ Principem, juxtà illud *Michael Prin-* Dan. 10. 21.
ceps vester, nunc quoque supremum Ecclesiæ cu-
stodem, non esse ex primis quatuor choris. Hinc
ait idem S. Doctor, *Custodia humanæ multitudi-
nis pertinet ad ordinem principatuum, vel fortè* 1. q. 113. a.3.c.
*ad Archangelos, qui dicuntur principes angelo-
rum: unde & Michael, quem Archangelum di-
cimus, unus de principibus dicitur.* Sicque posset
dici Michael primus tertiæ Hierarchiæ, ut volunt
Ægidius Rom., Toletus, & Vasquez. Similiter
de Gabriele dicetur, non esse de supremis Angelis:
sed ut ait idem Angelicus Doctor, *Satis credibile* 3.q.30.a. 2.ad 4.
est quod sit summus in Ordine Archangelorum.
Et ità Raphael erit ex ultimâ Hierarchiâ, quamvis
de seipso dicat: *Ego sum Raphael angelus, unus ex* Tob.12. 15.
septem, qui astamus ante Deum. Græcus habet:
*Ego sum Raphael unus de 7. angelis sanctis, qui of-
ferunt orationes sanctorum: & ambulant ante
majestatem sancti.* Quod explicabitur de assisten-
tiâ latiori modo sumptâ, in visione intuitivâ Dei,
omnibus Angelis communi, consistente. Et hæc
omnia in D. Thomæ opinione, qui cum Dionysio
angelico angelicè de Angelis discurrit. Sed multi
S. S. Patres, & Doctores, à Tirino citati, dicunt
Michaelem esse supremum omnium Angelorum,
tùm naturæ præstantiâ, tùm gratiæ, & gloriæ di-
gnitate. Nam & ab ipsâ Ecclesiâ vocatur salutis
Signifer, Princeps militiæ Angelorum, & Paradisi
Præpositus; ac ut omnium Princeps videtur om-
nium dæmonum principi, in immani dracone illo Ap.12.7.
figurato, evidenter opponi. De Gabriele verò lo-
co citato D. Gregorius ait: *Ad hoc quippè mini-
sterium summum angelum venire dignum fuerat,
qui summum omnium nunciabat.* Denique de
Raphaele, ex ipsius verbis, superior quædam di-
gnitas videtur colligi, quàm illa quæ tertiæ Hie-
rarchiæ Angelis competit: præsertim cum hebrai-
cè legatur, *Ego sum ex principibus unus qui mi-
nistrant ante solium gloriæ.* Quod apparet perti-
nere ad peculiarem illam assistentiam, quam D.
Thomas tribus Choris superioribus attribui: eò
magis quòd sit ex septem, qui ante Dominum as-
sistunt. Septem autem dicuntur, vel quia præsint
septem præcipuis virtutibus, putà tribus Theolo-
gicis, & quatuor Cardinalibus, vel septem donis
Spiritus sancti. Quorum symbolum fuerit cande- Ex. 25.
labrum cum septem lucernis in tabernaculo, vel Ap. 1.
septem candelabra Joanni manifestata, utpotè qui
virtutum, & gloriæ splendore totum illustrent Uni-
versum. Sicut autem plerùmque nomen generis
tribuitur speciei minus perfectæ, ita & nomen *An-
geli* omnibus commune, Ordini omnium infimo
specialiter appropriatur. Optimè verò hic Ordo
vocatur Angelorum, cum isti immediatè nobis an-
nuncient, & particulariter mittantur ad homines.
Ideò dicit Magister angelicus, *Omnes ergò cælestes* 1.qu.108. a.5.ad 2.
*spiritus in quantum sunt manifestatores divino-
rum Angeli vocantur*, Postea, *infimus ordo spe-*
cia-

tialiter potest dici ordo Angelorum, quia immediatè nobis annunciant. Sic ergò supremi nomen habent commune cum infimis, sed non è contrà:
Cœl. hier. c. 5. cujus rationem assignat Magnus Areopagita, *Dicimus itaque in omnibus sacratissimis distinctionibus superiores quosque, eminentioresque ordines, inferiorum quoque agminum non carere fulgoribus, atque virtutibus, posteriores verò superiorum intelligentiæ exortes esse*. Singulorum autem hominum custodia ad infimi chori Angelos spectat, de quibus ait Gregorius, *Ipsorum esse minima nunciare*. Hoc enim est minimum inter officia Angelis deputata, unius hominis custodiam particularem habere. Custodia verò universalis, nempe alicujus humanæ multitudinis, spectat ad Angelos superiores. Sed quia inter infimos Angelos in dignitate datur inæqualitas, divinæ consonum est providentiæ, quòd, quamvis homines naturâ sint pares, tamen nobiliores Angeli ad illorum custo-
Ib. a. 2. ad 3. diam deputentur, qui, ut loquitur D. Thomas, à Deo ad majus ordinantur. In quolibet enim Ordine, ut ex Dionysio habemus, sunt primi, medii, &
D. Th. a. 3. ad 1. infimi. *Et ideò est probabile quòd majores Angeli deputantur ad custodiam eorum, qui sunt ad majorem gradū gloriæ à Deo electi*. Hominum autem illa custodia à nativitate incipit, & ad mortem usque
In c. 18. Matth. perseverat: unde D. Hieronymus maximam animarum infert dignitatem. Nonnulla addemus infrà de *Hierarchia* tractantes.

ANICETUS: ἀνίκητος, *anìketos*, invictus, nullâ vi superabilis, & latinè propter η, *ita*, vocalem longam penultima producitur. Fit ab α, *alpha* privativo, & verbo νικάω, *nicào*, vinco, cujus tertia persona præt. pass. est νενίκηται, *nenìketæ*, victus fuit: & hinc ablato augmento syllabico, cum alpha privat., anicetus, atque τὸ ἀνίκητον, *tò anìketon*, seu anicetum dicitur invicta virtus. S. Aniceti Papæ, & Martyris constantia etiam nominis splendore fuit adumbrata. Nullis enim minis flexibilis, nullâ vi tormentorum superabilis, invictum semper animum gerens, sævientis tyrannidis robur elusit, in agone victor evasit, æternam in cœlis gloriam assecutus fuit. Ad eandem radicem Anicii nomen reducere licet.

ANODYNUM: ἀνώδυνον, *anódynon*, p. b. Ità vocatur illud medicamentum quod dolores mitigat: ab α, *alpha* privativo, interposito ν, *ny*, gratioris soni causâ, & ὀδύνη, *odyne*, dolor, quasi diceret sine dolore. Verum anodynum, hujus vitæ dolores sopiens, est amor Christi, qui, ut ait Thomas
De imit. Chr. l. 3. c. 5. à Kempis, *Solus leve facit omne onerosum*. Anodinum verò, græcè cum ι, *iòta*, ἀνώδινον, *anòdinon*, & latinè quoque penultimâ brevi, dicitur id quod molestiâ caret: ab *alpha* privat., & ὠδὶν, *odìn*, quod non solùm partus dolores significat; sed etiam alios cruciatus acriores. Hinc fit anodinia, græcè ἀνωδινία, *anodinìa*, sed latinè p. b., nisi græcus accentus observetur. Est indolentia, quæ etiam eodem accentu analgesia vocatur: græcè ἀναλγησία, *analgesìa*, à dicto *alpha* privat., & ἀλγέω, *algèo*, doleo. In anodiniâ, seu indolentiâ, & omnium dolorum absentiâ, veriùs felicitatem constituebat Epicurus: & quia eam voluptatem vocabat, hinc Epicuræis corporis voluptates pro felicitate attributæ. Aliàs Epicurus fuit vitæ maximè continentis: & in epi- l. 1. in Dan.
stolis suis, ut refert Pererius, se aquâ tantùm, & pane vesci solitum obtestatur. Ipsum verò dolorem summum malum asseruisse refert Cicero: cùm è contrà Stoici, in atrocissimis à Pœnis doloribus, & tormentis inflictis, M. Regulum felicem dicerent, ut paret ex ejus Paradoxo secundo. Et alibi Tullius satis insinuat, cum homine virtuoso, ex Tusc. 5.
Stoicorum, immò & Epicuri placito, *Beatam vitam in Phalaridis taurum descensuram*. Epicuri maximam austeritatem, ejusque veriorem opinio- Philos. Mor. l. 2. c. 3.
nem circà felicitatem tangit Emman. Thesaurus, dicens voluptatem eum vocasse illam imperturbabilem mentis serenitatem, & passionum tranquil- Masc. Sop. Ceb. p. 3. disc. 7.
litatem. Idem penè inculcat Mascardus contrà vulgi opinionem Epicuri doctrinam vix, aut ne vix quidem, à Stoicorum dogmatibus dissidere. Ita ut Epicuri voluptas sit eadem penè cum Zenonis indolentiâ, & apathiâ. Et ipse Seneca omnem Epi- Ep. 66.
curi doctrinam paucis verbis perstringit, *Ut corpus sit sine dolore, animus sine perturbatione*, & summum bonum in his duobus eum statuisse refert.

ANOEXIA: ἀνοιξία, *anixia*, latinè ob penultimam brevem accentus ponitur in antepenultimâ, nisi græcus retineatur. Apertio dici potest, utpotè formata dictio à verbo ἀνοίγω, *anìgo* aperio, cujus tertia persona præt. pass. est ἤνοιξαι, *ènixæ*, apertus est, & ablato augmento temporali ἄνιξαι, atque hinc anœxia. Nam diphthongus οι, quæ aliàs sonat *i*, latinè per diphthongum œ, exprimitur. Anœxia, ab Ecclesiæ novæ apertione, est festum dedicationis, quæ aliàs encænia nuncupatur.

ANOMALUS: ἀνώμαλος, *anòmalos*, p. b., idest asper, inæqualis, irregularis, ab α, alpha, privativo, interposito ν, *ny*, euphoniæ gratiâ, & ὁμαλὸς, *homalòs*, planus, æqualis. Est ergò anomalia (latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima brevis, nisi græcus accentus observetur) inæqualitas, irregularitas, &, ut ait Gellius, est analogiæ contraria. De anomalia Grammatici agunt in verbis, quando illa inæqualiter, & irregulariter conjungantur, & ideò anomala vocata. Illa verò quæ uniformiter conjungantur, ut patet ex Varro- De linguâ lat. l. 7.
ne, analoga dicuntur. De anomalâ exceptione, seu irregulari, & innominatâ, mentio apud Jurisperitos, quæ nec peremptoria, nec dilatoria sit, quam alii non dari contendunt.

ANOMOEUS: ἀνόμοιος, *anómios*, dissimilis. Quia græcè ὅμοιος, *hómios*, similis dicitur, & adiuncto alpha privativo, ac interposito ν, *ny*, propter euphoniam, fit *anómios*. Anomœi dicti sunt hæretici, Aëtii, qui fuit Arii discipulus, sequaces: & Filium Patri dissimilem, ac inæqualem constituebant. Quem errorem magis dilatavit, & pertinaciùs propugnavit Eunomius Aëtii disci- In orat. Gre. Naz. ad Eunomianos.
pulus. De quo Elias Cretensis: *Fuit autem Eunomius Aëtii Syri successor in propagatione doctrinæ impiæ, & absurdæ, quam etiam execrandis opinionibus adauxit, quùm esset Urbis Cizicenæ antistes*. Posteà subdit hos Eunomianos, etiam anomœos, & exucontios fuisse appellatos: quia dissimilem Patri Filium, & de nihilo natum esse affirmarent. Epiphanius Anomœorum hæresim 76 recenset, quos dicit habuisse ducem Aetium quem-
dam

dam Diaconum. Contrà hos acriter invehitur Chrysostomus: *Cum summoperè nitantur, & omnia tractent, ac faciant, ut fidem ab hominibus omninò excludant, quo crimine quid fieri possit gravius*, &c. contrà quos homilias quinque declamat, & intonat. De Anomœis, seu Aëtianis ait Augustinus magis per nomen Eunomianorum innotuisse, eò quòd Eunomius in Dialecticâ prævalens, acutiùs hæresim defendisset: atque *dissimilem per omnia patri asserens filium, & filio Spiritum Sanctum*. Sed cùm hi tres unum sint, ut Joannes asserit, eos simillimos esse satis probatur.

Cõt. Anõ. Hom. 1. in init.

l. de hæres. hær. 54.

ANOMOEUSIUS: ἀνομοιούσιος, anomϊusios, qui est dissimilis substantiæ, à supradictâ voce anomœus, & οὐσία, usia, substantia. Ità Aëtiani, seu Anomœi supradicti. Verbum in divinis anomœusion, seu dissimilis substantiæ cum Patre asserebant, Filium ergò homousion, & homœusion negabant, de quibus ad supradicta nihil addendum.

ANOMONIANI: secundùm Magri hæretici quidam ità dicti, quod sine lege viverent, quasi ἄνομοι, ánomi, ab ἄνομος, ánomos, iniquus, exlex, impius. Vox est formata ab α, alpha, privativo, & νόμος, nómos, lex. Sic Anomi Eunomis oppositi, Anarchis affines, Anomoniani dici potuerunt. Anomus habet penultimam brevem, uti & vox anómia, iniquitas, legum carentia, aut earum transgressio: quamvis grecè ἀνομία, anomía, accentum habeat in penultimâ. Fortè illi scelesti anomi nimiùm justos se profitentes, illis Apostoli verbis insistebant: *Lex justo non est posita*.

1. Tim. 1. 9.

ANONYMUS: ἀνώνυμος, anónymos, p. b., obscurus, sine nomine, ab α, alpha, privativo, & ὄνομα, ónoma, nomen. Sed in compositione primum ο, omicrón, vertitur in ω, oméga, & secundum in υ, ypsilón. Anonymi vocantur libri sine Authoris nomine, prout in voce adespotus: & ipsi Authores anonymi dicti, quorum nomina exciderunt. Inter hos Anonymus in Epistolas Pauli satis est agnitus, & nominatus.

ANTAGONISTA: ἀνταγωνιστής, andagonistés, quemadmodùm etiam aliquandò pronunciatione grecâ, quâ τ, tau, ante ν, ny, ut δ, delta, pronunciatur, à Latinis effertur. Fit ab ἀντί, andi, contrà, & ἀγωνιστής, agonistés, certator, pugil, quasi contracertator. Andagonistes enim, seu antagonista est certaminis adversarius, & passim ab Authoribus sumitur pro quocumque adversario, qui contrà alium pugnat. Antagonistæ ab Anatomicis dicuntur aliqui musculi, qui motu aliis contrario, membra, ut brachium, crus, &c. in oppositum movent. Antagonistes in jure quilibet adversarius dici potest: ut & in scholis theologicis, sed præsertim in Fidei dogmatibus contrà heterodoxos, sancti Doctores invicti, & indefessi antagonistæ vocantur.

ANTANACLASIS: ἀντανάκλασις, andanáclasis, p. b., contrarefractionem ad verbum sonat. Nam andi, contrà, ἀνά, aná, re, & κλάω, cláo, frango. Dicitur & repercussio, seu reverberatio, figura rhetorica verborum, quoties vox aliqua diversâ iteratur significatione. Ut v. g. si dicatur, cur eam rem tam studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas? alii hanc figuram ità definiunt, ut sit, cùm id quod ab altero dictum est, non eâ mente, quâ dictum est, intelligitur, sed in aliam, aut contrariam accipitur. Quæ figura nonnunquàm in S. S. Patribus occurrit, & in eis poterit observari.

ANTAPOCHA: ἀνταποχή, andapoché, p. b., ab andi, contrà, & apocha, quasi contrapocha. Est enim chirographus, quo debitor fatetur debitum creditori: & de apocha suo loco differetur. Aliis antapocha est instrumentum solutionis censuale probans debitum in futurum. Molio. de Usur. q. 20. n. 208. Vel sic, est professio pecuniæ solutæ, quæ datur creditori à debitore. Apochâ enim creditor fatetur debitum sibi solutum: sed antapochâ ipse debitor se debitum solvisse fidem facit, & eâ creditor probat sibi reditus, aut pensiones solutas fuisse, ut præscriptio à debitore vitetur. Ideò nonnulli dicunt antapocham esse exemplum apochæ à debitore subscriptum, & creditori datum. Hanc esse veram antapochæ definitionem probatur ex l. plures de fide instrum. & malè ab aliquibus antipocha exaratur.

ANTAPODOTON: ἀνταπόδοτον, andapódoton, p. b., contrarredditum, seu redditioni contrarium possumus interpretari. Nam ἀντί, andi, seu anti, est contrà, & ἀποδίδωμι, apodídomi, reddo, cujus tertia persona præt. pass. ἀποδέδοται, apodedotæ, redditus, & ablato augmento diceretur apodotæ. Est autem figura orationis cùm aliquid deest, quod necessariò subaudiendum est: præsertim dum illa pars desideratur, quæ apodosis, seu redditio vocatur. Talis figura observatur in illis verbis: *Et siquidem fecerit fructum: sin autem in futurum succides eam*. Ubi in primâ parte sensus est imperfectus, & deest apodosis, quæ subintelligenda: ut sensus sit, *& siquidem fecerit fructum: sines eam vivere*. Ab eâdem radice, seu ab andi, & apodosis, fit antapodosis, idest retributio, aut contrareddítio: estque figura, cùm media primis, & ultimis respondent, quæ, & apud sacros Scriptores observanda.

Luc. 13. 9.

ANTARCTICUS: ἀνταρκτικός, andarcticós, p. b., latinè contraursalis dici deberet. Est enim ab andi, contrà, & ἀρκτικός, arcticós, ursalis, eò quòd ἄρκτος, árctos, ursum significet. Hinc polus antarcticus dicitur ille, qui in parte australi obversus est per diametrum arctico, seu boreali. Ille nunquàm à nobis videtur: eò quòd simus polo arctico viciniores, & noster horizon mediâ cęli parte, quam possumus circumspicere, finiatur. Polus autem antarcticus infrà nostrum delitescit horientem. De utroque polo Virgilius ait,

Hic vertex nobis semper sublimis, at illum Georg. l. 1

Sub pedibus styx atra videt, manesque profundi.

Et tamen, circà partem australem incognitam, Orbem satis habitari certum est. Cùm autem versùs illas regiones pauci divini verbi præcones proficiscantur, & antiquitùs illi populi planè ignorarentur; non tamen ideò, propter impossibilitatem credendi ea quæ non audierant, salvabantur. Quia quòd eis tale auxilium non daretur, erat in pœnam suorum peccatorum, saltem originalis peccati, ut innuit D. Thomas. 1. 2. q. 2. a. 5. ad 1.

ANTARTA: ἀντάρτης, andártes, tyrannus, & aliqui adversarium interpretantur, persecutorem, & re-

& rebellem. Certè ἀνταρσις, *andarsis*, coniurationem significat: vox nempè formata ab ἀντὶ, *andi*, contrà, & ἆρσις, *arsis*, elevatio, quia rebellis contrà suum Superiorem sese elevat,& extollit. Sic antarta optimè deducitur ab *anti*, & verbo αἴρω, *ero*, levo, elevo, tollo, ab eius scilicet tertiâ personâ præteriti passivi, quod sine augmento facit ἆρται, *arta*, unde antarta. Vel potiùs ab ipso verbo composito ἀνταίρω, *andæro*, contendo, reluctor, contrà elevo, &c. Sed ab aliquibus malè scribitur intarta.

ANTELIUS: ἀντήλιος, *andèlios*, idolum ità vocatum, eò quòd in ædium liminibus contrà solem statueretur. Nam *andi*, seu *anti* contrà, & ἥλιος, *hèlios*, sol apud græcos. Hinc Tertullianus ait, *Antelios dæmones ostiorum præsides legimus*. Ità Tertullianum citat Magri in Apologetico, Sed quid simile lego c. 15. de Idololatriâ, ubi vetans accendi lucernas in foribus, & lauros in postibus poni in celebritate Cæsarum, quia huius solemnitatis origo ab idololatriâ emanabat; ait, *Etiam* De Idolol. c.15. *apud Græcos Apollinem θυραῖον, & Antelios dæmones ostiorum præsides legimus*. Interpres de istis Anteliis dicit: *Sunt hi præsides ostiorum, dicti ab* ἀντὶ τῷ ἡλίῳ. Sic enim Græci vocabant statuas Deorum subdiales, ut quæ essent soli expositæ: vel, ut ait Hesychius, ante portas locatæ.

ANTHIMUS: ἄνθιμος, *anthimus*, p. b., floridus. Nam ἄνθος, *anthos*, flos dicitur, ab ἄνω, *ano*, sursùm, & θέω, *théo*, curro, ambio, eò quòd è terrâ sursùm feratur. Anthimus est aliquorum Sanctorum nomen, qui & sanctitate florentes, & proximos virtutum floribus exornantes, Ecclesiam sanguinis purpurâ magis floridam efficientes, è terris in cælos odoriferâ famâ, florente semitâ, rapido cursu, cælesti plausu, sublati sunt.

ANTHRAX: ἄνθραξ, carbo, vel pruna ignita. Ab huius similitudine anthrax vocatur abscessus quidam ex atrâ bile, colore sublivido, quem Latini carbunculum vocant, & maximè tempore pestis homines infestat. Est præstereà lapidis pretiosi nomen, qui & pyropus dicitur, ob igniti carbonis similitudinem. In illis Isaiæ verbis, de Seraphino Prophetæ labra purificaturo, *Et in manu eius cal-* Is. 6. 6. *culus*, græcè dicitur anthrax, & 70 dicunt, Et in manu ἔχων ἄνθρακα, *ichen ànthraca*, habebat carbunculum. Nempè erat pruna ignita, quam *forcipe tulerat de altari*: & aliqui gemmam intelligunt, eò quòd in cælesti templo, & altari prunæ non sint ligneæ, sed gemmeæ. In hoc Textu Hebræus רצפה legit *ritspáh*, ideft pruna, carbo ignitus, quem D. *ritspáh*. Hieronymus calculum vertit. Aliàs carbunculi, ut dicit Cornelius à Lapide, sunt maximi pretii: nam carbunculus unius drachmæ 60 aureorum millibus æstimatur, adeòque pluris quàm adamantes quatuor eiusdem ponderis. Carbunculus erat prima gemma in secundo ordine Rationalis summi Ju- Ex.28.18. dæorum Pontificis: *In secundo carbunculus, sapphirus, & iaspis*. Hìc 70 quoque habent *anthrax*, נפך & Hebræus *nophech*, ideft carbunculus, etsi ab ali- *nophech*. quibus chrysoprasus, & in Targum smaragdus vertatur.

ANTHROPOMORPHITÆ: ἀνθρωπομορφῖται, p. l., hæretici quidam ità vocati, qui Deo figuram, & formam humanam insulsè attribuebant. Vox est enim formata ab ἄνθρωπος, *ánthropos*, ideft homo, & μορφὴ, *morphè*, forma, figura, aspectus. De istis hæreticis agit Gelasius Papa, scribens de duabus in Christo naturis adversùs Eutychen, & Nestorium. *Si dicunt*, inquit, *in nudâ Deitate*, Bibl Patr. to.5. *humanæ formæ lineamenta constare, quid aliud quàm anthropomorphitas convincuntur inducere? quos dudùm catholica talia somniantes damnavit Ecclesia*. Nec refert quòd Scriptura varia Dei membra memoret; satis enim patet hæc per metaphoram illi esse attributa. Sic v.g. Dei oculus significat eius virtutem ad videndum modo intelligibili, ut ait D. Thomas: dicitur sedens propter suam immobilitatem, & authoritatem: stans pro- D. Th. q.3.a.1. pter suam fortitudinem: sicut eidem attribuitur trina dimensio, ad designandam quantitatem virtualem ipsius; de quibus vide S.Doctorem. Vel audiatur Hieronymus super illa verba, *Qui plantavit aurem non audiet?* Dicit enim, *Iste locus* Ps.93.9. *adversùs eos maximè facit qui dicunt Deum habere membra, qui anthropomorphitæ sunt, &c.* Et posteà, *ego autem dico, quòd Deus totus oculus est, totus manus est, totus pes est. Totus oculus est, quia omnia videt: totus manus est; quia omnia operatur: totus pes est, quia ubique est*. De ipsis quoque tractat post Epiphanium Augustinus in lib. de hæresibus ad Quodvultdeum hær. 50.

ANTHROPOPATHOS: ἀνθρωποπάθως, *anthropopáthos*, latinè accentu in antepenultimâ, cùm penultima brevis sit. Est adverbium græcum quod latinè diceretur *humanâ passione*, seu *secundùm humanam passionem*, & quasi diceret, *humano more*: nempè ab ἄνθρωπος, *ánthropos*, homo, & πάθος, *páthos*, passio. Scriptura dicitur loqui anthropopathos, quando humana membra Deo attribuit, de quibus jam dictum, vel humanas passiones, ut amorem, gaudium, iram, &c. Et quidem quando demptis imperfectionibus remanet in istis affectibus aliqua perfectio eos ab aliis discriminans, tunc formaliter Deo tribuuntur, ut amor, gaudium, & alia similia. Quando verò in illis nulla talis perfectio reperitur; tunc solùm metaphoricè Deo attribuuntur. Ut ira, in quâ, remotâ passione corporali, remanet simplex appetitus vindictæ, qui tamen nec Deo propriè competit: cùm in ipso non detur appetitus doloris vicissim adversario inferendi. Deus namque à nemine patitur, & *ira tristitiam suppo-* D. Th. 1. q. 20.a.1. ad 2. *nit*. Et ideò non competit Deo, nisi metaphoricè, propter eius effectum, qui est punitio à Deo inflicta.

ANTHROPOPHAGUS: ἀνθρωποφάγος, *anthropóphagos*, p. b., hominum comestor, seu vorator. Componitur enim ista dictio à voce *anthropos* supradictâ, & verbo inusitato φάγω, *phégo*, comedo: cuius aoristus secundus ulitatus ἔφαγον, *éphagon*, comedi, & ab hoc φάγος, *phágos*, edax, vorax. Anthropophagiam ex merâ gulâ, aut efferatâ barbarie summum esse piaculum, communis est Doctorum sensus, quod etiam probavit olim Athenagoras Philosophus Christianus, addens carnem humanam in alimentum nostrum converti non posse, eò quòd à vi nutritivâ respuatur. Hoc tamen postremum non facilè crediderim, cùm Barbari in Brasiliâ, & alibi, carnibus humanis frequen-

ter ex ferinâ sævitie vescantur, & eâ nonnunquàm diutiùs alantur. Attamen audiantur eloquentia Athenagoræ verba: *Quòd si istud dictu impium, summumque, & teterrimum piaculum est, &*

De resur. mortuor. *suprà omnes nefarios cibos, & facinora detestandum, hominem humanos artus devorare; deinde si verum est non recipi à membris famelicis, quod contrà naturam est, ac rursus quod non recipitur pro cibo, cum illis corporibus coalescere non posse, quibus ex naturâ cibus non est: fieri non potest ut unquàm humana corpora sui generis corporibus confundantur, quibus præter naturam in cibum obtruduntur*. Licebit tamen carnibus humanis uti causâ medicinæ, vel occasione extremæ famis, ubi alii cibi non adessent. Sed tunc quoque licitum erit ab illis abstinere, & potiùs mortem obire, quàm talis cibi genere vitam conservare. Ità docent cum aliis Lessius, Layman, Sà, & Bonacina. Multi prætereà lictores à quibusdam, sed forsitan non satis benè, excusantur, qui humani sanguinis haustu se animant, ad ferale suum officium magis intrepidè præstandum. Vox anthropophagia penultimam habet brevem, & si in eâ ponatur accentus, ex imitatione Græcorum, usus est tolerandus.

ANTHUSA: ἀνθοῦσα, florens, florida. Est quippè femininum participium præsens verbi ἀνθέω, *anthéo*, floreo. Quo nomine dotata fuit illa nobilis matrona, Magni Chrysostomi mater, quæ verè mirabiliter floruit dum fructum tam suavem, & pretiosum, mundo proferre potuit. Aliarum quoque sanctarum mulierum nomen: quæ variarum virtutum floribus decoræ, eternæ vitæ fructus ediderunt.

ANTHYPOPHORA: ἀνθυποφορά, *anthypophorá*, subiectio, relatio, vel potiùs ad verbum contrasublatio, contrasubductio, exceptio, seu contraobiectiu, & p. b. pronunciatur. Componitur enim ex *andi*, contrà, & verbo ὑποφέρω, *hypophero*, suffero, subduco, obiicio. Unde anthypophora est figura rhetorica à Quintiliano subiectio vocata, cùm tacitè aduersariorum obiectioni occurrimus: & verbum ἀνθυποφέρω, *anthypophèro*, est per sermonis exceptionem obiicio. Figura non infrequens in S. Textu, & multis sacris Scriptoribus, ad obiectiones aduersariorum enervandas, familiaris. Eam observavit D. Bernardus in illis

Io.14.31. Christi verbis, *ut cognoscat mundus, quia diligo patrem*. Poterat enim quis dicere, cur moreris,

Serm. 12. in Cœn. Dom. post med. si peccatum non habes? cùm mors ex peccato tantùm sit consecuta? *Ideò*, ait S. Pater, *facit hic anthypophoram, & respondet huic tacitæ quæstioni*.

ANTIBACCHIUS: ἀντιβακχεῖος, *andibacchios*, p. l. propter dipthongum. Vox formata ab ἀντὶ, *andi*, seu *anti*, contrà, & βακχεῖος, *bacchios*, qui est pedis genus ex tribus syllabis constans, quarum prima brevis, & duæ aliæ longæ, ut *amarent*. Vocatur bacchius, quia eo in sacrorum Bacchi carminibus utebantur. Antibacchius ergò est ipsi contrarius, adeòque constans duabus longis, & unâ brevi, ut *sermone*. Voces istæ in sacris Authoribus possunt occurrere.

ANTIBIBLION: ἀντιβίβλιον, *andibiblion*, contralibellus, seu libellus responsionis ab aliquibus dicitur, à sæpiùs dictâ præpositione *andi*, & *biblon*, volumen, libellus, ut in voce *biblia* dicitur. Vox hæc omni tractatui quo hæreticorum sophismatibus respondetur, omni rei defensioni, adeòque omni apologiæ potest adaptari.

ANTICATEGORIA: ἀντικατηγορία, *andicategoria*, latinè penultima est brevis, etsi accentus græcè in eâ ponatur, quod multi ex consuetudine imitantur. Est recriminatio, seu mutua accusatio, contraria accusatio, ab *andi*, contrà, & verbo κατηγορῶ, *categorò*, accuso. Anticategoriæ sunt duo genera: unum quidem quo litigatores idem sibi crimen invicem intentant; alterum quo aliud, & aliud sibi mutuò conantur imponere. Est utraque una pars Artis rhetoricæ, quæ in confutatione maximè locum habet: & eâ plerumque S. S. Patres utuntur, dum aduersùs suos disputant, & orthodoxæ Fidei calumniatores. Ità breviter ex Augustino innuendum, qui contrà Crescomum Donatistam scribens, eloquenter S. Patris eloquentiam arguentem, ait: *Ac primò illud quod tibi ipse contrarius eloquenter eloquentiam vituperare voluisti, tamquàm esset veritatis inimica, & patrona potiùs falsitatis: ut eo modo me quasi eloquentem cavendum, atque fugiendum ostenderes imperitis*, &c. Anticategoriâ usus aliàs fuerat sanctissimus Pater, quam Cresconius etiam reprehendebat: contrà quem ità scribit Augustinus. *Video enim quàm hoc ineptè tibi obiiciam, quod tu videre noluisti, quando mihi anticategoriam velut ex arte rhetoricâ obiiciendum putasti: quod genus quæstionis, ubi dicitur, non ego feci, sed tu fecisti, etiam in auctoritate propheticâ demonstravi*. l.4.cap.2. côt. Cresc-con. l.3.c.73.

ANTICRESIS: ἀντίχρησις, *andichresis*, latinè propter vocalem longam, penultimâ productâ efferri debet, quamvis hoc non observetur à Græcis. Contrarius usus apud nos dici potest, ab *andi*, contrà, & χρῆσις, *chrêsis*, usus: vel ab *anti* quod etiam *pro* significat, quasi prousus. Nam antichreseos contractus est, cùm pactum initur, ut creditor pignore utatur, v. g. agro, & inde, amdiù fructus colligat, donec debitum ipsi restituatur. Adeòque contrà usum, vel pro usu pecuniæ, aut cuiusque rei solvendæ, usum sibi retinet pignoris. Etsi aliqui Juristæ tale pactum approbent, qui & usuras mediocres concedunt; tamen à Theologis communiter ut usurarium reprobatur. Nam cùm in tali pacto intercedat mutuum implicitum, ratione dilatæ solutionis; si quid ex pignore fructuum accipitur, ex puro mutuo sumitur, adeòque est usura. Nisi tamen justi tituli interveniant: ut si census formetur, aut lucrum cesset, aut damnum emergat, aut periculum incurratur sortis amittendæ. Et certè ipsi Jurisperiti dicunt hoc solum inter antichresim & usuras discrimen esse, quòd pacto constituatur antichresis, & usuræ stipulatione: & quòd antichresis perimatur solâ oblatione sortis, usuræ non item. L. ex prædictis C. de usuris.

ANTICHRISTUS: ἀντίχριστος, *andichristos*, vox formata ex sæpiùs dicto *andi*, contrà, & χριστὸς, *christos*, christus, ac si diceret contrà Christum. I.
Sic vocantur antichristi multi perversi, & hæretici, de quibus S. Joannes: *Hic est Antichristus, qui negat patrem, & filium*. Tales fuerunt Judæi, qui 1.Io.2.22

in

1. Io. 4. 3. in Doitate negant paternitatem, & filiationem: tales Sabelliani qui negant tres personas, & alii. *Omnis spiritus qui solvit Iesum ex Deo non est, & hic est Antichristus*: nempè sunt antichristi omnes illi, qui aliquid pertinens ad illud divinum suppositum, ex duabus naturis compositum, negant. *Et hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit*: ità verò Græcus habet καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἀντιχρίστου ὃ ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται. Quod ad literam sonat: *hic*, nempe spiritus, *est Antichristi*, scilicet servus, vel præcursor, *quem audistis, quoniam venit*, præsentis temporis. *Et nunc in mundo est*, nempè ille spiritus Antichristi prodromus. Sic ergò in Græco illa particula *quem, de quo*, non refertur ad Antichristum, sed ad spiritum, πνεῦμα, *pneuma*, quod græcè est neutrum. Priùs dixerat dilectus à Jesu Apo-
1. Io. 2. 18 stolus: *Novissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt*. Illud *venit* est etiam præsentis temporis, idest certò veniet. Dicitur hora novissima, quia ultima mundi ætas: quamvis admittat latitudinem
Hom. 1. in Euang. & l. 4. cp. 38. satis magnam, immò majorem quàm aliqui ex S. S. Patribus opinabantur. Præsertim S. Gregorius, & alii, suo ævo putabant mundi finem instare. Sed hoc tempus, hora, & momentum, in æternitatis comparatione, est ultimum: quia post ipsum nullum tempus succedet, in quo Antichristi multi, dum tot seductoribus, & hæreticis, Antichristi præcursoribus, abundat. Verus autem Antichristus ex tribu Dan orietur, ut passim asserunt S. S. Patres, & Doctores. Anastasius Sinaita illa Moysis
Deut. 33. 22. verba, *Dan catulus leonis*, Antichristo applicat, multos referens dicentes, *quòd ex quodam pago Leuchusi nascetur Antichristus*.

2. Sed magis quadrant Antichristo, ex communi
Gen. 49. 17. Interpretum consensu, illa verba Jacobi morientis: *Fiat Dan coluber in viâ, cerastes in semitâ, &c.* Multi quidem applicant Sampsoni Israelitarum iudici, ex tribu Dan, qui & vi, & dolis Philistæos oppressit; sed ferè omnes antiqui Patres intelligunt de Antichristo, ex tribu Dan nascituro. De ipso sub variis figuris varia sacer Textus prædicit, præsertim in Libro Danielis, & Apocalypsi. Ejus tem-
2. Thess. 2. 3. pus signat Apostolus: *Nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, &c.*: supple, non veniet dies Domini. Nisi primùm fuerit *discessio*, græcè ἀποστασία, *apostasia*, idest defectio, nempè totalis à Romano imperio, & Ecclesiâ: tuncque clarè comparuerit filius perditio-
3. q. 8. a. 8. c. nis, qui juxtà D. Thomam, *dicetur caput omnium malorum propter malitiæ perfectionem*. Non assumetur autem ejus humanitas à Diabolo per unionem, ut quidam opinati sunt; sed per malitiæ effectum, ut ait idem S. Doctor. Antichristus erit illa bestia, quam vidit Joannes de mari ascenden-
Ap. 13. 1. tem, *habentem capita septem, & cornua decem*. Nempè septem habebit reges sibi famulantes: uti & per decem cornua, decem reges ipsi subiecti intelliguntur, de quibus fusiùs Interpretes. Quod autem per nefariam impudentiam dicunt hæretici Pontificem Romanum esse Antichristum, satis luculenter refellitur, inter cæteros, à Mart. Becano, perspicaciter ostendente nullas ex notis Antichristi, quæ tot tantæque à Scripturâ sacrâ referuntur, summo Pontifici convenire. Et in primis ante ipsum Imperium romanum destruetur. Deinde eodem tempore venient duo testes insignes, stupendorum miraculorum patratores, *Et prophetabunt* Ap. 11. 3.
diebus 1260 amicti saccis. Inter cæteras autem Antichristi notas, quas gigantæâ stultitiâ Novatores Pontifici Romano affigere conantur, una est, ostendere se tamquàm Deum. Sed Pontifex nec ut Deum se ostendit, nec pro tali habetur, aut haberi vult. Quomodò enim est *Ostendens se tamquàm* 2. Thess. 2.
sit Deus, seu ut Græcus habet ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν ὅτι 4.
ἐστὶ θεός, idest, ostendentem seipsum quòd sit Deus, cùm seipsum servum servorum Dei profiteatur, solùmque Christi in terris Vicarius, & Apostoli Petri successor, æstimari velit, & meritò ab Orthodoxis habeatur? Alias notas perperàm ab heterodoxis ipsi inustas taceo; de his enim fusè Bellarm., Becanus, & alii.

ANTICHTON: ἀντίχθων, *andichthon*, Antipodum terra, ab ἀντὶ, *andi*, contrà, & χθὼν, *chthòn*, terra, solum. Ita ergò dicta quia nostræ terræ è diametro in aliâ Orbis parte opposita. Antichthones tamen ipsi Antipodes rectè dicuntur, de quibus suo loco: & vox ista in genitivo & aliis casibus penultimâ brevi erit efferenda.

ANTICIMENON: ἀντικείμενον, *andikimenon*, p. b., contrarium, oppositum, repugnans. Nec propriè ipsam oppositionem significat, ut Magri exponit. Est enim participium præsens verbi ἀντίκειμαι, *andikimæ*, adversor, repugno, sum oppositus, contrarius, &c. Titulus est libri S. Bertarii Casinensis Abbatis, referente eodem Dominico Magri: in quo quæstiones, & controversiæ utriusque Testamenti, quasi juxtà se positæ, & oppositæ, continentur. Sic apud omnes doctos, & scriptores vox ista intelligenda, ut aliquid oppositum, aut repugnans per eam denotetur.

ANTICRISIS: ἀντίκρισις, *andicrisis*, p. b., est responsio, seu apòcrisis. Rectè tamen etiam pro contradictione, vel contradictorio judicio accipitur. Vox enim ab *andi*, contrà, & κρίσις, *crisis*, judicium, formata, atque ab aliquibus Authoribus, etiam sacris usurpata.

ANTIDICOMARIANITÆ: ἀντιδικομαριανῖται, p. l., Mariæ adversarii. Nam ἀντίδικος, *andidicos*, adversarium causæ significat. Ità specialiter dicti aliqui hæretici, asserentes Deiparam virginem non permansisse. Sicut enim Jovinianus asseruit eam in partu virginitatem amisisse; ità Helvidius cum suis sequacibus opinabatur eam post partum virum suum cognovisse. Hanc hæresim ponit Epiphanius Epiph.
ordine 78, dicens, quòd *Antidicomarianitæ ausi* hær. 78.
fuerunt dicere Sanctam Mariam, postquàm Christum genuit, viro copulatam esse. Augustinus hanc Aug. de
hæresim 56 enumerat, de quâ eadem ferè habet hæres.
Isidorus. Nec Helvidii hæresi suffragantur Mat- Isid. Or. l.
thæi verba: *Et non cognoscebat eam donec peperit* 8. c. 5.
filium suum primogenitum. Nam primogenitus Matth. 1.
in Scripturis etiam unigenitus dicitur, ut infrà in 25.
voce *prototocos* annotabitur. Illa verò particula *donec*, & similes, tantùm quod ante factum sit, vel non factum sit denotat; non autem quid posteà secutum fuerit. Uti priùs Evangelista dixerat: *Antequàm convenirent inventa est in utero* V. 18.

I.Comm. in cap. 1. Matth. *habens de Spiritu sancto*. Ubi Hieronymus ait, non sequi quòd posteà convenerint, *sed scriptura quod factum non sit ostendit*.

ANTIDORON: ἀντίδωρον, *andidoron*, latinè propter *omega* penultimâ productâ. Ità remuneratio dicitur ab *andi*, contrà, & δῶρον, *doron*, donum, quasi contradonum. Hinc fit antidoralis, & talis donatio est, quæ fit ob accepta beneficia, nec pro donatione simplice, & purè liberali censetur. Ità ut donatio, quæ aliàs valida non esset, superans 500 solidos, nisi judici insinuetur, aut juramento firmetur, dum est antidoralis, valida reputetur. Similiter in donationibus Regularibus prohibitis, non videntur includi antidorales, ut docet Bona-
De Largit.munerum p. 3. n.2. cina modò non desint licentiæ aliàs debitæ. Etiam antidoron à Græcis vocatur illa pars panis benedicti, cujus alia portio consecrata fuit. Dabatur enim loco Eucharistiæ illis, qui ob indispositionem eam non acceperant: nam *doron* etiam Eucharistia vocata fuit.

ANTIDOSIS: ἀντίδοσις, *andidosis*, p. b., remuneratio, mutua largitio, contradonatio, seu contradatio. Fit enim ab *andi*, pro, contrà, & δόσις, *dosis*, datio, donatio: de quâ dicetur inferiùs. Cum antidoro maximam habet affinitatem: adeòque nihil ad supradicta nobis addendum occurrit.

ANTIDOTUM: ἀντίδοτον, *andidoton*, p. b., ab *andi*, contrà, & verbo δίδωμι, *didomi*, do, quod in tertiâ personâ præt. pass. facit δίδοται, *didotæ*, datus est. Hinc ergò ablato augmento fit *antidoton*, quod ità dictum, quasi contradatum. Talia sunt remedia quæ contra venena exhibentur: quale est inter spiritualia viva fides, dum de credentibus di-
Marci 16. 18. citur, *Si mortiferum quid biberint non eis nocebit*. Quæ tamen tales evidentiores effectus in initio nascentis Ecclesiæ operabatur: quia tunc erat
Hom. 29. in Euang. miraculis nutrienda, ut ait D. Gregorius. Quamvis & nunc spiritualiter hæc sæpiùs accidant, teste
Ib. eodem S. Doctore, ità discurrente: *Dum fideles pestiferas suasiones audiunt, sed tamen ad operationem pravam minimè pertrahuntur, mortiferum quidem est quod bibunt, sed non eis nocebit*. Tale antidotum adhibuit Apostoli sanctitas lethali viperæ morsui: quinimò D. Pauli præsentia in Insulâ Melitensi effecit, ut glebæ illæ efficacia evaserint antidota adversùs talia venena. Ut enim asserit Tirinus, quoslibet sanant morsus venenatos, etiam canum rabidorum, vel plagis impositæ, vel per os sumptæ: sanant febres malignas, dysenteriam, variolas, etiam adversùs toxica vel casu, vel sponte sumpta, quamvis è sublimato promptam opem ferunt. Sæpiùs antidotum spiritualiter accipitur, uti à D. Chrysostomo dicente, quòd contra
In Gen. Hom. 29. mundi calamitates, *conveniens ex Scripturis antidotum accipere liceat*.

ANTIGONUS: ἀντίγονος, *andigonos*, p. b., Lexicon exponit beneficum, sine malitiâ, cujus etymon, tali significato consonans, non adeò facile perscrutari. Attamen ab *andi*, quod etiam *pro*, & *vice*, significat, & à γονεὺς, *goneus*, parens (quasi vice parentum, aut loco parentum sit) non malè deducemus. Talis verè fuit S. Antigonus Martyr, qui etiam ergà persecutores viscera paterna induens, sine malitiâ ergà malefactores beneficus, ne perderet innocentiam, temporalem vitam libens amisit.

ANTIGRAPHUM: ἀντίγραφον, *andigraphon*, p. b., exemplar. Ità dictum quasi contrà scriptum, ab *andi*, contrà, & γράφω, *grapho*, scribo. Exemplar enim est id quod contraponitur, seu obiicitur, ut simile efficiatur. Antigrapha dicta sunt illorum scripta, qoorum curæ pecuniæ principis, à coactoribus collectæ, demandantur, quasi contrascripta. Antigraphe quoque dicitur cōtrascriptio, seu in scriptis cōtradictio, & antilogia: ut cùm Author uno loco cōtradicit ei, quod in alio loco conscripsit. Antigraphus dictus à S. Gregorio literarū pontificiarū abbreviator, cujus muneris est hodie Bullas in pergamenâ exaratas attētiùs inspicere. Antigraphus cū pūcto adinstar, & cū pūcto supra (quasi cōtrascriptus) dicebatur. Est una ex notis prout in voce Lemniscus dicemus: atque ubi in translationibus diversus Orig. l.1.
erat sensus apponebatur. De his videatur Isidorus. c.20.

ANTILEGOMENA: ἀντιλεγόμενα, *andilegomena*, p. b., neutrum est plurale participii præsentis verbi *andilego*, de quo in *antilogia*. Adeòque contradicta significat, à singulari *andilegomenon*, contradictum. Martinius tamen contradicentia interpretatur. Antilegomena in Scripturis ne in minimis quidem admittenda: cùm veritas simplex sit, & una.

ANTILOGIA: ἀντιλογία, *andilogia*, latinè in rigore penultimâ brevi vox ista est efferenda, nisi græcus accentus retineatur, ut plerique solent, nec usus introductus improbandus. Est autem antilogia contradictio, ab ἀντιλέγω, *andilego*, contradico. Nam ἀντὶ, *andi*, contrà, & λέγω, *lego*, dico. De Scripturarum antilogiis agunt Interpretes, ostendendo eas solùm esse apparentes, & optimè inter se conciliari. In harum concordiâ egregiam navarunt operam aliqui S. S. Patres: signanter Augustinus in libris de consensu Evangelistarum.

ANTIMENSIUM: ἀντιμήνσιον, *andimension*, significat id quod locu mensæ ponitur. Vox est semilatina formata ab ἀντὶ, *andi*, prò, vice, loco, contrà, & mensa. Prò petrâ consecrata, seu altari portatili, & prò corporali usurpatur. Nam altare portatile pro altari majori ab Episcopo consecrato inservit, & corporale aliquo modo vices altaris supplet.

ANTIMETABOLE: ἀντιμεταβολὴ, *andimetabole*, p. b., ex adverso mutatio, commutatio. Est etenim figura rethorica verborum, cum duæ sententiæ inter se discrepantes ità efferuntur; ut à priore posterior opposita proficiscatur. Ut si dicatur, non ut edam vivo, sed ut vivam edo. Fit ista vox ab *andi*, contrà, & verbo μεταβάλλω, *metaballo*, muto, à cujus præterito medio fit μεταβολὴ, *metabolé*, mutatio. Ista figura quoque in sanctorum Patrum scriptis tibi occurret, & vox aliquando à sacris Authoribus usurpata.

ANTINOMIA: ἀντινομία, *andinomia*, latinè penultima brevis est, quamvis in eâ græcus accentus ponatur, qui, & apud multos Latinos remansit. Vox est formata ab ἀντὶ, *andi*, seu *anti*, contrà, & νόμος, *nomos*, lex: estque legum contrarietas, quando nempè duæ leges sibi contrariantur. Et quidem si humana divinæ sit contraria; procul du-
bio

bio divina servanda est. Si lex civilis & canonica sibi contradicunt, posterior adimplenda, quæ in multis est meritò prioris correctiva. Si verò duæ leges ecclesiasticæ ab eodem superiore, vel à superioribus ejusdem dignitatis sibi succedentibus, antinomiam patiantur, nisi aliud obstet, ultima, utpotè prioris retractatoria, erit observanda.

ANTINOMUS: *ἀντίνομος*, *audinomos*, p.b., legi contrarius, ab eâdem radice quâ vox præcedens, & omnem legis prævaricatorem, aut omnem legis transgressionem, necnon omnem legem alteri contrariam significare potest. Specialiter tamen hoc titulo Joannis cujuspiam Agricolæ hæretici sectatores fuere famosi: qui inutilem esse divinam legem docuerunt. Sicque cum Anomonianis iidem fuerunt, aut cum ipsis fœdus inierunt, strictamque affinitatem contraxerunt.

Rainald. in Annal. eccl. ann. 1519.

ANTIOCHIA: *ἀντιόχεια*, *audiochia*, latinè penultimâ longâ, etsi Græci ponant accentum in antepenultimâ, ad penultimæ quantitatem non respicientes. Habet enim in penultimâ diphthongum *ει*: si quis tamen eam acutam pronunciaret Græcos imitaretur, & ubi usus esset introductus tolerari deberet. Antiochia est urbs Syriæ famosissima ad Orontem fluvium sita, & aliarum illius regionis Metropolis, à Seleuco Nicanore, qui post Alexandrum M. in Asiâ regnavit, condita, sicque ob Antiochi patris sui memoriam vocata. Quamvis multæ essent urbes hoc nomine donatæ (de quarum numero variant Authores, aliquibus hujus nominis 16 enumerantibus, ab eo Seleuco ità nuncupatas) tamen illa præcipua inter omnes, sine addito, Antiochia vocabatur: cùm aliæ aliquo addito, ut Antiochia Pisidiæ, &c. discriminarentur. Appellata fuit etiam Antiochia à Justiniano Impetatore Theopolis, idest Dei civitas, de quâ suo loco. Prius, ut Joseph asserit, hebraicè dicta Emath, seu Hemath, aut ut in Textu hebraico sæpius legitur, *Chamáth*, & tertia fuit inter Imperii Romani urbes: necnon, utpotè sedes regia, insignioribus fruebatur privilegiis. Ideò impius Jason Pseudopontifex, Oniæ viri sanctissimi, & legitimi Pontificis frater, ut civium suorum gratiam aucuparetur, voluit *eos qui in Ierosolymis erant Antiochenos scribere*. Chamáth autem, ut vult Tirinus, Solem significat: eò quòd ut Sol inter alias civitates præfulgeret. Potest evidentiùs à *chémeth*, idest uter, quod in regimine facit *chamáth*, derivari: quasi uter vini dicta, ob ejus abundantiam, & vinearum fertilitatem. Fuit posteà ista civitas Petri sede nobilitata, quam ibi fixit 22 Februarii, anni post Christi Domini mortem sexti: atque ad 18. Januarii anni 13, nempè per 7 annos, minus uno mense, & diebus quatuor, permansit. Propter assiduam autem Pauli, & Barnabæ prædicationem, tam multi sunt illic ad Fidem conversi, *Ut cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli Christiani*. Quod Baronius anno decimo à Christi morte putat accidisse. Quidam interpretationem hanc voci *Antiochia* tribuunt, *pro vehiculo*, seu *curru*, aut *loco currus*: nempè ab *andi*, pro, loco, vice, &c., & *ὄχος*, *ochos*, vehiculum. Nec immeritò pro sacro vehiculo habenda fuit, dum Apostolorum Principis sedes in hac urbe collocata, tam multos Fideles, apostolico zelo fervens, adinstar currus ignei in cœlum evexit. Cur verò Antiochena sedes Alexandrinæ præposita fuerit, vide infrà in voce *Patriarcha*.

l. 3. belli Iud. c. 1.

2. Mach. 4. 9.

Tir. sup. Amos 6.

חמת *chamáth*.

חמת *chémeth*.

Act. 11. 26.

An. Chr. 10.

ANTIOCHUS: *ἀντίοχος*, *audiochos*, p. b. Magnorum Regum nomen, ut apparet, à verbo *ἀντιοχεῖν*, *andiochéo*, adversor, efformatum: eò quòd inimicis fortiter adversarentur. De aliquibus Antiochis loquitur Scriptura, de nonnullis varia prædicens. Sub Antiocho Sotere, Seleuci Nicanoris filio, famosam illam victoriam Judæi adversùs Galatas obtinuerunt: ubi *sex millia soli peremerunt 120 millia propter auxilium illis datum de cœlo*. De Antiocho Soteris filio, *Theos* agnominato, potest intelligi illa Danielis prædictio: *De principibus ejus*, putà Alexandri Magni, *prævalebit super eum*, nempè suprà Regem Austri, qui fuit Ptolomæus Philadelphus Rex Ægypti. De Antiocho Magno, ejus ex filio nepote, à multis intelliguntur, quæ à versu decimo idem Propheta prædixit: de quo, quamvis apocryphus, liber tertius Machabæorum. De Antiocho verò Epiphane, Antiochi M. filio, tractat uterque liber Machabæorum canonicus, hujus Regis, Illustris cognominati, illustriorem planè tyrannidem in Judæos graphicè depingens: ejus abominanda scelera, & mortem, scelestæ vitæ ad amussim consonam, ob oculos ponens. De Antiocho quoque Eupatore ejus filio agit uterque liber, qui cum Lysiâ occisus est à Demetrii exercitu: qui dixerat, *Nolite mihi ostendere faciem eorum*. De Antiocho, ejusdem ex filio nepote, dicitur regnasse post Demetrium, à Josepho Nicanotem appellatum. Ità quippè narrat sacer Textus: *Post hæc autem reversus est Tryphon, & Antiochus cum eo puer adolescens, & regnavit & imposuit sibi diadema*. Sed post eum regnum invasit Antiochus Sedetes, Demetrii Nicanoris frater, capti ab Arsace Persidis, & Mediæ Rege, & Demetrii Seleuci filius: de quo dicitur, *Et misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti*. Quæ ut omnia de Antiochis meliùs intelligantur, hîc Regum Syriæ post Alexandrum M. series pro parergo tibi exhibetur.

2. Mach. 8. 20.

Dan. 11. 5.

1. Mach. 7. 3.

1. Mach. 11. 54.

1 Seleucus Nicanor.
2 Antiochus Soter ejus filius.
3 Antiochus Theos hujus filius.
4 Seleucus Callinicus prioris filius.
5 Seleucus Ceraunius Callinici filius.
6 Antiochus Magnus Callinici filius alter.
7 Seleucus Philopator hujus filius.
8 Antiochus Epiphaues Philopatoris frater.
9 Antiochus Eupator Epiphanis filius.
10 Demetrius Seleuci Philopatoris filius.
11 Alexander Veles Epiphanis alter filius.
12 Demetrius Nicanor prioris Demetrii filius.
13 Antiochus Alexandri filius.
14 Tryphon hujus Tutor, & occisor.
15 Antiochus Sedetes Demetrii frater.

Alii ad Pompejum, hujus regni extirpatorem, in sacris Scripturis non reperiuntur. Antiochi etymon rectiùs S.S. Martyribus tali nomine illustribus attribuitur, qui terræ potestatibus invictè fuerint adversati, nequicquàm reluctantibus tot adversariis, triumphos cœlestes fuerint assecuti.

ANTIPARASTASIS: *ἀντιπαράστασις*, *andiparástasis*, p. b., contra affirmatio verti potest, ab *andi*, & *παράστασις*, *parástasis*, affirmatio. Ità dicitur modus ille aduersarii argumento respondendi, dum conceditur quidem ipsius assumptum, sed consequentia negatur, & nostræ sententiæ nihil nocere ostenditur: ut docet Damascenus. Sic etenim
In Log. c. 48. ait: *Antiparastasis quæ recipit quidem sermonem ut verum, ostendit autem quod nihil nocet ad propositum*.

ANTIPAS: *ἀντίπας*, *andipas*, latinè cum accentu in antepenultimâ, cùm penultima brevis sit, etsi Græci hoc non observent. Sonat *pro patre*, *loco*, aut *vice patris*, ab *ἀντὶ*, *andi*, pro, loco, vice, & à *πᾶς*, *pas*, diminutivo à *πατὴρ*, *patèr*. Potest etiam latinè reddi *pro omnibus*, vel *contrà omnes*: nam *pas* græcè etiam omnis dicitur. S. An-
Ap. 2. 13. tipas Pergami Episcopus, cuius fidelitas in Apocalypsi laudatur, pro omnibus suis ovibus, contrà cunctos persecutores, pectus innocens opposuit: in bovem æneum candentem injectus, ut plurium saluti consuleret, propriam vitam morti truculentæ alacri animo exposuit.

ANTIPATHIA: *ἀντιπάθεια*, *andipáthia*, latinè penultimâ longâ propter diphthongum, quamvis à Græcis in antepenultimâ collocetur accentus. Ad verbum sonat idem, ac contrapassio: estque naturalis rerum differentia, & repugnantia, quæ ex naturis ad opposita inclinatis originem agnoscit. Talis fertur inter equum & camelum, cuius ille nec aspectum ferre potest, nec odorem. Et ideò, ut refert Pierius, pro stratagemmate, magno camelorum grege usus est Cyrus: cujus odore Crœsi equi consternati, etiam peditatum protrivere. Talis quoque inter leonem & gallum antipathia narratur: item inter elephantem & porcum, ut scribit Alexander in quâdam epistolâ ad Aristotelem suum præceptorem, &c. Atque hæc sufficiant de voce, quæ in omnium ore versatur.

ANTIPELARGESIS: *ἀντιπελάργησις*, *andipelárgesis*, latinè propter vocalem longam penultima producitur, quod à Græcis non observatur. Est retaliatio, mutua beneficii recompensatio: à verbo *ἀντιπελαργέω*, *audipelargéo*, gratiam refero, vicem rependo, præcipuè verò ergà parentes. De cuius verbi origine in vocabulo sequenti agemus. Istâ voce D. Basilius utitur, debetque à se-
Hom. 6. in Hexam. cundâ personâ præteriti passivi ejusdem verbi deduci.

ANTIPELARGIA: *ἀντιπελαργία*, *andipelargía*, latinè penultima est brevis, nisi græcus, ut à multis assolet, retineatur accentus. Sed aliqui cum diphthongo in penultimâ hanc vocem exarant, tuncque penultimâ productâ ab omnibus efferri debet. Vox est eiusdem cum priori significati, ab eodem verbo *audipelargéo*: quod derivatur ab *anti*, contrà, prò, & *πελαργὸς*, *pelargos*, ciconia. Hujus enim tanta est ergà parentes gratitudo, ut eos senes in propriis nidis alat. Hanc pietatem requirebat Apostolus in piis mulieribus viduis, ut di-
1. Tim. 5. 4. scerent *mutuam vicem reddere parentibus*. De ciconiæ naturali pietate agit S. Epiphanius, dicens,
In Physiologo c. 35. *τὸ γὰρ ὄρνεον τοῦτο τὸν πατέρα, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἐν γήρει θαυμασίᾳ γηροβοσκεῖ*, idest, hæc enim avis mirabili pietate, patrem & matrem suam in senectute alit. Ubi Consalus Ponçe subiungit: *Apud Scholiastem Aristophanis notavit Budæus leges quasdam antipelargeus dictas, quibus scilicet cavebatur de alendis in senectute parentibus: denique apud S. S. Patres, communis est pietatis ciconiæ mentio, & allegoria*. Posteà ex Græcis citat Basilium in Hexaem. Hom. 8, & in particulari libello de honore quo afficiendi sunt parentes: ex Latinis Ambros. eodem opere c. 5. Hinc ergò ciconia pietatis est Hierogl. l. 17.
hieroglyphicum, ut doctè Pierius Valerianus: ideòque sculpta in Augusti nummis, cum hac epigraphe, *Pietas Augusti*. Hoc hieroglyphicum priùs expo- l. 2. 55.
suerat Horus Apollo hisce verbis: *Patris studiosum hominem innuentes ciconiam pingunt, hæc enim à parentibus enutrita, nunquàm ab ipsis sejungitur, sed ad extremum usque senium unà permanet, pietatem ipsis, observantiamque rependens*. Antiquissima ideò est lex pelargica, honore nominis istis avibus habito, de parentibus, ut ità dicam, renutricandis. Sed Athenienses eos tantùm filios hu c legi addictos voluerunt, qui vel disciplinis, vel honestis artibus fuissent à parentibus instituti: nihil verò eos parentibus debere, qui tali curâ non fuissent ab eis educati. At hoc christiana perfectio non admittit, cum pietatis obligatio potiùs respiciat connaturale principium producens, quàm gubernans. De cætero Boëthius, ad eruditionem parentum malè filios educantium, narrat de illo filio, qui cruci suffigendus, pro osculo patri dando, ei nasum morsu abstulit, in pessimę educationis opprobriosum monimentum.

ANTIPERISTASIS: *ἀντιπερίστασις*, *andiperístasis*, p. b., circumobsistentia latinè dicenda. Fit enim à verbo *ἀντιπερίστημι*, *audiperístemi*: quod componitur, ex *audi*, contrà, *peri*, circùm, & *ἵστημι*, *hístemi*, sisto, statuo: ità ut antiperistasis latinè verti possit contracircumstantia. Sicque vocatur à Philosophis præsentia unius contrarii respectu alterius, quâ fit, ut dum illud ambit, magis eius virtus intendatur. Sic videlicet operante naturâ, ut ad contrarii præsentiam, vires ad illi reluctandum magis uniantur, & invalescant. Sic hyeme per antiperistasim puteorum aqua calidior apparet, quàm tempore æstivo. Sed nescio quomodò aqua, quæ naturaliter frigus producit, possit in se calorem augere. Potiùs ergò dicatur, quòd ob aëris frigiditatem aliqui spiritus calidiores, per aquam commeantes, faciliùs tum in aquâ remaneant: vel certè quòd aqua subterranea æquè sit frigida tempore hyemali, quàm æstivo; videri autem calidiorem respectivè ad frigus aëris ambientis longè in ęstate calidioris. Vel denique dic ob frigus ambiens globi terreni poros constipari, ne spiritus calidiores possint exhalari: ut & in locis subterraneis hyeme calidioribus contingere à Suarez edocetur.

ANTIPETASMA: *ἀντιπέτασμα*, *andipétasma*, contravelum dici potest. Componitur enim ex *audi*, contrà, & *πέτασμα*, *pétasma*, velum: quod fit à verbo *πετάννυμι*, *petánnymi*, expando. Nempè formatur ab eius primâ personâ præteriti passivi, etsi minùs alio usitati, *πεπέτασμαι*, *pepétasmai*, & hinc ablato augmento syllabico *pétasma*

nis oritur immediatè. Antipetasma dicitur illud velum, seu ornamentum, quod contrà altare obtenditur, & antipendium latinè vocari posset.

ANTIPHARMACUM: ἀντιφάρμακον, *andiphármacon*, p. b., est resistens venenis antidotum. Fit enim ab *andi* contrà, & *phármacon*, quod etiam venenum significat, ut suo loco dicetur. Antipharmacum quoque pro quolibet amuleto ponitur, & ad spiritualia trahitur, quæ contrà dęmonis venena maximè lethalia, & omni deleteriâ qualitate pestifera, cęlesti virtute sunt insignita.

ANTIPHASIS: ἀντίφασις, *andiphasis*, p.b., vox est composita ab *andi*, contrà & φάσις, *phásis*, dictio, affirmatio, sententia. Adeòque antiphasis est contraria dictio, ant sententia, & figuram, quæ sæpiùs antiphrasis dicitur, significat, atque pro ipsâ antilogiâ poni potest. Ità dictionem hanc, eiusque originem intelliges, sicubi in sacris Authoribus occurret,

ANTIPHATUM: ἀντίφατον, *andiphaton*, p. b., contradictum, contradictorium, responsivum. Fit enim à verbo ἀντίφημι, *andiphemi*, contradico, reluctor: nempè à tertiâ personâ eius præteriti passivi, sicut antiphasis à secundâ. Secunda quippe persona esse debet ἀντιπέφασαι, *andipéphasæ*, & tertia ἀντιπέφαται, *andipéphatæ*, & ex his ablato augmento syllabico, *antiphasis*, & *antiphaton* proximè emanant. Antiphatum accipitur etiam pro donatione sponsi, sponsæ factâ intuitu violationis: fortè quòd dos primùm à sponsâ promittatur, & sponsus è contrà, de antiphato, seu contradote respondeat, quæ & gręcè quoque vocatur antipherna. Nec enim antenuptialem significat, sed contradotem, ut suo loco exponetur. Vel quia φάτις, *phátis* (non φατὸς, *phatòs*) famam significat, & detur antiphatum pro famâ honestatis. Aliàs malè ab *antipherna*, aut à verbo *antiphonò*, à Carolo Magri deducitur, & ab aliquibus perperàm exaratur antiphatum pro lucro dotali.

ANTIPHERNA: ἀντιφερνά, *andipherná*, contrados, ab ἀντὶ, *andi*, contrà, & φερνὴ, *pherné*, dos. Hæc autem ità dicta fuit à verbo φέρω, *phéro*, porto: eò quòd ad onera matrimonii sustentanda ab uxore feratur. Vox ista *contrados* est semigręca, nam *dos* à Gręcis originem agnoscit, & cum ω, *oméga* scribitur: unde in genit. *contradotis* penultimâ longâ. Jurisconsulti vocant antiphernam, quod vicissim à marito dotis loco tribuitur: & marito sine liberis mortuo, redditur uxori dos, & antipherna, quæ ab ipso promissa fuit.

ANTIPHILUS: ἀντίφιλος, *andiphilos*, p. b., redamans, à verbo ἀντιφιλέω, *andiphiléo*, redamo. Componitur hoc verbum à toties dictâ præpositione *andi*, contrà, pro, &c. & φιλέω, philéo, amo. Unde *andiphiléo* etiam contraamo latinè verti potest, cuius tertia persona præt. pass. ἀντιπεφίληται, *andipephílesæ*, & hinc ablato augmento, ἀντιφίλησις, *andiphilesis*, latinè antiphilèsis, p. l., mutua dilectio, amor reciprocus vocari potest. Quantùm deceat omnes Christianos ergà Deum maximè antiphilos esse, ex priore ergà nos eius amore à S. Joanne deducitur. Omnes enim adhor-
1.Io.4.19 tatur dicens: *Nos ergò diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.*

ANTIPHONA: ἀντιφώνη, *andiphóne*, etiam latinè propter oméga penultimâ longâ efferri deberet, Usus tamen jam nimiùm invaluit, ut in antepenultimâ collocetur accentus. Fit ista dictio ab *andi*, contrà, & φωνὴ, *phoné*, vox, sonus, quasi contravox, & antiphonus, contrariæ vocis, aut soni, verti debet à latinis. Ideò in Ecclesiâ vocantur antiphonæ, eò quòd contrariis, vel alternis vocibus cantentur; imitatione desumptâ ab illis Seraphinis, qui toti in Dei Optimi Maximi laudem, *clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus,* Is.6.3.
Sanctus. Hoc ergò Seraphicum trisagium, antiphonicè decantatum, mori ecclesiastico, alternis vocibus in choro canendi, normam dedit. De antiphonâ sic habet Isidorus: *Ex gręco interpreta-* Orig.l.6.
tur vox reciproca, duobus scilicet choris alterna- c.18.
tim canentibus ordine commutato. Antiphona itaque dici posset modus ille alternatim etiam Psalmos canendi: qui in Ecclesiâ gręcâ à S. Ignatio M. exordium sumpsit, & in latinâ à S. Ambrosio, ut narrat Sigebertus. *Ambrosius Episcopus ri-* In Chron.
tum canendi antiphonas in Ecclesiâ primus ad La- prop.12.
tinos transtulit à Gręcis, apud quos hic ritus jam inoleverat, ex instituto S. Ignatii Antiocheni Episcopi. Nam, ut refert Valaf., Ignatius qui Antiochenam tertius rexit Ecclesiam, ex visione Angelorum antiphonas Sanctissimæ Triadi dicentium, modum hunc canendi in suâ Ecclesiâ introduxit. Ab istâ voce fit ἀντιφωνίτης, *andiphonítes*, antiphoneta latinè p. l., responsor ab aliquibus appellatus. Nam verbum ἀντιφωνέω, *andiphonéo*, est contradico, & respondeo V. Got. ad Nov. 4. c. 2. Verb. mandatoribus, & responsoribus.

ANTIPHRASIS: ἀντίφρασις, *andiphrasis*, p. b., contralocutio latinè dicenda. Est enim ab *andi*, contrà, & φράσις, *phrásis*, locutio, genus orationis, quam Quintilianus elocutionem vertit: nempè à verbo φράζω, *phrázo*, dico, eloquor. Ità ut antiphrasis sit quasi contralocutio, adeòque per contrarium intelligenda: ut *Parcæ*, eò quòd nemini parcant. Sic per antiphrasim in Scripturâ ponitur *sanctificari*, pro *pollui*: hincque explicatur
ille versus perobscurus, *Non seres vineam tuam* Deut.22.9
altero semine, ne & sementis quam sevisti, & quæ nascuntur ex vineâ pariter sanctificentur. Textus hebręus habet *tikdásc*, sanctificetur, aut immundum sit: cùm radix *kadásc*, significet *fuit sanctificatus*, & è contrario *fuit immundus*, teste Pagnino. Unde, ut observat Emm. Sà, Chaldæus legit, *ne polluantur.* Hebręo consonant 70: ἵνα μὴ ἁγιασθῇ, hína mé agiasthé, *ut ne sanctificetur fructus & semen, quod seminaveris cum fructu vineæ.* Potest etiam secundùm priorem radicis significationem exponi, q. d. *ne pereant*, dum unum in germinatione alterum impedit, sicque utrumque inutile redditur, & ab utroque, tamquàm à re Deo sacratâ abstinetur. Hinc etiam antiphrasticè sacrum, & sanctum aliquando pro re detestandâ, & perditâ. Sic benedicere per antiphrasim pro ma-
ledicere sumitur: ut in istis Jobi verbis, *Ne fortè* Iob.1.5.
peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Et ità Septuaginta gręcè legunt. Idem
dici potest de stultis ipsius uxoris verbis, *Benedic* Iob.2.9.
Deo, & morere: intendendo potiùs, ut in blasphe-

תִּקְדַּשׁ *tikdásc.* קָדַשׁ *kadásc.*

phemiam prorumperet, ſicque Deus ipſum interimeret, & dolor finiretur. Utrobique Textus hebraicus utitur verbo *berâch*, benedixit, & per euphemiam, aut antiphraſim, maledixit, nempè in conjugatione *pihel*, nam in *Kal* non eſt uſitatum. Hîc 70 legunt: *Sed dic quoddam verbum contrà Deum* (τὶ ῥῆμα πρὸς θεόν, *ti rhêma pros theòn*, quoddam verbum in Deum) *& morere*. Antiphraſeos ab ironiâ diſcrimen in dictione *ironia* evidenter exponetur.

בָּרַךְ *berâch*.

ANTIPHRYGIUM: ἀντιφρύγιον, *andiphrygion*, Innocentius tertius ità mitram appellavit, quæ aliàs phrygium vocatur. Vox eſt formata ab *andi*, vice, pro, loco, quaſi diceret loco phrygii, ſeu mitræ: vel *andi*, contrà, quòd ex utràque parte opere phrygio decoraretur. Infrà vox *Phrygia* videatur.

ANTIPODES: ἀντίποδες, *andipodes*, p. b., à ſingulari ἀντίπους, *andipus*. Fit ab *andi*, contrà, & πούς, *pus*, pes, quaſi contrà pedes. Sunt enim Antipodes illi qui nobis aduerſa urgent veſtigia, ex oppoſitâ nempè Orbis parte: de quibus Tullius, *E contrariâ parte terræ, qui aduerſis veſtigiis ſtent contrà noſtra veſtigia, quos antipodas vocatis*. Sed de iſtis nihil certi Ciceronis tempore habebatur. Immò & Magnus Auguſtinus illam opinionem, dari Antipodes aſſerentem, explodit. Ait enim, *Quòd verò & antipodas eſſe fabulantur, ideſt homines à contrariâ parte terræ, ubi ſol oritur, quando occidit nobis, aduerſa pedibus noſtris calcare veſtigia, nullâ ratione credendum eſt*. Ubi Ludovicus Vives eum excuſans, ait, Videbat homo acutiſſimus, ſi concederetur nulli aditum eorum qui hanc incolimus borealem faſciam temperatam, ad auſtrales illos patere, ut Cicero jam, magnique authores præindicarant, ſequi neceſſariò illos de genere Adæ non eſſe, maluit illud negare, quàm argumento premi tam moleſto. Ità ille. Attamen poſt detectum à Chriſtophoro Columbo, tempore Ferdinandi quinti Caſtiliæ Regis, novum Orbem, in notitiam noſtram devenerunt Antipodes. Verè illi Orbi Chriſtophorus fuit, qui illis incolis Chriſtum intulit: & adinſtar ſacræ columbæ, divinæ pacis olivam, illi mundo, bello infernali proſtrato, & perdito, manifeſtavit. Revelato Chriſtianis à Columbo Orbe incognito, facilius aliis fuit ad ipſos Antipodas pervenire, qui è diametro terræ nobis oppoſiti, noſtris aduerſa figunt veſtigia. Nec ideò ullum periculum ſubeunt in cœlum decidendi, ut quidam imperiti ſibi perſuadent. Surſùm enim, & deorſùm, habito reſpectu ad Univerſi centrum dicitur: quod ipſi vicinius eſt, reſpectu remotioris deorſùm eſt. Aſcendere verò aliud non eſt, quàm à mundi centro elongari, & deſcendere ipſi appropinquare. Si ergò Antipodes versùs cœlum ferrentur, à centro magis elongarentur, adeòque aſcenderent ſicut & nos, dum versùs cœlum in noſtro climate ferimur. Adeòque reſpectu ipſorum non ſumus ſuprà, nec infrà, ſed omnes globi terraquei circumaccolæ, ſine ullo inferioritatis, aut ſuperioritatis falsâ apprehenſione, prorsùs habendi. Cùm hæc ævo noſtro negari cum Auguſtino non poſſint; dicendum Antipodes ex illis originem trahere, qui priſcis temporibus in illas terras vi tempeſtatum, aut navigatione delati ſunt, cùm & per Ophir à multis intelligatur in Scripturis Peruana regio. Aut certè aliqua maria nunc conjuncta antiquitùs diviſa, ſicque omnibus pervia fuiſſe, erit aſſerendum.

Cic. 4. Acad.

De Civit. Dei l.16.c.9.

ANTIPOLIS: ἀντίπολις, *andipolis*, p. b., contracivitas, vicecivitas verti poſſet à Latinis. Antipolis Romæ regio tranſtiberina dicta fuit, & Tranſtiberini Antipolitani fuere nuncupati. Nempè ab ἀντί, *andi*, contrà, è regione, vice, &c. & πόλις, *pòlis*, civitas: eò quòd illa regio, contrà, ſeu è regione Urbis diſtendatur, & propter incolarum multitudinem, ædificiorum magnificentiam, pomœriorum ſuorum dilatationem, vice civitatis, & quaſi altera Roma ſit habenda. Ex his hauries, quid per Antipolim in aliquibus etiam ſacris Aothoribus intelligatur.

ANTIPOPHORA: ἀντιπροφορά, *andipophorà*, p. b., anthypophora, de quâ ſuprà, dici debet. Aliqui tamen ità ſcribunt, & ſic etiam exaratur in Lexico. Quomodocumque dicatur ab eâdem radice quâ anthypophora deducenda eſt, & eâdem ſignificatione donanda. Eſt enim oppoſitio, objectio, ſeu ad verbum contrafublatio: & à latinis Oratoribus ſubjectio, figura nempè ſententiarum in quâ ipſimet noſtræ reſpondemus interrogationi. Hæc figura, uti aliæ, in Scripturis occurrit: ut dum Jeſus de ſceleſtis agricolis, filii Domini ſui homicidis, ait, *Quid ergò faciet illis Dominus vineæ? veniet, & perdet colonos iſtos, & dabit vineam aliis*. Sed hæc figura paulò aliter in anthypophora explicata fuit: ni dicatur quod utràque noſtræ, aut aduerſariorum objectioni, aut interrogationi reſpondeatur.

ANTIPTOSIS: ἀντίπτωσις, *andiptoſis*, latinè propter *omega* penultima eſt longa, etſi græcè accentus collocetur in antepenultimâ. Contracaſus idiomate latino dici poſſet. Eſt enim figura dum caſus pro caſu ponitur, ità dicta ab *andi*, pro, contrà, & πτῶσις, *ptôſis*, caſus, ſcilicet à ſecundâ perſonâ præt. paſs. verbi πίπτω, *pipto*, cado. Hæc enim eſt πέπτωσαι, *péptoſæ*, & hinc ablato augmento ſyllabico, prout fit in verbalibus, *ptôſis* efformanda. Variæ antiptoſes in S. Textu reperiuntur: ideò fortè quòd Hagiographi linguæ hebraicæ aſſuefacti, quæ caſus non habet, aliquando hebraizarent. Sic D. Paulus, dum ait, *Sive pro Tito, qui eſt ſocius meus, & in vos adiutor, ſive fratres noſtri apoſtoli Eccleſiarum*, cùm debuiſſet dicere, *fratribus noſtris*. Ità quoque ad Epheſios ſcribens, *Secundùm principem poteſtatis aëris hujus, ſpiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ*: loco dicendi *ſpiritum*, ut ad *principem* referatur. Antiptoſim etiam obſervavit D. Bern. in illis Chriſti verbis, *Sermonem quem audiſtis non eſt meus*, dicens ſic eſſe dicendum, & exponendum: *Sermo quem audiſtis non eſt meus. Et eſt ibi quædam figura, quæ dicitur antiptoſis, quando caſus ponitur pro caſu*.

1. Cor. 8. 23.

Eph. 2. 2.

Serm. 9. in Cœna Dñi fin.

ANTIRRHETICUM: ἀντιρρητικόν, *andirrheticòn*, p. b., altercatorium, ſeu opus controverſiale. Nam ἀντίρρησις, *andirrheſis*, ſignificat altercationem, & controverſiam, ab *andi*, contrà, & ῥῆσις, *rhéſis*, dictio, locutio: ſed apud Latinos antirrheſis penultimâ longâ deberet efferri.

ri. Antirthetica itaque dici possunt illa opera, in quibus controversiæ contrà hæreticos agitantur. S. Ephrem opusculum suum quoddam vocavit antirrheticum. Est quippe controversia de virginitate, & continentiâ: atque inter ejus opuscula 89 de variis virtutibus, & vitiis habetur.

ANTISIGMA: ἀντίσιγμα, *andisigma*, est contra sigma, seu nota sigmati opposita, ab *andi*, contrà, & σίγμα, *sigma*, literâ græcâ, s latino respondente. Formatur autem aliquando hoc modo C: & antisigma est sigma inversum Ɔ, atque una è notis sententiarum. Olim in S. Textu, ad eos versus, quorum ordo permutandus erat, annectebatur. Sed antisigma cum puncto in medio, ubi in eodem versu duplices sensus sunt, & qui potiùs eligendus esset, ambigebatur. Hæ notæ inter illiteratas recensæ. V. Lemniscus. Ibid. Orig. l. 1. c. 20.

ANTISOPHISTES: ἀντισοφιστής, *andisophistès*, latinè quoque antisophista dictus, sophistæ contrarius, qui contra sophismata decertat. Vox formata ex *andi* contrà, & σοφιστής, *sophistès*, adeòque, ut vox sophista, in bonam, & malam partem sumi potest. Si sophista, pro sapiente ponatur; antisophistæ sunt omnes veræ sapientiæ osores. Si verò pro fallace accipiatur; antisophistæ sunt omnes sapientes Orthodoxi, qui heterodoxorum fallacias detegunt, sophismata profligant.

ANTISPIRITUS: vox semigræca, nam integra græcè antipneuma diceretur. Sed ità à D. Cypriano pro dæmone, qui pro carne, & mundo militat adversus spiritum, usurpata. Fit ergò ab *andi*, contrà, quasi contraspiritus, seu contrarius spiritus afferatur. De jejunio & tentat. Christi.

ANTISTRATEGUS: ἀντιστρατηγός, *andistrategòs*, latinè propter vocalem longam penultimâ producta. Ita dictus proprætor, oppositus dux exercitus, hostium dux: ab *andi* contrà, & *strategòs*, dux, prætor. Si S. Michael Archangelus optimè archistrategus dicitur, meritò Lucifer Archidæmon antistrategus appellandus.

ANTISROPHE: ἀντιστροφή, *andistrophè*, p. b. reversio, conversio à Latinis dicitur illa verborum figura, cùm in eodem verbo sæpiùs terminatur oratio. Derivatur à verbo ἀντιστρέφω, *andistrépho*, converto: quod componitur ex ἀντί, *andi*, in compositione aliquando paritatem significante, & verbo στρέφω, *strépho*, verto. Vocatur quoque ista figura epistrophe, quam facilè in sacris Scriptoribus observabis. Antistrophe præterea dicitur genus quoddam carminis flexuosi: aut etiam illi versus qui strophæ subnectuntur, & ipsi respondent. Nam, ut ait Tertulliani Interpres, Lyrici à lævâ in dextram obvertebantur in antistrophâ, à dextrâ verò in lævam in strophâ.

ANTISTROPHUS: ἀντίστροφος, *andistrophos*, p. b., similis, concors, reciprocus, oppositus, conversus, &c. Fit ab eâdem origine quâ vox præcedens, scilicet à præterito medio verbi *andistrépho*. Hinc antistropha, argumenta reciproca apud Gellium: quùm argumentum propositum referri contrà, convertique in eum potest, à quo dictum est. Hoc sæpiùs in Polemicis contrà hæreticos apud S. S. Patres, observari potest. l. 5. c. 10.

ANTITACTI: ἀντίτακτοι, *andidacti*, idest adversarii, contrapositi, seu contraordinati, à verbo ἀντιτάσσομαι, *anditattoma* repugno, opponor tibi. Ab ejus enim personâ tertiâ, præt. pass. quæ est ἀντιτέτακται, *anditétacte*, ablato augmento syllabico fit ἀντίτακτος, *anditactos*, adversarius. Hoc verbum ulteriùs componitur ex *andi*, contrà, & τάττω, *tatto*, ordino, colloco. De hæreticis Antitactis, seu adversariis agit Theodoretus, in suo fabularum hæreticarum compendio, ità nuncupatis, eò quòd se Deo opponerent, ejusdemque præceptis adversarentur. Horum rationem non minùs ineptam, quàm impiam *Spectatum admissi, risum teneatis amici*. Fabulabantur siquidem isti nebulones, ultrà hunc Deum Legislatorem, se habere Patrem magnum, ignotum Deum, eumque esse bonum, & Deum Creatorem; sed alium quempiam, zizania seminasse, qui in nos omnes, ut ipsi dicunt, mala iniecit, ut qui optimo nostro Patri restiterit. Quamobrem nos quoque illi resistimus, ejus legibus, ut de Patre ultionem sumamus, adversantes, & quoniam ipse dixit non adulteraberis, nos, inquiunt, adulteremur. Ità Theodoretus. l. 1. Horatius in art poetica.

ANTITHESIS: ἀντίθεσις, *andithesis*, p. b., contrapositio latinè dicitur, ab *andi*, contrà, & θέσις *thèsis*, positio. Est figura rhetorica, in quâ contraria contrariis respondent, quæ contentio à Quintiliano vocatur; & inde contraposita dicuntur antitheta. Ab ipso verbo ἀντιτίθημι, *andititthemi*, contrapono voces istæ trahi possunt: & *antithesis* quidem à secundâ personâ præt. pass., & *antitheta*, etiam p. b., à tertiâ eruatur. Est autem antithesis unus ex vivacioribus oratoriæ artis coloribus: ut testatur Augustinus, *Antitheta quæ appellantur in ornamentis elocutionis, sunt decentissima, quæ latinè appellantur opposita, vel quod expressius dicitur, contraposita*. Quod ideò evenit, quia contraria joxta se posita magis elucescunt, gratâ varietate auribus adblandiuntur, & intellectum pascunt. His quoqoe figuris, ut aliis, sacer Textus inspersus est, ut & gratiùs in hominum mentes influat doctrina cœlestis. Pulcherrima est illa Pauli antithesis, quâ suavi obiurgatione Corinthios increpat, incipiens, *Nos stulti propter Christum*: & posteà, *maledicimur, & benedicimus*, &c. Sed si adeò suaviter verborum antithesis auditum delectat, pulchra quoque rerum contrapositio oculis gratior accidit, & mentem in ipsâ contrarietate pacificâ fovet voluptate. Ideòque supremus Universi Artifex, ipsum debitâ donans perfectione, sub quolibet genere diversas species oppositas constituit, ut inter extrema adeò diversa, Mundus discordanti concordiâ insignitus, lucidiorem pulchritudinem sortiretur. Quod à Sapiente observatum, etiam literis ab ipso exaratum: *Omnia duplicia, unum contrà unum, & non fecit quidquam deesse*. Ex istâ observatione docti Theologi, etiam ad inferendam Angelorum existentiam, sumunt argumentum, ut sub genere intellectivi debita quoque observetur antithesis. Sic ut inter duo extrema, supremum, & infimum intellectualium, unum vilitatis ex nihilo, in suâ compositione ad interitum tendentis, originem referat; aliud, per sui immortalitatem Authoris supremi præstantiam confirmet: inter hominem nempè compositum ex animâ, & corpore, De Civ. Dei l. 11. c. 18. 1. Cor. 4. 10. Eccl. 42. 25.

& Angelum divinioribus spiritualitatis fulgoribus illustratum. Omnia quippè illa duplicia magis differentiarum binario sub genere constituto congruunt, quàm singulis individuorum binariis, sub speciebus infimis collocatis. Quod accuratè à Francisco Valesio fuit observatum. Sed de rerum antithesi juvat Augustini eloquentiam audire: *Sicut ergò*, inquit, *ista contraria contrariis opposita sermonis pulchritudinem reddunt; ità quàdam non verborum, sed rerum eloquentià, contrariorum oppositione sæculi pulchritudo componitur. Apertissimè positum est hoc in libro Ecclesiastici hoc modo: contrà malum bonum est, & contrà mortem vita. Sic & contrà virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi, bina & bina, unum contrà unum.* Ità quoque annotari potest Deum peccata permittere; ut luculentiùs virtutes resplendeant: persecutionem inimicorum; ut candidiùs innocentia refulgeat: tyrannorum crudelitatem; ut Martyrum constantia excellentiùs eniteat. Talem quoque contrapositionem in præmiis, & suppliciis referendis; inter electos à dextris positos, & reprobos à sinistris: inter salvationis, & damnationis motiva: & utramque utrisque sententiam respondentem, inviolabiliter observabit.

Sacræ Philos. c.75.

Loco cit.

Eccl. 33. 15.

ANTITHEUS: ἀντίθεος, *anditheos*, p. b.. Si *andi* sumatur pro *vice*, *loco*, &c.; semideum, eximium, Deo æquiparandum significat: si verò pro *contrà* accipiatur; Deo contrarium sonat. Hocque sensu ἀντίθεια, *andithia*, latinè propter diphtongum penultimâ longâ, antithía, pro ergà Deum contrarietate sumpsit Theophylactus. Hæc est illa peccatorum, ac maximè impiorum Atheorum antithía, & in suum Creatorem pervicacia, ab *andi*, contrà, & θεὸς, *theós*, Deus, ità nuncupata.

In c. 18. Lucæ.

ANTITYPUM: ἀντίτυπον, *anditypon*, p. b., exemplar similis formæ, vel contrarium, quasi contranota. Nam *andi*, ut jam sæpiùs expositum est, *pro*, & *contrà* significat. Priore significatione est quod verum typum imitatur, quasi pro typo, seu loco typi. Typus autem est figura, forma, umbra, ac symbolum veritatis. Ità priore significatione antitypum aliquando sumitur pro ipso typo, seu figurâ; nonnunquàm, immò sæpiùs pro ipso figurato, quod loco typi, seu figuræ, exhibetur. Antitypum pro ipsâ figurâ, quæ est quoddam exemplar rei figuratæ, accepit Apostolus, dum exemplaria verorum vocavit Sancta veteris Testamenti, quæ in græco Textu dicuntur ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, *anditypa tòn alethinòn*, seu verorum. Ità quippe D. Paulus ait, *Non enim in manufacta Sancta Iesus introivit exemplaria verorum* (nam Sancta Sanctorum in templo salomonico erant figuræ veri Sanctuarii cælestis) *sed in ipsum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis*. Sæpiùs accipitur antitypum pro ipsa re figuratâ, quæ suo typo, seu figuræ respondet. Sic cùm agnus paschalis sit Christi typus; Christus optimè asseritur antitypum agni paschalis. Ità Eucharistia per manna figurata ipsius est antitypum. Quo sensu docet S. Petrus arcam Noë Baptismi typum, & Baptismum arcæ antitypum fuisse. Dicit enim, *quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma*: græcè legitur, *cui antitypum nunc, & vos salvat baptisma*, ostendens Baptismum ipsi arcæ esse similis formæ, seu antitypum. Quia instar arcæ, ab universali peccati cataclysmo nos salvat. Et ista quidem figurata, etiam antitypa posteriore significatione dici possūt, quasi contratypa, seu ipsi figuræ contraposita. A Patribus græcis Eucharistia antitypum dicitur, non solùm ob dictam rationem, sed quia est etiam typus, & figura cælestis convivii, aut etiam sacrificii Christi cruenti. Aliqui addunt antitypum idem aliquando significare quàm *isotypum*, seu *typus æqualis*: eò quòd *andi* nonnunquàm in compositione æqualitatem designet.

Heb. 9. 24.

ANTONOMASIA: ἀντονομασία, *andonomasia*, latinè in rigore, quia penultima brevis, in antepenultimâ ponendus est accentus, quamvis græcus retineatur à multis. Apud Latinos est pronominatio ità dicta græcè ab *andi*, pro, & ὄνομα, *ònoma*, nomen, eò quòd ponatur loco nominis. Est enim antonomasia tropus rhetoricus, in quo nomen, quod multis commune est, uni propter excellentiam tamquàm proprium adaptatur. Multa nomina sunt in Scripturâ sacrâ antonomasticè loco nominis posita. Quale est *bonum* apud Isaiam: *Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitud.ne anima vestra*. Quod ab Hugone Cardinali, & aliis Eucharistiæ appropriatur. Ait enim ille, *Panis eucharisticus antonomasticè dicitur bonus*. Quid mirum? cùm sit omnis bonitatis fons, & origo. Pariter apud Theologos satis frequens antonomasia. Audiatur præ cæteris Magister Angelicus: *Id quod communiter*, inquit, *multis convenit antonomasticè attribuitur ei, cui per excellentiam convenit: sicut nomen fortitudinis vendicat sibi illa virtus, quæ circà difficillima firmitatem animi servat: & temperantiæ nomen vendicat sibi illa virtus, quæ temperat maximas delectationes*. Fortitudo enim firmat animum circà ultimum terribilium, nempè mortem: temperantia delectationes gustus, & tactus magnâ cum laude moderatur.

Is. 55. 2.

Hic.

2. 2. q. 186. a. 1. c.

ANYPOSTATON: ἀνυπόστατον, p. b., idest non subsistens. Nempè ab α, *alpha*, privativo, & ὑπόστασις, *hypostasis*, subsistentia: unde anypostaton est quòd non subsistit. Quia verò subsistere aliquando latiùs sumitur, pro existere; ideò nonnunquàm anypostaton de non ente dicitur, seu de eo quod existentiam non habet: & aliquando pro eo quod in se existentiam non habet, sed in alio. Hoc sensu significat accidens, quod plerumque à D. Thomâ dicitur entis ens: & ab aliis ens in alio nuncupatur. Et ità docet Damascenus, quòd *anypostaton dupliciter sumitur: dicitur enim anypostaton & quod nusquàm nequaquàm ens. Dicitur rursùs anypostaton accidens, quia accidens non habet propriam existentiam, sed in substantiâ subsistit*. Si in hac voce retineatur aspiratio, tunc exaretur *anhypostaton*. Sed cùm in compositione voces aspiratæ, seu spiritu aspero notatæ, eum græcè deperdere soleant; ideò rectè auypostaton dicitur, interposito videlicet ν, *ny*, euphoniæ causâ.

In Log. c. 10.

AORASIA: ἀορασία, *aorasia*, latinè cum accentu in antepenultimâ, nisi græcus observetur accentus. Est nonvidentia, seu cæcitas, ab α, *alpha*, privativo, & ὁράω, *horáo*, video: quod in secundâ per-

personâ præt. pass. facit ὤραμαι, *borasai*, à quâ ablato augmento fit ὅραμα, *borasis*, visio. Sic ergò cum dicto *alpha* fit aorasia, quasi visionis carentia, quâ nefarios, & nefandos Sodomæ cives Angeli percusserunt. Ità græcus Textus habet, etsi Latinus vertat, *percusserunt cæcitate*, & alii cum D. Thomâ, ut suprà diximus, vocant acrisiam. Aorasia tamen non est absoluta cæcitas, sed potiùs, juxtà nominis etymologiam ipsam, est non videntia, quâ quis aliqua objecta non videt, licet alia cernat. Textus hebraicus pro *cæcitate*, legit *bassanverim*, idest *in obscuritatibus oculorum*. Nam *sanvér* est obscuritas oculi, quæ & pro cordis & oculorum obtenebratione usurpatur, necnon pro cæcitate, & plagâ cæcitatis. Tali obscuritate erant percussi Sodomitæ, ut videntes nescirent quid viderent, & *ut ostium invenire non possent*. Simile quid dicendum de Regis Syriæ militibus, ad capiendum Elisæum missis, quos tali cæcitate, seu aorasiâ percussos Samariam, quæ israelitici Regis erat regia, introduxit.

Gen. 19. 11. בסנורים *bassanverim*. סנור *sanvér*.

AORISTUS: ἀόριστος, *aoristos*, indefinitus, ab α, *alpha*, privativo, & ὁρίζω, *borizo*, definio. Tempus est in Græcorum verbis, & in masculino dicitur, quia talis generis est *chrónos*, idest tempus. Isti ultrà præteritum etiam habent aoristos, qui ideò indefiniti secundùm aliquos vocantur; quia præteritum apud illos significet rem nuper transactam; sed aoristus dubium relinquat an nuper, an olim factum sit. Alii tamen dicunt ideò vocari Aoristum, quia sæpè etiam pro præsenti, & futuro ponatur. Sed verus aoristus est hora mortis, nobis adeò incerta, & indefinita.

AORNUS: ἄορνος, *aornos*, sine avibus (ab α, *alpha*, privativo, & ὄρνις, *ornis*, avis) latinè reddi potest. Lacus in Campania Avernus dictus, quòd, ob graveolentiam, avibus intolerabilis existat: ubi & ad Tartarum aditum esse Poëtæ fingebant. Hinc & à Christianis Avernus pro inferno nonnunquàm dicitur, cujus vitiorum os putidum Angelis, & animabus justis, quæ innocentiæ, & pœnitentiæ alis in cœlum feruntur, est intolerabile.

APATHIA: ἀπάθεια, *apathia*, latinè propter diphthongum penultimâ longâ, passionum carentia dicitur, ab α, *alpha*, privativo, & πάθος, *páthos*, passio. Apathiam requirebant Stoici in homine bono, & perfecto, asserentes omnes passiones malas esse: contrà Peripateticos verè docentes eas, ad mediocritatem à ratione deductas, bonas esse. Nec refert quòd ex sententiâ Stoicorum Tullius obiicit, passiones esse animæ morbos; quia, ut ait Divus Thomas, *passiones non dicuntur morbi, vel perturbationes animæ, nisi cum carent moderatione rationis*. Hæc tamen controversia, ut observat D. Thomas, quamvis maxima videatur, & realis; *tamen secundùm rem, vel nulla est, vel parva, si quis utrorumque intentiones consideret*. Quia Stoici non discernebant inter sensum, & intellectum: & per consequens nullum discrimen agnoscebant inter voluntatem, & appetitum sensitivum. Passiones autem dicebant motus progredientes extrà limites rationis: & sic manifestum est, quòd omnis passio sit mala. Sed Peripatetici rectè distinguentes appetitum sensitivum à rationali, omnes motus appetitus sensitivi passiones vocant, earumque mediocritatem à ratione constitutam bonam esse, & laudabilem, optimè asserebant. Cùm aliàs facilè Stoicis annuissent omnem actum voluntatis, rationis limites transilientem, malam esse. Illæ appetitus sensitivi passiones etiam in Christo dabantur, utpotè vero homine mortali: habuit enim tristitiam, timorem, & similes sensibiles affectus. Sed cum magnâ à nostris differentiâ: nec enim ipsum ad illicita trahebant, nec ipsius rationem præveniebant, aut perturbabant. Ideòque in eo potiùs propassiones, quàm passiones vocandæ: ut docet D. Thomas, quòd propassio sit, *quando est inchoata in appetitu sensitivo, sed ulteriùs non se extendit*. Tales ergò passiones in isto thesauro sapientiæ, & scientiæ Dei dabantur: adeòque falsum quod absolutè Stoici affirmabant, sapientem esse *apathen*, seu omnis prorsùs passionis expertem. Sicque à D. Hieronymo, ut hæresis Pythagoræ, & Zenonis, refutatur apathia, & ἀναμαρτησία, *anamartesia*, idest impassibilitas, & impeccantia, quæ latinè, penultimâ brevi anamartesia diceretur. Apud Græcos enim ἁμαρτάνω, *bamartáno*, est pecco, à quo addito α, *alpha*, privativo, & interposito ν, *ny*, fit anamartesia. Hunc errorem hausit Origenes, & Ruffinus, qui nomine Grunnii deridetur à D. Hieronymo. Dicit namque hic S. Pater, *Hæresis Pythagoræ, & Zenonis ἀπαθείας καὶ ἀναμαρτησίας, idest impassibilitatis, & impeccantiæ, quæ olim in Origene, & dudùm in discipulo ejus Grunnio, Evagrioque Pontico, & Ioviniano jugulata est, cæpit reviviscere*. Sic ansam dedit Pelagianis Origenes docendi hominem posse vivere impeccabilem, etiam ex viribus liberi arbitrii: ut refert Em. Henricus Noris, quòd *alter præcipuus Pelagianorum error fuit posse hominem vivere sine quocumque peccato*. Prius enim docuerat Origenes virum sanctum ad tantæ perfectionis apicem posse pervenire, ut sensus eum allicere, vel leviter non possit, nec passiones, aut motus corporales insurgere, etiam ratione in somno sopitâ. Ità testatur Hieronymus, *Origenes dixit virum sanctum, cùm ad virtutum venerit summitatem, ne in nocte quidem ea pati, quæ hominum sunt, nec cogitatione vitiorum aliquâ titillari*. Apathiam ergò cum aliis impassibilitatem interpretatur D. Hieronymus, aut etiam imperturbationem, ut posteà etiam hîc subjungit. *Evagrius Ponticus hyperborita, qui scribit ad virgines, scribit ad Monachos, scribit ad eam cuius nomen nigredinis testatur perfidiæ tenebras, edidit librum & sententias περὶ ἀπαθείας*, peri apathías, *quam nos impassibilitatem, vel imperturbationem possumus dicere, quandò nunquàm animus, ullo perturbationis vitio commovetur, & ut simpliciter dicam, vel saxum, vel Deus est*. Illâ voce nigredinis, ut & hoc obiter dicam, alludit ad Melaniam Ruffini devotam, quæ græcè μελάνια, *melania*, dicitur: quia μέλας, *melas* nigrum significat, ut in Scholiis Reatinus observat. Attamen vox ista *impassibilitas* non præcisè dictioni *apathia* respondet; ut meritò dixerit Seneca *in ambiguitatem incidendum esse, si exprimere apathiam uno verbo citò voluerimus, & impatientiam*

In Tusc. l. 3.

1. 2. q. 24. a. 2. c.

3. q. 15. a. 4. c.

In Procem. l. 4. Com. in Ierem.

Hist. pelag. l. 1. c. 1.

In Ep. ad Ctesiph.

dicere: poterit contrarium ei quod significare vo-
l.1. Epist. *lumus, intelligi*. Apathiam etiam Augustinus asserit impassibilitatem, si latinè posset, dicendam esse: per quam intelligit vel carentiam passionum culpabilium, quam hujus vitæ non esse asserit, sed
De Civit. Dei l. 14. c. 9. tunc istam apathiam futuram, *quando peccatum in homine nullum erit. Nunc verò satis benè vivitur si sine crimine: sine peccato autem qui se vivere existimat, non id agit ut peccatum non habeat, sed ut veniam non accipiat*. Vel apathiam sumit, cùm animus nullo affectu movetur, de quâ ait, *Quis hunc stuporem non omnibus vitiis judicet esse pejorem*. Sicque discurrens contrà illos qui felicitatem in apathiâ statuebant ait, benè posse intelligi beatitudinem sine passionibus molestis, ut timoris, & tristitiæ, &c.; sed alios affectus in beatitudine concedendos, dum in eâ futurum esse amorem, & gaudium satis est manifestum.

APATOR: ἀπάτωρ, *apátor*, latinè penultimâ brevi, quamvis in eâ græcè accentus, quia ultima longa, collocetur. Ità dictus qui est sine patre, quasi carens patre, vel qui patris est ignoti, ab α, *alpha*, privativo, & voce πατὴρ, *pater*. Hac voce de Melchisedecho utitur Tertullianus, & habetur in Textu græco, prout in dictione *ametor* suprà dictum fuit.

APATURIA: ἀπατούρια, p. b., festa Atheniensum popularia quatuor dierum. Ità dicta fuerunt à voce ἀπάτη, *apáte*, fraus, quam à Bœotiis passi fuerant Athenienses. De his Tertullianus, Gentilium festa, & epulas carpens, ait,
In Apol. c. 3. *Apatur iæ, Dionysiæ, mysteriis atticis, comorum delectus indicentur*. Erant, inquit Interpres, sacra Dionysio, durabantque dies tres continuos, & addebatur quartus, & quàm maximâ luxuriâ fiebant.

APHÆRESIS: ἀφαίρεσις, p. b., ablatio, à verbo ἀφαιρέομαι, *aphæréomæ*, auferor, ab ejus videlicet secundâ præteriti personâ. Est figura quæ à principio dictionis literam, vel syllabam tollit, quæ maximè apud Poëtas servit: ut ruo, pro eruo, Aphæresi quoque utitur Scriptura, præsertìm in nominibus propriis, quâ fit ut aliquando putentur esse diversa, quæ tamen eadem esse à sacrarum Literarum peritioribus agnoscuntur. Sic Aram,
Rut. 4. 19. qui in libro Ruth, & Evangelio Matthæi, filius
Matth. 1. 3 Efron dicitur, & pater Aminadab, in libris Para-
1. Paral. 2. 9. lipomenon per aphæresim Ram appellatur.

APHILA: ἄφιλα, p. b., ingrata: & ἄφιλος, *áphilos*, ingratus, ab amicitiâ alienus, amicis carens. Fit enim ab α, *alpha*, privativo, & φίλος, *philos*, amicus, amator, dilectus, gratus, &c. Cùm autem istud alpha privativum, ut suprà in voce *Alpha* cursim monuimus, in multis vocabulis, suo syntagmate exponendis, significationem immutet; facilè talium vocum, cum ipso compositarum, etymon haurietur. Sic aphilanthrópus, humanitate carens: aphilargyrus, non cupidus pecuniæ: aphília, amicorum defectus, inimicitiæ: aphilócalos inelegans, & rudis: aphilosophus, alienus à Philosophiâ, vel à Sapientiâ: aphilostorgus, non amans: aphilotimia, honoris inappetentia: & aphilótimos, latinè p. l., minimè ambitiosus, vilis, atque pro virtute, & vitio sumitur: & similia sexcenta.

APHOPLISTA: ἀφοπλιστὴς, *aphoplistés*, armorum expoliator, exarmans latinè verti potest. Nam verbum ἀφοπλίζω, *aphoplizo*, exuo arma, exarmo, armis expolio: cujus tertia persona præt. pass. ἀφώπλισται, *aphóplistæ*, & hinc ablato augmento temporali fit *aphoplistes*. Vox ergò ista non est adeò barbara, ut aliquibus visa est: atque eum significat, qui privatis hominibus arma habere non concedit, ne rapinas, aut cædes faciant. Julian. Antec. Const. 15. Malè ergò à nonnullis aphoplystæ dicuntur: ut satis ex ipsius genuinâ patet origine. Verbum autem *aphoplizo*, componitur ex ἀπὸ, *apò*, ab, & ὁπλίζω, *hoplizo*, armo, & arma ὅπλα, *hópla*, græcè dicuntur.

APHORISMUS: ἀφορισμὸς, *aphorismós*, fit à verbo ἀφορίζω, *aphorizo*, segrego, separo, sepono, propriè adhibito judicio. Eius enim prima persona præt. pass. sine augmento temporali est ἀφόρισμαι, *aphórismæ*, separatus sum, & hinc *aphorismos*. Vox hæc non solùm separationem significat; sed etiam plurium rerum summatim factam traditionem, quæ ab aliis separentur, & seponantur. Ideò Galenus ait Aphorismum doctrinæ genus esse, quod omnes rei proprietates brevissimis verbis circumscribit. Tale doctrinæ genus exhibuit Hippocrates Medicorum princeps, cuius aphorismi sunt quasi axiomata medica, & separatæ sententiæ, quæ paucis verbis universam penè doctrinam, ad illam artem pertinentem, complectuntur. Ad quorum normam alii, etiam sacri Scriptores, Aphorismos composuerunt, seu breves sententias variarum scientiarum, paucis multa perstringentes.

APHTHARTODOCITÆ: ἀφθαρτοδοκῖται, *aphthartodokítæ*, p. l., ac si latinè diceretur *incorruptoputativi*. Hæretici quidam ità dicti, quod Christi carnem incorruptibilem, & immortalem, atque à passionibus liberam existimarent. Nam ἀφθαρτὸς, *aphthartós*, dicitur incorruptibilis, & immortalis (ab α, *alpha*, privativo, & φθείρω, *phthíro*, corrumpo) & verbum δοκέω, *dokéo*, videor, existimo. Dicuntur incorruptibiles, & phan- Baron. An
tasiastæ, eo quòd corpus phantasticum Christo tri- Chr. 563.
buant: contrà quos sic evidenter reclamant Scrip- n. 3.
turæ, ut nihil addere sit necesse. De ipsis Baronius videri potest, qui & Aphthartodocitarum hæresim Et An. C.
commemorat, quasi à Jacobitis cum aliis hæresibus 535. n. 85.
amplexam.

APHTHONIUS: ἀφθόνιος, *aphthónios*, p. b., abundans, uber, invidiâ carens, rectè potest exponi. Nam ἀφθονία, *aphthonia* (quæ latinè, p.b., nisi accentus græcus retineatur, aphthónia diceretur) abundantiam, & ubertatem, ac invidiæ carentiam, ab *alpha* privativo, & φθόνος, *phthónos*, invidia, significat. Talis etymologia non oscitanter in D. Aphthonio Martyre nobilissimo est observanda. Qui firmâ Fide abundans, pretiosiora sæculi bona contemnens, mundi altiora inoffenso pede conculcans, ergà feliciores terræ invidiâ carens, uberrimo proventu, meritis cumulatus, martyrio coronatus, ut citiùs cælum inveniret, terram libens amisit.

APILE: ἀπειλὴ, *apilé*, comminatio, minæ, à verbo ἀπειλέω, *apiléo*, minitor, comminor. Ità

dicta una ex Notis literatis, quæ hoc modo, A, formabatur. Significabat in S. Textu vaticinia Prophetarum, quibus hæc nota præfigebatur, esse mutabilis eventus. Sicut v. g. miniratio de Ninivæ subversione futurâ, nempè nisi pœnitentiam egisset. V. vocabulum *Lemniscus*.

APIRIA: ἀπειρία, *apiria*, latinè, nisi Græcos in accentu imitemur, penultimâ brevi vox ista est efferenda. Significat inexperientiam, ab α, *alpha*, privativo, & πεῖρα, *pira*, periculum, experientia, conatus. Est ergò empiriæ contraria, cujus defectu multæ artes illicitè exercentur. Ab *apiria* verisimiliter vocabulum sequens originem agnoscit.

APIROCALIA: ἀπειροκαλία, *apirocalia*, latinè propter penultimam brevem in rigore accentus esset in antepenultimâ collocandus. Sed apud multos usus invaluit, ut in similibus græcus accentus in penultimâ retineatur. Apirocalia est unum è duobus vitiis Magnificentiæ oppositis. Virtutes enim morales, cùm in medio consistant, habent duo vitia opposita, unum per excessum, alterum per defectum. Cùm ergò magnificentia sit virtus specialis, & quidem fortitudinis potentialis, intendens ad aliquod opus magnum faciendum, ad quod requiruntur magni, sed proportionati sumptus; ipsi per defectum opponitur parvificentia, quæ est vitium deficiens à proportione, quæ debet esse secundùm rationem inter sumptus, & opus. Per excessum autem opponitur magnificentiæ apirocalia, quæ dictam excedit proportionem, nimirùm majores sumptus faciens, quàm opus, & ratio postulet. Afferit D. Thomas *apirocaliam dici, idest sine bono*
2.2.q.135. a. 2. c. *igne, quia ad modum ignis, omnia consumit, non propter bonum: unde hoc vitium latinè potest nominari consumptio*. Hoc sensu fieret ab α, *alpha*, privativo, & πῦρ, *pyr*, ignis, genit. πυρὸς, *pyros*, necnon à καλὸς, *calos*, honestus, pulcher, bonus. Aliter à Græcis dicitur βαναυσία, *banausia*, sed latinè p. b. dici debet, à βαῦνος, *baunos*, caminus,
D.Th. Ib. fornax, *Quia videlicet ad modum ignis, qui est in furno, omnia consumit*. Ab hac voce fit *banausos*, quæ primùm viliores artifices ad fornaces, aut caminos insudantes, significabat, & hìc restringitur ad ineptè magnificos significandos. Sed, ut ingenuè fatear, ista vocabuli *apirocalia* etymologia mihi non arridet, & cùm græcè per y non scribatur; patet à voce *pyr*. non oriri. Potiùs ergò derivatur ab α, *alpha*, privativo, à verbo πειράω, *pirao*, experior; & *calos*, honestus, quasi honesti diceretur inexperientia. Qualis est in illis, qui sumptus illos immoderatè profundunt. Hinc apirócalos, p. b., dicitur honesti expers, decori nescius, quem ineptum vocant latini. Et quamvis Cicero contendat vocem græcam non reperiri, quæ exactè voci ineptus respondeat; tamen Budæus dicit, quòd apirocalos eiusdem sit significati. Apud Theologos autem apirocalia est illud vitium priùs à nobis ex D.Thomâ descriptum.

APLANES: ἀπλανὴς, *aplanés*, p. b., non vagus, erroris expers, ab α, *alpha*, privativo, & πλάνη, *pláne*, error. Ità vocatur Firmamentum, seu octava sphæra cælestis, in quâ sunt stellæ fixæ, quæ non errant, sicuti Planetæ in aliis septem cælis inferioribus. Sed semper habent eundem ordinem, & distantiam inter se, & non moventur, nisi motu suæ sphæræ, quæ ideò aplanes dicitur: quia illis Planetarum erroribus subiecta non est. Romanum Aplanem dixit Caramuel, collectionem præclariorum in Urbe virorum, qui Sapientiæ radiis cæteros illuminabant. In Haplôtis Procemio.

APOCALYPSIS: ἀποκάλυψις, *apocálypsis*, revelatio. Fit enim à verbo ἀποκαλύπτω, *apocalypto*, revelo; ab eius nempè personâ secundâ præt.pass., quæ est ἀποκεκάλυψαι, *apokekálypsæ*, revelatus fuisti, & hinc ablato augmento syllabico oritur vox *apocalypsis*. Utitur hac voce Apostolus dicens, *Cum convenitis unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet*. Docet Corinthios quomodo se gerere debeant, quando ad publicos cœtus conveniunt, ut omnia suo fiant ordine: qui gratiâ psallendi valet, psallat: alter exponat doctrinam, seu instructionem populo accommodam, vel apocalypsim, idest revelationem sibi peculiariter factam, ut exponit Tirinus. Apocalypsis præterea vocatur illud opus mirabile S. Jo: Evangelistæ, in Textu græco Theologi nuncupati: quæ est multorum futurorum mysteriosa revelatio, & occultorum patefactio. De ipsâ dixit Hieronymus, *Tot habet sacramenta quot verba, parùm dixi, & pro merito voluminis laus omnis inferior est, in verbis singulis multiplices latent intelligentiæ*. Multorum est opinio, teste Pererio, absque singulari Dei revelatione, eam esse prorsùs incomprehensibilem. Scripsit Apocalypsim S. Joannes annis quatuor ante mortem suam, nempè ætatis suæ anno 95, & à Christi morte 64, in Insulâ Pathmos, ubi à Domitiano fuerat relegatus. Observat D. Hieronymus vocem istam *apocalypsis* ita sibi propriam sacras Scripturas vendicare; ut apud prophanos Scriptores non reperiatur: seu, ut ait, *Verbum ipsum* ἀποκαλύψεως, *idest revelationis propriè scripturarum est, & à nullo sapientium seculi, apud Græcos usurpatum*. 1.Cor.14. 26. AdPaulinã Ep. 103. In Præf. In c.1.Ep. ad Gal.

APOCARADOCIA: ἀποκαραδοκία, *apocaradokia*. Latinè penultima brevis, licet græcè in eâ ponatur accentus: quod, ubi usus introductus, possumus imitari. Ità dicitur speculatio, vehemens expectatio, cùm ex corde quidpiam anxiè expectamus. Nam verbum ἀποκαραδοκέω, *apocaradokéo*, solicitam, & anxiam expectationem importat, veluti ejus, qui exerto capite, & intentis oculis, eminùs venturum adiutorem expectat. Componitur autem ex præpositione ἀπὸ, *apò*, à, ab, ex, & κάρα, *cára*, caput, atque à verbo δοκέω, *dokéo*, aut δοκάω, *docáo*, quod saltem in compositione cum *pros*, in προσδοκάω, *prosdocáo*, est expecto. Istâ voce *apocaradocia* usus est in suo Textu græco, & autographo Apostolus, dum ait: *Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat*, græcè ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως. Ubi Chrysostomus ait, *apocaradocia vehemens expectatio est*. Ità quippè D. Paulus ob maximorum bonorum promissionem Romanos ad patientiam hortatur; ut ad ea expectanda totum Universum inducat anxium. Prosopopœæ figuram, ad Prophetarum imitationem, format Apostolus, *Velati personam creaturam inducit, non quòd suspirium aliquod* Rom.8.19 Hom. 14. in Ep. ad Rom. D. Chrys. Ib.

quod à terrâ, & cælo editum audierit ipſe, ſed ut futurorum bonorum declaret immenſitatem, & deſiderium quod habet, ut malis præſentibus liberetur. Univerſum enim naturali quodam appetitu deſiderat illam ultimam perfectionem, quam, glorificatis omnibus Dei filiis, per immutationem, & renovationem adipiſcetur.

APOCARTERESIS: ἀποκαρτέρησις, *apocartéreſis*, latinè propter vocalem longam penultimâ productâ, quod Græci non obſervant. Eſt tolerantia, & figura rhetorica apud Quintilianum. l. 8. c. 5. Vox compoſita ex præpoſitione ἀπὸ, *apò*, quæ ſæpè in compoſitione habet emphaſim, & vocabulo καρτέρησις, *cartereſis*, tolerantia, moderatio, conſtantia. Ab aliquibus talis figura irriſio latinè dicitur, cùm aliàs ſic illud ſchema dici poſſit, cùm orator oſtendit ſe iniquum aliquid libenter pati, nempè ut quod juſtum eſt aſſequatur. Sed cùm verbum ἀποκαρτερέω, *apocarteréo*, non ſolùm ſit obdureſco, ſed etiam abſumo, laqueo aut inediâ mihi mortem conſciſco, ſit ut & apocartereſis, quæ ab hoc verbo derivatur, ſæpiùs pro morte voluntariâ laqueo, vel inediâ, ſumatur. Sic apud Tertullianum, ubi oſtendens quòd leges principum, & ſenatuſconſulta nonnunquàm errare poſſint, adeòque debere repurgari, ait: *Non enim & ipſius Lycurgi leges, à Lacedæmonibus emendatæ, tantum auctori ſuo doloris incuſſerunt, ut in ſeceſſu inediâ de ſemetipſo judicarit*. In Apol. c. 4. Hìc Interpres ait, legendum eſſe *nonn. & ipſius*, &c., addens quòd ſit illa ἀποκαρτέρησις Lycurgi celebrata, qui ſe fame conſumpſit, & inediâ. Sed ipſe Tertullianus alibi conferens Chriſtianorum conſtantiam cum Gentilium patientiâ, dicit: *Si de æquanimitate congredior, Lycurgus apocartereſim optavit, quòd leges eius Lacones emendaſſent. Chriſtianus etiam damnatus gratias agit.* c. 46. Eandem vocem habet contrà Marcionem. l. 1. Supereſt obſervandum, quòd *apò* in compoſitione etiam negandi vim habeat: ità ut *apocarteréo* hoc ſenſu ſit *non tolero*. Qui enim ſibi manus violentas infert, non ſe tolerat, & ex impatientiâ mortem ſibi conſciſcit.

APOCATASTASIS: ἀποκατάστασις, p. b., reditus inſtauratio, juſta in integrum reſtitutio, à verbo ἀποκαθίστημι, *apocathiſtemi*, reſtituo, reſtauro, recreo, &c. quaſi iterùm conſtituo. Nam *apò* in compoſitione etiam reſtitutionem ſignificat, & καθίστημι, *cathiſtemi*, conſtituo. Apocataſtaſis autem à ſecundâ perſonâ præt. paſs. immediatè formatur. In variis caſibus, præſertim pro minoribus, & Eccleſiâ, datur in contractibus talis in integrum reſtitutio. Nazianzenus Chriſti reſurrectionem, Salvatoris apocataſtaſin vocavit, ſeu de morte ad vitam reſtitutionem. Actio reſtitutoria apocataſtica, & redintegratus apocataſticus, ab aliquibus appellatur.

APOCHA: ἀποχὴ, *apoché*, p. b., receptio latinè dicitur. Eſt enim à præterito medio verbi ἀπέχω, *apécho*, quod etiam ſignificat aliunde accipio, recipio ex aliquo, veluti cenſum, aut reditum ex arvis. Ideò à Juriſconſultis pro acceptilatione ſumitur, & vulgò pro chirographo, quo creditor ſibi factum ſatis à debitore teſtatur. Accipitur etiam latiùs pro quolibet chirographo, aut epiſtolâ. Ità S. Petrus Damianus narrans ſe contrà ſuam voluntatem à vitæ privatæ quiete evocatum, ait, *Imperialis edicti pagina veredario diſcurrente defertur: bullata nobis apocha authoritate Sedis apoſtolicæ diriguntur*. De cõtem ptu ſæculi c. 30. 31.

APOCOPE: ἀποκοπὴ, *apocopé*, p. b., amputatio dicitur. Eruitur enim à præterito medio verbi ἀποκόπτω, *apocópto*, amputo. Eſt figura præſertim Poëtis uſitata, quâ litera, vel ſyllaba in fine dictionis tollitur, ut tuguri pro tugurii apud Virgilium:

Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen. Ecloga 1.

Tali quoque figurâ utitur ſacer Textus, maximè in nominibus propriis. Ita Sarai prius vocata, per apocopen dicta Sara, quod tamen myſterio non vacat. Nam *Sarai* hebraicè domina mea interpretatur: ſicque vocata ante filii promiſſionem, cùm tunc eſſet domina particularis, & eius maritus Abraham etiam honoris causâ, infirmiori vaſculo muliebri aliàs impertiendi, ità illam nuncuparet. Sed factâ promiſſione filium pariendi, abſolutè vocata *Saráh*, ideſt domina, utpotè futura mater, & domina multarum gentium. Nomen autem *Saráh*, & latinè *Sára*, fit à radice *Sar*, ideſt principatum geſſit, dominatus fuit, unde *Sár* princeps, & in feminino *Saráh*: atque cum affixo primæ perſonæ *Sarai*, domina mea. Ità quoque per apocopem Heliachim, qui & Joachim, vocatus Heli, ut multi volunt, B. Virginis pater. Secundùm ipſos Deiparæ lineam paternam Lucas deſcribit: & cùm dicit, *Ioſeph qui fuit Heli*, gener hujus erit intelligendus. Luc. 3. 23. Ità docet à Caſtro in hiſtoriâ de B. Virgine, ex S. Hilario, & aliis Patribus. Adeòque Matthæus Genitricis Chriſti maternam lineam digeſſit. Nempè Mathan genuit Jacob, & Annam, ex Jacob Joſeph natus eſt, & ex Annâ Virgo Deipara. Ità varii Doctores. Ab eâdem radice quâ apocope, excîti, ſeu caſtrati, ab aliquibus apocopi, etiam p. b., vocantur.

שרי *Sarai*. 1. Pet. 3. 7. שרה *Saráh*. *ſur*, שור

APOCREON: ἀπόκρεως, *apócreos*, p. b., tempus quod à Latinis carniſprivium. Fit enim ab ἀπὸ, *apò*, à, & κρέας, *créas*, caro, in genitivo attico κρέως, *créos*: Sicque *apocreos*, ideſt *à carne*, ſupple *abſtinentia*. Ità Græci vocant Sexageſimæ Dominicam, quia erat ultimus dies, quo ipſis carnibus veſci licitum erat. Incipiebant enim Quadrageſimam feriâ ſecundâ ſequenti: in quâ tamen hebdomadâ poterant edere lacticinia, uſque ad Dominicam Quinquageſimæ incluſivè, quæ uti & ipſa hebdomada præcedens tyrophagos appellabatur. Feriâ ſecundâ ſubſequenti rigidius jejunium inchoabant, à piſcibus quoque abſtinentes: ut narrat Em. Henr. Noris. Diſs. hiſt. de Syn. 5. c. 3.

APOCRISARIUS: ἀποκρισάριος, *apocriſários*, p. b., reſponſalis latinè dici poteſt. Oritur à verbo ἀποκρίνομαι, *apocrínomai*, reſpondeo: & ità ſummi Pontificis legati, quos Conſtantinopolim antiquitùs mittebat, græcâ dictione vocabantur. Malè nonnulli ſcripſerunt *apocriſarius*: quia à D. Gregorio, Joanni Lariſſæo Epiſcopo ſcribente, reſponſalis dicitur, *Si qua inter vos quæſtio vertitur, volumus ut apud reſponſalem noſtrum in urbe regiâ ventiletur*. l. 2. ep. 7. Reſponſalis priùs fuerat & ipſe Gregorius: nam ſæpè iſti nuncii ad Pontificatus apicem promovebantur. Tale munus à Con-

ſtantino M. exordium ſumpſit: atque primùm Epiſcopi apocriſarii deſtinati, deinde etiam Diaconi eo munere functi ſunt. Apocriſarii nomen aliquando legatis quoque aliarum tribuebatur Eccleſiarum: uti Baronius de Alexandrinæ Eccleſiæ apocriſariis Conſtantinopolim miſſis fideliter exaravit. An. Chr. 497. n. 13.

APOCRYPHUS: ἀπόκρυφος, *apòcryphos*, p.b., occultus propriè dicitur. Eſt enim à verbo ἀποκρύπτω, *apocrypto*, celo, abſcondo,: quod in præt. facit ἀποκέκρυφα, *apokècrypha*, & inde expuncto augmento illo temporali erumpit *apocryphus*. Componitur autem verbum *apocrypto*, ex *apò*, in compoſitione varia ſignificante, & aliquando puram emphaſim habente, atque à verbo κρύπτω, *crypto*, tego, abſcondo. Hæc eſt genuina hujus vocis etymologia, non autem illa quam habet Gloſſa in Gratianum, ubi dicit, *Apocryphum dicitur occultum, & ſecretum, ab* apò *quod eſt de, & cryſis quod eſt ſecretum*. Nam cryſis non videtur vox græca, ſed benè criſis, ideſt judicium. Apocryphi dicuntur illi libri, qui inter Canonicos non enumerantur: eò quòd ſint occultæ originis, & incertum habeant Authorem. Talis eſt Oratio Manaſſæ, & liber tertius, ac quartus Eſdræ: ſuntque hæc Eſdræ Apocrypha, quæ à D. Thomâ citantur. Tales ſunt etiam liber tertius, & quartus Machabæorum: qui ſi eſſent in temporis ordinem cum duobus canonicis redigendi; primus eſſet ille, qui nunc tertius dicitur: ſecundus ille, qui jam ſecundo luco, & tertius qui nunc primus recenſetur. Ità D. Hieronymus ait, *Periodos Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas ſcripturas computamus*. In prologo S. Patris Antiochi dicitur, Octoginta concubinas, de quibus Cant. 6, eſſe Scripturas non canonicas: *Hinc*, ait, *dicta ſunt apocrypha, hoc eſt obſcura, nec ſatis comperta authoritatis*. Cùm per 60 reginas Libros canonicos intelligat, quia fortè ipſius tempore tantùm 60 libri pro Canonicis habebantur, cùm jam 66 enomerentur. Philaſtrius Brixienſis Epiſcopus refert de hæreſi, quæ apocrypha dicta ſit, ideſt ſecreta: *E quibus ſunt maximè Manichæi, Gnoſtici, Nicolaitæ, Valentiniani, & alii quamplurimi, qui apocrypha Prophetarum, & Apoſtolorum, ideſt actus ſeparatos habentes, canonicas legere Scripturas contemnunt*. Et poſteà varia refert apocrypha, quibus utebantur Manichæi. Apocrypha ab aliquibus virgo dicta: eò quòd occulta, viro incognita, & à publico abſtinere debeat. Quod conſonat voci hebraicæ *ngalmàh*, ideſt adoleſcentula, puella, virgo, ut ait Buxtorfius, *domi adhuc latitans, neque nuptum propalam educta*: à radice *ngalàm*, quod in *niphal* eſt latitavit, occultus fuit.

Diſt. 15. c. Sancta Romana.

3. q. 10. a. 6. 1.

I. de Scrip. Eccleſ.

Bibliot. Patr.

I. de hæreſ.

עַלְמָה *ngalmàh* עָלַם *ngalàm*.

APODEMIUS: ἀπόδημιος, *apodèmios*, p.b., rectè peregrinum poſſumus interpretari. A verbo ἀποδημέω, *apodemeo*, peregrinor, quaſi à populo remotus ſum: nam *apò*, à, & δῆμος, *dèmos* populus. S. Apodemius Martyr optimè noſcens, quòd quamdiu ſumus in corpore peregrinamur à Domino, à populo impio & infideli longiùs recedens, ut citiùs lumine gloriæ in patriâ cæleſti frueretur, è mundanâ luce, per mortis clariores tenebras, illuſtri martyrio libens emigravit.

APODES: ἄποδες, p.b., genus hirundinum ſine pedibus. Ità dictum ab α, *alpha*, privativo, & πόδες, *pòdes*: quod eſt plurale à ſing. πῶς, *pus*, pes. Sic etiam vocantur aves indicæ pulcherrimæ ſine pedibus, barbaro nomine *Manucodiatæ* appellatæ: ſuprà nubes volitantes, aves Paradiſi vulgò nuncupatæ. Dum paululùm quietis carpere volunt, certis fibris è dorſo erectis, & ramis arborum unci adinſtar adhærentibus, quaſi terram tangere dedignantes, in aëre conſiſtunt pendulæ. Has pretioſas aves in piarum animarum ſymbolum, terrena faſtidientium, toto ſpiritu ad cæleſtia anhelantium, ſemper in ſupernis mente volitantium, S. Franciſcus Saleſius aſſumpſit.

APODIPNUM: ἀπόδειπνον, *apòdipnon*, poſt cœnam, quod poſt cœnam peragitur. Ità Completorium vocatur apud Græcos: ab *apò*, quod etiam *poſt* ſignificat, & δεῖπνον, *dipnon*, cœna, eò quòd poſt cœnam recitetur. Antiqui tamen etiam pro jentaculo, & prandio uſurparunt vocem *dipnon*. Interpres noſter *dipnon* cœnam vertit, ubi Textus græcus habet, καὶ δείπνου γενομένου, *kè dipnu genomenu*, Noſter legit, *& cœnâ factâ*. Apodipnon autem, ſeu Completorium, eſt ultima ex horis canonicis, quam integram omittere ſine causâ eſſe peccatum mortale, communis eſt Doctorum opinio. Non tamen ſufficere ad peccatum lethale ejus dimidiæ partis omiſſionem, contrà plures Authores, Bonacina cum Leſſio propugnat. Io. 13. 2. De Horis Cap. q. 5. p. 1. n. 2.

APODIXIS: ἀπόδειξις, *apòdixis*, evidens probatio, demonſtratio. Vox formata à verbo ἀποδείκνυω, *apodicnyo*, demonſtro ratione, & argumentis: ejus ſecunda perſona præt. paſs. ſine augmento eſt ἀπόδειξαι, *apòdixæ*, & hinc apodixis. Duplex autem à Philoſophis apodixis aſſeritur: *propter quid*, & *quia eſt*. Illa eſt quâ ex causâ effectus demonſtratur, & *à priori* vocatur. Secunda verò eſt in qua cauſa per effectum oſtenditur, & *à poſteriori* dicitur: ad quam referri debent illæ demonſtrationes, quæ per medium traduntur, quod neque cauſa eſt, neque effectus reſpectu extremorum. Dari Deum non eſt per ſe notum, quoad nos, ut loquitur D. Thomas, ſed *eſt demonſtrabile per effectus nobis notos*: adeòque *à poſteriori*. Sicque dantur veræ apodixes, ſeu demonſtrationes in Theologiâ, quæ ex præmiſſis certis, & evidentibus, evidenter concludunt. Attamen tales demonſtrationes potiùs ad Theologiam naturalem ſpectant, ſeu Metaphyſicam. Illæ autem quæ ad Theologiam ſcholaſticam pertinent, non poſſunt ex utrâque præmiſſâ evidenti conſtare, cùm neceſſariò una ex ipſis ſit per Fidem revelata. Cæterùm ſi demonſtratio accipiatur pro ſyllogiſmo in quo concluſio ex præmiſſis certis, etſi non evidentibus, evidenter infertur; tales demonſtrationes plurimæ dantur in noſtrâ Theologiâ, juxtà quas vera ſcientia, immò eminentiori modo quàm Mathematicæ, dicenda. Quia certitudo Fidei, & quæ ex ipsâ concluſionibus theologicis communicatur, eſt longè major, quàm aliarum ſcientiarum naturalis certitudo. 1. q. 2. a. 2. c. a. 2. c.

APODOSIS: ἀπόδοσις, p.b., redditio latinè. Fit enim à verbo ἀποδίδωμι, *apodidomi*, reddo, enarro, explico: ab eius nempè ſecundâ perſonâ

præt.

præt. pass. ἀπεδόθης, *apodédose*, redditus es, unde ablato augmento temporali emanat apodosis. Etiam pro interpretatione, & explicatione ponitur: eò quòd ea, quæ explicantur, verbis clarioribus redduntur. Ità Nic. Caussinus in S. Epiphanii Physiologo, pro titulo interpretationis, græcè *hermenia* dictæ, alio verbo græco latinè scribit *apodosim*: quo vocabulo ubique in suo Polyhistore symbolico fuit usus. Apodosis apud Grammaticos est illa periodi pars, quæ prothesi respondet, & redditio dicitur: inter quas punctum semicirculo, seu lineæ impositum interseri solet, ut fit quandocumque membrum orationis pro sensu dependet à sequentibus. Apodosis etiam inter figuras rhetoricas annumerari potest.

APODOXIS: ἀπόδοξις, *apódoxis*, rejectio, Nempè à verbo ἀποδοκέω, *apodokéo*, non videor, non existimo, eiicio, moveo, &c.: cujus aoristus secundus ἀπέδοξα, *apédoxa*, rejeci, & hinc ablato augmento apodoxis. Est autem rejectio, seu reprobatio rerum quarumdam, quasi, ut in quæstionem veniant, indignarum. Quapropter est figura rhetorica sententiarum, cùm id quod ab adversario obiectum est, tamquàm indignum quod diluatur, reiicimus: aut cùm aliquid in aptiorem locum differimus. Quæ figura in Scriptoribus ecclesiasticis, præsertim contrà hæreticos, non infrequenter occurrit.

APODYTERIUM: ἀποδυτήριον, *apodytérion*, p. b., locus ante balnea, in quo lavandi vestes deponunt. Fit à verbo ἀποδύω, *apodyo*, exuo, cujus tertia persona præt. pass. est ἀποδέδυται, *apodédytai*,
Epiph. l. 3. Panar. & hinc ablato augmento *apodyterion*. Est item in templis sacrosanctis locus ille vulgò spoliarium vocatus: ubi sacerdotes, & alii ministri sacras vestes induunt, & deponunt.

APOGÆUM: ἀπόγαιον, *apógæon*, latinè penultimâ longâ propter diphthongum. Est pars cœli media, quasi à terrâ maximè remota, & elevata. Dicitur enim à sæpiùs dicto *apó*, à, & γαῖα, *gæa*, terra: estque ea pars cœli quæ Meridiano respondet, cujus opposita in alio hemisphærio hypogæum appellatur. Vox ista etiam in sacris Authoribus reperta, breviusculæ huic expositioni locum dedit.

APOGRAPHUM: ἀπόγραφον, *apógraphon*, p. b., exemplum, libri descriptio, tabulæ imago. Latinè dici potest exscriptum, à verbo ἀπογράφω, *apográpho*, describo, ab alio exemplari scribo, aut pingo: ità ut apographum, nomine vulgato, copia dici possit. Cicero libros suos philosophicos apographa vocat, quasi ex Græcorum sapientiâ excerpta, & descripta. Apographe autem descriptionem
Luc. 2. 1. significat, præsertim populi, & familiarum. Unde illa descriptio populi à præside Syriæ Cyrino, in Textu græco apographe dicitur: & prima vocatur, non quòd fuerit prima ab Augusto ordinata; sed prima facta à Cyrino, cùm alia post 20 annos, teste Josepho, & Svetonio, ab eodem peracta fuerit. Significat præterea vox apographe quemcumque commentarium, & indicem rerum enumeratarum, & inventarium, aut repertorium vocari solet: atque apud Jurisperitos apographa pro inventario reperitur.

APOLECTUS: ἀπόλεκτος, *apólectos*, delectus, eximius. Oritur à verbo ἀπολέγω, *apolégo*, deligo, &c., cujus tertia persona præt. pass. ἀπολέλεκται, *apolélectai*, & hinc expuncto augmento syllabico fit apolectos. Ità viri eximii, & inter omnes delecti, Apolecti dicti sunt: maximè illi senatores, qui sanctius concilium ex viris selectis constabant. Tali nomine digni illi 72 seniores, ut majus synedrion componerent, à Moyse delecti: de quibus suo loco. Sed præ cæteris tot viri doctrinâ illustres, sanctitate celebres, à Domino pauci electi, præ omnibus dilecti, qui ad Ecclesiæ sanctissimum senatum fuere selecti, Apolecti meritò vocandi.

APOLIS: ἄπολις, p. b. extorris, exul, civitate privatus. Nam fit ab α, *alpha*, privativo, & πόλις, *pólis*, civitas. Apolides à Jurisconsultis insularii dicuntur, viles servi, à civitatibus exclusi, & in Insulas deportati. Apolides certè exules filii Evæ, sed maximè, qui Dei civitate privati, non ad metalla; sed ad ignem æternum damnati.

APOLLO: Ἀπόλλων, *apóllon*, Gentilium Deus. Ità dictus fuit à verbo ἀπολλύω, *apollyo*, perdo: eò quòd multos æstu nimio perdere crederetur, cùm idem cum sole putaretur. Alii afferunt eum ità vocatum à verbo ἀπαλλάττω, *apallátto*, libero, eximo, quòd à morbis eximeret, cùm esset in medicinâ apprimè versatus. Fuit etiam author carminis, præses vaticinii, sagittandi peritus, & citharæ inventor. Nuncupatus etiam Phœbus, græcè φοῖβος, *phíbos*, videlicet à φῶς, *phos*, lux, & βίος, *bios*, vita, quasi lux vitæ: adeòque sol ferè ab omnibus Gentilibus, in tanto lumine cœcutientibus, pro Deo turpiter adoratus. Hos increpat Sapiens, de illis dicens, *Aut solem & lunam rectores orbis terrarum Deos putaverunt*. Solem, & lunam, eos Sap. 13. 2. vocasse Phœbum, & Dianam, satis patet ex Cicerone, Macrobio, & aliis. Sol cum cæteris astris constituebat cœli militiam, quam multi adoraverunt idololatræ. Inter quos impius ipse Rex Manasses, *Qui adoravit omnem militiam cœli, & coluit eam*. Ita quoque 70, προσεκύνησε πάσῃ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ genuflexit (seu adoravit) omni militiæ cœli. Per eam enim Hebræi, teste D. Hieronymo, signa Zodiaci, septem Planetas, & alia sidera intelligebant. Sed quàm graviter erraverint idolomaniaci creaturam adorantes etsi tam pulchro decore fulgidam, innuit Sapiens: *A magnitudine enim speciei, & creaturæ, cognoscibiliter poterat Creator horum videri*. A quâ impietate procul fuit Job, qui nunquàm creaturæ, quantumvis eximiæ, latriæ cultum exhibuit. De seipso quippè veraciter attestatur: *Si vidi solem cum fulgeret*, &c. *& osculatus sum manum meam ore meo*. Solebant enim stulti Gentiles manum suam versùs solem extendere, & mox ad os admovere, & ità eminùs soli osculum dare, quem cominùs non poterant attingere. Fuit & Apollo inter primos Christianos insignis, in græco tamen Ἀπολλῶς, *apollós*, nuncupatus, vir eloquens: qui etsi multa de Christo egregia prædicaret, ignorans ipsius Baptisma; libenter à Priscillâ, & Aquilâ diligentiùs didicit viam Domini, virumque adeò eruditum non puduit à textoribus instrui, & in Christo catechizari. Tanti viri magisterio multi Corinthiorum gloriantes dicebant, *Ego autem sum Apollo*, nempè discipulus. Apollo enim suâ doctrinâ, & exhortatione Corinthi, Pauli sementem irrigaverat: ut ipse dicit Apo-

4. Reg. 21. 3. / 2. Par. 33. 3. — Sap. 13. 5. — Job. 31. 26. — Act. 18. 24. — 1. Cor. 1. 12.

1.Cor.3.6 stolus, *Ego plantavi, Apollo rigavit*. Dignus verè Apollo qui immortalis vitæ, & salutis æternæ Corinthiis lux factus, arte mirabili morbos spirituales norat sanare.

APOLLONIUS: ἀπολλώνιος, *apollónios*, p. b., ab *Apollo* nomen derivatum. Fuit Apollonius unus è sceleratis principibus Antiochi Epiphanis, qui
2 Mach. 5. 26. gravibus malis Judæos afflixit. Pacem enim simulans, *civitatem cum armatis discurrens ingentem multitudinem peremit*. Sed paucis post annis à
1. Mach. 3. 11. Juda Machabæo superatus, & vitâ exutus fuit: cujus gladium sumens dux strenuissimus, *erat pugnans in eo omnibus diebus*. Fuit alius Apollonius dictus Tyanæus, celebris Apostolorum tempore præstigiator, qui, ut refert S. Hieronymus, publicam artis magicæ scholam habuit, & ab Ephesiis statuâ donatus fuit, ac inter Divos relatus. Iste anno 35 à Christi morte, extincto Simone mago, ei in maleficiis successurus, Romam venit. Hujus præstigiis posteà in Judæâ, anno post Christum passum 39, Vespasianus, qui ab adulatoribus Messias jactabatur, visus est cæcum illuminare, & ægro manum restituere. Sed iste scelestus verè sui nominis etymologiam ab ἀπόλλυμι, *apóllymi*, idest perdo, trahebat: unde & ab aliquibus *perdens*, vel *destruens*, latino idiomate redditur *Apollonius*. E contrario S. Apollonia multos à corporis, & animæ cruciatibus liberans, à dicto verbo apallátto, prout in voce *Apollo*, suum etymon haurire dicenda est: sicuti multi S. S. Martyres tali nomine nuncupati. Quòd si cum aliis nomen hoc à verbo *apollymi*, perditionem aut destructionem sonare intelligamus; non ineptè talis originatio S. Apolloniæ tribuatur: quæ ultrò corpus destruendum flammis obtulit, & ut animam suam in cęlis inveniret, libenter eam in terris amisit.

APOLLOPHANES: ἀπολλοφάνης, *apollophánes*, latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima brevis: quamvis apud Græcos paroxytona sit, quia grecè ultima est longa. Nomen est compositum ab *Apollo*, & φάνης, *phánes*, qui etiam solem significat, à verbo φαίνω, *phæno*, luceo, splendeo, vel sic dictum, quòd uti Apollo luceat. Fuit Apollophanes frater Timothei, qui cum illo Ga-
2. Mach. 10. 37. zaræ, à Judæ Machabæi militibus occisus est. Fuit & Apollophanes Philosophus, Magni Dionysii socius, qui ei aderat Heliopoli in Ægypto, quando, crucifixo Domino, prodigiosa solis eclipsis ab ipsis est observata. De ipso scribit S. Areopagita ad Polycarpum, hortans eum ut memorem reddat Apollophanem tanti miraculi ab ipso conspecti, & tandem credat in vitæ Authorem, quem sol ipse itâ manifestè lugebat morientem. Ad ipsum posteà inter fideles annumeratum Dionysius dedit epistolam. Alii nomen hoc *perditionem*, vel *destructionem ostendentem* ex vi sui etymi significare contendunt. Hoc sensu à dicto verbo *apollyo*, perdo, & à verbo φαίνω, *phæno*, pro *ostendo*, deducendum esset. Certè Apollophanes etiam idololatriæ destructionem, & infidelium perditionem ostendit, dum salutiferæ Crucis virtutem agnovit, & prodigiosæ eclipsis mysterium annunciavit.

APOLLYON: ἀπολλύων, *apollyon*. Latinè penultima brevis, licet à Grecis in eâ propter ultimam longam ponatur accentus. Idiomate nostro perdens dicitur, utpotè participium presens verbi *apollyo*, perdo. Sic Angelus abyssi vocabatur: *Cui nomen hebraicè Abaddon, græcè autem Apollyon, latinè habens nomen Exterminans*. Hebraicè Abaddon, seu *avaddón* propriè est perditio à Ap. 9. 11. אבדון
radice *avád*, periit, & in *piel* facit *ibbád*, perdidit. Erat iste perditionis author, & antistes, rex *avaddôr*. אבד
super illas prodigiosas locustas, quæ de fumo putei abyssi ascenderant: quas dęmon ille sęvus extermi- *avád*. אבד
nator, adinstar feri carnificis, in impios est immissus. Cornelius à Lapide propendet in eam sententiam asserentem, quòd per has locustas dęmones, formâ locustarum monstruosâ induti, sint intelligendi. *ibbád*.

APOLOGETICUS: ἀπολογητικὸς, *apologeticós*, p. b., defensivus, excusativus, dici potest à Latinis. Oritur enim à verbo ἀπολογέομαι *apologéomæ*, defendo, respondeo, excuso: scilicet à tertiâ personâ præteriti ἀπολελόγηται, *apolelógetæ*, & hinc sine augmento *apologeticós* emanat. Libri apologetici dicuntur, qui Fidei orthodoxæ, vel Authoris particularis defendunt dogmata, & ad antagonistarum respondent objectiones. Et cùm multi Patrum adversùs suos pseudocriminatores, & calumniatores, adversùs blasphemos Gentiles, & hæresiarchas, sacra dogmata tueri, defendere, & objecta enervare coacti fuerint; ideò aliqua earum opera dicuntur apologetica. Ità Tertulliani Liber apologeticus adversùs Gentiles. Apologetica quoque Chrysostomi opera, parte Tomi quinti comprehensa: ut & Hieronymi Tomo secundo cum Elencticis Apologetica continentur. Augustini verò, in ejus Polemicis, varii sunt apologetici tractatus inclusi. Apologeticæ quoque preces apud In Sacramentario.
D. Gregorium reperiuntur.

APOLOGIA: ἀπολογία, *apologia*, latinè in rigore in antepenultimâ, quia penultima brevis est, poni deberet accentus. Sed plurimi ex usu legitimè introducto Græcos, cum accentu in penultimâ, imitantur. Apologia est defensio, excusatio, à verbo ἀπολογέω, *apologéo*, defendo, respondeo, purgo, excuso. D. Paulus à Judęis ad mortem conquisitus, & à tribuno ereptus, populo tumultuanti dicebat: *Audite quam ad vos nunc reddo ra-* Act. 22. 1.
tionem, Grecus habet *apologiam*. Iustinus Martyr insignem pro Christianis, ad Antoninum Pium Imperatorem, apologiam scripsit. Ab eâdem origine D. Bernardus format verbum *apologizo*, pro excuso, aut alio similis significati verbo. Ait enim Serm. 14. in Cœn. Dom.
ex Christi verbis de mutuâ dilectione, *Nemo se excuset, nemo se in hac parte apologizet*.

APOLOGUS: ἀπόλογος, *apólogos*, p. b., fabula in quâ bruta animalia, & aliæ res ratione carentes loqui introducuntur. Vox est derivata ab ἀπὸ, *apó*, quod præter sępiùs dicta, etiam *absque* significat, & λόγος, *lógos*, ratio; quasi sine ratione. Est ergò apologus fabulæ species: cùm fabula sit narratio ad delectationem, & utilitatem adinventa, rerum nec verarum, nec verisimilium, quales fabulæ poeticę reputandæ. In Apologis autem res etiam sensu carentes discurrere finguntur, & reconditi aliquid continent, quod ad vitam, & mores pertineat: quales Æsopi fabellæ observantur. Talis est etiam Joa-

thami apologus de lignis, seu arboribus frugiferis, de rege inter se eligendo tractantibus: ubi hac suprema seculi dignitate ab insignioribus arboribus recusata, *ierunt ligna ut ungerent super se regem*. Jud.9.8. Hoc apologo Sichimitas erudiebat, quàm imprudenter egissent, sceptrum regium scelesto tyranno, & impio parricidæ Abimelecho tribuendo, quod plures insignes viri recusarant: à quo nihil præter spinas, & flammas, & ultimum interitum expectare queant, sicuti Tirinus exponit. Et satis bellè arbores homines designant, cùm ipsi sint arbores inversæ: sicuti arbores bonæ, & frugiferæ, denotant homines probos, imperio idoneos, & principatu dignos. Sed rhamnus cum suis spinis, est tyrannorum symbolum, subditos pungentium, & affligentium.

APONOEA: *ἀπόνοια*, *aponia*, latinè propter diphthongum penultimâ longâ, est vita flagitiosa, vecordia, arrogantia, contumacia, desperatio. Fit à præpositione *ἀπὸ*, *apò*, à (& in compositione sæpiùs remotionem, aut privationem significat) & *νόος*, *noos*, mens, sensus, ratio. Aponœa ergò est elongatio à mente, & ratione, seu privatio sensus, & rationis. Quia verò is qui rationes spernit, & media opportuna non considerat, facilè desperat; ideò aponœa pro desperatione ponitur. Ut apud Serm.contra desper. & superb. D. Chrysostomum, *Siquidem aponœa* (sic enim latinè legendum, non aponia, quia *οι* græcum convertitur in œ latinum) *idest desperatio, eo sit, quæ cùm nec modum, nec æquabilitatem teneat, tum quòd procul mente fit, denominationem accepit*.

APOPHASIS: *ἀπόφασις*, p. b., negatio dicitur. Alia tamen quandoque significat, ut apud Plutarchum, pro apophthegmate: item enunciationem nec veram, nec falsam, sententiam, responsum, &c. Dicitur à verbo *ἀπόφημι*, *apóphemi*, nego; quod componitur ex dicto *apò*, in compositione nonnunquàm negandi vim habente, & *φημὶ*, *phemì*, dico. Isidorus loquens de libro Perihermenias, ait, nos hermeniam interpretationem appellare, *Scilicet quòd res mente conceptas, prolatis sermonibus interpretatur, per cataphasim, & apophasim, idest per affirmationem, & negationem*.

APOPHORETUM: *ἀποφόρητον*, *apophóroton*, latinè propter vocalem longam penultimâ producta. Est id quod refertur, ut gratia, præmium, gloria, &c. A verbo *ἀποφέρομαι*, *apophéroma*, refero, reporto gratiam, vel gloriam, vel præmium: & hinc dona pretiosa apophoreta dicuntur. Ità D. Augustinus Demetriadis nobilissimæ virginis dum Ep. 179. fin. meminit, post multa hæc adiunxit: *Velationis apophoretum gratissimè accepimus*. Et Baronius ait, An. Chr. 57. *Apophoreta enim non nisi in sumptuosissimis conviviis, quæ post cœnam conviva domum referrent, exhiberi consueverant*. Apophoreta apud Magri In Hierol. etiam pro arcâ ponitur, cùm aliàs ejus etymon hoc non sonet, nisi continens pro contento, arca pro rebus pretiosis in eâ contentis, accipiatur.

APOPHTHEGMA: *ἀπόφθεγμα*, *apóphthegma*, sententia brevis, scita, brevis, & acuta responsio. Derivatur à verbo *ἀποφθέγγομαι*, *apophthéngoma*, paucis multa comprehendo; ab ejus nempè primâ personâ præteriti. Hoc verbum componitur ex toties dictâ præpositione *apò*, quæ varia significat, & hìc emphasim habet particularem; & verbo *φθέγγομαι*, *phthéngoma*, loquor, clamo, dico, quasi eloquor, edico, seu ab intimis loquor. Apophthegmata sunt, ut ait Erasmus Roterodamus, dicta acuta, & brevia, non cujuslibet, sed illustriorum virorum. Sicque possumus dicere, quòd varia apophthegmata in Libris canonicis, præsertim sapientialibus (quales sunt Proverbia, Ecclesiastes, Cantica, Sapientia, Ecclesiasticus) continentur. Sunt & Plutarchi apophthegmata, & Tullius hanc vocem refert ad facetè dicta: *Ut ea quæ à sene Catone collecta sunt, quæ vocant apophthegmata*. Off.l.1.

APOPLEXIA: *ἀποπληξία*, *apoplexia*, latinè cùm penultima brevis sit, accentus in antepenultimâ collocari deberet, nisi Græcos, ut assolet, imitemur. Est morbi genus, ità dictum à verbo *ἀποπλήσσω*, *apoplètto*, percutio, attonitum reddo: & à Tertulliano De Animi c.53. apoplexis appellatum. Fit autem à secundâ personâ præt. pass. aut certè ab ipso futuro primo *ἀποπλήξω*, *apopléxo*, percutiam. Est quippè nervorum totius corpo ris stupefactio, cum privatione motus, & sensus; fitque à materiâ morbificâ, quæ nervorum principium obsidens, impedit spirituum animalium influxum in sensuum organa, & musculos. Unde cessat omnis motus, & sensus, præter respirationem. Apoplecticis etiam auditum impediri videtur certum. Cùm enim humore illo septem nervorum paria (inter quæ est par illud, quod versùs auris tympanum fertur) quodammodò impervia, & obsessa detineantur; fit ut sicut alii sensus, ità & auditus suo munere privetur. Unde tali morbo, & alio simili correptis, non potest sacramentalis absolutio concedi (nisi fortè sub conditione) nisi ferale accidens doloris signa præcesserint, ad pœnitentiæ sacramentum ordinata. Conceditur attamen extrema Unctio, cujus vita christiana anteacta, nisi aliud obstet, est implicita petitio; nec constat recipientis actibus pro materiâ, sicuti Confessionis Sacramentum iis, ut materiâ proximâ, conflatur.

APORIA: *ἀπορία*, *aporia*, latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima brevis, nisi græcus accentus, ut fieri solet à plerisque, retineatur. Est aporia indigentia, inopia, perplexitas, ab *α*, *alpha*, privativo, & *πορία*, *poria*, abundantia, facultas. Aporia ponitur pro perplexitate in Ecclesiastici libro: *Sicut in percussurâ* Eccl.27.5. *cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius*. Nempè percusso cribro cadit farina, & remanet pulvis. Græcus habet *κόπρια*, *cópria*, stercora, idest sordes, aut furfures; sic post multam mentis agitationem, remanet perplexitas, tristitia, vel defectus. Dicitur etiam aporior, quod verbum quoque planè græcum est. Nam *ἀπορέομαι*, *aporéuoma*, dubito, deficio, ad summam inopiam redigor: ut Apostolus ait, *Aporiamur, sed non destituimur*. Aporia pro dubitatio- 2.Cor.4.8 ne est una è figuris rhetoricis sententiarum, in quâ Orator quærere videtur, utrum de duobus potiùs, aut quid de pluribus potissimùm dicat, Ut cùm 1.Cor.11. 22. Paulus ait, *Quid dicam vobis, &c*.

APOSIOPESIS: *ἀποσιώπησις*, *aposiópesis*, latinè propter vocalem longam penultimâ productâ. Est

Est figura, quæ Reticentia à Cicerone dicitur, à Celso Obticentia, & ab aliis Interruptio. Fit à verbo ἀποσιωπάω, *aposiopdo*, obticeo, intersisto: figura indignantibus satis usitata. Ut apud Virgilium dicit Neptunus, ob ventorum insolentiam iratus,

Aeneidos 1. *Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.* In Scripturis quoque satis frequens, maximè in juramentis: in quibus imprecatio, utpotè auditu horrenda, sæpè reticetur. Sic in prophetiâ Isaiæ,

Is.5.9. *Dicit Dominus exercituum, nisi domus multæ desertæ fuerint grandes, & pulchræ absque habitatore*: supple, non habear Deus, aut verax, vel ut exponit Emm. Sà, ne posthàc mihi credatis.

APOSPHRAGISMA: ἀποσφράγισμα, *aposphrágisma*, signaculum dicitur. Unde Plinius in Epist. ait, *Signata est annulo meo, cujus aposphragisma quadriga.* Vox derivata à verbo ἀποσφραγίζω, *aposphragizo*, sigillum affigo: nempè ab ejus primâ personâ præt. pass.: quod verbum ulteriùs formatur ex *apó*, à, & *sphragizo*, obsigno, cruce insignio, approbo, sigillo. Nam σφραγὶς sphragís à Græcis sigillum appellatur. A dictâ personâ fit etiam aposphragismus, quâ voce pro ipsâ sigilli impressione nonnulli Scriptores utuntur. V. *Sphragis*.

APOSTASIA: ἀποστασία, *apostasía*, latinè in rigore accentus in antepenultimâ poni deberet, cùm penultima sit brevis; sed usus apud plerosque invaluit, ut græcus accentus in penultimâ retineatur. Apostasia à Latinis defectio dicitur: cùm quis à duce suo descîscit. Derivatur enim à verbo ἀφίστημι, *aphístemi*, recedo, descisco, deficio, rebello: quod in præteriti passivi secundâ personâ facit ἀφέστασαι, *aphéstasæ*, & ablato augmento *apóstasæ*, & hinc *apostasía*. D. Thomas triplicem assignat apostasiam: nempe à Religione, vel ordine, à divinis mandatis, à Fide. Sed hæc tertia omninò

2.2.q.12. a.1.c. à Deo retrocedere videtur, *Ideò simpliciter, & absolutè est apostasia, per quam aliquis discedit à fide, quæ vocatur apostasia per fidem, & secundùm hunc modum apostasia simpliciter dicta ad infidelitatem pertinet.* Non est tamen determinata species infidelitatis, sed est circumstantia aggravans, eò quòd aliquis veram Fidem deserat, ut infidelitatem amplectatur. Ab aliquibus magis restringitur apostasia, ut sit recessus totalis à Fide in Baptismo receptâ: ut quando quis ex christiano fit Judæus, aut paganus. Sed vocantur etiam apostatæ quicumque Fidem abiurant semel susceptam, tametsi adhuc aliquibus articulis assentiantur: ut

l.6.qu.47. a.7. docet Esparza. De Judæis ait Deus, *Gentes apo-*

Ezech.2.3 *statrices, quæ recesserunt à me*: eò quòd adinstar Gentilium servirent idolis, & à fide, ac fœdere, cum Deo tempore Moysis inito, recessissent. Attamen 70 non utuntur tali voce græca: sed simpliciter legunt, τοὺς παραπικραίνοντάς με, *parapicranondàs me*, idest, irritantes me. De apostasiâ ab obedientiâ, & divinis præceptis loquitur Sapiens,

Eccl.10.4. dum ait, *Initium superbiæ hominis apostatare à Deo*: intelligendo de illâ apostasiâ, quæ in omni peccato mortali invenitur, ut ait D. Thomas. Græcus habet, ἀνθρώπου ἀφισταμένου ἀπὸ κυρίου, *hominis recedentis à Domino*. Sed de apostasiâ à Fide

Prov.6.12 interpretatur quòd sit *homo apostata vir inutilis*.

D.Th. suprà ad 2. Nempè sublatâ Fide, sine quâ impossibile est placere Deo, *Nihil remanet in homine, quod possit esse utile ad salutem æternam.* Septuaginta dicunt ἀνὴρ ἄφρων καὶ παράνομος, *anér áphron kæ paránomos*, idest vir insipiens, & iniquus, seu exlex. Apostasia in jure civili sumitur pro rebellione adversùs principem; sed verè est rebellio contrà Deum, & mors animæ. Unde, ut annotavit Nic. Caussinus, sicut Pythagoræi cenotaphia extruebant iis, qui à Philosophiâ defecissent; sic pro mortuo habendus, qui spretâ rectâ vivendi ratione, voluptatibus, quas ipse repudiarat, iterùm immoritur. Apostasiæ à Fide eædem pœnæ à legibus statutæ sunt, sicut hæresi: eò magis, quò apostasia strictiùs sumpta hæresi multò deterior existimatur.

APOSTATA: ἀποστάτης, *apostátes*, desertor, Fit à supradicto verbo *aphístemi*, sed à tertiâ personâ præt. pass. ἀφέσταται, *aphéstatæ*, & sine augmento *apóstatæ*, unde *apostátes*. Apostata, p. b., dicitur, qui à duce suo ad hostes transfugit, ut à Christianis ad infideles. Quo nomine semper erit infamis ille Julianus Imperator, qui Christum deserens, idololatriam ferè in suis cineribus sepultam, suscitavit, & polytheismum amplexus est.

APOSTATICUS: ἀποστατικὸς, *apostaticòs*, p. b. rebellis, ad apostatam pertinens, quasi deserens, desciscens. Fit ab eâdem radice, quâ apostata: & ab eâ quoque verbum ἀποστατέω, *apostatéo*, latinè apostato, p. b., absisto, deficio, &c. Hoc verbo utitur D. Cyprianus, & angeli apostatici dæmones ab Ecclesiâ dicuntur: qui Deo rebelles, ità scelestè ab eo defecerunt. Sic & protoplasti divini præcepti desertores, & contemptores, posteris apostaticam reliquerunt originem. Unde

Serm.13. in Cœnâ Domini. D. Bernardus ait, *Quis unquàm hominum ex apostaticâ radice primi parentis exortus, potuit, vel poterit sine aliquo transgressionis nævo, cùm omni officio charitatis, inconcussa, & immaculata Christi observare præcepta?* Meritò ex apostaticâ radice peccator ortus, apostaticus, & apostata dicendus, ad mandatorum divinorum observationem ex se penitùs insufficiens, & inutilis: quo sensu quoque cum Sapiente dici potest, *Homo apostata*

Prov.6.12 בְּלִיַּעַל *vir inutilis*. Ubi Textus hebraicus habet, *addm beliiángal*, seu ut in Textu latino sæpiùs legitur

beliiangal. *belial*, idest *homo impius*, quasi sine jugo, à *beli* sine, & *ngol* jugum. Excusso nempè suavissimo

beli, בְּלִי Domini jugo, ab ipso peccator impiè recedit, & inutilis apostata evadit.

ngol, עוֹל APOSTEMA: ἀπόστημα, *apóstema*, latinè propter vocalem longam penultimâ productâ, quod à Græcis non observatur. Est autem apostema Latinis abscessus, suppuratio, ulcus, ità dictum à verbo ἀφίσταμαι, *aphístamæ*, abscedo, suppuro, colligor, &c.. Apostema enim vocatur, quando in aliquâ corporis parte materia morbifica colligitur, & pus formatur: sicque ab aliis partibus abscedit, ut in unum congregetur. Quare apostema etiam ulcus significat: quamvis apud Medicos inter utrumque nonnullum agnoscatur discrimen.

שְׁחִין Ita Ezechiæ ulcus hebraicè *sciechin* dicitur, quod ulcus, & apostema significat: etsi præsertim sit

90 ἕλκος, *hélcos*, ulcus. ulcus ex caliditate proveniens. Atque hîc quæri potest an illud cataplasma ficuum, quod Isajas ulceri, seu apostemati Regis apponi jussit, vi naturali, aut supernaturali eum sanaverit? Et certè magnam vim in ficubus ad suppurandum esse, asserunt Medici, ut observat Franc. Valesius. Sed quòd tam citò ulcus lethale sanaverit, & Rex adeò viribus confirmatus fuerit, *ut tertio die ascenderet templum Domini*, supernaturale prorsùs fuisse, credendom est. D. Bernardus ad spiritualia vocem istam adaptat, dum de vento vanitatis insiante, & de terrenæ cupiditatis veneno inficiente loquens ait, *Et lethali apostemate turgens interis*.

S. Philos. c. 29. 4. Reg. 20. 5. Sup. Cant. Serm. 18.

APOSTOLICUS: ἀποστολικός, *apostolicós*, ad apostolum pertinens, dignitate apostolicâ fungens, aut Apostolos imitans. Hinc munus apostolicum, quod est docere, & prædicare res divinas. Apostolicus per antonomasiam dicitur S. Pontifex, aut quia loco Apostoli Petri potestate insignitur apostolicâ. Cæteri verò Episcopi sunt non tam loco Apostolorum, quàm Christi Discipulorum: & meritò Petri successor Domni Apostolici nomine in Litaniis ab Ecclesiâ decoratur. Apostolicos per superbiam se nonnulli vocitabant hæretici: de quibus Epiphanius, ipsorum hæresim 61 recensens. Augustinus autem de illis ait, *Se isto nomine arrogantissimè vocaverunt, eò quid in suam communionem non reciperent utentes conjugibus, & res proprias possidentes, quales habet catholica Ecclesia, & monachos, & clericos plurimos*. Ob Apostolorum ergò imitationem se apostolicos jactabant, uti meritò apostolici viri plerùmque dicuntur Religiosi. Sed illi proptereà hæretici, *quoniam se ab Ecclesiâ separantes, nullam spem eos putabant habere, qui utuntur his rebus, quibus ipsi carent*: ut addit Augustinus. Dicebantur etiam Apotactici: de quo nomine posteà tractandum.

l. de hæres. ad Quod. hær. 40.

APOSTOLUS: ἀπόστολος, *apóstolos*, nuncius, missus. Dicitur à verbo ἀποστέλλω, *apostéllo*, emando, cum mandatis aliquem mitto: ab eius nempè præterito medio vox *apóstolus* emanat. Nomen erat principatus apud Athenienses, cujus officium erat classis optimè instruendæ curam gerere: nam *apostéllo* etiam est *cursum navis aliquò dirigo*. Apud Theologos non significat nudam legationem, seu missionem, ut sonat ipsa nominis etymologia, & contendunt hæretici; sed potestatem, & dignitatem supremam in Ecclesiâ Christi, quâ duodecim fungebantur illi, à Christo Domino electi. Posteà loco Judæ eam Matthias obtinuit: & D. Paulus ultrà duodecim, singulari privilegio, & miraculo, accepit *gratiam, & apostolatum ad obediendum fidei*. Christi vices in terris gerebant; eratque major illorum potestas, quàm nunc Episcoporum, qui certis coarctantur diœcesibus. Apostoli namque in omnem terram à Domino missi, habebant summam in Ecclesiam potestatem, ubique instituendam, & regendam. Suberant tamen Petro, tamquàm supremo Capiti, cui potestas ordinaria competebat. Ideò hæc in successores emanavit: cùm cæteri Apostoli haberent delegatam, unde non tota eorum potestas ad Episcopos pertransivit. Salvator duodecim in universum Orbem mittendos elegit, qui numerus perfectus est, duodecim portis respondens, quas Joannes in Ecclesiâ triumphante describit, & per totidem portas poterat quisque in militantem introire: *Vocavit discipulos suos, & elegit 12 ex ipsis, quos & Apostolos nominavit*. Fuerunt præfigurati in duodecim Patriarchis tribuum Israel: designanturque in 12 fundamentis cælestis Metropoleos, quorum etiam singulis unumquodque fundamentum à plerisque appropriatur. Immò singuli in apostolico Symbolo articuli, singulis hisce fundamentis concinnè adaptantur, & ipsis Apostolis. Verisimillter autem ipsum Symbolum, antequàm in suas provincias dividerentur, tamquàm communem Fidei tesseram composuerunt: quod anno à Christi morte duodecimo contigisse, à Baronio, & aliis refertur. Apostoli igitur dicuntur missi per antonomasiam, quia immediatè Christus illos misit, & ad tale ministerium aptos reddidit: præsertim in die Pentecostes, quando ad ipsos Spiritus S. sub specie linguarum ignearum missus est, ut dicit D. Thomas, *ad ostendendum officium doctrinæ*. Cæterorum autem Ecclesiæ Ministrorum missio non spectat ad populum, ut perperàm docent Lutherani, & Calvinistæ; sed ad Episcopos, & potissimòm ad S. Pontificem, Christi Vicarium in terris, & Petri successorem. Apostoli quoque dictæ literæ dimissoriæ, quæ à judice, à quo appellabatur, ad eum ad qoem appellatio fiebat, appellationis testandæ causâ, dabantur.

Rom. 1. 5. Luc. 6. 13. An. Chr. 44. 1. q. 43. a. 7. ad 6.

APOSTROPHE: ἀποστροφή, *apostrophé*, p. b., latinè aversio dicitur. Est enim figura rhetorica sententiarum, cùm sermo à personis, vel rebus quibusdam, de quibus institutus est, avertitur ad compellandam personam, vel rem aliam. Fit à verbo ἀποστρέφω, *apostrépho*, averto, aliò iter flecto: cujus præt. medium ἀπέστροφα, apéstropha, & hinc ablato augmento fit *apostrophe*. Hæc figura in nostris Prophetis frequens est, qui sæpè uni personæ loquentes, subitò prophetico spiritu abrepti, sermonem aliò convertunt. Quod fecit & Jacob benedicens filio suo Dan, & statim per apostrophen Deum alloquens, dixit, *Salutare tuum expectabo Domine*. Quod & in aliis Prophetis esse frequentissimum observabis. Apostrophus aotem etiam aversionem significat, & quamvis Latinis non sit usitatus; Græcis tamen, & aliis, frequenti est in usu, dum ob vocalium concursum, una reiicitur, cujus loco virgula apponitur, rejectæ vocalis nota.

Gen. 49. 18.

APOTACTICUS: ἀποτακτικός, *apotacticós*, p. b., extraordinarius vertitur ab aliquibus. Nam ab *apó*, ex, vel ab, & à voce τάξις, *táxis*, ordo, deducunt. Ità de supradictis Apostolicis hæreticis subdit Augustinus, *Encratitis isti similes sunt, nam & apotactitæ appellantur; sed alia nescio quæ propria hæretica docere perhibentur*. Ubi ad marginem signatur apotacticos extraordinarios significare. Rectiùs tamen Apotactici dici videntur à verbo ἀποτάττω, *apotátto*, renuncio, disjungo, &c.; eò quòd se omnibus renunciare profiterentur, & ideò se à proprietariis secernebant. Hujus verbi tertia persona præt. pass. debet esse ἀποτέτακται, *apotétacta*, & sine augmento syllabico *apótacta*, hincque *apotacticós* proculdubio formatur. Illud autem consonat Epiphanio, de Apostolicis dicenti,

Suprà.

Vo-

Volunt autem & apotacticos se appellari à renunciatione: observatur apud ipsos ut nihil possideant.
Hær. 61. Author notitiæ vocabulorum ecclesiasticorum linguâ vernaculâ conscriptæ, eos apostaticos nominat,
Magri. quod ait divisos significare.

APOTELESMA: ἀποτέλεσμα, *apotélesma*, res gesta, effectus. Vox est formata à verbo ἀποτελέω, *apotelô*, perficio, efficio: cujus prima persona præt. pass. est ἀποτετέλεσμαι, *apotetélesmai*, à quâ expuncto augmento illo syllabico pullulat *apotelesma*. Apotelesmata mathematica dicuntur illi effectus, quos cœlum, & sidera, in cujusque natali producunt: unde & ipsa Mathematicorum responsa apotelesmata nuncupantur. Hinc Ptolemæi libri Apotelesmatum dicti, & ipsi Mathematici apotelesmatici vocati. Isto vocabulo utitur Augustinus contrà illos scribens Mathematicos, qui animas, & corpora siderum subiiciunt potestati. *De fatis autem siderum*, inquit, *qualeslibet eorum argutias, & quasi de mathesi documentorum experimenta, quæ illi apotelesmata vocant, omninò à*
De Gen. ad lit. l. 2. c. 17. *nostræ Fidei sanitate respuamus: talibus enim disputationibus, etiam orandi causas nobis auferre conantur, & impiâ perversitate in malis factis, quæ rectissimè reprehenduntur, ingerunt accusandum potius Deum authorem siderum, quàm hominum scelera.*

APOTHECA: ἀποθήκη, *apothêke*, penultimâ productâ propter vocalem longam. Est horreum, reconditorium, cella propriè vinaria, ut Plinius sæpè utitur. Fit à verbo ἀποτίθημι, *apotithemi*, repono, recondo: cujus aoristus primus est ἀπέθηκα, *apéthêca*, reposui, & sine augmento *apotheca*. De apothecis Regis Ezechiæ in sacro Textu fit men-
2. Par. 32. 28. tio, dum ait, *Apothecas quoque frumenti, vini, & olei, &c., ædificavit sibi*: Sicque Rex piissimus,
70 quoque ἀποθήκας, apothécas. ob fidelem servitutem Deo exhibitam, multis divitiis affluebat. Sed difficillimum est, etiam probis, in prosperâ fortunâ modum tenere. Unde inani captus gloriâ, Regis Babylonis legatis *osten-*
Is. 39. 2. *dit omnes apothecas supellectilis suæ*: quare & à Prophetâ graviter increpatus fuit. De avibus cœli
Matth. 6. 26. dicit Christus, quòd non congregent *in horrea*, ex quibus divinæ providentiæ fidere discamus. Græcus legit *in apothecas*, ut etiam habet Augustinus,
l. de Opere Monach. c 23. *Neque congregant in apothecas, apothecæ autem horrea, vel verbum ex verbo, repositoria dici possunt*. Spiritualiter D. Bernardus de septenario numero loquens, in illis Davidis verbis, *septies in die laudem dixi tibi*, & in eo mystica inquirens ait,
Sup. Cãt. Serm. 16. init. *In his scrutandis tamquàm, quibusdam Spiritus sancti apothecis curiosus existo*.

APOTHEOSIS: ἀποθέωσις, *apothéosis*, latinè propter *oméga* vocalem longam penultima producitur, etsi hoc non observetur à Græcis. Est deificatio, in catalogum Divorum adscriptio: quæ variis cæremoniis etiam apud Gentiles celebrabatur, dum eorum heroes inter Deos referebantur. Hæc vox apud Christianos à plerisque Sanctorum albo adscriptioni attribuitur, jam passim canonizatio vocatæ. Originem trahit à verbo ἀποθεόω, *apotheo*, inter Deos refero, quod componitur ex præpositione ἀπὸ, *apò*, in compositione varia significante, & θεὸς, *theòs*, Deus. Hujus verbi secunda persona præt. pass. sine augmento est ἀποθέωσαι, *apothéosai*, & hinc immediatè vox *apotheosis* efformata. Apotheosim eleganter describit Herodia- l. 4. in Princ.
nus. Cùm autem aquila sit imperatoriæ majestatis hieroglyphicum, ut narrat Pierius Valerianus, hinc in apotheosi, ut rudibus imponerent, fingendo animas heroum in cœlum evolare, dum eorum pyræ ignis subiiciebatur, aquila ex eius penetralibus libera in aërem emittebatur. Sed in feminarum apotheosi pavo, Junonis ales, è rogi fastigio sinebatur, tamquàm ipsius heroinæ anima, quò libebat avolare. Istâ voce utitur inter alios Tertullianus, Imperatorem non Dominum, nisi more communi appellandum, nunquàm verò Deum, In Apolog.
contendens, *Maledictum est*, inquit, *ante apo-* c. 34.
theosim Deum Cæsarem appellare. Ubi Interpres ait, quòd Apotheosis sit, quam consecrationem vocat Gēnadius
Cicero. Hunc titulum *Apotheosis*, seu *de divini-* in l. de vi-
tate uni ex suis libris præfixit Aurelius Pruden- ris Illust.
tius Poëta palatinus, sed christianus, qui ad annum Christi 418 floruit.

APSYCHUS: ἄψυχος, *apsychos*, latinè propter vocalem ambiguam hîc productam accentus in penultimâ collocandus. Vox est composita ex α, *alpha*, privativo, & ψυχὴ, *psyché*, anima, adeòque inanimatum, & timidum significat. Hujus oppositum est ἔμψυχος, *émpsychos*, animatus, vivus: ab ἐν, *in*, & *psyché*, nempè in quo sit anima. Apsycha sunt illa, quæ quâlibet animâ, etiam vegetativâ carent. Ad S. S. Patrum sensum maximè apsychus est peccator, à qua recessit vera animæ vita, & anima, quæ est Deus.

APTOTON: ἄπτωτον, *áptoton*, latinè penultimâ longâ propter *oméga*, etsi Græci in similibus ad penultimæ quantitatem non attendant. Ità dicitur sine casu, non cadens, ab α, *alpha*, privativo, & πτῶσις, *ptôsis*, casus: aut ab ipso verbo πίπτω, *pipto*, cado, quod in tertiâ personâ præt. pass. facit πέπτωται, *péptotai*, & ablato augmento, cum *alpha* privativo, hinc fit aptoton. Apud Grammaticos nomina indeclinabilia aptota dicuntur, qualia sunt omnia apud Hebræos, utpotè casibus carentia. Aliàs in universo, cùm nihil sit non subjectum casui & ruinæ, nihil est aptotum: nam & *septies cadet justus*. Cum particulâ δὶς, *dis*, Prov. 24.
bis, fit diptôton, idest duorum casuum, græcè 16.
δίπτωτον, *diptoton*. Hinc quoque triptôton trium casuum, tetraptoton quatuor casuum, & pentaptoton quinque casuum nomen appellatur.

APULIA: hac voce utitur Tertullianus, quæ an sit græca, vel latina, variant Expositores. Dicit autem Africanus iste, *Deus extrà cameras, &* l. de spe-
gradus, & apulias oculos habet. Interpres De la ctac. c. 16.
Cerda probat magis apulias, quasi apluvias, idest sine pluviâ. Certè pro loco aliquo recondito, aut à publico remoto exaratur: Aliqui apulias intelligunt pro loco extrà portas: nam πύλη, *pyle*, porta est. Alii extrà columnas interpretantur, quia & *pyle* columnam significat. Bulengerus ab aversione à sole deducit: videlicet à præpositione ἀπὸ, *apò*, à, & ἥλιος, *hélios*, sol, eò quòd aversæ à sole, & absque illo. Gerardus Vossius ait dici quasi ἀπηλία, *apoelia*, quia soli esset opposita. Nam ἕλη, *hele*, uti Eustathius ait, est splendor solis, & ejus calor.

APY-

APYRUS: ἄπυρος, *ápyros*, p. b., sine igne, ignem nondùm expertus, frigidus, incoctus. Fit enim ista vox ab α, *alpha*, privativo, & πῦρ, *pyr*, ignis. Hinc apyra obsonia, quæ igni admota non sunt, prout in Omophagiâ, & Xerophagiâ exhibentur, de quibus suo loco. Ab eâ fieret dictio *apirocalia*, si D. Tho. interpretationi inhæreamus.

ARCEUTHINUS: ἀρκεύθινος, *arkeúthinos*, p. b., juniperinus. Juniperus enim græcè ἄρκευθος, *árkeuthos*, ab ἀρά, *ará*, noxa, & κεύθω, *keútho*, abscondo, eò quòd in suis spinis abscondat noxam, appellatur. Ligna juniperina inter alia petebat Salomon ab Hiram rege Tyri ad ædificationem templi: *Ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano*. Fortè illìc ad majorem altitudinem, & crassitiem juniperus excrescebat: cùm aliàs eius lignum sit pretio dignum, eò quòd cariem non patiatur. Ità quoque 70 exarant.
2. Par. 2. 8

ARCHÆUS: ἀρχαῖος, *archeos*, antiquus, obsoletus, primus, stultus, delirus. Vox orta ab ἀρχή, *arché*, initium, exordium. Stulti, simplices, & sine malitiâ, archęi dicti, eò quòd tales sint senes: hacque dictione D. Hieronymus usus fuit. Ab eâdem origine fit ἀρχαϊσμὸς, *archaïsmòs*, archaismus, antiquitas, & inter figuras grammaticas, cùm aliquid vetustè dicitur (quod & in S. Textu, & S. S. Patribus observandum) annumeratur.
Dial. 1. in Pelag.

ARCHANGELUS: ἀρχάγγελος, *archángelos*, ab ἀρχὸς, *archòs*, princeps, & *ángelos*, quasi princeps Angelorum. Ità vocantur Angeli octavi chori, seu secundi ordinis tertiæ Hierarchiæ, ut patet ex D. Dionysio dicente, quòd sint medii inter Principatus, & Angelos. Unde D. Thomas ait, *Archangeli dicuntur, quasi principes Angeli: quia respectu angelorum sunt principes, respectu verò principatuum sunt angeli*. S. Gregorius autem asserit eos dici Archangelos, ex eo quòd principantur soli ordini Angelorum, quasi magna nunciantes. Michaël ab Apostolo Judâ Thaddæo Archangelus vocatur: *Cum Michael Archangelus cum diabolo disputans, altercaretur de Moysi corpore*: versio arabica legit, *princeps Angelorum*. Nempè Michaël non voluit permittere quod Diabolus expetebat, ut corpus Moysi palàm in Palæstinâ sepeliretur, ne Hebreis in idololatriam pronis, eum uti Deum colendi daretur occasio. Ità communiter S. S. Patres, & sacri Doctores interpretantur. Si Michaël, ut docet D. Thomas, est de ordine Archangelorum, tunc sui ordinis nomen est ei attributum: vel si ex ordine Principatuum existat; eò magis Angelorum princeps appellandus. Si verò, ut multi tenent, est trium Hierarchiarum supremus; maximè tunc ex ipsius vocis etymo, Archangelus nuncupatur. Verisimiliter autem est ille Archangelus, de quo Apostolus: *Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tubâ Dei descendet in cœlo*.
Cel. Hier. c. 9.
1. q. 108. a. 5. ad 4.
Hom. 34. in Evang.
Iudæ v. 9.
1. q. 113. a. 3. c.
1. Thess. 4. 15.

ARCHEGETES: ἀρχηγέτης, *archegétes*, latinè, cùm penultima brevis sit, accentus in antepenultimâ ponendus. Est dux, aut potiùs archidux dici deberet, ab ἀρχί, *archí*, quod in compositione principatum significat (nempe à voce, ἀρχὴ *arché*, initium, dignitas, aut ab ἀρχὸς, *archós*, princeps) & à vocabulo ἡγέτης, *hegétes*, dux, præses. Sed ἀρχηγὸς, *archegos*, quod latinè, p. l., archegus dicatur, est author, antistes, princeps, fundator, inventor, à dicto *archi*, & ἄγω, *ágo*, duco, &c. Author igitur alicujus artis, scientiæ, aut libri, non impropriè archégus est appellandus.

ARCHELAUS: ἀρχέλαος, *archélaos*, latinè p. l., populi principem sonat. Nam prior pars hujus nominis, ut in multis sequentibus, principem, aut principatum significat (prout in voce antecedente dictum est, aut ab ipso verbo ἄρχω, *árcho*, præsum, impero, & λαὸς, *laòs* apud Græcos est populus. Archelaus est filii Herodis nomen proprium, qui post ipsum in Judæâ regnavit. Dum autem mortuo Herode Joseph, Angeli monitu, puerum Jesum abÆgypto reduceret, *audiens quòd Archelaus regnaret in Judæâ pro Herode patre suo, timuit illò ire*. Nè filius nempè patri in regno successor, esset quoque ipsius sceleratæ tyrannidis imitator. Regnabat quidem in Galilæâ ipsius Herodis Ascalonitæ alter filius, Herodes Antipas vocatus, Archelai frater; sed remota satis erat Galilæa à Bethleem, ubi Christus natus erat. Archelaus autem, suæ tetrarchiæ anno decimo, ab Augusto in exilium missus est. Rectiùs hujus vocis etymon aliquibus Sanctis, tali nomine gloriosis, attribuetur. Nam hi verè populi fidelis principes, plebis affectuum tumultuantium rectores, mundi inferioris moderatores, & victores: amici Dei nimis honorati, quorum principatus nimiùm confortati, super terræ principes in æternum glorificati.
Matth. 2. 22.

ARCHETYPUS: ἀρχέτυπος, *archétypos*, p. b., exemplar, & qui dat principium. Ità dictum ab *arché*, de quo suprà, & τύπος, *typos*, figura, forma, adumbratio, &c., adeòque archetypus prima figura. Hinc archetypa dicuntur illæ figuræ, quæ ab excellenti quopiam artifice primùm efformatæ, vulgò originalia vocantur. D. Dionysius pro exemplari sumpsit, dicens, *Sicuti in sensibilibus imaginibus, si ad primam speciem pictor constanter intendat, &c., veritatem in similitudine, & archetypum in imagine reddet*. Archetypum, seu ideam tabernaculi fabricandi exhibuit Dominus Moysi: ideò dicit, *Fac secundùm exemplar, quod tibi in monte monstratum est*. Hebraicè *thavnith*, idest structura, similitudo, exemplar, forma, à radice *banah*, ædificavit, extruxit. Septuaginta scribunt, κατὰ τὸν τύπον, *catá tòn typon*, secundùm typum. Sic quoque David archetypum templi à suo filio ædificandi cælitùs accepit: *Omnia venerunt*, inquit, *scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris*. Septuaginta quoque dicunt, τὸ παραδείγματος, *tù paradigmatos*, paradigmatis, seu exempli. Istâ voce quoque utitur Tertullianus, qui arcam Noë, quòd principalis, & nobilior Ecclesiæ typus fuerit, archetypi nomine decorat. Observat in eâ varia animalia, variorum vitiorum viva symbola fuisse; sed nullum idololatriam adumbrasse. Dicit ergò Africanus ille, qui si sui idololatra non fuisset; certè tale monstrum Africæ non extitisset, & in arcâ Ecclesiæ mansisset: ait inquam, *Viderimus enim si secundùm archetypum, & corvus, & milvus, & lupus, & canis, & serpens in Ecclesiâ erit; certè idololatres in archetypo non habetur*.
Ecc. Hier. c. 4. p. 3.
Ex. 25. 40. תבנית *thavnith*. בנה *banah*.
1. Par. 28. 19.
c. 24. de Idolol.

AR-

ARCHIACOLUTHUS: ἀρχιάκολουθος, *archiacoluthos*, Acolythorum caput, & dux. Fit ab *archi*, & *acolythos*, de quâ voce suo loco tractatur.

ARCHIATER: ἀρχιατρός, *archiátres*, p.L., medicorum princeps, à dicto *archi*, & ἰατρὸς, *iatrós*, medicus. Noster verus archiater est Christus Salvator: (Matth. 8. 17.) qui *omnes malè habentes curavit, ut adimpleretur, quod dictum est per Isaiam prophetam dicentem, ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes nostras portavit*. Protomedicus autem voce semigræcâ archiater dici potest, atque medici titulo Redemptor noster gloriabatur. De quo (Marci 1. 30.) Chrysostomus, super illa Marci verba, (In Matt. Hom. 6.) *Decumbebat autem socrus Simonis febricitans*, ait, *Egregius medicus, & verus est archiater. Medicus Moyses, Medicus Esaias, medici omnes sancti; sed iste archiater est*.

ARCHICANTOR. Vox est semigræca, composita ex dictâ particulâ *archi*, quæ in compositione principatum, & præfecturam significat, & voce cantor. Vox purè græca esset illa *archiphonista*, de quâ infrà, & utraque cantorum principem, aut ducem, seu præfectum significat. Archicantor pro dignitatis nomine in Ecclesiâ apud aliquos Authores reperitur.

ARCHICLAVUS; p. L., vox etiam, ut præcedens semigræca, apud Ecclesiasticos Scriptores, pro Ecclesiæ, aut Monasterii præfecto, reperta. Fit ab eâdem particulâ *archi*, quæ hîc à dictâ radice, prout in voce *archegetes*, prælationem denotat, & *clavus* navis gubernaculum; ad illum, qui ad regiminis clavum sedeat, metaphoricè designandum.

ARCHIDÆMON: ἀρχιδαίμων, dæmonum princeps, ab eâdem particulâ *archi*, seu à voce ἀρχὸς, *archós*, princeps, & *dæmon*. Ità Lucifer appellatus, non solùm eò quòd alios dæmones naturæ præstantiâ antecedat; sed etiam quòd alii divinâ justitiâ illi subdantur, cujus pravitatis sequaces esse voluerunt. Sicuti verò inferiores dæmones sunt Luciferi commissarii, qui homines secum ad perditionem trahere conantur; ità Lucifer aliquid in Christo suprahumanum observans per suos ministros eum aggredi noluit: sed ipsemet cum hoste adeò potenti congredi voluit. De ipso dicit Chry- (Hom. in Psal.) sostomus, *Archidæmon in puncto temporis omnia regna mundi, & gloriam eorum ostendit, & cum omnibus visus est, ut cum omnibus evanesceret*.

ARCHIDIACONUS; ἀρχιδιάκονος, *archidiaconos*, p. b., ministrorum, seu diaconorum princeps, à dicto archi, & διάκονος, *diáconos*, minister. Olim archidiaconorum dignitas erat maxima, unde & ipsi aliquando insolescendi ansam arripuere. Eâ solus diaconus, non presbyter, frui poterat; de jure, post Episcopi mortem, est per octo dies vicarius, quia ad vicarii capitularis electionem faciendam conceduntur.

ARCHIEPISCOPUS; ἀρχιεπίσκοπος, *archiepiscopos*, p. b., Episcoporum princeps. Ità dictus ab illâ particulâ *archi*, quæ ut diximus principatum, & prælationem denotat, sive ab ἀρχὸς, *archós*, princeps, & dictione *episcopos*, de quâ (Dist. 21. c. cleros, & c. clericos.) infrà. Isidorus à Gratiano citatus dicit, quòd *Archiepiscopus græco vocabulo interpretatur quòd sit summus Episcoporum, idest primas. Tenet enim vicem apostolicam, & præsidet tam metropolitanis, quàm cæteris Episcopis*. Item Emin. Henricus Noris ait, quòd Primas Exarchus, seu Archiepiscopus, aliquot ecclesiasticas provincias moderatur, (Diss. hist. de syn. 5. c. 10.) Metropolitanus unicam regat: sic ergò Archiepiscopus aliquot sub se habet Metropolitas. Sed Græci posteriores Archiepiscopum post Metropolitam locant. Jam quoque multi sunt Archiepiscopi, qui sub se Metropolitas non habent, sed solos Episcopos: ità ut nomen Archiepiscopi in Metropolitas transierit, quod ex variis locis Decreti Gratiani colligitur, ubi plerumque unum nomen pro alio usurpatur. Immò cùm jam plures Archiepiscopi in unâ provinciâ reperiantur, sunt aliquibus antiquis Metropolitis in jurisdictione minores. Aliquando etiam Archiepiscopi dicti sunt aliqui Episcopi, eò quòd in sessionibus aliis præcederent: & Græci Archiepiscopos solent illos vocare, qui Patriarchæ immediatè subjecti sunt.

ARCHIEROSYNA: ἀρχιερωσύνη, *archierosyne*, latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima brevis est. Ità dicitur summum sacerdotium, Pontificis dignitas; ab *archi*, de quo in voce *archegetes*, & ἱερωσύνη, *hierosyne* sacerdotium. Malè igitur ab aliquibus vertitur latinè primus ministrans: cùm potiùs Primi Ministrantis sit ipsa dignitas. Est ergò ipsum sacerdotium, seu dignitas Archierei, qui græcè ἀρχιερεὺς, *archiereus* dicitur, & Pontificem, seu summum sacerdotem significat. V. Cod. Theod. l. 12. tit. 1.

ARCHIEUNUCHUS: ἀρχιευνοῦχος, *archieunuchos*, p. l. propter diphtongum. Est eunuchorum præfectus, seu cubiculariorum regis princeps. Fit enim à sæpiùs dicto *archi*, quod in compositione præfecturam, seu principatum insinuat, & voce *eunuchos*. Talis erat Asphenez, cui utpotè *præposito eunuchorum*, & secùndum 70 τῷ ἀρχιευνούχῳ, *archieunucho*, Nabuchodonosor rex jusserat, (Dan. 1. 3.) *Ut introduceret de filiis Israel*, &c. Apud hunc tamquam suum principem dedit Deus gratiam Danieli, *Et* (V. 10.) *ait princeps eunuchorum ad Danielem*, &c., 70 ὁ ἀρχιευνοῦχος, *ho archieunuchos*. Sicque archieunuchus indifferenter dicitur princeps, aut præpositus eunuchorum. In Textu hebraico primo loco (רַב סָרִיסָיו *rav sarisau.*) dicitur *rav*, idest magister, *sarisau*, eunuchorum ejus: & in secundo loco *sar hassarisim*, princeps (שַׂר הַסָּרִיסִים *sar hassarisim.*) eunuchorum. Istâ voce archieunuchus etiam quidam Jurisperiti utuntur.

ARCHIGALLUS; græcè ἀρχίγαλλος, *archigallos*, etsi non facilè reperiatur; tamen non malè dicetur, cùm utraque pars dictionis græca sit. Hanc vocem habet Tertullianus, ubi agit quod magna fuit præsumptio Romanorum, credentium ob religionem Deorum suorum, se imperium mundi occupasse, cùm Dea Cybele tardè Aurelii Imperatoris mortem cognoverit: dicens inter cætera, *Archigallus ille sanctissimus*, &c. Erant, inquit (In Apolog. c. 25.) Interpres, galli, & archigalli, quasi principes gallorum, qui castrabantur in nomine, & cultu Cybeles. V. *Gallus*.

ARCHIGERON: ἀρχιγέρων, *archigeron*, latinè ob penultimam brevem accentus in antepenultimâ collocatur. Est princeps senum, à dicto *archi*, &

& γέρων, *géron*, fenex. Aliqui, ait Carolus Magri, archipresbyteros intelligunt pro audiendis confessionibus ad metalla damnatorum: alii præfectos senum famularum palatii, &c,. V. l. 6. Cod. de Episcop. aud.

ARCHIGRAMMATEUS: ἀρχιγραμματεύς, *archigrammateús*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ. Sed vox hæc potest esse pentasyllaba, & hexasyllaba: & quidem si, ut assolet, sit quinque syllabarum, ità ut ultima syllaba sit diphthongus, tunc accentus in tertiâ syllabâ ponatur; si verò diphthongus in duas syllabas resolvatur, & sex syllabæ efficiantur, tunc accentus in quartâ syllabâ collocetur. Ità verò dictus scribarum princeps, à dictâ particulâ *archi*, aut *archós*, & *grammateus*, scriba. Est ergò Cancellariorum, ut vulgò dicunt, præfectus, aut Scribarum in populo hebraico supremus, princeps, præfectus. Ità Eleazarus ille V. Testamenti heros invictus *de primoribus scribarum* dicitur: & quivis 2. Mach. 6. 18.
Archicãcellarius archigrammateus appellari potest.

ARCHILEVITA: ἀρχιλευίτης, *archilevítes*, p. l., aliter dicitur voce purè græcâ archidiaconus. Fit autem ab *archi*, principatum denotante, & *levítes*, diaconus, à radice nempè hebraicâ *levi*. levi. לוי In plurali dicuntur *leviim*, levitæ, eò quòd ex tribu Levi: cujus posteri omnes, præter Aaronis nepotes, ad modum Diaconorum novi Testamenti, sacerdotibus ex stirpe aaronicâ ministrabant. leviim. לוים Isti enim sacerdotes etsi ex tribu Levi; tamen levitæ nec dicebantur, nec Levitarum fungebantur officio. Nam Levi, tertius Jacobi filius ex uxore Liâ, genuit Caath, qui genuit Amram, hujusque filius fuit Aaron, cujus posteri erant sacerdotes. Sed omnes descendentes alii ex Levi in Levitarum ordinem assumebantur, ità ut ipsius Moysis, fratris Aaron, filii, & nepotes, solo Levitarum munere fuerint insigniti. Vox autem ista *levi*, copulatus latinè vertitur, ab ipsa radice *lavâh*, mutuatus est, adhæsit: quasi adhæsionis, vel copulationis filius. Dixerat anim Lia, *Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eò quòd peperirim ei tres filios*. Idcircò sperabat Jacobum conjunctiore sibi futurum, & arctiori amoris vinculo adhæsurum. lavâh. לוה Gen. 29. 34.
Mysticè Levitæ debẽt Domino arctiori divinæ servitutis vinculo adhærere: quibus & ipse Deus familiariùs copulatur, & ipsis multiplicĩ bonorum operum prolem, cęlesti gratiâ eos fecundante, feliciter elargitur. Ità Diaconi nostri, adinstar Ministrorum antiqui Testamenti, Presbyteris inservientes, sæpiùs & ipsi Levitæ nuncupati.

ARCHIMAGIRUS: ἀρχιμάγειρος, *archimágiros*, latinè propter diphthongum penultimâ longâ, & perperàm ab aliquibus archimargirus exaratur. Ità dictus præfectus, seu magister coquorum: à dictâ particulâ *archi*, & μάγειρος, *mágiros*, coquus, structor. Sicque vocatus apud 70 Putiphar eunuchus Pharaonis, cui venditus Joseph, dictus in nostro Textu *Magister militum*, & posteà *princeps exercitus* appellatus. Sed 70 Interpretes vocando eum archimagirum; magis ad literam Textum observarũt hebraicum. In hoc enim *sar hattabbachim* dicitur, ideſt princeps coquorum, aut laniorum, aut carnificum inquit Pagninus. *Sar* enim princi- D. Joann. Chrysost. Hom. 61. in Gen. Gen. 37. 36. & c. 39. 1. שר חטבחים

pem significat, *tabbâch* verò est coquus, à radice *tavâch*, mactavit: & in plurali *tabbachim* pro satellitibus ponitur. Nam milites, & satellites ità dicti, quasi mactatores hominum, quòd in fontes, vel hostes severiùs animadvertant. טבח tabbâch. טבח tavâch.

ARCHIMANDRITA: ἀρχιμανδρίτης, *archimandrítes*, p. l., mandræ princeps, seu præfectus. Nempè ab *archi*, superioritatem denotante, & μάνδρα, *mandra*, spelunca, cubile, ubi armentorum greges quiescunt. Sumitur pro ipso grege, & per translationem, pro hominum simul degentium conventu. Ità ut Archimandrita sit ille, qui tali mandræ, seu gregi præficitur, adeòque Abbas Monachorum, & Primas ità in pluribus Authoribus sacris appellatur.

ARCHIMIMUS: ἀρχίμιμος, *archímimos*, latinè cum accentu in penultimâ, cùm hic producatur ambigua. Est mimorum, seu histrionum præfectus: ab *archi* sæpiùs exposito, & μῖμος, *mimos*, histrio, cum accentu circumflexo in græco, quia cum ultimâ brevi est penultima longa, utpotè à verbo μιμέομαι, *mimíoma*, imitor, cujus prima longa est. Alii tamen cum accentu acuto *mímos*, exarant. Mimi dicuntur versus scenici, & qui eos scribunt, aut pronunciant, ut histriones. De quodam S. Martyre archimimo in Martyrologio romano mentio habetur. Die 19. Martii.

ARCHIOENOCHUS: ἀρχιοινόχος, *archiinóchus*, latinè, quia penultima brevis, accentus in antepenultimâ poni debet, quod à Græcis non observatur. Est poculorum magister, princeps pincernarum: cujus officium dicitur archiœnochia, etiam cum accentu in antepenultimâ, nisi, uti usus videtur introductus, græcus in similibus terminationibus retineatur accentus. Vox est formata à totiès dicto *archi*, & verbo οἰνοχοέω, *inochoéo*, vinum fundo. Archiœnochus aliter dicitur ἀρχιοινοφόρος, *archiinophóros*, latinè penultimâ brevi, *archiœnóphorus*, viniferorum præfectus: nam *inophóros* vinifer latinè dici debet. Illa vox apud aliquos sacros scriptores reperitur.

ARCHIOENUS: ἀρχίοινος, *archíinos*, latinè propter diphthongum penultimâ longâ. Ità dictus pincerna, poculis seu vino præpositus, ab eâdem particulâ *archi*, seu ab ἀρχὸς, *archós*, princeps, & οἶνος, *inos*, vinum. Hinc archiœnia pincernæ ministerium, seu munus dicitur. His vocibus utitur D. Chrysostomus dum ait, *Et Ioseph quidem ad archiœnum dicebat, adhuc triduum, & restituet te Pharao ad archiœniam*. Quod Textus noster vulgatus paulò aliter effert, Gen. 40. 12. Et certè ipsi 70 habent voces *archiinochóos*, & *archiinochia*, de quibus jam dictum fuit. Hom. ad Baptizan. sub Init.

ARCHIOTA: ἀρχειώτης, *archiótes*, p. l. propter *omega*. Pro archivistâ, aut antiquario ab aliquibus ponitur: & in lexico archiotæ sunt custodes tabulariorum. Vox est derivata ab ἀρχεῖον, *archíon*, curia, regia, prætorium, &c.: quod nunc pro illo loco publico intelligitur, ubi instrumenta, & scripturæ authenticæ conservantur. V. vocem Archivium, infrà exponendam.

ARCHIPARAPHONISTA: ἀρχιπαραφωνιστής, *archiparaphonistés*, cantorum summus, seu princeps, aut præfectus. Fit enim à sæpiùs dicto *archi*,

&

& παραφωνιστὴς, paraphonistés cantorem significat, seu illum qui concinit, aut intercinit, & interclamat. Nam particula parà in compositione varia significat, & verbum φωνέω, phoneo, cano, clamo, voco. Ista vox citatur ex Ordine Rom.: unde colligitur ad paraphonistam spectasse aquam ad sacrificium offerre.

ARCHIPHONISTA: ἀρχιφωνιστὴς, archiphonistés, vox hæc magnam habet cum præcedenti affinitatem. Quamvis in Lexicis non repererim; sic tamen in græco formanda à dictâ particulâ archi, quæ principatum, aut superioritatem satis insinuat, & voce φωνιστὴς, phonistes, cantor, quæ à verbo φωνέω, phoneo, canto, sono, voco, deducenda. Archiphonista ergò, est cantorum præfectus, & ab aliquibus sacris Authoribus ista vox usurpatur.

ARCHIPHYLAX: ἀρχιφύλαξ, archiphylax, penultima brevis est, quamvis accentus græcus in eâ ponatur. Ità dictus custos primarius, ut vertit Magri, vel potiùs est princeps, seu præfectus custodum. Fit à sæpiùs expositâ particulâ archi, & φύλαξ, phylax, custos: & familiariùs, ut magis vernaculè, archiguardianus dici posset. Archiphylax, ut ferunt Authores nonnulli, Generalis totius Ordinis Carmelitarum in monte Carmelo aliquando nuncupatus fuit.

ARCHIPPUS: ἄρχιππος, árchippos, princeps, seu præfectus equorum, vel potiùs ipsorum equitum, aut equitatus. Componitur enim vox ista ex archi, particulâ, ut sæpè diximus, principatum, vel præfecturam denotante, & voce ἵππος, hippos, equus,& in feminino,equitatus. S. Archippus Apostoli commilito, &, ut multis placet, Colossensium post D. Epaphram Episcopus, in Ecclesiâ militante, meritò inter egregios duces est habendus. Populum suum, Apostoli monitis obtemperans, apostolico zelo regens, Ecclesiam sibi commissam, Sponsi equitatui in curribus Pharaonis assimilatam, ad cęlestis gloriæ triumphum, ad æternitatis bravium feliciter, & gloriosè conduxit. Cant. 1. 8.

ARCHIPRESBYTER: ἀρχιπρεσβύτερος, archipresbyteros, p. b., seniorum caput, seu sacerdotum princeps, Videlicet à toties exposito archi, & vox presbyter, etsi seniorem significet; attamen usu ecclesiastico pro sacerdote sumitur, ut suo loco exponitur. A Græcis protopapa dicitur, seu primus Sacerdos. Romæ tres primariæ Basilicæ, Lateranensis, Vaticana, & Liberiana, Archipresbytero Cardinali decorantur.

ARCHISTERIUM: ἀρχιστήριον, archistérion, p. b., mansio, seu monasterium primarium. Aliqui asceterion legunt, & aliquando sedem episcopalem denotare Magri testatur. Sed mihi nec vox ista sapit, nec ejus arridet explicatio. Non enim unde in græco originem trahere possit observo. Existimarem ego pro principali monasterio archiasceterion legendum esse: ut fit ab archi principatum denotante, & à voce asceterion, de quâ infrà. Cùmque in Oriente Episcopi plerumque sint monachi, & antiquitùs cum suis presbyteris ferè ut Regulares viverent, Sedes episcopalis archiasceterium dici potuerit. Aliàs archisterium pro stellarum principe reperitur, & Berengosius Abbas, c. 3. l. 3. de Cruce, citatur. Vox hæc barbara à dictâ particulâ archi, & vocabulo ἀστὴρ, astér, stella, est deducenda.

ARCHISTRATEGUS: ἀρχιστράτηγος, archistrátegos, latinè propter vocalem longam penultimâ productâ. Est summus prætorum, seu ducum, princeps militiæ, ab archi particulâ sæpiùs explicata, aut ab ἀρχὸς, archòs, princeps, & στρατηγὸς, strategòs, imperator, dux exercitus. Archistrategos à Græcis S. Michaël Archangelus dicitur, qui militiæ cęlestis principatum fortitus est: cujus solemnitas, ut ex eorum Menologio patet, ab ipsis 6 Septembris celebratur. Hujus duplex pugna, & victoria de cacodæmone habetur in Scripturis. Una quidem dum angeli apostatici in secundo suæ creationis instanti, Altissimo similes esse cupierunt: quibus se Michaël cum Angelis suis opposuit dicens, Quis ut Deus, quem sensum ejus nomen non inaniter ostentat. Nam mi hebraicè est quis, caph est litera servilis, & similitudinis nota, el verò Deus appellatur: & ità Michaël, quis ut Deus, sonat apud Latinos. Hanc pugnam Joannes describit hisce verbis: Factum est prælium magnum in cęlo, Michaël, & Angeli ejus preliabantur cum Dracone, &c. Altera fuit, cùm, Moyse servo Domini mortuo, Diabolus corpus ejus volebat in publicum proferre, ut Judęis idololatrandi præberet occasionem. Sed Michaël ei repugnans, nullum convicium, aut maledictum, tamquàm suæ dignitati, & sanctitati indecens, intulit. Ità testatur S. Judas Apostolus Thaddæus agnominatus: Cùm Michaël Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est aujus judicium inferre blasphemiæ, sed dixit: imperet tibi Dominus. מיכאל Michaël. Ap. 12. 7. Judæ v. 9.

ARCHISUBDIACONUS: Vox esset purè græca, si præpositio latina non esset interposita. Fit à supradictâ toties particulâ archi, quæ hìc, ut in cæteris, aliquam superioritatem denotat, & à voce Subdiaconus: ut sit Subdiaconorum primarius, aut præfectus. Antiquum fuisse in Ecclesiâ Romanâ officium referunt Authores.

ARCHISYNAGOGUS: ἀρχισυνάγωγος, archisynágogos, latinè propter omega penultimâ productâ. Erat Synagogæ princeps, seu congregationis caput. Nam synagoga, ut posteà exponetur, congregationem significat. Dignitas erat è primis apud Judęos: & apud Matthæum princeps quidam dicitur, nempè Synagogæ, qui, filiâ defunctâ, confugit ad Jesum pro vitâ ipsius recuperandâ. A Marco unus de Archisynagogis refertur, nomine Jairus, cujus extinctam filiam ad vitam Jesus revocavit. Multùm dissimilis Jairo fuit ille alter Archisynagogus, qui pharisaicâ hypocrisi, quia sabbato curasset Iesus, indignabatur. Sed Corinthi Crispus Archisynagogus fidei in Christum promptitudine, & sanctitate cæteris præluxit, qui Pauli manu baptizatus, & Sanctorum albo in Martyrologio, Octobris die quarto, adscriptus fuit. Matth. 9. 18. Marci 5. 22. Luc. 13. 14. Act. 18. 8. 1. Cor. 1. 14.

ARCHITECTUS: ἀρχιτέκτων, architécton, faber principalis, qui cęteris præficitur. Ità dictus ab archi, de quo sępiùs jam dictum est, & τέκτων, técton, faber, à verbo τεύχω, teúcho, fabrico, facio, &c. Nam architectus, ut ait Plato, magno ministerio non utitur, sed utentibus præsidet. Lib. de regno. Hinc fit ἀρχιτεκτονικὴ, achitectoniké, architectoni-

ea, quæ est ars ipsa architecturæ; in ipsâ hirundine habens & exemplar, & hieroglyphicum, ut asserit Pierius Valerianus. Apostolus se architecto sapienti assimilat, qui Corinthiorum Ecclesiam fundaverat, eos ad Fidem convertens. Fides enim totius spiritualis ædificii basis est, & fundamentum.
1.Cor.13. 10. Ità ergò Paulus ait, *Secundùm gratiam Dei quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui*. Dicitur autem sapiens in unaquâque arte, vel scientiâ, qui in eâdem excellens est: vel, ut
1.q.1.a.6. c. ait D. Thomas, *qui considerat causam altissimam illius generis, ut in genere ædificii artifex, qui disponit formam domus, dicitur sapiens, & architector, respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna, vel parant lapides, unde dicitur ut sapiens architectus, &c.*

ARCHITRICLINUS: ἀρχιτρίκλινος, *architriclinos*, p.l., unde accentus latinè in eâ ponendus, quamvis hoc non observent Græci. Vox est ab *archi*, quod principatum, seu præfecturam significat, & à dictione *triclinion*, cujus etymon suo loco aperietur. Architriclinus ergò triclinii præfectus, qui curat eduliorum varia fercula ordine suo mensis imponi. Alio nomine sympofiarcha dicitur, & vulgò *scalco* linguâ vernaculâ. Triclinii autem præfectus apud Judæos plerumque ex sacerdotibus solebat assumi. M. Ter. Varro eos magistros vocat: ubi Josephus Scaliger, in suis Conjectaneis, explicat quòd ii modiperatores dicebantur, eò quòd, teste Nonio, in conviviis modificandis jus haberent. Talis erat ille architriclinus, qui *gusta-*
Io.2.9. *vit aquam vinum factam*. Sed cur Jesus eam jussit ferri architriclino? nempè quia ad eum etiam pertinebat de potu, & mensuris disponere. D. Chrysostomus dicit, quia ipse sobrius, magisque peritus meliùs poterat vini præstantiam dignoscere, & miraculum celebrare. Theophylactus autem id putat factum, ne quis suspicaretur convivas jam ebrios, corrupto palato, aquam pro vino bibisse.

ARCHIVIUM, rectiùs archium ἀρχεῖον, *archion*, malè ab aliquibus arcibum, & vulgò vocatur *archivio*. Archium autem, sive archion, propter diphthongum habet penultimam longam, & priùs curiam magistratuum, & judicum significabat, ab ἀρχή, *arché*, magistratus, &c. Iam verò sumitur pro illo loco publico, in quo antiqua instrumenta, & scripturæ conservantur, Sicque posset istud vocabulum archium, à voce ἀρχαῖος, *archeos*, antiquus, priscus, &c., derivari. S. Ignatius M. hujus dictionis meminit in epistolâ ad Philadelphien-
Ep.6. ante fin. ses: *Audivi*, inquit, *quosdam dicentes nisi in ar-*
Et Tert. in Apolog c. 19. *chivis evangelii invenero non credam; talibus autem ego dico, quòd mihi archiva Iesus Christus est*. Hoc notent nostri seculi Novatores, qui nihil volunt credere, nisi quod in Scripturis expressum reperiunt, ideòque traditiones excludunt. De quibus in voce *agraphus* nonnulla dicta sunt.

ARCHON: ἄρχων, princeps, dux, summus Athenis principatus, sicut Romæ dictator. Est participium præsens verbi ἄρχω, *arche*, author sum, sum principium, origo, præsum, imperium habeo. Unde fit ut omnia nomina hinc derivata, primatum, vel principatum importent, ut archangelus, archiepiscopus, &c. Illi Iudices Israël, qui post Moysem ad Reges usque populo jus dixerunt, à Iosepho Archontes dicti sunt. Ipsum secutus videtur Tertullianus dicens, *Quis denique Patriarches, quis prophetes, quis levites, aut sacerdos, aut ἄρχων, quis vel posteà Apostolus, aut evangelizator, aut Episcopus invenitur coronatus?* Ubi Interpres ἄρχοντες, *archondes*, principes Synagogæ, aut qui essent aliis ditiores, aut capita familiarum esse opinatur. Alibi Tert. archontes latinè dicit: *Archontes congregati sunt in unum*. Antiq.Iud l.5.c.2. De cor. militis c.9 De resur. carnis c. 20.

ARCHONTICUS: ἀρχοντικός, *archondicós*, p.b., vox à præcedenti formata. Archontici dicti quidam hæretici, à plurali ἄρχοντες, *archondes*, & latinè *archontes*, idest principes: quia multos principes mundi statuebant creatores. De quibus Epiphanius ait, *Archontici ad multos principes universum referunt, & quæ facta sunt, ex his facta esse dicunt*. Ultrà hunc stultissimum errorem, etiam carnis resurrectionem negabant. Ipsorum hæresim seminatam fuisse testatur à viro, *cui Entactus nomen fuit, quàm atactus potiùs appellandus esset, ob incompositos mores*. Ad ipsius nomen alludit S. Pater. Nam εὔτακτος, *eútactos*, modestum significat, seu benè ordinatum: ab *eu* benè, & τακτός, *tactós*, ordinatus, cujus contrarium propter alpha privativum significat *átactos*. De iisdem hæreticis ait Augustinus, *Archontici à principibus appellati, universitatem quam Deus condidit, opera esse principum dicunt: operantur etiam quamdam turpitudinem*. Similia habet Isidorus, nisi quòd pro principibus Archangelos nominat: *Universitatem, quam Deus condidit, opera esse Archangelorum contendunt*. Sed ultrà Fidei documenta quibus unum Deum Universi Creatorem credimus, contrà ipsos aduersantur philosophicæ demonstrationes, solum Deum creare posse convincentes. Etiam quædam officia ecclesiastica archondica, sive archontica, quasi principalia nonnunquàm fuere nuncupata. Hær. 40. l. de her. adQuodv. her.20. Orig.l.8, c. 5. Can. 7. in Trull.

ARCTICUS: ἀρκτικός, *arcticós*, p.b., Septentrionalis. Ità vocatus ille Polus, qui suprà nostrum Horizontem manet immobilis, à duabus constellationibus ei vicinis, quæ ursæ, & græcè *arcti*, ab ἄρκτος, *árctos*, ursa, vocantur. Est autem ursa major, & ursa minor, ambæ intrà circulum arcticum, à propinquis ursis ità nuncupatum. Est hic circulus sphæræ minor, à polo Zodiaci descriptus. Cùm enim Zodiacus declinet ab Æquinoctiali, prout sol in solstitiis maximè ab eo elongatur; fit ut Zodiacus diversos habeat polos, ab illis quos habet Æquinoctialis: & quantùm declinat Zodiacus ab Æquinoctiali, tantundem declinent ejus poli à polis Æquinoctialis. Cùm ergò maxima solis declinatio, secundùm Ptolemæum, sit 23 graduum, & 51 minutorum, fit ut circulus arcticus formatus ab uno Zodiaci polo, tot præcisè gradibus distet, circumquaque à Polo arctico, inter quem & illum circulum, duæ semper Ursæ suprà nostrum Horizontem volvuntur: cùm & ipse circulus arcticus nunquàm, nec totus, nec ex parte, nostris oculis occidendo abscondatur. Incipit autem ex parte illis abscondi, qui ab Æquinoctiali minùs quàm 23 gradibus, & 51 minutis, sunt remoti, seu illis qui intrà Tropicus degunt: ut evidentius ex ipsius

ipsius Sphæræ consideratione, & calculo innotescit. Stella polaris Poli arctici vocatur illa, quæ in Ursâ minore format caudæ extremitatem. Illa enim est Polo arctico maximè propinqua, & quia isti Polo nulla vicinior, pro ipso Polo boreali ab omnibus observata. Polus alter isti è diametro oppositus, ut suprà dictum est, appellatur antarcticus. Versùs istos Polos frigoris excessus facilè in Missæ sacrificio vinum facit congelare: quod quidem ità gelu constrictum validè potest consecrari (non tamen licitè, nisi fortè in aliqua gravi necessitate) cùm hoc sacramentum non consistat in usu, sicuti Baptismus, in quo requiritur aqua, quæ possit abluere, quod glacies præstare non potest. Ad sumptionem tamen specierum congelatarum liquefactio debet procurari.

ARCTOPHYLAX: ἀρκτοφύλαξ, *arctophylax*, latinè quia hîc ambigua penultimæ corripitur, cum accentu in antepenultimâ debet efferri. Vox est composita ex ἄρκτος, *arctos*, ursa, & φύλαξ, *phylax*, custos, idest custos ursæ. Est enim sidus juxtà majorem ursam, quod eam ut custos à tergo sequitur; & ideò etiam βοώτης, *boötes* appellatum, quod latinè bubulcum sonat. Nempè à verbo βοάω, *boo*, clamo, pasco, vel à βόες, *boes*, boves: eò quòd adinstar bubulci plaustrum sequatur, idest Septentriones, à rusticis plaustrum vocatos. Septentrio autem, ut & hoc obiter dicatur, non est vox græca, sed latina: stellæ enim illæ, quæ Ursam componunt, Teriones à priscis nuncupatæ fuerunt. De quibus Varro dicit, *Nostri eas stellas septem, boves, & triones vocant. Triones enim, & boves appellantur à bubulcis*. Ratione ergò vicinitatis septem trionum, Polus arcticus Septentrionalis dicitur, Austro oppositus, de quibus sæpè mentio in Scripturis. — *De linguâ lat. l. 8.*

ARCTURUS: ἀρκτοῦρος, *arctûros*, propter diphthongum penultimâ longâ. Est stella in ipso signo Arctophylacis, seu Bootæ, post caudam majoris Ursæ, cujus ortus, & occasus tempestates facit. Dictus arcturus ab ἄρκτος, *arctos*, ursus, & οὐρά, *urá*, cauda, quasi ursæ cauda. Sed ab aliis ipse Arctophylax Arcturus vocatur. Quin & sacer Textus pro ipso Septentrione accipit, dum ait, quòd *ab interioribus egredietur tempestas, & ab arcturo frigus*. Hîc 70 aliter legunt, scilicet ἀπὸ ἀκρωτηρίων, *apò acroterion*, à promontoriis explicat Interpres: cùm aliàs acroteria sint corporis extremitates, item pinnacula, & prominentiæ ædificiorum. Sed hebræus Textus habet *mimmezartm*, idest à spargentibus, nempe frigus, quod de ventis aquilonaribus ab aliquibus intelligitur. Est ergò sensus, quòd ab interioribus, idest à Polo australi, qui absconditus, quasi in terræ visceribus delitescit, egredietur tempestas, propter ventum meridionalem calidum, & humidum, pluviarum parentem: & ab Arcturo, seu Polo arctico, & boreali dispergetur frigus. Nominat posteà *gyrum arcturi*, à multis stellis arcticis duarum ursarum, & ipsius Arctophylacis, quæ Polum quasi undequàque cingunt. Hîc 70 legunt φραγμὸν ὠρίωνος, *feptum orionis*, quod consonat voci hebraicæ *chesil*, orion, ut habetur in hoc loco. Laudatur etiam Dei omnipotentia à stellarum illarum pulchritudine, quæ — *Iob. 37. 9.* — מִמְּזָרִים *mimmezartm.* — *Iob. 38. 31* — כְּסִיל *chesil.*

nostris oculis, utpotè suprà nostrum Horizontem semper elevatæ, magis quàm aliæ patent. Ut taceam quòd sint in itineribus ignotis terrâ marique duces: & quòd Arcturus, teste Plinio, vim quasi divinam ostendat in tempestatibus, & procellis ciendis. Unde à Iobo Creatoris extollitur suprema potestas, *qui facit arcturum & oriona, & hyadas*. Hîc 70 pro Arcturo habent Pleiadas, & pro Hyadibus Arcturon: Textus hebraicus nostro consonat cum voce *ngâsc*, quæ plaustrum significat, aut ipsum Arcturum. Et dicitur à radice *ngûsc*, coivit, congregatus fuit, eò quòd tales stellæ simul quodammodò coëant, & congregatæ cernantur. Ità Propheta Amos divinam laudat majestatem, *Facientem arcturum, & orionem*. In hoc loco 70 legunt facientem πάντα, *pánda*, idest omnia: & hebraicus dicit *chimáh*, seu arcturus, quamvis alii hanc vocem Pleiades vertant. Illa duo sidera conjungit Propheta, & pro aliis recenset, utpotè unum Septentrionale, & alterum australe. Cùmque à Plinio vocentur *horrida sidera*, ab horridis tempestatibus ciendis; dicit Pineda ea esse iræ, & vindictæ divinæ symbola, quam sceleftis Israëlitis inculcat Propheta. Allegoricè Arcturus Ecclesiam designat, ut ait Gregorius: *Quid namque Arcturi nomine, qui in cœli axe constitutus septem stellarum radiis fulget, nisi Ecclesia universalis exprimitur, quæ in Ioannis Apocalypsi per septem Ecclesias, septemque candelabra figuratur? quæ dum dona in se septiformis gratiæ Spiritus continet, claritatem summæ virtutis irradians, quasi ab axe veritatis lucet*. Ex quibus constat D. Gregorium Arcturum pro ipsâ Ursæ constellatione accepisse, quæ septem stellis axem illustrat. De quo subjungit, *Pensandum quoque est quòd arcturus semper versatur, & nunquam mergitur, quia & sancta Ecclesia persecutiones iniquorum sine cessatione tolerat, sed tamen usque ad mundi terminum sine defectu perdurat*. Et posteà, *Arcturus ergò dum versatur erigitur, quia tunc sancta Ecclesia valentiùs in veritate reficitur, cùm ardentiùs pro veritate fatigatur*. — *L. c. 18. 2* — *Iob. 9. 9.* — *ngâsc* עָשׁ — עִישׁ *ngûsc.* — *Amos 5. 8* — כִּימָה *chimáh* — *Ibid.* — *In Iob. 9.* — *Mor. l. 9. c. 6.*

AREOPAGUS: ἀρειόπαγος, *areópagos*, latinè an accentus in penultimâ poni debeat, magna est inter Grammaticos dissensio. Aliqui longam esse probant, ex eo quòd prima in voce *págus* pro vico, producatur. Alii brevem esse contendunt, quia prima in voce *pagus*, pro colle, & loco excelso, corripiatur. Huic posteriori sententiæ eruditissimi Authores suffragantur, & ipsa Prosodia bononiensis. Ex his patet, quòd Areopagus sonet vicum, aut collem Martis: ab ἄρης, *ares*, genit. ἄρεος, *areos*, Mars, & *pagus*, secundùm aliquos πᾶγος, *págos*, pro vico, aut à dictione πάγος, *págos*, locus eminens, collis, locus altus munitus. In Actibus Apost. græcè scribitur ἄρειον πάγον, *arios págos*, idest martius collis. Erat vicus Athenis à Martis templo sic cognominatus, ut ait Plinius: ubi secundùm antiquos Mars homicidii insimulatus apud duodecim Deos, sex suffragiis fuit absolutus. Ille vicus erat unus ex quinque, in quos Athenæ erant divisæ: & in eo à Cecropeprimo Athenarum rege summæ justitiæ, & severitatis tribunal erectum fuit. Deinde à Solone legislatore decretum fuit, ut — *L. 7. c. 56.*

nulli in judices eligerentur, nisi qui Reipublicæ
Archontes aliquando fuissent. Erat autem illud
tribunal tantæ integritatis famâ illustre, ut gravis-
simæ, etiam Romanorum causæ, ad illud defer-
rentur. Alii istum Martis pagum extrà Athenas
constituunt, inter quos Andreas Camaldulensis,
Magni Areopagitæ librorum interpres. Hic refert
ex Androtio, in secundo rerum Atticarum, quòd
in Areopagitas ex 9 primariis magistratibus, novem
primi eligerentur: posteà verò horum celeberri-
morum judicum numerus usque ad quinquaginta
excreverit, attamen primarii semper electi fuerint,
etiam teste Philocoro, in tertio Rerum Atticarum.
Ab Areopago fit ἀρειοπαγίτης, *areopagites*, etiam la-
tinè areopagita, p. l., ità dicti Areopagi judices,
de rebus maximi ponderis judicantes. Quia verò
inter has causas erat præcipua de novis Diis intro-
ducendis; ideò cùm D. Paulus Atheniensibus Je-
Act. 17. 19 sum prædicaret; *apprehensum eum ad Areopagum*
duxerunt. Fides ergò christiana tam gravibus, &
severis censoribus proposita, non modò non fuit
repulsa; sed quidam distulerunt in aliud tempus de
V. 34. illâ audire. *Quidam verò viri adhærentes ei cre-*
diderunt, in quibus & Dionysius Areopagita, &
mulier nomine Damaris, & alii cum eis. Istam
fuisse Dionysii uxorem quidam opinantur, quod
ab aliis refellitur. Dionysius autem primùm à
Paulo salutis dogmata percepit, deinde maximo
Hierotheo usus est præceptore. Ipsius conversio-
nem inter Areopagitas judices principis promovit
eclipsis solis, Christo in Cruce pendenti miraculo-
sè compatientis, ab eo cum Apollophane philoso-
pho Heliopoli in Ægypto observata, tunc annum
ætatis suæ vigesimum quintum Dionysio agente.
Ab Apostolo Athenarum Episcopus creatus, posteà
Bar. Ann. in Gallias à S. Clemente missus, martyrio corona-
Chr. 119. tus fuit anno Christi 119: cùm mortis Josephi pa-
triarchę annum ageret decimum ultrà centesimum.

AREOPOLIS: ἀρεόπολις, p. b., civitas Arabię, non
sic dicta à Marte, quasi Martis civitas, cùm alia do-
netur originatione. Quamvis enim ut in vocabulo
præcedenti dictum est, *áreos* sit genitivus ab *áres*
Mars, & *polis* civitatem significet; tamen in ri-
gore Arpolis dici deberet. Est enim Ar Moabitica,
de quâ Isaias dicit, *Nocte vastata est Ar Moab*.
Is. 15. 1. Ubi 70 legunt, *nocte peribit moabites*, μωαβίτης:
ngar, עָר & Textus hebraicus *ngár moab*, idest civitas Mo-
ab. Nam *ngar*, seu *Ar*, linguâ moabiticâ est ci-
vitas, quæ linguâ hebręâ *nghir* diceretur. Vocata
עִיר est autem Civitas Moab per antonomasiam, & po-
steà Arpolis, idest Arcivitas appellata fuit. Cùm
nghir. verò Moabitis regio sit pars Arabiæ petrææ, ideò
Areopolis, seu Arpolis, utraque p. b., Arabiæ ci-
vitas existimatur.

ARESTUM: ἄρεστον, *áreston*, placitum. Fit
enim à verbo ἀρέσκω, *arésco*, placeo, à quo &
ἀρεστὸς, *arestós*, placitus, gratus, æquus. Hinc
ortum habuit ut curiæ sententiæ arresta vulgò vo-
cata fuerint: cùm potiùs unico *r* arestum scriben-
dum sit. Est autem propriè illa Præfecti sententia,
quæ non potest appellatione rescindi. Quod potiùs
æquissimo Dei judicio quadrat, quod nullus excu-
satione eludere, nullus appellatione subterfugere
possit.

ARETALOGUS: ἀρεταλόγος, *aretalógos*, pe-
nultima brevis est, quamvis accentus apud Gręcos
in eâ ponatur, qui Latinorum non observant re-
gulas. Vox est formata ab ἀρετὴ, *areté*, virtus,
& λόγος, lógos, sermo; ità ut aretalogus sit idem
ac de virtute loquens. Sed in malam partem sumi-
tur pro garrulo, & loquace, qui virtutis facit osten-
tationem; de quo Juvenalis ait, *mendax aretalo-* Sat. 15.
gus. Alioquin posset juxtà propriam etymologiam
in bonam partem accipi: ità ut aretalogus esset
qui de virtutibus discurrit, & aretalogia de virtu-
tibus Tractatus vocari queat. Si autem per areta-
logum intelligatur ille, qui fictis mendaciis, pla-
cendi studio, auditoribus arridet, eius origo à ver-
bo ἀρέσκω, *arésco*, placeo, unde fit ἀρεστὸς, *are-*
tos, placidus, erit extrahenda.

ARETAS: Ἀρέτας, *arétas*, p. b., ut in *arete*
dicetur, cùm & ab eâ verisimiliter hoc nomen de-
ductum sit. Unde *virtuosus*, aut *placidus*, tam-
quàm ab ἀρέσκω, *arésco*, placeo, ab aliquibus ex-
ponitur. Ità vocatus Rex Arabum, qui pseudo- 2. Mach. 5.
pontificem impium Jasonem conclusit, Oniæ ter- 8.
tii viri sanctissimi fratrem. Sic etiam dictus Rex
Syriæ Damasci, cujus præpositus voluit Paulum
comprehendere: ut de se narrat Apostolus, *Da-*
masci præpositus gentis Aretæ regis custodiebat ci- 2. Cor. 11.
vitatem Damascenorum, ut me comprehenderet. 32.
Iste præpositus in Textu gręco dicitur ἐθνάρχης, *eth-*
nárches, ab ἔθνος, *ethnos*, gens, & ἀρχὸς, *ar-*
chós, princeps. Aretas autem erat Rex Arabiæ
Petrææ, Herodis Antipæ socer. Aretæ, & Are-
tii nomen, aliquorum SS. Martyrum proprium,
jure merito natalia, à nobiliori arete desumpta, si-
bi vendicat. Cùm ipsi ne in virtute ignaviter de-
ficerent; in terris vivere gloriosè desierunt.

ARETE: ἀρετὴ, *arete*, p. b., virtus propriè
bellica, cùm à voce ἄρης, *áres*, oriatur, quæ Mar-
tem significat. De quâcumque tamen virtute di-
citur, immò de omni potentiâ, & facultate, uti &
apud Latinos adeò latè patet nomen virtutis. Ab
arete quoque *ars* vox latina sua natalia cognoscit.
Non malè tamen *arete* à dicto verbo *arésco*, placeo,
probo me tibi, placo, deduceretur: cujus tertia
persona præt. pass. esset ἤρεται, *éretai*, & ablato
augmento temporali *arete* formatur. Aliàs *arete*,
prout etiam *virtus*, strictiùs accipitur, pro intelle-
ctus, aut voluntatis habitu, hominem ad benè
operandum perficiente: sicque virtus humana in
intellectualem discriminatur, & moralem. Cùm
enim, ut ait D. Thomas, *ipsa sit habitus perficiens*
hominem ad benè operandum, principium autem 1. 2. q. 58.
humanorum actuum in homine non est nisi duplex, a. 3., in c.
scilicet intellectus, sive ratio, & appetitus; opor-
tet quòd omnis virtus sit solùm alterutrius perfecti-
va. In Primâ secundæ de virtutibus in communi
agitur, & in Secundâ secundæ de ipsis in particu-
lari, nempe de moralibus, & theologicis. Verum
quidem est, quòd, ut ait Doctor angelicus, virtu-
tes theologicæ sint *suprà virtutes humanas, sunt* Ib. ad 3.
enim virtutes hominis, prout factus est particeps
divinæ gratiæ. Virtus autem in generali optimè
ab Augustino definitur, *Bona qualitas mentis,* 1. 2. de lib.
quâ rectè vivitur, quâ nullus malè utitur, quam arb. c. 18.
Deus in nobis sine nobis operatur. Sed ista defini- & 19.
tio

tio comprehendit solùm virtutes infusas: omnes enim acquisitæ per ultimam particulam excluduntur. Virtutes verò intellectuales, quæ ab Aristotele quinque assignantur, nempè intellectus, scientia, sapientia, prudentia, & ars, non sunt simpliciter virtutes: quia non faciunt simpliciter bonum hominem, dum ab illis homo dicitur bonus secundùm quid, ut bonus philosophus, bonus medicus, &c.. Quod inde provenit, quia istæ virtutes dant quidem facultatem ad bonum actum, ut loquitur D. Thomas; sed non ideò bonum usum. Potest enim quis habens artem non velle uti arte, sed volens contrà artem peccare, aut malè uti arte, ad quam malam voluntatem amovendum non juvat ars. De aliis verò virtutibus dicit S. Doctor, 1. 2. q. 56. a. 3. c. *Aliquis habitus non solùm facit facultatem agendi, sed etiam facit quòd aliquis rectè facultate utatur, sicut justitia non solùm facit quòd homo sit prompta voluntatis ad justa operandum, sed etiam facit ut justè operetur*: nempè ad hoc voluntas à justitiâ inclinatur. Quapropter virtutes morales sunt simpliciter virtutes, *quæ reddunt bonum opus in actu, & simpliciter faciunt bonum habentem*. Prudentia verò quamvis inter virtutes intellectuales, ratione subjecti, connumeretur; tamen etiam D. Th. q. 57. a. 4. c. moralis virtus est: quia *prudentia non solùm facit boni operis facultatem, sed etiam usum*. Quia nempè prudentia præsupponit rectum appetitum. Ideò, ut rectè docet idem Magister angelicus, q. 56. a. 3. c. *intellectus secundùm quod ordinem habet ad voluntatem, potest esse subjectum virtutis simpliciter dictæ*: putà Fidei, & prudentiæ. A virtutibus intellectualibus vulgò virtuosi dicuntur, qui in arte aliquâ, vel scientiâ sunt excellentes. Sed verè virtuosi illi, qui virtutes morales possident, quæ rectè ordinant hominem ad suum finem naturalem, & simpliciter bonum ipsum constituunt. Eò magis illi, qui virtutibus theologicis, & moralibus infusis sunt insigniti, virtuosi dicendi, cùm eos ad finem supernaturalem feliciter & optimè conducant. Hac voce *arete* usus fuit Philotheus monachus, In carmine encomiastico. de mellifluo Doctore dicens: *Huic arete pleno pectore vera fuit*. Sic eum suprà mundanos heroes extollit: *His etenim ficta fuerat virtutis imago*.

ARETINUS: ἀρετῖνος, *aretinos*, p. l., quamvis ità græcè non repererim. Tamen si Magri ex- In Hierol. positio est approbanda, sic ab *arete*, idest virtus, integritas, probitas, est ista dictio efformanda. Nam aretinus, secundùm ipsum est *integer* latinè. Aretinus aliàs deducitur ab ἀρήτιον, *aretion*, seu Aretium, quæ est civitas in Etruriâ, & à voce ἄρης, *ares*, gen. *aretos*, idest Mars, originem agnoscens, Martem præ se fert, & *aretinus* martialis reddi potest. Eodem modo loquendum de vocabulo ἀρήτιος, *artios*, aretius, nobilissimæ familiæ Mediolani, & Bergomi cognomine. Hujus Majores è Græcia oriundi eo tempore, quo Judices Israëlem regebant, benè 1300 annis ante Christum, Aretium condiderunt.

ARISTARCHUS: ἀρίσταρχος, *aristarchos*, nomen derivatum ab ἄριστοι *aristi*, optimates, & ἀρχὸς, *archos*, princeps, quasi optimatum princeps, vel optimus princeps. Ità vocatus quidam Grammaticus, qui quos volebat versus ex Homeri libris criticè tollebat: unde aliorum scriptorum censores Aristarchi nuncupati. Fuit quoque unus è Pauli comitibus, & posteà ipsius concaptivus: de quo ad Coloss., *Salutat vos Aristarchus concaptivus meus*. Col. 4. 16. Fuit dignus Thessalonicensium Episcopus, ac deinde sub Nerone martyrio coronatus.

ARISTIDES: ἀριστείδης, p. l. propter diphtongum, & præclarum, fortem, atque strenuum significat. Nam ἀριστεία, *aristia*, est strenuitas, virtus, fortitudo, præclarè factum. Talis verè S. Aristides, Fide, doctrinâ, & constantiâ clarissimus: qui Athenis coràm Adriano Imperatore Fidem christianam asseruit, & solum Christum esse Deum sapientissimè peroravit.

ARISTOBULUS: ἀριστόβουλος, *aristobulos*, propter diphthongum penultimam habet longam. Nomen proprium quod originem suam agnoscere potest ab ἄριστος, *aristos*, optimus, & βουλὴ, *bulè*, consilium, ac si diceret optima consulens, vel, ut aliis placet, optimus consultor, optimum consilium, aut potiùs optimi consilii. Ità vocatus sacerdos Judæus magnæ authoritatis, cui secunda epistola Populi 2. Mach. 1. hebræi, Jerosolymis existentis, scripta fuit. Erat iste Aristobulus verè optima consulens, magister Ptolemæi regis, de quo dicit sacer Textus, *qui est de genere christorum sacerdotum*. V. 10. Aristobulos in Textu græco dicitur, etsi Noster scribat Aristobolo magistro, &c.. Cùm autem ista epistola anno 188 regni Græcorum scripta fuerit; tunc ille Ptolemæus, juxtà Tirini calculum, erat Evergetes, Ptolemæi Philometoris filius natu major. Nec mirũ quòd homo Judæus fuerit Regis gentilis magister; quia, ut ait Rupertus, Ægypti Reges à diebus l. 10. vi- Philadelphi, qui per 72 Interpretes Legis codicem ctoriæ ver- græcum nactus fuerat, magister habere Judæos bi Dei c. consueverant. Fuit & Aristobulus Ioannis Hyrcani 15. filius: & de ipso quidem in Scripturis nulla mentio, quæ Assamonæorum lineæ finem imponunt in ipsius patre. Sed de eo dicit Josephus, quem etiam Ju- l. 10. Ant. dam nominat, regium nomen primum assumpsisse. Iud. c. pen. Aristobulus autem secundus fuit ejus nepos, Alexandri filius, qui dum templum Jerosolymitanum à M. Crasso expilatum est, in Judæâ regnabat. Posteà captivus à Pompeo Romam missus, cum duobus filiis Antigono, & Alexandro, ac deindè Româ profugus, Parthorum ope Judææ regnum invasit. Sed Herodes, & Phasellus Antipatri filii, à M. Antonio Tetrarchæ creati: & post paucos annos Antigono, Aristobuli hujus filio, Marci Antonii jussu securi percusso, Herodes regno potitus est. D. Paulus ad Romanos scribens, salutat *eos qui sunt ex Aristoboli domo*, aliàs Aristobuli, ut Rom. 16. 11. opinor, juxtà Textum græcum dicendi. Hujus Apostolorum discipuli, & Martyris, dies natalis in Martyrologio Romano Idibus Martii consignatur. Verè iste Sanctos optima cæteris consilia dedit, & optimè sibi consuluit: qui juxtà nominis sui felicius etymon, indefessâ prædicatione saluberrimis semper propositis, glorioso martyrio sibi optimam partem elegit, quæ ab eo non aufferetur in æternum:

ARISTOCRATIA: ἀριστοκρατία, *aristocratia*, latinè in rigore, quia penultima brevis, cum accen-

Beda verò ait triplicem arrhaborem designare, quòd anima vocatione signetur, justitiâ decoretur, & glorificatione exaltetur.

ARSENIUS: ἀρσένιος, *arsénios*, masculus, seu masculinus exponi potest à Latinis. Nam ἄρσην, *ársen*, genit: ἄρσενος, *ársenos* apud ipsos est masculus, & virilis. Quamvis in voce Arsenius secunda sit brevis, & in *ársen* longa, tamen à genitivo *ársenos*, in quo secunda brevis est, vocabulum *arsénios* deducendum. Verè Arsenius magnus ille vir, qui priùs Imperatorum Orientalium pædagogus, spretis effeminatis palatii imperialis deliciis, in eremum se conferens, masculo, & heroico animo, asperioris pœnitentiæ virilia opera complevit.

ARTABA: ἀρτάβη, *artábe*, latinè penultimâ brevi, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est genus mensuræ apud Persas, à quibus ipsa vox græca fuit emendicata: & de ipsius capacitate variant Authores. Apud Herodotum in Primo, est attico modio tribus chœnicibus, qui tredecim libras & uncias quatuor simul continent, capacius: & apud Ægyptios, teste Aristotele, 45 modios continebat. Sed Tirinus artabam ægyptiam quinque modios, seu libras 133, & duas tertias capere opinatur. Pro illo heluone, idolo Bel, apud Babylonios, *impendebantur per dies singulos similæ artabæ duodecim*.

In Prol. de mens.

Dan.14.2.

ARTEMIUS: ἀρτέμιος, *artémios*, integer, & incolumis latinè reddi potest, cùm græcum ἀρτεμία, *artemía*, incolumitatem significet. Quidni & aliqui Sancti Martyres Artemii vocati, qui integri vitæ, scelerisque puri, ut æternæ incolumitati prospicerent, temporalem contempserunt? Quidni & idem de voce Artemon, alterius gloriosi Martyris nomine, dicamus? Hoc enim græcè ἀρτέμων, *artémon*, sed latinè tale nomen penultimâ brevi, à verbo ἀρτεμέω, *artemeo*, idest sum incolumis, convalesco (utpotè qui è terribilioribus periculis incolumis evaserit, feliciter de infirmitate convaluerit) deducendum.

ARTEMON: ἀρτέμων, *artémon*, ut jam diximus, quia penultima brevis, accentus latinè in antepenultimâ est collocandus. Non solùm autem est nomen proprium, sed etiam appellativum, secundùm aliquos trochleam, vel antennam significans. Sed verisimiliùs est velum navis, & quidem, ut aliqui volunt, velum maximum in navi, quod hodie etiam à Venetis ità vocatur. Alii dicunt esse velum minus, ab ἀρτάω, *artáo*, suspendo: à quo etiam fit ἄρτημα, *ártema*, appendix, atque hinc *artemon*, quasi appendix ad velum majus. In illâ navi Apostolum vehente, quæ tam miserè periclitabatur, nautæ *levato artemone, secundùm auræ flatum tendebant ad littus*. Ubi vox *artemone* habet penultimam brevem, sed quando est nomen eadem syllaba in obliquis est longa.

Act.27.40

ARTERIA: ἀρτηρία, *arteria*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ, etsi Græci penultimâ pronuncient acutâ. Est vas quoddam in corpore humano, & animalibus, instar venæ, sed durioris & crassioris tunicæ, sanguinem cum spiritibus vitalibus continens, & in pulsu cordis motui respondens. Dicitur arteria ab ἀὴρ, *aér*, & τηρέω, *teréo*, conservo, quasi aërem, seu spiritum conservans. Maxima arteria vocatur aorta, græcè ἀορτή, *aorté*, quæ dictio videtur arculam significare. E sinistro cordis ventriculo, instar cujusdam trunci, proveniens, inde in omnes corporis partes ramis innumeris discriminatur: ità ut nulla sit in corpore arteria, quæ ab aortâ originem non trahat. Singulis cordis pulsationibus adæquatè per systolem, & diastolem obsequitur: ideò ex arteriæ pulsu corporis dispositio, & vita internoscitur, cùm sit cor omnium affectuum sedes primaria, primum vivens, & ultimum moriens. Omnes arteriæ habent venam sibi conjugem, ac contiguam, & per varias anastomoses, seu orificia, sanguinem in venas effundunt, quem è sinistro cordis ventriculo receperant, ut per venas ad dextrum ejus sinum deferatur. Ex hoc per arteriam venalem, & per venam arterialem, in sinistrum cordis ventriculum transfertur iterùm vivificandus, novis spiritibus magis animandus, & in aortam rursùm deferendus, ut demùm per totum corpus sanguinis perficiatur circulatio. Hanc passim nostri temporis Anatomistæ peritiores, inter quos Thomas Bartholinus, admittunt. Quod evidentiùs in vivorum anatome detegitur, in quâ aorta ligata versùs cor intumescit, & exinanitur ex alterâ parte. Si verò aorta propè cor exscindatur, antequàm animal extremum exhalet spiritum, singulis cordis pulsationibus, sanguinis copia vehementer expellitur: quæ est causa pulsus arteriarum, dum corde pulsante sanguis in aortam eructatus motum omnibus communicat arteriis. Vocatur etiam *arteria*, sed aspera, illa fistula, quæ ab ore in pulmones variis ramis, seu bronchiis, inseritur: per quam aër inspiratur, & exspiratur. Aorta, per quam fit totius sanguinis circulatio, & continuò suis pulsationibus movetur, non ineptè intelligitur rota illa, de quâ Ecclesiastes, senectutem describens, ait, *Antequàm conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam*. Nam per hydriam ipsæ venæ intelliguntur, & jecur per fontem, ità per cisternam cor plerique interpretantur: adeòque per rotam rectè arteria magna designatur.

In Anatome l. de Arter.

Ecc.12.6.

ARTHRITIS: ἀρθρῖτις, p. l., ità vocatur morbus articularis. Arthritis enim latinè articularis dici potest, sed in græco intelligitur νόσος, *nósos*, in latino *morbus*: est quippè adiectivum ab ἄρθρον, *árthron*, articulus, junctura. Morbus est valdè dolorificus, ab humore acri, partes illas nervosas vellicante. In articulis enim nervorum, tendonum, ligaminum, & similium partium spermaticarum, magis doloris capacium, est concursus. Arthritide etiam Jobum vexatum fuisse aliqui ex ejus verbis colligunt, dum ait, *In nihilum redacti sunt omnes artus mei*: nempè quasi doloribus prorsus consumpti.

Iob.16.8.

ARTOPHORION: ἀρτοφόριον, *artophorion*, etsi græcè habeat penultimam acutam, tamen est brevis, adeòque latinè in antepenultimâ collocatur accentus. Videtur hoc vocabulum diminutivum ab ἀρτοφόρον, *artophóron*, quod latinè artophorum, p. b., diceretur, & vas est ad ferendum panem. Ità dictum ab ἄρτος, *ártos*, panis, & verbo

bo φέρω, phéro, porto. Quapropter artophorion est vasculum ad ferendum panem, & pro ipsâ sacrâ pyxide, quæ fert panem de cœlo verum, reperitur.

ARTOTYRITÆ: ἀρτοτυρῖται, p. l., hæretici quidam ità nuncupati. De ipsis ait Augustinus, quòd offerebant panem, & caseum, in Eucharistiæ Sacramento: Sic dicti ab ἄρτος, ártos, panis, & τυρὸς, tyrós, caseus. Hanc ergò materiam absurdè in hoc Sacramento adhibebant, quorum error etiam juxtà D. Thomam in hoc fulciebatur, *dicentes à primis hominibus oblationes de fructibus terræ, & ovium fuisse celebratas*. At Eucharistia non fuit ab illis primis hominibus, sed à Christo Domino instituta, qui panem sine caseo accepit in manus suas, &c.

l. de Hæref. hær. 28.

3. q. 74. a. 1. c. seu q. 15.

ASBESTUS: ἄσβεστος, ásbestos, latinè inextinguibilis dicitur. Fit enim ab α, alpha, privativo, & verbo σβέννυμι, sbénnymi, extinguo: cujus tertia persona præt. pass. deberet esse ἔσβεσται, ésbesta, & hinc cum dicto alpha, asbestos lapis ille dicitur, qui alieno igne sic ardet, ut non possit extingui. De hoc Augustinus ait, *Asbestum Arcadiæ lapidem propterea sic vocari, quòd accensus semel jam non possit extingui*. Hæc cum aliis naturæ prodigiis refert S. Pater, quæ exsistere non sit ambiguum, & tamen mens humana assequi intelligentiâ non queat. Ex quibus infideles inducit ad credendum divina nobis revelata, & signanter de igne infernali, quòd damnatorum urat corpora, non tamen comburat, seu absumat. Id quod Bernardus quoque aduertit, dicens, *Asbestus lapis talis fertur esse naturæ, ut semel accensus inextinguibiliter ardeat, igne lapidi inhærente, nec tamen consumente, tali verò modo, ut opinor, ignis ille sulphureus inflammabit inimicos Domini*. Dicitur & asbestinum genus lini, quod ignibus non absumitur, sed purius evadit. V. *Amiantus*.

De Civit. Dei l. 21. c. 5.

Serm. de virginibus ipsi attributo.

ASCETERIUM: ἀσκητήριον, asketérion, p.b., ità monasteria in Justiniani Codice vocantur. Est enim locus solitarius, & à publico remotus, ad veræ Philosophiæ exercitationem. Derivatur ista dictio à verbo ἀσκέω, askéo, exerceo, laboro, disco, &c. ità ut verbale asceterion oriatur à tertiâ personâ præt. pass. ejus verbi. Sicque monasteria vocata, eò quòd in eis Religiosi se exerceant in rebus spiritualibus, easque utili labore discant, sectentur, & meditentur. Hinc etiam vox ἀσκητὴς, asketes, asceta, p. l., exercitator, monachus, emanat.

ASCETICUS: ἀσκητικὸς, asketicós, p.l., exercitativus, in rebus divinis meditativus latinè verti potest. Oritur ab eâdem radice quâ vox præcedens: & à secundâ personâ præt. pass. fit ἄσκησις, áskesis, latinè ascêsis, p. l., idest exercitium, item studium, meditatio, & in rebus divinis exercitatio. Unde solita monachorum exercitia ascetica dicuntur. Basilios habet homilias septem in ascetica, sive Monachorum exercitamenta: inter quas sermo est unus de ascesi, sive exercitatione monasticâ. S. Ephrem sermonem asceticum ad Fratres habet in tomo secundo, & in tertio sermonem asceticum de timore Dei, aliàs de vitâ religiosâ. Ità quoque in aliis Patribus, maximè græcis, ista vocabula reperiuntur.

ASCETRIA: ἀσκήτρια, askétria, monialis dicitur ab eâdem origine, quâ vox asceterium. Vocabulum istud in Canone 63 Concilii Trullensis, à Balsamone citato, reperitur. Ibi enim omnibus secularibus interdicitur, *Ne monachi habitu, vel ascetria utantur*, sed iis maximè qui scenica tractant.

ASCITÆ: ἀσκῖται, askîta, p.l., ità dicti quidam hæretici, ab ἀσκὸς, ascós, uter. Horum hæresim enumerat D. Augustinus 62: *Ascitæ ab utre sic appellati, ascós enim græcè, latinè uter dicitur, quem perhibentur inflatum, & opertum circumire baccantes, tamquàm ipsi sint evangelii utres novi, vino novo repleti*. Ascitæ etiam dicti Arabes, quia utribus inflatis innatantes piraticam exercebant.

ASCLEPIADOTON: ἀσκληπιάδοτον, p. b., Æsculapii donum. Ortum enim trahit vox ista ab ἀσκληπιὸς, asclepiós, Æsculapius, & δοτὸς, dotós, datus; & ab Æsculapio datum latinè quoque reddi potest. Istâ voce utitur Tertullianus, medicamentum quoddam excellens significante, tamquàm Æsculapii, medici præstantissimi, & inter Deos à malè sanis Gentilibus relati, donum.

In Apolog. c. 23.

ASCLEPIODORUS: ἀσκληπιόδωρος, asclepiódoros, latinè propter omega vocalem longam, penultima producitur, etsi græcè accentus in antepenultimâ collocetur. Est nomen ejusdem cum præcedenti originis, & ejusdem ferè significati. Nam δῶρον, dœron, donum: adeòque Æsculapii donum sonat. Gentile nomen, in honorem Æsculapii, Apollinis filii, pueris à superstitiosis parentibus impositum. Sed verus Æsculapius, æterni Phœbi filius, lumen de lumine, Deus verus de Deo vero, est Christus Dominus: cujus præstantissimum donum fuit S. Asclepiodorus Martyr. Ad hujus merita longè tutiùs, quàm ad Æsculapii templa recurrent, qui seriò, ac toto corde, mentis, & corporis sanitatem exoptarint.

ASCODROGITÆ: ἀσκοδρογῖται, p.l., ità jam dictos hæreticos ascitas Philastrius Brixiensis Episcopus appellat. Nempè ab eâdem voce ascós, & ut videtur à verbo δρῶ, dro, facio, sacrifico, eò quòd in eorum sacris utrem inflatum circumireot, potibus insanieotes, & bacchantes: occasione arreptâ ex illis Christi verbis, *Vinum novum in utres novos mitti debet*. Sed hoc exemplo Christus significavit Discipulos suos paulatìm renovandos, quoad usque possent musti spiritualis, & effervescentis Spiritus sancti esse capaces; tuncque jejunaturos, quando tali Spiritu essent repleti. Vel, ut innuit Philastrius, per utres veteres Legem mosaicam intellexit, & per novos Evangelicam, quæ meraciori, & novo vino gratiæ Christi replenda erat. Vel utres veteres, secundùm D. Hieronymum, erant Pharisæi, & Judæi: novi autem sub Christo Fideles. Illum tamen ritum hæretici ex parte à Gentilibus videntur hausisse. Nam ἀσκώλια, ascôlia, festa erant Athenis, quibus in medio theatri, in Bacchi honorem, super utres inflatos uno saliebant pede, ut labeotes risum excitarent.

Marci 2. 22.

ASCOPERA: ἀσκοπήρα, p.l., marsupium, seu saccus pelliceus, ab ἀσκὸς, ascós, uter, & πήρα, péra, sacculus. Pera verò, ut aliqui volunt, à verbo πάομαι, páoma, idest edo, formatur, Ju-

dith ad castra pergens Assyriorum, egregium faci-
Judith.10.3. nus patratura, ne Gentilium vino contaminaretur, *imposuit Abræ suæ ascoperam vini*. Erat ergò ad modum utris ad aliquam vini mensuram capacis.

ASIA: ἀσία, *asia*, latinè, cùm penultima brevis sit, accentus ponitur in antepenultimâ, etsi Græci aliis utantur regulis. Inter quatuor Orbis partes Asia, major videlicet, una recensetur. Minor verò, angustioribus limitibus terminata, in Phrygiam, Lydiam, Misiam, & Cariam dissecatur. Asia nympha, ut volunt, maximæ Orbis parti nomen dedit: cùm aliàs ab ἄσις, *asis*, limus, cœnum, & ἄσιος, *asios*, limosus, Asia limosa, & Asiani dicantur limosi. Quidni ob cœni copiam sic Asia nuncupata fuerit, cùm, teste Q. Curtio,
l. 5. præcipuus Asiæ fluvius *Euphrates altum limum vehit*? De Asiâ majore in Machabæorum libris oc-
1.Mach.8.6. currit mentio; signanter dum sacer Textus *Antiochum magnum regem Asiæ* fuisse commemorat, eò quòd nempè potiori ejus parte frueretur. De minore sæpiùs in novo Testamento; ut dum Apo-
Act.16.6. stolus vetitus est *à Spiritu sancto loqui Verbum Dei in Asiâ*. Quia scilicet ejus limus necdùm satis aptus ad Evangelii sementem excipiendam. Posteà tamen Apostoli in eâ provinciâ excolendâ magno-
Rom.9.21 perè allaboraverunt: & tot Asiani limosi in vasa pretiosa, *in honorem*, magisterio apostolico evaserunt.

ASOMATOS: ἀσώματος, p. b., incorporeus, impalpabilis, ab α, *alpha*, privativo, & σῶμα, *soma*, genit. *somatos*, corpus. Asomatos proculdubio est Deus, quidquid tam multi Gentiles in contrarium fuerint opinati. Angelos quoque asomatos esse, etsi multi ex Patribus secùs existimarint, prorsùs tenendum est. Reperitur & vox asomatus latinâ terminatione donata: ut apud Martinium, inter alios, exaratur.

ASOTIA: ἀσωτία, *asotia*, penultimâ brevi, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est luxuria, lascivia, intemperantia, ità dicta à verbo ἀσωτεύομαι, *asoteuomai*, luxu diffluo, sumpto ab Asotorum populo, quòd esset luxu, & comessationibus infamis.
2.de Finibus. De his agit Cicero: *Nolim enim mihi fingere Asotas, ut soletis, qui in mensas vomunt, & de conviviis auferantur*. Hinc fit asótus, p. l., propter *oméga*, homo nihili, prodigus, luxuriosus. Ubi
Eph.5.18. Noster legit, *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria*: Græcus habet in quo est *asotia*, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία. Non malè tamen vox *asotia* derivabitur ab α, *alpha*, privativo, & verbo σώζω, *sozo*, servo, salvo, quasi sine salute, aut salutis carentia. Et certè asotus, tam in animâ, quàm in corpore, eâ miserè privatur.

ASPATICUM: ἀσπατικὸν, *aspaticón*, p. b., salutatorium latiòe verti deberet. Fit enim à verbo ἀσπάζω, *aspázo*, saluto, præsertim osculo, vel amplexu, quod antiquitùs usitatius erat, maximè inter amicos. Aspaticum locus erat Ecclesiæ contiguus, in quo Episcopus peregrinos recipiebat, qui à Latinis etiam metatorium dictus est. Ad hujus similitudinem aspaticum dici potest locus ille in monasteriis, ubi extranei Moniales alloquuntur.

ASPHALTITES: ἀσφαλτίτης, p. l., bituminosus verti potest à Latinis. Ità dictus lacus in Palæstinâ, qui etiàm mare mortuum appellatur: nempè ab ἄσφαλτος, *áspha tos*, bitumen, quo affatim abundat. Formatus fuit iste lacus, quando funditùs eversis nefandis illis Pentapoleos civitatibus, terra depressa fuit, putridis, & salsis aquis illam contegentibus: quibus ubique bituminis moles innatant, è puteis, queis illa vallis antè scatebat, emergentes. Nullum corpus vivum isti lacui immergitur, piscibus caret: unde & mare mortuum nuncupatur, & à salsedine salsissimum. Hujus causa fuere sulphur, & bitumen, necnon salsæ, & adustæ exhala iones, quæ in Sodomæ incendio, è cælo deciderunt. Aliud est stagnum Genesareth, seu mare Galilææ, & Tiberiadis, à regione Galilææ, & Genesareth isti lacui circumvicinâ, & urbe Tiberiadis eidem adiacente. Erat illic Iudææ terminus orientalis: quamvis tota Terra sancta duas tribus cum dimidiâ ultrà Jordanem, & tribum Nephthalim ad Aquilonem comprehendens, terminos haberet ampliores: *Habebit terminos* Num.34.3 *contrà Orientem mare salsissimum*.

ASPIS: ἀσπὶς, *aspis*, parvus serpens, & præsentis veneni, ut nullum sit morsus remedium, nisi pars læsa citò exscindatur. Aliqui dicunt eam in solâ nasci Aphricâ: sed Pierius Valerianus testa- Hierogl.l.14. tur se fulvam in agro Bellunensi vidisse. Eius etymologiam deducit Isidorus à voce ἰὸς, *ios*, vene- Orig.l.12.c.4. num: *Quòd morsu venena immittat, & aspergat, ios enim græci venenum dicunt, & inde aspis, quòd morsu venenato, interimat*. Altera pars dictionis *aspis*, ait Vossius, fortè à spuo, vel πτύω, *ptyo*, spuo: vel à σφάω, *spháo*, occido. Alii ab α, *alpha*, privativo, & σπάζω, *spázo*, extendo, quòd sit parva, & parùm extensa. Venenum ipsius adeò exitiale indicat Moyses dicens, *Venenum aspidum* Deut.32.33. *insanabile*: & de impio divite ait Sophar Nahamatites, *Caput aspidum suget*, nempè maximum ve- Iob.20.16 nenum, quale aspis in capite gerit. Maledicos verò sub aspidis hieroglyphico graphicè describit regius Propheta, & signanter impudentes Saulis adulatores, qui ut ipsi placerent, illius innocentiam maledicis morsibus, serpentino furore lacerabant. De his enim Prophetam loqui in Psalmo 57 notant Interpretes: præsertim cùm David ad Saulis dormientis castra pergebat, ut docet Liranus. Ait ergò, *Furor illis secundùm similitudinem serpen-* Ps.57.5. *tis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas*. Quia illis vesana, implacabilis, & maximè exitialis inerat nocendi libido, adinstar aspidis quæ palamnis dicitur. Textus hebraicus hìc habet *pethen*, idest aspis: etsi 70, quos noster Vulgatus secutus פתן est, in Psalmo 90, pro *péthen*, basiliscum exarent, *pethen*. Et certè Palamnis in veneno satis basilisco affinis; Ps.90.13. de quâ refert S. Augustinus, & alii, quòd naturali instinctu, aurem unam terræ admoveat, alteram caudâ obturet, ne verba incantatorum audiat, sicque mansuescat. Palamnis autem hæc fera maligna nomen habet, à verbo παλαμάομαι, *palamáomai*, astutum aliquid ago. De cætero incomparabilis, ait Pierius, est in angue furor, ut læsus non absistat, aut præ rabie exanimetur: feritate verò aspides reliquos antecedunt colubros. Ideò regius Psaltes post genus ad speciem maximâ feritate præditam descendit. Nic. Caussinus ex Æliano lib. 6. c. 38.

Pol. Hist. l. 9. c. 17. c. 38. afferit, *Amplius quatuor horas quos aspides momorderint vivere non queunt*. Et ideò aspis in regum diadematibus regni firmitatem designabat: *Invicta enim huius serpentis venenum est, & nemo unquam ab eius morsu evasisse dicitur*. Potest etiam aspis allegoricè peccatorem significare, qui obturat unam aurem in terrà, dum ergà præsentia inordinato amore fertur, & obturat alteram caudâ, dum è præteritis delectationem carpit. Ità innuit Hier. Lauretus, ex S.S. Patribus.

ASTARTHE: ἀστάρθη, nomen est, ut vult Serarius ab astro deductum. Nam græcè astrum ἀστὴρ, *astèr*, dicitur: & Esther reginam ab astro nomen habuisse prætendit, cui consonat nomen germanicum *sterne*, quo stella significatur. Salomon à mulieribus in senectute depravatus *colebat Astarthen Deam Sidoniorum*: In Textu hebraico *ngastthoreth* legitur: eratque hæc Gentilium Astarthe, vel Venus, ut multi volunt, vel Iuno Dearum regina, ut ait Augustinus. Cicero tamen per Astarthen Venerem intellegit, quæ nupsit Adonidi. Astarthe est idem idolum, quod etiam Astaróth vocatur: cùm hoc sit plurale ab *ngasctoreth*, seu Astoreth. Hebræi enim honoris causâ plurali nomine aliquando utebantur. Unde verus Deus quoque ab ipsis *Elohim* in plurali vocari solitus fuit.

In Iud. 2. q. 2.

3. Reg. 11. 5.

עשתרת

ASTATI: ἄστατοι, p. b., instabiles, turbulenti, vagi. Vox enim est formata ab α, *alpha*, privativo, & στάσις, *stasis*, statio, status, constantia: aut ipsâ tertiâ personâ præt. pass. verbi ἵσταμαι, *histemi*, isto, statuo. quæ est ἕσταται, *héstatæ*, statutus fuit. Fuerunt autem Astati hæretici ex Monothelitis, & quidem ex Sergii Monothelitæ discipulis: de quibus ait Baronius, quòd post occisos iussu Michaëlis Curopalatæ Constantinopoli Manichæos, *quidam è Sergii discipulis, ii nimirùm qui astati, seu instabiles appellantur, præfectam per dolum, & proditionem, singularunt*.

An. Chr. 812. n. 13.

ASTERISCUS: ἀστερίσκος, *asteriscos*, stellula, quâ in codicibus Scriptores aliqui utuntur, præsertim ut id quod omissum est signetur. Ità D. Hieronymus de Origene dicit: *Qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco, & obelo opus omne distinguens*: & asteriscis etiam ipse cum aliis usus fuit. Est autem ista vox greca diminutiva ab ἀστὴρ, *astèr*, aster: &, ut apud Latinos, differt ab ἄστρον, *astron*, idest astrum. Nam aster (ab α, *alpha*, privativo, & verbo στάω, *stao*, sto, eò quòd non stet, sed semper moveatur) stellam separatam significat; astrum verò constellationem, seu signum celeste, è variis stellis compactum. Asteriscus cum obelo erat una ex illiteratis sententiarum notis, prout in voce Lemniscus insinuabimus: atque iis versibus, qui non erant suo loco politi, annectebatur. Ità S. Isidorus.

In Pentat.

Orig. l. 1. c. 20.

ASTERIUS: ἀστέριος, *asterios*, stellaris latinè reddi potest. Nempè à supradictâ voce *astèr*, & in plurali ἀστέρες, *asteres*, stellæ. Asterius est multorum præclariorum Astrorum nomen, quæ sanctitate, & martyrio, Ecclesiæ militantis Firmamentum, velut radiantibus stellis illustrarunt. Hinc triumphantem Ecclesiam in Empyreo, in quo fulgebunt Iusti sicut stellæ inperpetuas æternitates, splendoribus Sanctorum exornabunt. Inter hos adinstar Galaxiæ, seu viæ lacteæ, innumeris asteriscis, sive stellulis composita, relucet Asteria Virgo, & Martyr, quæ suis purpureis fulgoribus, & fulgurantibus ardoribus, semper utramque Ecclesiam serenabit.

ASTHMA: ἆσθμα, morbus in spirandi difficultate consistens, cùm quis sine sono, & difficultate, respirare non potest. Derivatur à verbo ἄζω, *azo*, quod etiam significat confertim anhelo, vel spiro. Asthma majus est quàm Dyspnœa, grecè δύσπνοια, *dyspnia*, quæ simplicem spirandi difficultatem importat. Oritur à δὺς, *dys*, particulâ, quæ in solâ compositione reperta malum, vel difficultatem, vel impossibilitatem indicat, & à verbo πνέω, *pneo*, spiro. Orthopnœa verò, grecè ὀρθόπνοια, *orthòpnia*, est anta respirandi difficultas, ut quis vix possit spiritum ducere, nisi erectâ cervice, vel corpore: quod sæpè asthmaticis accidere videmus. Fit autem ista vox ab ὀρθὸς, *orthòs*, rectus, & dicto *pneo*, spiro. Iobum in tantâ variorum morborum colluvie etiam asthmate laborasse, ex aliquibus locis conjectat Pineda.

ASTIUS: ἀστεῖος, *astios*, quasi ἀστεῖος, *astios*, urbanus, lepidus, festivus, ab ἄστυ, *asty*, urbs. Habet tamen hoc nomen penultimam brevem, cùm aliàs vox *astios* ista posterior propter diphthongum habeat penultimam longam. Lepidum, & festivum prorsùs spectaculum toti Curiæ celesti exhibuit S. Astius Episcopus, & Martyr: dum in cruce pendens, etiam sævissimos ergà tortores urbanus, se urbem terrenam permanentem non habere, sed futuram, & celestem inquirere satis ostendit. Iam corpus à terrâ elevatum, animum ad illam Metropolim, quæ est primogenitorum descriptorum in celis, violento nisu ferri, omnibus actu maximè heroico patefecit.

ASTOMUS: ἄστομος, *astomos*, p. b., idest sine ore. Fit enim ab α, *alpha*, privativo, & à voce στόμα, *stòma*, os. Astomi dicti aliqui Indiæ populi, si credere fas sit, sine ore, sed solo anhelitu vitam ducentes. Astomus etiam dicitur liber in loquendo, cui consonat vocabulum vulgare, *sboccato*, quasi buccam non habeat, quâ loquendi excessui modum ponat. Hoc vitium est eutrapeliæ, seu urbanitati, per excessum oppositum: contrà, quod orandum cum Davide, *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis*. Ps. 140. 3.

ASTROLABIUM: ἀστρολάβιον, *astrolàvion*, instrumentum astronomicum, quo astrorum mensuram, & distantiam deprehendunt Astrologi. Ab ἄστρον, *astron*, & verbo λαμβάνω, *lambàno*, capio, deprehendo, quod in aoristo secundo facit ἔλαβον, *elavon*, unde & *astrolavion*. In sacris tamen Canonibus pro ipsâ astrorum mensura, aut aspectu accipi videtur.

ASTROLOGIA: ἀστρολογία, *astrologia*, latinè penultima brevis est, adeòque cum accentu in antepenultimâ efferri deberet. Sed apud multos grecus accentus retinetur, & usus iste, ubi legitimè fuerit introductus, est observandus. Fit autem ista vox ab ἄστρον, *astron*, & λόγος, *logos*, sermo, quasi sermo de astris. Est una ex quatuor scientiarum mathematicarum speciebus, quæ quantitatem continuam successivam, ut abstractam à materiâ con-

 side-

ſiderat : quamvis prout principia mathematica ad materiam naturalem applicantur , ſicque aliquid extraneum aſſumitur , non ſit ſpecies ejus ſtrictè
1.2.qu.35. a.8.c. dicta , ut docet D. Thomas . Quia tamen media mathematica aſſumuntur , quod eſt ipſum formale , per quod talis res naturalis cognoſcitur : & quia , ut
2.2.q.9.a. 2.ad 3. ait idem S. Doctor , *id quod eſt formale potius eſt , ideò illa ſcientiæ , quæ ex principiis mathematicis concludunt circà materiam naturalem , magis cum mathematicis connumerantur , utpotè eis ſimiliores , licet quantum ad materiam magis conveniant cum naturali* . Hoc rectè Aſtrologiæ competere rem accuratiùs examinanti ſatis patebit . Eam , in-
In Chronico.tertià ætate. quit Iſidorus , *Atlas* , nempè ſenior , *reperit* , *motumque cęli* , *& rationem primus conſideravit* : hocque circà tempora ſervitutis in Ægypto . De cætero , quamvis Aſtrologia ſit ſcientia valdè nobilis , & excellens ; nihilominùs hominum vana curioſitas in hiſce indagandis , quæ ad divinam ſpectant ſcientiam , eam magnoperè deturpavit . Hujus Aſtrologiæ fallaciâ ductus Auguſtinus de ſeipſo
Conf.l.7. c.6. fatetur , *Iam etiam mathematicarum fallaces divinationes , & impia deliramenta rejeceram* , &c. Probat prætereà Aſtrologiæ vanitatem ex nativitate Firmini nobilis & divitis , & ſervi cujuſdam eodem momento nati , & tamen ſub iiſdem conſtellationibus tam diversâ ſorte à priore donati . Sic de Jacob , & Eſau , cujus prior ſecundò naſcens plantam manu tenebat , adeòque parvulo tempore à Mathematicis imperceptibili , diſcurrendum . Quod quidem Aſtrologiæ præſertìm judiciariæ quadrat , ex quâ vana prognoſtica de liberis hominum hauriuntur actionibus . Sicque ab Aſtronomiâ , quæ eſt pura de naturali ſiderum curſu , eorumque naturalibus effectibus ſcientia , atque multùm agriculturæ , medicinæ , navigationi conferens , magnoperè diſcriminatur . Verum eſt ad humanas paſſiones corpora cęleſtia cooperari , ut docet D. Thomas . Has ergò Aſtrologus poteſt prædicere , cùm pauci ſint ſapientes , & juſti , qui talibus cor-
Suprà. poralibus inclinationibus reſiſtant ; *Et ideò* , dicit S. Doctor , *Aſtrologi ut in pluribus veræ poſſunt prædicere , & maximè in communi , non autem in ſpeciali , quia nihil prohibet aliquem hominem per liberum arbitrium paſſionibus reſiſtere* . Quamvis enim Aſtrologus cognoſcat aliquem ſub ſigno Martis genitum , v. g. , fore iracundum ; non ideò præſcire poteſt homicidium ab ipſo committendum . Præſertìm cùm fortè occaſio ſe non ſit oblatura , vel certè gratiâ Dei voluntas nunquàm ſit ad tale opus conſenſura . Quia , ut ipſe dicit eorum
Parùm à princ. libri. princeps Ptolemæus in Centiloquio , *Sapiens dominatur aſtris* . Nempè per voluntatem liberam illis paſſionibus reſiſtit , quas aſtra poſſunt excitare : ſicque illis effectibus fruſtrantur , quos , homine paſſionibus conſentiente , remotè , & per accidens producere poſſent . Verè quoque Sapientes aſtris dominati , quando & juſtis ſtellæ ſunt famu-
Ioſ.10.14. latæ , ut Sol Joſue imperio , etiam *obediente Domino voci hominis* . Ità quoque Debborâ , & Barach contrà Siſaram pugnantibus , aſtra ipſa contrà impios arma ſubminiſtravere cęleſtia . Nam
Iud.5. 20. *ſtellæ manentes in ordine , & curſu ſuo , adverſus Siſaram pugnaverunt* . Non enim ſteterunt , uti Joſue tempore accidit , ſed continuato ſuo ordine , & curſu , tempeſtates , & procellas excitarunt , quibus hoſtes profligati ſunt .

ASTRONOMIA : *ἀστρονομία* , *aſtronomia* , cùm penultima ſit brevis vox debet eſſe proparoxytona , quamvis in græco ſit paroxytona , niſi ex uſu legitimo Græcos imitemur . Eſt ſcientia Aſtrorum leges exponens , ità dicta ab *ἄστρον* , *áſtron* , aſtrum , & *νόμος* , *nómos* , lex . Hæc cęli motus , & ſiderum deſcribit , eclipſes , & varios ſtellarum aſpectus , atque ex his naturales effectus , & varias in corporibus ſublunaribus prædicit immutationes . Sicque indirectè , ſaltem in generali , ut ſuprà de Aſtrologiâ dictum eſt , aliquas actiones humanas poteſt prænunciare . In hoc autem differt ab Aſtrologiâ , quòd hæc ultrà iſta omnia tranſgrediatur , & ad alia multa , ex ſolo arbitrio humano dependentia , ſuperſtitioſè progrediatur . Ità Iſidorus eruditè annotavit . Dicit enim , *Inter aſtronomiam , & aſtrologiam aliquid differt . Nam aſtronomia converſionem cęli , ortus , obitus , motuſque ſiderum continet , vel quâ ex cauſâ ità vocentur . Aſtrologia partim naturalis , partim ſuperſtitioſa eſt , naturalis dum exequitur ſolis , & lunæ curſus , vel ſtellarum , certaſque temporum ſtationes ; ſuperſtitioſa verò eſt illa , quam mathematici ſequuntur , qui in ſtellis augurantur* . Aſtronomia ſiderum curſus , magnitudinem , & veros effectus exponens , mirificè admirationem de Creatoris majeſtate promovet , ejuſque infinitam ſapientiam , non obſcurè ſublucentibus divinitatis ipſius radiis , undequàque demonſtrat . Si enim etiam idiotis patet vaſtiſſimum cęli volumen , in quo naturalibus literis exaratam legunt ſupremi Artificis omnipotentiam (*A* Sap.13. 5.
magnitudine enim ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri , ideſt à magnitudine ſpecioſæ creaturæ , eſt quippe hendiadys) quantò magis illis qui Aſtronomiâ inſtructi ſapientiſſimi Conditoris artem altiùs ſpeculantur ? Ità *cęli enarrant gloriam Dei* , *& opera manuum ejus annunciat firmamentum* . Ps.18.1. Ità miris fulgoribus illuſtrant , & laudant ſuo more Dei majeſtatem , potentiam , ſapientiam , & gloriam , ut verè dixit Jobo Dominus , *Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina* , Iob.38.7.
& jubilarent omnes filii Dei . Quamvis & hîc myſticè intelligantur Angeli , ut habent 70 Interpretes , *πάντες ἄγγελοί μου* , *omnes angeli mei* , & Textus hebraicus , *benè elohim* , filii Dei , quibus ſatis clarè Angeli exprimuntur . Nec malè aſtra matutina dicuntur , non quòd ante mundum corporeum ſint creati ; ſed in ipſo Univerſi exordio , miris naturæ , & gratiæ donis ſplendidi , & ſupernaturalibus fulgoribus inſignes . בְּנֵי אֱלֹהִים *benè elohim.*

ASTYNOMUS : *ἀστυνόμος* , *aſtynómos* , latinè quia penultima brevis , in antepenultimâ ponitur accentus , quamvis hoc non obſervent Græci . Eſt urbis rector , Reipublicæ curator , qui urbis leges præſcribebat . Ità dicitur ab *ἄστυ* , *áſty* , urbs , & *νόμος* , *nómos* , lex : aut ab ipſo verbo *νέμω* , *némo* , tribuo , adminiſtro , è cujus præterito medio formatur *nómos* . Per vocem *aſty* maximè Athenæ intelligebantur : ſed Urbs per antonomaſiam Romam ſignificat , adeòque ejus gubernator meritò Aſtynomus appellandus . Ab eàdem radice *ἀστυνομία* ,

aſty-

astynomia (latinè p. b., *ἀστυνομία*, nisi græcus accentus observetur) quasi urbica lex, aut ipsum regimen civitatis. Prius vocabulum habet Ulpianus in Demosthenem. Reperitur & astynome, p.b., grecè ἀστυνόμη, *astynome*, urbana consuetudo, distributio, stipendium. Nam à voce νομὴ, *nomè*, hæc, & alia multa significantur.

ASYLUM; ἄσυλον, *asylon*, p.l., etsi Græci, penultimæ quantitatem hic non attendentes, accentum habeant in antepenultimâ. Ità dictus quivis locus propter sanctitatem tutus, ad quem confugientes sine sacrilegio non possint avelli. Oritur ab α, *alpha*, privativo, & verbo συλάω, *sylào*, prædor, sacrilegio compilo: eo quòd asyla à prædâ sint immunia, & expilatione contaminari non possint. Alii tamen dicunt derivari ab *alpha*, & σύρω, *syro*, traho, quasi *asyron*, quòd inde quis extrahi non queat. Primum asylum Athenis fuit ab Herculis posteris constitutum, ut illìc tuti essent ab illorum violentiâ, quos conscii erant vexasse. Posteà Romulus asylum Romæ construxit, quod ab Augustino facinorosum dicitur, eò quòd multi sceleratì, ut leges, eorum facinora vindicare volen-
L. 1. de Cons. Evang.c.11. tes, eluderent, eò loci confugere solerent. *Neque enim*, ait S. Pater, *quando asylum constituerunt Remus, & Romulus, ut quisquis cujuslibet sceleris reus eò confugisset, inultum haberet commissum, præcepta pœnitentiæ dederunt ad sanandas animas miserorum: at non potiùs collectam timentium manum, contrà suas civitates, quarum leges timebant, mercede impunitatis armarunt.* Fuit & asylum, inter cætera apud Gentiles, propè Antiochiam famosum: ad quod confugerat piissimus Judæorum Pontifex Onias tertius, ut illìc à sceleratorum tutus esset violentiâ. Sed impii An-
1.Mach.4. 34. dronici fraudem non evasit: *Qui cùm venisset ad Oniam, & datis dextris cum jurejurando, quamvis esset ei suspectus, suasisset de asylo procedere, statim eum peremit.* Istud asylum erat secus Daphnem, vel, ut habet Græcus, in Daphne. Grecè δάφνη, *daphne*, laurum significat, & Daphne Penei filia, juxtà doctas fabulas, in laurum conversa, dum vim Apollinis effugiebat. Daphne igitur, ubi erat asylum, 40 stadiis, seu quinque milliaribus, Antiochiâ distans, erat locus amœnus Dianæ, & Apollinis luco, ac fano celebris, planèque inviolabilis. Si autem à Gentilibus ità sacrosancta talia loca existimabantur, quantò magis Catholicorum templa, vera Dei Sacraria, omni immunitate honoranda, & prorsùs inviolabilia reputanda?

ASYMBOLUS: ἀσύμβολος, *asymbolos*, p. b., qui est sine symbolo, qui nihil symboli adfert. Dicitur ab α, *alpha*, privativo, & σύμβολον, *symbolon*, de quo suo loco. Hinc cœna asymbola dicta, in quâ quis à suâ parte solvendâ est immunis: & accipitur asymbolus pro ignavo, & inutili, nihilque in medium conferente. Asymbolus etiam est ab alio dissentiens, & in nullâ qualitate cum illo conveniens: & elementa dissymbola, eo magis asymbola vocanda sunt. Asymbolus quoque de rudi, aut ignaro, qui nec symbolum callet, dici posset.

ASYMMETRIA: ἀσυμμετρία, *asymmetria*, latinè penultimâ brevi, usus tamen apud multos obtinuit, ut græcus in eâ retineatur accentus. Est asymmetria immodicitas, disproportio, intemperies, ab α, *alpha*, privativo, & *symmetria*, commensuratio, proportio, concinnitas, &c. Hinc ἀσύμμετρος, *asymmetros*, immoderatus, immodicus, incommensurabilis: & ipsum asymmetrum pro immoderatione ponitur. Totum Universum pulcherrimâ symmetriâ est conspicuum, & decorum: maxima asymmetria est peccatum, quod solum à primâ Regulâ, & innato in omnibus creaturis ordine, ac mirabili proportione, inverecundè, & pessimè discordat.

ASYNCRITUS: ἀσύγκριτος, *asyngritos*, p. b., nomen alicujus Christiani proprium, quem Paulus Rom.16. 14.
jubet suo nomine à Romanis salutari. Hic posteà fuit in Hircaniâ Episcopus, de quo Martyrologium Romanum 8 Aprilis. Hujus nominis etymologia trahi potest ab α, *alpha*, privativo, σὺν, *syn*, simul, & κρίνω, *crino*, judico, cujus tertia persona præt. pass. est κέκριται, *kècritæ*, judicatus est: ità ut asyncritus sit quasi *non simul judicatus*. Et Io.3.18.
meritò quidem: si enim *qui credit in eum non judicatur*; eò magis hic fidelis, & sanctus Episcopus Asyncriti nomine dignus habitus fuit. Magis verò placet eyus etymon à verbo συγκρίνω, *syngrino*, comparo, eruere: ità ut asyncritus incomparabilem sonet, & sanctissimo Episcopo bellissimè adaptetur.

ASYNDETON: ἀσύνδετον, p.b., est figura rhetorica verborum per detractionem, conjunctiones tollens, & latinè *dissolutio* vocari potest. Ità illud Cæsaris, veni, vidi, vici: vel illud Ciceronis, abiit, excessit, erupit, evasit. Derivatur ab α, *alpha*, privativo, σὺν, *syn*, simul, & δέω, *dèo*, ligo: cujus tertia persona præt.pass. est δέδεται, *dèdeta*, ligatus fuit. Asyndeton ergò est *non colligatum*, & talis figura in Scripturis, & sacris Scriptoribus est obvia. Sic in cap. 1. ad Rom., in quo Apostolus multa Gentilium scelera sine copulâ congerit, *repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, avaritiâ*, &c. v.29.

ASYNODUS: ἀσύνοδος, *asynodos*, p. b., referente Dominico Magri, apud D. Hieronymum, l.1.contrà Ruff.
rem disjunctam, & alienam significat. Certè σύνοδος, *synodos*, adjectivè, pro socio, & comite itineris accipitur: cum *alpha* autem privativo, rem discrepantem, ac disjunctam, necnon alius viæ, ac rationis, significare potest. Attamen in illo loco, ubi D. Hier. ait, *Cùm mihi mea ingeretur fabella asynodo videlicet, & sub nomine cujusdam amici Damasi*, &c.; longè aliter ab aliquibus intelligitur, ut patet ex Scholiaste: nempe ut asynodus dicatur synodorum imperitissimus. Nisi legatur à *synodo*, separatim, idest synodicæ consultationis occasione.

ASYNTHETUM: ἀσύνθετον, *asyntheton*, p. b., est ipsa figura *asyndeton*, de quâ jam dictum est. Asynthetum autem sonat *non compositum*, ab α, *alpha*, privativo, & σύνθετος, *synthetos*, compositus. Moribus incompositi Gentiles in Textu græco ab Apostolo *asyntheti* dicti sunt: dum scilicet eos exhibet *insipientes, incompositos, sine affectione*, &c.. Asyntheti ergò hìc sunt, qui cum Rom.1.31
proximis debitam non observant compositionem, & or-

& ordinem, adeòque inciviles, inurbani, molesti, & morosi.

ASYSTATON: ἀσύςατον, p. b., malè compactum, non cohærens, parùm sibi constans. Fit ab α, *alpha*, privativo, & verbo συνίςημι, *synistemi*, quod inter cætera est consto, consisto, constituor, componor, &c.: & in tertiâ personâ præt. sine augmento faceret σύςηκε, & hinc immediatè asystaton efformatur. Asystaton inde sumitur pro causâ, vel quæstione, quæ non subsistit, & ab Oratore suscipi non debet. Inter vitia quoque orationis refertur: quoties ejusinodi res proponitur, ut ne quidem esse possit quod fingitur. Asystata multa contrà Fidem Orthodoxam, & Ecclesiam catholicam proponunt hæretici, antiquorum heterodoxorum sequaces, ut & isti semper asystati, semper varii, & sibi discrepantes, novorum somniorum, Evangeliorum ut prætendunt, magistri mendaces.

ATECHNIA: ἀτεχνία, *atechnia*, penultima brevis est, quamvis à Græcis in eâ, (quod ubi usus est, imitari licet) accentus collocetur. Est ruditas, imperitia: unde atechna dicuntur inartificiosa, quæ arte non sunt elaborata. Fit ab α, *alpha*, privativo, & voce τέχνη, *téchne*, ars, dolus, fallacia. Quapropter etiam atechnia simplicitatem, & sinceritatem, cùm in his omnis doli, & fallaciæ sit carentia, significare potest.

ATECNIA: ἀτεκνία, *atecnia*, uti præcedens habet penultimam brevem, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus: quos imitantur ex Latinis plurimi. Est orbitas filiorum, sterilitas, & solùm de mulieribus dicitur: ab α, *alpha*, privativo, & τέκνον, *técnon*, filius. Antiquitùs atecnia apud Judæos probro vertebatur: ità ut Phenenna Annæ sterili acriter insultaret, *in tantùm ut exprobraret* 1.Reg.1. 6.
quòd Dominus conclusisset vulvam ejus. Sed in Novo Testamento atecnia, cum numerosâ virtutum prole, fecundo matrimonio longè præfertur. V. vocem *Agamus*.

ATHANASIUS: ἀθανάσιος, *athanásios*, p.b., immortalis. Athanasia enim, græcè ἀθανασία, *athanasia*, est immortalitas, ab α, *alpha*, privativo, & θάνατος, *thánatos*, mors, quasi sine morte: unde *athánatos*, p.b., immortalis quoque apud Græcos. Athanasii nomine meritò decoratus immortalis ille & doctrinâ, & sanctitate Alexandrinus Antistes, qui & acerrimus fuit Arianorum antagonista. Hujus, teste Augustino, tanta fuit in doctrinâ Christianâ authoritas, ut sicuti Gregorii Nazianzeni dictis nullus unquàm calumniam inferre præsumpsit, *sic* D.Th.1. q.61.a.3.c.
nec Athanasii documentis, ut Hieronymus dicit. Hicque ad Lætam scribens ait, ut Athanasii epistolas inoffenso decurrat pede, illius delectetur ingenio, in cujus, & Hilarii libris, pietas non vacillat. Post magnas persecutiones animo invicto toleratas, maximosque labores heroicè exantlatos, immortali verè dignus nomine, immortali quoque famâ, & gloriâ, desiit mortaliter vivere, in felicitate nunquàm moriturus. Obiit in terris sub Valente Imperatore anno à partu Virginis 370.

ATHENÆ: Ἀθῆναι, propter vocalem longam penultimâ productâ. Est civitas in Achaiâ celeberrima, in quâ diu democratia viguit, & omnium scientiarum gloria floruit. Unde meritò sic dicta, ab Ἀθηνᾶ, *athenà*, Minervâ, disciplinarum Deâ. Cicero vocat *Athenas omnium doctrinarum inventrices, in quibus summa dicendi vis, & inventa est, & perfecta*. Ejus etymon exponit Isidorus dicens, *Athenas in Hellade Cecrops condidit, & ex suo nomine Cecropiam nominavit, hanc Amphion, qui in græcia tertius post Cecropem regnavit Minervæ sacravit, & nomen civitatis Athenas dedit*. Aliqui vocem hanc ità interpretantur, ut idem sit quòd *sine cumulo*, ab α, *alpha*, privativo, & θὶν, *thin*, cumulus, acervus. Ab eâdem *Athenâ* dictum est athenæum, græcè ἀθηναῖον, *athenæon*, locus Minervæ sacer, ad quam Poëtæ græci sua carmina deferebant, ibique recitabant: sicuti Poëtæ latini in templo Apollinis, & Musarum. Hinc schola publica passim Athenæum appellata. Sed Apostoli præsentiâ, & divinâ sapientiâ nobilitatæ fuerunt Athenæ, anno 19 à Christi morte: & nomen sortitæ à Pallade, è Jovis cerebro natâ, multò feliciùs ab Apostolo in Crucifixi Athenæum conversæ, in quo evangelizata increata Sapientia, seu æterni Patris Unigenitus, ab ipsius intellectu infinito procedens. Illic Paulus seminiverbius vocatus, Areopagum ductus, ipsorumque Poëtarum testimonio ad eos convincendos usus est: *Sicut & quidam*, inquiebat, *vestrorum Poëtarum dixerunt: ipsius enim & genus sumus*. Quod præcipuè dixit Aratus Poëta antiquus, patriâ Solensis, non procul à Tarso D. Pauli civitate. Asseruit enim omnia Jovis plena esse, adjungens, *hujus enim & genus sumus*. Sic Apostolus illis annunciavit ignotum illum Deum, cui aram erexerant, *in qua scriptum erat ignoto Deo*. Nam Athenienses ex libris sibyllinis, Philosophorum, & ipsorum Judæorum, aliqualem veri Dei notitiam hauserant: qui ab istis dicebatur innominabilis, invisibilis, & incomprehensibilis. Ne ergò hoc Numen sine cultu præterirent; illam aram ipsi dedicarant. Cùm autem Apostolus ità viderit *idololatriæ deditam civitatem*, verisimile est multò plures Deos coluisse, quàm eos quos asserit Pierius, dicens, *Cùm duodecim tantùm Deos anteà colerent, Alexandrum decimum tertium appellavere*.

1. de Oratore.

Act. 17. 28.

v.23.

v.16.

Hieropl.l. 42. in fulmine.

ATHENOBIUS: ἀθηνόβιος, *athenóbios*, p.b., nomē propriū, quod Minervæ vitâ sonat. Oritur enim ab Ἀθηνᾶ, *athenà*, Minerva, & βίος, *bios*, vita: quasi qui à Minervâ vitam accepit. Nisi ab Athenis dictum velis, quasi Athenis vivens: & secundùm aliquos Minervæ arcum subindicat, nam βιὸς, *biós*, arcus, & nervus appellatur à Græcis. Athenobius dictus amicus quidam Antiochi Sedetis, Syriæ regis; de quo sacer Textus, *Et venit Athenobius amicus regis in Ierusalem*, &c. Ibi regis nomine legationem habuit ad Simonem summum Pontificem, & ducem Judæorum, injustas querimonias deferens, de civitatibus, ut prætendebat, à Simone malè partis, & injustè detentis. 1. Mach. 15. 32.

ATHENODORUS: ἀθηνόδωρος, *athenódoros*, latinè propter *oméga* vocalem longam accentum habet in penultimâ: etsi Græci hoc non observent. Nomen istud Minervæ donum nobis offert, à dicta *athenà*, Minerva, & δῶρον, *doron*, donum. Non Palladis, sed æternæ Sophiæ donum fuit S. Athenodorus

dorus Episcopus, D. Gregorii Thaumaturgi frater. Qui doctrinâ illustris, & passione gloriosus, se Divinæ Sapientiæ pro nobis incarnatæ, & passæ, vestigia sectari, & se conformem factum imaginis Filii Dei, sapienter manifestavit.

ATHENOGENES: ἀθηνογένης, athenogénes, latinè, cùm penultima brevis sit accentum habet in antepenultimâ, quamvis apud Græcos penultima, quia ultima longa est, acuatur. Nomen hoc cùm à Minervâ genitum subindicet; ab eâdem Athenâ etymon haurire, & à verbo γεννάω, gennáo, genero, satis patet. Sed verè ex æternæ Sapientiæ ideâ genitus apparuit S. Athenogenes, Theologiâ celebris, sed Martyrii triumpho longè illustrior. Non è Jovis cerebro natus, sed à Dei gratiâ prodiit armatus, Christi hostes profligaturus, de mundi, & inferni potestate invictè triumphaturus.

ATHENOGERON: ἀθηνογέρων, athenogéron, latinè penultima est brevis, etsi Græci accentum in eâ collocent, qui in his etiam attendunt ad ultimæ quantitatem. Vox est composita, à dictâ athená, Minerva, & γέρων; geron, senex: adeòque senem Minervæ deditum sonat, aut senem studiis operam dantem. Quo sensu intelligendus D. Hieronymus, dum ait, *Neque athenogeronta meum scut.câ, & plagis literas docere contendo.* l.3.cont. Ruff.

ATHEUS: ἄθεος, átheos, p. b., impius, sacrilegus, sine Deo. Formatur enim ista vox ab α, alpha, privativo, & θεὸς, theòs Deus. Illum ergò significat, qui nullum esse Deum credit, inter quos referuntur Epicurus, & Lucianus: de quibus ait Propheta, *Dixit insipiens in corde suo non est Deus.* Ps.13.1. Quo satis insinuatur, Deum esse, non esse per se notum quoad nos: quia, ut ait Philosophus, *Nullus potest cogitare oppositum ejus, quod est per se notum.* 1.Poster. text.ult. Est tamen extremum dementiæ, & insipientiæ Deum negare, qui tam evidenter ex suis creaturis manifestatur: ità ut Apostolo teste, athei *sint inexcusabiles.* Rom.1.20 Ideòque Deum esse est evidenter demonstrabile: vel ut ait D. Thomas, *Quoad nos demonstrabile est per effectus nobis notos.* 1.q.2.a.2.c. Propterea verisimiliter est de Fide, existentiam Dei esse evidenter demonstrabilem methaphysicè, demonstratione propriè tali, ut communiter tenent Theologi adversùs Vasquez, Gillium, & alios paucos. Quod satis patet ex variis Scripturæ locis, Deum sese evidenter ex creaturis manifestasse. Nam *quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim illis manifestavit*, nempè Gentilibus. Rom.1.19. Græcè legitur, τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, idest *notum Dei*, seu quod naturali lumine potest de Deo cognosci. Ista autem manifestatio, & evidentia, propriè debet accipi, pro verâ, & evidenti demonstratione, ut inexcusabiles dici possint. Et quamvis aliqui rudes non possint omnes de Deo demonstrationes percipere; tamen illa quæ petitur ex magnitudine, ordine, & mirabili pulchritudine totius mundi, & variis ponderationibus, quæ inde formari possunt, omnibus satis patet. Unde optimè dixit de insipientibus atheis Tertullianus, *Hæc est summa delicti nolentium recognoscere, quem ignorare non possunt.* In Apolog. c.17. Malè igitur aliqui dixerunt, etiam ex Orthodoxis, circà Dei existentiam adesse tantùm evidentiam quamdam moralem, non autem methaphysicam: inter quos Petrus de Aliaco recensetur, Gabriel, & Casalius. Hi tamen concedunt, ostendi cum evidentiâ metaphysicâ, non posse Dei existentiam negari, nisi imprudenter, stultè, ac impiè: quod apud rudes æquivalet, & satis atheos convincit. Et impii quidem isti quamvis, dum incolumi vitâ fruuntur, conscientiæ remorsus opprimentes, satis securi videantur; attamen morte appropinquante, scelerum suorum memoriâ lancinantur, conscientiæ latratibus anguntur, non juvante illos pertinaci, & vecordi persuasione Deum non dari, dum nolentes, inviti, nequicquàm reluctantes, judicem advenientem præsentiunt, & serò pertimescunt. Inter atheos famosus ille Diagoras, Atheus cognominatus: inter quos etiam annumeratur Apelles hæreticus, qui dicebat se non agnoscere Deum quem adorabat, sicque nuncupatur atheus à Raymundo Pozzio. De Sectis n.38. Et certè ex hæreticis multi atheismum promovent, ea ne quidem credentes, quæ ipsimet effutiunt, & dum antiquam Religionem non amplectuntur, omnem respuunt. Ipse Calvinus asserit Deum esse, non posse solidâ ratione naturali probari; ità patenter adversante sacro Textu, quem se amplecti ore potiùs quàm corde profitetur. l.1.& 5. Inst.c.2. Calvino adhærserunt Magdeburgenses, Tilmannus, Heshusius, & alii similes nostri ævi Theomachi insipientes. Magdeb. Cent.1. l. 1.c.1.. Hes.l de err. Pôtif. tit. de lib. arb. n.11. V. vocem *Deus.*

ATHLETA: ἀθλητὴς, athletés, latinè cum accentu in penultimâ propter vocalem longam. Idiomate latio dicitur pugil, certator, luctator: à verbo ἀθλέω, athléo, certo. Vox tamen athleta planè latina facta est, & est ipsius nominis græci vocativus, more Macedonum, & Thessalorum, qui vocativo pro nominativo utuntur. Dicitur tamen etiam latinè athletes: ut apud D. Chrysostomum, *Nullus athlete, sine certaminis fortior dici, nullus sine victoriâ poter't coronari.* Serm.1.de Martyr. to.3. Quamvis autem athleta pugilem significat, tamen aliqui ad omnes gymnicos extendunt; nempè ad luctatores, cursores, pugiles, disco, & saltu certantes. De athletis loquitur Apostolus, dum ait, *Omnis qui in agone contendit ab omnibus se abstinet*, nempè quæ ipsum in certamine impedire, aut remorari possunt. 1.Cor.9.25. Etiam in victu regulam exactam observabant, ne per intemperantiam corporis robori nocerent: eratque ipsis certa victus mensura, quam Aristoteles anancophagiam, de quâ in voce *agon* diximus, & Juvenalis coliphium vocat: *Comedunt coliphia pauca.* Sat.2. Erat autem panis genus sic dictum à κῶλον, cólon, membrum, & ἴφιον, iphion, robustum, eo quòd membris robur conciliare credetur. Athletæ etiam, teste Platone, & Clemente Alex., venere abscinebant, ne vires corporis exhauriret libido. Quantò magis christianos athletas decet, ad victoriam de hoste tartareo reportandam, à talibus abstinere? Ubi nobis exemplo præluxit Apostolus, de seipso dicens, *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo.* 1.Cor.9.27. Quid hîc dicent nostri Novatores, qui jejunia, & alias corporis afflictiones rident? Et certè verbum *castigo* de violentâ carnis afflictione debet intelligi, ut patet ex Textu græco, ad quem ultrò confugiunt.

Le-

Legit enim ità, ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα: verbum antem ὑπωπιάζω, *hypopiazo*, etiam ab ipsis hæreticis vertitur, *contundo*, cùm *elido* quoque, & *castigo* significet. A voce athleta ars ipsa certandi ἀθλητικὴ, *athletikè*, & latinè athletica, p. b., nuncupatur.

ATHLOTHETA: ἀθλοθέτης, *athlothetes*, penultima brevis est, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Non enim accentum in antepenultimâ, cùm ultima apud ipsos longa est, solent collocare. Athlotheta est ille qui certamina ponit, & præmia athletis proponit. Nam ἆθλον, *athlon*, quod & aliqui latinè athlum dicunt, est præmium certaminis, & ἆθλος, *athlos*, certamen: & verbum τίθημι, *tithemi*, pono, cujus tertia persona præs. pass. est τίθεται, *titheta*, ponitur, ex quâ tollitur reduplicatio. Si ab *athlos* vox ista deducatur, est ejusdem cum voce *agonotheta* significati: ut sit ille qui ludos, & certamina instituit. Si verò ab *athlon* eruatur, est ille qui præmia victoribus constituit. Utrumque significatum nostro Servatori optimè quadrat, qui & agones in hac vitâ instituit, & præmia æterna in alterâ recipienda proponit. Unde & supremus Agonotheta, & justissimus athlotheta appositè nuncupandus. Quare magnus Areopagita Deum Opt. Max. athlothetam vocat, & athlothesiam (græcè ἀθλοθεσία, *athlothesia*, cujus penultima brevis, & in latino debet esse proparoxytona, ni Græcos in accentu imitemur; est certaminis cura, & positio, seu institutio) ipsam vitam evangelicam, ab æquissimo Athlotheta institutam. Et hæc est vera vita heroica, & athletico nomine digna, cùm mundani athletæ potiùs reprehensionem mereantur, quàm laudem. Unde meritò ipsis insultat Tatianus Assyrius: *Vidi*, inquit, *quosdam athletico corporis studio gravatos, & molem carnis suæ gerentes: illis præmia & corona, per agonothetas, munerarios vocant, proponuntur: non virtutis ergò, sed discordiæ, & contumeliæ, & qui verberando prævaluerit, coronatur*. Sed veri athletæ sunt nostri hieronicæ, seu sacrorum certaminum victores, ità ab ἱερὸς, *hieròs*, sacer, & νίκη, *nike*, victoria, cognominati.

In Orat. cont. Græcos. Bibl. Patr. to. 8.

ATIMUS: ἄτιμος, *àtimos*, penultimâ longâ, etsi græcè accentus in antepenultimâ collocetur. Ità dictus ignominiosus, vilis, cujus cædes non debet mulctari, notatus infamiâ, & velut fortunis omnibus eversus, ac jura civilia non retinens. Fit ista vox ab α, *alpha*, privativo, & τιμὴ, *timè*, honor, dignitas, pretium, &c. quasi sine honore, & pretio. Hinc ἀτιμία, *atimia*, ignominia, infamia, penultimâ tamen brevi, quamvis accentus græcus in eâ ponatur. Huic affinis est ἀτίμωσις, *atimosis*, talis vituperatio instar supplicii gravioris reputata. Vox hæc propter *omega* habet penultimam longam, etsi græcus accentus audiatur in antepenultimâ: fitque à secundâ personâ præt. pass. verbi ἀτιμόω, *atimòo*, vitupero, ignominiosum reddo. Atimi ergò apud Græcos improbi, atque intestabiles dicebantur.

ATMOSPHÆRA: ἀτμοσφαῖρα, propter diphthongum penultimâ longâ. Est illa aëris sphæra circum globum terraqueum, quæ hujus vapores, & exhalationes recipit, & in quâ ex ipsis varia producuntur meteora. Nam ἀτμὸς, *atmòs*, vaporem, & halitum significat. Vocabulum hoc etiam in doctiorum sacris libris reperitur, & ideò ejus explicatio non inutilis existimetur.

ATOMUS: ἄτομος, *atomos*, p. b., indivisibile, quod scindi non potest. Oritur enim vox ista, ab α, *alpha*, privativo, & verbo τέμνω, *temno*, seco: cujus præteritum medium est τέτομα, *tetoma*, à quo fit τομὴ, *tomè*, sectio, & inde *atomos*, sine sectione. Dicitur etiam atomus instans temporis, eò quòd in partes sibi succedentes sit indivisibile. Ita sumitur à Tertulliano quod Apostolus dixit, *In momento, in ictu oculi*: seu ut Græcus habet ἐν ἀτόμῳ, *en atòmo*, cum quo legit ille, *in atomo, in momentaneo motu oculi*. Atomi verò non sunt illa corpuscula, quæ, per aliquam fenestram lucescente sole natitare conspiciuntur in aëre. Hæc enim in plurimas partes, saltem à Deo sunt divisibilia: immò secundùm Aristotelem, qui continuum ex divisibilibus sine fine componit, in infinitum dividi possunt. Ex atomis autem, juxtà Zenonis Stoicorum principis opinionem, continuum componitur; quæ opinio jam in aliquibus scholis cum plausu recipitur, multis asserentibus, quòd punctum additum puncto faciat extensionem. Quamvis enim illud per se totum negativè tangat, tamen non est necesse ut cum illo penetretur, cùm illud non tangat per omnia latera extrinseca, quæ sunt alia puncta ipsum circumdantia, adeòque non sit in eodem spatio cum illo. Quod si admittatur, cadit Peripateticorum Achilles. Alia argumenta expendere non est hujus loci. Sed maximè intolerabilis est opinio Democriti, Lencippi, & Epicuri, asserentium Mundum ex puro, & casuali atomorum concursu fieri, sicque tollunt omnipotentiam, providentiam, & ipsum Deum. Hæc opinio impia, & blasphema, ut cetera sileantur, ex hoc solo convincitur; quì fieri potest, ut ex centum characterum millibus, qui v. g. ad aliquem libellum componendum requiruntur, sic jactis, possit talis ordo resultare, ut etiam rudi stylo, syllabas, verba, periodos, & partes componat, ex quibus libellus possit formari, etiamsi infinitis vicibus proiiciantur? Eò minus ex casuali innumerorum atomorum concursu hæc viventia, animalia, homines, & totus mundus componi potest. Discrimen aliàs observavit Augustinus inter Democriti, & Epicuri opinionem: quòd hic puros atomos statuat, ex quorum puro concursu omnia constentur, immò Deos ipsos. Sed Democritus in ipsis atomis vim quamdam, immò & formas Divinitate præditas agnoscit. Ità quippe de his disserit sanctissimus Pater: cujus verba eò gratiora, quò prolixioras *Democritus etiam hoc distare in naturalibus quæstionibus ab Epicuro dicitur, quòd iste sentit inesse concursui atomorum vim quandam animalem, & spiritualem: quâ vi eum credo & imagines ipsas divinitate præditas dicere, non omnes omnium rerum, sed Deorum, & principia mentis esse in universis, quibus divinitatem tribuit, & animantes imagines, quæ vel prodesse nobis soleant, vel nocere. Epicurus verò neque aliquid in principiis rerum ponit præter atomos, idest corpuscula quædam tam minuta, ut etiam dividi nequeant, neque*

1. Cor. 15. 52. De Resur. carnis c. 42.

Dioscoro Ep. 56.

quæ sentiri, aut visu, aut tactu possint: quorum corpusculorum concursu fortuito, & mundos innumerabiles, & animantia, & ipsas animas fieri dicit, & Deos quasi humanâ formâ, non in aliquo mundo, sed extrà mundos, atque inter mundos constituit. Hactenùs Augustinus. Democriti opinioni affinis est sententia Renati Descartes, quem meritò Renatum Democritum joci causâ vocitabat ipsius familiaris Vopiscus Fortunatus Plempius. Quamvis enim iste corpuscula, è quibus Universum componit, non dicat indivisibilia, ut Democritus, & Leucippus, sed in indefinitum divisibilia; attamen quia omnes formas superadditas tollit, admittens tantummodò corpus & spiritum, sine ullis accidentibus realiter distinctis, ipsius opinio nullatenùs est recipienda. Ut patet ex tot rationibus philosophicis, & theologicis, quæ omnibus obviæ esse possunt. Fateor tamen ingenuè, quòd in adulescentiâ, mihi rerum novarum, ut tunc assolet, cupido, ipsius Philosophia satis arriserit. Sed hoc inter alia non laudandum duxi, quòd statim in Exordio, cum solis corpusculis, & motus æqualitate ostendit hunc Universi ordinem, totque corpora efformari potuisse. Quamvis enim fateatur se Mundi generationem, vel potiùs creationem, juxtà Moysis narrationem, in sex diebus perfectam admittere; nihilominùs vere Sapientibus non sapiet ipsius novum commentum. Ut nunc sileam ipsum continuam in Universo motus æqualitatem admittere, asserendo motum ab uno corpore in aliud communicari, quod velociùs moveri incipit, adeòque de subjecto in subjectum transire. Si autem motus est à corpore cui inest realiter indistinctus; quomodò possit in alio communicari, & pertransire, nunquàm tanti mysterii adæquata notitia ab ipsius doctrinâ mihi communicata fuit.

In princi- pus Phi- losophiæ.

ATROPHIA: ἀτροφία, *atrophia*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ, nisi Græcos, ut plerique solent, imitemur. Est una ex tabis speciebus, quando corpus non alitur. Unde Plinius ait, *Atrophi sunt qui cibum non sentiunt.* Fit ista vox ab α, *alpha*, privativo, & τρέφω, *trepho*, nutrio, cujus præt. medium τέτροφα, *tetropha*, nutrivi, & hinc sine augmento τροφὴ, *trophé*, educatio, esca. Ità ut atrophia sonet, *sine nutrimento.* Est etiam atrophia, secundùm medicos, oculi affectio, quando nempè, ob alimenti defectum, oculus minor efficitur, & humilior. Et quidem fastidium cibi, & atrophia in morbis diuturnis pro pessimo habetur signo. Unde Hippocrates ait, *In morbo diuturno fastidium cibi malum.* Quod egregiè in spiritualibus, cibi sacrosancti, & Eucharistici fastidio quadrat. Cùm verò cibus hic divinus omnis esca, propter præstantiam, & omnis generis spiritualem saporem, dici possit, de ipso Psalmista à nonnullis intelligitur, dum ait, *Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquaverunt usque ad portas mortis.*

l. 22.

Aphor. lib. 7. Aphor. 6.

Psal. 106.18

ATROPOS: ἄτροπος, p. b., una ex Parcis, ab immutabilitate sic appellata. Vox est composita ab α, *alpha*, privativo, & τρέπω, *trépo*, verto, ab ejus nempè præterito medio, quasi verti non possit. Unde & dicitur atropos immutabilis: estque illa, secundùm Poëtas, quæ fusum tenet, adeòque futuri temporis rationem habet. Sed propria immutabilitas, cum summâ futurorum prævidentia, & providentia, secundùm rei veritatem soli Deo competit: *Quia non est Deus quasi homo ut mutetur.* Num. 23. 19.

ATTACUS: ἀττακος, *attacos*, aut secundùm aliquos, ἀττάκης, *attákes*, penultimâ brevi, etsi, in hoc ultimo, accentus græcus in eâ ponatur. Est locustæ species, modicis alis, qui & attelabus dicitur ab aliquibus. Nam, ut ait Tirinus, bruchus est locustæ partus, qui paulò grandior vocatur attacus, vel attelabus. De quo Hier. Lauretus dicit attelabum esse locustam minorem, nondùm alas habentem. Attaci, & attelabi nomen derivatur ab ἄττω, *atto*, salio: atque numeratur attacus inter cibos mundos, quibus Judæis vesci licebat. *Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retrò crura, per quæ salit super terram, comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, & attacus.* In Textu hebraico dicitur *solngám*, & aliquibus est bombyx, atque ab aliis malè quoque scarabæus vertitur, cùm hic in stercore se volutans, non videatur inter cibos mundos posse reponi, nec habeat longiora retrò crura, per quæ saliat super terram. Est ergò attacus, seu attelabus, qui hebraicè *solngám* à voce *selang*, idest petra, quòd petris delectetur, ut aliquibus placet, appellatur, Ἀττακὸς, oxytonum in meo codice habent 70, etsi Pagninus ex his citet τὸν ἀττάκην, *ton attáken*. Attelabus verò ab eodem verbo *atto* salio, & à voce λαβὴ, *labé*, prehensio, eò quòd saliendo altiores ramos apprehendat, deduci potest. Cùm autem hæc locustæ species cum aliis in esum concedatur; satis patet Jo. Baptistam, etiam legis apices observantem, veras locustas, & non cancros marinos, aliàs immundos, esitasse.

In Ioel c. 1.

Lev. 11. 22.

סלעם solngám.

סלע selang.

ATTICA: ἀττικὴ, *attiké*, p. b., regio Græciæ, vel Achaiæ, cujus caput Athenæ. Hoc nomen sortita est ab ἀκτὴ, *acté*, idest littus, & ora maritima: nam ipsa potiori ex parte ad mare sita est. Hinc ἀττικισμὸς, *attikismós*, atticismus, sermo atticus elegantior, & prolixior, cui laconismus opponitur. De Atticâ plerumque in actis Martyrum mentio habetur.

ATYPUS: ἄτυπος, *atypos*, p. b., linguâ impeditus, quasi aërem non feriens, aut quasi verba non satis exprimens. Oritur enim ista dictio ab α, *alpha*, privativo, & τύπος, *typos*, nota percutiendo impressa, figura, forma. Ex vi etymi deformes, & monstruosi optimè atypi dicerentur. Sed de atypo inter balbum, & blæsum, mentio apud Ulpianum l. idem Ofilius 10. §. quæsitum ff. de ædil. edict. Si defectus satis notabilis sit atypus erit irregularis, sicut de atypis monstrosis dicendum.

AULA: αὐλὴ, *aulé*, atrium, caula, locus perflatus, & subdialis, Ità dictus à verbo ἄω, *ao*, flo, spiro: vel ab αὔω, *auo*, sicco, flo, spiro, &c. Aula ergò prius fuit locus perflatilis, & subdialis: hinc & regia aula dicta, quòd talibus locis plurimùm ornetur. Hinc quoque aulicus, αὐλικὸς, *aulicós*, in aulâ, seu regiâ, degens, aut eam frequentans. Aulæum præterea vocatum velum variis picturis intextis decorum, ab aulâ Attali regis Asiæ, ubi primùm inven-

inventum fuit. Hæ voces ſatis in Scriptoribus ſacris occurrunt.

AULETES: αὐλητὴς, *auletés*, p. l., tibicen, ab αὐλὸς, *aulós*, tibia, fiſtula. Auletes agnominatus fuit Ptolemæus pater Cleopatræ, ultimæ ex Ptolemęorū ſanguine Ægyptiorum reginę. Ità dictus fuit, eò quòd choraulam, ſeu tibicinum artem exercuerit. De ipſo ſacris in Chronicis aliqui mētionē faciūt, ideò ejus cognomen hîc exponendū exiſtimavi.

AUSTERUS: αὐστηρὸς, *auſterós*, p. l., ſeverus. Oritur à verbo ἄυω, *aúo*, ſicco, areſacio, cujus tertia perſona præt. paſſ. ſine augmento eſſet ἄυσται, *aúſtæ*, ſi foret uſitata. Hinc auſterus deduci poteſt: quia plerumque à temporibus etiam inuſitatis verbalia formantur. Auſteritas ponitur à D. Thomâ pro virtute quæ ſit temperantiæ pars potentialis. *Partes autem potentiales alicujus virtutis principalis dicuntur virtutes ſecundariæ, quæ modum, quem principalis virtus obſervat circà aliquam principalem materiam, eundem obſervant in quibuſdam aliis materiis, in quibus non eſt ità difficile*. Cùm autem temperantia moderetur maximas delectationes, tactus, & guſtus; ejus pars potentialis eſt auſteritas, quæ loquacitatem moderatur, & modum tenet, *in colloquiis amicorum, & quibuſcumque aliis*. Sed obſervandum *quòd auſteritas, ſecundùm quod eſt virtus, non excludit omnes delectationes, ſed ſuperfluas, & inordinatas*. Sicque pertinet ad affabilitatem, vel ad eutrapeliam, quæ in ſimilibus auream tenet mediocritatem. Alia verò auſteritas eſt vitium, quando nempè virgâ cenſoriâ peccata proximi notamus, eaque phariſaico ſupercilio reprehendimus, & caſtigamus: cùm in propria vitia indulgentiores exiſtamus. Vel ut ait D. Thomas, cùm quis alterius *peccata auſterâ ſeveritate dijudicans, ac ſi ipſe eſſet juſtus*. Quod vitium ſeverè arguit Propheta in paſtoribus Iſraël, quibus potiùs ſemetipſos, quàm ſubditos paſcentibus, ait, *cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentiâ*: nempè crudeli & prorsùs tyrannicâ ſeveritate, & auſteritate.

2.2.q.143. c.

D.Th.q. 168. a.4. ad 3.

q.33. a.5. c.

Ezech. 34. 4.

AUTEXUSIOS: αὐτεξούσιος, qui ſui juris eſt, liber, ſui arbitrii. Eruitur enim iſta lexis ab αὐτὸς, *autós*, ipſe, & ἐξουσία, *exuſia*, poteſtas, authoritas, libertas, quaſi qui per ſeipſum poteſtatem, & libertatem habeat. Hinc apud Philoſophos, & Patres, *autexuſion*, p. b., pro libero arbitrio, ſignanter apud Tertullianum, etſi gręcum retineat. Ait enim, *Et genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient, ſi venena malignitatis expuerint, Hæc erit vis divinæ gratiæ, potentior utique naturâ, habens in nobis ſubiacentem ſibi liberam arbitrii poteſtatem, quod αὐτεξούσιον dicitur*.

l. de Animi c.21.

AUTHENTICUS: αὐθεντικὸς, *authénticos*, p. b., anthoritatem habens. Nam gręcè verbum αὐθεντέω, *authendéo*, ſignificat *dominor*, derivatum à pronomine αὐτὸς, *autós*, ipſe, eò quòd qui dominatur per ſeipſum poteſt. Iſto verbo utitur Apoſtolus ad Timotheum ſcribens, ut non permittat mulierem docere, *Neque dominari in virum ſuum*: οὐδὲ αὐθεντεῖν ἀνδρὸς. Ab eodem fit αὐθέντης, *authéndes*, ſive authentes, Dominus, item qui ſeipſum interimit, qui ſuâ manu pulſat, vel cædit: & hoc priùs unicè ſignificabat, ut aſſerit Theodorus Gaza. Cujus etymon à dicto αὐτὸς, & ἔντεα, *éndea*, arma, aut à verbo ἵεμαι, *hiemæ*, feror, tamquàm qui in ſeipſum feratur, aliqui deducunt. Poſteà verò cœpit ſignificare idem quod author latinè, adeòque authenticus idem quod habens authoritatem. Sicque ſcripta aliqua authentica dicuntur, dum habent illas circumſtantias, quæ ſufficientem authoritatem præbent, fidemque conciliant. Cùm autem ſacri Libri ſint maximæ authoritatis nempè divinæ, & omnimodè infallibilis; hinc maximè authentici reputādi. Ab eâdē radice fit *author*, meliùs quàm auctor, teſte ipſo Caramuele.

1.Tim.2. 12.

AUTOCEPHALUS: αὐτοκέφαλος, *autokiphalos*, p. b., qui ipſum caput eſt. Fit enim ab αὐτὸς, *autós*, ſeu *aftós*, ut alii pronunciant, ipſe, & κεφαλὴ, *kephalé*, caput: quaſi per ſeipſum caput, & primas tenens, non alteri ſuperiori ſubditus. Hoc titulo inſigniti tres Primates Exarchi, qui Patriarchis non erant ſubditi, ut refert Emin. Noris; nempè illi tres Autocephali, Epheſinus Aſiaticæ Diœceſis, Heracleenſis Thraciæ, & Cæſareenſis Ponticæ. Erant iſti à Patriarchis ipſo nomine, & eccleſiaſticæ juriſdictionis minore amplitudine, ſeu extenſione, diſtincti. De cætero in multis cum Patriarchis conveniebant. Quia nec Autocephalos in ſuâ ordinatione alicujus præviâ licentiâ indigebat, & independens erat, uti Patriarcha, ab omni ſubiectione, atque in ſuâ ſede à ſynodo provinciali conſecrabatur. Poterat quoque ſine alterius licentiâ legitimè electos Metropolitas, & Epiſcopos confirmare, ſuoque arbitrio conſecrare. De quibus ſupradictus Noris videatur. Etiam nunc eſt Autocephalus Archiepiſcopus Cypri, qui ex Concilii Epheſini decreto, à juriſdictione Antiocheni Patriarchæ, putà in honorem S. Barnabæ, exemptus eſt. Ab hoc nomine dicitur αὐτοκεφαλία, *autokephalia*, & latinè autocephalia penultimâ brevi, ni græcus accentus obſervetur: eſtque talis exemptio, & etiam à legitimo capite ſeparatio. Hæc accidit, cùm quis per ſchiſma ſeipſum caput conſtituit: ut narrat Anaſtaſius, quod Ravennatum Eccleſia, ſe ab Eccleſiâ Romanâ ſegregaverat, autocephaliæ causâ.

In Differt. de Synodo quinta.

AUTOCRATOR: αὐτοκράτωρ, *autocrátor*, latinè quia penultima brevis, eſt vox proparoxytona, etſi Græci quià ultima longa eſt in penultimâ ponant accentum. Ità dictus ille qui per ſe poteſt, à dictâ voce *autós*, ſeu *aftós*, & verbo κρατέω, *cratéo*, impero, poſſideo, obtineo, potens ſum rerum. Ideò pro Imperatore ponitur: ut Dion. l. 33. exponit, quomodò Julio *autocrátoros* appellatio tributa ſit, quæ & ad ſucceſſores, ſicut Cæſaris nomen, emanavit. Autocrator dicitur & princeps, dictator, Monarcha: item qui eſt extrà tutelam, & ſui juris factus, nec non legati autocratores, qui vulgò plenipotentiarii nuncupantur.

AUTODIDASCALUS: αὐτοδιδάσκαλος, *autodidáſcalos*, p. b., ſuiipſius magiſter. Eſt enim ille qui per ſe diſcit, quaſi ſeipſum docens: à dicto *autós*, ipſe, & verbo διδάσκω, *didáſco*, doceo. Dicitur & αὐτοδίδακτος, *autodidactos*, à tertiâ perſonâ præt. paſſ. δεδίδακται, *dedídactæ*, doctus fuit, unde ablato augmento ſyllabico *didactos* efformatur. Autodidactus fuit Heraclitus Philoſophus Ephe-

phesinus: quo laudis genere maximè excellit noster Augustinus, qui Categorias Aristotelis sine magistro didicit, *& omnes libros artium, quas liberales vocant*, per seipsum legit, & intellexit. Sed hæc ingenii felicitas locum non habet in supernaturalibus. Nam in his, nisi intùs doceat Magister magistrorum, qui docet homines scientiam, multa turpiter ignoramus, & in his turpiùs erramus. Ità in rebus Fidei autodidacti meritò vocari possunt nostri temporis hæretici, qui privato spiritui nimiùm indulgentes, eum, vel inspirationem internam, supremum cōtroversiarum Fidei judicem constituunt, cum Scripturâ scilicet adiunctâ. Et hanc inter ipsos, etiam sutores analphabeti, & anus deliræ, ex privato spiritu interpretari præsumunt. Hæc sunt deliramenta Lutheri, Calvini, Kemnitii, Anabaptistarum, & similium autodidascalorum, quibus proculdubio intonat illud væ Propheta, *Væ prophetis insipientibus, qui spiritum suum sequuntur*. Eodem spiritu seipsos magistros, & judices in Libris canonicis approbandis jactitant: & cùm inter ipsos unus spiritus alteri spiritui contrarius sit, cui spiritui credendum sit, ipsi certè viderint. Id egregiè exponit, in suis Rationibus Academicis, Edmundus Campianus, dicens inter alia, *Calvinianorum spiritus recipit sex Epistolas, quæ spiritui non placent Lutherano*, &c. Ità dum autodidactos seipsos faciunt, insipienter Dei magisterio privantur, eosque theodidactos vocare non possumus: sed potiùs dæmonodidactos, quales se Lutherus, & Zwinglius profitentur.

Conf. l. 4. c. 16.

Ezech. 13. 2.

In Rat. 1. Acad.

AUTOGNOMON: αὐτογνώμων, propter *oméga* penultimâ productâ. Idem ferè ac idiognomon significat. Est enim ille qui per seipsum ex propriâ sententiâ judicat, nempè ex suo arbitratu, non de consiliū sententiâ. Vox est derivata à dicto *autos*, & γνώμη, *gnóme*, sententia. Vide infrà vocem *Idiognomon*.

AUTOGRAPHUM: αὐτόγραφον, *autógraphon*, p. b., propriâ manu scriptum. Dictio formata ab ipso pronomine *autòs*, ipse, & verbo γράφω, *grápho*, scribo, quasi à seipso scriptum. Unde autographa vocantur originalia, manu ipsius Authoris exarata. Antigrapha verò rescripta dicuntur. Apud sacros Authores istæ voces occurrunt, dum de alicujus Hagiographi autographo mentio habenda.

AUTOMATA: αὐτόματα, p. b., instrumenta ità fabrefacta, ut per se moveri videantur, qualia sunt horologia, hydraulica, & alia similia. Nam *automaton* dicitur spontaneum, seu ultroneum, & etiam fortuitum: & ideò fortuitò evenientia automata vocantur. Apud Demosthenem mors naturalis dicta autómatos, quasi suâ sponte veniens, & non violenter illata. Vox est derivata à dicto *autòs*, ipse, & altera pars extrahi potest à verbo μάω, *máo*, quamvis inusitato, pro cupio, gestio, feror: hinc verbum græcum *automatizo*, idest per meipsum facio, & à sacris Authoribus nonnunquàm istæ dictiones usurpantur.

AUTONOMUS: αὐτόνομος, *autónomos*, p. b., qui suis legibus vivit, & nullius imperio subest. Tales sunt illi qui sunt liberi, ut civitates liberæ, vel Respublicæ: ità dictæ ab αὐτὸς, *autòs*, ipse, & νόμος, *nómos*, lex, eò quòd ipsarummet legibus vivant. Ille scelestus Antiochus, qui diris viscerum doloribus vexatus ad Deum recurrebat, *apud quem non esset misericordiam consecuturus*, utpotè non verâ ductus pœnitentiâ; ut à sævis cruciatibus liberaretur, qui tantâ sævitiâ, & feritate Judæos afflixerat, *æquales nunc Atheniensibus facturum pollicetur*. Josephus ait *autonomos* eum Judæos facere proposuisse: nempè ut propriis legibus, & institutis vivere sinerentur, quo nihil antiquiùs ipsis concedi posse optimè noverat. Est ergò autonomus liber, sui juris, suis legibus utens. Quare non otiosè tali nomine insignitus Sanctus ille Episcopus, qui exlegis Diocletiani barbaras leges fugiens, ad insertum in corde suo Christi Evangelium respiciens, sibi ipsi fuit lex: & ne servus peccati unquam existeret, suo nobili martyrio corporis ergastulum deserens, æternam libertatem adeptus est.

1. Mach. 9. 13.

v. 15.

AUTOPATHIA: αὐτοπάθεια, *autopáthia*, latinè propter diphthongum accentum habet in penultimâ, etsi hoc à Græcis non observetur. Est innata passio à dicto *autòs*, & πάθος, *páthos*, passio; quasi natura talis individui sit ipsa passio. Passiones nimis radicatæ authopathiæ dicuntur, quasi innatæ, & in ipsam naturam transisse videantur. Ideò maturè sunt extirpandæ, vel saltem ad debitam mediocritatem reducendæ. Aliàs, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu*.

Horat. l. 1. Ep. 2.

AUTOPHOROS: αὐτόφωρος, *autóphoros*, latinè propter *oméga* vocalem longam, accentus in penultimâ collocatur, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Vox ista sonat deprehensum, manifestum, & à Jurisperitis fur in ipso furto deprehensus autophoros appellatur. Formatur enim à dicto *autòs*, ipse, & φὼρ, *phòr*, fur: hinc & *autophórum* ipsum furtum, seu furtum manifestum, cùm φωρῶν, *phóron* græcè sit furtum. Sed authophóros dicitur etiam de quibuslibet aliis in scelere deprehensis: tuncque à verbo φωρῶ, *phorô*, deprehendo, derivatur.

AUXESIS: αὔξησις, *auxesis*, latinè, propter vocalem longam, accentus in penultimâ collocandus. Est autem augmentum, seu incrementum, à verbo αὔξω, *aúxo*, augeo: nempè à secundâ personâ præt. pass. quod ab inusitato αὐξέω *auxeo* tempora sumit, estque sine augmento αὔξημαι, *auxesai*, & hinc *auxesis*. Est hæc figura rhetorica sententiarum, cùm paulatim velut ab infimo ad summum ascenditur, ità tamen ut in nullius repetitione sistatur: aliàs esset gradatio, seu climax. Alii tamen pro ipsâ amplificatione auxesim accipiunt. Ista figura etiam in sacris Libris observanda: in quibus habent etiam auxesim quamdam, & emphasim, certæ phrases, quæ hebræos idiotismos sapiunt. Ut cùm Saul dicit Davidi, *potens poteris*, idest certissimè poteris; sicque augetur talis dictionis significatum. Ità per auxesim dicit Psaltes, *Castigans castigavit me Dominus*, hoc est vehementer castigavit. Auxesim quoque habet rei contrariæ negatio, affirmationi adiuncta: ut dum dixit Isaias Regi Ezechiæ, *Morieris, & non vives*, idest certò morieris. Sicque de Joanne Baptistâ dicitur, *Confessus est, & non negavit*, idest apertè, & sine ambagibus est confessus. Ità Tirinus in Prolegomenis.

1. Reg. 26. 25.

Psal. 17. 18.

Is. 38. 1.

Io. c. 20.

AVXIBIUS: αὐξίβιος, *auxibios*, p.b., vitam augens, vel vitæ auctæ latinè reddi poteſt. Fit enim à verbo αὔξω, *auxo*, augeo, & βίος, *bios*, vita. Suis geſtis heroicis vitam feliciter auxit, & in æternum porrexit S. Auxibius Epiſcopus: cùm piis vita longæva promittatur, & æviterna gloria deſtinetur. Ab eodem verbo *auxo*, voces Auxanus, & Auxentius, deducendæ: adeòque illorum Sanctorum nomina, qui verè in virtutibus aucti, in perfectione adulti, in gratiâ magni, & in gloriâ maximi fuere.

AXINOMANTIA: ἀξινομαντεία, *axinomandia*, propter diphthongum penultimâ longâ. Eſt artis magicæ genus, vel potiùs divinationis ſpecies, quâ per ſecores magi divinabant, & divina promittebant, Plinio referente. Quapropter eam inter alias damnatas ſuperſtitiones reponimus. Et quidem, cùm in eâ veriſimiliter adſit expreſſa dæmonis invocatio, ad primam divinationis ſpeciem cum D. Thomâ reducimus. Fit autem iſta vox ab ἀξίνη, *axine*, ſecuris, & μαντεία, *mandia*, divinatio.

AXIOMA: ἀξίωμα, *axioma*, latinè propter *omega*, ut & græcè, habet penultimam longam: etſi Græci in eâ non ponant accentum. Axioma propriè eſt dignitas, à verbo ἀξιόω, *axioo*, dignum puto, dignor, &c.: cujus prima perſona præt.paſs. eſt ἠξίωμαι, *exiomai*, unde ablato augmento temporali fit *axioma*. Remotior ejus radix eſt vox ἄξιος, *axios*, dignus: & etiam dicitur poſtulatio, & amplitudo propter honores geſtos. Ab aliquibus profatum, & proloquium, ſeu, ut communiter à Logicis, propoſitio vocatur. Cicero per axioma pronunciatum intellexit, quod aliter propoſitio conditionalis: ut, *ſi dies eſt, lux eſt*. Sed paſſim à Logicis noſtris axiomata, ſeu dignitates vocantur *principia per ſe nota, evidentia, & generaliſſima, quæ pluribus facultatibus deſerviunt*, ut ait Oviedus. (In Log. Cötr. 10. p. 5. n. 6.) Hiſce dignitatibus etiam Theologia utitur, ad varias concluſiones eliciendas. Ab aliquibus tamen axiomata dicuntur quælibet principia certa cujuſque ſcientiæ, & evidentia eo modo, quo evidentia in tali ſcientiâ dari poteſt. Unde hoc ſenſu axioma dicenda hæc propoſitio: *In divinis omnia unum ſunt, ubi non obviat relationum oppoſitio*. (Anſel. in l. de proc. Spi. S. c. 2.) Ut habetur in Conc. Flor., & priùs dixerat Anſelmus. Quod dici poteſt axioma theologicum, certum, & evidens ab authoritate: quodque aliis verbis expreſſit Boëthius: *Sola relatio multiplicat Trinitatem*. (l. 1. de Trin. c. 12) Sic & alia multa dicuntur axiomata latiori modo, pro propoſitionibus certis, & communiter ab alicujus ſcientiæ profeſſoribus admiſſis.

AXIOMATICUS: ἀξιωματικὸς, *axiomaticos*, p. b., in dignitate conſtitutus, dignitatem habens. Formatur enim hoc adjectivum à voce *axioma*, quæ, ut diximus, dignitatem ſignificat. Pro officialibus Curiæ Apoſtolicæ axiomaticos ſcripſit Anaſtaſius Bibliothecarius, dicens de Adriano: (In Adriano.) *Eum autem pontificali pallio impoſitum, præcedentibus axiomaticis, & ſubſequente aliquâ turbâ in Urbem redire, patriarchiumque ſubire conſpexerant*.

AZYMUS: ἄζυμος, *azymos*, penultima, ut contendit Jo: Bapt. Ricciolius, (In Ind. ſec.) eſt longa, licet à Prudentio corripiatur. Non tamen hinc evincitur accentum in penultimâ eſſe ponendum: cùm uſus legitimè videator introductus, ut græcus accentus in antepenultimâ retineatur, qui prorsùs eſt obſervandus. Nec deſunt rationes quæ Prudentio ſuffragentur, & ex Inſtitutionibus Gretſeri non fruſtrà ejus opinio probaretur. Azymus latinè non fermentatus dicitur ab α, *alpha*, privativo, & ζύμη, *zyme*, fermentum, quaſi ſine fermento. Hebraicè dicitur *matsáh*, à radice *matsáts*, expreſſit, ſuxit, & in plurali *matsóth*, ſatis vulgariter uſitata vox de illis panibus infermentatis quos in Paſchate comedunt Judæi. (מַצָּה *matsáh*. מָצַץ *matsáts*. מַצּוֹת *matsóth*.) Antiqua fuit altercatio inter Eccleſiam Occidentalem, & Orientalem de conſecratione in azymo, vel fermentato faciendâ. Et quidem certum eſt, ex Eccleſiæ Catholicæ definitione, utroque modo validam eſſe, & unicuique juxtà ſuum ritum licitam: adeòque Græcis licere in fermentato conſecrare, *Unumquemque ſcilicet, juxtà ſuæ Eccleſiæ, ſive Occidentalis, ſive Orientalis conſuetudinem*: (Super unione Græcor.) ut habetur in Concilii Florentini Conſtitutiona. Azyma jubebantur comedere Hebræi in Paſchate per ſeptem dies. Ità quippe dicit S. Textus: *Primo menſe, decimâ quartâ die menſis ad veſperam comedetis azyma, uſque ad diem 21 ejuſdem menſis ad veſperam*. (Ex. 12. 18.) Sicque incipiebant comedere azyma dicto die decimo quarto cum agno paſchali. Quod ideò Deus inſtituit, ut afflictionis in Ægypto recordarentur. Et ideò vocat *afflictionis panem*: (Deut. 16. 3) tum quia reverà ſtomachum affligebat, utpotè difficilioris digeſtionis. Præterea juſſit Dominus quotannis azymos panes comedi, in memoriam egreſſionis ex Ægypto, dum Ægyptii, propter primogenitorum occiſionem vehementer exterriti, Iſraëlitas urgebant, ut protinùs diſcederent, hiſque deerat tempus, & commoditas ad farinam fermentandam, ut addit Scriptura, *Quoniam in pavore egreſſus es de Ægypto, ut memineris diei egreſſionis*. (Ibid.) Ut autem ad prætactam inter Græcos, & Latinos controverſiam revertar, certum eſt Chriſtum comediſſe agnum paſchalem, juxtà Legem, cum panibus azymis, eumque ante V. Euchariſtiæ inſtitutionem, ut figura ſuum figuratum, & umbra futura bona præcederet. Cùm autem poſt eſum agni fermentato veſci licitum non eſſet; Chriſtum hoc Sacramentum in pane azymo inſtituiſſe neceſſe eſt. Ideò *primâ die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes, ubi vis paremus tibi comedere paſcha*. (Matth. 26. 17.) Vocatur autem prima dies azymorum illa decimaquarta menſis Niſan: quia ad ejuſdem diei veſperam, dies decimaquinta incipiebat, quæ erat prima dies azymorum. Judæi enim à veſperâ ad veſperam ſua feſta celebrabant. Quod conſonat Auguſtino ſcribenti: *Dominus traditus eſt eâ nocte, quæ jam ad ſextam ſabbati, qui dies paſſionis ejus manifeſtus eſt, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit à veſperâ incipiens. Sed Mattheus Evangeliſta quintam ſabbati dicit fuiſſe primam diem azymorum, quia ejus veſperâ ſequente futura erat cœna paſchalis, quâ cœnâ incipiebat azymum, & ovis immolatio manducari*. (Caſulano ep. 86.) Ex aliis quoque Evangeliſtis ſatis patet Chriſtum in azymo conſecraſſe, quidquid oblatrent Græci: quibus ex immoderatâ Eccleſiæ Romanæ contradicendi libidine, ſuffragantur Centuriatores Magdeburgenſes, Kemnitius, & Calvinus.

Io.13.1. nus. Nec refert quod ait Joannes, quem Græci sequi fatentur: *Ante diem festum Paschæ*; quia, ut 3. q. 74. a. 4. ad 3. ait D. Thomas, *Solemnitas paschalis incipiebat in vespere decimaquarta lunæ, & tunc Christus post immolationem agni paschalis hoc Sacramentum instituit*. Sic ergò festum Paschæ erat ipsa feria sexta, ante quam Christus lavit pedes discipulorum, & instituit sacram Eucharistiam, illo vespere, quo incipiebant Hebræi azyma comedere, idque post cœnam legalem: ut ex Maldonati Commentario satis patet (Mald. in Evang.). Ex eo hic ordo colligitur: cœna legalis agni paschalis, cœna communis, lotio pedum, Eucharistia, Judæ discessio, Christi concio. Et quamvis Suarez (In 3. p. q. 41. sect. 1. 3. & 4.) aliter has functiones disponat: nempè primò cœnam legalem, lotionem pedum, Eucharistiæ institutionem, cœnam communem; attamen in hoc cum Maldonato convenit, quòd cœna legalis Eucharistiam præcesserit, adeòque Christum in azymo consecrasse. Tres rationes adfert D. Thomas (Sup. in 5.), cur Ecclesia latina in azymo consecret. Prima quidem est propter Christi institutionem: Secunda, quia corpus Christi sine corruptione conceptum est: tertia denique, quia hoc magis competit Fidelium sinceritati, quæ requiritur ad usum hujus Sacramenti. Ratio autem cur Græci fermentato utantur, est illa, quam tangit D. Gregorius (S. Greg. in Registro): eò quòd Verbum Patris indutum est carne, sicut fermentum miscetur farinæ. Sed Latinorum consuetudo est rationabilior; quia hoc Sacramentum est magis corpus Christi, quàm divinitatis. Azymus panis significabat vitam puram ab omni labe, & corruptione peccati. Ideò admonet Apostolus (1. Cor. 5. 8), ut *epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis*. Anagogicè verò azymorum solemnitas est typus æternæ felicitatis, quia *non intrabit in eam aliquid coinquinatum* (Ap. 21. 27). Ex supradictis patet Græcos, dum irrisoriè Latinos vocant azymitas, prorsùs esse deridendos, & exsibilandos.

B

BACUCEUS, vel bacucus, in græco non reperitur, sed græca natalia ei Magri tribuit, à verbo βακέω, *bakéo*, inebrior. (Bacucus in manusc. Cassiani.) Nec aliud significatum isti verbo, in Lexico eruditissimo ex Budæo compilato, annectitur. Magri tamen ait quod *bakéo*, sit insanire, & baccare, quod immoderatis gestibus agebatur. Adeòque bacuceus apud ipsum ex Cassiodoro (ubi malè legitur Cassiod. abbreviatum pro Cassiano) lunaticum sonat. (Coll. 7. c. 32. Homo certo demonũ genere correptus.) Sed illa significata, quæ verbo *bakéo* attribuit, sunt potiùs verbi βακχέω, *bacchéo*, idest insanio, debacchor, more bacchantium immodestè ago. Unde bacuceus, pro baccheus, formari potuit.

BAHES, aut bahe; βαῒς, *bais*, ramus palmæ, ut sequens bajon, nec ex se xenia, aut munera significat, nisi eo sensu quo Cedrenus ait in vocabulo sequenti. Bahem Regi Demetrio miserat Simon summus Sacerdos, & Dux Judæorum: ramum nempè palmarem aureum, victoriæ de tyranno Tryphone symbolum. Erat iste Demetrius, Nicanor à Josepho dictus, Demetrii Seleuci filius; à Tryphone suo perduelle regno pulsus, Judæorum auxilium solicitans, ab ipsis muneribus honoratus, Simoni scribit, *Coronam auream, & bahem quam misistis suscepimus*. (1. Mach. 13. 37.)

BAJON: βαΐον, *baion*, latinè, quia penultima brevis, in antepenultimâ collocatur accentus. Ramus est propriè palmæ, ità dictus, eò quòd hæc arbor sursùm nitatur contrà deprimentis manum, adeòque vi ramus ejus auferatur; nam vis à Græcis βία, *bia*, vocatur. Baja ergò sunt rami palmarum, & ab eisdem ipsa Palmarum festivitas baïa nuncupata. Hieronymus contrà Jovinianum scribit (c. 9.), *Cubile eis de foliis palmarum, quas bajas vocant, contextum erat*. Dominica Palmarum à Græcis bajophoros dicitur, nempè à baiis ferendis: & quilibet talium ramorum lator bajophorus, & græcè βαιοφόρος, *bajophóros*, est appellandus. Apud Cedrenum bajum significat quoddam donativũ, quod ante illam Dominicam ab Imperatoribus fieri solebat.

BALÆNA: φάλαινα, *phálæna*, ceti species, ex majoribus pelagi monstris. Aliqui etymologiam trahunt à φῶς, *phôs*, lumen, & ἅλλομαι, *állomæ*, salio, quod ad lumen saliat. Hoc tamen potiùs lampyri quadrat, quæ balæna quoque dicitur. *Balænæ*, ait Isidorus (Orig. l. 12. c. 6.), *ab emittendo, & fundendo aquas vocatæ, cæteris enim bestiis maris altiùs jaciunt undas. βάλλειν enim græcè mittere dicitur.* Fit ergò, secundùm ipsum, à verbo βάλλω, *bállo*, jacio. De balænâ loqui Deum cum Jobo, communis est Interpretum sensus, dum ait, *An extrahere poteris Leviathan hamo, & fune ligabis linguam ejus?* (Iob. 40. 20.) Septuaginta scribunt δράκοντα, *dráconda*, draconem: quia dracones solent esse magni. Sed per *liviathán* (לִוְיָתָן *liviathán*.) hebraicè significatur quivis piscis maximus, & ipsa balæna, à radice *laváh* (לָוָה *laváh*.), adhæsit, conjunxit: fortè ob molem corpoream simul adhærentem, & conjunctam. Et balænæ quidem maris indici adeò aliquando sunt immanes, ut teste Plinio habeant sæpè in longitudine 960 pedes: & quatuor jugera magnitudine adæquent. Ad ejus ergò vastitatem citatis verbis, & sequentibus, bellè alludit Dominus. Sed allegoricè Lucifero applicatur, qui Cruce Christi, quasi hamo captus est, inquiunt multi S. S. Patres. Balænam quoque fuisse, quæ Jonam suis visceribus recepit, constat ex sacro Textu dicente, *Præparavit Dominus piscem grandem*: ubi 70 græcè legunt (Ionæ 1. 1.), *præcepit Dominus κήτει μεγάλῳ, kéti megálo*, idest ceto magno. Textus hebraicus, ut Latinus habet *dag gadól* (דָג גָדוֹל), idest piscem grandem.

BALLEMATIUM: græcum non reperi. Sed à græco deducit Dominicus Magri, nempè à verbo βαλλίζω, *bállizo*, quod certè significat tripudio, lascivio, pedibus plaudo. Est ergò ballematium saltationis genus, quod græcè βαλλισμὸς, *ballismós*, propriè dicitur. Nam ballismós est tripudium, saltatio, quâ ad tympana crepitantia, vel ad cymbala resonantia, desaltabatur. Unde cymbala ballematia apud Isidorum (Orig. l. 3. c. 22.), fortè à dicto verbo *ballizo*, & à ματέω, *matéo*, insanio: atque *ballo matto* vul-

gò

gò dici poteſt. Nam vulgarem hanc vocem à verbo *matio* derivari non videtur ambigendum. Quod autem græcè, & latinè reperiatur *balo* pro verbo tripudio, unde balatio, hoc prorsùs barbarum eſt. *Ballo* enim græcè eſt jacio, mitto, jaculor, &c.: nec *bálo* tali ſenſu in bonis Authoribus reperitur.

BAPHIUM: βαφεῖον, *baphion*, propter diphthongum penultimâ productâ. Eſt locus tincturæ, ſeu tinctoris officina: nec debet reſtringi, ut fit à Carolo Magri, ad officinam purpurariam tantùm.
In Hierol. Fit enim iſta vox à verbo βάπτω, *bápto*, tingo, coloro, cujus præteritum eſt βέβαφα, *bébapha*, & hinc, abiecto augmento ſyllabico, fit baphium. Vocabulum hoc in aliquibus S.S. Martyrum actis occurrit.

1. BAPTISMUS: βαπτισμὸς, *baptiſmòs*, lotio, immerſio. Formatur à verbo βαπτίζω, *baptizo*, immergo: cujus prima perſona præt. paſs. eſt βεβάπτισμαι, *bebaptiſmæ*, & hinc, ablatu augmento ſyllabico, *baptiſmos*. Pluribus in locis utitur iſtâ dictione Scriptura ſacra pro corporis lotione: ut patet ex his Nehemiæ verbis,
2. Eſdr. 4. 23. *Non deponebamus veſtimenta noſtra, unuſquiſque tantum nudabatur ad baptiſmum*. Scilicet tanta erat in reædificandis muris Jeroſolymitanis aſſiduitas, tantuſque vicinorum inimicorum timor; ut majoris promptitudinis ergò veſtes non deponerent, niſi ad ipſum corpus lavandum, vel ipſa veſtimenta à ſordibus, quas in tot vigiliis, & laboribus contrahebant, abluenda. Sic Judith in caſtris Aſſyriorum heroici facinoris captans occaſionem, & commoditatem liberè per
Judith 12. 7. media caſtra tranſeundi, *exibat noctibus in vallem Bethuliæ, & baptizabat ſe in fonte aquæ*. More nempè judaico manus, pedeſque lavabat, quod apud ipſos frequenti erat in uſu. Quinimò de Judæis ait Marcus,
Marci 7. 4. *à foro niſi baptizentur non comedunt*: ut ità purgarentur ab immunditiâ legali, quam in communi hominum converſatione, præſertim Gentilium, contrahere cenſebantur. Sed verus Baptiſmus eſt ille, quem Chriſtus Dominus inſtituit, primum omnium Sacramentorum, & januam cæterorum. Hujus typum exhibuit arca Noë,
1. Pet. 3. 21. ut docet Apoſtolorum Princeps dicens, *Quod & vos nunc ſimilis formæ ſalvos facit baptiſma*: ſeu, ut græcè legitur, *antitypon*, de quo ſuperiùs nonnihil dictum eſt. Alias Sacramenti Baptiſmi figuras nobis ſubminiſtrat vetus Teſtamentum; ut jam de tot lotionibus taceam, quæ corporis ſordes detergebant, atque umbram gratiæ, & munditiæ per Baptiſmum conferendæ, continebant. Inter cæteras non ſunt infimæ notæ columna nubis, & mare
1. Cor. 10. 2. rubrum: ut innuit Apoſtolus, *Omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube, & in mari*. Videlicet omnes illi typicè baptizati ſunt per Moyſem, ſeu duce Moyſe, in nube, & in mari. Quia, ut colligitur ex Ambroſio, Chryſoſtomo, & Anſelmo, ſubire nubem, & ingredi in mare, quod Ægyptios ſubmerſit, Baptiſmum, quo peccata demerguntur, adumbrabat. Nos enim ſanguine Chriſti rubricamur, & cæleſti rore divinæ gratiæ obumbramur. Secundùm D. Thomam, Baptiſmus à Chriſto inſtitutus fuit, quando ipſe à Joanne baptizatus fuit.
3. q. 66. a. 2. c. Ait enim, *Tunc vere baptiſmus inſtitutus fuit, quantum ad ipſum Sacramentum. Sed neceſſitas utendi hoc Sacramento indicta fuit hominibus poſt paſſionem, & reſurrectionem*. Ante paſſionem tamen etiam ſuâ pollebat efficaciâ, quamvis non eſſet in præcepto. Præfigurabat quidem Chriſti paſſionem; ſed non erat nuda figura, ſicuti veteris Legis ſacramenta. Nam, ut ait Magiſter angelicus, *Baptiſmus autem ab ipſo Chriſto virtutem habebat juſtificandi*: quod conſonat Auguſtino dicenti, Ib. ad 1. *Ex quo Chriſtus aquis immergitur, ex eo omnium peccata abluit aqua*. Serm. 36. Quamvis Suarez, & alii opinentur Baptiſmum inſtitutum fuiſſe paucis menſibus poſt Chriſti Baptiſmum. Saltem certum videtur ante Chriſti paſſionem inſtitutum fuiſſe, cùm ipſemet Dominus baptizaverit, non paſſim, *ſed diſcipuli ejus*: Io. 4. 2. non quidem Baptiſmo Joannis; ſed Baptiſmo à ſe inſtituto, cùm de Ieſu Ioannes dixerit, Io. 1. 33. *Hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto*.

Ut verò nonnulla de tanti Sacramenti neceſſitate ſubiungamus; Pelagiani, qui peccatum originale negabant, aſſerebant Baptiſmum non eſſe parvulis neceſſarium ad remiſſionem peccati originalis, ſed ſolùm ad aſſecutionem regni cælorum, ut refert D. Auguſtinus. 2. August. l. de hær. ad Quod. her. 88. Ioannes Wiclefſ docuit Baptiſmum nec ad remiſſionem peccati originalis, nec ad aſſecutionem regni cæleſtis, neceſſarium eſſe, teſte Thomâ Waldenſi. Hujus hæreticæ opinionis hoc impium erat fundamentum: ſi infans eſt prædeſtinatus ſalvabitur, etſi non baptizetur, &c.: Calvinus verò dicit Baptiſmum non eſſe neceſſarium Fidelium infantibus, quia hi ſunt ſancti ab utero materno, juxtà promiſſionem à Deo factam Abrahæ: *Statuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te*. Gen. 17. 7. Sed hi gigantes, qui auſu temerario etiam Fidei fundamenta convellere nituntur, unico iſto lapide proſtrantur: *Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*. Io. 3. 5. Datur prætereà Baptiſmus flaminis, & ſanguinis: ut deficiente aquæ Baptiſmo alteruter ſuppleri poſſit. Et ille quidem in actu dilectionis Dei ſuper omnia conſiſtit: diciturque flaminis, propter impetum ad ſuperiora, maximè ad ipſum Deum omnium ſupremum. Actus autem contritionis charitate formatus non differt ſpecie ab actu dilectionis, cùm idem habeat formale motivum, & eodem actu voluntas proſequitur bonum, & malum iſti bono contrarium abominatur. Baptiſmus verò ſanguinis eſt ipſum martyrium, omnium peccatorum, ſicuti Baptiſmus fluminis, remiſſivum. Ideò enim hæc duo media, potentiſſima ad peccatorum omnium expurgationem, Baptiſmi vocantur: ut ait Divus Thomas, *Paſſio pro Chriſto ſuſcepta obtinet vim baptiſmi, & ideò purgat ab omni culpâ, & veniali, & mortali, niſi actualiter voluntatem peccato invenerit inhærentem*. 3. q. 87. a. 1. ad 2. Et paſſim ex Patribus conſtat martyrium Baptiſmo æquiparari, ejuſdemque efficaciæ reputari. Ex quo, & variis rationibus deducitur, ſufficere eandem diſpoſitionem in martyrio adultorum, quàm in eorum Baptiſmo. Pro omnibus ſufficiat Auguſtinus aſſerens, quòd *quicumque etiam non percepto regenerationis lavacro pro Chriſti confeſſione moriuntur, tantùm iis valet ad dimittenda peccata, quantùm ſi abluerentur ſacro fonte ipſius baptiſmatis*. l. 13. de Civ. Dei c. 7. Loca verò Apoſtoli, & D. Thomæ, quæ videntur charitatem requirere, poſſunt de ipſo charitatis habitu, qui in juſtificatione infunditur, explicari: eodemque modo de

pœ-

pœnitentiâ dici poteſt, quòd nihil juvet ſine charitate, non tamen quòd actus prævius dilectionis Dei ſuper omnia requiratur. Etſi Mart. Becanus (De Sacr. c.10.q.11. Concl.4.) fateatur per ſe non requiri veram contritionem ad fructum martyrii conſequendum; tamen ait ratione præcepti eſſe neceſſariam, adeòque tunc novum peccatum omiſſionis committi, contritione non habitâ, niſi invincibilis ignorantia, vel inadvertentia excuſet.

BAPTISTERIUM: βαπτιστήριον; *baptiſtérion*, locus ſacer, qui vulgò fons dicitur, & Mater adoptionis, quia in eo fit hominis regeneratio, à S.Dionyſio vocatur. Vox illa habet eandem cum præcedente originem: ſed à tertiâ perſonâ præteriti paſſivi, quæ eſt βεβάπτισται, *bebáptiſta*, & hinc ablato augmento ſyllabico fit βαπτιστής, *baptiſtís*, & *baptiſterìon*. Olim in ſingulis civitatibus erat baptiſterium propè templum majus, in quo omnes cives, & incolæ baptizabantur. Ità nunc quoque Florentiæ fieri cernimus: ſicut & Conſtantini baptiſterium propè Baſilicam Lateranenſem, omnium Eccleſiarum matrem, eſt conſtructum.

BAPTIZO: βαπτίζω, immergo. Verbum eſt derivatum ab alio verbo βάπτω, *bápto*, mergo, tingo, lavo, factumque jam planè latinum: & ad illam lotionem, ſeu ablutionem eſt reſtrictum, quæ eſt materia proxima Baptiſmi. Ab iſtius verbi primâ perſonâ præteriti paſſivi, ut jam dictum eſt, fit baptiſmus, & baptiſma: & à tertiâ, baptiſterium, & βαπτιστής, *baptiſtís*, baptiſta, tinctor, ſeu ille qui mergit, & abluit. Nomen hoc per antonomaſiam de S. Ioanne dicitur, qui in Iordane meruit mundi ſcelus auferentem tingere lymphis. Ad hoc ergò ſignificatum verbum baptizo nunc coarctatum eſt; quamvis in Scripturis ad alias lotiones etiam latinè extendatur, ut in vocabulo *baptiſmus* annotatū fuit.

BARATHRUM: βάραθρον, *bárathron*, penultima communis, ſed in proſâ cum accentu in antepenultimâ. Locus erat profundior Athenis formâ putei, in imo mollis, & cœnoſus: in quem noxios deturbabant, qui ab ipſis *cacurgi*, ſeu malè operantes dicebantur. Nam κακοῦργος, *cacúrgos*, eſt facinoroſus, maleficus, à verbo κακουργέω, *cacurgéo*, malè operor. Barathrum autem fit à βαρὺ, *bary*, grave, & ἀθρέω, *athréo*, aſpicio, eò quòd ſit grave in aſpiciendo. Ponitur enim pro loco immenſæ profunditatis, & loca profunda dicuntur barathra: Sed præſertim illæ cavitates, & voragines ſubterraneæ, in quas flumina demerguntur. Dictionem tamen hanc Voſſius cum Martinio deducit è Chaldæo. Barathrum etiam pro pernicie uſurpatur, prout & ipſe Demoſthenes uſus fuit (In Philippicis.). Sed optimè ſumitur pro inferno, in quem divina juſtitia inevitabiliter, & ut ità dicam, irremeabiliter, omnes impios immergit. Ità voce etiam utitur noſtra vulgata Editio, dum ait (Iud.5.15.): *Ducos Iſſachar fuere cum Debborâ, & Barach veſtigia ſunt ſecuti, qui quaſi in præceps, ac barathrum ſe diſcrimini dedit*, Quia tam potentes, & numeroſæ erant Siſaræ phalanges, ut eſſet ſe inevitabili periculo exponere, contrà illas pugnare, à quibus, ſicut in barathro, nemo niſi divinitùs eripi poſſet.

BARBARIA: βαρβαρία, *barbaría*, latinè, quia penultima eſt brevis, cum accentu in antepenultimâ effertur, niſi ubi uſus fuerit Græcos imitandi. Ità dicta illa Africæ regio, quæ Ægypto contermina, ad mare mediterraneum per longum tractum excurrit. Sed barbariæ apud Tertullianum longè alia interpretatio. Nam ubi agit quòd in Eccleſiis Græciæ ſit conſuetudo velandi virgines dicit (De vel. virg. c. 2.): *Per Græciam, & quaſdam Barbarias eius plures Eccleſiæ virgines ſuas abſcondunt.* Ubi Interpres ait, Barbarias vocat provincias adiacentes Græciæ, ut Illyricum, Galatiam, Achaiam, &c., & de his agit, inquit, Apoſtolus dicens (Col.3.11.), *Ubi non eſt Barbarus, & Scytha.* Et certè ſatis probabiliter hanc eſſe D. Pauli mentem opinatus eſt. Cùm enim Scytha ſit maximè barbarus, ut antitheſis currat, ſicut inter Judæum, & Gentilem, inter ſervum & liberum; per barbaros alii ſunt intelligendi à Scythâ diſtincti. Barbariæ autem dicebantur aliæ provinciæ Græciæ adiacentes, quia barbarè linguam græcam exprimebant. Vide tamen in voce *Barbarus*.

BARBARISMUS: βαρβαρισμὸς, *barbariſmòs*, à voce *bárbaros*, propriè eſt contrà latini ſermonis legem, aut ſcripta, aut pronunciata vitiosè dictio. In uno enim ſolo vocabulo conſiſtit, idque in proſâ præſertim: cùm apud Poëtas metaplaſmus dicatur. Aliquando autem dictio eſt planè barbara, aut ſaltem vitioſa ſcripto, aut pronunciatione: idque adiectione, detractione, mutatione, aut tranſmutatione. Si quæ ſimilia in noſtro Textu occurrant, non ſtatim barbariſmi cenſendi, cùm aliquando talibus vocibus Veteres uſos fuiſſe conſtet. Barbariſmus apud Damaſcenum, cum Epiphanio, prima ex hæreſibus ponitur, non quidem ſtrictè dicta; ſed prout ſectam quamdam importat. Quo ſenſu varias hæreſes etiam cum Philaſtrio recenſet, quas Auguſtinus, in lib. ad Quodvultdeum, ex induſtriâ omiſit. *Barbariſmus*, ait ergò Damaſcenus, *quæ hæreſis ſecundum ſeipſam eſt ſufficiens, à diebus Adæ uſque ad decem generationes, aut Noë. Barbariſmus autem vocatus eſt, quòd inter eos, qui tunc homines, nemo ducem aliquem haberet, vel unam concordiam: ſed utcùmque volebat, quiſque ſibi ipſi ambulabat, & lex ſibiipſi, ſecundùm præhonorationem propriæ voluntatis factus eſt.*

BARBARUS: βάρβαρος, *bárbaros*, p. b., ſic dicti primùm omnes, qui græcè ineptè loquebantur. Nam cùm advenæ Athenis græcè loqui conarentur, ſæpè in hancvocem abſurdam βάρβαρ, *bárbar*, prorumpebant: unde dicti barbari omnes, qui aliâ linguâ utebantur, quàm græcâ. Poſteà tamen Latini, ob linguam jam factam terſiorem, à barbarorum numero excluſi. A linguâ barbari nomen, ad mores aſperos, & feros, translatum eſt: & hinc dicta barbaries morum feritas, & ſævitia. Ægyptii meritò barbari vocati, tum propter linguam idiomati hebraico adeò diſſonam, tum propter enormem in Iſraëlitas ſævitiam, & tyrannidem, præſertim in parvulis innocentibus, recenter natis, ità truculenter enecandis. Sic feliciter egreſſa eſt *Domus Iacob de populo barbaro* (Ps. 113. מעם לעז *mengám longhés*.). In Textu hebraico dicitur *mengám longhéz*, ubi *mem* eſt ſervilis, & eſt *de*, *ugam* verò populus, *longhéz* peregrini, & exotici ſermonis. Fit enim à radice lin-

לעז *langaz*, idest, locutus est aliâ linguâ, quàm linguâ sanctâ, seu hebraicâ: sicque omnis, qui aliâ lingua loquitur, *longhèz* ab ipsis appellatur. Hodie quoque dum vocem hebraicam linguâ vulgari exponunt, dicunt בלעז *belàngaz*, idest vernaculè, seu hac linguâ vulgari & barbarâ, in eorum regionibus usitatâ. Sicque quamvis Græci omnes heteroglossos, seu alterius linguæ, barbaros vocarent; tamen & ipsi à Judæis barbari vocati. Non solùm quia proprium est cujusque nationis aliorum linguam suâ vernaculâ barbariorem æstimare;sed quia Græci sub Antiocho Epiphane horrendâ barbarie Judæos afflixerant. Et ideò Machabæus, & ejus socii rogabant Dominum, *Ut non barbaris, ac blasphemis hominibus traderentur* .. Melitenses etiam, seu incolæ Insulæ Maltæ, ob linguam, & mores tunc temporis incultos, à S. Lucâ, qui græcè scripsit, barbari nuncupati. Ait enim, *Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis.* S. Paulus ad Romanos è portu Cenchrensi, propè Corinthum scribens, adeòque in Græciâ, sumit vocem *barbarus* more Græcorum, prout cæteras nationes, saltem præter Latinos comprehendit. *Sicut*, inquit, *& in cæteris gentibus græcis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum.* Sed ad Colossenses, dum ait quòd in novâ Christianorum vitâ, *non sit barbarus & Scytha, servus & liber*, non intelligit quòd Scythæ non sint barbari; sed post genus punit speciem insigniorem, post barbarum nominans Scytham, qui maximè barbarus, vel omnem barbariem superat. Vide aliam hujus loci expositionem in voce *barbaria*, suprà explicatâ. Ab eâdem radice, quâ *barbaros*, fit βαρβαρικὸς, *barbaricòs*: & inde barbaricus, p.b., ferus, & malis moribus, barbarus. Ità de tempore barbarico scripsit D. Augustinus, nempè illo quo barbari Italiam invaserunt. Hoc sensu barbaricum dicitur quod ad barbaros aliqualiter pertinet: & secundùm Magri est armamentarium, & barbaricarii opifices armorum, & milites armati. Sed vestis barbarica est propriè illa quæ opere phrygionico, prout barbari utebantur, contexta est: adeòque talium artifices, seu textores, barbaricarii sunt appellati.

Margin: langaz. בלעז belangaz. 1.Mach. 10.4. Act. 28.2. Rom.1.14. c.3.11. De Civit. Dei.

BARDUS: βραδὺς, *bradys*, adeòque per metathesin literarum ex *bradys*, fit bardus. Nam *bardos* græcè, ut habet Carolus Magri, non reperi. *Bradys* autem, & bardus latinè, est ingenio tardus, stupidus, &c.: sicque à βαρὺς, *barys*, molestus, gravis, hebes. Pro hac voce videatur Tertullianus adversùs Hermogenem: quæ tamen sæpiùs etiam in aliis sacris Scriptoribus occurret.

BASILEA, vel basilía: βασιλεία, *basilía*, p.l, regnum, regia, potestas, imperium. Fit à verbo βασιλεύω, *basileùo*, regno, vel potiùs ab ipsâ voce *basileùs*, de quâ posteà. Ab hac tamquàm femininum potest nomen *Basilea* efformari. Basilias Libros Regum vocavit Tertullianus: meliùs tamen basileas, p. b., ab accusativo plurali βασιλεῖς, *basiléas*, idest Reges, quam basilias, idest regna nuncupasset. *Non enim*, ait D. Hieronymus, *multarum gentium describit regna, sed unius Israelitici populi, qui tribubus duodecim continetur.* Quapropter asserit meliùs esse dicere Libros *melachim*, idest Regum, quam *mamlachòth*, idest regnorum. Utraque vox fit à radice *malàch*, regnavit. Verùm tamen est post Salomonis mortem ex uno regno duo facta esse. Regni Juda, nempè duarum tribuum Juda, & Beniamin, rex Roboam Salomonis filius remansit; regni verò Israelitici, ex decem reliquis tribubus constantis, Jeroboam rex inauguratus fuit.

Margin: Adv.Marcion.c.21. Ep.106. מלכים melachim. ממלכות mamlachòth.

BASILEUS: βασιλεὺς, *basileùs*, si latinè quoque fiat trisyllabum, cùm penultima sit brevis, accentus erit in antepenultimâ, seu primâ syllabâ. Si verò diphthongus per diæresim dividatur, & fiat quadrisyllabum, accentus in secundâ syllabâ collocetur. Ità dictus rex, imperator, à βάσις, *basis*, & λαὸς, *laòs*, seu *leòs*, populus, quasi populi basis existat. Sancti illi Martyres hoc nomine nuncupati se veros reges, difficiliorum affectuum rectores, inferioribus potentiis, ad horribiliora trepidantibus, imperatores, majorum potestatum victores, debilioribus fulcra, & bases constantiores præbuerunt. Quinimò suo sanguine purpurati, se ad æternum regnum candidatos ostenderunt. Eandem originem nominibus Basilianus, & Basilides, concedendam esse, satis est manifestum. Regiè quoque, & egregiè ad Sanctæ Basileæ nomen allusèris, si ei etymon, ut par est, regale concesseris. V. vocabulum præcedens.

BASILICA: βασιλικὴ, *basilikè*, p. b., domus ampla & spatiosa, in quâ causæ agebantur, conciones, & similia. Latinè regalis verti potest, à dicta voce *basileùs*, rex, imperator: unde quidquid splendidum, & magnificum est *basilicòn* vocatum. Quare domus illæ amplæ, adinstar magnorum templorum ædificatæ, Basilicæ dictæ sunt: vel quia ad eas reges, vel principes, ad judicandum aliquando accedebant. Hinc propter regalem magnificentiam, templa insigniora in Urbe posteà Basilicæ fuerunt appellatæ. De quibus Isidorus ait, *Basilicæ priùs vocabantur regum habitacula: nunc autem ideò basilicæ divina templa nominantur, quia ibi Regi omnium Deo cultus, & sacrificia offeruntur.* Alii dicunt insigniora templa ideò Basilicas vocata, quia Gentilium basilicæ ad negotia publica destinatæ, in Ecclesias conversæ sunt. Cicero scribit ad Atticum se basilicam, non villam habere, quòd multi ad eum, consultandi gratiâ, convenirent. A similitudine domorum illarum amplarum cum atriis, dicit Scriptura, quòd Salomon *fecit etiam atrium sacerdotum, & basilicam grandem*. Ubi 70 legunt, καὶ τὴν αὐλὴν τὴν μεγάλην, *kè tèn aulèn tèn megàlen* idest aulam magnam, seu atrium magnum; & articuli reduplicatio indicat atrium illud magnum omnibus tùc notum. Sic quoque Textus hebraicus, pro basilicâ grandi, habet *hangazaràh haggedolàh*, q. d: illud atrium magnum. Nam articulus bis positus, seu *he* illud notificativum repetitum magnam habet emphasim: & *ngazaràh* est atrium, *gedolàh*, magnum. Scilicet erat atrium magnum, & magnificentiâ regali sumptuosum, pro populo undique circumdatum. In istâ basilicâ posuit basim æneam, nempè pro suggestu, ut ait S. Textus: *Siquidem fecerat Salomon basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ*. Hic 70 dicunt in medio atrii tem-

Margin: Orig.l.15. c.4. 2.Par.4.9. העזרה הגדולה 2.Par.6. 13.

templi, & Hebræus in medio atrii, scilicet ad excipiendum populum orantem destinati. Vocata quoque basilica Regis Assueri aula interior, in quâ thronus aureus erat erectus, ut hîc Rex, dum externos admittebat, resideret. Erat enim in atrio interiori quoddam spatium distinctum, aulæisque regalibus circumdatum, quod basilica vocatur, & consistorium palatii. Sicque Regina Esther, *Stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius, contrà basilicam regis*. (Esther 5. 1.) Et ità legunt Septuaginta ἐξ ἐναντίας τῆς βασιλικῆς τοῦ βασιλέως, *contrà*, seu adversùm, *basilicam regis*: sed Textus hebraicus habet *nochach beth hammélech*, (נכח *nóchach.*) idest coràm, contrà, seu *è regione domus regis*. Nam *nóchach* est coram, ex adverso, & *beth*, (בית *beth.*) domus, & *mélech*, rex, (מלך *mélech.*) & cum *be* notificativo, adinstar articuli, *bammélech* dicitur. Sed ut aliquid de Christianorum Basilicis addamus; Romæ quatuor sunt Basilicæ, in memoriam quatuor sedium patriarchalium, regio sumptu erectæ. Prima quidem Lateranensis, quæ est Romani Pontificis Ecclesia patriarchalis: Basilica S. Petri, pro sede patriarchali Constantinopolis: Basilica S. Pauli, pro sede patriarchali Alexandrinâ: & Basilica S. Mariæ Majoris, pro patriarchali Antiochenâ.

BASILISCUS: βασιλίσκος, *basiliscos*, latinè regulus dicitur, nam est diminutivum à dicto *basileús*, rex. De regulo illo, *cujus filius infirmabatur Capharnaum*, (Io. 4. 46.) noster vulgatus in græco debuit *basiliscos* legisse, ut regulus ab eo latinè diceretur: & certè poterat alicujus oppidi parvulus rex esse. Sed jam Textus græcus habet, ut etiam S. Hieronymus legebat, βασιλικὸς, *basilicòs*, regius, seu aulicus, & palatinus: quia fortè de familiâ regis Herodis. Reges verè magni sunt Sancti illi Martyres, qui Basilisci nomen tulere: sed regulorum titulum non dedignantur, si cum regum Rege comparentur. Ante hujus thronum mittentes coronas suas, totam virtutem, sanctitatem, gloriam, & honorem, ac maximè regnum ipsum, Summo Monarchæ, Dominantium Domino, feliciter acceptum ferunt. Cæterùm per basiliscum passim intelligitur ille serpens maximè venenosus, qui solo visu fertur enecare. Regius Psaltes, vel Moyses (ut volunt Hebræi, & Liranus) ostendens quòd fiducia in Deum contrà omnia mala sit asylum tutissimum, ait: (Ps. 90. 17.) *Super aspidem, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem.* Quia super hæc monstra maximè exitialia securus incedes. Et ità legunt 70: etsi Textus hebraicus dicat (על שחל ופתן) *ngal sciachal vaphéthen*, idest *super leonem, & aspidem*. *Sciáchal* enim est leo ferox, & immanis, nempè mediæ ætatis, & *péthen*, aspis. Sed & aspis ut basiliscus præsentissimi est veneni: de quo in voce aspis nonnulla dicta sunt. D. Bernardus per ista quatuor animantia diversos intelligit dæmones, ad diversa scelera sollicitantes. Sed maximè dirum dæmonis venenum per basiliscum denotatur, qui est serpens prorsus exitialis. Basiliscus præterea, ut ex Solino, Æliano, & Maiolo, (Polyhist. symb. l. 9. 19.) refert Caussinus, si seipsum in speculo intueatur, repercusso in se halitu, propriis telis necatur. Sic illum invidi, & calumniatoris symbolum constituit: qui suis & ipse sagittis conficitur. De formâ basilischi dicit Pierius, animal non ampliùs 12 digitorum magnitudine, candidâ in capite maculâ, (Hierogl. l. 14.) & quodam diademate, unde regium illi nomen, insigne. Sive basiliscus eâ de causâ dictus fuerit, quòd ejus aspectum reliqua serpentium genera vereâtur.

BASILISSA: βασίλισσα, *basilissa*, regina, augusta. Est enim femininum à dictâ voce *basileús* deductum. Regali quoque etymologiâ dignandæ tot Sanctæ Virgines, & Martyres, tali nomine appellatæ. Hæ seipsis superiores, suprà omnem humanam celsitudinem se attollentes; terrenis potestatibus majores, omnes pravos motus plebis tumultuantis in seipsis regaliter cohibentes; ad regnum cœleste, candido diademate redimitæ, purpureo paludamento indutæ, evolarunt.

BASILIUS: Βασίλειος, *basilios*, p. b., viri regii, & egregii nomen proprium. Et hoc quoque à dictione *basileús*, vel ut alii pronunciant *basilefs* deducimus: ut regius, aut regalis latinè dici possit. Et verè regio nomine dignus Magnus Basilius è Ponto oriundus, Gregorii Nysseni frater, & Nazianzeni amicissimus, Ecclesiæ Doctor insignis, Regali sacerdotio decoratus, gentis sanctæ, & populi acquisitionis, Monachorum nempè in Oriente, ad magnam sanctitatem ipsius lumine exorientium, fuit pater sanctissimus: nec non Cæsareæ in Cappadociâ Episcopus dignissimus, se pretiosioribus infulis, cœlesti tiarâ, & æternâ coronâ dignum, etiam infidelibus persuasit. Obiit sub Gratiano Imperatore, regium diadema in cœlis accepturus, anno Christi 380.

BASIS: βάσις, sustentaculum, pes, gradus, &c. Fit à secundâ personâ præt. pass. verbi βαίνω, *bæno*, eo, incedo: quæ, si foret usitata, esset βέβασαι, *bébasæ*, & hinc ablato augmento syllabico fit *basis*. Et ideò pedem significat, & fundamentum, quod statuam regit, aut fabricam sustentat. Est etiam figura rhetorica in narrationibus, cùm omnia pedetentim proferuntur. Tabernaculum mosaicum, ex tabulis inauratis compactum, bases habebat argenteas, binas singulis tabulis subiacentes: *Ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subiciantur*. (Ex. 26. 19.) Ab aliquibus stylobatæ, p. b., dicuntur, à *stylos* columna, & à tertiâ personâ dicti temporis, quæ deberet esse, *bébasæ*. Binæ bases uti ex Origene, & D. Gregorio colligo, (Orig. sup. Exodum Hom. 9. Greg. 28. Mor. c. 9.) utrumque Testamentum, argenteo candore sinceræ veritatis splendidum, designare possunt. De ambabus dici potest, quòd sustentent singulas tabulas è ligno Setim incorruptibilis illius divini tabernaculi, de quo D. Joannes, *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus*. (Ap. 21. 3.) Dominus autem Jobo suam omnipotentiam, præcipuè circà terræ firmitatem, manifestans, ait, *Super quo bases illius solidatæ sunt, aut quis demisit lapidem angularem ejus?* (Iob. 38. 7.) Septuaginta legunt κρίκοι, *crìki*, idest annuli, *Super quo annuli ejus confixi sunt?* Nempè qui eam sustentent in aëre pendulam. Sed Textus hebraicus habet *adanéha*, bases ejus: *Super quid bases ejus fixæ sunt?* (אדניה *adanéha.*) Basis hæc non est ima terræ pars, circà centrum, quam Franc. Valesius dicit esse gravissimam, & ut adamantem solidam; (אדן *éden*, *basis.*) sed est ipsa terræ innata firmitas, & stabilitas: quæ quamvis in medio Universi quasi pendula, tamen

nutu Dei immota consistit, ac si super bases immobiles inniteretur, & lapidibus angularibus firmissimis compaginaretur. Basis etymologiam, à verbo *bano* deductam, confirmant Acta Apostolica, quæ de claudo illo à Petro curato referunt, quòd
Act.3.7. *protinùs consolidatæ sunt bases ejus, & plantæ.*

BASTAGMA: βάσταγμα, *bástagma*, gestamen, onus. Fit à primâ personâ præt.pass. verbi βαστάζω, *bastázo*, porto, gesto sarcinas: estque βεβάσταγμαι, *bebástagma*, unde ablato augmento syllabico fit
Ier.17.21. bastagma. Hanc vocem habent in græco 70, ubi Jeremias ait, *Nolite portare pondera in die sabbati.* Septuaginta enim legunt *bastagmata*, idest onera. Sed vox illa bastagia, pro sarcinâ, & onere, quam affert Magri, potiùs significat munus ferendi res necessarias ad exercitum: unde talis moneris susceptores bastagiarii dicebantur. Et græcum βασταγία in Lexicis non reperitur.

BATTOLOGIA: βαττολογία, *battologia*, in rigore cum accentu in antepenultimâ latinè vox ista esset efferenda. Sed quamvis penultima sit brevis, à plerisque more græco accentus in eâ collocatur. Significat autem multiloquium, à βάττος, *battos*, qui erat ineptus quidam poëta, eadem solens repetere, & λόγος, *lógos*, sermo: hinc & stultiloquium aliqui interpretantur. Quod certè inter orandum vitandum est, non autem oratio prolixa,
Luc.18.1. cùm Christus dixerit, *Oportet semper orare, & non deficere.* De battologiâ verò, & stultiloquio
Ecc.5.1. in oratione vitando, ait Sapiens, *Idcircò sint pauci sermones tui*: abstinendo ab inani, & superfluâ verborum profusione. Eodem sensu illa Christi
Matth.6.7. verba intelligenda, *Orantes autem nolite multùm loqui, sicut ethnici*, &c.: ubi Græcus habet, *Non utendum battologiâ*. Quod ità explicat Chrysostomus:
In Matth. c.6. Hom.19. *Battologiam hìc loquacitatem vocavit, quâ tunc utique utimur, cùm non utilia nobis à Deo poscimus.* Et posteà, *Super hæc verò videtur mihi longas orationes vetare: longas verò dico, non tempore, sed multitudine, & prolixitate verborum.* Non, quòd longas orationes vocales vituperet Chrysostomus; sed eas, quæ potiùs vanitatem, & inanitatem, quàm veritatem, & devotionem sapiant.

BELOMANTIA: βελομαντεία, *belomandia*, propter diphthongum penultimâ productâ. Est divinatio, quæ fit per jactum sagittæ, vel teli cujuspiam, à βέλος, *sagitta*, & μαντεία, *mandia*, divinatio. Dicitur etiam rhabdomantia, de quâ suo loco. De belomantiâ intelligunt multi verba
Os.4.12. Prophetæ: *Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annunciavit ei, spiritus enim fornicationum decepit eos.* De idolo quidem istud lignum explicant nonnulli, ut Chaldæus, Rupertus, Liranus; sed alii de baculo divinatorio; ut S. Hieronymus, Haymo, Hugo, Vatablus. Ità quoque Rabbi Moyses, qui asserit usos fuisse baculo ex parte decorticato, & in altum projecto. Et si quidem primo casu latus decorticatum superiùs apparebat, & secundo casu vestitum; prosperum eventum fore sibi persuadebant: sin è contrario, adversum. Si verò utroque jactu vel nudatum, vel vestitum latus apparebat; dubium successum vaticinabantur.

BEMA: βῆμα, gressus, tribunal, locus dicendi in concione. Oritur à verbo *bano*, gradior, conscendo, de quo in voce *básis*, tamquàm si ejus prima persona præt. pass. esset βέβημαι: *bebema*, à quâ expuncto augmento illo *bema* formatur. Ità vocatum festum quoddam Manichæorum, ut patet ex Augustino, qui ipsos arguit quòd Pascha parùm colerent, *Cùm*, inquit, *vestrum bema, idest diem quo Manichæus occisus est, quinque gradibus erecto tribunali, &c., magnis honoribus persequimini*. Unde patet tale festum ab erigendo bemate ità nuncupatum. Bema præterea ipsum presbyterium, seu chorus, in quo Clerus divinis vacat, à plerisque nuncupatur. Cont. E-pist. Manich.c.8.

BERNICE: Βερνίκη, *bernike*, quæ & berenice, p. l. uxor primi Regis Ægypti, post Alexandrum Magnum, nempè Ptolemæi Lagi filii: à quâ posteà plures reginæ sic appellatæ. Hujus nominis origo potest deduci à verbo βαρέω, *baréo*, gravo, & νίκη, *nike*, victoria, quasi gravis victoria: à quo etiam eruunt Beronicæ, seu Veronicæ nomen, adeòque penultimâ longâ, quamvis usus pro accentu contrarius videatur. Estque nomen illius Sanctæ, quæ Christo ad Calvarium pergenti sudarium porrigens, ejus sacram effigiem recepit: quod etiam nunc Domini vultu decorum in Basilicâ D. Petri magnâ cum devotione, & pio cultu, Romæ asservatur. Dicta quoque Berenice filia Ptolemæi Philadelphi Regis Ægypti, qui ut molestissimo bello finem imponeret, filiam suam dedit uxorem Antiocho Syriæ Regi, *Theos* agnominato. De quo fusè Pererius in Danielem. Nam hic Propheta de istis Regibus prophetavit dicens, *Post finem annorum fœderabuntur, filiaque regis austri veniet ad regem aquilonis facere amicitiam*. Idest Berenice filia Regis Ægypti, quæ est ad Austrum, jungetur matrimonio cum dicto Antiocho Rege Aquilonis, quia Syria ad Aquilonem respectu Ægypti, *& non obtinebit fortitudinem brachii, nec stabit semen ejus*. Quia dolo laodices, prioris uxoris Antiochi, occisa fuit Berenice, cùm parvulo filio, jam Antiocho marito per eamdem extincto. De aliâ Bernice in Actibus Apostolorum agitur: dicit enim D. Lucas, *Cùm dies aliquot pertransissent, Agrippa rex & Berenice descenderunt Cæsaream*. Iste Agrippa junior erat filius Herodis Agrippæ senioris, de quo infrà fusiùs in vocabulo Herodes: cujus Bernice erat, ut rumor ferebat, & soror, & pellex. Quare à D. Chrysostomo appellatur uxor. Quin & ipse Juvenalis eam incestam sororem vocavit, eò quòd à fratris latere nunquàm divelleretur. Hanc infamiam ut aliquatenùs sopiret, nupsit Polemóni Ciliciæ, vel Lyciæ Regi: cujus thorum, teste Josepho, parvo tempore transacto reliquit. V. vocabulum Beronicus. Bened.Pe-rer.l.13.in Dan. Dan.11.6. Act.25.13 Iuv.Sat.6.

BEROEA: Βέροια, *béria*, alii græcè scribunt *Berria*, & propter diphthongum penultimâ longâ, etsi Greci vocem proparoxytonam faciant. Est civitas Macedoniæ ad Haliacmonem flovium, à cujus fortè currente fluxu ità fuit appellata. Nam βίωμα, *bioma*, curro, & ῥέω, *rhéo*, fluo. Aliqui *gravem*, vel *ponderosam* interpretantur, ut sit à βάρος, *báros*, pondus, gravitas. Et certè graves, & justi ponderis facti sunt Berœenses, dum re-

licitâ vanitatis paleâ, in Electorum frumentum conversi sunt. Non procul urbs ista distat à Pellâ, Alexandri Magni patriâ. De Berœensibus Judæis narrat D. Lucas, quòd *erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate*. Erant autem nobiliores, non solùm prosapiâ; sed etiam indole, & morum probitate. Quia verò Paulus è Scripturis probabat Christi Divinitatem, & mysteria de Incarnatione, & Passione; ideò erant *quotidie scrutantes scripturas, si hæc ità se haberent*. Hinc malè inferunt nostrorum temporum hæretici solam Scripturam esse judicem controversiarum Fidei. Ut enim observat Mart. Becanus, nullo modo sequitur: Berœenses scrutabantur testimonia Scripturæ à Paulo citata, ergò sola Scriptura est judex controversiarum. Quod perinde est ac si dicas: Lutherani scrutantur Augustini testimonia à Bellarmino citata, ergò solus Augustinus est judex controversiarum existimandus.

Act.17.11.

to.post.tr. 1.c.7.sect. 3.

BERONICUS: βερονίκος, *beronicos*, penultima est longa, etsi multi Veronicæ, aut Beronicæ nomen cum accentu in antepenultimâ proferant. Beronicus Victoriæ portator latinè reddi potest: ut & Bernice, aut Beronice, sive Veronica, victoriæ latrix, à νίκη, *nike*, victoria, & φέρω, *phero*, porto. Nempè Macedonum linguâ, qui φ, *phi*, mutant in β, *bita*, seu *vita*. Sicque S. Beronicus Martyr victoriæ latorem sonaret. Adeò conveniunt rebus nomina sæpè suis.

BERYLLUS: βήρυλλος, *beryllos*, gemma subviridis, & pellucida, cujus græcum nomen ab Indiâ oriundum, Nam, ut ait Isidorus, *Beryllus in Indiâ gignitur gentis suæ linguâ nomen habens, viriditate similis smaragdo, sed cum pallore*: vel ut ait Boëthius, refert aquæ marinæ colorem ex viridi cæruleum. Si beryllo immisceantur aliqui aurei splendores, chrysoberyllus dicitur, nam χρυσός, *chrysos*, est aurum. Beryllus erat gemma duodecima in summi Pontificis Rationali: nempè ordine *in quarto chrysolithus, onychinus, & beryllus; inclusi auro erant per ordines suos*. Etsi beryllus, ut ait Plinius, solus inter gemmas nudus, & sine auro sit pulchrior. Septuaginta beryllum undecimam, & onychinum duodecimam gemmam enumerarunt. Textus hebraicus habet *jascpeh*, & ab aliquibus jaspis vertitur, saltem propter vocabuli affinitatem: & Jonathas in Translatione chaldaicâ scribit *panteré*, ut à maculis pantheræ similibus, lapis pantherious appelletur. Erat quoque beryllus octavum fundamentum illius pretiosissimæ, vel potiùs omne pretium superantis Hierosolymæ, à S. Joanne descriptæ. Dicitur inhibere catharros in guttur, & oculos defluentes: pugnantibus animositatem inducere creditur, ut refert Boëthius. Quòd ergò oculos purget, D. Thomæ vulnera Christi palpanti applicatur: & propter hunc, & alios effectus, symbolum est extremi judicii, cujus recordatio malis omnibus medetur. Thomas autem à Marco, & Lucâ octavus recensetur inter Apostolos: sicut & ille de judicio articulus octavus in Symbolo potest enumerari.

Orig.l.16. c.7.

l.2. de gemmis c.69.

Ex.28.20.

ישפה jascpeh.

פנתירי panteré.

c.71.

BIARCHUS: βίαρχος, *biarchos*, qui præest vitæ curandæ, aut victui, commeatui præfectus. Ità dictus à βίος, *bios*, vita, victus, & ἀρχός, *archos*, princeps: & aliqui biarchsm exarant. De biarcho D. Hieronymus adversùs Jo: Jerosolymitanum mentionem agit. Et ità in civitatibus annonæ præfectus, aut in Monasteriis, qui ciborum apothecis præest, aut ciborum curam gerit, nuncupari potest.

Ad Pammach.

BIBLEA, vox, ut videtur, derivata à βίβλος, *biblos*, idest papyrus. Ad hujus similitudinem ex scirpis storea confecta dicta biblea cratis, ut habetur in vitâ B. Petri Damiani. Nec enim verisimile est ex verâ biblo ægyptiacâ eam fuisse intextam.

BIBLIA: βιβλία, *biblia*, latinè penultimâ brevi, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est plurale à singulari βιβλίον, *biblion*, volumen, liber, libellus: & hoc est diminutivum à βίβλος, *biblos*, liber. Derivatur autem, ut à suâ verâ origine à voce βύβλος, *byblos*, papyrus ægyptia, è quâ libri formabantur. Biblia per excellentiam dicuntur sacri Codices, ab Hagiographis ex Spiritus sancti inspiratione conscripti: ideòque infallibilis, & divinæ prorsùs esse authoritatis, nullatenùs est ambigendum. Ab Hebræis Biblia sacra *mikrá*, idest, lectio, lectura, à radice *cará*, legit, vocavit, passim appellata. Ità dicta per synecdochen pro lecturâ sacrâ, quòd ab omnibus hominibus, quibus salutis suæ causâ data est, legi debeat. Adderem ego quod *mikrá* etiam convocationem, & vocationem significet: omnes autem homines Dei voce in unitatem Fidei vocantur, ad gratiam divinam, & cælestem gloriam convocantur. Esse autem verbum Dei, adeòque doctrinam divinam hominibus revelatam, negant Libertini, & alii Politici, quos hîc refellere non vacat, præsertìm cū eos vix, aut ne vix quidē distinguamus ab Atheis. Talia enim Fidei christianæ fundamenta convellere, & se Christianum profiteri, est nugari, irridere, delirare, & manifestè ad atheismum declinare. Est verò de Fide quòd nostra vetus vulgata Bibliorum Editio, quidquid obganniant Novatores, sit per omnia authentica & infallibilis, ut constat ex Tridentino: exceptis tamen typographorum mendis, quæ etiam in sacra Biblia irrepserunt. Quòd autem ultrà sensum literalem habeat etiam mysticum, quamvis hoc à Luthero ejusque sequacibus negetur, patet ex plurimis ipsius Scripturæ locis: præsertìm ex Apostolo de duobus Abrahæ filiis scribente, *Quæ sunt per allegoriam dicta*. Scripturam prætereà in Bibliis contentam non esse adeò claram, ut prætendunt hæretici, sed potiùs obscuram, satis constat, ut cætera prætercam, ex eo quòd ipsi adversarii prolixos satis commentarios, vel potiùs commenta, in eam informent, & difformenti quòdque inter se de re adeò clarâ, ut jactant, toto cælo, immò toto inferno dissentiant, ac plerùmque contradicant.

מקרא mikrá.

קרא kará.

Sess. 4. de Edit. Bibliorum.

Gal.4.23.

BIBLIOGRAPHIA: βιβλιογραφία, *bibliographia*, latinè, cùm penultima brevis sit, cum accentu in antepenultimâ proferri deberet. Sed in his similibus, multi ex usu legitimo, quoad accentum in penultimâ Græcos imitantur. Ità dicta librorum conscriptio, à dictâ voce βίβλος: *biblos*, liber, & γράφω, *grápho*, scribo. Hinc & βιβλιογράφος, sed latinè bibliographus, p. b., librarius,

& librorum ſcriptor. Ante typographiæ inventionem plures etiam inſignes Authores erant bibliographi: & ipſe D. Hieron. multos aliorum libros ſuâ manu ſe conſcripſiſſe, aut exſcripſiſſe teſtatur.

BIBLIOPEGUS: βιβλιόπηγος, *bibliòpegos*, latinè propter vocalem longam cum accentu in penultimâ. Eſt librorum compactor, ſeu qui libros compingit, aut ligat: à dictâ voce *biblos*, & verbo πήγνυμι, *pègnymi*, figo, conglutino, compingo, &c.. Sic & βιβλιοφόρος, *bibliophòros*, latinè bibliophorus, p. b., librorum lator, ſeu literarum bajulus, adeòque tabellarius, à φέρω, *phèro*, porto. Item βιβλιοφυλάκιον, *bibliophylàkion*, latinè bibliophylacium, pro bibliothecâ: eſt enim librorum conſervatorium, à verbo φυλάττω, *phylàtto*, cuſtodio, conſervo. Hæ voces in ſacris Authoribus nonnunquàm occurrere poſſunt.

BIBLIOPOLA: βιβλιοπώλης, *bibliopòles*, p. l., librorum venditor. Vox eſt formata à dicto *biblion*, aut *biblia*, & verbo πωλέω, *poleo*, vendo. Excommunicantur in Bullâ Cœnæ retinentes, imprimentes libros hæreticorum, de Religione tractantes, vel hæreſim continentes. Excuſantur tamen ſi parvo tempore retineant, ſcilicet uno, alterove die, cum voluntate manifeſtandi. Alia verò excommunicatio Indicis nemini reſervata contrà legentes quoſcumque libros hæreticorum, donec ab Epiſcopo, vel Inquiſitore purgati, & approbati ſint: item contrà legentes, & habentes ſcripta cujuſque Authoris etiam catholici prohibiti, & damnati propter hæreſim, aut falſi dogmatis ſuſpicionem, non incurritur à bibliopolis imprimentibus,
to.1.tr.16 c.2. ut Filliucius interpretatur: incurritur tamen ab ipſis ut retinentibus.

BIBLIOTAPHUS: βιβλιοτάφος, *bibliotàphos*, latinè, quia penultima brevis, habet accentum in antepenultimâ, etſi à Græcis efferatur in penultimâ. Vox hæc librorum ſepultor, aut librorum ſepulchrum exponi poteſt: à dicto *biblion*, liber, & à verbo θάπτω, *thàpso*, ſepelio, unde τάφος, *tàphos*, ſepulchrum. Bibliotaphi dicti illi, qui libros inſigniores nacti, ut ſoli ſapientes viderentur, eos in arcis ſepultos retinebant. Quod quidem ante typorum uſum faciliùs aſſequebantur.

BIBLIOTHECA: βιβλιοθήκη, *bibliothèke*, p. l., librorum theca, ſeu repoſitorium. Componitur enim ex dictâ voce *biblion*, liber, & θήκη, *thèke*, theca: quæ formatur à verbo τίθημι, *tìthemi*, pono, & in aoriſto primo facit ἔθηκα, *èthеca*, poſui, hincque ablato augmento *theca*. Propriè ergò bibliotheca eſt ille locus, ubi libri reponuntur, & aſſervantur: quamvis etiam pro ipſo librorum copioſiore numero accipiatur. Diodorus Siculus etiam hiſtoriæ ſuę Bibliothecę nomen præfixit, fortè quòd ex variis libris eam compilarit. Sed ex 40 libris, quos ſub Aoguſto edidit, anno circiter ante Chriſtum quadrageſimo, vix quindecim exſtant. Ità varii Scriptores, Authores in aliquâ ſcientiâ ordine alphabetico recenſentes, ſuos libros Bibliothecas inſcripſerunt. De bibliothecâ Regis Perſiæ agitur in lib. primo Eſdræ, ubi Judęorum aduerſarii templi reædificationem impedire volentes, inter alia Regi ſcribunt. *Nunc ergò ſi videtur regi bonum,*
1.Eſdrę 5. 17. *recenſeat in bibliothecâ regis, quæ eſt in Babylone*, &c.. Hîc tamen 70 ſcribunt ἐν οἴκῳ τῆς γάζης, (בבית [illegible])
ideſt *in domo gazæ, vel divitiarum*: quod conſonat Chaldaico legenti *bevith ghiuzaiâ*, ideſt *in domo gazarum*, vel *theſaurorum*. Intelligitur ergò archivum, in quo Scripturæ ad gazam regiam ſpectantes aſſervabantur. Iudæi Ieroſolymitani Iudæis in Ægypto degentibus ſcribentes, agunt de ſamosâ Nehemiæ bibliothecâ. *Inferebantur autem*, inquiunt, *in deſcriptionibus & commentariis Nehemiæ hæc eadem, & ut conſtruens bibliothecam congregavit de regionibus libros, & prophetarum, & David, & epiſtolas regum, & de donariis*. (2.Mach.2 13.) In hoc loco Græcus eâdem voce *bibliotheca* utitur: & illud *inferebantur*, dicit ἐξηγοῦντο, *exegùndo*, narrabantur, in variis ſcilicet Nehemiæ ſcriptis, non libri ſecundi Eſdræ, qui Nehemiæ dicitur; ſed in aliis, injuriâ temporum amiſſis. Perperàm ergò Strabo aſſerit Ariſto- l. 13.
telem fuiſſe primum bibliothecarum Authorem: cùm Nehemias ſit pluſquàm uno ſæculo Ariſtotele antiquior. Nam Ariſtoteles fuit Alexandri Magni temporibus, qui ultimum Perſarum regem devicit. Sed Nehemias fuit tempore Artaxerxis regis, qui veriſimiliter fuit Artaxerxes Longimanus. Similiter Iudas Machabæus æmulus diligentiæ Nehemiæ, *ea quæ deciderant per bellum, quod nobis* Ib.v.14.
acciderat, congregavit omnia, & ſunt apud nos; uti ſcribunt ſupradicti Iudæi. Intelligunt enim ſacra Volumina, & ſcripta partim ultimis bellis deperdita, partim abſconſa, diligenter à Machabæo adunata. Quod, ut obſervat Tirinus, videntur inculcare, ut oſtendant ſe non cedere Ægyptiorum gloriæ, ob famoſiſſimam Ptolemæi Philadelphi bibliothecam. Quæ tamen fuit è nobilioribus, & copioſioribus, quas unquàm Monarchæ collegerint. Ultrà enim ſacros Codices, quos per 72 Interpretes, à Pontifice Eleazaro in Ægyptum miſſos, ab hebræo in græcum idioma translatos, cuſtodiebat, maximâ librorum omnis generis copiâ referta erat. Nam, ut refert Ben. Pererius ex Ioſepho, Demetrius Phalereus adeò famoſæ bibliothecæ famoſiſſimus præfectus, à Rege interrogatus, quàm multa librorum millia collegiſſet; reſpondit, circiter 200 millia, ſed brevi 500 millia habiturum. (Per. in Dan.l.13. Ioſ. l.12. Antiq.c.2)
Attamen Nehemiæ bibliothecam primus Eſdras videtur inchoaſſe. Sic innuit Iſidorus, *Bibliothecam veteris Teſtamenti Eſdras ſcriba poſt incenſam legem à Chaldæis, dum Iudæi regreſſi fuiſſent in Ieruſalem, divino afflatus ſpiritu reparavit, cunctaque legis, ac prophetarum volumina, quæ fuerunt à gentilibus corrupta, correxit*. Sed Piſiſtratus etiam ante Ariſtotelem, &, ut videtur, ante Nehemiam, & Eſdram bibliothecam Athenis inſtruxit. De quo idem Iſid., *Apud Græcos autem bibliothecam primus inſtituiſſe Piſiſtratus creditur, Athenienſium tyrannus. Quam deinceps ab Athenienſibus auctam, Xerxes incenſis Athenis evexit in Perſas, longoque tempore Seleucus Nicanor rurſus in Græciam retulit*. Hęc omnia, & alia id genus, pulchris coloribus graphicè depicta, in Bibliothecæ Vaticanæ parietibus, hodie viſuntur. Apud Chriſtianos quoque famoſæ in pluribus locis erectæ bibliothecę: & à dicto Iſidoro Pamphilus Martyr laudatur, qui Piſiſtratum, in ſacræ bi-

biblio-

bliothecæ studio, primus ad æquare contenderit, cùm propè 30 voluminum millia collegerit. Maximis prætereà laudibus celebrata Constantini bibliotheca, de quâ in vocabulo sequenti nonnihil dicetur. Nunc verò inter universas totius Orbis bibliothecas ipsa Vaticana omne pretium, & æstimationem superat: præsertim ob tam copiosa S.S. Patrum & aliorum virorum illustrium autographa, vetusta quoque, & authentica volumina, ad Novantium hæreticorum conatus coërcendos, & elidendos. Cùm isti, ut ait Edmundus Campianus, *suâ limâ politulâ, & elegantulâ, vetus novumque testamentum rajerint*: quantò magis alios libros depravare nefario facinore tentabunt. In 1. Rat. Acad.

BIBLIOTHECARIUS: βιβλιοθηκάριος, *bibliothecários*, p. b., bibliothecæ præfectus dici potest. Nam est adiectivum à dictâ voce *bibliotheca* formatum, quod aliàs plura ad bibliothecam spectantia significare posset; etsi ad eum qui bibliothecæ præest, sive ejus curam habet, restringatur. Inter illustres bibliothecarios, ore famæ, ut jam vidimus, celebratur Demetrius Phalereus, Ptolemæi bibliothecæ compilator. Eruditione quoque, & scientiâ insignes fuere illi duodecim bibliothecarii, qui Constantinopoli illius bibliothecæ à Constantino erectæ curam gerebant. De quâ refert ex Constantino Manasse Baronius, quòd hæc constans tricenis & tribus librorum millibus, cum duodecim bibliothecariis viris eximiis, qui Leonis Isaurici impietati assentiri nolebant, ab ipso fuerit (duodecim illis Præfectis in eâ inclusis) penitùs exusta. An. Christi 726. n. 10. Nam cùm hi essent maximæ scientiæ, & authoritatis, Imperatores vix quidquam sine ipsorum consilio aggrediebantur. Cùmque isti, pietate, & sapientia insignes, Leoni illi in Sanctos rugienti, & sævissimo iconoclastæ pectus innocens opponerent, ipsius jussu cum libris omnibus, feritate prorsùs leoninâ combusti sunt. Inter libros pretiosiores erat nobilissimum volumen 20 pedibus oblongum, ex draconis cujusdam intestinis confectum: in quo Ilias integra Homeri, ejusque Ulyssea erat exarata. Nunc Romæ Vaticani Bibliothecarius Cardinalatus dignitate solet decorari.

BIGAMIA: διγαμία, *digámia*, p. b., etsi à multis accentus, ex usu fortè legitimè introducto, in eâ ponatur. Ità secundæ nuptiæ dicuntur, à δὶς, *dis*, bis, & γάμος, *gámos*, nuptiæ; unde bigamus, aut potiùs digamus (nam græcè δίγαμος, *digamos*) qui secundas nuptias celebravit. Bigamia inducit irregularitatem ex defectu Sacramenti, seu significationis matrimonii, provenientem. Nam *hoc Sacramentum magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*: repræsentans nempè individuam unionem Christi cum Ecclesia in incarnatione factam. Tunc enim Christus visus est quasi relinquere patrem suum, & posteà etiam matrem suam Synagogam, ut inseparabiliter sponsæ suæ, Ecclesiæ, adhæreret. Bigamia, quâ in plures caro divisa est, in istâ perfecta significatione deficit. Et quia Sacramenti est significare, cùm sit rei sacræ signum; ideò irregularitas ex illâ proveniens dicitur oriri ex defectu Sacramenti. Quare dicit Gratianus ex Augustino, *Ità non absurdè visum est bigamum non peccasse, sed normam Sacramenti amisisse*. Talis bigamia, ut ex pluribus juribus patet, est triplex: vera, interpretativa, & similitudinaria. Vera est, cùm duplex validum matrimonium est consummatum. Interpretativa, cùm Iuris interpretatione duplex est matrimonium: ut si cum viduâ, vel corruptâ matrimonium consummetur. Similitudinaria verò, cùm quis post solemne votum castitatis, de facto matrimonium contrahit, & consummat. Quia propter quamdam similitudinem, Iuris interpretatione, censetur duo matrimonia contraxisse: unum spirituale cum Christo; alterum carnale cum muliere, quamvis invalidum existat. Montanistæ, & Novatiani damnarunt secundas nuptias: ut patet ex Augustino, & Theodoreto. Sed evidenter ex verbis Apostoli condemnantur: præsertim ex illis ad Corinthios, *Si dormierit vir eius, cui vult nubat, tantum in Domino*. In eundem errorem incidit Tertull. docens cum suo Montano, illo nempe ridiculo Paracleto, secundum matrimonium illicitum esse. Eph. 5.32. Dist. 26. c. acutius. Aug. l. de hæresi. hær. 26. Theod. l. 3. de fab. hæret. 1. Cor. 7. 39.

BIMYXION: græcè διμύξιον, *dimyxion*, dici deberet. Intelligitur vas, aut lampas duorum ellychniorum. Nam μύξα, *myxa*, dicitur mucus, nares, & lucernæ ellychnium. Unde dimyxium in Anastasio pro lampade duabus myxis, seu ellychniis resplendente.

BIOTHANATOS: βιοθάνατος, qui & biæothánatos, p. b., reperitur. Est ille qui violentam mortem incurrit, aut illi est destinatus: à βιαῖος, *bięos*, violentus, & θάνατος, *thánatos*, mors. Ità vocabantur antiquitùs Christiani quos gentilis rabies, & diabolica tyrannis mortibus sævioribus destinabat. Hos enim cum Apostolo ostendit Deus *tamquam morti destinatos*. Istam vocem habet Baronius, observatque in actis aliquorum Martyrum reperiri. Quâ voce utitur etiam Lampridius in Heliogabalo, cùm ait, *& prædictum eidem erat, à Sacerdotibus Syriis biothanatum se futurum*, seu morte violentiâ trucidandum. V. Ahorus. 1. Cor. 4. 9. An. Chr. 138. n. 5.

BIRRUS: πυῤῥὸς, *pyrrhós*, rutilus, rufus, rubescens. Unde vox ista latinè est aliquatenùs immutata; sicque dicitur ex græco birrus, & birrum, & magis corruptè burrum. Lacerum birrum est pannus lacerus, aut vestis detrita, rubri coloris, talemque fuisse chlamydem illam coccineam, quâ Christus in passione à militibus per contemptum indutus fuit, nonnulli opinantur. Pretiosum birrum legitur apud D. Augustinum; & aliàs fuisse alicujus pretii satis patet ex Cassiano de vili Monachorum vestitu tractante, & dicente quòd ità *birrorum pretia simul ambitionemque declinant*. In ejus Annotationibus asseritur birros fuisse magnificas, & laciniosas vestes, & quosdam putasse hanc vocem ex græco deductam, sed Suidam tradere latinam esse. Attamen origine græcam esse satis probabile autumamus. Matth. 27. 28. Coll. l. 1. c. 7.

BISOMATOS: δισώματος, *disómatos*, p.b., ità græcè dici deberet. Sic etenim vocatur locus duorum corporum capax: nempè à δὶς, *dis*, dualitatem significante, & σῶμα, *sóma*, corpus. Hinc sepulchrum bisomatum apud aliquos, id est duorum corporum capax. V. vocem *disomum*.

BITHYNIA: βιθυνία, *bithynia*, latinè, quia penultima brevis est efferenda proparoxytonè, seu

cum

cum accentu in antepenultimâ. Est regio minoris Asiæ, Thraciæ opposita, sic dicta à Thynis populis, qui è Thraciâ in illam regionem penetrarunt. Thyni autem, græcè Θυνοὶ, dicti videntur à verbo θύνω, *thyno*, propero, curro, propello, ob Thracum nempè velocitatem. Hinc & violentam properationem significare, cùm βία, *bia*, sit vis, nonnulli dixerunt. Paulus & socii, ad omnium
Act. 16.7. opem accurrentes, *Tentabant ire in Bithyniam, & non permisit eos spiritus Iesu*. Scilicet Spiritus sanctus, quibus verbis contrà Græcos insinuatur eum à Filio procedere, ut observant S. S. Patres. Non permisit autem; quia tunc regio illa necdùm ad Fidem recipiendam erat disposita, sicut erat Macedonia, ad quam tunc Apostolus pertransivit. Posteà tamen etiam Bithynia Fidei lumine fuit illustrata, dum S. Petrus illam regionem, & alias vicinas peragravit. Tunc ad salutis portum ejus incolæ properantes, regno cœlorum vim inferentes, violenti illud rapuerunt. Quibus ideò Romæ Princeps Apostolorum, sub initium sui adventus in Urbem, suam primam Epistolam inscribit, *Electis*
1. Pet. 1. *advenis*, &c., *dispersionis Asiæ, & Bithyniæ*.

BLACHERNÆ: Βλαχέρναι, suburbium Civitatis constantinopolitanæ, ubi templum sumptuosissimum D. Virgini à Leone Imperatore ædificatum, & in Blachernis appellatum. Lexicum juridicum Joannis Calvini novum palatium constantinopolitanum Blachernas fuisse scribit. Sed fortè à dicto suburbio ità nuncupatum.

BLASPHEMIA: βλασφημία, *blasphemia*, penultimâ brevi, quamvis accentus græcus in eâ ponatur. Est execratio, maledictio, convitium: à verbo βλασφημέω, *blasphemèo*, maledico, vitupero, convitior. Hoc autem verbum ulteriùs oritur à βλάπτω, *blápto*, lædo, & φήμη, *phéme*, fama, quasi famam lædo. Nunc autem blasphemia à nostris Ethicis Theologis sumitur pro maledictione, convitio, vel contumeliâ in Deum, & in Sanctos, ac Sancta, nempè cum habitudine saltem virtuali ad Deum. Quod consonat Augustino dicenti:
De moribus Manich. c. 16. *Blasphemia est, cùm aliqua mala dicuntur de bonis: itaque jam vulgò blasphemia non accipitur, nisi mala verba de Deo dicere, de hominibus namque dubitari potest: Deus verè sine controversiâ bonus est*. Cùm blasphemia est perfecta, est unum
2.2. q. 13. a. 3. c. è maximis peccatis, ut ait D. Thomas: *Cùm infidelitas sit maximum peccatum secundùm suum genus, consequens est quòd etiam blasphemia sit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipsum aggravans*. Ideò tam rigorosè ex Dei man-
Lev. 24. 16. dato à Judæis puniebatur: *Qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur*. Et blasphemus ille filius Ægyptii jussu Dei extrà castra, omni populo de tanto scelere Dei ultionem sumente, lapidatus
v. 34. est. Ità quippè jusserat Dominus: *Lapidet eum populus universus*. Sed maxima inter blasphemias videtur esse in Spiritum Sanctum, de quâ dicit
Matth. 12. 31. Christus: *Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur*. Quod quidem à Doctoribus variè intelligitur, uti tripliciter Angelicus exponit. Sed magis ad rem nostrã facit prima S.S.Patrũ expositio dicentiũ, esse tunc blasphemiam in Spiritum Sanctum,

quando ad literam aliquod blasphemum dicitur contrà Spiritum Sanctum. Sive Spiritus Sanctus 2.2. q. 14. a. 1. c.
accipiatur ut nomen essentiale, sive ut nomen personale: sicque distinguitur blasphemia in Spiritum Sanctum à blasphemiâ in Filium hominis. Et Judæi quidem primùm in hunc blasphemiam dixere, cùm vocarunt eum voracem, vini potatorem, &c. ipsius opera humanitùs facta blasphemantes. Posteà verò *blasphemaverunt in Spiritum Sanctum*, D.Th.Ib.
dum opera quæ ipse operabatur virtute propria divinitatis, & per operationem Spiritus Sancti attribuebat principi dæmoniorum. Quæ blasphemia eò magis erat in Spiritum Sanctum, ut est nomen personale tertiæ Personæ, quia directè impugnat bonitatem, & sanctitatem Dei, quæ Spiritui Sancto appropriatur. Talis blasphemia dicitur irremissibilis, quia difficilè remittitur: eò quòd impugnet bonitatem, & beneficentiam divinam, sine quâ nemo ad veram pœnitentiam potest pervenire. Repellit quoque omnem divinam illuminationem, & gratiam, media ad pœnitentiam necessaria; prout aliquis æger, qui omnia media ad sanitatem conducentia directè impediret, diceretur incurabilis. S. Augustinus ait blasphemiam in Spiritum Sanctum esse finalem impœnitentiam, quia est contrà Serm. 11. de Verb. Dom. post med.
remissionem peccatorum, quę fit per Spiritum Sanctum, & ad talem blasphemiam se disponebant Judæi. Aliter dicitur blasphemia in Spiritum Sanctum, quando quis peccat ex certâ malitiâ, oppositâ bonitati, quæ Spiritui Sancto appropriatur: nempè quando *per contemptum abiicitur, & removetur,* S. Th. suprà.
id quod electionem peccati poterat impedire. Quod fit ex illis peccatis, quæ communiter in Spiritum Sanctum dicuntur: nempè desperatione, præsumptione, impœnitentiâ, obstinatione, impugnatione veritatis agnitæ, & invidentiâ fraternæ gratiæ, de quibus idem S. Doctor. Quæ omnia etiam dicuntur irremissibilia, *Non quòd nullo modo remit-* Ib. 2.2. q. 14. a. 3. c.
tantur, sed quia quantùm est de se, habent meritum ut non remittantur. Ex quibus patet non solùm dari oris blasphemiam, sed etiam cordis, *Prout in damnatis, detestatio divinæ justitiæ est* q. 13. a. 4. c.
in eis interior cordis blasphemia: ait idem Angelicus Magister.

BLEMYES: Βλέμμυες, populi Lybiæ, de quibus Theocritus Idyllio septimo. Alii eos in Æthiopiâ versùs Austrum collocant, & sine capite, cum ore, & oculis in pectore illos asserunt, atque à duce quodam Blemye ità vocatos opinantur. Sed fortè ob deformitatem, & vultus quamdam cum porco similitudinem, ità dicti à βλέμμα, *blémma*, aspectus, acies, & ὗς, *hys*, porcus, sus, aper. Videntur illi, quos ex S. Jo: Chrys. aliqui Βλεμμύας, *blemmius* vocant: unde corruptè vocem illam blem- In vitis
bus, pro Æthiope apud Magri provenire conjecto. Patrum l. 8.
Palladius, ut testatur Rosweydus, ab aliquibus dicitur Episcopus Blemmyorum, seu Æthiopum.

BOETHUS: Βοηθὸς, *boethòs*, propter vocalem longam penultimâ productâ. Non supplementum, & auxilium significat; sed ipsum adjutorem, fautorem, auxiliatorem, socium: à verbo βοηθέω, *boethèo*, auxilior, adjuvo, &c.. Hujus verbi origo ulteriùs eruitur à βοὴ, *boé*, clamor, pugna, & θέω, *théo*, curro: eò quòd auxiliator ad clamorem

alte-

alterius auxilium exposcentis, eum propugnaturus, occurrat. Ab eodem fit βοήθεια, boëthia, sed latinè propter diphthongum penultimâ longâ, estque auxilium, adiumentum, supplementum. Boethus aliquando ponitur pro illo, qui in locum infirmi sufficitur, & Boethi dicti variorum officialium adiutores, eâdemque etymologiâ gaudet Boëthii nomen. Fuit Severinus Boëthius Consul romanus, eloquentiâ, sapientiâ, & pietate celebris, qui sub Theodorico Rege, regnante infidelitate, & arianismo triumphante, piorum fautorem, optimorum socium, Ecclesiæ afflictæ auxiliatorem strenuum se præbuit. Hanc, ne grassante persecutionis incendio, penitùs aresceret, extremas suppetias ferens, suo sanguine irrigavit. Mandante Theodorico, cum Symmacho Socero martyrio coronatus, suis libris de Consolatione philosophicâ relictis, etiam post mortem tyrannide oppressos fuit opportunè consolatus. Floruit ad annum Christi 526, quo floridam in æternum coronam à totius consolationis Deo gloriosè recepit. 1. Cor. 1. 3.

BOLIS: βολίς, bolis, jaculum, hasta missilis. Fit à verbo βάλλω, bállo, jacio: aut à verbo βολέω, boléo, percutio. Bolis etiam vocatur, ob eandem etymologiam, pondus funiculo affixum, quo demisso nautæ maris altitudinem explorant. Sic nautæ ex illâ navi alexandrinâ, quę Apostolum Romam vehebat, *summittentes bolidem invenerunt passus 20*. Act. 27. 28

BOMBIZO: βομβέω, bombéo, bombum edo, resono, obstrepo. Bombus autem, gręcè βόμβος, bómbos, est sonus tubarum raucus, fremitus, sonitus apum. Vox est formata à βοή, boé, clamor, aut potiùs ab ipsius soni similitudine. Hinc bombizo, proprium de apibus, & vespis apud Cæsarium: quod aliàs bombilo, p. b. dicitur. 1. 9. Mirac c. 8.

BOMOLOCHIA: βωμολοχία, bomolochia; latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ. Est scurrilitas, vitium diametraliter eutrapeliæ oppositum, & jocus scurrilis ab Aristotele vocatur. Fit à verbo βωμολοχέω, bomolochéo, nugor, scurrilia facio: & hinc βωμολόχος, bomolóchos, bomolochus, p. b., scurra, scelestus, improbus. Ejus prima origo à βωμός, bomòs, ara, & λοχάω, locháo, insidior: quòd antiquitùs circùm aras victimis insidiarentur, ut aliquid ex eis subfurarentur. De bomolochiâ cum Aristotele agit Emm. Thesaurus, & in quo ejus turpitudo consistat, satis ostendit. D. Th. sine nomine particulari de hoc vitio tractat, docens, illud esse jocandi genus, secundùm Tullium, illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum, & posse peccatum esse mortale, quando vergit *in proximi nocumentum*, vel *propter vehementiam affectus ad ludum*. Ex ejus doctrinâ satis patet, inter vitia, partibus potentialibus temperantiæ opposita, esse recensendum. Can. Arist c. 12. 2. 2. q. 168 a. 3. c.

BORBORITÆ: βορβορῖται, borboritę, p.l., hæretici quidam ità vocati. Nempè à βόρβορος, bórboros, cœnum: eò quòd turpissimas libidines suis sacris, maximè profanis, immiscerent, dicti quasi cœnosi, & lutulenti. De his agit Philastrius: ex quo intelligimus, non solùm ob suas spurcitias lutulentos appellatos; sed etiam ut corpus animæ, & cœno vitiorum, in quo se immerserant, responderet; in *cœnum euntes, & inde obliti, de cœno facies, & membra sua deformantes, eâdem re veluti culpandam Dei creaturam demonstrantes*. Hi totam felicitatem, adinstar Epicureorum, in libidinibus ponebant, & ut idem ait, *Non sperant judicium futurum, sed potius carnalem sceni concupiscentiam laudant*: eosdem vocat Borborianos. Isti Borboritæ, ut ex D. Augustino patet, sunt iidem cū Gnosticis, de quibus suo loco agetur. Phil. de hær. l. de hær. ad Quodv. hær. 6.

BORBOROCOETES: βορβοροκοῖται, borborokites, in cœno cubans. Fit enim à dicto bórboros, cœnum, & κοίτη, kíte, cubile. Epithetum supradictis Borboritis satis conveniens, & omnibus peccatoribus vitiorum luto immersis: præsertim illis, qui post veritatis agnitionem, uti *sus lota in volutabro luti*, ad turpia revertuntur, maximè adaptandum. 2. Pet. 2. 22.

BOREAS: βορέας, boréas, latinè, propter penultimam brevem, accentum habet in antepenultimâ, etsi Grçci hoc non observent. Est aquilo, & pars septentrionalis: sic dictus ille ventus à βοή, boé, clamor, & ῥέω, rhéo, fluo, quòd cum clamore, seu rumore fluat. Sed ait Ger. Vossius rectiùs dici à βορά, borá, pabulum, cibus: quòd eo boreales tractus abundent, vel quòd eo flante simus edaciores, vel quòd frugibus præbeat incrementum. In S. Textu ponitur pro parte aquilonari. Cùm enim Deus præciperet, ut candelabrum septiramum in tabernaculo è parte australi erigeretur; adiungit Moysi, *Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis*. Hic versus in Textu hebraico, & apud 70 desideratur. Boreas etiam dextra pars mundi vocatur: quia venientibus ab oriente in occidentem à parte dextrâ ventus iste spirat. Num. 8. 2.

BOSCUS: βοσκὸς, boscòs, pastor, à verbo βόσκω, bosco, pasco. Bosci Eremitarum genus, ait Magri, in Laurâ degentes. Poterant esse illi eremitæ, ut opinor, aut Monachi inferiores, quibus pascendi greges cura demandata erat.

BOSPHORUS: βόσπορος, bósphoros, p. b., à βοῦς, bus, bos, & φέρω, phéro, fero, ab eius nempe præt. medio, etsi inusitato πέφορα, pephora, & ablato augmento. Alii dicunt βόσπορος, bósporos, à bos, & περάω, peráo, transeo, trajicio, aut πόρος, póros, transitus, ità ut transitum bovis sonet, ut Plinius observat. Sic vocatur ante Constantinopolim illa pars maris, ità coangustata ut vix dimidium milliaris in latitudine superet, & Bosphorus thracius appellata. Ubi ferunt fabulæ Io Inachi filiam, in vaccam commutatam, in Asiam pertransisse, & inde nomen suum illum accepisse. Est alius Bosphorus dictus Cimmerius, à Cimmeriis populis, per quem palus Mæotica in Pontum fluit. De quo autem Bosphoro agat Scriptura, satis dubium est; dum ait Propheta, *Transmigratio Ierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri*. Septuaginta legunt *transmigratio Ierusalem* (ἕως Ἐφραθᾶ) *usque ad Euphrata. Et possidebunt austrum*. Textus verò hebraicus sic habet, *transmigratio Ierusalem quæ est in Sepharad* (*bypárád*) *possidebit civitates meridiei*, seu *Austri*. In his Textibus nulla Bosphori mentio: immò *Sepárád* Hispania possim intelligitur, uti etiam nuoc ab l. 6. c. 1. Abdiæ v. 20. בספרד in Sephárád.

ab Hebræis vocatur. Sed nostro Textui vulgato inhærendo, loquitur de Judæis, à variis principibus è suâ patriâ in alias regiones transmigrare jussis. Et aliqui Bosphorum thracium, ut S. Hieronymus, & Rabbini, interpretantur: quibus subscribit Emm. Sà, explicans de illo *propè Constan-*
Emm. Sà hic. *tinopolim, qui partem Iudæorum aiunt Hebræi esse translatam à Chaldæis*. Alii Bosphorum Cimmerium intelligunt, ubi terminus erat imperii chaldaici: & plurimi etiam accipiunt pro illo maris sinu inter Hispaniam, & Africam, cui sententiæ Cornelius à Lapide suffragatur.

BOTANOMANTIA: βοτανομαντεία, *botanomandia*, propter diphthongum in græco, etiam latinè penultimâ productâ. Nam tales diphthongi si in latino non remanent, saltem in vocales longas convertuntur. Ità dicta divinatio per herbas: à βοτάνη, *botáne*, herba, & μαντεία, *mandia*, divinatio. In hac divinationis specie Circen, & Medeam ferunt excelluisse. Sed has potiùs ad magiam, quàm ad divinationem herbis usas fuisse crediderim. Fateor tamen etiam herbis, sicut aëre, igne, terrâ, & aliis similibus, divinationem perfici posse. Sicque botanomantia ad primum, vel secundum divinationis genus, prout de pyromantiâ, geomantiâ, & aliis dicetur, est reducenda.

BOTRUS: βότρυς, *bótrys*, racemus uvarum, & aliquando aliorum fructuum. Sic in Sacro Epi-
Cant. 1. 13. thalamio dicitur: *Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi*. Septuaginta quoque legunt βότρυς τῆς κύπρου, *bótrys tês kypru*, idest botrus cy-
אשכל prit & Textus hebraicus *escöl haccópher*, quasi diceret botrus *cópher*, quod multi nomen proprium
הכפר opinantur alicujus loci. Aliàs per cyprum multi aliquam arborem odoratam intelligunt, quæ *cópher* hebraicè dicatur: & ut ait Tirinus, potest intelligi balsamum, arbor instar vitis, quæ odoris præstantissimi botros producit. Aut certè arbor alia interpretanda, quæ latinè ligustrium, flosculos germinans odoratissimos in botros efformatos. Utraque arbor in vineis Engaddi frequens visitur, in amœnâ illâ regione propè lacum Asphaltitem. De alterutrâ Sponsum loqui censent Hieronymus, Ambrosius, Beda, & alii. Potest quoque illic botrus vitis intelligi, sed delicatissimus, è Cypro in vineas Engaddi transplantatæ. Insignis & stupendus erat ille botrus, quem cum palmite suo ad Israëlitas portarunt exploratores, à Moyse in ter-
Num. 13. 24. ram Chanaan missi. Nam *absciderunt palmitem cum uvâ suâ, quem portaverunt in vecte duo viri.* Septuaginta dicunt *palmitem & botryn uvæ*, seu racemum uvæ: & Textus hebraicus, *palmitem, & botrum* (*escöl*) *uvarum unum*. Unde tor-
v. 25. rens vicinus vocatus *torrens botri, eò quòd botrum portassent inde filii Israël*. De botris adeò prodigiosi ponderis, ut unus esset unius currus onus fa-
Plin. l. 14. c. 1. tis grave, narrat Plinius. Allegoricè per illum bo-
Ambr. l. 1. de Fide c. 9. trum in vecte, ut explicat S. Ambrosius, bellè Christus Dominus in Cruce pendens significatur. Quoad hujus vocis etymon, *botrys* græcè deduci potest à verbo βῶ, *bô*, quod pasco, & calço significat: quamvis aliqui à πόσις, *pósis*, potio, quasi πότρυς, *potrys*, oriri contendant.

BOTRYO, βοτρύων, *botryon*, latinè cum accentu in antepenultimâ, eò quòd penultima sit brevis, quamvis accentus in eâ ponatur à Græcis. Est ferè idem quod botrus: nisi quòd botryo aliquid majus præ se fert. Sicuti botrus est Christus, ità & botryo ille insignis, è terrâ promissionis abscissus, & ad Israëlitas in hujus mundi deserto, in Crucis vecte delatus. Unde S. Jo. Chrysostomus, seu Author Operis imperfecti, ait, *Benè autem culta justitia Dei in sensibus tuis generat botryonem, idest Christum*. Nam toties in corde nostro Hom. 34. in c. 20 Matth.
botryo ille germinat, quoties per justitiam anima nostra benè colitur, & debitæ pœnitentiæ lachrymis irrigatur. Aliàs botryo est propriè uva condititia, seu conservata, quod & Christo Domino concinnè potest adaptari. Ejus etymon ab eâdem radice, quâ in voce botrus est inquirendum, aut ab ipso botro deducendum.

BRABEUTA: βραβευτὴς, *brabeútes*, dispensator, præfectus gymnicis ludis, aut potiùs ipse judex, qui victoribus in certamine, præmia, & coronas exhibebat. Vox est formata ab ipso verbo βραβεύω, *brabeúo*, ministro, guberno, dijudico, arbitror, designo, &c.: quod ulteriùs ab illâ emanat origine, de quâ in voce *bravium*. Sicque verus, & æquissimus brabeuta est Deus, qui in hoc mundi agone contendentes observat, & victoribus æternas parat coronas. Ad brabeutarum olympicorum similitudinem dicti quoque brabentæ funebrium pomparum curatores, & ordinis incedendi directores, qui latinè Designatores appellantur.

BRACHIUM: βραχίων, *brachíon*, penultimâ brevi, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Idem sonat ista vox ac *brevior*, cùm βραχὺς, *brachys*, brevis, in comparativo faciat *brachíon*. Brachium ità fortè dictum, eò quòd duæ ipsius partes femore, & crure sint breviores. In Scripturis plerùmque significat fortitudinem, potestatem, & etiam tyrannidem. Aliquando sumitur pro ipso armo, uti nonnunquàm apud prophanos scriptores accipitur: & ità dicit Sapiens: *Honorifica sa-* Eccl. 7. 33.
cerdotes, & propurga te cum brachiis. Hoc postremum Textus græcus omittit, sed postea cùm Latino *datum brachiorum* nominat: & brachia pro armis victimarum ponuntur, & armus dexter ad sacerdotes pertinebat. Sicut autem cætera membra Deo per metaphoram tribuuntur, ob aliquorum effectuum similitudinem, & analogiam; ità brachium virtutem ejus gubernativam significat, & etiam in Christo Divinitatem, juxtà illud, *Et* Is. 53. 1.
brachium Domini cui revelatum est? Ipsum quoque Christum, aut virtutem ejus, quę redemptionem perfecit in passione, designat.

BRACHYCOLON: βραχύκωλον, *brachycolon*, latinè propter *omega* vocalem longam habet accentum in penultimâ: quamvis à Græcis hoc non observetur. Brachycolon brevimembre idiomate latio dici potest, à βραχὺ, *brachy*, & κῶλον, *cólon*, membrum. Ità dicuntur illa, quæ membra debito breviora circumferunt: ut Pygmæi, & animalia debitam longitudinem in membris suis non assecuta. Sed præsertim de oratione dicitur, cujus cola, seu partes, aut membra debito sunt breviora. Unde brachycolia membrorum brevitas,

quæ

quæ macrocoliæ, seu membrorum longitudini opponitur, & utraque inter orationis vitia reponi potest. Aliquando etiam talis longitudo, aut brevitas in membris, si debita non desit proportio, apud sacros Oratores, aut Scriptores sine vitio potest observari, prout magis ad lacunismum, aut atticismum, cum aliquâ dicendi venustate declinant. V. vocabulum sequens.

BRACHYLOGIA: βραχυλογία, brachylogia, latinè in rigore tales voces, propter penultimæ brevitatem, sunt proparoxytonæ, quamvis apud Græcos paroxytonè pronuncientur. Est breviloquium, brevis sermo, à βραχὺς, brachys, brevis, & λόγος, lógos, sermo: cui opponitur μακρολογία, macrología, longus sermo, à μακρὸς, macrós, longus. Brachylogiâ utebantur Spartani, qui & Lacones, & Lacedæmones dicti, unde & laconismus est breviloquium. Sed Athenensibus potiùs macrologia familiaris. In illâ sæpè rusticitas: in hâc sæpiùs vanitas. *Idcircò sint pauci sermones tui*, ait Sapiens. Et quia *in multiloquio non deerit stultitia*, & omnis verbi otiosi ratio reddenda; ideò Christus brachylogiam commendat, præsertim illam quæ superflua juramenta excludit. *Sit autem sermo vester, est, est: non, non: quod autem his abundantius est, à malo est.* Quo sensu macrologia in oratione vitanda, vide in *Battologia*.

Eccl.5.1.

Matth.5. 37.

BRACTEA: βράκτεα, bractea, p. b., ità græcè dici deberet, etsi non facilè in græco reperiatur. Est folium tenue alicujus metalli, in subtilem superficiem efformatû, multòque tenuius quàm lamina: cùm bractea sit sponte plicabilis ad levem motum crepitans, & sonum edens. Fit à verbo βράχω, bráchō, resono: cujus tertia persona præt. pass. debet esse βέβρακται, bébracte, & hinc ablato augmento bractea formatur. Bractea aurea, & argentea valdè subtiliter ducta inservit inaurandis, & deargentandis simulachris: & ex eisdem bracteis fila aurea exscinduntur, & argentea. Ideò præstantissimus ille artifex, & sacri Tabernaculi architectus Beseleel *incidit bracteas aureas, & extenuavit in fila*. Nempè ut aureis filis summi Pontificis vestes pretiosiores, & alia ad sacram supellectilem spectantia intexerentur. Græci potiùs voce πέταλον, pétalon utuntur, idest folium expansum, lamina, bractea. Et ità in hoc loco scribunt: *& excisæ sunt* (τὰ πέταλα, tà pétala) *laminæ*: Textus etiam hebræus habet vocem *pachim*, legitque, & extenderunt *et pachê hazzahab*, idest laminas auri. Aliquando bractea pro laminâ sumitur, ut cum ait Hieronymus, *Auri laminæ, idest bracteæ, mirâ tenuitate tunduntur*. Tertullianus illas artes reprobans, quæ idolorum sculpturæ affines sunt, adeòque bracteas, ad ea inauranda, conficientes, arguens, ait: *Nec enim differt an extruas, vel exornes: si templum, si aram, si ediculam eius instruxeris, si bracteam expresseris.*

Ex.39.3.

פחים pachim. את פחי הזהב et pachê hazzahab.

Hier. ad Fabiol.

Tert. de idolol. c.8.

BRANCHIÆ: βράγχια, branchia, p. b., sunt partes ad cervicem in piscibus, quibus spirant. Sed eis carent balænæ, & delphini: & in aliis pulmonis funguntur officio. Ità dicuntur à voce βράγχος, bránchos, raucedo. Cùm enim ob catharros in asperam arteriam è capite fluentes, fiat branchus, seu raucedo; branchiæ vocantur illæ partes in piscibus, quæ semper aquâ madefiunt. De horrendo illo pisce, in Tigri fluvio Tobiam invadente, dixit Angelus Raphaël, *Apprehende branchiam eius, & trahe eum ad te*. Aliqui volunt balænam fuisse. Sed hæc nec branchias habet, nec in Tigri reperitur. Alii crocodilum opinantur. Sed hic optimè in terrâ degit, nec statim palpitare cernitur. Rectiùs igitur Franc. Valesius piscem callionymum, seu uranoscopum, fuisse censet; de quo suo loco tractandum.

Tob. 6.4

S. Philosophiæ c.32.

BRASIUM: in græco non reperi, sed à græco provenire Magri opinatur. Est enim cerevisia, seu cervisia, aut sicera, ità dicta à verbo βράσσω, brásso, ebullio, efferveo: & ab hoc verbo fit barbarum *bravo*, idest cerevisiam conficio, quo Cæsarius utitur, & satis in regionibus borealibus familiare, quod gallicè dicunt *brasser*, birram seu cervisiam conficere.

De militiâ c.62.

BRAVIUM, seu brabium, aut brabêum: βραβεῖον, brabion, penultimâ longâ propter diphthongum in græco, in vocalem longam latinè conversam. A multis *beta* dicitur *vita*, & ideò brabium effertur, & bravium. Significat victoriæ præmium, & ipsam victoriam: à βραβεὺς, brabeus, qui dat præmium certaminis, arbiter, quasi *rabdûs*, à ῥάβδος, rhabdos, virga, quam fortè in signum justitiæ, & potestatis gerebat. Christianorum bravium est æterna felicitas, ad quam in stadio hujus mundi currentes anhelare debent. Sed non omnes benè currunt ad metam, à supremo Agonothetâ præfixam. Ideò dicit Apostolus, *Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium*. Non enim vult dicere quòd unus solus, qui inter cæteros meliùs, & citiùs cucurrerit, perveniat ad coronam, in hoc quippè talis similitudo claudicat; sed in hoc est paritas, quòd ii soli in stadio christiano bravium accipiant, qui heroicè, & constanter, cum finali perseverantiâ, ad propositum terminum perveniunt. Nempè ipsum Paulum imitantes, qui spatii jam emensi, laborum pro Christo exantlatorum, obliviscens, ad reliquum stadii viriliter conficiendum intentus erat. Sic enim de seipso dicit, *Quæ quidem retrò sunt obliviscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis*. Adinstar illius qui mari jactatus, magnâ vi natando, ad littus, aut portum pervenire nititur: uti græcè significantiùs dicitur τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, idest *ad ea quæ sunt ante me, seu à fronte, contendens, seu enitens*, κατὰ σκοπὸν διώκω, *ad scopum persequor*. Ad idem faciendum nos exhortatur, *sic currite ut comprehendatis*: non quidem ad perfectam Divinitatis comprehensionem, quæ in eo consistit, ut tam perfectè Deus cognoscatur, quàm ipse est cognoscibilis, hæc enim omni creaturæ repugnat; sed ad comprehensionem illam quæ spei succedit, & tentio quoque, prosecutioni opposita, vocatur. *Et sic Deus*, ait D. Thomas, *comprehenditur à beatis, secundum illud Cant. 3. tenui eum, nec dimittam*. Sicque bravii comprehensio ab Apostolo intelligitur, *Est una de tribus animæ dotibus, quæ spei respondet, sicut visio fidei, & fruitio charitati*.

1.Cor.9. 24.

Phil.3.14.

1.Cor.9. 24.

1.q. 12. a. 7. c.

Ib. ad 1.

BREPHOTROPHIUM, seu vrephotrophium, si

vita pro *beta* dicatur. Græcè βρεφοτροφεῖον, *brephotrophion*, penultimâ longâ propter diphthongum, quæ latinè convertitur in *i* longum. Est locus pius ubi pauperes infantes aluntur: à βρέφος, *bréphos*, fœtus recens editus, partus, infans, & τρέφω, *tréphó*, alo. In lege Sancimus C. de Sacrof. Eccles. In iis infantes exponentes, nisi paupertas excuset, ad omnes loci pii expensas teneri, non est ambigendum.

BRUCHUS: βροῦχος, *brûchos*, locustæ species sic dicta à βρύχω, *brycho*, comedo, rodo. Inter cibos mundos à Deo in esum conceditur: *Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes,* Levit. 11. 21.
sed habet longiora retrò crura, per quæ salit super terram, comedere debetis, ut est bruchus in genere suo. Et ità legunt *bruchum* ipsi Septuaginta: הארבה sed Textus hebraicus dicit *haarbeb*. *Arbeb* autem locustam significat, à radice *ravàh*, multiplicavit, multus fuit: eo quòd locustæ semper multæ *haarbéb.* sint. Quamvis tamen bruchus non tam videatur esse locustæ species distincta, quàm locustæ partus, qui major factus vocatur attacus, seu attelabus, & jam planè adultus ophiomachus, posteà locusta. Unde & 70 pro brucho aliquando vertunt ἀκρίδα, *acrida*, idest locustam. Sub bruchi symbolo aspera, & horrenda prædicit Propheta Joël, qui prophetavit sub initia regni Oziæ, seu Azariæ Regis Juda, nempè quasi 800 annis ante Christum.
Joel. 1. 4. Ait enim, *Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo*. Hîc etiam 70 nostro Textui consonant, ut & ipse Hebraicus qui habet *jélek*, ילק idest bruchus, ità dictus, ut aliqui volunt à radice *lakak*, lambit, quòd lambendo viriditatē absumat. Non-*jélek.* nulli scarabæi speciem intelligunt, quod brucho לקק animali mundo, & ad esum concesso non videtur *lakák.* adaptari posse. Aliàs eruca ab erodendo sic dicta, Orig. l. 12. c. 5. ut habet Isidorus, potest designare Pharaonem Nechao, qui occiso piissimo Rege Josiâ, ejus filium Joachaz, imposito Judæis tributo, in Ægyptum duxit captivum. Post triennium successit una locusta insatiabilis, ità vocata, eò quòd loca ab ipsâ exesa videantur ustulata. Locusta ergò, quasi loca ustulans, multò erucâ edacior, Nabuchodonosorem Babylonis Regem indicat, qui Regem Juda Joachim subiugatum misit Babylonem, regnumque Judæorum sibi subjecit. Post locustam venit bruchus, nempè idem Nabuchodonosor cum numerosioribus variarum nationum, Palæstinæ vicinarum, turmis: quando Regem Ioachim, quem priùs sub tributi pendendi conditione dimiserat, rebellem occidit, & Iechoniam ejus filium cum Judæorum proceribus captivum duxit. Post bruchum venit rubigo, quando penitiùs, ejusdem jussu, Ierosolyma excisa, templum exustum, & Rex Sedecias oculis effossis Babylonem missus est. Secundùm alios bruchus designat imperium Græcorum, à quibus Iudæi tempore Epiphanis vehementer afflicti fuerunt. Ità Hieronymus, & Rupertus super Joëlem.

BUBALUS: βουβαλίς, *bubalis*, p. b., animal bovi simile, & à βοῦς, *bus*, nomen accepit. Satis est in Italiâ commune, & notum: & quia ut boves ruminat, & ungulam findit, meritò inter munda recensetur animalia. Et ità sacer Textus ait, *Hoc* Deut. 14. 5.
est animal quod comedere debetis, bovem, & ovem, & capram, cervum, & capream, bubalum. Etiam 70 legunt βούβαλον, *búbalon*: & ità græcè *búbalos* dici potest. Textus hebraicus habet *jachmúr*, bubalus, secundùm alios est dama, & Rab- יחמור bi Kimchi scribit esse animal simile capræ magnæ. *iachmúr.* Undè plerique contendunt hîc non intelligi animal In lib. radicum. illud, quod Itali vulgò *bufalum* vocant: neque bovem sylvestrem, uti prætendit Emm. Sà. Sed potiùs videtur intelligi bubalus ille, qui inter regia fercula mensæ Salomonis annumeratur. Et hic quidem venatu apprehenditur, ut legitur in sacro Textu, *excepta venatione cervorum, capreorum,* 3. Reg. 4.
atque bubalorum. Hîc etiam in hebraico scribitur 23. *jachmúr*. Aliàs bubalus ille communis est ingrati saporis, & parùm nobilis alimenti, ut regales mensas potuerit onerare. Potiùs ergò volunt esse de genere cervorum, aut caprearum sylvestrium: ideò in Deuteronomio cum istis recensetur.

BUBASTUS: Βούβαστος, *bubastos*, quæ & bubastis, urbs Ægypti non procul à Pelusio, ad ostium orientale Nili, in quâ percelebre Dianæ templum, quæ & ideò bubastis dicta. Civitatem hanc à bove nomen accepisse, ipsa vox testari videtur. Nam βοῦς, *bus*, bos, & βάζω, *bázo*, dico, apud Poëtas: & hinc Bubastus vocari potuit, quasi à bove dicta. De hac urbe prophetat Ezechiel, eam à Nabuchodonosore subigendam. Ait enim, *Iuvenes* Ezech. 30.
Heliopoleos, & Bubasti gladio cadent. Septua- 17.
ginta dicunt oxytonum Βουβαστὶς, *bubastís*: & huic vox פי בסת hebraica *Pivéseth* affinis est. seu *Pibéseth.*

BUCENTAURUS: βουκένταυρος, *bukéndauros*, magna navis centauro insignita, Nam βοῦ, *bu*, nihil per se significat; sed in compositione, à bovis magnitudine, significationem auget. Centaurus autem etiam navis dicitur, quæ centauri signo exornetur. Unde Virgilius de Sergesto, naumachiâ decertaturo ait, *Centauro invehitur magnâ*. Hinc Æneid. l. 5.
Bucentaurus dicta navis magna, variè exornata, etiam centaurorum statuis aliquando insculpta, quæ ad functiones adhibetur insigniores. Ut illa præsertim quæ die Ascensionis Venetiis solemni ritu, ac pompâ, Serenissimum Ducem, ac Senatores desponsandi maris causâ, ad oram Adriatici defert. Hinc per catachresim etiam navigia parva, elegantiùs efformata, bucentauri vulgò vocitata. Centaurus autem oritur à verbo κεντέω, *kendéo*, pungo, stimulo, & ταῦρος, *tauros*, taurus. Eò quòd equites tauros, & boves agentes, eos stimulo agitarent: & hinc monstra illa, hominis, & equi figuram habentia, centauri nomine donata fuere.

BUCEPHALUS: βουκέφαλος, *bukephalos*, p. b., Alexandri Magni famosus equus ille, à taurino capite, cujus similitudinem exprimebat, sic appellatus. Nam βοῦς, *bus*, bos, & κεφαλὴ, *kephalí*, caput. Ejus etymon tetigisse sufficiat in illorum sacrorum Oratorum gratiam, qui sæpiùs illius equi mirabilis mentionem agunt.

BUGÆUS: βουγάϊος, *bugáios*, jactator magnus, à βοῦ, *bu*, quod ut diximus per se nihil significat; sed in compositione auxesim affert, & à verbo γαίω, *gaío*, glorior. Superbus ille Aman, *Ama-* Esther 12.
dathi filius, *bugæus* dictus fuit, pro Agagæus: eò 6.
quòd

quòd de stirpe Agag, ut Esther cap. 3. habetur. Nam Græci nonnunquàm β, *beta*, pro γ, *gamma*, utentes, & hîc ad superbos Amanis mores alludentes, βεγᾶῖος, *bugæos*, scripserunt.

BULE: βουλὴ, *bulè*, consilium, locus consilii. Sicque pro senatu apud Plinium reperitur. Hinc verbum βουλεύομαι, *buleuomæ*, delibero, consulo: à quo βουλευτὴς, *buleutès*, buleuta, consiliarius, senator, decurio. Et quidem buleutas senatores, ac decuriones fuisse Spiegelius opinatur: alii rectiùs decuriones. Certè Ioseph ab Arimathiâ, qui apud Marcum, & Lucam decurionis titulo decoratur, utrobique in Textu Græco *buleutes* enunciatur. Ab eâdem tertiâ personâ præt. verbi *buleuomæ*, fit βουλευτήριον, *buleuterion*, consilii locus, aut curia, & latinè buleuterium appellari potest. (L. 10. Ep. 112.)

BULESIS: βόλησις, *bùlesis*, propter vocalem longam cum accentu in penultimâ latinè, etsi dictio sit proparoxytona apud Græcos. Ità voluntas dicitur, à verbo βόλομαι, *bùlomæ*, volo: cujus secunda persona præteriti, si foret usitata, esset βεβόλησαι, *bebùlesæ*, & hinc ablato augmento *bulesis*. Etsi verò thelesis etiam voluntatem significet; tamen ab ipsâ differre notant Authores. Quia thelesis etiam de irrationabilibus dicitur: cùm bulesis, seu bulisis (ut aliqui *ita*, pro *eta*, dicunt) de solis rationabilibus proferatur. Ità ut possit dici, quòd thelesis propriè appetitum in genere significet; sed bulesis appetitum rationalem, qui optimè voluntas dicitur: & sic annotavit Ammonius in Libello de similibus, & differentibus vocabulis. Aliquando tamen thelisis ad voluntatem humanam restringitur: & tunc quoque discrimen observat Damascenus inter thelisim & bulisim, quòd thelisis sit voluntas, bulisis autem liberum arbitrium. Bulisis enim secundùm ipsum, *est voluntas, quæ est circà aliquid, quasi unius per comparationem ad alterum*. Sed etsi hoc modo adhuc discerni videatur bulesis à thelesi; non ideò tamen, ut observat D. Thomas; inter voluntatem, & liberum arbitrium distinctio est admittenda. Quia tantùm bulesis *distinguitur à thelesi, non propter diversitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum*. Potest tamen absolutè dici, quòd bulesis in hoc differat à thelesi, seu liberum arbitrium à voluntate; quòd voluntas significet nudam potentiam, liberum verò arbitrium ipsam voluntatem cum omnibus comprincipiis ad liberè operandum requisitis. Sicque bulesis, tamquàm includens ab incluso, à thelesi distinguetur. (l. 2. Orthod. fid. c. 22.) (1 q. 83. a. 4. 1.)

BULGAROCTONUS: βουλγαροκτόνος, *bulgaroctònos*, penultima brevis est, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Bulgarorum interfector latinè reddi debet: à verbo κτείνω, *cteno*, occido, ab ejus nempè præterito medio, ἔκτονα, *ectona*, quamvis inusitato. Et ità meliùs quàm Bulgaroctenus, ad aliorum similium nominum imitationem, ut tyrannoctonus, &c., exaratur. Hoc cognomine, ob magnam Bulgarorum stragem, Basilius Imperator voluit insigniri. Sed Calo Joannes Bulgarorum rex, vice versâ, Romæoctonum se jussit appellari. Nam Constantinopolitani, à suâ Româ novâ, Romæi dicti fuerunt.

BUTYRUM: βούτυρον, *bùtyron*, meliùs penultima producitur, quàm corripitur. Ità dicitur à βοῦς, *bus*, bos, & τυρὸς, *tyròs*, caseus, quasi bovis caseus: quia scilicet butyrum adinstar casei coagulatur. S. Job prioris memor fortunę, & armentorum suorum ubertatem recolens, ait, *Lavabam pedes meos butyro*. Quod dicit per metalepsim, seu transumptionem, ut ex lotione pedum cum butyro gradatim ascendatur, ad maximum gregum, & armentorum numerum colligendum. Non quòd aliquando tam pingui balneo pro pedibus usus fuerit; sed solummodò indicans, quòd ex ubere lactis, & butyri copia, id agere potuisset. Quare 70, magis ad sensum attendentes, legunt, *Quando fluebant mea via butyro*: quibus consonat Textus hebraicus, *quando lavabam vias meas* (*balichâi*, seu gressus meos, aut vestigia gressuum meorum) *butyro*. *Halich* enim significat viam, gressum, ambulationem, à radice *balàch*, ambulavit, ivit. Isaias verò de Emmanuele, (hebraicè *nghimmanuel*, idest *nobiscum Deus*) vaticinatur, quod *butyrum, & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum*. Quia edet cibos usitatos infantibus in Judęâ: *ut sciat*, pro, *sciendo*, vel *quia sciet*, nempè per experimentalem scientiam noscet, ut alii, cibos bonos, & palatu gratos. Septuaginta scribunt *antequàm sciat*, & Chaldaicus *donec sciat*: q. d. cibis infantibus vescetur, usque dum accedat ad illam ætatem, quâ pueri incipiunt dignoscere bonum, & malum. Butyrum etiam, ut ait D. Bernardus, potest designare naturam humanam sine peccato, sine corruptione, & duritie casei, quale comedit Emmanuel, qui & Immanuel à multis Latinis, cum majori ad vocem hebraicam affinitate, dictus fuit. (Iob. 29. 6.) (הליכי *balichâi*. הליך *balich*. הלך *balàch*. עמנו *nghimmanu* nobiscū. אל *el*, Deus. Is. 7. 15.)

BYSSUS: βύσσος, *byssos*, lini species subtilissima, & candidissima, à serico distincta. Hoc enim à bombycibus formatur, sed byssus è terrâ provenit. Ab istâ voce fit βύσσινος, *byssinos*, latinè byssinus, p. b., & byssinæ vestes magno in pretio habitæ, iisque magnates, & principes induebantur. Quare Pharao ad summam dignitatem Josephum evehens, *vestivit eum stolâ byssynâ*: quæ allegoricè Christi carnem significare potest, splendentem, & immortalem. Ad tabernaculi constructionem, & vestium sacerdotalium formationem, jubebat Dominus Moysi, ut inter cætera donaria ab Israëlitis accipienda *byssum* sumeret: & tabernaculi cortinæ, ut essent fortiores, erant ex bysso retortâ contextæ. Byssus verò quia è terrâ oritur, inter quatuor colores, qui ad templi illius portatilis fabricam offerebantur, terram significat: ut ex Origene dicit Hier. Lauretus. Cęteri tres colores erunt illi, qui à Domino Moysen alloquente recensentur: *Hæc sunt autem, quæ accipere debetis, &c., hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum*. Hi quatuor colores elementa repræsentant, ut elementorum, & totius Universi Creatoris majestas in sacris reluceret ornamentis. Uxor autem cęlestis Agni, nempè Ecclesia, *cooperiet se byssino splendenti, & candido, byssinum enim justificationes sunt sanctorum*. Quia byssus purissimam, & innocentissimam Sanctorum vitam repræsentat, tribulatione magis candidam, maceratione, & persecutione splendidiorem. (Gen. 41. 42.) (Ex. 25. 4.) (In Syl. Alleg.) (Ex. 25. 4.) (Ap. 19. 8.)

BYTHOS: βυθὸς, *bythòs*, profunditas, profundum, ima pars. Unde & βύθιον, *bython*, altum mare. Ex hoc nempè fuit expiscatus Valentinus suum Bythum, de quo in voce *Syzygia* dicemus. Est autem Bythos primus parens in Valētini ridiculo Pleromate, ab ipso impiè delirante Propator appellatus.

C



CABUS: κάβος, *càbos*, vox apud Græcos satis usitata, sed ab hebraico oriunda. Est enim parva mensura à voce hebraicâ *kav*, seu *kab*, quæ propriè chœnix dicitur à Græcis. Erat sexta pars sati, seu modii, & quatuor logos, seu sextarios hebræos, idest libras quatuor, cum unciis 5, & tertiam unam, capiens. Mensura victus diurni, sed hominis parcè, & tenuiter victitantis, ait Tirinus, qualem villicis suis Cato præscribit. Horrenda fuit illa fames Samariæ, à Benadad Syriæ Rege obsessæ, ita ut matres filios suos devorarent, & venundaretur *quarta pars cabi stercoris columbarum, quinque argenteis*: nempè siclis. Obscænum planè, & triste obsonium: etsi quidam scribant eos isto stercore usos fuisse ad ignem, loco lignorum. Nonnulli verò in ingluvie contenta intelligunt, nempè frumentum, aut grana, quæ in agris columbæ collegerant. Sed ipsi quoque Septuaginta legunt κόπρου, *copru*, idest stercoris: & Hebræus habet *chirionim*, quod excrementa columbarum significat, quamvis in legendo honestiore vocabulo, *divionim*, utantur, ejusdem tamen significati. Nam *dav*, à fluxu, stercus, & *jonim*, à singulari *jonah*, columbæ dicuntur.

kav, קב — De mensuris. Cato de re rustica c.56. 4. Reg. 6. 25. — חריונים *chirionim*. — דביונים *divionim*.

CACABUS: κάκαβος, *càcabos*, & ab aliquibus κακκάβος, *càccabos*, aut κακάβη, *cacàbe*, p. b. Est vas æneum ad pulmentum coquendum, ut videtur à verbo καίω, *kèo*, aut κάω, *cào*, uro, derivatum: quamvis aliqui aliam originem huic voci assignent. Sub venusto adagio cacabi, & ollæ Sapiens periculum indicat, in quod incurrunt pauperes, ex divitum societate. Nam olla testacea, si collidatur ad cacabum, confringetur. *Pondus super se tollet*, ait ille filius Sirach, *qui honestiori se communicat*: idest ditiori, & græcè habetur ἰσχυροτέρῳ, *ischyrotèro*, fortiori, sive potentiori. Nam honestas in Libris sapientialibus plerumque pro divitiis ponitur: & idcircò sequitur, *& ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam?* Cacabatus autem pro fuliginoso legitur apud aliquos Authores.

Eccl.13.2

CACHEXIA: καχεξία, *cachexìa*, latiòe, quia penultima brevis, accentus in antepenultimâ, nisi Græcos imitemur, est in rigore collocandus. Ità dicta mala corporis habitudo, ex quâ omne alimentum corrumpitur, & in malos humores facilè vertitur. Unde dicit Hippocrates, *Non pura corpora, quantò plus nutries, tantò magis lædes*. Derivatur ista vox à verbo καχεκτέω, *cachectèo*, valetudinarius sum: seu à κακὸν, *cacòn*, malum, & ἔχω, *ècho*, habeo, ità ut cachexia sit malus corporis habitus. Sic quoque in spiritualibus, qui animæ cachexiâ laborat, omnia bona in mala pessimè vertit, & magis ex gratiis divinis induratur. Quapropter & καχέκτης, *cachèctes*, habitu vitiorum depravatum significat, ut potè qui animæ malo habitu infeliciter laboret.

Aphor. Sect.2. Aphor.10.

CACOCHYLUS: κακόχυλος, *cacòchylos*, penultimâ longâ, etsi à Græcis in antepenultimâ scribatur accentus. Est ille qui malo *chylo* abundat, cujus prima longa est, & ideò cacochylus, p.L. efferendum: à κακὸς, *cacòs*, malus, & χυλὸς, *chylòs*, humor, succus. Quatuor humores, quatuor elementis respondentes, in corpore humano constituuntur à Physicis. Sanguis enim aëri, phlegma aquæ, flava bilis igni, & nigra terræ, in qualitatibus, & naturâ non obscurè respondent. Sed per chylum præsertim intelligitur succus ille albicans, immediatè ex cibi in ventriculo concoctione formatus, uti suo loco dicetur. Si pravus chylus conficiatur, multa mala suboriuntur, nec corpus benè alitur, nec error primæ concoctionis in cæteris emendatur. Cacochylus, pravum chylum conficiens, hominis gratiæ vocanti non respondentis, & de peccatorum suorū atrocitate non benè contriti potest esse symbolum. Vitiatâ hac primâ in spiritualibus digestione, anima in viâ purgativâ à vero spiritualis alimoniæ chylo errans, eò magis in cæteris deficit, & languet: in viâ illuminativâ, & unitivâ longiùs aberrat: ac tandem in atrophiam, tabem, & marasmum incidit, in interitum ferè irreparabiliter fertur, & in perditionem.

CACOCHYMIA: κακοχυμία, *cacochymìa*, latinè quia penultima brevis, vox est proparoxytona, etsi multi Græcos imitentur in similibus terminationibus. Cachexiæ satis affinis est cacochymia, & cacochylo cacochymus: est enim corporis vitium, quo mali humores gignuntur. Unde cacochymus, penultimâ productâ (quia prima in *chymos* est longa) qui malos humores gignit: à κακὸς, *cacòs*, malus, & χυμὸς, *chymòs*, humor, succus. Chymus à Medicis intelligitur ille succus, ex alimenti digestione formatus: videlicet ipsa massa sanguinea quatuor humores continens, quæ in membrorum alimenta transformatur. Unde cacochymus malum producit chymum ex hepatis, aut etiam stomachi infirmitate. Vitiatâ enim primâ concoctione, cætera viscera fungi officio suo nequeunt. Ità qui aliquo animæ vitio laborat, ut in *cachexia* dicebamus, etiam optima corrumpit alimenta spiritualia. Nam si *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, & suo modo etiam peccata, ut addit Glossa; è contrario in cacochymiâ spirituali etiam bona in mala convertuntur. Ità superbus & hypocrita ex bonis operibus vanam gloriolam aucupatur. Rom.8.28

CACODÆMON: κακοδαίμων, infelix, malus genius. Est enim à κακὸς, *cacòs* malus, & δαίμων, dęmon, quod significat Deum, genium, & fortunam. Cùm ergò aliquando Diabolus vocetur Dęmon, quæ vox antiquitùs potiùs in bonam partem sumebatur; hinc est quòd multi ut aptius nomen Satanæ tribuant, cacodęmonem eum appellent. Eò magis quòd maximè sit infelix, & omnis infelicitatis origo, & author. Reperitur & cacogenius, voce

ce femilatinâ, ut malum genium, seu cacodæmonem designet.

CACODOCIA: κακοδοκία, cacodokía, penultimâ brevi, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Multi tamen in his, ex usu legitimè introducto, Græcos imitantur. Ità dicitur perversum judicium, crimen judicis corrupti, ut ex Platone patet. Vox formata à dicto cacós, malus, & verbo δοκεῖν, dokéo, videor, opinor, censeo. Sed si cacodocia ità mala Platoni visa est; maximè judicibus iniquis intonat illud væ Isaias: *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes injustitiam scripserunt; ut opprimerent in judicio pauperes.*

lib. 11. leg.

Is. 10. 1.

CACODOXIA: κακοδοξία, cacodoxía, cum accentu ut in præcedenti. Est infamia, iniquus error, à dicto cacós, malus, & δόξα, dóxa, gloria, dignitas, existimatio, sententia, opinio, &c. Unde cacodoxia pro iniquâ sententiâ, & malâ opinione dici potest. Cacodoxus autem est qui malâ est opinione; atque si Orthodoxi Catholici dicuntur; eò magis cacodoxi hæretici, & omnes infideles appellandi. Vox hæc cacodoxus, græcè κακόδοξος, cacódoxos, in quâdam præfatione ad opera Damasceni reperitur. Et omnibus quadrat heterodoxis: cùm per hos omnes intelligantur illi, qui catholicis dogmatibus dissentiunt, adeòque meritò cacodoxi nuncupandi. Hinc cacodoxia omni hæresi, & cuilibet errori optimè adaptatur.

CACOETHES: κακοήθης, propter vocalem longam, penultimâ productâ. Est malignus, morosus, homo malè moratus: & κακοήθεια, cacoéthia (sed latinè propter diphthongum cacoëthia penultimâ longâ) est malignitas, mala consuetudo, ut & cacoëthes substantivè eodem significato notatur. Ità dicitur à cacós, malus, & ἦθος, éthos, mos, habitus, animi indoles: sicque malam inclinationem, & pravum habitum, cacoëthiam vocare licet. Morbus etiam malignus cacoëthes, idest mali moris dicitur, & cacoëthes in neutro, genus carcinomatis apud Medicos pravum, & malignum. Juvenalis ipse malam, & inveteratam scribendi consuetudinem, insanabile cacoëthes appellavit.

Satyr. l. 7.

CACOGRAPHIA: κακογραφία, cacographía, penultimâ brevi, quamvis accentus græcus in eâ ponatur. Ubi verò usus est Græcos in accentu imitandi, prorsùs est approbandus. Ità dicitur mala, & vitiosa scriptio, quæ ipsi orthographiæ opponitur: à cacós, malus, & γράφω, grápho, scribo. Hæc non solùm ex literarum ablatione, additione, aut immutatione; sed etiam ex vitiatâ interpunctione oritur, quæ sensum genuino contrarium reddere potest. Quapropter cacographia in Textibus sacræ Scripturæ, aut Sanctorum Patrum, sicut & in aliis Fidei rebus est maximè vitanda.

CACOLOGIA: κακολογία, cacología, cum accentu ut in voce præcedenti. Est mala locutio, maledictio, procacitas: à voce κακός, cacós, malus, & λόγος, lógos, sermo. Unde & cacologus, maledicus, qui malè loquitur. Istâ voce utitur Petrus Blesensis, dum ait, quòd *quintum uber, è quo lac aquâ mixtum depromitur, quod est hæretici, & lac ipsius cacologia dicitur.*

Serm. 3.

CACOSYNTHETON: κακοσύνθετον, p. b., malè compositum sonat. Nam est à dicto cacós, malus, & σύνθετος, synthetos, compositus dicitur: ut in voce *asyntheton* fuit explicatum. Atque inde asyntheti, sunt cacosyntheti. Sed cacosyntheton plerùmque pro malâ, & vitiosâ compositione substantivè sumitur: ut apud Isidorum, & alios, pro vitiosâ, & deformi sermonis compositione usurpatur.

Orig. l. 1. c. 33.

CACOTECHNIA: κακοτεχνία, cacotechnía, penultimâ brevi, & latinè accentus in antepenultimâ ponendus, nisi Græcos voluerimus imitari. Ità dicitur ars ad perniciem hominum inventa, artis pravitas, maleficium: à cacós, malus, & τέχνη, techne, ars, artificium. Si techna, etiam latinè, plerùmque in malam partem sumitur, ut suo loco habetur; eò magis cum additione vocis cacós, cacotechnia in pessimam partem accipietur. Unde κακότεχνος, cacótechnos, & latinè cacotechnus, malignus, maleficus, fallacibus artibus utens.

CACOTHYMIA: κακοθυμία, cacothymía. Multa similia vocabula, in ia, terminantia, etsi penultima sit brevis, tamen apud multos accentum græcum retinent, & penultimâ acutâ pronunciantur. Cacothymia euthymiæ opponi potest; estque animi malignitas, malevolentia, à cacós, malus, & θυμός, thymós, animus. Unde & cacóthymos, κακόθυμος, (sed latinè penultimâ longâ cacothymus dici deberet) pro malevolo, maligno, mœsto, malè affecto, formetur.

CACOZELIA: κακοζηλία, cacozelía, accentus est ut in præcedenti. Ità dictus malus zelus, mala æmulatio, & perversa imitatio: quæ fit dum quis virtutem affectans in vitia labitur. Nam cacós malus, & ζῆλος, zélos, zelus. Conjugum zelotypia potest etiam dici cacozelia, quæ in concupiscentiæ amore contingit. Ut enim ait D. Thomas, *Qui intensè aliquid concupiscit, movetur contrà omne illud, quod repugnat consecutioni, vel fruitioni quietæ ejus, quod amatur, & hoc modo viri dicuntur zelare uxores.* Talis est quoque zelus invidiæ contrà illos, qui nostram propriam excellentiam videntur impedire. Sic erat cacozelia, & invidiæ zelus inter Corinthios, qui erat causa pessimæ contentionis, ut ait Apostolus, *Cùm sit inter vos zelus, & contentio.* Sicque in illis est cacozelia, qui zelum habent, sed non secundùm scientiam. Atque de ineptâ sermonis alicujus imitatione dicitur: & cacozelus, p. l., græcè κακόζηλος, cacózelos, ineptus imitator.

1. 2. q. 28. a. 4. c.

1. Cor. 3. 3.

CÆTERUS: καὶ ἕτερος, ke héteros, idest & alter, penultimâ brevi, à Græcis dicitur. Nam ke, &, atque héteros, alter, à Græcis dicitur. Hinc ergò vox latina formata, quæ maximè in neutro plurali ab omnibus Scriptoribus usitata. Dum autem dicunt *& cætera*, bis conjunctionem ponunt, quasi dicerent, *& & alia*. Sed usus obtinuit ut vox *cæterus* idem significet, ac *reliquus*; adeòque dum dicunt *& cætera*, idem intendunt, ac si *& reliqua* proferrent.

CALAMUS: κάλαμος, cálamos, p. b., propriè est arundo. Sic dicta, ut aliqui volunt, à καλῶς, calós, pulchrè, & ἀμάω, amáo, colligo, accumulo, quòd pulchrè accumulentur. Ex calamis confectæ sagittæ: & arundinibus utebantur antiquitùs ad scribendum. Hinc pennæ scriptoriæ calami dicuntur: & regius Psaltes ait, *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Ità 70, & he-

Ps. 44. 2.

ngbet עט Hebræus quoque legit *ngbet*, ideſt ſtylus, aut calamus, nempè Spiritus ſancti, qui in docendo non indiget intervallo temporis, ut explicat Nicolaus de Lira. Ponitur etiam calamus pro menſurâ, juxta illud, *Et ecce vir cujus erat ſpecies quaſi ſpecies æris, & funiculus lineus in manu ejus, & calamus menſura in manu ejus*. Septuaginta legunt κάλαμος, *calamos*, & Textus hebraicus *kenèh hammiddâh*, ideſt calamus menſuræ, nam *kanèh* hebraicè eſt canna, calamus, arundo. Funiculus erat ille cæmentariorum, ſeu ædificatorum, ut habent 70, & calamus menſuræ, ad æqualitatem fabricæ explorandam. Allegoricè Angelus iſte Chriſtum ſignificat, qui totius Eccleſiæ partes deſcribit, coordinat, & exornat. Calamus verò eſt menſura ſex cubitorum, ſeu novem pedum, adeòque 12 ſpithamarum. Sed Angeli calamus ſex cubitis conſtabat, non vulgaribus, ſed ſacris, ſeu regiis, qui cubitum vulgarem palmo uno contracto ſuperantes: ut ex Hieronymo, & aliis obſervat Alcazar. Et ideò vocatur *calamus menſura ſex cubitorum & palmo*. Sed clariùs in hebræo, *ſex cubitorum ex cubito & palmo*: quia ſinguli cubiti ſacri conſtabant uno cubito, & palmo vulgari. Et ideò poſteà loquens de menſuris altaris, quas ait Propheta fuiſſe in cubito veriſſimo, qui antiquitùs ob hominum proceritatem major erat, ſubjungit, *Qui habebat cubitum, & palmum*. Eſt præterea calamus aromaticus, qui unguentum illud, quo tabernaculum, & ſacra vaſa ungebantur, componebat.

Ezech. 40. 3. — קנה kenèh. — המדה hammiddâh. — קנה kanèh. — De menſ. prop. 9. — Ezech. 40. 5. — Ezech. 43. 13. — Ex. 30. 23.

CALANICUS: καλάνικος, *calánicos*, latinè ob vocalem longam penultimâ productâ. Poteſt etiam calonicus dici, & bonum, atque egregium victorem ſonat: à καλὸς, *calos*, bona, honeſta, egregia, & νίκη, *nike*, victoria. Talis re, & nomine fuit S. Calonicus Martyr, qui pro maximè honeſto, & ſummo bono, ſuo celebri martyrio, egregius, & optimus victor evaſit.

CALATHUS: κάλαθος, *cálathos*, p. b., vas quoddam viminibus contextum, ferendis floribus, & fructibus idoneum. Ejus originem deducunt à κᾶλον, *cálon*, lignum, & θέω, *theo*, ambio: eò quòd è ligno, diverſo & replicato ambitu, formetur. Calathos myſticos oſtendit Dominus Jeremiæ, uti narrat ſacer Textus: *Et ecce duo calathi pleni ficis poſiti ante templum Domini*. Scilicet in atrio templi, ubi fructus vendebantur, unde populus poſſet emere ad offerendum Domino, qui dixerat, *Non apparebis in conſpectu meo vacuus*. Duo illi calathi. unus ficuum bonarum, & alter malarum, myſticè deſignant Reges Jechoniam, & Sedeciam: ut in eodem capite explicatur. Uterque erat Domino præſens: quamvis Jechunias remotus eſſet à materiali templo Domini, utpotè Babylone captivus, & meliorem ſtatum quàm Sedecias fortitus erat. Quia poſt mortem Nabuchodonoſoris, Evilmerodach, ſeu Baltaſſar ejus filius, *Sublevavit caput Ioachim regis Iuda de carcere, & locutus eſt ei benignè, & poſuit thronum ejus, ſuper thronum regum, qui erant cum eo in Babylone*. Sicque factus eſt Jechonias vas, & calathus in honorem, continens fructus bonos, quales ſunt fici *primi temporis*. Sed Sedecias, vaſtatâ Jeroſolymâ, incenſo templo, proceribus & filiis ejus occiſis, oculis privatus, catenis vinctus, Babylonem ductus eſt. Et ità factus calathus in contumeliam, continens fructus malos, ſcilicet *ficus malas valdè, quæ comedi non poſſunt*: quæ ſunt ipſius mala opera, præſertìm rebellio in Deum, & Chaldæorum Regem. Allegoricè illi duo calathi Judæos credentes, & non credentes ſignificare dicendi ſunt.

Jer. 24. 1. — Ex. 23. 15. — 4. Reg. ult. 27. — Jer. 24. 3.

CALENDÆ: καλάνδαι, *calandæ*. Primus dies cujuſque menſis ſic dictus à καλέω, *caléo*, voco. Illo enim die populus vocabatur, ut à pontifice audiret, quot dies ad nonas ſupereſſent. Græci vix iſto nomine utuntur, niſi ad Latinorum imitationem, & ideò in adagio dicitur, *ad Calendas græcas* (eò quòd Græci calendas non habeant) quando res indicatur non futura. Hebraicè *chódeſc* dicitur menſis, & initium menſis, à radice *chadaſc* renovavit: quia tunc luna nova, ſeu renovata comparet. Primus autem cujuſque menſis lunaris dies, quem Latinorum more Interpres noſter vocat aliquando calendas, erat feſtum apud Hebræos: ſicuti juſſerat Dominus Moyſi, *Si quando habebitis epulum, & dies feſtos, & calendas, canetis tubis ſuper holocauſtis*. Hic 70 legunt ἐν ταῖς νουμηνίαις ὑμῶν, in neomeniis veſtris, & Hebraicus ait, *uvraſcé chodſcechèm*, ideſt, & in initiis menſium veſtrorum. Quibus indicat ſacer Textus Calendarum feſtum, ſeu Neomeniæ, ſatis ſolemne, & ex numero ſacrificiorum, ſeu victimarum, ipſo ſabbato ſolemnius fuiſſe. *In calendis autem offeretis holocauſtum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos ſeptem immaculatos*, &c. Ità ritu ſolemni Calendæ celebrabantur, eò quòd eſſent primitiæ cujuſque menſis: ſicut per ſabbatum Deo conſecrabatur initium hebdomadæ, & per Paſcha initium anni. Sed quia Judæi corde polluto, omiſſâ interiori ſanctitate, victimas ſuas in Calendis offerebant; ideò dicit Dominus, *Calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras odivit anima mea*. Hic Textus hebraicus non dicit *raſcé chodſcechem*, capita, ſeu initia menſium veſtrorum; ſed ſolùm *chodſcechèm*, quia ut ſuprà dictum eſt *chódeſc* ſignificat menſem, & initium menſis. Septuaginta hîc etiam voce *neomenia* utuntur. Vocantur autem Calendæ Judæorum, & non Dei, quia, ut ait D. Hieronymus, illis Judæi ad ſuas voluptates abutebantur. V. infrà *Neomenia*.

חדש chódeſc. — חדש chadáſc. — Num. 10. 10. — ובראשי חדשיכם — Num. 28. 11. — Iſ. 1. 14.

CALEPODIUS: καλεπόδιος, *calepódios*, p. b., pulchro pede donatum poſſumus interpretari. Formatur enim iſta vox à καλὸς, *calos*, pulcher, & ποὺς, *pus*, pes. S. Calepodius presbyter & Martyr, non ineptè tale nomen geſſit: nam *ſpecioſi ſunt pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona*. Inoffenſo pede vitæ mortalis ſtadium percurrit: invicto robore in arenariam deſcendens plantam fixit: pulchrum pedem protulit, dum glorioſâ luctâ, in ſuo martyrio, cæli poſſeſſionem tulit.

Iſ. 52. 7.

CALIENDRUM: καλλυντρον, *callýndron*, redimiculum, ſcopæ, & omne inſtrumentum comptorium. Oritur à verbo καλλύνω, *callýno*, verro, como, honeſto. Hanc vocem habet Tertullianus contrà feminas agens, quæ ut faciliùs in ſemetipſas lenocinarentur, inter cætera etiam caliendrum abjecerant. Interpres ait eſſe capitis ornamentum, ut Turnebus ait, operimentum capitis, à græco

De Pallio c. 4.

κα-

καλυπτὴρ, *calyptron*. Lexicon habet καλύπτρα, *calyptra*, muliebre capitis tegmen, flammeum sponsæ, aut quodlibet velum, aut tegmen, à verbo καλύπτω, *calypto*, tego. Sed non ideò prior explicatio reücienda. Nam & *callyndron* poterat esse, & ad ornatum, & ad pudicitiæ cautelam.

CALIMERIUS: καλήμερος, *calmérios*, p. b., quasi καλήμερος, *callmeros*, qui pulchram, seu bonam habet diem, felix. Formatur etenim ista vox à καλὸ, *calì*, bona, & ἡμέρα, *heméra*, dies. Quàm felix fuit, quàm pulchram, & bonam diem nactus S. Calimerius, Mediolanensis Archiepiscopus, & Martyr! Dum ut eam orientem in æternitatis aurorâ conspiceret; libenter lumina in vitæ occasu contexit.

CALIX: κύλιξ, *kylix*, poculum, & ut mihi videtur, torno efformatum. Nam *kylix* fit à verbo κυλίω, *kylio*, volvo, voluto: saltem ob rotunditatem itâ dictum. Hanc genuinam vocis *calix* originem, unicæ literæ mutatione, opinor. Latini plerique tamen calicem dictum, eò quòd in illo calida biberetur, contendunt. Frequens in Scripturis calicis mentio: etsi Textus græcus nec in veteri, nec in novo Testamento illâ voce *kylix* utatur. Semper enim in eo, ubicumque in nostro est *calix*, *poterion* legitur, nisi semel κόνδυ, *condy*, idest calix apud 70. Poterion autem propriè poculum significat, de quo suo loco nonnulla dicentur. De calicis portione, V. *Symposiarchus*.

CALLIBLEPHARUM: καλλιβλέφαρον, *calliblépharon*, p.b., medicamentum quo palpebræ fucantur, & ornantur. Aliqui dicunt quod eo infectis pilis venustentur. Vox est orta à κάλλος, *càllos*, pulchritudo, ornatus (unde *calli* in compositione semper pulchritudinem denotat) & βλέφαρον, *blépharon*, palpebra. Tertullianus ostendens quòd

De cultu feminarum c. 10. vestium colores, non à Deo, sed à desertoribus angelis monstrati sint, ait, *Quòd iidem angeli, qui & materias hujusmodi ad illecebras detexerunt, aurum dico & argentum illustrium, & opera eorum tradiderunt, etiam calliblepharum, vellerumque tincturas, inter cætera, docuerunt.*

CALLIGRAPHUS: καλλιγράφος, *calligráphos*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ, etsi Græci aliis regulis utantur. Vox hæc pulchrum, aut bonum Scriptorem insinuat: ab aliis lepidus Scriptor vertitur apud Na-

Paulus Diac. l. 17. zianzenum, seu librarius accuratus, à dictâ voce *calli*, & γράφω, *grápho*, scribo. Itâ καλλιγραφία, *calligraphia*, latinè proparoxytonè calligraphia (nisi ubi usus fuerit græcum accentum retinendi) est elegantia, & pulchritudo scribendi. Calligraphus verè fuit Esdras, *Ipse scriba velox in lege*

1. Esdr. 7. 6. *Moysi*: etsi scriba, ex hebraico *Sophér*, & græco *grammateùs*, etiam ponatur pro legisperito, cancellario, & censore, qui res divinas, aut politicas,

סֹפֵר vel voce enarrat, vel scriptis consignat, ut cum opus fuerit enarrentur. *Sophèr* enim fit à radice

sophèr. סָפַר *saphàr*, numeravit, annumeravit, narravit, recen-

saphàr. suit. Erant scribæ apud Judæos, ut Philosophi apud Græcos, & Magi apud Chaldæos. Sic qui Matth. 22, & Luc. 10. dicitur legis doctor, & legis peritus, Marci 12 vocatur scriba. Sed Esdras per antonomasiam Scriba dici potest: quòd totam Scripturam jam incuriâ corruptam correxerit, & instaurarit, novis characteribus exornarit. Antiquos enim characteres Samaritanis reliquit, novos, quibus jam utuntur, substituens, ut sic Judæi minùs Samaritanis couterentur. Calligraphiâ laudatur Thomas à Kempis in ejus vitâ, ab Heriberto Rosweydo concinnatâ. Ab aliis Calographus dicitur, uti & Calographia: de quâ Eruditissimus Caramuel in suâ Architecturâ hispanicè conscriptâ. Trat. 1. Art. 6.

CALLILOGIA: καλλιλογία, *callilogia*. Græci similes voces cũ accentu in penultimâ, etiam brevi, proferunt: multi ex Latinis, usu jam legitimè introducto, eos licitè imitantur, cùm aliàs penultimæ corripiantur. Est autem callilogia sermonis elegantia, verborum ornatus, & splendor. Vox enim est composita à dicto *càllos*, & λόγος, *lógos*, sermo, oratio, verbum. Etsi non callilogiâ, sed potiùs sermone apud sæculi amatores contemptibili uteretur Apostolus; attamen plurimi ex S.S. Patribus sapientiæ divinæ etiam humanam addiderunt eloquentiam. Bona & pulchra callilogia dicenda, quę optimis factis ad amussim respondet.

CALLINICUS: καλλίνικος, *callínicos*, latinè ob vocalem longam cum accentu in penultimâ, quamvis à Græcis antepenultimâ acutâ pronuncietur. Hoc nomen victorem pulchrum, seu egregium sonat: à καλλίων, *callíon*, pulchrior, aut à κάλλος, *càllos*, pulchritudo, & νίκη, *nìke*, victoria. Hercules tot monstrorum domitor, & victor, meritò callinicus appellatus. Sed idem cognomen Seleuco, quarto Asiæ post Alexandrum M. Regi, pessimè tribuitur: cùm hic potiùs summis cladibus infamis fuerit, nisi per antiphrasim vocetur callinicus. De quo itâ Pererius, *Seleucus Callinicus inter quem & Ptolemæum Evergetem bella esse gerenda proximè narravit Daniel, multis deinde calamitatibus percussus est, & conflictatus, tandem amisso regno, cum regnasset annos 20, equo præcipitatus interiit.* Nempè is se novercam suam occiderat, Ptolemæi Philadelphi filiam, ut diximus in *Bernice*. Sed neptem suam ultus est Ptolemæus Evergetes, Rex Ægypti, & Philadelphi germanus. Itâ prophetaverat Daniel: *Et stabit de germine radicum ejus plantatio, & veniet cum exercitu, & ingredietur provinciam regis Aquilonis, & abutetur eis, & obtinebit.* Nempè Evergetes frater Philadelphi, vel secundùm Justinum filius, adeòque de germine ejus, Asiam penè universam occupavit. Nonnullis S.S. Martyribus Callinici nomen bellè adaptatur, qui ut in pulcherrimâ & æternâ gloriâ benè triumpharent, sui, & mundi egregii & optimi victores extiterunt. In Dan. l. 13. v. 10. Dan. 11. 7.

CALLIOPE: καλλιόπη, *calliòpe*, latinè, quia penultima brevis, acutâ antepenultimâ est efferenda. Quæ est honesti, pulchri, egregii aspectus, aut vocis, Calliope dici potest. Nomen enim est formatum ab ὤψ, *ops*, genit. ὠπὸς, *opòs* vox, visus, facies. Quò plagis deformior, vibicibus turpior, mammillarum abscissione fœdatior, cruore maculosior, & capitis detruncatione silentii observantior; eò in oculis Dei, & facie formosior, & animâ gratior, & corpore venustior, & pectore pulchrior, & rubinis ornatior, & voce suavior apparuit S. Calliopa Martyr invicta. Hæc in occasu vitæ, corde ju-

jucundiùs occinens, igne examinata candidior apparens, sanguine cruentata pretiosior evadens, audire meruit vocem Sponsi: *Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis, & facies tua decora*. Eâdem etymologiâ ad Calliopei nomen alludere licet. Cant. 2. 14.

CALLISTEPHANUS: καλλιστέφανος, *callistephanos*, p. b., pulchrâ coronâ redimitus, aut pulchrè coronatus latinè vertatur. Vox enim est composita ex καλὸς, *calos*, pulcher, aut κάλλος, *callos*, pulchritudo, & στέφανος, *stephanos*, corona: unde & pulchram coronam, aut pulchris coronis aptum sonat. Sed callistephanus potiùs dicatur pulchrâ coronâ insignitus: hincque S. Stephanus verè Callistephanus est acclamandus. Oleæ geous quoque callistephanon dictum, quòd pulchras coronas efformaret, & quo Athletæ donabantur. Hæc meritò coronam cælestem, ex æternæ pacis oleâ formatam, adumbrat: quâ omnes Sancti, & veri Athletæ, pulcherrimè coronantur.

CALLISTRATUS: καλλίστρατος, *callistratos*, p. b., vox pulchrum, & egregium exercitum sonans. Fit enim à sæpiùs dicto *callos*, & στρατὸς, *stratos*, exercitus. S. Callistratus egregiam illam panopliam, ab Apostolo descriptam, ad profligandas omnes contrarias potestates, & ut tela nequissimi ignea posset extinguere, in se continens; apposité tali nomine decoratus fuit. Glorioso martyrio celebris ob cælestem partam victoriam, & æterna trophæa erecta, meritò turri illi inexpugnabili æquiparatus, in quâ *mille clypei pendent ex eâ, omnis armatura fortium*. Eph. 6. Cant. 4. 4.

CALLISTUS: κάλλιστος, *callistos*, optimus, pulcherrimus, honestissimus. Nam est superlativum vocis καλὸς, *calos*, pulcher, bonus, honestus. Hoc nomine meritò donatus S. Callistus, qui vitæ sanctitate honestissimus, pontificatus apice optimus, martyrii gloriâ pulcherrimus fuit. Scio tamen aliquos græcè καλλίστος, *callistus*, scribere, sicque ab eodem superlativo vox ista est eruenda, eodemque etymo decoranda.

CALOCERUS: καλόκερως, *calókeros*, p. b., & apud Græcos etsi ultima sit longa, more attico, etiam cum accentu in antepenultimâ profertur. Pulchri cornu dici potest, seu pulchrum cornu gerens: à καλὸν, *calon*, pulchrum, & κέρας, *kéras*, cornu. Cùm autem corou robur, & potentiam, decorem, & majestatem designet; meritò in justi laudem dicit Propheta regius, *Exaltabuntur cornua justi*. Hinc Sancti illi tali nomine gloriosi, eo proprium robur, & potentiam, quâ vitia, hostes, dæmones ventilarunt, præferentes; decorem, & gloriam, quibus à Deo erant coronandi, significarunt. Sicque de singulis dici poterat, *Cornu ejus exaltabitur in gloriâ*. Ps. 74. 11. Ps. 111. 9.

CALOGERUS: καλόγηρος, *calógeros*, p. b., ad verbum sonat bonum senem. fit enim à *calós*, bonus, & γέρων, *géron*, senex. Omnes tamen Græci Religiosi, seu monachi, ità solent à vulgo nuncupari: eò quòd videlicet antiquitùs apud Græcos; ad monachorum superiores, senes quantumvis laici, seu nullatenus in sacris Ordinibus constituti, assumebantur, qui Calogeri nuncupati. Et hinc temporis decursu omnes ipsorum monachi, etiam Diaconi, qui & Hierodiaconi, atque sacerdotes, qui & Hieromonachi, Calogeri nominis significato ad officium, statum, aut dignitatem translato, sunt appellati. Sicuti apud Latinos omnes Sacerdotes dicti presbyteri, ideft seniores, quamvis juniores existant. Talis est vocis *Calogeros* apud Græcos origo. Si quis autem à γέρας, *géras*, ideft dignitas, munus, honor, deducere vellet, tunc calogerus quemlibet bonâ, aut pulchrâ dignitate, honesto munere, egregio honore, vel aliquo simili insignitum subindicare posset.

CALOS: καλὸς, vox planè græca, quæ pulchrum significat, & bonum, atque honestum. Oritur à verbo καλέω, *caléo*, voco. eò quòd pulchrum, ad se, suique fruitionem, oculos, & animos vocet. Unde Magnus Areopagita de supremo illo infinitæ pulchritudinis objecto ait, *Veluti ad se omnia vocans (unde etiam pulchritudo græco vocabulo calós à vocando dicitur) & ut tota in totis, ad unum, atque idem colligens*. Quamvis propriè pulchritudo græcè *callos* dicatur: cùm *calós* sit adjectivum, sicuti *pulcher* latinè. Sicque vox *callos* ab aliquibus Latinis pro pulchritudine, & honestate usurpatur. De Div. Nom. c. 4. p. 1. circa medium.

CALOTECHNUS: καλότεχνος, *calótechnos*, bonus, & honestus artifex, adeòque cacotechno oppositus. Fit enim à *calos*, bonus, honestus, pulcher, & τέχνη, *tichne*, ars. Hinc calotechnia, p. b. (etsi Græci paroxytonè pronuncient, quos, ubi usus est, imitari licet) ars honesta, ars bona: qualis est illa, quæ sine proximo salutis periculo exercetur. Talis erat Petri piscatio, & Pauli ars scenofactoria: & ideò hisce artibus, etiam post conversionem, optimè usi sunt. Sed Matthæus post Christi vocationem non ampliùs in telonio resedit.

CALYBITA: καλυβίτης, *calybites*, p. l., tugurium incolens. Est enim adjectivum formatum à voce καλύβη, *calybe*, tugurium. Hinc dictus quidam S. Joannes Calybita, eò quòd tugurium in insulâ Tiberis per multos annos, Deo vacans, & mente cælestia incolens, paupertatem, & solitudinem amans, humiliter inhabitaverit.

CALYPTRA: καλύπτρα, muliebre capitis tegmen, tegumentum, flammeum sponsæ, & quodvis velum, aut tegmen, à verbo καλύπτω, *calypto*, obduco, operio. Nescio quare Carolus Magri ad diadema, ab eo quod fert Serenissimus Dux Venetiarum non dissimile, hoc vocabulum restringat. V. *Caliendrum*.

CAMELAUCIUM, καμηλαύκιον, *camelaúkion*, genus pileoli, seu bireti tempora tegentis. Hoc uti solent monachi græci, & ipse Pontifex Romanus, de quo Anastasius ait, *Apostolicus Pontifex cum camelaugo solitus est Romæ procedere*. Fuit autem dictum camelaucium, quia illud quod monachi gestabant, ex pilis cameli, qui græcè κάμηλος, *camelos*, dicitur, erat contextum. Carolus Magri camelaucium à camauro deductum existimat: quod quidem forsitan derivatur à voce καμάρις, *camaris*, muliebrem ornatum, capitis videlicet, significante. Nam καμάριον, *camárion* est cerebri pars suprema. Sed prior origo vocabulo græco *camelaukium* magis consonare autumo, cùm η, *éta*, & λ, *lámbda*, in eo, ut in dictione *camelos*, reperiantur. In Hierol.

CA-

CAMELOPARDALUS: καμηλοπάρδαλις, *camelopárdalis*, p. b., animal simile camelo, & pardo. Nam est cameli proceritate, & pantheræ, seu pardi colore, atque maculis variegatum. Fit ergò à voce κάμηλος, *cámelos*, & πάρδαλις, *párdalis*, panthera, habetque hoc animal caput camelo simile, & collum oblongum. Oppianus inter alios dicit hoc animal non esse ferum, etsi duo parva in capite gerat cornua: habere crura anteriora posterioribus multò altiora. Ruminat, & habet ungulam divisam, cùm inter animalia munda numeretur: *Hoc est animal quod comedere debetis bovem,* &c., *camelopardalum.* Septuaginta quoque *camelopárdalin* dicunt, & in Textu hebraico *zémer* appellatur, quem Pagninus ait capram esse rupicolam, & fortè illud animal magnæ altitudinis, & colli oblongi, vulgò *girapha* nuncupatum. Quod consonat Judæis germanis, qui rupicapram, teste Buxtorfio, interpretantur.

Deut.14.5. זמר zémer.

CAMELUS: κάμηλος, *cámelos*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ. Affinis satis est vox hebraica *gamál*, ut meritò quis dubitare possit an Græci ab Hæbreis vocem hanc fuerint mutuati. Hoc autem animal satis notum inter cibos reputatur immundos. Quamvis enim ruminet, ungulam tamen non findit: ut patet ex sacro Textu, *De his autem quæ ruminant, & ungulam non findunt, comedere non debetis, ut camelum,* &c.. Ejus etymon erui potest à verbo κάμνω, *camno*, fatigor, deficio: & in aoristo secundo ἔκαμον, *écamon*, laboravi, unde sine augmento dictus camelus, quòd sub gravibus oneribus laboret. Secundùm Isidorum, *camelus dicitur, eò quòd quando onerantur, ut breviores, & humiles fiant, accumbunt: quia Græci χαμαὶ, chama, humile, & breve dicunt, sive quia curvus est dorso, camon enim verbo græco curvum significat.* De hoc animali multi verba Salvatoris intelligunt, *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm divitem intrare in regnum cælorum.* Alii funem nauticum interpretantur, qui græcè tamen κάμιλος, camilos dicitur: quamvis etiam *camelos* scribatur, à similitudine cameli animantis tortuosi. Et certè Textus græcus hoc posteriore modo scribit, utcumque de animali, vel de rudente explicetur. Ait enim, εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, &c.. Utrumque certè naturaliter impossibile, alterutrum per foramen transire, quod habet acus, vel pungendo efficit: tamen difficilius est divitem, in thesauris suis corde, & affectu immersum, salvari. Alii dixerunt foramen acus fuisse ità vocatam Jerosolymæ portam humilem, & angustam, ad quam pertranseundam necesse erat camelorum onera depooere. Sed bellè illum textum explicuit Author Operis imperfecti in Matthæum, cujus verba etsi prolixa hìc referre me juvet, & te legere non pigeat. *Gentium autem animæ assimilatæ sunt tortuosis camelis, in quibus gibbus idololatriæ ipsorum erat: quoniam cognitio Dei erectio est animarum.* Hinc varias analogias inter Gentiles & camelum exponit, & posteà subdit. *Acus autem est verbum Dei, quod est filius Dei ipse: cujus prima pars subtilis est, atque acuta. Subtilis secundùm causam divinitatis ipsius: acuta autem secundùm causam incarnationis ejus. Tota recta, & nullam habens deflexionem, aut scrupulum, per cujus vulnus passionis gentes jam ingressæ sunt vitam æternam, qui vulnera consuere solus potest, à quo consuta est immortalitatis tunica, quæ olim conscissa erat super Adam. Ipsa est acus quæ spiritus consuit carnem, ulterius separare se non potentem. Hæc acus Iudaicum populum junxit simul & Gentium, de quo dicit Apostolus: Ipse enim est pax nostra qui fecit utraque unum. Hæc est acus quæ diruptam amicitiam angelorum & hominum copulavit. Hæc est acus, quæ configit, & pertransit, & vulnus non facit.* Ostendit posteà facilius fuisse camelum, idest Gentium populum, per foramen acus, seu per angustum ostium transire, quàm Iudaicum in suâ lege & cultu divitem intrare in regnum cælorum. De cameli pilis autem cilicia conficiuntur, quibus, ob fructuosam corporis mortificationem, facilior ad regnum cælorum conceditur ingressus. Tale Joannis Baptistæ vestimentum, quod *erat de pilis camelorum.* Non enim erat vestis undulata, quam vulgò *ciambellotto* vocant, uti contendunt aliqui Novatores, austeritatis anachoreticæ hostes, quam etiam in abstinentiæ prototypo eliminare volunt; sed verum cilicium, ex talibus pilis contextum. Quæ laus vitæ asperrimæ foret, si Evangelista eum veste undulatâ indutum fuisse, testatus esset?

גמל gamál. Deut.14.7. Orig.l.12.c.1. Matth.19.24. Hom. 33. Oper. imperf. super Matth. Matth.3.4

CAMERA: καμάρα, *camára*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ. Est fornix, testudo, & locus tali tectus fornice: à verbo κάμνω, *camno*, laboro, quod sub pondere, quod sustentat, fornix defatigari videatur. Pro loco tali fornice cooperto accipitur camera domus Saltus Libani, quam Chaldæus vocat domum refrigerii regum. Erat quippe domus suburbana, & sylvestris, arboribus cincta, amœnitate suâ Libanum referens: vel ut alii volunt, quia ex cedris Libani constructa erat. Sic enim ait sacer Textus, *Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quæ 45 columnis sustentabatur.* Emmanuel Sà intelligit superiorem domus partem, ubi tres ordines columnarum magnificè assurgebant.

3.Reg.7.3

CAMINUS: κάμινος, *caminos*, latinè, ob ambiguam hìc productam, cum accentu in penultimâ, quamvis hoc non observetur à Græcis. Ex similibus dictionibus linguæ latinæ pauperies agnoscitur, quæ tot verba etiam vulgaria à Græcis emendicare non erubescit. Dictus caminus, idest fornax, à verbo καίω, *kæo*, uro, accendo, quod & κάω, *cáo*, dicitur, cujus prima persona præt. pass. si foret usitata, esset κέκαμαι, *kécama*, unde ablato augmento syllabico, *caminos* efformari potuit. Verbalia enim etiam à temporibus eruuntur inusitatis. Sic vocata fornax illa à furore, & igne, Regis Babylonis septuplùm succensa: de quâ dixerunt invicti Martyres, *Ecce enim Deus noster quem colimus potest eripere nos de camino ignis ardentis.* Et ità 70 ἐκ τῆς καμίνου, *ec tés caminu*, in græco enim *caminos* est etiam feminini generis; & Textus Chaldaicus habet *min attún*, de fornace. Infernus prætereà caminus ignis à Christo vocatur. Angeli quippè, ut Dominus ait, omnes reprobos ut zizania colligent, *& mittent eos in caminum ignis:*

Dan.3.17. מִן אַתּוּן min attún. Matth.13.42.

ut etiam in Textu græco habetur.

CANDELAPTES: *κανδηλάπτης*, sacrista, aut potiùs ille, cui candelas in Ecclesiâ accendendi cura incumbit. Vox ergò est semigræca. Nam candela dictio est latina, & à candore etymon habet: at verbum *ἅπτω*, *hápto*, est accendo. Vocabulum hoc in sacris Authoribus repertum hîc quoque fuit obiter exponendum.

CANON: *κανών*, *canón*, regula. Unde & sacri Canones, sacræ regulæ, & normæ, à summis Pontificibus pro bono regimine ecclesiastico, & fidelium animarum expeditiore ad æternam salutem itinere, salubriter constitutæ. Canones autem Conciliorum, & summorum Pontificum non re-
Gal.1.8. pugnant Apostolo ad Galatas scribenti: *Licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis, præterquàm quod evangelizavimus vobis, anathema sit*. Hîc enim agitur de eo, quod esset contrarium, vel repugnans ei, quod eis docuerat Apostolus, ut passim cum S. S. Patribus docent Interpretes. Unde perperàm hoc Textu contrà pontificios Canones utuntur, vel potiùs abutuntur heterodoxi. Hi enim doctrinæ, Galatis ab Apostolo traditæ, non repugnant. Aliàs quorsùm Apostolus, & socii ubique
Act.16.4. gentium *tradebant eis custodire dogmata, quæ erāt decreta ab Apostolis, & senioribus qui erant Ierosolymis*? Et ipse Apostolus posteà multa evangelizavit, quæ Galatis non annunciaverat, ut patet ex tot ejus Epistolis: & multa etiam statuit, quæ nec scripsit, nec Galatis aperuit. Et ideò Corin-
1.Cor.11.34. thiis dicit, *Cætera cùm venero disponam*. Ut taceam præpositionem *præter* in latino, & *παρὰ*, *parà* in græco sæpissimè sumi pro *contrà*. Hinc *παρὰ τὴν*
Rom.1.26. *φύσιν*, idest *contrà naturam*: prout ipse Apostolus de nefandâ mulierum libidine mentionem agens. Canon etiam vocatur Librorum S. Scripturæ catalogus; in quo planè irregulares hæretici existimandi. Nam Lutherani, & Calvinistæ, dum in Canone dissentiunt, sine vero Canone insaniunt. Quos solidè, & lepidè refutat Edmundus Campianus,
In 1. Rat. Acad. inter alia dicens, *Quantò modestius Augustinus, qui sacrosanctum catalogum pertexens, non sibi, neque alphabetum hebraicum, ut Iudæi, neque privatum spiritum ut sectarii pro regulâ posuit: sed illum spiritum quo totum corpus Ecclesiæ Christus animat. Quæ quidem Ecclesia custos hujus depositi, non magistra, quod hæretici cavillantur, thesaurum hunc universum, quem tridentina synodus est amplexa, vetustissimis olim conciliis, publicitùs vendicavit*. Verus ergò sacrarum Scripturarum Canon est ille, quem nobis consignavit
Sess.4. Conc. Tridentinum dicens, *Sacrorum vero librorum indicem huic decreto adscribendum censuit*, &c., libros enumerans, qui ab Orthodoxis recipiuntur. Quem Canonem Patres Concilii per traditionem acceperunt ab Eugenio quarto in Concilio Florentino. Eugenius illum accepit à Gelasio Papâ in Concilio Romano: ut patet ex secundo Conciliorum tomo, in Decretis Gelasii, circà fi-
Barthol. Carãza in sũmâ Cõcil. nem. Gelasius illum sumpsit ab Augustino, L. 2. de Doctrinâ Christianâ c. 8.. Augustinus à Concilio Carthaginensi tertio: & Patres hujus Concilii ab Innocentio primo, Ep. tertia ad Exuperium c. 7., eum hauserunt. Vixit autem Innocentius anno Christi 402. Canones præterea Evangeliorum dicuntur aliquę regulæ, quibus una res à quot Evangelistis dicta fuerit, agnoscitur. De quibus ait Isidorus, *Canones Evangeliorum Ammonius Alexan-* Orig.l.6. c.14.
driæ Episcopus primus excogitavit, quem posteà Eusebius Cæsariensis secutus pleniùs composuit, qui ideò facti sunt, ut per eos scire, & invenire possimus, qui reliquorum Evangelistarum similia, aut propria dixerunt. Isti autem Canones sunt numero decem. In primo enim quatuor Evangelistę pro illis rebus ponuntur quas enarraverunt omnes. In secundo tres, scilicet Matthæus, Marcus, & Lucas: in tertio tres, nempè Matthæus, Lucas, & Joannes: in quarto tres, Matthæus, Marcus, & Joannes: in quinto duo, Matthæos, & Lucas: in sexto duo, Matthæus, & Marcus: in septimo duo, Matthæus, & Ioannes: in octavo duo, Lucas, & Marcus: in nono duo, Lucas, & Ioannes: in decimo, in quibus singuli propria quædam exscripserunt. Canon etiam dicitur pensio, seu tributum certum: eò quòd regulariter solvatur. Et hinc dictæ horæ canonicæ, veluti spirituales pensiones Deo persolvendæ. Dicitur etiam Canon Missæ illa pars, quæ est quasi regula consecrationis: & Regula à S. Ambrosio, ab aliis Legitimum, Ordo precum, Secretum, Actio vocatur. De canonizatione vide voces *Apotheosis*, & *Heroicus*.

CANONARCHA: *κανονάρχης*, *canonárches*, regulæ princeps, seu caput. Fit enim à voce dictâ *canon*, & *ἀρχὸς*, *archòs*, princeps. Apud antiquos monachos Canonarcha eum significat, qui regulæ observandæ præerat; & ideò ipsi monachos ad exercitia spiritualia, signo dato, convocandi cura incumbebat. Vox hæc reperitur in Vitis Patrum. In Ecclesiâ verò græcâ Canonarcha suggerit cantori verba, quæ ab ipso cani debent.

CANONICA: *κανονική*, *canonikḗ*, p. b., ità dicta sacrorum Canonum scientia, à dictâ voce *canon*, regula: eò quòd sint regulæ ecclesiasticæ, ad quarum normam mores sint efformandi. Et hinc jus canonicum appellatum. Hæc vox tamen etiam à prophanis Authoribus, iisque antiquis, usurpata. Nam Epicurus, ut refert Toletus, *Philosophiam* In Præf. ad S. lib. Phys.
divisit in Ethicam, Physicam, & Canonicam. Per Canonicam verò, quantum mihi videtur, intelligebat medicinam practicam: quæ videlicet certis regulis stabiliatur. Sed hac eàdem ratione multæ artes, & scientiæ practicæ, canonicæ dici possent. Quod verò spectat ad jus canonicum, sacros Canones primus collegit Dionysius, exiguus cognominatus, quem secutus est Fernandus Diaconus Carthaginensis. Post hunc compilavit Martinus Episcopus Braccarensis, & posteà Cresconius plures collegit. Temporis decursu Isidorus Mercator adjunxit epistolas pontificias, & Decretales: opus adauxit Hicmarus junior, quem secutus est Burcardus. Tandem Gratianus operi supremam manum admovit: & hinc primus tomus Iuris canonici Gratiani Decretum nuncopatur. Secundus continet Decretales epistolas, quæ sunt Pontificum Romanorum constitutiones, jussu Gregorii noni collectæ. Tertius habet Decretales Sexti, quę sunt quoque pontificiæ constitutiones, authoritate Bonifacii octavi compilatæ. Quibus adduntur Clemen-

mentinæ, & Extravagantes, authoritate Clementis Quinti, & Ioannis 22 promulgatæ. Ab eâdem radice *canon* oritur verbum canonizo, quod ad verbum latinè *regulo* dici potest: etsi vulgò jam ad Sanctorum ab Ecclesiâ legitimam, & regulariter factam approbationem, designandam usurpetur.

CANONICUS: *κανονικὸς*, *canonicòs*, regularis. Est enim adjectivum, à suprà dicto substantivo *canon* efformatum. Libri canonici sunt illi, qui in vero Canone annumerantur. De quibus Conc.
Sess. 4. Tridentinum, *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesiâ catholicâ legi consueverunt, & in veteri vulgatâ latinâ editione habentur, pro sacris, & Canonicis non susceperit*, &c., *anathema sit*. Ex istis pro Canonicis nolunt recipere Calvinistæ Libros Tobiæ, Iudith, Sapientiam, Ecclesiasticum, duos Machabæorum. Lutherani eosdem ex Canone expungunt, & Epistolas ad Hebræos, Iacobi, Iudæ, & Apocalypsim. In hoc videlicet Manichæos imi-
L. de bono perseu. c. 12. tantes, de quibus ait Augustinus, *Scripturas sic accipiunt, ut suo quodam privilegio, immò sacrilegio, quod volunt, sumant; quod nolunt rejiciant*. Multi etiam inter dictos hæreticos rejiciunt Baruch, posteriorem partem Librorum Esther, & Danielis, S. Marci caput ultimum: item S. Ioannis, initium capitis octavi de adulterâ: particulam capitis 22 Lucæ, de sudore Christi sanguineo: Epistolam secundam Petri: secundam, & tertiam Ioannis: & primæ in capite ultimo particulam, *Tres sunt in cœlo*, &c. Adeò quippe inter se dissentiunt; ut Authores de Libris à Novatoribus admissis, & expunctis variè loquantur. De cetero illius vocis canonicus frequens apud Doctores usus. Sic electio dicitur canonica, dum juxtà regulas juris est facta: & Canonici dicuntur illi Clerici in Ecclesiis collegialibus, & Cathedralibus, qui secundùm regulas statutas divinum officium in choro persolvunt.

CANTHARUS: *κάνθαρος*, *cántharos*, p. b., poculi genus, scarabæus, piscis quidam littoralis, & nota in linguâ Apidis bovis. Nec aliud hujus vocis significatum apud bonus reperitur Authores.
In Hierol. Unde non video quo pacto possit pro candelabro poni: nisi fortè quia *κάνθων*, *cánthon* est asinus, &
Syntagma' rad. linguæ græcæ. ex radicibus linguæ græcæ constat, quòd inde formetur cantharus, ad cujus similitudinem candelabrum dicatur. Quod forsitan ab aliquibus ita vocatum à ferendo cereorum magnorum gravi onere: & hinc cantharus, aut cantarium, ex Missali Ambrosiano, quasi asinarium citatur, à nonnullis. Sed ego potiùs existimarem vocem hanc formatam à pondere majori, vulgò *cantaro* dicto, ad candelam majorem, aut lychnum pensilem notabilioris ponderis designandum. Quòd autem Cantharus etiam vas aquæ benedictæ significet, magis arridet. Nam cantharus est vasis genus, aut poculum propriè, & ad illud significatum, propter aliquam similitudinem, transferri potuit. Apud Ulpianum prætereà canthari sunt canales, per quos aquæ decurrunt.
In lexico juridico. Unde Calvino Jurisperito *sunt ludicra effigies, & figuræ, per quas ex rostris aqua saliunt*. Hinc in libello supplicii quatuor Martyrum habetur: Tunc Sempronianus, Claudius, Castorius, & Nicostratus cœperunt in nomine Christi cavare conchas, & pegas, & lectas cum sigillis, & cantharis, cum magna tenuitate artis. Ità refert ille. Sed octavo Novembris die Symphorianus, & Simplicius cum aliis tribus nominantur, qui *cùm essent summi sculptores nullo modo adduci potuerant, ut idolorum statuas facerent*. Ideò in aliis supradictis, quæ idulolatriæ non inserviebant, artis peritiam ustendebant.

CANTHELIUS: *κανθήλιος*, *canthèlios*, p.b., asinus prægrandis, bardus, stolidus, ab eâdem voce *cánthon* ità dictus. Inde pro ingenti vase, ut ait Magri, usurpari potuit, uti colliges ex vocabulo præcedenti. Canthelion apud Strabonem pro cistâ reperitur. Quod ad aliquorum Authorum intelligentiam satis superque sit.

CAPNICUM: *καπνικὸν*, *capnicón*, p. b., vectigal quoddam pro singulis focis, seu caminis solvendum. Formatur ista vox à *κάπνη*, *cápne*, caminus, fumarium. Vectigal hoc, si debitæ conditiones adsint, licitum esse potest: prout de aliis vectigalibus discurrendum. Nempè ut adsit authoritas sufficiens, causa legitima pro bono communi, ac proportio ut unus præ alio non nimis oneretur. Hoc quoque vocabulum in sacris Scripturibus occurrere potest.

CAPNOMANTIA: *καπνομαντεία*, *capnomandía*, propter diphthongum penultimâ productâ. Est divinatio per fumum: ità dicta à *καπνὸς*, *capnós*, fumus, & *μαντεία*, *mandía*, divinatio. Hæc superstitio, sicut aliæ similes, potest esse cum expressâ, aut tacitâ dæmonis invocatione. Et si quidem aliqua in fumo dispositio, aut motus consideretur, ad aliquid futurum prædicendum; posset esse veniale, si ex simplicitate leviter fides talibus adhiberetur. Sed ordinariè antiquitùs erat mortale, cùm fieret ex variâ fumi diffectione, è thure in arâ accenso emanantis: & ad primum divinationis genus referendum. Capnomantes autem talis divinus dicebatur.

CAPPARIS: *κάππαρις*, frutex, & fructus ejus satis notus, si modò fructus dici potest, cùm potiùs sit flos nondùm apertus. Creditur cibi appetentiam inducere, sicque deduci posset à verbo *κάπτω*, *cápto*, avidè voro: ni malis à *κάμπτω*, *cámpto*, flecto, eò quòd sit frutex flexuosus. Salomon, ad suæ magnæ concionis finem, senectutem graphicè describens, ait, *Dissipabitur capparis*. Vatablus Ecc. 12.5.
legit *extinguetur*: nempè appetentia cibi, & Veneris, ut ait Tirinus. Nam utrumque excitat capparis: ut Avicenna, Plinius, Valesius, & Ruellius docent. Huic explicationi consunant alii, per capparim libidinem intelligentes. Et ipse Chaldæus vertit, *prohibeberis à concubitu*: Campensis autem, *peribit appetitus*. Septuaginta legunt etiam אביונה
dissipabitur capparis: Sed Textus hebraicus habet *aviionáh*.
avisonáh, idest concupiscentia, vel concubitus, aut appetitus. Fit enim à radice *avàh*, voluit, concu- אבה
pivit. Pierius Valerianus confutat illos, qui existi- *avàh*.
mant ex hoc loco colligi capparim libidinem extinguere. Ait enim, *Minùs animadverterunt Salo-* Hierogl. l. 51.
monem id notare voluisse, cessare tunc libidinis

ardorem, cum capparis nulla esse cæperit.

CAPSA: κάψα, arca, cista. Aliqui trahunt à verbo κάμπτω, *campto*, curvo. Sed aptiùs eruitur à verbo κάπτω, *cápto*, avidè voro, suscipio, cujus futurum κάψω, *cápso*, eò quòd capsa res contentas quasi deglutiat, & in se suscipiat. Vox in Authoribus etiam sacris satis obvia. Hinc capsa incertorum, in quam jussu Episcoporum, aut Synodorum provincialium, res alienæ, quarum Dominus ignoratur, in aliquibus diœcesibus immittendæ. Item capsæ mortuorum, ad eleemosynas, pro Missis defunctorum celebrandis, recipiendas.

CAPSACES: καψάκης, *capsákes*, p. b.. Ad eandem originem cum superiori vox hæc referri potest. Magis tamen aliquibus placet καμψάκης, *campsákes*, à verbo κάμπτω, *cámpto*, flecto, curvo: cujus futurum κάμψω, *cámpso*. Ponitur pro vase olei, à sinuositate ità dicto, apud 70 in Textu græco, καὶ ὁ καμψάκης τοῦ ἐλαίου, & campsaces olei,
3.Reg.17. 16. ubi Noster habet, *Et lecythus olei*. Et ità pluries in hoc capitulo pro vase olei ponitur. Sed de campsace aquæ nulla mentio, uti malè ab aliquo cita-
De eleem. l.1.epist. tur. Eadem voce utitur D. Cyprianus.

CARABUS: κάραβος, *carabos*, p. b., cancri species. Ille nempè piscis est ex cancrorum specie, qui aliter locusta vocatur. Nam cancri nomine, qui græcè καρκῖνος, *karkínos*, & ab aliquibus Latinis etiam carcinus, p. b., dicitur, omnis piscis crustatus comprehenditur: cujus species carabus, secun-
De Animal.exangu. l.2.de crustatis c.2. dùm Ulyssem Aldourandum, ità vocatus sit ἀπὸ τῷ κάρᾳ βαίνειν. Eò quòd videlicet capite incedat, vel quòd capite multùm prominente: adeòque à voce κάρα, *cára*, caput, & verbo βαίνω, *béno*, incedo, tale nomen extrahendum: Carabi ergò sunt illi pisces, quos in deserto S. Joannem Bapt. esitasse, comminiscuntur aliqui Novatores. Esse nempè illas locustas, de quibus sacer Textus, *Esca au-*
Matth.3. 4. *tem ejus erat locusta*. De quibus in voce *Acrides*. Sed eruditissimè confutantur ab Aldourando illi, qui carabos ácrides esse fuerunt opinati. Etsi carabus etiam locusta marina vocetur, & in Italiâ *lagousta*, in Liguriâ *alagousta*. Prætereà in S. Textu græco, ad quem tam libenter provocant hæretici,
In Hierol. illæ locustæ acrides, non carcini, aut carabi dicuntur. Carabus, ait Magri, est navicula, ex vimine facta, & crudo corio contecta. Sed tale significatum isti vocabulo Lexica non tribuunt: solùm καράβιον, *carábion*, quod à carabo diminutivum videtur, pro naviculâ reperitur, quod fortè carabi aliquam similitudinem ostentaret. Aliàs scio vocem *carabus* pro naviculâ quoque apud Isidorum exarari.

CARAXO: aliqui ponunt pro scribo. Sed meliùs charaxo suo loco dicetur.

CARCINOMA: καρκίνωμα, *carkinoma*, latinè propter *omega* penultimâ productâ. Est tumor aspectu teterrimus in corpore humano, cum dolore vehementi, seu cancer morbus. Dicitur autem carcinoma à carcino, seu cancro, cujus speciem refert. Fit ab humore melancholico, tetro, & maligno, qui serpendo cæteras partes inficit. De hoc morbo in vitâ S. Syncleticæ habetur mentio.

CARDIACUS: καρδιακὸς, *cardiacós*, p. b., adjectivum deductum à καρδία, *cardia*, cor, os ventriculi. Hinc cardiacus dicitur, qui cordis angore, vel dolore in ore ventriculi laborat: & cardiaca passio apud medicos, quâ cor opprimi videtur. Maldonatus de hoc cardiaco angore vult loqui Jeremiam dicentem in Judæos, qui eum variè afflixerant, vel inChaldæos, qui Jerosolymam funditùs deleverant, vel denique allegoricè in sceleratos christicidas: *Dabis eis scutum cordis laborem tuum*. Nempè quia cardiacâ passione cor, quasi Thr.3 65. injecto scuto, seu tegumento, constringitur, & opprimitur. Ab ἄλγος, *álgos*, verò, & *cardia*, fit καρδιαλγία, *cardialgia*, latinè, quia penultima brevis est, cum accentu in antepenultimâ, nisi græcus accentus retineatur ex usu. Est autem cardialgia mentis tristitia, cordis, aut oris ventriculi dolor, quì & καρδιωγμὸς, *cardiogmós*, cardiogmus appellatur. De cardiacâ passione mentionem agit Tertullianus, utpotè suis aculeis cor lancinante, & suis angoribus somnum expellente. Probans enim somnum naturalem esse ait, *Nam & æmulas som-* De Animâ c.43. *no valetudines, phreneticam, atque cardiacam, præter naturam judicando, naturalem somnum præjudicaverunt*. Vocat valetudines somno æmulas, quæ tollunt illum, & vigiliis vexant mentem: ut explicat Jo: Ludovicus de la Cerda.

CARDIOGNOSTES: καρδιογνώστης, cordis cognitor. Ità dictus à καρδία, *cardia*, cor, & verbo γνόω, *gnóo*, nosco: cujus tertia persona prȩt.pass. est ἔγνωσται, *égnostæ*, & hinc ablato augmento, *gnostes*. Est epithetum Dei proprium, de quo optimè dicit Rex sapientissimus, *Tu enim solus nosti cor-* 2.Par.6. *da filiorum hominum*. Ità ut nec Angeli possint 30. esse perfecti cordium scrutatores, cùm hoc pertineat ad divinam omniscientiam: nam est *scrutans* Ps.7.10. *corda, & renes Deus*. Nec certò, & intuitivè cognoscunt cogitationes cordium aliorum Angelorum, ante illorum consensum: ut habet communis sententia contrà Durandum. Existimat enim In 2.dist. hic ipsos cognoscere cogitationes præsentes, non 3.q.5. tamen futuras: & in hoc à Deo distingui, de quo regius Psaltes ait, *Intellexisti cogitationes meas de* Ps.138.3. *longè*. Sed evidenter ex Scripturis patet, quòd cordium scrutatio ad solum Deum pertineat: quod Propheta luculenter exponit dicens, *Pravum est* Jer.17.9. *cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud? ego Dominus scrutans cor, & probans renes*. Septuaginta legunt βαθεῖα ἡ καρδία παρὰ πάντα, *bathia hé cardia para pánda*, idest, profundum cor super omnia. Hebraicè verò *pravum*, dicitur *tor-* עָקֹב *tuosum*, secundùm Tirinum cùm *ngakòv* propriè sit seductivum, perversum, à radice *ngakáv*, supplan- *ngakòv*. tavit, defraudavit. Adeòque per mille anfractus, & עָקַב recessus cogitationum, ac cupiditatum mæandros, valdè sinuosum, sicque ab intellectu creato inscru- *ngakáv*. tabile. Et ideò S.S. Patres docent præcipuum divinitatis Christi testimonium fuisse, quòd Pharisæorum cogitationes cognoverit, non modò præsentes, sed etiam futuras. Verum quidem est, ut ait D. Thomas, quòd cordis cogitatio in suo effe- 1.q.57. a. ctu, *non solùm ab Angelo, sed etiam ab homine co-* 4.c. *gnosci potest, & tantò subtiliùs, quantò effectus ejusmodi fuerit magis occultus*. Sicque dicit Augustinus, quòd hoc modo dæmones illis ex signis, & L. de div. effectibus in corpore, cogitationes totâ facilitate dæmonum c.5.

per-

perdiscunt. Sed cogitationes prout sunt in intellectu, & affectiones prout sunt in voluntate, solus Deus cognoscit, Quia, ut probat Angelicus, *Voluntas rationalis creaturæ soli Deo subjacet, & ipse solus in eam operari potest, qui est principale ejus objectum, ut ultimus finis*. Vel quia, ut aliqui dicunt, Angelus non habet species concreatas, nec acquisitas alterius cogitationis. Si enim tales species haberet, quamvis deesset alterius consensus, videtur quod deberet habere sufficientia principia ad talium objectorum cognitionem: nec satis intelligitur quomodò negatio consensus alterius illam possit impedire, ut volunt Thomistæ, species concreatas admittentes. Vel si habeat acquisitas, uti tenent Scotistæ, sed Deum non velle cum ipsis concurrere; sequeretur eum, etiam naturaliter, posse internas cogitationes penetrare. Sicque non salvaretur sufficienter signum divinitatis Christi; ut taceam Deum non negare suum concursum, nisi miraculosè, quando sunt omnia requisita ad agendum.

CAREVARIA: καρηβαρία, *carevaria, aut carebaria*, latinè, quia penultima brevis, est vox proparoxytona, nisi Græcos, ex usu legitimè in similibus introducto, imitemur, & proparoxytonè eam efferamus. Ità dicta capitis gravedo, ebrietas, à verbo καρηβαρέω, *carebaréo*, gravor capite, laboro vertigine. Nam κάρα, *cáre*, caput, & βαρέω, *baréo*, gravo. Hinc *carevaricós*, caput gravans. Apud Magri malè scribitur *charivarium*, pro mentis obtusione, & vertigine ex tumultu, atque Conc. Turonense citatur.

CAROENUM: κάροινον, *cárinon*, vinum coctum, à Manichæis pro potu sumi solitum. Ità dictum videtur, eò quòd esset turbatum, à verbo καρόω, *caróo*, perturbo, & οἶνος, *inos*, vinum. Isto liquore ergò utebantur illi insani, ut nomen eorum sonat, qui ut patet ex dicendis in voce *catharista*, multa ad cibum, & potum pertinentia, non nisi mutata, & aliquando polluta sumebant, ut ex ipsis priùs divinæ pars substantiæ expelleretur. Vino non utebantur, uti & à frugibus, & aliis stultâ superstitione abstinebant. Hos lepidè irridet Augustinus, dum ait, *Cum & vetustatem, corruptionemque acet: putetis vino esse mundiorem, & carœnum quod bibitis, nihil aliud, quàm coctum vinum esse vid. amus, quod vino deberet esse sordidius, si motibus, & coctionibus de rebus corpore s, membra divina discedunt*. Magri carenum, grecè κάρηνον, *cárenon*, scribit: nec placet etymologia ab ipso efformata. Si enim sine diphthongo scribatur, potius cum Isidoro à verbo careo derivandum. Est enim vini dulcis genus dictum carenum, *eò quòd fervendo parte careat. Tertiâ enim parte musti amissâ, quod remanserit carenum est*. Ni malis à voce κάρες, *cáres* deducere. Cares enim, Cariæ populi, qui & Careni dicti, talis potus inventores extitere. Quamquàm & sic diphthongus retineri possit, à Cares, & inos, ut κάρων οἶνος, *carón inos*, dicatur.

L. 2. de moribus Manich. c. 16.

CAROTICUS: καρωτικός, *caroticós*, p. b., torporem inducens. Unde carotica somnifera sunt, & sopientia. Nam κάρος, *cáros*, latinè carus, est sopor cum gravedine, marcor, torpor, crapula, ebrietas: à κάρα, *cáre*, caput, eò quòd caput petat, & offendat. Carus in spiritualibus est ipsa acedia, ad quam variis caroticis dæmon inducit. Aliqui à καρόω, *caróo*, perturbo, vexo, aut à καρόωμαι, *carooma* ebrior, capite aggravor, deducunt.

CARPOPHORUS: καρποφόρος, *carpophóros*, penultima brevis est, etsi Greci in eâ ponant accentum. Est ferens fructum, fertilis: à καρπός, *cárpos*, fructus, & φέρω, *phéro*, porto. Aptissimè nonnulli Sancti Carpophori appellatione Dei gratiâ fecundati, maximè feraces evaserint, & fructus tulerint in vitam æternam. Meritò & aliqui Carpi vocati, cùm adeò cælesti ubertate fecundi fuerint; ut fructus nomen omine faustissimo prætulerint. Hinc & Carponii etymon poterit derivari.

CARTERIUS: καρτέριος, *carterios*, p. b., quasi καρτερός, *carterós*, potens, fortis, constans. Tali nomine meritò glorietur S. Carterius Martyr, qui actu fortitudinis eximio, & maximè heroico, sui roboris & patientiæ, fortitudinis & constantię preclara specimina toti Universo patefecit.

CASIA: κασία, *casia*, latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima corripitur, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Est frutex aromaticus, cujus nomen aliqui derivant, à verbo καζέω, *cázin*, ornare, cujus aoristus etiam in infinitivo κασαι, *case*: eò quòd ornet, & sensus reficiat odoris suavitate. Nonnulli cinnamomum esse dicunt, sed Dioscorides tria facit casiæ genera, à cinnamomo, ut videtur, distincta. Et certè in illo fragrantissimo unguento, quod jusserat Dominus componi ad ungendum *tabernaculum testimonii, & arcam testamenti*, &c., casia à cinnamomo discriminatur. Et ità in Textu græco, & hebraico distinguitur, quamvis apud 70 dicatur ἴρεως, *biéreos*, in genitivo ab *biéris*; tamen *casia* latinè vertitur, & ità quoque hebraicum *kiddah*, casiam interpretantur. Secundùm aliquos tamen pro cinnamomo sumitur à Psalmistâ dicente, *Myrrha, & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis*. Hic 70 habent proprium nomen κασία, *casia*, & Textus hebraicus *ketsingeth*, caliæ in plurali. Hujus singulare est *ketsigah*, casia, & idem quod *kiddah*, etsi aliqui Rabbini intelligant costum arbusculam, aut radicem magni odoris. Psalmus hic, cùm sit de Christo, & Ecclesiâ, indicat, quòd omnium virtutum gratissimi odores spirent à Christi vestimentis, idest ab humanâ naturâ, quæ est velut indumentum Divinitatis, quo *habitu inventus ut homo*. Hæcque vestimenta desumpta è domibus, seu repositoriis eburneis, scilicet purissimis, & candidissimis Virginis Deiparę visceribus. Iob quoque *postquam Dominus benedixit novissimis Iob, magis quàm principio ejus*, donatus à Deo numerosâ prole septem filiorum, & trium filiarum; *vocavit nomen unius Diem, & nomen secundæ Cassiam, & nomen tertiæ Cornustibii*. Hic etiam 70 cum duplici *s* legunt κασσίαν, *cassian*, & Hebræus habet vocem *ketsingah*. Secunda quidem Cassia dicta, eò quòd nobilis, & gratiosa esset instar aromaticæ cassiæ: vel, ut ait S. Hieronymus, & D. Gregorius, eò quòd sanctæ unctionis donum, & odorem bonorum operum in Ecclesiâ, post Antichristi persecutiones, designaret.

Ex. 30. 26.

קדה Kiddah.

Ps. 44. 9.

קציעות Ketsingeth.

Phil. 2. 7.

Iob. 42. 12

v. 14.

Hier. sup. Iob. 24. Greg. 35. Mor. c. 21.

CATA: κατά, *catà*, præpositio græca varia signi-

significat, & ab ipsâ varia composita formantur. Est autem *catá* adversùs, contrà, secundùm, propè, &c. Sic Ecclesia quædam Romæ dicta Catabarbara; quæ erat Ecclesia S. Andreæ, ubi hodie S. Antonii Abbatis, in monte Exquilino à Barbarâ patritiâ ædificata. Dicitur & catà Matthæum, pro, secundùm Matthæum, &c. Apud ipsum Ezechielem in Latinâ versione legitur de sacrificiis, à principe israëlitico offerendis, ultrà immaculatem agnum quotidiè offerendum, *Faciet sacrificium super eo cata mane mane sextam partem ephi*. Ideſt secundùm mane, seu per singula mane, q. d. singulis matutinis temporibus: & græcè κατ' ἠῶ, *cat' eò*, secundùm auroram, seu diluculum, aut mane. Septuaginta in hoc loco dicunt τὸ πρωῒ πρωΐ, *tò prot proi*, ideſt mane mane. Textus hebraicus habet babbóker babbóker, hoc eſt, secundùm mane secundùm mane, seu, mane mane. Vult autem dicere, quolibet mane: ut explicat Sanctes Pagninus de mannâ colligendo babbóker, babbóker, ubi Noster ait, *Colligebant autem mane singuli*: & τὸ πρωῒ πρωΐ exarant.

Ezech. 46. 14.

Ex. 16. 21.

CATABOLE: καταβολή, *catabolé*, p. b., constitutio, successio, fundamentum, solutio. Fit à præterito medio verbi καταβάλλω, *catabállo*, destruo, solvo, dejicio, demitto. Vox iſta etiam apud Latinos reperitur, & catabolæ solutiones, ſtatis temporibus faciendæ, vocantur. Mundi catabole eſt ipſum mundi initium, quo, noſtro intelligendi modo, ipſius jacta fuere fundamenta. Interpres noſter mundi conſtitutionem vocavit, dum ait, *Eructabo abſcondita à conſtitutione mundi*: ubi Græcus legit, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ità dicimur electi *ante mundi conſtitutionem*: ſeu ut Græcus ait, *ante mundi catabolen*. Quaſi diceret, teſte Hieronymo, ante jacta mundi fundamenta.

Matth. 13. 35.

Eph. 1. 4.

CATABOLICUS: καταβολικός, *catabolicós*, p. b., Vox deducta à jam expoſito vocabulo *catabolé*, quod etiam molitionem, & calumniam ſignificat. Cujus remota origo eſt ipſum verbum *catabállo*, quod etiam eſt proſterno. Hinc catabolicus latiuè reddi poteſt, calumniator, proſternens, oppreſſor. Iſtâ voce utitur Tertullianus, ubi agit contrà pythagoricam metempſychoſim, & ait, *Scimus etiam magos elicere explorandis occultis, per catabolicos, & paredros, & pythonicos ſpiritus*. Alii legunt procatabolicos, ſine *per*: inter quos Iunius dicit tria poni dæmonum genera. Dicti autem προκαταβολικοί, *procatabolikí*, qui non perpetuò adſunt, ſed ex condicto, & quaſi devicti pignore, aut pretio ex parte numerato, ſeſe repræſentare tenentur. Hoc enim eſt in foro προκαταβολή, *procatabolé*, prima ſolutio, repræſentatio, ante diem ſolutio: à verbo προκαταβάλλω, *procataballo*, repræſento, propono, ante diem ſolvo. Alii *catavolicos* legunt, eos videlicet intelligendo dæmones, qui eum, in quo ſunt, ſæpiùs proſternunt, dejiciuntque per furorem, aut quia ſunt calumniatores. Interpres Cerda hanc dictionem deducit à κατά, *catá*, contrà, & βουλή, *bulé*, conſilium, ſententia, quaſi catabolici menti, & conſilio ſint contrarii. *Catabolisi* malè ab aliquibus in plurali exaratur.

De Animâ c. 27.

CATABULUM: κατάβολον, *catábolon*, p. b., ſtabulum, locus abjectus, inferior, aut etiam ſubterraneus, in quo antiquitùs feras cuſtodiebant. Ità dictus à κατά, *catá*, quod in compoſitione *infrà* quoque ſignificat, & βάλλω, *bállo*, jacio, mitto. Unde *catabolon*, & apud Martinium etiam latinè catabolum, quaſi inferiùs jactum: & catabole conſtitutio, fundamentum, ut ſuprà dictum eſt. De S. Marcello legitur, quòd à Maxentio tyranno, in odium catholicæ Fidei, in catabulum beſtiarum miſſus ſit, ut ipſarum, quæ publicè alebantur, curam ſuſtineret. Hinc catabulenſes ſtabularii dicti fuerunt.

CATACHRESIS: κατάχρησις, *catáchresis*, latinè, ob vocalem longam, penultimâ productâ. Sed Græci aliis utuntur regulis, & accentum in antepenultimâ collocant. Eſt abuſio, à verbo καταχρῶμαι, *catachrómæ*, abutor: ab ejus nempè ſecundâ perſonâ præteriti κατακέχρησαι, *catakéchreſæ*, & hinc, ablato augmento catachreſis. Ità dictus tropus rhetoricus, in hoc à metaphorâ differens, quòd, non habenti nomen proprium, aliud accommodet, adeòque aliò nomine abutatur. Ut cùm parricida dicitur de matris occiſore. Dicitur etiam catachreſis, cùm accommodatur aliquod nomen, quod ipſi quoque convenit: ut cùm de equo illo ligneo ab Epeo formato, dicitur *equus trojanus*. Convenit aliquando cum metaphorâ, & de illis dicitur, quæ alio etiam gaudent nomine. Sic in Scripturis multæ dicuntur catachreſes, quę ad metaphoram poſſent reduci, vel res proprio nomine efferri: in quibus tamen aliqua vocum abuſio notatur, & ideò catachreſes vocantur. Ut cùm de duobus cæcis à Domino curatis dicit Scriptura, *Illi autem exeuntes diffamaverunt eum in totâ terrâ illâ*: pro *famam ſparſerunt*, atque catachreſim eſſe dicunt. Sed Latinus Textum græcum imitatus eſt, qui habet διεφήμισαν, *diephémisan*, ideſt divulgaverunt. Sic per catachreſim in pluribus locis dicunt poni *fœnerari*, pro *mutuare*. Ità de Sole juſtitiæ ait Propheta, *Et ſanitas in pennis ejus*: pro, *radiis*. Sic Author, & cauſa alicujus effectus, pater vocatur: ut Deus *pluviæ pater*: dæmon *pater mendacii*. Auguſtinus in voce *piſcina* catachreſim obſervavit. Ait enim, *Quis non dicit piſcinam, etiam quæ non habet piſces, nec facta eſt propter piſces, & tamen à piſcibus nomen accepit? qui tropus catachreſis dicitur*. Oſtendit autem ſimilem troporum notitiam Scripturarum intelligentiæ eſſe neceſſariam.

Matth. 9. 31.

Malach. 4. 2.

De Doctr. Chriſt. l. 3. c. 29.

CATACLISTUS: κατάκλειστος, *catácliſtos*, clauſus, abſtruſus, occluſus. Fit enim à verbo κατακλείω, *cataclío*, includo, contineo: ab ejus nempè tertiâ perſonâ præt. paſſ., quæ eſt κατακέκλεισται, *catakécliſtæ*. Hinc enim ablato augmento ſyllabico fit *catacliſtis*. Catacliſta dicuntur pretioſa quæque, illa videlicet quæ arcis includuntur. Tertullianus probans, quòd res nova videri non debeat veſtis mutatio; tum ex variâ animantium naturâ, quibus inſitum eſt mutare veſtem, tum maximè ex homine, quòd mutarit pro neceſſitate, & demùm pro delitiis, inſtituit argumentum. Dicit autem inter cætera, *Mutant & beſtiæ pro veſte formam, quamquàm & pavo pluma veſtis, & quidem de catacliſtis, imò omni conchylio depreſſior*, &c. Anti-

De Pallio c. 3.

tiquitùs pretiosiores vestes magnis ponderibus cōprimebant, deinde in arculis seponebant. Unde ait Seneca, *Non ex arculâ prolata vestes, non ponderibus splendere cogentibus pressa*.

De tranq. l.1.c.1.

CATACLYSMUS: κατακλυσμὸς: *cataclysmòs*, diluvium. Ità dicitur à verbo κατακλύζω, *cataclyzo*, demergo: cujus prima persona præt. pass. κατακέκλυσμαι, *catakeclysmæ*, & hinc ablato augmento syllabico *cataclysmos* efformatur. Ulteriùs oritur hoc verbum à κατὰ, *catà*, quod etiam *sub, infrà*, significat, & κλύζω, *clyzo*, alluo, inundo. Hoc vocabulo utitur M. Varro, dū de Thebis dicit, *Quæ ante cataclysmum Ogygi conditæ dicuntur*. Sub hoc enim rege Thebarum conditore fuit diluvium, ut dicit Augustinus, majus illo, quod Deucalionis tempore contigit. Sed verum diluvium, & universale fuit Noë temporibus: de quo Sapiens, *Quomodo cataclysmus aridam inebriavit, sic ira ipsius gentes, quæ non exquisierunt eum, hæreditabit*. Et ità Textus græcus legit *cataclysmòs*, qui contigit anno Mundi 1656. Quod ex Geneseos libro evidenter colligitur: observando quo anno vitæ suæ singuli progenitores filios suos procrearint. Ex his enim justus calculus periodi annorum efformatur: quamvis inter Chronologos tam magnus sit, in hisce computationibus, dissensus. Verè secundùm Martyrologii Romani computum, ex Eusebii Cæsariensis Chronico desumptum, quem 72 Interpretum calculum esse volunt, anno Mundi 2242 diluvium contigisset. Cùm enim Christi Nativitatem consignet anno 5199 Orbis à Supremo Artifice conditi, & à diluvio annos 2957 enumeret, restant anni 2242 ab Universi creatione ad cataclysmum. Sed aliqui existimant Martyrologii Romani calculum non esse verè illum, quem Interpretes illi famosi tenuerunt: ut Nico. Ang. Caferrius ex Leone Alatio contendit. Immò ipsus opinantur à ratione Vulgatæ Editionis non dissentire. Illo ergò anno 1656, mense secundo, qui ex parte Aprili respondet, decimo septimo ejusdem mensis die, *rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cœli apertæ sunt*. Sicque factum diluvium, à 70 *cataclysmòs*, & à Textu hebraico *hammabbul* appellatum. Et meritò cum *he* notificativo dicitur *hammabbùl*, nempè illud diluvium, seu *mabbùl*, adeò famosum, & universale, ità dictum à radice *navál*, cecidit, concidit, emarcuit: eò quòd omnia emarcescere, & concidere fecerit, cùm alia diluvia fuerint particularia, ut illa quæ Deucalionis, & Ogygis accidere temporibus. Patet autem ex S. Textu cataclysmum verno tempore cœpisse, cùm & eo tempore constet Mundum esse conditum, ex sententiâ ferè omnium S. S. Patrum, ut ait Tirinus. Ab illo tempore annorum initium desumitur, non ab autumno, uti perperàm aliqui Mundi natalia ipsi affigunt. In diluvio omnes aquis periere, exceptis octo personis in arcâ salvatis: nempè Noë cum tribus filiis, eorumque quatuor uxoribus, omnibus iniquis mortalibus, aquis divinæ justitiæ ministris, infeliciter submersis. *Nam propter illos factus est cataclysmus*.

De re rustica l.1.c.1. — Eccl. 39. 5. — In Comp. chronolog. — Gen 7.11. — הַמַּבּוּל *hammabbùl.* — מַבּוּל *mabbùl.* — נָבַל *navál.* — In Chronico sacro — Eccl. 40. 10.

CATACLYZA, Magri exponit alicujus vasis fundum, ex Greg. Turonensi. Profectò hujus vocis origo à verbo κατακλύζω, *cataclyzo*, demergo, undis obruo, deducenda. Sicque cataclyza, quia demersa, & undis obruta, vasis alicujus pars ima diceretur.

c. 63.

CATACRISIS: κατάκρισις, p. b., condemnatio, ut & κατάκριμα, *catácrima* p. b., damnatio, condemnatio. Fiunt hæ voces à verbo, κατακρίνω, *catacrino*, damno, condemno. Et quidem catacrima à primâ personâ præt. pass., quæ est κατακέκριμαι, *catakécrimæ*, à quâ ablato augmento syllabico catacrima formatur; à secundâ verò catacrisis: & à tertiâ κατάκριτος, *catácritos*, idest condemnatus, eruuntur. Sed à Latinis catacrisis sæpiùs usurpatur & apud sacros Authores reperitur.

CATACUMBA: vox fœmig. ζεα, à κατὰ, *catà*, subter, & tumba. Significat enim catacumba illas cryptas subterraneas, in quibus Martyrum, & aliorum Fidelium corpora sepeliebantur. Tales Romæ adinstar civitatum subterranearum, plurimæ fuerunt olim effossæ, & adhuc earum visuntur monimenta. Dicitur & ab aliquibus catatumba, & secundùm Baronium in Notis ad Martyrologium fit à *catà*, propè, & tumba. Alius vocabulum purè græcum esse contendit, voce κατακύμβη, *catakymbe*, locum profundum, & concavum significante. Sed hoc vocabulum in Lexicis non reperitur: nisi à *catà*, & κύμβη, *kymbe*, cymba derivari asseratur. Sed prior expositio aptior, & plausibilior existimetur.

CATAGRAPHE: καταγραφὴ, *catagraphè*, p. b., descriptio, designatio, delineatio, forma, figura, futuræ picturæ lineamentum, item centuriatio. Ità κατάγραφος, *catágraphos*, inscriptus, notatus lineis, vel punctis: à verbo καταγράφω, *catagrápho*, describo, delineo, item in decurias distinguo, & conscribo. Quia verò *catà*, etiam *contrà*, potest dici *catagrápho*, pro *contrascribo*, adeòque catagrapha dicuntur opisthographa: & catagrapha in picturis sunt imagines obliquæ, ex uno tantùm latere comparentes. Hæ voces nonnunquàm in Authoribus etiam sacris occurrent.

CATALEPSIS: κατάληψις, *catálepsis*, occupatio, deprehensio, comprehensio. Fit à verbo καταλαμβάνω, *catalambáno*, anteverto, complector, invenio, &c.: hujus secunda persona præt. pass. est κατείλημψαι, *catalélepsæ*, & hinc, ablato illo augmento, catalepsis. Eam dicit M. Tullius esse scientiæ propinquam: ipsamque ex Zenone Stoico, qui illam invexit, dicunt fieri quasi digitis in pugnum contractis. Est ergò adinstar brevis argumenti dialectici, paucis multa complectens.

L. 4. Acad. quæst. & L. 2. de finibus.

CATALOGUS: κατάλογος, *catálogos*, p. b., delectus militum, dinumeratio, descriptio, &c. Dictio à verbo καταλέγω, *catalego*, recenseo, & ab ejus præterito medio, quamvis inusitato, deducenda. Vox est apud omnes, etiam sacros Scriptores obvia, & pro qualibet variarum rerum enumeratione, aut in suum ordinem reductione, passim usurpatur.

CATAMITHUS: κατάμιθος, *catámithos*, latinè penultimâ productâ. Ità dictus puer meritorius, seu qui ob mercedem nefanda patitur: & ità quoque in Budæi Lexico exaratur. Ejus vocis origo trahitur à præpositione *catà*, quæ & *pro* significat,

ficat, τὰ μισθὸς, misthòs, merces, quasi *pro mercede* abutendus. Multi tamen *catamitus* scribunt: ut ait Arnobius, *Catamitus rapitur delitiarum futurus, & poculorum custos*.

L. 4.

CATAPAPA: καταπαπας, catápapas, latinè cum accentu in penultimâ, quia est longa, etsi græcè collocetur in antepenultimâ. Latio idiomate contrapapa diceretur, à *catá*, etiam contrà, & pro antipapa ista vox usurpata. Ità in Chronicu Cass. pro Guilberto antipapâ intelligendum esse dicunt. Aliqui tamen, *Kappa* græcum retinentes, *Katapapa* scripserunt.

L. 3. c. 70.

CATAPHASIS: κατάφασις, p. b., affirmatiu. Est enim à verbo καταφημι, cataphemi, affirmo: ab ejus nempè secundâ personâ præt. pass., quæ esset καταπέφασαι, & ablato augmento syllabico, κατάφασαι, cataphasis. De eâ in voce *apophasis* ex Isidoro nonnihil dictum est.

CATAPHRACTUS: κατάφρακτος, *cataphractos*, undique opertus. Ità dictus equus undique coopertus, & armis cinctus: unde à Latinis dicuntur equites cataphracti. & aliis rebus, ut navibus tectis, & munitis, invenitur ista vox adaptata. Oritur autem à verbo καταφράττω, cataphrátto, munio, undique sapio: cujus tertia persona præt. pass. esse debet κατάπεφρακται, catapephractæ, & hinc, ablato augmento syllabico, cataphractos. Cataphracti erant equites illi Jerosolymis in aëre apparentes, *habentes aureas stolas, & morum splendorem, omnisque generis loricarum*, prænuncii maximorum malorum, quæ, ab Antiocho Epiphane inferenda, Judæis imminebant. Tertullianus talem armaturam ferream cataphracten vocavit, dum de Alexandro M. loquens ait: *Vicerat medicam gentem, & victus est medicâ veste: triumphalem cataphracten amolitus: in captivâ sarabarâ decessit*. Cataphracte, dicit Interpres, vestis est ferrea; sarabara vestis pertica vocatur.

2. Mach. 5. 2.

De Pallio §. 4.

CATAPHRONESIS: καταφρόνησις, cataphrónesis, latinè, propter vocalem longam, cum accentu in penultimâ, quamvis hoc à Græcis non observetur. Est contemptus, insipientia, securitas, temeritas, fastus. Ordinariè vitium prudentiæ, quę phronesis dicitur, oppositum, à catá, contrà. Potest tamen esse virtus, dum pro securitate sumitur. Nam καταφρονέω, cataphronéo, despicio, nihili pendo, &c., aliquando in bonam partem accipitur: ut si quis pro Christo cruciatus, & ipsam mortem contemnat.

CATAPHRYGES: κατάφρυγες, p. b., hæretici quidam in Phrygiâ habitantes. Ità vocati à κατὰ, cata, in, contrà, secundum, &c., & φρύγες, phryges, qui è Phrygia Asiæ minoris regione. Illud commune adagium, *Serò sapiunt Phryges*, de illis dictum, quos malè factorum serò pœnitet; & cum alio proverbio consonat, de quo Cicero, nempè Phrygem plagis fieri meliorem. Sed in Cataphryges vix quadrare potest: cùm nequidem serò sapiant hæretici pertinaces. De illis narrat Philastrius: *Quosdam autem suos prophetas, id est Montanum nomine, & Priscillam, & Maximillam annunciant*. Hi asserebant Spiritus sancti donum non esse Apostolis, sed sibi communicatum: & impius Montanus impudenter se Spiritum sanctum jactitabat. Attamen huic insano hęresiarchæ adhæsit etiam illud Africanum ingeniorum monstrum, Tertullianus. Ità quippè extrà Romanam Ecclesiam etiam sapientissimi desipiunt. De hoc falso dogmate, circà Spiritus sancti donum, agit quoque Philastrius, addens, *Quòd mortuos baptizent, & Pepuzam villam suam, quæ sic dicitur in Phrygiâ, Ierusalem appellant, ubi Maximilla & Priscilla, & ipse Montanus, vitæ tempus vanum, & infructuosum habuisse dignoscuntur*. Ab illâ suâ villâ dicti Pepuziani, de quibus, ut & de Cataphrygibus, ex Philastrio, Augustino, & aliis, refert D. Thomas, quòd, *de infantis sanguine, quem de toto eius corpore minutis punctionum vulneribus extorquent, quasi Eucharistiam suam confecere perhibentur, miscentes eum farinæ, panemque inde facientes*. Hunc infantem, si mortuus fuisset, pro martyre habuisse testatur Augustinus; addens eos asseruisse Apostolum secundas nuptias malè permisisse. Quia ex parte sciebat, & ex parte prophetabat: nondùm enim venerat quod perfectum est. Hoc autem in Montanum, & ejus prophetissas venisse delirabant. Etsi verò Tertullianus Montanu adhæserit; in pluribus tamen à Cataphrygibus eum dissensisse constat, cùm & ipsos pro hæreticis habuerit. Scribit enim: *Accesserunt alii hæretici, qui dicuntur secundum Phrygas, sed horum non una doctrina est: sunt enim qui κατὰ Proclum dicuntur: sunt qui secundum Æschynem pronuntiantur*. Ità dicti, ait Interpres, quòd maximè in Phrygiâ versarentur.

Cic. pro Flacco.

L. de hæres. Bibl. Pat. to. 5.

Raym. Pozzius de Sectis.

3. q. 74. a. 1. c.

De Præscript. advers. hær. c. 52.

CATAPLASMA: κατάπλασμα, cataplasma, emplastrum. Dicitur enim à verbo καταπλάσσω, cataplátto, emplastro curo, medeor: cujus prima persona præt. pass. est καταπέπλασμαι, catapéplasmæ, & hinc, expuncto illo augmento, cataplasma. Ad sanandum ulcus Regis Ezechiæ, *jussit Isaias, ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super vulnus, & sanaretur*. Septuaginta in Aoristu imperativi dicti verbi scribunt καταπλασάτω, cataplasa, idest cataplasma. De quo in voce *apostema* nonnulla dicta sunt. D. Jo: Chrys. excusationem adherens rigorosioris suæ increpationis ait, *Medici enim primùm apponunt cataplasmata magis efficacia; & deinde rupto vulnere ea leniunt: patres quoque cùm viderint filios suos incompositis moribus, priùs graviter verberibus corripiunt, & dein admonent, & solantur*. Alibi cataplastra in plurali exaravit.

4. Reg. 20. Is. 38. 21.

In Gen. Hom. 7. in princ.

Hom. 55.

CATAPLEXIS: κατάπληξις, catáplexis, stupor, confusio, pavor, apud Aristotelem. Fit à verbo καταπλήσσομαι, cataplēttoma, admiror, percellor, stupeo, &c.; hujus secunda persona præt. debet esse καταπέπληξαι, catapéplexæ, & ab eâ, sine augmento illo, cataplexis. A tertiâ verò fit καταπληκτικός, cataplecticós, & latinè catapleсticus de re horribili, & aspectu formidabili diceretur.

L. 1. Mag. Moral.

CATARACTA: καταράκτης, cataráctes, locus præceps in flumine, unde aqua potiùs præcipitat, quàm fluit. Hinc Nili cataracta dicitur ille locus, ubi è Lunæ montibus magno fragore, & impetu decidit: ut videre est apud Strabonem. Ab aliis vocatur Nili Catadupa: prout ait Cicero, *Sicut ubi Nilus ad illa quæ catadupa nominantur, præcipi-*

L. ultim. o.

In Somn. Scipionis.

cipitat ex altissimis montibus, &c.. Dicta grecè καταδουπα, catádupa, & latinè catadúpa, penultimâ longâ propter diphthongum, à verbo καταδουπέω, catadupéo, cum sonitu cado. Sed cataracta dicitur à verbo καταῤῥήσσω, catarátto, collido, præcipito, deiicio: nam κατ, catá, etiam *infrà* significat, & ἀράσσω, arátto, deturbo, depello. Potest autem à tertiâ personâ præt. pass. deduci, quæ debet esse κατήρακται, & sine augmento temporali *cataracta*. Est præterea cataracta porta quædam ex funibus, aut catenis pendens, quæ attulli, & dimitti possit: ut in urbium ingressu, & fluminibus fieri solet. De cęli cataractis tempore diluvii

Gen.7.11. apertis dicit Scriptura, *Cataractæ cęli apertæ sunt.*

ארבות Septuaginta quoque dicunt αἱ καταῤῥάκται, hi cata-

arubbôth ráctæ, & Textus hebraicus *arubbôth*, à singulari

ארבה *arubbah*, cataracta, fenestra: cujus radix est *arâv*,

arubbah. insidiatus fuit. Nam ex fenestris, aut cataractis, & similibus, sæpiùs insidiæ parantur. Ex sententiâ multorum S.S. Patrum, qui veras aquas suprà firmamentum statuunt (cujus opinionis fuerunt Justinus Martyr, Basilius, Theodoretus, Ambr., Chrys., Hilarius, Beda: quibus subscribunt Molina, Becanus, & alii) aliqui opinantur tempore diluvii aquas, ex illo sublimi loco, præcipiti impetu, ad globum terraqueum obruendum, erupisse, sicque cataractas cęli reseratas fuisse. Sed non est verisimile Deum fecisse foramina in cęlis, ut inde aqua decideret, quæ priusquàm posset ad terram pertingere, debebat, ob immensam distantiam, multis ante cataclysmum annis lapsum incepisse: si naturali motu ad imum locum ipsi pertingendum fuisset. Meliùs ergò dicitur, per catachresim, cataractas cęlestes patefactas fuisse, quia tanto impetu, & copiâ, aqua ex aëre, qui & cęlum in Scripturis vocatur, decidebat; ut videretur effractis repagulis, & reseratis cœli cataractis effluere, ac præcipitare. Difficilior videtur alius Textus, nempe

Ps.41.8. Psalmistæ dicentis: *Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum.* Vel, ut Liranus cum multis aliis opinatur, ex Psalmo composito à filiis Core, qui patre, & aliis complicibus à terrâ absorptis, ipsi innocentes, miraculosè in aëre penduli, salvati sunt. Huic Textui nostro ad verbum

צנוריך consonant 70: Hebraicus habet *tsinnoréicha*, ideft

tsinnoréicha. *canalium tuorum*. Nam *tsinnôr*, est canalis, fistula, emissarium, tubus, per quem aquæ emittuntur, aut è tecto eiiciuntur. Ad literam aliqui Rabbini

צנור de nubibus intelligunt, quę canalium adinstar aquas

tsinnôr. emittunt: & ad afflictionum inundationem per similitudinem transferunt. Est autem prophetia secundùm Liranum de captivitate babylonicâ: q. d. abyssus abyssum invocat, ideft succedit calamitas calamitati, ut me penitùs obruant, te dimittente tribulationum imbres, vel te jubente pandi calamitatum cataractas. De hoc etiam vide vocem

4.Reg.7.2. *abyssus*. Dux autem ille Jorami, *super cujus manum rex incumbebat*, verbis Elisæi incredulus, quibus prædicebat die sequenti fore in Samariâ obsessâ, & tame consumpta, ciborum copiam, dixit: *Si Dominus fecerit etiam cataractas in cœlo, nunquid poterit esse quod loqueris?* Ac si diceret, etsi Dominus, velut ex ubere penu, de cęlo faceret copiosè cibos effluere, vel apertâ cęlesti apothecâ faceret, ut antiquitùs, affatim manna pluere, ut innuit Josephus, nunquid tantâ frumenti copiâ ditabitur Samaria, ut ais?

CATARRHUS: κατάῤῥοος, catárrhoos, fluxio, distillatio in faucibus. Fit à verbo καταῤῥέω, catarrheo, defluo. παρὰ τὸ κατ, catá, infrà, & ῥέω, rhéo, fluo. Hæc vox in ore omnium versatur: & frequens etiam in Authoribus sacris occurrit, atque hìc obiter exponenda fuit.

CATASTASIS: κατάστασις, p. b., status, conditio, ordo. Oritur à verbo καθίστημι, cathístemi, constituo, instituo, firmo, &c.. Est enim verbum compositum à particulâ catá, quæ in compositione varia significat, & ἵστημι, hístemi, statuo. Ab ejus secundâ personâ præt. pass. καθίστασαι, cathístasæ, à quâ ablato augmento, aut reduplicatione fit *catástasis*. Istâ voce nonnunquàm utuntur Authores, loquendo de aliquo rerum statu, & ordine, dum dicunt v. g., *in hac rerum catastasi*. Ab eodem verbo derivatur dictio *catasta*, ideft locus ubi servi exponebantur venales. Nam καθιστάω, cathistáo, latinè dicitur expono. Erat etiam machina, quâ servi vincti tenebantur: & in quâ posteà S. S. Martyres sævè cruciabantur.

CATASTROPHE: καταστροφὴ, catastrophé, p. b., subversio, devastatio, exitus. Eruitur à verbo καταστρέφω, catastrépho, subverto, diruo, finem impono. Et ideò catastrophe vocatur in fabulâ exitus, & inclinatio, quæ in comœdiâ læta, in tragœdiâ lugubris accidere solet. Sicque catastrophe rebus quoque spiritualibus rectissimè applicatur. Fuit læta catastrophe in personâ S. Job, dum *Dominus* Iob.42.10.

addidit omnia, quæcumque fuerant Iob duplicia. Sed lugubberrima fuit Antiochi Epiphanis catastrophe, quando inter dirissimos dolores, inter fœtidorum vermium morsus sævissimos, *orabat hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam* 2.Mach.9.13.

consecuturus. Tales bonorum, & impiorum catastrophæ, optandæ, & formidandæ.

CATATHEMA: κατάθεμα, p.b., maledictum à nostro Interprete latinè vertitur. Nam, ubi Grę-

cus habet, καὶ πᾶν κατάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι, kæ pan Ap.22.3.

catáthema uc éste éti, Noster legit, *& omne maledictum non erit ampliùs*, potius *illic*. Aliàs est censura, aut pœna quædam ecclesiastica, ità dicta à verbo κατατίθημι, catatithemi, depono, onus excutio, &c.: ità ut catathema quædam depositio ex suo etymo videatur. Historiæ tamen ecclesiasticæ potiùs fuisse censuram non obscurè insinuant, excommunicationi nempè minori similem. Unde

Baronius ait, *Porrò anathemati proxima censura* An.Chr.

erat catathema, quæ erat propriè eorum, qui se sic 57.n.170.

damnatis coniungerent. Adeòque non plusquàm anathema fuisse luculenter infertur.

CATECHESIS: κατήχησις, catéchesis, latinè, propter vocalem longam accentus in penultimâ ponitur, quamvis Gręcis, aliis utentibus regulis, vox sit proparoxytona. Est instructio, præsertim ad mysteria Fidei spectans, à verbo κατηχέω, catechéo, erudio, instruo, doceo voce ea quæ scriptis tradere nolo: prout antiquitùs cum sacro Baptismo initiandis fieri solebat. Hic docendi mos fuit in usu apud Ægyptios Theologos, ut prophana sua mysteria, voce duntaxat, ac veluti per manus, po-

posteris consignarent. *Catechéo* ergò est quasi sono, ac voce instruo (nam κατ, *catá*, secundùm, juxtà, contrà, &c., ἠχέω, *echéo*, sono) ipsiusque secunda persona præt. pass., si foret usitata, esset κατήχησαι, *catecheſæ*, unde pullulat immediatè catechesis. A tertiâ personâ fit κατηχητικός, *catecheticós*, catecheticus, latinè p. b., ad catechesim pertinens: hincque catechetica dicta quædam Gregorii Niss. oratio. De Cyrillo Jerosolymitano Episcopo ait
In Catal. Script. Eccl. Hieronymus, *Extant ejus catecheſes, quas in adoleſcentiâ compoſuit*. Ubi Victorius Reatinus explicat, Catecheses, idest institutiones. Sunt autem numero octodecim, quæ cum quinque Mystagogicis fuerunt impressæ. Obiit sub Theodosio seniore anno salutis 365. De Clem. Alex. ait quoque Hieronymus, quòd post mortem Pantæni scholam Ecclesiasticam rexerit, & Catecheseon Magister fuerit. Quin & aliqui volunt, librum Catecheseon Cyrilli esse librum Instructionum Clementis: qui ante Cyrillum 60 annis ex hac vitâ in æternum victurus migravit.

CATECHUMENUS: κατηχούμενος, *catechúmenos*, p. b.; participium pass. præsens verbi dicti *catechéo*. Latinè instructus, aut potiùs ille qui tali modo instruitur: seu vivâ voce sacris Religionis elementis imbuitur. Hisce græcis dictionibus usus est Apostolus, ad Galatas scribens, ubi Latinus
Gal. 6. 6. habet, *Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat in omnibus bonis*. Nam in Græco legitur *catechúmenos*, is enim est *qui catechizatur*: & pro, *ei qui ſe catechizat*, dicitur in participio activo κατηχοῦντι, *catechúnti*, idest catechizanti, seu docenti modo jam explicato: κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος τὸν λόγον, τῷ κατηχοῦντι, ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς. Jubet Apostolus, ut catechumenus libenter de suis bonis temporalibus suo instructori, si hic indigeat, impertiatur.
1. Cor. 9. 11. Nam ut alibi Divus Paulus ait, *ſi nos vobis ſpiritualia ſeminavimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus*? Ut autem catechumeni memores essent illius vitam imitari, cujus Fidem professi fuerant, Agni videlicet immaculati, mansueti, innocentis; ab Ecclesiæ sanctæ incunabulis, in Octavâ Paschæ, donari solebant agno cereo, à Papâ benedicto. Ita refertur à Baronio. In Ecclesiâ verò locus pro catechumenis, Catechumenum fuit à nonnullis appellatus.

CATECHIZO: κατηχίζω, instituo, ejusdem significationis, & derivationis cum verbo *catechéo*, de quo in voce *catecheſis*. A primâ personâ præt. pass. verbi *catechizo*, quæ est κατήχισμαι, *catechiſmæ*, fit κατηχισμός, *catechiſmós*, catechismus, instructio talis ut catechesis. A tertiâ verò personâ κατήχισται, *catéchiſte*, fit κατηχιστής, *catechiſtes*, latinè catechista, vel etiam catechistes, instructor, & etiam pro patrino, & susceptore in Baptismo sumitur: ad quem spectat, utruque parente deficiente, puerum instruere, & res Fidei docere. Hinc in Dionysii operibus, catechistes ab Interprete *ſuſceptor* vertitur. Catechismus verò Baptismum præ-
Matth. 28. 19. cedit, juxtà illud, *Euntes docete omnes gentes baptizantes eos*: & antiquitùs inducebat impedimentum matrimonium impediens, in eo qui pro infante respondebat. Sed jam per Tridentinum videtur sublatum, uti docetur à Filliucio, Koninncho, Thomâ Sanchez, & aliis. Ab eâdem radice fit κατηχιστικός, *catechiſticós*, catechisticus, ad catechisten spectans, & latinè instructivus vertatur.

CATEGORIA: κατηγορία, *categoría*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ, nisi græcus accentus, ut moris est apud plerosque, retineatur in penultimâ. Dicitur accusatio, prædicamentum, à verbo κατηγορέω, *categoréo*, accuso, prædico: quod formatur ex *catá*, contrà, & ἀγορεύω, *agoreúo*, dico. Apud Philosophos *categoréo* significat *prædico*: & in Logicâ categoriæ sunt decem prædicamenta, de quibus Aristotelis liber Categoriarum. Sicque Toletus in procemio Commentariorum ait, *Categoria non hic ſumitur pro accuſatione, quæ apud judices in foro fiebat, ſed pro prædicamento, ut ſit ſenſus, liber decem prædicamentorum*. Dicitur etiam terminus categorematicus, qui est absolutè significativus, adeòque in se categorema, seu significationem habet, ut ly *homo*, *leo*, &c. Verbum enim *categoréo* etiam significat *indico*, *ſignifico*, adeòque, ab ejus primâ personâ præt. pass., κατηγόρημαι, *categóreme*, fit latinè categorema, propter vocalem longam penultimâ productâ: estque prædicatio, aut significatio idiomate nostro dicendum. Terminus etiam categorematicus, independenter ab alio adjuncto, potest esse prædicatum in aliquâ propositione, quod propriè termino syncategorematico non quadrat. Hinc oritur ut aliqua responsio categorica dicatur: nempè quæ per se habeat determinatum significatum, vel quæ sit absoluta propositio, seu prædicatio affirmativa, vel negativa. D. Thomas sic explicat dictionem categorematicam, ut sit illa, *quæ abſolutè ponit rem ſignificatam circà aliquod ſuppoſitum, ut albus circà hominem, cùm dicitur homo albus*. 1. q. 31. a. 3. c. Sic probat quòd dictio solus, hoc modo sumpta, in Divinis non possit addi termino essentiali, quia sic poneret solitudinem circà terminum, cui adjungitur. Dictio autem syncategorematica dicitur, *quæ importat ordinem prædicati ad ſubjectum, ſicut hæc dictio omnis, vel nullus, & ſimiliter hæc dictio ſolus, quia excludit omne aliud ſuppoſitum à conſortio prædicati*. Sicut cum dicitur solus Petrus currit; non intelligitur quòd Petrus sit solus, seu solitarius; sed quòd cursus competat Petro, & non alii à Petro distincto, pro illo tempore. Et hoc modo dicit Angelicus, potest dictio illa solus adjungi termino essentiali in Divinis, ut cùm dicitur solus Deus est æternus: excludendo omnia, quæ non sunt Deus, à consortio prædicati. Præterea apud Physicos celebris est divisio infiniti, in categorematicum, & syncategorematicum. Et ista infinita sic videtur vocata, ex eo quòd, sicut terminus categorematicus habet absolutam, & determinatam significationem; sic infinitū categorematicū habet absolutas, & determinatas partes infinitas, actu existentes. Non sic autem infinitum syncategorematicum, quod dicit entitates partim existentes, partim possibiles, illas quidem semper finitas, has verò infinitas: & illæ indeterminatæ ab his in infinitum augeri possunt. Sicque non habet partes determinatas, & absolutas ità existentes, quin numerus earum per aliarum accessum possit augeri. Sicuti

cuti terminus syncategorematicus; qui per se determinatè nihil significat, nisi valdè imperfectè; tamen alteri termino adjunctus novam constituit significationem distinctam ab illâ, quam haberet sine eo ille cui in propositione unitur.

CATEXOCHEN: κατ' ἐξοχὴν, *cat' exochèn*, p. b., latinè profertur. Hic terminus in variis occurrit Anthoribus. Ne ergò, ut alii similes, quorum etymologiam, & significationem exponere satago, remoram lectoribus injiciat; sciendum est, quod significet *per excellentiam*. Nam κατὰ, *catá*, etiam significat *per*, & ἐξοχὴ, *exoché*, excellentia, eminentia. Cùm igitur per excellentiam aliquod nomen alicui tribuitur, de illo catexochen dici significatur: sicque non distinguitur ab *antonomasiâ*, si loco nominis ponatur. Sic illa verba, *Egressi sunt* (Deut. 13. 13.) *filii Belial de medio tui*, Tirinus ait catexochen Diabolo adaptari. Nam belial, cùm significet sine jugo (hebraicè *beliângal*, à *beli* sine, & *ngol*, jugum) optimè quadrat dæmoni, qui primus execrandâ suâ rebellione jugum Dei excussit, saltem excutere conatus fuit. (בליעל *beliiângal.* בלי *beli.* עול *ngol.*)

CATHARISTA: καθαριστὴς, *catharistes*, mundator, purificator. Fit à verbo καθαρίζω, *cathar*-*zo*, mundo: cujus tertia persona præt. pass. est κεκαθάρισται, *kecathàrista*. Unde ablato augmento syllabico *catharistes*. Catharistæ, idest purgatores, seu mundatores dicti sunt aliqui ex Manichæis, qui rem fœdissimam, immò nefandissimam facientes, hoc nomine insanissimè gloriabantur. Cùm enim Manichæi propter duo diversa principia, quæ admittebant, bonorum Creatorem unum, malorum alterum, omnia ex bono & malo permixta somniarent; & quidem bonum, quod malo erat permixtum, ex ipsâ principii boni divinitate decisum, unde & animalium, & plantarum animas divinitatis illius particulas esse comminiscerentur; variis purgationibus, immò execrandis immunditiis, è variis rebus substantiam illam divinam expellere, ante illarum usum, profitebantur. Uti faciebant eorum nonnulli, teste Augustino, in ipsâ farinâ, quæ ipsorum Eucharistiæ inserviebat (parcant aures castæ) semen humanum immiscentes. Itâ Margarita quædam, Carthaginensis puella, nefariam turpitudinem fassa est: & Eusebia quædam ipsorum sanctimonialis, se quid simile passam fuisse, confiteri compulsa. Sicuti refert Divus Augustinus, *Coguntur*, inquit, *electi eorum velut* (L. de hær. ad Quodv. hær. 46.) *Eucharistiam conspersam cum semine humano sumere, ut etiam inde sicut de aliis cibis quos accipiunt, substantia illa divina purgetur*, &c.

CATHARTICUM: καθαρτικὸν, *catharticòn*, p. b., purgativum, vim habens purgandi. Unde apud Medicos medicamenta cathartica, seu purgantia. Formatur autem ista vox à verbo καθαίρω, *cathero*, purgo, quod in tertiâ personâ præt. pass. facit κεκάθαρται, *kecàtharta*, purgatus fuit: unde, ablato augmento syllabico, *catharticòn* emanat. Hac voce usus Tertullianus, ubi ait, *Dabo ca-* (De Pallio c. 5.) *tharticum impuritati Scauri, & aleæ Curii, & vinolentiæ Antonii*. V. *Catharus*, in fine.

CATHARUS: καθαρὸς, *catharòs*, purus, sincerus. Fit à verbo καθαίρω, *cathero*, purgo, mundo, expio, &c.: in aoristo primo communi facit ἐκάθαρα, *ecàthara*, purgavi, & hinc immediatè formatur *catharòs*, penultimâ brevi. Fuerunt hæretici Cathari dicti, quos Epiphanius asserit ortos à *Novato quodam dicente, non esse salutem, sed* Hær. 59. *unam pœnitentiam, post lavacrum autem non ampliùs posse misericordiam assequi lapsum*. De iisdem ait Augustinus loco citato, asserens eos ità quasi L. de hær. propter munditiam se superbissimè, atque odiosis- ad Quodv. simè nominare, secundas nuptias non admittere, hær. 38. & pœnitentiam denegare: *quippe Novatum sectantes hæreticum, unde & Novatiani appellantur*. Novatus enim ultrà anabaptismum, de quo suo loco dictum est, lapsis post Baptismum denegabat pœnitentiam. De quo dicit Eusebius presbyterum Cypriani fuisse, Romamque venientem, Novatianum & cæteros confessores sibi sociasse, eò quòd Cornelius Pontifex pœnitentes apostatas recepisset. Eusebium verò sugillat Baronius, dum ait de ipso, *Distinguens singulorum nomina confundit ordine*, An. Chr. *dum Novatum presbyterum nominat, quem con-* 254. n. 62. *stat fuisse Episcopum*. Addit posteà Baronius. *Porrò Novatianos à Novatiano ut principaliore denominatos constat ex his quæ Cyprianus scribit ad Fabianum: ubi eos quos dicimus Novatianos, à Novatiano derivans, Novatianenses appellat. Usus tamen obtinuit, ut ejusdem schismatis & hæreseos sectatores Novatiani æquè ab omnibus dicerentur*. Epistolam scripsit Augustinus Seleucianæ de Bapti- Ep. 108. smo, & pœnitentiâ Petri contrà Novatianos: ut & contrà ipsos agit in Quæstionibus ex utroque Testamento, q. 101, & de Novatiano in Quæst. ex novo Testamento, q. 49. Fundamentum Novatianorum lapsis post Baptismum pœnitentiam negandi, erant ista Pauli verba: *Impossibile est enim eos* Heb. 6. 4. *qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum celeste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & prolapsi sunt, rursùs renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes*. Loquitur autem Apostolus de novâ pœnitentiâ per Baptismum, ut est communis Patrum expositio: eò quòd Baptismus non reiteretur. Quare dicit Glossa ordinaria, *Ne quis verò existimet secundum, vel tertium Baptisma posse fieri, subdit*, &c. Hîc sensus ex ipso contextu satis colligitur, & Glossa interlinearis suffragatur, atque Nicolaus de Lira. Multi quoque de apostatis intelligunt, quos moraliter, & viâ ordinariâ resurgere, est impossibile: prout aliqui observarunt ex hæresiarchis solum Berengarium resipuisse. Ille verò Novatianorum error luculenter ex ipso Paulo refutatur: qui passim lapsos excitat ad pœnitentiam, ut ipsum Corinthium incestuosum. Ità Propheta dicit; *Impietas* Ezech. 33. *impii non nocebit ei, in quâcumque die conversus* 12. *fuerit ab impietate suâ*. Cathari nostro ævo dicuntur aliqui ex Anabaptistis, qui se puros jactitant ab omni peccato. Et isti divini homines, nimiâ sanctitate turgidi, omittunt illa verba in Oratione Dominicâ, *Dimitte nobis debita nostra*: sicque præsumunt se esse ipsis Apostolis sanctiores, quos Christus Dominus ità docuit orare. In hos optimè quadrant Chrysostomi verba de Catharis antiquis prolata: *Ubi sunt qui dicuntur cathari, idest mun-* Hom. 14. sup. c. 4. ad Ephesios.

di, qui omni forde pleni, ità se audeant nominare? Ab eodem verbo *cathæro*, ut diximus suprà, fit vox catharticus, purgativus, purgandi vim habens. Quod spiritualibus applicari potest, de illis piis operibus catharticis, quæ animæ mundandæ vim continent: & incipientium via purgativa optimè cathartica dici potest.

CATHEDRA: καθέδρα, *cathédra*, latinè p.b., saltem in prosâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Est sedes, & sella sublimior recitatorum, vel declamatorum: ab aliquibus spondata sedes appellata. Non benè deducitur à κάδος, *cathos*, quod est vas, vel mensura; sed à verbo καθέζομαι, *cathézome*, sedeo, quod in futuro facit καθεδοῦμαι, *cathedûme*, sedebo: vel à particulâ κατ, *catà*, quæ significat etiam *in*, *supra*, & ἕδρα, *hédra*, sedes. In primo Psalmo (qui aliorum est veluti prooemium, & secundùm Hieronymum ab Esdrâ compositus, atque initium sumit à beatitudine, tanquàm nostro ultimo fine, quæ tamen prima est in intentione) beatus ille pronunciatur, qui in *ca-*
Ps. 1. 1. *thedrâ pestilentiæ non sedit*. Putà uti sedent hæretici doctores, qui alios docent impia, perversa, pestilentia. Septuaginta legunt καθέδρα λοιμῶν, *cathedra limôn*, cathedrâ pestium, à singulari λοιμὸς, *limós*, pestis, pestilens, exitialis. Veræ quippe sunt pestes, & maximè exitiales omnes hæreses, ac perversæ doctrinæ, quæ Universum inficiunt, subvertunt, perdunt. In Textu hebraico dicitur

מושב *mosciáv letsim*, cathedra, sedes, seu habitatio
לצים derisorum. *Mosc áv* enim fit à radice *asciáv*, sedit, habitavit, mansit; & *letsim*, à singulari *lets*, de-
ישב risor. Derisores enim sunt omnes impii, hæretici,
Jasciáv. Athei, qui humana, & divina negligunt, sper-
לץ nunt, derident. Nè verò sublimes honores anxiè quæramus, nos admonet Sapiens: *Noli quærere à Domino ducatum, neque à rege cathedram ho-*
lets. *noris*: seu ut Græcus ait *cathedram gloriæ*. Nem-
Eccl. 7. 4. pè ut non quæras unum è supremis in aulâ locis, ne quò altiùs te extollas, præcipitio vicinior fias. Cathedra Moysi, de quâ loquitur Christus, est jus, & authoritas Legem docendi, populum regendi, & judicandi, qualis potestas Moysi olim data fuit, & Scribæ, ac Pharisæi eam sibi vendicabant. Hoc
Matth. 23. 2. sensu dixit Dominus, *Super catedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi*. A cathedrâ fit cathedraticus, qui docendi ex cathedrâ jus obtinuit, aut cathedrâ decoratus fuit: & cathedralis, qualis dicitur illa Ecclesia, ubi sedes episcopalis.

CATHEMERION: καθημερινόν, p. b., quotidianum, diurnum. Nam *cathemérios*, diurnus fit à κατ, *catà*, per, secundùm, &c., & ἡμέρα, *heméra*, dies. Titulus est aliquorum hymnorum Prudentii, in diversis diei horis recitandorum. Hinc *cathemerion* omnibus libellis, quotidiana exercitia tractantibus, optimè pro titulo inscribi potest. Nam καθημέραν, *cathemèran* græcè *quotidiè* dicitur, & hinc *cathemerinós*, ut *cathemérios*, quotidianus, p. b.

CATHISMA: κάθισμα, *cáthisma*, propriè sedem, aut sessionem significat. Formatur à primâ personâ præt. pass. verbi καθίζω, *cathízo*, sedeo, aut sedere facio. Debet enim esse κεκάθισμαι, *kecáthisme*, & hinc ablato augmento syllabico, cathisma, Græci qui Psalterium in 20 partes dividunt, eas cathismata, sedes, sessiones, seu pausas vocant: prout à Martinio explicatur. In lex. philol.

CATHOLICUS: καθολικὸς, *catholicós*, p.b., universalis. Dictio derivata, & composita, à κατ, *catà*, per, secundùm, &c., & ὅλος, *hólos*, totus. Ità quoque interpretatur Augustinus pluribus in locis, Donatistas arguens, qui cùm in solâ Aphricâ degerent, Dei Ecclesiam ad illum Mundi angulum restrictam asserebant illis verbis ineptissimè fulti, *Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Et ideò aliud significatum, à communi intelligentiâ alienum, voci *catholicus* attribuebant. Cant. 1. 7. Quod patet ex his Patris sanctissimi verbis: *Quia Ecclesiæ toto orbe diffusæ, cui testimonium perhibet scriptura divina, ipsi* (scilicet Catholici) *non Donatistæ communicant, unde catholici meritò sunt, & vocantur*: *Donatistæ autem responderunt non catholicum nomen ex universitate gentium, sed ex plenitudine sacramentorum institutum: & petiverunt ut probarent catholici sibi communicare omnes gentes*, &c.. Sed verè Ecclesia Apostolica, & Romana, dicitur Catholica, seu universalis: quia per universum Orbem diffusa: In Brevic. Coll. cum Donat. Coll. diei 3. c. 3. *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ*. Tum ratione temporis, quo Marci 16. 15. ad finem sæculorum duratura est; *Suscitabit Dominus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur*. Tum denique ratione hominum salvandorum; quia nullus extrà eam salvari potest. Nulla Dan. 2. 4. verò istarum prærogativarum Ecclesiæ, seu Synagogæ Judæorum, aut cuipiam alteri sectæ potest attribui. Et hujus quidem Ecclesiæ Catholicæ tanta fuit apud Magnum Augustinum authoritas; ut piè dixerit sanctissimus Pater: *Ego verò Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ catholicæ commoveret authoritas*. Cùm ergò sacrosancta, & vera L. contrà Epist. Manich. c. 5. Ecclesia ità sibi catholicæ nomen vendicaverit, ut nulli alii sectæ, & religioni, aut potiùs superstitioni quadrare possit; magnoperè displicuit aliquibus Novatoribus hoc legitimæ Ecclesiæ nomen characteristicum: qui in Symbolo Apostolico, loco illorum verborum, *Sanctam Ecclesiam catholicam*, dicunt *Ecclesiam universalem*. Quamvis enim idem sit utriusque vocis significatum; tamen illa prior magis ipsis exosa. Sed nolint, velint, nomen catholicum soli reservant Ecclesiæ Romanæ antiquæ. Quamvis enim etiam se Catholicos esse prætendant; tamen interroganti de Ecclesiâ, aut templo Catholicorum, non ostendunt unum è suis templis; sed illud in quo veri Catholici Romani Deum colunt more Patrum. Quod ipsum Augustini temporibus in usu erat: uti Manichæis disertè exprobrat, asserens hoc esse unum è tot, tantisque motivis, quæ ipsum in veræ Ecclesiæ gremio detinebant. *Tenet postremò*, inquit, *ipsum Catholicæ* Ib c. 4. *nomen, quod non sine causâ, inter tam multas hæreses, sic ista Ecclesia sola obtinuit, ut cum omnes hæretici se catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, ubi ad catholicam conveniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere*. Quod etiam nostris temporibus audivi, immò vidi tacitari. Ab isto veræ Ecclesiæ nomine, Fideles Catholici dicuntur:

tur: hicque titulus, ab anno reparatæ salutis 638, Hispaniarum Regi proprius factus est. Dum nempè Concilium Toletanum sextum ordinavit, ne quisquam inthronizaretur, si priùs non juraret, se neminem in regno suo toleraturum qui catholicus non esset. Vel quia Rex Alphonsus ex Recaredi posteris, se velle hunc præclarum titulum hæreditare patefecit in Concilio. Sed temporum successu Ferdinando quinto Castiliæ Regi, à Julio secundo titulus iste fuit attributus. In Textu autem græco Jacubi Epistola, Petri duæ, & Joannis tres, ac Judæ Thaddæi una dicuntur Catholicæ: quamvis in nostrâ Vulgatâ Editione, solummodò Epistolæ Jacobi, & Judæ, talis præfigatur titulus. Vocantur Catholicæ, seu universales, quia negotia universalia tractant, toti Ecclesiæ communia, nec ad aliquem populum particularem, uti Pauli Epistolæ, scriptæ sunt. Omnes septem græcè compositæ, etiam dicuntur œcumenicæ, & encyclicæ, idest circulares: eò quòd per omnia loca, & ubique terrarum legendæ mitterentur.

CATIPANUS, seu catapanus. Magri hanc dictionem ex κατὰ, *catá*, secundùm, & πᾶν, *pan*, omne, universum, deducit. Ità ut Catapanus secundùm omne, seu universum sonet, aut per omne, seu super omne, aut aliquid simile. Erat ergò dux generalis, aut plenipotentiarius, vel quoddam officium magistrale, magnæque æstimationis,
Dec.3.L.3. ut Blondus refert.

CATOMIS, seu *catomo*: κάτωμος, *cátomos*, latinè propter *omega* penultimâ longâ. Adverbium in Martyrologiis usitatum, quod significat capite, seu humeris deorsùm: dum nempè quis pedibus suspenditur, à voce κάτω, *cáto*, infrà, & ὦμος, *ómos*, humerus. Et hinc verbum catomidiare, idest capite deorsùm suspendere. In Actis S. Afræ legitur, tyrannum ei minitantem dixisse, *Catomis nudam te cædi jubebo*.

CATOPTROMANTIA: κατοπτρομαντεία, *catoptromandia*, divinatio per speculum, propter diphthongum, penultimâ productâ. Ità dicta à voce κάτοπτρον, *catoptron*, speculum, & μαντεία, *mandia*, divinatio: estque una ex illis, quæ cùm expressâ dæmonis invocatione fieri solet. Nam cùm hæc fiat per dæmonis apparentes in speculo figuras, satis patet eas dæmonis adminiculo fieri; adeòque qui speculo ad hoc utitur, ut taliter divinet, habet expressam dæmonis invocationem. Est ergò secundùm D. Thomæ doctrinam, ad necromantiam, seu ad pri-
2.2. q.95. a.3.c. mum divinationis genus reducenda.

CATORTHOMA: κατόρθωμα, *catórthoma*, latinè propter *omega*, vocalem longam, accentus in penultimâ collocatur. Est opus virtutis rectè, & egregiè factum, præclarum facinus, res benè gesta, perfectum officium, ut explicat Cicero, dicens à Græcis vocari *catorthoma*; *& rectum*
L.1.Off. §.2. *quod sit id perfectum officium esse definiunt*. Fit à verbo κατορθόω, *catorthóo*, egregiè, rectè, & cum virtute aliquid facio. Nam *cata*, secundùm, & ὀρθὸς, *orthòs*, rectus, quasi secundum rectitudinem factum. Ejus prima persona præt. pass. est κατώρθωμαι, *catórthoma*, & hinc ablato augmento temporali oritur catorthoma. D. Ambrosius de
L.1.Off. recto virtutis opere ait, *Hoc est perfectum officium, quod catorthoma Græci dixerunt*.

CATORTHOSIS: κατόρθωσις, *catórthosis*. Accentus ut in præcedenti, & ab eodem verbo, sed à secundâ personâ ejusdem præteriti, quæ est κατώρθωσαι, *catórthosæ*, hincque immediatè catorthosis. Ità dicta correctio, recta effectio, ut patet ex
Cicerone. A dicti temporis tertiâ personâ fit κατορθωτικὸς, *catorthoticòs*, rectè activus, qui id quod L.3. de Finibus. suscepit pro animi sententiâ efficere solet. Adeòque catorthoticum, p. b., rectè, & laudabiliter operativum latinè diceretur.

CAUCIUM: καυκίον, *caukíon*, p. b., quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Significat parvum poculum, calicem, aut pateram, vel aliquod vas simile ad edendum, aut bibendum. Est enim diminutivum à voce *caucus*, aut *cauca*: &, ut ait Rosweydus, *Caucus. Poculi genus esse colligitur* In Onomastico. *ex variis locis*. Ità dicitur in Vitâ Abrahæ eremitæ, quòd caucum haberet permodicum, in quo edere, seu bibere solitus erat. Et Hieronymus, de Diogene loquens, narrat quòd ad potandum habens caucum ligneum, *Vidit puerum manu con-* L.2.adv. Iovin. *cavâ bibere, & elisisse fertur ad terram dicens*: *nesciebam quod natura haberet poculum*. Alibi legitur de cauco argenteo, etiam intus deaurato: & Ep.49.inter Bonif. in Glossis græco-latinis dicitur καῦκα, *cauca*, patera. Sed de caucio scribit Suidas: καυκίον παρ' ἡμῖν, κύλιξ δὲ παρὰ σοφοῖς; idest: *Caucium apud nos* (scilicet Græcos recentiores) *apud sapientes verò calix*, seu poculum. Reperitur & græcè καυκάλιον, *caucálion*, vas, ut videtur, oris angusti. Nam ità dicitur à sono quem edit aqua, dum confertìm egreditur, aere nempè, qui ingressum in vas mulitur, reluctante. Ità *caucallum* pro vale, quod *bocalum* dicitur, in Lausiacâ exaratur.

CAUMA: καῦμα, ardor, æstus, à verbo καίω, *keo*, uro. Hujus enim præteritum pass. est κέκαυμαι, *kécaumæ*, ustus sum, & hinc expuncto augmento syllabico, *cauma* formatur. Author ille Tractatus de Ordine vitæ, inter D. Bernardi Opera, de amatore pudicitiæ loquens, ait, *Non de-* Post med. *bet mediocribus esse contentus, quæ cito exolescunt, & exorto caumate arescunt*. Inter alias verò hominis miserias, à D. Bernardo recensitas, est cauma perturbans. A secundâ verò personâ dicti tem- Serm. 10. in Cœ. Domini. poris, seu ab ipso futuro καύσω, *causo*, uram, fit καῦσις, *causis*, ustio, quæ ab aliis *cassis* pronunciatur. Pro incendio accipitur, ut habet S. Petrus Chrysologus, *Et si est sub terrâ tartari carcer, si est cassis* Serm.134. *ardens*, &c. Dicitur etiam *causon*, & *causos*, æstus, seu ardor: unde & ab Hippocrate causon febris æstuans appellatur.

CAUTERIUM: καυτήριον, *cautérion*, p. b., instrumentum quo putridæ carnes aduruntur. Ità quoque illud medicamentum, quod potentiali calore adurit, ut cantharides, & alia id genus. De hoc intelligendus D. Bernardus, dum factâ in dormitantes increpatione, ait, *Puto quòd deinceps* Sup. Cant. Serm. 36. *melius vigilabunt, nostræ observationis cauterium veriti*. Fit illa vox à tertiâ personâ dicti præteriti, de quo in voce præcedenti, quæ est κέκαυται, *kécautæ*, ustus est, à quâ sine augmento fit cauterium, & καυστικὸν, *causticòn*, ardens, urens, latinè vertendum. De hæreticis ait Apostolus, quòd

at-

1.Tim.4. 2. attendent *doctrinis dæmoniorum in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam*. Quod de ipsis intelligitur hęreticis, quamvis ex verbis ipsis dęmonibus videatur attribui. Habent enim illi conscientiam malitiæ velut igne combustam, seu indelebiliter notatam, ut ait Sà: & Syrus legit inustam, scilicet libidinis, & aliorum scelerum æstu. Tirinus ex Ambrosio per cauterium intelligit infamiæ notam, morum corruptionem, malitiæ immutabilitatem: vel cum Theodoreto stuporem extremum, & cum Francisco Turriano mali dedolentiam. Quod optimè Luthero convenit, qui tanto tempore, in opprimendo conscientiæ remorsu, protervè laboravit.

CEDRINUS; κέδρινος, *kédrinos*, p. b., ex cedro formatus, ortus, aut compositus. Est enim adjectivum à voce κέδρος, *kédros*, cedrus: quæ secundùm aliquos oritur à verbo poëtico κέω, *kéo*, uro. Eò quòd fortè gratus, & odoratus ex eo concipiatur ignis: aut à voce κηώδης, *keódes*, redolens. Hebraicè dicitur *érez*, & in plurali *arazim*, cujus decem genera, in *Rosc hassciandh*, Talmudici recensent. Est autem cedrus arbor semper virens, amœna, procera, recta, odorata, ligno cariem non patiente dotata, ramorum multiplicitate decora. Hinc digna cedro ea, quæ immortalitatem merentur: & plurima sub cedri symbolo, & hieroglyphico describuntur in Scripturis. Inter alia justo rectissimè adaptatur, qui *sicut cedrus Libani multiplicabitur*, & impio, *sicut fœnum* vile, sterile, & instabile, exorienti, planè dissimilis insinuatur. Ipsius quoque proceritate, & fragrantiâ, apud Ezechielem, Christi Domini sublimissima dignitas, & nominis gloria designatur immortalis. V. *Libanus*.

(Margin: אֶרֶז *érez*. אֲרָזִים *arazim*. — Ps.91.13. — v.8. — Ezech.17.23.)

CELEUSMA: κέλευσμα, *kéleusma*, quod & celeuma dicitur. Est admonitio, & exhortatio multorum ad invicem ad aliquod opus faciendũ: quando videlicet, aliquo jubente, respondent omnes communi conclamatione. Talis solet esse nautarum, ut simul omnes remos impellant. Formatur ista vox à verbo κελεύω, *keleúo*, jubeo, impero, hortor: cujus prima persona præt. pass. est κεκέλευσμαι, *kekéleusmai*, & ablato augmento celeusma. Quale tempore judicii finalis fore videtur: *quando Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tubâ Dei descendet de cœlo*. Pro *in jussu* Gręcus habet ἐν κελεύσματι, *en keleúsmati*, idest in hortamine, & communi angelicorum Spirituum conclamatione, ad judicium de impiis sumendum. Quod bellè à Jeremiâ, sub figurâ Chaldæorum Jerosolymam excisurorum fuit prænunciatum. Ait enim Propheta, *Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem suam, rugiens rugiet super decorem suum, celeuma quasi calcantium concinetur, adversùs omnes habitatores terræ*. Septuaginta hîc non habent vocem celeuma, sed legunt, *& illi quasi vindemiantes respondebunt*. Textus hebraicus habet *bedád*, quod propriè est celeusma, clamor calcantium, vox ovantium, & se invicem hortantium. Vult ergò dicere Jeremias: Dominus vehementer rugiens, sententiam excidii Jerosolymitani pronuncians, rugiet super decorem suum. Nempè super illam Civitatem, vel Templum: & à militibus Chaldæis illam, & hoc diripientibus, celeuma, velut calcantium vuas, ad mustum exprimendum, concinetur. Sed allegoricè hæc optimè judicio conveniunt universali. Sicut milites, & nautæ se mutuò adhortantes celeuma canebant, sic & vuas in torculari calcantes. Unde idem Propheta totalem regionis Moab vastitatem, ab iisdem inimicis faciendam, prædicit: *Nequaquam calcator vuæ solitum celeuma cantabit*. Textus hebraicus etiam hîc habet *bedád*: & Septuaginta eum imitantes, omissâ propriâ voce gręcâ *celeuma*, dicunt αἰδάδ, *hedád*. D. Augustinus monachos laudans, qui Dei laudes manibus operando concinebant, ait, *Cantica verò divina cantare, etiam manibus operantes facilè possunt, & ipsum laborem tamquam divino celeumate consolari*.

(Margin: 1.Thess.4.15. — Ier.25.30. — הֵידָד *bedád*. — Ier.48.34. — l. de opere monach.c.17.)

CELEVSTES: κελευστής, *keleustés*, proreta, jussor, hortator, qui celeusmata facit. Fit ab eodem verbo quo celeusma: sed à tertiâ personâ dicti temporis, quæ est κεκέλευσται, *kekéleustai*, jussus fuit, hincque sine augmento celeustes. Sicut ergò celeusma ad spiritualia trahitur; ità & vox celeustes ad animarum directores, & aliorum, ad opus quoddam spirituale unanimiter exequendum, hortatores applicanda.

CELLIOTA: κελλιώτης, *kelliótes*, p. l., cubicularius, intimus in aulâ constantinopolitanâ, & pro monacho, qui cellam custodit, accipitur. Unde patet originem ipsius esse latinam, & à cellâ deductam. Quia verò gręcam vestem induit, inter gręcas dictiones etiam fuit exponenda.

CENCHRÆ: κεγχρεαί, *kenchreę*, portus Corinthi ad orientem. Fortè ità dictus à κέγχρος, *kénchros*, serpentis genus, milium, vel ab ave quâdam, cenchris appellatâ. Paulus *sibi totonderat caput in Cenchris, habebat enim votum*, nempè Nazaræorum qui comam alebant. Et quamvis finito voti tempore debebat radi *Nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis Cæsarie consecrationis suæ*; tamen alibi etiam radebatur propter aliquam immunditiam legalem. Ut si *mortuus fuerit subitò quispiam coram eo*: & de novo nazaræatus incipiebat tempus. Aliquâ simili de causâ Paulus ibi comam suam resecavit. Hinc scripsit Epistolam ad Romanos, missam per Phœben diaconissam, ut gręcè dicitur: seu ut Noster ait, *quæ erat in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris*, anno à Christi morte 26. Quòd autem Epistola ista per Phœben missa fuerit, habetur in fine Epistolæ, in Textu gręco, Syro, & nonnullis exemplaribus latinis.

(Margin: Act.18.18. — Num.6.18. — v. 9. — Rom.16.1.)

CENODOXIA: κενοδοξία, *kenodoxia*, penultima brevis est, etsi Gręci in eâ ponant accentum, quos multi Latini, ex usu legitimè introducto, imitantur. Ità gręcè dicta inanis gloria, à κενός, *kenós*, vacuus, vanus, & δόξα, *dóxa*, gloria. Est vitium magnanimitatis virtuti oppositum, ut docet D. Thomas, *Inordinatus appetitus gloriæ directè magnanimitati opponitur*. Magnanimitas autem est pars fortitudinis potentialis: & quamvis aliquo modo omnes virtutes respiciat; tamen est virtus specialis, quæ secundùm angelicum Doctorem, *modum rationis ponit circà magnos honores*: adeòque & circà magnam gloriam ex consequenti: *Ut scilicet sicut aliquis moderatè utitur honore, ità etiam moderatè utatur gloriâ*. Dicitur autem pars for-

(Margin: 2.2.q.132.a.2.c. — q.129.a.3.c. — q.132.a.2.c.)

fortitudinis potentialis, quamvis fortitudo circà maximè ardua, & terribilia versetur. Quia magnanimitas est tamquàm virtus secundaria, *& confirmat etiam animum circà aliquod arduum*: de quâ in voce *megalokyndinos*. Huic ergò insigni virtuti per excessum opponitur cenodoxia, cujus malæ genitricis filiæ sunt pessimæ, inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, novitatum præsumptio. Quia ergò ex inordinato gloriæ appetitu *multa vitia oriuntur, ideò inanis gloria est vitium capitale.* — q.129.a.5. c. — q.132.a.4.c.

CENOTAPHIUM: κενοτάφιον, *kenotáphion*, p.b., imaginarium, & vacuum sepulchrum. Quale describit Virgilius quod Andromache Hectori suo erexerat: *Viridi quem cespite inanem,* — Æn.l.3.

Et geminas, causam lacbrymis, sacraverat aras.

Ità cenotaphia vocanda illæ repræsentationes, quæ in exequiis anniversariis fieri solent. Cenotaphia, ut alibi diximus, tamquàm Sapientiæ mortuis, scholæ suæ desertoribus Pythagorei statuebant. Vox ista formatur à κενός, *kenos*, vacuus, & τάφος, *taphos*, sepulchrum.

CENTRUM: κέντρον, *kéndron*, à verbo κεντέω, *kendeo*, pungo. Est enim centrum punctum in medio alicujus circuli, vel corporis sphærici, seu à quo omnes lineæ rectæ, ad circumferentiam ductæ, sunt æquales. Quia verò gravia omnia naturali gravitatis motu ad centrum Universi tendunt: ideò etiam ab aliquibus centrum alicujus rei dicitur, ad quod ipsa naturaliter vergit. Quòd autem terra centrum totius Mundi contineat, satis probant Mathematici: quæ & ipsa respectu immensi cœlorum ambitus punctum videri potest. Pater Vasquez ex Archimede docet, terram esse ex omni parte suis ponderibus ità libratam; ut uno impetu ex unâ parte addito, totâ moveatur. Adeòque duplex centrum assignat, unum Universi, & aliud gravitatis. Centrum Universi est illud jam à nobis definitum, à quo nempè possunt, & ad ultimam cœlorum superficiem duci possunt, & ad ultimam cœlorum peripheriam. Centrum verò gravitatis est illud, quod ità quoad gravitatem terræ partes dividit, ut ipsa ex nullâ parte, magis in unam, quàm in aliam, gravitet: prout est punctum examinis in bilance. Tunc autem quiescit terra, dum centrum gravitatis centro respondet Universi. Quod ille Sapientissimus adinvenit, ut explicaret quomodò impulsus terræ impressus, à suo contrario destruatur. Sed non est verisimile, ad saltum v.g. exigui pulicis, totum globum terraqueum à suo centro dimoveri, ut, dum ad suum centrum revertitur, impetus illi impressus per alium contrarium corrumpatur. Quòd autem terra sit fixum, & immobile Universi centrum, ex ipsis S. Scripturæ authoritatibus convincitur, ut jam plerasque rationes omittam. Profectò disertè sapiens ait, *Terra autem in æternum stat.* Quod priùs à patre dicierat, Universi Opificem alloquente: *Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi.* Ex quo etiam Nicolai Copernici refellitur opinio, in suis Revolutionum libris terram moveri asserentis. Hanc à Pythagoricis hauserat, & aliis Philosophis antiquis: quem in multis nostrâ ætate sectatus est Renatus Descartes. Semel totam terram — 1.2.q.23. c.3. — Eccl.4. — Ps.103.5.

concussam, & è suo centro divulsam, docet Didymus: nempè in Christi passione. Quod iterùm in fine mundi eventurum esse, satis probabiliter Corn. à Lapide fuit opinatus.

CEPHAL: κεφαλή, *kephalé*, caput. Vox ergò formata ab ipsâ dictione græca per ultimæ vocalis abscissionem: atque hac formâ pro capite ex Adhelmo citatur.

CEPHALALGIA: κεφαλαλγία, *kephalalgía*, latinè, quia penultima brevis, in rigore cum accentu in antepenultimâ vox ista esset efferenda. Sed in similibus terminationibus, à multis Latinis accentus græcus non malè, propter usum, retinetur in penultimâ. Significat capitis dolorem: à κεφαλή, *kephalé*, caput, & ἀλγέω, *algéo*, doleo: Unde & latinum *algeo*. Sed quorsùm similes voces inter sacras Etymologias enumeramus, cùm potiùs ad artem medicam spectent? Verùm si talia vocabula in Theologorum libris repereris, nec literas græcas calleas, quò te vertes, aut ubi significationem hauries? Si v.g. in hoc quæsitum incidas: An qui cephalalgiâ laborat ad Officium divinum recitandum teneatur? Cæterùm hac voce Author quoque sacer, inter alios, Cassianus utitur, dum ait, *Etenim cùm arcem corporis, id est caput, vis noxii humoris obsederit, cephalalgiæ procreat passionem.* Attamen fateor me hîc non posse omnes voces græcolatinas, quibus nostri sacri Doctores utuntur, inserere, cùm varii variis suos libros inspergant. Sed juvat illas exponere, quæ saltem videntur usu frequentiores. Ferâ laborabat cephalalgiâ ille Sunamitidis puer, Elisæi precibus à Deo impetratus, qui cùm *egressus esset ad patrem suum, ad messores, & ait patri suo, caput meum doleo*, eodemque die mortuus est. Sed ad vitam à Prophetâ sancto revocatus, secundò matri donatus fuit. Cephalalgia in hemicraniam, & cephaleam discriminatur: de quibus in dictione *Hemicrania*. — Coll.24. c.15. — 4 Reg.4. 18.

CERASTES: κεράστης, *kerástes*, cornutus, à κέρας, *keras*, cornu. Est cerastes serpentis genus sævum, & dolosum, à cornibus quæ gerit ità vocatum. De quo Isidorus, *In capite cornua habet similia arietum* κέρατα, kérata, *enim Greci cornua vocant. Sunt autem illi quadrigemina cornicula, quorum ostentatione veluti escâ illiciens sollicitata animalia perimit: totum enim corpus arenis tegit, nec ullum indicium sui præbet, nisi ex eâ parte, quâ invitatas aves, vel animalia capit.* Patriarcha Jacob moriens, filiis suis benedicens, ait, *Fiat Dan coluber in viâ, cerastes in semitâ*, &c. Septuaginta non habent hanc vocem, sed legunt ἐγκαθήμενος, *engathèmenos*, insidens: ita refertur ad colubrum insidentem in semitâ, seu insidiantem. Textus hebraicus utitur voce *scephiphôn*, cerastes, vel secundùm alios serpens jaculus, eò quòd jaculi instar feratur. Aliqui Textum hunc de Sampsone intelligunt: inter quos D. Hieronymus, Liranus, Tostatus, & alii. Fuit enim Sampson de tribu Dan, & aliquando apertâ vi, ut coluber; & quandòque fallaciis, & dolis, ut cerastes, invasit Philistæos. Alii verò de Antichristo, etiam ex tribu Dan futuro, cum Ambrosio, Aug., Greg., & ferè omnibus antiquis Patribus interpretantur. Antichristus enim, ut ait Hier. Lauretus, contrà Fidelium vi- — Orig.l.12 c.4. — Gen.49. 17. — שְׁפִיפֹן scephiphôn. — Sylvâ Alleg.

vitam, cum morsu pestiferæ prædicationis, armabitur etiam cornibus terrenæ potestatis.

CERATAVLA: κερατάυλης, *keratáules*, cornicen, cornu sonans. Fit enim à κέρας, *kéras*, cornu, & verbo αὐλέω, *aulio*, tibiâ cano. Ceratavlæ erant & ipsi sacerdotes apud Hebræos, qui suis temporibus cornua arietina inflabant. Quod fecerunt non solùm in Jerichuntinâ obsidione, clangendo buccinis argenteis, & arietinis, ut explicat Tirinus; sed singulis annis in Festo tubarum, primo die mensis septimi, prout jusserat Dominus, *Erit vobis sabbatum memoriale clangentibus tubis*. Nempè corneis ex ariete, in memoriam Isaaci à morte liberati, ariete, inter vepres cornibus hærente, pro ipso suffecto.

Sup. c. 6. Iosue.

Lev. 23. 24

CERATOIDES: κερατοειδὴς, *keratoídes*, penultimâ longâ propter diphthongum. Est una ex oculi tunicis, & sola quæ totum circumdat oculum, etiam in pupillâ. Nam aliæ in pupillâ, ad visionem efformandam, sunt foramine perviæ. Sed illa, quæ totum oculum ità circuit, absolutè sclirotica, sive sclerotica, latinè dura dicitur: à σκληρὸς, *sclerós*, durus. Originem trahit à durâ matre, seu duriore cerebri meninge, quæ ipsum involvit. Pars autem hujus tunicæ anterior verè cornea vocatur, seu ceratoides, à κέρας, *kéras*, cornu, & εἶδος, *idos*, species. Quia cornu pellucidi, & tenuiter incisi speciem refert. Ejus portio in pupillâ, & oculi iride, perspicitur, pars alia sub albâ tunicâ delitescit. De ceratoide loquuntur aliqui Authores sacri, dum asserunt eam, calidis hirundinis stercoribus, in Tobiâ contaminatam, vi adustivâ exsiccatam, productâque densiore membranâ opertam fuisse, & ità cœcitatem viro sancto induxisse.

CERAUNIA: κεραυνία, p. b., fulminea latinè verti potest, seu fulminis fulgorem referens. Quo vocabulo utitur Tertullianus inquirens, aut potiùs affirmans, quòd si ab initio mundi luxus fuissent, an hos Eva post peccatum concupivisset? Ait ergò. *Age nunc, si ab init o rerum, & Milesii oves tonderent*, &c., *si margarita canderent, & ceraunia coruscaret*, &c.. Interpres legit, *ceraunia coruscarent*. Græcis κεραυνὸς, *keraunós*, est fulmen: & quia hoc coruscum, & nitidum; ideò inquit ceraunia gemmæ, aut ceraunia nomen habuere, quia rutilant ut fulgur. De quibus alibi Africanus ille dicit, *Ceraunius gemmis non ideo substantia ignita est, quod corruscent rutilato rubore*.

De habitu muliebri c. 1.

De Animâ c. 9.

CERAUNIUS: κεραύνιος, *keraúnios*, vox ejusdem cum præcedenti originis, & fulmineus latinè dicitur. Est enim adjectivum à dictâ voce *keraunós*, fulmen. Hæc autem eruitur à verbo κείρω, *kíro*, tondeo, abscindo, diripio, & ab αὔω, *avo*, sicco, accendo: tales quippè sunt fulminis effectus. Ità fuit cognominatus Seleucus ceraunius, quòd violento, & veloci, ac igneo spiritu præditus esset. Erat autem filius Seleuci Callinici, quintus post Alexandrum M. Asiæ Rex: qui post trium annorum regnum à suis interemptus est. De isto Seleuco, & fratre ejus minore Antiocho Magno prophetavit Daniel hisce verbis. *Filii autem ejus provocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum, & veniet properans, & inundans, & revertetur, & concitabitur, & congredietur, cum robore ejus*. Quia, ut ait Pererius, illi duo fratres filii Callinici, qui Berenicen Ptolemæi Philadelphi filiam occiderat, *provocati spe victoriæ, & ultione parentis, exercitu congregato adversus Philopatorem arma corripientes*, &c.. Sed Seleuco Ceravnio occiso, Antiochus M. ab exercitu vocatus ad regnum, solus *veniet properans, & inundans*, &c.. Ceraunium quoque, quasi fulmen, est una è notis sententiarum ab Isidoro enumeratis: videlicet V cum I in eo inserto, quod fulmen per angulum penetrans adumbrat. In S. Textu exarabatur, quoties multi versus improbabantur: nec per singulos erant tali notâ signati, sed quasi fulmine simul concussi. Ceraunion quoque hoc modo ⊳ efformatur: quo signo Julius Afer Susannæ, & Belis historias perperàm eliminare conatus fuit. Erat ergò una ex notis illiteratis: de quibus in voce *Lemniscus* nonnulla dicentur.

Dan. 11. 10.

In Dan. l. 13.

Orig. l. 2. c. 10.

CERAVNOBOLUS: κεραυνοβόλος, *keraunobólos*, latinè, quia brevis est penultima, accentus in antecedenti syllabâ collocatur. Idiomate nostro *fulmina iaciens* vertitur: à dicto *keraunó*, fulmen, & βάλλω, *bállo*, jacio, aut à βολή, *bolé*, jactus. Ceraunobolos appellata fuit una Christianorum legio, sub Marco Aurelio Imperatore, idest fulminatrix. Eò quòd contrà Barbarorum impetum, Dei ope imploratâ, subitam tempestatem obtinuerit: quam vocem habet Surius in S. Polyeucti vitâ. Similia in veteri Testamento accidisse, ut tempore Josuè contrà quinque reges, pro Gabaonitis pugnantis, legimus, & sub Theodosio Imp. talia contigisse ab Historicis enarratur. Sic ipse Claudianus, etsi gentilis, ei adgratulatur:

Ios. 10.

O nimiùm dilecte Deo, cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti.

L. 1. de Honorii Cõsulatu.

CERBERUS: κέρβερος, *kérberos*, p. b., secundùm Poëtas canis triceps, inferni custos. Hunc aliqui Mythologici terram esse interpretantur, sic dictam quasi κρεοβόρον, *creobóron*, idest carnem vorantem. Nam κρέας, *créas*, caro, & βορὸς, *borós*, edax: quia terra omnia cadavera consumit. Alii alia de cerbero dicunt: hoc ad rem nostram annotasse sufficiat, ut perspicuum sit, quàm facilè ad impietatis profundum descendat hæresis. Inter nostri temporis Sabellianos, qui Sabellii renovantes hæresim, unicam personam in Divinis esse contendunt, quæ secundùm diversos effectus, diversa Patris, & Filii, & Spiritus sancti nomina sortita sit; stolidissimus, ut impiissimus Michaël Servetus (parcant piæ, & catholicæ aures) cum nefandâ blasphemiâ, sanctissimam Trinitatem Cerberum tricipitem, & tricorporem Gerionem appellavit. Et ubi S. S. Patres, ut aliquali analogiâ, & infinitè dissimili similitudine, ex creaturis nobilioribus, ad manuductionem, & faciliorem assensum, quædam exempla mendicant; ille spurcissimus apostata, ex ipsis fabulis, & sordidioribus inferni penetralibus comparationes, ad sublimissimum Fidei nostræ mysterium hæreticè exponendum, a utu nefario desumit.

CERCOPITHECUS: κερκοπίθηκος, *kercopíthecos*, latinè propter vocalem longam cum accentu in penultimâ. Est simia caudata, à κέρκος,

kér-

Psal.73.13. *kércos*, *cauda*, & πίθηκος, *pithecos*, simia. Hac voce utitur Chaldæus in Psalmo 73. Nam ubi Noster habet, *Tu confregisti capita draconis, dedisti eum escam populis Æthyopum*; Chaldæus legit cercopithecis: quòd fortè versus mare rubrum ex aliquâ parte, tales simiæ abundent. Draco ille fuit Pharao, sævus ut draco in interficiendis parvulis innocentibus nuper natis. Dictæ populi Æthyopum illæ simiæ verisimiliter ob nigredinem:

L.8. saltem, attestante Plinio, cercopitheci sunt nigris capitibus, & vox populus aliquando de brutis enunciatur in Scripturis. Vide nonnihil de hoc Textu in voce *Æthyops*. S. Augustinus contrà illos, qui tantam hominum diversitatem non esse ex unu ho-

L.16. de Civ. Dei c.8. mine contendunt, ait, *Nam & simias, & cercopithecos, & sphinges, si nesciremus non homines esse, sed bestias, possent illi historici de suâ curiositate gloriantes, velut gentes aliquas hominum nobis impunitâ vanitate mentiri*. Ex quibus patet cercopithecos bruta esse, non homines.

CEROMA: κήρωμα, *kéroma*, tabula cerata, & latinè propter *oméga* vocalem longam, in penultimâ collocatur accentus. Hujus vocis origo est à κηρὸς, *kerós*, cera: unde verbum κηρόω, *keróo*, cerâ obduco, & ab ejus primâ personâ præt. pass. *ceroma* immediatè formatur. In his tabulis cerâ obductis antiqui stylo scribebant. Ceroma quoque est oleum, quo se perungebant Athletæ. Sed tunc potiùs videtur derivatum à κῆρ, *ker*, quod poëticè cor, & animam significat: eò quòd talia ceromata robur, & animum adjungere crederentur. Ità quoque vocatur unguentum, ex oleo, & cerâ confectum. Et secundùm Magri imago in cerâ impressa: sed cum hoc significato non invenitur in Lexicis.

CEROSTATA: κηροστάτα, *kerostáte*, latinè cum accentu in antepenultimâ, cùm penultima sit brevis. Dicitur & cerostatum, estque candelabrum cereis ferendis destinatum: à κηρὸς, *kerós*, cera, & ἵστημι, *bistemi*, statuo, pono, ab ejus nempè tertiâ personâ præt. pass. ἐστάθη, *bestatæ*, statutus fuit. Ana-

In Vigilio. stasius refert, quòd *Belisarius obtulit B. Petro cerostatas argenteas deauratas majores duas*, &c. Cerostrotum verò, p. l., est opus ex cornibus variè tinctis tessellatum: adeòque cerostrota sunt cornibus strata, à κέρας, *kéras*, cornu, & στρωτὸς, *strotós* stratus.

CERYX: κῆρυξ, *kéryx*, caduceator, præco: à quo hierocéryx, de quo suo loco. Aliqui malè vocem hanc hauriunt à verbo γηρύω, *geryo*, dico, cano, loquor. Sed ab ipso verbo κηρύττω, *keritto*, prædico, declaro, cujus secunda persona præt. pass. κεκήρυξαι, *kekéryxæ*, optimè derivatur. Hinc ablato augmento fit ceryx, & apud Eusebium invenitur.

CETUS: κῆτος, *kétos*, piscis eximiæ magnitudinis, vulgò balæna dictus. Talis fuit ille, qui

Ion.2. Jonam in ventrem suum recepit: de quo in voce *balæna*. Sed cetus ultrà balænas etiam alios pisces insignis magnitudinis, præsertim eos qui sunt vivi-

Gen.1.21. pari, comprehendit. Hinc meritò Dominus Deus dicitur creasse *cete grandia*, ubi 70 græcè vertunt dracones. Quia vox *thannin* hebraica significat

תנין *thannin.* quidquid in singulis generibus quoad magnitudinē monstruosum est: & hinc serpentes, dracones, & pisces magnos. Cùm verò dracones magnæ molis esse soleant, & hebraicus Textus legat *thanninim*, תנינים *thanninim.*

in plurali, ideò & illi 70 Interpretes dracones verterunt. Sed rectiùs Noster habet *cete*, cùm de piscium agatur productione. Et meritò *cete grandia*, quia tam vasto corpore aliqua visa sunt, ut dum è mari prominebant, instar insularum apparerent.

Sic à D. Ambrosio refertur, & ab aliis. Sed observandum quòd *cete* est numeri pluralis, & neutri generis, ab ipsâ voce græcâ *kétos*, quæ est neutra, & in plurali facit contractè κήτη, *kéte*. Ger. Vossius à vocabulo κύτος, *kytos*, cavitas, venter, moles, vas profundum, &c., ob magnitudinem, & sinuosam cavitatem, deducit. In Hexamer.

CHÆRE: χαῖρε, salve, gaude, ave. Est enim imperativum verbi χαίρω, *chæro*, gaudeo, valeo: & græcè dicunt *chere Maria*, ubi nos dicimus *Ave Maria*, & illud *chere Cesar*, pro *salve Cesar*. Ab hac voce ferunt derivatum nomen Cære, græcè Καίρη, *kere*, famosæ illius civitatis in Etruriâ, quę priùs Agylla vocabatur. Ab eâdem civitate formatur vox cæremonia, vel ut aliqui malunt cærimouia, ut ex Valerio Max. refert D. Thomas. Ait enim, *Eò quod Româ captâ à Gallis, illic sacra Romanorum oblata sunt, & reverendissimè habita*. Tot autem cærimoniæ, seu ritus à Deo in Lege veteri instituti sunt, ut essent multorum novi Testamenti Mysteriorum figuræ: *Umbram enim habens lex futurorum bonorum*. Tum ut homines ad cultum divinum rectè ordinarentur: tum præterea ut Hebræi, ad idololatriam proni, ab hoc scelere diverterentur. Ita quippe dicit Angelicus, *Necesse erat, ut ab idololatriæ cultu per præcepta cæremonialia revocarentur ad cultum Dei*. Illæ autem Testamenti veteris cæremoniæ rectè in sacrificia, sacra, sacramenta, & observantias dividuntur. Per sacra divini cultus designantur instrumenta: per observantias legales, solemnitates intelliguntur festorum, vota, & alia similia. De quibus Mart. Becanus, & D. Thomas ibidem art. 4. in Corpore. In novo verò Testamento variæ cæremoniæ adhibentur, ut talibus rebus sensibilibus mens humana corpori immersa, veluti sanctis quibusdam adminiculis, ad cęlestia faciliùs assurgat. Suntque omnes quædam Fidei protestationes, & veræ Religionis actus externi: quidquid subsannent hæretici, & Calvinus eas vocet *adventitiam farraginem*, *satanæ imposturas*, *ludibria*, *nugas*, *theatricas pompas*, *exoticas sordes*. Sed hæc delirantis hæresiarchæ commenta: quæ nihil possunt contrà Ecclesiæ, & Prælatorum, summorumque Pontificum authoritatem, contrà traditiones à Majoribus acceptas, contrà communem Fidelium consensum. Salvator noster paucos ritus, & cæremonias per se instituit, multos alios relinquens à Pastorum providentiâ instituendos, ut docet S. Augustinus. Unde Apostolus, etsi multa, ad S. Synaxim pertinentia, Corinthios docuisset, ait, *Cætera cum venero disponam*.

1.2.q.99. a.3.c.

Heb.10.1.

1.2.q.101. a.3.c.

Bec. tr. de legibus c. 4.q.6.

4. Inst.c. 15.§.10.

Ep.118.c.6.

1.Cor.11. v.ult.

CHÆREMON: χαιρήμων, p. l., nomen à verbo χαίρω, *cherto*, gaudeo deducendum. Quod nonnullis S. S. Martyribus validè tentatis, & ferissimè cruciatis bellè convenit: cùm dicat Jacobus Apostolus, *Omne gaudium existimate cùm in tentationes varias incideritis*. Quid mirum, si Iac.1.2.

R gau-

gaudium nomine, & corde circumferentes, serenæ conscientiæ lætitiam vultu præferentes, alacriter atrociora tolerantes, in gaudium Domini sui, in æternum gavisuri, sint lætanter introducti?

CHALCEDON: χαλκηδὼν, *chalkedòn*, latinè, propter vocalem longam, cum accentu in penultimâ. Est urbs Bithyniæ è regione Byzantii, seu Constantinopolis: ubi celebratum Concilium generale
Bar. An. Chr. 451. quartum sub Leone primo Papâ, contrà Eutychetem, & Dioscorum, unicam in Christo voluntatem, & naturam statuentes, anno salutis 451. De
Orig. l. 6. c. 15. hac Synodo ità Isidorus: *Chalcedonensis synodus 630 sacerdotum, sub Martiano principe habita est, in quâ Eutychem Constantinopolitanum Abbatem, Verbi Dei & carnis unam naturam pronunciantem, & ejus defensorem Dioscorum quemdam Alexandrinum Episcopum, & ipsum rursùm Nestorium, cum reliquis hæreticis una Patrum sententia prædamnavit*. Ab hac urbe nomen accepit gemma quædam dicta χαλκηδόνιος, *chalkedònios*, chalcedonius: quia propè illam civitatem in littorum saxis, & scopulis innascitur. Est tertium cœ-
Ap. 21. 19. lestis Jerosolymæ fundamentum, & aliter carbunculus, de quo in voce *anthrax*, appellatur. Ferunt quòd igne non calescat, in tenebris luceat, & interiùs magis, quàm exteriùs splendescat, ut ait Augustinus. Adeòque optimè Apostolo Jacobo, Zebedæi filio, adaptatur: qui igne persecutionis ustus non est, sicque inter infidelitatis tenebras refulsit, & interiùs splendidior coràm Deo, quàm coràm hominibus evasit. Sed magis hæc Christo conveniunt, de quo incarnato est tertius Symboli articulus, prædicto Apostolo attributus. In Christo enim Divinitatis ignis, gemmæ humanitatis unitus, mirum
Is. 9. 2. in modum in tenebris resplenduit: dum *populus qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam*. Sed magis interiùs ob Divinitatem absconditam illuxit.

CHALCENTERUS: χαλκέντερος, *chalkénderos*, p. b., infatigabilis, æneis interioribus præditus. Dicitur enim à χαλκὸς, *chalcòs*, æs, & ἔντερα, *èndera*, exta, viscera, quasi qui æreis visceribus donatus sit. Chalcenterus agnominatus Origenes
Hær. 64. ob indefessum studium, qui teste Epiphanio, ad 6 librorum millia, & penè in universa Biblia scripserit. Sed tot libros eum scriptitasse, pluribus in locis negat Hieronymus. Quos quidem scripsit multis erroribus, quos è Platonis Philosophiâ hauserat, inspersit. De quo pluribus in vocibus *Adamantius*, & *Origenes*. Chalcenterus quoque, & Adamantius appellatus fuit Didymus Grammaticus Alexandrinus, quem, teste Suidâ ferunt ultrà 3500 libros conscripsisse. Chalcenteri nomine Ori-
Hier. ep. 51. & 18. genem Hieronymus intellexit: ut contrà Erasmum Batavum ostendit Marianus Victorius Reatinus, Hieronymi scholiastes.

CHALCEUS: χάλκεος, *chálkeos*, p. b., æreus, ferreus, robustus. Adjectivum enim est à χαλκὸς, *chalcòs*, æs: pro quo & chalcinus, p. b., reperitur. Sed chalcidicus, græcè χαλκιδικὸς, *chalkidicòs*, pro æreo, non propriè dicitur: ut habet Magri ex Anastasio. Nam Chalcidicus appellatur qui est Chalcide Eubœæ civitate. Verum quidem est eam verisimiliter sic appellatam, quòd ærariæ fabricæ ibi primùm fuerint inventæ.

CHALCOGRAPHUS: χαλκογράφος, *chalchográphos*, latinè vox proparoxytona, quamvis à Græcis in penultimâ ponatur accentus. In Lexico typographus dicitur, nempè qui æreis typis scribat, aut utatur; à χαλκὸς, *chalcòs*, æs, γράφω, *grápho*, scribo, imprimo, &c. Hinc fit etiam χαλκογραφεῖον, *chalcographìon*, p. l., stylus æreus: ni pro ipsâ typographiâ usurpetur, aut pro delineatione in ære. Nam cùm *grápho* etiam sit delineo, chalcographus pro æris sculptore intelligi posset. Harum vocum breviuscula expositio, ad aliquorum Authorum, etiam sacrorum, faciliorem intelligentiam conducet. Sicuti *Chalcographus candido lectori salutem* dicit in Operibus D. Gregorii Nysseni.

CHALCUS: χαλκὸς, *chalcòs*, æs, vas æreum. Sed latinè pro monetâ ex ære minutâ sumitur, & ipse Demosthenes obolum intellexit. Chalcos autem dicitur à verbo poëtico κίω, *kío*, scindo, frango, & ἀλκὴ, *alkí*, robur: eò quòd robur frangat, & domet. Vox ita chalcus etiam in sacris Scripturis invenietur: ideòque hîc cursim cum aliis fuit exponenda.

CHAMÆEUNIÆ, seu chameuniæ: χαμευνία, *chameunía*, latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima brevis est. Ni Græcos imitari velimus, qui in hac ponunt accentum. Ità dictæ humi dormitione: ab adverbio χαμαὶ, *chamè*, humi, & εὐνὴ, *eunì*, cubile, quòd sint humicubationes. Est enim chamæunia actus satisfactorius, quo quis ad majorem carnis mortificationem, & pœnitentiam de peccatis sumendam, super terram somnum capit. Hinc D. Hier. de variis satisfactoriis operibus discurrens, quæ magis, ob vires requisitas, in juvenibus, quàm in senibus reperiuntur; ait, quòd in his *crescente solâ sapientiâ, decrescunt cætera: jejunia, vigiliæ, chamæeuniæ, idest, super pavimentum dormitiones*. Ep. 2. ad Nepotian.

CHAMÆLEON: χαμαιλέων, *chamelléon*, penultimâ brevi, etsi Græci, quia ultima longa, in eâ statuant accentum. Animal parvum sic dictum, quasi parvus, vel humi jacens leo: à χαμαὶ, *chamè*, humi, & λέων, *léon*, leo. Videtur indicare animalculum istud aliquam leonis figuram gerere, sed pusilli, & ad terram jacentis. Est diversâ varietate conspersum, ut pardus, & colores vicinos variè induit, præsertim si timore corripiatur. Figuram, & magnitudinem lacertæ refert, ipsumque aëre vesci, in ore vulgi positum est. De chamæleonte Augustinus ait, *Licet videre corpusculum chamæleontis, ad colores quos videt facillimâ conversione variari*. Ex cujus similitudine ostendit volunta- De Trin. l. 11. c. 2.
tem facilè copulare externam corporis speciem, cum imagine ejus quæ fit in sensu, in quibus tribus unitis aliquale Trinitatis inquirit vestigium. De cætero istud animal inter immunda recensetur. Ait enim S. Textus: *Hæc quoque inter polluta reputabuntur, de his quæ moventur in terrâ, mustela, & mus, & crocodilus, singula juxtà genus suum, mygale, & chamæleon*. Et ità Septuaginta *chamæleon* græcè scribunt: sed Hebræus habet *chóach*, Lev. 11. 30.
quæ est species reptilis immundi, & multi lacertam interpretantur, alii rubetam. Quia verò chamæleon est animal timidum, & in omnem colorem כח *chóach.*

se

se vertens, tropologicè designare potest simulatores, & adulatores: & hos præcipuè timidos, ne Magnates, quos colunt, offendant, & in omnem colorem, ut illis placeant, se vertentes. Pier. Valerianus chamæleontem pro fallacis, & versipellis hieroglyphico posuit: præcipuè in isto animali observans, quòd facilè alios colores, dum timet, induat. Chamæleontem post pavum succinctè describit Tertullianus.

De Pallio c.3.

CHAOS: χάος, confusio. Est enim propriè omnis rerum confusa, & indistincta materia, quam fuisse omnium rerum principium opinabantur Antiqui. Sic ab Ovidio describitur, *rudis indigestaque moles*, &c.. Oritur ista vox à verbo χέω, *cheo*, fundo, quod esset omnium elementorum fusio, seu confusio: & alii fortè rectiùs à verbo χαίνω, *chaino*, hio, dehisco, deducunt. Quò respicere videtur illud, quod epuloni inter flammas infernales vehementer excruciato, dicit Pater Abraham: *Et in his omnibus inter nos, & vos, chaos magnum firmatum est*. Græcus habet χάσμα, *chasma*, ab eodem verbo *chasco*, idest hiatus, vorago. Indicabat quippè maximum intervallum, divino, & immutabili decreto, inter ipsos stabilitum. Unde aliqui colligunt limbum valdè distantem ab inferno fuisse. Quamvis illud intervallum possit de maximâ distantiâ inter utrumque statum, & impossibilitatem ab inferno remeandi, intelligi: vel secundùm Ambrosium distantiam, & immutabilitatem meritorum, quæ erit post mortem.

Metam. 1.

Luc. 16. 26.

Ambr. Luc. 16.

CHARACTER: χαρακτήρ, *character*, signum, insigne, figura, etiam genus dicendi apud Gellium. Fit à verbo χαράττω, *charatto*, sculpo, signo, imprimo, cujus tertia persona præt. pass. κεχάρακται, *kecharactai*, signatus est: à quâ, expuncto augmento syllabico, character. Apud prophanos scriptores sumitur pro quolibet signo, specialiter animalibus impresso: & ab eodem verbo aliqui formant barbarum *caraxo*, pro *scribo*, & *caraxatus*, *descriptus*. Apud Ecclesiasticos potiùs accipitur pro formâ spirituali ipsam animam signante: qualis in trium Sacramentorum perceptione imprimitur. Sicque dicit D. Thomas, quòd *character importat quamdam potentiam ordinatam ad ea, quæ sunt divini cultus*. Per hunc tamquàm per signum indelebile, illi qui eo sunt insigniti ab aliis distinguuntur, & Christo configurantur. Uti subdit Angelicus, *Character sacramentalis specialiter est character Christi, cujus sacerdotio configurantur fideles secundum sacramentales characteres*. Est autem de Fide in tribus Sacramentis validè receptis talem imprimi characterem: nempè in Baptismo, Confirmatione, & Ordine, ut in Tridentino definitum est. Sed Antichristus, & in hoc volens Christum æmulari, jubebit omnes suum characterem gerere *in dexterâ manu suâ, aut in frontibus suis, & ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus*. Sed quis sit futurus hic character valdè inter Doctores ambigitur, aliquibus futuram imaginem Antichristi dicentibus, vel draconis formam, quam pro insigni gestabit. Ansbertus verò, ut refert Tirinus, sibi fuisse revelatum asserit, characterem illum fore tres literas Christi nominis in græco initiales majusculas, nempè X, I, æquivalentes latinis CH, R, I: sed eo modo colligatas, ut litera P, *rho*, sit recta in X, *chi*, & I, *iota*, utramque transversim percurrat, & copulet. Quam notam, seu nexum, saltem cum duabus græcis initialibus, putà P in X perfectâ (uti plerumque in ære, aut marmore incisa cernitur) etiam Constantinum Imperatorem in labaris pro Christi nomine, prætulisse ferunt. Et ita passim in S. S. Martyrum epitaphiis, quòd pro Christo sanguinem, & vitam profuderint, ut sacrum ipsius nomen abbreviatum, legitur insculpta. De numero nominis Antichristi superiùs in voce *anagramma* mentio facta est. Cogentur autem omnes characterem illum, vel numerum, aut nomen gerere in fronte, vel dexterâ, idque vel ferro candente inustum, vel alio modo impressum, aut formatum.

3. q. 63. a. 3.

a. 3. c.

Ap. 13. 16.

CHARACTERISMUS: χαρακτηρισμὸς, *characterismos*, designatio, figuratio. Trahitur à primâ personâ præt. pass. verbi χαρακτηρίζω, *characterizo*, designo, noto, quæ est κεχαρακτήρισμαι, *kecharacterismæ*, & hinc ablato augmento fit characterismos. Apud Oratores est designatio, seu figura, quâ orator vitas eorum, de quibus loquitur, deformat. A tertiâ verò personâ ejusdem temporis fit χαρακτηριστικὸς, *characteristicos*, designatorius: & apud Græcos characteristicæ dicuntur illæ literæ, cujus conjugationis sint verba denotantes. Unde nota characteristica alicujus rei peculiaris, & propria, inter Authores nominari solet.

CHARADRIUS: χαραδριὸς, *charadrios*, p.b., avis ità dicta, quod juxtà charadras versetur. Est autem χαράδρα, *charadra*, torrens, alveus torrentis, & propriè terræ rima, & hiatus, quem aqua, torrens, aut terræ motus efficit, & in prosâ latinè *charadra* penultimâ brevi. Vox hæc originem trahit à supradicto verbo χαράττω, *charatto*: & ab illis hiatibus circà quos charadrius versari solet, posset dici hiaticola, ut ait Gaza interpretans Aristotelem de charadrio loquentem. Prohibuit Hebræis Dominus ne charadrius inter mensæ fercula veniret, & inter cæteras aves prohibitas enumerat *charadrion juxta genus suum*: quem tamen hìc 70, corruptè forsitan, vocant χαλανδριὸν, *chalandrion*. Textus hebraicus legit *anaphah*, & ab aliquibus vertitur charadrius, ab aliis rupex, vel ardea, milvus, &c.. In secundâ Lege pariter S. Textus inter aves immundas recenset *onocrotalum, & charadrium singula in genere suo*. In hoc loco 70, mendosè quoque ut videtur, legunt χαλαδριὸν, *chaladrion*. De charadrio agit S. Epiphanii Physiologus, dicens illam totam esse albam, absque ullâ prorsùs nigredinis notâ. Addit quòd si quis morbo lethali laboret, charadrius prospectum suum ab illo avertit: si verò morbus lethalis non sit, in ægrum charadrius obtutum figit. Quas proprietates Christo Domino candidissimo applicat, qui à reprobis vultum suum avertit. Ejus interpres Consalus addit: *Illud verò, & magis notandum, & melioris notæ authoribus commune, charadrii prospectum regio morbo laborantibus prodesse*. Quod ex Æliano, & Suidâ confirmat. Charadrius avis garrula, & immunda tropologicè potest loquaces de-

Arist. l. 8. de Hist. animal. c. 3.

Lev. 11. 19

אנפה anaphah.

Deut. 14. 18.

c. 23.

Ib.

1.2.q.102. a.6.ad 1. designare, ut patet ex D. Thomâ.
CHARAGMA: χάραγμα *charagma*, insculptio, character, impressio, sigillum, moneta,
&c.. Fit à verbo χαράττω, *charatto*, sculpo, signo,
imprimo: cujus prima persona præt. pass. est κεχάραγμαι, *kecharagmæ*, unde ablato augmento formatur charagma. Hinc notam impressam, sive
insculptam significat: de quâ dicit S. Chrysostomus,
vel potiùs Author incertus illius Operis imperfecti,
Hom. 38. in c. 21. Matth. *Sicut numus habet charagma Cæsaris, sic homo habet charagma Dei.*
CHARIENTISMUS; χαριεντισμὸς, *chariendismós*, urbanitas, lepus, & venustas sermonis. Fit
à verbo χαριεντίζομαι, *chariendizomæ*, urbanus sum,
lepidâ urbanitate utor, jocor; hujus prima persona
præt. est κεχαριέντισμαι, *kecharïendisme*, unde immediatè, ablato augmēto syllabicu, fit charientismus. Prout
est urbanitatis virtus, pro eutrapeliâ sumi potest, &
ad temperantiæ partes potentiales reduci. Accipitur & pro illâ figurâ, *euphemismus* appellatâ. Sed
origo vera talium vocum est ab ipso vocabulo *Charis*, de quo jam dicetur.
CHARIS: χάρις, gratia, cujus originem à vo-
1. ce χαρὰ, *chará*, gaudium, deducunt. Charites,
p. b. tres gratiæ à Poëtis dictæ, quæ nudæ pinguntur: eò quòd gratias inter amicos minimè deceat
esse fucatas. Illa Maxima inter omnes puras creaturas, quam gratiâ plenam prædicamus, ut in Vulgatâ Editione ab Angelo salutatam legimus, *Ave*
Luc. 1. 28. *gratiâ plena*, in Græco dicitur gratificata, κεχαριτωμένη, *kecharitoméne*. Nam à *charis* χαριτόω, *charitóo*, est gratiâ afficio, gratiosum facio, adeòque
in præterito participii passivi *kecharitoméne*, est
gratiâ affecta, seu gratificata, seu gratiosa, ut vertit Erasmus. Et ità morosus criticus, & severus
Aristarchus, libenter nodum in scirpo quærens,
nostram carpit versionem. Sed cùm illa vox græca
etiam significet gratificatam, cùm specialiter super omnes talis sit Virgo Deipara, optimè quoque
gratiâ plena dicitur, secundùm communem Patrum intellectum: quidquid molestè rodat ille, qui
latenter noxius *erat mus*. Charis verò, seu gratia
à Theologis sumitur pro dono Dei supernaturali, ab
ipso immediatè creaturæ rationali collato; adeòque
non ex ipsâ naturâ, vel naturalibus profluens, ut
volebat Pelagius, qui vel omnem gratiam internam tollebat, vel eam dari ex liberi arbitrii meritis contendebat. Semipelagiani autem, seu Massilienses, authore Joanne Cassiano Collatore, initium
salutis ex libero esse arbitrio asserebant, & Dei gratiam subsequi, nec, nisi quandòque, prævenire.
Gratia verò communiter dividitur in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem. Quamvis
& hæc quoque sit gratis data; prima tamen nomen
commune retinet, quod plerumque in speciebus
imperfectioribus contingit. Gratia gratis data est
1.2.q.111. a.1.c. illa, quæ potiùs homini datur, *ut ad alterius justificationem cooperetur*: ut ait D. Thomas. Adeòque in aliorum utilitatem conceditur: dicente Apo-
1. Cor. 12. 7. stolo, *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem*, & novem gratias gratis datas enume-
D. Th. ib. rante. Gratia verò gratum faciens est *per quam ipse homo Deo conjungitur*: & hæc quidem in actualem discriminatur, & habitualem. Actualis, quæ
nobis datur per modum auxilii transeuntis, subdividitur in excitantem & adiuvantem, in prævenientem & subsequentem, in operantem & cooperantem, in sufficientem & efficacem. Et de hac,
sive per physicam prædeterminationem, sive per
scientiam mediam exponatur, non est hujus loci
fusiùs agere, præsertim post indictum de eâ ab Oraculo Vaticano silentium. Gratia habitualis est illa,
quæ datur nobis per modum qualitatis permanentis; estque ipsa gratia justificans, quæ utrùm à
Charitatis habitu realiter distinguatur, inter Theologos magnâ contentione agitatur.
D Thomas illam ab omni virtute distinguit, in- 2.
nixus virtutis definitioni ex Aristotele, quod sit
dispositio perfecti ad optimum: perfectumque ab
eo dicatur, quod est *dispositum secundum naturam.* 7. Phys. text. 17.
Cùm ergò virtutes infusæ maximè Charitas, sint
suprà naturam hominis essentialem; necesse est ut
altiorem naturam participatam præsupponant, ut
eam ad optimum disponant. Hæc autem altior natura participata est ipsa gratia habitualis. Hinc infert D. Thomas à proportione luminis naturæ, &
virtutum acquisitarum, *quod ità etiam ipsum lu-* 1.2.q.110. a.3.c.
men gratiæ, quod est participatio divinæ naturæ, & aliquid præter virtutes infusas, quæ à lumine illo derivantur, & ad illud lumen ordinantur. Sed
huic opinioni multi refragantur Scripturarum authoritatibus fulti, præcipuè Apostoli ad Corinthios, se sine charitate nihil habere, & hac nihil
esse pretiosius, persuadentis; item illis locis, in
quibus plerùmque remissio peccatorum Charitati
attribuitur, quæ hîc expendere non vacat. Quare secundùm aliquos Charitas ab ipsâ voce *charis*,
gen. *charitos*, p. b., trahit originem: quia est ipsa
gratia, nosque Deo gratissimos efficit. Ad D. Thomæ rationem respondent; virtutes naturales formaliter esse dispositivas naturæ hominis, seu exigentiæ naturalis: sed virtutes supernaturales esse
eminenter tales, satisfaciendo illi appetitui, & exigentiæ naturali superabundanter. Vel sumunt naturam, non tam pro naturali exigentiâ, quàm pro
capacitate, & idoneitate intrinsecâ, secundùm
quam homo est dispositus secundùm naturam. Hocque sensu virtutes supernaturales possunt esse dispositiones perfecti, & sic dispositi secundùm naturam, ad optimum. Silentio præterire libet Aristotelem de virtutibus infusis nihil audisse, nec definitionem ipsis accommodam proferre unquàm
cogitasse. Sed hæc breviter tetigisse sufficiat, ab
etymologiâ vocis *charis*, & dictionis *charisma*, de
quâ posteà, occasione desumptâ.
CHARISIUS: χαρίσιος, *charisios*, p. b., nomen à χάρις, *cháris*, gratia, deducendum. Adeòque gratiosum, festivum, beneficum, uti & nomen χαρίτων, *chariton*, ab eâdem radice possumus
interpretari. Quodnam gratiosius, aut festivius
spectaculum toti cœlo accidit, quàm heroicæ fortitudinis exhibere specimina, uti fecere Sancti
Martyres tali nomine donati? Hi gratiosè mundo
gratiora spernentes, festivè luctuosissima capessentes, profusione sanguinis, sibiipsis, proximo,
& Ecclesiæ gratificantes, in Dei gratiâ gratissimo
actu augescentes, gratiam Dei esse vitam æternam Rom. 6. 23.
experti fuerunt.

CHARISMA : χάρισμα, *chárisma*, gratia, munus. Fit à verbo χαρίζομαι, *charízomæ*, dono, gratifico, &c.: cujus prima persona præteriti est κεχάρισμαι, *kecharismæ*, & ab eâ, expuncto augmento, charisma gratiosè formatur. Scribit ad Corinthios Apostolus, eosque hortatur, ut ultrà dona, & gratias gratis datas, ad excellentiora Spiritus sancti ferantur munera:
1.Cor.12. 31. *Æmulamini charismata meliora*. Nempè posthabitis, saltem non ità anxiè quæsitis, cæteris donis, in quibus excellere ambiebant, admonet ipsos sectari præstantiores gratias, & dona, putà Charitatem, quam sequenti capite graphicè describit. De
Ib. eâ quippè dicit, *Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro*: videlicet illam, quæ est via ad perfectionis apicem, ad Deum, ad supremam felicitatem.

CHARTA : χάρτης, *chártes*, papyrus, quâ veteres utebantur, quamvis posteà latiùs sumpta fuerit pro chartâ, quæ jam apud nos est in usu. Oritur ista vox à verbo χαράττω, *charátto*, sculpo, signo, quòd in eâ signa calamo formentur, atque typis imprimantur. Hac voce utitur liber Tobiæ, in instrumento conjugii Tobiæ junioris cum Sarâ
Tobiæ 7. 16. Raguelis filiâ: *Et acceptâ chartâ fecerunt conscriptionem conjugii*. Textus græcus tamen ait, acceperunt βιβλίον, *biblion*, libellum. Joannes Apo-
2.Io.12. stolus Electæ illi Dominæ scribens ait, *Plura habens vobis scribere, nolui per chartam, & atramentum*. In hoc loco Textus græcus voce *charton* utitur, χάρτου, *chártu*, in genitivo.

CHARTACIUM, vel chartarium pro archivio ponitur apud Magri. Vox ista à supradictâ grecâ dictione *charton*, proculdubio est deducenda. Sed barbara satis videtur: nam grecum χαρτάκιον, *chartákion*, in Lexicis etiam uberioribus non reperitur.

CHARTOPHYLACIUM; χαρτοφυλάκιον, *chartophylákion*, p. b., locus in quo sunt asservatæ scripturæ publicæ, præsertim sacræ. Ità dictus ab expositâ voce, *charta*, & verbo φυλάττω, *phylátto*, custodio: à quo & φυλακή, *phylakè*, custodia. Ex hoc loco chartophylax, dum opus erat, maximè in Conciliis, scripturas depromebat. Scrinia quoque vox ista significare potest.

CHARTOPHYLAX: χαρτοφύλαξ, *chartophylax*, latinè, propter ambiguam hîc correptam, accentus ponitur in antepenultimâ: quamvis hoc à Græcis non observetur. Ità dictus chartarum custos, seu chartularius, à dictâ voce *charta*, & verbo φυλάττω, *phylátto*, custodio, cujus futurum est φυλάξω, *phyláxo*, & hinc *phylax*, custos. Erat antiquitùs inter Ecclesiasticos summæ dignitatis in Ecclesiâ Cõstantinopolitanâ: in quâ magnus Chartophylax erat unus ex septem Exocatacælis. Et ità vocatus, quia chartarum publicarum, & archivi sacri curam gerebat. Apud Latinos Chartularius
An. Ch. 191.n.39. appellabatur: de quo Baronius ait, *Cæterum majoris hunc fuisse authoritatis in Ecclesiâ orientali, quàm in occidentali, ex iis quæ scribit Theodorus in responsionibus liquet. Curare hunc judicia ecclesiastica loco Pontificis, commune fuisse tam in occidente, quàm in oriente certum est*. Erat ergò in Oriente Chartophylax maximæ dignitatis, utpotè qui, teste eodem Theodoro Balsamone, in Meditatis sive Responsis, curaret judicia, quæ jure pontificatus ad Patriarcham pertinerent, unde item os, & manus Patriarchæ nuncuparetur. Hujus erat insigne, gestare annulum aureum, & ante pectus patriarchale bulloterium, instar Rationalis Aaronis: cui & in ipsius initiatione dabat Patriarcha in manu claves, summam eo signo collatam significans potestatem. His accedebat quòd uti consueverat pileo auro ornato. Sed quod his omnibus præstat, illud est, quòd cùm chartularius Ordine sacro Diaconus tantùm esset, in publicis tamen consessibus ante Episcopos sederet, licet sæpè, sed frustrà, ab Episcopis eâ de causâ fuerit reclamatum. Porrò cùm procedendum esset, vehebatur Chartularius mulo, qui (sicuti Patriarcha uti solebat) ornatus esset linteo albo, tectus ipse tiarâ, auro conspersâ, habens satellitium excubiarum. Rursùm verò ipsi soli post Patriarcham catholico more populum in Ecclesiâ docere licuisse, idem tradit. In judicialibus autem, ubicumque adesset, personam repræsentabat Patriarchæ, magno insidens tribunali, & causas audiens tam criminales, quàm civiles, &c. Hæc de illo Chartulario scribit Theodorus, & refert Baronius. Sed in œcumenicis Conciliis ante Sup.f.40.
Episcopos non sedebat, cùm in his sessionem non haberet; sed ex archivo scripturas promebat.

CHARYBDIS: χάρυβδις, *chárybdis*, vortex maris. Ejus etymologia deduci potest à voce *chaos*, & verbo ῥύω, *rhyo*, traho, quòd in chaos, seu abyssum naves trahat. Martino placet à χάω, *chào*, hio, & ῥύβδην, *rhybden*, impetuosè, velociter, vel, ut alii dicunt, vehementer. Ità dictum monstrum in freto siculo, quod priùs erat mulier rapacissima, & quia Herculis vaccas rapuisset, à Jove fulmine percussa, in hoc monstrum, secundùm credulam gentilitatem, fuit conversa. Contrariis fluctuum cursibus collisionem facit, raptaque absorbet, & rejicit. Vox ista etiam apud sacros Scriptores non infrequens occurrit.

CHASMA: χάσμα, hiatus, fissura, rictus, vorago, os, barathrum. Eruitur à verbo χαίνω, *cheno*, hio: à primâ nempe personâ præteriti passivi, Chrysost. Hom. 36.
quamvis inusitati. Interpres noster chaos vertit, in c. Gen.
ubi Textus grecus habet *chasma*, μεταξὺ ἡμῶν καὶ 15.
ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, Noster legit *inter nos, &* Luc. 16.
vos chaos magnum firmatum est. Non est ergò ad 26.
clasma, aut scisma cum Magri recurrendum, cùm InHierol.
satis perspicua sit hujus vocis significatio.

CHAUNOS: χαῦνος, mollis, laxus, absurdè liberalis, ineptè magnificus. Vox est derivata à verbo χαίνω, *cheno*, hisco: Unde chaunos dicitur, qui nimiùm se dilatat, & inflat, adeòque superbus, præsumptuosus, qui magnanimo per excessum opponitur, ut à Philosopho in Ethicâ docetur. Non l. 2. c. 7.
quòd quis possit peccare tendens in maxima præcisè, cùm hoc ad magnanimitatem spectet, quæ virtus moralis est; sed deviatur ab eâ per excessum *secundùm proportionem propriæ facultatis, quam* 2.2.q.129
magnanimus non transcendit, ut ait D. Thomas. a. 2. c.
Aliàs chaunus aliquando tendit in minora quàm magnanimus. Sed hic etsi ad maxima tendat, quæ sunt honores, medium observat rationis, secundùm proportionem ad propriam facultatem, quod chau-

chaunus aliquando in minoribus non observat, & ideò dicitur præsumptuosus. Non quidem præcisè illâ præsumptione, quæ est peccatum in Spiritum sanctum, sed sive hac, sive aliâ quâcumque, in quantum tendit ad id, quod proprias vires excedit. Cùm aliàs præsumptio illa, quæ est peccatum in Spiritum sanctum, & quâ divina justitia contemnitur, ex inordinatâ confidentiâ divinæ misericor-
Sup. ad 1. diæ, *ratione materiæ, in quantum scilicet per eam contemnitur aliquid divinum, opponitur charita-*
D. Th. e, 22.2.3.c. *ti, vel potiùs dono timoris.* Directiùs tamen opponitur spei, saltem secundùm falsam cum spe similitudinem.

CHELEDONIUS; χελεδόνιος, *cheledonios*, p. b., nomen proprium. Et hujus originem à voce χελεδονία, *cheledonia*, quæ genus jaspidis significat, emanare suaderi possit. Adeòque S. Cheledonius Martyr ab jaspide, constantissimæ Fidei symbolo, qui & cœlestis Jerosolymæ primum est fundamentum, nomen traxisse sit persuasum. Vide vocabulum *Jaspis*. Si verò pro Cheledonio legi debeat Chelidonius, à sequenti dictione ejus etymon est hauriendum: ni forsitàn *ita* pro *eta* legatur.

CHELIDONIA: χελιδόνιον, *chelidonion*, herba, quæ & chelidonium dicitur. Etymon haurit à χελιδὼν, *chelidon*, hirundo; quòd eâ, uti scribit Plinius, pullis excæcatis lumen restituat. De ipsâ
De Pœnit. c. 12. scribit etiam Tertullianus: *Hirundo si excæcaverit pullos, novit illos oculare ipsos de suâ chelidoniâ.* Ad præclaram hujus herbæ virtutem in nomine S. Chelidoniæ virginis lepida fieri potest allusio. Nam ipsa claro intuitu in Sponsi cælestis pulchritudinem, speciosi formâ præ filiis hominum, mundi larvam despiciens, suos obtutus ità fixit; ut ipsi corpus, & animam sanctissimè consecrarit.

CHELONOPHAGUS: χελωνοφάγος, *chelonophagos*, latinè, quia penultima brevis, in antepenultimâ habet accentum. Idiomate nostro testudinum comestor verti debet, à χελώνη, *chelone*, testudo, & φάγω, *phago*, inusitato, pro comedo. Hujus animalis, aliàs chelys dicti, prædurum tegmen χελώνιον, *chelonion* vocatum. Testudinem inter amphibia recensuimus; & cùm inter piscium fercula enumeretur; meritò Religiosis illis, quibus solis piscibus victitare licet, chelonophagia est concedenda.

CHELYDRUS; χέλυδρος, *chelydros*, latinè in versu penultima communis, in prosâ brevis. Est testudo marina, etsi quamlibet aquaticam sonet. Nam χέλυς, *chelys*, testudo, & ὕδωρ, *hydor*, aqua. Est etiam venenatus serpens, unde & pro dæmone
Ap. 20. 2. (quem *serpentem antiquum qui est Diabolus* ligavit Angelus ille) nonnunquàm accipitur, & ex vitâ S. Eustasii Abbatis ab aliquibus citatur.

CHERITISMUS: secundum Dominicum Magri est salutatio, à verbo græco χαίρω, *chero*, saluto. Addit hoc nomine festum Annunciationis B. Mariæ à Græcis appellari. Sed potiùs dicitur chæretismus, χαιρετισμὸς, *chæretismos*, ut potè a primâ personâ verbi χαιρετίζω, *chæretizo*, saluto: quod verbum formari potest ab ipso χαῖρε, *chere*, salve, & χαίρω, *chero*, potiùs est gaudeo, aut salveo, quàm saluto.

CHERSONESUS: χερσόνησος, *chersonesos*, latinè, propter vocalem longam accentum habet in penultima, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, antepenultima acuatur. Ità vocata terra, insulæ in modum mari circundata, angusto solo spatio, quod isthmus appellatur, continenti adjuncta. Dictio composita ex χέρσος, *chersos*, terra, maximè inculta, & νῆσος, *nesos*, insula, quasi terra insula: habet enim de continenti, & de insulâ. Dicitur etiam Cherrhonesus, quia χέῤῥος, *cherrhos*, idem ac *chersos*. Inter similes peninsulas, tutius Europæ nobilissima est Peloponnesus, quasi Pelopis insula, nunc vulgò Morea dicta, isthmo angustissimo Græciæ annexa, in quo Corinthus. Est quoque in Indiâ orientali aurea Chersonesus, ità propter auri copiam nuncupata. Hanc aliqui cum Josepho, S. Hieronymo, & aliis, autumant esse Ophir, unde servi Salomonis cum classe regis Hiram, *tulerunt quadringenta quinquaginta talenta* 2. Par. 8.
auri, & attulerunt ad regem Salomonem. 18.

CHILIARCHUS: χιλίαρχος, *chiliarchos*, tribunus militum, præfectus mille viris, à χιλιὰς, *chilias*, numerus millenarius, & ἀρχὸς, *archos*, princeps. Ità *chiliarchos* in græco vocatur tribunus cohortis, cui, quærentibus Judæis Paulum occidere, *nunciatum est quia tota confunditur Jeru-* Act. 21. 31
salem. Ab isto vocabulo fit chiliarchia, latinè p. b., nisi accentus græcus ex usu retineatur, estque tribunatus militum, vel numerus millenarius, secundùm quem à Moyse tribus Israël erant divisæ.
Nam *electis viris strenuis de cuncto Israël constituit* Ex. 18. 25.
eos principes populi tribunos: 70legunt χιλιάρχας, שרי
chiliarchus, millenarios, & Textus hebraicus habet *sarè alaphim*, principes millium. *Sar* enim est *sarè*. אלפים
princeps, in plurali *sarim*, & in regimine *sarè*:
eleph verò est mille, *alaphim*, millia, milleni, chi- *alaphim.*
liades. Sicque secundùm chiliadas, seu chiliarchias *sar*, שר
incolebant Hebræi pagos suos, & oppida: quæ ideò
chiliades, seu millia dicebantur. Ideòque de oppi- שרים
do Bethleem scripsit Michæas, *Parvulus es in*
millibus Juda. Septuaginta quoque dicunt ἐν χιλιάσιν, *en chiliasin*, in chiliadibus. Sic & Hebræus *sarim.* אלף
bealpè, in millibus, seu inter millia, aut chiliar- *eleph.*
chias: quod à Matthæo citatur, *in principibus* Mich. 5. 2.
Juda, græcè ἐν ἡγεμόσιν, *en hegemosin*, in hegemo- Matth. 2.
nibus, idest in ducibus, præfectis, aut principibus, 6.
nempe chiliadum, exaratur.

CHILIASTÆ: χιλιασταὶ, millenarii, à χιλιὰς, *chilias* ità nuncupati. Nam chilias, ut dictum est, numerum millenarium significat, & isti mille annos post Antichristi mortem introducebant: in quibus justi à morte resurgentes tot annis in terrâ cum Christo essent regnaturi, priusquàm in cœlum evolarent. His hæreticis inter cæteros adhæsit Tertullianus, & ex Orthodoxis nonnulli, ut Irenæus, & Justinus, illis locis Apocalypseos innixi, in quibus mille annorum fit mentio: & speciatim
quòd electi *erunt sacerdotes Dei, & Christi, & re-* Ap. 20. 6.
gnabunt cum illo mille annis. Sed ex ipso contextu perspicuum, quòd illi mille anni Antichristum præcedent. Nam istis mille annis ligatus est serpens antiquus, nempè ejus vis infracta est per Christi passionem: *Ut non seducat amplius gentes donec* v. 3.
consummentur mille anni, & post hæc oportet illum solvi modico tempore. Videlicet tempore Antichristi, quando maximæ tentationes, & persecutiones Catholicos affligent. Illi autem mille anni, de qui-

quibus pluries in hoc capite, sunt illi anni quibus mundus duraturus est, numerus quippe certus pro incerto apud nos: quem post sex mille annos, ab ipsius exordio inchoandos, finem habiturum plurimi opinantur: atque rationibus, & authoritati- [In cap. 2 Gen.] bus à Cornelio à Lapide comprobatur. De illo Chiliastarum errore agit D. Hieronymus dicens, [L. 8. in Matth. c. 19.] *Quidam introducunt mille annos post resurrectionem.* Nempè illius chiliadis occasione, sexies in illo Apocalypseos capite memoratæ, illiusque Sal- [Matth. 19. 29.] vatoris sententiæ, *Centuplum accipietis, & vitam æternam possidebitis.* Quæ Millenariorum opinio primâ fronte suam prodit absurditatem: unde mi- [Hier. Ib.] rum sit, quòd fuerint Chiliastæ *non intelligentes, quòd si in cæteris digna sit repromissio, in uxoribus appareat turpitudo.* Illos millenarios priùs Philastrius Chilionetitas vocaverat, quam hæresim explicat, quòd mille anni erunt vitæ carnalis, sensua- [Phil. lib. de hær.] libus delectationibus attendentis; *Ignorantes*, inquit, *esse escam cœlestem, id est immortalitatis illud præmium affuturum.* Ad eam confutandam duobus Scripturæ locis utitur: uno quidem illis Chri- [Matth. 22. 30.] sti verbis, *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo*; altero autem Apostoli dicentis, *Non est regnum Dei* [Rom. 14. 17.] *esca, & potus, sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.*

CHIMÆRA: χίμαιρα, *chimera*, mons Lyciæ peraltus. Ad ejus radices serpentes, & dracones morabantur: ad ejus latera capræ pascebantur, & ad superiora leones visebantur. Hinc orta illa fabula de animali trium illorum speciem in diversis partibus exhibente. Vox ista oritur à vocabulo χίμαρος, *chimaros*, hircum, seu caprum, & capellam, aut capram anniculam significante. Hæc post partum chimæra dicta: ut & filia Echidnæ & Typhonis, monstrum nempè illud à Bellerophonte, [In Theogonia.] Pegaso vecto, interfectum, uti scribit Hesiodus. Sed cùm tale monstrum, tribus naturis aliorum animalium constans, contradictionem implicare existimetur; hinc fit ut omne impossibile, aut ens rationis, chimæra dicatur, aut ens chimæricum. Cujus ratio in voce *tragelaphus* tangetur. Chimæra etiam dicta una ex quatuor illis triremibus, quæ sub agonothetâ Æneâ, patri Anchisæ parentante, cursu decertaverunt. Hanc inter alias recenset Virgilius:

[Æn. l. 5.] *Ingentemque Gyas ingenti mole Chimæram*, &c.

Scilicet ab imagine Chimæræ, quâ exornata erat, ità dicta fuit: ut & aliæ tres, Pristis, Centaurus, & Scylla, quòd talium monstrorum referrent speciem, ità nuncupatæ. Hoc exemplo motus, ut opinor, Paulus Diaconus navem quamdam, aut navis genus, chimæram appellavit.

CHIONIA: χιονία, *chionia*, latinè, quia penultima brevis, accentum gerit in antepenultimâ. Nivea idiomate latio reddi potest, à χιὼν, *chiôn*, nix. Talis verè S. Chionia Virgo, & Martyr, quæ sanguine cruentata, candidior facta: hyssopo mor- [Ps. 50.] tificationis aspersa, super nivem dealbata: igne examinata, adinstar amianti, magis nivea evasit.

CHIRAGRA: χειράγρα, *chirágra*, latinè in versu penultimâ communi, in prosâ brevi. Est morbus articularis in manibus, à χεὶρ, *chir*, manus, & ἄγρα, *ágra*, captura, præda, sic appellatus. Est enim quasi manus captura: eò quòd ille morbificus humor, qui articulos obsidet, quasi manus capiat, & liget. Hoc etiam acerbissimo dolore patientissimum Job vexatum fuisse, nonnulli ex ejus verbis colligunt: [Job. 16. 8.] *Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.* Doctor mellifluus acerba omnia, quæ in hac vitâ homini evenire solent, enumerans, inter alia *chi-* [Serm. 10. in Cœ. Domini.] *ragram in manibus, podagram in pedibus*, amarè recenset. Chiragricus dicitur ille qui chiragram patitur, aut aliquid ad eam spectans, ut *articularis* [Coll. 24. c. 15.] *atque chiragrica dicitur valitudo*, ait Cassianus.

CHIROGRAPHUM: χειρόγραφον, *chirógraphon*, latinè, ut & græcè, penultimâ brevi. Est scheda, seu charta, propriâ manu scripta: à χεὶρ, *chir*, manus, genitivo χειρὸς, *chirôs*, & γραφὴ, *graphé*, scriptura, seu à verbo γράφω, *grápho*, scribo. Tobias senior liberalitate conspicuus, & charitate insignis, ut Gabelis contribulis sui egestatem sublevaret; illi mutua decem argen- [Tob. 1. 17] ti talenta concessit: & *sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.* Apostolus verò metaphoricè sumit chirographum, pro nostrâ ex Dei decreto ad mortem æternam obligatione, quam omnes manu Adami in peccato originali subscripsimus, & propriâ quoque manu in peccato actuali [Col. 2. 14.] signamus. *Christus autem delevit, quod adversùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci.* Suâ enim passione delevit, & quasi pro trophæo chirographum deletum reliquit affixum Cruci, dum mortem nostram moriendo destruxit.

CHIROMANTIA: χειρομαντεία, *chiromandia*, propter diphthongum penultimâ productâ. Est divinatio quæ fit per manus inspectionem: à dicto *chir*, manus, & μαντεία, *mandia*, divinatio. Cùm ergò divinatio sit superstitionis species, ejus species quoque chiromantia recensita: ac inter alias in Sixti V. Constitutione, *Cœli & terræ Creator*, condemnata. D. Thomas eam reponit inter illas divinationes, quæ fiunt absque expressâ dæmonis invocatione, per dispositionem aliquarum rerum: [2. 2. q. 95. a. 3. c.] *Et ex lineis manus consideratis divinatio sumpta, chiromantia vocatur, quasi divinatio manus.* Quod autem dicit *chiros* manum significare, id de genitivo à voce *chir*, idest manus, intelligendum. Chiromanticis non suffragatur ille locus Scripturæ [Job. 37. 7.] de Deo loquentis: *Qui in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.* Ex quo loco etiam Franciscus Valesius chiromantiam physicam, seu naturalem, perperàm astruere conatus est: illam scilicet ex quâ indoles animi dignoscatur. Septuaginta ità legunt, ἐν χειρὶ παντὸς ἀνθρώπου κατασφραγίζει, ἵνα γνῷ πᾶς ἄνθρωπος τὴν ἑαυτοῦ ἀσθένειαν. Quæ verba sic in eodem Textu latinè redduntur: *In manu omnis hominis subsignat; ut sciat omnis homo suam infirmitatem.* Tirinus ex hebraico Textu contendit hîc non agi de manu hominis, sed de manu Dei: ut sit hebraismus, & sensus sit, quòd manu, seu potentiâ suâ divinâ, dum tot mirabiles effectus producit, ostendit se omnium hominum personas, & res omnes obsignatas habere, quasi serâ, aut sigillo, ut innuunt Septuaginta. Unde

ait

ביד־כל־אדם ait quòd in Hebræo legatur, *In manu omnem hominem clausum tenet*. Sed cùm dicatur *be àd col adàm*, & *iad*, ideſt manus ſit in regimine, debet explicari *in manu omnis hominis claudit*, aut *ſignat*. *beidd col adàm.* Sed quomodocumque iſta verba exponantur; obſervandum ea eſſe à garrulo Eliu prolata, qui poſteà garrulitatis à Domino arguitur, & propter ſermonis imperitiam increpatur. Iob.38.2. Opera illa Tirinus intelligit opera Dei, quæ ad manum, ſeu præſtò ſunt homini, ut facilè illa dignoſcere poſſit, Si verò cum ipſo Gregorio de hominis operibus intelligantur, ità ſunt explicanda, ut velit dicere in propatulo eſſe hominis peccata, dum ad Dei majeſtatem attendit, & poteſtatem. Unde ait S. Pater, Mor.l.17.c.18. *Mala enim quæ agunt homines penſare contemnunt, ſed cùm virtutem ſupernæ diſtrictionis audiunt, pravorum operum hoc quod ſe deprimit pondus agnoſcunt.* Ità enim Deus in creaturâ rationali apertè bonitatem, & malitiam ſignavit, Ib. *quatenus quod egerit ignorare non poſſit, Natura enim lege ſcire compellitur, ſeu pravum, ſive rectum ſit, quod operatur.*

CHIRONOMIA: χειρονομία, *chironomia*, latinè, quia penultima brevis, vox eſt proparoxytona, etſi apud Græcos ſit paroxytona, quos multi ex uſu imitantur. Propriè manuum legem ſonat, à dicto *chir*, manus, & νόμος *nòmos*, lex. Ità dicta à Quintiliano lex geſtus in Oratore. Nam in perorãdo certã quãdã lege manus sũt movẽdæ, & de tali geſtu præcapta traduntur oratoria. Aliàs accipitur pro manuum motu, & geſticulatione, atque pro ſaltatione geſticulatrice, quam Mauricam vocamus. Hinc *chironòmos*, & latinè chironomus, p. b., pro hiſtrione, & geſticulatore. Chironomiâ, ſeu legitimo manuum geſtu, pluribus in locis uſus eſt Act.26.1. Apoſtolus, præſertim pro ſeipſo apologiam habens coràm rege Agrippâ, & præſide Feſto: *Tunc Paulus extentâ manu cæpit rationem reddere.*

CHIROTHECA: χειροθήκη, *chirothèke*, f. l., manuum vagina, ſeu indumentum. Dicitur enim à χεὶρ, *chir*, manus, & θήκη, *thèke*, theca, repoſitorium, vagina. Rebecca chirothecis piloſis manus Jacob induit, ut piloſas Eſau manus referret: Gen.27.16. *pelliculaſque hædorum circumdedit manibus.* Allegoricè peccata noſtra in Chriſti manibus deſignant. Illas hædinas pelles, quibus paternam Jacob præripuit benedictionem, ſignificant Epiſcoporum chirothecæ, uti, & Chriſti humanitatem. Significatio autem tropologica illarum chirothecarum eſt, quòd Prælatorum opera aliquando celanda ſint, aliquando propalanda.

CHIROTONIA: χειροτονία, *chirotonia*, latinè, propter penultimam correptam, accentus in antepenultimâ locandus, niſi ex uſu, alicubi legitimè introducto, Græcos imitemur. Ità dicta electio, manuum elevatio, conſenſum populi ſignificans. Apud Græcos ordinatio vocatur chirotonia, à verbo χειροτονέω, *chirotonèo*, eligo, conſtituo, ordino: quia per manus extenſionem, ſeu impoſitionem, ſit ordinatio. Ejus prima originatio eſt à dicto *chir*, *manus*, & τείνω, *tino*, extendo: ab ejus nempè Act.6.6. præterito medio, quod τέτονα, *tètona*, diceretur. D. Jo. Chryſ. ſuper illa Lucæ verba, *Et orantes impoſuerunt eis manus*, ait, *Hoc eſt enim chirotonia, ideſt ordinatio. Manus viro ſuperponitur, totum autem Deus operatur.* Sic ubi dicitur de Paulo, & Barnabâ, *Cùm conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias presbyteros*: Act.14.22 græcè habetur χειροτονήσαντες, *chirotonèſandes*, aoriſtus primus in plurali participii activi verbi *chirotonèo*, ideſt, cùm per manus impoſitionem ordinaſſent. Prout antiquitùs erat in uſu ſola manuum impoſitio, & ità viget in Eccleſiâ græcâ. Ideò Timotheo ſcribit Apoſtolus, *Noli negligere gratiam, quæ data eſt tibi, cum impoſitione manuum presbyterii*. 1.Tim.4.14. Cùm autem Græcorum ordinatio rata à Catholicis habeatur, & ſolummodò fiat per manus impoſitionem, ut refert Arcudius; Latini verò exhibeant L.6.de Sacr.c.2. pro materiâ inſtrumentorum porrectionem, aut ſolam, aut cum manuum impoſitione conjunctam; meritò infert Eſparza, *Chriſtum Dominum utramlibet ſufficientem eſſe voluiſſe, & neutram diviſim, aut conjunctim requiſiviſſe, atque inſtituiſſe determinatè.* L.10.q.104.a.7. Quod ſi ità non inſtituiſſet, alterutrer conferendi modus invalidus eſſet: quandoquidem in Sacramentis nihil eſſentiale mutari poteſt.

CHIRURGIA: χειρουργία, *chirurgia*, latinè in rigore penultimâ correptâ eſt efferenda, etſi Græci in eâ ponant accentum, quos, ubi uſus, imitari licet. Dicitur de omni arte, quæ agentem habeat manum cum cognitione conjunctam. Sonat enim manus operam, ſeu opus: à χεὶρ, *chir*, manus, & ἔργον, *ergon*, opus. Sed jam communiter ars medendi per chirurgiam intelligitur, quæ manibus exercetur. Hoc ſenſu chirurgia Clericis eſt prohibita, ſaltem quæ aduſtionem, aut inciſionem adhibet: ut patet ex verbis Innocentii tertii, *Nec ullam chirurgiæ artem ſubdiaconus, diaconus, vel ſacerdos exerceat, quæ aduſtionem, vel inciſionem inducit.* Decretal. l.3.ne clerici.c.ſententiam. Unde ſi mors ſequatur, etſi adhibita fuerit ſufficiens diligentia, & medicamenta ſecundùm artem applicata; tamen irregularitas incurritur: ut habet Filliucius, cum aliis. Quod in non clericis locum non habet. Tract.10.c.3. Nam, niſi ex negligentiâ, aut imperitiâ culpabili, chirurgus laicus irregularitatem non incurrit.

CHLAMYS: χλαμὺς, *chlamys*, veſtis propriè militaris, pallio brevior, & ſtrictior. Sumitur & pro paludamento, ſago, & pallio, ſuam trahens etymologiam à verbo χλιαίνω, *chlieno*, calefacio, aut ab ipsâ χλαῖνα, *chlæna*, lena, veſtis exterior. Sed Iſidorus ait, *Chlamys eſt quæ ex unâ parte induitur, neque conſuitur, ſed fibulâ infrænatur, unde & græcè nomen accepit.* Orig.l.19.c.24. David ad necem à Saule conquiſitus, heroicâ manſuetudine, cùm ipſum poſſet in ſpeluncâ occidere, ſolùm *præcidit oram chlamydis Saul ſilenter*, ſeu regii paludamenti, hoc enim propriè Imperatoris 1.Reg.24.5. orat ornamentum militare. Septuaginta legunt, *alam τῆς διπλοΐδος, tes diploides, diploidis*: Textus hebraicus ſcribit *menghil*, pallii, nempè ornati, מעיל & glorioſi, quod etiam alibi 70 diploida interpretantur. *menghil.* Sicque David, ut ponderat Chryſoſtomus, *magnificentius trophæum erexit parcendo Sauli, quàm proſtrato Goliath*. In Hom. de David, & Saule. Eſtque titulus Homiliæ aureæ ſuper hoc inſigne facinus conſcriptæ. Milites præſidis Pilati, volentes Dei Sapientiæ, pro nobis incarnatæ, & patienti illudere, *chlamydem* Matth.27.28.

coc-

coccineam circumdederunt ei , putà aliquod pallium militare jam detritum , & abiectum.

CHOENIX : χοῖνιξ , *chinix* , mensuræ genus apud Græcos , fortè à χέω , *cheo* , fundo. Est cabus Hebræorum , dimensum, & cibus diurnus,idest sexta pars sati , seu modii, capiebatque libras quatuor cum unciis quinque , & unâ tertiâ. Prorsùs erat belluina , & rabida fames Samariæ , à rege Syriæ Benadab obsessæ , quòd venderetur quarta pars

4.Reg.6. 25. chœnicis , p. b. , seu *quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis*. Septuaginta etiam voce hebraicâ *cabos* , utuntur : V. *Cabus*.

CHOEROGRYLLUS : χοιρόγρυλλος , *chirogryllos* , animal immundum porco simile. Certè omnimodam cum porco habere similitudinem , nomen ipsum insinuat : nam græcè tam χοῖρος , *chiros* , quàm γρύλλος , *gryllos* , porcum significat. Sed ex vo-

שפן ce hebræa *sciaphân* (quæ juxtà Pagninum & alios significat cuniculum , & secundùm aliquos murem

sciaphân montanum) constat istud animal esse herinacii magnitudine , habens similitudinem muris , & ursi , in Palæstinâ in foveis , instar cuniculi , delitescens. Inter animalia immunda à S. Textu recensetur :

Lev. 11. 5. *Chœrogryllus qui ruminat , ungulamque non dividit , immundus est*. Septuaginta χοιρογρυλλιον , *chirogryllion* legunt. In hoc potiùs ad genera leporum , aut cuniculorum pertinere videtur , qui ruminant , & ungulam non findunt : cùm è contrario porcus habeat ungulam fissam , sed non ruminet. Literalis ratio hujus prohibitionis ex D. Thomâ deduci potest , dum generatim de omnibus ani-

1.2.q.102. a.6.c. malibus dicit: *Prohibitæ sunt eis carnes animalium habentium soleas , idest ungulam continuam , non fissam , propter eorum terrestreitatem. Et similiter sunt eis prohibitæ carnes animalium habentium multas fissuras in pedibus , quia sunt nimis cholerica , & adusta* , &c. Et ex his potest dici esse chœrogryllus , qui propriè soleam non habet , sed parvos ungues , uti cuniculus. Inter illa prætereà animalia chœrogryllus recenseri potest , quæ Magister angelicus dicit immundè conversari , quia plerumque sub terrâ degunt , & fœtorem contrahunt , adeòque parùm salubre conferunt alimentum. Figuralis ratio est , quia chœrogryllus aliquod vitium significat , cùm ruminatio , & fissio ungulæ virtutes aliquas designent : *cuicumque au-*

D.Th.Ib. *tem horū alterum deest,spiritualiter immundus est.*

CHOICUS : χοϊκός , *choicós* , p. b. , terrenus. Est enim adiectivum à χοῦς , *chûs* , terra egesta , pulvis , limus , &c. : & choicus limaceus dicitur à

De resur. carnis c. 49. Tertulliani interprete , ubi Africanus ille ait , *Primus homo de terrâ choicus* , hanc vocem sæpiùs repetens. Obscurior alter locus,ubi ostendit,quòd anima ex carnis societate in Adam immunda fit. Postquàm dixit quòd caro tantùm est ministra,non veluti servus , sed velut calix , qui nisi sitiens eum

De Anima c.40. applicet sibi , nihil efficit ; ait , *Adeò nulla proprietas hominis in choico*. Quasi diceret, nulla ratio humana , seu nihil humani in choico , idest in homine terreno , ait Cerda , quem Paulus terre-

1.Cor.15. 47. num hominem appellat. Ait enim , *Primus homo de terrâ terrenus* : ubi *choicós* exaratur in Textu græco. Tertullianus hanc vocem græcam retinens , retinuit & terminum , & loquendi modum Valentinianorum , qui choicum suum hominem à spirituali, & physico , diversum faciebant.

CHOLERA : χολέρα , *choléra* , latinè penultimâ brevi profertur , etsi Græci , aliis regulis utentes,in eâ ponant accentum. Est morbi genus ex nimiâ bile proveniens , quæ græcè dicitur χολή,*cholè*. Ex nimiâ enim bilis regurgitatione , ità vellicantur intestinorum , & ventriculi fibræ ; ut tandem ex vehementi humoris illius acrimoniâ irritatæ,humorum colluvies , & excrementa per vomitum dejiciantur , & alvum. Inde postea , infirmatâ potentiâ retentrice , necessarium alimentum retineri non potest , & facilè mors inde derivatur. Talis cholera gignitur ex crapulâ assiduâ , intemperantiâ , & gulosâ ingurgitatione. Prepterea Sapiens ait , *Vigilia , cholera , & tortura viro infrunito* : Eccl.31. 34.

Infrunitus ab aliquibus pro stolido sumitur , & insipiente. Maxima quippè insipientia , ex cibis ad vitam destinatis , animæ , & corporis mortem haurire. Aliqui legunt *infronito* , ut originem trahat à φρόνιμος , *phronimos* , prudens , & ità sonet imprudentem. Textus græcus dicit μετὰ ἀνδρὸς ἀπλήστου, *metà andròs aplistu* , idest *cum homine insatiabili* , qui nunquàm impletur. Nam ἄπληστος , *aplestos* fit ab α , *alpha* privativo , & verbo πλήθω , *plètho* , impleo. Ut ergò tanis imprudentia vitetur,nos admonet idem Sapiens: *Noli avidus esse in omni epu-* Eccl.37. 32.

latione , & te non effundas super omnem escam , in multis enim escis erit infirmitas , & aviditas appropinquabit usque ad choleram : propter crapulam multi obierunt , qui autem abstinens est adjiciet vitam . Textus græcus etiam in utroque loco vocem *cholera* exarat.

CHORAGUS : χοραγὸς , *choragós* , seu χορηγὸς , *choregós* , latinè , quia vocalis est longa,penultimâ productâ. Ità dictus princeps choreæ , qui choris præest , chori ductor , à χορὸς , *chorós* , & ἄγω , *ágo* , duco. Choragus accipitur pro quocumque suppeditatore , & subministrante , præsertim ludorum expensas: & choragos ab aliquo S. Patre dicta oratio , eò quòd reliqua omnia suppeditet. Hinc meritò quoque choragus à D. Basilio Christus appella- Ep.8c.

tus. Est enim Gentium Ductor , & suo pretiosissimo sanguine ad æternos in Empyreo ludos nobis expensas , ut ità dicam, suppeditavit. Ab eâdem radice fit χοραγεῖον , *choragíon* , locus , unde omnia ad ludum necessaria promuntur.

CHORAULA : χοραύλης , *choraúles* , chori tibicen. Fit à χορὸς , *chorós* , chorus,& verbo αὐλέω, *auléo* , tibiâ cano : unde fit etiam χοραύλη,*choraúle*, latinè choraula,ars ipsa chori tibicinum. Glossa in Can.legi 16.q.1.choraulâ interpretatur eum qui incipit cantum in choro , vel qui choreas ducit. Hæc præcisè ex vi suæ originis non significat : etsi chori tibicen choreas ducere,& choros incipere possit.

CHOREA : χορεία , *chorìa* , p. l. , tripudium, saltatio. Vox orta à χορὸς , *chorós* , chorus , idest multitudo canentium , aut saltantium , cœtus : & ulteriùs , ut aliqui volunt , à χαρὰ , *chará* , gaudium , derivatur. Primo modo sumitur chorus in Exodo , dicente Moyse , *Vocem cantantium ego* Ex.32.18.

audio : cumque appropinquasset ad castra , vidit vitulum & choros. Et ità 70 legunt χορὸς , *chorús*, מחלת

choros ; & Textus hebraicus *mecholoth* , plurale à *me-* *mecho-* *loth.*

ma-

מחול *machol.* *machol*, chorus, & sæpè musicum denotat instrumentum. Pro cœtu, & conventu accipitur, dum dicitur, *Omnis chorus justorum*, etsi possit etiam hîc sumi pro Sanctorum Dei laudes concinentium multitudine. Pro cœtu quoque potest accipi, dum *Ps. 149. 3.* Psalmista dicit *Laudent nomen ejus in choro*: non malè tamen musicum instrumentum intelligitur, ex pelle confectum, juxtà vocem hebræam *machol* supradictam. Ità pariter dum in Psalmo sequenti *Ps. 150. 4.* dicit, *Laudate eum in tympano, & choro*. Extenditur quoque ad res inanimas, præsertim sibi invicem consentientes, & quasi concinentes. Unde *L. 3. de Offic.* virtutum chorus apud Ciceronem: *Potest igitur quidquam utile esse, quod sit huic talium virtutum choro contrarium*. Etiam ad castra chorus, per pulchram consonantiam, & ordinem transfertur: *Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum?* Hic 70 longè aliter: legunt enim quæ est sicut χόρτος, *chortós*, idest herba, *castrorum*. Sed Hebræus ait, sicut chorum castrorum, *chimcholát hammachanaim*. מחולת *mecholáth.* Nam *mecholáh*, etiam est chorus, & in regimine *mecholáth* effertur. Vera Sulamitis, verè pacifica, est anima perfecta, ob heroicarum virtutum concentum gratissima, & terribilis adversariis, & invicta. Vel ut denotet orationis dulcedinem, & *Theod. hic.* efficaciam, ut observat Theodoretus: *Dum apud Altissimum preces fundit, & musici officium facit, & militis*. In Angelis chorus idem est ac ordo, quia singuli ordines ex Angelorum magis inter se similium cœtu, ac Dei laudes indesinenter canente, formantur. De quorum distinctione vide in voce *Hierarchia*. Cùm dictione *didascalos*, de quâ in vocabulo *didascalia* fit χοροδιδάσκαλος, *chorodidáscalos*, p. b., chori magister, seu ut vulgò dicunt Capellæ, aut etiam cantus magister. Sed à verbo ἵστημι, *histemi*, sto, statuo, instituo, pendo, fit χοροστάτης, *chorostátes*, latinè chorostates, p. b., qui super chorum statuitur, aut eum instituit, dirigit, aut moderatur. Adeòque est ipse chorodidascalus, aut præcentor, qui & passim appellatur intonator.

CHOREPISCOPUS: χωρεπίσκοπος, *chorepíscopos*, p. b. Vox est formata à χῶρος, *chóros*, locus, regio, ager, & ἐπίσκοπος, epíscopos: quasi agrici Episcopi, vel, ut à villâ nonnulli dicunt, villani. Hi antiquitùs erant Episcoporum vicarii, præsertìm extrà civitates, in villis, vel oppidis. De qui*De Off. Eccl. l. 2. c. 6.*bus Isidorus, *Corepiscopi, idest vicarii Episcoporum, juxtà quod canones ipsi testantur, instituti sunt ad exemplum 70 seniorum, tamquam sacerdotes propter sollicitudinem pauperum. Hi in vicis, & in villis gubernant sibi commissas Ecclesias, habentes licentiam constituere lectores, subdiaconos, exorcistas, presbyteros autem & diaconos ordinare non audeant, præter conscientiam Episcopi, in cujus regione præesse noscuntur*. Aliquando veri erant Episcopi titulares, aliquando autem erant simplices sacerdotes. Quando ergò aliqui canones Conciliorum probant validam esse ordinationem, factam à Chorepiscopis, intelligunt de illis qui veri erant Episcopi, qui subditos illius diœcesis, cum Diœcesani licentiâ poterant ordinare. Illos autem aliquando fuisse Episcopos, pa*Can. 13.*tet ex Concilio Ancyrano dicente, *Qui in villis, & vicis constituti sunt chorepiscopi, tametsi manus impositionem ab Episcopis susceperunt, & ut Episcopi sunt consecrati, tamen placuit sanctæ synodo scire eos oportere, modum proprium tenere*. Scilicet ne sine licentiâ debitâ Diœcesanorum ordinationes haberent. Perperàm igitur intendit probare Vasquez, potuisse simplices sacerdotes, saltem cum S. Pontificis licentiâ, sacros ordines conferre. Quia quando Chorepiscopi erant simplices sacerdotes, nullo modo poterant ordinationes sacras habere, ut patet ex Epistolâ quintâ Damasi Papæ, quam pro se citat. *Quidquid ex supradictis ministeriis* (scilicet ordines conferendi) *pontificalibus præsumibant, irritum fuisse, & nihil tactis profecisse*. Quia verò Chorepiscopi suâ potestate sæpiùs abutebantur, vel sibi usurpabant quam non habebant, ideò talis dignitas in Ecclesiâ sublata fuit.

CHOROGRAPHIA: χωρογραφία, *chorographia*. Græci in similibus terminationibus ponunt accentum in penultimâ, quamvis sit brevis, quos multi ex usu legitimo, imitantur Latini. Est regionis alicujus particularis descriptio, à χῶρος, *chóros*, locus, ager, spatium, & γράφω, *grápho*, scribo. Palæstinæ, seu terræ Chanaan chorographiam habes in Numerorum libro: ubi ejus termini, à quatuor cœli ventis, assignantur. Item in libro Josue varias variarum tribuum reperies chorographias, & sparsìm in Scripturâ particularium exponuntur locorum descriptiones. Ab eâdem origine alicujus regionis descriptor, aut delineator chorographus latinè, cum accentu quoque in antepenultimâ, nuncupatur.

CHREMATA: χρήματα, p. b., res, negotium, pecuniæ, immò census, facultates, & omnia bona vox ista comprehendit. Eruitur à verbo χράομαι, *chráomai*, utor, eò quòd pecuniæ maximè sint usui: ab ejus nempè præterito κέχρημαι, *kéchremai*, usus sui, à quo, ablato augmento syllabico, fit *chrema*. Sed ostendit Os aureum plerùmque divitibus aurum nullo usui, sed maximo esse damno. Nam pecuniis ut plurimùm abutuntur, & multa mala propter eas patiuntur. Et tamen, ut ait idem S. Pater, *Pecuniæ dictæ sunt χρήματα*, chremata, *idest utilia, non ut ipsis sic nos utamur, quemadmodum utuntur aurificum protheca, sed ut ex illis honesti quippiam agamus*. *Serm. 10. in c. 3. ad Philip. in mor.*

CHRESTUS: χρηστός, *chrestós*, bonus, utilis, suavis, benignus, &c. Vox est orta à verbo χράομαι, *chráomai*, utor: hujus tertia persona præteriti est κέχρηστα, *kéchresta*, usus fuit, & hinc ablato augmento illo trahitur ista dictio *chrestós*. A multis Gentilibus per imperitiam, aut malitiam pro Christi nomine habita fuit: unde Fideles dicebantur ab ipsis Chrestiani. Sed quomodocùmque voce chrestus pro Salvatore usi fuerint: satis patet illa omnia hujus vocabuli significata apprimè Christo Domino adaptari. Ipse namque (etsi *nemo bonus*, nempè essentialiter, *nisi solus Deus*) utpotè Deus *Luc. 18. 19.* est optimus, & pro redemptione humanâ prorsùs utilis, immò necessarius fuit. De cujus suavitate, benignitate, comitate, satis sacra testantur Eloquia. Immò & prophetica oracula eum linum fumigans non extincturum, & calamum quassatum *If. 42. 3. Matth. 12. 19.* non confracturum, nec in plateis ejus vocem au-

dien-

diendam, prædixerunt. Quæ virtutes Christianis proponuntur imitandæ. Hinc factum est, quòd adversùs Gentiles, christiani nominis ignaros, plerique Ecclesiastici Tractatores, ut ait Baronius, *aliunde ejus nominis interpretatione n deducere* An. Ch. 43. *consueverunt. Occasione enim quod gentiles homines christianos corrupto vocabulo, Chrestianos, & Chrestum, Chrestum (quod nomen usitatum reperitur apud Romanos) nominare consuevenunt, inde etiam ejus nominis interpretationem, ex græcâ voce χρηστὸς, chrestòn, quod est bonum, & commodum, sunt aucupati.* Quod priùs Gentilibus objecerat Tertullianus, in cujus textu etsi *Christianus* legatur; tamen *Chrestianus* legendum esse, & Interpres asserit, & sensus ipse requirit. Ait enim; In Apolog c. 3. *Sed & cum perperàm Christianus pronuntietur à vobis (nam nec nominis est notitia penes vos) de suavitate, vel benignitate compositum est.*

CHRIA: χρεία, usus, utilitas, multaque alia significat. Præsertim ità dictum celebre, & apophthegmaticum responsum: fortè, quòd in usum, & utilitatem veniat hominum. Originem habet à verbo χράομαι, *chráomai*, mutuor, utor. Chria in usum venit apud Oratores sacros, & prophanos, maximè verbalis: & hujus, ut activæ, & mixtæ, dicta, & facta Salvatoris materiam præbent inexhaustam. In verbali dicti celebris laudatur Author: dictum ipsum paraphrasi exponitur, confirmatur, ac epilogo concluditur. Ità sanctorum Patrum sententiæ, & dicta pulcherrima chriâ sacrâ utiliter exponuntur.

CHRISMA: χρῖσμα, unguentum, unctio, Formatur à verbo χρίω, *chrio*, ungo: cujus prima persona præt. pass. κέχρισμαι, *kechrismai*, & hinc expuncto augmento *chrisma*. Inter alias unctiones, & unguenta, per antonomasiam Chrisma vocatur materia remota Sacramenti Confirmationis, ex balsamo, & oleo olivarum, ab Episcopo benedictum. De quo S. Gregorius, In c. 1. Cant. *In ungendi baptismum gignitur, quod cum oleo, per Pontificis benedictione Chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur.* Utriusque materiæ remotæ significationem posteà exposuit Conc. Florentinum: *Ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, & bal-* In Decret. Eugen. 4. *samo, quod odorem significat bonæ famæ.* Quas congruentias priùs exposuerat D. Thomas dicens, 3. q. 72. a. 2. 5. *In hoc Sacramento datur plenitudo Spiritus sancti ad robur spirituale, quod competit perfectæ ætati.* Oleum autem est abundantis gratiæ significativum: unde subjungit S. Doctor, *Gratia verò Spiritus sancti in oleo designatur, unde Christus dicitur unctus oleo lætitiæ, propter plenitudinem Spiritus sancti, quem habuit.* Prætereà olim athletæ oleo ante luctam ungebantur; sic christiani pugiles, ad certamen spirituale se accingentes, contra tyrannos, dæmonem, & infernum, oleo isto sacro inunguntur. *Admiscetur autem balsamum,* ait D. Thomas, *propter fragrantiam odoris, qui redun-* 2. Cor. 2. 15. *dat ad alios, unde Apostolus dicit, Christi bonus odor sumus.* Constans enim, & heroica Fidei confessio confert plurimùm ad ædificationem confortativam Fidelium, cujus analogia in balsami fragrantiâ suaviter redolet: præsertim cùm ejus odor sit ædificationis, à corruptione præservantis, significativus, juxtà illud, *Quasi balsamum non mixtum odor meus.* Eccl. 24. 21. Dicitur autem *non mixtum*, non ad olei mixtionem excludendam; sed earum rerum, per quas vis balsami odorifera infringitur, quod oleum non facit. Carolus Magri ait Christum à chrismate dici, vel potiùs à Christo chrisma, non secundùm nominis formam, sed secundùm Fidei rationem. Addit, *Chrisma à Simone Thess. dicitur* In Hierol. σφραγὶς, *sphragis, idest obsignatio: ab Areopagitâ* τελείωσις, telìosis, *idest perfectio, à Græcis* μύρος, *myros, idest unctio.* Sed secundùm originem Chrisma, & Christus à verbo *chrio* deducuntur. Secundùm denominationem, sicut unctus ab unctione dicitur; ità Christus à Chrismate, quo spiritualiter excellentissimè unctus est. Sphragis autem potiùs signum, & sigillum, quàm obsignationem significat: sicut & *myros* ipsum designat unguentum. D. August. Tract. 33. in Io: post Init.

CHRISMARIUM: græcum non reperi, nisi placeat formare χρισμάριον, *chrismárion*. Est sacri Chrismatis repositorium, quod meliùs chrismatophylacium diceretur. Refert etiam Magri vocem *chrismatarium*, pro Chrismatis vasculo, & *Chrismarius* pro notario, cui nomina baptizatorum notandi cura incumbebat. Sed pro chrismatario, chrismatotheca rectiùs dici potest.

CHRISTIANOCATEGOROS: χριστιανοκατήγορος, p. b., christiani accusator. Nam κατήγορος *categoros* accusatorem significat, à κατὰ, *catà*, contrà, & ἀγορεύω, *agoreúo*, dico. Aliqui hæretici, ità à Damasceno vocati, qui cultum latriæ sanctorum deferebant imaginibus: quapropter habebantur ut idololatræ. Nam tales venerandas imagines, Damasc. de Hæresibus. ait S. Pater, *ita coluerunt ut Deos more Græcorum*, Sicque maximè veris Christianis nocebant, qui sine ullo ab ipsis discrimine, etsi Sanctorum imagines solo duliæ cultu venerarentur, etiam idololatræ vocitabantur. Adeòque tali opere suo tacitè veros accusabant Christianos.

CHRISTIANUS: χριστιανὸς, *christianòs*, p. l., Christi sequax, & in ipsum credens. Ità dicti Fideles ab eo tempore, quo Paulus, & Barnabas Fidem Christi Antiochiæ, continuâ unius anni prædicatione, mirificè dilataverunt: *Ità ut cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli Christiani.* Act. 11. 26. Quod verisimiliter contigit anno post Christi mortem decimo: ut Baronius, cum aliis opinatur.

CHRISTODORUS: χριστόδωρος, *christódoros*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, etsi græcus in antepenultimâ collocetur accentus. Christi donum sonat, à δῶρον, *dòron*, donum: & christodorus à Christo donatus latinè reddi potest. Cujus etymologia optimè nonnullis Christianis, tali nomine donatis, convenit. Nam Christi donum, *qui dedit semetipsum pro nobis*, quòd Fide imbuti, cœlesti luce illustrati, ad regnum æternum vocati. Tit. 2. 14.

CHRISTOLOGUS: χριστολόγος, *christológos*, p. b., etsi paroxytonè proferatur à Græcis. De Christo loquens, aut disserens latinè verti debet: à *christos*, & λόγος, *lógos*, sermo. Hinc Christologia, p. b., de Christo dissertatio, tractatus, aut sermo: prout in tertiâ Parte de Incarnatione Tractatum, Christologiam vocare licet. Christologus ab aliquibus in malam partem accipitur: nempè pro illo, qui rectè de Christo disserit, cujus tamen opera

Christi doctrinæ non respondent.

CHRISTOLYTÆ: χριστολύται, *christolytæ*, latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima est brevis. Ità dicti quidam hæretici, quasi Christum solventes: à voce *christos*, & verbo λύω, *lyo*, solvo. Non minùs impiè quàm stultè solam Christi Divinitatem cœlos ascendisse comminiscebantur. Unde non intelligebant, quod Philosophos gentiles non latet, Primum movens esse immutabile, immobile, immensum: ignorantes etiam illud axioma theologicum, quod semel assumpsit nunquàm dimisit. De istis ità Damascenus, *Christolyta dicentes Dominum nostrum Iesum Christum, post resurrectionem ex mortuis, animatum ipsius corpus deorsùm reliquisse, & in nudâ Deitate ascendisse ad cœlos*.

l de hæres hær. 93.

CHRISTOMACHIA: χριστομαχία, *christomachia*, latinè in rigore cum accentu in antepenultimâ, quamvis usus apud multos invaluerit, ut accentus retineatur in penultimâ brevi, ad Græcorum imitationem. Est contrà Christum pugna, seu Christi persecutio: unde & Christomachi, qui illum persequuntur, appositè nominandi. Quales non solùm sunt Gentiles, quibus Crucifixus est stultitia, & Judæi quibus Crux est scandalum, sed etiam hæretici quicumque, qui aut aliquibus Christi attributis divinis, vel humanis contradicentes, contrà ipsum belligerant, aut ipsius Ecclesiam invadentes, eundem simul impugnant. Ità vocati à dictione *Christos*, & verbo μάχομαι, *máchoma*, pugno. Ità Christi tunicam impiissimus Arius, quæ est Ecclesia, suis blasphemiis sacrilegè scindebat; & sic quoque se Christomachos jactare mortalium impudentissimi Ariani non erubescebant. Cùm & Petrus Nannius in Epistolâ dedicatoriâ, Operibus Athanasii præfixâ, testetur hujus S. Patris adversarios, *se ex professo* χριστομάχους, christomáchus, *appellasse*. Tales Christomachi, proh dolor, nostris temporibus non desunt, qui non solùm ejus sponsam, quæ est Ecclesia catholica, mordicùs invadunt, sed & eum in suis imaginibus impiè persequuntur.

1. Cor. 1. 23.

Pet. Nannius.

CHRISTOPHORIA: χριστοφορία, *christophoria*, latinè, cùm penultima brevis sit, deberet efferri cum accentu in antepenultimâ. Sed in similibus terminationibus usus servandus est, ubi viget, græcum accentum in penultimâ retinendi. Vox ista Christilatio idiomate nostro verti potest, à verbo φέρω, *phéro*, porto: ab ejus nempè præterito medio, quamvis inusitato deducenda. Festum est in Ecclesiâ Ambrosianâ ad diem septimam Januarii, in memoriam reditus Christi ex Ægypto, celebratum. Quando videlicet, defuncto Herode Ascalonitâ, dictum est ab Angelo Josepho, *Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & vade in terram Israël*. Relatus est autem Christus ex Ægyto ætatis suæ anno tertio, die supradicto, anno primo tetrarchiæ Archelai, ut ex antiquis Martyrologiis liquet, & moderni Chronologi ferè unanimi consensu suffragantur. Mora ergò Christi in Ægypto ad biennium non perduravit: immò non ultrà sesqui annum extensam fuisse facilè crediderim.

Matth. 2. 20.

CHRISTOPHORUS: χριστοφόρος, *christophóros*, latinè, propter penultimam brevem, est vox proparoxytona, quamvis à Græcis paroxytonè proferatur. Christi latorem, aut Christi bajulum sonat, ab eâdem radice, quâ vox præcedens. Christifer & corporis humeris, & cordis medullis fuit S. Christophorus Martyr, ad cujus, & aliorum sanctorum exemplum, nos admonet Apostolus, ut simus *semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes*. 2. Cor. 4. 10.

CHRISTOTOCOS: χριστοτόκος, *christotócos*, penultima brevis est, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Vox ista cùm græcè sit communis generis, in feminino usitata, idem significat ac latinè Christipara. Ità B. Virgo à multis antiquis Authoribus, & prætereà à Concilio Florentino vocata. Ex quibus liquet non solùm Christotocon, sed & Theotocon eam esse pronunciandam. Sic in Constitutione primâ Eugenii quarti, de Synodo Ephesinâ loquente, dicitur in hac definitum esse *B. Mariam semper virginem non solum Christotocon, sed etiam Theotocon, hoc est non tantùm hominis, sed Dei genitricem ab omni Ecclesiâ prædicandam*. Fit autem vox ista Christotocos à *Christos*, & verbo τίκτω, *ticto*, pario, cujus præteritum medium est τέτοκα, *tétoca*, peperi.

Sup unione Iacobit.

CHRISTUS: χριστὸς, *christós*, idest unctus. Fit enim à verbo χρίω, *chrio*, ungo, cujus tertia persona præt. pass. est κέχρισται, *kéchristai*: & hinc ablato augmento syllabico, *christos* immediatè derivatur. Hebraicè dicitur *mascíach*, unde vulgare *messias* efformatum, à radice *masciach*, unxit. Messias ergò, græcè Christus, & latinè unctus, nomen est ab unctione deductum, & aliis quoque personis applicatum. Nam reges, & sacerdotes Christi dicti: & ipse Cyrus, primus Persarum rex: ut apud Prophetam legitur, *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro*, post tot annos filios Israël è captivitate liberaturo. Et ità 70 legunt *Christo meo*: sed Textus hebraicus dicit *limscichò*, Christo, seu uncto ejus, nempè Domini. Erat quippe Cyrus Dei dispositione in regem, & monarcham inungendus, & ideò Christus vocatus: prout alii reges, & sacerdotes, quia in suâ inauguratione, & consecratione uncti fuerant. Patriarchæ similiter, & Prophetæ, propter spiritualem gratiarum unctionem, Christi nuncupati. Et ideò dicit Psalmista, *Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari*. Nostro ad verbum consonat uterque Textus græcus, & hebraicus: nam 70 habent χριστούς μου, *christùs mu*, christos meos, & hebræus *mescichài*, messias meos, seu christos meos. David autem non est ausus in Saulem inimicum suum, à Samuele in regem inunctum, violentas manus inferre, *Quia Christus Domini est*. Et ità quoque legunt duo illi Textus supracitati. Omnes autem isti uncti figuram, & umbram veri Uncti, Sancti Sanctorum, præferebant. De quo Daniel ait, *Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt, super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum*. Istas 70 hebdomadas esse annorum, omnes prorsùs consentiunt, adeòque designare annos 490. Hi verò non sunt lunares, uti contendit Pererius cum aliquibus aliis, asse-

משיח *masciach* משח *masci-ách*. Is. 45. 1. למשיחו *limsci-chò*. Ps. 104. 15 משיחי *mesci-chài*. 1. Reg. 24. 7. Dan. 9. 24

afferens id colligi ex adjuncto *Abbreviatæ sunt*. *Quo significatur annos earum hebdomadum non esse ad longitudinem annorum solarium exigendos, sed ad brevitatem annorum lunarium coarctandos*. Attamen, ut ipse fatetur, nunquàm Hebræi puris annis lunaribus usi sunt. Adjungebant enim suam intercalationem, ut redigerentur ad cursum solis, & annis novemdecim septem menses inserebant intercalares. De initio, & termino harum 70 hebdomadum diffusiùs in voce *hebdomas* agetur. Ubi satis manifestum fiet has Danielis septimanas apertè indicare adventum Jesu Christi, verè (In Dan. 10. 10.)
unctum *oleo lætitiæ præ consortibus suis*. A primo enim suæ conceptionis instanti, duplici modo, super omnes creaturas, gratiæ & gloriæ suæ participes, donis cœlestibus, & divinis unctus fuit. Prima unctio, & potissima est illa, de quâ in isto Psalmo, & aliis Scripturæ locis, ex communi Patrum interpretatione, facta per unionem hypostaticam. (Psal. 44. 8.)
Unde Nazianzenus disertè ait, Christi humanitatem delibutam, perunctam esse ipsâ Divinitate: & similiter Damascenus asserit, *Ipse enim seipsum unxit, ungens quidem ut Deus suâ deitate corpus, unctus autem ut homo*. Secunda unctio fuit per infusionem gratiæ, & donorum in gradu excellentissimo. Nam, ut ait D. Thomas, habuit gratiam, (Orat. 36. & 38.)
& in maximâ excellentiâ quâ potest haberi, & in maximâ extensione ad omnes gratiæ effectus, & talis gratiæ plenitudo est propria Christo. Quæ ideò non potuit augeri, tum ob summam ejus plenitudinem, tum ratione status: *Quia in primo instanti suæ conceptionis fuit verus, & plenus comprehensor*. Hanc divinam unctionem plusquàm ducentis annis ante Danielem prædixerat Isaias: *Spiritus Domini super me, eò quòd unxerit Dominus me*. Quod Dominus pro seipso citat, in Lucæ (3. q. 7. a. 10 c.; D.Th. a. 2 c.; Is. 61. 1.)
Evangelio, ex Septuaginta Interpretum versione, saltem prout ipse Evangelista græcus exaravit. (Luc. 4. 18.)

CHROMATIUS: χρωμάτιος, *chromátios*, p. b., coloratus, nitidus, ornatus exponi potest. Nam χρῶμα, *chrôma*, est color, nitor cutis, & chromata dicuntur artium ornamenta, ac lumina. Hæc S. Chromatio Aquileiensi Episcopo, tot gratiarum coloribus imbuto, tot meritis præclaro, tot sanctitatis luminibus exornato, ornatissimè adaptantur. Chroma vocat Boëthius flexiones, & quasi minuritiones vocis in cantu, qui inde chromaticus appellatur, quasi coloratus.

CHRONICUM: χρονικὸν, *chronicòn*, p. b., temporale, temporarium. Est enim adjectivum à χρόνος, *chrónos*, tempus: unde χρονικὰ, *chronicà*, dicuntur temporum observationes, vel in quibus temporum series est digesta. Latinè vocantur annales, in quibus, quid memoriâ dignum singulis quibusque annis acciderit, annotatur. Quòd autem antiquitùs mos viguerit in benè ordinatis Rebuspublicis, & Monarchiis, annales formandi, etiam rerum præclariorum recenter gestarum, ne memoriâ exciderent; satis patet ex facto Regis Assueri, quando *noctem duxit insomnem, jussitque sibi afferri historias, & annales priorum temporum*. Septuaginta scribunt γράμματα μνημόσυνα τῶν ἡμερῶν, *grámmata mnemósyna tôn hemerôn*, idest literas memoriales dierum: & Textus hebraicus legit *divré* (Esther 6. 1.; דברי divré)
hajiamim, idest verba dierum, seu librum tractantem de rebus, quæ per singulos dies contigerant: qualis titulus in hebraico Libris Paralipomenon præfixus est. Sicque Rex fidelitatis Mardochæi recordatus est, qui maturè Eunuchorum in ipsum detulerat insidias. Primum inter omnia Chronica locum tenet Moysis Pentateuchus, qui ab initio mundi, usque ad introitum in Palæstinam, per annos 2583, res insigniores, & gesta nobiliora suis temporibus exponit: quæ aliàs maximo hominum detrimento, & densioribus errorum tenebris, excidissent. Ger. Vossius discrimen inter annales, & chronica proponit: quòd illi, quid singulis annis in gente unâ successerit, enarrent; hæc verò plurium gentium res, & gesta memoriæ tradant. (הימים hajia-mim.)

CHRONOGRAPHIA: χρονογραφία, *chronographía*, latinè cum accentu in antepenultimâ esset efferenda, cùm penultima brevis sit. Sed in hac Græci collocant accentum, & hos Latinorum imitantur plurimi, ob usum non damnandum. Ità dicta temporum descriptio, ut & χρονολογία, *chronología* (de cujus accentu eodem modo differendum), temporum ratio, aut sermo. Ortum habent istæ voces à χρόνος, *chrónos*, tempus, & verbo γράφω, *grápho*, scribo, aut à λόγος, *lógos*, sermo, ratio. Unde & Chronologi, & Chronographi, p.b., dicti sunt Annalium Scriptores: quorum plerique, uti multùm lucis historiis sacris, & prophanis attulere; ità plerùmque propter enormem inter se dissensum, magnas tenebras effundunt. Quod præsertìm in computandis annis ab initio Mundi, à Creatore conditi, ad ejusdem initium à Redemptore reparati, seu ad Christi nativitatem contingit: in quibus benè ad tria annorum millia est inter ipsos disparitas. Quod patebit varias Chronologorum, in talibus annis computandis, opiniones evolventi, vel expendenti ea quæ refert Caserrius, qui varios calculos exactè compilavit. Ex quibus intelligitur aliquos arcte tantùm concedere illi temporis spatio annos 3485: & alios nimiùm etiam seculorum prodigos, ad septem annorum millia elargiri. Quamvis inter recentiores tantum discriminis non cernam: ità ut mirer Honuphrium Panvinium suam millia excessisse, formans calculum annorum 6310. Plurimi enim, qui exactiores computationes videntur efformasse parùm absunt à 4000, vel paucis annis hunc calculum excedunt. Unde non potest mihi displicere Jacobi Tirini calculus, qui dictam 4000 annorum collegit summam. Nempè computando ab initio Mundi ad diluvium annos 1656: & hæc est prima ætas secundùm omnes, quamvis in annis, ut vidimus in voce *cataclysmus*, magna sit dissensio. Secunda ætas, juxtà eundem Authorem est à diluvio, usque ad egressum Israëlitarum ex Ægypto, annis 887. Tertia ab istâ exodo usque ad Templi salomonici fundationem, annis 480. Et quamvis hoc ità dilucidè S. Textus exponat, *Factum est ergò quadringentesimo, & octuagesimo anno egressionis filiorum Israël de terrâ Ægypti*, &c., *ædificari cœpit domus Domino*; attamen aliqui Josephum secuti ponunt annos 592. Bis quippè inserunt annos 111 servitutis tempore Judicum Israël: & Serarius extendit ad annos 680. Quid mirum ergò, si alibi Chronologi adeò discrepent, cùm, stante ità (In Chronol. compendio.; In Chron. Eccl.; In Chron. sacro c. 47.; 3. Reg. 6. 1.)

ità claro Textu, à vero devient? Quarta Mundi ætas, juxtà Tirinum, est ab initio Templi, ad finem captivitatis babylonicæ, annis 452. In quintâ à captivitate usque ad finem monarchiæ persicæ anni 200 computantur: & ab initio monarchiæ Alexandri M., usque ad Christum anni 325: ità ut quinta mundi ætas comprehendat annos 525. Quę omnia satis benè cum historiis prophanis concordant: ità ut in universum ab orbe condito ad Christum natum annorum 4000 colligantur. Sed mundi ætates aliter ab aliis disponuntur. Nam secunda statuitur à diluvio ad Abrahamum: tertia ab Abrahamo ad Davidem: quarta à Davide ad ba-
De eo qued &c. Iephte perrexit ad pugnã, &c. bylonicam captivitatem. Vide D. Jo: Chrysostomum in Homiliâ de Jephte: ubi adinstar ætatum generis humani, talibus temporibus Mundi consignat ętates. Statuit etenim infantiam ad diluvium, pueritiam ad Abrahamum, adolescentiam ad Davidem, juventutem ad Babylonis transmigrationem, gravitatem ad Christi Domini incarnationem, senectutem ad Mundi finem. Est quoque magna difficultas in Æra Christi statuendâ, quę breviter in dictione *oligos* tangetur.

CHRYSACONIOS: *χρυσακόνιος*, p. b., lapis quo aurum exploratur. A Latinis index dictus, quia auri puritatem indicat: & lapis lydius, quòd in Lydiâ reperiatur, primosque Lydos aurum, argentumque percussisse ferant. Chrysaconios autem vocatur: quia est auri cos, à *χρυσὸς*, *chrysós*, aurum, & *ἀκόνη*, *acône*, cos. In hoc lapide cordis fidelis symbolum observat Chrysostomus. Ait enim,
Serm. adv. hæreticos. Init. *Est lapis quidam, quem chrysaconion vocant, quo probatur aurum adulterinum, & nothum, si illi atteratur, ostenditurque purum, & immixtum, incorruptumque numisma. Hunc indicem ego fidelissimorum hominum cor dixerim.*

CHRYSANTHUS: *χρύσανθος*, *chrysanthos*, auri flos, à dicto *chrysós*, aurum, & *ἄνθος*, *anthos*, flos. Cùm Sancti Martyres tamquàm aurum in fornace à Deo probentur, & tamquàm pretiosiora clinodia in cęlo sub altari aureo recondantur, inter celebriores Christi Athletas, & generis nobilitate, & tormentorum multiplicitate, & Fidei cum magno fructu prædicatione, tamquàm flos aureus, nequicquàm adversante sævitiei pruinâ, luculenter emicat S. Chrysanthus. Verè flos aureus, malleo persecutionis in floridiorem formam fabrefactus, limâ variorum tormentorum eleganter efformatus, tunsione plurimâ in splendorem expolitus, à ferarum sylvâ translatus est, cęleste templum exornaturus.

CHRYSARGYRUM: *χρυσάργυρον*, *chrysárgyrou*, p. b., tributi nomen. Ità dictum à *χρυσὸς*, *chrysós*, aurum, & *ἄργυρος*, *argyros*, argentum, quia in auro, & argento pensitabatur. De hoc tributo agit Baronius, quod Constantini temporibus pendebant, probans contrà Zosimum quemdam non fuisse adeò gravia tributa, ab hoc piissimo Imperatore requisita: adeòque Zosimi querelas esse iniquas, quibus Constantinum arguit, etiam chrysargyrum ipsis meretricibus, & lenonibus imposuisse, ut sic ex vilissimo quæstu pretiosum tribu-
An. Chr. 330. n. 36. tum exsugeret. Quapropter de eo dicit Baronius, *Quod impositum erat negotiatoribus, propriè auri & argenti erat, dictumque chrysargyrum, diversumque ab eo quod pendere consueverant lenones, meretrices, & exoleti.*

CHRYSOBULLA, vox semigræca bullam auream significans: quales sunt Imperiales aliquæ, aut Pontificiæ, quæ specialiora privilegia, aut res majoris momenti continentes, aureis characteribus sunt exaratæ. Vox est ergò formata à dicto vocabulo *chrysós* aurum, & dictione latinâ *Bulla*.

CHRYSOCLAVUS, vox ex græcâ, & latinâ dictione composita, & penultimam habet longam. Nempè à dicto *chrysós*, aurum, & *clavus* voce latinâ, & de aliquibus sacris ornamentis in Anastasio dicta: quia nempè figuris clavorum aureorum erant exornata.

CHRYSOGNOMUS: *χρυσόγνωμος*, *chrysógnomos*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultima est producta. Est ille qui aureas sententias profert, & aureè sententiosus dici posset, à *chrysós*, aurum, & *γνώμη*, *gnóme*, sententia, consilium, &c.: & gnomæ memorabiles sententię nuncupantur. Chrysognomi ob auream eloquentiam inter cæteros possunt appellari S. Joannes Chrysostomus, & S. Petrus Chrysologus, ut & S. Joannes Damasceuus, Chrysoras agnominatus, cùm jam aureo cognomine sint decorati. Sed præ cæteris omnibus Chrysognomus est Sapiens, qui suis Parabolis, & aliis libris sapientialibus, tot aureas gnomas produxit, quot sacras, & pretiosissimas gnomas, thesauro cordis recondendas, exaravit.

CHRYSOGONUS: *χρυσόγονος*, *chrysógonos*, p. b., auro genitum sonat. Fit enim à dicto *chrysós*, aurum, & verbo *γεννάω*, *gennáo*, genero, gigno: aut potius à verbo *γίνομαι*, *ginomai*, sum, nascor, generor, cujus præteritum medium est *γέγονα*, *ghegona*, & hinc ablato augmento *gónos* efformatur. Cùm cælestis Sponsi caput aurum optimum Fidem pretiosissimam, & nobilissimam Ec- Cant. 5. 11.
clesiæ, tot martyriorum igne examinatam designet; meritò aurogenitus S. Chrysogonus Martyr dicendus est. Baptismi lavacro in Urbe, Ecclesiæ capite, regeneratus, thesaurum illum in vase corporis fictili conservans, eum, effracto per martyrium carnis ergastulo, securiùs in illâ civitate reposuit, cujus platea *aurum mundum tam-* Ap. 21. 21.
quàm vitrum perlucidum S. Joanni apparuit.

CHRYSOLITHUS: *χρυσόλιθος*, *chrysólithos*, p. b., lapis pretiosus, aureo nitore translucens. Adeòque vox ista lapidem aureum sonat: à *χρυσὸς*, *chrysós*, aurum, & *λίθος*, *lithos*, lapis. Erat chrysolithus primus in quarto ordine Rationalis summi Judæorum Pontificis: ut ait S. Textus, *In quarto* Ex. 28. 20.
chrysolithus, onychinus, & beryllus. Et ità 70 legunt *chrysólithos*: Textus verò hebraicus dicit *tharscisc*, quem aliqui Rabbini dicunt ad colorem hyacinthi declinare: & aliqui beryllum, alii hya- תרשיש
cinthum, alii thalassium sive marinum, alii aliter *tharscisc*
interpretantur. In illâ quoque Jerusalem, de cęlo descendente, erat *fundamentum septimum chry-* Ap. 21. 20.
solithus. Boëthius asserit eum esse ut coloris, ità & naturæ solaris: ferunt etiam eum virtutem habere contrà asthma, melancholiam, & timores nocturnos. Hæc autem adaptant Apostolo Matthæo, qui

qui à Lucâ, & Marco septimus inter Apostolos recensetur: necnon septimo Symboli articulo, secundùm Alcazar, de Christo ad Patris dexteram ascendente.

CHRYSOLOGUS: χρυσολόγος, chrysológos, penultimâ brevi, etsi Græci in eâ ponant accentum. Ità cognominatus S. Petrus Ravennæ Episcopus ob auream eloquentiam: à chrysós, aurum, & λόγος, lógos, sermo. Natus est in Cornelii foro, quod hodie Imolam vocant: & varias edidit Homilias, eò pietate copiosiores, quò breviores. Obiit secundâ Decembris, Anno salutis 449.

CHRYSOMANES: χρυσομανής, chrysomanés, p. l., auri insano amore captus. Est ergò ille qui maximè est avarus: à chrysós, aurum, & μανία, mania, furor, insania. Dicitur etiam avarus χρυσεραστής, chryserastes, auri amator, ab ἐράω, erâo amo. Sed chrysomania (latinè penultimâ brevi, ni græcus accentus retineatur) illis maximè avaris convenit, qui insano auri amore ducti, ad vesana scelera trahuntur. Unde meritò de illo rege threiicio, Polydori hospitis sui occisore dixit Virgilius:
Æneid. 3. *Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames.*

CHRYSOPHORUS: χρυσοφόρος, chrysophóros, p. b., etsi Græci accentum in eâ collocent. Latinè aurifer dicitur, à dicto chrysós, aurum, & φέρω, phéro, porto. Cùm Fidei nostræ fundamentum Christus sit, super quod quis perfectior *superædificat aurum, argentum, lapides pretiosos*; optimè S. Chrysophorus aurum intulit, & superędificavit. Eo quidem sancto fine ductus, ut ipsius quale esset opus ignis probaret: & quò pretiosius ejus opus maneret, pretiosiorem in cęlis mercedem acciperet. 1.Cor.3. 12.

CHRYSOPRASUS: χρυσόπρασος, chrysóprasos, p. b., gemma viridis coloris. Aureis guttis est inspersa, & aureo splendore illustris, ità dicta à chrysós, aurum, & πράσον, práson, porrum, quasi aureum porrum. A topazio, & berytlo solùm propter opacitatem distinguitur: estque cęlestis Jerosolymæ decimum fundamentum. Ex Boëthio ferunt aciem oculorum roborare, animum dilatare, & exhilarare: adeòque creditur avaros liberales facere: quæ ab aliquibus Judæ Thaddæo, inter Apostolos decimo, & sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Christi Sponsæ, de quâ, ut nonnulli volunt, est decimus Symboli articulus, adaptantur. Ap.21.20.

CHRYSORAS: χρυσόρας, p. b., quamvis in eâ græcus accentus ponatur. Latinè auro fluens dicendus, quasi χρυσοῤῥόας, chrysorrhóas, à chrysós, aurum, & verbo ῥέω, rhéo, fluo, unde ῥόος, rhóos, fluxus. Cognomen est S. Joannis Damasceni, verè divinæ eloquentiæ, & cęlestis sapientiæ, feliciùs quàm Pactolus fluvius, auro fluentis. Ipso enim, ipsiusque aureis rivis Ecclesia orientalis, immò universalis, magnoperè ditata est. Dictus fuit propter nationem Damascenus, & avito cognomine Mansur: quamvis impius Leo Isauricus Imperator iconomachus, eum contumeliosè Manseron, quasi spurium, vocitaret. Fuit Venerabilis Bedę synchronus, non quidem sacerdotali dignitate insignitus, sed scientiis omnibus, maximè divinis, apprimè excultus. Ità meritò inter S.S.Patres non interiorem locum tenet. Post excisam ab Iconomachis dexteram, sed ope Deiparæ restitutam, eremum incoluit, sanctissimèque obiit sextâ Maii, anno salutis 731. Floruit ergò tempore Gregorii tertii Papæ, & Leonis illius Iconomachi, à cujus filio Constantino, unà cum Germano Patriarchâ, & Gregorio Cyprio, viris, ut ait Henricus Gravius, *omni sanctitate reverentiâque conspicuis, palàm anathemati fuit addictus*. Illud tamen prorsùs erroneum habendum, quòd aliqui cum Joanne Trithemio, duos Joannes Damascenos referant. Primum quidem sub Theodosio seniore, ad annum Domini 390, claruisse, cui attribuunt Traditionis Orthodoxæ Fidei libros quatuor, & historiæ Barlaam, & Josaphat librum unum; alterum verò, uti primum, Monachum, & presbyterum, cognomento Chrysoram, quisconta illum Leonem Imp. scripserit libros duos, & alia nonnulla, circà annum Domini 730. Sed unicum Joannem Damascenum fuisse, longè est verisimilius: & ex ipsius scriptis non difficilè colligi potest. In Ep. dedic. ad O. pera Io. Dam.

CHRYSOSTOMUS: χρυσόστομος, chrysóstomos, p. b., ore aureo præditus. Ità dictus S. Joannes Antiochenus, ob aureum eloquentiæ flumen: à chrysós, aurum, & στόμα, stóma, os, ac si diceretur os aureum habens. Fuit Constantinopolitanus Episcopus, plurimas aureas Homilias edidit; & alia Opera, cui ut magistro ubique adhæret, inter cæteros, Theophylactus. Obiit 14 Septembris, Anno Domini 407.

CHRYSOTELIA: χρυσοτελία, chrysotelía, latinè vox hæc penultimâ correptâ in rigore est efferenda, nisi, ut assolet, græcus accentus in eâ retineatur. Est auri contributio, seu vectigal, quod in auro persolvitur: à sæpiùs dicto chrysós, & τέλος, télos, quod inter alia vectigal significat. Chrysoteliæ in suâ Historiâ ecclesiasticâ Evagrius mentionem agit. L.3.c.41.

CHTHONIUS: χθόνιος, chthónios, p. b., terrestris. Verum hominis epithetum, qui è terræ limo formatus. Nam χθών, chthón, est terra, solum: unde & χθονόπλαστος, chthonóplastos, dicitur è terrâ plasmatus, à verbo πλάσσω, plásso, fingo, formo. Hujus tertia persona præt.pass. est πέπλασται, péplastai, formatus est: & hinc ablato augmento syllabico fit plastos.

CHYLUS: χυλός, chylós, succus, sanguinis materia. Nam per ventriculi concoctionem, succus quidam albicans è cibo formatur; è quo posteà corporis humores producuntur. Ex eo etiam omnium partium alimentum assumitur, dum priùs à venis mesaraicis fuit attractus, & per lacteam thoracicam saltem ex parte deductus. Vox est orta à verbo χέω, chéo, fundo: à quo etiam fit χυμός, chymós, succus, ab ejus nempè primâ personâ præt. pass. κέχυμαι, kéchymai, à quâ ablato augmento fit chymos. Per hunc intelligunt Medici ipsam massam sanguineam, quæ fit in hepate, quatuor humoribus constantem. Chylus albicans spiritualiter dici potest Spiritus sancti gratia, quam Deus abundanter fundit, ut eâ Fidelis alatur, & crescat in salutem. De cætero voces istæ nonnunquàm in ore sacrorum Doctorum versantur.

CHYMIA: χυμεία, penultimâ lõgâ propter diphthongum. Est argenti, & auri præparatio: vel ars similis, quæ ignis vi multa & varia elicit ex metallis.

lis. Originationem habet à verbo χύω, *chyo*, fundo, prout jam de chylo, & chymo dictum est. Dicitur etiam χημεία, *chemia*, aut *chimia*, p. l., & magis est à verbo χέω, *chéo*, fundo, quàm à *chyo*. Dum aliquid ex ære simili arte eruitur, à χαλκὸς, *chalcòs*, æs, quasi æris fusio vocatur, χαλχημεία, *chalchemia*. Latiùs tamen hæc vox aliquando sumitur, ità ut ad alia quoque chymica extendatur opera. Hæc vulgò alchymia dicitur, voce græcâ scilicet, cum articulo arabico *al* compositâ: nec malè ab aliquibus alchimia nominata. Vera alchymia est illa, quæ tribulationis æs in immortalitatis aurum convertere sapientissimè novit.

CHYTROPODES: χυτρόποδες, p. b., ollarum sustentacula, vel ipsæ ollæ cum pedibus. Nam χύτρος, *chytrou*, est olla, & πῶς, *pus*, pes, plur. πόδες, *pódes*, pedes. Nostra Vulgata Editio hanc vocem gręcam à Septuaginta Interpretibus desumpsit: dum ait immunda esse illa, super quæ morticina ceciderint: *Sive clibani, sive chytropodes destruentur, & immundi erunt*. Nam vasa fictilia sic polluta frangenda erant. In Textu hebraico legitur *chiraim*, numero duali, quia, ut ait Pagninus ex Rab. Davide, in eis ponebantur duo lebetes. Sed Buxtorfius testum vertit, vas nempè fictile, in quo placentæ coquebantur, liba, & id genus similia. Asserit semper fuisse cum operculo, unde quasi duplum, ut patet ex numero duali, censebatur. (Lev. 11. 35.)

CIBORIUM: κιβώριον, *kibórion*, genus poculi, aut calicis: item faba ægyptia, quasi arcula diceretur. Nam & κίβος, *kíbos*, à quo *kiborion* formatur, capsulam significat. Hinc ad ipsum V. Eucharistiæ tabernaculum significandum translatum est, quod tamen potiùs ipsi Pyxidi sacræ ex vi sui etymi conveniret.

CIMELIA: κειμήλια, *kimélia*, p. b., thesauri, opes, pecuniæ repositæ. Sic dictæ à verbo κεῖμαι, *kimę*, jaceo: eò quòd reposita jaceant, & cemelium exaratur ab aliquibus. Sed diphthongus ει in græco sonat *i* latinum: adeòque cimelium potiùs efferendum est, ut vulgò clinodia tales opes dicuntur, quòd, ut aliqui volunt, separatìm reclinentur. Vox cimelia aliquando pro ipso thesaurorum loco accipitur: uti videtur accipi in Conc. Chalcedonen. dicente, *Quod donatum erat Ecclesiæ, in cimeliis Ecclesię non reposuit*. Ità ab aliquibus citatur. Sed in meo Codice ità lego: *Rursum calicem gemmarum magni pretii oblatum nostræ Ecclesiæ à sancto Viro ante annos undecim inter vasa sanctæ Ecclesiæ non reposuit*. Fortè illîc est alia versio, & græcam vocem retinuit. Uti fecit D. Greg. scribens, sed primo sensu: *Quę de diversis Ecclesiis cimelia sunt collecta, &c., serventur*. Aliqui dicunt *cimilia*, videlicet *ita*, pro *eta*, in græco efferentes, & ea esse donaria Ecclesiæ asserentes. Ab eâdem voce, cum dictione ἀρχὸς, *archós*, princeps, fit cimeliarcha, græcè κειμηλιάρχης, *kimeliarchos*, thesaurarius: eratque dignitatis nomen apud Græcos. Ab hoc fit etiam cimeliarchion, p. l., propter diphthongum; græcè nempè dicitur κειμηλιαρχεῖον, *kimeliarchion*, locus in quo res pretiosæ sunt reconditæ. Est quoque in Ecclesiâ Ambrosianâ dignitatis nomen: & ille qui eâ decoratur Cimeliarcha nuncupatur. (Act. 10. In libell. cót. Ioam.) (L. 1. Epist. 10.)

CINÆDUS: κίναιδος, *kinædos*, ità dictus puer meritorius, qui nefario pæderastæ obsecundat. Ità dictus à pudendorum obscæno motu: à κινέω, *kinéo*, moveo, & αἰδὼς, *ædós*, pudor, hincque κιναιδία, *kinædia* (sed latinè p. b. cinædia diceretur) impudicitia vocata. Hoc nefandum scelus acriter in Gentilibus reprehendit Apostolus: quorum turpissima impietas eò vesaniæ provecta fuerat; ut vilissimo scorto, post ejus mortem, divinos honores impertiretur. Ità Gentilibus obiecit Tertullianus, dum ait, *Cum de pædagogiis aulicis nescio quem cynædum Deum facitis*. Loquitur autem de Antinoo Adriani Imperatoris amasio: & rectiùs hîc scribetur cinædus. (Rom. 1.) (In Apolog. c. 13.)

CINCINNUS: κίκιννος, *kikinnos*, capillorum cirrus, seu capillus intortus. Vocem latinam à græcâ, interposito *n* derivari, satis patet. Gręca verò à verbo κινέω, *kinéo*, moveo deduci posset, adhibitâ reduplicatione. Nam cincinnus facilè movetur, & levi flatu agitatur. De Sponsi cęlestis, seu Christi cincinnis in S. Epithalamio fit mentio: dum ipse ait, *Caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium*. Septuaginta non utuntur hîc istâ voce græcâ: sed dicunt οἱ βόστρυχοί μου, *hi bostrichi mu*, idest, cincinni mei. Nam etiam *bostrychos* græcè cincinnus dicitur, & à voce *botrys*, propter aliquam similitudinem, eam opinantur aliqui derivari. Textus hebraicus ait *kevutsothai*, cincinni mei, seu capilli mei: nam *kevutsóth* (ut videtur à radice *katsats* incidit) ab incidendo capilli hebraicè vocati. Vult autem dicere sacer Sponsus, quod dum in hac mundi nocte fores cordis humani pulsat, eique non aperitur, ros, & gelu congeratur accidiæ super caput ejus. Immò caput ejus sanctissimum rore gelido scelerum nostrorum in passione gravatum fuit. Quod allegoricè à Gilberto Abbate Judæis, & hæreticis Christi Divinitatem, per caput designatam, impugnantibus, & discipulus ejus, qui sunt ejus *capitis ornamentum, & decus*, persequentibus, applicatur. (Cant. 5. 2.) (קְוּצּוֹתַי) (קְוּצּוֹת *kevutsoth.*) (קָצַץ *katsats.*) (Serm. 42. in Cant.)

CINIPHES: σκνῖφες, *skniphes*, animalcula alata, murmure, & morsu, noctu maximè molesta, quæ latinè culices dicuntur. De his Regius Psaltes, de plagis ægyptiacis mentionem agens, scribit; *Dixit, & venit cœnomyia, & cinipbes in omnibus finibus eorum*. Nonnulli asserunt hîc 70 legere *skeniphes*, à nominativo σκνίψ, *skénips*: sicque vox ista posset erui à vocabulo σκηνὴ, *skéne*, tabernaculum, quòd circa tabernacula, & tentoria versentur, & inhabitantibus molestæ sint. Sed meus Textus 70 Interpretum in græco scribit σκνῖπες, *sknipes*: σκνίψ, *sknips*, autem, aut *cnips*, est vermis ligna erodens, à quò vermis ille alatus nomen haurire potuit. Sicque rectiùs *cinipbes*, quàm *cynipbes* latinè scribetur, cùm græcè *cnipes* dicatur, aut *scnipes*. Sciniphes enumerantur pro tertiâ Ægypti plagâ: scilicet erant solito majores, molestiores, & numerosiores. Nam *omnis pulvis terræ versus est in sciniphes, per totam terram Ægypti*. Hîc quoque græcè apud 70 σκνῖπες, *sknipes*, exaratur: & in Textu hebraico hîc, & in Psalmo citato *chinnim*, idest pediculi. Ab hac voce aliquatenùs immutatâ Corn. à Lapide etymon hujus vocabuli desumit, vel potiùs à græco κνίζειν, *knizein*, pun- (Ps. 104. 31.) (Ità quoque Corn. à Lapide, & Philo.) (Ex. 8. 17.) (כִּנִּים *chinnim.* In Ex. 8. v. 17.)

pungere, pruritum excitare, quod faciunt ciniphes, seu sciniphes, quos asserit culices fuisse. Sciniphes autem Magi producere non potuerunt, etsi res majores, veluti ranas, & dracones eduxissent: omnipotentiâ nempè divinâ, ejusque sapientissimâ justitiâ homuncionum conatus illudente, & se, quæ vult, permittere manifestante. Unde & illi excæcati idololatræ fassi sunt, quòd *digitus Dei est hic*. Aliqui scribunt cyniphes, & græcè κνῖπες, *kynips*, pro muscâ caninâ, ut opinor, à voce κύων, *kyon*, canis, deducentes. Et ità D. Augustinus ait, *Cyniphes musculæ sunt brevissimæ, quâ tertiâ plagâ superbus populus Ægyptiorum cædebatur*. Alibi tamen habet sciniphes, de tertio Decalogi præcepto loquens. *Attendite*, inquit, *tertiam plagam huic tertio præcepto contrariam. Sciniphes nate sunt in terrâ Ægypti de limo, muscæ minutissimæ, inquietissimè, & mordinat: volantes*, &c. *Tales sunt homines inquieti, qui sabbatum spiritualiter observare, idest, bonis operibus studere, & lectioni, vel orationi insistere nolunt*.

v.19.
De Trin. l.3.c.7.
De conv. 10. plag. & 10. Præcept.

CINNAMOMUM: κιννάμωμον, *kinnámomon*, latinè pronunciatur penultimâ productâ, propter *omega* vocalem longam, quod in græco non observatur. Ejus autem etymon satis est obscurum: & ipsi Hebræi *kinnamôn* vocant: nec aliud habet Isidorus, quàm quòd cinnamomum dictum sit, *quòd cortex ejus in modum cannæ sit rotundus, & gracilis*. Ejus ergò prima origo videtur à voce hebraica *kaneh*, quæ significat cannæ mensuram, & ipsum calamum aromaticum, vulgò *canella* dictum, ut scribit Sāctes Pagninus. Hinc certè græcū κάννα, *cánna*, canna, storea: & Latini quoque suam vocem *canna* deduxerunt. Dictio tamen cinnamomum planè græca facta est, & voci latinæ propter *omega* accentus normam tribuit: aliàs ab hebræâ *kinnamôn* latinè quoque in usu cinnamum. Est autem frutex in Æthyopiâ duorum cubitorum altitudine: cujus cortex vulgò canella dicitur: quia instar parvorum canalium efformatus. Sapientia in proprias laudes, sine jactantiâ, sapienter erumpens ait: *Sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi*. Quâ voce etiam utitur Textus græcus. Spargit nempè Sapientia virtutum suavissimum odorem, & aliorum per ædificationem confortativum: quod ab Ecclesiâ Deiparæ Virgini mysticè adaptatur. In Canticis per cinnamomum, quia calidæ, & fortis naturæ, ab aliquibus justitia creditur designari.

קִנָּמוֹן *kinnamôn*.
Orig.l.17. c.8.
קָנֶה *kaneh*.
Eccl.24.20.
Cant.4.13

CINYRA: κινύρα, *kinyra*, p. l., instrumentum musicum, instar vocum querularum sonum edens. Fit à verbo κινύρομαι, *kynyromæ*, lamentor. Aliquando, ut nonnullis placet, pro citharâ sumitur: & ubi dicit Scriptura, quòd Rex Salomon fecerit de lignis thyinis, *citharas quoque, & psalteria cantoribus*; legunt ex Textu græco cinyras. Sed in meo Codice 70 Latino Textui consonant, & κιθάρας, *kitháras* legunt: & Hebræus habet *chinnoroth*, idest citharas. Alibi quoque dum cinyra simul cum citharâ ponitur, ab eâ distingui demonstratur. Ut dum Judas Machabæus templum purificavit à Gentibus contaminatum, dicit S. Textus, *Renovatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & cymbalis*: & in græco κινύραις, *kinyrais*, prout in Capite hujus Libri 13. Martinius cinyram opinatur esse genus citharæ lamentabilis soni. Septuaginta quidem 1. Reg. 16. 23. scribunt cinyram, ubi Noster Davidem citharam tulisse refert. V. vocem *Cithara*.

1.Par.9.11.
כִּנּוֹרוֹת *chinnoroth*.
1.Mach.4.54.

CIONITA: κιονίτης, *kionités*, p. l., columnaris latinè verti potest. Rectius tamen græcè κιονεὸς, *kióneos*, diceretur, à κίων, *kion*, columna. De Sanctis illis columnariis, adinstar columnæ marmoreæ, super aliam columnam miraculosè degentibus, & ideò ab aliquibus Cionitæ agnominatis, vide vocem *Stylites*.

CIRCELLI: κιρκέλλια, *kirkéllia*, pro inauribus ponit Magri, citans Anastasium, dictio voce κίρκος, *kírcos*, idest circus, satis appositè formanda. Sed hunc Authorem circellos pro circulis aureis, aut argenteis, sacras vestes, aut ecclesiastica ornamenta decorantibus, existimarem accepisse. Ex his patet Romanos vocem *circus* etiam à Græcis emeodicasse: & in circis varios ludos fieri solitos etiam græco idiomate agones Latini vocavere.

CISTA: κίστη, *kíste*, arca viminea, & etiam lignea. Aliqui ejus etymon trahunt à κεῖσθαι, *kísthai*, jacere: eò quòd in eâ res, & pecuniæ inclusæ jaceant. Vox illa etiam in Authoribus sacris passim occurrit, & ideò hîc cum aliis cursim exponenda fuit.

CITHARA: κιθάρα, *kithára*, peoultimâ brevi, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Instrumentum musicum, quod & ab aliis lyra dicitur: & Hieronymus scribit effici in modum trianguli, cum 24 chordis. Ejus etymologiam aliqui derivant à verbo κινῶ, *kinéo*, moveo, vel κεύθω, *keútho*, occulto, & ἔρως, *éros*, amor: quasi κινέρως, vel κεύθερως, idest ciens, vel celans amorem. Hoc instrumentum in Scripturâ sacrâ sæpiùs nominatur: jam ante diluvium inventum. Nam Jubal de Caini progenie, Lamech filius, *Fuit pater canentium citharâ, & organo*. Hebraicè *chinnôr*, dicitur, & in plurali *chinnoróth*. Sed vocis græcæ aliud etymon affert Isidorus, dum ait, *Citharæ ac psalterii repertor Iubal, ut prædictum est, perhibetur. Iuxtà opinionem autem græcorum citharæ usus repertus fuisse ab Apolline creditur. Forma citharæ initio similis fuisse traditur pectori humano, quòd veluti vox de pectore, ità ex ipsâ cantus ederetur, appellataque eâdem causâ, nam pectus doricâ linguâ κιθάρα vocatur*. Ejus à psalterio differentiam, quam Augustinus describit, infrà de psalterio agentes exponemus. Cithara ut suavissimæ melodiæ, magnâ vi potitur ad turbulentos animi motus sedandos: & cùm ex animi pathematis varii agitentur humores, hinc etiam fit, ut dulci, & harmonioso sono, aliqua pellantur mala. Ità narrat Theophrastus, quòd convulsiones, ex morsibus aliquarum viperarum ortæ, curabantur ipso cantu. Sic etiam David citharam pulsando, magnoperè Saulem alleviabat, humorum melancholicorum, atque tetrorum spirituum agitationem sedando, quibus ipse dæmon insidebat, & in eis se immiscebat. *David tollebat citharam, & percutiebat manu suâ, & refocillabatur Saul, & levius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus*. Textus hebraicus habet *chinnôr*, sed hîc 70 legunt

Gen.4.21.
כִּנּוֹר *chinnôr*.
Orig.l.3. c.21.
Mascard. p.3. Disc. 3.
1.Reg.16. 23.

cinyram: adeòque patet hanc pro citharâ nonnunquàm accipi. Ista verò dæmonis fuga non potest omninò naturali sono attribui: sed potiùs sacris hymnis, & precibus, quas David citharam pulsando recitabat. Cithara allegoricè Christi Crucem designat, in quâ,ut Fides dulcisonæ, sacra ejus membra extensa suavissimum sonum edidere, ad justissimam Æterni Patris iram placandam, uti ex Patrum dictis colligi potest.

CLASMA: κλάσμα, fragmentum, frustum. Eruitur à verbo κλάζω, *clazo*, frango: cujus prima persona præt. pass. est κέκλασμαι, *kéclasma* fractus sum, & hinc ablato augmento syllabico fit clasma. Malè ergò Carolus Magri clasma dicit esse chasma, schisma, rebellionem, &c., & peiùs, classem significare. Ejus etymon, & significatum satis patent: nec aliâ indigent expositione, sicubi in sacris Authoribus occurrat. In Hierol.

CLEOMENES: κλεομένης, *cleoménes*. penultima est brevis, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Nomen deductum à voce κλέος, *cleos*, laus, gloria, fama, & μένος, *menos*, vis, robur, animi potentia, animus: quasi roboris, aut potentiæ gloriam, & famam sonans. Hæc aptissimè S. Cleomeni Martyri conveniunt: qui ob talia roboris, & animi potentiæ specimina, in suo heroico Martyrio exhibita, arduis laboribus exantlatis, sævissimis cruciatibus superatis, laudem æternam, & gloriam immortalem consecutus fuit.

CLEONICUS: κλεόνικος, *cleónicos*, latinè, propter ambiguam hîc productam, penultimam habet longam,etsi græcè accentus in antepenultimâ collocetur. Nomen est victoriæ famam, & laudem præ se ferens: à dictâ voce *cleos*, & νίκη, *nike*, victoria. S.Martyr Cleonicus in crucem sublevatus, de tyranni barbarie gloriosè triumphans, victoriosè in cælum conscendens, felicis victoriæ famam, nunquàm oblivione delendam,Christianis reliquit.

CLEOPATRA. κλεοπάτρα, *cleopátra*, latinè in prosâ penultimâ brevi, in versu communi. Aliquarum reginarum nomen, deductum, ut videtur, à κλέος, *cleos*, gloria, & πατὴρ, *patér*, pater, quasi patris gloria. Talia enim nomina sæpiùs,boni ominis ergò, infantulis suis Magnates imponebant. Sic vocata filia Antiochi Magni Syriæ regis, qui eam dedit uxorem Epiphani Ptolemæo, regi Ægypti; eâ quidem intentione; ut ipsa patris immoderatæ dominandi libidini obsecundans, etiam regnum ægyptium malis artibus ei procuraret.De istâ Cleopatrâ, & regibus, ejus patre, & marito,prophetavit Daniel, de rege Aquilonis dicens: *Ponet faciem suam ut veniat ad tenendum universum regnum ejus, & recta faciet cum eo, & filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud, & non stabit nec illius erit*. Ubi hæc dicto Antiocho applicat Hieronymus: & Cleopatra filia feminarum per pleonasmum dicitur. Ut est illud poëticum, *Sic ore locuta est*: & illud, *Vocemque his auribus hausi*. Vel itâ vocatur per excellentiam, ut prædicatur formosissima, & pulcherrima,uti Pererius exponit. Illud autem, *sed non stabit*, indicat non successurum secundùm Antiochi desiderium: quia ut dicit iste facer Interpres, *Ptolemaus Epiphanes, & duces ejus sentientes dolum Antiochi, cautiùs se gesserunt, & Cleopatra magis viri partes, quàm patris fovit*. Ab hac Cleopatrâ plures Ægypt reginæ, si non omnes, nomen sumpserunt: sicuti à primo Ptolemæo, Lagi filio, omnes reges Ptolemæi sunt vocati. Hæc etiam videtur illa Cleopatra,de quâ in libro Esther fit mentio: *Anno quarto regnantibus Ptolemæo,& Cleopatrâ attulerunt Dositheus*, &c. Nam quamvis verisimiliter hic Ptolemæus sit Philometor, Epiphanis filius, tamen eadem Cleopatra ejus mater incestuosa, & spurcissima,isti filio, hujusque germano Physconi nupsit. Idem Philometor filiam suam Cleopatram dedit uxorem Alexandro Syriæ regi, Antiochi Epiphanis alteri filio. De quo facer Textus ait: *Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse & Cleopatra filia ejus*. Ultima quoque Ægypti regina Cleopatra vocata, Ptolemæi Auletis filia, quæ verè patrum gloria non fuit: sed majorum suorum ignominia, & auiti regni ultima ruina. Nam turpibus amoribus, priùs Julii Cæsaris, & posteà M. Antonii implexa, ictu aspidis sponte accepto, & regnum, & vitam infelix amisit.

Dan. 11. 17. — Æn.l.r.& 2. — In Dan. l. 13. — Esther 11. 1. — 1.Mach.10 57.

CLEOPHAS: κλεόπας, *cleópas*, latinè penultimâ correptâ effertur, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Patris gloria, vel gloriæ pater, aut gloria omnis, verti potest. Nam κλέος, *cleos*, laus, gloria, fama, & πᾶς, *pas*, pater, omnis. Est ergò nomen græcum, ut multa alia, post Græcorum monarchiam, in Judæam invectum. Et quidem in Textu græco apud Lucam *cleopas* dicitur: sed apud Joannem κλωπᾶς, *clopás*, seu in genit. *clopâ*, ubi Noster ait *Maria Cleophæ*. Sicque factâ crasi, & duarum vocalium concursu, in *omega* coëuntium, *Clopás* eodem etymo dici potuit. Aliàs Cleophas, *gloriam dicens*, exponi posset: cùm φὰς, *phas*, sit participium præsens, & aoristus verbi φημὶ, *phemi*, dico. Fuit autem iste Cleophas alio nomine dictus Alphæus, S. Jacobi Minoris pater: qui ideò *Iacobus Alphæi*, nempè filius, nominatur. Hocque ad distinctionem S. Jacobi Majoris, prius nempè ad apostolatum vocati, & filii Zebedæi. De Alphæo vide suo loco. Hujus genealogia à variis Authoribus exponitur, quam Tirinus in quartâ Chronici sacri tabulâ disertè recenset. Secundùm istos,Cleophas, seu Alphæus, fuit Iacobi filius, & Mathan nepos, atque S. Iosephi frater, S. Annæ, Iacobi sororis, nepos. Adeòque S. Iacobus Minor erat Christi in gradu tertio consanguineus: cujus ratione, more Scripturarum, frater Domini vocatur ab Apostolo. Scribit enim, *Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Iacobum fratrem Domini*: qui & primus Ierosolymorum Episcopus creatus fuit.

c. 24. 18. — c. 19. 25. — Matth.10. 3. — Gal.1. 19.

CLEPSYDRA: κλεψύδρα, *clepsydra*, latinè in prosâ penultimâ brevi, in versu communi est efferenda. Vas quoddam vitreum, quo antiquitùs, aquâ guttatìm per angustum foramen emissâ, ad horas dimetiendas utebantur. Sic dictum à κλέπτω, *clépto*, furor, cujus futurum κλέψω, *clepso*, & ὕδωρ *hydor*, aqua. Videbatur enim, per insensibilem aquæ transmissionem, eam suffurari. Ab ejus similitudine, per catachresim, clepsydræ passim impropriè vocantur vascula illa, tenui pulvisculo sensim transmisso, horas dimetientia. Et vasculi, & vocis usus apud studiosos non infrequens, & dictio

ista

ista in sacris quoque Authoribus occurrit.

CLEROMANTIA: κληρομαντεία, *cleromandia*, propter diphthongum penultimâ productâ. Est divinatio per sortes: à κλῆρος, *cléros*, sors, & μαντεία, *mandia*, divinatio. Aliter dicitur sortilegium, una ex speciebus divinationis, adeòque superstitionis. Ità D. Thomas tres divinationis species assignans, nempè necromantiam, augurium; tertium genus dicit esse, *dum facimus aliquid, ut nobis manifestetur aliquid occultum, quod pertinet ad sortes.* Triplices autem sunt sortes: nam aliæ sunt divisoriæ, aliæ consultoriæ, aliæ divinatoriæ. Et quidem sortes divisoriæ ordinariè sunt licitæ: præsertim quando non adest alius modus aptior rem aliquam inter plures dividendi, aut aliquod individuum, dum omnes æquale jus habent, alicui attribuendi. Sortes consultoriæ etiam sunt licitæ, quando eventus Dei ordinationi relinquitur: cùm aliàs inter pares non possit judicium facilè formari, cui expediat tale officium vel munus imponere, aut etiam rem attribuere. Et ideò Deus consulitur, ut electionem dirigat, & sortem in digniorem cadere permittat. De quâ D. Thomas: *Quandoque expectatur à Deo, secundùm illud Prov. 16, fortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur, & talis sors secundum se non est mala.* Sortes autem divinatoriæ ad eruendam aliquam veritatem occultam, prorsus sunt illicitæ, ut patet ex eodem S. Doctore, Lessio, & aliis.

2.2.q.95. a.3.c. — Ib. a.8.c.

CLERONOMIA: κληρονομία, *cleronomía*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ, nisi, ut multis placet, græcus accentus in penultimâ retineatur. Ità dicta hæreditas, à verbo κληρονομέω, *cleronoméo*, hæredito, formato à voce *cleros*, quæ & hæreditatem significat, & verbo νέμω, *nemo*, distribuo: & hinc *cleronomos*, p. b., hæres. Hæ voces aliquando in latinis Scriptoribus occurrunt: ut cùm de tribu Levi dicitur, eam cum aliis tribubus cleronomiam non obtinuisse, eò quòd ipsius hæreditas esset Dominus. Aliàs vox est planè græca, & fortis quoque obventionem, aut acquisitionem potest significare. Ubi in nostro Textu Christus dicit: *Possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi*; Græcus habet, κληρονομήσατε, *cleronomésate*, idest hæreditario jure possidete. Sic omnes electi veri clerici fiunt, in sortem, & hæreditatem Domini vocati. Unde dicitur: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*: κληρονομήσουσι: *cleronoméjusi*, idest hæreditate possidebunt.

Matth. 25. 34 — Matth. 5. 4

CLERUS: κλῆρος, *cléros*, sors, fortitio, pars, hæreditas. Et hinc denominativum κληρικός, *clericós*, qui de sorte Domini est. Ideò Clerici, dum primâ tonsurâ insigniuntur, hæc verba pronunciant: *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei*, &c., Septuaginta κληρονομίας, *cleronomías*, hæreditatis. Iste Psalmus ad literam Christo applicatur, ut ait Liranus, constatque ex verbis, quæ de ipso à Petro, Act. 2. 26., item à Paulo, Act. 13. 35., citantur. Sed quadrat etiam corpori Christi mystico, & præsertim Clericis ipsius sequacibus, quorum Dominus est hæreditas, & pars calicis: alludens ad portiones, unicuique ab architriclino in conviviis, in suo cuique calice, attributas. Vel quòd sortes ponerentur in calice. Hinc Isidorus à Gratiano citatus ait. *Cleros, & Clericos sic appellatos credimus quòd Matthias sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum. Cleros enim græcè, sors latinè, vel hæreditas dicitur, propterea ergò dicti sunt clerici, quòd de sorte Domini sunt.* Tantà ergò, & adeò pingui hæreditate Clerici nostri contenti esse deberent, & mundana omnia, ut Ecclesiasticos decet, negligere, spernere, abhorrere. Etenim *nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Aliàs facilè suâ hæreditate exciderent, & sorte beatâ privarentur. Ex nominis istius significato, faciliùs ille versus, aliàs subobscurior dilucidabitur: *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi ejus in pallore auri.* Et ità Septuaginta, ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων, *in medio fortium*: sed Textus hebraicus, *inter scephattáim*, quod Hieronymus vertit, *inter medios terminos*. Alii dicunt *scephattáim*, esse lapides focarios, inter quos ignis accenditur, & ollæ disponuntur: nempè à radice *sciaphàth*, disposuit, ordinavit. Sanctes Pagninus cum aliis chytropodes interpretatur: q. d. Si dormiatis in humili loco, aut inter talem nigredinem; tamen eritis candidi, sicut pennæ columbæ deargentatæ. Aliàs hic Psalmus de triumphis Hebræorum potest literaliter intelligi, quibus Deus liberationem promittit: etsi inter medios hæreant cleros, & terminos Chaldæorum, qui pro insignibus columbam præferebant, alas deargentatas habentem, & posteriora, seu caudam auro refulgentem. Prout Jeremias prædicit desolationem à facie iræ columbæ, idest Chaldæorum, qui pro insignibus columbam, in Semiramidis memoriam, assumpserant. Sed meliùs allegoricè de Christo, de quo Psalmum explicat Liranus, & consequenter de Christi Fidelibus, ista prænunciantur. Unde etiam Emmanuel Sà exponit: Si quiescatis inter duas sortes, scilicet cœlestem, & terrenam, eritis ut pennæ columbæ deargentatæ divinis eloquiis, & posteriora in pallore auri, putà veræ sapientiæ: seu in terrenis despiciendis, quæ post dorsum relinquuntur, dum pennæ, seu pia desideria, per innocentiam candida, ad superna nos attollunt. Sic ergò Clericorum nomen omnibus Fidelibus potest adaptari, utpotè qui sint sors hæreditaria Christi. Ideòque Princeps Apostolorum Ecclesiæ pastores à nimiâ severitate, & tyrannico ergà Fideles imperio deterret, dicens: *Neque ut dominantes in cleris.* Quamvis id alii specialiter intelligant de Cleris ecclesiasticis, quibus maximè competit esse hæreditas Dei, ut explicat Tirinus. Talis verè fuit S. Clerus Diaconus, qui septies atrociter cruciatus, felicem sortem suo nomine præferens, se *in partem sortis Sanctorum* vocatum esse satis ostendit.

Psal. 15. 5. — Dist. 21. c. cleros, & clericos. — 2. Tim. 2. 4. — Psal. 67. 14. — שְׁפַתַּיִם *scephattáim*. — שָׁפַת *sciaphàth*. — 1. Pet. 5. 3. — Col. 1. 12.

CLETUS: κλητὸς, *cletós*, vocatus, expetitus, celebris. Ità dictus à verbo καλέω, *caléo*, voco, invito: cujus tertia persona præt. pass. est κέκληται, *kécletæ*, vocatus est: & hinc ablato augmento syllabico *cletos* formatur. S. Cletus ad D. Petri cathedram à Deo vocatus, omnium Fidelium votis summè expetitus, sanctitatis celebritate magnoperè laudatus, tandem glorioso martyrio ad Empyrei sedes invitatus evolavit.

CLIBANUS; κλίβανος, *clibanos*, p.b., furnus, sed parvus, & portatilis: adeòque, ut nonnulli volunt, potiùs placentis, quàm panibus coquendis aptus. Attici dicebant κρίβανος, *cribanos*, sicque clariùs derivatur à κριθὴ, *crithê*, hordeum, & βαῦνος, *baunos*, furnus: quòd in eo panis hordeaceus coqueretur. Abrahamo sacrificium offerenti, Gen.15.17 *apparuit clibanus fumans*: & ità Septuaginta legunt, *clibanos*, & Textus hebraicus תנור *thannúr*, ideſt clibanus, furnus, aut fornax. Erat symbolum fornacium Ægypti, in quibus coctuvi erant suos lateres ardenti cum labore, & servitute ipsius pronepotes. Allegoricè autem poteſt designare tempus judicii, & etiam Iudæorum punitionem: in quorum Thr.5.10. personâ lamentabatur Ieremias dicens, *Pellis nostra quasi clibanus exusta est*. Eandem vocem hîc habent 70, & Textus hebraicus, ut suprà fuit observatum.

CLIMA: κλίμα, regio, cæli inclinatio, declivitas. Oritur iſta vox à primâ personâ præt. pass. verbi κλίνω, *clino*, inclino, declino, reclino, vergo: quæ eſt κέκλιμαι, *kéclimæ*, & hinc ablato augmento *clima*. Ità dicta mundi regio, pars illa inter duos parallelos comprehensa, & à cæli variâ inclinatione sic appellata. Impropriè pro unâ è quatuor mundi partibus accipitur. Uti fecit Author Sermonis de S. Ioan. Baptiſtæ privilegiis, dum ait: Inter Opera D.Bern. *Per quatuor mundi climata circumsonat gloriosæ festivitatis instantia*. D.Bernardus figuratè *in horrendo climate crucis* Chriſti corpus poſitum dixit. Et verè clima, ubi Rex gloriæ ità se inclinavit, & ad mortem maximè opprobriosam usque, semetipsum formam servi accipiens exinanivit.

CLIMACTERICUS: κλιμακτηρικὸς, *climactericôs*, p.b., scalaris latinè reddi poteſt. Eſt enim denominativum à κλίμαξ, *climax*, scala: vel potiùs à voce κλιμακτῆρες, *climactéres*, gradus scalæ. Hinc numerus climactericus dicitur, ad quem veluti per gradus ascenditur: & climacteras vitæ, & fortunarum pericula, quæ in septenniis magis imminent, vocabant Chaldæi. Unde annus climactericus singulis quoque Septennüs, & jam annus climactericus, adeòque in vitâ hominum periculosus, annus sexagesimus tertius, conſtans septies novem, seu ter septies, ter multiplicatis, passim æſtimatur. Quamvis à Veteribus verus annus climactericus habitus sit annus 81. Quia unitas ter repetita facit ternarium, ter tria faciunt novem: hic autem numerus novies repetitus efficit numerum 81. Hic annus in vitâ humanâ, sine periculo, & infortunio, non solet pertransiri. Unde observatum, quòd tali anno Plato, Diogenes Cynicus, Dionysius Heracleotes, Eraſtothenes geometra, vitam cum morte commutarint. Certè sine superſtitione aliquâ tales anni possunt observari: cùm cernamus in corporibus noſtris, ſtatis temporibus, humorum varias fieri revolutiones, seu agitationes, & quasdam ebullitiones, quæ singulis septenniis periculosiores, unde mortis incurritur periculum. Climacterius apud Anaſtasium gradum significat. Quia verò anni climacterici periculosi, apud Tertullianum per vocem *climacterica* intelliguntur ipsa pericula. Ità quippè Cerda ipsum explicat, dum ille oſtendens, quòd Mathematica, & aliæ similes obnoxiæ sint idololatriæ; insultat Mathematico, deque ipsius scientiâ pronunciat: *Ipsa te periculo suo instrueret, quæ aliorum climacterica prœcavit*. Aliqui, nec etymon, nec significatum De Idolol. c. 9. harum vocum benè intelligentes, perperàm *climaterius*, aut climaterius exararunt.

CLIMACUS: κλίμακος, *climacos*, p.b., S. Joannis Monachi cognomen, & scalaris, aut gradualis latinè verti posset. Eſt enim adiectivum ab exponendâ voce *climax*, ideſt gradus, scala: adeòque *climacos* in genitivo, hincque denominativum efformatum. Ità dictus ille S. Joannes; eò quòd de vitæ monaſticæ, & perfectæ gradibus librum conscripsisset.

CLIMAX: κλίμαξ, scala, gradus, gradatio. Vox eſt derivata à verbo *clino*, eodem modo, quo supradictum vocabulum *Clima*. Climax eſt figura rhetorica, quæ latinè gradatio vocatur; cùm quasi quibusdam gradibus, ità ab uno ad alia transitum facimus, ut semper proximum verbum repetatur. Hocque modo v. g. effertur: *Africano industria virtutem, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit*. Eſt ergò figura verborum per adiectionem, quæ nec in noſtris desideratur Hagiographis. Apoſtolus enim cæleſti illâ suâ rhetoricâ, inter alia, dixit: *Scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò* Rom.5.4. *spem, spes autem non confundit*. Variæ climaces, seu scalæ, de virtutum, & vitiorum gradibus, à vitæ spiritualis Magiſtris exhibentur.

CLINICUS: κλινικὸς, *clinicôs*, p.b., lectularius noſtro dici poteſt idiomate. Fit enim à κλίνη, *cline*, lectus: & tam de medicis, lectulos ægrotorum frequentantibus dicitur; quàm de ipsis infirmis gravioribus, & quasi incurabilibus, qui è lecto non surgunt. Ità legitur de S. Petronillâ, voluntate S. Petri, clinicam, seu paralyticam factam fuisse; ità ut è lectulo surgere non posset. Eandem vocem reperire eſt in epitaphio Fabiolæ apud D.Hieronymum: & in sacris Canonibus iſta vox *clinicus*, aut *clenicus* aliquoties occurrit. Ab eâdem voce *cline* fit κλινίδιον, *clinídion*, quod aliqui dicunt clinedium, ideſt lectulus, lectica.

CNAPHEUS: κναφεὺς, *cnapheus*, latinè accentum habet in primâ syllabâ, sive dissyllabum, sive trisyllabum efferatur. Eſt fullo, & idem, ac gnapheus, de quo suo loco à verbo κνάπτω, *cnápto*, polio. Hinc & κναφεῖον, *cnapheion*, cnapheum, p.l., propter diphthongum, ideſt fullonica, fullonis officina, uti gnapheum. Voces iſtæ nonnunquàm in sacris Authoribus reperiuntur, & ideò inter alias hîc obiter exponuntur.

CNISSA: κνίσσα, nidor, uſtura carnium, fumus ex sacrificio. Vox eſt planè græca, à verbo κνίζω, *cnisso*, ideſt vellico, ſtomachum moveo, pungo, &c. Ea tamen in Arnobio Africano rhetore, & latino philosopho, Lactantii præceptore, aut potiùs in Minutio Felice causidico, cui attribuitur liber octavus contrà Gentes, reperitur.

COCCUM; vel coccus: κόκκος, *coccos*, granum quod ad purpuræ tincturam inservit, & vulgò *grana* vocatum. Quamvis enim coccus significet granum absolutè tamen ad hoc particulare significatum communiter eſt reſtrictum. Dioscorides ut ab aliis granis diſtinguat κόκκον βαφικὴν, *coccon baphi*-

phicón, ideſt granum tinctorium vocat: & quia copioſè in Bæticâ provinciâ naſcitur, ab eo illa regio Granata nuncupatur. Inter alia munera, quæ Moyſes Dei juſſu, ad extruendum tabernaculum, à populo iſraëlitico recipere debebat, erat coccum. Bis autem ad præſtantiorem colorem filum, aut pannus tingebatur: ut inter alia munera offerenda, Ex. 25. 4. & à Moyſe accipienda, S. Textus *hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum*, recenſet. Septuaginta dicunt κόκκινον διπλοῦν, *cókkinon diplun*, ideſt coccinum duplum, ſcilicet bis cocco tinctum. תולעת Textus hebraicus legit *tholángath ſciani*, ideſt ſecundùm Pagninum, *vermiculus cocci*, ſeu cocci- שני *ni*: Buxtorfius exponit *coccineum dibaphum*, ſeu *tholángath ſciani*. bis tinctum, ità ut *ſciant*, ſit quaſi *ſceni*, ſecundus. Tamen *ſciani* ſæpiùs ponitur pro coccino, aut pro ipſo cocco, ſicut annotatum à Pagnino. A שני cocco autem fit iſta vox κόκκινον, *cókkinon*, coccinum, ſeu id quod cocco eſt tinctum, & coccineum *ſceni.* aliter nominatur. Hoc adjectivo utitur Noſter in Iſ. 1. 18. Iſaiâ, ubi dicit Propheta ex Dei perſonâ; *Si fuerint peccata veſtra ut coccinū quaſi nix dealbabuntur*. Hic 70 dicunt φοινικοῦν, *phinicún*, ideſt phœniceum, ſeu puniceum, aut rubrum, & Hebræus כשנים *chaſſcianim*, ut coccina: q. d. rubra, ſanguinea, & enormia. Coloris autem rubri potius quàm al- *chaſſcianim.* terius videtur mentionem facere Propheta: quia v. 15. priùs dixerat, *Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt*.

COCHLEA: κοχλίας, *cochlias*, latinè penultimâ correptâ effertur. Eſt teſta, aut limax teſtam gerens. Vox derivata à verbo κοχλῶ, *cochlo*, gyro; nam teſta variis gyris eſt diſtincta. Ab hujus ſimilitudine dicta cochlea ſcala illa rotunda, per quam circumeuntes aſcendimus. Ità in templo Salomo- 3. Reg. 6. 8. nico *per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum*. Textus hebraicus habet *lulîm*, cochleas, à *lul*, לול ſingulari *lul*, cochlea, turris rotunda, per quam in gyrum aſcenditur, ut ait Pagninus, aut ſcala rotunda quâ turrim, aut domum per circuitum conſcendimus, à cochlearum ſimilitudine ſic ap- בלולים pellata. Dicitur autem *belullîm*, *per cochleas*. A cochlea fit cochleare: quia eo cochleæ, & alia id *belullîm* genus edendo ſumuntur.

COCYTUS: κωκυτὸς, *cokytós*, p. l., luctus, aut ululatus latinè dici poteſt. Eſt autem fluvius infernalis à Styge profluens: cujus etymon oritur à verbo κωκύω, *cokyo*, ploro, ejulo. Job de mor- Job. 21. 33. te, & ſepulchro impii loquens, ait: *Dulcis fuit glareis cocyti*. Sed Septuaginta legunt, ἐγλυκάνθησαν αὐτῷ χάλικες χειμάῤῥου, ideſt, *dulces fuerunt ei ſilices torrentis*. χάλικες, *chálikes* autem ſunt minuti lapides, veluti glareæ. Textus verò hebrai- רגבי cus ait, *Dulces fuerunt illi righê náchal*, ideſt glebæ torrentis; & ità quoque exaratur à Chaldæo. נחל Unde ſatis patet Interpretem noſtrum Cocytum pro *righê náchal*, quovis fluvio, aut torrente poſuiſſe. Antiquitùs enim cadavera in ripis fluviorum, aut torrentium arenoſis, recondebantur: ut mordacibus aquis, velut in ſarcophago citiùs exederentur. Non ergo hìc approbantur fabulæ, ſed ad cocyti ripas alluditur, vel pro ipſo inferno, ubi æternus luctus, & inconſolabilis ejulatus erit, Cocytus ſano modo eſt interpretandus. Ac ſi diceretur, impius ille inferno gratus erit: aut mortem per Cocytum intelligendo, inſinuatur mortem eum libenter accepiſſe. D. Gregorius per glareas cocyti ait reprobos deſignari, *Qui ſuis voluptatibus dediti, quaſi ſemper à flumine ad ima trahuntur*. Impius autem eſt Mor. l. 16. c. 29. dulcis glareis cocyti; quia, ut ait idem S. Doctor, *Cùm hunc electi deſpiciunt; cùm mentis calce contemnunt, illi eum ſequentes diligunt, qui velut aquâ voluptatis ad perpetuum luctum trahuntur*.

CODION, rectiùs Codon: κώδων, tintinnabulum, crepitaculum, tuba, vel potiùs tubæ pars latior. Ab hujus formâ campana, uti bulbi flos, codion dici potuit, etſi per diminutionem *códion*, à *códon* videatur efformatum. A *códon*, & verbo φέρω, *phéro*, porto, fit κωδωνοφόρος, *codonophóros*, tintinnabula geſtans. Cùm ergò codion, aut codon campana ab aliquibus dicatur, ad illud ligneum inſtrumentum apud Græcos, campanæ loco uſitatum, transferri potuit.

COELESYRIA: κοιλησυρία, *kileſyria*, latinè penultimâ correptâ effertur, etſi græcus in eâ collocetur accentus. Eſt pars Syriæ ità dicta à κοῖλος, *kiles*, cavus; eò quòd nempè ſitus humilioris, & quaſi concava videatur. Aliqui eam eſſe Meſopotamiam opinantur, inter Tigrim, & Euphratem. Sed veriſimilius eſt, uti tradit Strabo, quòd ſit ea pars Syriæ, quæ ultrà Seleucidem, versùs Arabiam, & Ægyptum, extenditur: ſen ea pars, quæ montibus Libano, & Antilibano includitur. Hìc præerat Apollonius nomine regis Demetrii (erat iſte Seleuci Philopatoris ex Demetrio filio nepos) à quo dux creatus, ut bellum in Judæos inferret. Ità quippè narrat S. Textus: *Et conſtituit Demetrius rex* 1. Mach. 10. 69. *Apollonium ducem, qui præerat Cæleſyriæ*. Textus græcus ait qui erat ἐπὶ κοίλης συρίας, *epì kíles ſyrías*, ſuper cœle ſyriam, ſic ipſam dictionem dividendo.

COEMETERIUM: κοιμητήριον, *kimetérion*, p. b., dormitorium optimè latio dici poteſt idiomate. Formatur enim à verbo κοιμάομαι, *kimáome*, dormio: cujus tertia perſona præteriti eſt κεκοίμηται, *kekímeta*, unde ablato augmento *kimetírion*, locus ubi dormitur. Athenæus ſcribit domum, in quâ hoſpites dormiebant, ſic fuiſſe appellatam. Jam ſumitur pro loco ſacro, in quo Fidelium cadavera ſepeliuntur: eò quòd mors juſtorum dormitio nuncupetur. Eorum enim corpora ſopiri videntur, uſque dum in reſurrectione univerſali evigilent, & ad feliciorem vitam à prolixiore ſomno ſuſcitetur.

COENOBIUM: κοινόβιον, *kinóbion*, p. b., communis vita, conſortium, vitæ fortunarumque communitas. Fit enim à κοινὸς, *kinós*, communis (à quo etiam derivata vox latina *cœna*, eò quòd plures ſimul, & communiter comederent) & βίος, *bíos*, vita. Hinc cœnobia Religioſorum ædes, in quibus vita communis agitur, appellata ſunt. Atque ab iſta voce, & ἀρχὸς, *archós*, princeps, caput, fit κοινοβιάρχης, *kinobiárches*, cœnobiarcha, abbas, ſeu præfectus Monachorum. Monaſterium autem, ſecundùm Iſidorum poteſt eſſe unius habitatio, ſed cœnobium non niſi plurimorum.

COENOMYIA: κοινομυῖα, *kinomyia*, latinè, propter diphthongum, ſi quadriſyllabum fiat, accentus in penultimâ collocandus eſt. Aliàs ſi pentaſyllabum, cum diphthongi diſſolutione, conſtitu-

tuatur, acutâ antepenultimâ vox hæc erit efferenda. Si etymon spectemus significat muscam communem, à κοινὸς, kinòs, communis, & μυῖα, myja, musca. Regius Psaltes, secundùm Augustinum, qui, ut ait Liranus, omnes Psalmos Davidi attribuit: vel potiùs Asaph, ut D. Hieronymus, & alii tenent; de plagis à Domino Ægyptiis inflictis loquens, ait: *Misit in eos cœnomyam, & comedit eos*. Idest communem, vel mixtam muscam, adeòque, secundùm Hieronymum, omne genus muscarum: uti ex Hebræo aliqui interpretantur. Nam *ngaròv*, à Pagnino dicitur mixtio bestiarum: quod Chaldæo consonat, *mixtionem ferarum* legente. Nempè erant valde fævæ, & cruentæ, quæ morsibus insolitis offendebant. Vox enim hebraica *ngaròv* fit à radice *ngaràv*, miscuit: ità ut *ngaròv* sit mixtio, colluvies, nempè insectorum, aut variorum animalium, ut à Buxtorfio, & aliis explicatur. Septuaginta vero legunt κυνόμυιαν, kynòmyan, seu cynomyjam, idest muscam caninam, & impudentem, quæ quoties fugata, toties revertitur: à κύων, kyon, canis, ità vocata. Eodem modo ab ipsis legitur in alio Psalmo: ubi Noster ait; *Dixit, & venit cœnomyia, & ciniphes in omnibus finibus eorum*. Hic ex hebraico *ngaròv* legitur ab aliquibus musca omnimoda, à 70 *kinomya*, seu *cynòmyia*. Quòd autem cum D. Hieronymo omne muscarum genus debeat intelligi; patet ex verbis Domini, Moysi servo suo imponentis, ut dicat Pharaoni: *Ecce ego immittam in te, & in servos tuos omne genus muscarum*. Ubi Textus hebraicus, & 70 eodem modo ac in Psalmis exarant: & ex dictis qualis fuerit hæc quarta Ægypti plaga, colligere licet.

Lir. in Psal. Proœmio. Ps. 77. 45. ערב ngaròv. ערב ngaràv. Ps. 104. 31. Ex. 8. 21.

COENOSIS: κοίνωσις, *kinosis*, latinè, propter *omèga*, cum accentu in penultimâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, in antepenultimâ collocetur. Cœnosis communicatio dicitur à verbo κοινόω, *kinòo*, communico: cujus secunda persona præt. pass. est κεκοίνωσαι, *kekinosai*, & hinc ablato augmento syllabico *kinosis*. Dicitur ab Isidoro communicatio consilii cum judicibus, aut adversariis: unde & ipsamet *anacœnosis* videtur, de quâ suprà. Cœnotes verò, seu communio, est figura rhetorica, cùm ab uno verbo omnes sententiæ incipiunt, & in unum desinunt. Ab eâdem origine, vel potiùs ab ipso verbo κοινωνέω, *kinonèo*, communico, fit *cœnonia*, communicatio: & hinc idiomatum cœnonia, de quâ in voce *idioma* differetur.

Orig. l. 2. c. 21.

COLAPHUS: κόλαφος, *colaphos*, p. b., percussio manu, aut pugno facta. Oritur à verbo κολαφίζω, *colàpto*, tundo, excavo, insculpo: ab ejus nempè præterito κεκόλαφα, *kecòlapha*, tutudi. Hieronymus Lauretus in hoc distinguit colaphum ab alapâ, quòd alapa sit percussio maxillæ manu extentâ, colaphus verò sit percussio in collo. Et certè inter hæc duo aliqua distinctio patet, ex his de Christo Domino patiente verbis: *Colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dederunt*. Similiter & Marcus insinuans ipsos principes colaphis eum percussisse, & ministros alapis eum cecidisse, scribit: *Et cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere, & dicere ei prophetiza, & ministri alapis eum cædebant*. Ubi alii colaphum ab alapâ distinguunt, quòd colaphus sit percussio manu in pugnum contractâ; alapa verò manu extentâ, quæ græcè ῥάπισμα, *rhàptsma* nominatur. Apostolus autem queritur se ab angelo satanæ colaphizari: quia dæmon turpia suggerens, & quantum in se erat humores, & spiritus ad hoc incitans, eum quasi colaphis non lædebat quidem; sed tamen dolore, & verecundiâ molestabat. Dicit autem, *Datus est mihi stimulus carnis meæ*, græcè σκόλοψ τῇ σαρκί, *scòlops te sarkì*, idest *palus præacutus carni*, & ipsi infixus: *angelus satanæ qui me colaphizet*. Addendum, quòd non quælibet percussio pugno facta sit colaphus: sed solùm illa fortè, quæ faciem, vel collum offendit. Nam aliàs Tertullianus superfluè post pugnos adderet colaphos, dicens: *Sed quæ in stadio geruntur indigna conspectu tuo non negabis, pugnos, & calces, & colaphos*. Alapa verò, vox latina juxtà Martinium, fortè ab ἀλαπάζω, *alapàzo*, populor, vasto, eò quòd vultus alapis quodammodò devastetur, derivata.

Matth. 26. 67. Marci 14. 65. 2. Cor. 12. 8. De Spect. c. 18.

COLAX: κόλαξ, adulator, assentator. Vox est formata, ut plurimi volunt, à κῶλα, *còlos*, cibus. Nam ferè potentioribus, cibo inhiantes, parasiti adulantur. Hinc orta paranomasia in græco inter corvum, & adulatorem, de quâ in voce *corax*. Adulatio verò, seu blanditiæ κολακεία, *colakia*, dicitur: estque vitium uni ex partibus justitiæ potentialibus per excessum oppositum: nempè veritati, seu affabilitati, ut asseritur ab angelico Doctore. Amicitia enim hoc sensu est virtus convenienter ordinans hominem ad alios homines in communi conversatione, in dictis, & in factis, secundum id quod decet, honestè scilicet alios oblectans, & debitam serietatem conservans. Colax verò ultrà debitum delectare turpiter conatur. Necesse est ergò esse *specialem virtutem, quæ hanc convenientiam ordinis observet: & hæc vocatur amicitia, seu affabilitas*.

2. 2. q. 115. a. 1. c.

COLLYBUS: κόλλυβος, *còllybos*, p. b., quod nummulario datur pro commutandâ pecuniâ, cambium, & propriè quod ex summâ apud nummularium deciditur. Unde videtur derivari à verbo κολοβόω, *colobòo*, mutilo, trunco. Qui autem collybum recipit κολλυβιστὴς, *collybistès*, & latinè collybista: & hinc collybistica symbola literæ cambii vocantur. Collybus, modò sit moderatus, est licitus, attentâ ratione incommodi, officii campsoris, &c. Sic ergò propriè collybus datur in cambio minuto, seu manuali, dum commutantur pecuniæ minutæ pro majoribus, vel è contrà: aut argenteæ pro aureis, vel è contrà. Vocari tamen potest etiam collybus in cambio per literas, & in cambio reali, pro virtuali pecuniæ trajectione, & aliis licitis titulis, à Doctoribus expensis.

COLLYRIDA: κολλυρὶς, *collyris*, p. b., torta panis, vel panis suavior in sartagine frictus, subactus oleo, & aliis rebus admixtis, ad gratum saporem conciliandum. Differt à lagano, quòd hoc in clibano coqueretur. Collyrida etiam vocatur crustula: nam eadem vox hebræa, quæ alicubi collyrida vertitur, alibi crustula transfertur. Videtur autem *collyris* derivata à κολλύρα, *collyra*, quæ

quæ erat genus placentæ minutæ, & pueris dabatur apud Græcos, Collyrida inter cætera pro gratiarum actione offerebatur: uti præcepit Dominus
Lev.7.12. per Moysen, offerri *collyridas olei adspersione conspersas*. Sed hìc 70 habent σεμίδαλιν, *semidalin*,
חלות idest simiam: & Textus hebraicus *challòth*, idest
challòth. liba, aut placentas. Nam *challàh*, est libum, aut
חלה placenta, & græcè *collyra*, vel *collyris*. Dum Rex David arcam Domini, in tabernaculum Jerosolymis præparatum introduxerat, oblatis holocaustis,
challàh. & pacificis coram Domino, regià munificentià,
2.Reg.6. *partitus est Universæ multitudini Israël tam viro,*
19. *quàm mulieri singulis collyridam panis unam*, &
1.Par.16. alia fercula. In Lib. 1. Paral. torta panis appella-
3. tur. Hìc collyridam vertit Noster ex 70, qui habent κολλυρίδα, *collyrida*, sed hebræus etiam hìc utitur voce dictà *challàh*, & in regimine scribit
חלת *challàth lechem*, placentam panis. Ità quoque in
לחם Hebraico vocatur collyrida à Moyse inter alia, in Aaronis, & filiorum consecratione, oblata: quæ
Lev.8.26. à 70 *collyra* nuncupatur.

COLLYRIDIANI: κολλυριδιανοί, *collyridiani*, p. l. hæretici quidam, à supradictà voce collyrida sic appellati. Quia suis mulieribus concedebant Virgini Deiparæ collyridas sacrificare, quas etiam pro communione sumebant: atque Dei Matrem Deam quoque existimabant. De ipsis Damasce-
L. de hæres. hær. 79. nus ait: *Collyridiani, qui in nomine ejusdem Mariæ, in die quâdam anni, collyridam quandam offerunt*, &c.

COLLYRIUM: κολλύριον, *collyrion*, p. b., ocu-
Serm. l.1. Sat.5. lorum medicamentum. De quo Horatius ait:
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere, &c.

Derivatur illa vox à verbo κωλύω, *colyo*, prohibeo, reprimo, & ῥοῦς, *rhus*, fluxus: quòd fluxum oculorum, & lippitudines coërceat. Est tamen etiam aliarum partium medicamentum. In Apocalypsi in græco κολλύριον, *collùrion*, scribitur: dum jussus
Ap.3.18. fuit Joannes scribere Angelo, seu Episcopo Laodiciæ, inter alia verba parænetica: *Collyrio iunge oculos tuos ut videas*. Hìc admonet ipsum excutere animæ cæcitatem, intellectus oculos aperiendo, ad Dei magnitudinem, Salvatoris atrocem passionem, & futuræ vitæ pœnas, ac præmia seriò ponderanda. Hæc enim sacharo, aquæ rosaceæ, & tutiæ, ex quibus collyria composita, respondent: ut observat Tirinus. Alii propriæ infirmitatis cognitionem intelligunt: sicque ad spiritualia medicamenta significanda ista vox apposité
Tr.3.in Io.fin. usurpatur. Ideò D. Augustinus de Christo dicit: *Ipsâ nativitate collyrium fecit, unde tergerentur oculi cordis nostri, ut possimus videre majestatem ejus, per eius humilitatem*.

COLOBIUM: κολόβιον, *colòbion*, p. b., genus tunicæ sine manicis. Ejus etymon trahi potest à voce κολοβός, *colobós*, mutilus: nam sine manicis vestis mutilata videtur. Hac priùs Antiqui Romani, & posteà Ecclesiæ Diaconi usi sunt. Sed quia, ut ait Papias, *nuditas brachiorum culpabatur*, *usus colobiorum in Dalmaticas est mutatus*. Colobiis etiam antiquitùs Monachi utebantur: ut de
Lib.1.de hab. monach. c.5. Pauli colobio Athanasio relicto narratur. Talis habitus causam in Monachis describit Cassianus dicens: *Colobiis quoque lineis induti, quæ vix ad cubitorum ima pertingunt, nudas de reliquo circumferunt manus, ut amputatos habere eos actus, & opera mundi huius suggerat abscissio manicarū*.

COLOCYNTHIS: κολοκύνθη, *colokynthe*, sylvestris cucurbitæ genus. Est herba agrestis, fructus habens rotundos, qui amarissimi sunt: quam Isido- Orig l.17. c.9.
rus ait ità vocatam, *quòd sit fructu rotundo, atque foliis, ut cucumis usualis*. Græcè *colokynthe* cucurbitam significat, & propter similitudinem sylvestris cucurbita colocynthis vocata fuit. Planta est similis labruscæ, seu viti sylvestri, ut habet S. 4.Reg 4.
Textus: dum unus ex filiis Prophetarum *collegit* 39.
ex eâ colocynthidas agri, ut coqueret ex eis pulmentum. Hìc 70 aliâ voce utuntur, & legunt τολύπην ἀγρίαν, *tolypen agrian*, idest colocynthidam agrestem. Nam *tolype* non solùm significat lanam carptam, & benè præparatam; sed etiam, forsitan ob ejus lanuginem, colocynthidam ipsam. Textus
hebraicus scribit *pakunghòth*, idest, ut explicat Pagninus, coloquintidas, seu cucurbitas agrestes, פקעת
sativis minores. Certum est eas esse maximæ amaritudinis: ad cujus explorationem clamaverunt ad Elisæum: *Mors est in ollâ vir Dei*. Sed ad ejus imperium commixta farina omnem amaritudinem expulit: non naturaliter, ut aliqui opinantur, sed S.Phil.c.
miraculosè, ex communi Interpretum sensu, & à 37.
Francisco Valesio comprobatur.

COLOPHON: κολοφών, *colophòn*, p. b., significat verticem, seu fastigium. Hinc ortum adagium, *Colophonem imponere*, idest ultimam manum operi alicui admovere. Vox ista in genit. propter *oméga* habet penultimam longam. De cętero phrasis est apud varios Authores usitata: ut & ab ipso Hom. in
Jo: Chrysostomo, *Iudas si pecuniæ amorem coercuisset non venisset ad sacrilegium: si illud compressisset,* Ps. 6. in fine.
non ad colophonem, ut ajunt, malorum prosiluisset.

COLOSSÆ: κολοσσαί, *colossæ*. Aliqui opinati sunt esse Rhodiorum civitatem, à suis Colosso ibi erecto. Sed longè verisimilius est fuisse in Phrygià, seu Troade, vicinam Laodiciæ: ut insinuatur in fine Epistolæ ad Colossenses. In eâ quippè jubet Apostolus salutari *fratres qui sunt Laodiciæ*, Col.4.15.
propter vicinitatem, & ut hæc epistola in Laodicensium Ecclesiâ legatur. Et è converso eisdem scribit, facite ut *eam quæ Laodicensium est vos* v. 16.
legatis. Sed hæc temporum injuriâ deperdita fuit. Ad Colossenses autem Epistola Romæ scripta est, ut habent græca, & alia exemplaria in fine Epistolæ: scilicet è romano carcere, anno à Christi morte 27. Nunquàm Colossenses adierat Apostolus: attamen in Christi Fide satis profecerant. Ideòque post honorificum titulum eos collaudat Apostolus. Scribit autem: *Eis qui sunt Colossis sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu*. Illuc etiam per- Col.1.
venerant quidam Simonis sequaces, & Fidelium seductores, qui asserebant non Christum, sed Angelos nostros esse mediatores, & salutis authores; illis præterea multarum superstitionum observantiam inculcantes. Quapropter eos seriò D. Paulus admonet: *Ut nemo vos decipiat in sublimitate ser-* Col.2.4.
monum. Nunc ista civitas post terræ motum deleta, & reparata, Chonæ vocatur. Aliqui vocem *Colossis*, aut *Colossæ*, tali notatione donant, ut pu-

punitio, aut *supplicium* dicatur: & Colossenses supplicio affectos, aut punitos interpretentur. Tuncque à verbo κολάζω, *colázo*, punio, supplicio afficio, origo deducenda. Si autem ab aliquo colosso etymon emendicavit; unde colossus nomen hauriat, videamus.

COLOSSUS: κολοσσὸς, *colossós*. Hujus etymologiam eruunt aliqui à verbo κολύω, *colúo*, turbo, amputo, frango, & ὄσσε, *ósse*, oculi: eò quòd ob magnitudinem oculos turbet, & visum frangat. Inter cæteros Colossos, famosissimus fuit ille Rhodius, ex ære à Charete Lysippi discipulo formatus: qui & inter septem Orbis miracula fuit annumeratus. Habebat 70 cubitorum altitudinem, seu pedum romanorum 105. Posteà terræ motu concidit: & ex ære 900 camelos oneratos fuisse, Historici testantur. Insignis quoque fuit ille Colossus, seu statua aurea, jussu Nabuchodonosoris efformata, altitudine cubitorum 60. Hujus partes describit Pererius: asseritque illos 60 cubitos vulgares 67 & unam sextam continuisse. A Colosso dictio colosseum, p. l., efformatur: græcè κολοσσεῖον, colossíon, cum diphthongo in penultimâ, & significat id quod ad colossi formam est effiguratum. Ità de Nerone dicit Plinius, jussisse eum se colosseum pingi 120 pedum. Colosseum quoque, à Colosso ibi erecto, Vespasiani amphitheatrum fuit appellatum.

Dan. 3. 1.

COLUM: κῶλον, *cólon*, membrum, pes, tibia, crassioris intestini pars, &c., ità dictum à voce κοῖλος, *kílos*, concavus. Hinc κολικὴ, *colicés*, dicitur morbus ille, seu dolor intestini, inter acerbissimos corporis cruciatus annumerandus. Colicâ Jobum inter cæteros dolores vexatum fuisse, non malè à sacris Interpretibus colligitur: cùm de tali cruciatu optimè ipsius verba possint intelligi: *Circumdedit me lanceis suis*. Colon, à similitudine, pars orationis duobus, aut tribus incisis constans, vocatur: & interdùm pro ipsâ periodo reperitur. Quòd autem ad vas significandum, colando vino pro Sacrificio Missæ destinatum assumatur; potiùs à verbo latino *colo* formari, est asserendum.

Job. 16. 14.

COLURUS: κόλουρος, *cóluros*, latinè, propter diphthongum in penultimâ, est vox paroxytona, etsi græcè in antepenultimâ ponatur accentus. Ità vocati duo circuli majores in Sphærâ, Coluri dicti quasi imperfecti, à verbo κολύω, *colúo*, amputo, frango. Nempè quasi fracti, & amputati videntur, ob imperfectam sui conversionem: & nunquàm integri comparent, eò quòd pars illorum circulorum, versus polum antarcticum extensa, nostris oculis delitescat. Unus Colurus dicitur solstitiorum, alter Colurus æquinoctiorum. Videlicet istorum duorum circulorum, per poles Mundi transeuntium (ubi se intersecant ad angulos rectos) unus per primum punctum Cancri, & primum punctum Capricorni, ubi est maxima solis declinatio, & solstitia contingunt, defertur: & ideò colurus solstitiorum vocatur. Alter verò transit per prima puncta Arietis, & Libræ, quæ sunt duo puncta æquinoctiorum: & eâ de causâ Colurus æquinoctiorum appellatur. Coluri ergò, sicut omnes Meridiani (quod satis constat ex Sphærâ Joannis de Sacrobusto, & aliis) per polos transeunt, & Æquinoctialem intersecant ad angulos rectos. Quare, dum in orbium cœlestium circumvolutione Colurus est in nostro Zenith, seu puncto verticali, cum nostro Meridiano coincidit, immò noster efficitur Meridianus. Aliam hujus nominis etymologiam adfert dictus Sacrobusto: nempè à κῶλον, *colon*, membrum, & οὐρος, *úros*, urus, qui est bos sylvestris: eò quòd caudâ erectâ semicirculum formet, similem parti Colurorum, quæ cernitur à nobis. Sed ità prima syllaba in voce *Colurus*, propter *omega*, esset longa, cùm aliàs communiter habeatur brevis. Tales circuli cum aliis aliquando à sacris nominantur Authoribus: & ideò eorum etyma hìc inserere, non inutile, nec à nostro instituto alienum arbitramur.

De 1. Coluris.

COLYBA: κόλυβα, p.b., frumentum coctum, cujus etymon à κόλος, *colos*, idest cibus trahi posset. Ni magis placeat à κόλυβος, *cólybos*, casa, villa: quòd talis cibus apud rusticanos, & pauperiores, adeòque apud viros abstinentiæ deditos esset usitatus. Et ideò de eo in anachoretarum, & rigorosioris abstinentiæ sequacium vitis, meotio habetur. In Hierol.

COLYMPHA: quasi colymba, & græcè κολύμβα, *colymbe*, dici posset. Oritur enim à verbo κολυμβάω, *colymbáo*, nato; & pro navigio exponitur in Hierolexico. Navigia quidem suo modo natare dicuntur: hincque illud Virgilii:

Natat uncta carina. Æneides l. 4.

Sed cùm græcè κολυμβήτης, *colymbétes*, sit natator, & urinator, seu qui sub aquis natando moratur, & κολυμβὶς, *colymbrìs*, urinatrix, seu natatrix; magis veritatem expiscatur Magri, subdens colymbam fortè vestem esse ex corio, ad descendendum in aquarum profunditatem. Aut potiùs, ut ait Ger. Vossius, Colimpha (quasi colymba, ἀπὸ τοῦ κολυμβᾶν, *colymban*, natare) est navicula urinatoria, in quâ qui foret, etiam eâ aquis obrutâ, non indigeret lumine: quia speculi electrini, vel vitrei beneficio pelluceret. Ità Vossius ad hunc D. Hier. locum: *Aiunt in ipsas colimphas ipsum Alexandrum introisse, & profundum conscendisse, & usque ad imum, ut sciret Oceani profundum, & differentiam maris, & abyssi*. In Hierolexico.

COMA: κόμη, *cóme*, capillus, præsertim aliquâ curâ compositus. Nam derivatur à verbo κοσμέω, *cosmio*, ordino, orno: vel potiùs à verbo poëtico κομέω, *coméo*, curam habeo, quia coma curâ aliquâ nutritur. Quantùm viro turpe sit comam alere satis innuit Apostolus. Ait enim, *quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi, mulier verò si comam nutriat gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt*. Hic Textus græcus pro voce capilli, habet *cóme*. Neque D. Paulus contrarius est illi præcepto divino Judæis facto: *Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam*. Ubi Septuaginta legunt, *non facietis rotunditatem* (ἐκ τῆς κόμης, ec tes cómes) *ex comâ capitis vestri*: & Hebraicus ait, non attondebitis *peath roscekém*, id est angulum capitis vestri. Hìc enim solùm vetat Dominus Gentilium morem, qui tali signo cultores se profitebantur idolorum. Vel eo fine comam nutriebant; ut suo tempore eam tonderent, & Diis offerrent. Nam & ado-

1. Cor. 11. 14.

Lev. 19. 27.

פאת ראשכם

adolescentuli pubertatem adepti, detonsam comam solebant Apollini dedicare, & Delphos munus egregium mittere. Ità refert Plutarchus. Eo quoque fine superstitioso barbam radere vetabantur, Coma etiam à Medicis veteri species nominata. Sed tunc grecè scribitur κῶμα, & à verbo κοιμάω, kimáo, sopio, eò quòd coma sit altus sopor, derivatur. Vide *Comma*.

In Theseo

COMARCHA: κωμάρχος, comarchòs, vicorum præfectus, seu qui urbium in vicos distinctarum imperio præest. Dicitur à κώμη, cóme, villa, castellum, vicus, &c., & ἀρχὸς, archòs, princeps. Ità quoque Dominum alicujus oppidi, vici, aut castelli significat: hocque sensu ab Authoribus etiam sacris usurpatur.

COMETA: κομήτης, cométes, p.l., comatus, crinitus. Est enim adiectivum à dictâ voce *coma*, & grecè *come*, quòd sæpiùs cometæ radiis, veluti crinibus, circumdentur. Est unum è meteoris, quod plerùmque in supremâ aëris regione, ex copiosis, & sulphureis efformatur exhalationibus. Quorum pleraque non solùm ob malignas aëris immutationes, & lethales influxus, multa mala mortalibus parturiunt; sed etiam à Deo ad magna infortunia prænuncianda ordinantur. Sic etiam ab Antiquis observatum cometas insigniorum calamitatum esse prognostica. Hinc Cicero ait, *Tum stellis, quas Græci cometas, nostri concinnatas vocant, quæ nuper bello Octaviano, magnarum fuerunt calamitatum prænunciæ*. Stellas eas vocat Tullius, tum quia aspectu nostro stellis simillimi comparent: tum quia sępè ipsos in cęlis genitos fuisse, & aliquos omnes Planetas in altitudine superasse, à peritissimis Astrologis observatum, ut asserit Oviedus. Ex quo multi probare intendunt cęlos esse fluidos, & corruptibiles: aliam non reperientes viam talia phænomena explicandi. Porrò si cęli soliditas solidè propugnanda sit; tutius erit asserere, cometas hos miraculosè à Deo produci, qui talibus signis omnes homines vult commoneri de gravi damno imminenti, ut ad meliorem vitam reducantur. Vel Supremus Judex intendit magnorum principum mortes notas fieri, ut omnes advertant præcellas etiam hominum majestates, unà communi omnium morte, aliisque hujus vitæ calamitatibus, atque miseriis percelli. Ità ferè citatus Author. Quòd enim cometæ multa præsagiant, est satis hominum mentibus impressum: & ideò scribit Damascenus. *Aggignuntur autem & frequenter cometæ, & signa quædam interituum regum, qui quidem non sunt ex iis astris, quæ ab rerum initio facta sunt: sed divinâ jussione opportuno tempore constituuntur, atque rursus dissolvuntur*. Probat quoque stellam quæ Magis apparuit non fuisse ex eis astris, quæ ab initio producta sunt. Dum autem, instante judicii tempore, aliqui cometæ insuetatioribus motibus ferentur, & versùs terram præcipitabuntur; tunc etiam verificabitur, quòd *stellæ cadent de cęlo*. Cometologia, est sermo, seu tractatus de cometis: à dictâ voce *cometes*, & λόγος, lógos, verbum, oratio, sermo.

l.2. de nat. Deor.

Contr. de Cęlo p.3. §.3.

De Fide orth. l.2. c.7.

Matth. 24. 29.

COMICUS: κωμικὸς, comicòs, p.b., comœdus, histrio. Vox derivata à *come*, vel à *cómos*, vocabulis paulò post explicandis. Comœdus autem grecè κωμωδὸς, comodòs, ab eâdem radice, quâ comœdia originem habet. Comici sunt irregulares, & Clerici amittunt privilegium fori, & canonis: saltem si post trinam monitionem non desistant.

COMMA: κόμμα, segmen. Est quoque periodi membrum imperfectum, quod latinè incisum dicitur, & oritur à verbo κόπτω, cópto, findo, seco, &c.: à quo & aliqui comam deducunt, eò quòd cædatur, & ideò latinè quoque cæsaries dicatur. Prima persona ejus præteriti passivi est κέκομμαι, kécommæ, sectus sum, à quâ ablato augmento syllabico *comma*. Hujus signum in nostra interpunctione est virgula, ut etiam apud Græcos: sed Hebræi habent alias interpunctionis notas, quas etiam sæpissimè, uti & sua puncta, quæ sunt loco vocalium, omittunt. Hinc linguæ difficultas, & æquivocatio. Comma latinè incisum dicitur, quod in hoc à membro distinguitur, quòd hoc longiusculum est, & aliquid affirmat, aut negat; comma verò est brevius, & sæpè nihil affirmat, aut negat. Ad hoc autem à Scriptoribus inventum est, ut sensus orationis distinguat, & voces præsertim suo loco non positas ab aliis separet, sicque confusio vitetur.

COMOEDIA: κωμωδία, comodía, latinè penultimâ correptâ effertur, etsi in eâ græcus collocetur accentus. Formatur ista vox à κώμη, cóme, pagus, villa, &c., & ᾠδὴ, odé, cantus: eò quòd primùm in villis cani cœperit, ubi homines, antequàm in civitates cogerentur, frequentiùs habitabant. Est autem fabulæ genus, ut patet ex Ælio Donato, diversa instituta continens, affectumque civilium, ac privatarum rerum, quâ discitur quid sit in vitâ utile, quid contrà evitandum. In hoc à tragœdia distinguitur, quòd in comœdiâ non nisi humiles, aut saltem privatæ personæ introducantur; in tragœdiâ verò principes, & magnates, & per exitus infelices à comœdia discriminatur. Verè comœdia est vita humana, in quâ optimè Augustus se satis benè personam suam egisse. Proptereà moriens, ut in fine comœdiarum, dixit: *valete amici, & plaud te*. A comœdiâ, & γράφω, grápho, scribo, fit comœdiographus, p. b., græcè κωμωδιογράφος, comodiographos, comœdiarum scriptor. Comœdopoëta est poëta comicus, seu poëta ille qui comœdias componit.

COMOPOLIS: κωμόπολις, p.b., vicus major, quasi oppidorum æmulus, oppidulum rusticanum, quod vel vicus, vel oppidum videri possit. Vox enim est composita à κώμη, cóme, villa, castellum, vicus, pagus, & πόλις, pólis, civitas. Comopoles ergò (græcè κωμοπόλεις, comopólis in plurali) habent aliquid de vico, & civitate: atque latinè à nonnullis ita vox usurpatur Authoribus. Interpres noster apud Marcum dictionem græcam *comopólis* divisit in versione latinâ. *Eamus*, inquit, *in proximos vicos, & civitates*. Nam Græcus legit unico vocabulo in plurali, εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις, is tás echoménas comopólis, ideſt ad vicinas comopoles, seu vicocivitates.

Marci 1. 38.

COMUS: κῶμος, Deus comessationum, nocturnarumque saltationum præses à stultâ gentilitate habitus. In ejus militiâ initiabantur juvenes, no-

noctu lascivientes, & procaciter cum facibus, & cantibus ad amicarum fores irrumpentes. Unde hujusmodi juvenum contubernium, talemque procacitatem, & intemperantiæ festum, aut epulum, comum vocaverunt. Hinc dictæ comessatio intemperantes epulæ, & cum cantu plerùmque lascivo: à quibus longè remotos, utpotè à tenebrarum operibus, filios lucis cupit Apostolus, dum ait, *Sicut in*
Rom. 13. 13. *die honesti ambulemus, non in comessationibus*, &c. Græcus habet *ἐν κώμοις, en comis*, idest *non in comis*, seu in comessationibus. Quæ verba fortè ab August.
l.8 Conf. c. ult. perlecta, eum exoerrexerunt, illuminarunt, luctam libidinis cum castitate, tandem diremerunt. Comessationes tamen etiam dictæ sunt, cibi potusque post cœnam ex luxu sumptiones: sed plerùmque illæ epulæ, & compotationes, quæ cum crapulâ, & luxuriâ quâcumque horâ fiunt.

CONCHA: *κόγχη, conche*, ostreum marinum, mensura, & vas ad formam conchæ. Vox est orta à verbo *χαίνω, cheno*, hisco. Conchæ, & ostrea vocantur firmioris testæ pisces: & conchæ dicuntur illæ testæ, quæ margaritas producunt: unde & uniones conchi appellantur. Ab eâdem voce fit *conchylion*, & *conchyle*, de quibus posteà: & concha dictum fuit vasis genus, ad aquam pro sacrorum usu continendam. Concha etiam vocatus ille locus in Ecclesiæ abside excavatus, in quo apud Græcos parvulum altare erigebatur, ad panem, & vinum pro Sacrificio reponendum. Immò ad gratam proportionem, & mysticam significationem, duæ conchæ excavabantur, quarum una Christi præsepe repræsentabat, altera monumentum. De
Ep.15. ad Sever. quibus Paulinus ait: *Cum duabus dextrâ, lævâque conchulis, intrà spatiosum sui ambitum, apsis sinuosa laxetur*. Apud Græcos ex eâdem conchâ efferebatur panis consecrandus, & reliquiæ consecrati in ipsâ consumebantur. D. Bernardus docens nos priùs debere virtutibus repleri, antequàm in
Sup.Cant Serm. 18. proximum illas effundamus, ait: *Quamobrem si sapis concham te exhibebis, & non canalem*, &c.

CONCHYLIUM: *κογχύλιον, conchylion*, p. b., seu *conchyle*, p. l., genus piscis ex concharum genere, quem muricem vocant, & sarram, & ostrum. Eo inciso succus purpureus, tingendis pretiosis vestibus aptus, colligitur. De hoc Gillibertus Ab-
Sup.Cant Serm. 18. bas intelligendus, dum ait: *Non conchyli, sed Christi sanguis tinxit*. Oritur ista vox à præcedente, eâdemque etymologiâ donanda, & significat etiam conchulam, ac purpuram. Nam & Tertullianus pro ipsâ purpurâ conchylium scripsit: dum
De Pallio c. 3. de pavi pulchritudine locutus fuit. *Immò omni*, ait, *conchylio depressior, quà colla florent*. Videlicet, explicat Interpres, quasi splendidior ipsâ depressione videatur,

CONDYLUS: *κόνδυλος, cóndylos*, p. b., tuberculum, nodus, maximè digitorum, seu eorum junctura. Unde & à digitis in pugnum complicatis, colaphus etiam condylus ab aliquibus fuit appellatus. Hinc & *κονδύλωμα, condyloma*, latinè condylóma penultimâ longâ propter *omega*: est carnis excrescentia. Harum vocum in Actis Martyrum mentio habetur.

CONISTERIUM: *κονιστήριον, conistérion*, p. b., locus in xystis ad luctandum. Ità dictus est à pulvere, quo athletæ aspergi solebant: nam *κόνις, conis*, est pulvis. Eadem arena, sive palæstra, *κονίστρα, conistra* dicitur, & conistica, in quam tot invicti Christi Athletæ intrepidè descenderunt.

CONIUM: *κώνειον, cónion*, latinè cum accentu in penultimâ, quia est longa propter diphthongum in græco, quæ in vocalem longam in latino convertitur. Est cicuta, venenum, ità dictum à verbo *κωνᾶν, condo*, circumverto: eò quòd id sumentibus vertigines obtingant. Vox ista ex D.Ambrosio citatur: & ad spirituale peccati venenum, tot mortales vertigines, ad æterna præcipitia incautos impellentes, producens, applicanda. L. 3. Hex. c. 9.

CONOPEUM: *κωνωπεῖον, conopion*, p.l., propter diphthongum. Propriè est illud tentorium, quod lectum circumdat ad culices arcendos: à græcâ dictione *κώνωψ, cónops*, culex. Sumitur tamen etiam pro aliis similibus tentoriis, principum solia ornantibus. Sic Judith vidit *Holofernem sedentem* Judith 10. 19.
in conopeo, quod erat ex purpurâ, & auro, & smaragdo, & lapidibus pretiosis contextum. Textus græcus ait *κωνωπίῳ, conopio*, sine diphthongo: & ex eo patet Holofernis lectum circumdasse. Ait enim: *Erat Holofernes requiescens super lectum suum in conopeo*. Et hoc lecti conopeum abstulit Judith truncato Holoferne, quod posteà *obtulit in* c.16.23.
anathema oblivionis.

CONSCOTINUS: vox semigræca, & contenebrosus verti potest. Nam græcè *σκοτεινὸς, scotinós*, tenebrosus dicitur: adeòque penultimâ longâ propter diphthongum. Conscotinum hæreticum dixit Lucifer Caralitanus. Et meritò: nam talis diligens magis tenebras quàm lucem, & Fidei luci Io. 3. 19.
contradicit, & alios in infidelitatis tenebras inducit.

CONSTANTINOPOLIS: vox partim latina, partim græca, à M. Constantino, & dictione *πόλις, pólis*, civitas, ità vocata. De quâ Chrysostomus ait: *Magna civitas, & totius Orbis metropolis*. Hom. 4. sup. illud Vidi Dominū, &c.
Priùs Byzantium dicta, à Pausaniâ Spartanorum rege condita, in Thraciâ ad ipsum Bosphorum: posteà à Constantino in majus aucta, Imperii sedes constituta, ab ipso nomen accepit. In ipsâ habita quatuor Concilia generalia, Constantinopolitana vocata. Et primum quidem, quod inter Concilia Oecumenica secundum numeratur, coactum est sub Damaso Papâ, præsertim contrà Macedonium, Spiritus sancti Divinitatem negantem: unde & ejus sequaces Pneumatomachi nuncupati fuere. Convenerunt ad hoc Concilium, Imperante Gratiano, Homousianæ, & Orthodoxæ Fidei propugnatores, 150 Episcopi, anno Domini 381. Constantinopolitanum secundum fuit quintum generale, sub Vigilio Papâ, & Justiniano Imperatore, anno salutis 553. In hoc de variis erroribus actum est, signanter Origenis, Nestorii, Acephalorum, contrà Theodoretum, Theodorum Mopsuestenum, Ibin, Petrum Gnapheum Episcopum Antiochenum, hæresi partìm macedonianâ, partìm nestorianâ infectum. Constant. tertium, & sextum generale, sub Agathone Papâ, Imperante Constantino, Constantis filio, coactis Episcopis 289, anno à partu Deiparæ 681, contrà Sergium, Pyrrhum, & alios Monothelitas. Constant. quartum, octavum generale, sub Adriano secundo, & Basilio Imperatore, convenien-

venientibus 300 Episcopis, anno post Christum natum 869, contrà Photium pseudopatriarcham: & in eo confirmatum est septimum Concilium generale, quod fuit Nicænum secundum, contrà Iconomachos celebratum.

CONTOPÆCTES: κοντόπαικτης, *condòpæctes*, qui hastis, seu contis ludit. Fit enim à voce κόντος, *còndos*, contus, hasta, & παίκτης, *pæctes*, lusor. Non significat ergò hastiludium, sed potiùs hastilusorem: & hastiludium potiùs κοντοπαίγνια, *condopægnia*, & latinè cótopegnia dicatur, à voce παίγνια, *pegnia*, ludus. Tales ludi funesti, qui cum humanæ vitæ magno periculo, ad ostentationem, & plangendam recreationem fiunt, meritò cum torneamentis à sacris Canonibus severè prohibentur.

CONTUS: κόντος, *còndos*, hasta, remus, Hinc cum verbo φέρω, *phèro*, porto, fit κοντοφόρος, *condophòros*, contophorus, p. b., hastam ferens. Sunt autem conti propriè hastæ oblongæ, & venabula: atque inter arma militaria à Judithâ recensentur. Hæc enim dum pariendæ sibi cælitùs victoriæ in spem erigitur; ut Assyrii sicut Ægyptii

Judith. 9. 9. exterminentur; orat, & ait: *Sic fiant & isti Domine, qui confidunt in multitudine su..., & in curribus suis, & in contis,* &c. Cōtus etiam ab aliquibus pro equuleo accipitur, signanter in vitâ S. Martinæ.

COPHINUS: κόφινος, *cophinos*, p. b., corbis, & mensuræ genus bœoticæ. Ejus etymon erui potest à voce κοῦφος, *cuphos*, levis: quia corbis ex viminibus contexta parùm habet ponderis. Aut certè à verbo κόπτω, *còpto*, seco, amputo, & præteritum κέκοφα, *kecopha*, unde ablato augmento *cophinos* oriatur: eò quòd ex resectis vi. gis plectatur. De Joseph, seu potiùs ipsius nepotibus, ex filiis, & fratribus, dicit Psalmographus: *Manus*

Ps. 80. 7. *ejus in cophino servierunt.* Et ità leguit 70: Textus hebraicus utitur voce *dud*, ideit, canistrum,

דוד sporta, calathus, caldarium, pelvis, & scribit:

dud. *manus ejus* (middúd) *à canistro recesserunt.* Nempè quando ex ægyptiacâ servitute liberati fuerunt. Sed Noster intelligendus, quando vili servitute, & gravi tyrannide, lateres cogebantur, & paleas ferre. Immò & fæces, & stercora, ex urbibus, cophinis imposita, suis humeris exportare compulsi sunt. Ità ex Hebræis varii nostri Interpretes annotarunt: illumque Textum de omnibus Israëlitis, in servitute ægyptiacâ, exponit cum D. Augustino Lorinus. Quando Christus Dominus quinque panibus, & duobus piscibus, pavit quinque virorum millia, exceptis mulieribus, & parvulis, Discipuli *tulerunt reliquias duodecim cophinos*

Matth. 14. 20. *fragmentorum plenos.*

COPHOSIS: κώφωσις, *còphosis*, latinè cum accentu in penultimâ propter *omèga* vocalem longam, quamvis hoc non observetur à Græcis. Est surditas, à κωφὸς, *cophòs*, surdus, item mutus; quòd qui à naturâ surdi, iidem muti sint. Unde dæmonium illud mutum apud Lucam in græco

Luc. 11. 14. Textu dicitur *cophòn*. Qui à naturâ tali cophòsi laborant, non solùm sunt irregulares; sed nec testari, nec bonorum administrationem habere possunt. Vox ista etiam ab aliquibus Latinis usurpatur; ideò cursim hîc elucidatur.

COPRONYMUS: κοπρώνυμος, *copronymos*, p. b., cognomen Constantini Imperatoris, Leonis Isaurici ex Theophane filii, nati, ut refert Baronius, anno reparatæ salutis 719. Quo insigni nomine, infausto prorsùs omine, donatus fuit, dum infans in Baptismo, alvi excrementis sacrum Fontem fœdavit. Et ità dictus à κόπρος, *còpros*, stercus, & ὄνομα, *ònoma*, nomen: quasi *sterconomis* appellatus. Ideò Germanus, sanctissimus illius Ecclesiæ Antistes, propheticè dixit, cōstare Christianis, & Ecclesiæ maximi mali per eum efficiendi hoc esse signum. Ità rerum comprobavit eventus. Nam impii patris impiissimus filius, Antichristi præcursor dictus, Dei Ecclesiam sceleribus fœdè maculavit. Adultus ætate, & criminibus, Iconomachorum partes sustinens, ipsa sancta, spurcissimus iconoclasta, innumeris sacrilegiis prophanavit.

COR: κῆρ, *ker*. Timeo ne Latinos excordes causentur Græci, quòd hoc quoque vocabulum, tamquàm corde in suis Dictionariis carentes ab ipsis emendicent. Græcè cor, & animus κέαρ, *kéar*, & contractè *ker* dicitur: Unde dictio nostra per unius literæ mutationem effōrmata. De corde passim obvia in Scripturis mentio. Sed illud maximè cordi nostro inserendum, utpotè primum, & præcipuum mandatum: *Diliges Dominum Deum* Deut. 6. 5.
tuum ex toto corde tuo. Nec prætereunda illa phrasis hebraica, quâ fictio, & mendacium exprobratur: *Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt.* Ps. 11. 3.
Et ità 70, *in corde & in corde*, ἐν καρδίᾳ καὶ ἐν καρδίᾳ, *en cardia, ka en cardia*: & Textus hebraicus *belèv, valèv*, corde, & corde, ideſt du- בלב ולב
plici corde, adeòque dolosè, & fraudulenter. Talis enim, ait Pagninus, ore præfert cor bonum, quod est malum, & sic duplici corde loqui dicendus est.

CORAX: κόραξ, *corvus*. Nomen, ut videtur, ab ejus voce propriâ formatum: aut, secundùm Martinium, à dictione κόρος, *còros*, nigrum etiam, ut ipse asserit, significante. A *corax* autem fit νυκτικόραξ, p. b., corvus nocturnus. Apud Græcos pulchra est allusio inter *coracem*, & *colacem*, ac utraque vox penultimâ brevi effertur. Nam colax, ut suo loco diximus, adulatorem significat: qui corvorum adinstar, cadavera, seu homines insensatos, & luxui deditos circumdat, eisque mentis oculos, ne proprios defectus cernant, insensibiliter eruit. A corax quoque fit denominativum κοράκινος, *coràkinos*, coracinus, p. b., idest corvinus. Hac voce utitur D. Ambrosius, dum de Gentilium, coraces adorantium, fanis loquitur: InComm. Ep. Pauli ad Rom.
Quia coracina sacra habent pagani.

CORIANDRUM: κορίαννον, *coriannon*, & aliis κόριον, *corion*. Herba, cujus & semen hodie tale nomen retinet. Vocem hanc aliqui trahunt à κόρυς, *corys*, cimex: eò quòd folia, & caules horum animalculorum fœtorem redoleant. Alii ejus etymon eruunt à κόρη, *córe*, pupilla, ob rotunditatem: vel ut dicatur quasi coriamblon, ab ἀμβλύνω, *amblyno*, hebeto, nomine ab effectu deducto. Nam pupillæ, seu visus aciem existimatur hebetare. Aut potiùs, ut à viri pupillâ oriatur, quasi *córe andrós*, ut Martinio placet. A Septuaginta in S. Textu vocatur *corion*, & hebraicè *gad*, dum gad, גד
ei manna comparatur. De manna enim dicit Scriptura: *Erat quasi semen coriandri album.* Ubi ta- Ex. 16. 31.

 men

men color non ad coriandrum refertur; sed ejus figura rotunda, & parva. Aliàs ejus color, nempè albedine ad flavedinem vergente, bdellio assimilatur: dum ait maona fuisse *quasi semen coriandri coloris bdellii*. Septuaginta dicunt, species illius species κρυστάλλου, *cristállu*, idest visus, seu color crystalli. Num.11.7.

CORINTHUS: Κόρινθος, *corinthos*, urbs Achajæ ferè in medio Isthmi Peloponnesiaci sita. Ità dicta à quodam Corintho, qui eam, ut ajunt, restauravit. Habuit montem præruptum suis mœnibus ioclusum, in quo arx fuit, Acrocorinthus appellata. Nam ἄκρα, *acra*, arx, vel ab ἄκρος, *acros*, summus. Corinthi prædicavit Apostolus uno sesquianno, teste D. Lucâ: *Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei*. Et quidem messis multa erat Paulo parata in hac civitate, ut eum certiorem reddiderat Dominus: *Quoniam populus est mihi multus in hac civitate*. Et quoniam Oratoribus, & Philosophis referta erat; infidelitas satis altas radices inibi fixerat, quæ à Gêtium Apostolo erant extirpandæ, ut in eo solo fecundissimam Fidei arborem insereret. De hac ipsemet ait: *Ego plantavi, Apollo rigavit*. Hic quoque, ab invicto illo christiano Alcide, tot scelerum monstra erant superanda, & præsertim luxuria corinthiaca, quæ jam fecerat adagio locum, erat profliganda. Ità enim scortis, & meretricibus scatebat, ut inde in proverbium abierit κορινθιάζειν, *corinthiázin*, pro lascivire, & libidini liberiùs indulgere. Aliquibus Corinthus satietatem, & ornamentum sonat: sicque à verbo κορέω, *corio*, saturo, orno, purgo, emanaret ista dictio. Hinc quoque Corinthii, quasi *satiati*, & *ornati*, à nonnullis latinè dicuntur. Certè apostolica medicina multas illîc expurgarat sordes; & tanquàm parvulis in Christo lac cœleste præbens, etiam multos exsaturarat solidiori sublimis Sapientiæ cibo. Unde meritò Corinthii tot virtutibus ornati, tot gratiis decori prodierunt. Corinthum appulit Apostolus anno à Christi morte 20: ad ipsos posteà primam scripsit Epistolam anno 25: & quidem Philippis, ut habent Græca in fine. Sed verisimiliùs Ephesi, ut docent graves Authores apud Baronium: & ex eâdem Epistolâ colligitur, Apostolo scribente, *Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecostem*, &c. Secundam scripsit anno sequenti, & eam Philippis exaratam asserunt Græca, & alia exemplaria: sed Baronius Nicopoli in Græciâ datam fuisse contêdit. Act.18.11. v.10. 1.Cor.3.6.

CORONIS: κορωνὶς, *coronis*, p. l., propter *omiga*. Est summitas, seu apex, & nota cornicu- latæ lunæ, in fine librorum pingi solita: aut hoc modo < effigiata, atque ioter notas sententiarum enumerata. Unde coronidem imponere apud Authores dici solet, pro ultimam alicui operi manum admovere. Oritur à voce κορώνη, *coróne*, inter cætera quidvis inflexum designante. Multa etiam coronidis loco apud sacros Authores scripta legimus. Ità post D. Bernardi Opera, ejusdem, & S. Malachiæ vita observatur adjuncta. V. *Lemniscus*. Isid.Orig.l.1.c.20.

CORUS: κόρος, *córos*, genus mensuræ, quæ dicitur hebraicè *chómer*, seu *homer*. Hinc & corum deducit Isidorus: & secundùm aliquos 45 modios, seu sata continet. Sed alii, cum hoc Authore, rectiùs dicunt capere 30 modios, seu 10 batos, aut Ephi decem. Ait enim Ezechiel, *ut capiat decimam partem cori batus*: adeòque corus erat librarum aquæ, vel vini 800, frumenti autem 600. Sed ut ejus originem à Græcis investigemus; videtur dici côros, quod & satietatem significat, à verbo κορέω, *corio*, saturo: quòd ferè in annum sufficere posset, ad satietatem hominis, saltem parcè viventis. Ex hujus mensuræ magnitudine patet, quòd immensus fuerit coturnicum numerus, in castris Israëlitarum circumvolitantium, ut tot coros potuerit populus accumulare. Nam unâ nocte, & duobus diebus, *congregavit coturnicum, qui parùm, decem coros*; quod cum 70, & cum Textu hebraico concordat. Colligitur etiam numerus famulorum Salomonis, cùm 90 cori singulis diebus, ad panes conficiendos, insumerentur. *Erat autem cibus Salomonis per dies singulos 30 cori similæ, & 60 cori farinæ*. חמר Orig.l.16.c.25. Ez.45.11. Num.11.32. 3 Reg.4.22.

CORYPHÆUS: κορυφαῖος, *coripheos*, summus, excelsus, cæterorum princeps. Formatur ista vox à κορυφὴ, *coryphe*, capitis vertex, vel alterius rei. Vocatur ergò coryphæus, qui est in aliquo genere, vel ordine caput, aut princeps. In scholis passim præcipui Authores, qui multos sequaces numerant, talis sectæ, vel doctrinæ meritò coryphæi nuncupantur.

COSCINOMANTIA: κοσκινομαντεία, *coskinomandia*, p. l. divioatio per cribrum. Nam κόσκινον, *cóskinon*, cribrum dicitur, & μαντεία, *mandia*, divinatio; unde & *coscinomantes* est vates per cribrum divinans. Quod fit dum aliquid occultum quopiam cognoscere desiderante, ut v. g. quis talem rem furatus fuerit; ad nomen furis cribrum sponte, vel potiùs ope dęmonis movetur. Est enim una ex illis divinationibus, quæ fiunt cum expressâ dęmonis invocatione. Et quamvis talis divinus se nullum habere pactum cum dęmone testetur; tamen eum censetur expressè iovocare, dum tale medium, quod scit ope dęmonis peragi, vult adhibere. Si enim geomantia, hydromantia, & similes divinationes à D. Thomâ ad primum genus divinationis, cum expressâ dęmonis invocatione, referuntur; eò magis coscinomantia, dum talis cribri motus à solo dęmone provenit, est ad illud genus reducenda. 2.2.q.95.a.3.c.

COSMETA: κοσμητὴς, *cosmetés*, p. l., ordinator, moderator, ornator. Formatur à verbo κοσμέω, *cosmeo*, orno, ordino, &c.; ab ejus nempè tertiâ personâ præteriti passivi, quæ est κεκόσμηται, *kecósmetæ*, & hinc ablato augmento *cosmetes*. Sed vox cosmites à κόσμος, *cosmos*, mundus, optimè deducetur; cùm à S. Germano pro Ecclesiæ navi, formâ Crucis quatuor Mundi plagas repræsentante, accipiatur. Aliàs cosmeta propriè est servus exornandæ heræ destinatus.

COSMODROMIUM: κοσμοδρόμιον, *cosmodrómion*, p. b., mundi cursum continens latinè verti potest. Vox est composita ex dictione κόσμος, *cósmos*, mundus, & δρόμος, *drómos*, cursus. Ità opus suum de Mundi ætatibus Gobelinus Persona, à Schelstraet citatus, inscripsit. Cosmodromium habes in sacro Textu, ab origine Mundi à Deo creati, ad ejusdem exortã salutem, per Christũ reparati. In Compen. Chron.

CO-

COSMOGRAPHIA: *κοσμογραφία*, *cosmographia*, latinè, propter penultimam brevem, in rigore cum accentu in antepenultimâ efferri debet. Multi tamen accentum græcum in penultimâ retinent: nec usus est contemnendus. Ità dicta Mundi descriptio, & delineatio: à dicto *cósmos*, mundus, & *γράφω*, *grápho*, scribo. Sicut autem Mundus diversis partibus nobilioribus constat; ità & cosmographia diversas partes complectitur. Nam terræ descriptio dicitur geographia: maris, & aliarum aquarum delineatio hydrographia: Cęli adumbratio uranographia potest optimè nuncupari.

COSMOMETRA: *κοσμομέτρης*, *cosmométres*, latinè in prosâ penultimâ correptâ, in versu eâdem communi est vox ista efferenda. Mundi mensuratorem significat. Nam *cosmos* est mundus, & *μετρέω*, *metreo*, metior. Sed quis verus cosmómetra? *Altitudinem cęli, & latitudinem terræ, &* Eccl. 1. 3. *profundum abyssi, quis dimensus est? Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit?* Profectò solus & verus CosmometraDeus: *Unus est altissimus* v. 8. & v. 9. *Creator omnipotens.* Ipse solus *& vidit, & dinumeravit, & mensus est.* Tales voces, etiã in sacris Authoribus occurrentes, hîc exponere nõ inane videatur.

COSMOPLASTES: *κοσμοπλάστης*, Mundi fictor, seu creator. Fit à dictâ voce *cósmos*, mundus, & verbo *πλάττω*, *plátto*, fingo, formo, seu ab ipsâ voce *plastes* suo loco exponendâ. Hanc vocem habet Philo, & non Angelis, sed soli Deo, Cęli, & De Mũdo. terræ factori est adaptanda. Ab eâdem voce *cósmos* fiunt, & alia composita, quæ in sacris Authoribus occurrere possunt. Sic *κοσμοκράτωρ*, *cosmocrátor*, sed latinè cosmócrator, p. b., pro Mundi Principe, apud Nazianzenum: à verbo *κρατέω*, *cratéo*, teneo, impero, &c.. A *λόγος*, *lógos*, ratio, sermo, fit cosmologia, sermo, vel ratio de Mundo.

COSMUS: *κόσμος*, *cósmos*, mundus. Oritur à verbo *κοσμέω*, *cosméo*, orno: quòd maximè sit ab omnipotenti Dei manu ornatus. Hinc & muliebria ornamenta *κόσμος γυναικεῖος*, *cósmos gynækíos*, mundus muliebris appellata. Et quidem ab eodem verbo *cosméo*, ut taceam quòd mundus integer vix sufficeret ad muliercularum in ornatibus mundanam vanitatem satiandam. Universum autem meritò Cosmus vocatum, eò quòd tam benè ornatum, ordinatum, & perfectum sit, ut secundùm præsentem rerum cursum perfectior esse non possit. Quidquid ille Alphonsus Astrologus, rex Castiliæ, temerariè de cęli statu fuerit oblocutus. *Dei enim* Deut. 32. 4. *perfecta sunt opera.* Ità ut absolutè pronunciaverit Augustinus. *Quidquid tibi verâ ratione melius* L. 3. de lib. arbitr. c. 5. *occurrit, hoc scias fecisse Deum.* Cui suffragantur alii Patres. Ex quorum authoritate, & ratione deducit Esparza, omnia ità esse rerum naturis con- Esp. l. 1. q. 28. a. 17. sona, ut, in præsenti rerum peritali, meliora esse non possint. Quamvis enim multæ creaturæ imperfectæ videantur; tamen ità requirit unitas, & ordo Universi. Nec absolutè, & privativè imperfectæ dici possunt, cùm habeant totam perfectio- L. 1. contr. Adv. legis & Proph. c. 14. nem sibi connaturalem. Hinc Augustinus æquè avertendum à cordibus piorum existimat, cogitare hominem se videre aliquid melius fieri debuisse, & quòd Deus non viderit: aut quòd viderit, sed non potuerit: vel quòd potuerit, sed non voluerit. Et ideò, ut observavit D. Thomas, de singulis creaturis dicitur: *Vidit Deus lucem quòd esset bona*, sicque de cæteris. De Universo autem simul sumpto testatur Moyses, quòd *vidit Deus cuncta quæ* Gen. 1. 31. *fecerat, & erant valde bona.* Sive ut Textus hebraicus legit *vehinneh tov meód*, & ecce bonum והנה valde: q. d. & ecce erant omnia valde bona, seu טוב maximè bona, nempè simul sumpta. Unde rectè infert Angelicus Doctor, ex officio optimi Agen- מאד tis, cujus est producere totum effectum suum optimum (etsi quamlibet partem operis optimam non faciat simpliciter, sed optimam in ordine, & secundùm proportionem ad suum totum) infert inquam: *Sic igitur Deus totum universum consti-* 1. q. 47. a. 2. ad 1. *tuit optimum secundùm modum creaturæ.* Et certè nihil desiderari ad summam hujus Universi perfectionem satis disertè pronunciat Sapiens: *Om-* Eccl. 42. 25. *nia duplicia, unum contrà unum, & non fecit quidquam deesse.* Ità ut in ipso nostri Creatoris potentia, sapientia, & bonitas infinita maximè relucescant. De mundo autem muliebri eo sensu supradicto agit Ezechiel, insultans meretriciæ vanitati Jerusalem, sub figurâ fornicariæ Oolibæ: quia in idololatriâ gentes longinquas imitata, eas quasi procos suos ad amplexus invitaverat. Ideò acerbo scommate de Chaldæis tandem Jerusalem obsidentibus, ait Propheta: *Ecce venerunt qui-* Ez. 23. 40. *bus te lavasti, & circumlinisti stibio oculos tuos; & ornata es mundo muliebri.* Septuaginta sine עדי addito habent *κόσμον*, *cósmon*, ornatum: & Textus hebraicus *nghèdi*, ornamentum. *nghèdi.*

COTHURNUS: *κόθορνος*, *cóthornos*, calceamentum utrique pedi aptum, seu viro, & feminę. Hinc in Erasmi Chiliadibus adagium, *Cothurno versatilior.* Certum est eo tragœdos usos fuisse, & apparentem proceritatem personæ contulisse. Nam Tertullianus redarguens cothurnatos, ait, quòd & Diabolus *tragœdos cothurnis extulit, quia nemo* Lib. de spectaculis *potest adjicere cubitum unum ad staturam suam: mendacem vult facere Christum.* Cothurnus etiam pro altiori dicendi genere apud Authores usurpatur: & in sacris etiam Scriptoribus illa vox observata.

COTYLA: *κοτύλη*, *cotyle*, p. b., cavitas, & sinus, in quo caput coxæ volvitur. Ab hujus similitudine cotyla dicta mensura quædam, quæ & hemina vocatur, vel tryblion: estque medium sextarii romani, constans cyathis sex, adeòque unciis aquæ, vel vini, decem. Erat duodecima pars congii, & hebraicè *caph* nuncupata. Sed hoc *caph.* כף hebraicum ab aliquibus acerra, aut acetabulum, ab aliis, ut à Pagnino, cochleare, à D. Hieronymo mortariolum latinè vertitur. De hemina in Scripturis agitur, & suo loco differetur.

CRAMA: *κρᾶμα*, vinum copiosiore aquâ dilutum, ut nempe aqua in quantitate vinum superet. Formatur ab eodem verbo, quo vox *crasis*: sed à primâ personâ præt. pass. *κεκέραμαι*, *kécramæ*, mixtus sum, & hinc, ablato augmento syllabico, immediatè crama. Talis ergò potus Religiosis, & benè morigeratis, qui modico vino, ut Paulus Timotheo scribit, propter stomachum utuntur, satis idoneus est reputandus.

CRAMBE: *κράμβη*, brassicæ species. Non ingrati

grati

grati est saporis, sed recocta fastidium parit: unde proverbium invaluit de crambe recocta. Ferunt eam ità vocari à κόρη, *core*, quod etiam pupillam significat, & verbo ἀμβλύνω, *amblyno*, hebeto: quòd scilicet oculos hebetet. Idque insinuasse sufficiat, ut cursim in aliis similibus facimus, ad faciliorem illorum Theologorum, aut aliorum sacrorum Scriptorum intelligentiam, qui nonnunquàm talibus utuntur adagiis. Crambophagus, græcè κραμβοφάγος, *crambophágos*, crambarum comestor, à φάγος, *phágos*, edax. Tales sunt pauperiores Eremicolæ, aut Religiosi, qui aliis opsoniis carentes, sæpius talibus herbis frugaliter vescuntur.

CRANIUM: κρανίον, *cranion*, penultima brevis est, etsi græcus accentus in eâ collocetur. Est calvaria, vel calva, cerebri sedes. Forsitàn oritur per diminutionem à κράνα, *crána*, aut potiùs κάρη, idest caput. Vox non infrequens apud quoslibet Authores: & in Textu græco apud Lucam, ubi
Luc. 23. 33. Noster ait, *Postquàm venerunt in locum qui vocatur Calvariæ*, legitur, *in locum qui dicitur* κρανίον, *cranion*. Alii verò tres Evangelistæ vocant κρανίου τόπον, *craniu tópon*, idest *cranii locum*, ubi latinè *Calvariæ locum* habemus. Existimamus autem, cum D. Hieronymo, ità locum illum à craniis damnatorum, & illic crucifixorum, nuncupatum fuisse. Non desunt tamen, qui à cranio Adami illic sepulti ità dictum esse contendant. Sed non est verisimile Hebræos sepulturam primi parentis extremo supplicio affectorum cædibus contaminasse. Hoc addendum est ad ejus etymon, quòd non malè cranium à κράνος, *cránes*, idest galea, deduceretur.

CRANTOR: κράντωρ, *crántor*, rex, imperator, princeps. Formatur à verbo κραίνω, *creno*, perficio, præsum, impero, &c.: ab ejus nempè tertiâ personâ præt. pass. quæ deberet esse κέκρανται, *kecrantæ*, & hinc ablato augmento syllabico, ut fit in verbalibus, crantor derivatur. Item Crantores, p. b., duces, & optimates dicti fuere. Habet ergò magnam affinitatem cum voce *crator*, in *pantócrator*, *autócrator*, & similibus: & in sacris Scriptoribus, sicubi legatur, tali sensu ista vox intelligenda.

CRAPULA: κραιπάλη, *crapále*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus ponatur accentus. Ità dictus dolor capitis, & omnis mala corporis affectio, è nimiâ vini, vel alterius liquoris inebriantis, ingurgitatione proveniens. In hoc ab ebrietate, secundùm Aristotelem, distinguitur;
In Probl. quòd ebrietas rationis usu privet: sed crapula, mente rationis compote, caput graviter tentet. Ista vox eruitur à κάρα, *cára*, caput, & verbo πάλλω, *pallo*, agito: eò quòd caput concutiat, quæ si frequens fuerit, & corpori mortem adfert, & animæ. Ideò Sapiens filius Sirach ait: *Propter crapulam*
Eccl. 38. 34. *multi obierunt, qui autem abstinens est adjiciet vitam*. Textus græcus hîc non utitur istâ voce græcâ: sed ait propter ἀπληστίαν, *aplestian*, de quâ in dictione *cholera*, mentio facta est, & *insatiabilitatem* interpretantur.

CRASIS: κρᾶσις, mixtio, temperamentum. Fit à verbo κεράννυμι, *keraunymi*, misceo, tempero, ab ejus videlicet personâ secundâ præt. pass., quæ est κέκρασαι, *kécrase*, mixtus es. Crasis in Grammaticâ vocatur, dum ex duabus vocalibus fit una longa, vel diphthongus: ità ut illæ duæ misceri videantur. Quod præsertim fit apud Græcos in verbis contractis; quodque nonnunquàm evenit in sacris Codicibus, in nominum aliquorum formationibus. De crasi, seu mixtione agunt Physici, quæ, juxtà Damascenum, est *corporum juxtà positio, qualitatum contrà incessio*. Et rursùs: *Crasis est conjunctio corporum commiscentium, seu*
In Leg. c. 42. *contemperantium, ad invicem eas, quæ in ipsis, qualitates. Crasis est substantiarum ad invicem alteratarum concursus, & earum quæ circà ipsas qualitates reimmissio*. Sic accedit in corporibus mixtis, ex elementis efformatis, quam mixtionem communiter cum Aristotele definiunt, ut fit, *Com-*
De Gen. & Interitu l. 1. c. 10. *mixtilium per alterationem in unum coitio*. Hanc crasim, inter duas Christi naturas, prorsùs eliminant Orthodoxi: nam Deus homo factus non commixtione passus, neque divisionem. Quamvis aliqui ex Eutychianis talem crasim videantur admisisse; tamen generatim non se explicaverunt, quomodò intellexerint unam ex duabus illis naturis coaluisse.

CRATER: κρατήρ, *cratér*, vasis genus capacius, quo in libationibus uti solebant, & epulis. Ad cujus similitudinem etiam crateres vocata illa fontium receptacula, in quæ aqua decidit, & labra quoque dicuntur. Oritur autem crater à verbo κρατέω, *crateo*, teneo, capio, scilicet à liquoribus capiendis. Sed meliùs, ut ait Ger. Vossius, ab eodem verbo, quo crasis: quia vinum in eo miscebatur, & à tertiâ personâ ejusdem temporis κέκραται, *kecratæ*, mixtus est, deducetur. In illo sacrificio, quod obtulit Moyses propè montem Sinai, ad confirmandum fœdus inter Deum, & populum, de holocaustis, *tulit dimidiam partem sanguinis, &*
Ex. 24. 6. *fudit in crateras*: ut inde posteà sumens adspergeret populum, cùm priùs ex alterâ dimidiâ parte tinxisset altare. Et ità Chaldaica interpretatio; 70 dicunt in singulari εἰς κρατῆρα, *is cratêra*, idest, in craterem, p. l., propter vocalem longam. Textus hebraicus habet *baagganoth*, à singulari *aggán*, crater, & aliquibus est phiala: adeòque *bagganoth*, idest in crateribus, aut phialis. Ità fœdus mediante victimarum sanguine sanciebatur. Quod allegoricè præsignabat novum Testamentum sanguine Christi confirmandum: & crateres illi sanguine pleni erant symbola thesauri Ecclesiæ, pleni sanguine, & satisfactionibus Mediatoris. Sed arcanius longè est quod de sacrâ Sponsâ dicitur;
Cant. 7. 2. *Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquàm indigens poculis*. Ità quoque 70: Textus hebraicus ait *aggán hassahar*, crater rotundus. Allegoricè de Christi Ecclesiâ, per modestiam, potest dici uterus maternus umbilicus, qui fœtus fovet spirituales: tornatilis, seu rotundus, idest perfectus, cùm figura sphærica cæteris sit perfectior: plenus poculis Verbi Dei. Tropologicè verò explicatur de animâ justâ, cujus uterus spiritualis, est studium fovendi, & formandi pia desideria, & sancta proposita, necnon proximi solicitudinem ad rudes in Fide efformandos: cujus rotunditas perfectionem indicat, & munditiem, sine angulis imprudentiæ,

באגנת
אגן
aggán.
הסהר
hassahar

&

& aliarum imperfectionum. *Nunquàm indigens poculis*: Septuaginta legunt μὴ ὑστερούμενος κράματος, *me hysterúmenos cráma*, ideſt non indigens cramate, ſeu mixto, aut mixtione, putà vino ſufficienter diluto, ad potandum ſitibundos. Anagogicè hæc quadrant animæ beatæ, cujus capacitas repleta eſt cęleſtium delitiarum ubertate.

CREAGRA: κρεάγρα, *creágra*, latinè in proſâ cum accentu in antepenultimâ, cùm in verſu penultima ſit communis. Eſt coquinarium inſtrumentum, ad carnes è lebetibus extrahendas efformatum. Fit enim à voce κρέας, *créas*, caro, & ἄγρα, *ágra*, captura, præda. Alio nomine ἁρπαγὴ, *harpagé*, hárpago, p. b., dicitur, à verbo ἁρπάζω, *harpázo*, rapio. Et ideò S. Textus, inter divini cultus inſtrumenta, poſt lebetes ponit creagras: dum narrat, quòd juſſu Salomonis *fecit Hiram lebetes, & creagras, & phialas*. Septuaginta etiam dicunt

1.Par.4.16. *creágras*: ſed Textus hebraicus habet *janghim*, quod Hieronymus variè interpretatur. Nam aliquando vertit forcipes, aut tridentes, aliàs ſcruta, vel trullas: plerique ſcopas intelligunt, alii palas, ad cinerem ab altari removendum. Certè fit à radice *jangâh*, ideſt eiecit, & propriè palâ, aut ſurcis removit.

יעים *janghim*

יעה *jangâh*.

CREOPHAGUS: κρεοφάγος, *creophágos*, latinè penultimâ correptâ, etſi græcè in eâ ponatur accentus. Carnedúlus latinè dicendus, ſeu carnibus victitans, aut carnes comedens: à κρέας, *créas*, caro, & φάγος, *phágos*, edax. Inde creophagia (penultimâ brevi, ni græcus accentus in eâ retineatur) carnium comeſtio, formari poteſt. Quibus autem creophagia tempore Quadrageſimæ, aut aliis diebus ab Eccleſiâ vetitis, licita ſit; fuſiùs agunt noſtri Theologi morales. A voce autem φίλος, *philos*, amator, fit κρεόφιλος, *creóphilos*, creophilus, p.b., carnis amicus: quod & de impudico, & de corporis commodis, aut deſideriis nimiùm connivente dici poteſt.

CRETA: κρήτη, *créte*, inſula in medio Ponto nobiliſſima, aliàs Hecatompolis appellata. Erat enim 100 civitatibus nobilitata: & ἑκατὸν, *hecatòn*, centum, ac πόλις, *pólis*, civitas, græco intelligitur idiomate. Primùm dicta Curéta à Curetibus populis, qui illuc ex Idâ Phrygiæ monte appulerunt, & ibi ſedes fixerunt. Hi autem Curetes vocati, ut Straboni placet, à κουρὰ, *curá*, tonſura, eò quòd ſynciput geſtarent detonſum. Alii dictos malunt à κοῦρος, *cúros*, puer, & τρέφω, *trépho*, alo, ταῦτα καὶ κουροτροφίαν, quòd eos Jovem aluiſſe credula gentilitas ſibi perſuaſerit. Ab aliquibus Creta latinè carnalis, aut carnea redditur: nempè à κρῆς, *cres*, caro, pro κρέας, *créas*, per ſynæreſim. Ex hac inſulâ, ubi latitarat, erupit ex improviſo Demetrius, alterius Demetrii filius, & Seleuci Philopatoris nepos, in Syriam, cujus regno ejus parens priùs potitus fuerat. Idque juxtà æram macedonicam, quâ liber primus Machabæorum utitur, ſeu alexandræam, anno Græcorum, ideſt regni Seleucidarum, 165. Tunc enim *venit Demetrius filius Demetrii à Cretâ in terram patrum ſuorum*. 1. Mach. 10.7.

Cretenſium Epiſcopum Titum creavit Apoſtolus, quem in munere novum, utpotè anno anteriore in illâ ſede conſtitutum, ſuâ inſtruit epiſtolâ. Ità ſcribit Doctor Gentium: *Hujus cauſa reliqui te Cretæ, ut ea quæ deſunt corrigas*, &c. Tit.1.5. Hanc dedit anno à Chriſti morte 26, Nicopoli Macedoniæ, ut habent Græca in fine, ſeu ſaltem è loco illi urbi vicino. Erat autem Titus patriâ Corinthius, ut ait D. Chryſoſtomus, utroque parente gentili: morum tamen probitate, ſanctitate, & virginitate illuſtris, uti tradidit S. Ignatius Martyr. Cujus nominis etymon in voce *Titus* aperietur. Et quidem tali viro, tantâ innocentiâ prædito, ac ferventi zelo inſigni, indigebant Cretenſes, quorum improbitas, præſertim mendacia erant ipsâ infamiâ maximè famoſa: ità ut in proverbium abierit κρητίζειν, *crettízin*, cretizare, pro mentiri. Inſtar malignarum ferarum aliis morſu nocere, & otio, ac ventri indulgere, verè carnales ſatagebant. Ità verſiculo ex Epimenide ipſorum prophetâ, ideſt, vate, & poëtâ, expreſſit Apoſtolus: *Dixit quidam ex illis proprius ipſorum propheta: cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri*. Tit.1.12. Scripſit Epimenides de Oraculis librum, & de naturalibus vitiis ſuæ gentis, etſi foret ſectâ Epicuræus. Ità gręcè ſuis Cretenſibus inſultat: Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί, *Crites ai pſeuſtæ, cacà therìa, gaſtères argæ*. Quæ verba idem fonant, ac in noſtrâ verſione. Solùm obſervandum eſt, quod θηρίον, *therìon* ſpecialiter ſignificat feram, ſed propriè venenatam, ut viperam. Hinc enim dicitur theriaca, quia è viperis confecta. Indicat ergò Cretenſes fuiſſe beſtias morſu venenoſas, putà mordaces, fallaces, maledicos, contumelioſos, & egregios detractores. Juxtà illud Salomonis: *Si mordeat ſerpens in ſilentio nihil eo minus habet, qui occultè detrahit*. Eccl.10.11

CRIOBOLIUM: κριοβόλιον, *criobólion*, p. b., arietis immolatio. Nam κριὸς, *crìos*, eſt aries, & βάλλω, *bállo*, percutio. Unde talia ſacrificia criobolia vocabantur: ut & taurobolia, in quibus tauri immolabantur. Sic Julius Firmicus, ſtultæ gentilitati exprobrat: *Criobolium ſceleratâ te labe perfudit*. De errore prof. Relig.c.28.

CRISIS: κρίσις, judicium, ſententia, pugnæ deciſio. Unde apud Medicos criſis dicitur talium humorum noxiorum die opportuno evacuatio, ex quâ luctâ inter naturam & morbum reſolvitur: vel quia ex eâ judicium de infirmi habetur ſalute. Derivatur à verbo κρίνω, *crìno*, judico, accuſo, condemno, ſecerno: cujus ſecunda perſona præt.paſs. eſt κέκρισαι, *kécriſæ*, judicatus es, & hinc ablato augmento fit verbale *criſis*. A tertiâ verò perſonâ κέκριται, *kécrita*, fit κρίτης, *crìtes*, judex, & κριτικὴ, *critikè*, critica, p. b., quæ eſt ars de aliorum ſcriptis judicandi. Dicitur pars Grammaticæ nobilior, quæ non ſolùm veros librorum Authores requirit; ſed etiam virgâ cenſoriâ errata notat, & ſugillat. Unde dicti κριτικοὶ, *critiki*, critici, poëmatum judices, ac cenſores aliorum operum: in quâ arte excelluerunt Ariſtarchus, & Ariſtophanes, Grammatici inſignes. Prætereà latiùs Critica ſumitur. Nam non ſolùm critici vocantur, qui gravi ſupercilio aliorum ſcripta examinant, ut errores grammaticos, vel à poëſeos regulis alienos obſervent; ſed etiam qui ipſas res vocibus ſignificatas, ad varias ſcientias ſpectantes, aliquâ ſcurrili arrogatiâ exa-

examinare fatagunt:& ad propriū palatum,humore peccāte depravatum, doctiorum librorum sapores, & sales, explorare contendunt. Et si Justus Lipsius noster (nostrum voco & patriæ ratione, & communis Universitatis Lovaniensis participatione, qui anno 1606 mortaliter vivere desiit) in meliore Criticâ, utpotè rei literariæ suo seculo princeps, mirè excelluit; è contrà nostri temporis Novatores morosi, & petulantes critici, eò insaniæ provecti sunt; ut turpiter in criticâ insignes non vereantur, etiam ipsos sacros Codices ausu temerario censurare. In quos spiritu verè catholico, eorum mendaci spiritui se opponens, acriter invehitur in primâ Ratione academicâ Edmundus Campianus.

CRITERIUM: κριτήριον, critèrion, p. b., vox est eandem cum priore habens originem. Ortum enim habet ab eâdem personâ quâ voces *crites*, & *criticus*, à verbo *crino*, judico. Unde criterium pro vi judicandi sumitur, pro sensu, & parte animi rerum æstimatrice: & hoc sensu pro hac voce citantur Plato, & Plutarchus. Est quoque criterium forum, seu locus judicii, ubi causæ cognoscuntur. Sicque etiam tribunalibus ecclesiasticis, quæ purgatiure judicio veneranda esse debent, ista vox optimè adaptatur.

CROBYLUS: κρωβύλος, cròbylos, p. b. cincinnus, nexus capillorum in viris in acutum desinens, ut ex Thucydidis constat interprete. κρωβύλη, *crobyle*, est reticulum quo coma tegitur, & hinc crobylos formari potuit. Est etiam crobylus aureus, vel argenteus corymbus ex capillis pendens. Qualecumque sit ornamentum, barbarum reputandum est. Nam Tertullianus agens, quòd nulla debeant esse insignia feminis ad virginitatem ostentandam, ut nulla sunt viris, ironicè ait: *Debebunt etiam & ipsi aliqua sibi insignia defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum*. Interpres refert crobylum apud Hesychium esse nodum, seu nexum capillorum à fronte mediâ in verticem reductorum. Alios tamen meliùs strobulos legere in Tertulliani Textu opinatur.

De Vel. Virgin. c. 10.

CROCODILUS: κροκόδειλος, crocòdilos, latinè, propter diphthongum, penultimâ longâ. A croceo colore dictum esse opinatur Isidorus. Animal quadrupes satis lacertæ simile, sed admirandæ magnitudinis, in Nilo frequens, & vix alibi, nisi terrestre visitur: cùm illud quod in Nilo versatur in amphibiorum genere sit recensendum. Alii à κρόκον, crocon, dictum volunt, & δειλιάω, dilião, timeo: eò quòd crocum, & ejus odorem fugiat. Ab Ezechiele vocatur draco magnus, ob vastitatem, celeritatem, & ferocitatem. Intendit enim Propheta vocare Pharaonem crocodilū, quia Ægypto imperabat: cujus Nilus talibus feris scatet, & quia Pharao in sævitie suos crocodilos imitabatur. Ait ergò Ezechiel: *Ecce ego ad te Pharao, rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum*, &c.. Crocodilus inter immunda animalia reputatur, & Lege vetita. Quia quamvis terrestres in mortalium esum non veniant; tamen etiantur aquatici, teste Joanne Leone Africano. Proptereà dicit S. Textus: *Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his quæ moventur in terrâ, mustela, & mus, & crocodilus*. Etsi 70 legant ὁ κροκόδειλος ὁ χερσαῖος, *ho crocòdilos ho chersæos*, idest crocodilus terrestris; tamen omnis crocodilus intelligendus est, terrestris fortè dictus, quòd etiam aquaticus sæpè in terrâ versetur. Textus hebraicus habet vocem *tsav*, quæ significat operimentum lecticæ, aut currus, & aliqui à radice *tsavàh*, tumuit, deducunt: ità ut *tsav* sit aliquid tumidum, aut tumens & etiam cameratum, seu in modum cameræ efformatum. Inde *tsav* transfertur ad quoddam reptile significandum: & D. Hieronymus cum 70 crocodilum vertit, sed Buxtorfius bufonem, aut testudinem interpretatur. Cujus prohibitionis ratio literalis, & figuralis satis ex D. Thomâ, & ex alibi dicendis, colligi potest.

Orig. l. 12. c. 6.

Ezech. 29. 3.

In suâ Aphrica.

Levit. 11. 29.

tsav, צב

צבה *tsavàh*.

1. 2. q. 102. a. 6. ad 1.

CROCUM: κρόκον, cròcon, flos, qui vulgò zaffranum dicitur. Hujus etymon aliqui trahunt à κρύος, *cryos*, frigus; quia in frigore germinat. Ponitur inter cætera aromata divinæ Sponsæ virtutes exprimentia; *Cypri cum nardo, nardus, & crocus*. Et ità 70 κρόκος, *crócos*, Textus hebraicus *charcòm*, crocum: ità ut etiam vocem latinam, aut græcam, ab hæbraica originem traxisse sustineri queat. Crocum autem constantis Fidei symbolum illîc à multis existimatur Interpretibus. Jeremias verò suorum civium infelicitatem plangens, ait inter alia: *Qui nutriebantur in croceis amplexati sunt stercora*. Hîc tamen Septuaginta utuntur voce *coccon*, & Hæbræus *tholang*, idest vermiculus, de quibus suprà dictum est. Aliàs Crocea ista vel sunt cibi delicatiores croco conditi, vel byssinæ, aut sericeæ vestes crocei coloris: quæ, ut refert A. Gellius, in pretio coccineis æquiparabantur.

Cant. 4. 14.

כרכם *charcòm*

Thr. 4. 5.

l. 2. c. 26.

CROTALUM: κρόταλον, cròtalon, p. b., crepitaculum. Instrumentum quoddam ex calamo scisso, ad rumorem ciendum: vel secundùm Eustathium, instrumentum ex testâ, ære, ligno, concinnari solitum. Ità dictum fuit à verbo, κρούω, *cruo*, pulso, aut à κροτέω, *croteo*, plaudo, percutio. Ab Ecclesiasticis crotalum vocatur, & secundùm aliquos malè crutolum, illud lignum, quod in die Parasceves pulsatur, & ex Missali ambrosiano citatur.

CRYPHIA: κρυφία, cryphìa, latinè penultimâ brevi vox ista efferenda, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Plerique tamen in similibus terminationibus in accentu Græcos imitantur. Cryphia occulta verti debet; est enim femininum adiectivi κρύφιος, cryphios, occultus, à verbo κρύπτω, *crypto*, abscondo derivati. Hujus præteritum est κέκρυφα, *kècrypha*, abscondi, & hinc *cbryphios*, efformatur ablato augmento. Cryphia est una ex notis illiteratis sententiarum, hoc modo ∪: & in S. Textu, ubi quæstio obscura solvi non potuit, apponebatur. V. *Lemniscus*.

Isid. l. 1. c. 20.

CRYPTA: κρύπτη, crypte, specus, seu caverna subterranea. Ità dicta à verbo κρύπτω, *crypto*, abscondo, tego: quòd in eâ homines se abscondant. Jeremias post excisam Jerosolymam in Ægypto degens, jussus à Deo abscondere lapides grandes *in cryptâ, quæ est sub muro latericio, in portâ domus Pharaonis*. Indicabat se præparare basim solii Nabuchodonosoris, qui paulò post Ægyptum in-

Ier. 43. 9.

v.10. invafurus, & Ægyptios erat fubjugaturus: & Dominus pofiturus *thronum eius fuper lapides iftos*. Quod contigit ab excidio Jerufalem anno 18.

CRYSTALLUS: κρύσταλλος, *cryftallos*, glacies, gelu. Vox eft orta à κρύος, *cryos*, frigus, & στέλλομαι, *ftellomai*, contrahor, reprimor: quia frigore contrahitur. Et hinc dicta gemma illa alba, & pellucida, quam dicunt effe glaciem veterem, quæ calore non ampliùs refolvatur. Quare dicit Plinius, quòd cryftallus alibi non reperiatur, quàm ubi hybernæ nives maximè rigent, & nihil effe aliud quàm glaciem afferit: quod confirmat ex nomine græco glaciem fignificante. Idem habet Ifidorus ex Auguftino dicens: *Traditur quòd fit nix glacie durata, unde & nomen ei græci dederunt*. Hinc, ubi Nofter dicit, *Ignis, grando, nix, glacies*; Græcus habet *cryftallos* pro glacie: etfi Textus hebraicus dicat *kitor*, ideft fumus, vapor, aut nebula. Ità & glacies vel grando intelligitur per cryftallum in Pfalmo antecedenti: *Mittit cryftallum fuam ficut buccellas*. Ubi Hier. & Chaldæus dicunt glaciem: & 70 *cryftallon*, atque Textus hebræus utitur voce *kérach* in hoc loco, idest gelu, glacies, necnon cryftallos. Certè loquitur Pfalmifta de verâ glacie, ut patet ex verbis fequentibus: *Ante faciem frigoris ejus quis fuftinebit?* Nempè nive, & grandine Deus, veloti proprio, cibo faginat terram, quamvis frigus intenfum ex his oriatur.

(Left margin notes beside the CRYSTALLUS entry: L.37.c.2. — Orig.l.16 c.13. — Ps.148.8. — קיטור kitor. — Ps.147.17 — קרח kérach.)

CUPHA: κούφη, *cuphe*, cucurbitula apud Medicos, vulgò *ventofa*. Ità vocatur à κοῦφος, *cuphos*, levis. Ab hujus formâ *cuphia* pro bireto Ecclefiafticorum ab aliquibus poni exiftimarem. Alii tamen malè fcupham dixerunt, fortè vocem vernaculam *cuffia*, aut *fcuffia*, imitantes.

CUROTROPHUS: κουροτρόφος, *curotróphos*, penultimâ brevi, quamvis in eâ græcus ponatur accentus. Eft juvenum nutritor, vel nutrix, à κοῦρος, *curos*, juvenis, puer, & τρέφω, *trépho*, alo: cujus præteritum eft τέτροφα, *tetropha*, & inde ablato augmento *trophos*. Hinc curotrophium, κουροτροφεῖον, *curotrophion*, p. l. locus ubi juvenes aluntur, aut pueri grandiufculi. Talia curotrophia funt collegia, aut alia loca fimilia, quæ inter luca pia, ut patet ex Julia. l. illud 16. C. de facrof. recenfentur.

CYANEUS: κυάνεος, *kyáneos*, p. b., cæruleus, niger, vel inter nigrum & viridem. Eft adjectivum à κύανος, *kyanos*, cyanus, p. b., flos, & gemma cærulei coloris. Cyanos quoque niger, & obfcurus græcè dicitur. D. Jo: Chryf. videtur potius cyaneum pro viridi colore, aut faltem pro ei affine fumpfiffe: dum pro colore, oculis malè affectis opitulante, accepit. Ait enim: *Et quemadmodùm qui laborant oculis fi fpongias ac veftium cyaneo colore pannos tenentes frequenter in ea intueantur, ex eo colore nonnullum capiunt morbi levamen: fimiliter & tu, fi Davidis imaginem præ oculis habeas*, &c.. Loquitur de iracundis, qui ex davidicæ manfuetudinis frequenti confideratione poffunt fpiritualiter fanari.

(Left margin note beside the CYANEUS entry: Hom.3.de David, & Saul.)

CYATHUS: κύαθος, *kyathos*, p. b., genus vafis potarii. Ità dictum à κύω, *kyo*, fundo: quòd vinum è poculis in cyathos effunderetur. Capiebat cyathus fecundùm Ifidorum, & alios, drachmas decem: fed alii rectiùs dicunt continuiffe unam unciam cum duabus tertiis. Digitus autem cubicus, menfura fic dicta ab æqualitate digiti in latitudine quaquaversùm, continebat unciam unam, & quartam partem, adeòque drachmas decem. Cyathus erat duodecima pars fextarii romani, qui capiebat uncias 20: dicebaturque fextarius, quia erat fexta pars congii, libras decem continentis. Inter inftrumenta divini cultus erant & cyathi aurei, prout ipfe Dominus Moyfi jufferat: fed longè, ut videtur, capaciores quàm menfuræ jam dictæ. Ità dicit S. Textus: *Acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda funt libamina ex auro puriffimo*. Septuaginta quoque dicunt κύαθα, *kyáthos*, cyathos: fed Hebræus habet vocem *menakkioth*, ideft cyathos, fecundùm D. Hieronymum, & juxtà Rabbinos funt furculæ, aut calami ad panem mundandum.

(Left margin note beside the CYATHUS entry: Orig.l.16 c.15. — right margin notes: Ex.25.29. — מנקיות)

CYCEON: κυκεών, *kykeón*, latinè cum accentu in antepenultimâ, cùm penultima brevis fit. Eft potio ex multis herbis cum melle, & vino permixta: à verbo κυκάω, *kykáo*, mifceo. Et quidem fi ità alia mifceantur ut vinum effe definat; invalida erit materia pro confecratione. Si verò ità parùm mellis, & aliarum rerum mifceatur, ut vinum exuperet, & tale habeatur; validè quidem, fed illicitè in eo confecraretur. De cyceone mentio apud facros Scriptores occurrit.

CYCLAS: κυκλάς, *kyclás*, veftis genus rotundum, vel limbus, fic dictus à κύκλος, *kyclos*, circulus. In officio B. Agnetis, in ejus perfonâ cantat Ecclefia: *Induit me Dominus cyclade auro textâ*. Ubi obfervandum quòd in *cyclade* penultima fit brevis, cùm *cyclados* penultimâ correptâ dicatur.

CYCLOPÆDIA: κυκλοπαιδεία, *kyclopædia*, latinè, propter diphthongum penultimâ productâ, quod à Græcis non obfervatur. Ità vocata difciplina circularis: feu methodus varias difciplinas circulariter complectens. Formatur ifta vox à κύκλος, *kyclos*, circulus, & παιδεία, *pædia*, difciplina, eruditio. Vide infrà vocem *Encyclopædia*.

CYCLOPES: κύκλωπες, *kyclopes*, latinè, propter *omega*, penultimâ longâ, etfi à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Gigantes erant Siciliæ incolæ, monftra horrenda, informia, ingeotia: qualem Polyphemum cyclopem Virgilius defcribit. Ità dicti ab uno oculo, eoque orbiculari formâ in fronte, à *cyclos*, circulus, & ὤψ, *ops*, vifus, facies. Quàm feri effent anthropophagi narrat idem Poëta: & ad hos alludit Tertullianus. Nempè dum narrans quàm falsò Gentiles de Chriftianis dicerent, quòd infantes occiderent, & comederent; ait: *Quis unquàm taliter vagienti infanti fupervenit, quis cruenta, ut invenerat Cyclopum, & Sirenum ora iudici referavit?* Quod Interpres explicat: quis unquàm referavit judici monftrofa noftrorum ora, quæ inftar Cyclopum, & Sirenum involabant in pueros, devoratura illos?

(Right margin notes beside the CYCLOPES entry: Æn.3. — In Apolog.c.7.)

CYCLUS: κύκλος, *kyclos*, circulus, orbis, à verbo κυκλέω, *kycléo*, verfo, duco rotâ. Ecclefia utitur cyclo decennovennali aurei numeri: qui nihil eft aliud, quàm 19 annorum numerus, quo finito iterùm à primo per continuum circulum, &

X revo-

revolutionem inchoatur. Dicebatur antiquitùs à Græcis enneadecaeteris: uti etiam vocatur cyclus decennovennalis lunæ. Quia ante Calendarii reformationem, ſub Gregorio 13, anno Domini 1582, aliqualiter epactæ aureis numeris conſunabant: vel in eodem numero integro, vel ſaltem in eodem numero minore adiuncto decadi, vel vigeſimæ. Cyclus autem ſolaris eſt 28 annorum, & Indictio quindecim: cujus uſus eſt in Bullis pontificiis. Quia verò de cyclis, ſeu circulis mentio incidit, breviter etiam ſphæræ cyclos obſervemus: quorum alii ſunt majores, alii minores. Majores ſunt, qui ſphæram ſecant in duas partes æquales, & ſunt numero ſex: ſcilicet duo Coluri, Zodiacus, Æquinoctialis, Meridianus, & Horizon. Minores autem ſunt, qui in Sphæræ ſuperficie deſcripti, eam dividunt in duas partes inæquales: ſuntque duo Tropici, circulus Arcticus, & Antarcticus. De quibus ſpecialiter ſuis locis nonnulla dicimus: cùm ſuam etymologiam è græcis fontibus hauriant, prçter Æquinoctialem, & Meridianum. Eſt verò Æquinoctialis, ſeu Æquator, circulus major æqualiter diſtans à duobus Mundi polis, ſecundùm quãlibet ſui partem. Dicitur Æquinoctialis, quia dum Sol eſt in illo circulo facit dies, & noctes æquales, omnibus terræ incolis, exceptis illis, qui ſub polis degerent, ſi illæ terræ partes habitari poſſent. Quod inde provenit, quia omnium Horizon dividit Æquinoctialem in duas partes æquales. Sole ergò in Æquatore exiſtente, tanto tempore remanet interdiu ſupra Horizontem, quanto noctu ſub Horizonte. Quod ſub polis Mundi non accidit, quorum Horizon eſt ipſe Æquinoctialis: ſicque Sole in illo exiſtente, eum vident in imâ cęli parte, terram totam, quaſi ſemper in occidente, circumluſtrantem, ſine diſcrimine noctis, & diei. Meridianus autem eſt circulus major, per polos Mundi tranſiens, & per noſtrum Zenith, ſeu punctum verticale, & Nadir, ſeu punctum verticali diametraliter oppoſitum. Interſecat Æquinoctialem ad angulos rectos: & Meridianus dicitur, quia tam æſtate quàm hyeme meridiem deſignat. In hoc enim variatio non accidit: ſolummodò æſtate Sol in eodem circulo magis ad noſtrum Zenith accedit, cùm hyeme magis, reſpectu noſtri, depreſſus ab eo puncto recedat. Eo ergò in Meridiano exiſtente, æquidiſtat ab oriente, & occidente, reſpectu illorum ad quos ſpectat ille Meridianus. Tot enim ſunt Meridiani quot puncta variantia inter orientem, & occidentem. Ideò tunc in ſummâ ſuâ elevatione directiùs ferit ſuis radiis terram, & æſtus accenditur.
Eccl. 43. 3. Nam *in meridiano exurit terram, & in conſpectu ardoris ejus quis poterit ſuſtinere?* Textus Græcus ait ἐν μεσημβρίᾳ, *en meſembria*, ideſt in meridie.

CYCNUS, vel cygnus: κύκνος, *kycnos*, avis anſeris ſimilitudine, ſed multò major, quæ etiam aquis libenter ſupernatat. Cycnus tamen in Lege veteri inter animalia immunda reputabatur, cùm anſere veſci poſſent. Moyſes enim aves immundas, à quibus Hebræi abſtinere debebant, recenſens,
Lev. 11, 17. inter eas annumerat *bubonem, & mergulum, & ibin, & cygnum*. Septuaginta dicunt porphyrionem, & ubi poſteà purphyrio nominatur, κύκνον,
התנשמת *kycnon* exarant. Hebræus legit *thimjcemeth*, cygnus, alii porphyrionem interpretantur, noctuam, monedulam, veſpertilionem, talpam, aut glirem. Cycnus autem literaliter quidem prohibetur ob noxium alimentum quod præbet, melancholicos humores producendo. Sed tropologicè, quò maximè reſpicit ciborum immundorum prohibitio, quia cycnus ſolùm inſtante morte ſuaviter canit; ut repudietur ſera pœnitentia, quando ſolùm morte vicinâ peccator dulces contritionis imperfectæ voces conatur emittere. Vel, ut ait D. Thomas, *Cygnus eſt coloris candidi, & longum collum habet, qui ex profunditate terræ, vel aquæ cibum trahit, & poteſt ſignificare homines, qui per exteriorem juſtitiæ candorem lucra terrena quærunt*. 1. 2. q. 102. a. 6. ad 1. Ipſius nominis etymon aliqui à verbo κυκᾶν, *kycão*, turbo, perturbo, deducunt: eò quòd aquam, & cœnum præ cæteris ad alimentum inquirendum perturbet.

CYLINDRUS; κύλινδρος, *kylindros*, petra oblonga, & rotunda inſtar columnarum. Sic quoque vocant alia ſimilis figuræ ex quâcumque materiâ confecta, à κυλίνδω, *kylindo*, volvo: eò quòd cylindrus ſit maximè volubilis. Talibus cylindris ligneis, ſeu ligno tereti, Antiqui libros ſuos involvebant: quia ex magnâ membranâ formabantur, prout aſſuient Hebræi in ſuis Synagogis habere Biblia ſacra, in membranis obvolutis inſcripta. Sicque ad tales libros legendos, priùs evolvendi erant, uti fecit Dominus librum Iſaiæ. *Quando revolvit librum, invenit locum, ubi ſcriptum erat*, &c. Luc. 4. 17. Eſt quoque cylindrus gemma teres, & oblonga, inſtar ruſtici cylindri, quo areæ æquantur. Et ità Tertullianum interpretatur La Cerda, dum ille Africanus ait: *Latent in cingulis ſmaragdi, & cylindros vaginæ ſuæ ſolus gladius ſub ſinu novit*. De habitu muliebri.

CYMATIA: κυμάτια, *kymatia*, p.b., undulata dici poſſunt. Nam κῦμα, *kyma* à Græcis unda dicitur: hinc & cymatilis vocatur illa veſtis, quæ cymata, ſeu undas quaſdam exprimit, & à Latinis appellatur undulata. Immò ab undarum maris colore, cymatilis color pro cæruleo dictus ab aliquibus. Cymatia verò ſunt quædam ornamenta in circuitu tabularum, & menſarum inſculpta, quę undarum ſpeciem exhibent, De arcâ fœderis efformandâ, ubi Noſter habet, *Facieſque ſupra coronam auream per circuitum*; Ex. 25. 11. D. Auguſtinus ex Textu græco legit, *& facies in eâ cymatia aurea verſatilia in circuitu*. Nam 70 græcè dicunt, κυμάτια χρυσᾶ στρεπτὰ κύκλῳ, latinè, *undulas aureas vertibiles in circuitu*. Ex quo patet cymatia undulas ſignificare, ut κυμάτιον, *kymátion*, ſit diminutivum à *kyma*: unde S. Pater cymatia explicat, ſicut in menſis quadris fieri ſolent. Quòd autem dicantur verſatilia non debent mobilia intelligi: *Fixa ſunt enim ſicut dixi menſas habere ſolitas: ſed verſatilia dixit tortilia, quæ græcè vocantur* στρεπτά, *vel canalibus, ſicut ſunt columnæ tortiles: aut implicatis duabus virgulis in modum reſtis, ſicut etiam torques fieri ſolent*. Aug. Quæ. ſup. Exod. l. 2. q. 104. Textus hebraicus dicit *zér zahâv*, זר זהב coronam auream, eſt quippè *zer* corona, circulus, limbus. Nempe illa cymatia adinſtar coronæ, aut limbi totam arcam cingebant. Mihi ergò non placet Magri expoſitio, qui cymatium tectum domus In Hierol. ſignificare putat, ſuper illa Tertulliani verba: *Scit albarius tector & tecta farcire, & tectoria inducere*, De Idolol. c. 8.

re, & cist ernam liare, & cymatia distendere. Nam cùm tecta, & tectoria nominarit, per cymatia tecta intelligere, tautologia videretur. Agit autem Tertullianus in hoc capite de artibus illis reprobandis, quæ idolorum fabricæ meritò existimantur affines. Enumerat verò illas alias artium species, quibus licitè artifices sibi victum comparare possint. Ubi Interpres, *cymatia distendere*, exponit tendere æqualiter in omnem partem prominentias ædificiorum, quæ certè mensarum non ineptè assimilātur cymatiis, suà figurâ videlicet extuberante. Aliàs ὑπεροχαὶ *hyperochæ*, seu exuberantiæ dicuntur, & prominentiæ. Est etiam cyma tenerior brassicæ, & aliarum herbarum cauliculus. Eò quòd visus aciem hebetet, nonnulli hanc vocem à verbo κυκάω, *kycao*, turbo, agito, perturbo, deducunt.

CYMBALUM: κύμβαλον, *kymbalon*, p. b., instrumentum musicum. Vox orta à κύμβος, *kymbos*, recessus cavus, ollæ fundum, unde derivatur *cymba*, & ob illius concavitatis similitudinem *cymbalum* appellatum. Talia sunt illa instrumenta ærea, pelle desuper extensâ, quæ in bellis ante duces præferuntur, & pulsantur. Qualia videntur esse illa 1. Par. 15. 19. tempore Davidis ad Dei laudes concinendas effurmata: quando erant *Heman, Asaph, & Ethan in cymbalis æneis concrepantes.* Et ità 70 ἐν κυμβάλοις, במצלתים *en kymbalis*, sed non dicit æneis: sicuti nec Hebræus, dum ait, *bimetsiltaim*, in cymbalis, *metsiloth* autem aliqui tintinnabula vertunt, & *metsilthaim* est numeri dualis, fortè quia cymbala sem- צלצלים per bina. Aliàs in Textu hebraico cymbala sæpiùs *tseltselim* vocantur: nempè propter tinnitum, à *tseltselim.* radice *tsalal*, tinniit, per primæ literæ reduplicationem. Aliqui volunt, ut innuit Pagninus, illa צלל cymbala Asaphi ex puro ære fabricata fuisse absque pelle extensâ desuper, quæ concutiatur, & sonum *tsalal.* edat: sed ipsâ æris percussione concentum formasse. Pf. 150. 5. Regius Psaltes ad tali instrumento Dominum laudandum omnes invitat: *Laudate eum in cym-* בצלצלי *balis benesonantibus.* Ità quoque 70: Textus hebraicus *betsiltsele sciamang*, idest in cymbalis sono- שמע ris. Nam *sciamang*, est rumor, sonus, &c. Sed alterius generis cymbalo illud horrendum væ into- *betsiltsele sciamāg* nat Propheta: *Væ terræ cymbalo alarum, quæ est* Is. 18. 1. *trans flumina Æthyopiæ.* Septuaginta, *væ terræ* πλοίων πτερύγων, *ploiōn pterygon*, idest, *navium ala-* צלצל *rum*: Textus hebraicus pro cymbalo, ait, *tsiltsal*, idest umbrosa densa, ut ait Buxtorfius, aut inum- *tsiltsal.* brans secundùm Pagninum. Nam *tsalal* est etiam obumbravit: q. d. væ terræ inumbranti alis, aut velis navium, quæ est trans Nili rivos ex Æthyopiâ profluentes, ut de Ægypto intelligatur, & cymbalis, idest cymbis, seu navibus cum velis alatis quasi inumbrata videatur. Alii verò de Æthyopiâ intelligunt, quæ erat ut cymbalum alarum, dum habebat alas suorum exercituum, terrestrium, & marinorum, instar cymbali tinnientes, sonis inanibus personantes, nempè lituis, tubis, & aliis instrumentis concrepantes. Et quidem tam Æthyopia quàm Ægyptus, ob auxilium Judæis præstitum adversùs Chaldæos, pœnas atroces istis dedere.

CYMINOPOLA: κυμινοπώλης, *kyminopōles*, p. l., cymini, seu cumini venditor. Fit à κύμινον, *kyminon*, & πωλέω, *poléo*, vendo: & pro sordido ponitur, atque illiberali. Immò ab Aristotele tale vitium inter vitiorum genera, ad avaritiam pertinentia, recensetur. Nam accipitur cyminopola pro illo avaro, qui dat cum magnâ difficultate, ut explicat D. Thomas, *Quia de parvis magnam vim facit.* Ubi *chimibilis, quasi chimini venditor*, malè exaratur. 2. 2. q. 118 a. 8. ad 4.

CYMINUM; seu cuminum κύμινον, *kyminon*, penultimâ latinè productâ, ut habet Prosodia Bononiensis. Sed regula quarta c. 24 apud Gretserum videtur contraria. Est herba, & semen, cujus etymon erui potest à voce κῦμα, *kyma*, quæ etiam cauliculum teneriorem significat, vulgò *cima* vocatum. Isaias varias Hebræorum castigationes à Deo incutiendas prædicens, cyminum rudiori populo comparat: qui si peccat, leviter virgâ, vel baculo corripitur, sicut cuminum virgâ è folliculis excutitur. Sed magnates, & sacerdotes Judæorum, instar frumenti plaustro ferrato triturandos prænunciat. Et ideò dicit: *Nec rota plaustri super cyminum circuibit, sed in virgâ excutietur, gith & cyminum in baculo.* Etiam apud 70 *kyminon*, vocatur, & in Hebraico *chammon*: ità ut suspicari possemus vocem græcam ab hebræâ ortum traxisse. Dominus Salvator Scribas, & Pharisæos quoque graviter increpat: qui scrupulosè cymini, & aliarum vilium herbarum decimas solvebant, cùm alia præcepta ab ipsis negligerentur. *Væ vobis*, inquit, *Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis menthā, & anethū, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis.* Is. 28. 27. כמן Matth. 23. 23.

CYNICUS: κυνικὸς, *kynicos*, p. b., caninus, mordax. Est enim adiectivum à κύων, *kyon*, canis, genit. κυνὸς, *kynós*. Unde & Cynici quidam Philosophi dicti, quòd canum ritu inverecundi essent: & mordaciter in hominum vitas inveherentur. Fuerunt Antisthenis sectatores, inter quos eminuerunt Crates, & Diogenes. Cæteras artes, & scientias rejicientes, soli Morali Philosophiæ incumbebant. Erant ergò Cynici mordacitate molesti, ut ait Tatianus Assyrius: *Tu verò Cynice cum gravitate clamas publice, teipsum ulcisceris, & nisi aliquid acceperis, convitia dicis.* Inani virtute, & impudentiâ insignes erant: ut ipsis exprobrat D. Chrysostomus. *Ubi nunc sunt illi græcorum philosophi, qui nimis illam inanem, atque vanam cynicorum impudentiam, pro virtute sectantur? quæ enim Philosophia al quamdiu quidem inclusum dolio coarctari: post verò ingenti luxu, intemperantiâque dissolvi?* Et certè Cynici maximè inverecundiâ fuerunt infames, cùm ideò præcipuè tale cognomen sortiti sint, ut habet Isidorus, & priùs Augustinus. *Verecundiæ naturali Cynicorum error Philosophorum mirabili impudentiâ reluctatus est, quandoquidem hoc, quoniam licitum esset honestumque, cum conjuge palàm faciendum esse censebant. Unde meritò immunditia hujus impudentia caninum nomen accepit. Ex hoc quippe Cynici nuncupati sunt.* V. *Cynomia.* In Orat. cōt. Græcos. In c. 3. Matth. Hom. 10. Isid. Orig. l. 8. c. 6.

CYNOCEPHALUS: κυνοκέφαλος, *kynokephalos*, p. b., qui canino est capite. Nam, ut jam diximus, *kynos* in genit. canis, & κεφαλὴ, *kephalé*, caput. Sunt autem cynocephali bestiæ simiis similes, sed quæ caninum caput gerant. Aliquas gentes cynocephalos vocat Plinius, quas lacte vivere

afferit, & inter hominum monstra enumerat Augu-
L.16. de Civ. Dei c.8. stinus. *Quid dicam de cynocephalis, quorum canina capita, atque ipse latratus magis bestias quàm homines confitetur? sed omnia genera hominum quæ dicuntur esse, esse credere non est necesse.* Posteà ostendit sanctissimus Pater omnia genera hominum quantumvis monstrosa, si modò animalia sint rationalia, ex uno homine esse procreata. Ali-
Ib.l.2.c. 14. bi de quodam Cynocephalo, ut Deo, aut Semideo secundùm Gentiles, mentionem agit: ubi Ludovicus Vives refert Diodorum lib. quarto dixisse cynocephalos corpore esse humano, & voce, caninis capitibus, fera animalia, atque indomita, multosque in insulis Nili, & ait Anubin sub hac formâ cultum fuisse. De hoc agit Tertullianus, Romanos Gentiles, depulsis, & iterùm cultis Ægyptiorum Numinibus, lepidè irridens. Ait enim: *Serapi-*
In Apolog.c.6. *dem, & Isidem, & Harpocratem, cum suo Cynocephalo, capitolio prohibitos inferri, idest curiâ Deorum pulsos, Piso & Gabinus consules, non utique Christiani, eversis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium, & otiosarum superstitionum vitia cohibentes. His vos restitutis summam majestatem contulistis.*

CYNOMYIA: κυνομυῖα, kynomya, penultimâ longâ propter diphthongum, ut in cœnomyia dictũ est. Musca canina, à κυνὸς, kynós, dictæ vocis kyon genitivo, & μυῖα, mya, musca: sic dicta quia canum corio libenter pascatur, vel ob impudentiam, quia musca mordax, & ut canis impudens sit. In nostro Textu vulgato cynomyiæ mentio non habe-
Ps.77.45. tur, sed cœnomyiæ, de quâ suprà. Attamen ubi nos legimus *cœnomyiam*, 70 habent *cynomyiam*: quod tamen nostro non refragatur Textui. Quia omne genus illud muscarum, quibus Ægyptii vexabantur, ob mordacitatem, & impudentiam, etiam nominatur optimè cynumyia. Aliqui per cimphes quoque muscam caninam intelligunt: ideò scribunt cyniphes, vel cynyphes, ut derivetur à voce κύων, kyon, canis. Sicque per cœnomyiam musca canina intelligi non posset, quæ bis in eodem versu eadem plaga ægyptiaca numeretur. Ait enim Scriptura: *Dixit & venit cœnomyia, & cinifhes in omnibus*
Ps.104.31. *finibus eorum.* Præterea in Exodo, ubi loquitur de plagis Ægypti, in tertiâ plagâ solùm de sciniphibus fit mentio, quos ità quoquies nominat, di-
Ex.8.17. cens inter alia: *Omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti.* Ubi Emm. Sà dicit esse verbum hebraicum, & quosdam pediculos intelligere: de quibus suprà in dictione *ciniphes* actum est. D. Augustinus quartam Ægypti
Fer.4.post Dom. 2. Quadrag. Serm. 2. plagam de muscâ caninâ Cynicis adaptat: *Quarta plaga musca canina inducitur, & Cynicorum doctrina meritò comparatur, qui inter reliqua mala libidinem summum prædicant bonum.* Uti priùs de cynomyia, & Cynicis literaliter sumpserat, & mysticè applicaverat Origenes: quem citat Pierius Valerianus, Cynicorum sectam cum eodem Adamantio quartæ plagæ ægyptiacæ comparans.
Hierogl.l. 27.de Musca. *Nam quod molesti essent contra civiles omnes mores, omnia deridendo, multorum est testimonio manifestum, quod vero & impudentes, vel unius Diogenis improbum facinus indicat, qui vel medio in foro, spectante populo, hominem, ut ipse sabat, plantare non erubescebat.*

CYNOPHANES: κυνοφάνης, kynophánes, penultimâ latinè correptâ, etsi à Græcis in eâ ponatur accentus. Ità dictus ille qui est canino aspectu, aut canis videtur. Nam, ut dictum, kynós, in genit. canis, & φαίνομαι, phænomæ, videor, appareo, cujus aoristus secundus ἐφάνης, ephánes, in secundâ personâ, visus es. Per cynophanes aliqua monstra canis formâ, aut certè impudentes, & misericordiâ carentes intellexit Tertullianus. Ubi enim refellit stultam Gentilium opinionem, quòd Christiani in suis cœtibus infantes occiderent, & comederent, ironicè ait: *Aliâ nos, opinor, naturâ, Cynophanes, aut Sciapodes.* Hoc sibi vult Cynophaoes, ait Interpres, scilicet canis spectans, aut si non sumus Cynophanes, sumus Sciapodes, dum oculos nostros velamus pedibus, ne barbarum mysterium spectemus. Qui sint Sciapodes vide suo loco. Utrum verò per Cynophanes cynocephali possint intelligi peritioribus decidendum relinquo. In Apolog.c.8.

CYNOSURA: κυνόσουρα, kynosúra, p.l., canis cauda. Formatur enim hæc dictio à dicto genit. κυνὸς, kynós, canis, & οὐρά, urá, cauda. Sic dicta illa constellatio propè polum Septentrionalem, quæ & Ursa minor appellata. Habet autem stellas sic dispositas, ut canis caudam videantur efformare. In navigatione maximè à Phœnicibus olim, ut & passim nunc ab omnibus naucleris observatur. Hæc constellatio sæpè ab ecclesiasticis Scriptoribus, ut securitatis, & felicitatis symbolum nominatur: ad quam navis nostræ cursum in hoc procelloso Mundi oceano dirigere debeamus.

CYPHONISMUS: κυφωνισμὸς, kyphonismós, supplicii genus quoddam. Ejus etymon eruitur à voce κύφων, kyphon, quæ & supplicium significat, & lignum in quo nocentes & rei vinciebantur, ac pro homine scelerato, quem nos furciferum vocamus, nonnunquàm usurpatur. *Kyphon* autem, seu cyphon ità vocabatur, propter curvitatem, à κυφὸς, kyphos, gibbus. Quià verò etiam S.S. Martyres aliquando in talibus cruciabantur lignis, dum melle peruncti, solis ardori expositi, vesparum acriter vexabantur aculeis; hinc cyphonismus pro martyrii genere apud aliquos Authores reperitur.

CYPRESSUS, seu cupressus: κυπάρισσος, kypárissos, arbor satis nota. Ità vocata eò quòd fundat compares ramos, seu ramos, & fructus æqualiter pariat. Nam κύω, kyo, coccipio, & πάρισος, parisos, est compar latinè. Sapientia sua propria encomia sine jactantiâ proferens, ait: *Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion.* Et ità in Textu græco kypárissos habetur. Eccl.24.17. Nempè in monte Sion, Sapientia æquales ramos suæ perfectionis effundit, famâ virtutum odorosos. Vel æterna Dei Sapientia, cui *æqualiter est cura de omnibus*, ramos suaveolentes suarum gratiarum producit. Sap.6.8.

CYPRIANUS: κυπριανὸς, kypriános, p.l., nomen proprium. Ejus origo deduci potest à verbo κυπρίζω, kyprizo, floreo: ità ut floridum liceat interpretari. Jure merito sic appellatus S. Cæcilius Cyprianus Afer, Chartaginensium Episcoporum primus Martyr, qui verè eloquentiâ, sapientiâ, & sanctitate floridus, etiam illustri martyrio floruit sub

sub Imperatoribus Valeriano, & Gallieno, 18. Cal. Octobris, Anno florentis gratiæ 261.

CYPRIARCHES: κυπριάρχης, kypriárches, Cypri princeps exponi potest. Vox enim est composita à κύπρος, kypros, cyprus, & ἄρχων, árchon, princeps, aut ab ipso verbo ἄρχω, árcho, impero, præsum. Ità cognominatus impius ille Nicanor, unus ex Antiochi Eupatoris ducibus, Judæorum hostis juratus: qui & pace initâ, tamen pacis jura violabat. De quo S. Textus: *Sed & Hieronymus, &*
2. Mach. 12. 2. *Demophon super hos, & Nicanor Cypriarches non sinebant eos in silentio agere, & quietè*. Et ità quoque in Græco vocatus. Sed ille qui nomine suo vi-
1. Mach. 7 ctoriam præferebat à Judâ Machabæo invicto pro-
2. Mach. 15. fligatus, & occisus, suæ nefariæ impietatis ignominiosè pœnam luit. Cur autem Cypriarches agnominatus fuerit, non facilè dixerim: fortè quòd princeps Cypro oriundus, aut certè regno isti præfectus fuerit. Ni malimus venustum principem, aut pulchritudinis principem interpretari. Nam κύπρις, kypris, Venerem, & pulchritudinem significat. Nec satis appositè principi gratus exponi po-
1. Mach. 7 26. test, cùm id non sonet ipsa vocis etymologia: quamvis unus ex regis *principibus nobilioribus* dicatur.

CYPRUS: κύπρος, kypros. Insula in mari Pamphylio, propè Ciliciam, maximæ fertilitatis: unde & μακαρία, macaría (sed latinè Macaria p. b. dicenda) idest beata, nuncupata, & Veneri ob luxus fertilitatem, & lasciviam dicata. Aliqui ejus etymon hauriunt à verbo κύω, kyo, concipio, & πόρος, póros, redditus: ob præstantem videlicet soli ubertatem. Alii pulchram, aut pulchritudinem interpretantur: quia κύπρις, kypris, venus, & pulchritudo vocatur à Græcis. Ex hac Insulâ ortus est
Act. 4. 36. S. Barnabas, *Cyprius genere*: qui Paulum comitatus, etiam in suâ fertili patriâ, fecundam Evan-
Act. 13. 4. gelii sementem seminavit. *Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto abierunt Seleuciam, & inde navigaverunt Cyprum*: ac ibidem posteà Barnabas beatissimo martyrio, & oculis Dei pulcherrimo, coro-
כֹּפֶר natus fuit. Cyprus etiam dicitur arbuscula, quæ latinè ligustrum. Est alia hoc nomine quoque ab
cópher. alias camphora. hebræo cópher donata, quæ est balsami arbor, & botros fragrantissimi odoris instar vitis producit. De alterutrius arboris botris dicit sacra Sponsa:
Cant. 1. 14. *Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi*. Videlicet arbores istæ frequentes in illis vineis prope mare mortuum excultis. Sed illa divina Sponsa, quæ ad præstantissimos sui Dilecti perfectionum odores anhelat, etiam & ipsa in suo mystico Paradiso, seu pulchrarum virtutum horto voluptatis, est, inter cæteras delitias, talium arborum præstantiâ elegantissimè ornata. Nam in eo
Cant. 4. 14 כְּפָרִים sunt *cypri cum nardo* amœnissimè plantatæ. Et ità 70 κύπροι, kypri, in plurali scribunt: & Textus hebraicus *chephar̂im* legit à singulari *cópher*. Cùm autem cyprus sit planta odoris adeò excellentis, rerum divinarum contemplationem designat. V. *Botrus*.

CYRENE: κυρήνη, kyréne, p. l., oppidum in Lybiâ famosum. Prout alia ejusdem nominis, potuit originem suam sortiri à verbo κυρέω, kyréo, adipiscor. Illud tamen quod in Cypro, è quo Simon à Judæis angariatus ab aliquibus oriundus putatur, à Cyro conditum, ab eodem nomen accepit. Cùm autem κῦρος, kyros, cyrus, authoritatem & dominium significet; Cyrene Dominans latinè reddi potest. Sed fortè illa Cyrene Lybiæ nec à voce græcâ etymon agnoscit. Fuit alia Cyrene in Mediâ, in quam videtur Teglatphalasar Rex Assyriorum Damascenos transtulisse. Nam *ascen-* 4. Reg. 16 9.
dit Damascum, & vastavit eam, & transtulit habitatores ejus Cyrenem. Septuaginta legunt, *tran-* קִירָה
stulit τὴν πόλιν, *ten pólin*, civitatem, quasi in Textu hebraico legeretur *kiriáh*, civitas: sed *kirah* kiriáh.
exaratur, tamquàm nomen loci proprium. Quod קִירָה
patet ex verbis Amos, *Et transferetur populus Syriæ Cyrenem*, ubi dicitur hebraicè *kirah*: quæ aliàs kirah.
kir vocatur, & *Syros de Cyrene*, hebræus Textus Amos 1. 5 Amos 9. 7
scribit *mikkir*. Septuaginta ubique variant, eandem vocem hebraicam variè exponentes: & *kirah*, מִקִּיר
pro *kir* dicitur, quando motus ad locum insinuatur. mikkir.
Eò loci quoque idem Rex Assyriorum migrare fecit ferè quinque tribus Judæorum. Attamen Cyrenen Lybiæ multi Judæorum translati sunt: qui statis temporibus, saltem aliqui ex ipsis, ad festa jerosolymitana conveniebant. Nam in die Pentecostes erant aliqui, qui habitabant *partes Lybiæ, quæ est juxtà Cyrenen*. Act. 2. 10.

CYRENIA: κυρηνία, kyrenía, latinè cum accentu in antepenultimâ, cùm penultima brevis sit, quamvis in hac Græci ponant accentum. Vox à Cyrene deducta, & pro unâ ex Cyrenes incolis exaratur. Sancta Cyrenia Martyr verè civis illius Metropoleos in æternum dominantis (cujus gloriâ & Ap. 21. 25
decore, victoriâ & splendore semper durante, portæ non claudentur die, ac nocte) suo glorioso agone futuram, quam inquirimus Civitatem, felicissimè adepta fuit.

CYRIACA: κυριακή, kyriaké, p. b., Dominica. Ità dicta prima dies hebdomadæ, quia specialiter κυρίῳ, kyrio, idest Domino consecrata fuit. Ecclesia quoque, quia Domini Sponsa, & Regia, à multis Scriptoribus Cyriaca nuncupata reperitur. Vide *Cyros*.

CYRIACUS: κυριακός, kyriacós, p. b., Dominicus, seu dominicalis, ab ipsâ voce *Cyros* diceodus est. Verè tales Sancti Martyres hoc nomine donati, qui suam sanctitatem proprio sanguine authenticam exhibentes, Dominici gregis pocior pars existentes, heroicum animæ dominium in passiones sæviores ostendentes, ad supremi Domini gloriam, regnum, & felicitatem fuerunt assumpti. Idem de S. Cyriâ Martyre, cùm κυρία, kyria, Dominam sonet, venustè dicendum. Ad eandem originem Cyrilli nomen reducendum existimarem, adeòque *cyros*, idest authoritatem, principatum, & dominium præ se ferre. Ni velimus parvum Dominum, respectu dominantium Domini, interpretari. Sicque inter cæteros pietate, & martyrio insignes, ob doctrinam & sanctitatem, duo Cyrilli verè principatum & authoritatem, dominium & felicitatem, in Ecclesiâ militante & triumphante, nacti fuere. Unus fuit S. Cyrillus Jerosolymitanus Episcopus, Catecheseon Author, sub Theodosio seniore: principatum in cœlis nimis confortatum assecutus fuit, Ps. 138.
anno Domini 365. Alter Episcopus Alexandrinus, Theodosio juniore imperante, Concilio Ephesino præ-

præfuit, nomine Cœlestini Papæ. Majorem authoritatem nactus, dum à morte prostratus, anno cyriaco 435.

CYRINUS: κυῖνος, *kyrinos*, p.l., vox rectè à *Cyrios* derivata, in aliquorum sanctorum nomen assumpta. Sunt enim de sorte Domini, & rectè dominium, & potestatem, quibus à Domino sunt decorati, suo prætulerunt nomine. Cyrinus ergò Dominicus, Dominus, Dominans, authoritate præditus, latinè verti potest. Cyrinus Syriæ præses, authoritate suo nomine designatâ utens, juxtà Augusti edictum, circà Christi Nativitatem Judæam
Luc. 2. 2. descripsit. Ità S. Textus ait: *Hac descriptio prima, facta est à præside Syriæ Cyrino*. Prima fuit, non Augusti, qui, 20 annis ante istam, aliam instituerat; sed ipsius Cyrini, qui denuò post alios 20 annos hoc munere functus fuit.

CYRIOLOGIA: κυριολογία, *kyriologia*, latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus, ut in his plerumque fieri solet, retineatur. Est propria oratio, quam ipsa veritas, & simplicitas exornant, de quâ Quintilianus. Ità dicta à κύριος, *kyrios*, proprius, & λόγος, *logos*, sermo. Potest etiam intelligi oratio propria, non figurata, aut etiam prout ab acyrologia discriminatur, V. *Cyrologia*.

CYRION: κύριον, *kyrion*, p. b., quasi κύριον, *kyrion*, participium à verbo κυριόω, *kyrióo*, authentico, ratum babeo, suffragiis comprobo, decerno. Et ità Cyrion authenticans, confirmans, cum authoritate decernens, latinè verti potest. Quod etymon Sanctis hoc nomine donatis bellè adaptabis.

CYRIOS: κύριος, *kyrios*, p. b., Dominus, proprius, authenticus. Est adjectivum à voce κῦρος, *kyros*, authoritas, dominium, caput, & cardo alicujus rei, ita ut kyrios sit ille qui prævalet authoritate. In vocativo facit κύριε, *kyrie*, qua voce utitur Ecclesia: & ab ipsâ fit cyriacus, idest authenticus, Dominicus, ut suprà expositum fuit. Ista vox optimè ab Ecclesiâ retinetur, ad supremam divini Numinis authoritatem, & in omnes creaturas dominium denotandum.

CYROLOGIA: κυρολογία, *kyrologia*, cum accentu ut in cyriologiâ. Est loquutio propria, seu proprietas loquendi. Nam & κῦρος, *kyros*, proprietatem, & perfectionem significat, & λόγος, *logos* sermonem. Cyrologia opponitur locutioni figuratæ, & etiam acyrologiæ, aut secundùm Damascenum locutioni obscuræ. Nam ostendens quod Scriptura nostra non dicat *logia*, idest verba, sed sermones Dei: eò quòd unum solum Verbum Dei sit; Saracenum arguentem introducit. *Qualiter*
Ps. 117. *dicit David, verba Domini verba casta? Dic ipsi*
Dam. in Altercat. Christ. & Sarrac. *quoniam Propheta tropologicè locutus est, & non cyrologicè, idest non propriâ, & firmâ verborum significatione; & Sarracenus, quid est tropologia, & cyrologia? dic ipsi cyrologia quidem est firma, & certa demonstratio*, &c.

CYRUS: κῦρος, *kyros*, authoritas, principatus, dominium, rata fides, item caput, & cardo alicujus rei. Hæc omnia Cyro primo Persarum Regi optimè convenerunt: de quo in dictione *Christus* nonnihil dictum est. Sed in excellentiori gradu Sanctis illis attribuuntur, tali nomine nuncupatis. Isti enim glorioso martyrio, & cœlesti potestate insignes, proprio sanguine ratam fidem catholicam habentes, Populi orthodoxi veneranda capita, & inconcussi cardines, Cyri Monarchæ gloriam, dominium, & potestatem longè superavere.

D



ACTYLIOS: δακτύλιος, p.b., annulus. Sed dactylion pro digito ponitur, à sequente voce *dactylus*. Hinc varia composita formantur, quæ passim occurrere possunt. Nam si δόσις, *dósis*, idest datio, adjungatur; fiet *dactyliodosis*, p. b., idest annuli donatio, aut datio: quæ secundùm patriæ morem sufficiens est ad sponsalia celebranda. Sic dactyliotheca apud Ulpianum annulorum repositorium significat: & à verbo γλύφω, *glypho*, sculpo, fit dactyloglyphus, p. b., annulorum insculptor, &c.. Quàm antiquus sit annulorum in digitis usus, satis patet ex verbis Thamar, Judæ patriarchæ nurus, quæ ab ipso concubitum expetente, & hœdum de gregibus promittente, pro arrhabone annulum postulavit. Nam *respondit, annulum tuum, & armillam, & baculum, quem manu tenes*. Dactyloglyphia verò ad sigillorum usum colligitur ex facto Assueri, ad feralia decreta obsignanda, impio Amani annulum tradentis. *Tulit ergò rex annulum, quo utebatur de manu suâ, & dedit eum Aman*. Ubi etiam 70, sicut in Textu præcedenti, *dactylion* exarant.
L. 7. §. 8. ff de legat. & fideic.
Gen. 38. 18.
Esther. 3. 10.

DACTYLUS: δάκτυλος, *dactylos*, digitus. Ità dicitur à verbo δείκνυμι, *dicnymi*, ostendo, nempè ab ejus personâ tertiâ præt. passivi. Sic etiam vocatur pes metricus apud Poëtas, ex syllabâ longâ, & duabus brevibus: ut *tempora*. Dactyli quoque dicuntur palmæ fructus, fortè ob longitudinem. Dactylus præterea est mensurarum minima, unius digiti latitudinem continens, seu est digitus transversus. Jussus est Moyses facere ipsi labio mensæ panum propositionis *coronam interrasilem altam quatuor digitis*. Quamvis hebraicè digitus dicatur *etsbáng*; tamen in hoc loco Textus hac voce non utitur, sed *tophach*, quæ est quatuor digitorum mensura: & 70 habent vocem παλαιστὴ, *palestè*, idest, secundùm Interpretem latinum, *pugilis*, cùm aliàs palæste sit etiam quatuor digitorum mensura, & *palæstès* qui talis est mensuræ. De cętero illa corona, secundùm Glossam interlinearem, quatuor Evangelia, per Spiritum sanctum edita, designabat.
Ex. 25. 25. צבע *etsbáng*.

DÆMON: δαίμων, Deus, sapiens, genius, fortuna, Numen quodlibet. Jam tamen usus invaluit, cum S. Scripturæ authoritate, ut solùm in malam partem sumatur pro cacodæmone. Oritur à verbo δάω, *dao*, scio: eò quòd, plurima naturaliter dęmones sciant: hujus verbi præt. pass. esset δέδαμαι, *dédama*, si foret, saltem in hoc sensu, usitatum. Hinc certè ablato, augmento syllabico dictio *dęmon* immediatè formata. Sed verbum *dao* variis aliis donatur significatis: scilicet inter alia est etiam comburo, incendo, igni & ferro vasto, hosti- 1.

hostiliter depopulor. Quæ omnia dęmoni, omnium vitiorum incentori, impudicarum flammarum, & pessimorum incendiorum in animâ, & corpore excitatori, Fidelium infidelissimo devastatori, animarum ad æternam perditionem depopulatori, optimè adaptantur. Hoc etymon à rapinâ, vastatione, & depopulatione desumptum, bellè consonat voci
sced, שד hebraicæ *sced*, demonem significanti: quæ non malè trahitur à radice *sciadad*, vastavit, spoliavit,
שדד depopulatus fuit. Hinc dęmon *sced*, quasi vastator appellatus, & in plurali *scedim*, demonia, in Scri-
sciadad. ptura nuncupati. Ità dum Moyses de impiis Israe-
שדים litis ait: *Immolaverunt demoniis, & non Deo*; 70
scedim. legunt δαιμονίοις, *demoniis*, & Hebraicus *lascedim*,
Deut. 32. idest dęmonibus, quasi vastatoribus appellatis. Prio-
17. ri etymologiæ à scientiâ formatæ insistit D. Augustinus. *Demones enim*, inquit, *dicuntur, quoniam*
Lib. 9 de *vocabulum græcum est, ob scientiam nominati;*
Civ. Dei *Apostolus autem Spiritu sancto locutus ait, scientia*
c. 20. *inflat, charitas verò ædificat*. Cùm enim in Diabolo, secundùm Dionysium, naturalia manserint integra, hinc etiam optimè nomen illud à scientiâ deductum, ei attribuitur. Idem etiam significat δαιμόνιον, *dęmonion*, ab eodem verbo originem de-
1. q. 64. a. sumens. De ipsis omnibus ait D. Thomas, quòd *na-*
1. c. *turalis cognitio in eis nòn est imminuta. Secunda autem cognitio quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata, sed diminuta*. Sed hæc cognitio, etsi referatur in ordinem gratiæ respectu hominum, & Angelorum bonorum, tamen respectu dęmonum non potest dici gratia Dei: cùm planè ad aliorum utilitatem talis eorum cognitio ordinetur, & respectu ipsorum potius ad pœnam, & cruciatum. Tertia verò est cognitio, quæ est secunda per gratiam, affectiva, & practica,
Ib. producens amorem Dei; quâ *sunt totaliter privati, sicut & a charitate*. Ex perfectâ cognitione naturali evenit, ut dęmones multa noverint nobis occulta. In primis omnia præterita, exceptis supernaturalibus, & cordium secretis, pariter & præsentia scire possunt. Futura quoque, in suis causis necessaria, prævidere, & prænunciare: sed libera, non nisi conjecturaliter, per aliqua signa, uti ex variis corporis immutationibus, cogitationes nostras, & affectus colligere queunt. Pariter sciebat dęmon ex tot Prophetarum, & Sibyllarum oraculis, ex tot signis, & miraculis, Christum esse Messiam. Attamen dubitabat an esset naturalis Dei filius, vel adoptivus, sed cum excellentiâ inter cæteros: & ideò ipsius potentiam explorare voluit. Tali fine ten-
Matth. 4. tator accedens dixit ei: *Si filius Dei es, dic ut la-*
3. *pides isti panes fiant*. Similiter in V. Eucharistiâ naturaliter cognoscit panis accidentia sine subiecto existere; sed quomodò id fiat, vi naturalis cognitionis, prorsùs ignorat. Et ità præsentiam Christi, utpotè supernaturalem, & unionem hypostaticam, & cætera quæ cognitionem naturalem superant, tali cognitione non potest capere.

2. Ab intellectus excellentiâ, quæ remansit in dęmone post peccatum, & ipsius potentiâ naturali, fit ut varia Angelorum nomina etiam ipsis attribuantur. Non tamen omnia ipsis concessa: cùm nullibi vocentur Seraphini. Quia ut ait Angelicus Do-
1. q. 63. a. ctor, *Seraphim denominatur ab ardore charitatis,*
7. ad 1. *quæ cum mortali peccato esse non potest*. Nam he- שרפים
braicè *seraphim*, quasi ardentes, deducuntur à ra-
dice *saraph*, arsit. Sed benè Cherubim appellati, *seraphim*
etsi probabilius sit Angelorum supremum, adeòque שרף
Seraphinum fuisse peccantium coryphæum: uti luculenter ostendit idem S. Doctor. *Et ideò Gregorius*
dicit, quòd ille qui peccavit fuit superior inter *saraph.*
omnes, & hoc videtur probabilius. De illo autem Ib. in c.
Angelorum supremo dicit Propheta: *Tu Cherub* Ezech. 28.
extentus, & protegens, & posui te in monte sancto 14.
Dei. Textus hebraicus etiam legit *cherúv* idest
quasi magister: cùm litera *caph* servilis similitudi- כרוב
nem importet, & *rav*, seu *rab*, magister dicatur; *cherúv.*
quamvis alii aliter hanc vocem interpretentur. Sep- *rav*, רב
tuaginta sicut apud Isaiam Hebræos secuti σεραφὶμ,
seraphim, legunt; ità hìc exarant χερούβ, *cherúb*.
Sed alio sensu dictum locum exprimunt, saltem aliis verbis exponunt. Dicunt enim: *Cum cherub unctus à Deo*, græcè μετὰ τοῦ χερούβ κεχρισμένος παρὰ θεοῦ.
Sed nostrum Textum, & hebraicum amplectentes, qui clariùs tale nomen regi Tyri, Luciferum designanti, attribuunt, Cherubini nomen, ob eminentiam scientiæ, dęmoni concessum asserimus: quæ stare potest, etiam Angelo per peccatum à statu
gratiæ decidente. Hinc infert D. Thomas: *Et ideò* Sup. ad 1.
primus Angelus peccans non est denominatus Seraphim, sed Cherubim. Nec etiam dęmonibus nomen Throni, aut Dominationis conceditur: quia
imponitur nomen throni ab inhabitatione divinâ, D. Th. 1.
nomen autem dominationum importat libertatem q. 109. a. 1.
quamdam, quæ omnia opponuntur peccato, & ideò ad 3.
peccantibus Angelis hujusmodi nomina non attribuuntur. Reperiuntur tamen eis attributa aliorum ordinum nomina. Nam dicuntur nonnunquàm principatus, potestates, & virtutes, ab Apostolo de
Christo loquente; *Cùm evacuaverit omnem prin-* 1. Cor. 15.
cipatum, & potestatem, & virtutem. Nempè in 24.
fine Mundi, completo electorum numero, & finitâ
omni luctâ, & pugnâ *adversus principes, & pote-* Eph 6. 12.
states: abolitâ quoque omni eorum adversùs homines electos potestate, & omni imperio prorsùs ablato. Sed nunc attribuuntur eis talia nomina,
quia *sumuntur à scientiâ, & potentiâ, quæ bonis* D. Th. 1.
malisque possunt esse communia. An autem Fides q. 63. a. 9.
supernaturalis sit in dęmonibus; inter Theologos ad 3.
agitatur: aliquibus affirmantibus, ex S. Jacobi ver-
bis, *Tu credis quoniam unus est Deus: benè facis,* Iac. 2. 19.
& demones credunt, & contremiscunt. Hanc opinionem tuentur Durandus, Alensis, Magister Sententiarum, Cornelius à Lapide, & alii: qui id adscribunt Divis Augustino, & Thomæ. Et quidem Augustinus fidem peccatorum cum fide dęmonum
videtur æquiparare. Ait enim: *Iacobus tam vehe-* L. de Fide,
menter infestus est eis, qui sapiunt fidem sine operi- & operib.
bus valere ad salutem, ut etiam illos demonibus c. 14.
comparet. Sed communior est opinio, & verisimilior Jacobum loqui de fide naturali, quâ, certis rationibus, & signis convicti dęmones credunt. Et etiam hoc modo est aliqua similitudo peccatorum cum dęmonibus, quorum fides, qualiscumque sit, nihil illis prodest. Probabilius namque est dęmones, & alios damnatos, omnibus donis supernaturalibus esse spoliatos. Præsertim cùm Fides sit quædam vitæ spiritualis inchoatio, quæ nullo modo in

mor-

morte reperitur æternâ. Est etiam ordinata ad salutem æternam, à quâ irreparabiliter exciderunt. Et ità dicit Angelicus Magister, quòd *Fides quæ est in dæmonibus non est donum gratiæ, sed magis coguntur ad credendum, ex perspicacitate naturalis intellectus*. Nec refert quòd alibi dicat, quòd *magis potest esse fides informis in damnatis, quàm spes*; quia ipsius intentum in hoc Articulo est probare nullam spem in damnatis reperiri: etsi fides aliqualis asseratur in eis, nempè naturalis. Et quamvis etiam eis concedat aliquas revelationes fieri, *vel mediantibus Angelis, vel per aliqua divina virtutis effecta*; loquitur de illis revelationibus, quæ ipsis pariant talem evidentiam saltem in attestante, vel signis, ut cogantur credere. Non autem prout in Fidelibus viatoribus, qui propter solam credibilitatis evidentiam, existente pio voluntatis affectu, ad supernaturaliter credendum inducuntur. *At dæmonum fides est quodammodò coacta ex signorum evidentia*: quod luculentiùs in Corpore declaratur.

2.2.q.5.a.2.ad 2.
2.2.q.5.a.3.ad 1.
1.q.64.a.2.c.
2.2.q.5.a.2.ad 2.

3. Atque hæc quidem ad scientiam, & cognitionem dęmonum spectantia. secundùm quæ sumitur istius vocis etymologia. Quoad nomina verò eorum particularia; sciendum illos ea desumere, vel à locis, in quibus degunt, vel à vitiis ad quæ impelluot. Sic à sepulchris quæ incolunt aliqui vocantur σοροδαίμονες, *sorodemones*, quasi sepulchrales, à σορὸς, *sorós*, sepulchrum. Sic Asmodæus, græcè Ἀσμοδαῖος, *asmodæos*, qui Saræ occiderat septem maritos, *mox ut ingressi fuissent ad eam*, ab hebraico *esc*, ignis, & *Madai*, Media (prout in Ieremiæ Textu hebraico nominatur) quasi Mediæ ignis interpretatus: quia in isto regno libidinis excitabat ignem dęmon spurcissimus. Ab effectibus quoque malis, quos perversâ voluntate producunt, etiam sua nomina recipiūt. Sic Angelus Abyssi, *cui nomen hebraicè Abaddon, græcè autem Apollyon, latinè habens nomen exterminans*. Talibus ergò nominibus decorantur nefandi illi à Deo apostatæ, suo statui, & perversitati adaptatis, ultrà illa, quæ ex variis Chororum nominibus, ipsis remanserunt. Distinctio autem ipsorum est naturalis, & secundùm naturam ordo inter eos remansit, ut ait D. Thomas: *Sic igitur ipsa naturalis dispositio dæmonum requirit, quòd sit in eis prælatio.* Superiores tamen non propriè illuminant inferiores. Nam, ut docet idem S. Doctor, *illuminatio propriè est manifestatio veritatis, secundùm quod habet ordinem ad Deum*. Dęmon autem potiùs nititur alium ab ordine divino abducere, & unus alium non illuminat: *Sed unus alii suum conceptum, per modum locutionis, intimare potest*. Ut verò dęmon pro fortunâ sumitur, ab eo verbo *deo*, prout significat *divido*, partior, derivare licet. Ab eo fit εὐδαίμων, *eudæmon*, felix, fortunatus: ab εὖ, *eu*, benè, & dęmon, quasi bona fortuna. Vel quia dęmon, juxtà Gentilium mentem significat cujusque genium, fortunæ conciliatorem, vel prosperæ, vel adversæ.

Tob.3.8.
Ier.51.28.
esc, אש
מדי *madai*.
Ap.9.11.
1.q.109.a.2.c.
a.3.c.
Ib.

DÆMONOMACHIA: Δαιμονομαχία, *dæmonomachia*, latinè, cùm penultima brevis sit, cum accentu in antepenultimâ debet efferri, nisi ubi ex usu legitimè introducto græcus accentus retinetur in penultimâ. Nec talis usus græca nomina more græco pronunciandi est condemnandus: sed ut in vocibus *Philosophia*, *Theologia*, & aliis similibus, Græcorum pronunciatio licitè observatur. Significat autem dæmonomachia dæmonum pugnam, seu eorum expugnationem, à *dæmon*, & μάχη, *mache*, pugna. Adeòque talis titulus aliquibus libris, in quibus agitur de modo dęmones expugnandi, & expellendi, præfigi posset. Sicut & aliqui Flagellum dæmonum inscribuntur, & græcè δαιμονομάστιξ, *dæmonomastix*: cùm flagellum græcè dicatur mastix. Dæmoniacus verò aliquando greco idiomate vocatur δαιμονοφόρητος, *dæmonophóretos*, & latinè dæmonophoreta, p. l., quasi dæmonifer, seu dæmonis portator, à verbo φέρω, *phéro*, porto, aut φορέω, *phoréo*, ejusdem ferè significationis.

DAMASCUS: Δαμασκὸς, *damascós*. Ità quidem græcè dicitur; quamvis potiùs oriatur ab hebraico *Dammesek*. Et ista vox sanguinis, aut vini rubri saccum sonat: à *dam*, sanguis, & *sak*, saccus. Nomini tamen illi græco nonnulli natalia quoque gręca tribuunt: nempè à voce αἷμα, *hama*, sanguis, & ἀσκὸς, *ascós*, uter, sicque Damascos quasi sanguinis uter appelletur. Quam ità dictam asserunt, eò quòd sit optimi vini ferax: unde Bacchum in sacco Damasci nugebant habitasse. Sed anterior est etymologia hebraicæ: nam certum est illam civitatem sic vocatam à Damasco (& ità 70 *damascós*, & Hebraicus *dammések*) filio Eliezer, domus Abrahæ procuratoris. Erat autem caput illius regionis, videlicet Syriæ Damascenæ, ut ait Isaias, *Caput Syriæ Damascus*; & una è præcipuis civitatibus Orientis. Sed multò magis Doctoris Gentium conversione nobilitata: dum isti civitati appropinquans, visu corporis orbatus, uberioribus mentis illustrationibus, in illis triduanis tenebris, dotatus fuit. Quod contigit anno tertio à morte Christi: ubi etiam tunc temporis, ut aliquibus placet, ad tertium raptus est cęlum. Sed longè verisimilius est, novem annis post ejus conversionem, id accidisse. Finis regni Syriæ Damascenæ, uti & Samariæ, Messiæ adventum indicabat. Ad quod alludit Propheta: *Antequàm sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris à facie duorum regum suorum*. Hîc loquitur de regibus Damasci, & Samariæ, qui extincti sunt antequàm Christus ad illam ætatem perveniffet, quæ solet aliqualiter discernere inter bonum, & malum. Nam Herodes Ascalonita, qui etiam rex Samariæ à Romanis constitutus fuerat, obiit anno secundo à Christi nativitate, cùm paulò ante ipsum Olioda rex Damasci supremum diem clausisset. Sicque in infantili Christi ætate derelicta sunt illa duo regna, seu spoliata illa terra duobus suis regibus, quam rex Juda detestabatur.

דמשק
dam, דם
sak, שק
Gen.15.2.
Is.7.8.
Is.7.16.

DANISTA: Δανειστὴς, *danistés*, fœnerator, creditor. Oritur à verbo δανείζω, *danizo*, mutuor, trado ad usurâ, aut potiùs à δανείζομαι, *danizomæ*, quod in tertiâ personâ præteriti facit ἐδάνεισται, *dedánisté*, & hinc ablato augmento, more verbaliū, fit *danistes*. Verbum danizo Gręcis est ambiguum. Nam dicitur & de eo qui citrà usuram dat mutuum, & de eo qui cum usurâ. Adeòque danista, & in bonam, pro mutuum gratis dante, & in malam partem, pro usurario, sumi potest. Ab eâdem radice pullulat danisticus, p.b., græcè δανειστικὸς, *danisticós*, fœneratorius, num-

numularius. V. *Anatocismus.*

DAPHNE: Δάφνη, laurum significat. Quo nomine secundùm Poëtas, vocata filia Penei fluminis, quæ vim Apollinis effugere non potis, implorato genitoris auxilio, in laurum conversa est. Unde cùm laurus Apollini sit sacra, in honorem ipsius videtur Daphne vocatus ille locus, adinstar Tempe thessalicorum, prope Antiochiam delitiosus, cui & cum fano ibi erecto dicatus. Talisque locus à prophanis Gentilibus ità sacrosanctus habebatur, ut tutissimum esset asylū, ad quod Onias tertius, vir sanctissimus, Judæorum summus Pontifex, violētiæ, & tépori
2 Mach.4.33. cedens confugerat. Nam erat *in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphne n*: qui & à laurorum copiâ sic potuit appellari. Græcus legit ἐπὶ δάφνης τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν κειμένης, ideit *in Daphne, quæ ad Antiochia n posita est*, q. d., quæ juxta Antiochiam est: ut alii qui Textum græcum fuerunt interpretati. Non est autem illa Daphne, quæ unum ex terminis
Ex.34.11. Palæstinæ designabat; de quâ dicitur, *Descendent termini in Rebla juxta fontem Daphnim*. Nam Daphne Antiochiæ nimiùm à Terræ sanctæ distabat finibus. Fortè tamen iste Judeæ terminus, sicut nomine, sic amœnitate, Daphnem referebat antiochenam. Etsi vox ista *Daphnim* nec in Textu hebraico, neque Chaldæo, neque græco habeatur, sed simpliciter *fontem*, aut *fontes* in eis legatur. *A Daphne* fit denominativum δαφνιτικός, *daphniticos*, daphniticus, p. b., & hinc porta Antiochiæ daphnitica: de quâ in aliquorum Martyrum actis fit métio.

DAPHNOPHORUS: δαφνηφόρος, *daphnophoros*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ Græci ponant accentum. Laureatus, aut laurifer veredus, à dictâ voce *daphne*, & φέρω, *phero*, fero, porto. Daphnophori laureati in Universitatibus, qui doctoratus, aut saltem licentiatus gradum fuerunt assecuti. Daphnophorus Apollo, & daphnophori Cæsares: sed in æternæ victoriæ signum, potiori jure daphnophori S. S. Martyres, qui à perditionis fulmine securi, laureolâ cœlesti, omnes augustiores hujus mundi laureas longè superante, felicissimè decorantur.

DAPSILIA: δαψίλεια, *dapsilia*, latinè propter diphthongum acceatus in penultimâ collocatur. Est largitas, liberalitas, affluentia rerum. Pro dapsiliâ ab aliquibus dapsilitas scribitor: & verè dapsilis, & dapsilius latinè dicitur, à græco δαψιλής, *dapsilés*, abundans, copiosus, benignus. Unde apud aliquos S. S. Patres δαψιλὴς ἐλεημοσύνη, *dapsilés eleemosyne*, liberalis eleemosyna, dum de liberali, & munificâ illius viduæ evangelicæ, à Christo adeò laudatæ, eleemosynâ loquontur. De inexhaustis verò divinæ
In Gen. Hom.3. gratiæ fluminibus ait S. Jo. Chrysostomus: *Horum fluminum dapsilitatem, & largitatem nobis indicat*. Nempè quando dixit Dominus, *Flumina de ventre e us fluent aqua viva*.

DECACERATUS: δεκακέρατος, *decakératos*, p. b., decem cornuum. Ità dictus qui decem cornua gerit; à δέκα, *deca*, decem, & κέρας, *kéras*, genit. κέρατος, *kératos*, cornu. Decacerati hæretici dicti sunt à S. Theodoro Studitâ: eò quòd hæresis
Ap.13.1. in illâ Apocalypseos bestiâ, septem capita, & decem
Bar.Ann. Chr. 826. N.61. cornua habente, rectè figuratur. *Decacerati, quod dicebatur, seu decem cornuum hæresis participes, & quasi concordes, quique à B. Sophronio, in ejus libello anathemate damnantur*. Ità Theodorus in suo testamento.

DECACHORDON: δεκάχορδον, *decachordon*, instrumentum musicum decem chordarum. Ità dictum à δέκα, *deca*, decem, & χορδή, *chordé*, quod propriè intestinum significat: sed quia ex eis fides conficiuntur, ideò & fides chordæ nuncupatæ. Etiam super hoc instrumentum sacros concinebat Psalmos piissimus Rex David, ut ipsemet ait: *In psalterio* Ps.143.9.
decachordo psallam tibi. Ità quoque 70 legunt: & Textus hebraicus *benével ngasór*. *Nével* autem est נבל
psalterium, & *ngasór* significat *decem*, & decimum, & inde instrumētum decem chordarum: atque multi *nével.*
opinantur deesse conjunctionem, ut sensus sit *in* עשור
psalterio, & decachordo. Et ità sacer Psalmista epicedium, & epinicium, pro victoriâ adversus *ngasór.*
Goliath, illo Psalmo decantabat. Sed maximè sonorè decachordum pulsatur, dum decem Legis præcepta, cœlestis virtutum harmoniâ observantur.

DECALOGUS: δεκάλογος, *decalogos*, p. b., decem Dei præcepta. Sic dicta à decem Dei verbis: I.
seu à δέκα, *déca*, decem, & λόγος, *lógos*, verbum. Et ità dicit sacer Textus: *Et scripsit in tabulis verba* Ex.34.28.
fœderis decem: nempè Dominus in tabulis à Moyse dolatis, dum post aurei vituli adorationem, rursùs Dei famulus in Monte Sinai 40 diebus & 40 noctibus jejunus permansisset. Nam priores tabulas, contrà populum idololatram zelo repletus, ad montis radicem confregerat: quæ ut scriptæ, ità & dolatæ fuerant manu Dei. Decalogus autem, cùm præcepta moralia contineat, etiam ad Ecclesiam pertinet: etsi alia præcepta, putà cæremonialia, & judicialia, in Christi morte abolita fuerint, & in præcepta Fidei, & Sacramentorum conversa. Lex ista moralis non est impossibilis, ut reclamant exleges Calvinistæ, cum impossibilia Deus non præcipiat: satisque patet ex Scripturis homines, Dei gratiâ adjutos, eam posse adamussim observare. Hinc regius Psaltes divino innixus auxilio ait: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum*, Ps.118.32
per gratiam scilicet, & charitatem. De multis etiā Scriptura testatur justos fuisse, & legem exactè observasse. Unde impia, & blasphema vox est Calvini negantis, *prophetas, & patriarchas, & pios* In Antid.
reges, utcumque spiritu Dei adjuvarentur, ferendo Cóc.Trid.
legis jugo pares fuisse. Malè quoque christianam sess.6.c.12.
exaltans libertatem, pejùs asserit nos non teneri legem Decalogi observare, perperàm Apostoli verbis utens: *Christus nos redemit de maledicto legis*: Gal.3.13.
item illis, *Justo non est lex posita*. Sed non potest Tim.1.9.
esse sibi contraria æterna Veritas, nec falsitati subesse, cùm toties mandatorum observationem inculcet. Et ne prolixior fiam, pro omnibus hæc verba sufficiant: *Si vis ad vitam ingredi serva mandata*. Christus autem nos de legis maledicto liberavit, non per exemptionem à lege, sed uberem suâ Matth.19.17.
gratiam conferendo, quâ legem adimplere facilè possimus, sicque effugere legis maledictionem, trāsgressoribus imminentem. Justo verò non est lex posita, quoad vim coactivam, sed benè quoad directivam. Justus enim non coactè, sicut malus, legem observat; sed spontè, libenter, suavi ductus charitatis impulsu. Ità concludit D. Thomas: *Unde in* 1.2.q.96.
a.5.ad 1.

eos non habet lex vim coactivam, ſicut habet in injuſtos.

2. Decalogus inter cætera præcepta prorsùs eminet. Inprimis quidem propter immediatum Legislatorem, qui fuit Deus. Audiente enim populo, in monte Sinai ab ipſo Domino illa præcepta fuere propoſita. Quapropter Iſraëlitæ, divinâ maje-
Ex.20.19. ſtate nimiùm exterriti, Moyſi dicebant: *Loquere tu nobis, & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur*. Cætera verò, ut etiam obſer-
1.2.q.100. vavit D. Thomas, *propoſuit populo per Moyſem*.
a.3.c. Deinde Decalogi excellentia omnibus eſt obvia: eò quòd cætera præcepta ad ipſum reducantur, vel ut principia, vel ut concluſiones. *Nam*, ut docet Angelicus, *illa quæ ſunt prima, & communia conti-*
Ib. *nentur in eis*, nempe Decalogi præceptis, *ſicut principia in concluſionibus proximis. Illa verò quæ per ſapientes cognoſcuntur, continentur in eis è converſo, ſicut concluſiones in principiis*. Primum generale præceptum eſt bonum eſſe proſequendum, &
Pſ.36.27. malum fugiendum: juxtà illud, *Declina à malo, & fac bonum*. Alia tamen etiam dicuntur prima, quia ſunt maximè generalia: ſicut iſtud, *quòd homo*
Ib. *nulli debet mal facere*. Hoc autem in primo illo
D.Th.q. fundatur: *nam ſuper hoc fundantur omnia alia*
94.a.2.c. *præcepta legis naturalis*. Ex ſecundo verò & aliis ſimilibus, ſicut ex primis principiis, tamquàm proximæ concluſiones, Decalogi præcepta deducuntur. Uti & hoc: *Diliges Dominum Deum tuū*
Math.22. *ex toto corde tuo, & in totâ animâ tuâ, & in totâ*
37. *mente tuâ, diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Ex his ergò omnibus optimè infertur unumquodque ex Decalogi præceptis, etiam Sabbati ſanctificatio: non quidem ſic in particulari; ſed quatenùs Dei colendi præceptum continet. Nam ſic eſt naturale: prout autem ad illum præciſum diem reſtringitur, eſt poſitivum. Ex Decalogo verò, tamquàm ex ſuis principiis immediatioribus, alia præcepta moralia inferuntur, *ſaltem per diligentem*
q.100.a.2. *inquiſitionem ſapientum*, ut loquitur D. Thomas. Sic ex primo præcepto, multarum aliarum ſuperſtitionum, præter idololatriam, prohibitio deducitur: ex honore parentibus debito, ipſos in neceſſitate alendi obligatio colligitur. Quoad illorum decem præceptorum diſtinctionem, patet quod tria prima hominem ad Deum ordinent, & ſeptem alia ad proximum. Omnia tamen ità omnes obligant, ut nullo caſu in illis Deus poſſit diſpenſare: ut ait
Ib.a.8.c. Angelicus, *Præcepta Decalogi ſunt omninò indiſpenſabilia*. Etſi multi contrarium opinentur: quorum plurimi in re conveniunt, ſed in modo loquendi diſſentiunt. Nam diſpenſationem vocant, quando propter materiæ mutationem, & circumſtantiarum alterationem, quis à præcepto indirectè ſubtractus fuit. Sic autem non fuit præciſè diſpenſatio in præcepto *non furaberis* illa licentia, quam Deus Iſraëlitis dedit Ægyptios ſpoliandi. Sed priùs Deus, utpotè ſupremus rerum Dominus, illorum bonorum dominium ab Ægyptiis in Judæos tranſtulit: ſicque res illas abſtulerunt ſine furto. Nec diſpenſavit Deus cum Abrahamo in præcepto *non occides*. Nam ſolùm homicidium privatâ authoritate patrandum vetatur, & extrà neceſſariæ defenſionis caſum. Abraham autem accepit à Domino authoritatem filium occidendi. In polygamiâ quoque permittendâ Deus non diſpenſavit in præcepto *non mœchaberis*. Nam Jacob, v.g., poſt Liam Rachelem ducens, non ideò mœchatus eſt cum illâ; ſed Deus, qui & corporum Dominus, pluribus uxoribus corporis viri concedebat dominium. Hoc in monogamiâ eſt ſolius conjugis, ſicque perſonas quæ aliàs ad tale dominium erant inhabiles, quando ſemel uni uxori eſt conceſſum, Deus habiles reddebat: & ſic de cæteris eſt differendum.

DECAPOLIS: Δεκάπολις. Ità dicta à δέκα, *deca*, decem, & πόλις, *pólis*, civitas: quia erat regio decem complectens civitates, partim ex unâ parte
Jordanis, & maris Galilææ, partim ex alterâ, teſte Belli Iud.
Joſepho. Et quidem Jeſus erat cis Jordanem, & l.3.c.6.
mare Galilææ, quando *exiens de finibus Tyri, venit* Marci 7.
per Sidonem ad mare Galileæ, inter medios fines 31.
Decapoleos: ubi mutum & ſurdum ſanavit. Sed in parte trans Jordanem liberatus eſt ille energumenus à dæmoniorum legione, qui domum à Chriſto
remiſſus, *abiit, & cœpit prædicare in Decapoli*, Marci.5.
quanta ſibi feciſſet Ieſus. Cùm ergò Lucas de iſto 20.
dæmoniaco dicat, quòd abiiſſet *per univerſam ci-* Luc.8.39.
vitatem prædicans, quanta illi feciſſet Ieſus, quæ erat civitas Geraſenorum; patet ex Marco ipſam fuiſſe unam ex civitatibus Decapoleos.

DECAPROTUS: δεκάπρωτος, *decáprotos*, latinè propter *oméga* cum accentu in penultimâ longâ, quamvis hoc à Græcis non obſervetur. Decaprotus autem eſt decemprimus, ſi latinè ità dici poſſit: vox compoſita à *déca*, decem, & πρῶτος, *prótos*, primus. Erant decaproti decemviri ex decurionum ordine in municipiis conſtituti. Mod. l. fin. ff. de muner. & honor. Tributorum exactioni præerant, & dignitas δεκαπρωτεία, *decaprotia*, p.l., dicebatur. Decaproton verò potuiſſe annis 25 minorem eſſe, patet ex l. 3. §. 10, de muner. & honor.

DECARCHOS: δέκαρχος, *décarchos*, decurio dici poteſt, à *deca*, decem, & ἀρχὸς, *archós*, princeps. Nam decurio decem viris, aut militibus eſt veluti princeps, ſeu præfectus. Sed magis uſitatè δεκάδαρχος, *decadarchos*, dicitur, quaſi *decados archós*. Attamen Joſeph ab Arimathiâ, qui in noſtro Textu bis decurio dicitur, in græco nec decarchos, nec decadarchos, at *buleutes* enuntiatur. Sed in Primo Ma-
chabæorum Græcus decuriones vocat δεκάρχους, *de-* c.3.55.
carchus: & ab aliquibus Latinis vox hæc ſicut præcedens uſurpatur.

DECAS: δεκὰς, *decás*, numerus denarius. Dicitur enim à *deca*, decem: de quâ & in voce *dyodecas*. Unitas decies repetita facit decadem: decas decadum numerum centenarium efficit: decas centenariorum millenarium, ſeu chiliadem efformat: decas chiliadum myriadem conſtituit: decas myriadum centum millia producit: decas autem centenariorum millium millionem complet. Sicque decades decies repetitæ omnes numeros principales metiuntur. Denarius numerus in Scripturis, ut certus numerus pro incerto ponitur; vel pro multotiès commiſſo. Sic Deus de pervicacibus Iſraë-
litis, qui eum pluriès ſuis ſceleribus irritaverant, Num. 42.
ait: *Tentaverunt jam me per decem vices, nec* 22.
obedierunt voci meæ. Ità quoque Job oneroſis ſuis

con-

consolatoribus, qui sæpiùs jam eum gravibus ser-
Iob. 19.3. monibus reprehenderant, ait, *En decies confundi-
tis me*. Idem dic de virginum decade, & aliis.
Hanc vocem, quasi δέχας, *déchas*, à δέχομαι, *décho-
mæ*, recipio, quod & δέκομαι, *décomæ*, dicitur, ali-
qui deducont. Eò quòd scilicet omnem numerum
in se recipiat, & complectatur. Hinc Tertullianus
De Anima c.37. ait: *Qui numeros ratiocinantur, & decurialem
numerum, ut exinde reliquorum parentem colunt,*
Et ideò *decumana* omnia grandia dicuntur.

DEIPHANTOR: Deiloquus latinè à Magri
vertitur. Sicque vox esset fæmigræca, ejusque se-
In Hierol. cunda pars à verbo φημὶ, *phemi*, dico, deducenda.
Sed quamvis tertia persona præteriti ejus passivi
usitata esset (à quâ phantor, juxtà verbalium re-
gulas, derivaretur) non esset πέφανται, *péphandæ*,
sed πέφαται, *péphatæ*, à quâ certè *phantor* formari
non potest. Potiùs *péphandæ* est à φαίνω, *phæno*;
ostendo, in lucem edo, &c.: sicque Deiphantor Dei
ostensorem significaret. Si autem Deiphantor sit
vox planè græca, & δηϊφάντωρ, *deiphántor*, scriba-
tur; longè alio etymo gauderet. Nam δηΐς, *deis* est
pugna: & ità pugnæ ostensorem, aut pugnam præ-
ferentem, seu pugnam edentem, aut quid simile de-
notaret. V. *Theophantor*.

DEIPHILUS: si vox hæc, ut deiphantor, se-
milatina constitueretur, Dei amicum ut *Theophilus*
sonaret. Sed à prædictâ voce *deis*, pugna, deducen-
do, & δηΐφιλος, *deíphilos*, in græco scribendo, pugnę
amator (à φίλος, *philos*, amator, amicus) verti,
& penultimâ brevi efferri debet.

DEIPHOBUS: p. b., ob rationem in antece-
denti vocabulo prætactam, Deum timens, latinè
reddi potest. Nam φοβοῦμαι, *phoboúmæ*, timeo, &
ejus præteritum medium, quamvis inusitatum, est
πέφοβα, *péphoba*, timui: unde *phobos* expuncto aug-
mento. Sed deiphobus vox totaliter græca potiùs
est statuenda, & δηΐφοβος, *deíphobos*, græcè profe-
renda. Adeòque à dictâ voce *deis*, idest pugna,
pugnæ timidum, aut pugnam timetem, atque abje-
ctû, & parvi animi militem, possumus interpretari.

DELETERIUM: δηλητήριον, *deletérion*, p. b.,
venenum, toxicum, à verbo poëtico δηλέω, *deléo*,
lædo, corrumpo. Hinc pharmacum deleterium est
venenosum medicamentum, lethale venenum: &
qualitas deleteria apud Medicos, idest venenosa, &
lethalis. Ab eâdem radice, sed à primâ personâ
præt. pass., quæ esset δεδήλημαι, si foret usitata, fit
δηλήμων, *delemon*, p. l., pessimus, nocivus, corru-
ptor. Quod maximè dęmoni, & peccato, delete-
riâ qualitate in animam præditis, optimè adapta-
tur. V. vocem *pharmacum*.

DELTA: δέλτα, litera quarta græci alphabeti.
Ab ejus figurâ majusculâ, ut suo syntagmate di-
ctum est, nomen accepit Ægyptus. Dicitur au-
tem δέλτος, *deltos*, libellus, tabula, epistola, quòd
formâ literæ Δ, delta, plicaretur. Item *deltoi* pu-
gillares significat, & tabellam, in quâ testamentum
scribebatur. Hinc fit δελτωτὸν, *deltotón*, eò quòd
exprimat hojus literæ figuram, eíque signum cæ-
leste triangulare ità vocatum, quod suo lumine San-
ctissimæ Triadis mysterium aliqualiter adumbrat.
Eadem litera Δ, *delta*, erat una ex notis literatis,
in S. Textu apponi solitis. De quâ vide voces *Dia-
bolos*, & *Lemniscus*.

DELUS: δῆλος, *délos*, idest manifestata, vel
ostensa, prout aliqui interpretantur. Est Insula ex
Cycladibus clarissima, sic dicta à verbo δηλόω, *de-
lóo*, manifesto, quòd priùs aquis cooperta ex im-
proviso prodierit, & se manifestarit. In ipsâ natum
Apollinem ferunt, unde & delius agnominatus. Di-
cuntur autem Insulæ illæ Cyclades, p. b., à singu-
lari *Cyclas*, de quo suprà, quæ Delum circumam-
biunt, eò quòd in orbem sitæ sint, à cyclo ità vo-
catæ. De Delo fit mentio in Lib. 1. Machab. de
Romanis loquente: qui Simoni, Iudæ Machabæi
fratri sociati, uti priùs Ionathæ summo Iudæorum
principi, & sacerdoti, in ejus favorem encyclicas li-
teras miserunt, signanter *Spartiatis, & in Delum,* L.1.Mach. 15.23.
& in Myndum.

DEMAGOGUS: δημαγωγὸς, *demagogós*, latinè,
propter *omega* vocalem longam, penultimâ pro-
ductâ. Ità dictus Reipublicæ administrator, con-
cionator, à voce δῆμος, *démos*, populus, & verbo
ἄγω, *ágo*, duco, instituo, &c.. Hinc *demagogia*
(quæ in latino penultimâ correptâ effertur, nisi
Græcos cum accentu in penultimâ imitemur) est
populi ductus, & regimen, concio, administratio
Reipublicæ, populare studium, magna apud po-
pulum authoritas. Quod autem est adulator in ty-
ranoide, hoc est dæmagogus in democratiâ turbu-
lentâ, ut ex Aristotele paret. Potiùs ergò in ma- L.5.Polit.
lam partem sumitur, pro popularis factionis prin-
cipe, & fautore. Potest tamen, saltem ex vi sui
etymi, & in bonam partem sumi, pro populi re-
ctore, ac duce: uti Moyses populi Israelitici dema-
gogus, utpotè ejus ductor, & rector, meritò nun-
cupandus.

DEMARCHIA: δημαρχία, *demarchía*, latinè
penultimâ correptâ, nisi, ut assolet, in eâ græcus
observetur accentus. Est tribunatus plebis, à δῆ-
μος, *dímos*, populus, & ἀρχὸς, *archós*, princeps:
unde & tribunus plebis græcè δήμαρχος, *démar-
chos* dicitur, & à Latinis etiam demarchus. Tribu-
norum plebis Romæ erat, injuriam omnem inter-
cessione suâ prohibere, & plebis commoda adver-
sùs patritios tueri. Demarchi etiam in democra-
tico regimine populi principes dici possunt, &
demarchia, idest populi principatus, ipsum regimen
populare, quod communiore vocabulo democratia
vocatur.

DEMETRIUS: δημήτριος, *demétrios*, p. b.,
cerealis reddi potest. Nomen in Cereris honorem
impositum, quæ δημήτηρ, *deméter*, vocabatur, quasi
geméter, à γῆ, *ge*, terra, & μήτηρ, *méter*, mater,
terræ mater. De duobus Demetriis Regibus spe-
cialiter fit mentio, in nostris Machabæorum libris.
Primus est Demetrius Seleuci Philopatoris filius,
qui in Syriâ annis decem regnavit: nempè anno
Græcorum, seu Seleucidarum 151. Ità S. Textus:
Anno 151 exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe 1.Mach.7.
Româ, & ascendit cum paucis viris, in civitatem 1.
maritimam, & regnavit illic. Hujus jussu, occiso
Antiocho Eupatore, movit bellum Bacchides ad-
versùs Iudam Machabæum: hic occisus à Bacchi-
de, & Alcimo, Demetrii ducibus, anno regni ejus
secundo. Sed impius rex hæreditariæ pravitatis
suorum antecessorum sectator, etiam ipse à succes-
sore Alexandro, Epiphanis, seu Nobilis Antiochi

1. Mach. 10.49. altero filio, trucidatus est. Nam *Alexander incubuit super eos, & invaluit prælium nimis donec occidit sol, & cecidit Demetrius in die illâ*. Alexandro occiso successit prioris Demetrii filius, alter
v.67. Demetrius: de quo idem liber testatur. *In anno 165 venit Demetrius filius Demetrii à Cretâ in terram patrum suorum*. Hic Demetrius cognominatus Nicanor, idest victor, qui tamen victus, ab Arsace Persidis rege ignominiosè captus fuit. Nam
1. Mach. 14.3. unus de principibus *percussit castra Demetrii, & comprehendit eum, & duxit eum ad Arsacem, & posuit eum in custodiam*. In Novo Testamento de argentario Demetrio fit mentio in Actibus Apostolorum, qui contrà Paulum, ejusque socios, periculosam Ephesi movit seditionem. Quia videbat, ob tot hominum ad Christi Fidem conversionem, & idololatriam, & proprium quæstum periclitari.
Act. 19.24 Nam faciebat *ædes argenteas Dianæ*, ad formam nempe famosissimi templi in ejus honorem illîc erecti. In Textu græco legitur ναὶς, *naùs*, idest templa, & ab aliis ædes illæ argenteæ dicuntur ναΐδια, *naïdia*, idest parva templa. Demetrii nomen non fabulosè multis Martyribus ità nuncupatis bellè adaptabitur; si priùs omne fictitium de Deâ Cerere à mentibus expellatur, Ceres profectò pro ipso pane accipitur; quidni Cereales dican-
Io. 6. 51. tur invicti Christi Athletę, qui illo pane vivo, qui de cęlo descendit, aliti, & roborati fuere. Ipsi sunt
Matth. 3. 12. frumenta à paleis separata, vi tormentorum triturata, apothecis cęlestibus inferenda. Sunt Ange-
Zach. 9. ult. lorum convivæ, cibo illo divino saginandi, qui est frumentum electorum, & vinũ germinans virgines.

DEMIURGUS: δημιουργὸς, *demiurgós*, creator, opifex. Oritur ista vox à verbo δημιουργέω, *demiurgeo*, creo, compono, &c.: quod verbum componitur à δῆμος, *demos*, populus, & ἔργον, *érgon*, opus, eò quòd Creator populum suum producat opere.
L. de Universo. Unde Tullius Demiurgum vocat artificem, effectorem, genitorem, conditorem, & fabricatorem Mundi. De ipso portentosa fabulatus est Valentinus, & ejus presertim asseclæ: ut innuimus in voce *Æon*, & nonnulla de *pleromate* dicentur. Tot Deos nempè constituebant, & alium Deum Demiurgo
Cõtra hęres. l. 2. c. 35. majorem. De quibus ità scribit Irenæus. *Quis enim sensum habens, & veritatis vel modicum attingens sustinebit dicentes, super Demiurgum Deum esse alterum Patrem, & alterum quidem esse Monogenem, alterum autem verbum Dei, quem & in deminoratione emissum dicunt: alterum autem Christum, quem & posteriorem reliquis æonibus à Spiritu sancto factum esse dicunt, & alterum salvatorem*, &c. Sed cùm creare sit proprium unius Dei veri; Demiurgum esse verum, & solum Deum, & ratione, & authoritate, luculenter à Theologis demonstratur.

DEMOCRATIA: δημοκρατία, *democratia*, latinè penultimâ correptâ dictio pronuncianda, quãvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Hos tamen, ubi usus introductus, licet imitari. Democratia est populi principatus, à dicto *demos*, populus, & κράτος, *crátos*, potentia, imperium. Est modus gubernandi, dum plures è populo Rempublicam administrant: adeòque regimen omnium infimum æstimatur. Nam *ubi multitudo ibi confusio*, & prę-
sertim in populo *stultorum infinitus est numerus*. Ecc. 1. 15.
Et quamvis Atheniensis Respublica per aliquod tempus, dum egregiis viris, putà Themistocle, Aristide, Pericle, & aliis abundabat, satis prospera extiterit; nihilominùs Democratiæ inconvenientia, inter alia, in Aristidis ostracismo fuit manifesta. Nam rusticus nescio quis, literarum ignarus, ipsi Aristidi præsenti, & sibi incognito, testulam porrexit, ut in eâ Aristidis nomen, ut petebat, inscriberet, sicque ad tanti viri suo suffragio concurreret exilium. Interrogatus ab ipso Aristide an Aristidem novisset? respondit se hominem non nosse, sed quòd adeò justus audiret sibi displicere. Hinc Respublicæ quò plus habent democratici regiminis, eò faciliùs seditiones experiuntur, & tandem desolantur. Ideòque longè præferenda fuit Lacedæmonum Aristocratia Atheniensium Democratię: & illa tandem Athenienses subjugavit, utramque autem Macedonum Monarchia profligavit. Democratia dupliciter considerari potest. Ut est purum regimen secundùm Ethicæ regulas; sicque non est virtus, sed ars pura, & species Politiæ, quæ pars recensetur Ethicæ. Secundò ut est virtus, sub regnativâ comprehensa, quæ inter Prudentiæ annumeratur species. Nam regnativa, quam D. Tho- D. Th. 2. 2. q. 50. a. 1. ad 2.
mas partem prudentiæ subjectivam ostendit, comprehendit *omnia alia regimina recta*. Iam autem Democratia inter recta computatur: uti docet Mo- Tom. 1. de Iust. & Iure. tr. 2. disp. 23.
lina, dicens quod Democratia jam ab aliquibus in bonam partem sumatur. Aristoteles tamen, 3. Polit. c. 6. pro regiminibus rectis assignat Monarchiam, Aristocratiam, & Politiam: sed pro injustis assumit tyrannidem, Oligarchiam, & Democratiam. Per hanc nempè tale regimen intelligendo, dum egeni dominantes propriam utilitatem potiùs quàm commune bonum, adinstar tyrannorum, & Oligarchorum, sectantur.

DEMOCRITUS: Δημόκριτος, *demòcritos*, p. b., populi judicem subindicat. Nempè à dictâ voce *demos*, & κριτὴς, *crítes*, judex. Democritus ille Philosophus, dum, quocumque casu audito, solvebatur in risum, satis de populi vanitate testabatur, se ridiculam ferre sententiam. Feliciùs S. Democritus Martyr, suâ pietate se populi impietatem arguere, suâ Fide Paganorum infidelitatem carpere, suis tormentis se mundi delitias abhorrere, & suo sanguine seculi vanitatem condemnare, professus est. Iste ergò qui heroicè fugit mundum, ut sequeretur Christum; omnia dimittens, omnia inventurus; meritò sessurus est super sedes, duodecim tribus Israël, immò universam impiorum plebem judicaturus.

DEMODIDASCALUS: δημοδιδάσκαλος, *demodidáscalos*, p. b., populi magister. Nam *demos*, populus, & διδάσκαλος, *didascalos*, magister. Verè primus demodidascalus est Christus Dominus, qui cęlesti doctrinâ turbas imbuebat, & usque ad mundi finem interiùs homines docebit scientiam. Demodidascali fuere Prophetæ, fuerunt & Apostoli, & post eos S.S. Patres meritò tali nomine decorantur. Et ità satis appositè omnes Concionatores ecclesiastici à Synesio fuere nuncupati.

DEMOGERON: δημογέρων, *demogéron*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Gręcis, pro-
pter

pter ultimam longam, accentus in penultimâ collocetur. Populi senem significat, ità ut populi senior dici possit: à dicto *demos*, populus, & γέρων, *gêron*, senex. Sicut autem Senatores, etsi à senatu, & senio dicti, non ideò omnes ætate majores, quia nomen ætatis ad dignitatis nomen translatum est; sic & demogerontes urbis proceres, etsi non ætate inter cæteros grandiores, appellati. Ità quoque illi populi seniores, qui consilium inierunt
Matth. 27. 1. adversùs Jesum, & in Textu græco presbyteri dicuntur, non ideò cæteris ætate majores; sed quia Synedrii judaici erant Senatores.

DEMOPHON: δημοφῶν, *demophôn*, p.b., populi interfector, populi cędes. Est enim à dicto *demos*, populus, & verbo poëtico φάω, *phâo*, interficio, quasi ab ejus participio præsenti contracto. De quo. dam Demophonte agitur in lib. 2. Mach., qui cum cæteris Judæorum adversariis, populi Israelitici vitæ inhians, ad plebis innocentis cædem & exterminium anhelans, pacem initam inter Judæos & Regem Antiochum Eupatorem turbare satagebat. *Demophon super hos, & Nicanor Cypriarches non*
2. Mach. 12. 2. *sinebant eos in silentio agere, & quiete*. Ubi in Textu græco *Demophôn* etiam cum accentu circumflexo exaratur.

DEMOSTHENES: Δημοσθένης, *demosthênes*, penultimâ brevi, etsi Gręci in eâ ponant accentum. Quia apud ipsos ultima est lunga, quo casu accentum in antepenultimâ, nisi in quibusdam atticis, collocare non possunt. Hujus nominis origo trahitur à δῆμος, *demos*, populus, & verbo σθένω, *sthenôo*, confirmo, quasi populum confirmans. Talis etymologia optimè quadrat Demostheni Gręcorum Oratorum principi, qui Atheniensium saluti consulens, contrà Philippum Macedonem suæ patriæ libertati insidiantem, gravissimè declamavit. Alexandro M. vitâ functo, etiam ipse, ut ajunt, sponte vivere desiit, annis ante Christi Nati vitatem secundùm carnem, paulò plus 300. Hoc etymon Sanctis, tali nomine gloriosis, veriùs, & feliciùs adaptandum.

DENDROLACHANUM: Δενδρολάχανον, *dendrolàchanon*, p. b., oleriarbor, seu olus arborescens. Nam δένδρον, *dêndron* est arbor, & λάχανον, *làchanon*, olus. Tale est sinapi, saltem in Palæstinâ, & calidioribus regionibus, quod in semine *minimum quidem omnibus seminibus: cùm autem*
Matth. 13. 32. *creverit, majus est omnibus oleribus, & fit arbor*. V. *Sinapis*.

DENDROPHORUS: Δενδροφόρος, *dendrophòros*, latinè accentum habet in antepenultimâ, quia penultima brevis, etsi à Græcis in hac ponatur accentus. Arborum ferax latino idiomate verti potest: à dicto *dendron*, arbor, & φέρω, *phêro*, fero, porto. Significat etiam arborum bajulum, non autem præcisè fabrum lignarium. Ejusdem ferè significationis dendrophytus p.b., gręcè Δενδρόφυτος, *dendrôphytos*, sylvarum, aut arborum ferax: à verbo φύω, *phyo*, produco, gigno. Qualis erat hortus ille Assueri, ad regiarum curarum solamen, animi relaxationem, & regalem amœnitatem. Un-
Esther. 7. 7. de irâ percitus contrà impium Amanum, *de loco convivii intravit in hortum arboribus consitum*.

DEOSOPHUS: pro Theologo ab aliquibus ponitur. Sicque vox est semigræca, à voce *Deus*, & σοφός, *sophòs*, sapiens, quasi Dei sapiens, aut circà Deum sapiens. Sed meliùs Theosophus dicitur, ut suo loco exponemus.

DESMOTERIUM: Δεσμωτήριον, *desmotêrion*, p.b., carcer. Ità vocatur à δεσμώτης, *desmôtes*, ligatus, vinctus, cui adjungi potest etiam verbum τηρέω, *terèo*, custodio: eò quòd in carcere vincti custodiantur. Desmotes autem fit à verbo δεσμέω, *desmèo*, ligo, cujus tertia persona præt. pass. est δεδέσμωται, *dedèsmotai*, ligatus est: & hinc ablato augmento syllabico *desmotes*, & *desmotèrion* etiam immediatè potest efformari. Vox ista gręca ab aliquibus quoque Latinis usurpata: cùm aliàs *carcer* ab Interprete nostro sæpiùs latinè vertatur in Actis apostolicis. Apud Matthæum verò, ubi Joannem *in vinculis opera Christi* audivisse narratur; in Textu græco in *desmoterio* contigisse exaratur. Matth. 11. 2.

DESPOTIA: Δεσποτεία, *despòtia*, latinè propter diphthongum, penultimâ productâ effertur, etsi hoc à Græcis non observetur. Significat dominium, à verbo δεσπόζω, *despòzo*, dominor: à quo & δεσπότης, *despòtes*, herus, dominus, & despotæ, p.b., etiam à Latinis aliqui principes appellati. Ab eâdem radice fit adjectivum δεσποτικός, *despoticòs*, despoticus, p.b., herilis: adeòque dominium despoticum est herile, & absolutum, quale dominis, vel heris in sua mancipia semper tributum fuit. Sed veriùs Universi vero, & soli despotæ tribuitur, cui in omnes creaturas verè despoticum est dominium, absolutum, & independens.

DEUS: θεός, *theòs*, & ità vox latina à græcâ unius literæ mutatione formata. Aliqui derivari volunt à δέος, *dèos*, timor, putantes timorem Deos in Orbem terrarum invexisse. Damascenus autem dicit Deum dictum à verbo θέω, *thèo*, quod propriè significat *curro*, & *ambio*: sicque dici potest, eò quòd universa Deus ambiat suâ immensitate. Sed, secundùm eundem, etiam significat *curo*, & *foveo*, & sic Deus fovet, & curat universa. Vel asserit eum sic vocari à verbo αἴθω, *etho*, ardeo, juxtà illud: *Dominus Deus tuus ignis consumens est*. Vel potiùs à verbo θεάομαι, *theàomai*, video, contemplor, eò quòd omnia infinitâ perspicaciâ videat, Apostolo dicente: *Omnia nuda & aperta sunt oculis ejus*. Ex his etymologiis posset dici, quòd nomen Deus potiùs significet operationem, quàm essentiam. Sed D. Thomas ait, quòd *Deitas est quæ omnia videt providentiâ, & bonitate perfectâ, ex hac autem operatione, hoc nomen Deus assumptum, impositum est ad significandam divinam naturam*. Non enim nomina præcisè significant id à quo imponuntur, sed id ad quod significandum accipiuntur: & in hoc etymologia à significatione discriminatur. Huic nomini *Deus* respondet in hebraico nomen *Iehovâh*, ipsam divinam essentiam significans, de quo differetur in voce *tetragrâmmaton*, Alia Dei nomina, seu attributa, sunt aliis communicabilia, ut bonus, sapiens, &c.: quia imposita sunt à perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas, & ad significandum ipsas perfectiones absolutè. *Et ideò etiam secundùm rei veritatem sunt communicabilia multis*. Sed hoc nomen Deus, cùm sit impositum ad significandum naturam divinam

Right margin notes: I. 1. orth. Fide. c. 12. — Deut. 4. 24. — Heb. 4. 13. — 1. q. 13. a. 8. c. — יהוה Iehovâh. — D.Th. 1. 9 ad 3.

In c. nam incommunicabilem, *sequitur quòd hoc nomen Deus incommunicabile quidem sit secundùm rem, sed communicabile quidem sit secundùm opinionem*. Quod acerbâ querimoniâ insequitur Sapiens, dum acriter in stultos idololatras invehitur,
Sap.14.21 qui *incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt*. Rectè tamen de aliquibus dicitur per participationem, putà de hominibus justis. Quia gratia habitualis est specialis participatio Divinitatis: non qualiscumque, hæc enim communis est omnibus creaturis; sed participatio sanctitatis, & bonitatis moralis divinæ. Ut innuit Apostolorum Princeps, asserens Christum esse illum, *per quem*
2.Pet.1.4. *maxima, & pretiosa nobis promissa* (Deus) *donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ*. Participatio ergò Deitatis relucet specialiter in hominibus justis qui sunt morum divinorum
Ps.81.6. imitatores, atque perfectiores divinæ sanctitatis imagines: de quibus dicitur, *Ego dixi: Dii estis, & filii excelsi omnes*. Multi etiam dicuntur Dii per
1.Cor. 8. 5. opinionem; juxtà id quod dicit Apostolus: *Siquidem sunt Dii multi, & Domini multi, nobis tamen unus Deus*. Ubi D.Thomas sic explicat: *Di-*
1.q. 13.a. 3. ad 3. *cuntur Dii multi secundùm errorem quorumdam, qui multos Deos colebant, existimantes planetas, & alias stellas esse Deos, vel etiam singulas partes Mundi*. Nomen autem Deus de Deo vero, de Diis per participationem, & Diis per opinionem, dicitur analogicè: ut explicat idem S. Doctor. Quia nomen Deus, secundùm unam significationem acceptum, ponitur in definitione ejusdem nominis secundùm alias significationes accepti: nempè in definitionibus Deorum per participationem, & Deo-
D. Th. 1. q.13.a.10. c. rum secundùm opinionem. Sicuti *sanum dictum de animali ponitur in definitione sani, secundùm quod dicitur de urinâ, & de medicinâ*. Non tamen inde sequitur, quòd Paganus, dicens idolum suum esse Deum, id analogicè intelligat: sic enim verum diceret, cùm verè idolum sit Deus secundùm opinionem. Tunc ergò sumit univocè nomen Deus, & in hoc suæ propositionis falsitas consistit, quòd nomen veri Dei univocè suo idolo impertiatur. Hoc modo secundùm Latinos, & Græcos nomen Deus, aut *theós*, videtur aliqualiter communicabile. Sed apud Hebræos nomen illud tetragrammaton, Dei essentiam significans, soli Deo vero tribuitur,
אלהים nec ipsis secundùm opinionem, aut participationem ab aliis ullatenùs adaptatur. Tunc enim voce *Elo-*
elohim. *him* uti solent pro vero Deo, Angelis, hominibus justis, Judicibus, & idolis usurpatâ. Et ità loco supracitato *Ego dixi: dii estis, & filii excelsi omnes*; Septuaginta etiam dicunt θεοὶ, *thei*, & filii ὑψίςου, *hypsistu*, excelsi, seu altissimi, nempe Dei, à nominativo *hypsistos*, altissimus: sed in Textu
אלה hebraico legitur *Elohim*, Dii, à singulari *Eloah*,
Eloah. Deus, Angelus, judex, &c. quod est nomen ab alio attributo desumptum, nec ità, ut nomen *Iehovah*, soli essentiæ divinæ adaptatum.

2. Ut autem cæteros Deos analogicè dictos prætereamus, & veri Dei etymologiæ, ab ejus notiori operatione, & providentiâ desumptæ, insistamus; observari potest, ex ipsâ maximè ejus existentiam nobis innotescere: cùm omnes creaturæ, earum inter se pulcherrimi ordines, & discordans concordia, singularum præterea ad suos fines coordinatio, & alia similia, suæ causæ existentiam, etiam surdis, & impiis auribus, clarissimâ voce faciant intonare. Ad hanc vocem nullis inaudibilem, cordis aures aperuerunt maximè barbaræ nationes, patefecerunt Gentiles, erexit inter alios & Cicero, in hæc verba prorumpens. *Quid potest esse tam apertum,* l. 2. de Nat.Deor *tamque perspicuum, cùm cœlum suspeximus, cœlestiaque contemplati sumus, quàm aliquod esse numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur*. Quin & illis, qui voluntariâ cæcitate tenentur, Causa prima in suis effectibus, ubique conspicua, etiam nolentibus se clarè spectandam præbet: & inter densiores brutalium hominum tenebras, ad contemplandos suæ divinæ majestatis radios, vel invitos invitat, & cogit. Unde rursùm Tullius: *Esse præstantem aliquam, æternamque naturam, &* l.de Divinatione. *eam suspiciendam, adorandamque hominum generi pulchritudo Mundi, ordoque rerum cœlestium cogit confiteri*. Et hæc ratio unicuique obvia, docto & ignoranti, sapienti & insipienti, omnes reddit prorsùs inexcusabiles: dum satis ex mirabili totius machinæ mundialis pulchritudine, & gubernatione, omnipotentia, bonitas infinita, & sapientia incomprehensibilis Creatoris luculenter se manifestant. *Invisibilia enim ipsius à creaturâ Mun-* Rom. 1. 20. *di, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas*. Quod profectò familiaribus etiam sapienter illustratur exemplis. Sic ex harmonioso, & suavissimo citharæ sono, ut disertè, & divinè Athanasius, & Nazianzenus exponunt, statim in periti citharœdi notitiam devenimus: ex palatio affabrè constructo, architecti capacitatem, & ingenium agnoscimus: ex benè ordinato exercitu, artis militaris excellentem notitiam, in duce ipsum ordinante, protinùs observamus. Multò clariùs & evidentiùs, ex incomparabili Universi harmoniâ, ex stupendâ hujus ingentis fabricæ structurâ: ex infallibili tot creaturarum, sibi invicem dissonantium, regimine, & consonantiâ: Summi Opificis dignitatem, potentiam, & sapientiam inferre debemus. Sed omnia argumenta, & demonstrationes, idem evidenter probantes, percurrere, non est hujus loci, nec instituti: & istæ passim exponuntur in libris theologicis. De quibus sufficiat dicere, quòd ex necessitate Primi Motoris, Primæ Causæ efficientis, existentiâ alicujus Necessarii, ex gradibus rerum, & operatione rerum carentium cognitione ad finem, à Theosophis omnibus desumantur cum D. Thomâ. Ex quibus omnibus non solùm Dei existentia, sed etiam perfectissima de omnibus rebus providentia convincitur. Quidquid obganniant impii 3.q.2.a.3. c.
dicentes: *Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa cardines cæli perambulat*. Quid- Iob.22.14
quid recalcitret scelestus Diagoras, de quo Augustinus: *Quid hic facit Atheus Diagoras, qui esse* Cont. lit. Petiliani l.3.c.21.
Deum negavit, ut de illo videatur prædixisse Propheta: dixit stultus in corde suo non est Deus. Incommunicabilitas verò ejusdem nominis arguit unum solum Deum existere, adversùs idololatras, Gnosticos, Manichæos, & præsertìm nostri temporis Tritheitas in Transilvaniâ, tres Personas esse tres Deos admittentes: quòd facilè ex scripturis con-

confutatur, & ipsâ ratione. Sed pro omnibus sit Apostolus asserens, *Scimus quòd nullus est Deus, nisi unus.* Et ratio est manifesta: quia Deus est ens infinitum in omni genere perfectionis, seu omnem perfectionem in se continens, quod uni soli convenire potest. Idem ex ejus simplicitate, omniscientiâ, omnipotentiâ, absoluto in omnia dominio, & aliis attributis demonstratur. V. etiam vocem *Atheus*. 1. Cor. 8. 4.

DEUTERARIUS: δευτεράριος, *deuterários*, ut græcè exponit Magri, fortè à δευτέριον, *deuterion*, secundum præmium, secundarium, secundæ partes. Quomodocumque græcè dicatur, ejus origo est à δεύτερος, *deúteros*, secundus: & Abbatis vicarius, quasi in Monasterio dignitate secundus, deuterarius appellatus fuit. Meliùs verò δεύτερος, *deuteros*, pro secundario diceretur.

DEUTEROCANONICUS: δευτεροκανονικὸς, *deuterocanonicós*, p. b., secundò canonicus, seu regularis. Nam δεύτερος, *deúteros*, secundus, & κανονικὸς, *canonicós*, regularis. Ità dicti aliqui sacræ Scripturæ Libri, qui etsi parem cum aliis habeant authoritatem; tamen quia multi, etiam Orthodoxi, de ipsis aliquando dubitarunt, quoad usque ex Ecclesiæ definitione in legitimo Canone fuerint exarati; ideò deuterocanonici, ad distinctionem aliorum protocanonicorum, ab aliquibus nuncupati. Sunt autem illi, de quibus suprà in voce *canonicus* dictum est ab hæreticis non admitti. Vide in voce *ecclesiasticus*.

DEUTEROLOGIA: δευτερολογία, *deuterología*, latinè in rigore penultimâ correptâ debet efferri. Sed multi in similibus terminationibus Græcos, ex usu licito, in accentu imitantur. Significat secundas dicendi, aut agendi vices, secundam actionem, aut secundam prorogationem apud Quintilianum. Est enim à dicto *deúteros*, secundus, & λόγος, *lógos*, sermo, ratio, causa, &c. Hinc omnis secundus sermo, ratio, aut oratio, deuterologia dici potest.

DEUTERONOMIUM: δευτερονόμιον, *deuteronómion*, p. b., secunda lex. Ità dictus liber quintus Pentateuchi Moysis, à δεύτερος, *deúteros*, secundus, & νόμος, *nomos*, lex. Erat enim secunda lex, seu secundò explicata, partim ea repetens, quæ tribus superioribus Libris expresserat, partim alia adjungens. Hebræi vocant *sépher devarim*, q. d. *Liber verba*: quia in Textu hebraico incipit, *Elleh haddevarim*, idest *Hæc verba*: Nam *sepher* librum significat, & *devarim* verba, à singulari *davár*, verbum. Deuteronomium dictavit Moyses uno mense ante mortem suam: nempè anno quadragesimo ab egressu in Ægypto, mense undecimo. Quando jam omnes murmuratores erant extincti, ipsorumque cadavera in solitudine jacebant: omnium videlicet qui egressi fuerunt ex Ægypto, à 20 annis & suprà, præter Iosue, & Caleb, qui populi murmur contrà Deum, & Moysen, sedare conati fuerant. Cùm ergò in campestribus Moab populus israëliticus esset in Palæstinam introducendus, denuò ipsis Lex, & fœdus proponitur: præsertim cùm nullus ex adultis, præter illos duos, superstes esset, qui priori fœderi propè Sinai interfuisset. Hunc librum, veluti totius Legis compendium, debebat rex noviter inauguratus transcribere, & illum sæpiùs lectitare. Ità S. Textus ait: *Postquàm autem sederit in solio regni sui describet sibi deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus leviticæ tribus, & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ.* Septuaginta legunt τὸ δευτερονόμιον τοῦτο, *tó deuteronómion duto*, idest deuteronomion hoc; & Hebraicus ait *misnéh hatthoráh hazzóth*, idest, *duplum, seu exemplar legis hujus*. Nam *misnéh* fit à radice *scianáh*, iteravit, & significat duplum, secundum, exemplar, exemplum, duplicatum, &c. Illis ergo verbis rex novus, jubebatur hanc legem transcribere. Quantò urgentiùs reges nostri, in Lege Euangelica, similia facere deberent. Josue quoque expugnatâ urbe Hai, juxtà Domini mandatum, erexit altare in monte Hebal ex lapidibus impolitis: & post holocausta, & victimarum oblationem, *Scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israël.* Hic 70 dicunt δευτερονόμιον νόμου, *deuteronomion nómou*, idest *deuteronomium legum*: & Textus hebraicus *misnéh thoráh*, duplum, seu exemplum legis. Similiter septimo quoque anno in Festo Tabernaculorū toti populo prælegebatur, ad majorem legum observantiam, & ne ignorantia prætendi posset. Ultimi autem Capitis illa verba: *Mortuus ibi Moyses servus Domini*, &c., verisimiliùs adjuncta à Josue; uti & alia in Pentateucho Moysis encomia ab eodem inserta fuisse plurimi opinantur.

Margin: Deut. 17. 18. — מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת — שָׁנָה *scianáh*. — Iosu. 8. 32. — ספר דברים *sépher devarim* — אלה הדברים — דבר *davár*.

DEUTEROPROTUS: δευτερόπρωτος, *deuteróprotos*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, quamvis hoc non observetur à Græcis. Dicitur secundoprimus, à dicto *deúteros*, secundus, & πρῶτος, *prôtos*, primus. Vocabatur Sabbatum deuteroproton, seu secundoprimum, ut vult Erasmus, quod festum aliquod sequebatur. Alii festum illud intelligunt, quod ipsi Sabbato succedebat, vel septiomum diem festi alicujus, quod erat quidem festum secundum, sed primo par in solemnitate. Sabbatum autem appellatur: quia talibus diebus prohibebatur opus servile, sicut ipso die sabbati. Vel potiùs sabbatum secundoprimum est illud, quod erat primum à secundo die Azymorum: quo manipulus spicarum novarum offerri debebat. Quia ab hoc die usque ad Pentecostem septem hebdomadæ numerandæ erant: & primum sabbatum dicebatur secundoprimum, & in secundâ hebdomadâ secundosecundum, & sic de cæteris. Ità Tirinus explicat super illud Lucæ: *Factum est autem in sabbato secundoprimo, cum transirent per sata, vellebant discipuli ejus spicas.* Annot. in Luc. 6. — Luc. 6. 1.

DEUTEROSIS: δευτέρωσις, *deuterósis*, latinè, propter *omega vocalem* longam, cum accentu in penultimâ. Traditio dicitur maximè hominum, à δεύτερος, *deúteros*, secundus: eò quòd post Scripturam sacram primum locum teneat. De quâ Hieronymus: *Sed ne videamur aliquid præteriisse earum, quas Iudæi vocant δευτερώσεις, deuterósis, & in quibus universam scientiam ponunt.* Ubi Scholiastes ait: *Vocat autem deuteroses traditiones, quòd secundæ post sacram Scripturam sint.* Ex quibus patet deuteroses proprias esse Judæorum. Unde Augustinus scribens contrà illum adversarium Legis, & Ad Dam. Ep. 143.

& Prophetarum (cujùs sectam, nempè an sit Manichæus, an Marcionista, aut alterius cujuspiam, dicit se non cognoscere) ait: *Nescit autem habe-*
L.2. cont. adv. leg. & proph. c.1. *re, præter Scripturas legitimas, & propheticas, Iudæos quasdam traditiones suas, quas non scriptas habent, sed memoriter tenent, & alter in alterum loquendo transfundit, quam deuterosin vocant. Ubi etiam dicere audent, & credere Deum primo homini duas creasse mulieres: ex quibus texunt genealogias, verè, sicut ait Apostolus, infinitas*, &c.. Præterea explicans illa Psalmistæ ver-
Ps.118.85 ba: *Narraverunt mihi iniqui delectationes, sed non ità ut lex tua Domine*; observat Interpretem non potuisse vocem græcam ἀδολεσχία, *adoleskia*, uno verbo latinè referre, quam aliqui explicant delectationem, alii fabulationem, ut Noster Vulgatus: cùm significet exercitationem in sermone cum quâdam delectatione. Has vero *adoleskias*, seu fabulationes, delectationes, & futiles nugacitates,
In Ps.118. dicit S. Pater quòd habeant *in diversis sectis, ac professionibus, & literæ sæculares, & Iudæorum quæ deuterosis nuncupantur, continentes præter divinarum canonem scripturarum, millia fabularum*, &c.. At vero Septuaginta in Textu græco non habent illam vocem *adoleskian*, quæ nec in Lexicis reperitur: sed benè ἀδολεσχίαν, *adoleschian*, quæ propriè est garrulitas, nugatio, blateratio. Hinc ab aliquibus adoleschus, græcè ἀδόλεσχος, *adòleschos*, dicitur loquax, garrulus, & nugator. Sed potuit in D. Augustini codicem, ex amanuensium incuriâ, mendum irrepsisse. Ex quibus patet deuteroses potiùs intelligi vanas hominum traditiones: quales erant illæ pharisaicæ toties à Christo Domino reprehensæ. Signanter dum dixit: *Quare vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* Non quòd om-
Matth.15.3. nes essent malæ; cùm multæ essent bonæ, & aliæ indifferentes. Bonæ quidem ex suo genere: ut de frequenti jejunio, Matth. 9. 14. Item Lucæ 5. 33. de datione decimarum etiam ex rebus minimis: Matth. 23. 23. Aliæ verò erant indifferentes, aut inutiles: ut tot frequentes lotiones ab ipsis usitatæ: loquor de lotionibus ab ipsis institutis, & in lege veteri non contentis. Aliæ autem malæ: ut de oblatione muneris, loco honoris & sustentationis parentibus exhibendæ, & aliæ. Omnes tamen
Suprà. à Christo reprehenduntur: quia Judæi, præsertim Pharisæi, ex earum observatione inanem gloriam, lucrum, & majorum rerum neglectum aucupabantur. Sed Mosaicæ traditiones erant utiles, necessariæ, optimæ: de quibus nonnulla in verbo *agraphus* prætacta sunt. Quamvis autem Judæorum vanæ deuteroses ridiculæ sint, & exsibilandæ; non tamen tali loco habendæ Ecclesiæ catholicæ traditiones. Et Apostolicæ quidem, ut loco citato monuimus, parem cum S. Textu habent authoritatem. Aliæ verò traditiones ecclesiasticæ, etsi non sint Apostolicis æquiparandæ; tamen omninò à Christianis sunt observandæ. Utrasque complectitur Augustinus hisce verbis: *Illa autem quæ non*
Ep. 118. *scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesiâ saluberrima authoritas, commendata, atque statuta retineri.* Hæreticorum verò nonnulli omnem traditionem rejiciunt, ut Calvinus: alii aliquas tantummodò, ut Kemnitius: alii eas in rebus adiaphoris admittunt, sed non in rebus ad salutem necessariis. Omnes tamen, quantumvis inter se dissentientes, in hoc concordant, ut ferè omnes traditiones Apostolicas, & Ecclesiasticas explodant. Et Calvinus hoc commentum impudenter Orthodoxis affingit: *Romanenses magistri extorquere volunt, ut nulla apud eos sit cæremo-* L.4. Instit. c.18. §.19.
niola, quæ non pro apostolicâ censeatur. Omnia hæreticorum argumenta in locorum S. Scripturæ consistunt citationibus, quibus significatur nihil addendum ad ea, quæ Deus mandaverat. Uti, v.g., hisce verbis: *Non addetis ad verbum quod loquor vobis, nec auferetis ex eo.* Ex quibus, & simili- Deut.4.2.
bus, inferunt traditiones non esse addendas, immò prorsùs eliminandas. Sed istis verbis tantùm indicatur, divina illa præcepta esse perfectè adimplenda ab illis, qui Lege tenebantur mosaicâ. Non autem nihil esse addendum jubetur: aliàs præcepta euangelica addere non licuisset. Innuit ergò Moyses illa præcepta in sui observatione, non esse additione, vel detractione corrumpenda. Quod idem est ac integrè, & perfectè esse servanda: sive, secundùm aliam scripturæ phrasim, nec ad dextram, nec ad sinistram, esse declinandum. Alia similia prætereo argumenta, quæ solutionem habent luce meridianâ clariorem.

DIABATICUM: διαβατικὸν, *diabaticòn*, p.b., quasi transitorium, seu trajectorium dicitur. Nam διαβάτης, *diabátes*, (qui latinè diábata, p. b., à διαβαίνω, *diabeno*, transeo, trajicio, diceretur) græcè trajector vocatur. Est autem diabaticum tributum pro transitu mercium, quod licitè, si aliud non obsit, exigi potest.

DIABOLE: διαβολὴ, *diabolè*, p.b., calumnia, suspicio, indignatio. Fit à verbo διαβάλλω, *diaballo*, criminor, infamo, calumnior, &c.: ab ejus nempè præterito medio, quamvis inusitato. Differt ergò diabole à detractione, sicut rapina à furto. Nam calumnia propriè dicta vim quamdam, & calumniati præsentiam importat.

DIABOLUS: διάβολος, *diabolos*, p.b., calumniator. Oritur ab eâdem radice, quâ vox *diabole* jam dicta. Hebraicè dicitur *satán*, unde latinum, & græcum satanas, p. b., saltem ex usu, cùm sa- שָׂטָן
tan sit spondeus, & satanis in genit. penultimâ lon- *satán*.
gâ. Præcisè vox hæc hebræa significat osorem, inimicum, adversarium, qualis est dæmon salutis hu- שָׂטַן
manæ adversarius: à radice *satán*, odio habuit.
Diabolus optimè vocatur cacodæmon, qui adeò so- *satán*.
licitus est, in accusandis hominibus: & multa etiam, si posset, utpotè mendaciorum pater, ipsis falsa impingeret. Sicut de seipso veraciter dixit: *Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium pro-* 3.Reg.22.22.
phetarum ejus, scilicet in ore omnium pseudoprophetarum regis Achab. Nec mirum si adeò mendacium diligat: nam *in veritate non stetit, quia non est veritas in eo*. Et quidem in veritate, & recti- Io.8.44.
tudine, in quâ conditus erat, non stetit. Nam omnes Angeli, in primo creationis instanti, acceperunt gratiam sanctificantem, ut docent D. Thomas, Durandus, Scotus, & passim Scholastici. Sic ait D.

Au-

L. 12. de Civ. Dei c. 9. Augustinus: *Deus in angelis erat condens naturam, & largiens gratiam.* Quod satis apertè indicavit Ezechiel sub figurâ Regis Tyri, & mysticè ab Interpretibus de Lucifero intelligitur, illis verbis: Ezech. 28. 15. *Perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te.* Hujus autem vocis diabolus originatio ridicula in Procemio exposita fuit. Quodnam verò fuerit peccatum, quod Diabolum ab illâ veritate dejecit, quâ, per gratiam, in primo instanti primæ & infallibili morum regulæ conformabatur, acriter inter Theologos agitatur. Et quidem facilè exploditur Origenis, & Tertulliani opinio, primum angelorum peccatum fuisse luxu-Gen. 6. 2. riam, perperàm huic Textui innixorum: *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores, ex omnibus quas elegerant.* Angeli enim sunt prorsùs incorporei, nec libidine propriâ possunt delectari. Ut taceam tunc temporis Angelos omnes fuisse in termino, nec dæmones filios Dei dici potuisse, nec Angelos bonos in statu peccandi fuisse. Jam autem Scholastici conveniunt, primum diaboli peccatum fuisse superbiam, nam Eccl. 10. 15. *initium omnis peccati superbia*; sed in istius superbiæ objecto maximè dissentiunt. Non tamen videtur fuisse æqualitas cum Deo per essentiam, uti Scotus docet; quia rei impossibilis, ut talis cognitæ, nulla cupido: nec verisimiliter id appetivit voluntate conditionatâ, & inefficaci. Neque fuit unio hypostatica ipsi revelata, uti Suarez opinatur cum paucis aliis. Sed potiùs inordinatus dominandi appetitus, qui in hoc consistebat, ut explicat M. Becanus, quòd nulli voluerit subesse quoad actualia ministeria, & quòd voluerit aliis præesse. Sicque Is. 14. 13. ambivit cum Deo similitudinem, dicens: *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, &c., similis ero Altissimo.* Quò propendent S.S.Pa-L. 14. de Civ. Dei c. 13. tres, & inter alios Augustinus ità scribens: *Superbus ille angelus à Deo ad semetipsum conversus, & quodam quasi tyrannico fastu gaudere subditis, quàm esse subditus eligens, de paradiso cecidit.* Etsi sententia Doctoris angelici sit, quòd angelorum superbia fuerit in nimio amore beatitudinis suæ naturalis, beatitudinis supernaturalis, & mediorum ad ipsam conducentium contemptivo. *In hoc ap-*1. q. 63. a. 3. c. *petiit indebitè esse similis Deo, quia appetiit ut finem ultimum beatitudinis id, ad quod virtute suæ naturæ poterat pervenire: avertens suum appetitum à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratiâ Dei.* Non excludit tamen illam sententiam, quæ Anselmo tribuitur, in hoc asserentem peccasse, quòd appetierit beatitudinem consequendam sine Dei gratiâ, sed per vires naturales: juxtà illud Anselmi dicentis, quòd *appetiit illud ad quod perveniisset, si stetisset.* Quod tamen à multis rejicitur, inter alios ab Esparza: eò quòd Angeli evidenter cognoscebant, sibi esse impossibile acquirere beatitudinem supernaturalem sine meritis provenientibus ex auxilio gratiæ Dei. Unde hic Author etiam observat D. Thomam potiùs sequi priorem illam sententiam de beatitudine naturali. Et verè S.Doctor sub merâ conditione secundam proponit, ut Suprà. patet ex ejus verbis, *Vel si appetiit, ut ultimum finem, illam Dei similitudinem, quæ datur ex gratiâ, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex divino auxilio, secundùm Dei dispositionem.* Ex quibus verbis satis constare videtur, quod fatentur Cajetanus, & Ferrariensis, eû in priorem opinionem pendere, & secundam retulisse tamquàm probabilem ex Anselmo: etsi Capreolus contrarium existimet, eum magis posteriori opinioni favere. Attamen observari potest, quòd D. Thomas secundam approbet, inquantum cum primâ coincidit. Ait enim: *Et hæc duo quodammodò in idem redeunt, quia secundum utrumque appetiit finalem beatitudinem, per suam virtutem habere, quod est proprium Dei.* Ib. Sic ergò spiritus ille mendax, & calumniator in veritate non stetit: atque meritò diaboli, aut ejus filii vocantur, qui eum in mendacio, & calumniâ imitantur: Uti fuerunt illi duo scelerati, jussu Jezabelis, contrà justum Naboth subornari. *Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere contrà eum, at illi scilicet ut* 3. Reg. 21. *viri diabolici, dixerunt contrà eum testimonium.* 13. Hîc tamen 70 dicunt filii ἀνόμων, *anómon*, iniquorum: & Textus hebraicus *belsiangal*, quos alibi בליעל Noster filios belial appellat, idest perversos, quasi sine jugo. Sed ubi Noster ait: *Et diabolus stet à* Ps. 108. 6 *dextris ejus*; Septuaginta scribunt *diábolos*, & Hebræus *satán*. Quia verò diabolus adeò vafer, & malignus, & sævus; passim in Scripturis vocatur serpens, & draco: & ipse serpentis, ac draconis formâ satis delectari comprobatur. Unde plerùmque sub tali specie, à stultis idololatris, maximè ab Ægyptiis cultus fuit. Eò quòd nescio quid divinum ipsis draco præ se ferre videretur: atque prudentiæ, sapientiæ, & prævisionis futurorum habebatur symbolum. Hæcque ipsi ob visus acumen attributa: cùm draco à verbo δέρκω, *dérco*, video, nuncupetur. Idcòque sub tali figurâ etiam à Babyloniis colebatur, ut testatur Danielis liber: *Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum* Dan. 14. 22 *Babylonii.* Strabo quoque asserit apud Gentiles Strabo l. draconia fuisse templa draconi dicata. Delectatur 14. etiam diabolus tali figurâ, quia sub ipsâ ità egregiè nostros protoparentes decepit: & visus acumen perspicacitatem adumbrat ipsius naturalem. Inter sacræ Scripturæ notas literatas erat hæc Δ, seu *delta* græcum, quæ *diabolos* dicebatur: & de diabolo Textum intelligendum esse admonebat. V. vocem *Lemniscus.*

DIACÆNISMUS: διακαινισμὸς, *diakenismós*, innovatio verti potest. Nam à verbo καινίζω, *kenízo*, innovo: ab ejus nempè primâ personâ præt. pass., quæ est κεκαίνισμαι, *kekenisinæ*, à quâ expuncto syllabico augmento fit καινισμὸς, *kænismós*, novatio. Præpositio autem *diá* in compositione *emphasim* addit, aut totalitatem significat: adeòque diacænismus est innovatio, aut totalis renovatio. Sicque meliùs dicitur quàm diacænismus apud Magri, quem dicit esse Feriam quintam hebdomadis, ità à renovatione vocitatam. Nempè primæ hebdomadæ post Pascha: quia In Hierol. tunc Patriarcha ad Imperatorem veniebat, & vestes mutabat.

DIACATOCHE: διακατοχὴ, *diacatoché*, p.b., bonorum possessio. Fit à particulâ διὰ, *diá*, quæ habet emphasim in compositione, & verbo κατέχω, *catecho*, occupo, possideo, acquiro, &c.: ab ejus

nem-

nempè præterito medio immediatè formatur. Hinc diacatochus bonorum possessor vocatus. Diacatoche verò, seu possessio ab Authoribus triplex statuitur: naturalis, civilis, & mixta.

DIACONIA: *διακονία*, *diaconia*, latinè penultimâ correptâ proferri debet, nisi græcus accentus ex usu retineatur. Est ministerium, obsequium, à verbo *διακονέω*, *diaconéo*, inservio, ministro. Diaconiæ dicebantur illa templa, in quibus antiquitùs septem Diaconi Romæ pauperibus distribuebant eleemosynam. Ipse Apostolus eleemosynas, quas à Gentilibus ad Christum conversis pro Jerosolymitanis pauperioribus Fidelibus colligebat, sicut 2.Cor.9.1. latinè ministerium in sanctos vocat (ubi nempè scribit: *Nam de ministerio quod fit in sanctos*, &c.) ità in græco Textu diaconiam appellat.

DIACONICUM, aut potiùs diaconium: *διακονικὸν*, *diaconion*, penultimâ longâ propter diphthongum. Erat locus Ecclesiæ contiguus, ubi Episcopus peregrinos suscipiebat: qui erat ipsum sacrarium, seu secretarium, in quo sacra vasa, & aliæ Can.66. sacræ suppellectiles conservabantur. Et ità explicat Concilium Agathense: *Quoniam non oportet insacratos ministros licentiam habere in secretarium, quod Græci diaconium appellant, ingredi & contingere vasa dominica*. Cùm autem horum cura ad Diaconos pertineret, ideò talis locus diaconium vocatus. Dum verò diaconium significat ipsum Diaconi officium, & græcè *διακόνιον*, *diacónion* scribitur, tunc rectiùs latinè penultimâ correptâ pronunciatur.

DIACONUS: *διάκονος*, *diáconos*, p. b., minister. Oritur ista vox ab ipso verbo *διακονέω*, *diaconéo*, ministro: sicque vocatur ille qui secundo Ordine sacro initiatus est, eò quòd ejus officium sit, proximè sacerdoti celebranti ministrare, ac inservire. Quia, ut ait Gratianus ex Isidoro, sicut in sacerdote consecratio, ita in Diacono ministerii dispensatio habetur. Ejus etiam propriè est catechizare, Evangelium cantare, & cum parochi facultate, prædicare, baptizare, Eucharistiam mini- 3.q.67.a.1.c. strare. Ex ipsâ nominis etymologiâ colligit D.Th. *quòd ad Diaconos non pertinet aliquod sacramentum principaliter, & quasi ex proprio officio præbere*. Ad ipsum verò spectabat olim sanguinem q.82.a.3. ad 1. Christi dispensare, *non autem corpus nisi in necessitate, jubente Episcopo, vel presbytero*, quod tamen non est in usu. Ad Diaconos quoque pertinet purgare, sicut ad sacerdotes illuminare, & ad Epis- q.64.a.1. ad 1. copos perficere. Purgant autem Diaconi, *in quantum vel immundos ejiciunt à cœtu fidelium, vel eos sacris admonitionibus disponunt ad sacramentorum receptionem*. Ordinatio Diaconi est propriè dictum Sacramentum: qualis fuit septem primorum Diaconorum initiatio, inter quos S. Stepha- Act.6.6. nus meritò primas tenet. *Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus*. Impositio autem manus episcopalis, ut patet ex sacro Textu, est gratiæ significativa, & collativa. Pariter Episcopi verba, *Accipe Spiritum sanctum*, sunt signa efficacia gratiæ sacramentalis. Sess.23. can.4. Et ideò Concilium Tridentinum ait: *Si quis dixerit per sacrum ordinem non dari Spiritum sanctum*, &c., *Anathema sit*. Ità ut videatur de Fide Diaconi ordinationem esse Sacramentum: quamvis olim Cajetanus, & Durandus, senserint nullam ordinationem presbyterio inferiorem esse verum Sacramentum. Sed contrà est prætereà unanimis Theologorum consensus, qui in hoc non exigui ponderis est habendus. Subjungit tamen Cajet. Opusc. Tom. 1. tract. 11. *Hæc autem sint collecta non eâ ratione, ut novam velim ingerere doctrinam de Sacramento Ordinis: sed ut doctus quisque percipiat incertitudinem materiæ, de qua est sermo*: &c. In eodem certitudinis gradu est in diaconatu imprimi characterem: præsertim cùm à Tridentino definiatur, per sacram ordinationem imprimi characterem, & diaconatum esse sacram ordinationem jam satis constat. Ex institutione autem ecclesiasticâ, quæ jam à tempore Apostolorum vigorem accepit, annexus est diaconatui cælibatus: quamvis nullum de hac re extet præceptum divinum, ut est communis sententia, contrà paucos Doctores, esse de jure divino asserentes. Antiquitùs prætereà erant Diaconissæ, non quidem sacro Ordine initiatæ, cujus mulier est incapax; sed erant viduæ vitę exemplaris, quæ cæteris templo inservientibus pręerant, imperitas instruebant, & baptizandas juvabant. Quantùm autem præstans sit Diaconorum munus, patet ex Apostolo, qui post Episcoporum 1.Tim.3.8. instructionem, subjungit quibus dotibus Diaconi debeant esse ornati: & ad Philippenses scribens, eos cum Episcopis nominat. Nam in Epistolæ initio scribit Sanctis *qui sunt Philippis cum Episcopis, & Diaconibus*. Phil.1.1.

DIACOPE: *διακοπὴ*, *diacopé*, p. b., intercisio, separatio, præcisio, præsertìm nervorum. Item significat laxamentum, seu intermissionem: fitque à præterito medio verbi *διακόπτω*, *diacópto*, intercido, disrumpo, discerpo, irritum facio, dirimo, &c. Hinc *διακοπαὶ*, *diacopi*, scissuræ, meatus in aggeribus Nili: & hæ voces etiam in Historiis sacris occurrunt. Hinc diacopolis apud Magri In Hierol. scissuram, seu rimam significat: quæ potiùs diacopsis à futuro *διακόψω*, *diacópso*, dici deberet.

DIACOPTON: *διάκοπτον*, *diácopton*, intercisum dici potest. Nempè à supradicto verbo *diacópto*, intercido, interseco: hincque diacopton à tertiâ personâ præteriti passivi, augmento syllabico prius ablato. Pro ipsâ re sculptâ, & intercisâ, aut pro ipsius cælaturæ intercisione apud Anastasium reperitur.

DIACOSMESIS: *διακόσμησις*, *diacósmesis*, penultimâ latinè productâ, etsi Græci in antepenultimâ ponant accentum. Est dispositio, ordo rerum, descriptio, ornatus, institutio, &c.: à verbo *διακοσμέω*, *diacosméo*, exorno, guberno, rectè constituo, describo, &c., ab ejus nempè secundâ personâ præt. pass.. Sic diacosmesis legum, est legum constitutio: & apud D. Dionysium, diacosmesis ecclesiastica, pro ordinibus, & gradibus sacrorum Ministrorum.

DIACOSMOS: *διάκοσμος*, *diácosmos*, ordo, ornatus, distinctio, compositio ordinata. Ab eodem est verbo *diacosméo*, de quo in vocabulo præcedenti. Hinc Magnus Areopagita gradus sacrorum Ministrorum, & Angelorum Ordines diacosmon vocavit.

DI-

DIACRISIS: διάκρισις, p. b., distinctio, dijudicatio. A verbo διακρίνομαι, diacrínoma, dirimo, dijudico, &c., cujus secunda persona præteriti est διεκέκρισαι, diakécrise, à quâ ablato augmento diacrisis emanat. A tertiâ verò διακέκριται, diakécrita, fit διακριτικὸς, diacriticós, latinè diacriticus, p. b., discernendi vim habens, discretus, perspicax. Hæ quoque voces ad aliquorum Scriptorum, etiam sacrorum, clariorem intelligentiam inserviunt.

DIADEMA: διάδημα, diádema, latinè propter vocalem longam penultimâ longâ, quamvis hoc à Græcis non observetur. Coronæ genus significat, & propriè erat fascia candida, quæ regum capitibus obligabatur: vel, ut aliqui dicunt, erat insigne purpureum, albâ fasciâ, & pretiosis lapidibus distinctum. Propriè, ait Jo: Calvinus, est corona imperialis de auro & lapidibus pretiosis: & malè cum Jo: Andreâ à δύο, dyo, duo, & demo, eruit, eò quòd sui rotunditate principium demat & finem. Nam démo δέμω, est ædifico, & diadema cum η, éta, non cum epsylo exaratur. Fit ergò à verbo διαδέω, diadéo, obvincio: cujus prima persona præt. pass. deberet esse διαδέδημαι, diadédema, & hinc ablato augmento, diadema. De quo Isidorus: *Diadema est ornamentum capitis matronarum ex auro & gemmis contextum, quod in se circumactis extremitatibus retrò astringitur: & exinde dictum græcè quòd præligetur*. Erat etiam in usu apud reges Judæorum. Nam Amalecites ille, qui se Saulis interfectorem venditabat, dixit Davidi: *Tuli diadema quod erat in capite ejus, & armillam de brachio illius, & attuli ad te Dominum meum huc*. Et ità Septuaginta legunt diádema in græco: Sed Textus hebraicus dicit nizer, quod inter alia significat coronam, & coronamentum, & secundùm Pagninum etiam diadema. Justis autem promittitur diadema speciei, seu speciosissimum, & pulcherrimum: quòd sit insigne regni, victoriæ, & triumphi. *Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei, de manu Domini*. Cui consonat Textus græcus, dum ait, διάδημα τοῦ κάλλους, diádema tu cállus, idest diadema speciei, seu pulchritudinis. Nam κάλλος, cállos Græcis est pulchritudo. Diadema verò in capite Salomonis, *quo coronavit illum mater sua*, allegoricè supremam Christi dignitatem significat: qui est *Rex regum, & Dominus dominantium*. Septuaginta in illo Canticorum loco, *in diademate*, dicunt ἐν τῷ στεφάνῳ, en dò stephάno, idest in coronâ, & Hebraicus ait bangatarâh; est autem ngatarâh, corona, diadema, à radice ngatár, circumcinxit.

In Lex. Iuridico. — *Orig. l. 19. c. 31.* — *2. Reg. 1. 10.* — נזר *nizer.* — *Sap. 5. 17.* — *Cant. 3. 11* — *Ap. 19. 16.* — עטרה *ngatarâh* — עטר *ngatár.*

DIADOCHUS: διάδοχος, diádochos, p. b., successor, hæres, vicarius. Pro successore in officio, aut dignitate ab aliquibus usurpatur. Fit à verbo διαδέχομαι, diadéchoma, succedo, sofficior, ab ejus nempe præt. medio: à quo fit & diádoche, continuatio, exceptio, vicissitudo, series, successio, traditio. Talis diadoche est in Ecclesiâ in Pontificum successione, & rerum non scriptarum securâ traditione.

DIÆRESIS: διαίρεσις, diæresis, p. b., divisio. Formatur à verbo διαιρέω, diaréo, divido, separo: & omnis hæresis est diæresis, nempè ab Orthodoxis, & Ecclesiâ catholicâ divisio. Diæresis apud Grammaticos est figura, in quâ una syllaba in duas dividitur, & hoc præcipuè apud Poëtas, metri gratiâ. Ità dicitur aurai, trisyllabum, pro auræ dissyllabo: atque sylua trium syllabarum, pro sylva duarum, quod aliquando apud sacros Scriptores contingit.

DIÆTA: δίαιτα, díæta, victus ratio, seu regula, institutum vitæ, arbitrium. Significat etiam ipsum cœnaculum: eamque vocem aliqui derivant à δαὶς, das, epulum, scilicet ingeniosè instructum. In hortis, ut habet Jo. Calvinus, habitationem amœnam designat: & cùm particula za, pro dia, ponatur, etiam diæta, inquit, pro zæta reperitur. Apud Medicos significat exactam victus rationem, unde diætetica dicitur illa pars Medicinæ, victus normam præscribens. Apud Græcos sumebatur pro judiciorum loco: & nunc quoque dictæ vocantur illi Deputatorum conventus, in quibus negotia publica tractantur, & deciduntur. Nam verbum διαιτάω, diatáo, est judico ut arbiter, unde diætetæ dicti illi arbitri, seu judices, qui lecti per singulas tribus apud Græcos, erant numero 44. Diæta reperitur in sacris Canonibus pro certâ locorum distantiâ, & secundùm Magri, est iter unius diei. Hinc Petrus Blesensis ait: *Unâ die, si opus fuerit, 4, aut 5 diætas excurrit*. Aliqui tamen opinati sunt esse unam leucam. In jure passim pro unius diei itinere videtur accipi.

In Lex. Iurid. — *In Hierol. Ep. 66.*

DIAGNOME: διαγνώμη, p. l., discretio. Oritur à verbo διαγινώσκω, diaginósco, dignosco, discerno: cujus prima persona præt. pass. esse debet διέγνωμαι, diégnoma, & hinc ablato augmento diagnome derivata. Hæc in pueris septennio completo ut plurimùm datur. A secundâ personâ fit diagnosis, p. b., judicium, dignotio: & à tertiâ diagnosticós, diagnosticus, discernendi potens. A primâ quoque διαγνώμων, diagnómon, arbiter, cognitor, disceptator, efformatur.

DIAGOGE: διαγωγὴ, diagogé, latinè cum accentu in penultimâ propter vocalem longam. Est traductio, deductio, productio, item vitæ status, vitæ institutum: à verbo διάγω, diágo, dego, vitam traduco, &c.. Est etiam diagoge oblectamentum, quo tædium vitatur: ut sont ludicræ actiones, lusus, jocus, prout ex Aristotele constat. Felix illa diagoge, quæ ad cœlestem conducit anagogem. *Ethic. 10.*

DIAGRAMMA: διάγραμμα, diágramma, titulus, inscriptio, sententia, edictum, decretum, formula, delineatio geometrica. Est enim à verbo διαγράφω, diagrápho, describo, designo, censeo, profiteor, prohibeo, delineo: cujus prima persona præt. pass. διαγέγραμμαι, diagégramma, à quâ sine augmento fit diagramma. Ab eodem verbo fit diagraphe, p. b., descriptio, descripta tabella, antiquatio rei cœptæ, vel jam peractæ, conventio, pactum, publicanorum acta, præscriptiones: & diagraphe pro descriptione rectiùs quam diagraphum dicitur. Hinc quoque diagraphice ars ipsa pingendi, seu pictura nuncupata.

DIALECTICA: διαλεκτικὴ, dialecticé, p. b., ars disputandi. Originem trahit à verbo διαλέγομαι, dialégoma, comprobo, disputo, dissero: cujus tertia persona præt. est διαλέλεκται, dialélecte, & hinc sine augmento eruitur dialectica. Usus jam invaluit ut Dialectica cum Logicâ confundatur: quam-

vis Stoici Dialecticam partem Logicę statuerint. In hoc autem differt à Rhetoricâ, quòd paucis verbis, & propositionibus probet id quod Rhetorica prolixè, & eloquenter differit. Hinc ab aliquibus Dialectica palmæ manus contractæ comparatur: Rhe-
Orig. l. 5. c. 23. torica verò eidem distentæ. Quapropter ait Isidorus: *Dialecticam verò, & rhetoricam Varro in 9 disciplinarum libris, tali similitudine diffinivit: Dialectica & rhetorica est quod in manu hominis pugnus astrictus, & palma distensa, illa verba contrahens, ista distendens.* Capite verò præcedēti Dialecticæ & etymon, & rationē disertè exposuit hisce verbis. *Dialectica est disciplina ad discernendas rerum causas inventa. Ipsa est Philosophiæ species quæ logica dicitur, idest rationalis, diffinendi, quærendi, & disserendi potens. Aristoteles ad regulas quasdam hujus doctrinæ argumenta produxit, & Dialecticam nuncupavit, pro eo quòd in eâ de dictis disputatur: nam λέξις, lexis, dictio dicitur.* Illam verò de manu contracta similitudinem Zenoni Stoicorum principi, cum aliis, attribuit
Hierogl. l. 35. In Manu. Pierius Valerianus, de illo referens, ad Dialecticam ostendendam, manum pingere solitum fuisse, digitis in pugnum compressis: hic angustias, & argumentorum brevitatem, quibus ipsa cohibetur, demonstrasse. Alii Dialecticam aranearum telis æquiparant; alii culicibus minimis, ob parvitatem quasi visum effugientibus, quos priùs senseris, quàm videris. Ipsos cyniphes intelligendos arbitratur
L. 26. in Culice. Pierius, Origenem citans: *Per hoc animal Ægyptiorum plagis annumeratum Dialecticam artem intelligi putat Adamantius.*

DIALECTUS: διάλεκτος, *dialectos*, idioma, linguæ proprietas, lingua specialis cujusque loci. Fit ab eodem verbo διαλέγομαι, *dialegoma*, quod etiā significat, scitè, & emendatè sermocinor. Unicuique linguæ sua competit proprietas, & dialectus: & ideò in aliam linguam ea, quæ per unam exprimuntur, translata suum perdunt decorem, nonnunquàm & sensum. Et hinc interpretationum varietas, & Interpretum dissensio. Quod præsertìm in sacris evenit Scripturis, ubi multa ex Hebræis trāslata suo decore, & lepore privantur. Mirabile prorsùs, & prodigiosum fuit illud linguarum in Apostolis donum, qui in die Pentecostes coràm tot exteris, ità propriâ cujusque linguâ sacra proferebant eloquia. Nam ità eas exprimebant, ac si singulas cujusque nationis dialectos ab infantiâ didi-
Act. 2. 8. cissent: mirantibus exteris, & dicentibus, *Quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in quâ nati sumus?* Græcè legitur τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν, *tē idiā dialectō hemōn*, idest, nostrâ propriâ dialecto. Apud Græcos quinque sunt dialecti famosiores, quæ inter se vocum varietate, terminatione, declinatione, conjugatione, genere, spiritu, accentu, discriminantur: videlicet Jonica, Dorica, Attica, Æolica, & communis, enumerantur.

DIALEXIS: διάλεξις, *dialexis*, fit à supradicto verbo *dialegoma*. Sed à dicti præteriti personâ secundâ διαλέλεξαι, *dialēlexe*: unde ablato augmento *dialexis*. Est propriè hominum emendata sermocinatio, dissertatio, disceptatio, dicendi facultas. Dialexis verò idiotica, est ipsum vulgare, seu vernaculum idioma. Vox ista etiam in sacris Authoribus occurrere potest.

DIALLAGE: διαλλαγὴ, *diallagē*, p. b., conciliatio, fœdus, amicitia. Oritur ista vox à verbo διαλλάττω, *diallatto*, litem inter amicos dirimo, concilio, &c.: cujus aoristus secundus passivus debet esse ἐδιαλλάγην, *ediallāgen*, conciliatus fui, & hinc sine augmento fit *diallage*. Est quoque figura rhetorica, quâ plura argumenta in unum affectum deducuntur: quæ in Scripturis quoque non desideratur. Significat etiam sententiam, judicium compromissariorum, quæ & arbitrium appellatur.

DIALOGISMUS; διαλογισμὸς, *dialogismós*, disputatio, sermocinatio, vaniloquium, interior sermocinatio, & cogitatio, præsertim vana. Deducitur istud vocabulum à verbo διαλογίζομαι, *dialogizoma*, quod est rationem ineo cum aliquo, dissero, dubito, cogito: ab ejus nempe primâ personâ præteriti, quæ διαλελόγισμαι, *dialelōgisma*, debet esse, & hinc rejecto augmento syllabico *dialogismos*. Quòd dialogismus sit cogitatio, præsertim vana, satis patet ex illis Apostoli verbis: *Sed evanuerunt* Rom. 1.
in cogitationibus suis. Ubi Græcus habet cum majori energiâ, ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, *en dis dialogismis bafton*, idest, *in dialogismis suis.* Simili- 21.
ter habetur in Lucâ: *At Iesus videns cogitationes* Luc. 9. 47.
illorum (nempè Discipulorum cogitantium, quis eorum major esset) græcè in singulari legitur τὸν διαλογισμὸν, *tōn dialogismón*, dialogismum cordis ipsorum. Cùm autem verbum *dialogizoma* etiam sit dubito, dialogismus accipitur quoque pro illâ figurâ rhetoricâ, quæ dubitatio dicitur: sed maximè quando quis secum rem animo volutans, tamquàm cum altero interrogat, & respondet. Uti habetur de illo divite, cujus ager uberes fructus attulerat, & dicente, *quid faciam?* ac sibi respondente, *De-* Luc. 12. 18.
struam horrea mea, & majora faciam. Similiter de villico iniquitatis dici potest. In D. Bernardi Operum Indiculo dialogismus in bonam partem pro colloquio sumitur, aut interrogatione. Nam ille Tractatus, *Dialogismus Petri cum Domino Iesu pro-* c. 16.
ponentis, ecce nos reliquimus omnia, nuncupatur.

DIALOGUS; διάλογος, *dialogos*, p. b., sermocinatio, disputatio. Propriè, ut ait Quintilianus, est sermo ex interrogatione, & responsione compositus, de eâ re, quæ vel Philosophiam, vel Reipublicæ partes attingat, disceptans, cum apposita verborum personarumque expressione. Est enim à verbo διαλέγομαι, *dialegoma*, disputo, interrogo, & ad interrogata vicissim respondeo; & ab ejus præterito medio, quamvis insolitato, vox ista deducenda. Tales dialogi passim habentur in Scripturis sacris, de verâ Philosophiâ, & summâ rerum tractantes; & inter S. S. Patres, Gregorii M. Dialogi præ aliis famosiores.

DIALYSIS; διάλυσις, p. b., dissolutio, induciæ, fœdus, acceptilatio. Fit à verbo διαλύω, *dialyo*, dissolvo, concilio, dirimo, satisfacio: cujus secunda persona præt. pass. est διαλέλυσαι, *dialelyse*, hincque *dialysis*, augmēto syllabico rejecto. Est etiā dialysis duarum vocalium, quæ simul diphthongum efficiebant, dissolutio, ferè ut in diæresi fieri dictum est. Vox est etiam à sacris Scriptoribus nonnunquàm usurpata.

DIALYTON; διάλυτον, p. b., dissolutio, seu disso-

dissolutum. Oritur ab eodem verbo *dialyo*, dissolvo: cujus tertia persona præt. pass. est διαλέλυται, *dialélytæ*, dissolutus est, & hinc sine augmento *dialyton*. Est figura rhetorica verborum, in quâ multa verba sine conjunctionibus congeminantur. Ità dicit Isidorus: *Dialyton, vel asyntheton figura est, quæ sine coniunctionibus solutè, ac simpliciter effertur.* Uti dictum est in voce *asyntheton*, etiam in sacris Scripturis, frequenter occurrit.

Orig. l.1. c.13. — margin note beside the Isidore quotation

DIAMASTIGOSIS: διαμαστίγωσις, *diamastigosis*, latinè, propter *omiga* vocalem longam, habet accentum in penultimâ, etsi hoc non observetur à Græcis. Ità dicta flagellatio, à particulâ *diá*, quæ in compositione emphasim habet, & verbo μαστίγω, *mastigo*, pulso, cædo, castigo. Diamastigosis erat distlagellatio, & exercitatio nobilium puerorum Spartanorum ad aram Dianæ, ut ità eorum constantia probaretur, & ad ardua toleranda firmareotur. Hanc, sed græco charactere, oominat Tertullianus dicens, *Nam quæ hodie apud Lacedæmonas solemnitas maxima est*, diamastigosis, *idest flagellatio non latet*.

Lib. ad Mart. c.4. — margin note beside the Tertullian quotation

DIAMETER: διάμετρος, *diámetros*, p.b., est linea recta figuram, quâ longissimè patet, ex æquo secans. In circulo quidem est omnis illa, quæ ab unâ parte ad aliam per ceotrum transit: atque si circà ipsam corpus sphæricum volvatur, axis dicitur. Talis est illa linea imaginaria quæ in Uoiverso ab uno polo ad alium extendi, & circà illam sphæras cęlestes volvi demonstramus. In aliis figuris diameter à parte magis distante deducitur: sicque vocatur à verbo διαμετρέω, *diametréo*, dimetior, aut à διὰ, *diá*, per, & μέτρον, *métron*, mensura. Est enim mensura totam figuram, aut corpus pervadēs.

DIANGELUS: διάγγελος, *diángelos*, p.b.. Hæc vox juxtà Matthiam Martinium idem quòd exaogelus significat, adeòque illum, qui ea quæ intus fiunt exteris prodit. Oritur à verbo διαγγέλλω, *diangéllo*, renuncio, manifesto. Et quidem angelus in rigore, secundùm Ammonium, est ille qui externa nunciat. Sed apud nos per Angelos spiritus illi intelliguntur, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis: hisque intima, cęlestia, & divina annunciant, & manifestant. Ità quoque diangeli, tamquàm æterni Regis pro exteris nuncii, dici possent.

Heb.1.15. — margin note beside "in ministerium missi"

DIANOEA: διάνοια, *diánia*, sententia, intelligentia, mens, cogitatio. Ejus origo est à verbo διανοέω, *dianoéo*, animadverto, delibero, cogito, &c. quod formatur à particula διὰ, *diá*, per, & νοῦς, *nûs*, mens, quasi per mentem ago. Dianœam *mentem* transtulit noster Interpres in illis vocibus: *Dispersit superbos mente cordis sui.* Nam græcè dicitur διανοίᾳ, *dianía*, mente, seu machinatione. Damascenus ait quòd mens dianœa dicatur à dijudicando, ità ut verbum *dianoéo*, etiam sit dijudico. Sic quippè ait: *Mens dijudicans opinionem, sive vera, sive falsa est, pro veritate judicat: unde & græcè dianœa à dijudicando dicitur.* Ab Oratoribus ponitur pro figurâ, quæ sensum magis, quàm verba designat. Hanc Quintilianus posuit pro figurâ sententiarum à verborum figurâ distinctâ: & figuræ sententiarum *schemata dianias*, seu dianœæ, vocantur.

Luc.1.51. — margin note beside "Dispersit superbos"

De Fide Orth. l.2. c.22. — margin note beside the Damascenus quotation

DIAPHANUS: διάφανος, *diáphanos*, p.b., transparens, pellucidus, ut vitrum, aër, aqua. Venit à verbo διαφαίνω, *diaphæno*, transluceo, interluceo: quod fit à *diá*, per, & φαίνω, *phæno*, luceo, ostendo. Diaphana sunt illa çorpora per totum lucis çapacia, unde interiores eorum partes conspiciuntur. Quale dicitur illud aurum cęleste, ex quo structæ sunt plateæ inæstimabilis Dei Civitatis. *Platea enim civitatis aurum mundum tanquam vitrum perlucidum*; quo & pulchritudo, & puritas, & pretiositas, atque splendor cęlestis, necnon rerum omnium intima cognitio denotatur.

Ap.21.21 — margin note beside "Platea enim civitatis"

DIAPHONIA: διαφωνία, *diaphonía*, latinè penultimâ correptâ pronunciari debet, nisi græcus accentus in eâ retineatur. Est discordia, dissonantia; & διάφωνος, *diáphonos* (sed latinè propter *oméga* diaphónus, p.l.) dissentiens, discors, dissonus, est interpretandus. Diaphonia ergò symphoniæ contraria: à verbo διαφωνέω, *diaphonéo*, dissono, dissideo, discordo. Sed quia præpositio diá in compositione, non solùm idem quod particula *dis* significat, sed etiam aliquando puram emphasim habet; ideò διαφώνησις, *diaphónesis*, & latinè diaphonesis, p.l., est declamatio, à verbo φωνέω, *phonéo*, vocem edo, inclamo.

DIAPHORA: διαφορὰ, *diaphorá*, p.b., differentia, dissidium, contentio. Oritur à verbo διαφέρω, *diaphéro*, excello, differo, in diversum fero; & ab ejus præt. medio, quamvis inusitato, immediatè formatur. Diaphora est differentia, quæ geoeri addita speciem constituit: & diaphora dicuntur illa quæ inter se differunt, atque cum α, *a'pha*, privativo vox adiaphorum componitur, de quâ suprà. διαφορητικὰ, *diaphoreticá*, & latinè diaphoretica, p.b., apud Medicos sunt medicamenta discussoria, unde sudor diaphoreticus, qui vi discussoriâ à naturâ expellitur, maximè in aliquo discrimine, quo violenter gravatur. Talis fuit sudor Christi sanguineus, imminente passione, à reluctante naturâ prodigiosè expulsus.

DIAPHRAGMA: διάφραγμα, *diáphragma*, septum transversum. Quamvis significet quidquid in aliquâ re medium est; specialiter tamen à Physicis sumitur pro illâ parte membranosâ, quæ instar parietis thoracem à ventrę dividit, & quæ vulnerata risum sardonicum efficit. Oritur à primâ personâ præt. pass. verbi διαφράττω, *diaphratto*, obstruo, obsepio, intersepio: quæ est διαπέφραγμαι, *diapéphragmę*, & ablato augmento syllabico fit *diaphragma*. Hoc separat partes vitales, & spiritualiores, nempe cor, & pulmonem, à naturalibus, & fęculentis: scilicet ab hepate, liene, ventriculo, renibus, & aliis. Ità Naturâ magistrâ, eò magis debere spiritū ab affectibus corporeis separari.

DIAPISTIS: διαπιστὴς, *diapistés*, vera, & fidelis, secundùm Magri. Unde planeta diapistis, ut ipse ait, est planeta ex auro sincero. Vocem istam græcam nec in uberioribus Lexicis reperi. Si placet tamen, à verbo διαπιστεύω, *diapisteúo*, credo, pro vero habeo, formetur.

In Hierol. — margin note beside "Unde planeta diapistis, ut ipse ait"

DIAPORESIS: διαπόρησις, *diapóresis*, latinè propter vocalem longam habet acceotum in penultima. Est dubitatio, genus oratoriæ figuræ, ità dictæ à verbo διαπορέω, *diaporéo*, dubito, ambigo, in-

interrogo: ab ejus nempe secundâ personâ præt. paſſ.. Hæc figura laudantibus eſt familiaris: adhibetur tamen etiam in reprehenſione, ut patet ex
1 Cor. 11. 22. Apoſtolo ſcribente: *Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo*.

DIAPSALMA: διάψαλμα, *diápſalma*, rhythmi commutatio, Pſalmi diſtinctio, aut ſpiritus pauſatio. Ità vocantur illa ſilentia, quæ muſici inter canendum efformant, unde cantus dividitur. Nam *diá* in compoſitione etiam diviſionem ſignificat, & ψάλμα, *pſálma*, cantum. Hebraicè dicitur *ſelah*, סלה quod eſt nota ſilentii in cantoribus: uti ad illa verba: *Non eſt ſalus ipſi in Deo ejus*, in Textu hebræo
ſelah. Ti. 3. 3. additur *ſelah*, & in latino *ſemper*. Septuaginta ſcribunt *diapſalma*, ut cantores, ob rei gravitatem, nõnihil, quaſi meditabundi, interquieſcant: prout explicat illud *ſelah* Jacobus Tirinus. Diapſalma obſer-
Ps. 4. 4. vavit Auguſtinus ſuper illa verba: *Et ſcitote quoniam mirificavit Dominus ſanctum ſuum*. Ubi dicit Sanctiſſimus Pater, *interpoſitum diapſalma vetat iſtam cum ſuperiore conjungi*. Ad illa verba Pſalmi quarti in hebraico præcedit *ſelah*, & Interpres illius Textus vertit ſemper: ſed hîc 70 non habent diapſalma. Tamen Auguſtinus ex alio Textu legit diapſalma: & diapſalmatis definitio-
In Ps. 4. nem aſſignans ait: *Ut pſalma ſit quod pſallitur, diapſalma verò interpoſitum in pſaliendo ſilentium: ut quemadmodum ſympſalma dicitur vocum copulatio in cantando*. Huic tamen diapſalmatis explicationi non acquieſcit Hieronymus, cùm pro hebræo *ſelah*, Aquila in ſuâ tranſlatione græcâ diapſalma *ſemper* tranſtulerit: & in Pſalmi tertii fine etiam *ſelah*, ſeu diapſalma (non tamen apud 70) apponatur. Vult ergò quod *ſelah* idem ac *ſemper* ſignificet. Sed diapſalmatis etymon non adeò huic hieronymianæ conſonat explicationi.

DIARRHODINUS: διαῤῥόδινος, *diarrhodinós*, p. b., meliùs quàm diarhodinus, cùm ρ, *rho*, in ſimilibus, ſoleat duplicari. Vox eſt compoſita ex particulâ διά, *diá*, & voce ῥόδινος, *rhodinos*, roſeus: & cùm *diá* in compoſitione ſæpè puram emphaſim habeat; poteſt dici quòd diarrhodinus idem ſit quòd planè, ſeu totaliter roſeus. Unde planeta diarrhodina eſſet planeta totaliter coloris roſei, aut certè roſis affabrè factis integrè ornata. Certè *diá* ſæpè ſignificat rem ex quâ aliquid formatur, aut componitur: ut apud Medicos emplaſtrum diaphœnicum, & diarrhodon, eſt ex dactylis, & roſis, reſpectivè confectum.

DIARRHOEA: διάῤῥοια, *diárrhia*, quemlibet fluxum, & meatum ſignificat. Dicitur enim à verbo διαῤῥέω, *diarrhéo*, perfluo, diffluo: ſeu à *diá*, per, & ῥοία, *rhia*, fluxus. Diarrhœa, vox ſatis apud omnes frequens, ſolet accipi ab Authoribus pro copioſo alvi, ſine inflammatione, & exulceratione, fluxu: & in hoc à dyſenteriâ, de quâ infrà, diſcriminatur. Inde logodiarrhœa formatur, de quâ ſuo loco.

DIASCEVE: διασκευή, *diaſkeuí*, uti *paraſceve* penultimâ longâ ſolet efferri, quia ex græco diphthongus *eu* in Latino poteſt remanere. Aliàs penultimæ vocalis brevis eſſet, & hæc ſyllaba corripi deberet. Diaſceve eſt apparatus, ornamentum, à dictâ particulâ *diá*, & σκευή, *skeue*, habitus, cultus, veſtis ornatus, &c.. Sed diaſceve apud Oratores dicitur, cùm ad rationem modus quoque, quo res geſta eſt, afferri à Rhetore videtur. Unde hoc ſenſu diaſceve apud ſacros Scriptores ſatis uſitata.

DIASOSTIS: διασώστης, *diaſoſtis*, pro duce, & conductore ponit Magri. Fit autem à verbo διασώζω, *diasózo*, conſervo, tueor, libero, cuſtodio, ab ejus nempè tertiâ perſonâ præteriti paſſivi, quod διασέσωσται, *diaséſoſtæ*, debet eſſe, & hinc ablato augmento *diaſoſtes*, aut *diaſoſtis*. Unde diaſoſtes potiùs conſervatorē, liberatorem, & cuſtodem ſignificat, atque cum voce Soter, quæ adeò benè noſtro Redemptori convenit, maximam habet affinitatem.

DIASPHENDON: διασφενδόνη, Martyrii genus atrocius, quo Sancti Martyres, arboribus vi recurvatis alligati, lacerabantur. Ità dictum à verbo διασφενδονάω, *diaſphendonéo*, tali ſupplicio lacero: quod componitur ex *diá*, per, & σφενδονάω, *ſphendonéo*, fundam agito. Hinc ergo diaſphendon illud martyrium appellatum, eò quòd inſtar lapidis è fundâ Martyrum membra magnâ vi disjicerētur.

DIASTEMA: διάστημα, *diáſtema*, latinè propter vocalem longam accentum habet in penultimâ, etſi hoc à Greci non obſervetur. Eſt ſpatium, dimenſio, intercapedo, & vox quoque à Latinis Authoribus uſitata. Originem habet à verbo διΐσταμαι, *diſtamai*, dirimor, diſſideo, diviſus ſum: cujus prima perſona præteriti eſt *diéſtamæ*, & ablato augmento *diaſtamæ*, & hinc *diaſtema*, quaſi à *diaſtemæ* formatum. Ab eâdem deduci poteſt *diaſtaſmós*, διασταμός, diſtantia ſeparatio, & à ſecundâ *diaſtaſis*, ſeparatio, disjunctio, diſtantia, limes, diſſidium, divortium: ſicque à tertiâ *diaſtaticós*, ſeparativus.

DIASTOLE: διαστολή, *diaſtolé*, p. b., diſtinctio, dilatatio. Eſt à verbo διαστέλλω, *diaſtéllo*, diſtinguo, dilato: ab ejus nempè præterito medio, quamvis inuſitato. Diaſtole in figuris accentuum, ut ait Iſidorus, *eſt diſtinctio quæ verba ſeparat, ſeu dextera pars circuli ſuppoſita verſui*. Adeòque Orig. l. 1. c. 19. eſſe ipſum comma tenendum eſt. Diaſtole etiam dicitur quando ſyllaba contrà naturam extenditur. Apud Phyſicos ità vocatur ille motus in pulſu, quando arteria, ad novos ſpiritus cum ſanguine ex corde recipiendos, ſe dilatat. Habet quoque ipſum cor diaſtolem, & ſyſtolem, ſeu dilatationem, & contractionem, ſicuti contingit in arteriis. Per diaſtolen novū accipit ſanguinē in dextro vētriculo à venâ cavâ, & in ſiniſtro ab arteriâ venali. At per ſyſtolen expuit è dextro ſinu ſanguinem in venam arterialem, & è ſiniſtro in aortam, quod ſingulis pulſationibus accidit. Unde poſteà per totius corporis arterias communicatur: ut ſingulæ partes, per continuos ſanguinis, & ſpirituum fluxus, nutriantur, & vivificentur. Eo modo in ſpiritualibus, anima ad gratiam divinam, & cœleſtes ſpiritus, ac influxus recipiendos, cordis ſui utrumque ſinum, cogitationes & deſideria pandit: & cum tali gratiæ ſupernaturalis corroboratione, ait cum regio Pſalmiſtâ, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum*. Atque per ſyſtolem proximos Ps. 118. 32 ſuorum donorum efficit participes, influens in ipſos vivos non fictæ Charitatis ſpiritus: ob ipſos quoque contrahitur, dum aliorum miſeriis condolendo, miſericorditer anguſtiatur. Prout Apoſtolus

2 Cor. 2. 4. lus de seipso scribit Corinthiis: *Ex multâ tribulatione, & angustiâ cordis scripsi vobis per multas lachrymas.*

DIASYRTICUS: διασυρτικὸς, *diasyrticós*, p.b., distractus, bipartitus. Duorum significatorum sermo diasyrticus dicitur: eò quòd ad duo talia significata distrahatur. Est enim à verbo διασύρω, *diasyro*, distraho: & ab ejus primâ personâ præt. pass. διασυρμὸς, *diasyrmós*, talis figura nuncupata. Hæc vox tamen etiam irrisionem, & obtrectationem significat: quòd ista plerùmque verbis ambiguis fiât.
Eclogâ 9 Diasyrticum est illud Virgilii:

Sed argutos inter strepere anser olores.

Distrahitur quippè ad ineptum Poëtam inter doctos significandum. Istâ voce utitur Petrus Blesensis,
Serm. 38. dum ait: *Notandum est quod verbum à nobis præmissum diasyrticum est, ad duo enim trahi potest convenienter expositum.* Similiter trisyrticus, & tetrasyrticus sermo dicatur, si ad tria, vel quatuor distrahatur significata.

DIATHECA: διαθήκη, *diathéke*, p. l., & pluraliter diathecæ, testamentum, tabellæ hæreditas. Fit à verbo διατίθημι, *diatithemi*, dispono, constituo, legatum facio, seu lego: cujus aoristus primus διέθηκα, *diétheca*, unde sine augmento fit *diathéke*. Ni malis à verbo διατίθεμαι, *diatithemæ*, statuo, dispono, testamentum condo. Vox diatheca apud
In Regist. l.1. Ep. 30. D. Gregorium pro testamento, aut testamentaria reperitur hæreditate. Pythagorici sua præcepta diathecas vocavere. Sed veræ diathecæ, quibus observatis, jus ad æternam hæreditatem nobis obvenit, sunt utrumque divinum Testamentum, Vetus, & Novum. Unde arca fœderis in Textu græco 70 Interpretum arca τῆς διαθήκης, *tês diathékes*, dicitur, seu arca testamenti Domini: ubi noster habet *arcam*
1. Reg. 4. 3 *fœderis Domini*. Verum tamen est quòd vocem *diathéke* Aquila *synthéken*, idest fœdus, Symmachus pactum interpretetur. Nec voluntatem tantùm defunctorum, sed pactum viventium sonat. Nam vox hebræa *berith* magis pactum, aut fœdus,
ברית quàm testamentum significat. Novum autem Te-
berith. stamentum καινὴ διαθήκη, *kænè diathéke*, à Græcis vocatur.

DIATHESIS: διάθεσις, p.b., affectus, affectio, animus, morbus, tabes. Item testamentum, testatio, venditio, constitutio: à dicto verbo diatithemæ, cujus secunda persona est διατίθεσαι, *diatithesæ*, unde sine reduplicatione diathesis immediatè formatur. Ab eodem verbo fit & *diathétés*, sed latinè penultimâ correptâ, dispensator, curator, & *diathetér* est ordinator, rector, magister.

DIATOMITÆ: διατομῖται, p. l., discindentes. Est à præterito medio verbi διατέμνω, *diatémno*, discindo. Itâ vocati aliqui hæretici, qui carnem Christi ab animâ discindebant, eum carnem sine animâ à Mariâ sumpsisse affirmantes. De his Da-
Hær. 69. mascenus ait: *Ariani, qui & Ariomanitæ, & Diatomitæ, qui filium Dei creaturam dicentes, & Spiritum sanctum creaturam creaturæ, carnem solùm Salvatorem à Mariâ assumpsisse affirmantes, non autem & animam.*

DIATRIBA: διατριβὴ, *diatribé*, penultimâ la-
Gretserus l.1. c. 24. Reg. 3. tinè corripi solet, quamvis apud Græcos prima in *tribo* produci videatur. Est conversatio, exercitatio, disputatio: à verbo διατρίβω, *diatribo*, converso, me exerceo, disputo. Sic inscribuntur aliqui Libri nonnullas disputationes continentes, vel exercitationes philosophicas, aut alterius scientiæ tractantes.

DIATYPOSIS: διατύπωσις, *diatyposis*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, etsi Græci alias regulas observent. Est informatio, descriptio, lineamentū, & testamentū apud Damascenum. Formatur ista vox à secundâ personâ præt. pass. verbi διατυπόω, *diatypóo*, dispono, constituo, informo, describo. quæ est διατετύπωσαι, *diatetyposæ*, & sine augmento *diatyposæ* diceretur. Hinc diatyposis, est dispositio, informatio, & quasi *diá*, per, typum expressio: adeòque cum hypotyposi magnam affinitatem habere est asserendum.

DIAULUS: δίαυλος, *diaulos*, cursus reciprocus, seu duplicatus, obeundi scilicet stadium, ac mox redeundi. Item diaulus dicebatur in stadio, qui jussus currebat ad aliquid nunciandum, statim cursu reversurus. Itâ vox ista formatur à particulâ δὶς, *dis*, idest bis, & αὐλὸς, *aulós*, quod inter alia significat figuram in longitudine productiorem, uti est stadium. Hinc diaulodromi dicti sunt illi cursores, qui distadion, seu duo stadia conficiebant: sic à *diaulos*, & δρόμος, *drómos*, cursus nuncupati. Voce diaulos inter cæteras utitur Philo de Mundo.

DIBAPHA: δίβαφα, p. b., bis tincta. Itâ dicta purpura bis tincta, à δὶς, *dis*, bis, & verbo βάπτω, *bápto*, tingo, cujus præteritum est βέβαφα, *bébapha*: & hinc ablato augmento syllabico βαφὴ, *baphé*, tinctura. Ista purpura erat apud Antiquos maximi pretii, & secundò tingebatur, ut colore pulchriore splendidior evaderet. Ad cujus similitudinem in tabernaculi mosaici constructione erat coccum bis tinctum, à Septuaginta δίβαφον, *dibaphon*, appellatum: de quo suprà tractatum est. Hoc duplicem amorem, Dei videlicet & proximi, atque fervorem charitatis, ut explicat Hier. Lauretus, designabat. Syl. Alleg.

DICA: δίκη, *dike*, causa, judicium, sententia, lis, ritus, justitia, actio, &c. Nam hanc vocem septem significare ab eruditis observatur: nempè jus, actionem, causam, judicium, pœnam, libellum actionem forensem continentem, & Deam judiciorum. Vox ista priùs in Tertulliano legebatur. Ubi enim ait, *congruentissima scilicet Deo destinatio* De Resur.
judicii; priùs legebatur destinatio dicis, nempè pro carnis c. 14
δίκης, *dikis*, seu *dikes*, in genit. à *dike*. Quapropter ejus Interpres contendit rectam fuisse lectionem, nec emendandam. Nam dicas vocant Græci quod judicia, & causas Latini. Ab hac voce varia composita formantur. Ut *dicographia* (latinè cum accentu in antepenultimâ, nisi Græcos imitemur) scriptio causarum, à γράφω, *grápho*, scribo. Cùm voce λόγος, *lógos*, sermo, fit *dicólogos*, dicologus, orator in causâ, advocatus. Ab illo genitivo *dicis*, putarim ortum illud *dicis causâ*, *dicis ergò*, quod Prisci illud erat, quod vitandi judicii, & tegendi criminis gratiâ, peractum fuerat. Nec est quòd cum Joanne Calvino jurisconsulto ad vocem dex, genit. In Lex.
dicis, formandam recurramus. Jurid.

DICÆOPHYLAX: δικαιοφύλαξ, p. b., justitiæ custos. Itâ dictus unus ex Officialibus in aulâ constantinopolitanâ: à δίκαιον, *dikæon*, justum, jus, justitia,

stitia, & φύλαξ, *phylax*, custos. Ab eâdem voce *dicæon* fiunt varia composita. *Dicæodotes*, latinè p. b., juris dator dicitur: nam *dótes*, aut *dotèr* græcè datorem significat. *Dicæocrítes*, & latinè p. b., est justus judex, à *crites*, judex. Quod per antonomasiam Deo convenit: ut ait Apostolus de coronâ ju-
2. Tim. 4. 8. stitiæ loquens, *quam reddet mihi Dominus justus judex*. Hinc *dicæocrista* justum judicium, sed latinè penultimâ correptâ, nisi græcus retineatur accentus. Cum voce *lógos*, idest sermo, oratio, cum eodem accentu, fit *dicæologia*, causæ suæ defensio, juris allegatio, æquitatis ratio: & apud Rutilium Lupum est cùm æquitatem causæ, quàm maximè brevi sententiâ, complectimur. *Dicæologos* autem, qui jus dicit & tractat, est advocatus, & *dicæologicós*, juridicialis græcè nuncupatur.

DICÆOTERIUM: δικαιωτήριον, *dikæotérion*, p. b., locus judicii. Est etiam ubi jus observatur: à dictâ voce *dicæon*, & verbo τηρέω, *teréo*, servo, observo. Ad omnia tribunalia significanda, & ad spiritualia & divina vox ista trahi potest.

DICASPOLOS: δικάσπολος, p. b., judex qui circa reddenda jura versatur. Hinc *dicaspolia*, (& latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ servetur) justitia quoque nominata. Vox est formata à supradictâ *dica*, quę doricè facit in genit. *dicas*, & πόλος, *polos*, in compositione significat illum, qui circà aliquid versatur: à πολέω, *poléo*, verto, versor. Ista dictio à nonnullis etiam latinis Jurisperitis usurpatur.

DICASTES: δικαστὴς, *dicastès*, judex, litium diremptor. Vox hæc ab ipsâ *dica* trahit originem. Nam ab hac fit verbum δικάζω, *dicázo*, causam judico, quæstionem ago: & ejus tertia persona præt. pass. est δεδίκασται, *dedicasta*, unde ablato augmento, prout in verbalibus assolet, *dicastes* immediatè formatur. Alii à verbo διχάζω, *dichâzo*, separo, divido, eruunt: ità ut dichastes à dividendo, & cuique partes assignando, sit appellatus. Si judices sæculi integritas adeò deceat; maximè dicastas ecclesiasticos, ab omni personarum acceptione, ab omni munerum susceptione remotos esse, pror-
Deut. 16. 19. sùs est necessarium. Nam hæc etiam *excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum*.

DICOLOS: δίκωλος, *dicolos*, latinè propter *omega* penultimâ productâ. Bimembris à nobis dicitur: à δὶς, *dís*, bis, & κῶλον, *colon*, membrum. Hinc periodus, aut oratio bimembris dicolos appellanda: uti & divisio duo membra complectens. Sic & trimembris *tricolos*, & quadrimembris *tetracólos*. Ode verò dicolos dicitur, quæ in suis strophis habet solummodò duos versus metri differentis: & tricolos cujus singulæ strophæ tres habent versus metro discrepantes, quamvis aliàs quatuor versibus constarent. Quod ad plurima ab Authoribus sacris, & prophanis potest adaptari.

DIDACTICUS: διδακτικὸς, *didacticòs*, p. b., idoneus ad docendum. Est enim à verbo διδάσχω, *didáscho*, doceo: cujus tertia persona præt. pass. δεδίδακται, *dedidacta*, doctus fuit, & hinc, expuncto augmento syllabico, *didacticós* emanat. Ab aliis doctrinalis dicitur: atque opera didactica vocantur illa, quæ ad docendum populum sunt apposita, qualia sunt Conciones, Homiliæ, & alia id genus. Sic in quinto D. Chrysostomi tomo leguntur ejus Opera didactica: & Author ejus Vitæ ita de ipso asserit: *Sed inter varia Spiritus dona, præcipuè in illo eminet to didacticon, quod potissimum in Episcopo requirit B. Paulus Apostolus*. In D. Augustini Operibus Tomus tertius varia complectitur didactica, quæ propriè ad docendum pertinent: & Tomus quartus reliqua continet τῶν διδακτικῶν, *ton didacticón*, seu didacticorum. Ità sancti Ephræm Tomus tertius didactica, seu doctrinalia multa comprehendit. Inter cæteras Episcopi dotes requirit Apostolus, ut sit didacticus. Quamvis enim noster Textus habeat *Doctorem*,
postquàm dixit, *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse*, &c., Græcus habet διδακτικὸν, *didacticón*, nempè ut sit idoneus ad docendum. Quod di- 1. Tim. 3. 2.
sertiùs sancto Cretensium Episcopo commendat, ut
sit *potens exhortari in doctrinâ sanâ, & eos qui contradicunt arguere*. Verbalia verò in *icos* apud Græcos non solùm aptitudinem significare solent; sed etiam propensionem. Ut ergò Episcopus verè sit didacticus, non solùm requiritur, ut sit sufficienti doctrinâ instructus ad docẽdum; sed ut etiam habeat propensionem ad id muneris promptè exequendum. Ne videlicet ipsis Dominus illud Eze- Tit. 1. 9.
chielis horrendum væ intonet: *Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos, nonne greges à pastoribus pascuntur?* Sacrâ doctrinâ pascitur Dei populus, verbo divino debiles corroborantur, ęgroti ad sanam mentem reducuntur, effracti quasi vinculis coërcentur, pusillanimes in spem cęlestium eriguntur, oves perditæ ad dominicum ovile reducuntur. Unde acerrimè de negligentibus Episcopis, ut pastoribus conqueritur idem Propheta: Ezech. 34. 2.
Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abiectum non reduxistis, & quod perierat non quæsistis. Et ideò Concilium Tridentinum prædicationem Verbi Dei severè Episcopis inculcat, dum ait: *Potissimum Episcopi munus est* v. 4.
prædicatio verbi Dei, quod & ipse, si possit, obire debet. Sess. 5. c. 2

DIDACTRUM: δίδακτρον, *didactron*, pretium docendi, quod præceptori datur, & latinè Minerval dicitur. Fit à supradicto verbo *didáscho*. Pretium autem, seu potiùs sustentatio, quæ viris didacticis à Fidelibus tribuitur, est lana, & lac gregis. Ex bonis enim Fidelium erecta tot pinguia beneficia: ùt vicissim sacri greges à suis pastoribus lautè pascantur. Et sicut hi debent esse Doctores,
& didactici; ità & Fideles oportet esse omnes *docibiles Dei*: ut sint Theodidacti, græcè διδακτοὶ τοῦ θεοῦ, *didacti tu theú*. Dominus ergò apud Joannem citavit Isaiam secundùm 70: cùm noster Tex- Io. 6. 45.
tus in illo apertiùs dicat, *Ponam universos filios tuos doctos à Domino*. Et 70 legunt *didácti theú*, Is. 54. 13.
idest *discipulos Dei*, ut eorum Interpres exponit. V. vocem *Theodidactos*.

DIDASCALIA: διδασκαλία, *didascalia*, latinè penultimâ correptâ effertur, quamvis in eâ grecè ponatur accentus. Ab eodem verbo *didáscho* trahit originem: & significat doctrinam, atque adhortationem. Ab illo verbo fit διδάσκαλος, *didascalos*, magister: & in græco Evangeliorum Textu

sæ-

sæpiùs Dominus, in vocativo διδάσκαλε, *didáscale*, magister appellatur. Ab eo etiam fit διδασκαλεῖον, *didascalion*, locus docendi, & didascalicus, docendi peritus.

DIDRACHMUM: δίδραχμον, *didrachmon*, nummus duas drachmas continens. Componitur ex particulâ δὶς, *dis*, bis, & in compositione fine ς, *figma*, dualitatem significat, atque ex δραχμὴ, *drachmè*, drachma. (שקל) Erat ergò didrachmum argenteum valoris duorum Juliorum. Hebraicè dicitur (*sciekel.*) *sciekel*, siclus, à radice (שקל) *sciakál*, ponderavit: (*sciakál.*) eratque duarum drachmarum hebræarum, & quatuor Julios, seu drachmas atticas pendebat. De didrachmis fit mentio in secundo Machabæorum libro, quando Antiocho Epiphane, Tyri gentilitios agones celebrante, Iason pseudopontifex sacrilegus, piissimi Oniæ tertii legitimi Pontificis frater, misit (2. Mach. 4. 19.) *ab Ierosolymis viros peccatores portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis*. Etsi Græcus legat δραχμὰς τριακοσίας, *drachmás triacosias*, drachmas trecentas. Uterque Textus conciliari posset, si Nostrum de didrachmâ atticâ, & Græcum de drachmâ hebræa intelligeremus: nam hebræa est atticâ duplo major. Didrachmum tamen quod Christus persolvit tantùm duarum drachmarum atticarum videtur fuisse, tunc enim temporis in Judæâ pondera Græcorum, & Romanorum passim erant introducta. Erat autem istud didrachmum medius siclus, quem priùs in singula capita semel, atque iterùm, ad usus tabernaculi persolverant omnes à 20 annis & suprà. (Ex. 30. 13.) Ità jusserat Dominus: *Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen dimidium sicl, juxtà mensuram templi*. Ubi 70 legunt dimidium τοῦ διδράχμου, *tù didrágmu*, ideft *didragmatis*, ut latinè exaratur. Aliter hebraicè dicebatur *bekang*, à radice *baking*, (בקע) scidit: eò quòd esset dimidium sicli in duas partes (*bekang.*) divisi. Et ità legitur Gen. 24. 22, ubi Noster factis (בקע) ab hebraico discordat; & Ex. 38, 24, quòd *bekang*, ideft dimidium sicli, singuli contulerint, ubi (*baking.*) à Septuaginta drachma una dimidium sicli dicitur, sed in Nostro ille versus fuit omissus. Postea hic census, qui aliquibus casibus pro tabernaculo, & templo imponebatur, solutus etiam fuit à Judæis quotannis aliquibus sæculi principibus. Quod Josephus ab Israëlitis in captivitate babylonicâ fa(Antiq. l. 18. c. 18.)ctum asserit: & deleto templo, Vespasiani jussu, idem tributum Romam mittere cogebantur. Atque isto abusu introducto, tempore Christi, (Math. 17. 23.) *accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: magister vester non solvit didrachma?* Græcus in plurali *didrachma*, à dicto *didrachmon*, eratque numisma census, seu denarius hebræus, duplo attico major.

DIDYMATOCOS: διδυματόκος, *didymatócos*, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis in eâ ponatur accentus. Ità dicta mulier geminos enixa: à voce *didymus*, geminus, & verbo τίκτω, *tícto*, pario, quòd in præt. medio τέτοκα, *tétoca*, unde τόκος, *tocos*. Hinc διδυματοκία, *didymatokia* (quæ latinè didymatocia penultimâ brevi diceretur, nisi græcus accentus in eâ retineatur) est geminorum partus. Prout accidit Rebeccæ, Isaaci uxori, Esau & Jacob uno partu enixæ.

DIDYMUS: δίδυμος, *didymos*, p. b., geminus, gemellus. Vox orta à δύο, *dyo*, duo, cum reduplicatione, ut in pluribus vocibus græcis accidit. Thomas in linguâ hebraicâ gemellum significat: (תאום) ejus enim origo est à radice *thaâm*, geminavit, gemellos peperit, unde (*thaôm.*) *thaôm* gemellus, cujus (תאומים) plurale reperitur in Scripturis *theomim*, ideft gemelli. Ideò Thomas à Græcis Didymus vocabatur: (*theomim* Io. 11. 16.) *Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus ad condiscipulos*. Fortè quia verè gemellus fuit, vel à majoribus tale nomen derivatum, ut passim in familiis simile contingit. Didymus Alexandrinus fuit in sacris Literis D. Hieronymi præceptor, de quo hic dicit: *Captus à parvâ ætate oculis, & ob id elementorum quoque ignarus, tantum miraculum sui omnibus præbuit, ut dialecticam quoque & geometriam, quæ vel maximè visu indiget, usque ad perfectum didicerit. Is plura opera & nobilia conscripsit.* (In Cat. Script. Eccles.) Nam commentaria in varios Scripturæ libros dictavit: sed in hoc lapsus, quòd quæ in Origene reprehenduntur, benè scripta esse contenderit. Claruit sub Theodosio seniore ad annum Christi 390.

DIETERIS: διετηρὶς, *dieteris*, p.l., biennium, seu tempus duorum annorum. Quamvis in Lexicis διετία, *dietia* pro biennio ponatur, cùm tamen trietèris, tetraetèris, & alia similia græcè dicantur; ità & dieteris eodem idiomate potest efformari. Idque à δὶς, *dis*, bis, & ἔτος, *étos*, annus. Ità quoque à τρὶς, ter, aut tres, fit τριετηρὶς, *trieteris*, & latino more trietèris, p.l., triennium, aut certè quod tertio quoque anno recurrit. V. *Tetraeteris*, & *Pentaeteris*. In caducitate emphyteuseos, si res immobilis sit ecclesiastica, dieteris observatur: aliàs trieteris expectatur.

DIGURIA: secundùm Magri est divisio nocturnalium Psalmorum, à S. Ambrosio ordinata. Sed unde vox ista formetur non video: nisi corruptè dicatur pro dichoria. Est enim διχορία, *dichoria* (latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus, ex usu legitimo, in eâ retineatur) chori divisio, à *dis*, quæ divisionem in duas partes importat, & *chòros*, chorus: qualis est ubi duo chori, more ecclesiastico, concinunt alternatim.

DILEMMA: δίλημμα, *dilemma*, syllogismus cornutus, ità dictus quòd ex utrâque parte, quasi duplici cornu, adversarium feriat. Est enim argumentum, quod utrimque antagonistam capit: à Cicerone Complexio vocatur. Hujus vocis originatio est à δὶς, *dis*, bis, & λαμβάνω, *lambáno*, capio: quòd ex utrâque parte capiat. Fit autem à primâ personâ præt. passivi λέλημμαι, *lélemmai*, captus sum: à quâ rejecto augmento, fit dilemma. Est una ex argumentationis speciebus: quæ communiter à Dialecticis dividitur in syllogismum, enthymema, inductionem, exemplar, & dilemma. Tale dilemma formari potest contrà Christianos malè viventes: vel credis in Fidei articulos, vel non. Si non credis, impius es, & sceleftè pertinax. Si credis; stultus es, qui talia credendo malè operaris, & evidenti æternæ damnationis periculo te exponis. Quod implicitè profert Apostolus Jacobus hisce verbis. *Tu credis quoniam unus est Deus: benè facis, & dæmones credunt, & contremiscunt:* (Iac. 2. 19.)

vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides tua sine operibus mortua est? Quasi diceret si credis sine operibus similis es dæmonibus: si non credis, pejor ipsis. Hoc argumentationis genus apud S. S. Patres & alios sacros Authores satis frequens.

DILOGIA: *διλογία*, *dilogia*, latinè, quia penultima brevis, accentum habet in antepenultimâ, nisi Græcos, ut plerique faciunt, in accentu imitemur. Est sermonis ambiguitas, & figura quando anceps est significatio in utramque partem. Vox hæc componitur ex dictâ particulâ *dis*, & *λόγος*, *logos*, sermo, oratio. Et hinc etiam *dilogos*, p.b., bilinguis, duplex in sermone.

DIMERITÆ: *διμερῖται*, vox derivata à *διμερής*, *dimerés*, bipartitum. Est enim à dictâ particulâ *dis*, bis, aut in compositione divisionem significante, & *μέρος*, *méros*, pars. Dimeritæ vocati aliqui hæretici, eò quòd humanitatem in Christo dividerent: nam solùm humanitatis partem eum assumpsisse, protervè contendebant. Aliàs dicti sunt Appollinaristæ, ab eorum hæresiarchâ Apollinare. Isti, ut ait Augustinus, *de animâ Christi à Catholicâ dissenserunt, dicentes sicut Arriani Deum Christum carnem sine animâ suscepisse*. Ex quo patet quantùm cum prædictis Diatomitis affines sint. Ipsos Dimoritas vocat Damascenus, quorum alios errores cū Augustino recenset. Nam quidam ipsorū corpus Christi homousion, seu ejusdem essentię cū divinitate dixerunt. *Quidam autem*, inquit, *per hoc dictum, verbum caro facta est, fulti, negabant à creatâ carne, hoc est à Mariâ carnem ipsam assumpsisse, Solum autem amicabiliter dicebant verbum carnem factum esse*, &c. Et ideò intellectum in animâ Christi negabant, sed pro ipso, ut testatur Augustinus, ipsum Verbum in eâ fuisse dixerunt, & aliquid verbi in carnem fuisse conversum.

l. de hær. ad Quod. hær. 55.

l. de hær. hær. 77.

DINOSIS: *δείνωσις*, *dinosis*, latinè, propter *omega*, penultimâ longâ, etsi à Græcis proparoxytonè pronuncietur. Est gravitas, exaggeratio, amplificatio. Fit ab adiectivo *δεινός*, *dinós*, gravis, vehemens, eloquens, idoneus, terribilis, &c. Adeòque dinosis propriè est vehementia orationis in exaggerandâ præsertim indignitate. Seu, ut habet Quintilianus, est rebus asperis, indignis, invidiosis, addens vim oratio. Hæc in Hagiographis, dum in vitia, & scelera invehuntur, Spiritus sancti virtute vim maximam addente, satis obvia, & frequens.

DIOBOLUS: *διώβολος*, *diobolos*, p. b., duo oboli, seu duorum obolorum moneta. A particulâ *di*, bis, quæ in compositione sæpiùs ultimam literam perdit. Hinc diobolaris vilis, & parvi pretii: & testes diobolares, quos resellit inopia. Nam hi facilè, & parvo pretio ad perjurium conduci possunt.

DIOCLES: *Διοκλῆς*, *diocles*, latinè in prosâ penultimâ correptâ effertur, cùm in versu sit communis. Hoc nomen jovis gloriam sonat: à *Ζεύς*, *zeus*, Iupiter, genit. *Διός*, *dios*, & *κλέος*, *cléos*, gloria, laus. Si Jupiter quasi juvans pater dicatur, hocque sensu de Deo verè verissimè prædicetur; optimè veri Jovis gloria fuit S. Diocles Martyr, dum celebri martyrio gloriosum latriæ cultū Deo Optimo Maximo exhibuit. Ab eâdem radice fit Diocletius, *Διοκλήτιος*, *diocletios*, & hinc Diocletianus, quasi Jovis gloriâ insignis. Fuerit quidem iste impiissimus Imperator talis sui Numinis infamis gloria; fuit certè S. Diocletius Martyr summi Jovis præclarus honor. Ne ipsum etenim erubesceret, potiùs se proprio sanguine cruentari, & verecundam oculis infidelium mortem subire voluit.

DIODORUS: *Διόδωρος*, *diódoros*, latinè, propter *omega* vocalem longam, accentum habet in penultimâ, quamvis à Græcis hæc regula non observetur. Nomen proprium Iovis donum significans: à dicto *dios*, Iovis, & *δῶρον*, *dron*, donum. Cùm enim Gentiles omnia beneficia, etiam prolium dona, suis Diis accepta haberent; hinc Diodori nomen aliquibus liberis imposuerunt. *Sed omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum*. Et S.S. Martyres maxima dona, à Christo Sponsæ suæ exhibita fuerunt; quorum sanguine, omnibus rubinis, & pyropis longè pretiosiore, eam inæstimabiliter exornavit. Cumque sanguis Martyrum esset semen Christianorum, ipsam martyriis nobilioribus mirabiliter fecundavit. Hinc appositè multi Christi Athletæ invicti, Diodori nomen, tamquàm veri Jovis maxima dona, gloriosè prætulerunt. Iac. 1. 17.

DIOECESIS: *διοίκησις*, *diœkesis*, latinè peoultimâ productâ effertur, etsi à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Ità dicta gubernatio, jurisdictio, à verbo *διοικέω*, *diœkéo*, guberno, administro: cujus secunda persona præt. pass. debet esse *διῴκησαι*, *diokese*, & hinc ablato augmento temporali *diœkesis*, & latinè, ut assolet, mutatâ diphthongo *oi*, in *œ*, *diœcesis*. Nunc est jurisdictio spectans ad unum Episcopum, vel ipse locus tali jurisdictioni subiectus. Diœcesani Episcopi dicuntur à diœcesi; sicque vocantur illi, qui unam solam diœcesim administrant, & Metropolitano subjecti sunt. Diœcesis aliquando pro parochia ponitur: ut in c. Presbyter 13. q. 4. *Presbyter dum diæcesim tenet*, &c. nonnunquàm è converso parochia pro diœcesi reperitur.

DIOECETA: *διοικητής*, *diœketés*, accentus ut in antecedente dictione. Ab eodem quoque verbo & tempore formatur: nisi quòd diœcetes à tertiâ personâ *διῴκηται*, *diœketa*, eruatur. Est negotiorum gestor in Pandectis; item dispensator, moderator, procurator, præfectus. Ideò *hypodiœcetes*, p.l., pro subpræfecto in Budæo, ab *ὑπό*, *hypó*, sub, reperitur. Diœcetæ piarum actionum, idest curatores, administratores dicuntur. l. 46. §. 1. C. de episc. & cler.

DIOGENES: *Διογένης*, *diogénes*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis (quia ultima apud ipsos est longa) in eâ ponatur accentus. A Jove genitus latinè verti potest; à dictâ voce *dios*, ut in *Diodorus*, & *γένος*, *genos*, genus, progenies, ortus, aut ab ipso verbo *γίνομαι*, *ginomæ*, fio, nascor. Diogenes ille Cynicus, seu caninus, canis & ipse mordax, se à Jove, nonnunquàm in bestias transformato, genitum, ubi nomen sonabat, gloriari potuerit. Certè Mercurius ipse, unus è Jovis filiis, ab Ægyptiis Anubis, idest canis dictus, tali figurâ colebatur, sed non doctas fabulas secuti, verè à 2. Pet. 1. 16.

rè à summo Jove genitum S. Diogenem Martyrem afferere possumus. De diuinâ ergo filiatione in Domino gloriari potuit: & huic data potestas filium Dei fieri, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri. Ex Deo itaque natus, suo nobilissimo martyrio paternam hæreditatem in cælis est adeptus.

Ioa 1.

DIOMEDES: διομήδης, p. l., Iovis consilium, aut curam sonat. Nempe à dicto *diòs*, Iovis, & μῆδος, *mèdos*, cura, consilium, aut deliberatio vocatur à Græcis. Diomedes ille Ætoliæ rex, fortissimus inter Græcos habitus, à suis verè ex Iovis deliberatione ad Ilii excisionem missus diceretur. Nã *Iupiter in Troiam, pro Troiâ stabat, Apollo*. At veri Iovis consilio, & divinæ providẽtię curâ, Ecclesiæ dati sunt Sancti Martyres illi, qui Diomedis nomen felici tulerunt omine. Inter heroes christianos strenuissimi, ad omnem potestatem infernalem profligandam, & impietatem, se in cęlum protervè attollentem, exscindendam, divinitùs missi fuerũt.

DION: δίων, quasi δίιων, *diion*, participium verbi δίημι, *diimi*, prosequens, percurrens. Quidni & concinnè S. Dioni Martyri talem etymologiam adaptemus? cùm talibus in hoc stadio contendentibus, & optatum bravium prosequeotibus, dicat Apostolus: *Sic currite ut comprehendatis*.

1. Cor. 9. 24.

DIONYMUS: διώνυμος, *diònymos*, p. b., binomius, seu binominis. Est enim à δὶς, *dis*, bis, & ὄνομα, *ònoma*, nomen. Si verò à διὰ, *dià*, per, formetur; etiam famosum significat, cùm *onoma* fama quoque sit, & celebritas. Utroque modo dionymus dictus Abraham, qui & priùs Abram vocatus, atque, ut ait D. Chrysostomus, *unicum elementum adiectum tantum principatum vendicavit susso*. Nam, uti priùs dixit, nomine commutato dictus Abraham, pater factus omnium gentium. Ad marginem verò *Abraham dionymus* exaratur. Primum nomen S. Pater à radice hebraicâ *ngavàr*, ideſt trãsivit, deducit, & *peràten*, seu transitorem interpretatur. Nempè ut sit à περάω, *peràò*, transeo, & περάτης, *perates*, transitor: eò quòd Euphrate transito, in Palæstinâ fuerit peregrinatus. Sed rectiùs Abram dicitur pater excelsus, à dictione *av*, pater, & *ram*, excelsus: & Abraham pater multitudinis, aut pater excelsus multitudinis. Nam *hamòn* significat multitudinem, à radice *hamàh*, tumultum fecit, ut solet multitudo: ità ut illud *raham* sit à *ram*, & *hamon*, cum quâdam abbreviatione formatum. Cùm verò taotum principatum nactus sit Abrahã, meritò etiam dionymus, seu famosus extolletur. Vide eondem S. Patrem in Homiliâ de nomine Abram: *Hodie de dionymis dicere mens est, &c.*

Hom. 2. de Verb. Isaiæ. Vid. Dom.

עבר ngavàr

אב רם avram

המון hamòn

המה hamàh

DIONYSIUS: διονύσιος, *dionysios*, p. b., aliquibus sonat idem ac divioitùs stimulatus, aut compunctus. Est Magoi Areopagitæ nomen, cui bellè hoc etymon adaptatur: & à dicto *diòs*, Jovis, ut in voce *Diocles*, aut à δῖος, *dios*, divinus, generosus, necoon à verbo νύσσω, *nysso*, pungo, vellico, stimulo, aperio, derivatur. Certè Dionysius aperto etiam Athenis Fidei ostio, verbis Apostoli ejus corde vellicato, cęlestis gratiæ viribus ipsius animo stimulato, ad Christum mirabiliter conversus, divinitùs compunctus fuit.

DIOPETES: διοπετής, *diopetès*, p. b., quod à Jove, aut cęlo delapsum est. Nam, ut diximus in *Diocles*, *diòs* est vox Iovis in genit. significativa: verbum autem πίπτω, *pipto*, est cado, aut si mavis à verbo πέτομαι, *petào*, volo, Quasi esset de cęlo, aut à Jove volatu delatum. Nam sæpiùs fingebant Gentiles, quo major fides suis simulachris haberetur, esse figuras diòpetes. Prout ancile illud, Numę Pompilii tempore, è cęlo, ut fabulabantur, delapsum: & Græci anteà de suo Palladio commenti fuerunt. Ità etiam Ephesii fingebant, aut sibi persuadebant, Dianæ suæ simulachrum, non humanis fabricatum manibus, sed è cęlo decidisse. Et ità ubi Noster textus scribam illum dixisse, *Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Iovisque prolis*; Lucas in græco legit τῆς μεγάλης Ἀρτέμιδος, καὶ τοῦ διοπετοῦς, ideſt, *& diopetis*, seu è Jove delapsi, nempè simulachri. Et ità multi recentiores cum Syro, & Chrysostomo verterunt. Sicque apud hunc S. Patrem ille Textus exaratur: *Quis est hominum qui nesciat Ephesiorum civitatem Neocoron esse magnę Dianæ, & Diopetis?* Quid sit autem neocoron suo loco dicetur.

Act. 19. 35

DIORTHOTICUS: διορθωτικὸς, *diorthoticòs*, p. b., emendativus, correctivus. Deducitur à tertiâ personâ præt. pass. verbi διορθόω, *diorthòo*, emendo, corrigo: quæ est διώρθωται, *diòrthota*, & à secundâ fit διόρθωσις, *diòrthosis*, correctio, quæ latinè diorthosis, p. l., diceoda. Hinc diorthoticum jus dicitur, quasi emendativum, quod in commerciis versatur. Bud. in l. jus civile de just. & jure. Sic & plurima diorthotica ad animam spectantia dici possunt.

DIORYX: διώρυξ, p. l., propriè fossa per muros, aut aggeres, ad cogendos metu hostes, excavata. Oritur à verbo διορύττω, *dioryzto*, fodio, cavo: ab ejus nempè tertiâ personâ præt. pass. διώρυκται, *diòryxa*, nec augmentum temporale videtur ablatum. Sumitur pro quocumque aquæ ductu. Unde Sapientia propria sua encomia ingenuè proferens ait: *Ego quasi fluvii dioryx, & sicut aquæ ductus exivi de paradiso*. Ità Textus græcus, *dioryx à fluvio*: q. d., Ego sum rivus perennis ioexhausti illius fluvii divinæ Sapientiæ, de Paradiso profluentis.

Eccli. 24. 41.

DIOSCORUS: διόσκορος, *diòscoros*, ità penultimâ brevi, nisi per *omega*, aut per diphthongum *ου*, *u*, scribatur. Jovis filium sonat, à dicto genitivo *diòs*, Jovis, & κόρος, *còros*, filius, puer. Sic inter alios vocati Castor, & Pollux. Nam ubi dicitur, quòd navi illi Alexandrinæ, quæ ab Insulâ Melitâ Paulum vexit, *erat insigne Castorum*, græcè dicitur παρασήμῳ Διοσκούροις, *parasèmo dioscuris*, ideſt signo Dioscuris, nempè Jovis filiis. Horum enim statuæ in puppi exsculptæ erãt, tamquàm nautis salutares. Siquidem illi Castorem, & Pollucem certos ignes meteoricos vocabant, qui aliquando duo circà antennas apparent, & tranquillitatem portendere creduntur. Si autem unus solus cernebatur, eum tempestatem præsagire, quasi uno illorum Deorum, navigationis præsidum, subtrato, superstitiosè opinabantur. Ab uno Castore, ambo dicebantur Castores. Propterea noster Interpres, pro Dioscoris, Castores nominavit. Mensis etiam quidam apud Græcos Dioscorus appellatus. Nam epistola Lysiæ, Antiochi Eupatoris nomine data, secundùm æram antiochenam, seu syriacam, quâ utitur

Act. 28. 11

Machabæorum liber secundus regni Græcorum
2.Mach. *anno* 148, *mensis Dioscor die* 24. Hic tamen men-
11.21. sis alibi non reperitur apud Græcos. Quinimò in Textu græco legitur, pro *Dioscori*, Διὸς κορινθίου, *diòs corinthiu*, idest Iovis corinthii, Unde aliqui putant esse mensem lunæ intercalarem, qui certis annis adiungebatur, ut & apud Hebræos. Ità videlicet erat necesse, ut anni lunares coæquarentur aliquo modo cum solaribus. Alii sentiunt esse mensem Dystrum partim Februario, partim Martio respondeotem. Dioscorus aliquibus idem est ac *divina saturitas*, aut *divinum ornamentum*: ut sit à *dios*, ut in voce *Dionysius*, & à verbo κορέω, *coréo*, saturo, orno. Veri Iovis filii fuere Sancti Martyres hoc nomine donati: qui nec sanctitate degeneres, nec pietate dissimiles, in gloriosâ Christi morte sequaces, cœlestia natalia ostenderunt. Dei gratiâ in vitâ saturi, ejus gloriâ post mortem satiati, ut divinum Ecclesiæ militantis, & triumphantis ornamentum effulserunt.

DIOTREPHES: Διοτρεφὴς, *diotrephès*, p. b., à Iove nutritus. Nam est à supradicto *diòs*, Iovis, & verbo τρέφω, *trépho*, nutrio. Cujusdam viri nomen ambitiosi, & arrogantis, qui S. Ioannis amicitiam dedignans, Corinthi, ut ait Tirinus, ejusdem S. viri Epistolas non recipiebat: nec, uti solitum erat, in Ecclesiâ legi permittebat. Ità queri-
3.Io.9. tur dilectus Christi Discipulus: *Scripsissem forsitan Ecclesiæ, sed is qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes non recipit nos.*

DIPHTHONGUS: Δίφθογγος, *diphthongos*, duarum vocalium sonus. Est enim à sæpiùs dicto *dis*, bis, & in compositione dualitatem significante, & à φθόγγος, *phthòngos*, sonus. Talis sonus formatur ex duabus vocalibus simul unitis, & prolatis. Quàvis etiam multæ diphthongi ità pronuncientur, ut unius vocalis sonum edant. Quod apud Græcos, & Latinos accidit, non autem apud Hebræos, qui diphthongis carent. Hæ diphthongi iu sacro quoque Textu diligenter observandæ, cùm aliquando verbum sine diphthongo scriptum, aut prolatum planè sensum immutet.

DIPLE: Διπλῆ, *diplè*, duplex. Est femininum à masc. διπλοῦς, *diplus*, duplex. Erat una ex notis sententiarum illiteratis, hoc modo formata >, ad separaoda sacrarum Scripturarum testimonia. Hanc inter alias habet Isidorus: & inter illiteratas esse recensendam in voce *Lemniscus* ostenditur.

DIPLOIS: Διπλοὶς, *diplois*, p.b., vestis genus. Ità dictum eò quòd duplex esset, vel duplicatum, à διπλόος, *diplòos*, duplex. David dira deprecans, vel potiùs, ut sanctus Propheta, Doeg Idumæo, proditori suo infausta prædicens, inter cæteras maledi-
Ps.108.29 ctiones ait: *Induantur qui detrahunt mihi pudore: & operiantur sicut diploide confusione suâ*. Eàdem voce hîc utuntur 70, ὡς διπλοΐδα, *hos diploida*, sicut diploida, p. b., in accusativo: & Textus he-
מעיל braicus habet *menghil*, & *vestimentum* vertitur, cũ alias pallium sit, maximè ornatum, & gloriosum.
menghil. Quasi diceret regius Psaltes, duplicatâ ignominiâ, videlicet hîc, & in alterâ vitâ, confundantur. Nicolaus Liranus allegoricè hunc Psalmum de Christo à Iudâ vendito intelligit: in quo ab aliquibus observatum triginta maledictiones, pro 30 argenteis contineri. Propheta autem Baruch, fausta Ie- Baruch.5.
rosolymę prænuncians, inquit: *Circumdabit te Deus* 2.
diploide justitiæ. Sicut diplois erat vestis nobilium matronarum, ità rursùs S. Civitati promittitur pristina gloria, & decor, quo denuò erat induenda. Dicitur verò *justitiæ*, tum quia justitia, & cæteræ virtutes sunt animæ vestes augustæ, & regales; tum quia gloria Ierusalem tribuenda erat ex Dei promissione, & sic quodammodò ex justitiâ, ad promissa divina adimplenda.

DIPLOMA: Δίπλωμα, *diploma*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, etsi à Græcis aliter efferatur. Est vas quoddam duplex, & etiam literæ patentes Pontificis, vel Regum. Vox hæc originem trahit à verbo διπλόω, *diplòo*, duplico: ab ejus nempè primâ personâ præt. pass. δεδίπλωμαι, *dediploma*, duplicatus sum, & hinc sine augmento *diploma*. Sic autem vocata edicta, & mandata principum, regio signo munita, à duplicando: eò quòd in eis complicandis, duplicis literæ figuram exhiberent, vel alio aliquo modo duplicia viderentur. Istâ voce utitur Tertullianus etiam pro literis, aut epistolis, dum ait: *O somniculosa diplomata!* quibus nempè InApolog.
mors Marci Aurelii Imp. tardè nunciata, & quam c.35.
Dea Cybele serò cogoovit.

DIPNOSOPHISTA: Δειπνοσοφιστὴς, *dipnosophistes*, ad verbum est cœnæ sapiens. Ità quippè dictus ille, qui scitè, & argutè in cœnâ disserit, prout antiquitùs Philosophi in conviviis, variis sapientiæ leporibus, & saporibus solebant fercula inspergere, & condire. Fit à δεῖπνον, *dipnos*, cœna, & etiam prandium significat, ut aliqui volunt (eò quòd Veteres tantùm semel in die comederent) & à voce σοφιστὴς, *sophistes*, sapiens. Hinc Athenæus grammaticus, sub Antonino Imperatore, scripsit Dipnosophistarum Libros, pulcherrimis eruditionibus refertos: ad annum reparatæ salutis 168. Illis etiam Christianorum intemperantia, vani discursus, & joci scurriles in conviviis, ac compotationibus, tacitè arguuntur, & eruditè condemnantur.

DIPROSOPOS: Διπρόσωπος, *diprósopos*, latinè proter *omega* accentum habet in penultimâ longâ, etsi Græcis, aliis regulis utentibus, sit vox proparoxytona. Nostro idiomate bifrons, anceps, aut duplex verti potest. Fit enim à sæpiùs dictâ particulâ *dis*, bis, & πρόσωπον, *prósopon*, persona, vultus, facies. Hinc *diprosopos icon*, imago ancipitis aspectus dicitur. Sed diprosopi præsertim illi qui parùm sinceri, & hypocritæ maximè dicendi. Nam hi, quòd aliam personam simulent, tali nomine donati.

DIPSAS: Διψὰς, serpens viperæ similis. Ità dictus fuit, quòd illi quos momorderit siti vehementi ioarescant, &, incessanti potu se replentes, semper sitibundi, extinguantur. Est ergò à verbo διψάω, *dipsào*, sitio: uti, & nomen hebraicum *tsim-* צמאון
maôn, quod est à radice *tsamà*, sitivit. Moyses *tsimma-*
beneficia Israëlitis à Domino exhibita commemu- *ôn.*
rans, ait: *Ductor tuus fuit in solitudine magnâ* צמא
atque terribili, in quâ erat serpens flatu adurens,
& scorpio, ac dipsas, & nulla omninò aqua. Apud *tsamà.*
70 hîc δίψα, *dipsa*, sitis: & hebraicè *tsimmaôn*, Deut.8.15
etiam sitim significans. Serpens ille flatu adurens verisimiliter est basiliscus, etsi Textus hebraicus

נחש cus habeat *nàchasc saràph*, serpens saraph: & dipsas, teste Isidoro, est aspidis species, quæ à siti, *nàchasc.* quam maximam inducit, situla nuncupatur à Latinis. Tales fuisse illos *ignitos serpentes ad quorum* Num.21.8 *plagas, & mortes plurimorum venerunt ad Moysen*, pro remedio Israëlitæ, satis est probabile, vocatosque fuisse ignitos, ab æstu, & siti, quam suo morsu excitarunt. Sed hîc 70 legunt τοὺς ὄφεις τοὺς θανατοῦντας, *tùs òphis tùs thanatùntas*, idest serpentes occidentes, seu mortiferos: & Hebræus legit שרפים *seraphim*, quasi ardentes, à sing. *saràph* serpens ignitus, & summè venenatus, ab aliquibus prester, *Sera-phim.* græcè πρηστὴρ, *prestèr*, à verbo πρήθω, *pritho*, uro, cujus tertia persona præt. pass. πέπρησται, *uro esse*, שרף & hinc ablato augmento *prestèr* nominatus. Hebraicum autem *saraph*, etiam sine voce *nàchasc*, serpentem ignitum significans, est à radice *saràph*, ussit, incendit: à quâ & *seraphim* seu seraphini, ab ardore, Angeli primi Chori nuncupantur. De dipsade quoque dicit Pierius: *Veneno hæc est pluvimo,* *saràph.* *& immedicabili: quosque momorderit, usque ad* Hierogl. l.16. *inflammat, ut propemodum exardescere videantur, ac igne veluti circumfuso concremari.* Hinc magis potest divini magnitudo beneficii, ejusque specialis ergà Iudæos providentia colligi, quòd illos ità salubriter ab istis exitialibus animalibus præservaverit, etiam in deserto, in quo *nullæ omninò aquæ*, quæ aliqualem opem essent allaturæ, ut ait idem Valerianus. Mirandum tamen quòd theriaca epota dipsadis morsui medeatur, cùm ipsa sit ex rebus calidis & siccis composita: nisi per antipathiam carnium viperæ adversùs venena, hunc operetur effectum. Nicolaus Caussinus ait, quòd dipsas est avaritia, quæ inexplebili pecuniarum siti miseros mortales incendit. Item sicut dipsas aquas inficit, unde mors iis qui illas ebiberint, sic etiam hæreticus aquas salutares veneno suo inficit, & incautis propinat.

In Hierem. DIPTO, apud Magri est colore minio, & ex verbo græco δύπτω, *dypto*, deducitur. Sed *dypto* est mergo, subeo, occido, condor, & δύπτης, *dyptes*, urinator est, qui in aquas se demergit. Nì dicamus quod ille qui telam, vel asseres colore inficit, eos mergat coloribus. Sed hoc impropriè dictum, nec ad particularem colorẽ esset adaptandũ.

DI. TYCHA. δίπτυχα, p. b., idest duplicata. Sic vocabantur aliqui libri ecclesiastici, in quibus sanctorum virorum, & Fidelium nomina inscribebantur: ità dicta à δὶς, *dis*, bis, & πτύσσω, *ptysso*, plico, quòd utrimque admitar librorum clauderentur, aut plicarentur. De Alexandro Archiepiscopo Antiocheno refert Cassiodorus, in S. Ioannis Chrysostomi vitâ, quòd *is Pontifex Ioannis Magni vocabulum ecclesiasticis δίπτυχοις*, diptychis, *inseruit*. Quænã verò essent sacra diptycha, seu ecclesiastica, satis ex Ægyptiorum quàdam epistolâ colligi posse An. Chr. 430.N.49. demonstrat Baronius. Nam in istis Ægyptiorum Episcoporum literis ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum, contrà Timotheum sedis Alexandrinæ invasorem, hæc habentur. *Etiam in venerabili diptycho, in quo piæ memoriæ transitum ad cœlos habentium Episcoporum vocabula continentur, quæ tempore sanctorum mysteriorum, secundum sanctas regulas releguntur.* De diptychis ait Emin. Noris, distincta fuisse viventium, ac mortuorum, fuisseque aliquot paginis conflata, ubi erant nomina sacrorum, laicorum, immò & mulierum. *Et prophana quidem diptycha, quæ nomen consulis* Noris Diss. de Syn. 5. c. 5. *nomen exhibebant, ex ebore fuisse certum est.* Et postcà, tabulis eburneis characteribus aureis nomen inscribebatur Consulis. Ipsius quoque consulis effigies in duplici tabellâ exprimebatur, ut quædam etiam nostro ævo conservantur. A prophanis sacra nomen suum sortita sunt: in quibus *no-* Idem. *mina haud promiscuè inscribebantur, sed in unâ paginâ Episcopi, in aliâ presbyteri, in alterâ diaconi, atque ità diversis etiam laici ac feminæ diptychis consignabantur.* Sacra diptycha plerùmque membranacea, in summâ erant veneratione, ut colligitur ex S. Ioannis Chrysostomi Liturgiâ. Ὁ διάκονος κυκλῶν πρόσταξε τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὰ δίπτυχα: idest *Diaconus circumiens jussit sanctam mensam, & diptycha*. D. Augustinus duas Decalogi tabulas eleganter diptychum lapideum nuncupavit. Sa- L. re. tbr. Faulus c. 4. cra diptycha inter pretiosiores Ecclesiæ thesauros à Cimeliarchâ conservabantur; ut patet ex Synodo quintâ, Acta Synodi Mopsvestiæ recitante.

DISCOPHORUS: δισκοφόρος, *discophòros*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Discum ferentem significat, à δίσκος, discus, & verbo φέρω, *phèro*, porto. Erat autem discus orbis ex ferro, ære, aut lapide, quem projiciebant exercendi corporis causâ. A rotunditate discus corpus solis dicitur, & orbis, aut patina etiam discus vocatur. Ità saltatrix illa malæ genitricis pessima filia, quæ Magni Præcursoris caput carnificis ense dissilire fecit, dixit Herodi: *Volo* Marci 6. 25. *ut protinùs des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ.* In Textu græco pro disco legitur πίναξ, *pinax*, idest tabula, lanx, scutella, catinus, patina. Habacuc propheta, qui prandium Danieli in lacu leonum jejunanti detulit, à D. Hieronymo discophorus appellatus. Discobolus autem dicebatur ille, qui tales discos, exercitii causâ projiciebat. Vox hæc ex δίσκος, *discos*, & βολὴ, *bole*, jactus efformata. *Discos* verò trahit originem à verbo poëtico δίκω, *dico*, jacio: & ità à jaciendo nuncupatus.

DISOMUM: pro sepulchro poni, nempè duorum corporum capaci refert Magri. Et quamvis vocem græcam non reperierim, tamen si placet δίσωμον, *disomon*, dicatur, non ex græco δισώματος, *disomatũ*, ut ille vult, sed à dictâ particulâ *ds* in compositione, amissâ ultimâ literâ, dualitatem significante, & σῶμα, *soma*, corpus. Adeòque disomum, propter *omega*, penultimâ longâ latinè est pronunciandum.

DISSYLLABUS: δισύλλαβος, *disyllabos*, p. b., duarum syllabarum. A δὶς, *dis*, bis, & συλλαβὴ, *syllabe*, syllaba, disyllaba dictio est quæ duabus syllabis constat. Potest etiam duplicem indicem significare, aut duplicis indicis librum: nam syllabos, est index, ut suo loco dicetur.

DISSYMBOLA: δισσύμβολα, p. b., symbolo, seu notâ discrepantia. Vox enim est formata à particula δὶς, *dis*, quæ aliquando privandi vim habet, & symbolon, nota, signum, insignia, quasi diversis signis, aut insignibus distincta. A Philosophis dissymbola vocantur illa elementa, in nullâ pri-

ma-

marum qualitatum convenientia: qualia sunt aër & terra, ignis & aqua. Aer enim habet humiditatem in summo, & calorem propè summum; terra verò duas qualitates planè oppositas: nempè siccitatem in summo, & frigiditatem propè summum. Similiter ignis habet calorem in summo, & siccitatem propè summum; aqua verò frigiditatem in summo, & humiditatem propè summum. Et quamvis in illâ qualitate remissâ conveniant, quæ, secundùm aliquos Authores, complet gradus qui desunt in qualitatibus propè summum; non ideò tamen sunt symbola, eò quòd non sufficiat habere convenientiam in quolibet gradu remisso. Præterea verisimilius est elementa non habere illas qualitates remissas. Sic enim simpliciora constituuntur, & magis ad mentem Philosophi, qui duplicem tantùm qualitatem cuilibet elemento assignavit. Dissymbola multa alia, adinstar illorum elementorum, sibi invicem repugnantia, in nullis qualitatibus convenientia, in ordine naturæ & gratiæ, dici possunt.

DISTICHUM: δίστιχον, *distichon*, p. b., duorum versuum ordo. Præsertim de duobus versibus simul connexis dicitur, hexametro uno, & pentametro altero: à δὶς, *dis* bis, & στίχος, *stichos*, versus, ordo. Distichos dici potest quælibet res duos ordines continens; & à τρὶς, *tris*, ter, *tristichos*, quæ tribus ordinibus constat. Sicut tetrastichos quę quatuor ordines complectitur. V. *Tetrastichos*.

DITHALASSUS: διθάλασσος, *dithalassos*, bimaris, & malè ab aliquibus bithalassus. Ni dicamus bithalassum formari à dithalasso, sicuti bigamum à digamo, ex particulâ latinâ & unâ voce græcâ. Dithalassus ergò est qui utrimque mari alluitur: à dicto *dis*, bis, & θάλασσα, *thalassa*, mare. Loca illa dithalassa speciatim dicta sunt isthmi, qui utrâque parte mare videntur secare. Talis est isthmus corinthiacus, ad quem alludit Poëta, commemorans *bimarisve Corinthi mœnia*. Dithalassus erat adiacens Insulæ Melitæ, à rupe vicinâ formatus: in quâ sacellum D. Paulo sacrum. Talia loca solent esse periculosa: quapropter ait Lucas, *Cum incidissemus in locum dithalassum impegerunt navem*. Hic natando, vel tabulis insidendo, omnes cum Apostolo è navi in littus evaserunt. Hodie in Melitâ vocatur *la Cala di S. Paolo*.

Horat. l. 1. Carm. Ode 7.

Act. 27, 41

DITOCOS: δίτοκος, *ditocos*, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis in eâ ponatur accentus. Est illa quæ bis peperit, aut binos pariens: ut Rebecca, Thamar, quæ geminos pepererunt. Ità ditocos Rachel dici potest, quæ gemino partu Ioseph, & Benjamin enixa est. Vox est formata à δὶς, *dis*, bis, & verbo τίκτω, *ticto*, pario, cujus præt. medium est τέτοκα, *tetoca*, unde ablato augmento fit τόκος, *tocos*, partus. Sed cùm *tocos* fœnus, & usuram significet; etiam ditocos duplicem usuram reddens verti potest.

DITTOCHÆUM: διττοχαῖον, *dittochæon*. Opusculum quoddam Prudentii verisimilius ità vocatum. Continet autem varia Tetrasticha super V. & N. Testamentum; & singula quatuor versibus heroicis absolvuntur. Dittochæum verò duplicem cibum, aut duplicatum alimentum significare contendunt. Certè διττὸν, *ditton*, est duplex, & χαῖος, *chæos*, probus; aut χαῖον, *chæon*, pedum, seu baculum pastorale dicitur, sed pro cibo duplici ab ὀχὴ, *oché*, cibus, deducatur. Forsitan ergò Dittochæum dictum; quia probitatis V. & N. Testamenti exempla refert: aut duplex cibus spiritualis, seu prout in antiquo exemplari, duplex refectio, ab utroque Testamento personis excerptis. Magri asserit aliquos malè legisse dirrochæum: sed Victor Giselinus in suo Commentario ab aliquibus vocatum Chirochæum, quod manuale vertunt, disertè testatur. Sicque à χεὶρ, *chir* manus chirochæum esset deducendum. Sychardus Enchiridion inscripsit, quod à Giselino approbatur, & aliis. Ità in Opusculi titulo variant Authores: sed prior titulus, & explicatio tenenda. Fuit autem Aurelius Prudentius Clemens Poëta palatinus, Christianus, & litteraturâ illustris: floruit sub Theodosio juniore ad annum reparatæ salutis 418. De quo Gennadius in suo virorum illustrium Catalogo.

Aldus Rom. In Hierol.

DOCHE: δοχὴ, *doché*, convivium. Oritur ista vox à verbo δέχομαι, *dechomai*, suscipio, excipio, & ab ejus præterito medio, quamvis insuſitato, deducenda. De doche fit mentio in S. Ignatii Martyris epistolis, in quibus dicitur: *Non licet sine Episcopo neque baptizare, neque offerre, neque sacrificium immolare, neque dochen celebrare*. Aliqui cœnam intelligunt, putà agapen, seu illam cœnam, de quâ dicit Apostolus: *Convenientibus ergò vobis in unum, jam non est dominicam cœnam manducare*. Alii verò per dochen istam Missam veterem interpretantur.

Epist. ad Smyrn.

1. Cor. 11. 20.

DOCITÆ: δοκῖται, *dokita*, p. l., existimantes latinè dici possunt. Nam, δοκῖτες, *dokites*, in singulari fit à verbo δοκέω, *dokéo*, existimo, appareo, videor. Ità dicti aliqui hæretici, à Iulio Cassiano Valentini discipulo exorti, qui, ut docet Baronius, *dicerent Christum corpus sumpsisse phantasticum*. Docitæ igitur appellati eò quòd ejus corpus solùm apparens, aut existimatum opinarentur. De isto Iulio ait etiam Baronius in Tatiani, nuptias damnantis, sententiam conspirasse. De Docitis etiam agit Clemens Alexandrinus: contrà quos Christus se carnem, & ossa habere testatus est.

An. Chr. 174. N. 12

Strom. l. 3

DODECAEDROS: δωδεκάεδρος, p.b., quamvis in versu produci possit. Latinè in duodenos situs, aut duodecim sedibus sessilis, vel distinctus, dici potest: à δώδεκα, *dodeca*, duodecim, & ἕδρα, *hédra*, sedes, basis, quasi duodecim sedibus, aut basibus compositus. Ex dodecaedro, ut Plutarchus refert, Mundum factum esse Pythagoras sensit. Sed duodecim sedes in judicio universali futuras, & dodecaedron illud tribunal fore docet magistrorum Magister: super quas sedebunt Apostoli, immò, & viri apostolici, *judicantes duodecim tribus Israël*. Ex supradictâ voce *dodeca* multa oriuntur composita: ut cum vocabulo ἀρχὸς, *archos*, princeps fit δωδεκάδαρχος, *dodecadárchos*, qui duodecim præfectus est. Aut potiùs fit à *dodecas*, genit. *dodecados*, numerum duodenarium significante. *Dodecaëtes*, qui 12 annos natus est, ab ἔτος, *étos*, annus, Et alia id genus.

Matth. 19 28.

DODECATEMORION: δωδεκατημόριον, p.b., duodecima pars, & pro unciâ, libræ duodecimâ parte, reperitur. Fit à voce δωδέκατος, *dodécatos*, duo-

duodecimus, & μόριον, *mórion*, pars, particula.
Decameron del Boccacio. Sed dodecamœros, græcè δωδεκάμοιρος, *dodecámiros*, est in 12 partes dissectus, à μοῖρα, *mira*, pars, membrum, &c. Hinc patet quid decamœron significet, nempè illud quod in 10 partes distinctum est. Dodecamœros toti populo Israëlitico in 12 partes, seu tribus distinctos, decamœros verò Decalogo adaptari potest.

DODECAPHYLON: δωδεκάφυλον, *dodecáphylon*, latinè propter ambiguam hîc productam accentum habet in penultimâ, quamvis ab aliquibus corripiatur; de quo in voce *allophylos* aliquid dictum est. Significat autem ista vox 12 tribus: à dicto *dodeca*, & φυλή, *phylé*, tribus. Sic uno vocabulo composito S. Lucas 12 tribus expressit, dum refert Apostolum, coràm rege Agrippâ apologiam habentem, inter cætera de promissione divinâ Iudæis factâ loquentem, dixisse: *in quam 12 tribus*
Act. 26. 7. *nostræ, nocte ac die servientes sperant devenire*. Græcus habet δωδεκάφυλον ἡμῶν, *dodecáphylon hemôn*, ideft nostrum dodecaphylon: quâ voce etiam aliqui Latini utuntur.

DOGMA: δόγμα, placitum, sententia, decretum, edictum. Eruitur à verbo δοκέω, *dokéo*, existimo, appareo, videor, puto, opinor: cujus prima persona præt. pass. est δέδογμαι, *dedogmæ*, & hinc ablato augmento syllabico *dogma*. Sunt autem dogmata unius cujusque sectæ decreta; sicque artes, & scientiæ propria dogmata sibi vendicant.
Quæst. Evang. l. 1. q. 11. Itâ dixit Augustinus: *Dogmata autem sunt placita sectarum, ideft quod placuit singulis sectis*. Sic Iob suos molestos amicos, & onerosos consolatores,
Iob. 13. 4. vocat *cultores perversorum dogmatum*. Etsi Septuaginta satis à Nostro discrepent, dum hîc legunt: *vos autem estis medici injusti, & sanatores malorum omnes*. Nempe ad animum sanandum inepta dogmata promebant. Quapropter in Textu hebraico dicuntur medici *elil*, ideft, nihili, seu vanitatis, aut vani. Quod autem dogma etiam pro
elil אליל edicto sumatur; patet ex libro Esther, in quo ferale illud edictum Regis Assueri, de Iudæis trucidandis, *crudele regis dogma* nuncupatur. Nec in
Esther 4. 3. hoc loco 70 voce dogma utuntur, sed dicunt τὰ γράμματα, *tà grámmata*, ideft literæ, scilicet regiæ: & Textus hebraicus ait *dathò*, edictum ejus,
דתו dathò. nempè regis. Nam *dath* est lex, jus, edictum. Ab
dath דת eâdem origine fit adiectivum δογματικός, *dogmaticós*, qui est idoneus ad præcipiendum; & latinè dogmaticus dicitur, qui ad dogmata pertinet, aut ea continet. Hinc Theologia dogmatica illa quæ dogmata orthodoxa exponit, & illa contrà heterodoxos, aut alia dogmata sectantes, validissimè tuetur.

DOGMATISTES: δογματιστής, *dogmatistés*, qui leges præscribit, & præcepta. Formatur à verbo δογματίζω, *dogmatizo*, dogmata præscribo, dogmata trado: cujus tertia persona præt. pass. esset δεδογμάτισται, *dedogmatista*, hincque rejecto illo augmento syllabico, vox dogmatistes proxima natalia desumit. Dogmatistæ suspicionem à se amolitur D. Hieronymus, & se magis Apostoli sequacem, ejusque dogmatibus inhærentem profitetur. Dicit enim, *Nunc verò quum interpres magis Apostoli fuerim, quàm dogmatistes*,

DOLICHUS: δόλιχος, *dólichos*, p.b., curriculum spatii 12 stadia continentis, aut secundùm Suidam ad 24 stadia exporrecti. Cursus fuit profectò plenus, & diaulo major, à voce δολιχός, *dolichós*, ideft prolixus, longus, quòd in spatium satis longum extenderetur. Itâ voce utitur D. Chrysostomus, dum ait: *Etenim qui postquàm decem* In Argum.
dolichos cucurrit, si post deficiat, totam laudem Ep. ad Phil.
perdidit. Ubi in margine additur dolichon esse 23 stadiorum spatium.

DOLIPHONIUS: δολοφόνιος, *doliphónios*, p. b., sicarius, latro, qui dolosè occidit. Vox est orta à *dólos*, dolus, & φόνος, *phónos*, cædes, homicidium. Dicitur & *dolophonia* (& latinè penultimâ brevi erit efferenda, nisi græcus accentus retineatur) cædes cum dolo, seu dolosa necatio, quæ à sicariis, seu assassinis patrari solet. Isti dolophonii ecclesiasticâ immunitate non fruuntur.

DOLUS: δόλος, *dólos*, fraus. Sed tamen propriè fraus à dolo distinguitur. Itâ docet Angelicus, vitia prudentiæ opposita recensendo. Ostendit enim 2. 2. q. 55. a. 3. c.
quòd astutia sit speciale peccatum, etiam à prudentiâ carnis distinctum. Nam hæc versatur circà finem apparenter bonum, sed astutia ad finem suum assequendum, sive bonum, sive malum, utitur *non veris viis, sed simulatis, & apparentibus*. Versatur autem præcipuè in excogitatione talium viarum, *& hoc propriè pertinet ad astutiam. Alio* a. 4. c.
modo potest considerari talium viarum assumptio, secundùm executionem operis, & secundùm hoc pertinet ad dolum. Pertinet tamen ad astutiam, secundùm quod importat quandam executionem astutiæ. Doli verò à fraude discrimen explicat idem S. Doctor, dicens quòd *dolus pertinet universaliter* a. 5. c.
ad executionem astutiæ, sive fiat per verba, sive per facta. Fraus autem magis propriè pertinet ad executionem astutiæ, secundùm quod fit per facta. Idem vitium δολοφροσύνη, *dolophrosýne* (quod latinè p. b. est efferendum) nominatur: à verbo δολοφρονέω, *dolophronéo*, callidè ago, quasi dolosè sapio, atque dolum & astutiam significat.

DOMA: δῶμα, domus, tectum. Oritur à verbo δέμω, *démo*, extruo, ædifico. Per domatum fistulas intelliguntur canales aquarum emissarii, de quibus loquitur Scriptura. *Proposuerat David in* 2. Reg. 5.
illâ die præmium, qui percussisset Iebusæum, & te- 8.
tigisset domatum fistulas, & abstulisset cæcos, & claudos odientes animam David. Septuaginta hîc à Textu nostro satis discrepant; nec domatis aut fistularum mentionem agunt. Hebræus verò de doצנור
mate non loquitur, sed solùm *tsinnór*, ideft canalis, tsinnór.
emissarium, tubus, exarat. Erat autem expugnanda munitissima arx Sion, quam Jebusæi possidebant: & confisi loco, ut opinabantur, inexpugnabili, ad irrisionem posuerant, teste Josepho, veros cæcos, & claudos, ad murorum defensionem. David victoriæ cupidus præmium proposuit primo mœnia conscendenti, & summas ædes tangenti. Hic fuit Joab nepos David ex sorore: qui propterea princeps exercitus fuit renunciatus. Itâ narrat sacer Textus: *Ascendit igitur primus Ioab filius* 1. Par. 11.
Sarviæ, & factus est princeps. Potest etiam doma 6.
sumi pro tecto: sicque potest intelligi, quòd *me-* Prov. 21. 9
lius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere liti-

litigiosâ, *&* *in domo communi*. Septuaginta legunt in angulo ὑπαίθρυ, *hypæthru*, ideſt non tecto, ſeu ſub æthere aperto: nam *hypæthria* ſunt ſpatia
gag, 22 aperta, & ſubdialia, ab ὑπὸ, *hypò*, ſub, & *ether*. Hebraicè pro *domatis* dicitur *gag*, ideſt tecti: & ità quoque chaldaicè *tecti* dicitur, nempè plani more
2. Esdr. 8.16. Palæſtinorum. Et ità pro tecto accipi debet, dum Esdras ait: *feceruntque ſibi tabernacula unuſquiſque in domate ſuo*. Sicque 70 dicunt ἐπὶ τῶ δώματος αὐτῦ, *epitù dòmatos haſtù*, in domate ſuo: & Hebraicus *ngál gaggò*, ſuper tectum ſuum. Nam ſub dio tabernacula menſe ſeptimo figi debebant. Eodem
Ier. 19.13. ſenſu Jeremias intelligendus, dum prædicit immundas fore *omnes domus*, *in quarum domatibus ſacrificaverunt omni militiæ cæli*. Hic ex δωμάτων, *domàton*, apud 70, Latinus vertit tectis, & Hebræus ait *ngal gaggothehèm*, in tectis, ſeu ſuper tecta eorum. Talia enim ſacrificia in tectis peragebantur. Ab eâdem radice fit δῶμος, *dòmos*, domus, ſtructura, vox adeò frequens apud Latinos. Fit autem, ut & doma, à præt. medio verbi *d mo*, vel à verbo δομέω, *domèo*, ædifico, voces iſtæ eruendæ.

DORCAS: δορκὰς, *dorcás*, caprea, dama. Eſt à præt. medio verbi δέρκω, *dèrco*, video: ob acutiſſimam viſus aciem in hoc animali, quod, ut ait
L.28.c.11 Plinius, nunquàm lippit, & noctu optimè cernit.
Act. 9. 36. Ità vocabatur illa diſcipula, quam S. Petrus à mortuis excitavit, *nomine Tabitha*, *quæ interpretata dicitur dorcas*. Et certè, ut ex bonis ejus operibus apparet, purgatiſſimo mentis oculo, inter infidelitatis vicinas tenebras, in Deum ferebatur.

DORODOCIA: δωροδοκία, *dorodokìa*, latinè penultimâ correptâ pronunciari debet, niſi græcus accentus ex uſu obſervetur. Eſt munerum acceptio: à δῶρον, *doron*, donum, & verbo δέχομαι, *dèkomæ*, accipio. Sed accipitur etiam pro ipsâ munerum largitione in judiciis corruptionem. Thucydidis interpres obſervat dorodociam, ſi quis deprehenſus eſſet, mulctam impoſitam fuiſſe. Adeò ſordebat apud Gentiles munerum largitio: quantò magis ſordida inter Chriſtianos exiſtimanda, dum ità juſtitiam corrumpit, & res ſacras venales facit? Meritò igitur adeò rigoroſè munerum largitio à Clemente VIII Regulariibus interdicta. Dicitur autem dorodocus, p. b., ſordidus, avarus, quæſtui, & muneribus inhians, necnon ille qui ea malè largitur.

DORON: δῶρον, donum. Oritur à verbo δίδωμι, *dìdomi*, do, aut ab ipſo verbo δόω, *dòo*, quamvis inuſitato. Alii tamen eruunt ab ipſo palmo, aut manu, quâ munera dantur, & antiquitùs *doron* vocatâ. Ab hac voce varia compoſita formantur; ut antidorum, dorodocus, dorophagus, & alia ſexcenta. Sed prout *dôron* ſignificat palmum minorem, alia compoſita efformat, ut *dìdoron*, duorum palmorum, *tetradoron* quatuor palmorũ, pentadóron quinque palmorum. In his palmus major, ſeu orthodoron, ideſt palmus rectus intelligi poteſt.

DOROPHAGUS: δωροφάγος, *dorophagos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis græcus in eâ ponatur accentus. Donivorus optimè redditur, à dictâ voce δῶρον, *dòron*, & φάγος, *phàgos*, edax, quaſi heluo donorum. Ità ergò ille vocandus qui donorum maximè eſt avidus, ità ut muneribus inhians, ea vorare videatur. A verbo autem φέρω, *phèro*, porto, fit δωροφορία, *dorophorìa* (quæ latinè cum accentu in antepenultimâ pronuncietur, ni Græcos ex uſu licito velis imitari) munerum oblatio: hincque *doròphoros*, p.b., munerum lator, ſeu largitor.

DOROTHEA: δωροθέα, *dorothèa*, in utroque idiomate penultima brevis eſt, quamvis in eâ græcus accentus habeatur, & uſus apud multos Latinos more græco pronunciandi videatur introductus. Uti & Theodora, Dei donum nobis largitur ipſa nominis etymologia. Nam δῶρον, *doron*, donum & θεὸς, *theòs*, Deus. Maximum Dei donum fuit S. Dorothea Virgo, & Martyr: quæ etiam de cœlo miſſis muneribus, exareſcente magis ipsâ impiorum infidelitate, quàm frigeſcente brumali tempore, floribus, & fructibus recentibus Scholaſtico illi, ſeu cauſidico, ut fuerat pollicita, donatis; verè ut Theophili nomen ſonat, Deo dilectum effecit. Sicque eum munerum divinorum; martyrii & triumphi, gloriæ & beatitudinis, conſortem adepta fuit. Eadem origo nominibus *Theodorus*, & *Dorotheus* eſt aſſignanda.

DORYMEDON: δορυμέδων, *dorymedòn*, p. b., haſtam regens latinè verti poteſt. Eſt enim à δόρυ, *dòry*, haſta, jaculum, & verbo μέδω, *medo*, curo, rego, impero. Alboinus Mediolani haſtâ à proceribus porrectâ (fortè à Romulo, ob haſtam quam ſemper gerebat, Quirino dicto, exemplum deſumpſere) primus Longobardorum Rex inauguratus fuit. Vox *dorymedon* haſtâ imperantem ſubindicat aut haſtam ſtrenuè gerentem. Nomen ergò optimè quadrat S. Dorymedonti, glorioſo Chriſti Martyri, qui inſtantibus terribilioribus haſtam Fidei nunquàm abjecit: ſed eâ, inter ſæviores tortores, victor evadens, regni cæleſtis poſſeſſionem accepit.

DORYPHORUS: δορυφόρος, *doryphòros*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus collocetur accentus. Haſtam gerens, ſpiculum, aut lanceam geſtans idiomate latio verti debet. Nam fit à dictâ voce *dòry*, & verbo φέρω, *phèro*, porto, ab ejus nempè præt. medio, quamvis inuſitato. Cuique ergò haſtam, aut lanceam tenenti aptatur hæc dictio. Adeòque doryphorus ille militum unus, Io. 16. 34. qui lanceâ Chriſti latus aperuit. Sed doryphorus miles prætorianus, aut ſatelles ſolebat intelligi, qui lanceam geſtans corpus principis tuebatur. Talium decem & quinque millibus, teſte Q. Curtio ſtipa- L. 3. tus erat Rex Darius. Tales doryphoros pro regis Joas cuſtodiâ ſtatuit pontifex Jojada, dum ad ejus ſatellitium dedit *centurionibus lanceas*, *clypeoſque*, 1 Par. 23. 9. *& peltas regis David*.

DOS, δὼς, græcè ſignificat & dotem, & dationem. Eſt ab inuſitato verbo δόω, *dòo*, do: à quo fit verbum uſitatum δίδωμι, *dìdomi*, do. Et verè dos eſt datio quædam, quæ fit ab uxore marito, conceſſo ipſi uſufructu, & retento ſibi dominio directo, ad onera matrimonii ſublevanda. Fit autem à ſecundâ præſentis δίδως, *didos*, das, hinc ablatâ reduplicatione, ut fit in verbalibus, vox iſta *dos* erumpit. Apud Iuriſconſultos eſt duplex, profectitia, & adventitia. Prima eſt, quæ ex ipſis parentum bonis tribuitur: adventitia verò, quæ aliundè provenit. Dos etiam latiùs ſumitur, pro omni dono naturæ, vel gratiæ, vel gloriæ; unde dotes animi di-

dicuntur, & corporis, virtutes, ingenium bonum, pulchritudo, & aliæ. Dotes corporis gloriosi à Theologis communiter subtilitas, agilitas, claritas, & impassibilitas assignantur: atque dotes animæ beatæ visio, fruitio, & comprehensio, passim enumerantur. *Dotes corporis gloriosi proveniunt ex re-*
3.q.18.a.2.ad 3. *dundantiâ gloriæ animæ ad corpus*, ut ait D. Thomas. Et visio quidem respondet Fidei, comprehensio Spei, & fruitio Charitati. Comprehensio autem hîc largo modo sumitur, *secundum quod*
1.q.12.a.7.ad 1. *comprehensio insecutioni opponitur*. Nam stricto modo omni creaturæ respectu Dei est impossibilis.

DOSIS: δόσις, datio, donatio, remuneratio, donum, usus. Formatur à supradicto verbo δίδωμι, *didomi*, do, quod in secundâ personâ præsentis passivi facit δίδοσαι, *didosai*, & hinc ablatâ reduplicatione fit *dosis*. Ità dosis apud Medicos est illa quantitas medicamenti, quæ attentis viribus, & morbi qualitate, cæterisque circumstantiis opportunè datur: quasi datio, seu usus. Etiam pro munere, & donativo reperitur, & ab aliquibus latinis Authoribus usurpatur.

DOSITHEUS: Δωσίθεος, *dositheos*, p. b., nomen viri proprium. Derivatur à dictâ voce *dos*, & θεὸς, *theos*, Deus: ut Dei donum, & dotem significet. Alii ab eodem verbo δίδωμι, *didomi*, do, *Deodatum* fuerunt interpretati. Ità vocatus fuit quidam Iudæorum sacerdos, illius epistolæ de Mar-
Esther. 11. 1. dochæi somnio bajulus. Nam *anno quarto regnantibus Ptolemæo, & Cleopatrâ, attulerunt dositheus, qui se sacerdotem*, &c. Et hoc verisimiliter tem-
L. 2. cont. Apionem. pore Ptolemæi Philometoris, qui, teste Iosepho, omne regnum Iudæis commisit administrandum: atque Oniam, & Dositheum constituit totius suæ militiæ duces. Sed an sit hic Dositheus, qui tulit illam epistolam Phurim, meritò ambigitur: etsi constet etiam sacerdotes arma tractasse, sicuti patet ex Machabæis. Immò Iudas Machabæus habuit unum ex suis ducibus Dositheum, de quo dubitari posset an sit idem cum prædicto, cùm hoc insinuet ipsa temporis consonantia. Nam tempore Ptolemæi Philometoris regis Ægypti regnabat Antio-
2. Mach. 12.19. chus Eupator, cujus tempore dicitur, quòd *Dositheus & Sosipater, qui erant duces cum Machabæo, peremerunt à Timotheo relictos in præsidio decem millia viros*. Quamvis enim in libro Esther ab aliquibus *Dositheus* cum diphthongo scribatur, tamen sine eâ scribi debere & ipsa nominis etymologia, & ipse Textus græcus, qui utrobique habet Δωσίθεος, *dositheos*, clarè persuadet. Epistola ab
פור, *pur*, sors. ipso allata vocatur epistola Phurim, idest sortium, quæ hebraicè à singulari *pur* sors, dicuntur *purim*,
פורים *purim*. & sine daghesc *phurim*. Quia nempe de sortibus illis, ad Iudæorum internecionem coràm scelerato
Esther 3. 7. Amane jactis, continebat historiam. A Dositheo quodam orta inter Iudæos Dosithenorum hæresis, qui Saducæis satis similes fuerunt. De quibus Philastrius, & Damascenus.

DOXA: δόξα, majestas, splendor, gloria, existimatio, opinio celebris, atque pro axiomate reperitur, & propositione adeò fixâ, ut adinstar sit axiomatis: Fit à verbo δοκέω, *dokeo*, videor, puto, opinor, censeor, pretium mereor: cujus futurum primum δόξω, *doxo*, & hinc *doxa* etiam ab aliquibus Latinis usurpata. Unde D. Bernardus pro gloriâ vanâ, & simili vanitate accipiens, ait ex Boëthio: *O doxa, doxa, ait Sapiens, in millibus mortalium nihil aliud quàm aurium inflatio vana*. Ab eâ Serm. de Conversione ad Clericos c.14.
fiunt varia composita: ut doxologia, cenodoxia, orthodoxus, & alia similia.

DOXOLOGIA: δοξολογία, *doxologia*, latinè, cùm penultima brevis sit, in rigore accentum in antepenultimâ debet habere. Sed multi ex usu legitimè introducto Græcos in accentu imitantur. Ità græcè dicta glorificatio, à verbo δοξολογέω, *doxologeo*, glorifico: quod fit à *doxâ*, gloria, & λέγω, *lego*, dico: A S.S. Patribus hymnus ille angelicus doxologia vocatur: cujus initium ab Angelis decantatum, reliquum à S. Hilario Pictavorum Episcopo compositum. Telesphorus Papa natione Græcus decrevit ut in Missâ cantaretur: sed posteà Symmachus, ut tantùm diebus Dominicis, & in festis Martyrum caneretur, stabilivit. Episcopus verò Bethlemitanus, ut habetur ex Durando, ex Rat. div. Offic. l. 4. c.13.
abusu, omni tempore, & in omni Missâ, etiam pro Defunctis, *Gloria in excelsis* concinit: eò quòd hymnus ille, Lucâ testante, primùm in bethlemitanâ regione inchoatus fuerit ab Angelis. Doxologia etiam dicitur illa ecclesiastica unius Dei, & trini, glorificatio, *Gloria Patri*, &c.: quæ originem habuit ex illis Apostoli verbis, *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia*. Quæ Rom. 11. 36.
verba à S.S. Patribus & Doctoribus tribus Personis aporopriantur, ut disertè explicat Divus Thomas, *Prout consideratur Deus in habitu-* 1.q.39.a.8.c.
dine ad suos effectus. Adaptatur autem illud primum, *ex ipso, Patri, ut importat habitudinem causæ efficientis, quæ quidem competit Deo ratione suæ potentiæ activæ, unde & appropriatur Patri, sicut & potentia*, Sed prout illud *ex* importat habitudinem quamdam causæ materialis, nulli Personæ attribuitur: quia causa materialis non habet locum in divinis. Illud verò, *per ipsum*, si intelligatur prout illud *per* significat causam mediam, seu instrumentum, sic illud *per ipsum* potest dici proprium Filii. Omnia enim *per ipsum* facta sunt: *Non* D.Th. sup.
quia filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium de principio. Si verò illa præpositio *per* sumatur prout significat habitudinem formæ, per quam agens operatur, sicut dicitur quòd artifex operetur per artem: tunc *sicut sapientia, & ars* Idem Ib.
appropriantur filio, ità & ly per quem. Denique illud *in quo* denotat continentiam quamdam, quæ si sumitur prout importat existentiam in scientiâ, sic iterùm erit appropriatum Filio. Sed potiùs hîc sumi debet prout *continentur res à Deo, inquantum Deus suâ bonitate eas conservat, & gubernat,* D.Th. sup.
ad finem convenientem adducendo, & sic ly, in quo, appropriatur Spiritui sancto, sicut & bonitas. Et sic *in ipso* importat habitudinem causæ finalis, quæ clariùs in Textu græco exprimitur, καὶ εἰς αὐτὸν, *& in ipsum*, tamquàm ultimum finem. Quamvis autem causa finalis sit prima causarum, non ideò tamen necesse est, ut approprietur Patri, utpotè qui sit principium non de principio; quia, ut optimè solvit Angelicus Doctor, *Personæ divi-* Ib.
næ, quarum Pater est principium, non procedunt ut ad finem, cum qualibet illarum sit ultimus finis,

ſed naturali proceſſione, quæ magis ad rationem naturalis potentiæ pertinere videtur. Subdit Apoſtolus, ut poſt Trinitatem Perſonarum denotet eſſentiæ unitatem, *ipſi gloria in ſæcula*. Unde ex communi Apoſtolorum uſu, & inſtitutione, cœpit ubique in Eccleſiâ reſonare prædicta infinitę Majeſtatis doxologia; cui Concilium Nicænum, ad confutandos Arianos, addidit, *ſicut erat in principio*, &c. Ut nempè ſignificetur æternitas Filii æquè ac Patris, ſicque non eſſe creaturam, ſed ejuſdem cum Patre eſſentiæ, ejuſdem æternitatis participem, & ejuſdem gloriæ conſortem. Quod pariter quadrat Spiritui ſancto contrà Macedonianos. In Oriente antiquitùs in fine antiphonarũ canebatur: ſed in Occidente uſus illam canendi à Damaſo Papâ fuit introductus. Nunc in Eccleſiâ græcâ, uti priùs, in fine hymnorum, & antiphonarum cantatur. Nicephorus Gregoras pro ſacrificio iſtâ voce uſus eſt, dum ait: *Cum ſacra doxologia peragere-*
L.4.hiſt. *tur, ſæpè interfuiſſe, & cum Patriarchâ locutum eſſe*, &c. Et certè Miſſæ Sacrificium maxima eſt Dei doxologia.

DOXOMANES: *δοξομανὴς*, p. l., quæ tamen probabiliter, cùm ab aoriſto ſecundo formetur, corripi poſſet. Eſt ille qui propter gloriam videtur inſanire, ſeu gloriæ amore inſaniens. Fit enim à *δόξα*, *doxa*, gloria, dignitas, & à verbo *μαίνομαι*, *mænomæ*, inſanio, cujus aoriſtus ſecundus *ἐμάνην*, *emánen*, inſanivi. Hinc quoque *doxomania* (& latinè in rigore doxomania, p. p., ni græcus accentus retineatur) inſanus gloriæ amor, qui maximè cenodoxiâ capitur. Ad idem ergò vitium cum cenodoxiâ reducendum.

DRACHMA: *δραχμὴ*, *drachmé*, eſt octava pars unciæ, loquendo de drachmâ atticâ, quarta verò de hebræâ intelligendo. Adeòque drachma argenti attica unum pendebat julium. Iſta vox originem trahit à verbo *δράττομαι*, *dráttomæ*, apprehendo, rapio: fortè quòd libenter rapiatur, vel quòd omnia apprehendat. Pecuniæ enim obediunt omnia, inter pecunias autem uſitatior erat drachma. Sed ejus origo prima forſitan eſt hebræa: cùm
דרכמן hac linguâ drachma *darchemón* appelletur. Atti-
darche- ca continebat aſſes decem, ſicque vocabatur dena-
món. rius. Drachma verò auri attica erat æqualis valoris, & ponderis ac ſcutum aureum: hebræa duo ſcuta aurea, ſeu duplam unam pendebat. Adeòque cùm dicitur, quòd ad reædificationem Jeruſalem, poſt captivitatem babylonicam, à Nehemiâ perfi-
2.Eſdr.7. ciendam, principes familiarum *dederunt in theſau-*
71. *rum operis auri drachmas 20 millia*; intelligę
דרכמונים duplarum 20 millia. Et ità Textus hebraicus ha-
bet *darchemonim*, drachmas: ſed 70 legunt *mi-*
darche- *nas duo millia ducentas*. Illa verò 12 millia drach-
monim. marũ argẽti (etſi Grecus avarior dicat tantùm *δραχμὰς διςχιλίας*, *drachmás diſchilias*, ideſt duo mil-
2.Mach. lia) quas Judas Machabæus dux æquè pius ac ſtre-
12.43. nuus, *miſit Ieroſolymam offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium*, cùm ſupponendum ſit hebræas fuiſſe; ſummam 2400 ſcutorum conſtituebant. Ex Canone ſuo loco relato, de Libris canonicis, conſtat duos Machabæorum libros authenticos eſſe. Quapropter ex iſto Judæ Machabæi facto, evidenter profligantur (non minùs, quàm ipſius gladio impii Gentiles) noſtri ævi Novatores, ſuffragia pro mortuis negantes: & hos Libros eſſe apocryphos pervicaciter reclamantes. Drachma à muliere perdita eſt genus humanum, ait, ex D. Bernardo, Hieron.
Lauretus, vel gentilis populus, vel imago Dei in ani- In Sylvâ Alleg.
mâ: drachmæ autẽ novem, ſunt 9 ordines Angelorũ.

DRACO: *δράκων*, *dracon*, fera immanis, & ſæva ſatis nota. Uti ſuprà dictum eſt, in voce Diabolus, fit à verbo *δέρκω*, *derco*, video: cujus aoriſtus *ἔδρακον*, *édracon*, & hinc ablato augmento *dracon*. Quia videlicet dracones ſunt viſus acutiſſimi: unde & à Poëtis finguntur theſaurorum fuiſſe cuſtodes. Draco hebraicè *thannin* dici ſolet, quia תנין
immanis, & monſtroſus: & vox iſta talia monſtroſa ſignificare ſolet, ut draconem, ſerpentem, cetum, & alios piſces vaſti corporis. Draconi verò dæmon ideò libenter aſſimulatur: eò quòd neſcio quid divinum illi horrendæ belluæ Veteres ineſſe arbitrarentur. Hinc cultus illius draconis apud Babylonios, poſteà à Daniele interfecti. Draco, teſte Pierio Valeriano, eſt hieroglyphicum heroum, principum, & præfectorum militum. Ideò Hierogl. l.15.
in ſomnio Mardochæi appoſitè duo dracones introducuntur, putà invicem pro principatu belligerantes. Et hoc ſenſu dixit Mardochæus: *Duo autem* Eſther 10.7.
dracones ego ſum, & Aman. Ex iſto quoque hieroglyphico explicat Pierius illa verba: *Contribu-* Pſ.73.13.
laſti capita draconum in aquis (& ità 70 *δρακόντων*, תנינים
dracóndon, draconum, & Hebræus *thanninim* *thanni-*
plur. à dicto *thannin*) aſſerens per hos dracones *nim*.
intelligi milites, centuriones, & duces, qui fuerant à Pharaone in Iſraëlitas immiſſi, & in mari rubro ſubmerſi. *Quodque mox ſequitur*, inquit, Pier.ſup.
phraſi longè inſigniori tu confregiſti caput draconis, Pharaonem ipſum intellige, qui myſticum ſequuntur ſenſum, hæc ad Chriſtum referunt, qui dæmonis vim omnem ſuſtulerit. De quo nonnulla in voce Æthiops dicta ſunt. Planctus draconum pro horribili ejulatu ponitur à Prophetâ Michæâ, excidium Samariæ, & Ieroſolymæ deplorandum prædicente. *Super hoc plangam, & ululabo, va-* Mich.1.8.
dam ſpoliatus & nudus, faciam planctum velut draconum. Ad cujus intelligentiam ſciendum, L.6.c.1. de Anim.
quòd, ſicut ex Æliano conſtat, graves inter ſe inimicitias gerant elephas, & draco. Et hic quidem inſidiosè in illius oculos deſiliens, eos effodit. Deinde anteriore parte collum ejus conſtringens, poſteriore flagellans, novo, & inuſitato quodam laqueo ſtrangulat: uti ex eodem Authore aſſerit Nicolaus Cauſſinus. Addit ex Apul. Florid. l.1., quòd etiam elephantum pedes ità illaqueet, ut ei neceſſe ſit ultionem à molis ſuæ ruinâ quærere, & invaſorem ſuum gravi corporis pondere oblidere. Dracones ergò, ſic mortiferè oppreſſi, horrendos ejulatus emittunt, ut etiam à Solino, & Plinio refertur. Sed cùm draco per omnia dæmonem referat, etiam in hoc facto ipſius gerit ſymbolum. Diabolus enim homines, mundanarum vanitatum mole turgidos, excæcat, illaqueat, ſecumque in æternam mortem trahit, non trahit tamen niſi volentem. Uti ſuper hæc Pſalmiſtæ verba notat Auguſtinus: *Draco iſte* Pſ. 103.
quem formaſti ad illudendum ei. Et ità legunt 26.
70: Sed Textus hebraicus ait *livyathán*, ideſt ba- לויתן
læna, aut vulgò leviathan, & dæmoni adaptatur. *livyathan*.
Illu-

Illudunt quippè isti horrendo draconi,qui ipsius conatus spernunt, & tentationibus resistunt. Ad literam tamen draco iste est balæna, propter corporis magnitudinem draco nuncupata. Quia dracones plerùmque sunt vastissimi corporis: &, ut ait Pierius, *alicubi mirificè crescunt. Maximus en in* Hierogl. l. 16. Valiss. *Tyrius ait apud Indos, Alexandri tempore, draconem fuisse quinque jugerum magnitudine*. Ad illudendum ei, dicitur in Hebræo, & Chaldaico, *ut ludat in mari*: nempè ludo mortali, alios pisces captans. Et tamen ei posteà illuditur capto, & è mari extracto. Propter illam autem draconum immanitatem, ferocitatem,& horrendam vastitatem, optimè, & graphicè Luciferum S. Ioannes sub draconis exhibet hieroglyphico. *Ecce draco magnus,* Ap. 12. 3. *& rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus eius diademata septem, & cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli*. Est magnus ob naturalium donorum excellentiam, rufus propter cædes, & majorum stragium meditationem: & in Græco dicitur πυῤῥὸς, *pyrrhòs*, ignitus, à præfervidâ irâ, & rabie, vel quòd iguem æternum secum trahat. Cujus capita septem,cum suis diadematibus, sunt septem ipsi famulantes reges: cornua decem sunt tot reges,& regna ipsi subjecta. Symbolicè verò,septem Luciferi capita sunt septem vitia capitalia: & decem cornua, multiplicia arma, & technæ, quibus utitur ad decem præceptorum divinorum prævaricationem inducendam. Ejus autem caudâ,seu Antichristus, illustres viros pervertens, dignitate & doctrinâ splendidos, trahebat tertiam partem stellarum cæli,nempe Ecclesiæ Catholicæ, quæ tot stellis ornata, instar lucidissimi Firmamenti, resplendet.

DRACONTARIUM: δρακοντάριον, *dracondárion*, coronæ genus quoddam. Vox est derivata à dictâ dictione *dracon*,genit. δράκοντος, *dracondos*, & à Tertulliano usurpata. Videlicet ubi coronas mundanas rejiciens ait: *Quid caput strophiolo, aut* L. de cor. militis c. 15. *dracontario damnas, diademati destinatum?* Interpres De la Cerda exponit strophiolum esse genus vile coronarum: dracontaria verò, aut si mavis draconaria, esse coronas, aut catenulas, aut monilia flexuosâ formâ, in similitudinem draconum.

DRAMA: δρᾶμα, rei repræsentatio, actio, fabula, factum, facinus. Est enim à verbo δράω, *dráo*, facio, cujus prima persona præt. pass. deberet esse δέδραμαι, *dédramæ*, & hinc, ablato augmento syllabico, *drama*. Hinc quoque δραματικὸν, *dramaticòn*, dramaticum opus, vel poëma, & dramaticus stylus, in quo solæ personæ agunt, absque Poëtæ interlocutione. Quia verò dramata etiam cantu cum gestibus fiebant, hinc cantica dramatis dicta illa, quæ gestibus voci adaptatis recitabantur. Quod à piis Esseois Synagogę Religiosis,& ab aliquibus Christianis audimus factitatum. Nam de Esseois ait Philo eos voce, & *non fine decoris, &* De vitâ Contemplativâ. *religiosis gestibus,& accentibus cecinisse*, &c. Ubi Baronius de canticis dramatis intelligit, quia *non tantùm in voce, sed & in actione consisterent, quorum vulgata est illa mentio in Ecclesiasticis officiis:* An. Chr. 60. N. 15. *ante thorum hujus virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis, nimirùm ut coràm virgine recumbente in thoro, ejusmodi acroamata agerentur*. Illi autem quos adeò impensè laudat Philo, & alia dramata celebrasse testatur, erant ipsius Alexandrinæ Ecclesię Christiani adhuc in multis judaizantes. Nam, ut ait Hieronymus, *quasi* In lib. de Scrip. Ecc. *in laudem suæ gentis librum super eorum conversatione scripsit* Philo:qui ad annū Christi 53 floruit.

DRAMATURGIA: δραματουργία, *dramaturgia*, penultimâ brevi, quamvis in eâ græcè ponatur acceotus, quod, ubi usus est introductus, imitari licet. Significat ista vox opus dramatis: à dictâ voce *drama*, & ἔργον, *ergon*, opus. Est enim dramaturgia opus dramaticè scriptum, in quo personæ loquentes inducuntur.Isaiæ dramaturgia apud Nazianzenum ejus prophetia dicitur: & Interpres *Isaiæ oracula* transfert. Plurima alia opera spiritualia tali sensu dramaturgiæ dici possunt.

DROMAS: δρομὰς, cursu valens,dromedarius. Fit ab inusitato δρέμω, *drémo*, curro, vel à δρόμος, *dromos*, cursus. Hinc dromas etiam est mulier vaga, & vile scortum: quæ, ut ait Salomon, *garrula, & vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in pla-* Prov. 7. 11. *teis, nunc juxtà angulos insidians*. Et ità pedes ejus in perditionem festinant.

DROMEDARIUS: δρομεδάριος, *dromedários*, p. b., qui etiam dromas dicitur. Est cameli pullus, ità dictus à δρόμος, *drómos*, cursus, scilicet ob velocitatem. Isaias Ecclesiæ felicitatem, & concursum omnium nationum,è longinquo ad eam venientium, prænuncians, ait: *Inundatio came-* Is. 60. 6. *lorum operiet te, dromedarii Madian, & Epha*. Hæ quippe regiones camelis, & dromedariis abundant: sic dictæ à Madian uno è filiis Abrahæ, & Epha filio Madian. Septuaginta pro *dromedarii* בִּכְרֵי *bichré* legunt secundò καμῆλοι, *cameli*, latinè cameli, p. l.: & Textus hebraicus *bichrè midián*, dromades, מִדְיָן *midián*, aut cameli Madian. Est enim in regimine à singulari fem. *bichráh*, dromedaria,aut parvus camelus. בִּכְרָה *bichráh*.

DROMICUS: δρομικὸς, *dromicós*, p. b., cursivus verti potest, à δρόμος, *drómos*, cursus. Dromicæ dictæ sunt illæ Ecclesiæ, quæ sine fornice, & tabulato, aut solario existentes, sub ipso tecto viam perlongam habebant, ex tabulis confectam, per quam posset tutò excurri, & tectum, si quâ reparatione indigeret, observari. Qualis nunc quoque Florentiæ in aliquibus Ecclesiis & alibi cerni potest. Quæ ideò templa dromica dicenda, prout S. Sophiæ Ecclesia priùs dromica nuncupata fuit.

DROMON: δρόμων, *dromón*, navis cursus velocissimi, ait Magri, ut & dromundus. Ideò gręcè scribo participium verbi inusitati δρόμω, *dromo*, curro, unde contractè *dromon*, currens: ni dromon eruatur à dicto *drómos*, cursus. Certè dromones, gręcè δρόμωνες, p. l., sunt navigia celerrima, quasi cursoria dicta, & celoces, p. l., à celeritate, latinè nominantur. Iustin. in l. 2. C. de offic. præf. præt. Afr.

DULA: δούλη, *dule*, serva, ancilla. Est à masculino δοῦλος, *dulos*, servus. In Jesu Christo non Col. 3. 11. est servus, & liber: idèòque S. Dula nomine,& conditione serva, verè ingenuum, & heroicum animum ostendit. Libentiùs mori parata, quàm fœdari, ne pudicitiam amitteret; constantiam retinuit; vitam amisit, cœlum invenit. Præclaro ergò

duliæ cultu honoranda Dula serva, quæ innocentiam conservans, ad servatum sibi in cælis à Sponso thalamum, è corpore mortis hujus, liberrima evolavit. Fuit & S. Dulas Martyr, qui verè Christi servus, tali etymo christianâ libertate gloriari potuit.

Rom. 7. 24.

DULIA: δουλεία, p. l., servitus. A verbo δουλεύω, duleuo, servio, nimium colo. Ex vi etymologiæ, idem prorsùs dulia ac latria significat: sed jam apud Theologos usus invaluit, ut latria pro solo cultu Deo debito sumatur. Observavit Augustinus, quòd quando S. Textus, Israëlitas ab idolorum cultu deterrens, ait, *Si servieris Diis eorum, erunt tibi in offendiculum*, Græcus utatur verbo δουλεύω, non λατρεύω. *Hic græcus*, inquit, *δουλεύεις habet, non λατρεύσεις unde intelligitur, quia & δουλεία*, dulia, *debetur Deo tanquàm Domino, λατρεία*, latria, *verò non nisi Deo tanquam Deo*. Dulia ergò primò quidem latè sumitur pro virtute, quæ ratione alicujus excellentiæ, reverentiam exhibet alicui personæ, etsi D. Thomas ad homines eam restringat. *Dulia potest accipi communiter, secundùm quod exhibet reverentiam cuicumque homini, ratione cujuscumque excellentiæ, & sic continet sub se pietatem, & observantiam*. Nihilominùs etiam respectu Angelorum talis dulia versari potest. Sicque duliæ communiter sumptæ duæ sunt species, nempè pietas sumpta pro virtute, quâ quis officium, & cultum exhibet parentibus, patriæ, & consanguineis: & observantia, quæ est virtus tribuens cultum, & honorem eis qui sunt in dignitate constituti. Sed dulia strictiùs aliquandò sumitur, pro virtute exhibente debitam servitutem homini dominanti. *Et est*, ait D. Thomas, *quædam observantiæ species, quia per observantiam honoramus quascumque personas dignitate præcellentes, per duliam autem propriè sumptam, servi dominos suos venerantur, dulia enim græcè servitus dicitur*. Quomodocumque sumatur, sive genus, sive species observantiæ, est virtus potentialis justitiæ, ut & ipsa religio. Accipitur tamen sæpiùs pro ipso talis virtutis actu. Illa dulia, quæ secundùm communem Theologorum doctrinam, Sanctis hominibus, & Angelis debitum cultum præbet, communiter accipi debet: quâ Sanctorum imagines, prout suum prototypum referunt, orthodoxè coluntur. Eâdem quoque, sic communiter acceptâ, debitus honor S. Pontifici, & aliis magnatibus impenditur: cùm asserat D. Thomas illâ regem, patrem, & magistrum honorari. Quamvis passim dulia apud Theologos magis restringatur ad personas sanctitate præcellentes: sicque tali duliâ soli Sancti sunt honorandi, uti & eorum imagines, summus quoque Pontifex ratione ipsius muneris sãctitatis. Quâ ratione quoque duliâ honorari possunt aliæ personæ ecclesiasticæ, quæ ratione suæ dignitatis ut vivæ imagines ipsiusmet sãctitatis apprehẽduntur. Icones autem Salvatoris, & Sanctissimæ Trinitatis, uti & ipsa Crux, in quantum nostrum Servatorem repræsentat in eâ passum, & mortuum, cultu latriæ, ut eorum prototypa, sunt adorandæ: quidquid deblaterent Iconomachi veteres, & moderni.

Ex. 23. 33.

L. 2. quest. Sup. Exod. 9. 94.

2. 2. q. 103. a. 4. c.

Sup. a. 3. c.

DULIANI: δουλιανοί, duliani, p. l., itâ dicti quidam hæretici, qui Filium Deum esse negantes, & creaturam asserentes, eum Patris servum pronunciabant. Nomen est formatum à voce δοῦλος, dûlos, servus. De ipsis Theodoretus ait: *Duliani ab Arianis orti, sic dicti quòd unigenitum Dei filium servum patris vocare ausi sunt*.

Fabul. hæret. l. 4.

DULOCRATIA: δουλοκρατία, dulocratia, latinè, cùm penultima brevis sit, absolutè cum accentu in antepenultimâ proferri deberet. Sed plerumque in his similibus, accentus auditur in penultimâ, ad Græcorum licitam imitationem. Est servorum dominatus: à dictâ voce dûlos, servus, & κράτος, cratos, potentia, robur, imperium. Dulocratia dicitur à Martinio licentia dominos accusandi. Dulocratiam, seu servorum regimen, & imperium, ferè induxit Spartacus ille famosus gladiator: qui vinculis effractis, servorum manu congregatâ, Romanis dominis bellum periculosum intulit. Dulocratiam plangit Jeremias, dum inter cæteras afflictiones addit: *Servi dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret de manu eorum*. Nempè Chaldæorum servi Israëlitas, etiam flagris, ad injuncta urgebant opera, eis tyrannicè dominantes. Dulocratia quoque in plurimis hominibus cernitur, dum sensus & caro adversùs spiritum insolescentes, animæ turpiter dominantur. Quod mysticè deplorat Sapiens: *Vidi servos in equis: & principes ambulantes super terram quasi servos*.

Thr. 5. 8.

Ecc. 10. 7.

DYNAMIS: δύναμις, p. b., potentia, virtus, imperium, magistratus, vis, facultas, exercitus. Tot enim significatis potitur, à verbo δύναμαι, dynamæ, possum, valeo, æstimor. Ideò δυνάμεις, dynámis, seu latinè dynames, p. b., vocavit Aristoteles in Topicis artes, & facultates. Itâ quoque omnes animæ vires, potentiæ, & facultates dynames nuncupari possunt.

DYNASTA: δυνάστης, dynástes, qui potestate aliquâ fungitur. Fit ab eâdem origine quâ dynamis: sed à tertiâ personâ δύναται, dynatæ, unde addito σ, sigma, dynastes exurgit. Dynasta ergò est magistratus, primas, præfectus: & hinc δυναστεία, dynastía, p. l., vis, & potentatus. Nõnunquàm in Autoribus, etiam sacris, pro principe, duce, aut alio simili magnate, dynasta reperitur.

DYODECAS: δυοδεκάς, numerus duodenarius. Componitur ex δύο, dyo, duo, & δεκάς, dicas, decem, seu numerus denarius. Istâ voce usus est Tertullianus, dum de Valentini pleromate, & de ipsius Æonibus 30 loquens, ait: *hanc esse Æonum triacontada, quæ fit in pleromate ex ogdoade, & decade, ac dyodecade*. Nam dicebat delirus ille Valentinus ex primis octo Æonibus decem alios oriri, & tandem duodecim alios ex his pullulare.

DYSANTAGONISTA: δυσανταγωνιστής, dysandagonistēs, difficilis, & molestus adversarius. Nam particula δυς, dys in compositione malum, vel magnam difficultatem significat, & andagonistēs adversarius græcâ dictione nuncupatur. Maximè disantagonista est adversarius noster diabulus, qui semper *tanquàm leo rugiens circuit quærens quem devoret*.

1. Pet. 5. 8.

DYSARCHIA: δυσαρχία, dysarchia, latinè penultimâ correptâ efferri debet, quamvis in eâ græcus audiatur accẽtus. Sed pluribus in locis, ex usu legitimo Græcos imitantur in similibus. Est imperandi difficultas, à dictâ particulâ dys, & ἀρχή, arché,

im-

imperium, principatus, præfectura. Dysarchia dicitur, cùm milites imperatori non obediunt. Sic dysarchia in homine, cùm sensus rationi non paret: cumque sit adeò difficile, totque periculis expositum alios regere, quòd in omni regimine dysarchia reperiatur, asseri posset.

DYSCOLUS: δύσκολος, *dyscolos*, difficilis, morosus. Hinc dyscolia difficultas: à particulâ δυς, *dys*, quæ in compositione significat ægrè, malè, & κῶλον, *cōlon*, cibus, quasi cibi difficiiis, quales solent esse morosi. Alii à verbo poëtico κέλομαι, *kéloma*, jubeo, deducunt: eò quòd talibus difficulter jubeatur. S. Petrus servos exhortatur, *ut subditi sint in omni timore dominis, non tantùm bonis, & modestis, sed etiam dyscolis*. Sed quamvis *dyscolos*, p. b., sit vox græca, tamen Textus græcus hîc ipsâ non utitur: sed voce σκολιοῖς, *scoliis*, in dativo. σκολιὸς, *scoliòs*, autem significat obliquum, tortuosum, malignum: & illos dominos hîc designat qui in regimine, & herili imperio, rectæ rationis limites obliquè transgrediuntur.

1. Pet. 2. 18.

DYSCRASIA: δυσκρασία, *dyscrasia*, latinè penultimâ correptâ, ni Græcos imitari velis. Est intemperies, adversa constitutio, mala temperies, & plerùmque ab intemperantiâ provenit. *Dyscratos* verò intemperatum, seu malè temperatum significat: à dictâ particulâ *dys*, semper difficultatem aut malum significante, & κρᾶσις, *crâsis*, natura, temperies, constitutio, mixtio, &c. Observat Tirinus cum Josepho, & 70 (hi enim legunt, *Et Dominus abstulit somnum à Rege nocte illâ*) quòd quamvis Rex Assuerus *noctem illam duxit insomnem*, hoc tamen non ex dyscrasiâ, aut corporis invaletudine, aut nimiis curis proveniret; sed Dei providentiâ, ut sic via ad Mardochæi panderetur exaltationem, & Iudæorum liberationem. Et ità apud alios quoque sacros Authores vox ista poterit observari.

Esther. 6. 1.

DYSDÆMON: δυσδαίμων, infelix. Vox est orta à dictâ particulâ *dys*, & voce *dæmon*, quæ ut suprà diximus, etiam genium, & fortunam significat. Dysdæmon eudæmoni opponitur: & hinc δυσδαιμονία, *dysdæmonia* infelicitas, quæ latinè penultimâ correptâ erit efferenda, nisi græcus accentus in eâ retineatur.

DYSEBES: δυσσεβὴς, *dysebés*, p. b., impius. Hujus contrarium est Eusebes: fitque à dictâ particulâ *dys*, & σέβω, *sebo*, colo, quasi malè Deum colens. Hinc & δυσσέβεια, *dysebia*, impietas: sed latinè propter diphthongum græcam quæ in vocalem longam convertitur, latinè penultimâ longâ dysebia erit pronuncianda.

DYSENTERIA: δυσεντερία, *dysenderia*, latinè, cum penultima sit brevis, est vox proparoxytona, nisi ex usu cum Græcis fiat paroxytona. Ità dictus intestinorum dolor, & mala affectio, quam Latini tormina vocant, ex humorum acrimoniâ proveniens, quâ ipsa intestina ulcerantur, apertisque venis, & arteriis, sanguis alvo dejicitur. Sic dicitur à particula *dys*, quæ malum, & difficultatem significat, & ἔντερον, *énderon*, intestinum, quasi intestinorum difficultas. Hoc morbo, summos dolores ciente, etiam patientissimum Iobum vexatum fuisse, aliqui ex his verbis colligunt: *Effudit in terrâ viscera mea*, Dysenteria formalis, cum intestinorum ulceribus, in quo à diarrhœa distinguitur, prorsùs est lethalis. Tales enim partes spermaticæ non sine mortis imminentis periculo exulcerantur. Unde patens fuit Apostoli miraculum, dum in Insulâ Melitâ patrem *Publii*, oratione, & manuum impositione, pristinâ sanitate donavit. Nam *contigit patrem Publii febribus, & dysenteriâ vexatum jacere, ad quem Paulus intravit, & cùm orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum.*

Iob. 16. 14.

Act. 28. 8.

DYSPHEMIA: δυσφημία, *dysphemia*, cum accentu ut in voce præcedenti. Mala fama dici potest, ab illâ sæpiùs dictâ particulâ *dys*, & φήμη, *phéme*, fama. Sed potiùs vertitur infamia, maledicentia, convitium: ut & verbum δυσφημέω, *dysphemío*, maledico, diffamo. Hinc & *dysphemos*, δύσφημος, maledicus, dirus, & latinè dysphemus, p. l., uti blasphemus dicendus esset. Dysphemia ergò, non disphemia, ut aliqui malè scribunt, euphemiæ contraria, & prorsùs opposita censetur.

DYSPHONUS: δύσφωνος, *dysphonos*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, etsi Græcis, aliis regulis utentibus, sit vox proparoxytona. Dissonum nostro latio idiomate sonat: à dicto *dys*, & φωνὴ, *phoné*, vox, sonus. Dysphónus quoque discordans dici potest, ut opponatur symphono. Sicut *dysphonía* (latinè penultimâ correptâ, nisi græcum accentum usurpemus) est vocis asperitas, & dissonantia, atque symphoniæ, & euphoniæ adversatur.

DYSTRUS: Δύστρος, *dystros*, Mensis Martius apud Macedones. Fortè à verbo δύω, *dyo*, subeo, ingredior: quòd tunc Sol Arietem, qui Zodiaci initium videtur, subeat, & ingrediatur. Hujus mensis Eusebius in suâ historiâ ecclesiasticâ mentionem agit.

DYTICUS: δυτικὸς, *dyticós*, p. b., occidentalis. Est à dicto verbo *dyo*, aut à δύομαι, *dyomæ*, subeo, mergor, occido: & præsertim de sole occidente dicitur. Ipsius tertia persona præteriti est δέδυται, *dedyta*: unde ablato augmento syllabico fit *dytcós*. Vox hæc in aliquibus Côciliis reperitur.

E

E, ἒ ψιλὸν, *epsilón*. Latinè *epsilon* dicitur, p. b., idest *e* tenue: à ψιλὸς, *psilos*, tenuis, ipsiusque majuscula apud Græcos, est eadem ac latina. Erat autem ista una ex notis literatis in S. Textu apponi solitis (de quibus nonnihil in voce *Lemniscus* dicetur) & ἐκκλησίας, *ecclesis*, & latinè *ecclesis*, p. l., nominabatur. Vox hæc eandem cum *Ecclesia* originem habet, & evocationem significat. Affigebatur autem nota hæc, E, ubi de ecclesi, seu de Gentium vocatione, Textus erat intelligendus.

EARINUS: ἐαρινὸς, *earinós*, p. b., vernus, ab ἔαρ, *éar*, ver. Istâ voce utitur Tertullianus, cùm luxus damnans, & transiens ad tapetia, quæ etiam vilia apud Barbaros, atque colores adeò æstimatos contemnens, ait: *Non placet Deo quod ipse non* pro-

De habitu mulierb. c. 8.

produxit, nisi non potuit purpureas, & earinas oves nasci jubere. Ubi interpres explicat, *earinas*, idest vernas, & virides. In nonnullis legitur *arinas*, quæ lectio commoda est: nam *arinón*, & *earinón* Græci pariter dicunt. Earinus ergò color est viridis, quia verno tempore omnia virent.

ECBOLA: ἐκβολή, *ecbolé*, p. b.. ejectio, exitus, præda. Echolia, in plur., p. b., ἐκβόλια, apud Græcos, sunt medicamenta, quibus fœtus enectus ex utero materno ejicitur. Formantur istæ voces à verbo ἐκβάλλω, *ecbállo*, ejicio, composito ex præpositione ἐκ, *ec*, ex, & βάλλω, *bállo*, jacio: à cujus præt. medio fit βολή, *bolé*, jactus. Hinc ab aliquibus ecbola dicitur res quæ ejicitur, adeòque parvi momenti: aut etiam ecbolum, seu ecuolum ab illis
An.Chr. 303. N.5. qui, pro *beta*, dicunt *vita*. Ità Baronius, citans Augustinum, refert Secundum Episcopum, de seipso scribentem, quòd non solùm noluerit sacros Codices persecutoribus tradere; sed nec etiam minimas eorum partes, aut quid simile (schedas forsitan ex eis) quæ aliàs, saltem materialiter, parvi momenti
Aug. in Brevic. Coll.diei 3.c.13. videbantur. Baronii ex Aug. verba sunt hæc: *Scripsit etiam Secundus & ad seipsum missos, &c., qui peterent divinos codices exurendos, eisque respondisse; Christianus sum, & Episcopus, non traditor: & cùm ab eo vellent aliqua ecuola (per ecuola intelligit res ejectas; nempè quarum nullus est usus, ab* ἐκβολή, *quod est ejectio, seu expulsio) aut quodcumque accipere, neque hoc eis dedisse, exemplo Eleazari Machabæi, qui nec fingere voluit suillam carnem se manducare, ne aliis præberet prævaricationis exemplum.*

1. ECCLESIA: ἐκκλησία, *ecclesía*, latinè cùm penultima sit brevis, collocatur accentus in antepenultimâ. Est cœtus, concilium, concio, congregatio: à verbo ἐκκαλέω, *eccaléo*, evoco, cōvoco, cujus persona secunda præt. pass. est ἐκκέκλησαι, *eckéclesæ*, & ablato augmento *ecclesæ*, unde vox *ecclesia* formata. Jam passim sumitur pro Fidelium cœtu, sub uno Capite Christo, Fidei unione coadunato: & materialiter pro ipsis locis, in quibus Fideles ad sacra peragenda congregantur. Prout sumitur à Jeremiâ de Gē-
Thr.1.10. tibus loquente: *de quibus præceperas ne intrarent in Ecclesiam tuam.* Et ità 70 habent ἐκκλησίαν σου, *ecclesían su*: atque Textus hebraicus habet *kahál*,
קָהָל idest cœtus, congregatio, à radice *kahál*, congre-
kahál. gavit. Chaldæi enim, Ammonitæ, Moabitæ, & aliæ nationes idololatræ, sub Nabuchodonosore mi-
קָהַל litantes, subactâ Jerosolymâ, in secretiora templi
kahál. adyta irrepserant: immò in ipsa Sancta Sanctorum, ad quæ soli summo sacerdoti, semel in anno, in die expiationis, concedebatur ingressus. Cùm cæteri sacerdotes in solum Sanctum, seu priorem templi partem, possent introire, laicis in atriis orantibus, & adorātibus. Quamvis illa Ecclesia, à 70 etiam ità vocata, & ab Hebræo *kahál*, in quam vetantur in-
Deut.23. 3. troire *Ammonites, & Moabites etiam post decimā generationem*, ut & alii quidam pro certo tempore, verisimiliùs intelligatur congregatio, vel populus Iudæorum. In hunc etenim non poterant tales adscribi tamquàm cives, & frui juribus ipsis Israëlitis concessis: vel, secundùm alios, non poterant ducere Israëlitidem. Synagoga ergò Iudæorum etiam Ecclesia est vocata. Hinc dicebant murmuratores illi Moysi: *Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, ut & nos, & nostra jumenta moriamur.* Num.20. 4. Textus hebraicus hîc quoque utitur voce *kahál*, & 70 dicunt συναγωγήν, *synagogén*. Et certè illi populo potiùs synagogæ nomen conveniebat: quæ potest etiam esse irrationalium congregatio, ut observat Augustinus, & cum quâdam coactione. Quod populo duræ cervicis optimè quadrat: Ep.110. utpotè qui brutorum instar solo timore moveretur, & in officio contineretur.

Ecclesia verò magis sumitur pro Congregatione ratione utentium, & spontè convenientium: 2. ut Ecclesia christiana, ad quam volentes à Patre cœlesti trahuntur. Et hæc est illa Ecclesia magna, de quâ Psalmista, vel potiùs ipse Christus (cùm de ipso totus sit ille Psalmus, & illum in Cruce fertur integrè recitasse) *Apud te laus mea in Ecclesiâ* Ps.51.26. *magnâ.* Dicitur etiam Ecclesia militans: quia adversùs carnem, & sanguinem belligerans, sibi cœlestia parat trophæa, in Ecclesiâ triumphante acquirendâ. Huic appropriari possunt illa verba: *Con-* Ps.88.6. *fitebuntur cœli mirabilia tua Domine, etenim veritatem tuam in Ecclesiâ sanctorum.* Hîc etiam 70, ut in Ps. 21, habent vocem *ecclesia*, & Textus hebraicus utrobique dictionem *kahál.* Aliquando sumitur Ecclesia pro ipsis Ecclesiæ Pastoribus, cujus sint pars potissima, à quâ formetur denominatio. Sic intelligendum est id quod dicit Dominus de fratre delinquente, correptionem etiam factam, in duorum præsentiâ testium, non audiente: *Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ.* Nempè præ- Matth.18. 17. latis, & superioribus ipsam repræsentantibus crimen ad emendationem deferendum: quamvis Hieronymus, & Anselmus Fidelium congregationem intelligant, cui tamen opinioni ratio, & praxis refragantur. Pro congregatione verò perversorum accipitur à Psalmistâ dicente: *Odivi Ecclesiam ma-* Ps.25. 6. *lignantium, & cum impiis non sedebo.* Quod satis patet ex restrictione ipsi adjunctâ: & hîc 70, ac Hebræus utuntur eisdem vocibus ut suprà. De cætero Ecclesia communiùs pro Fidelium congregatione in terris militante sumitur: quæ, ut perperàm contendunt hæretici, signanter Lutherus, Calvinus, Brentius, Melanchthon, non est invisibilis. *Non* enim *potest civitas abscondi suprà mon-* Matth.5. 14. *tem posita.* Est quoque lucerna super candelabrum, ut qui volunt ingredi lumen videant: neque sub modio tenebrarum, & ignorantiæ delitescit. Est ovile facilè reperibile ab illis qui in oves Christi è lupis transformari cupiunt. Nec Ecclesia restringitur ad solos prædestinatos, uti Novatores effutiunt. Nam Christus Dominus comparat Ecclesiam decem virginibus, quarum quinque erant fatuæ: ovili, in quo reperiuntur oves, & hœdi: sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: & aliis similibus indicat malorum cum bonis permixtionem. Non vacat hîc adversariorum evanida tela retundere, omnesque futiles eorum cavillationes enervare. Ideòque sufficiat ad hoc ipsorum sophisma, *Ecclesia creditur, ergò non videtur*, respondere: quòd illud præcisè quod creditur, oculis non cernatur: & in Ecclesiâ illud quod creditur non videatur. Nempè credimus veram esse doctrinam, quæ in eâ traditur: sed videntur

tur

tur homines cum externis signis, internam unionem non obscurè indicantibus, & hæc sufficiunt ut dicatur visibilis, quamvis illud quod in eâ fide tenetur, oculis corporis non exhibeatur. Unde Aug. Ep. 166. ad Donatistas. ait, *Ipsa est Ecclesia in sole posita, idest in manifestatione, omnibus nota usque ad terminos terræ.*

3. Notæ autem & characteres veræ Ecclesiæ, quibus ipsa clarè dignosci queat, sunt; ut sit una, Sancta, Catholica, & Apostolica: & hæc ipsa à
1.Tim. 3. 15. Fide non potest deficere, cùm sit *Columna, & firmamentum veritatis.* Quæ cùm omnia soli Ecclesiæ Romanæ, sub uno Christi Vicario, quadrent; ipsam solam esse veram Ecclesiam luculenter infertur. Quod ex ipsis adversariis certissimè evincitur; cùm ipsi credant primis sæculis Ecclesiam Romanam, nempè usque ad Gregorii M. tempora, veram Dei Ecclesiam fuisse. Sed si tunc fuit vera Ecclesia, etiam nunc talem esse necesse est; cùm vera Ecclesia non possit deficere, & *portæ inferi*
Matth.16 18. *non prævalebunt adversùs eam*: & Christus Petro dixerit, *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat*
Luc. 22. 32. *fides tua.* Idem probatur ex tot populorum consensu, ex miraculis, ex Pontificum successione, ut
Cont.Ep. Manichæi c. 4. scribit Augustinus. *Multa sunt alia, quæ in Ecclesiæ Catholicæ gremio me justissimè teneant, tenet consensio populorum, atque gentium, tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsâ sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas, post resurrectionem, Dominus commendavit, usque ad præsentem Episcopatum successio sacerdotum: tenet postremò ipsum catholicæ nomen*: &c.. De quo superiùs in voce *Catholicus* tractatum est. Et certè si Ecclesia à Gregorio Magno ad Lutheri tempora defecit; sequitur tot illis sæculis nullam in Orbe terrarum Ecclesiam fuisse. Quod ut solvant heretici, pueriliter ad solos recurrunt infantes legitimè baptizatos: in quibus totam comminiscuntur Ecclesiam constitisse, vel semper fuisse unum, aut alterum cordatum virum asserunt, qui Papæ contradixerit. Ad cunas ergò redigunt pro illis temporibus Ecclesiam: vel ad tantas angustias Catholicorum cœtum restringunt, ut vix, aut ne vix quidem, singulis sæculis, aliquem cordatum, ut ajunt, virum reperiant, in quo Ecclesia Christi conservata fuerit. Quæ tamen semper Universalis, semper in propatulo, semper verorum dogmatum publica magistra, vagiens, aut balbutiens esse non potest: nec ad latebras unius, aut alterius, nescio cujus cordati, vel potiùs excordis viri, reduci. Et certè mira nostrorum hæreticorum pervicacia, & major impudentia. Cùm enim contrà evidentia Scripturæ testimonia contendant Fidem semel habitam amitti non posse, scilicet in Fidelium singulis; non credunt Apostolo testificanti: *Quidam*
1.Tim.1. 19. *circa fidem naufragaverunt, ex quibus est Hymenæus, & Alexander.* Nec fidem ipsi præbent spiritui prophetico prædicenti: *In novissimis tempo-*
c. 4. 1. *ribus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum*: quarum observantur nostri cui hæretici evidenter sequaces. Nihilominùs ità pervicaciter, etiam Scripturâ manifestè reclamante, totam Ecclesiam defecisse deblaterant. Sed nos dicemus cum Augustino: *Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, contrà omnes hæreses pugnans.* L. 1. de symbolo ad Cathechumenos
Pugnare potest, expugnari tamen non potest, hæreses omnes de illâ exierunt, tamquàm sarmenta inutilia de vite præcisa; ipsa autem manet in radice suâ, in vite suâ, in charitate suâ. Portæ inferorum non vincent eam.

ECCLESIARCHA; ἐκκλησιάρχης, *ecclesiárches*, Ecclesiæ præfectus. Est enim à voce dictâ *ecclesia*, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps. Sicque ex vi sui etymi Ecclesiæ prælatis, saltem majoribus, immò ipsi summo Pontifici, totius Ecclesiæ in terris Principi adaptari posset. Nam & ipsi Apostoli *Ecclesiarum principes* ab ipsâ acclamantur Ecclesiâ. Aliàs Ecclesiarcha erat officii particularis nomen in Clero Constantinopolitano: cui fortè Ecclesiæ custodiendæ cura incumbebat.

ECCLESIASTES: ἐκκλησιαστὴς, *ecclesiastés*, concionator. Fit enim à verbo ἐκκλησιάζω, *ecclesiazo*, concionor: cujus tertia persona præt. pass. si foret usitata, esset ἠκκλησίασται, *ecclésiastæ*, & hinc, ablato augmento temporali, *ecclesiastes*. Ità vocatur unus è Libris sapientialibus, à Salomone compositus, in quo Sapiens de rerum mundanarum vanitate concionatur. Hebraicè dicitur *kohéleth*. idest congregans: quod est femininum *Benoni*, à קֹהֶלֶת *kohéleth.*
dictâ radice *kahál* congregavit. Nam in *Benoni* facit *kohel*, congregans, & in fem. *kohéleth*: quæ est Sapientis anima, aut ipsa Sapientia congregans ad קֹהֵל *kohel.*
audiendum. Sicut autem Liber Proverbiorum pro incipientibus ferè conscriptus est; ità Ecclesiastes præcipuè ob proficientes, & jam maturæ ætatis: Liber verò Canticorum pro viris perfectis, cum Deo unitis, ut ait D. Hieronymus, *Sanctorum nuptiarum dulce canit epithalamium.* Asserit hic Ad Paulin. ep. 103.
S. Doctor Ecclesiastæ librum exaratum à Salomone, post idololatriam pœnitente: cui suffragantur Hebræi, & gravissimi Authores, atque ex ipso contextu, præsertim ex Capite secundo colligere licet. Quòd autem hic liber aliqua contineat, quæ primâ facie videntur rectæ rationi, & Fidei dissona; hoc non derogat ejus authoritati: cùm illa rectè intelligantur ironicè dicta, vel ex mente insipientium, vel in personâ atheorum, vel alio quocumque modo orthodoxo Sapientes ea interpretantur. Sic illa verba: *Nihil habet homo jumento ampliùs: cuncta subjacent vanitati,* Ecc.3. 19.
& omnia pergunt ad unum locum, de terrâ facta sunt, & in terram pariter revertuntur. Ubi dicit D. Thomas, quòd *Salomon inducit rationem illam ex personâ insipientium, ut exprimitur Sapientiæ secundo.* 1.q.75.a. 6. ad 1. Cui explicationi favent plerique Græci, & D. Gregorius. Sed verisimiliùs est Salomonem solùm loqui de corpore: nam anima rationalis de terrâ facta non est. Quod autem sequitur: *Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum*, &c., idest sit superstes, & immortalis; intelligitur de scientiâ experimentali. Ac si diceret: quis scit sensuum notitiâ, aut experientiâ? Et hæc ità passim interpretantur Latini. Si verò Salomon, jam resipiscens, adeòque à morte parùm distans, hunc librum composuit; cùm secundùm exactiorem chronologiam cœperit regnare anno Mundi 3020, & 40 annis regnaverit; circiter annum ab Orbe condito 3060 librum exarasse verisimiliùs asseretur.

ECCLESIASTICUS : ἐκκλησιαστικὸς, *ecclesiasticus*, p. b., concionalis, vel, ut aliis placet, concionator. Quia ficut Liber Ecclesiastæ, ità hic Ecclesiasticus multa continet, immò plura, de virtutibus, ad quas omnes adhortatur. Unde à Græcis πανάρετος, *panaretos* inscriptus, à πᾶς, *pas*, omnis, & ἀρετή, *arete*, virtus: quia de omni differit virtute. Aut certè, ut aliquibus placet, Divum Hieronymum citantibus, *panæretos* dictus, quæ voces suo syntagmate clariùs exponentur. Sed in Textu græco prænotatur hic Liber, *Sapientia Iesu filii Sirach*. Nam quamvis ejus Author aliquando existimatus fuerit Salomon; tamen jam certum est fuisse Jesum filiū Sirach, ut patet ex Prologo, & Capite ultimo. Fuit autē iste Jesus senior nepos, vel abnepos Jesu summi Judæorum Sacerdotis, cum Zorobabele ex captivitate babylonicâ regressi, & unus è 72. Interpretibus tempore Ptolemæi Philadelphi regis Ægypti. Adeòque, juxtà politiorem calculum, anno Mundi circiter 3721, quo cœpit regnare Philadelphus, annis 280 ante Christum. Is Ecclesiasticum hebraicè scripsit, quem posteà in græcum idioma transtulit nepos ipsius Jesus, tempore Ptolemæi Evergetis. Quod ex Prologo innotescit, in quo Jesum avum suum vocat, & signat annum 38, non Evergetis, qui fuit Philadelphi frater, & in regno successor; sed vitæ suæ, vel secundùm alios, ex quo avus ejus Librum composuit: nam Evergetes tantum 26 annis regno potitus est. De translatione loquens inter cætera dicit: *Nam deficiunt verba hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam*. Hic liber inter Deuterocanonicos recensetur: de quibus suprà dictum est. Nec refert quòd hic liber, sicut alii Deuterocanonici, nō fuerit in Canone Judæorum; quia Ecclesia potest aliquos pro Canonicis recipere, qui tales à Judæis habiti non fuerint. Ut taceam Canonem Judæorum ab ipso Esdrâ, vel Esdræ tempore consignatum fuisse: quando tales Libri necdùm extabant. Ut & de Libris Machabæorum Deuterocanonicis ait Augustinus: *Machabæorum libros non Iudæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet*. De iisdem, & aliis testatum reliquit Isidorus: *Hebræi non recipiunt libros Tobiæ, Iudith, & Machabæorum, Ecclesia tamen eosdem inter canonicas scripturas enumerat*. Eodem loco dicit, *Sapientia, & Ecclesiasticus parem cum reliquis canonicis libris tenere noscuntur authoritatem*. Nec obstat prætereà, quòd multi istorum librorum, etiam à Christianis, præsertim ante Augustini tempora, è Canone exclusi fuerint, ut patet ex D. Hieronymo, qui inter Canonicos ipsos non enumerat, asserens, *Quidquid extrà hos est, inter apocrypha esse ponendum*; quia tunc necdùm erat ab Ecclesiâ definitum, istos libros inter Canonicos esse recensendos. Unde libera cuique dabatur opinandi facultas. Primus hoc definivit Innocentius I. Papa; de quo in voce Canon. Novissimè Tridentinum anathemate percutit eum, *qui libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesiâ Catholicâ legi consueverunt, & in veteri vulgatâ latinâ editione habentur pro sacris, & canonicis non susceperit*. Quāvis ab impiis Novatoribus multi pro Canonicis nō agnoscantur: quia aliqua continent, ex quibus ipsorum perversa dogmata profligantur. Sed ut ad nostrum Ecclesiasticum revertamur, D. Hier. se librum istum hebraico idiomate conscriptum reperisse testatur, cui tamen Parabolarum titulus erat præfixus: & quidem appositè, cùm æquè ac liber Proverbiorum tot complectatur Parabolas. Ità scribit S. Pater: *Fertur Panaretos Iesu filii Sirach liber, & alius pseudepigraphus, qui sapientia Salomonis inscribitur, quorum priorem hebraicum reperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum*. Sed jam Textus hebraicus intercidit: & ab aliquibus Panæretos vocatus, uti apud D. Hieronymum legendum esse contendunt: de quo in voce *panaretos* dicetur.

Ep. 316. — In Prol. Eccl. — L. 18. de Civ. Dei c. 36. — L. Proœmiorum. — Ep. 106. seu Prol. Gal. — Sess. 4. — Sup. in Præf. ad Lib. Salom.

ECCLESIECDICUS : ἐκκλησιέκδικος, *ecclesiecdicos*, p. b., Ecclesiæ defensor. Nam *ecdicos*, de quo posteà, ultorem, & vindicē significat. Hinc ecclesiecdici Episcoporum defensores, quales boni principes esse solent. V. l. omnem 42. §. 9. C. de episc. & Cler.

ECDICUS : ἔκδικος, *ecdicos*, p. b., defensor, ultor, vindex, à verbo ἐκδικέω, *ecdikeo*, defendo, vindico. Hoc ulteriùs oritur ab ἐκ, *ec*, idest ex, & *dike*, seu *dica*, justitia, fas, lis, &c.: adeòque ecdicus, quasi qui è justitiâ, & lite alterius defensionem suscipiat. Erant ecdici, qui adversùs potentium injuriam plebis causam tuebantur: à quibus ecdicus civitatis, monasterii, aut Ecclesiæ alicujus defensor appellatur. l. Sancimus 30. lin. 7. C. de episc. audi.

ECETÆ, seu œcetæ: οἰκεταί, *iketa*, p. l., habitatores. Nam in sing. οἰκέτης, *iketes*, habitatorem significat, à verbo οἰκέω, *ikéo*, habito: cujus tertia persona præt. pass. ᾤκηται, *óketa*, & hinc, ablato augmento temporali, formata vox *iketés*. Hæretici quidam ità vocati, quos Damascenus magis ad grecum sonum icetas appellat. Erant enim quidam monachi, qui cum monialibus ineptè volebant habitare, simulque cum ipsis choros ducere, ut fecit Maria soror Moysis, post maris rubri transitum. Ità Damascenus: *Iceta, qui & Asceta quidem existunt, orthodoxi in omnibus aliis existentes, congregati autem simùl, cum mulieribus ascetriis, in monasteriis hymnos Deo offerunt, cùm choreâ quādam, & saltatione, velut imitantes chorum illum in tempore Moysi constitutum, in perditione Ægyptiorum in rubro mari factâ*.

L. de hær. hær. 87.

ECHEMYTHIA : ἐχεμυθία, *echemythia*, latinè in rigore vox est propatoxytona, nisi cum Græcis fiat paroxytona, ubi usus legitimè introductus. Est autem echemythia taciturnitas, silentium, sermonis continentia, nec propriè auscultationem significat. Fit enim à verbo ἔχω, *écho*, quod non solùm est habeo, sed etiam contineo, reprimo, & à μῦθος, *mythos*, sermo: ut *echémythos*, p. b., sit qui sermonem contineat, adeòque taciturnus, & parcissimi sermonis. Quia verò taciturnitas facilitatem ad auscultandum inducit; ideò echemythia pro auscultatione ponitur, & echemythi, p. b., auscultatores dicuntur. Echemythia dictum illud Pythagoræ discipulorum silentium: quæ rectiùs Christianos decet, hortante D. Jacobo: *Sit omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum*.

Iac. 1. 19.

ECHIDNA : ἔχιδνα, *échidna*, vipera femina, ab ἔχις, *échis*, vipera mas. Vox illa citatur à Carolo Magri ex D. Greg. Naz. de Modestiâ. S. Joannes Baptista

In Hierol.

Matth. 3. 7. ptista, authoritate planè cœlesti, Pharisæos *progenies viperarum* (in Textu græco *echidnôn*) vocabat. Quia Pharisæi malorum parentum pessimi filii, optimos quosque calumniosis mortibus perdere studebant.

ECHO: ἠχώ, *echô*, soni, vel vocis repercussio, à verbo ἠχέω, *echéo*, resono. De Ægyptiis, triduanis tenebris immersis, & ad omnem sonitum paventibus, ait Sapiens: *Aut resonans de altissimis montibus echo, deficientes faciebāt illos præ timore.* Sap.17.18

ECHOICUS: ἠχωϊκὸς, *echoicòs*, p.b., qui ut echo resonat. Adjectivum est à supradictâ voce echo: & de illo dici potest qui jam dictam vocis efformat repercussionem. Hinc à Sidonio versus echoici dicuntur illi, in quibus finis principio respondet. Ab aliis verò versus echoicus vocatus, in quo ultima syllaba eadem est cum penultimâ.

ECKÆDECAETERIS; ἑκκαιδεκαετηρὶς, *heckædecaeteris*, latinè propter vocalem longam penultimâ productâ. Significat 16 annorum circuitum: à voce ἑκκαίδεκα, *heckædeca*, sexdecim, & ἔτος, *étos*, annus. Antiquitùs iste 16 annorum circulus ab Hippolyto Episcopo adinventus fuit, ad Cyclum paschalem efformandum. Ità quippè de ipso Hieronymus: *16 annorum circulum quem Græci ἑκκαιδεκαετηρίδα*, heckædecaeterída, *vocant, reperit: & Eusebio qui super eodem Pascha canonem decem & novem annorum circulum, idest* ἐννεακαιδεκαετηρίδα, enneakædecaeterída, *composuit, occasionem dedit.* Ubi Scholiastes Reatinus addit, quòd Hippolytus Episcopus Portuensis fuit, ejusque marmorea statua, unà cum paschali circulo 16 annorum insculpto, ætate suâ inventa fuit, & in bibliothecâ vaticanâ reposita sit. Latinè illæ duæ voces græcæ in genit, habent penultimam correptam. In Lib. Script. Eccl.

ECLIPSIS: ἔκλειψις, *éclipsis*, defectio verti potest. Est enim à verbo ἐκλείπω, *eclipo*, deficio: cujus futurum ἐκλείψω, *eclipso*, deficiam, & hinc *eclipsis*. Apud Grammaticos est figurata constructio, in quâ quod in oratione deest foris omninò petendum est. Sic Tullius ad Atticum: *Ego si Tiro ad me*, supple, *venerit*; *cogito in Tusculanum*, subaudi, *ire*. De quâ Isidorus ait, quòd inter vitia Grammaticæ, *sit defectus dictionis, in quo necessaria verba desunt*. Inter metaplasmos autem est collisio consonantium cum vocalibus, ut in hoc versu: Orig. l.1. c.33.& 34

Multum ille & terris jactatus, & alto. Æneid. l. 1.

Nam in voce multum *m* eliditur. Sed rectiùs ista elisio ecthlipsis, græcè ἔκθλιψις, ab aliis vocatur: à verbo ἐκθλίβω, *ecthlibo*, elido. Apud Astrologos vocatur eclipsis, quando aliquod astrum in suâ luce deficit. Inter cæteras Solis eclipsis est maximè observabilis, quando per interpositionem Lunæ inter ipsum, & oculos nostros, ejus gratissimâ luce privamur. Quod non potest naturaliter accidere, nisi instante Lunâ novâ. Tunc enim adest ipsius conjunctio cum Sole, in eodem Zodiaci gradu, quamvis ipsa sit terræ longè propinquior: adeòque quotiescumque tunc Luna reperitur in Ecliptica, Solis observatur eclipsis. Est autem Ecliptica linea in medio Zodiaco, circulariter ipsum per totum scindens. Cùm enim Zodiacus ab Astronomis largus statuatur, eò quòd alii Planetæ in eodem signo aliquando magis declinent ab Æquatore, aliquando minus, & Sol eandem semper lineam servet; fit ut illa media linea, quia in eâ sola eclipsis accidere possit, Ecliptica nuncupetur. Si enim Luna, quamvis in eodem Zodiaci gradu reperiatur, magis, vel minùs quàm Sol declinet; non potest inter Solem, & obtutum nostrum directè interponi. Sed ut ità interponatur, debet & ipsa in Ecliptica reperiri. Alioquin singulis noviluniis Solis fieret eclipsis: sicut & in singulis pleniluniis contingeret eclipsis Lunæ, per directam interpositionem terræ inter Solem, & Lunam. Ratio ergò, cur admodùm rarò talis eclipsis accidat, est quia ut plurimùm Luna non tangit in eo puncto Eclipticam, sed secundùm Zodiaci latitudinem declinans, quasi ad latus pertransit. Illud autem punctum, in quo eclipses contingunt, vocatur Caput, vel Cauda draconis: quod non est aliud quàm punctum intersectionis Eclipticæ cum circulo Planetarum deferente. Isti enim circuli ità se intersecantes, quasi figuram duorum serpentium efficiunt, & ubi se tangunt Caput, vel Cauda draconis appellatur. Ex his patet miraculi illius magnitudo, dum eclipsis moriente in Cruce vitæ Authore contigit: quando à *sextâ horâ tenebræ factæ sunt, super universam terram, usque ad horam nonam*. Tunc enim quinque miracula in uno prodigio contigisse observat D. Thomas. Inter ista præcipuum est, quòd tunc erat plenilunium: *Tunc enim erat luna in oppositione ad solem, decima quinta existens, quia erat Pascha Iudæorum*. Quando scilicet Luna per semicirculum, adeòque maximè, distat à Sole, ipsi per diametrum opposita. Quod & observatum à Magno Areopagitâ in Ægypto, cum Apollophane philosopho: prout ipse Dionysius memoriæ mandavit. *Eramus*, inquit, *ambo apud Heliopolim, amboque simul incidentem mirabiliter soli luna globum notabamus (non enim eius coniunctionis tunc aderat tempus) ipsamque rursum ab horâ nonâ ad vesperum ad solis diametrum suprà natura vires restitutam.* Ex quo refutatur Origenes, qui putat illas tenebras accidisse per densarum nubium interpositionem: cùm D. Dionysius fuerit illius testis oculatus. Etsi aliqui S.S. Patres, inter quos Cyprianus, Hier., & Chrys., existiment per subtractionem radiorum solarium factas fuisse. *Sed circà hoc*, ait D.Thomas, *magis credendum est Dionysio, qui oculatâ fide inspexit hoc accidisse per interpositionem lunæ inter nos, & solem*. Nec refert quod annotavit Origenes, filios hujus seculi exprobrare, quòd hoc factum tam mirabile nemo Græcorum, aut Barbarorum scripserit. Nam teste eodem Origene, & Eusebio Phlegon quidam ethnicus in Chronicis suis eam exaravit: & asseruit eam maximè notabilem, diei horâ sextâ, seu meridie, ità in tenebrosam noctem conversâ, ut stellæ viderentur. Sed quia, ut asserit D. Thomas, tempus Eclipsis tunc non erat, facilè Astrologi neglexerunt eam observare: putantes illas tenebras ex aëris aliquâ passione contigisse. *Sed in Ægypto, ubi raro nubes apparent, propter aëris serenitatem permotus est Dionysius, & socii eius, ut prædicta circà illā obscuritatem observarit.*

Matth.17 45.

D.Th.3. q.44. a.2. ad 2.

Ep.ad Polycarpum.

Orig. Hom. 35. in Matth.

Suprà.

D.Th.Ib.

ECLOGA: ἐκλογὴ, *ecloge*, p. b., electio, explanatio, annotatio, elegantia, item colloquium. Hinc Eclogæ Virgilii dictæ, quia colloquia sunt, & ser-

mocinationes. Fit à verbo ἐκλέγω, *eclégo*, eligo, colligo, annoto, conciónor: seu ab ἐκ, *ec*, idest ex, & λόγος, *lógos*, fermo. Ideò eclogus, p. b., ab aliquibus pro narratione, & recitatione ponitur: & *eclégo*, quasi edico, à λέγω, *légo*, dico. Hæ voces quoque in facris Authoribus reperiuntur.

ECPHONESIS: ἐκφώνησις, *ecphónesis*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis hoc à Græcis non obfervetur. A Latinis pronunciatio dicitur, quæ & exclamatio dici poteft; à verbo ἐκφωνέω, *ecphonéo*, pronuncio, exclamo. Hujus enim fecunda perfona præt. paff. eft ἐκπεφώνησαι, *ecpephónesæ*, & ablato augmento fyllabico *ecphónesæ*, & hinc *ecphonesis*. Inter figuras fententiarum à Rhetoribus annumeratur, cujus fpecies epiphonema dici queat. Eft enim ecphonefis talis exclamatio, per quam intenfiore pronunciatione admirationem, dolorem, defperationem, aliofque animi teftamur affectus. Ecphonefes varias habes in Scripturis: inter quas illa D. Pauli, *O infenfati Galatæ*, &c.. Aliquæ autem Orationes in Miffâ D. Jo: Chryfoftomi Ecphonefes appellantur,

ECPHRASIS: ἔκφρασις, p. b., defcriptio, explanatio, pura & mera enarratio, feu explicatio, & ab Hefychio dicta fermo evidens. Fit à verbo ἐκφράζω, *ecphrázo*, exprimere: feu ab ἐκ, *ec*, idest, ex, & φράζω, *phrázo*, dico, eloquor, cujus aoriftus primus infiniti eft ille *ecphráfe*. Vox ecphrafis ab aliquibus Scriptoribus, etiam facris ufurpatur; & variæ ecphrafes apud omnes occurrunt.

ECTASIS: ἔκτασις, p. b., extenfio, productio, & ab aliquibus, converfâ particulâ græcâ *ec*, in latinam *ex*, extafis appellata. Eruitur à verbo ἐκτείνω, *ectíno*, extendo, cujus fecunda perfona præt. paff. ἐκτέτασαι, *ectétafæ*, unde ablato augmento ectafis emanat. Eft figura poetica, quâ fyllaba brevis producitur: & alius rei, aut temporis, & termini præfixi productio, & extenfio ectafis vocari poteft. Differt autem ab ecftafi, quæ eft ipfa exftafis, de quâ infrà. Nam ecftafis eft ftupor mentis, aut ejus alienatio: quâ voce utuntur S. S. Patres ad illum fomnum fignificandum vigilantem contemplativorum, quando à fenfibus alienati, & quafi dormientes, myfteria celeftia contemplantur.

ECTHESIS: ἔκθεσις, p. b., expofitio. Eft enim à verbo ἐκτίθημι, *ectíthemi*, expono: cujus fecunda perfona paff. eft ἐκτέθεισαι, *ectéthefæ*, exponeris, & ablatâ reduplicatione *ecthefæ*, & hinc *ecthefis*. Aut fi malueris, ab *ec*, ex, & θέσις, *thefis*, pofitio. Ifto nomine infcribunt aliqui Authores quędam fua opera, quarumdam rerum expofitionem præferentia. Ecthefes fuerunt aliquæ Fidei articulos exponentes, inter quas ab oriente profectas, Heraclii condem-

An. Chr. 639. N. 2. natur Ecthefis. Nam, ut ait Baronius, *Expofitio fidei ab Heraclio Imperatore promulgata Monothelitarum errorem propugnans, à Severino Papâ condemnata*.

ECTROMA: ἔκτρωμα, *éctroma*, latinè, propter *omega*, penultimâ productâ, quamvis à Græcis in antepenultimâ collocetur accentus. Eft abortus, qui etiam *ectrófis* p. l., dicitur: ab ἐκ, *ec*, ex, & vocabulo τρῶμα, *tróma*, damnum, clades, & *trófis*, vulnerationem, ac vulnus fignificat. Iftâ voce utitur Tertullianus, ubi agens de hærefeon origine, quarum unam hîc recenfet Philofophiam, ait: *Eadem materia apud hæreticos, & Philofophos volutantur, iidem retractatus implicantur, Unde malum, & quare? & unde homo, & quomodo? & quod proxime Valentinus propofuit, unde Deus? fcilicet de enthymefi, & ectromate*, Interpres ait, *enthymefi*, *& ectrómate*, idest proveniat Deus. Eft autem ectroma abortus unius Æonum, fine formâ, fine fpecie: qui demùm formatus enthymefis, hoc eft, formæ, vel animæ impofitio dictus eft. Ità ille. De Præfcript. adv. hær. c. 7.

ECTYPOMA: ἐκτύπωμα, *ectýpoma*, latinè, propter vocalem lõgam, penultimâ longâ, etfi Græci hoc non obfervent. Eft effigies, expreffio, fimilitudo, à verbo ἐκτυπόω, *ectypóo*, affimilo, exprimo, formo, quafi typum, feu formam elicio: ab ejus nempe primâ perfonâ præteriti paffivi. Quod ulteriùs oritur ab ἐκ, *ec*, idest ex, & τύπος, *typos*, forma: unde *ectypos*, p. b., informatus, & *ectypon*, delineatio, exemplum. Sic apud Nazianzenum ectypis docere, eft imaginum exemplis erudire. *Ectypó* verò græcè, quæ latinè diceretur ectype, p.b., ipfam fculpturam defignat.

EGRIGORUS: ἐγρήγορος, *egrégoros*, p.b., vigilans. Eft à verbo γρηγορέω, *gregoréo*, vigilo: cujus præteritum medium ἐγρήγορα, *egrégora*, vigilavi. A Clemente Alexandrino egrégoros vocatus angelus, dum ait: *Beati enim qui ad ipfum vigilarunt, feipfos affimilantes Angelis, quos nos egrigoretas, hoc eft vigilantes vocamus*. Si verò, ut pronunciationi latinæ magis confonat, *éta*, pro *ita*, dicatur, tunc *egregoros* aptiùs efferetur. Meritò egrigori Angeli vocati, qui femper celeftia fentientes, fuprema contemplantes, divinis nutibus femper intenti funt. L. 5. Pædag. c. 9.

Unde de Angelo quodam ait Daniel: *Ecce vigil*, & chaldaicè ut ipfe fcripfit, *nghir*, dicitur, & hebraicè *ngher*, vigil fcriberetur. Septuaginta vocem ipfam chaldaicam ἴρ, *ir*, feu *nghir* tenuerunt, & latinus interpres vigilem vertit: cùm aliàs vox græca *ir* procellam fignificet, & fulgorem. Et certè inftar fulgoris defcendit Vigil ille, immò adinftar procellæ erupit, excelfam Nabuchodonoforis arborem excuffuræ, & ad radices excifuræ. Dan. 4. 10. עיר *nghir*. ער *ngher*.

ELATE: ἐλάτη, *elate*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus audiatur accentus. Eft abies, palmæ germen, à verbo ἐλάω, *eláo*, impello, produco, extendo: cujus tertia perfona præt. paff. ἤλαται, *élata*, unde ablato augmento temporali *elate*, eò quòd teneriores palmæ furculi in altum affurgant, & impellantur. Alii per elatas intelligunt involucra, quibus palmæ fructus continentur, priufquàm maturefcant; & à formâ gladii, quam etiam omnia palmæ folia exhibent, fpathæ quoque nominata. Ob infignem fortitudinem, & uberes divini Sampfonis victorias, de fuo dilecto dicit facra Spôfa: *Coma ejus ficut elata palmarum*. Etiam 70 fcribunt ἐλάται, *elatæ*, fine particulâ fimilitudinem denotante: & eorum Interpres latinè vertit *coma ejus ductiles*, fcilicet ad prædicti verbi refpexit fignificatum. Textus hebraicus ait *thaltballim*, idest cincinni, feu crifpi, etiam fine notâ fimilitudinis. Sed Textui noftro inhærendo, poteft dici quòd Spôfa loquatur de attributis, & perfectionibus, quæ in Chrifto celfiffimæ, & ab uno trunco divinitatis germinare creduntur. Et quia additur *nigra quafi* Cant. 5. 11. תלתלים

cor-

corvus; alii per comas explicant Sanctos Christo adhærentes, eminentes, ac fructiferos, & mortificatione nigrescentes.

ELÆOPHORUS: ἐλαιοφόρος, elæophóros, latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima brevis est, etsi Græcis vox sit paroxytona. Ità dicitur locus oleas ferens, locus oleis fertilis: ab ἐλαία, elæa, oliva arbor, & φέρω, phéro, porto. Talis erat illa regio, ubi Mons olivarum: & elæophori, in signum pacis, & pietatis regni Messiæ, fuerunt pueri Hebræorum, qui cum ramis olivarum obviâ Christo processerunt. Elæophoron etiam omne vas olearium dicitur: à voce ἔλαιον, élaon, oleum. Ab elæa verò & verbo φύω, phyo, planto, produco, &c., fit ἐλαιόφυτον, elæóphyson, p.b., idest olivetum, quasi olivis plantatum.

ELÆON: ἐλαιών, eleón, est ipsum elæophytû jam dictum. Oritur enim à supradictâ voce elæa, vel élaon: estque cella olearia si ab elæo; olivetum verò, & Mons ille prope Jerusalem, si ab elæa deducatur. Illâ voce utitur Tertullianus, dum de Christo ait: *Ad noctem verò in elæonem secedebat*. Nempè ut in Monte olivarum noctu orationi vacaret. L.4.adv. Marc.

ELECTRUM: ἤλεκτρον, eléctron, latinè succinum, vulgò ambra. Gummi quoddam è scopulis in mare germanicum decidens, & aëris, marisque frigore, in lapideam duritiem concrescens. Ejus etymon trahi posset à verbo ἐλαύνω, el.omæ, duro sub sole: vel, ut habet Isidorus, *electrum vocatum, quòd ad radium solis clarius auro, argentoque reluceat, Sol enim à Poëtis electrum vocatur*. Sed, ut in margine notatur, Sol dictus ἠλέκτωρ, eléctor, à quo potuit electrum formari. Est quoque metalli genus, ex commixtione auri, & argenti formatum: de quo Plinius, *Au.um in quo quinta argenti portio, etiam electrum vocatur*. Si hoc modo electrum sumatur in aliquibus Scripturæ locis significare potest Christum, in quo est natura divina, & humana. Aurum enim divinitatem significans dum argento miscetur pallescit: ità divinitas à sui fulgoris potentiâ, humanis se oculis temperavit. Electrum autem in igne potest dici Deus factus homo in persecutione: ut ait Hier. Lauretus. Sic in illâ mirabili Ezechielis visione: *De medio ejus quasi species electri, idest de medio ignis*. Ità 70 legunt quasi ὅρασιν ἠλέκτρου, hórasis eléctru, idest visio electri: sed Textus hebraicus dicit chasmal, quod Pagnious Angelum, aut colorem igneum, alii prunam summè ignitam interpretantur. Est enim quasi chasc mal, idest festinanter excidens, aut consumens. Aliqui per electrum intelligunt æs selectum, & per ignem planè repurgatum, in quo & aliquid admiscebatur auri. Ideò & aurichalcum vocatum, de quo in voce orichalchum, quod & splendore aurum superabat, & in magno pretio habebatur. Sic quoque illa similitudo, nempè viri, ut addunt 70 Interpretes, quam rursus vidit Propheta, *erat à lumbis ejus, & sursùm, quasi aspectus splendoris, ut visio electri*: & 70 εἶδος ἠλέκτρου, idos eléctru, idest species, seu forma electri. Hoc electrum ut præcedens à succini similitudine, & colore, nomen sumpsit. Ità ferè tres electri species innuit Isidorus. *Unum genus est quod ex pini arboribus fluit, quod succinum dicitur, alterum metallum quod naturaliter invenitur, & in pretio habetur. Tertium quod fit de tribus partibus auri, & una argenti*. Sed rectiùs à nobis, ni fallor, hæc tria genera fuerunt explicata.

Orig.l.16 c.13.

L.33.c.4.

In Sylvâ Allegor. Ezech.1.4

חשמל

c.8.

Sup.

ELEEMOSYNA: ἐλεημοσύνη, eleemosyne, latinè, propter ambiguam hîc in penultimâ brevem, accentum habet in antepenultimâ. Sed Græci quia ultima apud ipsos est longa, penultimam attollunt. Ità dicta misericordia, vel potiùs ipse actus misericordiæ externus, à verbo ἐλεέω, eléo, misereor: cujus prima persona præt. pass. est ἠλέημαι, eleemæ, mei misertum est, & hinc eleemosyne formatur immediatè. Est ergò vox purè græca, non hebraica, ut perperàm asserit Magri, & in Textu hebraico chésed, idest, misericordia, dici solet. Quia verò, ut ait D. Thomas, misericordia est effectus charitatis; *ex consequenti dare eleemosynam est actus charitatis misericordiâ mediante*. Septem autem numerantur eleemosynæ corporales, & totidem spirituales, quæ his versibus exprimuntur. In Hierol. חסד chésed, 2.2.q.32. a.1.c.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo:
Consule, castiga, instrue, remitte, solare, fer, ora.

Et quidem hæ spirituales absolutè præeminent: nisi in aliquo corporalis spirituali præferenda sit. Ità docet idem S. Doctor: *Puta magis est pascendum fame morientem, quam docendum, sicut & indigenti secundum Philosophum, melius est ditari, quàm philosophari*. De virtute, efficaciâ, & merito eleemosynæ, plurima in S. Textu leguntur: & quia est maximè ad obtinendam contritionem opportuna dispositio: hinc & ei peccatorum attribuitur remissio. Sic impio regi Daniel ajebat: *Peccata tua eleemosynis redime*. Et ità 70 ἐν ἐλεημοσύναις, en eleemosynes, in eleemosynis: & Chaldaicus betsidkah, idest, in justitiâ. Nam eleemosyna ex aliquâ justitiâ indigenti debetur: & hebraicè tsedakah, justitia, apud Rabbinos etiam pro eleemosyna sumitur: eò quòd justum sit, & justitiæ symbolum pauperibus eleemosynam erogare. De ipsius verò obligatione magna est inter Authores dissensio: aliquibus volentibus divites obligari ad dandam eleemosynam etiam ex necessariis ad statum, etiam extrà casum extremæ necessitatis proximi, dummodò gravis aliqua necessitas existat. Saltem tenentur in communi pauperum necessitate, in qua solent esse quotidiani pauperes, dare de superfluis ad suum statum; etsi nonnulli etiam in hoc casu contrarium opinentur. D. Thomas videtur tenere illam sententiam, quæ docet dandam esse eleemosynam de superfluis ad statum, etiam extrà necessitatem extremam. Ait enim; *Sic ergò dare eleemosynam de superfluo est in præcepto, & dare eleemosynam ei qui est in extrema necessitate*. Cùm enim divites in Scripturis graviter, ob neglectos actus misericordiæ, reprehendantur, imò & in judicio divino condemneotur; non est verisimile de solâ extremâ, vel æquivalenti necessitate, quæ rarò accidit, id esse intelligendum.

2.3.c. Arist.l.3. Topicor. c.2. Dan.4.24. בצדקה betsidkah, צדקה tsedakah

Sup.2.5.c. Matt.25.

ELEGIA: ἐλεγεία, elegia, p.l., mæstum poëma. Ità dictum à verbo ἐλεέω, eléo, misereor: vel ab ε, ε, quod in luctu replicari solet, & λέγω, lego, dico. Juxtà hujus nominis etymologiam, maximè sunt elegiaci Jeremiæ Threni, cùm sint mœstissimũ poëma. Sed quia disticha, seu versus heroici cum pentametris, luctui apprimè visa sunt convenire,

ideò elegia ad hos versus lugubres restricta est, De hoc carminis genere ait Isidorus, *Elegiacum carmen dictum, eò quòd modulatio ejusdem carminis convenial miseris: Terentianus hoc elegos dicere solet. Hoc autem vix omninò constat, à quo sit inventum, nisi quia apud nos Ennius eo prior usus est. Apud græcos quidam eorum Colofronium quemdam, quidam Archilochum authorem, atque inventorem volunt.* Alii Callimachum ejus metri principem faciunt. Elegus verò ab eâdem origine, penultimâ brevi, pro elegiâ, ut innuit Isidorus, etiam reperitur.

Orig. l. 1. c. 38.

ELEISON: ἐλέησον, *eleeson*, idest, miserere. Est enim aoristus primus imperativi in verbo ἐλεέω, *eleèo* misereor: adeòque illud η, *eta*, in i longum latinè convertitur, atque penultimâ longâ *eleeson*, aut *eleison* in rigore deberet à Latinis efferri. Sed in hoc Græcos imitantur, ità proferentes. Sicque non damnanda pronunciatio vulgaris, cùm, ubi usus introductus, ipsos Græcos, saltem modernos, à quibus η, *ita*, tamquàm i longum effertur, imitari liceat in voce purè græcâ. Quamvis enim sit ab *eleèo*, non ideò cum epsilo exaratur *eleeson*. Fateor tamen meliùs *eta* in e longum converti, & ideò etiam *eleeson* aptiùs pronunciari. Hac voce græcâ sæpiùs utitur Ecclesia: adeòque *Kyrie eleison* significat *Domine miserere*. In officio sextæ Feriæ in Parasceve additur *imas*, quod deberet esse *hemas*: cùm sit accusativus plur. ἡμᾶς, *hemás*, à nominativo ἡμεῖς, *hemîs*, nos, quod alii dicerent *himis*. Quia verò verbum *eleèo* regit accusativum in græco, *eleison imas* significat *Miserere nostri*.

ELENCHUS: ἔλεγχος, *elenchos*, argumentum, probatio, specimen, index, &c. Est enim à verbo ἐλέγχω, *elencho*, arguo, confuto, exploro, argumentis convinco. Elenchus, seu redargutio apud Logicos est una ex quinque metis sophisticis, nempè concessio ejus, quod ante in eâdem disputatione negatum fuit, vel negatio ejus quod ante concessum, vi argumenti sophistici, seu fallacis, extorta. Et talis redargutio, seu elenchus, dicitur sophisticus: quando verò fit sine fallaciâ, dicitur verus elenchus. Hinc una ex fallaciis, extrà dictionem, est illa quæ provenit ex ignorantiâ elenchi: idest, ex eo quòd elenchus verus inferat duas propositiones, quæ putantur esse contradictoriæ, & tamen non sunt. Talis fallacia est ista: sedeo domi, & non sedeo in foro, ergò sedeo, & non sedeo. Aristoteles duos habet Elenchorum libros, ubi elenchus pro redargutione sumendus. Sunt enim libri duo, ad cavendas sophisticas captiones, & ne in differendo falsa pro veris per ignorantiam colligamus, aut admittamus, exarati. Elenchus etiam index libri, eò quòd totius Operis specimen exhibeat, aut omnes materias in eo contentas exploret, aliquando nuncupatur.

ELENCTICA: ἐλεγκτικά, *elenctica*, p.b., arguitiva, ad arguendum idonea. Oritur ista vox à dicto verbo *elencho*, arguo: cujus tertia persona præt. pass. est ἤλεγκται, *elenctæ*, redargutus est. Hinc ergò, rejecto augmento temporali, fit in græco *élenctos*, cui redargutio facta est, & *elencticós*, elencticus latinè. Opera elenctica S.S. Patrum dicuntur illa, in quibus contrà hæreticos, quos argumentis convincentibus redarguunt, acriter invehuntur. Ità secundus tomus Operum D. Hieronymi elenctica complectitur, atque apologetica: quia in eo efficaciter disputat adversùs Helvidium, Jovinianum, Vigilantium, Luciferianus, Pelagium, & similia errantium à Fide monstra immania, varias interserens apologias, Et ità de aliis Patrum operibus elencticis differendum.

ELEPHANTIASIS: ἐλεφαντίασις, *elephandiasis*, p.b., genus lepræ, quâ cutis aspera, & elephanti corio similis efficitur, A voce ergò *elephas* trahit originem, & hinc elephantiacus, p. b., qui tali laborat morbo. Leontiasis quoque, & Satyriasis, ob aliquam cum Leonis, & Satyri pelle similitudinem, aut aliâ de causâ, ab aliquibus appellatur. Dicitur & elephantia, p. b., quâ etiam Jobum laborasse ferunt Interpretes, illis nempè verbis ducti: *Egressus igitur Satan à facie Domini percussit Iob ulcere pessimo*. Nam Chaldæus vertit scabiem, quam elephantiasi conjunctam, asserit Chrysostomus cum aliis. Lepra tamen inter Judæos olim adeò frequens, non fuit ista elephantiasis, quâ nostri leprosi ad mortem infestantur, sed lepra Græcorum, quæ ferè solius cutis vitium erat: ut à Francisco Valesio fuit annotatum.

Iob 2.7.

De S. Philos. c. 19.

ELEPHAS: ἐλέφας, p.b., animal omnium quadrupedum maximum. De quo Isidorus: *Elephantem Græci à magnitudine corporis vocatum putant, quod formam montis præferat, græcè enim mons elifio dicitur*. In margine dicitur ab elefio: sed hæc vox apud Græcos videtur inusitata. Potiùs à λόφος, *lophos*, quod quid altum, aut magnum significat: vel à poëtico ἐλεφαίρω, *elepharo*, lædo, noceo: aut à λευκὸς, *leucos*, albus. Alii ab ἕλος, *helos*, palus, & βαίνω, *beno*, eo: quòd nempè per paludes incedat, & in aquâ ob gravitatem concumbat, ut habetur in Etymologico magno. Sicut autem apud Græcos elephas etiam ebur significat, quia ex dente elephantis; ità etiam apud Latinos aliquando pro ebore ponitur, saltem apud Poëtas: quod ab Hebræis *scen* dicitur, idest dens, supple elephantis. Primos elephantos, tempore Pyrrhi, & belli ipsius in Romanos moti, Italia mirata fuit. Sacra Scriptura de ipsis facit mentionem tempore Salomonis; quando ipsius classis, cum classe Hiram Regis Tyri, *semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum*. Septuaginta hîc elephantorum mentionem non agunt: & Textus hebraicus habet *scenhabbim*, quod à dicto *scen* formatur, & dentes elephantorum significat, sed ejus vera origo etiam à Rabbinis ignoratur. Priùs in libro Job, qui fuit Moysi synchronus, sub nomine *behemoth*, de elephante agitur: ut passim exponunt Interpretes. Vox enim hebraica *behemoth* est numeri pluralis à singulari *behemah*, bestia, pecus, jumentum, & significat bestias, vel jumenta: eò quòd elephas ob vastitatem sit multarum adinstar bestiarum. Dixit ergò Deus Jobo: *Ecce behemoth quem feci tecum*: ubi 70 legunt θηρία, *theria*, idest bestiæ, hebræam nempe vocem imitati, cum quâ posteà, quasi de unâ solâ loquentes, verbum singulare conjungunt. Sic autem habent: *Sed ecce bestias (theria) apud te*. Quia nempè elephas facile cicuratur: & quamvis

Orig. l. 12 c. 2.

scen, שֵׁן

3 Reg. 10. 22.

שֶׁנְהַבִּים *scenhabbim*.

בְּהֵמוֹת *behemoth*.

בְּהֵמָה *behemah*

Iob. 40. 10

vis tantæ vastitatis bellua, non est aliorum animalium prædatrix, sed mirabili Dei providentiâ, vili pabulo contenta, *fœnum quasi bos comedet*. Allegoricè tamen ea, quæ ibi de ipsâ dicuntur, dæmoni attribuuntur. De elephantis, quibus Syriæ Reges in bellis utebantur, pluries agitur in libris Machabæorum. Sic Antiucho Eupatore, adversus Judæos pugnaturo, erant in ipsius exercitu *elephanti* 1. Mach. 6. 30. *32 docti ad prælium*: & ità legitur in Textu græco. Pugnâ verò initâ Eleazarus filius Saura, quem Josephus uterque, Flavius, & Gorionides, rectè fratrem Judæ Machabæi vocant, occiso eminentiori elephanto, egregium illud edidit facinus, quod miris laudibus extollit D. Ambrosius, inter cætera L. 1. Off. c. 40. dicens: *cujus ruinâ inclusus, magis quàm oppressus, suo est sepultus triumpho*. Sed major elephantorum numerus aliâ vice profertur, sub Lysiâ ejusdem regis procuratore, *qui & in 80 elephantis* 1. Mach. 11. 4. *confidebat*.

ELEUTHEROPOLIS: ἐλευθερόπολις, p.b., civitas libera. Sic dicta urbs quædam à libertate, & omnibus civitatibus liberis hoc nomen tribui potest: à voce ἐλεύθερος, *eleutheros*, ingenuus, liber, & πόλις, *polis*, civitas. Hinc libertas dicta græcè ἐλευθερία, *eleutheria*, & à Latinis eleutheria, p. b., dicenda, ni græcum accentum retinere velint. Eleutherus, p. b., est nomen fluvii in Syriâ, ad quem usque Jonathas comitatus est Ptolemæū Philometorem Ægypti regem. De hoc ait S. Textus: 1. Mach. 11. 17. *Et abiit Ionathas cum rege usque ad fluvium, qui vocatur eleutherus*. Flumen est juxtà urbem Orthosiam, in radice montis Libani. Ab eâdem voce *eleutheros* fit ἐλευθέριος, *eleutherios*, ideft liberalis, ingenuus, liberator: quo nomine rectissimè dotatus unus è D. Dionysii sociis. Libertate christianâ à Domino donatus, meritò Eleutherius vocatus: ergà clientes cælesti favore liberalis, à multis malis Fideles ingenuè liberans, dignissimus est cujus sacra lipsana in patriâ meâ, Tornaci in Flandria, magnâ veneratione pissimè colantur.

ELOGIUM, quasi eulogium: εὐλόγιον, *eulogion*, p. b., testificatio de aliquo, in bonam, aut malam partem. Est enim sæpiùs aliqua descriptio, vel inscriptio, laudes cujusdam continens: à verbo εὐλογέω, *eulogeo*, benedico, laudo, honorificè loquor. Quamvis etiam elogium latiùs sumatur pro quâcumque inscriptione, immò pro testificatione de aliquo vituperationis causâ. Aliquandò pro simplici quoque sententiæ testificatione acci- In Catone pitur: ut ait Cicero, *Solonis quidem sapientis elogium est, quo se negat velle suam mortem dolore amicorum, & lamentis vacare*. In malam partem apud Tertullianum sumitur, dum agens de perversitate in damnandis Christianis, recensensque varia In Apolog c. 2. crimina, quæ ipsis falsò imputabantur, ait: *ut de nostris elogiis loquar*, nempè de sceleribus quæ Gentiles ipsis fallissimè impingebant. D. Augustinus pro sententiâ condemnatoriâ sumpsisse videtur, Serm. 18. de Sanctis dum de Mariâ loquens ait: *Præcisum est in eâ illud Hevæ infelicitatis elogium, quo dicitur: in dolore paries filios tuos*. Magri asserit elogium testamen- In Hierol. tum significare, & ejus frater Carolus elogicum pro testamentario reperiri testatur. Citatio pro testamento est ex D. Gregorii Operibus, ubi ait: *Et quoniam scribitis Dulcinum decessorem ipsius nihil de rebus Ecclesiæ suæ fuisse testatum, sed de* D. Greg. in Regist. l. 8. c. 35. *propriis, ac magis quæ in prædicto monasterio fidelium oblatione collata sunt, elogium condidisse, atque sex uncias Ecclesiæ, & sex eidem monasterio jure hæreditario reliquisse*. Ubi tamen eulogium in meâ editione, & in aliis lego. Sed D. Bernardus Prol. in Declamationes. (in Prologo ad suum Sermonem, super illa Evangelii verba, *Ecce nos reliquimus omnia*) eulogium pro colloquio videtur accepisse. Dicit enim: *Nulla sanè huic operi idonea magis occurrit, dignior vo materia, quàm evangelica lectio, ubi felicissimum illud Simonis & Iesu eulogium continetur*. Est quippè quoddam inter Iesum & Petrum colloquiū: unde & in Indice Dialogismus appellatur. Certè ipse S. Pater in Sermonis initio ait: *Libet proinde sacratissimo huic interesse colloquio, & intimi cordis aure percipere quæ dicuntur*. Elogium fieri à λόγος, *logos*, sermo, verbum, oratio, addito *e* more latino, ut sit quasi eloquium: vel ab eclogium, quasi esset eclogium, nonnulli opinantur.

ELPIDIUS: ἐλπίδιος, *elpidios*, p.b., nomen ab ἐλπίς, *elpis*, spes, genit. ἐλπίδος, *elpidos*, deductum. Sperans ergò, aut spe dotatus latinè verti potest. Quàm magna, & sublimia, & pretiosa, & duratura sperarent Sancti Martyres, & Confessores, hoc nomine appellati, satis ipsis operibus ostenderunt. Et ideò in Domino sperantes non sunt infirmati: sed quod firmiter speraverunt inamissibiliter sunt assecuti.

ELPIDOPHORUS: ἐλπιδοφόρος, *elpidophoros*, latinè penultimâ correptâ, etsi in eâ græcus accentus punatur. Latorem spei sonat, à dicto *elpis*, spes, & φέρω, *phero*, porto. Bonam spem secum tulit S. Elpidophorus Martyr, quæ etiam in asperrimâ persecutionis hyeme semper virens, in morte non marcescens, fructus speratus, in æternum degustandos, uberrimè produxit.

ELYMAS: ἐλύμας, *elymas*, latinè est vox proparoxytona, quia penultima brevis est, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Barbarum est nomen apud Cyprios, magum significans: cujus etymon Tirinus putat probabiliter posse trahi à verbo εἰλύω, *ilyo*, abscondo, involuo, cujus prima persona præt. pass. εἴλυμαι, *ilyma* diceretur. Ab hac ergò Elymas, ablatâ subjunctivâ in diphthongo: eò quòd magi sua præstigia, & arcana, involvant, & abscondant. Sic vocatus magus ille, alio nomine Barjesu, Paphi in Cypro, qui Proconsulem Sergium Paulum (à quo posteà Saulus Paulus dictus videtur) à Fide nitebatur avertere. Quapropter in pœnam interioris excæcationis, oculis quoque captus est, juxtà verbum Apostoli: *Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non* Act. 13. 10 *videns solem usque ad tempus*.

ELYSIUS: ἠλύσιος, *elysios*, p. b. Dicti Elysii illi campi felices, in quibus piorum animas degere credebant Gentiles. Ità nuncupati teste Budæo, ἐκ τοῦ λύσιν μὴ ἔχειν. Nam λύσις, *lysis*, solutio, finis, expiatio: & ἠ, e, aliquando pro *non* sumitur, quia inde solvi non possent. Nempè quasi vinculis interminatæ beatitudinis feliciter devinctæ: aut certè quia illic nihil haberent expiandum. Tertullianus ostendens ex Scripturis sacris multa Genti-

les

In Apol. c. 47. les hausisse, adeòque campos elysios pro paradiso statuisse, ait: *Elysii campi fidem occupaverunt*.

EMBLEMA: ἔμβλημα, *emblema*, latinè tamen propter vocalem longam accentum habet in penultimâ, quamvis proparoxytonè apud Græcos efferatur. Insertum quid, & insitum significat: à verbo ἐμβάλλω, *emballo*, immitto, intersero. Ejus enim prima persona præt. pass. debet esse ἐμβέβλημαι, *embeblemæ*, & hinc ablato augmento syllabico *emblema*. Accipitur pro ornatu temporario, atque exemptili: qualia ornamenta suis vasis aureis, & argenteis, apponebant Corinthii. Est prætereà emblema vermiculatum opus, ex tessellis, segmentisque eleganter coagmentatum. Qualia sunt in cameris, & parietibus, opera museata, seu musiva, dicta in pavimentis tessellata, in lignis segmentata. Sed jam passim emblemata ab Humanistis strictiùs sumuntur, pro aliquâ figurâ cum vocibus adaptatis, aliquid spectans ad vitam humanam symbolicè significans. Qualia emblemata sæpiùs nostro ævo in magnatum aulis, in Academiis, & aliis locis publicis pinguntur. Sicque emblematis definitionem profert Emmanuel Thesaurus: *Un* Cannocchi ale Arist. *simbolo popolare, composto di figura, e parole, significante per modo di argumento alcun documento appartenente alla vita humana*.

EMBOLISMUS: ἐμβολισμὸς, *embolismòs*, intercalatio. Oritur à supradicto verbo *emballo*, quod etiam significat intercalo. Est autem embolismus illa dierum interjectio, quâ fit ut annus solaris rectè solis cursui per Zodiacum respondeat: vel ut annus lunaris ad amussim solari consonet. Illi autem dies vel menses, qui aliquando inseruntur, dicti sunt intercalares, ut & annus ipse, in quo fiebat talis adjunctio, intercalaris vocatus, vel embolismus, aut embolimæus. Nam ab eâdem radice ἐμβολιμαῖος, *embolimæos*, sicut & ἐμβόλιμος, *embolimos*, p. b., significat interjectitium, seu intercalarem. Et quidem cùm sol percurrat totum Zodiacum diebus 365, & sex ferè horis; necessum fuit, ad annos ad cursum solis per Zodiacū reducendos, aliqua fieret interjectio pro illis ferè sex horis, quę spatio quatuor annorum ferè unum diem complent. Adeòque quarto quoque anno fit embolismus unius diei mense Februario, & talis annus appellatur Bissextilis. Quia videlicet in Martyrologio eo anno bis legitur, *sexto Calendas Martii*: nempè die 24, & 25 Bissexto Calendas martias enunciatur. Sed quia non sunt præcisè sex horæ quæ supersunt ex diebus 365, non potest præcisè quartus quoque annus esse bissextilis. Quapropter ad illa minuta compensanda, quæ desunt ad sex horas; statutum est in anni Correctione, factâ sub Gregorio XIII, anno 1582, ut tres annorum centenarii (quarto tamen centenario juxtà solitum semper bissextili existente) semper carerent intercalatione. Ex talium enim minutorum neglectu factum fuerat, ut à Concilii Nicæni temporibus in annum irrepserint decem dies superflui. Adeòque æquinoctium vernum, quod in diem duodecimum ante Calendas Aprilis debebat incidere, tunc quinto Idus Martii respondebat. Cui errori, si non occurisset dictus Gregorius, post multorum annorum revolutionem, versùs anni initium magis deflexisset æquinoctium. Propterea anno 1582 è mense Octobri decem dies fuere detracti, uti dilucidè habetur in initio Breviarii Romani. Maximus autem embolismus, uti narrat Censorinus, factus est à Julio Cæsare, cùm tertiùm esset Consul, 90 diebus illo anno intercalatis. Hocque ad præteritorum annorum errores compensandos, quibus factum fuerat, ut tunc æquinoctia in solstitiorum mensibus occurrerent: quod propter omissam lunarium mensium debitam intercalationem accidebat. Quare tunc cœpti anni solares, & loco mensis intercalaris, qui statutis annis inserebatur, adjuncti sunt decem dies, ut annus esset 365 dierum: ac pro diei quadrante, seu sex horis, annus bissextilis stabilitus. Et inde fuerunt anni solares, quibus nunc utimur, Juliani nuncupati. Priùs enim, teste Censorino, anni erant dierum 355, juxtà 12 menses lunares. Ille verò unius mensis embolismus, statutis annis faciendus, apud varias Nationes erat in usu, ut solaribus responderent anni lunares. Et ut cæteras omittam, cùm apud Hebræos mensis duodecimus *Adár* vocaretur, decimus tertius ille mensis, embolimæus, seu *Veadar*, idest, *& Adar*, seu Adar secundus dicebatur: qui 19 annorum spatio septies intercalabatur. Hanc tamen vocem *adar* esse syriacam satis patet ex secundo Machabæorum libro. Ut autem sciretur quotus quoque annus lunaris esset embolismaticus, hoc utebantur canone: *Ter, ter, bis, ter, ter, ter, bis*. Idest, anni lunares, in quibus fiebat unius mensis intercalatio, erant tertius, sextus, octavus, undecimus, decimus quartus, decimus septimus, & decimus nonus. Jam autem secundùm ecclesiasticum calculum, quænam luna sit embolismalis, ex Epactarum notitiâ potest dignosci. Nam cùm Epacta sint illi dies, quibus annus solaris lunarem superat; Epacta primi anni erit 11 dierum: secundi, 22: tertii, 33. Sed tunc rejicitur una lunatio 30 dierum, & solus numerus ternarius pro Epactâ retinetur. Relictis scilicet 30 diebus, ad trium annorum lunarium præcedentium cum solaribus adæquationem. Embolismus etiam vocata oratio illa, post Orationem Dominicalem, *Libera nos quæsumus Domine*, &c.: quæ illic in Missâ interponitur, quasi eorum repetitio, quæ in Oratione Dominicali petita fuerunt.

אדר *adár*. ואדר *veadár*. 2. Mach. 15. 37.

EMBOLUS: ἔμβολος, *èmbolos*, p.b., Ecclesiæ porticus, ut in Historiis sacris legitur, quæ malè nuncupatur aliquibus imbolus, aut imbulus. Hujus vocis origo est à verbo ἐμβάλλω, *emballo*, ingredior, invado, &c.: quòd per embolum introitus concederetur. Ab eâdem radice ἐμβολὴ, *embolè*, & latinè èmbole, p.b., impetus, invasio: & embolium interpositum aliud dicitur, ut embolium argumentum, & scenicus ingressus. Unde Cicero scribit: *Embolion cogito quasi argumentum, & ingressum quemdam scenicum*. Embolon est Ad Atticum. vectis, repagulum, custodia, locus in concione, &c.. Sed cùm embole etiam accessum, & adjectionem significet; hinc etiam embola Constantinopoli, ingressus, seu advectio frumenti dicebatur.

EMBRIMIUM: Magri ait speciem esse pulvinaris, super quod Monachi Ægyptii sedebant, & ad dormiendum caput reclinabant, ex stramentorum, seu

In Hierol. seu juncorum fasce. Carolus verò ejus frater addit non pulvinar, sed stoream fuisse. Deducit autem ille ab *embrémo*, idest strepito, ut ipse asserit: aut à βρίζω, *brízo*, dormito. Sed græcè dicitur ἐμβρέμομαι, *embrémomæ*, idest fremo: & *brízo* est præ gravedine cibi, vel potus, dormito, quod Monachis sobriis non convenit. Potiùs ergò, si embrimium à strepitu juncorum aridorum, seu papyrorum, ità dictum sit, ab ἐμβριμάω, *embrimáo*, infremo, deducendum esse existimarem. Sed quid embrimium sit meliùs agnoscetur ex Cassiano. Narrans enim quomodò Beatus Moyses Collationi spirituali finem imponens, discipulos ad quietem captandam fuerit exhortatus, subdit: Coll. 1.c. 23. *Embrimiis pariter capiti nostro cervicalium vice suppositis: quæ crassioribus papyris in lõgos, gracilesque fasciculos coaptatis, sesquipedali intervallo molliter nexa, nunc quidem humillimum sedile ad scabelli vicem fratribus in synaxi confidentibus præstant, nunc verò subiecta cervicibus dormientium præbent capiti non nimiè durum, sed tractabile aptumque fulcimentum.* Annotator asserit se hanc vocem alibi non legisse, nisi apud Metaphrasten in vità Euthymii Abbatis, *& cum y græca embrynium*, reperisse. Sic autem eandem originem ac vox embryon habere posset.

EMBROCHE: ἐμβροχή, *embrochí*, p. b., infusio. Est enim à verbo ἐμβρέχω, *embrécho*, perfundo, ab ejus nempè præt. medio; cumque prima persona præt. pass. sit ἔμβρεγμαι, *émbregmæ*, embregmata dicuntur illa humida, quæ cum linteolis, aut stuppis, corpori applicantur. Hujus vocis explicatio inserviat intelligentiæ textus S. Ignatii Martyris, Ep. ad Polyc. ubi dicit: *Non omne vulnus eodem emplastro curatur, accessiones acres, & vehementes, embrochis, & laqueis compesce.*

EMBRYON: ἔμβρυον, p. b., quod latinè embryum dicere licet, cùm in genit. embryi dicatur. Est fœtus imperfectus in utero materno, præsertim antequàm perfectam organizationem assequatur. Ità dictus à verbo βρύω, *bryo*, scaturio, pullulo, germino, & à particulâ ἐν, *en*, in: eò quòd in utero germinet, & pullulet. Illud imperfectum, de quo Ps. 138. 16 David ait, *Imperfectum meum viderunt oculi tui*, à 70 dicitur τὸ ἀκατέργαστόν μου, *tò acatérgastòn mu*, quod etiam significat imperfectũ meũ, seu me imperfectũ, aut non coctũ, q. d. immaturum. Sed hebraicè legunt גלמי golmi. *embryonē meum* cum Pagnino, *golmi*. Nã gólem est embryo, & cũ affixo primæ personę *golmi*, embryon meum. Aliis גלם gólem. *gólem* est glomus, massa, rudis nempè, & intricata, à radice *galám*, convolvit: sicque *golmi* significat rudem massam meam. D. Hier. hîc vertit *informem adhuc me*; q. d., ut explicat גלם galám. Sà, cùm adhuc essem in utero imperfectus. Dicitur ergò fœtus embryon, usquedùm sit perfectè delineatus, scilicet usque ad tempus infusionis animæ rationalis in hominibus: cùm ista, statim atque corpus est perfectè organizatum, infundatur. Quod, juxtà communiorem Theologorum sententiam, accidit in masculis die quadragesimo à conceptione: & in feminis die octuagesimo. Hæc sententia maximè Levitici legi innititur, per quam jubetur, ut mulier, quę masculū pepererit, sit immunda 40 diebus: si autem feminam, ultrà 14 primos dies immunditiæ gravioris, de immunditiâ posteà levio-ri dicitur, quòd 66 *diebus manebit in sanguine purificationis suæ*. Lev. 12. 5. Secundùm quam legem dies purificationis assignantur, tempori quo proles efformatur respondentes. Quamvis alii dicant tot diebus immunditiam durasse, ob puerperæ naturalem purgationem: quæ in masculi partu ferè 40 diebus durare solet, & in feminæ partu ferè diebus 80. Vallesius cum pluribus Medicis ait feminas non Lib. 5. Cõtr. c. 9. ante diem quadragesimum, mares verò 30 diebus organizari. Laurentius Andreas asserit feminæ for- L. 8. q. 19. mationem non ultrà 42 dies extendi, maris autem 30 compleri. Embryon prætereà ab aliquibus latiùs sumitur pro infante in utero, etiam perfectè organizato: sicque esset embryon usque dum edatur in lucem. Quod ordinariè contingit mense nono à conceptione, etsi possit etiam septimo mense nasci feliciter. Quin & quinto mense optimè fœtum in lucem edi posse, in optimo, & raro genitricis temperamento, nonnulli opinantur. Illud autem quod de seipso dicit Salomon, *In ventre matris figuratus sum caro decem mensium tempore*, Sap. 7. 2. id rectè de decem mensibus lunaribus inchoatis intelligitur. Quamvis etiam decimo, & undecimo mense aliquos è carcere materno egressos esse varii testentur Authores. Embryon à Suidâ nuper genitus infans vocatur; & aliqui talem embryonem (à nominativo embryo) veriùs dici contendunt.

EMBRYORECTES: ἐμβρυορέκτης, instrumentum chirurgicum ad fœtum in utero enecandum, & frustatim educendum. Ità dicitur à voce *embryon*, & verbo ῥέζω, *rhézo*, facio, patro, manibus contrecto, unde ῥέκτης, *rhéctes*, factivus. Ni potiùs à verbo ῥήσσω, *rhésso*, rumpo deducamus: uti Matthias Martinius in suo Lexico philologico exarat, & pro fœtu mortuo educendo tale instrumentum inservire affirmat. Hoc instrumentum *embryorecton*, sed græcè exarat Tertullianus, dum ait: ἐμβρυορέκτην, De Animâ c. 25. *nominant de infanticidii officio*.

EMERIANI: sive Hemiariani: ἡμιαρειανοί, p. l., Semiariani. Nam ἡμι, *hemi*, in compositione *semi* significat. Ità dicti nonnulli hæretici, eò quòd partim Arianis viderentur consentire: & Spiritum sanctum asserebant creaturam. Ideò D. Hieronymus ait: *Credis quòd universitatis Trinitas sit creatrix? istud Ariani, & Emeriani negant, Spiritum sanctum non conditorem, sed conditum blasphemantes.* Ad Pamm. Ep. 61. Ubi Victorinus Reatinus in scholiis exponit: ἡμιαρειανοί, sive ἡμιάρειοι, quos nos semiarianos dicimus, à Basilio Ancyrano, & Georgio Laodiceæ originem ducentes, ajebant Spiritum sanctum creaturam esse. Proptereà Constantinopolitana prima Synodus eos Pneumatomachos appellat: & unà cum Ancyranâ condemnat. Ità Reatinus. Addit quòd isti Semiariani filium non homousion dicerent, sed omœusion, idest similis substantiæ. In eodem errore erat Macedonius, qui Spiritus sancti divinitatem negabat: & contrà ipsum œcumenica Synodus coacta fuit. A nonnullis tamen perhibentur non Deum, sed deitatem Patris, & Filii dicere Spiritum sanctum, & nullam propriam habere substantiam. Ità refert Augustinus, de Semiarianis addens, dixisse Epiphanium, eos similis essentiæ asserere Patrem & Filium, *tamquàm non* L. de hær. ad Quodv. hær. 51. *plenos Arianos, quasi Ariani nec similem velint*,

cum

cùm hoc Eunomiani dicere celebrentur,

EMMELIA: ἐμμέλεια, *emmèlia*, latinè propter diphthongum cum accentu in penultimâ, quamvis hoc à Græcis non obſervetur. Eſt modulatio, concinnitas, decentia: & ἐμμελὴς, *emmelès*, conſonus, concinnus, decens, bonus, mitis. Hæc omnia domui Baſilii Magni, cujus mater Emmelia vocabatur, adeò concinnè adaptantur, ut nihil conſonantius dici poſſit. Sancto Baſilio genitore conſortis ſuæ ſanctitati conſonante, filiumque ſanctum feliciùs ſpiritualiter, quàm corporaliter generante, familia tota concinniſſimâ pietatis modulatione perſonabat. Optima S. Emmelia, quæ bonum nomen, ut & omen gerens, unico totius domus organo, Spiritus ſancti flatu concorditer reſonante, ſemper ſanctitatem modulata, æternas Deo laudes, inter choros angelicos decantatura, in Empyreum aſcendit.

EMPHANISTICA: ἐμφανιστικὰ, *emphanisticá*, p. b., manifeſtativa. Vox eſt orta à verbo ἐμφανίζω, *emphanizo*, manifeſto, declaro: ab ejus nempè tertiâ perſonâ præt. paſſ., quæ debet eſſe ἐμπεφάνισται, *empephánistæ*, & ablato augmento ſyllabico *emphánistæ*, unde vox *emphanisticòs* in lucem prodit. Erant emphaniſtica quædam jura, aut taxationes, quas ſolvebant Clerici, quando alicui Eccleſiæ adſcribebantur, quas Juſtinianus Imp. præcepit ſolvi ſolùm Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. Nam priùs in omnibus Eccleſiis Clerici in Clerum collecti ſolvebant. Aliter à præſentatione vox iſta deducitur: cùm paſſivum ἐμφανίζεσθαι, *emphanizeſthe*, ſit latinè *præſentari*.

EMPHASIS: ἔμφασις, p. b., ſignificatio, demonſtratio, expreſſio, ſuſpicio, &c. Eſt à verbo ἐμφαίνω, *emphæno*, manifeſto, refero, ſimulo: cujus ſecunda perſona præt. paſſ. debet eſſe ἐμπέφασαι, *empéphaſæ*, & hinc ablato augmento ſyllabico *emphaſis* emanat. Ordinariè ſumitur pro expreſſione. Unde emphaſis apud Rhetores eſt figura ſententiarum, quâ ex aliquo dicto latens aliquid eruitur: ſeu cùm ſubeſt in verbis tacita quædam ſignificatio. Fit ab ἐν, *en*, in, & φάσις, *phaſis*, apparitio, à verbo φαίνω, *phæno*, appareo; eò quòd intùs aliquid appareat. Aut etiam *phaſis*, dictio, à verbo φημὶ, *phemi*, dico: eò quòd aliquid in dictione lateat. Sic
Æneid. l. 3 in illo Virgilii, *Iacuitque per antrum immenſum*: ex quo dicto Cyclopis vaſtitas infertur. Similiter ſi dicatur, tu Cretenſi fidem habes? non ſignificat præciſè hominem in Cretâ natum ſed mendacem, & perfidum, ut Cretenſes eſſe ſolent. Duo autem ſunt emphaſios genera: unum quidem quo plus ſignificatur, quàm dicitur; alterum verò, quo etiam illud ſignificatur quod non dicitur. Similes figuræ ſatis ſunt in ſacro textu frequentes, præſertim dum verbum geminatur, ſemel in gerundio, vel participio, & ſemel in alio tempore. Ut illud dictum
1. Reg. 26. Davidi à Saule: *Faciens facies, & potens poteris*,
25. q. d. felici ſucceſſu facies, & eris potentiſſimus. Sic
Pſ. 117. 17. illud Pſalmiſtæ: *Caſtigans caſtigavit me*, ideſt, graviter me caſtigavit. Hoc fit etiam per nomen verbo adjunctum: ut *morte morieris*, ideſt, certiſſimè morieris. In quibus plus ſignificatur quàm dicitur. Multis aliis formulis ſunt emphaſes in Scripturis, ut legentibus fit manifeſtum. In D. Chryſoſtomi Operibus ſæpiùs vox iſta occurrit: ſignanter ſuper illa Pauli verba: *Quis ſcandalizatur, & ego non uror? Conſidera*, dicit iſte S. Pater, *quæſo verborum latentem vim, & emphaſin*, &c. In Gen. Hom. 11. fin.

EMPHATICUS: ἐμφατικὸς, *emphaticòs*, p. b., declarativus, atque expreſſivus dici poſſet. Hinc & ἔμφατον, *émphaton*, p. b., per emphaſim dictum: & ab eâdem radice quâ vox *emphaſis* derivatur. Multa emphatica, ſeu per emphaſim dicta, aut declarativa, in Hagiographis, in S.S. Patribus, & aliis Authoribus ſacris ubique reperiuntur.

EMPHYTEUSIS: ἐμφύτευσις, *emphyteuſis*. Dicitur etiam ἐμφυτεύωσις, *emphyteoſis*, ſed latinè emphiteóſis, penultimâ, propter *omega* vocalem longam, productâ, etſi Græci in antepenultimâ collocent accentum. Significat inſitionem, à verbo ἐμφυτεύω, *emphyteuo*, inſero: cujus ſecunda perſona præt. paſſ. eſt ἐμπεφύτευσαι, *empephyteuſæ*, & augmento rejecto *emphyteuſæ*, unde *emphyteuſis*. Hoc verbum ulteriùs oritur ab ἐν, *en*, in, & φυτεύω, *phyteuo*, planto: quaſi implanto, & emphyteuſis implantatio dicatur. Ità vocatur ab inſitione, aut implantatione, apud Canoniſtas contractus ille locationi ſimilis, in quo res immobilis, quæ culturâ poſſit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breviùs ſaltem quàm ad decennium. Ità ut dominium ejus directum, & poſſeſſio civilis maneat apud Dominum, qui tradit in emphyteuſim; dominium autem utile transferatur in emphyteutam, ſub onere certi canonis quotannis ſolvendi. Emphyteuſis in rebus eccleſiaſticis, uti alienationes alterius generis, eſt ſub excommunicatione, S. Pontifici reſervatâ, prohibita: niſi ipſius licentia obtineatur.

EMPIRICUS: ἐμπειρικὸς, *empiricòs*, p. b., ità dictus Medicus, qui per ſolam experientiam medicinam tractat. Nam ἐμπειρία, *empiria* (& latinè empíria, p. b., niſi græcus accentus obſervetur) eſt experientia: ab ἐν, *en*, in, & πεῖρα, *pira*, conatus, ſpecimen, tentatio, experientia, & πειράω, *pirao*, conor, tento. Tales empirici, ut plurimùm, parùm ſunt in conſcientiâ tuti. Cùm enim verâ medendi arte careant, & nullis fixis fundamentis innitantur, dum volunt morbis etiam ſibi ignotis ſubvenire, in graves labuntur errores. Immò plerique, quod pejus eſt, ſunt empirici ſine experientiâ: ſed ſolùm, abſque arte, & praxi legitimâ, medicamentis aliquibus utuntur, quæ ab aliis tali morbo prodeſſe cognoverunt. Ex vi ſui etymi empiricus cuilibet, in omni ſcientiâ, & arte, praxim ſine theoriâ exercenti, poſſet adaptari.

EMPLASTRUM: ἔμπλαστρον, *emplaſtron*, pharmacum illud quod ulceribus, & vulneribus imponi ſolet. Oritur iſta vox à verbo ἐμπλάττω, *emplátto*, illino, infarcio, locum obſtruo: cujus tertia perſona præt. paſſ. debet eſſe ἐμπέπλασται, *empeplaſtæ*, & ablato augmento ſyllabico, *émplaſtæ*, ex quo *emplaſtrum*. Ab eâdem origine fit ἐμπλαστικὸς, *emplaſticòs*, emplaſticus, p. b., infarciendi, & illinendi vim habens, quaſi obſtructivus: & hinc vim emplaſticam illa dicuntur habere, quæ obſtruendi cutis, & corporis meatus, ſeu poros, facultate pollent, quaſi tectoria, & ad illinendum comparata. Emplaſtra enim ità poros obſtruendo, ſpirituum tran-

transpirationem impediunt, & inde facilior fit suppuratio, & materiæ morbificæ digestio. Ad spiritualia medicamenta frequenter ista vox à S.S. Patribus transfertur.

EMPONEMA: ἐμπόνημα, *emponema*, latinè, propter *eta*, vocalem longam, habet accentum in penultimâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, in antepenultimâ collocetur. Est labor, exercitamentum: à particula ἐν, *en*, in, & verbo πονέω, *poneo*, laboro: cujus prima persona præt. pass. est πεπόνημαι, *pepónema*, & sine augmento *ponema*, unde emponema. Ab eâdem origine fit ἔμπονος, *émponos*, laborum patiens, & à *pónos*, πόνος, labor, quasi qui versetur in labore. Emphyteuseos melioramentum emponema à Justiniano dicitur, eò quòd labore, & sudoribus acquiratur.

EMPORIUM: ἐμπόριον, *empórion*, p. b., locus ubere mercaturâ insignis. Nam ἔμπορος, *émporos*, est mercator, ab ἐν, *en*, in, & πόρος, *póros*, quæstus: eò quòd in quæstu versetur. Celeberrimi emporii Urbis Tyri, ejusque ruinæ, insignem habes descriptionem apud Ezechielem, cujus extremæ vastationi ipsi mercatores insultant. Ità quippè in hoc mundo omnia vana sunt; ut etiam vanissimi

Ezech. 27. 36. homines, ipsi quoque illudant vanitati. *Negotiatores populorum*, ait Propheta, *sibilaverunt super te, ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum*. Empori, seu negotiatores Ecclesiastici esse non possunt. Tunc autem est vera negotiatio, cùm res aliquæ emuntur, ut eædem non mutatæ vendantur.

EMPYREUM: ἐμπύριον, *empyreon*, p. b., ignitum verti potest à Latinis. Vox enim est formata à πῦρ, *pyr*, ignis, & ἐν, *en*, in: hincque ἐμπυρίζω, *empyrizo*, incendo. Empyreum à S.S. Patribus, & Theologis vocatur supremum cęlum, non ab ardore, sed à splendore: quod est Beatorum curia fortunata. Sed Philosophis antiquis penitùs ignotum fuit, cùm de illo, ratione naturali, nihil à priori, aut à posteriori demonstrari possit. Hujusmodi cęlum omnes affirmant immobile. Lux autem ejus splendidissima ideò verisimiliter à nobis non videtur, eò quòd ex parte nostrâ sit opacum, & sicut Sancta Sanctorum velo quodam obductum, ne ab oculis profanis cernatur. Ipsum esse quadratum S. Clemens, S. Jo. Chrys., Theophyl., Conimbricenses, & alii ex eo probare intendunt, quòd à S. Joanne, qui Jerusalem novam erat contempla-

Ap. 21. 16 tus, asseratur, *Civitas in quadro posita*. Sed hæc quadratura potiùs videtur esse symbolum securitatis, & solidæ, atque perennis felicitatis. Quamvis autem, ut refert D. Augustinus, Porphyrius assignet ætherea, vel empyrea loca pro Angelis; non ideò tamen cęlum empyreum, de quo Theologi

1. q. 66. a. 3. c. tractant, agnovit. Sed, ut ait D. Thomas, *Porphyrius tamquàm Platonicus, cęlum istud sidereum igneum esse existimabat*. Immò nec Augustinus cęlum Empyreum posuit, *sicut nunc ponitur à modernis*. Cùm autem satis sit probabile, ipsum non habere influentiam in inferiora corpora, eò quòd sit ad statum gloriæ ordinatum; tamen probabilius putat D. Thomas, quòd sicut supremi Angeli, etsi non mittantur, tamen habent influentiam

Ibid. a. in inferiores qui mittuntur; *Ità cęlum empyreum habet influentiam super corpora quæ moventur, licet ipsum non moveatur*. In sacris Scripturis verisimilius est illud quod vocatur *cęlum celorum*, & secùndùm 70 οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, *hi urani ton uranûn*, seu in Textu hebraico *sceme hasSciamáim*, idest cęli cęlorum: quia hebraicum *sciamáim*, cęlum, aut cęli, non habet singulare. Hoc enim loquendi modo S. Textus cęlum excellentissimum, & eminentissimum significat: ut Canticum canticorum phrasi hebraicâ nobilissimum insinuatur canticum. Primus autem qui posuit cęlum Empyreum videtur esse Basilius, & posteà Strabus, & Beda, ut innuit D. Thomas: & de his ait; *Dicit enim Strabus, & etiam Beda, quòd statim factum Angelis est repletum*. Rectè quoque dicitur, quòd tertium cęlum, ad quod raptus fuit Apostolus, sit Empyreum. Ità ut primum cęlum sit aëreum (nam aves quæ in aëre volitant sæpiùs dictæ *celi volucres* in Scripturis): secundum sidereum, undecim orbibus constans: & tertium Empyreum potest enumerari.

Ps. 149. שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם *sceme hasSciamáim*. Sup. in Corp.

ENALLAGE: ἐναλλαγή, *enallagé*, p. b., immutatio. Formatur à verbo ἐναλλάττω, *enallátto*, immuto: cujus aoristus secundus passivus ἐνηλλάγην, *enallágen*, immutatus sui, & hinc *enallage* parùm immutata consurgit. Apud Grammaticos est figurata constructio, cùm pars una orationis pro aliâ ponitur. Ut apud Virgiliū, *horrendum stridens*, pro *horrendè stridens*: & istud Terentii, *nullus dixeris*, pro, *ne dixeris*. Fit etiam enallage per casuū, modorum, & temporū immutationem. Et ità varias enallagas observare est in sacris Codicibus, quæ imperitis non exiguam ingerunt obscuritatem. Sic apud Prophetas aliquando transitur à genere masculino ad femininum: nempè à populo ad civitatem, vel vineam, vel Synagogam. Sic est enallage generis masculini in femininum, dum dicitur: *Mulieres dominatæ sunt eis*, idest mulierosi principes. Ità quoque sæpiùs reperies enallagen personæ, temporis, numeri, & modorum. Ut v. g. imperativum pro futuro indicativi, præsertim in promissionibus, vel comminationibus, aut futurarum pœnarum prædictione: tali phrasi eventuum certitudinem ostendens. Ità dum Sapiens ait, *Copiosum aurum possidete in eâ*; idest, possidebitis in eâ, scilicet disciplinâ. Frequens quoque est enallage verbi, vel participii, pro adverbio: præsertim in his verbis, *convertor, revertor, addo, adjicio*, pro, *rursùs, ultrà*, &c. Prout in hoc Textu, *Deus tu conversus vivificabis nos*, idest, *rursùs vivificabis*. Ità dum dicitur, *Conversi sunt, & tentaverunt Deum*, idest, *iterùm tentaverunt*. Prætereà eâdem figurâ sensus unus corporalis pro alio ponitur, & sensus externus pro intellectu, ut passìm occurrit. Adsunt etiam enallagę casuum, ut suprà in antiptosi dictum est.

Æneid. 6. In Hecyrâ. Is. 3. 12. Eccl. 51. 36. Ps. 84. 7. Ps. 77. 41.

ENARMONIUS: ἐναρμόνιος, *enarmónios*, concinnus. Hinc τάξις ἐναρμόνιος, *táxis enarmónios*, ordo concinnus, apud Philonem de Mundo. Moduli enarmonii concinni dicuntur, eò quòd in harmoniâ versentur. Unde nominis origo declaratur, ab ἐν, *en*, in, & à voce *harmonia*. Vox ista etiam apud Authores sacros aliquando reperitur.

ENCÆNIA: ἐγκαίνια, *engainia*, p. b., dedicatio cujuscumque, vel festum quo rei alicujus cele-

 bra-

bratur innovatio. Est enim ab ἐν, *en*, in, & καινὸς, Io.10.22. *kenòs*, novus: unde verbum ἐγκαινίζω, *engenizo*, innovo. *Facta sunt autem encænia in Ierosolymis, & hyems erat*. Hæc erat anniversaria celebratio templi à Judâ Machabæo repurgati, qui ipsum ab Antiocho Epiphane profanatum, post triennium emundavit, Videlicet anno regni Græcorum 148, 25 mensis Casleu, quæ dies, juxtà Scaligerum, eo anno decimæquartæ nostri Decembris respondebat: & ideò dicitur quòd hyems erat. Quapropter non potest intelligi de aliis Encæniis, ut Salomonicis, mense Tisri, seu Septembri; aut de Encæniis Esdræ, mense Adar; qui partim cum Februario concurrebat, partim cum Martio. Nam sequenti mense Nisan spicas maturas in Judæâ colligebant, & postridiè Paschæ offerebant. Quòd autem illa Encænia quotannis celebranda essent, patet ex lib. 1. 1.Mach.4. 59. Machabæorum. *Nam statuit Iudas, & fratres ejus, & universa Ecclesia Israël, ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis, ab anno in annum, per dies octo*. Textus græcus ait ἐγκαινισμοῦ τοῦ θυσιαστηρίου, *engenismù tu thysiasteriu*, idest encænismi, seu dedicationis altaris. De quâ voce statim agetur.

ENCÆNISMUS: ἐγκαινισμὸς, *engenismòs*, dedicatio, innovatio. Adeòque ipsa encænia significat: à dicto verbo *engenizo*, innovo, dedico. Hujus enim prima persona præt. pass. debet esse ἐγκεκαίνισμαι, *engenismæ*, sine augmento, & hinc encænismus immediatè formatur. In Textu græco 70 Dan.3.5. Interpretum dedicatio statuæ (seu *iconos*, imaginis, ut ipsi legunt) primò dicitur *engenia*, deinde *engenismos*; dum omnes principes regionum congregati sunt, *ut convenirent ad dedicationem statuæ*, v. 3. εἰς τὸν ἐγκαινισμὸν τῆς εἰκόνος, *ts tòn engenismòn tes iconos*. Eâdem voce utitur græcus Textus in dicto Machabæorum libro.

ENCAUSTUM: ἔγκαυστον, *engauston*, genus picturæ, ab urendo dictum. Nam ἐγκαίομαι, *engeome*, inuror, calore aduror: ab ejus nempè tertiâ personâ præt. ἔγκαυσται, *engausta*, unde ablato augmento temporali fit *engauston*. Encaustum, ait Magri, color liquidus ad miniandum, seu scribendum, ut ex D.Augustino: hincque opinatur vocem L.19.cōt. Faustum c.18. vulgarem, *inchiostro*, derivari. Istâ voce inter alios utitur Author Sermonis de B. Mariâ, inter D.Bernardi Opera, dicens: *De liquore spinei corticis fit encaustum, unde scribitur*. Ab eâdem radice fit ἐγκαυστικὴ, *engaustike* (latinè encaústice, p.b. dicenda) pingendi ratio, quæ vocatur inustaria. Encaustes verò sculptorem, inustorem, & pictorem significat: & encausis est ardor, æstus: atque encauses capitis ejus ardores appellantur.

ENCHIRIDION: ἐγχειρίδιον, p.b., gladiolus, qui ensi adjacet, ità nominatus, eò quòd ad manum esset. Dicitur etiam libelli genus brevioris, quòd ut gladiolus expeditus ad manum esse debeat, vel semper in manibus versari. Est enim ab ἐν, *en*, in, & χεὶρ, *chir*, manus: & instar diminutivi *enchiridion* efformatur. Hunc titulum varii Authores suis opusculis præfigunt: signanter M. Augustinus suo aureo de Fide, Spe, & Charitate, ad Laurentium libello. Nam Laurentius Urbis Romæ Primicerius, ut ait S. Pater, postulavit, *ut aliquod opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum: quòd omnes græci enchiridion vocant*. Retract. l. 2.c.63.

ENCHIRION: ἐγχείριον, p.b., res manualis, secundùm Magri, ut epigonatium, seu linteum apud D. Hieronymum. Vox quidem ista in Lexicis non In Hierol. reperitur, ni dicamus esse enchiridion, certè eandem cum hac dictione agnoscit originem. Utraque enim etiam à verbo ἐγχειρέω, *enchireo*, manum injicio, tracto, aggredior, deduci potest. Et hinc quoque enchiréma, & enchirésis, conatus, vel ausus appellatur. *Enchirismòs* verò est commissio, ex Theophilo in Instit. civil.

ENCLISIS: ἔγκλισις, *énglisis*, p. b., inclinatio, & unum ex verbi accidentibus, à Latinis modus appellatum. Dicitur à verbo ἐγκλίνω, *englino*, inclino: ab ejus nempè secundâ personâ præt. pass. quæ sine augmento esset ἔγκλισαι, *énglise*. Ab eâdem radice suum verbum *inclino* hauserunt Latini: fitque ab ἐν, *en*, in, & κλίνω, *clino*. Hoc verbum satis frequens in scripturis observatur.

ENCLISTUS: ἐγκλειστὸς, *englistòs*. Vox hæc in aliquibus Authoribus legitur, & à verbo ἐγκλείω, *englio*, includo, deduci debet. Unde patet quòd enclistus inclusum significet: à tertiâ personâ præt. pass. ἐγκέκλεισται, *engeclista*. Hinc ablato augmento syllabico *englistòs* referatur. Quapropter enclistus pro claustrali sumitur, ab ἐν, *en*, in, & κλείω, *clio*, claudo: unde *clistòs*, clausus: *clistás*, fores, clausura: & *clisis*, scena, claustrum: &c.

ENCLITICUS: ἐγκλιτικὸς, *engliticòs*, p.b., inclinativus. Ab eodem verbo quo enclisis: sed ab ejus tertiâ personâ præt. pass. quæ est ἐγκέκλιται, *engeclitæ*, & hinc ablato augmento *engliticòs*. Encliticæ dicuntur aliquæ conjunctiones, putà *que, ne, ve*: quæ latinè inclinantes, & inclinativæ, eò quòd accentum ad se inclinent. Et hoc satis patet apud Græcos; apud quos enclitica proprium accentum in orationis contextu, vel amittunt, vel ad ultimam syllabam præcedentis dictionis remittunt, vel certè ab uno loco in alium transferunt. Sic apud Latinos tres prædictæ particulæ encliticæ habentur, quòd juxtà plurimos accentum suum in ultimam syllabam præcedentis dictionis semper reiiciant. Secundùm ipsos, v. g., *terrasque, temporáque*, & similia penultimâ acutâ pronuncianda. Alii accentum retinent, & quasi duæ dictiones essent, pronunciant *terras-què*, tempora-quê. Usus tamen in Italiâ videtur invaluisse, ut tanquàm unica dictio pronuncientur, habitâ quantitatis ratione. Ità dicunt *armaque, terrásque*, & sic de cæteris. Enclitica illa in omnibus Authoribus occurrunt.

ENCOLPIUM: ἐγκόλπιον, *engólpion*, p. b., Crux pectoralis Episcoporum, aut simile reliquiarium. Ità quippe vocatur, eò quòd è collo in sinum pendeat: ab ἐν, *en*, in, & κόλπος, *cólpos*, sinus. De quo mentionem agit Nicephorus Episcopus Constantinopolitanus, in epistolâ ad Leonem tertium P.M. à Baronio citatâ. *In signum autem*, inquit, *mediatricis inter nos in Domino dilectionis, misimus fraternæ vestræ beatitudini encolpion aureum, cujus una facies crystallum inclusam, altera picta nigello est, & intùs habet alterum encolpium, in quo sunt partes honorandi ligni, in figurâ crucis positi*, &c. Ubi dicit Baronius, quòd An. Chr. 814.n.58.

per

per encolpion significari videatur Crux pectoralis ad collum appendi solita: quod in octavâ œcumenicâ synodo, Actione 5, illis verbis ostenditur, *Imposuit super colla nostra encolpium*. Quibus pariter declaratur fuisse insigne Episcoporum, per cujus appensionem sacerdotalis dignitas priùs ablata redderetur. Ità M. Annalium Pater.

ENCOMIUM: ἐγκώμιον, *engómion*, p. b., laus propriè ab Oratore facta. Nam est propriè alicujus hominis laus, ex omnibus virtutibus compacta. Derivatur autem à particulâ ἐν, *en*, in, & κώμη, *cóme*, villa, pagus, vicus: eò quòd in vicis, & locis habitatis laus celebretur. Ista vox in sacris Authoribus satis frequens. Sic apud S. Jo. Chrys., qui de Jobo loquens ait: *Est & alius justus quidam, cui hoc nomen pro summo encomio contigit*, &c. (In Gen. Hom. 23.) Ab eâdem origine fit verbum ἐγκωμιάζω, *engomiázo*, cum arte laudo: cujus tertia persona præt. pass. sine augmento esset ἐγκωμίασται, *engomiastæ*, & hinc *encomiastés* laudator, & *encomiasticós*, laudativus, deducere licet.

ENCRATIA: ἐγκράτεια, *engrátia*, latinè, propter diphthongum, penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus collocetur in antepenultimâ. Est continentia, temperantia, moderatio, à verbo ἐγκρατέω, *engratéo*, contineo: quòd ulteriùs formatur ab ἐν, *en*, in, & κρατεῖν, *cratío*, vinco, impero, edomo. Nam continens in suo corpore sensibus imperat, & interiùs suas passiones vincit, & domat. Apud Theologos tamen discrimen inter continentiam, & temperantiam assignatur: cùm sit continentia pars temperantiæ potentialis. Continentia autem dupliciter sumitur: Primò quidem ut sit abstinentia ab omni delectatione venereâ: secundò est quâ aliquis pravis concupiscentiis, quas vehementes patitur, generosè resistit. Et ità Philosophus intelligit, sicque cum nuniter in Patrum accipitur operibus. Hoc modo habet aliquid de ratione virtutis, dum scilicet ratio contrà passiones firmatur. *Non tamen attingit*, ut ait D. Thomas, (2.2.q.155. a.1.c.) *ad perfectam rationem virtutis moralis, secundùm quam etiam appetitus sensitivus subditur rationi sic, ut in eo non insurgant vehementes passiones rationi contrariæ*. Et hoc sensu intelligitur Aristoteles, dum eam à virtute discriminat: cùm aliàs utroque modo sit virtus propriè refrenans tactus delectationes, ut temperantia, nempe gulæ, & venereas. Si ergò continentia primo modo sumatur, est potior temperantiâ simpliciter sumptâ, quæ in talibus delectationibus modum ponit. Ejus tamen species constituitur, prout castitas, & virginitas: quia continentia tali modo sumpta cum istis eadem existimatur. Sed continentia secundo modo est longè temperantiâ inferior. Nam temperantia ità passiones edomat, ut etiam appetitus sensitivus sit rationi subjectus; continentia verò secundo modo sumpta illis passionibus, quæ contrà rationem insurgunt, se viriliter opponit. Ex quibus infert Angelicus Doctor quòd continentia comparatur ad temperantiam, sicut imperfectum ad perfectum. Et idem de encratiâ, dum pro continentiâ præcisè sumitur, est asserendum. Ratione ipsius aliquis dicitur ἐγκρατής, *engratés* (latinè encrates, p. b. effertur) idest continens: sicque encratia est pars temperantiæ potentialis, cùm ipsi annectatur tamquàm virtus secundaria suæ primariæ. Hanc vocem græcam habet Cassianus, & duplicem continentiæ acceptionem exponit. *Aliud enim est continentem esse, idest* ἐγκρατῆ (*engratí* est accusativus contractus ab *engratés*) *aliud castum, & ut ità dicam, in affectum integritatis, vel incorruptionis transire, quod dicitur* ἁγνὸν, *hagnón*. *Quæ virtus illis solis tribuitur maximè, qui virgines vel carne, vel mente perdurant*. (De Inst. Cœnob. l. 6.c.4.) Priùs in omnibus libris excusis vitiosè legebatur εὔκρατος, *eúcratos*. Quod quidem benè temperatum significat: ab εὖ, *eu*, benè, & verbo κεράννυμι, *kerdnnymi*, tempero, cujus tertia persona præt. pass. est κέκραται, *kécratæ*, temperatus fuit. Et quidem *eucrates*, etiam *eucratos*, p.b., dici potest. Sed encrates apud Cassianum legi debet, ut ex Vaticano exemplari habetur: ut & in Textu græco dicit ad Titum Apostolus, dum scribit inter alias virtutes, Episcopum *engratí*, idest continentem esse oportere. (Ad Tit c. 1.9.)

ENCRATIS: ἐγκρατής, *engrátis*, latinè, quia penultima brevis, est vox proparoxytona, etsi à Græcis paroxytonè prolata. Continentem in femin. significat. Congruum nomen illius S. Virginis, quæ Cæsaraugustæ sævissimè pro Christi Fide cruciata fuit. Cumque encratia etiam ditionem, imperium, & potentiam significet; ipsa virili animo dotata, abscissâ ex mamillis unâ, vera Christi Amazon apparuit. In continentiâ fortis, in servandâ virginitate fortior, in Christi confessione fortissima, & invicta, imperii cælestis consortium promerita fuit.

ENCRATITÆ: ἐγκρατῖται, *engratitæ*, p. l., continentes, ab encratiâ, latinè vertere licet. Ità dicti quidam hæretici, qui magnam continentiam, & abstinentiam præ se ferebant. Eorum originem Tatiano attribuit Isidorus, dum ait: *Tatiani à Tatiano quodam vocati, qui & encratitæ dicti sunt, qui abominantur carnes*. (Orig. l. 8. c. 5.) Hanc hæresim enumerat Epiphanius ordine 47, de quibus ità scribit *Nuptias palàm diabolicas esse decernunt, animata verò abominantes interdicunt, non continentiæ gratiâ*, &c. *Vino verò omninò non utuntur, diabolicum esse dicentes*. (Hær. 47.) De iisdem similia habet Augustinus, referens eos nuptias pares fornicationibus facere, aliisque corruptionibus, nec eos in suorum numerum recipere conjugio utentes. Prætereà *prolationes quasdam*, ait, *fabulosas sæculorum etiam ipsi sapiunt: saluti primi hominis contradicunt, Epiphanius Tacianos, & encratitas ità discernit, ut encratitas Taciani schismaticos dicat*. (Aug. de hær. hær. 25.) Addit Anastasius Sinaita, eos non solùm à muliere, tamquàm à re malâ abstinuisse; sed etiam ab arborum fructibus, ut quia sint peccati efficientes, propter arborem, quæ dicitur inobedientiæ. (In Hexa. l. 11.)

ENCRYPHIAS: ἐγκρυφίας, *engryphias*, p.b., panis subcineritius dicitur, ab ἐν, *en*, *in*, & κρύφος, *cryphos*, occultus. Quia nempè dum coquitur in cineribus delitescit. Vox hæc ab aliquibus Latinis usurpata: & de pane subcineritio pluries in Scripturis mentio. Panis erat paratu facilis, & apud Hebræos satis usitatus. Quapropter Abraham, tribus Angelis hospitio susceptis, ut pane suaviori, & recenti eos pasceret, Saræ præcepit: *fac* (Gen. 18. 6.) *sub-*

עֻגוֹת *ngugoth.* *ſubcineritios panes*. Septuaginta legunt ἐγκρυφίας, *engryphias*, in acc. plur.: & Textus hebraicus ait *ngugoth*, à ſing. *ngugah*, ideſt, ut ait Pagninus, panis ſubcinericius, torta ſubcineritia, aut juxtà Buxtorfium placenta, propriè carbonibus toſta. עֻגָה *ngugáh.*

ENCYCLICUS: ἐγκυκλικὸς, *engyclicós*, p.b., in orbem factus, circularis. Eſt enim ab ἐν, *en*, in, & κύκλος, *kyclos*, circulus. Epiſtolæ encyclicæ antiquitùs vocabantur illæ, quæ à ſacris Paſtoribus circulatiter ad populos mittebantur. Erant quippè circulares, quales ſunt illæ ſeptem Epiſtolæ Catholicæ in Scripturâ exaratæ. Dicitur etiam ab eâdem radice encyclius: unde encyclios latinè dici poteſt doctrinarum omnium orbis, & encycliæ artes liberales à Græcis vocatæ: atque aliàs encyclopædia nuncupatæ. Encyclius codex dictus liber ille, in quo collectæ epiſtolæ Patrum Concilii Chalcedonenſis. Nam ad veritatem catholicam manifeſtandam, & propagandam, ad varias provincias circummittebantur.

ENCYCLOPÆDIA: ἐγκυκλοπαιδεία, p.l., circularis ſcientia, quaſi orbiculata diſciplinarum ſeries. Hoc nomine ab aliquibus muſica nuncupata: quòd muſica, ut oſtendit Plato, omnes diſciplinas complectatur. (L. 7. de Legibus.) Alii omnem artem ità vocant ſimul compactam, veluti ductum quemdam ſcientiæ ex multis diſciplinis confertum. Formatur iſta vox ab ἐγκύκλιος, *encyclios*, circularis, & παιδεία, *padia*, inſtructio, eruditio, diſciplina. Sic Ægypti Sapientes, ut ex Pierio Valeriano conſtat, (Hierogl. l. 38.) quarumdam diſciplinarum complexum encylopædiam vocaverunt. Circulum autem deſcribebant majorem, qui Theologiam deſignaret; in quo erant tres minores circuli hoc modo diſpoſiti, & implicati; ut primus, qui Moralis ſeu Ethicæ hieroglyphicum exhibebat, ità formaretur, ut ex unâ parte circumferentia ipſius tangeret peripheriam majoris, & ex alterâ parte oppoſita ipſius circumferentia tangeret ejuſdem circuli majoris centrum. Secundus circulus primo æqualis, Dialecticam ſignificans, habebat idem centrum cum centro majoris, & circumferentia ipſius, centrum attingebat primi minoris. Tertius circulus, aliis duobus æqualis, fiebat ex parte primo oppoſitâ: ità ut circumferentia ipſius, ex unâ parte centrum majoris tangeret, & ex aliâ ipſius circumferentiâ terminaretur. Sive iſti tres circuli ſic efformabantur in majori: ut duo circuli æquales ſe invicem tangentes, ſed non ſe interſecantes, in majore deſcriberentur circulo, quorum ſinguli ex unâ parte tangebant etiam majoris peripheriam. In medio verò ipſorum alius circulus æqualis exarabatur, ità ut circumferentia ipſius per utriuſque minoris centrum pertranſiret. Sic ergò tres iſti circuli, humanas diſciplinas deſignantes, continebantur in majore, divinam ſcientiam adumbrante. Cùm Deus per circulum principio, & fine carentem, aliqualiter ſignificetur, & omnium rerum humanarum centra, & peripherias eminenter complectatur. Et quidem in humanis diſciplinis primùm mores per Ethicam efformandi: deinde Dialectica ediſcenda: tùm ad Philoſophiam, per tertium circulum minorem deſcriptam, opera eſt navanda. Quòd ſi & ante Ethicam Dialecticæ ſit incumbendum; rectè ipſa utrique perutilis in puncto mutui contactus habet centrum, & per utriuſque centrum ejus circumferentia delineatur.

ENDELECHIA: ἐνδελέχεια, *endelechia*, latinè, propter diphthongum, penultimâ productâ, etſi à Græcis acuatur antepenultima. Eſt aſſiduitas, & ſecundùm Ciceronem ſignificat continuum, & perpetem quemdam actum, ſive motionem, qualis in animâ obſervatur. Vox hæc videtur ab ἐντελέχεια, *endelechia*, ideſt perfectio derivata. Quamvis enim per τ, *tau*, in græco ſcribatur; tamen quia τ, ante ν, *ny*, ſonat ut *d* latinum, ideò à Noſtris endelechia profertur. Ad diſtinctionem tamen illius vocis endelechia, quæ per δ, *delta*, in græco ſcribitur; aliqui dicunt entelechiam, ideſt, perfectionem, conſummationem: unde ἐντελεχὴς, *entelechés*, perfectus, dicitur, ab ἐν, *en*, in, & τέλος, *telos*, finis, perfectio. Ab hac voce ergò formata eſt endelechia: & uſurpat Ariſtoteles entelechiam pro endelechia. Hanc tangit Tertullianus, dum ait: *Cæterùm ſi atomos Epicuri tenerem, & numeros Pythagoræ viderem, & Ideas Platonis offenderem, & entelechias Ariſtotelis occuparem*, &c. (De Anima c. 32.) Ubi Interpres De la Cerda aſſerit quòd animam hominis dixit Ariſtoteles Entelechiam l. 2. de Animâ, addens, putarunt aliqui quòd Ariſtoteles ſcripſerit ἐντελέχειαν, ideſt perfectionem, alii ἐνδελέχειαν, ideſt perennem motionem, ſed in idem recidit, &c. Lucianus affirmat priùs dictam entelechiam, poſteà *endelechiam* dici cœpiſſe. Endelechia verò prout ſignificat continuam animæ motionem, etiam ipſius perfectionem indicat, quæ in ejus continuâ operatione conſiſtit. Hæc quoque ἐνδελεχισμὸς, *endelechiſmós*, dici poteſt, ab endelechia: cùm iſtud vocabulum continuam denotet mobilitatem. Et quia juge ſacrificium apud Judæos, ſeu immolatio matutina, & veſpertina agni immaculati, erat magna illius legis, ob ſuum ſignificatum, perfectio, & non interruptâ perennitate complebatur, ideò endelechiſmus nominata fuit. Hunc ab Antiocho Epiphane auferendum prædixit Daniel, & continuationem vertit D. Chryſoſtomi Latinus Interpres. Nam hic S. Doctor, de illâ prophetiâ loquens, ait: *Deinde progreſſus in Antiochum deſiit iterùm dicens, brachia ex pſo exorientur, & prophanabunt ſanctum, & transferent continuationem (continuationem appellans ſolemnes, & quotidianas victimas)* (Orat. 5. adv. Judæos.) Quod Noſter vertit: *Et brachia ex eo ſtabunt, & pollnent ſanctuarium fortitudinis, & auferent juge ſacrificium.* (Dan. 11. 31.) Septuaginta legunt μεταστήσουσι τὸν ἐνδελεχισμὸν, *metaſteſuſin dòn endelechiſmòn*: & Interpres eorum latinè vertit, *& transferent continuum ſacrificiũ.* Textus autem hebraicus habet *hatthamid*, ubi *he* demonſtrativa, ſeu notificativa emphaſim quamdam importat: & *thamid* aliquando eſt adverbium ſignificans *ſemper*, *jugiter*, nonnunquàm pro voce *quotidianus* ponitur, & hîc juge deſignat ſacrificium. (הַתָּמִיד *hatthamid.*) Per brachia autem illa intelligendi Antiochi illuſtris duces, qui ejus imperio, *cum validis copiis*, arcem Davidis erant occupaturi, & alia munita Judææ loca, & ipſum templum prophanaturi. Ad marginem verò in D. Chryſoſtomi Textu, quòd endelechiſmós juge ſacrificium ſignificet, annotatur. Ac poſteà ipſe S. Pater ait: *Sacrificium illud endelechiſmum, ideſt, aſſiduitatem, ſive continuationem vocabant.*

EN-

ENDIADYS, potiùs hendiadys: ἓν διὰ δυοῖν, hendiadys, p. b., quasi unius in duo divisio. Est figura cùm unum in duo per diversa nomina dividitur. Ut cùm Virgilius dixit: *Molemque, & montes insuper altos imposuit*, idest, molem altorum montium. Ità vocatur ista figura ab ἓν, hen, unum, & διὰ, dia, per, ac δύο, dyo, duo; q. d. unum per duo. Quæ figura in Scripturis quoque frequens observatur. Sic in his verbis, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram* (idest, ad imaginem nobis simillimam) hendiadyn Interpretes agnoscunt. Similiter, dum de Sole, & Lunâ dicitur: *Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos*; per hendiadyn futura signa temporum, dierum, & annorum, significantur.

Æneid. 1.

Gen. 1. 26.

v. 14.

ENDOTYS: Altaris mappa, secundùm Magri, ex ipso Græcorum Euchologio. Sed cùm græcè ἐνδύτης, endytes, ut ipse scribit, dicatur; potiùs éndytes, p. b., quàm éndotys, exarandum esset. Fit autem à verbo ἐνδύω, endyo, induo, ut & ependytes, adeòque quodlibet indumentum, ex vi sui etymi, designat.

ENDROMIS: ἐνδρομὶς, endromis, p. b., calceamenti genus, quo in certamine cursores utebantur. Fit enim ab ἐν, en, in, & δρόμος, drómos, cursus. Est etiam genus vestis villosæ, & hirsutæ, ut ex Tertulliano patet. Hìc enim, de Cleomacho effeminato loquens, ait: *Ità & endromidis solocem aliquâ multitiâ synthesi extruxit*. Ubi Interpres dicit, quod solox crassa sit lana, endromis cursoria vestis, hirta, & villosa.

ENDYMION: ἐνδυμίων, endymion, p. b., puer dormiens à Lunâ adamatus. Quapropter ironicè dicit Tertullianus: *Sed in æthere dormitio nostra cum pueris Platonis; aut in aëre cum Arto, aut circà lunam cum endymionibus Stoicorum*. Stoici enim mortuorum animas circà Lunam statuebant. Hujus nomiois origo forsitan à verbo ἐνδύομαι, endyoma, ingredior, subeo, deduci posset: eò quòd à Luna consopitus, & in somnum profundum immersus, cùm secundùm historiam primus credatur ille, qui mente per Lunæ concavum ingrediens, ejusque orbem subiens, ipsius cursum invenerit.

De Animâ c. 55.

ENERGEMA: ἐνέργημα, enérgema, penultima longa est, quamvis à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Est effectus, vis, & efficacia, ab eâdem radice quâ vox energia: sed à primâ personâ præt. pass. verbi energéo, quæ sine augmento esset ἐνέργημαι, enérgema, & hinc energema. Optimè pro internâ operatione ponitur: adeòque & pro vexatione dæmonum, immò pro afflatione Numinis Spiritus in bonam partem. Istam vocem habet Tertul. de Philumenâ Apellis hæretici loquens. *In alteram, inquit, feminam impegit, illam virginem Philumenem (quam suprà edidimus) posteà verò immane prostibulum, & ipsam cujus energemate circumventus, quæ ab eâ didicit phaneroses scripsit*. Energemate, ideft, ait Interpres, vi, & efficaciâ dæmonum, quâ Philumene agebatur.

De Præscrip. c. 3.

ENERGIA: ἐνέργεια, enérgia, latinè, propter diphthongum, penultimâ productâ, etsi Græcis sit vox proparoxytona. Ità dicta efficacia, actio, operatio, à verbo ἐνεργέω, energéo, ago, operor: quod ulteriùs derivatur ab ἐν, en, in, & ἔργον, érgon, opus. Hinc fit verbum energéo, quasi in opere versor, à quo vox energon, id quod elaboratum est. Energia propriè est agilitas quædam, & interior dispositio, quæ facilè in opus se exerit. De quâ Hieronymus ait: *Habet aliquid latentis energiæ vivæ vocis actus*. Enargia verò, etiam p. l., græcè ἐνάργεια, enárgia, significat evidentiam, & evidentem repræsentationem, ut res videatur oculis exhiberi. Hinc & ἐναργὴς, enargés, manifestus dicitur: & ab ἐν, en, in, & ἀργὸς, albus, purus, rectè derivatur.

ENERGUMENUS: ἐνεργούμενος, energúmenos, p. b., interiùs actus, aut agitatus, sive ad opos adactus, latinè verti posset. Vox enim illa trahit originem à dicto verbo energéo, de quo in energia, estque præsens participii passivi: quasi qui agitur, aut vexatur. Energumeni siquidem in plerisque suis operibus violenter aguntur, & à dæmone malè agitantur. Hinc ait D. Thomas, *energumenos dici quasi interiùs laborantes, ex intrinsecâ diaboli operatione*. Energumeni dici possunt omnes non baptizati, etsi corporaliter à dæmone non vexati. *Quia*, dicit Angelicus, *potestati dæmonum subiiciuntur, saltem propter originalis peccati reatum*. Alii autem energumeni miserè à dæmonibus in corpore infestantur, ipsis quantùm possunt nocentibus: ut patet ex variis energumenis in S. Textu descriptis. Tales verò sic à dæmonibus agitati irregulares declarantur.

3. q. 71. a. 2. ad 1.

Ib.

ENGASTRIMYTUS: ἐγγαστρίμυθος, engastrímythos, latinè penultimâ productâ est efferenda vox ista, quamvis à Græcis proparoxytonè profeatur. Ventriloquus nostro verti potest idiomate. Pro hujus vocabuli explicatione videnda dictio *Python* inferiùs exponenda, Ità opus suum de Pythonibus Origenes appellavit.

ENGRAPHE: ἐγγραφὴ, engraphé, p. b., inscriptio. Oritur ab ἐγγράφω, engrápho, inscribo: aut ab ἐν, en, io, & γράφω, grápho, scribo, unde & γραφὴ, graphé, scriptura. Ab illo verbo engrápho fit & ἔγγραφος, éngraphos, scriptus, inscriptus: hinc *éngraphos nómos*, scripta lex. Contrarium est *ágraphos*, de quo suo loco dictum est. Ad cujus oppositionem omnia in S. Textu & in Sacris Canonibus contenta, engrapha meritò nuncupanda.

ENGYON: ἐγγυον, p. b., tutum dicitur. Videlicet à verbo ἐγγυάω, engyáo, do fidem, promitto, despondeo: eò quòd ea, quæ datâ fide peraguntur, tuta videantur. Inde fit ἐγγυὴ, engyé, fidejussio, promissio, conjugii desponsio: engýesis, fidejossio, vadimonium: & éngyos, sponsor, fidejussor.

ENNEADECAETERIS: ἐννεαδεκαετηρὶς, enneadecaeterís, p. l., decemnovennium. Est enim cyclus 19 annorum, in orbem recurrentium: de quo in voce *cyclus*. Componitur ista vox ex ἐννέα, ennéa, novem, & δέκα, déca, decem, & ἔτος, étos, annus. Et hic quidem cyclus, 19 annos solares complectens, Metoni cuidam attribuitur: quamvis ante Metonem viguisse alii opinentur. Vide in voce *eckadecaeteris*.

ENNEAPHOTIA: ἐννεαφώτια, p. b., quod 9 habet lumina. Est enim ab ἐννέα, ennéa, novem, & φῶς, phós, genit. φωτὸς, photós, lumen. Similiter enophotium, aut potiùs henophotium, lampas illa dicitur, quæ unicum habet ellychnium: eò quòd

uno

uno ſolo lumine reſplendeat. Ità quoque dicitur hexaphotium illud quod ſex luminibus refulget. De his in ſacris hiſtoriis aliqnando fit mentio: ſignanter apud Anaſtaſium bibliothecarium, dum ait, In Bened. 3. *Obtulit caniſtra enophotia ex argento puriſſimo*.

ENNOEA: ἔννοια, *ennia*, conjectura, cogitatio, vel, ſecuodùm Ciceronem, intelligentia, notitia. Fit à verbo ἐννοέω, *ennoéo*, cogito, cognoſco, conſidero, recordor: quod ulteriùs ab ἐν, *en*, in, & νόος, *nóos*, mens, derivatur. Noſter Interpres in N. Teſtamento *ennian* vertit intentionem: ubi Dei Heb.4.12. ſermo dicitur *diſcretor cogitationum*, καὶ ἐννοιῶν καρδίας, *ke ennion cardias*, & intentionum cordis. 1.Pet.4.1. Alibi cogitationem exponit, ubi S. Petrus ait: *Et vos eâdem cogitatione armamini*. Vox iſta, quòd eâ nonnulli Latini utantur, non fuit hîc prętereũda.

ENNOMUS: ἔννομος, *ennomos*, p. b., legitimus, juſtus, intrà certam legem, & præſcriptum coërcitus. Fit enim ab ἐν, *en*, in, & νόμος, *nómos*, lex: cujus oppoſitum eſt *anomos*, exlex, ſceleſtus, illegitimus. Ennomus etiam illum ſignificat, qui in lege eſt, adeòque ſubiectum, ſeu eum qui legibus tenetur.

ENOTICUM, vel potiùs henoticum: ἑνωτικὸν, *henoticón*, p. b., unitivum, conjunctivum. Fit enim à verbo ἑνόω, *henóo*, unio: cujus tertia perſona præt. paſſ. eſt ἥνωται, *hénotæ*, & hinc, ablato augmento temporali, fit *henoticós*, unitivus, verbo ipſo ab ἕν, *hen*, unum, originem trahente. Famoſum fuit Enoticum Zenonis Imperatoris hæretici, nempè Liber ab eo compoſitus: quo unionem Acephalorum, & Catholicorum circà res Fidei, temerariè prætendebat. Sed à Felice tertio P. M. in 40 Epiſcoporum Concilio condemnatus fuit. De iſto enotico men-
Num.25, & ſeq. tionem agit Baronius ad annum Chriſti 482.

ENTATICUS: ἐντατικὸς, *endaticós*, extenſivus, ſecundum Magri, de emplaſtro entatico Ful- L.3.Mythol. gentium citantem. Sed potius ἐκτατικὸς, extenſivum ſignificat, ut ἔκτασις extenſionem, à verbo ἐκτείνω, *ectino*, produco, extendo. Entaticus verò eſt intenſivus, & ἔντασις, p. b., intenſio, vehementia; quamvis etiam diſtentionem, & productionem ſignificet. Derivatur à verbo ἐντείνω, *endino*, intendo: cujus præt. paſſ. in ſecundâ perſonâ facere debet ἐντέτασαι, *endetaſæ*, à quâ rejecto augmento ſyllabico *entaſis*, & à tertiâ *entaticós* efformatur.

ENTELMA: præceptum, juxta eundem Do-
In Hierol. L.1. c.49. minicum Magri, à verbo ἐντέλλομαι, *endelloma*, mãdo, præcipio. Vox iſta in Chronico Caſin. reperitur: etſi alii entilma, entalma, eotolima, aut entolina legant. Sed optimè dicitur entalma à græco ἔνταλμα, *éndalma*, mandatum, præceptum. Nam vox hæc non oritur à præſenti *endélloma*, ſed à prę-terito ἐντέταλμαι, *endetalmæ*, & ſine augmento *éntalmæ*, unde *entalma*. Apud Luitprandum legitur *entolina*, ideſt, præſcripta, quæ Legati à ſuis principibus accipiunt. Sicque ab ipſâ voce ἐντολὴ, *endolé*, præceptum, barbarè formatur.

ENTHECA: ἐνθήκη, *enthéke*, p. l., ab aliquibus pecunia à menſariis repoſita exponitur. Sed potiùs ipſam arcam, ſeu ſcrinium, aut repoſitorium, in quo aliquid ſeponatur, debemus interpretari. Vox enim eſt formata ab ἐν, *en*, in, & *theca*, de quâ ſuo loco: aut potiùs ab ipſo verbo ἐντίθημι, *endithemi*, impono, injicio, indo, infero, &c., atque ab ejus aoriſto primo ἐνέθηκα, *enétheca*, & ſine augmento *éntheca*, eſt deducenda. In Decretis canonicis, ait Martinius, eâdem penè ſignificatione ponitur, quâ In Lex. philol.
horreum, & apotheca. Quo ſenſu accipi debet apud Caſſianum dicentem: *Cùmque totam enthecam cœnobii ſuam credat eſſe ſubſtantiam*, &c. Et Lib.4. c. 14. De Inſtitutis.
ità ejus Annotator, horreum, penum, aut repoſitoriam cellam interpretatur. Utitur hac voce quoque D. Aug. Serm. 29 de Diverſis. Alii enthecam eſſe ajunt repoſitam rei copioſam ſubſtantiam: ſicque contentum pro cõtinente, aut è contrà ſumere licet.

ENTHEUS: ἔνθεος, *éntheos*, p.b., divinus, numine afflatus, Deo plenus, Dei ſpiritu inſtinctus. Hinc *éntheos bíos*, vita divina, apud Nazianzenum. Eandem etymologiam habet ac vox enthuſiaſmus, & hæc ab iſtâ oritur. Nam pro *éntheos*, contractè dicitur ἔνθους, *enthus*, & hinc *enthuſiázo*, numine afflor. Dicitur etiam *entheaſticós*, pro *enthuſiaſticós*, numine afflatus, aut fanaticus.

ENTHRONISTICA: Vox apud ſacros Scriptores reperta, hîc fuit inſerenda, etſi græcè à bonis Anthoribus non videatur uſitata. Aliàs effingendum verbum ἐνθρονίζω, *enthronizo*, in throno colloco: ab *en*, in, & θρόνος, *thrónos*, thronus. Hujus tertia perſona præt. paſſ. eſſet ἐντεθρόνισται, *endethróniſtæ*, à quâ, rejecto augmento, fit *enthroniſticós*, q. d. in throno collocativus, aut in eo collocatus: unde io plur. neutro *enthroniſtica*, p.b., & ſæpiùs latinè inthroniſtica, aut aliâ voce græcâ vocantur cathedratica. Erant enim, ut aſſerunt nonnulli, quæ ab Epiſcopis pro introitu, quaſi pro ſeſſiooe in throno, aut cathedrâ, dabantur: vel quæ Papæ dabant Epiſcopis, à quibus eligebantur: aut potiùs, dicerem ego, à quibus conſecrabantur.

ENTHUSIASMUS: ἐνθουσιασμὸς, *enthuſiaſmós*, furor, & Numinis afflatio. Fit, ut dictum eſt in voce *Entheus*, à verbo ἐνθουσιάζω, *enthuſiázo*, afflor Numine, inſanio, furo: quod originem trahi ab ἐν, *en*, in, ac θεὸς, *theós*, Deus, & à verbo ἄγω, *ágo*, quòd Deus intùs agat, vel interrè eotheus à Deo agatur. Ejus prima perſona præt. paſſ., ſi foret uſitata, eſſet ἐντεθουσίασμαι, *endethuſiaſmai* & hinc ablato augmento ſyllabico erumpit *enthuſiaſmós*. Ità dictus furor poëticus quo Numine repleri, & ſic ex Dei inſtinctu ſuas fabulas effutire credebantur. Ideò vox iſta magis apud Theologos gentiles uſitata.

ENTHUSIASTÆ: ἐνθουσιασταὶ, *enthuſiaſtæ*, Deo pleni, & Numine afflati. Eſt à dicti verbi *enthuſiázo*, tertiâ perſonâ præt. paſſ., quæ ſine augmento eſſet *enthuſiaſtæ*, & hinc *enthuſiaſtés*, Numine afflatus. Ità nuncupati fuere Meſſaliani hæretici, ſeu Euchitæ, qui dęmonis vi correpti, eam Spiritus ſancti eſſe opinabantur. De quibus ait Damaſcenus:
Habent & alteram appellationem ex re factam. Enthuſiaſtæ enim vocantur, dęmonis cujuſdam operationem ſuſcipientes, & Spiritus ſancti præſentiã hanc ſuſcipientes. L. de Hæreſ. hær. 80. Inſinuat poſteà eos maximè otiũ ſectari, ſomno ſe tradere, atque ſomniorum illuſiones, & phantaſias, enthuſiaſmon vocare. Eo nomine noſtro ævo gloriantur Anabaptiſtarum nonnulli: qui jactant ſe cum Deo loqui, & ab ipſo familiariter illuſtrari. Sed cùm omnes Novatores ſe ſpiritu privato duci profiteantur; meritò Enthuſiaſtæ omnes

dici

dici possent: & hic enthusiasmus appositè furor hæreticus, nec inconcinnè furor poëticus esset appellandus, cùm suo spiritu arrepti tam multa inepta fingant, & adversus veritatem deblaterent, ac fronte perfrictâ ementiantur. Certè talis spiritus non
Io.16.13. est ille *Spiritus veritatis*: cùm hic veritatem non oppugnet, nec variè sit in se divisus. Sed hæreticorum spiritus tam diversus, tam multiplex, tam acriter & mordicùs inter se contendit, & sibi ipsi lu-
3.Reg.22. 22. dibriosè repugnat. Potiùs ergò est *spiritus mendax in ore omnium prophetarum*, aut aptiùs omnium talium pseudoprophetarum. Sicque spiritus Calvinianus contrarius est spiritui Lutherano: & utriusque spiritus Anabaptistarum est antagonista: hic quoque eò magis sibi contrarius; quo plus in varios spiritus est subdivisus. Adeòque necesse est ut iste goliathismus tandem profligetur: cùm omne regnum in seipsum divisum brevi esse desolandum asseratur ab Æternâ Veritate.

ENTHYMEMA: ἐνθύμημα, *enthymema*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quàvis à Græcis, aliis regulis utentibus, cum accentu efferatur in antepenultimâ. Est cogitatio, inventum, syllogismus rhetoricus, vel potiùs syllogismus imperfectus. Oritur à verbo ἐνθυμέομαι, *enthymeome*, animadverto, cogito, in animo habeo: ab ejus nempè primâ personâ præt. pass. quæ sine augmento esset *enthymema*; hincque *enthymema*. Est una ex quinque speciebus argumentationis apud Logicos: quæ sunt syllogismus, enthymema, inductio, exemplum, dilemma. Cùm autem enthymema nihil aliud sit, quàm syllogismus imperfectus, in quo una ex præmissis subticetur (ut hic, Petrus est homo, ergò Petrus est animal; in quo Major subintelligitur, Omnis homo est animal) aliqui sic vocari volunt, eò quòd unam propositionem subticendo, aliquid relinquat in animo. Sic enim oritur ab ἐν, *en*, in, & θυμὸς, *thymòs*, animus: unde & ipsum verbum *enthymeome* deducendum.

ENTHYMESIS: ἐνθύμησις, *enthymesis*, eodem accentu ac *enthymema* profertur, eâdemque donatur origine. Sed enthymesis à secundâ personâ ejusdem temporis efformatur. Est autem cogitatio, inventum, inventio, animadversio; & apud Tertullianum, ut in voce *ectroma* diximus, est animatio, seu formæ, vel animæ impositio. Nec mirum; cùm *en*, in, & *thymòs*, sit animus, mens, anima, vita, &c.: adeòque enthymesis verè inanimationem ex vi suæ originis sonat.

ENTIMUS: ἔντιμος, *èntimos*, latinè, quia ambigua hîc longa est, penultimâ productâ effertur, etsi à Græcis cum accentu in antepenultimâ profetatur. Significat honorabilem, pretiosum, honestum, magistratu fungentem: eò quòd ἐν, *en*, in, & τιμὴ, *timè*, honor, adeòque *èntimos*, qui est in honore, pretio, aut dignitate. *Entimi* autem sunt optimates, & *entima* res quæ honorantur: & latinè voces istæ cum accentu in penultimâ pronunciandæ. Veri Entimi sûtDei amici, qui nimis ab eo sunt honorati.

ENYPOSTATON: ἐνυπόστατον, p. b., aliquod ens in hypostasi subindicat. Secundùm Damascenum duo significat, nempè simpliciter ens; secundùm quod significatum, non solùm simpliciter substantiam, sed & accidens vocamus enypostaton. Significat autem & *quæ secundùm seipsam hypostasis, idest individuum*. Idem ferè repetit cap. 27, dicens quod accidens potiùs dicatur heteroypostaton, quàm enypostaton. Sed enypostaton quandoque significat secundùm seipsam hypostasim, idest individuum, *quod principaliter non enypostaton, sed hypostasis & est, & dicitur. Principaliter autem enypostaton est quod secundum seipsum quidē non subsistit, sed in hypostasibus consideratur, quemadmodum species, id est natura hominum, in propriâ hypostasi non consideratur, sed in Petro, & Paulo, & reliquis hominum hypostasibus*. Ex quibus patet enypostaton dici quod aliqualiter est in hypostasi; ab ἐν, *en*, in, & ὑπόστασις, *hypostasis*. Præterea dicit, quòd ea dicuntur enypostata, quæ unam perficiunt hypostasim compositam, ut anima, & corpus, quæ componunt hominem. Dicitur rursùs enypostaton, ab alterâ hypostasi assumpta natura, & in ipsâ habens existentiā, ut caro Domini, &c.
Dam. in Logicâ c. 10.

EOS: ἠώς, *eos*, aurora, oriens, tempus matutinum. Dicitur etiam ἕως, *eos*, ab αὔω, *auo*, splendeo. Hinc eóus, p.l., orientalem, & Luciferum mane exorientem significat. Voces istæ nonnunquàm in sacris Scripturis reperiuntur.

EPACTA: ἐπακτὴ, *epactè*, superaddita, aliunde adscita. Est enim femin. adiectivi ἐπακτὸς, *epactòs*, quod significat advenam, superadditum, aliunde adscitum: à verbo ἐπάγω, *epágo*, induco, adduco, intercalo. Hinc vocatur epacta ille dierum numerus, quibus annus solaris communis, dierum 365, superat annum communem lunarem, dierum 354. Sicque dicitur, quia additur, & adducitur in numerum anni sequentis, seu quia inseritur, & intercalatur. Ut enim patet e Clavii sphærâ, & aliis, epacta est numerus 11 dierum, quo annus solaris lunarem superat: & numero sequentis anni additus efficit numerum 22 dierum. In tertio autem anno efficit 33: sed tunc abjiciuntur 30 dies pro unâ lunâ embolismali, ut suprà diximus de embolismo tractantes. Sicque epacta illius anni est trium dierum. Epactæ origo ab Isidoro Ægyptiis attribuitur, dum ait: *Epactas græci vocant, atque adiectiones annuas lunares, quas ideò Ægyptii adjiciunt, ut lunaris emensio rationi solis æquetur*. Orig. 16. c. 17.

EPÆNETUS: Ἐπαίνετος, *epænetos*, p. b., laudatus, aut laudabilis. Est enim à verbo ἐπαινέω, *epæneo*, laudo: cujus tertia persona præt. pass. est ἐπαίνεται, *epænetæ*, & hinc, ablato augmento illo tēporali, constat *epænetos* e xoriri. Nomen est cujusdam Christiani ab Apostolo verè laudati, dum ad Romanos scribit: *Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitiæ Asiæ in Christo*. In Græco legitur, ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας εἰς Χριστὸν, idest, qui est primitiæ Achajæ in Christum. Nam erat primus Achajæ (quæ regio quoque Asiæ à quibusdam creditur) ad Christum conversus. Cùm aliàs Achaja sit ipsa Peloponnesus, vel saltem ejus pars, adeòque in Europâ. Rom. 16. 5.

EPAGNOSTICON: scriptura publica, dicit Magri, cunctis exposita, & patens, vulgò manifestū. In Hæres.
Ità libellum Basilii Imperatoris, in Conc. Constantinop. 4, vocatum esse contendit. Sed hujus vocis originem non adeò facile perscrutari. Nam ab *epi*, & *gnosticon*, fiet epignosticon, non epagnosticon. Si vox ista salvanda foret, trahenda esset ab ἐπὶ, *epi*, suprà,

ſuprà, & ἄγνωςος, *agnoſtos*, incognitus, ignotus, quaſi manifeſtatio, ſeu declaratio ſuper ignotum: & græcè cum *omega*, ἐπαγνώςικον, *epagnoſticon* exſcribenda. Verùm epagnoſticon pro epanagnoſtico Magri ſcripſiſſe opinor. Nam Baronius de illâ octavâ Synodo œcumenicâ loquens, quæ fuit Conſtantinopolitana quarta, ait quòd, *ubi omnes ordine conſediſſent, juſſa eſt legi ejuſdem Imperatoris Baſilii* (is erat Baſilius Macedo) *exhortatio ad*
An.Chr. 869.N.16. *Synodum, quâ monuit eos omnes, quæ recta ſunt judicare, quod nominatũ Epanagnoſticum eſt*. Vox autem illa græca ἐπαναγνωςικὸν, *epanagnoſticòn*, aliquid ſuper legibile, ſeu ſuprà omnia, quaſi ante omnia legibile ſonat. Fit enim à particulâ *epi*, ſuprà, in, ſuper, coràm, adversùs, inter, &c., & ἀναγνωςικὸς, *anagnoſticòs* legibilis. Eò quod videlicet illa Baſilii exhortatio, in Synodi principio, ante alia, aut coràm omnibus, legi deberet.

EPAGOGE: ἐπαγωγὴ, *epagoge*, p.l., ingreſſus, inductio, invaſio, ordinum ſeries continvata in exercitu. Eſt autem à verbo ἐπάγω, *epago*, induco, inveho, ſubdo, &c.. Ab iſtâ ordinum ſibi ſuccedentium ſerie dicta epagoge argumentatio, quæ ex conceſſis ſenſim laqueos texit, ad irretiendum eum, qui ſemel ſe interrogandum præbuit.

EPANADIPLOSIS: ἐπαναδίπλωσις, *epanadiploſis*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, etſi à Græcis cum accentu in antepenultimâ proferatur. Ità dicta ejuſdem verbi repetitio, geminatio: & epanadiploma, p.l., replicamentum, à verbo ἐπαναδιπλόω, *epanadiplòo*, replico. Una fit ab ejus primâ perſonâ præt. paſſ., altera à ſecundâ. Vide in Epanalepſi, & in Anadiploſi: cùm *epi* in his vocibus ſignificationem non mutet. Ità quoque in voce Epanaphora contingit.

EPANALEPSIS: ἐπανάληψις, *epanàlepſis*, repetitio, replicatio, præſertim ſuperiorum. Nam ἐπὶ, *epi*, ſuper, ἀνὰ, *anà*, re, & λῆψις, *lepſis*, acceptio, à verbo λαμβάνω, *lambàno*, accipio. Sicque eadem fermè eſſet cum epanaphora. Epanalepſis à quibuſdam ſumitur pro conduplicatione, ſeu Epanadiploſi: quæ eſt figura rhetorica verborum, in quâ vox eadem in principio, & in fine verſus, aut ſententiæ ponitur. Ab aliis pro ipſius ſententiæ repetitione uſurpatur: atque in omnibus ſacris Scriptoribus non infrequenter obſervatur.

EPANAPHORA: ἐπαναφορὰ, *epanaphorà*, p.b., repetitio, relatio, reductio. Vox eſt compoſita ex *epi*, ſuper, in (& aliquando ſolùm augendi vim habet) atque ex dictione *anaphòra*. De quâ vide ſuo loco.

EPANGELIA: ἐπαγγελία, *epangelìa*, latinè, quia penultima brevis, eſt in rigore vox proparoxytona, niſi ex uſu legitimo Græcos imitemur. Eſt promiſſio, pollicitatio, à verbo ἐπαγγέλλομαι, *epangèllomai*, promitto, promulgo, edico. Eſt figura
Orig. l.5. c.21. rhetorica, quâ, ut docet Iſidorus, *judicem attentum facimus: pollicentes nos aliqua magna, aut minima dicturos*. Et hæc quoque in S. Scripturis non deſideratur: dum Hagiographi, ad attentionem conciliandam, de magnis rebus ſe dicturos pollicentur. Uti fecit Pſalmiſta, ſive David fuerit, ſive
Ps.77.2. Aſaph, illis verbis: *Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio*. Epangelia quoque dicta fuit accuſatio ejus qui præter leges concionetur, aut Rempublicam capeſſat.

EPANOCLISTUS: ἐπανόκλειςος, *epanòcliſtos*, ex ſuperiori parte clauſus. Nam ἐπάνω, *epàno*, ſuprà, & κλειςὸς, *cliſtòs*, clauſus. Aliquæ coronæ ſunt epanocliſtæ: illæ ſcilicet, quæ deſuper contectæ ſunt. Tales ſunt pontificiæ, imperiales, & aliæ: quæ omnes epanocliſtæ dici poſſunt. Hanc vocem habet Anaſtaſius, de coronâ S. Petro à Clodovæo miſsâ mentionem agens.

EPANODOS: ἐπάνοδος, p.b., reditus, aſcenſus, regreſſio, renovatio, repetitio, peroratio. Eſt ab ἐπὶ, *epi*, ſuprà, ἀνὰ, *anà*, re, & ὁδὸς, *hodòs*, via: & illæ duæ particulæ in compoſitione regreſſum ſignificant. Ità dicta figura quædam rhetorica verborũ, quando eadem vox in principio, & medio, vel in medio, & fine verſus, aut ſententiæ ponitur: quę ut præcedentes in S.Textu reperitur. Ab aliquibus pro figurâ ſententiarum accipitur: in quâ unde diſceſſerat Orator revertitur. Sicque dici poteſt ab *epi*, ſuper, & ἄνοδος, *ànodos*, aſcenſus, quaſi ſupergrediatur, ſeu ſuperaſcendat, unde oratio profecta eſt. Adeòque pro Anacephalæoſi accipitur: de quâ ſuo loco tractatum eſt.

EPANORTHOSIS: ἐπανόρθωσις, *epanòrthoſis*, latinè, quia penultima longa, in eâ ponitur accentus, quamvis à Græcis aliter efferatur. Eſt correctio, à verbo ἐπανορθόω, *epanorthòo*, corrigo: cujus ſecunda perſona præt. paſſ. eſſe debet ἐπανώρθωσαι, *epanòrthoſæ*, & hinc *epanorthoſis*. Verbum fit ab illis particulis ut in voce præcedenti, & à verbo ὀρθόω, *orthòo*, erigo, quaſi ejus quod lapſum eſt nova erectio. Eſt autem epanorthoſis figura rhetorica ſententiarum, quâ id quod dictum eſt tollitur, & pro eo, id quod magis idoneum eſt reponitur. Hæc in S.S. Patribus non infrequenter obſervatur.

EPAPHRAS: ἐπαφρᾶς, *epaphràs*, latinè penultimâ brevi, ſaltem in proſâ, & ſpumans interpretatus. Nam ab *epi*, in, ſuper, &c. & ἀφρὸς, *aphròs*, ſpuma. Fuit Epaphras Apoſtoli concaptivus, uti ſcribit ad Philemonem: *Salutat te Epaphras con-* v. 23.
captivus meus in Chriſto Ieſu. Veriſimiliter etiam fuit Coloſſenſium Epiſcopus: unde Paulus ipſis ſcribens ait: *Salutat vos Epaphras, qui ex vobis eſt ſervus Chriſti Ieſu, ſemper ſolicitus pro vobis in orationibus, ut ſtetis perfecti*. A Coloſſenſibus Col. 4.12.
Romam miſſus fuerat ad Apoſtolum in vinculis ſolandum: quorum & ipſe particeps fuit, unde vo- Col. 1.7.
cat eum conſervum. Poteſt etiam deſpumans verti: nam ἐπαφρίζω, *epaphrìzo*, deſpumo. Ità ſpectat ad viros apoſtolicos ſcorias, & imperfectiones populi deſpumare.

EPAPHRODITUS: ἐπαφρόδιτος, *epaphròditos*, latinè penultimâ productâ, etſi Græcis ſit vox proparoxytona. Venuſtus, aut jucundus latinè redditur, ab ἀφροδίτη, *aphrodìte*, venus: eò quòd ab *aphròs*, ideſt ſpuma maris, nata crederetur. Sed verè venuſtus in oculis Domini, & plenus gratiarum fuit ille Epaphroditus, quem Apoſtolus vocat *fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum,* Phil. 2.25
veſtrum autem Apoſtolum. Ideſt Epiſcopum inquit Baronius cum Theodoreto. An. Chr. 60.

EPARCHIA: ἐπαρχία, *eparchìa*, latinè penultimâ correptâ. Sed vulgò pronunciatur accentu

græ-

græco, acutâ penultimâ, quod non est improbandum, ubi usus sic invaluit. Significat provinciam, & præfecturam: & ἔπαρχος, *eparchos*, est præses provinciæ, orator, præfectus, ab ἐπὶ, *epi*, super, in, & ἀρχὸς, *archos*, princeps, quòd in tali loco sit primus, & princeps. Eparchia tamen etiam pro diœcesi sumpta reperitur. Hoc est genuinum significatum vocis *eparchus*, quamvis aliquando per additum restringatur. Ità dicitur ἔπαρχος τῆς αὐλῆς, *eparchos tês aules*, qui aulæ præest. Sicque veriſicari potest quod ait Carolus Magri, eparchum designare Officialem in aulâ Græcorum Imperatorum, ex Codini tamen narratione colligi, stabuli præfectum fuisse. Sed quod addit, *eparchos* nomen esse nimis genericum, auxiliatorem, idoneum, & sufficientem significare; potiùs de voce ἐπαρκὸς, *eparkos* est asserendum. Est enim à verbo ἐπαρκεῖν, *eparkein*, idest suggero, sufficio, auxilior: & inde *eparkeos*, aut *eparkes*, pro idoneo, & sufficiente. Ab eâdem radice quâ eparchus, fit ἐπάρχιος, *eparchios*, quasi *eparchos*, atque sic eparchius imperitans exponi potest: à verbo ἐπάρχω, *eparcho*, imperito. Qualis verè fuit S. Eparchius, qui tot miraculis clarus, etiam in insensatis sensibilem obedientiam reperit: & dæmonibus, ac languoribus imperitans, se regni æterni hæredem ostendit.

In Hierol.

EPENDYTES: ἐπενδύτης, *ependytes*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus ponatur accentus. Est tunica, superindumentum, ab ἐπὶ, *epi*, super, & ἐνδύω, *endyo*, induo: adeóque ependytes est id quod superinduitur. Hinc aliqui existimant fuisse superiorem monachi tunicam, vel illam vestem extimam, quæ & scapularis appellatur, à scapulis tegendis. Aliqui verò ipsum pallium intellexerunt, & ità dictio in vitis Patrū reperitur.

EPEXEGESIS: ἐπεξήγησις, *epexegesis*, latinè, propter vocalem longam penultimâ productâ, quamvis hoc à Græcis non observetur. Est enarratio, superexplicatio, interpretatio: ab *epi*, super, & verbo ἐξηγέομαι, *exegeomæ*, narro, expono, seu à voce exegesis, de quâ infrà. Est epexegesis una ex figuris sententiarum, cum ornandi, vel augendi causâ rem eandem pluribus modis enunciamus. Quos loquendi modos in sacris Libris facile est reperire: in quibus styli simplicitas suis non caret ornatibus, & figuris.

EPHEBIA: ἐφηβία, *ephebia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus ponatur accentus, & ab aliquibus usurpetur Latinis. Significat adolescentiam: sed in Scripturis sumitur pro loco puberibus exercendis constructo. Quinimò pro nefando scortorum masculorum lupanari plerique
1. Mach. 4. 9. Doctores interpretantur. Talem enim *ephebiam sibi constituere*, magnâ argenti summâ obtinuit Jason Oniæ tertii sancti, & summi Pontificis frater. De istâ ephebiâ sub nomine gymnasii fit alibi mentio, ubi dicitur quòd apostatæ à Lege hebræâ *ædi-*
1. Mach. 1. 15. *ficaverunt gymnasium in Ierosolymis secundùm leges nationum*. In his enim, ut ait Tirinus, non solùm in ludis gymnasticis exercebantur, ut putat Joannes Mariana: neque in solis profanis, & superstitiosis literis, ut vult D. Thomas, Liranus, & Genebrardus; sed etiam turpissimis libidinibus fœdabantur. Quod quidem scelus aliàs sub non-

nullis impiis regibus, signanter sub Abiâ, patratum fuerat. Nam Asa filius ejus *abstulit effeminatos de terrâ, purgavitque universas sordes idolorum, quæ fecerant patres ejus*. Quamvis enim 70 legant, & abstulit initiatos (græce τοὺς τετελεσμένους, *tus tetelesmenus*, à verbo τελέω, *teleo*, perficio, celebro, initio, sacra facio) tamen etiam Textus hebraicus nostro consonat, dum pro effeminatis habet *kedesim*, idest scorta mascula, à singulari *kadesc*, meritorius, cinædus, qui se quodammodò libidini consecrat, à radice *kadesc*, sacratus fuit. Nam etiam tempore Roboami, Abiæ avi, *effeminati fuerunt in terrâ, feceruntque omnes abominationes gentium quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israel*. Ubi 70 longè aliter: *conjuratio*, inquiunt, *facta est in terra*: at Hebræus ait, *kadesc*, seu cinædus, *erat in terrâ*. Hæc ergò prostibula in honorem idolorum erecta destruxit Asa. Pari zelo posteà armatus Josias *destruxit ædiculas effeminatorum, quæ erant in domo Domini*. Etiam Hebræus habet *kedescim*, & 70 ab hac voce scribunt καδησίμ, *cadesim*, atque eorum Interpres latinus exponit *initiatorum*. Ità propè locum sanctissimum exercebatur libido spurcissima. Quid mirum, si tot, & tanta scelera non manserint impunita?

3.Reg.15. 12. קדשים *kedescim*. קדש *kadesc*. קדש *kadesc*. 3.Reg.14. 24. 4.Reg.23. 7.

EPHEBUS: ἔφηβος, *ephebos*, latinè, propter vocalem longam, accentum habet in penultimâ, quamvis à Græcis in antepenultimâ collocetur. Est puber, adolescens: ab ἐπὶ, *epi*, quod etiam significat *in*, *versus*, & ἥβη, *hebe*, pubertas, flos ætatis, & ipsa pubertatis Dea. Dicitur ergò ephebus, eò quòd tunc adolescens fit in pubertate, seu versùs pubertatem. Nefandissimus Jason, Hebræorum pseudopontifex à scelestissimo Epiphane creatus, ut regi placeret, & ex omni parte nefarios Gentilium ritus imitaretur; *ausus est sub ipsâ arce gymnasium constituere, & optimos quosque epheborum in lupanaribus ponere*. Quod supradicta in voce *Ephebia* confirmat. Fuit & S. Ephebus Martyr; qui ità in sanctitate adoleverat, ut in virum perfectum evadens, illustri martyrio, & gloriâ immortali, ob virilem fortitudinem, fuerit coronatus. 2. Mach. 4. 12.

EPHEMEREUTA: ἐφημερεύτης, *ephemereutes*, vicesgerens latinè dici posset. Vox est enim derivata ab ἐφημερία, *ephemeria*, familia, vix vicis: & ità ephemereuta dicitur ille cujus vices cōcurrunt, aut fluunt, ut pars nominis à ῥέω, *rheo* fluo extrahatur. Hinc ephemereutæ sunt illi apud Religiosos, qoorum vices sunt ad aliquo munere fungendum, aut ad alicujus rei curam habendam. Ità v. g. ad ephemereutam spectat aliquando signum dare ad officia communitatis peragenda, aut etiam in choro intonare, quem nos hebdumadarium vocamus. Sicut ephemereutæ in templo Salomonis illi sacerdotes dici poterant, ad quos spectabat illâ hebdomadâ in templo ministrare, & sacrificare. Hæc vox apud Philonem reperitur, dum de Essenis, aut potiùs de Ecclesiæ Alexandrinæ Christianis, optimis moribus à S. Marco imbutis, ait: *Ubi verò cōvenere candidati, & læti cum summâ gravitate, ad signum datum à quopiam ephemereutâ, &c.* De vitâ cōtempl.

EPHEMERIA: ἐφημερία, *ephemeria*, latinè in rigore penultima est corripienda. Sed multi ex usu

sios dicitur: & ad ejus cives unam dedit Paulus Epistolam, quam è vinculis primis romanis scripsit, & per Tychicum Diaconum transmisit, anno à Christi morte 27, uti Baronius testatur. Epistola ista est omnium planè subtilissima, ut ex S. Hieronymo colligitur, quod præsertim intelligitur de priori ejus parte. Hæc enim dogmatica est, usque ad Cap. 4., de maximo divinæ electionis, & prædestinationis arcano sublimiore sensu disserens. Posterior pars, quæ tribus aliis capitulis clauditur, est ethica: mores cujusque instruens, apostolicis præceptis Ephesius erudit.

EPHIALTES: ἐφιάλτης, insultor. Est à verbo ἐφάλλομαι, *ephállomæ*, insilio: quod componitur ex ἐπὶ, *epi*, super, & ἅλλομαι, *állomæ*, salio. Est morbus, cùm externa quædam vis quiescentes videtur invadere, eos pondere gravare, & quodammodò in gutture constringere, ut vix possint vocem emittere. Sæpiùs oritur ex redundanti in caput evaporatione, propter voracitatem, & cruditatem: aut ex copiâ atræ bilis, tetros vapores ad caput, fauces, & pectus transmittente, atque à Medicis latinis incubus appellatur. Hinc data plebeculæ occasio varia de tali affectu comminiscendi, & talis symptomatis causam sagis, aut dæmonibus attribuendi. Et verè, cùm dæmon facilè se noxiis humoribus immisceat, & ex istis homini nocendi ansam arripiat; aliquando similes affectus dęmonum ope perfici, non est negandum. Ut patet de Saule gravi melancholiâ turbato, tuncque specialiter à dæmone agitato: & de lunaticis, ad humorum incrementum faciliùs ab ipso vexatis. Quare pro talibus dęmonum illusionibus, etiam corporalia remedia à peritis ordinantur, ut noxii humores magno cum fructu educantur. Non mirum igitur est, si per ephialtem aliquando dęmon intelligatur: & eò magis incubus dicitur, si ad turpia solicitet: cùm talia dęmones aliquando peragere, etiam sine tali affectu corporali, sit prorsùs indubitatum. Respectu autem mulierum nominantur incubi, & respectu virorum succubi. De quibus Augustinus ait: *Quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum fide dubitandum non est, audisse confirmant, Silvanos, & Faunos, quos vulgò incubos vocant, improbos sæpè extitisse mulieribus, & earum appetisse, ac peregisse concubitum; & quosdam dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, hanc assiduè immunditiam, & tentare, & efficere, plures, talesque asseverant, ut hoc negare impudentiæ videatur*. Et cætera. De Civ. Dei l. 15. c. 23.

EPHODIUM: ἐφόδιον, *ephódion*, p. b., commeatus, viaticum, quidquid iter agendi causâ necessarium est, sive cibus, sive pecunia ad victum expendenda. Fit ista vox ab ἐπὶ, *epi*, super, in, & ὁδὸς, *hodós*, via: nempe id quod in viâ, seu ad viam requiritur. Hinc ephodia dicuntur ea quæ sunt pro alimento. Ephodion doctrinæ, & vitii Plato divitias vocavit: nam & divitiis plerùmque malè utitur homo, & nonnunquàm ad sapientiam acquirendam viam faciliorem pandunt. Undè patet quòd ephodion pro apparatu, & subsidio accipiatur, ad rem quamlibet comparandam. Bias Philosophus verum ephodion sapientiam esse dixit, quòd hęc omnibus aliis possessionibus stabilior existat. Sed verum Ephodion ad Sapientiam Sanctorum, & ad verum iter felicis æternitatis acquirendum, utpotè Viaticum dictum, est *panis ille vivus, qui de cælo descendit*. Io. 6. 51.

EPIBATES: ἐπιβάτης, *epibátes*, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis in eâ ponatur accentus. Significat ascensorem, à verbo ἐπιβαίνω, *epibeno*, conscendo: quod componitur ab *epi*, super, & βαίνω, *beno*, eo, vado, & in tertiâ personâ pręt. pass. faceret ἐβάθη, *bebata*, si foret usitata. Epibatæ propriè navium conscensores, ut equorū anabatæ, ab *anabeno*, ascendo. In navibus quidem epibatæ dicebantur, qui aut suâ, aut conductâ navi uterentur. Item copiæ navales, & qui non essent remiges, itâ vocati. Carolus Magri pro piratâ, seu maritimo milite, ex S. Clemente Ep. 1. accepit.

EPICEDIUM: ἐπικήδειον, *epikédion*, p. b., carmen funebre, quod habetur cadavere nondum humato. Fit ab ἐπὶ, *epi*, super, & κῆδος, *kédos*, cura, mœror, exequiæ: adeòque epicedium quod in funere, vel super funus cantatur. Varia epicedia in S. Textu, signanter in Threnis Jeremiæ reperiuntur. Istâ quoque voce plerique sacri Authores non infrequenter utuntur.

EPICHARIDES: ἐπιχαρίδες, *epicharides*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus accentus ponatur. Vox ista gratum, & venustum sonat, uti dictio ἐπίχαρις, *epicharis*, usitatior apud Gręcos, quæ gratum, gratiosum, amabilem, & venustum significat. Fit enim à particulâ *epi*, quæ in compositione varia denotat, & χάρις, *charis*, gratia. Hoc etymon Sanctæ Epicharidi Martyri, matronæ ex ordine senatorio venustæ bellè adaptatur. Ipsa enim gratiam & corde, & nomine gerens, quò magis plumbeis flagellis deformata, & mundo deturpata; eò venustior, & gratior cęlo visa fuit.

EPICHEREMA: ἐπιχείρημα, *epichirema*, latinè, propter vocalem longam, penultima producitur, etsi collocetur à Græcis accentus in antepenultimâ. Est conamen, & syllogismus dialecticus: à verbo ἐπιχειρέω, *epichiréo*, conor, aggredior, adversarium argumentis peto. Ejus enim prima persona præt. pass. debet esse ἐπικεχείρημαι, *epikechiremæ*, unde ablato augmento syllabico *epichirema* proximè derivatur. Itâ ergò epicherema est ratiocinatio, quâ adversarium vehementer urgemus, cum ipso quasi ad manus venimus: nam *epi* etiam *ad* significat, & χεὶρ, *chir*, manus. Apud Oratores dupliciter sumitur. Et primò quidem pro expositâ ratiocinatione, fitque cùm syllogismi propositionibus singulis singulæ rationes apponuntur: aut alteri tantùm propositioni, aut præmissis & conclusioni annectuntur. Talis epicherematis exemplum habes apud Ciceronem, dum, ut probet mundum consilio administrari, dicit: *Meliùs curantur quæ consilio geruntur*. Hæc est syllogismi major: cujus assignatur ratio, à domus regimine exemplo desumpto. Subjungit minorem, *Atqui nihil omnium rerum meliùs quàm omnis Mundus administratur*: Ex his concludit Tullius: *Ergò consilio mundus administratur*. Secundò, & sæpiùs à Rhethoribus accipitur epicherema pro ratiocinatione, in L. 1. de Inventione sect. 3.

in unam propositionem collatâ, Ut hæc: sine causâ servus Dominum accusat? in quâ tres propositiones virtute continentur. Videlicet istę: non debet servus sine causâ dominum accusare, hic est servus hujus domini, ergò nõ debet eum sine causâ accusare. Vel in unũ colligẽdo tres supradictas propositiones, circà mundi administrationẽ prolatas. Quis dubitet Mundum, quo nihil melius regitur, consilio, & prudentiâ administrari? Talia epicheremata etiã
Io.14.9. in Scripturâ sacrâ sunt obvia: ut v. g. esset hæc propositio, *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me?* Quasi diceret: qui magno tempore versatur cum aliquo debet ab ipso cognosci, ego multo tempore vobiscum conversor: ergò debeo à vobis cognosci. Sed epicheremata omnis generis apud S.S. Patres frequentiùs observari possunt.

EPICITHARISMA: ἐπικιθάρισμα, *epikithárisma*, citharæ pulsatio in fine comœdiarum. Erat enim super citharam pulsatio: ab ἐπὶ, *epí*, super, & verbo κιθαρίζω, *kithartzo*, citharam pulso, cujus prima persona præt. pass. κεκιθάρισμαι, *kithárismæ* sine augmento potest efformari. Epicitharisma fabulam sequebatur, seu comœdiam, ut eâ dulcedine leniti auditores dimitterentur. Hinc natum ada-
Adv. Valent. c.33. gium, quo Tertullianus utitur, dum ait: *Veluti epicitharisma post fabulam*,

EPICOENUM: ἐπίκοινον, *epíkinon*, subcommune, promiscuum. Formatur ab *epí* quod etiam *sub* significat, & κοινὸν, *kinón*, commune. Tale nomen est apud Grammaticos, quod sub uno articulo masculino communicat nomen femininum, ut hic passer. Nomina epicœna solis brutis conveniunt: sed
Orig. l.1. c.6. commune, quod sub utroque articulo effertur, etiã hominibus tribuitur. De epicœno Isidorus ait: *Est quod utrumque sexum sub uno genere enunciat, ut hic passer, sed commune est quod duobus generibus nomen unum communicat, ut hic, & hæc canis*. Nomina epicœna plurima, animalibus etiam feminis attributa, in S. Textu facilè possunt observari,

EPICUREUS: ἐπικούρειος, *epicúrios*, latinè, propter diphthongum in græco quæ transit in vocalem longam, penultima producitur. Sed à Græcis, aliis regulis utentibus, in antepenultimâ collocatur accentus. Ità dictus Epicuri sectator, quales erant plurimi Athenis, ab Apostolo reperti. Nam
Act.17.18. *quidam autem epicurei, & stoici Philosophi disserebant cum eo*. Quamvis eorum Coriphæus in animi voluptate felicitatem posuerit; tamen ejus sequaces ad corporis voluptatem summum bonum facilè transtulerunt. Ità quippè à naturâ comparati sunt homines, ut sensim sine sensu ad proprium genium, & passiones trahant, magistri sententiam. Sed quidquid sit de hac voluptatis opinione; certum est Epicurum intolerabiles errores docuisse. Negavit enim cum Stoicis animæ immortalitatem, præ-
L.10. in Vita Epicuri. tereà Dei providentiam, immò omne Numen sustulit: uti Laërtius, & alii testantur. Cùm Democrito asseruit mundos esse innumerabiles, & ex atomorum concursu fuisse formatos. Hæc ergò dogmata refutasse debuit Apostolus: & ideò ab ipsis in Areopagum ductus fuit. Vox ista *epicureus* eodem etymo ac dictio sequens donanda, & adiutorem possumus interpretari. Certè ἐπικούριος, *epicúrios* (sed tunc latinè epicurius, p.b.) est Apollinis epitheton, eò quòd in morbo pestilenti opem tulisset.

EPICURUS: ἐπίκουρος, *epicuros*, latinè, propter diphthongum, penultimâ productâ, quamvis à Græcis penultimæ quantitas in similibus non attendatur. Significat adiutorem: est quippe nomen desumptum à verbo ἐπικουρέω, *epicurio*, auxilior, suppedito. Hinc Apollo, ut jam dictum est, quasi auxiliator, & adiutor, *epicúrios* agnominatus. Epicurus fuit Xenocratis discipulus, natus anno tertio Olympiadis 109, septimo post mortem Platonis anno: adeòque annis circiter 337 ante Christum. Etsi vulgò credatur eum fuisse voluptuosum, eò quòd summum bonum in voluptate posuerit; tamen multi graves Authores tradunt eum fuisse continentissimum. Asserunt isti quoque eum summum bonum, non in corporis, sed in animi voluptate, seu in indolentiâ, & omnium dolorum absentiâ, statuisse. Illud tamen voluptatis nomen eum apud homines exosum reddidit, & effecit ut homines libidinibus dediti Epicurei vocentur. Aliàs eum fuisse omni anachoretâ abstinentiorem ferunt spectatæ fidei plures Authores. Et ut cæteros omittam, ait In Dan. l. 1. c.1. v.8.
Bened. Pererius: *Ipse Epicurus patronus voluptatis summis laudibus extulit continentiam, affirmans etiam ad jucundè, ac suaviter vivendum, tenuitatem victus conferre plurimùm: & in suis epistolis testatur se aquâ tantùm & pane vesci solitum, In quâdam verò epistolâ ad amicum suum, rogat eum, ut mittat ad se paululùm casei, ut cùm libuerit, paulò lautiùs epulari possit*. Vide suprà vocem *anodynus*. Aliquos ex ejus erroribus refert Orig. l.8. c.16.
Isidorus: nempè quòd dixerit Deum nihil agere, omnia constare corporibus, animam nihil esse aliud quàm corpus. Unde & dixit, non ero postquàm mortuus fuero, De eo quoque in dictione *atomus* mentio facta est.

EPICYCLUS: ἐπίκυκλος, *epíkyclos*, latinè, saltem in prosâ, penultima corripitur, cùm in versu communis habeatur. Est orbiculus apud Astrologos, per cujus circumferentiam planetæ corpus defertur: atque cum ipso planeta per ipsius circulum deferentem circumagitur, Dicitur epicyclus ab ἐπὶ, *epí*, in, super, & κύκλος, *kyclos*, circulus, quasi sit circulus in alio circulo, vel super alium circulum. Hic astruitur ab Astronomis propter varios planetarum motus, ad quos explicandos non sufficit circulus excentricus, in planetis præter Solem. Etsi tales circuli à peritis in arte sapienter asserantur; non tamen ideò certum est ipsos in cælis dari, ut S q.32. a. 1. ad 2.
D. Thomas observavit. *In astrologiâ*, inquit, *ponitur ratio excentricorum, & epicyclorum, ex hoc quòd hac positione factâ, possunt salvari apparentia sensibilia circà motus celestes: non tamen ratio hac est sufficienter probans, quia etiam fortè aliâ positione factâ salvari possent*.

EPIDEMICUS: ἐπιδημικὸς, *epidemicós*, p.b., adveniens, popularis, intestinus. Fit enim ab *epí*, in, super, adversùs, inter, &c., & δῆμος, *dímos*, populus: eò quòd accidat in populo. Sic morbi epidemici apud Medicos vocantur illi, qui in populos serpentes, multis se communicant, & per ipsos grassantur. Tales morbi etiam epidemiæ (latinè p. b., nisi græcus accentus retineatur in penultimâ) fuere nuncupati: & istæ voces in sacris quoque

Scri-

Scriptoribus plerùmque reperiuntur.

EPIDICTICUM: ἐπιδεικτικὸν, *epidicticòn*, p.b., demonstrativum. Oritur enim à verbo ἐπιδείκνυμι, *epidicnymi*, ostendo, demonstro: cujus tertia persona præt.pass. sine augmento est ἐπιδέδεικται, *epidicta*, & hinc *epidicticòn*, efformatur. Genus epidicticum apud Oratores est genus dicendi demonstrativuum, quod amplectitur laudē, & vituperationē: seu genus laudativum, & vituperativum sub se comprehendit. Huc dicendi genus apud S.S. Patres satis frequēs.

EPIDIORTHOSIS: ἐπιδιόρθωσις, *epidiòrthosis*, latinè, propter *omega*, penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus in autepenultimâ collocetur. Itâ dicta subsequeos correctio, quasi supercorrectio: ab *epi*, super, post, & *diorthosis*, correctio. Est eorum quæ dicta sunt quædam emendatio, cum attemperatione: & ex ipso S. Joanne Chrysostomo, & aliis colligi potest.

EPIGAMIA: ἐπιγαμία, *epigamìa*, latinè cū accentu in antepenultimâ, nisi, ut assolet, græcus retineatur accentus. Ad verbum, iteratum matrimonium, aut uxoris superductionem sonat. Formatur enim à verbo ἐπιγαμέω, *epigaméo*, superduco uxorem: quod ulteriùs ab *epi*, super, & γάμος, *gámos*, nuptiæ, ducit originem. Nihilominus epigamia specialiter pro connubio, aut affinitate cum aliis gentibus accipitur. Sic epigamia Judæis vetita erat: nè videlicet, suprà uxores Israëliticas, gentiles in idololatriâ permanentes inducerent. Itâ Moyses præce-
Deut.7.3. perat: *Neque sociabis cum eis coniugia*. Attamen uxores gentiles ducere poterant, si priùs ad judaicam religionem conversæ fuissent.

EPIGONATION: ἐπιγονάτιον, p.b., supergenuale latinè dici posset. Est enim ab *epi*, super, & γόνυ, *góny*, geou, & in genit. γόνατος, *gónatos*. Significat autem illud è paramentis episcopalibus in Ecclesiâ græcâ, quod in latere sinistro super genu, adinstar bursæ nostrorum corporalium, dependet. Secundùm quosdam significat linteum, quo Christus, pedes Apostolorum lavaturus, se præcinxit: secundùm alios, aptiùs gladium Spiritus, quod est Verbum Dei. Ideò in ipso Cherubini facies, quæ sapientiæ symbolum est, efformatur. In Ecclesiâ latinâ solus S. Pontifex, solemniter celebraturus, gerit quid simile, subcingulum, sive subcinctorium appellatum;
Rer. Liturg.l.1.c. 24 n.15. estque, ut ait Emin. Bona, *instar parvi cujusdam manipuli, è sinistro latere pendens. Apud Græcos solis Episcopis, & aliis in dignitate constitutis permittitur.*

EPIGRAMMA: ἐπίγραμμα, *epigramma*, inscriptio cujuslibet rei. Oritur à verbo ἐπιγράφω, *epigrápho*, inscribo: cujus prima persona præt.pass. est ἐπιγέγραμμαι, *epigegramma*, inscriptus sum, & hinc, ablato augmento syllabico, eruitur *epigramma*. Sumitur tamen præcipuè pro inscriptione aliquà paucis versibus comprehensâ, in quorum ultimo sit aliquod acumen. Talia sunt Martialis Epigrammata: similiter & illa Martialis Angli, dico Ovœoi, sed in sacra petulantioris.

EPIGRAPHE: ἐπιγραφὴ, *epigráphe*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Est titulus, inscriptio, superscriptio: à supradicto verbo *epigrápho*, inscribo, superscribo. Melius autem pro inscriptione dicitur epigraphe quàm epigraphus: cùm *epigráphos*, ἐπίγραφος, potiùs inscriptum, & superscriptum significet. Epigraphe etiam est census, seu civium denumeratio, descriptio, & ipsum quæstoris munus: unde & ἐπιγραφεὺς, *epigrapheùs* græcè quæstor appellatur. Voces istæ etiam in sacris Authoribus passim occurrunt.

EPIICESIS: ἐπιείκησις, *epiikesis*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, etsi Græci, ad hoc non attendentes, accentum in antepenulti-
mâ collocent. Itâ dicta pietas, ut ex D. Hierony- In c 7. Amos.
mo patet. Satis affinis est *epiikia*, fitque ab *epiikes*, ἐπιεικὴς, quod inter cætera mitem, probum, & clementem significat.

EPIICIA, sæpiùs epiikía, ἐπιείκεια, *epiìkia*, latinè, propter diphthongum, penultimâ productâ, quāvis à Græcis proparoxytonè proferatur. Est æquitas, moderatio, bona fides, &c.. Fit autem ab *epi*, quod in compositione augendi quoque vim habet, ac epitasim significat, & à dictione εἰκὸς, *icos*, par, decens, consentaneum: quasi valde decens & æquū. Est enim epiikia virtus ad hoc ordinata, ut prætermissis verbis legis, sequamur id quod poscit justitiæ ratio, & communis utilitas. Adeòque, ut rectè
docet D. Thomas, est *pars subjectiva justitiæ*. Nec 2.2.q.120. a.2.c.
refert quòd Aristoteles distinguat inter æquum, & justum, & inter æquitatem & justitiam, dicatque æquum melius esse justo, & æquitatem justitiâ meliorem, adeòque videatur æquitatem non posse ju-
stitiæ speciem esse; quia ibi Philosophus non accipit Lib. 5. Ethic. c.10.
justum, & justitiam simpliciter, aut formaliter, sed potiùs secundùm quid, & quasi materialiter: nempè pro justo quod deficit, etsi per verba legis humanæ præcipiatur. Et talis justitiæ epiikia non est pars subiectiva, sed potius pars contradivisa, aut species opposita. Ratio autem cur æquitas sit melior quàm
talis justitia, profertur à D. Thomâ: *Quia aliquan-* Sap 2.1.c.
do est nocivum observare legem, puta si sit insus deposuit gladium, & eum reposcit dum est in furiâ, vel si aliquis reposcat depositum ad patriæ impugnationem, in his ergò & similibus casibus malum est sequi legem positam. Quod ulteriùs inde oritur, quia legislatores non possunt prævidere, dum leges condunt, omnes casus particulares, qui modis infinitis variari possunt: sed attendunt ad id quod ordinariè contingere solet. In aliis casibus, ab ipsis non prævisis fit quidem contrà ipsorum verba, sed non contrà mentem, Epiikia verò aliquando latiùs sumitur, pro humanitate, mansuetudine, & quadam rigoris remissione, Sic dum Hebræi in captivitate positi, ad meliorem frugem reversi, confitentur pec-
cata sua, dicunt: *Et fecisti in nobis Domine Deus* Baruch. 2.
noster, secundùm omnem bonitatem tuam, græcè 27.
dicitur ἐπιείκειάν σου, *epiikiam tuam*. Hîc primo modo sumi non potest: quia Deus superiorem non habet, cujus legem observare possit secundùm mentē, & non secundùm verba. Pariter in lege naturali, & divinâ, non datur illa epiikia strictè dicta, quæ defectum in lege, & casum à legislatore non prævisū supponit. Sed in his legibus datur simplex interpretatio, quæ mentem legislatoris, quam verè habuit, dum legem condidit, investigat: non autem illam quam habuisset si cogitasset, aut omnia prævidisset. Cùm Deus harum legum Author omnes casus possibiles infinitâ sapientiâ ab æterno intimè

per-

perscrutatus fuerit. Epiikiæ in voluntate gnomæ in intellectu respondet: de quâ suo loco disseretur.

EPILEPSIA: ἐπιληψία, *epilepsia*, latinè, quia penultima brevis, in rigore est vox proparoxytona, quamvis à multis græcus accentus retineatur in penultimâ. Est morbus comitialis, retentio, obturatio: fitque à verbo ἐπιλαμβάνω, *epilambáno*, supervenio, apprehendo, opprimo, obturo, cujus secunda persona præt. pass. est ἐπιλέλειψαι, *epilelepsai*, à quâ, ablato augmento syllabico, *epilepsia* proximè derivatur. Quia qui teterrimo illo malo corripiuntur, quasi ab illo humore peccante opprimuntur. Hoc enim nervos invadente, natura reluctans, ut tandem excutiatur, illos producit violentos motus, & convulsiones. Sic ait Isidorus: *Epilepsia vocabulum sumpsit, quòd mentem apprehendens pariter & corpus possideat, græci enim apprehensionem ἐπιληψίαν vocant. Fit autem ex melancholico humore, quoties exuberaverit, & ad cerebrum adversus fuerit*. Dicitur morbus comitialis, eò quòd comitia antiquitùs vitiaret: quæ interrumpebantur, si quis ex hoc morbo concidisset. Vocatur & morbus herculeus, quia fertur Herculem eo laborasse. Epileptici quidem sunt irregulares: si verò jam ordinati sunt, & intrà annum eo morbo non laboraverint, præsumuntur liberati, & celebrare permittuntur. Si autem rarò eo vexentur, & quidem sine clamore, & spumâ, cum uno coadiutore sacra facere, qui ipsis deficientibus possit supplere, à Juribus est eis concessum. Orig. l.4. c.7.

EPILOGUS: ἐπίλογος, *epilogos*, p. b., conclusio, peroratio, extrema pars orationis. Oritur ab *epi*, quod etiam in compositione *post* significat, & λόγος *lógos*, sermo, oratio: quia post orationem, seu in ejus fine recitatur. Ab eâdem radice fit epilogismus, græcè ἐπιλογισμὸς, *epilogismós*, cogitatio, computus, laudatio. Nam verbum ἐπιλογίζομαι, *epilogizoma*, est excogito, & ejus prima persona præt. sine augmento est ἐπιλελόγισμαι, *epiligismai*, unde fit epilogismus.

EPIMACHUS: ἐπίμαχος, *epimachos*, p. b., socius, subsidiarius, confœderatus. Sic ἐπιμαχία, *epimachia* (sed latinè cum accentu in antepenultimâ esset efferenda) est societas subsidiaria, confœderatio: à verbo ἐπιμαχέω, *epimachéo*, fero auxilium. S. Epimachus Martyr verè cum S. Alexandro in constantiâ confœderatus, suoque consortio animos addens, igne cum ipso crematus, Empyrei gloriâ cum ipso donatus. *Epimachos* etiam facilis expugnatu dicitur: tamen prior etymologia, ab ipso verbo *epimachéo* deducta, magis ad rem nostram facit.

EPIMANICION: ἐπιμανίκιον, *epimanikion*, p.b., manipulus sacerdotis in libello D. Chrysostomi de re divinâ. Vox est, ut videtur semilatina: ab *epi*, super, & manicâ. Apud Græcos est adinstar semimanicæ: quo priùs soli Episcopi, nunc omnes sacerdotes apud eos utuntur.

EPIMELIA: ἐπιμέλεια, *epimélia*; latinè, propter diphthongum, penultimâ productâ, etsi Græci in antepenultimâ ponant accentum. Significat curam, diligentiam, studium, providentiam: procurationem: à verbo ἐπιμελέομαι, *epimeléoma*, curo, meditor, obeo, præsum, colo. Hinc *epimelis*, sedulus, diligens, solicitus, & *epimelestis*, curator, procurator, & executor testamenti. Sed latinè epimeles, p. b., & epimelêtes, p. l., dicendum esset. Verbum autem *epimelioma*, ex *epi*, super, & μέλομαι, *méloma*, curo, formatur.

EPIMONE: ἐπιμονὴ, *epimoné*, p. b., perseverantia, assiduitas, perduratio, mora. Est à verbo ἐπιμένω, *epiméno*, duro, insisto, persevero: ab ejus nempè præterito medio. Epimone, ut videtur, parùm differt ab hypomone, nisi quod hanc Interpres in nostro Textu *patientiam* vertat. *Epimonos* verò constans, diuturnus, ac etiam pertinax dicitur: & epimone quoque figura est, dum in eodem verbo perseveratur.

EPIMYTHIUM: ἐπιμύθιον, *epimythion*, p. b., postfabula. Est enim illud quod fabulæ ad moralitatem adiungitur, & à Latinis affabulatio vocatur. Est ergò ipsius fabulæ moralis expositio: ità dicta ab ἐπὶ, *epi*, post, & μῦθος, *mythos*, oratio, verbum, fabula. Talia epimythia sicut in fabulis Æsopi, & aliis prosaois leguntur; ità & in sacris utiliore proventu observantur.

EPINEPHRIDION: ἐπινεφρίδιον, p. b., pinguedo, vel aliquid aliud circà renes. Ab *epi*, super, in, post, & νεφρὸς, *nephrós*, ren. Ista pinguedo, seu adeps, in sacrificiis super altare à sacerdote adolebatur, *in alimoniam ignis, & suavissimi odoris*: sicut, & adeps, qui tegit universa vitalia, & bonâ ex parte epinephridiis continetur. Nam ait S. Textus, *Omnis adeps Domini erit*: nempè omnis adeps vitalia contegens in animalibus illis, quæ ad sacrificia erant idonea. Cæterorum enim animalium mundorum adeps, eorum videlicet quæ in sacrificium offerri non poterant, ut cervorum, bubalorum, &c., & pinguedo cum carne mixta, comedi poterat; uti ex Josepho habetur. Lev.3.16. v.17.

EPINICIUM: ἐπινίκιον, *epinikion*, p.b., præmiũ, celebritas pro habitâ victoriâ, epulum, aut carmen victoriale. Epinicia celebrarunt Judæi, ob insignes victorias ipsis divinitùs concessas, sub Judâ Machabæo; quando & impii condignas pœnas luerunt. Dicit enim S. Textus: *Cum epinicia agerent Ierosolymis, eum qui sacras januas incenderat, idest, Callisthenem, cum in quoddam domicilium refugisset, incenderunt*. Etiam in Textu græco ἐπινίκια, *epinikia*, legitur: ità dicta ab ἐπὶ, *epi*, super, & νίκη, *nike*, victoria. Secundùm aliquas lectiones, & patet ex D. Chrysostomi Commentariis, in aliquorum Psalmorum titulis, *epinicion* exaratur, Quia sunt carmina pro victoriis obtentis decantata. 2.Mach.8. 33.

EPIPEDUS: ἐπίπεδος, *epipedos*, p. b., superficies plana. Ità dicta ab *epi*, super, & πέδον, *pedon*, solum: quasi super solum extensa. Hac voce utitur Damascenus, per quam intelligit superficiem æqualem. Ait enim: *Oportet autem cognoscere quoniam regularis quidem, & æqualis superficies epipedus dicitur: irregularis autem, & tortuosa simpliciter superficies*. In Logicâ c.33.

EPIPHANES: ἐπιφανὴς, *epiphanès*, p. b., illustris, excelsos. Fit à verbo ἐπιφαίνω, *epiphano*, ostendo, illustro. Ità cognominatus Antiochus rex Syriæ, frater Seleuci Philopatoris, filius Antiochi Magni, cognomine illustris, scelerum enormitate longè illustrior: dictus nobilis, sed sacrilegâ impietate maximè infamis. Fuit ergò ex Seleucidarum stirpe: nam *exiit ex eis radix peccatrix Antiochus illu-* 1.Mach.1. 11.

illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses, & regnavit in anno 137 regni græcorum. Circiter annis 170 ante Christi nativitatem, inchoando istos Græcorum annos, anno 13 post mortem Alexandri Magni. De isto fatis apertè prophetavit Daniel; *Et stabit in loco ejus despectus, & non tribuetur ei honor regius, & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentiâ.* Super quæ dicit Pererius: *Non est dubium quin hæc verba Danielis secundum historiam, & ut vocant, secundum litteralem sensum, pertineant ad regem Antiochum Epiphanem.* Cujus ratio est, quæ & ab aliis assignatur, quia stetit in loco fratris sui Seleuci Philopatoris, clam, & fraudulenter, quasi tutorem pupilli agere vellet, nepoti suo Demetrio regnum præripuit. Idem aliis verbis priùs prophetaverat Daniel, postquàm locutus fuerat de Alexandro M., sub figurâ hirci caprarum, & de quatuor ejus successoribus, Ptolemæo, Aridæo, Seleuco, Antigono, sub quatuor cornuum figurâ. Adjungit posteà de Epiphane: *De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum, & factum est grande*, &c.. Idem quoque à S. Prophetâ prædicitur, *impudens facie, & intelligens propositiones*, scilicet ob ingenii sagacitatem. De ipso, ejusque sceleribus prolixè agitur in utroque Machabæorum libro. Anno 143. Græcorum, ex Ægypto redux, omnem suam rabiem in Judæos Jerosolymis evomuit: *Erant autem toto triduo 80 millia interfecti, 40 millia vincti, non minus autem venundati.* Posteà per duces suos plures alios trucidari jussit. Sub ipso, & coràm ipso, Antiochiæ glorioso Martyrio sunt septem Machabæi cum matre coronati. Sed tandem impiissimus tyrannus iram Dei sensit: *Ità ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus, carnes ejus effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus gravaretur.* Sic ille vocatus Illustris, non solùm inglorius mortuus est, sed horrendâ, & infami morte percussus. Epiphanes quoque cognominatus unus ex Ptolemæis Ægypti regibus, Ptolemæi Philopatoris filius: qui accepit in uxorem Cleopatram, Antiochi M. Syriæ regis filiam, quæ à Daniele prædicitur, & ob raram formositatē *filia feminarum* nuncupatur.

Dan. 11. 21.
In Dan. l. 14.
c. 8. v. 9.
v. 23.
1. Mach. 5. 14.
2. Mach. 9. 9.

EPIPHANIA: ἐπιφάνεια, *epiphânia*, latinè, propter diphthongum, accentum habet in penultimâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Est adventus, apparitio, manifestatio; sicque Christi adventus tam primus, quàm secundus, Epiphania dici potest. Sicuti Chrysostomus loquens de illo adventu, de quo Apostolus, *per adventum ipsius, & regnum ejus*; ait: *Dicitur autem adventus iste græco vocabulo ἐπιφάνεια, quòd scilicet apparet desuper, ac supernè oriatur.* Ubi in margine additur ἀπὸ τῆς ἄνωθεν φαίνεσθαι: quod etymon tam primo, quàm secundo adventui quadrat. Quamvis hìc Apostolus de secundo intelligendus: tunc enim desuper judicaturus apparebit. Sed frequentiùs epiphania est illa manifestatio, quâ Christus stellâ duce Gentibus apparuit. De quâ dicit Augustinus: *Et appellaretur epiphania dies iste, quod latinè manifestatio dici potest.* Vox ergò ista derivatur à verbo ἐπιφαίνομαι, *epiphanoma*, appareo, exorior, &c.: seu ab *epi*, super, & φαίνομαι, *phanoma*, appareo. Præcisè in die Epiphaniæ tria illa mysteria diversis annis concurrisse certum alicui videretur, ex hoc quod Ecclesia canit: *Tribus miraculis ornatum diem sanctum colimus*, nempè de stellâ duce, de vino ex aquâ facto, & de Christi baptismo. Sed, ut observat Bened. Pererius, hoc potest intelligi de commemoratione trium illorum mysteriorum, quam peragit Ecclesia; quamvis dicat, *Hodie vinum ex aquâ factum est ad nuptias.* Illud enim *hodie* potest referri ad tempus commemorationis: sicut in die Paschatis dicitur, hodie Christus resurrexit, etsi rarò eodem die Pascha celebratur ab Ecclesiâ, quo Christi resurrectio contigit. Et notat supradictus Author multos S.S. Patres de tribus illis mysteriis, eo die impletis, dubiè, & disjunctivè loqui.

1. Tim. 4. 1.
In 2. Ad Tim. Homil. 9.
Serm. 2. de Epiph.
In Offic. Epiph.

EPIPHANIUS: ἐπιφανής, *epiphánios*, p. b., illustrem, & excellentem sonat. Nam eodem significato ac vox epiphanes donari potest, cùm ab eodem verbo *epiphæno* agnoscat originem. Verè fuit epiphanes S. Epiphanius Salaminæ Cypri Episcopus, qui patre orbatus, à Triphone Judæo adoptatus, & in hebraicâ sectâ fuit educatus. Sed posteà ope Luciani Christiani, ad Christi Fidem conversus, magnæ sapientiæ maximam adjunxit sanctitatem. Sicque verâ Sanctorum scientiâ excellens, pietate illustrior, divinâ filiatione nobilissimus evasit. Obiit circà reparatæ salutis annum 380. Ab eâdem radice pullulat nomen Epiphane, p. b., græcè ἐπιφάνη, *epiphâne*, eodemque donatur significato. Meritò quoque illustris, & excellens dicta Sancta Epiphane, quæ mamillarum abscissione clarior, & sæviori morte serenior, excellentiori gloriâ inter sacras Heroinas dignata fuit.

EPIPHONEMA: ἐπιφώνημα, *epiphônema*, latinè, cum accentu in penultimâ propter vocalem longâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Est acclamatio, exclamatio, rei narratæ, vel approbatæ summa: ab *epi*, super, & φωνέω, *phoneo*, clamo. Hujus prima persona præt. passivi deberet πεφώνημαι, *pephonema*, unde ablato augmento, & adjuncto *epi*, auditur epiphonema. Vel si mavis, ab ipso verbo ἐπιφωνέω, *epiphoneo*, inclamo, acclamo, deducatur. Apud Oratores est una è figuris sententiarum, in quâ post narrationem, vel probationem, ei acclamatur. Prout illud Virgilii:

Tanta molis erat romanam condere gentem! Æneid. 1.

Egregium epiphonema habet Apostolus, postquàm de divinæ electionis arcano locutus fuerat, subdens: *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei*, &c. Author vitæ D. Joannis Chrys., ipsius operibus præfixæ, de hujus S. Patris compositionibus, & stylo differens, ait: *Nec sententias argutas, nec epiphonemata captas usquàm, quibus solet excitari concionis acclamatio, quod dictionis genus placuit Hieronymo, & Ambrosio*. Epiphonemati satis affinis est Ecphonesis, de quâ superiùs tractatum est.

Rom. 11. 33.

EPIPHORA: ἐπιφορά, *epiphorá*, p. b., impetus, impressio, vehementia. Est à verbo ἐπιφέρω, *epipheréo*, induco, desuper injicio. Ponitur epiphora quoque pro corollario, & accessione ultrà mercedem: & epiphoræ allata tributa. Item epiphora illatio, & conclusio nuncupatur. Ab eodem verbo fit *epiphorema*, p.l., illatio, irruptio, & epiphoremata bellaria quæ secundâ mensâ inferuntur: eò quòd suprà, seu post alia fercula ferātur, & apponantur. Vox hæc

fit

fit à primâ personâ præt. pass. dicti verbi *epiphorio*, epiphora verò ab ejus aoristo secundo extrahenda: & utraque, ubi in sacris Authoribus occurrit, observanda.

EPIPODIUS: ἐπιπόδιος, *epipódios*, p. b., pedibus stans. Oritur ab *epi*, super, & πόδες, *pódes*, pedes. Pugnantis est stare: & ideò S. Stephanus vidit Jesum stantem, suppetias nempè ferre suo Martyri parantem. Ad magnum certamen se præparans S. Epipodius Martyr strenuitatis specimen suo nomine circumferebat. Sic magno cum nisu semper stetit ut vinceret: sic glorioso cum risu semper sedebit ut triumphet.

EPIRRHEMA: ἐπίρρημα, *epirrhema*, latinè, quia penultima longa, in eâ gerit accentum, quamvis à Græcis acutâ efferatur antepenultimâ. Ità græcè dicitur adverbium, quia post verbum, vel suprà verbum punitur: ab *epi*, post, suprà, & ῥῆμα, *rhéma*, verbum. Est etiam comediæ pars, in quâ Chorus ad spectatores respiciens, utilia quædam suadet, aut improbos reprehendit. Ità *epirrhema* cum *epirrhesis*, p. l., habet affinitatem: cùm hæc inter cætera vituperationem, & accusationem significet. Nam *epi* etiam est contrà, & ῥῆσις, *rhésis*, dictio, locutio. Epirrhesis quoque nefandum mysterium fuit appellatum. Hæ voces etiam ab Authoribus latinis, & aliquando sacris usurpantur.

EPISCOPA: ἐπισκόπη, *episcópe*, latinè, quia penultima brevis, accentum habet in antepenultimâ, quamvis à Græcis, quia ultima longa est, acuatur penultima. Superintendens, speculatrix idiomate latio dicenda: cùm sit vocis *episcopos* femininum. Non tamen ordinem aliquem in mulieribus significat, uti neque presbyteræ, & diaconissæ nomen. Sed, ut ait Baronius, erant viduæ seniores, quæ cæteris præficiebantur: maximè illæ, quæ, suis viris in Episcopos assumptis, vitam cælibem ducebant. Et verè, juxtà nominis etymon, erant speculatrices, & superintendentes, dum cæteris viduis, aut pauperibus mulieribus, quæ ære ecclesiastico alebantur, ab Ecclesiæ Majoribus præficiebantur.

EPISCOPION: ἐπισκοπεῖον, p. l., statio episcopi, seu ipsius palatium. Ità dictum ab ipsâ voce *episcopos*, ut Anastasius dicit de Basilicâ Lateranensi: *Quæ prima in toto mundo constructa est, & stabilita à B. memoriæ Constantino Imperatore, & est juxtà episcopium*. Aliquando episcopium pro ipso episcopatu, seu Episcopi dignitate, aut pro ipsâ diœcesi reperitur: & tunc ἐπισκόπιον, *episcópion*, p. b., pronunciatur.

I. EPISCOPUS: ἐπίσκοπος, *episcopos*, p. b., observator, speculator, superintendens. Est enim à verbo ἐπισκοπέω, *episcópeo*, considero, superintendo: quod componitur ex ἐπί, *epi*, super, & σκοπέω, *scopéo*, considero, speculor. Erat antiquitùs magistratus nomen, cujus officium erat eorum, quæ ad cibum pertinent, curam habere. Hinc ad Ecclesiæ Antistites vox translata: quia in sacrâ speculâ à Domino positi, ipsius gregi prospiciunt. Attamen hoc nomen quoque Veteris Testamẽti præsulibus attributum. Unde Azzi, filius Bani, dicitur *Episcopus Levitarum in Ierusalem*: sic etiam 1. Esdræ 11.22.
legunt 70, *episcopos*. Sed in Textu hebraico vocatur *pakîd*. idest præfectus, præpositus, à radice *pakád*, visitavit, præfecit. Quia talis erat Levitarum præpositus, & super ipsos speculans, vel, ut dicit Emm. Sà, præfectus. Quod consonat illis Psalmistæ verbis: *Et episcopatum ejus accipiat alter*. Septuaginta quoque legunt τὴν ἐπισκοπὴν, *ten episcopen*, episcopatum: & Hebræus *pekuddáh*, idest *præfecturam*. Ad cujus intelligentiam observari potest, hunc Psalmum esse, ut ait Nic. Liranus, de Christo à Judâ vendito: & patet ex Actibus Apostolorum, ubi Petrus verba supradicta interpretatur de Judâ. Numerant autem aliqui in hoc Psalmo 30 maledictiones, pro 30 argenteis, quas Christus ex zelo justitiæ vindicativæ ei imprecatur: vel ipse Propheta ob præscientiæ certitudinem in imperativo dicendo *accipiat*, pro *accipiet*, illa mala ei prædicit. Literaliter aliàs iste Psalmus est de Doëg Idumæo, Davidis proditore, & Judæ antesignano, *qui erat primus inter servos Saul*. Christum etiam vocat S. Petrus *pastorem & episcopum animarum vestrarum*: utpotè qui mirâ solicitudine, & vigilantiâ, suas oves curat, easque pabulo pascit cælesti. Ad cujus typum efformari debent Ecclesiæ Pastores, quorum majores vocantur Episcopi. Quod nomen quidem latiùs sumptum, secundùm suam etymologiam, omnibus Præsulibus optimè convenit: nempè summo Pontifici, vero Episcoporum Episcopo, Patriarchis, & aliis. Ità dicit Gratianus, quòd *ordo Episcoporum quadripartitus est, idest in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitis, atque Episcopis*. Et in hoc quarto membro dividente strictiùs sumitur pro Antistitibus, qui unius diœcesis curam habent, nomine communiori speciei, seu quasi speciei, ignobiliori attributo.

פקיד *pakîd*. פקד *pakád*. Ps. 108. 8. פקדה *pekuddáh*. 1. Reg. 21. 8. 1. Pet. 2. 25. Dist. 21. c. cleros & clerico.

2. An autem Episcopus jure divino major esset presbytero, quæstio fuit olim acriter agitata: quæ & hodie apud heterodoxos maximè viget. Aërius quippe hæreticus, ut refert Epiphanius, & Augustinus, utrumque jure divino æqualem esse, pertinaciter affirmavit. Cùm enim presbyter esset, doleretque se non posse ad episcopatum promoveri, dicere cœpit, Episcopum non esse presbytero majorem. Posterioribus sæculis suos asseclas habuit Wicleffum, & Calvinum: asserente isto Episcopum solùm jure humano majorem esse, & se habere inter presbyteros, sicut Consul inter senatores. Idem quoque Chemnitius opinatur. Sed constat ex Concilio Tridentino Episcopum majorem esse tum potestate ordinis, tum potestate jurisdictionis, idque jure divino sancitum esse. Quod satis patet, quia Episcopus potest ordinare sacerdotes, quod presbyter facere non potest. Quoad jurisdictionem verò constat ex Veteris Testamenti figurâ, in quo erant Pontifices, Sacerdotes, & Levitæ: ex distinctione 12 Apostolorum à 70 Discipulis: ex traditione: & ex Scripturâ dicente *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Et quidem hoc regimen pertinet ad jurisdictionem. Nec refert quòd Apostolus, scribens ad Philippenses, dicat, *Omnibus sanctis qui sunt Philippis, cum Episcopis, & Diaconibus*: ubi per Episcopos presbyteri videntur intelligi: aliàs in eâdem civitate plures Episcopos

Epiph. hær. 75. Aug. l. de hær. 53. Calv. l. 4. Instit. c. 4. §. 2. Trid. sess. 23. c. 4. & can. 6. & 7. Act. 20. 28. Phil. 1.

copos

copos fuisse sequeretur. Ad hoc enim cum D. Tho-
1.2.q.184 a.6. ad 1. mâ respondetur: *Quantùm ad nomen olim non distinguebantur Episcopi & presbyteri, sed secundùm rem semper inter eos fuit distinctio, etiam tempore Apostolorum*. Et infrà. *Postmodùm tamen ad schisma vitandum, necessarium fuit, ut etiam nomina distinguerentur, ut scilicet majores dicerentur Episcopi, minores autem presbyteri*. Eodem modo respondendum ad alia loca, in quibus nunc Episcopi pro presbyteris, nunc presbyteri pro Episcopis nominantur. Istam solutionem tradit D. Tho-
In Epist. ad Tit. c. 1. mas ad illa S. Hieronymi verba: *Idem est presbyter, qui & episcopus*, &c.. Etsi alii aliter intelligant hunc S. Doctorem. Episcopatum verò esse Ordinem, adeòque Sacramentum, nulli dubium esse debet. Quia dum Tridentinum definit Ordinem esse Sacramentum, præcipuè ad hoc probandum utitur illis verbis Apostoli, in quibus juxtà communem Patrum, aliorumque Interpretum sententiam, de ordinatione Episcopi mentionem agit. Illis videlicet ad Timotheum: *Admoneo te ut re-
2.Tim.1. 6. suscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum*. Confert autem episcopatus characterem partialem, presbyterii characterem essentialiter præsupponentem, cum quo constituit unum per se: & ideò tantùm septem Ordines enumerantur. Qualitates boni Episcopi graphicè Paulus exponit scribens ad Timotheum, & ad Titum. Dum verò dicit, *Qui episcopatum desiderat bonum opus desiderat*; potiùs indicat arduitatem, & sublimitatem officii, quàm talis desiderii bonitatem. Præcipuè cùm in Textu græco habeatur, καλὸν ἔργον ἐπιθυμεῖ: *calòn* autem magis significat pulchrum, quàm bonum, ut observat Budæus. Adeòque verti potest, *præclarum & arduum opus desiderat*. Est enim onus angelicis humeris formidandum, ut
Sess.6.c.1 de Refor. &c. loquitur Tridentinum. Et D. Thomas ex Gregorio dicit: *Quod illo tempore hoc dixit Apostolus, quo ille qui plebibus præerat, primus ad martyrii tor-
2.2.q.185 a.1.ad 1. menta ducebatur, & sic nihil aliud erat quod in episcopatu appeti posset, nisi bonum opus*.

EPISCYNION: ἐπισκύνιον, *episkynion*, p. b., supercilii prominentia, seu supercilium ipsum. Nam σκύνια, *skynia*, sunt summæ palpebræ, seu cilia, & *epi* super. Scynion tamen etiam pro supercilio ponitur. Tertullianus ostendens habitus mutationem tunc esse probri pœnam, si naturę, & disciplinæ mutatio fiat, commemoransque Ethnico-
De Pallio c. 4. rum pudenda facta, ait: *Enim verò jam dudùm censoriæ intentionis episcynio disperso, quantum denotavi passivitas offert, libertinos in equestribus*, &c.. Quod Interpres ejus Jo: Lud. de la Cerda sic explicat: Jam dudùm disperso tamquàm nebulâ supercilio (nam hoc est episcynium) animadversionis censoriæ, & remissâ nebulâ severitatis, *quantum offert*, obvia passim morum corruptela, & inconstantia denotationi ad infamiam? Libertinos videas inter equites vestiri, &c.. Ità ille.

EPISEMUM: ἐπίσημον, *episemon*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Est umbilicus clypei, nota, insigne: ab ἐπὶ, *epi*, super, & σῆμα, *sema*, signum, nota. Unde & *episemos* dicitur, insignis, signatus, notâ distinctus, ut de auro signato. *Episemasia* verò est nota, gestuum significatio, mentis insinuatio, & id quod vultu præfertur. Episemon vocavit S. Irenæus il- L.1.c.13.
lam notam ϛ, quæ apud Græcos numeri senarii signum est. Nam pro senario nulla est alphabeti litera, uti pro aliis numeris, sed iste character inservit.

EPISODION: ἐπεισόδιον, p. b., id quod introducitur. Fit enim ab *epi*, super, in, & εἴσοδος, *isodos*, introitus: quasi in introitu, vel super introitum, aut potius suprà inductum. Quia episodion est introductio, vel id quod extraneè introducitur, præter legitimam fabulam, ciendi risus gratiâ. Ratione cujus illæ digressiones, quæ fiunt in oratione, episodia quoque nominantur. Talia episodia in omnibus Authoribus observari possunt, & vox ipsa à Scriptoribus quoque sacris usitata.

EPISTALMA: ἐπίσταλμα, *epistalma*, mandatum quod fit per epistolam, & commissio dicitur. Fit ab eodem verbo quo epistola: sed à primâ personâ præt. pass. quæ est ἐπέσταλμαι, *epéstalmæ*, missus fui, & hinc immediatè formatur epistalma. Vox autem *epistola* ab ejus præterito medio eruenda. Epistalma apud Juristas est jussus, & commissio principis, per mandati subscriptionem facta. Hinc ad sacra etiam mandata vocem istam trahere licet.

EPISTATA: ἐπιστάτης, *epistátes*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Ità dictus præfectus, præses, custos, pastor: à verbo ἐφίστημι, *ephistemi*, supersto, incumbo, adhibeo, præficio, &c. Videlicet oritur *epistátes* à tertiâ personâ ejus passivi præsentis, quę est ἐφίσταται, *ephistatæ*, & sine spiritu denso *epistatæ* diceretur. A secundâ verò personâ manat *epistasia* (quæ latinè penultimam haberet correptam) & *epistasis* etiam p.b., idest inspectio, attentio, cura, administratio, principatus. Epistates ergò non solùm significat palæstræ directorem, sed quemlibet præfectum: etsi Tertullianus ad palæstræ præfectos videatur ejus significatum restringere. Agit autem de carceris molestiis, coronæ æternitatis ergò, æquanimiter tolerandis. Nempè feminas alloquendo dicit: *Itaque epistates vester Christus Iesus,* Ad Mar-
qui spiritu vos unxit, & ad hoc scamma produxit, tyras c. 3.
&c.. *Voluit vos ante diem agonis ad duriorem tractationem à liberiore conditione seponere, ut vires corroborarentur in vobis*. Exponit Interpres: ità qui præest huic certamini est Christus Jesus. Erat & Medicus Athletarum, qui vivendi normam prę-scribebat.

EPISTEME: ἐπιστήμη, p. l., scientiam significat, & mulierem scientem, seu peritam significare potest: ut sit femininum ab ἐπιστήμων, *epistemos*, sciens, peritus. Sancta Episteme Martyr se verè superioris scientiæ participem esse, eamque cęlitùs hausisse, ac in rebus supernis, & divinis peritissimam esse, patefecit. Nam cognoscens se melio-
rem habere manentem substantiam, etiam amissio- Heb. 10. 34.
nem bonorum, & membrorum, immò ipsius capitis præcisionem cum gaudio suscepit.

EPISTOLA: ἐπιστολή, *epistolè*, p.b., literas missiles significat, & ipsum mandatum. Oritur à verbo ἐπιστέλλω, *epistèllo*, mando, mitto, jubeo: ab ejus nempè præterito medio, quod ἐπέσταλκα, *epestola* dici deberet. Dicitur ergò epistola, quia missa: à

quâ per diminutionem fit ἐπιστόλιον, *epistólion*, parva epistola. Feralis verè fuit prima epistola, de quâ in Scripturâ fit mentio: dum Rex David jam opere adulter, & corde homicida, *scripsit epistolam*
2.Reg.11. 14. *ad Ioab, misitque per manum Uriæ*. Hîc 70 non utuntur voce *epistolé*, sed scribunt βιβλίον, *biblíon*,
ספר idest liber, aut libellus, Textum scilicet hebraicum imitati *sépher* exarantem. Hæc enim dictio
sépher. significat librum, libellum, literas, epistolam, à
ספר radice *saphár*, numeravit, narravit: eò quòd in eis
saphár. res enumerentur, & enarrentur. Aliàs Septuaginta vocem
אגרת *epistolé* scribunt, & Hebræus dictionem *iggbéreth*, quæ propriè literas, seu epistolam si-
iggbéreth. gnificat, à radice *agár*, collegit, comportavit: quòd in eâ res variæ colligantur, & comportentur. Hi-
agár אגר sce vocibus utitur Esdræ liber secundus, dum ait Nehemias, de puero à Sanabalat misso: *Et episto-*
2.Esdræ 6. 5. *lam habebat in manu suâ*. Longè feliciùs Corinthii, ab Apostolo ad Christum conversi, erant ipsius Pauli epistola commendatitia: quia videlicet ejus sacrâ Sapientiâ instructi, suis moribus satis divini Præceptoris sanctitatem exprimebant, & omnibus testabantur. Ideòque hæc epistola, seu ipsorum amor, erat in corde ipsius altè infixus, & inscriptus. *Epistola*, inquit, *nostra vos estis, scripta*
2.Cor.3.2 *in cordibus nostris, quæ scitur, & legitur ab omnibus hominibus*. Hæc erat epistola, non insidiarum, ut sanaballatica; non mortis ut davidica; sed sinceritatis & veritatis, vitæ & gratiæ: utpotè *scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi*. Propterea Corinthii Epistola Christi nuncupati, qui est totius vitæ immortalis origo, & author, ut ait idem Apostolus: *Manifestati quòd epistola estis Christi,*
v.3. *ministrata à nobis*. Verè quoquè æternæ vitæ, & felicitatis epistolæ sunt omnes Canonicæ, quarum 14 Pauli, Jacobi una, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una, omnes græcè scriptæ, præter Epistolam ad Hebræos. Et quidem Epistola Jacobi verè canonica (quidquid obganniant hæretici, præsertìm illud Saxoniæ monstrum Lutherus, vocans eam contentiosam, tumidam, aridam, stramineam, & Apostolo indignam) est Jacobi Apostoli ut definitur in Tridentino, & verisimiliùs Jacobi filii Alphæi, aliter dicti minoris: quia post Jacobum Zebedæi ad apostolatum vocatus fuit. Dictus frater Domini, quia ejus cognatus: primus Ecclesiæ Ierosolymitanæ Episcopus, vir mirabilis sanctitatis, & stupendæ abstinentiæ, ideò Iustus passim cognominatus. Quo præcisè anno eam scripserit non satis constat. Certum tamen eam post annum 26 à Christi morte exarasse: quia post Epistolam D. Pauli ad Romanos est conscripta. Quippè occasione Fidei mirè ab Apostolo exaltatæ, Simon magus, & ejus sequaces, ansam arripuerant docendi, opera bona ad salutem necessaria non esse. Ideò Iacobus Alphæi, sicuti Petrus, & Ioannes, ut hæresin istam in cunis jugularent, & per illorum hæreticorum latera nostros Novatores confoderent, tanto zelo in eos calamum strinxerunt. Prima verò Petri epistola scripta Romæ, &, ut Baronius asserit, ante omnes Paulinas. Secunda ibidem exarata 24 annis post primam, anno Principis Apostolorum ultimo: & satis verisimiliter è carcere Mamertino. Et quamvis stylo à primâ dissideat; tamen utramque græcè scriptam passim docent Interpretes. Styli autem discrepantia oriri potest ex temporis intervallo, quod inter utramque elapsum est, ex diversitate temporis, ætatis, & personarum ad quas scripsit, & aliis circumstantiis. Prima Ioannis scripta est paulò post ejus Evangelium, biennio ante suam mortem, adeòque 66 annis post Christi passionem. Secunda, & tertia circà idem tempus conscriptæ videntur: easque esse Ioannis Apostuli in Tridentino definitum, uti priùs in aliis Conciliis, & multi ex hæreticis, specialiter Calvinistæ. Ioanni sancto eas adscribunt. Epistola Iudæ est Iudæ Thaddæi Apostoli, Simonis Chananæi, & Iacobi Minoris fratris. Scripta quoque græcè, unde & Hellenismis abundat: & quidem, ut vult Tirinus, circiter sexennium ante Petri secundam. De cæteris Epistolis canonicis sparsim in hoc Opere, prout aliquorum vocabulorum occasionem porrigit explicatio, tractatur.

EPISTOMONARCHA: ἐπιστομονάρχης, *epistomonárches*, ità græcè, ut refert Magri, doctrinæ ecclesiasticæ præfectus in aulâ Constant. dicebatur. Sicque à verbo ἐπίσταμαι, *epístamai*, scio, & dictione *monarches* vox ista est deducenda. Martinius ait epistomonarcham fuisse doctrinæ ecclesiasticæ præsidem, & Imperatorem Constantinop. talem sibi titulum usurpasse.

EPISTROPHE: ἐπιστροφή, *epistrophé*, p.b., cura, advertentia, conversio. Fit à præt. medio verbi ἐπιστρέφω, *epistrépho*, converto, respicio, attentum reddo. Epistrophe accipitur pro antistrophe, seu illâ figurâ, quæ à Latinis appellatur conversio; & sic ab aliquibus inter figuras sententiarum enumeratur. V. Antistrophe.

EPISTYLIUM: ἐπιστύλιον, *epistýlion*, p.b., est id quod super columnas ponitur. Est enim ab *epì*, super, & στῦλος, *stylos*, columna: unde aliqui trabem columnis superpositam interpretantur. Usitatiùs tamen accipitur pro illâ columnæ parte, vulgò *capitellum* vocatâ. Prout in S. Textu sumitur, dum loquitur de columnis in domo saltus Libani; in quâ fecit Salomon *columnas, & epistylia super* 3. Reg. 7. 6.
columnas. Attamen hîc Textus hebraicus legit *ngav*, idest *trabs*. Sed inferiùs loquens de duabus ngav עב
illis columnis æreis spectatæ molis, & miræ proceritatis utitur nomine vulgato: dum Editio nostra dicit; *Duo quoque capitella fecit*, &c. Hebræus v.16.
hîc ait *chotharoth*, capitella, cujus singulare *cothéreth*, ab aliquibus coronamentum exponitur. Ca- כתרות
pitellum enim est veluti columnæ coronamentum: & *chothéreth* dicitur à *chéther*, corona. כתרת

EPITAPHIUM: ἐπιτάφιον, *epitáphion*, p. b., inscriptio suprà sepulchrum. Formatur ab *epì*, su- chothéreth.
per, & τάφος, *táphos*, sepulchrum. Vox est apud omnes Authores sacros, & prophanos, satis obvia. כתר
Optimus in Ecclesiâ epitaphiorum usus, ut ex magnorum virorum monumentis omnes suæ vilitatis, chéther.
& mortalitatis efficaciùs admoneantur, & ad bonorum operum imitationem, quæ sola post mortem juvant, legentes potentiùs urgeantur.

EPITASIS: ἐπίτασις, p.b., intentio, vehementia, exaggeratio. Oritur à verbo ἐπιτείνω, *epiteíno*, intendo: quod componitur, ab *epì*, in, & τείνω, *teíno*, tendo, & in secundâ personâ præt. pass. facit τέτασαι, *tétasai*, unde ablato augmento syllabico, cum dictâ par-

particulâ fit epitasis. Hęc est in Scripturis satis frequens, dum utuntur verbo vehementiori pro minùs vehementi. Secundùm quam aliqui hæc verba explicant: *Esau autem odio habui*, ideft, per epitasim, postposui, neglexi, scilicet quoad bona temporalia, & gratias particulares. Ità sæpiùs Scriptura utitur verbo *nimis*, pro *magno, excellenti*, & gravi. Uti sumitur in his verbis: *Omnem escam abominata est anima eorum*, ideft præstantissimam, & excellentissimam. Frequenter etiam habet vocem *nimis*, pro *valde*: ut, *Nimis honorati sunt amici tui Deus*. Pro eâ particulâ, seu adverbio 70 hîc legunt λίαν, *lian*, ideft nimis, valdè: & alibi frequenter.

Mala.
Ps.106.
Ps.138.17

EPITHALAMIUM: ἐπιθαλάμιον, *epithalámion*, p. b., carmen quod in nuptiis canitur. Componitur ista vox ex *epi*, super, in, & θάλαμος, *thálamos*, cubiculum, nuptiæ. Epithalamia, ut ait Isidorus, *primùm Salomon edidit, in laudem Ecclesiæ, & Christi, ex quo gentiles sibi epithalamium vendicarunt*. Nam sacrum Epithalamium, seu, ut loquitur Edmundus Campianus, *Paradisum animæ, manna reconditum, apiparas in Christo delitias*, habes in Canticis Canticorum. Quapropter ait D. Hieronymus: *Salomon pacificus, & amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium*. Nam in Proverbiis ferè parvulos, & insipientes erudit, eos corrigens, & ad vitiorum purgationem inducens. In Ecclesiaste proficientes in virtutibus progressum docet, ensque ad omnia mundana contemnenda suavi efficaciâ impellit. At in Canticis viam unitivam, in cęlestis Sponsi, & sacræ Sponsæ castis amplexibus repræsentat. Septuaginta hoc sacrum Epithalamium inscribunt ᾆσμα ᾀσμάτων, *ásma asmáton*, Canticum Canticorum. Nam *ásma* à verbo ᾄδω, *ádo*, cano, significat cantum, canticum, & cantilenam. Sic, & ab Hebræis dicitur *Scir hasscirim*, cùm *scir*, in plur. *scirîm*, canticum significet, à radice *sciur*, cantavit: & ità phrasi hebraicâ, propter excellentiam, est appellatum.

Orig. l. 1. c. 38.
In Rat. 1. Acad.
In Ep. ad Paulinum 103.
שיר
השירים
scir hasscirim.
שור
sciur,

EPITHECA: ἐπιθήκη, *epithéke*, p. l., appositio, cumulus. Vox est formata ab aoristo primo verbi *epitithemi*, de quo in voce *epithesis*: & ejus aoristus est ἐπέθηκα, *epétheca*, imposui, & ablato augmento syllabico, fit *epítheca*. Sed ad rem nostram est, quòd etiam epitheca pro dote ponatur: fortè eò quòd bonis mariti, ad onera matrimonii sustentanda, superponatur.

EPITHEMA: ἐπίθημα, *epíthema*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus in antepenultimâ statuatur. Significat operculum, aliquid superimpositum: à verbo ἐπιτίθημι, *epitíthemi*, addo, impono, aut superpono. Ablatâ videlicet ab hoc verbo reduplicatione, eruitur *epithéma*. Ex hoc medicamenta ad cor refrigerandum imposita, dicuntur epithemata. Pro tali medicamento spirituali, cordis tumorem comprimente, sumpsisse videtur Augustinus, dum super illa Pauli verba, *Datus est mihi stimulus carnis*, ait: *Qualem tumorem timuit, qui mordacissimum epithema accepit*. Nam carnis infirmitas ad hominum etiam sanctorum humilitatem data est, ut Apostolus ipse testatur dicens: *Ne magnitudo revelationum extollat me*, &c. Dicitur etiam epithema, p. b., græcè ἐπίθεμα, *epíthema*, quod additamentum, seu appositionem significat: & ab *epi*, super, & à voce *thema*, ideft positum, efformatur.

De verbis Apost. Ser. 6. c. 5.
2.Cor.12. 7.

EPITHESIS: ἐπίθεσις, invasio, occupatio, impositio. Oritur ab eodem verbo, quo epithema, & epithetum, nempè à dicto *epititbemi*, cujus passivû ἐπιτίθεμαι, *epitithema*, unde epithema, p. b.: secunda persona *epitithesa*, à quâ sine reduplicatione *epithesis*, & à tertiâ *epitheton* emanat. Accipitur epithesis pro criminis impositione, adeòque apud Iurisperitos pro inscriptione appositiciâ in contumeliam, fraudemve alterius factâ. Sicque epithesim producentem ad famæ restitutionem, ut in libello famoso, teneri est manifestum.

EPITHETUM: ἐπίθετον, *epitheton*, p. b., adiectum, seu adiectivum, appositum. Huius origo in vocabulo præcedenti fuit insinuata. Nam passivum *epititbemai* facit in tertiâ personâ ἐπιτίθεται, *epititbetæ*, à quâ ablata reduplicatione immediatè derivatur *epitheton*. Vox est inter Authores omnes frequentissima; & ipsa Scriptura sacra varia epitheta sæpiùs nominibus adiungit. Idque tribus de causis: ratione discretionis, ratione proprietatis, & ratione ornatus. Quæ omnia in sacris Literis cuique licet observare.

EPITHYMIA: ἐπιθυμία, *epithymia*, latinè in rigore, quia penultima brevis, est vox proparoxytona, seu accentum in antepenultimâ gerens. Sed à Græcis acuitur penultima, quos in similibus terminationibus, ex usu legitimè introducto, plerique Latini non malè imitantur. Est autem epithymia concupiscentia, libido, desiderium: à verbo ἐπιθυμέω, *epithiméo*, concupisco. Vox illa, etiam ab aliquibus Latinis usurpata, ponitur optimè pro concupiscentiâ. Nam in Novo Testamento, (excepto semel, atque iterùm Iac. 3.) ubicumque de concupiscentiâ fit mentio, græcè *epithymia* scribitur. Ità & de voce desiderium annotari potest, quæ nisi in quatuor locis, græcè semper vocatur epithymia: adeòque in bonam, & malam partem accipi, satis evidenter observatur.

EPITIMESIS: ἐπιτίμησις, *epitimesis*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quàvis hoc à Græcis non observetur. Est increpatio, obiectio, correctio: à verbo ἐπιτιμάω, *epitimáo*, increpo, obiicio ut vitium, castigo, improbo, &c. Hujus prima persona præt. pass. debet esse ἐπιτετίμημαι, *epitetimema*, unde ablato augmento fit *epitimima*, inclamatio, reprehensio: sicque à secundâ oritur *epitimesis*, & à tertiâ *epitiméter*, increpator, atque *epitimeticôs*, increpatorius, mordax. Voces hæ in Authoribus sacris occurrere possunt: unde non inanis earum explicatio habeatur.

EPITIMION: ἐπιτίμιον, p. b., mulcta, pœna, ab eodem verbo quo vox præcedens. Significat tamen etiam aliquando præmium, eo quòd hoc verbum etiam significet pratium alicujus rei augere, seu superappretiare: ab *epi*, super, & verbo τιμάω, *timáo*, ęstimo, dignum judico, præfero, censeo, &c. Ordinariè verò epitimion apud Scriptores ecclesiasticos significat reprehensionem, aut punitionem: & signanter in Baronio hoc sensu reperitur. Sed ἐπιτιμία, *epiti-*

timia (quæ latinè penultimâ correptâ efferri debet, ni græcus accentus retineatur) est status civis justus, atque integer, famæ integritas, secundùm posterius significatum dicti verbi, vel ab ἐπὶ, *epi*, super, & τιμὴ, *timé*, honor, pretium, hauriatur. Contraria est ἀτιμία, *atimia*, infamia, ex alpha privativo, & dictâ voce *timé*, formata.

EPITOME: ἐπιτομὴ, *epitomé*, p. b., brevitas, abbreviatio, compendium. Est à verbo ἐπιτέμνω, *epitémno*, abbrevio: cujus præteritum medium esse deberet ἐπιτέτμηκα, *epitetoma*, hincque, rejecto augmento syllabico, *epitome* derivatur. Hoc autem verbum componitur ex ἐπὶ, *epi*, super, in, & τέμνω, *temne*, seco, incido, cujus præt. med. *tetoma*; & hinc τομὴ, *tomé*, sectio, & addito *epi*, epitome quoque potest immediatè deduci. Vox hæc etiam inter Authores sacros nun infrequens: & omnia opuscula, in quibus multa paucis comprehenduntur, Epitomæ rectè inscribuntur.

EPITRACHELION: ἐπιτραχήλιον, p. b., sic apud Græcos stola sacerdotalis appellatur. Ità dicta eò quòd super collum ponatur: ab *epi*, super, & τράχηλος, *tràchelos*, collum, cervix. Significat autem funes, quibus Christus Dominus in suâ passione fuit præcinctus. Tropologicè verò ipsius jugum suave, onus nempè Legis evangelicæ honorificum, & leve designat.

EPITROPE; ἐπιτροπὴ, *epitropé*, p. b., curatio, tutela, concessio. Oritur à verbo ἐπιτρέπω, *epitrépo*, curo, concedo: ab ejus nempè præt. medio, à quo & ἐπίτροπος, *epitropos*, tutor, procurator, domus præfectus. Accipitur epitrope pro figurâ rhetoricâ sententiarum, quæ Concessio appellatur à Latinis. Est autem cùm aliquod iniquum etiā videtur Orator pati, ut quæ deinde dicturus est majora credantur. Tale schema in Hagiographis non desideratur: ut v. g. cùm ait Salomon, *Lætare ergò juvenis in adolescentiâ tuâ*, &c. Sed in S.S. Patribus frequentiùs poterit observari.

Ecc. 9. 9.

EPIUSIUS: ἐπιούσιος, *epiúsios*, p. b., supersubstantialis. Est enim à toties dicto *epi*, super, & οὐσία, *usia*, substantia, aut potiùs essentia. Epiusius tamen etiam quotidianum, & crastinum significat. Et ideò Interpres noster in Oratione Dominicâ apud Matthæum, de pane nostro, qui in Textu græco dicitur *epiúsios*, vertit supersubstantialem: eò quòd panis quoque materialis super, seu ad substantiam nostram alendam necessarius sit. Apud Lucam verò quotidianus dicitur: quia quotidiè cibo egemus, quem à Patre nostro petere debemus: vel quotidianus dicitur, quia præcisè petitur ille panis frugalis, & vulgatus, quo ad corpus alēdum indigemus. Mysticè tamen petitur ille panis cœlestis, omnem substantiam superans, divinarum gratiarum, quo anima nutritur, & charitas fovetur: ac præsertim Panis Eucharisticus, qui per antonomasiam panis meritò nuncupandus. Deitas prætereà apud Dionysium epiusios, seu supersubstantialis dicitur: quia cùm Natura Divina meliùs à nobis dicatur quid nō sit quàm quid sit; negationis viâ tutiùs de Deo loquimur, quàm viâ affirmationis. Hinc meliùs asseritur nō esse substantiam, qualem videlicet in creaturis intelligimus; sed potiùs supersubstantiam, substantias creatas eminenter continentem. Et ideò dicit Magnus Areopagita, *Si ergò in divinis negationes quidem veræ sunt, affirmationes verò nequaquàm tantis arcanorum latebris congruunt; illa sanè convenientior in rebus invisibilibus erit expressio, quæ per dissimilia signa monstratur*. Quia verò Divinitas omnia entia creata infinitè supereminet, meliùs de ipsâ prædicatur aliquid cum tali particulâ augmentativâ, quâ ipsius infinita significetur à creaturis distantia. Quin etiam ipsa meliùs annotatur, dum per abiectiora symbola Divinitas figuratur; ne dum creaturis præstantioribus exprimitur, ipsam aliquid esse simile excellentioribus naturis creatis intelligatur. Et ideò subiungit loco citato Dionysius, quòd *per naturas inferiores, meliùs divina, & supernaturalia repræsententur*.

De cœl. Hier. c. 2.

EPIZEUXIS: ἐπίζευξις, *epizeuxis*, subiunctio dicitur. Est enim ab *epi*, quod etiam *sub* significat, & verbo ζεύγνυμι, *zeúgnymi*, jungo, quod in futuro facit ζεύξω, *zeúxo*, & hinc *zeusis* erui potest. Est autem epizeuxis figura rhetorica verborum, in quâ dictionis ejusdem, sine aliquo medio, fit geminatio, quæ cum impetu pronunciationis est efferenda. Ità figura talis est agnoscenda, dum dicitur *Domine, Domine*: vel illud Angeli, *Cecidit, cecidit Babylon magna*, &c. Et ipsa quidem frequenter etiam in S.S. Patribus, præsertim in eorum Homiliis, & Sermonibus occurret. Ap. 18. 2.

EPOCHA: ἐποχὴ, *epoché*, p. b., remora, retentio. Vox est satis apud Chronologos usitata, qui per Epochas intelligunt varias annorum supputationes, à diversis temporibus initium desumentes. Quia apud Græcos epocha significat statum cœli, seu gradum Planetarum in Zodiaco ex quo aliqua æra inchoaturi sic dicta, quòd inære numeri annorum inciderentur. Epocha verò dicta fuit à verbo ἐπέχω, *epécho*, contineo, moror, sistor, cohibeo, remoror: eò quòd certum annorum numerum contineat, vel statum cœli observet, in quo talis temporis initium immoretur: aut quia in tali Planetarum gradu quœdam videatur immoratio. Aut potiùs Epocha nihil aliud est in chronologiâ, quàm regni cujusque, aut imperii initium, & temporis quasi retinaculum, quo velut certo, & fixo signo continentur historiæ, ne, ut ait Fungerus, sine metâ, atque carceribus vagentur. A diversis ergò punctis initialibus orta est epocharum diversitas. Monarchæ quippè præsertim, vel à suis victoriis, vel à suorum imperiorum initio, diversas instituerunt annorum supputationes. Vetustissima epocha erat apud Babylonios inchoata. Nam eo anno, quo Alexander M. hac urbe potitus est, uti scripsit Aristoteli Callisthenes, erat babylonicæ epochæ annus 1903: qui erat annus Olympiadis 112 secundus, ab Orbe condito, secundùm exactiores Chronologos, 3675. Et fortè cœpit illa epocha cum ejusdem civitatis natali. Plurimæ aliæ epochæ, & æræ fuerunt, quarum ignorantia, in S. Textus intelligentiâ, magnas tenebras effundit: quæ tamen ab Interpretum luce non parùm imminuuntur. Et ut cæteras omittam, Nabuchodonosoris unius diversæ sunt epochæ. Nam prima incepit adhuc vivente ipsius patre Nabulasare, seu Nabuchodonosore seniore, nempè ipsius regni anno 22, & anuo quarto regni Ioachim regis Iudæ. Hoc sensu dicit Ieremias: *In an-*

Io. Fungerus.

Iere. 25. 1.

anno quarto Ioachim filii Iosiæ regis Iuda, ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis. Secunda initium sumit à parentis morte, quando ipse solus regnum administravit, 18 annis à primâ epochâ: adeòque circà finem regni Sedeciæ, seu circà tempus captæ urbis Ierosolymitanæ. Hujus epochæ anno 18 quidam dicunt auream Nabuchodonosoris statuam erectam fuisse. Fuit iste annus ipsius Monarchiæ secundus. Nam tertia ejus epocha cœpit ab ejus Monarchiâ, jam totâ Asiâ subjugatâ, & magnâ Africæ parte cum Ægypto. Atque de hujus regni, seu monarchiæ anno secundo volunt esse verificanda illa Danielis verba: *In anno* Dan.2.1.
secundo regni Nabuchodonosoris vidit Nabuchodonosor somnium. Similiter in regno Græcorum diversæ sunt epochæ. Nam 12 annis, & 8 mensibus post Alexandri mortem, cœpit, regnante in Asiâ victore Seleuco, æra Seleucidarum, seu regni Græcorum: quâ utitur Machabæorum liber primus: sed 18 mensibus post incepit alia epocha, forsitan à novâ Seleuci victoriâ, vel ab ejus reditu in Asiam majorem. Hanc æram sequitur Author libri secundi Machabæorum: & isti anni Chaldaici vocantur. Sicque in concordiam revocatur uterque liber. 1.Mach.6.16. Cùm primus v. g. dicit, de morte Antiochi Epiphanis, *Mortuus est illic Antiochus rex anno* 149: 2.Mach.11.33. & secundus narrat Antiochum Eupatorem, jam post mortem patris regnantem, anno 148. Primus enim liber sequitur priorem epocham, secundùm quam ille annus 149 esset 147, annos chaldaicos computando. Secundus autem posteriori epochæ innititur, secundùm quam annus 148 esset circiter 150, juxtà Seleucidarum annos. Et hæc exempla pro cæteris sufficiant, ut epocharum diversitas ex his colligatur.

EPOMIS: ἐπωμὶς, *epomis*, p. l., chlamys, genus vestis brevioris. Ità dicitur ab ἐπὶ, *epi*, super, & ὦμος, *ômos*, humerus: quia super humeros ponitur, eosque tegit. Ità græcè vocatur illa vestis אפוד *ephôd* sacerdotalis, quæ in Textu hebraico *ephôd* dicitur: eratque summi Pontificis vestis extima, & pretiosa, ad cingulum usque tantummodò protensa, super quam induebatur Rationale. Ideò *ephôd* dicta, אפד *aphád* à radice *aphád*, amicivit, accinxit: quia cùm Rationali accingebatur. Etiam pro pallio ponitur, & aliquando pro sacerdotum inferiorum tunicis. Istam vestem Interpres noster ab etymo græco vertit superhumerale. Ità S. Textus ait: *Facient au-* Ex.28.6. *tem superhumerale de auro, & hyacintho, & purpurâ, coccoque bis tincto, & bysso retortâ opere polymito*. Sicque 70 legunt τὴν ἐπωμίδα, *tēn epomida* (& latinè epómida, p. b. in accus. diceretur) & Hebræus *haephôd* exarat. Allegoricè significabat in Summo Pontifice nostro, Christo Domino, obedientiam, quâ factus est obediens usque ad mortem. Tropologicè verò laborum, & bonorum operum onus evangelicum designabat.

EPONA: Ἐπόνα, p. b., aliqui pro Hippona legunt apud Tertullianum, ut suo loco dicetur. Sicque esset asinorum, aut asinariorum Dea: eò quòd super asinos, seu asinorum providentiam, & tutelam habere crederetur. Formatur enim ab ἐπὶ, *epi*, super, & ὄνος, *ônos*, asinus. V. vocem *Hippona*.

EPONYMIA: ἐπωνυμία, *eponymia*, latinè, quia penultima brevis, in rigore accentum habere debet in antepenultimâ. Sed ex usu legitimo plurimi, servato accentu in penultimâ, Græcos imitantur. Significat autem nomen, cognomen, appellationem: ab *epi*, super, & ὄνομα, *ônoma*, nomen. Eponymon quoque nomen, aut cognomen dicitur: & *epónymos* est gentilis, ejusdem nominis, seu ab aliquo nomen derivans. Sic apud D. Greg. Naz., *mania epónymos*, idest ab insaniâ nomen habens. Sic & Nonnus ait de Scenopegiâ, Festum tabernaculorum eponymos: idest à figendis tabernaculis nomen trahens. Et ità in eponymo nominis etymologia denotatur.

EPOPS: ἔποψ, gallus sylvestris, seu agrestis, aliter upupa, ità dicta ab ἐπόπτομαι, *epóptomai*, video, inspicio. D. Hieronymus de ave istâ dicit: *upupam nos de græci nominis similitudine traximus*. In exp. 5. Zach. Nam & ipsi Græci *epopa* appellant (latinè quoque epopa penultimâ brevi ut in græco) ab eo quòd stercora humana consideret. Avem dicunt esse spurcissimam semper in sepulchris, semper in humano stercore commorantem. Denique & nidum ex eo facere dicitur, & pullos suos de vermiculis stercoris alere putrescentis. Ità ille S. Pater.

EPOPSIA: ἐποψία, *epopsia*, latinè p. b., ni græcus accentus ex usu retineatur. Est visio à dicto verbo *epóptomai*, video; à quo & epopsis, aspectus. Hæ voces formandæ à secundâ personâ ipsius præteriti ἐπῶψαι, *épopsai*, ablato priùs augmento temporali. Epopsia quidem in Lexicis non habetur; tamen facilè ab eo verbo potest efformari. Ut annotat Carolus Magri, D. Dionysius S. Joannis Apocalypsim, utpotè tot arcanorum revelationem, & tot mysteriorum inspectione, Epopsiâ appellavit. In Hierol. Dion. de cel. Hier. c.13.

EPOPTA: ἐπόπτης, *epóptes*, inspector, ab eodem verbo quo vox præcedens. Epoptæ dicti, qui jam pridem initiati, tandem profanorum mysteriorum apud Gentiles spectatores facti sunt. Hinc etiam epoptica, quasi inspecta, dicebantur illæ ultimæ initiatorum cerimoniæ. Epopticus certè speculativum sonat; & in Theologiâ dogmata alia epoptica, alia ethica, seu moralia traduntur.

ERANARCHES: ἐρανάρχης, qui stipibus præest erogandis. Alii exactorem, & collectorem tributorum esse dicunt. Nam ἔρανος, *éranos*, est collecta, collatio publica, symbolum, & ἀρχὸς, *archós*, princeps. Certè stips est pecunia, quæ per capita colligitur, & in cellâ, vel ærario stipatur: à quâ & illa quæ mendicis porrigitur stips appellata. Quo sensu eranarches ab erogandâ stipe eleemosynarius dici potest.

ERANISTES: ἐρανιστὴς, mendicator. Fit à verbo ἐρανίζω, *eranizo*, stipem exigo, mendico: cujus tertia persona præt. pass. ἐράνισται, *eránistai*, emendicatus est, & hinc *eranistes*. Ità Theodoreti opusculum vocatum est, tres dialogos contrà hæreticos continens. De quibus ipsemet ait: *Libri autem à* In Proemio. *me scripti nomen est eranistes, seu Polymorphos, hoc est emendicator, seu formâ multiplex: cum enim à multis iisque impiis hominibus infausta sua decreta emendicarint, varia & multiplicata cogitata proferunt*.

ERASMUS: ἔρασμος, *érasmos*, amatum interpretari licet. Si enim præteritum pass. verbi ἐράω, erao

erão, esset usitatum, ἔρασμαι, *erasmæ*, diceretur: & hinc *erasmos*, à quo & *erasmios* amabilis. Cùm majores afflictiones sint maxima Dei amoris ergà nos specimina; se magnoperè à Christo amatum ostendit S. Erasmus Episcopus, & Martyr: qui tot sævis cruciatibus se à charitate Christi non posse separari patefecit. Eum ergò cælestes delitiæ in æternum Deo unitum servabunt, quem crudeliora tormenta ab eo divellere non potuerunt.

ERASTUS: ἐραστὸς, *erastos*, amatum, seu amabilem sonat. Ab eodem verbo *erão*, amo, & ab eodem tempore quo vox erasmus, sed à tertiâ personâ, quæ *erastæ*, diceretur. Fuit verè ab Apostolo amatus, & à Domino dilectus, ille Erastus, de quo in Actibus Apostolorum habetur mentio.

Act.19.22 Quando scilicet Paulus *mittens in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi Timotheum, & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asiâ.* Erat tunc Apostolus Ephesi, & istos duos comites eò præmittebat, ut partim Fideles consolarentur, partim alios disponerent, ad doctrinam evangelicam faciliùs ab Apostolo recipiẽdam, partim ad collectas, pro Christianis pauperibus Jerosolymæ degentibus faciendas. Erastus alibi vocatur *arcarius civitatis*, &

Rom. 16. 23. in græco dicitur œconomus: erat quippè quæstor Corinthi. Nam epistola ad Romanos scripta est Cenchris, Corinthi portu. Propterea in fine exemplaria græca habent esse Corintho scriptam. Iste noster à Deo amatus, ab Apostolo Philippensium Episcopus creatus, heroici ergà Deum amoris specimen dedit, dum gloriosum martyrium pro ejus Fide toleravit. Ità in Martyrologio Romano die 16 Julii exaratur.

EREMITA: ἐρημίτης, *eremites*, p. l., solitarius, qui eremum incolit. In hoc ait Magri eremitam ab anachoretâ distingui: quia ille, à conversatione humanâ omninò separatus, solus degit in desertis; sed iste in proprio monasterio habitat ab aliis separatus, ut Carthusiani, & Camaldulenses. Alia tamen differentia inter ipsos in voce *anachoresis* exposita fuit. Vox autem *eremites* à dictione *eremos* habet originem: adeòque magis desertum incolentem significat, quod & græcè vocatur ἐρημία, *eremia*. Hinc quoque ἐρημιτικὸς, *eremeticos*, ad eremitam aliqualiter pertinens: ut vita eremitica, vestitus eremiticus, & similia dicuntur.

EREMODICION: ἐρημοδίκιον, *eremodikion*, p.b., causa deserta. Est enim ab ἔρημος, *éremos*, adjectivè, solitarius, desertus, & δίκη, *dike*, causa, lis. Vox ista in Legibus reperitur: & de qualibet causâ quæ ab actore deseratur dici potest.

EREMUS: ἔρημος, *éremos*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ: quamvis à Græcis acuatur antepenultimâ. Ità dicta solitudo, locus desertus, & ab hostibus vastatus: à verbo ἐρημόω, *eremoo*, desolo. Cùm Latinus dicit quòd Iesus secessit in locum desertum; Græcus ait εἰς ἔρη-

Matth.14. 13. μον τόπον, *is éremon tôpon*; cùm etiam *éremos* fit adjectivum, & significat idem quod latinè *desertus*. In græco, ut jam vidimus, pronunciatur cum accentu in antepenultimâ: sed quia penultima est η, *étha*, vocalis longa, apud Latinos penultimâ longâ effertur, quod apud Græcos non observatur. De laudibus eremi opusculum habet Basilius Magnus.

Nam verè eremus viris religiosis, & contemplativis est idonea: quibus aptiùs congruit illud Scipionis, se non minùs solos esse, quàm cùm soli essent. Cic. de Offic. l.3. init. Qui enim mundum fugiunt, cœlum reperiunt: & qui homines vitat, Deo se sociat. Eremia. V. in heremia.

ERGASTERIUM: ἐργαστήριον, *ergastírion*, p.b., quod aliqui malè argasterium dicunt. Est officina, taberna, fornix: à verbo ἐργάζομαι, *ergázoma*, operor, efficio, meo munere fungor, laboro. Fit ab eius tertiâ personâ præteriti εἴργασται, *irgastæ*, unde ablato augmento temporali *ergastæ*, & hinc *ergastírion*. Ità quoque fit *ergastér*, & latinè ergáster, operarius: atque *ergasticós*, operosus, efficax. Ergasterium pro monasterio metaphoricè sumitur: ubi maximè pro salute acquirendâ, & mercede cœlesti in vineâ Domini laborandum.

ERGATA: ἐργάτης, *ergátes*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcè in eâ ponatur accentus. Est operarius, opifex: uti homo ille paterfamilias dixit Matth.20. 8. *procuratori suo voca operarios*, in Textu græco *ergátas*. Dicitur etiam latinè ergates, fitque à dicto verbo *ergázoma*, vel ab ἔργον, *ergon*, opus: vel potiùs à tertiâ personâ præt. pass. verbi *ergão*, pro *ergázoma*. Ab ergata fit græcè *ergaticós*, latinè ergaticus, p. b., officiosus, & *ergatis*, operaria, laboriosa, officiosa, & in Minervæ epitheton assumebatur. Ab eàdem radice fit *ergasta*, opificium, effectus, operatio, exercitatio, labor; hincque virtutis *ergasta*, seu actio, ex D. Ioanne Chrys. citatur.

ERGODIOCTES: ἐργοδιώκτης, exactor operis, monitor, qui opus urget, qui operibus præest. Ità 70 in Textu græco, ubi Noster legit, *propter duritiam eorum qui præsunt operibus*: græcè τῶν ἐργοδιωκτῶν, *ton ergodioctôn*, seu ergodioctarum. Vox est Ex. 3. 7. composita ab ἔργον, *ergon*, opus, & verbo διώκω, *dióco*, persequor, actor sum, &c. Eâ D. Hieronymus utitur, literam η, *ita*, ut i pronunciando: Ep. 3. *Ubi est ille ergodioctis?*

ERGODOCIUM: ἐργοδοκεῖον, *ergodokíon*, p. l., Magri ex P. Damiano officinam fabrilem interpretatur. In Hierol. Sed potiùs quemlibet locum significat, in quo opus recipiatur, aut suscipiatur: adeòque quamlibet officinam. Nam fit ab *érgon*, opus, & verbo jonico δέκομαι, *décoma*, accipio, suscipio, admitto, & ab ejus præterito medio vox ista deducenda. Sed ego in illo S. Doctore lego *ergodochium*, ex græco ἐργοδοχεῖον, *ergodochíon*, p.l., fitque à verbo δέχομαι, *dechoma*, ejusdem cum *décoma* significati, sed magis usitato. Et ità narrat de S. Severo, miraculosè ad episcopatum promoto, qui paulò priùs in lanificii officinâ versabatur. *Audistis, fratres carissimi, ex B. Severi, dum legeretur historiâ, qualiter illum Deus de lanificii ergodochio jussit.* Pet. Dam. Serm. 2. de S. Severo.

ERGOLABUS: ἐργολάβος, *ergolábos*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, collocetur in penultimâ. Ità dictus operarius, operarum conductor, redemptor: ab ἔργον, *ergon*, opus, & à verbo λαμβάνω, *lambáno* accipio, cujus aoristus secundus ἔλαβον, *élabon*, accepi. Hinc ergolabi dicuntur illi, qui opus aliquod faciendum conducunt: & ἐργολαβία, *ergolabia* (sed latinè penultimâ correptâ,

tâ, ni græcus accentus usurpetur) est merces ex labore, manualis operatio, operis redemptio. Voces istæ etiam in sacris Scriptoribus reperiuntur.

ERINNYS: Ἐριννὺς, *erinnys*, furia, pœnarum irrogatrix. Vox apud sacros Oratores non infrequens: & satis bellè Diabolo, qui discordiæ est pater, & *homicida erat ab initio*, adaptatur. Oritur ab ἔρις, *èris*, in accus. ἔριν, *ërin*, Dea discordiæ, item lis, contentio, & ab ἀνύω, *anyo*, facio, perficio. Nisi dicatur ab εἴρω, *ëro*, corrumpo, & νοῦς, *nûs*, mens, scilicet à mentis corruptione, & ab animi, aut rationis perversione.

Io.8.44.

EROTEMA: ἐρώτημα, *erotema*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis hoc à Græcis non observetur. Ità græcè dicitur interrogatio: à verbo ἐρωτάω, *erotáo*, interrogo, cujus prima persona præt. pass. est ἠρώτημαι, *erotemai*, & hinc, ablato augmento temporali, *erotema*. Reponitur inter figuras rhetoricas sententiarum: quando interrogatio, non sciscitandi, sed instandi gratiâ assumitur, vel arguendi, & commovendi causâ. Hæc etiam in sacris Scripturis frequens: & quomodo à pysmate differat, suo loco dicetur.

EROTIS: Ἐρωτὶς, p.l., nomen derivatum ab ἔρως, *èros*, amor, & amantem significare potest. Magno Christi amore succensa fuit Sancta Erotis Martyr, quæ flammarum ardorem heroicè vicit, atque in cælum seraphicis alis evolavit.

ERYSIPELAS: ἐρυσίπελας, *erysipelas*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus ponatur accentus. Aliàs dicitur ignis sacer, ulceris genus cum rubore, inflammatione, & dolore. Vox est satis nota, & plerùmque in sacris historiis prolata, sed ejus originatio satis incognita. Non malè ab ἐρύω, *erëútho*, traho, & πέλας, *pelas*, propè, deducitur: eò quòd partes vicinæ ab ipso attrahantur. Vel potiùs ab ἐρυθρὸς, *erythros*, ruber, & πελιὸς, *pèlios*, niger, lividus: quòd ejus rubedo in livorem desinat. Latini verò ignem sacrum vocant, fortè ob molestiam, & malignitatem. Nam sacer etiam pro execrando, & scelesto ponitur: & parvus serpens, maximè pestilens, sacer serpens appellatur.

ERYTHRÆUM: ἐρυθραῖον, *erythræon*, mare rubrum. In Textu græco 70 Interpretum dicitur ἐρυθρὰ θάλασσα, *erythrà thálassa*, rubrum mare: nam ἐρυθραίνομαι, *erythrenoma*, est rubeo, seu ruber sum, aut fio. Sic illud mare dictum volunt à rubeis arenis, quæ rubeum colorem ipsis aquis videntur communicare. Quamvis aliqui dictum contendant ab Erythro rege, Persei, & Andromedes filio. In Textu hebraico dicitur *jam-suph*, idest mare algosum. Nam *jam* mare significat, & *suph* est alga, juncus, juncetum: à *soph* finis, eò quòd in fluminum nascatur extremitate. Ità hebraicè illud mare ab algæ, aut juncorum multitudine vocatum. Cùm autem, ubi est angustius, sit medium inter Ægyptum, & Palæstinam, impediretque transitum Israëlitis, à Pharaone fugientibus; maximo prodigio divisa est aqua, & viam tutissimam ipsis aperto sinu concessit. *Erat enim aqua quasi murus à dextrâ eorum, & lævâ*: idque per novem milliarium spatium. Tradunt autem Hebræi tribum Joda, duce Aminadab, cæteris tergiversantibus, & trepidantibus, primam post Moysen, mare

Ex.10.19.

ים-סוף

Iam-suph.

סוף

soph.

Ex.14.22.

subiisse: ideò deinceps, inter reliquas, primas semper tenuisse. Ex isto duce reges Judaici prognati, sceptro Israëlitico ad tribum Juda delato. Allegoricè mare rubrum significat Baptismum, in quo submerguntur Ægyptii inimici nostri, seu peccata, & Hebræus salvatur. Est autem rubrum à sanguine Christi, à quo Baptismus omnem trahit valorem. Israëlitæ verò *omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari*: idest duce Moyse, typicè baptizati sunt, quia nubem subierant, & mare, quæ fuot Baptismi figuræ. Loquitur Apostolus de nube, quæ ipsos Israëlitas præcedebat: nunquàm enim defuit columna nubis per diem.

1.Cor.10.2.

Ex.13.21.

ESCHARICODOCITÆ: ἐσχαρικοδοκῖται, *escharicodokitæ*, p.l., hæretici quidam ità vocati. Nam, ut refert Damascenus, asserebant inter alia Christum incorruptibile corpus assumpsisse. Sic autem dicti videntur ab ἐσχάρα, *eschára*, (latinè eschara, p.b.) quod significat crustam igne obductam, ob putrefactionem in ulceribus vitandam: & à verbo δοκέω, *dokéo*, puto, existimo. Sed de istis præstat audire Damascenum. *Escharicodocitæ, qui à Juliano de Halicarnasso, & Gajano Alexandrino, qui & Gajanitæ dicti, in aliis quidem omnibus, his quæ ex Severo consonantes: in hoc autem diversi, in opinari hos quidem indifferenter de unione Christi, hos autem incorruptibile ex ipsâ plasmatione corpus Domini honorare: & passionem quidem sustinere Dominum confitentur, esuriem dico, & famem, & sitim, & laborem: non secundùm eundem autem modum nobis hic ipsum sustinuisse dicunt, & naturæ legibus non servientem.* Ità Damascenus. De Severo autem illo vide vocabulum *monophysita*. In aliis Damasceni versionibus quas vidi, pro Escharicodocitæ, legitur Aphthardocitæ: nisi fortè aphthartodocitæ, ut suo loco expositum fuit, legendum sit.

Hær.84.

Sed alii nō legunt Escharicodocitæ.

ESOPHORION: ἐσωφόριον, p.b., quod interiùs fertur. Pro veste interiore, aut pro indusio apud Anastasium legitur: ut sit ab ἔσω, *éso*, intùs, & φέρω, *phéro*, porto, nempè ab ejus præt. medio, quod πέφορα, *pèphora* deberet esse. Hinc ablato augmento syllabico, & additâ particulâ *eso*, vox ista *esophorion* proximè derivata. Ità ergò dicta vestis illa, eò quòd intùs infrà vestes alias feratur.

ETÆRIARCHA: ἑταιριάρχης, *hetæriarches*, adeòque latinè meliùs hetæriarcha. Sodalitii, aut sodalitatis præfectus verti potest. Nam ἑταιρεία, *hetæria* (quæ latinè *heteria*, p.b., dicenda, nisi Græcos in accentu imitemur) est amicitia, sodalitium, societas, collegium: & ἀρχὸς, *archós*, princeps, ac pro præfecto usurpatur. Vox tamen ἑταῖρος, *hetæros*, ab *ëthos*, idest mos deducta, potiùs sodalem, quàm amicum significat. Est quippe propriè *hetæros*, qui eâdem vitæ consuetudine, actioneque, aut more, cum alio diù vixit. Hinc *hetæri* sodales, religiosi, quorum superior rectè hetæriarcha nuncupandus.

ETHECA: ἠθήκη, *ethéke*, p.l., in Textu Ezechielis latino ità legitur, etsi aliqui Codices hecthecas habeant. Sed ut passim scribitur, Angelus in templo reædificando, in visione mensus est *ethecas ex utrâque parte 100 cubitorum*. Plures cum D. Hieronymo intelligunt porticus, alii gazophylacia, & aliqui ex ipso D. Hieronymo interpretantur sola-

Ezech.41.15.

solaria, quæ vulgò *loggie* dicuntur. Vox ista erui posset à dictione ἦθος, *ethos*, domicilium, sedes, &c.: eâ tamen non utuntur Septuaginta. Nam ejus loco dicunt τὰ ἀπόλειπα, *ta apolipa*, idest reliqua: & fortè hebraicâ donari debet origine. Textus enim hebraicus habet *attikim*, thalami, cubicula, ab *attik*, angulus, cubiculum, ut exponit Pagninus. Sed Buxtorfius explicat peristylium, quasi locus ab alio avulsus, & separatus: ut sit à radice *naták*, avulsit.

אתיקים *attikim.* אתיק *attik.* נתק *naták.*

I. ETHICA: ἠθικὴ, *ethikì*, p. b., moralis. Est adjectivum formatum ab ἦθος, *ethos*, mos, magis quàm ab ἔθος, *ethos*, mos, consuetudo, institutum. Nam, ut ait D. Thomas, *mos duo significat: quandoque enim significat consuetudinem, sicut dicitur Act. 15, nisi circumcidamini secundùm morem Moysi, non poteritis salvi fieri. Quandoque verò significat inclinationem quamdam naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum*. Et posteà observat, quòd ad ista significanda nulla sit in voce dissensio apud Latinos, sed benè apud Græcos. Nam ἦθος, *ethos* significat morem primo modo, sed ἔθος, ethos denotat morem secundo modo, differentiâ adhibitâ in primâ vocis literâ apud ipsos. Dicitur *autem moralis à more secundùm quod mos significat quamdam inclinationem naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum*. Et ideò prima in voce Ethica est longa. Quamvis autem omnes virtutes, etiam intellectuales, primo modo possent dici morales, eò quòd omnes actus earum consuetudinem introducere possint in nobis, cùm & habitum generent, sicque dici ethicæ ab *ethos* primo modo; tamen, quia dum de moralibus agitur, solet intelligi mos, prout significat inclinationem, quę propriè est appetitivæ virtutis; ideò *non omnis virtus dicitur moralis, sed solùm illa quæ est in vi appetitivâ*. Nam hæc præcisè reddit homines bonos, & morigeratos. Posset etiam dici, quòd includat morem, prout significat consuetudinem, ut virtutes morales in habitibus consistunt: & ideò dicitur vulgò de homine moraliter bono, quòd sit *di buoni costumi*. Per Ethicam verò absolutè prolatam intelligitur ipsa scientia moralis: cujus objectum formale, & adæquatum sunt operationes voluntatis, ut ad honestatem, seu bonum dirigibiles. Ità ut finis ejus sit ipsa morum honestas, seu actus virtutum moralium: in quibus secundùm Stoicos omnis felicitas hominis consistit, & secundùm Aristotelem sunt pars potissima beatitudinis. *Ethicam*, ait Isidorus, *Socrates primus ad corrigendos mores instituit, atque omne studium ejus ad benè vivendi disputationem perduxit, dividens eam in quatuor virtutes*, &c. Ab Aristotele verò Ethica dividitur in Monosticam, quæ est disciplina directiva actuum voluntatis ad privatam honestatem, seu privatum bonum; Oeconomicam, quæ est disciplina directiva actuum voluntatis in ordine ad bonum familiæ, vel ad honestatem domesticam; & Politicam, quæ est disciplina directiva actionum voluntatis ad bonum publicum. Et quamvis aliquo modo sit prudentia dividi possit; attamen non est eadem cum Ethicâ existimanda. Quia nemo potest abuti prudentiâ, cùm sit virtus, adeòque secundùm Augustinum, *bona qualitas mentis, quâ rectè vivitur, quâ nullus malè utitur*. Sed multi Philosophiâ morali abutuntur: ut multi Philosophi qui pessimè vivunt. Et ideò inter quinque habitus intellectus, ad cognitionem veram inclinantes, non potest nisi ad scientiam reduci. Præterea prudentia est habitus activus, qui dictat homini in particulari, quid hîc, & nunc agendum sit, in particularibus circumstantiis. Sed Ethica dictat tantùm per se quid in communi sit faciendum: & agit specialiter de virtutibus ethicis, seu moralibus, quarum aliquæ sunt circà actiones, aliæ circà passiones. Omnes autem virtutes morales, quæ sunt circà operationes, *conveniunt in quâdam ratione generali justitiæ, quæ attenditur secundùm debitum ad alterum*, ut loquitur D. Thomas. Aliæ verò virtutes morales versantur circà passiones. Dicuntur quoque omnes virtutes morales in medio consistere: quia honestas quam intendunt consistit inter excessum, & defectum. Datur autem duplex medium: rei videlicet, & rationis. Et quidem justitia in medio rei, aliæ verò in medio rationis consistunt. Cujus rationem assignat idem S. Doctor: *Quia justitia est circà operationes, quæ consistunt in rebus exterioribus, in quibus rectum institui debet simpliciter, & secundùm se*. Aliæ virtutes morales circà passiones interiores versantur, in quibus non potest rectum constitui eodem modo, propter hoc quòd homines diversimodè se habent ad passiones.

1.2. q. 58. a. 1. 5.

Ibid.

D. Th. Ib.

Orig. l. 2. c. 24.

l. 2. de lib. arb. c. 18. & 19.

1. 2. q. 60. a. 3. c.

1. 2. q. 64. a. 2. c.

2. Quatuor autem sunt virtutes morales cardinales, seu principales: nempè prudentia, justitia, fortitudo, & temperantia, ac duplici modo tales dici possunt: Et primò quidem secundùm communes rationes formales, quæ omnes in omni virtute reperiuntur. Nam omnis virtus aliqualiter est prudens, justa, fortis, & temperans, juxtà D. Gregorium. Vel potiùs, juxtà mentem Angelici, possunt dici principales ad omnes virtutes humanas, sumendo eas adeò generaliter, ut singulæ virtutum classem comprehendant, secundùm eam rationem generalem consideratarum. *Ut putà quòd omnis virtus quæ facit bonum in consideratione rationis dicatur prudentia; & quòd omnis virtus quæ facit bonum debiti, & recti in operationibus dicatur justitia; & omnis virtus quæ cohibet passiones, & deprimit dicatur temperantia; & omnis virtus quæ facit firmitatem animi, contrà quascumque passiones dicatur fortitudo*. Et sic patet quòd, sumendo illas virtutes cardinales sub tali ratione communi, cæteræ sub ipsis comprehendantur. Nam exempli gratiâ Religio, pietas, observantia, quæ producunt suos actus propter debitum ad alterum, evidenter continentur sub justitiâ, tam lato modo sumptâ. Secundo modo dicuntur istæ virtutes cardinales, & principales, propter principalitatem materiæ. *Putà quòd prudentia dicatur quæ præceptiva est; justitia quæ est circà actiones debitas inter æquales; temperantia quæ reprimit concupiscentias delectationum tactus; fortitudo quæ firmat contrà pericula mortis*. Et ità sunt principales ratione materiæ, seu ratione ejus quod est præcipuum in unaquâque materiâ. Quod autem diximus cum D. Thomâ quòd prudentia sit præceptiva, hoc à multis Doctoribus, tam Philosophis, quàm

Greg. l. 22 Mor. c. 1.

1. 2. q. 61. a. 3. c.

D. Th. Ib.

quàm Theologis, non admittitur, similia rationis imperia negantibus: tùm quia libertatem evertentia, tum quòd in intellectu non dentur alii actus, quàm apprehensiones, judicia, & discursus. Sed quidquid sit de hac opinione, certum est, si prudentia restringatur ad aliquam materiam principalem, quòd aliæ virtutes, facientes bonum in consideratione rationis, non possint dici prudentia: ut eubulia, synesis, gnome, & sic de aliis virtutibus differendum. Tunc ergò cæteræ virtutes ad illas quatuor reducuntur tamquàm partes integrantes, subjectivæ, vel potentiales. Nam his tribus modis, ut ait noster Doctor angelicus, possunt alicui
2.2. q.48. virtuti partes assignari. *Uno modo ad similitudi-*
a.1.c. *nem partium integralium, ut scilicet illa dicantur esse partes alicujus virtutis, quæ necesse est concurrere ad perfectum actum alicujus virtutis*: cujusmodi octo partes prudentiæ recensentur. *Partes*
D.Th.Ib. *subjectivæ virtutis dicuntur species ejus diversæ*: quales sunt prudentiæ monastica, seu solitaria, quam henarchicam vocant alii, & polyarchica, seu gubernatrix, quæ subdividitur in œconomicam, politicam, & nomotheticam, de quibus suis locis.
D.Th.Ib. *Partes potentiales alicujus virtutis dicuntur virtutes adjunctæ, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus, vel materias, quasi non habentes totam potentiam principalis virtutis*. Tales assignantur partes prudentiæ potentiales, eubulia, synesis, gnome, cui Lessius syngnomen adjungit. Superest difficultas quomodò prudentia inter quatuor virtutes istas ethicas recenseatur, cùm ipsa inter quinque intellectus habitus enumeretur? Hanc difficultatem solvit sæpè citatus D. Thomas dicens:
2.2. q.58. *Quòd prudentia secundùm essentiam, suam est intel-*
a. 3. ad 5. *lectualis virtus, sed secundùm materiam convenit cum virtutibus moralibus, est enim recta ratio agibilium*. Quod aliàs alio modo exponit dum inter prudentiam, & artem discrimen assignat. Quia prudentia non solùm facit boni operis facultatem, sed etiam usum: respicit enim appetitum, tamquàm ipsius præsupponens rectitudinem. Et hoc ulteriùs explicat, ex eo quòd ut prudentia sit recta ratio agibilium, requiritur quòd priùs homo sit benè dispositus circà fines: hoc autem assequitur per appetitum rectum, qui talis evadit mediante virtute morali. Metethica. V. Metaphysica.

ETHICE: ἠθικὴ, *ethike*, p.b., moralis. Vox ejusdem significati, & originis cum præcedenti: sumiturque specialiter pro ipsâ Philosophiâ morali, aut pro ipsâ Homiliæ parte, quæ mores concernit. Ut annotavit Sixtus Senensis in D. Chrysostomi Homiliis, quæ dividuntur aliquando in exegeticen, & ethicen, nonnunquàm in parasceven, exegeticen, & ethicen. Et in hac parte non solùm, inquit Sixtus, ad locos illos ethicos digreditur, omnibus pro concione loquentibus communes, nempè de divitiarum contemptu, &c.; sed expatiatur sæpissimè in selectis quibusdam moralis institutionis paradoxis, sibi uni propriis. De quibus infrà in voce *Paradoxum*.

ETHICOPROSCOPTÆ: ἠθικοπροσκόπται, in ethicâ, seu in moralibus offendentes. Vox est composita ex dictione *ethica*, & verbo προσκόπτω, *proscópto*, offendo. Ità dicti hæretici quidam à Damasceno citati, *qui in ethicâ idest practicâ offen-* Hær.96.
dentes, & quibusdam quidem dogmatibus ipsius, laudabilibus existentibus, detrahentes, quædam autem vituperabilia existentia, ut bona judicantes.

ETHNARCHES: ἐθνάρχης, gentis præfectus, aut princeps. Nam ἔθνος, *éthnos*, gens, & ἀρχὸς, *archós*, princeps. Ità dictus in græco Textu ille *præpositus gentis Aretæ regis*: de quo in voce *Are-* 2.Cor.11.
tas dictum est. A Latinis tamen etiam vox ista 32.
usurpata, atque ἐθναρχία, *ethnarchia* reperitur, pro principatu, & præfecturâ. Nonnulli *ethnearches*, & *ethnearchia* scribunt, sicque à nominativo plur. contractio, ἔθνη, *éthne*, gentes, deduci potest. Sed in Textu græco, & Lexicis, ethnarches exaratur, & latinè aptiùs ethnarcha dicatur.

ETHNICUS: ἐθνικὸς, *ethnicós*, gentilis, ab *éthnos*, gens, natio. Hac voce utitur S. Textus, dum dicit: *Orantes autem nolite multum loqui,* Matth. 6.
sicut ethnici faciunt, putant enim quòd in multi- 7.
loquio suo exaudiantur. Non docet præcisè vitandam in oratione prolixitatem: sed ethnicos non imitandos, qui comptâ sermonum verbositate, secundùm artem rhetoricam, vel poëticam, Deum flecti putabant. Et prætereà Deum sibi persuadebant mortalium necessitates ignorare. De illo autem, qui post debitam correctionem, coràm testibus, & ab Ecclesiâ factam, non vult emendari, dicitur; *Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*. Matth.18.
Quia videlicet à conversatione cum Gentilibus, & 17.
publicanis, Judæi satis religiosè abstinebant, & eos superstitiosè fugiebant. Ità docet Christus Dominus talium incorrigibilium familiaritatem esse Christianis evitandam.

ETHNOPHRONES: ἐθνόφρονες, p. b., gentem sapientes, seu Gentiles imitantes. Est enim à dictâ voce *éthnos*, gens, & à verbo φρονέω, *phronéo*, sapio. Ità dicti hæretici nonnulli, de quibus Damascenus ait; *Qui consuetudines gentium insequun-* Lib. de
tur, qui inducunt generationem, & casum, & for- 100. hær.
tunam, denique & astronomiam, & astrologiam hær.94.
recipiunt, &c.. Enumerat varias gentium superstitiones, nempè divinationes, auguria, incantationes, quas isti hæretici sectabantur: uti & aliquas gentium festivitates observabant. Pergit enim Damascenus: *Dies que rursùs, & menses, & tempora, & annos observantes*. De quibus optimè dicuntur Apostoli verba, Corinthios admonentis, ne jugum ducant cum infidelibus: *Quæ societas lucis ad te-*
nebras, quæ autem conventio Christi ad Belial, aut 2.Cor.6.
quæ pars fideli cum infideli? Dominicus Magri 14.
scribit *Ethophrones*, ex græco ἠθόφρονες, aitque esse hæreticorum sectam, quia ritus, & cæremonias gentilium imitabantur. In Damasceno tamen lego *Ethnophrones*, magisque tali significato vox hæc adaptata. Nam *ethos*, ut in dictione *ethica*, morem, indolem, & naturam, inter cætera designat. Quamvis & hoc sensu Ethophrones dici potuerint, quòd mores, & indolem (nempè Gentilium) saperent, atque sectarentur.

ETHOLOGIA: ἠθολογία, *ethologia*, in græco, etsi penultima sit brevis, acuitur: quod plurimi Latini, ex usu legitimè introducto, imitantur. Ità dictus sermo de moribus, seu tractatus mores concernens: ab ἦθος, *éthos*, mos, & λόγος, *lógos* sermo.

Quamvis juxtà hanc etymologiam vocari possent Ethologi illi qui de moribus tractant, ut Ethici, & Theologi morales; tamen per ethologos intelliguntur illi, qui gestu corporis, & vocis sono, ità mores hominum exprimunt, ut gestibus videantur loqui. Unde Cicero indecentem gesticulationem in oratione condemnans ait: *Mimorum est & ethologorum, si nimia est imitatio, sicut obscænitas.* Hoc sensu ethologia est affectuum alicujus personæ effictio, & inter figuras sententiarum enumerata: sicque videtur ab ethopœia parùm discriminari.

L. 2. de Oratore.

ETHOPOEIA: ἠθοποιΐα, *ethopiia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcè ponatur accentus. Est morum fictio, & expressio, affectuumque imitatio loquentis: ab ἦθος, *ethos*, mos, & verbo ποιῶ, *pio*, facio, fingo. Sicque est figura rhetorica sententiarum, quæ accommodatè moribus verba, & affectiones affingit, dum natura alicujus certis describitur indiciis, & signis. In eo differt ab hypotyposi, quod hæc ad quaslibet res accommoderur; sed ethopœia ad personas solummodò adaptetur. Insignem habes ethopœiam in Lib. Sapientiæ, in cujus cap. secundo impiorum, & Atheorum mores effrenesque libidines ponuntur ob oculos. Ità & in Epistolâ Judæ Thaddæi, in quâ hæreticorum vita scelerata graphicè describitur. Triplex autem adfertur ethopœia ad amplificandū inserviens, præsertim in genere demonstrativo. Nempe idolopœia, quæ est expressio morum personæ mortuæ: prosopopœia, quę est expressio ficta morum, & personæ: & ethopœia strictè dicta, quæ de personâ verâ, & cognitâ efformatur.

Sap. 2.

Ep. Iudæ.

ETYMOLOGIA: ἐτυμολογία, *etymologia*. Similia vocabula, ut aliàs monuimus, etsi more græco vulgò in Italiâ pronuncientur, cum accentu in penultimâ; tamen cùm ipsa sit brevis, cum accentu in antepenultimâ efferri deberent, si jam usus contrarius, cui se conformare præstat, non esset introductus. Etymologiam Latini vocant nominis notationem: atque ab ἔτυμος, *etymos*, verus, & λόγος, *logos*, sermo. Unde Cicero in Topicis veriloquium posse transferri putat: quamvis & ipse alibi notationem malit exprimere, eò quòd, teste Boethio, rem de quâ prædicatur notam faciat. Symbolum aliâ dictione græcâ vocavit Aristoteles, ut ait Isidorus: *Etymologia est origo vocabulorum, cum vis verbi, vel nominis, per interpretationem colligitur, hanc Aristoteles σύμβολον, Cicero annotationem nominavit.* Alii originationem vocare maluerunt, eò quòd significationis nominum originem, magis quàm ipsam significationem designet. Quod eruditè suo more observavit D. Thumas dicens: *Aliud est etymologia nominis, & aliud est significatio nominis. Etymologia attenditur secundùm id à quo imponitur nomē ad significandū. Nominis verò significatio attenditur secūdùm id ad quod significandū nomen imponitur, quæ quandoque sunt diversa. Nomen enim lapidis imponitur à læsione pedis, non tamen hoc significat: alioquin ferrū, cum pedem lædat, lapis esset.* Ex quo patet quòd omne nomen etsi significationem habeat, non tamen ideò gaudet etymologiâ. Nam omnia simplicia, & primitiva plerumque carent etymo: ex eo quòd ad libitum ad aliquid significandum assumantur, etsi nihil habeant à quo imponantur. Aliàs in etymologiis processus in infinitum esset admittendus. Has tamen nostras annotationes Etymologias inscribere placuit, etsi nonnulla vocabula inserantur, quæ etymon non habent. Tum quia major pars ipsâ nominis notatione est nobilitata: tum quia etymologia aliquantò latiùs sumitur, ut etiam significationem comprehendat. Præcipuè cùm ipsum etymologię consentiat etymon, dum ipsam potiùs sonat nominis significationem. Dicitur etiam ἔτυμον, *etymon*, in neutro, idest verum: eò quòd ipsa nominis notatio verè vocabuli originē præse ferat.

Orig. l. 1. c. 28.

1. 1. q. 92. a. 1. ad 2.

EVAGRIUS: Εὐάγριος, *evágrios*, p. b., felicis capturæ, prædæ, bonæ venationis, aut piscationis. Nam vox hæc fit ab εὖ, *eu*, benè, & ἄγρα, *agra*, præda, venatio, piscatio: adeòque bonus venator, aut piscator exponi potest. Non inconcinnè etymon hoc S. Evagrio adaptatur Episcopo Constantinopolitano. Inter tot hæreticos hominum fidelis piscator, pro Fide Christi exulare coactus, in exilio moriens cęlestem patriam felicissimâ prædâ dives invenit.

EVANGELISMUS: εὐαγγελισμὸς, *evangelismòs*, bona nunciatio verti potest. Est enim à verbo εὐαγγελίζω, *evangelizo*, bonum nuntium affero: cujus prima persona præt. pass. est εὐηγγέλισμαι, *evengelismai*, & hinc ablato augmento temporali *evangelismos* hauritur. Ità vocatum, teste Dominico Magri, Festum annuntiationis Deiparæ. Sed Carolus ejus frater ait Balsamonem Festum Palmarum intellexisse. Fortè quòd turba devota, cum ramis palmarum obviàm Christo facta, regnum ejus pacificum, & æternum annuntiaret. Certum est in historiis ecclesiasticis Diem Annuntiationis Evangelismum dictum: & in Synodo 6 in Trullo, ubi latinè dicitur *Sanctæ Annunciationis die*, græcè dicitur εὐαγγελισμοῦ, *evangelismù*. Ubi & Balsamon: *Statuerunt Patres non fieri Sacrificium totâ Quadragesimâ, preterquam sabbato, & die annunciationis*, græcè *evangelismu*. Evangelismus verò Zachariæ est S. Joannis Bapt. Nativitatis annuntiatio ipsi à Gabriele Archangelo peracta.

EVANGELISTA: εὐαγγελιστὴς, *evangelistès*, qui bonum fert nuntium, vel illud scribit. Est à dicto verbo *evangelizo*: ab ejus nempè tertiâ personâ præt. pass.: & ab eodem verbo derivatur latinum *evangelizo*: dum dicitur *pauperes evangelizantur*. Quod secundùm Emm. Sà idem est ac Evangelium audiunt: nam inopi turbæ Christus annunciabat, & regnum cęlorum promittebat. Quatuor ab Ecclesiâ dicti sunt Evangelistæ, propter Evangelium, Spiritu sancto dictante, ab ipsis conscriptum. Quorum primus Matthæus fuit Apostolus, & ex publicano factus publicus in Ecclesiâ Christianæ scholæ magister, & præco. Illud Evangelium, quod sincero candidæ veritatis atramento exaraverat, proprio sanguine in Æthyopiâ subscripsit. Secundus S. Marcus, non est ille Joannes, qui cognominatus est Marcus: sed videtur ad Christi Fidem post ejus mortem à S. Petro conversus, & ideò ab ipso vocatur *Marcus filius meus*. Ordinatus à S. Petro Alexandrinus Episcopus, eam Ecclesiam 19 annis, summâ cum sanctitatis famâ, & gloriâ, rexit; atque 31 post Domini passionem anno,

Matth. 11. 5.

Act. 12. & 15.

1. Pet. 5. 13.

no, in Octavâ Paschæ, martyrio fuit coronatus. Tertius S. Lucas, pictor, & medicus, Antiochiâ Syriæ oriundus, ut vult Baronius, cum multis aliis, post Domini mortem, à S. Paulo ad ipsum conversus: qui & Acta apostolica post Evangelium, non inferiori conscripsit elegantiâ. Apud Patras Achaiæ urbem, semper cęlebs, 84 ætatis suæ anno, & reseratæ cęlorum januæ 29, ex oleâ arbore suspensus, æternâ pace fruiturus, martyrii palmam adeptus est. Quartus S. Joannes Apostolus, Zebedæi filius, à Bethsaidâ Galilææ, ex Insulâ Pathmos redux, in quâ Apocalypsim exaraverat, Evangelium suum, sublimissimè à Deo illuminatus, & ideò *catexochen* Theologus nuncupatus, in lucem edidit. Idque referente Baronio prævio prolixo jejunio, præcurrentibus tonitruis, ut verus Boanerges. Obiit ætatis suæ anno 99, à Christi morte 68, anno sexto postquàm, ante portam Latinam, Domitiani jussu, fuisset in ferventis olei dolium immissus.

c. 1. In visione mirabili Ezechielis, id quod de quatuor faciebus dicitur, hominis, leonis, bovis, & aquilę, quatuor Evangelistis passim applicatur ab Interpretibus. Erant autem ista mystica animalia, juxtà communiorem Patrum, & Interpretum mentem, singula quatuor vultus habentia, quadriformem in Christo dignitatem, quæ ab Evangelistis exponitur, allegoricè designantia. Nam aquila Divinitatem, homo naturam humanam, leo regiam Majestatem, vitulus, & victimæ, & sacerdotii eminentiam adumbrat. Tropologicè verò per aquilam mens denotatur, per hominem rationalis appetitus, per leonem irascibilis, & per vitulum concupiscibilis: quæ potentiæ omnes unanimi consensu debent divino servitio mancipari. Sed hæc communiter quatuor Evangelistis, singula singulis, separatìm adaptantur. Ità facies humana Matthæo attribuitur: quia à Christi humanâ genealogiâ homaniter auspicatur Evangelium suum. Leo verò Marco conceditur, cujus Evangelium à Joannis Baptistæ prædicatione sumit initium: qui leonis adinstar rugientis è deserto egrediens, pœnitentes pavore concutiebat. Lucas autem præfiguratur in vitulo: quia à sacerdotio Zachariæ incipit, per vitulum non obscurè designato. Joannes deniqoe ut aquila, super omnia mundana, & humana volitans, in ipsum cęlum transcendit, & in immensum Divinitatis Solem, infinitâ luce radiantem, non caligantibus oculis figit obtutum. Ab Isaiâ sumitur Evangelista pro eo qui fausta nunciat: uti Dominus per os Pro-

Is.41. 27. phetæ dicit: *Et Ierusalem evangelistam dabo*, scilicet qui ei lætissima prædicat, & annunciet. Sed hîc 70 hac voce non utuntur, etsi eodem sensu dicant, *καὶ ἱερουσαλὴμ παρακαλέσω*, *kè hierusalèm paracaléso*, & hierusalem consolabor. In Textu verò he-

מבשר *mevasér.* braico evangelista dicitur *mevasér*, idest nunciās: quod est *Benoni* in *pihel*, à *bisár*, nunciavit, annunciavit. Similiter in Novo Testamento latiùs evangelista sumitur, pro illo qui Evangelium prędicat, & pro ipso Diacono, qui illud populo prælegit. Ideò dicitur Apostolus intrasse Cęsareæ

Act. 21. 8. *domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem*, nempe Diaconis, ab Apostolis electis ut

Act. 6. 5. mensis ministrarent. Sic idem Apostolus Timotheum exhortatur, ut liberè, & apostolico zelo Christum prædicando, *opus* faciat *Evangelistæ*. Et juxtà eundem sensum dicit Paulus, qoòd Christus *dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas*. 2.Tim. 4. 5. Eph. 4. 11.

EVANGELIUM: εὐαγγέλιον, *evangélion*, p.b., bonum, faustumque nuncium. Vox est formata ab εὖ, *eu*, benè, & ἀγγέλλω, *angéllo*, nuncio. *Evangelia* in plur. apud Veteres significabat præmium, quod dari solebat lætum adferenti nuncium. Sed Evangelium apud Christianos est historia sacra de Christi Salvatoris vitâ, doctrinâ, & passione, quâ peccata nostra suo adventu, suâque morte delevisse nunciatur credentibus. Evangeliorum figurę fuerunt Prophetiæ V. Testamenti: quinimò omnia facta evangelica in Lege mosaicâ multifariàm adūbrantur. *Umbram enim habens lex futurorum bonorum*. Et inter cæteros Prophetas, tam multa clarè prædixit Isaias, ut meritò de ipso dixerit Hieronymus: *Non prophetiam mihi videtur texere, sed evangelium*. Sed & pluribus in locis ipsāmet voce utitur S. Textus in typico Testamento. Undè in Psalmo 67, qui totus, ut docet Nicol. De Lira, est de Christi resurrectione, & ascensione, ejusque beneficiis evangelicis, ait: *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multâ*. Et ità 70, τοῖς εὐαγγελιζομένοις, *tis evangelizoménis*, evangelizantibus: nam est dat. plur. participii præsentis verbi *evangelízome*, εὐαγγελίζομαι, nuncio, quod & *evangelizo* græcè, & latinè dicitur. Etsi Textus hebraicus hîc legat *mevasseróth*, in feminino, *annunciantibus*, seu *annunciatricibus*, nempè animabus piis, & fidelibus. Est enim plur. fem. in supradicto Benoni, à *bissár*, annunciavit. Talibus enim dabat Dominus *fortitudinem plurimam*, ut legit Hebræus. Quia Christi Apostoli per orbem evangelizantes non debebant cogitare, quomodò, aut quid loquerentur, dabatur enim eis à Domino, quæ ab ipsis dicenda essent: ac sermo eorum, & prædicatio non erat *in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis*. Isaias quoque, prout ab Apostolo juxtà 70 citatur, de Apostolis Evangelium promulgantibus prænunciavit: *Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona*. Nam 70 apud Isaiam utuntur dicto participio εὐαγγελιζόμενος, *evangelizómenos*, idest annuncians, seu evangelizans: & ità legunt, *Sic pedes annunciantes auditum pacis, sic evangelizantis bona*. Textus hebraicus habet utrobique vocē *mevasér*, de quâ suprà in dictione *evāgelista*. 1. Heb. 10. 1. Ad Paulin. Ep. 103. Ps. 67. 12. מבשרות *mevasseróth.* 1. Cor. 2. 4. Is. 52. 7. Rom. 10. 15.

2. Præter Evangelia apocrypha, quæ ab Ecclesiâ reiiciuntur (inter quæ & Evangelium Nazaręorum, de qno D. Hieronymus: *In evangelio, quo utuntur Nazareni*, &c.) quatuor sunt Evangelia canonica, quæ Catholica amplectitur Ecclesia, & ipsi hæretici consentiunt: præter aliqua pauca in Evangelio S. Marci, & S. Joannis, ut alibi dictum est. Eo autem enumerantur ordine, quo priùs fuere conscripta. Primum exaravit Jerosolymis Matthæus Apostolus idiomate hebraico, aut potiùs syriaco, quod erat mixtum ex hebræo, & chaldæo sermone: & eo tunc Hebræi, à captivitatis babylonicæ tempore, passìm utebantur. Scriptum fuit anno à Christi morte octavo: cujus exemplar S. Bartholomęus ad Indos pertulit, & D. Barnabas in Gręciam. L.4. Com. in c. 23. Matth.

ciam. Sed jam illud authenticum hebraicè conscriptum non reperitur. Secundum Evangelium scripsit latinè S. Marcus Romæ, dictante S. Petro, anno primo quo istuc sedem transtulerat, ideſt anno à Christi passione 13. Multa paucis perstringit, quæ primus diffusiùs exposuit; undè vocatur ab Augustino Matthæi breviator. Ex traditione habetur, quòd ipsemet Aquilejæ suum Evangelium in græcum transtulerit: quod ferunt autographum Venetiis ostendi. Tertium est S.Lucæ, stylo elegantiori græcè conscriptum, cùm ipse in literis grçcis optimè versatus esset. Idque dum Apostoli lateri in Achaiâ adhærebat, anno post Christum à mortuis redivivum 26, secundùm Baronium: sed citiùs scriptum asserit Corn. à Lapide. Quartum denique S. Joannis, Ephesi græcè exaratum, anno ætatis suæ 97, biennio ante mortem, & post Salvatoris usque ad mortem exinanitionem, anno 66. Rogatus erat ab Asiæ Episcopis, ut Christi divinitatem adversùs hæreses exurgentes, præsertim Cherinthi, & Ebionis assereret: & ut præterea de duobus prædicationis Domini annis prioribus plura diceret: quæ ferè omnia ab aliis Evangelistis erant omissa. Hæc sunt quatuor Evangelia, & bona nuncia, quæ tibi volenti æternam promittunt felicitatem: & felices quadrigę quibus facilè possis ad supernę vocationis bravium pervenire. Istius vocis origo ab aliquibus hebrça statuitur: sed talis etymologia insulsa, adeòque reprobanda.

EVANGELUS: εὐάγγελος, *evángelos*, p. b., bona nuncians, ab eâdem radice quâ Evangelium. Si malueris, ab *eu*, quod in compositione benè, & bonum indicat, & ab *ángelos* deducere potes. Ità ut evangelus bonum nuncium, adeòque bonum angelum significare possit. Sic ergò evangelus, cacangelo directè oppositus, idem & agathangelus erit appellandus.

EVARISTUS: εὐάριστος, *evàristos*, benè, & meritò optimum, & fortissimum sonat. Est enim nomen compositum ab *eu*, benè, pulchrè, appositè, meritò, & ab ἄριστος, *áristos*, optimus, fortissimus. Inter Pontifices Maximus, inter sui ęvi meliores Fideles Optimus, inter Christi Heroes fortissimus fuit S. Evaristus Papa, & Martyr. Proprio sanguine pretiosiùs maculatus, quàm pontificali purpurâ ornatus: capitis abscissione felicior, quàm tiarę impositione gloriosior: optimam partem electam, invictè dimicans, jure merito adeptus fuit.

EUBULIA: εὐβουλία, *eubulia*, latinè penultimâ correptâ, ni, ut assulet, grçcus accentus in eâ retineatur. Bonum consilium sonat, ab εὖ, *eu*, benè, & βουλή, *bule*, consilium: estque una è partibus prudentię potentialibus. Quia, ut suprà dictum est cum D. Thomâ, loquendo de Ethicâ, illa est principalior virtus, quę ad principalem actũ ordinatur. Prudẽtia verò, quæ secundũ ipsũ est præceptiva, ordinatur ad hunc actum principalẽ, qui est pręcipere: & ideò *prudentiæ tanquam principaliori adjunguntur tamquam secundariæ eubulia, quæ est benè consiliativa, & synesis, & gnome*. Ità ut eubulia sit virtus adjuncta prudentię, qua & nobis, & aliis rectè consulimus. Est ergò virtus, à prudentiâ distincta, ut vult idem S. Doctor, dum ait: *Oportet aliam esse virtutem eubuliam, per quam homo est benè consiliativus, & aliam prudentiam, per quam homo est benè præceptivus*. Nec refert quòd Philosophus dicat, videtur prudentis esse benè consiliari; quia *ad prudentiam pertinet benè consiliari imperativè, ad eubuliam autem elicitivè*. Ratio autem D. Thomę, quòd eubulia, & prudentia inter se distinguantur, uti & ab ipsis synesis, & gnome, est: quia ab invicem aliquando in aliquo subjecto ista separantur, esse videlicet benè consiliativum, benè judicativum, & benè pręceptivum.

1.2. q.57. a.6.c.

2.2. q.51. a.2.c.

Ib. ad 1.

EUBULUS: εὔβουλος, *eubulos*, p. l. propter diphthongum, quę in vocalem longam latinè convertitur, quamvis à Grçcis accentus in antepenultimâ collocetur. Significat prudentem, consultum, benè consulentem: & eâdem fruitur origine, quâ vox pręcedens. Est nomen proprium viri Christiani, verè prudentis, & optimè consulati, qui & Apostoli, in vinculis detenti, fidus discipulus fuit. De hoc enim, paulò ante martyrium Paulus Timotheo scribens dicit: *Salutant te Eubulus, & Pudens*.

2.Timi 4.21.

EUCÆRIA: εὐκαιρία, *eukæria*, latinè, propter vocalem ambiguam hîc correptam, penultimâ brevi in rigore effertur. Sed multi, prout in similibus terminationibus, grçcum conservant accentum in penultimâ. Est opportunitas, ut interpretatur Cicero, occasio, tempus opportunum. Dicitur enim ab *eu*, benè, & in compositione bonum significat, atque à καιρός, *kæròs*, tempus, occasio, opportunitas, & pręcisè id instans, quo aliquid est agendum. Vera eucæria, ad salutem nostram operandam, est vita pręsens, immò & tempus pręsens: cùm futurum nimis sit incertum. *Ecce*, namque, *tempus acceptabile*, grçcè *kæros*, quod & eucæria optimè vocatur. Hęc quoque ab Interprete nostro vertitur *opportunitas*, dùm de Judâ Christum Dominũ tradituro dicitur: *Et exindè quærebat opportunitatem*, gr. cè *eukærian*.

2.Cor.6. 2.

Matth.26. 16.

EUCARPUS: εὔκαρπος, *eucarpos*, fertilis, ferax. Est à verbo εὐκαρπέω, *eucarpéo*, benè fructifico: seu à dictâ particulâ *eu*, benè, & καρπὸς, *carpòs*, fructus. Nomen aliquorum Sanctorum satis congruum, operibus fertilium, meritorum feracium: qui ut feliciores fructus in cęlis colligerent, terram proprio sanguine libenter insperserunt.

EUCHARIS: εὔχαρις, p. b. facetus, gratiosus. Formatur à dicto *eu*, benè, & χάρις, *charis*, gratia, quasi bonâ gratiâ dotatus. De tali linguâ Sapiẽs ait, *Lingua eucharis in bono homine abũdat*: quia bonus homo bona verba profert, & omnium affectus sibi cõciliare fatagit, omniũque oculis gratiosus evadit.

Eccl.6.5.

EUCHARISTIA: εὐχαριστία, *eucharistia*, latinè in rigore, cùm penultima sit brevis, cum accentu in antepenultimâ efferri debet. Usus tamen pluribus in locis est legitimè introductus, nec est improbandus, ut græca vox græco accentu in penultimâ pronuncietur. Idiomate nostro bona gratia vertitur ab *eu*, benè, & in compositione *bonam* quoque significat, atque à χάρις, *charis*, gratia: Alii vertunt gratiarum actionem: Hieronymus gratiositatem, & gratiam: Ambrosius sermonem ad Dei laudem facientem, à verbo εὐχαριστέω, *eucharisteo*, gratias ago. Unde & rectè ab Ecclesiâ augustissimum Sacramentum corporis, & sanguinis Christi nuncupatur Eucharistia, ideſt gratiarum actio.

I.

actio. Ut potè tam eximium munus, omnium gratiarum fontem in se continens, maximâ cum gratitudine, & omni gratiarum actione est celebrandum. Præsertim à Christo Domino exemplo nobis luculenter exhibito: qui *accepto pane gratias*
Luc.22.19 *egit, & fregit*. Si autem hoc præcelsum Mysterium à gratiarum copiâ vocatur Eucharistia, & tantâ gratiarum actione dignum sit, ut inde suam etymologiam trahat; sequitur contrà Zwioglium, Calvinum, similesque Sacramentarios non esse solam corporis Christi figuram: sed ibi corpus dominicum, & per concomitantiam animam ejus cum divinitate realiter adesse. Et quidem Zwinglius, quamvis priùs senserat cum Luthero circà impanationem; tamen postea ab ipso discedens docuit corpus Christi non esse in Sacramento, nisi ut in signo. Quem errorem hausit à Berengario Archidiacono: qui tamen eum, circa reparatæ salutis annum 1050, retractaverat. Calvinus tametsi reverà Zwinglianis assentiatur; in modo loquendi sic est varius, ut quid tandem sentiat vix possis intelligere. Sed ex viarum multitudine, quas tentat, eum à regiâ veritatis viâ, quæ unica est, deflexisse facilè cognoveris. Nam alicubi dicit de hoc divinissimo Sacramento: *Tollenda est quælibet localis præsentiæ imaginatio*. Hoc habet in fine libelli inscripti, *Consensio de re sacramentariâ*. Alibi autem, nempè in cap. 26 Matthæi ait: *Verè in cœnâ datur nobis corpus Christi*. Non vacat hic plura ejus testimonia expendere, quæ ut varia, ità & varios errores, etiam inter se contrarios, manifestè comSess.13. plectuntur. Contrà quos Catholici docent, Christum
cap.4. & verè, realiter, & substantialiter præsentem in
Can.1. Eucharistiâ, ut habet Concilium Tridentinum.

2. Et primò dicitur verè præsens, ut excludatur error Zwioglii, quòd sit tantùm in eâ tanquàm in signo. Secundò realiter, ut explodatur unus è Calvini erroribus, dicentis Christum esse præsentem per solam fidei apprehensionem. Tertiò dicitur substantialiter, ut refutetur nescio quæ virtualis transfusio, quam Calvinus alicubi comminiscitur: & ut indicetur modus, quo Christi corpus adest per modum simplicis substantiæ. Hæc autem probant Orthodoxi, primò ex figuris, inter quas eminent manna, & agnus paschalis. Si autem in Eucharistiâ nihil aliud esset quàm panis figurans corpus Christi; sequeretur quòd figuratum esset ignobilius, & imperfectius suâ figurâ, quod est absurdum. Nam manna & agnus paschalis sunt quid præstantius pane nostro usuali, & perfectiùs Christum repræsentant. Secundò probant ex ipsâ Christi promissio-
Io.6.51. ne, hisce verbis: *Panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vitâ*. Vel ut habet Textus græcus: *ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σάρξ μού ἐστιν ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς*: idest, *panis verò quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vitâ*. Et ex aliis similibus locis deducunt. Tertiò probant ex ipsâ Christi Domini institutione, qui clarioribus verbis realem sui corporis præsentiam exprimere
Luc.22. non poterat, quàm dicendo, *Hoc est corpus meum*,
19. *quod pro vobis datur*. Ubi in præsenti, etiam ante factam in Cruce immolationem, indicat pro ipsis in hoc Sacramento dari. Ità ubi Paulus habet in Tex-
1.Cor.11. tu vulgato: *Accipite & manducate, hoc est corpus*
24. *meum, quod pro vobis tradetur*; Græcus legit, *τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον*, idest, *hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur*. Nempè in præsenti, ad spiritualem ipsorum alimoniam, pro ipsis, in speciebus panis sensibilibus frangebatur corpus Christi. Hoc enim modo, dum species dividuntur, aliquo modo & Christi corpus frangi videtur. Quod consonat eidem Apostolo dicenti: *Panis* 1.Cor.10.
quem frangimus, nonne participatio corporis Do- 16.
mini est? Ex quo in Liturgiâ Ambrosianâ de luctu illud, *Corpus tuum Christe frangitur*, &c. Lucas autem etsi dicat, *Hic est calix novum Testamentum* Luc.22.
in sanguine meo, qui pro vobis fundetur, quod qui- 20.
dem satis clarè pro veritate orthodoxâ militat; tamen in Textu græco, ad quem tam libenter Novatores provocant, & quo idiomate Evangelium suū exaravit, magis favet, dum ait: *τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη, ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον*. Quod ad verbum sonat: *Hoc poculum, novum testamentum, in sanguine meo, quod pro vobis funditur*. Si ergò poculum, seu calix in cœna pro ipsis fundebatur, non vinum, sed Christi sanguinem continere debebat. Probant præterea Theologi ex usu, ex Patribus, ex miraculis, ex antiquâ Ecclesiæ praxi, ex ipsis denique adversariis, qui nolint, velint, etiā aliquando veritatem fatentur: uti suprà de Calvino notatum est.

Alii hæretici, qui admittunt præsentiam corporis Christi in Eucharistiâ, ut in aliquo ab Ecclesiâ 3.
Catholicâ dissentiant (tanta quippè in ipsis est ei contradicendi libido) asserunt cum Christi corpore simul panem adesse. Quod etiam variè ab ipsis explicatur. Aliqui enim, ut Lutherus, & plerique ejus asseclæ, affirmant Christum per ubiquitatem esse præsentem, qui propterea dicuntur Ubiquitarii. Hi quippe pseudotheologi, ex idiomatum communicatione, de quâ nonnulla, cùm de Idiomate mentio fiet, dicemus, Christum esse ubique argumētantur. Sicut enim Christus, propter illam communicationem, rectè dicitur omnipotens: ità inferunt debere dici immensum, quoad corpus, & animam. Sed, ut cætera nunc omittam, inde sequitur non magis esse in pane Eucharistico, quàm in panibus in foro ad vendendum expositis. In his enim secundùm Ubiquitarios Christus adest, cùm, ut ipsi asserunt, etiam quoad corpus, ubique sit præsens. Alii Lutherani, cum aliquibus Berengarii discipulis, qui, etiam magistro resipiscente, pertinaciter in hæresi remanserunt, Christum fieri præsentem in Eucharistiâ per impanationem, sive per unionem cum pane contendunt. Qui tamen ex ipsis institutionis verbis luculenter exploduntur, & refelluntur. Quia si panis uti priùs adesset; verè dici non posset hoc est corpus meum. Tunc enim accidentia panì unita ipsum panis substantiam, non autem Christum demonstrarent ibi latentem. Sicut de pane usuali, quamvis Deus in eo sit præsens per suam immensitatem, tamen dici non potest, hoc est Deus. Pronomen enim demonstrativum primariò accidentia sensibilia, & istis mediantibus substantiam, eis quomodocumque unitam, designat. Nec magis subsistit quod ajunt Lutherani, tunc verba hoc sensu verificari: hic panis est corpus Christi; hoc enim manifestè falsum est: cùm propter solam approximationem localem unum non possit de alio prædicari.

cari. Deinde eodem modo poſſet dici, ſecundùm Ubiquitarios, aquam oſtendendo: hoc eſt corpus Chriſti. Omitto alias opiniones, quæ ante tranſubſtantiationem, ſeu converſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, à Concilio Trid. definitam, (Seſſ. 13.) etiam ab Orthodoxis Magiſtris propugnatæ ſunt. Uti de unione hypoſtaticâ Verbi cum pane, ut voluit Rupertus Abbas Tuicienſis: vel de unione hypoſtaticâ Chriſti cum pane, ut admiſit Joannes Pariſienſis: aut de partiali converſione panis in corpus Chriſti, juxtà aliquas partes integrales, ut aſſerebant aliqui Berengarii hoſtes: vel juxtà ſolam formam, remanente panis materiâ ab animâ Chriſti informatâ, ut docuit Durandus: vel è contrà converſâ materiâ, remanente formâ, ut de aliquibus refert, & confutat D. Thomas. De quibus (3.q.75.a.6.c.) ait: *Quidam poſuerunt, quod factâ conſecratione non ſolùm remaneant accidentia panis, ſed etiam forma ſubſtantialis ejus*. Alii denique ſunt opinati panis ſubſiſtentiam, vel exiſtentiam, ſuperſtitem eſſe: contrà quos definit Tridentinum loco citato ſolas ſpecies remanere. Hæc pauciora ad Euchariſtiæ ſanctiſſimæ ineffabilem dignitatem: ſed plura forſitan alicui, quàm Etymologiarum ratio poſtulet, videbuntur.

EUCHARISTICUM: εὐχαριστικὸν, *eucharisticòn*, p.b., gratiarum redditorium latinè reddi poteſt. Aut certè gratiis reddendis aptum, à ſupradicto verbo *eucharìsteo*, gratias ago, liceat interpretari. Ità ſacrificium, quod fit in gratiarum, actionem pro beneficiis acceptis, meritò nuncupatum. Sacrificium enim, ratione finis, rectè dividitur in latreuticum, euchariſticum, impetratorium, & propitiatorium: quæ omnia ſacrificiis quoque moſaicis adaptantur. Huic affinis eſt pro talibus ſacrificiis alia diviſio: in holocauſtum, victimam pacificam, & hoſtiam pro peccato, de quibus nonnulla delibabuntur in voce *Holocauſtum*. Hæc omnia Miſſæ Sacrificio potiori jure ſunt applicanda. Non ſolùm enim Euchariſtia eſt Sacramentum; ſed etiam eſt unicum, & verum novæ Legis ſacrificium, dum ipſa conficitur: quidquid reclament Lutherani, & Calviniſtæ: Et quidem ſacrificii definitio, quæ à pleriſque circumfertur, ipſi optimè convenit. Nam eſt oblatio rei ſenſibilis à legitimo Miniſtro, ſoli Deo facta, per realem immutationem, ad teſtandum ſupremum ejus dominium, & noſtram ſubjectionem. Chriſtus autem exiſtens ſub ſpeciebus ſacramentalibus eſt res oblata in hoc ſacrificio, non quidem propriè ut materia, quæ actioni ſacrificandi ſupponitur; ſed ut terminus ſacrificationis. Adeòque hoc ſacrificium in ſolâ conſecratione eſſentialiter conſiſtit. Hujus ſacrificii figuram habemus in Melchiſedech, qui panem, & vinum obtulit: atque hoc incruentum ſacrificium præfiguravit. Cùm ſacrificia Aaronica animalium mundorum ſacrificium cruentum deſignaverint, ſemel in Cruce oblatum. Chriſtus ve-
Pſ.109.4. rò dicitur *Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*. Qua propter in æternum per ſuos Miniſtros offert ſacrificium. Probat autem Apoſtolus ſacerdotii Chriſti excellentiam, ex ſacerdotii Melchiſedech eminentiâ: eò quòd ipſe benedixerit Abrahæ, in cujus lumbis Levi, & ejus poſteri virtualiter latitabant. *Sine ullâ autem contradictione, quod minus eſt à meliore benedicitur*. Hebr.7.7.
Quòd Melchiſedech per panem, & vinum ſacrificium obtulerit; patet ex omnium Patrum, & Interpretum conſenſu: nec de ullo alio ejus ſacrificio fit in ſcripturis mentio, ſecundùm quod Chriſtus, potiùs ſecundùm ejus ordinem, quàm ſecundùm ordinem aaronicum, ſacerdos dici poſſit. Idque ſatis indicant ipſa Textus ſacri verba dicentis: *At* Gen. 14.
verò Melchiſedech rex Salem proferens panem, & 18.
vinum, erat enim ſacerdos Dei altiſſimi, benedixit ei: videlicet Abrahamo, à quatuor regum cæde revertenti. Nec refert quod adverſarii obiiciunt, in Textu hebræo non eſſe particulam *enim*, (והוּ כֹהֵן *vehù. chobèn.*) ſed conjunctivam *vau*, ideſt, &, dum ait, *vehù chobèn, & ipſe ſacerdos*, aut *princeps*. Nam particula, ſeu litera ſervilis *vau*, ſæpiùs pro cauſali *enim* ponitur in Scripturis: & non ſolùm in Textu græco, & latino, ſed etiam in hebræo, & chaldæo, poſt illa verba, *erat ſacerdos Dei altiſſimi*, periodus, aut certè ſententia terminatur. Apud 70, etſi punctum ante hæc verba ſignetur; tamen poſt illa verba, altero puncto, ſententia clauditur, ut ad ſuperiora referatur. Legunt enim: ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, *in dè biereùs tù theù tù hypsistu*. Ideſt, erat autem ſacerdos Dei altiſſimi. In Hebraico verò, & Chaldaico duplex illud punctum habetur, quod *ſoph paſſuk* appellatur, ſeu finis verſus. Ità ut ſatis pateat ſacrum Textum eâ occaſione dixiſſe ipſum fuiſſe ſacerdotem, quia panem, & vinum in ſacrificium obtulerat: non autem quia Abrahæ benedixerat. Præſertìm cùm multi, qui non fuere ſacerdotes, ut Joſue, David, Salomon, & alii, narrentur benedixiſſe. Majores enim, etſi ſacerdotii dignitate non fulgerent, minoribus benedicere ſolebant. Plurima deinde ſunt Scripturæ loca, ex quibus contrà Eccleſiæ Dei antagoniſtas convincitur fore in novâ Lege verum, & propriè dictum ſacrificium, præcipuè apud Gentes, ad Chriſti Fidem converſas. Et certè de aliis intelligi non poteſt ille Malachiæ locus, in quo Dominus conquerens de ſacerdotibus judaicis, reprobat eorum ſacrificia, quæ conſcientiâ maculatâ ab eis agebantur, & in quibus immolabantur animalia, ob aliquam maculam, lege offerri prohibita. *Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum*, Mal.1.10.
& munus non ſuſcipiam de manu veſtrâ. Ab ortu enim ſolis, uſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Alia ſimilia vaticinia, brevitatis, & inſtituti noſtri memores, ſilentio præterimus. Euchariſticum ergò eſt Miſſæ ſacrificium: in quo maximum Dei donum, pro ſummis ipſius beneficiis, ad gratiarum offertur actionem.

EUCHARIUS: εὐχάριος, *euchários*, p.b., gratioſus, elegans. Ab eâdem enim radice, quâ vox *eucharis*, de quâ ſuprà, derivatur. S. Eucharius primus Epiſcopus Trevirenſis, B. Petri diſcipulus, à quo Chriſti amorem edoctus fuerat, omnibus virtutibus elegans, omni gratiâ exornatus, verè oculis Dei gratioſus evaſit.

EUCHERIUS: εὐχήριος, *euchèrios*, p.b., facilis,

lis, expeditus, promptus, latinè verti poteſt. Nam εὐχέρεια, *eucheria* (quæ latinè, p.l., propter diphthongum eucheria diceretur) facilitatem ſignificat, expeditionem, manuum dexteritatem, & promptitudinem. S. Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus, mirabilis fidei, & doctrinæ, Dei vocationi ſe facilem, & expeditum oſtendens, ordini Senatorio valedicens, anachoreticum habitum induens; vitæ ſolitariæ, & maximè auſteritati ſe dedit. Revelationi cœleſti parens, onus epiſcopale, etiam angelicis humeris formidandum, promptè ſubiens, magnam in munere adimplendo dexteritatem exhibuit. Utque faciliùs ab exilio migraret, ſemper à terrenis corde remotior, ad cœleſtia expeditiſſimus apparuit. Vixit ad annum Chriſti 433.

EUCHITÆ; εὐχῖται, *euchîtæ*, penultimâ longâ propter vocalem longam, quæ aliquando in i longum ab aliquibus Latinis convertitur, dum effertur ab illis *ita*, pro *eta*. Ab Auguſtino etiam εὐχῖται, *euchitæ* græcè dicuntur; ab εὐχὴ, *euchê*, oratio. Erant enim quidam hæretici, ſic à continuâ oratione vocati, quam à Chriſtianis contendebant debere inceſſanter fieri. Hi priùs, ut patet ex Theodoreto, Maſſaliani nuncupati: hocque nomine in
Cóp. Fa. bul. hær. l. 4
græcam linguam traducto, Euchitæ, latinè verò precatores appellati. Dicebant quòd, non Baptiſmus, ſed perpetua oratio peccati radicem radicitùs evellat. Hanc hæreſim ultimam poſuit Epiphanius, quæ eſt Pſallianorum, *quod nomen*, ut ait D.
l. de hær. ad Quodv hær. 57.
Auguſtinus, *ex linguâ ſyrâ eſt*: addens eos tantum orare, ut incredibile videatur, atque tenere monachis non licere, ſuſtentandæ vitæ causâ, operari. Dicuntur etiam de eorum purgatione ridicula ſenſiſſe: *Porcam ſcilicet cum porcellis ſuis videri*
D. Aug. ib.
exire de ore hominibus, quando purgantur, & in eos viſibiliter ſimiliter ſpecie ignem qui non comburat intrare. Ipſorum error illi Lucæ Textui innite-
Luc. 18. 1.
batur, *Oportet ſemper orare, & non deficere*: &
1. Theſſ. 5
Apoſtolo dicenti, *Sine intermiſſione orate*. Quæ idem Sanctiſſimus Pater ſic intelligit, ut nullo die certa orandi tempora intermittantur. Non ſignificatur ergò temporis continoatio, hoc enim eſt humanæ infirmitati impoſſibile; ſed potiùs conſtantia, & perſeverantia in orando. Græcè, pro *non deficere*, dicitur μὴ ἐκκακεῖν, *mé eccakîn*, id eſt non ſuccumbere malis: q.d. non oportere in orando defatigari, ſi non ſtatim exaudiamur. Qui ſenſus fit planior ex annexâ parabolâ, de viduâ illa judici importunâ. Euchitæ ergò perperàm aſſerebant non eſſe laborandum, ſed ſolùm orandum. Contrà quos Auguſtinus librum ſcripſit de opere monachorum.

EUCHOLOGIA; εὐχολογία, *euchologia*, latinè penultimâ correptâ, niſi græcus accentus ex uſu introductio retineatur. Ità dictus liber preces continens, à voce εὐχὴ, *euchê*, oratio, & λόγος, *lógos*, ſermo: eò quòd ſermo ſit varias orationes complectens. Hinc poteſt intelligi quid ſignificent Græcorum Euchologiæ. Sunt enim libri, in quibus precum formulæ ſunt exaratæ, & ipſæ orationes pro Ordinibus conferendis, cum ſuis formis, ſingulis Ordinibus adaptatis. Magri Euchologium vocat; & ità græcè εὐχολόγιον, *euchológion*, p.b., nuncupatur.

EUCRASIA; εὐκρασία, *eucrasía*, latinè in rigore penultimâ correptâ, niſi Græcos, ut multi ſolent, in hiſce terminationibus imitemur. Eſt bona temperies, bona corporis habitudo: ab εὖ, *eu*, benè, & κρᾶσις, *cráſis*, temperies, mixtio. Eucraſia ergo dyſcraſiæ contraria: & D. Chryſoſt. aëris eucraſiam pro cœli temperie dixit. *Eúcratos* verò græcè benè temperatum, & ſincerum ſignificat: & latinè eucrátus, p. l., diceretur.

EUCRATES; εὐκρατής, *eucratés*, p. b., benè tenens, benè compos, benè potens. Item benè domans, imperans, aut vincens, dici poteſt: ab *eu* benè, & verbo κρατέω, *cratéo*, teneo, vinco, domo, impero, &c.. Habet ergò magnam cum voce *encratés* affinitatem: & ideò non malè eucrates benè continens diceretur. Eucrates quidem in Lexicis non habetur: ſed apud aliquos Authores latinos reperitur.

EUCTERION; εὐκτήριον, p. b., Oratorium. Ità dictum à verbo εὔχομαι, *euchomai*, oro, vota facio, ab ejus ſcilicet tertiâ perſonâ præteriti. Eucterium inter loca ſacra, & veneranda, in Pandectis commemoratur. *Eucterios* dixit Theodoretus In Hiſt. Eccleſiaſt.
de loco, in quo preces fiunt.

EUDOXIA; εὐδοξία, *eudoxia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ ponatur græcus accentus. Eſt claritas nominis, bona fama, bona exiſtimatio; ab *eu*, benè, δόξα, *dóxa*, fama, gloria, opinio, &c.. Huic nomini affinis eſt eudocia, græcè εὐδοκία, *eudokía*, ejuſdem ferè ſignificati. Utrumque certè nomen eandem agnoſcit originem: videlicet ab εὖ, benè, & verbo δοκέω, *dokeo*, opinor, exiſtimo, videor, &c., à cujus verbi futuro δόξω, *dóxo*, ipſa vox doxa proximè derivatur. Eudoxia nomen fuit aliquarum Imperatricum; inter quas tali nomine malè decorata fuit illa peſſimæ famæ Eudoxia, Promoti neptis, Arcadii uxor, ex quâ natus Theodoſius junior, quæ S. Joannis Chryſoſtomi vera fuit Herodias. Fœlicior fuit ejus nurus Eudocia, etſi priùs gentilis, & Athenais dicta, Leontii Philoſophi filia, ab eodem Theodoſio in uxorem ducta. *Cùm ab Attico Epiſcopo Conſtantinopolitano baptizata eſſet, ab* An. Chr. 421. n. 2.
eodem fuit Eudocia nominata: ut refert Baronius. Utriuſque filia fuit Eudoxia Valentiniano nupta, ad quam mater ſacras Petri catenas Romam miſit. *Eudokia* ex Textu græco ab Interpretibus vertitur bona voluntas, beneplacitum, à verbo εὐδοκέω, *eudokéo*, benè afficior ergà aliquem. In Textu he- רָצוֹן
braico dicitur *ratsón*, beneplacitum, benevolentia, *ratsón*.
&c., à radice *ratsáh*, placuit, complacuit. Sed in רָצָה
Scripturis eudocia ſolùm Deo ergà homines attribui ſolet. Unde Paulus divinam ergà homines be- *ratsáh*.
neficentiam hoc expreſſit nomine. Eraſmus putat Latinos non habere aptum nomen iſti voci reſpondens: & D. Hieronymus putat ad vocem hebraicam effictam, atque propriè ſignificare quod rectè placuit. Ubi Pſalmiſta dicit, *Domine ut ſcuto bonæ* Pſ. 5. 13.
voluntatis tuæ coronaſti nos; Septuaginta in græco dicunt in genit., εὐδοκίας, *eudokías*, id eſt benevolentiæ divinæ. Hebræus legit *ratsón*: ubi ex eodem habet D. Hieronymus, *Domine ut ſcuto placabilitatis coronabis eum*. Ità quoque ubi dicitur, *Et in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis*; Græ- Luc. 2. 14.
cus habet ἀνθρώποις εὐδοκία, *anthrópis eudokía*, id eſt *hominibus bona voluntas*, ſeu beneplacitum

Dei

Dei ergà homines: quibus jam miserat Salvatorem. Græcè igitur est hic sensus: *Gloria in altissimis Deo, & in terrâ pax, hominibus bona voluntas*. Similiter ubi D. Paulus dicit: *Secundum propositum voluntatis suæ*; Græcus legit, *secundùm eudociam*. Hîc Chrysostomus istam vocem
In c. 1. ad Ephes. explanat, dicens; *Eudocia itaque primariam illam voluntatem indicat, & ingentem ipsius, atque propensam ergà nos, cum flagranti desiderio conjunctam benignitatem*.

EUDOXIUS; εὐδόξιος, *eudóxios*, p. b., nomen idem etymon, cum eudoxia sibi vendicans, adeòque famosum, nomine clarum, aut quid simile interpretari licet. Fuere Sancti Martyres hoc nomine donati, qui gloriosiùs nominis claritatem assecuti, eudociâ Dei gratificati, gratiâ ipsius feliciùs sunt glorificati.

EVERGETES: εὐεργέτης, *euergétes*, latinè p. b., quamvis in eâ græcus accentus audiatur. Ità dictus benefactor, benè meritus de aliquo: fitque à verbo εὐεργετέω, *euergeteo*, beneficio afficio, quod ulteriùs oritur ab *eu*, benè, & ἔργον, *érgon*, opus. Hoc cognomine illustrati sunt aliqui reges, ob insignia beneficia suis populis exhibita. Ità Ptolemæus Evergetes, Philadelphi frater, qui præclaris potitus victoriis, Seleucum Callinicum, ejusque filium Seleucum Ceraunium, Syriæ reges superans, Ægyptiis idola recuperavit, quæ Cambyses secundus Persiæ rex, Cyri filius, ferè 300 annis anteà in Persidem avexerat. Ob hæc & alia beneficia ille Ptolemæus ab Ægyptiis Evergetes est acclamatus. De ipso satis clarè prophetavit Daniel, dum ait: *Et*
Dan. 11. 7. *stabit de germine radicum ejus plantatio, & veniet cum exercitu, & ingredietur provinciam regis Aquilonis, & abutetur eis, & obtinebit. Insuper & Deos eorum, & sculptilia, vasa quoque pretiosa argenti & auri captiva ducet in Ægyptum*. Hîc loquitur, ut exponit Pererius cum aliis de Ptolemæo Evergete. Ad cujus cognitionem recolendū est Berenicen filiam Ptolemæi Philadelphi datam fuisse ab ipso in conjugem Antiocho Theo, Syriæ regi. Ità quippè hoc ambitionis monstrum à voce θεός, *theós*, Deus, luciferinâ superbiâ fuit agnominatus. Quo mortuo insidiis Laodices, prioris Antiochi uxoris, ejus filii Seleuci machinatione interfecta est Berenice: ad cujus mortem ulciscendam omnes vires collegit Evergetes, tertius in regno Ægypti post Alexandrum successor. Dicitur autem fuisse *de germine radicum ejus plantatio*, nempè Ptolemæi Philadelphi, de quo priùs locutus fuerat Propheta: quia erat ipsius filius, ut vult Ju-
Justin. l. 27. stinus, vel potiùs frater, ut asserit Hieronymus, adeòque Berenices patruus. Hic ergò venit cum exercitu magno in Syriam, & ingressus est provinciam regis Aquilonis, scilicet Seleuci Callinici, qui cum matre Laodice regno potiebatur: & abusus est eis, & obtinuit. In tantum, ait Pererius, ut
In Dan. l. 13. Syriam caperet, & Ciliciam, superioresque partes trans Euphratem, & propemodùm Asiam universam. Cumque audisset in Ægypto seditionem moveri, diripiens regnum Seleuci, 40 millia talentorum auri tulit, & vasa pretiosa, & simulachra Deorum 2500: inter quæ illa, quæ Cambyses in Persas transtulerat, erant annumerata. Denique gens Ægyptiorum idololatriæ dedita, quia post multos annos iste rex Deos eorum retulerat, Evergeten, idest benefactorem appellavit. Sed noster verus Evergetes est Christus Dominus, qui summis beneficiis in nos collatis, æternam victoriam nobis adeptus fuit.

EUGE: εὖγε, dictio planè græca, ex duabus particulis composita. Significat *benè quidem, probè, san.*: ab εὖ, *eu*, benè, & γέ, *ge*, quidem, certè, saltem. Aliquando sumitur ironicè, ut accipi potest in illis Davidis verbis: *Euge, euge viderunt* Ps. 34. 21.
oculi nostri, scilicet exilium Davidis, & allegoricè Christi. Et ità 70 legunt εὖγε, εὖγε, *euge, euge*: האח
Textus verò hebræus, habet *heach, heach*, idest
vah, vah, uti scribit ejus latinus Interpres. Ali- *heách*,
quibus *heách* est *euge*, aliis *heu*. Potest etiam ille Textus ità explicari, ut adversarii hoc dixerint per ironiam subsannantes, & diro scommate insultantes, quòd non viderint suis sceleribus impii vindictam, quam justi, ut David, & maximè Christus, obventuram prædicebant. Sumitur *euge* etiam adulatoriè, prout & in gaudii testificationem. Uti dum Psalmista dicit: *Avertantur statim erubescentes*, Ps. 69. 4.
qui dicunt mihi euge, euge. Hîc 70, & Hebræus uti suprà: sed Chaldæus ait, *gavisi sumus, gavisi sumus*, nempè de tuo infortunio, & afflictione. Ità quoque sumitur apud Ezechielem, de Ammonitis Judææ vicinis loquentem, qui semper amaro ergà Judæos animo, in eorum templi, & civitatis ruinâ, plaudebant, ac miseros subsannabant. Dicit enim Propheta, *Hæc dicit Dominus, pro eo* Ezech. 25.
quod dixisti, euge, euge, super sanctuarium meum, 2.
quia pollutum est, &c.: & posteà subjungit, *Et ga-* v. 6.
visa es ex toto affectu super terram Israël. Ubi 70 scribunt: *Pro eo quod gavisi estis super sancta mea*, &c., & Hebræus habet *heach*, sed semel tantùm. Est etiam vox collaudantis, & applaudentis ei, qui rectè munere suo functus est. Sic apud Matthæum;
Euge serve bone, & fidelis: sed in græco solùm ha- Matth. 25.
betur εὖ, *eu*, benè, εὖ δοῦλε ἀγαθὲ, καὶ πιστέ, *bene ser-* 21.
ve bone, & fidelis.

EUGENIUS: εὐγένιος, *eugénios*, p.b., nobilis, generosus. Formatur ab *eu*, benè, & in compositione bonum significante, atque à γένος, *génos*, genus: quasi bono genere ortus, aut benè genitus. Verè nobiles, & generosi fuere tot Sancti hoc nomine donati, qui natalium divinorum memores, strenuis & heroicis operibus illustres, tot persecutiones, ærumnas, tormenta generosè sufferentes, paternâ hæreditate se dignos præbuerunt.

EUGNOMOSYNA: εὐγνωμοσύνη, *eugnomosyne*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Est animi gratitudo, benevolentia, animi æquitas, ea virtus quæ beneficium, & bonam fidem agnoscit. Eruitur ab *eu*, benè, & γνόω, *gnóo*, nosco: quasi benè noscens, & judicans, scilicet ab ejus præteriti passivi primâ personâ ἔγνωμαι, *égnomæ*, cognitus sum. D. Th. inclinat eam accipere pro epiikiâ, dicēs: *Epiikia non ad-* 2. 2. q. 80.
jungitur justitiæ particulari, sed legali, & videtur ad 5.
esse idem, cum eâ quæ dicta est, eugnomosyna. Observat etiam ex Andronico peripatetico, quòd eugnomosyna dicatur voluntaria justificatio, quia scilicet ex proprio arbitrio, id quod justū est, homo secundùm eam servat, non secundùm legem scriptam, uti

uti fit etiam in epiikiâ. Non tamen ideò vult dicere D. Thomas quòd sit planè eadem cum illâ epiikiâ, de quâ suprà egimus, & pars subiectiva justitiæ in genere statuitur. Nam hæc ponenda est in voluntate, cùm eugnomosyna spectet ad intellectū, uti virtus annexa prudentiæ: ut enim dicit D. Tho-
Sup. ad 4. mas, *Quantùm ad ea, quæ quandoque particulariter agenda occurrunt præter cōmunes leges, ponitur eugnomosyna quasi bona gnome, quę est in talibus directiva, ut suprà habitum est in tractatu de prudentiâ*. Quid sit autem gnome infrà dicetur. Unde colligi potest, quòd secundùm Angelici Doctoris mentem, sicuti gnome est directiva agendorum secundùm altiora principia, quàm sint regulæ cummunes; ità eugnomosyna in his dirigat, & epiikia exequatur. Et quia etiam aliquando epiikia directiva dicitur, prout epiikiæ respondet illa virtus in intellectu; ideò & pro eugnomosyna sumi potuit. Non videtur autem hæc essentialiter à gnome distincta; sed potiùs importare quamdam ejus excellentiam accidentalem, ut bona gnome dici possit.

EUGRAPHUS: εὔγραφος, *eúgraphos*, p.b., benè, aut meritò scriptus. Fit enim ab *eu* benè, meritò, & γράφω, *grápho*, scribo. S. Eugraphus Martyr meritò tali nomine piè gaudeat, & in Domino glorietur: cùm tali etymo ipsum benè scriptum esse in cęlis optimè insinuetur.

EULABIA: εὐλάβεια, *eulábia*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis à Græcis accētus in antepenultimâ collocetur. Est metus, innocentia, reverentia, pietas: à verbo εὐλαβέομαι, *eulabéomæ*, vito, caveo, religiosè ago, vereor, revereor. Hinc apud Platonem pietas in Deum eulabia dicitur. Eulabes verò, p. b., est religiosus, verecun-
In Hom. ad Philip. dus, innocenter cautus: & ipse D. Chrysost. pro religioso usus fuit. Sicut & in Textu græco, Act. 2. 5., ἄνδρες εὐλαβεῖς, *ándres eulabis*, viri religiosi dicuntur.

EULALIA: εὐλαλία, *eulalía*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Dicitur & εὐλάλη, *eulále*, sed latinè Eulale, p. b., facunda, benè dicens, benè loquens: à masculino εὔλαλος, *eúlalos*. S. Eulalia virgo duodennis, in confessione eloquens, & facunda, locuta de testi-
Ps. 118. 46 moniis Dei in conspectu regum, non est confusa. Post dirissima, & sævissima tormenta, immisso in guttur virgineum igne, in mortis silentio facundiùs Christum confessa, Fidem constantiùs profes-
Ap. 14. 3. sa, ad canticum novum in cęlis cum sponso decantandum fuit admissa.

EULAMPIUS: εὐλάμπιος, *eulámpios*, p. b., benè coruscans, benè splendens, aut fervens verti potest. Est enim nomen formatum à toties dicto *eu*, benè, & à verbo λάμπω, *lámpo*, corusco, splendeo, ferveo, illumino. Heroicæ suæ fortitudinis radios cohibere non potuit Eulampia virgo, quæ auditâ fratris sui Eulampii constantiâ, inter sævos cruciatus, pro Christi Fide toleratos, mirabiliter coruscante; sponsi cęlestis amore exæstuans, nec in angusto pectore tantum ardorem sustinens, per mediam turbam se fortiter insinuans, fratrem charissimum amplexa, Martyrem invictum est imitata. Ambo divinâ charitate fervidi, in ferventis olei dolium, igne cęlesti elementarem superante, innocuè immissi, capitis abscissione, glorioso agoni finem imposuerunt. Eulampiæ, virgini verè prudenti, nec oleum, nec lumen Dei in lampade defuit, ut ad Sponsi nuptias introduceretur: Eulampio Martyri & meritum, & lumen profuit, ut in Empyreo, tamquàm stella, in perpetuas æternitates coruscatura, statueretur.

EULOGIA: εὐλογία, *eulogía*, latinè penultimâ correptâ, quamvis efferatur à Græcis acuta. Significat benedictionem, à verbo εὐλογέω, *eulogéo*, benedico: quod componitur ab *eu*, benè, & λέγω, *légo*, dico. Unde eulogiæ vocatus à Christianis panis benedictus, qui minutatim Fidelibus distribuebatur. Videlicet, *ut qui sacramento Eucharistiæ minimè communicassent, hoc saltem alio commu-* An. Chr.
nionis signo, censerentur esse fideles: ut ait Baro- 313 N. 52.
nius. Easdem, n. 56., duplicis generis addit reperiri: nimirùm publicas, istas quas diximus, communionis catholicæ signa; alias verò privatas, quas amici inter se ultrò citròque dare, atque accipere consueverant. Eulogia etiam dicitur eleemosyna: uti munera, quæ tulit Abigail Davidi, benedictio ab ipsâ vocata. Ità Septuaginta τὴν εὐλογίαν, *ten* 1. Reg. 25.
eulogían, & Hebraicus Textus *habberachah*, idest 27.
benedictio, cum *ha* demonstrativo, à radice *be-* בְּרָכָה
rach, benedixit. Eulogius verò, ab eodem verbo *bera-*
idem est quod latinè benedictus. *chah.*

EULOGIMENOPOLIS: εὐλογημενόπολις, *eu-* בָּרַךְ
logemenópolis, p. b., benedictam urbem, aut Be-
nedicti civitatem sonat. Nam εὐλογημένος, *eulo-* *berách.*
gménos, aut (η, *eta*, pronunciando *ita*) *eulogiménos*, ac latinè eulogemenus, p. b., diceretur, est benedictus, à dicto verbo *eulogeo*, & *polis*, civitas. Potest vox eulogemenos ex ipso participio passivo in præterito, ablato scilicet augmento, deduci. Eulogimenopolis, quasi Benedicti civitas, urbs illa vocata, ad radices montis Casinensis à Bertario Abbate ædificata.

EULOGIUS: εὐλόγιος, *eulógios*, p.b., benedictus, ab eâdem radice, quâ eulogia. Hoc nomine multi Sancti nuncupati, & pietate celebres, & martyrio illustres: qui à Christo ad cęlestes coronas invitati, audire meruerunt, *Venite benedicti*
Patris mei, possidete paratum vobis regnum à con- Matth. 25.
stitutione mundi. Ab eâdem radice fit eulogium, 34.
de quo in voce Elogium nonnulla dicta sunt.

EUMENES: εὐμενὴς, *eumenés*, p. b., mitis, benevolus, candidus, propitius, benignus. Vox est composita à sæpiùs dicto *eu*, benè, & μένος, *ménos*, vis, robur, animus, &c.. Hinc fit nomen Eumenes; atque de Eumene, Pergami, & Bithyniæ
rege, mentio fit in Libris Machabæorum. Sed hu- 1. Mach. 8.
jus vocis etymon, optimè S. Eumeni, seu Eumenio, 8.
Gortynis in Cretâ Episcopo, adaptatur. Nam mi-
tis esse, & humilis corde à Christo edoctus, cum Matth. 11.
iniquioribus candidus, ergà inimicos benevolus, 29.
pro omnibus propitius, & benignus intercessor, meritò à Fidelibus existimandus. Ab eâdem origine fit εὐμένεια, *euménia* (sed latinè propter diphthongum, penultimâ productâ) idest benevolentia: & Eumenides, p.b., Furiæ per euphemismum vocatæ, quasi verò blando nomine compellatæ, benevolæ hominibus essent futuræ.

EUNICE: εὐνίκη, *euníke*, p. l., S. Timothei mater. Ipsa quidem Judæa fuit (nam ille dicitur

Act.16.1. *filius mulieris Judææ fidelis*, tunc nempè ad Christum conversæ) græcum tamen nomen erat sortita : quod ab aliquibus Victoria, seu Vincentia latinè vertitur . Quod quidem admitti posset, si in græco secunda syllaba, cum simplici ι, *iota*, scriberetur: tunc enim ab εὖ, benè, & νίκη, *nike*, victoria, quasi bona victoria, derivaretur . Sed cùm per diphthongum ει, i, scribatur ; trahit originem à νεῖκη, *nike*, contentio: quasi benè contendens, & pugnans, nempè pro supernæ vocationis bravio . Hanc propter insignem fidem laudat Apostolus, Timotheo scri-
2. Tim.1. 5. bens, non fictam in matre ipsius habitasse .

EUNICIANUS: εὐνικιανὸς, *eunikianos*, p.l., ità græcè hoc nomen scribendum opinor . Sicque à priore etymo, in *Eunice* dicto , quasi bonam victoriam sonans , aut quasi benè victoriosus dicatur , extrahendum . Hoc optimo victori Euniciano, nobilissimo Christi Martyri, pulcherrimè adaptatur .

EUNOMIE: εὐνομία , *eunomia*, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis, aliis regulis utentibus, acuatur . Est bona lex, æquitas, recta legis, & juris constitutio: ab εὖ , benè, & νόμος, *nómos*, lex . Duplex eunomia statuitur : videlicet ista jam dicta juris constitutio ; altera juri rectè constituto obtemperatio . Et hinc *eunomos*, dicitur legitimus , legibus, & æquitati consentaneus, bonis institutionibus formatus: atque ulteriùs Eunomii, & Eunomiæ nomen deducendum. Quàm altè cordi infixam Christi legem gereret, satis ostendit S. Eunomia Martyr, conditione serva ; sed animo verè libero , & ingenuo donata . Hæc Sanctam Hilariam heram suam optimarum institutionum fortunatè informatricem habuit : eam ignis martyrii generosè victricem conspexit: eandem in suâ gloriâ triumphatricem hilariter suspexit .

EUNOMIUS : εὐνόμιος , *eunómios*, p.b., nomen ejusdem cum præcedenti originis . Derivatur enim ab εὔνομος , *eúnomos*, quod bonis legibus utentem , aut legitimum significat: ab εὖ, benè, & νόμος, lex . Aut certè à bono nomine , seu ab εὖ, & ὄνομα , *ónoma*, nomen, ità ut Eunomius dicatur , quasi boni nominis . Sed prorsùs *ánomos* , & exlex, infausti, & infamis nominis fuit Eunomius hæresiarcha , à quo Eunomiani nuncupati sunt . Unde ab aliquibus dictus est Eunomius ὁ δυσώνυμος , *ho dysónymos*, idest mali nominis : ut inter Opera D. Chrysostomi an-
In Indice. notatur . Sicut autem iste in Dei Filium blasphemus , ità ejus Matri impiè injurius ab omnibus Orthodoxis agnitus fuit . Nam super illa Matthæi
Matth.1. 25. verba, quibus dicitur Josephum Mariam nõ cognovisse, donec peperit filium suum primogenitum, ait Chrysostomus: *Quidam ex hoc verbo secundùm Eu-*
In c.1. Matth. Hom.2. Oper. imperf. *nomium putant , quòd Joseph , donec peperit quidem, non illam habuit in concupiscentiâ ; posteà autem cognovit eam, & filios peperit* . Ità S, Pater, aut potiùs Author illius Operis imperfecti. Ità ergò Eunomiani inter Antidicomarianitas recensendi . Elias Cretensis Antistes , in primam Orationem Gregorii Nazianzeni ad Eunomianos, ait: *Fuit autem Eunomius Ætii Syri successor in propagatione doctrinæ impiæ, & absurdæ: quam etiam execrandis opinionibus adauxit, quum esset urbis Cyzicenæ antistes* . Fuit iste Ætius Arii discipulus : sed ejus successor Eunomius, cùm magis innotuisset, &, ut ait D.Augustinus, esset magis in Dialecticâ prævalens, hæresim magis dilatavit , & ab ipso Eunomiani vocati . Hi cum suo Hæresiarchâ dissimilem per omnia Patri Filium asserebant , & Filio Spiritũ sanctum. Et ideò, ut testatur dictus Elias, cognominati sũt Anomœi: & quia de nihilo Filiũ natũ traderẽt, Exucũtii quoque nũcupati. Addit prętereà D. Augustinus, Eunomiũ ità fuisse bonis moribus inimicũ; *ut assever aret , quòd nihil cuique obesset, quorumlibet perpetratio, ac perseverantia peccatorum, si hujus, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.* L. de hær. ad Quod. hær.54.

EUNUCHUS: εὐνοῦχος , *eunuchos*, p.l. , eviratus . Ità dicti qui castrati sunt , à matronarum cubiculis custodiendis: nam εὐνή, *euné*, cubile , & ἔχω , *écho*, teneo, servo . Quamvis ergò, secundùm nominis etymologiam, non significet eviratum ; tamen quia ad majorem securitatem, ne isti custodes nobilium virginum , & matronarum pudicitiæ illuderent, castrati ad hoc munus sunt adhibiti , omnibus eunuchis nomen tributum est . Comprehendit omnes , qui à naturâ, casu , aut violentiâ aliquâ, tales sunt: cùm spadones propriè dicantur illi soli , qui manu violentâ virilibus sunt privati . Quia verò principes talibus magnoperè confidebant, & eorum operâ in aliis utebantur , immò nonnunquàm in delitiis ad nefanda ipsis erant, ac plerumque ad maximas dignitates isti effeminati promovebantur ; hinc et iam eunuchi dicti illi, qui præclarioribus dignitatibus in regum aulis fulgebant, etsi evirati nõ essent . Ut constat de Putiphare Pharaonis Eunu- Gen.39.1.
cho, cui venditus fuit Joseph, quem legimus uxorem habuisse: illam nempè impudicam, quæ Josephi castitati fuit insidiata: & duo alii Pharaonis servi , pistor, & pincerna , eunuchi dicuntur . Eâdem voce Gen.41.1.
eunuchos utrobique Septuaginta utuntur : & Hebræus habet dictionem *faris* , eunuchus , cubicula- סָרִיס
rius, aulicus, cujus plurale *farisim*, eunuchi, aulici , principes . Unde non rectè colligunt aliqui Autho- *faris* .
res Danielem eunuchum fuisse , eâ ratione ducti , quòd Nabuchodonosor mandavit *Asphenez præpo-* סָרִיסִים
sito eunuchorum, ut introduceret de filiis Israël: inter quos fuit Daniel . Asphenez iste à 70 dicitur ar- *farisim.*
chieunuchus, & in Textu hebraico *rav farisau*, idest Dan.1. 3.
magister eunuchorum suorum . Persuasi quoque רַב
sunt illi Authores Isaiæ prædicatione, qui ob vanam סָרִיסָיו
regiorum thesaurorum ostensionem, & ostentationem, factam à rege Ezechiâ legatis Baladam regis *rav farisau.*
Babylonis, ipsi prophetavit : *De filiis tuis qui exibunt de te, quos genueris, tollent , & erunt eunu-* Is.39 7.
chi in palatio regis Babylonis . Ubi 70 legunt ποιήσουσι σπάδοντας, *poiésusi spadóntas*, idest efficient spadones: & Hebræus ait, *erunt farisim*. Quod in Eze-
chiæ filio Manasse verificatum fuit, *quem vinctum* 2. Par.33. 11.
catenis , atque compedibus duxerunt in Babylonem : & in ejus nepotibus Jechoniâ, Sedeciâ , Daniele , & aliis . Perperàm autem ex his rationibus arguunt Danielem fuisse eunuchum , ut sentiunt Josephus , Origenes, Metaphrastes, & D. Hieronymus , à Pererio citati . Nam jam vidimus etiam eunuchos illos vocatos, qui spadones non erant : uti verisimiliter Eunuchus ille reginæ Candacis, *qui erat super om-* Act.8. 27.
nes gazas ejus . Sicque Isaias potuit prædicere filios Ezechiæ futuros Eunuchos in palatio regis Babylonis: quia illîc functuri erãt illis regiis obsequiis,

quæ

In Dan. 1. quæ antiquitùs Evirati peragere solebant. Unde ait Pererius: *Quapropter Dorotheus in Synopsi, & Epiphanius in vitâ Danielis, negant eum fuisse verum eunuchum, sed propter virginalem oris verecundiam, atque modestiam, animumque ab omni libidine alienissimum, atque integerrimum, vulgò existimatum fuisse velut eunuchum. Huic sententiæ subscribit Lyranus, in quam etiam inclinare videtur Carthusianus.* Pererio suffragantur Maldonatus, A Lapide, & Tirinus.

2. Eunuchi verò ab Ecclesiâ Domini apud Israëlitas arcebantur. Ità Lege mosaicâ sancitum: *Non intrabit eunuchus attritis, vel amputatis testiculis, & abscisso veretro Ecclesiam Domini.* In meo Textu 70 pro eunucho habent θλαδίας, *thladias*, & latinus eorum Interpres ait *eunuchus*: sed potiùs θλασίας, *thlasias*, legendum. Est enim ille, qui habet testiculos attritos, qui & latinè thlasias à Juristis dicitur, licet corruptè thasias legatur, ff. de verb. sig. l. spadonum. Oritur ista vox à verbo θλάω, *thlâo*, frango, contundo: à quo & θλάσις, *thlâsis*, contusio. (Deut. 23. 1.)

פצוע דכא Ità in eodem loco Textus hebraicus legit *petsuang daccha*, vulneratus contusione, seu contusus, scilicet attritione testium. Talis ergò eunuchus ab Israeliticâ repellebatur Ecclesiâ. Quod tamen non intelligitur de templo materiali, ut notat Tirinus: neque de religione judaicâ, sed de jure civium, quod continebat aliqua particularia privilegia, & jura, quibus Judæi fruebantur. His ergò donari non poterant eunuchi alienigenæ, etsi forent proselyti. Nam de his solis loqui S. Textum affirmat idem Author. De Judæis verò castratis hîc non agitur; quibus quidem omnis castratio, tam hominum, quàm animalium, vetita erat, teste Josepho; sed si casu tamen, vel naturâ, aut violentiâ tales evasissent, non ideò illis juribus privabantur. Eunuchi nonnunquàm spiritualiter sumuntur pro illis, qui specie castitatis illecti, & castissimo Dei amore, ab omnibus libidinibus se custodiunt immaculatos. De quibus allegoricè loquitur Isaias: *Dabo eis in domo meâ, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis, & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.* Tam excellens quippè est continentia, ut & apud homines, & apud Deum, sibi summum honorem, & gloriam conciliet. Nec planè sunt steriles, dum tam heroica opera in lucem edunt: filios spirituales curâ suâ, & exemplo, Christo pariunt; & regnum cælorum prole numerosâ fecundant. De his apertiùs loquitur Christus: *Sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum.* Horum verborum occasione orta videtur illa secta Eunuchorum, de quâ Epiphanius: qui ad regnum cælorum capessendum, necessarium putabant evirari. Sic Origenes, & quidam hæretici, quos S. Augustinus Valesios vocat, contrà legem naturalem, quâ omnis mutilatio non necessaria prohibetur, sibi virilia curaverunt amputari. Quod tamen satis experientia docuit libidinem non extinguere: quinimò ferunt eos, in virili ætate, molestioribus carnis stimulis exagitari. Ista ergò Christi verba de spirituali castratione intelliguntur, quâ sibi quis omnes libidinis occasiones resecat, cum firmo proposito, vel voto à venereis abstinendi: sicque sibi inducens impotentiam moralem, ut S.S. Patres interpretantur. (L. 4. Antiq. c. 8.) (Is. 56. 5.) (Matth. 19. 12.) (Hær. 58.)

Eodem prorsùs modo, quo Salvator alibi docuit, oculum nos scandalizantem eruendum, & pedem abscindendum. Unde Chrysostomus satis indicat de voluntariâ continentiâ Christum agere, & tales mysticos eunuchos faciliùs, quàm physicè castratos, à libidinibus abstinere. *Tum quia*, inquit, *spe erigeris, & conscientiâ rectè facti: tum quia non ità ingentibus concupiscentiæ fluctibus jactaris.* (Hom. 63. in Matth.)

EUNUS: εὔνους, bonæ mentis, benevolus, benè consulens. Est enim ab εὖ, benè, & νοῦς, *nus*, mens, animus, prudentia. S. Eunus Divi Juliani Martyris optimæ mentis, & indolis servus, longè suo conservo Fidem negante prudentior, optimum, & invictum animum cum hero suo, in martyrio sufferendo, conservans; in ignem coniectus, solutis hujus terreni carceris vinculis, in æternũ liber, & gloriosus evasit.

EUOCHIA: εὐωχία, *euochia*, latinè penultimâ correptâ, ni græcus ex usu retineatur accentus. Est epulum, convivium publicum, ab εὖ, benè, & ὀχή, *ochê*, cibus. Aliquando evochia dicitur de cibo cœlesti, seu de visione beatificâ, quæ verè animam alit, & saturat, ac æternæ vitæ coniungit. Ità Christus se disponere ajebat, *ut edatis, & bibatis, super mensam meam in regno meo.* Et ità spiritualiter intelligendus Clemens Alexandrinus, dum ait: *In cælis est hoc celeste conviviũ, quod euochia græcè dicitur.* (Luc. 22. 29.) (L. 2. Pædag. c. 1.)

EVODIA: εὐωδία, *euodia*, habet penultimam brevem, licet in eâ Græci ponant accentum, quos tamen plerumque sequuntur Latini. Est bonus odor, & bonam fragrantiam vertit D. Hieronymus: ab εὖ, benè, & ὀδμή, *odmé*, odor. Nomen unius primariæ Philippis matronæ, quæ, & in mulierum conversione, & instructione allaboraverat. De quâ dicit Apostolus, *Evodiam rogo*, &c. Verti potest benè olens: quæ verè virtutum fragrantiam in universo Orbe Christiano spargebat. Nam de talibus ait D. Paulus: *Christi bonus odor sumus Deo*, Vide vocabulum sequens. (Phil. 4. 2.) (2. Cor. 2. 15.)

EVODIUS: εὐώδιος, *euôdios*, p. b., quasi εὐώδης, *euôdes*, fragrans, odorem vibrans, probi, & suavis odoris. Oritur, uti præcedens ab εὖ, benè, & verbo ὄζω, *ozo*, odorem reddo: quod in præt. medio facit ὄδα, *oda*, & hinc compositum *evodia*, odor, redolentia, bona fragrantia. Odor variorum Sanctorum, hoc nomine appellatorum, adhuc spirat in omni loco. Faxit Deus ut post ipsos trahamur, & in odorem unguentorum ipsorum feliciter curramus. (Cant. 1. 3.)

EUONYMUS: εὐώνυμος, *euônymos*, p. b., boni nominis, qui bono, & fausto donatus est nomine. Tales fuere multi viri, doctrinâ, & sanctitate illustres, quibus sæpiùs nomina convenerunt. Aliàs *euônymos* græcè sinister, per euphemismum, aut per antiphrasim, dicitur: & hinc Insula quædam evonyma dicta, quòd è Liparâ in Siciliam navigantibus ad sinistram occurrat.

EUPATOR: εὐπάτωρ, p. b., qui bonum habet patrem. Ità cognominatus Antiochus, Antiochi Epiphanis filius, quasi bono patre genitus: ab εὖ, benè, & in compositione bonum significante, & πατήρ, *patér*. Ob insignes enim victorias pater ejus apud Gentiles Illustris cognomen sortitus est. Et quamvis, ob enormia scelera, gloriam suam apud probos penitùs obscurasset; nihilominùs apud assentatorea pro homine quodammodò divino fuit habitus. Un-

1.Mach. 11. 2. de filius post ejus mortem in hanc stultam apotheosin erupit: *Patre nostro inter Deos translato*. Antiochus ergò filios, quasi tanto patre felix esset, à Lysiâ suo nutritio, & curatore, eo cognomine de-
1.Mach. 6. 17. coratus. Nam hic eum *nutrivit adolescentem*, *& vocavit nomen Eupator*. Erat autem tunc puer novem annorum, & solis duobus annis regnavit, & occisus est cum Lysiâ à Demetrio Seleuci Philopatoris filio, nempè Antiochi nobilis, seu Epiphanis ex fratre nepote. Anno enim Græcorum 151, jus-
v. 7. 3. su ipsius, *occidit eos exercitus*.

EUPHEBIUS: εὐφέβιος, *euphébios*, p.b., quasi beoè metnens. Nam est à toties dicto *eu*, benè, & verbo φέβομαι, *phébomai*, metuo: ut benè timoratum sonet. Non inconcinnè hoc etymon S. Euphebio Neapolitano Episcopo, & Confessori tribuitur. Nam est timor filialis, est *timor Sancto-*
Sup. Ps. 118. *rum*, ut ait Ambrosius, qui salubris est timor,
Ps. 33. 10. juxtà illud: *Timete Dominum omnes Sancti ejus*. Optimè Deum timeant, qui de salute securi esse velint. Si verò scribatur Euphœbius, græcè εὐφοίβιος, *euphibios*, tunc fit à φοιβάω, *phibáo*, lustro, purgo: & beoè lustratum significat. Talis fuit ille Sanctus, austeritatibus benè purgatus, tentationum igne optimè lustratus: ut illuc mundus ascendere posset,
Ap. 21. 27 ubi non intrabit aliquid coinquinatum.

EUPHEMISMUS: εὐφημισμός, *euphemismós*, bona ominatio. Videlicet à verbo εὐφημέω, *euphemeo*, laudo, benedico, benè ominata dico, &c.: Nam *eu*, benè, & φημί, *phemí*, dico. Est figura, seu modus loquendi, quo id quod durum, & infaustum sonat, à se removetur, vel ab aliis sibi conjunctis. Satis frequens est in Scripturis, dum imprecationes Hebræi, non sibi, sed inimicis suis exoptant. Sic David sibi malum imprecaturus, si de Nabal vindictam non sumeret; non dicit, juxtà solitam Judæorum phrasim, *Hæc faciat mihi Domi-*
4.Reg. 25. 22. *nus*, *& hæc addat*: sed à se imprecationem repellens, per euphemismum in inimicos eam retorquet dicens, *Hæc faciat Dominus inimicis David*, *& hæc addat*. Quod & euphonismus dici potest. Ab eàdem radice fit εὐφημία, *euphemia*, sed latinè euphémia, p. b., quod nomen bonam famam, vel bonæ famæ aliquam sonat: atque laudem, lætam ac faustam acclamationem significat. Qualem tot viri, & mulieres, pietate insignes, & imitatione sequendi, sanctitate celebres, & devotione colendi, tali nomine illustres, & tam felici etymo decorati, posteris reliquere.

EUPHEMITÆ: εὐφημῖται, p. l., laudantes, benedicentes, ut fit à dicto verbo *euphemeo*. Ità dicti nonnulli hæretici, qui sunt iidem cum Euchitis. Nam his Euphemitas adjongit Epiphanius: &, ut ait D. Augustinus, *hos omnes cum illis tam-*
l. de hær. ad Quod. hær. 57. *quàm unam hæresim ponit*. De his agit Damascenus cum Massalianis, qui & Euchitæ, dicens, quòd copulentur & his, quæ à Græcis adinventæ hæreses. Isti dicti Euphemitæ, & Martyriani, & Satan niani. *Dicunt autem quoniam cohabitant homini*
lib. de hær *enypostaticè Satanas*, *& dæmones*, *& secundùm omnia dominantur ipsius. Dicunt præterea, quòd non per baptisma assumit incorruptibile*, *& divinum indumentum fidelis, sed per orationem*, &c. Ait quoque ipsos vocari *etiam Enthusiastas*, *dæmonis cujusdam operationem suscipientes*, *& Spiritus Sancti præsentiam hanc suspicantes*. Ità Damascenus. Ab eàdem radice fit euphemus εὔφημος, *euphemos*, latinè penultimâ productâ, & est blasphemo oppositus. Nam euphemus est boni ominis, honorificus, faustus, benedictus, & benedicus: cujus proxima origo in voce *euphemismus* observetur.

EUPHONIA: εὐφωνία, *euphonia*, latinè, quia penultima brevis, in rigore est vox proparoxytona, nisi græcus accentus ex usu retineatur in penultimâ. Ità dicta sonoritas, sonitus verborum suavior: ab *eu*, benè, & φωνή, *phoné*, vox. Hæc accidit in oratione, quando nimius vocalium, aut consonantium concursus evitatur. Est ergò cacophoniæ opposita, quæ sic appellatur à κακός, *cacós*, malus, & *phoné*, quasi malus sonus. *Euphonos*, latinè *euphona*, p.l., est oratio quando suaviter fluit: item si nihil scurrile contineat, quod malè sonet. Tunc enim est etiam cacophonia, aut potiùs *cacóphaton*, κακόφατον, idest malum dictum. Est enim à *cacón* malum, & φημί, *phemí*, dico, utpotè obscœnum dictum, sive uno, sive pluribus verbis, sive deformi literarum concursu fiat. Cacophaton dicitur etiam maledictum, infame, pro quo Martinius cacephaton scribit, & aliqui cacemphaton exarant. Euphonismus ab aliquibus nonnunquàm pro euphemismo ponitur, sicque dicitur ab εὐφωνέω, *eu-* Lib. [de] Gr. âm. de Adv.
phoneo, benè sono; atque ideò etiam pro euphoniâ sumi potest. Vide de euphoniâ Augustinum.

EUPHONOTROPHIUM: εὐφωνοτροφεῖον, *euphonotrophion*, p. l., propter diphthongum, quæ latinè in vocalem longam convertitur. Vox hæc à variis variè scribitur. Quidam enim Ephonotrophium, alii Æphonotrophium pro cantorum collegio usurpant. Hacque voce, teste Magri, usus Petrus Mallius in suâ historiâ sacrâ. Sed omninò eu- In Hierol.
phonotrophium videtur scribendum. Nam *euphonos*, εὔφωνος, latinè euphónus, p. l., sonans, canorus, dicitur, & τρέφω, *trépho*, alo: hicque euphonotrophium locus, in quo cantores aluntur.

EUPHRASIA: εὐφρασία, *euphrasia*, latinè, quia penultima brevis, cùm accentu in antepenultimâ est efferenda. Vox ista honestum gaudium, & facundam, ac benè disserentem, aut benè loquentem mulierem denotat. In primo significato est à verbo εὐφραίνω, *euphrano*, lætifico, delecto: in secundo à verbo φράζω, *phrázo*, dico, dissero, eloquor. Utrâque expositione dignæ illæ Sanctæ Euphrasiæ Virgines, & Martyres: quæ inter principes constanter locutæ sapientiam, inter sæviores cruciatus lætanter laudes Dei dicentes, supernis deliciis in æternum lætificabuntur.

EUPHRATES: εὐφράτης, p. l., fluvius Syriæ insignis, vel, ut alii dicunt, Mesopotamiæ, quæ tamen est regio inter Euphratem, & Tigrim comprehensa. Nascitur ex Armeniæ montibus, ut ait Strabo, & mediam Babylonem intersecat. Quamvis hebraicè dicatur *Phrat*, aut potiùs *Perâth*, unde פרת
Euphratis nomen ortum esse colligi potest; tamen à verbo græco εὐφραίνω, *euphreno*, lætifico, dedu- *perâth*.
cunt. Scilicet eò quòd restagnationibus suis circumjacentem agrum mirè lætificet, & uberius fecundet. Sicque ab ejus personâ tertiâ præt. pass. eruatur, cùm euphrasia trahatur à secundâ. Est unus

unus è quatuor capitibus, seu ramis illius fluuii, qui
Gen.2.10. *egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita.*
פישון Erant autem hæc quatuor capita, Phison, seu Ganges, hebraicè *Pisciôn*, ob aquarum copiam, à radice *pusc*, multiplicavit, ut Pagninus opinatur.
pisciôn. פוש pusc
גיחון ghichôn. Secundum erat Gehon, seu Nilus, & hebraicè *ghichôn*, tertium Tigris, & quartum Euphrates. Sed magna suboritur difficultas, quomodò ex eodem Paradisi fluvio hæc quatuor flumina oriantur, situ terrarum ità inter se distantia: & quorum origines etiam repertę sunt maximis intervallis è variis Orbis partibus scaturire. Et quidem Ganges è Caucaso ortus Indiam percurrit; Tigris, & Euphrates ex montibus Armeniæ: Nilus in Africâ è Lunæ montibus trahit originem. Ferè tamen omnes Antiqui in hanc sententiam conspirant, illa flumina ab uno Paradisi fonte prorumpere, sed mox terræ sinu abscondi, atque longissimis subterraneis itineribus, prout alia quędam flumina, in aliis regionibus emergere. Euphrates assignatur à Moyse ut limes terræ Judæis promissæ, dum ait eam exteo-
Deut.1.7. dendam *usque ad flumen magnum Euphratem*. Quòd si nunquàm eò usque sedes suas dilataverint, potest dici cum Augustino, saltem tempore Davidis, & Salomonis, illas regiones Euphratem versùs, eis vectigales fuisse. Vel si nequidem sic eò usque dominium suum protulerint, dicendum est illam imperii sui dilatationem à Deo promissam eâ conditione, si in ejus cultu fideles permansissent. De Euphrate intelligitur illa Jeremiæ prophetia:
Ier.51.32 *Vada præoccupata sunt, & paludes incensæ sunt igni*. Nam dum Cyrus regis Baltassaris tempore Babylonem obsidione cingebat, videns eam terrâ inexpugnabilem, multis effossis rivis, Euphratem aliò deduxit: ut exsiccato naturali ejus alveo, transitus in civitatem Persis aperiretur. Sicque vada ejus præoccupata sunt, & arundines, quę in paludibus ab ipso formatis, jamque exsiccatis, exustæ sunt: ut militibus ad urbem invadendam via concederetur expeditior. Unde Propheta sub-
v. 36. jungit: *Desertum faciam mare ejus, & siccabo venam ejus*. Nempè Euphrates maximâ aquarum copiâ turgidus, instar maris Babylonem alluebat; ut Liranus interpretatur. Quamvis alii per mare hîc intelligant abundantiam quasi inexhauribilem hominum, & opum. Sic ergò Cyrus Babylone po-
Dan.5.1. titus est, eâ nocte, quâ *Baltassar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille*. Nam eâ nocte, quâ Cyrus sciebat Babylonios magis indulgere genio, quàm armis vacare, per siccum Euphra-
v. 30. tis alveum militem suum introduxit: *& eâdem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldæus*. Exsiccandum quoque Euphratem versùs mundi finem prædixit S. Joannes hisce verbis: *Sextus Angelus*
Ap.16.12 *effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphratem; & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis*. Verisimiliter erunt reges Antichristo, contrà Christianos, auxiliaturi, sed in propriam perniciem. Nam Christiani sumptis animis, & viribus, eis validè resistent, & præclaram illam victoriam, de quâ c.19., nanciscentur.

EUPHRONIUS: εὐφρόνιος, *euphrónios*, p. b., benè sapiens, benè prudens, benè sentiens latinè verti potest. Est enim à verbo εὐφρονέω, *euphronéo*, sapio, benè cupio, prudens sum, rectè sentio. Si verò ab εὔφρων, *eúphron*, efformetur; lætus, jucundus, venerabilis, benevolus, potest exponi. Hæc omnia sapienter attribuuntur utrique Euphronio Episcopo, & Confessori. Nam in Fide orthodoxâ rectissimè sentientes, in regendâ Ecclesiâ benè prudentes, in solo Jesu Christo optimè sapientes, inter Sanctos Antistites apprimè venerabiles, lætitiam, & jucunditatem æternam, à Fidelibus semper colendi, semper ut summè benefici invocandi, adepti fuerunt.

EUPHROSYNA: εὐφροσύνη, *euphrosýne*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ grecus statuatur accentus. Ità dicta lætitia, delectatio, à verbo εὐφραίνομαι, *euphrenomai*, lætor. Sic una ex tribus Charitibus, seu Gratiis appellata. Sancta Euphrosyna virgo sanctimonialis, sanctissimis moribus sorores semper lætificans, ad Sponsi thalamum semper gavisura evolavit. Euphrosyna verò Virgo, & Martyr, etiam in terribilioribus lætum animum professa, crudeliorem mortem delitiosè aggressa ad rogum quo comburenda erat lætanter progressa, igne festivo in suas cum cęlesti Sponso nuptias lætissimè est ingressa.

EUPOLEMUS: εὐπόλεμος, *eupólemos*, p. b., bello insignis idiomate nostro reddi potest. Est enim ab *eu*, benè, & πόλεμος, *pólemos*, bellum: quasi qui benè bellum gerat. Sic nominatus unus è legatis à Judâ Machabæo Romam missis: *Et elegit Judas Eupolemum filium Joannis*, ut cum Romanis ami- 1. Mach. 8. 17.
citiam constitueret. Ità vir bellum nomine ferens, ad societatem, & pacem conciliandam, aptissimus inter Judæos habebatur.

EUPORUS: εὔπορος, *eúporos*, p. b., inter cætera prosperum, & divitem significat. Est enim ab *eu*, benè, & πόρος, *póros*, via, quæstus: quasi qui in bono quæstu versetur. Ditissimus fuit S. Euporus Martyr, qui sævissima prosperè sufferens, bonorum, & vitæ expers factus est, ut æternis divitiis, & cælesti prosperitate abundaret.

EUPREPES: εὐπρεπής, *euprepés*, p. b., decorus, formosus, modestus, ornatus, cujus etymon in voce *euprepia* dicetur. Verè tali nomine digni nonnulli Christi servi, qui ut decorum servarent indecoris affecti, omnibus virtutibus ornati, mortem ipsam decentissimè passi, gloriâ, & decore cælesti à Domino fuerunt induti.

EUPREPIA: εὐπρέπεια, *euprépia*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis accentus à Gręcis in penultimâ collocetur. Est decor, ornatus, maximè virtutum, quibus incumbit τὸ πρέπον, *tò prépon*, idest decorum servare. Et sic euprepia fit ab *eu*, benè, & πρέπω, *prépo*, deceo: quasi bona decentia. Hæc maximè in moralibus attenditur, quæ in medio consistentes, ad id, quod maximè hominem decet, attendunt.

EUPSYCHIA: εὐψυχία, *eupsychia*, latinè penultimâ correptâ, etsi grecus in eâ ponatur accentus. Hîc tamen aliquando à Latinis usurpatur, ex usu legitimo. Ità dicta magnanimitas: & D. Thomas, ab *eu* benè, & ψυχὴ, *psyché*, anima, bonam animositatem interpretatur. Eam ponit Andronicus inter septem virtutes fortitudini annexas: ipsum-

sumque refert Angelicus hisce verbis: *Eupsychia autem, idest bona animositas idem videtur esse quod securitas. Dicit enim quòd est robur animæ ad perficiendum opera ejus.* Securitas verò est virtus, vel conditio virtutis, quæ ut res aliqua majore cum fiduciâ speretur, amovet impedimentum, nempè timorem: *& ideò Macrobius addit securitatem, quæ excludit timorem.* Si ergò securitas ad fiduciam reducatur, tamquàm pars ipsius, vel conditio; sciendum est fiduciam dupliciter sumi posse, nempè ut partem integralem, & ut partem potentialem fortitudinis. Est autem ejus pars integralis, ut etiam magnificentia, patientia, & perseverantia, si consideretur ut fiducia debet concurrere ad actum fortitudinis. Cùm enim sit duplex actus fortitudinis, aggredi, & sustinere; *ad actum aggrediendi duo requiruntur, quorum primum pertinet ad animi præparationem, ut scilicet aliquis promptum animum habeat ad aggrediendum, & quantùm ad hoc ponit Tullius fiduciam.* Erit verò pars fortitudinis potentialis, ut & aliæ tres supradictæ, si referatur ad aliquam materiam, in quâ minùs est difficultatis, quàm in actu fortitudinis, quæ versatur circa difficillima, nempè circa pericula mortis. Sicque à Philosopho in 4. Ethic. ponitur magnanimitas, quæ videtur eadem cum fiduciâ, circà magnos honores. Hinc colliges quomodò eupsychia, seu securitas, ad fortitudinem reducenda sit, cùm sit fiduciæ virtus adeò proxima, vel potiùs ejus conditio, quæ in materiâ fortitudinis, ad rem aggrediendam, vel in honoribus, timorem repellit. Quamvis videatur posse cum magnanimitate eadem asseri, ut ipsius etymologia consonat. Nam & ipsa magnanimitas cum fiducia à D. Thomâ hîc eadem existimatur: cùm tamen ad 6 dicat, *quòd fiducia pertinet ad spei certitudinem, magnanimitas autem ad magnitudinem rei speratæ.* Sed alibi asserit quòd fiducia ad magnanimitatem pertinet, *ut importat quoddam robur spei proveniens ex aliquâ consideratione, quæ facit vehementem opinionem de bono assequendo.* Ut etiam securitas ad eandem pertinet, *in quantum repellit desperationem.* Sunt enim virtutes, vel virtutis conditiones, adeò inter se affines, ut uno modo consideratæ possint inter se ideotificari: quamvis alio modo una dicatur ad aliam pertinere.

2.2.q.128 ad 6. — Ib. — Ibid. in Corp. — q. 129. a. 6. c. — a. 7. c.

EUPSYCHUS: εὔψυχος, eupsychos, latinè propter ambiguam hìc productam, accentum habet in penultimâ, etsi Græci eum in antepenultimâ collocent. Significat lætum, magnanimum, constantem, animo miti præditum, felicem: Vox ex ejusdem cum præcedenti originis. Eupsychi meritò appellati nonnulli Sancti Martyres, qui illo actu fortitudinis verè magnanimo, animam bonam, & mitem animum fortiter suisse patefacientes, corde verè læto in Domino, & securo præditi, ut vitam lætiorem adipiscerentur, mortem acerbissimam constantissimè subierunt.

EURIPUS: εὔριπος, euripos, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Est fretum inter Eubœam Insulam, seu Chalcidem, & Atticam, septies in die undas absorbens, & toties eas revomens. Ità dictum ab εὖ, benè, & verbo ῥιπίζω, rhipizo, ventilo; quòd benè per talem motum ventiletur. Euripus etiam dicitur fretum in Siciliâ; & euripi vocantur ductus aquarum aliunde deductarum, in sublime salientium, si murmur efforment notabile. Si verò majores sint Nili nuncupantur. Græco adagio εὔριπος ἄνθρωπος, euripos anthropos, dicitur homo inconstans, uti & de fortunâ instabili, & de mente volubili. Maximè famosus ille Chalcidis Euripus, in quem sese projecisse Aristotelem, ipsius refluxus causam intelligere non valentem, multi prodiderunt. Quod & affirmatur à Justino Martyre. Sed ob talis arcani ignorantiam, animam præ tædio efflasse testatur Greg. Nazianzenus. Hæc vox *Euripus* satis frequens in Doctorum, etiam sacrorum, libris, ideò inter alias eam inserere placuit.

EUROPA: εὐρώπη, európe, p. l., nobilissima tot ius Orbis terrarum pars. Hanc unam ex tribus Veteres constituebant: sed jam pridem Americâ detectâ, præstantissima è quatuor terræ partibus, etsi extensione minima, est habenda. Nomen sumpsit, ut Poëtæ fabulantur, ab Europâ Agenoris Phœnicum regis filiâ, à Jove in bovem transformato, exportatâ: quæ fortè ob oculi latitudinem tale nomen erat sortita. Nam εὐρὺς, eurys, latus, & ὤψ, ops, genit. ὠπὸς, opós, vultus, frons, oculus, &c. dicitur: adeòque puella lato oculo, vultu, aut fronte dotata insinuatur.

EURUS: εὖρος, euros, ventus ab oriente verno spirans. Ità dictus ab ἕως, heos, aurora, & ῥέω, rheo, fluo, quòd ab oriente fluat. Euroaquilo autem est ventus inter eurum, & aquilonem, qui & typhonicus in Pauli navigatione vocatur. De quo S. Lucas ait: *Non post multum autem misit se contrà ipsam ventus typhonicus, qui vocatur euroaquilo.* Typhones sunt venti valdè turbulenti, & in gyrum se circumvolventes, adeòque procellosi, qualis fuit ille euroaquilo, navi Apostolum deferenti valdè infestus. Non videtur esse idem cum euronoto, quamvis aliqui sic opinentur. Nam euronotus, p. b., est ventus spirans ab oriente hyberno, idest inter orientem, & Austrum, qui dicitur νότος, notos, quia humidus, voce νοτὶς, notis, græcè humiditatem denotante. Act. 27. 14.

EURYTHMIA: εὐρυθμία, eurythmia, latinè absolutè penultimam correptam habere debet. Græci, in similibus aliis regulis utentes, in eâ collocant accentum, quos multi Latini ex usu licitè imitantur. Vox ista bonam consonantiam nobis sonat. Nam εὖ, ut sæpiùs jam vidimus, bonitatem indicat, & ῥυθμὸς, rhythmos, & ut & rhytmos, consonantiam. Aliàs & eurythmia Græcis est concinnitas, & εὔρυθμος, eurythmos, aptus, & concinnus. Unde corporis aptus, & concinnus motus apud Quintil. eurythmia nominatus, & insinuatur Oratori necessarius. Est enim in Oratore concinnitas, ut gestus aptus, & decens, linguæ, & ori concinat. Quantò magis in Oratore sacro necessarius, cùm eum multò magis in gestu eurythmia deceat.

EUSEBES; εὐσεβὴς, eusebés, p. b., pius, religiosus. Est enim à verbo εὐσεβέω, eusebéo, sum pius, pietatem exerceo ergà parentes. Eusebes dictus ille Antiochus, de quo scriptum est: *Et misit rex Antiochus filius Demetrii epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi gentis Judæorum, &c.* 1. Mach. 15. 1.

Erat

Erat autem filius Demetrii Seleuci, frater Demetrii Nicanoris à Persis capti, ab aliis Sedetes, & Soter cognominatus: qui occiso Tryphone invasore, fratris regnum, & conjugium adeptus est, invitante ad hoc ipsâ Cleopatrâ fratris uxore. Dictus est autem pius, ut asserit Pererius ex Josepho, ob pietatem quam ergà Deum exhibuit. Nam cùm Judæorum factus hostis Urbem Jerosolymam arctissimâ vexaret obsidione, rogatus fuit ab ipsis, ut septem dierum concederet inducias, festi celebrãdi gratiâ. Hoc magnâ cum pietate indulsit, mittens victimas verè regias, tauros nempè deauratis cornibus conspicuos, pocula quoque aurea, & argentea, omni genere aromatorum referta. Illis prætereà diebus festum Judæorum condecorans, toti exercitui luculentum epulum præbuit. Diverso verè genio ab Antiocho Epiphane ejus propatruo, qui captâ Urbe sanctâ, porcos super altare mactavit, & indignis, ac sacrilegis modis templum prophanavit.

L.9. in Dan.

EUSEBIA: εὐσέβεια, *eusébia*, latinè propter diphthongum acuitur penultima, quamvis à Græcis in antepenultimâ statuatur accentus. Ità dicta pietas, religio: ab eodem verbo *eusebéo*, vel ab *eu*, benè, & σέβω, *sebo*, colo, veneror. Unde D. Thomas ait: *Eusebia verò dicitur, quasi bonus cultus, unde est idem quod religio.* Sed sicut religio nonnunquàm latiùs accipitur, ut etiam creaturas respiciat; ità & eusebia: nam hæc ad parentes, ut pietas, & ad alia se extendit. Sicut ergò religio propriè est virtus, quæ Deo debitum cultum exhibet: tamen, ut ait Augustinus, etiam *à doctissimorum consuetudine cognationibus humanis, atque affinitatibus, & quibusque necessitudinibus dicitur exhibenda religio*; ità & eusebia, etsi præsertim Dei cultum significet: tamen ità ad alia pietatis officia extenditur, ut ab ipsâ pietate non discriminetur. Cum hac autem differentiâ, quòd pietas etiam in Deo respectu creaturarum dicatur, etsi nullatenùs à Græcis eusebia in Deo cognoscenda sit. Nam hæc sonat bonum cultum, qui in Deo non datur, cùm non habeat majorem quem colat. Aliàs eusebia ad multa se extendit ut pietas, de quâ sanctissimus Pater: *Pietas quoque propriè Dei cultus intelligi solet, quam græci* εὐσέβειαν eusebian, *vocant, hæc tamen & ergà parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur: quod ideo arbitror evenisse, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eaque sibi vel pro sacrificiis, vel præ sacrificiis placere testatur.* Et hinc quia Deus misericors maximè, & pius dicitur, non tamen eusebes nominandus. Ut ergò eusebia pietatem significat est virtus justitiæ potentialis, sicut religio, de quâ in *Theosebia*. Nam deficit ab æqualitate, quæ in actibus justitiæ reperitur: & ideò annectitur justitiæ, sicut virtus secundaria suæ principali. Definitur autem à Tullio, *Virtus per quam sanguine junctis patriæque benevolis officiũ & diligens tribuitur cultus.* Est enim hæc virtus specialis respiciens debitum parentibus, & patriæ, tamquàm, post Deum, nostri esse, & gubernationis principiis. Et ideò, ut docet S. Thomas, *Sicut pertinet ad religionem Deo cultum exhibere; ità secundario gradu ad pietatem pertinet exhibere cultum parentibus.* Cultus parentum comprehendit etiam cultum consanguineorum: uti cultus patriæ complectitur cultum omnium concivium, & omnium patriæ amicorum, & ideò ad hos pietas principaliter se extendit. Et hæc pietas, illa virtus specialis, ut à religione distincta: cùm aliàs, prout eusebia Dei cultum etiam amplectitur, ità & pietas. Nam in cultu Dei includitur, tamquàm minus in majori, cultus debitus parentibus: eò quòd Deus excellentiore modo sit pater noster. Quare Dei nomine dicit Propheta: *Si ego pater, ubi est honor meus?* Mal.1.6.

2.2. q.80. ad 4.

De Civ. Dei l. 10. c.3.

D.Aug. ib.

L.1. de Invent.

2.2.q.101 a.1.c.

EUSEBIUS: εὐσέβιος, *eusébios*, p.b., nomen ab eâdem radice quâ eusebia pullulans, & pium, ac religiosum significans. Talis verè fuit S. Eusebius Episcopus Vercellensis. Fuit & Eusebius Emissenus, vel Emesenus, non adeò pius ut nomen sonat, cùm arianismi sit insimulatus, natione Syrus, tempore Constantii Imperatoris. Libros plurimos ad plausum populi facientes conscripsit, ut testatur D. Hieronymus: qui tamen omnes perierunt. Homilias autem 50 de Pascha, &c., esse Eucherii Lugdunensis opinatur Baronius: etsi meliùs existimare videatur Bellarminus, esse Fausti, qui ex Abbate Lirinensi Episcopus Regiensis creatus est. Sed planè indignus isto sacro nomine Eusebius Pamphili, Episcopus Cæsariensis, qui Christum honore divino nõ est dignatus; cùm ipsius divinitatem cum Arianis negaverit, utpotè eorum princeps, ut scribit Hieronymus ad Ruffinum. Multa tamen scripsit, præsertim de historiâ ecclesiasticâ, & Chronicum, cujus calculo utitur Ecclesia pro temporibus ante Christum; à quo dissentiunt magno cum fundamento multi Chronologi moderni. Obiit circà annum Domini 326: Emissenus autem Emesæ Episcopus 14 annis ei superstes fuit.

Bar. An. Chr. 341. N.10.

In Cat. Script. Eccl.

EUSTACHIUS: εὐστάχιος, *eustáchios*, p.b., benè firmum, & bonæ spicæ exponere licet. Nam εὖ ἔχων, *éuechon*, benè firmus dicitur: & quia *eu*, benè, & στάχυς, *stáchys*, spica: ideò benè spicatus verti potest. Benè firmus fuit S. Eustachius Martyr, quem nec terrena potestas, nec bos æneus ab amore Christi divellere potuit. Optimi frumenti ferax, ut fertilior fieret, à bove arari debuit. Ipso ære fortior, ipso igne fervidior, nec ab illo in Fide motus, nec ab isto in Charitate victus: ob dilectionem suavissimum, in ardore fervefactum, à bove trituratum, à flammâ ventilatum triticum horreis cœlestibus intulit: frumenti Electorum in æternum particeps evasit.

EUSTASIUS: εὐστάσιος, *eustásios*, p. b., bonæ stationis, ordinis, perseverantiæ. Adeòque benè stantem, constantem, & perseverantem hoc nomen significare potest. Oritur enim ab *eu*, benè, & à στάσις, *stasis*, stationem, ordinem, & perseverantiam denotante. Talis verè fuit S. Eustasius Abbas, qui optimam stationem, & ordinem adeptus, tot monachorum pater, multis miraculis clarus, mirâ sanctitate celebris, magnâ constantiâ in austerâ pœnitentiâ perseverans, præmium perseverantibus promissum recepit. Nam *qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit.* Matth.24. 13.

EUSTATHIUS: εὐστάθιος, *eustáthios*, p. b., stabilis, constans, firmus. Idem nempè significat ac εὐσταθής, *eustathés*, ab *eu*, benè, & στάω, *stao*, sto: ab ejus

ejus nempè aoristo primo passivo ἐστάθην, *estáthen*, statutus sum. Tali nomine dignus S. Eustathius Episcopus, mirâ doctrinâ, & sanctitate celebris: qui semper in Fide stabilis, in amore Christi firmus, etiam urgente Constantii Imperatoris persecutione, exilii ærumnas constanter sufferens, satis à Domino in corpore peregrinatus, in patriam gloriosè receptus est. Ab eâdem radice pullulat eustathía, p.l., græcè εὐστάθεια, *eustáthia*, constantiam, & columen designans. Eustathia verò, p. b., stabilimentum dicitur: ut aliqui legunt in Textu græco *eu-*
Sap.6.26. *státhia*, ubi Noster ait, *rex sapiens stabilimentum populi est*. In meo tamen Codice *eustáthia* priori modo, cum diphthongo exaratur.

EUSTOCHIA: εὐστοχία, p.l, dexteritas in jaculando. Oritur à verbo εὐστοχέω, *eustochèo*, sum peritus in jaculando: quod componitur ex εὖ, *eu*, benè, & στείχω, *sticho*, vado, ordine procedo. Quia verò eustochia significet dexteritatē, & rectam versùs scopū collimationem, ideò etiam ipsa ponitur inter partes prudentiæ integrales. Nam D. Thomas enumerans illas virtutes, quas necesse est concurrere ad perfectum actum prudentiæ, sex illis quas recenset Macrobius, dicit quòd *addenda est septima, scilicet*
2.2.q.48. a.1.c. *memoria, & eustochia, sive solertia quam ponit Aristoteles*. Hîc ergò insinuat solertiam, & Eustochiam esse idem, nempè dum solertia accipitur magis communiter, ut inferiùs docet. *Ille Philosophus*,
a.4.c. inquit, *qui ponit solertiam partem prudentiæ, accipit tam communiter pro omni eustochiâ*. Quamvis in rigore solertia sit pars eustochiæ, ut dixit primo loco citato, *quod est bona coniecturatio, hujus autem pars, ut dicitur in 6. Ethic., est solertia, quæ est vera coniecturatio medii, ut dicitur in 1. Post*. Quod clariùs explicuit ipso articulo quarto, dicens quòd solertia ad hoc pertineat, ut homo benè se habeat, in acquirendo rectam æstimationem per seipsum: ità tamen ut solertia accipiatur pro eustochiâ, cujus est pars. Nam eustochia est benè coniecturativa de quibuscumque, solertia autem est facilis, & prompta coniecturatio circà inventionem medii. Hinc grecè dicitur εὔστοχος, *eústochos*, seu eustochius, pro solerti, prompto, ingenioso. Benè ad scopum collimaverunt Sancti illi tali nomine decorati, ad quælibet ardua prompti, in mediis opportunis solertes, & ingeniosi, ultimum illum finem, quem semper pro scopo prudenter habuerunt, feliciter sunt assecuti.

EUSTOLIA: εὐστολία, *eustolia*, latinè, quia penultima brevis, in rigore antepenultimâ acutâ efferri debet, nisi græcus ex usu retineatur accentus. Grecè quoque dicitur εὔστολος, *eústolos*, utpotè utriusque generis, & benè ornata, decora, latinè reddatur. *Eústolos* enim benè ornatus dicitur, ut apparet, ab *eu*, benè, & στολή, *stòle*, stola, quasi bonâ stolâ indutus. Sancta Virgo Eustolia, Mauritii Imperatoris filia, stolâ innocentiæ decorior, quàm veste regali pretiosior, omnibus virtutibus cum pudicitiæ floribus ornata, immortalitatis stolâ ornatiùs induta fuit.

EUSTORGIUS: εὐστόργιος, *eustórgios*, p.b., boni amoris, & charitatis, seu benè amantem interpretari licet. Fit à toties dicto *eu*, benè, & verbo στοργέω, *storgéo*, amo, idem quod στέργω, *stergo*, amo, charitate complector. Inter cæteros hoc nomine donatos, duo Episcopi Mediolanenses magnâ sanctitate floruerunt. Gregem suum magno amore prosequentes, maximâ charitate in Deum ferventes, amoris beatifici, qui ipsos in cęlis manebat, pignus amabilissimum acceperunt.

EUSTRATIUS: εὐστράτιος, *eustrátios*, p.b., benè bellicosum sonat. Est enim ab *eu*, benè, & στράτιος, *strátios*, bellicosus. Hinc Jupiter militaris Stratius fuit appellatus. Bonum certamen certavit, & strenuè belligeravit S. Eustratius Martyr: dum inter atrociora tormenta, nequicquàm sæviente barbarie, invictus Christi miles evasit. Hinc illi reposita, & reddita justitiæ corona, quam bellicosis suis athletis Dominus à seculo præparavit.

EUTHALIA: εὐθαλία, *euthalia*, latinè penultimâ correptâ, ni Græcos cum accentu in eâ imitemur. Idiomate nostro dicitur florida, virens, adulta, benè florens: & aliter in græco *euthalès*, communis generis, ab *eu*, benè, & verbo θάλλω, *thállo*, floreo, viresco. Sancta Euthalia virgo, virtutibus semper virens, lilio virginitatis decora, sanctitate benè florens, & meritis adulta, martyrii purpurâ florentior, immarcescibili coronâ à Sponso Nazareno, seu florido, redimita fuit.

EUTHYMIA: εὐθυμία, *euthymia*, accentum habet voci præcedenti similem. Est lætitia, jucunditas, securitas, hilaritas, animi tranquillitas: ab *eu*, benè, & θυμὸς, *thymòs*, animi confidentia, animus vehemens. Hinc derivatur *euthymos*, p.b., & *euthymios*, lætus, alacer, qui est animo securo, æquo, & tranquillo. Tali dote ornati fuere tot viri egregii, Euthymii vocati, verâ euthymiâ, seu, juxtà Tullium, animi securitate donati. Nec spe terrenâ allecti, nec timore humano correpti: inter mœstiora læti, inter austeriora jucundi, inter horrenda pericula securi, ad æternam tranquillitatem pervenerunt.

EUTRAPELIA: εὐτραπελία, *eutrapelia*, latinè absolutè, cùm penultima sit brevis, accentus in antepenultimâ debet collocari. Sed in similibus terminationibus, uti sæpè monuimus, ex usu legitimè introducto, qui non est improbandus, multi Latini, cum accentu in penultimâ, Græcos imitantur. Apud Philosophos eutrapelia pro virtute ponitur: nempè pro comitate, & urbanitate, aliàs *asteismòs*, ἀστεϊσμὸς, appellatâ. Hæc ab ἄστυ, *ásty*, urbs, formatur: etsi asteismus pro sermone sumi soleat urbano, & eleganti. Sed D. Paulus eutrapeliam in malam partem accepit, quando de variis loquens vitiis, quæ nec in nobis debent nominari, subiungit: καὶ εὐτραπελία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, *kè eutrapelía, tà uc anèconta*, idest ad literam, *& eutrapelia, quæ non decentia*, seu convenientia. Quod Noster vertit, *aut scurri-* Ephes.5.4
litas, quæ ad rem non pertinet: Accepit ergò Paulus pro facetiâ scurrili, & viro Christiano indignâ. Apostoli sensibus insistens D. Jo. Chrysostomus ait: *Eutrapelos dicitur varius, versutus, instabilis, le-* Hom.17.
vis, in omnia mutabilis. Ejus improbos mores in c.5. ad
eloquentiâ solitâ insequitur Sanctissimus Pater. De- Ephes.
rivatur autem ista vox ab *eu*, benè, & τραπελὸς, *trapelòs*, mutabilis, quasi qui in occasionibus scit benè se vertere ad seria, & faceta. Quapropter asserit Doctor Angelicus, quòd *dicitur aliquis eutrapelus* 2.2.q.168
à bo- a.2.c.

à bon' converſione, quia ſcilicet benè convertit aliqua dicta vel facta in ſolatium. Aliquibus epithetis eam deſcripſit Tullius, & à ſcurrilitate diſcriminavit. Duplex enim jocandi genus conſtituens, ait eſſe *unum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcænum; alterum elegans, urbanum, ingenioſum, facetum.* Eutrapelia eſt virtus moralis in medio conſiſtens, inter ſcurrilitatem, & ruſticitatem. Majus tamen eſt vitium per exceſſum, quàm per defectum: & in illo ſolent magis homines peccare, dum ad obſcænam ſcurrilitatem, & ad caninam mordacitatem, ad diſſolutos riſus, & ineptias, facillimè tranſeunt, illoſque qui parcè ludicris utuntur agreſtes appellant. *Cum tamen delectatio & quies non propter ſe quærantur in humanâ naturâ, ſed propter operationem, ut dicitur in* 10 *Ethicorum, ideò defectus ludi minùs eſt vitioſus, quàm ludi ſuperexceſſus.* Quare ſacra Sapientia magis nos ad ſerietatem inducit, quàm ad facetias nos ſtimulet. *Melior eſt,* enim, *ira riſu, quia per triſtitiam vultus corrigitur animus delinquentis.* Et alibi riſum in ore ſtultorum abundare demonſtrat. *Cor ſapientium ubi triſtitia eſt, & cor ſtultorum ubi lætitia:* & poſteà, *Sicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub ollâ, ſic riſus ſtulti:* & ſexcentis aliis locis. Nam vitæ miſeria, mortis & divini judicii certitudo, æternæ ſalutis periculum, veros ſapientes ab immoderato riſu, & vanâ lætitiâ potentiſſimè coërcent. Ideò D. Paulus magis inclinavit ad eutrapeliam inter vitia recenſendam, cùm in eâ facillimè committatur exceſſus. Attamen doctrinæ Philoſophi, & Theologorum inſiſtendo, abſolutè inter virtutes reponenda eſt, cùm auream mediocritatem obſervat. Et quia talis virtus eſt modeſtia in jocis, & ludicris; ſicut & ipſa modeſtia, cujus eſt ſpecies, enumeratur inter partes temperantiæ potentiales, ſeu ipſi adjunctas tanquàm ſecundarias principali.

[Marginal notes: L. 1. de Off. — D.Th.Ib. — Ecc. 7. 4. — v. 5. — v. 7.]

EUTROPIA: εὐτροπία, *eutropia,* cum accentu ſicut in vocabulo præcedenti. Probitas morum dicitur, ab *eu,* benè, & τρόπος, *tropos,* modus, mos, ratio, conſuetudo. Quid mirum ergò, ſi tot Sancti, adeò moribus optimis imbuti, hoc nomen decorè fortiti ſunt? Quid mirum, ſi tot geſtorum tropis ornati, tot virtutum modis exculti, bonorum operum facundiâ, ſanctitate ſexanimâ, appoſitè ad perſuaſionem dixerunt, morum probitate perſuaſerunt, ſummum Remoneratorem devinxerunt, cœlum ſuavi violentiâ rapuerunt?

EUTYCHES: εὐτυχής, *eutychès,* p. b., felix, fortunatus, qui lætus vivit. Eſt enim à ſæpiùs dicto *eu,* benè, & in compoſitione bonum denotante, ac à τύχη, *tyche,* fortuna. Sed verè infelix fuit ille Eutyches Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ presbyter monachus, qui incidit in Scyllâ putans vitare Charybdim. Nam errorem Neſturii de duabus in Chriſto perſonis fugiens, unicam aſſerendo in eo naturam infeliciter *in Apollinarem Manichæumque tranſivit, & humanitatis in Chriſto denegans veritatem, quidquid à Verbo noſtræ proprietatis receptum eſt, divinæ tantummodò adſcribit eſſentiæ.* Quatuor modis poterat Eutyches intelligere unicam fuiſſe in Chriſto naturam. Primò ut ex duabus reſultaverit una tertia; ſecundò ut divinitas in humanitatem converſa fuerit: tertiò humanitas in divinitatem; quartò ut ex duabus una compoſita remanſerit. Sed etſi dicat Mart. Becanus, non ſatis inter Theologos conſtare, quo ſenſu unam naturam propugnaverit; tamen ſatis innuit Auguſtinus eum ſolùm naturam divinam in Chriſto agnoviſſe. Verbis enim ſupradictis ſubjungit: *Ut ſacramentum ſalutis humanæ, quæ non niſi in utrâque ſubſtantiâ eſt, noſtram in Chriſto naturam negando diſſolveret.* Ab ipſo dicti Eutychiani hæretici, ſeu, ut Damaſcenus vocat, Eutychianiſtæ, *qui,* ut ait, *non dicunt ex S. Mariâ aſſumpſiſſe carnem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſed divinitùs aliqualiter incarnatum eſſe annunciant.* Contrà iſtum hæreſiarcham, qui potiùs dyſtyches, quàm Eutyches dicendus (dyſtyches enim infelicem ſonat) coactum fuit Chalcedonenſe Concilium, de quo ſuprà nonnihil dictum eſt.

[Marginal notes: Aug. de Hæreſ. hær. 55. — De Incar. c. 6. q. 1. Conc. 1. — Ib. — L. de 100. hær. hær. 83.]

EUTYCHUS: εὔτυχος, *eútychos,* p. b., nomen ab eodem etymo quo Eutyches formatum. Verè talis fuit ille Eutychus adoleſcens, qui ſomno correptus, dum Paulus Troade in cœnaculo *diſputabat cum eis profecturus in craſtinum, protraxitque ſermonem uſque in mediam noctem,* cecidit, & ſomnum cum morte ſorore commutavit. Sed feliciter ab Apoſtolo fuit ad vitam revocatus. Eutychus ergò latinè Bonaventuram ſonat; & veriſſimè tot Sanctis Eutychi, Eutychiani, & Eutychii nomine donatis, iſtud etymon appropriatur. Ipſi vitâ ſanctâ fortunati, meliori morte felices, optimam ſortem in cœlis in æternâ felicitate fuerunt aſſecuti.

[Marginal note: Act. 20. 7.]

EUXINUS: εὔξεινος, *euxinos,* latinè penultimâ productâ, propter diphthongum græcam in vocalem longam converſam. Hoſpitalem ſonat, quaſi bonum hoſpitem, ſeu amicum: ab *eu,* benè, & ξένος, *xenos,* hoſpes. Mare illud à Boſphoro thracio incipiens, boni ominis causâ, ſic ab accolis dictum, cùm prius ἄξενος, *axenos,* quaſi inhoſpitum, ſeu propter piratas partim frequentatum, diceretur. Quod & Ovidius manifeſtè decantat: *Euxinus falſo nomine dictus habet.* Nempè quia propter infortunatum exilium parùm hoſpitalis videretur illa regio. Sed potiùs axeni nomine dignum Pontum exiſtimat: *Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.* Axenus autem, p. b., ab *a, alpha,* privativo, & voce ξένος, *xenos,* hoſpes, idest inhoſpitalis. Ab eodem vocabulo *xenos* legitur & ξένιος, p. b., pro hoſpitali adjectivo: & Jupiter hoſpitalis εὔξενος, ſeu euxinus, p. l., fuit appellatus. A Ponto illo Euxino (vel ut aliis placet à Ponto rege quodam ità vocato) regio vicina Pontus nominata. Judæis illic advenis, recenter ad Chriſtum converſis, nempè *Advenis diſperſionis Ponti,* ſcribit Apoſtolorum Princeps. Quàm autem Barbari, & inhumani fuerint Pontici, ante converſionem, videndus Tertullianus initio Librorum contrà Marcionem hæreſiarcham è Ponto, Aſiæ minoris illâ regione, oriundum.

[Marginal notes: Triſtium l. 3. — L. 4. — 1. Pet. 1. 1.]

EXAGOGA: ἐξαγωγή, *exagogé,* p. l., eductio, exportatio, à verbo ἐξάγω, *exago,* educo, produco, adduco. Ab eodem fit ἐξαγωγεύς, *exagogeus,* qui & exagóga dicitur; idest eductor, exportator, dux eorum qui in coloniam proficiſcuntur: vel quocumque modo emittantur. Quâ ratione Moyſes fuit

populi israëlitici exagoga, qui eum feliciter, & prodigiosè adduxit ex Ægypto. Ab eâdem radice exagogica, quasi eductiva, dicuntur illa vectigalia, quæ propter merces colliguntur exportatas. De quorum justitiâ, uti de aliis vectigalibus, si adsit authoritas, & causa sufficiens, differendum.

EXAGONIA: ἐξαγώνια, p.b., ea quæ extrà causam, & concertationem afferuntur. Nam *exagonios* dicitur, qui extrà causam est, & propositum argumentum excedens: ab ἐξ, *ex*, & ἀγὼν, *agon*, certamen, studium, labor, quasi extrà certamen. Talia exagonia non solùm in civilibus, & criminalibus, sed & in sacris, dum aliqua ad rem non pertinentia, ab adversariis, aut hæreticis oggeruntur, locum habent. Sed ἑξαγώνιος, *hexagônios*, latinè hexagônus, p.l., est sex angulos habens: & tunc fit ab ἑξ, *hex*, sex, & γωνία, *gonia*, angulus.

EXAMITUS: ἑξάμιτος, *exámitos*, p.b., pannus sex filis contextus. Sed potiùs *hexámitos* dicendum esset, ab ἑξ, *hex*, sex, & μίτος, *mitos*, filum, licium, interposito alpha euphoniæ causâ. De
L.3.c.10. planetâ examitâ in Chronico Casinensi fit mentio, nempè quia sex filis erat contexta.

EXANASTASIS: ἐξανάστασις, p.b., resurrectio. Vox est composita ab *ex*, & *anastasis*, resurrectio, quasi exresurrectio. Hac voce specialiter in Textu
Phil.3.11. græco usus est Apostolus, dum ait: *Si quomodò occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis*, græcè εἰς τὴν ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν, *is ten exanástasin ton necrôn*, idest in resurrectionem mortuorum. Quæ talis meritò pro justis dicitur, quia ipsi à terrâ in occursum Domini assumuntur. Nam peccatores resurgent quidem è sepulchris in terram, de terrâ verò non in aërem resurgent, inquit Theophylactus.

EXANGELUS: ἐξάγγελος, *exángelos*, p.b., nuntius ille, qui ea quæ intùs fiunt exteris promit. Fit à verbo ἐξαγγέλλομαι, *exangellomæ*, annuntio: aut à particulâ ἐξ, *ex*, & verbo ἀγγέλλω, *angéllo*, nuntio. Spiritus illi beati, qui divina, quæ in secreto Summæ Triadis conclavi tractantur, mortalibus annuntiant, etiam Exangeli dici possent. V. vocem *Diangelus*.

EXANTLO: ἐξαντλῶ, *exandlâo*, exhaurio, quasi è sentinâ haurio. Nam ἄντλον, *ándlon*, sentina: unde & ἀντλάω, *andláo*, haurio. Verbum istud etiam apud Authores sacros non infrequens, ubi de Sanctorum exantlatis, idest perpessis, & quasi exhaustis laboribus, mentionem agunt. D. Jo. Chrys. Jacobum introducit de suâ tot annorum servitute
Hom. 57. in c. 31. Gen. loquentem, & Labano dicentem: *oblivisceris, inquit, laborum quos exantlavi, pascens oves tuas, & capras?* Ab eâdem radice machina ad hauriendam aquam efformata à Latinis antlia nuncupata.

EXARCHUS: ἔξαρχος, *éxarchos*, inceptor, dux, princeps, eximius: dictio composita ab ἐξ, *ex*, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps, aut à verbo ἐξάρχω, *exarchô*, canere incipio, author sum. Non significat ergò illud *ex*, sicut nonnunquàm latinè, privationem, sed potiùs in compositione principatum, ut in voce *exochê*, excellentia. Nisi hîc indicet subordinationem, ità ut exarchus sit princeps subordinatus, & ab alio missus: quales erant Exarchi Ravennæ, quos ut Vicarios mittebant Orientis Imperatores. Ut & Exarchus in Ecclesiâ Constantinopolitanâ, qui erat adinstar legati Patriarchæ, atque ad eum spectabat decimas colligere, & alia præstare. In Conciliis ista vox Archiepiscopum, aut ipsum Metropolitam significat. Ità in Concilio Sardicensi legitur, *Exarchi Provinciæ, dico autem Metropolitani*: & in Concilio Chalcedonensi Can. 6.
reperitur *Exarchus Diœcesis*, pro ipso Patriarchâ. Optimè per Exarchum in Ecclesiâ Primas intelligitur.

EXCENTRICUS, ἐκκεντρικὸς, *eckendricós*, p.b., ab ἐκ, *ec*, idest ex, & κέντρον, *kéndron*, centrum. Est enim id quod est extrà centrum, seu à centro distat. Ità circulus excentricus in Sphærâ est ille, qui Sphæ- Sacrobusto.
ram dividens in duas partes æquales, non habet centrum suum cum centro terræ commune, sed ab eo aliqualiter distans. Planetæ enim aliquando magis à terrâ elongantur, quando sunt in eâ circuli excentrici parte, quæ vicinior est Firmamento, & Aux appellatur. Sicque fit ut ex unâ parte terræ viciniores, & ex aliâ remotiores non possint habere centrum, terræ centro respondens. An autem verè tales circuli in orbibus cœlestibus dentur, vide in voce *Epicyclus*. Reperitur & apud aliquos Authores vox *excentrotis*, græcè ἐκκεντρότης, *eckendrótes*, ejusdem significati.

EXCETRA: ἔκετρα, *écketra*, penultimâ in prosâ semper correptâ, cùm aliàs in versu sit communis. Est hydra, serpens in aquis degens. Tertullianus recensens impatientiæ natales, incrementa, soboles, ait: *Talis igitur excetra delictorum, cur non Dominum offendat improbitate malorum?* Interpres explicat de hydrâ illâ herculeâ, De Patientiâ c.5.
in quâ innumera repullulabant capita. *Cum hæc comparat*, inquit, *impatientiam, ut eâ necessariò Deus offendi debeat*: & hic quoque catholicè intelligendus, de necessitate videlicet morali: aut potiùs, quòd positâ impatientiâ, tot malorum improbâ genitrice, Deus necessariò offendatur. Ejus etymon trahi debet ab ἐκ, *ec*, ex, & τρία, *tria*: quòd uno exciso capite alia tria enascerentur. Fateor Gerardum Vossium etymo latino hanc vocem donasse, & à verbo *excresco* deduxisse.

EXEDRA: ἐξέδρα, *exedra*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus accentus collocetur. Apud Veteres locus erat in porticibus patens, & Soli pervius. Ità dictus à sedium frequentiâ, seu ab ἐξ, *ex*, & ἕδρα, *hedra*, sedes, subsellium, quasi educta è loco sessio. Sumitur exedra pro quocumque loco ad sedendum constituto, & pro sellâ. De exedris fit mentio in Scripturis, variis in locis. Sic in 1. Paral. dicitur, quòd certi Levitæ *erant super* 1.Paral. 9.26.
exedras, & thesauros domus Domini. Has Septuaginta in Textu græco pastophoria vocant, & Hebræus *lesciachôth*, idest cubicula, à sing. *lisccháh*, לשכות *lesciachôth*.
cubiculum, secundùm D. Hier. gazophylacium. Annotat Tirinus quòd, etsi exedra omne cubiculū, & aulam significet, hîc tamen accipitur pro iis solis locis, quæ Psalmis, & hymnis publicè decantandis, populoque instruendo, in atriis templi assignata לשכה
erant. Videntur dictæ exedræ à subselliis quæ in *lisccháh*.
iis erant, ut in choro Canonicorum, aut Monachorum. In eis etiam templi thesauri asservabantur. Et ideò loquitur Jeremias de Rechabitis intro-

troducendis *in unam exedram thesaurorum*. Textus hebraicus ait in unam *kallesciachoth*, idest cellarum, aut cubiculorum, & 70 εἰς μίαν τῶν αὐλῶν, *is mian ton aulon*, in unum atriorum. Hanc exedram posteà vocat gazophylacium dicens Editio nostra: *Et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium*, &c.: 70 legunt hic pastophorium, & Hebræus *lisecbath*, aut in regimine *lisecbath*. Carolus Magri illius vocis originem ex latino deducit, dicens quòd sit absida quædam separata modicum quidem à templo, vel palatio, & inde dicta, *quod extrà hæreat*, & græcè *cyclon* vocetur. Sed ex dictis patet vocem græcam esse: quamvis talem locum fortè cyclon quoque ob rotunditatem vocatum fuisse facilè concesserim.

EXEGETICUS: ἐξηγητικὸς, *exegeticòs*, p.b., expositivus. Nam verbum ἐξηγέομαι, *exegéoma*, inter alia significat expono: & ab ejus tertià personâ præteriti, quæ est ἐξήγηται, *exegeta*, deduci debet. Unde Exegetica S.S. Patrum opera sunt illa, quæ continent expositiones. Exegesis autem, p.l., græcè ἐξήγησις, *exégesis*, à secundà personà dicti præteriti, ipsam expositionem significat. Exegetica illa pars Homiliarum dicitur, quæ sacrum Textum exponit: atque ab Ethice discriminatur, quæ est illa pars, quæ moralia tractat, ut dictum fuit in vocabulo *Ethice*. Pars exegetica, seu expositoria Chrysostomi in divinæ Scripturæ explicatione præsertim versatur, secundùm Textum 70 Interpretum, quem juxtà historicam, & literalem intelligentiam explanat. Ipsius verò scripta exegetica abbreviarunt Theodoretus Cyrensis Episcopus, Theophylactus Bulgariæ Antistes, Euthymius Zigabenus, & Oecumenius: atque hi tres per Chrysostomi asseclas solent intelligi. Ex his capies quid sibi velint aliorum Patrum exegetica, aut exegeses. Quamvis autem Sophoclis interpres dicat, quòd *exegesis* sit divinorum, hermenia verò rerum viliorum, aut plebejarum; tamen exegesis absolutè poni potest pro qualibet expositione, aut commentario. Nec est vocabulum ægyptiacum, ut scribit Carolus Magri, sed maxime græcum: cùm & ipsum simplex ἡγέομαι, *hegéoma*, idest præeo, duco, arbitror, cognosco, &c., hoc satis evincat. Differt verò exegesis ab exegemate, sicut poësis à poëmate, suoque annotatur loco. Hinc exegematicus est narrativus, expositivus, videlicet ille sermo, qui nullius personæ interrumpatur oblocutione.

EXOCATACOELI: ἐξωκατάκοιλοι, *exocatákili*. Taliter appellati aliqui Ecclesiæ Constantinopolitanæ officiales: eò quòd extrà patriarchium dormirent, parochiarum curam gerentes. Ità dicti ab ἔξω, *éxo*, foris, extrà, & verbo, ut videtur, κατακοιμάομαι, *catakimàoma*, dormio: erantque maximæ in illâ Ecclesiâ dignitatis. Nam in publicis confessibus ipsis Episcopis præcedebant, erant numero septem, & adinstar Cardinalium, in Concilio Florentino ad dextræ, & genæ summi Pontificis osculum fuerunt admissi. Sed, ut ingenuè fatear, origo à dicto verbo parùm placet. Carolus Magri ait Adrianum Junium primam syllabam divisim legisse, ἑξ, *hex*, sex, & *catakili*: quia eorum Ecclesiæ parochiales essent in vallibus sitæ. Nam κοιλὰς, *kilàs*, est vallis, & κοῖλον, *kilon*, concavum. Sed etymon istud ab eodem Magri improbatum. Martinius ait fuisse secretiorum Ecclesiasticorum præfectos, & ità dictos ab ἔξω, extrà, & κατάκοιλον, *catákilon*, quasi cavum dicas, secretum, cellam.

EXOCHADES; græcè in Lexicis non reperi, nisi vocem exoche, quæ etiam exuberanciam, & excrescentiam significat. Unde Dioscorides circà sedem excrescentias exochas nominat, talesque fiunt in hæmorrhoidibus. Sic exoche, aut exochades, p.b., vel si malueris, exochas, p.b., genit. exochadis, rectè pro excrescentià hæmorrhoidali poni videtur. Hac dirè vexabatur D. Augustinus, de seipso scribens: *Nec ambulare, nec sedere possum, rhagadis, & exochadis dolore, & tumore*.

EXOCHE: ἐξοχὴ, *exochè*, p.b., eminentia, excellentia. Oritur à verbo ἐξέχω, *exéche*, emineo, excello, ab ejus nempè præterito medio. Aliqua dicuntur per exochen, seu secundùm exochen, quando per excellentiam alicui tribuuntur, ut in voce Catexochen fuit expositum. Ità fit in antonomasiâ, quæ in S.Textu frequentissima. Exoche præterea, ut in dictione præcedenti dictum, significat exuberantiam, & excrescentiam; & tales exochę in corpore humano exoriuntur.

EXODIA: ἐξόδια, *exodia*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eà ponatur accentus. Significat egressionem, expeditionem, ferè ut exodus, eandemque etymologiam agnoscit. Sed ἐξόδιον, *exódion*, apud 70 significat diem octavum illorum trium Festorum apud Hebræos celebriorum in quibus ter in anno omnis Israël Jerosolyma congregabatur. Ità ubi Noster legit, *Est enim cœtus, atque collecta*, 70 legunt *exódion*, quod aliquando latinus Interpres cantum exponit, aliquando exitum. Erat enim Festum cœtus, atque collectionis, aut congregationis totius populi Israëliticæ: meritò exodion dictum, quia paulò ante exitum è templo, & regressum populi ad loca sua, celebrabatur. Textus hebraicus sæpiùs vocat *ngatséreth*, quasi detentio, dies feriatus, conclusio, seu collectio: à radice *ngatsàr*, conclusit, detinuit, &c.. Dictum etiam fuit exodion carmen in exitu chori decantatum. Exodium certè cum *omega* in græco ἐξώδιον, *exódion*, pro cantu, & cantilenâ reperitur: ab ἐξ, ex, & ᾠδὴ, *odì*, cantio, cantilena, quasi excantio, seu decantatio. Vide D. Hieronymum lib. 2. contrà Ruffinum; & Exodion aliqui commentum esse in Exodum opinantur.

EXODUS: ἔξοδος, *éxodos*, p.b., exitus. Est enim ab ἐξ, ex, & ὁδὸς, *hodòs*, via. Secundus Liber Pentateuchi Moysis Exodus nuncupatus est, quia inter alia narrat exitum filiorum Israël de Ægypto. Hebræi à primis verbis eundem librum denominant: cumque sic incipiat, *vehelleh scemòth*, idest, *Et hæc nomina*; inde Liber *scemòth* ab ipsis appellatur. Narrationem inchoat ab ægyptiacâ servitute, usque ad tabernaculi mosaici, apud montem Sinai, erectionem, eam deducit. Adeòque gesta 145 annorum, à Josephi morte inchoandorum, complectitur: si verum est quòd ista servitus anno 52 ab ejus morte inceperit, & per 93 annos duraverit. Sed in his magnoperè Chronologi dissentiunt: unde Fabianus Justinianus dicit Exodum gesta 156 annorum continere. Allegoricè Exodus signi-

Marginalia (left): Ier. 35. 2. — v. 4. — לשכת lisecbath — S. Hierol. — S. Hierol.

Marginalia (right): l. 3. — Ep. 143. ad Proluturi. — Lev. 23. 36. — עצרת ngatséreth — עצר ngatsàr. — ואלה שמות — Comment. de S. Scrip p. 2. c. 4.

significat Justorum exitum de servitute mundi, ejusque principis, ad cœlestem Palæstinam.

EXOMOLOGESIS: ἐξομολόγησις, *exomologesis*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis acutâ antepenultimâ efferatur. Ità dicta confessio à verbo ἐξομολογέομαι, *exomologéomæ*, confiteor, quod est compositum ab ἐκ, *ek*, ὁμοῦ, *homú*, simul, & λέγω, *lego*, dico. Exomologesis dicitur Sacramentum confessionis: quod secundùm suam substantiam, & essentiam, a Christo Domino post suam resurrectionem fuit institutum.

Jo.20.22. Nempè quando Discipulis suis dixit: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt*. Quibus verbis adeò disertis, & perspicuis

Sess.14. c. 1. motum Tridentinum ait: *Potestatem remittendi, & retinendi peccata, ad reconciliandum fideles post Baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit*. Rectè tamen dicitur cum D. Thomâ, *Christum ante suam*

3.q.84.a. 7.c. *mortem determinasse id quod pertinet ad officium ministrorum, Matth. 16., ubi dixit Petro, tibi dabo claves regni celorum*. Nam tunc in Capite Ministrorum Ecclesiæ, suoque Vicario insinuavit se Ministros ad solvendum, & ligandum homines elegisse. *Efficaciam autem*, inquit, *hujus Sacramen-*

D.Th.Ib. *ti & originem virtutis ejus manifestavit post resurrectionem, Luc. ult., ubi dixit quòd oportet prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, præmisso de passione, & resurrectione*. Potest autem dici quòd hisce verbis efficaciam, & virtutem potuit manifestare, quamvis illis Joannis verbis Sacramentum pœnitentiæ instituerit, & ad hoc Apostolos ordinarit. Hoc novæ Legis Sacramentum negant absolutè omnes Sacramentarii, Calvinus, Zwinglius, Beza, & alii, & nunc negat, nunc admittit cum Melanchthone, & affeclis, Lutherus. Contrà quos evidens est supracitatus Joannis Textus; ex quo habes ritum externum divinitùs institutum, nempè absolutionem sacerdotalem, præsuppositis debitis actibus pœnitentis, & prætereà promissionem divinam de gratiâ justificante, in illis verbis, *remittuntur eis*. Sicque adsunt illa, quæ communiter hæretici ad Sacramentum requirunt; ut definit Lu-

lib. de Capt. Babyl. therus, *Sacramentum est promissio signo externo annexa*. Et Lutherani passim hæc tria requirunt, ritum, seu signum externum: mandatum, seu institutionem Dei: promissionem gratiæ, & remissionem peccatorum. Quamvis in istis particulis explicandis magnoperè ab Orthodoxis dissentiant. Istis affinis est Calvinus, qui Sacramentum definit;

l.4.Instit. c.14. §.1. *Symbolum externum, quo benevolentiæ ergà nos suæ promissionem conscientiis nostris obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem, & nos vicissim pietatem ergà eum nostram, tam coram eo, & angelis, quàm apud homines testamur*. Sed quidquid sit de hæreticorum commentis, tantæ efficaciæ est Exomologesos Sacramentum, ut nullum sit tam enorme peccatum, quod per illud deleri non possit. Et certè in Joannis Textu hoc satis indicat verborum generalitas: *Quæcumque solveritis*, nullo videlicet excluso. Nec obstant ejusdem Apostoli verba: *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis*. Nam D. Augustinus per peccatum ad mortem finalem impœnitentiam intelligit, quæ non potest tolli, quia homo non vult. Aliqua verò peccata valdè enormia, præsertim apostasia à Fide, de quâ videtur intelligendus S. Joannes, adeò difficilis sunt curationis, ut non prohibeat quidem Apostolus orari pro illa perpetrante, sed tamen non imperet, quia non audeat impetrationem pro tali polliceri. Attritio, quæ, si sit supernaturalis, in hoc Sacramento sufficit, non facit homines hypocritas, magisque peccatores, ut opinatus est Lutherus, cùm disponat ad contritionem. Nec ideò qui dolet propter inferni timorem, intendit non dolere, si non esset infernus, aut remoto inferno approbat peccatum. Hunc autem timorem etiam nobis inculcat Scriptura, ut ad veram pœnitentiam, & ipsam Charitatem gradum faciamus. Uti dicit Sapiens: *Timor Domini initium dilectionis ejus*. Exomologesis verò apud S.S. Patres non significat ordinariè confessionem sacramentalem, sed publicam, aut cum ipsâ Ecclesiâ reconciliationem. Hinc Cyprianus ait: *Æstimato justo tempore, posteà exomologesi factâ, ad Ecclesiam redeat*. Immò nonnunquàm ipsos pœnitentis actus, maximè confessionem sequentes, designat. Uti observavit in Tertulliano Baronius: *quòd non solùm ipsam peccatorum confessionem nominat exomologesim, sed alibi omnes actus pœnitentiæ, qui ipsam confessionem sequuntur*. Certè Tertullianus c.9. loquitur de pœnitentiâ generali post Baptismû. 1.Jo.5.16 Eccl.25. 16. Lib.1.Ep. 11. An. Chr. 56.n.17. Tert. l.de Pœnit.c.8 & 9.

EXORCISMUS: ἐξορκισμὸς, *exorkismós*, adjuratio. Est à verbo ἐξορκίζω, *exorkízo*, adjuro, religione obstringo; ab ejus nempè primâ personâ præt. pass. ἐξώρκισμαι, *exórkismæ*, adjuratus sum, & hinc ablato augmento temporali, fit *exorkismós*. Exorcismus, præsertim ille, qui ante Baptismum adhibetur, semper fuit in Ecclesiâ usurpatus, & ab antiquis Patribus approbatus. De quo D. Augustinus: *Ecclesia filios fidelium nec exorcizaret, nec exsufflaret, si non eos de potestate tenebrarum, & à principe mortis erueret*. Et posteà subjungit: *Id tu commemorare timuisti, tamquàm ipse ab orbe toto exsufflandus esses*. Sed potiùs exsufflandus à toto mundo, & forte justorum est Calvinus, cum sequacibus, qui exorcismum cum aliis ceræmoniis ridens, vocat adventitiam farraginem, Satanæ imposturas, ludibria, nugas, theatricas pompas, exoticas sordes. Exorcismus etiam ad ejiciendos dæmones ab energumenis fuit in usu à temporibus Apostolorum, potestate à Christo Domino acceptâ, quamvis Ecclesia externum ritum designarit. Salvator etenim universaliter promittit: *In nomine meo dæmonia ejicient*. L.6.cõtrà Julian.c.2 l.4.Instit. c.19.§.19 Marci 16. 17.

EXORCISTA: ἐξορκιστὴς, *exorkistés*, adjurator. Fit à tertiâ personâ præt. pass. dicti verbi *exorkizo*, quæ est ἐξώρκισται, *exórkistæ*, unde immediatè oritur *exorkistes*. Exorcistatus est tertius inter Ordines minores: cujus munus est super energumenos nomen Domini invocare, & dæmonem adjurare, ut egrediatur. Iste Ordo, ut alii Minores, verisimiliùs est verum Sacramentum, conferens characterem, ut habet communis Theologorû opinio. Tùm quia Concilia Florent., & Trid., absolutè defi-

Seſſ. 23. niunt Ordinem eſſe Sacramentum, nullâ adhibitâ inter ipſos, quoad hoc, diſtinctione: præſertim cùm Tridentinum in cap. 2. nomina diſtincta 7 Ordinum præmiſiſſet, mox Cap. 3. ſine diſtinctione pronunciat Ordinem eſſe Sacramẽtum. Tùm quia Minores non iterantur, uti neque Majores. In Lege Veteri etiam
Luc. 11. 19. exorciſmos viguiſſe, patet ex Chriſti verbis: *Si au-*
Antiq. l. 8 c. 2. *tem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filii veſtri in quo eiiciunt?* Joſephus teſtatur Judęos à Salomone didiciſſe artem adjurandi dęmones, eoſque expellendi. In quibus tamen non ità relucebat divina omnipotentia, ſicut in ſignis, & miraculis à Chriſto patratis. Et nihilominùs dęmonum ejectionem à Judęis factam divinæ attribuebant virtuti: illam autem, quam modo longè mirabiliori operabatur Chriſtus, malignè ipſi adſcribebant dęmoni. Ideò de illorum filiis Salvator ait: *Ipſi judices veſtri erunt*. Ipſorum enim poteſtas non erat valdè efficax, vel ſaltem notabiliter poſt Chriſti paſſionem debilitata, quæ ritibus judaicis omnem vim abſtulerat. Unde Judęi exorciſtæ, ſuorum exorciſmorum impotentiæ conſcii, ad ritus recurrebant chri-
Act. 19. 13. ſtianos. Ità quippè ſacra Pagina teſtatur: *Tentaverunt autem quidam, & de circumeuntibus Judęis exorciſtis, invocare ſuper eos, qui habebant ſpiritus malos nomen Domini Jeſu*. Sed cùm nomen hoc ſacroſanctum, & aliàs dęmonibus formi-
v. 16. dabile, ipſis incredulis non ſuffragaretur; ità malè à dęmone ſunt habiti; *ut nudi, & vulnerati effugerent de domo illâ*. Erant autem iſti exorciſtę ſeptem filii Scevæ principis ſacerdotum, qui hoç tentabant: quorum pater fortè erat princeps ſacerdotum Epheſi commorantium, vel caput unius de 24 ephemeriis, de quibus ſuprà. Atque ſi tantulâ authoritate putabant ſe decoratos principis filii, quantò magis in honore habendi Exorciſtæ chriſtiani, maximè ſacris Ordinibus initiati? Latini quoque illo verbo gręco *exorcizo* utuntur: quod componitur ab ἐξ, ex, & in compoſitione habet vim augendi, & verbo ὁρκίζω, *horkizo*, adjuro. Nam ὅρκος, *hòrcos*, apud Gręcos juſiurandum dicitur, unde & orcus pro inferno derivatur.

EXOTERICUS: ἐξωτερικὸς, *exotericós*, p. b., externus, trivialis, pervagator. Eſt adjectivum derivatum ab ἐξώτερος, *exoteros*, exterior. Exo-
Lib. 5. de Finibus. terica quædam ſcripta vocaverunt acroamatica, de quibus Cicero dicit: *De ſummo autem bono, quia duo genera librorum ſunt, unum populariter ſcriptum, quod exotericon appellabant, alterum lima-*
7. Polit. *tius, quod in commentariis reliquerunt*. Exoterica bona ſunt bona externa, & fortuita, apud Ariſtotelem: & exotericus principatus, ideſt externus.

In lib. de Oratore. EXOTICUS: ἐξωτικὸς, *exoticós*, p. b., peregrinus, extraneus. Vox eſt formata ab ἔξω, *éxo*,
Tert. l. de Pallio c. 4 extrà, foris: & ab eâ exotica unguenta, quæ à Cicerone adventitia dicuntur. Eam habet Tertullianus, luxus peregrinos improbans: *Quid tibi Europa cum exoticis nunditiis?*

EXSTASIS: ἔκστασις, *écſtaſis*, p. b., percuſſio, ſtupor, mentis alienatio, ex pavore aliquo repentino. Apud Theologos, ex Dionyſio, eſt abſtractio mentis à corpore ad cęleſtia contemplanda, quę etiam anagoge, ſeu ſurſùm ductio, dicitur. Exſtaſis à Tertulliano amentia dicitur, dum de Adamo loquens ait: *Hoc poſteà illi obvenit, cum in* De Anim. c. 21.
illum Deus amentiam immiſit. Unde ejus Interpres dicit ſomnum Adami exſtaſim appellaſſe, ex 70 Interpretibus, qui Gen. 2. habent ἔκστασιν, *ecſtaſin*, adeòque amentiam vocaſſe, quia mentem avo- תרדמה
cat. Textus hebraicus, habet vocem *thardemah*,
ideſt ſopor, ſeu ſomnus gravis, à radice *raddm* ſo- *tharde-*
pivit, ſoporavit, ſed in *Niphal*, uſitatâ. Vox au- *máh*.
tem *exſtaſis* oritur à verbo ἐξίστημι, *exiſtemi*, extraho, mente emoveo, &c.: quod eſt compoſitum ab ἐκ, *ec*, ideſt ex (nam in gręco ante conſonantem non dicitur ἐξ, *ex*, ſed *ec*) & à verbo ἵστημι, *hiſtemi*, pono. Videlicet eò quòd exſtaticus quaſi extrà corpus ponatur: vel, ut ait D. Thomas, *ec-* 1. q. 28. a.
ſtaſim pati aliquis dicitur, cum extrà ſe ponitur. 3. c.
Exſtaſim amor producit, indirectè quidem, & diſpoſitivè, ſecundùm vim apprehenſivam, directè ſecundùm vim appetitivam. Et præſertim amor amicitiæ, qui magis in alium propter ipſum fertur: ſed maximè amor divinus, qui eſt ſummè efficax, & facit abſtrahere apprehenſionem ab aliis, atque appetitum maximâ vi in Deum ferri. Unde dicit Magnus Areopagita à D. Thomâ citatus, *quòd di-* Ib. In Arg.
vinus amor exſtaſim facit, & ipſe Deus propter amorem exſtaſim eſt paſſus. Dum enim homo factus eſt, quaſi extrà ſe exivit, quia ſemetipſum exinanivit. Etſi Dionyſius loquatur de providentiâ Dei ad omnia exiſtentia, quâ extrà ſeipſum fit per abundantiam amatoriæ bonitatis. Ità verò lego in iſto S. Doctore: *Eſt autem mentis ſeceſſum ex-* De Div.
ſtaſimque faciens divinus amor, amatores ſui Nom c. 4.
juris eſſe non ſinens, &c.. Raptus vix differt ab p. 1.
exſtaſi, niſi quòd, ut docet D. Th, *raptus ſuprà hoc* 2. 2. q 175
addit violentiam quamdam: & raptus magis perti- a. 2. ad 1.
net ad vim cognoſcitivam, cùm exſtaſis poſſit ad vim appetitivam pertinere. Si tamen raptus conſideretur ſecundùm cauſam, ad hanc etiam ſpectat. *Sed ſecundum ad id in quod aliquis rapitur: &* Ib. in c.
ſic raptus propriè loquendo, non poteſt pertinere ad vim appetitivam, ſed ſolùm ad cognoſcitivam: ait idem Angelicus Magiſter. Verùm cùm diſpoſitivè, ut dictum eſt, contingat exſtaſis etiam in vi apprehenſivâ, patet ejus affinitas, & quaſi identitas cum raptu. Hic ab eodem S. Doctore definitur, *prout aliquis ſpiritu divino elevatur ad aliqua ſu-* Ib. a. 1. c.
pernaturalia, cum abſtractione à ſenſibus. Quod etiam in exſtaſi perfectâ contingit. Exſtaſis etiam ponitur pro mentis percuſſione ex timore: & ità ſumi videtur à Pſalmiſtâ dicente, *Pſalmus David* Pſ. 30. 1.
pro exſtaſi. In Textu hebraico ſolùm habetur, *Victori Pſalmus David*: ſed apud 70 legitur, εἰς τὸ τέλος ψαλμὸς τῷ Δαυΐδ, ἐκστάσεως, ideſt *in finem pſalmus David, ecſtaſeos*. Etſi Latinus *pro exſtaſi* interpretetur. Nam ibi, ut etiam explicat Liranus, loquitur de periculis, tum præteritis in Saulis perſecutione, pro quorum liberatione gratias agit; tum de futuris imminentibus, à quibus orat præſervari. Unde dicit etiam: *Ego autem dixi in ex-* v. 23.
ceſſu mentis meæ, projectus ſum à facie oculorum בחפזי
tuorum. Ubi 70 legunt, ἐν τῇ ἐκστάσει μου, *en de ec-*
ſtaſi mu, ideſt *in ecſtaſi meâ*: & Hebręus ait *becho-* *becho-*
phzi, ideſt in feſtinando me, ſeu in feſtinatione, aut *phzi*.
trepidatione meâ. Eſt enim *makór*, ſeu infinitum, חפז
cum literâ ſervili, & affixo primæ perſonæ, à radice *chaphaz*.

dice *chaphâz*, trepidavit, acceleravit: & ideò Hieronymus ait, *in stupore meo*. Ideſt in mentis ſtupore tot malis perculſæ, & à perſecutionibus vehementer anguſtiatæ. Eſt etiam Extaſis magnus ſtupor ex admiratione. Unde propter illud prodigioſum miraculum, claudi à Petro ſanati, dicit S. Lu-
Act. 3. 10. cas: quòd *impleti ſunt ſtupore, & extaſi in eo quod contigerat illi*. De divinâ verò extaſi, modo à D. Thomâ explicato, intelligi debet ille mentis exceſſus Petri, dum vidit illud vas è cęlo demiſſum, variis animalibus, in Lege moſaicâ immundis, repletum. *Paratibus autem illis*, ait S. Textus,
Act. 10. 10 *cecidit ſuper eum mentis exceſſus*: quo à divino ſpiritu elevabatur, cum abſtractione à ſenſibus, ad ſupernaturalia myſteria, de Gentilium converſione, percipienda. Ideò Textus gręcus, ſicut in loco præcedenti, nominat ecſtaſim: *ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις, cecidit ſuper eum ecſtaſis*. Hoc reſtat obſervandum, quòd iſtud vocabulum variè à variis ſcribatur. Sed illi qui ſcribunt *ecſtaſim* Gręcos imitantur, qui ante conſonantes, ut diximus, non ſcribunt *ex*, ſed *ec*. Qui autem *exſtaſim* dicunt, more latino id faciunt, tamquàm vocem compoſitam ex particulâ ex, & *στάσις*, *ſtâſis*, poſitio, exarantes.

EXTATICUS: *ἐκστατικὸς*, *ecſtaticós*, p. b., in gręco dici deberet, extenſivus, explicativus. Ab eadem videlicet radice quâ extaſis, ſeu ecſtaſis, atque ecſtaticus dici poteſt. Refert Magri Extaticum in Hom. 14. Euſebii Emiſſeni legi & ipſum primos ſex libros Scripturæ ſacræ intelligere, atque Exateuchum, ſed potiùs Hexateuchum, legendum eſſe. V. vocem *Hexateuchum*.

EXUCONTII: *ἐξουκόντιοι*, *exucóndii*, p. b., Ità dicti Eunomiani hæretici, quòd de nihilo Chriſtum eſſe aſſererent. Vox eſt formata ab *ἐξ*, ex, & particulâ *οὐκ*, *uc*, quæ negationem importat: ideò quaſi ex nullo, ſeu ex nihilo, Exnihiliani latinè dici poſſent. De Eunomianis iſtis ait Elias Cretenſis Antiſtes: *Atque hos Eunomianos, etiam anomœos, &*
In 1. Orat. Greg. Naz *exucontios fuiſſe appellatos accepimus, proptereà quod Patri diſſimilem Filium eſſe, deque nihilo ortũ palàm traderent*. De Fide autem eſt, quòd Chriſtus ſit Deus de Deo, adeòque ex ſubſtãtiâ Patris genitus, correptâ in proſâ, ſed in verſu eſt communis. Significat capulum, quo mortui efferuntur: à verbo *φέρω*, *phéro*, porto. Ponitur etiam pro trophæo, quòd in eo hoſtium ſpolia ferrentur. Et hoc ſenſu de Jobo loquens, dixit Tertullianus: *Quale in illo viro feretrum Deus de Diabolo exſtruxit*. Fe- De Patiẽtiâ c. 14.
retrum, ait Interpres, trophæum, ut de Diabolo triumpharetur. Hinc Feretrius Jupiter, à ferendis ad ipſum hoſtium ſpoliis: quamvis alii à feriendo deducant, quòd Romulus Acronem hoſtium regem, quem votis petierat, feriendo oppreſſit. Sed Jobo, & omnibus victoribus, verus Jupiter, ſeu Juvans Pater, feretrius, eſt Deus Optimus Maximus, qui talia feretra de carne & mundo, de dęmone & inferno exſtruit: & cui omnia bona, omnes victoriæ, & omnia trophæa deferri debent.

FRATRIA: *φρατρία*, *phratría*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ gręcus ponatur accentus. Eſt conventiculum, contubernium, ſodalitas, ſecta, tribus. Vox eſt derivata vel à *φρέαρ*, *phréar*, puteus, quòd contubernales, & ſodales eodem puteo utantur: vel à voce *πατὴρ*, *patér*, quòd ex eodem patre prognati ſint. Populus Athenienſis in duodecim tribus erat diſtinctus, & ſingulæ tribus in tres *phratrías* diſcriminatę. Fratria, & confratria ab aliquibus ſodalitas, ſeu confraternitas vocatur. Ab eâdem radice eſt *φράτωρ*, *phrátor*, contubernalis, tribulis, affinis: & hinc vox latina frater. Ad ipſius gręcum ſignificatum magis accedit S. Textus, qui cognatos, & contribules, fratres appellare ſolet.

FUR: *φὼρ*, *phor*, à verbo *φέρω*, *phéro*, fero, auſero. Ità ſuot boni fures Latini, qui & furis nomen à Gręcis effurentur. Variæ pœnæ pro furibus inter præcepta judicialia referuntur: & ſignanter permiſſa occiſio furis nocturni domum effringentis. Quando verò jura noſtra ſignificant furem Ex. 22. 2.
nocturnum impunè occidi poſſe, non autem diurnum, præſupponunt quòd aliter fur nocturnus non poſſit impediri. Aliàs arceri, aut capi debet, non occidi. Furtum differt à rapinâ, ſicut detractio à contumeliâ. Nam rapina fit apertè cum aliqua violentiâ; furtum occultè nullâ vi in poſſeſſorem illatâ.

F

IN hac literâ pauca notatu digna reperio. Cùm enim eâ Gręci careant, nullum reperies nomen gręcum, ab eâ incipiens. Habent autem Gręci loco ipſius literam *φ*, *phi*, cui latinum *ph* reſpondet. Reperiuntur tamen aliquæ dictiones latinæ, originem è Gręciâ mendicantes, mutatione literæ *φ*, *phi*, in F, efformatæ. Ità *fama φήμη*, *phéme*, à verbo *φημὶ*, *phemí*, dico: quia fama conſiſtit in voce communi, opinionem de aliquo manifeſtante. Sed aliquę voces, quæ à nonnullis Authoribus cum F ſcribuntur, meliùs cum *ph* exarantur. Ità *Fagolidorus*, *Feronymus*, *Flebotomia*, rectiùs cum *ph* ſuis deſcribentur locis.

FERETRUM: *φέρετρον*, *phéretron*, penultimâ

G

GALACTOPHAGUS: *γαλακτοφάγος*, *galactophágos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Eſt lacte victitans: à *γάλα*, *gála*, lac, genit. *γάλακτος*, *gálactos*, & *φάγος*, *phágos*, edax. Sic & *γαλακτοπότης*, *galactopótes*, latinè galactopotes, aut galactopota, p. b., lactis potor, lacte victitans, à *πίνω*, *píno*, aut inuſitato *πόω*, *póo*, bibo: vel potiùs ab ipsâ voce *πότης*, *pótes*, potor, bibulus. Ità Scythæ à Gale- l. 2. ad Glaucone
no, quòd lacte victitarent, appellati. Lac, juxtà mentem Apoſtoli, prima Fidei rudimenta ſignificat, quod adhuc parvulis in Chriſto, ſolidioris cibi, ſeu ſuperioris doctrinæ incapacibus, propinabat. Sic inter cæteros rudiores erant Corinthii, ſpi-

ſpiritualiter galactophagi, & galactopotæ. Quapropter ipſis Apoſtolus ità ſcribit:
1. Cor. 3. 2. *Tamquàm parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam: nondùm enim poteratis: ſed nec nunc quidem poteſtis: adhuc enim carnales eſtis.* Corinthii namque necdùm ſpirituales, ideſt, necdùm ſpiritum Dei, & ſenſum Chriſti plenè ſequentes, ad occultiora Fidei myſteria, quæ cap. præcedenti tangit D. Paulus, necdùm erant diſpoſiti. Videlicet ad
c. 2. 5. illam *ſapientiam inter perfectos, Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt*: adeòque adhuc facilioris, & ſuavioris doctrinæ lacte erant cibandi.

GALATIA: γαλατία, *galatia*, latinè, propter penultimam brevem, vox eſt proparoxytona, quamvis à Grçcis paroxytonè proferatur. Eſt regio Aſiæ Minoris, hodiè Natolia vocatæ, Pontu Euxino à Septentrione contermina: cujus populi dicuntur Galatæ, p. b., grçcè γαλάται, *galátæ*, à lactis candore. Oritur ergò vox iſta à γάλα, *gála*, lac: ideò Galatia latinè lactea, aut lactans vertitur, & Galatæ lactentes noſtro efferuntur idiomate. Vocatur & Gallogrçcia à Gallis, & Grçcis, e us incolis. Ipſa etiam Gallia à Ptolemæo Celtogalatia, grçcè κελτογαλατία, *keltogalatia*, dicta eſt. Galli enim, propter corporis candorem, eandem etymologiam ſortiti ſunt. Quin & veriſimile eſt, in lib. 1. Machab., per Galatiam intelligi Galliam: dum narrat quòd Judas Machabæus audierit Romanorum
1. Mach. 8. 2. *prælia, & virtutes bonas quas fecerunt in Galatiâ, quia obtinuerunt eos, & duxerunt ſub tributum.* Grçcus habet ἐν τοῖς γαλάταις, *en dis galátes*, ideſt in Galatis. Quamvis etiam poſſit intelligi Galatia Natoliæ, quæ paulò ante hoc tempus à Romanis ſubacta fuerat, De utriſque Galatis, Aſiaticis, & Europæis, retulerunt Judæi inſignem victoriam, quam Iſraëlitis trepidantibus, ad eorum animos firmandos, narrat ſupradictus He-
2. Mach. 8. 20. ros hebræus. Nempe *de prælio, quod eis adversùs Galatas fuit in Babyloniâ; ut omnes, ubi ad rem ventum eſt, Macedonibus ſociis haſitantibus, ipſi ſex millia ſoli peremerunt 120 millia.* Hocque contigiſſe videtur ſub Antiocho Sotere, ſecundo Syriæ rege, Seleuci Nicanoris filio. Nam ſcribit
In Syriacis, Appianus eum Galatas, ex Europâ in Aſiam irruentes, ejeciſſe. De Aſiaticâ Galatiâ loquitur S. Lucas, dicens quòd Paulus, & Timotheus, *tranſeun-*
Act. 16. 6. *tes Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati ſunt à Spiritu ſancto loqui verbum Dei in Aſiâ*, nempe Minore. Quia tunc illæ regiones necdùm erant benè diſpoſitæ ad Evangelium recipiendum. Poſteà tamen Paulus, & alii Apoſtoli has vineas excoluerunt. Sed Galatas, recens ad Fidem converſos, quidam pſeudoapoſtoli ad judaicas cæremonias, tamquàm neceſſariò obſervandas, induxerant. Unde acriter ad eos ſcribit Paulus, ab erro-
Gal. 3. 1. ribus ipſos revocans, & præſertim dicens: *O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinavit non obedire veritati?* Cùm ante anathema fulminaſſet in eorum ſeductores, & aliter evangelizantes, hiſce verbis:
Gal. 1. 8. *Sed licet aut nos, aut Angelus de cęlo evangelizet vobis, præterquàm quod evangelizavimus vobis, anathema ſit.* Intelligit autem repugnans Evangelio à ſe prædicato: ut paſſim explicant Patres, & Interpretes. Unde perperàm colligunt hæretici, ex iſtis Apoſtoli verbis, non admittendas eſſe Eccleſiaſticas traditiones, Decreta Pontificum, aut Canones Conciliorum, Quia iſta Pauli Evangelio non repugnant: & ipſe Apoſtolus multa de novo evangelizavit, quæ Galatis non evangelizaverat, Atque in hac Epiſtolâ veriſimile eſt multa eos docere, quæ priùs ipſos non docuerat. Ut taceam in Textu græco, quem ipſi Vulgato Noſtro avidè præferunt, haberi παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ideſt, præter quod, aut contrà quod vobis evangelizavimus. Nam παρά, *pará*, quaſi ſæpiùs ſignificat contrà, quā præter: & ipſum latinum *præter*, etiam pro *contra* apud Authores reperitur. Eam autem Epiſtolam Apoſtolum Romæ ſcripſiſſe, teſtantur græca, & ſyriaca exemplaria, atque graves Authores. Sed quòd vinculorum ſuorum nō meminerit, uti in aliis Epiſtolis Romæ ſcriptis aſſolet; Baronius cum D. Chryſoſtomo, & aliis, affirmat Nicopoli ſcriptam, anno à Chriſti morte 26.

GALAXIA: γαλαξίας, *galaxias*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus accentus ponatur, qui & ab aliquibus Latinis uſurpatur. Eſt lacteus circulus in cęlo, propter eximium candorem ſic appellatus. Formatur enim à γάλα, *gála*, lac, & ἄξων, *áxon*, axis, & orbita ipſa. Hunc Poëtæ iter eſſe Deorum fabulabantur. Recentes Aſtrologi, tubi optici beneficio, obſervarunt eſſe innumeras ſtellas minores, ſibi invicem contiguas. De lacteo circulo aliqui intelligunt iſta Jobi verba: *Ob-* Iob. 26. 13
ſtetricante manu ejus, eductus eſt coluber tortuoſus. Alii, fortè meliùs, per hanc intelligunt ſidus draconis, vel anguis, aut hydræ. Textus hebræus נחש
legit, *formavit manus ejus nachâſc bartach*, ideſt ſerpentem extenſum, ſeu oblongum inſtar vectis. בריח
Nam *bertach* vectem ſignificat: & hinc aliqui *ſer-* nachâſc.
pentem vectem exponunt. At Septuaginta longè bartach.
aliter ſcribunt: habent enim, *Præcepto autem ejus* בריח
interfecit δράκοντα ἀποστάτην, *draconda apoſtáten*, ideſt draconem apoſtatam. Quod Dęmoni, ſerpenti an- bertach.
tiquo, adaptaretur.

GALLUS: γάλλος, *gállos*, ſpado, eviratus. Ità dictus à Gallo Cybeles ſacerdote, & ipſe à Gallo Phrygiæ fluvio ſic appellabatur, qui eum potantes inſanus reddebat. Ab iſtâ voce fit compoſitum Archigallus, atque vocabulum planè græcum dici poteſt. Eſt enim ἀρχίγαλλος, *archígallos*, ab ἀρχὸς, *archòs*, princeps, præfectus, ut eviratorum præfectum, ſeu eunuchum aliis præpoſitum deſignet. V. *Archigallus*.

GAMMADION: γαμμάδιον, p.b., velum, aut ſimile quidpiam, literis græcis illis, quæ *gamma* dicuntur, ornatum. Unde gammadia veſtis, ornata talibus literis, majuſculis nempè Γ, ſed ità diſpoſitis, ut quatuor unam Crucem efficiant: ſicut etiam nunc Græcorum Epiſcopi in planetis utuntur. Tales voces in Anaſtaſio occurrunt. Eadem litera erat una ex notis literatis, quæ in S. Textu, prout in voce *Lemniſcus* dicemus, ſolebat apponi. Vocabatur autem nota iſta *Gehennon*: quia Scripturam in tali loco de inferno intelligendam eſſe ſignificabat.

GAMOS: γάμος, nuptiæ. Vox planè græca, etiam inter Latinas ab aliquibus collocata. Poteſt formari à verbo γαμέω, *gaméo*, uxorem duco: & for-

fortè remotiùs ab ipso verbo γάω, gáo, originem trahit. Cùm enim hoc verbum significet *sum*, aut *natus sum*, & per nuptias liberi nascantur, ab eo verisimiliter verbum *gaméo* originem agnoscit. A *gamos* fiunt multa composita græcolatina: ut agamus, digamus, trigamus, polygamus, & alia, de quibus suis locis.

GANGRÆNA: γάγγραινα, *gángræna*, caro emortua ex ulcere, vel inflãmatione, quæ, nisi ei succurratur, ad partes vicinas serpit, easque inficit. Ità dicta in nonnulli volunt à verbo γράω, *grao*, comedo: eò quòd vicina depascat: sicque additã reduplicatione vox illa formata. Alii eruunt à voce antiquã γάγγρος, *gángros*, cancer, ob affinitatem cum illo morbo, qui cancer appellatur. Dictio quidem omnibus obvia & in Historiis facris observata, hic quoque suã fuit origine donanda.

GASTRIMARGIA: γαστριμαργία, *gastrimargia*, latinè, quia penultima brevis, in rigore antepenultimã acuta est efferenda. Sed multi Latini, ex usu legitimè in similibus introducto, græcum accentum retinent in penultimã. Significat gulam, guloiitatem, quam aliqui malè castrimargiam vocarunt. Est enim vox composita ex γαστὴρ, *gaster*, genit. γαστρὸς, *gastrós*, & μάργος, *márgos*, edax, insanus: quasi ventris edacitas, aut insania, & in Scriptoribus ecclesiasticis reperitur. Ut in Tractatu de Ordine vitæ, inter mellislui Doctoris Opera, alludit Author ad septem Gentes è Palestinã expulsas, & ait: *Intellige septem capitalia vitia, quorum duo carnalia sunt, scilicet gastrimargia, & fornicatio*. Est ergò unum è vitiis capitalibus: *quia ex ipso varia vitia oriuntur, & præcipuè secundùm originem causæ finalis, quæ est formalis origo*. Hæc est vitii capitalis definitio à D. Thomã expolita. Ex gulã verò hæ filiæ, juxtà D. Gregorium, oriuntur: hebetudo mentis, inepta lætitia, multiloquium, scurrilitas, immunditia. Sed ipsa gula est inordinatus appetitus cibi, & potus: adeòque virtuti abstinentiæ opposita, quæ inter temperantiæ partes subjectivas, seu inter ejus species à Theologis enumeratur.

Post med.

1.2.q.84. a.3.c.

GASTROLOGIA: γαστρολογία, *gastrología*, cum accentu præcedentis. Propriè de ventre sermonem sonat: à dictã voce *gaster*, venter, & λόγος, *lógos*, sermo, oratio. Ità dictus Archestrati liber, ab Athenæo citatus, qui de opsoniis gulosè disseruit. Nam gastrologia de crapulæ obiecto disputat, & de animali ventris & abdominis cultu, suavi gulæ methodo tractat. Hinc & gastrologus, gnio, de ventris, & gulæ ratione disserens, seu gastronomiam tractans. Gulosis autem, & epulonibus gastrologia est Theologia: sunt enim illi, de quibus ait D. Paulus, *Quorum Deus venter est*.

Phil.3.19

GASTROMANTES: γαστρομάντης, *gastromándes*, qui per ventrem, vel ex ventre divinat. Ità dictus à *gaster*, venter, & μάντις, *mándes*, divinus, vates. A μαντεία, *mandía*, verò, idest divinatio, fit γαστρομαντεία, *gastromandía*, latinè gastromantia, p. l., divinatio per ventrem, aut ex ventre. Gastromantæ fuerunt omnes aruspices, qui exta superstitiosè consulentes, ex animalium ventre divinabant. Pythonici quoque, seu engastrimythi, qui ex ventre nefanda oracula reddebant, eodem nomine donãdi,

GASTRONOMIA: γαστρονομία, *gastronomía*, cum accentu, ut in *gastrimargia*. Est ventris lex, vel, ut quidam dicunt, lex de ventre alendo: à dicto *gaster*, venter, & νόμος, *nómos*, lex. Præscriptiones de sobrietate tractantes, & ventris alendi, secundùm rationis normam, legem præfigentes, gastronomiæ dici possent. Sed gastronomia potiùs in malam partem sumitur, & gastronomus, qui ventris legem, secundùm gulæ præscriptum, sine lege tractat, dicendus est.

GASTROPHILUS, γαστρόφιλος, p. b., ventris amicus, ventri deditus. Est enim à dictã voce *gaster*, venter, & φίλος, *philos*, amator, amicus. Talis erat ille dives, qui *epulabatur quotidie splendidè*: qui ventris amicus, Dei inimicus, exclusus cęlo, *sepultus est in inferno*. Luc.16.19

GAZOPHYLACIUM: γαζοφυλάκιον, *gazophylákion*, p.b., arca, vel alius locus, ubi res pretiosiores asservantur. Oritur à γάζα, *gáza*, voce persicã, quæ significat opes, maximè regias, & supellectilem pretiosam, & à verbo φυλάττω, *phyláttо*, custodio, servo: ab ejus nempè præterito activo, rejecto augmento, πεφύλακα, *pephylaca*, custodivi. Ut autem taceam de urbe Gazã, unã ex quinque Philistinorum Satrapiis, quæ ab istã voce persicã, ob thesauros illic à Cambyse reconditos, potuit etymon haurire; de Assueri gazã regiã fit mẽtio in Libro Esther. Ibi enim sceleratus Aman ille, Israëlitici populi excidium machinans, pauperum innocentium ruinã, & internecionem, pretio licitatur. Ait quippe regi: *Decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ*. Septuaginta legunt, *describam* εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τοῦ βασιλέως, *is tò gazophylákion tũ basileos*, *in gazophylacium regis*. Hebræus utitur voce *gandz*, idest thesaurus, legitque, *el ghinzé hammélech*, in thesauros regis. Vox autem *gandz* magnam habet cum dictione *gaza* affinitatem, & fortè eandem originem: à quã fieri videtur & vox *ganzach*, idest cellarium, thesaurus, gazophylacium. Voce *gaza*, ut græcã, usus est S. Lucas, narrans de *Eunucho Candacis reginæ Æthyopum, qui erat super omnes gazas eius*. Græcus ait ἐπὶ πάσης τῆς γάζης, *epì pásis tes gázes*, in genit. sing., idest super omnem gazam ejus. Ubi ergò tales gazæ asservabantur, maximè pecuniæ templo Jerosolymitano oblatæ, gazophylacia vocabantur. Accepit pro ipsã arcã S. Textus, dum dicit, quòd *tulit Joiada Pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper*. Videlicet ut in ipsum omnes pecuniæ templo oblatæ injicerentur. Ipsi 70 legunt κιβωτὸν μίαν, *kibotón mian*, idest arcam unam, & Textus hebraicus similiter habet *arón echad*, arcam, seu loculum unum. Apud Joannem verò sumitur pro illo cubiculo, ubi gazarum arcæ asservabantur, aut ad munera excipienda omnibus exhibebantur. Ait enim S. Evangelista: *Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo*. Et ità quoque legitur in Textu græco. Varia etenim erant templi gazophylacia, quibus varii præficiebantur Ministri. Sic Jeremias de variis gazophylaciis mentionem agit: & nominat *gazophylacium principum*, scilicet in quo dona, à principibus oblata, custodiebantur. Hîc 70 vocant *domum principum*, οἶκος τῶν ἀρχόντων: & superiùs in eodem capite pastophorium

Esther 3. 9.

גנז

gandz

אל גנזי המלך

el ghinzé hammélech

גנזך

ganzach.

Act.8.27.

4 Reg.12.9.

ארון אחד

arón echad.

Io.8.20.

Ier.35.4.

rium vertunt. Textus verò hebraicus utrobique voce *lisccab* utitur: de quâ suprà in voce *Exedra* dictum fuit.

GELASIMUS: γελάσιμος, *gelásimos*, p.b., à Martinio pro ridiculo, & risu digno ponitur. A Græcis tamen *gelásimos* risibilis dicitur: sicque est proprium quarto modo. De hujus vocis origine tractatur in dictione *gelasius*. Sed gelasinus, p. l., græcè γελασῖνος, *gelasinos*, usurpatur pro ridente, risui dedito, & risum excitante. Ità Democritus, à continuo risu Gelasinus dictus, & dentes anteriores, quòd in risu appareant, gelasini vocati: uti & faciei lineæ, quæ in ridente formantur. Posteriore sensu mimi, à risu excitando, gelasini dicti, & latinè ridiculi: cùm vox hæc & risum excitantem, & risu dignum significet. Quòd si forent ineptè ridiculi, derididuli, seu deridendi, & risu digni fiebant. Adeòque non gelasini, sed catagelasini, à verbo καταγελάω, *catageldo*, derideo, vocandi. Ità plerùmque accidit, ut qui alios rident, & ineptas mundi facetias affectant, maximè sint deridendi,
Ecc.7.7. & ex gelasinis catagelasini evadant. Nam *sicut sonitus spinarum ardentium sub ollâ, sic risus stulti: sed & hoc vanitas.* In eis quippè parva flamma, & magnus rumor, brevis calor, & fumus copiosus. Aures offendunt, oculos lædunt, animæ nocent, indignationem movent.

GELASIUS: γελάσιος, *gelásios*, p.b., ridens, aut derisus exponi potest. Nam vox est à verbo γελάω, *geldo*, rideo, deducta: cujus secunda persona præt. pass. est γεγέλασαι, *gegélasai*, derisus es,
Ecc. 7. 4. & hinc, ablato augmento syllabico, *gelasios*. *Melior*
& c. 2.2. *est ira risu*, dicit Sapiens: & *risum reputavi errorem*. Quare Sancti potiùs agelasti, quàm gelasii fuerunt. Sed illi qui nihil risu, & plausu dignû in mundo repererunt, ab impiis derisi fuerunt, & exsibilati. Gaudio tamen interno, etiam flentes, & peccata deplorantes, fruebantur: nempè Christi
Luc.6.21. verborum memores, *Beati qui lugetis, quia ridebitis*. Ità contigit Sanctis Martyribus Gelasii nomine appellatis, & Sancto Gelasio Pontifici summo, viro pietate, & doctrinâ eximio. Hic Democrito, etsi Gelasinus ob risum dicto, longè felicior, si in hac lachrymarum valle, fletu suo mortalitatis tributum solvit; ad superos risus, & applausus, æternùm lætaturus festivè fuit admissus.

GENARCHES: γενάρχης, generis princeps, progenitor, proauthor. Est enim à voce γένος, *génos*, genus, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps. Hinc Genarchi generis propagatores, parentes, quos Aborigines Latini vocaverunt. Patriarchæ antiqui, generis sui principes, meritò genarchæ dicendi: & ipse Abraham populi Israëlitici genarches, ab ipsis filiis Heth pro principe agnitus fuit. Ità honorificè generis principem compellaverunt:
Gen.23.6. *Princeps Dei es apud nos*.

1. GENEALOGIA: γενεαλογία, *genealogía*, latinè in rigore penultimâ correptâ, ni græcus, ut assolet, retineatur accentus. Est sermo de generatione, & origine: à γενεά, *geneá*, genus, generatio, progenies, & λόγος, *lógos*, sermo. Judæi diligenter suas genealogias solebant observare, & recensere: quia soli Aaron posteri fiebant sacerdotes. Præterea ut Messiæ genealogia innotesceret, nec non pro connubiis secundùm Legem observandis. Ideò apud Esdram illi, *qui quæsierunt scripturam* 1. Esdr.
genealogiæ suæ, & non invenerunt, ejecti sunt de 2.62.
sacerdotio. Septuaginta legunt οἱ γενεαλογοῦντες, *hi genealogúndes*, idest quærentes genealogiam: est enim plurale participium verbi γενεαλογέω, *genealogeo*, genus quæro, genus recenseo. Hebræus verò scribit *hammithiachsim*, idest descripti per genealogiam, à verbo *hith achés*, recenseor, recenseo per genus, ità ut *mith achés* sit benoní in hithpahél, cujus origo est *ächas*, genealogia, genus. Scriptura ergò variis genealogiis passim abundat, eo Spiritus sancti, & Hagiographorum fine, ut universo orbi palàm fieret, Christum, ut toties à sacris Oraculis prænunciatum fuerat, ex tribu Juda, & ex ipsâ familiâ David ortum esse. Judæi autem, ad suam nobilitatem ostentandam, maximâ curâ, suas genealogias à diluvio deducebant. Et in hisce, ob varios casus, magna plerumque obscuritas, & perplexitas erant pertinacis contentionis fomentum. A quibus abstinendum commonet Apostolus, & Timotheo scribit, *Ne intenderent*
fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæ- 1.Tim.1.
stiones præstant magis, quàm ædificationem Dei, 4.
quæ est in fide. Quod observabat, sed fine perverso, Herodes Ascalonita: qui, ut narrat Eusebius, omnes genealogias à Judæis digestas, quas deprehendere poterat, comburi jubebat, ut faciliùs se Messiam esse credulis imponeret, quamvis extraneus esset, & genere Idumæus. Melchisedech verò dicitur ab Apostolo *sine patre, sine matre, sine genealogiâ*: quia in Scripturis horum non fit mentio, quæ solùm Hebræorum genealogias recensent. Nam Melchisedech erat gentilis, nempè unus è Chananæorum regulis, teste Josepho, & aliis, originem trahens à Cham, Noë filio minore. Hebræi verò ab Heber, abnepote Sem, Noë primogeniti, descendebant. In Novo Testamento solius genealogiæ Christi fit mentio, quæ tamen duplex dici potest. Alios quippè progenitores recenset S. Lucas, ab illis quos enumerat Evangelista Matthæus. Sed hic enarrat Christi secundùm carnem, ut ità dicam, genus paternum, seu avos Josephi, ipsius patris putativi. Cùm enim Joseph, & Maria essent patrueles, recensito genere Joseph, etiam Mariæ progenitores erant enumerati. Quia secundùm Ambrosium, Damascenum, Justinum, Bedam, Eusebium, & alios à Salmerone citatos, Joachim pater Sanctissimæ Dei Genitricis erat frater Jacobi patris Josephi: & Lex permittebat, ut patrueles inter se nuberent, satisque apud Judæos erat usitatum, ne hæreditates ad alios devolverentur.

L. 1 Hist. c. 17.

H.b.7.3.

Luc. 3. Matth. 1.

המתיחשים יחש יחש *jáchas.*

2. Ali tamen dicunt Matthæum non exarare Beatæ Mariæ genus paternum, cùm progenies Joachim à Davide per Nathan potiùs deducenda sit. Secundùm quos dicendum esset, eum Deiparæ genus maternum descripsisse: eò quòd Anna esset soror Jacob, adeòque amita Josephi. De S. Lucâ verò dicendum est, exposuisse parentes legales S. Josephi, vel B. Mariæ genus paternum. Descendit autem Evangelista Matthæus potiùs ad Joseph, quàm ad Mariam, etiam supposito, quòd ejus paternum genus recenseat. Quia, ut ait D. Hieronymus cum S. Joanne Chrysostomo, non erat mos apud Hebræ-

 os

os generationum catalogos per feminas texendi: & genus Josephi exponi debebat, cùm is passim pater Jesu haberetur, ut sic cognoscerent Christum descendere ex domo David. Præterea secundùm aliquos (quod tamen communiter non admittitur) voluit ostendere sceptrum davidicum ad Christum ratione originis pertinere: cùm esset filius uxoris S. Josephi, hujusque filius adoptivus. Cumque vir sit caput mulieris, filius autem uxoris sit hujus fructus, qui aliquo modo est mariti, præsertim si de alio patre genitus non sit, ut Christus; hic habebat omnia jura filii, etiam legitimi regni hæredis. In hac genealogiâ observandum est tres reges Juda omissos esse, ut patet ex libris Regũ, & Paralipomenon. Nam Matthæus dicit Joram genuisse Oziam qui & Azarias dictus fuit: cũ tamen inter Joram, & Oziam, sint inserẽdi tres per lineam rectam descendentes, nempè Ochozias, Joas, & Amasias. Cujus rationem cum S. Hilario referunt: *quia ex gentili feminâ Joras Ochoziam genuit*, scilicet ex Ataliâ,
Comm. in Matth. c. 1 impiissimi Achabi regis Israël, & sacrilegæ Jezabel filiâ. Unde memoriam ejus filiorum ad quartam generationem subticet, cùm stirpem Achab penitùs delendam Dominus prædixisset. Evangelista verò per tres tesseradecades, seu quatuordecenniones, Christi progeniem exarare statuerat. Jechonias autem pro duabus personis ponitur: nempe pro filio, & nepote Josiæ. Nam *regem constituit*
4 Reg. 23. 34. *Pharao Nechao Eliacim filium Josiæ, pro Josiâ patre ejus, vertitque nomen ejus Joachim*: qui annis undecim regnavit, & Jechonias dictus est. *Et dor-*
c. 24. 6. *mivit Joachim cum patribus suis, & regnavit Joachin filius ejus pro eo*. Et hic quoque Jechonias nuncupatus, solùmque tribus mensibus sceptrum tenuit: post quos Nabuchodonosor *transtulit quo-*
v. 15. *que Joachin in Babylonem*, qui genuit Salathiel. Sic ergò S. Textus explicandus: quòd Josias genuit Jechoniam, & fratres ejus: & iste Jechonias genuit alium Jechoniam in transmigratione, idest, sub tempus abductionis Judæorum in Babyloniam, ut Græcus innuit. Et Jechonias tandem primi filius genuit Salathiel, postquam Babylonem abductus fuisset.

Genealogia verò secundùm Lucam (ut expo-
3. nunt multi, præsertim illi qui dicunt in Matthæo genus Mariæ paternum enarrari) ità explicanda; ut Heli dicatur pater legalis Josephi. Cùm enim esset lex, ut fratre sine liberis mortuo, frater superstes illius uxorem duceret, dicente Scripturâ, *Et suscitabit semen fratris sui*; dicunt Eusebius,
Deut. 25. 5. Hier., Ambr., & alii, mortuo Heli sine liberis, fratrem ejus uterinum Jacob ipsius uxorem duxisse, ex quâ genuit Joseph, cujus Heli pater legalis appellatur. Nam Jesca ex Mathan pepererat Jacob, & ipso defuncto nupsit Mathat, ex quo peperit Heli: sicque Jacob, & Heli, erant uterini fratres ejusdem matris Jescæ. Addit S. Joannes Damascenus, quòd Levi pater Melchi, quem S. Lucas vocat Mathat, etiam Pantherem genuisse. *Pan-*
l. 4. de Fide orthod. c. 15. *ther autem genuit Barpantherem (namque ità vocabatur) Barpanther rursùs genuit Joachim, Joachim denique genuit sanctam Dei genitricem*. Sicque S. Lucas ultrà parentes Josephi legales, recensuisset etiam Mariæ genus paternum usque ad Levi patrem Mathat. Multi tamen asserunt cum Græcorum Menologiis, Cajetano, Lirano, & plerisque aliis S. Lucam digessisse lineam Mariæ paternam, usque ad ipsum Joachim, quem per Heli intelligunt, utpote duo nomina habentem: ut ex S. A Castro in Hist. de B. V.
Hilario, & aliis Patribus refert A Castro. Idem quoque censet probabile eruditissimus noster Novatus, citans Petrum Morales, Vincentium Re- De Emin. Deiparæ t. 1. c. 2. q. 3.
gium, & alios. Potest etiam dici unicum nomen, saltem æquivalens, Joachim, & Heliachim, & per apocopen Heli: sicque Joseph dicitur *qui fuit He-* Luc. 3. 23.
li, quia ipsius erat gener. Illud etiam, *qui fuit Heli*, ad Christum referri potest, cujus erat nepos ex filiâ Mariâ: & ipse filius Heli per Mariam. Quod tamen ex græco non rectè colligitur, ut vult Ti- In Chronico.
rinus, dum in eo legitur: ὡς ἐνομίζετο υἱὸς Ἰωσήφ, τοῦ Ἡλεί, idest, *ut putabatur filius Joseph, filius Heli*, ut ipse exponit. Nam in græco, dum post aliquod nomen proprium, ponitur aliud in genitivo cum articulo præpositivo, indicat quidem esse secundi filium, quando iste articulus ponitur in nominativo: ut dum dicunt, Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, idest Ptolemæus filius Lagi. Sed apud Lucam in græco articulus ponitur in genitivo: adeòque potiùs verti debet *fuit Heli*, quàm *filius Heli*. Secundùm Menologia Græcorum, & supradictos Authores, cum Lucas exaret genus Mariæ paternum; dicendum Matthæum exponere lineam maternam: quia Anna Deiparæ mater, erat Jacobi soror, & filia Mathan. Sicque etiam Joseph, & Maria, essent consobrini: cùm Anna secundùm ipsos sit amita Josephi. Et hæc satis de nobilissimâ, & sanctissimâ inter omnes genealogiâ.

GENEARCHICUM: γενεαρχικὸν, *genearchicòn*, p.b., generis principale, generis primarium, & primigenium verti potest. Nam γενεὰ, *geneà*, est genus, generatio, nobilitas, progenies, familia, &c.: & ἀρχικὸς, *archicós*, principalis, primigenius, primarius. Hinc genearchicum aliquid significat ad generis, aut familiæ primarios, aut primigenios spectans. Quare majoratus, fideicommissum pro primogenitis, dignitas aliqua ipsis destinata, genearchicum dici poterunt. Immò pro ipsâ usurpatur hæreditate ratione primogenituræ relictâ, aut pro ipsâ primogeniturâ. Genearchica prædia in Nov. 21 dicuntur, quæ princeps, & generis author suæ familiæ reliquerat, eâ lege, ut in eâ perpetuò manerent, ut etiam feminæ excluderẽtur.

GENESIS: γένεσις, p. b., generatio, nativitas. Oritur à verbo γίνομαι, *ginomæ*, fio, nascor, sum: à quo & γένος, *genos*, genus. Ità vocatur liber primus Pentateuchi Moysis ab ipso compositus, ab Hebræis *Berescith* appellatus. Sic enim à primo verbo, quo in hebræo Liber incipit, eum בראשית
nominarunt: cùm *berescith* latinè dicatur *In prin-*
cipio. Prima litera est *beth*, quæ est servilis, & *berescith*
significat *in*, *rescith* autem est principium. A Græcis verò, & Latinis, Genesis nominatur: quia de Mundi generatione discurrit, seu creatione, & de hominis formatione, ejusque propagatione. Alia multa usque ad mortem Josephi continet: adeòque annos 2399, sive tot annorum historiam complectitur. Nam ab Orbe condito ad Cataclysmum, seu diluvium, ut suo loco dictum est, fluxerunt

anni

anni 1656: à diluvio ad Abrahami nativitatem statuo annos 382: ab ejus ortu ad Isaaci natalitia, 100: à nato Isaaco ad ortum Jacobi, 60: hic autem genuit Joseph ętatis suæ anno 91: & Joseph vixit 110 annis: quos numeros si collegeris, reperies annos 2399. In primo Genesis Capitulo habes omnium creaturarum generationem, sex diebus ab omnipotenti manu productarum. Etsi Moyses rudi populo loquens Angelos apertè non nominaverit, ne Judęis ad idololatriam satis pronis occasionem præboisset idololatrandi, si dari substantias adeò sublimes audivissent; eos tamen tacitè expressit, dum cęlum, nempè suis incolis repletum, nominavit. Sicuti Strabus dicit, à D. Thomâ citatus, de cęlo loquens Empyreo, *quod statim factum Angelis est repletum*. Nam etsi Gręci Doctores eos ante Mundum corporeum fuisse creatos opinentur; Scholastici tamen, cum D. Thomâ, cum Mundo corporeo formatos esse demonstrant. Quod videtur sentire Concilium Lateranense, sub Innocentio tertio, De Summâ Trinitate, & Fide Catholicâ.

1.q.61.a.4.in Arg.

GENESIUS: γενέσιος, genésios, p.b., natalitium vertere licet à dictâ voce *genesis*. Omen fuit in nomine S. Genesii Martyris, & comœdi: qui in scenâ per jocum Christianorum Mysteria exhibens, seriò in Christo regeneratus fuit. Natalitia sua celebri gloriosi martyrii spectaculo decorans, gloriosius, ad vitam immortalem moriendo renascens, in cęlis ea celebravit.

GENETHLIACUS: γενεθλιακός, genethliacós, p.b., natalitius. Nam γενέθλια, genethlia, sunt celebritates, quæ in natali alicujus aguntur, vel natalitia munera, aut convivia. Genethlius autem dictus fuit ab Antiquis Jupiter, quòd ei cura generationis humanæ incumberet, ut Poëtæ fabulabantur. Jam per Genethliacos, quasi Natalitios intelliguntur illi Mathematici, qui ex dispositionis siderum observatione, in puncto nativitatis, futura prædicere satagunt. Genethlialogi quoque vocari possunt: cùm genethlialogia, à dictâ voce *genethlia*, & *lógos*, sermo, sit divinatio ex hominis nativitate desumpta. Hi condemnantur in illâ Sixti V. Constitutione, *Cæli & terræ Creator*, cum Astrologis ex astris illa divinantibus, quæ ex humanâ libertate dependent. Et meritò, cùm dicat Spiritus sanctus: *A signis cęli nolite metuere*. Quapropter Augustinus eos perniciosè superstitiosos existimavit, dum dixit: *Neque illi ab hoc genere perniciosæ superstitionis segregandi sunt, qui genethliaci, propter natalium dierum considerationes, nunc autem vulgò Mathematici vocantur*.

Jer.10.2.

De Doct. Christ.l.2. c.21.

GENITEUS: γενετεῦς, genetios, p.l. Et ità gręcè scribendum videtur, quamvis in Lexicis gręcis non reperiatur. Genitei appellati Hebræi, qui veram ex Abrahamo originem se trahere ostentabant. Vox est derivata à γενέτης, genétes, genitor: unde γενῆται, genéta, cognati ejusdem tribus. Genitei ergò, quia ex illo genitore prognati (malè à nonnullis Genistei nuncupati) seu quia ex genere illo, quod, per antonomasiam suprà alia, genus videbatur appellandum. Et ità illi qui erant *filii generis Abraham*, secundùm carnem, & inanitet plerumque gloriabantur.

Isid.l.8. c.4.

Act.13. 26.

GEODÆSIA: γεωδαισία, geodæsia, latinè penultimâ correptâ, nisi ex usu gręcus in eâ retineatur accentus. Ità dicta terræ distributio, agrorum partitio: à γῆ, gê, terra, ager (etsi vox sit insuitata, pro quâ γῆ, ge, communiter dicont) & verbo δαίω, dæo, divido: cujus secunda persona præt. pass. esset δέδαισαι, dedæse, & hinc, ablato augmento syllabico, fit dæsia. Vox ista geodæsia apud Pappum legitur: denotatque illam geometriæ partem, quæ in agrorũ mensurâ, & partitione versatur.

GEOGRAPHIA: γεωγραφία, geographia, accentus ut in præcedenti. Est terræ descriptio: à γῆ, ge, terra, seu à dictâ voce gêa, & à verbo γράφω, grápho, scribo. Adeòque una ex Cosmographiæ partibus habenda: nam Mundi descriptio, ultrà geographiam, aliarum etiam partium, putà cęlorum, & aquarum delineationem complectitur. In geographiâ, ut & in aliis, longitudo & latitudo est observanda. Et quidem longitudo sumitur ab illo Meridiano, qui per Insulas Fortunatas transit, & inde versùs orientem calculus initur: ità ut qui magis accedunt ad orientem per decem gradus, sint in decem graduum longitudine, & sic de aliis discurrendum. Latitudo verò accipitur à distantiâ ab Æquinoctiali: ità ut illi qui distant ab Æquinoctiali versus polos per decem gradus, sint in decem graduum latitudine. Et sic illi qui sub tropicis degunt habent in latitudine 23 gradus, & 51 minuta. Ex latitudine autem, & longitudine facilè in chartis geographicis alicujus loci situs investigatur. De geographiâ quoque nonnunquàm in Scriptoribus sacris mentio incidit: ideò vox ista non fuit hìc omittenda.

GEOMANTIA: γεωμαντεία, geomandia, p.l., divinatio quæ fit per terram, seu per signa, & figuras in terrâ formatas. Componitur ex dictâ voce gea, aut ge, terra, & dictione μαντεία, mandia, divinatio. Est una ex divinationibus cum pacto dęmonis expresso, ut docet D. Thomas. Etsi cum pacto tacito possit etiam fieri, & ad secundum divinationis genus referri, quod augurium ab Angelico Doctore nominatur. Nempè *quando ad prænoscendum futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerum*: & sic in terrâ dici potest geomantia. Prout aliæ similes divinationes, quæ à Doctoribus recensentur inter illas, quæ fiunt cum expresso dęmonis pacto, ad secundum genus possent reduci. Nam si ex avium fortè audito garritu divinatio facta, sine expressâ censetur dęmonis invocatione; eodem modo divinatio cum pacto tacito reputanda, si ex aliquâ figurâ, in terrâ observatâ, divinandi captetur occasio. Secùs verò si tales figuræ à dęmone formentur, cùm tunc expressa dęmonis invocatio haberi censeatur. Tales superstitiones cum pacto tacito revocat D. Thomas ad augurium. Quamvis enim augurium suum etymon trahat ab avium garritu, quem qui observat, ut & eorum gestum, & pascendi modum, augur dicitur; tamen etiam ista vox ad alias divinationes extenditur: sicut & auspicium, quod ab avibus suspiciendis deductum est. Nec refert quòd sacer Textus narret Josephum fratribus suis dixisse: *An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientiâ?* Uti priùs ejus dispensator ipsis dixerat: *Scy-*

2.2. q.95. a.3.c.

Gen. 44. 15. v.5.

phus quem furati estis, ipse est in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari solet. Nam D. Tho- Sup. ad 1. mas respondet, quòd *secundùm Augustinum joco dixit non serio, referens fortè hoc ad illud, quod vulgus de eo opinabatur*. Sicque de illo Sancto Patriarchâ dici non potest, quòd illicitis auguriis operam dederit. Cùm aliàs etiam augurium sumatur pro conjectatione licitâ, ex naturalibus signis, quæ habent easdem causas cum effectibus, qui ab istis soleot provenire, vel ex Spiritus sancti instinctu. Dici etiam potest, quòd Joseph volebat scypho conijcere suorum fratrum indolem, præsertim ergà fratrem suum natu minimum Benjaminum: immò quòd & suorum convivarum genium ipso exploraret, dum in vini potu facilè à sagacioribus hospitum indoles detegatur. Septuaginta habent vocem οἰωνισμὸς, *ionismós*, augurium, quæ latinè diceretur *aonismus*. Legunt autem in græco: Ib. αὐτὸς δὲ οἰωνισμῷ οἰωνίζεται ἐν αὐτῷ, idest, *ipse autem augurio auguratur in eo*. Textus hebraicus habet נחש *nachés ienachés*, augurando augurabitur, vel, ut explicat Buxtorfius, experiendo, seu experimento certò discet. Nam verbum *nichés*, est auguratus est, conjectavit, expertus est: quod posteriorem illam confirmat expositionem. De augurio in voce *aonoscopia* nonnulla dicentur.

[margin: נחש ינחש *nachés ienachés*. נחש *nichés*.]

GEOMETRIA: γεωμετρία, *geometria*, latinè absolutè propter penultimam brevem cum accentu in antepenultimâ est efferenda. Sed à Græcis penultima acuitur, eosque plurimi ex usu legitimo imitantur Latini. Est autem geometria disciplinarum Mathematicarum una, quæ circà terræ men- Orig. l.1. c.24. surationem versatur, vel, ut ait Isidorus, *est disciplina magnitudinis, immobiliumque formarum*. Ità dicta à γῆ, *ge*, terra, & à verbo μετρέω, *metréo*, metior. Talis scientiæ origo assignatur ab eodem L.3. c.10. S. Doctore. Ait enim: *Primum ab Ægyptiis reperta dicitur, quia inundante Nilo, & omnibus possessionibus ejus limo obductis, initium terræ dividendæ per lineas, & mensuras nomen arti dedit*. Considerat autem propriè quantitatem continuam, & permanentem, à materiâ abstractam, adeòque cujuslibet rei convenit mensurationi. Ille qui hanc artem callet geometra dicitur, græcè γεωμέτρης, *geométres*, vel, ut ait D. Thomas, *geometer*, p.b., latinè vocatur. Loquitur Angelicus de facilitate hujus scientiæ ad alias conclusiones progrediendi, idque maximâ certitudine, & evidentiâ: quod & aliis Mathematicis appropriatur di- 1.2. q.65. a.1.c. sciplinis. *Sicut*, inquit, *geometer modico studio acquirit scientiam alicujus conclusionis, quam nunquàm consideravit*. Probat ex hac similitudine virtutum moralium inter se connexionem, & quòd liberalis, superveniente sibi pecuniarum abundantiâ, modico exercitio magnificus evadat. Præterea rationem assignat, cur prudens in uno agibili etiam sit prudens in alio, propter agibilium inter se ordinationem, quod in factibilibus cujusque artis locum non habet. Dicit ergò *quòd eadem quæ* Ad 4. *inclinant virtutes morales, se habent ad prudentiam, sicut principia*, quod non contingit in factibilibus respectu artis, quæ potiùs ipsius materia: ratio autem non potest esse recta si deficiat in aliquo principio. Ad cujus explicationem iterùm utitur similitudine ex geometriâ desumptâ: sicut si quis erraret circà hoc principium, omne totum est majus suâ parte; non posset habere scientiam geometricam, quia oporteret multùm recedere à veritate in sequentibus.

GEORGICA: γεωργικὰ, *georgicá*, p.b., rustica, ad agriculturam spectantia. Est enim à verbo γεωργέω, *georgéo*, terram colo: quod est à dicto γέα, *géa*, aut γῆ, *ge*, terra, & ἔργον, *érgon*, opus. Hinc *georgia* agricultura, & georgus agricola, rusticus, à Latinis quoque vocatus. Quapropter opera georgica etiam ea dicuntur, quæ varia continent circa armenta, & apes, & alia id genus, in agris alı solita. Unde Virgilius eos libros, in quibus de talibus agit, Georgica vocavit. Ab eâdem radice pullulat Georgii nomen, idest, agricolæ: quæ interpretatio optimè S. Georgio adaptata. Terram enim corporis sui ità pœnitentiæ aratro, & martirii vomere excoluit, ut fructus verè cęlestes produxerit. Valdè illis agricolis, in Textu græco γεωργοῖς, *georgí*, dictis, dissimilis: qui Summi Patrisfamilias Unigenitum sceleribus occiderunt, aut rursùs impiè, quantùm in ipsis Matth.21. 38. fuit, crucifixerunt.

GERASIMUS: γεράσιμος, *gerásimos*, p.b., Ità græcè exprimerem, & præmiatum, honoratum, munere, aut pręmio dignum exponerem. Nam γέρας, *géras*, est decus, dignitas, præmium, honor, &c. Benè honorandum à Domino S. Gerasimum anachoretam ipsum nomen subindicabat. Ad ripam Jordanis mirâ sanctitate florens, illic, ubi Christo baptizato aperti sunt cęli, viam invenit faciliorem ad cęlestem felicitatem. Ab eâdem radice S. Gereonis nomen videtur emanare.

GERONTIUS: γερόντιος, *gerónđios*, p.b., senex, aut senescens latinè reddi potest. Est enim à verbo γηράω, *gerào*, senesco: cujus participium est γηρῶν, *gerón*, senescens, genit. γηρῶντος, *gerôndos*, & hinc efformatur *gerontius*. Si ad illos Apocalyp- Ap.4.4. seos 24 seniores, in pietate adultos, in sanctitate perfectos, innocentiâ candidos, dignitate venerandos, obtutum figamus; non otiosè aliquos Sanctos agnoscemus Gerontii nomine decoratos. Ità ob muneris excellentiam sacerdotes presbyteros, seu seniores videmus appellatos. Meritò ergò illi Sancti Gerontii, ante thronum Agni candidis immortalitatis stolis induti, coronis aureis in capite decori, consummatæ virtutis eminentiâ colendi, sedere creduntur.

GERONTOCOMIUM: γεροντοκομεῖον, *gerondocomion*, p.l., senū hospitium. Nam est à γέρων, γέροντος *géron*, *gerôdos*, senex, & à verbo poëtico κομέω, *coméo*, idest, curam habeo. Ità Metaphrastes refert in vitâ Theodori cœnobiarchæ, quòd senibus propter longas afflictiones, & labores defessis, loco separato aptum extruxisset gerontocomium.

GEROPREPES: γεροπρεπὴς, *geroprepés*, p.b. Si vox hæc à dicto γέρας, *géras*, præmium, & à verbo πρέπω, *prépo*, decorus sum, excello, proveniat: pręmio decorus, aut pręmio excellens verti debet. Si verò cum η, *éta*, in gręco scribatur, & à voce γῆρας, *géras*, senectus emanet; tunc senectute decorum licebit interpretari. Carolus Magri ait significare senem venerandum, & pulchri aspectus, in vitâ S. Remachi Episcopi, à voce πρεπὴς, pre-

prepès, ideſt pulcher. Sed vox hæc *prepes*, ſi in Lexicis reperiretur, potiùs decorum, decentem, aut dignum, quàm pulchrum denotaret.

GEROTROPHIUM: γηροτροφεῖον, *gerotrophion*, p.l., locus ubi ſenes aluntur. Nam *geras* ſenectus, & *géron* ſenex dicitur, & τρέφω, *trépho*, alo. Talia loca pia viſuntur in benè morigeratis civitatibus, debitâ ergà canitiem venerandam pietate. Et inter alia illud ſenum, & aliorum pauperum Genuæ hoſpitium, miro opere, & ſtupendâ mole, ab omnibus in admiratione habetur.

GIGANTOMACHIA: γιγαντομαχία, *gigandomachia*, latinè penultimâ correptâ, ni Græcos imitemur cum eorum accentu in penultimâ. Eſt gigantum pugna, à γίγας, *gigas*, & μάχη, *mache*, pugna. Qualis à Poëtis fingitur, dum gigantes tentabant Jovem è cęlo deturbare. Fabula procul dubio è ſacris hauſta Codicibus: vel à dęmonibus è cęlo expulſis, qui nefariorum inſtar gigantum, altiùs conſcendere, & ſimiles eſſe conabantur Altiſſimo. Aut etiam à gigantibus tempore Noë, qui ſuo atheiſmo, & enormioribus aliis ſceleribus, Deum è cęleſti ſede expellere velle videbātur. Quod bellè quadrat noſtri ęvi hæreticis, qui ſceleſtâ iconomachiâ, impiâ hagiomachiâ, & nefandâ theomachiâ, ut ſacrilegi gigantes, & infames terræ filii, Dei Eccleſiam perſequuntur, Sanctis honorem furantur, Deum ipſum, quantùm in ipſis eſt, privare vero cultu, religione, & gloriâ conantur.

I. GIGAS: γίγας. Dictio eſt compoſita à verbo γίνομαι, *ginomæ*, naſcor, fio, & à γῆ, *ge*, terra: aut à verbo γάω, *gáo*, ſum, eò quòd è terrâ natus ſit. Credidit quippè ſtulta gentilitas gigantes fuiſſe maximæ proceritatis ab iratâ terrâ procreatos, ut Diis bellum inferrent. Cujus ſenſus tropologicus ſe-
L. 1. Saturn. c. 20. cundùm Macrobium eſt iſte. *Gigantes quid aliud fuiſſe credendum eſt, quàm hominum quamdam impiam gentem, Deos negantem, & ideò exiſtimatam Deos pellere de cęleſti ſede voluiſſe.* Primi autem gigantes fuerunt illi, qui ante diluvium terram infeſtabant, ex concubitu filiorum Dei cum filiabus hominum, prognati. Nam ità S. Textus aſſe-
Gen. 6. 4. rit: *Gigantes autem erant ſuper terram in diebus illis, poſtquàm enim ingreſſi ſunt filii Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, iſti ſunt potentes à ſęculo viri famoſi.* Et ità apud 70 γίγαντες, *gigandes*, dicti, & in Textu hebraico *nephilim*, à radice *naphál*, cecidit, dejecit, ruit, irruit, defecit: eò quòd iſti gigantes eſſent dejectores, quòd immani ſuâ proceritate homines cadere facerent, ut ait Aben Eſra. Vel ità dici potuerunt quaſi defectores, eò quòd à Deo impiè defeciſſent: aut etiam quaſi irruptores, quia in homines violenter irruebant, & innocentes ſævâ tyrannide opprimebant. Non tamen ex illo Textu rectè colligitur, cum duobus illis Africæ gigantibus, & ingeniorum monſtris, Origene, inquam, & Tertulliano, hos gigantes ab Angelis procreatos fuiſſe, qui per filios Dei, ſecundùm ipſos, hìc intelliguntur. Nam, ut ſuprà monuimus in voce Diabolus, Angeli, utpotè ſpirituales, & incorporei, venereis non afficiuntur delectationibus. Sed dicendum, cum D. Thomâ, *quòd per filios Dei intelligantur filii Seth, qui boni erant: filias autem hominum nomine Scriptura*

נפלים *nephilim*. נפל *naphál*.

1. q. 51. a. 3. ad 6.

eas, quæ natæ erant de ſtirpe Cain. Etiam à 70 dicuntur υἱοὶ τοῦ θεοῦ, filii Dei: & Textus hebraicus ait *benè ha-lohim*, ideſt filii *elohim*, ſeu Dei, Angelorum, judicum. Filii enim Seth, filii Dei, aut Angelorum dicti, ſecundùm majorum ſuorum monita, religioſè abſtinebant à connubiis cum filiabus è Caini genere prognatis. Sed multi ſpretâ piorum parentum admonitione, ſummo libidinis ardore moti, ex Cainitis quaſque duxere pulchriores. Ex harum commerciis, intenſiore concupiſcentiâ expletis, nati ſunt illi gigantes, non tam ſtaturæ proceritate famoſi; quàm ſcelerum magnitudine infames, qui diluvio cauſam dederunt. De quibus ait Sapiens: *Non exoraverunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes, qui deſtructi ſunt, confidentes ſuæ virtuti.*

בני האלהים *benè haelohim.* Eccl. 16. 8.

Poſt diluvium etiam maledicti Chanaan progenies, filii Cham, cœpit gigantibus ſcatere. Ipſius 2.
enim nepos, ex filio Chus, Nemrod *cœpit eſſe potens in terrâ, & erat robuſtus venator coram Domino.* Septuaginta legunt: *Hic cœpit eſſe* γίγας, *gigas ſuper terram*, & pro voce *robuſtus* bis exarant dictionem *gigas*. Sicque mole corporis, & animi improbitate inſignis, dominium ſuper alias gentes, violentiâ, & malis artibus ſibi vendicavit. Aliter Belus, & Jupiter dictus, aſſyriacæ Monarchiæ, infauſtis auſpiciis, à ſceleſtâ tyrannide, initia ſtabilivit: annis poſt diluvium 276. Fuerunt & alii famoſi gigantes de eâdem ſtirpe Chanaan, præſertim filii Enac: uti Palæſtinæ exploratores populo retulerunt Iſraëlitico. *Stirpem Enac*, inquiebant, *vidimus ibi*: & civitatem Hebron incolebant. Iſtius Enac pater fuit Arbe: à quo priùs hæc civitas dicta fuit Cariath Arbe, & in hebraico *kirjáth arbáng*, ideſt civitas *arbang*, ſeu Arbe. Cùm autem *arbang* etiam ſignificet *quatuor*; aliqui putant civitatem illam ità vocatam à quatuor viris famoſis, nempè Adamo, Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo, cum quatuor uxoribus, Evâ, Sarâ, Rebeccâ, & Liâ, ibi ſepultis. Sed Arbang, ſeu Arbe, eſt nomen proprium patris Enac: & Hebron erat civitas, ſeu *Cariath Arbe patris Enac*. Ab iſto autem famoſiori gigante alii quoque gigantes Enacim dicti ſunt: & ipſius filios profligavit Caleb. Nam cùm civitas Hebron, ob ejus virtutis præmium, præſertim murmuris in populo Iſraëlitico ab eo pacati, ipſi deſtinata eſſet; *Delevit ex eâ Caleb tres filios Enac, Seſai, & Ahiman, & Tholmai de ſtirpe Enac.* Erant autem hi tantæ molis, & proceritatis, ut exploratores à Moyſe miſſi, per hyperbolem tamen, locuſtæ viderentur ipſis comparati. Ità quippe referunt exploratores illi timidi: *Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere giganteo: quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur.* Monſtra hæc *nephilim* in Textu hebraico, & *populus proceræ ſtaturæ* à 70 dicta: & ità *de genere giganteo*, ex *nephilim*, & *gigantes*, ab illis expreſſa. De pluribus aliis gigantibus fit mentio in Libro Deuteronomii: & ſignanter de illis Emim, qui primi fuerunt habitatores Ar Moabiticæ, *Populus magnus & validus, & tam excelſus, ut de Enacim ſtirpe, quaſi gigantes eſſe crederentur.* Textus hebraicus eos vocat *rephaim*, à ſingulari *raphá*, gigas, ità dictus à radice *raphàh*, re-

Gen. 10. 8. Num. 13. 30. קרית ארבע *kirjáth arbáng.* Ioſ. 15. 13. v. 14. Num. 13. 34. Deut. 2. 10. רפאים *rephaim.* רפא *raphá.* רפה *raphàh.*

remisit, defecit: eò quòd horrendâ staturâ suâ aliorum animos debilitaret, & remissos redderet. Pariter trans Jordanem magnæ fuit proceritatis Og Deut.3.11. rex Basan, qui solus, nempè in illâ regione, *restiterat de stirpe gigantum*: 70, & Textus hebraicus dicunt *de raphaim*, seu *de stirpe raphaim*. Hujus lectus ferreus habebat novem cubitos longitudinis. Cùm aliàs justa hominis statura sit quatuor cubitorum propriorum. Sicque Og erat multò altior ipso 1.Reg.17.5. Goliath, qui erat *altitudinis 6 cubitorum, & palmi*. Hujus loricæ pondus erat 5000 siclorum æris: cumque siclus mediam unciam penderet; erant libræ 208 cum quatuor unciis. Ferrum ejus hastæ sexcentos siclos habebat ferri, idest libras 25.

3. Aliqui in animalibus etiam gigantes constituunt, præsertim, inter pisces, balænas: de qui- Iob.26.5. bus intelligunt illa Jobi verba, *Ecce gigantes gemunt sub aquis*. Quod adolescens audivi semel Lovanii mirâ eruditione, & elegantiâ, expuni in solitis quibusdam Actibus Academicis, pro unius doctoratu, ab Eximio Domino Joanne Sinnichio, ejusdem Almæ Universitatis S. Theologiæ Doctore famoso. Sed meliùs ista Jobi verba ad illos gigantes referuntur, qui in universali cataclysmo, cum suis sceleribus, undis divinæ justitiæ executricibus, maximo cum ipsorum ejulatu, immer- Sap.14.6. gebantur. De quibus Sapiens ait: *Sed & ab initio cum perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens*, &c. Allegoricè tamen à Jobo homines superbi, & dæmones intelliguntur, amarissimo tormentorum infernalium mari submersi, vel sub aquis, quæ terræ viscera permeant, detrusi. Quod ipsum variis in locis exprimitur. Ut dum Salomon de meretrice loquens Prov.9.18. ait: *Et ignoravit quod ibi sint gigantes, & in profundis inferni convivæ ejus*. Textus hebraicus etiam hîc *rephaim* legit: & 70 habet vocem γηγενεῖς, *gegeneis*, idest terrægeniti. Nam γηγένης, *gegénes*, è terrâ genitus, fit à *ge*, terra, & eodem verbo *ginomai*, nascor: quod etymon supradictum confirmat. Ipse quoque infernus per gigantum cœtum Prov.21.16. exprimitur, teste eodem Sapiente: *Vir qui erraverit à viâ doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur*. Hier. Lauretus per gigantes sub aquis ge- In Syl. Alleg. mentes etiam intelligit prælatos gemẽtes sub onere subditorum. Nam aliquando etiam viri sancti gigantibus quoad fortitudinem assimilantur. Immò de ipso Christo Domino intelligenda Psalmistæ Ps.18.6. verba: *Exultavit ut gigas ad currendam viam*. Septuaginta quoque scribunt, *exultabit ut gigas*: כְּגִבּוֹר & Hebræus *chegbibbór*, ut fortis, seu ut potens, Nam *ghibbór* (à radice *gavár*, valuit, prævaluit, chegbibbór. robustus fuit) validum potentem, & robustum significat. Quamvis autem, ut ait Nic. Liranus, גָּבַר iste Psalmus sit pro gratiarum actione de datione Legis, ad quam se insinuat à divinæ Sapientiæ gavár. laude, in ornatu cœlorum, eorumque motuum, mirabiliter relucentis: & literaliter iste gigas sit ipse Sol, summâ cum velocitate, à summo cœli usque ad aliud extremum, spatio 12 horarum, plusquàm 36 milliones italicorum milliarium conficiens; tamen allegoricè de Christo regius Psaltes In Ps. 18. est intelligendus. De ipso ait Augustinus: *Gigas exultavit ad currendam viam; natus est, crevit, docuit, passus est, resurrexit, ascendit, cucurrit viam, non hæsit in via*. Immò ab eodem S. Patre Christus Dominus *gigas gigantum* fuit appellatus: *Magnorum scilicet, & fortissimorum*, &c. Ubi in In Ps. 87.11. Hebræo *gigantes*: quia vox hebraica sonat medicos, & gigantes.

GLAPHYRA: γλαφυρὰ, *glaphirá*, p. b. elegans, concinna, varietate oblectans, dilucida. Est enim à verbo γλάφω, *glápho*, scalpo: eò quòd sculpta talia videantur. Hoc nomine digna S. Glaphyra Virgo, quæ pietate elegans, gratiis concinna, virtutum varietate oblectans, sanctitatis splendore dilucida, ad Empyrei templum, mortificationis scalpro fuit efformata.

GLAUCOMA: γλαύκωμα, *glaucoma*, latinè propter *oméga* vocalem longam penultimâ productâ, quamvis à Græcis in antepenultimâ collocetur accentus. Est vitium oculi, cùm præter naturam glaucescit. Morbum existimant crystallini humoris, in glaucum, seu album, aquosumque colorem, mutati. Glaucoma est incurabile, & à voce γλαυκὸς, *glaucós*, dicitur, idest glaucus, seu cæsius, viridis, cæruleus. Hinc *glaucôtes* cæruleus color, & *glaucopthalmos*, ac *glaucopis*, habens oculos glaucos. Pro *glaucoma* aliqui malè legunt *glaucomina*, signanter in quadam Translatione S. Sebastiani.

GLOSSA: γλῶσσα, lingua. Glossæ vulgò sumuntur pro interpretationibus, eò quòd vice linguæ, Doctoris voce fungantur. Meliùs tamen accipiantur pro ipsis vocabulis obscurioribus, quæ indigent interpretatione. Et ut jam de variis Juris civilis, & canonici glossis taceam; famosiores sunt tres glossæ, S. Scripturam exponentes. Et prima quidem est ordinaria in totam Scripturam, ex S.S. Patribus hausta, & exposita à Walfrido Strabo, seu Strabone, Germano, Rabani Mauri discipulo, Monacho Fuldense, & posteà S. Galli Decano, & Abbate in Augiâ divite. Floruit sub Ludovico piu, & obiit anno salutis 849. Secunda glossa est interlinearis, ex S.S. quoque Patribus concinnata ab Anselmo Laudunensi Scholastico, S. Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi ferè synchrono, versùs annum Christi 1117. Tertia est Nicolai à Lira, Normandiæ vico, ex Judæo, ut ferunt, Christiani, & posteà Franciscani, qui & moralem expositionẽ adiunxit: obiit anno à Messiâ nato 1349.

GLOSSALGIA: γλωσσαλγία, *glossalgia*, latinè, quia penultima brevis, accentum habet in antepenultimâ, nisi græcus, ut assulet, retineatur accentus. Est linguæ prurigo, morbus linguę: à γλῶσσα, *glóssa*, lingua, & ἄλγος, *álgos*, dolor. Quia verò loquacitas, in moralibus, est linguę morbus, & vitium, ac quędam garriendi prurigo; etiam glossalgia pro loquacitate, & linguę nugis usurpatur.

GLOSSARGIA: γλωσσαργία, *glossargia*, cùm accentu, ut in præcedenti. Est garrulitas apud Athenæum, & *glossargos* nugator: à *glossa*, lingua, & ἀργία, *argía*, otium, cessatio, segnities. Videlicet eò quòd garruli ad segnitiem, & tempus otiosè terendum, suâ loquacitate, & nugis utantur. Nisi à voce ἔργον, *érgon*, opus, trahatur: quia garrulitas sit linguæ opus, & negotium. Quantùm linguæ vitium sit abhorrendum, satis patet ex tot. Scrip-

turę

turæ locis, garrulitatem, scurrilitatem, & ad quid-
libet, sicut mulierculæ solent, effutiendum proni-
tatem arguentibus. Quid mirum? Nam, ut ait Sa-
Ecc. 5. 2. lomon, *in multis sermonibus invenietur stulti-*
tia. Idcircò ad silentium debitum sapienter nos
v. 1. adhortatur: *Ne temerè quid loquaris, neque cor*
tuum sit velox ad proferendum sermonem coràm
Deo. Quamvis hoc quoque de superfluâ in preci-
bus verborum prolixitate, & battologiâ intelliga-
Iac. 3. 8. tur. Sed pro omnibus de linguæ vitiu sufficiat D.
Jacobus, dum ait: *Linguam autem nullus homi-*
num domare potest: inquietum malum, plena ve-
neno mortifero. Nam garruli ex loquacitate ad
quælibet vitiosa facillimè feruntur.

GLOSSEMA: γλωσσῆμα, p. l., vox est à di-
ctione *glossa* derivata, & ejusdem ferè significati.
Est enim propriè vox abstrusior, & minus usitata,
quæ interpretatione opus habet. Vulgò tamen, ut
glossa, pro ipsâ utplurimùm usurpatur expositione.

GLOSSOGRAPHUS: γλωσσογράφος, *glosso-*
grápbos, latinè penultimá correptâ, quamvis in eâ
græcus accentus punatur. Est glossarum scriptor,
à dictâ vuce *glossa*, & verbo γράφω, *grápho*, scri-
bo. Non sulùm ità dictus ille qui obscuriores vo-
ces explicat; sed etiam qui alicujus textus recon-
ditum sensum aperit: quales maximè fuerunt illi
tres sacrarum glossarum scriptores, de quibus in
voce *glossa* mentio facta est. Sed aliquando glosso-
graphia (vox hæc p. b., ni græcus accentus in pe-
nultimâ ubservetur) in aliquos textus est prohibita.
Sic est excommunicatio lata, sed non reservata, in
omnes, Prælatis inferiores, præsumentes edere glos-
sam, ullumve interpretationis genus in Tridenti-
num, & in Clementinam *Exivi*.

GLOTTOMACHIA: γλωττομαχία, *glottoma-*
chia, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accen-
tus in ea ex usu reservetur. Est linguarum pugna:
nam Attici pro *glossa* dicunt γλῶττα, *glôtta*, lingua,
& μάχη, *máche*, est pugna. Glottomachia dici-
tur, cùm aliqui altercantes, vel disputantes, in re
conveniunt, sed in voce tantummodò dissentiunt;
ità ut linguæ solùm sibi adversentur, non autem
intellectus.

GLYCERIA: γλυκερία, *glykeria*, latinè cum
accentu in antepenultimà, etsi græcus accentus au-
diatur in penultimà. Dulcem possumus interpre-
tari, ut sit quasi γλυκερά, *glykerá*, à γλυκερός, *gly-*
keros, dulcis: unde & glycerius emanat. Si sæ-
viorum tormentorum amarorem gustavit, & ignis
cruciosum ardorem sentit S. Glycerius Martyr;
etiam suavissimo Dei amore in æternum lætifica-
bitur, & ineffabili beatitudinis dulcedine incessan-
ter fruetur.

GNATHO: γνάθων, *gnáthon*, parasitus. Ità
dictus, vel à γνάθος, *gnáthos*, mala, maxilla, buc-
ca, eò quòd gnathones insignes heluones, malas,
& buccas inflarent: vel à verbo γνάπτω, *gnápto*, vel-
Hom. de licando polio, quòd scommatibus vellicarent, &
divite, & adulatiune polirent. Vox ista inter cæteros apud
Lazaro. Asterium Episcopum reperitur.

GNOME: γνώμη, sententia, voluntas, con-
silium, mens, judicium, &c. Oritur à verbo
γνόω, *gnoo*, nosco: cujus prima persona præt. pass.
ἔγνωσμαι, *égnosmai*, cognitus sum, à quâ rejecto
augmento syllabico fit *gnome*. Gnome, seu sen-
tentia ab Oratoribus dicitur una è figuris senten-
tiarum, seu breve dictum, vel ab Oratore ipso ex-
cogitatum, vel à sapientibus viris ante usurpatum,
quod ad vitam, moresque formandos, conducit.
Gnome namque passìm sumi solet pro brevi, &
gravi aliquâ sententiâ, præcipuè omnium judicio
comprobatâ. Quales eminentiores sunt Parabolæ
Salomonis, à Proverbiorum capite decimo inci-
pientes: quæ quasi continuâ antithesi intercurren-
tes, miris coloribus veram Sapientiam condeco-
rant. Gnome præterea sumitur à Scholasticis, in
Tractatu de Virtutibus Cardinalibus, pro virtute
prudentiæ annexâ. Est enim virtus judicativa de
agendis, præter communia principia. Synesis qui-
dem est pars prudentiæ potentialis, cujus munus
est de agendis judicare, secundùm quædam univer-
salia principia; sed aliquando tales casus occurrunt,
quæ ex illis principiis decidi non possunt. Ità ge-
nerale principium est, non detinendam rem ali-
quam contrà Domini voluntatem, & per consequens
synesis judicat depositum domino petenti esse red-
dendum. Contingit autem dominum esse furiosum,
aut patriæ impugnatorem: quibus casibus, arma
ipsi reddendo apud te deposita, esses particeps ho-
micidii à furioso committendi, vel reus perduellio-
nis à rebelli patrandæ. In hoc casu gnome, præter
communes regulas, *judicat secundùm altiora prin-* 2. 2. q. 51.
cipia, quàm sint regulæ communes, secundùm quas a. 4. c.
judicat synesis: ut ait D. Thomas. Ex illis ergò
sublimioribus principiis gnome judicat, in tali re-
rum peristasi depositum non esse reddendum. Nam
secundùm illa altiora principia exigitur *altior vir-* D. Th. Ib.
tus judicativa, quæ vocatur gnome, quæ impor-
tat quamdam perspicacitatem judicii. A geome-
tris gnome vocatur aliquod instrumentũ, quo agro-
rum regiones dignoscuntur. S. Jo. Damasc. autem
gnomen in Christo negat: non quidem eam virtu-
tem, quam jam diximus; sed illum affectum ad
rem judicatam, post inquisitionem, & deliberatio-
nem, quæ non reperiuntur in Christo omnia scien-
te. Ità quippè Damascenus gnomen accipit, ut sit
fermè eadem cum electione, inquisitionem de re
ignotâ præsupponente. *Gnome*, inquit, *est post in-* De Fide
quisitionem, quæ est de re ignotâ, & deliberatio- Orthod.
nem, idest, consilium, & judicium, ad id quod l. 3. c. 14.
judicatum fuerit affectus. Quem sequitur electio, fine.
sic dicta, quòd aliud præ alio eligat. Verùm Do-
minus non nudus est homo, sed & Deus, & omnia
sciens. Ideò priùs dixerat: *Gnomen autem, &*
electionem in Domino dicere, impossibile est, si
propriè loqui volumus. Addit præterea, quòd no-
men *gnome* sit multimodum, & multisignificati-
vum. Quandoque enim ostendit exhortationem, ut 1. Cor. 7.
dicit divinus Apostolus: de virginibus præceptum 25. in græco.
Domini non habeo, gnomen autem do. Quandoque Ps. 82. 4. in
consilium, ut quando inquit propheta David: super 70.
populum tuum malignati sunt gnomen. Quando- Dan. 2. 15.
que suffragium, ut Daniel, à quo exivit gnome in 70.
inverecunda? & quandoque pro fide, opinione, aut
prudentiâ. Ita ille S. Pater. Noster autem ex
Paulo vertit *consilium*, & ex Daniele *sententiam*.
Quod autem dicit sumi etiam pro prudentiâ, in-
tellige de supradictâ virtute, prudentiæ parte po-
tentiali.

GNO-

GNOMOLOGIA: *γνωμολογία*, *gnomologia*, latinè, quia penultima brevis, acutâ antepenultimâ absolutè esset efferenda. Sed Græci aliis regulis utentes accentum ponunt in penultimâ, & ipsos, ex usu non improbando, multi sequuntur Latini. Est autem dictio sententiæ, sententiarom collectio, dicendi acrimonia: à *γνώμη*, *gnóme*, sententia, & *λόγος*, *lógos*, sermo, ratio, oratio. Inde quoque gnomologus, sententiarum scriptor, prolator, aut collector, qualis inter cæteros Salomon, & Jesus Sirach filius; hinc quoque *γνωμολογικὸς*, *gnomologicòs*, sententiosus. Gnomologiâ abundat Scriptura sacra, abundant & S.S. Patres: sed maximè Libri sapientiales uberiùs eâ ditantur.

GNOMON: *γνώμων*, index, stylus horas indicans in horologio solari. Solis umbilicus à Latinis dicitur, cujus umbrâ horæ internoscuntur. Oritur ab eâdem radice quâ *gnome*: ab illâ enim personâ ablato *σ*, *sigma*, fit gnomon, & gnome. Hinc & *γνωμονικὴ*, *gnemonikè*, gnomonica, p.b., pars Astrologiæ dicitur, quæ tali gnomone, p. b., horas explorandi, & horologia solaria formandi tradit præcepta. Gnomones dicuntur illi jumentorum dentes, ex quibus eorum ætas dignoscitur, ut etiam pullini dentes nominantur. Erant & Athenis magistratus, gnomones vocati: eò quòd essent accuratâ prudentiâ præditi. Quamdiu verò Sol suum percurret Zodiacum, tamdiu famâ celebrabitur horologium solare, & gnomonicum regis Judææ Achaz, patris Ezechiæ. In eo pro signo quòd iste rex piissimus esset ad pristinam sanitatem reversurus, ad Isaiæ preces regressa est umbra decem lineis, uti narratur in S. Textu. *Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, & reduxit umbram per*
4.Reg.20. 11. *lineas, quibus jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum 10 gradibus*. Sed utrùm hæ lineæ designarent horas, aut medias horas, dissensio est apud Interpretes. Et quidem S. Dionysius in Ep. ad Polycarpum, quem citat Emm. Sà, ait Solem regressu, & progressu, horas 20 consumpsisse: alii quoque cum Chaldæo, & Bedâ, intelligunt illas lineas tot horas distinxisse. Sed Tirinus, Corn. à Lapide, cum Abulensi, & aliis, tantùm medias horas designasse, luculenter evincunt. Nam cùm in Judæâ dies longissimus ad summum sit 14 horarum, & etiam in eorum horologio orizontali non possint nisi 14 horæ describi; Sol debebat talem horam in horologio designare, ut per 10 ad minimum lineas posset regredi, & per totidem progredi. Si autem horæ integræ intelligerentur, debuisset ad minimum tale horologium 20 horas designare: quod tamen in Judæâ contingere non potest. Non solùm autem umbram, sed & ipsum Solem prodigiosè re-
Is.38. 8. gressum indicat Isaias: *Reversus est sol 10 lineis per gradus quos descenderat*. Et ipse Jesus filius Si-
Eccl.48. 26. rach ait de Ezechiâ: *In diebus ejus retrò rediit sol*:
2.Par.32. 31. ut etiam narratur de legatis *principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram*. Nam regressus Solis toti Orbi fuerat conspicuus: & ejus prodigii apud Persas memoria viguit. Quin & Herodotus in Euterpe istius miraculi mentionem egit, ut
l.10. Antiq.c.1. observavit Josephus. Istam verò solis regressionem in momento contigisse vult Emm. Sà: quod à Tirino, & aliis cum Dionysio, ut evidentius fuerit miraculum, improbatur. Hujus prodigii sensum literalem jam insinuavimus. Nam hæc solis reversio regem significabat ad sanitatem miraculosè reversurum. Tropologicè autem designabat, illos, qui cum Ezechiâ ad Deum revertuntur per pœnitentiam, pristinas virtutes, gratias, & merita recuperaturos. Allegoricè verò regressionem Solis justitiæ, qui decem gradibus in passione descendit. Nempè sub novem chororum angelicorum, & hominis dignitate, dum de seipso dicit: *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & ab-* Ps.21. 7.
jectio plebis. Et secundùm Hier. Lauretum, *gradus decem quos ascendit sol, qui priùs descende-* In Syl. Alleg.
rat, varias designant umbras figurarum. Sol etenim increatus apparuit in Angelis antiquis Patribus, in Patriarchis, in legislatione, in Jesu filio Nave, in Judicibus israëliticis, in eorum Regibus, in Prophetis, in Pontificibus, in incarnatione, in passione.

GNOSIMACHI: *γνωσιμάχοι*, *gnosimachi*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ Græci ponant accentum. Cognitionis, aut scientiæ adversarios vox ista significat: à *γνῶσις*, *gnósis*, cognitio, scientia, & *μάχομαι*, *máchomai*, pugno. Adeòque gnosimachus est qui contrà scientiam pugnat. Ità vocati quidam hæretici, qui damnabilem omnem in divinis Scripturis cognitionem, & scientiam ignoranter asserebant. Seu, ut dicit Damascenus, omni Christianismi cognitioni contradicebant ajentes: *Quoniam superfluum quid faciunt qui cognitiones quasdam exquirunt in Scripturis divinis. Nihil enim aliud, ajunt, quærit Deus à* Lib. de heres.her
Christianis, nisi actiones bonas. E contrà *γνωσίφιλος*, 88.
gnosiphilos, gnosiphilus, p. b., est scientiæ, & cognitionis amator: ab eâdem voce *gnosis*, & à verbo *φιλέω*, *philéo*, amo.

GNOSTICI: *γνωστικοὶ*, *gnostikì*, p. b., scientes. Nam *γνωστικὸς*, *gnosticòs*, sciens dicitur, à dicto verbo *gnóo*, nosco; cujus tertia persona præt. pass. est *ἔγνωσται*, *égnostæ*, à quâ rejecto augmento formatur *gnosticòs*. Hæretici quidam ità dicti fuerunt, ob præclaram scientiam, quam sibi vendicabant: cùm essent prorsùs indocti, & insipientes. Horum mentionem frequenter agit D. Hieronymus in Epistolis. De ipsis Isidorus ait: *Gnostici propter excellentiam scientiæ se ità appellare voluerunt,* Orig. l.8. c.5.
animam naturam Dei esse dicunt, bonum & malum Deum suis dogmatibus fingunt. Contrà ipsos agit Irenæus libris quinque: quorum somnia, & deliramenta ad amussim describit. In Capite primo Libri primi (cui titulus est, *Narratio omnis argumenti Valentini discipulorum*) multa de illis Æonibus exscribit, de quibus suprà nonnulla dicta sunt. Inter alia *dicunt esse quemdam in invisibilibus, & inenarrabilibus altitudinibus perfectum Æonem, qui ante fuit. Hunc autem & proarchen, & propatora, & Bython vocant, esse autem invisibilem, & quem nulla res capere possit. Cùm autem à nullo caperetur, & esset invisibilis, sempiternus, & ingenitus, in silentio, & in quiete multâ fuisse in immensis æonibus*. Hinc posteà deducit ortum cæterorum Æonum, de quibus in voce *pleroma* aliquid addendum. Dicti etiam

sunt,

Iudæ 4. ſunt, propter ſordidas libidines, Borboritæ, ideſt cœnoſi, quos graphicè S. Judas expreſſit. *Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præſcripti ſunt in hoc judicium) impii, Dei noſtri gratiam transferentes in luxuriam*: qui etiam ſacra templa ſuis prophanabant obſcœnitatibus. Nam quod dicit Noſter Textus, *Hi ſunt in epulis ſuis maculæ convivantes*; Grecus habet ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν, *en dis agápes hymôn*, ideſt in agapis veſtris: ſcilicet in illis conviviis, quæ à divitibus, poſt ſumptam S. Synaxim, pauperibus exhibebantur. Gnoſticorum autem Coryphæum fuiſſe Nicolaum Antiochenum, unum è ſeptem primis Diaconis, docet S. Auguſtinus. Philaſtrius eorum ſtultas idolatrias referens, aſſerit de illo Nicolao, *Dicit eſſe virtutes plurimas, unde & Gnoſtici, qui ſcire ſe aliquid putant, maximè emerſerunt: iſti Barbelo venerantur, & Norani quamdam mulierem*. Multa alia abſurda deſcribit eorum dogmata. S. Hieronymus Gnoſticorum anteſignanum facit Baſilidem: alii, inter quos S. Irenæus, Carpocratem fuiſſe opinantur. De ipſorum origine in Hiſpaniâ loquitur Sulpicius Severus, aſſerens ex Ægypto, à quodam Marco iſtam hæreſim allatam eſſe: *cujus auditores*, inquit, *fuerunt Agape quædam non ignobilis mulier, & rhetor Helpidius, ab his Priſcillianus eſt inſtitutus familiâ nobilis, prædives opibus, acer, inquies, facundus*. Narrat poſteà ſpecioſâ hypocriſi inſignem fuiſſe, maximâ calliditate hæreſim in Hiſpaniâ, & Galliâ ſparſiſſe, & tandem capite damnatum fuiſſe, anno Chriſti 387. Sed non ideò cum ipſo fuit hæreſis exciſa. Ejus namque ſectatores, qui eum priùs ut ſanctum honoraverunt, poſteà ut martyrem colere cœperunt. Priſcilliani hæreſim ſeptuageſimam recenſet Auguſtinus: dicitque Raymundus Pozzius quòd Priſcillianiſtæ omnes rerum eventus aſtris tribuerint, non hominum libertati, quod etiam exaravit D. Gregorius. Ex quo colligitur ipſos eò veſaniæ prorupiſſe, ut, ad ſuum errorem confirmandum, aſſererent Chriſti Domini *fuiſſe fatum eandem quæ apparuit ſtellam*. Sed hi non puri Gnoſtici: nam multa ex Manichæis hauſerunt.

hær. 6.

L. de hæreſibus.

L. 2. Hiſt. ſacræ verſùs finem.

De Sectis n. 103.

D. Greg. Hom. 10. in Evang.

GNOTHI SEAVTON: γνῶθι σεαυτὸν, *gnôthi ſeaftón*, noſce teipſum. *Gnôthi* eſt aoriſtus ſecundus imperativi verbi γνῶμι, *gnômi*, noſco: *ſeaftón* verò accuſativus pronominis compoſiti σεαυτοῦ, *ſeaftû*, tuipſius, quod nominativo caret. Quamvis autem hæc breviuſcula parænesis propriè ad Etymologias ſacras non pertineat; tamen è re viſum eſt ejus ſignificatum exponere, cùm in ore Sapientum adeò glorioſè verſetur. Præterea, cùm maxima pars Doctrinæ Evangelicæ in ſuipſius cognitione conſiſtat; nempè in cognitione vilitatis corporis, & nobilitatis animæ; ei locus inter ſacras concedi potuit Etymologias. Iſtam ſententiam inter cæteras Doctor mellifluus extollit: dum ait, *E cœlo venit* γνῶθι σεαυτὸν, *noſce teipſum*. Et certè in eâ ſaltem media pars illius cœleſtis Sapientiæ reperitur, quam ſibi adeò piis, & accenſis animis exoptabat Auguſtinus, *Noverim te, noverim me*. Quinimò auſim dicere, totius piiſſimi deſiderii cardinem eſſe. Non enim perfecta ſuipſius poteſt haberi cognitio ſine verâ Dei notitiâ, utpotè qui ſit cauſa totius eſſe neceſſaria, & omnis bonitatis origo, à quâ quis magis dependet, quàm à ſeipſo. Et ex eâ conſideratione movetur ad amandum plus Deum quàm ſeipſum: in quo conſiſtit omnis apex ſanctitatis, & perfectionis. Quamvis Evangelicæ ſapientiæ radius illis Gentilibus, eâ ſententiâ glorioſis, nunquàm illuxerit; tamen naturalis acie luminis evidenter perſpiciebant, hominis perfectionem in tali cognitione fundari. Quis enim ſi perfectè attendat, & cognoſcat intimè corporis vilitatem, fœditatem, exitum imminentem, eum magno cum temperantiæ diſpendio, molliter tractet, bellvino more voraciter impleat, ejuſque ventri, & abdomini turpiter inſerviat? Quis autem, qui animæ pulchritudinem pulchriore veritatis luce detexerit, ejuſque noverit præſtantiam, cœleſtem originem, & immortalitatem, eam digno non æſtimet pretio, non eam colat, ei ſerviat, eamque divinioribus virtutibus exornet? Sed quis iſtius nobiliſſimæ ſententiæ, & quò brevioris, eò pretioſioris, Author fuerit, à multis ambigitur. Eam plerique tribuunt Apollini. Nam & ſuperliminari templi Delphici plurimi tradiderunt aureis characteribus inſculptam fuiſſe. Fortè ut oracula ſciſcitaturi intelligerent præſtantiſſimum oraculum, ad felicitatem conſequendam inducens, in ipſis foribus, omnibus patere. Suidas eſſe Chilonis ſcitè dictum, unius ſcilicet è ſeptem Græciæ Sapientibus, teſtatur.

L. de Paſs. Dom. c. 19.

GOETIA: γοητεία, p.l., incantatio, impoſtura, præſtigiatura. Hanc vocem habet D. Auguſtinus, & ſatis indicat inter malas artes, peſſimam eſſe goëtiam. Nam de miraculis antiquis, in Hebræorum gratiam patratis, ait: *Fiebant autem ſimplici fide, atque fiduciâ pietatis, non incantationibus, & carminibus nefariæ curioſitatis arte compoſitis, quam vel magiam, vel deteſtabiliore nomine goëtiam, vel honorabiliore theurgiam vocant*. Sic autem ab ipſis Ethnicis goëtia fuit in abominatione, ut & legibus prohibita fuerit: cùm tamen Gentiles innumeris ſcaterent ſuperſtitionibus, & multas ex illis licitas prædicarent. Nam talibus artibus deditos, *alios damnabiles, quos & maleficos vulgus appellat: hos enim ad goëtiam pertinere dicunt: alios autem laudabiles videri volunt, quibus theurgiam deputant, cum ſint utrique ritibus fallacibus dæmonum obſtricti, ſub nominibus Angelorum*. Ex quibus patet goëtiam eſſe propriè illam ſuperſtitionis ſpeciem, quæ veneficiis peragitur, & maleficiis. Unde de eâdem goëtiâ Ludovicus Vives ait: *Eſt incantatio & veneficii ſpecies*. Et poſteà ex Suidâ refert, quòd *goëtia ſit per coactionem mortuorum etiam invocatione: hinc enim dicta eſt à planctu, qui ſit circà ſepulchrum*. Hujus ergò nominis etymon eſt à γόος, *góos*, luctus, lamentatio, & γόης, *góes*, incantator: aut à verbo γοάω, *goáo*, deploro.

D. Civ. Dei l. 10. c. 9.

D. Aug. Ib.

In illum loc.

GOMPHUS: γόμφος, *gómphos*, cuneus, clavus, paxillus. Ab eo fit γόμφωσις, *gómphoſis* (ſed latinè gomphôſis, p.l., diceretur) conglutinatio, conclavatio; & *gomphopagés*, ſolidus, clavis compactus, abſolutus. Primam vocem habet Tertullianus, oſtendens quòd ſimulachra colere alienum ſit ab omni ratione, & ait: *Cervices ponimus ante* plum-

In Apolog. c. 12.

plumbum, & glutinum, & gomphos, ſine capite ſunt Dii veſtri. Scilicet cervices ponebant Chriſtiani, dum eis caput truncabatur in martyrio: ſed pleraque idola, antequàm clavis compingantur, ſine capite videntur. Gomphi conjunctiones inviſibiles à Platone, vel minorum corpuſculorum coadunationes à Diodoro appellantur.

GONAGRA: γονάγρα, gondgra, latinè in proſâ penultimam habet correptam, & in verſu communem. Eſt genuum morbus articularis, ità dictus à γόνυ, góny, genu, & ἄγρα, agra, captura: eò quòd morbifico humore, & in gypſeam duritiem converti facili, quaſi articulus ligetur, & capiatur. Etiam gonagrâ patientiſſimum Jobum vexatum

Iob.16.8. fuiſſe, poſſet ex ejus verbis colligi: *Nunc autem oppreſſit me dolor meus, & in nihilum redacti ſunt omnes artus mei.* Vox iſta quoque in ſacris Authoribus obſervata.

GRABATUM: κράββατος, crábbatos, latinè penultima producitur, etſi contrà Gretſeri regulas videatur. Eſt lecti genus, aut lecticæ, ità dictum à κάρα, cdra, caput apud Poëtas, & βατός, bátos, pervius: eò quòd ſit lectus capiti reclinando pervius, adeòque lectus exiguus, in quo recumbitur in meridie. Secundùm alios oritur à verbo κρεμῶ, cremô, ſuſpendo & βάσις, báſis, pes, gradus, nempè à ſuſpendendis in eo pedibus: accipitur pro lectulo pauperum, ac mendicantium, & appellatur ab aliquibus crabattus. Meritò quæri poteſt quis ſit ille *Damaſci grabatus*, de quo Amos propheta ſcribit, *Quomodò ſi eruat paſtor de ore leonis duo*

Amos 3. 12. *crura, aut extremum auriculæ, ſic eruentur filii Iſraël, qui habitant in Samariâ in plagâ lectuli, & in Damaſci grabato.* Huic Textui 70 non conſonant: legunt enim, *qui habitant in Samariâ contrà tribum, & in Damaſco.* Sed Hebræus, Noſtro

בפאת מטה Vulgato ſimilior, ait *biphath mittâh, uvidméſcek ugâres*, ideſt in plagâ, aut angulo lecti, & in latere, ſeu angulo lecti. Secundùm hoc *deméſcek*

ובדמשק non ſignificat illam urbem Damaſcum, ſed angulum, latus, ut idem ſit quod *peâh*, angulus, latus,

ערש plaga. Sed noſtro Textui inhærendo, videtur intelligi auxilium Damaſci, in quo, ſicut in molli culcitrâ, aut grabato tutè recumbebant Hebræi. Sic illi qui in plagâ, ſeu regione lectuli, q. d. in loco remoto, ſeu angulo quieſcentes, & nihil timentes: ex quibus pauci eruentur è manibus Aſſyriorum: vel pauci relinquentur ex ægris, & pauperioribus, qui in finibus Samariæ, aut Damaſci in grabatis decumbunt. Grabatos autem fuiſſe pauperiorum lectulos, ſatis patet ex paralytici hiſtoriâ, à Chriſto ſanati: quando non potuerunt *offerre eum*

Marci 2. 4. *illi præ turbâ, nudaverunt tectum, ubi erat, & patefacientes ſubmiſerunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.* Ità langueos ille per 38 annos ad probaticam piſcioam ſuper grabatum decumbebat, cui dixit Jeſus: *Tolle grabatum tuum, &*

Io. 5. 8. *ambula.* Tropologicè, ſecundùm Auguſtinum:

Aug ſup. Io. tr.17. grabatum eſt proximus, qui portat nos infirmos, quem nos ſani facti etiam portare debemus, ut ait

Gal. 6. Apoſtolus: *Alter alterius onera portate.*

GRAMMATEIS, ſeu grammatis: γραμματεῖς, *grammatîs*, latinè penultimâ correptâ. Ità dicti ſcribæ publici, à γράμμα, *grâmma*, litera, genit. γράμματος, grámmatos. Erant iſti apud Hebræos Legis doctores, æquè ac Phariſæi philautiâ tumidi, & humanam gloriam ſuâ hypocriſi ſectantes. Multi ex ipſis erant de ſectâ Phariſæorum, & frequenter cum iſtis arguuntur à Chriſto Domino. Apud 70 illi qui dicuntur *grammateis*, à Noſtro Interprete *magiſtri* vertuntur. Ejus vocis ſingulare eſt γραμματεὺς, *grammateus*: quæ vox apud Latinos, ſi fuerit triſyllaba, accentum habere debet in primâ, cùm ſecunda, ſeu penultima ſit brevis. Hoc nomen apud Græcos ſæpè erat opprobrioſum: quia illi qui nihil aliud faciebant, quàm actiones publicas deſcribere, tali nomine nuncupati. Apud Damaſcenum *Grammatis* primi inter Judæorum enumerantur hæreticos. Horum alii *à nomo, ideſt lege, nomici, quidam erant: alii Deuterotæ, ideſt* I.de hæreſ hær. 14. *ſecundatores traditionum earum, quæ apud ſeniores, ſuperflua voluntati, ideſt veneratione & cultu mores ſervantes, quos non per legem didicere*, &c. Vide vocem *Deuteroſis*, & vocabulum ſequens.

GRAMMATICA: γραμματικὴ, *grammatikê*, p. b., vox à dicto *gramma* litera, derivata. Dicta ergò quaſi literaria: cùm ſit ars literaria rectè loquendi, & ſcribendi. Ille qui in N. Teſtamento latinè dicitur ſcriba, græcè vocatur *grammateus*, de quo jam dictum eſt. Eò quòd videlicet in literis ſcribæ eſſent verſati, & nonnunquàm legiſperiti dicuntur: qui apud Judæos propter eruditionem magnæ erant authoritatis. Hinc Propheta regius ait: *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* De quo in voce *calamus*: & 70 dicunt in genit. Pſ.44.2. סופר

γραμματέως, *grammatéos*, & Hebræus *ſophêr*, ſcriba, à radice *ſaphâr*, numeravit, narravit, recenſuit: cujus *benoni*, ſeu quaſi participium, eſt *ſophêr*, ſcriba, legiſperitus, cancellarius, cenſor. ſophêr. ספר

De Eſdrâ verò tantæ ſapientiæ, & dignitatis viro dicitur: *Et ipſe ſcriba velox in Lege Moyſi, quem Dominus Deus dedit Iſraël.* A Septuaginta dictus *grammateus*, & ab Hebræo *ſophêr*. Sed Eſdras ſpeciali titulo ſcriba velox dici poteſt, quòd totam S. Scripturam, ſacerdotum incuriâ valdè depravatam, & corruptam, accuratè deſcripſerit, & correxerit, aliosque characteres hebraicos repererit, veteres Samaritanis relinquens. Illis autem novis Eſdræ characteribus etiam nunc Biblia hebræa ſunt exarata. Quinimò, ut Becanus ait, & ſubſcribit Fabius Juſtinianus, omnes ſacri Codices tempore captivitatis babylonicæ perierant: ſed ab Eſdrâ, dictante Spiritu ſancto, reſtaurati fuerunt. Ex iſtis, ut ait Iſidorus, literæ latinæ & græcæ videntur exortæ. Translator enim ex ſimili ſono alterius linguæ literam condidit: ut noſſe poſſimus linguam hebraicam omnium linguarum, ac literarum eſſe matrem. Sed Hebræi 22 elementis literarum, ſecundùm Veteris Teſtamenti Librorum numerum, utuntur: Græci verò 24, Latini 23 habent elementa. Hebræorum literas ferunt a Lege cœpiſſe per Moyſen, Syrorum autem, & Chaldæorum per Abraham: unde cum Hebræis & numero concordant, & ſono, ſolis diſcriminantur characteribus. Ægyptiorum literas Iſis, Regis Inachi filia, de Græcia veniens in Ægyptum, reperit, & Ægyptiis tradidit. Apud Ægyptios autem alias habuiſſe literas ſacerdotes ferunt, alias vulgus. Sacerdota-

ſaphâr.

1. Eſdræ 7. 6.

Rec.Anal. V. & N. Teſt.c.1. § 4.

les

les, ἱεροὺς, *hieròs*, ideſt ſacras, vulgares πανδήμους, *pandemus*, ideſt communes, aut vulgares vocatas fuiſſe teſtantur. Ità ferè Iſidorus. Vox hæc græca eſt à ſingulari πάνδημος, *pàndemos*, communis, univerſalis, vulgaris: quæ componitur ex πᾶς, *pas*, omnis, & δῆμος, *demos*, populus. Addit idem S. Pater quod Cadmus Agenoris filius 17 literas græcas à Phœnice in Græciam attulerit: hiſque Palamedes bello trojano tres adjecerit: nempè η, eta, χ, chi, ω, oméga. Poſt hunc Simonides miles tres alias adiecit: videlicet ξ, *xi*, θ, theta, ψ, *psi*. Denique Pythagoras ſuo υ, ypſilo, alphabetum decoravit. Quinque apud Græcos ſunt literę myſticæ: ſcilicet α, alpha, ω, omega, υ, ypſilon, θ, theta, τ, tau, de quibus ſuo luco. Apud ipſos quoque, ſicuti apud Hebræos, literis numeri conſtituuntur. Latinas literas Carmentis nympha prima tradidit Italis. Carmentis autem dicta, quia carminibus futura canebat, cùm Nicoſtrata vocaretur. Quia verò Chriſtus Dei Verbum, per quod & verbum ſalutis miſſum eſt; ideò B.Petrus Damianus ait: *Mea grammatica Chriſtus eſt, qui homo pro hominibus factus eſt, & in ipſo quidquid eſt, fratrum meorum ædificationi conſulere, hoc ſolum me innovit epiſtola reddere*. Non labetur, non peribit, qui hujus ſpiritualis Grammaticæ regulas obſervabit, & Verbi cultum verborum culturæ præ[..]ret: ait Novarinus. Metagrammatica. V. *Metaphyſica*.

Orig. l. 1. c. 3. & 4.

Lib 8.

Schediis. l. 6. c. 18. N. 103.

GRAMMATION: γραμμάτιον, p.l., propter diphthongum. Eſt ludus literarius, liber, commentarius: item libellus, tabella, & tam latè patet ejus ſignificatum, quàm tabulæ apud Latinos. Vox eſt derivata à dicto *gramma*, litera. Si verò γραμμάτιον, *grammàtion* dicatur, p.b., eſt literula, & libellus, utpotè diminutivum à gramma: grammatia verò, p.l., græcè γραμματεῖα, literatura nuncupatur.

GRAMMATON ISAGOGI: γραμμάτων εἰσαγωγοὶ, *grammàton iſagogi*, latinè prima vox habet accentum in antepenultimâ, ſecunda penultimâ productâ eſt efferenda. Ità dicti literarum introductores, ſeu illi qui alios in literas, docendo, introducunt: à voce *gramma*, litera, & verbo εἰσάγω, *iſago*, induco, introduco, hincque εἰσαγωγὸς, *iſagogòs*, introductor. D.Auguſtinus afferens literas hebraicas ante Legem Moſaicam fuiſſe, adeòque malè opinari eos, qui exiſtimant literas hebræas à Lege cœpiſſe, ait: *Denique Moyſes in populo Dei conſtituit, qui docendis literis præeſſent, priuſquàm divinæ Legis ullas literas noſſent. Hos appellat ſcriptura grammaton iſagogos, qui latinè dici poſſunt literarum inductores, vel introductores, eò quòd eas inducant, ideſt introducant quodammodò in corda diſcentium, vel in eas potius ipſos quos docent*. Ubi Lud. Vives ait legendum *grammatoiſagoges*. Apud 70 verò, quos Hieronymus vertit Doctores, Sacer Textus Deut. 29. & 31. vocat γραμματοεισαγωγεῖς, grammatoiſagogeis, ut ſit accuſ. contractus à ſingulari γραμματοεισαγωγεὺς, *grammatoiſagogeùs*. Quod ergò in vocabulo antecedente cum Iſidoro diximus Hebrçorū literas àLege exordium ſumpſiſſe, intelligi poteſt tunc excoli cœpiſſe.

De Civ. Dei l. 18. c. 39.

GRAMMATOPHORUS: γραμματοφόρος, *grammatophòros*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus ponatur accentus. Aliàs dicitur *grammatephòros*, tabellio, tabellarius, à literis ferendis: ſeu à *gramma*, litera, & plur. *grammata* literæ, & à verbo φέρω, *phèro*, fero, porto. Pro hac vuce D.Baſilius, Epiſtolâ 1. citatur.

GRAMMATOPHYLACIUM: γραμματοφυλάκιον, *grammatophylàkion*, p.b., literarum conſervatorium ſonat. Vulgò archivium dicitur, de quo in voce *Archium* tractatum eſt, Nam apud Juriſconſultos accipitur pro loco, ubi ſcripta publica conſervantur. Fit à dictâ voce *gramma*, & verbo φυλάττω, *phylàtto*, cuſtodio: à cujus præterito fit & φυλακὴ, *phylakè*, cuſtodia. Hinc pro quolibet loco, in quo rerum præclariorum, maximè ſacrarum, monimenta cuſtodiuntur, accipi poteſt.

GRAPHIA: γραφὴ, *graphè*, latinè p.b., & ſcripturam ſignificat. Sed vox græca etiam ſcriptionem, librum, epiſtolam, hiſtoriam, tabellam, picturam, & alia denotat. Oritur à verbo γράφω, *gràpho*, ſcribo, pingo, &c.: quod ulteriùs à verbo deducunt inuſitato γράω, *grào*, ideſt comedo, ſcalpo. Hanc vocem *graphia* aliqui ponunt pro ſcripturâ, & *grapho* pro ſcriptore. Sed rectius *graphens* latinè, & græcè, etiam pro pictore, & notario dicetur. Pro graphia verò nonnulli etiam graphe latinè dicunt: & non ſolùm ſcripturam, & alia ſignificat; ſed propriè eſt accuſatio quâ lex accuſatur ut iniqua, aut perperàm lata.

GRAPHIOTHECA: γραφιοθήκη, *graphiothèke*, p.l., graphii, ſtili, aut pennæ repoſitorium. Eſt enim à voce *graphium*, de quâ poſteà, & à *theca*, vagina, repoſitorium: & hæc quoque ſuo loco exponetur. Hujus vocis compoſitæ brevis expoſitio, pro ejus intelligentiâ ſicubi apud Scriptores ſacros occurrat, ſatis ſuperque ſit.

GRAPHIS: γραφὶς, *graphis*, futuræ picturæ delineatio, ejuſque adumbratio. Eſt à verbo γράφω, *gràpho*, ſcribo, pingo: de quo in voce *graphia*. Dicitur & ἰχνογραφία, *ichnographia* (ſed latinè penultimâ correptâ, ut græcus accentus retineatur) quaſi veſtigii deſcriptio. Nam ἴχνος, *ichnos*, veſtigium ſignificat. Talem ichnographiam, ſeu graphidem obſidionis Jeroſolymitanæ in latere propheta Ezechiel juſſus eſt exarare. *Sume tibi laterem, & pones eum coram te, & deſcribes in eo civitatem Jeruſalem, & ordinabis adversùs eam obſidionem*, &c. Quibus quatuor, aut quinque priùs annis formidabilem Urbis ſanctę obſidionem, à Chaldæis perficiendam, prophetice adumbrabat.

Ezech. 4. 1.

GRAPHIUM: γραφεῖον, *graphion*, p. l., ſtylus, quo Veteres utebantur ad ſcribendum. Videlicet exarabant in tabulis cerâ leviter obductis. Jo.Caſſianus tantam rerum etiam minimarum abdicationem in monachis antiquis exhibet, ut nullus *tabulas meas*, *graphium meum*, &c. auderet dicere. Ubi Annotator ait, graphium erat ſtylus ferreus, aut æneus, quo veteres in ſuis pugillaribus ſcribebant. Eſt ergò ab eodem verbo *grapho*: de quo in voce *graphia* dictum eſt. D. Bernardus de mirâ Chriſti bonitate loquens, qui in ſervis manere dignatur, ait: *Quis poterit explicare ſermone, aut ſtylo exarare, & graphio?* Ab hoc quoque fit γραφικὸς, *graphicòs*, latinè graphicus p. b., quod non ſolùm pingendi peritum ſignificat; ſed etiam quod per-

L. 4. c. 3.

Serm. 11. in Cœnâ Dom.

perfectum est, & affabrè concinnatum, quasi pictoris manu expolitum. Hinc & graphice, p.b., pictura dicitur: & adverbium graphicè, γραφικῶς, *graphicôs*, idest expressè, verè, eleganter.

GREGORESIS: γρηγόρησις, *gregôresis*, latinè penultimâ productâ propter vocalem longam, etsi græcus accentus inspiciatur in antepenultimâ. Est vigilantia, à verbo γρηγορέω, *gregoréo*, vigilo: ab ejus nempè personâ secundâ præt. pass. quamvis inusitatâ. Nam etiam ab inusitatis temporibus verbalia formantur. Ad gregoresin, seu vigilantiam nos adhortatur Christus Dominus: *Vigilate, quia nescitis quâ horâ Dominus vester venturus sit*. Matth. 14. 42.

GREGORIUS: γρηγόριος, *gregorios*, p.b., vigilantem, aut vigilem sonat. Nomen enim est formatum à dicto verbo *gregoréo*, vigilo. Quo nomine inter cæteros aptissimè decorati sunt quinque sanctissimi, & vigilantissimi Christi gregis Pastores. Primus fuit Gregorius Neocæsareæ in Ponto Episcopus, cognomine Thaumaturgus, Origenis auditor: sed non in perversis doctrinis imitator. Ei tamen inscripsit Eucharistiæ Panegyricum, & brevem Fidei confessionem, ex revelatione S. Joannis Apostoli, inquit Gregorius Nyssenus. Inter cætera ejus opera laudibus extollitur in Ecclesiasten Metaphrasis. Obiit circà annum Domini 233. Secundus Gregorius, cognomento Theologus, Nazianzi Episcopus, S. Basilii in studiis socius, & D. Hieronymi præceptor. Superorum societate donatus anno 11 Theodosii senioris, Christi 390. Tertius Gregorius, Nyssenus Episcopus, S. Basilii frater, multa etiam uti prior conscripsit, præsertim de S. Trinitate, de Resurrectione, in aliquos Scripturæ Libros, Symbolum Fidei in primo Concilio generali Constantinopolitano, & alia. Ad Cælicolarum cœtum evolavit anno 14 Theodosii, & à partu Deiparæ 393. Quartus Gregorius, Turonensis Episcopus, Gregorio Magno synchronus, variis libris in lucem editis, mortis temporalis tenebras subiit, ut æternâ luce frueretur, anno Christi 596. Quintus Gregorius Papa primus, Romanus, verè Magnus nuncupatus: qui inter cæteros Ecclesiæ Doctores, maximè sensum totius ferè Scripturæ tropologicum sectatus est. Multa alia piissimè, & doctissimè conscripsit. Maximus in regno cœlorum factus est anno reparatæ salutis 604.

GRIPHUS: γρῖφος, *griphos*, rete, à cujus similitudine vocatur sermo implicatus, aliquid insolubile, ænigma, argumentum nodosum. Julius Pollux in Onomastico distinguit griphum ab ænigmate, quòd hoc jocosum sit; griphus verò etiam res serias contineat. Sed Clearchus apud Athenæũ griphum definit jocosum esse sermonem. Quare meliùs alii, quibus subscribit Nic. Caussinus in Prolegomenis ad Hori Hieroglyphica, ajunt apud Antiquos illa duo confusa fuisse: & utrumque definit Caussinus sermonem implexum, & obscurum. Ad similes griphos enodandos mirabilis fuit Salomonis sapientia, qui reginæ Sabæ *exposuit omnia, quæ proposuerat, nec quidquam fuit, quod non perspicuum ei fecerit*. 2. Par. 9. 2.

GRYPHES: γρῦπες, *grypes*, in singulari gryphs, & gryphus, græcè γρὺψ, *gryps*. Quadrupes leonis figurâ, præter caput aquilinum, & alas, quibus in aëra ferri creduntur. Inter animalia immunda in Lege Veteri recensebantur. Ità quippe sacer Textus: *Hæc sunt quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis, aquilam, & gryphem*. Lev. 11. 13. Septuaginta legunt etiam τὸν γρῦπα, *tòn grypa*, à *gryps*, *grypòs*: & Textus hebraicus habet *happéres*. *Peres* autem secundùm aliquos est ossifraga, aquilæ species immunda, aliis est gryphus, aut avis magna deserta incolens, ait Rabbi David. Unde non potest esse planè fabulosum, quod de gryphibus scribitur: cùm eas dari S. Textus nos reddat certiores, & inter aves immundas bis enumeret, inter aquilam terrestrem, & marinam. Nam rursùs Moyses ait, *Immundas ne comedatis aquilam scilicet, & gryphem, & haliæetum*: insinuans eas habere non modicam cum aquilis similitudinem, & ab aliquibus gryphaquilæ nominantur. Verisimilius est talem esse gryphem aquilam, mole corporis, & viribus portentosam, cùm Aldovrandus referat, ex aquilarum speciebus nonnullas tantæ vastitatis, & lacertorum roboris reperiri, ut integrum bovem, vel equum in nidum suum deferant: quin & elephantem unguibus arreptum in sublime tollant, quem misero in terra lapsu occidunt, & depascũtur. פרס *péres*. Deut. 14. 12. In Ornithologiâ.

GUBERNATOR: κυβερνήτης, *kybernetes*, propriè est ille qui navis clavum moderatur. Scilicet à verbo κυβερνάω, *kybernáo*, guberno, propriè navim rego. Hoc autem componitur ex κῦμα, *kyma*, fluctus, & verbo ἐρευνάω, *ereunáo*, scrutor, indago: eò quòd fluctus maris investiget. A verbo guberno, & *archi*, quod principatum, aut præfecturam denotat, fit *archigubernus*, princeps gubernator, seu principalis gubernator, quod Primæ Causæ aptissimè convenit. Hujus stupenda prorsùs est Mundi gubernatio, quæ, ut & creatio, generatim vocatur actus divinæ providentiæ. Tres autem actus particulares ad gubernationem pertinere docent Theologi: nempè rerum conservationem, cui opponitur annihilatio: secundum, immutationem, quâ res perficiuntur: tertium, cooperationem, seu concursum cum causis secundis ad agendum. Hisce tribus actibus maximus ille Universi Oeconomus, potentissimus rerum administrator, & omnis creaturæ visibilis, & invisibilis sapientissimus gubernator, variis mutationum fluctibus totius hujus machinæ mundialis immensam navim expositam, continuis contrariorum ventorum turbinibus agitatam, inter innumeros repugnantium invicem rerum occursus, infinitâ potentiâ, æternâ prudentiâ, summâ bonitate, ad portum ultimi sui finis, qui est ipse Deus, attingens à fine, usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter, tutissimè deducit. Sap. 8. 1. Nam *tua Pater providentia gubernat*. Sap. 14. 3. De ipsâ sapientissimè pronunciavit Augustinus: *Majus miraculum est gubernatio totius mundi, quàm saturatio quinque millium hominum, de quinque panibus*. Tract. 24. in Io. Et quidem conservatio est semper eadem actio cum creatione, ac in rebus creatis nihil aliud est quàm creatio continuata. In rebus autem productis potest variari. Quia cùm sit idem influxus Dei, & causarum secundarum, potest in primo instanti aliquam rem produxisse, & posteà cum causâ secundâ eandem conservare: quo casu actionis diversitas reperitur. Uti si priùs cum unâ creaturâ ali-

aliquem effectum producat, & posteà cum aliâ eam conservet. Nam variato principio, etiam actionem variari necesse est. Annihilatio nihil est aliud, quàm ipsius influxus subtractio, non qualiscumque; sed ità ut nihil ipsius rei remaneat, nempè nec fobiecta, nec accidentia. Si enim alicujus formæ substantialis influxus subtraheretur, remanente materiâ, ut fieri solet; erit corruptio. Similiter remanentibus alicujus rei accidentibus, in sensu Patrum, non est perfecta annihilatio: dum ipsi dicunt in V. Eucharistiâ, non annihilari panis substantiam, quia

Disp. 1. Sect. 8. N. 14. superstites sunt ejus species. Etsi, ut vult Hortadus, metaphysicè, & rigorosè sit annihilatio, quamvis in Patrum sententia talis non sit. Immutatio, actus gubernationis secundus, est duplex: substantialis, & accidentalis. Prima fieri potest & à solo Deo, & à Deo cum creaturâ, excepto Angelo. Hic namque, juxtà D. Thomam, & alios, solum motum localem potest producere, sed non formam substantialem,

Heb. 2. 5. aut qualitates materiales: *Non enim Angelis subiecit Deus orbem terræ*. Quod accidit propter defectum similitudinis inter Angelum, & res materiales, ut habet Angelicus Doctor. Quapropter

1. q. 110. a. 2. c. inde concludit: *Sic igitur omnis informatio materiæ, vel est à Deo immediatè, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediatè ab Angelo.* Totius actus gubernationis est concursus cum causis secundis. Non enim solùm Deus dedit creaturis virtutem alias producendi; sed etiam immediatè ad singulas earum actiones concurrit, ut docetur communiter contrà Dorandum. Communis autem doctrinæ potissimum fundamentum est: quia ipsa actio, ab aliquâ causâ secundâ procedens, est etiam creatura, adeòque à Deo dependere debet: & sic creaturæ non solùm secundùm entitatem, sed etiam secundùm operationem dependent à primâ Causâ. Ità ut etiam ipse actus peccaminosus, secundùm entitatem suam physicam, à Deo cùm causâ secundâ producatur. Cur autem peccatum creaturæ, & non Deo attribuatur; non est hujus instituti diutiùs in his immorari.

GYMNASIUM: γυμνάσιον, *gymnásion*, p. b., locus in quo exercitia fiunt. Ità dictus à verbo γυμνάζω, *gymnázo*, exerceo: quod ulteriùs oritur ab adiectivo γυμνὸς, *gymnós*, nudus. Gymnasium autem priùs dictum est locus, in quo athletæ nudi exercebantur: posteà acceptum pro ludo literario, & omni loco, in quo genus aliquod fiat exercitationis, & præsertim pro scholâ usurpatur. Scelesti illi apo-

1 Mach. 1. 15. statæ Judæi, authoritate Antiochi illustris, *ædificaverunt gymnasium in Jerosolymis secundùm leges nationum*. Idque præcipuè instante impio Jasone, pontificatum sui fratris piissimi Oniæ sacrilegè, & simoniacè ambiente, regi promissis argenti talen-

2 Mach. 4. 9. tis 360, & ex redditibus aliis talentis 80. *Super hæc promittebat & alia 150, si potestati ejus concederetur gymnasium & ephebiam sibi constituere*. Utrobique Textus quoque græcus *gymnasion* habet. In quo videlicet non solùm juvenes in quinque ludis exercerentur athleticis, nempe disco, cæstu, saltu, cursu, & luctâ: neque solùm profanis literis vacarent ediscendis; sed nefandæ darent operam pæderastiæ. Ex quâ puerorum abominandâ prostitutione verisimiliter nefarius Jason lucrum captabat. Ab eodem vocabulo γυμνὸς, fit γυμνικὸς, *gymnikós*, gymnicus, p. b., quasi nudativus: unde agones, seu ludi gymnici fuere nuncupati. Et quidem erant quintuplex ille ludus: in quibus athletæ nudabantur, ut essent ad talia certamina, & exercitia expeditiores.

GYMNASTICA: γυμναστικὴ, *gymnastiké*, p. b., ars exercitativa. Est illa præsertim, quæ præcedente corporis nudatione (à supradicto vocabulo γυμνὸς) perficiebatur. Sed sicuti gymnasium etiam latiùs sumitur; ità quoque gymnastica ad alias exercitationes extenditur. Unde Plato gymnasticæ nomine docet exercitationes omnes bellicas cōtineri. Præfectus autem ludorum, aut gymnasiorum, dictus est gymnasiarcha, græcè γυμνασιάρχης, *gymnasiárches*, à voce gymnasium, & ab ἀρχὸς, *archós*, princeps. Vox hæc omnium scholarum directori supremo attribui potest. Dicitur & γυμναστὴς, *gymnastés*, exercitiorum præfectus, & ille qui pueros exercet; itque immediatè à tertiâ personâ præt. passivi verbi *gymnázo*, exerceo, quæ est γεγύμνασται, *gegymnastæ*, & hinc ablato illo augmento syllabico, voces *gymnastica*, & *gymnastés*, eruuntur.

GYMNOSOPHISTA: γυμνοσοφιστὴς, *gymnosophistés*. Dictio est composita à γυμνὸς, *gymnós*, nudus, & σοφιστὴς, *sophistés*, sapiens: quasi diceret nudus sapiens. Ità vocati in Indiâ orientali Philosophi, eò quòd nudi in sylvis agerent, voluptatum omnium expertes, inediam, & alia id genus incommoda, mirâ constantiâ tolerantes, & mortis heroici contemptores, eam ultrò accersentes. Nam, ut narrat Q. Curtius, *apud hos occupare fati diem pulchrum, & vivos se cremari jubent*. Ut de Ca- L. 8. vers. med.
lani morte, in mediâ pyrâ accensâ sponte immoti, ante Alexandri Magni oculos, ab eodem refertur Lib. 10.
Historico. Sic ab ipsis fames, sitis, dolor, ipsum omnium terribilissimum, terrenæ gloriæ futili spe ductis, vel mundanæ sapientiæ vanitate allectis, contemnebatur: dum Christiani pro cœlesti gloriâ, & æternâ coronâ, levia pati dedignantur. De illis Gymnosophistis mentionem agit Augustinus, quos à Dei civitate exclusos, terrenæ civitatis cives ostē-
dit. *Indorum*, inquit, *gymnosophistæ, qui nudi perhi-* De Civ.
bentur philosophari in solitudinibus Indiæ, cives ejus, Dei l. 15.
& à generando se cohibent. Non enim est hoc bonū, c. 20.
nisi cum fit secundum fidem summi boni, qui est Deus, &c. Ità erant à mundo, & sibiipsis infructuosi. Quare Tertullianus contrà eos, qui infructuosos asserebant Christianos, ait: *Neque enim Brachmanæ, aut Indorum gymnosophystæ sumus.* In Apolog. c. 42.

GYNÆCEUM: γυναικεῖον, *gynækíon*, p. l., locus ubi mulieres versantur, aut asservantur. Oritur ista dictio ab ipsâ voce γυνὴ, *gyné*, mulier, genit. γυναικὸς, *gynacós*. In regum palatiis antiquitus, & magnatum ædibus gynæcea constituebantur, ut regiæ cōcubinæ, aut aliæ asservarentur: prout etiam nunc infidelium regibus in more positum est. Regi Assuero, post Vasthi repudium, datum est ab aulicis ministris consilium, ut mitteret, qui ad ejus delitias virgines speciosas undequàque curarent adducendas. *Sic tradant eas*, inquiunt, *in domum* Esther 2. 3.
feminarum, sub manu Egei Eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarum. Inter has licitè potuit se Esther aggregare, quia erant destina-

tæ

tæ regis uxores, saltem secundariæ quæ concubinæ vocabantur. Talis fuit Agar Abrahami uxor secundaria, sine domus regimine, & sine jure hæreditatis paternæ in prole. Quòd autem homini gentili nuptura esset Esther, potuit ad hoc duci speciali Dei instinctu, propter popoli sui salutem futuram. Ille Ochozath qui in nostro Textu dicitur amicus Abimelech, regis Geraritarum, à D. Chrysostomo vocatur, *præfectus gynæcei*: cui consonant ex parte 70, legentes ... , *nymphagogos*, & latinè *pronubus* exaratur. Hom. 55. in Gen.

GYNÆCONA: γυναικῶν, *gynæcôn*, latinè, propter *oméga* vocalem longam, penoltimâ productâ. Est domus mulierum, conventiculum earum, & cõtubernium. Itâ dictus fuit etiam locus pro mulieribus in Ecclesiâ, qui & gynæceum vocatus fuit. Habet certè eandem cum hoc vocabulo radicem; & itâ domus illa feminarum regis Assueri, de quâ in vocabulo præcedenti, à Septuaginta *gynæcôn* appellata. Legunt enim εἰς τὸν γυναικῶνα, *is tôn gynæcôna*: & hinc immediatè vox latina *gynæcona* derivatur. Sup.

GYPSA: apud Aldhelmum, referente Magri, itâ dicta ærumna, pestis. Eruitur à greco γύψ, *gyps*, idest vultur; & metaphoricè rem perniciosam, aut pestiferam designare testantur.

GYPSOPLASTES: γυψοπλάστης, figulus in gypso, qui gypso statuas format. Nam γύψος, *gypsos*, & πλάστης, *plastes*, figulus, fictor, statuarius. Gypsoplastæ antiquitùs ex gypso multa idola superstitiosè conficiebant: nunc verò multas sacras imagines licitè efformant.

GYRUS: γῦρος, *gyros*, ambitus circulus. De seipsâ dicit Increata Sapientia, *Gyrum cæli circuivi sola*. Videlicet ipsa sola perfectè complectitur, & comprehendit quidquid cælorum ambitu continetur. Vel in mundi creatione ipsa sola tamquàm Summi Artificis perfectissima idea, in Deo repræsentabat totius Universi ambitum, omnipotentiâ Creatoris efformandum. à gyru fit ipsum verbum *gyro*, græcè γυρόω, *gyrôo*, gyrum facio: & in S. Textu est circumeo. Ut dum Jacub Labano dixit: *Gyra omnes greges tuos*. Eccl. 24. 8. Gen. 30. 32.

H



H. Propriè non est litera, sed aspirationis nota: etsi jam apud Latinos in pronunciatione vix sit in ofusipsa tamen ad nominum efformationem solet exarari. Huic in græco respondet spiritus asper, qui signatur hac notulâ, ʽ, super primam literam vocabuli à vocali, vel diphtongo, aut à consonante ρ, *rho*, incipientis. Cùm spiritus lenis hoc modo contrario, ʼ, inscribatur, & leniter sine aspiratione notabili pronuncietur.

HÆMATITES: αἱματίτης, p.l., lapidis nomen, à sanguinis colore, vel à virtute sanguinem sistendi. Dicitur enim ab αἷμα, *hæma*, sanguis, genit. αἵματος, *hæmatos*. Ideòque lapis hic posset esse Christi Domini hieroglyphicum, aut certè ipsius virtutis symbolum. *Petra autem erat Christus*: ad cujus fimbriæ contactum, à sanguinis fluxu mulier prodigiosè liberata est. 1. Cor. 10. 4.

HÆMORRHOIS: αἱμοῤῥοΐς, *hæmorrhoïs*, p.b., sanguinis fluxus. Fit ab αἷμα, *hæma*, sanguis, & ῥόος, *rhoos*, fluxus. Unde & hæmorrhoides dicuntur venæ sanguinem mittentes, & morbi genus obvium. Hæmorrhois quoque est serpens, seu aspis quædam, de quâ Isidorus ait ita dictam: *eo quòd sanguinem sudet, qui ab eo morsus fuerit, itâ ut dissolutis venis, quidquid vitæ est, per sanguinem evocet*. Sed isto hæmorrhoo longè pejor diabolus dici potest, qui, quamvis Christum non momorderit, tamen ob virus suo morsu in homine infixum, quòd Servator noster in agoniâ positus sanguinem sudaverit, occasio fuit; & cæteros homines expresso omni vitalitatis alimentu, spirituali vitâ privavit. Orig. l. 12. c. 4.

HÆMORRHOISSA: αἱμοῤῥοοῦσα, *hæmorrhoûsa*, illa quæ sanguiois fluxum patitur, itâ dicta à voce supradictâ *hæmorrhois*, sanguinis fluxus. Vel *hæmorrhoûsa* est à verbo αἱμοῤῥοέω, *hæmorrhoéo*, sanguine fluo: quod componitur ab *hæma*, sanguis, & verbo ῥέω, *rhéo*, fluo. Istius verbi compositi participium præsentis temporis contractum in feminino est *hæmorrhoûsa*. Sicque habetur in græco Textu, ubi Latinus legit, *Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur*: καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἱμοῤῥοοῦσα. Mulieres quæ tali infirmitate laborabant, secundùm Legem mosaicam, erant immundæ. De tali enim dicitur: *Quamdiu subiacet huic passioni, immūda erit, quasi sit in tempore menstruo*. Et ideò illa evangelica hæmorrhoissa non est ausa, ob immonditiam, in propatulo se Christo exhibere curandam: sed *accessit retrò*, magno timore, majore verecundiâ, & Fide maximâ. Ad levem ergò fimbriæ Christi contactum, stetit in momento duodennis immundi sanguinis fluxus, qui omnem medicorum artem eluserat. Tropologicè designatur solum Christum, verum Archiatrum, immundis passionibus subiacentes posse liberare. Illa verò mulier non videtur fuisse Martha Magdalenæ soror, ut indicat S. Ambrosius; sed alia ex Cæsareâ Philippi, de quâ Eusebius, quæ in tanti beneficii æternum monimentum, in eâdem civitate Christo Domino statuam erexit. Ad cujus basim herbæ enascentes, cum ad tantam altitudinem assurgerent, ut statuæ sacræ fimbriam tangerent, adeò prodigiosâ virtute imbuebantur, ut omnibus morbis mederentur. Math. 9. 20. Levit. 15. 25. Ambr. l. de Salom. c. 5. Eus. l. 7. Hist. c. 14. Iac. Tirinus.

HÆRESIARCHA: αἱρεσιάρχης, *hæresiárches*, hæresis alicujus antesignanus, & princeps. Vox enim est formata à dictione *heresis*, de quâ posteà & ἀρχὸς, *archós*, princeps. Tales fuerunt Arius, Nestorius, Novatus, Pelagius, & sexcenti alii: & hisce ultimis temporibus, Calvinus, Lutherus, &c. Ex his omnibus solus Berengarius resipuit, qui primus docere cœpit non esse in V. Eucharistiâ verum Christi corpus. Ex quo errore posteà Sacramentariorum secta emanavit. Secundò asseruit corporis Christi præsentiam, sed simul cum panis substantiâ: ex quo, aliquot sæculis transactis, errorem hausit Confessio augustana, Carolo V. oblata, quę Confessionistarum sectæ nomen dedit. Tertiò commentus est pueros non esse baptizandos, nec matrimonia esse celebrāda: eò quòd feminæ sint communes. Ex hoc fonte pol-

polluto immundior rivus, nempè Anabaptistarum hæresis,longè posteà erupit. Berengarius autem errorem suum revocaverat in Concilio Rhemensi, præsentiam Christi in V. Eucharistiâ confitendo. Sed hunc, post tria secula, Joannes Wicleffus, anno Domini 1370, renovavit: & transactis aliis duobus ferè seculis Carolostadius Archidiaconus Wittenbergensis, primarius Lutheri discipulus, & post ipsum Ulricus Zwinglius pastor tigurinus amplexatus est. Berengarii confessio habetur in Gratiani Codice: *Ego Berengarius*, &c.. De hæresiarcharum numero stupendum, immò & horrendum est quod asserit Salmeron, Climacum scripsisse, ex illis 120 discipulis, in cœnaculo cum Mariâ matre Jesu congregatis, qui sancti Spiritus donorum adeò sensibiliter, & mirabiliter compotes fuerunt, 14 infames prodiisse hæresiarchas. De quibus omnibus in suâ pervicaciâ induratis, & aliis ejusdem farinæ impiis sectarum authoribus, ex mente Patrum, & Interpretum, optimè dicuntur illa Apostoli verba: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum celeste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & prolapsi sunt, rursùs renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.* Impossibile nempè, non absolutè, nec quòd resipiscentibus venia neganda sit, ut malè Tertullianus, & Novatiani intelligebant; sed quia maximè difficile, ob sceleris gravitatem, ingratitudinem, obstinationem. Amor enim proprius, seu philautia, & propriæ opinionis, ac delirii retentio in hæresiarchis maximè vigent. Unde meritò Erasmus Lutherum dixit philautiâ temulētū,odio lymphatū,Orestē insaniorē: nec speciosiores titulos illi tribuerunt ipsius Wittēbergenses. An autem omnium hęresiarcharū Novi Testamēti coryphęus,& ut ità dicam hęresiarcharū hæresiarcha, fuerit Nicolaus advena Antiochenus, unus è septem primis Diaconis,à multis ambigitur, Nam eum nefandæ hæreseos de permissâ fornicatione, & promiscuo mulierum usu, authorem faciunt multi ex Antiquis: signanter Irenæus, Tertullianus, Hilarius, Hier., Epiphanius, Philastrius, & alii à Baronio citati. Philastrii verba suprà recitavimus, de Gnosticis agentes. Sed Nicolaum excusant Clemens Alex., Augustinus, & alii: qui *facta Nicolaitarum* attribuunt Gnosticis, ejus æmulis, qui suæ sectæ falsò ipsius nomen imposuerunt. Attamen ante Nicolaum in doctrinâ perversâ viguit Simon Magus: adeòque isti insigni impostori omnium Christi Ecclesiæ hæreseon primas, cum Augustino, & aliis, dabimus, qui Nicolaitarum hæresim quintam recensent. De filiis hæresiarcharum probabilius censet Filliucius esse irregulares, quamvis parentes resipuerint: qnod in aliurum hæreticorum filiis locum non habet.

Dist. 2. c. ego. — In Io. 2. 19. — Hebr. 6.4 — An. Chr. 68. — Ap. 2. 6. — Aug. de hæres. ad Quodv. — To. 1. tr. 10. c. 9.

I. HÆRESIS: αἵρεσις, electio. D. Jo. Chrysostomus sumpsit pro eâ electione, quâ olim à populo eligebatur Episcopus. Oritur ista vox à verbo medio αἱρέομαι, *haréoma*, eligo, volo, decerno, probo: cujus præt. ᾕρημαι, ᾕρησαι, *herema*, *heresa*, sumitur etiam passivè, pro electus sum, electus es, & à secundâ personâ dictio *heresis* efformatur. Quia verò aliqui in suis electionibus contrà sensum aliorum sunt speciales, eisque tenaciter, & pervicaciter adhærent; ad alia significanda fuit hæresis extensa, Et primò quidem ad sectam denotandam: quæ quadruplex Athenis enumerabatur celebrior. Videlicet Academica, Peripatetica, Epicurea, & Stoica: ex quibus aliæ prodierunt. Eo sensu Epiphanius varias hæreses, seu Philosophorum sectas recenset ante Christum. Thesis enim olim apud Græcos dicebatur opinio admirabilis, seu paradoxū alicujus præstantis Philosophi: quòd si talis opinio in plures non inurbanos irrepserat, hæresis, & secta nuncupabatur. Sic hæresis sumitur pro sectâ, dum dicitur: *Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt dicentes: quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.* Quia multi de sectâ Pharisæorum, ad Christum conversi, volebant in Christianismo ritus judaicos servare. Ratione cujus actum est primum Concilium Jerosolymis: in quo, inter alia, decretum est Gentiles ad Fidem conversos non debere circumcidi. Ità quoque pro sectâ sumitur, dum Lucas narrat, quòd *Exurgens autem princeps sacerdotum, & qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo*, &c.. Ideò Syrus habet, *qui erant ex doctrinâ Sadducæorum.* Ferè autem omnes ex magistratibus huic sectæ erāt addicti. Et hæ duæ hæreses, seu sectæ, Jerosolymis Christi temporibus erant percelebres: quæ primùm tempore Joannis Hyrcani, filii Simonis, & Judæ Machabæi nepotis,cujus Simon erat frater, fuerant exortæ. Annis ergò paulò plus 100 antè Christum, originem traxerunt Pharisæi à quodam Semei, seu Sammes, de quo volunt loqui Zachariam, dum ait: *Familiæ Semei seorsùm.* Sed Joannes Hyrcanus benè quatuor sæculis fuit post Zachariam. Vel ergò Propheta per prædictionem de Semei loquitur: vel secta Pharisæorum longè ante Joannem Hyrcanum ortum habuit. Dicti autem Pharisæi à radice *paráts*, seu *pharáts*, idest divisit, aut *parásc*, seu *pharásc*, divisit, separavit: quasi ab aliis sapientiâ, habitu, & sanctitate separati. Plurima admittebant, quæ Sadducæi negabant: sed multos ritus inanes, & vanas traditiones introducebant, ut excellentiori viderentur sanctitate prędicti. De quibus passim à Christo in Evangeliis acriter arguuntur. Sadducæi, quibus mordicùs adhærebat supradictus Pontifex Joannes, à Sadoch eorum coryphæo ità vocati. Sadoch autem, vel Tsaddōk eruunt à *tsaddik*, idest justus: quòd & isti quoque insignem ementirentur justitiam. Solum Moysis Pentateuchum admittebant, traditiones respuebant; ac corporum resurrectionem, animæ immortalitatem, & spiritus angelicos negabant. *Sadducæi enim dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque spiritum, Pharisæi autem utraque confitentur.* Saddncæorum hæresim, ut liberiùs carnis voluptates sectarentur, multi magnates, & sacerdotum principes profitebantur. Talesque sectę verę hęreses dici poterant: errores quippè pertinaces erant contrà Fidem, in Veteris Testamenti Scripturis expositam. Christianorum quoque Religio à Judæis infidelibus passim hæresis appellata. Uti dixit Apostolus coram præside Felice: *secun-*

Act. 15. 5. — Act. 5. 17. — Zach. 12. 13. — פרץ *paráts.* — פרש *parásc.* — צדיק *tsaddik.* — Act. 23. 8.

Act.24.14 *secundùm sectam, quam dicunt hæresim, sic deser-*
vio patri, &c.. Etsi græcè legatur, κατὰ τὴν ὁδὸν,
catà tìn hodòn, idest *secundùm viam*, quam dicunt
hæresim. Via enim etiam ponitur pro sectâ, &
Act.9.2. instituto: ut alibi vocat Saulus, *hujus viæ viros*,
ac mulieres.

2. Strictiùs posteà hæresis à Doctoribus Catho-
licis desumpta est: pro errore intellectus pertinace
contrà Fidem, in eo qui Fidem suscepit. De quâ
1.Cor.11.19. loquitur Apostolus: *Nam oportet & hæreses esse*.
Per quas tamen etiam schismata intelligit: nam
priùs dixerat, *Audio scissuras esse inter vos*. Ista
verò necessitas non est absoluta, & antecedens, sed
conditionata, & consequens: nempè positâ homi-
num infirmitate, malitiâ, pravitate; necesse est,
ut ex tam malâ genitrice pejores filiæ nascantur.
Nam, ut ait D. Thomas, ex S. Augustino, *ex fine*
2.2.q.11. *remoto ostenditur causa ejus, scilicet quod oritur*
a.1.ad 2. *ex superbiâ, & cupiditate*. Hæresis nunc, & se-
cta, pro eodem sumi possunt: nam nulla dari potest
secta ab Ecclesiâ Catholicâ discordans, quæ hæ-
resim non contineat, prout significat errorem con-
trà Fidem. Si autem hæresis illo modo strictiore
sumatur, prout tantùm reperitur in baptizatis;
tunc secta etiam latiùs patebit. Quia v.g. Macho-
metani isti suæ sectæ, non tamen hæresi, adhærent:
nunquàm enim, ut suppono, Fidem susceperunt.
Sup. ad 3. Priori modo loquitur D. Thomas, dum asserit: *Si-*
cut hæresis dicitur ab eligendo, ità secta à sectando,
sicut Isidorus dicit in lib. Etymol., & ideo hæresis
& secta idem sunt. Hæresis verò gravitas ex infi-
delitatis gravitate innotescit: cujus ipsa est species,
& cæteris speciebus deterior, nempè paganismo, &
2.2.q.10. judaismo. Nam, ut docet idem S. Doctor, *Pecca-*
a.3.c. *tum infidelitatis est maius omnibus peccatis, quæ*
contingunt in perversitate morum. Cujus ratio est,
quia cùm peccatum consistat in aversione à Deo;
tantò est gravius, quò magis per ipsum elongamur:
quod accidit in infidelitate. Quia & ipsam veram
de Deo tollit cognitionem. Et hoc verum est, si
virtutes theologicæ in ratione medii considerentur:
ut explicat Esparza. Nam hoc modo infidelitas
deterior est odio Dei, & nocentior extensivè. *Quia*
Lib.6.q.52.a.7. *fides*, inquit, *cui opponitur infidelitas est medium*
magis necessarium ad salutem, quàm charitas, cui
opponitur odium Dei. Fides enim ad ipsam quo-
que charitatem est necessaria, non autem è conver-
so. Et certum est generatìm media à fine remo-
tiora esse magis necessaria, quàm propinquiora, quæ
remotiora supponunt, & sine quibus magis à fine
removemur. Nam qui retinet Fidem habet ali-
qualem accessum ad Deum. *Sed si virtutes*, ait
Idem a.8. idem Esparza, *considerentur in ratione finis, de-*
prehenditur odium esse deterius infidelitate, om-
niumque vitiorum, ac peccatorum esse longè de-
terrimum. Odium enim Dei directè est contra-
rium Summo Bono, & è diametro Charitati, om-
nium virtutum reginæ, oppositum. Quia, ut ait
Philosophus, oppositum optimi est pessimum, ma-
1.8.Eth.c.10. jorique bono opponitur majus malum, & finis ab-
solutè mediis est præferendum. Ideò absolutè odiū
Dei est hæresi gravius, adeòque omnium gravio-
rum peccatorum est gravissimum: uti communiter
docetur cum ipso D. Thomâ dicente, *Odium Dei*
inter alia peccata est gravius. Cujus rationem, res- 2.2.q.34.a.2.c.
pectivè ad infidelitatem, ipse reddit ad secundum:
eò quòd ratio peccati in infidelitate sit ex odio Dei.
Nam ipsa nascitur ex odio quod habet ad verita-
tem: *Et ideò sicut causa est potior effectu, ità odium*
Dei est maius peccatum quàm infidelitas. Sed sæ-
pè datur infidelitas sine formali odio Dei: ratio au-
tem odii generalis, quæ in infidelitate imbibitur,
militat etiam in omnibus peccatis, ut & ratio ge-
neralis ingratitudinis, contemptus, & inobedien-
tiæ. Quare facilior est illa respōsio de mediis, & fine.

Hæreseon denique varietas tanta est, ut ejus 3.
numerus in ordinem redigi non possit. Sicuti dixit
Pacianus Barcinonæ Episcopus, circà Christi annū
380: *Tantæ enim à capite christiano hæreses exti-* Ad Sympronianū
terunt, ut nominum ipsorum sit volumen immen- Ep.1.
sum. Quid autem dicemus de tot sectis, & secta-
rum divisionibus, atque subdivisionibus posteà ex-
ortis? Tot enim obliquis semitis à rectâ veritatis
viâ deflectitur, tot tantisque mendaciis à vero Fi-
dei calle aberratur! Plurimas hæreses collegerunt
Epiphanius, Augustinus, Philastrius, Damascenus,
& alii. Sed omnium numerus exactus nullatenùs
sciri potest: cùm multæ sint obscuriores, vix no-
mine ab Authoribus cognitæ. Multæ quoque in
suis cunis sepultæ: multæ in tot ramos divisæ; ut
de ipsis aptissimè dicatur: quot capita tot senten-
tiæ. Ut patet hisce nostris temporibus in Germa-
niâ, Angliâ, & in aliis regionibus hæresi inquina-
tis, ut aliquando in unâ domo tot sectæ quot capi-
ta reperiantur. Sicque de istis insipientibus, verâ
Fidei sapientiâ carentibus, rectissimè pronuntiatur
illud Salomonicum, *Stultorum infinitus est nume-* Ecc.1.15.
rus. Tanta hæreseon varietas suo se pondere, &
multiplici quantitate subruit. Quid enim eviden-
tius quàm verum vero non contrariari? Et cùm ve-
ritas unica sit, quomodò tot hæreticorum com-
menta, inter se adeò dissona, nec cum rationis lu-
mine consona, & à verâ Fide tam absona, verita-
tis luce fruentur? Sole profectò meridiano clarius
est, omnes esse humanarum tenebrarum monstro-
sos partus, & infernalis caliginis cimmerios erro-
res: cùm Fides sit lucerna fulgidissima, super Ec-
clesiæ candelabrum posita, ut luceat omnibus qui
in domo sunt. Hæreses verò sarmenta sunt inu-
tilia, à verâ vite præcisa, igni æterno destinata.
Ut loquitur D. Augustinus de Ecclesiâ Catholicâ:
Hæreses omnes de illâ exierunt, tamquàm sarmen- L. 1. de
ta inutilia de vite præcisa, ipsa autem manet in ra- Symb. ad
dice suâ, in vite suâ, in charitate suâ, portæ infe- Catech.c.
rorum non vincent eam. 6.

HÆRETICUS: αἱρετικὸς, *hæreticòs*, p.b.. Est 1.
à supradicto verbo *hæríomæ*, eligo: cujus tertia per-
sona præteriti est ἥρηται, *heretæ*, electus est. Ab hac,
rejecto augmento temporali, formata vox *hereticòs*:
mutato etiam η, *eta*, secundæ syllabæ in ε, *epsilon*,
ut fiat breuis. Hæreticus ergò sonat idem ac eli-
gens, aut electivus: eò quòd contrà veritatem opi-
nionem propriam eligat. Propriè nunc ille intelli-
gitur, qui pertinaciter errat contrà Fidem in Bap-
tismo susceptam. An autem catechumenus Fidem
pristinam deserens possit hæreticus dici? Videtur
talis absolutè dicendus: quamvis ab Ecclesiâ puni-
ri non possit, cùm necdùm in ipsam per Baptismum
in-

ingressus fuerit. Si ulli peccatores vitandi, ne nos suis vitiorum venenis inficiant; id maximè locum
Ti.3.10. habet in hæreticis, ut admonet Apostolus: *Hæreticum hominem, post unam, & secundam correptionem devita*. Cùm enim talis adeò obstinatus sit, ut nullatenùs sanis consiliis velit acquiescere; jam ex propriâ malitiâ delinquit. Cùmque sit ex
Iob. 34. 27. illis, *qui quasi de industriâ recesserunt à Deo*; potiùs est vitandus, ne alios contaminet, & secum in
2.Tim. 2. 17. errorem trahat, atque perniciem. Nam *sermo eorum ut cancer serpit*. Quâ in re non nimis cauti esse possunt Ecclesiæ Pastores, quibus incumbit similes lupos arcere ab ovili Christi. Tales enim
Matth. 7. 15. sunt illi pseudoprophetæ, *qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos*. Quid mirum si adeò rigorosè cum istis agat S. Joannes, qui animo fallendi, & perversa dogmata disseminandi veniunt: ità ut nec in domum sint recipiendi, nec
2.Io. 11. salutatione honorandi. *Qui enim dicit illi, ave, communicat operibus ejus malignis*. Fructus autem eorum exiguâ operâ dignoscuntur. Impia doctrina à sensu Ecclesiæ Catholicæ prorsùs aliena, à Sanctorum dictis, & factis toto cœlo, vel etiam toto inferno, aberrans, sacrorum Conciliorum decretis repugnans: blasphemiæ in Deum, & Sanctos, rerum sanctarum non minùs scurriles, quàm scelestæ irrisiones, omnium jurium humanorum, & divinorum eversio: Prælatorum, Summorumque Ecclesiæ Pastorum contemptus: contumax philautia: propriæ opinionis, immò & delirii insanus amor: pervicax obstinatio in malo, & prorsùs diabolica inflexibilitas: liberi arbitrii ablatio, vel mortalis læsio, ut ad quælibet scelera facilior aditus pateat. Hinc effractis omnibus timoris sancti repagulis, conculcatis omnibus bonis operibus, sublatis omnibus fructibus pœnitentiæ dignis, *Filii hominum*
Ecc.8.11. *absque timore ullo perpetrant mala*. Hinc amisso, aut suppresso omni conscientiæ remorsu, fornicationes, incestus, adulteria, furta, rapinæ, homicidia, blasphemiæ, sacrilegia, sacrarum imaginum effractio, templorum profanatio, altarium deva-
Matth. 7. 20. statio, atheismi denique invectio. *Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos*. Hos vivis coloribus, & penicillo verè apostolico priùs depinxit Apostolus:
2.Tim.3. 2. *Erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, & voluptatum amatores, magis quàm Dei, habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes*. Hæc autem omnia nostri ævi hæreticis apprimè quadrare, satis constabit ei, qui vel leviter eorum dogmata ridicula, insana, nova, perversa, impia, animadvertit. Qui ex historiis rixas, tumultus, seditiones, innumeras crudelitates, enormes sævitias, barbaras innocentium persecutiones, pagorum, oppidorum, civitatum subversiones, omnium rerum divinarum nefandas violationes, vel oscitanter observaverit. Sed quid pluribus est opus? cùm in ipsis intolerabiliorum errorum densissimis tenebris, etiam veritatis subluceat radius. Ipse, inquam, Lutherus, imprudentium mendaciorum magister impudentissimus, verè fatetur: *Mundus ex hâc doctrinâ quotidie redditur deterior, jam* In quadā postilla domestica cōc.2.Dō.1.Adventus.
homines singuli septenis diabolis obsidentur, cum anteà tantùm unico obsessi fuissent. Diabolus jam catervatim in homines ingreditur, ut nunc in tam splendidâ evangelii luce, sint avariores, callidiores, iu ustiores, crudeliores, proterviores, quàm priùs in papatu fuerant. Et ecce quomodò ex eorum fructibus facillimè possint agnosci. Isti quippè sunt eorum novi Evangelii novi fructus. Luthero satis benè concinit Calvinus, dum ait: *In exiguo illorum numero, qui se ab idololatriis papatus subduxerunt, major pars plena est perfidiâ,* In Cant.1.c Dani.1.v.34.
& dolis. Præclarum quidem zelum simulant, si tamen intùs excutias, reperies plenos esse fraudibus. Tales enim simulationes in scholis suorum didicere magistrorum. Et alibi veritissimè testatur: *Vix eorum dicimus quisque est, qui alio fine Evangelio nomen dederit, quàm ut solutiùs in omnem* In Com.2 Petri 1.2.
lasciviam difflueret. Quidni faciant? Hoc quippe talium prophetarū puritas, & sanctitas admittit.

Meritò ergò, si longè minora scelera morte corporali puniuntur, in hæreticos, ob hæresis crimen, omnium enormitatum longè deterrimum, 2.
& Reipublicæ maximè nocivum, seculari gladio animadvertitur. Nam si in V. Testamento, durante Synagogâ Dei ancillâ, ità severè puniebantur idololatræ (*Si quis dederit de semine suo Moloch morte moriatur*) si ob unam blasphemiam Lev.20.2.
mors inferebatur; si propter inobedientiam ergà sacerdotum, & Judicum imperia, & decreta, extremo supplicio plectebantur: & ob alterius inductionem ad idololatrandum, privatâ manu, vitâ privabantur; vel saltem judicis authoritate, statim manu illius, cui inductio facta fuerat, obtruncabantur; (*Qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur. Qui superbierit nolens obedire* Lev. 24. 16.
sacerdotis imperio, & decreto judicis, morietur homo ille. Si tibi voluerit persuadere frater tuus, ut servias Diis alienis, statim interficies eum.) Deut. 17. 12. Deut. 13. 6.
Quomodò non erunt extremo supplicio plectendi illi, qui regnante Christi Sponsâ Ecclesiâ, & Æterni Patris filiâ, ità scelestè eam irrident, contemnunt, conculcant, discindunt: tot, ac tales blasphemias in Sanctos, Deiparam, Christum, seu Deum ipsum ore spurcissimo evomunt: Summorum Pontificum, Patrum, Conciliorum œcumenicorum, decreta, doctrinas, dogmata, invalidare, enervare, pessumdare satagunt. Negarunt quidem olim Donatistæ, hæreticos, propter hæreseos crimen, posse mortis supplicio affici: quod docuerunt postea Joannes Hus, Lutherus, & alii. In eâ quoque sententiâ fuit Augustinus, ut ipsemet fatetur in Ep 48. & 50.
Epistolâ ad Vincentium, & aliâ ad Bonifacium comitem; sed eam posteà retractavit. Immò, cùm hæresis multa majora mala, quàm quævis alia pestis inducat, & maximè pacem publicam turbet, in eam severiùs, quàm in quodvis aliud scelus, est animadvertendum. Quod confirmatur ex tot legibus sanctissimè stabilitis, ex tot Patrum & Doctorum authoritatibus, ex ipsâ Ecclesiæ praxi antiquissima: ad quam accedit Apostoli authoritas, de principe loquentis, *Non enim sine causâ gladium portat*. Rom. 13. 4.
Hæc intellige de hæreticis, qui resipiscere nolunt:

vel qui postquàm hęresim coràm judice publicè abjurarunt, iterùm in eam relapsi sunt. Isti enim, quamvis ad sanam frugem reversi fuerint, ad pœnitentiam quidem admirtuntur ab Ecclesiâ: sed sine spe veniæ seculari tradunrur brachio, morte puniendi. Filii, & nepotes hæreticorum, in hæresi morientium, sunt irregulares, in paternâ lineâ: sed in maternâ tale canonicum impedimentum non ultrà primum gradum extenditur. Filios autem relapsorum, qui Ecclesiæ reconciliantur, sed deinde brachio seculari, ultimo supplicio afficiendi, traduntur, probabilius censet, cum aliis, Filliucius esse irregulares. Sed de his satis: ne magis extrà fines nostros catholicæ veritatis amor nos transferat. Et pro coronide, potiùs ad Ecclesiam mentis oculos cũ Augustino convertamus, dicentes:

Lib. de utilit. credendi ad Honor. c. 17.

Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ ab apostopolicâ sede, per successiones Episcoporum, frustrà hæreticis circumlatrantibus, culmen authoritatum obtinuit, cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ?

HAGIASMA: *ἁγίασμα*, *hagiasma*, sanctificatio, purificatio. Est à verbo *ἁγιάζω*, *hagidzo*, sanctifico, purifico, consecro; cujus præt. pass. est *ἡγίασμαι*, *hegiasmæ*, & ablato augmento temporali ab eo fit *hagiasma*, & *hagiasmòs*, idest sanctimonia, sanctificatio. Ità Christum vocavit D. Greg. Naz., Apostolum nempè imitatus, qui dixit, quod Christus Jesus factus est nobis sapientia à Deo, & justitia, & sanctificatio: gręcè *ἁγιασμὸς*, *hagiasmòs*. Aqua etiam benedicta ab aliquibus hagiasmus appellata. A tertiâ verò personâ dicti præteriti fit *hagiastia*, quæ secundùm Suidam est sacrificium, item purificatio, consecratio, quam vocem habet D. Dionysius: & ab eâdem *hagiasterion*, idest sanctuarium, derivatur.

1. Cor. 1. 30.

HAGIOGRAPHA: *ἁγιόγραφα*, p. b., sancta scripta, vel sanctorum scripta. Vox est formata ab *ἅγιος*, *hagios*, sanctus, & à verbo *γράφω*, *grapho*, scribo. Ab eâdem radice oritur vox *ἁγιογράφος*, *hagiographos*, latinè hagiographus, p. b., sanctus scriptor, aut sancta scribens, seu sanctorum scriptor. Hinc Hagiographi speciatim dicuntur illi, qui Scripturas canonicas exararunt; etsi lato modo possit hagiographus quicumque dici, qui de rebus sacris scribit. Nonnunquàm etiam strictiori modo sumitur, non pro omnibus sacrorum Codicum Scriptoribus; sed particulariter pro illis sanctis Authoribus, qui aliquem è Libris sacris conscripserunt, ab Hebræis in tertio ordine repositis. Nam talia scripta specialiter Hagiographa dicuntur. Ut patet ex Ep. 106. D. Hieronymi, in quâ loquitur de Hebræis, qui sacra Scripta in tres disponunt ordines. Et in primo quidem reponunt Moysis Pentateuchum, qui ab ipsis *Thorah*, idest lex, dicitur. In secundo Prophetas recensent; incipientes à Jesu filio Nave, seu à Libro Josue filio Nun: inserunt Libros Judicum, Regum, tręs Prophetas majores, & 12 Minores. Sed *tertius ordo hagiographa possidet*: nempè Librum Job, Psalterium, Libros Salomonis, Danielis, Paralipomenon, Esdræ, & Esther. Quamvis aliqui *Ruth*, & *Cinoth*, idest, lamentationes *inter hagiographa scriptitent*. Ab Hebræis specialiter Hagiographa ista *Chetuvim*, idest scripta dicuntur, cujus singulare est *Chatúv*, scriptum, à radice *chatáv*, scripsit. Cur autem hæc posteriora scripta Hagiographa dicantur, & à Prophetis distinguantur, etsi multas etiam prophetias contineant, rationem innuit D. Thomas. Ait enim, *quod illi specialiter dicuntur prophetæ, quia prophetico officio fungebantur. Unde ex personâ Domini loquebantur dicentes ad populum, hæc dicit Dominus: quod non faciebant illi qui hagiographa conscripserunt, quorum plures loquebantur frequentius, de his quæ humanâ ratione cognosci possunt, non quasi ex personâ Dei, sed ex personâ propriâ, cum adjutorio tamen divini luminis*. Sed sponte difficultas innotescit, cur Libri Josue, Judicum, & Regum, qui vix aliud quàm meras historias continent, inter Prophetas numerentur? Ad quod responderi potest, ideò inter prophetias recenseri, quia à veris Prophetis scripti fuere. Sed fortè illa quæ à D. Hieronymo, & ab Hebræis Hagiographa nuncupantur, non fuerunt à veris Prophetis exarata? Nunquid non insignis Propheta Job, qui velatam corporum resurrectionem adeò perspicuè ponit ob oculos? Audeat quis dicere de Davide, uti de Saule: Num & David inter Prophetas? qui à Lirano Prophetarum probatur maximus? Audeat quis ambigere Salomonem prophetasse: qui tot ante secula, *Ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium?* Nunquid falsitatis argui potest Scriptura, quæ narrat Danielem tot mysteria occultiora revelasse, 70 hebdomadas luculenter exposuisse, & Susannæ pudicitiæ spiritu prophetico patrocinatum fuisse? Nam *suscitavit Dominus Spiritum sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel*. Sed respondere possumus cum D. Thomâ, etsi excellentior sit illa prophetia, quæ est per intellectualem visionem; *tamen magis propriè dicuntur prophetæ, qui vident per imaginariam visionem*. Quales præsertìm fuerunt illi, qui ab Hebræis inter Prophetas enumerantur. Maximè cùm aliqua prophetia intellectualis sit infrà illam, *quæ est cum imaginaria visione, ducente in supernaturalem veritatem; cujusmodi prophetiam habuerunt omnes illi, qui enumerantur in ordine prophetarum*. Vel dicendum quòd illa hebrea sacrorum voluminum coordioatio, in quâ tot prophetiæ inter pura Hagiographa recensentur, non sit adeò exacta, ut magnis expensis sit sustentanda.

כְּתוּבִים chetuvim.

כָּתוּב chatúv.

כָּתַב chatáv.

2. 2. q. 174 a. 2. ad 3.

In Prolog. sup. Psalmos.

Hier. Ep. 103.

Dan. 13. 45.

Suprà.

Seu Præf. in lib. Regum.

HAGIOMACHI: *ἁγιομάχοι*, *hagiomachi*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus audiatur accentus. Ità dicti Sanctorum inimici, seu Sanctorum impugnatores; à voce *ἅγιος*, *hagios*, sanctus, & verbo *μάχομαι*, *machomæ*, pugno. Variorum est hæreticorum epithetum, qui variis modis Sanctos, ausu temerario, non verentur oppugnare. Unde & hagiomachi illi, qui eorum reliquias non venerandas esse contendunt: aut eorum imagines, non solùm non esse adorandas opinantur; sed eas nisu sacrilego confringere, conspurcare, comburere conantur. Sic & hagiomachi sunt illi, qui eos non esse invocandos hęreticâ pertinaciâ defendunt. Contrà cultum sacrarum reliquiarum in-

ter primos fuit Vigilantius, contrà quem ſtylum
An.Chr. 406.N.43 acuit D. Hieronymus: & ut annotat Baronius, *Eunomium alibi tradit ejuſdem hæreſis fuiſſe authorem*. De illo hæreſiarchâ hagiomacho ſcribit ad
Ep.33. Riparium idem S. Pater. *Vigilantium qui κατ' ἀντίφρασιν, per antiphraſim, hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectiùs diceretur, os fetidum rurſus aperire, & putorem ſpurciſſimum, contrà S.S. Martyrum proferre reliquias, & nos qui eas ſuſcipimus, appellare cinerarios, & idololatras, qui mortuorum hominum oſſa veneremur*. D. Auguſtinus Sanctorum corpora, & præcipuè Beatorum Martyrum reliquias, veluti Chriſti membra, ſinceriſſimè honorandas aſſerens, & Baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca ſancta, divino cultui mancipata, affectu piiſſimo, & devotione
De Eccle ſiaſt. Dog. mat. c.73. fideliſſimâ adorandas credens, ſubjungit: *Si quis contrà hanc ſententiam venerit, non chriſtianus, ſed Eunomianus, & vigilantianus creditur*. Similia ex aliis Patribus citari poſſunt, & prolixiùs inter alios de cultu Sanctorum, eorumque reliquia-
Lib.4.de FideOrth. c.16.& 17 rum, agit Damaſcenus. De hagiodulià, ſive Sanctorum cultu, ſeculo præterito exactè ſcripſit Chliſtovæus, & Arnoldus Aldrenius Waſalenſis. Quidquid obganniant noſtri hagiomachi, ſatis luculenter, & rationibus, & authoritatibus convincuntur. Nam Sanctorum corpora ſunt Spiritus ſancti templa, eorum honoris participia, & eorum gloriæ futura conſortia. Ideò Moyſes honorificè ex Ægypto Joſephi oſſa detulit: pallio Eliæ aquæ Jordanis diviſæ ſunt: oſſium Eliſæi attactu mortuus ad vitam revocatus: ipſa ſudaria, & ſemicinctia Petri, & ipſa umbra Pauli, quæ minus quid erant Sanctorum reliquiis, maxima miracula patrarunt.

HAGIOS: ἅγιος, vox eſt planè græca. Eſt enim adjectivum formatum ab ἅγος, *hagos*, res ſacra, veneratio, etiam ſcelus: ſed *hágios* ſemper in bonam partem accipitur. Unde in Officio Paraſceves, in Sanctiſſimi Redemptoris honorem pluries
Hom. in Verba Pſ. 29. Domine Deus. Iſ.6.3. ab Eccleſiâ decantatur. De iſtâ dictione ait Chryſoſtomus: *Qualis eſt confeſſio æterna, niſi vox illa angelica, hagios, hagios, hagios?* Alludit ad ſeraphicum Triſagium, à Prophetâ Iſaiâ auribus exceptum, & calamo exaratum. Aliam iſtius vocis etymologiam adfert D. Thomas: *Dicitur enim*
2.2. q. 81. a.8.c. *agios, id eſt ſine terrâ*, ſcilicet ab α, *alpha*, privativo, & γῆ, *ge*, terrâ. Sicque ſanctitas munditiam, & affectuum terrenorum carentiam deſignat.

HAGIOSIMANDRUM: ἁγιοσήμαντρον, *hagioſémandron*, ſacrum ſignaculum, ſanctum ſignum. Eſt enim ab ἅγιον, *hágion*, ſanctum, & σήμαντρον, *sémandron*, ſignaculum, ſignum, quod latinè ſemantron diceretur, & inde hagioſemantrum, ſi pro *ita*, *eta* pronuntietur. Hoc nomine apud Græcos ligneum inſtrumentum, quod campanæ loco pulſatur, appellatum. Malè autem cum ypſilo ab aliquibus exaratum.

HAGIOTHECA: ἁγιοθήκη, *hagiothéke*, ſacra theca, vel potiùs ſanctum repoſitorium latinè verti poteſt. Formatur ab *hagios*, ſanctus, & θήκη, *theke*, theca, repoſitorium. Adeòque pro rerum ſacrarum loculo, arcâ, aut alio repoſitorio: & ſicut hierotheca, p. l., pro Venerabilis Euchariſtiæ repoſitorio poteſt uſurpari.

HALABARCHES: ἀλαβάρχης. Ab aliis exaratur Alabarches, aut Arabarches. Ruffinus in Hiſt. Eccl. Euſebii, & multi cum ipſo, principem ſalis interpretantur. Sicque deducenda vox iſta ab ἅλς, *hálas*, ſal, & ἀρχὴ, *arché*, principatus, aut ab ἀρχὸς, *archós*, princeps: interpoſito β, *beta*, euphoniæ causâ. Si verò *halobarches* dicatur, ab ἅλς, *hals*, ſal, genit. ἁλὸς, *halós*, derivanda. Nec eſt neceſſe ad hoc ſignificatum ſcribere *haliarches*, ut vult Magri. Alii Arabarches legunt, ut Arabum principem ſignificet: vel ſecundùm Martinium, ut eum, qui pecoribus ex Arabiâ deductis præerat, deſignet. Alii ab ἀλάβα, *hálaba*, eruunt, ut datii, ſeu vectigalium præpoſitum denotet. Sed neutrum placet. Nam *Alabarches* ſcribunt politiores, ſeu *alabarches*, & à ſale deducunt, aut à ſalinis. Alaba verò, ſine aſpiratione, ut habet Lexicum ex Budæi Commentariis compilatum, ſignificat atramentum. Sed rectiùs dicitur, quòd halabarches in Ægypto eſſet ſali, aut ſalinis præpoſitus: quod munus ſatis honorificum fuit etiam Judæis collatum. Nam à tempore Ptolemæi Philadelphi, qui ergà Judæos adeò benignus fuerat, hi in Ægypto rem ſuam optimè peragebant: & principum magiſtri plerumque fiebant. Ipſe Ptolemæus Philometor, teſte Joſepho, ità Hebræis addictus erat, ut omne regnum ſuum ipſis committeret adminiſtrandum. Sic idem Joſephus narrat, quod Mariamne, una ex tri- Lib.20.
bus Herodis Agrippæ ſenioris filiabus, dedignata Antiq.c.5.
Archelaum priorem maritum, migraverit in thalamum Demetrii, primi inter Alexandrinos Judæos, & Alabarchæ, ſeu ſalinarum principis. Et ità Jacobus Tirinus in Chronico ſacro annotavit.

HALIÆETUS: ἁλιαίετος, *haliaetos*, p.b., aquila marina. Nam ἅλς, *hals*, ſeu ἁλία, *halia*, mare, & αἰετὸς, *aetós*, aquila. In Lege veteri haliæeti eſus Lev.11.
Judæis erat prohibitus: *Hæc ſunt quæ de avibus* 13.
comedere non debetis, & vitanda ſunt vobis: aquilam, & gryphem, & haliæetum. Cujus præcepti ratio in ſecundâ Lege exponitur: eò quòd eſſet ex avibus immundis, à quibus ipſis erat abſtinendum. Ità per os Moyſis mandabat Dominus: *Immundas* Deut.14.
ne comedatis: aquilam ſcilicet, & gryphem, & 12.
haliaetum. Ità 70 utrobique ἁλιαίετον, *haliaeton*, ſcribunt: & aquila marina dicitur propter aquilæ ſimilitudinem, & quia in maris littore verſatur. In Textu hebraico *ngoznijáh* vocatur, aquila nempè עזניה
marina, vel ejus ſpecies, à fortitudine, ſeu ab hebræo *ngoz*, robur, ità nominata: aut à viſus firmitate, quâ adverſus ſolis radios intueri poteſt, ſic *ngoznijáh.*
appellata. Uti colligitur ex Aldovrandi Ornitho- עז
logiâ, eſt avis quæ piſcium prædâ maximè delecta- *ngoz.*
tur, iſtiſque ferociter inſidioſa: dum viſu perſpicaci, quo egregiè prædita eſt, eos ex aëre, etiam nubibus vicina, optimè videt, atque pernicitiſſimo volatu in eos fertur. D. Thomas, ſenſum tropologicum divinæ prohibitionis exponens, ait haliæetum parvarum avicularum eſſe rapacem. *In haliato autem*, inquit, (dicitur enim etiam haliætus per contractionem) *qui paſcitur minutis avibus,* 1.2.q.102.
ſignificantur illi qui ſunt pauperibus moleſti. Ideò a.6.ad 1.
igitur è populi Dei ferculis avis illa ſubducitur, quæ imbecillioribus infeſta, & innoxiis valdè noxia, atque innocentibus ad internecionem uſque nocens,

illorum divitum qui sanguine pauperum aluntur, & debiliorum carnibus saginantur, est ferale hieroglyphicum. Et hæc quidem juxtà sensum figuralem. Nam juxtà literalem, aliter de haliæto, ut & de cæteris cibis immundis est differendum. Huoc
Sup. sensum luculenter exponit idem S. Doctor, dum illam explanat ex Apostoli verbis objectionem:
1. Tim. 4. *Omnis creatura Dei est bona, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*. Ad quæ respondet nullos cibos esse immundos ex naturâ suâ, ut culpam ex se possint inducere. Sed aliquos inferre quamdam corporalem immunditiam, quæ est aliqualis corruptio, vel saltem ad corruptiooem dispositio: eò quòd tales cibi sint noxii alimenti, propter aliquam qualitatem in eis prædominantē.
D. Thom. sup. *Quâ ratione prohibitæ sunt eis aves quædam rapaces, quæ sunt nimiæ siccitatis*: ad quas reduci potest haliætus. Nunc autem abrogatis præceptis cęremonialibus, nulli cibi absolutè à Lege Evangelicâ tamquàm immundi prohibentur: quamvis illi, qui notabiliter saluti obesse possunt, ratione intemperantiæ, & læsionis propriæ charitatis, lege naturali sint interdicti. Sicut aliqui cibi etiam mun-
D.Th.Ib. di *possunt per accidens inquinare animam in quantum scilicet contrà obedientiam, vel votum, vel ex nimiâ concupiscentiâ comeduntur, vel in quantum præbent fomentum luxuriæ*.

HAMARTIGENIA: ἁμαρτιγένεια, *hamartigénia*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis apud Græcos in antepenultimâ collocetur accentus. Perperàm ab aliquibus scribitur *amartigenia*, sine aspiratione. Est enim ab ἁμαρτία, *hamartia*, peccatum, & γενεά, *geneá*, origo, progenies, generatio; atque peccati, vel peccatorum origo, aut generatio, verti potest. Sicque originale peccatum, quod & origine contrahitur, & aliorum peccatorum est improba origo, vocare licet. Hamartigenia est titulus, quem suæ cuidam compositioni, *De peccatorum origine*, Prudentius pręfixit.

HAMARTOLUS: ἁμαρτωλὸς, *hamartolòs*, p.l., quamvis in Prosodiâ Bononiensi brevis annotetur. Hamartolus est peccator, vitiosus, criminosus, à voce ἁμαρτία, *hamartia*, peccatum. In grǽco *hamartolòs* est comm. generis: ut habet D. Paulus in
[illegible] 7.13. Textu græco, *hamartolòs hamartia*, ubi Noster legit, *peccans peccatum*. Agit Apostolus illo Capite de Lege, ex se quidem bonâ; sed tamen quia gratiam non conferebat, agnita peccatum occasionaliter gravius reddebat. Et hoc est quod docet, & inculcat Doctor gentium. *Sed peccatum ut appareat peccatum per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat suprà modum peccans peccatum per mandatum*. Dixit autem *peccans peccatum*, idest quòd multa, & gravia peccata produceret. Vox hamartolus etiam ab aliquibus Authoribus Latinis à Grǽcis emendicata.

HAMAXA: ἅμαξα, *hámaxa*, plaustrum, currus. Fortè ità dictus ab ἅμα, *hama*, simul, & ἄξων *áxon*, axis. A plaustri similitudine, ab aliquibus Latinis sidus illud septentrionale, Ursa major dictum, hamaxa ouncupatur. Cùm voce βίος, *bios*, vita, fit ἁμαξόβιος, *hamaxóbios*, & *hamaxobita*, qui plaustris utitur pro ędibus. Ità dicti aliqui Scythę, aut Sarmatę, qui semper in plaustris habitantes, nullo certo loco consistunt, & à suis domibus deferuntur. Unde proverbium invaluit, *hamaxobio instabilior*, pro homine inconstantissimo: ut de Marcione scribit Tertullianus. D. Jo. Chrysostendens inter artes maximè necessariam esse agricul- L. 1. cont. Marc.
turam, ait possibile esse *hominem vivere sine calceis, & vestibus, absque agriculturâ autem impossibile: quales apud Scythas esse dicunt Amaxobios, & apud Indos Gymnosophistas*. Rectiùs tamen vox ista cum aspiratione apud Latinos, sicut apud Grǽcos, exaratur. In 2. ad Cor. c. 7. Hom. 15. in Morali.

HAPHE: ἀφὴ, *haphé*, tactus, commissura, ictus. Item pulvis, quo palęstritę post unctiooem inspergebantur, ut corpora ceromate, & sudore lubrica, mutuas luctantium prehensiones admitterent. Est etiam *haphé* Grǽcis accensio, incensio, à verbo ἅπτω, *hápto*, accendo, contrecto: cujus pręt. act. est ἧφα, *hépha*, & hinc ablato augmento temporali fit *haphé*. Aliqui pro pulvere ἀφῇ in Actis aliquorum Martyrum legerunt.

HAPLOTES: ἁπλότης, *haplótes*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à gręcis in penultimâ collocetur accentus. Quia nempè apud ipsos ultima est longa: quo casu accentum ponere non solent in antepenultimâ. Ità dicta simplicitas, à verbo ἁπλόω, *haplóo*, pando, & hinc ἁπλοῦς, *haplus*, simplex: talis enim facilè sua secreta, & cor ipsum pandit. Accipitur etiam vox ista pro animi candore, sinceritate, seu veracitate. Unde Jo. Caramuel opusculo suo, de restrictionibus mentalibus disputanti, hunc titulum præfixit. De quo ipsemet ait ἁπλότης, *haplóteta*, *seu animi Candorem volui inscribere*. In eo mentales restrictiones elumioat, easque impossibiles esse ostendit. Nihil tamen in praxi se immutare asserit; *Sed illa ipsa omnia*, inquit, *quę à mentalibus restrictionibus, velut ab aëre periculosè dependebant, securissime statuo, ut illesa semper maneat Veracitas, & inter homines conservetur ἁπλότης*, haplótes, *hoc est amicitia, & sinceritas*. Illa ergò omnia per *consignificantes circumstantias* fieri posse demonstrat. V. *Amphibologia*. In Proemio. Ib.

HARMONIA: ἁρμονία, *harmonia*, latinè penultimâ correptâ. Sed ubi pronunciatur cum accentu in penultimâ, usus retineri potest, utpotè imitatio græci accentus. Est autem harmonia compositio, concordia, concentus: à verbo ἁρμόζω, *harmózo*, congruo, adapto, tempero. Harmooia propriè est in vocibus, & sonis, quando, etsi dissimiles, tamen inter se aptè consonant. Traosfertur verò etiam ad aliarum rerum congruam dispositionem, & temperiem, mutuumque fœdus, & conjunctionem. Uti ab aliquibus Gentilibus anima statuitur in debitâ qualitatum harmoniâ. Quam opinionem rejicit Augustinus, etsi de animæ humanæ origine ambigat: scilicet, utrum ex parentibus, an desuper sit. Addit autem: *Salvo eo dumtaxat, ut vel corpus esse animam, vel aliquam corpoream qualitatem, sive coaptationem, si ità dicenda est, quam græci harmoniam vocant, non credam*. De Gen. ad lit. l. 10 c. 28.

HARMOSTES: ἁρμοστής, *harmostés*, erat magistratus apud Lacedæmones, qui efficiendis arcibus, & renciendis civitatibus præerat. Ità dictus à tertiâ personâ præt. pass. verbi ἁρμόζω, congruo, con-

constituo, adapto, sum idoneus, adiungo, compono, Budæus in Pand. ait harmostas dici posse, quos patriarum gubernatores appellamus, quasi provinciarum constitutores. Sed Magnus Areopagita Episcopos harmostas appellavit: ad quod munus summâ cum religione, & reverentiâ docet accedēdum. L. de Eccl. hierar.

HARPASTUM: ἁρπαστὸν, harpaston, genus pilæ grandioris. Ità dictum, quòd quisque ipsum arripere nitatur: à verbo nempè ἁρπάζω, harpázo, rapio. Inde & ipsius ludi nomen elegantissimè à Jo: Bapt. Ferrario descripti, & ab ipso Clemente Alexandrino commemorati. Ludus est maximi exercitii, laboris, & sudoris, solis viris, aut juvenibus, viribus notatis, conveniens: in quo harpastum quisque adversæ intrà lineæ spatium, trans adversariorum agmen contendit immittere. Nunc Calcis nomen hic ludus Florentiæ obtinuit, in quo primaria, & nobilis juventus exercetur. Ab eâdem radice fit latina vox harpago, p.b., græcè ἁρπάγη, harpáge, instrumentū, quo vasa retrahuntur è puteo: & hinc quoque harpax, raptor, rapax, appellatur. In Coll. 2. Clemens Al. Pædag. l. 3. c. 10.

HARPYIA: ἅρπυια, hárpyia, pro vuce trisyllabâ ponitur, sicque latinè accentum in secundâ syllabâ gerit, etsi à græcis in primâ ponatur. Exponitur ἁρπακτικὴ θεά, harpactice theá, ideft raptrix Dea. Nam est à dicto verbo harpázo (cujus tertia persona præt. passi. est ἥρπακται, hérpactai, & hinc sine augmento temporali harpacticós) & à verbo ὕω, hyo, pluo, deducenda. Erant enim, secundùm Poëtarum somnia, Harpyiæ Electræ, & Thaumantis filiæ. Has lepidè Virgilius in Insulis Strophadibus habitantes describit:

Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla
Pestis, & ira Deûm Stygiis sese extulit undis. Æneid. l. 3.

Harpyiæ nomen ità concinnè dæmoni, animarum diro raptori adaptatur, ut meritò à sacris Oratoribus sæpiùs ipsi attribuatur.

1. HEBDOMAS: ἑβδομάς, hebdomás, p.b., numerus septenarius, & septem dierum spatium. Fit ab ἑπτά, heptá, septem: unde ἑπτάς, heptás, septennio, seu numerus septenarius. Numerus iste est maximè mysteriosus, & ut ait Philo, *gaudet natura septenario*: estque primus numerus, qui nascitur ex perfecto. Resultat enim ex senario (qui primus est numerus perfectus, quia ex partibus aliquotis combinatis formatur, nempè ex uno, duobus, & tribus) & unitate. Jam inde ab initio Mundi à Deo, & à naturâ observatus, posteà à Scriptoribus sacris, & prophanis commendatus. Planetæ siquidem septem sunt: ambæ Ursæ, sic ab hominibus præsertim à nautis exploratæ, singulæ septenis stellis constant: Luna quoque singulis dierum hebdomadibus suas obit mutationes. Numerus septenarius in hominum generatione feliciter à naturâ observatur. Nam septimestres partus felices solent evadere. Usus rationis post nativitatem, elapso primo septennio, acquiritur: post alterum septennium, cùm omne bonum perfectum sit maximè sui diffusivum, homo maximam perfectionem adipiscitur. Masculus enim, feminâ longè perfectior, anno 14 ad pubertatem attingens, completâ sibi similem generandi potentiâ præditus est. Tertio verò septennio ad summam corporis proceritatem pertingit. Septenarium quoque numerum in corporis partibus, & motibus natura instituit. Nam ut taceam de partibus exterioribus, quæ ab aliquibus ad septem reducuntur; septem sunt viscera: nempè cor, pulmo, lien, jecur, stomachus, & duo renes. Aliç hebdomades in corpore observantur: uti exactè etiam in morbis natura septenos dies observat, in quibus crises contingere solent, ad diem quartum, qui septimi est indicatorius, proportionem retinentes. Naturalis mulierum purgatio septem diebus completur; & anni climacterici septenariis multiplicatis perāciuntur. Musica Medicinę in septenario numero consonat. Ità Pierius Valer. ex Philone citat: *Septenarii etiam proportio est valdè musica, quippè qui sex ad unum sexcuplarem habeat: sexcuplaris verò ratio maximum in re propositi intervallum facit, quo quidem acutissimum, à gravissimo separatur.* Unde lyra, chordarum 7, dicitur inter cętera instrumenta prçstantissima: quia harmoniarum ratio in hac maximè considerata. Unde citatus Valerianus ait: *Hebdomada cum ex ternario, quaternarioque constet, harmoniam omnem amplexatur, quippè διατεσσάρων, διαπέντε, & διαπασῶν, diatessáron, diapénde, & diapasón.* Grammatica quoque septenario vocalium numero gaudet; ut patet apud Grçcos, in hac arte longè Latinis exactiores. Et pro his juvat observare cum eodem Pierio *apud Latinos vocales duas, E scilicet, & O, figurâ unamquamque eâdem, ut tamen, & tempore, & enunciatione diversas esse. Quarum unaquæque apud græcos suo insignis est charactere, atque ita 7 omninò esse, ad humana ipsius vocis conditionem excogitatas.* Tonorum etiam 7 discrimina à Grçcis assignata: sub accentu, spiritu, & quantitate comprehensa. Tanta denique, nō satis explicanda, perfectio inest hebdomadi; ut cum eodem Authore notatu dignissimum sit, *multarum rerum, ut de argento solo dictum hoc existimemus, quæ per ignis iterationem depurgantur, perfectionem in septima decoctione consistere, veluti quotidie cernere est in saccharo purgando. Nam ubi septies igne id examinaveris, percoxerisque, nihil quidquam ulterius perficit, sed lapidescit penitus, ne ulterius eliquari possit.* Hierogl. l. 47. de Literis. Ib. Hierogl. l. 36. v. Perfectio. Lib. 1. Alleg.

Quid mirum ergò, si Hagiographi toties numero septenario, ipsius naturç ordini, ab omnipotente Artifice rebus indito, consentientes ad perfectionem designandam utantur? Cùm & divinorum operum completio dici septimo attribuatur: testante sacro Textu, *Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat.* Quamvis totius Universi machina sex diebus absoluta fuerit, *secundùm integritatem partium universi*, ut loquitur D. Thomas; tamen consummatio, quæ est secundùm operationem partium, competit septimæ. Nam etsi Deus die septimo novas creaturarum species nō condiderit; tamen aliquid etiam operatus est, *non novam creaturam condendo, sed creaturam administrando, & ad propriam operationem eam movendo.* Operatio autem est secunda rei perfectio, seu finis, aut saltem sui finis, & secundæ perfectionis initium, ad quam creatura condita ordinatur. Cùm verò eam die septimo adepta fuerit, optimè dicitur die septimo completa. Præterea, ut docet idem Angelicus, *Quies demonstrat motum con-* 2. Gen. 2. 2. 1. q. 73. a. 1. ad 1. Ib. Ib.

consummatum, *Deus autem poterat plures creaturas facere*, *præter illas quas fecerat sex diebus*: *unde hoc ipse quod cessavit novas creaturas condere*, *septimâ die dicitur opus suum consummasse*. Ex his ergò adeò frequens in Scripturis septenarii numeri mentio, in bonis naturæ, gratiæ, & gloriæ: sicut in malis culpæ, & pœnæ: in mysteriis Synagogæ, & Ecclesiæ militantis, ac triumphantis. Et quidem in ordine naturæ plura jam à nobis sunt as-
Is.11.2. signata. In bonis gratiæ, habes apud Isaiam 7 dona Spiritus sancti; ità 7 virtutes primarias, nempè
1.Cor.13. 13. tres Theologicas apud Apostolum, & quatuor Cardinales apud Salomonem, de Sapientiâ dicentem,
Sap.8.7. *Sobrietatem enim*, *& prudentiam docet*, *& justitiam*, *& virtutem*, *quibus utilius nihil est in vitâ hominibus*. Septies venia à Christo promittitur in fratrem peccantibus: quinimò, per 7 decades, &
Matth.18. 22. 7 unitates, *septuagesies septies*. In bonis gloriæ septem Beatorum dotes, quatuor corporis, & tres animæ, assignantur. In malis culpæ reperies septem peccata capitalia, & septem spiritus nequiores ad ipsa inducentes: atque septies in die, peccatis nempè venialibus, cadit justus. In malis pœnæ hujus vitæ, pro occisione Cain, septuplùm ultio danda
Gen.4.24. prænuntiatur, *sed pro Lamech septuagesies septies*. Propter suam lepram, 7 diebus separata est Maria soror Moysis: ut & septem dies in lepræ emundatione sæpiùs iterabantur in aliis. Septem annorum decadibus duravit captivitas babylonica: sed unde hi anni inchoentur, inquirere non est hujus loci. Psalmista quoque vicinis, Judæos subsannantibus, & explodentibus, ob ruinam templi, & civitatis,
Ps.78.12. ab ipso spiritu prophetico prævisam, ait: *Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum*. Quod & figuraliter ad alterius vitæ pœnas extendi potest. Prout etiam illud, quod dicit Joannes de septem plagis
Ap.15.1. novissimis: dum *vidit Angelos septem*, *habentes plagas septem novissimas: quoniam in illis consummata est ira Dei*. Nam, ut dicit Rupertus, septe-
Sup. Amos 1. narius numerus in ultione dicit perpetuam, & insolubilem ultionem. In multis quoque aliis hic numerus mysticus exactè observatus. Unde Noë 7 animalia munda in arcam introduxit: septimo die, secundò columbam emisit: septimo mense arca requievit. Et ut cætera silentio prætercam, reperies in tabernaculo candelabrum septiramum, cum septem lucernis, in variis ritibus septies sanguinem aspersum: animadvertes Orationem dominicam, omnium bonorum impetrativam, septem petitionibus esse completam: in Apocalypse septem stellas, totidem spiritus, candelabra, Ecclesias, & alia observabis. Sic ergò habes hebdomades rerum, dierum, mensium, annorum, & decadû ipsarû.

3. Nam hebdomas quidem dierum jam inde ab origine mundi, Authore Deo, exordium sumpsit. Non solùm ab Hebræis talis dierum periodus, continuâ recurrente ferie observata; sed & à Gentili-
שבוע bus, & Christianis, gratis animis excepta. Ab He-
sciavúang. bræis hebdomas *sciavúang*, à radice *scévang*, septem, quasi *septimana* nuncupata: eratque communiter dierum, sed nonnunquàm annorum. Et
שבע ipsi quidem ipsius hebdomadæ dies aliquando sab-
scévang. bata vocabant. Unde sanctæ illæ mulieres, Christi
Marci 16. 2. corpus uncturæ, *valdè manè una sabbatorum veniunt ad monumentum*, *orto jam sole*. Nonnunquàm etiam ipsa hebdomas sabbatum appellata fuit: juxtà illud Pharisæi, non minùs opera sua, quàm phylacteria dilatantis, *Jejuno bis in sabbato*. Luc.18. 12. Sabbatum autem dicitur ab hebraico *sciabbáth*, idest cessatio, requies, dies septimus hebdomadæ, cessationi ab operibus destinatus, & synecdochicè ipsa septimana à die septimo ità nominata. שבת sciab-báth. Est igitur à radice *sciavath*, cessavit, quievit: quia eo die requievit Dominus *ab universo opere quod patrarat*. Gen.2.2. A Gentilibus autem diebus hebdomadæ septem Planetarum nomina sunt attributa. Nam apud ipsos Dominica dies Solis dicebatur: ipso sabbato Saturni die denotato. Et ità per hebdomadam septem dierum periodus communiter intelligi solet. Septimus verò mensis apud Hebræos speciali ritu colebatur: & bonâ parte festivus erat, atque Ethanim, & Tisri ab ipsis fuit appellatus. Ipsius primo die Festum tubarum celebrabatur in memoriam Isaaci liberati. Lev.23. Decimo die erat dies Expiationis, in recordationem Judæorum idololatriæ, cum vitulo aureo commissæ, & à Domino expiatæ: quo solo in toto anno summo Sacerdoti in Sancta Sanctorum concedebatur ingressus. Quando & de sanguine vituli immolati aspergebat *digito septies contra propitiatorium ad orientem*. Lev.16. 14. Decimoquinto die ejusdem mensis erat Festum Scenopegiæ, seu tabernaculorum. Quando & umbracula de arborum ramis efformabant, in memoriam tabernaculorum in deserto fixorum: & 7 diebus hoc festum peragebatur, & octavus *cœtus atque collecta* vocabatur. Lev.23. 36. Observabant quoque à Paschâ ad Pentecosten unam hebdomadarum hebdomadem, nempe dies 49, à secundo die Azymorum initium desumendo. Sicque Pentecoste, quæ in Exodo solemnitas hebdomadarum dicitur, erat dies quinquagesimus à Paschate, ità Domino per Moysen jubente. Ex.34.22. *Numerabitis ergo ab altera die sabbati*, *in quo obtulistis manipulum primitiarum septem hebdomadas plenas*. Lev. 23. 15.

4. Sed si septimo quoque die requiem, & sabbatum celebrabant, & septimo quoque anni mense, atque post 7 hebdomadas à Paschate festa solemnia peragebant; septimo quoque anno universalis terræ sabbatismus, & servorum Judæorum liberatio, & Judæis remissio debitorum ex mutuo, & vendito contractorum, ab ipsis observabatur. Anagogicè significabant in septimâ Mundi ætate requiem populo Dei fore perfectam, & æternam. Et ità Lex præscribebat: *Septimo autem anno sabbatum erit terræ*, *requietionis Domini*, *agrum non seres*, *& vineam non putabis*. Lev.25.4. Sicque annus septimus vocabatur sabbaticus, & singulis annorum religiosè celebrabatur hebdomadibus: Domino largiente anno sexto uberem messem, & superaffluentem vindemiam, pro duobus annis. Sed & in anni, hebdomadum hebdomades, ut sequenti anno quinquagesimo annum Jubilæi celebrarent, enumerare jubebantur. *Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum*, *idest septies septem*, *quæ simul faciunt annos 49*, *sanctificabisque annum quinquagesimum*. v.8. Erat annus indulgentioris remissionis, quàm sabbaticus. Nam eo anno servi, qui legitimè anno septimo detenti fuerant, liberari debebant:

bant: & possessiones alienatæ ad pristinos dominos revertebantur. Sicut autem annus sabbaticus, ità & Jubilęus cœpit computari ab anno primo ingressionis in terram promissam: ut longè probabilior
v. 2. fert opinio, & latis innuit S. Textus. *Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes Sabbatum Domino: sex annis seres*, &c.. Quamvis alii quidam à Terræ sanctæ partitione calculum ineant, anno septimo Josue, quidam autem anno decimoquarto. Quidam etiam volunt sabbaticum semper cōcurrisse cum anno Jubilæi, nempè singulis annis quadragesimis nonis. Sed ipse Textus asserit celebrandum annum, non 49, sed 50: qui ut alii anni sacri à mense septimo sumebant exordium. Et verisimiliter annus Jubilæi à die ipso Expiationis, cujus initium solemni buccinæ clangore annunciabatur, juxta præceptum
v. 8. illud mosaicum: *Clanges buccinâ mense septimo, decimâ die mensis*. Quod autem annus Jubilæi fuerit quinquagesimus, ultrà plurimos Authores, testatur Flavius Josephus, talium solemnitatum testis oculatus.

5. At inter omnes hebdomades, quas Scriptura sacra commemorat, famosissimæ sunt illæ septem decades hebdomadum annorum, quas Propheta Daniel, usque ad Messiæ adventum, abbreviandas esse, a Gabriele Archangelo edoctus est, *Septuagin-*
Dan.9.24 *ta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus sanctorum*. Quod testimonium, omni luce meridianâ clarius, solum perfidos Hebręos perfectè deberet illuminare: si modò auferre vel-
2. Cor. 3. 15. lent *velamen positum super cor eorum*. Sed cur dicuntur istæ hebdomades abbreviatæ? An fortè sub-
Ep. 80. ad Hesychiū. scribendum eorum opinioni, à D. Augustino relatæ, qui (occasione verborum Salvatoris dicentis,
Matth. 24 22. quòd Antichristi tempore *propter electos breviabuntur dies illi*) dies illos breviores fore comminiscebantur; ità quoque de 70 hebdomadibus sit interpretandum? Sed illos dies solitò fuisse breviores, nullus mortalium tunc observaverit. Alia est interpretatio Benedicti Pererii, cum aliquibus pręclaris Authoribus; quòd Angelus dicat hebdomadas illas abbreviatas, eò quòd loquatur de annis lunaribus undecim diebus annis solaribus brevioribus. Sed, ut ipse Pererius rectè sibi obiicit, talis annus lunaris nunquàm fuit Judęis usitatus. Nam suis annis lunaribus, ut ad amussim solaribus respponderent, suos embolismos, seu intercalationes adjungebant. Nec planè satisfacit ipsius responsio; quòd Angelus in prophetiâ obscuriore sic intellexit de annis istis brevioribus, ad hoc ut sermo magis esset occultus. Nam longè verisimilius est Angelum juxtà calculum ordinarium annos computasse. Subscribo ergò tertiæ interpretationi, utpotè planiori, & communiori, magisque verbo hebraico consonanti; dici 70 hebdomades abbreviatas, idest breves, ac paucas constitutas, definitas, & determinatas. Ità 70 Interpretes legunt ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετμήθησαν, *hebdomécounda hebdomádes sinetmithesau*, idest septuaginta hebdomades concisæ sunt: quasi à tempore longiori (ut res ipsa postulabat, & Hebręorum peccata merebantur) simul excisæ sunt. Et Textus hebraicus sic שבעים habet, *sciavunghim sciavughim nechtach*. Prima dictio est pluralis à supradicto sciavúang, idest septimana: *sciavughim*, significat septuaginta: & *nechtach*, præcisa est, in singulari phrasi hebraicâ, pro præcisæ sunt, seu determinatæ sunt, vel impersonaliter *nechtach*, idest decisum: estque *nichtal* à radice *chatach*, præcidit, incidit, concidit. Vult ergò dicere S. Textus: cùm Deus potuisset adventum Messiæ longiùs producere; attamen intuitu precum Danielis, & aliorum Sanctorum V. Testamenti, tempus adeò breve usque ad Christum ducem constituit. Non quidem prius decretum de morâ productiore immutando (*nam non est Deus*
quasi homo ut mutetur) sed sicut ab ęterno prævidit ferventes Sanctorum preces; ità & ab ęterno tempus illud abbreviare decrevit. Has autem 70 hebdomadas procul dubio de annorum septimanis intelligendas esse, consentiunt omnes Latini, Greci, & Hebręi: adeòque simul conficiunt numerum annorum 490, sub quorum finem occidendus erat Christus. Sicque in isto annorum termino reperiendo parva potest insurgere difficultas, cùm manifestè versùs Christi Domini mortem terminandas esse, satis innuat Propheta. Nam usque ad Christum ducem hebdomades septem, & hebdomades 62 erant pertranseundæ: relictâ hebdomadâ septuagesimâ, partim ante, partim post Christi mortem distribuendâ. De istâ enim hebdomadâ dicit S. Textus: *Confirmabit autem pactum multis hebdomadâ unâ, & in medio hebdomadis, deficiet hostia, & sacrificium*. Has verò hebdomadas evidenter jam pridem completas esse, ut annotat Pererius, fatentur Hebræi, & Christiani: cùm dilucidè prædicat Angelus illam vastitatem populi Judaici, quam à 1600, & plùs annis contigisse ipsi concedunt Hebręi. Dicit enim Gabriel, *Et civitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio*. Et quidem loquitur de vastitate, & desolatione, in quâ etiam nunc Hebræi degunt: de quâ dicitur, *Et usque ad consummationem, & finem perseverabit desolatio*. Quamobrem, ut ait Pererius, *qui de hebræis sunt minùs rudes, & contrà veritatem minùs contumaces, hi fatentur hebdomadas Danielis, in eversione Jerusalem, vel sub Tito, vel sub Adriano facti, finem habuisse*. Hisque nullum aliud subterfugium, quamvis contumax, frivolum, & evanidum, restat, quàm pervicaciter negare Angelum de Messiâ locutum fuisse. Quod tamen omnes Hebræi Veteres, præsertìm ante Christum, admiserunt: & de Messiâ, cùm angelica verba sint omni luce clariora, Danielis Textum interpretati fuerunt.

Christiani in tribus punctis inter se dissident: 6.
nempè in ratione ipsos annos computandi, in eorum principio, & termino assignando. Jam de ipsâ computandi ratione diximus, eos de annis solaribus esse intelligendos. Circà terminum solùm inquiri potest: an precisè in Christi morte 70 hebdomades fuerint terminatæ. Quod quidem aliqui affirmant, alii negant, contendentes illa verba prophe-

[Right margin notes: שבעים *sciavunghim.* — שבעים *sciavughim.* — נחתך *nechtach* — חתך *chatach* — Num. 23. 19. — Dan. 9. 25 — v. 27. — In fine p. 1 lib. 11. in Dan. — Dan 9. 26 — v. 27. — Supra.]

phetica, *Et in medio hebdomadis deficiet hostia, & sacrificium*, de secundâ ultimi septennii medietate esse explicanda. Ità ut dici possit in uno dimidio, seu medietate ultimæ hebdomadæ mortuum esse Christum. Nam, ut isti exponunt, prima illius hebdomadis medietas, de quâ dictum est, *Confirmabit autem pactum multis hebdomad. un.*, præcessit Christi Baptismum: & in alterâ medietate primò baptizatus est, in decursu prædicavit, & in fine passus est, Sic explicat Dion. Carthusianus, & Author Historiæ Ecclesiasticæ. Alii tamen ejusdem opinionis in assignando 70 hebdomadarum termino, cum morte Christi, in modo dissentiunt eam explicandi. Nam illa verba, *in medio hebdomada deficiet hostia, & sacrificium*, Beda, & Rupertus de Christi Baptismo interpretantur. Tunc enim ajunt legalia cessasse, non præcisè quoad usu, aut virtutem, aut obligationem; sed quia tunc Baptismus introductus est, qui est primum Sacramentum Legis evangelicæ, luculentum erat prognosticum, omnia mosaica brevi esse defectura. Altera opinio famosa de fine istarum hebdomadarum asserit eas, anno quarto post Salvatoris nostri passionem, fuisse terminatas. Nempè illa hebdomada una, quæ erat ultima, initium habuit cum Christi Baptismo. Sicque tribus annis, & medio circiter post Baptismum, erat præcisè istius hebdomadis dimidium: quando planè legalia abrogata sunt, & defecit hostia, atque mosaicum sacrificium. Hanc opinionem exponit optimè Pererius, eamque non improbat, asserens *hanc interpretationem nihil habere verbis Angeli non consentaneum, & congruens*. Istam cùm plurimis amplexatus est Jac. Tirinus. Sicque Angelus prædixit 70 hebdomades usque ad Christum ducem numero rotundo: cùm ultima, in ejus morte, esset tantùm mediâ ex parte transacta. Quapropter cum v.26, non vocat aut ultimam, aut septuagesimam, sed hebdomadam unam: in cujus dimidio ritus legales erant abolendi. Sed longè major est difficultas de earumdem hebdomadum initio statuendo: ambigentibus Authoribus, & inter se litigantibus de illorum verborum genuino sensu. *Scito ergo, & animadverte: ab exitu sermonis, ut iterùm ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem hebdomades septem, & hebdomades 62 erunt*. Nam aliqui intelligunt illũ sermonis exitum fuisse divinam promissionem de Jerosolymâ reædificandâ. Alii aliquod edictum regium, vel facultatem Judæis datam eam civitatem instaurandi. Alii denique more Scripturarum, quę per sermonem, aut verbum, sæpè rem ipsam denotant, ipsam reædificationem jam perfectam interpretantur. Sic ergò, cùm variis temporibus fuerit facta à Deo promissio; aliqui istarum hebdomadum initium consignant ante captivitatem babylonicam: Alii autem ipsâ jam à 20 annis inchoatâ: alii denique ipsâ jam elapsâ. Nec minùs dissentiunt illi, qui de aliquo regio decreto illa verba explicant: cùm varia edicta, in favorem Judæorum, à Cyro, Dario, Artaxerxe observetur emanasse. Ab hoc solo, nempè Longimano, qui sextus inter Persiæ reges nominatur, Bened. Pererius asserit exiisse edictum, & sermonem de S. Civitate reædificandâ. Et profectò alii reges potiùs templi instaurandi, quàm Urbis ædificandæ concessere facultatem. Ex illis ergò Nehemiæ verbis, *Anno vigesimo Artaxerxis regis, & vinum erat ante eum, & levavi vinum, & dedi regi*, & ejus Capitis reliquo colligit Pererius, cum multis, & grauibus Authoribus, ab ipso, & Tirino citatis, initium 70 hebdomadum ab isto Artaxerxis anno vigesimo desumendum esse: quo rex iste pincernæ suo Nehemiæ plenam Civitatis reædificandæ facultatem fuit elargitus. Sed Tirinus in Chronico sacro, cùm illum exitum sermonis intelligat de ipsâ ædificatione completâ, tam in mœnibus, quàm in præcipuis ædibus, ad quod opus tres annos requirit; probat initium hebdomadum à 23 istius regis anno desumendum esse. In hoc præterea à Pererio, & aliis dissentit, quòd istos 23 annos inchoet ab initio regni Artaxerxis, cum suo patre Xerxe regnantis, quem imperii collegam asserit anno quinto regni sui creasse. Ità ergò secundum Tirinum ab isto anno 23 Artaxerxis, qui erat ab ipsius parentis morte octavus, ad Christi mortem, nempe usque ad hebdomadis septuagesimæ dimidium, anni 486 cum dimidio computantur. Pro coronide aut parergo, cum eodem Authore observo, divinâ providentiâ tot præcisè annos ab igne cęlitùs Nehemiæ dato, in urbis Jerosolymæ dedicatione, usque ad Spiritus sancti die Pentecostes, in specie ignis, in Apostolos descensum, nempè annos 4 6 cum medio per transisse; quot à die olim missi primùm de cęlo ignis Moysi, totique populo, in Legis ex monte Sinai promulgatione, usque ad eundem ignem divinitùs quoque Salomoni in templi sui dedicatione concessu n, effleuxerunt.

Carth. hic
In Enar. Hist. Dan. c.10.
In medio p.3. lib.11
Tir. hic, & in Chrô. c.38.
Dan. 9.25
In Dan. l. 10. q.16.
2. Esdræ 2. 1.
Cap. 38.
Sup. Côc. l.6.
Ex. 19.

HECATONTARCHUS: ἑκατόνταρχος, *hecatóndarchos*, seu *hecatendarches*, centurio, tribunus. Fit enim ab ἑκατὸν, *hecatón*, centum, & ἀρχὸς, *archós*, princeps: centum viris scilicet præficiebatur hecatontarchus. Ità in Textu gręco ille centurio, cujus puer jacebat *in domo paralyticus*, appellatus. Hecatontarchus abusivè ab aliquibus pro duce, aut magistro aliquo ponitur; ut in Balsamone pro senibus diabolica docentibus, teste Magri, reperitur. V. vocem sequentem. Matth. 8. 6.

HECATONTAS: ἑκατοντάς, *hecatóndas*, centuria seu numerus centum continens. Ab hac voce rectiùs, quàm ab *hecaton*, p. b., derivatur hecatontarchus. Ab eâdem fit *hecatontaëtes* centum annorum, cùm ἔτος, *etos*, annum significet: sic *hecatontacephalus*, centum habens capita, à κεφαλὴ, *kephale*, caput; & meritò hæresis hecatontacephala nuncupanda. *Hecatontápylos* est centum habens portas, à πύλη, *pyle*, porta; *hecatontáchoos*, cum centesimo fœnore reddens, aut centum producens, ut terra illa optima, in quâ semen *ortum fecit fructum centuplum*. Ab *hecatôn* verò fit etiam *Hecatómpolis*, centum habens civitates: ut de Candiâ, & Peloponneso antiquitùs dicebatur: & *hecatompylos*, pro *hecatontápyles* reperitur. Luc. 8. 8.

HECTICA: ἑκτικὴ, *hectiké*, p. b., species febris. Ità dicta, non à more, seu consuetudine, quæ gręcè ἔθος, *ethos*, adeòque nonnulli malè ethicam scribunt; sed ab habitu, qui gręcè ἕξις, *hexis*, à verbo ἔχω, *echo*, habeo, vocata. Vel à tertiâ personâ præt. pass. ejusdem verbi, quamvis inuutatâ,

quæ

quæ ἕκτω, *hécte*, deberet esse, deducatur. Est enim hectica febris habitualis, ità in corpore radicata, ut in ipsis inolescat ossibus. Aliæ siquidem febres in spiritu, & humore inhærentes, potiùs actuales dicendæ. Differt hectica à phthisi, de quâ suo loco, & qui illâ laborat, hecticus vulgò nuncupatur. Paulatim partes solidas consumit, & incurabilem marasmum inducit. Hæc vox etiam apud Authores Ecclesiasticos satis est obvia: ideò ejus etymon, & significatum percepisse, Theologis non fuerit inutile. Certè in alicujus vitii peccatoris obstinati, & firmiter in eo radicati symbolum aptissimè poteit assumi.

HEDYOSMIA: ἡδυοσμία, *hedyosmia*, latinè penultimâ correptâ, ni græcum accentum ex usu legitimo retineamus. Est gratus odor, ab ἡδὺς, *hedys*, suavis, jucundus, & ὀσμὴ, *osmè*, odor. *Christi bonus odor sumus Deo*, ait Apostolus: tales omninò cum proximi ædificatione omnes Christiani, maximè Religiosi esse debent. Ab eâdem radice fit ἡδύοσμον, *hedyosmon*, herba quam Noster vertit mentam, in illis Christi verbis: *Væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentham, & rutam*, In Textu enim græco pro menthâ legitur hedyosmon. Nempè Pharisæi decimas ex minimis rebus solvebant, & graviora præcepta de fide, misericordiâ, & judicio, seu justitiâ omittebant. Aliàs hedyosmon propriè est menta sylvestris, seu mentastrum.

1. Cor. 2. 15.

Luc. 11. 42.

Matth. 23. 23.

HEDRA: ἕδρα, ab aliquibus *edra* scribitur. Est basis, subsellium, consessus: à verbo ἕζω, *hézo*, colloco, quod in aoristo secundo faceret ἕδον, *hédon*, & hinc *hedos*, & hedra derivatur. Magri dicit hedram esse lecticæ genus, seu essedum, in vità S. Gulielmi.

HEGEMON: ἡγεμὼν, *hegemòn*, p.b., præses, dux, præfectus. Vox est derivata à verbo ἡγέομαι, *hegéomæ*, præeo, supero, impero. A quo etiam dicitur hegemonica mens ipsa, seu præstantissima pars animæ, unde ratio proficiscitur: uti in vocabulo sequenti disseretur. Et ideò apud Latinos mens dicitur, quasi eminens. A participio præsenti ejusdem verbi, quod est per contractionem ἡγέμενος, *hegúmenos*, hegumenus, p.b., dicitur ille qui præest, & imperat. Sic & monasteriorum Abbates vocati nonnunquàm hegumeni: quâ voce utuntur inter alios Paulus Diaconus, & Anastasius. Et ille quidem ait, *Theodorus hegumenus Studii*: loquens de illo monasterio Constantinopoli erecto à Studio quodam Romano, unde & Monachi illi Studitæ fuere nuncupati.

HEGEMONICON: ἡγεμονικὸν, *hegemonicòn*, p.b., cor, pars animæ præcipua, unde ratio proficiscitur. Derivatur ista vox à præcedenti *Hegemon*: à quâ & hegemonicus, idest principalis, aptus ad imperandum. Et ipse Spiritus sanctus apud Nazianzenum, quia Spiritus principalis, hegemonicus dictus fuit. De hegemonico isto Tertullianus loquitur, dum ait: *In primis an sit aliquis summus in animâ gradus vitalis, & sapientialis, quod ἡγεμονικὸν, appellant, idest principale, quia si negetur, toties animæ status periclitatur*. Est itaque, ait Interpres, principale, sive principatus, præcipua animæ pars, quæ cæteras dirigit. Ex Plutarcho, juxtà Stoicos id explicat, ut sit id quod facit imaginationes, assensiones, sensus, & appetitiones: atque id ratiocinationem appellant. Tertullianus admittit hegemonicon in corde, eò quòd animam esse corporalem fuerit opinatus.

In Orat.

De Animâ c. 15.

HEGESIPPUS: ἡγήσιππος, *hegésippos*, equitatus princeps non malè latinè verteretur. Est enim ab ἥγησις, *hégesis*, principatus, & latinè *hegesis*, p. l., diceretur, & ab ἵππος, *hippos*, equus, & equitatus. Inter Christi Heroes, Apostolorum temporibus viciniores, fuit S. Hegesippus, qui in Ecclesiâ militante, suis scriptis & pietate, tot Fidelibus ad cælestes triumphos dux præivit. Floruit ad annum cælestis Capitolii, Christi Nativitate reserati, 177.

HEGUMENARCHIUM: ἡγουμεναρχεῖον, *hegumenarchion*, apud Anastasium abbatiam primariam significat. Nam, cùm in voce *hegemon* viderimus Abbates aliquando hegumenos dictos fuisse; ab ἀρχὸς, *archòs*, princeps, fit hegumenarcha, quasi aliorum hegumenorum princeps, aut præfectus, seu inter illos primarius. Et inde vox hegumenarchium, penultimâ longâ propter diphthongum, pro ipso monasterio primario, aut Abbatiâ principali, formatur.

HEGUMENUS: ἡγούμενος, *hegúmenos*, p.b., conductor, ait Magri, & inter Ecclesiasticos Scriptores monasterii Abbatem significat. Sed, ut diximus in voce *hegemon*, cùm *hegúmenos* sit participium præsens verbi *hegéomæ*, non solùm ductor verti debet; sed regens, seu rector, præses, imperans, vel quid simile, juxtà varia ejusdem verbi significata.

HELEPOLIS: ἑλέπολις, p. b., machina bellica, devastandis, & expugnandis urbibus accommoda. Ità dicta ab inusitato verbo, saltem in præsenti, ἕλω, *hélo*, capio, convinco, & πόλις, *pólis*, civitas. Hac voce metaphoricè Philo utitur, dum ait, quòd eloquentia, velut helepolis, rationis benè munitam expugnet arcem. Quod & ad spiritualia trahi potest. Nam sunt dæmoni technæ, & machinæ, quibus & fortiores animarum arces, & civitates super excelsiores montes positas, nisi efficaciori Dei ope protegantur, facillimè debellet.

HELIACUS: ἡλιακὸς, *heliacòs*, p. b., solaris. Est enim adjectivum formatum ab *hélios*, Sol: & ità ortus heliacus, idest solaris, à Mathematicis appellatus. Ab *hélios*, fit verbum ἡλιάζω, *heliázo*, soli expono: à cujus tertiâ personâ præt. pass. fit *heliastes*, judex Athenis, & *heliasticòs*, judicialis. Nam illic, in Heliçâ, judices sub Dio ad solem sedebant. Propterea locus ille Heliæa nuncupatus. Ab eâdem radice fit *heliastérion*, locus ubi ad solem sedent, seu ubi apricatur.

HELIOCENTRICUS: ἡλιοκεντρικὸς, *heliokentricòs*, p.b., qui pro centro habet solem. Nam *hélios*, ut posteà dicetur, solem significat, & κέντρον, *kéntron*, centrum. Ità Mundus à Nicolao Copernico, & aliis vocatus, qui systema suum ità exhibent, ut Sol sit centrum immobile Universi: circa quod ipsa terra circumagatur annuo motu. Hanc opinionem aliquorum antiquorum Philosophorũ multis sæculis sepultam, ex antiquitatis ruderibus denuò suscitavit ille Copernicus, in suis Revolutionum libris, ante annum Domini 1543, quo ipse in

hac vitâ circumferri desiit. Eum secuti sunt multi Neoterici, inter quos eminuit ævo nostro Renatus Descartes. Et certè, ut ipsi contendunt, & contrariæ sententiæ Authores concedunt, naturæ phænomena, cum motu annuo globi terraquei circà solem, & diurno circà proprium axem, atque inclinationis alterutrius poli borealis, aut australis in solstitiis, sine tot excentricis, & epicyclis, faciliùs, & clariùs explicantur. Quapropter huic sententiæ rerum novarum, & curiosarum auidus, minimè refragabar adolescens. Sed jam re meliùs perpensâ, eam abnuit experientia, explodit ratio, vetat S. Cardinalium Congregationis definitio, & penitùs enervat S. Textus, non violenter expositi, ponderatio. Unde meritò Caramuel in suâ Theologiâ fundamentali, quemlibet terræ motum non posse sine magnâ temeritate sustineri, concludit. De motu solis profectò satis disertè loquitur Salo-
Ecc.1.5. mon: *Oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem*. De terræ verò quiete, ut cetera loca silentio præteream, non minùs apertè testatur: *Terra autem in æternum stat*.

HELIODORUS: Ἡλιόδωρος, *heliodoros*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, collocetur accentus in antepenultimâ. Vocem hanc ab *helios*, sol, & δῶρον, *doron*, donum, *solis donum* possumus interpretari. Nomen planè gentile, quod verisimiliter alicui proli magnoperè expetitæ, & à Sole, aut Phœbo, secundùm stultam Gentilium opinionem obtentæ, à parente idololatrâ, in grati animi monimentum, priùs fuit impositum. Præsertim cùm à Philosophis magna virtus in generationibus soli attribuatur: ut ipse docuit Aristoteles, dicens:
Phys. l.2. text. 26. *Homo generat hominem, ex materiâ, & sol*. Non solis donum, sed potiùs tenebrarum partus fuit ille scelestus Heliodorus, qui regis Seleuci impia mandata, cæcâ mente, implere cupiens, in sanctam Civitatem advenerat, templi Jerosolymitani æra-
2. Mach. 3.23. rium expilaturus. Cùmque jam *quod decreverat perficiebat, eodem loco ipse, cum satellitibus circà ærarium præsens*; soi sacrilegii ex parte pœnas luit. Nam elisione calcium equi illius, ipsi miraculosè cum terribili sessore apparentis, & flagellatione duorum Angelorum lethaliter percussus, *con-*
v.27. *cidit in terram, eumque multâ caligine circumfusum rapuerunt*. Jamque solis donum mortalibus tenebris immersum, morti traditum fuisset, nisi sanctissimi Oniæ Pontificis preces, & merita eum vitâ donassent. Prout Angeli *astantes* ipsi He-
v.33. liodoro dixerunt; *Oniæ sacerdoti gratias age, nam propter eum Dominus tibi vitam donavit*. O quantùm illæ Heliodori tenebræ deberent prophanos, & sacrilegos, ad lumen divinum cæcutientes illuminare!

HELIOGNOSTI: Ἡλιογνῶσται. Vox est formate ab *helios*, Sol, & γνώστης, *gnostes*, notus, amicus, quasi solis amici, vel cognitores: scilicet quòd pro Deo eum agnoscerent, vel quòd divinam cognitionem soli tribuerent. Istos ponit Philastrius Brixiensis Episcopus inter hæreticos ante Christi
Lib. de Heresibus adventum. *Heliognosti*, inquit, *dicuntur solem adorantes, atque dicentes solem scire omnia quæ Dei sunt*. Cujus erroris videtur constituere Trismegistum authorem, dicens: *Quem Hermes ille vanus paganus trismegistus docuit, post Dominum omnipotentem non alium nisi solem debere ipsum & homines adorare, qui cum ad Celtarum provinciam perrexisset, ipse eos dignoscitur docuisse, atque huic errori ut succumberent eisdem suasisse*. Sed verisimilius est istam hæresim, seu idololatriam, ut heliolatriam, Trismegisto esse antiquiorem. Cùm enim Moyses, qui paulò ante ipsum, sæpiùs suo populo abstinentiam à tali scelere inculcarit; sequitur jam tum solis adorationem inter Gentes viguisse. Maximè autem inter Persas in usu fuit heliolatria, ut ceteros Deos reiicerent, teste Pierio Valeriano, dicente: *E prophano verò cultu ante* Hierogl. l.44. hier.
omnes Persæ, reliquâ Deorum omnium, quam gentes ipsæ venerabantur, rejectâ catervâ, solem Deum esse unicum arbitrabantur, ità ut nulla Diis templa condenda esse crederent, eâ inducti ratione, quòd uni soli, quem colerent, vix mundus ipse sufficeret.

HELIOPOLIS: Ἡλιούπολις, p.b., Solis civitas. Fit à dictione sequenti *helios*, idest sol, & πόλις, *polis*, civitas. De ipsâ Isidorus ait: *Heliopolis urbs* Orig. l.15 c.1.
Ægypti, quæ latinè interpretatur solis civitas, sicut 70 interpretantur. Ædificata autem est à filiis Israël. Isidoro consonat Hier. Lauretus hisce verbis. *Heliopolis est civitas solis in Ægypto, quam* In Sylvâ Allegor.
fecit ædificari Pharao à filiis Israël, licet jam antea esset civitas præcipua, & insignis, ob sacerdotes, & Philosophos Ægyptiorum. De istâ civitate diu ante servitutem ægyptiacam fit mentio. Narrat quippè S. Textus, quòd Pharao dederit Joseph *uxorem Asceneth filiam Putipharis sacerdotis He-* Gen. 41. 45.
liopoleos. Et ità legunt 70 ἱερέως Ἡλιουπόλεως, *hiereos heliupoleos*, idest sacerdotis Heliopóleos; sed Hebraicus Textus habet *chohen on*, sacerdotis civitatis illius quæ *On* appellabatur. Dicta verò Solis civitas à famosissimo in eâ erecto simulachro, & templo: & à Græcis alio nomine *Thebe* vocata. Propheta Ezechiel Ægypti vastitatem prædicens à Nabuchodonosore inferendam, ait: *Juvenes Heliopoleos, & Bubasti gladio cadent, & ipsæ captivæ du-* Ezech. 30. 17.
centur. Hîc quoque 70 *heliupoleos* scribunt: sed Hebræus legit *aven*, idest mendacium, labor, afflictio, iniquitas, idolum. Si vox On scribatur plenè cum *vau*, habebit easdem literas quas habet dictio *aven*, etsi punctis diversis exarata. Sicque hoc sensu cum Hier. Laureto dici potest, quòd hebraicè On, idest dolor vocetur: & asserit allegoricè designare superbiam, quam ædificari curat Diabolus. Ab Heliopoli dictum est Heliopolitanum illud templum, quod tempore Ptolemæi Philometoris, propè istam civitatem, ab Oniâ, Oniæ tertii summi Hebræorum Pontificis filio, ædificatum est: quod & ideò Oneion fuit appellatum. Cùm enim sæviente in Judæos Antiocho Epiphane, Onias ille in Ægyptum aufugisset, regis permisso, illud templum Jerosolymitano æmulum, pro Judæis in Ægypto degentibus, teste Josepho, construi curavit. Quod Lib. 12. Antiq. c.6
posteà anno uno, post templi, & urbis Jerosolymitanæ excidium, anno post ejus ædificationem 233, jussu Vespasiani funditùs est deletum. De Heliopoli scribit Dionysius ad Polycarpum: de quo fuit actum in voce Eclipsis.

כהן און *chohen on*.

Aven און

HE-

HELIOS : ἥλιος, sol, à quo supradicta vox *heliacus* efformata. Hujus vocis originem aliqui derivant à verbo ἑλίσσω, *hileo*, verso, circumago: alii verò à δῆλος, *delos*, manifestus, expunctâ primâ literâ, eò quòd omnibus manifestetur. Priorem etymologiam secutus videtur Dionysius, dum ait, quòd *idcircò sol quoque helios, græco vocabulo, ex eo dicitur, quòd servet inviolata omnia, congregetque dispersa*. Nam idem verbum, saltem sine spiritu denso, etiam significat congrego, concludo, &c.. D. Jo. Chrys. inter Heliam, & helion pulchram nobis exhibet allusionem. *Sol enim græco sermone helios appellatur. Unde Helias, vere helios, quoniam curru, atque equis fulgentibus igneis, de oceani fluctu, idest de mundi commotione, &c., ascendit*. Et putat hinc Poëtas, atque pictores solis exempla desumpsisse.

De Div. Nom.c.4. p. 1.

Hom. de Ascens. Heliæ.

HELIOTROPION : ἡλιοτρόπιον, p. b., herba solaris. Ità vocata, eò quòd versùs solem naturaliter obvertatur. Componitur enim ista dictio ab *helios*, sol, & verbo τρέπω, *trepo*, verto, persequor. Hujus herbæ, seu floris obvia etiam in sacris Authoribus mentio. Pulchrum siquidem est hieroglyphicum animæ piæ, suos obtutus, & affectus semper in Solem divinum obvertentis.

HELIOTROPITÆ : ἡλιοτροπῖται, p.l., heretici à dicto jam flore heliotropio ità nuncupati, & eodem etymo donati. Horum hæresim Damascenus octuagesimam nonam recenset. *Heliotropitæ, inquit, qui dictas heliotropias herbas, cum radiis solis circumlatis, dicunt virtutem quamdam divinam habere, tales circumlationes operantes in seipsis, ut & propter hoc honorare ipsas volentes, non intelligentes memoratum motum ipsarum, naturalem quemdam existere*.

Lib. de 100. hæres. hær. 89.

HELIX : ἕλιξ, circumvolutio, anfractus, vertigo. Oritur à verbo ἑλίσσω, *helisso*, verto, voluo: cujus secunda persona præt. pass. debet esse ἕλιξαι, *helixæ*, & hinc ablato augmento temporali, fit helix. Io columnarum Jonicarum epistyliis, seu capitellis, helix vulgò *voluta* dicitur: & in vitibus capreolos significat, qui ut vitem naturâ caducam erigant, & teneant, ad locum capiendum serpunt. Sunt exigui pampini, claviculæ, & viticulæ nuncupati. Helix etiam adjectivè intortum, & implicatum denotat: & hinc *helix chrónos*, volubile tempus apud Nonnum. *Helicem* habent 70 in Jacobi benedictionibus, ubi Noster habet *vitem*. Nempè cùm Jacob patriarcha, inter cæteros filios, Judæ benedicens, ait: *Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam*. In illorum Textu græco legitur καὶ τῇ ἕλικι, *ke te héliki*, idest & *pampino*: Hebræus ait *laggbéphen*, viti, nam *gbéphen* est vitis tam domestica, quàm agrestis. Literaliter iste locus de fertilitate terræ, quæ tribui Judæ obtigit, intelligitur: sed allegoricè de Christo, cujus passio toti mundo fecunda fuit.

Gen. 49. 11.

laggbé-phen.

HELLADIUS : ἑλλάδιος, *helládios*, p.b., græcus, vel græcizans. Fit à genitivo vocis *hellas*, Græciam significantis. Est aliquorum virorum insignium, sanctitate celebrium nomen: quod cum hellanico habet affinitatem. Nam vox *hellanicus*, p.l., pro græco, aut græcanico, ab eâdem radice deducenda.

HELLAS : ἑλλὰς, *hellás*, Græcia, seu regio Achaiæ, ab Hellene Deucalionis filio ità nuncupata. Hinc Græcus ἕλλην, *héllen*: & Hellenes Græci, p. l. appellati. A D. Paulo in Textu græco *hellen* pro Gentili ponitur, uti *Græcus* in Latino, *Judæo primùm & græco*. A Judæis enim Gentiles universi, propter græcum imperium in Oriente maximè dilatatum, Græci vocabantur. Vide vocem *hellenismus*.

Rom. 1. 16.

HELLEBORUS : ἑλλέβορος, *elléboros*, p. b., veratrum, herba maximam noxios humores purgandi vim habens. Græcè spiritu leni scribitur, etsi deducatur ab ἑλεῖν, *helin*, interficere, & βορὰ, *borá*, cibus, pabulum. Nam in cibum sumpta interimit: in medicinam verò, atros humores educendo, insaniæ medetur. Hinc tractum adagium, quod in delirantes adversarios, & insanientes hæreticos plerumque depromunt etiam Authores sacri. Helleboro enim indigere est insanire.

HELLENISMUS : ἑλληνισμὸς, *hellenismós*, græcismus. Est enim à verbo ἑλληνίζω, *hellenizo*, græcè loquor, sentio cum Græcis, &c.: cujus prima persona præt. pass., si foret usitata, esset ἑλλήνισμαι, *hellénismæ*, à quâ emanat hellenismos. Est modus loquendi, & constructio propria Græcorum. Ponitur à Grammaticis inter figuratas constructiones: qualis est illa apud Virgilium, *Varium, & mutabile semper femina*. Hæc figura nonnunquàm apud Oratores observatur: & hellenismi in S. Textu frequentes. Ille autem apud Virgilium est secundùm illam regulam Grammaticæ græcæ: quæ ait, non semper apud Græcos adiectivum cum substantivo in genere concordare. Quia verò Græci pro paganismo accipitur: hincque apud multos inter hæretes enumeratur. De ipso fusiùs Damascenus, inter alia dicens: *Hellenismus, idest græcismus, à temporibus Seru incipiens per idololatriam, sub quo ut volebant, ambulabant*. Tunc enim, ut ipse ait, tyrannos, vel homines memorabiles propter fortitudinem, & robur corporum, picturâ efformantes, Deos faciebant. *Deinde autem à temporibus Tharæ patris Abraham, idololatriâ inductâ, proprios progenitores per imagines honorantes*, docens tunc idololatriam per statuas maximè cultam fuisse. De quibus infrà prolixiùs in *Idololatriâ*. Addit Damascenus *Hellenes vocatos ab Hellene quodam viro in Hellade habitante, nunc autem alteri aiunt ab ἐλαία, elæa, idest oliva, quæ in Athenis floruit. Jones autem horum duces facti sunt, ut habet certitudo à Jovan uno viro eorum, qui turrim ædificaverunt*. &c.. Istam Hellenismi hæresim in alias posteriorum temporum hæreses, nempè Pythagoricorum, & Stoicorum, & Epicureorum, divisam fuisse, S.Pater concludit.

Æneid. 4.

L. de 100. hæres. hær. 1.

Ibidem.

HELLENISTÆ : ἑλληνισταὶ, *hellenistæ*, græculi, aut græcizantes, sive græcistæ. Vox est derivata ab *hellen*: non Græcos propriè significat, sed eos, qui apud Græcos nati, aut educati, eorum mores imitantur, aut eorum linguâ utuntur. Sic per Græcos, Græcistæ debent intelligi in istis verbis: *Factum est murmur græcorum adversùs hebræos*. Nam in græco Textu non habetur *hellenes*, sed *hellenistæ*. Tunc enim Græcis, seu Gentilibus, nec-

Act. 6. 1.

Lie. dòm erat aperta Ecclesiæ janua, ut observat Tirinus. Illud quippè murmur contigit anno ptimo à Christi morte: cùm Stephanus, qui talis murmuris occasione Diaconus creatus est, eodem anno, 26 Decembris, à Judæis fuerit lapidatus. Solo autem anno quarto cœpit Gentium ad Christi Fidem
Act. 10. conversio: dum Petrus Cæsareæ Cornelium centurionem baptizavit. Per Hellenistas ergò illos murmuratores intelligi debent Hebræi in Græciâ nati, ac enutriti, græcisque moribus imbuti. Ità
In Act. Apost. Hom 14. Chrysostomus super illa verba dicit: *Hellenistas autem, hoc est græcos opinor dici, qui græcè loquebantur. Hi enim græce loquebantur, quamvis Hebræi essent.* Istius perversi murmuris in Ecclesiâ, adhuc in cunis vagiente, occasionem refert
Act. 6. 1. Scriptura ad Græcorum viduas, *eò quòd despicerentur in ministerio quotidiano*: nempè in rerum communium distributione. Hæc fiebat in agapis, seu conviviis, paoperibus Christianis in Ecclesiâ exhibitis, sive in aliis ministeriis: & aliorum Hebræorum viduæ sibi ministeria vendicabant honoratiora, ut interpretatur D. Chrysostomus, Rabanus, Beda, & alii. Verùm etsi aliqualis occasio murmuris, in personarum acceptione, Græcis illis data fuerit; tamen hoc eis probro vertitur, quòd primi Græcistæ in Ecclesiâ murmuraverint, & primi omnium Græci eam posteà schismatibus laceraverint.

HEMERA: ἡμέρα, *heméra*, latinè penoltimâ correptâ, quamvis in eâ græcus ponatur accentus. Vox planè græca, tamen ab aliquibus Latinis usurpata. Est fœmininum adiectivi ἥμερος, *hèmeros*, mansuetus, lenis: eò quòd dies noctis rigorem excludat, & molestias. Reperitur & *hemersios*, idest diurnus. Hemera ergò, seu dies, quia lenis, arridens, & lucida, pro delitiis, opibus, honore, & omni humana prosperitate ponitur. Quo sensu
Ier. 17. 16 dixit Jeremias: *Diem hominis non desideravi, tu scis.* Et ità 70, ἡμέραν ἀνθρώπου, *heméran anthrópu*: sed Textus hebræus *iom anúsc*, diem doloris, con-
יום אנוש tritionis, aut gravis infirmitatis: seu diem mortiferum & ægerrimum. Nam *anúsc* hæç omnia si-
iom anusc. gnificat, & tam adiectivi, quàm substantivi munere fungitur. Talis ergò dies hominis, hemera, seu prosperitas humana, molesta, ægra, mortifera, lethalis.

HEMEROBAPTISTÆ: ἡμεροβαπτισταί, *hemerobaptistæ*. Ità dicti nonnulli hæretici, quotidie se lavantes, ab *hemèra*, dies, de quâ jam dictum est, & βαπτιστὴς, *baptistês*, baptizans. De his ait Isido-
Orig. l. 8. c. 4. rus: *Hemerobaptistæ inter hæreses Judæorum dicuntur, eo quòd quotidie vestimenta sua, & corpora lavent.* Quasi verò animæ puritas, & sanctitas, in tali superfluâ corporis curâ, & cuticulæ munditiâ consisteret. Sed talis hæresis orta è pharisaicarum traditionum lacunis. Pharisæi enim ipsi Salvatori, omnis puritatis fonti, & Authori, Discipulorum in lavando negligentiam arroganter improperabant: existimantes animam directè à corporis sordibus coinquinari. Unde de Hemerobap-
In Anacephalæosi. tistis refert S. Epiphanius, quòd *per omnia quidem Judæi fuerunt, dicebant autem neminem assequi vitam æternam, nisi quis quotidie baptizaretur.* Eadem verba habet Damascenus, Hemerobaptistarum hæresim decimam septimam constituens, & Judæorum quartam recensens.

HEMEROBIUS: ἡμερόβιος, *hemeròbios*, p. b., ab aliis, qui pro *eta*, legunt *ita*, imerobius dicitur. Sed rectiùs himerobius, aut hemerobius efferri debet: & ille est qui in diem vivit, ab *hemèra*, dies, & βίος, *bios*, vita. Ità cognominatus Diogenes, quòd cibum diurnum à quovis emendicaret. Sic hemerobius potest ille dici, qui nihil de crastino solicitus, solum diurnum victum sibi comparat: ut sunt aliqui Religiosi strictioris observantiæ sequaces. Quod bene consonat Christi consilio, super-
fluam solicitudinem improbanti: *Nolite solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.* Pro isto vocabulo D. Hieronymus videatur. Matth. 6. 34 L. 2. cont. Iovin.

HEMERODROMUS: ἡμεροδρόμος, *hemerodrómos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis acuatur. Est diurnus cursor, à pedibus, tabellarius: item Solis epithetum, qui singulis diebus tot milliarium milliones conficit. Vox est composita à dicto vocabulo *hemera*, dies, & δρόμος, *drómos*, cursus: atque pro quotidiano cursore legitur in vitâ S. Nili Abbatis.

HEMEROLOGIUM: ἡμερολόγιον, *hemerològion*, p. b., diurna ratio, aut calendarium. Est enim tabella, aut libellus, in quo res diurnæ, & singulis diebus contingentes describuntur. Formatur à dictà voce *hemera*, dies, & λόγος, *lògo*, sermo, ratio. Dicitur & *hemerològios*, sermo diurnus, & quem vix die uno perlegere possis.

HEMICRANIUM: ἡμικράνιον, *hemicrànion*, p.b., medium capitis. Nam ἡμι, *hèmi*, pro ἥμισυ, *hemisy*, in compositione dimidium significat, & κράνιον, *cránion*, est calvaria, vel calva. Hemicrania verò, p.b. (Græci tamen dicunt ἡμικρανία, *hemicranía*, cum accentu in penultimâ) est morbus, quo medium capitis dolore infestatur. Sicque dicunt Authores, quòd hemicraniâ, vel ut alii dicunt hemicranæâ, saltem graviori laborantes, non teneantur ad Officii divini recitationem. Et isti quidem dicuntur hemicranici, p.b.. Cephalea autem, p.l., græcè κεφαλαία, *kephálea*, à κεφαλὴ, *kephalè*, caput, totum caput afficit.

HEMICYCLUS: ἡμίκυκλος, *hemìkyclos*, latinè apud Oratores, penultimâ correptâ, cùm apud Poëtas habeatur communis. Est circuli dimidium, seu semicirculus, à dicto *hemi*, & κύκλος, *kyclos*, cyclus, circulus. Dicitur & hemicyclus, aut hemicyclion sedes rotunda, quæ semicirculi figuram refert. De istâ in mensæ divitis descriptione ait Chry-
sostomus: *Sit hemicyclium tenere, ac delicatè undique stratum.* Multa sunt alia vocabula ex *hemi* composita, quæ dimidium alicujus rei important, quorum significatio facilè dignoscetur. In Ep. ad Col. c. 1. Hom. 1.

HEMINA: ἡμίνα, p. b., mensuræ genus. Eò quòd sit dimidium sextarii, sit à dicto *hemi*, seu *hemisy*. Si fuerit dimidium sextarii romani continebat cyathos sex, adeòque uncias decem. Et quia sextarius græcè ξεστὸς, *xestòs*, appellatur; ideò & ἡμίξεστον, *hemìxeston*, hemixestum latinè, etiam sextarii dimidium, seu hemina nuncupatur.

HEMISPHÆRIUM: ἡμισφαίριον, *hemisphærion*, p.b. dimidia sphæra, seu cœli dimidium. Formatur

tur iſta vox ab eodem *hemi* dimidium ſignificante, & σφαῖρα, *ſphera*, globus. Hemiſphærium celi ſemper ab oculo noſtro circumſpici poteſt, dum nulli montes, vel aliæ altitudines viſum noſtrum impediunt. Horizon enim circumquàque terminat obtutum noſtrum, & dimidium cęli interſecat, & cęli medietatem viſam ſeparat à non viſà. Ideò illis, qui ſub polis degunt (ſi modò tales regiones ſint habitabiles) cùm eorum Horizon cum Æquinoctiali coincidat, dum Sol, versùs illum polum quem incolunt, regreditur, & Æquatorem percurrit; nunquàm occidit. Circumagitur enim ad imum cęli, ſecundùm eorum proſpectum, volvitur, magiſque ſeuſim ſine ſenſu ipſis elevatur, & circulariter per ſex menſes movetur: donec denuò Æquinoctialem pertranſiens, eorum viſum eludat, & per ſex alios menſes eos in tenebris relinquat. Illa vox etiam in ſacris occurrit Authoribus, & hìc ipſam expoſuiſſe non prorsùs exiſtimetur inutile.

HEMISTICHIUM: ἡμιστίχιον, *hem ſtichion*, p.b., medius verſus. Eſt enim à dictò *hemi*, & στίχος, *chos*, verſus, ordo. Hemiſtichia eleganter adhibentur in illis ſymbolis, ſeu argumentis, aut ſpeciminibus, quæ ab Italis *imp eſe*, à Gallis *deviſes* vocantur; in quibus etiam magis quadrant hemiſtichia verſus hexametri, ſeu heroici, ut docet Emm. Theſaurus. Ità multæ gnomæ, & percelebres ſententiæ ſæpiùs aliquo exprimuntur hemiſtichio. In libro de ratione Domini, à D. Bernardo compoſito, ſciolus quidam, ut videtur, ad marginem *hemiſtichium* pro *diſtichum* exaravit.

Canon ech. Ariſtot.

Cap. 14.

HEMITRITÆUS: ἡμιτριταῖος, ſemitertianum ſonat. Formatur enim à voce *hemi*, quæ in compoſitione, ut dictum eſt, idem quod *ſemi* ſignificat, & τριταῖος, *tritæos*, tertianus, *Hemitritæos pyretos* apud Galenum eſt tertiana febris imperfecta, & accedens ad quotidianam: quòd nempe ſæpiùs recurrat quàm tertiana. Sic à febri hemitritæà, hemitritæus ſemitertianà laborans dici poteſt. In græco tamen non ἡμιτριταῖος, *hemitritæos*, uti ſcribit Magri, habetur, ſed *hemitritæos*: & ſimilia in *æos* dierum ſpatia ſignificant, ac per *anus* in latino reddi ſolent. Pro voce iſta D. Cyprianus videatur.

De Sing. Cler. c. 6.

HENARCHIA: ἑναρχία, *henarchia*, à Latinis penultimà correptà efferri debet, niſi ex uſu in eà græcus retineatur accentus. Ad literam ſonat unius principatum: ab εἷς, *his*, genit. ἑνὸς, *henos*, unus, & ἀρχὴ, *archis*, princeps. Unius autem principatus poteſt intelligi activè, & paſſivè. Activè quidem, ſi unius in multos principatus intelligatur, ſicque cum monarchià coincidet; paſſivè autem, ſi regimen ergà unum ſolum accipiatur. Hoc ſenſu poſteriore ſumitur à Theologis: ità ut henarchia ſit unius, & quidem ſuiipſius regimen, quæ aliter nuncupatur henarchica prudentia. Quod patet ex illis D. Thomæ Summis, in quibus ſchema prudentiæ ob oculos ponitur; ubi inter partes prudentiæ ſubjectivas aſſignatur henarchia, ſeu henarchica prudentia, aut prudentia ſui moderatrix. Hanc D. Thomas aſſerit differre ſpecie à polyarchià, ſeu ab eà prudentià, quæ ſe ad bonum commune diſtendit. Cujus ratio eſt, quia ſpecies habituum diverſificantur ſecundùm diſtinctionem objecti formalis, quæ deſumitur ex parte finis. *Et ideò neceſſe eſt*, ait Doctor Angelicus, *quòd ex relatione ad diverſos fines diverſificentur ſpecies habitus. Diverſi autem fines ſunt bonum proprium unius, & bonum familiæ, & bonum civitatis, & regni*. Ex quo diverſitatem ſpecificam inter illas prudentiæ partes deducit.

2.2.q.47. a.1.

Sup. 2.11. c.

HEPTALYCHNUM: ἑπτάλυχνον, *heptalychnos*, ſeptem lucernarum, ſeu quod ſeptem lucernas continet. Uti erat candelabrum ſeptiramum, ex auri talento, juſſu Dei, & Moyſis efformatum. Ità dictum à ſeptem lucernis, quibus effulgebat. Nam vox eſt formata à λύχνος, *lychnos*, lucerna, & ἑπτὰ, *hepta*, ſeptem. Ad hoc alludit S. Petrus Chryſologus, de S. Felicitate loquens, etſi malè legatur heptaliſinus. *Beata quæ non ſolùm pro lege patitur, ſed ipſius legis heptaliſinum meruit mater ſanctâ generare*. Nam ſeptem filios glorioſo martyrio coruſcantes habuit, quos & ipſa ad martyrium animo invicto adhortata fuit. Eam miris laudibus extollit D. Auguſtinus, inter cętera dicens: *Parùm eſt fuiſſe ſpectatricem, mirati ſumus potiùs hortatricem*. Feliciſſima Felicitas, quæ candelabrum omni auro pretioſius affabrè concinnavit, ſeptem luminibus in templo Dei ſemper coruſcaturum.

Serm. 134.

Serm. 110 de Diverſis.

HEPTAMYXUM: ἑπτάμυξον, *heptamycon*, ſeptem ellychniorum, ſeu quod cum ſeptem ellychniis eſt efformatum. Nam μύξα, *myxa*, ſignificat mucum, nares, & etiam ellychnium lucernę. Hinc illud candelabrum ſeptiramum in Tabernaculo fœderis à Moyſe collocatum, quod à D. Greg. Naz. heptalychnum appellatum, à S. Irenęo heptamyxum vocatum fuit.

HEPTATICUM. Vox hęc, referente Dominico Magri, in Ordine Romano legitur, dum ait; *In Septuageſimâ Paſchæ ponunt heptaticum, uſque ad decimam quintam diem ante Paſcha*. Et in vità S. Gregorii Magni narratur, quòd ſcripſerit de Libris Regum, de Heptatico, &c. Sed heptateuchum abſolutè legendum videtur. Heptateuchum verò, gręcè ἑπτάτευχον, *heptáteuchon*, eſt opus ſeptem libros complectens; ab ἑπτὰ, *hepta*, ſeptem, & τεῦχος, *teûchos*, vas, inſtrumentum, volumen, liber. Et ità per heptateuchum quinque Libri Moyſis, cum Libris Joſue, & Judicum, quibus Ruth annumeratur, intelligi debent. Hinc Sidonius ait, *Librum jam ipſe portat heptateuchi*. Et ita quoque in D. Hier. legendum, dum ad Lętam ſcribens de filię Inſtitutione dicit; *Mandet memoriæ Prophetas, Heptateuchum, & Regū, & Paralipomenon libros*.

In Hierol.

Lib. 5. Ep. 15.

Ep. 7.

HERACLAS: ἡρακλᾶς, *heraclás*, latinè apud Oratores penultimà correptà debet efferri, etſi communis habeatur apud Poëtas. Nomen hoc, & alia ſimilia, ut Heraclius, & Heraclides, à gręcà voce ἡρακλῆς, *heraclés*, quæ Herculem ſignificat, eruuntur. Hæc autem ab ἥρα, *hēra*, Juno, aër, & à κλέος, *cleos*, gloria, componitur, quaſi junonis, ſeu aëris gloria. Heracles autem eſt ipſe Sol, ut aſſerit Macrobius, & 12 herculei labores, ſunt 12 Zodiaci ſigna, quæ annuatim Sol motu velociſſimo percurrit. Hinc formatur heraclius (penultima longâ meliùs quàm brevi, cùm græcè in ἡράκλειος, *heraclios* addit diphthongus, quamvis in hoc accentus in antepenultimâ collocetur) id eſt herculeus, adeò-

adeòque solaris. S. Heraclas, & alii Sancti, Heraclii nomine, aut alio simili donati, ut ætheris, & Empyrei gloria, ut lucidissimi Soles, Ecclesiam militantem, & triumphantem illuminantes, à Fidelibus agnoscuntur, & devoto stupore suspiciuntur.

HERCIA, seu hercea: ἑρκία, *herkia*, latinè penultimâ, ut in græco, productâ, propter diphthongum, quæ in vocalem longam est conversa. Est serva domestica, quæ inter septa domus habitat: nam ἕρκος, *hercos*, est septum, vallum. Unde & Jupiter herceus dictus est, quem etiam Penetralem vocabant: quia intrà domus conseptum colebatur. Vox ista *hercea*, pro *serva*, seu *pedissequa*, usurpatur à Tertulliano. Adv. Valent.

HEREMIA; secundùm Magri est eremus, solitudo, græcè ἐρημία, *eremia*, dicta, & latinè penultimâ correptâ pronuntiari debet, nisi græcus accentus, ut à plerisque assolet in similibus, retineatur. Citat autem Magri Luciferum Caralitanum scribentem: *Lassati sumus in via iniquitatis, & ambulavimus heremias difficiles*. Sed in hoc sensu *eremia*, sine aspiratione, scribi debet. Aliàs heremia, græcè ἠρεμία, *heremia*, quietem significat. In hoc significatu difficulter illi Textui, ubi Noster legit, *Lassati sumus in viâ iniquitatis, & ambulavimus vias difficiles*, potest adaptari. Verum quidem est impiorum quietem esse satis inquietam, quam inquietâ synderesi, in delitiis suavioribus perambulant. At quominùs ità explicetur, obstat ipse Textus græcus, ex quo Lucifer illum versum deprompsit: cùm græcè dicat ἐρήμους ἀβάτους, *erimus abatus*, idest *solitudines inaccessas*, seu, ut ipse latinus Interpres habet, *deserta inaccessibilia*. Retinenda ergò vox *eremus*, aut *eremia* solitudinem, destitutionem, desolationem significans. Et veræ tales iniquitatis viæ, Deo, Angelis, & omni bono vacuæ, dæmonibus infernalibus prędonibus obsitæ, mille periculis, mille angoribus refertæ à salutis viâ maximè remotæ. Ad Constant. Imperat. Sap. 5.7.

HERMAGORAS: ἑρμαγόρας, p.b., Mercurium sermocinantem, aut nuntium concionantem, interpretari licet. Nam ἑρμῆς, *hermes*, Mercurium, & nuntium significat: & ἀγορεύω, *agoraèvo*, sermocinor, concionor. Facundissimus Christi nuntius fuit S. Hermagoras, S. Marci discipulus, & primus Aquileiensis Episcopus, qui continuâ, & efficaci verbi Dei prædicatione, & eloquentissimâ plurimorum miraculorum patratione, tot hominibus veram salutis viam persuasit. Nec strepitu minarum siluit: nec latratu persecutionum conticuit: nec capitis abscissione obmutuit, dum voce proprii sanguinis Fidem veram fideliùs professus fuit. Pro etymo, nominis Hermes V. vocè *Hermathena*.

HERMAPHRODITUS: ἑρμαφρόδιτος, *hermaphròditos*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus in antepenultimâ collocetur accentus. Ità Mercurii, & Veneris filius nominatur. Nam *hermes*, ut jam diximus, Mercurius, & Venus ἀφροδίτη, *aphrodite*, ab ἀφρὸς, *aphros*, spuma, quòd è maris spumâ nata crederetur, à Græcis vocata. Hermaphroditus, ut fonti in quo se lavabat ea vis inesset, quod viri in eum intrantes ex eo recederent utroque sexu donati, ferebatur à Diis impetrasse. Unde omnes androgyni, seu utroque sexu præditi, hermaphroditi passim appellati. Secundùm sacros Canones hermaphroditus est irregularis ob monstrositatem. Si tamen in eo sexus femininus ità prævaleret, ut virilibus uti non posset; potiùs femina quàm masculus censendus esset, adeòque potiùs incapax, quàm irregularis. Vide superiùs vocem *androgynus*.

HERMAS: ἑρμᾶς, *hermàs*, unus è Pauli discipulis, quem Romæ commorantem salutari jubet. Nomen est à dictâ voce *hermès* formatum, ut nuntium latinè liceat exponere. Et meritò. Nam & facundiæ apostolicæ Doctoris Gentium hæres factus, *non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis*, Christum incredulis persuasit, & eloquentissimus Martyr evasit. 1. Cor. 2. 4.

HERMATHENA: ἑρμαθήνη, *hermathène*, p.l., simulachrum ex Mercurii, & Minervæ statuis compositum. Nam *Hermes* Mercurius, & ἀθηνᾶ, *athenà*, Minerva à Græcis appellata. Dictus est autem Mercurius *Hermes*, ut explicat Pierius Valerianus, ἀπὸ τοῦ εἴρειν ἢ μύθους, *quod omninò loqui significat, quique veterum figmentorum rationem explicant, per Mercurium nihil aliud intelligi volunt, quàm sermonem ipsum*. Unde optimè dicitur, quòd Hermes formetur à verbo εἴρω, *erò*, dicam, (cujus præsens non est in usu) eò quòd Mercurius facundiæ Deus sit creditus: vel, ut alii volunt, ab ipso verbo ἑρμηνεύω, *hermenèuo*, interpretor, & *hermeneia* interpretatio, eò quòd nuncii, & interpretis Deorum munere fungeretur. Addit Pierius: *vel hermes nuncupatus est ἀπὸ τοῦ ἔρυμα εἶναι, quòd humano generi sermo sit veluti præsidium quoddam, & munimentum*. Nam ἔρυμα, *èryma*, est munitio. *Athenà* verò est Minerva disciplinarum Dea, cujus statoa jungebatur optimè cū Mercurio in gymnasiis, etiam apud Romanos antiquioribus. Unde & nostris temporibus est gratum multarum Academiarum ornamentum. Prout fuit quædam Hermathena in Ciceronis academiâ, de quâ scribit ad Atticum. Quia ergò nonnunquàm sacras Academias potest exornare, ejus etymologiam exponere placuit: etsi vera Theologorum Hermathene sit Verbum æternum cum increatâ Sapientiâ, utpotè ab eâ indistinctum, indissolubili vinculo semper unitum. Ab *hermes* autem dicuntur ἑρμαῖ, *hermæ*, latinè *hèrmæ*, lapideæ Mercurii statuæ: quod nomen etiam aliis statuis videtur adaptari. Hermetis etymon tot S.S. Martyribus hoc nomine gloriosis, apprimè convenit: qui & linguâ & opere, & vitâ & morte, Christi Fidei, & eximiæ gloriæ facundissimi præcones extitere. Hierogl. l. 33. V. Mercurius. Ib. Lib. 1. Ep. 1.

HERMENIA: ἑρμηνεία, p.l., interpretatio, sermo, explicatio. Habet eandem originem quam nomen *Hermes*, de quo in dictione præcedenti. Ab eâ enim fit verbum ἑρμηνεύω, *hermenèuo*, interpretor: à quo hermenia, & hermeneuticus, idest interpretativus, græcè ἑρμηνευτικὸς, *hermeneuticòs*, sed latinè penultimâ correptâ. Vide vocem *Periermenias*.

HERMIAS: ἑρμίας, p.l., & Herméas, græcè ἑρμέας, *hermèas*, dicitur. Idem est nomen ac *hermes*, Mercurius, nuntius, de quo in voce *Hermathena* dictum est. Hermias miles, voce quàm ense victoriosior, sufferendo quàm invadendo potentior, Chri-

Christi fidelis nuntius, ipsum carnificem ad suam fidem pertraxit. E multis cruciatibus divinitùs liberatus, quem priùs tortorem habuit, suâ cœlesti facundiâ, ad æterni regni consortium, eloquentibus fortitudinis actibus, & flexanimis operibus feliciter adduxit.

HERMOCRATES: ἑρμοκράτης, hermocrátes, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Ipsi enim etiam ad ultimæ quantitatem, quæ hîc longa est, respiciunt: quo casu antepenultima ab ipsis acui non solet. Nomen hoc à Mercurii robore deductum est: nam Hermes, Mercurius, & κράτος, crátos, robur, potentia, principatus. Aut potiùs Mercurium vincens, aut nuntius victor exponatur: à verbo κρατεῖν, cratéo, teneo, vinco, domo. Sicque optimè S. Hermocrati, glorioso Christi Martyri convenit: qui in faustissimo nuntio Mercurium longè superans, etiã mundanam eloquentiam, per Mercurium figuratã, domuit, & vicit: eamque suæ mortis silentio, fidelis confessionis divinâ facundiâ, mutam ostendit.

HERMOGENES: ἑρμογένης, hermogénes, accentus ut in præcedenti. Verti potest Mercurii genus, vel à Mercurio genitus: ut sit ab Hermes, Mercurius, & γένος, génos, genus, aut à verbo γίνομαι, ginomai, fio, nascor. Hermogenes ille, de quo Apostolus, non Mercurii, sed potiùs Satanæ fuit primogenitus: talibus enim optimè quadrant Christi verba, *Vos ex patre diabolo estis*. De hoc refert S. Ambrosius, hæreticâ hypocrisi, simulasse cum Apostolo amicitiam, ut ejus secreta expiscaretur, Sed cùm diu sub ovinâ pelle lupus apud talem pastorem non posset delitescere, ab eo recessit: & fronte perfrictâ inimicitias detexit. Hunc ait Tertullianus carnis resurrectionem negasse. De isto perverso antagonistâ scribit D. Paulus: *Scis hoc quod aversi sunt à me omnes qui in Asiâ sunt, ex quibus est Phigelus, & Hermogenes*. De alio Hermogene, sed Sabelliano, & in Africâ degente, mentionem agit Philastrius: qui, ut & Sabellius, docuit unam tantùm esse personam divinam, quæ propter diversos effectus diversa nomina sortita sit. Nempè vocari Patrem, quatenùs est Author creaturarum; Filium, quatenùs assumpsit humanam carnem, & Spiritum sanctum, quatenùs nos sanctificat per gratiam. Ex quo principio sequebatur Patrem esse passum: unde tales hæretici Patripassiani quoque vocati sunt. Ab Hermogene autem ejus sequaces Hermogeniani fuere nuncupati. Verùm non à Mercurio facundiæ Deo, sed à divinâ Sapientiâ geniti tot Martyres, hoc nomine famosi. Hi magni consilii Angelo prognati, in persecutionibus pacem, suis tormentis sanitatem, suâ morte vitam, faustissimo nuntio, seu Evangelio multis incredulis attulerunt.

Jo.8.44.

L.de resurr.c.21. 2.Tim.1.15.

HERMOLAUS: ἑρμόλαος, hermólaos, latinè penultimâ productâ, quamvis accentus à Græcis collocetur in antepenultimâ. Nomen est ab Hermes, & λαός, láos, populus, ut populi nuntium sonet. Benè tamen eruitur ab ἕρμα, herma, aurium ornatus, fulcrum, arma navis, &c.; ut populi decus, in Fide ornamentum, quæ auribus excipitur, populi columen, & arma, tali nomine subindicentur. Utroque modo S. Hermolao presbytero convenit: cujus operâ etiam Pantaleon medicus animæ suæ optimum pharmacum adhibuit, & Martyr insignis evasit. Meritò ergò plebis felicissimus nuntius, qui curare novit & medicos mortaliter decumbentes: atque populi fidelis & columen extitit & decus. Quapropter ad beatitudinis culmen feliciter evectus, æternâ gloriâ decoratus, cœlesti decore fuit exaltatus.

HERODES: ἡρώδης, aliquorum regum nomen fuit, de quibus Scriptura mentionem agit. Hi quamvis essent professione Hebræi, non tamen genere, ab Antipatro Idumæo originem trahentes; nihilominùs hoc græco nomine donati. Quia post Alexandrum Magnum, & Seleucidas, multa græca nomina in Judæam irrepserunt. Hujus derivationem, ut opinor, dedit vox ἥρως, hĕros, quasi herodes heroicus diceretur; & in virtutum heroicarum præsagium, hoc nomen illis infantibus impertitum. De quatuor omninò tali nomine præditis agit Novum Testamentum. Et primus quidem fuit Herodes Ascalonita, vultu ferus, animo barbarus: ut in ejus epigraphe habet Nicolaus Caussinus. Iste ex patre Antipatro, ex posteris Esau, seu Edom, natus est Ascalone, antiquâ Philistinorum satrapiâ, novem annis ante Augustum. A Marco Antonio primis Tetrarcha, & posteà rex Judææ creatus, etiam Messiæ dignitatem affectavit, ac pro tali haberi voluit. Utque Judæis faciliùs imponeret, omnes genealogias, ab Hebræis magno labore, & diligentiâ conquisitas, & conservatas, quot potuit comburi curavit: ne Messiæ genus ex familiâ David, ejus infanæ officeret ambitioni. Eodem perverso fine ductus, templum Jerosolymitanum rursùs construere cœpit: & post novem annos ipsum, etsi necdùm absolutum, dedicavit. Templo jam dedicato, ad Neronis usque tempora allaboratum est: plusquàm 1800 opificum, ad ipsum perficiendum, quotidie operam navantibus, teste Josepho, & aliis. De hac ædificatione intelligenda illa impudentium Judæorum Christo Domino facta exprobratio: *Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?* Erat tunc annus primus suæ prædicationis, adeòque *anno 15 imperii Tiberii Cæsaris*: qui fuit septuagesimus tertius annus Julianus, seu à quarto Julii Cæsaris consolatu. Hujus enim anno 27 templum fuerat ab Herode inchoatum. Sed Herodes iste eò sceleratior, quò morti vicinior, barbarâ prorsùs severitate, non solùm proceres Judæorum vitâ privavit; sed etiam multos propinquos, immò & tres filios. Quinimò prorsùs horrendâ barbarie, sanguinariâ feritate, & nefariâ impietate, Messiam extinguere satagens, omnibus seculis inaudito infanticidio bellunam vitam commaculavit. Hoc autem probabiliùs accidit, sub initium Martii, secundo Christi anno. Nam de hoc Ascalonitâ intelligenda Scriptura dicens: *Cum natus esset Jesus in Bethleem Juda in diebus Herodis regis*. Et similiter quod de infanticidio dicitur; *Occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus ejus*. Et paulò post nefandissimus homo iste, Antiocho ipso sceleštior, non minori dolore, & fœtore vexatus, dysenteriâ, podagrâ, phthiriasi, virilium putredine consumptus, ut in æternâ morte vi-

I.

L.20. Antiq.c.8.

Jo.2.20.

Luc.3.1.

Matth. 2. 1.

v.16.

viveret, mortaliter hîc vivere desiit. De ipso & tot Magnatibus ab eo peremptis, dicit Angelus Josepho: *Defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri.* Matth. 2. 20.

2. Secundus Herodes, primi filius, cognominatus est Antipas, p. b., etsi græcè ἀντίπας, *andipas*, p.l., efferatur. Pro omnibus, vel contrà omnes interpretari possumus: ab ἀντὶ, *andi*, pro, contrà, & πᾶς, *pas*, omois. Nisi *pas* sumatur pro diminutivo à πατὴρ, *pater*, ità ut dicatur *antipas*, idest pro patre, vel loco patris: quasi sit ille, qui egregias patris dotes referat, & heroicas virtutes. Et certè verè Antipas fuit iste Herodes, nefaria patris sui referens facinora. Nam factus Galilææ Tetrarcha, Maximum inter natos mulierum, divini Verbi Prodromum, sceleftorum persecutorum antesignaous affecit martyrio. Dei filium, quem Ascalonita in cunis vagientem tentavit occidere, Antipas tot miraculorum patratorem illusit, & vitæ largitoris morti consensit. De ipso enim quoque dicitur: *Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversùs Dominum, & adversùs Christum ejus.* Ut patet ex Apostolorum, & Discipulorum verbis in Actibus apostolicis exaratis. Fuit autem hic Antipas frater Archelai, & Philippi, cujus uxorem Herodiadem rapuerat, ipso adhuc inter vivos agente. Philippus enim ad annum Tiberii Cæsaris vigesimum vitam produxit. Herodias malæ saltatricis pejor mater nomine fruebatur illi familiæ satis communi. Nam est patronymicum ab Herode, & ipse Philippus à Josepho Herodes appellatus. Erat ista utriusque neptis, nempè filia Aristobuli, Ascalonitæ filii, jussu barbari patris dudùm obtruncati. Antipas tandem à Romanis, in suâ tetrarchiâ, regium nomen, & diadema fuit adeptus: tenuitque ad octavum à Christi morte annum. Quo ab Herode Agrippâ apud Cajum Imperatorem accusatus, regno, & fortunis omnibus spoliatus, cum suâ Herodiade, regni, scelerum, & exilii consorte, Lugdunum Galliæ relegatus est: ubi uterque mœrore contabuit. Cùm tribus annis prius Pilatus Viennam Galliæ in exilium esset deportatus. Ubi adversæ fortunæ, seu potiùs divini flagelli impatiens, impiâ manu se vitâ sceleftâ privavit. Tertius Herodes Agrippa cognominatus, sed latino vocabulo, ab ægro partu deducto, & in Marci Agrippæ gratiam ipsi imposito. Fuit hic Agrippa senior, oepos Ascalonitæ ex filio ejus Aristobulo, adeòque Herodiadis frater, anno septimo à Christi morte, Romæ à Cajo Imperatore rex Judææ renunciatus. Anno sequenti in Judæam appulsus, patruum suum Antipam regno, & bonis omnibus curavit exui. Anno verò à Christi morte duodecimo Jacobum Zebedæi, ab Hispaniâ reoucem, cognomine Majorem, utpotè ante Minorem ad Apostolatum vocatum, pridie Paschæ gladio percuti jussit. Nam de isto Herode legitur: *Misit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Ecclesiâ, occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.* Sed anoo à Christi passione decimotertio scelerum suorum antecessorum sectator, & superbiâ suâ terinâ tumens, divinam tandem sensit ultionem. Nam Cæsareæ sedens pro tribunali, veste regiâ indutus, populo acclamante *Dei voces, & non hominis*, eò quòd impiis vocibus corde tacitus assentiretur, & obcæcatus scelestè applauderet; *confestim percussit eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expiravit.* Quartus Herodes & ipse Agrippa dictus fuit, istius Agrippæ senioris filius, qui patre mortuo per Romæ degebat. Sed elapsu quadriennio à Claudio Cæsare rex Chalcidis, & Trachonitidis inauguratus est: Judæâ sub Romanis Præsidibus gemente, aliquali tamen jure ipsi Herodi io Judæorum sacra remanente. De hoc Herode Agrippâ agitur in Cap. 25, & 26 Actuum Apostolicorum: & coràm eo Apostolus causam dixit. Erat, ut testatur Josephus, satis bonæ indolis, & juvenis senili prudentiâ dotatus. Unde Pauli verbis attentas aures præbuit, & quasi persuasus fuit, dum dixit: *In modico suades me Christianum fieri.* Id est, propemodùm suades, ut aliqui explicant: in Græco dicitur ἐν ὀλίγῳ, *en oligo*, in parvo, & etiam adverbialiter sumitur, pro summarum, continuò, brevi momento. Hic bellum Judæis contrà Romanos dissuadere frustrà conatus est, prædicens ipsis ultimo fore excidio, ut accidit; & in Jerosolymæ expugnatione Romanos magnoperè adjuvit.

Ps. 2. 1.

Act. 4. 27.

L. 18. Antiq. c. 6.

Act. 12. 1.

v. 22.

v. 23.

Act. 26. 28.

HERODIANUS: ἡρωδιανὸς, *herodianos*, p. l., adjectivum à vocabulo superiori formatum. Ab Herode igitur Herodiani dicti: à quo autem Herode, ex quatuor prædictis, meritò inquiritur. Cùm autem de istis Herodianis durante Christi prædicatione mentio fiat; facilè colligitur ab Herode Antipâ Herodianos dictos fuisse. Etsi Philastrius ab Herode Agrippâ seniore ipsos nomen traxisse opinetur. Ait enim, *Alii Herodiani sunt ab Herode rege Judæorum ita appellati, isti resurrectionem confitentur, regem & prophetas accipiunt: Herodem autem regem Judæorum percussum ab Angelo, ipsum ut Christum sperantes expectant.* Sed cùm tempore Christi Herodiaoi Judæam infestassent, evidens est non posse ab Herode Agrippâ, ab Angelo percusso, originem habuisse, qui septem annis post Christi mortem ad regnum evectus est. Nam Pharisæi tempore Christi, *mittunt ei discipulos suos cum Herodianis*, ut ipsum callidâ interrogatione, de censu Cæsari dando, illaqueareot. Damascenus eorum hæresim vigesimam eoomerans, ait ipsos Herodem ut Christum coluisse. Syrus hîc intelligit eos qui de familiâ eraot Herodis: adeòque, prout eorum princeps, favebant tributo Cæsari daodo. Cùm plurimi ex Pharisæis, uti priùs docuerat Judas quidam Galilæus, opioarentur non debere censum Cæsari solui. Quapropter ex alterutrâ Christi responsione, eum calumoiandi occasionem aucupabantur. Emmanuel Sà hîc etiam per Herodianos, ex D. Hieronymo, explicat eos, qui Herodem pro Christo susceperant. Et ideò Christus Dominus Discipulos suos monuit, dicens: *Cavete à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.* Per quod intelligit illorum Herodianorum stulta dogmata, qui Herodem pro Messiâ obtrudebant, & Romanis in tributo persolvendo nimiùm favebant.

Lib. de hæres.

Matth. 22. 16.

Hier. adv. Lucif.

Marci 8. 15.

HERODIAS: ἡρωδιὰς, *herodias*, p. b., malæ saltatricis mater pessima. Etsi cum Herodibus ab hero-

heroibus nomen trahat, nihil tamen heroicum gessit; sed in uno scelere omnia commisit immaniora. In petendo capite maximi Joannis Baptistæ, maximum nefas committens, omnium scelestiorum facinorum verticem tetigit. Peperit puellam saltantem, simulque omnium criminum monstrum in lucem edidit. Etiam emortuæ Joannis linguæ minas sufferre haud sufficiens, eam teste D. Hierony-
Hier. cõt. Ruff. mo, ut Fulvia Ciceronis linguam, verè herodianâ sævitie, acu confodit. De ipsâ in *Herode Antipâ* dicta fuerunt alia nonnulla.

HERODION: ἡρῴδιον, *herodion*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus audiatur accentus. In genitivo tamen propter *omega* effertur penultimâ longâ. Ad literam heroës expellens, aut persequens, latinè reddi posset. Nam ἥρως, *hêros*, in accus. ἥρω, *hêro*, pro *heroa*: ac verbum δίω, *dio*, expello, persequor, in participio δίων, *dion*, persequens. S.Herodion, quem salutari jubet Apostolus, & cognatum vocat, ut potè Judæum, aut ejusdem tribus, tanti Doctoris discipulus, tanti Herois dignus miles, infidelium Deos persequens, Paganorum fabulosos Heroës è Fidelium cordibus expellens, heroicis facinoribus illustris, victoriam, & triumphum sibi comparavit immortalem.

HERODIUS: ἐρωδιὸς, *herodiòs*, p.b., avis quædam apud Hebræos immunda. Sed sicut in hac voce scribendâ variant Authores; ità in ejus significato magnoperè dissentiunt. Quoad ortographiam enim aliqui sine aspiratione scribunt: aliqui cum η, *eta*, in primâ syllabâ, & proparoxytonè, idest cùm accentu in antepenultimâ. Quoad significationem verò aliqui intelligunt unam ex iis avibus, quas Romani Diomedeas vocant: alii ardeolam volunt esse: D. Augustinus fulicam intelligit: D. Hieronymus milvum: alii accipitrem, D. Thomas falconem interpretatur. Suidas ciconiam esse putat, sicque dictam quasi *belodion*, ab ἕλος, *helos*, palus: eò quòd versetur in paludibus. Hæc avis fertur sanguinem in concubitu exudare, quâ de causâ nonnulli volunt nomen ipsi impositum: quia ἔαρ, *éar*, etiam sanguinem significat, & ἱδρὼ, *hidrô*, sudu. Hebræis à Domino vetitum fuit, ne come-
Lev. 11. 19. derent *herodionem*, *& charadrium juxtà genus suum*. Hîc 70 scribunt ἀρῴδιον, *aródion*, & Hebraicus *chasiddh*, idest ciconia: sic ab Hebræis ap-
חֲסִידָה chasidáh. pellata propter beneficentiam, & misericordiam, de quâ in voce *pelargos*. Nam *chesed* est benignitas, misericordia, & *chasid* in masc. benignus, mi-
חָסִיד chasid. sericors. Et in secundâ Lege, ex ore Domini, ait Moyses, *Aves immundas ne comedatis*: & post
Deut. 14. 16. aliquot alias, enumerat *herodium*, *ac cygnum*, *& ibin*. Septuaginta etiam *aródion* legunt: sed Textus hebraicus scribit *haccòs*. *Cos* autem verisimi-
הַכּוֹס haccós. lius est bubo, quamvis alii falconem exponant, noctuam, aut ululam. Si autem herodius sit falco, istius prohibitionis, apud D. Thomam, tam juxtà sensum literalem, quàm tropologicum, ratio satis patet. Nam cùm falco inter aves rapaces annumeretur, de herodio verificatur id quod ait S. Do-
1.2.q.102 a.6. ad 1. ctor: *Probibita sunt eis* (nempè Judæis) *aves quadam rapaces. qua sunt nimia siccitatis*, adeòque parùm salubres. Mysticè verò per *herodionem*, *qui vulgariter falco dicitur, significantur illi quorum pedes sunt veloces, ad effundendum sanguinem*. Id quod etiam herodio quadrat, sive sit milvus, aut accipiter, aut etiam ardeola, quæ pisces venatur. Si autem sit de genere ciconiarum, ratio cur herodius ad esum vetetur, satis patet ex alimenti pravitate, quod ejus caro produceret. Præsertim cùm ciconia cibis immundis vescatur, nempè serpentibus: de quâ, sicuti de Ibi, cum D. Th. dicendum esset invidos significare, qui de malis aliorum, quasi de serpentibus reficiuntur. Etsi ciconiæ propter pietatem in parentes sint valdè commendabiles: sicut & ob artem nidificandi, & nidorum altitudinem, inter cæteras aves obtinent principatum. Unde Psalmista dicit: *Herodii do-* Ps. 103. 17.
mus dux est eorum. Hîc 70 voce *erodiòs* utuntur, legentes τῶ ἐρωδιῶ, *tû erodiû*, herodii: & Textus hebraicus habet *chasidáh*, quam milvum interpretatur D.Hieronymus. Ciconia profectò prima inter aves dicitur nidificare, & ob nidi amplitudinem, & elegantiam, omnibus præit exemplo: ità ut aves minores ad ejus nidi latera etiam nidos efforment. Quæ regius Psaltes commemorat, ad summi Artificis potentiam, & providentiam celebrandam.

HEROICUS: ἡρωικὸς, *heroicòs*, p.b., magnanimus. Est adjectivum à vocabulo *héros*, posteà I.
explicando, deductum. Unde & versus heroicus dicitur carmen hexametrum: eò quòd gestis heroum decantandis aptius existimetur. Heroica verò in Moralibus dicitur aliqua virtus, ob intensionem, vel excellentiam, aut propter virtutum actus maximè intensos, vel inter alios excellentes. Hinc gesta heroica illa sunt, quæ heroas, & homines perfectos, ac divinos decent: adeòque illi virtutum actus, qui maximos obices superant, aut ab objecti præstantiâ perfectionem suam essentialem nanciscuntur, aut ipsâ intensione excellentiam præstantiorem acquirunt. Et ordinariè pro ipso cujuslibet virtutis actu supremo solet accipi: ut annota- In libello de heroicitat virtutum.
vit Michael Angelus Lapi. Observat autem, quòd quamvis virtutum heroicitatem aliter Philosophi, aliter Canonistæ, aliter Theologi contemplantur; *in hoc tamen conveniunt, quòd consistat in quodam eminenti modo operandi, qui communem usum superet, & quasi divinam attingat conditionem. Nec ut virtus ab aliis specie distincta debet haberi, sed ut gradus supremus, qui in quâlibet potest haberi.* Heroicitatis virtutum naturalium causas etiam naturales assignat: nempè temperamentum bonum ab astrorum influxu productum, bonam educationem, alimentum opportunum, conversationem cum bonis, bonorum librorum lectionem, & similia. Ab his enim causis simul junctis, virtutes in Gentilibus heroicos actus produxerunt. Sed hi longè inferioris gradus, quàm in Christianis & in virtutum infusarum, ac supernaturalium actibus fuere: qui omnes lato modo heroici dici possunt, in quantùm sunt in ordine ad finem supernaturalem, & omnibus naturalibus longè sublimiores. Sed strictè, in ordine ad eundem finem, heroicitas quæ maximè in Heroum Christianorum Apotheosi, seu canonizatione attenditur, & inquiritur, consistit primò, ut ait idem Anthor, *in omnimodâ, continuâ, promptâ, & hilari mandatorum ad finem supernaturalem observantiâ, & in omnium vir-*

tutum actuali, nempè earum quæ statui conveniunt, & virtuali, seu habituali aliarum, quæ ad statum non pertinent, operatione. Secundò in magnitudine operationum in aliquâ speciali virtute morali, si canonizandus secutus est vitam activam, & si secutus est contemplativam, in ascensione ad sublimiorem gradum contemplationis, raptus, vel unionis, &c. Talem quidem heroicitatem Canonistæ statuere videntur primariò in actionibus externis, & secundariò in internis; Theologi verò è cōtrà. Sed si eorum mens altiùs penetretur, forsitan in solo modo loquendi, inter eos dissensio reperietur.

2. Vera ergò heroicitas in aliquo excellenti virtutis supernaturalis actu invenitur: nec ut quis canonizetur, necesse est eam in multis ejus virtutibus splendescere, cùm sit satis quòd in unâ tantùm virtute heroicè se gesserit, cum aliarum jam dictâ operatione: Denique pro canonizatione observatu dignum est cum eodem Authore, Theologos, & Canonistas uno ore fateri, *quòd in canonizationibus præsertim confessorum requiritur copulativè probatio virtutum, & miraculorum. Virtutum ad essentiam ipsius canonizationis, miraculorum ad evidentem probationem servum Dei obiisse in gratiâ divinâ, & post mortem in cælis cum Deo regnare.* Ex dictis intelliges quid sit illa heroicitas, quam Philosophus, & Theologi communiter dicunt esse virtutem quandam præstantiorem (nam Aristoteles suprà virtutem communem ponit virtutem heroicam, seu divinam) scilicet esse virtutem non essentialiter à communi virtute distinctam. Est enim, ut docet D. Thomas, habitus ille heroicus, ad quem Philosophus virtutem contradistinguit, & hominibus divinis attribuitur, qui differt solùm secundùm perfectiorem modum: *in quantum scilicet aliquis est dispositus ad bonum quodam altiori modo, quàm communiter omnibus competat.* Tali modo probat Angelicus Christo virtutes competere, sed perfectissimè. Istæ virtutes heroicæ ab eodem S. Doctore statuuntur eædem cum Spiritus S. donis: quæ nonnunquàm etiam virtutes secundùm communem rationem dicuntur. Sunt enim illa pretiosa dona quædam *divinæ virtutes perficientes hominem, in quantum est à Deo motus.* Sunt virtutes divinæ, seu heroicæ, ut potest confirmari ex eo quod alibi dicit, suprà clementiam esse superiorem virtutem, cui sævitia, vel feritas directè opponatur. *Quam Philosophus vocat heroicam, vel divinam, quæ secundùm nos videtur pertinere ad dona Spiritus sancti, unde potest dici, quòd sævitia directè opponitur dono pietatis.* Ità discurrit Magister angelicus. Sed hic ultrò difficultas exoritur; quomodò, si dona sint virtutes heroicæ, & quidem, ut asserit idem S. Doctor, semper inter se, & cum Charitate connexæ, tam multi Charitate, & gratiâ divinâ sint præditi, & tamen nunquàm operentur heroicè. Plurimi enim virtutum reginâ, & gratiâ Dei justificati semper remissos eliciunt virtutum actus. Aliud ergò quoddam comprincipium, putà specialis gratia Dei, aut eorundem donorum, & virtutum intensio requiritur, ut cum explicatâ heroicitate quis operetur. Talibus gestis heroicis, ut pretiosis trophæis sacræ Paginæ ubique sunt exornatæ. Unde miraberis heroicam prudentiam Moysis, Josue, Davidis: & in aliis, præsertim Dei populi proceribus, heroicos actus religionis, obedientiæ, & justitiæ, videlicet in Abrahamo, Samuele, Tobiâ, & cæteris Sanctis Prophetis. Divina suspicies heroicæ fortitudinis facinora, in tot egregiis ducibus, Eleazaro, Judâ Machabæo, ejus fratre, & maximè in Raziâ seniore. Hic enim Spiritus sancti instinctu, juveniles animos resumens, *eligens nobiliter potiùs mori, quàm subditus fieri peccatoribus*, sibi ipsi violentas, & pias manus intulit, *Et jam exanguis effectus, complexus intestina sua utrisque manibus, projecit super turbas, invocans dominatorem vitæ, ac spiritus, ut hæc illi iterùm redderet.* Habes quoque heroica mirabilis abstinentiæ, & pudicitiæ exempla, in tot viris maximâ temperantiâ præditis, in Josepho, & aliis.

L.7.Ethic c.1.

3.q.7.a.2. ad 2.

D.Th.1.2.q.68 a.1. ad 1.

2.2.q.159 a.2. ad 1.

2. Mach. 14. 42. & 46.

HEROS: ἥρως, Junonis filius. Ait enim Isidorus: *Heroas dicunt à Junone traxisse nomen, græcè enim Juno ἥρα, hêre, appellatur, & ideò nescio quis filius ejus, secundùm Græcorum fabulam ἥρως fuit nuncupatus, hoc videlicet velut mysticum significante fabulâ, quod aër Junoni deputatur, ubi volunt heroas habitare.* Nam heroes dicuntur homines, qui rebus præclarè, & verè heroicè gestis, à vulgi opinione inter Deos, vel semideos relati sunt. Ut de Pompeo canit Lucanus, quòd ejus anima non remansisset in phariâ favillâ, sed quòd versùs cœlum conscendisset;

Orig. l. 8. c. 11.

Qui niger astriferis connectitur axibus aër,
Quique patet terras inter, Lunæque meatus,
Semidei manes habitant.

Pharsal. l. 9. Init.

Similiter Plinius modestiore, ut apparebat, adulatione, dicit de Trajano seniore: *Sed & tu pater Trajane, si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem.* Ab Augustino herois etymon acceperat Isidorus, dum & ab *hera* hanc vocem eruit S. Pater: apud quem observantur Isidori verba. Addit autem; *Sed contrariò Martyres nostri heroës nuncuparentur, si, ut dixi, usus ecclesiastici sermonis admitteret.* Martyrium enim est actus fortitudinis maximè heroicus. Alii cum Gazâ putant illud nomen deductum ab ἔρως, *eros*, amor: præsertim cùm heroës plerùmque altero parente Deo, altero mortali progenitos esse, Poëtæ fabularentur. Adeòque ex amore alicujus Dei, aut Deæ: vel potiùs ab amore virtutis ità fuere nuncupati. Videlicet ἀπὸ ἔρωτος τῆς ἀρετῆς, seu à dictâ voce *eros*, & ab ἀρετὴ, *aretê*, virtus. Quaproptèr heroës dici possunt in quâvis arte, & scientiâ, qui in eâ sibi palmam adepti sunt. Sed veri heroës sunt amici Dei: de quibus dicitur: *Nimis confortatus est principatus eorum.* Hi enim actibus verè heroicis ad sidera se extollunt, quodammodò ex personâ mortali, & ex divinâ gratiâ procreati. Verè talis fuit inter cæteros miles ille Christianus, hoc nomine appellatus. Videlicet unus è septem fratribus in Armeniâ invictis Martyribus, qui divinæ consors factus naturæ, heroica facinora pro Christi Fide patrans, actum summoperè magnanimum suo martyrio edidit: atque sacrorum Heroum præmium, & palmam, locum & gloriam adeptus fuit.

In Panegyri.

De Civ. Dei l. 10. c. 21.

Ps. 138. 17

HESPERUS: ἕσπερος, *hesperos*, p. b., Stella occidentalis. Vesperus etiam dicitur: & ejus etymon oritur ab ἠὼς, *heos*, aurora, & πέρας, *peras*, finis,

finis, quasi auroræ, vel potiùs diei finis. Hinc ἑσπέρα, *hespera*, sed latinè *hespera*, p. b., diceretur, & vespera, atque occidens passim nostro profertur idiomate. Est Veneris stella, græcè quoque Phosphorus, latinè Lucifer vocata: quem Atlantis fratrem fuisse Poëtæ finxerunt. Ab Hespero dictæ sunt Hesperiæ Italia, & Hispania, tam ab Hespero rege, quàm eò quòd ad occidentem sitæ. De istâ stellâ, quæ utroque nomine donatur, agit Deus
Iob. 38. 32. cum Jobo loquens: *Nunquid producis luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terræ consurgere facis?* Ubi 70 etiam, legunt ἕσπερον, *hesperon*, sed Textus hebraicus scribit *ngaisc*, & Arcturum interpretatur Pagninus cum aliis. Hoc allegoricè D. Hieronymus exponit de Christo, qui ut Hesperus occubuit in passione, ut esset Lucifer in resurrectione. Quamvis aliqui per vesperum intelligunt Antichristum, quem Dominus super filios terræ consurgere facit: nempè super Judæos veros terræ filios, quibus giganteo facinore factis Christomachis, & Theomachis, permittet Deus Antichristum dominari.

HESYCHASTA: ἡσυχαστής, *hesychástes*, silentiarius. Ità vocabantur illi monachi, qui ab aliis separati degebant in silentio. Videlicet à verbo ἡσυχάζω, *hesychâzo*, taceo, quiesco, in otio sum: cujus tertia persona præt.pass.esse deberet ἡσύχασται, *hesychastai*, & hinc immediatè *hesychástes*. Hesychastæ igitur, idest quiescentes illi monachi vocati, quia in quiete, & otio vitam ducebant.

HESYCHIUS: ἡσύχιος, *hesychios*, p.b., quietus, tranquillus, sedatus. Est enim adjectivum ab ἡσυχία, *hesychia*, otium, quies, silentium. Hesychii Illustrii Milesii, etiam silentium nomine terrentis, & in suo Onomatologo Doctores Ecclesiæ suspectè tacentis, in æternum fama non silebit. Illustrior tamen esset, si ejus fides suspecta non esset. Christianum equidem fuisse ex testimonio Sibyllæ Chaldææ, de Christo vaticinatæ, & ab eo citatæ, colligere licet. Scripsit Orbis historiam à Belo ad Anastasium Imperatorem: Onomatologon, seu Tabulam virorum in literis illustrium. Floruit ad annum Christi 518: quo in mortis silentio conticuit. Sed longè Illustrio fuit illustrior S. Hesychius, Romæ ab Apostolis Episcopus consecratus,& ad Fidei dilatationem in Hispaniâ missus. Etsi quietem moribus,in persecutionibus tranquillitatem, in nomine silentium præferret; talenta à Christo data non otiosa retulit:infidelitati irrequietum bellum intulit, idololatriæ nullas inducias dedit. Sed, continuâ prædicatione tot hominum millibus ad Christum conversis, silentio mortis oppressi, ad sonoros cæli choros introducti (ejus sanctitatem, & merita verace famâ semper loquente) ab omnibus gloria decantatur.

HETÆRIARCHA. Vox ista superiùs in *Etæriarcha* tractata fuit, & rectiùs cum aspiratione scribitur: ut ex voce græcâ satis patet. Magri Romanorum, ideft Græcorum, Romæ novæ incolarum, ductorem vertit: adeòque Capitaneum exponit. Confœderatorum potius, & amicorum caput fuisse crediderim: & à Gulielmo Tyrio Megaetæriarcha (à μέγας, *mégas*, magnus, quasi amicorum dux magnus) appellatur.

HETERASTA: ἑτεράστης, *heterástes*, qui alterum sequ tur,aut alteri credit. Est enim ab ἕτερος, *hėteros*, alter, ità vox efformata. Heterastas, ut testatur Damascenus, nos vocabant Saraceni: *Quoniam ajunt quod alterum à Deo inducimus, dicentes Christum esse filium Dei, & Deum.* Nos Hær.100. enim eundem Deum Patrem, & Filium esse, credere, & docere non intelligebant, aut intelligere nolebant.

HETEROCLITUS: ἑτερόκλιτος, *heteróclitos*, p.b., aliter declinatus. Componitur enim ista vox ab ἕτερος, *hèteros*, alter, & κλιτὸς, *clitos*, declinabilis. Nomina heteroclita sunt illa, quæ aliorum regulam non servant, & modo proprio declinantur. Hinc heterocliti à nonnullis illi dicuntur, qui aliorum legi non se accommodant, sed proprium ductum, & opinionem sequuntur.

HETEROGENEA: ἑτερογένεια, *heterogeneia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus attollatur accentus. Sic illa dicta, quæ sunt diversi generis: ab ἕτερον, *hèteron*, alterum, & γένος, *génos*, genus. Heterogenea, secundùm Damascenum, sunt *quæcumque sub aliam, & aliam prædicatio-* In Logicâ c. 11. *nem sunt, hæc enim altera genere sunt.* Ubi per prædicationem prædicamentum intelligit. Nam definit homogenea, *quæcumque sub eandem prædicationem, idest prædicamentum ordinantur.* Ista vox satis est inter Philosophos usitata, qui tamen non semper secundùm strictam etymologiam eam accipiunt. Nam res ejusdem generis, sed diversæ speciei, vocant heterogeneas: ità ut heterogeneum apud ipsos potiùs sonet diversæ rationis. Sic v.g., dum in Libris de Animâ inquirunt, an animæ divisibiles habeant partes heterogeneas; non intelligunt an sint diversi generis logici, sed potiùs diversæ rationis, ità ut una intrinsecè differat ab aliâ. Adeòque disputant, an adsit inter ipsas partes differentia aliqua specifica, sive completa, sive incompleta: ità ut illa pars animæ quæ est in capite non possit esse in pede,quamvis alioquin hæ partes conveniant in genere proximo. An verò sint homogeneæ, ut volunt communiter, & probabiliùs Thomistæ: ità ut tantummodò extrinsecè differant, ratione variorum organorum, quibuscum varias educunt operationes. Modum loquendi Philosophorum, ut occasio se offeret, etiam Theologi sectabuntur. Quinimò apud Philosophos aliqua dicuntur heterogenea,etsi sint ejusdem speciei: nempè propter aliquam dissimilitudinem, aut inæqualitatem, ità dum in Libris de Generatione,& Corruptione, intensionem qualitatis exponentes, inquirunt; an gradus qualitatis ejusdem speciei sint heterogenei: & in utramque partem magnis contentionibus altercantur.

HETEROIDEA: ἑτεροειδῆ, p.b. quæ sunt diversæ speciei. Ut ibidem ait Damascenus, *sunt* Suprà. *quæ specie differunt ad invicem, idest quæcumque ratione substantiæ differunt.* Nam *hèteros*, est alter, & εἶδος, *idos*, species. Quod nostris consonat Philosophis, asserentibus speciem esse totam essentiam, seu substantiam. Adeòque heteroidea substantiâ ab invicem differunt; suntque diversæ species, aut sub diversis speciebus collocantur.

HETEROMORPHA: ἑτερόμορφα, heteromorpha,

pha, quæ ſunt diverſæ formæ. Formatur iſta dictio à voce ἑτέρα, *hetèra*, altera, & μορφὴ, *morphè*, forma. De heteromorphis agit Damaſcenus, tale ſpeciebus epitethum attribuens. Quia una ſpecies cum alterâ eſt heteromorpha, ſeu diverſæ formæ, uti & diverſæ naturæ, & eſſentiæ. Hæ voces quoque Theologis poſſunt inſervire, & à ſacris Authoribus uſurpari.

HETEROPHYEON: ἑτεροφυῶν, p. b., alterius naturæ. Seu eſt id quod diverſam ab altero habet naturam: ab ἑτέρα, *hetèra*, altera, & φύσις, *phyſis*, In Log. c. 24. natura. De heterophyeis agit idem Damaſcenus, & dicit ea eſſe ſpecies ſpecialiſſimas: quia iſtæ neceſſariò ſunt diverſæ naturæ. Quod tamen & diverſis generibus quadrat: cùm ea quæ generibus differunt, eò magis ſint naturæ differentis.

HETEROSIS: ἑτέρωσις, *hetèroſis*, latinè, propter *omèga* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis accentus à Græcis in antepenultimâ ſtatuatur. Ità græcè dicitur alteratio, à dictâ voce *hèteros*, alter. Heteroſis vocatur illa figura, ſatis in Scripturis obvia, quâ ponuntur abſtracta pro concretis, & quidem activè, aut paſſivè. Sic juſtitia ſumitur aliquando pro Juſtificatore: ut dum 1. Cor. 1. 30. Chriſtus dicitur *factus nobis ſapientia à Deo, & juſtitia, & ſanctificatio, & redemptio*. Non quòd, ut peſſimè interpretantur Calviniſtæ, ipſius juſtitia nobis imputetur (nam ſic & ipſius redemptio nobis imputari deberet, cùm de utrâque eodem modo loquatur Apoſtolus) ſed cauſaliter, & meritoriè: ità ut ſit nobis ſapientiam infundens, ſit nobis ſanctificator, juſtificator, & redemptor. Paſſivè verò nonnunquàm accipitur juſtitia pro juſtificato: 2. Cor. 5. 21. ut dum Apoſtolus dicit, quòd effecti ſumus *juſtitia Dei in ipſo*, nempè in Chriſto. Alias heteroſes ſatis frequentes, ſeu poſitiones unius pro altero, abſtracti pro concreto, reperies in S. Textu: ut dum circumciſio ponitur pro circumciſo, & præputium pro præputiato. Atque pro V. Teſtamento ſuffi- Iſ. 60. 17. ciat unum Iſaiæ exemplum: *Ponam viſitationem tuam pacem, & præpoſitos tuos juſtitiam*. Ideſt, ponam viſitatores tuos pacificos, & prępoſitos tuos juſtos.

HETEROUSIOS: ἑτερούσιος, p. b., qui eſt alterius eſſentiæ. Fit enim ab ἑτέρα, *hetèra*, altera, & οὐσία, *uſia*, eſſentia. Arriani qui Verbum faciebant alterius eſſentiæ à Patre, utpotè ejus creaturam, ipſum quoque heterouſion dicebant. Quem terminum, cum ſuo ſignificato, ingentibus animis repellunt, & explodunt orthodoxæ Fidei hyperaſpiſtæ, Filium Dei homouſion, ideſt ejuſdem eſſentiæ, magnâ cum Victoriâ propugnantes. Inter quos, etiam ex adverſariorum confeſſione, eminuerunt Baſilius, Greg. Naz., & Apollinarius, prout In Hiſt. adv. Baſ., & Greg. Naz. teſte Suidâ retulit ipſe Arrianus Philoſtorgius. *Baſilius*, inquit, *in Cæſareâ Cappadociæ per eam florebat ætatem, quâ & Gregorius Epiſcopus præfuit Nazianzeni: eſt autem ſtatio, ſive portus Cappadociæ. Apollinarius verò in Laodicæa Syriæ. Sanè viri iſti tres tunc propugnatores homouſii fuere adversùs heterouſion, multò cæteros antegreſſi, tam qui prę ſe fuerunt, quàm qui ad meam uſque ætatem pervenerunt iſtius hęreſis patronos, adeò ut Athanaſius iſtis collatus cenſeri poſſit puer*.

HETEROYPOSTATA: ἑτεροϋπόστατα, p. b., quæ ſunt alterius hypoſtaſeos, ſeu ſubſiſtentiæ. Qualia ſunt individua cujuſque ſpeciei, quæ ob diverſam accidentium complexionem diverſam quoque habent hypoſtaſim. Sic ait Damaſcenus: *He-* In Log. c. 32. *teroypoſtata autem & numero differentia, quæque complexione accidentium proprietatem propriæ hypoſtaſeos determinant, quæcumque accidentibus differunt adinvicem, & diviſim, & ſecundùm ipſum habuerunt exiſtentiam, ut individua Petrus, & Paulus, alius enim eſt iſte, & alius ille*. Dicuntur ergò heteroypoſtata à ſupradictâ voce *hèteros*, alter, & *hypòſtaſis*, ideſt ſubſiſtentia.

HEXAEMEROS: ἑξαήμερος, p.b., ſex dierum. I. Nempè id quod ſex dies habet: ab ἕξ, *hex*, ſex, & ἡμέρα, *hemera*, dies. Unde & opus creationis Univerſi, ſex diebus perfectum, ſeu illud ſpatium, à S.S. Patribus hexaemeron vocatur. Quamvis ab aliquibus dicatur hexameron, ideſt ſex dierum, ſupple opus, quod græcè dicitur in genit. plurali ἑξημερῶν, *hexemerôn*, vel doricâ dialecto *hexamerôn*. Dores enim pro *hemèra*, dicunt *hamèra*: adeòque in genit. plur. ἁμερῶν, *hamerôn*, dierum. Hexameron tamen, ut & hexaemeron, quod etiam à genit. plur. poteſt dici formatum, declinatur apud Gręcos, & Latinos. Unde Anaſtaſius Sinaita, qui edidit libros undecim in ſpiritualem anagogem ſex dierum creationis, ait in principio: *Ut detur ſo-* Anaſt. Sin. *lutio eorum, de quibus dubitatur à multis in hexamero, ideſt in creatione ſex dierum*. Sed ante ipſum Baſilius Magnus homilias in hexameron deſcripſit, ſeu in hexaemeron divini opificii, aut in opificium ſex dierum; quod opus perfecit Gregor. Nyſſenus, ejus germanus, edito in hexaemeron libro. De quo ità Nicephorus Calliſtus: *Baſilio mor-* Eccl Hiſt. l. 11. c. 19. *tuo Hexaemeron, ſive ſex dierum opus illius adimplevit*, Sed optimè hexaemeron, ſeu de operibus ſex dierum, libros ſex conſcripſit S. Ambroſius. An autem hexameron ſex diebus verè conſtiterit, magni Authores, D. Auguſtinum ſequentes, abnuunt, vel ſaltem ambigendum eſſe contendunt. Et quidem ante hos omnes Philo Hebręus nimiùm liberè dixit: *Ruſticanæ ſimplicitatis eſt, putare ſex* In lib. de Alleg. legis Moſ. *diebus mundum eſſe conditum*. Aſſerit enim per numerum ſenarium nihil aliud, quàm Mundi perfectionem deſignari. Procopius Gazæus opinatur Moyſen ità locutum fuiſſe, ut rudis populus rem totam meliùs perciperet. Cajetanus autem exiſtimat, naturalem ordinem, & creaturarum dependentiam inter ſe, à Moyſe declaratam fuiſſe. Quæ tamen ratio nullatenùs urget, cùm legamus lucem factam primo die, & luminaria quarto: ſed ſecundùm naturæ ordinem luminaria lucem præcedunt, ut cauſa effectum, & ſubjectum ſuam formam. Auguſtinus verò diei nomine angelicam cognitionem intelligit, in quâ datur manè, nempè cognitio creaturarum in Verbo: & veſperum, ſcilicet cognitio ipſarum in ſeipſis, ſeu per propriâ earum ſpeciem. Sex ergò dies, ſecundùm D. Auguſtinum, ſunt ſex angelicæ cognitiones, quibus cognoſcunt eas creaturas, quæ ſingulis diebus aſſeruntur effectæ. Ità ut primus dies ſit lucis cognitio, & quidem matutina, ejus perceptio in Verbo; veſpertina verò, quâ lux in ſeipsa cognoſcitur. Sed

hîc

hic se ingerit difficultas, an cognitio vespertina sit illa, quâ res cernuntur in Verbo, prout ad ipsas terminatur visio: an verò sit tantùm vespertina illa cognitio, quâ res cognoscuntur extra Verbum.
1.q.58.a.7. Quam difficultatem tangit D. Thomas, inquirendo an una cognitio sit matutina, & vespertina. Et certè matutina cognitio, cum D. Thomâ,& Theologis, illa debet intelligi, quâ vident Angeli creaturas in Verbo, non secundùm esse proprium, sed secundùm esse eminens, quod habent in Deo, & est ipse Deus. Vespertina quoque dici potest illa cognitio, quâ in ipso Verbo vident esse rerum, quod habent in propriâ naturâ. Sicque, ut ait Angelicus,
Sup. in corp. *Una & eadem secundum essentiam est cognitio vespertina, & matutina, differens solùm secundùm cognita*. Sed magis ad mentem Augustini videtur esse, ut per vespertinam intelligatur illa cognitio, quâ res in propriâ naturâ, extra Verbum cognoscuntur. Nempè per formas innatas, ut loquitur D. Thomas, seu per species Angelis in creatione
Sup. infusas. *Et ità*, inquit, *videtur intelligere Augustinus, cum unam ponat imperfectam respectu alterius*.

2. Sed quamvis Magni Augustini sententia sit admodùm ingeniosa, nec angelico Magistro displiceat, & ad rationes contrarias respondeat; tamen, ut ipsemet ait, *alii expositores sentiunt, quòd fue-*
1.q.74.a.2,&. *runt septem dies diversi, & non unus tantum*. Et ità quidem omnes alii S.S. Patres, & passim Scholastici, & Interpretes. Nam Moyses non poterat disertioribus verbis ordinem temporis exponere, quàm numerando singulos dies, singulis diebus singula opera attribuendo, cum tali successione tenebrarum, & lucis. Scriptura etiam dicit aliquando fuisse tenebras super faciem abyssi, terramque fuisse inanem, & vacuam: quod non satis benè potest explicari, si dicatur eodem primo creationis instanti lucem formatam, herbas, & plantas esse productas. Deinde dicitur Deus quievisse die septimo ab omni opere quod patrarat: & ideò jussit Hebræos, in divinæ quietis memoriam, diem septimum sanctificare. Ex quo infertur Deum reverà, post sex dies operum, septimo die à novarum specierum creatione cessasse. Præterea si primo instanti omnia creata sunt, etiam Angeli eodem fuere momento creati, qui tunc fuerunt in viâ: adeòque necdùm habebant cognitionem in Verbo, & per consequens non erat tempus matutinum, nec dies, sicque illa dierum augustiniana explicatio salvari non posset. Nisi asseratur Angelos ante Mundum corporeum creatos fuisse, jamque ad æternam beatitudinem pertigisse, quando Summus rerum Opifex, & Demiurgus, è nihili visceribus Universum effomavit. Cùm tamen probabilius sit, ut ait
1.q.61.a.3. D. Thomas, *quòd Angeli simul cum creaturâ corporeâ sunt creati*. Atque in Conc. Lateranensi quarto, anno 1215 celebrato, Cap. primo, De summâ Trinitate, & Fide Catholicâ, videtur Innocentius tertius, cum universâ Synodo sentire, Angelos cum mundo corporeo esse productos. Dicit enim de Deo Opt. Maximo: *Qui suâ omnipotenti virtute simul ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem, & corporalem: angelicam videlicet, & mundanam, ac deinde humanam, quasi communem, ex spiritu, & corpore constitutam*. Ulteriùs ex illâ particulâ *deinde*, quæ temporis successionem significat, deducitur temporis successio inter res creatas. Scio D. Thomam ad illam difficultatem respondere, Angelum duplicem habuisse Verbi cognitionem, *unâ* 1.q.62.a.
naturalem, & aliam gloriæ, naturalem quidem 1.ad.3.
quâ cognoscit Verbum per ejus similitudinem in suâ naturâ relucentem. Hancque dicit habuisse Angelum in initio suæ creationis: adeòque posset dici, cùm hæc sit cognitio rerum in Verbo, quamvis imperfecta, quod fuerit etiam in primo Universi creationis instanti, cognitio matutina. Sed ut fatetur etiam Angelicus Noster, propriè dicitur cognitio matutina illa secunda cognitio gloriæ. Unde dicendum est illam primâ potius esse vespertinâ.

Argumenta verò, quæ ex Scripturis contrà hexameri veriorem sententiam solent objici, vix quid- 3.
quam ingerunt difficultatis. Nam ille locus, quo maximè utitur D. Augustinus, est hic: *Qui vivit in* Eccl.18.1.
æternum creavit omnia simul. Ad quem respondetur illud *simul* non tam plerumque significare simultatem temporis, quàm collectionem: ità ut significet *pariter*, ut dum dicitur, *simul insipiens*, Ps.48.11.
& stultus peribunt. Textus græcus habet κοινῇ, idest communiter, generaliter, in summâ. Vel dicitur *simul*, idest eodem tempore continuato: aut loquitur de creatione propriè dictâ, quæ primo instanti facta est. Nam posteà peracta rerum productio, ex præexistente materiâ: præter animam rationalem, quæ non fuit ante corporis formationem creata, ut à D. Thomâ, & aliis docetur. Alia objectio sumitur ex Dei verbis, Jobum alloquentis:
Ecce behemoth quem feci tecum, fœnum quasi bos Iob.40.10
comedet. At behemoth significat jumenta quadrupedia, & literaliter intelligunt elephantem, de quo suo loco dictum est: qui ob vastam corporis molem, est instar multarum bestiarum, & cum jumentis, & quadrupedibus, eodem sexto die, quo homo, productus est. Septuaginta legunt, ἰδοὺ θηρία παρὰ σοί, *ecce bestias apud te*, nempè pro *behemoth* scribunt *theria*, & eodem modo de elephante ista vox intelligi potest. Allegoricè quidem dæmonem interpretantur: & tunc sensus est, quòd æquè illum Deus, ac hominem creaverit. Objiciuntur quoque illa
Genesis verba: *Istæ sunt generationes cœli, & ter-* Gen.2.4.
ra, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus cœlum & terram, & omne virgultum agri antequàm oriretur in terrâ, omnemque herbam regionis, priusquàm germinaret. Unde inferunt eodem die omnia ista formata fuisse. Sed ille Textus debet intelligi, cum D. Thomâ, de productione virgultorum in potentiâ, antequàm actu orirentur. Vel, ut communiter exponitur, debet subaudiri secundò, *in die quâ fecit*, &c.: ità ut sensus sit, & in die quo fecit Dominus omne virgultum, antequam à causis naturalibus oriretur in terrâ. Rationes autem varias assignare solent Authores, cur Deus hexameron fecerit opus creationis Universi. Et primò quidem, ut per creationem, distinctionem, & ornatum successivè, magis Dei omnipotentia, sapientia, & bonitas reluceret. Deinde, quia numerus senarius est valdè perfectus, constans, unitate, primo numero pari, & primo impari: qui con-

constat ex unitate, & primo numero pari. Et ità trium rerum genera, quibus constat Mundus, spiritualium, corporalium, & mixtarum, non obscurè designantur. Non desunt qui existiment fuisse prognosticum durationis Mundi; nempè 6 millium annorum. Videlicet, ut sint duo millia inanitatis, & vacuitatis: duo Legis Mosaicæ, vel potiùs circumcisionis, quæ non diu post prima duo annorum millia instituta est, paulò plùs centum annis: alia duo Legis gratiæ sint futura. Sed hæc prorsùs incerta: *De die autem illo vel horâ nemo scit*.

V. Corn. à Lapide in Cap. 1. Gen.

Marci 13. 32.

HEXAMETRUM: ἑξάμετρον, *hexámetron*, latinè in prosâ penultimâ correptâ, quæ in versu est communis. Est id quod sex mensuras continet: ità dictum ab ἕξ, *hex*, sex, & μέτρον, *mitron*, mensura. Sic appellatur versus sex pedibus constans, quibus eum veluti sex mensuris Poëtæ metiuntur. Hexametris autem versibus etiam multa Hagiographa exarata fuisse, satis patet ex D. Hieronymo, qui hoc ipsum probat de Libro Job, & acriter eos improbat, qui nolebant id sibi persuadere. Admonet eos, ut ad rei veritatem investigandam, legant *Philonem*, *Josephum*, *Origenem*, *Cæsariensem Eusebium*. Asserit verò à verbis Job, quibus incipit, *Pereat dies*, &c., c. 3. 2., usque ad illa capitis 42. 6., *Idcircò me reprehendo*, &c. quòd sint *hexametri versus*, *dactylo spondeoque currentes*, *& propter linguæ idioma*, *crebrò recipientes & alios pedes*, *non earundem syllabarum*, *sed eorumdem temporū*.

Ep. 113. seu 1. in præf. Iob.

HEXAPLA: ἑξαπλᾶ, *explá*, latinè in prosâ penultimâ brevi, sed in versu communi. Sextupla idiomate nostro vox ista significat, à singulari ἑξαπλοῦς, *hexaplus*, sextuplex, qui componitur à dicto *hex*, sex, & particulâ πλοῦς, *plus*, quæ in compositione significat multiplicationem partis, aut specierum. Interponitur autem α, *alpha*, ut fieri solet in nominibus ab *hex* compositis, idque euphoniæ gratiâ. Famosa sunt apud omnes Authores Origenis Hexapla, sex varias Scripturæ sacræ translationes continentia. De his sæpiùs agit D. Hieronymus, & ante ipsum de Origenis hexaplis egit Epiphanius, de quibus ait: *Origenes in appellatis ab ipso hexaplis & octaplis, duas hebraicas columnas, & sex columnas interpretum alternatim collocans, magnam utilitatem cognitionis studiosis exhibuit*. Quænam autem præcisè interpretationes hexapla, ut ab octaplis distincta, continerent, exponit hisce verbis. *Quatuor sunt græca, quando Aquilæ, & Symmachi, & 72, & Theodotionis interpretationes coniunctæ fuerint, ubi autem quatuor hæ columnæ duabus hebraicis adiectæ fuerint hexapla appellantur*. Hexapla etiam ab Eusebio vocata talis Scripturæ ab Origene facta editio: qui ut hoc opus absolveret Tyrum secessit. De Octaplis verò & Tetraplis suo loco disseretur.

Libello de ponder. & mens.

Hist. Eccl. l. 6.

HEXASTICHUM: ἑξάστιχον, *hexásticon*, p. b., sex versibus, aut ordinibus constans. Nam ἕξ, *hex*, sex, & στίχος, *stichos*, ordo, versus. Compositiones sex versibus constantes hexasticha dictæ: & plures hymni ecclesiastici multis efformantur hexastichis. Hunc quoque titulum alicui operi nonnulli Authores prænexerunt. Et ità omnia opera sex ordinibus distincta, aut senam rerum seriem complectentia, hexasticha nuncupari possunt.

HEXATEUCHUM: ἑξάτευχον, *hexáteuchon*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis accentus à Græcis, aliis regulis utentibus, in antepenultimâ collocetur. Est opus sex libros, aut volumina continens: à dictâ particulâ *hex*, sex, & *téuchos*, de quo in voce heptateuchon. Hexateuchum sex primi Scripturæ sacræ dici possunt: unde pro voce *extaticon*, *exateuchum* apud Euseb. Emiss. legendum esse suprà monitum est.

HEXEDRA: ἑξέδρα, *hexédra*, latinè in prosâ penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus audiatur accentus. De exedra suprà dictum est. Sed quia nonnulli cum aspiratione scribunt *hexedra*, hîc quoque inter alias vox ista fuit inserenda. Potest intelligi locus sex sedibus constans: ità ut à dicto *hex*, sex, & ab ἕδρα, *hédra*, sedes, *hexedra* nominetur.

HICESIA: ἱκεσία, *hikesía*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis acuatur. Supplicatio, preces, & libellus supplex latinè dicitur: à verbo ἵκω, *hico*, venio. Hinc & ἱκέσιος, *hikésios*, supplex, & apud Nazianzenum, *hikésios lógos*, supplex libellus, supplex oratio. Ab eâdem radice pullulat *hicétes* (& apud Latinos accentu in antepenultimâ efferri debet) idest supplicator, supplex, qui rogat, & qui rogatur.

HIERA: ἱερά, *hierá*, latinè penultimâ brevi, quamvis in Prosodiâ Bononiensi longa signetur, & ab aliquibus malè scribitur *iera*. A Latinis dicitur sacra, magna, divina, sancta, augusta: prout talia significata sunt ejus masculini ἱερός, *hierós*. Dominicus Magri per Jeram, idest sacram, potionem quamdam intelligit, ex Fulberto Episcopo: sed apud Medicos hiera vocatur epilepsis, seu morbus comitialis. Et hoc falsâ eorum opinione, ut censet Galenus, qui huic morbo aliquid divinum esse, sibi vanè persuadebant. Apulejus verò hunc morbum à Græcis *hierón* appellari dicit, eò quòd afficiatur in eo pars animæ rationalis. Hiera quoque dicitur major, tutiorque navis anchora, periclitantibus extremum subsidium existimata. Hoc naviculæ animæ nostræ, in extremis laboranti, & ad sacram anchoram, scilicet ad Deiparæ patrocinium recurrenti, bellissimè adaptatur.

In Hierol.

Fulb. ep. 115.

HIERAPOLIS: ἱεράπολις, p. b., idest sacra civitas. Nam ἱερά, *hierá*, sacra, & πόλις, *póis*, civitas. Sic à Græcis Urbs Syriæ, propter templorum multitudinem vocata, aliàs Magog appellata. De ipsâ dicit Propheta: *Fili hominis pone faciem tuam contra Gog, terram Magog*. Textus hebraicus etiam habet *hammagóg*: & 70 solùm addunt coniunctionem dicentes καὶ τὴν γῆν τοῦ μαγώγ, *ka tén gén tù magóg*, idest *& terram magog*. Et quia hebraicè cum *he* notificativo scribitur, non esse nomen proprium argui posset. Meliùs ergò hîc per Magog intelliguntur subditæ gentes Antiocho Epiphani, Scythæ, Tartari, & varii Asiæ populi. Dum literaliter per Gog rex ille sceleftus insinuatur, qui Judæos vehementer erat afflicturus. Allegoricè ipsum Antichristum, sicut per Magog illas nationes, quæ Antichristo servient, designari tenendum est. Magog enim fuit Japhet filius, à quo Scythæ, & Tartari agnoscunt originem. Alia fuit Hierapolis in Phrygiâ, in quâ S. Philippus Apostolus Cruci fuit affixus,

Ezech. 38. 2.

המגוג hammagóg.

xus, & lapidibus obrutus. Sicque de terrenâ, & profanâ Hierapoli, in Hierapolim cœlestem, Civitatem illam sanctam, Jerusalem novam, teste Eusebio, (In Chronico.) anno à Christi morte 22, triumphali Crucis curru fuit assumptus.

HIERARCHA: ἱεράρχης, *hierarches*, sacrorum princeps. Nam ἱερὰ, *hierà*, in neutro plurali sacra dicuntur, & ἀρχὸς, *archós*, princeps. Hoc nomine Episcopus à D. Dionysio decoratur. Sed summus hierarcha, & talis absolutè, est Summus Pontifex, utpotè sacrorum supremus princeps. Quo nomine eum appellat Baronius, occasione appellationis, & recursus Theodoreti Cyri Episcopi, à Pseudosynodo ephesinâ depositi, ad Sanctum Leonem, Maximum Pontificem. Ait enim Annalium (An. Chr. 449. N. 111.) Ecclesiasticorum Pater: *Ex cujus epistolâ perspicuè videas, contrectesque manu, unum semper fuisse hierarcham in Ecclesiâ, ad quem passi injuriam, vel à suis Episcopis, vel à comprovincialibus, sive œcumenicis conciliis, omnes confugiant.*

HIERARCHIA: ἱεραρχία, *hierarchia*, latinè 1. in rigore penultimâ correptâ deberet efferri. Sed plerumque in his similibus, ex usu legitimo, græcus accentus in eâ retinetur. Vox ista sacrum principatum sonat: ab ἱερὸς, *hierós*, sacer, & ἀρχὴ, *arché*, (De cœl. hier. c. 3.) principatus. De quo Magnus Areopagita dicit: *Est itaque hierarchia, ut mihi quidem videtur, ordo sacratior, & scientia, & operatio, quæ ad Dei similitudinem pro viribus nititur, ac pro modo suo ad illius imitationem, ex indultâ sibi divinitus intelligentiæ luce, subvehitur.* In ipsâ verò duo sunt consideranda: nempè ipse princeps, & multitudo sub principe ordinata. Et sic ex parte principis, (1. q. 108. a. 1. c.) qui est Deus, ut ait D. Thomas, *non solùm omnium angelorum, sed etiam totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, una est hierarchia.* Quam Augustinus aliter explicavit, statuens duas Civitates, seu societates: unam in Angelis (L. 12. de Civ. Dei c. 1.) bonis, & hominibus sub principe Deo; alteram in malis sub principe Diabolo. Et quidem illa bonorum Civitas est una hierarchia ratione unius principis Dei: ex parte verò multitudinis sub principe ordinatæ, prout diversæ multitudines variis modis reguntur; ità statuendæ sunt diversæ hierarchiæ. (Suprà.) Nam rectè dicit Angelicus: *Quæ non possunt secundum eundem modum gubernari à principe, ad diversos principatus pertinent, sicut sub uno rege sunt diversæ civitates, quæ diversis reguntur legibus, & ministris.* Jam autem homines longè alio modo quàm Angeli reguntur, cùm diversimodè divinas illuminationes percipiant: & hinc arguitur humanam hierarchiam necessariò ab angelica esse distinguendam. Omnes tamen homines sunt ejus- (D. Th. suprà ad 3.) dem hierarchiæ: *Quia omnes homines sunt unius speciei, & unus modus intelligendi est eis naturalis, non sic autem in angelis.* De humanâ hierarchiâ angelicè tractavit Divinus Areopagita in Libro de Ecclesiasticâ hierarchiâ. In eâ tres ordines distinxit, à tribus hierarchicis actionibus, purgatione, illuminatione, & perfectione desumptus. Nam ordinis Diaconorum est purgare, Sacerdotum illuminare, & Episcoporum perficere. Ità istæ functiones ad hierarchiam pertinent, ut ideò neget D. Thomas in divinis Personis hierarchiam dari; quia in illis non detur purgatio, illuminatio, aut perfectio, eo sensu quo hîc intelligitur: cùm una ab aliâ non perficiatur. Diaconi dicuntur purgare, non quidem à peccatis; sed *in quantum immundos ejiciunt à cœtu fidelium: vel eos sacris admo-* (3. q. 64. a. 1. ad 1.) *nitionibus disponunt, ad Sacramentorum receptionem*: ut ait D. Thomas. Ità Dionysius etiam exponit, dicens quòd Diaconi habent officium su- (c. 3. p. 2. & 3.) per immundos, inter quos ponit catechumenos. In aliquo tamen illuminativam sacerdotis virtutem participant, in quantum dispensant Christi sanguinem, aut eum dispensare possunt, si mos ille antiquus vigeret. At perfectivam Episcopi virtutem non ideò participat Diaconus, quia Evangelium recitat: prædicat enim ipsum per modum catechizantis, ut explicat Angelicus Doctor. *Sed* (q. 67. a. 1. ad 1.) *docere*, inquit, *idest exponere Evangelium pertinet propriè ad Episcopum, cujus actus est perficere.* Sacerdos verò illuminare dicitur sacrum populum, non quidem gratiam infundendo, sed Sacramenta gratiæ tradendo, ut habetur ex Sancto Dionysio. Attamen in aliquo etiam virtutem perfectivam Episcopi participat, in quantum dispensat V. Eucharistiam, quo perficitur homo secundùm se, per comparationem ad Christum. Sed Episcopi propriè est perficere, ut docet D. Thomas: *Aliæ per-* (q. 82. a. 3. ad 3.) *fectiones quibus homo perficitur per comparationem ad alios Episcopo reservantur.* Nam solus dispensat illa Sacramenta, quibus suscipientes in aliquo gradu perfectionis super alios constituuntur.

In cœlesti, seu angelicâ hierarchiâ, quam di- 2. vinè Magnus Areopagi, & Ecclesiæ Doctor exposuit, Angeli superiores purgant, illuminant, & perficiunt inferiores. Ità quippè asserit, quòd *An-* (De cœl. hier. c. 8. ante med.) *geli secundæ hierarchiæ purgantur, & illuminantur, & perficiuntur per Angelos primæ hierarchiæ.* Quod de omnibus Angelis inferioribus respectu superiorum intelligi debet. Omnes enim Angeli inferiores à superioribus illuminantur: non autem è contrà. Et hoc significant S. Areopagitæ verba: (Cap. 7. post med.) *Theologi planè monstrant cœlestium substantiarum ornatus à supremis mentibus doceri deificas scientias.* Hoc probat Angelicus Magister ex alio Dionysii principio, quòd omne bonum est sui diffusivum, & omnes creaturæ ex divinâ bonitate participant, ut bonum quod habent diffundant in alios. Et si hoc verificatur in rebus corporalibus, ac inferioribus, minusque supremæ bonitatis radios participantibus; quantò magis *Sancti Angeli, qui sunt* (D. Th. 1. q. 106. a. 4. c.) *in plenissimâ participatione divinæ bonitatis, quidquid à Deo percipiunt subjectis impartiuntur.* Non ideò tamen extolluntur inferiores ad perfectioris scientiæ apicem, æquè ac superiores. Nam quidquid recipitur, per modum recipientis recipitur: & ideò non adeò excellenter illuminationes in inferioribus recipiuntur, prout in superioribus. E contrà verò superiores ab inferioribus non illuminantur. Quamvis enim, dum inferior superiori loquitur, ipsi suas cogitationes, & affectus manifestando, eum quodammodò videatur illuminare; tamen non est vera illuminatio quæcumque cujusque veritatis manifestatio, sed solùm illa, *quæ du-* (L. 2. q. 32. a. 4.) *cit ad majorem cognitionem Dei, voluntatisque divinæ*: ut optimè explicatur ab Esparza. Cujus

ratio-

rationem exponit; quia notitia rerum creatarum secundùm se est obscura, unde & ab Augustino vespertina dicitur, & propterea illuminatio propriè non est dicenda. Sic ergò verificatur id quod à D. Dionysio traditur, nempè *legem esse divinitatis immobiliter firmatam, ut inferiora reducantur in Deum per superiora*. Cùm igitur omnis Angelus superior inferiorem illuminat, illum etiam & purgat, & perficit. Nam ut angelicè, de Angelis præsertim, semper loquitur Angelicus: *Purgatio Angeli intelligitur à defectu intellectus, qui est nescientia: perfectio autem est consummatio in finem intellectus, qui est veritas cognita*. Quod explicat à similitudine visus corporalis, qui purgatur in quantum tenebræ removentur: illuminatur, quatenus lumine perfunditur: perficitur, quatenus perducitur ad cognitionem colorati. Sic Angeli inferiores purgantur, quatenus ab eorum intellectu nescientia expellitur: illuminantur, quatenus lumen spirituale recipiunt, seu species rerum divinarum priùs ignotarum: & perficiuntur, dum ad ipsarum cognitionem perducuntur. Quod aliis verbis clarè nobis revelavit ille, qui prius in Areopagi tenebris, juxtà morem receptum, judicabat. Asserit enim, quòd *in cælesti hierarchiâ purgatio est in substantiis, & essentiis, tanquàm ignotorum illuminatio in perfectiorem scientiam inducens*.

Cœl. hier. c. 14. & Ecc. hier. c. 5.

Sup. a. 2. ad 1.

Eccl. hier. c. 6. p. 3.

3. Sed secundùm distinctionem harum actionum non distinguntur cœlestes ordines, aut hierarchiæ. Ut autem in ipsis distinctio investigetur, observandum est, quòd Angeli superiores habent modum cognoscendi universaliorem, quàm inferiores. Et hujusmodi cognoscendi modus in tres gradus optimè cum D. Thomâ discriminatur, prout ipsæ rerum rationes, de quibus Angeli illuminantur, tripliciter considerantur. Primò siquidem considerari possunt ut procedentes ab universali omnium rerum principio, nempè Deò. Et *iste modus convenit primæ hierarchiæ, quæ immediatè ad Deum extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur*. Secundò verò considerantur, prout illæ rationes rerum dependent ab universalibus causis creatis, quę primæ incipiunt multiplicari, sed longè minùs quàm causæ particulares. Et ideò modus cognoscendi illas rationes, prout ab istis causis universalibus creatis dependent, convenit secundæ hierarchiæ. Sicut tertiæ competit modus eas cognoscendi, secundùm quod applicantur singulis rebus, prout dependent à propriis causis. Ex his ergò tribus cognoscendi modis trium hierarchiarum distinctionem eruit Doctor angelicus. Seu, ut Mart. Becanus cum aliis explicat, illa distinctio consistit in eo, quòd Angeli supremæ hierarchiæ sint quasi cubicularii, & assessores Dei, per quos divinæ revelationes, ad reliquos deriventur. Istis in Ecclesiâ militante respondent Viri sancti, & contemplativi, quibus multa immediatè à Deo revelantur. Angeli verò secundæ hierarchiæ habent generale regimen Ecclesiæ militantis. Nam exequuntur ea, quæ ad universale bonum Ecclesiæ pertinent: quibus respondent Prælati, communitatis curam gerentes. Angeli denique infimæ hierarchiæ habent curam eorum omnium, quæ ad speciale regimen ordinantur: & in Ecclesiâ negotiorum particularium curatores eos imitantur. Sed D. Thomas magis attendit ad diversum modum cognoscendi in Angelis, secundùm quem inter eos essentialis differentia, & plusquàm specifica innotescit. Aliqui D. Bonaventuram sequentes, ultrà hierarchiam humanam, & angelicam, unam agnoscunt supercælestem divinarum Personarum. Quod tamen sustineri non potest, Quia una Persona non est princeps respectu alterius, quamvis sit principium originis: adeòque in divinis non datur multitudo sub uno principe ordinata. Illam etiam opinionem acriter improbat D. Thomas, asserens eos manifestè errare: cùm in Sanctissimâ Trinitate sit benè ordo naturæ, sed non hierarchiæ. Cujus ratio est ex D. Dionysio, & suprà tetigimus: quia *ordo hierarchiæ est alios quidem purgari, & illuminari, & perfici, alios autem purgare, & illuminare, & perficere. Quod absit ut in divinis personis ponamus*. Sic ergò certum est ex omnium Theologorum consensu, juxta Sancti Areopagitæ doctrinam, totam multitudinem Angelorum, ut loquitur Esparza, optimæ, atque ordinatissimæ Reipublicæ more distributam esse in tres hierarchias, seu sacros principatus, & collectiones personarum sacrarum, sub determinato principe constitutas. Et rursùs unamquamque hierarchiam constat in tres collectiones similiter distribui, & ordines magis determinatos, ac speciales, cum peculiari aliquâ convenientiâ, & similitudine mutuâ, quoad munera gratiæ. Hæc divisio in Angelis nunquàm prætergreditur assimilem eorum divisionem quoad naturalia: ut rectè, & eleganter ab Esparzâ comprobatur. Nam secundùm angelicam de Angelis doctrinam, illa hierarchiarum, & ordinum distinctio potest dici naturalis, & supernaturalis. Naturalis quidem spectato eorum fine naturali, *& secundùm respectum ad hunc finem distinguuntur ordines Angelorum secundùm naturalia dona*. Sed respectu finis supernaturalis differunt *completivè quidem secundùm dona gratuita, dispositivè autem secundùm dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita, secundùm capacitatem naturalium*.

D. Th. 1. q.108. a.1. c.

Tr. 3. c. 3. q. 10. Cōc. 5.

1. q. 108. a. 2. 1. c.

q. 4. a. 5.

D. Th. 1. q. 108. a. 4. c.

Igitur, sicut in universâ Angelorum multitudine datur Hierarchia suprema, media, & infima; ità in singulis Hierarchiis datur triplex Ordo, seu Chorus, supremus, medius, & infimus. Desumptâ nempè similitudine à triplice hominum in civitatibus ordine: videlicet ab ordine supremo optimatum, ab ordine medio populi honorabilis, & ab infimo populi inferioris. Sic etiam ordines Angelorum secundùm varios actus, & officia discriminantur. Ad cujus intelligentiam observandum est, quod jam dictum est de hierarchiarum distinctione, prout rationes rerum accipiuntur, vel in ipso Deo, vel in causis universalibus, aut tandem secundùm determinationem ad speciales effectus. Hinc Angelicus deducit, *quòd ad primam hierarchiam pertinet consideratio finis, ad mediam verò dispositio universalis de agendis, ad ultimam autem applicatio dispositionis ad effectum, quæ est operis executio*. Ideò dicit quòd D. Dionysius eos ordines in primâ hierarchiâ posuerit, quorum nomina per respectum ad Deum imponuntur: suntque Seraphim, Cherubim, & Throni. In secundâ 4.

D. Th. 2. 2. c.

2. 6. c.

verò

verò illos Choros ordinavit, quorum nomina designant communem quamdam gubernationem: suntque Dominationes, Virtutes, & Potestates. In tertiâ denique eos constituit, quorum nomina important operis executionem: suntque Principatus, Archangeli, & Angeli. Ut autem perspicaciùs Ordinum dispositio inspiciatur; tria considerat S. Doctor in respectu ad finem. Nempè ipsam finis considerationem, secundò perfectam finis cognitionem, tertiò defixionem intentionis in finem: & juxtà hæc tria distinguit Thronos, Cherubim, & Seraphim. Nam sicut etiam in rebus humanis, quidam tali fruuntur dignitate, ut per seipsos possint familiariter ad regem accedere: quidam verò ulteriùs etiam secreta cognoscunt: alii autem ad talem honoris apicem extolluntur, ut semper circà eum hæreant, quasi ei conjuncti; sic in primæ hierarchiæ tribus Ordinibus contingit. Throni enim rationes rerum immediatè in Deo cognoscentes, quod toti supremæ hierarchiæ convenit, eum in seipsis familiariter recipiunt: præsertim cùm res cognita dicatur esse in cognoscente. Cherubim verò modo quodam eminentiori divina secreta percipiunt. Seraphim autem in hoc quod est omnium supremum excellunt, quòd ipsi Deo uniantur. Quod ità ab aliis explicatur; ut Seraphim amore Dei, Cherubim divinorum sapientiâ, Throni terrenorum affectuum puritate, & divinis illustrationibus sint super cæteros eminentes. Ad distinctionem autem ordinum secundæ hierarchiæ, tria in gubernatione observantur. Scilicet distinctio eorum quæ agenda sunt, quod pertinet ad Dominationes: secundò exhibitio facultatis ad implendum, quæ est propria Virtutum: tertiò ordinare qualiter ea quæ præcepta sunt, vel diffinita, impleri possint, quod spectat ad Potestates. Aliqui Theologi eorum actus, & officia sic exponunt, ut dicant Dominationes libertate ab affectu peccati, Virtutes fortitudine, & Potestates constantiâ quodam modo peculiari esse conspicuos. Pro distinctione ordinum tertiæ hierarchiæ observat D. Th. quòd in executione cujuslibet actus, sunt quidam incipientes, & alios ducentes, ut in cantu, & exercitu: alii simpliciter exequuntur: & alii medio modo se habent. Juxtà primos assignantur Principatus: juxtà secundos Angeli: juxtà tertios statuuntur Archangeli. Vel Principatus dicuntur, quòd sint in perfectâ rerum agendarum executione præcipui. Hæc est communis Theologorum de angelicis ordinibus opinio, & enumeratio, juxtà D. Thomam, & S. Dionysium: cum fundamento in illis Apostoli verbis, de Christo in cælis constituto *super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem.* (Eph. 1. 21.) Et in istâ communi omnium ordinum enumeratione notatu dignum est, quòd juxtà Magni Areopagitæ doctrinam, supremum infimi quodammodò infimum supremi attingat.

HIERARCHICUS: *ἱεραρχικὸς*, *hierarchicós*, p. b. ad hierarchiam pertinens. Est enim adjectivum ab expositâ voce *hierarchia* deductum. Ità dicuntur functiones hierarchicæ illæ tres supradictæ, nempè purgatio, illuminatio, & perfectio. Sic & ordo hierarchicus vocatur illa hierarchiarum dispositio à nobis exposita: immò & ista jam dicta Ordinũ affinitas, quòd supremum infimi quodammodò attingat infimum supremi. Sicut enim homo magnam habet cum Angelis affinitatem, à quibus paulò minùs minoratus est; ità & Principatus habent affinitatem cum Potestatibus; Dominationes affines sunt Thronis: & ipsi Seraphini, propter excellentissimum divini amoris ardorem, maximam inter omnes creaturas habent cum Spiritu sancto vicinitatem, qui est tertius in ordine originis divinarum Personarum, etsi aliis duabus æqualis. Hierarchicæ quoque dicuntur illæ perfectiones, quæ ad sacros ordines spiritus angelicos extollunt, & quæ ad sacram hierarchiam homines sublevant, atque illæ maximè quæ Hierarcham decent. De quo ait S. Dionysius, *Qui hierarcham dicit, significat hominem & Numine afflatum, & divinum, & omnis sacræ scientiæ peritum.* (L. de Ecc'. hierarch.) Ità quippe sonant ipsius verba græcè prolata: *ἱεράρχην ὁ λέγων, δηλοῖ τὸν ἐνθέοντα, καὶ θεῖον ἄνδρα τὸν πάσης ἱερᾶς ἐπιστήμονα γνώστην.* Illæ tamen superiùs dictæ perfectiones non ità singulis Ordinibus conveniunt, ut quoad talem attributionem excessu intrinseco inferiores superioribus emineant: ità ut v. g. Seraphim superet quidem Cherubim amore Dei; sed divinorum sapientiâ Seraphini à Cherubinis superentur. Quia in istis spiritibus beatis amor commensuratur cognitioni sicut cognitio amori: &, ut ait D. Thomas, omnes perfectiones angelicæ *abundantiùs existunt in superioribus, quàm in inferioribus.* (1. q. 108. a. 5. c.) Sed, ut ipse explicat, superior perfectio attribuitur ordini superiori per proprietatem, at inferiori per participationem: & inferior perfectio attribuitur ordini inferiori per proprietatem, superiori autem convenit per excessum. Aliqui tamen eas præeminentias exponunt respectu inferiorum substantiarum intellectualium: sicuti ab omnibus explicatur in tertiâ hierarchiâ. Ità ut Seraphinis specialiter demandatum sit ministerium ea suggerendi, unde divinus amor accendatur: Cherubinis specialis cura incumbat inferioribus speculativè divina mysteria revelandi: & Thronis ea inspirandi, unde à terrenis rebus arceatur affectus: & sic de aliis differendo. D. Gregorius, quem secutus est S. Bernardus, nonnihil variat in ordinum angelicorum enumeratione: quamvis, teste Carthusiano in Commentariis super Dionysium, Bernardus doluerit se non omninò D. Dionysio adhæsisse. Gregorius ergò in Ordinum hierarchicorum expositione, ultrà quod magis videatur attendisse ad exteriora ministeria, quàm Dionysius, qui eos discriminat secundùm convenientiam ad eorum spirituales perfectiones; quoad Principatus, & Virtutes ab ejus enumeratione dissensit. Nam ordinat Principatus post Dominationes, Virtutes verò post Potestates. Et quidem cum fundamento in verbis Apostoli ità recensentis, dum dicit omnia in Christo condita: *Sive Throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates.* (Col. 1. 16.) Sed cùm, teste D. Thomâ, parùm, vel nihil differat, si ad rem referatur, non est instituti nostri in his prolixiùs immorari. Addo tantummodò *κατὰ πάρεργον*, seu pro parergo, illas hierarchicas distinctiones mansuras quidem post diem ju-

dicii, quoad distinctionem naturæ, & gratiæ, & gloriæ; sed non quoad executionem, saltem illam, quæ ad alios, ad finis consecutionem perducendos, ordinatur.

HIERATEON: ἱερατεῖον, *hierateon*, penultimâ longâ propter diphthongum in græco, quæ in vocalem longam latinè convertitur. Est sacrarium, sacerdotium, ut ex Can. 1. Concilii Antiocheni. Oritur à verbo ἱερατεύω, *hierateúo*, sum sacerdos, fungor sacerdotio. Hieratia quoque, p. l., græcè ἱερατεία, *hieratia*, sacerdotium significans, ab eodem verbo derivatur, ut & hierateuma. Hanc ultimam vocem habet in Textu græco D. Petrus, ubi
1.Pet.2.9. Noster legit, *regale sacerdotium*.

HIERATICUS: ἱερατικὸς, *hieraticós*, p.b., sacratus, ab ἱερὸς, *hierós*, sacer. Orbes hieratici dicuntur ab Interpretibus illi circulares ordines, quibus per vices, ex Davidis præcepto, 24 familiarum sacerdotes in templo inserviebant. Sedecim familiæ videlicet ex posteris Eleazari, & octo ex Ithamari posteris, ex duorum nempe Aaronis filiorum nepotibus, fuerant ad sacra ministeria in templo peragenda electæ. In similes classes erant divisi Levitæ cantores, Janitores, thesaurorum custodes, & sacerdotibus inservientes: de quibus in voce *ephemeria* dictum est. Hieratica dicta est charta quædam subtilis, religiosis tantùm voluminibus dicata. Potest etiam ista vox *hieraticus* deduci à vocabulo supradicto *hierateon*, aut *hieratia*: sicque hieraticus erit idem, ac sacerdotalis, & ordines hieratici sacerdotales intelligerentur.

HIERAX: ἱέραξ, *hiérax*, latinè propter vocalem brevem, penultimâ correptâ efferri debet. Est accipiter, & à quibusdam milvus appellatus: ejus incrementum, in genit. *hieracis* à Gretsero pronunciatur acutâ penultimâ. Eodem nomine quidam hæresiarcha nuncupatus, qui & Hieracha vocatus fuit. Unde Hierachitæ hæretici, qui veri accipitres ad prædam inhiabant innocentis columbæ, quæ est Ecclesia, eamque conabantur miserè linguâ, dentibus, & unguibus lacerare. Nescio quid sacrum eorum profanum nomen præ se ferat, & superstitiosâ continentiâ prætendant: dum monachos tantùm, & monachas, & conjugia non habentes, ut ait Augustinus, in communionem reci-
Damascenus l. de hæref.hær. 67. piunt. Nam, teste Damasceno, omninò nuptias prohibent, & solitariè existunt. *Sed impiè resurrectionem carnis negant: ad regnum cælorum non*
Lib. de hæref.hær. 47. *pertinere parvulos dicunt, quia non sunt eis ulla merita certaminis, quo vitia superentur*. Ità D. Augustinus.

HIEROCERYX: ἱεροκήρυξ, *hierokéryx*, p.l., sacer præco. Ità dictus ab ἱερὸς, *hierós*, sacer, & κήρυξ, *kéryx*, præco. Talis est ille, qui aliquid inter rem sacram edicit. Ut in liturgiâ ambrosianâ, dum clericus ante Evangelium intonat: *Habete silentium*. Hieroceryces, (p.l., saltem communiter) etiam omnes sacri Concionatores, utpotè sacri præcones, à verbo κηρύσσω, *kerysso*, concionor, prædico, meritò nuncupandi.

HIERODULUS: ἱερόδουλος, *hieródulos*, latinè propter diphthongum græcam penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Ità dictus æditus, sacris inserviens, sacer servus: à dicto *hierós*, sacer, & δοῦλος, *dúlos*, servus. Quamvis omnis sacer minister hierodulus dici possit; tamen ob magis corporalem in Ecclesiâ, & in sacris servitutem, maximè sacristæ hieroduli vocitandi.

HIEROGLYPHA: ἱερόγλυφα, p.b., sacra sculpta. Vox est formata ab ἱερὸν, *hierón*, sacrum, & verbo γλύφω, *glypho*, sculpo. Ità vocari possent omnes sculpturæ, aliquas res pias, & sacras repræsentantes. Sed præsertim ità dicuntur mysticæ Ægyptiorum notæ, hieroglyphica quoque passim appellatę. Nam ἱερόγλυφα γράμματα, *hieroglypha grámmata*, seu sacrosculptæ literæ, dicuntur animalium, aut aliarum rerum tales sculpturæ, quibus varia mysteria designabant. Sed de his paulò diffusiùs agendum.

HIEROGLYPHICA: ἱερογλυφικὴ, *hieroglyphicé*, p.b., Vox ab eâdem radice, quâ superior originem trahens: & quasi ejusdem significationis. Verùm etsi sæpiùs pro ipsis notis mysteriosis passim sumatur; tamen potiùs ista sacra Ægyptiorum monumenta, in quibus ipsæ mysticæ notæ erant insculptæ, & quibus vice literarum utebantur, debent intelligi, cùm literæ adhuc inventę non essent. Hæc exaravit ægyptio sermone Horus Apollo Niliacus. Sed Philippus Author quidam grçcus ipsius libellum in græcum sermonem transtulit. Illud opus latino sermone, post alios, donavit Nicolaus Caussinus, cum suis observationibus, Symbolycę Ægyptiorum Sapientię ipsi libro titulum præfigens. Cui addidit Clementis Alexandrini hieroglyphica, & Physiulogum S. Epiphanii: multaque alia hieroglyphica in suo Polyhistore symbolico exposuit. Ante ipsum eruditissimus Pierius Valerianus Hieroglyphicorum Libros 98 ediderat, uti & alii Authores de isto argumento scripserant; sed Caussinus maluit ex ipso Huri Apollinis fonte ea depromere. Cùm de hoc Authore mentio inciderit; juvat observare *Horum*, & *Apollinem* esse idem nomen diverso idiomate expressum. Nam Apollo ægyptiacè, ut suo loco dicemus, Horus appellatur. Unde videtur potiùs secundum nomen priori, ut ejus interpretatio additum, posteà in ipsum nomen proprium irrepsisse, & ideò apud Suidam Horapollo exaratum. Fuit autem is, non Græcus, ut quidam volunt, nec Alexandrinus, sed Niliacus, idest è Nilo Ægypti civitate: cùm *Nilus*, uti Caussinus testatur, triplici donetur, fluvii, urbis, & templi, significato. Floruit Horus paulò antè Christum natum: & de ipso Plinius mentionem agit. Ut autem meliùs hieroglyphica à symbolis, ænigmatibus, emblematibus, parabolâ, & apologo distinguantur; observare sufficiat hieroglyphica passim intelligi imagines, & figuras ad aliquid significandum, ex hominum arbitrio determinatas. Ex quo intelliges symbolum latiùs sumi, ut sit occultæ rei signum, & fusè sumptum omnem penè similium rationem complectitur, ut à Caussino fuit observatum. De illis suis locis agitur: ex quibus eorum discrimen meliùs innotescet. Hieroglyphicorum verò scientia apud Ægyptios fuit antiquissima: in hac enim Moyses apprimè versatus fuit, qui teste S. Stephano, *eruditus est omni sapientiâ Ægyptio-*
rum. De quo & Philo ait, non solùm Arithmeticam, Geometriam, & Musicam ab ægyptiis Do- Act.7.22.

cto-

De Vita Moysis. ctoribus hausisse; sed præterea, ut ejus verba græca sonant, *symbolicam Philosophiam, quam in dictis literis ostendunt, & per animalium commendationem, quæ etiam Deorum honoribus venerantur*. Hanc scientiam postea Græci, & aliæ nationes, etiam barbaræ, imitatæ sunt: eamque ab ipsis Hebræis, præsertim ab Abrahamo, qui Heliopoli in Ægypto commoratus erat, Gentiles accepisse, ab eoque Astrologiam didicisse, longè verisimilius existimatur. Ista sacra scientia non passim popularibus tradebatur, sed penès doctissimos sacerdotes erat: ideòque & Origenes eam ἱερατικὰ
Hom. 1. super Num. γράμματα, *hieraticá grámmata* nominavit, idest sacratas literas. Cœlestem quoque virtutem quamdam hujus scientiæ candidatis præesse sibi persuadebant Ægyptii. Et ne facilè tam sacra sapientia ex hominum mentibus deleretur; eam in æviternis insculpebant obeliscorum, & pyramidum, ex durioribus saxis, molibus: ut etiamnùm Romæ habetur in admiratione. Hagiographi quoque, qui profanis scientiis subliminra divinarum rerum mysteria exornare dignantur, plurimis etiam hieroglyphicis sacras paginas voluerunt inspergere. Signanter ille Sapientissimus Ecclesiastes, in fine magnæ de vanitate concionis, pluribus utitur hieroglyphicis, quæ mortem vicinam adumbrant. Sic habes in Jeremiâ virgam vigilantem: in Daniele statuam quadrimateriatam, arborem proceram: & in aliis alia, quæ optimè pro divinæ vindictæ, caducitatis regnorum, brevissimæ ætatis florentissimorum regnorum, & regum hieroglyphicis cælari possunt.

HIEROLEXICUM: ἱερολέξικον, *hierolexicon*, p. b., sacrum dictionarium. Vox est formata ab ἱερὸς, *hierôs*, sacrum, & λεξικὸν, *lexicòn*, dictionarium, vocabularium, de quo suo dicetur loco. Ità librum suum Carolus Magri, in quo vocabula ecclesiastica, & sacra explicat, nuncupavit. Opus quidem Dominici ejus fratris, sed post hujus mortem, cum variis Caroli additionibus, prodiit in lucem. In eo varia vocabula explicantur abstrusiora latina, græca, & hebraica: & multorum declaratur etymologia. Sed ne videamur ex parte actum egisse; maximum discrimen inter has nostras Etymologias, & hierolexicon illud observandum. Et inprimis me solas græcas exponere protestatus fui: quas longè majori copiâ, & Theologis magis necessarias compilavi, ut plurimùm in hierolexico vix tactas, aut penitùs omissas. Vocabula græca ità characteribus latinis expressi, ut quivis linguæ græcæ imperitus ea legere, & intelligere possit. Deinde omnium, quantùm tenuitati meæ possibile fuit, etymologias perscrutatus sum, quæ plerumque in Hierolexico desiderantur: atque earum radices detegere conatus sum, quæ in eo vix aut ne vix quidem tanguntur. Quod sanè multùm ad Etymologiarum intelligentiam confert: cùm sæpè vix à quo verbo nomina formentur discerni possit, nisi à quo tempore, & personâ deducta sint, ostendatur. In istis augmentum syllabicum, aut temporale, ad verbalium formationem, rejiciendum: & tempora insuetata, à quibus sæpiùs oriuntur, confingenda. Nisi talia exactè tractentur, plerumque præbetur æquivocationis occasio: dum vocabulo alicui ab uno verbo origo attribuitur, quod emanat ab alio lo gè diversæ significationis. Et quomodò, exempli gratiâ, dictio *prototocos*, à voce πρῶτος, *prôtos*, primus, & à verbo τίκτω, *tíkto*, pario, credetur pullulare, nisi verbum *tikto* in præterito medio facere τέτοκα, *tétoca* ostendatur, unde ablato augmento *tè* oc erumpit? Et hinc aliqua observandi in Hierolexico, & in sensum saltem planiorem immutandi, ansam arripui: de quo tamen aliorum esto judicium. Fateor quidem ingenuè Hierolexicon aliquot annis, postquàm hoc Opus conscripseram, in manus meas pervenisse: quo perlecto aliqua hisce Etymologiis addere, & dictum Authorem subinde citare placuit. Præterea omnia ferè vocabula ità exponere, elucidare, S. Scripturæ citationibus, aut Sanctorum Patrum, & aliorum sacrorum Doctorum authoritatibus confirmare tentavi; ut ad studia theologica promovenda nonnullam opem videantur esse allatura. Eruditiones denique, quibus totum opus inspersi, tale discrimen afferunt; ut non sterilem laborem meum insodasse crediderim, & nunquàm id genus opus, tali methodo, & formâ, in lucem editum fuisse, mihi persuaserim.

HIEROLOGIA: ἱερολογία, *hierologia*, latinè absolutè vox ista penultimâ correptâ est efferenda. Sed à Græcis in eâ ponitur accentus, quos ex usu legitimè introducto, plerique Latini sequuntur. Est sacer sermo, à dicto *hierós*, sacer, & λόγος, *lógos*, sermo. Significat etiam sacrorum dictionem, vel sacrum carmen, atque pro ipsâ divinâ Liturgiâ, & psalmodiâ, apud S. Dionysium videtur accipi. Ab eâdem origine fit hierologus, p. b., græcè ἱερολόγος, *hierológos*, sacra dicens, sacer dictor, qui de rebus sacris discurrit, & ratiocinatur.

HIEROMARTYR: ἱερομάρτυρ, sacer Martyr, seu sacer testis latinè vertatur: & de quolibet vero Christi Martyre aureis characteribus inscribatur. Cùmque vox *hierós* aliis significatis, jam in dictione *hiera* prætactis gaudeat; hieromartyr est etiam sanctus, divinus, augustus Martyr. Quæ vox etsi cuilibet martyri conveniat; tamen specialiter sacris Ministris, martyrii coronâ conspicuis, ut Episcopo, Sacerdoti, & Diacono appropriandа.

HIEROMENIA: ἱερομηνία, *hieromenia*, cum accentu ut in *hierologia*. Ità dictæ Calendæ, sacra primi diei mensis, sive novilunii à dictâ voce *hierós*, sacer, & μὴν, *mén*, mensis, aut μήνη, *méne*, luna; quasi sacra luna. Festum erat apud Gentiles, sed verè sacrum apud Hebræos, prout in *Neomenia* dicetur.

HIEROMNEMON: ἱερομνήμων, p. l., sacrorum memor, seu eorum curam habens. Nam ἱερὰ, *hierá* sacra dicuntur, & μνήμων, *mnémon*, memor. Erat unus ex Ecclesiæ Constantinopolitanæ Officialibus, ex ordine diaconali, & apud Patriarcham, quasi cæremoniarum magistri munere fungebatur.

HIEROMONACHUS: ἱερομόναχος, *hieromónachos*, p. b., sacer monachus. Ità Græci vocabant monachum sacerdotem, à dicto *hierós*, sacer, ad differentiam illorum monachorum, qui tali charactere sacro non erant insigniti.

HIEROMYSTA: ἱερομύστης, *hieromystes*, qui sacros ritus inducit, sacrorum præfectus. Vox est formata ab *hierós*, sacer, & *mystes*, de quo suo loco differetur. Magis ad literam sacrum ministrum,

 seu

ſeu ſacrum myſteriorum peritum ſonat.

HIERON: ἱερὸν, *biêron*, latinè penultimâ correptâ, qnamvis accentus græcus in eâ ponatur. Dicitur quaſi ἱερῶν, *bierôn*, ſacrans, dicans: quod eſt participium verbi ἱερῶ, *bierô*, ſacro, dico. S. Hie-
1.Cor.3. 16. ron Martyr (cùm juſtis dicat Apoſtolus, *Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis?*) cordis ſui templum vivum ſuo ſanguine conſecrans: æternæ vitæ Authori, morte glorioſâ, animam ſuam Deo dedicans; ejus conſors factus eſt gloriæ, cujus particeps fuerat vitæ. Ab eodem fit Hieronides, p.b., græcè ἱερωνίδης, *bieronides*, tamquàm patronymicum à voce *bieron*: adeòque Sacrantis filium ſubindicat. Qualis fuit S. Hieronides Martyr, Chriſti ſacroſanctè uncti, & alios ſacrantis verè filius: cujus ſanguine ſanctificatus, ſi
Rom.8.17 ei fuit compaſſus cum ipſo eſt conglorificatus.

HIERONYMUS: ἱερώνυμος, *bierónymos*, ſacrum nomen, ſacri nominis, vel qui ſacrum nomen gerit. Fit enim ab *bieròn* ſacrum, & ὄνομα, *ónoma*, nomen: quod in compoſitione mutat *o*, *omicron*, in *ω*, *omega*, & aliud *omicron* in *υ*, *ypſilon*. Ità vocatus maximus Eccleſiæ Doctor, verè ſacro, & æterno nomine dignus. Fuit Dalmata, ex Oppido Stridonenſi, verſus Pannoniam. Inter cætera egregia opera duas Veteris Teſtamenti edidit verſiones: unam latinam ex 72 Interpretum tranſlatione à ſe correctâ; aliam etiam latinam, poſtulante Papâ Damaſo, ex Hebræo Textu, largitus fuit Orbi Chriſtiano. Novum Teſtamentum tantummodò à mendis, quibus ſcatebat, expurgavit. In vulgatâ verò noſtrâ Bibliorum Editione, ut in
Præfatione in Biblia. eorum Præfatione legitur, qui in eâ Libri ſunt (*ut à maioribus noſtris quaſi per manus traditum nobis eſt*) *partim ex S. Hieronymi translatione, vel emendatione ſuſcepti ſunt, partim retenti ex antiquiſſimâ quâdam editione latina, quam S. Hieronymus communem, & vulgatam, S. Auguſtinus Italam, S. Gregorius veterem tranſlationem appellat*. Pſalmis autem utitur Eccleſiâ à S. Luciano Martyre ex hebræo in græcum converſis, ab aliquo poſteà latinitate donatis, & tandem à D. Hieronymo correctis. Commentarios ferè in totam Scripturam edidit, in quibus maximè ſenſum literalem ſectatur. Ità ut à ſacris Authoribus, eum inter quatuor Eccleſiæ Doctores, & cæteros omnes S.S. Patres, in ſenſu literali eruendo mirè excellere ſit obſervatum. Alia multa polemica, didactica, & tropologica, atque Catalogum Scriptorum Eccleſiaſticorum conſcripſit, ad annum Chriſti 410. Cùm ipſe poſt alteram annorum decadem, imperantibus Honorio, & Theodoſio juniore, ſacro, & glorioſo ſemper in terris nomine auguſtus, & gloriâ im-
Ap.2.17. mortali in cælis donatus, in calculo candido, *nomen novum ſcriptum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit*, feliciter adeptus fuit. De quodam Hieronymo ſacrum nomen gerente, ſed perfida opera patrante, fit mentio inter Antiochi Eupatoris duces: qui etiam pace initâ inter ſuum regem, & Judæos, hoſtili animo cum cæteris eos vexabat. Nam Judæi,
2.Mach. 12.2. exiſtimantes ſe jam firmâ pace frui poſſe, *agriculturæ operam dabant*. Sed duces qui reſederant circà Judæam, ſcilicet Hieronymus, & alii, *non ſinebant eos in ſilentio agere, & quiete*.

HIEROPHANTA: ἱεροφάντης, *bierophàndes*; ſacrorum antiſtes, æditus, ſacrarum rerum ſcriptor. Inde dictus, quòd ſacra oſtenderet, vel ipſe cibis ſacris veſceretur. Ex his patet hierophantam dictum ab *bieròn*, ſacrum, & verbo φαίνω, *phaìno*, oſtendo, quod in tertiâ perſonâ præt. paſſ. facit πέφανται, *péphandæ*: & hoc paſſivum pro *edor* etiam reperitur. Sacerdotum ergò, aut potiùs Antiſtitum eſt titulus, non ſolùm apud Athenienſes, ſed etiam apud alios Gentiles: de quibus narrat D. Hieronymus quòd cicutæ ſuccum epotarent, videlicet ad caſtitatem ſervandam. Idem S. Pater ad monogamiam viduam adhortans ait: *Hierophanta apud Athenas eviratur, & æternâ debilitate fit caſtus*. Scilicet hauſtu cicutæ ut adnotat Scholiaſtes. ἱεροφαντεῖν, *bierophandîn*, eſt docere, peragereque myſteria. Hierophanticæ ſunt ſacrorum cæremoniæ, & hierophanticus ſacerdotalis interpretatur. Cont. Iovin. Et ad Ageruchiam Ep.11.

HIEROPHILUS: ἱερόφιλος, *bieròphilos*, p. b., ſacer amans, vel ſacrorum amator. Eſt enim ab *bieròn*, ſacrum, & φίλος, *philos*, amicus, amator. Meritò hierophilus, pro ſacro amante, Sponſus cæleſtis eſt appellandus: ſicut & hierophili omnes amici Dei, & qui ergà ſacra, & divina devoto feruntur impulſu.

HIEROPHORUS: ἱεροφόρος, *bierophóros*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus collocetus accentus. Sacra ferens idiomate noſtro verti debet: ab *bieròn*, ſacrum, & φέρω, *phéro*, porto. Hierophori omnes ſunt ſacri miniſtri, qui in ſacrificiis, aut proceſſionibus, aut in aliis ſacris functionibus ſacroſanctorum pignorum bajulos ſeſe præbent.

HIEROPHYLAX: ἱεροφύλαξ, *bierophylax*, latinè penultimâ correptâ, quamvis acuatur à Græcis. Ità dictus ſacer cuſtos, aut potiùs ſacrorum cuſtos: à dicto *bieròn* ſacrum, & φύλαξ, *phylax*, cuſtos. Similiter ἱεροφυλάκιον, *bierophylàkion*, & latinè hierophilacium, p.b., ſacrarium, ſeu ubi res ſacræ conſervantur. Ab aliis tamen hierophylacium penultimâ brevi effertur, etſi tunc magis hierophylacis deberet officium denotare. Hierophylax vulgò ſacriſta nuncupatus.

HIEROPSALTES: ἱεροψάλτης, pſaltes in ſacris, ſacer cantor. Vox enim eſt orta ab *bierós*, ſacer, & dictione *pſaltes*. Pſaltes regius, & hieropſaltes maximè David fuit, qui tot edidit Pſalmos, & divino cecinit ſpiritu. Hieropſaltæ quoque tot Religioſi, & Clerici, qui in choris ſuis Dei laudes ſolent perſonare. Nec Muſicis in Eccleſiis hoc nomen negandum eſſet, ſi aliqui non adeò profani in ſacris concinendis apparerent.

HIEROSOLYMA: ἱεροσόλυμα, p. b., effertur. Certum eſt vocem *Hieruſalem*, vel potiùs *Jeruſalem*, hebraicum eſſe vocabulum, & *Jeruſcialdim* ירושלים *Jeruſcialdim*. ab hebræis radicibus deductum, atque viſionem pacis interpretatum. Attamen apud Græcos, qui aliquas literas in hac vuce immutarunt, ſuâ græcâ quoque potitur etymologiâ. Nam juxtà Egeſippum dicta eſt Jeroſolyma, quæ priùs Solyma vocabatur, à templo in eâ conſtructo, quod græcè ἱερὸν, *bieron*, nuncupatur. Et Euſebius Cæſarienſis Jeroſolymam ait appellari, quaſi *bierón Salomonis*. Ejus conditorem nunc Joſephus dicit fuiſſe Melchiſedechū, Lib. 9. de præp. Evang.

nunc

nunc Davidem. Sed Davidi solùm ea pars ab ipso ædificata, & Civitas David dicta, potest adscribi. Gen. 4. 18 Potiùs ergò ejus conditor dicendus est Melchisedech *Rex Salem*, seu Jerosolymæ, ut est in Chaldæo. Vocata est Jebus à Jebusæis eam incolentibus, Jos. 18. 28. poniturque in tribu Benjamin: *Jebus quæ est Jerusalem*. Quamvis alibi statuatur in tribu Juda, ut patet ex finibus hujus tribus descriptis: & dicitur, Jos. 15. 63. quòd *habitavit Jebusæus cum filiis Juda in Jerusalem*. Cùm priùs *Salem* diceretur, posteà à Jebusæorum gente nomen in *Jerusalem* commutavit. Ejus pars autem est in tribu Beniamin, & alia in tribu Juda, & ideò alterutri tribui adscribitur. Nam pars superior australis, in quâ erat mons Sion, cum arce Jebusæorum fortissimâ, à Davide expugnatâ, spectabat ad tribum Juda. Pars verò inferior septentrionalis pertinebat ad tribum Beniamin. Et in hac erat mons Moria, ad quem pervenit Abraham ex Geraris, trium dierum itinere, ut ex divino mandato filium immolaret. Hîc David juxtà aream Areuna, seu Ornam Jebusæi vidit Angelum Domini evaginatum gladium extenden- Lib. 2. Reg. 24. tem, ad Jerosolymam pestilentiâ percutiendam. Hîc emit locum pro altari erigendo, cum bobus immo- 1. Par. 21. 25. landis, argenti siclis 50: sed pro loco templi construendi, dedit siclos auri justissimi ponderis 600: quod posteà ejus filius Salomon, mirabili ædificavit opere, & pretio. Fuit autem Jerosolyma, ut Plin. l. 5. c. 14. etiam Plinius refert, urbium orientis longè clarissima, eamque potiùs gemitibus, quàm verbis describit Jeremias, quòd pertranseuntes dixerint: Thr. 2. 15. *Hæccine est urbs perfecti decoris, gaudium universæ terræ*. Hac voce Jerusalem utuntur Theologi ad universale paradigma quatuor sensuum Scripturæ sacræ. Nam intelligendo illam insignem Judææ civitatem, est sensus literalis: designando Ecclesiam militantem, est sensus allegoricus: significando Ecclesiam triumphantem, est sensus anagogicus: repræsentando animam justi, sensus tropologicus insinuatur. Horum enim trium typus erat illa præstantissima civitas, tali fortitudine, & pulchritudine famosa, tot divitiis pretiosa, tot regibus augusta, tantâ doctrinâ & sacris eloquiis spectabilis, tot Prophetis suspicienda, tot miraculis stupenda, tali tantoque templo colenda, tam speciali Dei præsentiâ sacrosancta, & adoranda. Aliàs, ut innuimus, ejus etymologia verè est hebraica: & à *raáh*, רָאָה raáh. vidit, & *scialóm*, pax, propter tot dotes, ad pacem æternam conferentes, meritò, *Visio pacis* est שָׁלוֹם scialóm. interpretata.

HIEROSYNE: ἱερωσύνη, *hierosyne*, in græco, quia ultima longa, antepenultima non potest acui, sed latinè, quia penultima brevis, collocatur accentus in antepenultimâ. Significat sacerdotium, ità dictum ab ἱερὸς, *hierós*, sacer, sacrosanctus. De sacerdotio, seu potiùs Episcopi munere, & debito, libros sex scripsit S. Joannes Chrysostomus, quibus græcè περὶ ἱερωσύνης, *peri hierosynes*, idest, De Sacerdotio, titulum præfixit. De hoc Opere, inter cætera ejusdem S. Patris præstantiora, mentionem agit D. Hieronymus, dicens, In Catal. Script. Eccles. *Joannes Antiochenæ Ecclesiæ presbyter, Eusebii Emisseni, Diodorique sectator, multa componere dicitur, de quibus peri hierosynes tantùm legi*.

HIEROTHECA: ἱεροθήκη, *hierothéke*, p. l., sacra cella, seu sacrum repositorium. Fit ab ἱερὰ, *hierá*, sacra, & θήκη, *théke*, theca. Sic ab aliquibus vocatur ciborium, aut sacra pyxis, in quâ V. asservatur Eucharistia. Quamvis & de aliis sacris repositoriis non incongruè dicatur.

HIEROTHEUS: ἱερόθεος, *hieròtheos*, p. b., sacer Deus, aut potiùs Deo sacer. Nam *hierós*, ut sæpiùs diximus, est sacer, & θεὸς, *theós*, Deus. Hoc eximio nomine decoratus fuit unus ex Areopagitis, D. Dionysii collegis, mirisque laudibus ab ipso elatus, utpotè tanti Doctoris præceptor, & homo prorsùs divinus. Cum ipso Dionysio à Gentium Doctore ad Fidem conversus: ut habet Menologium Græcorum die quartâ Octobris. De hoc suo divino Magistro dixit Dionysius, quod *Hierotheus dictus est non solùm discens, sed etiam patiens divina*. De Div. Nom. c. 2. p. 1. Quod D. Thomas intelligit de infusione in ipso Sapientiæ, quæ donum est Spiritus sancti: quæ quidem est in intellectu, *sed habet causam in voluntate, nempe charitatem*. 2. 2. q. 45. 2. 2. c. Dicit quoque Dionysius, quod *Hierotheus didicit divina ex compassione ad ipsa*. Hæc autem compassio, seu connaturalitas ad res divinas fiebat per Charitatem, quæ ipsum Deo uniebat. Patiebatur ergò divina Hierotheus, & ex compassione ad ipsa ea discebat, habendo in se cognitionem divinæ voluntatis, sive bonitatis affectivam, & experimentalem, ut loquitur D. Thomas: dum experiebatur in seipso *gustum divinæ dulcedinis, & complacentiam divinæ voluntatis*. 2. 2. q. 91. 2. 2. ad 2. Ex hierotheo aliqua transcripsit D. Dionysius, præsertim in libro de Divinis Nominibus, in quo Pars secunda Capitis secundi, saltem in initio, est ex sanctissimi Hierothei libro Elementorum, seu Stœchioseon. Est autem στοιχείωσις, *stichiosis* (latinè stœchiosis, p. l. diceretur) prima elementorum institutio, à στοιχεῖον, *stichion*, elementum, sic appellata.

HIEROTHYTON: ἱερόθυτον, p. b., consecratum, sacrificatum, seu sacra victima. Formatur ab *hierós*, sacer, & verbo θύω, *thyo*, macto, sacrifico: cujus tertia persona præt. pass., ablato augmento, est θύται, *thytæ*, cùm aliàs sit *tethytæ*. Vocabulum hoc sacrosanctæ illi victimæ, pro nobis in arâ Crucis immolatæ, Christo Domino, & toties in Missæ Sacrificio offerendæ, respectu cujus omnes aliæ victimæ profanæ censendæ, optimè appropriatur.

HIERURGIA: ἱερουργία, *hierurgía*, latinè in rigore penultimâ correptâ est efferenda, nisi græcus accentus, ut assolet, in his retineatur. Est sacrificium, cæremoniæ, à verbo ἱερουργέω, *hierurgéo*, sacra facio: quod ulteriùs oritur à dictione *hierón*, sacrum, & ἔργον, *érgon*, opus, quasi sacra operor. Isto verbo usus in Textu græco D. Paulus de Evangelii prædicatione loquens, ubi Noster legit, *Sanctificans Evangelium Dei*, Rom. 15. 16. quasi rem sacram operans, habet participium in accusativo ἱερουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον, *hierurgúnda tó evangélion*. Ex quo patet hierurgiam, non solùm pro Sacrificio accipi, sed latiùs pro quâlibet sacrâ functione sumi posse.

HILARIA: ἱλάρεια, *hilária*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Prosodia tamen

nem Bononienſis penultimam brevem ſignat, & tunc in græco ſine diphthōgo iſta vox eſſet exarāda. Erant autem hilaria dies feſtus apud Aſſyrios, ab ἱλαρὸς, *hilarós*, hilaris, quo in Æquinoctio verno lætitiæ, & hilaritatis celebrabatur exordium. Dionyſius in epiſtolâ ad Demophilum Monachum, quem de benignitate inſtruit, & de ſeveritate arguit, de quo dicit quòd mallet illum potiùs Theophilum, quam Demophilum (nam δημόφιλος, *demóphilos*, eſt populi amator, à δῆμος, *demos*, populus, & φίλος, *philos*, amicus) agit de feſto quodam, quod nomine feminino hilarias appellat. Sic enim ſcribit:

Ep.8. poſt med. *Cumque ejus celebritatis, quam vulgus hilarias vocat, agerentur dies*, &c.

HILARION: ἱλαρίων, *hilarion*, p. l., propter ambiguam hîc productam, ex Gretſero, & Proſodiâ Bononienſi. Uſus tamen videtur contrarius, & ubi viget non erit improbandus. Nomen eſt ab ἱλαρὸς, *hilarós*, hilaris, deductum, & adinſtar aliquorum comparativorum, quaſi *hilariorem* ſonans, efformatum. Hoc nomine magnoperè gaudere poteſt Sanctus ille Abbas, dum ob miram ejus ſanctitatem, & ſtupendam auſteritatem, inter Fideles eſt adeò celebratum. Hilariter ferè 70 annis, in maximis laboribus, Domino inſervierat, & mœſtus mori timebat. Sed divino ſpiritu, quem dudùm à pueris hauſerat, confortatus; animæ formidanti, & ad egreſſum è corpore paventi, animos addens, in Chriſto alacriter obdormivit, & maximâ cum hilaritate cœleſtium gaudiorum conſortium adeptus fuit.

Gretſ.l.4. c.24.Reg. 2.

HILARIUS: ἱλάριος, *hilários*, p. b., ab eâdem radice *hilarós* nomen eſſe derivatum, ſatis videtur perſpicuum. Verè hilaris in Dei præſentiâ fuit Hilarius Pictavorum in Aquitaniâ Epiſcopus: qui adeò ſtrenuè pro Fide adversùs Arianos militans; hilariter bona, parentes, patriam, in exilium miſſus, reliquit. Hilaritis etiam, quum in duobus libris de Trinitate, & in aliis Operibus, Filii Dei conſubſtantialitatem profeſſus fuerat, & atramento candidè probaverat, proprio ſanguine ſubſcripſiſſet. Hunc *hilarem datorem diligit Deus*. Hilariter filiæ ſuæ, ex legitimo thoro procreatæ, ſcribens fictivè, & piè ſeipſi ſponſum maximè omnium divitem, ſpecioſum, & nobilem quæſiviſſe, & reperiſſe ſignificat: atque poſt gratam animi ſuſpenſionem, nam Chriſtum Dei filium eſſe declarat. Et ad magnam ſanctitatem provectæ, cujus corpus intactum, & animam immaculatam ſervaverat, poterat hilaritatis ſpecimina oſtendere. Nam de talibus, quæ in gratiâ Dei altas radices egerunt, non intelligitur Sapientis præceptum: *Filiæ tibi ſunt? Serva corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas*. Hilarius autem Pictavis natus, multis alacriter pro Chriſto exantlatis laboribus, ibidem anno Domini 372 obiens, ad hilaritatis præmia pervenit æternæ. Fuit & Hilarius Arelatenſis Epiſcopus, S. Auguſtini diſcipulus, qui doctrinâ clarus obiit, anno ſalutis 449. Sed non hilari animo nominandus alter Hilarius Urbis Diaconus, qui Luciferi ſchiſmati adhæſit, & ideò mœſtiſſimè objit, anno Chriſti 350. Aliqua Opera S. Hilario, quæ ſunt hujus Luciferiani, perperàm attribuuntur.

1.Cor.9. 7.

Eccl.7.26.

HIPPAGIUS: ἱππάγιος, *hippágios*, p. b., equorum conductor ſecundùm Magri. Vox tamen græca etiam in Lexicis uberioribus non reperta: aliàs ab ἵππος, *hippos*, equus, & à verbo ἄγω, *ágo*, duco, efformanda. Rectiùs ab eâdem radice hippagogus, p. l., diceretur, qui equos ducit. Hippagius etiam pro ſervo, aut famulo, ab aliquibus Authoribus uſurpatur.

HIPPOCENTAURUS: ἱπποκένταυρος, *hippokéndauros*, monſtroſum hominum genus in Theſſaliâ fuiſſe fabulantur, equi & hominis figuram referens. Formatur enim iſta vox à dicto *hippos*, equus, & à dictione *centaurus*, de quâ infrà in Onocentauro. Ubi intelliges, ad varias illuſiones, tales monſtroſas ſpecies aliquando dæmonem aſſumpſiſſe. Hippocentaurum Catholicos facere Fidem chriſtianam, ob Vetus, & Novum Teſtamentum, Manichæi comminiſcebantur. Ut patet ex iis quæ Fauſtus Manichæus infauſtè objiciebat. Sed longè veriùs hippocentaurum formabant Manichæi, duo principia, ſeu unum bonorum Creatorem, malorum conditorem alterum, monſtroſè admittentes. Proptereà Fauſto reſpondet Auguſtinus. *Quem dicis hippocentaurum, neſciens quid loquaris, nec attendis quid tibi tua fabula confecerit, cum ex parte Dei tui, & ex parte terræ tenebrarum, falſum mundum fabricaſti in corde tuo. Itaut ille non eſt hippocentaurus, ſemiferus, & ſemideus?* &c.

D. Aug. l.15.cont. Fauſt. c.2

c.9.

HIPPODROMUS: ἱππόδρομος, *hippódromos*, p. b., locus in quo certatur equorum curſu. Ità vocatus à dicto *hippos*, equus, & δρόμος, *drómos*, curſus. Eſt namque planities, quæ latinè curriculum dici poteſt, in quâ de ſolâ pernicitate agitur, & certatur. Ità latinè vocavit Horatius:

Sunt quos curriculo pulverem olympicum Collegiſſe juvat: Carm.l.1. Ode 1.

Differt à catadromo, quòd κατάδρομος, *catádromos*, ſit locus in quo equites, non ob ſolam velocitatem, ut in hippodromo, decurrere ſolebant; ſed ut prælii imaginem referrent, & decurſorium appellatur à Latinis. Derivatur iſta vox, à verbo καταδρομέω, *catadroméo*, contrà curro: à κατὰ, *catà*, contrà, & δρομέω, *droméo*, curro, quamvis hoc verbum in præſenti ſit inuſitatum. Eſt & catadromus machina theatralis, quâ quis dimittebatur alium rapturus. Sed Ger. Voſſius ait meliùs dici funem ex ſummo theatro in inferiorem partem extento, per quem funambuli decurrebant. Sic inter res periculoſas à Labeone recenſetur. In l. ſi ſervus 54, D. de act. empt. Hæc nomina nonnunquàm in ſacris hiſtoriis occurrunt, ideò illa juvabit expoſuiſſe.

HIPPOLYTUS, ἱππόλυτος, *hippólytos*, p. b., equo ſolutus latinè reddi poteſt. De Hippolyto Theſei, & Hippolytæ Amazonis filio, narrant fabulæ, quòd cùm virginitatem colens, à Phædrâ novercâ ſolicitatus, ei aſſentiri noluiſſet; apud patrem ab inceſtuoſâ, quòd ei vim inferre tentaſſet, falsò fuerit accuſatus. Ob id genitorem necem ſuam moliri animadvertens, ut ferunt, curru fugam arripuit. Sed cum à Phocis marinis equi exterriti fuiſſent, eum loris implicitum per ſcopulos trahentes, miſerè diſcerpſerunt. Sicque rei eventus nomini reſpondit. Nam ἵππος, *hippos* eſt equus, & λύω, *lyo*, ſol-

solvo, dissolvo: unde hippolytus, quasi ab equis dissolutus, & discerptus. At præfectus Valeriani Imperatoris, ad hanc historiam, aut fabulam, tyrannico joco, & seriâ barbarie alludens, S. Hippolytum, à D. Laurentio baptizatum, fustibus priùs cæsum, ab equis discerpi mandavit. Ut enim habet ejus Lectio in Breviario Romano, præfecti jussu *Hippolytus indomitis equis raptatus, per loca tribulis, & carduis consita, lacerato corpore, spiritum Deo reddidit*. Fuit & alius S. Hippolytus, Clementis Alexandrini discipulus, Episcopus Portuensis, & Martyr sub Alexandro Severo, 22 Augusti, anno à partu Deiparæ 229. Hujus mentionem agit D. Hieronymus, in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum. Nam scripsit Orationem de consummatione Mundi, de Antichristo, de secundo adventu Domini, & alia quædam.

13. Aug.

HIPPONA: *ἱππώνη*, *hippóne*, p.l., propter *oméga*. Deam esse mulionum ait Jo. Ludovicus De la Cerda, Tertulliani Scholiastes: pro quâ nonnulli Eponam dicere malunt, & de eâ superiùs actum est. Ità verò de ipsâ loquitur Tertullianus Gentilibos exprobrans: *Vos tamen non negabitis, & jumenta omnia, & totos cantherios, cum suâ Ipponâ coli à vobis*. Ab aliis Ippona malè dicitur, sine aspiratione. Cantherius est equus castratus. Hippona verò, aut ab *hippos*, equus, quòd pariter equorum credita sit Dea: aut ab *hippón*, idest equorum stabulum, efformatur.

In Apolog c. 16.

HISTORIA: *ἱστορία*, *historía*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est narratio, cognitio, cognoscendi studium, &c., à verbo *ἱστορέω*, *historéo*, inquiro, video, scio: quod ulteriùs oritur à verbo *ἵσημι*, *isemi*, scio. Hinc historia vocatur expositio rerum gestarum: quamvis aliquando latiùs sumatur, non solùm pro narratione rei gestæ, sed etiam pro quâvis expositione. Unde Plinius Opus suum ad Vespasianum, De Naturali Historiâ inscripsit: in quâ de rebus naturalibus diffusiùs ab ipso tractatur. Scriptura sacra vocat historias certos annales, in quibus alicujus regni gesta præterita, & res memoriâ dignæ, ne exciderent, annotabantur. Sic adversarii Judæorum, volentes templi reædificationem impedire sub Zorobabele, scripserunt Assuero, qui & Artaxerxes dictus est, Persarum Regi, Urbem Jerosolymam rebellare solitam fuisse. Ad plenam ndeuí faciendam, inter alia, sic eum rogant: *Ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum, & invenies scriptum in commentariis*, &c.. Ubi 70 scribunt *ἐν βιβλίῳ ὑπομνηματισμῶν*: *en biblo hypomnematismôn*: & latinus eorum Interpres legit, *in libro historiarum*. Quod tamen librum commentariorum potiùs sonat. Chaldæus habet *besphr dochranaiá*, idest in libro rerum memorabilium. Nam *sephâr* librum significat, & *dochranaiá* in masc. plur. res memorabiles dicuntur. Ità de insidiarum duorum eunuchorum, in Assuerum conspirantium, detectione, à Mardochæo peractâ (ne unquam tantum beneficium oblivione deleretur) *mandatum est historiis, & annalibus traditum coram rege*. Hic 70 scribunt *εἰς μνημόσυνον*, *is mnemósynon*, in memoriale: & Hebræus ait *besepher divré haiiamim*, idest in libro verborum dierũ, de quo in voce *Chronicum* dictum est. Unde opportuno tempore, ex Dei providentiâ speciali, dum scelestus Aman necem Mardochæo, & internecionem toti populo Israëlitico machinabatur; rex noctem illam ducens insomnem, *jussit sibi afferri historias, & annales priorum temporum*: in quibus Mardochæi fidele obsequium erat exaratum. Noverat Rex prudentissimus, postpositis aliis regiis oblectamentis, quantum solatium, quantum heroici animi pasculum, quanta rerum agendarum, & vitandarum notitia ex historiis desumeretur. Neque tamen in eo loco 70 voce *historia* utuntur, sed legunt *γράμματα μνημόσυνα*, *grámmata mnemósyna*, idest, literas memoriales: & Textus hebraicus habet, *sepher hazzichronóth*, idest librum memoriarum, sive rerum memorabilium. Nam *zichronóth* est pluralе à *zichrón*, memoria.

1. Esdræ 4. 15.

בספר דכרניא

Esther. 2. 23.

c. 6. 1

ספר הזכרנות

sépher hazzichronóth.

HISTORIOGRAPHUS: *ἱστοριογράφος*, *historiográphos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Est historiarum scriptor, à verbo *γράφω*, *grápho*, scribo: qui & *ἱστορικός*, *historicós*, latinè historicus dicitur, p.b.; Sed dum est adjectivum, rem aliquam ad historiam pertinentem designat. Hinc fides historica, series historica, liber historicus, & alia similia. Quantùm veritas historiographos deceat, est luce meridianâ clarius: cùm veritas historiæ sit anima, sine quâ ipsa vanissima est, & fabula. Propterea inter omnes excellunt Hagiographorum historiæ, quæ divinâ authoritate firmatæ, omnem formidinis umbram excludunt. Sanctorum documentorum, ac exemplorum utilitate refertæ, potentes sunt parænefes ad rectè facta sectanda, & viam salutis insequendam. Inter Ecclesiasticos Historiographos, tum jucondâ prolixitate, & eruditissimi operis mole, tum veritatis amore, & candidæ sinceritatis luce, æquè ac sacrâ purpurâ Eminentissimus fuit Cæsar Baronius Soranus, ex Oratorii Congregatione. Ecclesiæ Annales ad 13 seculum produxit: & ab immaturâ morte, merito um tamen, & gloriæ maturitate cumulatus, anno reparatæ salutis 1607, pridie Cal. Julii, Urbi, & Orbi sublatus fuit.

HODEGITRIA: *ὁδηγητρία*, *hodegetría*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, in eâ ponatur accentus. Ità dicta illa quæ est dux viæ, à verbo *ὁδηγέω*, *hodegéo*, deduco, dux sum itineris: quod verbum formatum est ab *ὁδός*, *hodós*, via, & *ἄγω*, *ágo*, duco. Tali nomine vocata Constantinopoli una ex Deiparę imaginibus, à S. Lucâ depictis: dum pulsis Latinis Michaël Palæologus in eam civitatem triumphans introibat, voluit istam imaginem præcedere, quam pedes ipse sequebatur Imperator. Sepiùs B. Virgo in hac imagine honorata regiam Urbem illam à Barbarorum liberavit incursione. Sub hoc nomine, etsi à vulgo corrupto, etiam in Siciliâ Dei Matrem honore maximo venerantur.

HODOEDOCUS: *ὁδοιδόκος*, *hodidocós*, p. b., latro, viarum obsessor. Ità dictus ab *ὁδός*, *hodós*, via, & verbo *δοκεύω*, *dokéuo*, insidior, observo, pro quo & verbum *δέχομαι*, *docáo*, poni Ger. Vossius observavit. Talis latro, seu hodœdocus non fruitur immunitate ecclesiasticâ: ut patet ex Const. Gregorii XIV, Cum aliàs, &c.

§. 3.

HO-

HODOEPORICUM: ὁδοιπορικόν, *hodiporicôn*, p.b., itinerarium. Est liber in quo aliquod iter describitur, vel ea continens, quæ in viâ contingunt: à verbo ὁδοιπορέω, *hodiporéo*, iter facio. Istâ dictione utuntur aliquando Interpretes, de hodœporico totius peregrinationis Patriarchæ Jacobi, & aliorum loquentes. Prout in Genesi illius habetur hodœporicum: & in Actibus Apostolorum hodœporicum Apostoli continetur. D.Hieronymus in Epitaphio Paulæ matris, ad Eustuchium Virginem, ait: *Omitto Cœles Syriæ, & Phœnices iter, neque enim hodæporicon ejus dispoſui ſcribere*, &c. Verbum autem *hodiporéo* deducitur ab *hodòs*, via, & πορεύομαι, *poreüoma*, eo, proficiſcor: quaſi diceret, per viam vado.

I. HOLOCAUSTUM: ὁλόκαυστον, *holôcauſton*, ſacrificium in quo tota comburebatur victima. Dicitur ab ὅλον, *hôlon*, totum, & καυστόν, *cauſtòu*, combuſtum: quod eſt à verbo καίω, *kęo*, uro, aut potiùs ab inuſitato κάω, *cáo*. Quamvis omne ſacrificium fiat per realem quamdam immutationem in Dei honorem, ad teſtandum ſupremum illius dominium, & noſtram ſubjectionem; tamen hoc ſpecialiùs fiebat in holocauſto, tamquàm in primario ſacrificio, in quo res tota oblata igne conſumebatur. Nam, ut ait D. Thomas, *hujuſmodi ſacrificium offerebatur Deo ſpecialiter ad reverentiam* (1.2.q.102 a.3. ad 8.) *majeſtatis ipſius, & amorem bonitatis ejus, & conveniebat perfectionis ſtatui, in impletione conſiliorum, & ideò totum comburebatur, ut ſicut totum animal reſolutum in vaporem ſurſum aſcendebat, ità etiam ſignificaretur totum hominem, & omnia quæ ipſius ſunt, Dei dominio eſſe ſubjecta, & ei eſſe offerenda*. Quia ergò totum comburebatur, meritò holocauſtum *chalil*, ideſt totum, perfectum, conſummatum, hebraicè vocabatur. Ità dum Moyſes moriturus, in Levi benedictione ait, (Deut. 33. 10.) *Et holocauſtum ſuper altare tuum*, in Textu hebręo habetur *vechalil*, & holocauſtum. (וכליל *vechalil.*) Ab aſcenſione verò alio nomine hebraico holocauſtum *ngolah*, à radice *ngalah*, aſcendit, fuit appellatum. (עולה *ngolah.*) In aliis ſacrificiis non fiebat ità totalis immutatio, ſed ad ſummum pars quædam animalium mactatorum, præſertim adeps eorum, igne conſumebatur. (עלה *ngalah.*) Quippe ratione formæ ſacrificium dividitur in holocauſtum, ſacrificium, ſeu hoſtiam pro peccato, & hoſtiam pacificam. Et quidem holocauſtum præcipuè, & quaſi unicè ad hunc finem ordinabatur, ut offerens teſtaretur omnia eſſe ipſius Dei, licet interdùm offerretur propter totius populi, vel ſummi Sacerdotis peccatum. Ità tamen ut adeps ipſius (Lev. 4.) in atrio ſanctò adoleretur, & ſanguis in tabernaculum inferretur, contrà velum aſpergendus, & cornua altaris thymiamatis tincturus, atque reliquus juxtà baſim altaris holocauſti funderetur: ſed victima extrà caſtra exureretur. In ſacrificio pro aliorum peccato, victima partìm cremabatur, partìm cedebat in uſum ſacerdotum, qui eâ veſcebantur in templi atrio. Offerebatur autem, non pro peccatis internis, ſed pro quibuſdam externis. Et quidem pro peccato, ut à delicto diſtincto, & pro ipſo delicto. In quo autem hæc differant ambigitur: & probabilius eſt id, quod etiam inſinuat D. Thomas, quòd delictum etſi ſonet idem quod derelictum, adeòque ſit peccatum omiſſionis, & per conſequens videatur levius quàm peccatum tranſgreſſionis; tamen in Levitico ſumatur pro errore graviori, quàm peccatum ſimpliciter dictum. Ità loquitur S. Doctor: *Quandoque tamen ſtrictè accipitur, pro eo quo omittitur aliquid de his quæ pertinent ad Deum, vel quando ſcienter, & quaſi cum quodam contemptu derelinquit homo id quod facere debet. Et ſic habet quamdam gravitatem, ratione cujus majore expiatione indiget*. (2.2.q.79. a.4. ad 1.) Et certè in ſacrificiis pro delicto requirebatur victima præſtantior, quàm in ſacrificiis pro peccato. Sed non ſolùm per delictum intelliguntur, ut innuit D.Th. graviora omiſſionis peccata; ſed etiam aliqua commiſſionis; ut perjurium, rapina, calumnia, &c. Nam de his dicitur, quòd anima *convicta delicti reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam inſuper partem Domino, cui damnum intulerat*: (Lev. 6.4.) & deinde ſtatuit ſacrificium à tali offerendum. In his ergò ſacrificiis pro delicto, aut peccato, per peccatum, græcè ἁμαρτία, *hamartia*, videtur intelligi ex Philone, & Joſepho, id quod ex genere ſuo, & circumſtantiâ aliquâ minus malum eſt: v.g. ratione inadvertentiæ, ignorantiæ, vel levioris omiſſionis. (Philo l.de victimis. Ioſ. l.3. Ant.c. 10.) Per delictum verò, gręcè πλημμέλεια, *temelia*, illud quod ratione ſui objecti, aut circumſtantiarum gravius eſt: ut contrà Deum, aut res ſacras, etiam ex aliquâ ignorantiâ, vel quod majore malitiâ contrà proximum, ut delicta ſuprà inſinuata, patratur.

2. Hoſtia pacifica partìm cremabatur, partìm à ſacerdotibus edebatur, & ab offerentibus. Talia ſacrificia in ſacro Textu hebraico *ſcelamim* appellantur, ideſt pacifica, à radice *ſcialàm*, pacem habuit, pacem coluit, proſperitate fruitus eſt, &c. (שלמים *ſcelamim.*) quia pro pace, & incolumitate, ſalute, ac beneficiis, Deo offerebantur. Nam hoſtia pacifica erat in gratiarum actionem pro beneficiis acceptis, & tunc eodem die comedi debebat, ubique tamen edi poterat in Jeruſalem: vel ad nova beneficia impetranda, & tunc ejus eſus poterat differri in poſterum diem, non tamen ulteriùs. Hę tres ſacrificiorum rationes conveniunt Chriſti Sacrificio cruento, & incruento. Igne namque ſuæ immenſæ Charitatis ſe obtulit in holocauſtum: fuit hoſtia pro totius mundi peccatis: & hoſtia pacifica pro beneficiis acceptis, & pro novis acquirendis. Tropologicè holocauſtum ſignificat ſtatum hominum perfectorum: hoſtia pacifica ſtatum proficientium denotat, qui partìm Deo gratias agunt pro acceptâ juſtificatione, partìm perſeverantiam in bonis operibus poſtulant. Ex eâ fiebant tres partes, ad ſignificandum, ut ait D. Thomas, quòd ſalus hominis procedit à Deo, dirigentibus Dei miniſtris, & couperantibus ipſis hominibus qui ſalvantur. (1.2 q.102 a.3. ad 8.) Hoſtia pro peccato deſignat ſtatum incipientium, qui petunt à Deo veniam peccatorum, in quâ una pars comburebatur, altera verò in uſum ſacerdotum convertebatur. *Ad ſignificandum*, ut docet idem Angelicus, *quòd expiatio peccatorum fit à Deo per miniſterium ſacerdotum: niſi quando offerebatur ſacrificium pro peccato populi, vel ſpecialiter pro peccato ſacerdotis. Tunc enim totum comburebatur: non enim decebat in uſum ſacerdotum venire* (Ibidem.)

nire ea, quæ pro peccato eorum offerebantur, ut nihil peccati in eis remaneret. Sed in holocaustis, ad magnam eorum perfectionem designandam, qui se totaliter Deo consecrant, non offerebatur nisi masculus, & quidem ex bobus, ovibus, & capris, columbis, & torturibus. At in aliis immolabantur etiam femellæ, & passeres. Primum holocaustum, de quo in Scripturis fit mentio, saltem sub tali nomine, est illud quod post diluvium Noë obtulit Domino. De quo S. Textus: *Ædificavit autem Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.* In Textu græco 70 scribunt ὁλοκαυτώσεις, *holocautosin*, idest holocautoma, de quo postea, seu holocaustum: in Hebraico autem legitur עֹלֹת *ngoloth*, holocausta, à singulari *ngolah*. Tropologicè designabat per nostrorum peccatorum in Baptismo immersionem, nos debere ex nostris mundis affectibus offerre Domino holocausta. Holocaustum sempiternum, de quo Num. 29. 38., idem est ac juge sacrificium, nempe illi duo agni anniculi immaculati, singulis diebus immolari soliti; & Agni verè immaculati Christi perpetuum sacrificium allegoricè præfigurantes. De illis Scriptura dicit: *Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis, agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum. Unum offeretis manè, & alterum ad vesperum.* A Septuaginta dicitur holocautoma, & in Textu hebraico *ngolah*. Et sicut hoc juge sacrificium, V. Eucharistiæ typum, abstulit Antiochus Epiphanes; ità, juxtà Danielis vaticinium, incruentum Christi Sacrificium auferet, quantùm potest, Antichristus in Antiocho figuratus. *Et à tempore*, inquit ille Propheta, *cum ablatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies 1290.* Qui sunt illi tres anni cum dimidio, quibus, sic ablato Sacrosancto Eucharistiæ Sacrificio, regnabit Antichristus.

Gen. 8. 20.

ngoloth.

Num. 28. 3.

Dan. 9. ult.

c. 12. 11.

HOLOCAUTOMA: ὁλοκαύτωμα, *holocautoma*, latinè propter *omega* vocalem longam, penultimà productà: quamvis à Græcis in antepenultimà collocetur accentus. Idem significat ac holocaustum, fitque à verbo ὁλοκαυτόω, *holocautoo*, ab ejus nempe personâ primâ præt. pass., quæ est ὁλοκαύτωμαι, *holocautomai*, derivatur. Hoc verbum quidem significat *sacrifico*, sed præsertim holocausto: ut ipsa etymologia satis indicat, proveniens ab *hólon*, totum, & à tertiâ personâ præt. pass. verbi καίω, *keo*, uro, quæ est κέκαυται, *kecautai*, ustus fuit. Christus Dominus Patri factus obediens usque ad mortem, ab initio suæ conceptionis se in perfectum holocautoma obtulit, loco holocaustorum legalium, & hostiarum pro peccato quæ Deo parùm erant acceptæ. *Et ideo ingrediens mundum dicit, hostiam, & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi, holocautomata pro peccato non tibi placuerunt, tunc dixi ecce venio.* Quod ex Psalmo 39 citavit Apostolus nam hic Psalmus est totus de Christo, ut ex SS. Patribus docet Liranus. Sed noster Textus habet, *holocaustum, & pro peccato non postulasti, tunc dixi ecce venio.* Septuaginta legunt ὁλοκαυτώματα, *holocautomata*, & pro peccato: Textus hebraicus ait *ngolah vachataah*, idest holocaustum, & peccatum, seu oblationem pro peccato. Utrumque enim ab illa dictione *chataah* significatur. Hîc igitur apertiùs distinguitur holocaustum, seu holocautoma, ab hostiâ pro peccato. Uti & in Textu græco ad Hebræos, qui illîc à Nostro variat, conjunctionem interponendo: ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας, *holocautómata ke peri hamartias*, idest, *holocautomata & pro peccato*, q.d., & hostias pro peccato. Altare holocaustorum, quod fusè in Exudo describitur, ex lignis Setim coopertis laminis æreis, alibi dicitur altare holocautomatis: dum narratur quòd Sadoc sacerdos in Gabaon offerebat *holocausta Domino super altare holocautomatis*: seu secundùm 70 *holocautomáton*, & juxtà Textum hebraicum *ngolah*, idest holocausti. In hoc autem altari non tantummodò holocausta cremabantur; sed etiam partes aliarum victimarum: eratque positum ante tabernaculum in medio atrii sub dio.

Heb. 10. 5.

Ps. 39. 7. עוֹלָה

וחטאה ngolah vacha-taah.

Ex. 27. 1.

1. Par. 16. 40.

HOLOCHRYSUM: ὁλόχρυσον, *holóchryson*, latinè propter ambiguam hîc productam accentum habet in penultimâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Totum aureum significat: à dicto *hólos*, totus, & χρυσὸς, *chrysós*, aurum. Ità dicitur holosericum totum ex serico; & similia ab *hólon* composita leguntur in sacris Scripturibus. Holochrysum ergò est omne illud artificiatum, quod ex auro puro conflatur.

HOLOGRAPHUS: ὁλόγραφος, *holográphos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus accentus statuatur. Totum scriptum sonat: à dictâ voce *hólos*, totus, & γράφω, *grápho*, scribo. Sed intelligitur quòd sit totum manu propriâ conscriptum. Aliquando etiam significat scripturam originalem, sicque dicit Ambrosius: *Ubi holographa manus est, falsum dici non potest.* Holographum etiam dicitur testamentum, quod totum manu testatoris exscriptum est. Eâdem voce utitur Hieronymus, dicens; *Quæ epistola holographa tenetur ab iis ad quos perlata est.* Vox hologrammaton, p. b., à dicto *hólon*, totum, & γράμμα, *grámma*, litera, eodem ferè potitur significato.

In Ep. ad Gal. c. 6.

L. 3 Apol cont. Ruf-fin.

HOLOPORPHYRUS: ὁλοπόρφυρος, *holopórphyros*, p. b., totus purpureus. Est enim ab ὅλος, *hólos*, totus, & πορφύρα, *porphyra*, purpura. Similes voces habet Magri ex Anastasio Bibliothecario, sed ut plurimùm corruptas. Hinc holoberus, & pallia holobera apud eundem: item olopherus, holophoros, holoporphorus. Holoberus, aliquibus oloberus, est, ut opinor, à græco ὁλόπυῤῥος, *holópyrrhos*, idest totus ruber, rutilus, aut rufus: & ejus origo deduci potest à dicto *hólos*, totus, & πυῤῥὸς, *pyrrhós*, fulvus, ruber. Martinius eruit à βῆροι, *béri*, cùm secundùm Zonaram sint vestes sericæ: & hinc holoberæ vestes, p.b., quod totæ *beri*, seu totæ ex serico texantur.

HOLOSERICUS: ὁλοσηρικὸς, *holosericós*, p.b., totus ex serico. Est enim à sæpiùs dicto *hólos*, totus, & σηρικὸν, *sericón*, sericum. Hinc pannus holosericus, totus ex serico contextus. Sed vulgò ille pannus sericeus intelligitur, qui multùm villosus, ex magnâ serici copiâ texitur: & ab ipsis villis, aut à velleris specie, *velluto* denominatur. Vox ista sæpiùs occurrit in Anastasio. Sed nescio quid Magri cum voce adjunctâ *holovitreum* intelligat,

ligat, quâ certè femilatinâ, *totus vitreus* intelligi deberet.

HOMERUS; ὅμηρος, *hómeros*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Ità dictus Græcorum Poëtarum princeps, immò & omnium Coriphæus; videlicet ob cæcitatem ità nominatus. Nam homerus æolicâ dialecto, jonicâ linguâ, cæcus dicitur: eò quòd humeris, idest itineris ducibus indigeat. Priùs Melesigenes, p.b., à Melete fluvio, quòd juxtà eum natus esset, dicebatur: quem Petrarcha vocat, *cacumque senem, sed multa videntem*. Vel dictus homerus, quasi ὁ μὴ ὁρῶν, *ho mè horôn*, idest non videns. Ille qui ferè ab omnibus neglectus pauperrimè vitam ducebat (ità quippè pauperum viventium virtus apud ditiores vilescit) post mortem tali est in honore habitus; ut Alexander Macedo ejus opera semper penes se haberet, eumque lectitando summis laudibus extolleret. Præterea septem insignes civitates, de ejus natali solo altercantes, eum singulæ tamquàm proprium civem sibi vendicabant. Erant autem istæ: Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenæ. Floruit ante Christi, secundùm carnem, Nativitatem, annis 840, adeòque tempore Joas regis Juda: facto rectiori calculo, finitis ab origine Mundi quatuor annorũ millibus, Christum natum fuisse. Sed nos habemus, ut ostendit Gentilibus Tertullianus, Moysem longè Homero, immò Orphæo, Musæo, & Lino antiquiorem: Quamvis Homerus circiter 50 annis primo omnium Prophetarum Oseâ sit anterior.

In Bucol.

HOMILIA: ὁμιλία, *homilia*, latinè, quia vocalis ambiguâ hic est brevis, absolutè penultimâ correptâ debet efferri. Sed plerique Latini in eâ græcum accentum retinent: & talis usus, uti sæpiùs diximus, ubi legitimè introductus, non est improbandus. Est autem homilia colloquium, confabulatio, sermo: ab ὅμιλος, *hómilos*, cœtus, turma, & hinc verbum ὁμιλέω, *homiléo*, conversor, concionor, à quo & *homilia* deduci potest. Homilias frequentes conscripserunt Patres Græci, quibus ordinariè aliquas præcipuas partes Evangelii, vel alterius sacri Textus exponunt, ad mores spectantia multa inferendo: à quibus posteà Patres Latini homiliæ nomen, & formam fuere mutuati. Sic igitur Homilia ad minus duas partes continet, exegeticen, seu expositionem, & ethicen, seu moralem: & aliquando tertia additur, parasceve, seu praparatio nuncupata. Uti de Chrysostomi Homiliis dicit Sixtus Senensis, quòd sit *usus genere dicendi, præceptoris officio, & audientium utilitati accommodatissimo, dividens omnes sermones suos, quandoque in duas partes, hoc est exegeticen, & ethicen; aliquando verò in tres, hoc est parasceven, exegeticen, atque ethicen*. De quibus suis locis. In ejus Homiliis hoc observatum, quòd etsi gratam dicendi mediocritatem servet, nusquàm tamen delectationis gratiâ utitur vel sententiarum argutiis, ut D. Ambrosius: vel Poëtarum illecebris, & mimorum salibus, ut D. Hieronymus: vel facetiis, & jocis, ut Tertullianus. Sed affectu potiùs paternæ charitatis, & pro quodam juvandi studio, mirificè delectat auditores. Et ista sit aliarum Homiliarum norma, & paradigma.

In Bibliotheca sancta.

HOMOCENTRICUS: ὁμόκεντρικός, *homokendricós*, p.b, ejusdem centri. Homocentricum enim illud est, quod idem cum alio habet centrum: ab ὁμοῦ, *homu*, simul, & κέντρον, *kendron*, centrum. Ità Sphæræ homocentricæ sunt illæ, quarum peripheriæ, quamvis una alteram circumdet, idem habent centrum commune. Sic orbes cælestes globo terraqueo statuuntur homocentrici: adeòque homocentricum excentrico opponitur, & circuli Planetarum maximè excentrici definiuntur. Totum autem Universum homocentricum, & à Philosophis, & à Theologis statuitur: cùm plures mundos opinari, reprobetur ab Orthodoxis.

HOMOEOLOGIA: ὁμοιολογία, *homiologia*, latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus in eâ ex usu retineatur. Est sermonis similitudo, ab ὅμοιος, *hómios*, similis, & λόγος, *lógos*, sermo, ratio. Adeòque homœologus est ejusdem sermonis, aut rationis: & homœologia sæpiùs alicujus operis Authorem, aut cujus magistri sit discipulus, legentibus prodit.

HOMOEOMERIA: ὁμοιομερία, *homiomeria*, p.l., propter diphthongum. Ità dicta partium similitudo à dictâ voce *hómios*, similis, & μέρος, *méros*, pars. Hanc Anaxagoras rerum principium statuit. Partes autem similares habere homœomeriam dicuntur, cùm eodem nomine cum suo toto donantur. Istæ voces etiam in Authoribus sacris nonnunquàm occurrunt.

HOMOEON: ὅμοιον, *hómiou*, simile, à dicto masculino *hómios*, similis, & latinè propter diphthongum penultimâ longâ. Est figura ità partes alicujus exprimens, ut aliqua similitudo colligatur. Ut illud Virgilii:

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat. Æneid.l.3

nempe de Astyanacte, unico Hectoris filio, loquentis. Non solùm hæc figura verbis efformatur, sed etiam actu: & in sacris Scriptoribus non infrequens. Pro eâ videatur Quintilianus. L. 9. c. 3.

HOMOEOPATHIA: ὁμοιοπάθεια, *homiopathia*, latinè propter diphthongum græcam, quæ in vocalem longam resolvitur, penultimâ longâ pronuntiatur. Consimilem affectum significat: ab *hómios*, similis, & πάθος, *páthos*, passio, affectio. Est ergò affectuum, aut passionum similitudo: cùm aliqui iisdem rebus, uti studiis, curis, afficiuntur, & homœopathæ, p. b., dicuntur. Homœopathia est quoque figura rhetorica, ab affectuum similitudine deducta. Ut cùm Apostolus de Christo dicit, quòd habeamus Pontificem, *tentatum per omnia pro similitudine, absque peccato*. Heb.4.15.

HOMOEOPTOTON: ὁμοιόπτωτον, *homióptoton*, latinè propter *omega* vocalem longam penultimâ productâ, quamvis à Græcis hoc non observetur. Similiter cadens idiomate nostro dicitur: à dicto *homeos* similis, & πτῶσις, *ptósis*, casus. Est figura rhetorica verborum, dum oratio habet plura verba, in eosdem casus desinentia: sive sint nomina, sive verba propriè dicta. Hæc figura facilè in S. Textu occurrit: ut v.g. in illo Charitatis encomio apud Apostolum, *Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, &c.* 1.Cor.13.7. Ubi plura verba ejusdem personæ, modi, & temporis

poris congerit, adeòque ejusdem casus. Alia ubique reperies etiam nominum ejusdem casus homœoptota: quæ figura ab homœoteleuto differt, quamvis aliqui contrà Cyprianum Soarez contrarium ostendere nitantur.

HOMOEOSIS: ὁμοίωσις, *homœosis*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Ità dicta similitudo ab ὅμοιος, *hómios*, similis. Est figura rhetorica sententiarum, nempè rei minùs notę demonstratio per rem similem notiorem. Hoc etiam schema est in Scripturis valde frequens: necnon apud S.S. Patres. Inter alios in Indice Operum D. Chrysostomi citatur illa homœosis elegans, inter curationem ęgri, aut senis ad juventutem renovati, & gratię miros effectus. (In c. 2. ad Eph. H6. 1.) Continet quoque, saltem implicitè, argumentum à simili, quo etiam Oratores utuntur in Locis insitis, & Logici in Topicis. Quin, & in metaphorâ homœosis includitur: cùm nomen metaphoricè propter similitudinem transferatur ad aliam rem significandam. Deus autem Opt. Max. propriè nullam habet cum creaturis homœosim: quia cum ipsis non communicat in unâ aliquâ ejusdem speciei qualitate, in quâ similitudo fundatur. Sed nequidem ejusdem generis habet qualitatem: unde dicit Propheta, *Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* (Is. 40. 18.) Tamen creaturę secundùm aliquam analogiam Deo dicuntur similes: non propriè è converso. Ità docet Angelicus: *Quia, ut dicit D. Dionysius, in his quæ unius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autem in causâ, & causato, dicimus enim quòd imago sit similis homini, & non è converso.* (Dion. de Div. Nom c. 9. D. Th. 1. q. 4. a. 3. ad 4.) Et propter illas aliquales, & analogicas similitudines in creaturis respectu Dei, Deus etiam metaphoricè in Scripturis nominibus creaturarum nobis exponitur, & aliquales, secundùm nostrum concipiendi modum, Scriptura inter ipsum & creaturas instituit similitudines; quamvis absolutè pronunciet D. Thomas, quòd *nullo modo concedendum est, quod Deus sit similis creaturæ.* (Ib.)

HOMOEOTELEUTON: ὁμοιοτέλευτον, *homiotéleuton*, similiter desinens. Formatur enim ista vox à dicto ὅμοιος, similis, & à verbo τελευτάω, *teleutáo*, finio. Est figura rhetorica verborum, in quâ singulæ dictiones, aut sententiæ similes habent exitus: aliqui addunt casuum diversitatem. Hæc figura in Scripturis non desideratur, ut v. g. dum Sapiens ait: *Tempus nascendi, tempus moriendi,* &c. (Ecc. 3. 2.) Multa namque talia gerundia congerit, in quibus est simul homoeoptoton. Tales figuræ ubique frequentes. Talis figura quoque in rebus ipsis creatis observari potest, dum omnes creaturæ in hoc mundo sublunari homoeoteleutæ, exitui simili subjiciuntur.

HOMOEUSIUS: ὁμοιούσιος, *homiúsios*, p. b., qui est similis essentiæ. Aliqui malè *omœusius* dicunt; est enim à dicto *hómios*, similis, & οὐσία, *usía*, essentia. Perfidi, & contumaces Ariani, cùm cernerent de ipsorum heresi, homousion negante, in legitimis Synodis conclamatum esse: homœusion commenti sunt: asserentes Filium non esse quidem homousion cum Patre, idest, ejusdem essentiæ; sed homœusion, idest, similis essentiæ. Cùm tamen Scripturæ sacræ satis apertè inculcent tres Personas esse ejusdem essentiæ, & dicat Christus, *Ego & pater unum sumus.* (Io. 10. 30) De ὁμοιουσίᾳ, *homiusía*, latinè homœusiâ, p.b., idest simili essentiâ, frequenter in D. Athanasii Operibus legitur. Et D. Ambrosius, in Lib. de Filii divinitate, & consubstantialitate contrà Arianos, ait: *Denique sublato homousion,* (Cap. 2.) *idest unius substantiæ vocabulo,* ὁμοιούσιον, homiúsion, *idest similem factori suo posuerunt, cùm aliud sit similitudo, aliud veritas.* V. *Homousius.*

HOMOGENEUS: ὁμογενής, *homogenés*, p. b., consanguineus, ejusdem generis, congenitus. Est enim ab ὁμοῦ, *homú*, simul, & γένος, *génos*, genus. De quibus Damascenus ait: *Homogenea sunt quæcumque sub idem prædicamentum ordinantur, ut* (In Log. c. 32.) *quæcumque sunt sub substantiâ, similiter & in aliis novem prædicamentis.* Sed, ut suprà monuimus, loquendo de heterogeneo, genus hîc passìm non sumitur pro genere logico, sed potiùs pro ratione quâdam similitudinis, aut æqualitatis: ità ut homogenea dicantur quæ sunt ejusdem rationis. Nam apud Philosophos in Lib. de Ortu, & Interitu, quæritur an in qualitatibus, quæ per alterationem intenduntur, gradus omnes ejusdem speciei sint homogenei, an heterogenei. Absurda enim nimis esset quæstio, si ità intelligeretur, ut gradus ejusdem speciei possent esse heterogenei, idest diversi generis. Si enim sint ejusdem speciei, eò magis ejusdem generis logici. Intendunt igitur quærere, an gradus ejusdem speciei, v. g. caloris, sint ejusdem rationis, sine aliquâ inæqualitate, dissimilitudine, aut subordinatione inter ipsos. Nam si v. g. secundus gradus subordinetur primo, & eum supponat; certum est habere aliquam diversitatis rationem, etsi sint ejusdem speciei: & illa diversitas sufficiens est ut heterogenei dicantur. Ut ergò homogenei censeantur, debent esse ejusdem omninò rationis, & nullo modo differre, nisi in purâ differentiâ individuali. Similiter quæritur inter diversas animæ materialis partes, an sint homogeneæ, an autem heterogeneæ. Pariter dicendum de illâ quæstione, an animæ omnes ejusdem speciei sint æquales, an inæquales. Et quidem esse omninò inæquales docet Cajet. 1. p. q. 85. a. 7. Bannes l. 2. de animâ, & alii. At inæquales esse non posse docet Fonseca 5. Metaph. c. 28. q. 16. Sect. 2. & 3. Toletus 3 de animâ q. 28. Hurtadus Disp. 2. q. 7. Si enim sunt inæquales, necessariò dicentur heterogeneæ. Nec obstat objectio illa: hoc videri impossibile, quia si individua differrent aliquo prædicato, differrent specie. Adeòque cùm aliud non possit dari prædicatum intermedium, in quo conveniant, aut discriminentur; necessariò dicendum omnes animas æquales esse, & homogeneas. Nam hæc ratio militat etiam in prætactis quæstionibus, quæ ex utrâque parte magno argumentorum robore, & animi maximâ contentione sustinentur. Præterea notandum est, ut rectè Oviedus, *non quodcumque prædicatum commune facere differre subiectum essentialiter ab omni alio, cui non convenit tale prædicatum, sed tantùm illud prædicatum quod notabiliter constituit dissimile subiectum, quod afficit, ab alio carente eodem prædicato.* (De Anim. Contr. p. 8. §. 3. 20.) Verbi gratiâ duæ actiones productivæ caloris, ab igne A dependentes, inter se conveniunt, quoad il-

lam dependentiam ab igne A, quæ non convenit aliis actionibus dependentibus ab igne B: & tamen non ideò illæ dependentes ab igne A differunt specie ab actionibus dependentibus ab igne B. Similiter si gradus qualitatis ejusdem speciei sint heterogenei; duo primi gradus caloris in aliquo conveniunt, in quo non convenit secundus cum primo: & tamen supponuntur esse ejusdem speciei, & propter illam discrepantiam heterogenei dicentur. Ex his ergò patet, secundùm communem Philosophorum intelligentiam, ea dici homogenea, quæ omninò sunt ejusdem rationis, non solùm specificæ, sed etiam alicujus prædicati, quod differentiam specificam non fundat, debentque solùm in purâ differentiâ individuali discrepare. Modo loquendi Philosophorum etiam se accommodabunt Theologi, ubi similis aliqua difficultas insurget, v. g. in gratiæ, luminis gloriæ, & aliarum qualitatum supernaturalium gradibus, de quarum homogeneitate quæstio possit institui.

HOMOIDEA: ὁμοιδέα, *homoidèa*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus accentus ponatur. Sunt ea quæ sunt ejusdem speciei: ab ὁμῦ, *homû*, simul, & εἶδος, *îdos*, species. De his ait (In Log. c. 21.) Damascenus: *Homoidea sunt, quæcumque sub eandem speciem ordinantur, & communicant ratione substantiæ*. Nam apud Logicos species dicitur tota essentia, prædicabilis nempè: aliàs hecceitas, seu individuatio, ad essentiam quoque ipsius individui pertinet.

HOMOLOGESIS: ὁμολόγησις, *homolôgesis*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis ad penultimæ quantitatem hîc non attendentibus, accentus in antepenultimâ statuatur. Ità græcè confessio dicitur, uti *exomologesis*, de quâ suo loco dictum est. Fit à verbo ὁμολογέομαι, *homologéoma*, confiteor, convenio: ex eâdem videlicet orta radice, ut in eodem vocabulo fuit expositum.

HOMOLOGIA: ὁμολογία, *homologîa*, latinè penultimâ correptâ esset efferenda. Sed plerumque in similibus terminationibus ex usu legitimo græcus accentus retinetur. Est confessio, pactum, assensus, convenientia, conditio, stipulatio, contracta societas, &c. Oritur ab eâdem radice quâ homologesis: seu ab ὁμῦ, *homû*, simul, & λέγω, *lego*, dico. Hinc fit & homologium, seu homologatum, (In Hierol.) ut habet Magri, atque laudum, & arbitrorum pronuntiatum esse dicit.

HOMOLOGO: ὁμολογῶ, *homologô*, p. b., pro quo malè Carolus Magri dicit *omologo*, & *emologo*, idest confirmo, ratum habeo. Sed potiùs *homologo* dicendum, cùm ipsum græcum *homologô*, & contractè *homologô*, sit confiteor, spondeo, assentior, &c.. Ab hoc verbo, seu ab *homologia*, dicitur homologus, p. b., eandem rationem, seu proportionem habens, consentiens, deditiitus. Quo sensu pro colono ponitur. l. si. C. Th. de patroc. vic. Aliqui exaraverunt homologum pro vassallo; prout autem significat eum qui ejusdem rationis, & proportionis, optimè ab *homû*, simul, & λόγος, *lôgos*, ratio, derivatur.

HOMOMETRIUS: ὁμομήτριος, *homométrios*, p.b., qui est ex eâdem matre. Etiam homometor, p.l., dicitur ab ὁμῦ, *homû*, simul, & μήτηρ, *méter*, mater. Sic homometrii sunt fratres uterini. Sed à πατὴρ, *patér*, fit *homopatrios*, & *homopator*, p.b., qui ex eâdem patre natus est: & hinc fratres homopatrii, qui eodem patre prognati sunt. Homometrius potest etiam dici ejusdem mensuræ, si à dictione μέτρον, *métron*, mensura, deducatur.

HOMONOEA: ὁμόνοια, *homónia*, latinè propter diphthongum acuitur penultima, quamvis hoc non observetur à Græcis. Est concordia, consensus, & ipsa Dea concordia, sed à rectâ ratione maximè discordans. Vox est formata à dicto *homû*, simul, sive à poëtico ὁμὸς, *homòs*, similis, & νοῦς, *nus*, mens, quasi mentis simultas. Perperàm apud Carolum Magri Omonœa scribitur, qui etiam templum Sanctorum Pantaleonis, & Marini Martyrum ità refert appellatum. (In Hierol.) Ubi nempè concorditer 150 Patres in primo Concilio Constantinopolitano Macedonium condemnarunt, Spiritus sancti divinitatem negantem. Baronius asserit, ex verbis Gregorii Nazianzeni, factum esse, ut locus ille Concordia nominaretur. (Bar. An. Chr. 381. N. 55.) Citatque S. Joannem Damascdicentem: *Erant in oratorio reliquiæ Pantalemonis, & Marini Martyrum. Quod quidem oratorium Concordia nominatur: quoniam illic 150 Episcopi, Theodosio Magno Imperatore regnante, in eandem sententiam convenere*. (Dam. de Imag. l. 3.)

HOMONYMUS: ὁμώνυμος, *homónymos*, p.b., qui est ejusdem nominis, à dicto *homû* simul, & ὄνομα, *ônoma*, nomen. Hoc, ut diximus in voce *hieronymus*, talem mutationem in compositione recipit. Homonymum ergò latinè dicitur nomen multa significans, adeòque idem quod æquivocum: & à Rabbinis *scem mesciuttâph*, idest nomen æquivocum, homonymon, ambiguum, commune, nuncupatur. (שם משותף *scem mesciut-tâph.*) Est enim à radice *scittêph*. communicavit. Æquivoca autem sunt, quorum nomen idem est, ratio verò significata diversa: unde homonymia (in rigore p. b., ni græcus accentus retineatur, ut in ὁμωνυμία, *homonymîa*) est cognominatio, & æquivocatio. (שתף *scittêph.*) Hæc tamen non ideò datur in Scripturis, quamvis aliquando unus locus, aut vox, possit habere quatuor sensus: nempè unum literalem, & tres mysticos. Prout superiùs in voce *hierosolyma* demonstratum est. Quia ut rectè ait D. Thomas, *multiplicitas horum sensuum non facit æquivocationem, aut aliam speciem multiplicitatis*. (1. q. 1. a. 10. ad 3.) Cujus rationem assignat: quia propriè una vox non ideò multa significat, quia significatum literale unius vocis potest aliarum rerum esse signum: ut in eâ voce hierosolyma licet observare. Unde in Scriptura non est vox æquivoca, seu homonyma, eo sensu quo hanc explicamus: nam aliqui paulò aliter homonymum explicant, ut sit nomen multis commune. Et ità subjungit Angelicus: *Nulla confusio sequitur in Scripturâ sacrâ, cùm omnes sensus fundentur super unum, scilicet litteralem, ex quo solo potest trahi argumentum*. (Ib.) Nec refert quod asserit idem S. Doctor, cum D. Augustino Confess. 12, quòd non sit inconveniens, *si etiam secundùm litteralem sensum in unâ litterâ Scripturæ plures sint sensus*. (Ib. in Corp.) Cujus rationem profert: quia Author S. Scripturæ est Deus, qui omnia simul suo comprehendit intellectu. Et sic unâ voce potest plures sen-

sensus, etiam literales simul exprimere. Hoc, inquam, non refert; non enim ideò tunc datur homonymia. Quia illa significata sumuntur, ut in aliquo conveniunt, ot possit de utroque talis propositio verificari. Vel dic æquivocationem confusionem sonare, & ex se illam inducere, quæ sic oon datur in Scripturis. Cùm enim unus Textus habet duos sensus literales, ponitur loco conceptus divini, simul illa duo distinctissimè repræsentantis, quæ sine cōfusione ab eàdem voce significantur. Quamvis aliquando ex modo nostro intelligendi, & propter ignorantiam nostram, in nobis nonnulla oriatur æquivocatio. Secùs accidit in veris nominibus æquivocis, positis ad repræsentandos varios conceptus humanos, varia separatim significata intelligentes. Unde potest fieri, quòd juxtà proprium significatum unum pro alio sumatur, sicque æquivocatio ingeratur. Meritò igitur ab aliis explodi-
Log. Disp. 10. Sect. 1. tur Arriaga, qui asserit etiam conceptum divinum simplicissimum, omnia simul repræsentantem, æquivocum esse dicendum. Quia, dicit ipse, sicut de ratione nominis univoci non est omnia simul significare; ità & de ratione nominis æquivoci non est omnia æquivocata posse seorsim repræsentare. Quamvis, ut ait, apud idiotas, conceptus divinos esse æquivocos, non sit asserendum. Sicque secundùm ipsum in Eloquiis divinis etiam æquivocationem reperiri sustinere possumus. Sed, ut ipse fatetur, æquivocatio confusionem sonat, quæ procul abest à conceptibus divinis. Deinde non sufficit in re de rebus divinis convenire; sed etiam observandus communis Theologorum loquendi modus passim receptus, ne insensibiliter aliquis error possit irrepere.

HOMOPHYEA: ὁμοφυΐα, *homophyîa*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci in eâ ponant accentum. Ità dicta ea quæ simul nata sunt, connaturalia, seu ea quæ sunt ejusdem naturæ: à particulâ ὁμῶ, *homû*, simul, & verbo φύω, *phyo*, nascor, unde φύσις, *physis*, natura. De his agit Da-
In Log. c. 14. mascenus: *Homophyêa, idest connaturalia, seu unius naturæ*, dicit ea esse individua ejusdem speciei. Et ità Christus secundùm divinitatem cum Patre æterno homophyeus est dicendus: cùm secundùm humanitatem nobis homophyeus sit agnoscendus.

HOMOPTOTON: ὁμόπτωτον, *homóptoton*, idem ac *homœoptoton*, & eodem gaudet accentu. Sed fit ab ὁμῶ, *homû*, simul, quasi simul cadens.
Orig. l. 1. c. 35. De quo Isidorus ait: *Homoptoton est cum plurima nomina per unum casum denunciantur*. Similiter pro homœoteleuto, dicitur homoteleuton: quas
L. 3. de Electis. figuras, refragante Houtino, Cyprianus Soarez distinguit.

HOMOUSIUS: ὁμούσιος, *homoúsios*, p. b., dicitur & ὁμοούσιος, *homúsios*, consubstantialis, ejusdem essentiæ. Et ità ὁμουσία, *homousîa*, latinè *homousia*, vel *homusia*, p. b., nisi græcos in accentu, ut plurimi factitant, unitemur. Eandem essentiam, seu essentiæ identitatem sonat: à dicto *homû*, simul, & οὐσία, *usîa*, essentia. Quantis viribus *homousion* ab Orthodoxis contrà Arianos propugnatum fuerit; satis patet ex tot Conciliis, Patribus, & sacris historiis. Et certè manifestum est ex Fide tres Personas homousias esse. Sed *heterousion*, ut suprà diximus, introduxerunt Ariani, asserentes Filium esse diversæ substantiæ à Patre, adeòque creaturam esse. Macedoniani verò *homousion* hæreticè admittentes, etiam *homousion* cum Arianis perversè respuebant. Dicebant enim, ut patet ex Conc. primo Constantinopolitano, *Homousion respuimus, ne Patris, & Filii hypostases, cum Sabellio confundamus*, &c. Verentes enim ne ex unitate essentiæ, cogerentur cum Sabellianis admittere personæ unitatem, ideò ajebant: *Inter hos extremè dissidentes mediam nos viam tenemus, filiumque patri credimus similis esse substantiæ*. Eò magis negabant *homousion* inter duas primas Personas, & Spiritum sanctum: quoniam huoc affirmabant esse creaturam. Contrà hos ergò, & alios ejus farinæ Christomachos, ut priùs in Nicænâ Synodo *homousion* definitum erat; ità & in Constantinopolitanâ idem orthodoxæ Fidei renovatus fuit articulus. Nam pronunciatum est, non esse violandam Fidem Patrum 318, qui Nicæam Bithyniæ conveoeranţ, Can. 1.
sed manere eam ratam oportere, &c. Jam de *heterousio* loquentes vidimus acerrimos *homousii* propugnatores, ex Philostorgii confessione, Basilium, Greg. Nazianzenum, & Apollinarium extitisse. Athanasius tamen, etsi à Philostorgio parùm reputatus (fortè ut authoritatem ab isto invicto Arianorum Antagonistâ ex parte tolleret) fuit etiam potentissimus *homousii* defensor. Unde in ejus Operibus frequens de *homousii* , seu essentiæ unitate occurrit mentio. Vidimus etiam suprà, ubi *homousii* etymologia explanata est, D. Ambrosium acriter eos explodisse, qui loco *homusii*, *homœusion* introduxerant. Unde non est quòd in his diutiùs immoremur; observantes cum D. Bernardo, quòd inter Personas divinas, *tanta est unitas, ut homousion, idest Patris & Filii eadem substantia*, L. de Amore Dei c. 7.
Propter homousion Catholici ab hæreticis Homousiones vocati, & aliquando homousiani. Ut ait D. Augustinus: *Arriani, & Eunomiani, non alii hæretici, nos vocitant homousianos*, &c. L. cont. Serm. Arianorum c. 36.

HOMOYPOSTATA: ὁμοϋπόστατα, p. b., ea quę sunt ejusdem hypostasis, seu subsistentię. Fit enim ista vox à sępiùs dicto *homû*, simul, & *hypostasis*, subsistentia. Ità cùm duę naturę totales, aut partiales, habent eandem subsistentiam, homoypostata dicendę. Totales quidem, ut in Christo Natura humana, & divina: quia unam, & eandem habent subsistentiam, unde & idiomatum communicatio formata. Partiales verò naturę, ut anima, & corpus, quę unâ subsistentiâ, eâque simplici, ut multi volunt, aut compositâ, secundùm al[illegible]s, donantur. Quod à Damasceno insinuatur dicente; In Log. c. 32.
Homoypostata sunt, cum duæ naturæ in unâ hypostasi uniuntur, & unam tenent hypostasim compositam, & unam personam, ut anima & corpus. Aliqui sine aspiratione perperàm *Omohypostaton* exaraot: & spiritus densus, seu aspiratio in dictionious compositis in medio vocabulo solet auferri.

HOPLOTHECA: ὁπλοθήκη, *hoplothéke*, p. l., armamentarium, seu armorum repositorium. Fit enim ab ὅπλον, *hóplon*, armatura, plur. *hópla*, arma, & θήκη, *théke*, theca, vagina, repositorium. Hoplothecam fecit Salomon in domo Saltus Libani:

3.Reg.10. 16. ni: ubi *ducenta scuta de auro purissimo, & trecentas peltas ex auro probato* reposuit. Sed direptis thesauris à Sesac Ægypti rege, tempore Roboami, Salomonis filii, fecit Roboam alia scuta ex

c.14.28. ære, quę posteà *reportabant ad armamentarium scutariorum*. Hoplotheca prętereà concinnus est aliquorum librorum titulus, maximè illius, in quo Sanctorum Patrum sententiis, velut tot armis Ecclesię militantis, heretici profligantur.

I. HORA: ὥρα, significat determinatam diei partem. Et tunc videtur oriri ab ὅρος, *hóros*, terminus, limes, regula: putà quia horis repetitis dies, & tempus, terminetur, limitetur, & reguletur. Grçcè autem multa alia significat, nempè tempus anni, florem, ętatem, pulchritudinem: & tunc potest à verbo ὁράω, *horáo*, video, derivari. Quia scilicet ea sunt visu pulchra: & horę Solis famulę fingebantur, & Deæ pulchritudinis. Apud Homerum sunt portarum cęli custodes, quod mysticè horis vitę nostrę, in mundo sanctè transactis, adaptare licet. Hę namque & immortalem pulchritudinem pariunt, & ęternę felicitatis januam pandunt. Nam & horam pro tempore sumi satis notum est apud

Gal.6.10. Latinos, & fervidè nos admonet Apostolus, ut *operemur bonum dum tempus habemus*. Amanter quoque dicit ille Discipulus quem diligebat Jesus:

1.Io.2.18. *Filioli mei novissima hora est*: & post hanc *tempus*

Ap.10.6. *non erit amplius*. Sed ut ad rem nostram revertamur; hora passim vigesima quarta pars diei civilis censetur, seu astronomici, aut, ut alii dicunt, naturalis: quarum prima, juxtà diversas nationes, inchoatur à diverso temporis puncto. Itali nunc à Solis occasu primam incipiunt: quamvis in horologiis automatis, seu quæ vi ponderum, & rotarum, artificiosis motibus per se moventur, prima hora primis facibus, seu mediâ horâ post Solis occasum ducat initium. Si dies crescunt, singuli aliquantùm superant 24 horarum periodum: si verò decrescunt, etiam dies aliquid deperdunt ex 24 horarum curriculo. Nam die sequenti, cùm Sol citiùs occidat, necdùm præcisè sunt elapsæ 24 horæ, ab illo temporis momento, quo Sol die antecedente occubuit. In hoc Itali veteres Hebræos imitantur, qui à Solis occasu dies civiles ordiebantur, sicque festa sua celebrabant. Ut etiamnùm in suis profanis festis observant, juxtà præceptum quod antiquitùs vigebat: *A vesperâ usque ad vesperam*

Lev.23. 32. *celebrabitis sabbata vestra*. Hicque ritus primæ rerum creationi congruebat, in quâ dies artificiales antecedebant tenebræ: *Factumque est vespere*

Gen.1.5. *& mane dies unus*. Hebræos etiam secuti sunt Athenienses, & alii. Babylonii verò primam diei horam ab ortu Solis incipiebant: sicque crescentibus, & decrescentibus diebus, eam varietatem habebat, quam vigesima quarta nunc in Italiâ. Cæteri omnes Europæi in duas duodenas diem civilem dividentes, primam primæ duodenæ horam incipiunt à puncto fixo, & nunquàm variato, mediæ noctis: & primam secundæ duodenæ ab altero puncto immobili meridiei. Olim tamen apud omnes ferè nationes alia invaluerat horarum divisio. Nam diem artificialem, qui naturalis etiam ab aliquibus dicitur, in 12 partes æquales dividebant, quas horas appellabant. Et quia dies illi longiores sunt æstate quàm hyeme, hinc æstivæ horæ erant hyemalibus prolixiores. Earum prima ab ortu Solis incipiebat: sextæ terminus erat meridies: & duodecima vespere cum Solis terminabatur occasu. Eodem modo 12 noctis horas dispescebant: & de hisce horis mentio passim est obvia in Scripturis.

Sed alia quoque horarum ratio apud Hebræos erat usitata, diem artificialem in quatuor partes dividentes. Et prima quidem, ut aliæ tres, tribus ex illis duodecim constabat, adeòque longior æstate quàm hyeme. Secunda pars dicebatur hora tertia, cujus terminus erat in meridie. Tertia pars, à meridie usque ad horam nonam, vocabatur hora sexta. Quarta denique appellabatur hora nona, & usque ad occasum Solis protendebatur. Eâdem ratione nox in quatuor partes dividebatur: quarum unaquæque vigilia, à vigilibus nomine derivato, nuncupata. Ex hac speciali horas computandi ratione, conciliatur id quod dicit S. Marcus de Salvatoris crucifixione, *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum*: cum illis verbis S. Joannis, quibus asserit fuisse quasi horam sextam, quando Pilatus Christum Judæis ostendit, *Erat autem parasceve Pascha hora quasi sexta, & dicit Judæis, ecce rex vester*. Non solùm enim possunt hi duo Textus in concordiam revocari, dicendo cum D. Hieronymo, Toleto, Cajetano, & aliis, mendum esse in Marco, incuriâ scriptorum introductum, & pro ς senarii notâ in græco, positum γ, ternarii signum; sed etiam asserendo, crucifixionem illam, de quâ Marcus, factam fuisse Judæorum linguâ, horâ tertiâ. Prout innuit D. Augustinus dicens: *Unde occidistis? gladio linguæ: acuistis enim linguas vestras, & quando percussistis? nisi quando clamastis; crucifige, crucifige*. Aut potiùs explicando, fuisse horam tertiam quasi finitam propè meridiem, dum Christum Dominum crucifixerunt: & paulò ante, non multùm discedendo à termino horæ tertiæ, adeòque horâ quasi sextâ, secundùm Joannem, Pilatum eum Judæis ostendisse. Cùm initio horæ sextæ in meridie fuerit Cruci affixus, quando etiam secundùm Marcum, *Factâ horâ sextâ, tenebræ factæ sunt per totam terram, usque ad horam nonam*. At priore sensu horæ accipiuntur in parabolâ de operariis ad vineam missis: nempe ut sunt duodecima pars diei artificialis. In his hora prima, seu, *summo mane*, ut habetur ex D. Gregorio, tempus ab Adam usque ad Noë: hora tertia à Noë usque ad Abraham: sexta ab Abraham usque ad Moysem: nona tempus à Moyse usque ad Christum designat. *Hora verò undecima*, dicit Magnus iste Gregorius, *à primo Domini adventu, usque ad secundum, in quâ prædicatores sancti Apostoli missi sunt, qui mercedem plenam, & tarde venientes acceperunt*. Vel aliter, hora prima tempus est pueritiæ: tertia adolescentiæ, vel juventutis: sexta ætas viri perfecti, seu virilitas: nona senectus: undecima ętas decrepita. Sed magis ad finem parabolæ prior explicatio reputanda. De horis alia nonnulla in dictione *Horus* addentur.

Marci 15. 25. | Io.19.14. | In Ps.63. 8. | Marci 15. 33. | Hom. 19. in Evang. | 2.

HORIZON: ὁρίζων, latinè finitor, vel terminator dicitur, à verbo ὁρίζω, *horízo*, termino, finio. Hujus enim participium præsens activum, est *horízon*, finiens, terminans. Est autem Horizon I.

zon circulus ille, qui nobis circumquàque cęlum, ubi videtur terram contingere, circumspicientibus finit obtutum nostrum. Sed quia visus noster satis hebes, ad cęlum usque non potest pertingere, stellę ipsæ, propter vastissimam suorum orbium molem, & ingentem lucis copiam, micantibus suis radiis, nostros perstringunt oculos: & ob visus obtusiorem aciem nobis apparent scintillantes. Cùm ergò cęlum ipsum à nobis non conspiciatur; tamen imaginatione formatus est ille circulus, qui undequàque cęlum, velut circo quodam describit, & aspectui nostro terminum prætigit. Sicque distinguens partem cęli visam à non visâ, totumque cęlum in duas partes intersecans æquales, ab Astronomis Horizon appellatur. Nam ubi montes, aut aliæ moles opacæ visus aciem non impediunt, à nobis circumquàque oculos circumducentibus; unum cęli hemisphærium conspicitur: cùm aliud inferius ob terræ opacitatem videri non possit. Quando Sol, vel alia stella, hunc circulum ingreditur, tunc suprà nostrum Horizontem oriri dicitur, & ubicumque sit in nostro hemisphærio, sic ab Horizonte circumscripto, nunquàm obtutum nostrum, nisi caligine, nubibus, aut alio corpore opaco interposito, vel propter Solis fulgorem, de aliâ stellâ loquendo, potest eludere. Cùm autem denuò, versùs hemisphærium inferius, circulum illum pertransit, tunc infrà Horizontem nostrum occidit, & delitescit. Est igitur Horizon talis circulus major in Sphærâ, eam, ut omnes alii circuli majores, in duas partes æquales dividens, & alios circulos Sphæræ majores in duas partes æquales intersecans: nempe Æquinoctialem, Zodiacum, Meridianos, & Coluros. Cùm enim circulus major in uno globo, vel Sphærâ, sit ille, qui eam in duas partes æquales intersecat, quicumque tandem circuli majores describantur in eâdem Sphærâ, semper se invicem in duas partes intersecabunt æquales. Hinc fit cur omnis natio, quæ sub cęlo est, facto totius anni computu, tantùm præcisè habeat noctis, quantùm diei. Cujus ratio est, quia eorum Horizon semper intersecat Zodiacum in duas partes æquales; & sic cùm media pars sit suprà eorum Horizontem, nempè sex signa, in quibus percurrendis circiter medium annum Sol consumit; quandocumque in illis versetur, per medium annum eos illuminabit. Et quidem illis, qui sub Polis degerent, cùm eorum Horizon cum Æquinoctiali coincidat, Sole semel Æquinoctialem, versùs eos, pertranseunte, jam suprà eorum Horizontem ortus est: cùmque Æquatorem non regrediatur, nisi priùs illa sex signa, supra eorum Horizontem conspicua, percurrerit; sex mensibus elapsis, quibus dies continuus eis illuxit, denuò sex mensium nox revertitur, quo tempore Sol alia sex signa sub eorum perlustrat Horizonte. Ità qui sub Polo arctico fingerentur habitare (quod tamen ob frigus intolerabile, & mare glacie obductum, nemini hucusque datus est accessus) semper haberent sex signa Zodiaci suprà suum Horizontem: videlicet Arietem, Taurum, Geminos, Cancrum, Leonem, & Virginem. Alia verò sex signa semper illi cernerent, qui sub Polo antarctico terram incolerent australem. Aliis autem, qui qui nec sub Polis, nec intrà circulos arcticos degunt, Zodiacus totus successivè comparet. Nam illa pars, quæ ipsis de die sub eorum Horizonte latitat, de nocte, per orbium cęlestium motum, suprà eum resurgit. Cum hac tamen differentiâ, quòd illi, qui sub Æquinoctiali degunt, cùm eorum Horizon non solùm dividat Æquinoctialem, ut alii Horizontes, in duas partes æquales, sed etiam duos Tropicos, & omnes alios circulos, quos Sol quotidie describit, æquè intersecat, immò ad angulos rectos; fit ut semper dies habeant noctibus ęquales. Alii verò prout magis ab Æquinoctiali distant, excepto illo tempore quo Sol ipsum Æquatorem percurrit, habent dies noctibus inæquales. Nam v. g. eis, qui inter Æquinoctialem, & Polum arcticum degunt, dum Sol jam versùs hemisphęrium septentrionale Æquatorem transgressus est, jam dies fit longior, quàm nox. Cujus ratio, quòd circuli, quos Sol itinere quotidiano conficit, ab eorum Horizonte inęqualiter dividantur: ità tamen ut major pars sit illa, quæ est suprà Horizontem. E contrario verò accidit, dum Sol Æquatorem regressus, in hemisphęrio australi circumversatur: nam ob rationem oppositam, tunc eis nox prolixior evadit. Sic ergò qui multùm ab Æquinoctiali versùs Polos distant æstate dies habent longissimos; ità ut versùs Norwegiam, aut Finlandiam habeant dies benè 20 horarum: è contrà contingit hyeme, dum noctes habent tali prolixitate sibi maximè odiosas.

Ex his omnibus deducitur, quàm varii fiant Horizontes: cùm quolibet in terrâ situ variato, varietur & Horizon. Sed majoris claritatis gratiâ, ut habetur ex Sacrobusto, in hac arte periti Horizontem dividunt in rectum, & obliquum, sive declivem. Rectus est Horizon illorum, quorum Zenith, seu punctum verticale est in æquinoctiali, de quibus jam diximus semper habere dies noctibus æquales, & rectam quoque sphæram habere dicuntur. Quia eorum Horizon est circulus transiens per Polos Mundi, dividens Æquinoctialem ad angulos rectos Sphærales. Obliquus autem est aliorum Horizon, quibus elevatur alterutér Mundi Polus. Hi enim habent sphæram obliquam: quia eorum Horizon, ut suprà insinuavimus, intersecat Æquinoctialem ad angulos impares, & obliquos. In his quanta est elevatio Poli suprà eorum Horizontem, tanta est distantia eorum Zenith ab Æquinoctiali. Unde si quis sub Æquinoctiali constitutus accedat versùs Polum arcticum per unum gradum, jam Polus suprà ejus Horizontem attollitur uno gradu. Si accedat sub Tropico Cancri, qui distat 23 gradibus & 51 minutis, secundùm Ptolemęum, ab Æquatore; tot præcisè gradibus, & minutis ei Polus elevabitur. Si ulteriùs pergat, v. g. Insubriam usque, ubi est elevatio Poli circiter 45 graduum, tot etiam gradibus ejus Zenith ab Æquinoctiali distabit. Ut patebit circulo descripto, & in duas partes ęquales lineâ transversâ secto, cujus lineæ duo puncta extrema duos Polos denotent: arcu superiore, qui superius hemisphærium repræsentat, in duas partes æquales diviso. Jam supposito quòd aliquis in aliquo globulo, in centro illius circuli, ità degat ut habeat pro zenith illud punctum, 2. In Sphærâ. De Horizonte.

ctû, in quo facta est arcus superioris divisio, Æquinoctialis incolas adumbrabit. Si verò in illo globulo versùs unum Polum magis accedat, tunc non habebit ampliùs pro zenith illud punctum divisionis arcus, sed aliud, prout magis, vel minus ad Polos accedit: & quanta erit distantia à novo zenith quod acquirit, ad prius punctum divisionis, tantundem elevabitur ipsi Polus. Quod clariùs intelligetur, si alia nova linea ità totum circulum in duas partes æquales dividat, ut novum illud punctum verticale ipsi perpendiculariter immineat. Cùm autem singuli circuli, secundùm Astronomos, in 360 gradus dividantur; arcus super Horizontem est semper 180 graduum: & à puncto verticali illo priore ad Polus usque 90 gradus enumerantur. Qui ergò ità ad Arcticum accedit, ut jam 45 gradibus, prout in Insubriâ, distet ab Æquinoctiali, etiam 45 gradibus hic Polus est ipsi elevatus. Sicque 45 gradibus ipsius zenith à Polo distabit arctico. Reliqui autem 45 gradus, ad conficiendum 180, restant inter punctum illud primum verticale in Æquinoctiali, & Horizontem, quia etiam ipsi Æquator 45 gradibus elevatur. Ad cujus majorem intelligentiam, observatu dignum, & jucundum est, quòd terra quasi punctum sit respectu immensæ urbium cælestium vastitatis. Ut etiam agnoscit Scipio apud Ciceronem, cælorum magnitudinem
In somnio Scipionis. suspiciens, dum ait: *Jam verò ipsa terra ita mihi parva visa est, ut me imperii nostri, quo quasi punctum ejus attingimus, pœniteret.* Ille ergò qui in terrâ degit, quasi super punctum in Universi centro collocatus, circumquàque oculos vulvens, mediam cęli partem detegit. Sicut illa recta linea, in duas partes circulum dividens, designat partem cæli visam à non visâ: eo modo scilicet, quo cælum à nobis videri potest, ejus luminaribus circumspectis. De motu solis super Horizontem, seu ab uno extremo à nobis viso, ad aliud, dicit Psalmista;
Ps. 18.7. *A summo cælo egressio ejus, & occursus ejus*
מקצה *usque ad summum ejus.* Nam ἄκρος, *acros*, prout habent 70 in Textu græco, summum, & extremum
mikketseh. significat: & ità Hebraicus *mikketseh*, idest ab extremo, cùm *ketseh* sit finis, & extremum. Ab Horizonte
קצה horizontalia dicuntur illa horologia, quæ describontur in plano cælum inspicieute. Videli-
ketseh. cet illa, in quæ zenith perpendiculariter respicit, & cùm nullū impedimentum habent, omnes etiam prolixiorum dierum horas possunt demonstrare. Alia horologia dicuntur verticalia, qualia in parietibus, vel tabulis pendulis efformata. Similes voces sæpiùs apud sacros quoque Scriptores leguntur: ideo earum cognitio, & prolixior explicatio, Theologo non existimetur inutilis.

HOROLOGIUM: ὡρολόγιον, *horológion*, p.b., quasi horas dicens, seù horarum rationem contineus. Fit enim ab *hora*, & λέγω, *légo*, dico, vel à λόγος, *lógos*, ratio: utpotè horarum ratio. Latinè solarium antiquitùs dicebatur illud, quod umbrâ solis à gnomone formatâ horas indicabat: & erat, ut jam diximus, horizontale, aut verticale, Aliqua tamen etiam formantur, quæ nec sint horizontalia, nec verticalia: v.g. illa, quæ describuntur in planis aliquantùm inclinatis. Antiqui etiam aquâ in clepsydrâ, vel arenâ ex vasculis arenariis, horas metiebantur. Sed moderni omnem Antiquorum artem, & industriam, suis automatis longè superarunt. Hæc horologia, secundùm horas italicas, variant aliquantulùm à solaribus. Nam in solaribus hora 24 cum solis occasu completa est: sed in illis, ex rotis affabrè formatis, unâ mediâ horâ tardiùs auditur vigesimæ quartæ pulsus. Sed in mediâ nocte, pro ritibus ecclesiasticis computandâ, à solis occasu calculus est ineundus. Si enim ab horâ 24 communi ad ortum solis tempus intermedium observaretur, & in duas partes æquales secaretur; tunc media nox uno quadrante tardiùs notaretur, quàm sit verè mediæ noctis punctum. Ut si horâ decimâ Sol oriatur, mesonyction (quod & heminochium, p.b., ab aliquibus dicitur, ab ἥμι, *hémi*, in compositione dimidium significante, & νύχος, *nýchos*, nox, tenebræ) non est hora quinta, sed hora quarta cum tribus quadrantibus. Id quod debet observari pro jejuniis naturalibus, & ecclesiasticis, pro festis celebrandis, Officiis divinis persolvendis, & aliis similibus. De horologio Achaz, in quo maximo miraculo *reversus est sol decem lineis per gradus quos ascenderat*, nonnihil suprà diximus de *gnomone* differendo. Is. 38.8.

HOROSCOPUS: ὡροσκόπος, *horoscópos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus audiatur accentus. Vox est formata ab *hora*, & verbo σκοπέω, *scopéo*, considero, animadverto: ut horoscopus sit qui rationem horarum observat. De aliquibus quoque vasis, seu instrumentis dicitur, in quibus horæ dignoscuntur, & horoscopa vocantur. Horoscopus apud Ægyptios, ut patet ex Clem. Alexandrino, erat ille sacerdos, qui in sacris eorum superstitiosis Odum, seu cantorem sequebatur, & scribam præcedebat. Et ille *Horoscopus gestabat in manu horologium, & palmam, Astrologiæ symbola.* De quo Nic. Caussinus subjungit, *Eum quatuor libros Mercurii de Astrologiâ oportet semper promptos in ore habere.* Ab Astrologis horoscopus dicitur illa pars cęli, quæ singulis horis super orientem ascendit: & Ascendens etiam ab ipsis appellata. Pars autem illa cęli, quæ rectâ ab hemisphęrio inferiori super Horizontem assurgit, constat 15 gradibus, qui constituunt vigesimam quartam circuli partem, seu graduum 360. Sed specialiter horoscopus dicitur illud præcisè temporis instans in quo quis nascitur: eò quòd à vanis, & credulis hora illa, seu tempus accuratè observetur. Vel potiùs, ut communiter intelligitur, est illud natalitium sidus, quod eo momento, quo quis in lucem editur, ascendit super Horizontem. Dicitur ergò quasi horæ natalitiæ notatio, seu animadversio, de quâ D. Augustinus ostendit in geminis non posse tantas oriri diversitates, ut sexus differentiam queat inducere: cùm simul concipiantur, etsi non planè simul nascantur. Et ità dicit S. Pater; *At enim plurimum vis horoscopi valet. Hoc quàm nihil sit jam satis disserui,* &c.. Sed quàm vana sit horoscopia (latinè p. b., nisi gręcus accentus in eâ retineatur, ut in ὡροσκοπία, *horoscopía*) ex paucis quæ de genethliacis delibavimus, sat colligi potest. Quibus adjungimus S.S. Patrum, & gravissimorum aliorum Authorum contrà genethliacos, aut horoscopos censuras: præsertim D. Augustini, S. Gregorii,

Strom. l. 6. (margin, beside "Alexandrino, erat ille sacerdos")
In Observ. ad Hierog. 37. (margin, beside "bola. De quo Nic. Caussinus")
De Civ. Dei l. 5. c. 6. (margin, beside "plurimum vis horoscopi valet")

gorii, Pici Mirandulani, ingeniorum sui seculi phœnicis, Sexti Empirici, & inter moderniores, Alexandri de Alexandris. Hic Genethliacorum, in libro contrà Astrologos, vanitatem explodit, propriis ipsorum principiis eos impugnando, & illorum armis expugnando. Illud præ cæteris observari potest, quòd in gemellis, qui eodem momento concepti, sub eodem horoscopo in lucem editi, adeò varia vitæ, morum, & fortunarum ratio eluceat: uti specialiter D. Gregorius de Jacob, & Esau, uno partu editis, & tam corpore, & genio dissimilibus, [Hom. 10. in Evang.] observavit. *Certè cum Jacob*, inquit, *de utero egrediens prioris fratris plantam teneret manu, prior perfectè nequaquàm egredi potuit nisi subsequens inchoasset: & tamen, cum uno tempore, eodemque momento, utrumque mater fuderit, non una utriusque vitæ æqualitas fuit*. Si autem, ut verè res se habet, in illâ parvâ temporis intercapedine, quâ Esau paulò ante fratrem egressus est, contendant maximam horoscopi in cælo mutationem factam, eò quòd intereà multa leucarum millia in suo gyro cælum confecerit; hinc ego evidenter deducam Genethliacos nunquàm ad veri horoscopi notitiam posse certò pervenire. Verum quippè nativitatis instans semper ignoratur: nec horologia habemus adeò exacta, quin ad multa minuta à rectu devient. Etsi perfectissimus Astrologus obstetricem ageret, & eodem tempore præcisum nativitatis instans exploraret; tamen in praxi facile est in aliquot minutis exorbitare: cùm instrumenta, quibus horæ sunt explorandæ, sint nimiùm erroribus obnoxia, quantumvis ad amussim efformata. Atque satis manifesta est summorum Astrologorum varietas, & dissensio, in horis præcisis assignandis, pro noviluniis, eclipsibus, & aliis magis obviis: in quibus ad multas horas plerùmque, & ad diem aliquando dissentientes observantur.

HORUS: ὧρος, hôros, Sol apud Ægyptios ità vocatus, seu Apollo, ut in voce *hieroglyphicum* dictum est. Ab hoc horarum nomenclatura satis verisimiliter defluxit, nempè illarum quæ denotant anni tempora. Presertim per horas cum Pierio Valeriano intelligendo *tres eas anni partitiones quæ suo quaque tempore singula maturant, ver quippe,* [Hierogl. l. .. In Horoscopo.] *æstatem, autumnumque: quæ tempora Ægyptii, quatuor unum quodque mensibus nostris complexi sunt, ex Hori regis partitione, à quo his etiamnùm nomen horis inditum*. Annales quoque apud Persas, & Assyrios, horæ, vel potiùs hori dicti sunt: unde Græci horographos, p.b., vocitarunt eorum scriptores. Græci, & eos secuti Latini horæ nomen ad 24 diei partem transtulere, quas Solis esse filias Homerus somniavit. Cùm autem Sol apud Ægyptios Horus nuncupatus fuerit; non est quòd ad græcam etymologiam recurramus, sed potiùs ad Ægyptiam, si nostri esset instituti. Aliàs ejus etymon rectissimè à verbo ὁράω, horáo, video, traheretur: cùm inter omnes res visibiles Sol sit ma- [Eccl. 43. 2.] ximè perspiciendus, & summâ dignus admiratione. Est enim *vas admirabile opus excelsi*.

HYACINTHUS: ὑάκινθος, hyákinthos, puer,
I. secundùm Poëtarum fabulas, in florem sui nominis conversus, coloris nempè cærulei, & cœlestis, prudentiæ, ac sapientiæ symbolum, adeòque ab Apolline Musarum, ac literarum Deo adamatus. Ab isto flore, ob coloris similitudinem, gemma quædam hyacinthi nomine donata: & color ipse cælestis, seu aëreus, ὑακίνθινος, hyakínthinos, hyacinthinus, p. b., vocatus. Munera, quæ ad divini constructionem tabernaculi Moyses à populo Israëlitico jussu Dei accipere debebat, enumerat S. Textus: *Hæc sunt autem quæ accipere debetis, aurum,* [Ex. 25. 3.] *& argentum, & æs, hyacinthum*, &c. Ità Septuaginta legunt ὑάκινθον, hyákinthon, & Hebræus [הכלת thechéleth.] *thechéleth*, quod est hyacinthus, & metonymicè hyacinthinum. Hìc enim per hyacinthum intelligit fila coloris hyacinthini, adeòque aëra repræsentantis, ut ex eo cum bysso, purpura, & cocco, alia tria elementa designantibus, omnes vestes sacerdotales, & tabernaculi efformarentur ornamenta. Sicque Dei majestas, & in omnia dominium, ad cujus cultum inservire debebant, meliùs ob oculos ponebatur: & sacerdotes pro toto mundo esse sibi deprecandum admonebantur. De gemmâ verò hyacintho narrat Solinus, eam apud Ægyptios reperiri nitore cæruleo: addens prætereà, *Hic est* [Polyhist. c. 33.] *qui sentit auras, & cum cælo facit mutationem, nec æqualiter rutilat, cum aut nubilosus est, aut serenus dies*. Quod confirmat Hugo Victorinus [L. 3. de bestiis, & aliis rebus] asserens, quòd mutat colorem suum cum facie cæli: si clarum est cælum, lucet; si obscurum, fit obscurus. Inter pretiosissima cælestis Jerosolymæ, omne pretium exuperantis, fundamenta, ponitur *undecimum hyacinthus*. [Ap. 21. 20] Et meritò inter cælestes gemmas ista reponitur, quæ virorum apostolicorum, tot lapides pretiosos, & vivos, Paradisi thesauris inferentium, est hieroglyphicum. Ut pergit de [Suprà.] hyacintho loquens Hugo à S. Victore: *Per hunc lapidem designantur, qui se omni modo ad aliorum captum accommodant: sicut fecit Paulus*. Cùm de se ipso scribat: *Omnia omnibus factus sum, ut* [1. Cor. 9. 22.] *omnes facerem salvos*. Nam flebat cum flentibus, & cum infirmis infirmabatur: adeòque optimè ab hyacintho, secundùm cœli mutationem varios affectus induente, figurabatur. Aut quid mirum hyacinthum inter cælestia triumphantis Ecclesiæ fundamenta connumerari: cùm illorum Sanctorum divinâ sapientiâ præditorum, æternique Solis radiis, ad aliorum eliminandas tenebras, exornatorum, sit cæleste symbolum? Quod ex eodem Victorino decerpo: *Vel aliter hyacinthus similis est* [Ib.] *aquæ radio solis percussæ, & ità viros sapientiâ plenos, & veri solis radio perfusos significat*.

2. Cùm autem, ut vult Corn. à Lapide, hyacinthus sit idem cum ligurio, qui in Rationali primus [Ex. 28. 10.] in tertio ordine positus erat; meritò inter illas gemmas ordinabatur: cùm ipse maximè rationalis observetur. Quare in Logio sacro etiam hæc gemma [v. 30.] inserenda fuit, de quo dixerat Dominus Moysi: [את] *Pones autem in rationali judicii doctrinam, & veritatem*. [האורים] Septuaginta legunt, τὴν δήλωσιν, καὶ τὴν ἀλήθειαν, ten delosin, ke ten alethian, idest manife- [ואת] stationem, & veritatem: Hebraicus habet *eth haurim, veeth hatthummim*. [התמים] *Urim* autem & *thummim* sunt nomina pluralis numeri, & significant [אור or] illuminationes, & perfectiones. Nam *or* est lux, [תמה] & *thummah* perfectio, integritas. Sive per has intelligantur ipsæ 12 gemmæ, quatenùs per earum [thummah.]

mutationem oracula divina Pontifex accipiebat: ut docent Liranus, Abulensis, Pererius, Genebrardus, & alii multi. Sive, ut magis placet Cornelio à Lapide, ex D. Augustino, utrique Hugoni, & aliis, essent inter gemmas illæ voces inscriptæ, *Urim, & Tummim*. Aliæ virtutes à nonnullis hyacintho attribuuntur, putà pesti, & venenatis morbis mederi, corpus roborare, somnum & lætitiam conciliare. Quæ omnia ondecimo Symboli articulo, ut aliqui computant, *peccatorum remissioni*, & Pœnitentiæ Sacramento conveniunt: adeòque Simoni Chananæo, dicto Zelotæ, inter Apostolos penultimo, adaptantur. Hyacinthus præterea ob colorem cælestem, & gemmę prestantiam, æternæ retributionis mercedem indicat: & ideò Sponsi manus dicontur *tornatiles aureæ plenę hyacinthis*. Etsi 70 scribant θαρσεὶς, *tharsis*, vocem hebraicam *tharsisse* imitantes, quæ significat beryllum, aut thalassium, sive marinum, & secundùm alios chrysolithum, aut hyacinthum. Tornatiles quidem activè à Patribus passim intelliguntur: eò quòd sine ullo impedimento, & cum summâ perfectione, omnia operentur. Et qnicumque sacri istius Sponsi imitantur opera, per manus designata, ab illius æternæ gloriæ corusćantibus exornantur hyacinthis. Multa similiter in Scripturis hyacinthina cæleslium cogitationom, & affectuum symbola suppeditant. Inter cętera tunica hyacinthina, quâ super tunicam albam induebatur summus Sacerdos: de quâ S. Textus, *Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam*. De ipsâ dicit Pierius: *Pontifex præter interiorem tunicam quæ fit ex lino, materiâ quippè terrestri, poderem etiam, vel hypodyti dicamus hyacinthino induebatur: cælestis enim color dubio procul est hyacinthinus, monimentoque est cælestia demum meditanda, cælestia tractanda, cælestia discutienda, totamque mentis agitationem, circà ea quæ cæli sunt, exercendam*. Vel, ut alii dicunt, vestis hyacinthina sacerdotis, à capite usque ad talos, designat aërem diffusum à cælo usque ad terram: sicque etiam refertur ad superna, & cælestia significanda. Vitta verò hyacinthina, tam illa quâ Rationale stringebatur cum superhumerali, quàm ea quâ ligabatur lamina aurea, in fronte summi Pontificis posita, Christi homanitatem, semper Divinitati conjunctam, vel ipsam hypostaticam unionem potest indicare.

Cant. 5. 14. — תרשיש *tharsisse* — Ex. 28. 31. — Hierogl. l. 40. de Indumen.

HYADES: ὑάδες, *hyades*, p.b., etsi grecus in eâ ponatur accentus. Septem stellę in capite Tauri, ità dictæ ab ὕω, *hyo*, pluo. Nam cùm oriuntur, & occidunt, pluvias, & tempestates ciere creduntur. Oriuntur autem vere cum ipso sole, autumno verò ipso occidente. S. Job tot miseriis, & doloribus oppressus, totus tamen in Dei magnalibus prædicandis effusus, ait: *Qui facit arcturum & oriona, & hyadas, & interiora austri*. Septuaginta pro *hyadas* habent ἀρκτοῦρον, *arcturon*, cùm priùs loco arcturi dixerint *plejada*: & Textus hebraicus legit *chimah*, hyades, arcturus, aut plejades. Hic per Hyadas allegoricè, cum D. Gregorio, intelliguntur, qui in aridam, & sitientem humani cordis terram divinæ sapientiæ imbres infundunt: cælestium radiorum fulgoribus eam illuminant: & charitatis in eâ fervorem accendunt. Etsi enim literaliter stellæ Firmamenti denotentur, quæ ferè magis celebres, & ab hominibus principaliùs observatæ, ut per illas synecdochicè reliquæ subaudiantur, ex quibus mira Dei potentia, sapientia, & bonitas celebretur; tamen allegoricè D. Gregorius per Arcturum intelligit ipsam Ecclesiam, quę in continuis motibus, & persecutionibus nunquàm mergitur. Per Oriona verò sidus hyemale, & tempestates excitans, tyrannorum exponit persecutionem: ex quâ tot tantique prodierunt Martyres. Et per Hyadas, vel ut priùs habent 70 Plejadas, explicat ipsos Doctores, qui magis post tyrannicas spl. nduerunt persecutiones, & radiante sapientiâ Dei illustrarunt Ecclesiam. *Benè autem*, inquit S. Pater, *protinùs hyadas subdit, quæ virescente verno, ad cæli faciem prodeunt*. Nam cessante persecutionum hyeme cœpit Ecclesiæ vernum tempus virescere: & quietiùs, ac feliciori sidere Sancti Doctores hoc mysticū solum fecundarunt. *Qui itaque*, pergit D. Gregorius, *post Orionas hyadum nomine, nisi Doctores S. Ecclesiæ designantur, qui subductis Martyribus, eo jam tempore ad mundi notitiam venerunt, quo fides clarius elucet, & repressâ infidelitatis hyeme, altiùs per corda fidelium sol veritatis calet. Qui remotâ tempestate persecutionis, expletis longis noctibus infidelitatis, tunc S. Ecclesiæ orti sunt, cum ei jam per credulitatis vernum lucidius annus aperitur*. Quod eleganribus verbis, & elegantiore prosequitur allegoriâ, postque hyadas demonstrat austrum sequi. Tùm quia fidei calor augetur, tùm quia Spiritus sancti fervor inspiratur.

Iob. 9. 9. — כימה *chimah*. — Mor. l. 9. c. 7. — Ib. — Ib.

HYÆNA: ὕαινα, *hyæna*, ab aliquibus serpens dicitur. Sed est animal quadrupes ferum, quod, si credere fas sit, vocem humanam imitatur, & pastorum nomina addiscit, ut possit eos foras evocatos devorare. Get. Vossius hanc vocem ab ὗς, *hys*, sus, deducit: ità ut hyæna dicatur quasi porca: fortè ob aliquam cum apro similitudinem. Ubi Jeremias ait; *Nunquid ergò spelunca latronum facta est domus ista?* Quidam legunt, *spelunca hyænæ*. Septuaginta, uti Latinus, habent λῃστῶν, *lestōn*, latronum: & Textus hebraicus, *hamngarath paritsim*, idest, an spelunca effractorum, seu violentorum, aut latronum. *Parits* enim est fur, effractor, latro, à radice *parats* divisit, dirupit, diruit. Alicubi tamen *parits* à nostro Interprete *mala bestia* vertitur, simul cum *chajoth*, ità ut *perits chajoth* mala bestia sit, seu mala bestiarum. Est enim hic in regimine. Inter alios S. Joannes Chrysostomus in dicto Jeremiæ loco legit, *spelunca hyænæ*: & hujus feræ indolem sacerdotum hebræorum moribus adaptat. Ait enim: *Hyæna bestia sanguinosa, bestia quæ corporibus delectatur, bestia quæ semper in nocte, nunquam in die est, non delectatur nisi cadaveribus mortuorum, vel canibus: eos vult occidere, qui servant domum. Spinam unicam habet, quæ flecti non possit, &c.* Deinde hæc applicat S. Pater, dicens: *Judæum facilè potes ad pœnitentiam adducere de plebe: de sacerdotibus verò, & doctoribus non potes, &c.*

Ier. 7. 11. — המערת פריצים — פרץ *pardts*. — Is. 35. 9.

HYBRIS: ὕβρις, contumelia, insolentia, incontinentia, adulterium, stuprum, apertum male-

In Lex. Iurid. leficium. Hinc, teste Jo. Calvino, hybridæ (p.b.) vocati quos adulteria gignunt, & incestus, tamquàm ex contumeliâ nati. Nec mirum, cùm hybris, & hybrida vocata sus illa, quæ uno parente fero, altero domestico est prognata. Quod & ad homines imparibus ortos parentibus translatum. Sed hybrides, aut hybridæ illi soli sensu priori sunt irregulares: qui spurii quoque vocantur.

HYDOR: ὕδωρ, aqua. Vox est planè græca, & tamen ab aliquibus Latinis usurpata, quam ab ὕω, hyo, pluo, deducunt. Ab hac plurima composita oriuntur: ut, inter alia, a φέρω, phéro, porto, fit ὑδροφόρος, hydrophóros, latinè hydrophorus, p. b., aquam ferens, aquæ bajulus. Sic alia similia sexcenta, ex quibus multa hìc ordine suo inserentur.

HYDRA: ὕδρα, serpens in aquis degens, sic dictus ab hydor, aqua. Sic Herculis hydra palu- Hierogl. l. 16. Hydra. stris fingitur: &, ut ait Pierius, *è sordido cœno pullulare, quòd non nisi in ab ecto, vilique animo reperiatur invidia* (cujus ipsa secundùm aliquos peritiores est hieroglyphicum) *ideòque in nullo alio monstro domitando Herculem magis laborasse*. Vel, juxtà eundem, per hydram, ut ante dixit Plato, sophisticæ nugæ significantur. Et nos dicemus hæreticorum sophismata, & cavillationes egregiè exprimi, quorum uno præciso anguineo capite, alia, atque alia è vestigio exoriuntur. Hoc enim apud hæreticos in more positum, ut aliquo argumento victi ad alia pertransfeant maximè disparata. Ità igitur hæresis à doctissimis viris hydræ comparatur, cùm toties devicta, toties profligata, toties capite truncata, vires resumpsit, impia prælia innovavit, nova, & improbiora capita produxit. Hydram quoque à S. Georgio occisam, eamque illecebrosæ voluptatis symbolum fuisse, innuit citatus Valerianus.

HYDRAULUM: ὕδραυλος, hydraulos, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis hoc non observetur à Græcis. Est organum musicum, vi aquarum sonos edens: ab hydor, aqua, & αὐλός, aulos, tibia, & quidquid angustum est, & oblongum. Hinc dicuntur hydraulica similia instrumenta, quæ prodigiosè sonora, aliquando suspiciuntur in magnatum paradisis. Quamvis autem ista vox præcisè organa aquatica significet; tamen etiam ad alia extenditur. Unde Isidorus ait: Orig. l. 3. c. 21. *Organum vocabulum est generale vasorum omnium musicorum, hoc autem cui folles adhibentur, hydraulum greci nominant*. Organum verè hy- De Animâ c. 14. draulicum venustè, & sonorè describit Tertullianus. *Specta*, inquit, *portentosissimam Archimedis munificentiam, organum hydraulicum dico*, &c.. Hìc à quâdam hydrauli similitudine, animam esse indivisibilem, præterquàm in potentias diversas ostendit: & Interpres *organum hydraulicum* instrumentum musicum exponit.

HYDRIA: ὑδρία, hydria, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Est situla, vas aquarium, ab eâdem voce hy- chad כד dor, aqua, derivatum. Est etiam mensuræ genus æquale cado (qui *chad* hebraicè dicitur, & hinc cadus) & atticæ amphoræ, seu pedi cubico Græcorum, qui erat sesqui amphora romana, adeòque continens libras 120. In Scripturis per hydriam passim situla, seu vas aquarium intelligitur. Ità Rebecca pergebat ad fontem aquæ *habens hydriam* Gen. 24. 15. *in scapulâ sua*: Sicque 70 τὴν ὑδρίαν, *tin hydrian*: הכד & Textus hebraicus ait *chaddah*, idest cadum suū, chaddah seu hydriam suam. Et in Novo Testamento mulier Samaritana, quæ venerat haurire aquam ad fontem Jacob, *reliquit hydriam suam*: indicans, Io. 4. 28. juxtà D. Augustinum, amorem terrenarum voluptatum relinquendum. Vel dic quòd repertâ veritate, reliquerit vanitatem: aut visa vero Messiâ, reliquerit insipidas umbrarum propheticarum figuras, quæ magis sitim, & desiderium accendebant. Hydriæ sex in Canâ Galilææ ità dictæ, non quòd essent ex tali mensurarum genere; sed ex eo quòd ad aquam capiendam essent destinatæ. Non solùm enim continebant sesquimetretam, quæ est hydriæ mensura; sed erant *singulæ capientes me-* Io. 2. 6. *tretas binas, vel ternas*. Erant autem ibi *positæ secundùm purificationem Judæorum*. Quia Judæi sæpiùs inter edendum, juxtà receptum purificationis morem, abluebant manus, & ipsa mensæ utensilia. Mysticè designabant Legem veterem, quæ priùs continebat aquam, idest sensum literalem, & per Christum in vinum conversa est, hoc est in sensum spiritualem, ut ex Augustino exponit Laure- In Syl. Alleg. tus. Vel juxtà Bernardum, hydria prima est contritio, secunda confessio, tertia eleemosynarum largitio, quarta remissio injuriarum, quinta afflictio corporis, sexta obedientia præceptorum. Sed ejus melliflua verba, etsi prolixiora non te pigeat Dom. 1. post Oct. Epiph. Serm. 21. audire. Hæ sunt, inquit, sex hydriæ positæ in purificationem nostram, quæ vacuæ sunt, & plenæ vento, si pro inani gloriâ observantur. Aquâ repleantur, timore Dei custodiantur, quoniam timor Domini fons vitæ, aqua inquam timor Domini est, etsi minùs sapida, sed optimè refrigerans animam, noxiis desideriis æstuantem. Aqua est, quæ jacula inimici ignita possit extinguere. Nam nec illud dissonat, quòd aqua semper ima petit, & timor ad ima cogitationem deducit, & in inferioribus immoratur, atque loca horrenda pavidâ mente collustrat, juxtà illud, vadam ad portas inferi. Sed divinâ virtute aqua mutatur in vinum, quando perfecta charitas foras mittit timorem. Ità Bernardus, subjungens istas hydrias lapideas esse dictas ob stabilitatem, & capere duas metretas, duplicem nempè timorem, inferni, & amissionis Paradisi: aut ternas, quia tertius timor est, ne quis præsenti cibo spirituali, idest gratiâ privetur. Alia vide in ipsius Serm. 18. parvis Sermonibus. Metaphoricè dicitur à Salomone *hydria super fontem*, aliquod receptaculum in homine, aliquem ex humoribus continens. Admonet enim Sapiens, ut nostri Creatoris meminerimus, *antequàm rumpatur funiculus argenteus*, Ecc. 12. 6. *& recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fontem*. Ut silentio prætereamus, quod per funiculum argenteum intelligatur spina dorsi propter albedinem argenteam ossium, & medullæ: & per vittam auream aptè designentur cerebri meninges, ob colorem, & pretiositatem, & instar vittæ ipsum cingentes; per hydriam sanguinis receptacula, quæ ut à fonte, à jecinore sanguinem trahunt, optimè intelliguntur. Ista hydria cooteritur super fontem dum morte adveniente venæ suo non fun-

guntur munere, nec ampliùs possunt à jecore sanguinem haurire. Sunt tamen sua vasa lymphatica in corpore humano, quæ secundùm etymon aptiùs essent hydriæ nuncupandæ. De his in speciali tractatu agit Thomas Bartholinus, qui est ipsius Anatomes appendix. Conteritur autem ista hydria, præsertim in senibus, quando exsiccato corpore, fatalis ariditas seniles artus, & viscera depascitur. Ità quoque in loco citato Septuaginta legunt *hydria*, & in hebraico Textu *chad* exaratur.

De vasis lymphaticis.

HYDROMANTIA: ὑδρομαντεία, *hydromandia*, p.l., propter diphthongum in græco, quæ latinè in *i* longum convertitur. Est divinatio per aquam, seu per figuras in aquâ factas: ab ὕδωρ, *hydor*, aqua, & μαντεία, *mandia*, divinatio. De quâ dicit Isidorus: *Hydromantia est in aquæ inspectatione umbras dæmonum evocare, & imagines, vel ludificationes eorum videre, ibique aliqua ab iis audire. Quod genus divinationis à Persis dicitur allatum*. Et hoc modo pertinet ad divinationem quæ fit cum expressâ dæmonis invocatione: ut eam pro tali recenset D. Thomas, hanc, & similes, ad primum divinationis, sub generali necromantiæ nomine, genus reducens. De hydromantia agit Augustinus, cujus verba sunt illa Isidori, citatque Varronem dicentem à Persis fuisse allatam: & afferit quòd & Numa Pompilius *hydromantiam facere compulsus est*. Posset etiam esse cum tacitâ dæmonis invocatione, si ex inspectione lignorum aut figurarum in aquâ, ad futura denuncianda ineptarum, quis moveretur ad divinandum, pertineretque ad secundum genus divinationis, quod est augurium. Multa alia nomina ab *hydor*, ut suprà diximus, composita facilè poterunt intelligi, ut hydromel, p.b., hydrosaccharum, & similia quæ ex aquæ debitâ portione conficiuntur.

Orig. l.8. c.9.

2.2. q.95. a.3.c.

De Civ. Dei l.7. c.35.

HYDROMYSTA: ὑδρομύστης, *hydromystes*, ità vocabatur antiquitùs ille Sacerdos, qui aquæ benedictæ curam gerebat, eàque Ecclesiam ingredientes aspergebat. De quo Synesius Epist. 121. Vox est derivata à dicto *hydor*, aqua, & à dictione μύστης, *mystes*, quæ significat sacris initiatum, & ipsum sacerdotem.

HYDROPARASTATÆ: ὑδροπαραστάται, *hydroparastatæ*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus inscribatur accentus. Ità dicti aquam offerentes: ab *hydor*, aqua, & verbo παρίστημι, *paristime*, sisto, adduco, admoveo, cujus tertia persona sine reduplicatione esset *paristata*. Ità vocati fuere aliqui hæretici, qui in prophanis suis sacrificiis, non vinum, sed aquam offerebant. Quoniam, cùm propter ἐγκράτειαν, *engratian*, idest continentiam, vinum non biberent, ab ejus etiam oblatione abstinebant. De his Theodoretus ait: *Hydroparastatæ, seu encratitæ, à Tatiano orti sic vocati, quod aquam pro vino offerant. Encratitæ autem, quod neque vinum bibant, nec animalibus vescantur*. Sic apertè à Christi institutione, etiam qui nomine christiano gloriantur, recedunt, dum propriæ opinionis, & ineptiæ amatores, fiunt omnis veritatis osores.

Compend. fabul. hæretical.

HYDROPHOBIA: ὑδροφοβία, *hydrophobia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis accentus à Græcis in eâ statuatur, quos multi Latini ex usu legitimo imitantur. Est aquæ metus: ab *hydor*, aqua, & φόβος, *phobos*, metus. Affectus est illorum, qui à cane rabido morsi sunt: & græcè dicuntur hydrophobi, latinè lymphatici. De quâ miserandâ affectione sic ait Isidorus: *Hydrophobia, idest aquæ metus, unde, & latini morbum, ob aquæ metum, lymphaticum vocant: fit autem ex canis rabidi morsu, aut ex ejus spumâ in terram projectâ, quam si homo vel bestia tetigerit, aut dementiâ repletur, aut in rabiem vertitur*. In hisce, rabido morsu infectis, curandis, multa profana, & superstitiosa, in variis Orbis partibus, piis, & sacris immiscentur, quæ ad Theologum spectabit examinare. Id tamen, quod alicubi observatur, ut per novem dies aquam non videant, aut speculum, aut aliud quidpiam, in quo propriæ imaginis reflexio fieri possit; afferendum magis ad remedium naturale pertinere. Cùm enim aquam, & alia, in quibus propria effigies apparere potest, summè reformident, ab eâ per tot dies inspiciendâ cavendo, illa fixa imaginatio, ab atrâ bile, venenosâ qualitate infectâ, proveniens, aliquatenùs mitigari potest. Sicut autem latinè lymphatici dicuntur illi, qui insano affectu, & vesano horrore correpti sunt, etsi nec à cane rabido morsi sint, nec aquam abhorreant, ità & græcum nomen pro formidine sumitur, & pavore. Tertullianus per hydrophobas etiam illos intelligit, quos dæmones aquarum horrore vexant. *Nam & enectos*, inquit, *& lymphatos, & hydrophobos vocant, quos aquæ necaverunt, aut amentiâ, vel formidine exercuerunt*. Ubi Cerda dicit, quòd hîc hydrophobos vocet, qui dæmonum præstigio aquas formidant, vel cùm ejusmodi passiones mali spiritus inducunt.

Orig. l.4. c.6.

De Bapt. c.5.

HYDROPHYLATUS, vel potiùs hydrophylactus, aut hydrophylax, p.b., qui græcè ὑδροφύλαξ, *hydrophylax*, cum accentu in penultimâ, etsi brevi. Est enim aquarum custos à dicto *hydor*, aqua, & φύλαξ, *phylax*, custos. Antiquitùs aliqui erant publicarum aquarum destinati custodes, qui stigmate imperatorio erant notati: & ideò facilè pro talibus agnoscebantur. Ità Bonifacius Octavus ait pro clerico cognosci debere, adeòque à laico judice non posse puniri, nec conveniri illum, qui habitum clericalem, & tonsuram defert. *Et custodes aquarum (quos hydrophylacas nominant) qua eis insigi solet annotatione signati, manifesti sunt omnibus, & angariarum nomine non tenentur*. Hydrophylacas autem debuit dicere, ubi & nonnulli pessimè hydrophylatos legunt. Hydrophylaces enim, p.b., tales custodes dicendi, quorum, ut ait Glossa, singulis manibus nomen imprimebatur Imperatoris. A simili ergò, aut à fortiori de clericalem habitum deferentibus Bonifacius argumentatur.

C.si judex de sent. excom. in 6.

HYDROPICUS: ὑδρωπικός, *hydropicós*, p.b., qui hydrope laborat. Dicitur ὕδρωψ, *hydrops*, iste morbus, ab *hydor*, aqua, ob humoris aquei copiam quam jecur ob intemperiem pro legitimo sanguine affatim producit, & eâ corpus replet. Vel ab *hydor*, & ὤψ, *ops*, oculus, vultus: eò quòd aqueus humor transpareat ex ipsâ facie, & corporis colore. Hujus morbi tres species, anasarca, leucophlegmatia, & tympanites, numerantur à Medicis. Qualiscumque tandem sit, morbus est curatu

tu valdè difficilis ope humanâ, præcipuè si tussis
Sect. 6. Aphoris. 35. ipsi superveniat, Nam juxtà Hippocratem, *aquâ inter cutem laborantibus tussis superveniens malum*. Sed divinæ omnipotentiæ omnia æquè facilia,
Luc. 14. 2. lia, & ideò cùm *homo hydropicus erât aute* verum Archiatrum, *ipse apprehensum sanavit eum, ac dimisit*. Qui verisimiliter curatus fuit anno tertio prædicationis Christi, sub initio mensis Decem-
L. 7. In Luc. c. 14. bris. Hydropicus ille, ut habet D. Ambrosius, designat illos, in quibus fluxus carnis exuberans, animæ gravat officia, & spiritus extinguit ardorem. Hydropisis penultimâ brevi effertur, sed hydrops in genit. propter *omega* facit hydropis p.l., etsi græcè ὕδρωπος, *hydropos*, dicatur cum accentu in antepenultimâ. Et ipsa quidem, ob sitim immodicam, inordinatarum est symbolum concupiscentiarum: sed specialiter avaritiam egregiè adumbrat. Nam
Ecc. 5. 9. *avarus non implebitur pecuniâ*, & earum semper est magis sitibundus. Unde & de tali prædivite, & maximè avaro dixit Poëta;

Ovid. Fast. l. 1. *Quò plùs sunt potæ plus sitiuntur aquæ.*

Quare Christus Dominus, qui in morbis corporalibus spirituales curare venerat, in dumo Pharisæorum principis, & fortè inter avaros Pharisæos principem locum in avaritiâ tenentis, hydropicum curat; ut hydropem ab istius infirmi corpore depellens, in infirmiore Pharisæi animâ immoderatam pleonexiam sanaret.

HYDROPOTES: ὑδροπότης, *hydropótes*, latinè penultima correptâ, quamvis à Græcis, ad ultimę quantitatem respicientibus, in eâ ponatur accentus. Ità dictus aquam bibens, aquæbibulus: ab ὕδωρ, *hydor*, aqua, & πότης, *potes*, bibulus. Hinc etiam ὑδροποσία, *hydroposia* (latinè hydroposia, p. b., ni græcus accentus retineatur) idest aquę potio, aquæ potus. Abstemii hydropotæ dicuntur: & hydroposia quantùm ad corporis, & animæ salutem conferat, satis ex tot Sanctorum Patrum rationibus, & exemplis comprobatur. Hydropotes
1. Tim. 5. 23. erat S Timotheus, & Textus græcus utitur verbo ὑδροποτέω, *hydropotéo*, aquam bibo. Sed ab Apostolo modico vino uti jubetur, propter stomachum, & frequentes infirmitates. Sed maximè hydroposia mulieribus, & juvenibus convenit, & in benè morigeratis familiis ità observatur.

HYDROSCOPIUM: ὑδροσκόπιον, *hydroscópion*,
In Hierol. p.b., aquæ speculatio, ait Magri, & aquæ instrumentum libratorium, Synesium Episcopum citans. Fit ista vox ab *hydor*, aqua, & verbo σκοπέω, *scopéo*, considero, contemplor, speculor: & magis ipsum instrumentum ad aquarum mensurationem concinnatum significat.

HYGIASTICUM: ὑγιαστικὸν, *hygiasticòn*, p. b., ad sanitatem spectans latinè verti potest. Vox à Leonardo Lessio libello suo, de sanitate tuendà, præfixa. Potest erui à verbo ὑγιαίνω, *hygięno*, valeo, sanus sum: quod in præt. pass. apud Atticos faceret ὑγίασμαι, *hygiasmę*, si modò esset in usu, & in tertiâ personâ *hygiastæ*, & hinc *hygiasticon*, seu valetudinarium, de sanitate tractans, aut ad eam pertinens. Est quippè ipsius Tractatus, *Vera ratio valetudinis bonæ, & vitæ, unà cum sensuum, judicii, & memoriæ integritate, ad extremam senectutem conservanda*. Cui subjunctus est Tractatus D. Ludovici Cornari Nobilis Veneti, de eodem argumento differens. Sanitas autem dicitur à Græcis ὑγεία, *hygía*, & ὑγίεια, *hygíia*, p. l., unde ὑγιεινὴ, *hygiinè* (& latinè hygiïne, p.l., propter diphthongum) illa pars Medicinæ, quæ de rectâ sanitatis tuendæ ratione discurrit. Operæ certè pretium est debitâ temperantiâ pretiosum sanitatis thesaurum conservare; eò magis sobriâ omnium virtutum moderatione animæ salutem, à Medico cęlesti nobis partam custodire.

HYGINUS: ὑγῖνος, *hygînos*, p.l., saluber, sanus. Oritur à jam dictâ voce *hygía*, sanitas, quasi ὑγιεινὸς, *hygiinòs*, ejusdem significationis. S. Hyginus Papa, & Martyr, Ecclesiæ Dei saluberrimus: sanctitate capitis, Ecclesiæ membrorum sanitatem concilians: usque ad mortem pro Fide infirmatus, immarcescibili salute in æternum fruetur.

HYLE, ὕλη, sylva, materia. Quia materias Latini vocant arbores ædificiis destinatas, sed nondùm dolatas. Sicut autem in sylvâ est promiscua arborum copia, ex quibus artificiata varia à fabris formari possunt; ideò Philosophi gentiles illam materiam, ex quâ sibi persuadebant omnia corporalia ab Artifice summo producta esse, hylem vocaverunt. In hoc turpissimè errantes, quòd hylem à Deo non esse creatam comminiscerentur, sed eam æternam opinarentur, & improductam. Illa ergò hyle, seu chaos, erat *rudis indigestaque moles*: Ovid. Metamorph. lib. 1.
unum ex tribus rerum principiis, quæ Plato constituit, nempè Deum, ideas, & materiam. Contrà Platonem, & ejus asseclas agit D. Ambrosius, referens quod asserant Deum, *non tamquàm creatorem materiæ, sed tamquàm artificem, ad exemplar, hoc est ideam intendentem fecisse mundum de materiâ quam vocant hylem, quæ gignendi causas rebus omnibus dedisse asseratur*. Sed cùm de Fide sit Deum esse omnium rerum visibilium, & invisibilium Creatorem, etiam materiam creasse procul dubio tenendum est. Ratio autem, quòd etiam materia à Deo formata sit, tangitur à D. Thomâ: quia causa rerum non solùm consideranda est, secundùm quod res sunt hæc, vel talia entia, sed etiam secundùm quod sunt entia. Quod autem est causa rerum, secundùm quod sunt entia, non solùm est causa earum in quantum sunt talia entia per formas accidentales, aut in quantum sunt hæc entia per formas substantiales; sed etiam secundùm omne illud, quod pertinet ad esse illorum quocumque tandem modo. *Et sic*, ut ait Angelicus, *oportet ponere etiam materiam primam ab universali causâ entium*. Taceo alias rationes omnibus rebus à Deo distinctis communes. Per hylen longè aliud intelligebant Manichæi, quorum imperitiam Fausto exprobrat Augustinus. Nam hylen principium mali dicebant: de quo sic eos arguit S. Pater. *In quo quidem imperitia vestra magna deprehenditur, quia nec quid sit hyle scitis, & hoc rei vocabulo, quam penitùs ignoratis, etiam inflari velut docti affectatis*, &c.

In Hexam. l. 1. c. 1.

1. q. 44. a. 2. Corp.

Cont. Faustum l. 20. c. 14.

HYMENÆUS: ὑμέναιος, *hyménæos*, p.l., etsi græcus accentus in antepenultimâ statuatur. Ab Antiquis dicebatur carmen nuptiale, & Deus ipse nuptiarum, ut aliqui volunt, à pelliculâ virginali, quæ, ut aliæ membranæ, ὑμὴν, *hymèn*, latinè hymen,

men, à Medicis appellatur: vel ut alii, fortè meliùs, à verbo ὑμνέω, *hymneo*, laudo, cano. Sed si Hymenæus à Gentilibus credebatur conjuges fidâ societate copulare; legitimam Dei sponsam dissociare, & discindere conatus est scelestus ille Hymenæus, de quo Apostolus: *Quidam circà fidem naufragaverunt, ex quibus est Hymenæus, & Alexander.* Ille ergò, qui tempestates in Ecclesiâ ciebat, in Fide naufragavit. Adeòque à Fide semel habitâ excidit, quidquid hæretici obganniant eam perdi non posse: eamque semel amissam poterat, si voluisset, recuperare. Nam D. Chrysostomus cum assectis, & S. Ambrosius legunt: *Ut emendentur, & resipiscant à suâ blasphemiâ, & heresi*, ubi Paulus ait, *Quos tradidi Satanę, ut discant non blasphemare*. Hæresis autem Hymenæi, & Phileti, *qui à veritate exciderunt*, erat quod dicerent, *resurrectionem esse jam factam*: adeòque non aliam corporum futuram, sed jam factam esse in Christo resurgente, & mysticè in nobis hîc fieri per Baptismum, uti in futuro per gloriam.

1. Tim. 1. 20.

Ibidem.

2. Tim. 2. 17.

HYMNOLOGIA: ὑμνολογία, *hymnologia*, latinè in rigore penultimâ correptâ, ni græcus accentus, ut plerique solent, in eâ retineatur. Est hymni dictio, seu oratio hymnum continens: à voce *hymnos*, & λόγος, *logos*, sermo. Symbolum etiam à D. Dionysio hymnologia catholica vocatum est. Dicitur hymnus lato modo: quia Deus laudatur, dum mysteriis ab ipso revelatis fidem nos adhibere profitemur. Primus hymnologus, p. b. (quamvis in græco ὑμνολόγος, *hymnologos*, cum accentu in penultimâ) seu hymnorum dictor, & compositor in Ecclesiâ græcâ fuit Hierotheus, ipsius S. Areopagitæ magister, ut ab Eusebio refertur.

Eus. Hist. Eccl. l. 7. c. 19.

HYMNUS: ὕμνος, *hymnos*, laus propriè Deorum. Oritur à verbo ὑμνέω, *hymneo*, laudo, cano, laudes dico, propriè de Diis, quamvis etiam ad aliorum laudes extendatur. Immò verbum hoc est etiam *lamentor*: quod ulteriùs deducitur ab ᾄδω, *hydo*, laudo, cano, dico. Unde patet significatum vocis *hymnos* magis esse restrictum, quàm ipsius verbi *hymneo*. Propriè siquidem hymnus (non ymnus, ut ab aliquibus perperàm exaratur) ut habet Hier. Lauretus, tria includit: nempè canticum, laudem, & quòd sit Dei laus. Chrysostomus autem sic hymnum definit: *Quæ pro bonis, quę nobis adsunt, Deo offertur bonorum verborum conceptio.* Quę definitio ità potest explicari, ut tria illa supradicta comprehendat. Cui ex parte concinit Isidorus dicens: *Propriè autem hymni sunt continentes laudem Dei.* Et ex aliis ejus locis satis manifestè deducitur, quòd ad verum hymnum carmen requiratur, & canticum. Nam sic alibi differit: *Hymnos primùm Davidem Prophetam in laudem Dei composuisse, ac cecinisse manifestum est, deinde apud gentiles Mnemia Timotoe fecit in Apollinem, & Musas, quę fuit temporibus Ennii longè post David.* Inter Christianos autem, *Hilarius Gallus*, ait idem S. Pater, *Episcopus Pictaviensis, eloquentiâ conspicuus hymnorum carmine floruit primus, post quem Ambrosius Episcopus Mediolanensis.* Etsi S. Isidorus Hispalensis Episcopus designet Davidem primum hymnorum Authorem, quod quidem verum est de primo in hymnis ex professo pangendis, & concinendis coryphæo; tamen jam à tempore Moysis videmus similia cantica in usu fuisse, ipsis Psalmis, & hymnis davidicis valde similia. Ut patet ex illo carmine, quod Moyses in gratiarũ actionem, post maris rubri transitum, composuit, & cum populo Israelitico modulatus fuit. Et cùm, ut in voce *hexametrum* diximus, Liber Jobi, Moysis synchroni, tot versibus exornetur, in quibus tam multa, ad omnipotentis Dei laudem conducentia, suaviter resonant; etiam plurima ejus carmina inter hymnos recensenda esse, non est ambigendum. Quinimò cùm ante diluvium Jubal filius Lamech, de stirpe Cain, fuerit *pater canentium citharâ, & organo*, etiam ipsum hymnos concinnè cùm hisce instrumentis cecinisse credendum est. Ex his patet psalmos etiam hymnos esse, saltem ex vi ipsius etymi, & propriæ significationis. Ab Hebræis hymnus *thehillâh* dicitur, idest laus, laudatio, & sæpiùs pro hymno in S. Textu occurrit: estque à radice *hillêl*, laudavit. In plurali facit *thehillôth*, & Rabbini masculino *thehillim*, seu *thillim* utuntur, ità psalmos significantes: cùm aliàs psalmus *mizmor* hebraicè dicatur. In Ecclesiâ nunc specialiter hymn. dicuntur illa cantica ad metrum, & aliquando ad rhythmos concinnata: cùm Psalmi in latino suum metrum, ut in hebraico, retinere non potuerint. Sed hymnum etiam latiùs sumptum fuisse, pro quâcumque Dei laude, aut gratiarum actione, nec non piâ petitione, satis erui videtur ex verbis Salomonis. Ait enim in illâ suâ prolixâ oratione in templi sui encęniis habitâ: *Domine Deus meus audi hymnum, & orationem, quam servus tuus orat coràm te hodie.* Ubi tamen Salomon sine ullo carmine, aut cantico, continuam petitionem pro gratiis obtinendis exhibet: nisi dicatur priùs, aut posteà hymnum aliquem cecinisse. Hebraicè hîc non dicitur *thehillâh*, sed *rinnâh*, idest laus, oratio, cantus, cantio, à radice *ranân*, cecinit, clamavit, oravit, &c. Similiter dicit Evangelista, quòd Jesus, & Discipuli, *hymno dicto exierunt in montem oliveti*. Iste autem hymnus verisimiliter fuit aliqua gratiarum actio post cœnam: & fortè illa oratio, quã Patri æterno effudit Dominus, *Pater venit hora clarifica filium tuum*, quæ toto cap. 17 perdurat; & post quàm Jesus *egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron*. In Gręco, pro *hymno dicto*, legitur ὑμνήσαντες, *hymnisandes*, quod est plurale aoristi primi participii verbi *hymneo*: adeòque significat, *cum Deum laudassent*, aut *laudem cecinissent*. Potuit enim esse verus hymnus, aut psalmus: præsertim cùm Paulus Burgensis observet Judæos solitos fuisse, post esum agni pascalis, canere Psalmum 112, *Laudate pueri*, cum quinque sequentibus. Quos fortè sex Psalmos Christus Dominus cum undecim Apostolis, post esum sacrosancti Agni immaculati, in V. Eucharistiâ paulò ante peractâ, cecinit: cùm præstantiores gratiarum actiones tantum Mysterium, quàm suum typum, decerent.

In Sylvâ Alleg.

In 2. proœmio in Psalmos.

Orig. l. 6. c. 19.

Orig. l. 1. c. 38.

Isid. l. 1. de Offic. Eccl. c. 6.

Ex. 15.

Gen. 4. 21.

תְּהִלָּה thehillâh

הִלֵּל hillêl.

3. Reg. 8. 28.

רִנָּה rinnâh.

רָנַן ranân.

Matth. 26 30.

Io. 17. 1.

Io. 18.

HYOPA: ὕωπα, *hyope*, p. l., nomen est urbis. Sed hyopa, hirsutus exponitur in Hierolexico, Luitprandum in Legat. citante, & græcè ὕωπα, *hyopa*, porci visionem significare dicente. Sed hoc sensu magis placeret vox ὑώψ, *hyops*, ad imitationem vo-

ca-

cabuli *hydrops*, & in accusativo ὕωπα, *hyopa*, sed latinè penultima longa, propter *omega*, esset pronuncianda. Vox quidem est formata ab ὗς, *hys*, sus, porcus, & ὤψ, *ops*, vultus, visus. Sicut ergò hydrops dicitur ille morbus, quia speciem, seu colorem aquæ refert; ità hyops, seu hyopa dicitur ille, qui ob hirsutiem porci speciem præbet.

HYPALLAGE: ὑπαλλαγὴ, *hypallagé*, p. b., subalternatio. Est figura, cùm oratio inversâ vice
Orig. l. 1. c. 35. profertur: vel, ut ait Isidorus, *Quotiescumque per contrarium verba intelliguntur, ut dare classibus austros*: pro, dare classes austris. Fit à verbo ὑπαλλάττω, *hypallátto*, subalterno: nempè ab aoristo secundo passivo ὑπηλλάγην, *hypellágen*, subalternatus sum, & hinc rejecto augmento temporali fit hypallage. Hæc figura etiam non insolens in Scriptu-
Ps. 18. 5. ris, Prout multi intelligunt ista verba: *In Sole posuit tabernaculum suum*, ut ex 70 legit Noster Textus, idest Solem posuit in tabernaculo suo: vel, ut est in Hebræo, *Soli posuit tabernaculum in eis*. Ità quoque est hypallage in his verbis propheticis,
Is. 1. 3. *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui*, idest, Dominum præsepis sui. Ut patet ex verbis sequentibus, *Israël autem me non cognovit*: nempè Dominum, & possessorem suum, à quo tam liberaliter enutritur. Qui modus loquen-
Iud. 1. 8. di hebraismum sapit. Uti pro illis verbis, *Tradentes cunctam incendio civitatem*; in Hebraico dicitur per hypallagen *Civitatem miserunt in ignem*, idest, miserunt ignem in civitatem.

HYPANTE: ὑπαντὴ, *hypandé*, obviatio honoris causâ, à verbo ὑπαντάω, *hypandáo*, obviàm procedo. Hoc verbum componitur ex præpositione ὑπὸ, *hypó*, sub, & ἀντάω, *andáo*, obvio: unde verisimiliter verbum italicum *andare* originem trahit. Quod ulteriùs oritur à præpositione ἀντὶ, *andí*, contrà, ità ut *andáo*, fit quasi contrà eo. Ab eo cum particula ἀπὸ, *apó*, ab, eruitur verbum ἀπαντάω, *apandáo*, obviam procedo, deduco, incido, eventu convenio, &c.: & cum *hypó* fit verbum *hypapandáo* ὑπαπαντάω, subobvio, obviam procedo. Hincque tandem ortum habet vox ὑπαπαντὴ, *hypapandé*, subobviatio, obviatio honoris causâ: nec præcisè humilem occursum, sed potiùs suboccursum significat. Ità vocatum à Græcis Hypapante Festum Purificationis B. Mariæ Virginis: quià tunc Simeon Christo processit obviam. Quæ solemnitas in Ecclesiâ orientali sub Justiniano Imperatore, & Pelagio S. Pontifice cœpit observari. Ut habet Landulphus in vitâ Justiniani: anno ejus imperii 15, mense Octobris facta est mortalitas Byzantii, & eodem anno HypapanteDomini sumpsit initium, ut celebraretur secundâ die Februarii mensis. Sed in Ecclesiâ latina, sub Gelasio Papâ, anno Domini
An. Chr. 496. 496, sumpsit exordium, ut Baronius testatur.

HYPARCHUS: ὕπαρχος, *hyparchos*, primas, princeps, rector provinciæ. Hoc sensu legitur apud Strabonem, & pro legato exercitus apud Lucianum. Magisque sonat præfectum, vel legatum ab alio superiore constitutum. Formatur enim ista vox ab *hypó*, sub, & ab ἀρχὸς, *archós*, princeps, quasi subprinceps in aliquâ provinciâ: ut & eparchus appellatus. Atque sicut Provincia à Græcis eparchia, ità & hyparchia dici potest: quæ voces etiam in sacris Authoribus occurrunt.

HYPASPISTES: ὑπασπιστὴς, *hypaspistés*, scutifer, adjutor, propugnator. Est enim ab *hypó*, sub, & ἀσπὶς, *aspis*, scutum, parma: quasi qui sub scuto protegit. Sed usitatiùs apud Latinos hyperaspistes dicitur, græcè ὑπερασπιστὴς, *hyperaspistés*, in eodem significato: ab ὑπὲρ, *hypér*, pro, quod in compositione auxilium denotat, seu à verbo ὑπερασπίζω, *hyperaspízo*, protego, pugno strenuè. Hac voce inter cæteros utitur D. Hieronymus, in Præfatio- Ep. 104. ad Desid.
ne in Pentateuchum; ubi confutat mendacium de 70 cellulis, in quibus, ut aliqui fabulabantur, 70 Interpretes separatim sacros Libros jussu Ptolemæi Philadelphi, ex hebraico in græcum, spiritu prophetico, & iisdem verbis transtulissent. Probat hujus commenti falsitatem, ex eo quòd Aristæas ejusdem Ptolemæi *hyperaspistes*, & multo post tempore Josephus nihil tale retulerint. Attamen non defuere Patres, qui uti veritatem adstruant, quod D. Hier. rejicit ut mendacium.

HYPATE: ὑπάτη, *hypáte*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ Græci ponant accentum. Summa idiomate nostro dicitur: nam est femininum adjectivi ὕπατος, *hypatos*, summus, & substantivè consul. Hypate apud Musicos est illa summa chorda, quæ sonum edit gravissimum, de quâ Clemens
Alex. ait: *Jam enim hypate quoque, cum sit nete contraria, est tamen una armonia*, &c. L. 1. Strom. c. 5.

HYPATIUS: ὑπάτιος, *hypátios*, p. b., consularis latinè reddi potest. Est enim à voce ὕπατος, *hypatos*, consul, eximius, honoratus, altus, summus, supremus: quæ omnia quoque vocis *hypatios* possunt esse significata. Epitheta tot Sanctis, hoc nomine insignibus, & sanctitate, ac Martyrio illustrioribus, concinnè adaptata. Hi semper optima sibi, & proximo consulentes, supernis natalibus nõ degeneres, virtutibus heroicis eximii, summâ fortitudine præclari, supremos meruerunt honores. Sicque nimis confortatus eorum principatus, nimis à Ps. 137. 17
Deo tamquàm ejus amici honorati fuerunt.

HYPERBATON: ὑπερβατὸν, *hyperbáton*, latinè penultima corripitur, etsi græcus in eâ statuatur accentus. Est transgressio, à verbo ὑπερβαίνω, *hyperbaíno*, transeo, transgredior. Hyperbaton à Quintiliano verbi trãsgressio dicitur, cùm orationis structura decoris gratiâ variatur, quæ & hyperbasis, p. b., appellata. Quod frequenter etiam in Scripturâ sacrâ, & omnis generis Scriptoribus accidit: cùm simplex & naturalis ordo verborum elegantiæ causâ transmutatur. Hyperbati species assignantur, Anastrophe, thesis, & parenthesis. Hyperbata Scripturarum variis in locis observat Augustinus, sed illa magis insolita, & auditui graviora. Baronius de Apostolo dicit ex Irenæo: *Quoad hyperbata spectat*, An. Chr.
quæ sæpe in ejus epistolis offenduntur, Irenæus hanc 57. N. 8.
reddit rationem, dicens, hyperbatis frequenter utitur Apostolus, propter velocitatem sermonum suorum, & propter impetum, qui in eo spiritus est. Hyperbaton observavit Tertullianus in illis Apostoli verbis, prout ipse legit, *Ut unusquisque re-* 2. Cor. 5.
portet per corpus secundùm quæ gessit, &c.: & ait, 10.
quasi turbatè enim per hyperbaton struxit, utrum- De Resur. carnis c.
ne quæ per corpus reportanda erunt, an quæ per 43.
corpus gesta.

In Hierol. HYPERBERETÆUS: ὑπερβερεταῖος, *hyperberetaos*, mensis October, ut ait Magri, & apud Macedones erat ultimus anni mensis. Sic habetur in Cap. *propter Ecclesiasticas causas* Dist. 18: *Secundum verò concilium Idibus Octobris habeatur, qui dies apud Græcos hyperberetei mensis decimus invenitur*. Ubi Glossa explicat *hyperberetei*, idest Octobris, & dies decimus idus vocatur: quia unus ex Idibus à Nonis incipientibus. *Hyperberetæos*, quia extremus anni mensis apud Macedonas, etiam serotinum, & cunctatorem significat. Quapropter ex Conc. Antioch. c. 20, hyperberetæus etiam senex decrepitus dicebatur.

HYPERBOLE: ὑπερβολή, *hyperbolé*, p.b., propriè superjectio, ut Quintilianus explicat. Nam fit ab ὑπέρ, *hypér*, quod est super, suprà, ultrà, & βάλλω, *bállo*, jacio. Unde sumitur pro exuperantiâ, excessu, excellentiâ: præsertim cùm verbum ὑπερβάλλω, *hyperbállo* significet excello, supero. Est autem hyperbole apud Oratores tropus sermonis, in quo fit sermonis à propriâ significatione in aliã, propter similitudinem rerum significatarum, cum virtute, & excessu mutatio. Uti dum de aliquo dicitor, quòd sit nive candidior, Sole splendidior, &c.. Hic tropus etiam in S. Textu est obvius, inserviens ad magnitudinem numeri, mensuræ, aut alius quantitatis significandam. Sicuti cùm dicitur
Gen. 41. de septem annis fertilitatis in Ægypto, *quòd tanta*
49. *fuit abundantia tritici, ut arenæ maris coæquaretur*. Quâ hyperbole etiam utitur Scriptura in camelorum multitudine denotandâ, in castris Ma-
Jud. 7. 12. dianitarum, à Gedeone expugnandorum. *Cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena quæ jacet in littore maris*. Quo loquendi modo non caret novum Testamentum. Prout ait S. Joannes de ge-
Jo. 21. 25. stis Christi Servatoris Nostri: *Quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros*. Hyperbolen in illis
In Gen. turrim babylonicam ædificantium verbis, *cujus*
Hom. 30. *culmen pertingat usque ad cælum*, observavit D. Jo. Chrysostomus. Dicit enim: *Nomine cæli autem illorum temeritatem per hyperbolem docet*.

HYPERDULIA: ὑπερδουλεία, p. l., supraservitus, seu excellentior servitus, latinè dici potest. Componitur enim à dicto *hyper*, suprà, & *dulia*, servitus: de quâ fuit suo loco tractatum. Cùm autem apud Theologos invaluerit, ut per duliam intelligatur cultus Sanctis exhibitus (quamvis in rigore etymologico, eodem penè ac latria significato fruatur) sic & hyperdulia sumitur pro cultu aliquibus Sanctis exhibito, habentibus tamen aliquam specialem super omnes alios ad Deum unionem. Ità ut hyperdulia sit eminens dulia: quæ tamen juxtà usum theologicum sistat inter cultus creaturis debitos, & à latriâ rigorosè distinctos. Sicque ex D. Thomâ definitur, quòd sit cultus creaturis debitus, quæ habent specialem affinitatem ad Deum.
2. 2. q. 103 Et est, inquit, *potissima species duliæ communiter*
a. 4. ad 2. *sumptæ, maxima enim reverentia debetur homini ex affinitate, quam habet ad Deum*. Et cùm dulia communiter sumpta, ut diximus de ipsâ agentes, sub se comprehendat observantiam, & pietatem; asseramus quoque hyperduliam esse observantiæ speciem (quia per observantiam honoramus quascumque personas dignitate fulgentes) condistinctam à duliâ, quâ Sanctos alios honoramus, & à duliâ illâ strictè dictâ, quâ servus domino temporali reverentiam exhibet. Cultu hyperduliæ adoranda est Christi Mater: isti enim non debetur cultus latriæ, cùm hic soli Deo, & non creaturis tribuatur. Solùm ergò debetur ei veneratio duliæ:
Eminentiùs tamen, ut ait Angelicus, *quàm ceteris* 3. q. 25. a.
creaturis, in quantum ipsa est Mater Dei, & ideò 5. c.
dicitur, quòd debetur ei non qualiscumque dulia, sed hyperdulia. De humanitate autem Christi ità differit idem S. Doctor: cùm adoratio propriè debeatur supposito, tamen ratio honoris potest esse aliquid non subsistens. Hinc fit ut res adorata in Christo sit suppositum, idque divinum, quod latriæ adoratur cultu. Sicque adoratio humanitatis Chri-
sti, ità intellecta, *ut sit ejus sicut rei adoratæ*, est D. Tho. a.
adoratio latriæ. Si autem intelligitor *adoratio hu-* 2. c.
manitatis Christi, quæ fit ratione humanitatis Christi perfectæ omni munere gratiarum, sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latriæ, sed adoratio duliæ. Eam posteà hyperduliam vocat, dicens quòd humanitati, ut separatæ à Dei Verbo,
debeatur adoratio duliæ, *non cujuscumque, sed* Ad 1.
cujusdam excellentioris, quam hyperduliam vocant. Ex his patet eandem Christi personam adorari cultu hyperduliæ, & latriæ: illo quidem propter humanitatis perfectionem; isto verò propter
ipsius divinitatem. Quod non esse inconveniens In Corp.
asserit D. Thomas: *Quia ipsi Deo patri debetur honor latriæ propter Deitatem, & honor duliæ propter dominium, quo gubernat creaturam*. Hæc tamen dulia jam non intelligitur illa præcisè, quæ creaturæ debetur, prout à latriâ discriminatur, cãque excludit; sed aptissimè, prout est honor Domino suo à servo debitus, explicatur. Sicque ratione dominii Deo dulia debetur, cùm totaliter ipsius simus, ejusque dominium infinitè superet illud, quod habet dominus in mancipium: hocque sensu talis dulia meritò diceretur hyperdulia. Quòd autem Deus adorandus sit latriâ, & duliâ; probat idem S. Doctor ex Glossâ interlineari super Psal-
mum 7, *Domine Deus meus in te speravi*. Ubi In Ps. 7.
Glossa interpretatur hoc sensu: *Domine omnium per potentiam, cui debetur dulia: Deus omnium per creationem, cui debetur latria*.

HYPERETA: ὑπηρέτης, *hyperétes*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ collocetur, Ministrum significat, à verbo ὑπηρετέω, *hyperetéo*, ministro, subministro, subservio. Istâ voce sæpiùs utitur Textus græcus, præsertim in narrandâ Christi passione: dum noster Interpres vertit ministros. Cùm propriè *hyperétes* sit is, qui judicis sententiam exequitur. Et ità, ubi Noster
ait, *Ne judex tradat te ministro*; Græcus habet Matth. 5.
τῷ ὑπηρέτῃ, *tò hyperéte*. Quia tamen aliqui Docto- 25.
res Latini etiam hac voce hypereta utuntur, ideò fuit hìc inter ceteras exponenda.

HYPEROCHA: ὑπεροχή, *hyperoché*, p.b., præstantia, excellentia, dignitas, exuperantia. Fit enim à præt. medio verbi ὑπερέχω, *hyperécho*, supero, emineo, vinco: quasi superhabeo, à dicto *hypér*, super, & ἔχω, *écho*, habeo. Hinc & ὑπέροχος, *hypérochos*, egregius, major. Sed ad rem

no-

nostram est, quòd hyperocha pro illâ exuperantiâ, quâ pretium pignoris, aut hypothecæ creditum superat, accipiatur. Quare pignoris hyperocha dicitur: & in l. quærebatur. ff. qui potior in pign. est id quod plus est in pretio fundi, quàm in prioris credito.

HYPERTHESMUS: ὑπέρθεσμος, hypérthesmos, suprà legem existens. Est etenim à dicto hypér, super, ultrà, & θεσμὸς, thesmós, lex: unde ab aliquibus perperàm exaratur yperthesmus. Ità meritò dicuntur opera supererogationis, quæ super, vel ultrà legem sunt: uti consilia evangelica, quæ sunt ultrà præcepta divina. Apud Religiosos quod suprà, vel ultrà regulam est, hyperthesmum vocare licet: sicuti voluntariæ pœnitentiæ, quas ultrà regulæ obligationes Monachi in Lauris peragebant.

HYPNOTICUS: ὑπνωτικὸς, hypnoticòs, p. b., sopiens, soporiferus, ab ὕπνος, hypnos, somnus. Medici vocant hypnotica ea medicamenta, quæ somnum conciliant. Hypnoticis rectè dicitur uti dæmon, cùm soporem, & torporem inducit: hincque salutis neglectus, & mors æterna. Quod præcipuè in acediosis obtinet: unde ad vigilandum Scriptura sacra dormitantes Christianos toties exhortatur.

HYPOBOLON: ὑπόβολον, p. b. quod pignorationi obnoxium est, objectum pro pignore, hypotheca. Nam est id quod subjicitur alicui rei; seu pro aliâ supponitur: à verbo ὑποβάλλω, hypobállo, suppono, subjicio, subdo, seu ab ὑπὸ, hypò, sub, & βολὴ, bolè, jactus. Hypobolon in Pand. est donatio propter nuptias, seu dotis incrementum, vel quod mortuo marito uxori redditur suprà dotem. Sed ὑπώβολον, hypobolon, secundâ longâ, cum oméga, est quod in usuras sextantes obstrictum est: & tunc à dictione obolòs, quæ sextam drachmæ partem significat, derivatur. V. suprà vocem obolus.

HYPOBRYCHIUM: ὑποβρύχιον, hypobrychion, p.b., submersum, subrignum, à verbo ὑποβρέχω, hypobrécho, proluo, irrigo, ut aliquibus placet. Nec malè maris fundum intelligitur, quia sub aquis proluitur: ab ὑπὸ, hypò, sub, & βρέχω, brécho, irrigo. Hinc adverbium græcum hypóbrycha, in profundo, submersè. Istâ voce utitur Tertullianus, dum Fidem cum navi comparat, quæ, inundante illam idololatriâ, naufragium patitur. Ait enim: *Cæterùm inenatabile excussis profundum est, inextricabile impactis naufragium est, irrespirabile devoratis hypobrychium in idololatriâ, quicumque ejus fluctus assocant, omnis vortex ejus ad inferos desorbet*. Interpres Cerda per hypobrychium periculum devorans, exsorbensque naufragos intelligit: atque à verbo βρύχω, brycho, edo, comedo, deducit. Alii Græci per barathrum exponunt. Et hoc rectiùs ad mentem Tertulliani, qui devoratos nominàns hypobrychiũ esse aliquod profundum absorbens naufragos satis videtur innuere.

De Idololatriâ c. 24.

HYPOCAMISUM: Vox est barbara, semigræca, ex Anastasio à Magri relata. Est enim ab hypò, sub, & camisum, quod fortè pro albâ sacerdotali, uti nunc vernaculè nuncupatâ, usurpatum fuit. Adeòque hypocamisum pro indumento aliquo sub camiso accipiendum. Certè interius, & inferius indumentum significat, sive sit indusium, subucula, aut aliud quidpiam sub camiso indui solitum.

HYPOCAUSTUM: ὑπόκαυστον, hypòcauston, locus ab igne supposito calefactus. Oritur ista vox à dicto hypò, sub, & à verbo καίω, kaío, uro, accendo, aut ab ipso vocabulo causton, de quo superiùs actum est. Talia loca passim frigidiore hyemis tempore in Germaniâ, & aliis regionibus septentrionalibus visuntur. In his enim cubicula, igne modico supposito, ad frigus arcendum moderatè calefiunt. Hujus quoque vocis expositio, ad aliquorum Authorum etiam sacrorum faciliorem intelligentiã conducet. Nam & de Adamianorum hypocaustis mentionem agit Epiphanius. In his nebulones illi protoparentum innocentiam affectantes nudi congregabantur.

In Panario hær. 52.

HYPOCRISIS: ὑπόκρισις, p.b., simulatio. Formatur à verbo ὑποκρίνω, hypocríno, simulo, cujus tertia persona præt. pass. sine augmento esset ὑποκέκριται, hypòcrise; & hinc emanat hypocrisis. Ipsa comœdorum actio, eò quòd alias simulent, etiam hypocrisis dicitur: uti Rhetorum actio, seu pronunciatio, in motu, & gestu consistens. Sed à Theologis specialiter accipitur pro fictione, & mendacio in facto, quo aliquis se alium simulat quàm sit, præsertim circà perfectionem, & sanctitatem. De hoc vitio maximè à Christo Domino Pharisæi redarguuntur, qui maximi erant hypocritæ. Cùm enim pessimam vitam ducerent, sanctissimi tamen haberi volebant. Ipsos, ut & Scribas, similis farinæ homines, dixit Dominus similes esse sepulchris dealbatis, extrinsecùs speciosis, intrinsecùs autem omni spurcitiâ repletis. *Sic & vos*, inquit, *aforis quidem paretis hominibus justi, intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate*. Imò Æthyopes, ut ex Herodoto refert Nic. Caussinus, sordidæ hypocriseos simile specimen dederunt. Nam exsiccata cadavera gypso inducebant, elegantulè dipingebant, & cippo vitreo operiebant. Quid ornatius? immò quid turpius? *Sic*, ait Caussinus, *magnificis tectoriis hypocrites celant vitia, quos ideo Christus Dominus sepulchra dealbata, nobili icone denominat*. Quia verò tale vitium altas facilè radices agit, & à Pharisæis edoctum, instar fermenti, homines inflat, & noxiè inficit; ideò Christus suis Discipulis inculcat: *Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis*. Hæc enim multos decipit, & multorum malorum est improba origo. Nam sub sanctitatis specie, & probitatis larvâ, multa mala mundo illata fuere. De hypocrisi hoc præterea observari potest, quòd omnis hypocrisis sit simulatio, non tamen è contrà. Nam simulatio est mendacium quodcumque in facto, seu, ut ait D. Thomas, *mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens*: adeòque semper, prout alia mendacia, est peccatum. Cùm autem hypocrisis ab illis deducta sit, qui aliorum personas in spectaculis simulant, propriè *est simulatio quâ quis simulat personam alterius: sicut cum peccator simulat personam justi*. Directè hoc peccatum opponitur illi virtuti justitiæ annexæ, quæ est una ex ejus partibus potentialibus, & Veritas, seu veracitas appellatur. Est peccatum mortale, si quis non curet sanctitatem habere, sed tantùm simulare, ut docet D. Thomas: *Sicut consuevit accipi in S. Scriptu-*

Matth. 23. 28.

Polyh. Symbol. l. 5. 9.

Luc. 12. 1.

2. 2. q. 111. a. 1. c.

D. Th. a. 1 c.

a. 4. c.

rà, sic manifestum est, quod est peccatum mortale, nullus enim totaliter privatur sanctitate, nisi per peccatum mortale. Aliàs ipsa simulatio sanctitatis præcisè potest esse venialis, aut mortalis, *quod discernendum est ex fine.*

HYPOCRITA: ὑποκριτὴς, *hypocritès*, p.b. mimus, simulator, histrio. Oritur ab eodem verbo, quo hypocrisis, sed ab ejus tertiâ personâ pręt.pass., quæ sine augmento esset ὑποκριτα, *hypòcrita*. Verbum autem *hypocrino*, componitur ex ὑπὸ, *hypò*, sub, & κρίνω, *crino*, judico. Hypocrita enim subjudicatur alius quàm est, & ex Scripturis communiter pro illo, qui se sanctum simulat, usurpatur. Hypocrita non est malus religiosus, etsi sanctitatis habitum deferat, & sanctitatem non possideat. Sic asserit Angelicus Doctor: *Quia non tenetur ma-*
Sup.a. 5. ad 2. *nifestare suum peccatum, sanctitatis habitum deponendo. Si autem ad hoc sanctitatis habitum assumeret, ut se justum ostentaret, esset hypocrita, & simulator.* Accedit religiosum habitum non deferre, ut se esse sanctum profiteatur; sed solùm tamquàm illius status insignia, qui ducit ad perfectionem, & sanctitatem: quamvis eam non acquisierit, aut acquisitam amiserit. Acrem invectivam in Pharisæos, & Scribas hypocritas format ille, qui solus verè Sanctus, & veræ sanctitatis origo, in integro Cap.23. Matthæi. Ex quo colligimus quàm magnoperè abhorreat vanitatem, & simulationem
Job.8.13. hypocritarum æterna Veritas: & ideò *spes hypocritæ peribit*. Septuaginta legunt ἀσεβεῖς, *asebìs*, impii: est enim genit. contractus ab *asebès*, impius.
חנף Textus hebraicus habet *chaneph*, idest impius, pro-
chaneph, fanus, hypocrita, acceptor personarum, à radice *chaneph*, contaminatus fuit, profanè egit, hypocrisi usus fuit. Certè talem solicitudinem decebat animarum nostrarum Pastorem, qui seriò inculcat, ut attendamus à lupis rapacibus, in vestimentis ovium simplices decipientibus. Quales sunt præsertim scelesti hæresiarchæ, qui in pelle ovinâ gregem Christi invadunt, perturbant, dilacerant: cùmque maximè sanctitatem profiteantur, & innocentiam præ se ferant, ad omnia scelera, ad omnem impietatem, ad Sanctorum, & ipsius Dei contemptum, necnon ad omnis religionis extirpationem viam pandunt. Hoc enim nobis ab eorum doctrinâ, moribus, & frivolo prætextu ab Ecclesiâ Dei discedendi, persuasum; ipsos sub pietatis ostentatione omne scelus tegere: sub reformationis specie, eos à quovis crimine deformatos esse: sub Evangelii foliis gentilismi fructus abscondere: sub ipso denique Verbi divini præconio, sensim sine sensu atheismum eructare. Sed dilateot quidem, ut hypocritæ Pharisæi, reformatæ, ut ajunt, Religionis phylacteria, satis eorum hypocrisis innotescit. Nam constat eos, dum veram Religionem respuunt, omnem reiicere: dum veterem contemnunt, novam comminiscentes, nullam ipsos amplexari. Jactent se de numerosâ asseclarum turbâ, dum ea, quæ ipsimet non credunt, aliis persuadent;
Job.20.5. quia *laus impiorum brevis est, & gaudium hypocritæ adinstar puncti*. Neque hìc 70 utuntur voce *hypocritès*, sed *paranomos*, idest iniquus, & Hebræus dictâ voce *chaneph*. Et hinc notatu dignum est apud Jobum peccatores hypocritas passim vocitari. Nam etiam scelestissimi quique plerumque boni, & justi haberi volunt.

HYPODIACONUS: ὑποδιάκονος, *hypodiàconos*, p.b., subminister, subdiaconus. Est enim ab *hypò*, sub, & *diàconos*, minister. Hypodiacones, p.b., à Gratiano, ex Isidoro, vocantur illi, quos vulgò subdiaconos appellamus. *Hypodiacones*, inquit, *grecè, quos subdiacones latinè dicimus, qui* Dist.21. c. cleros, & clericos
ideò sic appellantur, quia subjacent præceptis, & officiis levitarum. Nam Subdiaconi munus est, calicem, & patenam Diacono tradere, urceolum cum aquâ ei præbere, & in aliis ipsi subordinari. Ad ipsum quoque spectat Epistolam ex officio, & solemniter cantare. Ordinatur autem traditione calicis vacui, cum vacuâ patenâ superpositâ, & traditione libri Epistolarum. Nec refert, quòd in Ecclesiâ gręcâ etiam Subdiaconatus (ità & Lectoratus, præter quem nullus Ordo minor seorsim in eâ traditur) solâ manuum impositione, variatâ solâ formâ verbornm, à formâ aliorum Ordinum superiorum, conferatur. Ut patet ex Arcudio, & Eu- Arc.l.6.
chologiis Græcorum. Unde sequeretur alterutram c.7.
materiam, nempè vel illam, quâ utitur Ecclesia latina, vel potiùs illam quam adhibet Ecclesia grę-ca, aut neutram à Christo fuisse institutam, adeòque Subdiaconatum non esse Sacramentum. Hoc, inquam, non refert: nam ad hanc difficultatem eodem modo, sicut pro Presbyteratu, & Diaconatu, est respondendum. Nempè Christum Dominum, ut ait Esparza cum Cardinali de Lugo, & fratre hujus Francisco, instituisse materiam hujus Sacramenti, non cum ultimâ determinatione rei, & actionis, sed sub conceptu universaliori: *relictâ Eccle-* Esp.l.10.
siæ libertate eligendi hanc vel illam ejusmodi rem, q.104.a.7
& actionem determinatè, atque præcipiendi, ut eàdem determinatè uterentur ministri ipsius, peccaturi quidem, sed non invalidè operaturi, si adhibeant rem, & actionem alterius speciei, eatenus æquivalentem. Etsi de Fide non sit ordinationem Subdiaconi esse Sacramentum; tamen satis certum est contrà Cajetanum, Durandum, qui etiam de Diaconatu negant, & alios plerosque, esse verum Sacramentum: ut cùm D. Thomâ, & Bonav., passim Theologi propugnant. Hocque à fortiori confirmant illæ rationes, quæ pro acolytatu, & exorcistatu sunt allegatæ. Accedit prætereà, quòd Subdiaconus exercet suam potestatem circà rem consecratam, nempè circà sacra vasa, & habet votum continentiæ annexum: ad quæ ritè peragenda, & observanda, specialiter est indigus gratiæ sacramentalis, quam accipere cum charactere in suâ ordinatione prorsùs est tenendum. Est itaque Subdiaconatus unus ex majoribus, & sacris Ordinibus, non præcisè quia est Sacramentum (hæc enim ratio etiam minoribus Ordinibus competit, & antiquitùs quamvis esset Sacramentum non erat Ordo sacer, ut habetur ex Innocentio tertio, cap. à multis de ætate, & qualitate ordinandorum) sed quia ex ecclesiasticâ institutione habet votum castitatis annexum. Ideò jure merito Sacer dicitur, & major nuncupatur: quia immediatè Subdiaconus assistit altari, & sacerdoti. Olim licuit Subdiaconis uti matrimonio contracto, & novum contrahere: & Canon 27 Apostolorum interdicens Cle-

ricis

ricis uxores, præterquàm Cantoribus, & Lectoribus, vel non emanavit ab Apostolis, vel non fuit receptus, vel citò contrariâ consuetudine abrogatus. Ideò Vasquez existimat servandæ castitatis obligationem in Subdiaconis cœpisse in Conc. Illiberitano, Can. 33, circà tempora S. Sylvestri. Posteà tamen D. Gregorius Subdiaconis Siciliæ concessit, ut possent uti uxoribus ante ordinationem ductis: licet in posterum prohibuerit tales ordinari, nisi unà cum uxoribus continentiam voverent. Ex quibus patet non esse jure divino continentiam subdiaconatui annexam. Circà ejus collationem, probabilius longè S. Pontificem non posse alicui, non Episcopo, potestatem tradere ad eum conferendum: etsi contraria opinio suâ non careat probabilitate. Nam ratio quam adfert D. Thomas pro episcopatu, aut presbyteratu, quorum collationem S. Pontifex simplici presbytero committere non potest, non ità urget pro diaconatu, & subdiaconatu: cùm Diaconus, & Subdiaconus longè inferiorem habeant ad Christi corpus affinitatem, quàm Sacerdotes istud conficientes. Quamvis illa ratio non totaliter enervetur pro utroque illo Ordine: propter quam, & quia nullum exemplum certum in contrarium, probabilius est, nec de S. Pontificis potestatis plenitudine simplicem Sacerdotem posse subdiaconatum conferre. Nam Chorepiscopi, quando aliquem ex majoribus Ordinibus contulerunt, erant veri Episcopi, saltem titulares. Nec verisimile Innocentium Octavum, anno 1489, Abbati Cisterciensi facultatem concessisse suos monachos in diaconatu, & subdiaconatu ordinandi: etsi Vasquez se tale privilegium vidisse testetur. Adsunt enim falsitatis, aut nullitatis sufficientia indicia: uti de aliâ Bullâ à Navarro citatâ, quæ prolixiùs expendere non vacat.

Disp. 148. c. 3.
L. 1. Registri Ep. 42

HYPODICOS: ὑπόδικος, p. b., reus, obnoxius, subditus. Formatur ista vox à dicto *hypó*, sub, & δίκη, *díke*, causa, judicium, actio, pœna, justitia, &c.: quasi sit sub judicio, justitiâ, & pœnâ. Noster vertit subditus in illo loco, *Et subditus fiat omnis mundus Deo*. Grecè est *hypodicos*, & apud D. Chrysostomum *obnoxius*: nempè totus mundus, adeòque tam Judæus, quàm Gentilis, nec in hoc Judæus Gentili melior. *Nam hypodicos*, ait S. Pater, *hoc est reus, obnoxiusque ille propriè dicitur, qui sibi ipse ad defensionem minimè sufficere cum possit, alterius patrociniis indiget, sicut nostra erat conditio, qui ea omnia amiseramus, quæ ad salutem pertinerent.*

Rom. 3. 19.
Hom. 7. in c. 3. ad Rom.

HYPODIDASCALUS: ὑποδιδάσκαλος, *hypodidáscalos*, p. b., subpræceptor, submagister. Tales sunt illi, qui in scholis repetitores, vel coadiutores dicuntur: ab *hypó*, sub, & *didáscalos*, magister, à verbo διδάσκω, *didásco*, doceo. Cùm autem dicat Christus Dominus, *nec vocemini magistri*; meritò Apostoli, & sacri Doctores, in cælesti doctrinâ, ob Christi verum, & supremum magisterium, hypodidascali dicendi. Nam, ut ait D. Thomas, *homo docens solummodò exterius ministerium adhibet*, idque proponendo discipulo aliqua auxilia, vel instrumenta, quibus intellectus ejus utatur ad scientiam acquirendam: & alio modo confortando intellectum addiscentis, inquantum ei *proponit ordinem principiorum ad conclusiones*. Sed Deus solus perfectè verus est magister, *qui docet hominem scientiam*, interiùs illuminando, *inquantum lumen vultus ejus super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur*. Et ideò nos docet Doctor doctorum, *Nolite vocari Rabbi: unus est enim Magister vester*. Et posteà, *Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus*. Rabbi autem propriè dicitur latinè *magister meus*. Nam *rav*, seu *rab*, significat magistrum, à radice *raváv*, multus fuit, multiplicatus fuit: & hinc *rav*, multus, magnus, magister, qui multis præfectus est, aut multos doctrinâ, & dignitate antecellit, & discipulos multiplicat, aut in eis multiplicem notitiam producit. Cum affixo verò primæ personæ dicitur rabbi, idest magister meus: & hinc Rabbini nuncupati.

Matth. 23 10.
1. q. 117. a. 1. ad 1.
In Corp.
Ps. 39. 10.
D. Th. sup
Matth. 23 8.
v. 10.
רַבִּי rabbi.
rav, רַב
רָבַב ravàv.

HYPODYTIS: ὑποδύτης, *hypodyses*, p. b., quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Est interior vestis, sic dicta ab *hypó*, sub, & à verbo δύω, *dyo*, induo, & latinè subucula dici posset. Tunica hyacinthina S. Sacerdotis, quâ sub superhumerali induebatur, à variis Authoribus hypodytis est appellata: quæ & poderis, à prolixitate ad pedes usque, nomen accepit. De ipsâ Pererius ait: *Podere etiam vel hypodyti dicamus hyacinthino induebatur*. Addit tamen posteà: *Sunt verò Interpretes, qui non hypodytin, sed epandytin edidere, quod indumentum signat, quod superinduitur*. Et rectè poderis pontificia etiam epandytis (rectiùs tamen ependytis, de quâ suo loco) potuit appellari, ab ἐπί, *epi*, super. Nam etsi sub epomide gestabatur, tamen super tunicam albam strictam induebatur, respectu cujus ependytis, sicut respectu superhumeralis hypodytis potuit appellari. Sed à Septuaginta in eorum Textu græco vocatur hypodytis. Nam ubi Noster habet, *Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam*, quæ sub superhumerali gerebatur, 70 legunt ὑποδύτην ποδήρη, *hypodyten podéren*, eorumque latinus Interpres vertit *tunicam talarem*.

Hieropl. l. 40. de Indum.
Ex. 28. 33.

HYPOGEUM: ὑπόγειον, *hypógion*, latinè penultimâ productâ propter diphthongum, etsi græcus accentus audiatur in antepenultimâ. Subterraneum latinè reddatur: ab *hypó*, sub, & ab inusitato vocabulo γέα, *géa*, terra, pro quo γῆ, *ge*, est in usu. Pro *hypogeo* nonnulli *hypogæon* scribunt: nec reiicienda dictio, cùm etiam terra γαῖα, *gaa*, saltem poëticè dicatur. Tertullianus pythagoricam metempsychosim impugnans ait: *Respice ad hypogeum ejus, et si capit crede*, &c.. De Pythagorâ loquitur, qui, ut dicit Interpres, mortem simulavit, & per septem annos in subterraneo latuit: nempè ut ab inferis rediisse crederetur. Junius asserit legendum esse *hypogæum*. Erat autem sepulchrum arcuato opere, in quo & vivi poterant hospitari. Hierolexicum ait per *hypogæum* Tertullianum Antipodas intellexisse: sed quâ ratione hoc asserat, non deprehendo. Quamvis Antipodes, quasi sub terrâ, hypogei dici possint; tamen Tertulliani sensus ultrò se prodit. Hypogea loca subterranea quælibet appellare licet: & hypogæum pars ima cæli apogæo opposita nuncupatur ab Astrologis.

De Animâ c. 28.

HYPOGNOSTICA: ὑπογνωστικὰ, *hypognosticà*,

p.b.,

p. b., subscientialia, aut subcognitoria, vel quid simile, latinè verti posset. Ità ut hypognosticon sit additum quoddam breve ad scientiam, & cognitionem. Est enim ab *hypò*, sob, & verbo γνόω, *gnòo*, nosco: unde & γνῶσις, *gnòsis*, scientia, cognitio, nec non γνωστὸς, *gnostòs*, notus. Tali Opus suum titulo donavit Augustinus, contrà Pelagianos, & Cælestianos, gratiæ Dei inimicos, sex libellis comprehensum: atque Libri Hypognostici dicuntur. De quibus ipse in Prologo: *Igitur de magnitudine gratiæ Dei confidens respondendum, tamquam hypognosticon abbreviatũ hunc facere librum curavi.* Primis quinque libris confutat S. Pater quinque impias istorum hæreticorũ propositiones: & sexto agit breviter de gratiâ, prædestinatione, & libero arbitrio. Prima verò Pelagianorum propositio est hæc: Adam, inquiunt, sive peccasset, sive non peccasset, moriturum fuisse. Secunda: tamen peccatum ejus neminem nisi solum nocuit ipsum. Tertia: & posse hominem per liberum arbitrium, tamquàm per se sibi sufficientem, implere quod velit, vel etiam meritis operum à Deo gratiam unicuique dari. Quarta: libidinem naturale esse bonum, nec in eâ esse quod pudeat. Quinta: & parvulos baptizatorum filios non trahere originale peccatum, neque perituros à vitâ æternâ, si sine Sacramento Baptismi ex hac vitâ migraverint.

In Prologo Hypog.

HYPOGONATION: ὑπογονάτιον, p. b., subgenuale latinè reddere liceat. Fitque à dicto *hypò*, sub, & γόνυ, *gony*, genu, quod in genit. γόνατος, *gonatos*, facit. Est enim hypogonation id quod genibus substernunt preces facturi. Adeòque pro panno, pulvinari, aut aliquo simili, quod genibus substernitur, vocabulum hoc est intelligendum.

HYPOGRAPHE: ὑπογραφὴ, *hypographè*, p. b., subscriptio. Est enim ab ὑπὸ, *hypò*, sub, & γράφω, *grápho*, scribo, pingo. Hinc hypographe quoque vocatur descriptio, & primæ manus delineatio: picturæ pars ità dicta, quia coloribus subjacet. Hoc, vel simili sensu sumitur hypographe, dum inter
In Indiculo. Opera D. Bernardi *Claravallis hypographe, seu descriptio*, ab alio tamen composita, exhibetur. Apud Platonem etiam hypographe est crassæ Minervę explicatio, quasi rudior delineatio: & apud Aristotelem ipsa forma, & fundamenti circumscriptio donatur hypographes nomine. Hypographe in omnibus Epistolis Pauli insinuatur in secundâ ad Thessalonicenses, ipsâ Apostoli manu exarata, etiam cùm utebatur amanuensi. Ità quippè scribit, *Salutatio*
2. Thess. 3. 17. *meâ manu Pauli, quod est signum in omni Epistolâ: ita scribo*: indicans verba sequentia solita fuisse in omni ipsius epistolâ subscribi, ut magis à suppositiis discernerentur. Quod magis inculcat Thessalonicensibus, qui per adulterinam epistolam, in mundi finis opinione decepti fuerant. Et ideò cum primò illos admonuisset, ne moverentur à suo sensu, *neque per spiritum, neque per sermonem, ne-*
c. 2. 2. *que per epistolam per nos missam, quasi instet dies Domini*; in fine epistolæ genuinam suam hypographen ostendit. Hæc autem erat ultima illa verba, manu propriâ exarata: *Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis amen.*

HYPOMIMNISCON: ὑπομιμνήσκων, *hypomimnèscon*, monens, in memoriam reducens. Est enim purum participium præsens verbi *hypomimnesco*, moneo, commoneo, in memoriam reduco.
Hypomimniscon, ait Carolus Magri, est rememoratorius, ut in Epist. Conc. Lugd. ad Gregorium X. habetur: & de eo qui ex officio suggerere tenetur, seu de Cæremoniarum Magistro exponit. In Hierol.

HYPOMNEMA: ὑπόμνημα, *hypómnema*, latinè penultimâ productâ, etsi gręcus accentus collocetur in antepenultimâ. Est recordatio, commentarium, monumentum, à verbo ὑπομιμνήσκω, *hypomimnesco*, moneo, memoro, suggero: ab ejus præterito pass. ὑπομέμνημαι, *hypomémnemæ*, quod sine augmento *hypomnemæ* diceretur. Sepiùs hypomnema sumitur pro interpretatione, & commentariis: unde Cicero dicit, *Multum mihi eripitur operæ in exscribendis hypomnematis.* Dicitur & hypomnematum, p. b.: & ab eodem verbo supradicto formatur hypomnisticum, aut hypomnesticum. Hinc S. Ephræm Syri Hypomnisticum, seu
admonitorium, ut hic Ger. Vossius interpretatur. Tom. 2. Oper. S. Ephræm.
Sed de hoc agetur inferiùs.

HYPOMNEMATOGRAPHUS: ὑπομνηματογράφος, *hypomnematográphos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis accentus græcus in eâ ponatur. Ità dictus ille qui est à commentariis: à voce *hypomnema*, commentarium, & γράφω, *grápho*, scribo. Est ergò non tam memorialium, quàm rerum memorabilium, seu rerum monumentis, & commentariis dignarum scriptor. Ut in Ecclesiâ Constantinopolitanâ Episcoporum consecrationes scriptis mandabat. *Hypomnematistes* autem est qui commentaria legit, qui est à consiliis, admonitor, interpres.

HYPOMNESTICUM: ὑπομνηστικὸν, *hypomnesticòn*, p. b., submonitorium rectè vertitur. Est enim à verbo *hypomimnesco*, quasi submoneo, de quo in voce *hypomnema*, ab ejus nẽpè tertiâ personâ præt. pass., aut ab aoristo primo pass., à quo & participium ὑπομνησθεὶς, *hypomnestèis*, submonitus. Sed cum *hypomimnesco* etiam sit memoro, commoneo, in memoriam reduco; hypomnesticon potest significare omne id quod aliquarum rerum sit memoratorium, aut eas in memoriam reducat; ità ut commonitorium, memoraturium, in memoriam reductivum potiùs interpretari. Carolus Magri vertit scholium, postilla, abbreviatio, compendium: In Hierol.
quæ tamen significata hujus vocis non exactè respondent origini. Quamvis autem hypomnesticum sit titulus compendii Anastasii, non sequitur præcisè compendium significare.

HYPOPODION: ὑποπόδιον, p. b., scabellum, seu parvum scamnum, quod sedentium pedibus subjicitur. Formatur enim ab *hypò*, sub, & πόδες, *pódes*, pedes. Vox hæc etiam ab aliquibus Latinis usurpata, & à græco Textu emendicata. Nam in illis verbis. *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*; Græcus in Novo Testamen- Ps. 109. 1. Matth. 22. 44.
to, ut etiam Septuaginta in Psalmis, habet *hypopodion*. Quia omnes infideles, maximè principes Judæi, & Gentiles erant pedibus Christi subjiciendi, & ab eis prostrandi, atque conculcandi. Hypopodium legitur apud Jul. l. 3. receptar. sentent.

HYPOPSALMA: ὑπόψαλμα, *hypópsalma*, id quod subcanitur, ab ὑπὸ, *hypò*, sub, & *psalma*, can-

cantus. Ità dicitur in cantilenis id quod sæpiùs repetitur post varias cantus partes. Unde in illo Psalmo Abecedario, contrà partem Donati ab Augustino composito, illa repetitio, quæ fit post singulas Psalmi partes, ab unâ literâ alphabeti per ordinem incipientes, & quæ toti Psalmo præmittitur (nempè *Omnes qui gaudetis de pace, modò verum judicate*) (Tom. 7. Init.) & sæpiùs repetitur, & subcanitur, nuncupata fuit hypopsalma. Quod ideò ità composuit Sanctissimus Pater, ut errorum Donati explosio in ore cujuslibet dulci cantu versaretur: dum similia faciliùs, & libentiùs, etiam à rudibus memoriæ mandantur, & sæpè recanuntur.

HYPOSTASIS; ὑπόστασις, p. b., ex vi suâ etymologicâ substantiam significat. Nam est ab *hypò* sub, & στάσις, *stasis*, statio, status, ab ἵστημι, *bistemi*, sto: vel ab ipso verbo ὑφίστημι, *hyposteo*, sustineo, subsisto. Attamen ex usu communi Patrum græcorum assumitur ista vox ad significandam subsistentiam, præsertim cùm verbum *bistemi* etiam significet *sisto*. Ad priorem originem magis respexit D. Thomas, dum dixit: (1. q. 29. a. 3. ad 3.) *Quod nomen hypostasis non competit Deo, quantùm ad id à quo est impositum nomen, cum non substet accidentibus: competit autem quantùm ad id ad quod est impositum, ad significandam rem subsistentem.* Hypostasis ergò secundùm rationem suam etymologicam Deo non competit, cùm secundùm illam dicatur à substare accidentibus: juxtà quod etymon dicit Boëthius, (Lib. de du. Nat.) quòd hypostasis significet id quod subjicitur accidentibus. Nomen autem hypostasis, prout à Theologis græcis, & latinis usurpatur, non est impositum ad significandum id unde habet suam etymologiam. Sicut lapis etsi à pedis læsione dicatur, non tamen præcisè id significat: cùm multa alia pedem lædant, & lapides non dicantur; ità hypostasis, etsi à substando accidentibus originem trahat, non tamen ad id significandum imponitur, sed ad significandum subsistentiam, aut suppositum: & ità tres hypostases proculdubio in divinis admittuntur. Sed quamvis nomen substantiæ *secundùm proprietatem significationis respondet hypostasi*; (D. Th. 1. q. 29. a. 2. ad 2.) tamen non æquè possumus dicere tres substantias, uti tres hypostases, propter nominis *substantia* apud Latinos majorem æquivocationem. Et imprimis, ut dicitur à substando accidentibus, absolutè substantia à Deo removetur, ut & hypostasis, si in tali significato sumeretur. Quo sensu dixit Augustinus (L. 7. de Trin. c. 5.) *Deum abusivè dici substantiam.* Si verò substantia sumatur pro essentiâ, tunc unicam substantiam in divinis dari est de Fide, omnesque Personas esse homousias, seu cõsubstantiales. (L. 5. de Trin. c. 9.) Hoc sensu dixit idem S. Pater: *Quia nostra loquendi consuetudo jam obtinuit, ut hoc intelligatur, cum dicimus essentiam, quod intelligitur cum dicimus substantiam, non audemus dicere unam essentiam, tres substantias, sed unam essentiam, vel substantiam, tres autem personas.* Si denique substantia sumatur pro subjecto, vel supposito, quod subsistit in genere substantiæ, aut pro eo quod per se existit, & non in alio tamquàm in subjecto; sic concedendum est tres Personas esse tres substantias. (Suprà.) Quia persona definitur à Boëthio *Rationalis naturę individua substantia*: sicque tres Personæ sunt tres substantiæ individuæ, adeòque tres substantiæ, nempè relativæ. Quo sensu D. Augustinus admittit (L. 7. de Trin. c. 7.) tres substantias dici posse. Ex hac significationum varietate fuit antiquitùs magna contentio inter Latinos, & Græcos, an in divinis tres hypostases essent asserendæ. Nam Græci scientes hypostasim, & suppositum idem significare, sine hæsitatione tres admittebant hypostases. Unde Athanasius in Symbolo disertè ait in græco, *aliam esse hypostasim Patris, aliam Filii, aliam Spiritus sancti.* Greg. Nyssen. in Libro de differentiâ essentiæ, & hypostaseos, dicit unam essentiam, & tres hypostases: prout acceperat à fratre, de differentiâ inter *usiam*, & *hypostasim* dicente, (Bas. Magnus. Ep. 43.) *Quòd illi, qui quod nullo discerniculo distinguunt nomen communius quidem τῆς οὐσίας, idest essentiæ à significativâ ratione τῶν ὑποστάσεων, idest hypostasium, in illiusmodi abeunt suspectas piis cogitationes, ut nihilo differre arbitrentur.* Alii quoque Patres græci inter essentiam & hypostasim discrimen agnoscentes, sine tergiversatione tres fatebantur hypostases. Sed Latini ne viderentur admittere tres essentias, non liberè tres hypostases admittebant. Ideò D. Hier. ait: *Sufficiat nobis dicere unam substantiam, & tres personas, taceantur tres hypostases, si placet, & una teneatur, nomen hoc non bonæ suspicionis est.* (Ep. 57. ad Dam.) Addit posteà hæc verba: *Mihi credite venenum sub melle latet.* Ejusdem opinionis erat M. Augustinus, cùm & hypostasim substantiam interpretaretur, & idem esse *usiam*, seu essentiam, cum hypostasi contenderet. *Nescio*, ait, *quid volunt interesse inter usiam, & hypostasim, ità ut plerique nostri, qui hæc græco tractant eloquio dicere consueverint μίαν οὐσίαν τρεῖς ὑποστάσεις, quod est latinè, unam essentiam tres substantias.* (De Trin. l. 5. c. 9.) Horum rationem assignat D. Thomas. Quia ante perfectam notitiam nominis hypostasis apud Latinos, hæretici simplices decipiebant, *ut confiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases: propter hoc quod nomen substantiæ, cui respondet in græco nomen hypostasis, communiter accipitur apud nos pro essentiâ.* (Sup. a. 3. ad 3.) Durante hac contentione inter Græcos, & Latinos, decretum fuit in Conc. Alexandrino, ut Catholici cum Sabellianis, unam solam personam admittentibus, agentes, dicerent esse tres hypostases: disputantes verò cum Arrianis, non dicerent tres hypostases, ne viderentur ipsis concedere tres essentias, adeòque Filium non esse Patri consubstantialem, quod isti hæretici credebant. Ità illis temporibus cautè cum hæreticis erat loquendum. Posteà tamen isti contentioni finis est impositus, ex perfectiore intelligentiâ, & restrictione terminorum: & Græci usurparunt nomen personæ, Latini nomen hypostasis pro eodem. Non quod in divinis, ut ait D. Thomas, *sit aliqua suppositio, vel subjectio secundùm rem,* (1. q. 29. a. 1. ad 3.) ut divinę Personæ dicantur supposita, vel hypostases; sed quia rebus divinis nomina imponimus, secundùm modum rerum creatarum, quarum naturæ *individuantur per materiam, quæ subjicitur naturæ speciei, inde est quòd individua dicuntur subjecta, vel supposita, vel hypostases.*

HYPOSTATICUS; ὑποστατικός, *hypostaticòs*, p. b.. Etsi apud Græcos Grammaticos significet I.

præ-

præsidem, item conditorem substantiæ; tamen apud Theologos significat idem quod subsistentialis, à supradicto vocabulo *hypostasis*. Quâ ratione in Christo dicitur unio hypostatica illa, quæ extrema, extremè & infinitè dissidentia, copulat, nempè humanitatem cum Divinitate: eò quòd talis unio ad secundam Personam, seu ad Verbi æterni subsistentiam terminetur. Ut ait D. Thomas: *Quia verbum habet naturam humanam sibi unitam, non autem ad suam naturam divinam pertinentem, consequens est, quòd unio fit facta in verbi personâ, non autem in naturâ*. Cùm autem hypostasis in hoc solùm à personâ differat, quod sit aliquid communius, nempe etiam suppositis irrationalibus conveniens, cùm persona tantùm competat suppositis rationalibus, adeòque, ut ait idem S. Doctor, *persona super hypostasim non addit nisi determinatam naturam, scilicet rationalem*; hinc fit, quòd omnis persona est hypostasis, sed non è contrà. Adeòque si unio humanæ naturæ in Christo terminatur ad personam, etiam terminatur ad hypostasim, & meritò unio hypostatica nuncupatur. Non autem facta est in naturâ, cùm aliàs tres Personæ essent incarnatæ, sed in dictâ Personâ: & inde quoque unio personalis potest appellari. Quâvis hæc unio tantùm ad Verbi Personam terminetur; tamen ipsa à tribus Personis tamquàm ab unâ causâ dependet: cùm opera Trinitatis ad extrà sint indivisa: inter quæ est ipsa unio, utpotè creatura. Sicque tres Personæ divinæ uniunt humanitatem cum Verbi hypostasi, ipsam unionem producendo, quę productio potest etiam dici unio, seu potiùs unitio. Tripliciter enim sumitur unio, Primò pro ipsa unionis productione, seu unitione; qui enim inter aliqua duo extrema unionem producit, illa causaliter unire censetur. Secundò unio sumitur pro illâ copulâ, & vinculo, quod formaliter duo connectit extrema. Tertiò pro relatione inde resultante, quæ est relatio æquiparantiæ, quæ duo extrema æquè unita denominat. Relatio referens humanitatem unitam ad personam Verbi est realis: sed illa, quæ refert hypostasim ad naturam humanam, est rationis. Prout accidit in aliis relationibus inter Deum, & creaturas. Non rectè videtur constitui unio hypostatica in illâ relatione, cùm potiùs ipsam unionem supponat, tamquàm rationem fundandi. Nec enim alia rectè potest assignari ratio fundandi, rationa cujus talis relatio resultet inter humanitatē,& illam Personam, nisi quia unio aliqua præcessit. Et quidem ante Christi Domini Incarnationem tot naturæ aderant humanæ, & ipsa hypostasis Verbi, & tamen nulla talis relatio fuit exorta. Aliquid ergò prius naturâ fuit in Christi humanitate, propter quod in ipsâ talis relatio resultavit. Nec aliud potest assignari quàm unio secundo modo, quæ est modus realiter ab extremis distinctus, ambo extrema æquè uniens, sed solummodò in humanitate inhærens, respiciens divinam hypostasim, tamquàm alterum extremum. Ejus realis ab extremis distinctio, satis constat ex reali extremorum ab ipsa separatione, cùm Persona Verbi, & humanitas possint sine illâ unione existere: nec evidentius signum realis distinctionis, quàm separatio mutua, potest excogitari. An verò hic modus sit unus tantùm æqualiter totam humanitatem respiciens, nempè animam, & corpus, & unionem inter ipsa: an verò tot sint uniones partiales; meritò ambigitur, propter differentem in triduo mortis Christi statum extremorum. Nam si sit unicus modus uniens Verbum divinum cum humanitatis partibus, & unione inter ipsas, quæ pertinet ad humanitatis complementum; necessarium est dicere in triduo mortis, deficiente alterius extremi parte, nempè unione inter animam, & corpus, ipsam quoque unionem hypostaticam defecisse, & aliam loco ipsius subrogatam fuisse. Pariter asserendum hanc novam unionem animam & corpus separata respexisse, ipsaque cum hypostasi divina copulasse: quæ Christo redivivo protinùs obierit, & prior reproducta, aut alia similis fuerit efformata. Verisimilius est igitur unionem hypostaticam partibus diversis constare: & quidem non absonum est asserere, dari tres partiales uniones, animam, corpus, eorumque unionem, hypostasi divinæ conjungentes. Adeòque mortuo æternæ vitæ Authore, illa quoque partialis unio hypostatica, inter unionem physicā, & Verbum defecit, quæ Christo resurgente & ipsa rediviva fuit. Sed quia Verbum assumpsit humanitatis partes per modum unius, ità ut animam assumpserit ratione sui, & ideò dicitur immediatè assumpta à Verbo, corpus verò ratione animæ, unde dicitur assumptum mediante animâ, tam ratione dignitatis, quàm causalitatis, ut à D. Thomâ, & communiter à Theologis asseritur; ideò fortè meliùs duæ tantummodò partiales uniones hypostaticæ statuendæ. Et una quidem ex istis dicetur terminata ad unionem naturalem inter animam, & corpus, quæ & ipsa cum unione physica in Christi morte defecerit; altera verò indivisim terminata ad animam, corpus, & sanguinem, & ad reliquas partes absolutas, à Verbo divino assumptas, quæ Christo mortuo superstes fuerit, asseretur. Hic tamen modus unionem explicandi suâ non caret difficultate, propter separationem animæ à corpore: dum in utrâque parte separatâ subjectari non potuerit, & si in alterutrâ remanserit, quomodò aliam partem distantem cum hypostasi unierit, non satis expeditè demonstratur.

2. Quomodocùmque tandem unio hypostatica explicetur, non est præcisè idem quod assumptio, ut exponit D. Thomas, assignans principalem differentiam inter unionem, & assumptionem. Quia *assumptio*, inquit, *importat actionem secundum quam aliquis dicitur assumens, vel passionem secundum quam dicitur aliquid assumptum*. Sed nec unio primo modo, seu unitio, cum assumptione convertitur: quia etsi omnis assumptio sit unitio, non tamen è contrà. Nam Pater, & Spiritus S. produxerunt unionem hypostaticam, non tamen assumpserunt naturam humanam: cùm assumptio sit ad se sumptio, adeòque assumptio est illa unitio, quâ quis sibi unit naturam assumptam. Unio præthereà ista ineffabilis, etsi propriè non sit essentialis, non ideò tamen est accidentalis: quod incideret *in errorem Nestorii, quantùm ad hoc quod posuit unionem accidentalem*. Sed etsi non connectat duas essentias, & ideò non sit essentialis, optimè

Marginal notes: 3 q.2.a.2.c. (beside "subsistentiam terminetur"); a.3.c. (beside "S. Doctor"); 3.q.6.a.1.c. (beside "ne dignitatis"); q.2.a.8.c. (beside "assumptio, inquit"); D.Th.a.2.c. (beside "deret in errorem")

mè ab Orthodoxis dicitur hypostatica, seu personalis. *Nam fides catholica medium inter prædictas opiniones tenens*, de unione essentiali, & accidentali, *non dicit unionem factam Dei & hominis, secundum essentiam, vel naturam, neque est secundùm accidens. Sed medio modo secundum subsistentiam, seu hypostasim*. Dici tamen potest substantialis, pertinet enim etiam ad integritatem Christi substantiæ. *Substantia autem*, teste D. Thomâ, *ut patet ex 5 Metæ: dupliciter dicitur, uno modo pro essentiâ, sive naturâ, alio modo pro supposito sive hypostasi*. Ex quo sequitur, ex eo quòd sit hypostatica, eam esse substantialem. Quàvis autem non sit ex merito aliquo, nisi de congruo, ex desideriis, & orationibus Patrum, adeòque sit ex merâ Dei gratiâ; est tamen ipsi Christo naturalis. Tum quia ex essentiâ divinâ ipsius (nam aliquid uno modo dicitur naturale, quia est ex principiis essentialibus rei) tum quia ab ipsâ nativitate Christus eam habuit, quæ est alia ratio, quâ aliquid dicitur naturale. Hocque sensu non repugnat, quòd sit ex gratiâ, & quod sit naturalis: ut docet Angelicus Magister. *Gratia quidem dicitur in quantum non est ex merito. Naturalis autem dicitur in quantum est ex virtute divinæ naturæ in humanitate Christi, ab ejus nativitate*. Maximè verò decuit ut talis unio daretur, non tantummodò propter humani generis necessitatem; sed præsertim ad Dei omnipotentiam, sapientiam, bonitatem, justitiam, misericordiam, aliaque ejus attributa manifestanda. Ex hujus præstantissimi medii consideratione arguit, & infert Scotistarum Schola, eam à Deo producendam fuisse, etsi Adamus lapsus non fuisset. Quia Deus vult finem ordinatè: adeòque post finis intentionem, priùs & potiùs, vult media fini propinquiora. Unde inferunt quòd post finem ultimum suæ bonitatis, & gloriæ, propter quem omnia vult, velit Christi Incarnationem, tãquàm medium potissimum, & isti fini propinquius, tam digoitate, quàm causalitate. Sed ratio, quæ movet alios cum D. Thomâ ad hoc negandum, est quòd sacræ authoritates ubique, & omnimodè videntur inculcare, præcisè propter generis humani reparationem Christum fuisse incarnatum. Sicuti luculenter asserit Divus Thomas: *Cum in Sacrâ Scripturâ ubique incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignetur, convenientiùs dicitur incarnationis opus ordinatum esse à Deo in remedium contrà peccatum; ità quòd peccato non existente incarnatio non fuisset, quamvis potentia Dei ad hoc non limitetur*. Alii tamen probabiliter respondent similia testimonia loqui de Incarnatione facta in carne passibili. Si autem genus humanum in justitiâ, & veritate stetisset; unio hypostatica in carne impassibili, & immortali facta fuisset. Incarnatio denique in verborum rigore vix ab unione primo modo, seu ab unirione discriminatur; cùm Incarnatio nihil aliud sit, quàm actio quâ Persona Verbi incarnata est, vel quâ Filius Dei naturam humanam ad suam hypostasim assumpsit. Fuit verò convenientius quòd Filius incarnaretur, quàm Pater, aut Spiritus sanctus: cujus variæ convenientiæ ab Angelico Magistro assignantur. Et in primis, *convenienter ea quæ sunt similia uniuntur: ipsius autem personæ filii, qui est Verbum Dei, attenditur uno quidem modo communis convenientia ad totam creaturam, quia verbum artificis, idest conceptus ejus est similitudo exemplaris eorum, quæ ab artifice fiunt*. Alio modo habet convenientiam divinum Verbum specialiter cum humanâ naturâ, quia est æterna Sapientia, à quâ sapientia humana derivatur, & hac homo perficitur, prout participat Verbum Dei. Prætereà ut homo fieret filius Dei adoptivus, conveniens fuit Filium Dei naturalem humanæ naturæ uniri; & ut qui peccaverat inordinatè appetendo scientiam, per Verbum veræ Sapientiæ in Deum reduceretur. Sed de istâ ineffabili, & præstantissimâ unione præstat silere, quàm multa ignoranter effari. Ipsa enim, etsi extrema unita, nempè duæ naturæ, infinitè sint distantia; ex parte Personæ, in quâ conjunguntur, est omnium unionum maxima, & inter omnes unitates maximè una: ut habetur ex eodem S.Doctore.

D.Th.lib.

id 3.

q.2.a.2.ad 2.

3.q.1.a.3.c.

3.q.3.a.8.c.

HYPOTHECA: ὑποθήκη, hypothêke, p. l., suppositio, pignus, documentum. Oritur à verbo ὑποτίθημι, hypotithemi, consulo, pignus pono, suppono: ab ejus nempè aoristo primo ὑπέθηκα, hypêtheca, & ablato augmento syllabico hypotheca, supposui. Hoc verbum autem componitur ex hypò, sub, & tithemi, pono: quia pignus supponitur loco solutionis. Quo sensu hypotheca definitur, quòd sit contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, ut sit pro debito obligata, ex eâ que solutio peti possit. Plerùmque tamen accipitur pro ipsâ re oppignoratâ. Iste contractus est bonæ fidei, in eo non transfertur dominium, estque ex illis contractibus qui sunt adminiculo aliis. In hoc tamen à plerisque hypotheca à pignore distinguitur; quòd hypotheca sit rei immobilis, pignus autem re mobili constituatur. Hypotheca latè sumpta potest eodem modo definiri, quo pignus, non eam tamen ad traditionem limitando. Hypotheca verò strictè sumpta definitur à Vinc. Filliucio, contractus quo res creditori in debiti solutionem obligatur, non factâ traditione. Ista passim à Doctoribus dividi solet in tacitam, & expressam. Prima, quæ & legalis dicitur, est illa quæ legis authoritate statuta est, etsi nulla conventio circà illam interveniat. Secunda conventionalis vocatur, ex partium conventione formata. Utraque dividitur in universalem, & particularem. Universali obligantur omnia bona præsentia, & futura: particulari autem aliqua rantummodò supponuntur. Uxorem habere tacitam hypothecam universalem in mariti bonis, propter dotis solutionem, satis ex jure constat. Tract.38. c.9.

HYPOTHESIS: ὑπόθεσις, p. b., suppositio, propositum, causa, controversia, principia, & elementa scientiarum, suppositiones appellatæ. Fit à supradicto verbo hypotithemi, cujus secunda persona præt. pass. est ὑποτέθεισαι, hypotéthisæ, & hinc ablato augmento hypothesis: sed rectiùs fortè trahitur à secundâ præsentis, hypotithesæ, ablatâ reduplicatione. Multa nonnunquàm ex hypothesi, seu suppositione, inter doctos agitantur: unde & hypothetica dicuntur, seu suppositiva. Inter quæstionum duo genera, quæ Oratores probant, unum di-

dicitur thesis, & est infinitum, nempè non restrictum ad aliquas particulares circumstantias; alterum est finitum, quod à Græcis hypothesis dicitur, ad peculiares circumstantias restrictum, circà quod totius disputationis cardo vertitur, & à Latinis causa, vel controversia vocatur. De hac agit D. Augustinus. In princ. Rhet. c. 3. *Porrò* τῆς ὑποθέσεως, tés hypothéseos, *significatio, & declaratur ex ipso composito nomine, & est aliquid quod est* ὑπὸ τὴν θέσιν, hypó tén thésin, *idest sub illo genere quasi species. Thesis est res quæ admittit rationalem considerationem sine definitione personæ. Hypothesis est, sive controversia, ut improprio nomine utamur, res quæ admittat rationalem contentionem cum definitione personæ*. Rhetores hypothesim ad thesim reducunt, dum illa quæstio finita, & ad aliquas personas, loca, tempora, & similia, restricta, fit infinita. Ut si quis volens probare Lucrætiæ pudicitiam esse laudandam, recurrat ad hanc thesim; Pudicitia est laudanda: vel ad hanc universaliorem; Virtus est laudanda. Accipitur etiam hypothesis pro subjecto, seu materiâ alicujus libri: adeòque pro totius operis argumento, præcipua capita paucis restringente.

HYPOTYPOSIS: ὑποτύπωσις, *hypotyposis*, latinè, propter *oméga* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, attollatur antepenultima. Est informatio, designatio, dispositio: à verbo ὑποτυπόω, *hypotypóo*, per figuram demonstro, designo, quasi sub oculis formam pono. Formatur enim ab *hypó*, sub, & τύπος, *typos*, forma, adumbratio: cujus secunda persona præt. pass. est ὑποτετύπωσαι, *hypotyposæ*, designatus es, & hinc proximè *hypotyposis*. Apud Oratores est una è figuris sententiarum, quæ est rerum gestarum talis expressio, ut adhuc geri, & ante oculos esse videantur. Quales figuræ etiam in Scripturis non desiderantur. Hypotyposis etiam potest pro exemplari poni. Unde, ubi in Textu 2. Tim. 1. 13. nostro Apostolus suo Timotheo scribit, *Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti in fide*; Græcus legit, *hypotyposim habe*. Nempè D. Paulus ipsi tradiderat genuinam imaginem sanorum verborum, & orthodoxæ doctrinæ. In Magni Areo- De Div. Nom. c. 1. pagitæ libris, ubi habetur hypotyposis, Interpres vertit institutiones. Hypotyposeon Libros 8 scripsit Clem. Alexandrinus, quos etiam inter ejus Opera recenset D. Hieronymus in Catal. Scriptorum Ecclesiasticorum. Ubi Reatinus in suo Scholio explicat, *Hypotyposeon*, idest subnotationum, seu confirmationum. Ex quibus patet quàm variè ista vox græca exponatur. D. Basilius inter sua Asceтica habet Hypotyposim, quæ dicitur descriptio vitæ monasticæ: uti apud Oratores latinè ista figura descriptio quoque vocata. Quæ omnia significata ipsius vocis etymologiæ jam expositæ optimè respondent.

HYPOZEUXIS: ὑπόζευξις, *hypózeuxis*, subjunctio, subnexio, subinsertio. Fit enim à secundâ personâ præt. pass. verbi ὑποζεύγνυμι, *hypozeúgnemi*, subjicio, subjungo, quæ est *hypózeuxæ*, rejecto ejus augmento. Sicque hypozeuxis est figura grammaticalis, zeugmati contraria, in quâ singuli sensus singulis verbis clauduntur. Quales figuræ in sacro Textu, & omnibus Scriptoribus sunt obviæ.

HYPSOMA: ὕψωμα, *hypsoma*, latinè penultimâ productâ, etsi à Græcis antepenultima signetur accentu. Est altitudo, cacumen, summitas: à verbo, ὑψόω, *hypsóo*, exalto, extollo, cujus prima persona præt. pass. est *hypsomæ*, & hinc immediatè hypsoma formatur. Hac voce utitur Tertullianus, dum ostendit portenta ad Gentilium castigationem, ob sævitiem in Christianos, fieri, & minari: ut eclipsim magnam paulò anteà observatam. De hac enim ait: *Adeò portentum fuit, ut non po-* In lib. ad Scapulam c. 3. *tuerit ex ordinario deliquio hoc pati positus in suo hypsemate, & domicilio*. Quod de Sole est intelligendum.

HYSSOPUS: ὕσσωπος, *hyssopos*, latinè propter vocalem longam penultima acuitur, quamvis hoc à Græcis non observetur. Herba satis nota, & forsitàn ità dicta, eò quòd ejus cauliculi, cùm sint oblongi, alicujus veruti figuram referant: ab ὑσσὸς, *hyssós*, verutum, pilum, telum, & ὤψ, *ops*, vultus, facies. Nisi fortè deducatur ab ipso hebraico *ezôv*, seu *ezôb*. Herba aliàs humilis, quæ dicitur אזוב *ezôv*. habere vim purgandi pectoris, ac pulmonis, & sordes, quæ ex noxii humoris corruptione insident pectori, aut hepati, expellendi. Pierius Val. ait hys- Hierogl. l. 58. sopum esse gratiæ spiritualis hieroglyphicum: videlicet eò quòd adhiberetur in lepræ emundatione, & expiatione. Ideò dicit regius Psaltes, *Asperges* Ps. 50. *me hyssopo, & mundabor*: alludendo ad expiationes, quæ fiebant hyssopo. Et ità Septuaginta: atque Textus hebraicus *Veezôv*, in hyssopo, seu per באזוב *veezôv*. hyssopum. Et in primis ex sanguine agni paschalis jussi sunt Israëlitæ hyssopo tingere domuum suarum superliminaria, ut Angelus, Ægyptiorum primogenitos percutiens, Judæorum domus immunes pertransiret. Ità jusserat Moyses, ex imperio Domini: *Fasciculum ergò hyssopi tingite in sangui-* Ex. 12. 22. *ne, qui est in limine, & aspergite ex eo superliminare, & utrumque postem*. Hyssopum etiam adhibuit Moyses, quando inito fœdere inter Deum, & Israëlitas, ipsum Legis librum, & universum aspersit populum. Sicuti testatur Apostolus: *Acci-* Heb. 9. 19. *piens*, scilicet Moyses, *sanguinem vitulorum, & hircorum, cum aquâ, & lanâ coccineâ, & hyssopo, ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit*. Hyssopo præterea utebantur sacerdotes in lepræ expiatione, ut jam diximus, quam cum ligno cedrino, cocco, & vivo passere colligabant: & *in* Lev. 14. 51. *sanguine passeris immolati* tingebant. Nempè lignum cedrinum adhibebatur incorruptionis symbolum, carnis, & cutis putrefactioni in leprâ oppositum: colori autem horrido filum coccineum gratissimi coloris: tabi, quam lepra inducit, passerculus vivus: gravi denique fœtori, quem leprosi exhalant, opponebatur *hyssopus quæ est herba* D. Th. 1. 2. q. 102. a. 5. ad 7. *odorifera*. Dum aqua expiationis, ex vaccæ rufæ cineribus, erat præparanda, hyssopus quoque cum ipsâ vaccâ comburebatur. *Lignum quoque cedri-* Num. 19. *num, & hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat*. Ad designandum, ut ait Josephus, quatuor elementa: scilicet terram per lignum cedrinum: aquam per coccum, quia purpura ex aquis, seu pisce quodam sumitur; aërem per hyssopum, propter odorem:

sic-

ficque fignificaretur, quòd hoc facrificium Elementorum, & totius Univerfi offerebatur Creatori. Vel aliter, ut explicat D. Thomas, *Hyffopus retinet etiam odorem poftquàm fuerit deficcatus: ità etiam hoc facrificium, erat in confervationem ipfius populi, & honeftatis, & devotionis ipfius.* Cùm autem hyffopus in tot expiationibus fuerit adhibita; fatis patet typum effe virtutum, quæ neceffariæ funt ad peccatorum expurgationem. Adeòque typus eft Fidei, quæ mentem ab erroribus purgat, cujus radices, ficut hyffopi, adhærent petræ, quæ eft Chriftus. Symbolum eft prætereà Charitatis, & humilitatis, quibus inungi debet, qui mutua accipit Ægyptiorum vafa, nempè mundanam fcientiam, ne fuperbiâ infletur. Sicut hyffopus valet ad purgandum pulmonem; ità Humilitas fuperbiæ tollit inflationem. Unde refert dictus Pierius, quòd *Eucherius eam pro humilitatis, patientiæque hieroglyphico ponit, propterea quod humilis admodum herba eft, & lapidi cui nafcendo adhærefcit adftricta: cujus radices faxum etiam dicuntur penetrare; ipfa verò præcipuè pulmones curat. In pulmone fedem habere dicitur fuperbia, in quo fcilicet tumor, & anhelitus.* Sed fpecialiter defignat humilitatem incarnationis, & paffionis Chrifti, in cujus fanguine tincta hyffopus, omnem tumorem deprimit, & vefani fpiritus tollit inflationem. Ex his patet afperfiones illas omnes, ex animalium fanguine, expiationis faciendæ per fanguinem Agni immaculati, figuras fuiffe. In quibus hyffopus maximam Chrifti in paffione fignificavit abjectionem. Nam hyffopus, quia herba humilis, & obvia, tamquàm herbarum minima, & viliffima, cedro arbori proceræ, & excelfæ, fublimitatis terrenæ, ac fuperbiæ typo, contraponitur. Hinc ad defignanda duo extrema, inter quæ cætera comprehendantur; dicit Scriptura, quòd Salomon *difputavit fuper lignis, à cedro quæ eft in Libano, ufque ad hyffopum, quæ egreditur de pariete.* Anagogicè Chriftus cum omnibus Gentibus eft difceptaturus, juxtà propheticum oraculum, & humiles, & fuperbos dijudicaturus. Hyffopum vidimus in vaccæ rufæ facrificio adhibitam, & in variis expiationibus; in hoc etiam cruentum Agni divini facrificum in Cruce fuo typo refpondit. Ità de militibus in monte Calvario teftatur Joannes Evangelifta: *Illi autem fpongiam plenam aceto hyffopo circumponentes obtulerunt ori ejus.* Ut fcilicet fpongia hyffopi ramufculis arundini alligaretur: fed præcipuè ut acetū hyffopi virtute imbueretur, & mortem, ut aliquibus placet, accelerare. Quia fortè verebantur, ne de Cruce deponeretur: aut fummoperè ejus mortem expetentes, præfertim inftante Pafchatis fefto, maximo eum vità privandi flagrabant defiderio. Unde ait Theophylactus: *At illi impietatem fuorum morum declarantes, aceto eum potant, id quod condemnatis faciebant, quia hyffopum adorat propter hoc, ut lethale.* Alii tamen afferunt illos acetum cum fpongiâ, & hyffopo obtuliffe, ut tardiùs moreretur: tantam quippe ex ejus tormentis delectationem hauriebant. Ideò Baronius confutat dicentes ifta parata fuiffe ad reorum mortem accelerandam. Et multi referunt hyffopum, ut & fpongiam, atque acetum, plurimùm ad fanguinem fiftendum valere. Sed difficultatem ingerit, quòd Evangelistæ verba indicent, fpongiam ipfi hyffopo fuiffe circumpofitam: ut etiam Græcus innuit, ὑσσώπῳ περιθέντες, hyff po perithéntes. Hyffopus autem herba eft parva, quæ caulem fatis longum ad tale munus fubminiftare non potuerit. Corn. à Lapide folvit ex parte hanc objectionem, afferendo hyffopum de pariete egredientem effe herbam humilem: fed in fertili loco fefquipedanum caulem producere, adeòque fufficientis longitudinis, ut fpongia à militibus circumpofita ori Chrifti, elevato brachio, admoveretur. Aliqui tamen mendum in græco Textu apud Joannem effe fufpicantur, & pro ὑσσώπῳ, hyffò, typographorum incuriâ, fcriptum effe ὑσσῷ, hyffopo, ὑσσὸς, hyffós autem propriè fignificat pilum, feu telum militale, cui utputè ad manum potuit à militibus fpongia circumponi: & à Marco calamus, atque à Matthæo dicitur arundo. Nam pila à Latinis arundines vocata funt: & arundinis nomen ad baculos teretes, & oblongos fignificandos ufurpatur.

Sup. a. 5. ad 5.

Suprà.

3. Reg. 4. 33.

Ioeb 3. 2.

Io. 19. 29.

In Ioan. 19

HYSTERA: ὑστέρα, hyftéra, latinè penultimâ correptâ, etfi à Græcis in eà ponatur accentus. Eft vulva, uterus, ità dictus ab ὕστερος, hyfteros, inferior: quia in inferiori parte collocatus. Hyftera quoque ab hæreticis Cainis, feu Cajanis vocabatur Creator cœli, & terræ: quia videlicet, ut opinor, ex eo tamquàm ab utero cœleftia, & terrena formata prodierint. Ipfius opera nefariis fceleribus diffolvere docebant impia fcripta, Judæ Evangelium ab illis vocitata. Et hoc eft quod ait Irenæus: *Jam autem collegi eorum confcriptiones, in quibus diffolvere opera Hyfteræ adhortantur.* Similia ex Irenæo habet Epiphanius, contrà Cajanorum hærefim, qui miris laudibus Caioum, & alios fceleftos extollebant, fcribens, & de blafphemo illo Judæ proditoris Evangelio loquens. Ait etenim S. Pater: *Sed & alia quædam fcripta eodem modo confingunt, contra uterum, quem Hyfteram vocant, eamque Hyfteram creatorem Univerfæ hujus molis cœli, ac terræ appellant.*

L. 1. c. 35.

In Panar. lib. 1. to. 3. hær. 38.

HYSTEROBULIA: ὑστεροβουλία, hyfterobulia, latinè penultimâ correptâ debet efferri, nifi græcus accentus, ut in fimilibus affolet, in eà retineatur. Ità dicta pœnitentia, mutatio fententiæ, ferum confilium: ab hyfteron, quod adverbialiter pofitum fignificat poft, tandem, deinde, & à βουλὴ, bulè, confilium, confultatio. Hyfterobulia fapientem non dedecet: nam fapientis eft mutare fententiam, non ex levitate motiș fed validis rationibus permoti. Et qui malitiosè, vel incautè malum confilium dedit, hyfterobuliam tenetur amplecti.

HYSTEROLOGIA: ὑστερολογία, hyfterologia, ejufdem accentus cum præcedenti. Eft præpoftera locutio, dum ea, quæ priùs dici debuerant fecundùm ordinem locutionis, aut hiftoriæ, pofteriori loco dicuntur. Formatur ifta vox ab ὕστερον, hyfteron, poft, tandem, pofteriùs, & λόγος, logos, fermo. Hifterologiæ plurimæ in Scripturis facris obfervantur ab Interpretibus. Nam ipfo primo Genefeos capite narratur viri, & mulieris creatio, eorumque ad fecunditatem benedictio, dominii fuper alias creaturas conceffio: cùm tamen priùs narrari debuerit viri in Paradifum tranflatio, in eum fo-

poris immissio, costæ ablatio, & mulieris formatio, uti posteriùs narratur in secundo: in quo annotatur hysterologia. Similia frequenter in sacris Eloquiis reperies, quæ suo loco disposita plurimum lucis lectoribus adferunt. Sic hysterologia est apud Marcum, Sacrosanctæ Eucharistiæ institutionem, & communionem enarrantem: *Accepto calice gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis: hic est sanguis meus.* Nam priùs referri debuit calicis consecratio, antequàm omnes ex eo bibisse narraret. Hysterologia etiam est apud Grammaticos, dum aliqua ordine inverso dicuntur: ut in vocabulo sequenti expunetur.

Marci 14. 23.

HYSTERON PROTERON: ὕστερον πρότερον, utraque vox penultimâ brevi efferenda latinè significat *posterius prius*, seu præposterationem. Nam ὕστερος, *hysteros*, posterior, & *próteros*, πρότερος, prior dicitur. Est illa figura apud Grammaticos, de quâ Isidorus ait, quòd est *sententia ordine commutata, ut postquàm altos tetigit fluctus, & ad æquora venit.* Priùs enim ad æquora venitur, quàm fluctus tangantur. Dicitur ergò hysterologia, seu hysteron proteron: eò quòd aliqua inverso enuncientur ordine. Quamvis hysterologia, ut suprà innuimus, magis in historiæ ordine, quàm in ipsis locutionibus attendi videatur. Hi loquendi modi in Scripturis etiam satis frequentes.

Orig. l. 1. c. 36.

I



IAMBUS: ἴαμβος, *Iambos*. Quia etiam Theologi graviores, diversarum scholarum sequaces, aliquando in suos antagonistas acriùs invehuntur, eosque mordacioribus jambis insequuntur; ideò quid per jambos intelligatur, operæ pretium fuit hîc cursim explanare. Aliqui jambum deducunt à verbo ἰαμβίζω, *iambizo*, quod apud antiquos significabat contumeliis proscindo. Sed potiùs hoc verbum ab isto nomine originem suam adeptum videtur: eò quòd jambis mordaces Poëtæ petulantiùs uterentur, & hinc *jambizo*, pro convicior. Nam versus jambici ex jambis compositi (qui sunt pedes constantes ex brevi, & longâ, ut *docent*) maximè ad convicia, & maledicta apta fuerunt existimata. Potiùs ergò jambus derivatur ab Jambe puellâ contumeliosè tractatâ: unde jambus, qui ad contumelias præsertim idoneus visus est, nomen accepit. Carminis autem jambici Author Archilochus fertur, qui cum Lycambes filiam nubilem sibi promissam alteri desponsatam cerneret, jambis adeò mordacibus patrem, & filiam insectatus est; ut utrumque ad suspendium adegisse credatur. De quo Horatius ait: *Archilocum proprio rabies armavit iambo.* Priorem etymologiam sequnutus est S. Isidorus, afferens quòd *jambus dictus est, quòd ἰαμβίζειν, jambízin, Græci detrahere dixerunt.* Aliì ab ἰὸς, *iòs*, sagitta, venenum, & à verbo poëtico βάζω, *bázo*, dico, loquor; at Cæsar Scaliger deducit ab ἰέω, *iéo*, jaculari, & ἀναβαίνειν, *anabénin*, ascendere. Eò quòd sagittarii in mittendis telis insurgant: quos imitantes nonnulli Authores in adversarios insurgentes, venenatos jambos ejaculantur.

De Arte poet.

JANTHINUS: ἰάνθινος, *iánthinos*, p.b., violaceus, seu violæ colorem referens. Nam à Græcis ἴον, *ion*, viola, & ἄνθος, *anthos*, flos dicitur. De hisce violis ait Plinius: *Soleque græco nomine à ceteris discernuntur, appellatæ ia, ja: ab his janthina vestis.* Hinc janthum flos, & color quidam purpureus ab aliquibus appellatur. Inter dona spontè oblata, quæ ad tabernaculi structuram Moyses accipere jubebatur, S. Textus assignat *pelles arietum rubricatas, pellesque janthinas.* Quamvis aliqui Textus latini legant *hyacinthinas*, Textum græcum 70 imitantes, qui habent δέρματα ὑακίνθινα, *dérmata hyakínthina*, idest pelles hyacinthinas. Textus hebraicus habet pelles *thechascim*, idest taxorum: à singulari *thàchase*, idest taxus, melis, hyacinthus. Ex his pellibus formatum supremum tabernaculi operimentum, juxtà Domini præceptum: *Facies & operimentum aliud tecto de janthinis pellibus*: nempè contrà pluvias, & procellas. Dum erat transferendum tabernaculum; arca, mensa panum propositionis, & omnia vasa Sanctuarii, pellibus janthinis, seu violacei coloris desuper involuebantur. *Omnia vasa, quibus ministratur in sanctuario, involuent hyacinthino pallio, & extendent desuper operimentum janthinarum pellium.* Hic quoque ut in Exodo Textus aliqui latini scribunt *hyacinthinarum pellium*, prout 70 legunt, *cooperimento pelliceo hyacinthino*; & Hebraicus habet *thàchase*, taxi. Operimentum de janthinis pellibus, quod exteriùs aëris injuriis patebat, tropologicè designat exemplum patientiæ Doctorum, aut Prælatorum custodiam, ab Ecclesiâ Dei noxia quæque arcentium. Quibus consonat D. Thomas docens, quòd *per operimenta tecti designantur Prælati, & Doctores, in quibus debet renitere cælestis conversatio, quod significatur per pelles hyacinthinas*, seu janthinas: quia ejusdem ferè coloris. Ipse tamen non constituit has pelles supremum operimentum, sed saga cilicina, juxtà Glossam Ordinariam: quamvis in sensu anagogico exponendo, ultimum operimentum pelles hyacinthinas enumeret. Asserit enim quòd, secundùm aliquos, per cortinas, cælum sidereum: per saga, aquæ suprà cælum: per pelles rubricatas, cælum Empyreum: *per pelles hyacinthinas cælum S. Trinitatis* designaretur.

Ex. 25. 5. תחשים *thechascim.* תחש *thàchase* Ex. 26. 14. Num. 4. 15. 2. 2. q. 102 a. 4. ad 8.

JASON: ἰάσων, p.l., ut aliqui exponunt, medicans, sanans. Est enim nomen à verbo ἰάομαι, *idomæ*, medeor, sano, deducendum. Hujus verbi, si activum esset usitatum, futurum participii esset *idson*, sanaturus: unde & nomen immediatè formari potuit. Hoc nomine verè indignus Jason ille, Hebræorum pseudopontifex, qui fratrem Oniam virum sanctissimum extrudens, ab Antiocho Nobili summum sacerdotium sibi sacrilegè coëmit. Sed & ipse à Menelao, majori promissâ pecuniarum summâ, pontificatu privatus, rabie percitus, gentis suæ saluti insidians, cives suos ad extremum deduxit excidium. Non ità fidelis Jason, Apostoli fidus discipulus, & cognatus; qui Thessalonicæ Paulum, & Silam hospitatus, ut eorum incolumitati prospiceret, æquo animo à Judæis ad principes tractus,

2. Mach. 4. 7. c. 5. 5. Rom. 16. 21. Act. 17. 5.

ctus, libenter plebis impiè tumultuantis expertus est furorem. Hic mortali ereptus periculo, multorum animas sanaturus, è scholâ apostolicâ plurimis malis medelam afferens, tandem ut æternam sanitatem adipisceretur, salubriter pro Christo vitam profudit.

JASPIS: *ἴασπις, jaspis*: gemma viridis. Ità nonnulli etymon exponunt, ut *ἰὰς, iás*, sit viridis, & *πίνασις, pinasis*, gemma. Unde Isidorus ait: *De græco in latinum viridis gemma interpretatur: est* Orig. l. 16 c. 7. *autem smaragdo subsimilis, & crassi coloris*. Alii deducunt ab *ἴον, Ion*, viola, & *πᾶς, pas*, omnis, Hierogl. l. 41. totus: quasi totus violaceus. Apud Valerianum hæc gemma est gratiæ hieroglyphicum: eò quòd gestanti gratiam conciliare credatur. Quare non oscitanter dictum de Æneâ, Didonis gratiam aucupante, illud Virgilii: *Illi stellatus jaspide fulvâ* Æneid. l. 4. *Ensis erat*.

Et hinc patet jaspides diversorum colorum reperiri, quamvis aliàs inter gemmas viridantes jaspis enumeretur. Ejus variæ sunt species, & miræ nonnunquàm inveniuntur magnitudinis, aliqualiter immensitatem, firmitatem, splendorem, pulchritudinem, pretiositatem, omne pretium, valorem, & æstimationem superantem, illius supernę Metropoleos adumbrantes: cujus *lumen simile lapidi pre-* Ap. 21. 11 *tioso, tamquàm lapidi jaspidis sicut crystallum*. Ob diaphaneitatem, claritatem, omniumque objectorum intimam illostrationem: & in quâ *structura* v. 18. *muri ex lapide jaspide*. Sed inter omnia quæque v. 19. *fundamenta muri civitatis, omni lapide pretioso ornata*, tamquàm firmissimum, stabilissimum, cęterorumque fundamentorum basis, & fulcrum immobilissimum, eminebat *fundamentum primum jaspis*. Cùm enim hæc sit gemma antiquissima, & firmissima, viridis ut plurimùm, etsi aliquibus maculis gratè exornata; vim habet stomachum firmandi, sanguinem sistendi, varios morbos arcendi: ut hic. ex variis Authoribus refert Tirinus. Adeòque est symbolum Fidei firmæ, semper stabilis, semperque virentis in Petro, ejusque Successoribus: & omnipotentiæ, sapientiæ, & bonitatis divinæ, in productione, & conservatione tam variarum creaturarum, de quâ est primus apostolici Symboli articulus. Erat etiam jaspis tertius in secundo ordine Rationalis: nam in eo erat *carbunculus, sapphirus, & jaspis*. Hìc 70, sicut Textus græcus in Ex. 28. 18. Apocalypsi, dicunt paroxytonè *ἴασπις, íaspis*: & יהלום Hebræus habet *jabalom*, jaspis, vel secundum alios jabalóm. adamas, à radice *balám*, contudit, quia adamas ישפה alios lapides confringit. Sed tertius in ordine quarto ab Hebræo dicitur *jaschpeh*, à 70 *onychion*, à jaschpéh. Nostro onychinus, de quo suo loco. Cùm aliàs *jaschpéh* à multis Interpretibus jaspis latinè reddatur, & ab hoc jaspidis nomen originem trahere videatur satis probabile. De cætero jaspis creditur etiam contrà phantasma valere, juxtà Glossam interlinearem: & ità designare potest in parte animæ rationali virtutem epiikiam, quæ vana curat phantasmata, ne ibi trepident timore, ubi non erat timor. Sed sicut in Ecclesiâ triumphante vidit Joannes eam jaspidis pulchritudine mirabiliter exornari; sic Isaias priùs de Ecclesiâ militante, illius figurâ, prophetavit eam à jaspidis firmitate robur insuperabile sumpturam. *Ponam jaspidem propugnacula* Is. 54. 12. *tua*: 70 legunt etiam *ἴασπιν, jáspin*: sed Hebrai- כדכד cus *chadcód*, jaspis, aliis margarita, adamas, aut chadcód. pyropus. Allegoricè ipsam Ecclesiæ Fidem designat, à quibuslibet tyrannorum, & infidelium machinis insuperabilem, omniaque vana errorum, & dubietatum phantasmata eliminantem. Quinimò jaspis ipsius divinitatis, in æternum semper, ut ità dicam, virentis, & super quamcumque mentis aciem infinitè refulgentis, omnia mala, & timorem, per beatitudinem quam tribuit, remotissimè arcentis, aliqualem similitudinem adumbrat. Nam ille quem in throno sedentem vidit Joannes, *similis* Ap. 4. 3. *erat aspectui lapidis jaspidis*.

JATROS: *ἰατρὸς, jatrós*, p. l., medicus, qui & jater à Latinis dicitur. Oritur à verbo *ἰάομαι, idomæ*, medeor, sano: cujus tertia persona præteriti est *ἴατο, íata*, & hinc *iatros*. Verus jatros, immò Archiater est Christus Dominus, qui non va- Matth. 9. 12. lētibus, sed malè habētibus opus fuit. *V. Archiater*.

IBIS: *ἶβις*, avis ægyptia, ciconiæ non absimilis, serpentibus maximè infesta. Eam ciconiæ speciem constituit Pier. Valer. dum ait: *Estque excel-* Hierogl. l. 17. *sa ea quidem, rigidis cruribus, procero rostro, multò tamen alia quàm nostra*. Harum aliæ sunt candidæ, aliæ nigræ. Candidæ quidem à capitis, & colli candore, reliquo tamen corpore ad nigredinem vergente: & in totâ Ægypto reperiuntur, præterquàm apud Pelusium. Nigræ verò tantummodò apud Pelusium visuntur. Ibis annumeratur inter aves immundas in Deuteronomio. Ideò ip- Deut. 14. 15. sius esus Judæis prohibitus, ut ait Moyses, *Hæc* Lev. 11. 13. *sunt quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis*: inter alias recensens *bubonem,* v. 17. *& mergulum, & ibin*. Apud 70 *καὶ ἶβιν, ke ibin*: & apud Hebraicum *janschuph*, secundùm D. Hier. ינשוף ibis, sed ab aliis noctua dicitur, à *néscheph*, obscuritas, tenebræ. Literaliter ejus comestio vetatur: jan- quia est ex illis animalibus, de quibus ait D. Tho- schúph. mas, *Aliqua animalium carnes immunditiam ha-* נשף *bent: vel quia ex rebus immundis nutriuntur*, &c. néscheph. Unde etiam noxium generaretur alimentum. Pro 1. 2. q. 102 sensu verò mystico dicit: *Ibis avis est in Aphricâ* a. 6. ad 1. *habens longum rostrum, quæ serpentibus pascitur, & forte est idem quod ciconia: & significat invidos, qui de malis aliorum, quasi de serpentibus reficiuntur*. Ibices autem non sunt ex avium genere, sed capræ sylvestres mirandæ pernicitatis, quæ in præruptis, & inaccessis petris degunt, & pariunt. De his Deus ait Jobo: *Nunquid nosti tempus par-* Iob. 39. 1. *tus ibicum in petris?* Septuaginta habent *τραγελάφων, tragelaphu*, & eorum Interpres latinus vertit *capræ* יעלי *sylvestris*. In Textu hebraico habetur *jangalé sálang*, ideft hircorum petræ, seu petrarum. Nam jangalé סלע *jángal* dicitur ibix, seu hircus sylvestris, aut certè rupicapra, quæ & *jangaláh* hebraicè vocatur ab sálang. aliis. Ger. Vossius eruit ab *ἴβυξ, ibyx*, quæ est יעל avis clamosa, vel ab *ἰβύω, ibyo*, clamo, verbero, ferio: quòd non raro magno impetu in venatorem jángal. feratur.

ICHNOGRAPHIA: *ἰχνογραφία, ichnographia*, latinè in rigore penultimâ correptâ esset efferenda. Sed multi ex usu non improbando, penultimam in similibus acuendo Græcos imitantur. Est descrip-

tio operis futuri, quæ à Cicerone forma dicitur, & quasi vestigiorum delineatio. Nam ἴχνος, *ichnos*, est vestigium, & γράφω, *grápho*, scribo, pingo. Unde ichnographia optimè vocari potest illa prima delineatio, quam efformant pictores, ut posteà colores superinducant. Ab hujus similitudine ichnographia nuncupari potest alicujus operis argumentum, quòd priùs totum subjectum, prolixioribus sermonibus exponendum, ruditer describat. De vestigio Dei in creaturis agetur in voce *icon*.

ICHTHYOPHAGUS: ἰχθυοφάγος, *ichthyophágos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Ità dictus ille, qui piscibus alitur: ab ἰχθὺς, *ichthys*, piscis, & φάγος, *phágos*, edax. Ità vocati aliqui populi, qui solis piscibus victitant: & ichthyophagi sunt illi monachi, qui solis piscibus contenti à carnibus strictè dictis abstinent. Hinc ichthyophagia (penultimâ brevi, ni græcus accentus retineatur in penultimâ) piscium comestio. Ichthyopola verò, p.l., est piscium venditor, à verbo πωλεῖν, *poléo*, vendo: & ἰχθυοτροφεῖον, *ichthyotrophion*, p. l., vivarium, in quo pisces aluntur, à verbo τρέφω, *trépho*, alo, nuncupatum.

ICHTHYS: ἰχθὺς, *ichthys*, vox purè græca, quæ piscem significat, &, ut volunt, formata à verbo ἵκω, *hico*, venio, & à θύω, *thyo*, impetu feror. Alii trahunt ab ἰθύω, *ithyo*, impetu feror, vel ab ἰκμὰς, *icmás*, humor, & dicto *thyo*: eò quòd in humore impetu feratur. Aut si malueris à verbo ἱκτάω, *ictao*, ventito, sæpiùs venio, ejus etymon expiscare. Aliqui versus græci ex Sibyllâ Erythræa citantur, quorum literæ initiales formant græcè hæc quinque vocabula, Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτὴρ, idest, Jesus Christus Dei filius Salvator. Quos versus latinè citat Augustinus, observans quòd si quinque literas initiales istarum quinque vocum junxeris, præcisè vocabulum *ichthys* in græco formaveris. *Quo nomine*, inquit, *mysticè intelligitur Christus, eò quod in hujus mortalitatis abysso, velut in aquarum profunditate vivus, hoc est sine peccato esse potuerit*. Nos quoque tamen Baptismatis undâ regenerati, ad Capitis nostri imitationem, pisciculi dici possumus. Prout ait Tertullianus: *Sed nos pisciculi secundùm* ἰχθὺν, ichthyn, *nostrum Jesum Christum in aquâ nascimur*.

De Civ. Dei l. 18. c. 23.

De Bapt. adv. Quintillam c. 5.

I. ICON: εἰκὼν, *icón*, genit. iconis, p. b., imago, similitudo, effigies. Oritur à verbo poëtico εἴκω, *ico*, similis sum. Est etiam figura quædam oratoria, in quâ formæ cum alterius formâ simili, fit collatio. Ab hoc vocabulo fit iconicus, græcè εἰκονικὸς, *iconicós*, p. b., similis, imaginarius, quod est ità picturâ efformatum, ut vivam alicujus rei referat effigiem. Ex eo quoque componitur εἰκονολογία, *iconologia* (latinè tamen p. b., ni græcus accentus in eâ retineatur) idest sermo, aut tractatus de imaginibus. Christus ab Apostolo dicitur icon, seu *imago Dei invisibilis*: græcè εἰκὼν, *icón*, τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου. Ex quibus verbis patet quòd *invisibilis* ad Deum referatur, cùm *aorátu*, seu *invisibilis* sit in genitivo. Est autem Christus vera Dei Patris imago: immò, ut ait Augustinus, *solus filius est imago Patris*, etsi à Græcis Spiritus S. icon Patris, & Filii celebretur. Sed Latini cùm cernant Filium solum in Scripturis dici imaginem, meliùs ipsi soli nomen attribuunt imaginis. Quamvis enim Spiritus S. sit æquè similis Patri, ac Filius; non tamen habet hanc præcisè similitudinem ut amor, cùm talis similitudo non sit de ratione amoris. Licet Spiritus S. ratione suæ processionis eandem naturam accipiat, adeòque perfectam similitudinem, ut etiam Filius; tamen sicut non ideò dicitur natus, ità nec imago. Alia ratio est de Filio: *Quia*, ut ait Angelicus, *filius procedit ut verbum, de cujus ratione est similitudo speciei ad id à quo procedit*. 1. q. 36. a. 2. c. Dum verò D. Jo. Damasc. dixit Spiritum S. esse icona Filii, non accepit hanc vocem in tali rigore; sed pro perfectâ similitudine. Dupliciter autem imago in aliquo reperitur, ut docet idem S. Doctor. Primò in re, quæ constat naturâ ejusdem speciei: secundò in re alterius naturæ secundùm speciem. Primo modo filius est imago sui patris, & eò magis æterni Patris Filius, qui est ejusdem numero cum ipso naturæ. Secundo modo imago regis est in denario: & hoc quoque modo homo dicitur imago Dei. Quia verò ejus est imperfecta imago, potiùs dicitur ad imaginem: *per quod*, inquit D. Thomas, *motus quidam tendentis in perfectionem designatur. Sed de filio Dei non potest dici, quòd sit ad imaginem, quia est perfecta patris imago*. Ib. ad 3. Ad rationem imaginis in primis requiritur aliqua similitudo: sed non ideò omne id in quo reperitur alterius similitudo est ipsius imago. Nam ovum est alteri ovo simile, & tamen non est ipsius imago: quia insuper requiritur ut sit ex alio expressum. Hæc duo in homine respectu Dei concurrunt. Est enim aliqualiter Deo similis, & ab eo exprimitur, tamquàm à suâ causâ exemplari. Sed quia similitudo non est secundùm æqualitatem, cùm exemplar infinitè excedat exemplatum, hinc infert Doctor angelicus, *quòd in homine dicitur imago Dei, non tamen perfecta, sed imperfecta*. 1. q. 93. a. 1. c. Prætereà non quælibet similitudo ex alio expressa sufficit ad imaginis rationem. Omnes enim creaturæ, cùm sint entia à Deo participata, habent aliquam cum Deo similitudinem; & tamen solæ creaturæ rationales sunt ad Dei imaginem: cùm in cæteris potiùs sit ejus vestigium quàm imago. Nam sicut vestigium demonstrat motum pertranseuntis, sed non qualis sit; sic effectus aliquando sunt vestigia suarum causarum, in quantum potiùs repræsentant causalitatem quàm causam. Seu ostendunt se à causis esse productos: sed non quales sint ipsæ causæ, aut quæ sit eorum forma. Sicuti fumus ignem, ut ejus vestigium repræsentat. Alii autem effectus sunt etiam imagines causarum, in quantùm eas referunt secundùm similitudinem formæ earum. Sic homo est alterius hominis, à quo generatus est, imago: & statua, aut pictura est imago illius objecti, ad quod repræsentandum est ab artifice efformata.

Col. 1. 15.

Lib. 6. & 7. de Trin.

In omnibus ergò creaturis est repræsentatio Trinitatis per modum vestigii: in quantum in eis 2. reperiuntur *aliqua, quæ necesse est reducere in divinas personas, sicut in causam*, ut loquitur D. Thomas. 1. q. 45. a. 7. c. Omnes enim creaturæ dispositæ, & formatæ sunt *in mensurâ, & numero, & pondere*: ad Sap. 11. 21. quæ reducuntur illa tria à D. Augustino posita, modus, species, & ordo: vel, ut alibi dicit, *quod constat, quod discernitur, & quod congruit*. Ut crea- In lib. 83. q. q. 18.

tura

tura habet mensuram, seu ut est suis principiis limitata, utque habet modum, repræsentat causam, & principium: sicque Personam Patris, qui est principium non de principio. Ut autem habet formam, seu speciem, seu numerum, adeòque ab aliis discernitur, repræsentat Verbum: quia forma artificiati est ex conceptione artificis. Denique secundùm quod congruit, seu ut habet pondos, & ordinem, repræsentat Spiritum S., qui est amor. Et secundùm hæc tria, omnes creaturæ, saltem subsistentes, Dei, immò Sanctissimæ Trinitatis vestigio decorantur. Non tamen per hæc vestigia, naturaliter hoc ineffabile Mysterium investigari potest. Quia hæc vestigia sunt secundùm ea, quæ sunt Personis appropriata: *per quem modum ex creaturis in di-*
D.Th.sup ad 1. *vinarum personarum Trinitatem veniri non potest.* Sed nec propter ista icon Dei in omnibus creaturis reperitur. Nam similitudo secundùm genus tantùm, vel secundùm aliquod accidens commune, non sufficit ad imaginis rationem. Vermis enim ab homine formatus, etsi in genere cum eo conveniat, non ideò est ad ejus imaginem: sicut nec unum album est imago alterius albi, etsi ad ejus similitudinem sit formatum. Sed insuper ad imaginem, asserente D. Thomâ, requiritur, *quòd sit similitu-*
1.q.93.a. 5.c. *do secundùm speciem, sicut imago regis est in filio suo: vel ad minus secundùm aliquod accidens proprium speciei, & precipuè secundùm figuram: sicut hominis imago dicitur esse in cupro.* Hinc facilè adæquata imaginis definitio formari potest. Sed statim manifesta se prodit difficultas: quomodo homo sit ad imaginem Dei, si ne quidem cum ipso in genere conveniat, nec in aliquo accidente. Sed hujus solutio ex ipso Angelico Doctore luculenter
Ib. eruitur: nam *similitudo*, inquit, *speciei attenditur secundùm ultimam differentiam.* Ad hoc ergò ut aliquid dicatur ad Dei imaginem sufficit, ut Deo secundùm ultimam differentiam assimiletur, adeòque tali similitudine proximâ, ut in creaturis nihil sit propinquius. Omnes autem creaturæ Deo assimilantur inquantum sunt entia: aliquæ ut vivunt: aliquæ ut intelligunt: & in hoc ultimo, Deo assimilantur homines, & Angeli, & ad ipsius similitudinem esse dicuntur. Magis tamen absolutè Angelus, quàm homo: ob majorem intellectualis naturæ perfectionem. Etsi secundùm aliqua, & secundùm quid, magis homo quàm Angelus Deo similis asserendus. Videlicet ut homo est de homine, sicuti Deus de Deo: & ut ejus anima est tota in toto corpore, & tota in singulis partibus, prout Deus est in Universo. Ex his intelligitur hominem secundùm animam tantummodò esse ad Dei imaginem, & in quolibet homine talem imaginem reperiri. Immò ipsius Summæ Triadis, præsertim secundùm actus animæ, *prout scilicet ex notitiâ quam habemus cogitando interius verbum formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus,* in cunctis hominibus imago relucet. Sed quia, ut diximus, hæc imago Dei est valde imperfecta, & infinitè à Prototypo distans, cum eo in solâ analogiâ conveniens; non ideò ex hujus imaginis notitiâ possumus in Archetypi cognitionem naturaliter attolli. Nam, ut ait
L.15. de Trin. c.6. D. Augustinus, *Trinitatem quæ in nobis est videmus potius, quàm credimus: Deum verò esse Trinitatem, credimus potiùs quàm videmus.* Superest observandum, quòd etsi, ut nuper diximus, similitudo sit aliquid communius respectu imaginis; aliquando tamen strictiùs accipitur, prout significat imaginis expressionem, & perfectionem: sicque respectu imaginis quid minùs commune statuetur. Nam non omnis imago est perfectè similis, & genuinam exemplaris, prout possibile est, exhibet expressionem. Sed hæc similitudo, seu perfectior imago in homine, secundùm virtutem, & gratiam attenditur. Et de hac imagine, & similitudine, seu ut alii volunt, per hendiadym, de hac imagine simillimâ, dixit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* Ubi imago in Textu hebraico dicitur *tsèlem*, quasi adumbratio, à radice *tsalal*, obumbravit: unde *tsel* umbra, & *tsalmòn*, tenebræ, caligo. Omnis enim imago Dei, est mera ipsius infinitæ pulchritudinis, & ineffabilis perfectionis umbra. Et per peccatum hæc imago, aut similitudo sopernaturalis deperditur: remanente aliâ naturali, & magis imperfectâ. D. Jo. Chrysost. imaginem hanc in homine secundùm principatum, & duminium in creaturas explicat: similitudinem verò secundùm virtutes. Gen.1.26. צלם *tsèlem.* צלל *tsalal.* *tsel,* צל In Gen. Hom. 9.

ICONA: εἰκόνα, penultimâ brevi vox hæc est efferenda. Est enim accusativus vocis icon, de quâ suprà dictum est, quæ habet incrementum breve. Usus tamen contrarius videtur: fortè quia icon, cùm per ω, *oméga* scribatur, habet ultimam longam. Hinc ergò corruptè ab aliquibus icona, pro tabulâ picturæ magnâ, & vulgò magis barbarè *ancona* nuncupatur. Sed præsertim altaris tabula major, alicujus Sancti picturâ decorata, icona, aut ancona solet appellari.

ICONISMUS: εἰκονισμὸς, *iconismós*, imaginis expressio. Fit à verbo εἰκονίζω, *iconizo*, effingo: ab ejus nempè primâ personâ præt. pass. εἰκόνισμαι, *icónismæ*, effictus sum. Hinc ergò iconismos effictio, efformatio, expressio, item ironia: & iconismi descriptiones, ad vivum nempè rem exprimentes. Et ità quoque ironicæ repræsentationes appellantur: atque varii iconismi in pluribus Authoribus observantur.

ICONIUM: Ἰκόνιον, *icónion*, p.b., famosa Lycaoniæ civitas ad Taurum montem. Vox ista, secundùm aliquos, *veniens* interpretata, ab insolito verbo ἵκω, *hico*, venio, mutato spiritu denso in lenem. Et appositè veniens dicitur: cùm festina ad Christi Fidem venerit. Nam ad eam Paulus, & Barnabas, Antiochiâ Pisidiæ ejecti venerunt: & in eâ credidit *Judæorum, & Græcorum copiosa multitudo.* Ibique multa patrantes signa, & prodigia, *multo tempore demorati sunt fiducialiter agentes in Domino.* Sed vehementi obortâ persecutione, contumeliis affecti, & lapidibus fuerunt impetiti. Quas passiones Apostolus Timotheo commemorat, dum ait: *Qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, & Lystris.* Inter illos, qui Christi Fidem Iconii susceperunt, primas tenet S. Thecla Virgo, & Martyr; tot virtutibus decora, tot prodigiis famosa, tot laudibus à S.S. Patribus celebrata. Act.14.1. 2. Tim.3. 11.

ICONOCLASTA: εἰκονοκλάστης, *iconoclastis*, imaginum effractor. Formatur enim ab *icon*, imago, & verbo κλάζω, *clázo*, frango: cujus tertia per-

ſona præt. paſs. κέκλασαι, *keclaſtæ*, ruptus eſt. Sic illi hæretici vocati, qui impietatis œſtro perciti, in ſacras imagines ſacrilegè, & neſariè deſæviunt. Ità quippè ſunt omnis ſanctitatis oſores, ut Sanctorum hominum, & Angelorum imagines (quæ rudibus ſunt libri facilè intelligibiles, quibus ad eorum virtutum imitationem, ſenſibiliore manuductione feruntur, & in quibus eorum merita, ſanctitatem, dignitatem veneramur) auſu nefario diripiant, effringant, flammis tradant, cùm ipſi utroque ſint igne digniſſimi. Ejus impietatis authorem, jam inde à quinto poſt Virginis partum ſeculo, nobis exhibet Baronius. Xenaiam quemdam genere Perſam, fortunâ ſervum, genio malignum, nondùm baptizatum à Petro Gnapheo Hierapoleos Epiſcopum creatum. De quo ità ex Nicephori lib. 16, cap. 27, dicit Magnus Annalium Pater: *Xenaias iſte primus, ô audacem animum, & os impudens! vocem illam evomuit, Chriſti, & eorum qui ei placuere imagines venerandas non eſſe*. Ad

An. Chr. 485. N. 7. quæ verba ſubjungit Baronius; *Vidiſtine quanto gloriari poſſint authore impii iconoclaſtæ, homine ſcilicet ſceleſtiſſimo, & ſervilis conditionis errone, vix nomine cognito, à ſanctiſſimo orthodoxo Epiſcopo*, nempè Calendione, *ejecto, à nefandiſſimo Fullone recepto*, &c: Gnapheus enim græcè fullonem ſignificat. Poſteà tamen, temporum decurſu, hæreſis iſta radices egit altiores, ab Hebræo quodam plantata, & irrigata. Nam rursùs Baro-

An. Chr. 723. N. 26 nius ait: *Vidiſti lector quibus gloriari poſſint antesignanis Iconoclaſtæ? Nemp. Judæis, & Sarracenis, à quibus &, proh dolor, in transverſum actus eſt Iſauricus Imperator*. Et quidem in pretioſiores Sanctorum imagines ſacrilegâ avaritiâ ducti Iconoclaſtę (ut Henricus VIII. Angliæ Rex, qui ſemper eò pauperior, quò in ſacris diripiendis avidior) libenter ſub falſę religionis ſpecimine, irreligioſiſſimè bellum intentarunt. In eas ità ſcurriles, & impios contemptus commiſerunt, quorum minimam partem, non dicam in Regis, aut principis, ſed in cujuslibet hominis imaginem, niſi fortè capitalis inimici, patrare veriti fuiſſent. Et hinc evidens ratio ad eorum pertinaciam effringendam ſponte ſe prodit: cùm optimè norint honorem, aut contemptum imaginis in ejus prototypum refundi. Perperàm autem ſe protegunt variis S. Scripturæ

Ex. 20. 4. Textibus, præſertim iſtis verbis: *Non facies tibi ſculptile*, ſeu, ut 70 legunt εἴδωλον, *idolon*, idest imaginem Dei falſi, & ficti. Et ipſum hebraicum *pe-* פסל

ſel, ſculptile, à radice *paſal*, dolavit, ſculpſit, po-

peſel. nitur pro idolo ſculpto, & dolato. Nam hîc prohi-

פסל betur ſola falſi Dei imago; vel quâ verus Deus credatur ad vivum repræſentari. Atque ex verbis ſe-

paſal. quentibus ſatis patet, quo ſenſu ſculptilia vetue-

v. 23. rit: *Non adorabis ea, neque coles*. Vel, ut inferiùs ait: *Non facies Deos argenteos, neque Deos aureos facietis vobis*. Et imprimis certum eſt non omne ſculptile Judæis prohiberi: cùm ipſe Dominus juſſerit fieri cherubinos ſuper oraculum, & arcam, atque ſerpentem ęneum in deſerto. Varios quoque cherubinos in Sancto Sanctorum, & in templo, Salomon juſſit efformari. Deus etiam in ſpecie humanâ apparuit multis Sanctis Prophetis, & ipſi Joanni Apoſtolo: quæ effigies ab ipſis Sanctis adorabatur, ut ipſam divinitatem repræſentabat. Ità quoque alias imagines, & figuras Dei, & Sanctorum religioſo cultu eſſe honorandas, quis Orthodoxus ambigat? Præſertim accedente œcumenicorum Conciliorum definitione, S.S. Patrum authoritate, Summorum Pontificum oraculo, totius Eccleſiæ Catholicæ ab ipſis Apoſtolis praxi, & conſenſu non interrupto. Atque hæc ſacras imagines eodem cultu proſequitur, quo earum prototypon, cùm propter hoc iſtæ honorentur. Unde illas, quæ aliqualiter ſecundùm noſtrum tenuem intelligendi modum, Deum, aut tres Divinas Perſonas, ipſarum proprietatum manifeſtatione repræſentant, cultu latriæ adorandas eſſe perſpicuè deducitur. Crux item Chriſti, in quâ ſuâ morte vitam nobis adeptus, ob ipſius repræſentationem, & ſacrorum membrorum contactum, eodem latriæ cultu eſt adoranda. Cùm aliæ cruces, ob ſolam repræſentationem, hoc externo religionis actu ſint proſequendæ. Sanctiſſimæ imago Deiparæ, ut ipſius archetypum, hyperduliâ meritò eſt honoranda: at cæteris Sanctorum iconibus duliæ cultus à Fidelibus reverenter eſt exhibendus. Eo fine, ut cultu ſuo Redemptori debito Chriſtiana Fides foveretur, & promoveretur, Chriſtus Dominus ſui ſacroſancti vultus effigiem Veronicæ linteo, ut in Baſilica Vaticanâ cernitur, prodigioſè impreſſit. Abagarum Edeſſæ regem divinâ ſuæ faciei miraculoſâ imagine donavit. S. Lucas multas Chriſti imagines, & Deiparæ formavit, quæ variis miraculis nobilitatæ, Iconoclaſtarum contumaciam confringunt, impietatem conterunt, ſacrilegia condemnant. Si autem Judæi, ut inſinuant Joſephus, Philo, & Origenes, poſterioribus ſeculis, ſuæ in idololatriam pronitatis conſcii, omnem imaginum uſum ultrò vetuerint; eo fine ſponte eas ſibi interdixerunt, ut populo ſemper duræ cervicis omnis idololatrandi occaſio, & anſa tolleretur.

ICONOMACHUS: εἰκονόμαχος, *iconómachos*, p.b., imaginum impugnator. Vox eſt formata à dicto *icon*, imago, & verbo μάχομαι, *máchomæ*, pugno. Ità dicti illi hæretici, qui Sanctis bellum inferentes, eorum ſacras oppugnabant imagines. Cùm jam à primis Eccleſiæ Catholicæ temporibus ſanctarum iconum cultus vigeret; octavo præſertim ſeculo inſurgentes Iconomachi, perverſâ hæreſi Eccleſiam proſciderunt: orthodoxam pacem, maximè in Oriente, perturbarunt; & adverſùs Sanctos, in pias eorum imagines infeſta ſigna ſacrilegè ferentes, barbarâ prorsùs, & nefandâ impietate conſixerunt: ex Iconomachis, & Iconoclaſtis, hagiomachi & theomachi prorsùs evaſerunt. Inter hos infami ſcelere famoſi fuerût Leo Iſauricus, Baedanes, Joannes Anaſtaſius, Conſtantinus Copronymus, Leo Armenus, & alii. Hæc hæreſis damnata in ſecundo Conc. Nicæno, ſub Adriano primo, anno Chriſti 787, in noſtris Novatoribus, in ſacras imagines ipſis Græcis hæreticis inſolentioribus, fuit rediviva. Tanta quippè eſt in illis Eccleſiæ Romanæ contradicendi libido, ut in Sanctorum imaginibus, & Sanctis ipſis, eam impugnare, & expugnare auſu nefario conentur. Alia vide in vocabulo antecedente.

ICTERICUS : *ἰκτερικὸς*, *ictericòs*, p. b., qui ictero laborat. Est autem *ἴκτερος*, *icteros*, p.b., morbus quidam, in quo à flavâ bile, per corpus dispersâ, æger flavo colore imbuitur: ità dictus ab ictero ave, quę visa morbum sanat. Aliter dicitur morbus regius: quia juxtà Varronem mulso curabatur, quod genus potionis in regum delitiis erat. Vel, ut vult Celsus, regio apparatu, & cultu faciliùs sanatur. Ità ex Textu D. Chrysostomi græco *icteros* ab Interprete latino vertitur. Dicit enim: *Quemadmodùm non fuerit morbus regius, nisi bilis disrupta sit, & proprios limites transierit; ità vehemens ira tibi non fuerit, si non fuerit cor disruptum.* Vocatur quoque morbus arquatus, ab iridis formâ, & colore, quem oculi ictero affecti repræsentant. Priùs ab auri colore aurigo dicebatur, pro quâ in Deuteronomio potest intelligi rubigo, dum

Deut. 28. 22. ait: *Percutiat te Dominus egestate, febri, & frigore, ardore, & æstu, & aëre corrupto, ac rubigine.* Rubigo propriè est segetũ mala affectio, cùm defectu humoris ante tempus flavescunt. Textus hebraicus habet *jeracón*, idest robigo segetum, ait Pagninus: est tamen etiam pallor, seu aurigo hominum morbus. Septuaginta dicunt *ὤχρα*, *óchra*, idest pallore: & alibi eandem vocem hebræam vertunt icterum, qui propriè hominum morbus est.

I. IDEA: *ἰδέα*, *idea*, latinè in rigore, cùm penultimâ brevis sit, cum accentu in antepenultimâ esset ista vox efferenda. Communiter tamen penultimâ longâ profertur, videlicet accentum græcum in eâ retinendo. Est figura, forma, aspectus, originalis rerum species: Cicero fermè speciem intelligit, & à Platone sæpè confunditur cum voce *εἶδος*, *ídos*, species, forma. Fit ab inusitato verbo *εἴδω*, *ído*, video, cujus aoristus secundus *εἶδον*, *ídon*, vidi, & apud Poëtas *ἴδον*, *ídon*, hincque idea proximè derivatur. Per eam intelligitur prima rerum

L. 83. qu. species: unde Augustinus ait, *Latinè possumus vel formas, vel species dicere, ut verbum è verbo transferre videamur.* Ideas primùm à Platone sic appellatas ferunt, qui tria rerum principia ponebat, Deum, materiam, & ideas separatas: v. g.

Tert. De Animâ c. 31. ideam hominis, equi, &c., quæ verè erant homo, equus, &c. Per harum idearum cum hac materiâ participationem fiebat hic homo, hic equus: ità ut hominis ideâ omnes formarentur homines. Hanc opinionem primus inter cęteros, & per 20 annos ipsius Platonis auditor, attribuit variis in locis suo magistro Aristoteles: nempe 1. Meta. à textu 25: & 7. Meta. à textu 44: & 1 Ethic. c. 6. Ex quibus patet Platonem istas ideas per se existentes constituisse, atque naturas universales, & veluti exemplaria naturarum singularum eas agnovisse. Verbi gratiâ hominis essentiam per se existentem asseruisse, quæ potissimùm homo dicenda foret, cùm individua non absolutè homines, sed hi homines dicendi essent. Multi Platonici, ut Plotinus, Jamblicus, Philoponus, Simplicius, & alii cum D. Augustino, Platonem ideas in mente Dei, ut passìm omnes Theologi rectissimè docent, posuisse opinantur: adeòque Aristotęlem hoc absurdum magistro suo imposuisse, vel ejus mentem assequutum non fuisse, aut tamquàm ab alio traditum Platonem retulisse. Sed non est verisimile Philosophum voluisse, aut potuisse talem opinionem præceptori suo ità impudenter imponere: satisque ejus mentem mirabilis vir ingenii, per tot annorum spatium, fuerit affecutus: eamque tamquàm Platonis sententiam refert, dum 1. Ethic. c. 6. se veritatis gratiâ amicos deserere ingenuè fatetur. D. Thomas quoque satis innuit talem fuisse Platonis opinionem, dum respondet ad illa Dionysii verba, quibus asse-

De Div. Nom. c. 7. rit, *quod Deus non intelligit res secundùm ideam.* Hanc enim solutionem profert: *Quòd Deus non intelligit res secundùm ideam extrà se existentem, &* 1. q. 15. a. 1. ad 1. *sic etiam Aristoteles improbat opinionem Platonis de ideis, secundùm quod ponebat eas per se existentes, non in intellectu.* Hujus opinionis falsitas manifestè convincitur ex eo, quòd nihil sit in rerum naturâ, quod non sit Deus, aut creatura. Ideæ autem Platonis non sunt creatæ, nec sunt Deus: ergò nihil sunt. Prætereà quidquid est in rerum naturâ habet esse determinatum, & singulare, cùm omnia præter Deum ab aliquâ actione dependeant: actiones autem tantùm circà singularia versantur. Deinde si hominis idea cum Petro identificaretur, non poterit cum Paulo identificari, nisi Petrus & Paulus identificentur. Et si cum singulis individuis identificetur, non erit ampliùs universalis, sed particularis, sicut & individua sunt particularia: quod autem per essentiam suam est commune non potest fieri particulare. Si verò non identificatur cum Petro, non potest dici quòd Petrus sit homo. Sed de his pluribus apud Philosophos. Jam apud nostros Theologos longè aliter idea sumitur, quàm à Platone statuebatur: nempe pro rerum exemplari in ipso Deo. Nec enim, ut volebat Plato, ad exemplar extrà se positum respexit, quod confutat D. Ambrosius, agens contrà eos, qui tria principia, sicuti Plato, asserebant. Quorum falsa opinio erat, *Deum non tamquàm creatorem materiæ, sed tamquàm artificem ad exemplar, hoc* In Hexam. l. 1. c. 1. *est ideam intendentem, fecisse mundum de materiâ, quam vocant hylem, quę gignendi causas rebus omnibus dedisse asseratur.* Deus enim, ut creaturas producat, non indiget, ut artifices, exemplari extrà se posito, ad quod intendens operetur: cùm omnium rerum rationes perfectissimè in mente suâ complectatur.

Ut autem meliùs intelligatur quid sit idea apud Theologos, quamvis in eâ explicandâ sit nonnihil 2. inter Authores varietatis; observandum est cum D. Thomâ, quòd *idea græcè, latinè forma dicitur: unde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerũ, præter ipsas res existentes.* 1. q. 15. a. 1. c. Ita verò forma ad duo potest deservire: vel ut sit exemplar rei, cujus dicitur forma; vel ut sit principium cognitionis ipsius. Et propter hæc duo ideæ assignantur in Deo, indistinctæ quidem virtualiter intrinsecè ab ipsius cognitione, & essentiâ; sed secundùm nostrum intelligendi modum, pertinent ad cognitionem ipsius naturalem, utpotè practicam. In eis tamquàm in imagine, & exemplari, per quamdam reflexionem, vel quasi reflexionem, cognoscit factibilia, aut, ut alii dicunt, fienda, imitantia, aut potentia imitari, aut jam determinata ad imitandam illam imaginem, prout varii variè loquuntur. Ideò etiam quasi reflexionem dixi: quia multi dicunt ideam

non

non habere rationem objecti, in quâ tamquàm in imagine cognitâ cognoscantur creaturæ, sed esse ipsam cognitionem creaturarum, seu speciem expressam formaliter eas repræsentantem. Et quidem non esse obiectum virtualiter intrinsecè ab ipsâ cognitione distinctum facilè concesserim: sed virtualiter extrinsecè,per comparationem ad res creatas, & juxtà nostrum modum intelligendi, idea ab ipsâ cognitione quasi reflexâ distinguitur: cùm Deus sit adinstar peritissimi artificis, qui cognitione quasi reflexâ intuetur in exemplar interius, ut
1.q.15. a. 2.ad 2. simile obiectum extrà se producat. *Sic Deus non solùm intelligit multas res per essentiã su:, sed etiã intelligit se intelligere multa per essentiã suam. Sed hoc est intelligere plures rationes rerum,vel plures ideas esse in intellectu ejus ut intellectas*. Ità D. Thomas. Sicque plures ideæ in intellectu divino assignantur, etsi unica species, & cognitio in Deo dicatur, quia ut intellectæ considerãtur,ut omnium rerum rationes: prout essentia consideratur, ut variè imitabilis ab omnibus creaturis. Quod non est contrà divini intellectus simplicitatem, ut multa intelligat: seb benè contrà ejus simplicitatem esset, si per plures species cognosceret. Ex quo patet ideam à nobis cognosci, & considerari ut objectum alterius cognitionis reflexæ in Deo. Ideò ergò
I. 83.quæ. q.46. tot sunt quot sunt res creabiles: quæ juxtà D. Augustinum *sunt principales quadam formæ, vel rationes rerum stabiles, atque incommutabiles: quia ipsæ formatę non sunt, ac per hoc æternæ: ac semper eodem modo se habentes, quæ divinâ intelligentiâ continentur.* Ideæ tamen malorum non dantur, neque ut ideæ sunt exemplaria,quia Deus malum saltem culpæ non facit: neque ut sunt ratio, seu principium cognitionis, quia malum non per propriam rationem à Deo cognoscitur, sed per rationem boni. Illorum autem quæ nunquàm fuerunt, neque erunt, dici potest etiam cum D. Thomâ propriè non esse ideas, nisi virtute: in quantum scilicet sunt virtualiter exemplaria, cùm Deus eorum non habeat practicam cognitionem. Si tamen quis velit contendere etiam illam cognitionem esse practicam, quâ Deus pura possibilia cognoscit: quia sic illa objecta repræsentat, ut accedente decreto efficaci, possit illa producere;etiam purorum possibilium ideas esse poterit sustineri. Easque non solùm ut sunt rationes, seu principia cognitionis, quod concedit Angelicus; sed etiam ut exemplaria licebit admittere. Sicuti non videtur repugnare, ut pictor habeat in mente exemplar illius picturæ, quam nunquàm, ex defectu voluntatis, suo efformabit penicillo.

IDEOMACHIA: *ἰδεομαχία, ideomachia*,latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos ex usu legitimo imitemur in accentu.Ità dicta idearum pugna,& dissensio: ab *idea*,& *μάχη*,*mache*,pugna.Hac voce aliqui utuntur, ad significandum dissensionem inter illos, qui diversas sententias, & opiniones sectantur: pro judiciis, & cogitationibus ipsis ideam sumentes. Sicque ideomachia opponitur glottomachia, quæ solùm pugnam, & discrimen inducit in modo loquendi. Ideomachia reperitur inter illos viros eruditos, qui etsi diversis opinionibus, in iis quæ Fidem non concernunt, adhæreant; tamen in acriore idearum pugnâ, solidiori Charitatis vinculo copulantur, & se invicem christianâ dilectione prosequuntur. Ut accidit inter primas Ecclesiæ columnas, quæ in Charitatis firmitate minimè nutantes, in solâ idearum figurâ altercationem exhibebant, & discrimen. Nempè quando Paulus à Gal.2.11.
Cephâ dissentiens ait: *in faciem restiti, quia reprehensibilis erat*: eò quòd Petrus nimiùm Judæis conniveret, in Gentilibus neophytis ad circumcisionem adigendis.

IDIOGNOMON: *ἰδιογνώμων*, p.l., qui est propriæ sententiæ, ac suæ opinioni pertinaciter adhæret. Est enim ab *ἴδιος*, *idios*, proprius, privatus, & *γνώμη*, *gnome*, sententia, opinio: & ità ferè coincidit cum voce *autognomon*. Idiognomones, p.b., dicuntur illi, qui, ut ait D. Thomas ex 2.2.q.138 a.2.c.
Arist. 7. Ethic., *sunt propriæ sententiæ, quia scilicet perseverant in propriâ sententiâ plus quàm oportet*. Aliter à Philosopho vocantur ischyrognomones, idest fortis sententiæ: & latinè dicuntur pertinaces, eò quòd juxtà Isidorum sint imprudenter Orig.l.10 c.35.
opinionum tenaces. Quia verò in suâ opinione permanentes in eâ vincere volunt, etiam pervicaces appellantur. Idiognomones ergò propriè sunt illi, qui sic opinioni propriæ inhærent, ut etiam efficacibus non cedant rationibus. Et certè naturalis cuilibet homini amor inlidet propriam opinionem solicitè tuendi. Cùm enim cogitationes sint proprii intellectus partus legitimi, eus naturaliter diligat necesse est. Adeòque difficulter exuit illam sententiam, quâ semel imbutus est, ne videatur partus suos tamquàm suppotititios odisse. Accedit inanis gloria, & superbia, ex quâ tamquàm ex propriâ radice vitiatâ, oritur in propriâ opinione pertinax adhæsio: ut dixit Gregorius Magnus,quòd Moral.l. 31.c.13.
pertinacia oritur ex inani gloriâ. Nimiùm enim se deprimere autumat vanus, & superbus homo, si errorem agnoscat, & pristinam sententiam, ut suæ ignorantiæ prolem spuriam,abjiciat. Quâ ratione nuiri ævi dultissimi Politici ausi sunt docere, maximè principes dedecere, ab inchoato facinore etiã injusto, & pessimo desistere: cùm hoc ad constantiam, & magnanimitatem pertinere censeant, si etiam postquàm veritas se patefecerit, in priori errore persistant, ne in levitatis incurrant argumentum. Quæ perversa doctrina innato corruit pondere, & proprio se jugulat errore. Cum enim longè immanius scelus censeatur in errore pervicaciter inhærere, quàm per ignorantiam, & infirmitatem errasse; major quoque oritur infamia ex voluntariâ pertinaciâ, quàm ex errore non adeò deliberato provenire possit. Nec est quod obganniant, quòd plerùmque ignoretur eos errare, adeòque tunc expediat in proposito permanere, ne pristinus error innotescat, & levitatis nota incurratur; tunc enim justitiæ, & rectitudinis amor, divinorum præceptorum æstimatio, ipsius supremi Numinis reverentia, majorem ipsis apud omnes gloriam parient, & illam qualemcumque levitatis maculam prorsùs eluent: cùm humanum sit peccare, & angelicum emendare. Quâ de causâ maximis laudibus celebratur Otho M. Imperator, qui ex pessimo optimus evaserit: cujus mutationem *magnanimam inconstantiam* acutè vocavit Emm. Thesaurus. Ubi Terzo Regno d'Italia in Ottone.
ipsius

ipſius Annotator, prolixiùs id exponens, acriter in iſtos infideles Politicos invehitur, quorum aliqui ut fideliores exiſtimentur, aſſerunt principem non teneri ab inchoato deſiſtere, quamvis ad damnorum redintegrationem, innocentibus illatorum, obligetur. Hancque opinionem etiam in Epicuri ſcholâ explodendam aſſerens, Ariſtotelem tales vo-

Ariſt.7. Ethic. caſſe iſchyrognomones oſtendit, atque docuiſſe hominem rectè compoſitum, *non eſſe quidem mutabilem à paſſione, ſed à ratione*. Idiognomones præterea maximè ſunt hæretici, qui plus vanitati quàm veritati, plus ſomniis quàm ſacris revelationibus, plùs erroribus ſuis adhærent quàm divinis Oraculis. Hoc autem pertinaciæ vitium, ut docet Angelicus, eſt virtuti perſeverantiæ per exceſſum oppoſitum, cui mollities per defectum opponitur: ex eò quòd minùs quàm oportet in ſuâ ſententiâ perſeveret. Perſeverantia verò eſt una ex virtutibus fortitudinis integrantibus, aut potentialibus,

2.2.q.137 a.1.ad 1. *ad quam pertinet in virtuoſis operibus diuturnitatem ſuſtinere, prout neceſſe eſt*. Adeòque permanet in propriâ ſententiâ *ſecundum quod oportet: unde patet quòd perſeverantia laudatur ſicut in medio cõ-*

q.138.a.2.c. *ſiſtens*, ait idem S. Doctor, *Idiognomon autem, ſeu pertinax vituperatur ſecundùm exceſſum medii.*

IDIOGRAPHUS: *ἰδιόγραφος, idiographos*, p.b., propriâ, aut privatâ manu ſcriptus. Nam *idios*, ut diximus, proprium, & privatum ſignificat, & *γράφω, grápho*, ſcribo. Hinc etiam à dictione *γραφὴ, graphé*, ſcriptura, idiographũ eſt privata ſcriptura; & priore ſenſu cum autographo coincidere poteſt.

IDIOMA: *ἰδίωμα, idioma*, latinè propter *oméga*,

I. vocalẽ longã, penultimâ productâ effertur, quamvis à Græcis accentus collocetur in antepenultimâ. Eſt autem idioma proprietas, præſertim linguæ, adeòque pro ipsâ linguâ ponitur: ut dum aliquis dicitur callere idioma græcum, aut latinum. Derivatur à verbo *ἰδιόω, idióo*, approprio: nempè à primâ perſonâ præt. paſſ. *ἰδίωμαι, idiomæ*, appropriatus ſum. Idiomata pro certis linguæ proprietati-

To.3.lib.1. bus ſumpſit Auguſtinus, dum ait: *Locutiones Scripturarum, quæ videntur ſecundùm proprietates, quæ idiomata græci vocantur, linguæ hebraicæ, vel græcæ*. Ità ſeptem Libris ſeptem primorum Scripturæ Librorum idiomata exponit: quæ tamen aptiùs idiotiſmi nuncupantur. Idioma verò apud Theologos accipitur pro naturæ proprietate. Hac enim ſignificatione agunt in Tertiâ Parte de cœnoniâ, ſeu communicatione idiomatum in Chriſto, quæ à Græcis dicitur *κοινωνία τῶν ἰδιωμάτων, kinonia ton idiomáton*. De quibus ait Jo. Damaſcenus,

L.3.Orth. Fid.c.6. quòd *Deus ſuſcepit ea, quæ ſunt carnis idiomata, ideſt proprietates, dum Deus paſſibilis nominatur, & Deus gloriæ crucifixus eſt*. Hoc Neſtoriani, duas perſonas in Chriſto admittentes, pervicaciter refutabant. Et quidem Neſtorius eò veſaniæ pro-

3.q.16.a.14.c. greſſus fuerat, ut diceret, teſte D.Thomâ, *ſi quis Dei verbo tentat paſſiones tribuere, anathema ſit*. Sed Catholici unicam hypoſtaſim, & perſonam in Chriſto confitentes, optimè ea quæ ſunt utriuſque naturæ propria enunciant de ejus perſonâ. Cujus rationem ibidem exponit D.Thomas: *Cum ſit*, inquit, *eadem hypoſtaſis utriuſque naturæ, eadem hypoſtaſis ſupponitur nomine utriuſque naturæ. Sive ergò dicatur homo, ſive Deus, ſupponitur hypoſtaſis divinæ, & humanæ naturæ. Et ideò de homine poſſunt dici ea quæ ſunt divinæ naturæ, tamquàm de hypoſtaſi divinæ naturæ: & de Deo poſſunt dici ea quæ ſunt humanæ naturæ tamquàm de hypoſtaſi humanæ naturæ*. Ad communicationis autem idiomatum perſpicaciorem intelligentiam, obſervandum eſt, quòd unio hypoſtatica hoc efficit, ut natura humana immediatè uniatur Perſonæ Verbi: & per conſequens, ut natura divina, & humana uniantur in eâdem Perſonâ Verbi, & in illâ ſubſiſtant. Ex quâ oritur duplex communicatio reſpectu illius Perſonæ: una duarum naturarum; altera idiomatum, ſeu proprietatum, aut attributorum utriuſque naturæ. Prima in hoc conſiſtit, quòd duæ naturæ prædicentur de Perſonâ Verbi in concreto. Unde rectè dicitur, Perſona Verbi eſt Deus, & Perſona Verbi eſt homo: Verbum eſt Deus, & Verbum eſt homo: Filius Dei eſt Deus, & Filius Dei eſt homo: Jeſus eſt Deus, & Jeſus eſt homo: Deus eſt homo, & homo eſt Deus. Secunda verò cõmunicatio in hoc conſiſtit, quòd attributa utriuſque naturæ prædicentur de eâdem Perſonâ in concreto. Hincque ſunt veriſſimæ iſtæ propoſitiones, Jeſus eſt æternus, immenſus, omnipotens: & Jeſus eſt temporalis, finitus, mortalis, videlicet ante paſſionem. Dixi utrobique in concreto: eò quòd,

ut ait D.Thomas, *nomina concreta ſupponunt hypoſtaſim naturæ*. a.5.c. Quando autem ſunt abſtracta, naturam ſignificant, non põſſunt ea quæ ſunt utriuſque naturæ, de iſtis abſtractis, aut in abſtracto prædicari. Unde falsò dicitur Perſona Verbi eſt humanitas, homo eſt divinitas, &c. Similiter nec iſta poterunt prædicari de Perſonâ abſtractum ſumptâ, ſeu de perſonalitate: cùm falſum ſit quòd perſonalitas Verbi ſit homo. Sed dum concretè ſumi-

tur, habet locum idiomatum communicatio: *ſive* D.Th.Ib. *nomen perſonæ det intelligere utramque naturam, ſicut hoc nomen Chriſtus, in quo intelligitur, & divinitas ungens, & humanitas uncta, ſive ſolùm divinam naturam: ſicut hoc nomen Deus, vel filius Dei, ſive ſolùm humanam naturam, ſicut hoc nomen homo, vel Jeſus*. Unde etiam Perſonæ divinæ in concreto conveniunt triplicia illa prædicata, de

quibus Cyrillus Alex. in Epiſtolâ ad Acacium. Sci- In Conc. Epheſ.c.7. licet aliqua conveniunt ratione ſolius divinitatis, ut eſſe æternum, immenſum, omnipotentem: aliqua ratione humanitatis, ut naſci, pati, comedere, eſſe paſſum, mortuum, &c.: alia ratione utriuſque naturæ, ut eſſe Mediatorem, Redemptorem. Hæc enim triplicia attributa, per idiomatum communicationem prædicantur de eâdem perſonâ in concreto. In his tamen abſtinendum ab aliquibus propoſitionibus, quæ in ſenſum hæreticum poſſunt retorqueri. Sicuti hæc propoſitio, Chriſtus eſt creatura, abſolutè vera eſt. cùm S.Leo Papa dicat, *Si* Serm. 3. Pent. *homo ad imaginem Dei factus legem Dei ſervaſſet, creator hominum creatura non fieret*. Et Greg.

Naz. ait, *ô novam miſtionem, & admirandam* Orat.39. *temperantiam! qui eſt fit, & qui non eſt creatus, creatur*. Ratio eſt, quia ſicuti Chriſtus dicitur mutabilis, finitus, & mortuus; ità etiam creatura dici poteſt. Nam cùm ſecundùm humanitatem paſſus ſit, & mortuus; ità ſecundùm eam productus,

& factus est: quamvis nullo modo possit dici Christus creatus, idest ex nihilo productus. Attamen quia illa propositio, Christus est creatura, eo sensu ab Arianis proferebatur, ut significaret Christum etiam esse creaturam ratione divinæ personæ; hinc meliùs cum D.Thomâ, & aliis S.S. Patribus, signanter Basilio, Ambrosio, Chrysostomo, illa propositio neganda. *Ea verò, de quibus suspicari non potest, quod divinæ personæ conveniant secundùm seipsam, possunt simpliciter dici de Christo ratione humanæ naturæ, sicut simpliciter dicimus Christum esse passum, mortuum, & sepultum.* Hæc communis Orthodoxorum intelligentia de Idiomatum communicatione. D.Dh.a.8 c.

2. Sed Lutherani, ut etiam in hisce sublimioribus mysteriis novatores se profiteantur; longè à Catholicorum sensu, & Patrum mente desciscunt. Nam docent idiomatum communicationem in eo consistere, quòd proprietates divinæ naturæ realiter, & immediatè humanitati Christi sint communicatæ: adeòque verum esse humanitatem Christi esse omnipotentem, omniscíam, & ubique præsentem. Ex quo falso principio hoc fallissimum consequens inferunt, Christum esse in Eucharistiâ per ubiquitatem: unde & Ubiquitæ, aut Ubiquetarii nuncupati. Ex quo eorum consequente ulteriùs sequitur Christum non magis esse in Eucharistiâ, quàm alibi præsentem. Nam secundùm ipsos, ratione unionis hypostaticæ, ubique secundùm humanitatem est præsens: & consequenter nihil faciunt ad Christi præsentiam verba consecrationis, cùm æquè sit præsens in quovis pane, etiam ante consecrationem. Quorum consequentium absurditas manifestè antecedentis falsitatem arguit. Et reverà contrà bonam Philosophiam, & Theologiam est, quòd ità divinitas immediatè humanitati communicetur, ut utraque natura in eisdem proprietatibus participet: quod sine identitate fieri non potest. Ut patet in illis extremis, v.g. in animâ, & corpore, inter quæ datur unio physica: non ideò animæ prædicata corpori secundum se conveniunt. Identitas autem nulla inter divinitatem, & humanitatem fingi potest; nisi fortè ad priscum illum Eutychetis, Dioscori, & Acephalorum errorem recurratur, qui in Christo unicam naturam docebant, ex duarum unione resultantem. Quorum hæresis non solùm à Patribus, Conciliis, & Fide catholicâ repellitur; sed ab ipsis Philosophis exploditur: sive dicatur ex duabus naturis unam conflatam per mixtionem: sive alterutram in aliam conversam: sive per duarum unionem unam resultasse. Et primò quidem, quia talis unio non sufficeret, ut attributa divinitatis de naturâ humanâ prædicarentur, ut nuper dictum est. Deinde talis unio intercedere non potest, cum natura divina non possit se habere per modum compartis ad naturam humanam. Præterea si per unionem aliqua attributa immediatè naturæ humanæ communicarentur; deberent pariter omnia ipsi communicari, quod planè demonstratur impossibile. Nam qualiscumque unio inter duas illas naturas intercedat, evidens est humanitati non posse competere esse actum purum, esse æternum, esse independentem, & similia, quæ divinitati convenire certum est. Si autem ista attributa nullatenùs humanitati competere possunt, similiter nec alia, ut esse omnipotentem, immensum, &c. Nec est quod objiciatur, subsistentiam divinam posse realiter, & immediatè communicari humanitati, ergò etiam alia attributa divina. Nam hypostasis non est attributum. Deinde non ideò omnia, quæ de subsistentiâ Verbi dicuntur, possunt de humanitate prædicari, etsi maximâ omnium unione copulentur. Hypostasis quippè identificatur cum divinitate, non tamen ideò potest inferri humanitatem cum divinitate identificari. Subsistentia verò, etsi realiter cum naturâ divinâ identificetur; tamen virtualiter intrinsecè ab ipsâ discriminatur. Ratione hujus distinctionis, sicuti potest natura divina communicari, etsi subsistentia non communicetur; ità subsistentia potest uniri humanitati, absque eo quòd natura divina ei uniatur. Humanitatis denique Christi ubiquitas, quod est Lutheranorum ex falso antecedente absurdum consequens (ut taceam esse novum commentum, à communi Patrum, & Doctorum, & omnium Fidelium mente abhorrens) satis ex ipsis Scripturis refellitur: cùm disertè Angelus piis mulieribus, Jesum Nazaræum Crucifixum quærentibus, dixerit, *Surrexit non est hic.* Marci 16. 6.

IDIOTA: ἰδιώτης, *idiôtes*, p.l., privatus, inscius, plebejus, qui non fungitur aliquo officio. Oritur ab ἴδιος, *idios*, proprius: aut à dicto verbo *idioo*, ab ejus nempè tertiâ personâ præteriti passivi, quæ est ἰδίωται, *idiotæ*. Qui enim solis propriis attendit, ignarus, plebejus, privatus solet esse. Hinc verbum ἰδιωτεύω, *idioteuo*, privatam vitam ago. Idiota pro indocto ponitur, dum narrans Scriptura, quomodò Petrus, & Joannes in Judæorum concilio, magnâ cum libertate, zelo, & prudentiâ, pro Christi Fide apologiam dederint; ait: *Videntes autem Petri constantiam, & Joannis, comperto quòd homines essent sine litteris, & idiotæ admirabantur.* Sic idiota sumitur pro rudi, & indocto, aut etiam pro illo, qui debet respondere sacerdotibus, publicas orationes effundentibus: nam hic publico non fungitur munere. Ità dum loquitur Apostolus de illis, qui dono linguarum illustrati, ignotâ linguâ sine fructu loquuntur, ait: *Cæterum si benedixeris spiritu, qui supplet locum idiotæ quomodò dicet amen, super tuam benedictionem?* Quia nempè idiota talis linguæ est imperitus, nec intelligit quid dicatur: & qui loquitur ignotâ linguâ videtur idiotæ insanire, secùs autem si prophetet, ut subjungit Apostolus, idest si Scripturas linguâ notâ interpretetur. Act.4.13. 1 Cor 14. 16.

IDIOTISMUS: ἰδιωτισμὸς, *idiotismos*, linguæ proprietas. Fit ab eodem verbo *idioo*, approprio, aut à voce præcedenti *idiôtes*: in hoc ab idiomate differens, quòd idioma sumatur pro ipsâ linguâ; sed idiotismus pro certis loquendi proprietatibus, seu phrasibus talis linguæ peculiaribus. Tales multi idiotismi linguæ hebraicæ, & græcæ reperiuntur in S. Textu, qui latino sermone expressi, magnam obscuritatem afferunt, & nescio quid barbarum sonant. Illi enim idiotismi in aliam linguam translati, omnem suum decorem amittunt, & elegantiam, nec satis aptè alio exprimi possunt idiomate. Hanc excusationem prætexit Jesus filii Sirach nepos, qui avi sui Jesu Ecclesiasticum ex he-

braeo

bræo in græcum sermonem conversurus ait: *Nam deficiunt verba hebraica, quando fuerint translata ad aliam linguam. Neu autem solùm hæc, sed & ipsa lex, & prophetæ, ceteraque aliorum librorum non parvam habent differentiam, quando inter se dicuntur.* Varios idiotismos colligunt sacri Interpretes, ut plurimas difficultates, insolitâ phrasi explanatâ, enodent, & solvant.

In Prol. Eccl.

IDOLIUM: εἰδώλιον, *idôlion*, p. b., effigies idoli, vel parvum idolum, tamquàm diminutivum à voce *idolon*. Sed εἰδωλεῖον, *idolion*, p. l., adeòquè latinè idolium, p. l., est ipsum idolorum templum: de quo mentionem agit Apostolus hisce verbis: *Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam in idolio recumbentem: nonnè conscientia ejus cum sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?* Unde patet idolium ibi penultimâ longâ, propter diphthongum, esse pronunciandum. Agit autem Apostolus de illis, qui sciunt quidem ex se, abstrahendo à scandalo, idolothyta, seu idolis immolata non esse mala, adeòque, si nihil obsit, à Fidelibus ea comedi posse. Sed tamen si quis in idolio, seu templo, aut mensâ idolorum ea comedat, scandalizabit fratrem suum infirmum, qui putat idolothytis se vesci non posse: & contrà propriam conscientiam ædificabitur, seu provocabitur ad ea comedenda. Quod non accideret, si ille qui habet scientiam eis alibi clàm, aut in privato vesceretur. Ut sileam eum, hoc ipso quòd ea in idolio comedit, esse participem mensæ dæmoniorum, & sacrificiorum idolis exhibitorum: quia qui de victimis edit sacrificio participare censetur.

1. Cor. 8. 10.

IDOLOLATRA: εἰδωλολάτρης, *idololâtres*, latinè in prosâ penultimâ brevi, & in versu communi, quamvis à Græcis in penultimâ collocetur accentus. Ità dictus idolorum cultor: ab εἴδωλον, *èidolon*, idolum, & λατρεύω, *latrèvo*, servio, colo. D. Paulus seriò admonet Corinthios, ne in idololatriâ antiquos Israëlitas imitentur, qui in deserto vitulum aureum adoraverunt. *Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est, sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.* Nempè populus, ut de sacrilegis sacrificiis vitulo illi oblatis particeps fieret, sedit ex hostiis pacificis manducaturus: & postеà surrexerunt ludere, ducentes choreas, & hymnos in novi Dei honorem decantantes. Supplicium idololatras manens indicat S. Joannes, dum ait: *Idololatris, & omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda.* Non fuit verò idololatra Naaman Syrus, qui ab Elisæo leprâ curatus petiit licentiam adorandi in templo Remmon, seu Veneris. Nam hæc adoratio in eo solo consistebat, quod innitente, more magnatum, Rege Benadad brachio suo, eoque idolum excelsum adorante, ut fouat vox Remmon; posset se incurvare, & merum officium politicum regi suo exhibere. Uti probat hìc Tostatus, & Liranus, & Azorius, l. 8. Instit. Mor. c. 27. q. 5.: & patet ex licentiâ à S. Prophetâ ipsi concessâ, qui aliàs nequidem ad puram adorationem externam, ut potè intrinsecè malam, facultatem dare potuisset. Sed Naaman ad verum Deum Israël conversus, timens ex tali obsequiosâ in regem suum incurvatione, aliquam veri Numinis, recens agniti, & primùm adorati offensam; dixit Elisæo: *Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo, quando ingredietur Dominus meus templum Remmon, ut adoret, & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. Qui dixit ei, vade in pace.* Non ergò rectè hinc deducitur licitam esse idololatriam materialem purè externam, ad evitandum grande malum. Cùm aliàs S.S. Martyres facilè potuissent à sævissimis tormentis liberari, si ipsis licuisset exteriùs idola colere. Quod communis Fidelium sensus, fictio in re adeò gravi illicita, honor veri Dei, ipsius æternæ Veritatis verba id procul dubio evincunt. *Qui negaverit*, inquit, *me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cælis est.* Et tamen adeò perniciosum errorem aliqui tenebant hæretici, quos confutat D. Thomas, & refert Eusebius, lib. 6. Hist. Eccl. c. 37. Idemque senserunt Priscillianistæ, & alii; non attendentes quàm gravis irreverentia ergà supremam Majestatem committeretur, quàm perniciosa falsitas introduceretur, quàm grave, & noxium scandalum proximis præberetur. Undo meritò Augustinus, postquàm retulit Senecam dicentem, *Sic adorabimus, ut & meminerimus hujusmodi cultum, magis ad morem, quàm ad rem pertinere*; eum graviter arguit: *quòd eò damnabiliùs colebat idola, qui illa quæ mendaciter agebat, sic ageret, ut eum populus veraciter agere existimaret.*

1. Cor. 10. 7.

Ap. 21. 8.

4. Reg. 5. 18.

Matth. 10. 33.

2. 2. q. 94. a. 2. c.

L. 6. de Civ. Dei c. 10.

IDOLOLATRIA: εἰδωλολατρεία, p. l., idolorum cultus. Vox est formata ab *idolon*, & λατρεία, *latria*, cultus. Ex dæmonis luciferinâ superbiâ, & hominis perdendi insatiabili libidine, idololatria in orbem invecta, adeò facilè in insipientium corde, quorum infinitus est numerus, altas radices egit, & ità quaquaversùm astutiâ diabolicâ se effudit; ut illustriores etiam nationes eam gratis animis exceperint, & illi, qui sapientiores videbantur, majore impiæ superstitionis excessu eam excoluerint: *Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt.* Quod in sapientissimâ, secundùm hoc seculum, & excultissimâ totius Orbis Athenarum civitate perspiciente Apostolo; *Incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem.* Idololatria enim est pejoris superstitionis pessima species: nempè illius, quæ ratione rei cultæ, à verâ Religione deficit, vel potiùs erroneè excedit. Cùm enim Religio sit virtus justitiæ potentialis, debitum cultum Deo exhibens; ei per excessum opponitur superstitio, & per defectum irreligiositas. Superstitio autem alia est cultus indebiti, sive incongrui; alia ratione rei cultæ: cùm scilicet cultus Deo debitus falso Deo, vel creaturæ defertur. Hujus tres species, nempè idololatria, divinatio, & vana observantia, constituuntur à D. Thomâ. *Ordinatur enim primò Divinus cultus ad reverentiam Deo exhibendam. Et secundùm hoc prima species hujus generis est idololatria, qua divinam reverentiam indebitè exhibet creaturæ.* Uti disserit idem S. Doctor. Secundò divinus cultus ad hoc ordinatur, quòd homo à Deo, quem colit, instruatur;

I.

Rom. 1. 22.

Act. 17. 16.

2. 2. q. 92. a. 2. c.

& tertiò ad quamdam directionem humanorum actuum, secundùm instituta Dei qui colitur. Et secundùm hæc aliæ duæ species, divinatio, & vana observantia constituuntur. Nec est quòd dicatur idololatriam potiùs videri speciem infidelitatis, quàm superstitionis, sicut hæretici sunt infideles, ità & idololatræ, quia, ut docet D. Thomas, sicuti Religio non est Fides, sed ipsius Fidei protestatio; ità superstitio non est propriè infidelitas, sed ipsius infidelitatis per exteriorem cultum protestatio. Sic idololatria per cultum exhibitum ei, cui non debetur, est protestatio interioris infidelitatis: *quam*
Ib. *quidem protestationem nomen idololatriæ significat. Non autem nomen hæresis, sed solùm falsam opinionem. Et ideò hæresis est species infidelitatis: sed idololatria est species superstitionis.* Sicque omnes ipsius idololatriæ species, quæ ex eodem articulo ad quatuor possunt reduci; videlicet ad civilem, fabularem, physicam, & platonicam, quæ etiam physica dici potest. Idololatria civilis illa noncupatur, quæ per Pontifices in templis celebrabatur, ex Mercorii Trismegisti doctrinâ: ut ex D. Augustino licet colligere. In ipsis imaginibus statuebat aliquid inesse divinitatis: & per consequens divino cultu talia mendacia esse prosequenda. Secunda erat fabularis, juxtà illam mendacem Theologiam, quæ aliquos homines in Deos asserebat esse conversos: & ex Poëtarum somniis repræsentabatur in theatris. Adeò quæ istâ idololatriâ cultus ipsis creaturis exhibebatur, quas tanquam fictilium prototypa illi pseudovates effingebant. Utramque idololatriam tangit Apostolus: civilem quidem hisce verbis, *mutaverunt gloriam incorruptibilis*
Rom.1.23 *Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium.* Uti, majoris dignitatis suis simulachris conciliandæ gratiâ, in nobilioribus civitatum basilicis, ex supradicto Hermete juniore venditabant, Gentilium sacrificuli. Fabularem verò subinnuit Paulus dicens: *Coluerunt, & servierunt creaturæ*
v. 25. *potius, quàm Creatori.* Tertia idololatria dicitur physica, ab illis introducta, qui totum Mundum esse unum Deum opinabantur: prout Gentiles Philosophi in Physiologiâ, & in scholis suis perfonabant. Hi etenim Deum esse Mundi animam existimantes, cum motu, & ratione gubernantem, toti Mundo, ejusque partibus asserebant cultum divinum exhibendum esse: & ad totius Universi partes suorum adaptabant nomina Deorum. Ut patet ex Varrone, Tullio, Divo Augustino, & aliis referentibus, quòd per Vulcanum, Jovem, Junonem, Neptunum, & alia similia ficticia Numina, quatuor intelligerentur elementa, & aliæ Mundi partes. Quarta idololatriæ species dicitur platonica: quia Platonici, ut refert D. Augostinus, post unum summum Deum, ponebant substantias spirituales, quas divinitatis participatione Deos appellabant. Sunt autem illæ quæ à nobis vocantur Angeli. His dignitate proximæ erant animæ cælestium corporum, post istas dæmones, secundùm ipsos, aerea quædam animalia existentes: hos sequebantur animæ hominum, quas tamen per meritum ad Deorum societatem extolli credebant, & his omnibus divinum cultum deberi sibi persuadebant. De quâlibet idololatriæ specie verificatur D. Thomæ doctrina dicentis, quòd peccati gravitas potest attendi dupliciter: *Uno modo ex* 2.2.q.94.
parte ipsius peccati, & sic peccatum idololatriæ gravissimum est. Quod probat ex similitudine ejus, qui in Republicâ honorem regium alteri impendit, & quantùm in se totum ordinem perturbat; ità & idololatra, *Quia quantum est in se facit alium Deum in Mundo, minuens principatum divinum.* Quamvis alio modo; peccati gravitate ex parte ipsius peccantis considerata, peccatum idololatriæ, putà propter ignorantiam, potest alio peccato esse levius. Non tamen videtur hoc scelus magnoperè minui, ex eo quòd sit tantùm idololatria exterior. Non enim propterea D. Thomas vult concedere esse aliis peccatis leviorem: respondens, quòd in idololatriâ externâ, *absque interiori infidelitate additur culpa falsitatis.* Ideò Marcellinus Pontifex, secundùm Orthodoxorum consensum, gravissimè peccavit, dum ob horrendissimæ etiam mortis metum, idolis sacrificavit. Ut patet ex Damasi Pontificali, ex Concilio Sinuessano (in quo peccatum fassus est, & sceleris agnita enormitas, sed quia prima Sedes à nemine judicatur, à Synodo condemnatus non fuit) & ex Ep. Nicolai I. ad Michaelem. At errorem posteà constanti martyrio damnavit, & scelus expurgavit. Ideò antiquitus Christiani omnes externos Gentilium ritus diligenter vitabant; & egregiè contrà Celsum defenduntur ab Origene, qui tales usus Fi- Lib. 8.
delibus exprobrabat. Non enim solummodò sacrificio idololatria committitur; sed, ut inter cæteros docet Lessius, quovis honoris signo, quo quis creaturæ tamquàm Deo se intendit submittere: v. g. genuflexione, suffitu, capitis detectione, &c.

Originem autem, & occasionem idololatriæ 2.
innuit Sapiens, dum ait: *Supervacuitas enim hominum hæc advenit in orbem terrarum.* Ideò Sap.14.14
superflua vanitas, seu, uti Græcus ait κενοδοξία, *kenodoxia*, seu vana gloria, sive dæmonis, sive illorum, qui majores suos tali cultu ad sidera cupiebant extollere: aut etiam patrum ergà filios immodicus amor, & eos tamquàm sui partem nimium honorandi libido. Ideò subjungit: *Acerbo enim* v. 15.
luctu dolens pater citò sibi rapti filii fecit imaginem: & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquàm Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra, & sacrificia. Accessit ad inanem dæmonis, & hominum gloriam, ipsius Diaboli invidia, & odium in Deum, ac genus humanum, quibus adeò immane scelus in Mundum invectum est. Quod procedente tempore in consuetudinem, & legem transiit, potentiorum, & tyrannorum exemplo, atque imperio roboratam. Proot addit Sapiens: *Deinde interveniente tem-* v. 16.
pore, convalescente iniquâ consuetudine, hic error tamquàm lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Sicque magis ac magis hominum mentibus, in omne scelus pronissimorum, excæcatis, & obduratis, *evanuerunt in co-* Rom. 1. 21.
gitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Propterea D. Thomas assignat, ex parte hominum, idololatriæ causam dispositivam, & 2.2.q.94.
aliam ex parte dæmonum, consummativam. Et a.4.c.

qui-

quidem causa dispositiva ab ipso triplex exponitur. *Primò quidem ex inordinatione affectus, secundò propter hoc quòd homo naturaliter repræsentatione delectatur. Tertiò propter ignorantiam veri Dei*. Ex parte autem dæmonum hæc causa fuit consummativa, *qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando responsa, & aliqua quæ videbantur hominibus mirabilia faciendo*. Sed de tempore, quo in Orbem terrarum tam sæva pestis proruperit, aut à quo primùm improbo capite hoc nefarium virus emanarit, nonnulla est inter Authores dissensio. Et quidem non est improbabile, etiam ante universalis aquas diluvii, ab immanibus gigantibus, suis sceleribus cœlum ipsum impetentibus, tales violentos dirissimæ impietatis fluctus Mundum inundasse. Nam tunc sine figuris, & simulachris artificialibus exerceri potuit, ut insinuat Jac. Tirinus: & Tertullianus significat ante diluvium coli cœpta ab omnibus idola. Sed D. Thomas, ex communi Doctorum sententiâ, in secundâ Mundi ætate, quæ post cataclysmum incepit, idololatriæ originem videtur consignare. Nam in secundo argumento dictæ Quæstionis id referens, in responsione ad secundum minimè hoc improbat: uti nec quòd ab aliquibus ejus initium Nembroth attribuatur. *Qui, ut dicitur, cogebat homines ignem adorare: vel à Nino qui imaginem patris sui Beli adorari fecit, apud græcos autem (ut Isidorus refert) Prometheus primus simulachra hominum de luto finxit. Judæi verò dicunt, quod Ismaël primus simulachrum de luto fecit*. Alii tamen asserunt etiam in secundâ ætate, statim post diluvium, ab ipso impio Cham, Noë filio, aut ab ejus filio Chanaan, hoc malum in genus humanum irrepsisse. Sed longè probabilius est, ut ait Pererius, cum D. Cyr. Alexandrino, qui id sine dubitatione tradit, & tot aliis Authoribus, idololatriam *post diluvium ampliùs ducentos annos initium sumpsisse à patre Nini*. Hunc vocat Cyrillus Arbelum, & alii communiter Belum. Cujus non leve argumentum profert Pererius, quòd pleraque idola nomine Bel insignirentur. Est autem Belus idem cum Nembroth filio Chus, seu Saturni, & pater Nini: ut ostendit Tirinus. Atque, prout ait in Chronico sacro, Chus anno 206 post diluvium, regnum Assyriorum inchoavit, cujus filius Belus, seu Nembroth, aut Jupiter, ipsam monarchiam, vicinis gentibus devictis, anno diluvii 276, auspicatus fuit. Sicque paulò plus 200 annis post cataclysmum, ut asseveranter autumat Cyrillus, invecta est in Orbem à Belo idololatria. Fuit autem Chus primogenitus Cham, adeòque nepos Noë, cujus Belus fuit pronepos. Sed si primus Belus idololatriam introduxit; primus tamen ejus filius Ninus videtur publica idola exposuisse, cùm defuncto parenti publicâ statuam, aras dedicavit, & tēpla. Sicque veriùs hic Ninus fuerit idololatriæ primus author, atque ab ejus patris simulachris, Beli nomine donatis, tot alia idola potuerunt hoc nomen haurire. Id tamen quod magis ad sensum illorum Sapientis verborum, *Acerbo enim luctu dolens pater*, &c., facere videtur, est id quod docent Epiphanius, & Suidas, quòd apud Chaldæos Thare pater Abrahæ filio suo Aran defuncto statuam posuerit, quapropter ab Abraham gravissimè reprehensus fuerit. S. Fulgentius Carthaginensis Episcopus asserit primum illum parentem, de quo Sapiens, fuisse Synophanem Ægyptium, Adonidis patrem, qui filii mortui erexerit simulachrum, primique idoli extiterit origo. Denique Epiphanius ità de idololatriæ origine sentit in Anacephalæosi, quòd græcismus, quem hæresim tertiam nominat, & constituit, sit à temporibus Sarug, qui fuit avus Thare, patris Abrahami, natus anno post diluvium 193. Et Sarug quidem exorsus sit græcismum per idololatriam cum picturis, *Deinde verò à temporibus Thara patris Abrahami, etiam per statuas idololatriæ errore inducto*. De eodem Thara hoc notatu dignissimum refert S. Pater, quòd *hinc fieri cœperunt statuæ ex luto, ac arte figulari per industriam hujus Tharræ: & nullus unquam ex prioribus hominibus filius ante patrem mortuus est, sed patres ante filios vitam finientes filios successores relinquebant: & ne quis dicat de Abel, non enim morte propriâ mortuus est, donec Tharra a mulum Deo, per propriam versutiam commentus, erexit*. Ità D. Epiphanius.

Tir in c. 14. Sap.
Tert. lib. de Idolol.
Ib.
Per. in Dan. l. 16.
Cyr. l. 1. & 3. adv. Julianum.
Sup. c. 10. Gen.
Chr. S. c. 12.
Gen. 10. 6
L. 1. de Dis c. de Idolo.
In Anaceph.
In Panarii initio.

IDOLOMANIA: *εἰδωλομανία*, *idolomania*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus, ut à multis solet, in eâ retineatur. Est idolorum insanus amor, & pro ipsis cæcus furor. Qualis fuit in tam multis, idololatriæ tam altè immersis, ut ex idolorum vesano amore, eaque insanâ colendi libidine, omnes cœlestis illustrationis radios repellerent: protervâ cæcitate, potiora veræ rationis argumenta non cernerent: & sævo furore in Fideles irruerent. Ità dicta idolomania, à voce *idolon*, & *mania*, *mania*, furor, insania: à verbo *μαίνομαι*, *mainoma*, insanio. Talis idolomaniæ severæ pœnæ à Deo inflictæ passim leguntur in Scripturis sacris: & tam in Judæis idololatris observantur, quam in Gentilibus idolomanicis. Et speciatim in Ægyptiis, qui vilissimas creaturas pro Diis habuerunt & publicè coluerunt. *Propter hæc, & per his similia passi sunt dignè tormenta, & per multitudinem bestiarum exterminati sunt*. Ultra verò tot Israëlitarum cædes, & vastationes, unicuique idololatræ hæc pœna ex Dei mandato erat indigenda: *Educes virum, ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, & lapidibus obruentur*. Pro illo autem qui idolorum maniâ ductus etiam proximum sollicitasset, dicitur: *Non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus, ut miserearis, & occultes eum, sed statim interficies*. In quo dubium suboritur, an statim privatâ authoritate esset interficiendus? Et quidem si occultum erat crimen, verisimilius est faciendam fuisse judici denunciationem, ut cavetur cap. 17., & tunc adimplendum quod cap. 13 sequitur, *Sit primùm manus tua super eum, & postea omnis populus mittat manum, lapidibus obrutus necabitur*. Si autem sollicitatio publica extitisset, tunc licuisse idololatram, non expectatâ judicis authoritate, interficere testatur Philo, id exēplo Phinees, & Mathatiæ comprobando. Sed maxima pœna, quam divina justitia idolomanicis inflixit, fuit induratio, & excæcatio, ac in omnia nefaria, & bellnina scelera lapsus permissio. Nam *sicut non probaverunt Deum habere in notitiâ, tradidit*

Sap. 16. 1
Deut. 17. 5.
Deut. 13. 8.
v. 9.
De Monarchia.
Rom. 1. 28.

dedit illos Deus in reprobum sensum. Ex lege humanâ eâdem pœnâ puniendi Fideles essent, qui fierent idololatræ, quâ plectuntur apostatæ: nam est etiā vera apostasia, si formalis est idololatria, & perfecta cum Fidei desertione. Immò aliquando idololatria imperfecta, ob voluntatis malitiam, est perfectâ longè gravior, & quæ veriùs idolomania dici possit: cùm potiùs quàm perfecta, ex vesaniâ, & perversâ procedat idololatrandi libidine. Est autem idololatria formalis; quæ verè cultum idolo exhibere intendit: cui materialis opponitur, quæ non concurrente interiore animi consensu, solo cultu exteriore creaturam prosequitur, putà ob gravia tormenta, & mortem comminatam. Et erit idololatria magis materialis, si ex errore involuntario, adeòque minimè peccaminoso, cultu latriæ adoretur aliqua creatura. Videlicet, quia Deus illic specialiter præsens existimetur. Ut si quis prudenter judicans aliquam hostiam esse consecratam, quæ tamen ex malitiâ, aut inadvertentiâ consecrata non esset, eam adoraret. Formalis verò subdividitur in perfectam, & imperfectam. Perfecta illa est idoli adoratio, quæ ex internâ infidelitate, quâ creatura Deus existimatur, verè procedit. Imperfecta est, cùm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à dæmone, aut ab aliâ creaturâ, obtinendi, ipsi quasi Deo cultum defert. Quæ quò pervicacior, & perversior, eò severioribus pœnis erit expianda.

IDOLOMANTIA: εἰδωλομαντεία, *idolomandia*, p. l., divinatio per idola. Formatur à voce *idolon*, de quâ posteà, & *mandia*, divinatio. Nam solebant idololatræ ex suis idolis, in quibus dæmonem colebant, tamquàm ex divino Numine futurorum conscio, oracula captare. Sic per idolomantiam idololatriam committebant: cùm sit cultus quidam latriæ, aliqua occulta, tamquàm à diviniore naturâ exquirere. Itá quippè omnium animis insedit magnifica de futurorum prædictione opinio; ut facilè omnes intelligant, talem cognitionem ex solâ divinitate hauriri posse. Prout innuit Isaias, dum
Is.41.23. ait: *Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia Dii estis vos*. Quod cùm ex idolis nunquàm perfectè assequi potuerint, sed multa mēdacia in eorum ineptis oraculis immiscerentur; ipsis tamquàm futurorum ignaris Propheta sanctus insultat: adeòque minimè divino honore tales Deos esse colendos ostendit. Et tamen tanta fuit infidelium insania, & idolomania, ut à mendacibus idolis semper veritatem inquirerent. Quâ de causâ graviter ab Eliâ increpatus fuit Ochozias Rex Is-
4.Reg.1.2. raël, *qui misit nuntios dicens ad eos, ite, consulite Beelzebub Deum Accaron, utrùm vivere queam de infirmitate meâ hac*. Ob cujus impiam idoloman-
v.16. tiam ipsi mortem prædixit Elias: *Ideò de lectulo, super quem ascendisti non descendes, sed morte morieris*.

IDOLOPOEIA: εἰδωλοποιΐα, *idolopiïa*, latinè si vox ista sit pentasyllaba, propter diphthongum habet penultimam longam. Sed si hexasyllaba statuatur, penultimâ correptâ erit efferenda. Est idolorum, & simulachrorum fictio, seu formatio: à dicendâ voce *idolon*, & à verbo ποιέω, *pieo*, fingo, facio. Itá vocari potest idolorum à pictoribus, & sculptoribus efformatio. Sed potiùs communiter accipitur pro figurâ, quâ persona nota, sed mortua, & quæ loqui desierit, introducitur. In hoc differre videtur à prosopopœja, quòd hæc personas rebus inanimatis accommodet. In istâ significatione etiam reperitur in Scripturis sacris idolopœja. Nam quandocumque introducitur aliquod idolum, seu spectrum personæ vitâ functæ, hæc figura contingit. Ut dum Sapiens mortuos insipientes introducit in inferno loquentes, & serò pœnitentes. Talisque posset dici illa narratio de Judę Machabei somnio, in quâ Oniæ simulachrum, & Jeremiæ figura introducuntur, quibus se spectandos in visione præbuerunt. Sed potiùs, ut opinor, simplex narratio est reputanda.

IDOLOTHYTUM: εἰδωλόθυτον, *idolòthyton*, p.b., idolis immolatum. Formatur enim ista vox ab exponendâ dictione *idolon*, & verbo θύω, *thyo*, macto, immolo: cujus tertia persona præt. pass. est τέθυται *téthytai*, immolatus est, & ablato augmento *thyta* diceretur, & hinc idolothytum. De idolothytis disertè agit Apostolus, dicens: *De escis* 1.Cor.8.4.
autem quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo. Adeòque cùm idolum nihil sit, nullâ præditum dignitate, aut divinitate, ut Gentiles opinabantur; consequenter escę ipsis immolatæ, nullam ex ipso acquirunt sanctitatem, quæ reverentiam exigat, nec ex se contaminationem, quæ peccatum inducat. Nisi ratione conscientiæ erroneæ, pro illis, qui videntes aliquos vesci idolothytis, quamvis sibi persuadeant aliquam profanationem contrahere; tamen reclamante conscientiâ, iis etiam vescuntur, ut alii. Et hoc est quod ait D. Paulus: *Quidam autem cum conscientiâ usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant, &* v.7.
conscientia ipsorum, cùm sit infirma, polluitur. Quia talis erroneè existimat cum veneratione sumenda esse, vel eis contaminari. Sed quamvis idolothytis vesci ex se non sit malum; tamen propter scandalum, aut profanam sacrorum participationem, idolis immolata in idolio manducando, est grave peccatum: ut suprà de idolio loquentes exposuimus. Nam tunc conscientia proximi erronea, *cùm sit infirma ædificabitur ad manducandum* v.10.
idolothyta. Et ideò graviter increpatur Angelus, seu Episcopus Thyatiræ Ecclesiæ, quòd permitteret pseudoprophetissam mulierem quamdam Jezabel, è sectâ nempè Nicolaitarum, docere, & seducere Dei servos, *fornicari, & manducare de* Ap.2.20.
idolothytis. Scandalo videlicet, aut idololatriæ participatione, aut in eam relabendi periculo, aut etiam præcepto apostolico non obstante: cùm in Conc. Jerosolymitano statutum esset, ut ex Gentibus conversi *abstineant se à contaminationibus si-* Act.15.20
mulachrorum. Quod inferiùs luculentiùs explicatur per epistolam ad istos neophytos directam, hoc oneris ipsis imponentem, *ut abstineatis vos*, inquit, v.29.
ab immolatis simulachrorum. Quod ab Apostolis præceptum fuit propter causas jam insinuatas: & ut faciliùs Judęi ad Fidem conversi, qui maximè à similibus cibis abhorrebant, in unitatem Fidei cum Gentibus coalescerent. Istud tamen præceptum solùm pro tempore vim habuit, & tantummodò pro Antiochenis, eorumque vicinis. Sicque nihil

Co-

Corinthios docuit Apostolus apostolicis præceptis contrarium. V. vocem *Necrothyton.*

I. IDOLUM: εἴδωλον, *idolon*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis accentus græcus audiatur in antepenultimâ. Est simulachrum, imago, spectrum, seu phantasma. Oritur à verbo inusitato εἴδω, video, ut dictum in voce idea: ità ut idolum dicatur quasi visum. Et ità
In Epist. pro spectro sumitur à Plinio dicente, *Mox apparebat idolum, senex macie, & squalore confectus.* Frequentiùs tamen nunc sumitur pro falsorũ Deorum simulachris, illis quatuor modis fictitium Numen repræsentantibus, de quibus in idololatriâ di-
1. Cor. 8. 4 ctum est. Quà ratione dixit Apostolus, *Scimus quia nihil est idolum in Mundo*: non materialiter, sic enim est illa statua ærea, lapidea, argentea, vel aurea, & ità est aliquid in mundo; sed formaliter, & repræsentativè, cùm repræsentet id quod non est. Videlicet aliquod Numen fictitium, quod nihil est, vel saltem aliquam creaturam loco Dei, quæ tamen quoad divinitatem nihil est. Quod consonat Esther-
Esther 14. 11. tis verbis, *Ne tradas Domine sceptrum tuum his qui non sunt*: scilicet idolis, quibus Gentiles attribuunt dominationem regnorum quæ possident, & acquirunt. Ideò meritò sæpè mendacia nuncu-
Is. 28. 15. pantur, ut & ipsi idololatræ veraciter dicunt: *Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.* Et alibi hoc specioso nomine falsa Numina honorantur: quia divinitatem quamdam ementiuntur. Nam idola sunt falsæ imagines, vel falsarum rerum repræsentativa. Et etiam latiùs ipsis falsitas potest attribui, eò quòd sint objecta enuntiationis falsæ, quâ Dii asseruntur. Quo sen-
Rom. 1. 25 su intelligunt aliqui illa Pauli verba: *Commutaverunt veritatem Dei in mendacium.* Sed non opus est ad tam latè patentem falsitatis acceptionem recurrere. Nam hoc sensu, etiam verissimis objectis, & ipsi Deo conveniret, utpotè objecto multarum falsarum præpositionum, & blasphemiarum, quibus ea, quæ ipsi non competunt, attribuuntur, vel quæ ad ipsum pertinent ab eo removen-
In Metaph. contr 3. p. 3. n. 1. tur. Prout etiam observat Oviedus, qui dicit ista inter idiotas non esse efferenda. Potiùs ergò prior falsitas idola mendacia constituit, dum ex impiorum hominum institutione, falsa, vel falsò repræsentant. Immò potiùs, ut doctè annotat idem Author, debent dici Dii ficti, quàm falsi: quià falsum propriè est, quod apparet id quod non est, & probabiliter fundat cognitionem sui. Sic aurichalcum, propter magnam cum auro similitudinem, falsum appellatur aurum. Sed idola, & omnia fictitia Numina, nullam talem habent cum divinitate similitudinem, ut probabiliter sui cognitionem fundare possint; sed per meram hominum amentiam, & insipientiam effinguntur Dii. Eòque insaniæ mens humana processit, ut vilissimas quasque, & fœdissimas creaturas, ad divinitatem stultâ prorsùs fictione extulerit, & pro Diis coluerit. Quâ in amentiâ Ægyptii præ cæteris vilissimè excelluerunt: & quò sapientiores in infidelitate sibi credulâ persuasione visi sunt; eò insipientiores, etiam indoctiorum Fidelium certissimâ Fide, & ratione compro-
1. Cor. 3. 19. bati sunt. Nam *sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.* Quis primus impiorum hominum sacrosanctæ Religionis jura subvertens, & divinæ pietatis repagula effringens, idola effinxerit, nuper de idololatria differentes innuimus: & ab ipso Belo, Nini patre originem illa traxisse confirmatur ulteriùs ex Benedicti Pererii observatione. Ostendit
enim, *quòd pleraque idola variarum gentium, & præcipuè orientalium, ex hoc Belo, qui in Scripturâ dicitur Bel, vel Beel, appellationem traxerint* In Dan. 2. 16.
Sic idolum Accaronitarum, quod missis nunciis consulere volebat Rex Ochozias dicebatur, Beelzebub. Beelphegor erat Deus Moabitarum, ad cujus sacrificia, in campestribus Moab, vocati Israëlitæ sacrilegè *initiati sunt Beelphegor.* Ab eodem Num. 25.
quoque Bel, seu Beel, derivatus est Baal Deus Si- 5.
doniorum, de quo frequenter in Scripturis: cujus aram destruxit Gedeon, qui inde Jerobaal, idest im- Iud 6.
pugnans idolum, est cognominatus. A Bel quoque In Quæst.
nomen Belial deduci potest. Baalsames dictus est sup. 10.
Deus Punicorum, ut docet D. Augustinus. Baal Iud. 6. 16.
autem, seu *Bângal*, vox est hebraica, significans בַּעַל
dominum, idolum, maritum: à radice *bângá*, dominatus fuit. *bângal.*
Chaldaicè dicitur Beel, seu benghel, בְּעֵל
dominus, præses, & inde Bel appellatus.

A Belo ergò, vel ab ejus filio idola confici cœpta, brevi tempore ad perversam imitationem uni- *benghel.*
versum traxerunt Orbem: & veluti per infelicem 2.
traducem in posteros tantum emanavit nefas. Hinc bonorum parentum pessimæ proles hoc scelere se contaminaverunt. Prout ille Laban nepos Nachor fratris Abraham, cujus idola Rachel ejus filia furtu-
rata est, Nam *ierat Laban ad tondendas oves, & Gen. 31.
Rachel furata est idola patris sui.* Et ità 70 εἴδωλα, 19
idola scripserunt: sed Textus hebraicus legit *therraphim*, imagines, nempè idola, quasi Deos pena- תְּרָפִים
tes. Quin & Israëlitæ ab avitâ pietate prorsùs de- *thera-*
generantes, etiam se manifestante tot signis, & *phim.*
portentis, summi Dei Majestate, idola coluere. Tempore Judicum præpostero judicio idolis operam dedit populus semper duræ cervicis. Et si in universo terrarum Orbe Dæmoni divinus cultus exhibebatur; verus Deus sæpiùs in populo electo debito honore impiè privatus fuit. Sed quid miraris? hominum sapientissimus insipientissimè desipuit: ut cernamus eò pervicaciæ, & vecordiæ attingere humanam pravitatem, dum proprio pondere sinitur in ima demergi. Salomon namque *co-
lebat Astarthen Deam Sidoniorum, & Moloch ido- 3. Reg. 11.
lum Ammonitarum.* Hîc 70 utuntur voce βδέλυγ- 5.
μα, *bdéiygma*, idest abominatio: voci hebraicæ in hoc loco *scikkûts*, consonantes. Nam *scikkûts* est שִׁקּוּץ
abominatio, res detestanda: à radice *sciakats*, aut potiùs *scikkets*, abominatus est: unde sæpiùs idola, *scikkets.*
tamquàm veræ sordes, & res abominandæ *scikku-* שִׁקֵּץ
tsim appellantur. Post Salomonem omnes omninò reges Israël, à Jeroboamo ad Oseam usque, idolo- *scikkûts.*
rum cultum amplexati sunt. Ex regibus Juda, à Roboamo ad Sedeciam plurimi idololatræ fuere: & ferè nullus excelsa perfectè abstulit, in quibus immolabant idolis. Soli reges Ezechias, & Josias, vero Dei veri zelo commoti, ea tulere de medio: qui ideò à Sapiente super alios celebrâtur laudibus. Asserit enim quòd *præter David, & Ezechiam, & Eccl. 49.
Josiam, omnes peccatum commiserunt.* Quid mi- 5.
rum igitur si in aliis nationibus adeò idolorum cul-

tus

tus vigeret, dum fidelis Dei populus adeò infideliter dæmonia colebat? Etsi verisimilius sit Hebræos post captivitatem Babylonis, tot malis attritos, post tot flagella resipiscentes, nunquàm amplius idola coluisse. Ut ipse Zacharias, qui post captivitatem, tempore Darii Histaspis, prophetavit, ex personâ Domini subinnuit, dicens: *Reversus ad Sion,*
Zach. 8. 3. *& habitabo in medio Jerusalem: & vocabitur Jerusalem civitas veritatis, & mons Domini exercituum, mons sanctificatus.* Quod non solùm allegoricè de Christi Ecclesiâ dicitur; sed etiam literaliter de Synagogâ, quæ in abjiciendo idolorum cultu facta est civitas veritatis. De cætero à suprадicto Belo nomen traxit apud Babylonios illud idolum Bel, quod adeò vorax, & heluo, credulâ vulgi opinione putabatur; ut ei tantam ciborum copiam, & vini amphoras sex opiparè exhiberent.
Dan. 14. 2. Nam, ut ait S. Textus, *erat quoque idolum apud Babylonios, nomine Bel: & impendebantur in eo per dies singulos, similæ artabæ 12, oves 40, vinique amphoræ sex.* Cujus sacrificulorum fraudem lepidâ sagacitate detexit Daniel. Erat autem idolum Beli, seu Nembroth, qui & Jupiter dictus est, & ante annos plusquàm 1400 obierat. De cujus
In Dan. l. 16. idolo ait Pererius: *Simulacrum vero est illud Beli simulachrum fuisse in templo Jovis Beli, quod extructum magnificentissimè fuerat à Semiramide.* Hujus templi amplitudinem, & magnificen-
Lib. 1. tiam exponit Herodotus, Daniele Propheta plusquàm 100 annis posterior, ante Christum annis 442. Post Herodotum Diodorus Siculus illius templi mirabilem descripsit structuram. Et ex Herodoto habemus in Babylonis medio templum hoc Jovis Beli fuisse ædificatum, cujus figura quadrata undecumque ad duo stadia protendebatur. Fuisse prætereà fertur in templi medio turris ingentis molis, altitudine, & circuitu unius stadii, cui aliæ septem turres sibiinuicem extabant superimpositæ.
Suprà. *Hic ergò*, ait Pererius, *fuisse crediderim sepulchrum Beli, operis magnitudine, structuràque mirandum.* Tam insignia natalia, in primo cæcæ idololatriæ partu, habuit idolorum primogenitum. In illo enim templo Jovis Beli statua erat aurea, longitudine pedum 40, mille babyloniorum talentorum pondere; cui dicatus erat ex auro crater mille & 200 talentorum, uti refertur à Diodoro. Subjungitque Pererius hinc primam originem idololatriam duxisse, videlicet post diluvium annos minùs 300.
שקצים Hinc illæ abominationes, hebraicè *schkutsim*, quæ passim ità in Scripturis vocantur, obstetricante dæmone, tenebrarum principe, in lucem editæ, aliquam avitæ nobilitatis sumpserunt speciem: ut aliquatenùs tecta deformitas, faciliùs insanorum illuderet hominum mentibus. Idola denique vocantur etiam illæ res, quas neglecto præcepto divino, ut Numina æstimamus, & colimus, eis affectus nostros devovemus, ac in ipsis ultimum finem constituimus. Ità delectationes gustus, & tactus, sunt idola gulosi, & luxuriosi; ut dixit Apostolus, *quo-*
Phil. 3. 19. *rum Deus venter est.* Sed præsertim divitiæ avari dicuntur idola, dum in eis suum agnoscit, & colit Mamınona. Quia, ut inquit Theophylactus, nummorum suorum effigies pro Deo veneratur, imὸ & præ Deo diligit. Omnem spem, & felicitatem in eis reponens, thesaurum pro beatitudine reputat, aurum pro Deo colit: & arcas, & cistas pro sacrario, & templo visit, & adorat. Hic est genuinus verborum Apostoli sensus, dum ait: *Aut* Eph. 5. 5.
avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei. Uti aptiùs Græcus legit, ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης; ideſt, aut avarus, qui est idololatra,

IDYLLIUM: εἰδύλλιον, *idyllion*, p. b., cantiuncula, parvum poëma. Est enim diminutivum ab εἶδος, *idos*, quod & cantionem significat. Ità Theocritus sua poëmata vocavit idyllia: sicque vocari possent illi Hymni sacri à piis Auctoribus compositi. Ejus etymon breviter hìc exponimus, ut dum apud sacros Scriptores ista vox occurrit, ejus significatum clariùs innotescat,

ILLYRICUM: ἰλλυρικόν, *illyricòn*, p. b., regio Europæ, quæ & Illyris dicta. Ab aliquibus exhilaratio, aut lætificatio interpretata, ad maris Adriatici latus versùs ortum extensa, ità ab Illyrio, Polyphemi filio, vocata. Adeòque fortè meliùs à voce ἰλλὸς, *illos*, deducitur, quæ strabum, & cæcum significat, ut erat Polyphemus. Hodie Sclavonia nuncupatur, & Bosnia: versùs illam Europæ partem peregrinationis Apostoli subindicatur terminus. Prout ipse testatur: *Ità ut ab Jerusalem per* Rom. 15.
circuitum, usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi. Nempè à visione pacis, seu Jerusalem, ad usque nationes maximè cæcas, & adversùs veritatem belligerantes, evangelicæ lucis radios diffudit. Nam *sapientibus, & insipientibus debitor* fuit. A legitimis Synagogæ filiis usque ad viliores peccati, & dæmonis servos, æternæ felicitatis hæreditatem proposuit. Nam in Christo *non est servus, & liber*: atque illos Dei gratiæ fluminis impetu lætificavit. 19.

IMARMENE: εἱμαρμένη, *imarmène*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus audiatur accentus. Hæc vox quoque ab aliquibus Latinis profertur, & fatum significat: à verbo poëtico μείρομαι, *miromæ*, divido, nanciscor, cujus tertia persona præt. εἵμαρται, *imartæ*, fato destinatum est, reperitur apud Homerum, A primâ personâ *imarmæ*, quamvis inusitatâ fit participium εἱμαρμένος, *imarmènos*, fatalis, necessarius, cujus femininum est *imarmène*, fatum. Hoc, prout à Gentilibus accipiebatur, Fides nostra excludit. Sic enim erat quædam causarum concatenatio, quæ rebus omnibus imponebat necessitatem. Sed christianè fatum, secundùm Boëthium, *est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus.* Et ità fatum est ipsa divina In 4. de Conf.
providentia, prout in rebus ipsis consideratur, aut certè ipsius providentiæ effectus. Nam, ut ait, Doctor angelicus, *ipsa ordinatio effectuum vocatur providentia*, secundùm quod est in Deo. *Se-* 1. q. 116. 2. a. c.
cundùm quod verò prædicta ordinatio consideratur in mediis causis, à Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Sed propter certitudinem præscientiæ Dei, & infallibilitatem providentiæ, in rebus adest aliqua necessitas, ut ait ipse Boëthius: *Fatum ab immobilibus providentiæ proficiscens exordiis, actus fortunasque hominum indissolubili causarum connexione* Suprà.
astrin-

astringit. Unde hæc necessitas in liberis creaturis est consequens: seu, ut ait D. Thomas, *indissolu-* q. 22. a. 4. ad 3.
bilitas illa, & immutabilitas pertinet ad certitudinem providentiæ, quæ non deficit à suo effectu, neque à modo eveniendi, quem providit, non autem pertinet ad necessitatem effectuum. Quia verò fatum auribus fidelibus malè sonat; ideò ne cum Gentilibus à recto veritatis tramite Christiani deviarent, S. Gregorius dixit: *Absit à Fidelium cordibus, ut fatum esse aliquid dicant*. Et D. Augustinus Christianum, sano modo fatum intelligentem, admonet: *Sententiam teneat, & linguam corrigat*.

Hom. 10. in Evang. Aug. de Civ. Dei l. 5. c. 1.

INCLYTUS: κλυτὸς, *clytós*, latinè penultimâ correptâ. Est gloriosus, celebris, insignis: à verbo κλύω, *clyo*, audio, cujus tertia persona præt. pass. sine augmento esset κλύται, *clyta*. Hinc ergò *clytós* est vocalis, gloriosus, cujus fama passim auditur. Sed latinè componitur cum particulâ ἐν, *en*, in, derivaturque secundùm alios à voce κλέος, *cléos*, gloria, quasi qui in gloriâ versetur, & famâ. Ità propter divitias Jacob à filiis Laban dicitur quòd
Gen. 31. 1. *factus est inclytus*. Septuaginta tamen hac voce non utuntur, sed Textum hebraicum sequentes, legunt πεποίηκε πᾶσαν τὴν δόξαν ταύτην, *fecit omnem gloriam hanc*, nempè divitiarum, maximè in gregum numero consistentem: & ità Hebræus habet כבוד dictionem *chavód*, idest gloria. Cives autem Jechavód. rosolymitani, ob suæ civitatis antiquum splendo-
Thren. 4. 2. rem, & gloriam, dicuntur *Filii Sion inclyti*: cùm hujus gloria civitatis per totum Orbem celebrata fuerit. A Septuaginta filii Sion dicuntur in græco τίμιοι, *tímii*, id est pretiosi, honorandi, à τιμὴ, יקרים *timé*, honor, pretium, & ab eorum Interprete lajekarim. tino *inclyti* quoque prædicantur. In Textu hebraico dicuntur *jekarim*, gloriosi, pretiosi, cari, hoיקר norabiles, à singulari *jakár*, & à radice *jakár*, prejakár. tiosus fuit.

JOTA: ἰῶτα, p. l., est una ex septem græcis vocalibus, I nostro in pronuntiatione respondens, & una ex tribus ambiguis, quæ breves, & longæ, in diversis dictionibus esse possunt. Quia verò est literarum minima, accipitur etiam pro reculâ. Unde Christus ostendens legem in omnibus adimplendam, & nec in re minimâ immutandam, dixit: *Jota unum, aut unus apex non præteribit à lege do-*
Matth. 5. 18. *nec omnia fiant*. Nempè quin omnia, quæ in eâ scripta sunt, compleantur, & perficiantur. Sed Christus, qui hebraicè, aut saltem syriacè loque-
Jod. batur, suâ linguâ non dixit *iota*, sed *iod*, quæ est minima ex literis hebraicis: quam Hagiographus græcus per *iota* expressit.

IPHIGENIA: Ἰφιγένεια, *iphigénia*, latinè, propter diphthongum græcam in vocalem longam conversam, absolutè penultimâ productâ est efferenda, quamvis in antepenultimâ græcus resonet accentus. Vox hæc forti genitam sonat: ab ἶφι, *iphi*, fortiter, & γνώμαι, *gnomæ*, nascor, cujus aoristus secundus ἐγενόμην, *egenómen*. Iphigenia Agamemnone progenita, fortissimi ducis filia, quæ à patre erat immolanda, appositè tali nomine fuit appellata. Sed aptiùs S. Iphigeniæ, à D. Matthæo baptizatæ, invictissimi Christi Herois spirituali, & nobiliori filiæ adaptatur. Hæc Deo consecrata, non cervâ, ut illi à Dianâ, suppositâ, nec sacris profanis præposita; sed in Christi sponsam transformata, ejus thalami cœlestis gloriam est assecuta.

IRENARCHA: εἰρηνάρχης, *irenárches*, princeps pacis. Vox enim est composita ab εἰρήνη, *iréne*, pax, & ἀρχὸς, *archós*, princeps. Ad irenarcham in imperio orientali spectabat pacem, & concordiam provinciarum procurare, de quo in Codice Justin. legitur: *Irenarchæ, qui ad provinciarum tutelam, quietis ac pacis, per singula territoria faciunt stare concordiam*, &c. Quod epi- L. 10. c. 75
thetum longè veriùs Christo attribuitur, qui verus Salomon, semper pacificus, in summâ Orbis pace natus, *Pater futuri sæculi, & princeps pacis ab Isaiâ prædictus est*: unde & verus Irenarcha præ- Is. 9. 6.
dicandus. Nec obstat quòd Christus de se ipso dixerit, *Non veni pacem mittere sed gladium*; quia hoc præter ejus intentionem accidit, dum ex Fide, Matth. 10. 34.
quam amplectendam proposuit, innumera bella, propter improborum malitiam, adversùs bonos, & Fideles insurgentiũ, erant oritura. V. vocem *Irene*.

IRENARCHUS: εἰρήναρχος, *irenárchus*. Vox ejusdem cum antecedenti originis, & S. Martyris, Sebastæ in Armeniâ pro Christo trucidati, felix, & faustum nomen. Hic in sævissimâ Diocletiani persecutione pacem christianam amplexus, ergà ferocissimos hostes pacificus, quietem æternam in cœlis, verus princeps pacis, feliciter est adeptus.

IRENE: εἰρήνη, p. l., pax, quies. Vox est formata à verbo εἴρω, *eiro*, dicere, eò quòd pax, aut pacis fœdera à legatis, vel ab aliis ad quos spectat, dicantur. Tamquàm boni in aliquo imperio ominis, in aliquarum reginarum nomen vox hæc fuit assumpta. Sed aptiùs aliquibus Sanctis Virginibus, & Martyribus impositum fuit, quæ, uti Sponsus, qui est pax nostra, & fecit utraque unum, pacem, quâ in cœlis imperturbabili erant fruituræ, suo præ- Eph. 2. 14.
tulerunt nomine. Ab eâdem radice deducendum nomen Irenion, p. b., græcè εἰρηνίων, *irenión*, & pacificus, aut quietus, latinè verti potest. Nomen Sancti Gazæ Episcopi, qui post tot labores, pro suo populo exantlatos, gazas cœlestes nactus, quietem invenit æternam. A voce *irene*, ut jam dictum est, formatur *irenarches*, conciliator, pacis princeps, aut præfectus: sicque vocati, qui ad tollendas discordias, & pacandos civium animos, præficiuntur. Sic habetur apud Ulpianum l. munerum, ff. de muneribus, & honoribus.

IRENÆUS: εἰρηναῖος, *irenæos*, paci deditus, pacificus, à dictâ voce *irene*. Qualis verè fuit S. Irenæus Lugdunensis Episcopus, qui ut pacem Ecclesiæ Catholicæ pararet, adversùs hæreticos sine pace dimicavit. Non fuit Gallus, sed verisimiliter Smyrnæus, ut conjecturâ Fevardentius assequitur: *Qui enim*, inquit, *à Gallis Smyrnam, Asiæ minoris oppidum, peragratis Cycladibus to-* In ejus vita.
tum mare ægeum parvulus traiecisset, quo Polycarpum illic docentem audiret? Libros quinque composuit græcè (etsi Erasmus hoc neget) adversùs hæreses Valentini, & similium Gnosticorũ, quamvis etiam contrà omnes hæreses inscribantur: qui postea ab ipso latinitate donati fuere. Ipse pacificus insurgente procellosâ, sub Severo Imperatore, persecutione, per impiorum carnificum manus, in pace qui-

quievit anno pacis à Christo in orbem invectę 205.

IRENICUS: *εἰρηνικὸς*, *irenicòs*, p. b., pacificus. Est adjectivum à dictâ voce *irene* formatum, ut alia similis in *icos*, studium, & propensionem denotans, & in pacem propensum significat, aut pacis studiosum. Vox est etiam ab aliquibus Latinis, saltem in neutro plurali usurpata. Nam irenica, quasi pacifica, vel pacificantia, preces pro pace dictæ fuere.

IRIS: *ἶρις*, arcus cęlestis. Ità dictus à verbo *εἴρω*, *iro*, nuncio, dico: quia isto arcu denunciantur pluviæ. Hinc Poëtæ fingunt Irim Junonis, seu aëris nunciam. Iris ambiebat illam sedem, in quà Domini Majestas variis symbolis expressa, Joanni se spectandam præbebat. *Iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ.* (Ap. 4. 3.) Quia color smaragdinus, ut explicat Nic. de Lira, inter cæteros magis enitebat: &, ut est oculi caligantis confortativus, symbolum est divinæ consolationis, quæ in persecutionibus gratior accidit, & è divinarum cęlo gratiarum copiosò descendit imbre. Similiter iris illius Angeli caput circumdabat, qui super mare, & terram, idest totum Mundum, imperium exercens, à pedum positione, dextri quidem super mare, sinistri autem super terram, Universi quodammodò possessionem ostentabat. *Et iris in capite ejus.* (Ap. 10. 1.) Pacis, ac reconciliationis cum Deo erat symbolum: si modò homines tot malis exterriti vellent ad saniorem redire frugem. Et certè satis constat ex Genesi Iridem in pacis, ac fœderis signum, à Deo assumptam fuisse. Nam ultrà quòd naturaliter priùs erat pluviarum prognosticum, adeòque misericordiæ divinæ hieroglyphicum, quę gratiæ suæ refrigerio arida fœcundat hominum corda; etiam in signum fœderis inter Deum, & genus humanum fuit electa. *Arcum meum*, inquit Dominus, *ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me, & inter terram.* (Gen. 9. 13.) Et ità apud 70 *τόξον μου*, *toxon mu*, *arcum meum*, atque in textu hebraico (קַשְׁתִּי *kaſcti.*) *kaſcti*, idest arcus meus, à *kiſceth*, arcus, & cum affixo primæ personæ *kaſcti*. Ex hac parte factus (קֶשֶׁת *kiſceth*,) est arcus iste divinus signum ad placitum respectu fœderis inter Deum, & homines constituti, ac promissionis non ampliùs universali cataclysmo orbem terrarum obducendi. Hinc etiam aptissimum Matris misericordiæ symbolum à sacris Oratoribus proponitur: de quâ optimè dicitur illud Sapientis, *Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum, valdè speciosus est in splendore suo.* (Eccl. 43. 12.) Multa de eo observatione digna à Meteorologicis hauriri possunt: præsertim ea quæ annotavit Pererius. Videlicet (In Dan. l. 4.) nunquàm iridem fieri, nisi sole adverso: nec integrâ circuli formâ, nec ferè noctu: sublimem fieri humili sole, humilemque sublimi: minorem occidente, vel oriente, sed in latitudinem diffusam: meridie exilem, verùm ambitus majoris: fieri hyeme maximè ab æquinoctio autumnali die decrescente, quo rursùs crescente ab æquinoctio verno non existere: nec circà solstitium, longissimis diebus: brumâ verò, hoc est brevissimis diebus frequenter: æstate post meridiem non cerni, post autumni æquinoctium, quâcumque horâ videri.

IRONIA: *εἰρωνεία*, p. l., latinè dicitur dissimulatio, cavillatio, irrisio. Nam *εἴρων*, *iron*, dicitur dissimulator, cavillator, &c.: tamquàm participium à verbo *iro*, de quo in voce *iris*. Ironia recensetur ab Oratoribus inter sermonis tropos. Est enim verbi, vel sermonis à propriâ significatione in contrariam cum virtute traductio: ut dum dicitur gigas pro nano. Quando est unius verbi tantummodò, appellatur antiphrasis. Inter figuras quoque sententiarum annumeratur, quando contrariũ dicitur ejus quod dici deberet, & ex ipsâ pronuntiatione, & modo expressionis constat ea irrisione proferri. Hæc figura non est in Scripturis infrequens: & ipse Dominus sub ipso Mundi principio ironiâ usus fuit. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum, & malum.* (Gen. 3. 22.) Sic absque mendacio æterna veritas propositionem, aliàs falsam, verè, sed ironicè protulit. Quid mirum igitur, si Dominum imitati sunt Prophetæ? Ità veridicus Vates Michæas sine falsitate falsam propositionem dixit, dum interrogatus à rege Josaphat, cum rege Achab sociato, de exitu belli adversùs regem Syriæ ineundi, & civitatis Ramoth galaad expugnandæ, etsi omnia infausta prævideret; ironicè ait: *Ascende, & vade prosperè, & tradet eum Dominus in manus regis.* (3. Reg. 22. 15.) Ironiam quoque agnoscunt multi graves Authores in hisce verbis Salomonis: *Lætare ergò juvenis in adolescentiâ tuâ*, &c. (Ecc. 11. 9.) Quamvis alii velint seriò à Salomone suaderi moderatam animi lætitiam, tali ætati satis accommodam. Vide vocabulum *Antiphrasis*.

ISAGOGE: *εἰσαγωγὴ*, *isagogè*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ. Est introductio, principium, dum res à primis initiis, & rudimentis traditur: à verbo *εἰσάγω*, *isàgo*, introduco, ab *εἰς*, *is*, in, & *ἄγω*, *àgo*, duco. Hanc vocem suis operibus præfixerunt multi Authores, de aliquibus principiis tractantes. Unde & Isagoge Porphyrii, de quinque Universalibus tractans, quę ut facilior introductio, ad abstrusiorem Aristotelis Dialecticam viam pandit. Ab hac voce fit adjectivum *εἰσαγωγικὸς*, *isagogicòs*, latinè isagogicus, p.b., idest introductivus. Unde illa omnia isagogica, quæ ad alia suavi manuductione introducunt, meritò nuncupanda.

ISCHIAS: *ἰσχιὰς*, *ischiàs*, latinè penultimâ correptâ. Est arthritidis species, quæ maximè coxendicem infestat. Ità dicitur ab *ἰσχίον*, *ischion*, coxarum vertebra, seu articulus ille, ubi femur cum parte superiore connectitur, & ubi os ischium agnominatur. Hoc morbo etiam S. Jobum acriter vexatum fuisse, nonnulli ex ejus verbis colligunt, dum ait, *In nihilum redacti sunt omnes artus mei.* (Iob. 16. 8.)

ISCHYRION: *ἰσχυρίων*, latinè quoque penultimâ productâ vox ista est efferenda. Formatur ab *ἰσχυρὸς*, *ischyròs*, fortis, gravis, potens. Nomen optimè conveniens cuidam militum duci in Ægypto, pro Fide christianâ martyrio coronato. Verus Ischyrion, gratiâ Dei corroboratus, etiam violentiora suavitet tulit: dum infirmatus fuit, potentior factus, ad fortissimi agonis bravium invicto animo pervenit.

ISCHYROGNOMON: *ἰσχυρογνώμων*, p.l., pervicax, tenaxque propositi. Est enim ab *ἰσχυρὸς*, *ischyròs*, fortis, & *γνώμη*, *gnòme*, sententia, opinio: quia tales sunt fortis opinionis, ejusque perti-

naci-

Arist. 7. Eth. c. 9. D. Th. 2. 2. q. 138 a. 2. c. tinaciter tenaces. Ità pertinaces vocat Philosophus, & post ipsum D. Thomas, interpretans *ischyrognomones*, *id est fortis sententiæ*. De pertinacià verò nihil addendum occurrit ad ea, quæ suprà de idiognomone fuerunt annotata. Ischyrós autem ad virium magnitudinem, ut docet Erasmus, refertur: sicque de Deo, utpotè infinitæ potentiæ, & virtutis, optimè in officio diei Parasceves enunciatur. Nam ἰσχὺς, *ischys*, robur, vires, & potentiam significare non est ambigendum.

ISEGESIS: εἰσήγησις, *isegesis*, latinè, propter vocalem longam, penultima producitur, etsi hoc à Græcis non observetur. Est doctrina, adhortatio, suasio: à verbo εἰσηγέομαι, *isegeomæ*, consulo, hortor, doceo, author sum. Hujus enim secunda persona præt. pass. est εἰσήγησαι, *isegesæ*, & hinc immediatè pullulat *isegesis*. A tertià verò *isegetæ* fit *isegetis*, suasor, author, qui aliquid novi introducit, institutor: atque isegeterion est magistratus, aut sacerdotii exordium. Hæ voces etiam in sacris Authoribus nonnunquàm occurrunt.

ISEMERINUS: ἰσημερινὸς, *isemerinos*, p. b. æquidialis latinè dici potest, seu æqualis diei. Est enim ab ἴσος, *isos*, æqualis, & ἡμέρα, *hemera*, dies. Unde tempus isemerinum est illud quod in æquinoctia incidit, quando dies noctibus sunt æquales. Et ideò dicit Isidorus, *Isemerinos æquinoctialis à latinis appellatur*: & isemeria, p. b., ni Orig. l. 13. c. 6. græcus accentus retineatur in penultimà, dicitur æquinoctium à Græcis. Quod accidit, quando sol est in principio Arietis, vel Libræ: tunc enim per totum Orbem, præterquàm sub polis, omnes nationes isemeriam habent. Eò quòd Horizon eorum intersecet Æquinoctialem ad partes æquales: & tanta est illius circuli portio, quam suprà Horizontem sol interdiu percurrit, quàm illa, quam sub Horizonte noctu perlustrat.

ISIDORUS: ἰσίδωρος, *isidoros*, latinè, propter *omega* vocalem longam, habet accentum in penultimà, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, in antepenultimà collocetur. Possemus hoc nomen *Isidis donum* interpretari: ab Ἶσις, *Isis*, Ægyptiorum Numen, & δῶρον, *doron*, donum. Vel *isidoros* dicatur, quasi æquale donum, vel æqualis doni: ab ἴσος, *isos*, equalis. Non Isidis, sed summi Dei pretiosum donum fuit, & Ecclesiæ Catholicæ meritis adaptatum, uterque Isidorus, senior, & junior. Ille quidem fuit Episcopus Cordubensis, qui sanctitate, & doctrinà florens, in quatuor Regum Libros regiis editis Commentariis, ad cæleste regnum evolavit, anno Christi 420. Hic verò junior ex Ordine S. Benedicti Hispalensis Episcopus, non minùs omnibus virtutibus, quàm omni eruditione ornatus, æternà glorià donatus est, anno Redemptionis cælitùs datæ 636. Fuit & S. Isidorus Pelusiota, à monte Pelusio, ubi Abbas fuit, cognominatus, S. Joannis Chrysostomi discipulus: qui editis Epistolis tribus millibus, secundùm Suidam, vel, uti scribit Nicephorus Callistus, penè ro millibus, & aliis operibus; æquale donum, & præmium suis meritis respondens, accepturus obiit, anno reparatæ salutis 440.

ISOCHRONOS: ἰσόχρονος, p. b., æqualis in tempore, coævus. Est enim à dicto *isos*, æqualis, similis, par, & χρόνος, *chrónos*, tempus. Isochronos ferè est idem quod synchronos: unde & Authores isochroni, id est coævi, sicut & synchroni dicendi. Possent tamen aliqui homines esse æquales in tempore & ætate: quamvis diversis temporibus extitissent. Sed talis distinctio non videtur observanda: & qui isochroni etiam synchroni habeantur.

ISOCOLON: ἰσόκωλον, *isocolon*, latinè cum accentu in penultimà, cùm sit longa, quamvis à Græcis proparoxytonè, idest acutà efferatur antepenultimà. Est id quod æqualibus membris constat: ab ἴσον, *ison*, æquale, & κῶλον, *colon*, membrum. Apud Oratores est una è figuris verborum, quæ latinè compar dicitur: eò quòd paribus membris confletur, seu cujus membra ferè pari syllabarum numero componuntur. Hanc quoque figuram in Scripturis, & sacris Authoribus studiosus lector observabit. Alia plurima, quæ paribus membris constant, pariter isocola dici possunt.

ISONOMIA: ἰσονομία, *isonomia*, latinè penultimà correptà, nisi græcus accentus, ut assolet, in eà retineatur. Est legum æqualitas, æqualis distributio, æqualis tributio, ut ait Epicurus: observatque Cicero, quòd in Naturà *omnia omnibus paria paribus respondeant*. Ità dicitur ab ἴσος, *isos*, L. 1. de Nat. Deor æqualis, & νόμος, *nómos*, lex, aut à verbo νέμω, *nέmo*, distribuo, divido. Isonomia ergò, non solùm dicitur de legibus, quando æquitatis rationem observant; sed etiam in justitiæ distributivæ rectitudine, in quà secundùm proportionem geometricam æqualitatis jura servantur. Hinc & isonomia à Jurisperitis vocatur æquabilitas bonorum, honorumque distributio, in quà omnia omnibus paria, ac demensa respondent. Bud. in l. jus civile de just. & jure. In rectà quoque dispositione, & æquali distributione partium Universi, vera reperitur isonomia. In hoc enim omnia sibi invicem ad amussim respondere observavit Sapiens, dum dixit: *Omnia duplicia, unum contrà unum, & non fecit* Eccl. 42. 25. *quidquam deesse*. Vide vocem *Antithesis*.

ISOPLEURON: ἰσόπλευρον, *isopleuron*, latinè, propter diphthongum penultimà productà, quamvis græcus in antepenultimà collocetur accentus. Idiomate nostro æquilaterum verti potest: à dicto *isos*, æqualis, & πλευρὰ, *pleura*, latus. Ità dicuntur à Mathematicis illæ figuræ, quæ lineas, seu latera habent æqualia. Sicque v. g. triangulus, tribus lineis æqualibus constans, dicitur trigonum æquilaterum, seu isopleuron; uti & quadratum quatuor lineis æqualibus compositum, tetragonon isopleuron vocatur. Sancti Patres, ut humi repentes hominum mentes faciliùs ad sacram anagogen attollant, & ad sublimiora quæque, familiari quâdam manuductione, & aliquali similitudine efferant, nonnullam divinæ Triadis analogiam in triangulo isopleuro demonstrant: in quo una figura est, & tria latera, seu tres anguli æquales. Pleraque isopleura in tabernaculi mosaici, aut templi Salomonici constructione, & in sacrà supellectile possent annotari.

ISOPOLITIA: ἰσοπολιτεία, p. l., reipublicæ gerendæ cura, ut à Martinio definitur. Oritur enim ista vox ab *ison*, æquale, & *politia* respublica, regimen: de quà suo loco. Hinc & ἰσοπολίτης, *isopolita*.

Ista, p. l. cives æquales, seu æquali jure civitatis fruentes, cùm *polites* dicatur civis. Isopolitia ergò rempublicam benè ordinatam, seu regimen rectum, & æquale, in quo honores, & onera æqualiter distribuuntur. Aut saltem isopolitia est inter illos, quibus æqualiter incumbit cura regiminis.

ISOSTATES; *ἰσοστάτης*, *isostátes*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus ponatur accentus. Nam apud Græcos ultima in hac dictione est longa, quo casu ab ipsis accentus in antepenultimâ non solet collocari. Itâ dictus æqualitatis recognitor, seu qui æqualitati observandæ, & procurandæ præficitur. Fit enim ab *ἴσον*, *ison*, æquale, & à verbo *ἵστημι*, *histemi*, statuo, instituo, firmo, pondero. Adeòque magnam cum Zygostate habet affinitatem. C. de pond. & aur. illat. l. quoties.

ISOTYPUM: *ἰσότυπον*, *isotypon*, p. b., similis formæ, exemplar originali respondens. Componitur ista vox ab *isos*, æqualis, similis, & *τύπος*, *typos*, figura, forma. Pro isotypo etiam antitypon dicitur, de quo suprà suo loco tractatum, & ibidem de isotypo actum est.

ISTHMUS; *ἰσθμὸς*, *isthmós*, pars illa terræ angustę, quę peninsulam continenti conjungit. Cùm enim peninsula sit penè insula, undequàque mari circumdata, præterquàm in unâ parte, quâ mari non alluitur; ista pars appellatur isthmus. Sic autem dicitur à verbo *εἶμι*, *imi*, eo, quòd per isthmum in peninsulam detur terrâ transitus. Vocatur & dithalassus, idest bimaris, quia ex utràque parte ille arctus ingressus mari coarctatur. Isthmus celeberrimus est Corinthiacus: in quo urbs Corinthus, Peloponnesum ex illâ solâ parte, Gręciæ connectens. Ab ipso dicta Isthmia certi ludi, qui quinto quoque anno in isto celebrabantur isthmo, in Neptuni honorem: quos Pindarus mellifluè decantat, & de his Tertullianus agit mentionem. *Tert. de Spectac. c. 11.*

ITALIA: *ἰταλία*, *italía*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Grçcis acuto signetur accentu. Insignior pars Europæ, quæ priùs Hesperia, & Oenotria dicta, posteà Italia, ut aliqui volunt, ab Italo Siculorum rege, vel, ut aliis placet, à bobus nuncupata fuit. Nam grçcâ linguâ olim *ἰταλὸς*, *italós*, bovem significabat, quorum pulchritudine, & copiâ floret Italia. Ipse Varro vitulum priscâ linguâ itulum vocatum docet: *vitulus quod grçcè antiquitus ἰταλός*, itúlos. Italiæ longitudo, teste Solino, est mille, & 20 millium passuum: latitudo verò ubi maxima est 410 milliarium, ubi verò minima 136. De Italiâ fit mentio in prophetiâ Balaam, adeòque verisimiliùs anno Mundi 2582. *Venient*, inquit, *in trieribus de Italiâ, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebręos, & ad extremum etiam ipsi peribunt*. In Textu hebraico pro *Italia* legitur *chittim*: fuit autem *Chittim*, seu *Cettim* filius Javan, unde Cetim dicti populi trans mare Mediterraneum respectu Palæstinæ. Et ità credendum est Italiam à Balaamo, aut alio nomine in regione Madianitarum tunc usitato, nominatam fuisse. Adeòque non possumus ex hoc Textu inferre, Italiæ nomen illis sęculis in ore hominum extitisse: attamen colligimus hunc qualemcumque prophetam ferè 800 annis ante Urbis fundationem, Romanorum potentiam prænuntiasse. Ità veraciter prædixit eâ vires Assyriorum infringendas, & conterendas esse: Palæstinam debellandam, & vastandam: & tandem ipsorum Romanorum imperium eversum iri, & funditùs exscindendum. Et quidem romanum Imperium occidit in Augustulo, quod in Augusto ortum habuerat, dum Odoacrea rex Herulorum Italiæ regnum invasit, & assecutus est, ad annum Christi 475. Sed penitùs evertetur omnis Italiæ regnum, & potentia, everso omni romano Imperio (quod in Carolo Magno aliqualiter redivivum fuit, anno à partu Deiparæ 800) dum Antichristus suæ monarchiæ fundamenta solidabit.

De Re rustica l. 2 c. 5.
De ling. lat. l. 4.
Num. 24. 24.
Gen. 10. 4. כתים *chitthim*

ITALICUS: *ἰταλικὸς*, *italicós*, p. b., ex Italiâ, adeòque idem quod *Italus*. Adjectivum ergò est à dictâ voce *Italia* formatum: cùm aliàs à dictione *italós*, ut diximus, bovem significante, *bovinus* latinè reddi posset. Primus ex Gentibus, qui mirabiliter ad Christum conversus est, fuit *Cornelius centurio cohortis, quæ dicitur italica, religiosus ac timens Deum, cum omni domo suâ*. Hic centurio fortè fuit ex illustri Corneliorum familiâ, eratque ejus cohors ex solis Italis conflata, quæ ideò vocabatur italica. Convenienter hic Italus ex tot Gentibus primus ad Christi Fidem vocatus, propter Religionem, ac Dei timorem, cum omni domo suâ, necnon ob eleemosynas, & contionam orationem: atque ut Italiam, Gentium primitias, in quâ Sedes Apostolica erat figenda, & ad Mundi finem stabilienda, Apostolis consecraret. *Act. 10. 1.*

L



LABARUM; *λάβαρον*, *labarón*, p. b., vexillum imperatorium, auro, gemmisque decorum, & ab ipsis militibus olim adoratum. Erat ergò vexillum sacrum; cujus loco piissimè Constantinus sanctissimæ Crucis induxit imaginem. Vox ista etiam apud S.S. Patres frequens, ejus etymon inquirendi præbet occasionem. Si à verbo *λαμβάνω*, *lambáno*, capio, quis eruere velit (nempe ab ejus aoristo secundo *ἔλαβον*, *élabon*, accepi, rejecto priùs augmento syllabico) diceremus labarum vocatum, quòd ad inimicorum insultus protinùs sit accipiendum: vel quòd priùs ex hostium spoliis, vi captis, fuerit efformatum. Ger. Vossius mavult, cum Fullero, à voce *λάφυρον*, *láphyron*, spolia, exuviæ, deducere: eò quòd olim exuviæ, seu spolia, hosti vivo detracta, putà paludamentum imperatorium, vexilli loco gestarentur. Labarum ergò sacrosanctum, & tutissimum, Diabolo ereptum, ab Imperatore nostro cælesti erectum, est Crux Salvatoris: quod in omni tentatione, & militiâ spirituali confestim est arripiendum, ad quod omnibus tribulatis, & periclitantibus est securè cõfugiendũ.

LABYRINTHUS: *λαβύρινθος*, *labýrinthos*, mons est in Cretâ, habens antrum sinuosum, difficile ingressu, & reditu difficilius. Itâ dictus quòd januam non capiat, seu eam non admittat. Videlicet à *λαβεῖν*, *labin*, capere, & *θύρα*, *thyra*, janua. ab ejus similitudine labyrinthi dicta illa sinuosa, anfra-

fractibus, & mæandris ità intricata, ut in eis vix reperiri possit exitus. Quale satis famosum in ipsa Cretâ, seu Candiâ, magnâ mole, magnis expensis, majore ineptiâ, inutiliter fabricatum fuit. Vox ista in ore omnium Anthorum, etiam sacrorum versatur: & ideò eam hìc inserere, & exponere placuit. Hinc interrogatio labyrinthica, etiam apud Antiquos, & labyrinthus res valde implexa, & intricata vocari solet.

LACEDÆMON: Λακεδαίμων, *lakedemon*, vox quæ secundùm aliquos græcè sonat *lacum dæmonum*, aut *puteum insipientium*. Lacedæmon urbs totius Peloponnesi clarissima, & ob Lycurgi leges, quibus fuit instituta, toto Orbe celeberrima, aliter Sparta dicta: quæ nomen hausit à Lacedæmone quodam, ut ferunt, Jovis filio, Hujus civitatis, & regionis incolæ Lacedæmonii, & ab aliquibus Lacedæmones, p.b., fuerunt appellati. Hac voce utitur etiam S. Textus, narrans de impio Jasone, piissimi Oniæ Pontificis fratre, quòd eundem è sede suâ deturbaverit, & plurima mala genti suæ

2.Mach.5. 9. sceleſtus apostata intulerit. Tandem *peregrè periit, Lacedæmonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus*. Hìc tamen per Lacedæmonas potiùs ipsam civitatem, quàm ejus cives videtur intelligere: at in Textu græco legitur πρὸς λακεδαιμονίους, *prós lakedæmonius*, ideſt ad Lacedæmonios. Illi qui hoc nomen *lacum dæmonum* interpretantur, à dictione λάκκος, *läccos*, fovea, cisterna, deducunt: sed Clemens Alex. à λᾶ, *la*, seu λᾶας, *läas*, lapis, & à κάδμος, cadmus, eruit, quasi lapis Cadmi diceretur. Lacedæmones etiam Spar-

L.5. Strō.

1.Mach. 12.&c. 14.20. tiatæ vocati, cum quibus Jonathas, Judæ Machabæi frater, amicitias iniit, quas post ejus obitum renovavit Simon, utriusque frater. Lacones quoque, p. l., à laconicâ regione quam incolebant, appellati, cujus Metropolis Sparta proclamata fuit. V. *Laconismus*.

LACHANUM: λάχανον, *läcbanon*, p.b., olus, Ità dictum à verbo λαχαίνω, *lacheno*, fodio, quòd fossione colatur. Vox ità ab aliquibus latinè expressa: & *lachanissare*, ideſt olus legere, reperitur in ipsis Erasmi Chiliadibus. Aliqui lachanizare ponunt, pro languidum esse, adeòque lachano indigere. Lachanon ex Græco Noster *olus* benè ver-

Rom.14. 2. tit, ubi Apostolus ait: *Qui autem infirmus est olus manducet*. Vel, ut Textus græcus habet, λάχανα ἐσθίει, *läcbana esthli*, ideſt lachana manducat, supple, per me licet, Loquitur enim de novellis Christianis, adhuc in Fide infirmis, etiam abstinendum esse à cibis, Lege mosaicâ vetitis, opinantibus. Cum quibus non esse obstinatè contendendum admonet Apostolus, dum istis infirmis conceduntur olera: quæ omnes herbas, ad usum cibarium inservientes, comprehendunt, & alias similes escas, quas Lege veteri satis constabat non esse prohibitas. A voce *lachanon*, & verbo πωλέω, *poléo*, vendo, fit *lachanopola*, p. l., olerum venditor: & lachanopoliū, etiam p.l., locus ubi olera venduntur.

LACONISMUS: λακωνισμὸς, *laconismis*, breviloquium, quasi utebantur Lacones. His enim prolixa loquacitas erat maximè odiosa. Derivatur ista vox à dictione λάκων, *lácon*, illum qui erat è Laconiâ significante; & *Lacones*, propter *omega*, p.l., dicuntur. Hinc formatum verbum λακωνίζω, *laconizo*, faveo partibus Lacedæmoniorum, laconicè loquor, brevitati studeo: cujus prima persona præt. pass., si foret usitata, esset λελακώνισμαι, *lelaconisme*, & ab eâ rejecto augmēto syllabico, fit immediatè *laconismos*. Erat autem Laconia Peloponnesi regio, antiquitùs ob centum civitates, sicuti Creta, Hecatompolis agnominata, quarum omnium caput, ut suprà diximus, fuit Lacedæmon. Laconismo Atticismus opponitur, seu attici sermonis elegantia; sine quâ tamen, meliùs quàm eloquentissimi Oratores, D. Paulus duriora hominum corda flexit, & ad divinos affectus persuasit. Unde de seipso dicit: *Sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis*. Quamvis ejus sermo mundanis, & incredulis esset *contemptibilis*; laconismus tamen magis quàm atticismus, & multiloquium, viris religiosis, & perfectis convenit; cùm & ipsum silentium ipsis adeò commendetur. 1.Cor.2. 3. 2.Cor.10. 10.

LACUS: λάκκος, *läccos*, fortè à λάκκος, *lâcos*, sonitus, aut à verbo λάω, *lâo*, resono, quòd in lacu vinum, aut aquæ sonitum edant. Est enim *laccos* fossa, puteus canali similis, ubi vinum fit, vivarium, cisterna, fovea, lacus. De lacu, in quo vinum fit, loquitur D. Marcus, dum refert Christum dixisse de homine illo, qui vineam pastinaverat, *& fodit lacum*: quamvis ibi græcè non dicatur *läccos*, sed *bypolénion*, ideſt torcular. Pro foveâ verò lacus accipitur, ubi narrat S. Textus, quòd miserint Danielem *in lacum leonum*: & 70 hìc scribunt λάκκον, *läccon*. Marci 12. 1. Dan.6.16.

LÆMARGIA: λαιμαργία, *lemargia*, latinè penultimâ correptâ efferri debet, ni græcus, ut fit in similibus, in eâ ex usu legitimo retineatur accentus. Ità dicta ingluvies, voracitas, à voce λαιμὸς, *lemós*, guttur, gula (unde fit læma, ideſt vorago, lacuna) & ἀργία, *argia*, otium, segnities, quasi gulæ otium: nisi forsitàn ab ἔργον, *érgon*, opus, derivetur. Hinc fit læmargus, græcè λαίμαργος, *lemargos*, heluo, famelicus, vorax, gulosus. Quod vitium esse abstinentiæ, uni ex partibus temperantiæ subjectivis, oppositum, satis patet.

LAGANUM: λάγανον, *läganon*, p.b., placenta ex similâ, & oleo recente. Athenæus laganum recenset inter panes delicatiores. In hoc à collyrâ distinguitur, quòd lagana in clibano coquerentur, collyrides autem in sartagine. Eorum distinctio ex Levitico colligitur, ubi tamquàm res diversæ enumerantur: & à Septuaginta etiam λάγανα ἄζυμα, *lágana azyma* nominantur. Laganum autem est placenta tenuis: & ideò in Textu hebraico vocatur *rakik*, quasi tenue, à radice *rakak*, tenuis fuit. Dicitur etiam artolaganum, græcè ἀρτολάγανον, *artoläganon*, ab ἄρτος, *ártos*, panis: est enim panis delicati genus. In variis sacrificiis mosaicis lagana offerebantur: ut in sacerdotum consecratione, *lagana quoque azyma oleo lita*. Et ità 70, uti suprà: atque Textus hebraicus habet *rekikê* in regimine à *rekikim*, quod est plurale dictæ vocis *rakik*. Horum unum ponebatur super manus sacerdotis consecrandi: & similiter pro gratiarum actione *lagana azyma uncta oleo* offerebantur. Laganum à voce λαγαρὸς, *lagarós*, vacuus, Suidas deducit; for- Dipnos. l. 3. Lev.7.12. רקיק rakik. רקק rakak. Exo.29.2. רקיקי rekikê. Lev.7.12.

fortè quòd intùs edulium istud vacuum esset.

LAICUS λαϊκὸς, *laicòs*, p.b., plebejus, popularis. Est etenim adjectivum à voce λαὸς, *laòs*, populus, plebs, deductum. Laici communiter dicuntur illi qui sacro charactere non sunt insigniti, ut plebeii, & populares. Et quia res populares sacræ non sunt, ideò etiam laicus accipitur pro pro-
1.Reg.21.4. fano, & non sacro. Ità dixit Achimelech sacerdos Davidi à Saule fugienti: *Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum.* Septuagin-
לחם ta dicunt panes βέβηλοι, *bébeli*, ideſt profani: & ità Textus hebraicus ait *lèchem chòl*, ideſt panis profa-
חל nus, seu communis. Erant isti panes sancti panes
lèchem chòl. ra propositionis, qui singulis sabbatis ponebantur novi suprà mensam deauratam in templo. Veteres verò à solis sacerdotibus in loco sancto comedebantur:
Lev.24.8. putà in templi atrio, ubi sacerdotes, hebdomadatim templo inservientes, commorabantur. Sed isti panes, etsi non laici, tamen ob urgentem necessitatem ab aliis edi poterant. Ut patet ex facto Davidis, quod in exemplum Pharisæis proponit Dominus, nempè ipsis murmurantibus de Disci-
Matth.12.3. pulis, sabbato spicas ad pastum vellentibus. *Non legistis*, inquit, *quid fecerit David quando esuriit, & qui cum eo erant, quomodò intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus?* Quia verò Idiotæ solent esse lai-
1 Cor.14.16. ci, aliquando per idiotā laicus intelligitur: ut interpretatur D.Chrysost. ad illa Apostoli verba: *Cæterùm si benedixeris spiritu, qui supplet locū idiotæ, quomodò dicet amen?* Loquitur de illis, qui propter lin-
In 1. ad Cor.Hom 35. guarū donū peregrinā linguā, & barbarā loquuntur. Ubi dicit S. Pater: *Idiotam autem dicit laicum, & ostendit eum non parvum damnum accipere, quando non potest dicere amen.* In aliā quidem editione est & alia versio latina. Quod autem in Cap.
Hom.40. in Oper. imperf. Matthæi 21, dicatur laicum fore sacerdotem in die judicii, & quòd *sacerdos peccator spoliabitur sacerdotii dignitate, quam habuit*; non sunt ipsius verba, sed Authoris Operis imperfecti in Matthæū, qui erroribus scatet. Falsumque est sacerdotem privandum charactere, etsi condemnatum: & laicum tali dignitate decorandum, etsi salvatum. Nisi sano modo expliceturv.g. quòd omnes Sancti propter eminentem gloriæ dignitatem, propter intimam cum Deo unionem, & familiaritatem, quo-
1.Pet.2.9. dam regali sacerdotio insigniantur. Prout de omnibus Fidelibus dixit S.Petrus, *Genus electum, regale sacerdotium.* Et sic omnes laici, divinā gratiā delibuti, Christi charactere decorati, dum ad interiora cęlestis admittuntur velaminis; postquàm se, & omnia sua, in gratum holocaustum Deo obtulerint, simul regno fruuntur æterno, & sublimiore sacerdotio. Hi sunt propriè populi à Deo
Ex.19.6. electi: & per typum quidem de Israëlitis dicitur, *Vos eritis mihi in regnum sacerdotale*, seu ut habent 70, *βασίλειον ἱεράτευμα, basilion hieràteuma*, regale sacerdotium; per antitypum verò, & allegoricè de Christianis prædictum fuit. Anagogicè autem de Beatis intelligitur, qui omnem suam fe-
Ap.5.10. licitatem liberalissimo Remuneratori acceptam referentes, dicunt: *Fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes.* Cùm per has maximas dignitates optimè adumbretur superna Sanctorum gloria.

LAJUS λάϊος, *làios*, p.b., caprinus, à λάξ, *lax*, caper. Hierolexicū ait esse colorem naturalem pili caprini, ex Regul. S.Cæsariæ Virginis: & quòd capri candido pilo monialium vestes texebantur.

LAMIA λαμία, *lamìa*, latinè penultimā correptā, etsi græcus accentus in eā ponatur. Ità vocatæ antiquitùs mulieres sagæ, seu striges quædam, quæ infantium sanguinem credebantur sugere. Ità quoque dicta phantasmata quædam, quæ larvæ, aut lemures, & Empusæ dicebantur, pulchrarum mulierum formam præferentia, & ad Venerem incautos allicientia, ut sic eos devorandi daretur facultas. Ad Venerem enim esse propensa, & carnes humanas, maximè formosorum, belluinā feritate censebantur appetere. Alii lamias dęmones succubos esse contendunt. Et præterea lamia quidam terrestris draco, superiore corporis parte speciosæ mulieris adinstar, qui viatores ad amorem allicit, & accedentes invadit, ac devorat: inferiore parte in draconis figuram desinente. Alii attribuunt ei pedes equinos, aut, si cum Empusā confundatur, unum pedem æreum, alterum asininum. Sicque dictam volunt ab ἐν, *en*, in, & ποῦς, *pus*, pes: quia in uno pede stare fabulabantur. In Scripturis potiùs accipi debet pro illa bestiā truculentā, superiore corporis parte formosæ mulieris specie insignitā, de quā dixit Jeremias: *Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.* Thren.4.3.
Septuaginta legunt δράκοντες, *dracondes*, dracones, nempe Textum hebraicum sequentes, qui habet *thannin*, ideſt draco, & hìc abbreviatum positum תנין
pro *thanninim*, dracones. Lamiæ siquidem (seu *thannin.*
tales dracones) quantumvis sævæ, & feræ, tamen porrectis uberibus suos alunt catulos: sed istis crudeliores fuerunt filiæ Jerusalem, quæ grassante ingenti fame lac filiis suis non præbuerunt, & aliquæ ipsos filios comederunt. Adeòque in crudelitate meritò æquiparandæ, si non præferendæ, struthioni, qui ova propria arenā tecta deserit: dum solā vi Solis pulli generantur, & in lucem prodeunt. Ad significandam autem totalem vastationem, & ultimum Idumææ excidium, dicit Propheta, quòd in terrā ejus ità vastatā, *ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem.* Is.34.14.
Septuaginta legunt, *ibi requiescent* ὀνοκένταυροι, *onokendauri*, onocentauri: & Hebræus habet *lilith* strix, bestia solitaria, avis noctu לילית
volans, lamia, quæ nempè loca deserta libenter incolit. Ità variè *lilith* à variis accipitur, & Aben *lilith.*
Ezrah avem noctu volantem, sed D.Hier. vertit lamiam. Hunc locum aliqui mysticè damnatis applicant, per horribilia spectra cruciandis. Allegoricè lamia designare potest hypocritas, & hæreticos, qui rationem humanam prætendunt, sed finem habent brutalem. Nonnulli hanc vocem, ob lamiarum voracitatem, à dictione λαιμὸς, *læmòs*, guttur, ingluvies, deducunt.

LAMPAS λαμπὰς, *lampàs*, fax, funale, splendor: Oritur à verbo λάμπω, *lampo*, splendeo: nisi forte ulteriùs à voce hebraicā *lappid*, ideſt lampas; לפיד
fax, tæda, deducatur. Lampadum in Scripturis *lappid.*
frequens est mentio: & quia Christus est lux Mundi, atque illuminat omnem hominem venientem in hunc

hunc Mundum; ideò dixit Isaias, se vehementis
Is.62.1. amoris ergà Ecclesiam excessu detentum, non taciturum, *donec egrediatur ut splendor justus ejus, & salvator ejus ut lampas accendatur*. Nostro Latino consonant alii: nam 70 quoque legunt ὡς λαμπὰς, *hos lampàs*, & Hebraicus *chelappid*, sicut lampas. Sed quia lampadem hanc, tot, & tantis divinitatis suæ radiis præfulgentem, superbi Pharisæi, & infideles videre noluerunt; de eâ optimè dicitur:
כלפיד chelappid.
Iob.12.5. *Lampas contempta apud cogitationes divitum*. Lampades militũ Gedeonis designare possunt martyrũ, & aliorum Sanctorum animas, quæ in corpore terrestri subobscurè relucentes, effractis fragilibus mortalitatis vasis, virtutibus; & miraculis totum Orbem illustrant, cæcitatis tenebras depellunt, adLucæ 12. 35. versas potestates profligant. *Lucernæ ardentes in manibus*, quas Christiani, adventum Domini præstolantes, gestare debent, sunt Fides, & Charitas;
Matth.25.1. uti & Virginum lampades, *quæ exierunt obviàm sponso, & sponsæ*. Prout olim in more positum erat, sponsam deducente sponso, à pueris, & virginibus præferebantur tædæ pronubæ. Per lampades intelligunt S.S. Patres ipsam Fidem, per oleum verò Charitatem, & bona opera, sine quibus non lucet Fidei lampas. Cùm autem vitæ nostræ cursus in stadio, ad bravium adipiscendum, currentibus assimiletur, in quo lampades ad finem vitæ, perseverantiâ finali, accensæ in manibus gerendæ sunt; appositè constituetur ejus symbolum certamen illud lampadodromicum. In hoc enim cursores metam præfixam, face, seu lampade inextinctâ, debebant attingere, si volebant victoriâ potiri. Hi tali cursu certantes λαμπαδοφόροι, *lampadophòri*, & latinè *lampadophori*, p.b., seu lampada ferentes dicebantur: à verbo φέρω, *phéro*, porto. Et ipsum certamen lampadodromicum, p.b., seu lampadocursivum, à δρόμος, *drómos*, cursus appellatum.

LAMPENA: λαμπήνη, *lampìne*, p.l., currus regius, lectica. Ità videlicet à splendore vocata: à
In Hieroh. verbo λάμπω, *lámpo*, splendeo, derivata. Magri currum resplendentem vertit, citatque D. Hieronymum, versionem Septoaginta Interpretum in Cap. 66. Isaiæ exponentem. Ipsi enim hàc voce
Is.66.20. utuntur, ubi Noster ait, *in lecticis, & in mulis*, legunt ἐν λαμπήναις ἡμιόνων, *en lampìnas hemiònon*, idest *in lecticis mulorum*. Unde patet lampenam lecticam significare.

LAMPSACUS: Λάμψακος, *lámpsacos*, p.b., nomen urbis in Hellespontì littore, in orâ Asiaticâ. In favorem Simonis Pontificis, & totius plebis Judæorum, scripserunt Romani variis principibus, &
1. Mach. 15.23. Civitatibus: inter alias, *& Lampsaco, & Spartiatis*. Erat autem tunc temporis Lampsacena regio propriâ gaudens libertate. Fortè est ejusdem cum voce *lapsana* etymologiæ. Ab eâ fit λαμψακηνὸς, *lampsakenòs*, latinè *lampsacenus*, p.l., qui è Lampsaco est ortus.

LANGUS, pro *lagnus*: λάγνος, *lágnos*, mollis, effeminatus, libidinosus. Ejus etymon est à particula λα, *la*, quæ in compositione dictionis vehementiam affert, & à γόνος, *gónos*, semen, genitura. Dicitur ergò *lagnos*, quasi *lágonos*, abundans semine: & langus in Aldhelmo reperitur.

LAOCRATIA: λαοκρατία, *laocràtia*, latinè propter diphthongum græcam, in vocalem longam conversam, penultimâ productâ effertur, quamvis à Græcis hoc non observetur. Ita dictum populi regimen: à λαὸς, *laòs*, populus, plebs, & verbo κρατέω, *crateo*, impero, obtineo. Vide suprà vocem *democratia*.

LAODICEA; seu Laodicia: Λαοδίκεια, *laodikìa*, p.l., propter diphthongum græcam, latinè in vocalem longam conversam. Urbs Phrygiæ in Asiâ, ad Lycum fluvium celeberrima, primùm Diospolis, p.b., seu Jovis civitas (à διὸς, *diòs*, quod est genit. à ζεὺς, *zeùs*, Jupiter, & πόλις, *pòlis*, civitas) appellata. Sed postea ab Antiocho Stratonices filio instaurata, & ad Laodices uxoris gloriam, Laodicia nuncupata. Potest autem Laodicia, uti & nomen Laodice p.b., exponi *populi judicium*, à λαὸς, *laòs*, populus, & δίκη, *dìke*, judicium, justitia, fas: quæ alias civitates dignitate longè præcedens, cæteris leges dabat, & jus dicebat. Aliqui populum justum interpretantur: quia δίκαιος, *dìkaeos*, justus dicitur à Græcis. Erat hæc civitas Colossorum urbi vicina, & ideò Apostolus Colossensibus scribit: *Cùm lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut & in Laodicensium Ecclesiâ legatur: & eam quæ Laodicensium est vos legatis*. Col.4.16. Hìc tamen non videtur intelligi epistola à D.Paulo ad Laodicenses scripta; sed potiùs una quæ Laodiceâ ad Apostolum scripta fuit, & jam dudùm intercidit, ut cum D.Chrysostomo, & Theodoreto intelligit Baronius. Quod ex ipso Textu græco deducitur, dum ait: τὴν ἐκ Λαοδικείας, *ten ec laodikìas*, idest *eam quæ ex Laodiciâ*, scilicet fuit ad me scripta. Laodicia est una ex septem Ecclesiis Asiæ, ad quas S. Joannes jubetur scribere. Dicit enim S.Textus: *Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe*, idest Episcopo, qui tunc videtur fuisse S. Sagaris, nobili martyrio, anno Christi 172, ut scribit Eusebius, ibidem postea coronatus. Si ità est, reprehensio de tepiditate, & aliis defectibus, ei valdè proficua fuerit: Ap.3.14. L.4.Hist. Eccl.c.24.

LAPSANA: λαψάνη, *lapsàne*, latinè penultimâ correptâ, quamvis accentus græcus in eâ ponatur. Est napium, oleris species, cyma sylvestris. Vox, ut videtur, orta à verbo λάπτω, *lápto*, lambendo bibo, evacuo: quòd talia olera molliant, & evacuent, & à secundâ personâ præt.pass. deduci potest. Nec video cur propriè herbarum hastulam significet, ut ait Magri. Victus quidem ex talibus herbis tenuis, & ab austerioribus usitatus. Quapropter in Erasmi Chiliadibus, *lapsanâ vivere*, pro tenui, & paupere victu ali. De hac in vitâ S.Palæmonis mentio occurrit: & lampsana quoque ab aliquibus exaratur. Lapsanum apud Cass. l.4.c.11. In Hierol.

LARNAX: λάρναξ, urna, capsa, scrinium, capulus, & de navi reperitur. Hanc vocem à laro deducerem, ave rapaci, & voraci. Eò quòd larnax pecunias, & alia pretiosa, quasi tenebris noctis, quæ νὺξ, *nyx*, græcè dicitur, involvat, & quodammodò furetur. De larnace, p.b., in vitâ S. Martinæ Virginis, & Martyris habetur mentio.

LARUS: λάρος, *làros*, avis marina rapacis, voracisque naturæ, quam alii fulicam interpretantur. Aliqui deducunt à verbo λῶ, *lò*, volo, video, fruor, fortè ob visus acumen, & prædæ fruitionem. Nam & ab eodem verbo extrahunt adiectivum λα-
ρὸς

λαρὸς, *larós*, ideſt dulcis, Jucundus, lautus. Alii à λάλος, *lálos*, loquax, eò quòd avis clamoſa perhibeatur. Larum autem ex milvorum genere ſtatuſit, piſciculis quos prædatur victitantem. Certè inter aves recenſetur immundas, & Judęis in Lege prohibitas. Ità Moyſes inter alias è menſæ ferculis excludit *ſtruthionem, & noctuam, & larum*. Sicque 70 hîc, & in Deuteronomio λάρον, *láron* vocant, & Textus hebraicus habet *ſciáchaph* (quæ à Buxtorfio æſalon, accipitris ſpecies, dicitur, à Pagnino larus, aut fulica) à phthiſi, aut tabe, quâ volucris iſta ſæpiùs afficitur, & morbus *ſciachephet* ab Hebræis appellatur. Magnam cum mergulo, ſaltem in modo piſces venandi, habet ſimilitudinem. Nam mergulus ità dictus, quòd aquis ad talem prædam ſe immergat. Iſtas aves prohibuit Deus, literaliter quidem propter pravum alimentum, quod aves rapaces, calidioris, & ſiccioris naturæ, conferunt; figuratè verò ad rapacitatem, & voracitatem deteſtandam. De quibus vide D.Thomam.

Lev. 11. 16. Deut. 14. 15. שָׁחַף *ſciáchaph.* שַׁחֶפֶת *ſciachéphoth.* 1.2.q.102 a.6.

LASTHENES: λασθένης, *laſthénes*, latinè penultimâ correptâ, etſi græcus accentus in eâ ponatur: Eſt nomen proprium vicarii, aut proregis Demetrii, cui à rege cura demandatur, Judæis varia beneficia exhibendi. Et ità ſcribit, *Rex Demetrius Laſtheni parenti ſalutem*: parentem eum vocat, quia ipſum ut patrem diligebat, & colebat. Hujus nominis origo potuit derivari à λάσθη, *láſthe*, inſolentia, inſultatio: vel potiùs à λᾶς, *lás*, lapis, & σθένος, *ſthénos*, vis, robur, potentia, quaſi lapidis robur.

1. Mach. 11. 32.

LATOMUS: λάτομος, *látomos*; p.b., lapicida. Vox orta à λᾶς, *lás*, lapis, & τέμνω, *témno*, ſeco, quod in præt. medio facit τέτομα, *tétoma*, & hinc τόμος, *tómos*, ſectio. Ab eâdem origine eſt latomia, p.b., ni græcus accentus retineatur, cùm græcè λατομία, *latomía*, dicatur, cum accentu in penultimâ. Latomiæ autem ſunt lapicidinæ, ad quas damnabantur illi, qui & ad eruenda metalla erant condemnati. Quia verò carceres plerùmque horrendæ profunditatis fiebant in latomiis jam effoſſis; hinc & carceres latomiæ dicti ſunt. Latomiæ ſyracuſanæ, ubi lapides altiùs eruti, ſuâ famoſitate infames fuere, ab infamiori tyranno Dionyſio, horribilioribus latomiis digno, efformatæ. Sed templi ſacroſancti, à Salomone ædificandi, magnificentia, & amplitudo ſatis ex latomorum numero argui poterat. Nam ad lapides exſcindendos fuerunt 80 *millia latomorum in monte*. A Septuaginta ſcribitur hîc & alibi *latómos* cum accentu in penultimâ, & ab Hebræo dicitur *chotsév*, ideſt cędens, nempè ligna, vel lapides. Eſt enim benoní à verbo *chatsav*, cæcidit, exſcidit, incidit.

3. Reg. 5. 15. חֹצֵב *chotsév.* חָצַב *chatsáv.*

LATREUTICUM: λατρευτικὸν, *latreuticón*, p.b., ſervile, obſequioſum, ad cultum divinum ſpectans. Eſt enim adiectivum à verbo λατρεύω, *latréuo*, ſervio, colo: cujus tertia perſona præt. paſſ. λελάτρευται, *lelátrentæ*, & hinc ablato augmento ſyllabico *latreuticon* emanat. Quilibet actus latriæ latreuticus dici poteſt, cùm ſit actus ſervilis, & infinitæ Majeſtati obſequioſus. Sed præcipuè illud ſacrificium dicitur latreuticum, quod ſolum fit ad Deum colendum, teſtando ejus ſupremum dominium, & noſtram ſervitutem, quod præſertim obtinetur holocauſto. Etſi aliis quoque ſacrificiis id aſſecuti fuerint in antiquâ Lege, cùm etiam aliis ſacrificiis Deus coleretur. Antiqua namque ſacrificia dividebantur ratione finis in latreutica, eucharistico, impetratoria, & propitiatoria. Quæ omnia adorando Miſſę Sacrificio optimè conveniunt, quod eſt maximè latreuticum: cum illo Deus modo ſublimiſſimo colatur. V. Vocem *eucharisticum*.

LATRIA: λατρεία, p.l., ſervitus, obſequium, à verbo λατρεύω, *latréuo*, ſervio. Unde ex vi etymologię idem ſignificat ac *dulia*: quamvis ex uſu inter Chriſtianos introducto, pro ſolo cultu divino, adeòque pro actu Religionis accipiatur. De ipsâ D. Aug. ait: *Latria ſecundum conſuetudinem quâ locuti ſunt, qui nobis divina eloquia condiderunt, aut ſemper, aut tam frequenter, ut penè ſemper, ea dicitur ſervitus, quæ pertinet ad colendũ Deum.* Ex quo patet ex S. Scripturis à Sanctis Patribus tale ſignificatum voci *latria* fuiſſe attributum, atque ab his in ſcholas introductum. Per latriam ergò planè cultus divinus intelligitur, cujus habitus eſt Religio, virtus juſtitiæ potentialis, quę debitum cultum Deo exhibet. Poteſt & ipſa latria pro habitu ſumi, ſicque cum ipsâ Religione identificari. Ut ſanctiſſimus Pater docet, latriam eſſe illam, quæ aliter gręcè θρησκεία, *threſkia*, *latinè autem Religio dicitur*. Iſtis conſonat D.Thomas, dum de ſervitute Dei loquens, dicit: *Talis ſervitus nomine latria ſignificatur apud Græcos: & ideò ad Religionem propriè pertinet*. Et ex aliis locis ſatis patet, ipſum eoſdem actus tribuere latrię, ac Religioni. Quod diſertis verbis explicat agens de voto, ubi generaliter dicit, quòd *omne opus virtutis ad religionem, ſeu latriam pertinet per modum imperii, ſecundùm quòd ad divinam reverentiam ordinatur, quòd eſt proprius finis latriæ*. Et ulteriùs patet, ſecundùm Angelicum præceptorem, cur omnes actus aliarum virtutum poſſint eſſe à latriâ imperati: quia, ut alibi docet, *potentia, vel virtus, quæ operatur circà finem, per imperium movet potentiam, vel virtutem operantem ea, quę ordinantur in finem illum*. Cùm ergò latria ſumpta pro habitu ab ipsâ Religionis virtute non diſtinguatur, eadem ipſi cum Religione ſunt attribuenda. Adeòque eſt virtus juſtitiæ annexa, quę debitum cultum Deo exhibet, in quantum eſt primum creationis, & gubernationis rerum principium. Eſt virtus potentialis, ſeu annexa juſtitię: quia in aliquo cum ipsâ convenit, & in aliquo à perfectâ ejus ratione deficit. Convenit in ratione debiti: ſed deficit in ratione æqualitatis. Cùm autem ad juſtitiam referatur, & ipſam eſſe virtutem moralem, non theologicam, eſt neceſſe. Non enim habet ipſum Deum pro objecto; ſed pro fine illius cultus, quem ipſi exhibet: & hic cultus eſt latrię materia, ſeu objectum. Habet tamen maximam cum theologicis affinitatem, cùm proximè ad Deum accedat: & ideò inter omnes morales ſibi primatum jure merito vēdicat. Ejus actus interiores, adeòque principaliores, ſunt devotio, & oratio. Devotio, prout eſt actus Religionis, *eſt voluntas quædam promptè tradendi ſe ad ea, quę pertinent ad Dei famulatum*. Actus verò exteriores latriæ ad triplicem claſſem reduci poſſunt. Primò ad id, per quod aliquis ſuum

I.

De Civ. Dei l. 10. c. 1.

Ib.

2.2.q. 81. a.1.ad 3.

q. 88. a. 5. c.

q. 81. a. 5. ad 1.

D.Th.q. 82.a.1.c.

cor-

corpus ad Deum venerandum exhibet: quod adoratione peragitur. Secundò ad illos actus, quibus aliquid de rebus exterioribus Deo offertur: quod fit dum aliqua Deo à Fidelibus dantur, sacrificio, oblatione, primitiis, & decimis: aut dum voto aliqua ei promittuntur. Tertiò per actus, quibus ea quæ Dei sunt assumuntur: quod fit vel Sacramento, vel ipso nomine divino, adeòque juramento, adjuratione, & invocatione, hocque per orationem, & laudem.

2. Quænam autem cultu latriæ sint adoranda, constare potest ex dictis: nempè Deus solus, vel alia ratione divinitatis cui uniuntur, vel quam repræsentant. Et quidem Personæ divinæ tali cultu honorandæ sunt, cùm sint unus Deus: necnon ipsæ personalitates, in quantum identificantur cum ipsâ divinitate. Per se verò, ab ipsâ essentiâ ratione abstractæ, nullo cultu sunt prosequendæ: præsertim juxtà communiorem Theologorum sententiam, cum D. Thomâ, Scoto, & aliis, docentium nullam ipsas ex se dicere perfectionem. Nec refert quod dicitur in Præfatione Dominicæ Trinitatis, *Ut in personis proprietas, in essentiâ unitas, & in majestate adoretur æqualitas*; non enim hæc verba ità formaliter intelligenda sunt, ut ex se proprietas, unitas, & æqualitas adorandæ sint. Sed quòd adorandæ sint tres Personæ, & non una tantùm, contrà Sabellium, ejusque sequaces: nec tres Personæ, tamquàm tres Dii, sed tamquàm unus Deus, contrà Tritheitas: nec una Persona præ aliis, sed omnes tres æqualiter, contrà Arium, & Macedonium. Humanitas etiam Christi, ut diximus in voce *hyperdulia*, latriâ adoranda est, si adoratio intelligatur, ut sit ejus tamquàm rei adoratæ. Quia, ut ait D. Thomas, *sic adorare carnem Christi, nihil est aliud, quàm adorare verbum Dei incarnatum*: eò quòd res adorata debeat esse persona, & natura adoratur ratione personæ, in quâ hæc subsistit. (3. q. 25. a. 2. c.) Pariter ipsa imago Christi summo latriæ cultu adoranda: nam imago eodem honore afficienda est, quo ejus prototypum, cùm propter hoc ipsa colatur. Crux verò Christi, in quâ verè crucifixus est, tum propter repræsentationem, tum etiam propter sacrorum Christi membrorum contactum, etiam latriæ cultu honoranda est: aliæ autem Cruces solùm propter repræsentationem tali cultu sunt prosequendæ. De unione hypostaticâ eodem modo disseri potest, quo de sacrosanctâ Domini humanitate. Matri verò Christi nullo modo latria exhibenda est, quamvis ipsa perfectiùs, quàm Crux, & alia passionis instrumenta Christi corpus attigerit. (a. 5. c.) *Quia*, ut ait Angelicus, *creatura rationalis est capax venerationis secundùm seipsam*: adeòque illâ veneratione honoranda, quæ ipsi per se debetur, sicuti sanctissimæ Deiparæ hyperdulia. (Ad 3.) *At crux non est capax venerationis prout in se consideratur*: & ideò eodem honore, quo Christus quem repræsentat, afficienda est. Actus exteriores sunt etiam quædam Fidei protestationes: ex eo enim quòd quis Deo credat, movetur ad Deum colendum. Sicque ad Fidem possunt pertinere, in quantum ejus bonitatem participant, tamquàm ejus actus exteriores interiori respondentes: sed in quantum ad Deum honorandum producuntur, ipsi latriæ attribuuntur. Sic Catholicus, Venerabilem Eucharistiam adorando, Deum colit, & suam Fidem protestatur: uti Gentilis idolo sacrificando, falso suo Numini honorem impendit, & suæ infidelitatis specimen ostendit. Ità latria considerata, ut est actus humanus ad cultum Dei pertinens, univocè dicitur de actibus exhibitis à Fideli, & infideli, adeòque univocè de idololatriâ, & de cultu exhibito vero Deo. Sed considerata ut est virtus, seu Religio, *secundùm hoc latria æquivocè dicitur de latriâ veræ religionis, & de idololatriâ*. Ut loquitur D. Thomas, (2. 2. q. 94. a. 1. ad 2.)

Sicut autem omnis virtus proprium objectum prosequitur, & à contrario fugit, & abhorret; ità etiam latria ad Dei cultum fertur, sed ab actibus contrariis fideliter se abstinet, & eos odio sacro prosequitur. 3. Hinc contrà latriam est adoratio idoli, oratio cum infidelibus, participatio in sacris eorum: ità carnes cum illis diebus vetitis comedere, quando assumitur ut signum catholicæ professionis negativum: atque certis eorum indui vestimentis. Nec generatim ista simulare, etiam gravissimâ de causâ, licet; ut perperàm docuit Adrianus in 4. q. 1. de Bapt. ad 5 Arg. Nec universaliter dici potest, cum D. Hieronymo, *utilem esse simulationem, & assumendam in tempore*, sic Apostolos circa Legalium usum excusante. (In c. 2. ad Gal.) Eò quòd nempè per simulationem, ut ipse vult, usurparint cæremonias mosaicas, non solùm dum erant mortuæ; sed etiam mortiferæ: idest, non solùm dum omni fructu, & bonitate carebant; sed etiam dum illis seriò utendo Fideles lethaliter peccabant. Attamen asserendum omnem simulationem semper malam esse, & variis de causis, in rebus ad Fidem, & divinum cultum spectantibus, fictiones prorsùs esse vitandas. Unde meritò condemnati Priscillianistæ, & alii hæretici, qui tales admittebant simulationes. Quamvis in hoc ab Adriano, & à sanctissimo Ecclesiæ Doctore Hieronymo longè differrent; quòd illi assererent in omni casu licitum esse veram Fidem negare, & falsam profiteri, etiam cum mendacio, & perjurio: ut habetur ex D. Augustino, eorum axioma citante: *Jura perjura, secretum prodere noli*. Et in particulari est contrà veram Religionem per simulationem idola colere, ut in *idololatria* diximus: cum infidelibus orare, ut est signum protestativum eorum falsæ fidei, etiam est ex se malum. (Lib. cont. mendac. & hæreses 70.) Uti nec licet hæreticorum Sacramentis participare, nisi ob extremam necessitatem, Baptismum ab ipsis recipere. Similiter, nec diebus vetitis liceret Catholico inter hæreticos carnes comedere; si hoc ab ipso requireretur, ut se non esse Papistam (ut ajunt illi Misopapistæ) tali actu profiteretur. De vestimentis autem infidelium propriis, meliùs cum distinctione respondetur: cùm triplex infidelium vestis distingui possit. Primò quidem ut ità sit propria alicujus falsæ sectæ, propter solum finem politicum: quâ ratione certo signo ab aliis discriminantur Judæi. Secundò illa vestis ità potest esse propria talis sectæ, ut gestantes per ipsam talē profitea. tur sectam. Tertiò, ut vestis sit destinata ad tantum cultum Deo exhibendum, & ut adhibeatur sacris infidelium profanis, Sicuti ferunt de certis Maurorum vestibus, in quibus Mahometi, vel sunt imago exhibetur. De primo vestium genere facile conveniunt Doctores, eas, rationabili de causâ, posse à

Catholicis assumi: etsi Cajetanus, & Toletus contrarium sentiant. Nam tali habitu non fit falsæ illius sectæ professio: quamvis per accidens aliqui fallantur, existimantes talem esse v.g Judæum, aut Turcam. Secundo vestium genere uti non videtur licitum, etsi contrarium teneant Azorius, Thomas Sanchez, & alii. Quia sicuti licitum non est verbo falsam religionem profiteri; ità nec facto licet: & æquè datur mendacium factis, quàm verbis. Quamvis enim illa vestis ex sui naturâ determinata non sit ad talem sectam profitendam; tamen stante tali hominum institutione, eodem modo de illâ, ac de vocibus differendum. De tertio illo vestium genere absolutè negandum est, posse Christianum illis per simulationem uti, etsi gravissimum damnum impenderet. Nam intrinsecè est illicitum uti aliquo signo, ex se falsæ sectæ protestativo, nisi in comœdiis, ubi rem non seriò peragi satis constat.

LAURA, λαύρα, vicus latus, platea, via lata, & publica. Nam λαῦρος, lâuros, græcè, latum, multum, & copiosum significat. Non tamen præcisè pagi significatione laura donatur. Laura, præsertim illa S. Sabæ Abbatis, pietate, observantiâ, mirâ austeritate, famosum fuit monasterium: saltem habitatio eremitica pro monachis, à latitudine sic appellata. Nam in cellis separatis, & ferè uti nunc Carthusiani, & Camaldulenses, inter se distantibus, illi Sancti monachi piissimè vivebant.

LAUSIACA: λαυσιακή, lausiakè, p.b., adjectivum à Lauso derivatum. Historia Lausiaca à Palladio compilata, non quia à Lauso præposito exarata, ut ait Magri, sed quòd ad Lausum præfectum scripta fuerit, tali titulo donata. Fuit Palladius natione Galata, Ruffino amicus, Evagrio Pontico in eremo per triennium familiaris, Origenistarum erroribus infectus, Helenopoleos Episcopus factus, scripsit de iis quæ in eremo visu, vel auditu perceperat. Vixit ad annum Christi Domini 390. Aliqui dicunt lausiaca in neutro plurali, & Palladium constituunt Episcopum Blemmyorũ, seu Æthiopũ.

In Hierol.

Rosvveydus in vitis Patr. l. 8.

LEÆNA: λέαινα, lêena, leonis femina. Vox est à masculino λέων, léon, leo, derivata. Jacob moriturus filiis suis benedicens, & futura prænunçians, de Judâ, seu ejus posteris ait: *Catulus leonis Juda, ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna quis suscitabit eum?* Septuaginta hîc in Textu græco non habent vocem leæna, sed ὡς σκύμνος, hos skymnos, idest, ut catulus leonis; & Textus hebraicus ait chelavì, idest ut leo major, immanis, & annosus. Nam lavì talem leonem significat, ad differentiam arjéh, qui est leo minor. Sicque 70 dicunt, *ut leo, & ut catulus leonis*: & Hebræus legit *ut leo minor, & ut leo major*. Prædicit etenim sanctus Patriarcha nepotum Judæ magnanimitatem, generositatem, & fortitudinem (nam ex hac tribu duces, principes, & reges oriri debebant) & aliquos reges ex tribu Juda, præsertim Davidem, & Salomonem, prædâ saturos feliciter requieturos: qui tamen, adinstar leænæ quiescentis, vicinis terrori erunt. Signanter David, ut sæva leæna, pro catulis suis Judæis, in Idomæos, Syros, & maximè in Ammonitas, truculenter deſævíit, quibus discerptis inimicis, ut magnanima leæna, erat omnibus timori, & formidini. Non solùm Dominus in pluribus Scripturæ locis, ob majestatem, fortitudinem, magnanimitatem, se leoni comparat; sed etiam leænæ, ad suæ vindictæ severitatem designandam. Ideò se fore leænam Israëli, cujus præcipua tribus erat Ephraim, indicat hisce verbis: *Quoniam ego quasi leæna Ephraim, & quasi catulus leonis domui Juda.* Septuaginta legunt ut panthera (πάνθηρ, panther) Ephraim, & ut leo domui Juda: Textus hebraicus primo loco habet sciachal, idest leo ferox, vel immanis, mediæ ætatis, & secundo loco utitur voce chephîr, idest leunculus, aut leo juvenis prædari discens. Sed sicut omnes creaturæ, secundùm bonas qualitates, & optimos effectus consideratæ, ad res divinas infantili quâdam manuductione, nos elevant; ità secundùm alios modos expensæ, quæ priùs rerum sacrarum, & sublimiorum Dei operum erant symbola, fiunt vitiorum hieroglyphica. Sic etiam leæna, quæ ob generositatem, divinæ severitatis est figura, malitiam quoque hominum, ob sævitiam, crudelitatem, & libidinem designat. Quare prima Assyriorum, seu Chaldæorum, monarchia, sub leænæ specie Danieli repræsentata fuit. *Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ.* Et ità 70 λέαινα, lêena, hîc exarant, & Textus Chaldaicus arièh, leo, & pro leæna poni potest. Leæna quidem ob primi monarchæ Nembroth, & aliorum sævitiam, ferocitatem, & animos invictos, ad quascumque res arduas capessendas idoneos: per alas geminum designans imperium, assyriacum, & babylonicum, quorum utrumque mirâ velocitate fuit occupatum.

Gen. 49. 9.

כלביא chelavì, אריה arjéh.

Os. 5. 14.

שחל sciachal. כפיר chephîr.

Dan. 7. 4.

LEBES: λέβης, vas æneum, quod igni superponitur, ad res in eo elixandas. Accipitur etiam pro pelvi ad manus lavandas: & derivatur à verbo λείβω, lîbo, fundo, eò quòd in eam effundatur aqua. De lebetibus frequens inter divini cultus instrumenta fit mentio: quibus etiam ad sacrificia peragenda utebantur. Ad cineres etiam altaris holocaustorum excipiendos, ut Deus Moysi mandaverat: *Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres.* Quâ voce hîc non utuntur 70, & Hebraicus ait sirotáu, idest lebetes, seu ollas ejus. Nam sir, est olla, lebes, hamus, spina. Sed majori copiâ, & magnificentiâ, ad usum templi celeberrimi, lebetes Salomon efformari curavit. Nam ejus jussu *fecit Hiram lebetes, & scutras, & hamulas, & perfecit omne opus Regis Salomonis in templo Domini.* In hoc autem distinguitur lebes à scutrâ, quòd hæc latior sit quàm profundior, non ità lebes, sed instar ollarum nostrarum. Et hîc Hebræus scribit chijoròth, à nominativo sing. chijór, idest labrum, lavacrum, concha, quamvis & aliis donetur significatis. Omnia hæc instrumenta *de aurichalco erant*: seu ut alibi dicitur *ex ære mundissimo*, videlicet ex aliquâ specie æris præstantioris, Corinthio non absimilis. Lebetes inter cæteros usus etiam ad coquendas victimarum carnes inserviebant: quæ in hostiis pacificis, partim in esum sacerdotum, partim in cibum offerentium cedebant. Quâ prærogativâ Heli filii abutebantur, qui solito ritu non observato, volebant ab offerentibus carnes crudas: aut semicoctas extrahebant è lebetibus. Nam puer sacerdotis *veniebat, dum coqueren-*

Ex. 27. 3.

סירתיו sirotáu. סיר sir.

3. Reg. 7. 40.

כיורות chijoròth.

כיור chijór.

v. 45. 2. Par. 4. 16.

1. Reg. 2. 13.

rentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu suâ, & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, sive in cacabum. Septuaginta dicunt ἐν τῷ λουτῆρι, *en dò lutèri*, seu in luterem, quod eorum Interpres latinus vertit lebetem. Textus hebraicus utitur dictâ voce *çhijòr*.
1. Reg. 8. David prædicens Moabitarum sibi subjectionem, (ut accidit, dum factus *est Moab David serviens*
2. Ps. 107. 10. *sub tributo*) ait, *Moab lebes spei meæ*. Et ità 70 λέβης, *lèbes* spei meę: atque Textus hebraicus le-
רחצי *rachtsí*. git *sir rachtsi*, idest olla, seu lebes lotionis meę, vel, ut habet Interpres *pelvis meæ*. *Rachats* enim lotionem significat, à radiçe *rachats*, lavit, & cum
רחץ *rachâts*. affixo primæ personę, *lotionis meæ*, aut juxtà D. Hieronymum *lavacri mei*. Quasi diceret, regio moabitica, quam spero mihi subjiciendam, & pedibus meis supponendam, sicut ollam lavacri, & in rebus etiam vilissimis mihi inservituram. Dicit etiam *Moab lebes spei meæ*, quia ex ipsâ erat Ruth Moabitis, unde sperabatur, & expectabatur Christus nasciturus. Jerusalem etiam dicitur lebes, in
Ezech. 11. 7. quâ, quasi victimæ, cocti fuerunt tot viri ab impiis regibus interfecti, Ut exprobrat Propheta, *Hæc dicit Dominus Deus, interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, & hæc est lebes, & educam vos de medio ejus*. Quia scilicet vos non sepeliemini, ut interfecti vestri in hac ollâ, sed abducemini in aliâ terrâ perituri, uti cum Judææ primoribus ipse rex Sedecias. Obscurius est quod di-
Zach. 14. 20. cit Zacharias: *Erunt lebetes in domo Domini, quasi phialæ coram altari*. Agit autem Propheta de reversione Israëlitarum in Jerusalem, post dispersionem: allegoricè de pace Ecclesiæ post persecutiones. Dicit ergò tantam copiam sacrificiorum futuram; ut tot sint fabriçandæ lebetes, quot erant phialæ: ut potè maximo numero in domo Domini ad sacrificiorum usum destinatæ. Vel, secundum Hieronymum, lebetes qui fiunt phialæ sunt carnales, qui conversi bonus odor Deo evaduot.

LEBITONARIUM: λεβιτωνάριον, *lebitonàrion*, p. b., vox ità in Hierolexico posita, pro quâ & λεβητὼν, *lebetòn*, p. l., & levitonarium exaratur. Tunica erat sine manicis apud monachos ęgyptios, ex D. Hieronymo, & Isidoro: & Carolus Magri à leviticâ tunicellâ, inquit, quæ priùs sine manicis erat efformata. Ego verò à voce λευίτης, *leuïtes*, diaconus, voces istas formari existimarem. In ipsas posteà loco υ, *ypsilon*, β, *beta*, seu *vita*, potuit inseri, quæ ut B, vel V latinum pronunciatur: sicque nonnulli lebitonarium, alii levitonarium dixerunt.

LECANOMANTIA: λεκανομαντεία, *lecanomandia*, p.l., divinatio in pelvi, aut per pelvim. Nam λεκάνη, *lecáne*, pelvis, aut catinus dicitur, & μαντεία, *mandia*, divinatio. Aquâ etenim in pelvim impositâ Gentiles divioabant. De quibus Strabo dicit lecanomantas, & hydromantas in Per-
L. 15. side frequentes fuisse. Narratque quòd vaticinantes pelvim accipiebant aquâ plenam, dęmonibus congruenter in profundo repentibus: ubi autem dęmon illapsus erat, aqua sonum edebat. Ità ille. Ex quo satis patet in tali divinatione expressam dæmonis invocationem fuisse, adeòque ad primum divinationis genus, cùm D. Thomâ reducendam esse. V. Geomantia.

LECYTHUS: λήκυθος, *lèkythos*, p. b., etsi Prosodia Bononiensis eam producat. Vasis genus ventre protuberante, & ore angustiore, ad oleum asservandum: à quo etiam ipsa vox eruitur, scilicet ab oleo occultando. Nam ἔλαιον, *èlęon*, oleum, & κεύθω, *keutho*, abscondo. In trienni fame illâ, tempore regis Achab, vidua Sarephtana, ad quam missus est Elias, non habebat nisi pugillum farinæ,
& paululum olei in lecytho. Et tamen propter in- 3. Reg. 17. 12.
signem in sanctum Prophetam pietatem, sensit in maximâ inopiâ abundantiam: dum juxtà viri Dei
verba, *hydria farinæ non defecit, & lecythus olei* v. 16.
non est imminutus. Septuaginta utuntur voce καμψάκης, *campsàkes*, de quâ suo loco dictum: &
Hebræus dictione *tsappàchath*, idest lecythus, scy- צפחת
phus, aut ampulla. Lecythum olei hujus viduæ *tsappàchath*.
D. Ambrosius allegoricè Sacramentis comparat, De viduâ.
quæ in Ecclesiâ nunquàm imminnuntur.

LEMA: λῆμα, superbia, robur animi, consilium, constantia, fiducia. A dictione quippe λῆμος, *lèmos*, animus, agnoscit originem. Unde lema sumitur pro unâ è fortitudinis partibus, secundùm Andronici enumerationem: qui partes fortitudinis ponit, eupsychiam, lema, magnanimitatem, virilitatem, perseverantiam, magnificentiam, andragathiam. Has D. Thomas ostendit non distingui ab illis fortitudinis quatuor partibus, quas cum Tullio communiter enumerant Ethici, & Theologi: nempè magnificentiam, fiduciam, patieotiam,
& perseverantiam. Inter quas, ut ait S. Doctor, 2. 2. q. 128
Lema est idem quod patientia, vel tolerantia: di- ad 6.
cit enim Andronicus, *quòd lema est habitus promptus tribuens ad conari qualia oportet, & sustinere quæ ratio dicit*. Quod valdè consonat cum patientiæ definitione: quæ est virtus quâ booum rationis conservatur contrà tristitiam, ne ratio ipsa ei succumbat. Vel, ut ait S. Augustinus, *quâ mala*
æquo animo toleramus, ne animo iniquo bona de- L. de Pati. c. 2.
seramus, per quæ ad meliora perveniamus. Reperitur & lema genere feminino, græcè λήμη, *lème*, atque lippitudinem, gramias, seu humorem in oculis concretum significat. Quapropter ait Chryso-
stomus, *Sicut enim lema quædam oculos opplen-* Hom. 35.
tes, ità præsentium cupiditas intellectum obscurat. in Gen.

LEMMA: λῆμμα, sumptio, captura, quæstus. Oritur à verbo λαμβάνω, *lambàno*, sumo: cujus præt. pass. est λέλημμαι, *lèlemmæ*, captus sum, à quo fit lemma, rejecto, ut in verbalibus assolet, augmento. Accipitur ergò lemma pro eo quod in
ratiocinationibus assumitur, quod Cicero sumptio- L. 2. de
nem voçavit. Prætereà sumitur pro titulo alicujus Div.
carminis, aut operis, ejus argumentum indicans. Unde Martialis suorum Epigrammatum titulos
lemmata nunçupavit, dum dixit: *Lemmata si quæ-* Epig. l. 14.
ris, cur sint adscripta docebo. Pro themate quoque, siue argumento, quod in aliquo opere scribendo nobis proponimus, aliquando usurpatur.

LEMMATION: λημμάτιον, p. b., diminutivum à supradictâ voce lemma. Est terminus logicalis significans aliquam propositionem concessam, ex quâ aliquid inferatur, vel ipsam illationem, aut argumentationem ex concessis procedentem. Sic enim fit captiuncula, uti sonat lemmation, à dicto verbo *lambàno*, capio, dum ex pro-

In Logic. c. 48. positione concessâ capitur adversarius, & argumento illaqueatur. Sic ait Damascenus: *Lemmation est quod assumptum est, ut confessum ad præparationem alicujus.*

LEMNISCUS: λημνίσκος, *lemnisços*, fasciola è coronis dependens. Hinc lemniscus, aut limniscus, dicta una ex notis sententiarum, ab Isidoro Hispalensi recensitis. (Orig. l. 1. c. 20.) Est enim fasciola, seu virgula inter geminos punctos, hoc modo ÷, & apponitur, aut saltem in S. Textu exarari solebat, in iis locis, quæ eodem sensu, sed diversis sermonibus transtulerunt Interpretes. Varias enim notas Veteres, majoris claritatis gratiâ, Bibliis inscribebant. Videlicet illa erat Notaria, seu notariaca expositio, methodus quædam, per notas diversi generis, divinis Scripturis appositas, vel insertas, verborum, ac sententiarum, necnon latentium sensuum, rationem demonstrans. Ex variis Authoribus eas Sixtus Senensis collegit. (Bibliot. S. l. 3. c. 1.) *Omnis*, inquit, *quæ per notas fit expositio duplici constat literarum varietate. Ex iis quidem alia literata alia illiterata.* Literatæ, ut Apile, Gehennon, Diabolus, & aliæ, quæ literâ latinâ, aut græcâ, aut hebraicâ efformantur. Illiteratæ, ut Obelus, Lemniscus, & similes quæ aliis figuris exprimuntur.

LEO: λέων, *léon*. Ità dictum hoc animal, generositatis, magnanimitatis, vigilantiæ, clementiæ, dominationis, & aliarum regiarum virtutum hieroglyphicum, à verbo inusitato λάω, *láo*, video. Ut ait Pier. Valerianus, παρὰ τὸ λάω, *láo*, τὸ ὁρῶ, idest à verbo *láo*, quod significat video. Et ideò, inquit, (Hierogl. l. 1. in Vigil.) *per leonis caput Ægyptii sacerdotes vigilantiam, atque custodiam ostendebant. Causam addebant, quòd solum hoc ex animalibus, recurvos ungues habentibus, simul atque natum est cernit.* Quod tamen alii plurimi non admittunt: inter quos S. Epiphanius in Physiologo ait, (Cap. 1.) *Leæna mortuum, & cæcum edit catulum*, &c. Nihilominùs optimè vigilantiæ est symbolum, quia est somni parcissimi, & propter oculi magnitudinem, & palpebrarum angustiam, oculi ejus inter dormiendum sublucent, & quodammodò patefacti videntur. Hinc perperàm aliqui existimarunt leones esse penitùs insomnes, quod à Valeriano cum Aristotele reprobatur. Ad custodiam ergò, & vigilantiam designandam, non solùm Mycenarum portis, sed etiam aliorum magnificentiorum ædificiorum, ac sacrarum Basilicarum valvis, leones, aut eorum capita insculpere in more positum, tamquàm ipsi forent divinorum veri custodes. Cùm autem in eo tot, ut ità dicam, virtutes resplendeant naturales, non absonè, secundùm nostrum obtusum intelligendi modum, se leoni comparauit Dominus. Etsi verò juxtà Plutarchum (in illâ Quæstione, *Utrùm Judæi quòd venerentur suem, an quòd ab ipsâ abhorreant, abstineant se ab esu carne*?) leo aperti, oculis nascatur; tamen, ut diximus, S. Epiphanius, Aristotelem, & Plinium secutus, quibus consonat Origenes, contrarium docet. Asserit enim, quòd leæna juxtà cæcum & mortuum catulum, (Sup. interp. Câ falso Pontc.) *defixos in illum habens oculos triduo cubat: bis vero transactis leo accedit, & in catulum spirat, qui statim & ad vitam revocatur, & lumen oculorum recipit.* Quod adaptat Christo Domino tribus diebus in sepulchro jacenti. Ut & Adamantius illud Salvatori nostro applicat: *Catulus leonis Juda, ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna quis suscitabit eum?* (Hom. 17. in c. Gen. 49. 9.) Ubi etiam 70 legunt σκύμνος λέοντος, *skymnos léondos*, catulus leonis; & Textus hebraicus, *gúr arièh*, ejusdem significati. (גּוּר אַרְיֵה *gúr arièh*.) Fuit verè Christus ex tribu Juda, cujus in triduano mortis somno, divinitas nullatenùs sopita, per oculos leonis, inter dormiendum splendescentes, cernitur aliquatenùs figurata. Unde de ipso quoque scribit Joannes: *Vicit leo de tribu Juda.* (Ap. 5. 5.) De quo etiam pseudopropheta Balaam verè prædixit: *Accubans dormivit ut leo, & quasi leæna, quam suscitare nullus audebit.* (Num. 24. 9.) Quamvis autem Salvator se in agni specie spectandum Joanni præbuerit; nihilominùs ab uno de senioribus, ante thronum stantibus, leo dicitur, ob invictam fortitudinem, præcellentem dignitatem, & regiam majestatem: *& quia ortus de tribus Juda, cujus insigne erat leo*, ait Jac. Tirinus. (hic.) Atque, ut dicunt Hilarius, & Ambrosius, unico rugitu, seu *spiritu oris sui*, teste Apostolo, universum, quando liberit, Mundum percellit, stupefacit, & exanimat. (2. Thess. 2. 8.) Unde appositè de Christo ad judicium venturo scripsit Propheta, *Dominus de Sion rugiet.* (Amos 1. 2.) In mysticis illis Ezechielis animalibus, ex quatuor faciebus una erat leonina. Quia leo inter feras, sicut bos inter armenta, aquila inter volucres, homo inter omnia animalia, principatum tenet; ità leo principatum, & majestatem in Christo designabat. Prætereà per accommodationem quatuor illæ facies, quatuor adaptantur Evangelistis. Et quidem leonina, juxtà D. Augustinum, Matthæo appropriatur; sed juxtà S. Hieronymum, quem communiter sequuntur, denotat Marcum, qui in Evangelii sui principio, vocem Joannis, quasi leonis, resonare facit. Variæ sunt metaphoræ in Scripturis ex præstantioribus leonis proprietatibus petitæ, quæ variis attribuuntur virtutibus. Sed ob ejus sævitiam, ferocitatem, & superbiam, usurpatur etiam ad vitia designanda. Sic à Sapiente dicitur: *Melior est canis vivus leone mortuo.* (Ecc. 9. 4.) De quo allegoricè dicit Hier. Lauretus, (In Syl. Alleg.) leo mortuus est apostata à Fide, quo melior est canis vivus, hoc est Gentilis, qui ad Fidem convertitur. Ità quoque nonnulli Judæorum Reges, eorumque filii, leonibus, & leunculis assimilantur, ob superbiam, & invictam obstinationem. De Nabuchodonosore superbissimo tyranno, qui maximâ cum sævitiâ in Judæos irruit, eosque imperii rugitu prostravit, profligavit, excidit, ait Propheta: *Idcircò percussit eos leo de sylvâ.* (Jer. 5. 6.) Denique de ipso dæmone, semper ad prædam parato, nunquàm dormiente, & continuò mortalium vitæ insidiante, dicit S. Petrus, *tamquàm leo rugiens circuit quærens quem devoret.* (1. Pet. 5. 8.)

LEPRA: λέπρα, morbi genus in cutis vitio maximè consistens. (I.) Ità dictum à λεπρός, *leprós*, asper, scaber, leprosus: vel certè utrumque à λέπος, *lépos*, aut λέπις, *lépis*, cortex, squama, aut à verbo λέπω, *lépo*, decortico, eò quòd leprosis cutis instar corticis induresçat. Hebraicè dicitur *tsardugath*, uti in S. Textu frequenter. (צָרַעַת *tsardugath*.) A similitudine cutis elephantis aliqua lepra, ut suo loco diximus, elephan-

tia-

tiasis appellata: quando præsertim acriùs corpus infestat, ità ut carnem, usque ad ossa depascat. Oritur à perniciosâ atrâ bile, quæ totum inficit corpus, & ad alios suum expandit virus. Et hæc est causa literalis, cur leprosi in Lege mosaicâ adeò immundi, immò & abominandi reputabantur: atque ab omni humano commercio, & aliorum cohabitatione, à civitatibus excludebantur. Quamvis allegoricè præcipuè designarent immundos, & sceleratos ab aliorum consortio esse segregandos. Variam lepræ explorationem, & expiationem in homine, vestimento, & domo, habes in Levitico. Unde intelliges omnem lepræ cognitionem ad solos sacerdotes spectasse, & typum nostri Sacramenti pœnitentiæ, in quo animæ lepra sacerdoti detegitur, præbuisse. Sed cùm de variis lepris agatur in Levitico, quæ potiùs in externis corporis maculis consistebant; satis patet, ut annotat Franc Valesius, Judæorum lepram, adeò frequentem, ordinariè non fuisse illam pessimam elephantiasim, quæ nostris sæculis aliquos infestare cernitur; sed potiùs fuisse lepram Græcorum, Galeni scabiei non absimilem. Et tamen talis leprosus solus extra castra cogebatur habitare. Sicque separatus, ad arbitrium sacerdotis, ut ait S. Textus, *habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit.* (Lev. 13. 45.) Vestimenta verò ex variis maculis, eisque crescentibus, & serpentibus, leprâ infecta judicabantur à sacerdote. Et de tali vestimento dicitur: *Idcircò comburetur flammis.* (v. 52.) Domus pariter, in cujus parietibus sacerdos observabat *quasi valliculas pallore, sive rubore deformes, & humiliores superficie reliquâ,* (Lev. 14. 37.) debebat claudi septem diebus: quibus completis, si videbat lepram crevisse, illos lapides contaminatos erui, & domum radi intrinsecùs, & alio jubebat luto liniri. Si autem hisce cautelis adhibitis, lepra reversa videbatur, domus omninò destruenda erat, ejus lapides, & ligna extrà oppidum in locum immundum efferenda. Hebræi tradunt talem domorum, & vestium lepram suo populo, præsertim à divinis legibus recedenti, peculiarem fuisse. Quapropter eos admonet Moyses: *Observa diligenter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes levitici generis, juxtà id quod præcepi eis.* (Deut. 24. 8.) Quibus cùm voluerit resistere, eorumque officia usurpare, Ozias rex, seu Azarias Amasiæ filius (etsi apud Matthæum, tribus regibus intermediis prætermissis dicatur filius Joram) (Matth. 1. 8.; 1. Par. 26. 19.) statim orta est lepra in fronte ejus, coràm sacerdotibus. Variam variarum leprarum expiationem in duobus citatis Levitici capitulis reperies: quibus homo præsertim, & domus mundabantur. Cùm præter elephantiasim, cæteræ lepræ, ut observavit D. Augustinus, non tam sanari, dicebantur, quàm mundari. *Coloris quippe,* dicit S. Pater, *vitium est, non valetudinis, aut integritatis sensuum, atque membrorum.* (L. 2. Quest. Evang. c. 40.)

2. Lepra verò tropologicè generaliter peccata significare potest; cujus variæ species varia scelera designant. Lepra *perseverans domus* peccatoris obstinationem indicat: *lepra volatilis, & vaga in vestimentis* (Lev. 14. 44.; v. 13. 57.) est transitus de vitio in vitium. Sed specialiter lepra est perversæ hæreseos perniciosum symbolum, uti loco citato interpretatur Augustinus. *Vera ergo falsis inordinatè permixta in unâ disputatione, vel narratione hominis, tamquàm in unius corporis colore, significant lepram, tamquàm veris falsisque colorum fucis humana corpora variantem, atque maculantem.* (Sup.) Ideò immundi, perniciosi, infesti, ab Ecclesiâ judicandi sunt: sed præsertim summorum Sacerdotum authoritate à Fidelium cœtu eliminandi, extrà Ecclesiæ sacra pomœria ejiciendi; quorum errores à solo Jesu Præceptore, ut eum apertè vocavere decem viri leprosi, sunt corrigendi, & abstergendi. (Luc. 17. 13.) Lepidè quoque lepræ multicolores polytropis, & versipellibus adaptantur hæreticis. Lepra quippè flava, vel pallida eorum fidei imbecillitatem designat: rufa, mortale in Catholicos, & veram Christi Ecclesiam odium: alba, eorum hypocrisim: livida, efferatam in bonos, & Sanctos invidiam: nigra, fumum eorum innatæ superbiæ, & hæresis hujus fidæ comitis. Sed hîc difficultas se ingerit: cùm leprosi adeò immundi censerentur, & omnis immunditiæ, ac perversitatis essent figuræ; quomodò omnis puritatis Author intravit *in domum Simonis leprosi,* (Matth. 26. 6.) cùm tale commercium Lex prorsùs vetaret? Ideò verisimilius est Simonem non fuisse verè leprosum, etsi etiam in Textu græco λεπρὸς, *leprós*, dicatur: sed ità vocatum ex cognomine ipsius familiæ proprio, vel certè à Jesu curatum aliquando à leprâ fuisse. Ipsius cognata, ut innuit Tirinus, fuit Martha, vel saltem vicina, & familiaris: ità ut ipsa in ejus domo illo die lautius epulum strueret. Ità refert S. Joannes: *Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat.* (Io. 12. 2.) Cùm verò adeò abominabilis apud Judæos esset lepra; tamen Salvator noster, qui propter omnium salutem ad Crucis mortem infirmari dignatus est, veluti leprosus à Judæis haberi voluit. Sicque prædixerat Isaias in personâ Judæorum: *Putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum.* (Is. 53. 4.) Etsi 70 legunt, *& nos putavimus eum esse in dolore* (ἐν πόνῳ, *en pono*) seu labore, &c.: & Hebræus ait *naghang*, (נגוע *naghang*) idest plagatum, ait Pagninus, à radice *nagang*, (נגע *nagang*) tetigit, percussit, cujus est *pahul*. Nempè cùm lepra sæpè ob scelera à Deo infligeretur, ut patet in Moyse, (saltem aliqualiter inobediente) Mariâ ejus sorore, & Azaria rege; id quoque putaverunt Judæi de Jesu tot doloribus afflicto, tot percussuris lacerato, tam infami morte humiliato. Non intelligentes perfidi ipsius lepram animæ nostræ fuisse munditiam, & medicinam.

LEPROSOTROPHIUM: λεπροτροφεῖον, *leprotrophion*, p. l., vulgò *Lazaretto*. Locus in quo leprosi aluntur: à λεπρὸς, *leprós*, leprosus, & verbo τρέφω, *trepho*, alo. Horum plurima in Orbe christiano, post sacram Palæstinæ expeditionem fuerunt instituta. Cùm enim illud clima sit lepris valdè fecundum, facilè Fideles illuc advenientes, forsitan & propter varia in illis locis sanctis commissa scelera, infecit: qui in Europam reduces ab aliorum commercio segregari debuerunt.

LEPTON: λεπτὸν, *lepton*, minutia, minutissimum monetæ genus. Ab aliquibus etiam lepta dicitur, à λεπτὸς, *leptos*, tenuis, minutus. Et quidem minutissimam fuisse monetam, satis patet ex illâ

Marci 12. 41. Luc. 21. 1. illâ viduâ evangelicâ, quæ observante, & laudante Christo Domino, in gazophylacium *misit duo minuta, quod est quadrans*. Græcus habet λεπτὰ δύο, *leptà dyo*, ut & apud Lucam, *æra minuta duo*, ubi græcè non æra, sed *duo leptà* legitur. Erant tamen verè duo ærei nummuli, qui simul quadrantem, seu quartam assis partem conficiebant. Erat autem as decima pars drachmæ argenteæ, seu julii romani.

LETHARGUS: λήθαργος, *léthargos*, morbus à Latinis veternus dictus. Fit ex pituitâ frigidiore, & humidiore, cerebri ventriculos occupante, illicque putrescente, quæ somnum continuum inducit, & oblivionem. Oritur ista vox à λήθη, *léthe*, oblivio, & ἀργὸς, *argòs*, quod etiam desidem significat. Ità ut lethargus desidem oblivionem subindicet, vel etiam oblivionis onus: nam ἄργος, *árgos*, onus. An lethargicis, seu veternosis, tali passione improvisò correptis, possint Ecclesiæ Sacramenta, si evigilare non possint, administrari, meritò inquirunt sacri Doctores. Et quidem Extremam Unctionem posse conferri, communis est sententia, dum non constat in actuali peccato fuisse lethargo percussos. Nã vita christiana, utcumque anteacta, est virtualis Sacramenti petitio: cui saltem attritio ante lethale symptoma conjungi potuit. D. Augustinus, sicuti

De Verb. Domini ser. 59 cap. 4. & 5. phreneticis Christianorum persecutores æquiparat, ità lethargicos eos vocat, *qui differendo languescunt verbis somnolentis, in lucem oculos extendere pigrescunt*. Tertullianus ex præternaturali le-

De Anima c. 42. thargi somno, somnum naturalem esse probans, ait: *Etiam in lethargo non naturalem notantes, testimonio naturali respondent*. Letargia quoque, in Sermone quodam de cœnâ Domini, inter opera D. Bernardi, eo sensu quo lethargus, reperitur.

LETHE: λήθη, oblivio. Oritur à verbo poëtico λήθω, *létho*, pro quo λανθάνω, *lanthàno*, oblivìscor, cujus præt. medium usitatum λέληθα, *lélotha*, oblitus fui, unde rejecto augmento syllabico *lethe* formatur. Hinc juxtà Poëtarum fabulas nomen illi fluvio infernali, cujus latices animæ ad corpora rediturae gustabant, ut omnium rerum simul haurirent oblivionem. Qui amnis è scholâ platonicâ prorupisse videtur: cùm hæc animas in alia corpora transmigrare docuerit, unde omnium rerum oblivio ipsis tradenda, ut dum scientias edocentur, potiùs oblita reminiscantur, quàm res incognitas addiscant. Ideò videtur Augustino platonicè Vir-

Æneid. l. 6. gilius dixisse de fluvio lethæo; *Et longa oblivia potant*. Quod tamen Porphyrio etsi platonico displi-

L.10. De Civ. Dei c.30. cuit. *Quoniam*, inquit sanctissimus Pater, *verè credere stultum est, ex illâ vitâ, quâ beatissima esse non poterit, nisi de suâ fuerit æternitate certissima, desiderare animas corruptibilium corporum labem*, &c. Lethe quoque vocatus carcer horren-

An.Chr. 614.N.47 dus apud Persas, de quo Baronius: *Lex erat apud Persas, ut qui conjecti erant in eam custodiam, nunquàm revocarentur*. Sic est inferni tenebrosi, horrendi, & irremeabilis symbolum non obscurum. A lethe vocatur lethæus somnus, quasi obliviosus, & maximè desidiosus. De hoc inter Opera D. Ber-

De vitâ solitariâ. nardi dicit quidã: *Carnalis verò somnus, & brutus, & sicut dicitur lethæus, abominandus est servo Dei.*

LEUCOMA: λεύκωμα, *leucoma*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, etsi græcus accentus collocetur in antepenultimâ. Est albugo, album ovi, à verbo λευκόω, *leucóo*, dealbo: cujus præteritum passivum λελεύκωμαι, *lelleucomæ*, & hinc ablato augmento syllabico, *leucoma*. Sed quod ad rem nostram facit, est quòd leucoma pro tabulâ albo colore inductâ sumatur, quæ latinè album appellatur. Unde leucomati, seu albo Sanctorum inscribere, & similia dici possunt.

LEUCOTHEA: λευκοθέα, *leucothéa*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ statuatur accentus. Ità dicitur aurora, seu Matuta Dea, à λευκὸς, *leucós*, albus, & θεὰ, *theá*, Dea. Nam secundùm fabulas, cùm circà Megaridem per campum quemdam albicantem curreret, in furorem incidit, & in mare se projecit. Leucotheæ fit mentio in vitâ S. Vincentii presbyteri, ut à Magri refertur.

LEXIS: λέξις, dictio. Formatur à verbo λέγω, *légo*, dico: cujus secunda persona præt. pass. est λέλεξαι, *lélexæ*, dictus fuisti, à quâ, rejecto augmento syllabico, fit *lexis*. Hinc peregrina dictio barbara lexis ab aliquibus vocata, & apud S. Scriptores vox ista reperta. Ab eâ fit λεξικὸν, *lexicón*, dictionarium, vocabularium: & Lexica græco-latina passim obvia. De Hierolexico suo syntagmate tractatû est.

LIBANUS: λίβανος, *libanos*, p.b., Syriæ mons, Sidoni Phœnices oppido vicinus. Ipsius etymologia erit græca, si à voce λίβανος, *libanos*, thus significante, eò quòd ille mons arboribus thuriferis floreat, sit eruenda. Vox autem *libanos* à verbo λείβω, *libo*, trahit originem, quod & pro stillare ponitur, quia thus guttatim stillat ex arboribus. Et hæ quoque libani, & dendrolibani dicuntur, quasi thuris arbores: nam δένδρον, *déndron*, arborem significat. Monti Libano ex adverso Antilibanus obtenditur: ab ἀντὶ, *andí*, contrà, quasi contralibanus. Libanus hebraicè dicitur *levanón*, seu *lebanon*, & thus *levonáh*, quod nos *lebonáh*, dicere- לבנון *levanón.*
mus: unde verisimiliter dictio græca *libanos* prima desumit natalia. Obvia satis est in sacro Textu לבונה
montis Libani mentio: non solùm ad significandum terminum terræ Israëlitis promissæ, sed etiam tam- *levonáh.*
quàm variarum rerum, & mysteriorum gratum specimen exhibendum. Quando Palestinam ad Libanum usque be protendentem describit, ejus terminum aquilonarem designat: ad cujus radices erat Cæsarea Philippi, priùs dicta Lesem, aut Lais, & posteà Dan à tribu danitâ, quæ illam expugnavit. Uti per anticipationem dicitur: *Ascenderuntque filii Dan, & pugnaverunt contrà Lesem, ceperuntque eam, & percusserunt eam in ore gladii, & possederunt, & habitaverunt in eâ, vocantes nomen ejus Lesem Dan, ex nomine Dan patris sui*. Quod Iof.19.47
ergò in Lib. Judicum narratur de expugnatione Lais ostenditur tantummodò accidisse tempore quo Judices regnabant in Israël, & verisimilius paulò post mortem Josue, uti probant Authores gravissimi, etsi post Sampsonis exaretur mortem. Dan ergò civitas ad Libani radices erat terminus Palæstinæ aquilonaris, ut Bersabee terminus australis: ideò sæpiùs ejus longitudo hisce terminis exprimitur, *à Dan usque Bersabee*. Aliquando etiam accipitur 1.Reg.3.20.
in Scripturâ Libanus, non pro ipso monte, sed pro ipsâ arbore thuriferâ, seu pro dendrolibano. Sic enim intelligitur id quod de se prædicat divina Sapien-

Eccl. 34. 31. pientia: *Quasi libanus non incisus vaporavi habitationem meam.* Idest, sicuti arbor ista, quando non inciditur, sponte thus emittit suaviter redolens (vel libanus est ipsum thus, quod non incisum dicitur, quia illud quod sponte, sine corticis incisione, ex arbore decidit, est longè præstantius, & fragrantius) itá suavissimo odore habitationem, seu Dei Ecclesiam implevi. Quæstio hîc ultrò se ingerit, quid per saltum Libani in Regum libris intelligatur? An videlicet in ipso monte domus illa magnificentissima Salomonis fuerit ædificata, de quâ di-

3. Reg. 7. 2 citur: *Ædificavit quoque domum saltus Libani centum cubitorum longitudinis*. In Textu hebraico vocatur *beth idugar*, idest domus sylvæ, scilicet

בית יער Libani. Et quidem ipsum Libanum saltum vocari ex eo suaderi posset, quòd saltus sit locus incultus, crebris sylvis obsitus, quod ipsi monti Libano videtur convenire. Sed istius montis ab urbe regiâ distantia, & quòd extrà finem Judææ ferè sit positus, aliud quidqiam per saltum Libani hîc intelligi satis evincit. Accedit quòd Chaldæus vertat *domum refrigerii regum*. De cujus verè regiâ supellectile scribitur, quòd erant *vasa domus saltus Libani ex auro purissimo*. Ubi hebræus ait,

2. Par. 9. 20. *bith idugar ballevanòn*, domus sylvæ Libani: & 70 δρυμῷ τῷ λιβάνῳ, *drymâ tû libânu*, sylvæ, aut saltus Libani. Adeòque domus ista regia verisimiliùs erat Jerosolymæ vicina, in loco quodam civitatis suburbano, quæ, eò quòd amœnitate suâ Libanum referret, domus saltus Libani nuncupata fuit. Mysticè autem ad multa significanda, & exprimenda Libanus adaptatur. Et præsertim ad illius summam pulchritudinem innuendam, qui est speciosus formâ præ filiis hominum. Nam Libani pulchritudo, amœnitas, celsitudo, & maximè cedrorum excelsarum, & imputribilium fecunditas, totque florum germinatio sacram Sponsam invitavit, ad hoc encomium cęlesti Sponso tribuendum: *Species*

Cant. 5. 15 *ejus ut Libani*. Ex quo ad ipsam Ecclesiam tales

Is. 35. 2. dotes emanarunt, de quâ prænunciavit Isaias: *Gloria Libani data est ei*: atque de ipsâ sub Libani symbolo plurima diversis in locis prædicta. Similiter justorum virtutes, gratiæ, & omnis generis or-

Cant. 4. 14 namenta spiritualia, *in universis lignis Libani* lucidissimè adumbrantur. Sed maximè ipsorum perfectiones in Libani cedro figurantur: quæ in isto monte ad summam proceritatem, & rectitudinem assurgit: cujus lignum incorruptibile, suavissimum odorem spirans, viridantibus foliis semper decorû, patulis, & multiplicibus ramis ditatum, umbram

Ps. 91. 13. gratissimam spargit: sic *justus ut cedrus Libani multiplicabitur*. Aliquando etiam per Libanum Judæorum populum S.S. Doctores intelligunt: cui succedit Antilibanus, nempè Gentilis. Templum etiam ipsum Jerosolymitanum ob cedrorum è Libano multitudinem, Libanus appellatum. Sed non itá præclaris dotibus floret Libanus, quin ad vitia designanda non possit assumi. Ut enim est mons excelsus, & sublimioribus cedris abundans, superbiam significare potest, aut ipsum mundum, in quo Assur infernalis, & ejus affeclæ, in summæ fastigium eriguntur vanitatis. Ideò Propheta dicit: *Ecce As-*

Ezech. 31. 3. *sur quasi cedrus in Libano*.

LIBYA: λιβύα, *libya*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ collocetur accentus. Ab aliquibus tertia pars Orbis statuitur, & pro Africâ ipsâ ponitur. Sed rectiùs est una ex Africæ partibus, ultrà Ægyptum sita, de quâ Isidorus: *Libya dicta, quod inde libs flat, hoc est africus, vel à Li-* Orig. l. 14. c. 5.
byâ filiâ Epaphi. Libs, græcè λίψ, *lips*, est ventus ab occasu brumali spirans. Alii deducunt istam vocem à verbo λείπω, *lipesta*, deficere: eò quòd ob nimium ardorem illic viventia quasi deficiant. De Libyâ fit mentio in Act. Apostolicis, dum Apostoli variis linguis prodigiosè loquentes, ab omnibus intelligebantur Judęis. Hi per varias Orbis terrarum partes dispersi erant, occasione variorum bellorum, & cladium, præsertim Nabuchodonosoris tempore, quando multi Hebræi cum Jeremiâ in Ægyptum aufugerunt, & posteà quoque in Libyâ se propagarunt. Illi erant qui habitabant *Ægyp-* Act. 2. 10.
tum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen. Gentes è Libyâ dicuntur Libyes, & ab ipsis distinguuntur Æthyopibus. Itá tempore Roboami, Salomonis filii, Sesac rex Ægypti invasit Jerusalem, in cujus exercitu *non erat numerus vulgi quod venerat cũ* 2. Par. 12.
eo ex Ægypto, Libyes scilicet, & Troglodita, & 3.
Æthyopes, videlicet ex variis Africæ nationibus לובים
collecti. Sicque 70 legunt λίβυες, Libyes, & Hebraicus *luvim*. quod nos *lubim* diceremus. *luvim*.

LIGURIUS: λιγύριον, *ligyrion*, p. b., lapis pretiosus, qui erat primus in tertio ordine Rationalis summi Judæorum Pontificis. Erat ergò septimus inter illas 12 gemmas: & secundùm Cornelium à Ex. 28. 19
Lapide est idem ac hyacinthus, qui est undecimum fundamentum cęlestis Jerosolymæ, ut suprà in hyacintho dictum est. Alii tamen lingurium dicunt, quem Hier. Lauretus similem carbunculo facit: & ex lyncis urinâ generari ferunt, unde ipsi nomen. Nam λύγξ, *lynx*, genit. λυγκὸς, *lyngòs*, & οὖρον, *uron*, urina. Septuaginta loco citato vocant *ligyrion*, &
Hebræus *lescem*, idest ligurius, vel lyncurius, ut לשם
ait ex Plinio Pagninus: quem alii cyanum, aut topa- *lescem*.
zium esse contendunt.

LIMENARCHA: λιμενάρχης, *limenarches*, portuum præfectus. Est enim ille qui locis maritimis præest, ubi ad exteras nationes est transitus. Itá dictus à λιμὴν, *limén*, portus, & littus maris, & ἀρχὸς, *archós*, princeps: unde limenarchia, p.b. (nisi græcus accentus in eâ retineatur) est munus portuum curandorum. Dictus est etiam limenophylax, p.b. portuum custos, à dictâ voce limen, & φύλαξ, *phylax*, custos. A voce græcâ *limén*, dictum fortè latinum *limen*: unde & limina Apostolorum, Basilica S. Petri Romæ. Nam ibi salutis portus, ubi & ab hominum sacro piscatore multas gratias expiscari possumus. Sic & talis cęlestis portus custodes, non incongruè limenarchę, & limenophylaces, p.b. dicerentur.

LIMNIOTA: λιμνιώτης, *limniótes*, lacustris, palustris, & penultimâ longâ propter *omèga* effertur. Est adiectivum formatum à voce λίμνη, *limne*, palus, stagnum, lacuna. S. Gregorii monachi cognomen, à palustri domicilio itá vocitati: de quo mentio in Martyrologio die 24 Augusti. Ad palustria in terris insalubriter habitavit, ut salutẽ ęternam obtineret, & salubriùs in cęlis degeret ad illũ
fluvium aquæ vitę splendidum tanquã crystallum. Ap. 22. 1.

LI-

In Hierol.

LINOSTIMA: ex græco λινοστήμων, *linostêmon*, idest lini stamen, Magri deducit. Et certè λίνον, *linon*, est linum, & στήμων, *stêmon*, stamen. Sicque propter η, *eta*, sive *ita*, vocalem longam, penultima in linostimus esset longa, cùm tamen in Prosodiâ Bononiensi brevis declaretur. Palla linostima in Diaconis, juxtà eundem Authorem, erat ipsa stola. Sed palla est ipsa vestis talaris, & potiùs alba, quæ & stola byssina dici potest, intelligenda. Ab aliquibus linostema, p.l., dicitur vestis ex lanâ linoque contexta, & ità vocata, quia in stamine linum,

Orig. l. 19. c. 22.

ut ex Isidoro patet.

LIO: λειῶ, lævigo. Hoc verbo utitur Tertullianus, ubi contrà idololatriam scribens, & artes ipsi inservientes damnans, & alias licitas admittens,

De Idolol. c. 8.

ait: *Scit albarius tector, & tecta sarcire, & tectoria inducere, & cisternam liare*, idest calce lævigare. Indicat hisce artibus Christianũ posse licitè vacare.

LIPOTHYMIA: λειποθυμία, *lipothymia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus, quos plerique Latini ex usu legitimo sequuntur. Est animi defectio, seu deliquium: à verbo λείπομαι, *lipomæ*, deficio, & θυμὸς, *thymos*, animus. Dicitur & λειποψυχία, *lipopsychia*, ejusdem accentus, quasi animæ defectio (quæ syncope quoque vocatur) à ψυχὴ, *psychè*, anima. Hoc accidens ex variis passionibus, & humoribus morbificis, ac malignis qualitatibus potest contingere. Veluti ex

Esther 15. 8.

nimio timore contigit reginæ Esther, dum regem Assuerum, eum pro salute Judæorum deprecatura, non vocata, contrà legem adibat. Dubius rei eventus, imminensque sibi, & toti suo populo periculum, reddebat ei animum *nimio timore contractum*. Timorem vehementer auxit regia majestas, tanto decore, & gloriâ resplendens: magisque regis furor, dum primo aspectu eam conspexit intrantem. Tunc

v. 10.

enim, cùm *ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput*. Sanguine videlicet, ut in timore fieri solet, ad cor vergente, partes exteriores colore, & viribus destitutæ sunt. Cor autem, & præcordia tantâ sangui-

v. 18.

nis copiâ fuerunt oppressa; quòd *rursùs corruit, & pene exanimata est*.

LIPSANA: λείψανα, p.b., reliquiæ. Latinè solùm *lipsana* in plurali, pro Sãctorum reliquiis usurpatur. In græco tamen etiam in singulari λείψανον, *lipsanon* dicitur, quod reliquum significat: à verbo λείπω, *lipo*, linquo, cujus fut. λείψω, *lipso*, & hinc lipsanum. Vel à secundâ personâ præt. pass. λέλειψαι, *lelipsæ*, ablato deducatur augmento. Arcæ autem illæ, in quibus Sanctorum reliquiæ conduntur, lipsanothecæ, p.l., dicuntur: à voce *lipsanon*, & θήκη, *theke*, theca, repositorium, loculus. Sanctorum sacra lipsana esse aduranda, eodem nempè duliæ cultu, quo ipsi Sancti, quorum fuerunt corpora; est unũ è Fidei orthodoxæ axiomatibus, contrà Vigilantium, & recentiores nostros hæreticos, à Catholicis piissimè propugnatum. Illi enim in innocentium, Deique amicorum innoxia & sacrosancta corpora, crudelissimè, & non minore hæreticâ rabie, quàm stultâ barbarie, nonnunquàm desæviunt. Vigilantium, hujus impii erroris Coryphæum, pridem confutavit D.Hieronymus: cujus verba in Epistolâ adversùs ipsum referuntur ab eodem S. Do-

Non procul à princ.

ctore. *Prope ritum Gentilium videmus sub prætextu religionis introductum, pulvisculum nescio quem, in modico vasculo, pretioso linteamine circumdatum osculantes adorans*. Contrà quem respondet sanctissimus Pater: *Honoramus reliquias*

In Ep. ad Riparium.

Martyrum, ut eum cujus sunt Martyres adoremus, honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum. Scilicet non adoramus sanctorum Martyrum, aut aliorum Sanctorum lipsana propter ipsa: quia res sensus expers propter seipsam præcisè non adoratur; sed honoramus ipsas reliquias, propter animam, quæ ipsis fuit unita, quę nunc intimè Deo conjungitur, & ipso fruitur: atque propter Deum, cujus fuerunt servi, & sunt amici nimis honorati. Seu, ut ait D.Thomas, *eorum re-*

3. q. 25. a. 6. c.

liquias qualescumque, honore congruo, in eorum memoriam venerari debemus, & præcipuè eorum corpora, quæ fuerunt templa, & organa Spiritus sancti in eis habitantis, & operantis, & sunt corpori Christi configuranda, per gloriosam resurrectionem, unde & ipse Deus ejusmodi reliquias convenienter honorat, in eorum præsentiam miracula faciendo. Uti fecit in muliere sanguinis fluxum patiente ad fimbriæ sui vestimenti contactum: nam

Marci 5. 29.

confestim siccatus est fons sanguinis ejus. Quidni etiam Sanctorum reliquiæ similia operentur, præsertim cùm magis fuerint unita eorum sanctis animabus, quàm Pauli sudaria, & semicinctia: de qui-

Act. 19. 12

bus mira narrantur prodigia. *Ità ut etiam super languidos deferrentur à corpore ejus sudaria, & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur*. Quin & teste Chry-

Hom. 8. in ep. ad Rő.

sostomo, umbra Pauli mortuos vivificavit: & umbra Petri varias infirmitates prodigiosè fugavit. Nunquid majoris erunt virtutis sacrosancti corporis umbræ, quàm reliquiæ? Nec obstat quòd Judæi à Christo reprehendi videantur, dum ait: *Væ vobis*

Matth. 23. 29.

Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ędificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta justorũ. Non enim ideò reprehenduntur, quòd hæc pietatis officia in Sanctos mortuos exhiberent; sed quia cõsentirent operibus patrum suorum, qui prophetas martyrio affecerant. Ut apertiùs Lucas dicit: *Pro-*

Luc. 11. 48.

fectò testificamini, quòd consentitis operibus patrũ vestrorum. Quòd *lipsana* V. Eucharistiam aliquando significet, quæ post Missam relinquitur, & conservatur; probat eruditè Carolus Magri. Quare

In Hierol.

Scriptores non pauci, inquit, in hoc æquivocarunt, vim nominis haud intelligentes, quo utitur D.Clemens Papa in Ep. 2., & in Constit. apost. l. 8. c. 13. & 31. Atque in Euchologio græco Eucharistia ἅγια λείψανα, *hágia lipsana*, idest sanctæ reliquiæ: & à S. Germano θεῖα λείψανα, *thia lipsana*, seu divinæ reliquiæ, appellatur. Et certè in eâ relinquitur memoria passionis Christi, & ipsius immensi amoris æternum memoriale nobis in terris relictum piissimè adoratur.

LIPTOTE: λιτότης, *lipt ote*, latinè cùm penultima brevis sit, accentus in antepenultimâ ponitur, quamvis hoc à Græcis non observetur. A nostris defectus vocatur: & est figura, quæ rem aliquam significat verbo minùs significante, quàm ista postulet. Prout illud Didonis:

Non

Æneid.l.2 *Non ignara mali, miseris succurrere disco.*

Ubi se dicit non ignaram, pro, maximè experientiâ exercitatam. Aliqui autumant hanc figuram antiquitùs, non liptoten, sed litoten fuisse vocatam, & Grammaticorum imperitiâ litoten in liptoten trãsiisse. Est enim λιτότης, *litótes*, & latinè litotes, p.b., simplicitas, tenuitas: cùm λιτὸς, *litós*, simplex, & tenuis dicatur. Sed liptote fit à verbo λείπομαι, *lipomæ*, deficio. Tales figuræ in sacro Textu non desunt: unde pluribus in locis legitur, *non est bonum*, per liptoten, pro, est valde malum. Ità dixit Mathathias Antiochi legatis, ad idololatriam inducen-
1.Mach.2. 21. tibus: *Non est nobis utile relinquere legem, & justitias Dei*. Non utile dixit, pro, valde perniciosum.

LITANIA: λιτανεία, p.l., supplicatio. Vox est orta à verbo λιτανεύω, *litanéuo*, rogo, precor, dona li-
Orig. l.6. c.19. to. D.Isidorus letanias dixit: *Letaniæ, inquit, à græco nomine appellantur, quæ latinè dicuntur rogationes: inter letanias verò, & exomologesim hoc differt, quòd exomologeses pro solâ confessione peccatorum aguntur: letaniæ verò dicuntur propter rogandum Dominum, & impetrandam in aliquo misericordiam ejus*. Litanias propriè vocat Ecclesia illum modum Deum, & Sanctos orandi, dum multi eorum per ordinem nominantur, & invocantur, ac ut pro nobis orent rogantur. Qui rogandi modus est in Ecclesiâ antiquissimus: ut patet ex vitâ S. Gregorii Magni, de quo in Breviario Romano:
Lect.6. *Litanias, stationes, & ecclesiasticū officium auxit*. Magri vocem istam rogationem, processionem, aut precationem interpretans, citat Valfridum dicen-
De rebus Eccl.c.28. tem: *Litanias non tantùm dici illam recitationem nominum, quâ Sancti in adjutorium vocantur infirmitatis humanæ, sed etiam cunctę, quæ fiunt supplicationibus, orationes*. Dictionem autem lætania, potiùs à latino lætor, lętitię diem festivum
In Hierol. significare Magri opinatur.

LITHOPARIUS: λιθοπάριος, *lithopários*, p.b., ex Anastasio pro lapide pario, marmoris candidi, & pretiosi genere ponitur. Nam λίθος, *lithos*, lapis, & πάριος, *pários*, è Paro Insulâ, de quâ suo loco. Sic ab eâdem voce *lithos* varia fiunt composita. Ut cū voce βολὴ, *bolé*, jactus, fit *lithóbolos*, p.b., lapides Jaciens: à verbo γλύφω, *glypho*, sculpo, fit lithóglyphos, p.b., sculptor lapidarius. Similiter à καρδία, *cardia*, cor, fit *lithocárdios*, qui est saxeo corde: ut Judæi, & peccatores maximè obstinati, quorum cor
Ezech.c.11. 19. lapideum in cor carneum tandem convertendum Dominus prædixit.

LITHOSTROTOS: λιθόστρωτος, *lithóstrotos*, latinè, propter *oméga* vocalem longam, absolutè penultimâ productâ esset efferenda. Sed quia vox planè græca, etiam accentu gręco in antepenultimâ pronuntiari potest. Lapidibus stratus idiomate nostro dicitur: à λίθος, *lithos*, lapis, & verbo στρωννύω, *stromnyo*, sterno, cujus tertia persona præt. pass. ἔστρωται, *éstrotę*, stratus est, à quo rejecto augmento syllabico fit *strotos*. Et ità communiter optimè accentu gręco, penultimâ correptâ: ut observatur à Grammaticis. Lithostrotos dici potest qualecumque opus, variis segmentis lapidum diversicoloribus coagmentatum. Sicuti dicit Isidorus:
Orig.l.19 c.14. *Lithostrota sunt elaborata arte picturæ parvulis crustis, ac tessellis tinctis in varios colores*. Locus ille in quo Pilatus sedit pro tribunali, ut sententiam contrà supremum Judicem ferret, græcè *lithóstrotos* Io.19.13.
vocatus: eò quòd haberet pavimentum, opere musivo, exiguis variorum colorum lapillis efformatum.

LITOS: λιτὸς, *litós*, simplex, tenuis, exiguus. Hinc clericus ab aliquibus *litos* dictus, qui non est in sacris constitutus: & *litós páppas* ex Balsamone pro Lectore, seu Clerico lectoratus Ordine insignito. Nam *pappas*, aut *papás*, etiam de clericis Græci dicunt. Vide dictionem *Papa*.

LITURGIA: λειτουργία, *liturgía*, latinè penultimâ correptâ. Multi verò Latini in similibus terminationibus ex usu gręcum accentum in eâ retinent: & usus non est improbandus, ubi legitimè introductus. Propriè vox ista significat ministerium, officium, & de quovis munere publico dicitur. Derivatur à verbo λειτουργέω, *liturgéo*, ministro, publicum munus obeo. Sed in sacris Scripturis, & apud S.S. Patres, ac omnes Orthodoxos Authores, *liturgéo* significat *sacrifico*, & *liturgia* Sacrificium, per antonomasiam, tamquàm pręstantissimum munus publicum, quod obiri possit. Et ideò ubi in nostro Textu dicitur, *Ministrantibus autem illis* Act.13.2.
Domino; gręcè habetur λειτουργούντων, *liturgúndon*, quod est genit.plur. participii activi λειτουργῶν, *liturgún*, sacrificans: adeòque *liturgúndon*, idest sacrificantibus, uti cum multis aliis exponit Bellarminus. Quin & Erasmus ipse, aliàs in his morosus criticus, vertit *sacrificantibus*. Quare per liturgiam intelligitur ipsum Missæ Sacrificium: & varii S.S. Patres, qui ritus observandos in sacrosancto Sacrificio composuere, quam nos Missam vocamus, Liturgiam dixere. Quæ aliter etiam voce græcâ ἱερουργία, *hierurgía*, vocari potest, cum eodem accentu, quo *liturgia*. Nam hierurgia Sacrificium significat, à verbo ἱερουργέω, *hierurgéo*, sacra facio. Quia ἱερὸν, *hierón*, sacrum, & ἔργον, *érgon*, opus. Utrâque voce utitur Textus græcus in illis Apostoli verbis, *Ut sim minister Christi Jesu in gentibus,* Rom.15. 16.
sanctificans Evangelium Dei: vel, ut D.Chrysostomus legit, In hoc ut sim minister Jesu Christi in gentes, sanctè administrans Evangelium Dei. Additque: *non simpliciter latriam, idest servitutem* Hom.29. in c.15.ad Rom.
ponens, quemadmodùm initio fecit, sed λειτουργίαν, & ἱερουργίαν, *hoc est sacrorum administrationem*. Alia editio habet *liturgiam*, & *hierurgiam*, latinis nempè characteribus exarans. Nam græcè pro ministro dicit λειτουργός, *liturgos*, & ab aliquibus Latinis litorgus vocatur: & pro sacrificante ait *hierurgún*, ἱερουργῶν. Quamvis autem hisce verbis Sacrificium significantibus utatur in hoc loco Apostolus; tamen sicut aliquando sacrificium metaphoricè de variis virtutum actibus dicitur (uti, *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*, quia videlicet instar sacrificii Ps.50.19.
Deum placat) ità hîc Apostolus de prædicatione loquens evangelicâ, à se Gentibus faciendâ, vocat liturgiam, tamquàm metaphoricum sacrificium Deo exhibens, per obedientiam Christi mandatum adimplendo, qui Paulo præceptum dederat Evangelium Gentibus prædicandi. Vel ipsa Gentium conversio est gratissimum quoddam sacrificium, in quo ipsæ Gentes offeruntur, ut victimæ Deo per Baptismum consecratæ: vel potiùs ipse gentilismus, per conversionem quasi mactatus, in quo Paulus sa-

cerdotis fungebatur ufficio. Quod & ipsi Petro potest adaptari, cui mysticè de Gentium victimis
Act. 10. 13 Christo mactandis dictum fuit, *Occide, & manduca*. Sed sicut ex eo quòd ista vox *sacrificium* aliquando de aliis per metaphoram dicatur, non sequitur non dari verum, & propriè dictum Sacrificium in novâ Lege, longè quàm in veteri præstantius; ità etsi vox *liturgia* ad alia per metaphoram significanda assumatur, tamen propriè convenit veræ liturgiæ, seu excellentissimo Missæ Sacrificio: quod apud Patres græcos, aliquando cum addito, Liturgia mystica, aut sacra nuncupatur.

LOEDORIA: λοιδορία, *lidoria*, cum accentu ut in vocabulo præcedenti. Est convicium, maledictum, opprobrium, sales conviciosi. Oritur à verbo λοιδορέω, *lidoréo*, objurgo, convicior, mordeo: quod ulteriùs est à λίαν, *lian*, valde, & δέρω, *déro*, excorio, cædo. Hinc & λοίδορος, *lidoros*, convitiator, maledicus, qui latinè lædorus, p. b., diceretur. Aliqui latini voce *lædoria* utuntur: cùmque convicium, sit ipsa contumelia, eandem cum eâ deformitatem imbuit, & ad eandem injustitiæ speciem reducendum.

LOEMODES: λοιμώδης, *limódes*, p. l., pestilens. Est enim adjectivum à λοιμός, *limós*, pestis, quæ à Latinis, hac voce uti volentibus, *lœmos* scriberetur. Cùm verò pestis morum, & animæ, maximè sit formidanda; *limódes* præsertìm est ille qui pravis moribus, & venenosis alios inficit colloquiis. Nam *corrumpunt mores bonos colloquia*
1. Cor. 15 33. *mala*. Vox limodes à nonnullis Latinis usurpata maximè talibus perversis adaptatur, qui nonnunquàm impunè in innocentes grassantur. Et *homi-*
Prov. 29. 8. *nes pestilentes dissipant civitatem*. Ubi 70 dicunt λοιμοὶ, *limi*, ideft pestilentes: nam *limós* etiam pestilentem significat. Sed Hebraicus scribit אנשי לצון *ansce latjon*, ideft viri derisionis, seu derisores: qui nempè omnia bona, & bonos deridentes, virus suum inter incautos pestilenter spargunt.

LOGARIUM: λογάριον, *logárion*, p. b., diminutivum à voce *lógos*, de quâ infrà. Adeòque est oratiuncula, ratiuncula, dissertatiuncula: & logaria sunt fermocinationes, minutæ rationes, seu computus rerum minimarum. Immò talis ejus terminatio quid vile significare solet: ut ab ἵππος, *hippos*, equus, Græci formant ἱππάριον, *hippárion*, ideft equus parvus, vilis, & ineptus.

LOGEUM: λογεῖον, *logíon*, p. l., locus ubi conveniunt consulentes, pulpitum, ubi recitantur comœdiæ, theatri locus. Vox est formata à *logos*, de quo suo agetur loco. Logia verò, p. b., in singulari est conventus, collectiu, collecta, eleemosyna, vox nova apud Apostolum, ubi Noster
1. Cor. 16 1. ait, *De collectis autem quæ fiunt in sanctos*: Græcus in genitivo habet λογίας, *logias*, de cullectâ, seu eleemosynâ. Erat quippè collecta, quam Apostolus à legendo, seu colligendo logiam græcè vocavit: quæ fiebat in pauperes Christianos in Judæa, bonis omnibus paulò ante ob Christi Fidem spoliatos. Quod Apostoli Jerosolymæ, inito cum Paulo fœdere, ipsi impensè commendarant. Prout ip-
Gal. 2. 10. semet ait, *tantùm, ut pauperum memores essemus: quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere*.

1. LOGICA: λογικὴ, *logike*, p. b., rationalis, supple scientia, vel ars. Nam λόγος, *lógos*, ratio, & λογικός, *logicós*, in masculino, rationalis. Latiùs olim logica sumebatur, non solùm pro arte disserendi, quam Dialecticam vocant; sed etiam pro ipsâ Rhetoricâ, quæ ut Logica rationis, & discursus usum docet: non ità strictim, & angusto modo, sed magis dilatato, & expanso. Logicæ sic acceptæ inventionem Isidorus Platoni tribuit. *Logicam quæ rationalis vocatur Plato subjunxit, per quam discussis rerum, morumque causis, vim earum rationabiliter perscrutatus est, dividens eam in Dialecticam, & Rhetoricam*. Ideò illa quæ magis subtiliter agitata, & disputata, ac discerta sunt, logica dicta sunt, ut innuit Tullius: *Habes ea quæ de perturbationibus enucleat: disputant Stoici, quæ logica appellant, quia disseruntur subtilius*. Quod 4. Tusc.
non discordare videtur ab opinione illorum, qui omnes scientias Logicâ directas, Logicas utentes appellant. Boëthius Logicæ appellationem Peripateticis attribuit: *Hæc est*, inquit, *disciplina quasi* In Com. Top.
disserendi quædam magistra, quam logicam veteres Peripatetici appellarunt, continens in se inveniendi, judicandique peritiam. Quod maximè discursu, seu syllogismo assequimur; quo scilicet occulta eruuntur, & ignota panduntur. Præcipuè namque hoc fit syllogismo, & aliis argumentationibus mentalibus, quarum gratiâ vocales efformati. Docet ergò Logica aptos conceptus elicere ad inventionem, & judicium, adeòque ad ipsos conceptus rectè dirigendos. Ità ut conceptus ipsi formales sint objectum materiale Logicæ, & ipsa directio intrinseca, & passiva, seu ipsa rectitudo operationum mentalium, sit objectum formale: attributionis autem objectum sit ipse syllogismus perfectus, ad quem ordinantur alia sciendi instrumenta, in quo magis inveniendi consistit, & judicandi peritia. De Logicâ docente variè varii disserunt, Et ne limites instituto nostro præfixos transiliamus, sufficiat observare Logicam docentem ex communi optimè dici ipsam Logicam, quatenùs præcepta tradit, quibus tum ipsa Logica, tum aliæ utuntur scientiæ. Logica verò utens non rectè ab aliquibus ad Topicam restringitur, quæ scilicet tradit præcepta in quâcumque materiâ probabiliter disputandi. Nam aliæ scientiæ aliis Logicæ partibus æquè ac Topicâ utuntur. Arriaga limitat Logicam utentem ad ipsam solam Logicam, quatenùs suis propriis præceptis utitur: cùm enim, ut ait, aliæ scientiæ non sint Logicæ, nec etiam Logicæ utentes dici possunt. Alii tamen non malè cum Patre Vasquez nomine Logicæ utentis comprehendunt omnes scientias, quatenùs utuntur Logicæ præceptis: seu actus aliarum scientiarum, & ipsius Logicæ, quatenus directivè procedunt à Logicâ docente, etsi elicitivè à propriarum scientiarum producantur habitibus. Qui simul directi ab unâ Logicâ docente, rectè quoque una Logica utens dicuntur.

Hujus Logicæ utentis pars est ipsa sacra Scientia, seu Theologia, quatenùs actus ad ipsam spectantes diriguntur à Logicâ. Quâ non solùm, ut 2.
patet, utitur Theologia scholastica; sed etiam ipsa Moralis, & positiva. Atque in Polemicis acriter sacra Scientia decertans, maximè Logicâ utitur,

ut

ut & in didacticis methodicè procedens. Sive enim locis illis utatur, quæ ab authoritate sumuntur, Logicâ dirigitur, ut ordinatè procedat, ut taceam locum ab authoritate in Topicis etiam enumerari; prout etiam locus à pari, qui tamen in Theologiâ est satis infidus. Sive veritatibus naturaliter notis, per syllogismos probabiles, aut demonstrabiles argumenta efformet; ipsâ potiori ex parte Logicâ utatur necesse est. Rationi tamen naturali non multùm innitendum, cùm præcipua sacræ Fidei Mysteria, quæ in Theologiâ exponuntur, omnem rationem naturalem longè superent. Unde dicit
1.q.1.a.8. ad 2. Angelicus, quòd *sacra doctrina etiam utitur ratione humanâ, non quidem ad probandam fidem, quia per hoc tolleretur meritum fidei, sed ad manifestandum aliqua alia quæ traduntur in hac doctrinâ*. Tamen hoc non obstante Theologia est absolutè argumentativa, quam Episcopus possidens, *potens est exhortari, & eos qui contradicunt arguere*, ac solvere rationes quæ contrà Fidem adducuntur. Nam hæ, prout asserit D. Thomas, non sunt demonstrationes, sed solubilia argumenta. Damnatur verò nimia in sacro Doctore cavillatio, & argutia: dum lumini naturali nimiùm fidens, & Logicâ potiùs abutens, quàm decorè utens, vanæ curiositatis, & superbæ arrogantiæ specimen præbet: atque multa superflua, inepta, & insulsa suis libris immiscet. Sed maximè hæreticorum sophismata damnanda, quæ ad incautos decipiendos ità sunt affabrè facta, ut facilè ipsos in stultissimos inducant errores. Hos Logicos, seu Dialecticos per
Orig. sup. Ex. Hom. 4. culices significari putat Adamantius. Nam, ut ait Nic. Caussinus, *Sicut culex in aëre volitans, sensum penè fugit oculorum, at corpus cum insederit, tenui quidem sed acuto stimulo terebrat*; ità illi
Polyhist. Symb. l.9. n.44. Dialectici, præsertim hæretici, *minutis, & subtilibus verborum stimulis animos terebrant, & tantâ calliditate circumveniunt, ut deceptus nec videat nec intelligat, unde decipiatur*. Ad nostrum propositum facilè pertrahi possunt Apostoli verba, quibus similes argutias satis clarè vitandas docet,
Tit. 3. 9. dum ait: *Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita, sunt enim inutiles, & vanæ*. Et certè quantùm Augustini, necdum Sancti, & Fidelis, Logica timeretur, satis est unicuique notum: quam felicissimi ingenii adolescens sine magistro ex ipso Aristotele didicerat, & ex quâ sine summi Præceptoris magisterio speciosa, sed fallacia argumenta depromebat. Metalogica vero quid sit V. *Methaphysica*.

LOGION: λόγιον, p. b., rationale, à dicto *lógos*, ratio. Eo nomine Greci Oraculum, præsertim solutâ oratione editum, appellabant. Logium quoque dictum est S. Pontificis Rationale; quod adhærebat in ejus pectore superhumerali. Erat quadratum, & palmare, ac duplicatum, sicuti Dominus Moysi mandaverat. *Rationale quo-*
Ex. 28. 15. *que judicii facies opere polymito, juxtà texturam superhumeralis, ex auro, hyacintho, & purpurâ,*
חשן *coccoque bis tincto, & bysso retortâ*. A Septuaginta dicitur λόγιον τῶν κρίσεων, *lógion ton cri-*
משפט *seon*, idest rationale judiciorum: & ab Hebræo *chòscen miscpàth*, idest pectorale judicii. Logion
chòscen miscpàth autem, seu Rationale vocatum, quia per illud, ac si ratione quâdam præditum esset, oracula reddebantur: & judicii dicebatur, quia ipsis oraculis, & responsis, judicia, seu Dei sententiæ Israëlitis intimabantur: de quo in voce *hyacinthus* nonnulla dicta sunt. Hoc rationale exornatum erat 12 gemmis, per ordinem dispositis, quarum singulis unum è 12 Patriarcharum, seu filiorum Jacob, nominibus erat insculptum. Excepto tamen nomine Levi, ex cujus tribu erant sacerdotes, ad quos spectabat 12 Patriarcharum nomina deferre, ac inter Deum, & populum mediatores esse. Sed cùm Ephraim, & Manasse, duo filii Joseph, pro filiis Jacob reputarentur, & duas tribus constituerent; ipsi duodenarium adimplebant numerum. Horum nomina summus Sacerdos, ut cara pignora, in pectore gerere debebat per amorem: uti & in humeris, in duobus lapidibus onychinis, eorum videlicet onera, & peccata ferendo, & pro ipsis Deum placando. Rationalis lapides 12 suo ordine describuntur. *In pri-* Ex. 28. 17
mo versu erit lapis sardius, & topasius, & smaragdus: in secundo carbunculus sapphirus, & jaspis: in tertio ligurius, achates, & amethystus: in quarto chrysolithus, onychinus, & berillus. Pontifex hoc Rationali decorus de variis rebus Deum consulebat. Cui Deus, ut aliqui volunt, per insolitam 12 gemmarum mutationem respondebat: putà per majorem splendorem, aut offuscationem, ex quo Sacerdos capiebat oraculum. Sed quamvis hæc opinio sit maximorum Interpretum, nempe Lirani, Abulensis, Ribeiræ, Serarii, Genebrardi, Pererii, Bonfrerii, & aliorum; tamen non est verisimile id semper factitatum, maximè quando res sine disertis verbis, non poterat ex gemmarum immutatione penetrari. Nec aliter potuit contingere, quando David consuluit Dominum, occasione secundæ Philistinorum irruptionis. Cui Dominus respondit: *Non ascendas contrà eos, sed gyra post tergum eorum, & venies ad eos ex adverso pyrorum. Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philistiim*. Nulla gemmarum immutatio quit excogitari, quæ hoc responsum, tot circumstantiis distinctum, aperire potuerit. In Rationali præterea, ut loco annotato diximus, hæ voces erant inscriptæ, *Doctrina, & veritas*, ut à Domino Moysi mandatum fuerat hisce verbis. *Po-* Ex. 18. 30.
nes autem in rationali judicii doctrinam, & veritatem: seu, ut legunt 70, τὴν δήλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, *ten delosin, ke tin alethian*, idest manifestationem, & veritatem. Textus autem hebraicus ait *eth haurim, veeth hathummim*, idest illuminationes, & perfectiones. Quia Pontifex ipso Rationali accipiebat à Deo celestem doctrinam, & infallibilem veritatem, seu divinas illuminationes, & perfectiones: adinstar summorum Angelorum, qui à Deo immediatè illuminantur, & perficiuntur, ut alios quoque inferiores illuminent, & perficiant. Meritò igitur illud ornamentum pontificium Logium dicebatur, dum ità divinis fulgoribus mentem illustrabat, & rationem. Quod tamen post babylonicam captivitatem cessasse satis est verisimile: cùm nullibi legatur Judæos post eam tali modo oracula captasse: & ab illo tempore arca fuerit à Jeremiâ ab-

את האורים ואת התמים

1. Reg. 5. 24.

absconsa, ex quâ responsa divinitùs dari solebant.

LOGISTICE: λογιστικὴ, *logistikè*, p.b., ars supputandi, quæ calculatoria dicitur. Oritur à verbo λογίζομαι, *logizome*, computo, considero, intelligo, conjecto: cujus tertia persona præt. est λελόγισται, *lelògistæ*, & hinc λογιστὴς, *logistès*, computator, æstimator, & *logisticòs*, ratiocinator, rationalis, computabilis. Logista ergò dicitur, qui reddendis rationibus præest. Justin. in tit. de mod. mulct. leg. curat. Logisticon autem est pars animæ, quæ ratio vocatur, in quâ vis consultandi, rationemque subducendi consistit.

LOGODÆDALOS: λογοδαίδαλος, p.b., sophista, qui compto sermone dolum celat. Vel, ut aliis placet, verborum nundinator inanis, civilium verò rerum ignarus. Bud. in l. jus civile, de Just. & jure. Formatur ista vox à *lógos*, sermo, ratio, & δαίδαλος, *dedalos*, ingeniosus, solers, varius. Hoc autem oritur à verbo δάω, *dao*, scio; à quo & Dedali famosi architecti nomen.

LOGODIARRHOEA: λογοδιάῤῥοια, *logodiarrhia*, verborum fluxus, maximè verborum non concoctorum profluvium. Formatur enim à voce *lógos*, sermo, verbum, & *diarrhia*, latinè *diarrhœa*, copiosus alvi fluxus, de quo superiùs dictum est. Adeòque logodiarrhœa futilem loquacitatem significat: quà notantur illi garruli, qui quidquid in buccam venit effutiunt. Inter vitia eutrapeliæ, aut modestiæ opposita recenseri potest.

LOGOGRAPHIA: λογογραφία, *logographia*, latinè penultimâ correptâ pronuntiari debet, nisi Græcos imitemur in accentu. Vox est composita ex sæpiùs dicto *lógos*, ratio, oratio, sermo, verbum, & verbo γράφω, *grápho*, scribo. Adeòque logographia, est orationum scriptio, liber, tractatus, oratio soluta. Est etiam rationum scriptio, ut logographi munus denotet, de quo jam dicetur.

LOGOGRAPHUS: λογογράφος, *logográphos*, penultimâ brevi, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Ità dictus orationis scriptor, ab eâdem origine quâ vox præcedens. Logographus secundùm Ammonium est judicialium causarum scriptor, aut qui libros orationum describit. Nam Logistæ rationum libros curabant, & Logographi scribebant; Significat & oratorem versutum, seu logodædalum. Sic in malam partem aliqui sumunt, putà pro futilium, & ineptorum verborum scriptore: uti Demosthenem appellabat Æschynes conviciosè logographum. Quia, ut opinatur Valerianus, sive quòd
Hierogl. l. 46. V. Lucubratio. semper ex scripto diceret, sive quòd in utriusque partis favorem aliquando scriptitarit. Isto sensu optimè quadrat hæreticis, inepta, & impia contrà veritatem obganniuntibus, criticè quaslibet voculas examinantibus, & in rebus summi momenti toto cælo aberrantibus. Illi quoque tali sensu logographi, qui meras de nomine quæstiones in scholas invehentes, grandem verborum machinam architectantur, quæ suo pondere corruit, & difficultates magis implicat, quàm explicat.

LOGOGRIPHUS: λογόγριφος, *logogriphos*, p. l., sermo implicitus, & ænigmaticus. Formatur à dictâ voce *logos*, sermo, & γρῖφον, *griphon*, insolubile, rete, argumentum nodosum: sicque idem etiam significat griphus, pro sermone implicito, ac logogriphus. Sunt ergò logogriphi ænigmata, quæ magis tamen in verbis ipsis suam habent obscuritatem: dum ex aliquâ mutatione, additione scilicet, aot detractione, varia recipiunt significata. Talis logogriphus hisce verbis exprimitur:

Mitto tibi navem prorâ puppique carentem.

Nam ablatâ primâ, & ultimâ literâ, quasi prorâ, & puppi, remanet *ave*, quo amicus ab hujus logogriphi salutabatur authore. Sed non est necesse logogriphum ad hoc significatum restringere: cùm omnis griphus, & sermo ænigmaticus logogriphus dici possit. In logogriphis excelluit Cleobulina, sive Eumetis Cleobuli filia: cujus etiam scirpi, aut scrupi, flexuosis ambagibus intorti, ad Ægyptiorũ regem, & Sapiẽtes deferebantur. Quales plurimos verisimiliter regina Saba Salomoni proposuit, quæ *venit* 3. Reg. 10.
tentare eum in ænigmatibus. Sed omnia sapientis- 1.
simè ipse enodavit: nam *non fuit sermo, qui regem posset latere, & non responderet ei*. Si autem logogriphum cum gripho confundamus, etiam cum ænigmate confundi poterit, & eandem cum gripho, & ænigmate, divisionem sortiri. Horum enim varia sunt genera: quorum primum in verbis simplicibus consistit, cùm voce aliquâ ænigmaticâ aliquid exprimitur. Secundum genus in literarum, & syllabarum puerilibus quibusdam aucupiis versatur, ut si pronuntiari jubeamus piscis, aut plantæ nomen, quod ab œ incipiat; aut nomen in varios sensus dividamus, ut *vastus*, in *vas*, & *tus*. Tertium genus est fermè dialecticum, in flexuosis contrariarum propositionum ambagibus: ut illud piscatorum de pediculis: Quos cepimus reliquimus, quos non cepimus tulimus. Quartum, & gravius genus est rei alicujus obscura, & figurata descriptio, quale profert Nic. Caussinus de Cinarâ.

Nullum mi caput est: cerebrũ tamen: alta virentem In Prol. ad Hori Hierogl.
E terrâ cervix surgere sponte facit,
Ut globus in tereti consisto stipite: quare
Matris habent in se viscera nostra patrem.

Ad hoc genus referri possunt tot Prophetarum obscuræ, & figuratæ descriptiones. Logogriphi tamen, ut jam innuimus, magis reputantur griphi verbales illi, qui potiùs in ipsis vocibus ludunt: cujus exemplum suprà prolatum est. Et istud de voce *ala* coronidis loco adjicimus:

Res volitat: pi adjungo, foditur: mi adjungito, mandit:
Primam deme, canit, ultima sola gemis.

LOGOMACHIA: λογομαχία, *logomachia*, latinè poni debet accentus in antepenultimâ, etsi multi in similibus terminationibus non malè Græcos imitentur. Verborum pugnam sonat, à sæpiùs dicto *lógos*, & μάχη, *máche*, pugna. Logomachia dici potest de verborum inter se contradictionibus, dum unus sibiipsi contradicit, aut alteri. Sicuti faciunt contumaces, & pertinaces, maximè hære- 1. Tim. 6.
tici: de quibus ait Apostolus, quod langueant *circà* 4.
quæstiones, & pugnas verborum, græcè λογομαχίας, *logomachias*. Logomachia est etiam inter illos, qui verbis dissentiunt, etsi fruantur animorum pace, & concordiâ. Sed specialiter ab aliquibus Authoribus logomachia de quæstionibus de nomine intelligitur: quando nempè vocibus dissentientes, in re conveniunt, & conceptu. Sicque contrà ideomachiam distinguitur: hocque modo logomachiæ

in

in scholis theologicis non desunt, dum plures futiles de voce quæstiones introducuntur.

LOGOPRATES: λογοπράτης, *logoprátes*, latinè penultimà correptà, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Est verbi venditor: à dicto *logos*, verbum, oratio, sermo, & πράτης, *prâttes*, venditor, quod est à verbo πράττω, *prátto*, vendo. Sed ità logoprátes dici deberet. Potiùs ergò à verbo πιπράσκω, *piprásco*, vendo deducatur: cujus tertia persona præt. pass. est πέπραται, *pipratæ*, venditus est, & sine augmento *prata* diceretur. Logoprates à D. Gregorio Naz. Judas agnominatus est: eò quòd Verbum divinum, seu Christum Dominum sacrilegâ impietate Judæis vendiderit.

1. LOGOS: λόγος, sermo, oratio, ratio, verbum, causa, &c., & ab aliquibus etiam usurpatur *logus*. Oritur ista vox à verbo λέγω, *lego*, dico, concionor, pronuncio, discerno, censeo, &c.: cujus præt. medium esset ἔλογα, *lloga*, & hinc ablato augmento syllabico *logos* erumpit. Ab istâ voce multæ aliæ compositæ græco-latinæ formantur: & ideò è re fuit ipsius indagare originem. Immò secunda Sanctissimæ Triadis Persona passim à S.S. Patribus græcis, cum S. Joanne, Logos vocatur: & etiam ab aliquibus Latinis retinetur ista dictio. Cùm autem, ut videmus, *Logos* varia significet; variè quoque à S.S. Patribus illa verba, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, *en arché ên ho lógos*, *In principio erat Verbum*, & ab aliis Interpretibus exponuntur. Nam aliquandò Tertullianus, Cyprianus, & Ambrosius, *logon* vertunt sermonem: Chrysostomus, & Nazianzenus accipiunt pro ratione, & aliqui etiam pro definitione. Unde Erasmus maluit vertere sermonem: cujus ova libenter foventes, omnes alii Novantes, sermonem cum ipso verti debere contendunt. Et verè non incongruè Filius Patris sermo dici potest: quia velociter sermo à dicente procedit, Patrem planè referens, & omnia quæ ipsius sunt exprimens: de quo dicitur: *Semel locutus est Deus*. Ratio quoque Patris appositè dici potest: quia ut ratio, & notitia à mente; sic à Patre procedit Filius. Definitionis etiam ratio ipsi competit: quia Filius naturam Patris, & omnium rerum, definitè, & plenè exprimit. Sed magis tenenda est nostra versio, quæ est communis aliorum Patrum, præter citatos. Nam Verbũ est quid simplicius, nec compositionem denotat, ut aliæ voces: quod maximè Verbo divino convenit, magisque significat aliquid intrinsecum, & intimum, cùm istæ voces, ratio, sermo, definitio, potiùs aliquid extrinsecum designent. De cætero D. Hieronymus magnoperè miratur Joannem rusticum piscatorem, & indoctum, in has voces, *In principio erat Verbum*, erupisse. Atque subjungit S. Pater: λόγος *enim græcè multa significat, nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscujusque rei, per quam sunt singula, quæ subsistũt, quę universa rectè intelligimus in Christo*. Logos etiam à profanis Scriptoribus usurpatur: ut apud Ciceronem, *Ego te certè scio, omnes logos, qui ludi dicti sunt, animadvertisse*. Sed gloriosiùs Hermes Gentilis Logon nominavit: de quo D. Augustinus ait. *Hermes, qui latinè Mercurius dicitur, scripsit librum, qui* λόγος τέλειος, *lógos télios, appellatur, idest verbum perfectum: magnum nomen libri hujus, quia magnus est, de quo scriptus est liber* 5

Io.1. · Ps.61.12. · Ad Paul. Ep.103. · Cic.Gallo · Orat. de 5.hæresib.

Quid enim perfectius verbo, qui solus est inter mortuos liber. Non ideò tamen Trismegistus secundam Supremæ Triadis Personam agnovit, quamvis aliqua scripserit, quæ secundæ Personæ appropriantur. Uti nec Platonici, in quorum libris reperitur illud, *In principio erat Verbum*, per hoc rationem idealē intelligentes, unum ex tribus rerum principiis, ut in voce *idea* fuit annotatum. Hæc secundùm ipsos erat alia à Deo substantia, quam mentem, & paternum vocabant intellectum.

Logos ergò aptissimè verbum exponitur. Cùm autem, ut docet D. Thomas, triplicis generis verba 2.
propriè dicta reperiantur (nempe vox ipsa exterior, interioris conceptus significativa; verbum interius à voce significatum; & ipsa vocis imaginatio) primò, & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur; nec aliter vox exterior, quàm quia interioris conceptus est significativa, verbi nomine donatur. Quia verò verbum de ratione sua habet, quòd à notitiâ concipientis procedat; sic etiam in divinis significat aliquid ab alio procedens. *Unde oportet quod nomen Verbi, secundùm quod propriè in divinis accipitur, non sumatur essentialiter, sed personaliter tantum*. Sed quia solus Filius per intellectum procedit, solus etiam Verbum in divinis dici potest: eâ ratione quâ Filius dicitur, & Imago. Ex quibus denuò patet optimè illam vocem *logos* Verbum expositam fuisse: quia verbum dilucidè exprimit processionem Filii per intellectum à Patre. Non quidem ex notitiâ solius essentiæ, ut vult Scotus; sed ex notitiâ essentiæ, Personarum, & creaturarum. Cujus rationem assignat Angelicus: *Quia Deus cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam*, & multò magis ipsas Personas. Ex tali autem cognitione oritur Verbum *repræsentativum omnis ejus, quod actu intelligitur*. Præterea sicut verbum mētis in nobis est actualis quędam repræsentatio rei intellectę; sic etiam Verbum divinum est actualis repræsentatio eorum, quæ à Deo Patre intelliguntur. Intelligit autem esse etiam suam, Personas, & creaturas: ergò Verbum divinum hæc omnia repræsentat. Ex quo ulteriùs sequitur Verbum ex istorum omnium notitiâ procedere: nam si procederet ex notitiâ solius essentiæ; jam sola essentia ut cognita repræsentaretur in Verbo. Sicuti verò *logos* est Dei Patris imago; ità secundùm Marium Victorinum, ὁ λόγος *animæ quæque hoc genus ibi, cetera imagines sunt*. Sed in vocabulo *icon* dictus est homo totius Trinitatis imago: unde videtur Victorinus dixisse animam esse *logū*, seu Verbi imaginem, in quãtùm Deus est: vel quia Verbum est Deus de Deo, & Deum producens; ità homo est de homine, & hominem producens. Secundùm quod dicit D. Thomas, quòd homo aliqualiter magis est ad imaginem Dei, quàm Angelus. Sic aliquo modo dici posset homo magis ad imaginem Filii, cui competit esse Deum de Deo, & Deum ab ipso procedere. Vel quia sicut Filius est imago Patris; ità homo est imago Dei; & in hoc, magis Verbo, quàm aliis duabus Personis, quę non sunt imagines, assimilari videtur. Absolutè tamen reprobandum est, cum Augustino, in homine solam esse Verbi imaginem: cùm Deus dixerit, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*.

D.Th.1. q.34.a.1. c. · 2.3.4. · L.3.adv. Arium. · L.12. de Trin.c.5. & 6.

LOGOTHETA: λογοθέτης, *logothétes*, latinè penultimâ correptâ, etsi Greci eam efferãt acutam. Est ille qui rationes ponit, seu qui computuum curam habet: à dicto *lógos*, & verbo τίθημι, *tithemi*, pono, cujus tertia persona passivi est τίθεται, *tithetę*, & ablatâ reduplicatione diceretur *thetę*. Logotheta intelligitur ab aliquibus Cancellarius. Etsi etymologia potiùs eum respiciat, qui expensarum, & aliarum rerum rationem habet. Erat logotheta tam ecclesiasticus, quàm secularis, qui logotheta palatinus appellabatur, ab Imperatoris palatio. Sed logotheta ecclesiasticus literas Patriarchę signabat, & aliis muneribus fungebatur.

LOIS: Λωΐς, *lois*, avia Timothei, Judęa quidem, sed, ut ejus filia Eunice, gręcum nomen sortita, & *melior* interpretata. Nam gręcè in comparativo λῷον, *loon*, melius significat. Eam laudat Apostolus à meliori Fide, simplici, & nõ fictâ, seu ut habet Textus gręcus, ἀνυποκρίτου, *anypocritu*, idest non hypocritię. Hæc enim sunt Pauli, ad suũ Timotheum scribentis, verba: *Recordationem accipiens hujus fidei,* (2.Tim.1.5.) *quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primùm in aviâ tuâ Loide*.

LORDICO, curvatim incedo, ait Magri, ex S. (c.3.§.1.) Benedic., de generibus monachorum, à gręco λορδὸς, *lordós*, curvus, cernuus. Græcè profectò est verbũ λορδόω, *lordóo*, luxo, inflecto, unde λόρδωσις, *lordosis* (quæ latinè lordósis, p.l., diceretur) incurvatio in anteriora, item vertebrarum luxatio.

LOXIAS: Λοξίας, *loxias*, latinè penultima corripitur, quamvis à Græcis acuatur accentu. Sic Apollo vocatus, quasi obliquus, ambiguus, propter ambigua, & tortuosa responsa, quæ reddebant ipsius vates. Nam λοξὸς, *loxós*, dicitur obliquus. Hinc loxias, quamvis præcisè non significet ambiguum locutorem; tamen quia denotat Apollinem, qui ambiguâ voce utebatur, aut quia veriùs Apollo est Sol, qui obliquè per Zodiacum incedit; ambiguus locutor loxias dici potest: & λόξωσις, *lóxosis*, latinè tamen p.l., obliquitas, aut sermo ambiguus, & obliquus.

LUNCHUS: λόγχη, *lónche*, lancea, ferrum hastę, venabulum, & jonicè sors. Nam fit à λέλογχα, *lélon-cha*, præt. medio verbi λαγχάνω, *lanchάno*, sortior, nanciscor. Istâ voce utitur Tertullianus, dum à mi- (De Corona militis c.12.) litiâ Christianos avertens, ait: *Incumbes, & requiescens super luncho, quo perfossum est latus Christi*. Ubi Interpres dicit, quòd aliqui reponunt *loncho*, aut *lonche*, quia Græcis hasta.

LUTER: λουτήρ, *lutér*, vasis genus. Juxtà quorumdam opinionem est vasis genus, quo vinum diluitur: alii tamen pelvim intelligunt, aut vas grandius, in quo vasa abluuntur. In Textu hebraico solet dici *chijór*, idest labrum, lavacrum, concha. Ipsa (כִּיּוֹר *chijór*.) vocis etymologia satis indicat esse vas ad lavandum destinatum; nempè à verbo λούω, *lúo*, lavo, cujus tertia persona præt. pass. sine augmento syllabico esset λοῦται, *lútæ*, & hinc *lutér*. Apud Græcos autem, λούειν, *lúin*, lavare, de corpore dicitur: νίπτειν, *niptin*, de manibus: & πλύνειν, *plynin*, de pannis. Adeòque luter optimè pelvis intelligitur, in quâ pars corporis, pedes scilicet lavari solent. Luter, seu lavatorium, etiam dictum illud magnum vas æneum, jussu Salomonis fabricatum, quod propter vastitatem mare fuit appellatum. De quo dicit sacer Textus: *Fecit* (3.Reg.7.23.) *quoque mare fusile 10 cubitorum, à labio usque ad labium*. Quod & hebraicè *jam*, idest mare, nuncupatur. (*jam*, יָם) Hujus posteà crassities, seu demensio in ipsius æris profunditate significatur: *Grassitudo autem luteris trium unciarum erat*. (v.26.) Et itâ in 2.Paralip. hebraicè *jam*, & à Septuaginta θάλασσα, *thálassa*, idest mare, vocatur: & ejus crassities hisce verbis insinuatur. *Porrò vastitas ejus habebat mensuram palmi*: (2.Par.4.5.) nempè contracti, quatuor digitis constantis, seu tribus unciis. Nec in hoc est antilogia, quòd in Libris Regum dicatur, *Duo millia batos capiebat*: (3.Reg.7.26.) & in 2.Paral. scribatur, *Capiebatque tria millia metretas*. (2.Par.4.5.) Quia inprimis numerus minor includitur in majori: &, ut dicit Emm. Sà, duo millia tantùm solebant infundi, sed tria millia capiebat. Vel dic cum Tirino tria millia batos fuisse vulgares, tertiâ parte sacris minores. Batus autem vulgaris, seu metreta, continet 80 libras: adeòque batus sacer debebat capere libras 120. In universum ergò continebat illud mare æneum 240000 libras aquæ: sicque circiter 1412 barilas, ut vocant, romanas. Usus istius maris à sacro Textu significatur: *Porrò sacerdotes in mari lavabantur*. (2.Par.4.6.) Non quòd in ipsum intrarent; sed ex epistomiis, aquâ decidente, pedes, & manus lavarent. Ultrà luterem hunc magnum fecit Hiram (3.Reg.7.38.) jussu Salomonis *decem luteres æneos, 40 batos capiebat luter unus*: Et itâ 70 λουτῆρας, *lutéras*, vocãt, & hebræus *chijorim*, aut *chijoróth*, à dicto singulari *chijór*. (כִּיּוֹרִים *chijorim*, כִּיּוֹרוֹת *chijoróth*) Alibi conchæ dicuntur, ad hoc videlicet efformatæ, ut *lavarent in eis omnia, quæ in holocaustum oblaturi erant*. (2.Par.4.6.)

LYCANTROPIA: λυκανθρωπία, *lycanthropía*, latinè penultimâ brevi efferenda, ni græcus in eâ usurpetur accentus. Est miseranda hominis affectio, & insaniæ genus, ex melancholiâ procedens: quâ qui laborant à Græcis appellantur λυκάνθρωποι, *lycanthropi*, & latinè lycanthropi, p.l. Itâ dicti eò quòd lupos imitentur: nam λύκος, *lycos*, lupus, & ἄνθρωπος, *anthropos*, homo, quasi lupihomines. Noctu è domo exilientes insanè discurrunt, aut in sepulchris ad diem usque commorantur. Etiam vocem quamdam, ululatus adinstar, edere dicuntur, & res duriores dentibus corrodere: facie pallidâ, oculis, & linguâ arescentibus, ingenti siti vexantur, & tibiarum ulceribus, ex crebrâ impactione medelam respuentibus, afficiuntur. Lycanthropus verisimiliter fuit ille homo in regione Gerasenorum, *qui domicilium habebat in monumentis*: (Marci 5.3.) & omnem diligentiam, & custodiam eludens, ac vincula, & compedes effringens, à nemine domari poterat: *& semper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans, & concidens se lapidibus*. Nam etsi spiritu immundo vexaretur, & omnes illi effectus insoliti, ac vexationes horrendæ dęmonis operæ adscribi possent; tamen juxtà humorum dispositionem magis quandoque homines vexat; & corporis malis affectionibus se accommodans, occasionem sumit in homines luciferinam rabiem exercendi. Ut patet in lunaticis, qui statis lunæ vicibus, ob potentiores hujus planetæ influentias, humoribus crescentibus, & alteratis, magis dira patiuntur à dęmonibus. Sic & in lycanthropis contingere potest, quibus etiam affectio adeò tetra ob scelera nonnunquàm immittitur: & in quos, quoad corpus, & animam sic malè dispositos,

tos, facilior ad vexandum dæmoni datur accessus. Luc.8.27. Prout accidisse videtur illi lycanthropo, *qui habebat dæmonium jam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis*. Quod apud Matthæum de duobus Matth.8.28. narratur, qui habebant dæmonia, *sævi nimis, ità ut nemo posset transire per viam illam*. Ità nempè prædominante feroci humore melancholico, operâ etiam dæmonis alterato, & cerebro turbato, ut instar ferarum ipsâ delectarentur sævitie. Ex quibus ab aliis unus solus memoratur, videlicet celebrior, & ferocior; in quo una inhabitaret integra dæmonũ legio. Aliquid simile, immò ferocius, Nabuchodonosori sicut lycãthropis accidisse ex verbis Scripturæ deducitur, & Interpretum sensu. Nam sibiipsi bestia videbatur, & ità ipsius corpus erat immutatum, ut vix humana species cerneretur, & ratio penitùs ni adustissimæ atræ bilis opprimeretur, ac sẽsus in belluinum verteretur. De quo pluribus agetur in voce *metamorphosis*. De alterius generis lycanthropis Prussiæ, Livoniæ, & Lituaniæ, magicis artibus in lupos trãsfiguratis, & rursus speciem hu- L. 18. 3. ult. Cap. manam recuperantibus, narrat Olaus Magnus.

LYCAONIA: λυκαονία, *lycaonia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcè statuatur accentus. Regio *lupina* interpretata, & ità olim dicta Arcadia à Lycaone rege: quem in lupum à Jove conversum fuisse Poëtæ fabulãtur. Sicque verè Lycaon, à λύκος, *lycos*, lupus, creditur appellatus. Sed facilè Lycaonia, à luporum copiâ, Arcadia vocari po- D. Aug. de Civ. Dei l. 18. c. 17. tuit: quod occasionem fabulæ præbuit: Quæ tamen ut historia vera narratur ab Evanthe græco scriptore, & à Varrone, scilicet Arcades, stagnum quoddam ejus regionis tranatantes, in lupos esse transfi- L. 8. c. 22. guratos. De quibus Plinius: *Homines in lupos verti, rursumque restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia, quæ fabulosa tot sæculis comperimus*. Fortè lycanthropi antiquitùs in Arcadiâ frequentiores erant: de quibus actum est in vocabulo præcedenti. A simili aliquâ etymologiâ ortum traxit Asiæ quædam regio, pars Cappadociæ ad Taurum montem pertingens, Lycaonia dicta, in quâ urbs præcipua erat Iconium, & urbes aliæ Lystra, & Derbes eminebant. Iconio fugientes Paulus, & Barnabas, ob Judæorum exortam Act. 14. 6. persecutionem, *confugerunt ad civitates Lycaoniæ, Lystram, & Derben*. Et Lystris quidem patratum in claudo miraculum illos infideles induxit ad credendum Barnabam esse Jovem, & Paulum v. 11. Mercurium: *quoniam ipse erat dux verbi*. Nam divinâ facundiâ, & apostolicâ dicendi excellebat efficaciâ. Cùm Barnabas eis potiùs Jupiter videretur: quia staturâ fortè procerior, & ætate major, ut putat Liranus, joviali etiam facie, & beneficentiâ, ac comitate gratior. Nec mirum quòd isti Lycaonici, tantupere idololatriæ dediti, hos angelicos viros pro divinis haberent: cùm planè aliquid suprahumanum in concionibus suis resonarent, & divinum quid in vultu, moribus, & miraculis, prodigiosè spirarent. Unde lycaonicè dixerunt: *Dii similes fa-* v. 10. *cti hominibus descenderunt ad nos*. Sed illi qui jam è lupis in agnos ovilis Christi videbantur evasisse, facilius lupinos mores, & rabiem resumpserunt: & qui priùs volebant Paulum, ut Deum, sacrificio colere, lapidibus obruerunt. Ibi enim *lapidantes* v. 18. *Paulum traxerunt extrà civitatem*.

LYCEUM: λύκειον, *lykion*, latinè penultimâ productâ propter diphthongum, etsi Græci aliis regulis utentes accentum in antepenultimâ collocent. Ità dictum gymnasium celeberrimum juxtà Athenas, in quo Aristoteles uberrimo concursu Philosophorum docebat: à quo & alia aliqua gymnasia, quale habuit Cicero in Tusculano, Lycea nuncupata. Hujus vocis etymon hauriunt aliqui ab ipso Apolline, Lycio dicto, aut à lupo, qui græcè λύκος, *lycos*, dicitur, Apollini sacro, cujus signum erat in Lyceo. Alii à luce, græcè λύκη, *lyke*, & nonnulli ab ipsâ voce hebraicâ remotiùs deducunt.

LYCHNUS: λύχνος, *lychnos*, lucerna. Oritur à verbo λύω, *lyo*, solvo, & νύχος, *nychos*, nox, tenebræ: eò quòd tenebras solvat, & dissipet. A lychno ellychnium dicitur ille funiculus, qui oleo affuso flãmam nutrit: quia est in lychno. Nam ἐν, *en*, in, in compositione ante λ, *lambda*, vertitur in ελ, *el*, & ità vox ἐλλύχνιον, *ellychnion*, esfurmata. A lychno, & verbo φέρω, *phéro*, porto, fit λυχνοφόρος, *lychnophóros*, sed latinè lychnophorus, p. b., qui lucernam præfert. A βίος, *bios*, verò, idest vita, componitur dictio λυχνόβιος, *lychnóbios*, lychnobius, p.b., quasi lucernarius, ille qui ad lucernam noctu sæpe operatur, aut studet. Ubi nostra Vulgata legit de cælesti, & felicissimâ illâ Metropoli, *Lucerna ejus est* Ap. 21. 23. *agnus*; græcè dicitur lychnus, ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἀρνίον, *ho lychnos aftés to arnion*. Priùs dixerat, *Civitas nõ eget sole, neque lunâ, ut luceant in ea*: posteà eorum loco ponit claritatem Dei tanquàm solem, & Agnũ veluti lunam. Nam Deus lux infinita per essentiam, ut verus Sol increatus, est omnis luminis fons, & origo, clarissimo gloriæ lumine Beatorum mentes illustrans: & ipsa Christi humanitas, tamquam primarium post Divinitatem objectum, adinstar lunæ, quę copiosissimum lumen à solis fulgoribus recipit, omnes noctis tenebras, in quibus viatores cæcutiunt, discutit, ut splendidissima lucerna cuncta mirabili luce collustrans. Ex eâdem voce componitur dictio lychnuchus, p.l., propter diphthongum, græcè λυχνοῦχος, *lychnuchos*, candelabrum, lucernam ferens, & de illo qui lucernam portat dici potestã dicto *lychnos*, & verbo ἔχω, *echo*, habeo, quasi lucernam habens.

LYCIA: λυκία, *likia*, latinè penultima corripitur, quamvis in eâ Græci ponant accentum. Est regio quædam in Asiâ minore, inter Pamphyliam, & Cariam sita, ità dicta à λύκω, *Lyco*, Pandionis filio, & ideò etiam lupina, ut Lycaonia, interpretata. Romani in favorem Simonis summi Judæorum Pontificis, & principis, inter alias urbes, & regiones, scripserũt 1. Mach. 15. 23. *& in Lyciam*. Sumitur etiam Lycia pro regione ampliore, quæ Lycaoniam, & alias continebat. Quare de Paulo, in navi adrumetinâ Romam versus navigantes, dicitur quòd venerit *Lystram quæ est Ly-* Act. 27. 5. *ciæ*: ubi navem alexandrinam conscendit, quæ posteà ad Melitam insulam naufragium fecit.

LYCOPHUS: λυκόφως, *lycóphos*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci in eâ ponant accentum. Ab ipsis primum lucis tempus, seu prima lux ità vocatur: & pro diluculo, aut crepusculo, ab aliquibus Latinis usurpatur. Fit à dictione λύκη, ly-

lyke, lux matutina, seu lux prima; & φῶς, *phôs*, lux. Nisi ab ipsâ voce λύκος, *lycos*, lupus, quasi luporum lux, ortum habeat: eò quòd in crepusculis vagentur lupi. Lycophus, seu lycophos, etiam in Authoribus sacris facilè potest occurrere: ideò ejus etymologia hîc quoque fuit inquirenda.

LYDIA: Λυδία, *lydia*, latinè vox est proparoxytona, etsi paroxytonè à Græcis efferatur. Est regio Asiæ minoris, Crœso rege, & Pactolo aurifero flumine famosa: sic à Lydo quodam, Atyos filio, nuncupata. De Lydiâ fit mentio ab Isaiâ, dum de Christi Ecclesiâ prophetans dicit, se missurum

Is.66.19. legatos *in Africam, & Lydiam, tendentes sagittam*.

lud, לוד Ubi 70 habent vocem Λοὺδ, *lud*, Textum sequentes hebraicum, *lud* etiam exarantem. Jam ex illo tempore insignis erat ista regio, ut quasi una ex potioribus terræ partibus numeraretur, & sagittandi peritiâ celebris haberetur. Ut etiam Jeremias eandem peritiam Lydiis tribuit, eos inter Pharaonis milites recensens: quos omnes prędicit gladio Chaldæorum, nempè sub Nabuchodonosore, exscindendos.

Ier.46.9. *Et Lydii*, inquit, *arripientes, & jacientes*

לודים *sagittas*. Hic à Septuagiota Λυδοὶ, *lydi*, & ab he-

ludim. braico *ludim*, à dicto *lud*, appellantur. Lydius, grecè λύδιος, *lydios*, dicitur ille lapis, seu coticula, auro explorando inserviens: quæ peius in solo Lydiæ fluvio Tmolo credebatur inveniri.

LYMPHATICUS: quasi νυμφατικός, *nymphaticós*, p. b., & propriè grecè dicitur νυμφόληπτος, *nymphóleptos*. Ista vox ab origine suâ ità deflexit; ut penè græca videatur natalia respuere. Vocatur lymphaticus furiosus, insaniens, præsertim ex improviso: ut ab antiquitate creditum est illis accidere, qui in fonte alicujus nymphæ vidissent imaginem. Lympha enim à Latinis aqua dicitur, quasi nympha, unde lymphaticus: quem Græci nympholeptum vocant, à νύμφη, *nymphe*, nympha, & verbo λαμβάνω, *lambáno*, capio, cujus tertia persona præt. pass. εἴληπται, *ilepta*, captus est, ac si lymphaticus esset à nymphâ captus. Simili furore, ac terrore, quo lymphatici corripiuntur, aliquos affectos fuisse testatur S. Textus: ut de Madianitis à Gedeone ad internecionem deletis: de Syris tempore Elisæi Samariam obsidentibus, inopinatò exterritis, & aliis simili pavore lymphatico divinitùs correptis, & profligatis. Dicitur & lymphatus, ut habet Tertullianus in libro de Baptismo, adversùs

c. 5. Quintillam: *Nam & enectos*, ait, *& lymphatos, & hydrophobos vocant, quos aqua necaverunt, aut amentiâ, vel formidine exercuerunt*. Alibi tamen

L.de Anima c. 15. lymphaticos dixit, ut observavit Interpres, subdens: Sunt lymphatici, seu hydrocephali, qui de nimiâ humentis cerebri exuperantiâ insaniunt, Inde morbus lymphaticus, quem dicunt νυμφιᾶν, *nymphian*, quia similes effectus Nympharum aspectus operari dicebatur. Hos Græci, ut ait Festus, νυμφολήπτους vocant. Ità ille. Hydrocephali autem dicuntur ab ὕδωρ, *hydor*, aqua, & κεφαλή, *kephalé*, caput: & morbus ipse *nymphia* à *nymphe* nuncupatur.

LYRA: λύρα, instrumentum musicum, testudinis formam habens, iu cujus ventre fides digitis pulsatæ resonant. Ideò primùm χέλυς, *chelys*, idest testudo vocata. Dicta verò lyra quasi λύτρα, *lytra*, à voce *lytron*, pretium redemptionis: quia Mercurius, qui eam primus invenisse creditur, pro boum compensatione, lyram dedit Apollini. Isidorus tamen sic habet: *Lyra dicta à varietate vo-* Orig.l.13

cum, quòd diversos sonos efficiat. Lyram dicunt c.21.

à Mercurio inventam fuisse. Hebræi ipsius originem ad Jubalem ante diluvium referunt: qui etsi dicatur *pater canentium citharâ, & organo*; ta- Gen.4.20.

men eum omnium hujusmodi instrumentorum, & Musicæ opinantur Authorem. Mercurii lyram trium tantùm chordarum fuisse ferunt, acutæ, gravis, & mediæ, tribus anni ægyptii partibus, videlicet æstati, hyemi, & veri consonantium. Nam Ægyptii in has tres solummodò partes annum dividebant: & singulæ quatuor mensibus, excluso Hierogl.

autumno, constabant. Sed Pierius ait: *Thebarum* l. 47. In

tamen portas: eâ ratione septem institutas, græci Lyra.

dicunt, ut totidem in lyrâ tonos repræsentarent. Quibus hæc subjungit idem Valerianus: *Ad hæc ipsa hominis institutio cum sit quatuor ex elementis, & animâ: & quaternarius numerus multis de causis corpori competat, ternarius verò animæ, de quo alibi copiosius, juncta hæc, & in concentum excitata omnem reddunt harmoniam, quæ tam ex operibus nostris, quàm ex cogitationibus percipitur, ut non immeritò humanam vitam tot septenariis variari paulò ante disputaverimus*, Lyra etiam apud Hebręos fuit usitata. Nam cùm redu-

cęretur arca Domini è domo Abinadab, *David, &* 2.Reg.6.

omnis Israël ludebant coràm Domino in omnibus 5.

lignis fabrefactis, & cytharis, & lyris. Septuaginta dicunt ἐν ναύλαις, *en naúles*, idest in naulis. Est autem ναῦλα, *naula*, genus musici instrumenti, quod aliqui psalterium esse opinantur, sed alii refragantur. Ab eo fit diminutivum ναυλίον, *naulion*, parva naula, & à Nostris naulium, p.b., effertur: quod forsitan oritur, ob navis formam, à voce ναῦς, נבל

naus, idest navis. Vel ab ipso hebraico *nével*, quod

ab aliquibus nablium dicitur, ab aliis lyra, chorus, *nével*.

psalterium, & Judæi Germani, teste Buxtorfio, intelligunt pandurram. Forsitan ab utris, aut lagenę formâ, quæ *nevel* quoque vocatur ab Hebræis. Istâ voce in loco supracitato utitur Textus hebraicus,

qui pro lyris habet *nevalim*, quod est plurale à *ne-* נבלים

vel. Aliàs lyra etiam ad sacra concinenda erat de- *nevalim*

stinata: quæ Dominus jam propter Judæorum impietates abhorrens, ait, *Aufer à me tumultum car-* Amos 5.

minum tuorum, & cantica lyræ tuę non audiam. 23.

Textus hebraicus habet eandem dictionem *nevel* נבליך

io plur. cum affixo secundæ personæ, *nevalécha*, *nevali-*

idest lyrarum, aut nabliorum tuorum: at Septua- *cha*.

ginta legunt ψαλμὸν ὀργάνων σου, *psalmón orgánon su*, idest psalmum organorum tuorum. Lyræ autem, quæ pulsabantur coràm arca Domini, optimè designant corpora casta, quæ gratum Deo reddunt sonum: aut ipsarum virtutum generalissimum concentum, & harmoniam grato sono repræsentant.

LYRICUS: λυρικός, *lyricós*, p. b., adjectivum à dictâ voce *lyra* derivatum, uti melicus à melos. Lyrici Poetæ dicti illi qui odas pangebant, & ad lyram sua carmina concinebant. Inter hos facilè

princeps Pindarus, de quo Tertullianus ait: *Est &* An Apo-

ille de Lyricis (Pindarum dico) qui Æsculapium log. c.14.

canit avaritiâ merito, quâ medicinam nocenter exercebat, fulmine vindicatum.

LY-

LYSANIAS: λυσανίας, *lysanias*, Latinis accentus est in antepenultimâ, cùm penultima sit brevis, quod à Græcis non observatur. Est nomen proprium, quod latinè *mœrorem*, *aut tristitiam solvens*, vertendum est. Nam ἀνία, *ania*, est mœror, tristitia, dolor: & λύω, *lyo*, solvo, quod in futuro facit λύσω, *lyso*, solvam. Tempore quo Joannes Baptista suo munere fungi cœpit, Lysanias erat unus ex quatuor Tetrarchis, qui regnum Judææ, finitimas quoque regiones complectens administrabant. Non fuit quidem ex Herodis stirpe, sed juxtà Josephum ex Chalcidis Dynastis, quæ ab Abi-

Luc. 3. 1. lâ civitate dicebatur Abilina. Ità *Lysaniâ Abylinæ Tetrarchâ*, Lucis evangelicæ aurora feliciter exorta est: & Universi mœror, densis tenebris obducti, sub dæmonis tyrannide gementis, cælesti per Christum lætitiâ illucescente, solvi cœpit.

LYSIMACHUS: λυσίμαχος, *lysimachos*, p.b., nomen proprium deductum à dicto *lyo*, solvo, & μάχη, *mache*, pugna, idest pugnam solvens. Hinc lysimachia herba, aliàs salicaria vocata, quæ dissidia putatur solvere: ità ut, teste Plinio, discordantium jumentorum jugo imposita, eorum cohibeat asperitatem. Græcè dicitur λυσιμαχία, *lysimachia*, quasi pugnæ solutio, cum accentu in penultimâ: sed à Latinis corripi debet, ni græcus accentus usurpetur. E contrà verò quando urbem hujus nominis significat, græcè dicitur λυσιμάχεια, *lysimacheia*, cum accentu in antepenultimâ: sed apud Latinos penultimâ productâ, propter diphthongū. Non semper autem rebus sua conveniunt nomina. Nam scelestus ille Lysimachus, patriam legem abjiciens, impio fratre suo Menelao è pontificatu impiè deturbato, novorum dissidiorum, & cædium in suo fuit author populo. Dum pseudopontifex

2.Mach. 4. 40. iste *Lysimachus armatis ferè tribus millibus, iniquis manibus uti cœpit, duce quodam tyranno, ætate pariter, & dementiâ provecto*. Sed Lysimachus ipse concordiam dissolvens, sacrilegæ vitæ vinculis, lapidibus obrutus, solutus est. Alius fuit Lysimachus sacerdos, Ptolemæi filius, quem

Esther 11. Epistolam Phurim interpretatum fuisse, ex hebræo nempè, aut chaldæo in græcum vertendo, Vulgata testatur Editio.

LYTA: λύτης, *lytes*, solutor dicitur, ab eâdem radice quâ lytrum. Sicque verus Lyta noster est Christus Dominus, qui pro peccatis nostris inæstimabile sanguinis lytrum solvit, & mortis vincula resolvit. Sed Lytæ à Jurisperitis olim dicti, qui juris quæstionibus solvendis erant idonei. Justin, de concept. digest.

LYTRUM: λύτρον, *lytron*, redemptionis pretium. Oritur à verbo λύω, *lyo*, solvo, libero: cujus tertia persona præt. pass. λέλυται, *lelytai*, solutus est, à quâ rejecto augmento syllabico fit *lytron*. Inæstimabile lytrum, quo ab æternâ captivitate, & morte liberati sumus, fuisse pretiosissimum Christi Salvatoris sanguinem, Christianorum nullus am-

1.Pet. 1. 18. biget. *Non enim corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vanâ vestrâ conversatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi*.

M



M, μῦ, *my*, una ex græcis consonantibus, à quâ Latini suum M fuere mutuati. Est verò una ex notis literatis, olim in Scripturis exarari solitis, & Mellon vocata. Affigebatur autem iis versibus, qui de futuro erant intelligendi, etsi de præsenti loqui viderentur. Nam mellon idem est quod futurus, participium nempè præsens à verbo μέλλω, *mello*, debeo, futurus sum: undè μέλλων, *mellon*, futurus. V. *Lemniscus*.

MACARISMUS: μακαρισμὸς, *macarismos*, beatitudo, beatificatio. Oritur à verbo μακαρίζω, *macarizo*, beatifico, beatum judico, cujus prima persona præt. pass. est μεμακάρισμαι, *memacarisma*, beatificatus sum: & hinc, ablato augmento syllabico, fit *macarismos*. Macarismi dicuntur à Græcis illæ octo beatitudines, quibus Christus Dominus pauperes spiritu, & alios variis virtutibus præditos, beatos pronunciavit. Macarismus etiam dictus hymnus in honorem alicujus Beati, aut Sancti exaratus.

MACARIUS: μακάριος, *macarios*, p.b., beatus. Hujus vocis originem aliqui deducunt à μὴ, *me*, non, & κὴρ, *ker*, fors, fatum, mors: quòd beatus non amplius sorti, fato, aut morti sit expositus. Alii trahunt à μακρὸν, *macron*, diù, & χαίρω, *chero*, gaudeo: eò quòd beatus diù, immò semper gaudeat. Nomen hoc fuit optimè conveniens Sancto illi Ægyptio, Eremicolæ Macario, D. Antonii discipulo, verè, in se à mundi fortunâ eripiendo, fortunato: in abjiciendis seculi felicitatibus, beatiori: in adipiscendâ æternâ beatitudine, felicissimo. Macarii verò infeliciter dicti quidam ex Manichæis, sicuti refert Augustinus de quodam, nomine Viatore, qui ultrà Catharistas, *alias ejusdem sectæ manichææ partes in Macarios, & specialiter* L. de hæref. ad Quod-hcc 46.
Manichæos distribui perhiberet. A Petiliano Donatistâ Catholici, tamquàm Macarii cujusdam sequaces, per calumniam dicuntur pars Macarii. Quasi verò Orthodoxi, ut Sectarii faciunt, privati, nescio cujus homunculi, putà Donati, vel Optati deliria sectarentur. Quare contrà Petilianum petulantem acriter invehitur S. Pater: *Macarium* Cont. lit. Petil. l. 2. c. 39.
istum, inquit, *de cujus parte nos dicitis omninò non novimus*. Posteà tamen ad vocis *macarios* significatum alludens, subjungit: *Nam & vos per Sacramentum quod in vobis est, sicut Caiphas Domini persecutor, nescientes prophetatis. Quod enim græcè μακάριος, latinè beatus est, ità planè de parte Macarii sumus, Quid enim est Christo beatius, cujus sumus?* &c.. Macaria in feminino beata dicitur, & ab eâdem origine locus vitæ beatæ sic appellatus. Macariana tempora à Macario Consule An.Chr. 348.n.16.
in Africam misso ità fuere nuncupata: prout à Baronio refertur.

MACEDONIA: μακεδονία, *makedonia*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Aliqui excelsam, & eminentem: & Macedonem excelsum, à voce μακεδνὸς, *makednos*, ex-

 cel-

celsus, eminens, interpretantur. Famosissima Europæ regio, Alexandri M. patria, & regnum: itâ dicta, ut volunt, à quodam Macedone antiquo, Osiridis, aut Jovis filio. Sic autem de hoc regno habetur in Q. Curtii supplemento: *Philippus Macedo primus omnium regum ejus gentis Macedoniæ regnum, subactâ totâ Græciâ, ad summam potentiam evexit*. Dicitur enim etiam Macedo qui ex Macedoniâ ortus est. Hujus Philippi filius fuit

1. Mach. 1. 1. Alexander M., de quo dicit S. Textus: *Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit in Græciâ, egressus de terrâ Cethim*. Dicitur primus in Græciâ regnasse, supple totâ, uti Serarius exponit. Sed ex Textu græco *priùs*, seu *anteà*, legendum est; cùm tale sit vocis πρότερον, *próteron*, significatum. Priusquàm enim Asiam invaderet, in Græciâ regnavit: quæ, sicuti Macedonia, ac aliæ regiones ultrà mare respectu Palæstinæ, terra Cethim dicebatur. Sic etenim omnes vocabant popolos, mari Mediterraneo à se divisos, Cethim, seu Chittim, quasi Insulanos. Primùm autem Cyprus Cethim appellata, à nepote Japheth, isto nomine nuncupato, ut narrant S. Hieronymus, Theodoretus, & Josephus. Et inde Cethim dictæ, non solùm aliæ maris Insulæ, sed etiam aliæ regiones ultrà mare, quæ Judæis ob mare interpositum quasi insulæ videbantur. De quo in vocabulo *Italia* nonnulla suprà dicta sunt. Quod autem legitur de Alexandro

v. 7. Macedone, quòd morti proximus *vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à juventute, & divisit illis regnum suum, dum adhuc viveret*; manifesti erroris Historicos profanos arguit, qui eum regnum indivisum reliquisse ferunt: vel solùm in generali digniori tradendum, eum morientem dixisse scribunt: uti refertur à Curtio, Justino, &

Esther. 3. 1. aliis. Aman impius ab Assuero exaltatus, *qui erat de stirpe Agag*, regis Amalecitarum à Samuele occisi, ut ex utroque Josepho tradunt Hebræi; tamen posteà dicitur *animo, & gente Macedo, alienusque*

c. 16. 10. *à Persarum sanguine*: & itâ quoque in Textu græco μακεδὼν, *makedòn*, exaratur. Unde Tirinus opinatur aliquos ex stirpe Agag, Amanis majores; in Macedoniam profugisse, & inde parentes ipsius in Persidem, paulò ante hæc tempora, demigrasse. Cùm verò Paulus esset Troade, ut illud vas electionis Christi nomen in Macedoniæ quoque regnum inferret; divinitùs, ostensâ ei per noctem visione,

Act. 16. 9. admonitus fuit. Nam *vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: transiens in Macedoniam adjuva nos*. Sic ab uno tenebrarum filio noctu rogatus, evangelicæ lucis radios in Macedoniam detulit, & in regione umbræ mortis lux orta est eis, anno à Christi morte 19. Itâ verè excelsa facta Macedonia, dum inter Gentes eminuit Fidei sublimitate, præsertìm Philippis, Amphipoli, Apolloniæ, Thessalonicæ, & Berœæ. Quò iterùm ante jerosolymitana vincula, ad Fideles in Fide confirmandos, reversus est Apostolus. Nam itâ se reditum in Macedoniam cogitare Corinthiis

1. Cor. 16 5. scribit: *Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero, nam Macedoniam pertransibo*. Quò profectus est eodem anno, à Christi passione 25. A supradictâ expositione vim nominis hauries aliquorum Sanctorum Macedo, aut Macedonius nuncupatorum. Verè meritis excelsi, verè virtutibus fuerunt eminentes: quid mirum si & eminentiore gloriâ in perpetuas æternitates fruantur.

MACHÆRA: μάχαιρα, *máchæra*, gladius. Natalia trahit à verbo μάχομαι, *máchomai*, pugno, unde & μάχη, *máche*, pugna. Ni rectiùs ab hebraico *mecherâb*, idest gladius, deducatur: quam tamen vocem aliqui Rabbini græcam agnoscunt. מכרה mecherâb.
Istâ voce inter alios utitur S. Augustinus, dum de S.S. Innocentium cæde loquens ait: *Eximitur machæra, & nulla intervenit causa*. Serm. 1. de SS. Innoc. A verbo φέρω, *phéro*, porto, fit μαχαιροφόρος, *machærophóros*, latinè machærophorus, p. b., qui machæram gestat, sicarius. Potest tamen dici de quocumque gladium, honoris, officii, aut maleficii causâ ferente.

MACRÆNA: μακραίνα, porticus oblonga dicitur; à voce μακρὸς, *macròs*, longus. Ista vox in Anastasio legitur, dum de Lateranensis palatii macrænâ mentionem agit. Nonnulli quoque talem porticum appellarunt macronam. A macròs verò multæ voces efformantur compositæ. Itâ μακρόβιος, *macróbios*, seu Macrobius, p.b., qui est vitæ longæ, seu longâ vitâ donatus, à βίος, *bíos*, vita.

MACROCHIR: μακρόχειρ, *macróchir*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ sit græcus accentus. Idiomate nostro diceretur longimanus. Itâ cognominatus Artaxerxes, filius Xerxis, rex Persiæ sextus, ant septimus, si inter ipsum, & patrem, Artabanus Xerxis occisor inseratur: qui regnum tyrannicè per septem menses occupavit. Macrochir autem itâ dictus à μακρὸς, *macròs*, longus, & χεὶρ, *chìr*, manus: vel quia, secundùm Strabonem, adeò longis erat brachiis, ut stans, rectusque manibus genua contingeret; vel quia, secundùm Plutarchum, alteram manum haberet longiorem, cùm In vitâ Artax.
aliàs omnium sui temporis existimaretur pulcherrimus. Ultrà 15 annos, quibus cum patre regnavit, quando nempè Xerxes anno regni sui quinto, expeditionem illam famosissimam contrà Græcos movit; regno potitus est à morte patris per annos 40. Hujus anno 23, cum patre regnantis, vel anno octavo solius regimina tenentis, urbs Jerosolyma perfectè ædificata est, & solemniter à Nehemiâ dedicata: atque ab hoc anno 70 Danielis hebdomades inchoantur. Harum tamen initium ejus anno In Dan. 1. 13.
vigesimo consignat Pererius: eò quòd tali anno legatur data Nehemiæ facultas sanctam Civitatem reædificandi, nempe mense Nisan *anno 20 Artaxerxis regis*: 2. Esdræ 2. 1. & hoc anno se Jerusalem venisse narrat Nehemias. Ab eodem rege priùs Esdras missus fuerat maximis cũ muneribus Jerosolymam, templo pridem reædificato, tempore Darii Hystaspis, offerendis. Ut patet ex ejusdem regis benignissimâ in Judæorum favorem epistolâ: quæ incipit, *Artaxerxes rex regum, Esdræ sacerdoti, scribæ legis Dei doctissimo, salutem*. 1. Esdræ 7. 12. Hunc Artaxerxem Macrochira, p. l., Estherris maritum fuisse, seu illum Assuerum qui Vasthi repudiavit, asserit Josephus. Sed hæc Dario Hystaspis rectiùs adaptantur.

MACROCOLOS: μακρόκωλος, *macrócolos*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Longimembris à Nostris vertitur: à μακρὸς, *macròs*, longus, & κῶλον, *cólon*, membrum. Pe-

riodus macrocolos longis membris contexta, & macrocolon longum membrum in oratione dici potest.

MACROLOGIA: μακρολογία, *macrologia*, latinè penultimâ brevi, nisi græcum accentum ex usu legitimè introducto in eâ retineamus. Ità dictus sermo nimiùm prolixus, à dicto *macròs*, longus, & λόγος, *lógos*, sermo, oratio, &c. Hinc macrologus, p. b., græcè μακρολόγος, *macrológos*, multiloquus, loquax. Macrologiam nominat S. Isidorus, & quomodò in oratione vitanda sit, vide in *Battologia*.

MACROPOGON: μακροπώγων, p. l., longibarbus, cui barba est prolixa. Tales erant Longobardi, Anachoretæ, Religiosi antiqui, & nunc passim Episcopi græci. Vox est composita ex dicto *macròs*, longus, & πώγων, *pógon*, barba. Macropogónes, p. l., hisce temporibus in Ecclesiâ latinâ ferè soli Capucini.

MÆANDRICUS: μαιανδρικὸς, *meandricòs*, p. b., sinnosus, flexuosus, gyris, seu anfractibus plenus. Est adjectivum à voce μαίανδρος, *meandros*, mæander, qui est fluvius in Phrygiâ valde sinuosus: unde pro gyro quoque usurpatur, & vortice.

De Pallio c. 4. Istâ voce utitur Tertullianus, dum ait: *Prorsùs si quis meandrico fluxu delicatam vestem humo protrahat*: &c. Scilicet, ut explicat La Cerda, tortuoso, ac variante flexu, & reflexo syrmatis: atque *maeandrico flexu* rectiùs exaratur. Mæandri nomen cuilibet actioni, aut rei, non simpliciter, sed vafris, & obliquis consiliis peractæ, sæpiùs applicatum.

MÆNIDION: μαινίδιον, p. b., halecula. Est diminutivum à voce μαινὶς, *menìs*, piscis marinus, qui halec dicitur: unde per diminutionem mænidion vocatur halecula. A Joanne Cassiano inter lautiores Ægyptiorum monachorum cibos mænidia recensentur. Ait enim: *Apud quos festa singulis mensibus porrorum folia, lapsania, sal frictum, olivæ, pisciculi minuti salliti, quos illi menidia vocant, summa voluptas est.* Ubi annotator asserit in variis manuscriptis *menominia*, aut *menomia* exarari, & se *manidia* reposuisse. Addit menidia Aristoteli minutos pisciculos esse, quos Plinius mænulas vertit, & Gaza haleculas interpretatur.

De Instit. renun. l. 4. c. 22.

MAGAS: μαγάς, *magàs*, instrumentum musicum, quadrat à tabulâ constans, leviter convexâ, intentis in eâ citharæ fidibus. Inde magas dicitur ea pars lyræ, in quam plectrum illiditur. D. Greg. Naz. inquirit: *Quis magadem in pectore cicadæ posuerit*? metaphoricè nempè magadem, p. b., organa illa cicadæ naturalia intelligens. Per diminutionem fit magadium, asser qui chordas lyræ recipit: & ab eâdem voce verbum μαγάζω, *magázo*, idest psallo, derivatur. Pro voce magas Petrus Diaconus citatur in vitâ S. Victoris Papæ.

MAGIA: μαγεία, p. l., propter diphthongum. Quamvis hujus vocis prima origo à Persis inquirêda sit; tamen ità Græcis facta familiaris, ut ipsorum videatur vernacula. Certè magia à verbo μαγεύω, *magéuo*, magicam exerceo, Deos capto, formatur: sicuti *latria*, à verbo *latréuo*, & similis desinentiæ voces, quæ accentum habent in penultimâ, à talibus verbis eruuntur. Sed ipsa dictio μάγος, *mágos*, magus, à quâ verbum *magéuo* deduci potest, è Persiâ ortum trahit: & divinorum interpreterem, atque cultorem, reconditissima quæque speculantem primitùs significans pro sacerdote, & sapiente significando fuit assumpta. Sicque magia pro sapientia intelligebatur, & sanctiore Philosophiâ. Cùm verò Magi ad illicitas artes deflexissent, magiæ nomen in malam partem acceptum, ad incantationes, & præstigiaturas designandas fuit usurpatum. Sic à voce *mágos*, jam sapientem, & impostorem significante, dicta μαγικὴ, *magikè*, & à Latinis magica, p. b., ars ipsa, seu magia: uti & μαγικὸς, *magicòs*, magicus, ad ipsam artem pertinens, aut ipsum magum concerneos. De magis in Scripturis sæpiùs fit mentio. Et quidem in veteri Testamento semper in malam partem sumendi sunt. Propterea disertè Israëlitis imperat Dominus: *Non declinetis ad magos.* Sed hebraicè hìc dicuntur *ovóth*, idest Pythones: similiter 70 legunt οὐκ ἐπακολουθήσετε ἐγγαστριμύθοις idest non sequemini engastrimythos, seu ventriloquos. Iisdem vocibus utuntur tres isti Textus cap. 20. v. 6.: uti de magis à rege Saule ablatis, & eralis Hebraicus dicit *ovóth*, & 70 *engastrimythus*. Dumque de impio Manasse narrat Scriptura quòd secû habebat magos; hebraicè dicit quod fecerit *ou*, seu Pythonem, & 70 *engastrimythus*, nempe dæmonem illum adhibuerit, seu pythonicis usus fuerit. In libro verò Danielis, in quo frequentior de Magis fit mentio, hebraicè, & chaldaicè dicuntur *asciaphim*, & semel *chartummim*. *Asciaph* ergò, secundùm D. Hieronymum, est magus, etsi aliqui Rabbini astrologum, aut medicum interpretentur. Ar ubi Danielem *principem magorum* narratur fuisse constitutum; hebraicè, seu chaldaicè scribitur *Rav chartummim* extitisse. *Rav*, seu *Rab*, est magister; *chartim* verò aliquibus est magus, aliis genethliacus, aliis maleficus: D. Hieronymus præter hunc locum, ubi magus legitur, ferè semper ariolum vertit, & aliquando conjectoram. Septuaginta in eodem Danielis Libro, ubicumque Noster magos nominat, eâdem voce μάγος, *mágos* utuntur in græco. In Novo autem Testamento in bonam partem pro sapiente, & Astronomiæ perito magus sumitur, dum de tribus illis Christum adoraturis mêtionem agit: in malam partem verò, dum de Simone mago scribitur, & Elymâ illo Proconsulem seducente. Magia quamvis olim pro sapientia sumpta fuerit, nunc tamen pro superstitionis specie, & arte diabolicâ sumitur, quæ tir incantatio, præstigiatura, aut divinatio. Atque ut in eruendâ occultorum veritate mediis versatur illicitis, non malè attribuuntur ei species omnes illæ divinationis, hydromantia, pyromantia, axinomantia, & aliæ similes. Sed magia strictè dicta magis ad operationes refertur, & à divinatione, tamquàm alia superstitionis species discriminatur: sicque ars operandi mira ope dæmonis existimatur. Magiæ origo Chamo Noë filio nequiori, qui & illam à gigantibus ante diluvium hausit, & Zoroaster dictus fuit, attribuitur à Cassiano. Sed rectiùs Diabolo omnium malorum artium pessimo authori ejus prima natalia consignantur.

Levit. 19. 31. — אובות *ovóth*. — 1. Reg. 28. — 2. Par. 33. 6. — אשף *asciaph*. — c. 5. 11. — רב הרטמים c. 1. 20. *Rav chartummim*. — חרטם *chartim*. — Matth. 2. — Act. 8. & 13.

MAGIRUS: μάγειρος, *mágiros*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis hoc à Græcis non observetur. Ità dictus coquus à μαγὶς, ma-

magis, coquinarii instrumenti genere, & *αἴρω*, *æro*, tollo. Ab hoc fit archimagirus, de quo suo loco. Et voces istæ in sacris etiam Authoribus occurrunt.

MALACIA: *μαλακία*, *malakía*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur, qui à plerisque Latinis in similibus retinetur. Est mollities quædam prægnantium, & defectio, cùm languentes appetunt varia, & inepta. Est etiam in stomacho malacia debilitas, ignavia, animi mollities, à voce *μαλακὸς*, *malacòs*, mollis, placidus, mitis, indulgens. Malaciam quoque Gentiles coluisse refert D.Greg.Nazianzenus. Malacia in mari est magna tranquillitas, ac veluti maris mollities. Cùm verò ab Apostolo in Textu græco *μαλακοὶ*, *malakì*, dicātur illi, quos Noster molles vocat (dū ipsis ait inter cæteros peccatores, [1. Cor.6. 10.] *Nolite errare neque molles regnum Dei possidebunt*) etiam malacia pro illo luxuriæ peccato (sicuti malaci pro mollibus) intelligi potest.

MALAGMA: *μάλαγμα*, *málagma*, fomentum. Oritur à verbo *μαλάττω*, *malàtto*, mollio: cujus prima persona præt. pass. *μεμάλαγμαι*, *memálagmæ*, emollitus sum, & hinc ablato augmento syllabico fit malagma. Est autem medicamentum exterius, & liquidum, quo panni, vel spongiæ imbibitæ parti affectæ superponuntur. De Hebræis murmuratoribus in deserto, serpentium ignitorum morsu [Sap. 16. 12.] percussis, dicit Sapiens: *Etenim neque herba, neque malagma sanavit eos, sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia.* Et itâ quoque in Textu græco *malagma* exaratur.

MALLONES: in græco non reperi. Vox tamen est formata à *μαλλὸς*, *mallòs*, vellus, lana, coma promissa: cujus origo est *melô*, de quo dicetur in *Melote*. Mallones, secundùm Magri, sunt vellus, coma, ad[An.Chr. 684. N.9.]ditque ex Baronio (Numero 7. quod tamen est in Numero 9) quòd in signum subjectionis offerebantur. Sed ex Baronio satis intelligitur quod per mallonum oblationem quis susciperetur in filium. Refert enim quòd Imp. Constantinus Pogonatus eo fine Benedicto Secundo Pontifici maximo filiorum mallones miserit. Nam illis temporibus consuetudo vigebat, ut per hujusmodi capillorum, seu cirrorum, quos Anastasius mallones vocat, exhibitionē, [Baron.Ib.] *quis alicui offerretur in filium, & quis eos acciperet, patris nomen consequeretur. Sic igitur pius Imperator voluit, ut filii sui scirent se Romanum Pontificem peculiarem habere parentem, cujus monitis impensiùs parere deberent, eumdemque ut patrem diligere, ac revereri.*

MALLOTA: *μαλλωτή*, *malloté*, p.l., lanata pellis, à nuper dictâ voce *mallòs*. Ipsius masculinum est *mallotòs*, villosus, lanatus. *Malloté* quoque pro ovibus abundante ponitur adiectivè. Ab eâdem dictione *mallòs*, & à verbo *φέρω*, *phéro*, porto, fit *μαλλοφόρος*, *mallophòros*, latinè mallophorus, p.b., laniger, aut lanifer, quod benè de iis dicitur, qui purâ induuntur lanâ. Tales plurimi sunt Religiosi, & tot anachoretæ qui purâ melote vestiebantur.

MAMMOTREPTUS: *μαμμόθρεπτος*, *mammótreptos*, qui matris lacte diutiùs alitur. Nam *μάμμα*, *mámma*, vox græca, quâ pueruli matrem vocant, & *τρέφω*, *trépho*, alo. Hujus tertia persona præt. pass. est *τέθραπται*, *téthrapta*, nutritus est; à quâ rectiùs diceretur mammothreptus. Sed illam vocem habet Augustinus super illa Psalmistæ verba, *Ego autem* [In Ps. 30.] *in te speravi Domine*. Ait enim: *Si attendis adhuc hominem, & eum quæris imitari, & ex illo pendere, adhuc lacte vis nutriri: & fies mammotreptus, quales dicuntur pueri, qui diù sugunt, quod non decet, etenim lacte uti tamquàm per carnem velle sibi cibum trajici, hoc idem est per hominem vivere.*

MANDRA: *μάνδρα*, spelunca, cubile, caula. Hinc metaphoricè de monasterio dicitur: & ab eâdem voce fit mandrita, qui de mandrâ, seu de illâ spirituali ovium caulâ est. Est ergò mandrita monachus, seu Religiosus, qui in tutiore Christi ovili degit, & à suo Archimandritâ gubernatur.

MANDRAGORA: *μανδραγόρα*, *mandragōra*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci aliis regulis utēres, eam accētu producant. Cùm *μάνδρα*, *mādra*, etiā cubile significet, ab hac voce, & à verbo *ἄγω*, *ago*, mandragoræ nomen derivari potest: eò quòd in cubile agat, cùm sit herba valdè soporifera. Quapropter, ut ait Pierius, erat hominis somniculosi hieroglyphicum. *Propterea quod vis ejus media sit inter* [Hierogl. l.58.] *venenum, & soporem.* Aliqui à mandrâ formari cōtendunt: quòd juxtà mandras, seu, ut ait Dioscorides, circà speluncas proveniat. Posteriorem hujus vocis partem à verbo *ἀγορεύω*, *agoréuo*, dico, Ger. Vossius deducit. Sicut enim Pythagoras ità dictus fuit, quia non minùs quàm Pythius, à Discipulis vera profari crederetur; ità, si placet, mandragora dicetur, quòd indicio sit in proximo esse mandram, seu speluncam. Ejus radix est figurâ humanâ efformata, & quidem masculinâ, aut femininâ: & inde à plerisque vocatur *ἀνθρωπόμορφος*, *anthropómorphos*. Nam *ἄνθρωπος*, *anthropos*, est homo, & *μορφὴ*, *morphe*, figura, forma. Hinc Isidorus ait: *Mandragora* [Orig.l.17 c.9.] *dicta, quod habeat mala suaveolentia. Hanc Poëtæ anthropomorphon appellant, quod habeat radicem formam hominis simulantem.* Alii quoque Authores conveniunt, quòd mandragora poma ferat pulchra, & odorifera, formamque uberum habentia: quo nomine hebraicè exprimūtur in Scripturis. Ut dum narratur quòd Ruben egressus *tempore messis triticeæ in agrum reperit mandragoras, quas matri Liæ* [Gen.30. 14.] *detulit.* Ubi 70 legunt *μῆλα μανδραγορῶν*, *méla mādragorôn*, idest poma mandragorarum: & Textus hebraicus habet *dudaim*, quod est plurale à *dud*, etsi [דודאים *dudaim*] hoc singulare in Scripturâ non reperiatur hoc sensu. *Dudaim*, juxtà communem interpretum sententiā, sunt mandragoræ, & fortè, propter utrumque sexum [דוד *dud.*] in radice, denotātur hoc nomine quasi formâ dualis. Quidā flores amabiles, & Judęi violas interpretātur. [דוד *dod.*] Ejus radix est *dod*, dilectus, amicus, & in plurali *dodim*, etiam amores, atque secundùm D. Hieronymum ubera significat. Hincque *dudaim*, quasi [דודים *dodim.*] *dodim* vocatæ mandragoræ. Ultrà vim soporiferā, ad menstrua cienda magnâ virtute sunt præditæ, & refrigerando, ac humectando utero aptissimæ: qui in calidioribus regionibus ob nimium calorem, & siccitatem, ad concipiendum non est benè dispositus. Unde mandragoræ magnoperè fecunditatem promovent: quâ ratione Rachel sterilis eas avidè expetiit. Dixit enim Liæ, *Da mihi partem de mandra-* [Ib.] *goris filii tui*: & libēter thorum maritalem ad unam noctem sorori cessit. Sed mandragoræ istę eam fefel-

le-

lerunt: nam adhuc per triennium fœcunditate privata est. Sunt etiam mandragoræ amoris conciliatrices, & inter philtra recensitæ. Ad hanc virtutem alludit Sponsa, dum intelligens poma, seu opera fragrantia, & flagrantium virtutum, amoris divini conciliatricum, præsertim dum summam perfectionem nactæ suavissimum spirant odorem, ait: *Mandragoræ dederunt odorem*. Ubi quoque 70, & Hebraicus eisdem vocibus, ut suprà, utuntur. Cant. 7. 12.

MANDYE: μανδύη, *mandye*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci in eâ, propter ultimam longam, ponant accentum. A Magri mandyus dicitur, estque penulæ genus, quod, ut scribit Pollux, phenolæ erat simile: certè loricæ loco solebat esse. Nunc pro pallio, seu cappâ Græcorum Episcoporum ponitur. Anteriùs aperta est, circà collum crispata, nigri coloris, & quibusdam excurrentibus sericis, rubri, albique coloris virgata. In Hierol.

MANES: μανής, insanus. Est à verbo μαίνομαι, *mainomæ*, insanio, cujus aoristus primus ἐμάνην, *emænen*, à quo rejecto augmento in secundâ personâ fit μάνης: & apud Veteres fuit servile nomen, à furore deductum. Fuit & nomen cujusdam Persæ scelestissimi hæresiarchæ, quod cum insanâ suâ doctrinâ accepit. Nam priùs teste D. Augustino, vocabatur Urbicus. Accepit autem hoc nomen *Manes*, quod linguâ persicâ adunationem denotat, ad significandam suæ doctrinæ excellentiam, quâ populos alliciebat, & coadunabat: atque ab ipso sequaces Manichæi dicti sunt. Sed cùm ubservarent ejus discipuli in græco insaniam sonare, ipsum immutare conati sunt, suum antesignanum Mannichæum vocantes, quasi manna fundentem. Nam μανιχαῖος, *manichæos*, formabatur à manna, & verbo χέω, *cheo*, fundo. Ità refert Augustinus: *Sed in Græciâ discipuli ejus, vitantes nomen insaniæ, quasi doctiores, & eo ipso mendaciores, geminatâ N literâ, Mannichæum, quasi manna fundentem, pro Manichæo, idest insano, appellaverunt*. Ejus errores variis in libris recenset sanctissimus Pater: contrà quem acerrimè dimicat, fallacias detegit, argumenta enervat, vanissima commenta discutit, omnesque vires profligat. Præcipuos errores hoc loco tangit idem Augustinus. *Iste*, inquit, *duo principia inter se diversa, atque adversa, eademque æterna, & coæterna, hoc est semper fuisse, composuit, duasque naturas, atque substantias boni scilicet, & mali, sequens alios antiquos hæreticos, opinatus: quarum inter se pugnam, & commixtionem, & boni à malo purgationem, & boni quod purgari non poterit cum malo in æternum damnationem, secundùm sua dogmata asseverans, multa fabulatur, quæ cuncta intexere huic operi nimis longum esset*. Plura legi possunt isto loco citato, tum de animarum bonarum, & malarum diversitate, & inter se commixtione, de bonarum cum Dei naturâ identitate, de transvectione purgatarum in regnum cœlorum, per naves quasdam, quæ sunt sol, & luna, quas de purâ Dei substantiâ perhibent fabricatas: tum de execrandâ variarum rerum purgatione: de nefariâ denique eorum cum humano spermate Eucharistiâ, & aliis similibus horrendis fabulis. V. você *Catharista*. L. de hær. ad Quod. hær. 46.

MANGANUM: μάγγανον, *manganon*, p.b., inopinatum, machinamentum, præstigiæ, dolus, &c. Propter ista significata à voce μάγος, magus, videtur oriri. Significat quoque vas vinarium ligneum, quod & mangana vocatum. Ab hujus fortè similitudine dictum manganum, apud Paulum Diaconũ, illa bellica machina ad saxa projicienda, ab aliis manga, aut mangonella nuncupata. Mangonizator verò, Græcis μαγγανευτής, *mangoneutés*, est ille qui varia inter se miscet, & confundit, ad faciendam imposturam. Certè mangonium pro superficiali & apparenti ornamento ponitur: quale fit in pannis maximâ ponderum mole compressis, & undulatis. Immò mangonium est quodvis artificium ad res faciliùs vendendas, & græcè μαγγανεία, *manganía*, (quod à Latinis mangania, p.b., dicendum esset) est impostura. Mangones verò, p.l., erant hominum venditores, variis fucis colorem bonum, & vires in eis ostentantes. Lib. 21.

MANIA: μανία, *mania*, latinè penultima corripi debet, ni græcus accentus ex usu in eâ servetur. Est furor, insania, propriè mentis ægrotatio, ac morbus: cùm nempè mens tranquillitate, & constantiâ vacua est. Propterea quòd in perturbato animo, sicut in corpore, sanitas esse non possit: ut innuit Cicero in Tusculanis. A mania fit μανικός, *manicós*, manicus, insanus, furiosus. Quòd autem vehementes animi passiones nonnunquàm insaniam inducãt, cùm & ipsę sint amentiæ initia, satis experientia docuit: ut in irâ vehementi concitatis aut nimio amore, vel dolore affectis. Sed ira maximè inter cæteras passiones accedit ad maniam. Unde Tullius ait: *An est quidquam similius insaniæ quàm ira, quam benè Ennius initium dixit insaniæ, color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum, atque factorum, quam partem habent sanitatis?* Tamen inter iræ species, quæ communiter assignantur cum Aristotele, & D. Thomâ, secunda vocatur mania. Dividitur enim ira in fel, maniam, & furorem: quæ divisio habetur ex Damasceno, & Greg. Nysseno, atque cum aliâ quam habet Philosophus coincidit. De ipso dicit D. Thomas: *Quosdam irascentium vocat acutos, quia citò irascuntur, quosdam amaros, quia diù retinent iram, quosdam difficiles, quia nunquàm quiescunt, nisi puniant*. Prima divisio magis consideratur in ordine ad passionem iræ, secunda autem magis in ordine ad peccatum. Utraque tamen, ut rectè docet Esparza, *est divisio puræ materialis, non diversificans speciem iræ, sed solùm sequens differentiam ejus accidentalem ex parte objecti*. Ira siquidem acuta provenit ex fellis abundantiâ, quod facilè accenditur, & signis exterioribus eam manifestat. Secunda dicitur amara, propter diutinam inhæsionem injuriæ in mente hominis, & ideò fit gravis, & amarus: etsi parva, aut nulla iræ suæ ostendat indicia, usque dum tempus opportunum offeratur. Iram hanc ait D. Thomas pertinere *ad maniam, quæ à manendo dicitur*. Sed mania græcam habet, ut diximus, etymologiam. Quamvis autem tertia species eodem vocabulo potuisset nũcupari; tamen illa secunda species potiùs vocata est mania, quàm tertia: quia dum amari ità tristitię, & appetitui vindictæ inhærent, omnes impetus iræ interiùs continentes, nec levamen aliquod in irà quam coquunt, & tegunt, sentientes, proximè ad insaniam videntur accedere, dum altiùs malum con-

Lib. 3. Tusc. l. 4. Arist. l. 4. Ethic. c. 5. 1. 2. q. 46. a. 8. c. L. 7 q. 40. ad 10. Suprà.

consideratum figitur, & radicatur in imaginatione. Tertia verò species dicitur ira difficilis, seu furor, ex intensione magnâ, quâ vindicta concupiscitur:& quamvis sit diutina, ut in maniâ, tamen ab eâ discriminatur. Nam amari, sicuti docet Angelicus,
2.2.q.158 a.5 ad.2. *habent iram permanentem, propter permanentiam tristitiæ, quam inter viscera tenent clausam, & quia non prorumpunt ad exteriora iracundiæ signa, non possunt persuaderi ab aliis: nec ex seipsis recedunt ab irâ, nisi prout diuturnitate temporis aboletur tristitia, & sic deficit ira. Sed in difficilibus est ira diuturna propter vehemens desiderium vindictæ,& ideò tempore non digeritur, sed per solam punitionem quiescit.*

MANTIA: *μαντεία, mandia*, p. l., divinatio, oraculum. Vox est derivata à verbo *μαίνομαι, manomæ*, insanio: eò quòd divini, & vates divino furore correpti, viderentur insani. Ab eodem verbo fit *μάντις, mántes*, aut *mántis*, vates, augur, sortilegus, & *manteutes*, idem: quarum vocum proxima origo est à tertiâ personâ præteriti ejusdem verbi, quæ secundùm regulas esset *μέμαντα, mémande*, si foret usitata. A dictione *mantia* plurima fiunt composita: ut pyromantia, geomantia, & similia, de quibus suo syntagmate tractatur.

MANTIUM, aut etiam manteum: *μαντεῖον*, *mandion*, p.l., locus vaticinandi, vaticinium, oraculum. Ejus origo est eadem cum præcedenti: à quâ fit & *μαντική*, *mandiké*, latinè mantice, p.b., divinatio, præscientia futuri, cujus tot sunt species, quot divinationum genera. De quibus consule ipsos Theologos morales in Tractatu de Superstitione, &
q.95. a.3. c. D.Thomam in secundâ secundæ.

MARASMUS: *μαρασμός*, *marasmòs*, tabes, defectio, marcor. Oritur à verbo *μαραίνομαι*, *maranomæ*, marcesco, tabesio, extingnor, aresco: cujus præteritum est *μεμάρασμαι*, *memárasma*, à quo rejecto augmento syllabico fit *marasmos*. Verbum illud etiam de igne dicitur, dum paulatìm deficit, & marcescit, ut dixit Aristoteles: adeòque optimè quoque de calore naturali, jam penitùs in senibus deficiente, quam defectionem marasmum appellat Galenus. Sed passim Medici per marasmum tabem, seu corruptionem viventis ob siccitatem intelligũt, ad quam, præsertim in tertiâ hecticæ specie, in quâ jam partes solidæ tabefiunt, corpus versum est, ablatâ naturaliter omni spe sanitatis recuperandæ. Marasmo etiam Jobum ex siccitate, & febri hecticâ tertiæ speciei laborasse, potest ex his verbis colligi:
Job. 19. 20. *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum*, &c.. Unde divinâ cœlestis Medici ope indiguit, ut pristinam sanitatem in tali marasmo assequeretur.

MARGARITA: *μαργαρίτης*, *margarites*, p.l., gemma, quæ à Latinis unio nuncupatur. Apud Græcos reperitur etiam pro minuto hostiæ fragmento. Eustathius à *μαίρω*, *maro*, luceo, splendeo, ejus deducit originem. Sed *μάργαρον*, *márgaron*, propriè ipsum unionem significat, unde adjectivum margarites, supple lapis: & hinc margarita latinè vocatur.
בדלח bedólach. Hebraicè apud Pagninum, & alios dicitur *bedólach*: quod tamen S.Hieronymus, & multi alii bdellion, sicuti Dioscorides bdolchon, & corruptè bolchon, atque Judæi communiter intelligunt crystallum. Margarita in ostreis generatur, quæ certis temporibus ad aquæ superficiem sublatæ, & sese pandentes, rorem cadentem excipiunt, atque ipsi pretiosi concipiuntur uniones. Partus ergò concharum sunt margaritæ: quæ magis, ut ità dicam, patris referunt originem, quàm matris. Nam majorem quodammodò cum cęlo sympathiam demonstrant, unde ros, ut semen quoddam cęleste, in conchas defluit; quàm cum mari, in cujus generantur visceribus. Hinc si ros purus influxerit, purissimum candorem contrahunt: si turbidus, & fœtus ipse sordescit, atque minante cęlo pallent. Eo nubibus obducto, obscuriori quoque obnubilantur colore: serenum autem induunt, si claritas matutina eorum arrideat conceptioni. Illa pretiosa margarita, quam quærit homo, optimus suæ salutis æternæ negotiator, quâ inventâ *abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam*, optimè ChristoDomino adaptatur. Sicuti enim Matth.13. 46.
ostrea noctu præsertìm, & verno tempore, rorem excipiens in suis visceribus margaritam concipit; ità Virgo cęli rore, ex superveniente Spiritu sancto, plenissima, inæstimabilem Unionem Christum concepit, *qui est pax nostra, & fecit utraque unum*. In Eph.2.14.
eo quippè Deus Pater, inter duo extrema infinitè distantia unionem produxit, ex quo extremè contraria in unitatem perfectam composuit, & per eum omnia reconciliavit, *in ipsum pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cęlis sunt*. Inter alias bonas margaritas, seu Prophetas, diviniores viros, & è cęlis quasi delapsos, hanc pretiosissimam S.S.Patres inquisierunt, quam summis votis, & precibus expetierunt: videlicet hisce verbis, *Rorate cęli de super*, & piissimis affectibus Col.1.20. Is.45.8.
prosecuti sunt. Cùmque Christus sit ostium, quod *si quis introierit salvabitur*; meritò cęlestis illius, Io.10.9.
& beatissimæ Civitatis *duodecim portæ duodecim margaritæ sunt, per singulas, & singulæ portæ erant ex singulis margaritis*. Etsi, propter numerum duodenarium, duodecim etiam Apostolis approprientur: qui ut portæ Paradisi Christi oviculas introducunt. De redargutione factâ homini sapienti (qui tamen etiam humanis defectibus supponitur, sed prompto ad aures sapientiorum admonitioni præbendas, & etiam aliquando inferiorum bonis consiliis novit acquiescere) dicit Salomon: *Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem*. Hanc enim gemmam pretiosam aureo sapientis cordi videtur inferere, & eum magis insertâ margaritâ exornare. Sed alii Textus de margaritâ non agunt mentionem. Septuaginta enim habent *σάρδιον πολυτελής*, *sárdion polytelis*, idest sardium pretiosum: & Textus hebraicus legit *chali chatchem*, idest ornamentum, seu monile auri purissimi, seu obrizi. Non talem tamen, ac tantam habet margarita cum rebus cœlestibus affinitatem, ut propter terrena natalia, & mundanorum ad vanitates abusum, non possit etiam in vitiorum aliquorum hieroglyphicum assumi. Hinc meretrix illa famosa, à Joanne descripta, erat exornata *lapide pretioso, & margaritis*: ac inter merces Ap.21.21 Prov. 25. 12. חלי כתם Ap.17. 4.
terrestris Babylonis recensentur vilissimas. Quibus secundùm Glossam ordinariam, virtutes apparetes, quæ in Antichristo, & ejus ministris erũt, designãtur.

MARSUPIUM: *μαρσύπιον*, *marsypion*, p. b., sacculus, crumena. Ejus origo, ut videtur, est à verbo

bo poëtico *μάρπτω*, *marpto*, capio, scilicet à nummis capiendis. Impii, ut arctiorem societatem ineant, dicunt: *Sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum*. Septuaginta scribunt *μαρσίππιον*, *marsippion*, & Hebræus habet *chis*, locus, marsupium, crumena, sacculus. Adeòque hìc marsupium propriè potest accipi pro crumenâ: dum in sceleribus socii pecunias in commune conferunt, ut fortiori vinculo uniantur. Vel ex communibus furtis, & rapinis vivunt: aut certè pro ipsâ communitate, & malorum, maximè hæreticorum hostili concordiâ metaphoricè debet intelligi. De pecuniâ, in ore saccorum à filiis Jacob in reditu ex Ægypto repertâ, dicunt dispensatori domus Joseph: *Non est in nostrâ conscientiâ, quis posuerit eam in marsupiis nostris*. Septuaginta græcè dicunt *εἰς τοὺς μαρσίππους ἡμῶν*, *is tus marsippus hemon*, in saccos nostros, exponit eorum Interpres latinus: & Textus hebraicus utitur voce *amtachath*, idest saccus, sic dictus à radice *matach*, extendit, eò quòd implendo extendatur. Sicque ipsos frumenti saccos marsupia filii Jacob videntur appellare: nisi fortè in propriis crumenis repositæ pecuniæ sic in saccos fuissent immissæ.

Prov. 1. 14. — *chis*, כִּיס — Gen. 43. 22. — אַמְתַּחַת *amtachath*. — מָתַח *matach*

1. MARTYR: *μάρτυς*, testis, & *μαρτύριον*, *martyrion*, unde martyrium p.b., testimonium. Martyres dicti illi, qui pro Christi Fide tuendâ mortem, à persecutoribus infligendam, sponte subeunt. Nam dum pro veritate vitam exponunt, ejus fortissimū testimonium perhibent, ac proprio sanguine se christianæ professioni subscribunt. Aliquando tamen latiùs sumitur pro ipso proposito martyrium obeundi: cùm ferè sit æqualis meriti, quando propositum est valdè efficax. Unde Chrysostomus ait: *Martyrium fratres non eventu tantùm æstimatur, sed etiam proposito. Non quum Martyr decollatur, tum fit martyr, sed ex quo propositum ostendit profitendi, martyr est, etiamsi non patiatur, quæ martyres solent*. Hac voce semel utitur Scriptura, dum narrans tempore Antichristi maximam fore Christianorum persecutionem, dicit: *Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Jesu*. Videlicet ipsam impietatem, & infidelitatem, jam tandem sanguine Sanctorum saturam, & Fidelium afflictionibus saginatam. Hìc Martyres vocantur illi, qui verè sanguinem suū fuderunt: tunc enim verè testes sunt christianæ Fidei, ut ait D. Thomas, *per quam nobis visibilia pro invisibilibus contemnenda proponuntur*. Homo autem non perfectè ostendit se cuncta mundana despicere, dum remanet vita corporalis. *Et ideò ad perfectam rationem martyrii requiritur quòd aliquis mortem sustineat propter Christum*. Vnde authoritates cōtrariæ de martyrio per quandam loquuntur similitudinem. Quapropter ad verum martyrium non sufficit, si exteriùs causæ, aptæ naturaliter mortem infligere, à tyranno applicentur: si nullum nocumentum corpori inferant, dum supernaturaliter impediuntur. Sicque trium Sanctorum juvenum Hebræorum non fuit strictum martyrium, cùm *non tetigit eos omninò ignis, neque contristavit, neque quidquam molestiæ intulit*. Similiter strictiore modo Martyr non fuit S. Joannes Evangelista, etsi jussu Domitiani Imperatoris in ferventis olei dolium fuerit immissus, à quo divinitùs exivit illæsus. Dicitur tamen subinde Martyr à S.S. Patribus: quia ea tormenta ipsi applicata fuerunt, quæ mortem intulissent, nisi ope divinâ impedita fuissent: cùm aliàs morte naturali è vivis excesserit. Magis accederet ad strictam martyrii rationem lethalis vulneris perpessio, etsi mors non statim sequatur: aut etiam supernaturaliter impediatur. Illa enim dispositio intrinseca, ex quâ naturaliter mors sequi debet, posset dici mortis ipsa perpessio: jamque quantùm est ex se, talis voluntate, & opere satis ostendisset, se omnia præsentia contemnere. Sed communiter Theologi censent, prout etiam D. Thomæ verba satis indicant, ad perfectam martyrii rationem, requiri realem mortis susceptionem. Cùm enim martyrium operetur ex opere operato, non tam attenditur ipsa patientis dispositio, quàm realis mortis incursio. Cui rationi hanc adjungunt alii: quia in præsenti mortis perpessione maximus est cruciatus animæ à corpore ægerrimè discedentis. Quod tamen non planè satisfacit. Videtur enim possibile, ut Martyr ante mortem, ex sævâ barbarie, longè diriora tormenta sustineat, quàm in ipsâ morte: dum deficientibus viribus, & spiritibus, nonnunquàm anima suaviter, & quasi insensibiliter discedit de corpore mortis hujus. Si ergò supernaturaliter, post tam acerbos cruciatus, talis mors impediretur, non esset privandus omnibus martyrii juribus, & fructibus; nisi prior ratio obstaret, ex Christi Domini voluntate robur suum desumens; qui reali mortis perpessioni talem fructum ex opere operato voluit annectere, ex communi Doctorum sensu. Alius tamen, qui morte non secutâ acerbiores longè sustulisset dolores, quàm Martyr quispiam, qui faciliori morte, non præcedentibus ullis cruciatibus, putà capitis abscissione, aut venæ apertione, martyrii coronam adeptus esset; posset æqualem, & majorem gratiæ gradum, ac omnem pœnæ relaxationem, sed ex opere operantis, ob maximam Charitatis intensionem, cujus egregium specimen demonstrat, tam sævos dolores sufferendo, promereri. Propter horum majorem intelligentiam, triplex martyrii genus distingui potest; quamvis à Lessio ad quatuor gradus reducantur. Primum est latissimum pro solo desiderio, etsi efficacissimo, martyrii palmam obtinendi. Quâ ratione Martyr dici potest S. Franciscus, qui martyrii flagrans amore in Syriam profectus est. Secundum genus est strictius, cùm quis tali sanctâ voluntate donatus, etiam certissimæ morti objicitur, ex quâ tantùm divinitus evadere potest: ut in tribus illis Sanctis juvenibus, & in S. Joanne Evangelistâ. Tertium genus est strictissimum, cum perfectâ martyrii ratione, videlicet ipsâ morte ad supradicta subsequente. Quod aliquando non sumatur adeò strictè martyrium, etiam à S.S. Patribus, satis patet ex D. Cypriano, ità dicente: *Neque enim in tribus pueris minor fuit martyrii dignitas, quia morte frustratâ de camino ignis incolumes exierunt, aut non consummatus Daniel extitit in suis laudibus, quia qui leonibus missus fuerat ad prædam, protectus à Domino vixit ad gloriam. In confessoribus Christi dilata martyria, non meritum confessionis minuunt, sed magna-*

In Ps. 95. ver. 5. — Ap. 17. 6. — 2. 2. q. 124. a. 4. c. — Ib. — Dan. 3. 50. — Bon. ac. to. 1. Disp. 2. q. 1. p. 3. n. 1. — Lessius de Fort. c. 1. Dub. 3. n. 22. — Cōtrà Bonac. Vegam, Suarez, Henriquez, & alios. — Lib. 2. ep. 2. ad Lucium Papam R.

gnalia divinæ protectionis ostendunt. Hic secundo martyrii genere Martyres vocantur: & spectato præcisè confessionis merito, ex opere operantis, non minor fuit martyrii dignitas, quàm in aliis Sanctis Martyribus, qui secutâ morte statim transierunt
Comm. sup. c. 20. Matth. ad gloriam. Quo sensu dicit D. Hieronymus: *Vidimus martyrio animum non defuisse, & bibisse Joannem calicem confessionis, quem & tres pueri in camino ignis biberunt, licet persecutor non fuderit sanguinem*. S. Bernardus ità triplex martyrii
In Serm. de Nativ. SS. Inn. genus assignat. Nempè unum voluntate, sed non opere: secundum opere, sed non voluntate: tertium opere, & voluntate.

2. Illi qui hoc perfectum martyrii genus subiere, & ante Christum extiterunt, & post Christum. Ante Christum quidem ob veram Fidem in Deum, ad veram martyrii rationem, mors inferri debebat: quamvis illa Fides esset nostrâ longè imperfectior, quoad numerum, & notitiam credendorum, quæ tamen ad aliquem Mediatorem, saltem in confuso, probabiliùs se extendebat. Martyres enim suâ morte testimonium perhibent veritati, non quali-
2.2. q. 124. a. 5. c. cunque, *sed veritati, quæ secundùm pietatem est, quæ per Christum nobis innotuit*, ait D. Thomas. *Hujusmodi autem est veritas Fidei, & ideo cujuslibet martyrii causa, est fidei veritas*. In veteri Testamento erat illa Fidei veritas, quæ per Christi prodromos Prophetas innotescebat. Immò S. Greg. Nazianz. valde probabile facit, neminem eorum,
Orat. 10. in Machabæos. qui ante Christi adventum martyrio consummati sunt, id sine Fide in Christum consequi potuisse. Aliæ autem virtutes possunt etiam dici martyrii causa, in quantum scilicet earum opera, ut referuntur ad Deum, sunt quædam Fidei protestationes. Nam per facta quoque aliquis se Fidem habere demonstrat. Sic propter actus virtutum hoc modo sumptos, potest quis martyrii coronam assequi:
D. Tho. sup. *Unde & B. Joannis Bapt. martyrium in Ecclesiâ celebratur, qui non pro negandâ fide, sed pro reprehensione adulterii mortem sustinuit*. Pro veritatibus autem scientiarum, etsi præcisè pro ipsis sustinendis non sit martyrium, si quis propter ipsas mortem vellet sustinere; tamen si hoc fiat ad men-
D. Th. ad 2. dacium vitandum, *vitatio mendacii contrà quamcumque veritatem, in quantum mendacium est divinæ legi contrarium, potest esse martyrii causa*.

De Martyrum numero ante Christi adventum nihil certi. Plurimi siquidem ignorantur, qui ad idololatriam vitandam mortem oppetierunt: & multi Prophetæ ob veritatis prædicationem Martyres evaserunt. Cùm ergò sub Antiocho Epiphane maxima sævierit in Judæos Fideles persecutio; tunc etiam maximè Sanctorum Martyrum gloria Synagogam illustravit. Præsertim Eleazari, unius de Scribarum primoribus, ætate provecti, & vultu decori enituit constantia: qui jam nonagenarius, ne simulationem quidem admisit, in apparenter edendis carnibus porcinis, à Lege divinâ vetitis. *Non*
2. Mach. 6. 25. *enim*, inquiebat, *ætati nostræ dignum est fingere, ut multi adolescentium arbitrantes Eleazarú nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum. Et ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus, decipiantur, & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectuti conquiram*. Septem etiam Martyres Machabæi, cum illâ mirabili Heroinâ ipsorum matre, illustris martyrii coronam adepti sunt: ut & alii plurimi sub eodem sceleratissimo tyranno. Nam & ipsæ *mulieres, quæ circumcidebant filios suos trucidabantur secundùm jussum regis Antiochi, & suspendebant pueros à cervicibus, per universas domos earum*. Similiter alii multi de populo Israël noluerunt infringere Legem Dei sanctam, & trucidati sunt. Nec ante Legem mosaicam desiderantur Martyres: cùm nunquàm impii defuerint, qui veritatem persequerentur, & sanctitatem. Et profectò Abraham ignis martyrium, ob ignem non adoratum, ut impii Chaldæi faciebant, non evasisset; nisi divino monitu in Chananaeitidem regionem profugisset. Quin & aliqui tradunt ipsum in ignem ab idololatris esse conjectum, sed ope divinâ liberatum. Quibus consonat Nehemias: *Tu ipse Domine Deus, qui elegisti Abraham, & eduxisti eum de igne Chaldæorum*. Septuaginta quidem legunt ἐκ τῆς χώρας τῶν χαλδαίων, *ec tes chôras tôu chaldeon*, idest è regione Chaldæorum; sed Textus hebraicus ait *meúr*, idest, de flamma, seu igne: nam *ur* est flamma, ignis, focus. Quid mirum? à primis Mundi exordiis Abel justus, propter justitiam, persecutionem, & mortem passus, verè fuit Martyr. Et ità duobus extremis omnes Sanctos Martyres, ante suum adventum Dominus comprehendit: *à sanguine Abel justi, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ*. Hic autem Zacharias quis fuerit, an filius Jojadæ, an penultimus ex Prophetis minoribus, an S. Joannis Baptistæ pater; inter S.S. Patres, & Interpretes multùm ambigitur. Et quidem avum S. Joannis Barachiam vocatum affirmat Hippolytus Martyr apud Nicephorum: occisum verò ab Herode hujus filium Zachariam, aut quòd filium suum, cùm ad necem cum aliis infantibus quæreretur, noluisset prodere, aut quòd publicè Messiæ prædicasset adventum. Jam de numero Martyrum post Christum, inter quos Stephanus Protomartyr fuit, satis constat eum esse maximum: ex quibus Deus sacrosanctæ Fidei tot testes, omni exceptione majores, produxit; quot Martyres ad sacrorum Heroum palmam perduxit. Hi ex Auctoribus fide dignis, ad undecim milliones recensentur, prout asserit Esparza. Illustrissimi tamen sub Mundi occasum exorientur Martyres. Nam sicut sub Antiocho Epiphane, Antichristi typo, gloriosorum Martyrum sanguine decorata fuit Synagoga; ità sub Antiochi antitypo Antichristo invictissimorum Heroum purpurâ exornabitur Ecclesia. Ut enim, ait Pererius, *ultima Ecclesiæ persecutio erit omnium atrocissima; sic erit victoria illa Ecclesiæ omnium triumphorum ejus clarissima*.

Ità igitur omni ætate, etsi non semper viguerit Baptismus fluminis, semper floruit Baptismus 3.
sanguinis: qui Sanctos viros ante Christi adventum, ejusque humanam generationem Deo regeneravit. De hoc Baptismi genere suprà nonnihil diximus, de quo disertè Cyprianus: *Nunquid potest vis Baptismi esse major, aut potior, quàm confessio? quàm passio? ut quis coràm hominibus Christum confiteatur, & suo sanguine baptizetur*. Similia habent alii S.S. Patres, præsertim Scripturæ testimoniis innixi,

Marginal notes (right column): 1. Mach. 1. 63. — 2. Esdræ 9. 7. — מאיר *meúr* — Matth. 23. 35. — Lib. 6. q. 18. a. 13. — L. 14. in Dan. — Ep. 37.

Aug. de Civ. Dei l. 13. c. 17. nixi, quibus vim similem inesse martyrio, ac Baptismo, luculenter declaratur. Ità notat ex Augustino Magister Angelicus, quòd, qui dixit, *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ*, dixit quoque, *Omnis qui me confessus fuerit coràm hominibus, confitebor & ego eum coràm patre meo.* Item *Qui perdiderit animam suam propter me, & Evangelium salvam faciet eam.* Cùm ergò talis similitudo inter Baptismum, & martyrium intercedat; meritò eadem vis ex opere operato attribuitur martyrio. Quod non tantùm in martyrio infantium, omnibus Doctoribus Orthodoxis in eo jam convenientibus, verificatur; sed etiam in adultorum martyrio, ut tenet Suarez, cum tot aliis ab ipso citatis, adversùs Vasquez, & ejus sequaces. (Disp. 29. Sect. 2. & 3. — Vasquez Disp. 153. c. 3.) Si enim solùm ex opere operantis talem effectum martyrium produceret; non magis prodesset quàm eleemosyna, & alia similia opera bona externa: & nunquàm ex vi martyrii quis animam suam salvaret, sed ex vi præcedentium actuum internorum: adeòque non posset cum ipso Baptismo, qui ex opere operato justificat, æquiparari. Immò multò magis hoc privilegium martyrio, quàm Baptismo, videtur competere. Si enim Baptismus habet vim omnem culpam, & pœnam tollendi, eò quòd mysticè sit configuratio mortis Christi, ut testatur Apostolus (Rom. 6. 4.), *Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem*; multò magis martyrium habebit illam vim, cùm sit realis conformatio cum Christo moriente. Aliàs Augustinus absolutè non protulisset, *Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre*: nec Ecclesia rectè pro Sanctis omnes illos coleret, de quibus constat pro verâ Fide martyrium subiisse, nullâ de moribus, aut actibus ipsorum Martyrum habitâ informatione. Quod tamen necessarium esset, si martyrium tali careret virtute. Accedit D. Thomę authoritas, qui disertis verbis ait (3. q. 87. a. 1. ad 2.): *Passio pro Christo suscepta obtinet vim Baptismi, & ideò purgat ab omni culpâ veniali, & mortali, nisi actualiter voluntatem peccato invenerit inhærentem.* Si autem alibi contrarium videatur docere (q. 66. a. 12 ad 2.), ut dum ait, *Effusio sanguinis non habet rationem Baptismi, si sit sine charitate*; optimè explicari potest de illâ Charitate habituali, quæ in justificatione, ex opere operato factâ, infunditur sine quâ nihil prodesset martyrium. Si v. g. ipsa propter obicem infundi non posset, dum actualiter voluntatem peccato inveniret inhærentem. Quo sensu etiam de Baptismo fluminis verum est, quòd nihil prosit, si sit sine Charitate. Aliàs Magister angelicus sibi ipsi dissentiret, non solùm propter verba superiùs allegata, sed etiam, quia alibi dicit (In 4. dist. 4. c. 3. a. 3. quæstiuncula 4.), *Gratia in Baptismo sanguinis magis augetur habenti, & amplior datur non habenti si impedimentum non adsit.* Eodem modo respondetur ad illa Pauli verba (1. Cor. 13 3.): *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Non enim dicit si charitatem non præhabuero, sed habuero: tunc autem habetur, cùm per traditionem corporis, & vitæ propter Christum, quis ex opere operato justificatur. Unde D. Thomas ad illa Apostoli verba subjungit: *vel quia simul cum prædictis operibus adest voluntas peccandi mortaliter, vel quia fiunt propter inanem gloriam*: Nempe tamquàm ob finem martyrii. Si enim voluntati propter Christum moriendi, aut in ipsâ martyrii perpessione, aliqua inanis gloria irreperet, illud non vitiaret mortaliter, nec suo effectu privaret.

Denique omnes actus aliarum virtutum sunt aliquatenùs participes perfectionis, quæ est propria Charitatis, licet modo minùs perfecto; & omnes sunt aliquo modo propter ultimum finem nostrum, qui est Summum Bonum. 4. Et ideò qui propter actū supernaturalem alterius virtutis animam suam perdit, eam propter Deum perdit, & aliquo modo propter summam ejus bonitatem. Cùm ergò ad martyrium non requiratur actus Charitatis, aut contritionis; optimè dicetur pro adultis ad ipsum requiri, & sufficere illos actus supernaturales, qui ad Baptismum fluminis sufficiunt, & requiruntur. Quia adultus non potest justificari independenter à propriâ dispositione sibi liberâ, & supernaturali. Quod autem aliqui dicunt contritionem in martyrio requiri, non præcisè ad fructum martyrii consequendum, sed ratione præcepti contritionis, quod maximè ante mortem obligat; responderi posset præceptum contritionis, aut dilectionis Dei non obligare, dum aliâ viâ potest quis certò justificari. Nam in tali justificatione satis abolentur peccata sine contritione actuali, cùm Deus in eâ diligatur habitualiter super omnia. Tutius tamen (quod omninò jam tenendum est) ad actum Charitatis se excitare: quod certè non videtur illi difficile, qui propter Deum cum ipsâ vitâ contemnit omnia. Cujus verò virtutis actus sit martyrium, facile est investigare, si quid sit martyrium exactiùs observetur. Cùm enim hoc sit internus voluntatis actus, quo homo ità firmatur in bono virtutis, ut potiùs velit extremum terribilium pati, quàm illud deserere; manifestè spectat ad fortitudinem: & est actus ab ipsâ elicitus, cùm ipsa maximè versetur circa mortis periculorum timores. Cujus quidem principalior actus est sustinere, quàm aggredi, ut habet Philosophus (3. Eth. c. 9 in princ.): *Fortitudo est magis circà timores reprimendos, quàm circà audacias moderandas.* Et hujus rationem assignat D. Thomas: quia ipsum periculum, quod est audaciæ, & timoris objectum, ex se aliquo modo moderatur, & reprimit audaciam, sed auget timorem. *Ideòque difficilius est timorem reprimere, quàm audaciam moderari.* (D. Th. 2. 2. q. 123. a. 6. c.) Martyrium ergò est maximus fortitudinis actus, quod totum in sustinendo maxima horribilia consistit, & timores reprimendo terribiliores. Consequenter etiam martyrium est actus à patientiâ elicitus, quæ est pars fortitudinis potentialis, firmans animum contrà tristitiam, ne ratio succumbat: quæ maximè in martyrio, propter malum præsens, animum obruere posset. Ille itaque actus interior, tali tristitiæ resistens, qui tunc temporis formatur, est actus à patientiâ elicitus. Præterea martyrium potest actus Fidei censeri; non solùm in quantum est ipsius protestatio exterior, sed etiam in quantum ad ipsam pertinet: non tamquàm ab eâ elicitus; sed tamquàm mediū ad finem finem. Eo quippe fine martyrium fortiter sustinetur, ne Fides ignaviter deseratur. Denique potest esse actus Charitatis, non quidem ab ipsâ elicitus (actus enim interior martyrii non est præcisè amor

Dei ſuper omnia, cùm ſine tali amore poſſet quis propter Fidem mortẽ ſuſtinere)ſed poteſt eſſe actus ab eâ imperatus. Propter Deum enim ſummè dilectum poteſt velle pati mortem à tyranno inſtigendam. Et ideò martyrium eſt actus ſummæ perfectionis,non in ſe præciſè conſideratus; ſed ut maximæ Charitatis ſpecimen exhibens ponderatus.
Io.15.13. Nam *maiorem hac dilectionem nemo habet,ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Martyrium, ut obſervat Magri, apud S.S. Patres ſæpè ſignificat Eccleſiam. Hinc Clerici martyriorum in Conc. Chalced. Can. 8. & Eccleſiæ quoque, Martyribus dicatæ, memoriæ Martyrum dicebantur. Quare,ut
In Hierol. idem Author aſſerit, Martyrarius, qui erat alicui Eccleſiæ addictus,fuit appellatus.

MARTYROLOGIUM: *μαρτυρολόγιον*, *martyrologion*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcè ponatur accentus. Ità dictus Martyrum catalogus,ſeu liber,in quo deſcribuntur Martyres. Eſt enim vox compoſita à dicto *martyr*, & à *λόγος*, *logos*, ſermo. Nunc tamen iſta vox latiùs ſumitur pro libro,in quo omnes Sancti ſuorum natalium diebus recenſentur. Tale eſt Martyrologium Romanum, à
Baron. in præcap.c.8. pluribus exſcriptum,ſed Cardinalis Baronii operâ, majore diligẽtiâ,cum eruditiſſimis notis, & aliquali emendatione,pretioſius exaratum.

MASSA: *μάζα*, *maza*, farina aquâ, aut alio liquore ſubacta. Oritur à verbo *μάσσω*, *matto*, pinſo,
מצה ſubigo: niſi ſit ab hebræo *mattsah*, ideſt azymum, à radice *matsdes*, expreſſit,remotiùs deductum. Meta-
mattsah phoricè dicitur maſſa ille hominum creandorum
מצץ cumulus,ex quibus Deus aliquos eligit ad gloriam,
matsdes alios reprobat ad gehennam. Hæc poſt peccatum originale, omnes homines comprehendendo, qui ex Adam per ſeminalem originem gignendi ſunt,dicitur ab Auguſtino maſſa perditionis, ſeu maſſa damnata. Nominis occaſionem ſumpſit ab illis Apo-
Rom.9.21. ſtoli verbis: *An non habet poteſtatem figulus luti ex eâdem maſsâ, facere aliud quidẽ vas in honorẽ, aliud verò in contumeliã?* Nam ex eâdẽ maſsâ corruptâ,veluti ex quodam luto,format Deus vaſa miſericordiæ,quæ præparavit in gloriã,& vaſa iræ quæ damnabit in interitum. Reſpectu prædeſtinatorum ex maſsâ perditionis erutorum, ſuam de prædeſti-
Lib. de bono pers. ſev.c.14. natione definitionem formavit Auguſtinus. *Prædeſtinatio*, inquit,*eſt præſcientia,& præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur.* Quæ ideò non convenit Angelorum prædeſtinationi, quia ex maſsâ corruptâ non liberantur. Sic tamen certiſſimè liberantur prædeſtinati, ut abſolutè in maſsâ perditionis poſſent remanere, ſi in peccato ad mortem uſque vellent perſeverare; & ex quâ reprobi erui poſſent, ſi
1.Cor.5.6. gratiæ Dei cooperando liberari vellent. *Modicum fermentum* peccati originalis *totam* hanc miſeram *maſſam corrumpit*: ſemper ab unoquoque vetus fermentum abjici poteſt, ut fiat *nova conſperſio*, *& ablato fermento nequitiæ*, *& malitiæ*, ex maſsâ
Gal.5.9. perditionis eruatur. Item *modicum fermentum totam maſſam corrumpit*, cùm error viliſſimi alicujus hæretici totam Fidem, ejuſque ſanam doctrinam coinquinat, & perdit. Maſſa etiam de aliâ re rudi, & informi dicitur, ut ex eâ formetur aliquid artificioſè. Quare dicit Propheta, de impietate loquens: *Et projecit eam in medio amphoræ,& miſit maſſam plumbeam in os eius*. Hæc maſſa, ſecun- Zach.5.8
dùm Gregorium, deſignat gravem iniquitatem, quę in avaritiâ continetur: vel ſecundùm Riberam, rigidam Dei ſententiam, & ſupplicii diuturnitatem. Quia tandiù manet concluſa, & obſignata impietas, donec debitas luerit pœnas. Tropologicè ſignificat obſtinationem peccatorum, maximè Judæorum: anagogicè perpetuitatem culpę,& pœnæ in inferno, ubi concluſi reprobi detinentur. Septuaginta in illo loco ſcribunt *lapidem*(græcè אבן
λίθον, *lithon*) *plumbi*; ſic & Textus hebraicus legit *even*
even, ideſt lapidem, ſeu pondus. Maſſa electa fuit illa maſſa candida ex 300 Martyribus compacta, qui ne incenſum ſuper prunas appoſitas Jovi adolerent; potiùs calcis ardorem in accensâ fornace ſubierunt. Sicque expurgato veteri, ſi quod inerat, fermento, ſummus Plaſtes vaſa formavit in honorẽ, in cęleſtibus theſauris reponenda. Latinè dicitur quoque maza panis genus,ex farinâ, oleo, aquâ, aut etiam lacte, confectum.

MASTIGOPHORUS: *μαστιγοφόρος*, *maſtigophores*, latinè penultimâ correptâ, quamvis accentus græcus in eâ ponatur. Eſt flagellifer, lictor, qui agonothetas in ſacris certaminibus comitabatur,ad turbam nempè ſubmovendam, & ſeditiones cohibendas. Vox eſt formata à *μάστιξ*, *maſtix*, genit. *μάστιγος*, *maſtigos*, flagellum, verbera, vibex, & plaga, ac verbo *φέρω*, *phero*, porto. Maſtigophorus depingitur S.Ambroſius, ad arianiſmi, ab ipſo zelo apoſtolico percuſſi, profligationem denotandam, & tot hæreticorum, per ipſius correctionem, ad meliorem frugem receptorum,emẽdationẽ indicandã.

MATÆOTECHNIA: *ματαιοτεχνία*, *matæotechnia*, latinè eſt vox proparoxytona, niſi græcus in penultimâ, ut aſſolet, obſervetur accentus. Ità dicitur ars vana, artis vanæ ſtudium,inanis artis imitatio, quæ nihil boni, ſed inanem tantùm laborem affert. Componitur iſta vox ex *μάταιος*, *mataeos*, vanus, ſtultus, ineptus (unde vulgaris illa dictio *matto* videtur exorta) & *τέχνη*, *techne*,ars, artificium, dolus, aſtutia. Hinc matæotechni dicti inanium artium ſtudioſi, qui fruſtrà laboris plurimùm inſumunt. Qualis fuit ille, qui ciceris grana è ſpatio ſatis longo,ſine fruſtratione jaciendo in acus immittebat foramen. Sed de pluribus humanis artibus matęotechnia dici poteſt: cùm omnes diligant vanitatem, & quærant mendacium. Ità de quovis dolo, & fallaciâ, ſuâ ſpe, & fine fruſtratâ, de vaniſſimis dęmonis contrà Dei electos technis aptiſſimè dicatur.

MATER: *μήτηρ*, *méter*, genitrix. Sicuti Latinorum infantuli balbutientes à Græcis vocẽ *mamma* mutuam accipiunt; ità grandiuſculi matris nomen ab eis ſurripiunt. Nam *μάμμη*, *mámme*, aviam ſignificat,& ità compellant pueruli matrem, ac nutricem. *Mater* verò fit à verbo *μάω*, *mao*, vehementer appeto, cupio, propter maximum prolis deſiderium, & teneriorem ergà liberos amorem. Illius verbi perſona tertia, ſi foret uſitata, eſſet *μέμαται*, *mémeta*, & hinc ablato augmento paritur iſta dictio *mater*. Alii eruunt à particulâ *μή*, *mé*,non, & verbo *τηρέω*, *tereo*, ſervo: eò quòd matres non ampliùs ut virgines ſerventur: cùm potiùs aliorum cura ipſis incumbat. Vocabulum *mater* in Scripturis ſatis frequens, & ſæpiùs etiam in ſenſu myſti-

co

cò accipiendum. Nonnunquàm per ipsum Synagoga, aut Ecclesia intelligitur: illa enim Judæorum, hæc mater Christianorum. Illa quidem ancilla per Agar figurata, hæc verò per Saram adumbrata: *Et quæ sursùm est Jerusalem libera est, quæ est mater nostra*. Ecclesia quippe ob dignitatem, & eminentiam, necnon Capitis, & præcipuorum membrorũ in celis jam locatorum celsitudinem, ac multorum hominum in terris divinitatem, atque Mysteriorum sanctitatem, sursùm est longè à terris elevata. Hæc nos parit Christo, lactat Deo, eripit mondo, servat cęlo. In eâ qui proximum charitate fovet, & alios spiritualiter generat, non solùm est frater, & soror Christi, sed ejus & mater est. Nam, ut ait D. Gregorius, *Quasi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit: & mater ejus prædicando efficitur, si per ejus vocem amor Domini in proximi mente generatur*. Ad hujus S. Patris sensum, fit frater,& soror Christi credendo, ejus autem mater prædicando. Ideò dixit Christus, *Ipse meus frater, & soror,& mater est*.

Gal.4.26.

Hom.3.in Evang.

Matth.12 50.

MATHEMA: μάθημα, mathema, latinè penultimâ productâ, propter vocalem longam, quod à Græcis non observatur. Ità græcè dicta disciplina: à verbo μανθάνω, manthâno, disco, intelligo,perspicio. Hujus prima persona præt. pass. si foret in usu, esset μεμάθημαι, memâthemæ,à quâ rejecto augmento fit *mathema*: & ab ejus secundâ personâ *memâthesæ*, fit μάθησις, máthesis, latinè mathesis, p. l., idem significans ac mathema. Ab hoc fit μαθηματικὸς, *mathematicós*, mathematicus, qui disciplinis vacat. Unde & ipsa mathesis Mathematica dicitur: scientia nempè, quæ circà quantitatem versatur à materiâ abstractam. Quæ ideò latinè disciplina dicitur; quia maximè inter scientias plenè discitur, dum evidentibus demonstrationibus suas conclusiones quasi ponit ob oculos. A Tertulliano verò discentia vocata. Hinc ipsa cæteras omnes sciẽtias certitudine,& evidentiâ contendit prętergredi, & omnia illa, quæ ad suum objectum propriè spectant,evidenter stabilire.Etsi multa àMathematicis tractentur,vel saltẽ Mathematicis attribuãtur, quæ propriè ad ipsos nõ pertinent: & dum extrà proprii objecti limites vagãtur, propriâ Matheseos gloriâ privãtur.Sic Astrologia,seu potiùs Astronomia,quę est Mathematicæ potissima pars,dũ aliud quã motũ cęlorum, & stellarum, qui est proprium ipsius objectum, considerat, & multas virtutes, & influentias sideribus suprà hæc inferiora,& etiam suprà humanas attribuit actiones;in turpissimos prorumpit errores. Sed, ut alibi diximus, potiùs hoc est Astrologiæ, quàm Astronomiæ vitium. Mathematica enim, dum solam quantitatem à materiâ abstractã, ut proprium objectum considerat, ratione antiquæ divisionis quantitatis, in quantitatem continuam permanentem, in successivam continuam, in permanentem discretam, & successivam discretam; in quatuor partes dividitur: videlicet in Arithmeticam, Musicam, Geometriam, & Astrologiam. Nam ut circà quantitatem discretam permanentem, seu numeros versatur, est Arithmetica: ut quantitatem successivam discretam, seu orationem attendit, Musica exurgit: ut verò in quantitate permanente continuâ metiendâ incumbit,Geometria vocatur: ut denique motum localem observat, præsertim illum qui te ipsos efformat, adeòque quantitatem continuam successivam, Astrologia, seu potiùs Astronomia nuncupatur. Etsi autem in Mathematicis omnia evidenter demonstrentur; nihil tamen in ipsis ostenditur per causam agentem, aut finalem. Cùm enim ejus objectum,quod est quantitas, secundùm rationem abstrahatur,non consideratur à Mathematico secundùm habitudinem,quam habet ad causam agentem, aut finalem. Quia unicuique tantùm competit habere tales causas,secundùm quod habet esse à parte rei, & non secundùm abstractionem.*Et ideò*,ut ait D.Thomas,*in scientiis mathematicis nõ demõstratur aliquid per causam agentẽ*. Inter has mathematicæ species prima est Arithmetica,quę ab aliis supponitur,dũ ejus principiis utuntur: in cæteris enim per numeros proportiones observantur. Quapropter asserit Angelicus, quòd Musica procedit *ex principiis per Arithmeticam notis*. Quia verò Astrologia considerat motum in cęlis, adeòque non cum illâ abstractione, quam rigor Mathematicæ requirit; propterea dicit idem S. Doctor Astrologiam non esse nisi secundùm quid speciem Mathematicæ. Ratio etenim generis applicatur ad aliquid extraneum, *in quantum principia mathematica applicantur ad materiam naturalem*. Idemque dicit de Perspectivâ, quæ eàdem ratione inter Mathematicas annumerari potest.Unde quamvis hæ scientię materialiter consideratæ potiùs ad Physicam spectent; tamen formaliter, nẽpè secundùm motum in Astrologiâ, aut secundùm quantitatem continuam permanentem in Perspectivâ,potiùs ad Mathematicas reducuntur:ut etiam annotat angelicus ille oculus,qui perspexit omnia. *Quia id quod est formale potius est: ideò illæ scientię, quæ ex principiis mathematicis concludunt circà materiam naturalem, magis cum mathematicis connumerantur, utpotè eis similiores, licèt quantùm ad materiam magis conveniant cum naturali*. Quod de Astrologiâ & Perspectivâ est intelligendum. Hæc tamen inter quatuor Matheseos species non solet enumerari: quia ad Geometriam reducitur, cujus principiis utitur, & ista facilè ad subjectam applicatur materiam,quæ est linea visualis. Quia verò Astrologia est Mathematicæ nobilior species,ideò plerumque per Mathematicos Astrologi, præsertim judiciarii, intelliguntur: etsi Arithmeticus, Musicus,& Geometra, Mathematici quoque nomine sint honorandi. Propterea multi contrà Mathematicos, tali sensu acceptos, doctissimos acuere stylos. Tertullianus, inter alias Mathematicam damnans, Mathesim pro ipsâ ponit,ac ironicè dicit: *De Christo scilicet & mathesis hodie, stellas Christi,non Saturni,&c., observat,& prædicat*.

De Animâ c. 23.

1.q.44. a. 1. ad 3.

1.q.1.a.2. c.

1.2. q.35. a. 8. c.

2.2. q. 9. a.2. ad 3.

De Idolol. c. 9.

MATTYA: ματτύη, mattye, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est cibi genus delicatissimi, ultimum ferculum,& lautissimum, & omnia pretiosa edulia hoc nomine designari scribit Athenæus. Talia edulia etiam in honorem mortuorum offerebantur. Quod patet ex Tertulliano, de statu animæ post mortem agente,& dicente: *Vocas porrò securos*, nempè defunctos, *si quando extrà portam, cum obsoniis,& mattyis,tibi potiùs parentans,ad busta recedis*. Ista vox à verbo ματτύω, matto, pinso, subigo,deducenda.

Dipnos.l. 14.

De Testimonio Animę c.14

MAUSOLEUM: μαυσωλεῖον, mausōlion, latinè

cum accentu in penultimâ, propter diphthongum in vocalem longam conversam, quamvis hoc à Græcis non observetur. Erat sepulchrum sumptuosissimum, inter septem Orbis miracula enumeratum, jussu Artemisiæ, Cariæ Reginę, viri sui amantissimæ, fabricatum. Dictum ergò Mausoleum à *μαύσωλος*, *máusolos*, latinè Mausolus, p. l., qui rex Cariæ fuit, ejusque maritus amatissimus: unde & sepulchra magnifica mausolea vocata. Etsi D. Bernardus pro sepulchro, non adeò sumptuoso, posuerit, dum Christum Discipulos consulantem introducit, & dicentem: *Non vos terreat meę humanitatis passio*, &c., *nec mausoleum meę mortalitatis*.

Serm. 11. in Cœnâ Dom.

MECHANICUS: *μηχανικὸς*, *mechanicós*, p.b., opifex eorum operum, quæ ingenio simul, & manu fiunt. Adjectivè autem ars mechanica, & opera ipsa sic facta mechanica dicuntur. Oritur ista vox à *μηχανὴ*, *mechané*, conatus, inventum, machinatio, seu, ut latinè vertitur, machina, p.b.. Ab isto enim vocabulo græco *mechané*, dictiu machina formatur; quæ etiam significat inventionem, & instrumentũ, quo moles aliqua facilè impelli potest. Et machinæ quoque dicuntur aliæ structuræ ingeniosè efformatæ, ut machinæ bellicæ: item consilia astuta machinæ vocata. Machina ergò potiùs manus, atque ingenii rationem, quàm materiæ significat: & *mechanicos* machinalis, aut inventivus latinè reddi posset. In hoc tamen artes mechanicæ à liberalibus distinguuntur, quòd in illis quamvis inventio, & ingenium hominis resplendeat, tamen manuum peraguntur ministerio. Sed liberales, ut Grammatica, Dialectica, Geometria, & cæteræ hujusmodi, ità dictæ, quòd liberum, & ingenuum hominem potissimùm deceant, solo utuntur ingenio. E contrà verò artibus mechanicis, adeòque manibus, & corporis labore, victum quæritare illiberale, atque

1.2.q.57. a.3. ad 3. servile censetur. De quibus ait D. Thomas, *quod sint quodammodò serviles, in quantum corpus servilitèr subditur animæ*. Ars autem, quæ à græco verbo sumit originem, nempè à voce *ἀρετὴ*, *areté*, virtus, optimè definitur: *Habitus cum verâ ratione effectivus*. In quâ definitione inquirendum quid per factionem intelligatur, ut ab actione distinctam, ad discrimen artis à prudentiâ internoscendum. D. Thomas ait, quòd *factio est actus transiens in exteriorem materiam, sicut ædificare, secare, & hujusmodi*. Ex cujus mente solę artes mechanicæ comprehenduntur aristotelicâ definitione, & artes liberales reducuntur ad scientiam. Sed cùm Aristoteles ad artis rationem requirat tantummodò, ut versetur circà aliquod linguare factibile, & ab humanâ ratione præscribatur, atque ut intendatur ipsâ ratione ipsiusmet operationis rectitudo, sive aliàs sit immanens, sive transiens; potest dici quòd Philosophus per factionem intellexerit quamcumque operationem, sive transeuntem, sive immanentem, ab ipsius appetitus operationibus distinctam. Adeòque artes liberales etiam istâ definitione comprehendũtur, cùm & ipsæ modum, quo faciendum sit objectum, præscribant: atque Grammatica, & aliæ hujusmodi artes ex principiis certis, & evidentibus nihil demonstrent. Comprehensæ igitur omnes artes sub illâ definitione, mechanicæ à liberalibus, ex nuper dictis, satis superque discriminantur. Septem

6. Ethic. c. 4.

1.2.q.57. a.4.c.

verò artes mechanicas, ut & liberales vetus Philosophia recensuit: nempè agriculturam, venatoriam, militarem, fabrilem, chirurgiam, lanariam, & nauticam. Quibus artes liberales pari numero juxtà positæ sunt Grammatica, Rhetorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, & Astrologia. Quamvis artium nomine in Universitatibus, dum Artium Doctores instituuntur, non videantur duæ primæ intelligi, & aliæ duæ adjunguntur, quæ verè artes non sunt, videlicet Physica, & Metaphysica. Quoad numerum verò septenarium artium, ab antiquis Sapientibus stabilitum, non videtur omnes artes complecti: cùm inter mechanicas non enumerentur pictura, & sculptura: sicut inter liberales illas non recensentur Politica, & Moralis. Ut sileam de Militari, quæ etsi stipendiaria dici possit, non tamen servilis, aut mechanica: nisi per ipsam ars arma fabricandi, quæ tamen est sub fabrili comprehensa, intelligatur. Inter mechanicas, & serviles aliæ sunt aliis nobiliores, aut minùs serviles: ut ratione finis Chirurgia est aliis nobilior, cùm etiam à Physicâ scientiâ suas emendicet regulas. Et si lis antiqua inter picturam, & sculpturam decidenda esset; videtur picturæ palma tribuenda. Nam ejus imitatio est ingeniosior: cùm ipsa superficies plana, ex colorum permixtione corpus solidum appareat, quòd in sculpturâ est reale. Sic aliæ artes, ratione finis, aut materiæ, aut affinitatis cum scientiis, possunt diversimodè inter se æquiparari: & sub unâ consideratione una aliam in dignitate superare, quæ tamen alio modo ponderata ei primas cedit. Superest exponendum an artium mechanicarum opera, cum operibus servilibus, quæ diebus festis ab Ecclesiâ prohibentur, coincidant. Et quidem non omnia opera servilia esse artium servilium nobiles partus, satis patet consideranti: multas videlicet esse actiones laboriosas, & à servis fieri solitas, quæ nullà ex illis artibus diriguntur, ut ligna secare, ponderà ferre, plaustra onerata trahere, fossas excavare, aggeres erigere, &c.. Similiter constat non omnes actus artium mechanicarum esse opera servilia, ut v.g. delineare. Pingere verò est quidem etiam mechanicum, & tamen probabiliter non est opus servile, diebus festis prohibitum. Ità probabiliter non est opus servile venatio, aucupium, militia, piscatio, saltem moderata. Pleræque tamen artium mechanicarum operationes cum operibus servilibus coincidunt: ut fabrilis, lanariæ, & aliæ similes. D. Jo. Chrysostomus dicens, *Sæpè in villam tantùm exire volentes, multâ indigemus mechanicâ*; superfluum apparatum, & mundanum luxum intendit condemnare. In Gen. Hom. 32.

MEGALODORIA: *μεγαλοδωρία*, *megalodoría*, latinè cum accentu in antepenultimâ, nisi græcus accentus in penultimâ, etsi brevi, ex usu retineatur. Est magna largitio, munificentia, magna donatio. Fit enim à *μέγας*, *mégas*, magnus, genit. *μεγάλου*, *megálu*, & *δῶρον*, *dóron*, donum. Hinc quoque *μεγαλόδωρος*, *megalódoros* (qui latinè dicendus megalodorus, p.l., propter *omega* vocalem longam) qui magna donat, adeòque munificus, & magnificus. De magnificentiâ V. *andragathia*.

MEGALOGNOMON: *μεγαλογνώμων*, p.l., qui magno, & excelso est animo, liberalis. Est à dictâ

voce

voce *mégas*, & γνώμη, *gnóme*, voluntas, animus, sententia, judicium, &c.. Hinc μεγαλογνωμοσύνη, *megalognomosyne* (quæ latinè megalognomosyne, p.b., diceretur) animi celsitudo, & liberalitas. Ut liberalitatem significat, est una è partibus justitiæ potentialibus: sicuti recensentur Epiichia, gratitudo, ve-
2.2. q.80. ritas, vindicatio, & amicitia, à D. Thomâ. Ex vi sui etymi melagnomon etiam illum qui magni est judicii, qui magnas tenet sententias, qui magni consilii, aut dicta profert insignia, significare potest.

MEGALOGRAPHIA: μεγαλογραφία, *megalographia*, latinè in rigore vox est proparoxytona, ni ex usu legitimo, ut fit in similibus terminationibus, accentus græcus in penultimâ observetur. Ad verbum sonat magnam scripturam, aut magnam picturam. Nam μεγάλη, *megále*, magna, femin. à dicto *mégas*, magnus, & γραφὴ, *graphe*, pictura, & scriptura. Hinc μεγαλογράφος, *megalográphos*, latinè megalographus, p.b., magnus scriptor, seu magnarum rerum exarator: magnus quoque pictor, seu magnarum rerum, aut personarum effigiator. Megalographia, apud Vitruvium, secundùm Philandrum, est pictura magni sumptus, & magnarum rerum, aut personarum. Hoc sensu sacræ picturę megalographiæ dicendæ, sicuti nostri Hagiographi, & S.S. Patres megalographi nuncupandi.

MEGALOKINDYNOS: μεγαλοκίνδυνος, *megalokindynos*, latine cum accentu in penultimâ, etsi græcè ponatur in antepenultimâ. Adeòque megalocindynus, p.l., dici potest ille qui magnis periculis generosè se exponit, seu qui in magnis aggrediendis vitæ non metuit. Ità dictus à μέγας, *mégas*, magnus, genit. μεγάλ., *megálu*, & κίνδυνος, *kindynos*,
4. Ethic. c. 3. periculum. Aristoteles qui dixit quòd magnanimus non est *philokindynos*, seu amator periculi, quia scilicet ipsis non se temerariè exponit, nec est *microkindynos*, idest pro parvis periclitans; asserit ta-
2.2. q. 129 a. 5. ad 2. men quòd sit *megalokindynos*, ut exponit D. Thomas, *magnis periculis periclitans*. Ad magnanimitatem enim pertinet, pro rebus magnis, magnis periculis se exponere: cùm aliàs, pro parvis rebus, magna pericula subire esset temeritas. Magnanimitas autem aliquando pro fortitudine sumitur: ut dicit
Lib. de 4. Virtut. c. de magn. Seneca, *Magnanimitas, quæ & fortitudo dicitur, si insit animo tuo, cum fiduciâ magnâ vive*. Cum fortitudine confunditur, non solùm quia magnanimus indicat magnum animum, & in periculis firmum, qui ad fortitudinem requiritur: & quia magnanimitas quodammodò in qualibet virtute reperiatur, prout in omnibus intendit magna operari; sed quia præsertim in fortitudine emicat, ex qua maximus honos resultat. Præterea non superari ab aliquo gravi malo, quod pertinet ad fortitudinem, est attingere ad aliquod magnum bonum quod pertinet ad magnanimitatem, quæ circà maximum exterius bonum versatur, nempè circà magnos ho-
Sup. ad 1. nores: *Et secundùm hoc*, ait D. Thomas, *fortitudo, & magnanimitas, pro eodem accipi possunt*. Sed propriè loquendo magnaninuitas à fortitudine distinguitur: cùm à Philosophis, & Theologis, ut ejus pars potentialis, assignetur, seu ut virtus secundaria respectu principalis. Est enim principalius firmiter se habere in periculis mortis, quod præstat fortitudo; quàm modum rationis tenere circà magnos honores, ad quem animum firmat magnanimitas: quod est multò minùs arduum. Ideò hæc est fortitudinis pars, non subjectiva, sed potentialis, ut potè versans circà materiam minùs principalem, etsi aliqualiter similem propter a duitatem. Magnanimitas à Græcis dicitur μεγαλοψυχία, *megalopsychia*, à μεγάλη, *megále*, magna, & ψυχὴ, *psyché*, anima: & hinc magnanimus μεγαλόψυχος, *megalópsychos*, appellatur.

MEGALOPREPIA: μεγαλοπρέπεια, *megaloprépia*, latinè penultimâ productâ propter diphthongum, quamvis à Gręcis acuatur antepenultima. Magnidecentia, aut magnificentia nostro verti potest idiomate. Est enim à dicto *mégas*, magnus, & verbo πρέπω, *prépo*, deceo: unde & μεγαλοπρεπὴς, *megaloprépes* (latinè megalóprepes, p. b., dicatur) magnificus, præclarus, qui rebus maximè decentibus, & munificentiâ delectatur. Megaloprepia in omni virtute morali, quæ *prepon* maximè attendit, reperiri potest. Cur verò magnificentia sit pars fortitudinis, dictum est in *Andragathia*, & de voce *prepon* suo loco dissseretur.

MELAGRIUM: μελάγριον, *melágrion*, p.b., ità gręcè dici posset, & pro melle sylvestri accipi, quo S. Joannes Baptista in deserto pascebatur. Nam Matth. 3.
esca e us erat locustæ, & mel sylvestre, gręcè μέλι 4.
ἄγριον, *méli ágrion*: mel nempè ab agrestibus apibus confectum, & palato insipidum, & parùm gratum. Sed melagrium à Magri pro malo sylvestri ponitur; adeòque formatur à voce μῆλον, *mélon*, malum, & ab *agrion*. Addit pro quocumque fructu in vita S. Euthymii usurpari.

MELANCHOLIA: μελαγχολία, *melancholia*, in rigore à Latinis penultimâ correptâ esset pronuntianda. Sed usus invaluit ut à plerisque, Gręcos imitantibus, acuto efferatur accentu. Propriè atram bilem significat. Nam μέλας, *melas*, niger, & χολὴ, *cholé*, bilis, quæ est pars sanguinis, aut certè chymi terrestrior, ac fęciolior, inter quatuor humores terræ respondens. Flava quippè bilis ob calorem, & siccitatem, comparatur igni: sanguis ob calorem, & humiditatem, aëri: pituita ob frigiditatem, & humiditatem, refert aquam: & melancholia ob frigiditatem, & siccitatem, exprimit terram. Ob calorem tamen excedentem atra bilis aduritur, magisque nigrescit, unde quasi aliam naturam induit: dum à calore ex parte terrestreitatem exuit, & ad nobiliores spiritus subministrandos aptior evadit. Hi tamen non totaliter ab origine suâ degenerantes, quamdam stabilitatem, & firmitatem retinent, quâ carent illi spiritus, qui à flavâ bile formati, facilè accenduntur, & faciliùs extinguuntur. Uti patet in iracundis, seu in primâ iræ specie, quæ dicitur acuta: cùm aliæ species, mania, & furor, de quibus suprà, potiùs oriantur ex In Mania.
melancholiâ. Hæc enim difficulter accenditur, sed ignem conceptum diutiùs retinet, cogitationes de vindictâ magis fixas exhibet, præsertim in omnibus injuriæ circumstantiis ponderandis. Ideò gręcè melancholia etiam furorem significat, & *melancholicos* pro insano ponitur: ex eo quòd ex vehementi melancholiâ furor enascatur. Quamvis aliàs hæc sit, quæ verè facit ingeniosos. Quia verò secunda species iræ, quæ mania dicitur, & amaros

facit,

2.2.q.118. a. 5. ad 6. facit, provenit, ut ait D. Thomas, *propter permanentiam tristitiæ, quam in ... viscera tenet conclusam*; ideò hæc maximè oritur ex melancholiâ. Ob rationem qoque dictam, quòd melancholia adusta aptissimos ad firmas speculationes spiritus suppeditet; fit ut etiam tales sint maximè ingeniosi: cum periculo tamen ut illa in furorem vertatur. Ideò ab aliquibus dicitur, quod Sapientia sit proxima dementiæ, Nam cum maximi Sapientes tali humore abundent, qui magis augetur, & aduritur, ex continuo studio, & usu; facilè est ut ille humor, qui fideliter famolabatur Sapientiæ, deterioris conditionis effectus, producat insaniam. De tali melancholiâ adustâ, & ferventiore intelligendus Tullius, Philosophum referens, & dicens:
1. Tusc. quæst. Aristoteles ait *omnes ingeniosos melancholicos esse*. Malos verò humores melancholicos, corpori, & animæ noxios, ex luxu, delitiis, & faturitate derivati, ostendit Chrysostomus. *Si vis*, inquit, *animi morbos inde nascentes videre, avaritiæ, mollitiæ, melancholiæ*, &c., *hinc habent principium*.
Hom. 55. cont. luxuriantes ad pop. Antioch. Non solùm quòd præteritæ delitiæ tristitiam in animo generent; sed etiam quòd consumptis subtilioribus partibus remanet humor terrenus, & *extrema gaudii luctus occupat*.
Prov. 14. 13.

MELANIA: μελανία, *melania*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci in eâ ponant accentum. Ità græcè dicta nigredo, & melania nigra dici potestà verbo μελαίνω, *meleno*, nigrum facio. S. Melania junior, etsi nigredinem nomine suo circumferret, candorem tamen maximum corde prætulit, & opere. Nam relictis avitis opibus, & romanis divitiis, abjectâ omni vanitatis nigredine: quo propior cœlo fieret, à patriâ remotior: Jerosolymam profecta, in candidarum fanctimonialium cœtu candidissimè vivens, purissimam illic animam moriens exhalavit. Fuerunt & viri sinceritate, & candore mirabiles, doctrinâ, & pietate celebres, Melanius, aut Melas, ideft niger, appellati. Sed illæ animæ fanctæ, à nigredine nomen sortitæ, divino amore succensæ, oculis mundi pullo colore imbutæ, ob solitudinem, & humilitatem atris tenebris indutæ, cum Sponsâ dicere poterant: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*. Sic eorum candor Angelis, & Deo gratissimus, æterno splendore fuit exornatus.
Cant. 1. 6.

MELANTHIUM: μελάνθιον, *melánthion*, p. b., papaver nigrum, à floris nigredine ità vocatum. Nam *mélas*, niger, & ἄνθος, *anthos*, flos. Dicitur etiam μελάνσπερμα, *melánsperma*, à seminis nigredine, cùm *mélan* sit nigrum, & *sperma*, semen. Vulgò gith appellatur, de quo Isaias: *Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit*, &c. Hujus versus explicatio in voce *cyminum* habetur. Pro gith Septuaginta scribunt μελάνθιον, *melanthion*, & gith ab eorum Interprete latino vertitur: Textus hebraicus habet *ketsach*, ideft melanthion, nigella, cujus semen, ait Aben Esra, est cymino minus. Certè genus est feminis calidi, & nigri, quo vice piperis tenuiores uti solebant. Latinè nigella dicitur, ex quâ oleum, melanthinum vocatum, conficitur, quod & melanthelæum, feu μελάνθινον ἔλαιον, *melánthinon élæon*, appellatur:
Is. 28. 27.
קצח *ketsach*.

MELETIUS: μελέτιος, *meletios*, p. b. meditator, exercitator, curator, verti poteft. Formatur à voce μελέτη, *melete*, meditatio, exercitatio, cura, &c.: estque nomen multis Sanctis commune, & fingulis admodòm proprium. Qui in Lege Domini meditati fuere die, ac nocte: operibus heroicis exercitati: in grege Christi regendo indefessi: in curâ pastorali assidui: in ovile cœleste, Paradisi septis ab omni invasione fecurum, honore maximo fuerunt admissi.

MELICRATUM: μελίκρατον, *melicraton*, p. b., mulsum, aqua mulsa, feu aqua cum melle sufficienti ebullita, & eo temperata. Vox est composita ex μέλι, *meli*, mel, & verbo κεράννυμι, *keránnymi*, misceo, tempero: ab ejus nempè tertiâ personâ præt. pass. κέκραται, *kécratæ*, temperatus fuit, quæ ablato augmento *cratæ* diceretur. Melicratum ab hydromele solâ novitate distinguendum: & neutrum, etsi vini colorem, & saporem aliquando referat, est materia sufficiens consecrationis. Similes voces etiam in facris Authoribus occurrunt.

MELITA: μελίτη, *melite*, latinè penultima corripitur, etsi græcus accentos eam acuat. Est Insula propè Siciliam, vulgò Malta nuncupata, quasi, mellita vocetur, aut fecundùm alios melliflua. Ità dicta à μέλι, *meli*, mel, fcilicet ob mellis copiam: nobilissimorum S. Joannis Equitum fede valdè nobilis, fed Divi Pauli hospitio longè nobilior. Huc naufragus appulit Apostolus, ut in mundanæ cæcitatis undis fluctuantibus salutis æternæ portum indicaret. *Cum evasissemus*, ait Lucas, *tunc cognovimus, quia Melita insula vocabatur*. Quod contigit à Christo, in maris altitudine, amarissimæ passionis tempestate demerso, anno 26. Act. 28. 1

MELITINA: μελιτίνα, *melitine*, p. l., vox à genitivo μέλιτος, *melitos*, mellis, deducta, cujus nominativus est dictum *méli*. Nomen est cujusdam Sanctæ Martyris, eam melleam subindicans. Hæc amarissimis cruciatibus afflicta, femper amoris divini dulcedinem in medullis ferens, femper Christi Jesu mellifluum nomen corde gerens, æternis delitiis potita fuit.

MELODIA: μελῳδία, *melodia*, absolutè penultima brevis est. Sed Latini plerique in similibus terminationibus, ex usu græcum accentum fervant, & usus, ubi legitimè introductus, non est improbandus. Ità dictus dulcis cantus, quasi melleus: à dicto *meli*, mel, & ᾠδή, *odi*, cantus, & aliqui perperàm melodima exarant. Melodia à Levitis cantoribus, priùs in Tabernaculo fœderis, deinde in Templo Salomonico, gratissima formabatur, prophetia quoque nuncupata. Nam etiam Prophetæ vocabantur illi, qui divinis laudibus celebrandis vacabant. Undè ait S. Textus de Chonenia Levitarum principe, quòd *prophetiæ præerat ad præcipiendam melodiam, erat quippè valdè sapiens*. Metaphoricè melodiam efformat lingua grata, quæ discordantes conciliat animos, & ex iis suavem generat concentum. Vel, ficuti melodia ad passiones fedandas, & affectus temperandos multùm confert; ità lingua fuavis lites dirimit, affectus concitatos moderatur: motus fedat, pacem inculcat. Quare dicit Sapiens: *Tibiæ, & psalterium* 1. Par. 15. 22.
Eccl. 40. 21.

rium suavem faciunt melodiam, & super utraque lingua suavis. Textus græcus habet μέλη, *méle*, quod est accusativus pluralis contractus à voce *melos*, & Interpres latinus vertit etiam *melodiam*. Nam lingua suavis dulces mores, & blandum, ac mitem animum indicat, qui suaviter auribus, & cordi se insinuat, ac gratissimi concentus benè con-
Eccl. C. 5. cordantium affectuum specimen exhibet: quia *lingua eucharis in bono homine abundat*. A *méli* orta quoque videtur illa dictio μέλος, *melos*, idest carmen, cantilena, cantus. Atque ideò illa Deiparæ
Serm. inter Opera D. Bern. modulata salutatio, *Salve Regina*, &c., *dulce canticum, ac nobilissimum melos* appellata. A *mélos* autem fit μελικὸς, *melicós*, melicus, p.b., musicus: & hinc Lyrici Poëtæ à cantu melici vocati fuere.

MELOPEPON: μηλοπέπων, *melopépon*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus audiatur accentus. Pepones quidam ità dicti, qui ob rotunditatem mali figuram imitantur. Nam μῆλον, *mélon*, pomum significat, unde latinum *malum* sumit originem. In plurali dicuntur *melopepones*, p. b., ut & *pepones* penultimam corripit, quos in deserto populus Israëliticus desiderabat; dum ipsi
Num. 11. 5. in mentem veniebant Ægypti *cucumeres, & pepones*. Ubi 70 habent πέπονας, *péponas*, in accus.
אבטחים plurali: & hebraicus *avattichim*. Dicuntur autem
avattichim. pepones ob maturitatem, à verbo πέπτω, *pépto*, coquo, maturum reddo: & hinc πέπων, *pépon*, coctus à sole, maturus. A *melon* verò etiam μήλωνες, *mélones*, plerumque nuncupantur.

MELOTE: μηλωτὴ, *melotè*, p.l., pellis ovina, aut alterius quadrupedis. Nam vox μῆλον, *mélon*, unde derivatur, etiam ovem, & quadrupedem
Orig. l. 19 c. 24. significat. Isidorus pellem caprinam vocat: *Melotes quæ etiam pera vocatur, pellis est caprina, à collo dependens, præcincta usque ad lumbos*. Plerumque tamen pellis ovina intelligitur cum ipsâ lanâ: quam antiquitùs viri sancti deferebant, vanitates seculi fugientes, & austeritati, ac paupertati vacantes. Sicuti Elias, qui non solùm ob proprios pilos incomptos, sed etiam ob vestitum, di-
4. Reg. 1. 8. citur *vir pilosus, & zonâ pelliceâ accinctus renibus*. Melote etiam ex parte indutus erat Joannes Baptista, dum habebat zonam pelliceam circà lumbos suos. De his & aliis divinioribus hominibus, mundique contemptoribus, ait Apostolus: *Circu-*
Hebr. 11. 37. *ierunt in melotis, in pellibus caprinis*. Ubi meloten à pelle caprinâ distinguit. Sed ob similitudinem, & affinitatem, posteà melotes pro pelle caprinâ videtur accepta, non solùm ob Isidori authoritatem; sed etiam Jo: Cassianus, duobus ante ipsum seculis, de monachorum habitu loquens, di-
De Instit. Cœn. l. 1. c. 8. xit: *Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes, vel pera appellatur*. Ubi annotator ait, quòd sit propriè pellis ovina: sed de quâcumque pelle dicatur. Sozomenus has monachorum melotas διφθέρας, *diphthéras*, idest pelles, coriaceas vestes, aut saccos, vocat, & sine his aut cibum, aut somnum capere Ægypti monachis nefas esse commemorat.

MEMNON: μέμνων, *mémnon*, durans. Est enim participium verbi μέμνω, *mémno*, maneo, duro. Mansit in atrocissimis tormentis constans S. Memnon Centurio, ob spem gloriæ, quæ ipsi in cælis manebat. Abscissis manibus, & pedibus, in operibus sanctis, & viâ salutis durans: in ardenti fornace, in igne divini amoris, ad extremum spiritum perdurans; ad semper duraturum triumphum, veris Christi militibus promissum: ad ineffabile bravium, in horrendioribus agonibus ad finem perseverantibus præparatum: ad gloriam sine fine lætificaturam invictâ tolerantiâ pervenit.

MENÆUM: μηναῖον, *meneon*, quasi menstruũ, aut mensale. Est enim liber ità dictus à μὴν, *men*, mensis: Græcorum nempè liber, in quo teste Leo- De lib. & Reb. Eccl.
ne Alatio menses singuli singula explent volumina, Græcorũ
& singulis diebus unius, vel plurium Sanctorum dissert. 1.
officium, quorum solemnitas eo die celebratur, digeritur. Troparia scilicet in primis, & secundis Vesperis, &c. Malè ab aliquibus Menæa cum Menologiis confunduntur.

MENAGYRTA: μηναγύρτης, *menagyrtes*, ità quidam magi vocati, quasi menstrui præstigiatores. Nam μὴν, *men*, est mensis, & ἀγύρτης, *agyrtes*, præstigiator, mendicans cum deceptione, circulator, &c. Chrysostomus menstruos viatores, seu præcones, exponit: quos tamen inter imposturæ artifices recenset. Ut dum loquitur de Juliano Apostatâ, & de ipsius mandato dicit: *Magi continuò,* Lib cont.
incantatores, augures, haruspices, menagyrtæ, Gentiles
hoc est menstrui viatores, seu præcones, denique post med.
omnifariæ imposturæ artifices, undique ab universo orbe confluxerunt. Codex alius *menargitæ* exaravit.

MENANDER: μένανδρος, *ménandros*, qui virum expectat. Est enim à verbo μένω, *méno*, expecto, & ἀνὴρ, *aner*, genit. ἀνδρὸς, *andrós*, vir. Ille filius hominis, *vir oriens nomen ejus*, à S. Menan- Zach. 6. 12.
dro firmâ Fide creditus, certâ fiduciâ expectatus, surgente felicis æternitatis aurorâ, ipsi feliciter apparuit. Sicque S. Menander salutare Dei toto corde expectatum, cælesti amore exoptatum, & per martyrium quæsitum, salubriter invenit.

MENEDEMUS: μενέδημος, *menédemos*, latinè propter vocalem longam penultima producitur, quamvis hoc non observetur à Græcis. Populi robur, vis, anima, latinè reddi potest: à μένος, *ménos*, vis, robur, potentia, animus, anima, & δῆμος, *dîmos*, populus, familia, plebs. Electæ familiæ robur, populi Christiani anima verè fuit S. Menedemus Martyr, qui ecclesiasticâ dignitate conspicuus, in impii Valentis Ariani valentiore persecutione, Fideles potenter, & animosè defendit. Hinc libenti animo pro piâ plebe vitam offerens, ut eam securiorem redderet, evidentiori periculo se exposuit. Nam cum aliis heroibus navim conscendens, in mari comburendus, ad felicitatis littus, non tam vi flammæ, quàm Spiritus sancti aurâ, salvus, & incolumis appulit.

MENELAUS: μενέλαος, *menélaos*, latinè, quia penultima longa, vox est paroxytona, quamvis proparoxytonè efferatur apud Græcos. Nomen proprium cujusdam Hebræi è tribu Benjamin, qui ope Antiochi Epiphanis sibi pontificatum usurpavit. Quod quidem satis græcam originem præ se fert: & ab Alexandri M. tempore, quo Græci in Judæam irrepserant, multa quoque nomina græca Judæis fuerunt imposita. Sonat autem *menelaos* robur

bur populi, à dicto *menos*, vis, promptitudo, robur, & λαὸς, *laos*, populus. Fuit ille Menelaos verè impiorum popularium ira, robur, & potentia:
2. Mach. 4. 25. *Nihil habens dignum sacerdotio; animos verò crudelis tyranni, & feræ belluæ iram gerens*. Proditoris Simonis Beniaminitæ callidior frater, qui ab impio Jasone summo Pontifice ad regem missus, ut pecunias simoniacè pactas ejus nomine portaret;
v. 24. proditoriè, & versutè *in semetipsum retorsit sacerdotium, superponens Jasoni talenta argenti* 300. Sicque factus est ipse, ut Jason, pseudopontifex, non solùm quia necdùm è vivis excesserat iniquè à summo sacerdotio amotus Onias, scelesti Jasonis sanctissimus frater; sed etiam quia ex tribu Beniamin, sacerdotii, & pontificatus prorsùs erat incapax. Ab eâ tamen dignitate, ob non solutas promissas regi pecunias brevi deturbatus fuit, ipsius altero fratre Lysimacho subrogato. Sed homo nefarius sacrorum temerator, aurea vasa è templo furatus, sacro pretio piissimi Oniæ mortem per Andronicũ machinatus, tandem populi furore fratre Lysimacho lapidato, rursùs est pontificatum adeptus. At mortuo rege Epiphane, jussu Antiochi Eupatoris hujus filii, ac suasu Lysiæ, Menelaus ex turri 50 cubitorum altitudinis, fuit in aggestum undique cinerem præcipitatus. Meritò ille, qui tot sacrilegis, & sceleribus ad sublimem gradum efferri conatus fuerat, è sublimi præcipitatus, & qui fumum
2. Mach. 13. 8. avide quæsierat, in cinere fuit extinctus. Aut *quia multa ergà aram Dei delicta commisit, cujus ignis, & cinis erat sanctus, ipse in cinere morte damnatus est*. Longè felicior S. Menelaus Abbas, populi religiosi robur, & anima, in cinere mortificationis recumbens, ad vitam immortalem feliciùs revixit.

MENIS: μῆνις, ira permanens, iracundia. Nam pro eodem accipit Damascenus, tres iræ species enumerans. Harum prima est, quæ bilis ab ipso vocatur, & bilosa, seu fel, ut ait D. Thomas, qui secundam speciem maniam vocat. De quâ Dama-
L. 2. de Fide Orth. c. 16. scenus: *Iracundia verò, ira est recordatione scilicet mali: unde & græco sermone manis à manendo, & memoriæ tradendo dicitur*. Tertia species est infensio, seu furor, de quibus in *mania* dictum est. Ex his patet secundùm Damascenum menin à verbo μένω, *méno*, maneo, derivari. Joannes Cassianus aliter tria iræ genera recensens, nempè iram interiorem, quam *thymon* vocat: secundum genus ὀργὴν, *orgén*, quod in verbum, & opus prorumpit;
Collat. l. 5. c. 11. tertium assignat illud, *quod non ut ille fervor ad horam digeritur, sed per dies, & tempora reservatur, quæ menis dicitur*. Annotator ait, quod μῆνις, *ménis*, est permanens, & pertinax ira, seu secundùm Suidam ὀργὴ ἔμμονος, *orgé émmonos*, ira immanens: alii esse dicunt ὀργὴν πεπαλαιωμένην, *orgén pepalæoménen*, hoc est odiũ, sive iram inveteratam.

MENODORA: μηνόδωρα, *menódora*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultima est acuenda. Lunæ donum sonat: à μήνη, *méne*, Luna, & δῶρον, *dóron*, donum. Lunam in hæc inferiora maximas vires exercere, & etiam in hominis generationem influere, satis constat ex Moyseos verbis, fertilitatem terræ etiam Lunæ attribuentis. Ità quippè Josepho, seu potiùs ipsius ambæ tribui, Ephraim, & Manasse, benedicens ait: *De pomis fructuum solis, & lunæ*. Sed malè Gentiles Deut. 33. 14.
agnoscebant pro lunæ donis, tamquàm Deæ, quæ à Lunæ proveniebant Creatore. Et ideò suis liberis Menodori nomen, superstitiosè lunatici, pessimè imponebant. Meliùs S. Menodora virgo Lunæ spiritualis, semper lucidæ, nunquàm defecturæ, totam suam lucem à Sole justitiæ mendicantis, Ecclesiæ sanctæ videlicet maximum agnoscatur donum. Tales quippè fructus ista Luna Christo parturit, tantum robur prolibus suis infundit, ut suprà ætatem, suprà sexum se attollentes, in invictas Heroinas gloriosissimo martyrio evadant.

MENOLOGIUM: μηνολόγιον, *menológion*, lunarium, seu mensium ratio, & descriptio. Talis est ille liber, in quo per singulos menses aliqua gesta ordinantur. Vox est composita à μὴν, *mén*, mensis, genit. μηνὸς, *menós*, aut à μήνη, *méne*, Luna, & à λόγος, *lógos*, ratio, sermo. Ità vocant Græci Menologia sua lunaria, aut descriptiones menstruas: in quibus Sanctorum gesta per menses digeruntur. De lib. & Reb. Eccl. Græcorũ dissert. 1.
Latini dicunt, voce græco-latinâ, Martyrologia, aut Calendaria: nec aliud in illis habetur quàm vitæ Sanctorum per totum annum summatim expositæ, vel saltem eorum commemoratio, & nihil de eorum officiis. Ità Leo Alatius.

MERISMUS: μερισμὸς, *merismós*, divisio, distributio, à verbo μερίζω, *merízo*, divido. Hujus prima persona præt. pass. est μεμέρισμαι, *memérismai*, divisus sum; & hinc rejecto augmento fit *merismos*. Est autem illud schema rhetoricum, quod distributio à Latinis dictum, singulas res separatim disponendo, & suum cuique proprium tribuendo, magnam claritatem, & utilitatem afferre consuevit. Originem trahit ulteriùs à verbo μείρω, *míro*, divido, unde & μέρος, *méros*, pars. In istâ figurâ sententiarum genus in species, & totum in partes, artificiosè, & ordinatè dissecatur: atque apud sacros Scriptores, præsertìm apud Sanctos Patres observatur.

MEROPS: μέροψ, divisam habens vocem. Fit enim à dicto verbo *merízo*, divido, & ὄψ, *ops*, vox. Est epithetum hominis apud Homerũ, & alios Poëtas: tùm quia homo habet vocem articulatam, seu per articulos, & partes divisam, quod soli homini inter omnia animalia datum est; tùm quia unus homo una linguâ loquitur, alius aliâ discurrit. Unde & Meropes, p. b., diversarum linguarum dicuntur homines. Et ideò insignes illi turris babylonicæ architecti eo nomine, ob linguarum divisionem, fuere nuncupati. Ità Damascenus de Jonibus loquens ait, ipsos *ortos à Jovan uno viro eorum, qui turrim ædificaverunt, quando linguæ divisæ sunt omnium: Propter quam causam & μέροπες*, méropes, *omnes vocati sunt, propter partitam vocem*.

MESAULIUM: μεσαύλιον, *mesáulion*, juxtà Suidam propriè significat medianam januam, vel etiam locum in aulæ meditullio situm. Nam μέσος, *mésos*, medius, & αὐλὴ, *aulé*, aula, atrium, regia. Certè μέσαυλος, *mésaulos*, est janua media inter duas aulas: Atticis verò est medius ingressus inter gynecæum, & andronem, seu inter habitationem mulierum, & domum virorum. Hinc est quòd mesaulium pro aulâ, vel conclavi, aut potiùs pro habita-

bitatione in medio domus sitâ, sumatur. Pro hac voce tomus secundus Conciliorum à Magri citatur.

MESE: μέση, media. Est femininum à μέσος, *mésos*, medius. Ista vox apud Boëthium reperta, & absolutè prolata chordâ mediam, inter septē ordine junctas, significat. Nam lyra, septem fidibus constās, septem Planetis respondebat: inter quas me se Soli datur à Bo thio, meliùs quā ultimo cęlo à Cicerone.

MESEMBRIA: μεσημβρία, *mesembria*, quasi *mesemeria*, latinè penultimâ correptâ, quamvis acuatur ab accentu græco. Est meridies, medium diei: cùm Sol in suo meridiano æqualiter ab oriente, & occidente distat. Formatur à dicto *mésos*, medius, & ἡμέρα, *heméra*, dies. Meridianus ille in Sphærâ dicitur mesembrinus, p.l. græcè μεσημβρινὸς, *mesembrinós*, & est unus è Sphæræ circulis, prout in voce *Cyclus* dictum est. Qualiter mesembria pro Missæ Sacrificio celebrando, & pro jejunio ecclesiastico, observanda sit; ex nostris Theologis Moralibus satis patet.

MESOCHORUS: μεσόχορος, *meséchoros*, p.b., chorus medius dici potest. Hocque sensu illi Choro angelico conveniret, qui inter novem medius, Virtutum nomen sortitus est. Nam μέσος, *mésos*, est medius, & χόρος, *chóros*, chorus. Sed per mesochorū passim aliqua persona designatur, ut chori magister, quæ stans in medio choro aliis canendi, aut aliud agendi signum præbet. Et hoc sensu apud Sidonium vox ista reperitur.

MESOGRAPHUS: μεσόγραφος, *meségraphos*, p.b., semiscriptus. Fit à dicto *mésos*, medius, & γράφω, *grápho*, scribo. Ità de folio, aut libro semiscripto dici potest: immò & ipso Dei verbo, partim literis exarato, partim per traditiones consignato adaptare licet. Nam multa esse agrapha, & plurimas de uterоses extitisse suo loco dictum est. Si verò cum accentu in penultimâ, *mesográphos* græcè legatur, etsi latinè eodem modo mesographus, p.b., dicatur, tūc semiscribentem, seu illum qui mediâ ex parte aliquid scripsit, etiam latinè significabit.

MESONYCTION: μεσονύκτιον, p.b., media nox. Componitur ista vox ex dicto *mésos*, medius, & νύξ, *nyx*, genit. νυκτὸς, *nyctòs*, nox, noctis: à quâ Latini noctem dixerunt. Seu à μέσον, *méson*, medium, & *nyx*, deducenda. Dicitur & ab aliquibus ἡμινύχιον, *heminúchion*, p.b., ab *hemi* in compositione medium significante, & νύχος, *nóchos*, quod & νύχος, *nychos*, nox, tenebræ. Quomodò pro ritibus ecclesiasticis mesonyction statuendum sit, in voce *horologium* fuit insinuatum.

MESOPOTAMIA: μεσοποταμία, *mesopotamia*, latinè penultima corripitur, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Asiæ regio ità dicta, quòd inter duos fluvios, Euphratem, & Tigrim, comprehendatur. Nam *mésos*, medius, & ποταμὸς, *potamòs*, fluvius. De ipsâ sic ait Isidorus: *Mesopotamia græcam etymologiam possidet, quod duobus fluviis ambiatur, nam ab oriente tigrim habet, ab occidendu Euphratem, incipit autem à Septentrione inter mōtem Taurum, & Caucasum, cuius à meridie sequitur Babylonia, deinde Chaldæa, novissimè Arabia.* Aliquando Mesopotamia latiùs sumitur, ut etiam aliquas vicinas complectatur regiones. Sic à S. Stephano sumitur, ut etiam vicina Chaldæa in eâ in-

Orig.l.14. c.3.

telligatur. Dicit enim: *Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ, cùm esset in Mesopotamiâ.* Nam è Chaldęâ evocatum à Deo Abrahamum, satis colligitur ex Genesi. Mesopotamia etiam dicitur Syriæ: cùm aliquando Syria quoque latiùs sumatur, ut regiones comprehendat aliquas ultrà Euphratem. Plinius enim Mesopotamiam etiam, & Babyloniam Syriæ attribuit. Isaac mittens filium suum Jacob ad dumum Bathuel soceri sui, ut inde de Labani filiabus, fratris Rebeccæ, uxorem acciperet, dixit: *Vade, proficiscere in Mesopotamiam Syriæ.* Septuaginta non dicunt *Syriæ*, sed tantum εἰς τὴν μεσοποταμίαν, *is tén mesopotamian*, in Mesopotamiam: sed Textus hebraicus ait *paddénah aràm*, idest in *paddán aram*, seu in Mesopotamiam Syriæ, aliàs Aramiæ, ab Aramo quodam ità nominatæ: alii Syriani interpretantur campestrem. Mesopotamia verò, ut innuunt Ambrosius, & Hieronymus, est typus gentilitatis, unde sumpta est Ecclesia. Quæ sita est inter duo flumina (& *paddán* quoque duo, aut par significat) nempè inter Baptismum, & pœnitentiā: quæ aquis perennibus gratiarum illam mirè fecundant, ut los ipsi germinare faciunt, & quibus intrà Ecclesiam quilibet Fidelis continetur.

Act.7. 2.

Gen.11. 31.

L.15.c.13

Gen.28.2.

פדנה ארם *paddé-nah arám.*

MESOTROPUS: μεσότροπος, *mesótropos*, p.b., qui medii, aut medietatis formam refert. Est enim à μέσος, *mésos*, medius, & τρόπος, *tropos*, modus, habitus, forma. Hinc & mesotropus medii habitus, aut formę, ut intelligatur quomodò possit Isaias vestimentum gestare mesotropum. Nam in Sermone D. Cypriano attributo, de ultimâ Christi cœnâ, Author varia Sanctorum veteris Testamenti vestimenta designans, mesotropum effermat Isaiæ. Nempè quia medius serrâ ligneâ, impii Regis Manassæ jussu, divisus, coràm Deo speciem, & vestimentum, tamquàm per medium divisi, ut propria, & gloriosissima insignia gestabit.

METABASIS: μετάβασις, p.b., transitus, sedis mutatio, variatio. Oritur à verbo μεταβαίνω, *metabæno*, transeo, digredior: & ab ejus secundâ persona præt. pass. deduci deberet. Metabasis, seu metastasis est figura orationis, cùm à personâ ad personam transitum facimus, ratione aliquâ, vel affectu. Vide in voce *metastasis* aliam explicationem.

METABOLE: μεταβολὴ, *metabolè*, p.b., mutatio, de sede in sedem migratio. Fit à præt. medio verbi μεταβάλλω, *metabállo*, muto, mutor: hinc *metabolicos*, mutabilis. Apud Quint. est figura rhetorica in rerum conjunctâ diversitate consistens. Ab aliquibus trajectio dicitur, cujus exemplum hoc ex Terentio profertur. *Id fieri quod vis non potest, id velis quod possit.* Hæc quoque in sacris Authoribus observanda.

L.9.c.3.

METALEPSIS: μετάληψις, *metalépsis*, transumptio, aut assumptio. Fit à particulâ μετὰ, *meta*, quæ inter cætera in cōpositione significat *trans*, & λῆψις, *lepsis*, sumptio. Quæ vox est derivata à secundâ personâ præt. pass. verbi λαμβάνω, *lambáno*, sumo, & atticè dicitur εἴλημμαι, *ilepsæ*, assumptus, atque hinc ablato augmento *lepsis*. Vel, quod idem est, metalepsis fit à verbo *metalambáno*, muto, transumo. Ità vocatur unus è tropis rhetoricis, metonymiæ species: in quo per unū verbū gradatìm ad aliquid intelligendū acceditur. Videlicet per verbū significans

effectum, ad causam: vel per verbum significans partem, ad totum. Ut illud Virgilii:

Eclogâ 1. *Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.* Ubi arista ponitur pro messe, messis pro æstate, æstas pro anno. Inter alia nomina, quæ V. Eucharistiæ dignitatem aliqualiter repræsentant, est metalepsis. Optimè enim hoc sublime Sacramentum nos ad futuram gloriam præparat, sicque per hoc homo ad vitam æternam transsumitur. Aut secundùm D. Thomam, *in quantum hoc Sacramentum est præfigurativum fruitionis Dei, quæ erit in patriâ.* Dicitur Viaticum, & Eucharistia, itâ etiam rectè vocatur *in græco metalepsis, idest assumptio: quia, ut Damasc. ait, per hoc filii Deitatem assumimus.* Quod quidem hîc obtinetur in præsenti per uberem gratiam ab ipso collatam; sed longè perfectiùs in futuro per intimam visionem beatificam. Nam verè Deus Pater per Christum, in hoc Sacramento realiter existentem, *maxima, & pretiosa nobis promissa donavit, ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ.*

3.q.73.a.4.c.

2.Pet.1.4.

METALLUM: μέταλλον, *metallon*, quævis materia dura, quæ è terræ visceribus effodi solet. Oritur ista vox à verbo μεταλλεύω, *metalléuo*, quæro, fodio, effodio: vel à verbo μεταλλῶ, *metallô*, scrutor, inquiro. Nam μετὰ, *metà*, post, & ἄλλο, *állo*, aliud, quasi post unum aliud inquiro: quia dicunt vix ullam metalli venam reperiri, quin alterius metalli vena in propinquo inveniatur. Quare sic habet Isidorus: *Metallum dictum græcè* ἀπὸ τοῦ μεταλλᾶν, *quod natura ejus ea sit, ut ubi una vena apparuerit, ibi spes sit alterius inquirendi. Septem autem sunt genera metallorum, aurum, argentum, æs, electrum, stagnum, plumbum, & quod domat omnia ferrum.* Sed electrum meliùs sub ære comprehenditur: aut enim est æs prætiosius, aut æs cum argento, vel auro mixtum. Quapropter alii loco electri argentum vivum, à Græcis hydrargyrum, à Chimicis Mercurius vocatum, inter metalla recensent. Dicitur autem hydrargyrum, quasi aqueum argentum, vel aqua argentea, nempè ob liquiditatem: ab ὕδωρ, *hydor*, aqua, & ἄργυρος, *argyros*, argentum. Chymici verò singulis metallis, propter quamdam, quam in ipsis apprehendunt, analogiam, Planetarum attribuunt nomina. Uti plumbo, Saturni: stanno, Jovis: ferro, & chalybi, Martis: auro, Solis: æri, Veneris: argento vivo Mercurii: argento, Lunæ adaptant nomen. Itâ Plato in Timæo videtur facere. De metallis in Scripturis frequens occurrit mentio, non solùm in sensu literali, sed etiam mystico. Non solùm enim multa ex metallis arte facta, signanter in Tabernaculo, & Templo, historicè narrantur; sed multa spiritualia, per metallorum proprietates, allegoricè, tropologicè, & anagogicè adumbrantur. Hinc inter res sacras, & divinas, pretiosiora quæque designantur per argentum, & aurum, juxtà humanam harum rerum terrenarum æstimationem. De electro nonnulla diximus: si tamen inter septem metalla sit annumerandum. Æs significat duritiem, & durationem, ac loquacitatem. Unde illa statua in somnis Nabuchodonosori ostensa, habebat caput aureum ad denotandum Chaldæorum monarchiam, ejusque summam opulentiam, & felicitatem. Pectus, & brachia de argento significant monarchiam Persarum, maximarum etiam divitiarum, sed minorem quoad durationem. Aut, ut dicit Pererius, regnum Persarum dicebatur minus, *prout erat tunc regnante Nabuchodonosor, quo tempore multò angustius, & obscurius erat, quàm tunc erat regnum Chaldæorum.* Sed statuæ venter, & femora ex ære designabant Græcorum monarchiam. Et quidem venter, & femora intemperantiam, & luxoriam ejus gentis, maximè in suis regibus: per æs autem eorum figurabatur imperium. Quia, ut habet Pererius ex D. Hieronymo, *æs vocalissimum, & sonantissimum, edit sonum magnum, & clarum, eumque longè latèque diffundit: quâ re denotatur magna imperii Græcorum fama, & gloria, non solùm ob potentiâ, sed etiam ob sapientiam, & eloquentiam, quæ apud Græcos maximè floruit. Præcipuè verò significatur famam Alexandri Magni super omnes reges, atque Imperatores, omni ævo fore clarissimam, ac celebratissimam.* Per ferrum denique Romanorum imperium fore robustissimum, & validissimum insinuatur. Ferrum præstereà in Scripturis indicat rigiditatem, & inflexibilitatem divinæ justitiæ, ac fortem, & insuperabilem iram Dei, & alia. Per stannum etiam aliqua denotantur in sacris Eloquiis. Ut per *lapidem stanneum in manu Zorobabel*, allegoricè significatur Christi sententia: qui, sicuti stanno separantur metalla, sic malos segregabit à bonis. Vel indicatur Ecclesiæ Christi ædificatio, quæ ad rectitudinis, & pietatis perpendicolum erat erigenda. Præstereà per stannum, argentum quidem in colore referens, sed longè ipso inferius designantur peccatores, maximè hypocritæ: quos à Domino auferendos prædicit Isaias: *Et auferam omne stannum tuum*, scilicet igne babylonico, & Romano, quo Hebræos punivit, & à vero argento separavit. Ut apertiùs indicat Ezechiel: *Versa est mihi domus Israël in scoriam: omnes isti æs, & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis.* Erant videlicet meræ fordes, uti scoria, æs impudentissimum malitiæ, & obstinationis, stannum simulatæ pietatis, ferrum tyrannidis, plumbum avaritiæ. Etsi per plumbum passim pondus intelligatur correctionis, quia plumbum adhibetur in auri conflatione. Unde Jeremias de Judæis non correctis ait: *In igne consumptum est plumbum*: item gravitas peccati, & condemnationis per ipsum indicatur. Specialiter tamen avaritiæ gravitas exprimitur, quæ mentem ad ima graviter impellit. Plumbum enim inter viliora metalla solida est gravissimum, levius tamen quàm Mercurius, & aurum. Omnium autem levissimum est stannum. Nam stanni quantitas, quanta potest sextarium romanum implere, habet in pondere uncias 150: ferrum ejusdem quantitatis ferè uncias 162: æs cupreum uncias 233; argentum vivum uncias 300: sed aurum, omniū omninò ponderosissimū, pendet uncias 375.

In Dan.1.2.

Zach.4.10

Is.1.25.

Ezech.22.18.

Jer.6.29.

METAMORPHOSIS: μεταμόρφωσις, *metamórphosis*, latinè propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, etsi græcus in antepenultimâ collocetur accentus. A Nostris dicitur transformatio: sicque Apulejus, & Ovidius suas fabulosas transformationes vocaverunt. Oritur ista vox à verbo μεταμορφόω, *metamorphóo*, transformo: seu à secundâ

dâ personâ ejus præt. paff. μεταμεμόρφωμαι, *metemorphosa*. Quod verbum ulteriùs oritur à μετὰ, *metá*, trans, & μορφὴ, *morphé*, forma. Plerasque veras metamorphoses in S. Textu reperimus. Et certè illa præclarissima in monte Tabor Christi transfiguratio, in Textu græco per metamorphosin exponitur. Nam ubi Noster legit transfiguratus est, Græcus habet μετεμορφώθη, *metemorphóthe*, transformatus est, seu transfiguratus est. Nam de exteriore corporis formâ loquitur S. Evangelista. Est autem tertia persona aoristi primi passivi supradicti verbi *metamorphóo*. Hinc metamorphosis à Græcis Festum Trãsfigurationis appellatur, ἁγία μεταμόρφωσις, *hagia metamórphosis*, sancta metamorphosis, quæ solemniter ab ipsis celebratur. Prodigiosam metamorphosin uxoris Loth admiramur: quæ Angelorum ope, & ductu, è Sodomâ salvata, contrà celeste mandatum *respiciens post se, versa est in statuam salis*. Versa est autem ob muliebrem curiositatem, verisimiliter venialem, in statuam salis metallici, qui marmoris instar lapidescit. Hinc statua illa potuit ad hæc usque tempora, ut ferunt, inter mare mortuum, & montem Engaddi conspici. Ex quâ metamorphosi facilè Poëtæ suas transformationes effingere potuerunt: ut de lapidescentibus ad conspectum Medusæ, & aliis in similia conversis. Mirabilis quoque fuit Regis Nabuchodonosor metamorphosis, juxtà divinum decretum: *Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei*. Qui posteà ut fera pessima ab hominum consortio abjectus, *fœnum ut bos comedit, & rore cæli corpus ejus infectum est, donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues ejus quasi avium*. Usque dum sensus ei restitutus est, & post septem tempora, seu annos, rursùs ad pristinam figuram transformatus est. Non fuit autem verè in bestiam mutatus: hoc enim erat impossibile, ut idem manens bellua fieret; cùm essentiæ rerum sint immutabiles. Nec etiam mutato ipsius corpore in bruti corpus, producta, loco ipsius animæ rationalis, anima bestialis. Tunc enim illo septennio non fuisset Nabuchodonosor, qui fœnum comedisset, & alia incommoda passus fuisset; sed una fera loco ipsius. Nec ejus animâ remanente, corpus in ferinum, aut brutale quoad omnia mutatum est. Immò nec etiam totaliter, secundùm externam corporis figuram, ut aliqui volunt, anteriore corporis parte speciem bovis gerente, posteriore autem leonis: ob priorem ætatem libidinibus consumptam; & posteriorem immanitate, cæde, & rapinis transactam, ut Dorothæus, & Epiphanius à Pererio citati fuerunt opinati. Nam si factum ità fuisset, id Scriptura non tacuisset: & magis divina vindicta, ejus humanâ figurâ majori ex parte remanente, manifestata fuit: ità ut ab omnibus esse illum Nabuchodonosorem observari potuerit. Quod si planè externa figura in bestialem mutata fuisset; Chaldæi prorsùs ipsum arte magicâ in bestiam mutatum esse putavissent. Et propterea illa mutatio non fuit tantùmmodo apparens, & simulata, ut opinatus est Medina: cùm multa de ipso narret Scriptura, quæ veram satis indicant mutationem. D. Thomas existimat nec verè, nec opinione aliorum in brutum mutatum fuisse, sed suâ tantùm opinione, ob perturbatam phantasiam, videbatur sibi ursus, vel bison, vel aliud bos sylvestris, ut fœnum sicut bos comederet. Ità Magister Angelicus, si modò ipsius sit Lib. 2. de regimine principum, quod negat Bellarminus. Sed quamvis bestia sibi videbatur, nihilominùs verè talis transformatio in eo facta fuit, ut veluti bestia ab aliis reputaretur, & ab hominum consortio ejiceretur. Cor ergò feræ datum ei, dum, ut ait Tirinus, *cordis, & corporis temperamentum ità immutatum, & efferatum est, ut esset simile temperamento feræ bestiæ, quantum fieri potuit, citrà humanæ naturæ amissionem*: rationis usu ex fuliginibus atræ, & maximè adustæ melancholiæ, perturbato. Aderat præterea in externâ figurâ talis mutatio, ut alicujus belluæ speciem referret: *Donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues ejus quasi avium*. Nam interioris temperamenti mutatio etiam externam figuram immutaverat: ità ut ejus facies ferini rictus speciem præberet, labris prominentibus, & induratis, ut more bestiarum fœno vesci posset. Cutis aspera, & rugosa, horridis pilis vestita, cum capillis prolixis ferè totum corpus tegentibus, horridas aquilæ cristas referebat. Manus, & pedes callosi, quibus pronus, & nudus more bestiarum incedebat, & ità homines fugiebat, loca solitaria quærens, & ferarum consortio gaudens: inter quas divinâ providentiâ, & Angelorum ministerio degebat illæsus. Quibus & in figurâ non absimilis ipsis sui generis videbatur: atque, ut ait Pererius, *non humano more voces articulatas proferebat, sed ritu bestiarum stridens, & inconditas voces sonans*. Hæc vera, & prodigiosa metamorphosis, in cæterarum omnium specimen adducta, satis, superque sit.

Matth. 17. 2.
Gen. 19. 26.
Dan. 4. 13.
v. 30.
Dorotheus in Synopsi de proph.
L. 2. de reb. gestis in Deû fide.
Sup. Dan. c. 4. 13.
v. 30.
In Dan. l. 5.

METANGISMONITÆ: μεταγγισμονῖται, p. l., hæretici quidam ità vocati. Nomen hoc ab eorum absurdâ opinione impositum: eò quòd dicerent Filium esse in Patre tamquàm in vase, ità Christi verba intelligentes, *Non creditis quia ego in patre?* Isti hæretici erant ex Arianorum genere, quia dicebant Filium esse in Patre tamquàm contentum in continente, adeòque minus ipso, aut ut vas minus in vase majori. Uti refert Isidorus, *Metangismonitæ, ideò tale nomen acceperunt, quia ἄγγος, ángos, vas dicitur, asserunt enim esse in patre filium, tamquàm vas minus inter vas majus*. Sed cùm Filius etiam dixerit, *Et pater in me est*; nescio profectò quomodò vas majus in vase minori capere posset. A voce igitur ἄγγος, seu ἀγγεῖον, *angion*, vas, ut habet Augustinus, isti hæretici nuncupati: aut expeditiùs, ut ante Isidorum dixit S. Pater, à voce μεταγγισμὸς, *metangismós*, quæ talem errorem significat, & introitum *unius vasis in alterum, latinè uno nomine non potest dici, sicut græcè potuit*. Ab aliquibus dicitur transvasio: sed potiùs dicatur invasatio. Alia verò etymologia à Magri citata, parùm est genuina, & ideò improbanda. Quomodò verò illa Joannis verba, de mutuâ inexistentiâ unius Personæ in aliâ, intelligantur; inter Theologos agitatur, eamque tenent sub nomine circuminsessionis, ex communi sensu S.S. Patrum, præsertim ex D. Joanne Damasceno. Ratione cujus trium Personarum attributa singula sunt in singulis, omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus

Io. 14. 20.
Orig. l. 8. c. 5.
D. Aug. l. de hæres. ad Quod. hær. 58.

bus, & unum omnia, ut loquuntur Ambrosius, & Augustinus. Atque secundùm D. Thomam, Pater est in Filio, & Filius in Patre, secundùm essentiam, relationem, & originem. Et quidem secundùm essentiam, quia eadem est essentia Patris, & D.Th.1. q.42. a.5. c. Filii, & Spiritus sancti. *Cùm Filius sit sua essentia, sequitur quod sit in patre, in quo est ejus essentia*. Secundùm relationes verò: quia *unum oppositorum relativè est in altero secundùm intellectum.* Secundùm origines etiam: quia processio Verbi intelligibilis manet in deitate, cùm sit de ratione actuũ vitalium immanentia in suis principiis. Et eodem modo de Spiritu sancto loquendum. Optimè autem ea intima præsentia, & immanentia, à Doctoribus Orthodoxis Circuminsessio vocata est. Quia Majestas divina per sessionem, quasi judiciariam, congruè ob oculos ponitur. Pertinet etiam ad dignitatem singularum Personarum, ut sibi intimè adsint, summâ cum concordiâ, non solùm voluntatis, sed etiam totius essentiæ. Hæc circuminsessio voce græcâ à Damasceno vocatur *περιχώρησις, perichòresis*, sed latinè *perichorésis*, p. l. Estque à particulâ περὶ, *peri*, circùm, & verbo χωρέω, *choréo*, capio, seu à voce χώρησις, *chorésis*, captio, capacitas: eò quòd una Persona alterius omnia in se capiat, & includat.

METANOEA: *μετάνοια, metánia*, pœnitentia, resipiscentia. Oritur à verbo μετανοέω, *metanoéo*, pœnitentiam ago, resipisco, ad mentem redeo. Nam μετὰ, *metà*, in compositione significat conversionem, Schedias l.8.n.59. & νόος, *nóos*, mentem. *Metanœam*, ait Aloysius Novarinus, *dictam esse pœnitentiam, & mentis mutationem compertum est, Hinc illud Ausonii, Sum Dea quæ facti, non factique exigo pœnas: Nempe ut pœniteat, sic metanœa vocor*. Metanœa ergò optimè sumitur pro virtute, quæ etiam pœnitentia vocatur; quæ tamen varia esse potest, prout varii actus nomine pœnitentiæ nuncupantur. Nam ex communi usu loquendi, pœnitentia est detestatio peccati, nempè contritio, vel attritio. Et quidem contritio est actus virtutis Charitatis: nam hæc eodem actu fertur in Deum tanquam in Summum Bonum, & abominatur peccatum, tamquàm summum malum, Summo Bono maximè oppositum. Attritio verò ad varias virtutes potest revocari, prout varia sunt ejus motiva, Aliter pœnitentia vocatur à Theologis virtus quædam particularis, quæ specialem actum habeat à præcedentibus distinctum. Talem enim virtutem dari certum est, ex D. Thomâ, Scoto, Durando, Bonaventurâ, & communi Doctorum sensu. Quamvis Altisiodorensis, & Joannes Major existimarint pœnitentiam esse virtutem generalem, in quantum pœnitere generatìm conveniat omnibus virtutibus, ut detestantibus peccatum sibi oppositum. Sed sunt aliquæ virtutes in intellectu, quas certè peccati sibi oppositi pœnitere non potest; cùm pœnitere sit actus voluntatis. Deinde licet unaquæque in voluntate existens possit detestari peccatum sibi oppositum, sub eâ ratione quâ est illi oppositum; non tamen id facit sub eâ ratione, quatenus est offensa Dei, quod spectat ad pœnitentiam. Actus verò hujus specialis virtutis, est intentio satisfaciendi Deo De Sacr. c.29 q.3. Concl. 1. pro culpâ, ut ait M. Becanus, *Quia hic actus est laudabilis, & secundùm rationem, ergò est actus virtutis. At non est actus charitatis, aut Religionis, aut justitia, de quibus poterat esse dubium, ergò debet esse pœnitentiæ actus*. Seu dici potest quòd actus potissimus pœnitentiæ sit intentio delendi peccata, ut sunt Dei offensa. Nam, ut rectè ait Esparza, *motivum hujus habitus*, nempè pœnitentiæ, *est ipsa deletio peccatorum, eandemque non habet pro* L.10.c.74 a.2.ad 4 *motivo formali alia ex virtutibus*. Et ideò pœnitentiam definit habitum purè deletivum peccatorum, quatenùs sunt offensa Dei. Exclodendo per illam particulam *purè*, actus omnes, *aut adæquatè* q.75.a.8. *directos, seu non reflectentes suprà actus alios, aut reflectentes quidem, sed non suprà peccata præcedentia, cum intentione formali delendi illa.* Quamvis autem metanœa, ut mentis mutationem sonat, possit sumi pro pœnitentiâ largo modo dictâ, pro retractatione actus præcedentis purè affectivâ, amando quod odio habitum fuit, & odio prosequẽdo quod amatum fuit: aut etiam pro effectivâ quoad effectus physicos, quod in propriâ materiâ per singulas virtutes peragi potest, tamen, si metanœa accipitur pro illâ pœnitentiâ theologicâ, ad aliud speciale motivum deletionis peccatorum restringi debet. Hæc est illa pœnitentia toties in Scripturis nominata, toties inculcata, toties à S.S. Patribus laudata: & in Textu græco *metánia* nuncupata. Veluti dum Joannes Bapt. dicit faciendum, *fructum* Matth. 3. 8. *dignum pœnitentiæ, καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας, carpòn áxion tès metanías*. Ista pœnitentiæ acceptio consonat doctrinæ Doctoris Angelici dicentis, pœnitentiam *operari ad destructionem peccati præteriti,* 3.q.85.a.2.c. *in quantum est Dei offensa: quod non pertinet ad rationem alterius virtutis*. Sed apertiùs concinit definitioni pœnitentiæ à nobis allegatæ D. Thomas, dum illam à Charitate discriminans, ait, *Intentio* Ad 1. *operandi ad deletionem peccati præteriti requirit specialem virtutem sub charitate*. Non tamen est virtus theologica, cùm non feratur immediatè in Deum, sed in ipsam peccati deletionem. Adeòque est virtus moralis, & pars justitiæ potentialis. Ab ipsâ enim deficit; quia in eâ æqualitas inter Deum offensum, & hominem pœnitẽtem servari nõ potest. Metanœa ità propriè dicta probabiliùs nec fuit in Christo, nec in B. Virgine, quia frustrà esset in illis, qui nunquàm peccaverunt, nec peccare potuerunt. Sed aliam prætereà metanœæ acceptionẽ nobis suggerit Novarinus loco supracitato, dicẽs quòd etiam *inclinationem significat, corporisque inflexionem,* Suprà. *quod mortificationis genus notum antiquis, & usurpatum. Quas ità describit Theodoretus in Simeone Stylitâ: modò stans, modò humi prostratus Deum adorat, multi etiam adstantium ejus inclinationes enumerant. Semel autem meorum quidam 244 enumeratis defessus, tandem numerare ampliùs desiit. Dum autem inflectitur, frontem pedum tenùs applicat, quippi cùm semel tantùm in hebdomadâ cibum, & hunc exiguum capiat, dorsũ facilè incurvari potest*. Erant hi pœnitentiæ actus olim frequentes, & ideò metanœæ vocati. Quâ voce utitur Anastasius, & S. Petrus Damianus, de piis monachorum operibus, quæ pro defunctis fratribus offerebant, loquens, narrat inter alia, ipsos pro uno fratre defuncto septingentas metanœas fecisse.

METAPHORA : μεταφορά, metaphorà, p. b., translatio à Nostris vocata. Est enim à verbo μεταφέρω, metaphèro, transfero: à metà, trans, & φέρω, phèro, porto. Est præcipuus è tropis rhetoricis, qui optimè definitur, verbi à propriâ significatione in aliam cum virtute traductio. propter rei quam propriè significat, cum re, ad quam significandam trasfertur, similitudinem. Prout scilicet ista res habet aliquid eorum, quæ sunt in re propriè per nomen significatâ, Nam propter hoc aliquod nomen est per similitudinem communicabile, ut ait D. Thomas: *Quia est communicabile secundùm aliquid eorum, quæ includuntur in nominis significatione*. Ut patet in hac voce *leo*, quæ per metaphoram est cōmunicabilis illis, *qui participant quid leoninum, ut putà audaciam, vel fortitudinem, qui metaphoricè leones dicuntur*. Sic ostendit aliquos in Scripturis vocari Deos, prout hoc nomen *Deus* est communicabile, *non secundùm suam totam significationem, sed secundùm aliquod ejus per quamdam similitudinem, ut Dii dicantur qui participant aliquid divinum, per similitudinem, secundùm illud, ego dixi Dii estis*. Metaphora in Bibliis sacris est usitatissima, ut vix reperiatur aliquod capitulum sine metaphoris. Quin & eadem vox, ad res etiam contrarias metaphoricè significandas, assumitur: ità Christus, & Diabolus eâdem voce *leo* figuratè intelliguntur. Nam, ut ait ille qui omnia dicit, *Nihil prohibet in his quæ dicuntur metaphoricè idem diversis attribui, secundùm diversas similitudines*. Sicque Christus dicitur leo translatitiè propter invictam fortitudinem, cujus leo aliqualem typū gerit: & dæmon leo vocatur propter insignem ferocitatem, & superbiam, in leone observatam. Optimè autem & sacra Scriptura, & Theologia metaphoris utuntur: quia homo ad spiritualia per corporalium similitudinem manuducitur, & attollitur. Ut appositè dicit M. Dionysius: *Impossibile est nobis lucere divinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum circumvelatum*. Nec refert quòd Poëtica doctrinarum infima metaphoris utatur: adeòque supremam iisdem uti scientiam dedecere videatur; nam Poësis metaphoris utitur propter defectum, Theologia verò propter excessum. Seu, prout afferit D. Thomas, *Poëta utitur metaphoris propter repræsentationem: repræsentatio enim naturaliter homini delectabilis est: sed sacra doctrina utitur metaphoris propter necessitatem, & utilitatem*. Quinimò, ut habetur ex Dionysio, magis est conveniens, quòd res divinæ in Scripturis exponantur sub velaminibus rerum creatarum viliorum; quàm corporum nobiliorum. Cujus quidem triplicem rationem assignat D. Thomas. Primò, quia hoc modo facilius cavetur error, qui posset irrepere. Quantò magis enim res viliores assumuntur, faciliùs intelligitur eas de Deo propriè non dici. *Quod posset esse dubium si sub figuris nobiliorum corporum describerentur divina: maximè apud illos, qui nihil aliud à corporibus nobilius excogitare noverunt*. Secundò in hac vitâ magis de Deo cognoscimus quid non sit, quàm quid sit: adeòque modus ille Deum cognoscendi per corpora viliora, magis congruit cognitioni, quam de Deo in hac vitâ habemus. Tertiò quia per tales metaphoras divina magis indignis occultantur.

S. q. 13. a. 9. c. — D. Th. Ib. — D. Th. 1. s. q. 33. a. 3. ad 1. — Cęl. Hier. c. 1. — Sup. ad 1. — Cęl. Hier. c. 2. — Ad 3.

METAPHYSICA: μεταφυσική, metaphysikè, p. b., transnaturalis. Ità vocatur illa scientia, quę metà, idest post, aut trans Physicam doceri solet: cujus objectum ratione suæ sublimitatis, & abstractionis, longè trans Physicam, & super res naturales positum est. Videlicet ens præscindens à materiâ, & eandem excludens: hoc est ens præcisum à ratione materialis, & spiritualis, & etiam contractum ad rationem spiritualis. Tali nomine, non ab ipso Aristotele, sed ab ejus Interpretibus, occasione tamen ab ipso Philosopho acceptâ, decorata est. Nam Aristoteles suis Metaphysicæ libris hunc titulum præfixit: τῶν μετὰ τὰ φυσικά, tôn metà tà physicà, idest, eorum quæ post physica. Vel, ut explicat Franciscus Suarez, *de his rebus, quæ scientias, seu res naturales consequuntur*. Adeòque ipsa scientia metà, quasi post Physicam, seu ultrà Physicam constituta. *Post inquam*, subjungit Suarez, *non dignitate, aut naturæ ordine, sed acquisitionis, generationis, seu inventionis. Vel, si ex parte objecti illud intelligatur, res, de quibus hæc scientia tractat, dicuntur esse post Physica, seu naturalia entia, quia eorum ordinem superant, & in altiori rerum gradu constitutæ sunt*. Agit enim Metaphysica de ente in genere: & quia contrariorum est eadem scientia; etiam de ente rationis. Item de decem prædicamentis à materiâ abstractis, & de rebus spiritualibus, quæ materiam excludunt, Inter hæc omnia meritò objectum attributionis debet dici Deus Optimus Maximus, ad quem cognoscendum omnium aliorum entium cognitiones sunt ordinandæ: & inde ab aliquibus Philosophis Theologia nuncupata est. Ratione hujus ordinis, saltem ad objectum primarium, communiter dicitur una scientia: etsi propter tres varias abstractiones, quæ in Metaphysicæ objecto reperiuntur, posset dici eam constare tribus scientiis, ut probabile putat Smiglecius. Idque præsertim in Thomistarum principiis, qui scientias distingui per objecta adæquata, & hæc per diversas abstractiones opinantur. In Metaphysicâ verò prima abstractio est transcendentium, quæ abstrahunt à materiâ præcisivè, non tamen negativè, cùm in quocumque materiali reperiantur individuo. Alia est abstractio intelligentiæ, eorum scilicet quæ negativè abstrahunt à materiâ: quia illis repugnat materiale subjectum, ex quo simul componantur & formâ. Non tamen abstrahunt ab omni compositione physicâ: quia dicunt compositionem ex substantiâ, & accidente, ut sunt Angeli. Tertia est abstractio ab omni compositione physicâ, & secundùm D. Thomam, etiam à compositione metaphysicâ ex genere, & differentiâ: qualis est in Deo. A Metaphysicæ similitudine formavit Garamuel voces Metalogica, Metethica, Metamusica, & Metagrammatica. Et quidem Eruditissimus Antistes in suâ Metalogicâ nomen hoc expendit, cum multis aliis ejusmodi, & ita discurrit. *Ergo Metalogica excitabit, & discutiet quæstiones, & controversias, quæ ultra Logicam: nempè illas sine quarum notitiâ adhuc Logica potest subsistere, licet non in statu, & gradu nobili, seu eminenti*, &c. Ibidem afferit Musurgiam universalem Athanasii Kircherii, Metamusicam

In Disp. Metaph. — Disp. 17. q. 2. — Metalogii l. 1. Disp. 1. n. 4.

cam esse vocandam, *quòd ipsi subsint plura, ultra Musicæ cancellos sita. Est igitur*, inquit, *Metamusica scholastica, & philosophica quædam Musica, quæ omnes alias permeat scientias in materiâ, in qua Musicæ servire possunt*. Et ita Metagrammaticam promovet ad scholasticam, & philosophicam quamdam Grammaticam, quæ in omnes facultates se insinuat, jubetque singulas ancillari Grammaticæ. Prout & de Metaphysicâ subnectit, quòd sit scholastica, & philosophica quædam Physica, quæ ultra considerationes corporis, ad ideas remotiores se promovet, & cęteras connectit scientias, ut Physicam naturalem exornet. Ab istarum similitudine de Metethica discurrendum, quòd ultra Ethicam naturalem ordinariam se extendat, & ad alia naturalia, ant supernaturalia feratur. Et hoc sensu Theologia moralis Metethica meritò nuncupanda.

METAPLASMUS: μεταπλασμὸς, *metaplasmòs*, transformatio. Fit à verbo μεταπλάττω, *metaplátto*, transformo: à μετὰ, *metà*, trans, & πλάττω, *plátto*, formo, fingo. Metaplasmus vocatur ille modus loquendi Poëtarum licentiosus, quo vetus verborum forma, vel necessitate metri, vel ordinandi poëmatis causâ, in novam figuram, faciemque sermonis mutatur. Cujus variæ species enumerantur: nempè Prothesis, Aphæresis, Epenthesis, Syncopa, Paragoge, Apocope, Tmesis, Antithesis, Metathesis. Hisce junguntur illæ figuræ, quibus Poëtæ utuntur: scilicet Synalœphe, Episynalœphe, Diæresis, Ecthlipsis, Systole, & Diastole. Quamvis autem illi Metaplasmi sint Poëtarum proprii, aliquando tamen etiam in prosâ usurpantur: & in sacris Literis reperiuntur. Sicuti diximus de Apocope, quâ nonnulla nomina in fine secantur, ut Heli pro Heliacim, Sara pro Sarai: per Epenthesim verò, ut Abraham pro Abram. Qui tamen Metaplasmi in sacro Textu non sine magno inserti mysterio. Josue per prothesim dictus est, qui priùs vocabatur Osee. Utrumque vocabulum salutem significat, & ut multi volunt Osee latinè salvator dicendus; tamen ut meliùs Christi Domini figuram in nomine quoque gereret, vocatus est Josue, & secundùm Septuaginta Ἰησοῦς, *jesûs*, idest Dominus
הושע *hoscéangh.* salvator. Sed præcisè in hebræo Osee dicitur *hosceang*, idest salva: cùm sit imperativum verbi *hosciang*, salvavit. Ab hoc fit & *jehosciuangh*, secundùm 70 *jesûs*, unde latinum Jesus, idest Salva-
הושיע *hosciangh.* tor, aut Dominus Salvator. Ità Osee dictus *Jehosciuang*, seu apud nos Josue, qui in introducendis in Palæstinam Israëlitis typum Redemptoris in Paradisum suos electos introducentis præseferebat.
יהושע *Jehosciuangh.* Per Antithesin Saulus vocatus est Paulus, in memoriam Procõsulis Sergii Pauli, in Cypro ad Christum ab ipso conversi. De Metaplasmo denique ità
Orig. l.2. c.34. dixit Isidorus: *Græcâ linguâ dicitur transformatio, qui fit in uno verbo, propter metri necessitatem*.

METASTASIS: μετάστασις, p. b., transitus, transitio, transmutatio. Oritur à verbo μεθίστημι, *methistemi*, transmuto, transmigro: ab ejus secundâ personâ præt. pass. deducendo. Metastasis, seu transitio est una è figuris rhetoricis sententiarum, quâ quod dictum est paucis repetitur, & quid sit dicendum breviter exponitur. Hæc in SS. Patribus, & aliis sacris Authoribus observanda. Istam quoque vocem in *metà*, idest trans, & *stasis*, statio, resolvere licet.

METATHESIS: μετάθεσις, p. b., transpositio. Est enim à dicto *metà*, trans, & *thesis*, positio: seu ab ipso verbo μετατίθημι, *metatithemi*, transpono. Jam diximus metathesim esse unam è Metaplasmi speciebus: fitque quando in uno verbo transponitur una litera. Secundùm Isidorum est una è figuris rhetoricis, quæ auditorum memoriæ res præteritas, aut futuras exhibendo, eorum mentem quodammodò in res tempore dissitas transponit. Sicque dicit, quòd *Metathesis est etiam figura rhetorica, quæ mittit animos judicum in res præteritas, aut futuras, ut revocatæ mentes ad*, &c. Orig. l.2. c.21. Hæc figura observari quoque potest in sacris Eloquiis: dùm Moyses, v. g., in Deuteronomio, beneficia Israëli exhibita sæpè commemorat. Sicque Mathathias moriturus, per metathesim multa Patrum 1. Mach. 2. 51. opera filiis suis in memoriam revocat. Et ut alia multa silentio prætercam, ipse Dominus Salvator noster, ut nos ad divinum judicium præpararet, & aliorum exemplo docti fieremus; ait: *Memores estote uxoris Loth*. Lucæ 17. 31.

METAXA: μέταξα, *métaxa*, sericum. Etiam à Gręcis μεταξωτὸν, *metaxotòn*, vocatur, quod à Latinis metaxôton, p. l., diceretur. Ejus origo à μεταξὺ, *metaxy*, inter, deduci potest: eò quòd formetur inter, aut in medio viscerum bombycis. Sicut autem ex metaxâ multa ecclesiastica ornamenta ad decorem, & gloriam supremi rerum Domini rectè, & piè texuntur; ità ad luxum, & vanum splendorem, à mundanis, etiam terræ vermiculis, superba, & gloriosa vestimenta effinguntur. Ex metaxâ tamen nec corporale, nec palla, quâ parte calicem tegit, esse potest, sed ex lino formari debent. Metaxarii verò sunt metaxæ venditores. Justin. C. de pign. l. fin.

METAXYLOGIA: μεταξυλογία, *metaxylogia*, latinè penultimâ brevi debet efferri, nisi Gręcorum in eâ retineatur accentus. Ità dictus sermo intermedius, oratio quæ leviter, & quasi aliud agendo, habetur. Nam μεταξὺ, *metaxy*, inter, interim dùm, & λόγος, *lógos*, sermo, oratio. Propriè est cùm in mediu orationis causa aliqua, vel circumstantia interponitur. Dicitur etiam parembole, & epembole: cùm parembole sit interpositio, interjectio rei nihil ad rem pertinentis, à verbo παρεμβάλλω, *parembállo*, interpono. Epembole verò, quasi superinjectio, ab ἐπὶ, *epì*, super, & ἐμβάλλω, *emballo*, injicio. Metaxylogia in S. Scripturis, & in omnibus Authoribus poterit observari: de parembole suo loco agetur.

METEMPSYCOSIS: μετεμψύχωσις, *metempsycosis*, latinè propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Gręcis acuatur antepenultima. Ad verbum sonat transanimationem: de quâ inter alios Tertullianus. De Anima c. 34. Est animæ ex uno in aliud corpus transmigratio: à μετὰ, *metà*, trans, ἐν, *en*, in, ac ψυχὴ, *psyche*, anima, ità ut non malè transanimatio latinè reddatur. Hanc Empedocles, Pythagoras, Plato, & alii antiqui Philosophi commenti fuut, asserentes animas post mortē hominis, aut animalis in alia corpora transmi-

migrare. Dissentiunt Authores, an Plato posuerit transmigrationem animarum humanarum in corpora belluina: quod tamen nos de Platone asserere cogit Augustini authoritas, qui venustè Porphyrio Christianorum hosti id objicit. *Platonem animas hominum post mortem revolui usque ad corpora bestiarum, scripsisse certissimum est. Hanc sententiam Plato doctor tenuit, & Platonis discipulo Porphyrio tamen jure displicuit. In hominum sanè non sua, quæ dimiserant, sed in alia nova corpora redire humanas animas arbitratus est. Puduit scilicet illud credere, ne mater fortassè filium in mulam revoluta vectaret: & non puduit hoc credere ne revoluta mater in puellam filio forsitan nuberet.* Hactenus Augustinus. De Pythagorâ verò illud tenuisse certius est: qui ideò ab esu animalium, & fabarum præsertim, religiosissimè abstinebat. Quòd scilicet inter cætera legumina, fabarum flores oesciq quid luctuosum demonstrent: & ideò creditum mortuorum animas in fabis latitare. Narrat autem Pierius Valerianus, quòd *Pythagoras cum percussus fugeret, & in arvum fabis consitum incidisset, quò tutus ei dabatur exitus, si se in eam segetem immisisset, ab inimicis potiùs trucidari, quàm fabas animarum conceptacula conculcare maluit.* Nemesius refert Platonem scripsisse furiosas, & iracundas, & rapaces animas, in luporum, & leonum corpora transferri: quæ verò intemperatè vixissent, asinorum, & similium corpora assumere. Quod alii propriè intellexerunt, de veris lupis, leonibus, & asinis: ut Cronius Theodorus platonicus, & Porphyrius. Alii autem mores per animalia eum indicasse, & non intellexisse illa vera animalia, sed homines illis belluinis vitiis deditos, opinantur. Sic Jamblicus, qui librum edidit unum, *Non fieri migrationes animarum ab hominibus ad bestias, neque à bestiis ad homines, sed ab animalibus ad animalia, & ab hominibus ad homines.* Quod approbat ipse Nemesius Emesæ Episcopus, dicens de istâ Jamblici opinione: *In quo mihi quidem videtur non modò Platonis opinionem, sed etiam veritatem præ cæteris esse assecutus.* Pythagoræ verò, & Empedoclis opinionem lepidè exponit Hermias, in Tractatu inscripto, *Gentilium Philosophorum irrisio*: cujus verba; etsi prolixa, quia venusta, & rem satis exponentia me referre non piget, te perlegere non tædeat. Nunc, ait, immortalis sum, & gaudeo, nunc contrà mortalis fio, & ploro: mox in individua corpora solvor, aqua fio, fio aër, fio ignis: paulò post nec aërem, nec ignem, sed feram me facit, piscem me facit. Itaque vicissim fratres habeo delphinos: cùm verò intueor corpus pertimesco, & nescio quo nomine id vocem, hominemne, an canem, an lupum, an taurum, an avem, an serpentem, an draconem, an chimæram. In cunctas enim bestias ab illis sapientiæ studiosis commutor, terrestres, aquatiles, volucres, multiformes, agrestes, cicures, mutas, vocales, brutas, ratione munitas. Nato, volo, sublimis in aëre feror, serpo, curro, sedeo. Offert autem sese Empedocles, & arbustum me facit. Ità Hermias ille ironicè discurrit. Istis de animarum transmigratione pythagoreis commentis subscripserunt perversissimi hæretici Manichæi: de quibus idem Nemesius refert unam animam immortalem admisisse, sed particulatim discerptam, in singula corpora distributam, easque animæ partes, pro magnitudine peccatorum, dum ab uno corpore in aliud transferuntur, puniri. Sic quoque Harmenopulus de Manichæis testatur, eos metempsychosim admisisse, *Animarum de corporibus in corpora migrationem docent, herbas, & arbores, & aquam esse res animatas ajunt:* Videlicet animâ illâ rationali, & immortali. De ipsis plura congerit D. Augustinus, asserens inter alia Manichæos agricultura condemnasse, tamquàm multorum homicidiorum ream, in foliis colligendis, fructibus carpendis, arboribus secandis. Sed istæ antiquorum Philosophorum opiniones in anilem transierunt fabulam. Certum est enim singulas animas rationales creari, dum corporibus infunduntur: & cùm subitò post mortem animas propriam mercedem accepturas Scripturæ inculcent; satis patet in alia corpora, ut sint iterùm in vitâ, migrare non posse. Ideò meritò in Conc. Lateranensi, sub Leone X, definitum est, quòd anima *pro corporum multitudine singulariter multiplicabilis, multiplicata, & multiplicanda sit.* Illi verò qui metempsychosim admiserunt μετέμψυχοι, *metempsychi*, ab aliquibus dicti fuot.

De Civ. Dei l. 10. c. 30.

Hierogl. l. 57. in Faba.

Suprà.

De Opin. hæreticor.

Lib. de Hæref. ad Quod. her. 46.

Sess. 8.

METENSOMATOSIS; μετενσωμάτωσις; *metensomátosis*, cum accentu ut in vocabulo præcedenti. Transincorporatio latinè dici potest, seu in diversas corporum species migratio. Fit enim à *metá*, quod in compositione *trans*, seu mutationem significat, ἐν, *en*, in, & σῶμα, *sôma*, corpus. Vox ista inter cæteros in Tertulliano, & characteribus latinis, & grçcis efformata reperitur. Et grçcè quidem, ubi contrà Empedoclem agit delirantem, & homines ex bestiis, & bestias ex hominibus revoluentem. Ait ergò: *Enimverò si, anima, demutationem capit amittens quod fuit, non erit que fuit, et si que fuit non erit, soluta μετενσωμάτωσις, non adscribenda scilicet ei animæ, quasi demutabitur, non erit.* Ubi Interpres ait esse transmigrationem ab uno corpore in aliud diversæ speciei. Sed audiamus alia Tertulliani verba valdè lepida, superiùs ab ipso scripta. De Empedocle loquitur, qui de se ajebat piscem fuisse, & ait: *Plan. ut piscis, ne aliqua sepulturæ conditio reputesceret, assum se maluit in Æthnam præcipitando. Ut estiva exinde in illo finita sit metensomatosis, ut æstiva cœna post assum.* *Ne reputesceret*, idest putris utique, & putrida fieret. Sicque *ut æstiva cœna*, quia in asso æstivæ cœnæ claudebantur.

De Animâ c. 34. & 31.

METEOROLESCHES; μετεωρολέσχης, qui de rebus sublimibus, & cælestibus nugatur. Ità dictus à voce *meteoron*, & λέσχη, *lésche*, loquela, confabulatio, nugæ. Meteorolesch⟨æ⟩ à Luciano dicti nonnulli Philosophi fastu prædíti, & verborum insolentiâ utentes. Sed maximè tales illi hæretici, qui à recto veritatis tramite, à sano Sanctorum Patrum sensu deviantes, in sublimioribus Mysteriis non minùs ridiculè, quàm impiè nugantur. Exempli gratiâ, vide vocem *Cerberus*.

METEOROSCOPICA; μετεωροσκοπική, *meteoroscopikè*, p.b., ars Astrologiæ, quæ elevationum differentias, & astrorum distantias inquirit. Fit à

μετέωρος, meteoros, sublimis, & à verbo σκοπέω, scopéo, considero, contemplor, speculor. Ab eadem origine fit meteoroſcopos, qui sublimia respicit curiosus: item pro stolido, rebusque agendis inutili. Sed meteorosophista, græcè μετεωροσοφιστής, meteorosophistés, est Philosophus, res cælestes speculans, à voce sophista, de quâ suo loco.

METEORUM: μετέωρον, meteorou, latinè, propter omega vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, accentus collocetur in antepenultimâ. Illa præsertìm meteora dicuntur à Græcis, quæ in primâ, & secundâ aëris regione generantur, ut pluviæ, nives, grandines, &c.: de quibus Aristoteles in quatuor Meteorologicorum Libris. Meteorologica verò nuncupantur illa de meteoris opuscula: à voce meteorum, & λόγος, lógos, sermo, ratio. De quibus ait Philosophus: Hæc autem sunt quæcumque accidunt, secundum naturam quidem, inordinatiorem tamen, primi elementi corporum, circà locum maximè propinquum lationi astrorum. Dicuntur enim meteora, eò quòd in sublimi formentur. Nam meteoron dicitur suspensum, sublime, à particulâ μετά, metá, quæ in compositione significat migrationem de loco in locum, & verbo αἴρω, airo, attollo: inde verbum μετεωρίζω, meteorizo, elevo, attollo, in sublime traho. Christus Dominus, Discipulos ad vitandam nimiam temporalium solicitudinem exhortans, ait: Nolite in sublime tolli. Textus græcus utitur imperativo passivo ejusdem verbi meteorizo, scribens μὴ μετεωρίζεσθε, mè meteorizesthe, idest non in sublime feramini. Quod Theophylactus ad subjectam materiam aptè explicat: nolite ad meteora, nempè ad ventos, nubes, pluvias, & alia similia nimis solicitè respectare, ab iis anxiè res humanis usibus necessarias expectantes. Cùm μετέωρος, metéoros, sublimem significet, meteorologia dicitur tractatus, & sermo de rebus sublimibus, & olim in bonam partem accipiebatur; sed posteà in loquacitatis significationem abiit. Apud Philosophos tamen illum tractatum plerùmque significat, in quo de propriè dictis meteoris agitur: ut nuper de Aristotelis meteorologicis dicebamus. Ex rebus autem meteorologicis observat Pererius, cum doctis viris, in sacris Scripturis, crebrius, & magnificentius prædicari potentiam, & providentiam Dei, ejusmodi res summâ potestate procreantis, summâque æquitate pro meritis hominum variè dispensantis. Quod ex variis locis, de pluviis, nive, grandine, tonitru, fulguribus, & præcipuè de Iride ostendit.

(Luc. 11. 29.) (In Dan. l. 4.)

METHODIUS: μεθόδιος, methódios, p. b., artificiosus, compendiosus, facilioris viæ dux, exponi potest. Formatur enim à voce methodos, via, ars, docendarum rerum ratio, breve dicendi compendium. S. Methodius Tyri Episcopus, doctrinâ, & sanctitate illustris, suis scriptis supremam Sapientiam artificiosè docuit, perfectionis viam faciliorem suis operibus compendiosè exposuit: brevius iter cœlum acquirendi suo martyrio, methodicè exhibuit. Scripsit Chronicon, Commentaria in Genesim, Cantica, & Apocalypsim. Sed feliciùs proprio sanguine, quàm atramento scripsit: anno Diocletiani secundo, Christi 286.

METHODUS: μέθοδος, methodos, p.b., brevis via, disciplina, via, ratioque docendi. Formatur ista vox à præpositione μετά, metá, cum, & ὁδός, hodós, via. In disciplinis enim proponuntur omnia cum viâ, & ratione. Quintilianus methodum appellat, quam Cicero artem, viam, & rationem vocat: etsi Quintilianus alibi vertat breve dicendi compendium. Hinc μεθοδικός, methodicós, latinè methodicus, p.b., qui rationem artis, & dicendi compendia sequitur: atque illa methodicè tradi dicuntur, quæ cum debitâ dispositione, & posteriorum à prioribus dependentiâ, & serie concatenatâ exponuntur. Ità ut faciliora prius doceantur, ex quibus difficiliora dependeant: ut fit in Mathematicis disciplinis, in quibus priùs traduntur facillima. Sic & in Logicâ, in quâ priùs de terminis, posteà de propositionibus, quæ componuntur ex terminis: hinc de syllogismis, qui constantur ex propositionibus. Vel certè servando rei ordinem, secundùm quem prior est causa, quàm effectus: prior pars, quàm totum: prior finis in intentione, quàm media. Ideò in Physicâ priùs agitur de corpore naturali; quàm de ejus formis, & effectibus: & priùs de materiâ, & formâ; quàm de corpore naturali, ex istis composito. Similiter Theologia priùs agit de Deo, qui essentialiter omnibus creaturis prior est: eumque primò in se considerat, ut meliùs ejus respectum ad creaturas investiget. Extrà se verò tripliciter consideratur. Primò ut Creator, nempè causa efficiens, & exemplaris: & eâ occasione agitur de creaturis, quæ ad Creatorem dicunt relationem. Secundò ut causa finalis, & beatitudo: & consequenter tractatur de mediis, per quæ ad ipsum contingere possimus. Hujusmodi autem media sunt actus virtutum, quibus exercendis dirigimur per legem, & juvamur per gratiam. Occasione virtutum agitur etiam de vitiis oppositis: quia contrariorum eadem est disciplina, & quia sunt impediméta removenda ad beatitudinem adipiscendam. Tertiò Deus consideratur ut Redemptor, Sanctificator, & Glorificator. Ut Redemptor, in carne assumptâ per passionem, & mortem: ut Sanctificator, per Sacramenta: ut Glorificator, in resurrectione justorum. Ità methodica Theologia in scholas introducta, sub directione Magistri Sententiarum Petri Lombardi, & D. Thomæ, jam maximè invaluit: & maximo plausu, profundâ Sapientiâ, & ubere fructu, in Orthodoxorum exponitur Academiis. Etsi nonnulli, præsertim hæretici, eam maledicis probris nitantur convellere, quibus ratio per se refragatur, & experientia. Nec mirum idiotas eam parvipendere, cùm ejus sublimitatem minimè assequantur. Minùs mirum hæreticos, maledicentiis, & blasphemiis assuetos, eam conviciis lacessere, ejus utilitatem enervare, & robur subsannationibus exponere: cùm hanc Orbis Catholici panopliam nimiùm reformident: ejus clarissimo lumine caligantes in filiis tenebrarum oculi nimis acriter perstringantur: eamque Novatores suis perversissimis erroribus nimis noxiam pertimescant. Ingenuè tamen fateor vitio non carere illos Theologos, qui solidæ Sapientiæ terminos prætereuntes, volentesque sapere plusquàm

(Quint. l. 1. Instit.)

opor-

oportet sapere; futiles, & inutiles quæstiones, dignitatem theologicam indecorè obtenebrantes, in scholas sacras intrudunt.

METOBELUS: μετόβελος, metòbelos, p.b., vox est composita ex dicto metà, post, & obelòs, quasi postobelus. Est enim nota illiterata, ex puncto post obelum formata hoc modo ÷, de quâ in genere, in vocabulo Lemniscus, cursim actum est. Metobelus autem adhibebatur in iis S. Scripturæ locis, ubi superfluum aliquid videbatur Criticis. Prout in eo versu Psalmi 21, aut secundùm Hebræos 22, Respice in me; metobelus erat annexus: eò quòd ista verba in Textu hebraico non habeantur.

METOECUS: μέτοικος, méticos, inquilinus, novus habitator, incola, transmigrator. Fit à verbo μετοικέω, metikèo, demigro, transmigro, jus civitatis non habeo. Hinc metœci dicti, qui jussu principum in aliam civitatem transferuntur: & metœcia, p.b., ni græcus accentus in eâ usurpetur, est colonia, migratio, inquilinatus. l. 4. C. de jure fisc. l. 10. In Textu græco μετοικεσία, metikesìa, quæ à Latinis metocesia, p.b. dicitur, est transmigratio: uti de Babylonis metikesîâ, seu transmigratione. Voces istæ fiunt à metà, trans, & verbo οἰκέω, ikèo, habito. (Matth. 1. 11.)

METONYMIA: μετωνυμία, metonymìa, latinè penultimâ correptâ effertur, ni græcus accentus ex usu in eâ observetur. Idiomate nostro est transnominatio: à μετὰ, metà, trans, & ὄνομα, ònoma, nomen. Ità vocatus unus è tropis rhetoricis, qui aliàs dicitur hypallage, & denominatio: in quo nomen causæ pro effectu ponitur, & contrà, vel nomen rei continentis pro re contentâ, aut contrà, vel nomen signi pro re signatâ. Etiam per metonymiam Dominus pro reipsâ, vel dux pro subditis, vel Author pro opere sumitur. Tropus hic in Scripturis est maximè frequens; cùm passim accipiantur urbes pro habitatoribus. Ut Samaria, pro Samaritanis; item provinciæ pro incolis, ut Judæa pro Judæis. Ità per metonymiam ipsa concupiscentia peccatum dicitur: quia est peccati effectus, & occasio. Aliquando etiam peccatum designat ipsum sacrificium pro peccato, tamquàm signum pro re signatâ, Veluti dum de sacerdotibus dicitur, Peccata populi mei comedent: idest sacrificia, seu potiùs hostias pro peccatis oblatas, quæ præter eas partes quæ comburebantur, totæ in usum sacerdotum cedebant. Ibi etiam 70 dicunt ἁμαρτίας, hamartìas, peccata: ad imitationem scilicet Textus hebraici, vocem chattàth exarantis. Hæc enim significat peccatum, oblationem, & sacrificium pro peccato. Hoc modo dicitur ab Apostolo, quòd Deus eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso. Ità Græcus hamartìan: idest Filium suum constituit hostiam pro peccato, seu fecit eum victimam pro peccatis nostris. (Osee. 4. 8.) (חטאת chattàth. 2 Cor. 5. 21.)

METOPOSCOPIA: μετωποσκοπία, metoposcopìa, latinè accentus, ut in vocabulo præcedenti. Ità dicta frontis inspectio: à μέτωπον, mètopon, frons, & σκοπέω, scopèo, considero. Sed præcipuè accipitur pro frontis inspectione, quâ ex linearum efformatione, alicujus dignoscitur ingenium. Hincque μετωποσκόπος, metopòscopos, latinè metoposcopus, p.b., qui hominis indolem ex fronte dijudicat, indèque futura auguratur. Metoposcopia, si se extendat ultrà id quod naturaliter indicare potest, putà genium, & inclinationem naturalem, est superstitiosa. Sicque ad illam divinationem refertur, quam secundum genos D. Thomas constituit: & sub generali anguriorum nomine comprehendit. Secundum autem, inquit, est per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad auguria. Sub hoc enim variæ species continentur: inter quas chiromantia, spatulamantia, & per consequens metoposcopia, quando ex ea futura prænunciantur, maximè illa, quæ ab humano dependent arbitrio. Quæ tamen erit venialis, cùm intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa: aut fides certa non adhibetur, ut communiter Doctores. Quamvis, ut rectè notat Delrio, juxtà tales divinationes, etiam non credendo, suas actiones dirigere, sit res maximè periculosa. (2. 2. q. 95. a. 3. corp.)

METRETA: μετρητὴς, metretès, p.l., genus mensuræ, ità dicta à verbo μετρέω, metrèo, metior. Latinè igitur mensura dici potest; vel, ut ait Isidorus, Metreta est mensura liquidorum, hac à mensura accepit nomen, μέτρον, mètron, enim mensuram dicunt Greci. Ità hoc nomen à denarii numeri perfectione accepit. Est autem decima pars cori, seu chomer, æqualis ephi, seu hebraicè ephàh, quæ aridorum est mensura, & bato communi, hebraicè bàth, liquidorum mensuræ. Sic & amphoræ romanæ erat æqualis: adeòque continens congios 8, modios, seu satra tria, hoc est libras aquæ 80. Pererius tamen dicit metretam capacem fuisse 12 congiorum, fuisseque æqualem amphoræ atticæ, tertiâ parte romanâ majore. Sicque illas amphoras sex quibus illud bibax idolum Bel se ingurgitare credebatur, intelligit de amphoris atticis: cùm in græco Textu apud 70 dicatur, vinique μετρηταὶ ἕξ, metretæ hex, idest metretæ sex. Metretam autem capere quantum amphora attica, probat ex eo quòd batus, & metreta sint ejusdem mensuræ: batum verò capere congios 12, seu libras 120, probat ex Josephi authoritate. Itaque metreta non erat minoris capacitatis, quàm 80 librarum, & forsitan erat 120. Hincque intelliges quantum essent illa 20 millia metretæ, quas Salomon promittebat servis Hiram Regis Tyri, ligna pro templi Jerosolymitani ædificatione cæsuris. Nempè dum dixit: Servis tuis dabo vini 20 millia metretas: hebraicè battim, à dicto singulari bath, sed Septuaginta à dictâ voce metron, legunt μέτρων, mètron, idest mensurarum. Ità colliges quantum caperent in nuptiis Canæ Galilææ, hydriæ illæ sex posita secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas. D. Bernardus mysticè has metretas exponit: Quæ sunt duæ metretæ, quæve tertia? utique duplex timor communis, & notus omnibus, ac tertius quidem minus communis, & minùs notus. Primus enim timor est ne cruciemur in gehennâ: secundus ne exclusi à visione Dei privemur tam inæstimabili gloriâ, tertius replet animâ omni solicitudine timidam, ne fortè deseratur à gratiâ. (איפה ephàh.) (בת bath. In Dan. 1. 16.) (Dan. 14. 2.) (Ios. l. 8. Antiq.) (2. Par. 2. 10.) (בתים battim.) (Io. 2. 6.) (Dom. 1. post Oct. Epiph. ser. 2.)

METROBIUS: μετρόβιος, metròbios, p.b., qui est vitæ moderatæ, & modestæ. Est enim à voce μέ-

μετέωρος, *metéoros*, sublimis, & à verbo σκοπέω, *scopéo*, considero, contemplor, speculor. Ab eâdem origine fit *meteoróscopos*, qui sublimia respicit, curiosus: item pro stolido, rebusque agendis inutili. Sed meteorosophista, græcè μετεωροσοφιστὴς, *meteorosophistès*, est Philosophus, res cœlestes speculans, à voce *sophista*, de quâ suo loco.

METEORUM: μετέωρον, *metéoron*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, accentus collocetur in antepenultimâ. Illa præsertim meteora dicuntur à Græcis, quæ in primâ, & secundâ aëris regione generantur, ut pluviæ, nives, grandines, &c.: de quibus Aristoteles in quatuor Meteorologicorum Libris. Meteorologica verò nuncupantur illa de meteoris opuscula: à voce *meteorum*, & λόγος, *lógos*, sermo, ratio. De quibus ait Philosophus: *Hæc autem sunt quæcumque accidunt, secundum naturam quidem, inordinatiorem tamen, primi elementi corporum, circà locum maximè propinquum lationi astrorum*. Dicuntur enim meteora, eò quòd in sublimi formentur. Nam *metéoron* dicitur suspensum, sublime, à particulâ μετὰ, *metà*, quæ in compositione significat migrationem de loco in locum, & verbo αἴρω, *airo*, attollo: inde verbum μετεωρίζω, *meteorízo*, elevo, attollo, in sublime traho. Christus Dominus, Discipulos ad vitandam nimiam temporalium

Luc. 12. 29. solicitudinem exhortans, ait: *Nolite in sublime tolli*. Textus græcus utitur imperativo passivo ejusdem verbi *meteorízo*, scribens μὴ μετεωρίζεσθε, *mè meteorìzesthe*, idest non in sublime feramini. Quod Theophylactus ad subjectam materiam aptè explicat: nolite ad meteora, nempè ad ventos, nubes, pluvias, & alia similia nimis solicitè respectare, ab iis anxiè res humanis usibus necessarias expectantes. Cùm μετέωρος, *metéoros*, sublimem significet, meteorologia dicitur tractatus, & sermo de rebus sublimibus, & olìm in bonam partem accipiebatur; sed posteà in loquacitatis significationem abiit. Apud Philosophos tamen illum tractatum plerùmque significat, in quo de propriè dictis meteoris agitur: ut nuper de Aristotelis meteorologicis dicebamus. Ex rebus autem meteorologicis observat Pererius, cum doctis viris, in sacris Scripturis, *crebrius, & magnificentius prædicari potentiam, & providentiam Dei,*

In Dan. l. 4. *ejusmodi res summâ potestate procreantis, summâque æquitate pro meritis hominum variè dispensantis*. Quod ex variis locis, de pluviis, nive, grandine, tonitru, fulguribus, & præcipuè de Iride ostendit.

METHODIUS: μεθόδιος, *methódios*, p. b., artificiosus, compendiosus, facilioris viæ dux, exponi potest. Formatur enim à voce *méthodos*, via, ars, docendarum rerum ratio, breve dicendi compendium. S. Methodius Tyri Episcopus, doctrinâ, & sanctitate illustris, suis scriptis supremam Sapientiam artificiosè docuit, perfectionis viam faciliorem suis operibus compendiosè exposuit: brevius iter cœlum acquirendi suo martyrio, methodicè exhibuit. Scripsit Chronicon, Commentaria in Genesim, Cantica, & Apocalypsim. Sed feliciùs proprio sanguine, quàm atramento scripsit: anno Diocletiani secundo, Christi 286.

METHODUS: μέθοδος, *methodos*, p.b., brevis via, disciplina, via, ratioque docendi. Formatur ista vox à præpositione μετὰ, *metà*, cum, & ὁδὸς, *hodòs*, via. In disciplinis enim proponuntur omnia cum viâ, & ratione. Quintilianus methodum appellat, quam Cicero artem, viam, & rationem vocat: etsi Quintilianus alibi vertat breve dicendi compendium. Hinc μεθοδικὸς, *methodichòs*, latinè methodicus, p.b., qui rationem artis, & dicendi compendia sequitur: atque illa methodicè tradi dicuntur, quæ cum debitâ dispositione, & posteriorum à prioribus dependentiâ, & serie concatenatâ exponuntur. Ità ut faciliora prius doceantur, ex quibus difficiliora dependeant: ut fit in Mathematicis disciplinis, in quibus priùs traduntur facillima. Sic & in Logicâ, in quâ priùs de terminis, posteà de propositionibus, quæ componuntur ex terminis: hinc de syllogismis, qui constantur ex propositionibus. Vel certè servando rei ordinem, secundùm quem prior est causa, quàm effectus: prior pars, quàm totum: prior finis in intentione, quàm media. Ideò in Physicâ priùs agitur de corpore naturali; quàm de ejus formis, & effectibus: & priùs de materiâ, & formâ; quàm de corpore naturali, ex istis composito. Similiter Theologia priùs agit de Deo, qui essentialiter omnibus creaturis prior est: eumque primò in se considerat, ut meliùs ejus respectum ad creaturas investiget. Extrà se verò tripliciter consideratur. Primò ut Creator, nempè causa efficiens, & exemplaris: & eâ occasione agitur de creaturis, quæ ad Creatorem dicunt relationem. Secundò ut causa finalis, & beatitudo: & consequenter tractatur de mediis, per quæ ad ipsum contingere possimus. Hujusmodi autem media sunt actus virtutum, quibus exercendis dirigimur per legem, & juvamur per gratiam. Occasione virtutum agitur etiam de vitiis oppositis: quia contrariorum eadem est disciplina, & quia sunt impedimẽta removenda ad beatitudinem adipiscendam. Tertiò Deus consideratur ut Redemptor, Sanctificator, & Glorificator. Ut Redemptor, in carne assumptâ per passionem, & mortem: ut Sanctificator, per Sacramenta: ut Glorificator, in resurrectione justorum. Ità methodica Theologia in scholas introducta, sub directione Magistri Sententiarum Petri Lombardi, & D. Thomæ, jam maximè invaluit: & maximo plausu, profundâ Sapientiâ, & ubere fructu, in Orthodoxorum exponitur Academiis. Etsi nonnulli, præsertim hæretici, eam maledicis probris nitantur convellere, quibus ratio per se refragatur, & experientia. Nec mirum idiotas eam parvipendere, cùm ejus sublimitatem minimè assequantur. Minùs mirum hæreticos, maledicentiis, & blasphemiis assuetos, eam conviciis lacessere, ejus utilitatem enervare, & robur subsannationibus exponere: cùm hanc Orbis Catholici panopliam nimiùm reformident: ejus clarissimo lumine caligantes in filiis tenebrarum oculi nimis acriter perstringantur: eamque Novatores suis perversissimis erroribus nimis noxiam pertimescant. Ingenuè tamen fateor vitio non carere illos Theologos, qui solidæ Sapientiæ terminos prætereuntes, volentesque sapere plusquàm opor-

Quint. l. 1. Instit.

oportet sapere; futiles, & inutiles quæstiones, dignitatem theologicam indecorè obtenebrantes, in scholas sacras intrudunt.

METOBELUS: *μετόβελος*, *metòbelos*, p.b., vox est composita ex dicto *metà*, post, & *obelòs*, quasi postobelus. Est enim nota illiterata, ex puncto post obelum formata hoc modo —·, de quâ in genere, in vocabulo *Lemniscus*, cursim actum est. Metobelus autem adhibebatur in iis S. Scripturæ locis, ubi superfluum aliquid videbatur Criticis. Prout in eo versu Psalmi 21, aut secundùm Hebræos 22, *Respice in me*; metobelus erat annexus: eò quòd ista verba in Textu hebraico non habeantur.

METOECUS: *μέτοικος*, *méticos*, inquilinus, novus habitator, incola, transmigrator. Fit à verbo *μετοικέω*, *metikéo*, demigro, transmigro, jus civitatis non habeo. Hinc metœci dicti, qui jussu principum in aliam civitatem transferuntur: & metœcia, p.b., ni græcus accentus in eâ usurpetur, est colonia, migratio, inquilinatus, l.4. C. de jure fisc. l. 10. In Textu græco *μετοικεσία*, *metikesìa*, quæ à Latinis metœcesia, p.b. diceretur, est transmigratio: uti de *Babylonis metikesiâ*, seu transmigratione. [Matth. 1. 11.] Voces istæ fiunt à *metà*, trans, & verbo *οἰκέω*, *ikéo*, habito.

METONYMIA: *μετωνυμία*, *metonymìa*, latinè penultimâ correptâ effertur, ni græcus accentus ex usu in eâ observetur. Idiomate nostro est transnominatio: à *μετὰ*, *metà*, trans, & *ὄνομα*, *ònoma*, nomen. Ità vocatus unus è tropis rhetoricis, qui aliàs dicitur hypallage, & denominatio: in quo nomen causæ pro effectu ponitur, & contrà, vel nomen rei continentis pro re contentâ, aut contrà, vel nomen signi pro re signatâ. Etiam per metonymiam Dominus pro reipsâ, vel dux pro subditis, vel Author pro opere sumitur. Tropus hic in Scripturis est maximè frequens; cùm passim accipiantur urbes pro habitatoribus. Ut Samaria, pro Samaritanis; item provinciæ pro incolis, ut Judæa pro Judæis. Ità per metonymiam ipsa concupiscentia peccatum dicitur: quia est peccati effectus, & occasio. Aliquando etiam peccatum designat ipsum sacrificium pro peccato, tamquàm signum pro re signatâ, Veluti dum de sacerdotibus dicitur, *Peccata populi mei comedent*: [Osee. 4. 8.] idest sacrificia, seu potiùs hostias pro peccatis oblatas, quæ præter eas partes quæ comburebantur, totæ in usum sacerdotum cedebant. Ibi etiam 70 dicunt *ἁμαρτίας*, *hamartìas*, peccata: ad imitationem scilicet Textus hebraici, vocem *chattàth* exarantis. [חטאת *chattàth*] Hæc enim significat peccatum, oblationem, & sacrificium pro peccato. Hoc modo dicitur ab Apostolo, quòd Deus *eum qui non noverat peccatum pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso*. [2. Cor. 5. 21.] Ità Græcus *hamartian*: idest Filium suum constituit hostiam pro peccato, seu fecit eum victimam pro peccatis nostris.

METOPOSCOPIA: *μετωποσκοπία*, *metoposcopìa*, latinè accentus, ut in vocabulo præcedenti. Ità dicta frontis inspectio: à *μέτωπον*, *métopon*, frons, & *σκοπέω*, *scopéo*, considero. Sed præcipuè accipitur pro frontis inspectione, quâ ex linearum efformatione, alicujus dignoscitur ingenium. Hincque *μετωποσκόπος*, *metopòscopos*, latinè metoposcopus, p.b., qui hominis indolem ex fronte dijudicat, indèque futura auguratur. Metoposcopia, si se extendat ultrà id quod naturaliter indicare potest, putà genium, & inclinationem naturalem, est superstitiosa. Sicque ad illam divinationem refertur, quam secundum genus D. Thomas constituit: & sub generali anguriorum nomine comprehendit. *Secundum autem*, inquit, *est per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad auguros*. [2. 2. q. 95. a. 3. corp.] Sub hoc enim variæ species continentur: inter quas chiromantia, spatulamantia, & per consequens metoposcopia, quando ex ea futura prænunciantur, maximè illa, quæ ab humano dependent arbitrio. Quæ tamen erit venialis, cùm intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa: aut fides certa non adhibetur, ut communiter Doctores. Quamvis, ut rectè notat Delrio, juxtà tales divinationes, etiam non credendo, suas actiones dirigere, sit res maximè periculosa.

METRETA: *μετρητὴ*, *metretè*, p.l., genus mensuræ, ità dicta à verbo *μετρέω*, *metréo*, metior. Latinè igitur mensura dici potest; vel, ut ait Isidorus, *Metreta est mensura liquidorum, hæc à mensura accepit nomen, μέτρον*, métron, *enim mensuram dicunt Græci. Ità hoc nomen à denarii numeri perfectione accepit*. Est autem decima pars cori, seu chomer, æqualis ephi, seu hebraicè *ephàh*, [איפה *ephàh*.] quæ aridorum est mensura, & bato communi, hebraicè *bàth*, [בת *bàth*.] liquidorum mensuræ. Sic & amphoræ romanæ erat æqualis: adeòque continens congios 8, modios, seu satra tria, hoc est libras aquæ 80. Pererius tamen dicit metretam capacem fuisse 12 congiorum, [In Dan. 1. 16.] fuisseque æqualem amphoræ atticæ, tertiâ parte romanâ majore. Sicque illas amphoras sex, quibus illud bibax idolum Bel se ingurgitare credebatur, [Dan. 14. 2.] intelligit de amphoris atticis: cùm in græco Textu apud 70 dicatur, *vinique μετρηταὶ ἕξ*, *metretæ hex*, idest metretæ sex. Metretam autem capere quantum amphora attica, probat ex eo quòd batus, & metreta sint ejusdem mensuræ: batum verò capere congios 12, seu libras 120, probat ex Josephi authoritate. [Jos. l. 8. Antiq.] Itaque metreta non erat minoris capacitatis, quàm 80 librarum, & forsitan erat 120. Hincque intelliges quantum essent illa 20 *millia metretæ*, quas Salomon promittebat servis Hiram Regis Tyri, ligna pro templi Jerosolymitani ædificatione cæsuris. Nempè dum dixit: *Servis tuis dabo vini 20 millia metretas*: [2. Par. 2. 10.] hebraicè *battim*, [בתים *battim*.] à dicto singulari *bath*, sed Septuaginta à dictâ voce *metron*, legunt *μέτρων*, *métron*, idest mensurarum. Ità colliges quantum caperent, in nuptiis Canæ Galilææ, hydriæ illæ *sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas*. [Io. 2. 6.] D. Bernardus mysticè has metretas exponit: *Quæ sunt duæ metretæ, quæve tertia? utique duplex timor communis, & notus omnibus, ac tertius quidem minus communis, & minus notus. Primus enim timor est ne cruciemur in gehennâ: secundus ne exclusi à visione Dei privemur tam inæstimabili gloriâ, tertius replet animā omni solicitudine timidam, ne fortè deseratur à gratiâ*. [Dom. 1. post Oct. Epiph. Ser. 2.]

METROBIUS: *μετρόβιος*, *metròbios*, p. b., qui est vitæ moderatæ, & modestæ. Est enim à voce

μέτρον, *métron*, mensura, modus, & βίος, *bios*, vita. Cùm mod stia maxim. Christianos deceat, & moderatio in omni virtute reperiatur, adeò vitæ modestæ, & moderatæ fuit S.Metrobius; ut ad modum in Fide tuendâ servandum, sese carnificum petulantiæ exponeret: ne immoderatè vitam diligeret; eam per fortitudinis actū maximè heroicū profudit.

METROCOMIA: μητροκωμία, *metrocomia*, latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus in eâ retineatur. Oppidum principale, aut vicorum matrix: est enim sic inter vicos, uti metropolis inter urbes. Itâ dicitur à voce μήτηρ, *miter*, mater, & κώμη, *cōme*, pagus, villa, castellum. Est ergò metrucumia villa principalis, seu aliarum matrix. De quâ
Can.57. in Conc. Laodiceno.

METRODORA: μητρόδωρα, p.l., matris donum sonat. Fit enim à μήτηρ, *miter*, mater, & δῶρον, *doron*, donum. Verè magnum ab illâ matre donum agnoscit Ecclesia, à quâ cum Metrodorâ Virgine, & Martyre, alias duas filias, etiam virginitatis candore decoras, & purpurâ martyrii pretiosas, gratanter accepit. Ni maximum Ecclesiæ Matris donum in Metrodorâ fateamur, quam & Christo fecundè peperit, & cęlo adeò gloriosè donavit.

METROPOLIS: μητρόπολις, p.b., illa civitas dicitur, ex quâ coloniæ deductæ sunt. Quia μήτρα, *mitra*, uterus, matrix, & πόλις, *pólis*, civitas: ex ipsâ enim, tamquàm de matrice, novi fœtus deducti sūt, & ideò à Latinis civitas matrix appellatur. Potest etiam à μήτηρ, *miter*, mater, oriri: eò quòd aliarum civitatum, & coloniarum sit veluti mater. Isidorus
Isid.Orig. l.7.c.12. à metro, seu mensurâ etymologiam deducit: quem
Dist. 21. secutus Gratianus ait, *Metropolitani a mensurâ ci-*
c. cleros, & cleric. *vitatum dicuntur, singulis enim provinciis præeminent, quorum authoritati, & doctrinæ cæteri sacerdotes subjecti sunt, sine quibus nihil reliquos episcopos agere licet*. Sed in canonibus ecclesiasticis per Metropoles intelliguntur etiam aliæ civitates, ex quibus coloniæ deductæ non sunt: in quibus nempè degit μητροπολίτης, *metropolites*, qui est Archiepiscopo inferior. Dictus autem metropolita, eò quòd antiquitùs in veris metropolibus residebat. Unde Gratianus ait: *Scitote certam esse*
6. q. 3. c. scitote. *provinciam, quæ habet 10, aut 11 civitates, & unum regem, & totidem minores potestates sub se, & unum metropolitanum, aliosque suffraganeos 10, vel 11 episcopos judices*. Sicut autem multæ Metropoles dicuntur, non ob deductas colonias, sed quia civitatibus aliis minoribus præsunt, jus dicunt, easque ut matres administratione fovent; sic etiam in talibus civitatibus, pro rebus spiritualibus Metropolitani Episcopi dicuntur, qui antiquitùs, dum minor erat Archiepiscoporum numerus, omnes sub Archiepiscopis erant. Etsi nunc apud Græcos Metropolita sit majoris dignitatis, quàm Archiepiscopus. Prout solitâ eruditione annotat
Dissert.de Syn. V. c. 10. Em. Henricus Noris. *Primas Exarchus, seu Archiepiscopus aliquot ecclesiasticas provincias moderatur. Metropolitanus unicam provinciam regit. Archiepiscopus aliquot habet sub se Metropolitanos. Græci posteriores Archiepiscopum post Metropolitam lo-*
Lect.3. *cant*. In Breviario Romano, in die S.Zephyrini, dicitur Metropolitanus, & post Primatem constituitur, quamvis ibi de Archiepiscopis mentio non agatur. Metropolites etiam dicitur qui è Metropoli civitate est oriundus, & metropolitanus talis urbis incola, aut civis nonnunquàm appellatur.

METRUM: μέτρον, *metron*, mensura, modus. A Latinis versus metra dicuntur, quia mensuris constant: & in gratâ quâdam pedum ordinatione, ad aurium oblectamenta, consistunt. Hinc totus versus metrum dicitur, & metris constare: nam & ipsi pedes metra vocantur. Videlicet eò quòd versus metiantur, suntque pedes in versibus mensuræ minores: alia metra, seu mensuræ majores sunt duo pedes simul juncti. Unde monometrum (penultimâ brevi in prosâ, & in versu communi) est versus unicâ mensurâ majore constans, seu duobus pedibus: qualis est versus Adonius. Dicitur monometrum, à μόνον, *mōnon*, solum: eò quòd unum solum habeat metrum. Dimetrum autem constatur ex duabus talibus mensuris, ut carmen Anapæsticum. Trimetrum verò tribus talibus mensuris, seu sex pedibus componitur, ut senarius Jambus. Tetrametrum continet quatuor mensuras majores, seu pedes octo. Dicuntur tamen etiam tetrametri illi versus, qui ex quatuor solis metris minoribus constant: & idem quoque de trimetro, & dimetro asserendum. Et hoc sensu carmen Adonium est dimetrum, & Glyconium est trimetrum: sicque Pentametrum quinque mensuris minoribus, seu quinque pedibus, & Hexametrum sex conflatum pedibus. Quomodò etiam in linguâ hebraicâ varia metra sacras Paginas exornent, ostendimus suprà de Hexametru agentes. Sed illustriùs metrum reale quàm vocale hanc Universi machinam compaginat, & decorat: dum summus rerum Opifex omnia *in* Sap.11. 21.
mensurâ, & numero, & pondere disposuit. De ineffabilibus mensuris in profundis terræ fundamentis, quæ captum humanum longè superant, ait Dominus Jobo: *Quis posuit mensuras ejus si nosti?* Job.38.5.
Et ità 70 *τὰ μέτρα αὐτῆς*, *ta metra aftés*, mensuras ejus. Hæc sunt metra quæ pangunt, & facturi suo concinunt omnes creaturæ, cùm eum *laudarent si-* v.7.
mul astra matutina: de quibus dicitur, *qui dedit* Job.35.10 זְמִירוֹת
carmina in nocte, hebraicè *zemiròth*, cantiones, cātus, psalmos, & carmina, à singulari *zemiràh*. Hæ זִמְרָה
in tenebris mentes hominum illustrant, & auribus fidelibus gratiora insonant, quibus nox est illuminatio in deliciis eorum. De carminibus sæpiùs mentio in Scripturis.

MICROCINDYNOS: μικροκίνδυνος, *microkindynos*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus audiatur in antepenultimâ. Idiomate nostro pro parvis periclitans dici potest: à μικρὸν, *micròn*, parvum, & κίνδυνος, *kindynos*, periculum. De magnanimo dicit Philosophus quòd non sit *micro-* 4.Eth.c.3.
kindynos: est enim contrà rationem, ut homo pro parvis rebus se periculis exponat. Hoc quippè non est fortitudinis, aut magnanimitatis, sed temeritatis. Pro his verò, quæ verè sunt magna, ut ait D. Thomas, *Magnanimus promptissimè se periculis* 2.2.q.129
exponit: quia operatur magnum in actu fortitudi- a.5.ad 2.
nis, sicut in actibus aliarum virtutum. Vide vocem *megalokindynos*.

MICROCOSMUS: μικρόκοσμος, *micrócosmos*, parvus mundus. Ità dictus à Grecis Philosophis homo, eò quòd totius Mundi perfectiones in se quodam-

dammodò contineat: à μικρὸς, *micròs*, parvus, &
Marci 16. 15. κόσμος, *cósmos*, mundus. Hæc opinio authoritate
divinâ firmatur, dum dixit Christus Apostolis: *Prædicate Evangelium omni creaturæ.* Quibus verbis,
ut observat D. Gregorius, non præcipit prædicari
Hom. 29. in Evang. Evangelium animalibus, aut rebus insensatis; *sed omnis creaturæ nomine signatur homo: omnis autem creaturæ aliquid habet homo. Habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus, intelligere cum Angelis.* Sed aliquis ambigere posset, cur etiam Angelus non dicatur minor mundus, cùm perfectiori modo omnes res creatas in suâ cognitione contineat? cujus solutio dubii satis in promptu est. Cùm enim ista vox microcosmus à Græcis Sapientibus originem agnoscat; non potuit ità facilè ab eis Angelis attribui, cùm pauca de intelligentiis scriverint, & plurima ignorarint. Præterea cùm Angelus sub sensus non cadat, non potuerunt hujus Mundi sensibilis perfectiones dilucidè humanis oculis, in illis puris spiritibus, innotescere. Deinde quamvis in ipsis modo perfectiori quàm in homine Universi perfectiones contineantur; non tamen eis formaliter insunt, sed objectivè: cùm tamen omnes illæ formaliter in homine reperiantur. Homo enim formaliter est ens, substantia, vivens, sensitiva, & intelligens. De modo quo omnes Universi perfectiones in Deo, & Angelis, ac in homine continentur,
1. q. 91. a. 1. c. tractat D. Thomas, asserens quòd Deus *omnia in se præhabet, non per modum compositionis, sed simpliciter, & unitè.* Perfectio autem Dei, quâ hoc modo illas perfectiones continet, variè communicatur ejus creaturis. Et primùm quidem Angelis, tamquàm suæ divinitati inter omnia entia proximis, ad quos derivatur ista perfectio, *secundùm quod omnia sunt in eorum cognitione, quæ sunt à Deo in naturâ producta per formas diversas.* Ad homines verò, qui paulominùs ab Angelis sunt minorati, modo non adeò perfecto emanat illa perfectio. *Non enim in suâ cognitione naturali habet homo omnium naturalium notitiam, sed est ex rebus omnibus quodammodò compositus.* Propter animam rationalem cum spiritibus participat: propter corpus verò corporalium perfectiones amplectitur, & quidem ipsorum corporum cœlestium, etsi, ut supponitur, incorruptibilium. Habet enim cum ipsis *maximam elongationem à contrariis, per maximam æqualitatem complexionis.* Elementa, saltem virtualiter, in se continet, ut probabiliùs tenet communis Philosophorum sententia: ità tamen ut duorum superiorum elemẽtorum virtus magis eluceat, nempè calor ignis, & humiditas aëris, in quibus præcipuè vita consistit. Alia duo magis videntur secundùm substantiam abundare. Non quòd præcisè ei formaliter insit aqua, & terra; sed propter materiæ densitatem, & siccitatem, in partibus solidis, quæ ferè totum corpus componunt, & ob humorum aqueorum abundantiam, in majori parte
Ib. videtur ista duo elementa contingere. *Et propter hoc,* ait Angelicus, *dicitur homo minor mundus, quia omnes creaturæ mundi, quodammodò inveniuntur in eo.* Sicut autem Deus, omnium rerum perfectiones eminenter in se continens, eas regit, & gubernat; sic & homo, ob similem excellentiam cæteris creaturis dominabatur: juxtà supremi Domini mandatum, *Præsit piscibus maris,* &c. *Universæque terræ.* Nam, ut dicit idem S. Doctor, *se-* Gen 1.25
cundum modum quo dominatur his quæ in seipso q 96. a. 3. c.
sunt, secundùm hunc modum competit ei dominari aliis. Non tamen ei competit Angelo dominari, etsi commune cum ipso intelligere habeat: quia ipsa ratio in homine habet locum dominantis, & cætera in ipso, alias creaturas repræsentantia, subiecta sunt. Viribus quidem sensitivis per imperium dominabatur in statu innocentiæ: sic etiam aliis animalibus imperando dominatus fuisset. Viribus verò naturalibus, & ipsi corpori dominabatur, non quidem imperando; sed utendo: & ità dominatus fuisset plantis, non per imperium; sed liberè eis, & earum usu fruendo.

MICROLOGUS: μικρολόγος, *micrológos*, latinè penultimâ correptâ, etsi accentus in eâ statuatur à Græcis. Est parvus sermo, parva oratio, vel quid simile ad verbum latinè reddi potest. Componitur enim vox ista ex dicto *micròs*, parvus, & λόγος, *lógos*, sermo, oratio, verbum, doctrina, ratio. Sed *micrológos* à Græcis alio sensu accipitur, ut parcus intelligatur, qui parvum magni facit: cùm & verbum μικρολογέω, *micrologéo*, sit de re pusillâ verba facio, vilibus vaco, res minutas plurimi facio, rerum minutarum rationem habeo, id quod sordidorum, & parcorum proprium est. Hinc micrologia (latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ, ut fit in similibus, observetur) est anxia cura circa minuta, sedulitas quovis modo acquirendi: cùm aliàs, ab eâdem origine, micrologia parvus sermo, seu parvarum rerum oratio, aut de rebus parvis tractatus, verti posset. Micrologus inscribitur de Serpente æneo Basilicæ Ambrosianæ quidam eruditissimus Tractatus, à Petro Paulo Bosca cõpilatus.

MICROPSYCHUS: μικρόψυχος, *micrópsychos*, latinè penultimâ productâ, etsi Græcis antepenultima sit acuta. Est timidus, pusillanimis: hincque micropsychia, cum accentu ut micrologia, pusillanimitas, à μικρὸς, *micròs*, parvus, & ψυχὴ, *psiche*, anima, quasi parvi, & pusilli animi. Micropsychia est vitium magnanimitati per defectum oppositum, sicuti præsumptio per excessum. A Græcis autem magnanimitas vocatur megalopsychia. Cùm ergò pusillanimitas ei per defectum opponatur, optimè micropsychia nuncupatur. *Nam sicut magnanimus,*
ut ait D. Thomas, *ex animi magnitudine tendit ad* 2.2.q.133.
magna; ità pusillanimus ex animi parvitate se re- a.2.c.
trahit à magnis: Pusillanimitas etiam humilitati, & superbiæ opponitur, sicuti magnanimitati, & præsumptioni: in quantum nempe ipsa importat applicationem animi ad aliqua viliora, quàm hominem deceant. Sic enim pusillanimitas considerata est similis, si non eadem, illi vitio, quod opponitur superbiæ per defectum. Ipsa tamen etiam ex superbiâ oriri potest: *dum scilicet aliquis nimis pro-* [illegible]
prio sensu innititur, quo reputat se insufficientem ad ea, respectu quorum sufficientiam habet.

MICROSCOPIUM: μικροσκόπιον, *microscópion*, p.b., instrumentum crystallinum, ad res minimas discernendas aptum, quas debito grandiores exhibet. Dicitur à μικρὸν, *micrón*, parvum, & σκοπέω, *scopeo*, inspicio: fitque ex crystallo convexâ, quâ

objectorum species magis dilatatæ, ea majora oculo repræsentant. Verum microscopium, valde fragile, quo proximi nostri defectus majores videntur, & festuca in ipsorum oculo trabis adinstar à nobis conspicitur, est superbia nostra, & philautia, quâ propria bona multò majora nobis videntur, & proximi nostri ita ut longè graviora exhibentur.

MIGMA: *μίγμα*, mixtio. Est enim à verbo *μίγνυμι*, *mignymi*, misceo, cujus præt. pass est *μέμιγμαι*, *memigmai*, & hinc, ablato augmento temporali, fit *migma*. Isaias Judæis ad Dominum revertentibus prænuncians opulentiam, & maximam soli ubertatem, dicit inter alia; *Tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram commistum migma comedent sicut in areâ ventilatum est*. Varia scilicet grana simul commista sine paleis. Allegoricè copiosas in Ecclesiâ gratias, & consolationes, anagogicè in cœlo uberrimas delitias, quibus peccatores conversi fruentur, prædicit. Non ergò arridet Magri interpretatio, quòd per migma intelligatur palea frumento mixta. Fateor Septuaginta legere *paleas* (*ἄχυρα*, *achyra*) *commixtas in hordeo ventilato*; sed Hebraicus habet *belil chamits*, idest farraginem meram. Nam *belil* significat farraginem, pabulũ mixtũ, & *chamits*, purum, mũdum.

Is.30.24.
In Hierol.
בליל
חמיץ

MIMESIS: *μίμησις*, *mimesis*, latinè penultimâ productâ, propter vocalem longam, etsi græcus accentus extet in antepenultimâ. Ità græcè dicta imitatio, à verbo *μιμέομαι*, *mimeomai*, imitor, quovis modo, vel gestu, vel voce: unde histrio *μῖμος*, *mimos*, mimus, dictus est. Hinc & Author vitæ D.Jo: Chrysostomi, ostendens eum sales mimicos neglexisse, ait: *Affatim est in ipsis arcanis literis quod voluptate demulceat pios animos, etiamsi nihil illecebrarum ex Poëtarum, aut mimorum salibus accersatur*. Mimesis inter figuras rhetoricas annumeratur, quâ verbis ità aliquid depingitur, ut prototypum imitari videamur. Mimesis in Poëtis imitandis, qui fabulis utuntur, cernitur in Scripturis, quæ ut vulgi loquendi modo se accommodent, Titanas, glareas cocyti, cornu Amalthææ juxtà 70, onocentauros, Arcturum, & alia similia proponunt.

MIMICUS: *μιμικός*, *mimicos*, p.b., græcè ità formari potest, ut sit adiectivum à dictâ voce *mimos*. Sicque mimicus id quod ad mimos pertinet, aut mimorum denotat imitatorem. Hinc & adverbium *mimicè* apud Tertullianum, dum ait: *Mimicè Philosophi affectant veritatem, & affectando corrumpunt, ut qui gloriam captant*. Seneca pariter affectatam Philosophorum virtutem mimum, & simulationem apposite nuncupavit.

In Apol. c.46.

MISANTHROPUS: *μισάνθρωπος*, *misanthropos*, latinè, propter *omiga* vocalem longam, penultima producitur accentu, quamvis hoc non observetur à Græcis. Vox ista hominum osorem sonat: à verbo *μισέω*, *miseo*, odio prosequor, & *ἄνθρωπος*, *anthropos*, homo. Hinc *μισανθρωπία*, *misanthropia* (latinè misanthropia, p.b., pronuncianda) inhumanitas, odium ergà homines, philanthropiæ opposita. Misanthropus cognominatus est ille Timon Atheniensis, qui omnes homines, præter unum Alcibiadem, inhumano prosequebatur odio: huncque, non ut hominem, sed ut patriæ suæ pestem, & perniciem futuram, ex insano hominum, & civium odio diligebat. Semel in concione verba habuit, admonens exosos cives, se domus ædificandæ causâ velle illam ficum exscindere, ex quâ jam multi laqueo sponte vitam finierant; si ergò aliqui hac rabidâ moriendi libidine ducerentur, festinarent, antequàm ficus eradicaretur. Sed verè misanthropos est dæmon, qui in genus humanum ità mortali fertur odio: ejusque misanthropia omnibus nota, dum nil agit, aut dicit, nisi ad hominum perniciem ordinatum. Si quos autem improbos diligere videtur, ex protervo ergà homines odio signa perniciosi exhibet amoris. Philanthropiâ verò maximè Dei Filius excelluit; de quâ suo loco dicetur.

MISOCALUS: *μισόκαλος*, *misocalos*, p.b., osor honesti, literaturæ, & legum osor. Bud. in l. 1. de just. & jure. Dictio composita ex dicto verbo *miséo*, odio habeo, & *καλός*, *calós*, honestus, pulcher, bonus. Misocalus est philocalo oppositus, & quamvis de perversis, omne bonum odio habentibus, dici possit; specialiter tamen misocali dicti omnis elegantiæ, nitorisque dicendi osores, tamquàm à venusto, & honestate prorsùs adhorrentes.

MISOGYNIA: *μισογύνια*, *misogynia*, latinè penultimâ productâ propter diphthongum, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Est mulierum odium: à *μῖσος*, *misos*, odium, & *γυνή*, *gyné*, uxor, mulier. Et hinc misogynes, p.b., græcè *μισογύνης*, *misogynes*, osor mulierum, à nuptiis aversus. Misogynia particulariter de illis dicitur, qui naturali quâdam antipathiâ ducti, odio mulieres prosequũtur, & à nuptiis abhorrent. Talem fuisse ferunt Euripidem, mulierum ferè omnium maximè osorem. Sed si misogynia ad spiritualia trahatur, viris castis, & pudicis optimè convenit. Nam si anima propria odio sanctò est habenda, ut in vitam æternam custodiatur; eò magis mulier tot malorum origo. Immò & propria uxor piè est abhorrenda, ut anima Christo castiori vinculo uniatur. Ità disertis verbis Christus pronunciat; *Qui non odit uxorem, &c., non potest meus esse discipulus*. Eo nempè sensu à D.Gregorio insinuato: *ut uxorem, & eos, quos adversarios in viâ Dei patimur, odiendo, & fugiendo nesciamus*.

Joan.12.25.
Luc.14.26.
Hom. 37. in Evang.

MISOPOGON: *μισοπώγων*, p. l., barbæ osor, seu qui barbam odit. Est enim à dicto verbo *miséo*, odio habeo, & *πώγων*, *pógon*, barba. Ità Julianus Apostata elegantissimam orationem adversus Antiochenos, teste Gregorio Nazianzeno, inscripsit. Quia cùm omnes ferè Christiani illum impiissimũ principem, ob barbæ prolixitatem, sannis, & contumatibus prosecuti fuissent, etiam ipse verbis maledicis vindictam sumere conatus fuit.

Orat.2.in Iul.

MISOPONERIA: *μισοπονηρία*, *misoponeria*, latinè penultimâ brevi absolutè est efferenda, nisi græcus in eâ retineatur accentus. Est sceleratorum odium: à *μῖσος*, *misos*, odium, aversatio, & *πονηρός*, *poneròs*, pravus, improbus, scelestus, &c., *poneria* verò græcè est nequitia, malitia, scelus. Ab eâdem radice fit *μισοπόνηρος*, *misoponeros*, qui malos aversatur, malorum osor, & latinè misoponérus, p.l., diceretur. Talis maximè est Deus Optimus Maximus, cui nihil tam contrarium, quàm malitia, seu peccatum. Quapropter odio sunt Deo impius, & impietas ejus. Sic & alia formantur composita à verbo

verbo *misèo*, odio habeo. Hinc misologia, odium literarum: misoxenus, p.b., hospitum osor, inhospitalis: misophilos, p.b., amicis inimicus: *misóchrestos*, invisus bonis, hostis bonorum: *misóchristos*, osor Christi apud Nazianzenum, &c.

MISOSOPHUS: *μισόσοφος*, *misósophos*, p.b., Sapientiæ osor. Sicque misosophus est Philosopo oppositus: à dicto verbo *misèo*, odio habeo, & *sophia*, sapientia, aut à *σοφὸς*, *sophòs*, sapiens, ut etiam sit sapientium osor. Tales sunt illi qui ingenio hebetes, aut laborem fugientes, Sapientiæ, & Sapientibus obganniunt. Inter quos maximè exprobrandi qui veræ Sapientiæ operam dare non satagunt: de

Prov.1.7. חכמה quibus Sapiens ait, *Sapientiam, atque doctrinam stulti despiciunt*. Tales stulti à Septuaginta *ἀσεβεῖς*, *chochmàh.* *asebis*, idest impii, qui *σοφίαν καὶ παιδείαν*, *sophian ke pedian*, seu ut habet Hebræus *chochmàh vmusar*, ומוסר sapientiam, atque eruditionem, seu correctionem *vmusàr.* contemnunt.

MITRA: *μίτρα*, balteus, zona, capitis diadema, fascia quâ caput obligatur. Ejus etymologia est à voce *μίτος*, *mitos*, filum, licium: quòd filis, & liciis intexeretur. Præsertim accipitur mitra pro capitis ornamento instar incurvi pilei, quo primùm usi sunt Mæonii, deinde Ægyptii, & alii populi. Mitras Legis mosaicæ sacerdotes, juxtà Domini mandatum, gerebant in capite. *Cingesque balteo, Aa-*

Ex.29.9. *ron scilicet, & liberos ejus, & impones eis mitras.* Septuaginta legunt in græco, *Circumpones eis κιδάρεις*, *kidàris*, cidares, seu ut habet interpres Latinus, *cidaris*. Nam talis mitra dicebatur etiam cidaris, & tiara: & erat quasi pileus è bysso rotundus, instar mediæ sphæræ, per vittam occipitio ad-

מגבעות strictus. Textus hebraicus ait *migbangòth*, idest tiaras, aut mitras, ut videtur à voce *gavìangh*, idest *migbangòth.* scyphus, propter aliquam similitudinem ità nuncu-

גביע patas. Mitræ verò summi sacerdotis imponebatur lamina aurea in fronte, quâ carebant mitræ infe- *gavìangh.* riorum sacerdotum: sed sola coronula eos decorabat. Ut narratur artifices fecisse Aaroni, & filiis

Ex.39.26. ejus, *mitras cum coronulis suis ex bysso*. Septuaginta legunt cidares ex bysso, & mitram ex bysso:

מצנפת & Hebraicus primùm habet *mitsnèpheth*, idest cidaris, à radice *tsanèph*, circumvolvit, obvolvit, ob- *mitsnèpheth.* texit. Fuit & mitra antiquitùs veluti corona, & ornamentum capitis adolescentularum: & ex S. Textu constat mitras, etiam aliis, putà mulieribus, cōmunes fuisse. Nam Judith itura ad Holofernis ca-

Iudith.10.3. stra, *imposuit mitram super caput suum*: quæ, ut volunt, erat fascia byssina, gemmis, & auro decora. Et ità græcus Textus hîc *μίτραν*, *mitran* exaravit. Similibus ornamentis tumidæ filiæ Jerusalem, ambulantes extento collo, ut ævi nostri vanissimæ mulierculæ, turpiter in captivitate decalvandæ prę-

Is.3.18. dicuntur à Prophetâ. Ait enim quòd *in die illâ, auferet Dominus*, inter cætera muliebria ornamenta, *& monilia, & armillas, & mitras*. Sed tandem à babylonicâ captivitate liberatæ, rursùs pristinam gloriam, & decorem, erant à Domino recep-

Baruch.5.2. turæ. Sic à Baruch erat prænunciatum: *Impones, Dominus, mitram capiti honoris æterni*. Quâ voce quoque hîc utitur Textus græcus: & allegoricè intelligitur de gloriâ animarum fidelium in Ecclesiâ, & anagogicè de gloriâ Beatorum in patriâ. Mitræ usus in Ecclesiâ ab Apostolorum temporibus introductus est: ut legitur de laminis aureis à S. Jacobo Apostolo, & à S. Joanne gestari solitis. Etiam hodie Romæ, in Ecclesiâ S. Martini de Montibus, S. Silvestri mitra visitur, ipsâ D. Virginis effigie, cum infantulo Jesu, inter duos angelos, magis pretiosa, & veneranda. Et hæc est magnum avitæ pietatis orthodoxæ ergà Virginem Deiparam, & Sanctos, contrà nostrorum hæreticorum latratus, monimentum.

MNA: *μνᾶ*, quæ à Latinis mina dicitur, græcè *mna*, per contractionem à *μνάα*, *mnáa*. Cujus autem ponderis fuit mna apud Antiquos, non convenit inter Doctores. Nam plerique eam libræ adæquant: aliqui 12 uncias cum dimidiâ pondera sse ferunt, de atticâ mnâ loquendo. Hebraica enim dupli erat ponderis: & ex talibus 60 minis erat compositum talentum. Alii faciunt minam 16 unciarum: & Plinius asserit mnam pendere libras atticas centum. Mina pro siclo nonnunquàm usurpatur. Est verò siclus quatuor unciarum. Hocque sensu Josephus dicit Josephum Patriarcham à fratribus 20 minis, seu siclis argenti, Ismahelitis venditum fuisse. Similiter pro 300 aureis, quibus jussu Salomonis tecta sunt singula scuta (ut habetur in secundo Libro Paralipomenon) in tertio 2.Par.9.16.

Lib. Regum dicitur, quòd *trecentæ minæ auri unam peltam vestiebant*. Ubi patet pro aureis, 3.Reg.10.17.

nempè siclis, minas poni. Quamvis Septuaginta, cum magno discrimine legant *τρεῖς μνᾶς χρυσίου*, *treis mnas chrysiu*, idest tres mnas auri: & Textus hebraicus dicat etiam tres minæ (*manìm*) auri. מנים

Manèh autem, cujus plurale est *manìm*, significat minam, seu libram, à radice *manàh*, numeravit. *manim.*

Quando autem mna pro 12 unciis cum dimidiâ מנה sumitur, tunc pendit 25 siclos. Sed quia mna hebraica erat vulgari duplo major, ideò & ipsa erat *manèh.*

50 siclorum. Attamen mna sacra, & regia, mnam מנה hebraicam vulgarem quintâ parte superabat, eratque 60 siclorum. Prout habet Ezechiel: *Porrò* *manàh.*

20 sicli, & 25 sicli, & 15 sicli mnam faciunt. Sicque à 70 dicitur *μνᾶ*, *mna*, & hebraicè *manèh*. In Ezech.45.12.

illâ parabolâ de homine nobili, qui in regionem longinquam iturus, *vocatis decem servis suis, dedit eis decem mnas*, verisimiliter de minis hebraicis vulgaribus Christus intellexit, cùm hanc parabolam populo enarraret. Mysticè autem mna designat ipsam gratiam à Christo traditam, vel etiam doctrinam sacram, quę proximis est communicāda. Luc.19.13.

MNEMON: *μνήμων*, memor. Oritur à verbo *μνάομαι*, *mnaòmai*, mentionem facio, recordor: aut potiùs à verbo usitato *μέμνημαι*, *memneme*, memini, unde ablato augmento fit *mnemon*. Decimus Persiæ Rex, vel secundùm alios undecimus, dictus Artaxerxes, Mnemon cognominatus est: eò quòd memoriæ præstantiâ maximè polleret. Hunc fuisse illum Assuerum Estherris maritum censent graves Authores, ut Eusebius, Isidorus, Beda: quibus addendus Pererius, qui & difficultatem ortam, ob Mardochæi ætatem fulcire conatur. Cùm Mardochæus dicatur apertè, *de eo numero capti-* Esther.11.4.

vorum quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Jerusalem cum Jechoniâ rege Judâ, adeòque ferè 200 annis à captivitate regis Jechoniæ, usque

c. 3. 7. que ad annum duodecimum Assueri: quo *missa est sors in urnam*, tunc inter vivos agente Mardochæo. Quibus si adjungas annos quos hic natus erat, dum in captivitatem ductus est, annum ætatis ducentesimum excessisset. Quod non est verisimile eo tempore, quo homines vix annum 80 attingebant. Nec satisfacit quod ait Pererius Mardochæum dici è numero captivorum à Nabuchodonosore translatorũ: *et quòd fuerit ex illorum stirpe, ac genere*. Quod probat ex verbis secundi capitis Libri Esther, ubi dicitur *Mardochæus filius Jair, filii Semei, filii Cis, de stirpe Jemini, qui translatus fuerat de Jerusalem, eo tempore quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat*. Ubi illud relativum, *qui*, non ad Mardochæum, sed ad Jemini referendum asserit. Sed aptiùs videtur referri ad ipsum Mardochæum, uti & in Cap. undecimo illud, *erat autem de eo numero*, &c., de ipso manifestè pronunciatur. Unde rectiùs dicitur à Lirano, Cornelio à Lapide, & Tirino, cum aliis ab ipso citatis, maritum Estherris fuisse Darium, Hystaspis filium, qui fuit quartus Persarum Rex: qui Assuerus in libro Esther vocatur, nomine Medorum Regibus communi, & etiam Artaxerxes in Libris Esdræ, nomine omnium Regum Persarum generali.

In Dan. I. 15.

MNEMONICUS: μνημονικός, *mnemonicòs*, p. b., memoriâ valens, ab eâdem origine quâ dictio *mnemon*. Hinc mnemonicon appellatur memoriæ vis, & dexteritas. Et mnemonica præcepta memoriam juvantia, quibus res auditæ, aut aliter perceptæ, suis locis collocatæ, facilè memoriter efferuntur. Hæc maximè in Oratore sacro locum habere debent: ut res suo ordine prolatæ faciliùs audientium cordibus inserantur.

MNEMOSYNE: μνημοσύνη, *mnemosyne*, latinè penultimâ correptâ, propter ancipitem hîc abbreviatam, quamvis à Græcis in eâ statuatur accentus. Ità dicitur à Græcis memoria, quæ μνήμη, *mnème*, quoque vocatur, à supradicto verbo μνάομαι, *mnàomai*, recordor. Mnemosyne dicitur etiam musarum mater, quas fecundùm Hesiodum ex Jove peperit: quia scientiæ ex bono intellectu, & bonâ memoriâ producuntur. Ab istâ voce fit *mnemosynon*, memoriale, monimentum, aut pignus amoris: quâ voce utuntur etiam Latini. Unde optimè V. Eucharistia dicitur esse mnemosynon præstantissimum summi Christi ergà nos amoris, ejusque passionis. Ut & de unctione Magdalenæ, Christo in convivio exhibitâ, dicit Textus græcus λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς, *lalethesetai is mnemosynon aftês*, idest narrabitur in memoriam ejus, nempè Magdalenæ.

Marci 14. 9.

MOECHIANI: μοιχιανοί, *michiàni*, p. l., adulterini. Rectiùs tamen à Græcis μοιχικοί, *michikì*, dicerentur. Sed etiam ista vox à *mœchia* formata, occasione aliquorum hæreticorum, qui Mœchiani nuncupati sunt, eò quòd Imperatoris mœchiam ut licitam approbassent. De quibus ex Theodori Studitæ epistolâ, dicit Baronius, sic appellati sunt, *quod Nicephori Imperatoris adulterium approbarent, qui ejectâ legitimâ mœcham induxerat, dicentes divinas leges in regibus cessare*.

An. Chr. 809. n. 16.

MOECHOSYNODUS: μοιχοσύνοδος, *michosynodos*, p. b., synodus falsa, seu adulterina. Fit enim à voce *mæchos*, adulter, & *synodos*: qualis omnis synodus illegitima vocari posset. Sed specialiter ità vocatum illud conciliabulum, in quo legitimum fuerat declaratum illud matrimonium Imperatoris Constantinopolitani Nicephori jam dicti, cum Theodote, priore uxore vivente. Et hinc prædicta hæresis mœchiana ab illis spuriis Ecclesiæ filiis suscitata.

MOECHUS: μοιχός, *michòs*, adulter. Hincque μοιχεία, *michìa*, latinè mœchia, p. l., adulterium. Fit ergò mœchus à voce græcâ mutatione diphthongi *oi*, in *æ*: Unde & verbum mœchari, quod græcè dicitur μοιχεύειν, *michèuin*. De morte, juxtà divinam Legem mœchis infligendâ, dixit Dominus Moysi: *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetravit, cum conjuge proximi sui, morte moriantur, & mœchus, & adultera*. Septuaginta in participio activo, & passivo dicti verbi legunt, μοιχεύων καὶ μοιχευομένη, *michèuon*, *ke michèuomène*, q. d., adulterans, & adulterata, seu illa quæ adulterium passa est: quod Textui hebraico consonat, *noëph*, & *noëpheth* scribenti, ex Benoni (quod nostro participio respondet) masculino, & feminino, verbi *naaph*, adulteravit, & adulterantem utriusque generis significante. Sic & in Deuteronomio de morte fit mentio, sed de nullo genere mortis in particulari. At quia pro similibus criminibus lapidatio statuitur; ideò etiam Hebræi ad mœchiam hoc supplicium extenderunt. Et ità dicunt de muliere in adulterio deprehensâ: *In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare*. De hac muliere adulterâ dicit Gillebertus, *mœchiæ culpâ priùs fætebat*. Unde istâ pœnâ propter talionem puniendi erant illi duo senes mœchi, dierum malorum inveterati, qui Susannæ pudicitiæ insidiati fuerant: & secundùm Legem propter falsum testimonium idem supplicium subire debebant. Sed cùm isti duo senes, ex sententiâ Hebræorum, Rabani, S. Thomæ, Lirani, & aliorum graviorum Authorum, sint illi duo, de quibus Jeremias ait, *Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne*; priùs lapidibus obrutos juxtà Legem fuisse credendum est: deinde jussu Nabuchodonosoris flammis traditos, ad cujus tribunal scelus tam enorme verisimiliter erat delatum. Vel fortè ipsorum scelere, & supplicio ad Nabuchodonosorem perlato, ex odio tantæ iniquitatis fuit in severiorem pœnam sententia commutata. Nempè pro tam grandi stultitiâ, quòd senes, & populi judices, post incassùm solicitatam mulierem pudicam, eam innocentem morti tradere, conati fuerint; præter alia multa adulteria, & nequitias, ab illis in suo populo commissas, Ut inquit Propheta: *Pro eo quòd fecerint stultitiam in Israël, & mœchati fuerint in uxores amicorum suorum, & locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis*. Per mœchiam tamen etiam fornicatio debet intelligi, adeòque eodem præcepto prohibita: etsi, ut observat Augustinus, *mæchos græci non nisi adulteros dicunt*. Sed à paritate furti, per quod omnis illicita rei alienæ usurpatio designatur, *profectò ex nomine mœchiæ omnis illicitus*

Lev. 20. 10.

נואף *noëph*. נואפת *noëpheth* נאף *naaph*. Deut. 22. 22.

Jo. 8. 5.

Sup. Cãt. Serm. 33.

Jer. 29. 22

v. 23.

Q. sup. Ex. l. 2. q. 71.

sus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi: ut ait ille S. Pater.

MOERA: μοῖρα, *mira*, pars, pars assignata à Dei providentiâ, fatum. Item parca, deceos officium, &c. Vox est ab eâdem origine, quâ *imarmene*, deducenda: scilicet à verbo μείρω, *miro*, divido, nanciscor. De mœrâ igitur eodem modo, ac de Imarmene discurrendum, sicubi apud Authores sacros ista vox occurrat.

MOGILALUS: μογιλάλος, *mogilálos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus audiatur accentus. Itâ dictus balbus, impeditæ linguæ, bardus. Est enim à μόγις, *mógis*, vix, ægrè, & λαλέω, *laléo*, loquor. Hinc mogilalia (eodem accentu quo mogilalus, nisi in penultimâ ex usu græcus accentus retineatur) hæsitantia in verbis, affectu aliquo impediente. Aliqui mogilalum pro
Ad Fort. de exhort. mart. c. 10 mutu accipiunt, inter quos D. Cyprianus citatur. Sed mutus propriè est ἄλαλος, *álalos*, ab α, *alpha*, privativo, & λάλος, *lálos*, garrulus, aut à dicto verbo *laléo*. Fateor tamen etiam in S. Textu *mogilálon*, verti *mutum*: signanter ubi Noster legit,
Marci 7. 32. *adducunt ei surdum, & mutum*. Sicque non immeritò mogilalus ab aliquibus pro muto usurpatur.

MOMUS: μῶμος, *mômos*, dedecus, vituperatio, Momus Deorum reprehensor. De quolibet alio reprehensore quoque dicitur, maximè inepto. Potest erui à verbo μωμάομαι, *momáomai*, vitupero, reprehendo, subsanno: estque vox etiam in sacris Authoribus reperta.

MONACHIUM: μοναχεῖον, *monachíon*, p. l., monasterium, ab eâdem radice, quâ monachus. Aliqui per monachium monachatum intelligunt. Sed tunc potiùs penultimâ brevi *monáchion* efferendum. Priore sensu de monachio pro conventu, aut monachorum societate fit mentio in l. 13. C. de Sacrosanct. Eccles.

MONACHUS: μοναχός, *monachós*, p. b., solitarius, seu, ut habet Gratianus, singularis. De
16. q. 1. c. placuit com. nostro. quo apud eundem Eugenius Papa: *Agnoscat nomen suum, monos græcè, latinè est unus. Achos græcè latinè est tristis, unde dicitur monachos, idest unus tristis*. Fit ergò monachos à μόνος, *mónos*, solus, & ἄχος, *áchos*, dolor, mœror: quia monachus solitariè vivens, pœnitentiis incumbens, peccata deflens, & de novissimis frequenter cogitans, corporali dolore, & mœrore affligitur. De quorum excellentiâ D. Dionysius ait: *Porro initian-*
Eccl. Hier. c. 6. p. 1. *dorum omnium excellentior, ac sublimior ordo monachorum est sancta distinctio*. Alii, & fortè rectiùs, istius vocis originem hauriunt à verbo μονάζω, *monázo*, solus dego, solitudines capto, videlicet à dicto *monos* efformato.

I. MONARCHIA: μοναρχία, *monarchía*, cum accentu græco in penultimâ à plerisque Latinis solet efferri, quamvis absolutè brevis sit. Talis usus non est improbandus, ubi legitimè introductus. Est autem unius principatus: à dicto *mónos*, solus, & ἀρχός, *archós*, princeps. Unde μονάρχης, *monárches*, monarcha: & regimen μοναρχικὸν, *monarchicón*, dum unus solus populum regit, aut communitatem. Et hæc est vera istarum vocum etymologia, quamvis jam variatum sit ipsarum significatum. Non enim principes Monarchæ dicuntur, etsi soli regnent: sed præcipuè dicitur de magnis Regibus, qui variorum regnorum, & provinciarum regimen soli habentes, Monarchæ vocantur. Hinc quatuor illæ famosæ monarchiæ, Assyriorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum. Verè namque monarcha est ille, qui toti Orbi terrarum, vel saltem majori ejus parti, à nobis cognitæ, dominatur. Ideò Suetonius monarchiam interpretatur arbitrium orbis terrarum. Itâ meritò dictus est Augustus Orbis universi Dominator: sub quo *exiit edictum, ut describeretur universus orbis*. Mat h. 1. 1. Aliquando tamen Monarchæ dicuntur alii reges, etsi potiori, aut majori Orbis parti non dominentur. In suis etenim regnis, cùm sint soli principes, optimè Monarchæ nuncupandi. De illâ verò monarchiâ siculâ prætat silere, quàm pauca dicere. Non tamen ad monarchiam est necessaria ulla juris ecclesiastici, quodcumque sit, cum temporali copulatio. Nam multi fuerunt Monarchæ, qui tali jure caruerunt. Ex tribus bonis gubernandi modis, quos Lib. 3. Polit. c. 6. enumerat Aristoteles, nempè regali, aristocratico, & politico, optimus habetur regalis, & monarchicus. Unde dicit D. Thomas, quòd *regnum est optimum regimen populi, si non corrumpatur*. Sed 1. 2. q. 105 a. 1. ad 2. facilè tale regimen propter nimiam potestatem in tyrannidem degenerat, nisi rex perfectâ insigniatur virtute. *Quia non est nisi virtuosi ferre bonas* D. Th. Io. *fortunas, ut Philosophus dicit in 10 Eth., perfecta autem virtus in paucis invenitur*. Prestantissimum tamen est illud regimen quod ex tribus quodammodò conflatur: quale fuisse observat Angelicus in populo Israëlitico, antequàm regem exposcerent. Erat enim regimen monarchicum, in quantum unus principabatur secundùm virtutem, ut Moyses, & ejus successores: erat aristocraticum, in quantum eligebantur 72 seniores, qui populo jus dicebant: democraticum verò, quia isti seniores, & principes de omni populo eligebantur, & quòd populus ipsos eligebat. Illi autem qui eliguntur solent esse meliores, quàm illi, qui per successionem hæreditariam regnum possident: cùm electio dependeat ab eligentium judicio, & prudentiâ. Sed successores hereditarii ab ipsis natalibus, quæ nonnunquàm à parentum virtutibus maximè degenerant, suam agnoscunt dignitatem. Sic Israëlitæ suos judices non eligebant, nisi priùs, & longè meliùs à Domino ad talem dignitatem assumpti fuissent: uti Moyses, Josuë, & alii successores, & in his monarchia elucebat. In electione autem sapientiorum, & nobiliorum, ut concilium 72 seniorum constarent, Aristocratia enitebat. Itâ dicit Moyses: *Tuli de* Deut. 1. 14. *vestris tribubus viros sapientes, & nobiles, & constitui eos principes*. Democratia verò in electione activâ, & passivâ populi vigebat. Nam populus eos principes eligebat, & ex populo eligebantur, juxtà mandatum Moysis: *Date ex vobis viros sapientes, & gnaros, & quorū conversatio sit probata* v. 13. *in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes*.

2. Etsi autem multæ fuerint in Orbe terrarum monarchiæ, cùm etiamnum multi principes magnæ ipsius parti monarchicè dominentur; quatuor tamen illæ supradictæ sunt famosissimæ, & in Scripturis sub variis figuris designatæ. Prima fuit Assyriorum

riorum, & Chaldæorum; quæ etsi ab Assyriis Ninivæ regiam habentibus, ad Chaldæos Babylone residentes transierit; tamen pro unâ continuatâ monarchiâ recensetur. Assyriorum ergò monarchia cœpit à Nembrod anno Mundi 1932, & per 37 reges continuata, annis 1303: quorum ultimus fuit Sardanapalus suâ infamiâ satis famosus. Ipso occiso, & flammis consumpto, quibus se cum regiâ gazâ, uxoribus, & liberis in altissimâ pyrâ, in obsidentium conspectu tradiderat; divisa est monarchia inter Arbacem Medorum regem, & Phulbelochum Babylonis præfectum, cui cessit regnum Assyriorum. Hujus successoribus Ninivę regnantibus, alii reges Babylone Chaldææ regnum sibi vendicarunt: donec tandem Nabulassar, seu Nabuchodonosor senior, sub patre militans, & regni collega, Niniven excidit, & Monarchiam Assyriacam ad Chaldæos transtulit, annis post Monarchiæ divisionem, ab Arbace & Phulbelocho, 172. Quot autem annis steterit hæc Chaldæorum monarchia, usque ad captam sub Cyro Babylonem, dissentiunt Chronologi: ut & in numero regum assignando, qui tanto potiti sunt imperio. Alii tribuunt isti monarchiæ annos 48, alii 62, alii 65, & alii 118, Pererius verò 88: quos incipit à Nabuchodonosore Magno, dicti Nabuchodonosoris filio. Tirinus enumerat annos 70, qui sunt etiam anni servitutis, & captivitatis babylonicæ: sic explicans Scripturæ loca de 70 annis captivitatis agentia, quòd decursu istorum 70 annorum, quibus monarchia Chaldæorum erat duratura, Gens hebræa in captivitatem, prout etiam aliæ nationes vicinæ, erat abducenda. Etsi captivitas, non ab exordio monarchiæ, sed tantum ejusdem anno quadragesimo desumat initium. Tres verò Monarchas interim ipse assignat: nempe Nabuchodonosorem seniorem, & juniorem, ac Balthasarem ejus filium, quem etiam Evilmerodac vocatum fuisse contendit. Pererius autem quinque recenset, & alii alios. Occupatâ à Cyro Babylone, & Balthasare eâdem nocte, juxtà Danielis interpretationem, occiso; cœpit Persarum monarchia: quæ juxtà eundem Tirinum duobus sæculis duravit, usque ad extinctum Darium Codomanum, 13 omninò regibus enumeratis. Successit Græcorum Monarchia, quæ solùm vivente Alexandro Magno, per sex annos, verè monarchia fuit. Nam post ejus mortem in varios divisum fuit imperium, & tandem in tribus regnis continuatum: Ægyptio videlicet, Asiatico, & Macedonico. Et Ægyptium quidem diutiùs, quàm alia duo stetit: nëpe per Olympiades 75, adeòque per annos 300, usque ad Cleopatræ mortem. Tunc verè in Augusto inchoata Romanorum Monarchia: quæ tandem per annos 504 durans, in Augustulo, Augusti nomine, quasi omine fatali, verè imminuto, finem accepit. Quando nempè Odoacer rex Erulorum occidentale Romanorum imperium invasit, & usurpavit, anno ab Urbe conditâ 1228, Christi verò 476. Hæ quatuor Monarchiæ sub variis figuris in Scripturis prædicuntur, & adumbrantur. Primò quidem in Nabuchodonosoris statuâ, ut suprà diximus de metallo tractantes, figuratę fuerunt. Cujus caput aureum significabat Chaldæorum imperium opulentissimum, & felicissimum, Orbi maximè pretiosum, & charum, utpotè secundo blandius, & suavius. Secunda Monarchia in brachiis argenteis, & pectore, ut ibidem ostendimus, fuit expressa. Nam duo brachia regnum Persarum, & Medorum, maximis opibus instructum, etsi primâ Monarchiâ infelicius (propter varias clades Cyri, Xerxis, & ultimi Darii) designabant. Venter, & femora ex ære Græcorum Monarchiam, propter Alexandri notam intemperantiam, & ejus successorum, præsertim Ptolemæorum, pudendam libidinem insinuabant. Quarta Monarchia per tibias ferreas significata; videlicet armis, robore, & variis excursionibus propagata, & sæpè à duobus, ut à Duumviris, binis Consulibus, binis Imperatoribus gubernata. Præfiguratæ quoque fuerunt istæ quatuor Monarchiæ in Danielis visione, per quatuor ventos, & quatuor bestias. *Ecce*, inquit Propheta, *quatuor venti cæli pugnabant in mari magno, & quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter se*. Optimè ventis regna comparata, quia omnis mundi gloria ut ventus urens pertransit. Aut etiam bestiis assimilantur, quia magis vi, & tyrannide, quàm jure, & ratione usurpantur. Prima Chaldæorum *quasi leæna, & alas habebat aquilæ*, ob generositatem, & celeritatem, in utroque imperio, assyriaco, & babylonico occupando. Nam magis hìc alludit ad Chaldaicam, quàm ad Assyriacam Monarchiam jam dudùm terminatam. Vide vocem *leæna*. *Ecce alia bestia similis urso in parte stetit, & tres ordines erant in ore ejus*. Et ità chaldaicè, & hebraicè *dov*, idest ursus, vel ursa dicitur, sicut apud 70 ἄρκτος, ἄρκτος, ursus: Persarum scilicet Monarchia, propter ruditatem, tolerantiam, gentis persicæ vilitatem. Cyrus enim arte, & prudentiâ, quasi lambendo, & relambendo, adinstar ursæ, eos ad bella instruxit, ad regendum efformavit, ad imperium evexit. Illi tres ordines dentium trium regnorum invasionem, persici, medi, & babylonici possunt designare. *Ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi avis, quatuor super se, & quatuor capita erant in bestiâ*. Septuaginta legunt ὡσεὶ πάρδαλις, *hosi pardalis*, quasi pardalis, de quâ suo loco; & Chaldaicus ait *chinmar*, sicut pardus, qui hebraicè dicitur *namér*, & chaldaicè *nemar*. Hic pardus, seu panthera, pellis pulchritudine alias feras perfidè alliciens, Græcorum Monarchiam denotat, eorum sagacitatem, arrogantiam, velocitatem, speciosis apparenter virtutibus alias nationes ad se allicientium, intemperantiâ, ut pardus qui vino inebriatur, & capitur, infamium: quæ etiam Alexandri gloriam non parùm dedecoravit. Illius bestiæ quatuor capita varios indicant Alexandri duces, quibus moriturus divisit imperium. *Ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens, atque comminuens*. Hæc optimè Romanorum quadrant Monarchiæ: cujus si altiùs originem cum Pererio repetamus, nempè ab ipso Romulo; non unâ speciali bestiâ, sed variâ, atque incertâ, exprimi debet. Nam adeò varium fuit ejus regimeo, sub regibus, Consulibus, Decemviris: rursùs sub Consulibus, Dictatoribus, Triumviris, Imperatoribus cum Consulibus, & tribunis.

Aliâ visione Zachariæ repræsentatę fuerunt istę Mo-

Margin notes: In Dan. 1. 6. — In Chron. c. 10 c. 35 Concl. 3. — c. 37. — Dan. 7. 2. — v. 4. — v. 5. — dov, דב — v. 6. — כנמר chinmar — נמר namér — v. 7. — 3.

Monarchiæ, per quatuor cęli ventos, & quatuor
Zach.c.5. quadrigas: *Isti sunt quatuor venti cęli, qui egrediuntur, ut stent coram dominatore omnis terræ.* Per equos rufos intelligantur Chaldæi, quia sanguinarii, & coccineis vestibus ornati sed maximè Hebræis exitiales. Equi nigri denotant Persas, & Medos, origine obscuriores, qui Babyloniis horrendum invexerunt luctum. Equis albis significantur Grę-ci, præsertim Alexandri tempore, qui Judæis fuerunt benevoli. Equi autem varii, & fortes, prop-
v.3. ter supradictas rationes Romanos repræsentant. *In quadrigâ primâ equi rufi, & in quadrigâ secundâ equi nigri, & in quadrigâ tertiâ equi albi, & in quadrigâ quartâ equi varii, & fortes.* Ità illustriores Orbis Monarchiæ infelicem occasum expertæ sunt. Sed Christi Monarchia, quæ optimè à Daniele, post figuratas in quatuor bestiis terrenas
Dan.7.14. Monarchias, subjicitur, est maxima, gloriosissima, & æterna. Nam *potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus quod non corrum-*
v.27. *petur.* Regnum quippè Christi *regnum sempiternum est, & omnes reges servient ei, & obedient.* Quod suo modo quoque intelligitur de ipsius in terris Vicario, Romano Pontifice, Supremo in spiritualibus totius Orbis terrarum Monarchâ. Cujus Monarchia ab omnibus regibus, & regnis adoranda, ad finem usque Mundi duratura, ad bonum Ecclesiæ regimen fuit necessaria: ne divisis capitibus, divisis & animis, faciliùs in Ecclesia Dei schismata orirentur. Unde Christus in Ecclesiæ suæ curâ defecisset; si regimen optimum in eâ non instituisset:
V. suprà. cooperante videlicet Episcoporum, & Cardinalium Aristocratiâ, qui, ut etiam Democratiæ bonitas non desit, è populo Christiano deliguntur, sicuti populi Israëlitici seniores. Sed monarchicum Pontificis regimen super alia omnia eminet, dum omnes ei, etiam Concilia generalia subjiciuntur, quidquid aliquando senserint, aut nunc sentiant Sorbonici Doctores. Hactenus de Monarchiâ, prout dignitatem, statum, & regimen significat. Potest etiam pro
D.Th.2.2. q.50.a.1. c. virtute, Prudentiæ parte subjectivâ, accipi. *Tantò enim regimen perfectius est, quantò universalius est, & ad plura se extendens, & ulteriorem finem attingens.* Cùm ergò regnativa, quâ unus populum regit, ordinatè ad debitum finem, sit prudentiæ species; eò magis Monarchia in supremo omnium principe, si secundùm rationem ordinata fuerit, pro virtute quoque morali accipietur.

MONARCHICUS: μοναρχικὸς, *monarchicòs*, p. b., ad monarchiam pertinens, ejusdem cum isto vocabulo notationis. Hinc regimen monarchicum, de quo jam actum est: & monarchica politia est ipsa Monarchia. Monarchicum est quod alicui Monarchiæ est peculiare. Monarchicus etiam dicitur, qui Monarchiæ favet: & Monarchici aliqui hæretici, qui unum caput in divinis Personis asserebant. Hos S.Cyprianus Munarchianos appellat.

MONAS: μονὰς, *monàs*, unitas, à μόνος, *mònos*, solus, unus. Monas in unitate divinæ Essentiæ à S.S. Patribus ostenditur, ut & trias in Personis. Hac non obstante Deus est maximè unus, ut dixit Seve-
1.q.11.a.4. in Arg. rinus Boëthius, à D.Thomâ citatus: *Inter omnia quæ unum dicuntur, arcem tenet unitas divinæ Trinitatis.* Est enim maximè in se indivisus, & divisus à quolibet alio. Sed sicut monas competit essentiæ, ità etiam singulis Personis, quæ singulæ sunt unum, adeòque tres Monades uni Monadi identificatæ: sicuti hæc Monas est ipsa Trias. De motu autem monadis in dyada, seu duitatem (nam δύω, *dyo*, duo, & hinc δυὰς, *dyàs*, duitas, seu dualitas) & statu in Triade, ut loquitur in Obscuris Theologicis Eusebius Pamphili, de quibus mentionē facit Jacobus Stapulensis in Præfatione ad opuscula D. Dionysii; ità legitimè posset explicari. Scilicet ut Monas illa sit Persona Patris, quæ motum habet sed impropriè dictum in Dyada, in duas alias Personas, eas producendo. Processio etenim ab Orthodoxis etiam motus aliquando vocatur. Status autem in Triade ità potest intelligi, quòd ultrà duas Personas procedentes non detur alia, & in his cesset omnis interna processio. Si verò per motum in Dyada intelligeretur motus, seu productio ad extrà, ad significandum alias duas Personas esse creaturas, ut Ariani (inter quos Eusebius Pamphili) & Macedoniani asserebant; tunc ille motus Monadis in Dyada, ut hæreticus, est explodendus. Sicuti verò una Persona ab aliâ procedit; ità una Monas ab aliâ generatur, aut spiratur. Et quamvis per Monadem Deus intelligatur; optimè dicitur Monas de Monade, cùm de Fide sit quòd Deus sit de Deo. Non autem si per Monadem intelligatur essentia, cùm essentia non generetur, aut spiretur, sed communicetur. Quod verò dixit Mercurius Trismegistus, *Monas genuit Monadem, & in se suum reflectit ardorem;* non intellexit de processione unius Personæ ab alia: cum nunquàm hoc sublime Mysterium agnoverit. Sed intellexit quod unus Deus unum Mundum produxit propter ipsius amorem; ut explicat D.Thomas. Cùm ergò Deus sit maximè monos, & monas, unus, & unitas, optimè Monarcha nuncupandus. Unde non præcisè hæretici proclamati illi qui, ut suprà diximus, Monarchici dicti sunt; sed propter rationem ibi tactam, aut quòd unam solam Personam cum Sabellio fatentur. Quamvis autem unus solus sit princeps, tres tamen sunt principantes: sicuti non tres Domini; sed tres Dominantes. Optimè ab unitate nomen desumpsit S.ille Monas, Mediolanensis Episcopus, qui cęlesti lumine miraculosè circumdatus, tanquā unicè illa Cathedrâ dignus, & unicus inter omnes eligendus, ad illam dignitatem cęli ductu promotus est. Quid mirum si unicè à Deo dilectus, post 59 annorum pastorale regimen, ad gloriæ lumen feliciter assumptus est.

In Epist. ad Lectorem.

In Pimandro Dial. 4.

1.q.32.a.1.ad 1.

Athan. in Symb.

MONASTERIUM: μοναστήριον, *monastèrion*, p. b., solitudo. Ejus etymon erui potest à dicto μόνος, *mònos*, solus, & verbo τηρέω, *terèo*, servo: quòd solos, & solitarios servet. De quo dicit Isidorus: *Monasterium unius monachi, idest solitarii habitatio est.* Orig.l.15.c.4. Et in Chronico, in sextâ ætate, scribit: *A S. Antonio primùm monasteria condita sunt.* Præterea differentiam inter monasterium, & cœnobium assignat ex Cassiano: *Cœnobium autem & monasterium ità distinguit Cassianus, quòd monasterium possit etiam unius monachi habitatio nuncupari; cœnobium autem nonnisi plurimorum.* Et meritò, quia cœnobium à communi vitâ, & habitatione nomen desumpsit, & monasterium à solitudine.

De Off. Eccl.l.2.c.15.

Quamvis jam unum pro alio paſsim accipiatur. Aliàs vocabulum hoc optimè quoque à verbo *μονάζω*, *monázo*, ſolus dego, derivatur.

MONASTICUS: *μοναστικὸς*, *monaſticòs*, p.b., ſolitarius. Ab eàdem radice quâ vox præcedens trahit originem: & ab eâ quoque fit *μοναστικὴ*, *monaſtiké*, monaſtica, una ex Ethicæ ſpeciebus, ſecundùm Philoſophum, qui eam dividit in Monaſticam, Oeconomicam, & Politicam. Fit à tertiâ perſonâ præt. paſſ. ejuſdem verbi *μονάζω*, *monázo*, quæ eſt *μεμόνασται*, *memónaſta*: & hinc ablato augmento ſyllabico *monaſticos* emanat. Eſt autem Monaſtica diſciplina directiva actionum voluntatis ad privatam honeſtatem, ſeu privatum bonum. Sicque eſt valde affinis illi prudentiæ, quam ſuprà Henarchiam vocavimus: ſed ab eâ differt, prout Ethica diſcriminatur à prudentiâ. Monaſticâ enim multi abutuntur: ut multi mali Philoſophi, qui vitiis ſcatebant, & in rebus ethicis maximè verſati erant. Sed Henarchiâ, utpotè morali virtute, nullus malè utitur. Deinde monaſtica dictat tantùm quid per ſe agendum ſit in communi: ſed ſolitaria prudentia dictat quid hîc, & nunc agendum ſit, in particularibus circumſtantiis, in ordine ad bonum privatum, quæ monaſtica quoque prudentia dici poteſt. Monaſtica deinde vocantur ea, quæ ad monaſterium, &
D.Greg. monachos ſpectant: hinc vita monaſtica, habitus
in Reg. l. monaſticus, & monaſtica pro moniali.
6 c.187.

MONAZON: *μονάζων*, ſolus degens. Eſt enim participium verbi *μονάζω*, *monázo*, ſolus dego, ſolitarius vivo, à voce *mónos*, ſolus, efformati. Inde monazontes, monachi ſolitarii apud Caſſianum, de
Coll. 18. quibus ait: *Segregati à credentium turbis, ab eo*
c.5. *quod à conjugiis abſtinerent, & à parentum ſe conſortio, mundique iſtius converſatione ſecernerent, monachi, ſive monazontes, ſingularis, ac ſolitariæ vitæ diſtrictione, nominati ſunt.* Ubi Annotator obſervat, quòd priùs in vulgatis vitiosè monozontes ſcriberetur. Et in C.l.10.l.26. ignaviæ inſimulantur ii, qui ſub ſpecie religionis, ſolitudines captantes, *ſub cœtibus monazonton congregantur*.

MONICA: *μονικὴ*, *moniké*, p.b., ſtabilis, firma, fixa. Nam ejus maſculinum eſt *μονικὸς*, *monicòs*, ſtabilis, adhærens. S.Auguſtini mater optimè tali nomine appellata, cujus in Fide ſtabilitatem nec mariti infidelitas, nec filii in hæreſi obſtinatio concutere valuit. A conſortis, & nati converſione procurandâ, ipſam, in amore Dei, & proximi, mirabili conſtantiâ ſemper firmam, nec repulſarum aſperitas, nec temporis diuturnitas, nec terrarum longinquitas dimovere potuit. In virtutum omnium exercitio ſemper fixa, divinis, & cœleſtibus ſemper adhærens, ſtabili in æternum felicitate potita fuit. Ab aliquibus etiam monycha, p.b., exaratur.

MONOCEROS: *μονόκερως*, *monókeros*, p.b., unicornis, à dicto *monos*, ſolus, & *κέρας*, *kéras*, cornu. Etſi monoceros à rhinocerote diſtinguatur; tamen paſsim in Scripturis pro eodem ponitur: & ideò unius proprietates viciſsim applicantur alteri. Nam
ראם vocem hebræam *reém*, noſter Textus vulgatus, &
Septuaginta, aliquando vertunt rhinocerota, ali-
reém. quando monocerota, p.l., ſeu unicornem. Quòd ideò nonnulli factum credunt, quia monocerotem genus eſſe reſpectu rhinocerotis ſibi perſuadent. Sed alii rectiùs ut duas ſpecies conſtituunt: eò quòd monoceros habeat cornu in fronte, & ſit corpore quaſi equino; rhinoceros autem habet cornu in nare, & eſt corpore potiùs bovino. Utrumque tamen animal ſummæ ferocitatis: & illud vulgatum de ultroneâ in ſinu virginis obdormitione, alii priori attri-
buunt, alii poſteriori. Plinius ait monocerotem L.8.c.21.
aſperrimam eſſe feram, reliquo corpore equo ſimilem, capite cervino, pedibus elephanto non abſimilibus, caudâ apro, mugitu gravi, uno cornu nigro, in mediâ fronte cubitorum duorum eminente. Ità quippè ipſum citat Pierius, qui confuſionem illam inter rhinocerotem, ſeu naricornem, & monocerotem, ſeu unicornem obſervat. Quam factam aſ-
ſerit in divinis Literis *à novis, & veteribus Theo-* Hierogl.
logis, qui cum hiſtoriam ignorarent, duo hæc unũ l.2.
eundemque eſſe crediderunt, ità ubique ab aliis unicornem, ab aliis naricornem, uno eodem loco poſitum invenias. Præterea monocerotem eundem eſſe dicit, quem vulgò halicornum vocant: qui in ſinu virginis ferociam deponens, & obdormiens, facili negotio à venatoribus capitur, & cujus cornu contrà venena exiſtimatur efficaciſſimum. Hæc omnia Christo Domino venuſtè adaptantur: qui priùs Deus ultionum, in caſtiſſimæ Virginis ſinu quieſcens, omnem ſeveritatem depoſuit. Cujus fortitudo, per cornu figurata, omnia diabolica venena diſſipat: verè unicornis, ſeu ſingularis potentiæ, & incomprehenſibilis majeſtatis, exutâ in Virginis alvo omni vi, & rigore, capi facilè potuit ab hominibus, & occidi. Unde magis de ipſo, quàm de Iſraële dixit veriſſimè, etſi falſus propheta, Balaam:
Cujus fortitudo ſimilis, eſt rhinocerotis. Textus Num. 23.
hebraicus habet *reém*, atque unicornem intelligi 22.
poſſe indicat Pagninus. Sed Pſalmo 21, cùm ſermo ſit de liberatione à viris ferociſſimis, putà à Judæis, qui leonibus in Christum ferociores, & rhinocerote truculentiores, talemque lectionem plerique approbent, etiam dictus Valerianus intelligi de na-
ricorne hæc verba contendit: *Et à cornibus uni-* Pſ.21.22.
cornium humilitatem meam. Ubi hebræus habet
contractè *remím*, pro *reemím*: & Septuaginta le- רמים
gunt *μονοκερώτων*, *monokeróton*, unicornium. Atta-
men in Pſalmo 28 vulgatam, & veterem Pierius *remím.*
approbat lectionem, ubi regius Pſaltes ait: *Dile-* Pſ.28.6.
ctus quemadmodum filius unicornium. Cùm ſit ſermo de animali amabiliori, nempè monocerote, qui manſuetè requieſcit in ſinu virginis. Nempè poſt vocem Dei, ſeu tonitrua, & jam confractis Libani cedris, jamque ceſſante procelloſo turbine, undique exibit dilectus hinnulus, aut pullus alius gratioſus inſtar filii monocerotis. Aut potiùs allegoricè poſt effracta idola, & mundanam ſuperbiam, ac faſtum, evangelici fragoris potentiâ, Christus dilectus Deo, & hominibus, propter jam dictam manſuetudinem, & præſentiſſimam contrà omnia venena Crucis virtutem, ut pullus monocerotis ap-
purebit. Hîc etiam 70 legunt *monoceróton*, & He- ראמים
braicus habet plenè *reemím*, & ejus Interpres La-
tinus vertit in ſingulari, *quaſi filius rhinocerotis*. *reemím.*
Quia verò unicornes præ cæteris animalibus altas, & magnificas manſiones deligunt, & propter eorum præſentiam tutiſſimas; ità Deus Templum Jeroſolymitanum ſibi delegerat, potentiſſimum

Ju-

Judæorum asylum, si Deum suis sceleribus non expulissent. Quapropter de ipso scribit Psalmista: *Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum in terrâ*. Sicque Septuaginta dicunt μονοκερώτων, *monokérotos*: unicornis: sed hebraicè legitur *ramim*, quod propriè excelsos significat, à *ram* excelsus, etsi Interpres *monocerotem* exponat. Fortè unicornes à celsis habitationibus hebraicè quoque *ramim* appellati.

Ps. 77. 69. רמים *ramim*.

MONOCOLOS: μονόκωλος, *monócolos*, latinè penultimâ productâ, propter *omega* vocalem longam, quod à Græcis non observatur. Unimembris verti potest: à *monos*, solus, unicus, & κῶλον, *cólon*, membrum. Monocolun, p. l., est unum membrum, aut adjectivè, quod unico membro constat: & hinc periodus monocolos, quæ unico membro completur. Sic & oratio monocolos, quę in plura membra divisa non est. Hæ voces etiam in sacris Scriptoribus locum habent.

MONOCRATOR: μονοκράτωρ, *monocrátor*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Græci enim pro accentu etiam ad ultimæ quantitatem respiciunt, quæ apud ipsos in hoc vocabulo est longa: & ideò accentum in penultimâ, etsi brevi, collocant. Vox ista unicum potentem apud nos sonat: à dicto *monos*, unicus, solus, & à verbo κρατέω, *cratéo*, possum, impero, &c.. Adeòque monocrator est solus potens, qui solus potest, & pro plenipotente ponitur in Chron. Cas. de Contado. Sed verum Dei epithetum, qui solus omnia potest, utpotè *beatus, & solus potens*.

1. Tim. 6. 15.

MONOGAMIA: μονογαμία, *monogamia*, latinè in rigore penultimâ correptâ, nisi gręcus accentus, ex usu legitimo, in eâ retineatur. Est unica uxoris ductio, seu unicum matrimonium: à dicto *mónos*, solus, & γάμος, *gámos*, nuptiæ. Hinc etiam monogamos, μονόγαμος, p. b., qui unicam duxit uxorem. Monogamiam propugnabat Tertullianus, secundas condemnans cum Montano nuptias: quæ tamen ab Ecclesiâ sunt permissæ, licet irregularitatem inducant, quia nimiæ incontinentiæ speciem præferunt. Sicut & Episcopum monogamum voluit esse Apostolus: *Oportet ergò Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum*. Per quæ verba requirit ut non sit bigamus, sed quòd fuerit unius uxoris vir. Non quòd præcipiat ut uxorem habeat, eamquem unicam, quasi verò aliis licitum esset plures simul uxores ducere; sed quòd plures quàm unam non habuerit, etiam successivè, sive uxor adhuc viveret, sive jam obiisset. Nam conjugati etiam ad episcopatus ordinabantur, cùm tunc temporis cælibum copia deesset: sic tamen ordinati ab uxoribus abstinebant, ut habetur ex S.S. Patribus. Etsi postmodùm ob Grecorum incontinentiam, ipsis indultum fuerit, ut uxore, quam ante susceptos ordines habebant, uterentur. Nunquàm autem permissum, ut post susceptum sacerdotium, aut episcopatum, prima, aut secunda uxor duceretur. De cętero monogamiam nunquàm fuisse Christianis in præcepto, satis patet ex Apostoli verbis: *Si mortuus fuerit vir ejus liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro*. Immò S. Paulus potiùs hortabatur eas mulieres, in quibus erat incontinentiæ periculum, ad secundas nuptias transire: *Volo juniores viduas nubere*. Unde meritò D. Hieronymus, in Comm. sup. cap. 1. ad Titum, dicit Tertulliani Librum de Monogamiâ, in quo secundæ nuptiæ damnantur, hæreticum esse censendum.

1. Tim. 3. 2.

Rom. 7. 3.

1. Tim. 5. 14.

MONOGENES: μονογενής, *monogenés*, p.b., unigenitus, unicus, genere simplex. Est enim à *mónos*, solus, unicus, & γένος, *génos*, genus, aut à verbo γίνομαι, *ginomæ*, fio, nascor, &c.. Monogenes est unus ex Æonibus, quem Valentini delira mens cum cæteris genuit. De hoc agit Tertullianus, dum ait: *Qui etiam Universitatis motatorem animum decernunt, illum Deum Socratis, illum Valentini monogenem ex patre βύθω, & matre σιγῇ*. Interpres exponit, veluti & motor Universitatis totius, quemque Socrates Deum vocabat, & Valentini Monogenem, idest soligenitum, scilicet νοῦς, *nus*, idest mens. In quibusdam *menogenes* exaratur. Sed verus Æterni Patris Monogenes est Jesus Christus, *Unigenitus* (in Textu grçco *monogenes*) *filius qui est in sinu patris ipse enarravit*.

De Animâ c. 11.

Io. 1. 18.

MONOGRAMMOS: μονόγραμμος, *monógrammos*, quasi tantùm delineatus, non additis coloribus, qui picturam complent. Vox etenim est composita ex dicto *monos*, solus, & γραμμή, *grammé*, linea, lineamentum, scriptura: vel à γράμμα, *grámma*, litera, scriptura, pictura. Monogrammos homini macilento, extenuato, & deformi etiam attribuitur. Ab eâdem origine monogramma provenit, idest unica scriptura, seu subscriptio, ait Magri, & accipi pro subscriptione, & confirmatione refert: addens quòd metaphoricè monogrammus dicatur ingenuè loquens, in vitâ Sanctæ Syncleticæ Virginis.

MONOIDES: μονοειδής, *monoidés*, p.l., propter diphthongum græcam in vocalem longam latinè conversam. Qui est facie uniformi, æqualis, unicæ speciei, uniformis, simplex: à *mónos*, solus, unus, & εἶδος, *idos*, species, facies, forma. Monoides ergò vir constans, & sincerus dicendus, qui semper idem, ea quæ corde fovet, facie, & verbis prodit. Monoides etiam est genus dicendi uniforme, semper idem, nec in rebus humilibus demissum, nec in magnis assurgens: & ideò satietatem statim in auditoribus pariens.

MONOLOGIUM: μονολόγιον, *monológion*, p. b., soliloquium, à *mónos*, solus, & λόγος, *lógos*, sermo. Ità librum unum inscripsit S. Anselmus, natione Italus, ex Ordine S.Benedicti, Cantuariensis Archiepiscopus, qui obiit 21 Aprilis, anno à partu Deiparæ 1109. Monologia, seu soliloquia talia opuscula vocantur, in quibus quis sibiipsi quęrenti respondet. Ut ait D. Augustinus de suis duobus Soliloquiorum libris: *Me interrogans, mihique respondens, tamquàm duo essemus, ratio, & ego, cum solus essem, unde hoc opus soliloquia nominavi*. Alius Soliloquiorũ liber, animę ad Deum, non videtur Augustini. Rectè tamen etiam dicitur monologium, seu soliloquium, locutio animæ ad Deum: cùm homo solus dicatur, etsi Deus utique ipsi præsens sit, dum alii homines non sunt ipsi præsentes. Solitudo enim absentiam importat individuorum ejusdem speciei. Monologium etiam ser-

Retract. l. 1. c. 4.

sermo sibi similis, servatâ eâdem orationis facie, nuncupatur.

MONOMACHIA: *μονομαχία*, *monomachia*, latinè penultimâ correptâ, etsi plerique, in similibus terminationibus, græcum accentum in eâ observent. Est duellum, singulare certamen: à dicto *monos*, solos, & *μάχη*, *máche*, pugna; quasi solius cum solo pugna. Unde *μονόμαχος*, *monomachos*, latinè monomachus, p.b., solus pugnans, gladiator, qui decertabat singulari certamine. Monomachiæ usus à Longobardis originem traxit, qui duello, magnâ cum superstitione, crimina impacta diluere, & innocentiam testari posse, sibi persuadebant. De quâ consuetudine agit Sigonius:
Lib. 1. *Hæc erat antiqua Longobardorum consuetudo, ut crimina vel maxima, singulari prælio purgarentur: quæ postea in lege translata, per multa tempora observata est*. Et ità liberata, atque innocens habita Gundeberga Longobardorum regina, Arioaldi regis uxor, quæ ab Adalulpho quodam nobili de stupro frustrà interpellata, ab eodem de maritalis necis molimine falsò delata, in arctâ detinebatur custodiâ. Sed perfido isto accusatore ab alio, generosè innocentis reginæ partes tuente, occiso; ipsa pristini honoris, & decoris gradum adepta est. Talis verò superstitiosa monomachia, ut & alia quævis sine debitâ necessitate assumpta, est à sacris Canonibus damnata: pœnaque infamiæ, ac excommunicationis monomachis, & aliis ipsis patroci-
Sess.25.c.19. nantibus inflicta, de quibus vide Conc. Tridentinum. Immò, nisi certis casibus, est jure naturali prohibita. Illa enim monomachia, quæ ad innocentiæ testificationem ordinatur, à D. Thomâ ad tertium divinationis genus, seu ad sortes reducitur,
2.2. q.95. a.8. ad 3. dum ait: *Quod plus accedit ad communem rationem sortium*, quàm alia quædam indicia, quæ fiunt per ferrum candens, aut aquam ferventem. Eâdem lege vetita illa, quæ sæpè à militibus, aut nobilibus committitur: dum levi de causâ, aut pro honore, ut ipsi opinantur, tuendo, se ad singulare certamen provocantes, vitam sine debitâ causâ prodigunt. Quantùm verò dedecoris, & infamiæ, apud probos, & sapientes, necnon apud omnes rem justè ponderantes, incurrant monomachi, prolixè comprobatur à Doctoribus, de duello tractantibus. Nec refert quòd David cum Philisteo singulare certameo inierit; nam hoc fecit ex Dei impulsu, cujus virtute fretus, armis longè imparibus, immò penè inermis, viribus nimis inferioribus, ferocissimum gigantem, optimis armis munitum aggressus est, percussit, trucidavit. *Tu venis ad me*, in-
1.Reg.17. 45. quiebat David, *cum gladio, & hastâ, & clypeo, ego autem venio ad te, in nomine Domini exercituum Dei agminum Israel*. Monomachia quoque dicitur, etsi plures ex utrâque parte pugnent ex condicto. Nam est semper singulare certamen illud, quod pari numero, paribus armis, aut alio condicto modo, sine legitimâ authoritate, & ratione assumitur. Uti fuit illa pugna inter milites Abner, & Joab, edicto pari numero, nempe 12 ex utrâque parte: qui ad puram virium ostentationem pugnantes, mutuis vulneribus conciderunt. Et hoc belli genus, minimè bellum, lusum voca-
2.Reg.2. 14. vit Abner, *Surgant pueri, & ludant*; qui prop; tereà graviùs peccavit ob provocationem. Quamvis utrumque ducem graviter deliquisse notet Abu- Tostatus hic.
lensis; quia non ad bellum dirimendum; sed ad vanam roboris ostentationem, ultrò certamen oblatum fuerit admissum. Unde patet monomachiam aliquando posse esse licitam. Nempè quando tam grande est bonum, quod ex singulari certamine resultat, ut longè paucorum illorum vitæ præponderet: cùm & aliquando morti evidenti pro Republicâ vitam exponere miles possit, & teneatur. Hinc licitum esse duellum propugnant Authores, ad bellum justum promovendum; uti Becanus ait militem P. post.c. 16. q. 1. §.5.
in bello justo posse alterius factionis adversarium provocare, eo animo, ut si alter recuset, justi belli milites fiant ad pugnam alacriores. In tali casu etiam ait duellum oblatum acceptari posse ab illo, qui bellum justum fovet, eo animo, ut ostendat se hostem non timere. De utroque casu videri quoque potest Sancius l.2. Mor. c.39. n. 13. & 14. Licitum esse innocenti, ab iniquo judice condemnato, ut vel mortem subeat, vel in duello pugnet, hoc acceptare, probabilius quoque diceremus cum Angelo, Toleto, Navarro, Filliucio, & Becano; saltem si eo fine fiat, ut certam mortem, eamque injustè infligendam, evadat. Sicuti licitum erit principi, se viribus imparem in bello justo videnti, duellum offerre, & oblatum acceptare, ut ità bellum vitet, cujus infelicem timet exitum. Ità varii Authores: inter quos Filliucius addit, ut multitudini parcatur. Similiter si certò sciat innocens se per fraudem in judicio opprimendum ab actore, & injustè ad mortem condemnandum, ipsi licere offerre, & acceptare, tenent Val., Cajet., Navar., Becanus, addens aliquos dicere, posse, & debere potiùs occultè occidere injustum actorem, si tutò possit. Sed hæc sententia propter scandala, & pericula, meritò condemnata fuit ab Alex. VII, die 24 Sept., anno 1665, in Const. *Sanctijs. Dominus Noster*. Alii addunt de duobus ad mortem etiam justam condemnatis, si judex cogeret illos ad duellum, eâ lege, ut qui vinceret mortem evaderet; posse se vitæ periculo exponere, ad certam mortem evadendam. Sed judex pluribus de causis malè ageret, reos illos ad monomachiam tali modo inducendo.

MONOPHAGUS; *μονοφάγος*, *monóphagos*, p.b., qui solus comedit. Formatur ista vox à sæpius dicto *monos*, solus, & verbo *φάγω*, *phágo*, comedo. Veteres monophagi ab Athenæo dicti, quòd, more longè à Romanis diverso, ferè soli pranderent. Hinc monophagia (latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos cum accentu in eâ imitemur) vita sine socio, quasi unius, ab aliis separati, comedio. Attamen ex eâdem radice *μονοφαγία*, *monophagia*, Grecis dicta victus ex unâ re: hocque sensu monophagi, qui eodem victu semper utuntur, appellati. Monophagi ergò maximè anachoretæ, solitarii, & austerioris vitæ sectatores, uno semper, & eodem ferculo contenti.

MONOPHTHALMUS: *μονόφθαλμος*, *monóphthalmos*, qui unicum habet oculum. Componitur ex eâdem dictione *mónos*, solus, & *ὀφθαλμὸς*, *ophthalmós*, oculus. Monophthalmos Poëtæ Cyclopes finxerunt; sed tales ex adversâ fortunâ fue-

re

re Philippus Macedo, & Annibal, qui unum oculum in bello amiserunt. Christus verò dicit: *Bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis*. In Textu græco habetur, μονόφθαλμον, *monophthalmon*, ideſt unoculum, in vitam intrare. Quod procul dubio literaliter non intelligitur de eruendo ſibi oculo ſcandalizante; ſed abſecandas omnes peccandi proximas occaſiones, & abdicandas res illas nos ad peccatum inducentes, etiamſi ſint nobis oculo ipſo cariores.

Matth. 18. 9.

MONOPHYSITÆ: μονοφυσῖται, p. l., hæretici quidam ità vocati, qui in Chriſto unicam admittebant naturam. Formatur enim iſta dictio à μόνη, *mone*, ſola, & φύσις, *phyſis*, natura. Iſtorum originem attribuit Nicephorus Joanni Philopono, qui & Tritheites dictus eſt. Et ità ex Nicephoro refert Baronius, quòd licet Philoponus *conſentiret catholicis duas eſſe in Chriſto unitas naturas, alteram divinam, humanam alteram, erraret tamen cum adderet factâ unione, non amplius duas, ſed unam tantùm compoſitam eſſe naturam. Ex quo Monophyſitarum hæreſis pullulavit, & Monothelitæ progreſſi ſunt*. Notat Damaſcenus ex nominũ confuſione varias ortas eſſe hæreſes. Ex eo enim quòd inter naturam, & hypoſtaſin non fuerit ab hæreticis debita facta diſtinctio; Neſtoriani confitentes duas in Chriſto naturas, duas quoque hypoſtaſes mordicùs tenere voluerunt: & Monophyſitę, ex eo quòd ſcirent unicam eſſe in eo hypoſtaſim, unicam quoque naturam pertinaciter aſſeruerunt. Et ità dicit hic S. Pater: *Monophyſitis, Acephalis dico, idem dicere naturam, & hypoſtaſim, cauſa facta eſt in Chriſto dicere, unam naturam, ne non in duas hypoſtaſes Chriſtum dividant*. Sed ſatis apparet Monophyſitas ante Philoponum, ſaltem quoad hunc errorem, unicam in Chriſto naturam ſtatuendi, originem traxiſſe: videlicet ab ipſo Eutyche, & Dioſcoro, unicam in Chriſto naturam, & voluntatem ſtatuentibus, in Concilio Chalcedonenſi, quarto generali, condemnatis. Et ideò ipſe Damaſcenus horum Ægyptiacorum ſchiſmaticorum Monophyſitarum ruinam, ex occaſione in Chalcedone Conſtitutionis, ortam aſſerit. Ægyptiaci dicti fuere, quia tempore Marciani, & Valentiniani, primi Ægyptii Dioſcoro, & Eutychi ſuffragantes, poſt Concil. Chalcedonenſe, tale ſchiſma induxerunt. *Horum duces*, ſecundùm eundem S. Patrem, *fuerunt Theodoſius Alexandreus, ex quo Theodoſiani: Jacobus Syrus, ex quo Jacobitæ. Horum autem coliſtoriales, & confirmatores, & propugnatores Severus Antiochenorum corruptor, & vana laborans Joannes Tritheites, qui communis negantes ſalutis myſterium, multa quidem adversùs eam, quæ in Chalcedone à Deo inſpiratam 630 Patrum doctrinam ſcripſerunt*. De iſtis Acephalis ſuprà nonnulla dicta ſunt. Ab iſto autem Jacobo ſunt & nunc illi qui Jacobitę dicuntur, quorum errores etiam Æthyopes amplexi ſunt.

An. Chr. 535. n. 81.

Lib. de hæreſ. hær. 83.

MONOPOLIUM: μονοπώλιον, *monopôlion*, p. b., dicitur illa venditio, quando unus, vel pauci aliquas res ſoli vendunt. Oritur à verbo μονοπωλέω, *monopoléo*, ſolus vendo: ſeu à dicto *monos*, ſolus, & πωλέω, *poléo*, vendo. Sed μονοπώλιον, *monopolion*, latinè monopolium, penultimâ longâ propter diphthongum, eſt locus ille in quo tales res ab iis, qui monopolii jus obtinuerunt, venduntur. Monopolia cum legitimâ authoritate, & legitimâ de causâ inſtituta, ſunt licita, ut illi qui tales merces, cum Reipublicæ bono invexerunt, indemnes ſerventur, taxato tamen juſto pretio, ut evitetur injuſtitia. Item cùm bibliopolis privilegium conceditur aliquos libros vendendi, ut poſſint ſumptus in typographiâ factos recuperare; hæc enim ad commune ſpectant bonum. Cùm verò unus, vel plures id efficiunt, ut ipſi ſoli aliquid vendant, veluti cùm mercatores cõſpirant non minoris vendere; non eſt contrà juſtitiam, modò juſtum non excedant pretium. Ità contrà Rebellum, & Navarrum, docent Molina, Leſſius, & alii, qui tamen contrà charitatem eſſe concedunt.

MONOPTOTON: μονόπτωτον, *monóptoton*, latinè penultimâ productâ propter *omega*, quamvis hoc non obſervent Græci. Eſt quod unicum habet caſum: à *mónos*, ſolus, & *ptoſis*, caſus, ut in voce *aptoton* dictum fuit. Poteſt etiam formari à verbo πίπτω, *pipto*, cado: cujus tertia perſona præteriti paſſ. eſſet ἔπτωται, *éptotai*, ſi foret uſitata. Exemplum monoptoti eſt v. g. *natu*, ut cùm dicitur *major natu*, & alium caſum uſitatum non habet. Etiam vox iſta rebus ipſis, uni ſoli caſui, ſeu ruinæ expoſitis, adaptari poteſt.

MONOSTICHUS: μονόστιχος, *monóſtichos*, p. b., uno ordine, aut verſu conſtans. Oritur à dicto *mónos*, ſolus, & στίχος, *ſtichos*, verſus, ordo. Sicut ergò diſtichon duo verſus dicuntur; ita monoſtichon unicus verſus appellatur. Ità de rebus diverſis ordinibus carentibus, ut de homine (qui naturaliter in plures ordines non dividitur, nec eſt polyſtichus, ut Angelus) dici poteſt.

MONOSTROPHUS: μονόστροφος, *monóſtrophos*, p. b., unam tantùm habens ſtropham, ſeu converſionem. Hinc oda monoſtrophos, quæ in plures non ſecatur ſtrophas. Ità dicta à μόνος, *mónos*, ſolus, & στροφὴ, *ſtrophè*, ſtropha, revolutio, converſio, flexus, fallacia: de quâ ſuo loco. Sic etiam hymnus unicâ ſtrophâ conſtans monoſtrophos dicendus. Nec malè is qui unicâ fallaciâ uſus fuiſſet monoſtrophos appellaretur.

MONOTESSARON: μονοτέσσαρον, p. b., Unum ex quatuor compilatum. Eſt enim vox formata à dicto *mónos*, ſolus, unicus, & τέσσαρα, *téſſara*, quatuor. Sic hiſtoria, ex quatuor Evangeliis in unam compacta, nuncupatur ab Ammiano Alexandrino. Et ità quoque ab aliquibus Patribus Latinis quatuor Evangelia unus Liber quatuor Evangeliorum, ad eorum conſenſum indicandũ, appoſitè dicuntur.

MONOTHELITA: μονοθελήτης, *monothelétes*, p. l., unius voluntatis, qui unicam agnoſcit voluntatem. Ità dicti Monothelitæ hæretici (dum η, *eta*, pronunciatur *ita*) qui unicam voluntatem in Chriſto admittebant: à dicto *mónos*, ſolus, unus, & θέλημα, *thélema*, voluntas. Hæc hæreſis ab ipſis Eutyche, & Dioſcoro originem traxit, qui videntes damnatum Neſtorium in Concilio Epheſino, tertio generali, eò quòd duas perſonas in Chriſto admitteret; non valentes, aut non volentes inter naturam, & perſonam diſtinguere, unicam naturam,

ram,& per consequens unicam voluntatem in Christo hæreticâ pervicaciâ propugnarunt. Unde & ipsi in Conc. Chalcedonensi, sub Leone I, Pontifice Maximo, anno Christi 451, damnati sunt. Sed postea maximè viguit Monothelitarum hæresis, qui admissis, aut dissimulatis duabus naturis, ad unicam voluntatem in Christo defendendam, omnes nervos intendebant. Tales fuerunt aliqui Patriarchæ Constantinopolitani, & Orientis Imperatores. Monothelitis adhæsere quidam Jacobitæ, à Jacobo Syro, tempore Pelagii S. Pontificis, & Mauritii Imperatoris, de quo in voce *monophysitæ* facta mentio. Ad hanc hæresim extirpandam coactum est Concilium Constantinop. tertium, quod fuit sextum generale, sub Agathone Papâ, & Constantino Imperatore Constantis filio, anno Christi 681. In hoc Sergius, Pyrrhus, & alii Monothelitæ damnati fuere, & duæ voluntates, atque actiones in Christo stabilitæ.

MORIA: *μωρία*, *moriá*, p. b., stultitia. Itâ *μωρὸς*, *morós*, stultus dicitur: & aliqui Latini utuntur etiam hac dictione græcâ *moros*. Hinc morio, stultus, fatuus: cujus etymologia trahitur à *μὴ*, *me*, non, & *ὁρᾷν*, *horân*, videre, quòd sint adeò hebetes, ut mente non cernant. Nam, ut ait Augustinus, *quidam tantæ sunt fatuitatis, ut non mul-*
Ad Hier. Ep. 28. *tum a pecoribus differant, quos moriones vulgò vocant*. Et tales quidem sunt in falsis suis apprehensionibus tenaciores, cùm sapientis sit mutare consilium, & malè cogitata, dicta, aut facta revocare.
Marcellino Ep. 7. *Nam & illos, quos vulgò moriones vocant, quantò magis à sensu communi dissonant, magisque absurdi, & insulsi sunt, tantò magis nullum verbum emittunt quod revocare velint, quia dicti mali, vel stulti, vel incommodi pœnitere, utique cordatorum est*. Itâ idem S. Pater.

MORMOLYCEUM, aut *mormolicion*, *μορμολυκεῖον*, *mormolykíon*, latinè penultimâ productâ propter diphthongum, etsi græcus accentus collocetur in antepenultimâ. Est larva, persona, terriculamentum: qualia ponuntur in hortis, ad aviculas exterrendas, ne fructus carpant, & sata comedant. Oritur illa vox à *μορμὼ*, *mormó*, quæ fuit mulier horrendâ facie, unde & pro larvâ ponitur, & à verbo *λύσσωμαι*, *lyssomæ*, insanio. Baruch formidinem vocavit illud quod græcè mormolyceum dici potest. Nam intelligit de illis hortorum terriculamentis, quæ non verè, sed solùm apparenter hortos custodiunt, quibus comparat Gentilium, præsertim Babyloniorum, Deos. *Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit, ità sunt Dii illo-*
Baruch. 6. 69. *rum lignei, & argentei, & inaurati*.

MOROLOGUS: *μωρολόγος*, *morológos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est ille qui stulta, & inepta loquitur, à dicto *morós*, fatuus, & *λόγος*, *lógos*, sermo. Hinc morologia (latinè penultimâ corripitur, ni ex usu legitimo, ut assolet, Græcorum accentus in eâ retineatur) inepta loquacitas, stultiloquium. Quod maximè vitandum, immò ut alia vitia, nec inter
Eph. 5. 4. Ephesios nominandum, admonet Apostolus: *Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas*. In Texto græco pro stultiloquio habetur *μωρολογία*, *morologia*; in quam, ut & in scurrilitatem, & turpitudinem facilè incidunt garruli, qui quidquid in buccam venit imprudenter effutiunt. Nam *in mul-* Eccl. 5. 2.
tis sermonibus invenietur stultitia. Et hi tamen apud Christianos accepti sunt, & scurrilia gratis auribus excipiuntur. Cùm aliàs omnis conversatio hoc ævo insulsa videatur, nisi à talibus improbis morologis, & morosophis, seu stultè sapientibus, ineptè condiatur.

MOROSYCOS: *μωρόσυκος*, *morósycos*, latinè, propter ambiguam hîc productam, habet accentum in penultimâ, etsi græcè acuatur antepenultima. Est sycomorus, seu ficus fatua: à *μωρὸς*, *morós*, fatuus, & *σῦκον*, *sycon*, ficus. Ni velis moroficum, p. l., vertere, ut sycomorum, nomine ex moro, & ficu composito. De sycomoro suo loco diffusiùs agetur.

MURIO, ponitur in Hierolexico pro morione. Est autem morio stupidus, fatuus, à græco *μωρὸς*, *morós*, idem significante, de quo in voce *moria* dictum est. Cum voce *σοφὸς*, *sophós*, sapiens, fit *μωρόσοφος*, *morósophos*, p. b., stultè sapiens. Quales erant Gentilium Sophistæ, de quibus ait Apostolus: Rom. 1. 22.
Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt.

MUS: *μῦς*, *mys*, parvum animal, sed magnoperè nocivum, domesticum, sed non mansuetum. Ità dictum à *μύω*, *myo*, claudo, abscondo: quia semper absconditus latet, aut quia *μύσις*, *mysis*, est occlusio, & semper occlusiones, seu occultationes amat. Animalculum est multa munda rodens, & comedens, attamen satis immundum: propterea in Lege mosaica ad esum prohibitum. Nam inter polluta reputantur, *mustela*, *mus*, *& crocodilus*. Levit. 11. 29.
Ratio literalis quidem est illa, quam tangit D. Thomas: quòd aliqua animalia carnis immunditiam habent, eò quòd *immundè conversantur*, *sicut quædam animalia sub terrâ habitantia: sicut talpæ*, 1. 2. q. 102 a. 6.
& mures, & alia hujusmodi. Unde etiam quædam fœtorem contrahunt. Ratio verò mystica est illa generalis de animalibus non ruminantibus, aut ungulam non findentibus. Muri verò utrumque deest: vide vocem *tragelaphus*. Et muri quidem hanc particularem rationem addo, quòd peccatores odio lucem habentes, & angulos ad sua scelera quærentes adumbret. Aut potiùs quòd designet invidos, & detractores, etiam meliorum gloriam, & famam corrodentes. Erasmus ille Rotterodamus, cui nunc dentibus suis frementi, & tabescenti optimè exprobratur, *eras mus*, mur is vitiis imbutus, etsi Ecclesiæ catholicæ domesticus, immò filius, omnia ejus bona murino dente rosit, & matrem quantùm potuit ità corrosit; ut conveniant rebus nomina sæpè suis. Cur autem mures à Musoritis fuerint adorati, suo loco dicetur.

MUSA: *μοῦσα*, cantus, & Dea cantus. In hujus vocis etymologiâ assignandâ satis variant Authores. Nam Orpheus in hymnis putat musas per contractionem dici quasi melusas, à *μέλος*, *melos*, cantus, carmen, & *οὖσα*, *usa*, existens: quòd Musæ nihil sint aliud, quàm cantus, & carmina. Alii deducunt ab *ὁμοῦ*, *homû*, simul: eò quòd sint simul natæ, vel uno nexu omnes disciplinæ copulentur, & ex ipsis encyclopædia formetur. Eusebius trahit à verbo *μυέω*, *myeo*, quod significat *doceo*. Poëtæ novem Musas finxere Jovis, & memoriæ filias. Sed no-

nobis sacræ Musæ non desunt, quæ verè sunt æternæ Sapientiæ partus; quas inter cæteros sacros Vates, maximè celebravit *David Simonides noster, Pindarus, & Alcæus*. Cui bellè conveniunt illa nomina, quæ etymologicè novem Musis adaptantur. Videlicet à vocis suavitate: à rerum gestarum, quas decantat, celebritate: à sacris amoribus, quos sacro, sicut filius Salomon, in aliquibus Psalmis, concinit epithalamio: à concentus dulcedine: & maximè ejus Musa est Urania, propter rerum cælestium cantum, & ipsius cantus divinitatem. Musæ quoque pro humanitate, literis, doctrinâ, & quibuslibet studiis accipiuntur.

Hier. Paulino Ep. 103.

MUSEUM: μουσεῖον, muston, p. l., locus Musis, & studiis consecratus, in quo de disciplinis agitur honestis. Nam etsi primum ità sit dictus locus in Macedoniâ propè Olympum, ut vult Stephanus, Musis dedicatus; transfertur ad omnia loca, in quibus studiis datur opera: sicque Strabo refert apud Alexandriam celeberrimum museum extitisse. Philostratus, in vità Thyanæi, Museon vocat, ubi Musæ colebantur, & dabant responsa. Sed nostris sacris Doctoribus præcipuum fuit ad Crucifixi pedes museum: uti de S. Thomâ, D. Bernardo, & aliis narratur, quia magis ope divinâ, quàm humano studio sapientes evaserunt. Nam ab ipsâ increatâ Sapientiâ, per limpidissimos divinæ illustrationis rivulos, in sacro illo Museo, ipsis purissima, & altissima doctrina emanavit.

Lib. ult.

MUSICA: μουσικὴ, musikè, p. b., adjectivum est à Musâ derivatum. Ità docet Augustinus: *Jovis, & memoriæ filias musas esse confictum est: unde ista disciplina, sensus intellectusque particeps, Musicæ nomen invenit*. Antiquitùs literarum humanitas, seu bonarum literarum scientia, Musica dicebatur: in quâ docebant ingenuos homines otiũ terere, & animum recreare. Posteà à recentioribus ad vocum modulationem hæc vox translata est: accedente D. Augustini ratione, quòd numeri sint quid intelligibile, & soni quid sensibile, qui per auditum accepti in memoriâ reponuntur. Et hinc orta Poëtarum de Musis fabula: hincque Musicæ à Musis denominatio accepit originem. Unde per Musicam ars canendi intelligitur, quæ est una ex quatuor Matheseos partibus, quæ circa quantitatem successivam, & discretam versatur: & μουσικὸς, musicos, dictus est ille, qui hanc artem callet. Hæc Græcis olim maximæ fuit venerationi, ut iidem Musici, vates, & sapientes judicarentur. Hoc sensu Musica definitur ab Isidoro: *Peritia modulationis sono cantuque consistens, & dicta musica per derivationem à Musis. Musæ autem appellatæ ἀπὸ τοῦ μᾶσαι, idest à quærendo, quòd per eas, sicut antiqui voluerunt vis carminum, & vocis modulatio quæreretur*: Quisnam autem Musicæ fuerit primus Author, satis innuit Scriptura, narrans de Jubal filio Lamech, quòd *ipse fuit pater canentium citharâ, & organo*. Apud profanos Authores variis attribuitur ejus artis inventio. De quibus ità Isidorus: *Moyses dicit repertorem musicæ artis fuisse Jubal, græci verò Pythagoram dicunt hujus artis invenisse primordia, ex malleorum sonitu, & chordarum extensione percussa. Alii Linum Thebæum, & Zetum, & Amphiona in arte musicâ primos claruisse ferunt. Eratque tam turpe Musicam nescire, quàm litteras*. Musicam optimos effectus in animis, & corporibus producere varii Authores observarunt. Et certè animos concitatos sedare, & ad debitam temperiem suâ consonantiâ inducere ipsa demonstrat experientia: & ità sono musicali à Saule recedebat spiritus malus. Pariter aliquo modo corpus ad debitum temperamẽtum reducit, dum violentas passiones refrænat: & aliquos morbos musicâ sanatos probat ipse Malcardus, Cebetis Tabulam exponens. Quia verò ipsa scientificas quasdam proportiones observat, quæ in Universo quoque inter res creatas cernuntur; ideò scribit Isidorus, *quòd sine musicâ nulla disciplina potest esse perfecta, nam & ipse mundus quâdam harmoniâ sonorum fertur esse compositus*. Musicam præterea variè dividit: & primò prout varia consonantia in vocibus reperitur. Quæ divisio solùm videtur habere locum in Musica, quæ per voces humanas perficitur: dum illam in harmonicam, rhythmicam, & metricam discriminat. *Harmonica est quæ discernit in sonis acutum, & gravem*: & hæc sola etiam observatur in aliis sonis. *Rhythmica est quæ requirit incursionem verborũ, utrùm benè sonus, an malè cohæreat*. Metrica est, *quæ mensuram diversorum metrorum probabili ratione cognoscit, ut v. g. heroicum, iambicum, elegiacon*. Sed ratione materiæ aliter Musica dividitur, prout formatur voce, aut flatu, aut alicujus corporis, ad sonum apti, percussione, præter aërem. Unde *est harmonica, quæ ex vocum concentibus constat, secunda organica, quæ ex flatu consistit, tertia rhythmica, quæ ex pulsu digitorum numeros recipit*. Harum vocum etymologias suis locis reperies. De Musicâ aliquoties agit in suo Ecclesiastico Jesus filius Syrach. Atque primùm asserit quòd *Musica in luctu importuna narratio*; & in Textu græco etiam μουσικὰ, musicâ, exaratur. Lugendi quippè tempori Musica non potest esse opportuna, & aliquando talis est plangendi necessitas, ut Musica potiùs dolorem exasperet, quæ se luctui importunè ingerit. Sed Musicam, maximè à Symposiarchâ, inter honorata fercula, & honesta pocula non impediendam, ab eodem Sapiente sapienter admonemur. Nam illum erudit dicens: *Et non impedias Musicam*. Etsi Græcus legat καὶ μὴ ἐμποδίσῃς μουσικὰ, ke empodisis musicâ, & impedies musica: nempè *musicâ* in neutro plurali, uti superiùs etiam accipi potest. Posteà verò subdit: *Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio musicorum in convivio vini*. Et huic versui Textus græcus concinit σύγκριμα μουσικῶν, syngrima musicôn, comparatio musicorum, seu, ut Interpres latinus vertit, concentus musicorum. Maximè verò Davidis tempore Musica viguit, dum tot ab ipso cantores ex filiis Asaph, & Heman, & Idithun, *qui prophetarent in citharis, & psalteriis, ac cymbalis*, fuerunt instituti. Hi in 24 classes digesti, sicut etiam sacerdotes, & alii Levitæ, secundùm suas ephimerias in templo concinebant. Ipsi tamen in certis extraordinariis solemnitatibus simul convenientes, vocibus, & instrumentis musicis, pleniore concentu, personabant. Veluti dum arca in templum introducta fuit, *cunctis pariter &*

De Ordine l. 2. c. 14.

Ibidem.

Orig. l. 3. c. 14.

Gen. 4. 21.

Orig. l. 3. c. 15.

Part. 3. disc. 3.

Orig. l. 3. c. 16.

Cap. 37.

Cap. 38.

Eccl. 22. 6.

Eccl. 32. 5.

v. 7.

1. Par. 25

1.Par.15. 13. *& tubis, & voci, & cymbalis, & organis, & diversi generis musicorum concinentibus*. Antiquitatem Musicæ indicat quoque Sapiens, dum sanctos Patriarchas laudibus extollere cupiens, generale præmittit encomium: & inter cætera eos narrat fuisse *requirentes modos musicos, & narrantes carmina scripturarum*. Textus græcus habet μέλη μουσικῶν, *mele musicôn*, quod Interpres vertit *melodias musicorum*. Enumerat posteà Sapiens Henoch, Noë, Abraham: Henoch autem verisimiliter fuit ante Jubal, cui Musicæ aliàs attribuitur origo. Musicam quoque sensibilem fore in cœlo, saltem post corporum resurrectionem, satis videtur inferri ex tot locis Apocalypseos, quibus Sanctorum in cœlo cantus, & cœlestium instrumentorum sonus, à nobis tamen ineffabilis, indicatur. Metamusica. V. Metaphysica.

Eccl. 44. 5.

MUSORITÆ: μυσορῖται, *mysoritæ*, p.l., murem colentes. Numerantur isti inter hæreticos à Philastrio Episcopo Brixiensi, veriùs inter idololatras recensendi. Nam *Musoritæ sunt quidam nomine, qui sorices colunt*. Originem habuerunt quando, arcâ à Philistæis captâ, quinque ipsorum satrapiæ tot mures aureos cum arcâ fœderis remiserunt: unde & mures, qui tanta damna ipsis intulerant, coli cœperunt. *Legem itaque & prophetas isti accipientes non cognoscunt hoc esse vanum, & abominabile, quod ab universis contemnitur, & modis omnibus deridetur*.

Lib. de hæres.

Philast.lib.

MUSURGUS: μουσουργὸς, *musurgôs*, cantor, citharista, tibicen, qui musicâ ratione cantica temperat, & modulatur. Formatur ista vox à μοῦσα, *musa*, cantus, & ἔργον, *érgon*, opus: quia nempè Musarum exercet opus. Et hinc μουσουργία, *musurgía* (quæ latinè musúrgia penultimâ correptâ efferri debet, ni græcum accentum in eâ retineamus) Musica, ars ipsa Musicæ. Nam verbum μουσουργέω, *musurgéo*, significat arte musicâ compono, personare Musicâ facio. Hanc artem moderatè colere honestum esse; patet ex dictis de Musicâ: eamque, præsertim si seria, & devota fuerit, optimè in sacris adhiberi, quidquid Calvinus, & alii similes Orbis Christiani Cynici, contrà sacros ritus allatrent; satis ex usu ipso in templo salomonico luculenter probatur. Neque solùm pueros, & imperfectos decet, ut dicit S. Justinus: cùm & in cœlo, ubi summum perfectionis apicem Sancti attigerunt, citharæ soni felices, & nova cantica beatis excipiantur auribus. Nova quidem ob artem novam, dulciter, & sine defatigatione sacras laudes modulandi: & ratione quoque novorum Mysteriorum, quæ cœlesti musicâ celebrantur. Propterea dicit Joannes de 24 senioribus, in hac sacrâ musurgiâ divino magisterio edoctis: *Et cantabant canticum novum*. De Musurgiâ Librum edidit eruditissimus Athanasius Kirkerius, qui sui famam Authoris per Orbem universum suaviter facit resonare. Cur Metamusica. V. *Metaphysica*.

Q.107. ad Orthodoxos.

Ap. 5. 9.

MYAGRUS: μύαγρος, *myagros*, latinè penultimâ correptâ in prosâ, quamvis in versu communi. Muscarum Deus, sic dictus à μυῖα, *myia*, musca, & ἄγρα, *ágra*, præda, venatio: quasi muscas deprædans, aut venans, muscarum venator. Dicitur etiam myiagrus, quem colebant Elei, dum multitudo muscarum pestilentiam afferebat, statimque litatione idolo factâ moriebantur. Erat idem quod Beelzebub, quasi bangalzevúv, seu *bangalzebúb*, dum *beth* est daghessatum, aliàs uti *vetb*, seu v pronunciandum. *Bángal* autem significat dominum, & *zevúv*, muscam, adeòque beel zebub sonat Dominum muscæ, seu Deum muscarum: eratque idolum Accaronitarum. Sicuti refertur de Ochoziâ rege Israëlitarum, misisse *ad consulendum Beelzebub Deum Accaron*. Vocabatur Deus muscarum, quia muscas in Palæstinâ frequentes, & infestas credebatur abigere: & ab aliis dictus Jupiter muscarius. Adeòque cùm Jupiter primus inter Deos haberetur, & *omnes Dii gentium dæmonia*; ideò Beelzebub à Judæis princeps dæmoniorum censebatur: dum Christum Dominum blasphemabant, & eum ejicere dæmones *in Beelzebub principe dæmoniorũ* asserebant. Non desunt qui dicant Deum muscarum ironicè vocatum, ob muscarum multitudinem, quæ ad istud idolum congregabantur, propter sanguinem in sacrificiis effusum. Alio etiam nomine à muscis μυώδης, *myódes* p.l., dictum fuit.

בעל bánga', seu baa. זבוב zevúv.

4.Reg.1. 4.

Ps. 95. 5.

Matth. 12. 24.

MYGALE: μυγαλῆ, *mygále*, latinè penultimâ correptâ, ex Gretsero, etsi producatur à Prosodiâ Bononiensi, & acuatur à Græcis. Est animal medium inter murem, & mustelam speciem habens, & à Latinis mus araneus vocatum. Nam μῦς, mus, & γαλῆ, *gále*, mustela. Magnitudine murem refert, colore autem mustelam: musque araneus dicitur ob pessimum venenum, quod morsu infigit. Meritò inter immunda animalia, & polluta in Lege recensetur. *Hæc quoque*, dicit Moyses, *inter polluta reputabuntur*, &c., *mygale, & chamæleon*, &c. Ità in Textu græco à 70 *mygale* scribitur: & ab Hebræo *anakáh*, mygale, & secundùm alios attelabus, ut habet Buxtorfius. Sed attelabus locustæ species potiùs inter cibos mundos recensendus. Migale autem anakáh dicitur à clamore: ab *anák*, clamavit, & *anakáh* clamorem significat.

Inst. l.3. c.53. Reg. 5.

Lev. 11. 30.

אנקה anakáh.

MYOPARO: μυοπάρων, *myopáron*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur, quia apud Græcos ultima est longa. Ità dictum navigii minoris genus cum remis, quo piratæ utuntur, & *fusta* vulgò vocatur. Forsitan ità, quòd in parte anteriori adinstar muris caudæ in acutum desinat. Nam μῦς, *mys*, genit. μυὸς, *myós*, mus, & πάρος, *páros*, ante. In historiis sacris nonnunquàm hujus vocis mentio: quapropter eam explicare visum est.

MYOPES: μύωπες, *myopes*, latinè, propter *omega* vocalem longam, cum accentu in penultimâ, quamvis hoc à Græcis non observetur. Est lusciosus, qui à primo ortu objecta propinquiora benè videt, secus remotiora. Ità dictus à verbo μύω, *myo*, claudo, & ὤψ, ὠπὸς, *ops*, genit. *opós*, visus, oculus: eò quòd non nisi semiclausis, & conniventibus intueatur oculis. Contrarium myopiæ accidit in senibus, qui remotiora meliùs vident. Myopes à nativitate sũt omnes homines, qui ad propinqua carnalia, & mundana visu pollent, ad sensibus remotiora, ad spiritualia & divina, ad cœlestia & æterna miserè cæcutiunt.

MYRIARCHA: μυριάρχης, *myriárches*, qui decem millibus præest, myriadis præfectus. Nam myrias,

rias, uti statim dicemus, decem millia continet, & ἀρχὸς, archòs, princeps. Myriarcha ergò est, qui myriandro (de quo in voce myrias) præficitur. Luc. 14. 31. Qualis profertur ille rex in Christi parabolâ, iturus committere bellum adversus alium regem. Ista vox quoque apud sacros Authores occurrere potest.

MYRIAS: μυριάς, myriás, p.b., numerus decem millia continens. Hinc μυρίανδρον, myriandron, myriandros, decem hominum millia: à myriás, & ἀνὴρ, anèr, vir, gen. ἀνδρὸς, andròs. D. Jo. Chrysostomus de Noë tot homines, ipsius justitiam irridentes, non curante ait: In Gen. Hom. 23. *Omnem hominum naturam, & tot myriades despexit*. Numerus decem millium in Scripturis aliquando ponitur pro indefinito, veluti in hisce verbis: Ps. 67. 18. *Currus Dei decem millibus multiplex*. Septuaginta unico vocabulo legunt μυριοπλάσιον, myrioplásion, à myrias, & plasios, multiplicitatem significante. Myriadem autem significare præcisè decem millia, satis patet ex Authoribus sacris, & profanis. Unde in Libro Jonæ, Jonæ 4. 11. ubi dicitur plusquàm 120 millia hominum, Græcus habet apud 70 δώδεκα μυριάδες, dódeca myriádes, duodecim myriades. Sed dicet aliquis, si myriades sunt 10 millia, non satis concordat cum Græco Textus Danielis latinus. Nam ubi nos legimus, Dan. 7. 10. *Decies millies centena millia assistebant ei*; Septuaginta legunt μύριαι μυριάδες, myriæ myriádes, idest myrias myriadum, adeòque millies centena millia: etsi eorum Interpres latinus vertat decies centena millia. Pro quo notandum hæc verba Danielis variè à variis legi. Nam Theodoretus in Commentario habet *decies centena millia*, adeòque unum millionem, qui numerus est idem cum illo priore, *millia millium ministrabant ei*. Translatio latina Versionis græcæ in Bibliis tam Complutensibus, quàm Regiis, habet ut Theodoretus. Græca verò exemplaria, habentia myriadem myriadum (hæ voces penultimâ correptâ apud Latinos, quamvis apud Græcos accentus in eâ ponatur) faciunt centum milliones: quem numerum habent Dionysius, Augustinus, & Tertullianus. In Chaldaico habetur רבו רבבן *Ribbò rivvàn*, idem significans ac myrias myriadû, seu decies mille dena millia. Adeòque hæc lectio optima inter cæteras videtur. Noster autem habens Ribbò rivvàn. *decies millies centena millia*, seu mille milliones, non tam respexit ad verba chaldaica, quàm ad mentem Danielis. Cui, ut ait Pererius, In Dan. l. 8. *propositum fuit ejusmodi numeris insinuare innumerabilem quamdam Angelorum multitudinem ponens definitam multitudinem pro indefinitâ*. Ex quibus etiam verbis D. Thomas infert majorem longè numerum Assistentium quàm Ministrantium. Non quòd præcisè tot sint Angeli; sed multò plures, omnem materialem multitudinem excedentes. D. Thom. 112. a. 4. ad 2. *Quod significatur per multiplicationem maximorum numerorum supra seipsos, scilicet denarii, centenarii, & millenarii*. Servus ille ingratus, de quo Christus Math. 18. 24. in S. Matthæo, *debebat decem millia talenta*, ut Græcus habet μυρίων ταλάντων, mirìon talàndon, seu myriadem talentorum, tropologicè designat decem præceptorum divinorum graves, & inæstimabiles transgressiones.

MYRICA: μυρίκη, myrìke, latinè juxtà Gretserum penultima debet corripi, quamvis à Prosodiâ Instit. l. 3. c. 14. Reg. 4. Bononiensi longa statuatur, & in eâ græcus ponatur accentus. Est genus humilis virgulti, quod inter aquas reperitur, & etiam in desertis copiosum germinat. De hoc Isidorus ait, Orig. l. 17 c. 7. *Myrica quam Latini tamaritiam vocant ex amaritudine nominata, gustus enim ejus nimis amarus est*. Forsitan ergò dicta myrica à myrrha, quæ amara est, & ulteriùs à verbo μύρω, myro, deduci potest. De homine in homine confidente dicit Propheta: Ier. 17. 6. *Erit enim quasi myricæ in deserto*. Textus alius latinus habet miryce, Septuaginta lectionem imitatus, μυρίκη ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ, mirýke he en di erìme, miryce quæ in eremo. Hebraicè scribitur כערער chengarngar, idest sicut ugarngàr, myrica, seu nudatissimus, à radice ngaràh, chengarngar. nudatus est. Unde aliqui exponunt, sicuti locus ערה nudatus deserti, in quo scilicet nihil crescit. Ab aliquibus juniperus intelligitur, sed miryce pro myrica non reperitur. Innuit Propheta tales homines ngaràh. fore ut myricas, nempè steriles, viles, depressos, abjectos, desertos, & desolatos, adeòque fructu sperato carituros. Allegoricè myricæ significant Judæos sine fructu, spiritus solam literam aridam habentes. A myrica fit adiectivum μυρίκινος, myrìkinos, & latinè myricinus, penultimâ correptâ.

MYRMECIUM: μυρμήκιον, myrmèkion, p. b., formicarum agmen. Formatur enim à voce μύρμηξ, myrmex, formica, genit. μύρμηκος, myrmecos, sed latinè myrmècos, p.l., diceretur: & hinc μυρμηκιά, myrmekià, p.b., formicarum contubernium, & agmen. Aliquandò dicitur myrmecium ad aliquarum rerum magnam quantitatem significandam. Hincque myrmecia malorum, aut bonorum: & Alexius Imperator, in Bullâ Aurea vocatâ, dicit, *Nor à tergo illa malorum myrmecia insecuta est*.

MYRMICOLEON: μυρμηκολέων, myrmecoléon, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ statuatur. Myrmicoleon passim dicitur pronunciato η, ita, ut ita, seu i longum. Est parvum animal formicis exitiale. Nam se in pulvere abscondens, formicas, annonam suam gestantes adoritur, interficit, & interfectas consumit. Componitur ita vox ex dicto myrmex, formica, & λέων, léon, leo, quasi formicarum leo, aut certè formica, & leo, atque myrmecoleon latinè quoque vocatus. Videlicet aliorum animalium respectu est ut formica, sed pro formicis videtur leo. Ubi Noster in Job legit, Iob. 4. 11. *Tigris periit, eò quod non haberet prædam*; Augustinus cum Septuaginta scribit; *myrmicoleon periit, eò quod non haberet escam*. Et certè 70 legunt μυρμηκολέων ὤλετο, myrmecoléon oleto, & eorum Interpres latinus vertit *myrmicoleo periit*; quamvis Hebraicus habeat לישׁ *Idisc*, idest leo major, aut leo vetus. Allegoricè versum hunc de dæmone D. Augustinus intelligit: quia tandem in novissi no *Idisc*. non erunt quos circuiens devoret, aut quos, ut ipse ait, inducens comedat. Additque: Lib. Annot. In Iob c. 4. *Myrmicoleon verò accipiendus est, vel quia utrumque in eo est, cum & rapit, & occultè prosequitur frumenta, quæ sublato oculo facit non germinare; vel quia autris, & in terrâ thesaurizantibus dominatur*, &c. Optimè vox hebraica quoque dæmoni, leoni veteri semper circumeunti, & ad escam inhianti, adaptatur.

MYROBLYTA: μυροβλύτης, myrobl ytes, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Idiomate nostro unguentum fundens, aut unguento manans verti potest: à μύρον, myron, un-

 guen-

guentum, & βλύω, *blyo*, mano, scaturio. Myroblyta,
In Hiero!. referente Carolo Magri, dictus est S. Dominicus Martyr: quia ex ejus sepulchro liquor, pro infirmitatibus mirabilis, emanabat. Meritò nunc Divo Nicolao, cujus corpus Barii in Apuliâ liquorem illum, omni unguento pretiosiorem, & efficaciorem fundit, illa vox attribuenda.

MYROCLES: μυροκλῆς, *myroclés*, latinè penultimâ correptâ in prosâ, sed in versu communi. Unguenti gloriam, famam, aut unguentum gloriæ, famæ, &c., sonat: à *myron*, unguentum, & κλέος,
Eccl.49.1. *cleos*, fama, gloria. Si *memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii*, vel, ut habet Textus græcus εἰς σύνθεσιν θυμιάματος, *is synthesin thymiámatos*, in compositionem thymiamatis; verè Myrocli Sancto, Mediolanensi Archiepiscopo,
Cant.1.2. dici potest, *Oleum effusum*, immò unguentum pretiosum, *nomen tuum*. In ejus odorem concurrerunt populi, & ejus suavitate, famâ, & gloriâ post ipsum
Ecc.7.2. tracti, viam salutis invenerunt. Et certè *melius nomen bonum quàm unguenta pretiosa*: & Myroclis fragrantissimo nomine allectus D. Ambrosius in ejus laudes prorupit. Tantus fuit ejus sanctitatis odor, & virtutum fragrantia, ut inter Paradisi delitias fuerit annumeratus.

MYRON: μύρων, redolens, aut stillans, fluens.
2 Cor.2.15. Est enim participium verbi μύρω, *myro*, fluo, stillo, Christi bonus odor sumus Deo: sicque poterat in Domino piè gloriari S. Myron Episcopus, qui gratiâ miraculorum clarus, sed virtutum fragrantiâ longè illustrior, heroicorum operum odore perenni fluxu stillans, ad delitiosa Paradisi fluenta fuit evectus.

MYROPHORUS: μυροφόρος, *myrophóros*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ collocetur. Est unguentifer, seu unguenti ferax, aut lator: à dicto *myron*, seu myrum, unguentum, & φέρω, *phero*, porto. Myrophoræ ab aliquibus sacris Authoribus dictæ tres illæ mulieres, de quibus ait
Marci 16.1. Evangelista: *Emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum*. Et ità Maria Magdalena, quæ Christi Domini pedes unctura, attulit alabastrum unguenti spicati pretiosi, verè myrophora nūcupāda.

MYROTHECA: μυροθήκη, *myrothéke*, p.l., pigmentorum officina, unguentorum repositorium. Formatur enim à dicto *myron*, unguentum, & *theca*, repositorium. Ab hac voce fit diminutivum myrethecidion, p.b., græcè μυροθηκίδιον, *myrotekídion*, parva unguenti theca. Myrothecidia exponit ex Hebraico Jo. Buxtorfius illa monilia, quæ devictis Madianitis Israëlitæ Gedeoni dederunt. Ubi
Jud.8.26. videlicet ait facer Textus, *Absque ornamentis, & monilibus, & veste purpureâ, quibus reges Madian*
נטיפות *uti soliti erant*. Nā hebraicè illa monilia *netiphóth*
netiphóth. appellantur, ideft myrothecidia, quasi stillatoria, ut ipse ait, à radice *natáph*, stillavit, aut guttatoria, va-
נטף fa scilicet aurea, ad stacte, seu balsamum conservandum. Alii torques, aut margaritas, ut Pagninus
natáph. ait, intelligunt: vel certè illa vasicula aurea cum *natáph*, seu stacte, aut balsamo, torquium, aut monilium adinstar, è mulierum collo pendebant.

MYRRHA: μύῤῥα, vel potiùs σμύρνα, *smyrna*,
mor, מור arbor quædam in Arabiâ, è cujus cortice inciso la-
mar, מר chryma defluit, quę & myrrha dicitur. Ejus etymon ab hebraico *mor*, myrrha, quasi *mar*, amarus: aut à verbo μύρω, *myro*, stillo, unde myron unguentum, eò quòd myrrha ex arbore fluat, & unguentum referat, & eâ inungantur corpora, ut serventur incorrupta, ità forsitan appellata. Talem effectum producit aloë, quæ pariter ut myrrha est amarissima. Et ideò Nicodemus, in sacrum Jesu corpus
maximè officiosus, *tulit mixturam myrrhæ, & aloës, quasi libras centum*. Io.19.39. Quia verò myrrhâ cadavera liniri solebant; ipsa est mortalitatis symbolum, quam ut homini mortali Magi Christo, inter cætera dona, obtulerunt. Sed longè alio fine, ex militum insolentiâ, & Judæorum nequitiâ, in potu
Christo myrrha exhibita: Et *dabant ei bibere myrrhatum vinum*. Marci 15.23. Nempè vinum illud, quod præstantissimum crucifigendis propinari solebat, myrrhâ, instar fellis amarâ, infectum fuit; ut etiam in gustu Salvator noster amarissimè cruciaretur. Et ideò
Matthæus dicit, quòd *dederunt ei bibere vinum cū felle mixtum*. Matth.27.34. Vel forsitan utrumque, fel, & myrrha, vino fuit immixtum. Quia verò myrrha ob amaritudinem, mortificationis, & incorruptionis est hieroglyphicum; sæpiùs de myrrhâ, cęlesti Spōso admodùm gratâ, qui sacrę Sponsæ amore ductus, amarissimas passiones sustinuit, in sacro Epithalamio fit mentio. Hæcque inter alia aromata, variarum virtutum symbola, optimè pœnitentiam designat, & continentiam: quæ voluptatis fluxum, & fluitantia carnis deficcat incentiva.

MYRRHINUM: μύῤῥινον, *myrrhinon*, p.b., idem quod myrtinum. Nam myrtus græcè quoque μυῤῥίνη, *myrrhine*, dicitur. Illæ puellæ, quæ ad regem Assuerum erant introducendę, priùs anno integro cuticulam magnâ cum diligentiâ curantes, maximâ pulchritudinem arte sibi conciliabant. *Ità dumtaxat ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, &* Esther 2.12. *aliis sex quibusdam pigmentis, & aromatibus uterentur*. Verum quidem est oleum hoc myrrhinum forte fuisse ex myrrhâ confectum; cùm 70 legant σμυρνίνῳ ἐλαίῳ, *smyrnino elæo*, ideft oleo è myrrhâ,
similiter hebraicus Textus habet *besciémen hammór*, in oleo myrrhæ. Oleum ergò ex myrrhâ, vel בשמן ex myrrto, herbâ delicatissimâ, Veneri dicatâ, & המור suavissimi odoris, nitidam, & molliusculam pellem reddebat. Et μύρτος, *myrtos*, erat hilaritatis indiciū, *besc-men* ut ait Pierius, cujus ramum *Veteres inter vina alter alteri porrigebant*. *hammór* Isaias autem Legis evange- Hierogl. licæ ubertatem, felicitatem, & lætitiam prædicens, l.50. ait: *Pro saliuncâ ascendet abies, & pro urticâ crescet myrtus*. Is.55.13. Septuaginta alio nomine μυρσίνη, *myrsine*, myrtum significant, & Hebraicus exarat *hadds*, הדס ideft myrtus. Cùmque sit temperatæ virtutis, temperiem designat cogitationum, & mentis tranquil- *hadds*. litatem. Myrtetum autem est locus myrtis consitus, & inter myrteta Zachariæ Angeli apparent (etsi 70 legant inter, ὀρέων, *oréon*, montes) nempe in demisso, & humili loco: quales sunt fluminum ripę, in quibus libenter germinat myrtus. Textus etiam hebraicus habet inter *hadaßim*, ideft myrtos. Angeli enim humilibus animabus, & virtutum odore הדסים refertis delectantur. Literaliter tamen per myrteta *hadaß-* intelligi possunt loca ad Euphratem demissa, in qui- *sim.* bus Judæi degebant, præsertim Esthertis familia, quæ edissa, hebraicè *hadasſah*, ab *hadds*, quasi myr- הדסה tus, aut myrtea vocata fuit. In istis ergò myrtetis *hadaſsah*

cer-

cernebantur Angeli, præsertim S. Michaël, Synagogæ tunc protector, & præses.

MYRUM: μύρον, myron, unguentum. Oritur à verbo μύρω, myro, stillo, fundo. Istâ voce græcâ utitur noster Textus, dum de Judithâ, se ad cædem tyranni accingente, dicit: *Unxit se myro optimo*, seu, ut græcus ait, μύρῳ παχεῖ, *myro pachi*, ideſt unguento pingui, seu denso. Sicuti tunc moris erat, post corporis lotionem, ipsum ungere, ad pulchritudinem, & odorem conciliandum. A myro autem, & verbo πωλέω, *polèo*, vendo, fit μυροπώλης, *myropôles*, latinè myropola, p.l., unguentorum venditor. Et ità μυροπώλιον, *myropôlion*, officina unguētaria, in quâ unguenta venduntur. Unguenta verò, quibus ad delitias Antiqui utebantur, erant sæpè liquida, & limpida, instar aquarum, ex herbis odoriferis extractarum. Quale procul dubio fuit illud unguentum, seu myron, ut habet Textus græcus, quod Magdalena effudit super caput Jesu recumbentis. Chrisma quoque à Græcis myrum appellatur.

Judith. 10 3.

Matth. 26 7.

MYSIA: μυσία, *mysia*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci aliis regulis utentes eam accentu producant. Est regio minoris Asiæ Troadi contermina: cujus incolæ fortis adeò abjectæ, ut fecerint adagio locum. Hinc Mysorum ultimus dicebatur, homo nullius pretii. Mysia latinè scelestam, & abominandam sonat, à μύσος, *mysos*, scelus, & abominatio: quod & abominandum, & exosum, atque sceleratum significat. Posteà verò Apostoli præsentiâ nobilitata, cùm ipse & Silas *venissent in Mysiam*, variis sceleribus mundata, amabilis Christo, & omnibus Fidelibus facta est.

Act. 16. 7.

MYSTA: μύστης, *mystes*, sacra discens, mysteriorum peritus, sacris initiatus. A verbo μυέω, *myéo*, sacris initio, in sacris instruo: quod ulteriùs oritur à verbo μύω, *myo*, claudo, eò quòd sacra claudi, & abscondi debeant: nec apud Vulgum facilè propalari. Hæc est prima radix omnium similium vocum: unde & ista vox *mysta* potiùs oritur ab ipso verbo *myo*, quàm à *myéo*. Nam *myo* habet in tertiâ personâ præt. pass. μέμυσται, *memystæ*, clausus est: unde ablato augmento syllabico immediatè oritur illud verbale *mystes*.

MYSTAGOGUS: μυσταγωγός, *mystagogós*, p.l., sacrorum princeps, ut Episcopus. Fit à supradicto vocabulo *mysta*, & ab ἀγωγός, *agogós*, ductor, dux viæ, ab ἄγω, *ago*, duco. Hinc mystagogia, græcè μυσταγωγία (sed latinè penultimâ correpta, nisi græcus accentus in eâ usurpetur) disciplina sacrorum, initiatio in sacris: item μυσταγωγικός, *mystagogicós*, ad mystagogiam pertinens. Unde etymon hauries pro quinque Mystagogicis Cyrilli Jerosolymitani, cum 18 ipsius Catechesibus impressis: & intelligentiam accipies similium vocum, quæ in Magni Areopagitæ operibus inferuntur.

MYSTARCHUS: μύσταρχος, *mystarchos*, mystarum princeps, præfectus, à dictâ voce *mysta*, & ἀρχός, *archos*, princeps. Potest exponi sacerdotum præpositus, aut princeps, quo titulo Archiepiscopus Toletanus fuit decoratus. Sed summus Mystarchus, omnium divinorum, & sacrorum princeps, optimè Pontifex Romanus diceretur.

MYSTERIUM: μυστήριον, *mysterion*, p.b., arcanum, res arcana, occultaque, quam nefas est in vulgus efferre. Adeòque specialiter pro sacris arcanis ista vox est accipienda. Oritur à supradicto verbo μύω, *myo*, claudo: & alii addunt στόμα, *stoma*, os, quòd in Mysteriis os claudatur, ne revelentur. Apud superstitiosos Gentiles mysterium sumebatur pro sacris quibusdam arcanis, quæ duorum erant generum, apud Eleusinem in terrâ Atticâ. Magna, quæ Cereri sacra erant: parva, quæ Proserpinæ, in quibus quæ agebantur summo silentio sacerdotes occultabant. In Scriptoris aliquando sumitur pro quolibet arcano, etiam seculari, ut aliquoties in V. Testamento: aliquando, & sæpiùs, pro rerum sacrarum arcano, ut in N. Testamento. De quo D. Gregorius apud Gratianum: *Mysterium itaque fratres ob hoc dicitur, quòd secretam, & reconditam habet dispensationem*. De Mysterio rerum prophanarum dicitur, quòd Nabuchodonosor, qui suas arcanas cogitationes, de totâ terrâ suo imperio subjugandâ, primoribus suis revelaverat, *habuit cum eis mysterium consilii sui*: & ità Textus græcus *mysterion* exaravit. Inter res enim omnes mundanas, regia secreta maxima videntur mysteria. Sumitur tamen etiam mysterium pro quolibet secreto, etiam privatarum personarum: ut dicit Sapiens, *Denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis*. Hîc etiam consonat Textus græcus scribens *mysteria*, & in eodem Capite eandem vocem Noster vertit *arcana*, & *abscondita*. Mysterium etiam dicitur occultarum rerum ænigmatica revelatio. Sicuti de Nabuchodonosoris somnio, quod fuerat de rebus maximis, & abstrusis, Danieli patefacto, legitur: *Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est*. Et sæpiùs in hoc capite somnium, vel ipsa res per somnium significata, mysterium, aut sacramentum appellatur. A Septuaginta verò semper *mysterion* dicitur, & à Chaldaico *razah*, secretum. Etsi prout per hoc somnium aliqua de Christo prædicebantur, ut de lapide absciso *sine manibus*, nempè de Christo sine operâ virili nato, & absciso de celsissimo virtutum monte, qui est Deipara, & de regno ejus æterno; mysterium accipitur secundo modo, pro sacro arcano. Hocque modo passim in N. Testamentu sumitur, ut sæpiùs loquitur de mysterio regni Dei. Sicut autem Sacramentum apud Ecclesiasticos Scriptores sumitur pro ipsâ re sacrâ, & latente, & secundò pro signo rei sacræ occultæ, & latentis, veluti septem Ecclesiæ Sacramenta; eodem modo quoque mysterium accipi potest. Nam Sacramentum hisce duobus modis acceptum, idem est ac mysterium. Et ideò ubi Apostolus de matrimonio dicit, *Sacramentum hoc magnum est*; Textus græcus habet mysterium: μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί. Hîc ergò accipitur Sacramentum, & Mysterium pro ipso signo rei sacræ, & occultæ. Sicut alibi Sacramentum accipitur pro ipsâ re sacrâ, & occultâ. Ut in eâdem Pauli epistolâ, dum ait: *Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ*, ità sæpiùs mysterium accipitur: *Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum*. Sicque rebus sacris tantummodò ista vox mysterium solet adaptari. Quia verò, ut ait D. Thomas, *secundùm antiquos sancta, vel sacrosancta dicebantur, quæcumque violari non* lice-

1. q. 1. c. multi sæcularium.

Judith. 2. 2.

Eccl. 27. 24.

v. 17. & 19

Dan. 2. 19

רזא razah.

Eph. 5. 32.

Eph. 1. 9.

Matth. 13 11.

3. q. 60. a. 1. ad 1.

licebat, &c.; *ideò illa secreta sive divina, sive humana, quæ non licet violari quibuslibet publicando, dicuntur sacra, vel sacramenta*. Et propter eandem rationem mysteria vocantur.

I. **MYSTICUS**: *μυστικὸς*, *mysticòs*, p.b., arcanus. Vocabulum communem habens cum præcedentibus originem. Nam à verbo *μύω*, *myo*, claudo, *mysticòs* derivatur, quia sub silentio recludi debet. Propheta prædicens, ob Judæorum scelera, mala Je-
Is. 3. 3. rusalem inferenda, dicit in personâ Domini: *Auferam prudentem eloquii mystici*. Septuaginta le-
לחש gunt, *& prudentem auditorem*: sed Hebraicus ait
lachasc. prudentem, seu intelligentem *lachasc*, idest mussitatio, locutio occulta, vel ænigmatica. Sic Judæi privandi erant omnibus viris peritis, illustribus, & illis qui spirituali plurimùm pollebant eloquio. Mysticus dicitur ille Scripturæ sensus, qui literali contraponitur. Est enim arcanus, & quasi sub cortice literæ latitans, atque literalem præsup-
Lib. 20. Mor. c. 1. ponens. Unde D. Gregorius ait: *Sacra Scriptura omnes scientias ipso locutionis suæ more transcendit, quia uno eodemque sermone, dum narrat gestum prodit mysterium*. In hoc autem præcisè coosistit sensus mysticus, quòd sit ille sensus, non quem voces immediatè habent, sed quo res immediatè per voces significatæ alias res significant. Quia, ut observat Angelicus, Author Scripturæ sacræ est Deus, qui non solùm ut homioes voces assumere potest ad aliqua significãda; sed res etiam ipsas aliarum rerum significativas potest constituere, præsertim earum quæ futuræ sunt, & Dei ordioatione producentur. Quo significaodi modo carent aliæ scientiæ, cùm sacræ Scripturæ sit absolu-
1. q. 1. a. 10 c. tè proprios. *Illa ergò prima significatio, quâ voces significant res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, vel litteralis. Illa verò significatio quâ res significatę per voces iterùm res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super literalem fundatur, & eum supponit*. Ex quo patet, cootrà Liranum, quemlibet Scripturæ locum habere sensum literalem: cùm mysticus eum præsupponat. Nec refert quod ait Liranus in metaphoris, & parabolis, si daretur sensus literalis, eum fore falsum. Nam in istis sensus literalis noo est ille quem verba propriè sompta indicant; sed ille qui per verba metaphoricè sumpta designatur. Ut do-
Sup. ad 3. cet Magister angelicus: *Nec est litteralis sensus ipsa figura, sed id quod est figuratum, non enim cum Scriptura nominat Dei brachium est litteralis sensus quòd in Deo sit membrum hujusmodi corporale: sed id quod per hoc membrum significatur, scilicet virtus operativa: in quo patet quòd sensui litterali sacræ Scripturæ nunquàm potest subesse falsum*. Io hoc verò multi, qui etiam inter doctiorea recenseri volunt, maximè falluntur, existimaotes illum esse sensum literalem, qoem verba propriè sumpta iodicant, mysticum verò omnem alium, etiam metaphoricum, & parabolicum: adeòque sæpè literalem esse falsum, illis verbis suam stabilien-
1. Cor. 3. 6. tes opinionem, *Littera occidit, spiritus autem vivificat*. Occidere quippè volunt literam, quando quis literalem sectatur sensum. Sed Apostolus hîc agit de Lege mosaicâ, quæ in nudâ literâ coosistebat, nullam tribuens gratiam, aut virtutem; novum autem Testamentum, seo Evangelium constare spiritu, dum noo verba nuda proponuntur, sed uberem gratiam impertitur. Quare dicit Apostolus: *Idoneos nos fecit ministros novi testamenti, non litterâ sed spiritu, littera enim occidit, spiritus autem vivificat*. Sensos ergò mysticus oon est ille sensus metaphoricus, qui pluribus S. Scripturæ verbis proponitur. Sicuti v.g., dum Christus
ait: *Si oculus scandalizat te ejice eum*; non est ille Marci 9. 46.
sensus literalis, quòd verus oculus sit erneodus, qui procul dubio esset falsus. Sed ille qui per verba metaphoricè sumpta designatur: nempè res illa, vel persona nobis conjuocta, quæ instar oculi cara est, & à nobis repellenda, dum peccati nobis exhibet occasionem. Et ille est sensus literalis, & à Christo Domino inteotus. Standum igitur est doctrinæ D. Thomæ, in sensu literali à mystico discriminando: & ubi est sensus metaphoricus propriè una res per vocem significata non assumitur ad aliam signifi-
candam. Ut dum dicitur, *Vicit leo de tribu Juda*; Ap. 5. 5.
ista vox *leo* hîc primò non significat animal rogibile, itaut posteà animal rugibile assumatur ad significandum Christum: ut fit in voce *Jerusalem*, quæ literaliter significat civitatem io Judæâ, & hæc civitas Ecclesiam ex institutione Dei repræseotat, hincque fit quòd Ecclesia per eam vocem mysticè significetur. Nam leo non repræsentat Christum ex tali Dei speciali institutione: etsi propter aliquam similem proprietatem in generositate, & victoriâ, vox *leo* transferatur ad Christum significandum. Esset autem sensus mysticus, si animal rugibile ex tali Dei institutione Christum repræsentaret. Tunc enim primùm daretur sensus literalis verus, & isto mediante sensus insiouaretur mysticus. Sed hoc locum non habet in prędictis Apocalypseos verbis: sed potiùs io istis communiter,
& literaliter, & mysticè intellectis, *Non ligabis os* Deut. 25. 4.
bovis terentis in areâ. Quæ literaliter de veris bobus in areâ apud Judæos triturantibus intelliguntur: qui cùm tantum pro hominibus laborem subirent; æquum erat, ut de frugibus, quas in areâ triturabant, comedere possent. Sed quia Deus voluit ut isti boves essent figuræ Apostolorum, & prædicatorum, aut aliorum spiritualium Ecclesiæ Ministrorum; ideò S. Paulus indicat, quòd ipse sensus literalis non fuerit hîc primariò à Deo iotellectus,
dicens: *Nunquid de bobus cura est Deo?* Quare my- 1. Cor. 9. 9.
sticè, ac tropologicè de Apostolis accipit: *An propter nos utique hoc dicit? nam propter nos scripta sunt*, &c.. Fateor quidem sanctos Patres nonnunquàm per literam illum sensum intelligere, quem verba propriè sumpta præseferunt: qui est prima verborum sigoificatio, super quam locutio fundatur metaphorica, aut figurata. Sic loquitur Augu-
stinus de verbis ad literam acceptis: *Cavendum est* Lib. 3. de Doct. Christ. c. 5.
ne figuratam locutionem ad litteram accipias: ad hoc enim pertinet, quod ait Apostolus, littera occidit, spiritus autem vivificat. Si quis v.g. ad literam intelligere vellet illa quæ de membris humanis Deo in Scripturis attribuuntur; incideret in hæresim Anthropomorphitarum, qui Deum humanâ specie, & figurâ præditum asserebant. Et tamen jam vidimus ex D. Thomâ, & communi Theologorum sensu, literalem sensum illorum verborũ,

quæ

quæ Deo brachium, oculos, & similia attribuunt, non esse illum, qui hîc à D.Augustino dicitur ad literam, eumque à sensu metaphorico contradistinguit; sed esse ipsummet sensum metaphoricum, & figuratum. Illi S. Augustini loquendi modo consonant nonnulli alii Sancti Patres, qui aliqua Scripturæ loca intelligi non posse ad literam ostendunt; nempè secundùm illum sensum, quem primâ fronte indicant, quod procul dubio est verissimum. Juxtà hunc loquendi modum sensus ille figuratus aliqualiter mysticus dici posset: eò quòd aliquo modo arcanus, & reconditus sit existimandus. Sed hoc non obstante S. Thomæ doctrina tenenda est, secundùm quam sensus mysticus, ut diximus, est ille, non quem verba exhibent; sed res per verba significatæ. Res verò metaphoricè significata non significatur à re aliâ, per vocem propriè significatâ; sed ab ipsâ voce æquè immediatè significatur. In hoc enim tropus ille consistit, quòd ipsa vox transferatur ad rem aliam significandam, propter similitudinem quam hæc habet cum proprio talis vocis significato.

2. Sensus mysticus hoc modo sumptus dividitur in allegoricum, anagogicum, & tropologicum, seu moralem: cujus divisionis rationem assignat D.Th.

Heb. 11. 1. Lex vetus est figura novæ: *Umbram enim habens lex futurorum bonorum*: & ipsa nova Lex est figura futuræ gloriæ, uti ex D. Dionysio demonstrat. Eccl.Hie. c.5.p.1. Præterea in Novâ, ea quæ in Capite nostro, seu Christo gesta sunt, signa sunt eorum quæ nos agere debemus. Secundùm has tres considerationes, tres assignati sensus mystici. D. Th. 1. q.1.a.10. c. *Nam secundùm quod ea quæ sunt veteris legis, significant ea quæ sunt novæ legis, est sensus allegoricus: secundùm verò quod ea, quæ in Christo sunt facta, vel in his quæ Christum significant, sunt signa eorum quæ nos agere debemus, est sensus moralis: prout verò significant ea, quæ sunt in æternâ gloriâ, est sensus anagogicus.* Ex quo patet sola verba Veteris Testamenti propriè habere sensum allegoricum. Anagogicum verò habere possunt, nempè allegoricè significando res N. Testamenti, cùmque hæ præfigurent ea quæ ad futuram spectant gloriam; fit ut, saltem remotè, verba V. Testamenti anagogicè aliqua significent. Immò etiam immediatè, absque eo quòd recurratur ad rerum Legis evangelicæ significationem. Nam multa verba in V. Testamento significant aliquas res, quæ immediatè cælestis gloriæ sunt præfigurativæ. Hocque modo sensum habent anagogicum ista verba: Ps.94.11. *Quibus juravi in irâ meâ, si introibunt in requiem meam.* Cùm enim literaliter hîc agatur de terrâ promissionis, ad quam non erant illi murmuratores introducendi, qui in deserto 40 ferè annorum decursu periere, & ipsa terra promissionis sit æternæ requiei figura; fit ut optimè illa verba secundùm sensum anagogicum explicentur de futurâ gloriâ: absque eo quòd N. Testamenti consideretur figuratio. Nisi velimus dicere, ut mens D.Thomæ videtur exposcere, quòd terra promissionis allegoricè significet Christi Ecclesiam, & hæc anagogicè triumphantem Ecclesiam: quâ mediante Palæstina anagogicè patriam cælestem adumbret. Circà sensum tropologicum pariter dicendum videtur, multa Scripturæ loca in sensu tropologico sumi, absque eo quòd aliqua circà Christum significent. Sicuti patet in verbis supracitatis, *Non alligabis os bovi trituranti*: quæ Interpretes cum 1. Cor. 9. 9. D. Paulo tropologicè de Concionatoribus explicant, qui non debent impediri, quominùs à populo debitam accipiant sustentationem. Nisi placeat asserere omnia Scripturæ loca aliqualiter Christum Caput nostrum significare: *Finis enim legis Christus.* Rom. 10. 4. Omnes sensus mystici considerantur in hac voce *Jerusalem*, quæ literaliter significat illam Urbem in Judæâ: ut autem hæc Civitas sancta erat figura Ecclesiæ militantis, & triumphantis, & animæ justi, quæ debet esse fortis, decora, sancta, Dei sacrarium, ut Jerusalem; fit ut illa vox allegoricè significet Ecclesiam militantem, anagogicè triumphantem, & tropologicè animam sanctam. Tres isti sensus optimè tribus virtutibus Theologicis respondent. Nam allegoricus respondet Fidei, anagogicus Spei, & Tropologicus Charitati. Sicut in sensu literali specialiter eminuit D. Hieronymus; ità in allegorico Ambrosius, in tropologico Gregorius, in anagogico Augustinus, præsertim cùm ex professo Scripturæ agit Interpretem. Cùm aliàs in operibus polemicis, & didacticis, totus sit in sensu literali eruendo. Nam ad docendum, & arguendum sensus literalis adeò necessarius existimatur; ut non tam communis Theologorum opinio, quàm generale axioma sit, ex sensu mystico non posse trahi argumentum theologicum, saltem firmum. Unde communiter dicitur, *Theologia symbolica non est argumentativa.* Et hæc communis Sup. ad 1. opinio non solummodò D.Thomæ authoritate fulcitur, de sensu literali dicentis, *Ex quo solo potest trahi argumentum*; sed etiam variis Sanctorum Patrum locis, & signanter Augustini scribentis: *Quis autem non impudentissimè utatur aliquid in allegoriâ positum pro se interpellare, nisi habeat & manifestissima testimonia, quorum lumine illustrentur obscura.* Cót. Vinc Donat. Ep. 48. De cætero cum Esparzâ optimè asseri potest, *sensum literalem, & spiritualem, ubicumque æqualiter innotescunt, æqualiter valere ad arguendum, & ubi æqualiter non innotescunt, æqualiter non valere.* In Proœm Art. 39. Sed quia sensus literalis ex naturâ rei est ut plurimùm certus, & manifestus; ideò ad efficaciter arguendum est idoneus. Sensus verò mysticus ex se præcisè est incertus, ac proinde ad convincendum, & dogmata stabilienda insufficiens habetur. Quia sensus literalis est quem reddunt voces, juxtà naturalem hominum impositionem, qui ordinariè certus, ac manifestus ab hominibus est impositus; sed sensus mysticus in aliquâ inadæquatâ similitudine fundatur, aut affinitate unius rei ad aliam: quæ tamen ex se non sufficit, cùm non quælibet res, propter affinitatem aliam repræsentans, sensum mysticum inducat. Aliàs omne signum naturale alterius rei sensum spiritualem tribueret: sed talis rerum significatio, ad sensus mysticos inducendos, ad Dei placitum esse debet. Nam modus iste significandi est supernaturalis, & solius Dei proprius, qui ex suo beneplacito aliquas res contingenter, aut præter ordinem rerū existentes assumit, ad alias significandas. Cùm verò plerumque lateat quasnam res Deus ad alias significandas assumpserit; sensus mysticus ex se remanet

manet incertus, nisi aliunde certificetur. Cujus aliquando tanta certitudo esse potest, ut sit ad convincendum æquè ac literalis sufficiens, præsertim dum per alia Scripturæ loca, divinâ corroboratur authoritate. De mysticâ Theologiâ in vocabulo *Symbolicus* agetur.

MYTHICUS: μυθικὸς, *mythicòs*, p.b., fabulosus. Est enim adjectivum à voce μῦθος, *mythos*, fabula, efformatum. Censorinus mythicum vocavit illud tempus, quod à Cataclysmo ad primam intercessit Olympiadem. Nam ad illud tempus refert illa omnia, quæ fabulosè describuntur à Poëtis. Cùm post Olympiadum initium sit tempus historicum; quòd apud Gentiles tunc veræ historiæ diligentiùs conscriptæ sint. Varro unam Theologiæ speciem mythicam appellavit: dum eam in mythicam, physicam, & civilem divisit. Mythica est illa, quâ maximè Poëtæ utuntur: de quâ D. Augustinus ait, *Latinè si usus admitteret, genus quod primum posuit fabulare appellaremus, sed fabulosum dicamus, à fabulis enim mythicon dictum est.* De aliis speciebus vide infrà in vocabulo *Theologia*. A *mythos*, & λόγος, *logos*, sermo, fit μυθολογία, *mythologia*, latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus in eâ, ut assolet, observetur. Est fabularum ratiocinatio: unde & μυθολογικὸν, *mythologicòn*, quod ad fabularum narrationem pertinet, & hinc quoque Mythologici Fulgentii hauries etymologiam. Etsi liber iste Mithologiarum styli S. Fulgentii non sapiat gravitatem: sed forsitan est Fulgentii Ferrandi Diaconi Ecclesiæ Charthaginensis S. Fulgentio synchroni, qui obiit anno 529: & cuidam Grammatico attribuit Jo. Molanus. V. *Mythus*.

Lib. de Nat. c. 8.

De Civ. Dei l. 6. c. 5.

MYTHUS: μῦθος, fabula, verbum, oratio, propriè narratio, sermo. Vocem hanc crediderim ortam à verbo μύω, *myo*, claudo, abscondo: quòd in sermone, præsertim in fabulâ plurima tegantur, & abscondantur latentia. In Veteris Testamenti codice græco *mythos* non legitur; sed in N. Testamento pro fabulâ ponitur: & ubicumque in nostro Textu *fabula* exaratur, in Græco semper *mythos* observatur. Cum voce dictâ *logos*, sermo, fit μυθολόγος, *mytholôgos*, latinè mythologus, p.b., fabulator, gerro, in genere is qui fabulas narrat, & explicat: & propriè qui rationem reddunt de fabulæ excogitatione dicti Mythologi. Unde ab aliquibus *mythologia*, de quâ in voce *mythicus*, dicta fabulæ explicatio, seu affabulatio, quæ aliàs epimythion appellatur.

MYXON: μύξων, aut ipsum ellychnium significat, aut ipsam lucernæ partem, ex quâ profertur ellychnium. Vox est derivata à μύξα, *myxa*, humor è naribus fluens, & myxæ apud Sophoclem dicuntur nares. De ellychnio, & quidem ab igne inconsumptibili, loquitur Anastasius dum ait: *Myxum ex stuppâ amianti*. Ab hac dictione lucerna, si duo ellychnia habeat, dimyxos: si verò plura, polymyxos appellatur.



N



NACUS: νάκος, *nácos*, pellis caprina, item vellus, aut pellis arietis. Cùm tamen in græco sit neutri generis, in latino nacos, aut nacum dicendum esset. Inde nacus ab aliquibus pannus laneus vocatur: sicut & pannus suprà equum Summi Pontificis nacus, aut nachus ab aliquibus Scriptoribus ecclesiasticis appellatus fuit.

NÆ: ναὶ, adverbium affirmantis, & concedentis, ut sunt *ità*, & *etiam*, latinè. Est etiam *immò*, *profectò*, &c. Profectò vertit Interpres Tertulliani, seu ejus Annotator Cerda, dum Africanus iste de Cybele loquens ait: *Ne Deam talem viderent Christiani*. Nempe sicut istam futurorum insciam, & præsentium remotiorum ignaram: cum serò Aurelii Imperatoris mortem agnoverit. In Apol. c. 25.

NAMA: νᾶμα, latex, unda, rivus aquæ, derivatio, fluxus. Hinc græcè νᾶμα τῶν λόγων, *nâma tôn lôgon*, idest fluxus verborum. Vox ista derivatur à verbo νάω, *náo*, fluo: cujus præt. pass. esset νένᾶμαι, *nénamai*, & hinc ablato augmento syllabico *nama* protinùs emanat. Sic quoque Prudentium oleum appellasse Magri observavit, & annotavit. In Hierol.

NANUS: νάνος, *nános*, pumilio. Ità dictus à νὴ, *ne*, particulâ privativa, & ἄνω, *áno*, fursùm: eò quòd non admodùm fursùm feratur. Ejus diminutivum est νανίον, *nanion*, mulier parva, & pulchra. Nani, ut & gigantes sunt irregulares, saltem inter eos à quorum ordinariâ staturâ magnoperè discriminantur. Et hoc propter indecentiam, & ne risum moveant. Ista quoque vox sæpiùs in sacris occurrit Authoribus.

NAPHTHA: νάφθας, *náphthas*, ut habetur ex Dioscoride, est bituminis genus apud Persas, qui etiam in longinquo ab igne flammas concipit. Ut alii volunt, est bituminis flos tenuissimus, circà Babylonem copiosus: adeòque magis à Persis, aut Chaldæis, quàm à Græcis quærenda est ejus etymologia. Nisi dicta sit naphtha, quasi aphtha, à tertiâ personâ præteriti passivi verbi ἅπτω, *hápto*, accendo, conversis tenuibus in aspiratas, & sine augmento syllabico esset ἧφθαι, *haphthai*: aut ab aoristo primo deducatur. Videlicet eò quòd ità facilè accendatur, & sit aptissimum ignis pabulum? Quare tribus illis sanctis pueris in fornacem babylonicam injectis, *non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem naphthâ, & stuppâ, & pice, & malleolis*: Ubi Textus græcus etiam *náphthan* exaravit. L. 1. c. 99. Dan. 3. 46

NARCISSUS: νάρκισσος, *nárkissos*, flos purpureus, cujus odor torporem inducit, & caput aggravat. Ejus etymon est à voce νάρκη, *nárke*, torpedo, torpor. Sancti Martyres non inconcinnè Narcissi nomine donati: flores purpurei, proprio sanguine decorati: non malè caput aggravare, & torporem dicuntur inducere. Nam & carnis mortificatio, cruciatuum timor, & mortis horror, cogitationes, & sensus hebetant, & deprimunt. Sed

hæc

hæc quoque torporem imprimunt, ut ad mundana segniores, ad lætiora sæculi tardiores, ad sæviora tormenta insensibiliores, solùm ad percipienda spiritualia, ad altiora speranda, ad invisibilia diligenda promptiores evadant.

NARCOTICUS: ναρκωτικός, narcoticós, p. b., obstupefaciendi vim habens. Est enim adiectivum à dictâ voce nárke, torpor, stupor, veternus. Unde apud Medicos narcotica medicamenta, obstupefactivam vim habentia. In spiritualibus, narcotica est acedia, quæ mortalem torporem inducit: & pluribus narcoticis dæmon utitur, ut animæ sensum adimat, & lethalem veternum in eâ producat.

NARDUS: νάρδος, nárdos, fruticis genus, folio parvo, ac denso, cujus cacumina se spargunt in aristas. Est herba odorifera, calidæ naturæ, ac pectus purgans. Magis tamen odorifera pseudonardus, idest falsa nardus: nam ψεῦδος, pseudos, mendacium, eò quòd nardum ementiatur ob similitudinem. Ità græcè nardos dicitur: ejus tamen nominis origo hebraica videtur, scilicet à dictione נרד nerde, nardus, quamvis aliqui rosam, aut muscum interpretentur. Ex spicis autem nardi fiebat unguentum odoratissimum, & magni pretii. Quale fuit unguentum illud Magdalenæ, nardi spicati pretiosi; vel secundùm Joannem, nardi pistici, idest fidelis, pretiosi, & fidelis quidem ad pseudonardi distinctionem. Nardus variarum virtutum potest esse hieroglyphicum, ut patet ex variis expositionibus super Cantica: Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Ità 70 νάρδος μου, nardos mu, nardus mea, & Hebraicus נרדי nirdi, nardus mea, à dicto nerde cum affixo primæ personæ. Quia herba humilis, & odorifera, secundùm Bernardum, typus est humilitatis, præsertim ex charitatis affectu procedentis. Alii applicant virtutibus, & donis omnibus, quæ suavissimè redolent, dum in arâ cordis, continuos actus, Sponsum mirè oblectantes, emittunt. Sponsi autem accubitus varii à Doctoribus recensentur. Videlicet in sinu Patris, in utero Virginis, in V. Eucharistiâ, in animâ sanctâ, & aliis. Ubi verò bis nominatur Cypri cum nardo, nardus & crocus, &c. potest semel designare spem de Deo, & secundò diffidentiam de seipso.

Marci 14. 3. Io. 12, 3. Cant. 1. 12. Serm. 4 de Assump. Cant. 4. 14

NARTALUS: νάρταλος, nártalos, p. b., genus vasis. Forsitan oritur à νάρη, nárte, quæ est genus plantæ odoratæ, ex quâ conficiuntur unguenta. Vas fuit ad honorem à Deo formatum, & recondendis gratiæ uberioris unguentis destinatum, S. Nartalus Martyr. Hinc meritò in gazâ cœlesti honorificè reponendus, glorioso martyrio ad Empyreum assumptus fuit.

NARTHEX: νάρθηξ, ferula, & arbor ejus nominis à Græcis vocatur. Sed aliquando apud Scriptores Ecclesiasticos intelligitur locus publicis pœnitentibus deputatus, qui verisimiliter in Ecclesiæ aliquo angulo, ut parte ab altari remotiore, aut, ut alii volunt, extrà Ecclesiam erat constitutus. Ibi quasi sub ferulâ stabant ἀκροώμενοι, acroúmeni, idest auscultantes. A narthex fit per diminutionem ναρθήκιον, narthékion, latinè narthecium, p. b., per quod medicamentorum repositorium intelligitur: quia ex ferulæ ligno conficiebatur, apto utique ad medicamenta conservanda.

NAVARCHUS: ναύαρχος, návarchos, præfectus, vel ductor classis. Potest tamen etiam intelligi unius navis præfectus: à ναῦς, naus, navis, & ἀρχός, archós, princeps. Sicque est idem quòd nauclerus, p. l., græcè ναύκληρος, náucleros, navis gubernator, navis dominus, seu qui aliquo modo navem sortitus est: à dicto naus, navis, & κλῆρος, cleros, sors. Per nauclerum in Act. Apostolorum satis apertè alius à navis gubernatore intelligitur. Nam ait D. Lucas: Centurio autem gubernatori, & nauclero magis credebat, quàm his quæ à Paulo dicebantur. Adeòque per nauclerum optimè ille intelligitur, qui ad clavum sedet, eumque moderatur; suprà quem est gubernator, qui omnibus in navi allaborantibus, & ipsi nauclero imperat. De navarcho meminit Ulpianus in l. unic. §. 1. de bon. poss. ex test. milit. Act. 27. 11

NAUMACHIA: ναυμαχία, naumachía, latinè, quia penultima brevis, absolutè vox est proparoxytona, nisi, ut fieri solet in similibus, græcus accentus in eâ usurpetur. Ità dicta pugna navalis, à naus, navis, & μάχη, máche, pugna: & ipse locus pugnæ navali destinatus, de quo sæpè in Historiis sacris fit mentio, sic etiam appellatus. Navis autem à græcâ voce ναῦς, naus, etymon habet, quæ ab insolito verbo νάω, náo, nato, trahit originem, quòd navis in undâ natet. Unde illud Virgilii, Natat uncta carina. Ab ipsâ fit ναύτης, náutes, nauta: & ναῦλον, naulon, naulum, pretium quod datur pro vectione in navi. Sicuti de Jonâ dicitur, qui fugiens à facie Domini, invenit navem euntem in Tharsis, & dedit naulum ejus. Et ità Septuaginta scribunt náulon, & Hebraicus habet schardo, mercedem ejus. Navis inventionem varii variis adscripsere. Ut Cretenses Neptuno: Plinius Danao, vel Jasoni: Clemens Alex. Atlanti: Tertullianus Minervæ: alii aliis. Sed rectiùs Noë, occasione diluvii, & ex Dei ordinatione, primæ navis, & artis nauticæ inventio attribuitur: & Berosus, apud Josephum, primam navim etiam arcam nominavit. Cur autem Job dixerit dies suos pertransisse, quasi naves poma portantes, hæc ratio adferri potest, quòd tales naves, ne poma putrescant, citissimè soleant pertransire. Septuaginta legunt εἰ ἔστιν ναυσὶν ἴχνος ὁδοῦ, idest, si est navibus vestigium viæ: videlicet ità dierum meorum velocissima transactorum nullum observatur vestigium. Textus hebraicus ait cum navibus evéh, idest desiderii, aut concupiscentiæ, nempè velocibus, quibus homines citò desiderii sui compotes fiunt. Alii naves piratarum, quæ solent esse velociores, interpretantur.

Æneid. 4. Io. 1. 3. שכרו schardó. L. 1. Antiq. c. 3. Iob 9. 26. אבה evéh.

NAUPEGUS: ναυπηγός, naupegós, p. l., navium fabricator. Est enim à dicto naus, navis, & à verbo πηγνύω, pegnyo, compingo, struo, cujus præteritum πέπηγα, pepega. Sic, ait Car. Magri, appellatus Michael Imperator, quia ejus majores navium erant fabricatores. Naupegus reperitur etiam pro navis restauratore, seu rimarum in eis obstructore. Naupegia verò est navium fabricatio, & naupagion locus ubi fabricantur. Utraque dictio cum accentu in antepenultima est efferenda.

NAUTOLOGUS: ναυτολόγος, nautológos, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est qui navis rationem tenet, vel de eâ gu-

gubernandâ rectè discurrit: à ναῦς, navis, & λόγος, *logos*, ratio, sermo. Quare nautologus pro navarcho apud S. Clementem. Cum verbo κρατέω, *crateo*, impero, possideo, obtineo, fit ναυκράτης, *naucrátes* (sed latinè naucrates, p.b., diceretur) & ναυκράτωρ, *naucrátor*, latinè oaûcrator, p.b., gubernator navis, qui classe pollet, aut mari potitur.

Ep. 1.

NEAPOLIS: νεάπολις, p.b. nova civitas, à νέα, *néa*, nova, & πόλις, *pólis*, civitas. Neapolis Campaniæ civitas, quæ dicitur à Chalcidentibus condita, cùm esset à Cumanis eversa, grassante sævissimâ peste, juxtà Apollinis oraculum, ab iisdem illustriùs est reædificata, & Neapolis appellata. Aliæ civitates hoc quoque nomine donatæ fuere. De unâ in Thraciâ fit mentio in Scripturis, ad quam appulit Apostolus, ut narrat S. Lucas: *Navigantes autem à Troade recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim*. Hæc civitas posteà feliciore nomine, & omine, Christopolis, seu Christi civitas nuncupata fuit.

Act. 16. 11

NECROLOGIUM: νεκρολόγιον, *necrolóeion*, p.b., liber dictus fuit in quo mortui describebantur. Fit à νεκρὸς, *necrós*, mortuus, & λόγος, *logos*, sermo. Hac voce Ven. Beda inter alios usus fuit. Potest etiā dici necrologium, seu liber mortis, ille qui opponatur libro vitæ. Sed D. Thomas librum mortis nō admittit. Ait enim: *Dicendum quòd non est consuetum conscribi eos qui repudiantur, sed eos qui eliguntur. Unde reprobationi non respondet liber mortis, sicut prædestinationi liber vitæ*. Alii etiam mortis librum agnoscunt, ut D. Basilius in Cap. 4. Isaiæ, juxtà illud: *Recedentes à te in terrâ scribentur*. Quamvis enim non scribantur illi, qui à militiâ rejiciuntur, illi tamen qui morte damnati sunt exarantur.

1 p. q. 24. a. 2. ad 3.

Ier. 17. 13

NECROMANTIA: νεκρομαντεία, *necromandia*, p.l., divinatio per mortuos, vel per cadavera. *Necrós* enim, ut diximus, est mortuus, necnon cadaver, & μαντεία, *mandia*, divinatio. Et hinc dicuntur necromantici illi, qui per cadavera, vel mortuos divinant. Ut ait Gratianus ex D. Augustino: *Necromantici sunt, quorum præcantationibus, videntur resuscitari mortui, divinare, & ad interrogata respondere, necros enim latinè mortuus, mantia divinatio nuncupatur*. Necromantia ergò, ut satis constat, est una ex speciebus divinationis, & quidem è pejoribus: cùm sit ex eis, quæ per expressam dæmonis invocationem peraguntur. Immò aliæ species divinationis, in quibus dæmon expresè invocatur, ad necromantiam reducuntur tamquàm ad pessimam speciem, & in malitiâ principaliorem. Sunt autem præstigium, divinatio somniorum, divinatio per pythones, per figuras rerum inanimatarum, quæ omnes à D. Thomâ, tamquàm illæ, quæ per expressam dæmonis invocationem fiunt, recensentur. Hic enim S. Doctor triplex divinationis genus constituens, ait: *Quorum primum est per manifestam dæmonum invocationem, quod pertinet ad necromanticos*. Cùm aliàs necromantia strictè dicta sit à supradictis speciebus distincta: ut eodem loco illam satis apertè discriminat Angelicus Doctor, qui asserit eam fieri, *per mortuorum aliquorū apparitionem, vel locutionem*. In eâ ordinariè sanguis admiscetur: non quòd præcisè is à dæmone ametur, qui telus corporalibus non afficitur; sed in quantum sanguis est signum crudelitatis, iræ, cædium, generis humani afflictionis, exterminationis: quibus mirè delectantur cacodæmones, sceleribus enormioribus inhiantes. Unde dicit Isidorus, quòd à Necromanticis ad mortuos *suscitandos cadaveri sanguis adjicitur, nam amare sanguinem dæmones dicunt: ideòque quoties necromantia fit, cruor aquâ miscetur, ut colore sanguinis faciliùs provocentur*. Addi potest, dæmonem, ob inanem ipsius superbiam, sanguine delectari. Cùm enim sanguis in sacrificiis religiosè Deo offerebatur, & super *crepidinem altaris*, aut *per altaris circuitum*, tamquàm animalis portio primaria, in quâ *est anima omnis carnis*, fundebatur; ideò etiam dæmon, qui non solùm est *homicida ab initio*, sed concupivit quoque similis esse Altissimo, sanguine, tamquàm re pretiosâ sibi à nefariis hominibus oblatâ, magnoperè movetur. Latiùs prætereà sumitur necromantia, ut necyomantiam, & sciomantiam cō-prehendat: tuncque est divinatio per cadavera, vel umbras mortuorum.

26. q. 5. c. nec mirū.

2. 2. q. 95. a. 3. c.

Ib.

Orig. l. 8 c. 9.

Lev. 1. 16. Lev. 1. 5. Lev. 17. 14.

Io. 8. 44.

NECROPHORUS: νεκροφόρος, *necrophóros*, latinè penultimâ correptâ, quamvis græco acuatur accentu. Est capulus, feretrum, pollinctor: à dicto *necrós*, mortuus, & φέρω, *phéro*, porto. Necrophorus ergò est mortuorum bajulus, aut mortuorum delator. Nam *phero*, etiam pro defero ponitur: & qui mortuorum numerum deferret, necrophorus dicendus esset.

NECROS: νεκρὸς, *necrós*, mortuus. Hujus vocis etymon est à particulâ privativâ νὴ, *ne*, & κῆρ, *ker*, cor, anima, vita: quòd in mortuo non sit anima, aut vita. Ab hac voce tam multa composita eruuntur, ut operæ pretium fuerit ejus originem inquirere, & inter Etymologias sacras recensere.

NECROTHYTON: νεκρόθυτον, cum accentu ut in voce idolothyton, de cujus penultimæ quantitate, ut patet ex Prosodiâ Bononiensi, inter doctos agitatur. Sed præstat penultimâ correptâ proferre, cùm ità græcus saltem observetur accentus, & eam esse brevem admonemur ex ipso Gretsero. Necrothytum est mortuis immolatum: à *necrós*, mortuus, & θύω, *thyo*, macto, immolo. Necrothytum parùm ab idolothyto distinguitur. Nam *necros* pro idolo poni potest, cùm idola sæpissimè homines mortuos repræsentarent, & verè, sicuti mortui, non essent: de quibus ait Esther: *Ne tradas Domine sceptrum tuū his qui non sunt*. De necrothytis mentionem agit Tertullianus, cùm Gentilium spectacula Christianis dissuadens, ait: *Si ergò gulam, & ventrem ab inquinamentis liberamus, quanto magis augustiora nostra, oculos, & aures, ab idolothytis, & necrothytis voluptatibus abstinemus*. Nam spectacula etiam in honorem idolorum suorum Gentiles exhibebant.

Ind. 1.

Lib. 3. Instit. c. 19. Reg. 6.

Esther 14. 11.

De Spectac. c. 13.

NECTAR: νέκταρ, cibus Deorum secundùm aliquos, sed alii potum interpretantur. Ejus origo est à particulâ privativâ νὴ, *ne*, & à verbo inusitato κτάω, *ctáo*, occido, pro quo usitatur κτείνω, *ctino*. Eò quòd scilicet eo utentes non moriantur, aut cujus usus mortalibus sit interdictus, cùm immortaliū sit potus. Aliqui eruunt à νέον, *néon*, novum, & κτῆσις, *ctéar*, possessio: quòd nova semper Diis sit ea possessio.

fessio. Nectar etiam est vini nomen, à quo vinum suavius nectar dictum: immò & à sacris Authoribus ad spiritualia maximè suavia significanda passìm usurpatur.

NECYIA: νεκύια, *nekyia*, p. b., funus, res mortui, mortuorum festum. Est enim femininum singulare à νέκυς, *nékys*, mortuus, formatum. Necyia ergò est omnis res funebris, & ad mortuos pertinens. Festum autem tali nomine dictum etiam apud Gentiles celebrabatur, quo accensis ad sepulchra cereis, mortuorum quieti opitulari sibi persuadebant. Sed explosis Gentilium ritibus, nostra necyia est omnium Fidelium defunctorum commemoratio, quâ variis suffragiis pia mater Ecclesia filiorum liberationi suffragatur: *Sancta enim, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur*. Textus græcus ait, *Sancta, & pia consideratio*, ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἡ ἐπίνοια, osía ke eusebés he epínia. *Unde pro mortuis propitiationem fecit, ut à peccato solverentur*.

2. Mach. 12.45.

NECYOMANTIA: νεκυομαντεία, *nekyomandía*, p.l., vaticinium ex mortuis, & eadem cum necromantiâ jam dictâ reputari potest. Nam νέκυς, *nékys*, mortuum significat, & *mandía*, divinationem. Dum autem necromantia latiùs sumitur, tunc necyomantia est ejus species, uti & sciomantia. Necyomantia verò propriè est, cùm ad recens cadaver calido sanguine oppletum, umbra, vel dæmon, magicis carminibus evocatus per os ipsius cadaveris futura prædicit. Sciomantia fit umbrâ tantùm sine cadavere evocatâ.

NEMESIS: νέμεσις, p.b., indignatio, præsertim ex improborum successu. Ità dicta quoque ira Deorum: & apud Gentiles, Dea, quæ credebatur hominum insolentiam coërcere, & facinorosos punire. Ejus etymon à verbo, νέμω, *némo*, tribuo, distribuo, deducitur: eò quòd Nemesis pro condigno mala tribuat. Apud Philosophos, & Theologos nemesis accipitur pro indignatione, & tristitiâ de alieno bono temporali, quatenùs afficiente, & perficiente indignum. Non ideò tamen inter passiones novam speciem tristitiæ constituit: cùm, ut ait D. Thomas, *zelus enim, & nemesis sub invidiâ continentur*. Et sic præcisè, nemesis ut passio nec est virtus, nec vitium: & ità, ut asserit Philosophus, misericordiæ existimatur contraria. Nam misericors dolet de malis alienis, *in quantum æstimat aliquem indigna pati: nemesis autem gaudet, in quantum æstimat aliquos dignè pati, & tristatur si indignis bene accidat*. Quia verò hoc est laudabile, ideò Philosophus docet ibidem nemesim esse passionem laudabilem. Patet ergò nemesim non posse oriri ex bonis honestis alterius, sed tantummodò ex iis, quæ dignis, & indignis provenire possunt. Et quia, ut observat D. Thomas, Philosophus magni faciebat bona temporalia, ideò nemesim ad bonos mores reducebat. Sed cùm talia bona Christianis in pretio esse non debeant, & talia bona, indignis provenientia, ex justâ Dei ordinatione, ipsis accidant; *ideò hujusmodi tristitia prohibetur in Scripturâ sacrâ, secundùm illud Ps. 36. noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem*. Potest autem nemesis etiam virtutis rationem induere, si debita tristitia bonorum indignis provenientium à voluntate eliciatur. Nam de ipsâ, uti de misericordiâ, docet D. Thomas, quòd *nihil prohibeat quin ab aliquo habitu electivo proveniant, & secundùm hoc assumunt rationem virtutis*. Quæ tamen videtur reducenda, vel ad justitiam vindicativam, vel ad Charitatem. Si quis nempè doleat malos aliquibus bonis abundare, quæ ipsis, vel aliis sunt causa perditionis: vel lætetur de malis dignè ipsis provenientibus, ut ad meliorẽ frugẽ se recipiant. Cùm æquè ad Charitatem spectet amor proximi bonorum, quàm tristitia malorum bona majora impedientium.

2.2.q.36.a.3.ad 2.

Arist. l.2. Rhet. c.9. in princ.

D. Th. 2.2.q.30.a.2.ad 2.

D.Th.q.36.a.2.c.

q.30.a.3.ad 4.

NEMESIUS: νεμέσιος, *nemésios*, p. b., adjectivum à dictâ voce *nemesis*. Benè indignans, juxtà merita distributor, latinè reddi potest: adeòque rectum, justum, zelantem sonat. Justâ Nemesi agebantur illi Sancti Martyres Nemesii, aut Nemesiani nomine donati: qui stultis idololatris optimè indignantes, juxtà merita eorum scelera arguebant. Animo recto, justissimis moribus, tot improbos increpantes, honorem Dei zelantes, pro ejus gloriâ vitam profundere dedignati non fuerunt.

NEMUS: νέμος, *némos*, sylva propriè amœna, ad voluptatem consita. Oritur à verbo νέμω, *némo*, pasco, quòd in nemore frequenter oves pascantur: aut quòd olim ex nemore glandibus homo victitaret. *Abraham plantavit nemus in Bersabee, & invocavit ibi nomen Domini*. Septuaginta legunt ἄρουραν, *ǎruran*, idest agrum, seu arvum, à verbo ἀρόω, *aròo*, aro: Textus hebraicus habet *éscel*, idest arborem. Quasi diceret, plantavit arborem, idest arbores: & Rabbini intelligunt *pardès*, seu paradisum, qui voluptatis locũ significat, in quo frugiferæ plantantur arbores. Erat ergò lucus, etiam hortis amœnis decorus, ad animi oblectationem, Deum orandum, & de Deo, quasi in delitioso sacrario, disserendum. In libro Judicum, ubi Noster legit *nemus*, hebraicus habet *ascerâh*, idest lucus: uti & ab Interprete nostro semel in eo capite vertitur. Rabbi David asserit eo nomine omnem arborem significari, cujus plantatione alicui cultus defertur. Et ideò Gentiles ad suorum Deorum honorem lucos conserebant. Sed in Libro Esther, ubi Noster bis *nemus* legit, hebraicè dicitur *bithân*, idest palatiũ, eò quòd de horto palatij fiat mentio. Neque hîc 70 voce græca *némos* utuntur, sed in Cap. 1. legunt in aulâ (ἐν αὐλῇ, *en aulê*) dumus regis: & in cap. 7. ἐκ κήπου, *ec kepu*, idest *ex horto*, sine alio addito, scripserunt.

Gen. 21. 33.

אשל *éscel*.

Iud. 6. 25.

אשרה *ascerâh*.

Esther c. 1. & 7.

ביתן *bithân*.

NEOCOROS: νεωκόρος, *neocóros*, latinè, propter vocalem brevem, penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Ità dictus æditus, qui res sacras tractat, custodit, atque ornat: à ναὸς, *neos*, templum, & verbo κορῶ, *corò*, purgo, verro. D. Jo. Chrysostomus, ubi noster vulgatus Textus in Actibus Apost. habet, *cultricem magnæ Dianæ*, legit *neocóros*: quæ vox ex Textu græco est desumpta. Ità quippe leguntur illa verba apud Chrysostomum: *Quis est hominum qui nesciat Ephesiorum civitatẽ neocorum esse magnæ Deæ Dianæ, & Diopetis*.

Act. 19. 35.

NEOGAMUS: νεόγαμος, *neògamos*, p.b., qui recens uxorem duxit. Est enim à νέον, *néon*, nuper, & γάμος, *gámos*, nuptiæ, aut à verbo γαμέω, *gaméo*, uxorem duco. Neogami in Lege veteri per unum annum erant à militiâ exempti. Ità quippè jussetat

Deut.24. 5. ferat Moyses: *Cùm acceperit homo nuper uxorem non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publicæ, sed vacabit absque culpâ domi suæ, ut uno anno lætetur cum uxore suâ.* Cujus ratio duplex ex Philone. Quia æquum videbatur ex novâ uxore priùs fructum aliquem percipere: & ne ipsius desiderio nimis remissè in prælio se gererent, aut fugæ se darent, magno cum aliorum scandalo, & damno.

NEOMENIA: νεομηνία, *neomenia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus retineatur accentus, ex usu legitimè introducto. Est nova luna, prima dies lunæ, seu mensis. Nam Græci non à Calendis sicut Romani, sed à lunæ initio, prout etiam Hebræi, suos auspicabantur menses. Componitur ista vox à dictione νέος, *néos*, novus, & μήνη, *méne*, luna.
חֹדֶשׁ Apud Hebræos *chódesc*, mensis, & prima mensis,
chòdesc. dicebatur, à radice *chadasc*, innovavit, quia semper
חָדַשׁ toties in anno renovatur. Ab ipsis autem tales primi dies cujusque mensis erant festi ritu colendi.
chadasc. Nam sicuti sabbata celebrabant in memoriâ creationis Universi, & septimi diei quietis, quo Deus
Gen.2.2. *requievit ab universo opere quod patrarat*; ità singulis cujusque mensis lunaris initiis, pro divinæ gubernationis beneficio, diem festum agebant. Cu-
1.2.q.102 a.4.ad 10. jus rationem assignat D. Thomas: *Quia hæc inferiora præcipuè variantur secundùm motum lunæ, & ideò celebrabatur hoc festum in novitate lunæ, non autem in ejus plenitudine, ad evitandum idololatrarum cultum, qui in tali tempore lunæ sacrificabant.* Figuralis autem ratio erat, quòd allegoricè per novæ lunæ radiationem significaretur
Cant.6.9. Ecclesiæ primitivæ, quæ *pulchra ut luna*, per Christum illuminatio. Quæ verò in Textu græco neomeniæ dicuntur, in nostro, ad similitudinem initii mensis solaris, Calendæ etiam vocantur: dum Scriptura sacrificia commemorat in eis offerenda,
Num. 28. 11. *In Calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos*: præter similam, & libamina olei, & vini. Septuaginta dicunt ἐν ταῖς νεομηνίαις, *en tais neomeniais*, in neomeniis, & Tex-
חֳדָשִׁים tus hebraicus habet *chodascim*, quod est plurale à
chodascim. dicto *chódesc*. Neomeniæ igitur erant sabbatis longè celebriores: in quibus offerebantur tantummodò duo agni anniculi immaculati, cum similâ, libis, & oleo. Et aliàs æquè strictè Calendæ ac sabbata erant colendæ, cum abstinentiâ ab operibus servilibus, & ab itinere prolixiore. Sicuti patet ex ver-
1.Reg.20. 19. bis Joathæ ad David: *Cras calendæ sunt, & requireris: requiretur enim sessio tua usque perendie. Descendens ergò festinus, & venies in locum, ubi celandus es in die quâ operari licet.* Hìc in Textu græco apud 70, in singulari, & contractè scribitur νουμηνία, *numenia*, pro neomenia: & in Hebraico in singulari quoque dicitur *chódesc*. Illis autem verbis satis indicat post Calendas licuisse operari, non autem ipsis Calendis. Sic itaque colendæ erant Neomeniæ, ut primitiæ mensium Deo offerendæ, ut initium anni in Paschate. Etiam in Neomeniis ad lætitiam, & Dei honorem, tubis Judæos personuisse satis et probabile, ex eo quod habetur in eo-
Num. 10. 10. dem Numerorum libro: *Si quando habebitis calendas* (græcè ἐν ταῖς νουμηνίαις ὑμῶν, *en tais numenies hymôn*, in numeniis vestris: hebraicè *berasce* בְּרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם *chodscechem*, idest in initiis mensium, seu calendarum vestrarum) *canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri.* Quamvis aliqui velint, inter quos Corn. à Lapide, in solâ mensis septimi Neomeniâ tubis cantatum fuisse, quæ & inde Festum tubarum dicta fuerit. Et certè septimi mensis Calendæ aliis erant celebriores. Sicut enim septimo quoque die erat sabbatum; ità septimi mensis prima dies erat celeberrima: & toto mense multa intercurrebant festa. Eratque tamquàm aliorum mensium sabbatum: necnon in memoriam Isaac liberati, dum aries cornibus inter vepres hærere visus est. Ideò cornibus arietinis concrepabant: & hoc festum, ut ait D. Thomas, allegoricè innuebat Apostolorum prædicationem. De hoc festo specialiter intelligitur id quod à Psalmistâ dicitur: *Buccinate in neomeniâ tubâ*. Quare Psalmus iste *pro torcularibus* inscribitur. Quia, ut ait Liranus, *Erat decantandus specialiter in festo tubarum, & tunc communiter erant finita vindemiæ, quia prima septembris erat in noviluuio viciniori æquinoctio autumnali, sive ante, sive post.* Quia verò legalia in Christi morte finem habuerunt, adeòque talium festorum partes, ut etiam neomeniæ, non ampliùs à Christianis observandæ; proptereà dicit Apostolus: *Nemo vos judicet in cibo, aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum.* Græcè hìc quoque per contractionem habetur νουμηνίας, *numenias*, pro *neomenias*; unde patet *numeniam*, æquè ac *neomenia* exarari posse. Gen.22. 13. Ps.80.4. Col.2.16.

NEON: νέον, *neon*, novale, à νέος, *néos*, novus. Aliqui Sancti hoc nomine nuncupati, tormentorum vomere proscissi, gratiâ cœlesti benè impinguati, meritò novalibus æquiparantur. A cœlesti Agricolâ optimè fecundati, variis tentationibus excavati, versis corporis glebis, maximâ fertilitate donati, uberrimos fructus in vitam produxerunt æternam.

NEOPHYLAX: νεοφύλαξ, *neophylax*, latinè penultimâ correptâ, quamvis acuatur à Græcis, talem regulam non observantibus. Est templi custos; à νεώς, *neôs*, templum, & *phylax*, custos. Neophylaces, p.b., sunt nostri æditui, quibus sacrorum munditia, & reverentia cordi esse debet, & indignos arcendi cura incumbit. Dicitur & naophylax templi custos. Nam linguâ communi ναός, *naós*, est templum, quamvis atticè *neôs* appelletur.

NEOPHYTUS: νεόφυτος, *neóphytos*, p.b., recens plantatus, nova planta. Formatur à νέον, *néon*, nuper, & verbo φύω, *phyo*, planto, gigno, &c.: adeòque potest etiam nuper genitum significare. Non tamen rectè regeneratus exponitur, ut Magri perperàm interpretatur. Unde Gratianus, ex D. Gregorio ad Siagrium Episcopum, scribit: *Sicut neophytus dicebatur, qui in initio sanctæ Fidei erat eruditione plantatus.* Quia verò recens ad Fidem conversus, si statim ad dignitatem episcopalē promoveretur, facilè sibi persuaderet Ecclesiam suâ personâ indiguisse, & inde superbiendi ansam posset arripere; ideò vetat Apostolus tales neophytos in Episcopos ordinari. *Non neophytum*, inquit, *ne in superbiam elatus, in judicium incidat Diaboli*. Illam prohibitionem extendit Ecclesia ad alios ordines Dist.48.c. Sicut neophytus. 1.Tim.3. 6.

dines, ità ut neophytus juxtà sacros Canones fit irregularis. Neophytus Martyr, quindecim annorum adolescens, nova in horto Ecclesiæ planta, sęviorum tormentorum procellis jactata, ab amœno Fidei solo eradicari non potuit. Quinimò Nicææ, quæ Victoriam sonat, omnibus cruciatibus superior, in fornace illæsus, à feris immunis, nec ardore exsiccatus, nec unguibus offensus, ne diutiùs in indigno mundi solo exularet, in cęlestem Paradisum transplantatus fuit.

NEOTERICUS: νεωτερικὸς, *neotericòs*, p. b., juvenilis. Est à verbo νεωτερίζω, *neoterizo*, nova facio. Quia verò ætas juvenilis, ob firmæ, & stabilis rationis defectum, solet esse inconsiderans; ideò quoque *neotericòs* grecè sumitur pro inconsiderante, stulto, & ratione carente. In scholis nostris per neotericos recentiores Authores intelliguntur, præsertìm illi qui parvæ sunt authoritatis, & recentiora libenter sectantur commenta. Neoterici etiam dicti sunt quidam hæretici à Neote Ephesino, qui Patrem cum Filio passum affirmabat. Quæ hæresis pullulavit ex perverso Sabellii dogmate, in Concilio Nicœno primo condemnato, unicam in divinis Personam asserente. Nam ex hoc absurdo antecedente sequebatur hoc falsum consequens, etiam Patrem fuisse passum, cùm Filius sit eadem Persona, juxtà Sabellium, cum Patre: unde & Patripassiani vocati sunt. Neotem ait Eusebius primum fuisse, qui fecerit solum in divinitate Patrem, & nomen Patris, & Filii, & Spiritus sancti uni Personæ, propter varios adaptarit effectus. Sed ultrà primi illius Oecumenici Concilii authoritatem, sub S. Silvestro Papâ, anno Domini 325 plurima sunt S.Scripturæ loca, quæ idem evincunt. Nam in tot locis ex generatione, processione, missione, evidens asseritur distinctio. Præterea idem colligitur ex numero plurali, qui multis locis Personarum importat pluralitatem. Ità scri-
1. Jo.5.7. bit Joannes: *Tres sunt qui testimonium dant in cęlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.* *Unum* propter essentiam, *sunt* propter Personas. Eodem modo explicantur hæc alia
Jo.10.30. verba: *Ego & pater unum sumus.* Alia loca similia passim obvia recensentur.

NEOTERIUS: νεώτερος, *neotérios*, p. b., quasi νεώτερος, *neóteros*, junior, recentior, minor natu. Est enim comparativus vocis νέος, *neos*, novus, juvenis, Unde vox etiam præcedens efformari potest. Nonnulli Sancti Martyres Neoterii dicti, etsi nomine minoritatem præferentes, moribus, & sanctitate, maturitatem, & senile judicium ostenderunt. In Christi Fide juniores, novum hominem induti, recentis mortis genere nobiliores,
Ap.21.2. & 5. in illam civitatem novam Jerusalem, ubi Deus nova facit omnia, fuerunt haud ut novissimi, sed inter primos introducti.

NEPHALIUS: νηφάλιος, *nephàlios*, p.b., sobrius, & secundùm D. Hieronymum, sobrius, &
Ep.83. ad Ocean. vigilans. Certè verbum νήφω, *népho*, unde fit *nephalios*, exponitur castus dego, modestus, & sobrius sum: accipitur tamen etiam pro vigilo, & diligens sum. Magis equidem sobrietati convenit: & D. Greg. Naz. verbo *nephò*, opponit verbum μεθύω, *methyo*, ebrius sum. Ab eo νηφάλιον, *nephalion*, sobrius, *nephaliótis*, & *nephalismos*, sobrietas: quæ est una ex partibus temperantiæ subjectivis. Hinc & nephalia, festa quæ sine vino celebrabantur. Sed proh dolor! nostris temporibus Christianorum festa non sunt, ut deceret, nephalia: potiùs vanitatibus, & intemperantiis profanata. Ex his inferes, cur in aliquibus Dialogis, de temperantiâ tractantibus, Nephalius loquens introducatur.

NEPHRITICUS: νεφριτικὸς, *nephriticòs*, p.b., renalis, seu ad renes pertinens. Ità dictus renum dolor, qui & νεφρῖτις, *nephritis*, p.l., à medicis vocatur: à νεφρὸς, *nephròs*, ren. Dolor nephriticus est unus ex acerbissimis corporis doloribus, sicut arthritis, & dolor colicus. Cùm autem sacri Interpretes ex variis locis diversi generis sævissimos morbos, quibus patientissimus Job conflictatus fuit, colligant, & renes lumbis adjaceant, in quibus dolores acerbi, adinstar lancearum, aliquando miseros torquent; non incongruè videtur asseri Job nephritide, inter tot alios acerrimos dolores, laborasse, ex illis verbis, *Circumdedit me lanceis suis, convulneravit lumbos meos*. Et certè 70 legunt νεφρούς μου, *nephrùs mu*, renes meos: & Hebraicus cum eodem significato scribit *chiljothài*. Nam *chelajòth* hebraicè sunt renes, & cum affixo primę personæ *chiljothài*, renes mei. Job. 16. 14. כליותי chiljothài. כליות chelajòth

NETE: νήτη, fides acuti soni, seu illa cithararæ chorda, quæ acutiorem reddit sonum. Ità dicta, quia ordine est postrema: à νήτος, *nitos*, postremum, cui hypate est contraria. De utrâque Clem. Alexandrinus ait: *Jam hypate quoque cum sit nete contraria, est tamen una harmonia.* Lib. 1. Strom. c. 1.

NEUMA: νεῦμα, species cantus ecclesiastici dulcis, & suavis, in spiritualis jubili signum. Vox ista propriè nutum significat: à verbo νεύω, *neuo*, innuo, cujus præt. pass. sine augmento esset νεῦμαι, *néuma*, & inde neuma. Ità dictus ille cantus, quia tam suaviter canebatur, syllabas producendo, ut vix pronuntiarentur. Erat in usu specialiter in nocte S. Natalis, & in canendo *Kyrie eleison*, & in voce *Jerusalem*. Unde Rupertus ait: *Jubilamus magis quàm canimus, unamque brevem digni sermonis syllabam in plures neumas, vel neumarum distinctiones protrahimus, ut jucundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, ubi Sancti exultabunt in gloriâ.* Græci talem cantum præsertim adhibent post Epistolam, canendo *Alleluia*. Lib. 1. de div. off. c. 35.

NICANDER: νίκανδρος, *nicandros*, virorum victor. Est enim à νικάω, *nicáo*, vinco, supero, fero palmas, & ἀνὴρ, *anèr*, vir, genit. ἀνδρὸς, *andròs*. Hominem interiorem, & seipsum vicit: viros impios, suum virus in Fideles eructantes, superavit: vires omnes impietatis, Deo, & cęlo impia bella moventis, vir ipse invictus, S. Nicander in Ægypto Martyr debellavit. Sanctorum Martyrum sacra lipsana quærens, à Diocletiani satellitibus repertus, virili fortitudine semper virente, martyrium subiit, palmam immortalem, in æternum virescentem, invenit.

NICANOR: νικάνωρ, p. l., in genit. *nicànoris*, p.b. Nomen est à victoriâ deductum: quia νίκη, *nike*, victoriam significat. Unde verbum νικάω, *nicáo*, vinco, & *nicanor*, victoriosus. Sed isto nomine indignus fuit sceleltus ille Nicanor, unus ex

Antiochi Epiphanis ducibus, qui multa prælia infelia, sed sibi infausta, contrà Judam Machabæum
1. Mach. 8. 34. iniit. *Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judæorum venditionem adduxerat*, tandem sui sceleris debitas pœnas luit, & qui nomine victoriam prætulit, victus infamem mortem retulit. Hæc, post varia ejus impiè gesta, in duobus Machabæorum libris fusè narrata, in ultimo secundi libri capite describitur; & inter cætera, ob ejus in Dominum blasphemiam, refertur, quòd Machabæus *linguam etiam impii Nicanoris præ-*
2. Mach. 15. 33. *cisam jussit particulatim avibus dari*. Sed verè Nicanoris nomen, & omeo habuit quartus è septem Diaconis, ab Apostolis electis, qui posteà in Cypro martyrii victoriam adeptus est. Nicanor etiam ob præclaras victorias agonminatus primus ille Seleucus, post Alexandrum M., rex Asiæ, & Seleucidarum stirpi dedit originem. Ab hujus regni initio, ferè 13 annis post Alexandri mortem, incipiunt anni Seleucidarum, seu regni Græcorum, quibus utitur Lib. 1. Machabæorum. Aliam tamen æram inchoavit sesquianno post primam: forsitan ob aliam recentem victoriam, & subactos penitus inimicos. Hique anni vocantur Antiocheni, vel Syriaci, aut Chaldaici, quorum calculum sequitur
Antiq. l. 13. c. 8. Author Libri secundi Machabæorum. A Josepho Nicanor quoque vocatus ille Demetrius ex Seleucidarum prosapiâ, qui fuit filius alterius Demetrii, Seleuci Philopatoris filii, qui *regnavit anno 167*,
1. Mach. 11. 19. nempè regni Græcorum: usque dùm anno 172 captus est ab Arsace rege Persidis, & Mediæ. Nam unus de principibus Arsacis *comprehendit eum, & duxit eum ad Arsacem*.

NICASIUS; νικάσιος, *nicásios*, p.b., ità græcè debet efformari. Nam à νίκη, *nike*, victoria deducendum nomen, ità ut victoriosum sonare possit. Qualis verè fuit S. Nicasius Rhemensis Episcopus, qui suâ pietate scelestiores ad innocentiam flexit; suâ humanitate barbariores devicit; suo glorioso martyrio de infidelitate triumphavit. Idem dic de nomine Niceas, vel ut alii scribunt, Nicias: quod etymon à victoriâ fortitum, optimè nostris heroicis victoribus imponitur, & adaptatur.

NICEPHORUS; νικηφόρος, *nikephóros*, latinè penultimâ correptâ, quamvis hoc à Græcis non observetur. Nomen proprium quod lator victoriæ, aut victoriosus exponitur: à dicto *nike*, victoria, & φέρω, *phéro*, porto. Inter viros illustres, qui hoc nomine donati sunt, eminet S. Nicephorus Constantinopolitanus Patriarcha, qui Chronicon scripsit à Mauritii cæde, usque ad Ireoes nuptias, scilicet ad annum Christi 769: obiens in exilio pacem æternam in patriâ cœlesti obtinuit, anno salutis 828. Alius fuit Nicephorus Callistus Xanthopulus, qui 18 libris historiam conscripsit, à nato Christo, usque ad annum 625: dedicavitque Andronico seniori Imperatori, Michaelis Palæologi filio, & successori, anno 1305. Nicephorus autem Gregoras de rebus Imperii orientalis historiam exaravit, ab anno 1200, usque ad obitum Andronici junioris, ideft ad annum Christi 1361. Aliqui etiam ex illis Imperatoribus, bellum Ecclesiæ, & Orbi inferentes, ipsâ impietate prostrati, falsò Nicephori nuncupati. Sed optimè tali nomine decorati tot sancti Martyres, qui & tot victorias à dæmone, & mundo, ab infidelitate, & tyranno retulerunt: triumphum cælestem assecuti, omnis generis trophæa Paradiso intulerunt.

NICEROS: νίκερως, *nikéros*, latinè, quia penultima brevis, est vox proparoxytona, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Amorem vinceos, vel amoris victor, & amore vincens, latinè reddi potest: cùm nomen sit à *nike*, victoria, & ab ἔρως, *éros*, amor, derivatum. Nomen verè omnibus Sanctis appropriandum, qui divinâ charitate fortissimi, forti, ut morte, dilectione invicti, divitiarum, & vanitatum seculi, amicorum, & hooris terreni, parentum, & nobilioris thalami, sui ipsius, & totius mundi amorem superaverunt. Cant. 8. 6.

NICETAS: νικήτης, *nikétes*, p.l., victor. Oritur à tertiâ personâ præt. pass. verbi νικάω, *nicáo*, vinco, quæ est νενίκηται, *neníketai*, victus fuit, à quâ ablato augmento syllabico, fit *nikétes*. Fuit Nicetas Acominatus, seu Choniates, historiæ scriptor, ab imperio Joannis Comneni, anno Christi 1118, usque ad obitum Balduini, primi ex Latinis Orientis Imperatoribus, anno 1203. Sed aptiùs hoc nomen convenit tot Sanctis Confessoribus, & Martyribus, tot victoriis illustribus, tot tantisque triumphis celebrioribus. Idem dic de nomine Nicetius, ab eâdem radice originem trahente.

NICETERIUM; νικητήριον, *niketérion*, p.b., victoria, præmium victoriæ, ab eâdem radice, quâ *nicetas*. Ità quoque dictum festum, sacrificium, aut epulum pro victoriâ celebratum. Victores inter Gentiles varia præmia ferebant: ut torques, varii generis coronas. Sed vera Christianorum Heroum niceteria recipiuntur in cœlis. Ibi festa solemnia, lætissima, & mystica epula pro partâ victoriâ celebrantur. Ibi victâ carne, Diabolo, & mundo, Electi percipiunt *immarcescibilem gloriæ coronam*. Niceterium etiam epinicium vocatum, de quo suo loco tractatum est. 1. Pet. 5. 4.

NICODEMUS; νικόδημος, *nicódemos*, latinè, propter η, *eta*, vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, accentus in antepenultimâ collocetur. Nomen est proprium, quod populi victorem interpretari possemus: à dicto verbo *nicáo*, vinco, & δῆμος, *démos*, populus. Nicodemus ille, qui *venit ad Jesum nocte*, & erat *discipulus Jesu*, fuit primarius ex Pharisæis, & magister in Israël. Initio quidem levi pudore victus, & ideò noctu ad Christum viventem accessit: sed posteà verè populi Judaici victor, de die corpori Jesu mortuo insigne pietatis officium impendit. Ad ipsum etenim ungendum, devotâ magnificentiâ, venit *ferens mixturam myrrhæ, & aloes quasi libras centum*. Io. 3. 1. Io. 19. 39.

NICOLAITA: νικολαΐτης, *nicolaítes*, p. l., nomen appellativum, formatum à nomine proprio *nicólaos*, de quo posteà. Nicolaitæ dicti spurcissimi hæretici: quorum pestifera facta evitans Ephesina Ecclesia ab Apostolo Joanne laudatur, dum ait, *Quia odisti facta Nicolaitarum*. Sed reprehenditur Ecclesiæ Pergami Angelus, seu Episcopus, quòd habeat illic tenentes doctrinam, similem doctrinæ pseudoprophetæ Balaam, *edere, & fornicari, ità habes, & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum*. Ap. 2. 6. V. 15.

Qui-

Quibus verbis Nicolaitarum dogmata satis innuuntur. Videlicet esse licitum pro libito Baccho, & Veneri indulgere: insuper edere ex quibuslibet idolothytis, contrà prohibitionem Apostolorum, in Concilio Jerosolymitano promulgatam. Nicolaitæ Gnostici quoque dicti sunt, de quibus suprà: qui, ut aliqui volunt, sinistrè Nicolai Antiocheni dicta exponentes, suæ sectæ ipsius nomen perversè affixerunt. Non dissimilis hæresis rediviva fuit, sub Ludovico Pio Imperatore, Caroli Magni filio, & quia iste pius Imperator non sat illi impietati se oppofuit, per annos 30 in purgatorio negligentiæ
An. Chr. 874. n. 1. pœnas luit. Hoc à Baronio, Francorum annales citante, refertur.

NICOLAUS: νικόλαος, nicólaos, latinè penultimâ productâ, quamvis acuatur à Græcis antepenultima. Est nomen eandem habens cum voce *nicodemus* interpretationem. Nam etiam λαὸς, *laos*, populum significat: adeòque Nicolaus victor populi, aut victoria populi latinè reddi potest. Quo nomine insignes fuere viri sapientiâ, & sanctitate illustres: inter quos primas tenet Nicolaus sanctissimus Myræ Antistes, qui & Cōcilio Nicęno interfuit. Hujus beatissimi viri meritis obtentus à Deo alius Nicolaus, Tolentinas dictus, nomine, & vitæ puritate, primo non absimilis. Meritò etiam inter magnos Nicolaos recensendus Nicolaus I Papa, cognomento Magnus, de quo refert Platina, tantæ fuisse sanctitatis, eloquentiæ, doctrinæ, ac majestatis, ut quasi numen ab omnibus coleretur. Obiit 13 Novembris anno à Sancti Sanctorum unctione 867. Post hos ob magnæ eruditionis præstantiam enumerari potest Nicolaus, è Normandiæ vico, dictus Liranus: qui priùs, ut ferunt, Judæus, verè populi victor Judaici, Christianus factus, & Ordinis S. Francisci religiosus, suis eruditissimis scriptis totum Ordinem, immò & Orbem illustravit. Obiit Lugduni 14 Octobris anno salutis, ex Judæis nobis obventæ, 1349. Sed hoc præclaro nomine indignus fuit ille Nicolaus, ex septem primis Diaconis, qui passionum, & vitiorum vilissimæ plebi succubuit. Cum
Act. 6. 5. aliis elegerunt Apostoli & hunc *Nicolaum advenā Antiochenum*, græcè dicitur proselythus, idest ex gentilitate ad Judaismum priùs Antiochiæ conversus. Nefandæ hęreseos de licitâ fornicatione, etiam promiscuâ, fuit Author, ut testantur Irenęus, Tertullianus, & Epiphanius: etsi Clem. Alexandrinus, Eusebius, & Augustinus eum à tam perniciosâ doctrinâ fuisse alienum opinentur, cujus saltem occasio meritò perhibetur.

NICOMEDES: νικομήδης, p.l., victoriam curans, deliberans, aut meditans, idiomate nostro verti potest. Formatur enim hoc nomen à *nike*, victoria, & à verbo μήδομαι, *mēdoma*, curo, operor, volo, meditor, delibero. S. Nicomedes presbyter jam pridem certamen deliberaverat, victoriam meditatus fuerat, & triumphum corde curaverat: quando infidelibus, eum ad idolis immolandum urgentibus, se soli Deo omnipotenti sacrificare, constanter respondit. Quare diù plumbatis ad mortem cęsus, eam victoriam, quam dudùm toto corde optaverat, assecutus fuit.

NICON: νίκων, maxima machina militaris, à vincendo nomen trahens, ut sit quasi νικῶν, *nicōn*, vincens. Hoc enim est participium contractum verbi νικάω, *nicáo*, vinco. Sed maxima Ecclesię militantis machina, nullâ arte humanâ mobilis, nullis inferni technis superabilis, nullâ potentiâ mundanâ expugnabilis fuerunt aliqui Sancti Martyres hoc nomine donati. Inter hos miles quidam, S. Marci miraculis ad Christi Fidem conversus, inter ejus fideliores in strenuum ducem evasit, Fidem propugnavit, idololatriam expugnavit, tormenta superavit, victorias insignes reportavit.

NICOPOLIS: νικόπολις, p. b., victorię civitas latinè dici potest. Est enim ejus etymon à dictâ voce *nike*, victoria, & πόλις, *polis*, civitas. De quâ Isidorus ait, quòd Augustus devicto Antonio Urbem in Actiaco sinu condidit, quam à victoriâ Nicopolim appellavit. Est autem Nicopolis in Epiro, quò D. Paulus è Cretâ Titum advocabat: *Cum misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim.* Tit. 3. 12. Quia verò Epirus Macedonię conterminа, & à Macedonibus aliquando possessa, etiā ista Nicopolis Macedonię nuncupata. Nam in Textu gręco Epistola ad Titum dicitur scripta ἀπὸ νικοπόλεως τῆς μακεδονίας, è Nicopoli Macedoniæ, ut etiam habent Syriaca: scilicet ex aliquo loco Nicopoli vicino, anno à celeberrimâ victoriâ, per Jesu Christi mortem partâ, 26: ut ex Baronio, & aliis habetur. Ad Corinthios quoque secundam eodem anno Nicopoli scriptam, luculenter probat idem sacrorum Annalium Scriptor: etsi Græca in fine habeant, è Philippis Macedoniæ, ut & Syriaca, & Latina Cōplutensia. Epistolam præterea ad Galatas eodem circiter tempore, & ex eadem civitate scriptam esse, ex Sancto Chrysostomo, & aliis ostendit idem Author. Non enim est verisimile Romæ exaratam fuisse, ut habent Græca in fine, & Syriaca, & graves Authores: cùm vinculorum suorum non meminerit, uti solet in aliis Epistolis Romæ conscriptis. Alia quoque Nicopolis in Bithynia reperitur.

NICOSTRATUS: νικόστρατος, nicostrátos, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Exercitus victorem sonat: à dicto *nicao*, vinco, & στρατὸς, *stratós*, exercitus. Nomen Dei providentiâ nonnullis Sanctis Martyribus impositum. Inter quos Nicostratus tribunus, felicius hostes debellare, feliciùs infidelium exercitum, sub dęmonis signis fideliter militantem, Fide vivâ profligavit, vicit, prostravit.

NOEMA: νόημα, nóema, latinè, propter vocalem longam, cum accentu in penultimâ, quamvis hoc non observetur à Græcis. Est intellectus, cogitatio, consilium: à primâ personâ præt. pass. verbi νοέω, *noéo*, intelligo, considero, quæ est νενόημαι, *nenóemæ*, & hinc ablato augmento syllabico fit *noema*. A Quintiliano sententię quoddam genus asseritur, cùm aliud intelligitur, quàm dici videtur. Tales plurimæ in Hagiographis, & in Sanctis Patribus possunt observari.

NOMAS: νομὰς, nomás, in pascuis degens, Numida, pastor. Ità dicitur à νομὴ, *nomé*, pascua, pabulum, pabulatio. Hinc Nomades, p.b., in Apricâ, qui & Numidæ dicti: eò quòd pascendis armentis præcipuè vacarent, & herbis uno in loco depastis, sedes mutarent. Fuerunt alii Nomades in Scythiâ suprà Mœotidem paludem. De his maximè bar-

barbaris intelligo Chryſoſtomum dicentem: *Nomades, nullo cogente, ſuis matribus miſcentur, idque non unus, aut alter, ſed tota natio.* (In 1. ad Cor. c. 3. Hom. 7.)

NOMICUS: νομικὸς, *nomicós*, p.b., legalis, legiſperitus, à νόμος, *nómos*, lex. Officium erat in Eccleſiâ Conſtantinopolitanâ, quo fungebatur legis doctor, ad quem legis dubia diſſolvere ſpectabat. In vitis Patrum diſpenſator nomicus dictus eſt: quia verbum νέμω, *némo*, diſtribuo, à cujus præterito medio *nomos*, & *nomicos*, & ſimiles emanant voces. Ex Scribis illis apud Damaſcenum, qui primam Judæorum hæreſim conſtituunt, aliqui à Lege dicuntur Nomici, & alii Deuterotæ, id eſt ſecundatores. (Lib. de hæreſ. hær. 14.)

NOMIOS: νόμιος, p.b., juſtus, à νόμος, *nomos*, lex, jus, &c. Item paſtoralis, à νομὸς, *nomós*, ſeu νομὴ, *nomé*, paſcuum. Hinc nomion melos, cantus paſtoralis, & *nomia coryne*, clava paſtoralis, apud D. Greg. Nazianzenum. Nomios Apollo à paſcendi regis Admeti ovibus dictus fuit. Nomion munus, paſtorale prælatorum munus meritò dicendum: quibus paſcendi qui in eis eſt gregis Chriſti, verbo, & Sacramentis, onus graviſſimum incumbit. (In Orat.)

NOMOCANON: νομοκάνων, *nomocánon*, latinè penultimâ correptâ, quamvis aliter efferatur à Græcis. Ità dicta Canonum diſtributio, ſeu compilatio, quaſi lex Canonum: à dicto *nomos*, lex, & *canon*, regula. Ità quoque regularum compilatio, & coordinatio, poteſt appellari. Vox eſt, ut ait Magri, à Balſamone uſitata: & ſignificat apud ipſū regulatam ſacrorum Canonum, ſub titulis ſuis, diſtributionem, ſimul cum legibus imperialibus, & civilibus, ad eandem materiam ſpectantibus. (In Hierol.)

NOMODIDACTES: νομοδιδάκτης, legem docens. Formatur à voce *nómos*, de quâ infrà, & verbo διδάσκω, *didáſco*, doceo: cujus tertia perſona præt. paſſ. δεδίδακται, *dedidacta*, doctus fuit, & hinc, ablato augmento, *didactes*. Ità & νομοδιδάσκαλος, *nomodidáſcalos*, legis doctor, legis magiſter: à dicto *nomos*, & *didaſcalos*, de quo ſuo loco. Hæ voces etiam ab aliquibus Latinis uſurpatæ: & in Textu græco Novi Teſtamenti legis doctor bis *nomodidáſcalos* appellatur.

NOMOPHYLAX: νομοφύλαξ, *nomophylax*, latinè penultima corripitur, etſi græco producatur accentu. Eſt legum cuſtos, à dicto *nómos*, lex, & *phylax*, cuſtos. Nomophylaces, p.b., erant legum prætides, & cuſtodes, qui etiam hominum facta obſervabant, & ad leges revocabant. Bud. in l. ult. ff. de ſenat. Nomophylácia, p.b., græcè νομοφυλακία, *nomophylakia*, eſt legum obſervantia, legum morumque regimen, & tutela. Adeòque quælibet legis, aut regulæ obſervatio, optimè nomophylacia latinè diceretur. Nomophylacion verò eſt legum tutela, juris cuſtodia, & locus ubi Nomophylaces judicabant. Ab aliquibus pro nomico, & legis doctore nomophylax ponitur, & in vitis Patrum aſſeruut diſpenſatorem ſignificare. Et meritò: nam cùm *nomos* à verbo *nemo*, ut in voce *nomicus* dictum eſt, extrahatur, eò quòd jus ſuum cuique tribuat; rectiſſimè diſpenſator, qui jus cuique diſtribuit, nomophylax appellatus. (Cic. lib. de legibus. 3.)

NOMOS: νόμος, lex, inſtitutum. Oritur à verbo νέμω, *némo*, tribuo, diſtribuo, incolo, eò quòd lex ſuum cuique tribuat. Eſt enim *nómos* con ſuetudo loquendi, & qualitas vocis in cantilenâ: quod veteres leges cantarent, ne eas oblivioni mandarent. Sed *nomós* græcè oxytonum, ſeu cum accentu in ultimâ, eſt paſcua, regio, præfectura: quare præfecturæ nomi vocatæ. Cum voce ἀρχὸς, *archós*, princeps, fit νομάρχης, *nomárches*: unde nomarcha eſt legislator, & qui in præfecturâ præeſt, quæ & nomarchia nuncupatur. Vide vocem *Nomotheta*.

NOMOTHETA: νομοθέτης, *nomothétes*, p.b., quamvis apud Græcos producatur accentu. Eſt legislator, à *nómos*, lex, & à verbo τίθημι, *títhemi*, pono (cujus tertia perſona in paſſivo eſt τίθεται, *títheta*, ponitur) adeòque Nomotheta qui leges ponit. Vocis *nomos* etymologia jam expoſita fuit, eò quòd nempe jus ſuum unicuique tribuat. Ab Hebræis dicitur thoráh, à radice *jaráh*, jecit, jaculatus eſt: & in conjugatione hiphil facit *horáh*, quod, inter alia ſignificata, eſt docuit, monuit, inſtituit. Hinc ergò *thoráh*, doctrina, inſtitutio, lex: & dicitur de legibus ſpecialibus, ac de totâ lege moſaicâ (quo ſenſu Pentateuchus ab Hebræis *thoráh* nuncupatur) necnon de univerſo Dei Verbo, eò quòd per ipſum de Dei voluntate ergà nos, de officio noſtro ergà Deum, & proximum, erudiamur, & doceamur. De cætero lex pro ſuo objecto debet habere juſtum, & juſtitiam: hæc verò ab Ulpiano definitur, *Conſtans, & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi.* Dicti Nomothetæ Athenis qui ex judicibus eligebantur, quorum erat leges à populo probatas examinare, probare, vel reprobare. Supremum, & primarium veteris Legis Nomothetam Deum fuiſſe, eſt de Fide, adverſus Manichæos. Eam quidem eſſe *ſanctam, & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum*, probat Auguſtinus in Lib. contrà Adimantum, & lib. 22. contrà Fauſtum. Quorum hæreticorum hoc perverſum erat dogma, ab eodem Auguſtino relatum, *Deum qui legem per Moyſen dedit, & in hebræis prophetis locutus eſt non eſſe verum Deum, ſed unum ex principibus tenebrarum.* Contrà quos agit Auguſtinus, partim locis citatis, partim in duobus Libris contrà adverſarium Legis, & Prophetarum. Et ſatis evidenter ex Scripturis probatur, præſertim ex hiſce Apoſtoli verbis: *Multifariam, multiſque modis olim Deus loquens in prophetis, noviſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio.* Illam tamen Moyſes non immediatè accepit à Deo, ſed ab Angelo Dei perſonam repræſentante, & per ipſum Deo loquente. Nam *lex ordinata eſt per Angelos in manu mediatoris.* Quia verò Moyſes eam ſolus, & immediatè populo propoſuit, etiam nomotheta, & legislator nuncupatur. Etſi non ſit veriſimile, quod aliqui dicunt, Moyſen propriâ authoritate quaſdam leges tuliſſe: nec ipſum repudium, niſi ex Dei nutu, permiſiſſe, præſertim ſi per ipſum matrimonii diſſolvebatur vinculum. In N. Teſtamento noſter Nomotheta eſt Chriſtus Dominus, qui pro triplici præceptorum genere Legis Moſaicæ, ſcilicet judicialium, cæremonialium, & moralium, ipſa moralia ut talia confirmavit, alia verò in præcepta ſacramentalia, & Fidei convertit. Ità ergò verè Legislator fuit Chriſtus Dominus: quamvis hoc negent Lutherus, & Herbrandus. Sic enim teſtatur Iſa-

(Right margin: הורה thoráh; ירה jaráh; הורה horáh; Rom. 7. 12.; In lib. de hæreſ.; Heb. 1. 1.; Gal. 3. 19.)

Is. 33. 22. Isaias: *Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse veniet, & salvabit nos*. Quamvis enim 70 dicant, κύριος ἄρχων ἡμῶν, *kyrios archon hemôn*, Dominus princeps noster; tamen etiam Textus מחקק mechokék hebraicus Nostro concinit, dum voce *mechokék*, utitur, quæ legislatorem præsertim significat, etsi rex, scriba, & judex etiam hac voce intelligantur. חקק chakék Est autem à radice *chakák*, descripsit, statuit, decrevit. Illi verò hæretici Christum asserebant non Legislatorem, sed solùm Redemptorem. Non sic autem est Legislator, ut non sit etiam Redemptor; prout Pelagiani, & Petrus Abbailardus comminiscebantur.

NOMOTHETICUS: νομοθετικὸς, *nomotheticôs*, p.b., legum ferendarum peritus. Hinc νομοθετικὴ, *nomotheticè*, Nomothetica, seu legislatrix, quæ est una ex speciebus prudentiæ, seu ex ejus partibus subjectivis, ab eâdem radice quâ vox præcedens. Nam prudentia dividitur in personalem, & gubernatricem: hæc verò subdividitur in œconomicam, politiam, nomotheticam, & militarem. Sic enim Philosophus ponit legispositivam partem prudentiæ, nempè gubernatricis, seu Poliarchiæ: etsi D. Thomas ejus loco ponat regnativam, quæ est primaria species prudentiæ, à quâ nomothetica non discriminatur. Vel saltem ad illam ità spectat, quòd 2. 2. q. 50. a. 1. ad 3. Philosophus, ut ait Angelicus, *denominat regnativam à principali actu regis, qui est leges ponere*. Hoc enim requirit prudentiam, & quidem speciè ab aliis distinctam: *Quia ubi invenitur specialis ratio regiminis, & præcepti in humanis actibus, ibi etiā invenitur specialis ratio prudentiæ*. Nomothetica tamen etiam aliquo modo spectat ad justitiam, cùm lex, ut diximus, justum, & æquum respicere debeat. D. Th. q. 60. ad 4. *Igitur ad prudentiam pertinet secundùm directionem justitiæ, non secundùm executionem*. Sed propter infinitam sapientiam, & justitiam, Nomothetica in mente Dei maximè refulget; ex quâ, rivuli adinstar, regalis emanat legislatrix. Quapropter Prov. 8. 15. ait Increata Sapientia: *Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt*. Septuaginta legunt, καὶ τύραννοι, *ke tyranni* (& tyranni, seu reges, uti vertit eorum Interpres latinus) dominantur terræ.

NOSOCOMIUM: νοσοκομεῖον, *nosocomion*, p.l., propter diphthongum græcam in vocalem longam latinè conversam. Est locus in quo infirmi curantur: à νόσος, *nosos*, morbus, & verbo poëtico κομέω, *comeo*, curam habeo. Unde & νοσοκόμος, *nosocomos*, dicitur ejus loci præfectus. Nosocomia non solummodò sunt hospitalia, in quibus omnis generis pauperes infirmi recipiuntur; sed etiam illa privata infirmorum ædificia, quæ infirmaria vulgò dicuntur. Sicut autem illud magnificentissimum nosocomium Cambajæ, Indiæ orientalis civitate, pro voluctibus infirmis, magnoperè infidelium vanitatem, & ineptiam arguit; ità tot præclara nosocomia in Orbe christiano erecta satis avitam Fidelium misericordiam, pietatem, & Charitatem commendant. In quibus piè inservientes (ut Nostri, qui ex propriæ professionis robore, pauperibus infirmis, quò viliùs in oculis mundi eò nobiliùs, & gloriosiùs in oculis Dei, ministrant) facilè pro tot heroicis sublimioris Charitatis operibus, inter aliorum morbos, & corporis mortes, æternam adipiscuntur animæ salutem. Cùm D. Hieronymus non meminerit *se legisse mala morte mortuum, qui libenter opera Charitatis exercuit, habet enim multos intercessores, & impossibile est multorum preces non exaudiri*. Ep. ad Nepotianum Idem S. Pater de Fabiolâ nobilissimâ matronâ refert, quòd primò omnium nosocomium, ideft languentium villam instituit, in quo Ep. 30. ægrotantes colligeret de plateis, & consumpta languoribus, atque inediâ miserorum mēbra refoveret.

NOTHUS: νόθος, *nothos*, hac voce græcâ significant quidquid non legitimum, aut quidquid est peregrinum, & extraneum. Unde nothus apud Authores latinos, præsertim Juristas & Theologos, significat illum, qui natus est ex concubinâ domi non retentâ. Suidas hanc vocem deducit à particulâ νὴ, *ne*, quæ privationem significat, & à θεῖον, *thîon*, divinum: quòd privatus sit eo, quod divinum censetur, nempè legitimis nuptiis. Hinc νοθεία, *nothîa*, in sing. est degeneratio, quæ ab aliquibus spurcitas vocatur. Sed *nothia*, etiam penultimâ longâ, in neutro plur., sunt res quæ dantur nothis, aut illegitimè natis à parente: seu portio illa bonorum, quæ ex legum indulgentiâ nothis à patre poterat obvenire. Distinguitur autem nothus à spurio: nam illegitimi dividuntur in spurios, & naturales. Naturales sunt illi qui nati sunt ex illis personis, inter quas poterat esse matrimonium: spurii verò, qui orti sunt ex copulâ legibus damnatâ. Rursùs naturales subdividuntur in nothos, & simpliciter naturales: & hi quidem sunt qui nascuntur ex concubinâ domi retentâ. Nothi verò, ut alii naturales, nisi legitimentur per subsequens matrimonium, sunt irregulares, pro quibus dispensare potest Episcopus ad ordines minores, & beneficia simplicia. Sed per professionem in Religione approbatâ, irregularitas ista tollitur, etiam quoad sacros ordines, non autem quoad dignitates in religione, aut extrà religionem. Non tamen tollitur per Baptismum, ut probat Filliucius cōtrà Toletum. Tract. 19. c. 5.

NOTUS: νότος, *notos*, Auster, ventus meridionalis. Ità dictus propter humiditatem, à νοτὶς, *notîs*, humiditas. Sapiens Creatoris commemorans potentiam, signanter in cœlorum, & siderum productione, & in tot meteororum varietate, inter alia dicit: *Et in voluntate ejus aspirabit notus*. Eccl. 43. 17. Ubi Textus græcus ait, πνεύσεται νότος, *pneusetæ notos*, flabit notus. Et Propheta Ezechiel, in describendis templi gazophylaciis, de illis odiis, quæ ad meridiem versa erant, ait: *Quæ erant in via respiciente ad notum*. Ezech. 42. 12. Etiam 70 legunt κατὰ νότον, *pros nóton*, ad notum: & Hebraicus *derech darôm*, viâ meridiei, seu Austri. דרך דרים Cùm verò notus Austrum significet, observatu dignū est, quòd Auster in Scripturis ferè in bonâ parte sumatur, cùm allegoricè Spiritus sancti fervorē designet: è cōtrà verò Aquilo cōtrariā potestatem, Diaboli regnum, Charitatis extinctionem. Hinc Sponsa dicit, vel Sponsus secūdùm alios, *Surge aquilo, & veni auster*. Cant. 4. 16. Septuaginta καὶ ἔρχου νότε, *ke érchu nóte*, & veni note: sed hebraicè *theman*, ideft auster, meridies. תימן theman Quasi diceret, aufeiatur Aquilo, & veniat Auster. Vel per Aquilonem tribulationem intelligendo, ut sensus sit, exurgat tribulatio, & tentatio: sed simul veniat Spiritus

tus sancti gratia, quæ mysticum hortum maximè fecundet. Sicuti verò per Austrum anagogicè designatur felicitatis status; ità per Aquilonem infelicius figuratur. Et ideò dicit Salomon: *Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit*. Textus hebraicus utitur voce *darôm*, & 70 dicunt *ἐν τῷ νότῳ*, *en tô noto*, in noto. Eccl. 11. 3.

NUMISMA: *νόμισμα*, *nómisma*, moneta, quæ lege principis cuditur, ut sit rerum emendarum pretium. Oritur ista vox à *νόμος*, *nómos*, lex, vel à verbo *νομίζω*, *nomízo*, quod inter alia significat lege sancio. Numisma enim, sicuti nummus, qui ab eâdem radice originem trahit, habet pretium legale, seu lege taxatum. Antiochus filius Demetrii Seleuci, frater Demetrii Nicanoris, de quo in voce Nicanor nonnihil attigimus, isto ab Arsace capto, regnum invasurus, Simonis magni Judæorum Pontificis amicitiam sibi conciliare, è re suâ magnoperè existimans, inter alia privilegia, quæ ipsi promittit (quæ tamen ipsi etiam sine tali concessione, utpotè Reipublicæ liberæ legitimo principi competebant) ait: *Permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tuâ*. Et ità græcè *nómisma* hîc exaratur. Illud autem *numisma census*, quod Christus ab Herodianis, & Pharisæis sibi ostendi postulavit, erat nummus quidam cum Cæsaris effigie, & inscriptione, qui pro censu Romanis solvebatur. Patet autem hoc numisma fuisse denarium: nam *obtulerunt ei denarium*. Qui verisimiliter non fuit denarius vulgaris atticus, seu argenti drachma una; sed denarius hebræus duplò major, nempè media pars sicli, & pondere duas exæquabat drachmas. Cùm enim hoc tributum quotannis Hebræi templo capitatim exsolverent; posteà Judeâ à Romanis subactâ, hoc numisma ipsis pendebant. 1. Mach. 15. 16. Matth. 22. 19.

NUTHESIA: *νουθεσία*, *nuthesía*, latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus in eâ retineatur ex usu. Est admonitio, institutio, correctio: eò quòd mentem ponat, seu quid faciendum sit in mentem inducat. Nam mens *νοῦς*, *nus*, dicitur, & *θέω*, *thêo*, aut potiùs *τίθημι*, *tithemi*, pono. Etiam pro expositione reperitur, quæ rem nudè proponit, ex ipso Textu collectâ, seu doctrinâ nudâ, mentem Authoris exponente. Verbum *νουθετέω*, *nuthetéo*, est admoneo, instituo, castigo, increpo, à quo *nuthetema*, & nuthetesis, p.l., pro admonitione, increpatione, & castigatione optimè dicuntur. Nutheticus verò, p.b., græcè *nuth. ticós*, est admonitorius: unde nuthetici sermones sunt admonitiones, seu exhortationes.

NYCTAGES: *νυκτάγες*, *nyctáges*, latinè penultimâ correptâ. Hæretici ità dicti, ut ex Isidoro refert Magri: eò quòd nocturnas vigilias precesque damnarent. Vox ista in Lexicis non habetur, sed à genit. *νυκτός*, *nyctós*, à *νύξ*, *nyx*, nox, & forsitan à verbo *ἄγω*, *ágo*, duco, ago, &c. (quia noctem optimè somno sepulti peragebant) deducenda. Dicti etiam *νυκτάζοντες*, *nyctazontes*, & lethargici: & quidem nyctazontes, quasi à verbo *nyctázo*, quod tamen non reperitur. Fortè *νυστάζοντες*, *nystázondes*, idest dormientes, utpotè participium plurale verbi *νυστάζω*, *nystázo*, dormio, nuncupandi. Isid. Hierol.

NYCTALOPS: *νυκτάλωψ*, *nyctálops*, latinè penultimâ correptâ, etsi propter ultimam longam in eâ ponatur accentus græcus. Ità dictus ille, qui interdiù clariùs videt, & nocte adventante visu est hebetiori. Formatur ista vox à *νύξ*, *nyx*, nox, genit. *nyctós*, *ἁλῶ*, *halóo*, capio, & *ὤψ*, *ops*, visus, oculus, quòd noctu capiatur oculis. Hinc nyctalopia, p.b., græcè *νυκταλωπία*, *nyctalopía*, talis passio vocatur. Ulp. l. 10. ff. de ædil. edict. Ab aliquibus tamen contrario sensu, de eo qui noctu meliùs videt, accipiuntur istæ voces. Qui tali vitio laborat, si in sacris sit, aut alio titulo obligatus, officii ecclesiastici recitationem ante tempus vespertinum tenetur recitare. Nyctalopes, p.l., sunt peccatores obstinati, qui adventante mortis horrendâ noctè penitùs à Diabolo excæcantur.

NYCTERIS: *νυκτερίς*, *nycteris*, p.b., noctua, vel ut aliis placet, vespertilio, ab adjectivo *νυκτερὸς*, *nycterós*, nocturnus. Quòd nycteris sit animal immundum satis ex se patet, à quo & visus, non minùs quàm gustus, abhorret: & ob noxium alimentum quod præberet meritò in Lege veteri prohibitum. Nam inter cæteras immundas volucres Moyses comedere vetat *upupam quoque, & vespertilionem*. Et ità 70 *καὶ νυκτερίδα*, *nycterida*, idest & vespertilionem, ut exponit eorum latinus Interpres, & latinè nyctérida, p. b. debet efferri. Similiter Hebraicus habet *ngatallêph*, idest vespertilio. Hujus prohibitionis ratio literalis est illa jam dicta. Figurata verò est: quia vespertilio eos, qui malè agentes odio habent lucem, designat, quorum consortia fugere debemus. A nycteris fit *νυκτερινός*, *nycterinos*, latinè nycterinus, p.b., nocturnus, obscurus. Hinc nycterina phantasmata larvæ nocturnæ dicuntur. Lev. 11. 19. עטלף ngatallêph.

NYCTICORAX: *νυκτικόραξ*, *nycticórax*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis, etiam ad ultimæ quantitatem respicientibus, in penultimâ statuatur accentus. Est corvus nocturnus: à dictâ voce *nyx*, genit. *nyctós*, nox, & *κόραξ*, *córax*, corvus. Lex mosaica inter aves immundas, adeòque Judæis ad esum prohibitas, recenset *porphyrionem, & nycticoracem*. Septuaginta quoque dicunt *nycticóraca*, & Hebraicus habet *scialàch*, idest mergus, seu mergulus, ut habetur in Levitico, ità dictus à *scialàch*, jecit, projecit, eò quòd ad pisces capiendos se in aquas projiciat. Sed nostro Textui inhærendo, hæc quidem avis prohibetur primò propter causam literalem, ut aliæ corvini generis: quia sunt aves rapaces, & consequenter nimiæ siccitatis, ut ait D. Thomas, & hominis temperiem offendunt. Mysticè verò: quia *nycticorax, quæ nocte acutè est visus, in die autem non videt, significat eos qui in temporalibus sunt astuti, in spiritualibus hebetes*. Psalmista describens anxietatem, afflictionem, & mœrorem populi israëlitici, se nycticoraci comparat, qui de die in angulo delitescit, & noctu non tam canit quàm gemit: *Factus sum sicut nycticorax in domicilio*. Huic quoque Textui concinunt Septuaginta, *nycticórax in domicilio*: hebraicè dicitur *chos*, bubo, aut nycticorax. Hieronymus Lauretus ex Augustino, & Eucherio, dicit, quòd allegoricè nycticorax sit Christus in passione, inter crucifixores Judæos. Et certè Deut. 14. 17. Lev. 11. 17. שלך scialàch. 1. 2. q. 102 a. 6. ad 1. Ps. 101. 7. chos, כוס

Physiol. c. 10. tè Epiphanius in Physiologo de noctuâ, seu, ut in græco habetur, de nycticorace, super illa Psalmi verba ait: *Sic Dominus noster Jesus Christus dilexit nos sedentes in tenebris, & in umbrâ mortis, hoc est gentium populum amavit, magis quàm Judeos.* Non autem vult dicere, quòd Christus tenebras amaverit, sed potiùs eos qui in nocte immersi erant. Quamvis Augustinus etiam per noctem peccatores ipsos intelligere videatur, & de Christo dicit: *Ecce nycticorax in parietinis amat & noctem, nam nisi amaret, unde diceret, pater ignosce illis?* Nec refert quòd noctua impura sit avis; nam quatenùs talis non est Christi figura, nisi in quantum Christus *peccata multorum tulit*: & ideò cum immundis, & *sceleratis reputatus est*. Quod & sibi objicit, & solvit Epiphanius: *Dices impura avis est noctua: atqui Salvator per Apostolum dixit, eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Enar. in Ps. 101. Is. 53. 12. Marci 15. 8.

NYCTOBLEPA: νυκτόβλεψ, *nyctoblêpes*, latinè cum accentu in antepenultimâ, quia penultima brevis, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Ità dictus ille qui noctu videt: à *nyx*, nox, & βλέπω, *blêpo*, video. Nyctoblepæ optimè dicuntur illi, qui & nycticoracibus à D. Thomâ æquiparantur. Mundani scilicet umbræ mortis peccati penitùs immersi, qui *dilexerunt magis tenebras, quàm lucem.* Io. 3. 19.

NYCTOSTRATEGUS: νυκτοστρατηγὸς, *nyctostrategôs*, p. l., ad verbum nocturnus imperator, prætor nocturnus, verti potest. Nam componitur à sæpiùs dictâ voce *nyx*, ganit. νυκτὸς, noctis, & *strategus*, p. l., imperator, dux exercitus, prætor, ut suo loco dicetur. Vocabulum illud optimè principi tenebrarum harum adaptaretur. Aliàs Nyctostrategi fuere nocturni magistratus in provinciis, qui armati noctu urbem perlustrabant. Arcadius l. ult. §. 1. ff. de mu. & hono.

NYMPHA: νύμφη, *nymphe*, à Græcis dicitur sponsa. Oritur ista vox à νέον, *néon*, recens, & φαίνομαι, *phenomæ*, appareo: quia recens apparet. Item nymphæ à Poëtis dictæ fluminum, montium, maris, & arborum Deæ: quia semper recentes, seu juvenes comparere putabantur. Unius Nymphæ verè Christi sponsæ, & per regenerationis lavacrū, sacræ aquarum nymphæ, mentio fit ab Apostolo, Colossensibus scribente: *Salutate Nympham, & quæ in domo ejus est Ecclesiam.* Ità quidem diceretur secundùm nostrum Textum; sed vilò græco Codice, constat hîc non esse mulieris, sed viri nomen: ut observaverunt Theodoretus, & Theophylactus. Nam illa particula *ejus*, quæ in græco dicitur αὐτοῦ, *astû*, est masculini generis. Allusionem ergò illam ad nymphæ nomen, istius viri animæ poteris applicare. Sancta Nympha, vera Christi sponsa, cui Sponsus ipse sanguinum, sed gratissimus extitit, cælesti thalamo, & virginitatis flore, & martyrii dote, digna fuit. A voce nympha dicuntur nymphæa, balnea, & lavacra: hincque nymphæum in Anastasio sæpè legitur, pro conchâ aquę, in atrio Ecclesiæ poni solitâ, ad Christianorum, antequàm in eam ingrederentur, manuum lotionem. Nymphium verò, certè p. l., pro loco fontis intra monasterii septa, in Hierolexico reperitur. Col. 4. 15.

NYMPHODORA: νυμφοδώρα, p. l., sponsæ donum latinè sonat, à δῶρον, *dôron*, donum. Christi sponsa fuit, & sponsæ donum pretiosum cum duabus sororibus tulit Sancta Nymphodora. Nam virginitatis adamante ornata, martyrii pyropo decora, dona pretiosissima Sponso cęlesti obtulit, & thesauris supernis intulit.

NYSSA: νύσσα, repagulum, carceres, unde moventur cursores. Fit à verbo νύσσω, *nysso*, pungo, pello, quoniam inde calcaribus equi urgentur. Item est scopus, meta, à verbo νεύω, *néuo*, inclino: eò quòd cùm metam cursores attigerint, inclinentur, & flectantur. Vox ista reperitur apud D. Greg. Nazianzenum. In Serm. Paschæ.

O



OBELISCUS: ὀβελισκὸς, *obeliscôs*, diminutivum ab *obelôs*, veru. Adeòque ex vi sui etymi, parvum veru significare deberet. Sed potiùs per antiphrasim dicitur, pro ingenti saxo, in modum veru, aut sagittæ acuminato. Cujus originem assignat Isidorus: *Obeliscum Mespres rex Ægypti, primus fecisse fertur tali ex causâ: cum quodam tempore Nilus vehementer inundatione Ægypto nocuisset, indignatus rex, tamquàm pœnas à flumine exigeret, sagittam in undas misit: non multò post gravi valetudine correptus lumen amisit; qui post cęcitatem visu recepto duos obeliscos soli consecravit: obeliscus enim sagitta dicitur, qui ideò in medio circo ponitur, quia per mediū mundum sol currit.* Similes obelisci stupendæ molis, etiamnùm Romæ visuntur: quorum aliqui variis notis, Ægyptiorum hieroglyphicis, sunt insculpti. Inter cæteros eminet ille, qui ante templum Vaticanum, jussu Sixti V. erectus fuit, centenas librarum myriades in pondere exuperans. Augustinus obeliscum pro obelo posuit, dum dixit de verbis Pharaonis ad Josephum: *Quorum omnium in codicibus græcis, qui à diligentibus conscripti sunt, quædam obeliscos habent, & significant ea quæ in hebræo non inveniuntur, & in Septuaginta inveniuntur*, &c. Orig. l. 18 c. 3. L. 1. Quæstione sup Gē. q. 155

OBELUS: ὀβελὸς, *obelôs*, p. b., veru. Ejus etymon est à βέλος, *bélos*, sagitta, quòd veru in acumine sagittam referat. Ab ejus similitudine dicitur etiam obelus virgula quædam in libris, ubi aliqua malè scripta observantur. Seu, ut ait Isidorus: *Obelus, id est virgula jacens apponitur in verbis, vel sententiis superfluè iteratis, sive in iis locis, ubi lectio aliqua falsitate notata est, ut quasi sagitta jugulet supervacua, atque falsa confodiat: sagitta enim græcè obeles dicitur.* Uti asteriscus inscribitur, ut addita nonnulla designet quod præsertim in Antiquorum observabatur libris. Unde Hieronymus contrà suos obtrectatores ait: *Cur ea quæ sub asteriscis, & obelis vel addita sunt, vel amputata legunt, & negligunt?* Obelus verò cum puncto, hoc modo ÷, in iis, de quibus an tolli deberent dubium erat, apponebatur. A b. aliquibus di- Orig. l. 1. c. 20. Ep. 104. ad Desid.

dictus obelus agnostigmenon, cùm legi debeat *ano estigménos*, ἄνω ἐστιγμένος, id est suprà punctus, aut suprà puncto notatus. Nam *ano*, suprà, & στίζω, *stizo*, pungo, punctis noto; cujus participium pass. præt. *estigménos*, & latinè estigmenos, p.b., efferri deberet. Talis obelus appositus ad illa Lucæ verba, *qui fuit Cainan*: eò quòd Cainan nec Gen. 11., nec 1. Paral, cap. 1. legatur. (Luc. 3. 36.)

OBOLUS: ὀβολὸς, *obolós*, p. b., monetæ genus. Ità dictum ab *obelos*, eò quòd vetus Atheniensium nummus obelisci formam, aut imaginem referret. Quantum autem obolus valuerit, est nonnulla inter Authores dissensio. Certum quidem est fuisse unum ex minimis numismatibus, & vigesimam sicli partem, ut pluribus in locis Scriptura testatur. Nam *siclus 20 obolos habet*. Septuaginta legunt, εἴκοσι ὀβολοὶ τὸ δίδραχμον, *icosi oboli tò didragmon*, idest 20 oboli didrachmum: & in Textu hebraico obolus dicitur *gherâh*, à *gharâr*, secuit, quasi minimum monetæ segmentum. Aliqui obolum dicunt fuisse assem unum, seu decimam denarii partem: ideò enim denarium vocatum, quia 10 asses penderet. De quo Pierius ait; *Sciendum obolum ejus precii esse, qui Romæ nunc litteris aliquot immutatis, baliocus, quasi obolicus dicere velint, appellatur*. Alii sextam denarii partem faciunt, seu drachmæ atticæ. Et quidem de obolo attico id facilè concesserim, qui erat vigesima quarta pars sicli. Sed cùm obolus esset vigesima pars sicli, siclus autem valeret quatuor drachmas; inde sequitur obolum hebræum esse drachmæ atticæ quintam partem, seu duos bajoccos. Et fortè antiquitùs baliocus, seu obolicus Romæ fuerit quinta pars Julii, seu drachmæ. Sed temporis decursu istæ monetæ facilè immutantur, ut ferè de omnibus provinciis certum est. Pierius verò, & alii in hoc sunt hallucinati, quòd siclum duas tantummodò drachmas æstimaverint. Sed didrachmum hebræum, quod erat attico duplo majus, erat tetradrachmum atticum: ut asserit Jacobus Tirinus in Prolegomenis, de antiquis ponderibus, & monetis. (Ex. 30. 13. — גרה *gherâh*. גרר *gharâr*. — Hierogl. l. 18. in Drachma.)

OBRYZUM: ὄβρυζον, *obryzon*, dicitur aurum perfectius, quod ità igne purgatum est, ut nihil habeat extranei admixtum, & ideò non ampliùs minuatur. Ità dictum, ut aliqui volunt, quasi ἄβριζον, *abrizon*, sincerum: vel secundùm alios, ex D. Hieronymo, dicitur obryzum, quasi ophirizom, ab Ophir, & in nostro textu non scribitur *obryzum*, sed *obrizon*. Ità legitur, quòd Salomon in templo Domini *laminas auri obrizi affixit per totum*. Ophir autem erat aliqua regio optimi auri ferax: putà aurea Chersonesus in Indiâ Oriẽtali, ad quam facilè è mari rubro navibus Salomonis dari poterat accessus. Nam *& servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir*. Obrizum verò quo accinctus erat ille Angelus qui Danieli apparuit, *& renes ejus accincti auro obrizo*, significat, ut ait Pererius, ardorem amoris, quo Angeli Deo indissolubili conjunctione copulantur: vel puritissimam eorum sapientiam, in hominum castitate, & concupiscentiæ victoriâ procurandâ. Alii vocis istius etymon cum Martinio trahunt ab ὄβριμος, *ôbrimos*, potens, & verbo ζέω, *zéo*, ferveo, quòd efferuescendo & coquendo sit induratum. Sic in eo exponendo variant Interpretes, cùm & Textuũ magna sit in eo nominando varietas. Nam in primo illo loco, ubi Noster legit *obrizi*, 70 legunt χρυσίῳ καθαρῷ, *chrysio catharô*, auro puro: & Textus hebraicus habet, auro *tov*, idest bono, puro. Istud aurum purum infrà à Septuaginta dicitur aurum ex φαρουίμ, *pharuim*, quasi Peruim, ut Petuana regio, secundùm aliquos, significetur: quæ alio nomine apud Danielem, ex hebraico *uphâz*, *ophâz*, pro Ophir, appellatur. (1. Paral. 3. 5. — 2. Par. 9. 10. — Dan. 10. 5. — טוב *tov*.)

OBSONIUM, vel opsonium: ὀψώνιον, *opsônion*, p.b., stipendium, esculentum coquinarium. Stipendia enim militum opsonia quoque vocabantur: quia erant ea quæ ultrà panem accipiebant. Unde quod ait noster Textus de illis verbis Joannis ad milites, *Contenti estote stipendiis vestris*, Græcus habet τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν, *tis opsoniis hymôn*, idest opsoniis vestris. Dicitur autem opsonium ab ὄψον, *ôpson*, quod etiam opsonium significat, scilicet quidquid præter panem edimus: præsertim ex iis cibis, qui per ignem præparantur: à verbo ἕψω, *épso*, coquo, elixo. (Luc. 3. 14.)

OCEANUS; ὠκεανὸς, *okeanós*, p.b., mare terram ambiens. Quod aliqui volunt ità nominari ab adverbio ὠκέως, *okéos*, celeriter: eò quòd ipsum velociter ferri crederent. Quamvis aliunde ipsius originem deducat Suidas, nempè à verbo poëtico κέω, *keo*, divido, & converso α, *alpha*, privativo in ω, *omega*, ità ut oceanus dicatur, quia non dividitur, sed continuâ serie terram ambiat. De animâ Mundi, quam Deum à Varrone creditam refert Augustinus, asserit Gentilis ille, aliàs doctissimus, eam, dum in terram permanat, facere Deam Tellurem, *quod autem inde permanat, in mare, atque oceanum, Deum esse Neptunum*. De Oceano ut fluvio quodam totam terram ambiente, videtur Damasceno Scripturam sacram dixisse, *quod fluvius procedit de Paradiso, potabilem, ac dulcem aquam præbens. Hic aquam præbet omni mari, perseverans, & indemutabilis manens*. Addit oceanum in quatuor illa flumina, de quibus Gen. 2., discriminari. (L. de Civ. Dei 7. c. 23. — L. de Fide Orthod. c. 9.)

OCHLOCRATIA: ὀχλοκρατία, *ochlocratia*, latinè in rigore penultimâ correptâ, ni grecus, ut in similibus assolet, retineatur accentus. Est plebis regimen; ab ὄχλος, *ôchlos*, turba, populus, & κράτος, *crátos*, robur, imperium. Hoc accidit quando impetu plebejo cuncta reguntur, non legitimâ democratiâ. Quia in democratiâ omnes, & boni: sed in ochlocratia plures, & mali gubernant. V. vocem *oligarchia*.

OCNUS: ὄκνος, *ôcnos*, piger, timidus, contumax, propriè qui gravatim aliquid facit. Ocnus verò in greco, ut apud Cyr., oxytonum, ὀκνὸς, *ocnós*, est cunctatio, ignavia, segnities. Et hinc ocnia, p. b. (nisi græcus accentus in eâ observetur) idest pigritia, timor, negligentia. Hæ quoque voces apud aliquos Authores latinos reperiuntur.

OCTAPLA: ὀκταπλᾶ, *octaplá*, latinè penultimâ brevi in prosâ, in versu communi. Vox ista sonat octupla: ab ὀκτώ, *octò*, & particulâ πλοῦς, *plûs*, quæ in compositione significat multiplicationem partis, aut specierum. Famosa sunt Origenis Octapla, in quibus, per octo columnas, octo varias Scrip-

turæ

turæ versiones ob oculos ponit. Pro istis suprà, in voce *Hexapla*, Epiphanium citavimus, qui post sex illas versiones enumeratas subjungit: *Si verò quinta, & sexta interpretatio conjuncta fuerint ad illa consequenter octapla vocantur*. Ipsas ità quoque recenset Baronius, ut in primâ columnâ sit Textus hebraicus hebraicè scriptus: in secundâ idem Textus, sed græco charactere: in tertiâ Aquilæ versio: in quartâ Symmachi: in quintâ Septuaginta Interpretum versio: in sextâ Theodotionis: & hæ sex formant Hexapla. Præter has, duæ versiones sunt adjunctæ, quæ quinta, & sexta vocantur, ad octapla constituenda: fueruntque istæ duæ ab Hebræis, sed piis, ut putat Hieronymus, hominibus elaboratæ. Quinta edicio inventa anno Christi 219: *ut tradit Epiphanius, inventos esse Hierico in dolio occultatos divinæ Scripturæ libros, ex hebræo in græcum versos, quam nominant quintam editionem*. Ab Origene scilicet inventi sunt, ut eodem anno refert Baronius, N. 3. Posteà anno salutis 230, quòd, *ut Author est Epiphanius sexta editio medio tempore imperii Alexandri, Nicopoli apud Actium in doliis occultata reperta sit*; enarrat idem sacer Chronista, eodem anno, N. 7. Quibus inventis, anno sequenti, ad Hexapla concinnanda Origenes Tyrum secessit. Alii verò, pro voce illâ *Octapla*, potiùs Octopla scribere maluerunt.

Libello de Pond. & mens.

Bar. An. Chr. 231. n. 19.

OCTASTICHUM: ὀκτάστιχον, *octastichon*, p. b., octo versuum carmen. Formatur ista dictio ab ὀκτὼ, *octo*, octo, & στίχος, *stichos*, versus, ordo. Unde octastichum dici potest omne id quod octo complectitur ordines. Psalmus 118, qui hebraicè singulos octonarios, ab eâdem literâ incipientes continet, tot octastichis constare dicendus est.

OCTOGAMUS: ὀκτώγαμος, *octogamos*, p. b., qui octies uxorem duxit, aut octies nuptias celebravit. Nam & de muliere octogamâ dici potest: ab ὀκτὼ, & γάμος, *gámos*, nuptiæ. Octogama fuit illa Sara, Raguelis, & Annæ filia, quæ post septem maritos à dæmone occisos, Tobiæ juniori, utpotè Deum timenti, feliciter nupsit. Octogamos nominat D. Hier., dum ait: *Non damno bigamos, imò nec trigamos, et si dici potest, octogamos*. Et vox eadem *octogamus* in sacris Canonibus observanda.

Tob. 7.

Ad Pamm

Can. aperiant 31. q. 1.

OCYOR: ὠκίων, *okyon*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Est celerior, velocior, utpotè comparativus ab ὠκὺς, *okys*, velox, & ὤκιον, *ókyon*, velocius, in neotro formari debet. Hinc *ocyùs*, adverbium satis frequens: & Chrysostomus de gloriâ, potentiâ, & similibus aliis, ait, *quæ fluminibus ipsis ocyùs præterlabuntur*.

In Gen. Hom. 18.

ODEUM: ᾠδεῖον, *odion*, p. l., locus ubi cantatur, seu choro, & musicæ destinatus. Est enim ab ᾠδὴ, *odé*, cantus, cantilena, & remotiùs à verbu ᾄδω, *ado*, canto, celebro. Hinc optimè illa loca in Ecclesiis, cantui, præsertim musicali, destinata, odea nuncupantur. Odeum antiquitùs erat locus in theatri formam coactus, in quo poëmata recitabantur. De aliquo simili odeo intelligendus Tertullianus, dum ait: *Sed & proximè in istâ civitate, quum Odei fundamenta, tot veterum sepulturarum sacrilega collocarentur*, &c. Alii tamen aliter legunt. Sed Interpres ipsius ità legendum evincit. Narrat multa odea erecta: ut de Pericle, qui Odeum, in quo certamina musica spectabantur, fabricari jussit.

De Resur. carnis.

ODONTALGIA: ὀδονταλγία, *odontalgía*: latinè penultimâ correptâ, nisi, ex usu legitimè introducto, græcum in eâ usurpemus accentum. Est dolor dentium: ab ὀδοὺς, genit. ὀδόντος, *odús*, genit. *odóntos*, dens, dentis, & ἄλγος, *álgos*, dolor. Odontalgia notabilis potest ab Officii divini recitatione excusare: maximè quando dolor exasperatur ob pronunciationem. Ille stridor dentium, de quo Christus sexies in Matthæo, & semel in Lucâ, pœnæ infernalis atrocitatem exprimens, ait, *Ibi erit fletus, & stridor dentium*; etsi propriè non sit odontalgia, quia ex doloribus in aliis corporis partibus, & ex nimio frigore provenire potest; nihilominùs ad eam aliqualiter refertur. Nam in inferno, post corporum resurrectionem, singulæ corporis partes propriis cruciabuntur doloribus. Sicut ergò verâ odontalgiâ illi miseri vexabuntur; ità & vero dentium stridore agitabuntur: ut propriè intelligunt D. Thomas, Beda, & Liranus. Nam ex caninâ damnatorum, propter acerbissimos dolores, rabie, & etiam ob frigus intensissimum orietur: cùm *ad nimium calorem, ab aquis nivium* sint transituri.

Matth. 8. 12.

Iob. 24. 19.

OECONOMIA: οἰκονομία, *iconomía*, latinè absolutè penultima corripi debet, etsi plerique græcum accentum usurpent in similibus ex usu legitimo. Est dispensatio domestica, ab οἶκος, *icos*, familia, domus, facultates (unde & *æcus*, domus, familia ab aliquibus Latinis dicitur) & à νόμος, *nómos*, lex. Aut erue ab ipso verbo composito οἰκονομέω, *iconoméo*, guberno, dispenso, præsertim domum. Est ergò propriè œconomia rei domesticæ administratio, etsi ad alia quoque transferatur. Nam apud Quintilianum accipitur pro dispositione, Oratoribus, & Poëtis, in primis necessariâ: vel, ut alii dicunt, est ipse ordo, immò & elocutio. Sic etiam ab aliquibus dicitur, quòd Theologiæ tertia pars contineat Verbi divini incarnati œconomiam, idest ordinem, dispositionem, seriemque illorum, quæ de ipso à Theologo dici possunt: vel potiùs, ad Sanctorum Patrum mentem, ipsam incarnationem, seu unionis hypostaticæ Mysterium. Sicuti D. Hieronymus de Apollinare hæresiarchâ, solam Christi humanitatem agnoscente, dixit: *Dimidiatam Christi introduxit œconomiam*.

Lib. 5.

Ep. 65. ad Ocean.

OECONOMICUS: οἰκονομικὸς, *iconomicós*, p. b., gubernandæ familiæ peritus, vel ad œconomiam pertinens. Est enim adjectivum à voce præcedenti formatum, & eâdem origine donatum. Hinc Aristotelis Oeconomicorum Libri duo: hinc quoque Oeconomica, quæ ab eodem vocatur οἰκονομικὴ ἀρχὴ, *iconomiké arché*, quasi domesticus principatus. Est autem Oeconomia pars subjectiva, seu species prudentiæ gubernatricis, sive polyarchiæ, media inter prudentiam singularem, quæ dicitur henarchia, & Politicam. Eò quòd domus medio modo se habet, inter unam singularem personam, & unam communitatem. Propterea, ut ait D. Thomas, *sicut prudentia communiter dicta, quæ est regnativa unius, distinguitur à politicâ prudentiâ, ità oportet quod œconomica distinguatur ab*

L. 6. Eth. c. 8.

2. 2. q. 50. a. 3. c.

utrâque. Sicut verò Oeconomica, pro virtute mo-
rali sumpta, est species prudentiæ; ità sumpta pro
arte, seu disciplinâ directivâ actionum voluntatis,
in ordine ad bonum familiæ, vel ad honestatem do-
mesticam, est species Ethicæ. Hęc etenim in Mo-
nasticam, Oeconomicam, & Politicam discrimi-
natur. Et hæc œconomica potest etiam esse malo-
rum. Non est tamen perfectè universalis Oecono-
mia: quia peccatores possunt in aliquibus providè
D.Th. ad 2. se habere; *Sed non ad ipsum totum benè vivere
domesticæ conversationis, ad quod præcipuè re-
quiritur vita virtuosa*. Deinde hac Ethicæ parte
uti & aliis, potest quis malè uti: non autem œco-
nomicâ virtute. Virtute enim morali nullus malè
Lib.2.de lib.arb. c. 18. & 19. utitur, ut ait Augustinus in virtutis definitione,
quâ nullus malè utitur: nempè tamquàm princi-
pio usus, cùm virtus semper ad bonum inclinet.
1.2.q. 55. a.4.ad 5. Tamen *virtute potest aliquis malè uti tamquam
objecto*, ut ait Angelicus Doctor. Ab eàdē voce titulo
donatur ille Oeconomicus Xenophontis Liber, qui
dispensationem universæ domus accuratè describit.

OECONOMUS: *οἰκονόμος, iconómos*, latinè
cum accentu in antepenultimâ, etsi penultima acua-
tur à Græcis, aliis regulis utentibus. Ità dictus rei
familiaris dispensator, domus moderator, qui & in
nostro Textu villicus vocatur. Nam ubi nos legi-
Luc.16.1. mus, *Homo quidam erat dives, qui habebat vil-
licum*; Græcus, quâ linguâ scripsit S.Lucas, habet
οἰκονόμον, iconómon: & ubi petit rationem villi-
cationis; in Textu græco dicitur, *ἀπόδος τὸν λόγον
τῆς οἰκονομίας, apodos ton logon tés iconomias*, idest
rationem œconomiæ. Iste ergò villicus, & œcono-
mus, non solùm erat frugum administrator, sed om-
nium quæ Dominus possidebat gubernator. Sic di-
ctus ab *οἶκος, icos*, domus, & *νέμω, némo*, distribuo,
guberno, dispenso, à cujus præterito medio fit *nó-
mos*, lex, de quo in voce *œconomia*. Malè tamen
ab aliquibus exaratur *iconomus*, & pejùs *yconomus*;
cùm diphthongus *οι, i*, græca convertatur in *œ* lati-
nam. Oeconomus ergò dicitur, non præcisè ta-
men ab œconomiâ virtute, aut arte: cum aliquan-
do talis administrator utrâque careat. Immò & la-
tiori significato, nonnunquàm œconomus dicitur
qui aliarum rerum curam habet, ut Ecclesiæ va-
cantis. Et olim erat nomen officii ecclesiastici, cu-
jus munus latè prosequitur Isidorus. Nam ad eum
spectabat redituum ecclesiasticorum rationem ha-
bere, stipendia clericis distribuere, Ecclesiam re-
staurare, indigentibus succurrere &c.. Omnia ta-
men ex arbitrio Episcopi peragere tenebatur. l.14.
Cod. de sacros. Eccles. Magnus autē Oeconomus in
Ecclesiâ orientali erat primus inter Exocatacœlos.

OECUMENICUS: *οἰκουμενικὸς, icumenicós*, p.
I, b., unde malè ab aliquibus icumenicus, aut alio
modo improprio, exaratur. Hujus enim vocis or-
thographiam plures ignorare, & plurimos verum
significatum non callere, satis patet ex varietate,
qua à variis scribitur, dum de Conciliis Oecume-
nicis ab ipsis habetur mentio. Concilium autem
œcumenicum illud dicitur, quod ex omni terrarum
Orbe habitabili congregatur, seu ex toto Orbe à
Christianis habitato. Sic dictum à verbo *οἰκέω, ikéo*,
habito, incolo: quod verbum in præsenti passivo
participio feminino facit *οἰκουμένη, icuméne*, habi-
tata, seu potiùs illa quæ habitatur. Adeòque per
icuménen, Orbis terrarū intelligitur, seu tota terra
habitabilis: hincque fit œcumenicum, quod ex totâ
terrâ habitabili colligitur, & quod ad totam terram
habitabilem pertinet. Cùm verò totius Orbis Chri-
stiani Caput sit summus Pontifex, utpotè Christi
Vicarius, monarchico, eoque optimo regimine, Ec-
clesiam gubernans (quæ sine tali capite regnum
esset in seipsum divisum, & brevi desolandum) ad
ipsum spectant ea *omnia quæ pertinent ad totam* 2.2.q.1.a. 10.in c.
*Ecclesiam, ut congregare synodum generalem, &
alia hujusmodi*: prout asserit D.Thomas. Oecume-
nica ergò Concilia ipsius authoritate sunt colligē-
da, *cujus authoritate etiam antiqua concilia con-* 1.q.36.a. 2.ad.2.
gregabantur, & confirmabantur. Cùm autem Con-
cilium non possit nisi à superiore confirmari, hinc
patet ex D. Thomâ Summum Pontificem esse su-
prà omnia Concilia, quantomvis œcumenica: & ab
ipsis ad Pontificem appellationem dari, non tamen
è contrà. Octodecim omninò Oecumenica Concilia
ad nostra tempora, ex toto ab Ecclesiâ approbata,
recensentur. Primum fuit Nicęnum, sub Silvestro
Papâ, 318 Episcoporum, contrà Arium, anno œcu- Juxtà Baron.
menicæ salutis 325. Secundum Constantinopolita-
num, sub Damaso, contrà Macedonium, negantem
Spiritus Sancti divinitatem, anno 381. Tertium E-
phesinum, sub Cęlestino I, contrà Nestorium, duas
in Christo personas asserentem, anno 431. Quar-
tum Chalcedonense, sub Leone I, contrà Eutychē,
& Dioscorum, unicam in Christo naturam propu-
gnantes, anno 451. Quintum Constant. secundū, sub
Vigilio, contrà Petrū Gnapheū, Episcopum Antio-
chenum, qui partim Macedonii, partim Nestorii
partes sectabatur, anno 553. Sextum Constant. ter-
tium, sub Agathone, contrà Sergium, Pyrrhum, &
alios Monothelitas, anno 681. Septimum Nicęnum
secundum, sub Adriano I, contrà Iconomachos, an-
no 787. Octavum Constant. quartum, sub Adria-
no II, contrà Photium pseudopatriarcham, anno
869. Nonum Lateranense, sub Callisto, pro recu-
perandâ Terrâ sanctâ, anno 1122. Decimum La-
teranense secundum, sub Innocentio II, pro juribus
Cleri, & schismate sopiendo, anno 1139. Undeci-
mum Lateranense tertium, sub Alexandro III, con-
trà Waldenses, anno 1179. Et hæc quidem juxtà
Baronii chronologiam, à quâ variant alii. Duodeci-
mum Lateranense quartum, sub Innocentio III,
pro reformatione Ecclesiæ, & recuperatione Terrę Ex Bellar. To. 1. l. 1. de Conc. c.5.
sanctæ, anno 1215. Decimum tertium Lugdunen-
se, sub Innocentio IV, contrà Fridericum Barba-
rossam, & pro Terrâ sanctâ, anno 1245. Decimum-
quartum Lugdunense secundum, sub Gregorio X,
contrà Græcorum errores, anno 1274. Decimum
quintum Viennense in Galliâ, sub Clemente V,
contrà Saracenos, contrà Begardos, & Beguinos,
quando & ordo Templariorum extinctus est; anno
1311. Decimum sextum Florentinum sub Eugenio
IV, pro reconciliatione, & reductione Græcorum,
anno 1439. Decimum septimum Lateranense V,
sub Leone X, contrà pseudoconcilium Pisanum, fi-
nitum anno 1517, Decimum octavum Tridenti-
num, sub Paulo III inchoatum, anno 1545: sub Pio
IIII finitum, anno 1563.

Alia Concilia quæ citantur non sunt œcume- 2
nica:

nica: aliqua tamen suam habent authoritatem, quæ in Conciliis generalibus, aut à Summis Pontificibus approbata sunt. Oecumenici nomen sibi primus usurpavit Joannes Episcopus Constantinopolitanus. Sicuti refert Baronius, quòd tempore Mauritii Imperatoris, non tantùm Patriarchæ nomen sibi arrogarit; sed & addiderit nomen œcumenici, hoc est universalis Episcopi. Cùm aliàs esset simplex Episcopus, sub Heracleæ Metropoli constitutus, nô acquievit Archiepiscopus, aut Patriarcha simpliciter dici; sed Patriarcha œcumeoicus voluit nominari. Cui contradixit Pelagius Papa, & posteà Gregorius Magnus: qui, ut scribit Baronius, sic accepit nomen universalis pro singulari, & uno solo, præter quem nemo sit. Sic enim ad illum Juannem scripsit: *Nullus unquàm tali vocabulo appellari voluit, nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit: ne si sibi in pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur.* Et postea: *Sic igitur habes quòd nomen universalis respuit Rom. Pontifex oblatum à Synodo Chalcedonensi, quia noluerit eo sensu dici pater totius mundi ipse Rom. Episcopus, cui reliqui omnes subessent ut filii, & non ut fratres, & in administratione collegæ.* Alia verò est ejusdem nominis significatio, quâ dicitur universale, hoc est quòd remanentibus partibus integris, ipsum cęteris supereminet: quo sensu sæpè reperiri certum est, Romanum Pontificem, absque aliquo fastu, universalem Episcopum dictum esse. Hoc sensu ergò Pontifices non solùm universalis Ecclesiæ Episcopi dicti sunt; sed etiam universales Episcopi Ecclesiæ. Sicuti à Synodo Côstantinop., sub Mennâ Patriarchâ, in libello àb Episcopis ad Pontificem, talis titulus ei tributus fuit: *Domino nostro per omnia sanctissimo, ac beatissimo Patri Patrum, Archiepiscopo Romanorum, & œcumenico Patriarchæ Agapeto.* Si quando verò hic titulus Patriarchæ Constantinop. concessus fuit, intelligendus respectivè, in Ecclesiâ orientali universalis: hocque sensu videtur ab Ecclesiâ fuisse toleratus. Oecumenici quoque nomen à Phocâ Imperatore Bonifacio Pontifici datum fuit, cùm in odiû Cyriaci sui Patriarchæ professus sit solum Romanû Pontificem œcumenicum esse dicendum. Id quidem ipsum Bonifacium ab eo obtinuisse Anastasius his verbis testatur: *Hic obtinuit apud Phocam principem, ut sedes apostolica B. Petri Apostoli caput esset omnium Ecclesiarum, idest romana Ecclesia, quia Ecclesia Constantinopolitana, primam se omnium Ecclesiarum scribebat.* Non quòd priùs Ecclesia Romana prima non esset; sed ut talis quoque ab ipsis Græcis agnosceretur.

An. Chr. 595. N. 33.

Baron. N. 36.

N. 37.

Baron. An. Chr. 606. N. 2.

OENANTHE: οἰνάνθη, inánthe, labruscę fructus cùm floret, flos vitis. Est enim ab οἶνος, inos, vinum, & ἄνθος, ánthos, flos. Unde & pro ipso vitis flore apud D. Hieronymum reperitur: ubi odorum abusum condemnans, ait, *& cyphi œnanthe, muscus, &c.* Scholiastes dicit œnanthe poni *pro vitis flore, qui suavis odoris est.* Dicta ergò œnanthe quasi vini flos: quo fit & oleum œnanthinum apud Dioscoridem. Vinum œnanthinum, p.b., est quod ex ipsis labruscis est expressum. Oenanthe etiam avem quamdam, & herbam significat.

Lib. 1. cô. Iovin.

OENOMELI: οἰνόμελι, inoméli, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Est mulsum, vinum scilicet vetus cum melle compositum: in hoc ab hydromelite distinctum quòd hoc ex aquâ, & melle formetur. Dicitur autem œnomeli ab οἶνος, vinum, & μέλι, mel: in quo si ità mellis portio exsuperet ut verum vinum esse desinat, ad V. Eucharistię côfectionê invalidum esse satis patet. Si vinû esse non desinat, illicita tamen consecratio reputanda. Vini equidem appellatione apud Ulpianum œnomeli continetur: non autem mulsû, tamquàm ab eo distinctum. Nam aliqui dicunt mulsum, sine vino confici solere.

OENOPHILUS: οἰνόφιλος, inóphilos, p.b., vini amator. Vox est composita ex dicta voce inos, vinû, & φίλος, philos, amicus, amator. Oenophilus ergò est vino deditus, seu vinolentus, qualem esse Episcopum adeò dedecet; ut inter cætera Episcopum *non vinolentum* esse debere, æternis monumentis tradiderit Apostolus. Nec mirum: cùm amor vini omnium rerum bonarum odium amplectatur. 1. Tim. 3. 3.

OENOPHORUM: οἰνοφόρον, inophóron, latinè penultimâ correptâ, quamvis à græco accentu acuatur. Ità dictum omne vas vinarium: à dicto inos, vinum, & φέρω, phéro, porto. Oenophoros ergò viniferum, & vinum ministrantem significat. Istâ voce utitur Tertullianus: & multa similia composita à vocabulo inos, formari possunt: Sic à verbo πίνω, pino, bibo, fit inopótes, & latinè œnopota, p.b., vini potator diceretur, & inoposia, vini potatio: seu à pósis, potio, & à pótes, potor. Et sic alia sexcenta.

OENOPOLA: οἰνοπώλης, inopóles, p.l., vini venditor. Formatur ista vox à dicto inos, vinum, & verbo πωλέω, polio, vendo. In quo peccare soleant œnopolæ, aquam vino immiscendo, ipsum adulterando, & quovis modo falsificando, diffusè tractant nostri sacri Ethici, in lib. de Contractibus. Ex quibus cognoscitur non solùm aliquando peccare contra justitiam in vini pretio; sed etiam ad damna ex vini corruptione orta teneri si aquam, vel aliud admiscuerint, & pro meraco vendiderint, præsertim illi, qui ad conservandum illud emit. Ab œnopola fit œnopoliû, p.l., græcè οἰνοπωλεῖον, inopolíon, taberna in quâ vinum venditur: sed œnopolium, p.b., vini venditio, sine diphthongo exaratur.

OENOPUM: οἰνωπόν, inopón, p.l., fulvum, seu quod vini rubri colorem refert. Fit à dicto inos, vinum, & ὤψ, ops, facies, visus, aspectus. Hinc & græcum οἰνώψ, inops, seu œnops, niger, vini colore imbutus. Sed œnopû, ut diximus, fulvum significat: & vestis œnopa est vestis vinacei coloris, qualê Christi vestem, naturalis nempè lanæ coloris, fuisse tradunt.

OENOTRIA: οἰνωτρία, inotría, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis paroxytonè proferatur. Italia sic olim vocata, ob vini abundantiam, à dicto inos, vinum. Potest etiam erui ab οἰνωτρος, inotros, palus, pedamentum vitis. Antiquum satis est hoc Italiæ nomen, ut patet ex Tertulliano dicente: *Tota denique Italia, post Oenotriam, Saturnia cognominabatur.* In Apol. c. 10.

OEONOMANTIA: οἰωνομαντεία, ionomándia, p.l., augurium. Nam οἰωνὸς, ionós, ales, & augurium etiam significat, atque μαντεία, mandia, divinatio. Est etenim divinatio per aves. Et quidem οἰωνοί, ioni, propriè dicuntur vultures, & similes aves carnivoræ; ab οἶος, ios, solus, & ὠόν, oón, ovum: quòd solæ sine concubitu côcipere credantur. Sed impropriè ionós, om-

omnis avis dicitur: hinc οἰωνομαντικὴ, ionomandikí, latinè œonomantice, p.b., auguratio, seu ars ipsa augurandi. Et sicut apud Latinos augurium, quod ab avium garritu, aut auspicium ab avium inspectione dicitur, etiam latiùs sumitur pro quâvis 2.2. q.95. a.3.c. aliâ divinatione, quæ secundùm D.Thomam, *fit per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures*; ità etiam de œonomâtiâ, pro quâlibet simili divinatione dici debet.

OEONOSCOPIA: οἰωνοσκοπία, *ionoscopia*, latinè vox est absolutè proparoxytona, cùm penultima sit brevis. Plerique tamen voces hujusmodi terminationis, ex usu legitimo, cum Græcis paroxytonè proferunt. Ista dictio etiam augurium, seu potiùs auspicium significat: à dicto *ionos*, ales, & verbo σκοπέω, *scopéo*, considero, animadverto. Cùm verò motus, vel garritus avium, vel quæcumque dispositiones in hujusmodi rebus consideratæ, manifestè non sint causa futurorum eventuum, sed aliquando ab eadem causâ proveniant; sic aliquando possunt aliquos effectus naturales indicare. Et ità possumus ipsos divinare: ut ex avium cantu, & vario motu, pluviam, ventum, tempestatem, ortum solis vicinum, & alia similia. Sed *si hujusmodi* D. Tho. a. 7 corp. *divinatio extendatur ultrà illud ad quod potest pertingere, secundùm ordinem naturæ, vel divinæ providentiæ, est superstitiosa, & illicita*. Si tamen leviter istis fides adhibeatur, & ex solo aliquo timore nonnulla fiant, aut omittantur, ex istorum observatione, præsertim si rarò fiat; veniale non excedet.

OESTRUM: οἶστρος, *istros*, insecti genus, quod Latini asilum, & tabanum, p.l., vocant. Est horrisono strepitu, & ità dictum ab ἴω, *io*, fero, cujus tertia persona præt.pass.sine augmēto esset ἴσται, *istæ*, & hinc istrum: eò quòd jumenta, à talibus animalculis vexata ferantur in furorem. Ut Poëtæ de Ino in vaccam conversâ, & in furorem ab œstris, à Junone immissis, actâ, fabulantur. Unde œstrum pro furore ponitur: & pro ipso furore poëtico, seu enthusiasmo. Similia animalcula, ad fugandos Israëlitarum hostes, quæ in Scripturis vespæ, & crabrones vocantur, se Ex.23.28. immissurum Deus pollicitus fuerat: *emittens crabrones prius, qui fugabunt Hevæum*. Ubi tamen 70 non utuntur voce *istros*, sed σφηκίας, *sphekías*, habent, idest vespas, & eorum Interpres latinus vertit scrabrones. Propriè σφὴξ, *sphéx*, dicitur, & in acc.pl. σφῆκας, *sphécas*: Textus hebraicus legit in ling. *tsirngdh*, idest crabro, vespa. Istud Josue factum com- צרעה memorat, dum in personâ Dei dicit: *Misique ante* *tsirngdh.* *vos crabrones, & ejeci eos de locis suis duos reges* Iof.24.12. *Amorrhæorum*. Hìc 70 in sing. legunt *sphekían*, & similiter hebraicus habet *tsirngdh*. De vespis verò Sap.12.8. narrat Sapiens: *Et misit antecessores exercitus tui vespas, ut illos paulatim exterminarent*. Textus græcus in hoc loco nomine proprio, & magis usitato σφῆκας, *sphécas*, idest vespas, exaravit. Quæ omnia de propriis vespis, crabronibus, & similibus animalculis, spiculo armatis, adeòque de œstris, intelligunt multi graves Authores, inter quos Jansenius, & Lorinus. Etsi Liranus, & Hugo, cum S.Augustino, de rumoribus præeuntibus, qui eos acriter angebant, In Matth. c.19. Hom 63. id interpretentur. D.Jo.Chrysostomus sperma, quòd homines lascivos quodammodò in libidinis furorē agat, œstrum appellat. De hoc vide in voce *Sperma*.

OGDOAS: ὀγδοάς, *ogdoás*, p.b., numerus octonarius, ab ὀκτώ, *octò*. Ogdoadem celebrandam censuit Simon hæreticus: ut patet ex D.Greg.Nazianzeno. In Orat. Valentinus hæresiarcha, in suo pleromate, priùs ogdoadem, seu Æonum paria quatuor statuit, ex quâ alii Æones exoriuntur. Ità Tertullianus, de Valentino loquens, ait: *De quâ primâ ogdoade Æonum, exinde decem alii, & 12 reliqui Æones miris nominibus oriuntur in meram fabulam 30 Æonum*. De Præscrip. c.33

OLIBANUM: λίβανος, *libanos*, p. b., pro incenso à Magri ponitur. Vox à græco *libanos* corrupta, quæ incensum significat: ut & λιβανωτὸν, *libanotón*, ejusdem significati, unde libanotophorus, thurifer. A *libanos* verò, & μαντεία, *mandia*, divinatio, fit libanomantia, divinatio ex thure, seu ex iis quæ Diis adolentur. De quâ ut de geomantiâ, & aliis similibus, discurrendum. S.Hierol.

OLIGARCHIA: ὀλιγαρχία, *oligarchia*, latinè profectò penultima corripi debet, nisi ubi usus legitimè introductus accentū grecū in eâ retinendi. Est paucorū regimen, cū status Reipublicę à paucis administratur. Vox est orta ab ὀλίγος, *oligos*, paucus, & *oligi*, pauci, atque ἀρχὴ, *arché*, principatus. Hoc regimen potest esse legitimum, si pauci ad Rempublicam administrandam legitimè deligantur. Sed, uti sumit Aristoteles, esset tyrannicum, si pauci potentiores sibi Reipublicæ regimen usurparent. Dum 3.Pol.c.6. est legitimum, ab ipso, sicut à regnativâ, una prudentiæ species desumi potest: ut docet D.Thomas, quòd talis prudentiæ species sub ipsâ regnativâ intelligatur, sicut aliæ, quæ ab aliis rectis regiminibus desumuntur. *Ità tamen*, inquit Angelicus, *quòd sub regnativâ comprehendantur omnia alia* 2.2. q.50. a.1.ad 2. *regimina recta, non autem perversa, quæ virtuti opponuntur*. Hìc tamen D. Thomas, citans Aristotelem l.3. Politic. c. 5., inter sex regimina ponit olicratiam pro oligarchiâ: sicuti in loco paulò post citando ex q.61, ubi dicit *in oligarchicâ*, aliæ editiones, præsertim Romana, habent *in olicratiâ*. Sed eodem potest vox olicratia gaudere significato, si à dicto *oligos* formetur, & à κράτος, *crátos*, robur, imperium, quasi oligocratia: sicuti ochlocratia, democratia, aristocratia, ex eodem vocabulo componuntur. Talia verò regimina, in quibus pauci gubernant, aristocratia quoque dici solent: tales enim solent esse ἄριστοι, *aristi*, seu optimates. Attamen in rigore aristocratia ab oligarchiâ in hoc discriminatur: quòd in illâ soli sapientes, & virtuosi regant: in hâc soli nobiles gubernent, seu divites, secundùm Aristotelem, qui nobilitatem definit, sanguinis antiquitatem cum divitiis. Quare, ut ait Doctor Angelicus, principalitas quæ in justitiâ distributivâ spectatur, *in aristocraticâ communitate attenditur secundùm virtutem*: *in oligarchicâ secundùm divitias, in democraticâ secundùm libertatem*. q.61. a.2. corp. Interpres tamen Thucydidis apud Budæum oligarchiam Aristocratiam esse opinatur.

OLIGOPHORUS: ὀλιγόφορος, *oligophóros*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci aliis regulis utentes in eâ ponant accentum. Vox hæc pauciferum sonat; ab ὀλίγος, *oligos*, paucus, & φέρω, *phéro*, porto. Hinc vinum oligophorum vocatur, quod paucam aquam ferre potest. Non quòd tale vinum

sit

ſit aquâ dilutum; ſed quòd ſuâ naturâ eſt adeò tenue, ut aquâ modicâ enervetur, & omne robur amittat. Itaque in vino oligophoto poteſt fieri conſecratio, quia quantumvis vinum ſit exile, & tenue, verum eſt vinum: in quo tamen aqua magis parcè immiſcenda. Si tamen vinum ſit aquâ dilutum: in eo quoque conſecratio perfici poteſt, modò manifeſtè vinum ſit. Immò in vino lymphato Chriſtum conſecraſſe multi graves Authores opinantur: cùm talis mos vinum aquâ diluendi in benè morigeratorum menſis vigeat; &, ut ait Eſparza, *vinum lymphatum, non minùs quàm purum, ſit in uſu ordinario ad menſas, & utrumque dicatur vinum locutione vulgari.* (Lib. 10. q. 61. a. 7.)

OLIGOS: ὀλίγος, *oligos*, latinè penultimâ correptâ, ni vox purè græca efferatur accentu græco. Significat parvum, & exiguum; & itâ cognominatus Dionyſius Abbas Romanus, ſed natione Scytha, corpore quidem exiguus, at doctrinâ, & ſanctitate verè magnus. Tempore regis Theodorici floruit, quo relictâ ærâ Olympiadum, Conſulum, & profanorum Imperatorum Auguſti, & Diocletiani, quâ tunc Orbis utebatur; in ſuo Cyclo paſchali annos ab Incarnatione Domini noſtri ſubducere cœpit. Et hæc eſt Æra Dionyſiana, quâ etiamnùm utitur Eccleſia, & Orbis chriſtianus. Primus autem hujus æræ annus, ſeu annus primus à nato Chriſto, coincidit cum 46 Juliano. Suppoſuit enim Dionyſius, primum annum ab incarnato Dei Filio fuiſſe annum 46 Julianum, adeòque Urbis 754, à nece Cæſaris 45, ab actiacâ pugnâ 33: quod tamen inter Chronologos eſt maximè controverſum. Nam multi anno uno, aut duobus, aut 3, aut 4, & ampliùs, Chriſti Natalem, ante annum 46 Julianum conſignant. Sicque tot anni adjungendi eſſent communi æræ Eccleſiæ catholicæ, quâ hic annus eſt 1682, quibus Natalis Chriſti dies ante annum illum 46 Julianum ab ipſis ſtatuitur. (Eo anno 1682. iſta ſcribebantur.) Cùmque verè probabilius ſit annum primum à Chriſti Nativitate fuiſſe ſolum 42, aut 43 Julianum, ſequitur quòd hic annus verè non ſit 1682, ſed 1685, aut 1684. Quòd autem illo calculo Dionyſiano Eccleſia utatur, non ſequitur ab eo deflecti non poſſe: cùm etiam ante Chriſti tempora calculo utatur Euſebiano, in quo tamen peritiores Chronologi, pluſquàm mille annos demunt: & facilè calculum Dionyſianum emendaſſet, niſi nimis à Dionyſii temporibus invaluiſſet, qui obiit anno hujus Æræ ſuæ 532.

OLYMPIA: ὀλύμπια, p. b., maximæ celebritatis certamina, quæ quinto quoque anno, ſeu poſt elapſos quatuor annos, in Elide ad Jovis Olympii honorem agebantur. De quibus Tertullianus, de Agonibus loquens, ait: *Proinde tituli Olympia Jovi, qui ſunt Romæ capitolina.* (Lib. de Spectac. c. 11.) Dicuntur & olympia in ſingulari, ut habet idem Africanus: *Et ſi præ gaudio quis ſpiritum exhalet, ut Chilon Spartanus, dum victorem Olympiæ filium amplectitur.* (De Animâ c. 52.) Sic dicta ab ipſo Jove Olympio, cujus etymologiam in voce *Olympus* exponemus. Celebrabantur autem ſub initium æſtatis per ſex dies, ſcilicet à lunâ undecimâ, ad 16 incluſivè. In hac ferebatur ſententia de Olympionicis, ſeu Olympiorũ victoribus. Olympionices autem, p. l., græcè ὀλυμπιονίκης, *olympionikes*, dicitur ab Olympus, & à verbo νικάω, *nicáo*, vinco. Decem primis illius lunæ diebus variis modis exercebantur, & ad certamen præparabantur Athletæ, pugiles, & alii in agone certaturi. Prolatâ decimoſexto die ſententiâ, & renunciatis victoribus, horum nomina à deſtinatis ſacerdotibus tabulis inſcribebantur, & diligentiſſimâ curâ in idoli olympici fano aſſervabantur. A primis ludis olympicis verum tempus hiſtoricon initium deſumit, ut ajunt Varro, & Cenſorinus; cùm anteà multa confuſa, & fabuloſa literis eſſent mandata. Unde Euſebius citat Julianum Africanum dicentem: *Uſque ad olympiades, nihil exploratum in hiſtoriâ Græcorum invenitur. Sed omnia ſunt confuſis ſcripta temporibus: poſt olympiades autem, quoniam quadriennio diligentiſſimè omnia notabantur, nulla penitùs confuſio temporum apparet.* (Lib. 10 de Præpar. Evang. c. ult.)

OLYMPIAS: ὀλυμπιάς, *olympiás*, p. b., quinquiennium, quinque annorum ſpatium, luſtrum, ſpatium 50 menſium, nempe lunarium, intervallum inter duo olympia, à quibus & olympias accepit etymon. Dicitur quinque annorum ſpatium, incluſo utroque termino, in quibus celebrabantur olympia: quæ ideò quinto quoque anno dicebantur celebrari. Non quòd olympias verè quinque annis conſtet, ſicque duæ olympiades decem annos conficiant; ſed ab initio, quo olympia uno anno celebrabantur, uſque ad exordium aliorum olympiorum, quatuor anni præcisè effluebant. Præcisè dixi, de annis lunaribus, qui ſæpiùs ad amuſſim annis ſolaribus non reſpondebant: cùm ſingulis annis non fieret intercalatio, ſed ſtatuto tempore, ut alibi dictum eſt. Iſta de olympiade declarat Iſidorus: *Olympias apud Græcos conſtituta, apud Elidem Græciæ civitatem. Eleis agentibus agonem, & quinquennale certamen, quatuor mediis annis vacantibus, & ob hoc Elidum certaminis tempus olympiadem vocaverunt, quadriennio in unâ olympiade ſupputato.* (Orig. l. 5. c. 37.) Prima olympias cœpit anno Mundi, ſecundùm Tirinum, 3230, anno quinto Oziæ, ſeu Azariæ regis Juda; vel, ut mavult Pererius, anno octavo. (In Chron. ſacro. c. 29. & 34.) Nempe ludos olympicos, jampridem intermiſſos, inſtaurante Iphito Elidenſi, ante Romam conditam 23, aut 24 annis. Nam ſecundùm Catonem Roma cõdita anno quarto olympiadis ſextæ: ſed ſecundùm Varronem, quem præſtantiores quique Chronologi ſequuntur, anno tertio, ſeu 23 Iphiti anno finiente. Hoc annorum calculo per olympiades libenter uſi ſunt Authores: quia magnâ curâ olympiadum tabulæ à ſacerdotibus, in templo Jovis olympici, apud Elidenſes aſſervabantur. Immò non ſolùm ſingulis olympiorum annis victores diligenter inſcribebantur; ſed etiam annis ſingulis interfluentibus, res notatu digniores, quæ tunc temporis contingebant, exarabantur. Sicque iſtæ tabulæ pluſquàm per 1000 annos fuerunt extenſæ. Prætereà, ut ait Pererius, *cum ſpatium illorum quatuor annorum breve eſſet, atque invariabile, & propter celebritatem ludorum olympicorum, cunctis ferè gentibus notiſſimum, adeòque nullius propemodùm erroris capax, viſum eſt fore notatu, obſervatuque facillimum, & ad temporum deſcriptionem appoſitiſſimum.* Quâ verò olympiade natus ſit Chriſtus, ſatis conſtaret ex calculo Dionyſiano, ſi æræ ipſius

pri-

primus annus verè esset primus à Christi Natali. Nam hunc diximus coincidere cum 46 anno Juliano, qui fuit olympiadis 195 annus primus. Eum autem natum olympiade 194 asserit Martyrologiũ Romanum; sed quo ejus anno, semper erit controversum. Nec desunt qui probabiliter ejus Nativitatem anno tertio, aut quarto olympiadis 193 consignent. Olympias etiam est nomen proprium viri, aut mulioris: & eo nomine donata Alexandri Magni mater: quæ vox, ut olympius, cœlestis exponi potest. Quo nomine longè dignior illa Fidelis, quã apostolicâ salutatione dignatur Paulus, dum scribit:
Rom. 16. 15. *Salutate & Olympiadem.* Sed hîc vox græca ὀλυμπᾶς, *olympás* magis virum sonat.

OLYMPUS: ὄλυμπος, *olympos*, mons adeò sublimis, ut ejus summitas ab accolis cœlum vocetur. Ex hoc & Poëtæ cœlum Olympum vocavere. Quatuor autem sunt montes hoc nomine donati: celeberrimus est inter Macedoniam, & Thessaliam. Sed quòd cœlum vocetur Olympus, non caret suâ ratione etymologicâ. Nam ità dicitur quasi ὁλόλαμπος, *hololampos*, idest totus lucens: ab ὅλος, *hólos*, totus, & λάμπω, *lámpo*, splendeo, luceo. Vel ejus etymon oritur à verbo ὀλλύω, *ollyo*, perdo, & ὦπες, *ôpes*, oculi: quòd aciem oculorum ob distantiam effugiat. Ab Olympo fit ὀλύμπιος, *olympios*, cœlestis; & hinc Jupiter olympius, & consequenter Olympia, & olympiades. Impius ille Antiochus Epiphanes sceleribus nobilior, quàm nomine illustrior, Gentilium superstitiosis ritibus immersus, etiam sacrosanctum templum Jerosolymitanũ Jovi Olympio fuit ausus impiè dedicare. Nam eo fine senem quemdam Antiochenum, criminibus inveteratum,
2. Mach. 6. 2. in Judæam misit, *contaminare quod in Jerosolymis erat templum, & cognominare Jovis olympii.* Et ità quoque Textus græcus, Διὸς ὀλυμπίου, *diòs olympíu*, idest Jovis olympii. Sed aptius nomen quorumdam Sanctorum, quorum, in terris degentium, conversatio erat in cœlis. Adeòque verè cœlestes, ut supernæ patriæ cives, regni illius veri hæredes, cœlicæ beatitudinis in æternum consortes.

OMEGA: ὠμέγα, *oméga*, latinè penultimâ correptâ dici debet, nisi Græcorum sequamur usum, cum accentu in penultimâ. Posset etiam divisim, *o mega*, efferri, idest o magnum: nam μέγα, *méga*, magnum significat. Est ultima litera græci alphabeti, quod ultra omega habet & ὀμικρὸν, *omicrón*, idest *o* parvum: nam græcè μικρὸν, *micrón*, parvum dicitur. Quodnam autem intercederet in pronunciando inter utrumque discrimen, non satis liquet, quamvis ex Authoribus aliqualiter possit colligi. Videlicet *omicrón* pronunciatum fuisse ut o apertum italicũ, & *omega* ut o clausum. Quorum specimina præbet hæc vox *corso*, quæ priore o aperto elata hominem ex Insulâ Corsicæ significat: eodemque clauso pronunciata cursum denotat. Quam differentiam Pierius Valerianus per sonum acutum, & gravem ex-
Hierogl. l. 47. prellit dicens: *O item duplex, acuta, & gravis. Acuta, cum emissum ab imo pectore spiritum circà dentes sistit, & expedito eum ore resonare facit. Gravis, cum usque ad dentes emissum interius revocat, quod ex ipsâ etiam figurâ quodammodo replicatã ω, vel Ω, græci constare voluerunt.* Cùm ergo omega sit ultima literarum in alphabeto græco, & S. Joannes græcè Apocalypsim exaraverit; meritò narrat Christum de seipso dixisse, *Ego sum alpha,* Ap. 1. 8.
& omega, principium, & finis. De quo fusiùs in *Alpha* tractatum est. Sicut autem per Alpha diximus seipsum primum rerum principium ostendisse; sic per omega ultimum rerum finem, & terminum; ac toto Universo in nihilum redacto, se solum superstitem fore professus est. Ex eo verò quòd Deus sit Alpha, idest prima rerum omnium causa efficiẽs, sequitur quòd etiam sit Omega, seu omnium ultimus finis, & causa finalis. Nam, ut benè arguit D. Thomas, cùm omne agens agat propter finem; Primum Agens, cùm patiens esse non possit, tantùm agit, non ut aliquem finem sibi assequatur; sed ut suas perfectiones creaturis elargiatur. *Et unaquaque causa intendit consequi suam perfectionem,* D.Th. 1. q. 44. a. 4. c.
quæ est similitudo perfectionis, & bonitatis divinæ, sic ergò divina bonitas est finis rerum omnium. Quamvis autem Deus velit se ut omnium creaturarum finem, & velit ut sua ipsius gloria sit totius Universi finis, secundùm id quod dixit Sapiẽs, *Uni-* Prov. 16. 4
versa propter semetipsum operatus est Dominus; non tamen Deus propriè est finis respectu suiipsius. Quia cùm finis juxtà Philosophum sit, cujus gratiâ aliquid fit, Deus nihil facit sui gratiâ, ut seipsum assequatur: cùm plenè, & perfectè seipsum ab æterno possideat, & seipso fruitus fuerit. Deinde respectu creaturarum verum est quod docent communiter Theologi cum D. Thomâ, quòd Deus velit quidem unam rem esse propter aliam, seu ut una res creata sit causa finalis respectu alterius; non tamen vult unam propter aliam. Quia in Deo volitio finis non est causa volitionis mediorum, cùm unico actu velit media, & finem: & ideò *vult hoc esse prop-* D.Th. 1. q. 19. a. 5. c.
ter hoc, sed non propter hoc vult hoc, cùm nulla detur causa respectu ipsius actuum. Sic etiam debitâ proportione potest dici de Deo ut causâ ultimâ finali respectu suiipsius, quòd nõ velit priùs se, & posteà aliquid aliud propter se. Unico enim actu vult se, & alia: nec potest velle se, nisi priùs habeat se, cum omni genere perfectionis.

OMOPHAGIA: ὠμοφαγία, *omophagia*, absolutè penultima brevis est, quamvis à Græcis acuatur accentu. Multi tamen Latini, ex usu legitimè introducto, qui non est improbandus, eos imitantur. Ità dictus crudorum esus, seu rerum crudarum comestio: ab ὠμὸς, *omós*, crudus, & φάγω, *phágo*, edo. Hinc & φάγος, *phágos*, edax, etiam ὠμοφάγος, *omophágos*, latinè omophagus, p.b., qui crudis vescitur, qui carne alitur cruda. Omophagia pro rigorosiore abstinentiâ sumitur, in quâ cibus coctus nõ degustatur. Hoc sensu *xerophagiæ* satis affinis est, de quâ tractatur inferiùs. Erat una ex monachorum, & eremitarum abstinentiis, dum cibis non coctis utebantur: & sicuti xerophagiis, ità & omophagiis vescebantur, ut habetur ex Cassiano. Ubi tamen pro *omophagiis* malè *homophagiis*, exaratur, dum de Monachis Ægyptiis ait: *Quippe qui maximè xeropha-* Institut. l. 12 c. 4.
giis, vel homophagiis utuntur. In Bacchanalibus aliter omophagiis Gentiles utebantur antiquitùs. Ex impiâ nempe voracitate carnes crudas comedentes, quasi furore divino, aut potiùs diabolico conciti, etiam dentem rabidum vivis infigebant animalibus, ut ipsis improperat Arnobius: *Atque* Lib. 5. adv. Gentes.
ut

ut vos plenos Dei nomine, ac majestate doceatis, caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis. Et hinc græco nomine bacchanalia, ut ipse asserit, Omophágia dicebantur. Ità Arnobius ille senior, Lactantii præceptor, qui Libros septem contrà Gentes composuit, priusquàm ad Christum converteretur. Nam liber octavus est Minutii Felicis. *Omós* etiam sævum, cruentum, & crudelem significat: & hinc ὠμότης, *omótes*, cruditas, crudelitas. Quapropter *omotyrannos* græcè crudelis tyrannus dicitur: quâ voce utitur Textus græcus in Lib. 2. Machab., ubi Noster legit, de invictâ illa heroinâ
2. Mach. c. 7. 27. Sanctorum Machabæorum matre: *Itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannum*, græcè *omotyrânon*. Ab *omós* verò & *phren*, mẽs, fit *omophron*, crudelem habens mentem. Denique ab eodẽ *omós*, & σῖτος, *sitos*, frumentum, cibus, fit *omositos*, p.l., secundum Prosodiam Bononiensem, cùm aliàs juxtà Gretserum prima in *sitos* brevis esse videatur. Alii tamen cum accẽtu circumflexo longam constituũt: adeòq; *omositos*, p.l., est omophagus, crudorũ edax.

OMOPHORION: ὠμοφόριον, p.b., pallium episcopale. Ità dictum, eò quòd super humeros feratur: ab ὦμος, *ômos*, humerus, & φέρω, *phéro*, porto. Pallium à Summo Pontifice ad insigniores Episcopos mitti solet, quod ex lanâ candidâ confectum, variis crucibus nigris exornatum, & pontificiâ benedictione pretiosum, adinstar torquis sacri ex humeris suspensum gestatur.

OMPHACIUM: ὀμφάκιον, *omphákion*, succus ex uvis immaturis expressus, vulgò *agresta*. ὄμφαξ, *omphax*, enim dicitur uva acerba, & immatura, ab ὠμὸς, *omós* crudus, & φαγεῖν, *phagîn*, edere, eò quòd sit esu cruda. Quia verò talis succus non est vinum, sed in viâ tantummodò ad vinum, cujus naturam necdum induit; ideò invalidè omphacium in Missâ consecraretur. Secus dic de musto, quia absolutè est vinum, quamvis impurum. Ideò valida in eo esset consecratio, sed illicita; & quidem extrà necessitatem esse mortale facilè cum Suarez concesserim. Ex defectu tamen vini veteris, & ob populi devotionẽ, multi probabiliter excusant, contrà eundem: sicuti ubi usus est, quòd primitiæ uvarum in calice exprimantur, & consecrentur.

ONAGER: ὄναγρος, *ónagros*, p.b., asinus silvester. Nam ὄνος, *ónos*, asinus, & ἄγριος, *ágrios*, silvestris. Job ostendens se non sine vehementi causâ dolere: vel non mirum tres illos amicos, onerosos consolatores, cùm omnia haberent prospera,
Job. 6. 5. non dolere; eos onagris immitibus comparat. *Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam, aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?* Ubi 70 distinctis vocibus ajunt ὄνος ἄγριος, *onos ágrios*: ab
פרא *pére.* Hebraico Textu *pére* dicitur, idest onager, & reperitur aliquando pro fero. Illa verba allegoricè, & tropologicè exponit D. Gregorius. *Quid namque*
Mor. l. 7. c. 3. *per onagrum, idest agrestem asinum, nisi gentilis populus designatur? quem sicut natura extrà stabulum disciplinæ edidit; ità vagus in voluptatum suarum campo permansit. Quid per bovem nisi plebs judaica? quæ jugo supernæ damnationis supposita, ad spem proselytos colligens, per corda quæ valuit, vomerem legis traxit*. Et Cap. 4. pulchrè dicit, quòd herba onagri, & fœnum bovis, est hìc ipsa Mediatoris Incarnatio, per quam simul gentilitas, & Judæa satiatur. Quia verò onager maximo impetu in consortem fertur, ità ut aliquando in rabiem agatur: & quia dum onagra, alioquin velocissima, post expletas libidines, fœtu gravatur, facilè capitur, dum in prægnationis mensibus venatores eam insequuntur; sic Israël ad idola insatiabili libidine inhians, tandem sceleribus gravatus, ab hostibus nullo negotio capietur. Aut tropologicè peccator, criminum sarcinâ onustus, præda fit Diabo- Hom. 10. in Ezech.
li: ut explicat idem S. Pater. Et Ità Prophetæ verba intelliges: *Onager assuetus in solitudine, in desi-* Jer. 2. 24.
derio animæ suæ attraxit ventum amoris sui, nullus avertet eam: omnes qui quærunt eam non deficient, in menstruis ejus invenient eam. Quamvis hìc apud 70 de onagro nulla fiat mentio.

ONESIMUS: ὀνήσιμος, *onésimos*, p.b., utilis. Formatur à verbo ὄνημι, *ónemi*, juvo, prosum: quod in secundâ personâ passivi facit *ónesæ*. Est autem onesimus nomen viri proprium, de quo in Pauli Epistolis habetur mentio. Et primò in Epist. ad Coloss., è romano carcere scriptâ, anno à Christi morte 28, & missâ per Tychicum, & Onesimum: ut habent græca in fine, simul Syriaca, & Latina Complutensia. Satisque declarat Apostolus se mittere
Tychicum, *cum Onesimo charissimo, & fideli fra-* Col. 4. 9.
tre. Erat hic Onesimus è Phrygiâ, mancipium Philemonis, viri inter Colossenses, nobilitate, divitiis, & pietate illustris. Ille suffuratus aliquas res Domini sui Romam profugerat: ubi ab Apostolo conversus, & baptizatus, è servo liber in Christo factus
est. Et ideò hunc Paulus vocat filium, *quem*, inquit, Philem. 10.
genui in vinculis: & cum Epistolâ ad herum ipsum remittit, mirabili energiâ Philemonem deprecans, ut eum in gratiam, immò & in Christo fratrem recipiat. Pulchrè inter alia verba, ad Onesimi signi-
ficatum alludens, dicit: *Qui tibi aliquando inutilis* v. 11.
fuit, nunc autem, & mihi, & tibi utilis. Quasi diceret, qui tibi aliàs fuit ἀνονήσιμος, *anonésimos*, inutilis: nunc verè erit Onesimus, utilis. Etsi Textus græcus in istâ allusione aliis vocibus utatur: scilicet ἄχρηστον, *áchreston*, inutilem dicit, & εὔχρηστον, *eúchreston*, utilem fore promittit. Et certè utilissimus fuit Onesimus, & Apostolo, & domino suo, & Ecclesiæ Ephesinæ, immò toti Orbi Christiano. Nam in virum evasit maximum: & post Timotheum creatus est Ephesi Episcopus, à S. Ignatio Martyre laudibus celebratus, & Romæ sub Trajano martyrio coronatus.

ONESIPHORUS: ὀνησιφόρος, *onesiphóros*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Adjutorem sonat, eum qui portat utilitatem: ab ὄνησις, *ónesis*, utilitas, juvamen, & φέρω, *phéro*, porto. Verè Onesiphorus utilitatem, & juvamen tulit Apostolo, ab omnibus in vinculis romanis derelicto: qui ex Asianis solus Paulo fidelis fuit, cæteris vano timore correptis, ab ipso delabentibus. At Onesiphorus non solùm Ephesi magnam Apostolo opem navavit; sed etiam Romam petiit, & solicitè quæsitum maximâ consolatione
affecit. Ideò dicit Paulus: *Det misericordiam Do-* 2. Tim. 1. 16.
minus Onesiphori domui, quia sæpè me refrigeravit, & catenam meam non erubuit: sed cum Romam venisset solicitè me quæsivit, & invenit.

ONIROCRITA: ὀνειροκρίτης, *onirocrites*, latinè rectiùs penultima corripi debet, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Fit enim ab ὄνειρος, *óniros*, somnium, & κριτὴς, *critès*, judex, cujus prima brevis est. Est somniorum interpres, seu qui de somniis judicat, & ὀνειροκριτικὸς, *onirocriticòs*, quoque nuncupatur. Aliàs onirocriticus, p. b., etiam significat id quod spectat ad artem somnia interpretandi. Unde & libri onirocritici de hac arte tractantes. Sed ars ista,& valde periculosa, & maximè superstitiosa, plurima falsa paucis veris immiscens. Quapropter, exceptis paucis casibus,est prorsùs illicita,& in Lege prohibita: *Non augurabimini, nec observabitis somnia*. Etsi aliquando falsi prophetæ, ex Dei permissione, vera per somnia prophetent. Ut patet ex Deuteronomio, ubi non obstante quòd evenerit quod prædixit; quia tamen tali divinatione usus est, mandat Deus, ut *propheta ille, aut fictor somniorum interficiatur*. Vultque generaliter, ut in populo suo non inveniatur, *qui observet somnia*. Hæc enim,& similia *omnia abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos, in introitu tuo*. Inter alia Manassæ regis Juda scelera, ob quæ catenis vinctus est in Babylone, narrat S.Textus, quòd *observabat somnia, sectabatur auguria*, &c.. Somnia tamen aliquando possunt esse signa futurorum evētuum, propter cōmunem causam quam habent, sive naturalem, sive supernaturalem. Nam aliquando formantur somnia, interiori corporis dispositioni proportionata, eamque manifestant. Ut ferunt Medici de Galeno, qui infirmo referente se somniasse in sanguinis balneo immersum fuisse, intulit ipsum plethorâ, seu sanguinis copiâ laborare. Idem dic de cæteris humoribus, varia somnia producentibus, quæ tamquàm ex causâ communi, aliquas, quæ possunt accidere, si maturè non impediantur, corporis prænunciant affectiones. Et hæc causa somniorum intrinseca. Alia verò est extrinseca, corporalis, vel spiritualis. Corporalis quidem ab aere nos ambiente, vel ex cœlestis corporis impressione, quæ tamen est occultior, & incertior: nihilque somnia, ex talibus causis provenientia, circà liberas actiones, certi designare possunt. Alia exterior causa supernaturalis, & spiritualis, est Deus, vel ipsius nomine Angelus, qui multa nonnunquàm in somniis revelat. Ut patet ex tot Scripturæ locis, adeòque superfluum id exemplis confirmare: dum inter duos divinæ revelationis in Prophetis modos, refertur somnium. *Si quis fuerit inter vos propheta Domini in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum*. Alia causa spiritualis est dæmon,cum tali socio pacta illicita, & impia habentibus. Sic ergò cum D. Thomâ dicendum, quòd *si quis utatur somniis ad præcognoscenda futura, secundùm quod somnia procedunt ex revelatione divinâ, vel ex causâ naturali intrinsecâ, vel extrinsecâ quantùm potest virtus talis causæ se extendere, non erit illicita divinatio*. Cum pacto verò expresso, vel implicito dæmonis est illicita,& superstitiosa. Et quidem iste S.Doctor somniorum reducit observationē ad primum genus divinationis, seu ad eam quæ fit cum pacto dæmonis expresso: adeòque sub necromantiæ nomine latè sumpto. Sæpè tamen solùm adest pactum implicitum, dum quis somniis intendit, utpote mediis ad futura cognoscenda insufficiētibus, & iis se dæmon immiscet. Hocque modo nonnunquàm est solùm veni..., rarò nempè, & leviter, ad talia somnia attendere: utrumque fides integra non adhibetur, & ratione illorum aliquid omittitur,ad quod aliquis sub mortali non tenebatur.

Lev. 19. 26.
Deut. 13. 5.
c.18.10.
v.12.
2.Par.33. 6.
Num. 12. 6.
2.2. q.95. a.6.c.
a.3.c.

ONIROPOMPUS: ὀνειρόπομπος, *onirópompos*, sōniorum immissor somniorum incitator. Fit enim ista vox ab *óniros*, somnium,& verbo πέμπω, *pèmpo*, mitto, à quo & *pompè*, seu *pòmbe*, missio. Ità dæmon à D.Irenæo, à somniis vanis, turpibus, & turbidis immittendis, vocatus. Quare in somniis observandis cautè procedendum. Ab eâdem voce *óniros* fiunt alia composita, quæ à Latinis,& sacris Authoribus possunt in usum deduci. Sic ὀνειρογόνος, *onirogónos*, fluxus seminis in somnis, à *gónos*, aut *góne*, semen, aut genitura: atque latinè onirógonos, vel onirogonia, p.b., dici posset. A verbo πολέω, *poléo*, verto, fit *oniropólos* (& latinè oniropolus, p.b., diceretur) qui ex somniis conjectat.

ONIUM, seu Oneum: ὀνίων, *onion*, p.l.. Ità dictum illud Judæorum templum in Ægypto, de quo in voce *Heliopolis* diximus, ab Oniâ, Oniæ tertii summi Pontificis sanctissimi filio degenere. A Josepho dicitur *Onias Simonis filius unus ex Pontificibus, ex Hierosolymis fugatus*. Sed quia hæc templi constructio fuit contrà legem divinam, præcipiente ut uno in loco, à Domino electo, templum cōstrueretur, & ibi sacrificaretur: ideò Daniel de Regibus Ægypti, & Babylonis prophetans, inter alia dicit: *Filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem, & corruent*. Quod intelligitur de illo Oniâ, & Judæis ei adhærentibus, ut cum multis Pererius interpretatur. *Quasi diceret*, inquit, *Judæi quidem prævaricati, & violantes legem Moysis aggredientur in Ægypto construere templum Deo, falsò jactantes, eâ re impleri ab ipsis visionem, & vaticinium Isaiæ*. Isaias quidem prædixerat altare in terrâ Ægypti Domino erigendum: sicque Josephus, & alii loco citato explicant de isto templo quod dixit Propheta: *In die illâ erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini juxtà terminum ejus*. Sed hîc Isaias multa dicit, quæ minimè quadrant illi tempori: ut quòd terra Juda erit Ægypto in pavorem: quòd quinque civitates Ægypti loquentur linguâ Chanaam: quòd Ægyptii ad Dominum convertentur, & similia, quæ sanè illius templi temporibus non sunt impleta. Sed benè post Christi passionem, dum Ægyptii ad Dominum conversi sunt; ità ut illa provincia Sanctorum monachorum copiâ valde fuerit illustrata. De quibus ait Isaias: *Vota vovebunt Domino, & solvent*. Et certè, ut fatetur Josephus, *non tamen hæc Onias sanâ voluntate faciebat, sed erat ei contentio cum Judæis Jerosolymæ degentibus, quòd ab illis urbe pulsus peregrinari cogeretur*. Cùmque ipse Daniel prænunciet illos ædificatores esse corruituros; quomodò potest tam læta,& fausta Isaiæ prædictio verificari? Quisnam fuit tunc ille liberator, & Salvator? de quo dixit, *Clamabunt ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis salvatorem, & propugnatorem*. Immò Daniel eo tempore prævaricatorum visionem implere volentium, omnia prædicit

Lib. 7. de Bello Iud. c.30.
Dan. 11. 14.
In Dan. l. 13.
Is. 19. 19.
v.21.
Sup.
v.20.

dicit pro Ægyptiis infausta, ut ex ipsius verbis sequentibus elt manifestum. Quod Josephus ibidem ait hoc templum 333 annis durasse, probat Tirinus,
Ch. fac. c. 39. in Chronico sacro, mendum esse: sed 233 legi debere. Pererius tamen, cum D. Hieronymo, mavult stetisse annis 250: dum imperante Vespasiano, anno primo post templi Jerosolymitani destructionem, penitùs eversum est.

ONOCENTAURUS: ὀνοκένταυρος, *onokéndauros*, animal quoddam, quod infernè asini, supernè hominis figuram exhibet: ab ὄνος, *ónos*, asinus, & κένταυρος, *kéndauros*, centaurus. Similis ergò est hippocentauris, nisi quòd loco figuræ equi, asini speciem referat: qualia monstra ad terrorem S. Antonio apparuerunt. Plinius ipse narrat se unū Claudio Cæsari oblatum vidisse. Sed quidquid sit de hoc
Lib. 7. c. 3. monstro à Plinio viso, quod fortè nefando concubitu genitum, potuit hominis, & asini speciem exhibere; certum est dæmonia tam lepidas figuras libenter assumere. Unde & Isaias desolationem Idumææ prædicens, ait: *Et occurrent dæmonia ono-*
If. 34. 14. *centauris, & pilosus clamabit alter ad alterum*. Nam in ruinis, & locis desertis libentiùs dęmon,
Matth. 12. 43. sub istis terriculamentis inhabitat: dum *ambulat per loca arida quærens requiem*. Illi nostro Textui ad verbum concinunt 70, legentes, occurrent
איים *dæmonia onokendáuris*: sed Hebraicus habet *ijim*, idest bestiæ silvestres, aut feles, ululæ, &c. Ista
i im. Mor. l. 12. c. 15. verba tropologicè D. Gregorius exponit. *Quid verò onocentaurorum nomine, nisi & lubrici figurantur, & elati? græco quippè eloquio onos asinus dicitur, & appellatione asini luxuria designatur, prophetâ attestante, qui ait, ut carnes asinorum carnes eo-*
Ezech. 23. 20. *rum*. Posteà subjungit: *Onocentauri ergò sunt, qui subjecti luxuriæ vitiis inde cervicem erigunt, unde humiliari debuerunt, onocentauris autem dæmonia occurrunt, quia maligni spiritus valde eis ad votum deserviunt, quid de his gaudere conspiciunt, quæ flere debuerunt.*

ONOCROTALUS: ὀνοκρόταλος, *onocrótalos*, p.b., asini crepitaculum sonat. Est enim ab ὄνος, asinus, & κρόταλον, *crótalon*, crepitaculum: quod est, ut aliqui volunt, calamus scissus, qui dum manibus versatur, sonum edit. Vel est aliud instrumentum ex testâ, ligno, & ære concinnatum: aut instrumentum musicum, quo in Deorum sacris utebantur Ægyptii, à verbo κρέω, *crúo*, pulso: alii aliud per crotalum intelligunt. Onocrotalus autem à voce absonâ, & strepitosâ, dicitur avis quædam, cygno non absimilis, satis in Helvetiâ frequens, præsertim ad lacum Lemanum, rostro longo, corporis magnitudine, & pennarum candore cygnum referens. Hanc avem D. Thomas ait in faucibus habere folliculos, alii dicunt habere ingluviem amphoræ capacem, in quam aquâ repletam pisciculos mittit, quos posteà ejectâ aquâ in stomachum transmittit. In Lege veteri inter fercula vitanda erat onocrotalus. Nam Moyses prohibet, ne co-
Lev. 11. 18. medant, inter aves alias, *onocrotalum, & porphyrionem*. Hîc 70, ut & in Deuteronomio, le-
קאת gunt πελεκᾶνα, *pelecána*, idest pelicanum, à nominativo *pelecán*: & Textus hebraicus habet *kadth*,
kadth. onocrotalus, aliis cuculus, aut potiùs platea, pele-
ki, קיא canus, ità dictus à radice *ki*, vomuit. Conchas enim, ut ferunt, calore ventris semicoctas evomit,
Plinius l. 10. c. 40. Arist. l. 9. c. 10. de Histori. animal. ut testis abjectis ipsarum carne pascatur. Eandem avem inter immundas Moyses recensetanempè *nycticoracem, onocrotalum, & charadrium*. Sed hîc Hebræus utitur voce *chasidáh*, idest ciconia: ob
Deut. 14. 17. aliquam cum eâ similitudinem. De quâ in voce *pelargus*. Onocrotalus autem non solùm est literaliter immundus ob alimentum noxium quod pręstaret, sed etiam mysticè talis existimandus. Nam, ut ait D. Thomas, *Onocrotalus avis est in partibus*
1. 2. q. 102. a. 6. ad 1. *orientis longo rostro, quæ in faucibus habet quosdam folliculos, in quibus primò cibum reponit, & post horam in ventrem mittit: & significat avaros, qui immoderatâ sollicitudine necessaria vitæ congregant*. Non desunt tamen, qui per onocrotalum intelligunt pelicanum, aut noctuam, quæ sunt aves solitariæ, & locorum desertorum amantes. Onocrotalum verò esse unam ex solivagis avibus, locorum incultorum, & desolatorum incolis, satis patet ex Isaiâ, & Sophoniâ. Nam de extremâ Idumææ desolatione loquens Isaias, ait, *Et possidebunt*
If. 34. 11. *illam onocrotalus, & ericius*. Nec in hoc loco Septuaginta nominant onocrotalum, sed scribunt ὄρνεα, *órnea*, idest aves: Hebraicus habet *kadth*: Sophonias autem de totali Ninivæ excisione prophetans, dicit: *Et ponet speciosam in solitudinem*.
Soph. 1. 13. Per speciosam enim hic intelligitur Ninive, hebraicè *Ninevéh*, idest pulchra à *navéh*, pulcher, amœ- נינוה
nus: unde 70 quoque νινευΐ, *ninevi*, scripserunt. Erat enim verè re, & nomine speciosa: & in argu- נוה
mentum ipsius maximæ devastationis, subdit idem *navéh*.
Propheta, *Onocrotalus, & ericius in liminibus ejus*
V. 14. *morabuntur*. Hebræus pariter ait *kadth*, at 70 λέοντες, *leondes*, idest leones.

ONOMATOLOGUS: ὀνοματολόγος, *onomatólogos*, p.b., nomenclator. Est enim ille, qui de rerum nominibus disserit: ab ὄνομα, *ónoma*, nomen, & λόγος, *lógos*, sermo. Hinc Hesychii Illustrii Milesii Onomatologus, in quo nomina virorum in literis illustrium recenset. Sed nullius meminit Ecclesiæ Doctoris: unde meritò ambigas, an Christianus extiterit. Floruit ad annum Christi 510.

ONOMATOPOEJA: ὀνοματοποιΐα, *onomatopíïa*, latinè penultimâ correptâ efferri debet, nisi gręcus accentus ex usu retineatur. Est nominis fictio: ab ὄνομα, nomen, & verbo ποιέω, *pióo*, formo, fingo. Aliqui onomatopœjam inter tropos oratorios annumerant: attamen talis non est absolutè dicenda. Nam tropus est verbi, vel sermonis, à propriâ significatione in aliam, cum virtute traductio. In onomatopœiâ verò non assumitur aliqua vox quæ priùs significet, sed alicui rei, nomen non habenti, aliquod accommodatur, præsertìm ex vocis alicujus imitatione formatum. Ut coaxare de ranarum voce dicitur: & multæ similes voces à Latinis sunt efficæ, ut mugitus de bove, balatus de agnis. Tales onomatopœię in Scripturis etiam frequentes occurrunt.

ONONYCHITES: ὀνονυχίτης, p.l., asini ungulas habens. Est enim vox formata ab ὄνος, *ónos*, asinus, & ὄνυξ, *ónyx*, unguis, ungula. Ità nefandâ blasphemiâ Christus Dominus ab impiis Gentilibus vocatus: quem, Tertulliano teste, Romæ auribus, & pedibus asininis, eumque togatum, & li-

brum præ manibus gestantem, efformabant. Hæc epigraphe erat adjecta: *Deus Christianorum onony-chites*. Sic ad christianæ religioois contemptum, & derisionem, Mundi Salvatorem depingebant idololatræ stultissimi. Unde Crucifixi major emicat gloria, & potentia: quòd etiam in tam abjectâ sublunioris gentis illusione, ab Orbe terrarum pro Deo agnitus fuerit. Ortum traxerat ista infernalis inventio à fabellâ inter Gentiles evulgatâ, quòd asini caput adorarent Christiani. Aliàs reperitur Christus à Gentilibus dictus ὀνόχηλος, *onóchelos*, latinè onochélus, p.l., quod vocabulum in illud prius recidit: nam χήλη, *chéle*, à Græcis vocatur ungula. Tertullianus ejus nefandæ impietatis originem profert, dum ostendens quòd Christiani caput asini non
In Apolog c. 16. colant, ait: *Sed nova jam Dei nostri in istâ civitate proximè editio publicata est, ex quo quidam in frustandis bestiis mercenarius noxius picturam proposuit, cum ejusmodi inscriptione, Deus Christianorum ononychites*.

ONYCHA: ὄνυχα, p.b., ut ait Hier. Lauretus, dicitur ostreola parva, humani unguis magnitudine, & redolens, quam aliqui ambracam vocant. Sed potiùs est accusativus à nominativo ὄνυξ, *onyx*, unguis: estque aroma valde odoriferum, unguis humani colorem referens. Erat quoque unum è con-
Ex. 30. 34. flantibus suavissimi thymiamatis compositionem. Ità quippe præceperat Moysi Dominus: *Sume tibi*
שחלת *aromata, stacten, & onycha, &c.: faciesque thy-*
scechéleth. *miama compositum opere unguentarii*. Accinunt ipsi 70, *onycha* scribentes, & Hebraicus habet *scecheleth*, onyx, seu onycha, unguis. Alibi nomine latino ungula dicitur: dum Sapientia seipsam dignis sapienter efferens laudibus, ostendit se domum
Eccl. 24. 21. suam, scilicet Ecclesiam, cœlesti odore, ac divinâ fragrantiâ implere. *Quasi storax, & galbanus, & ungula, & gutta, & quasi libanus non incisus vaporavi habitationem meam*. Ubi Textus grecus habet *onyx*. Ab aliquibus alabastrum etiam onyx vocatur: eò quòd sit, quoad colorem, humano ungui similis. Est oculi quoque vitium, dum membranula, unguis adinstar, pupillæ superinducitur.

ONYCHINUS: ὀνύχινος, *onychinos*, p. b., ungularis latinè reddi potest. Est enim adjectivum ab *onyx*, unguis, efformatum. De lapide onychino in variis Scripturæ locis fit mentio: estque gemma unguis humani candorem referens, intervenientibus venis quibusdam, sardæ, & jaspidis colorem imitantibus. Ejus natale solum nos Liber Genesis edo-
Gen. 2. 12. cet: dum ait, quòd in terrâ Hevilath, quam circuit
שהם Phison, seu Ganges, *invenitur bdellium, & lapis onychinus*. Hebraicè dicitur *sciôham*, sardonyx,
sciôham. aliis cum Pagnino est onyx, lapis pretiosus. Eum aliqui ferunt in ipso flumine Phison reperiri. Lapis onychinus erat secundus in quarto ordine Ra-
Ex. 28. 20. tionalis summi Pontificis, seu undecimus in 12 illarum gemmarū seriei: *In quarto chrysolithus, onychinus, & berillus*. Septuaginta legunt ὀνύχιον, *onychion*, quasi diminutivum ab onyx, & loco duodecimo collocant post berillum: Hebraicus autem *sciôham* exarat. Ipsi respondet in supernæ Jerusa-
Ap. 21. 20 lem fundamentis sardonyx, præstantissima onychis species: *Fundamentum quintum sardonyx*. Præter istum lapidem onychinum in Rationali positū,

duos alios Pontifex in humeris, spectandæ magnitudinis, gestabat: *in utroque latere superhumeralis memoriale filiis Israël*. Nempè super humeros Ex. 28. 12.
quasi gemmei nodi, partem superhumeralis, seu Ephod, anteriorem cum posteriore connectebant. De his jusserat Dominus Moysi: *Sumesque duos* V. 9.
lapides onychinos. Et ità Textus hebraicus lapides *sciôham*: at 70 longè aliter, habent δύο λίθους σμαράγδου, *dyo lithus smarágdus*, idest duos lapides smaragdos. In his insculpta erant 12 nomina filiorum Israël: *Sex nomina in lapide uno, & sex* V. 10.
reliqua in altero, juxtà ordinem nativitatis suæ. Ità tamen ut nec nomen Levi, nec Joseph inscriptum fuerit. Nam ex tribu Levi erat summus Pontifex, factus inter Deum, & populum mediator: loco autem Joseph, duo ipsius filii Ephraim, & Manasses, inter Patriarchas erant inserti. Sed quia Manasses erat primogenitus, secundùm seriem nativitatis suæ, ante Ephraim fuit inscriptus: quamvis in benedictione Jacobi Patriarchæ, hic superpositâ dextrâ tamquam primogenitus fuerit benedictus. Gen. 48. 14.
Sic igitur erant disposita nomina filiorum Jacob, juxtà ordinem nativitatis suæ: videlicet hi sex in lapide dextero, Ruben, Simeon, Juda, Dan, Nephthali, Gad; & hi sex in altero, Aser, Issachar, Zabulon, Benjamin, Manasses, Ephraim. Nisi simul cum nativitatis ordine aliquis dignitatis respectus habitus fuerit; ità ut primùm positi fuerint filii uxorum, quàm ancillarum. Nempè primi quatuor filii Liæ, omisso Levi, posteà duo filii Joseph, tum Zabulon alter Liæ filius, & inde Benjamin: tandem duarum servarum filii, Dan, Nephthali, Gad, & Aser, uti fermè Gen. 35. 25. eoumerantur. At illìc sex Liæ filii, ante natos Rachelis recensentur, cùm tamen Zabulon post Joseph in lucem datus sit. Hæc ergò 12 nomina erant insculpta in illis duobus lapidibus onychinis, *in memoriale filiis Israël*, & ob recordationem: scilicet ut recordaretur Pontifex, non solùm in pectore subditos terre per amorem; quorum nomina etiam in 12 Rationalis gemmis erant cęlata; sed etiam in humeris, eorum imperfectiones, & peccata ferendo, & Deum pro ipsis orationibus, & sacrificiis placando. *Principes verò obtulerunt lapides onychinos, & gem-* Ex. 35. 27.
mas, ad superhumerale, & rationale. Quia ad ipsos maximè spectat sumptus ad cultum divinum subministrare. Ut piissimus Rex David ait, *Totis* 1. Par. 29. 2.
viribus meis præparavi impensas domus Dei mei: & inter alia multa pretiosa, lapides onychinos, & quasi stibinos. Hebraicus habet sulitum nomen sciôham: & 70 scribunt λίθους ὄνυχος, *lithus ónychos*, lapides onychis. In ornatu regis Tyri, etiam onyx, inter illas 9 gemmas, de quibus Ezechiel, recensetur: etsi à 70, 12 gemmas enumerantibus, duo- Ezech. 28, 13.
decimo loco *onychion* collocetur. Cùmque anagogicè ista de Angelis intelligantur, per onycha unus ex Angelorum ordinibus potest intelligi, & talis gemmæ proprietates ipsi adaptari.

OPHIOMACHUS: ὀφιομάχος, *ophiómachos*, p.b., lacerta, secundùm aliquos ità nominata. Attamen nullo modo in Scripturâ per ophiomachum lacerta potest intelligi: cùm similia reptilia Judæis sint abominabilia, ut stellio, lacerta, &c. Ophiomachus autem inter cibos mundos enumeratur.

Vi-

Lev. 11. 30. Videlicet eò quòd habeat *longiora retrò crura, per quæ salit super terram*; & pro exemplo addit, *ut est attacus, atque ophiomachus, ac locusta*: Est V. 22. ergò (ut graves Authores asserunt, cum Plinio, Aristotele, & aliis) locustæ species absque alis: quam Septuaginta nominant ὀφιομάχην, *ophiomachen*, & Textus hebraicus *chargól*. Ità grecè dici- חרגל chargól. tur ab ὄφις, *óphis*, serpens, & verbo μάχομαι, *máchoma*, pugno: quia cum serpente bellum gerit, eumque faucibus apprehensis, & constrictis, cùm libuerit, trucidat. Eas in Indiâ incredibilis magnitudinis reperiri asserit Plinius, ità ut etiam tris pedum longitudinem adæquent. Cùm autem similes locustas Lex mosaica in esum concedat; satis patet saltem pauperiores istos viles cibos esitasse; adeòque veris locustis Joannem Baptistam in deserto victitasse, fit prorsùs indubitabile. Quidquid nostri ævi Novatores, abstinentiæ osores, ad cancros, aut pyra sylvestria ineptè recurrant. De quibus vide in voce *acris*.

OPHIOPHAGUS: ὀφιοφάγος, *ophiophágos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis apud Græcos proprio acuatur accentu. Est ille qui serpentibus vescitur: ab ὄφις, *óphis*, serpens, & φάγος, *phágos*, edax, vorax. Ophiophagi aliqui populi, ad sinum Lib. 6. c. 29. maris rubri, ut ex Plinio constat. Ophiophagus in spiritu debebat esse Princeps Apostolorum, dum cœlitùs illi jussum fuit, ut ex illo vase, *in quo erant* Act. 10. 12. *omnia quadrupedia, & serpentia terræ*, occideret, & manducaret: quo Gentium immundarum figurabatur conversio. Certè omnes Fideles, dum serpentes tollunt, & consumunt, si non ophiophagi, saltem strenui sunt ophiomachi, quibus dicitur: *Pugnate cum antiquo serpente, & accipietis regnum æternum*.

OPHITES: ὀφίτης, p.l., serpentinus. Est enim derivativum ab *óphis*, serpens. Ophites est marmoris genus serpentinis maculis inspersum. Ophitæ quoque dicti quidam heretici, qui serpentem colebant. Ità dæmon semper serpentis, & draconis effigie delectatus, ut in *Dracone* diximus: quia divinum quiddam serpens Antiquis præseferre videbatur. Quapropter non solùm inter Gentiles, sub serpentis effigie coli voluit; sed etiam inter Christianos ad hanc spurcissimam idololatriam aliquos ade- Orig. l. 8. c. 5. git hæreticos. De quibus Isidorus: *Ophitæ à colubro nominati sunt, coluber enim grecè ὄφις dicitur: colunt enim serpentem dicentes ipsum in paradisum induxisse virtutis cognitionem*. Epiphanius in suo Panario, contrà 80 hæreses, Ophitarum hæresim 37 enumerat, *propter ophim quem glorificant*: & posteà, *Serpens apud ipsos seipsum Christum esse dicit*. Hanc hæresim recenset post ipsum Augusti- Aug. lib. de hæref. ad Quod. nus decimam septimam, de Ophitis dicens: *Hunc autem colubrum, qui decepit Adam, & Evam, Christum arbitrantur, sed habent etiam verum colubrum, quem nutriant, & venerentur*. Addit istum colubrum in speluncâ, sub altari delitescentem, sacerdotum sacrilegorum verbis, aut incantationibus, egredi, de cibis appositis in arâ comedere: quos posteà quasi ab impurissimi serpentis tactu consecratos, pro cōmunione populo distribuunt.

OPHTHALMIA: ὀφθαλμία, *ophthalmía*, latinè penultima corripi debet, quamvis à Grecis in eâ collocetur accentus. Est oculorum morbus, ita dictus ab ὀφθαλμός, *ophthalmós*, oculus: quem aliqui dicunt oculorum cavitatem ex ægritudine, alii lippitudinem exponunt. Sed apud Medicos magis videtur intelligi illud oculorum vitium, quod ex affuso copiosiore sanguine in membranæ adnatæ, seu albugineæ venis capillaribus, provenit: & in Proverbiis oculorum suffusio vocatur. Hæc enim in ebriosis, ob meracioris vini fumos, caput, & oculos infestantes, facilè grassatur. Nam *cui suffusio* Prov. 23. 29. *oculorum? nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis*? Septuaginta dicunt, Cujus πελιδνοὶ οἱ ὀφθαλμοί, *pelidni hi ophthalmi*, idest lividi oculi, seu nigri ut habet eorum Interpres la- חכלילות tinus. Textus hebraicus ait, *cui rubedo oculorum*: nam *chachlilúth* est rubedo. Ab istâ voce *ophthal-* chachli- *mós* fit ὀφθαλμικός, *ophthalmicós*, ocularis, oculorum lúth. medicus, Hinc ophthalmica medicamenta, quæ oculis utiliter adhibentur. Joannes Cassianus morbos spirituales corporalibus assimilans, & de noxio humore loquens, ait: *Cum verò aures, oculosve pervaserit, in otalgicum sive in ophthalmicum vertitur morbum*. Dum medicum significat, verus Coll. 24. c. 15. ophthalmicus est Christus Dominus, qui non solùm luto aperit oculos cæci nati, sed etiam perfectè illuminat in tenebris sedentes, & in umbrâ mortis, atque omnibus dilectis suis, ut Ephesiis, dat *illuminatos oculos cordis*. Ab *ophthalmos*, & δουλεία, *dulia*, servitus, fit *ophthalmodulia*, p.l., idest servi- Eph. 1. 18. tus ad oculum: scilicet illa quæ fit sine bonâ intentione, sed puro metu heri sui respicientis, quo non inspiciente omnia pravè fiunt. Hanc servitutem fugiendam Ephesiis, & Colossensibus exponit Apostolus: *Non ad oculum servientes, quasi hominibus* Eph. 6. 6. *placentes*. Utrobique Paulus in græco Textu illâ voce *ophthalmodulia* utitur, μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν, *mé cat' ophthalmodulian*, idest, non secundùm oculorum servitutem: & ad Colofs. ait, *non in ophthal-* Colos. 3. 22. *modulíis*. Ophthalmi etiam ab invigilando dicebantur compotationum præfecti, qui cœnantibus lychnos, & ellychnia suggerebant: de quibus, sub omnine rectoris, Sapiens agit mentionem. Eccli. 32. 1.

OPICUS: ὀπικός, *ópicos*, p.b. sordidus. Ità quandam Italiæ gentem, à linguarum colluvie, vocatam ferunt. Sicque ipsius etymon hauriri posset ab ὄψ, *ops*, genit. ὀπός, *opós*, vox. Alii ab Opicis, seu Oscis populis, præposteræ libidinis nomine infamibus, deducunt. Opicus ergò sordidum designat, & de pane quoque inferiori dicitur, putà de mucido, aut ex variorum granorum colluvie confecto. Unde in vitâ D. Beroardi Abbatis legitur: *Panis ibi opicus pro similâ, pro careno sapa*. In meo Codice perpe- Lib. 4. c. 1. râm *opirus* exaratur. Posset & ab ὀπός, *opós*, succus, homor, derivari, & humidum significare.

OPISTHOGRAPHUS: ὀπισθόγραφος, *opisthógraphos*, sive *opistógraphos*, p.b., à tergo scriptus. Formatur enim ab ὄπισθεν, *ópisthen*, retrò, & verbo γράφω, *grápho*, scribo. Opistographa dicta volumina ex utrâque parte scripta. Alii opisthographa sic intelligunt, ut sint ea quæ ità malè scripta sunt, ut legi non possint, nisi librariis describenda tradantur. Alii pro chartâ deletili sumunt, sive palimpsesto: aliquando pro libello ratioario, quo perfunctoriè, & obiter memoriæ consulimus.

OPI-

OPISTHOTONUS; ὀπισθότονος, *opisthótonos*, p.b., affectio, cùm cervix ità diriguit, ut flecti non possit. Nempe cùm versùs partem posteriorem contrahitur. Vox est formata à dicto *opisthen*, retrò, ponè, retrorsùm, & τόνος, *tonos*, tensio, intentio. Tali affectu vexati vocantur opisthotonici. Ista dictio in Origene reperta hìc fuit exponenda; cui opponitur *emprosthótonos*, ab ἔμπροσθεν, *émprosthen*, ante, anteriùs, cùm caput & cervix versùs pectus contrahitur.

In Hom. sup. lib. Regum.

OPOBALSAMUM: ὀποβάλσαμον, *opobálsamon*, p.b., etsi produci quoque possit. Est balsami arboris succus, qui & balsamum vulgò nuncupatur. Componitur ab ὀπὸς, *opós*, succus, humor, coagulum, arborum lachryma, & βάλσαμον, *bálsamon*, quod significat illam arbusculam, ipsum balsami succum producentem. Hæc ξυλοβάλσαμον, *xylobalsamon* dicenda; à ξύλον, *xylon*, lignum. Bis in Scripturis per balsamum, ipsum intelligitur opobalsamum. Sicuti cùm Sapientia de seipsâ, suavissimo virtutum odore fragrante, dicit: *Quasi balsamum non mixtum odor meus*: idest alio liquore non adulteratum. Quod in Textu græco desideratur. Balsamum autem purum est præstantissimi odoris: & in solâ reperiebatur Judæâ, saltem antiquitùs. Ità Plinius asserit: *Balsamum uni terrarum Judææ concessum est, quondam in duobus tantùm hortis, utroque regio, altero jugerum 20 non ampliùs, altero pauciorum*. Sed hoc fortè Plinii temporibus verum fuerit. Nam posteà in pluribus Orbis partibus repertum: & nunc in Indiâ satis copiosè producitur. In frequentibus illis emporii Tyri nundinis, etiam balsamum affluebat, hocque ex Judæâ perlatum, ut ex Ezechielis verbis satis observare licet. *Juda, & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, & mel, & oleū, & resinam proposuerunt in nundinis tuis*. Septuaginta de balsamo non loquuntur, sed de μύρον, *myron*, unguentis; & Hebraicus balsamum hìc *pannag* vocavit. Balsamum cum oleo ab Episcopo benedictum est materia necessaria Confirmationis: quod disertis verbis exponit Conc. Florentinum. *Secundum Sacramentum est confirmatio, cujus materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ per Episcopum benedicto.* Quod ità evidens videtur, ut improbabilis existimari possit opinio contraria, negans balsami necessitatem, ad hoc Sacramentum conficiendum, quæ tamen extrinsecè, ob Doctorum propugnantium authoritatem, suâ non caret speculativâ probabilitate. Potiùs autem Christus instituit balsamum admiscendum, quàm aliud quidpiam odoriferum: quia, ut ait D. Thomas, balsamum habet præcipuū odorem, & quia etiam incorruptionem præstat.

Eccl. 24. 21.

Ezech. 27. 17.

פנג pannag.

3. q. 72. a. 2. c.

OPSIGAMUS: ὀψίγαμος, *opsigamos*, p.b., qui serò nubit, qui tardè uxorem ducit. Nam ὀψὲ, *opsé*, serò, tardè, & γάμος, *gámos*, nuptiæ, aut à γαμέω, *gameo*, nubo. Hinc opsigamium feræ nuptiæ vocantur: quæ apud Gentiles etiam, præsertim apud Lacedæmones, puniebantur. Non mirum ergò si Apostolus tacitè opsigamium dissuadens, solùm juvenes viduas, non facilè se continentes, ad matrimonium hortatur: *Volo ergò juniores nubere, filios procreare*. A verbo autem γίνομαι, *ginomai*, nascor, fit ὀψιγενὴς, *opsigenes*, tardè genitus, qui & *opsigonos* appellatur. Opsigami fuerunt multi Patriarchæ, non solùm Jacob, qui plusquàm octogenarius duxit uxorem, sed ipse Abraham, qui mortuâ Sarâ, cùm jam esset 137 annorum, immò & aliquot annis ab ejus morte, *aliam duxit uxorem nomine Ceturam*. Ità Deo disponente, ut ex piis, & fidelibus parentibus plures nascerentur liberi. Opsigenes verò fuit Isaac, qui centenario patri cœlitùs datus est: & opsigoni tot Jacobi filii, & alii fuerunt.

1. Tim. 5. 14.

Gen. 25. 1.

OPSIMATHIA: ὀψιμαθία, *opsimathia*, latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos hìc in eorum accentu imitemur. Est tardidiscentia, ut aliqui, aut sera eruditio, ut Gellius interpretatur. Fit enim à dicto *opsé*, serò, & à verbo μανθάνω, *manthano*, disco: cujus aoristus secundus ἔμαθον, *émathon*, didici. Unde & ὀψιμαθὴς, *opsimathés*, latinè opsimathes, p.b., qui serò discit, qui grandis natu incepit discere. Sic à dicto adverbio *opsé* varia fiunt composita: ut ὀψίκαρπος, *opsicarpos*, qui serò facit fructum: nam *carpos*, fructus. Non solùm de arboribus serotini fructus, sed de quâlibet aliâ re frugiferâ, immò de homine ipso, serò pœnitentiæ fructus producente, opsicarpus dici potest. Opsimathæ multi sunt, non solùm qui tardiusculè literas humanas addiscunt; sed etiam ii qui jam senes cœlesti sapientiæ operam navant. V. *Pædomathia*.

OPTERIA: ὀπτήρια, p.b., sunt dona, quæ visionis, seu inspectionis causâ fiunt. Ita dicta ab inusitato verbo ὄπτω, *opto*, video. Hinc ὀπτὴρ, *optér*, speculator, & ulteriùs opteria vocantur illa munera. Quo sensu opteria omnia dona, quæ ad aliqua videnda fiunt, dici possent. Sed specialiter opteria dicta illa munera, quæ sponsæ à sponso dabantur, cùm primùm ab ipso spectabatur. De his sicuti de arrhis differendum.

OPTICE: ὀπτικὴ, *optikḗ*, p.b., Perspectiva, visiva, seu illa scientia, quæ de lineis visivis tractat. Oritur ista vox à dicto verbo *opto*, video, seu ab ὀπτάνω, video, aut videor. Optica est propriè Geometriæ subalternata scientia, ejusque omnibus principiis utitur: atque omnia quæ tractat Geometria considerat Optica, seu Perspectiva, in objecto, accidentali differentiâ contracto. Nam quod Geometria dicit de lineâ, Perspectiva probat de lineâ visuali, quæ est vera, & stricta subalternatio. Immò inter Mathematicæ species Optica recensetur: saltem loquendo de speciebus latè, & impropriè dictis. Nempè dum genus restringitur per aliquid extraneum, ut loquitur D. Thomas: *Et quòd perspectiva sit species mathematicæ, inquantum principia mathematica applicantur ad materiam naturalem*. Nam Perspectiva non sistit in quantitate abstractâ à materiâ, ut Mathematica: adeòque quantùm ad materiam magis convenit cum Physicâ. Ut etiam dixit Aristoteles, quòd tales scientiæ sint magis naturales.

1. q. 35. a. 8. c.

Lib. 2. Phys. Textu 20.

OPTICUS: ὀπτικὸς, *opticós*, p.b., visivus, perspectivus, ab eodem verbo inusitato *opto*, vel *optomæ*. Hinc nervi optici, seu visorii, qui in fundo oculi inserti, ibique se expandentes, spiritus ad visionem necessarios deferunt, & species rerum visarum

rum ad ſenſum communem referunt. Ex humore pituitoſo, & viſcoſo, in hoc nervo impacto, fit illa cæcitas, quæ gutta ſerena à Medicis vocata, oculum quidem pulchrum, & integrum relinquit; ſed omnem viſionem impediens,& ope humanâ immedicabilis,manum cęleſtis Archiatri ſuſpicit, qui & oculos cęci nati recludere novit. Et iſta ſunt ex illis miraculis, quæ ſunt ſupernaturalia in modo tantùm. Nam ille motus quo talis humor ſuperfluus,& nocivus exhauritur, aut quo nervus aliquis in ſuum locum redigitur, eſt naturalis: ſed modus illum tollendi, & reducendi, eſt ſupernaturalis. Alii duo nervi, quamvis in oculos inſerantur, optici tamen à Phyſicis non vocantur, cùm viſioni efformandæ præcisè non inſerviant; ſed ſpiritus animales ad ſex oculi muſculos deferunt, unde & nervi motorii dicuntur.Similes voces in ore quoque Doctorum ſacrorum verſantur: ideò hîc cum aliis inſeruntur.

ORAMA, potiùs horama, quod aliqui dicunt horoma: ὅραμα, *hórama*,latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Eſt viſum, ſpectaculum,viſio,à verbo ὁράω, *horáo*,video:cujus præteritum paſſ.eſt ὤραμαι, *hóramę*, & hinc horama. Sed propriè eſt vigilantium, putà in mentis exceſſu, aut exſtaſi, Et ità de Petro,
Act. 11. 5. ubi in noſtro Textu de lintei viſione legitur, *Vidi in exceſſu mentis viſionem*; in Græco ait εἶδον ἐν ἐκστάσει ὅραμα, *ídon en ecſtáſi hórama*. Hoc tamen aliquando non obſervatur, & etiam de dormientiũ viſione dicitur: quo ſenſu in Althelmo reperitur.

ORCHESTRA: ὀρχήστρα, ſaltatorium latinè dici poſſet. Oritur enim à verbo ὀρχέομαι, *orchéomę*, ſalto, tripudio, & propriè geſticulor,& repræſento. Unde orcheſtra erat locus in ſcenâ, in quo ſcenici artifices ſuas actiones exhibebant. Idem locus ſenatoribus erat ad ſpectandum deſtinatus.De orcheſtrâ mentionem facit Chryſoſtomus, dum eos arguens, qui pro nuptiis celebrandis multa vana in-
Hom. 56. in c. 29. Gen. troducebant, ait: *Quare eos qui in ſcenis, & orcheſtris operam locant, vocas?*

ORESTES: ὀρέστης, montanus, in montibus verſans, ab ὄρος, *óros*, mons. Verè montanus,& agreſtis, ille Oreſtes, Agamemnonis, & Clytemneſtræ filius, qui ob patrata ſcelera furiis agitatus fuit. Sed non inconcinnè hoc nomine vocati aliqui Sancti Martyres,qui ad deſiderium collium æternorum aſpirantes, ad perfectionis montem anhelantes, il-
Ps. 86. 1. lius ſupernæ Sionis, cujus fundamenta in montibus ſanctis, memores;libenter in hac lachrymarum valle vitam profuderunt. Ad terram humilitate maximâ proſtrati, faciliùs ad illum æternæ felicitatis montem,præparatũ in vertice montiũ,pervenerũt.

OREXIS: ὄρεξις, *órexis*, cibi appetentia,& apud Ciceronem eſt libido, effrænata appetentia. Item eſt affectatio, deſiderium, à verbo ὀρέγομαι, *orégomæ*, affecto, expeto, à ſecundâ nempè perſonâ præteriti, *órexę*. Plerumque ad ſenſum refertur: & pro concupiſcentiâ ſumitur, vel habitu partis animæ irrationalis.

ORGANUM: ὄργανον, *órganon*, p. b., inſtrumentum. Oritur ab ἔργον, *érgon*, opus, eò quòd ad aliquod opus faciendum inſerviat: aut certè fit à præt.medio verbi inuſitati ἔργω, *érgo*,aut ſecundùm alios, verbi ῥέζω, *rhezo*, quod eſt ἔοργα, *éorga*, feci, compoſui, & ablato augmento eſſet *orga*.Hinc ὀργανικὸς, *organicós*, latinè organicus, p.b., ideſt inſtrumentalis: unde organa, & partes organicæ in corpore vocantur illa membra, quibus, tamquàm inſtrumentis, ſpeciales exhibentur actiones,& officia. Inter cętera organa, & corporis inſtrumenta, cùm manus ad infinitas penè operationes inſerviat, meritò à Philoſopho organum organorum appellatur. Lib. 3. de Anima Text. 38.
Partes autem organicæ, & diſſimilares ab Anatomiſtis præcisè dicuntur illæ, quæ etſi organum unũ per ſe non conſtituunt; tamen ex variis aliis partibus ſunt contextæ: ut muſculus, qui ex carne, mẽbranis,venis, arteriis, nervis, ligamentis, & tendonibus eſt compoſitus. Caro verò, os,& aliæ ſimiles, non organicæ, ſed ſimilares vocantur. Cùm autem organum inſtrumentum in genere ſignificet; manifeſtum eſt, quòd ex primævâ ſuâ origine non ſignificet illud inſtrumentum muſicum, quod in noſtris pulſatur Eccleſiis. Quod & obſervavit Iſidorus:
Organum vocabulum eſt generale vaſorum omniũ muſicorum hoc autem cum folles adhibentur, alio gręco nomine appellant, ut autem organa dicantur, magis ea vulgaris eſt conſuetudo gręcorum. Muſica organica eſt omnis, quæ inſtrumentorum flatu peragitur: de quâ ſuprà in voce *Muſica* diximus, eſſe unam ex ejus ſpeciebus, ſecundùm materiam conſideratis. Organi inventio meritò Jubali attribuitur, cùm dicitur *pater canentium citharâ, & organo*. Hebraicè *ngugáv* vocatur, quaſi amabile dictum organum, à radice *ngagáv*, adamavit. Per iſta duo inſtrumenta optimè duæ ex Muſicæ ſpeciebus intelliguntur, nempè rhythmica, & organica: & videtur Scriptura paſsìm per organa intelligere varia inſtrumenta, quæ flatu, & aëre ſonum edunt. Nam de *diverſi generis organis* loquitur, dum narrat pueri Joas regis incoronationem: ubi 70 legunt ἐν τοῖς ὀργάνοις τῆς ᾠδῆς, *en tis orgánis tęs odęs*, in organis cantus,& Textus hebraicus habet *bichlé haſſcir*, in vaſis, ſeu inſtrumentis cantici,ſeu cantus. Nam *chelì*, vas, & inſtrumentum ſignificat: à quo plurale *chelim*, & in regimine *chelé*. Cùm autem dicantur *Levitę tenentes organa David* (70 ἐν ὀργάνοις Δαυίδ, *en orgánis David*, & Hebraicus *bichlé David*, in vaſis, ſeu inſtrumentis David) ſatis intelligitur talia fuiſſe organa; quæ prę manibus geſtari poſſent, non autem ut noſtra, quæ fixa pulſantur. Sed quæcumque ſint inſtrumenta muſica, meliùs ab Eccleſiâ removerentur, ut fit optimè in Summi Pontificis præſentiâ: cùm tantam majeſtatem tam levia dedecere videantur. Unde D.Thomas, ſicuti cantum in divinis laudibus approbat: ità muſica inſtrumenta prorsùs reprobat. Nec rejicit quod in argumento affertur,de Eccleſiâ non aſſumente muſica inſtrumenta in divinas laudes, ne videatur judaizare: ſed reſpondet, *quòd hujuſmodi muſica inſtrumenta magis animum movent ad delectationem, quàm per ea formetur interiùs bona diſpoſitio: in veteri autem teſtamento, uſus erat talium inſtrumentorum, tum quia populus erat magis durus, & carnalis*, &c.. Condonandum tamen aliquid eſt uſui jam recepto, & temporum noſtrorum iniquitati. Cùm de cætero longè meliùs ſit, etiam ex aliquali curioſitate, in templis muſica inſtrumẽta, divinas laudes reſonantia, audire, quàm in taber-

Orig. l. 3. c. 10.
Gen. 4. 21.
עֻגָב *ngugáv*.
עָגַב *ngagáv*.
2. Par. 23. 13.
בִּכְלֵי הַשִּׁיר
כְּלִי *chelì*.
2. Par. 29. 26.
2. 2. q. 91. a. 2. ad 4.

berris, & popinis, comessationibus, & aliis similibus operam dare. Sed Prælatis incumbit omnia moderari: ut sanctissimè Innocentius XI, apostolico zelo aliquos abusus abstulit, & liberiorem cantandi modum temperavit.

ORICHALCUM: ὀρείχαλκον, *orichalcon*, ęs montanum. Vox est formata ab ὄρος, *hóros*, mons, & χαλκὸς, *chalcós*, ęs. Communiter etiam aurichalcū in Scripturâ dicitur, quasi aureum ęs: quòd propter splendorem, auri speciem referat. In Apocalypsi tamen, pro aurichalco, in Græco χαλκολίβανον, *chalcólibanon*, habetur: quod fortè fuerit aliquod ęs prestantius, ex monte Libano erui solitum. Quomodocumque verò scribatur, certum est orichalchum esse æris præstantissimi speciem: ex quo plurima templi Salomonici vasa, & ornamenta erant efform-

3. Reg. 7. 45. mata. Nam *omnia vasa, quę fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini de aurichalco erant*. Seu,

2. Par. 4. 16. ut alibi dicitur, *ex ęre mundissimo*: Septuaginta χαλκοῦ καθαροῦ, *chalcú catharú*, ęris puri: Textus

נחשת מרוק hebraicus habet *nechóscetb marúk*, ęs tersum. Quale copiosum subministravit ęs, quod tulerat rex David, pater ipsius, ex provinciis suo sceptro subactis:

2. Reg. 8. 8. præsertim ex civitatibus Adarezer regis Soba. Istud autem ęs, ex quo confecta vasa in templo Do-

L. 7. Antiq. c. 8. mini, tanti fuisse pretii asserit Josephus, ut aurum in æstimatione ęquaret. Quale posteà fuit etiam ęs corinthium, ex admixtione auri, & argenti, maximo in pretio habitum. Ille hominis filio similis, quem miro decore fulgentem vidit Joannes, habe-

Ap. 2. 18. bat *pedes similes aurichalco, sicut in camino ardenti*, scilicet similes chalcolibano, vel, ut Syrus vertit, ęri libanico, liquato tamen, sicut in camino coruscanti. Per pedes autem intelligitur Christi hu-

Baruch 3. 38. manitas, quâ inter nos ambulavit, dum *in terris visus est, & cum hominibus conversatus est*. Quæ in ardentissimâ passionis suæ fornace, igneo suæ Charitatis ardore resplenduit, & fortissima evasit, ut poneret inimicos suos scabellum pedum suorū: & quoscumque acerrimos suæ divinitatis hostes in furore suo calcaret, & in irâ suâ conculcaret. Aliquando tamen etiam per aurichalcum in Scripturis illud ęs vilius intelligitur: sicuti dum Sapiens plumbi ad argentum facit proportionem; ità & æris ad

Eccli. 47. 20. aurum, de Salomone dicens, *Collegisti quasi aurichalcum aurum, & ut plumbum complesti argentum*. Ubi Textus græcus, pro aurichalcho, habet κασσίτερον, *cassiteron*, ideſt stannum, comparans in copiâ aurum stanno, & argentum plumbo. Aurichalcum autem nobilius etiam electrum vocari, suprà fuit annotatum.

ORIGENES: Ὠριγένης, *origénes*, penultimâ brevi, quamvis apud Græcos acuta efferatur. Curâ genitum interpretari possumus: ab ὤρα, *óra*, cura, & à verbo γίνομαι, *ginome*, nascor, generor. Verè speciali Dei curâ, & providentiâ genitus erat Origenes; si dum doctissimus factus est, desipere non incepisset. Aliquos ejus errores in *Adamantio* tetigimus. Propensiore in ipsum animo ex Antiquis cernitur Isidorus Hispalensis: de quo tamen aliqua non falsò

Orig. l. 6. c. 6. diceret; si noster esse non desiisset. Ait enim: *De nostris quoque apud Grecos Origenes in scripturarum labore, tam grecos, quàm latinos operum suorū numero superavit. Denique Hieronymus* 6000 *librorum ejus se legisse fatetur*. Sed acriter eum perstringit Epiphanius, qui in Epistolâ ad Joannem Episcopum Jerosolymorum, se dixisse refert: *Arii patrem, Origenem scilicet, & aliarum heręseon radicem, & parentem laudare non debetis*. Vanos prætereà ejus errores enumerans, ait: *Quis enim catholicorum possit æquo animo sustinere, & credant præclaræ illius prædicationi: non potest filius videre patrem, neque Spiritus sanctus videre filiū: hæc in libris Periarchon scribuntur*. Tangit etiam illam Origenis opinionem de animarum ante corpora præexistentiam, narrans ipsum asserere animas, juxtà græcam etymologiam *psychas apò tou psyché* idcircò vocitatas, quia de cęlestibus ad inferiora venientes calorem pristinum amiserunt. Nunc corpus hoc *demas* juxtà Græcos, ideſt vinculum dici: δέμας, *démas*, ideſt corpus, à verbo δέω, *déo*, ligo, deducens. Sic ineptè dixit vocem σῶμα, *sóma*, corpus, etymon trahere à σῆμα, *séma*, sepulchrum: eò quòd anima in corpus, tamquàm in carcerem, & sepulchrum, ob priora scelera, immissa fuerit. Manifestus est etiam Origenis error de pœnis infernalibus aliquando finiendis, & damnatorum futurâ liberatione. Unde D. Augustinus (qui in libro de moribus Manichæorum dixerat, omnia deficientia sic à Dei bonitate ordinari, ut ibi sint, ubi congruentissimè esse possunt, donec ordinatis motibus ad id recurrant, unde defecerunt) ne Origenis errorem hęc ipsius verba sapere viderentur; ità se retractavit.

Non sic accipiendum est tamquàm omnia recurrant ad id unde defecerunt, ut Origeni visum est. Sed ea Retract. l. 1. c. 7.
omnia quæ recurrunt, non enim recurrunt ad Deum à quo defecerunt, qui sempiterno igne puniuntur. Ex Origene, tamquàm ex vitiosissimâ origine, tot hæreseon monstra pullularunt, ut passim in Sanctis Patribus observare licet. Ità ut evanidos conatus Haloix, *Origenem redivivum* ad sanæ Fidei lucem resuscitantis, bellè irrideat, & solidè confutet Emin. Henricus Noris. Ille enim subtilissimus, & aliàs sapientissimus Alexandrinus, philautiâ tumidus, dum Dei Ecclesiæ oraculum audit, Platonis Academiæ, quàm scholæ christianæ fidelior fuit. Quia verò Plato, ex omnium rerum tribus principiis, quæ statuebat, ideam extrà Deum fingebat, ex hoc venenata pocula incautiùs hausit Adamantius, & in alios fœdè eructavit. Quare D.

Thomas ait: *Nos non ponimus patrem & filium* 1. q. 32. a.
secundùm substantiam differentes, sed fuit error 1. ad 1.
Origenis, & Arii, sequentium Platonicos. A Platonicis ergò, & Origene, ipsi Ariani suum commen-

tum emendicarunt. Nam *Ariani, quorum fons* q. 34. a. 1.
Origenes invenitur, posuerunt filium alium à patro ad 1.
esse in diversitate substantiæ. Vixit Origenes ad tempora Galli, & Volusiani Imperatorum: anno ab incarnato homousio Dei Filio 254.

ORIGENIANI: ὠριγενιανοὶ, p. l., seu Origenistę.

Hæretici sic appellati, quorum hæresim 42 recenset Lib. de
Augustinus: asseritque non esse ab illo famoso Ori- hæres. ad
gene ità nuncupatos. Sed de alio quopiam, de quo, Quodv.
vel ejus sectatoribus Epiphanius loquens, ait: *Ori-* hær. 42.
geniani cujusdam Origenis discipuli, turpis autem sunt operationis: isti sunt nephanda facientes, sua corpora corruptioni tradentes. Alii tamen Origeniani dicti fuerunt ab illo Adamantio Alexandrino,

ut

ut hæresi 43 narrat ex eodem Epiphanio S. Pater, variosque enumerat errores, quamvis ipsius defensores multos ab eo repellere fateatur. Esse tamen multa Origenis dogmata, quæ Ecclesia catholica non recipit, apertè testatur: præsertìm illud de damnatorum liberatione, salvatione, & post longa tempora, rursùs in peccata reincidentiâ, & ideò
hær.43. novâ in hæc corpora detrusione: *Et has vices alternantes beatitudinum, & miseriarum rationalis creaturæ semper fore*. De iisdem Origenianis agit Isidorus, ipsorum errores nonnullos referens, ut illud quod in præcedenti vocabulo diximus, quòd Filius non possit videre Patrem, neque Spiritus sanctus
Orig. l.8. c.5. Filium. *Animas quoque in mundi principio dicunt peccasse, & pro diversitate peccatorum, de cęlis usque ad terras lapsas, diversa corpora, quasi vincula meruisse, eâque causâ mundum factum fuisse*. Hoc etiam inter alia ad hæresim origenianam pertinet, quòd Christus suâ morte homines malos, & dęmones redemerit, quia misericordiæ ejus non est finis: adeòque tandem aliquando damnatos ab inferni cruciatibus liberandos, & salvandos. Si verò ex illis Scripturæ locis redarguantur, in quibus ignē æternum fore apertè pronunciatur; respondent ignē quidem ipsum fore æternum, sed non futurum in illis damnatis cruciatum æternum. Quod reprobat Augustinus, etiam actionem ignis cruciativā æter-
Lib. de Fide, & operibus. nam esse demonstrans. *Cùm & hoc prævidens Dominus sententiam suam conclusit, dicens, sic ibunt illi in combustionem æternam, justi autem in vitam æternam. Erit ergò æterna combustio sicut ignis*,
Matth.25 46. seu ut ait noster Textus, *supplicium æternum*, & Græcus ait εἰς κόλασιν αἰώνιον, *is cólasin æónion*, idest in pœnam, punitionem, aut supplicium ęternū.

ORION: ὠρίων, *orion*, latinè penultimâ communi. Ità dictus quasi urion, ab οὖρον, *uron*, urina: quia ipsum ex urinâ Jovis, Neptuni, & Mercurii natum esse, ridiculè fabulabantur Poëtæ. Sanctes Pagninus cum aliis deducit ab ὀρίνω, *oríno*, turbo, concito. In cęleste signum translatum, esse illud sidus, quod est ante Tauri vestigia, vel, ut alii, juxtà illius frontem, iidem vates insuper asserebant. Si fulget; serenitatem portendit: si verò obscurus est; tempestatē. Est tamen nimbosum, & horridum sidus. Unde Job Dei omnipotentiam exaltans, pręcipuas stellas enu-
Job.9.9. merat: *Qui fecit arcturum, & Oriona, & hyades, & interiora austri*. Septuaginta pro Orione, legunt
כסיל chesil. ἕσπερον, *hésperon*: sed Hebraicus habet *chesil*, orion, quod aliàs stultum, & stolidum significat. Nominat autem Job illa sidera, magis ab hominibus, præsertìm navigantibus observata. Sed de Orione, seu de Orionibus, stellis nempè, quibus nimbosus Orion
Mor. l.9. c.7. componitur, sic ait D. Gregorius. *Apti quoque post Arcturum protinùs orionas subdit. Oriones quippe in ipso pondere temporis hyemalis oriuntur suo quoque ortu tempestates excitant, & maria, terrasque perturbant. Quid igitur post arcturum, post orionas, nisi martyres designantur? qui dum sanctam Ecclesiam ad statum prædicationis erigunt, pondus persequentium, molestiasque passuri, ad cæli faciem quasi in hyeme venerunt*. Cùm ante dixisset, quòd per Arcturum Ecclesia universalis designata fuerit, sicut posteà subjungit, quòd per Hyadas intelligantur Sancti Doctores, post persecutionum acerbitates, Ecclesiæ christianæ exorti. Addit b.
antem de Orionibus: *Ex orionibus itaque hyems inhorruit, quia clarescente Sanctorum constantiâ, frigida mens infidelium ad tempestatem se persecutionis excitavit*. Eandem laudem, propter hoc sidus, Amos Propheta Dei omnipotentiæ tribuit: ità ut satis pateat, istam constellationem antiquitùs maximè observatam fuisse. Adeò ut per istam cum Arcturo omnes stellæ intelligantur. Ità Creatorem extollit Amos, *facientem arcturum, & orionem*, Amos.5.8
&c. *Dominus nomen est ejus*. Sic hebraicè *chesil*. at 70 nec Arcturum, nec Orionem habent, sed legunt faciens πάντα, *pánda*, omnia. Sicut antem penultima in voce *orion*, est communis; ità & genitivus *orionos*, cùm per *oméga*, & *omicrón* scribatur, communis est habendus.

ORNEOSCOPIA: ὀρνεοσκοπία, *orneoscopía*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ ex usu retineatur. Est augurium, seu potiùs auspicium, ab avibus inspiciendis. Nam ὄρνεον, *órneon*, avis, & σκοπέω, *scopéo*, inspicio, considero. Est species divinationis, prout œonoscopia.

ORNITHOLOGIA: ὀρνιθολογία, *ornithologia*, latinè accentus est ut in præcedenti. Ità dictus sermo, seu tractatus de avibus: ab ὄρνις, *órnis*, genit. ὄρνιθος, *órnithos*, avis, & λόγος, *lógos*, sermo. Hunc titulum Ulysses Aldovrandus Libro de avibus præfixit: ex quo multa circà aves mundas, & immundas, de quibus Lev. 11., & Deut. 14., lucem non exiguam adferentia, haurire potes.

ORPHANOTROPHUS: ὀρφανοτρόφος, *orphanotróphos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est orphanorum nutritor: ab *orphanós*, & τρέφω, *trépho*, alo. Ità vocatur ille qui orphanorum curam habet, & ipsis providet. Erat officium in Ecclesiâ Constantinopolitanâ: & orphanotrophi sunt illi, qui præponuntur orphanis nutriendis, tamquàm tutores, seu curatores minorum: secundùm Imperator. in l. orphanotrophos in princip. Cod. de episcop. & cleric. Hinc orphanotrophium, p.l., græcè ὀρφανοτροφεῖον, *orphanotrophíon*, locus alendis pupillis destinatus, & inter loca pia recensendus.

ORPHANUS: ὀρφανὸς, *orphanós*, p.b., pupillus, orbus, præcipuè parentibus orbatus, & amicorum præsidio destitutus. Ejus etymon hauriri potest ab ἴος, *ios*, solus, & φαίνομαι, *phænoma*, appareo, cujus aoristus secundus est ἐφάνην, *ephánen*, unde *phanós*, lucidus, qui apparet. Dicitur ergò *orphanos*, quasi *iophanus*: & alii trahunt ab ὀρφνὸς, *orphnós*, tenebrosus. Orphanis peculiare auxilium in Scripturis promittitur: prout asserit Psalmista, *Orphano tu eris* Ps.10.14.
adjutor. Et ità Septuaginta dicunt ὀρφανῷ, *orphanó*, *eras*, seu, ut ipsorum Interpres exponit, *fuisti adjutor*: sicque Textus hebraicus *jathóm*, idest pupillus יתום
exarat. Sed orphani præsertìm sunt peccatores,
qui Dei filiationem infeliciter amittunt, & cęlesti *jathom*.
privantur amicitiâ. De his tropologicè dicitur:
Fiant filii ejus orphani. Sic apud 70 *orphani*, & Ps.108.9.
hebraicè *jethomim*, pupilli. Quibus auxiliis cùm יתומים
maximè ditandi essent Apostoli, etiam discedente
Christo Domino, cùm accepturi erant Spiritū adop- *jethomim*.
tionis, in quo clamarent *Abba Pater*; rectè promisit Dominus: *Non relinquam vos orphanos*. Ab ea- Jo.14.18

dem voce fit orphanotrophium, de quo in voce *orphanotrophus* dictum est: & orphanotrophia passim in benè gubernatis civitatibus visuntur.

ORTHODORON: ὀρθόδωρον, *orthòdoron*, latinè, propter *omèga* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis hoc à Græcis non observetur. Est palmus mensura, sed major, qui tres palmos minores, seu 12 digitos continet: hoc est quantum complectitur manus à juncturâ ad summum digitum extensa. Ità dictus palmos major ab ὀρθὸς, *orthòs*, rectus, & δῶρον, *dòron*, quod apud Antiquos palmum minorem significabat: quamvis aliqui etiam per *doron* palmum majorem 12 digitorum intelligant. De palmo majore, & minore frequens in Scripturis mentio. Sed quia doron etiam donum significat; orthodoron quoque rectum donum interpretari possumus. Unde formare liceat vocem *orthodorus*, idest rectus dator, aut qui rectè, & non pravo fine dona recipit. Tam enim danti quàm recipienti potest ista vox adaptari.

ORTHODOXUS: ὀρθόδοξος, *orthòdoxos*, qui est rectæ opinionis, & sententiæ. Fit ab *orthòs*, rectus, & δόξα, *dòxa*, gloria, & etiam existimationem, ac opinionem, præsertim celebrem significat. Et ità orthodoxi antiquitùs illi vocati, qui rectam veritatis, summique Boni philosophando investigabant opinionem. Nunc verò per Orthodoxos intelliguntur illi, qui rectam Fidem, nempè Catholicam, sectantur. Illi enim soli verè possunt dici rectæ opinionis, & sententiæ, dum sub hujus infallibilis regulæ rectitudine, in opinionibus suis diriguntur. Cùm cæteri hanc certissimam normam stultè respuentes in obliquissimos miserè dilabantur errores. De quorum unoquoque heterodoxo, sanis Jesu Christi, & Ecclesiæ suæ sermonibus non acquiescente, dicit Apostolus, *Superbus est, & nihil sciens*. 1 Tim. 6, 4.

ORTHOEPIA: ὀρθοέπεια, *orthoèpia*, latinè propter diphthongum in vocalem longam conversam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, accentus collocetur in antepenultimâ, Ità dicta emendata locutio, & cum suavitate vocum explanatio. Fit à dicto *orthòs*, rectus, & ἔπος, *èpos*, verbum, versus, ab inusitato ἔπω, *èpo*, dico. Ab hoc etiam, cum *eu*, benè, fit εὐέπεια, *euèpia*, & latinè *euepia*, p. l., idest facundia, quâ dicimus benè, & benè loquimur. Orthoepia ergò est recta locutio, quæ propriam, & genuinam comprehendit; unde & acyrologiæ opponitur. Nam reperio & apud Græcos verbum ὀρθοεπῶ, *orthoepò*, rectè, & propriè loquor. Orthoepia apud Theologos maximè necessaria in Tractatu de Trinitate. Ut enim
1.q.31. a. 2. in c. ait D. Thomas, *Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis, ideò cum de Trinitate loquimur, cum cautelâ, & modestiâ est agendum*.

ORTHOGONUS: ὀρθογώνιος, *orthogònios*, latinè propter *omèga* penultimâ productâ, & rectangulum sonat. Est illa figura quæ rectum angulum habet: ab *orthòs*, rectus, & γωνία, *gonia*, angulus. Dum S.S. Patres ad quamdam levem manuductionem, & infimi nostri intellectus, ad superna tendere gestientis, anagogen, in triangulo cum tribus angulis æqualibus, aliquod divinæ Trinitatis in unitate essentiæ specimen exhibent; non intelligunt de triangulo cum suis angulis rectis. Nam triangulum unum solum angulum potest habere rectum; & illud ipsum, ut ait Euclides, *orthogonum quidem triangulum est*. Elem. 1.1, def.27. Quò autem plus in triangulo unus angulus dilatatur, eò ampliùs alii duo restringuntur. Quod non accidit in quadrato, quod habet quatuor angulos rectos, & æquales: dum nempè una linea in aliam perpendiculariter incidit. In triangulo verò, qui habet tres angulos æquales, sunt tres anguli acuti, qui sunt recto minores, sicut angulus obtusus est recto major: nullusque in eo angulus rectus dari potest. Illa figura constans angulis acutis oxygona, p.l. græcè ὀξυγώνια, *oxigònia*, dicitur, ab ὀξύς, *oxys*, acutus: & oxygonium triangulum est, quod tres habet angulos acutos. Sicut amblygonium est illud, quod habet unum angulum obtusum: ab ἀμβλύς, *amblys*, obtusus. Multæ figuræ orthogoniæ observari possunt in aliquarum rerum, ad divinum cultum pertinentem, descriptionibus, Ut dum de Rationali dicitur, quòd *quadrangulum erit, & duplex, mensuram palmi habebit, tam in longitudine, quàm in latitudine*. Ex.28.16. Septuaginta *tetrágonon* dicunt, & Textus hebraicus *ravúang*, רָבוּעַ *ravuang* quadratum: quod procul dubio intelligit, ut sit quadrangulum orthogonium; & isopleuron, seu æquilaterum: hoc enim est quadratum. Illa cœlestis Jerusalem, ad angulos rectos, est *civitas in quadro posita*: Ap.21.16 cujus lapis angularis, sicut & Ecclesiæ militantis optimè Christus Dominus intelligitur. Hujus rectissima humanitas perpendiculariter incidens, sine ullâ deflexione ad dexteram, aut ad sinistram, in Divinitatem, quæ extrà omnem creaturarum lineam longè reperitur, angulum rectum, & insuperabilem efformat. Et iste est lapis angularis, quem stulti Judæi ædificantes reprobaverunt: *Et factus est in caput anguli*. Ps. 117, 22. Ità ut insulsè Rabbini recurrant ad nescio quem lapidem, qui à Salomonis templum ædificantibus, tamquàm ineptus, ut aptè cum aliis jungeretur, rejectus sit, & tandem optimè in quemdam angulum quadrasse. Ineptius inepto isto lapide commentum, quòd Psalmista hunc lapidem laudibus celebrare voluerit, & tamquàm prodigium omnibus exponere illis verbis: *A Domino factum est istud & est mirabile in oculis nostris*. v.23. Lapis ille procul dubio est Servator noster, Judæis quidem scandalum, & Gentilibus stultitia: & tamen *fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens*, Eph.2.14. qui erat inter Judæos, & Gentiles, utrumque populū in firmissimo, & invictissimo angulo cōjūxit.

ORTHOGRAPHIA: ὀρθογραφία, *orthographia*, latinè, quia penultima brevis, cum accentu in antepenultimâ, etsi Græci penultimam accentu producant. Est rectè scribendi ratio, ab *orthòs*, rectus, & γραφὴ, *graphé*, scriptura. Una videlicet è Grammaticæ partibus, quæ non solùm modum verba integrè scribendi continet; sed etiam cum debitis interpunctionibus, Cùm autem *graphé* etiam picturam significet, de picturis quoque ortographia dicitur, cùm jam non planum opus imaginamur, sed subrectum, & frontem attollens. Quantùm orthographia sit necessaria, maximè in Scripturis, satis patet; dum aliquando per cujuspiam punctuli omissionem, aut immutationem, densissimæ tenebræ offunduntur. Ob excellentem peritiam in divinâ

Lege

Lege scribendi, eamque interpretandi, dicitur Esdras *scriba velox in Lege Moysi*. Qui si legem à Chaldæis combustam Spiritus sancti inspiratione non planè redintegravit, saltem eam sacerdotum incuriâ, & temporum injuriâ vitiatam, instauravit, correxit, aliisque characteribus adjunventis expressit. *Librum de orthographiâ, alphabeti ordine distinctum*, ut refert Baronius, scripsit Beda Anglosaxo, ordinis S. Benedicti, etiam vivens Venerabilis acclamatus. Extrà limites Angliæ nunquàm se cõtulit, sed universum Orbem ingenio suo cõplexus est. Objit 26 Maii, anno à partu Deiparę 735.

1. Esdræ 7.6.

An.Chr. 731.N.26

ORTYGOMETRA: ὀρτυγομήτρα, p.l., matrix, seu mater coturnicum, quæ & simpliciter à Gazâ matrix dicitur. Vox est formata ab ὄρτυξ, *ortyx*, coturnix, & μήτηρ, *miter*, mater, aut μήτρα, *mitra*, matrix. De coturnicibus quas Judæis in tantâ copiâ per mensem edendas dedit Dominus in deserto, dicit Sapiens: *Dedisti concupiscentiam delectamenti sui novum saporem, escas parans eis ortygometram*. Et ità quoque Textus gręcus habet *ortygomêtran*. Quia nempè carnes summo desiderio concupierant, & ob saporis ipsis insolitati præstantiam, qui vilioribus cibis in Ægypto contenti erant. Et ideò etiam eam vocat *novam creaturam avium*; quæ è regionibus ultrà mare rubrũ sitis delatæ sunt. Nam *ascendit illis de mari ortygometra*: prout etiam à Grȩco exaratur. In Libro quoque Numerorum, ubi Textus noster legit *coturnices*, 70 habent ὀρτυγομήτραν, *ortygomêtran*: quæ est coturnicum dux, dum in regiones calidiores instante proficiscuntur hyeme. Atque ideò cum ducibus satis innuunt Septuaginta etiam coturnices maximâ copiâ in castra advolasse, ut quisque ad minimum coturnicum (70 *ortygomêtran*, Hebręus *selâu*, coturnicem, & superius in plur. *salnim* coturnices) decem coros posset accumulare, siccare, & integro mense ex eis plusquàm 600 hominum millia, sine parvulis, & uxoribus, potuerint escitare.

Sap. 16. 2.

Sap. 19. 11.

v. 12.

Num. 11. 31.

שלו selau.

שלוים salnim.

ORYX: ὄρυξ, ut patet ex Plinio, & Aristotele, hoc animal in caprarum silvestrium genere reponitur. Habet unum cornu, sed bisulcum: pilosque, præter cætera animalia, in caput ipsi sursum obverti. Dicitur oryx à verbo ὀρύσσω, *orysso*, fodio: eò quòd, ut testatur Horus Apollo, *oriente lunâ anterioribus cruribus terram effodiens, suas ipsius pupillas, humi velut pingens defigit, quasi indignabunda, invitaque Deæ ortum aspiciens*. Pro immunditiæ hieroglyphico eam hic Author ponit: eò quòd ab ipsâ, ut Deæ contemptrice, in Ægypto sacrificuli religiosè abstinerent. Ubi Nicolaus Caussinus in Observationibus acriter Pierium Valerianum vellicat, quòd hic ortyga, seu coturnicem, non oryga intellexit. Sed qualiscumque fuerit Antiquorum de oryge opinio, certum est ipsam inter munda quadrupedia, adeòque in esum Judęis concessa, esse recensendam. Nam inter alia eam enumerat Moyses: *Hoc est animal quod comedere debetis*, &c., *pygargum*, *orygem*, *camelopardalum*: ubi etiam ὄρυγα, *oryga* scribunt 70, & Hebraicus *theo*, bubalus, bos silvestris. Oryx ferus illaqueatus apud Isaiam designat Hebræos, qui suo robore fidentes, neminem timere videbantur: & allegoricè sunt peccatores, qui Dei vindictam evadere non possunt.

Hierogl. 46.

Pier. Hier. lib. 14.

Deut. 14. 5.

Is. 51. 20.

ORYZA: ὄρυζα, *oryza*, granum satis notum. Ejus etymon, ut apparet, est à dicto verbo *orysso*, fodio. Quia verò ex ipsâ non solet fieri panis usualis, nec inter triticum potest reputari; panis ex eâ confectus non esset apta materia ad Sacrosanctam Eucharistiam conficiendam.

OSIUS: ὅσιος, *ősios*, quasi *hősios*. Nam cum spiritu denso, seu cum aspiratione, honestum, licitum, pium, purum, innocentem, sanctum significat. Vox ista extrahi potest à verbo ἅζομαι, *hazomæ*, colo: ità ut dicatur *hosios*, quasi *hăsios*. Optimè isto nomine donatus Osius Cordubensis Episcopus, vir doctrinâ, & sanctitate celebris, de quo rectissimè S. Athanasius, *Osius verè osius*, dixit. Et hoc quidem verissimè, saltem antequàm ipsius Athanasii injustissimæ condemnationi suffragatus fuisset. Adv.Aria. Orat.1.

OSTRACISMUS: ὀστρακισμὸς, *ostrakismós*, exilium 10, aut 15 annorum, sic dictum ab ὄστρακον, *ostracon*, testa, testula: in quâ illi qui potentiorem aliquem, ne tyrannus evaderet, exilio condemnare volebant, nomen ipsius inscribebant. Sicque, si in concilio, quod saltem 6 hominum millibus constare debebat, plures testulæ, nomine illius civis formidabilis signatæ, in urnam erant immissæ, cogebatur ipse ad tot annos exulare. Ostracismus pro quolibet exilio sumi potest: quo Ecclesiastici à sæcularibus judicibus damnari non possunt, sub pœnâ latæ excommunicationis in Bullâ Cœnæ.

OTALGIA: ὠταλγία, *otalgia*, latinè penultimâ correptâ, nisi Grȩcos ex usu cum accentu imitemur in penultimâ. Est aurium dolor: ab οὖς, *us*, genit. ὠτὸς, *otós*, auris, & ἄλγος, *álgos*, dolor. Hinc dolor otalgicus apud Cassianum, dum de noxio humore dicit: *Cum aures, oculosve pervaserit, in otalgicum, sive in ophthalmicum vertitur morbum*. Vox ista quæ in omnibus impressis codicibus hîc desiderabatur, ex Vaticanis ab Annotatore reposita fuit. Coll.14. c.15.

OTHONE: ὀθόνη, *othóne*, latinè penultimâ brevi, etsi grȩcus in eâ ponatur accentus. Propriè velum nauticum significat; sed inde ad linteum, pannum, velamen omne significandum, assumptum fuit. Aliqui magis de lanâ, quàm de lino dici volunt. Othonion tamen ejus diminutivum pro linteo in Textu grȩco ponitur, ubi Noster ait: *Ligaverunt illud linteis cum aromatibus*. Othone apud S. Germanũ pro linteo aut mappâ reperitur. Io.19.40. In Theor.

OXYARES: ὀξυάρης, latinè penultimâ communi, & acer Mars verti potest. Nam ὀξὺς, *oxys*, acer, & ἄρης, *ares*, Mars. Ità grȩcè Assuerus vocabatur, qui persicè Ochsoarses, idest bellator, dicebatur. Et ferè idem significat istâ linguâ Artaxerxes: ità ut satis sit verisimile, quòd nomen Assuerus fuit omnibus Medorum regibus commune: sicut Artaxerxes omnibus regibus Persarum generale. Ità reges Ægypti longo tempore dicti Pharaones, & post Alexandrum Ptolemæi: Romanorum Imperatores Cęsares, & Augusti, nomine communi vocati sunt. Unde Tirinus illum Assuerum, & Artaxerxem, de quo dicit Esdras, *In regno autem Assueri, in principio regni ejus*, &c., *& in diebus Artaxerxis*, cui, ad constructionem templi Jerosolymitani, sub duce Zorobabele, impediendam, 1. Esdræ 4.6.

Judæorum adversarii scripserunt ; intelligit Cambysem , Cyri filium , secundum Persarum regem , ipsis Judæis infestum. Hìc tamen 70 in Textu greco non utuntur illà voce *oxyares* , sed nomine *ἀσουήρ* , *assuéru* , seu Assueri . Ille verò Assuerus , qui Vasthi repudiavit , dictus à 70 Artaxerxes , & Esther sibi matrimonio copulavit, secundùm ipsum fuit Darius Hystaspis filius, quartus Persarum rex . Quia ea omnia, quæ de imperii Darii amplitudine narrat Esdræ Liber tertius , satis conveniunt cum illis , quæ in primo Esther Capite dicuntur . Qui liber Esdræ , quamvis apocryphus , suâ tamen non caret authoritate , Satis etiam convenit ætas Mardochæi , tunc temporis viventis , qui fuit è captivis, quos abduxit Nabuchodonosor Magnus in Babylonem . Præterea Indorum subactio soli isti Dario ab Herodoto attribuitur . De alio Assuero , eodem modo apud 70 vocato , fit à Daniele mentio :
Dan. 9. 1. *In anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum*: qui optimè Astyages Medorum rex, avus Cyri maternus intelligitur: cujus iste Darius fuit avunculus . Nam , ut diximus, Assueri nomen fuit omnibus Medorum regibus commune . Hunc Assuerum Astyagen fuisse, plerique graves Authores , à Pererio citati , inter quos D. Hieronymus , Beda , Carthusianus , Liranus , & alii , intellexerunt . Uti & de primo Assuero Cambysem fuisse , multos , & peritos Interpretes censuisse refert idem Author . Sed de secundo aliter existimat Pererius , ut suprà dictum est in voce *Muemon* .

OXYBAPHON : ὀξύβαφον , p. b. , acetabulum , vasculum in quo acetum reponi solebat . Fit ab ὄξος , *óxos* , acetum , & à verbo βάπτω , *bápto* , mergo, haurio . Ant ab ὀξὺς , *oxys*, acutus, acidus, acer, velox : unde & *óxos* derivatur, & ab aliquibus ità latinè usurpatur. Hoc vasculum unum cyathum continuisse multi affirmant : adeòque duas uncias cum dimidiâ . Usurpatur tamen etiam pro poculo ad quosvis alios liquores , ut habetur ex Athenæo . Prout etiam verbum latinum *acetabulum* , non solùm significat vasculum ad acetum infundendum , sed & alia vasa , ad usus varios efformata . Ut pa-
Ex. 25. 29. tet de acetabulis templo destinatis: *Parabis & acetabula , ac phialas , thuribula* . Septuaginta pro
קערת acetabulis legunt τὰ τρυβλία , *ta tryblia* , & Hebrai-
kengarab. cus utitur voce *kengarab*, idest scutella, aliis hemina . Aliàs acetum in sacrificiorum usum non veniebat . Et illa acetabula argentea , quæ singuli principum 12 tribuum obtulerunt , erant valde capacia : utpotè quodque *acetabulum argenteum pondo*
Num. 7. 13. 130 *siclorum* . Cùm autem Sanctuarii siclus fuerit quatuor drachmarum , erant singula 65 unciarum . Hìc etiam acetabulum à 70 *tryblion* vocatur , & in Textu hebraico in regimine *kangarath* appellatur .

OXYCRATON : ὀξύκρατον, p.b. , acetum aquâ dilutum, quod à Latinis *posca* dicitur . Fit ab ὄξος , *óxos* , acetum, & verbo κεράννυμι , *keránnymi*, tempero , diluo , quod in tertiâ personâ præt. pass. facit κέκραται , *kécrata* , dilutus est , & hinc ablato augmento syllabico *oxycratum* . Vox apud Medicos frequens , quæ tamen etiam ab Ecclesiasticis usurpatur. Ut apud Palladium in suâ Lausiacâ , dum
c. 145. ait : *Omni autem alio tempore contenta erat oxycrato , & pane arido* .

OXYMEL : ὀξύμελι , *oxymeli* , p. b. , & à Latinis quoque oxymeli, p.b. Est acetum mulsum, seu acetum cum melle mixtum : ab ὀξὺ , *oxy* , acetum , aliter *óxos* , & *méli* , mel . Detergendi , & leniendi vim habet , justitiæ Dei , quæ semper misericordiâ dulcoratur, est aliquale symbolum . Aceto, & melli , salis, & aquæ marinæ portio adhibebatur . Ista vox etiam in Authoribus sacris occurrere potest .

OXYMORON : ὀξύμωρον , *oxymoron* , latinè , propter *omega* vocalem longam , penultimâ productâ , quamvis hoc non observetur à Græcis . Est sententia fatuè acuta , seu ità affectatè , & acutè enuntiata , ut videatur fatua . Tale est illud Ciceronis . *Si tacent satis dicunt* . Vox hæc composita ex dicto *oxy* , acutum , & *moron* stultum, fatuum : atque oxymores, p.l. , est fatuè acutus . Hujusmodi sentētiæ in sacris Scriptoribus non desiderantur.

OXYPTERUS : ὀξύπτερος , *oxypteros* , p. b. , avis rapacis genus , seu ex genere accipitrum , sic à veloci dictum volatu . Nam *oxys* , ut diximus , acutum , & velocem significat , & πτέρον , *ptéron* , pennam , seu alam . Istam avem aquilæ opponit , aut saltem ab eà discriminat S. Macarius : *Aliud corpus , & vox est aquilæ , & aliud corpus , & vox oxypteri* . Hom. 32.

OXYRRINCHOS : ὀξύῤῥυγχος , *oxyrrinchos* , piscis Ægypto familiaris , ab acuto rostro ità vocatus . Nam *oxys* , acutus , & ῥύγχος , *rhinchos* , rostrum, rictus . Non ergò significat præcisè avis rostrum , ut Magri explicat , sed acutum rostrum . In Hierol. Ab hujus formâ , & figurâ specialis quidam character , de quo Palladius , dici potuit , & acutum , longumque fuisse Magri conjectat .

P

PÆAN : παιὰν , *pean* , hymnus in honorem Apollinis . Apud Gentiles ità dictus à verbo παίω , *peo* , ferio , pulso, medeor . Eò quòd Apollo Pythonem occiderit , totque mala propulsare creditus fuerit: unde & ipse Apollo Pean agnominatus fuit . Ante congressum bellicum peana, p. l. , in Martis honorem canebant Gentiles . Quod Machabæos, veri Dei auxilio fidentes, & à ritu pagano abhorrentes , non fecisse , D. Chrysostomus exaravit . *Ad bellum autem euntes* , inquit , *non tragœdias excitabant , non peana canebant* . Ità di- Tract. sup. Ps. 43. cti etiam peanes in aliorum Deorum hymni , uti & vero Deo , qui non fictitius omnium malorum est propulsator , verum peana intonare , illum dicere possumus, qui suo Servatori, necis, & mortis triumphatori , laudes , & hymnos decantaret . Vide vocem *Paon* .

PÆDAGOGIA : παιδαγωγία , *pædagogia* , disciplina, adhortatio, latinè penultimâ brevi, ni grecum accentum in eâ ex usu retineamus . Vox est derivata à verbo παιδαγωγέω , *pædagogéo* , moderor , rego , instituo , seu ab eàdem radice , quâ sequens vocabulum. Sed pædagogia magis ipsam doctrinam, & institutionem quamlibet significat, quàm puero-

rum

rum ductionem. Unde & Christi pędagogia, quæ est non alta sapere, pro ejus documento, & exemplo apud aliquos ponitur. Ut in sermone de philocosmis, & philotheis, Operibus Damasceni pręfixo.

PÆDAGOGUS: παιδαγωγὸς, *padagogòs*, p.l., custos, & institutor pueri. Formatur enim ista vox à παῖς, *pas*, puer, & ἀγωγὴ, *agogè*, institutio, educatio. Hinc etiam pædagogium, p. l., græcè παιδαγωγεῖον, *pædagogion*, schola, ludus literarius: qualiter vocantur illa quatuor gymnasia in Almâ Universitate Lovaniensi, In quibus à peritis professoribus adolescentes instituuntur in Artibus. Ad idem significatum respexit Tertullianus, dum pędagogia aulica nominavit. Aliquando tamen latiùs sumitur illa vox pędagogus, pro quolibet, etiam adultorum præceptore: nisi velimus dicere, etiam adultos in illis rebus, in quibus instituuntur, meritò pueros, propter imperitiam, & ruditatem vocari. Ut dixit de novellis Christianis, recens in Christo genitis, S. Petrus: *Quasimodò geniti infantes*. Sic Apostolus Corinthiorum in Fide magistros vocat pædagogos, qui eos, quos ipse in spiritu generat, erudiebant: *Si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres*. Nam ipse solus *in Christo Jesu per evangelium ipsos* generat. Lex præterea vetus, quæ ut pueros quodammodò Judęos pueriliter instruebat, & ad Christum manuducebat, non evidenter ipsis sublimiora Mysteria patefaciendo, quod ad filios Legis evangelicæ adultos spectabat, dicitur à D. Paulo, *itaque lex pædagogus noster fuit in Christo*. Sed etsi Christiani respectu Judæorum adulti, & emancipati dicantur; ipsi tamen adhuc in Fide balbutientes, meritò pueri censentur, & à pædagogo docentur. Hinc Clem. Alexandrinus Pædagogi tres libros inscripsit: ubi puer, qui instruitur, ut ait Gentianus, *est Christianus, qui fide, & moribus imbutus ad salutem ducitur. Ad salutem autem non pervenit, nisi qui cum fide, & qui fidem decent moribus, Christiano homine digna jungat officia, hæc officia nos docet pædagogus*. Hic Pædagogus gręcè dicitur *Logos*, seu Verbum, illud videlicet Verbum æternum, quod est Dei Patris Sapiētia, vel ipsum Scripturarum Eloquium. Libri sunt ejusdem ferè argumenti, ut D. Ambrosii Libri de Officiis.

In Apol. c.13.

1.Pet.2.2.

1.Cor.4. 15.

Gal.3.24.

PÆDERASTIA: παιδεραστία, *pæderastia*, latinè penultimâ correptâ, etsi plerique græcum accentum in similibus terminationibus observent. Ità dictus lascivus in pueros amor. Nam in malam partem sumitur, etsi nihil aliud significet, quàm in pueros amorem, à παῖς, *pas*, puer, in plurali παῖδες, *pædes*, pueri, & verbo ἐράω, *eráo*, amo: quod verbum etiam absolutè positum amorem impudicum designat. Hinc S. Ignatius M. Antiochenśibus scribens, pæderastiam pro peccato nefando ponit: *De pæderastiâ, aut homicidio, supervacaneum est scribere, quandoquidem & hæc gentibus vetitum sit perpetrare*. In hoc detestabile vitium acriter invehitur Apostolus ad Romanos scribens: ostenditque esse proprium Gentiliū in luce rationis voluntariè cæcutientium, & traditorum à Deo in reprobum sensum. Quo scelere etiam infames fuere celeberrimi Philosophi: *Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt*. Unum est è quatuor peccatis vindictam in cælum clamantibus, quæ in hoc seculo quoque sæpiùs à Domino graviter puniuntur, dum sceleris clamore ad vindictam propellitur: *Clamor Sodomorum, & Gomorrhę multiplicatus est*. De quorum acerbâ vindictâ dicit Augustinus: *Quæ si omnes gentes facerent, omnes eodem criminis reatu divinâ lege tenerentur*.

Ep. o. post med.

Rom. 1. 22.

Gen.18. 20.

L.3. Cōf. c.8.

PÆDEROS: παιδέρως, *pæderos*, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis propter alias regulas acuatur. Est puerorum amor: à dicto *pædes*, pueri, & ἔρως, *eros*, amor. Hinc gemmæ cujusdam nomen, propter innatam gratiam sic appellatæ. Vox ista pæderos ità generaliter accepta, in bonam, & malam partem sumi potest. Sed ex hominum militiâ tales voces malè sonant: uti & tales amores malè olent. Immò pæderos adjectivè pro ipso pæderaste apud nonnullos reperitur.

PÆDIA: παιδεία, p. l., disciplina, castigatio, eruditio, educatio, ratio instituendi. A Latinis dicitur Humanitas: quòd qui literas expetunt maximè debeant esse humani. Vox est formata à dicto *pas*, puer: quia pueri maximè castigandi, & erudiendi. Accipitur tamen pro quâlibet educatione, & eruditione, aut peritiâ. Nam Aristoteles ait duos esse modos contemplandi, & docendi: nobiliorem unum, quem epistemen, seu scientiam vocat, ignobiliorem alterum, quem pædiam, seu peritiam appellat. Pædia quoque de corporis institutione, & exercitatione dicitur, ut de gymnasticâ, & aliis similibus. Ab eâ fiunt varia composita: ut encyclopædia, & alia, quæ plerumque occurrent. Sed pædia, p.b., græcè παιδία, *pædia*, infantiam designat. Ab hac fit παιδικὸς, *pædicòs*, puerilis, atque in neutro plur. *pædicà*, plerumque in malam partem, pro puero turpia patiente: unde & *pædico*, p. b. pro nefando agente.

L. 1. de part. Anim.

PÆDOBAPTISMUS: παιδοβάπτισμος, *pædobaptismus*, puerorum Baptismus. Formatur ista vox à dicto *pædes*, pueri, aut ab ipso genit. sing. παιδὸς, *pædos*, pueri. Pædobaptismus cur ab Anabaptistis negetur suo loco dictum fuit. V. vocabulum *Anabaptista*.

PÆDOMATHIA: παιδομαθία, *pedomathia*, opsimathiæ opposita, est à puero eruditio. Dicitur enim à toties annotatâ voce *pæs*, puer, & verbo *manthàno*, disco: de quo in voce *opsimathia*. Aliàs pædomathia etiam puerorum eruditio latinè reddi potest. Hinc fit gręcè *pedomathès*, qui statim discit: seu latinè pędomathes, p.b., est ille qui à puero eruditur. Et quia tales arte suâ optimè imbuuntur; ideò qui suam artem optimè callent pædomathæ ab aliquibus dicuntur. Ità pędomathæ plurimi Ecclesię sacri Doctores, & ipse Apostolus in paternâ lege pædomathes, secus pedes Gamalielis eruditus. Act.22. 3.

PÆDOTRIBA: παιδοτρίβης, *pedotribes*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus, quia Grǽcis ultima est longa, in eâ ponatur. Est puerorum præceptor in corporis exercitio: & pędotribia ars juventutem exercendi, à voce *pedes*, pueri, & τρίβω, *tribo*, tero. Eò quòd exercitio corpus, usu ipso, aliquo modo teratur. Pædotribarum officium exponit Cyrillus Alexandrinus, similitudine ipsorum ad Deum, qui in hoc mundo certantibus robur cōfert, animos addit, pręmia proponit. *Quemadmo-*

In Gen. l. 6. *admodum enim pædotribæ*, inquit, *cum juvenes pungunt, animos addunt, utque labores fortiter tolerent, suadent, præmia ipsis explicantes*, &c.; *ità etiam Deus*, &c. Pædotriba etiam dici potest ille, qui in literis pueros exercet.

PÆGMA : πῆγμα, ludus. Oritur à præterito pass. verbi παίζω, pezo, ludo, quod est πέπαιγμαι, pepegme, à quo expuncto augmento fit pægma. Ità vocabatur machina quædam in sublime tendens, ubi puerorum canentium erant sedes. Ulp. titulo de fundo instructo, lege quæsitum. Ab eâdem radice fit παίγνιον, pegnion, ludus, & pægnia res ludicræ, ac propriè puerilia oblectamenta dicuntur.

PÆON : παιὼν, peôn, ità dictus Apollo, à verbo παίω, peo, ferio, pulso, terreo. Ideò Apollo Pæon, & Pæan dictus, quòd Pythonem serpentem occiderit, morbos depulerit, &c. Pæon etiam est excellentissimi Medici nomen, à quo & pæonia herba vocata, quòd ipsam invenerit: hinc etiam manus medicatrix *pæonia*, παιωνία, nuncupata. Ad quæ alludens Clemens Alex., istam vocem Verbo incarnato adaptavit, qui languores nostros tulit, & dolores nostros portavit. Ait enim; *Verbum autem paternum solus est humanarum ægritudinum pæonius medicus*. L. 1. Pæd.

PAGANUS : παγανὸς, paganôs, à pago dictus, p. l. πάγος, pâgos, autem græcè significat saxum, rupem, locum altum, & munitum. Sed pagus latinè, uti volunt, derivatur à πηγὴ, pêge, fons: eò quòd primùm pagi, ubi fontes scaturiebant, cœperint coadunari. Hinc pagani rustici dicuntur: ut intelligi videntur in S. Agathæ officio, dum narratur, quòd paganorum multitudo tulit velum ejus contrà ignem, nempè montis Æthnæ. Erant etenim isti Christiani, sed rustici, & in pagis circumvicinis habitantes. Apud Jurisconsultos pagani dicebantur qui non erant militiæ adscripti. Pagani posteà dicti sunt Gentiles, qui Fidem christianam non susceperant. Cùm enim passim idololatria Imperatorum Christianorum edictis è civitatibus eliminaretur; perfidi idololatræ in pagis degere cogebantur. Unde & Pagani dicti, ut eruditè observavit Baronius: cùm ante Constantini M. tempora ista vox pro Gentili posita non reperiatur. Accedit V. Bedæ ratio: quia tales infideles à cælesti Metropoli exclusi sunt. Hanc triplicem vocis *paganus* significationem habet Jo. Ludovicus de la Cerda, illum Tertulliani textum exponens, ubi inquirit, an militia Christianis licita, & inter cætera dicit: *Apud hunc*, Jesum, *tam miles est paganus Fidelis, quàm paganus est miles infidelis*. Dicit quippe Interpres ille, quòd primò paganus significat hominem rusticum, & è pago: deinde significat hominem non addictum militiæ sacramento, utique ἀπόλεμον, apôlemon, & ἀστράτευτον, astrâteuton, idest sine bello, aut militiâ, & ità directè opponitur militi. Hæc significatio, inquit, pertinet ad hunc textum. Est ergò sensus. Apud Deum fidelis paganus, utique apôlemos, & astrâtentos, id est expers belli, & immunis à militia (ab α, alpha privativo, & πόλεμος, pôlemos, bellum, atque à στρατὸς, stratôs, exercitus) tam miles est, quàm miles infidelis est apud eundem paganus, utrique non miles. Perinde nihil intereit apud Deum sit aliquis De cor. militis c. 11. addictus militiæ, vel non addictus. Posteriore loco *paganus* posset etiam ethnicus intelligi, quæ est tertia significatio. Sed prior explicatio magis ab Interprete laudatur. Ex his alius Tertulliani textus subobscurus facili negotio intelligetur. Asserit milites factos Christianos statim debere militiam deserere, aut à solitis militum peccatis cavere, *aut novissimè perpetiendum pro Deo, quod æque fides pagana condixit*. Subeunda scilicet mors pro Deo, quod similiter paganorum militum fides condixit, seu pro terreno principe faciendum spopondit. Fides ergò pagana hîc est Ethnicorum militum fides, non illa Christianorum nondùm militiæ adscriptorum, ut explicat Baronius, & refutatur ab Interprete. Cùm alias frigida sit sententia, nisi fides ethnica intelligatur. Hinc paganismus, pro unâ ex speciebus infidelitatis ponitur: cujus tres species communiter assignantur cum D. Thomâ, nempè paganismus, Judaismus, & hæresis. Cùm enim aliqua infidelitas dicatur negativa; illa nempè quæ est pura Fidei negatio, in illis qui nihil de Fide audiverunt, & potiùs est pœna peccati, quàm peccatum: aliqua privativa vocetur, culpabilis videlicet ignorantia, vel error circà res Fidei; alia dicitur contraria, cùm Fidei sufficienter propositę quis refragatur, & ipsi repugnat. Quod fit triplici modo: videlicet, *Quia aut renititur fidei nondùm susceptę: & talis infidelitas est paganorum, sive gentilium. Aut renititur fidei christianę susceptę, vel in figurâ, & sic est infidelitas Judęorum: vel in ipsâ manifestatione veritatis, & sic est infidelitas hæreticorum*. Ex his tribus infidelitatis speciebus, paganismus absolutè consideratus est cæteris levior: quamvis in pluribus errent Gentiles, quàm hæretici, & Judæi. Ib. In Notis ad Martyrol. D. Th. 2. 2. q. 10. a. 5. c.

PAGARCHUS : πάγαρχος, pâgarchos, pagi princeps. Est enim à dictâ voce pâgos, & ἀρχὸς, archôs, princeps. Vox ista in sacris Scriptoribus reperta eam explicandi tribuit occasionem, Justin. in novell. & edict. 13.

PALÆMON : παλαίμων, nomen à verbo παλαίω, paleo, luctor, palęstrâ certo, originem trahens. Erui potest ab ipso præt. pass., quod sine augmento esset pâleme: adeòque luctatorem latinè possumus interpretari. In vitę anachoreticę asperrimâ palæstrâ exercitatus S. Palæmon, Beati Pacomii dignus magister fuit. In hoc quidem agone contendens ab omnibus se abstinuit optimus palæstrites: non quidem ut corruptibilem coronam acciperet; sed incorruptam, & immortalem, quâ à summo Agonothetâ donatus, gloriosę victorię æternum bravium accepit: 1. Cor. 9. 25.

PALÆPHATUS : παλαίφατος, palæphatos, p. b., diu prædictus, fatidicus, antiquus. Vox est formata à παλαιὸς, palęôs, vetus, pristinus, diuturnus, & verbo φημὶ, phemî, dico: cujus tertia persona præt. pass. esset pêphata, si foret usitata. Ejusdem significationis ferè est palæologus, à λόγος, lôgos, sermo, oratio. Palæphatus est etiam viri nomen, qui incredibilia scripsit: unde & palęphatia papyrus, pro libellis fabulas incredibiles continentibus, dici potest. Palęphata novi Testamenti Mysteria, tot veteribus oraculis prænuntiata, optimè nuncupantur.

PA-

PALÆSTE: παλαιστὴ, palæstè, vel, ut aliis palæst, palæsti, est eadem mensura cum doro, de quo suprà in orthodoro dictum est. Ità vocata quasi pelastès, adhærens, à verbo πελάζω, pelázo, appropinquo, adhæreo: est enim quatuor digitorum sibi adhærentium unita mensura; de quâ D. Hieronymus, In cap. 40. Ezech. Dicitur etiam palæstòn, palæstis, & palæstes: sed palæstes etiam luctatorem, & in luctâ adversarium designat. Palæste verò alio nomine dochmè, ut videtur à δέχομαι, déchomæ, capio, quòd simul quatuor digitos capiat, appellatur.

PALÆSTRA: παλαίστρα, ludus, & locus, nempè luctæ. Nam palæstra unus est è quinque ludis gymnicis, à verbo παλαίω, palæo, luctor: aut potiùs ab ipsâ voce πάλη, pále, etiam ab aliquibus Latinis usurpatâ, luctam quoque significante, & à verbo πάλλω, pállo, vibro, moveo, salio, derivatâ. Accipitur tamen etiam palæstra pro ludis literariis, in quibus luctantur antagonistæ argumentorum robore. De illis palæstritis etiam intelligitur id quod ait Apostolus: *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*. 1. Cor. 9. 25. Ad agones alludit olympicos, in quibus palæstritæ decertaturi, ut alibi diximus, à variis rebus, vires imminuentibus, diligenter abstinebant, vestimenta penitùs abjiciebant; & ne ità facilè ab adversario ad terram traherentur, oleo perungebantur. Quare tropologicè dicit D. Gregorius: *Qui ergò contra diabolum ad certamen properat, vestimenta abjiciat, ne succumbat.* Hom. 35. in Evang. Quædam autem leges, ut observavit Novarinus, Schediasm. l. 3. c. 14. palæstritis pugnaturis erant observandæ: alioquin sibilis irregulariter decertans, etsi victor, explodebatur. Unde appositè ait S. Greg. Nazianz.: *Quæ autem est hæc ratio, ut cum athletæ, extrà usitatum palæstræ morem luctari, aut alio quodam certaminis genere uti non liceat, aut alioquin sibilis explodetur, ignominiâque afficietur, victoriæque jacturam faciet, qui præter palæstritæ præscripta pugnaverit, & pro Christo tamen, non secundum Christi leges, quispiam depugnet*, &c. In Apolog. 1.

PALÆSTRICUS: παλαιστρικὸς, palæstricòs, p.b., qui luctâ valet, & palæstricòs etiam à palæstrâ formatur. Palæstrica vocatur palæstræ ars ipsa, seu exercitatio. In his similibus multa superstitiosa Gètiles immiscebant: cùm plerumque tales ludi in falsorum Deorum honorem essent instituti. Ideò Tertullianus, ut prorsùs idololatriæ umbram à primitivorum Christianorum cordibus eliminaret, dixit: *Et palæstrica Diaboli negotium est*. De Spectac. c. 18.

PALATHE: παλάθη, paláthe, latinè vox est proparoxytona, quia penultima est brevis, quod à Græcis non observatur. Ità dicta massa ficuum, fortè ab adverbio πάλιν, pálin, iterùm, iteratò: eò quòd in tali massâ una ponatur iteratò super aliam. De palathis aliquoties in Scripturis fit mentio: Sic Davidi à facie Absalonis fugienti occurrit Siba servus Miphibosеth, deferens regi aliqua cibaria nempè 200 panes, *cum 100 ligaturis uvæ passæ, & 100 massis palatharum*. 2. Reg. 16. 1. Septuaginta quoque legũt ἑκατὸν παλάθαι, hecatòn paláthæ, idest centum palathæ, seu 100 massæ palatharum, ut habet eorum Interpres latinus. Hebraicus habet centum káits, קיץ kàits. quod æstatem, & ficus æstivas, aut fructus æstivos significat. Posset etiam vox palathæ à πάλαι, pála, olim, jamdiù, derivari, eò quòd sit palathe massa ficuum, non recentium, sed veterum, & siccorum: aliqui à palis deducunt, quia ficus inter palas comprimuntur.

PALILLOGIA: παλιλλογία, palillogía, latinè penultimâ correptâ in rigore proferenda, nisi Græcos ex usu legitimo imitemur in accentu. Aliqui dicunt palillogiam esse duplicationem, & tautologiã: unde & palillogos, iterùm collectus. Fit enim à πάλιν, iterùm, & λέγω, légo, dico, loquor, & in compositis aliquando collectionem significat. Palillogia ergò dici potest iterata collectio, vel potiùs iterata locutio, ejusdem verbi repetitio, seu ejusdem dictionis, majoris emphasis causâ, iterata prolatio. Cujus exempla ubique, etiam in sacris Authoribus occurrunt.

PALIMPSESTUS: παλίμψηστος, palimpsestos, tabella deletilis, quâ calculatores utuntur, & quælibet charta, aut membrana, in quâ scriptum abradi potest, & iterùm aliquid inscribi. Fit à dicto adverbio pálin, iterùm, retrò, & verbo inusitato ψάω, psáo, tergo, rado. Vox hæc apud aliquos sacros Authores non infrequens: & signanter in Caramuelis Haplote sæpiùs habetur. Aliqui scribunt palinxestus, à ξέω, xeo, rado, quasi denuò rasus.

PALINGENESIA: παλιγγενεσία, palingenesía, latinè in rigore penultima est corripienda. Plerique tamen in similibus terminationibus accentum græcum, ex usu non improbando, in eâ syllabâ retinent. Ità dicta regeneratio, à pálin, iterùm, & γένεσις, génesis, generatio. Talis datur specialiter in Baptismo, secundùm phrasim apostolicam; *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*, græcè palingenesías. Tit. 3. 5. Optimè quoque mortuorum resurrectio regeneratio dicitur: ut ait Christus Dominus, *In regeneratione cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ*. Matth. 19. 28. Ubi etiam in Textu græco est palingenesía: quia in hac rursùs mortui ad vitam revocantur, & obstetricante omnipotenti manu Dei iteratò generantur. Illam spiritualem palingenesiam ignorabat Nicodemus, qui non intelligebat hominem senem posse renasci. Hanc realem, & corporalem negabant Himenæus, & Philetus, *dicentes resurrectionem esse jam factam*, nempe in Christo resurgente. 2. Tim. 2. 17. Anilem verò, & prorsùs fabulosam palingenesiam commentus est Pythagoras, de quâ in metempsychosi. Sed alia strictior ab aliquibus Gentilibus intellecta fuit: scilicet non quælibet animæ in alio corpore conjunctio; sed post aliquot sæcula in eodem corpore, quod priùs habuerat, nova copulatio. Ità & ipsi veram resurrectionem agnoscebant. De quâ D. Augustinus ait: *Mirabilius autem quiddam Marcus Varro ponit in libris quos scripsit de gente populi romani; cujus putavi verba ipsa esse ponenda. Genethliaci quidam scripserunt, inquit, esse in renascendis hominibus, quam appellant παλιγγενεσίαν græci: hanc scripserunt confici in annis numero 440, ut idem corpus, & eadem anima, quæ fuerunt conjuncta in homine aliquando, eadem rursùs redeant in conjunctionem*. De Civ. Dei l. 22. c. 28.

PALINODIA: παλινῳδία, palinodía, cum accentu ut in vocabulo præcedenti, est recantatio. Est enim à dicto pálin, rursùs, & ᾠδὴ, odè, cantus. Ità secundùm etymon significaret id quod secundò ca-

ta-

tatur. Sed sumi solet pro dicto, aut scripto posteriore, priori contrario. Ut dum quis de quopiam malè scripsit, deinde cautior de eodem benè scribit. Palinodia etiam est erroris pristini revocatio, unde est proverbium, palinodiam canere, de aliquibus errorem proprium revocantibus: quâ phrasi utuntur Doctores de hæreticis, suam hæresim ejurantibus, agentes. Ad imitationem videlicet Stesichori Poetæ, qui, si credere fas sit, ob carmen in Helenam excæcatus fuit: sed, ut refert Plato, edito poëmate, quod παλινῳδίαν, idest recantationem vocant, confestim visum recuperavit amissum. Ità Tertulliani Interpres, super ipsius verba, quibus deridet Simonem Magum, qui suam Helenam esse illam Trojanam asserebat, *& fuisse exitiosissimam Priamo, & Stesichori postè oculis, quem & excæcasset ob convitium carminis, dehinc reluminasset ob satisfactionem laudis*. (Tert. de Animâ.)

PALIURUS: παλίουρος, paliuros, herba spinosa, & aspera, seu frutex spinosus, & asper, qui in locis desertis, & incultis enasci solet. Et ideò ad Idumeę vastationem ostendendam ait Isaias: *Et orientur in domibus ejus spinæ, & urticæ, & paliurus in munitionibus ejus*. (Is. 34. 13.) Hac voce non utuntur 70: sed pro tribus istis ἀκάνθινα ξύλα acauthina xyla, idest spinea ligna scribunt. Textos hebraicus pro paliuro habet *chôach*, idest spina, carduus. (חוח chôach.) Michæas autem bonorum paucitatem in popolo Israëlitico lugens, ait quòd *optimus in eis est quasi paliurus*. Septuaginta longè aliter, sed Hebraicus legit *chechêdek*, sicut spina: nam *chêdek* genus est spinæ. (Mich. 7. 4. כחדק chechêdek.) Quia videlicet sic omnes ad proximi læsionem, & oppressionem propendebant; ut etiam illi qui mansuetissimi videbantur, instar paliuri acriter pungerent, & insidiosè sanguinem elicerent, etsi vitam non tollerent. Nam paliurus videtur oriri à verbo παλίνω, palino, decipio: quòd spinæ ejus latentes incautos pungant.

PALLADIA: παλλαδία, palladia, latinè penultimâ correptâ, etsi apud Græcos acutè proferatur. Nomen est à Pallade dedoctum, quæ armata è Jovis cerebro prodiisse credebatur. Ideòque à verbo πάλλω, pallo, vibro, à vibrandâ nempè hastâ, Pallas appellata fuit. Sed veraciter ex gratiâ Dei prodiit armata S. Palladia Martyr, & adeò benè Fidei hastam vibravit; ut æternæ gloriæ scopum attigerit. E contrario à scopo aberravit, malè calamum strinxit, & pejus hastam Fidei contorsit Palladius Galata, Ruffino æqualis, & amicus, Heleonopolis Episcopus, Origenis erroribus infectus. De quo suprà in voce *Lausiaca* dictum est.

PALLIUM: πάλλιον, pallion. Ità græcè à Jo. Lodovico de la Cerda, Tertolliani accuratiore Interprete scribitur, ut à pallâ fiat pallium; palla verò à dicto verbo πάλλω, pallo, vibro, moveo, verto. Pro voce græcâ pallium Tertullianus etiam agnovit, dicens: *Ut hoc pallium, etsi græcum magis, sed linguâ jam penes latium est, cum voce vestis intravit*. (De Pallio c. 3.) Nam etiam vestis à græcâ voce ἐσθὴς, esthis, deducenda. De Pallio, seu pallii laudibus librū scripsit Africanus iste, occasione acceptâ ab illis cujusdam Gentilis verbis, qui obviàm ipsi factus, pallium Christianū irridens dixerat: *De togâ ad palliū?*

PAMBASILIA: παμβασιλεία, p.l., regnum perfectum, & absolutum, in quo ut in monarchia, onus est suprà omnes, & omnium rerum communium sūmam habet potestatem. Componitur ipsa vox ex πᾶν, pan, omne, & basilia, regnum. Talem pambasiliam habent, aut sibi usurpant, omnes ferè nostri temporis reges. A nonnullis scribitur panbasilia, poniturque pro regno omnibus dominationis numeris absoluto: quali Ulpiani tempore Romani principes fruebantor. Sed vera panbasilia solius est Dei, in omnia verè perfectam dominationem habentis, qui solus est Rex regum, & Dominus dominantium.

PAMMACHIUS: παμμάχιος, pammâchios, p. b., quasi pámmachos. Ità dictus à πᾶς, pas, omnis, & μάχη, mâche, pugna: quasi in omni certaminum genere exercitatus. Nomen optimè S. Pammachio presbytero, & doctrinâ, & sanctitate celebri conveniens. Nam & sapientiâ errores disperdit: & pietate scelera fugavit: & exemplis impietatis monstra profligavit. Omni certamine interiori, & exteriori exercitatus, omni victoriâ ornatus, summo triumpho fuit decoratus.

PAMMYA: παμμυῖα, pammya, latinè penultimâ correptâ, nisi trisyllabum statuator. Omnis musca, seu muscarum omne genus, intelligi debet. Est enim vox formata à dicto pas, omnis, & μυῖα, mya, musca. Sic ab aliquibus pammyia, pro canomya dicitur: de quâ suo loco tractatum fuit.

PAMPHAGUS: παμφάγος, pamphágos, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis suo producatur accentu. Ità græcè dictus vorax, seu omnivorus, à πᾶν, pan, omne, & verbo inusitato φάγω, phágo, comedo, unde φάγος, phágos, vorax. Sic appellati nonnulli Æthyopiæ populi, omnibus rebus vescentes. Pamphagus quoque dici posset ille, qui nullos cibos discernens, ut ait Apostolus, *credit se manducare omnia*. (Rom. 14. 2.) Ad differentiam Judæorum, qui à cibis in Lege immundis adeò religiosè abstinebant: & novellorum illorum Christianorum, adhoc judaismum ex parte sapientium, qui quoslibet cibos, uti Lex christiana permittit, comedere non audebant. Hos infirmos vocat Paulus: *Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum*. (v. 1.) Cùm aliàs omnia alimenta ex se sint munda: *Et omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*. (1. Tim. 4. 4.) Attamen propter conscientiam erroneam, aut scandali vitandi gratiâ, aut propter legem ecclesiasticam (quæ cibos aliquos vetat, non quasi immundos, ut hæretici cavillantur: sed propter abstinentiam, & carnis mortificationem) ab aliquibus quandoque est abstinendum. De conscientiâ erroneâ tractat Apostolos loco citato: *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide*. (v. 23.) Propter scandalum sępiùs abstinentiam inculcat, ut in hoc Capite; & de idolothytis alibi, ut suo loco dictum est.

PAMPHILUS: πάμφιλος, pámphilos, p. b., nomen proprium, quod sonat omnibus amicum, vel totum dilectum. Nam pas, est omnis, & φίλος, philos, amicus. Ità vocatus Martyr ille Eusebio Cæsariensi amicitiæ vinculo copulatus, ut ab ipso Eusebius Pamphili cognominatus sit. De hoc Pamphilo Isidorus ait: *Pamphilus Martyr, cujus vitam* (Orig. l. 6. c. 5.)

Eu-

Eusebius Cæsariensis conscripsit, Pisistratum in S. bibliotheca studio adæquare primus contendit: hic enim in bibliothecâ suâ prope 30 voluminum millia habuit. Sed duorum intimorum amicorum sors longè dissimilis. Nam Pamphilus pro Fide orthodoxâ martyrio coronatus est: Eusebius verò Arianorum antesignanus, & princeps fuit.

PAMPHYLIA: *παμφυλία, pamphylia*, latinè vox est proparoxytona, etsi græcè paroxitonè proferatur. Regio in Asiâ minore, sic dicta quasi tota frondosa, ob viridantium arborum copiam: quamvis ab aliquibus tota dilecta, à præcedentis vocabuli origine intelligatur. Sed prior etymologia trahitur à *πᾶν, pan*, totum, & *φύλλον, phyllon*, folium. Amœnior autem hæc regio effecta ob Fidem ab Apostolo in eâ disseminatam: qui è Papho, &
Act.13.13 *qui cum eo erant venerunt Pergen Pamphyliæ*. In Pamphyliâ discessit Joannes, cognominatus Marcus, à consortio Pauli, & Barnabæ: quod causa fuit inter hos evangelicos prædicatores aliqualis dissensionis. Nam Paulo nolente admittere Antiochiæ Joannem iterùm ad suum consortium, Barnabas ab illo discessit.

PANACLYSTUS: hanc vocem habet Hierolexicum, & à græco *pan*, idest totum, deducit, ac à *κλυστὸς, clystós*, diffusus, quasi *totus diffusus*. Addit malè in Anastasio legi *spanaclystus, sed calicem aureum panaclystum* legi debere. Ego verò nescio quid illud alpha intermedium subindicet, cùm si verum esset tale etymon, potiùs legeretur *panclystus*. Deinde illa vox *clystós*, à verbo *κλύζω, clyzo*, formanda est, quod significat alluo, diluo, purgo, &c.: sicque potiùs totus dilutus, ant totus purgatus verti deberet, atque panclystus, ex auro totaliter purgato, dici posset. Attamen potiùs panaclistus, græcè *πανάκλιστος, panáclistos*, legendum esse opinarer: itâ ut totum pervium, totum apertum, & patentem significet. Sicque fit à dicto *pan*, totum, & voce *ἄκλιστος, aclistos*, non clausus, patens, pervins, apertus. Erat enim forsitan ille calix aureus itâ elaboratus, ut undiq; in pede, & sub cuppâ, variis sculpturis, & intersectionibus pervius esset.

PANAGIA: *παναγία, panagia*, latinè cum accentu in antepenultimâ, eò quòd penultima brevis sit, quamvis in hac à Græcis ponatur accentus. Idiomate nostro sanctissima reddi potest, à masculino *πανάγιος, panágios*, sanctissimus. Vox enim est composita ex *pan*, prorsùs, in totum, & *ἅγιος, hágios*, sanctus: quasi omnimodè sanctus. Ideò panagiam appellant Græci Sanctissimam Deiparam: & panagia dictus etiā ab ipsis panis benedictus, qui B. Virgini fuerat oblatus. Vel, ut magis approbat Magri, ipse panis qui in altum elevatur, cum gratiarum actione post comestionem, itâ fuit appellatus.

PANARETUS: *πανάρετος, panaretos*, p.b., sic dictus à Græcis Liber Ecclesiastici, propter omnis generis virtutes quas continet. Nam *πᾶς, pas*, omnis, & *ἀρετὴ, areté*, virtus. De hoc libro ait D. Hie-
Ep.115. ronymus: *Fertur & panaretos Jesu filii Sirach liber*. Ubi Scholiastes addit: *Panaretos falsò hic, & alibi apud Erasmum legebatur, panaretos enim vocatus est liber, quem Ecclesiasticum dicimus, quòd de omnibus tractet virtutibus*. Aliàs *πανάρετος, panaretos*, præcipuum significat, quasi totum eligibilem: à dicto *pan*, totum, prorsùs, & *αἱρετὸς, haretos*, optabilis, eligendus. Textus græcus tamen non habet istum titulum: sed, Sapientia (*σοφία, sophia*) Jesu filii Sirach, Liber est inscriptus.

PANCARPUS: *πάγκαρπος, pángarpos*, quasi ex omni fructu compositus, seu omni fructu constans, aut ornatus. Unde & pancarpia dicta est corona, ex omni florum genere intexta, quæ victoribus, contrà ferociores bestias, concedebatur. Videlicet à *πᾶς, pas*, omnis, & *καρπὸς, carpós*, fructus. Hinc quoque pancarpum vocatum illud immane spectaculū, Cass. Col. in quo cum omnis generis bestiis pugnabant homi- 5.e.14. nes. Ità dictum vel ab ipsâ coronâ pancarpiâ (latinè penultimâ correptâ nisi græcus accentus in eâ observetur) vel ab ipsâ manus juncturâ, quæ carpus etiam dicitur: eò quòd in tali pugnâ omni manus robore opus fuerit. Ab omni bestiarum genere pancarpum Secundinus Manichæus arcam Noë vocaverat, quem lepidè redarguit, & seriò convincit Augustinus: ostendens Noë illæsum ex illo pancarpo processisse. Sed cum Manichæi omnes animas Dei partes faciant, eumque ideò turpiter, & nefandè per coinquinationem ex tot corporibus expellant; talem Deum in tam multas partes dissectum luculenter demonstrat. Ità quippè dicit S. Pater contrà Secundinum, qui juxtà Manichæorum doctrinam vetus Testamentum, & ejus irridebat historias. *Tantâ illic deformitate captivo nomine Pancarpi,* L. contrà *qui in ludicris muneribus edi solet, propter om-* Secundin. *nium generum quæ inerant bestias, exagitatis ar-* Manich.c. *cam Noë, quæ per omne genus animalium futuram* 23. *ex omnibus gentibus figurabat Ecclesiam. Ubi te nō advertentem, vel ignorantem, gratulor congruum posuisse vocabulum. Pancarpos enim omnis est fructus, quod in Ecclesiâ spiritualiter visum est, & non attendis Noë cum suis inter illas feras, quò illæsus ingressus, unde illæsus egressus est, quàm felicior fuerit Deo vestro, qui à ferinâ rabie gentis tenebrarum dilaniatus, & devoratus est.* Nam in talibus spectaculis, dum bestiæ, aut homines lacerabantur, animæ quoque, quæ juxtà Manichæos Dei partes erant, dilaniari videbantur.

PANCHRESTOS: *πάγχρηστος, pánchrestos*, medicamentum quoddam insigne, ità dictum ab ejus maximâ utilitate. Nam *pánchrestos* perbenignus, & utilis à Græcis dicitur, à *πᾶς, pan*, prorsùs, & *χρηστὸς, chrestós*, utilis, benignus. A quo & panchresta dictus est panis delicatior, cum melle, aut saccharo: & panchrestarii illi qui similes panes conficiunt. Ut apud Salianum, de infantibus contumacibus, qui minis interdùm, & ferulis non emendantur, sed eos *interdùm panchresta, & blanditiæ* Lib.6.de *ad obedientiam trahunt*. guber.

PANCRATIUM: *παγκράτιον, pangrátion*, p.b., certaminis genus, quod fiebat omni nervorum contentione, & exertis omnibus viribus. Ejus etymon est à *pan*, omne, & *κράτος, crátos*, robur. In his enim manibus, & pedibus, omnique impellendi modo decertabatur. Hinc pancratiastes dicitur tali modo pugnans, aut qui simul luctator est, & pugil. Verus pancratiastes est bonus Christianus, qui luctâ, & pugilatu, cum dæmone generosè contendit. Sicuti ad pugilum ictus alludit Apostolus: *Sic pugno nō quasi* 1. Cor.9 *aërem verberans*. Pancratiastes etiam dicebatur, 26.

qui in omni certaminis genere, seu in quinque ludis, nempè cursu, disco, saltu, luctâ, pugilatu, victor evadebat. Sicque meliùs vocatur quàm pancratista.

PANCRATIUS: παγκράτιος, *pangrátios*, p. b., certator gymnicus ludo pancratio dicto, ejusdem cum præcedenti vocabulo etymologiæ. Nam in eo, omni robore pedum, & manuum, ac totius corporis, res peragebatur. Alii pentathlon intelligunt, quinque certaminibus constans: adeòque Pancratius omni certaminis genere decertans. Nomen aliquibus Martyribus bellè conveniens, qui omni certaminis genere tentati, in omnibus victores evasere. Etiam Pancratius Romæ 14 annorum adolescens, sub Diocletiano se istis agonibus apprimè exercitatum ostendit: omnique corporis, & animæ nisu contendens, ad martyrii palmam meritis adultus pervenit.

PANDECTÆ: πάνδεκται, *pándectæ*, omnia continentes libri. Nam *pan* est omne, & δέχομαι, *déchomæ*, recipio, capio. Ità dicta illa volumina nihil non continentia: unde Legum Pandectæ, quæ omne jus complectuntur. Item Pandectæ Liberti Ciceronis, de variis quæstionibus liber. Erui debet ista vox à tertiâ personâ præteriti, quæ sine augmento syllabico *dechta*, aut *decta*, à *décome*, diceretur.

PANDOCHIUM: πανδοχεῖον, p. l., hospitium, diversorium. Ità dictum eò quòd omnes recipiat: à *pas*, omnis, & verbo δέχομαι, *déchome*, recipio. Dicitur etiam stabulum: ut de eo, in quo natus est Christus Dominus, dixit Author Operis imperfecti in Matthæum. *Sed quid? Pandochium tenebrosum, & sordidum, & magis animalibus, quàm hominibus aptum: in quo nemo contentus erat sedere, nisi itineris necessitate coactus.* Sicque illum, quem in propria venientem sui non erant recepturi, externum pandochium recepit: ut significaretur in Gentilium animis, in quibus omnis generis bestiales concupiscentiæ hospitabantur, Christum, à cordibus Judæorum expulsum, esse recipiendum. Aliqui malè scribunt pandochæum: potest tamen & pandocium, p. l., efferri. Nam & πανδοκεῖον, *pandokion*, græcè legitur, à verbo jonico δέκομαι, *décome*, recipio, pro *déchoma*. Pandox verò, ait Magri, est hostis: sed potiùs nunc hospes dicendus. Nam in græco πάνδοξ, *pandox*, hospitem, & in paodochio habitantem designat. Hinc & *pandoxo* barbarè potuit derivari, idest aliquid ab hospite (non ab hoste) emo; item laudo, ut in Hierolexico refertur.

Cap. 3. Hom. 2.

In Hierol.

PANDORA: πανδώρα, *pandora*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis hic Græci ad penultimæ quantitatem non attendant. Est puellæ cujusdam nomen apud Hesiodum, quam fabulantur à Vulcano Jovis jussu formatam, & cui omnes Dii, & Deæ suas dotes adjunxerint: sicque dicta fuerit à πᾶν, *pan*, omne, & δῶρον, *doron*, donum. Ideò Tertullianus damnans omnia cornamenta ab origine idololatricâ manantia, & incipiens à primâ coronarum origine, ut est in fabulis, dicturus posteà earum veram originem, ut est in Scriptoribus, ait: *Si fuerit aliqua Pandora, quam primam fœminam memorat Hesiodus; hoc primum caput coronatum est à Charitibus, cum ab omnibus muneraretur: unde Pandora.* Quia verò S. Deipara à cœlesti paranympho gratiâ plena renunciatur, immensâque cœlestium donorum copiâ exornata suspicitur; aliqui sacri Scriptores veræ Pandoræ nomen ipsi attribuerunt, quæ omnibus Angelorum, & hominum sanctorum donis, & dotibus accumulata fuerit. Quæ verè divinâ Sapientiâ superplena dicere potuerit: *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illâ.*

L. de corona militis c. 7.

Sap. 7. 11.

PANEGYRIS: πανήγυρις, p. b., nundinæ solemnis populi cōventus. Ità quinto quoque anno Athenis celebrari solitas scribit Herodotus. Hoc vocabulo utitur D. Paulus in Textu græco, ubi Noster legit, *Multorum Angelorum frequentiam*: & à S. Joanne Chrysostomo explicatur. Vox est deducta à πᾶν, *pan*, omne, & ἀγείρω, *agiro*, congrego: quòd omne vulgus congregaretur. Hinc dictæ πανηγυρικοὶ λόγοι, *panegyriki logi*, panegyricæ orationes, quæ in similibus conventibus habebantur: in quibus utplurimùm de totius Græciæ agebatur utilitatibus. Posteà panegyricus sermo restrictus est ad laudativum: ità ut panegyricum pro genere demonstrativo, seu tertio dicendi genere positum sit. Quod etsi æquè ad laudem, ac ad vituperium pertineat, tamen panegyricum ad purè laudativum intelligitur pertinere. Quapropter orationes illæ panegyricæ dictæ, quibus accuratè aliquorum Sanctorum laudes efferuntur: eò magis, quòd tales conciones in præcipuis solemnitatibus, & uberioribus populi conventibus haberi soleant. Isidorus autem per panegyricum illud dicendi genus, in exornativo, seu demonstrativo intelligit, quod magis est adulativum, quàm verè laudativum. *Panegyricum*, inquit, *est licentiosum, & lasciviosum genus dicendi in laudibus Regum: in cujus compositione homines multis mendaciis adulantur: quod malum à Græcis exortum est.* Fortè occasione desumptâ ex Plinii junioris, de Trajano, & aliorum similium panegyri: in quâ inter alia splendida mendacia, hæc deolaterat falsus, etsi eloquentissimus Orator. *Sed & tu pater Trajane, si non sidera, proximam tamen sideribus obtines sedem.*

Heb. 12. 22. Chrys. in Orat. de B. Philogonio.

Orig. l. 6. c. 7.

PANHARMONIUM: πανάρμόνιον, *panármonion*, p. b., & ità etiam latinè sine aspiratione in medio dici debet. Nam in compositione amittitur spiritus ille densus, qui in voce *harmonia* reperitur. Significat autem panarmonium, ex græco *panarmonios*, valdè concinnum, suavi harmoniâ constans: ex *pan*, omne, & *harmonia*, quasi omni harmoniâ sonorum. Carolus Magri ex Suidâ, substantivè, suavem harmoniam plenam exponit.

In Hierol.

PANHYPERSEBASTUS; πανυπερσέβαστος, *panypersebastos*, quasi diceretur planè superaugustus. Nam πάνυ, *pány*, valdè, prorsùs, planè, *hypér*, super, & σέβαστος, *sébastos*, adorabilis, venerabilis, honorabilis, augustus. Titulus fuit ab Alexii Comneni Imperatoris ambitione excogitatus.

PANICUS: πανικός, *panicós*, p. b., Ità dictus ille timor, cum stupore, & pavore, sine causâ manifestâ obortus. Ejus etymologia est, non tam à dicto *pan*, omne (eò quòd universaliter corpus conterreat, & populum totum concutiat) quàm ab ipso πὰν, *Pan*, quod Dei pastorum nomen erat: qui tales terrores hominum animis subitò immittere credebatur. De similibus terroribus panicis, non à Pane falso Deo, sed Dei omnipotentiâ immissis, plurima leges in Scripturis: præsertim in inimicis

po-

populi Israëlitici sæpiùs miraculosè panico terrore
1.Reg.7.12. correptis. Ut dum de Philistæis dicitur, quòd *Dominus exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.* Ità quoque Syri exterriti fugerunt ab obsidione Sama-
4. Reg. 7. riæ, tempore Elisæi, & Jorami regis Israël. Ità priùs regis Asa temporibus, dum Zara Æthyops venit, cum 100 myriadibus militum, contrà ipsum pu-
2 Par. 14. 12. gnaturus, *exterruit Dominus æthyopes coram Asa, & Juda, fugerunt æthyopes.* Ex communi Inter-
Gen.4.15. pretum sensu, illud signum, quod posuit Deus Caino, fuit corporis, & præsertim capitis tremor, ac consternatio, & panicus terror: ut de aliis impiis
Prov.28.1 dicitur: *Fugit impius nemine persequente.*

PANOPLIA: πανοπλία, *panoplia*, p.b., armatura, armorum apparatus, vel, ut Divus Ambrosius exponit, universitas armorum. Significat enim quidquid ad armandum ad pugnam militem pertinet: à πᾶν, *pan*, omne, & ὅπλα, *hópla*, arma. Ità Scriptura sacra dici potest panoplia, seu spiritualium armorũ universus apparatus: quibus Orthodoxi Doctores hæreticos, vitia, dęmones insectantes, ipsos debellant. Illa divina armatura, de quâ D. Paulus ad
Eph 6.11. Ephesios ait, *Induite vos armaturā Dei*, & in Textu græco dicitur, τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, *tin panoplian tu theû*, idest panopliam Dei, sunt ipsæ virtutes, Dei gratiæ, & dona, quibus cooperantes adversùs contrarias potestates securi munimur. Ut patet ex potentiâ virtutis Dei, ex loricâ justitiæ, & scuto fidei, de quibus mentionem agit Apostolus. Ad hanc panopliam pertinet magna cautela, & vigilantia ad peccata vitanda, rerum terrenarum contemptus, & minima velut in transitu adhæsio: quibus lumbos succincti in veritate, paratiores, & ad pugnam expeditiores Christiani efficiuntur. De Panopliâ spirituali discursum nobis exhibet S. Ephrem.

PANORMUS: πάνορμος, *pánormos*, statio, portus, in omni vento, omnibus navibus aptus. Vox formata à dicto *pan*, totum, omne, & ὅρμος, *hórmos*, statio, portus artificialis: unde verbum *hormeo*, stationem habeo, sto ad anchoras, in portum me recipio. Inde nonnulli cum aspiratione panhormum scribunt. Sed meliùs panormus dicitur, cùm in compositione pereat spiritus ille densus. Hinc Siciliæ insignis illa Metropolis, ob portus bonitatem, videtur nomen hausisse. Ista est genuina vocis etymologia, & significatio: quamvis Magri panormum universale receptaculum interpretetur.

Isid. l.11. c.3. PANOTII: apud Isidorum dicuntur Scythiæ populi, à longis auribus ità vocati. Ità græcè πάνωτιος, *panótios*, diceretur: à dicto *pan*, totum, & ὦτα, *ôta*, aures, à nominativo sing. οὖς, *us*, auris. Panotii ergò dicti, quasi toti aures sint. Alii similes in Indiâ, dicit Car. Magri, Enotocœti, græcè ἐνωτοκοῖται, *enotokîti*, nuncupati, quibus aures ità excrescunt, ut iis, sicut & illi, totum corpus contegere possint. Quapropter ità dicti ab ἐν, *en*, in, ὦτα, aures, & κοίτη, *kìte*, cubile, lectus, quòd auribus veluti strato utantur.

PANSELENUS: πανσέληνος, *pansélenos*, latinè penultimâ productâ, etsi Græci aliis utantur regulis. Ità dictum plenilunium: unde & panselenum schema, forma, seu figura lunæ plenæ, & ipsa luna plena, Dicitur à *pan*, totum, & σελήνη, *seline*, luna, sic à σέλας, *sélas*, idest fulgor, vocata. Pāselenus erat, dum Christus Dominus crucifixus est, & tamen sol contrà naturę cursum, ut hic quoque in sui Creatoris morte lugeret, maximo miraculo, eclipsim passus est. Vide vocem *eclipsis*.

PANSOPHUS: πάνσοφος, *pánsophos*, p.b., sapientissimus, omnifariâ sapientiâ cumulatus. Oritur ista vox à dicto *pan*, totum, & σοφὸς, *sophós*, sapiens. Talis fuit Salomon. Sed quantum est quod nescimus? Ideò pansophos est Dei epitheton apud Philonem, de Mundo.

PANSPERMIA: πανσπερμία, *panspermia*, latinè penultimâ correptâ, etsi Gręci eam producant accentu. Est omnifaria seminum mixtio, prout aliqui Philosophi omnium rerum semina in atomis, aut materiâ ipsâ statuerunt. Quod sentire videbatur Democritus, ut in voce *atomus* insinuatum fuit. Panspermiam sementis fomitem intelligit Ficinus ex Platonis Timęo. Fit à *pan*, totum, & σπέρμα, *spérma*, semen.

PANTAGAPES: παντἀγάπης, *pandagápes*, latinè penultimâ brevi, etsi gręcus accentus in eâ ponatur. Verti potest omnes amans, diligens, colens, complectens: à πᾶς, *pas*, omnis, plur. πάντες, *pándes*, omnes, & ἀγαπάω, *agapáo*, amo. Potest etiam intelligi omnium amor, vel totus amor, charitas, &c. Nomen est cujusdam Martyris, aut viri, aut mulieris, qui maximam charitatem habuit, dum etiam persecutores dilexit. Ab omnibus Fidelibus coleudus, à Deo dilectus, & summo bono dotatus, amore beatifico semper est fruiturus.

PANTAGATHUS: παντἀγαθος, *pandágathos*, p.b., totus bonus, integer, justus, strenuus, commendandus. Formatur ista lexis à dicto *pas*, omnis, & ἀγαθὸς, *agathós*, bonus, justus. Talis verè fuit S. Pantagathus Viennensis Episcopus, qui totus pietate bonus, justitiâ integer, assiduâ curâ strenuus, omni tempore est commendandus, omnibus seculis beatificandus.

PANTALEEMON: παντἐλεήμων, *pandaleémon*, p.l. valdè misericors, totus clemens. Est enim quasi *pandeleémon*, à *pas*, omnis, universus, & ἐλεέω, *eleéo*, misereor: cujus pręt. pass. ἐλέημαι, *eliéme*, misertus est. S. Pantaleemon, utpotè Christi Martyr, ergà se severior, in alios clementior, maximâ misericordiâ donatus fuit. Deum ergà se ad clementiam provocans, à miseriis terrenis ereptus, divinâ misericordiâ in ęternum est gavisurus.

PANTALEON: παντάλεων, *pandaleon*, latinè penult. correptâ, etsi gręcus in eâ ponatur accentus. Idiomate nostro totus leo, aut omninò leo, reddi potest. Nā πάντα, *pánda*, à *pan*, omnia significat, & aliquando κατὰ πάντα, *catà pánda*, secundùm omnia, seu per omnia exponitur: λέων, *léon*, verò est leo. S. Pantaleon insignis ille medicus, qui ut salutem assequeretur, se ad mortem sauciari, & ferro, & igne cruciari toleravit, invictum animum suo glorioso martyrio patefecit. In idololatras rugiit, impios exterruit, infidelitatem discerpsit, prędam ex potentioribus retulit, ut ille Leo de tribu Juda vicit, sicut Ap.5.5.
ille Rex regum triumphavit. Regiam quippe majestatem, decorem, & gloriam, in leone figuratam, semper regalem animum gerens, inexpugnabili suâ fortitudine assecutus fuit.

PANTENUS: πανταῖνος, *pandénes*, p.l. omnis il-

le, vel omne ille, latinè verti poteſt. Erui namque poteſt à dicto *pan*, omne, totum, quodlibet, & τινὸς, *tinos*, doricè, pro κινὸς, *kinos*, ille. Vel nomen iſtud formatur à πάντη, *pánte*, penitùs, undique, obique, &c.: adeòque univerſalitatem ſignificat in omnibus. Egregium nomen magni, & apoſtolici illius viri S. Panteni, Clementis Alexandrini magiſtri. In uno enim hoc viro omnia animæ bona, omnes dotes admirari licebat. Omnis generis doctrina, univerſa ſapientia, tota pietas, omnia rectæ Fidei ſpecimina, quælibet conſummatæ perfectionis in Panteno relucebant argumenta. Ut omnibus omnia fieret, etiam in remotiſſimas Orientis partes, ad infideles ad orthodoxam Fidem transferendos, ſe contulit. Pantenus penitùs magnus, undique in infideles armatus, ubique pro Fidelibus paratus, meritum, & gloriam in multis diviſam in ſe feliciter adunavit.

PANTHEON; πάνθεον, p. b., templum Romæ ſtupendæ molis, & artis, quod hucuſque temporum, & Barbarorum injuriam eluſit, à Marco Agrippâ, Cæſaris Auguſti genero, maximis expenſis conſtructum. Neſcio an non potiùs æternitati, ob ædificii firmitatem, quàm omnibus Diis conſecratum. Ab his tamen nomen ſuum deſumpſit: *pas* ſiquidem eſt omnis, & θεὸς, *theòs*, Deus. Quod poſteà longè ſanctiùs in honorem Deiparæ, & omnium Sanctorum à Bonifacio IV S. Pontifice eſt dedicatum: & à formâ orbiculari, *la Ritonda* vulgò nuncupatum.

PANTHERA; πανθὴρ, *panthèr*, latinè penultimâ productâ, animal quod & πάρδαλις, *pàrdalis*, atque à noſtris pardus vocatum. Nam pardum, & pardalim eundem eſſe cum protherâ, Authores cũ Ariſtotele, & Plinio communiter opinantur. Hebraicè dicitur *namèr*, idest pardus, aut panthera. Sic autem à Græcis appellata à ſæpiùs dicto *pan*, omne, & θὴρ, *thèr*, fera: quaſi omnem feritatem contineat. De quâ Pierius ait: *Panthera græcum omninò vocabulum agnoſcit Varro, quod ab omnifariâ feritate, addit etiam venatione deducitur, ſive quòd omnium pen ferarum coloribus variegata ſpectatur. Nam & hæ, atque tigres maximè omnium animalium varietate inſignes perhibentur. Sanè inter pantheras, pardalim feminam, pardum marem plerique agnoſcunt.* Poſteriorem etymologiam, ab omnium beſtiarum coloribus deductam, approbat Ger. Voſſius. Eſt autem panthera verum improbitatis, & inſatiabilitatis hieroglyphicum, eò quòd omne animal venetur. Ebrioſitatis quoque, & morum varietatis ſymbolum: quia vini admodùm avida, & pellis varietate decorata. Etſi morum varietatem, etiam propter vehementes, & varios impetus, ac pernicitatem, corporiſque agitationem deſignet. Unde per eam in divinis literis animorum varii denotantur motus. Proptereà Jeremias ait: *Si mutare poteſt Æthyops pellem ſuam, & pardus varietates ſuas.* Septuaginta legunt *pardalis*, & Textus hebraicus *namèr*. Iſtud autem Prophetæ, ut ex D. Ambroſio dicit Pererius, non ſolùm de figurâ, *ſed etiam de mobilitate furoris accipitur, eò quòd Judæorum populus, & alii homines æthyopum genus, ad fidei, pietatiſque candorem invitati, tenebroſis terræ cavernis inſueti, inquietiſque ac mobilibus mentis atque animæ mutationibus decolorati, boni propoſiti gratiam tenere non poſſunt, neque ad emendationem correctionemve ullam remeare, qui ferinam ſemel induerit immanitatem.* Et quia pardus, ſeu panthera, talium eſt vitiorum hieroglyphicum; optimè tertia monarchia, quæ fuit Græcorum, ſub pardi ſpecie Danieli fuit oſtenſa. *Et ecce alia quaſi pardus, & alas habebat quaſi avis, quatuor ſuper ſe, & quatuor capita erant in beſtiâ, & poteſtas data eſt ei.* Per hoc enim animal Græcorum vitia, nempè aſtutia, arrogantia, ferocitas, ebrioſitas, præſertim Alexandri, qui monarchiam iſtam inchoavit, figurantur. Sicut enim, ut ait Tirinus, *pardus pellis ſuæ varietate, & pulchritudine, ſimul, & ſuavi corporis odore animalia ad ſe allicit, ac devorat; ità græci ſpecioſis ad oculum virtutibus, ſuis permixtis vitiis, plurimas nationes dementarunt.* Velocitas etiam pardi maximam Alexandri velocitatem denotat, dum ſex annorum ſpatio tot regna ſuæ ditioni ſubjecit: quorum varietatem ipſæ pantheræ deſignant maculæ. Quatuor autem alæ pardi, ut ait Pererius, *ſignificabãt quatuor præcipuas virtutes, quibus Alexander tantum imperium breviſſimo tempore adeptus eſt*: vel etiam ipſam divinitatis cupiditatem, quibus ſuper homines ſe volebat efferre. Quatuor autem capita, ut in *monarchiâ* diximus, quatuor præcipuos ſignificabant Alexandri duces, & ſucceſſores.

PANTOCRATOR; παντοκράτωρ, *pandecràtor*, latinè penultimâ correptâ, etſi græcus accentus in ea ponatur. Omnipotentem interpretari licet: eſtque Dei epithetum ejus omnipotentiam, & ſupremam gubernationem ſignificans. Formatur iſta vox à πᾶν, *pan*, genit. παντὸς, *pandòs*, omne, & κρατέω, *cratèo*, impero, poſſideo, potens ſum. Ab eàdem fit pantocratorenus, quod ſuperiorem monachorum univerſalem, à plenâ in eos poteſtate, deſignat. Ità legitur apud Balſamonem *Pantocratorenus præfectus*.

PANTOLOGIA; παντολογία, *pandologìa*, latinè, quia penultima brevis, abſolutè eſt vox proparoxytona, niſi ad Græcorum licitam imitationem cum accentu in penultimâ efferatur. Eſt ſermo, ratio, ſeu locutio univerſalis, vel de omni re ſermo: à dicto *pan*, omne, & λόγος, *lògos*, ſermo. De pantologiâ Petrus Bleſenſis, dum ſub lactis ſymbolo varias tangit doctrinas, mentionem agit. Docet enim quòd primum uber fuit ſerpentis, ſecundum Ægypti, tertium Philoſophi, quartum Dei, quintum hæretici, ſextum viri Catholici. Addit de primo ubere manaſſe lac venenoſum, nempè pa-ralogiam; de ſecundo lac acetoſum, ſcilicet ſcenologiam; de tertio lac ampulloſum, videlicet phyſiologiam: de quarto lac coagulatum, putà Theologiam; de quinto lac aquâ mixtum, idest cacologiam; de ſexto lac ſincerum, quod intelligitur pantologia. Cùm enim Catholicus ea loquatur, & promat, quæ Fidei univerſali, ſeu catholicæ congruunt; rectè hujus locutio ab ipſo pantologia dicta eſt.

PANTOMIMUS; παντόμιμος, *pandòmimos*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus collocetur in antepenultimâ. Ità dictus hiſtrio, rerum omnium imitator, qui in ſcenis variis geſti-bus

Marginalia: נמר *namèr.* — Hierogl. l. 1. — Jer. 13, 23 — Sup. — Dan. 7, 6. — Hie. — Lib. 8. in Dan.

bus alicujus personam, & actiones repræsentabat. Fit à sæpiùs expositâ voce *pan*, omne, & μῖμος, *mimos*, imitator; de quo inter alios Tertullianus. Lib. de Spectac. Duplicis generis erant pantomimi, scilicet scenici, seu theatrales, & mythici, ideſt fabulares. Iſtorum autem geſticulationes non ità poterant naturaliter alicujus particularis actiones referre, ut ſtatim populus intelligeret, quid hiſtrio deſignaret. Erant ergò potiùs ſigna ad placitum, ut docet Auguſtinus. De Doctr. Christ. l. 2. c. 25. *Illa enim ſigna*, inquit, *quæ ſaltando faciunt hiſtriones, ſi naturâ non inſtituto, & conſenſione hominum valerent, non primis temporibus ſaltante pantomimo, præco pronunciaret populis Carthaginis, quid ſaltator vellet intelligi.*

PANURGIA: πανουργία, *panurgia*, latinè penultimâ correptâ, niſi græcus accentus in eâ ex uſu legitimo retineatur. Eſt fraus, aſtutia, calliditas, ſolertia mala. Derivatur à voce πανοῦργος, *panûrgos*, quod propriè ſignificat eum, qui in omnibus verſatus eſt; à *pan*, omne, & ἔργον, *ergon*, opus. Sed quia tales callidi eſſe ſolent, panurgia ſumitur pro calliditate, vafritie, ad quidlibet agendum verſutiâ. Hinc in Textu græco panurgia pro aſtutiâ ponitur. Ut dum dicit Apoſtolus, 1. Cor. 3. 19. *Sicut ſcriptum eſt comprehendam ſapientes in aſtutiâ eorum*; græcè ἐν τῇ πανουργίᾳ, *tê panurgia*, ideſt panurgiâ. Et ſicuti aſtutiam à ſe vitandam Corinthiis proponit; 2. Cor. 4. 2. ità & græcè panurgiam: *Non ambulantes in aſtutiâ*, nempe uti pſeudoapoſtoli fallaces faciebant. Hom. 12. in c. 4. ad Eph. Hos tangit D. Jo. Chryſoſtomus, dum ait: *Tales ſunt & panurgi, ſi quando ſimpliciores nacti fuerint*. Eſt autem aſtutia, adeòque panurgia vitium prudentiæ oppoſitum, habens tamen aliquam cum ipsâ ſimilitudinem. Eò quòd aſtutus varia media reperit, etiam ad finem aliquando bonum: cujus 2. 2. q. 55. a. 3. c. malitia tamen in hoc conſiſtit, *in quantum ad finem aliquem conſequendum, vel bonum, vel malum, utitur non veris viis, ſed ſimulatis, & apparentibus, & hôc pertinet ad peccatum aſtutiæ*. Ità diſcurrit D. Thomas. Atque in hoc differt à prudentiâ carnis, quod hujus finis ſemper ſit malus. Aliquàdo tamen aſtutia ſumitur in bonam partem, Prov. 1. 4. ערמה ſicut ait Sapiens: *Ut detur parvulis aſtutia*, 70 *panurgiam* ſcribunt, & Textus hebraicus habet *ngormâh*, calliditas, aſtutia. Quia, ut ait D. Auguſti- Lib. 4. c. 3. nus contrà Julianum, *ſicut prudentia abuſivè, quandoque in malo accipitur, ità etiam aſtutia quandoque in bono*. Quod accidit propter apparentem, quam inter ſe habent ſimilitudinem. Sic Apoſtolus vocat ſe aſtutum, ubi maximâ prudentiâ uſus fuit: 2. Cor. 12. 16. *Sed cum eſſem aſtutus dolo vos cepi*, græcè *panûrgos*. Attamen aſtutia, ut ait D. Thomas, Sup. ad 1. *propriè in malo accipitur*: ſicut & Philoſophus dicit in ſexto Ethicorum.

PAPA: πάππας, *pappas*, vox derivata à puerorum voce πάππα, *pâppa*, quâ filii patres reverentiæ causâ compellant. Et hinc ad patres ſpirituales illa vox *pappas* tranſlata eſt: quapropter apud Græcos, etiam hodie, vulgò ſacerdotes dicuntur *papâſſi*. Quinimò omnibus Clericis, utpotè perſonis eccleſiaſticis, nomen iſtud honorificum fuit attributū. Prout habetur in Bullâ aureâ Iſaaci Comneni Imperatoris, in quâ Lector appellatur *ſimplex papa*. Quia tamen magis ſpectat ad Epiſcopos paſcere Chriſti gregem Dei verbo, & Sacramentis; ideò ſpecialiter Epiſcopi Papæ nuncupati. Ut patet ex Sanctorum Patrum ſcriptis: quod etiam in uſu fuit S. Eulogii Cordubenſis Epiſcopi temporibus, anno Domini 850. Immò Clerus Romanus hunc titulum aliis Epiſcopis aliquando tribuit: ſicuti conſtat ex Gratiano, cap. abſit, diſt. 50, ubi ipſum caput eſt *ex epiſtolâ Cleri Romani miſsâ Papæ Cypriano*. In Hierol. Romanus Papa dictus eſt aliquando ipſe Patriarcha Conſtantinopolitanus: nam hæc Civitas Roma nova fuit appellata. Refert Magri, quòd Patriarcha Alexandrinus hunc titulum ſibi vendicet: N. miſeratione divinâ Papa, & Patriarcha magnæ urbis Alexandriæ, & judex Orbis terrarum. Ipſi Græci ſchiſmatici per vocem πάπας, *pápas*, intelligunt R. Pontificem: ſed accentu acuto *papâs*, ſacerdos ſimplex ab ipſis nuncupatur. Poſteà hoc Papæ nomenin Orbe Catholico ſoli S. Pontifici remanſit, qui verè per antonomaſiam Papa dicitur, & Pater Patrum; cùm ſit omnium Epiſcoporum Epiſcopus. Tale nomen ipſi reſervatum à Gregorio VII, qui in uno Concilio Romano, anno 1073, decrevit, ut ſolus Pontifex Romanus hoc nomine intelligeretur.

PAPALETHRA: παπαλήθρα, p.l., corona clericalis. Magri exiſtimat potiùs legendum παπαλίτρα, *papalitra*: eò quòd λίτρα, litra, monetam & numiſma ſignificet. Cùm autem talis corona rotunda ſit, videtur eſſe papæ, ſeu Clerici moneta, aut numiſma, quo ab aliis diſcriminatur. Priorem vocem habet Balſamon: *Statuit canon, ut caput ei tondeatur more clericorū, & habeat papalethram.* Ad Syn. 6. Can. 21.

PAPIAS: παπίας, *papias*, penultimâ brevi, adeòque in rigore cum accentu latino in antepenultimâ, niſi ex uſu legitimo græcus obſervetur. Sic apud Ariſtophanem pater dicitur: & optimè quadrat S. Papiæ Hierapolitano Epiſcopo, qui S. Jo. Evangeliſtæ auditor, ab eo paterna viſcera induere didicit. Præceptoris charitatem hauriens, filiolos ſuos in viſceribus gereos, à Patre miſericordiarum, & Deo totius conſolationis, miſericordiam inveniens, æternæ conſolationis præmium accepit. Alii Sancti hoc nomine donati, ſuo ſanguine, quem in martyrio effuderunt, tot Fideles in Chriſto genuerunt, tot filios ſecum ſupernis ſedibus intulerunt.

PAPYRUS: πάπυρος, *pápyros*, latinè penultimâ productâ, etſi græcus in antepenultimâ ſtatuatur accentus. Eſt arbuſcula in Ægypto frequens. Hujus tenuiore cortice, per folia acu deducta utebantur Antiqui ad ſcribendum: à cujus etiam ſimilitudine noſtra charta papyrus vocata. Illa vaſa papyri, de quibus Iſaias ait, *Qui mittit in mare legatos, & in vaſis papyri ſuper aquas*, etiam in Textu hebraico dicuntur *chelê gôme*, ideſt vaſa junci, ſeu papyri: ſed apud 70 lego ἐπιστολὰς βιβλίνας, *epiſtolâs biblinas*, latinè *epiſtolas papyraceas*. Is. 18. 2. כלי גמא Secundùm noſtrum Textum intelliguntur cymbæ ex arbore illâ papyro compactæ, quibus rex Æthyopiæ mittebat legatos ad varias gentes per Nilum. *cheli gôme.* Iſti autem regi illud *væ* intonat Propheta, ob cladem maximam ipſi tempore Nabuchodonoſoris obventuram. Quæ verba tropologicè S. Gregorius exponens, ait: *Quid itaque per papyrum niſi ſæcularis ſcien-*

ſcientia deſignatur ? vaſa ergò papyri ſunt corda Doctorum ſæcularium. In vaſis igitur papyri ſuper aquas legatos mittere, eſt prædicationem ſuam in ſapientum carnalium ſenſibus ponere, & defluentes ad culpam populos vocare. A papyro dicitur papyrio, qui vel eſt locus multis ex iſtis arbuſculis abundans, vel parvula cymba è papyro conſtructa. Nam utrumque per papyrionem poteſt intelligi, in quo Moyſis fiſcella erat poſita. Juxtà id quod de filiâ Pharaonis ad Nilum, ut in eo lavaretur, deſcendente ſcribitur: *Quæ cum vidiſſet fiſcellam in papyrione.* Hæc enim fiſcella, ſeu arca ſecundùm Hebræum, aut theca juxtà 70, hæſit inter papyros, ſeu in carecto, aut papyrione: vel impoſita fuit in parvulâ cymbâ, ex papyro conſtructâ, quæ & papyrio vocatur. Textus hebraicus legit *bethóch baſſuph*, ideſt in medio *ſuph*, ideſt junci, ſeu jũcorum, ſtagni &c., de quo in voce *erythræus*: 70 ſcribunt ἐν τῷ ἕλει, *en dò éli*, ideſt in palude.

Ex.5.3. — בתוך הסוף *bethôch baſſuph.*

PARABASIS: παράβασις, p. b., tranſgreſſio, prævaricatio, digreſſio, error. Oritur à verbo παραβαίνω, *parabeno*, prætereo, præcedo, infringo, violo: ab ejus nempè ſecundâ perſonâ præteriti paſſivi. Parabaſis in comœdiis dicebatur, cùm chorus extrà fabulæ argumentum aliquid, ad populum converſus, loquebatur. Sicque eſt digreſſionis genus, cùm aliàs prævaricationem ſignificet. Ut patet ex illis Apoſtoli verbis: *Ubi enim non eſt lex, nec prævaricatio*, grecè *parabaſis*. Ab eâdem radice fit παραβάτης, *parabátes* (& latinè parábates, p. b., diceretur) tranſgreſſor, ſocius in curru, &c.: vox eſt à tertiâ perſonâ dicti præteriti efformata.

Rom.4. 15.

PARABOLA: παραβολή, *parabolé*, p. b., comparatio quam Cicero collationem vocat. Hinc παραβολικός, *parabolicós*, parabolicus, p. b., collativus, comparativus. Fit à verbo παραβάλλω, *paraballo*, aſſimilo, comparo. Ità ex hoc verbo evidenter deducitur *parabola*: etſi barbaris ſeculis, ut patet ex Simone de Caſſiâ, initio Libri noni, aliud ipſi attribueretur etymon. Nempè *quaſi facilem ori paret bolum*, vel *quaſi parans vela*: quia res ab ipsâ velatur. Sic etymologiæ illis temporibus ineptè confingebantur. Definitur autem ab Ariſtotele parabola, *ſimilitudo ducta à formâ ad formam*: hoc eſt, ut explicat Nicol. Cauſſinus, rerum alioqui diverſarum, in unâ, aut pluribus affectionibus collatio. Aliquando tamen latiùs ſumitur parabola, pro ſermone gravi, & eruditâ ſententiâ. Ità de Jobo gravia eructante dicitur: *Addidit quoque Job aſſumens parabolam ſuam, & dixit.* Septuaginta legunt τῷ προοιμίῳ, *to proimio*, proœmio: & Hebraicus ait *meſcialó*, ideſt parabolâ ſuâ. Nam *maſciál*, eſt ſimilitudo, parabola, proverbium, ſententia, & cum affixo tertiæ perſonæ *meſcialó*, parabola ejus, proverbium ſuum, &c. Accipitur etiam parabola pro proverbio, aut adagio, aut ænigmate: & ideò Liber Proverbiorum Salomonis incipit, *Parabolæ Salomonis*. Apud 70 verò inſcribuntur παροιμίαι σολομῶντος, *parimię ſolomóndos*, Parœmiæ Salomonis: & in hebraico *miſclé ſcelomóh*. Nam *maſciál* facit in plurali *meſcialím*, & in regimine *miſclé*. In iſtis omnis generis illuſtres ſententiæ continentur. Et iterùm ante Caput decimum titulus præfigitur. *Parabolæ Salomonis*: in Textu hebraico idem titulus habetur, ſed apud 70 deſideratur. Meritò hìc fuit præfixus, dum ſequuntur tot graves ſententiæ continuis ferè antitheſibus exornatæ. Similiter in Capite 25 dicitur: *Hæ quoque parabolæ Salomonis, quas tranſtulerunt viri Ezechiæ regis Juda.* Septuaginta ſcribunt: *Hæ parœmiæ Salomonis indiſtinctę quas conſcripſerunt*, &c. Nempè, ut ait Cajetanus, ex variis libris hæ quoque deſcriptæ, in quibus tria millia parabolarum Salomonis, quæ locutus eſt, continebantur. De variis parabolæ acceptionibus audiendus eſt D. Chryſoſtomus, qui eò jucundior, & pretioſior, quò prolixior: ſuper illa Pſalmi 48 verba, *Inclinabo in parabolam aurem meam*, 70 παραβολήν, *parabolín*, & hebraicè *maſciál*. Ait autem S. Pater: *Quid eſt in parabolam? eſt nomen quod habet multa ſignificata, eſt enim parabola, loquela, exemplum, & exprobratio, aut opprobrium, ut quando dicit, poſuiſti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis. Eſt etiam parabola oratio ęnigmatica, quam multi dicunt quæſtionem, quę aliud quidem ſignificat, ſed id non eſt apertum ſtatim ex ipſis verbis, ſed habet ſenſum intùs latentem, cujuſmodi erant ea quę dicebat Sampſon*, egreſſus eſt à comedente cibus, & à forti dulcedo. *Dicitur etiam parabola ſimilitudo*, aliam parabolam, inquit, propoſuit eis dicens: ſimile eſt regnum homini ſeminanti bonum ſemen. *Eſt etiam parabola tropologia, ſeu figurata oratio*: fili hominis dic eis parabolam hanc: aquila magna magnas habens pennas, *aquilam dicens regem. Dicitur etiam parabola figura, & imago, quemadmodum oſtendit Paulus dicens*, fide obtulit Abraham Iſaac, &c. unde etiam in parabolâ eum retulit, *hoc eſt in figurâ, & in imagine. Quid ergò ſibi vult hic parabola? mihi videtur dicere narrationem.* Hactenus os aureum locutum eſt. Sed in his omnibus facilè aliqua ſimilitudo, aut comparatio intercedit: & ideò ſimiles loquendi modi generatim parabolæ dicuntur. D. Thomas ſatis innuit, ſe per parabolam intelligere figuratam locutionem, ut metaphoram, in quâ propter ſimilitudinem fit translatio. Nam de ſenſu parabolico reſpondet eodem modo, quo de ſenſu metaphorico: & exemplum quod adfert de brachio Dei eſt pura metaphora. Sed plures parabolæ leguntur in Scripturis, maximè in Evangeliis, in quibus nullus tropus ineſt, ſed pura ſimilitudo. Adeòque D. Thomas loquitur de ſolo ſenſu parabolico figurato: quia de iſto ſpecialis erat difficultas, an eſſet diverſus à quatuor ſenſibus ab ipſo expoſitis. Nam quando adfertur ſimilitudo pura ſine verbis metaphoricis, ſatis patet eſſe purum ſenſum literalem. Cauſſinus ſupracitatus refutat Grammaticos exiſtimantes parabolam ex ſolis rebus fictis trahi. *Ex omni enim hiſtoriâ*, inquit, *tum naturali, tum morali, nonnunquàm etiam ex fabulis educuntur parabolę: ſed tunc propriè vocantur apologi, cum aliquam moralem fabulam, quales ſunt eſopicæ, continent.* Addit duplex genus fuiſſe parabolarum: unum δημώδες, *demódes*, p.l., vulgare, à δῆμος, *dêmos*, populus, ex popularibus, & tritis ſimilitudinibus deſumptum, alterum ἱερὸν, *hierón*, ſacrum, quòd ſanctitatem, & non omnibus perviam doctrinam contineret. Ut illæ

Rhet. l.3. — InProleg. ad Symb. Ægypt. — Job.27.1. — משלו *meſcialó* — משל *maſciál.* — משלי *miſclé.* — משלים *meſcialim.* — v. 1.

v. 1. — 3.Reg.4. 32. — v. 5. — Hom.in Pſal.48. — Pſ.43. 15. — Iud.14.14 — Matth.13. 24. — Ezech.17. 2. — Heb. 11. 19. — Sup.

illæ quæ ex illustrioribus historiis, & penitioribus naturæ arcanis depromuntur.

2. Jam de sensu parabolico, præsertim illo qui figuris est exornatus, sub quo sensu comprehendatur; satis patet ex dictis de metaphorâ, nempè sub 1. q. 1. a. 10. ad 3. literali contineri. Nam, ut ait D. Thomas, *non est literalis sensus ipsa figura, sed id quod est figuratum*, De quo latiùs suprà, de sensu mystico tractantes. Liranus quidem opinatus est, occurrente parabolâ, verba Scripturæ sensu literali carere: quod est contrà D. Thomam, & communem Doctorum sententiam, cùm sensus mysticus literalem præsupponat, & in eo fundetur. Solent autem tri- Tom post Tr. 1. c. 3. q. 4. plices adduci parabolæ; ut eruditè M. Becanus annotavit. Quædam continent rem gestam, aliæ rem possibilem, aliæ tandem rem impossibilem, Illæ quæ continent rem gestam (ut illa parabola de fer- Matth. 13. 33. mento, *quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus*) quod quotidie à mulieribus pinsentibus peragitur; habent planum sensum literalem. Nam prior pars talis parabolæ, est talis facti narratio, secunda pars est applicatio: nempe, sicuti modicum fermentum eam vim habet, ut immissum in magnam farinæ massam, eam statim pervadat, & majorem reddat; ita Evangelium eam habet efficaciam, ut prædicatum in Palæstinâ, mox in totum terrarum Orbem irrepserit, & Ecclesiam multò ampliorem effecerit. In quo nullus tropus, nulla figurata locutio, nullus sensus mysticus reperitur. In secundi generis parabolis, quæ rem non præcisè gestam continent, sed tamen fieri possibi- Matth. 20. 1. lem (ut in illâ de patre familias, *qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam*) eodem prorsùs modo loquendum est: nec est ulla falsitas in sensu literali, etsi res nunquàm gesta narretur. Nam Salvator Noster non ista proponebat, ut rem ità contigisse crederetur; sed solùm ostendebat, simile quid accidere in suâ Ecclesiâ, sicuti si pater familias exiret primo mane, & illis aliis horis ad operarios conducendos. In parabolis denique tertii generis, in quibus est major difficultas, cùm in eis primâ fronte sensus literalis falsus videatur, alicui persuasum fuerit in solo sensu mystico veritatem esse investigandam. Ut in illâ parabolâ, seu apologo, de lignis, à Joathamo Sichimitis proposito: *Ie-* Iud. 9. 8. *runt ligna, ut ungerent super se regem*. Quæ parabolæ in sacris eloquiis pauciores observantur, in prophanis Scriptoribus frequentiores. In his tamen nulla, etiam quoad sensum literalem, falsitas. Quia non est sensus, quòd verè iverint ligna, ut super se regem ungerent: nec loquens id innuebat, nec audiens id intelligebat. Sed significabat Sichimitas, ità in rege excipiendo se gerere, ac facerent ligna in rege sibi deligendo. Ut sensus literalis sit: Vos Sichimitæ ità facitis, ac ligna facerent, si sibi rhamnum in regem eligerent. Vel, ut paucis dicam, talis metaphora adducitur, ut res meliùs explicetur. Adeòque sine ullo sensu mystico in hac, & similibus parabolis, per ligna metaphoricè Sichimitę intelliguntur: per arbores illas fructiferas filii Gedeonis, seu Jerobaal, & ipse Joatham: per rhamnum verò ipse scelestus tyrannus Abimelech filius nothus Gedeonis. Sicut autem in metaphoris, ut suo loco dictum est, non datur ideò sensus mysticus; ità nec in his parabolis aliquâ figurâ decoratis.

PARABOLUS; παράβολος, *parabolos*, p. b., audax, confidens, temerarius, periclitator, Ità dictus à verbo παραβάλλομαι, *paraballome*, audaciâ præcipiti periculum adeo. Hinc à Tertulliano pa- InApolog c. 42. rabolus bestiarius dicitur, & ab Interprete pro eo, qui cum feris pugnat, accipitur. Paraboli, parabolani, & parabolarii dicti sunt aliqui Clerici Alexandriæ, in uno collegio commorantes, Charitatis ergò infirmis ministrantes, etiam illis quos pestis incesserat. Sed fervore charitatis in factiones contrà Præfectos degenerante, Imperatoris authori- L. 42. de Episc. & Cler. C. Theod. tate reprimi debuerunt. Ex illis videntur illi fuisse, de quibus in Martyrologio Romano, mense Februarii, qui in lue infectorum ministerio ex Charitate occumbentes, ferè Martyribus coęquantur. Unde Religionis nostrę Clericorum Regularium Infirmis Ministrantium seraphicum magnoperè commendatur Institutum.

PARACHÆMADION: locus ad hybernandum, ait Magri, ex vitâ S. Anastasii, & à verbo InHierol. παραχειμάζω, *parachimazo*, rectè deducit. Nam hoc verbum significat hyberno, hyemo: à quo & rectiùs *parachimadion*. Hoc vocabulum ab aoristo secundo ejusdem verbi, quod παρεχείμαδον, *parechimadon* esse deberet, facili negotio formatur. Hybernatio verò ipsa dicitur παραχειμασία, *parachimasia*. Quâ voce utitur S. Textus, ubi Noster habet: *Et cum aptus portus non esset ad hyeman-* Act. 27. 12. *dum*, grecè ad *parachimasian*. Latinè verò parachimasia, p. b., diceretur.

PARACHARACTA: παραχαράκτης, *paracharactes*, monetæ falsarius. Ità dictus à particulâ παρά, *pará*, quæ in compositione plerumque significat præter, malè, & verbo χαράττω, *charatto*, sculpo, signo. Hinc paracharagmum nummus adulterinus dicitur: & mysticè tam doctrinæ perversæ hæreticorum, quàm suggestionibus dęmoniorum adaptatur. Unde Cassianus, de Diabolo loquens, ait: *Ut* Coll. 1. c. 20. *imaginem tyranni ci vultus sub colore nobis auri fallentis objiciat, sive cum paracharagmis nos conatur illudere, quoddam scilicet pietatis opus admonens affectandum, quod non de legitimâ seniorum procedens monetâ*, &c. Ità corrigit, & legit Annotator, cùm aliàs *paracharaximis* haberetur.

PARACIMOMENOS: παρακοιμώμενος, *parakimómenos*, p. b., excubans verti debet. Est enim participium præsens verbi παρακοιμᾶσθαι, *parakimome*, excubo. Alii accubitorem, aut concubitorem exponunt: & officium in aulâ orientali fuisse tradunt. Sed rectiùs, ut *parakimítes*, ab eodem verbo vertetur excubator, & *parakímesis* dicuntur excubiæ. Latinè verò in rigore *paracœmomenos* efferri debet, ut & *paracœmeta*, & *paracœmesis*, p. l., si quis has voces mori latino voluerit adaptare.

PARACLETUS: παράκλητος, *paracletos*, latinè propter η, *ita*, vocalem longam penultimâ productâ, nisi ex usu legitimè introducto retineatur accentus grecus in antepenultimâ. Est advocatus, consolator: à verbo παρακαλέω, *paracaleo*, consolor, hortor, pro alio precator intervenio. Hujus tertia persona præt. pass. est παρακέκληται, *parakeclete*, & hinc ablato augmento, ut fit in verbalibus, *paracletos*: uti à secundâ personâ fit παρακέκλησαι, *paraclesis*

sis (sed latinè paraclesis, p.l., diceretur) idest exhortatio, consolatio, advocatio. Pro consolatione dixerunt 70, ubi Noster ait: *Et agite pœnitentiam*. Græcè, ut sit mihi à vobis hæc *paraclesis*, consolatio: quasi diceret, & hæ sint paraclésis, seu consolationes vestræ. Cui concinit Textus hebraicus, dicens, & hoc erit *tanchumotechem*, idest consolationes vestræ. De voce autem paracletus ait D. Gregorius: *Nostis plurimi fratres mei, quòd græcâ locutione paracletus latinè advocatus dicitur, vel consolator. Qui idcircò advocatus dicitur, quia pro errore delinquentium apud iustitiam patris intervenit*. Et posteà: *Consolator autem idem spiritus vocatur, quia de peccati perpetratione mœrentibus, dum spem veniæ præparat, ab afflictione tristitiæ mentem levat*. In Scripturâ tamen jam scribitur *Paràclitus*, cum accentu in antepenultimâ, more Græcorum, & converso e, in i, seu pro *η, ita*, legendo *ita*: ut sit etiam in hymnis ecclesiasticis. Hæc autem vox, quæ solùm habetur in Joanne, semper pro Spiritu S. accipitur. Sed dum Christus ait: *Et ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit vobis*; satis innuit se quoque paraclitum esse. Est quippè advocatus, *Advocatum habemus apud patrem Jesum Christum iustum*; Qui & in Textu græco hîc *paracletos* vocatur. Magis tamen ista vox *paraclitus* de Spiritu sancto intelligitur, qui maximè Discipulos consolatus est in die Pentecostes: & omnes Fideles replet consolatione, dum eis impertitur charismatum dona. Sicut enim à Patre, & Filio procedit ut amor; ità etiam per donum significatur, tamquàm per nomen proprium. Tali autem dono divino Deus maximè suos Fideles consolatur. Eâdem ratione verus noster advocatus dici potest, dum ipse *postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Nam Spiritus S., movente suâ gratiâ, adjuvans infirmitatem nostram, facit nos, eo quo decet modo, ut cælestibus favoribus officiamur, postulare. Ex eo verò quòd Christus de isto Paraclito dicat, *Cùm autem venerit paraclitus, quem ego mittam vobis*; evidenter convincitur, contrà Græcos, ipsum etiam ex Filio procedere. Non enim fit unius Personæ missio ab aliâ, ex quâ non procedit: ut passim Theologi cum D. Thomâ, loquendo de missione propriè dictâ. A voce *paraclitus* longè differens habet significatum ista vox *paraclytus* p.b., græcè παράκλυτος, *paràclytos*, idest infamis. Nam κλυτὸς, *clytòs*, est celebris, gloriosus, &c.: sed παρὰ, *parà*, in compositione idem significat quod malè, præter, contrà. Adeòque paraclytus quasi malè celebris, seu malæ famæ, aut gloriæ, nuncupatur.

Iob.21.2.
תנחו
מותיכם
Hom. 30. sup. Ezech.
Io.14.16.
1.Io.2.1.
Rom.8.26
Io.15.26.

PARADIASTOLE: παραδιαστολὴ, *paradiastolè*, p.b., dilatatio. Oritur à præpositione *parà*, secus, præter, & in compositione comparationem etiam significante, atque à verbo διαστέλλω, *diastèllo*, dilato. Est enim paradiastole figura, cùm res plures, quæ videntur unam vim habere, distinguuntur, & quantùm distent, docetur. Latinè sejunctio vocatur, aut discriminatio, & à Quintiliano distinctio. Fit vox ista à præterito medio ejusdem verbi, & schema ad eâ significatum in sacris Authoribus facilè potest observari.

I.9.c.3.

PARADIGMA: παράδειγμα, *paràdigma*, exemplum. Oritur à verbo παραδείκνυω, *paradicnyo*, exemplifico, manifestum facio: à prepositione *parà*, quæ etiam in compositione comparationem significat, & à verbo δεικνύω, *dicnyo*, demonstro, ostendo. Hinc paradigmata dicuntur illa à Grāmaticis, quę in nominū declinationibus, aut in verbōrum conjugationibus, in aliorum adducuntur exemplum. Ab istâ voce fit verbum παραδειγματίζω, *paradigmatìzo*, quod significat, exemplum trado, vitupero, palàm traduco. Isto verbo utitur Textus græcus in S. Matthæo, ubi Noster dicit: *Cùm nollet eam traducere*, παραδειγματίζαι, *paradigmatìsæ*, idest publicū exemplum statuere, & in jus trahere. D. Gregorius eâ voce utitur, dum de Christo Pharisæorum vulnera, & infirmitates spirituales curante dicit: *Cælestis eas medicus blandis fomentis curat, benignum paradigma obiicit, & in eorum corde vulneris tumorem premit*.

Math. 1. 19.
Hom. 34. in Evang.

PARADISUS: παράδεισος, *paràdisos*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis à Græcis hoc non observetur. Est hortus, vivarium, septum ferarum: & hanc vocem aliqui derivatam volunt ab hebræâ *pardès*, hortum, vel pomarium, voluptatis causâ consitum, significante. Alii trahunt à verbo græco δεύω, *deùo*, irrigo, madefacio, cum particulâ *parà*, quæ in compositione varia significat. Ab horti delitiarum significatione hæc vox *paradisus* ad cælestem gloriam, aut saltem ipsum Beatorum cęlum designandum translata est. Primò ergò pro illo celebri voluptatis horto accipitur in Genesi, in quem Adam translatus fuit: *Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio*: in Textu hebraico dicitur *gàn beughèden*, idest hortus in *ngbèden*, seu Heden. *Ngbèden* autem significat voluptatem, & ità regio illa vocabatur, amœnissima, & maximè voluptuosa, in quâ situs erat Paradisus. In eo positus Adam, *ut custodiret, & operaretur illum*. Quem verisimilius est constitutum fuisse in Orientis partibus, putà in Armeniâ, aut in Mesopotamiâ, & etiamnum extare est probabilius, nec universali cataclysmo obrutum fuisse, in quo placidè hospitentur Henoch, & Elias. Nec refert quòd à Cosmographis ejus corographia, seu loci descriptio non exhibeatur; quia à mortalibus ejus situs ignoratur: &, ut ait D. Thomas, *illo locus seclusus est à nostrâ habitatione, aliquibus impedimentis, vel montium, vel marium, vel alicuius æstuosæ regionis, quæ pertransiri non potest*. Verum tamen est in ipsâ Armeniâ, vel Mesopotamiâ, vix aliquem locum posse reperiri, qui in hominum notitiam non venerit. Illa verò flumina, quæ è Paradisi fluvio originem trahere Scriptura testatur, non possunt ad ejus situm perducere, cùm in diversis erumpant locis. Unde S. Augustinus à D. Thomâ citatus, ait; *Credendum est, quòd locus Paradisi à cognitione hominum est remotissimus: flumina autem quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras, & post tractus prolixarum regionum locis aliis erupisse*. Hæc amœnissima cum innocentiâ amisit noster primus pater: nam *emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram de quâ sumptus est*. Triplex autem Paradisus absolutè distingui potest: videlicet ille terrestris, cęlestis, & spiritualis. Cęlestis est ipsum

פרדס
pardès.
Gen. 2. 8.
גַּן
בעדן
gān b. ngbèden.
v. 15.
1. q. 102. a. 1. ad. 3.
Ad 2.
Gen 3. 23

cę-

cęlum, Ità sub allegoriâ regis Tyri, de Lucifero
Ezech. 28. 13. dicitur, *In deliciis paradisi Dei fuisti*, Septuaginta quoque legunt τῷ παραδείσῳ τοῦ θεοῦ, *tû paradisû tû theû*, idest Paradisi Dei; prout etiam Hebraicus *benghéden-gan*, in voluptate horti. Lucifer etenim cum Angelis omnibus in cęlo creatus est. Et Apostolus, qui in tertium cęlum raptus est, dicitur,
2.Cor.12. 4. *Quoniam raptus est in Paradisum*. Quamvis hìc etiam de Paradiso spirituali possit intelligi, secundùm D. Thomam; qui eum in raptu divinam es-
2.2.q.175. a.3.ad 4. sentiam intuitivè vidisse opinatur, *Quia visio Dei*, inquit, *non potest esse sine delectatione, propterea non solùm se dicit raptum ad tertium cęlum ratione contemplationis, sed etiam in paradisum ratione delectationis consequentis*. Ubi per Paradisum non tam intelligit ipsam Dei visionem, quàm ipsum gaudium ex eâ resultans. Tertio modo dicitur paradisus spiritualis ipsa Dei visio, de quâ debent in-
Luc. 23. 43. telligi Christi verba ad latronem: *Hodie mecum eris in paradiso*. Non in cęlo, quò solùm post dies 42 à suâ passione ascendit; sed in ipsâ Beatorum felicitate. Paradisum terrestrem, cujus nomen etiã D. Thomas cum Isidoro à Græcis deducit, tropolo-
Comm. in Gen.c.3. gicè idem Isidorus exponit. *Paradisus est vita beatorum, quatuor flumina, quatuor virtutes. Ligna eius omnes utiles virtutes, & disciplinæ, lignorum fructus mores piorum. Lignum vitæ ipsa bonorum omnium mater est sapientia.*

PARADOSIS: παράδοσις, p.b., traditio, constitutio, à verbo παραδίδωμι, *paradidomi*, trado. Ejus secunda persona præsentis passivi est παραδίδοσαι, *paradidosæ*, & ablata reduplicatione, *paradosæ*, atque hinc emanat *paradosis*. Sicuti traditiones, præsertìm Hebræorum, à D.Hieronymo dicuntur deuteroses; ità & paradoses appellantur. Sic in Textu
Math.15. 2. græco, dum Christum interpellant Judæi: *Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum*; græcè τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, *tin paradosin tôn presbytéron*, idest paradosin presbyterorum, seu seniorum. Præcepta quoque sua vocavit Apostolus in græco paradoses, seu traditiones, ut
1.Cor.11 2. patet ex his verbis: *Et sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis*, græcè *paradoses*. Ex quo constat multas etiam traditiones Apostolum Corinthiis cõsignasse, quæ scripto non erant exaratæ. Multa enim Apostolus ipsis voce præceperat, & præcepturus
v.ult. erat: *Cætera cum venero disponam*. Ex quibus patet contrà hæreticos, acerrimè, & cynicè in traditiones oblatrantes, sicut in V. Testamento multæ veræ traditiones mosaicæ fuerunt, ità in Novo multas quoque traditiones esse, seu divinas, seu apostolicas, quæ verbum Dei non scriptum appellantur. Sicuti disertiùs Thessalonicensibus ait Apostolus:
2.Thess.2 14. *Itaque fratres state, & tenete traditiones*, græcè paradoses, *quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram*. Per hæc verba Verbum Dei scriptum à non scripto distinguit. Et profectò sicut multa necessaria in Lege veteri per solas traditiones sciri poterant (ut de remedio peccati originalis pro feminis, quinam essent Libri canonici, &c.) ità quoque in Lege evangelicâ, multò plura per solas traditiones possunt agnosci. Veluti numerus Librorum canonicorum: numerus Sacramentorum: in Baptismo proferenda esse hæc verba, *Ego te baptizo, &c.*; parvulos esse baptizandos; & sexcenta alia, nullibi in verbo Dei scripto declarata. Immò Dei verbum non scriptum est magis necessarium, quàm literis exaratum: ac sine Dei verbo scripto aliquando fuit Ecclesia, sine traditionibus nunquã. Certè primis annis, saltem octo post Christi mortẽ, nullum conscriptum erat Legis evangelicæ volumen, eratque vera Dei Ecclesia cum solis traditionibus. Vide suprà in *Deuterosi*.

PARADOXUM: παράδοξον, *parádoxon*, admirabile, quod est præter opinionem, inauditum. Formatur à παρά, *pará*, præter, & δόξα, *dóxa*, fama, opinio. Paradoxum inter figuras rhetoricas sententiarum enumeratur; estque, cùm aliquid admirabile, atque insolens minimè expectantibus subjicimus. Hæc figura est ità sustentationi affinis, ut aliqui ipsam cum hac confundant. De cætero paradoxa dicuntur aliqua Sapientum dicta, quæ sunt ferè prçter omnium opinionem. Hinc illa sex Stoicorum Paradoxa, de quibus Cicero: ut illud, *Solum Sapientem esse divitem*. Ità quoque paradoxa carnali In Parad. Stoic.
sapientiæ visa sunt ea omnia, quæ Christus, & Apostoli docebant. Unde & apud Athenienses Pauli do- Act.17.
ctrina tantam excitavit admirationem. Paradoxis etiam quibusdam christianis delectatus est D. Jo. Chrysostomus. Nam, ut ait Sixtus Senensis, in tertiâ Homiliarum parte, quæ est Ethice, seu pars moralis, non sistit in locis ethicis communibus, *Sed* In Bibl. sanctâ.
expatiatur sæpissimè in selectis quibusdam moralis institutionis paradoxis, sibi uni propriis. Quorum hæc præcipua sunt: multò faciliùs est benè vivere, quàm malè: Virtutem nec esse rem molestam, neque acquisitu difficilem: Parva, leviaque peccata majori studio vitanda esse, quàm magna: Nullum supplicium malâ conscientiâ atrocius: Neminem lædi posse, nisi à semetipso: Melius esse injuriam pati, quàm inferre:

PARÆNESIS: παραίνεσις, p.b., admonitio, à verbo παραινέω, *paræneo*, admoneo. Fit ab ejus secundâ personâ præt. pass.: & à tertiâ παραινετικὸς, *paræneticós*, latinè paræneticus, p.b., admonitorius. Paræneses, & sermones paræneticos, sicut obvios habes in Libris sapientialibus, nempè Proverbiis, Ecclesiaste, Canticis, Sapientiâ, & Ecclesiastico; ità sub hoc nomine multa reperies in S.S.Patribus, ad virtutes admonitoria: ut est Sermo paræneticus S. Ephræm Syri in illud, *Attende tibi*: item ejusdem Authoris Parænéses quinquaginta.

PARAGLOSSA: παράγλωσσα, *paráglossa*, ut ait Caramuel, est quædam vocalis ciphra. Fit igitur à dicto *pará*, præter, contrà, & γλῶσσα, *glossa*, lingua; eò quòd sit contrà, aut prçter linguam communem. Est enim quasi falsa lingua, ab aliquibus particularibus personis instituta, ut ab aliis intelligi non possint. Atque ità, ut ait idem Author, *sine men-* In Haplote Art.16. N.230.
dacio uti solemus ciphris, & paraglossis. Aliàs paraglossa dici potest falsa glossa, seu falsa interpretatio, secundùm significationem voci *glossa* suo loco attributam.

PARAGOGE: παραγωγή, *paragogé*, p.b., adductio, productio, à verbo παράγω, *parágo*, adduco. Apud Grammaticos est una è figuris Poëtarum, quæ rarior apud Latinos, ut cùm dicitur *admittier*, pro *admitti*, sed frequentior est apud Græcos. Est ipsi

Mmm apo-

apocopæ contraria: nam in paragoge aliquid additur, & adjungitur extremæ syllabæ. Aliqui nomina per paragogen formata in Scripturis observant.

PARAGRAMMA: παράγραμμα, *parágramma*, quod ultrà solitum, & justum additur, & exaratur. Formatur enim ista vox à dicto *pará*, præter, perperàm, & γράμμα, *grámma*: q.d. *præter scriptum*, aut *perperàm scriptum*. Hinc verbum παραγραμματίζω, *paragrammattzo*, idest vocum, aut literarum similium exaggeratione incesso. Ab hujus præt. pass. fit παραγραμματισμὸς, *paragrammatismòs*: estque literarum vitiosa pronuntiatio, vel literæ pro literà etiam mendosa commutatio. Paragramma in
Ep.18. D.Hieronymo videatur, & characterum superfluitas à Magri explicatur. Pro scripturæ depravatione apud alios reperitur.

PARAGRAPHUS: παράγραφος, *parágraphos*, p.b., linea in longum protensa. Vox satis in usu apud nostros Jurisperitos, sumiturque pro aliquo articulo, aut alicujus tractatus parte, qui in varios paragraphos, hoc signo § expressos, subdividitur. Derivatur à verbo παραγράφω, *paragrápho*, quod propriè significat præterscribo, vel aliquid præter solitum, vel institutum scribo, adscribo, adnoto in margine: unde & paragraphe est annotatio in margine, item exceptio, & præscriptio. Ab istis annotationibus in margine, quæ propriè paragraphæ dicuntur, vocati etiam paragraphi illi articuli, qui in ipso libro inseruntur. Inter notas sententiarum
Orig.l.1. c.10. etiam paragraphus ab Isidoro annumeratur, atque ut Γ, *gamma* græcum (ac si diceret γραφὴ, *graphé*, scriptura) efformatur. Dicebatur autem paragraphus, quasi adscriptus, ad res nempè à rebus, quæ in Textu occurrunt, separandas. Erat ergò una ex notis literatis, de quibus nonnihil in voce *lemniscus* dictum est. Paragrapho isti contraria erat positura, quasi oppositura, huc modo ⅂ exarata. Sicut ille principia notabat, ità ista fines separabat à principiis. Hinc paragraphe, ut ait Martinius, figura dicitur, cùm finito uno sermone, ad alium fit transitus, tamquàm aliquid adscribatur. Est etiam exceptio, quæ fit ante litis contestationem.

PARALEPSIS: παράληψις, *parálepsis*, pro veneratione ponitur, & apud Aristotelem in Rhet. pro præteritione, & occupatione. Sed magis sonat assumptionem, & exceptionem, atque à paralipsi satis origine ipsà distinguitur. Nam paralepsis fit à verbo παραλαμβάνω, *paralambáno*, per manus traditum accipio, excipio, suscipio, &c. *Pará* enim inter cætera significat *ad*, & secunda persona præt. pass. verbi *lambáno*, capio, est λέληψαι, *lélepse*, unde λῆψις, *lépsis*, captio, adeòque paralepsis est assumptio. Qualis facta à secundà Sanctissimæ Triadis Personà, quæ nostræ humanitatis fecit assumptionem, quasi ad se sumptionem.

PARALIPOMENON: παραλειπομένων, *paralipoménon*, ut ait Alvarez, cùm sit vox planè græca, &
L.3.Gram de Accen. græco accentu penultimà acutà, quamvis ea brevis sit, est pronuncianda. Usus tamen videtur contrarius: nec est improbandus, ubi legitimè introductus. Fit ista vox à verbo παραλείπω, *paralìpo*, omitto, derelinquo, prætermitto: à *pará*, præter, & λείπω, *lìpo*, linquo. Hujus participium præsens pass. est παραλειπόμενος, *paralipómenos*, p.b., omissus, vel potiùs in præsenti, qui omittitur: quod in genit. plur. facit *paralipoménon*, idest derelictorum, seu eorum quæ omittuntur. Effertur autem penultimà acutà, quia apud Græcos ultima est longa, tuncque accentus non collocatur in antepenultimà. Inde *Paralipoménon* Libri duo (apud 70 sic inscriptorum) idest omissorum, seu eorum quę in quatuor Libris Regum omittuntur. Nam in his duobus libris, qui Ep.108.
teste Hieronymo apud Hebręos unus est (nunc tamen in duos quoque apud ipsos distinctus est) multa in Libris Regum omissa scribuntur, aut quę leviter tacta, aut obscurè erant exarata. Verisimiliter est compendium eorum librorum, quę *Verba dierū* inscribuntur: quamvis hebraicè Paralipomenon Libri tali quoque titulo donentur, nomine desumpto ab illis *Verbis dierum* Regum Juda, vel Israël, sępiùs in Regum Libris citatis. Ab Hebręis enim dicuntur *divrè haijamim*, Verba dierum: à *davar*, דבר *davar*.
verbum, in plurali *devarim* verba, & in regimine *divrè*. Dies autem hebraicè dicitur *jom*, & in plurali *jamim*, cum he demonstrativo, aut emphatico דברי הימים
haijamim. Et hic titulus Libris quoque Paralipoménon apud ipsos præfixus est. Continent autem annales ab Orbe condito ad captivitatem babylonicam, per annos 3446, ut habet Tirinus in Chronico: immò ad annum primum Cyri, primi Persarum Monarchæ, per annos 3476. Nam de hoc rege fit mentio in ultimo secundi libri capite iisdem *divrè hajamim*, c.15.
planè verbis, quibus incipit Liber 1. Esdrę: unde probabilius sit, Esdram horum librorum Authorem fuisse. Ità Sixtus Senensis cum plerisque Rabbinis affirmat: etsi alii Jeremiam velint, qui tamen ista de Cyro scribere non potuit, cùm anno quinto post excisam Jerosolymam obierit, adeòque 25 annis ante Cyri Monarchiam.

PARALIPSIS: παράλειψις, *paralipsis*, omissio. Figura rhetorica, quę latinè dicitur pręteritio, cùm asserimus nos pręterire id quod maximè dicimus. Est ergò ficta pręteritio, cùm res notę, aut parvę sunt, aut certè parùm gratę. Oritur ista vox à verbo παραλείπω, *paralìpo*, omitto: cujus fut. παραλείψω, *paralipso*, & hinc *paralipsis*, aut certè deducatur à secundà personà pręt. pass., sicuti paralepsis. Talis figura apud sacros Scriptores, prefertim in S.S.Patrum Concionibus non desideratur: neque à Parasiopesi discriminari videtur.

PARALLELISMUS: παραλληλισμὸς, *parallelismòs*, est figura in Oratione, quando voces idem significantes, aut eędem conjunguntur per compositionem, vel ordine sequuntur. Hujus vocis origo ex vocabulo parallelus, de quo posteà, erui potest, aut ab ipso verbo παραλληλίζω, *parallelizo*, invicem comparo, atque è regione colloco: ab ejus nempe primà personà pręteriti passivi. Figura hęc etiam in sacris libris à studiosis est annotanda.

PARALLELUS: παράλληλος, *parállelos*, p. l., apud Latinos, etsi à Gręcis acuatur antepenultima. Latinè mutuus, invicem comparatus, ęqualiter distans. Nam *pará* in compositione *contrà*, & comparationem significat: ἀλλήλος, *allelos* autem mutuus dicitur, quamvis in nominativo parùm usitatus. Hinc paralleli vocantur lineę illę ęquidistantes in descriptionibus geographicis: & parallelogrammę duę ex adverso positæ lineę appellantur à Geome-

metris. Nam γράμμη, *grámme*, lineam designat. Illi verò paralleli in Sphærâ sic efformantur, ut æqualiter distent inter se, æqualiter etiam ab Æquinoctiali, & à Polis. Ità Circulus arcticus est cum Tropico Cancri parallelus, & hic cum Æquinoctiali. Sed plures alios inter istos circulos statuunt parallelos, ad diversa climata distinguenda. Parallela etiam dicuntur comparationes. Sicuti Plutarchus ea quæ de viris illustribus conscripsit, ex eo quòd per binarios procedat, in singulis binariis unum virum illustrem Latinum cum Græco comparando; Parallela vocavit. Sic & illæ comparationes, quas variis in locis habet S. Textus, & in multis sacris Scriptoribus observantur, parallela meritò possunt appellari.

PARALOGIA: παραλογία, *paralogía*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus ex usu in eâ retineatur. Est falsa locutio, disproportio, adeòque analogiæ contraria. Nam *pará* in compositione etiam falsitatem importat, & λόγος, *lógos*, sermonem: hinc paralogia falsa locutio. Prout illam sumpsit Pet. Blesensis, dum dixit, quòd primum uber
Serm.3. fuerit serpentis, ex quo *manavit lac venenosum*, & dicitur paralogia. De quibus uberius vide suprà in voce *Pantologia*.

PARALOGISMUS: παραλογισμὸς, *paralogismós*, deceptio per falsas rationes. Fit à præt. pass. verbi παραλογίζω, *paralogizo*, falsis rationibus decipio, fal-
Arist. Topic. l. 1. c. 1. sâ argumentatione utor: eò quòd particula *pará* in compositione etiam significet malè, perperàm, & verbum λογίζω, *logízo*, computo, considero, cogito. Ista vox in Authoribus occurrit dum alterius falsam, aut subdolam ratiocinationem, aut malam illationem repellunt.

Inst. Lib. 2. c. 25. Reg. 5. PARALYSIS: παράλυσις, p.b., juxtà Gretserum, & alios, sed ob necessitatem aliquando producitur. Latinè dissolutio dici potest: morbus, in quo propter nervorum obstructionem, aut relaxationem, sensus impeditur, vel motus in aliquâ corporis parte. Derivatur à verbo παραλύω, *paralyo*, dissolvo: nam *pará* hic separationem significat, & λύω, *lyo*, solvo. Acerbissima fuit illa paralysis, quâ impius Alcimus dissolutus est. Fuit hic ex Aaronis stirpe, qui Judam Machabæum, & fratres ejus apud Demetrium Seleuci filium accusavit, ipsumque in Judæos concitavit. Pseudopontifex post scelesti Menelai mortem priùs ab Antiocho Eupatore creatus, posteà à Demetrio confirmatus, in suę gen-
1. Mach. 9. 54. tis odium, præcepit *Alcimus destrui muros domus sanctæ interioris*. Hi muri à Judâ Machabæo, adversùs Gentilium munitionem, ad templi securitatem, adinstar arcis, fuerant erecti. Sed suæ im-
v. 55. pietatis acerrimas pœnas luit. Nam *occlusum est os ejus, & dissolutus est paralysi, nec ultrà potuit loqui verbum, & mandare de domo suâ*. Ità mortali paralysi dissolutus est ille pseudopontifex, qui Judæorum asylum dissolvere conatus est.

PARALYTICUS: παραλυτικὸς, *paralyticós*, p.b., ille qui paralysi laborat. Tales plurimos, arte humanâ insanabiles, noster cęlestis Archiater mira-
Matth. 4. 24. c. 26. culosè sanavit: Nam *obtulerunt ei lunaticos, & paralyticos, & sanavit eos*. Ità quoque puer Centurionis paralyticus verbo absens curatus est. Sed felicior ille, qui per tegulas submissus, priùs ab animæ peccatis liberatus fuit, & posteà à corporis pa-
ralysi sanatus. Sic etiam ab Apostolis plurimi paralytici pristinâ sanitate donati. Sed multò plures à spirituali paralysi, quæ est mortalis torpor, & acedia insanabilis, ope cęlesti liberati sunt. Luc. 5. 18.

PARANOMOS: παράνομος, p.b., iniquus, legis transgressor, scelestus, nefarius, exlex. Fit à sæpiùs dicto *pará*, præter, contrà, & νόμος, *nómos*, lex. Sicque paranoma sunt ea, quæ legibus sunt contraria, decreta à lege abhorrentia. Paranomia verò (latinè penultimâ correptâ, nisi græco accentu in eâ utamur) est iniquitas, legis trangressio, scelus, vitæ insolentia: quæ & græcè παράνομα, *paranómema*, latinè verò paranomèma penultimâ productâ, diceretur.

PARANYMPHUS: παράνυμφος, *parányniphos*, auspex, qui nuptiis celebrandis præest, nuptiarum conciliator. Dictio trahens originem à dicto *pará*, quod in compositione varia significat, & νύμφη, *nymphe*, sponsa. *Pará* verò hîc potest significare habitum, respectum, ordinem, aut propinquitatem ad aliquid: adeòque paranymphus, qui versùs sponsam respectum dicit, aut versùs eam propinquitatem, aut curam habet. Istâ voce quoque sacri Scriptores utuntur: qui per cęlestem paranymphum Gabrielem intelligunt. Hic enim priùs celebratis inter sacram Dei Genitricem, & Spiritum S. sponsalibus, mysticas in Incarnatione Verbi nuptias, inter Divinitatem, & humanitatem, requisito B. Virginis assensu, conciliavit. D. Bernardus de Ange-
lo Custodo loquens, ait: *Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non invidus, non suam quæris, sed Domini gratiam*. Certè amoris, & nuptiarum inter Christum, & animam fidelissimus est conciliator. Sic & Summum Pontificem debere esse Ecclesiæ spiritualis *Sponsæ paranymphum*, ad Eugenium scribit. Sup. Cânt. Serm. 31. De Consid. l. 4. fin.

PARAPETASMA: παραπέτασμα, *parapétasma*, velum, cortina, umbraculum, tapetum. Fit à dictâ particula *pará*, contrà, propè, &c. & verbo πετάννυμι, *petánnymi*, expando: quod in præt. pass. facit πεπέτασμαι, *pepétasmæ*, à quo ablato augmento syllabico fit *petasma*, explicatio, extensio. Vide vocem *peripetasma*. Tales voces etiam in Scriptoribus sacris observare licet.

PARAPHERNA: παράφερνα, *parápherna*, præterdotalia. A Jurisperitis dicuntur illa bona quæcumque præter dotem feminis nubentibus donata: à *pará*, præter, & φερνὴ, *pherné*, dos. Unde paraphernalia passim intelliguntur omnia illa, quę uxor præter dotem possidet. Horum bonorum habet dominium directum, & utile, & de illis liberè disponere potest: eleemosynas facere: spurios, si quos habet, alere: consanguineis, immò aliis quibuscumque, etiam contrà mariti voluntatem, donare: de quibus pluribus agunt nostri Theologi morales. Hæc bona, ipsâ mortuâ, superstite marito, ità liberis cedunt, ut eorum habeant plenum dominium, directum, & utile, adeòque inter peculium adventitium non debeant recenseri. Hujus quippe maritus, uxore mortuâ, habet dominium utile, solo directo apud prolem remanente.

PARAPHONISTA: παραφωνιστὴς, *paraphonistés*, cantor. Oritur à verbo παραφωνέω, *paraphonéo*, in-

terclamo, acclamo, accino: ab ejus nempè tertiâ personâ præt. pass. quæ sine augmento esset *paraphonista*, & hinc proximè paraphonistes. Hoc autem verbum componitur ex sæpiùs dicto *parà*, varia in compositione significante, & ex φωνέω, *phoneo*, clamo, voco, vocem emitto. Hinc cantur ecclesiasticus, à divinis laudibus concinendis, paraphonista dictus est.

PARAPHRASIS: παράφρασις, p.b., liberior interpretatio. Deducitur à παρὰ, *parà*, quod in hac compositione potest significare *prope*, & φράσις, *phrásis*, locutio, interpretatio, dictio. Quia paraphrasis non est propria, & rigorosa de verbo ad verbum interpretatio; sed propinquitatem habet cum Textu: quia est ejusdem sententiæ per alium sermonem expositio. Quædam enim addens, aut mutans, copiosiùs, ac dilucidiùs quod ab aliis dictum explicat: ut in Textu aristotelico fecit Themistius. Sic est paraphrasis Bibliorum chaldaica, quæ tamen judaicis fabulis scatet, necnon nugis, & erroribus, qui posteà in Hebræorum Thalmud inserti sunt. Ista paraphrasis hebraicè Thargum dicta, idest translatio, expositio, à radice chaldaicâ *thirghêm*, exposuit, interpretatus est. Authorem habuit in Pentateuchi paraphrasi Rabbi Aquilam, qui & Onkelos dictus. In Prophetis paraphrastes fuit R. Jonathas filius Uzielis: reliquos V. Testamenti libros paraphrasticè linguâ chaldæâ exposuit R. Joseph cæcus. Cùm verò R. Jonathas 42 annis ante Christum vixerit, illo etiam tempore paraphrasis chaldaica edita videtur. Etsi non inutilis, hosce tamen præcipuos continet errores: de duobus Messiis: de lamentatione Dei: de ascensione Moysis in cœlum: de tabulis legis ex sapphirino Dei throno excisis: & alia similia, aniles fabulas redolentia. Latinitate posteà donata est: cujus triplex editio jam extat, quarum prima Ariæ Montani brevis, cùm à rabbinicis commentis sit expurgata. Aliæ duæ prolixiores Chaldaicæ ad amussim respondentes.

[Margin: תרגום *thargum* תרגם *thirghêm*.]

PARAPHRASTES: παραφραστής, *paraphrastês*, interpres latiùs explicans, eo modo quo in *Paraphrasi* jam diximus, & à quâ vox ista derivata. Paraphrastes etiam præterlocutor exponi potest: nam *parà* etiam præter significat, & ipse multa præter textum loquitur. Verbum autem φράζω, *phrázo*, dico, eloquor: cujus tertia persona præt. pass. est πέφρασται, *pephrastæ*, dictus est. Multi Scripturæ sacræ Interpretes potiùs paraphrastæ dicendi sunt. Sed D. Hieronymus videns Septuaginta versionem valdè corruptam, & variam, ex Hebræis Biblia transferre, & magis verum interpretem, quàm paraphrasten agere voluit.

PARAPHROSYNE: παραφροσύνη, *paraphrosyne*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est desipientia, à verbo παραφρονέω, *paraphronéo*, desipio. Quod ulteriùs componitur ex *parà*, perperàm, & φρονέω, *phronéo*, sapio, intelligo, sentio. Paraphrosyne ergò est delirium, error mentis, cùm homines à ratione aliena quædam agunt, aut loquuntur. Ità mundi sapientes facti insipientes, dum optimè secundùm mundum sapiunt, maximè secundùm Deum delipiunt. Sic hæretici, etsi magnam sophrosynen ostentant, maximâ paraphrosyne laborant, *Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt*. Rom.1.22

PARAPTOSIS: παράπτωσις, *paráptosis*, latinè, propter omega vocalem longam, penultimâ producta, etsi à Græcis hoc non observetur. Est attritio, lapsus, erratum, partium incursus, & earum attritio. Fit à verbo παραπίπτω, *parapipto*, quasi penes, aut simul cado, item labor, contingo, &c. Videlicet à secundâ personâ præt. pass.: sed à primâ fit παράπτωμα, *paráptoma*, à Latinis paraptoma, p.l., lapsus, erratum, peccatum, delictum, offensa: & à D. Hieronymo levius esse quàm *hamartia* existimatur. Ità ut paraptoma sit lapsus ille primus ad peccandum; hamartia verò cùm ipsum facinus est perpetratum. Sed D. Paulus in Textu græco promiscuè, & pro eodem significato, istis duobus vocibus utitur. Satis patet ex Cap. 5. ad Rom., ubi *paraptoma* à Nostro vertitur delictum, & *hamartia* peccatum; semel tamen pro *hamartia* Noster delictum legit, *Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia*. Paraptosis etiam est una è figuris, cùm casus pro casu ponitur, à *parà* contrà, & πτῶσις, *ptosis*, casus: sicque ab antiptosi non discriminatur. Rom.5.20

PARASCEVE: παρασκευή, *paraskeuê*, latinè cum accentu in penultimâ propter diphthongum ευ, *eu*, aliàs esset corripienda. Est præparatio, subornatio: vox derivata à σκεῦος, *skeuos*, vas, & hinc σκευάζω, *skeuázo*, instruo, paro, & σκευή, *skeuê*, apparatus. Hinc ulteriùs cum particulâ *parà*, quæ varia in compositione significat, fit parasceve. Ità dictus ille dies, qui apud Hebræos sabbatum antecedebat. Nam cùm diebus sabbati operari non liceret, immò nec ignem, saltem ad cibos coquendos, accendere; die antecedente ea præparabant, quæ die sequenti necessaria erant futura. Hic ritus originem habuit in ipso deserto. Cùm enim illic die sabbati manna colligere non liceret; immò nec isto die de cælo decideret; die præcedenti duplum colligebant, seu duas mensuras *gomor*, quæ 8 libras aquæ, & farinæ, aut mannæ uncias circiter 50 continebat. Unam mensuram pro die sequenti reservabant: *In die autem sextâ collegerunt cibos duplices, idest duo gomor per singulos homines*. Hebraicè *ngômer*, mensura aridorum, decima pars Ephi: quæ & à 70 γόμορ exaratur. Sic ergò sexto quoque septimanæ die erat parasceve: pro die sequenti cibos coquebant, & alia necessaria parabant. Ità jusserat Moyses: *Requies sabbati sanctificata est Domino cras, quodcumque operandum est facite: & quæ coquenda sunt, coquite*. Hæc tamen vox parasceve non habetur nisi in N. Testamento: quia tunc lingua græca, à Græcorum incursione, multa nova vocabula in Judæam invexerat. De quâ dicit Baronius: *Licet græca vox sit, eâ tamen Judæos uti consuevisse, Augustinus testatur his verbis: isto verbo græco libenter utuntur Judæi, in hujusmodi observationibus, etiam qui magis latinè, quàm græcè loquuntur*. In die parasceves occisum fuisse Christum, satis patet ex quatuor Evangelistis. Et quidem si dies sequens erat Paschæ festum, nempè primus dies Azymorum; duplici titulo illa feria sexta erat Parasceve. Primò propter sabbatum, & secundò propter primum diem Azymo-

[Margin: Ex.16.22. עמר *ngômer*. v. 23. An. Chr. 34. N.154. Aug. in Io. tract. 117.]

morum sequentem. Nam si feriâ illâ sextâ erat luna 14, quâ ad vesperam erat comedendus agnus paschalis (ut videntur significare illa Joannis verba, quibus dicitur Hebræos noluisse in prætorium
Io. 19. 28. Pilati introire, *ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha*) dies sequens, quia in sabbatum incidebat, erat primus dies Azymorum, & Paschæ festum primum, & primarium, ut Scriptu-
Ex. 12. 16. ra testatur, *Dies prima erit sancta, atque solemnis, & dies septima eâdem festivitate venerabilis.* Quo die etsi cibos parare possent, si in sabbato non occurrisset; tamen ab operibus servilibus erat abstinendum. Adeòque parasceve antecedenti multa erant præparanda, tum propter sabbatum, tum propter festum Paschæ, multa opera servilia erant
Ib. anticipanda; *Nihil operis facietis in eis exceptis his quæ ad vescendum pertinent.* Quâ de causâ primus iste dies, in memoriam egressionis de Ægypto summâ celebritate colebatur: *Dies primus erit vo-*
Lev. 23. 7. *bis celeberrimus sanctusque.* Qui tamen more Hebræorum incipiebat à vesperâ diei antecedentis. Horum enim festa à vesperâ præcedente inchoabantur: *A vesperâ usque ad vesperam celebrabitis*
v. 32. *sabbata vestra.* Sicque in vesperâ antecedente, quæ erat initium primi diei solemnitatis paschalis, comedebant agnum paschalem eo ritu, quo Ex. 12 describitur. Nox autem sequens erat illa, quæ anniversariâ celebritate recurrebat, quâ omnes Ægyptiorum primogeniti ab Exterminatore percussi: & filii Israël circà tempus matutinum, urgentibus Ægyptiis, fuerant egressi. Cùm ergò sabbatum, & primus dies Paschæ mortuo Domino jam inciperet, vel saltem instaret; ideò dicit Joannes:
Io. 19. 42. *Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxtà erat monumentum posuerunt Jesum.* Quia videlicet ob diei celebritatem, qui jam illucescebat,
Luc. 23. 54. ut ait Lucas, *Dies erat Parasceves, & sabbatum illucescebat*; non licebat longiùs cadaver efferre. Hæc Parasceve à Marco *antesabbatum*: & in Tex-
Marci 15. 42. tu græco προσάββατον, *prosabbaton*, appellatur. Nam πρὸ, *pro*, ante significat: *Erat*, inquit Marcus, *parasceve, quod est antesabbatum.*

2. Secundùm hanc opinionem, quòd dies primus festus Paschę in sabbatum inciderit, valdè ad amussim figuratum suæ figuræ, & antitypum suo typo, in tempore respondit. Nam eâdem horâ nonâ, seu tertia post meridiem, Christus verus Agnus immaculatus, qui tollit peccata Mundi occisus est; quâ agnus paschalis immolabatur à sacerdotibus: ut
In Chron. c. 48. Cõs. 3. sentiunt Græci omnes, Augustinus, & alii à Tirino citati. Nec refert quòd Christus Legis mosaicę observantissimus, die antecedente, seu feriâ quintâ, agnum typicum cum Discipulis comederit; quia illo die communiter fuit à cæteris comestus. Nam hic dies vulgò pro 14 lunâ habitus fuit, propter errorem, quem aliqui in cyclo paschali fuisse observant. Et quidem hoc frequentiùs apud Judæos, quàm apud Christianos accidisse ferunt: apud quos etiam aliquando cyclus paschalis à vero deflexit plenilunii puncto. De cætero feriam illam quintam fuisse in rigore astronomico solummodò 13 lunam opinantur: adeòque 14 fuisse Parasceven, in quâ occisus est Christus. Quia verò Judæi ob illam pleniluniorum, & cyclorum suorum incertitudinem, sua festa primaria duplicare solebant (ut & nunc assolent, teste Josepho Scaligero, & aliis;) sacerdotes diem sequentem, ad agni paschalis immolationem, tamquàm sanctiorem eligebant. Cùm aliàs agni paschalis sacrificium, non à solis sacerdotibus, sed à quocumque perficeretur in domo suâ: & jam die præcedenti peractum esset à Laicis. Juxtà hæc possunt explicari illa Joannis verba,
Ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha, de sacerdotibus: quorum plurimos, rabido furore ergà Christum Dominum ductos, verisimile est cum plebe, & militibus, ad Pilatum accessisse. Io. 18. 28.
Vel per illam Paschæ manducationem aliæ omnes hostiæ paschales intelligendæ, quæ plurimę illis diebus immolabantur, ex quibus contaminati edere non poterant. De his hostiis intelligitur id quod dicit Moyses de Phase, seu Paschate: *Immolabisque phase Domino Deo tuo, de ovibus, & de bobus.* Unde non est necesse pro illâ Paschæ manducatione recurrere ad agnum paschalem, quem ex communiore sententiâ feriâ quintâ comederant; Deut. 16. 2.
aut ad azymos panes, cùm istis etiam quilibet immundus, & contaminatus vesci deberet. Nam illis septem diebus nihil fermentatum in Judæorum domibus poterat reperiri. Quòd autem dies ista feriæ sextæ à Joanne dicatur parasceve Paschæ, si eodem die Pascha fuerit, ità intelligatur, non quia primum diem Paschæ præcedebat, sed quia in eum incidebat, ut fusè probat Baronius. Parasceve aliter etiam sumitur, ut significet partem orationis præparatoriam, seu exordium. Quo sensu Sixtus Senensis accipit, dum de S. Joannis Chrysostomi Homiliis ait, eum aliquando ipsas in duas partes divisisse, scilicet in Exegeticen, & Ethicen: aliquandò verò in tres, nempe in Parasceven, Exegeticen, atque Ethicen. Per parasceven initium, seu exordium intelligens, quo animi auditorum ad attentionem, immò & persuasionem præparantur: dum benevoli, attenti, & dociles redduntur. Fuit & Sancta Parasceve Martyr, quæ optimè & pietate, & constantiâ, & martyrio, & innocentiâ se paraverat, ut semper duraturum Pascha celebraret in cęlis.

PARASIOPESIS: παρασιώπησις, *parasiopesis*, latinè penultimâ productâ, etsi apud Græcos acuatur antepenultima. Est reticentia, figura cùm aliquid nos reticere dicimus, & tamen tacitum intelligitur. Fit à verbo παρασιωπάω, *parasiopao*, sileo, longanimis sum: & malè ab aliquibus vocatur prę-occupatio. Differt ab Aposiopesi, cùm in hac fiat interruptio, & præcisio, & ità quoque appellatur à nonnullis. Sed in Parasiopesi aliquid nos silere indicamus, cùm tamen illud apertè dicamus. Figura satis ab omnibus Authoribus sacris usitata: V. *Paralipsis.*

PARASITUS: παράσιτος, *parasitos*, latinè penultimâ longâ, etsi collocetur à Gręcis accentus in antepenultimâ. Ità vocatur ille qui magnatum adulationibus, & ludicris, aut scurrilibus sibi victum parat: à παρὰ, *para*, ad, & σῖτος, *sitos*, triticum, cibus. Quòd nempè tales heluones ad cibos vorandos intendant. De parasitis habet humiliam S. Valerianus Episcopus, in quâ inter alia dicit: *Ecce fit spectaculum homo homini, & ad excitandam lætitiam, aut sermo turpis, aut vultus exi-* Hom. 10. [illegible]
gitur

gitur fœditatis: huic denique manducanti barba vellitur, illi bibenti sedilia subtrahuntur: &c.

PARASTASIS: παράστασις, p.b., assistentia, affirmatio, per testes probatio, exhibitio illius in judicio, pro quo quis fit fidejussor. Fit à verbo παρίστημι, paristemi, adduco, adsum, sisto: quia particula *pará* in compositione etiam *ad* significat, & verbum ἵστημι, histemi, est sisto. Formatur autem à secundâ personâ præt. pass. παρέστασαι, parestase, adductus es: hinc parastasis ablato augmento temporali, ut fit in verbalibus. A tertiâ verò personâ fit parastata, p.b., græcè παραστάτης, parastátes, socius, adjutor. Dicitur & lapis columnæ appositus, aut, ut ait Magri, columnæ basis, super quam antiquitùs altaria erigebantur.

PARASYNAGOGA: παρασυναγωγή, parasynagogé, p. l., conciliabulum, seu congregatio illegitima. Formatur à sæpiùs dicto *pará*, quod in compositione plerumque significat perperàm, malè, & Lib.4. de side critic. in fine. *synagogé*, congregatio. Istâ voce utitur Nicetas de Melitio dicens, *quid eo nomine condemnatus sit, quia seorsùm parasynagogas, hoc est illicita conventicula, convocaret.*

PARASYNAXIS: παρασύναξις, parasynaxis, perversa congregatio. Vox est ejusdem cum præcedenti originis, & significationis: cùm utraque à verbo παρασυνάγω, parasynágo, derivetur. Vel certè magis immediatè parasynaxis fit à *pará*, perperàm, & *synaxis*, congregatio. Sed cùm synaxia etiam communionem significet, parasynaxis etiam nostrorum hæreticorum profanas synaxes, seu commentitias ipsorum cœnas designare potest. In primo significato dicitur de hæreticis Apollinaristis, & Eutychianistis, *Non Ecclesias non monasteria sibi constituant: parasynaxes, & conventicula tam diurna, quàm nocturna non contrahant.* l. quicumque 8. Cod. de hær. & Manich.

PARATITLA: παράτιτλα, latinè in prosâ penultimâ brevi, in versu communi. Idiomate nostro, titolo, seu ad titulum adjuncta dici possunt. Nam oritur ista vox à *pará*, ad, & τίτλος, titlos, titulus: estque semigræca, cùm *titlos* dicatur à latino *titulus*. Paratitla sunt quædam parvula argumenta, seu lemmata titulis adjuncta, aut ipsæ rerum summæ, adinstar titulorum appositæ, & à Jurisperitis ità vocatæ. Sed ad similes titulos, aut argumenta adinstar titulorum formata, vel titulis annexa, in sacris Authoribus vox ista transferri potest.

PARECBASIS: παρέκβασις, p.b., transgressio, excessus, degeneratio, peccatum. Oritur à verbo παρεκβαίνω, parecbeno, excedo, digredior, degenero. Unde parecbasis significat etiam digressionem, & egressionem à proposito, quod tamen ad L.4. c.13. causæ utilitatem pertineat: ut ex Quintiliano patet. Fit autem à secundâ personâ præt. pass., quamvis inusitatâ: sicut *parecbaticós*, latinè parecbaticus, p.b., digressivus, excedens, à tertiâ derivatur.

PARECTATUS: παρέκτατος, paréctatos, p.b, sonat extensum, aut productum. Fit enim à verbo παρεκτείνω, parectino, extendo, produco: ab ejus nempè tertiâ personâ præt. pass., quæ deberet esse παρεκτέταται, parectétata, extensus fuit, unde parectatos ablato augmento. Quia verò illud α, alpha, ex ε, epsilo, futuri breve est; ideò parectatus penultimâ brevi pronunciari debet. A secundâ verò personâ fit παρέκτασις, paréctasis, p.b., quæ extensionem, seu productionem significat. Estque figura grammaticalis, cùm syllaba in medio abundat: ut cùm dicitur *Mavors*, pro *Mars*, aliter epenthesis, seu interpositio, aut potiùs superinsertio nuncupata. Et ità parectasis, & epenthesis facta in nomine Abraham, qui priùs vocabatur Abram. Parectatus verò propriè dicitur ille qui de pueritiâ venit ad pubertatem: à dicto verbo *parectino*, aut à *pará*, ad, & *ectino*, extendo, eò quòd ad pubertatem se extendat, & aliter ephebus appellatur.

PAREDRUS: πάρεδρος, páredros, latinè in prosâ penultimâ correptâ, in versu communi. Ità dictus assessor: à *pará*, propè, & ἕδρα, hédra, sedes. Paredrus etiam dicitur dæmoniaca quædam virtus, authore Eusebio, cujusmodi in Simone mago. Seu est dæmon mago assistens, uti Tertullianus ait: *Scimus etiam magos elicere explorandis occultis per catabolicos, & paredros, & pythonicos spiritus.* De Animâ c. 27. Catabolici autem spiritus ab ipso dicti videntur in imum demersi, quia in abyssum dejecti. Nam καταβολικός, catabolicós derivatur à verbo καταβάλλω, catabállo, demitto, dejicio, &c. Sed de hac voce suo syntagmate tractatum est.

PARELIUS: παρήλιος, p.b., quædam meteori species, dum sol geminus videtur. Quod oritur quando sic in aliquâ nube lucidâ suos radios vibrat, ut & ipsa solis speciem exhibeat. Dictio composita à toties dicto *pará*, propè, contrà, malè, & ἥλιος, hélios, sol: eò quòd parelius sit sol apparens. Istud meteorum nonnunquàm à sacris Oratoribus assumitur pro Sancti alicujus symbolo, præsertim D. Virginis, quæ ut nubes lucidissima, & candidissima Æterni Solis radios ità recipit, ut ejus divinas perfectiones clarissimè referat, & perfectissimè reflectat.

PAREMBOLE: παρεμβολή, parembolé, p. b, interpositio, intercalatio, insertio subdola, interjectio rei nihil ad rem pertinentis. Aliquando tamen talis interjectio non est ità ab orationis contextu aliena, ut nou aliquo modo ad eam pertineat. Dicitur enim etiam parembole, cùm in medio orationis causa rei, vel circumstantia aliqua interponitur: uti de metaxylogiâ dictum est. Formatur à præt. medio verbi παρεμβάλλω, parembállo, interpono, intersero, latenter interjicio, tentoria ordinibus distincta colloco. Hinc parembole quoque dicitur tentoriorũ ordo consertus, & series contexta, metatio castrensis. Unde & pro castris in Textu græco, ac in Novo Testamento græco, castra semper parembole dicuntur.

PARENTHESIS: παρένθεσις, p.b., insertio, interpositio, vel inclusio, ut vocatur à Quintiliano. Oritur à verbo παρεντίθημι, parenditbemi, insero, interpono. Nam *pará* in compositione adjectionem significat, & ἐν, en, in, ac τίθημι, tithemi, pono: cujus secunda persona passivi præsentis est τίθεσαι, tithese. Parenthesis apud Grammaticos est hyperbati species: est enim brevis sensus sermoni, antequàm absolvatur, interjectus. Quos dicendi modos in Scripturis, & omnibus sacris Scriptoribus, æquè ac profanis, observare licet.

PAREPIGRAPHE: παρεπιγραφή, parepigraphé, p.b., falsa inscriptio, aut superscriptio, præpostera descriptio, aut inscriptio dici potest. Fit enim

enim à dicto sæpiùs *pará*, malè, perperàm, & *epigraphe*, inscriptio, superscriptio, descriptio. Et ità dicenda omnis mala, vel falsa inscriptio, aut superscriptio, aut descriptio perperàm facta. Cùm aliàs parepigraphe specialiter sit figura quædam, ubi quæ præcedere debuerunt, tacentur: ità tamen ut ex illatis percipi valeant. In hac ergò est quædam præpostera descriptio, & nonnunquàm in sacris occurrit Authoribus.

PARERGUM: πάρεργον, *párergon*, quasi præteropus. Est enim quod præter præcipuam, & destinatam imaginem, ornatus gratiâ additur; ut flores, aviculæ, arbores, &c. Dicitur à *pará*, præter, & ἔργον, *érgon*, opus: quia præter opus principale, ac principaliter ab artifice intentum, ei accidunt. A quorum imitatione Authores in suis libris aliquando multa κατ' πάρεργον, *catà párergon*, per additionem, ornamenti gratiâ adjungunt. Parerga vocavit D.Gregorius opera succisivis temporibus, & otiosè scripta. Nam & πάρεργος, *párergos*, dicitur otiosus, sine operâ, extrà propositum. Quia parerga minore curâ fiunt, quàm opus principale: inde in parergo ponere, est neglectum facere, & contemptui habere. De Justitiâ ità scribit S.Nilus in Capitibus paræneticis: *Ne putes justitiam virtutis esse parergam, nam sine ipsâ omne opus immundum est.* Cap.117.

PARERMENEUTA: παρερμηνευτὴς, *parermeneutes*, pravus interpres. Est à verbo παρερμηνεύω, *parermeneúo*, pravè interpretor. Ut enim sæpè monuimus, particula *pará* in compositione plerumque *perperàm* significat: verbum autem ἑρμηνεύω, *hermeneúo*, interpretor. Ità dicti quidam hæretici, de quibus Damascenus: *Parermeneutæ qui capitula divinarum scripturarum, veterisque & novi testamenti pravè interpretantes, & ad propriam intentionem hæc transducentes.* Sed Parermeneutæ rectè dici possunt omnes hæretici, & præsertim nostri ævi Novatores, qui ridiculè, insulsè, nequiter sacras Scripturas interpretantes, privatum suum spiritum sequi se procaciter confitentur. L. de hæres. hær. 97.

PARESIS: πάρεσις, p.b., dimissio, remissio, negligentia. Oritur à verbo παρίημι, *pariemi*, dimitto, omitto, solvo, vires frango, &c. Ejus secunda persona præt.pass.est πάρεσαι, *parésæ*, & hinc ablato augmento temporali *paresis* efformatur. Prout negligentiam significat, est unum è vitiis per defectum prudentiæ oppositis. Sed frequenter accipitur pro corporis, & animi defectione, seu pro corporis, & animi languore, ac ipsâ tabe.

PARETYMOLOGIA: παρετυμολογία, *paretymologia*, latinè, nisi græcus accentus ex usu observetur, absolutè penultima esset corripienda. Ità dicta falsa etymologia, quæ à plerisque Authoribus committitur, dum absurdè ab ipsis nominum origo exponitur. Nam *pará* in compositione plerumque fallitatem denotat, & paretymologia contrà, vel præter genuinũ affertur etymon. Variæ paretymologiæ fuerunt in Proœmio exempli gratiâ prænotatæ.

PARIUS: πάριος, *pários*, p.b., ex insulâ Paro. Est hæc in Archipelago, una ex Cycladibus, ubi marmor miri candoris, quod lapis parios dicitur: & hinc copiosissimè ad templi Jerosolymitani ædificationem David curaverat asportari. Nisi forsitan esset marmor è Libano, quod candore parium æquaret. Ità sacer Textus refert Davidem ad templi constructionem Salomoni reliquisse *omnem pretiosum lapidem, & marmor parium abundantissimè.* 1.Par.29. 2.
Septuaginta legunt λίθον πάριον, *lithus parius*, idest lapides parios: sed Hebraicus ait *avnê scdisc*, idest lapides marmoris. In illo magnificentissimo, & opulentissimo Assueri convivio, lectuli aurei erat dispositi *super pavimentum smaragdino, & pario stratum lapide: quod mirâ varietate picturâ decorabat.* Hic 70 scribunt πάρινοι λίθοι, *parinu lithu*, parii lapidis, & hebraicè *scesc vedar*, marmoris, & lapidis parii. Nam plerique *dar* opinantur lapidem parium significare. Erat autem pavimentum opere musivo, ex lapidibus diversicoloribus, sic affabrè dispositis, ut picturam excellentiorem referret: prout Romæ visuntur nonnulla stupendæ molis, & artis. אבני שיש *avnê scdisc.* Esther 1. 6. שש ודר *scesc vedar.*

PARMENAS: παρμενᾶς, *parmenâs*, p.b., permanens, constans, latinè reddi potest. Deducitur enim à verbo παραμένω, *parméno*, adsum, permaneo, persisto. S. Parmenas unus è septem Diaconis, ab Apostolis electus, satis superque tali electione commendatus, in opere sibi commisso fideliter permanens, in Fide propugnandâ semper constans, martyrio coronatus, hoc exilium relinquens, in æternum felix est permansurus.

PAROCHUS: πάροχος, *párochos*, p.b., dator, præbitor. Pullulat à verbo παρέχω, *parécho*, præbeo. Antiquitùs parochi dicebantur illi, qui peregrinis salem, & ligna præbebant: aut iis qui Reipublicæ causâ peregrè proficiscebantur. Sub sale autem, & ligno, omnia intelliguntur, quæ hospitibus sunt necessaria. Dicitur etiam parochus à verbo παροχέω, *parochéo*, transveho: quia parochus in Græciâ vocabatur ille, qui simul in curru cum sponso, & sponsâ vehebatur. Jam nomen parochi à corporalibus ad spiritualia translatum, ut sit ille, cui ex officio incumbit populo cibum spiritualem præbere, & omnia ad salutem necessaria iis omnibus, qui in hoc mundo peregrinantur à Domino. Parochis enim, ut patet ex Tridentino, onus incumbit pascendi Christi gregem verbo Dei, & Sacramentis. Prout seniores, in Textu græco πρεσβύτεροι, *presbyteros*, obsecrat D. Petrus: *Pascite qui in vobis est gregem Dei.* Adeòque tenentur Parochi, saltem in illis oppidis, in quibus passim conciones non habentur, omnibus diebus Dominicis & præcipuis anni festis, familiari sermone ad populum concionari. Ità ut facilè peccati mortalis rei fuerint, si sæpiùs talibus diebus conciones omittant. Ad Episcopos quoque spectat, ut ex ipsius nominis etymo perspicuum, hisce superintendere, & animadvertere an Parochi benè suo fungantur munere. Quod tamen, proh dolor! in pluribus diœcesibus minimè observatur: ubi Parochi, ad gregis dominici custodiam positi, sunt *canes muti, non valentes latrare.* Æquè videlicet muneris, ac pacti immemores, quòd pervigilarent, quasi rationem pro aliorum animabus reddituri. Sed honoribus affici, ecclesiasticis proventibus ditari, bellum, & suave: oneribus subdi, pauperum curam gerere, grave, & molestum est. Quibus acriter illud væ intonat Ezechiel: *Væ pastoribus Israël,* qui 1 Petr. 5. 2. Is.56. 10. Heb.13. 17.

Ezech. 34. 3. *qui pascebant semetipsos nonne greges à pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abjectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis*, &c.

PAROECIA: παροικία, *parikìa*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcum accentum in eâ usurpemus. Est peregrinatio, habitaculum, incolatus, à *parà*, quod in compositione significat etiam motum, & propinquitatem, & à verbo οἰκέω, *ikéo*, habito. Unde significat & peregrinationem, vel peregrini adventum in quantum *parà* motum significat: quòd peregrinus aliunde adveniens, alicubi habitet tamquàm advena. Designat etiam cohabitationem, prout communiter sumitur parœcia, illos Fideles comprehendens simul sub uno Parocho in locis vicinis habitantes: etsi parœcia cum voce *parochus* non habeat connexionem. In parœciâ tenetur Parochus residere: nec potest diutiùs quàm per duos menses in anno, idque cum debitâ licentiâ, & alio idoneo subrogato, abesse. Parœcia communiùs à Parocho parochia dicitur: & aliquando pro eâ diœcesis ponitur, ut in c. presbyter 12. q. 4. Sicut è contrà nonnunquàm pro diœcesi parochia

An. Chr. 858. n. 15. reperitur. Uti in Baronio pluries: & signanter, ubi agens de unione Episcopatus Bremensis, & Hamburgensis, Adami Chronographi verba refert, inter cętera dicentis: *Igitur Bremensis & Hamburgensis parochiæ adunatio facta est ultimo tempore S. Anſgarii*, &c. Immò aliquando Ecclesia universalis parochia dicta est: ut in Aldhelmo de Virgin. c. 7. Ab eâdem radice fit parœcus, græcè πάροικος, *párikos*, advena, incola, habitator in loco. Pompon. de verb. sign. l. pupillus.

PAROEMIA: παροιμία, *parimia*, latinè, cùm penultima sit brevis, absolutè vox proparoxytona deberet esse. Sed ex usu legitimè introducto plerumque in similibus terminationibus accentus gręcus retinetur in penultimâ. Ità dictum proverbium à παρὰ, *parà*, quod & *secus* significat, & οἶμος, *imos*, via: eò quòd passim secus vias dicatur, idest ubique, etiam in triviis. Unde Liber Proverbiorum græcè apud 70 *Parimia Salomôntos*, ut in voce *parabola* dictum est, inscribitur. Hebręum tamen *mescialim*, & in regimine *miscli*, significat quaslibet illustres sententias, sive sint proverbia, sive ænigmata, sive parabolæ: quia hæc sæpè confunduntur in Scripturis. Adeòque parœmia in hoc Salomonis libro latiùs accipitur, ut hæc omnia comprehendat. Hæ autem parœmiæ, seu parabolæ, a Cap. 10 incipiunt: nam prima novem capita Sapientiæ encomium continent. Hic Liber, ut observat D. Hieronymus, est parvulorum præsertim, & incipientium eruditor: ideò in viâ purgativâ passim eos docet vitia relinquere, virtutes amplecti. Sed Ecclesiastes magis proficientes respicit: uti Cantica per-

Ep. 103. fectos. Juxtà id quod dixit Hieronymus: *Salomon pacificus, amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit, & Christum*. In hoc libro Septuaginta sæpiùs Paraphrastem potiùs quàm Interpretem egerunt: & ideò ab Hebraico passim, & Latino discordant. In novo etiam Testamento parœmia latiùs sumitur, pro parabolâ, similitudine, aut aliquo modo loquendi figurato. Ità de illâ parabolâ, de vero pastore, & mercenario dicit Joannes: *Hoc proverbium dixit illis Jesus*, Io. 10. 6. græcè τὴν παροιμίαν, *tin parimian*. Ità quoque dum alibi dicit: *Hæc in proverbiis locutus sum vobis*, c. 16. 25. græcè *in paræmiis*. Sicque illud verum proverbium, *Canis ad vomitum*, in Textu gręco parœmia dicitur: & hìc strictiore accipitur significato. 2. Pet. 2. 22. De quâ dicit Isidorus: *Parœmia est rebus, & temporibus accommodatum proverbium*. Orig. l. 1. c. 36.

PAROEMIOGRAPHUS: παροιμιογράφος, *parimiográphos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est parœmiarū scriptor, à verbo γράφω, *grápho*, scribo: & de quolibet proverbiorum compositore, aut collectore dici potest. Sed antonomasticè per Parœmiographum Salomon est intelligendus, qui Spiritu sancto dictante illas parœmias composuit, de quibus in præcedenti vocabulo dictum est.

PAROENIA: παροινία, *parinia*, latinè cum accentu in antepenultimâ, cùm absolutè penultima brevis sit. Multi tamen in similibus, ut sæpiùs dictum, Græcos in accentu penultimæ legitimè sequuntur. Ità dicta debacchatio, contumelia, vel injuria, aut petulantia in ebrietate admissa, vinolentia: à παρὰ, *parà*, secus, præter, à, & οἶνος, *inos*, vinum, quòd oriatur à vino, aut secus vinum. Hinc & verbum παροινέω, *parinio*, debacchor, item *paræníon*, convitium, temerè, ac stultè dictum, velut inter pocula. Ideò pro injuriâ, ineptè, & arroganter prolatâ, apud D. Hieronymum explicatur parœnia. Dicitur & ab aliquibus latinè parœoius, aut parœnus, græcè πάροινος, *pàrinos*, vinolentus: vox in Textu greco, & vinolentus à Nostro vertitur. Scilicet ubi de qualitatibus Episcopo necessariis differens, ait, *non vinolentum*, græcè μὴ πάροινον, *mè pàrinon*, non parœnum. 1. Tim. 3. 3.

PAROMOEON: παρόμοιον, *parómion*, simile, adsimile. Hujus masculinum est *parómios* à *parà*, ad, & ὅμοιος, *hómios*, similis. Hinc παρομοίωσις, *paromíosis*, latinè paromœosis, similitudo, & penultimâ longâ propter *omega*, est proferenda. Paromœon specialiter dicitur similitudo verborum in oratione, in hoc à paronomasiâ distincta, quòd hęc in nominum, illud in verborum similitudine consistat. Ut si de aliquo dicatur non arare, non orare. Aliis paromœon est illa cacophonia, seu vitium in oratione, cùm ab iisdem literis diversa verba ducunt initium. Prioris generis paromœon satis frequens in Sanctis Patribus, præsertim in D. Bernardo poterit observari.

PAROMOLOGIA: παρομολογία, *paromologia*, latinè sæpiùs accentus gręcus in penultimâ retinetur, cùm aliàs in rigore brevis sit. Est confessio, à *parà*, ad, & *homologia*, confessio, pactum, assensus, conniventia: adeòque hæc omnia ad alium facta, voce *paromologia*, denotantur. Nisi dicatur hìc quoque, ut assolet, *parà* significare quid malè, fictè, aut perperàm factum. Nam paromologia intelligitur figura illa, cùm aliqua concedimus adversario, deinde inferimus aliquid, quod omnia quæ posuimus evertat. Talis figura in sacris non defi-

desideratur Authoribus. Ex dictâ etymologiâ patet, quòd paromologia fictam, aut sacrilegam confessionem etiam significare possit.

PARONOMASIA: παρονομασία, *paronomasía*, in rigore vox est latinè proparoxytona, nisi ex usu legitimo fiat paroxytona cum Græcis, etsi penultima sit brevis. A Rhetoribus latinis vocatur agnominatio. Est enim figura rhetorica verborum, in quâ est vocum affinium, significatione diversarum, jucunda quædam collusio. Veluti in istâ: *Ex oratore arator factus est*. Paronomasia dicitur, à *pará*, prope, ad, & ὄνομα, *ónoma*, nomen. Hæc figura in Scripturis non desideratur: & in S.S. Patribus satis est frequens, quâ jucundè sæpiùs suos tractatus Augustinus inspergit. In Scripturis verò famosa est illa in Lib. Danielis, ab Interpretibus accuratè in Textu græco observata: quæ non potuit ità latino exprimi sermone. Desunt enim nomina, quæ talem collusionem referre possint, & idem significatum græcis vocibus consonans retinere. Alludit autem Daniel, duos senes mœchos, & dierum malorum inveteratos examinãs, ad harum duarũ vocularum etymologiam, *schinos*, & *prinos*: quã à verbis σχίζω, *schizo*, scindo, & πρίω, *orio*, seco deducit. Et ideò primo sene interrogato, sub quâ arbore Susannam, & juvenem illum sibi colloquentes vidisset, & cùm respondisset sub schino; jucundè, ac severè alludens Propheta, & judex, ad vocis *schinos* etymon,
Dan. 13. 55. à *schizo*, scindo; subjungit: *Rectè mentitus es in capus tuum: ecce enim Angelus Dei acceptâ sententiâ ab eo scindet te medium*. Est verò schinus eadem cum lentisco, quæ secundùm Hippocratem est magnitudinis ilicis, odore terebinthi, acinis dum maturescunt rufis, dum maturuerunt, nigris. Ubi & in Latino est quædam collusio in voce *schinus*, & *scindet*. Sed in Græco altera est lepida paronomasia, dum alter senex ad examen vocatus, & interrogatus, *sub quâ arbore comprehenderis eos lo-*
v. 58. *quentes sibi*; respondit *sub prino*. Ad quam vocem
v. 59. alludens Daniel dixit: *Rectè mentitus es & tu in caput tuum: manet enim Angelus Domini gladium habens, ut secet te medium, & interficiat vos*. Prinus est ilex, è quâ coccus nascitur. Hîc verò in latino Interpres similem vocum affinitatem, ut in aliâ arbore, non invenit. Atque obiter notandum est impudicos senes verè potuisse negare, se arbores imputati facinoris, ut ità dicam, obumbratrices observasse. Sed divinâ providentiâ, & justo Dei judicio factum est, ut respondentes ad id, ad quod aliàs non tenebantur, propriis verbis suam proderent falsitatem. D. Hieronymus ex Africano, & aliis notans etymologias has ἀπὸ τῦ σχίνυ σχίσαι, καὶ ἀπὸ τῦ πρίνυ πρίσαι, de græco descendere, earum exemplum præ-
Ep 120. fert linguâ latinâ. *Cujus rei*, inquit, *nos intelligentiam nostris possumus dare, ut v.g. dicamus de arbore ilice, dixisse eum, illicò pereas: & à lentisco in lentem comminuat Angelus, vel nõ lentè pereas, aut lentus, id est flexibilis ducaris ad mortem, sive aliud quid ad arboris nomen conveniens*. Propter illam
Ib. in Græco paronomasiam, & alias rationes, præsertim quòd teste Hieronymo, *apud Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec belis, draconisque fabulas*; multi hanc ut spuriam libri Danielis partem, & suppositiam tanti Prophetæ prolem expunxerunt, & ejecerunt. Ut narrat idem S. Doctor de quibusdam Judæorum præceptoribus, & de Julio Africano, Origeni opponente has etymologias à Græco quodam simul cum historiâ fuisse confictas. Nam iste Africanus senior, ad eum de Susannæ historiâ scripsit epistolam, in qoâ eam istâ, & aliis rationibus, ut apocrypham refutat: cùm in Hebræo, & Chaldæo, quâ linguâ conscriptus est liber Danielis, tales non habeantur allusiones. Et satis constat ex D. Hieronymi verbis, tantum Doctorem de hujus historiæ veritate saltem dubitasse: ac tandem ait, *Super quâ re lectoris arbitrio judicium relinquens*, &c. Sed absolutè dicendum est, contrà Eusebium, Apollinarem, Liranum, Dionysium Carthus. & alios, hanc etiam Danielis partem esse canonicam. Et quamvis multi Orthodoxi Doctores, cum D. Hieronymo, dubitaverint; tamen, post Conc. Tridentini definitionem, omnis ambigendi locus ablatus est. Di- Sess. 4.
cit enim: *Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus prout in Ecclesiâ Catholicâ legi consueverunt, & in veteri vulgatâ editione habentur, pro sacris, & canonicis non susceperit, anathema sit*. Accedit multorum S.S. Patrum authoritas, Augustini, Cyrilli, Chrysostomi, Gregorii, & aliorum, eam historiam ut canonicam sæpè citantiũ.

PARONYMON: παρώνυμον, p.b., denominativum, seu nomen ab alio derivatum, accessorium nomen ex eventu. Formatur à *pará*, à, vel ab, & *ónoma*, nomen: cum solitâ duarum literarum in compositis mutatione. Talia paronyma in græcâ, & latinâ linguâ, & in omnibus Authoribus obvia: ut eusebia ab eusebes, andreas ab andriâ, & alia sexcenta denominantur.

PAROPSIS: παροψίς, *paropsís*, patina, catinus, aut discus, in quo cibus apponitur, aut condimentum. Dicitur & πάραψις, *párapsis*, apud Suidam. Quòd sit idem cum catino patet ex sacro Textu.
Nam quod in Matthæo Christus dixit, *Qui intingit* Matth. 26.
mecum manum in paropside hic me tradet; in Mar- 23.
co habetur *in catino*. In neutro tamen loco Textus Marci 14.
græcus voce paropsis utitur, sed *tryblion*. Dictum 20.
autem volunt hoc vocabulum paropsis à rotunditate, & flexu, quòd ad visum pateat. Nam παρὰ, *pará*, ad, & ὄψις, *opsis*, visus: vel quia ad opsonium inservit, quod græcè ὄψον, *ópson*, appellatur. Hac voce in Græco, ut & in Latino, utitur Matthæus, dum narrat Christum, insectantem Scribarum, & Pharisæorum apparentem, & solùm exteriorem munditiam, dixisse: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypo-*
critæ: quia mundatis quod deforis est calicis, & Matth. 23.
paropsidis, intùs autem pleni estis rapinâ, & im- 25.
munditiâ.

PAROXYSMUS: παροξυσμός, *paroxysmós*, irritatio, exacerbatio, accessio, incitatio. Oritur à verbo παροξύνω, *paroxyno*, exacuo, irrito, exacerbo. Nam ejus prima persona præt. pass. secundùm Atticos est παρώξυσμαι, *paróxysmæ*, & hinc *paroxysmos*. A Medicis ità vocatur febris accessio, seu recursus. Tunc enim humore peccante, statis vicibus exacerbato, febris recrudescit, & in corpore fit exacerbatio: atque secundùm varios humores peccantes variis diebus recurrunt febres. Sumitur etiam paroxysmus pro animorum irritatione, & in-

ter homines dissensione, Sic illa dissensio, quæ inter Paulum, & Barnabam irrepsit, in Textu græco *paroxysmos* nominatur, Quia Paulus nolebat suæ peregrinationis socium Joannem illum, qui vocabatur Marcus: à quo in Pamphyliâ desertus fuerat, assumere, Atque ità exorta nonnulla exacerbatio inter viros illos divinos, ut à se invicem discederent. *Facta est autem dissensio ità ut discederent ab invicem*: græcè ἐγένετο ἐν παροξυσμὸς, *egéneto un paroxysmós*, factus est igitur paroxysmus. Potiùs tamen hæc dissensio fuit in intellectu; ob varias rationes quibus uterque fulciebatur, quàm in voluntate: adeòque fuit sine mutuæ charitatis læsione. Jstam verò dissensionem permisit Deus, ut sic Barnabâ à Paulo discedente, pluribus Evangelium prædicaretur.

Act. 15. 39.

PAROXYTONUS: παροξύτονος, *paroxytonos*, p.b., dictio habens accentum in penultimâ. Nam illa quæ accentum habet in ultimâ syllabâ oxytona dicitur, idest acuti toni: ab ὀξὺς, *oxys*, acutus, & τόνος, *tonos*, tonus. Quales quidem nullæ sunt in linguâ latinâ, sed multæ in linguâ græcâ: ut θεὸς, *theòs*, Deus. Paroxytonus autem fit à πάρος, *pàros*, ante, quasi anteoxytonus: eò quòd habeat accentum ante locum oxytoni. Nisi velimus dicere oriri à particulâ *parà*, quod & prope significat: quia habet accentum prope locum oxytoni. Proparoxytona verò habet accentum in antepenultimâ: nam πρὸ, *pro*, ante, præ: quasi præanteoxytona. In hisce ad nostrum propositum observare juvat, non omnes voces paroxytonas, aut proparoxytonas in græco, tales etiam esse in latino, ut passim in hujus operis decursu monuimus, & in Proœmio notavimus. Quę observatio erit usui in vocibus græco-latinis rectè proferendis.

PARRHESIA: παῤῥησία, *parrhesia*, latinè, cùm penultima brevis sit, debet esse cum accentu in antepenultimâ, nisi Græcos imitari velimus. Est libertas loquendi, increpandi fiducia, periculosa loquendi audacia, quando quidvis audacter loquimur. Nam dicitur quasi παντὸς ῥησία, *pandòs rhesia*, à πᾶν, *pan*, genit. *pandòs*, omnis, & *rhesia* locutio: aut à ῥῆσις, *rhèsis*, dictio, locutio, Apud Oratores est figura sententiarum, quæ à Latinis Licentia vocatur; & est liberiùs pronunciata sententia, commonefaciendi, objurgandi, excusandi, vel etiam adulandi causâ. Seu est figura, cùm Orator aliquid liberiùs dicit, quod tamen minimè offendat. Hæc in sacris plerumque reperitur Scriptoribus. Vocem istam interpres noster sæpiùs in Novo Testamento fiduciam vertit, præsertim cùm de illâ libertate apostolicâ, loquendi cum fiduciâ quæ Dei sunt, fit mentio. Ut cùm Discipuli Deum orabant dicentes: *Da servis tuis cum omni fiduciâ loqui verbũ tuũ*; græcè legitur, cum omni parrhesiâ. Hinc patet parrhesiam sæpiùs in bonam partem accipi debere.

Act. 4. 29.

PARTHENAGYRTÆ: παρθεναγύρται, *parthenagyrtæ*, ità vocati illi qui pro D. Virgine, aut ejus Confraternitatibus, stipem colligunt. Formatur ista vox à παρθένος, *parthènos*, virgo, & verbo ἀγύρω, *agyro*, congrego: unde fit agyrtes stipis flagitator, sed sæpiùs in malam partem sumitur, pro mendicante cum deceptione. Sicque vox illa parthenagyrtes aliquatenùs malè sonat; & parthenagyrtas sugillat Budæus, quasi non tam D. Virginis honori, & cultui, quàm suo commodo consulentes.

PARTHENIUS: παρθένιος, *parthènios*, p.b., virginalis, seu virgineus, ab eâdem voce *parthènos*, virgo. Ità dictus ille qui natus ex matre, quæ cùm nuberet virgo erat, vel talis publicè habebatur. Huic opponitur σκότιος, *scòtios*, ex occulto concubitu, aut illegitimis nuptiis natus, aut saltem ex matre non virgine: à σκότος, *scòtos*, tenebræ, quasi occultus, & tenebrosus. Ab eâdem voce *parthènos*, fit παρθενικὸς, *parthenicòs*, virginalis: à quâ & παρθενὼν, *parthenòn*, locus ubi virgines habitant, & Palladis templum. Dicitur & parthenius vir, qui virginem uxorem duxit. S.Parthenius corpore, & animâ eunuchus, Ecclesiæ Catholicæ, ut virginis castæ, uni viro exhibitæ Christo, filius, virginalem Fidem amplexus, martyrii sanguine eam fecundavit, meritorum sobolem multiplicavit, virgineo cęli thalamo dignatus fuit.

PARTHENOPE: παρθενόπη, *parthenòpe*, latinè penultimâ brevi, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Una Sirenum, unde & Neapolis dicta est. Vox est derivata, à παρθένος, *parthènos*, virgo, & ὢψ, *òps*, genit. ὠπὸς, *opòs*, vox, visus; ità ut parthenope dicatur, virginis vocem, aut faciem habens. De quâ Isidorus: *Parthenopia, à parthenope virgine quâdam illic sepultâ, quod oppidum posteà Augustus Neapolim esse maluit*. Orig. l. 15 c. 1.

PARTHENOTROPHIUM: παρθενοτροφεῖον, *parthenotrophion*, p.l., locus ubi virgines aluntur. Formatur à dictâ voce *parthènos*, virgo, & verbo τρέφω, *trèpho*, alo. Qualia inter aliquarum insigniorum civitatum opera pia plerumque visuntur: in quibus pauperes virgines aluntur, & recluduntur, ut ita turpiter amittendæ virginitatis ansa eripiatur. Virginitas quippè, græcè παρθενία, *parthenia* (& latinè parthénia, p.b., diceretur) est virtus angelica, cui conservandæ sanctè, & salubriter talia erigũtur parthenotrophia. Ipsi quoque sanctimonialium conventus, in quibus hæ sacræ virgines cibo spirituali, & corporali nutriuntur, non malè parthenotrophia dicentur. Si verò ex piâ fundatione, ut detur in parthenotrophium ingressus, virginitas requiratur; non poterunt illic locum habere quæ saltem voluntariè corruptę sunt. Feminę tamen vulgò, dum virginitatis signaculum non amiserunt, virgines reputantur. Si quę verò per vim, ipsâ reluctante, corrupta est, eam quoque inter virgines ali posse probabilius est, cùm verè coràm Deo virgo sit. Duplex enim datur virginitas: materialis, & formalis. Illa est corporis integritas; hæc autem virtus. Illa laudem apud Deum, & præmium non habet, nisi in quantum à voluntate dependet; hæc verò intrinsecè bona est, utpotè virtus: & quidem in sublimi excellentiæ gradu constituta. Materialis est abstinentia à feminis resolutione, seu spermatismo: formalis verò est firmum propositum talem resolutionem non procurandi, aut illi non consentiendi. Vel, ut hæc clarius cum D.Thomâ explicemus, tria in virginitatis amissione consideranda sunt. *Unum quidem ex parte corporis, scilicet violatio signaculi virginalis*: quæ per accidens se habet ad virginitatem, quamvis in feminis hæc vulgò magni fiat, præsertim si per copulam, etsi virgini involuntariâ, de- D. Th. 2. 2. q. 152 a. 1. c.

deperdatur. Secundum partim est ex parte animæ, partim ex parte corporis: *scilicet ipsa resolutio seminis delectationem sensibilem creans.* Et hæc materialiter se habet, cùm sensibiles passiones sint actuum moralium materiæ. Unde si hæc sit involuntaria, ut in somno, in violentâ compressione, quâ humores præter voluntatem resolvi possunt; nihil virginitati coràm Deo derogatur. Ut & in deperditione involuntariâ claustri virginalis, ex stupro violento, aut humorum erosione, aut etiam voluntariâ, adhibito ex necessitate medicamento, talis signaculi violativo. Tertium autem quod se tenet ex parte solius animæ, *est propositum perveniendi ad talem delectationem.* Et hoc se habet formaliter: cùm per tale propositum absolutè virtus deperdatur castitatis. Propositum autem contrarium; nempè per se abstinendi ab omni venereæ voluptatis experimento, est virtus specialis, cùm versetur circà materiam specialem boni, specialem excellentiam habentem. Sicut enim magnificentia est virtus à liberalitate distincta, quia illa versatur circà magnos sūptus: cū hęc cōmuniter se habeat circà omnem pecuniarum usum; ita virginitas se habet ad castitatem. Quia hæc se conservat ab inordinatione venereæ voluptatis, illa verò habet specialem excellentiam, dum se ab omni venereâ delectatione immunem, etiam ab eâ quæ in matrimonio licita est, immaculatam angelicè custodit. Sicuti rectè probat Parthenius, adeòque Angelicus Doctor. Qui verò jam venerea expertus, perfectæ castitati se tradit, habebit quidem id, quod in virginitate est formale: etsi desit materia virginitatis. Sicuti qui pecunias consumpsit potest quidem habere eandem animi dispositionem ad magnificè erogandum si haberet; quamvis desit materia, circà quam ista virtus exerceatur, adeòque magnificentiæ materiâ privetur. Lauream verò virginitatis adipiscuntur illi soli qui voluntariè venerea experti non sunt: hocque modo virginitas semel amissa est irreparabilis. Sed qui solo proposito, absque seminis resolutione, contrà castitatem peccavit, sicque formaliter virginitatem perdidit, talis potest per pœnitentiam in pristinum restitui, & virginitatis lauream promereri: cùm reverà omnia habeat, quę ad castitatem materialem, & formalem desiderantur. Si quæ verò mulier per vim, sine ullo ipsius consensu, corrupta esset, cùm tunc virginitatem coràm Deo non amittat: & posteà, intercurrente aliquo tempore, propositum haberet contrà castitatem peccandi, quod tamen pœnitentiâ dilueret; an tunc coràm Deo virginitatem recuperaret, suaderi posset. Quia illo actu exteriori virginitatem non perdidit: illud verò formale, quod impuro desiderio amiserat, per pœnitentiam recuperavit. Sicut ille qui pollutionem in somnis involuntariè passus est, etsi posteà aliquo impudico desiderio contaminetur, si per pœnitentiam hunc actum interiorem eluat, virgo remanet, si aliàs venereis operam non dederit. Videtur tamen cum Lessio virginitas etiam irreparabiliter amitti posse, etsi non sequatur seminis resolutio. In illo nempè qui voluntariè talem causam spermatismi adhibuit, ex quo secutus fuisset, si per accidens impeditus non fuisset; ut putà propter senectutem, pueritiam, infirmitatem. Si enim quis v.g. tactibus impudicis va-

Margin notes (left): Ib. — Ib. — D.Th.2.3 — D. Inst. & jure l.4.c. 1.D.16.

caret, ex quibus in sano, aut adulto corruptio carnis sequeretur, etiam in illo virginitatem irreparabiliter amitti tenendum est.

PASCHA: πάσχα. Etsi aliqui hanc vocem græcam originem, à verbo græco πάσχω, *pascho*, patior, habere existimaverint; tamen constat hebraicā etymologiam fuisse sortitam. Nam hebraicè dicitur *pesach*, idest transitus, à radice *pasach*, transivit: à nostro Interprete *phase* scribitur, à 70 *pascha*, unde Latini suum Pascha sumpserunt, exaratur. Illud ergò hebraicum *pesach*, seu *phesach*, à nostro Interprete non *pascha*, sed *Phase* vertitur: *Est enim transitus Domini*. Videlicet ob transitum Angeli, Ægyptiorum primogenitos exterminantis: qui Hebræorum superliminare, agni sanguine tinctum aspiciens, pertransibat. Sed cùm hanc vocem inter græcas non reponamus, nos etiam illam breviter pertransibimus. De Paschate tamen nonnulla superiùs dicta in voce *parasceve*.

PASICRATES: πασικράτης, *pasicrátes*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Idiomate nostro sonat omnibus robur, aut potentiam, item princeps, aut imperans verti potest: à πᾶσι, *pasi*, omnibus, dativo plur. vocis *pas*, omnis, & κράτος, *cratos*, potentia, robur, aut à verbo κρατέω, *crateo*, teneo, vinco, impero. Egregium S. Martyris nomen, qui suâ constantiâ omnibus Fidelibus robur, & potentiam addens, omnium imperio dignus, in cęli principem evectus fuit.

PASTOPHORIUM: παστοφόριον, *pastophórion*, p.b., ut habent 70 apud Isaiam, ubi Noster legit in *tabernaculo*, græcè *pastophórion*. Sed apud Suidam, & in multis Lexicis scribitur παστοφορεῖον, *pastophorion*, p.l. adeòque penultima in hoc vocabulo est ambigua. Est autem pastophorium, ut dicit Hieronymus in Isaiam, thalamus in quo habitat præpositus templi: sic dictum à voce παστὸς, *pastòs*, pallium sacerdotale, aut thalamus nuptialis, adeòque & pro thalamo ponitur. Ejus origo est à verbo πάσσω, *pásso*, orno: verbum autem φορέω, *phoréo*, significat gesto, aut fero. Pastophori, p.b., erant Ægyptii sacerdotes, sic à pasto, seu pallio ferendo nuncupati. Unde & pastophorium est pastophori domicilium: quam vocem græcus Interpres ob habitaculi, & officii similitudinem, in templi Jerosolymitani exedras intrusit. Sicque pastophoria in templo erant domus, in quibus Levitę excubabantin atriis nempè domus Domini, ut ait Hier. Lauretus. De pastophoriis noster Textus agit solummodò in Lib. 1. Machabæorum. Narrat enim post templi à Gentilibus prophanationem, & Judæ Machabæi victoriā, cùm ascenderent ut mundarent sancta, vidisse Judæos *altare prophanatū, portas exustas, & in atriis virgulta nata, sicut in saltu, vel in montibus, & pastophoria diruta*. Quæ posteà meliori modo instaurarunt, & expurgarunt: *Et dedicaverunt portas, & pastophoria, & imposuerunt eis januas*. Hîc quoque Textus græcus utrobique legit *pastophoria*. Baronius de pastophoriis ad Ecclesias Christianorum extrui solitis, ex Clementis Romani Constit. l. 2. c. 61, mentionem agit: ubi & de erectis apud S. Petri Basilicam, quæ à Paulino secretaria nuncupatur. Et hæc vox, ait Baronius, ex D. Hieronymo, *idem est quod thalamus, seu interius cubiculum*.

Margin notes (right): פסח *pesach.* — פסח *pasach.* — Ex.12.11. — Is.22.15. — In Sylvâ Alleg. — 1.Mach.4. 38. — v.57. — An.Chr. 57.N.104.

PATER: πατὴρ, *pater*, Ità ergò pauperes sunt Latini, ut & primas puerorum voces, sicuti de *Papa* diximus, à Græcis emendicent. Nam hæc vox *pater* græcam planè originem agnoscit: à παῖς, *pas*, puer, & verbo τηρῶ, *tero*, servo, quia pueros servat, & tuetur. Ger. Vossius asserit non incommodè à πάω, *pao*, pasco, deduci posse. Sed hoc verbum poëticum præcisè est possideo, vescor, adipiscor. Pluries in Scripturis Deus se non solùm hominum, sed & omnium creaturarum patrem demonstrat. Magis tamen impropriè aliarum creaturarum, quàm rationalium est pater: cùm magis ab eo distent in naturæ similitudine, quæ requiritur ad veram generationem, & paternitatis rationem. Datur tamen & in cæteris aliqua paternitatis analogia, ob creationem, conservationem, & admirabilem providentiam. Unde & Deus Jobo

Job.38.28 dicit: *Quis est pluviæ pater? vel quis genuit stillas roris? de cujus utero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit?* Et ità 70 legunt ὑετῶ πατὴρ, *hyetû pater*, pluviæ pater: necnon Textus hebraicus ha-

av, אב bet *av*, seu *ab*, pater, unde fit & syriacè *abba* pater. Oritur à radice *avâh*, voluit, concupivit, ob propensam voluntatem ergà liberos; inventor quoque & author *av* appellatur. Hoc autem nomen pater in divinis sumitur personaliter, & essentialiter. Personaliter quidem, & propriissimè de primâ Personâ respectu secundæ. Nam illic est vera generatio, immò infinitè perfectior quàm in creaturis. Nam est vera origo viventis à vivente, à principio conjuncto, in similitudine naturæ: nec major similitudo potest reperiri, aut excogitari, quàm illa ubi est perfecta naturæ identitas, cum reali, & maximâ duorum suppositorum distinctione, quorum unum ab alio procedit. Et ideò lògè priùs, quantùm ad rem significatam, dicitur paternitas in divinis, quàm in creaturis: juxtà id quod dicit Apo-

Eph.3.14. stolus, *Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis, & in terrâ nominatur.* Per priùs etiam dicitur nomen patris in divinis personaliter, quàm essentialiter.

1.q.33.a.3 corp. Cujus rationem assignat D. Thomas: quia omnia imperfecta sumuntur à perfectis. In Deo autem Patre perfecta ratio paternitatis respectu Filii reperitur: in Deo verò respectu creaturæ, non nisi secundùm aliquam similitudinem. Dicitur autem

D.Th.Ib. *Deus alicujus creaturæ pater propter similitudinem vestigii tantum, utpote irrationalium creaturarû*: ut nuper de paternitate respectu pluviæ, stillarum roris, & aliarum similium irrationalium creatura-

Ib. rum diximus. *Alicujus verò creaturæ*, subjungit Angelicus, *scilicet rationalis dicitur pater secundùm similitudinem imaginis, secundum illud Deut. 32, nonne est ipse pater tuus, qui possedit, & fecit, & creavit te?* Sed perfectiùs dicitur Pater secundùm similitudinem gratiæ, & perfectissimè secundùm similitudinem gloriæ, in quantum respectu creaturæ ipsi paternitas competere potest. Propter gratiæ filiationem justi dicuntur filii adoptivi, & ha-

Rom.8.15 bent pignus æternæ hæreditatis, atque *spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater.* Abba, ut diximus, syrum est vocabulum, idem significans ac pater; & hanc vocem ad anteriorìs explicationem Interpres adjunxit. Græcus habet ἀββᾶ ὁ πατὴρ, *abbâ ho patèr*: hanc dictionem cum articulo ponens, q.d., ille qui per antonomasiã verè est pater. Propter similitudinẽ gloriæ denique respectu Beatorum Pater appellatur: cùm isti jam æternâ hæreditate fruantur. De quâ dicit Apostolus: *Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* Omnibus hisce modis Rom.5.2.

Angeli sancti dicuntur filii Dei, Prout ait sacer Textus: *Quâdam autem die, cum venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino.* Hisce modis Deus essentialiter respectu creaturarum, cùm sit nomen quod ratione divinæ essentiæ omnibus tribus Personis attribuitur, Pater est asserendus. Iob.1.6.

PATHEMA: πάθημα, *pathema*, latinè propter η, *êta*, vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis in antepenultimâ statuatur accentus, I.

Est passio, perturbatio, affectus, &c.: à verbo πάσχω, *páscho*, patior, quod in aoristo secundo habet ἔπαθον, *épathon*, passus sum. Hinc oritur pathema, & πάθος, *páthos*, passio. Passiones illæ, circà quas moderandas multæ virtutes versantur, à Philosophis animi dicuntur pathemata. Cùm autem passio tripliciter sumatur: primò latè pro qualibet receptione, juxtà id quod dicit Aristoteles, etiam de intellectione, *quòd intelligere est quæddam pati*: secundò strictiùs, pro receptione conjunctâ cum expulsione alicujus in subjecto præexistentis, sive hoc esset ipsi naturale, sive violentum: tertiò propriissimè, pro receptione conjunctâ cum remotione alicujus præexistentis in passo, juxtà ipsius exigentiam, & naturam; hoc tertio modo animi pathema est intelligendum. Non quòd anima hoc modo pati possit; sed quia operatio partis sensitivæ exercetur dependenter ab organo corporeo, quod est capax passionis strictè talis, & cum transmutatione, ac corruptione conjunctæ. Quod præsertim habet locum in operationibus potentiæ appetitivæ, quæ peraguntur per fugam, & persecutionem objectorum, circà quæ versantur, ex quibus alteratio, & motus in corpore consequuntur. Quapropter illi motus partis appetitivæ in animâ vocantur passiones. De quibus Augustinus ait: *Motus animæ quos græci pathi appellant, ex latinis quidam ut Cicero 3. Tusc., perturbationes dixerũt, alii affectiones, alii affectus, alii expressiùs passiones vocaverunt.* Dicuntur autem *pathi*, seu *pathe*, græcè πάθη, quod est plurale contractum à voce *pâthos*, quæ idem significat ac pathema. Et definitur à Damasceno: *Passio est motus virtutis appetitivæ sensibilis, ob imaginationem boni, & mali.* Nam ex actu virtutis imaginativæ, seu apprehensivæ movetur appetitus; atque ipsius actibus mediantibus organum corporale alteratur. Non dicuntur autem passiones actus virtutis sensitivæ, quia non habent adjunctam transmutationem corporalem per se, ut appetitus; sed tantùm per accidens, & mediatè. Et quidem mediatè, ut jam diximus; per accidens verò, propter nimiam attentionem: aut intensionem, aut continuationem. Adeòque passio cum Esparzâ optimè definiri potest: *Affectus immediatè inductivus transmutationis corporalis.* Omnes passiones esse malas Stoici asserebant, ducti tamen falso principio, ut observat D.Thomas, quòd inter sensum, & intellectum non discernerent: adeòque nec inter appetitum sensitivum, & voluntatem. Ex quo ulteriùs deducebant, omnem appetitionem rectæ rationi conformem esse voluntatem; omnem 3. de Animã textu 12. L.9. de Civ. Dei c.4. L.2.de Fide orthod. c.22. L.7.q.1. a.6. 1.2. q.24. a.2.c.

verò disconformem esse passionem: ex hoc legitimè arguentes omnem passionem esse malam. *Sed Peripatetici dixerunt passiones moderatas esse bonas.* Nam cùm animi pathemata, utpotè solo sensu directa, in se non sint libera; totam suam bonitatem, & malitiam moralem desumunt, prout voluntatis libertati subduntur. Subsunt enim rationis imperio, non quidem dispoticè, cùm sæpè voluntati reluctentur (& hinc illa lucta, & rebellio, etiam Sanctis viris molesta) sed politicè. Quâ ratione dixit Philosophus rationem appetitui sensitivo præesse, non principatu despotico, qui est Domini ad servum; sed principatu politico, aut regali, qui subditis liberam quoad plura relinquit electionem, ac dispositionem. Ad differentiam potentiæ locomotivæ, quæ serviliter obedit rationi.

D.Th.ib.

L.1.Polit. c. 3. ad med.

2. Quoad numerum, divisionem, & ordinem passionum, à communi Philosophorum, & Theologorum opinione deflectens Renatus Descartes, varia paradoxa commentus est. Inter cætera primam passionem admirationem constituit: quæ tamen aut non est passio, aut species timoris recensenda. Et quidem non est passio, si consideretur admiratio propriè dicta in intellectu: quæ secundùm Aristotelem ex hoc causatur, quòd aliquis effectum videat, & causam ignoret. Adeòque est attenta mentis in aliquo novo objecto defixio, ejus causam ignorantis, & eam scire desiderantis. Ex quâ etiam in corpore oritur aliqualis brevis raptus, & subita exstasis, sine motu, & voce. Sicque non est passio, quæ ad appetitum inferiorem pertinet, etsi propter applicationem alteratio nonnulla fiat in corpore. Aliqua verò admiratio est passio, cùm species timoris à D. Thomâ constituatur; quę oritur, dum quis *considerat aliquod magnum malum, cujus exitum considerare non sufficit.* Sed quidquid sit de admiratione, absolute regiâ Philosophorum viâ est incedendum: qui juxtà potentias, concupiscibilem, & irascibilem, in appetitu sensitivo passiones distinxerunt. An verò istæ potentiæ inter se realiter distinguantur, ut contendit D. Thomas, non est è re nostrâ hìc inquirere. Concupiscibilis quidem illa dicitur, quæ circà bonum, & malum simpliciter; irascibilis verò, quæ circà bonum, & malum arduum versatur. Ratione boni, & mali, sine præsentiâ, & absentiâ percepti, formatur in concupiscibili amor, & odium: si alterutrum absens repræsentetur; oritur desiderium, aut fuga: si verò præsens; gaudium, aut dolor insurgit. Et hæ sunt sex passiones partis concupiscibilis. Ad irascibilem quinque passiones communiter, cum D. Thomâ reducuntur. Nam si bonum sit absens, difficiliter, sed tamen possibiliter consequibile; nascitur spes. E contrario si impossibile consecutione videatur; oritur desperatio. Circà malum verò absens, si arduum quidem videatur, sed superabile; insurgit audacia: timor verò; si vix appareat superabile; ità ut majus periculum existimetur, quàm spes evadendi. Si denique malum est præsens; ebullit ira ut vindicetur. Cùm cæteræ passiones suam habeat contrariam, sola ira, secundum D. Thomam, opposità caret passione: cùm nec secundùm rationem contrarietatis boni, & mali habeat contrarium, nec secundùm accessum, & recessum. Si enim malo difficili jam præsente appetitus succumbat; oritur tristitia in concupiscibili: si verò insurgat; ira exorietur. *Motum autem*, ait D. Thomas, *ad fugiendum habere non potest, quia jam malum ponitur præsens, vel præteritum.* Attamen satis est probabile iræ aliam passionem opponi, quæ lenitas, aut mansuetudo naturalis dici potest: quę non consistit in purâ irę negatione. Nam dicit Philosophus: *Verum quoniam irasci, & mansuetum esse contraria sunt, & ira mansuetudini contrarium.* Considerandum est quidem quomodo mansuetudo iræ positivè contrarietur. Ad cujus explanationem notandum est non quodlibet malũ præsens secundùm se esse iræ motivum (nam hoc est potiùs tristitiæ objectum) sed malum præsens quatenus vindicabile difficulter. Sicut ergò exurgit iræ passio, dum virtus apparet ipsâ causâ mali inflictivâ fortior, & præponderantia mali videtur respectu arduitatis ad vindicandum; ità è contrario sequitur illa mansuetudo, quæ est passio, apparente alterutro excessu contrario. Et secundùm hanc doctrinam duodecim erunt omninò animi passiones, seu pathemata, quæ à Physico, secundùm ipsorum naturam: ab Ethico secundùm quod consonant, aut dissonant rationi: à Medico, prout temperiem corporis alterant, & varios morbos inducere, aut aliquando sanitatem conservare possunt: à Theologo verò, ut sunt vitiorum, aut virtutum materiæ, adeòque media, vel impedimenta ad æternæ salutis adeptionem, considerantur. Inter ipsas primæ sunt partis concupiscibilis passiones: quia prius est bonum, aut malum simpliciter, quàm arduum. Sed omnium prima est amor, seu pura complacentia, quæ omnium omnino radix est, & origo. Nam propter amorem boni odio habetur malum contrarium, & sic de aliis differendum. Physicè, & medicè de passionibus disserit Sapiens, dum dicit: *Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa.* Ethicum preceptum tradit alius Sapiens: *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua avertere.* Theologicè loquitur divinus Apostolus, ostendens, in scelerum pœnas, peccatores incidere in fœdissimas passiones. *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ*, quæ in Textu græco dicuntur πάθη ἀτιμίας, *pathe. atimias.* De illis ad varia peccata, & mortem inducentibus, inquit: *Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti:* quæ hìc in græco dicuntur *pathemata peccatorum*, quia ad peccata inducentia, & mortem operantia.

L. de passion. animæ.

L.1. Met. c.1.

1.2.q.41. a.4.c.

q.23. a.3. c.

L.2.Rhet. c.3.

Prov.17. 22.

Eccl. 18. 30.

Rom.1. 26.

Rom. 7.5.

PATHETICUS: παθητικός, *patheticós*, passivus. Est adjectivũ à *páthos*, passio: de quâ in voce pathema, & ab aliquibus etiam vox *pathos* latinè usurpata. Pathetica passim dicuntur illa, quæ vel passiones animi vivaciùs exprimunt, vel ad passiones excitandas magis idonea censentur. Ut musica illa dicitur pathetica, quæ certâ vocis modulatione affectus exprimit, & imprimit. Sic Jeremiæ Threni, ab Interpretibus habentur pro maximè patheticâ, & affectuosâ totius Scripturæ parte. Quia in illis Propheta omni tristitiæ, ac dolori, omni planctui, ac lachrymis habenas videtur laxasse. *Cum quibus*, ait Jac. Tirinus, *comparata tragica Senecæ, vel alia profanorum auctorum vix umbra sunt, & ludi.* Pathetica etiam dicitur oratio, quæ ad

In Præf. ad Threnos.

ad indignationem excitandam, aut ad misericordiam concillandam est opportuna.

PATHICUS: παθικός, *pathicós*, p.b. Ità grecè dici deberet pro passivo, passibili, aut patiente, à dictâ voce *páthos*, prout in dictione *pathema*, quamvis in Lexicis non repererim. Pathicus pro cinædo ponitur apud Tertulliani Interpretem: videlicet de Cleomacho, quem Tertullianus ait, *de masculo fluxisse*, nempè *in feminam*. Pathicissimus pro obscæno, & maximè turpi sumitur: ut pathicissimi libelli, qui res turpes, & nefandas complectuntur.

De Pallio c. 4.

PATHOPOEIA: παθοποιΐα, *pathopiïa*, latinè si pentasyllabum efferatur, cùm penultima sit brevis accentum habet in antepenultimâ. Aliàs si tetrasyllabum dicatur, propter diphthongum penultima est producenda. Ità dicta affectuum efformatio, seu commotio: à voce *páthos*, de quâ in vocabulo *pathema*, idest passio, & à verbo ποιέω, *piéo*, facio, fingo. Est figura in oratione, in quâ ad varios affectus, seu passiones commovemur. Talis figura etiam in spiritualibus maximè obvia. Nam hic sacrorum Scriptorum finis præcipuus, ut ad Dei amorem, ergà proximum misericordiam, peccati odium, pro delictis salubrem tristitiam, legentes inducant.

1. PATRIARCHA: πατριάρχης, *patriárches*, patriæ, tribus, generis alicujus princeps. Nam fit à πατρὶς, *patrìs*, patria, tribus, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps. Usitatiùs tamen dicitur patrum princeps: à πατήρ, *patér*, genit. πατρὸς, *patròs*. Unde Isidorus ait; *Patriarcha patrum princeps, ἀρχὸς enim princeps*, ut etiam refert Gratianus. Aliqui ab ἀρχὴ, *arché*, initium, deducunt, quòd primi patris titulo decoretur. Hoc nomine inter cæteros honorati sunt Abraham, Isaac, Jacob, & hujus duodecim filii, qui 12 tribuum capita, & principes fuerunt. Hi enim omnes populi Israëlitici patrũ principes meritò nuncupati: maximè tres primi, quibus specialis à Deo promissio facta est. Sed non his solis patriarcharum nomen attribuitur. Nam de aliquibus principibus, seu capitibus cognationum in tribu Beniamin dicitur: *Hi patriarchæ, & cognationum principes, qui habitaverunt in Jerusalem*. Septuaginta legunt: *Hi principes cognationum*, grecè ἄρχοντες πατριῶν, *árchondes patriòn*, seu principes tribuum, aut familiarum. Textus hebraicus ait *rascé avòth*, idest capita patrum. David etiam à D. Petro patriarcha dicitur: *Liceat audenter dicere ad vos de patriarchâ David*, qui verè fuit pater patriæ, & tot regum, ac posterorum insignis parens. Sicut & in Libro Tobiæ per patriarchas intelliguntur omnes illi Sancti insigniores ante Tobiæ tempora, qui propter numerosam prolem, aut populi paternam curam, & directionem, necnon spiritualem in moribus castigandis regenerationem, patriarcharum nomine dignantur. Quare dicit Raphael Angelus Tobiæ juniori, quòd, post demonium primâ nocte fugatum, *secundâ nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris*. Textus græcus hæc longè aliter exponit. Sed Nostro inhærendo, vult dicere Raphael Tobiæ: precibus tuis obtinebis, ut in copulationem, seu communionem meritorum, sanctitatis, & privilegii patriarcharum admittaris: sicut tertiâ nocte oratione continuâ obtinebis à Deo benedictionẽ, *ut filii ex vobis procreentur incolumes*. Patriarchæ etiam dicuntur aliqui Sancti insigniores, qui numerosissimæ, & castissimæ prolis non solùm sunt patres; sed ipsorum patrum in Christi grege celebriores sunt parentes. Sic S. Joseph à popolo christiano, non tantummodò, quia patrum omnium Veteris Testamenti est longè princeps, patriarcha renunciatur; sed quòd & in N. Testamento à sanctioribus Patribus, pro sanctissimo principe, & patre agnoscitur: ac in sacrosanctæ prolis fecunditate nobilior; quàm in virginitate illustrior acclamatur. Ità quoque Patriarchæ dicuntur celebriorum Ordinum Fundatores, qui tot Ecclesiæ sanctiores, & doctiores recensent filios: unde jure merito inter patrum principes sint annumerandi.

Orig. l. 7. c. 13. — 1. Par. 8. 28. — ראשי אבות *rascé avòth*. — Act. 2. 30. — Tob. 6. 20. — v. 21.

2. Patriarchatus verò in Ecclesiâ Catholicâ est supremæ dignitatis nomen, quâ Patriarcha patrum princeps, etiam ipsis Archiepiscopis præeminet. Immò Patriarchæ in suo patriarchatu, quoad ordinationes, & confirmationes, omnia independenter à Romano Pontifice peragebant. Ad ipsum tamen ab illis dabatur appellatio, tamquam ad supremum totius Ecclesiæ Caput, ad quem spectat Concilia œcumenica convocare, & res ad Fidem spectantes definire. Ità patriarchæ nomen è Synagogâ in Ecclesiam transivit: &, ut annotavit Em. Henricus Noris, primùm in Synodo Chalcedonensi, quæ fuit quartum Concilium generale, fuit auditum. In ordine Episcoporum, qui juxtà Gratianum est quadripartitus, in Patriarchas, Archiepiscopos, Metropolitas, atque Episcopos, primas tenet *Patriarcha* qui *grecâ linguâ summus patrũ interpretatur, quia primum post apostolicum tenet locum: & ideò quia summo honore fungitur: tali nomine censetur, sicut Romanus, Antiochenus, Alexandrinus*. In honorem S. Marci, D. Petri discipuli, qui Alexandriæ 19 annis Ecclesiam illam rexit, præposita est Alexandrina Antiochenæ: immò utraque, instituto Constantinopolitano patriarchatu, suum perdidit locum. Ut ex Synodo sextâ citat Gratianus; *Renovantes sancti Constantinopolitani decreta concilii petimus, ut constantinopolitana sedes, similia privilegia quæ inferior Roma habet accipiat, non tamen in Ecclesiasticis rebus magnificetur ut illa: sed hec secunda post illam existens, priusquàm Alexandrina sedes numeretur, deinde Antiochena, & post eam Jerosolymitana*. Addit preterea quòd Alexandrina de secundâ facta sit tertia: & Antiochena de tertiâ facta sit quarta. *Nisi fortè quis duas contendat esse secundas; ut Constantinopolitanam, & Alexandrinam parem suæ dignitati velit locum obtinere*. Aliam rationem adfert Baronius, cur Alexandrinus patriarchatus Antiocheno prælatus sit. Majores enim, inquit, in instituendis sedibus Ecclesiarum, non aliam iniisse rationem, quàm secundùm provinciarum divisionem, & prærogativas à Romanis anteà stabilitas, quamplurima sunt exempla. Sed satis modò erit unum, vel alterum huc inpræsentiarum afferra: ac inprimis illud haud longè petitum, de sede Antiochenâ, quæ quantumlibet à Petro ante Alexandrinam fuerit instituta; tamen quoniam præfectura Alexandrina, augustalis

Dist. 21. c. cleros, & clericos — Dist. 22. c. renovantes. — Ib. — An. Chr. 39. N. 10.

dicta,

dicta, ab Augusto eo nomine insignita, magnificentiûm præ cæteris ab eodem fuerit nobilitata, longè præstabat Syriæ præfecturæ. Eâ de causâ factum apparet, ut quamvis sedes Antiochena ante Alexandrinam à Marco nomine Petri erectam, fuit instituta, tamen illi postposita habeatur. Hactenùs Baronius. Eminentissimus Noris in suâ Dissertatione historicâ de Synodo quintâ, in ecclesiasticâ hierarchiâ quatuor Episcoporum ordines hoc modo statuit: nempè Patriarchas, Primates Exarchos, Metropolitanos, & Suffraganeos. Per Primates exarchos Archiepiscopos intelligit, quamvis etiam Patriarcha Primas dicatur. Sicuti Gratianus ait ex Anacleto Papâ: *Patriarchas, vel primates, qui unam formam tenent, licet diversa sint nomina*. Sed non omnis Primas est Patriarcha. Multi enim Primates ultrà Patriarchas fuerunt instituti. Patriarcha pluribus provinciis præest: ità, ut asserit Noris, 15 orientales provinciæ Patriarchæ parebant Antiocheno. Romano Patriarchæ suberat totus Occidens, Septentrio, Africa, & Illyricum. A tribus Autocephalis, de quibus suo loco dictum est, & nomine, & ecclesiasticæ jurisdictionis amplitudine Patriarcha distinctus, in pluribus cum iisdem conveniebat. Videlicet quòd Patriarcha, ut Autocephalus, non indiguerit in suâ ordinatione prævià alicujus licentiâ. Erat enim independens, ut ait eruditissimus Author nuper citatus, ab omni subjectione, & consecratur in suâ sede à Synodo provinciali. Poterat sine alterius licentiâ legitimè electos Metropolitas, & Episcopos confirmare, suoque arbitrio consecrare. Et ità ex antiquiore Ecclesiæ usu, tres tantùm fuerunt à S. Petro instituti, unum repræsentantes, adinstar Trinitatis, uti scripsit Symmachus Pontifex; qui nulli alteri subjecti amplissimis diœcesibus in sacris imperabant. Posteà Constantinopolitanus, Heracleensis Autocephali Suffraganeus, Imperatorum authoritate fultus, jus usurpavit patriarchale. Hierosolymitanus etiam, qui S. Augustini temporibus erat sub Metropolitâ Cæsariensi in Palæstinâ, sine præjudicio tamen sui Metropolitæ, Patriarcha dictus est. Aliqui prætereà regnorum Primates, ad honorem, Patriarchæ nuncupati fuere. Uti & nomine solùm, temporis decursu, Aquileensis Archiepiscopus Patriarchæ titulum obtinuit: initio quidem à suis provincialibus, jam schismate oborto. Ut meritò dicat Noris, *Ex schismate illum derivatum fuisse jure arbitror*: etsi posteà connivente Apostolicâ sede hunc titulum retinuerit. *Nullus tamen affirmare potest Antistitem Aquileensem fuisse penes jus, & authoritatem reapse patriarcham*. Reperiuntur prætereà aliqui Archiepiscopi latiore modo Patriarchæ vocati. Ecclesiæ verò patriarchales in Urbe quinque sunt, à Baronio enumeratæ. Scilicet Ecclesia Lateranensis, Sanctæ Mariæ Majoris, S. Petri, S. Pauli, & S. Laurentii: de quorum primis quatuor in voce *Basilica* mentio facta est. Atque istæ patriarchales alias Ecclesias sibi subditas habent.

c. 10.

Dist. 99. c. provinciæ

Idem Ib.

An. Chr. 1057. N. 19.

PATRIARCHIUM: *πατριαρχεῖον, patriarchion*, penultimâ longâ propter diphthongum. Significat autem palatium Patriarchæ: quod & patris curiam interpretari possumus. Nam *ἀρχεῖον, archion*, curiam denotat magistratuum, & judicum. Sed passim pro domo, seu palatio Patriarchæ accipitur, à quo & derivatur. Ità vocabatur antiquitùs Lateranense palatium, Romani Pontificis habitatione nobilitatum. Aliæ patriarchales Ecclesiæ, pro cæteris Patriarchis, occasione Oecumenici Concilii, destinatæ sunt. Nempè S. Petri pro Constantinopolitano: S. Pauli pro Alexandrino: S. Mariæ Majoris pro Antiocheno, qui solus hisce temporibus est catholicus, & Maronitarum caput, ac Patriarcha.

PATROCLUS: *πάτροκλος, pátroclos*, latinè in prosâ penultimâ correptâ, in versu communi. Nomen proprium, quod patriæ, aut patris gloriam possumus interpretari: à *πατὴρ, patèr*, & *κλέος, clèos*, gloria, fama, nominis splendor. S. Patroclus in Fide Christi regeneratus, verè patris gloria extitit: dum pro ejus gloriâ cruciatus animo invicto sustinuit, & crudele martyrium gloriosè subiit. Meritò ejus fama laudibus celebranda, qui pro christiani nominis splendore extrema pati non formidavit.

PATRONYMICUM: *πατρωνυμικὸν, patronymicòn*, p. b., à Grammaticis illud nomen dicitur, quod à patris, aut alterius majoris nomine factum, filium, aut nepotem, aut posteros significat. Ità dictum à patris nomine: videlicet à *πατὴρ, patèr*, & *ὄνομα, ónoma*, nomen, quod in compositione illam literarum subit mutationem. Talia quoque nomina in Scripturis occurrunt. Ut dum Jacobi Patriarchæ posteri, qui nomine ab Angelo indito vocatus est Israël, dicti sunt Israelitæ. Unde & Paulus de tribu Beniamin, Jacobi filii natu minimi, dicit: *Israelitæ* (græcè *ἰσραηλῖται, israelîtæ*, p. l.) *sunt, & ego*. Patronymica etiam illis adaptantur, qui etsi ex tali stirpe originem non trahant; tamen ob sanctitatis imitationem, tamquam filii spirituales, tali donantur nomine. Unde & Christiani dicuntur Israelitæ, & Abrahæ spirituales posteri. Ità quoque in sceleratis accidit, ut tali nomine vituperentur, quo tamquàm alicujus posteri, cujus scelera sectantur, à tali suo majore patronymicè vocantur. Quare in Scripturis Israelitæ impii nuncupantur Chananæi. Prout dixit Daniel uni ex duobus impudicis senibus: *Semen Chanaan, & non Juda*. Sicuti & ipsi 70 scripserunt: *σπέρμα χαναὰν καὶ οὐχὶ ἰούδα, sperma Chanaan, & non Juda*. Non solùm autem vera nomina patronymica posteris imponuntur; sed *πατρωνυμικῶς, patronymicôs*, patronymicè ipsum majoris nomen alicui postero attribuitur: ut Christus ab Ezechiele David appellatur. *Suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas servum meum David*. Ità sæpissimè populus Israeliticus Israël dicitur: ut à Regio Psalte hisce verbis, *In exitu Israël de Ægypto*. Sicque 70 *ἐν ἐξόδῳ ἰσραὴλ, en exôdo Israël*: cùm alias Jacob, seu Israël, plusquàm 200 annis obiisset ante egressum nepotum ex Ægypto. Vide vocem *Exodus*.

Gen. 32. 28.

1. Cor. 11. 22.

Dan. 13. 56.

Ezech. 34. 23.

Ps. 113. 1.

PATTALORYNCHITÆ: *παταλορυγχῖται*, perperàm ab aliquibus exaratur Pettalorynchitæ. Hæretici quidam ità dicti à *πάτταλος, páttalos*, palus, paxillus, & *ῥύγχος, rhynchos*, rostrum, rictus, atque pro naso ponitur. De istis hæreticis agit Philastrius, & Augustinus, de quibus etiam ridiculi nominis adfert etymologiam. *Pattalorynchitæ*, inquit, *in tantum silentio studen, ut naribus*,

L. de hæres. ad Quod hæ 63.

bus, & labiis suis digitum opponant, ne vel ipsam taciturnitatem voce præripiant, quando tacendum esse sibi arbitrantur. Talisque ritus eorum rationem assignat Philastrius: quia Propheta dixerit, *Pone Domine custodiam ori meo*.

PAUSILYPUS: παυσίλυπος, *pausilypos*, latinè penultimâ productâ, etsi collocetur à Græcis accentus in antepenultimâ. Idiomate nostro curas adimens, mœrorem cessare faciens, verti potest: à verbo παύω, *páuo*, sedo, futurum παύσω, *páuso*, cessare faciam, & λύπη, *lype*, contractio animi, mœstitia, dolor, cujus prima syllaba est longa. Hinc Pausilypum, p. l., Campaniæ villa, à curæ, mœrorisque cessatione ità vocata. Faustiùs tamen hoc nomine donatus S. Pausilypus Martyr, qui temporalium curam abjiciens, æternorum solummodò sollicitus, hujus vitæ mœrori finem imponens, in gaudium Domini sui fuit introductus.

PAXAMATIUM: παξαμάδιον, *paxemádion*, p.b., & paxemadium meliùs dicitur, quàm paxamatium. Est panis biscoctus, veluti diminutivum à παξαμᾶς, *paxemás*, quod idem significat. Vocem dicunt esse romanam, nempe Romæ novæ, seu Constantinopolitanam, ut aliqui interpretantur. Paxamatium panem fuisse sex unciarum ex Cassiano colligit Lessius in suo Hygiastico, & duo paxamatia sine alio opsonio victum unius diei monachis antiquis, tenuem quidem, sed sufficientem fuisse non malè opinatur. Nam Jo. Cassianus de Monachorum Ægyptiorum parcitate loquens ait: *Præter duo paxamatia, quæ tribus vix denariis ibidem distrabuntur, nihil sibimet ampliùs unusquisque præsumit*. Paxamatium, inquit ejus Annotator, parvus est panis sex ferè unciarum, atque statutus modus refectionis diurnæ monachis Ægypti fuere duo paxamatia, quæ integram libram non æquabant: ut Cassianus scribit Coll. 2. c. 19. & Coll. 12. c. 15. Cæterùm Suidas vocem latinam esse, & panem biscoctum significare sic tradit: παξαμᾶς, ὁ δίπυρος ἄρτος, ἐστὶ δὲ λέξις ῥωμαϊκή, *paxamás hó dipyros ártos, ésti dé lexis rhomaikè*. Dicitur *artos dipyres*, panis biscoctus, quasi bis ignem expertus. Nam *artos* est panis, *dis*, bis, & *pyr*, genit. *pyros*, ignis. Quod autem dicatur *lexis rhomaikè*, seu romana, sêu priùs insinuato possumus interpretari.

Lib. 4. c. 14. & alibi.

PEGASIUS: πηγάσιος, *pegásios*, p.b., fontalis exponi potest. Nam à voce πηγή, *pegæ*, fons, adjectivum istud est eruendum. S. Pegasius Martyr, non, ut fabulæ de Pegaso tulerunt, juxtà maris fontes natus; sed è fonte baptismali renatus, aquâ Christi potatus, quòd in eo facta sit *fons aquæ salientis in vitam æternam*, expertus fuit. Dei beneficiis gratus, pro illâ aquâ divinâ libenter sanguinem fudit: sicque ad ipsam aquæ cælestis scaturiginem, & inexhaustũ divinitatis fontem pervenit.

Io. 4. 14.

PELAGUS: πέλαγος, *pélagos*, p.b., profundum maris. Aliqui formari volunt à τῆλε, *téle*, longè, & γῆ, *ge*, terra, quasi *télagos*: quòd longè sit à terra. Sed Isidorus aliam originem ipsi attribuit. *Pelagus autem*, inquit, *est altitudo maris, sine littore & portu. Græco nomine ἀπὸ τοῦ πλάγιου, apò tù plagíu, hoc est à latitudine dictum*. Ger. Vossius ait, quòd aliqui à πέλας, *pélas*, propè, & γῆ, *ge*, terra, dictum velint, vel à *pelas*, & ἄγω, *ágo*, sed meliùs à πελάζω, *peláze*, propinquo, accedo, deducatur. Jonas in ventre ceti, & vasto maris gurgite, atque sinu sepultus, dicebat: *Abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum*. Septuaginta hîc non utuntur voce *pelagus*, sed legunt: *Intravit caput meum in scissuras montium*, quæ videlicet maris impleri solent aquis. Textus hebraicus ait, *supb*, seu *alga alligata capiti meo*. Sed superbus Antiochus, sceleribus infamior, quàm nomine illustrior, ipsis pelagi fluctibus, luciferinâ superbiâ tumidus homuncio, dominari posse sibi persuadebat. *Existimans se præ superbiâ, terram ad navigandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elationem*. Hîc Textus græcus voce *pelagos* usus fuit.

Orig. l. 13. c. 16.

Io. 2. 6.

סוף *supb.*

2. Mach. 5. 21.

PELARGIA: πελαργία, p.l., beneficii recompensatio, ut suprà diximus in *Antipelargia*. Ità dicitur à voce πέλαργος, *pélargos*, ciconia, quæ in senectute parentes alit. Utuntur etiam Latini vocabulo pelargus: & vox græca à πελὸς, *pelós*, niger, & ἀργὸς, *argós*, albus, quòd pennis nigris, & albis induatur, est deducenda. Apud Aristophanem πελαργικὸς νόμος, *pelargicós nómos*, pelargica lex, quâ liberi parentes alere jubentur: & ad unguem legi naturali, & divinæ respondet. Nam cùm ex hac teneamur parentes honorare, adeòque ipsis tribuendus sit amor, reverentia, & obedientia; contrà debitum amorem peccaret filius, qui parenti in necessitate non subveniret: & à pietate deficeret, quâ debita reverentia, & obsequium exhibetur parentibus. Adeòque dùm est infirmus, visitandus est, & curandus: et si pauper sit, alendus est, & sustentandus. Nam, ut ait D. Thomas, hæc *omnia sub debito obsequio continentur*. Contrà pelargiam agebant Pharisæi, quos acriter Dominus redarguit, eò quòd dicerent: *Quicumque dixerit patri, vel matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit*. Tales videlicet asserebant benefacere, si parentum egenorum, & indigentium curâ posthabitâ, munera Deo offerrent, quæ saltem parentum suffragarentur animabus. Sicque & tot muneribus, seu donis (ut Textus græcus δῶρον, *dóron*, habet) multi Pharisæi, ex pauperum inopiâ ditabantur.

2. 2. q. 101 a. 1. c.

Matth. 15. 5.

PELECANUS: πελεκᾶνος, *pelecânes*, p. l., dicitur & pelecan, p.b. græcè πελεκὰν, *pelecán*. Quænam avis sit ista, satis est ambiguum: cùm & ipsi perfidi Hebræi, teste Consalo Ponce, se ignorare quænam avis sit pelecanus, fideliter fateantur. A Plinio platea vocatur, à Cicerone lib. 2. de Naturâ Deorum, Platalea dicitur: Hieronymus verò, & Eucherius onocrotalum esse contendunt, de quo suprà nonnulla sunt annotata: Æquè est ignota ipsius nominis etymologia, nisi à voce πέλεκυς, *pélekys*, securis, alicui lubeat originem eruere: à quâ verbum πελεκάω, *pelecáe*, securi cædo. Quod etymon ideò ipsi adaptari posse quis diceret, quòd avis ista solidas conchas devoret, quas eructans, & calore solvi incipientes, rostro veluti securi findit. Ut idem Consalus refert Cyrillum in Jambis dicentem: *Quis platearum rostrum lanceæ in modum aptavit externis, longisque hastilibus?* Ex Scripturis hoc certius habetur, quòd inter aves immundas, quibus Judæis vesci non licebat, debeat recenseri. Nam, ut etiam observavit Pierius, Pelecanum

In Phys. S. Epiphanii.

Hierogl. l. 20.

canum 70 Interpretes *cum Ibide, Porphyrione, cygno, herodio, & charadrio nominans*: adeòque eam longigutturem, adinstar cygni, vel onocrotali, efformat idem Valerianus. Certè inter alias aves
Levit. 11. 18. vitandas Moyses enumerat *cygnum, & onocrotalum, & porphyrionem*, ubi 70 loco onocrotali dicunt πελεκᾶνα, *pelecána*: & Textus hebraicus legit
קאת *kaáth*, ideſt onocrotalus, aut pelicanus ſecundùm Pagninum: vel platea, aut pelecanus ſecundùm
kaáth. Buxtorfium, atque à radice *kó*, vomuit, ob con-
קוא *kó*, charum vomitum, non malè deducit. Similiter in
Deut. 14. 18. Deuteronomio pro onocrotalo iidem Septuaginta ſcribunt pelecana. Tales aves, quia plerumque cibis immundis veſcuntur, & aliorum animalium prędâ delectantur, inter immundas meritò ſunt annumerandę. Cùm & aves longiguttures cibis maximè terrenis gaudeant, ità ut hominum, ſolùm terrena ſapientium, appoſitè figuram referant. Hoc quidem inter alia de pelecano, ſeu pellicano, certiſſimum eſt, quòd ſit avis ſolitaria loca frequentans. Sicuti patet ex Pſalmo 101, in quo quis adverſitatibus obrutus loca deſerta, magis mœſtitiæ adaptata, requirit: vel qui literaliter, ſecundùm Liranum, eſt de anxietate populi Iſraelitici, pro adventu Chriſti deprecantis, maximè tempore Antiochi illuſtris: & tropologicè ab aliis animæ applicatur afflictæ, & allegoricè Eccleſiæ Chriſti, in ter-
Psal. 101. 7. ris militanti. In eo dicit Propheta, *Similis factus*
לקאת *ſum pellicano ſolitudinis*. Textus hebraicus ait, *likáth midbár*, pelecano deſerti, & ità 70 legunt
מדבר πελεκᾶνι ἐρημικῷ, *pelecáni eremicò*, ideſt pelecano eremi, ſeu ut eorum Interpres habet, pelicano ſolitudinis. Ubi pelecanum eſſe avem parvam, quę ſolitudine delectetur, ſcribit Eucherius. Et ità eum refert Pierius, addens: *Eſſe tamen aliud pelecanorum genus in Nilo non inficiatur, paſſimque in ſtagnis, & lacuſtribus locis habitare, pene cygnis ſimile, niſi quòd paulò majores ſunt. Atque hi forſan onocrotali, quos Veneti ſyllabis aliquot ademptis, Crotos vocant*. Sicque communiter dicitur pelecanum eſſe avem ęgyptiacam, in Nili ſolitudinibus commorantem. Cætera verò de pelecano valde incerta: etſi miſerationis, & pietatis, ac inſignis benevolentiæ, præſertim parentum in filios, ſit ſolemne prorsùs, & tritum hieroglyphicum.
L. 1. c. 51. Certè Horus Apollo refert pelecanum ignem non pertimeſcere, eumque ad propriam adustionem uſque, alarum flabello, conari extinguere, quando ab aucupibus ad nidum accenſus eſt, ut filios ſalvet: & interim pennis exuſtis illorum fit præda. Vulgarius eſt quòd, ut quidam ferunt, pullos ſuos à ſerpentibus enecatos, ut habet Hieronymus, vel alius ad Præſidium Author, aut ſecundùm alios, maximè Epiphanium, frequentibus oſculis, roſtro ſauciatos, & occiſos, proprio ſanguine ad vitam revocet. Et hinc communiter ab Epiphanio, Auguſtino, & aliis, de Chriſto Domino, filios Adæ à ſerpente necatos, proprio ſanguine vivificante, hieroglyphicum ſumptum eſt. Quòd eò magis Salvatori noſtro adaptatur, ſi verum eſt quod ait Nic. Cauſſinus: *quid in eo ipſo loco crucifixus eſt Do-*
Polyhist. symb. L. 6. c. 27. *minus in quo ſepultus eſt Adamus, ut ejus cruore veluti irrigati cineres reviviſcerent, noſque omnes qui in Adamo, tamquàm in mortuo ſtipite rami inutiles, extabueramus, novo germine inciperemus pubeſcere*. Quod præter Authores, à Cauſſino relatos, teſtatur Nonnus Panopolitanus in Metaphraſi Evangelii D. Joannis.

PELOPONNESUS: Πελοπόννησος, *peloponéſos*, p.l., nobiliſſima inſula, aut potiùs peninſula, hodie *Morea* vocata. Eſt circuitus 363 milliarium, in cujus iſthmo eſt Corinthus, & in quâ variæ inſignes provinciæ, de quibus mentio frequens in Scripturâ, & hiſtoriis ſacris: videlicet Achaia, Elis, Sparta, Arcadia, Argi, &c. Sic autem appellata fuit iſta peninſula à Pelope, p.b., Tantali filio, quaſi Pelopis inſula: nam πέλοψ, *pélops*, & νῆσος, *néſos*, inſula. Regnavit autem Pelops eo tempore apud Argos, ſecundùm Euſebium, quo Aod Judæorum ſecundus judex Rempublicam moderabatur: adeòque à Mundo condito annis, juxtà politiorem calculum, circiter 2700.

PELTA: πέλτη, *pélte*, ſcutum breve, umbone carens, lunæ ſemiplenæ formam exhibens, unde & tetragonon ſcutum dicitur. Aliqui etiam opinantur haſtam ita fuiſſe vocatam. Sacer Textus pro ſcuto ponit, narrans quòd Salomon fecerit, *&*
trecentas peltas ex auro probato, trecentæ minæ 3 Reg. 10.
auri unam peltam veſtiebant. Hìc 70 utuntur vo- 17.
ce θυρεὸς, *thyreós*, janua, ſaxum claudens os ſpeluncæ, & ſcuti genus, à januæ ſimilitudine, quæ
aliàs θύρα, *thyra*, nuncupatur. Peltæ illæ in libris 2. Par 9.
Paral. ſcuta vocantur aurea: quamvis à 70 dicun- 16.
tur ἀσπίδες, *aſpides*, ideſt clypei. Peltárion, p.b., eſt pelta parva, & πελταστὴς, *peltaſtés*, peltatus, peltiſta, ſeu clypeatus. Hinc ars peltaſtica, ſeu peltaſtice, peltis pugnandi: & à φέρω, *phéro*, fero, fit peltophorus, p.b., peltam gerens; etſi græcè *peltophóros*, paroxytonè proferatur.

PELUSIATES: πηλουσιάτης, p.l., quaſi qui luteam eſſentiam, aut ſubſtantiam nactus ſit. Ità dictus à πηλὸς, *pelós*, cœnum, limus, & *uſia*, ſubſtantia. Veriſſimum eſt hominis epithetum, quem
formavit Dominus Deus de limo terræ. Sed ſpe- Gen. 2. 7.
cialiter, ut patet ex D.Hieronymo, peluſiatæ nun- In Cap.
cupandi qui in hujus corporis luto infeliciter im- 19. Jerem.
merſi cæleſtia ſentire non poſſunt.

PENTACONTARCHUS: πεντηκόνταρχος, *pendecóndarchos*, quinquagenarius princeps, qui pręeſt viris quinquaginta. Tales fuerunt tres illi duces, quos ad Eliam advocandum miſit impius rex
Iſraël Ochozias. *Miſitque ad eum quinquagena-* 4. Reg. 1.
rium principem: qui in Textu hebraico dicitur *ſar* 9.
chamiſſcim, princeps quinquaginta, & 70 legunt שר
πεντηκόνταρχον, *pendecóndarchon*. Formatur iſta vox
à πεντήκοντα, *pendécoada*, quinquaginta, & ἀρχὸς, חמשים
archós, princeps. De pentacontarchis fit mentio *ſár cha-*
in Lib. Machabæorum; dum Judas dux ſtrenuiſſi- *miſc-*
mos, contrà Gorgiam Antiochi Epiphanis ducem *ſcim.*
pugnaturus, juxtà militarem prudentiam, conſtituit ſuper illos paucos viros, quos penes ſe habe-
bat, *duces populi tribunos, & centuriones, & pen-* 1. Mach.
tacontarchos, & decuriones: & in textu gręco πεν- 3. 55.
τηκοντάρχους, *pendecondárchus*.

PENTAETERIS: πενταετηρὶς, *pendaeterís*, p.l., quinquennium, ſeu quinque annorum ſpatium, quod latinè vocatur luſtrum. Tale ſpatium in aliquibus ludis apud Græcos famoſis obſervabatur;

ſicuti diximus de Olympiadibus agentes. Nam ab
aliquibus olympias, incluſo utroque termino, quin-
que annorum ſpatium, ſeu pentaeteris dicta eſt:
quæ aliàs celebrabatur elapſo quarto quoque anno.
Et eodem ſenſu videtur intelligendus quinquenna-
lis ille agon, qui veriſimiliter in Herculis honorem,
ut jam olympica certamina, Tyri agebatur ab An-
2. Mach. 4. 18. tiocho illuſtri. Prout ait S. Textus, *Cum autem*
quinquennalis agon Tyri celebraretur. Et ideò in
Textu græco pentaetericus agon dicitur: *ἀγομένου δὲ*
πενταετηρικοῦ ἀγῶνος, cum celebraretur quinquennalis
agon. Ad æmulationem ſcilicet agonũ quinquenna-
lium, qui maximo Græciæ concurſu in Elide, in ho-
norem Jovis Olympici, habebantur. Pentaeteris
autem componitur ex *πέντε*, *pènde*, quinque, &
ἔτος, *étos*, annus.

PENTALPHA: *πεντάλφα*, *pendálpha*, figura
quinque A, ſeu *alpha* continens, à dicto *pènde*, quin-
que. Quæ *κατὰ πάρεργον*, *catà párergon*, ad ea quæ
Hierogl. l. 47. initio de Alpha diximus, ſubjungi poteſt. De hac
agit Pierius Valerianus in ſuis Hieroglyphicis, &
Strom p. 2. c. 55. Joannes Stephanus Menochius, in ſuis Stromatis,
vulgari linguâ conſcriptis. Hæc autem figura fa-
cilius delineabitur, ſi prius pentagonum æquilate-
rum, & æquiangulum formetur. Pentagonum au-
tem dicitur, ſeu græcè *πεντάγωνον*, *pendágonon*, à
pènde, quinque, & *γωνία*, *gonìa*, angulus: ſed la-
tinè p.l., ni græcus retineatur accentus. In hoc ergò
pentagono ità lineæ ultrà proprios angulos produ-
cantur, ut lineâ unius anguli, cum lineâ alterius
anguli coëat, ſicque alios quinque angulos, & quin-
que *alpha* efformabunt. Talis figura, ut teſtatur
Pierius, fuit antiquitùs ſanitatis hieroglyphicum:
hancque teſſeram ut militibus daret, Antiochũ So-
terem, inter Seleucidas ſecundum Syriæ regem, in
ſomnis ab Alexandro admonitum fuiſſe refert, quo
facto inſignis à Galatis obtineretur victoria. De
quâ in S. Textu mentio habetur: & potiùs à Judæis,
veri Dei auxilio, partam fuiſſe conſtat. Nam Ju-
das Machabæus *admonuit de prælio, quod eis ad-*
2. Mach. 8. 20. *versùs Galatas fuit in Babyloniâ, ut omnes ubi ad*
rem ventum eſt, Macedonibus ſociis hæſitantibus,
ipſi ſex millia ſoli peremerunt 120 millia, propter
auxilium illis datum de cælo. Sed hæc teſſera mi-
litaris pro Chriſtianis ſecuriùs ex quinque Chriſti
Domini vulneribus efformatur. Nam, ut demon-
ſtrat dictus Pierius, ex puncto medio pectoris, &
duabus manibus ad latera pendentibus, & extenſis,
ac inter ſe ſufficienter diſtantibus, ex duobus quo-
que pedibus paululùm divaricatis, talis figura con-
ficitur. Si enim à duobus pedibus ad pectus, & ab
utrâque manu, ad alterius partis manum, & pe-
dem lineæ ducantur; tale pentalpha reſultat: quod
verum eſt noſtræ ſalutis æternæ hieroglyphicum,
& ſacra teſſera ſtatuetur ad infernales phalanges
effugandas.

PENTAMETRUM: *πεντάμετρον*, *pendáme-*
tron, p. b. in proſâ, ſed in verſu communi. Eſt
quinque pedum carmen, à dicto *pènde*, quinque,
& *μέτρον*, *mètron*, menſura: cùm pedes menſuræ
dicantur minores. Quamvis autem apud Latinos
varia ſint carmina quinque pedibus cõſtantia; pen-
tametrum tamen illud dici ſolet, quod in elegiis
heroico verſui poſtponitur. Sicuti verò tot verſus
hexametri, teſte D. Hieronymo, in ſacris Scriptu-
ris, præſertim in Libro Job reperiuntur; ita & pen- Ep. 113.
tametra in hebraico haberi eſt veriſimile: cùm &
lingua hebræa habeat ſuos verſus lyricos, qui &
aliquando quinque pedibus conſtant. Nam, ut ait
ille S. Doctor, *David Simonides noſter, Pindarus,* Ep. 103.
& Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus.

PENTAPOLIS: *πεντάπολις*, *pendápolis*, p. b.,
regio quinque civitatum. Ità dicta à *πέντε*, *pènde*,
quinque, & *πόλις*, *pòlis*, civitas. Nomen eſt regio-
nis illius inter Palæſtinam, & Arabiam, in quâ erant
nefandæ civitates illæ, Sodoma, Gomorrha, Ada-
ma, Seboim, & Segor: & ipſis præerant quinque
illi reguli, qui contrà quatuor alios reges adverſo
Marte pugnantes terga verterunt, & in valle ſilve- Gen. 14.
ſtri ceciderunt. Paulò poſt clamore Sodomorum,
ob enormia ſcelera ad Dominum aſcendente, com-
pertoque, ut cum S. Textu loquar, quòd clamorem
illum opere compleverant, *Dominus pluit ſuper*
Sodomam, & Gomorrham ſulphur & ignem à Do- Gen. 19. 24.
mino de cælo: & ſubvertit civitates has omnem
circà regionem, univerſos habitatores urbium, &
cuncta terræ virentia. Bala tamen quinta urbs Pen-
tapoleos, quæ poſteà dicta eſt Segor, ideſt parva,
non fuit igne ſubverſa, ob preces juſti Loth, qui eo
nomine, quia parva erat, petiit ut poſſet in eâ ſal-
vari. *Idcirco vocatum eſt nomen loci illius Segor*: v. 22.
& ſecundùm 70 *Σηγώρ*, *Sygòr*, qui tamen in eo capite צוֹעַר
ter *Σηγώρ*, *Segòr*, exarant. Nempe quia *μικρά*, *mi-*
crà, ideſt parva erat, hebraicè *tſòngar*, à radice tſòngar,
tſangàr, minor fuit, eſt appellata. Sic exuſtis illis צָעַר
quatuor civitatibus, & terrâ quaſi ad inferos de- tſangàr.
preſsâ, ut ait Tirinus, emerſit lacus ille aſphalti- Gen. 14. 10.
tes, ità dictus à bitumine, quod primùm in illius
regionis puteis copioſum erat, & aquis craſſis ſu-
pernatat. Quia verò nullos fert piſces, mare mor-
tuum dicitur, & propter multarum exhalationum
adultarum copiam, adeòque ſalſarum, mare ſalſiſ-
ſimum etiam vocatum. Eſt ſemper fumans, & te-
nebris obſitum: unde & regio circumvicina ad 15
milliaria ſterilis, & cinerulenta. Ferax eſt quidem
pomorum ad ſpeciem pulchrorum, ſed quæ leviter
tacta vertantur in favillam. De hoc lacu non ſo-
lùm Hebræi, Philo, & Joſephus, necnon Catholici,
Auguſtinus, Strabus, & alii; ſed etiam Gentiles,
Solinus, Plinius, Tacitus, mentionem agunt. Hac
voce *pentapolis* utitur liber Sapientiæ, dum narrat
Loth liberatum, *deſcendente igne in Pentapolim,* Sap. 10. 6.
quibus in teſtimonium nequitiæ fumigabunda con-
ſtat deſerta terra, & incerto tempore fructus ha-
bentes arbores. Sicque Textus græcus aſſerens Loth
liberatum, *fugientem deſcendentem πῦρ πενταπόλεως*,
pyr pendapoleos, *ignem pentapolis*. Dicitur autem
incertum tempus fructuum, quia videlicet nullum
certum anni tempus quo matureſcant, cùm nun-
quàm ad perfectionem deveniant. Per vineam So-
domorum, & ſuburbana Gomorrhæ, intelligit Moy-
ſes pejores iſtarum gentium actiones, quas imita-
bantur Iſraelitæ peſſimi. Siquidem horum vita, ſtu-
dia, & opera omnia erant, ut illorum ſceleſtorum,
fœdiſſima. Cùm enim paululùm ad Gentiles digreſ-
ſus fuerit Moyſes, ad Iſraelitas revertitur dicens:
De vineâ Sodomorum vinea eorum, & de ſubur-
banis Gomorrha. Ità propter talium abominatio- Deut. 32. 32.

num imitationem, Jerusalem ab Ezechiele Sodomæ soror appellata. Cujus totalis exitii, & ruinæ originem ad quinque vitia reducit: ad superbiam, intemperantiam, luxum, otium, & immisericordiam. *Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius, & filiarum ejus, & manum egeno, & pauperi non porrigebant.* Ezech.16. 49.

PENTAS: πεντάς, pendás, quinarius numerus, à dicto pénde, quinque. Etsi verò ista vox pentas apud Latinos non sit adeò in usu, sicut aliæ similes à numeris cardinalibus derivatæ, ut monas, trias, decas, & aliæ; tamen etiam ipsa reperitur apud Scriptores latinos. Ut in D. Chrysostomo, cujus verba ad sensum allegoricum jam dictæ Pent apoleos pertinent. Ità quippe dicit: *Quinque reges adversus Christum in humanæ naturæ ejus susceptione obstiterunt. Primus Diabolus, secundus mors, tertius peccatum, quartus Herodes, qui propter ipsum infantes interfecit, & quintus alius Herodes, sub quo passionem sustinuit, Quoniam ergò pentas regum, & egregia Pentapolis adversus cælestem regem insurrexerunt, astiterunt reges terræ, & principes, &c.* Hom. 10 D. 2.

PENTATEUCHUS, seu pentateuchum: πεντάτευχον, pendáteuchon. Ità vocati quinque primi S. Scripturæ libri, à Moyse compositi: quia πέντε, pénde, quinque, & τεῦχος, teúchos, significat vas, instrumentum omne, volumen, librum. Sic inter alios, illos quinque libros vocat D. Hieronymus, dum Desiderio scribit eum obsecrasse, *ut translatum in latinam linguam de hæbreo sermone Pentateuchum, nostrorum auribus traderem.* Ab Hebræis dicitur Thoráh, idest lex: à radice jaráh, docuit, vel à thur, disposuit, inquisivit, scrutatus est, ut thoráh, sicut & thor, dispositionem, & ordinem significet. Continet ergò Pentateuchus Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, & Deuteronomium. Quos libros Moysen composuisse omnes consentiunt: cùm & in Novo Testamento, ex istis libris Moyses citetur. Scripsit autem hebraicè, & omnes verisimiliter tempore peregrinationis in deserto. Eosque non solùm historicè, sed plurima spiritu ductus prophetico, non solùm propter ea, quæ hinc inde, maximè in tribuum benedictionibus, prædicit, sed etiam propter multa circa Mundi exordia, quæ ex hominum memoriâ temporis decursu elapsa fuerant, exaravit. In præterita etenim, si occulta sint, etiam datur prophetia. Ea omnia ergò scripsit Moyses, postquàm ætatis suæ annum excesserat octuagesimum. Nam tot annos natus erat, dum ex Ægypto cum suo populo discessit. Cùm autem Moyses, secundùm Tirini calculum, quem libenter in Chronologiâ sequimur, natus sit anno Mundi 2464, adeòque egressus sit ex Ægypto anno 2543 inchoato; hinc deduci potest quoto anno ab Orbe condito, plus minùs, Pentateuchus ab ipso conscriptus fuerit. Ex quo etiam colligere licet quot annorum seriem volumen hoc contineat: cùm gesta referat ab origine Mundi ad mortem ejusdem Israëlitici Legislatoris. Hic vitâ, & munere functus est anno ætatis suæ 120: adeòque Pentateuchus annos complectitur 2583. Quantum tempo-

Ep. 104.
תורה thoráh.
ירה jaráh.

ris singuli libri contineant, de Genesi, Exodo, & Deuteronomio suis locis diximus. Leviticus verò, qui non historiam, sed varia sacrificia, & ritus describit, paucas res gestas continet quæ suis temporibus digeri possint: Aaronis videlicet, & filiorum consecrationes, & alia nonnulla. Omnia siquidem illa, quæ in ipso à Deo præscripta leguntur, Moysi post tabernaculi constructionem ordinata sunt: adeòque secundo anno egressionis ex Ægypto, eaque omnia mense primo Nisan. Nam à mense secundo incipit initium libri Numerorum, quando *locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, in tabernaculo fœderis, primâ die mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Ægypto.* Atque illa omnia, quæ in Levitico habentur, præscripta sunt à Domino Moysi, non in ipso monte (quia post erectum tabernaculum, illic Dominus non ampliùs ipsi apparuit) sed in ipso fœderis tabernaculo recens extructo. Agit autem de qualitate, & varietate sacrificiorum, usque ad Cap. octavum. Inde ab Aaronis, & filiorum consecratione, maximè tractat de sacerdotibus, & Levitis, ad Cap. 23. A quo ad libri finem de temporibus sacrificio destinatis varia præscribit. In istis tamen alia plurima inferuntur. Liber Numerorum, seu *Arithmi* secundùm Græcos, sic vocatus ob varias populi numerationes, & continet annos ferè 39, seu, ut computat Fabius Justinianus cum aliis, annos 38, menses 9, dies 20. Videlicet à primâ die secundi mensis, anni secundi egressionis ex Ægypto, usque ad mansionem in campestribus Moab. Nisi protrahamus usque ad initium mensis undecimi quadragesimi anni peregrinationis in deserto. Nam in Deuteronomio dicitur, quòd *quadragesimo anno, undecimo mense, primâ die mensis, locutus est Moyses ad filios Israël.* Sicque per annos 38, & menses decem. Ab illis verbis ultimi capitis Deuteronomii, *Mortuusque est ibi Moyses servus Domini,* etsi Josephus asserat sequentia verba à Moyse morituro conscripta esse; verisimilius ea à Josue addita fuisse. Immò totum hoc caput, ut & alia multa, ad Moysis laudem valde conducentia, à Josue inserta fuisse, plurimorum est opinio: cùm Moysis humilitatem non decuerit, eum in tot suiipsius laudes, & præconia passim excurrisse.

Num. 1. 1.
Comm. de S. Script. p. 2. c. 6.
Deut. 1. 2.
Deut. 34. 5.

PENTATHLUM: πένταθλον, péndathlon, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis collocetur accentus in antepenultimâ. Quinque illa certamina significat, quæ in Græciâ, præsertim in Elide, antiquitùs erant famosiora: nempe luctam, cursum, saltum, discum, & pugilatum. Immò & præmium designat, quod quinque certaminum victori tribuebatur. Nam ἆθλος, áthlos, certamen significat, & ἆθλον, áthlon, præmium: unde & péntathlos græcè dicebatur, latinè pentathlus p. l., qui omnis certaminis genere valebat. Quod bellè ad sensum moralem trahi potest. Cùm enim de athleticis mentionem faciat Apostolus, & Dionysius Magnus ἀθλοτησίαν, athlotesian, vocet ipsam vitam evangelicam, à divino judice, & athlotetâ institutam, & propositam; optimè ille pentathlos Christianus dicitur, qui quinque sensibus devictis, in his quinque agonibus victoriosus, æternum præmium, seu verum pentathlum, à supremo Agono-
1. Cor. 9. 25.

thetâ promissum, summo cum triũpho, adipiscitur.

1. PENTECOSTE: πεντηκοστή, *pendecostê*, quinquagesima. Est enim femininum adiectivi πεντηκοστός, *pendecostos*, quinquagesimus. Hinc Pentecoste quinquagesimus ille dies à Paschate, magnâ celebritate venerabilis, tam in Synagogâ, quàm in Ecclesiâ. Hæc solemnitas originem habuit à die datæ Legis in Monte Sinai, quinquagesimo diè egressionis ex Ægypto; non tamen primum diem computando, qui fuit primus dies Azymorum, in cujus vesperâ antecedente in Ægypto agnum paschalem comederant. Iste verò primus dies Azymorum, 15 die mensis Nisan, incidit illo anno in Feriâ sextâ, ut habent Hebræi in suo *Seder-oldm*, aliàs *Seder-ngoldm*, seu Chronico majore antiquitatum judaicarum, & teste Genebrardo, qui idem Chronicum latinitate donavit. Ab hoc ergò die, numerando reliquum mensis, nempe 15 dies, & totum mensem secundum, Ijar dictum à Judæis, qui solùm 29 diebus constabat (nam apud Hebręos ità hi menses lunares alternatim constabant 30, & 29 diebus) & additis sex diebus tertii mensis Sivan, reperies isto die sexto, qui in sabbatum incidebat, Moysi Legem in monte Sinai datam fuisse.

סדר *séder*, idest ordo. עולם *ngolám*, seculum

Ex. 19. 1. Quod ex ipsâ Exodo colligitur: *Mense tertio egressionis Israël de terrâ Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai*. Quod dicitur *in die hac*, intelligitur ejusdem numeri cum mense tertio, quo jubet Dominus, ut populus sanctificetur in diem tertium, qui erat sextus ejusdem mensis, quo *cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorque buccinę vehementius perstrepebat*. In hoc ergò monte miraculosè fumante, maximoque igne coruscante, & angelicæ buccinæ sonitu concrepante, Lex data est, *& ordinata per Angelos in manu mediatoris*. Angelus enim quispiam personam Dei referebat, & ejus nomine loquebatur, voce majestatis dignitate decora, toto audiente populo Decalogum personabat. Nam Decalogo recitato ait: *Cunctus populus, videbat voces, & lampades, & sonitum buccinæ*. Idem festum posteà quotannis, in datæ Legis memoriam, celebrabatur à Judæis. Ità verò dies hęc quinquagesima computabatur. Secundo die Azymorum in Paschate, qui vocatur alter dies sabbati Lev. 23. 11., eò quòd esset secundus dies solemnitatis paschalis, debebant Judæi manipulum spicarum, nempe unum, totius populi nomine offerre. Qui teste Josepho, plerumque ex agro colligebatur Jerichunthino; ubi citiùs ob soli, & aëris felicitatem, maturescunt segetes. Et quidem ex messe hordeaceâ, quæ in Palæstinâ versùs Pascha ad maturitatem perducitur. Hoc est quod istis verbis jubetur: *Cum messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ ad sacerdotem*. Hic verò manipulus, ut asserit idem Josephus, non offerebatur cum spicis, & paleis, sed grana excutiebantur, & similâ furfure mundatâ, mensurâ unius gomor, in oblatione utebantur. Ab hoc ergò die, quo iste spicarum manipulus offerebatur, inclusive 50 dierum incipiebat calculus. Ut patet ex his verbis: *Numerabitis ergò ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas, usque ad alterum diem expletionis hebdomadæ septimæ, idest 50 dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino*. Ab istis septem hebdomadibus, quæ faciunt 50 dies, incluso illo die oblationis manipuli, vocatur Pentecoste, & solemnitas hebdomadarum, propter præcedentes hebdomadas numeratas. *Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis tuæ triticeæ*: & juxtà 70, ἑορτὴν ἑβδομάδων, *heortén hebdomadôn*, idest festum hebdomadarum. Dicebatur etiam dies primitivorum, à Septuaginta ἡμέρα τῶν νέων, *heméra ton néon*, idest, dies novorum, & in Textu hebraico *jom babbiccburim*, dies primitiarum, aut primitivorum, seu primitivi fructus. Videlicet ubi Noster ait, *Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fruges Domino expletis hebdomadibus*. Nam die Pentecostes, à singulis familiis Jerosolymam deferebantur duo panes triticei fermentati: qui veluti primitiæ cedebant in usum sacerdotum. Quapropter & panes primitiarum dicebantur, ex novis nempe frugibus conflati. Sicque jusserat Dominus: *Offeretis, ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos, de duabus decimis similæ fermentatæ*. Per decimam hîc intelligitur mensura, quæ erat pars decima Ephi, & gomor, seu assaron vocabatur: continens aquæ libras octo, sed farinæ circiter libras quatuor. Ex dictis patet diem Pentecostes quotannis celebratum à Judæis eodem die, quo anno primo egressionis ex Ægypto Lex Moysi data est. Nam cùm dies primus Azymorum semper incideret in 15 diē mensis Nisan, & à secundo die numerarent dies 50, semper dies quinquagesimus in diem sextum tertii mensis Sivan incidebat. Et hoc à Rabbinorum calendariis abstrahendo, ratione quorum Hebræi Pascha diebus Lunæ, Mercurii, & Veneris nō celebrāt.

Ex. 19. 16. Gal. 3. 19. Ex. 20. 18. L. 3. Antiq. c. 10. Lev. 23. 10. v. 15. Ex. 34. 22. יום הבכורים *jom babbiccburim*. Num. 28. 26. Lev. 23. 17.

2. Hac voce *pentecoste* inter Libros canonicos primus utitur secundus Machabæorum Liber, qui maximè græcam phrasim redolet. Narrat autem Judam Machabæum cum suis, cęso Timothei exercitu, & aliis victoriis adeptis, venisse *Jerosolymam die solemni septimanarum instante: & post pentecostem abierunt cōtrà Gorgiam præpositum Idumeæ*, alterum scilicet Antiochi Eupatoris ducem. Et ità Græcus ait, *hebdomádon heortês*, hebdomadum festo existente propinquo: μετὰ δὲ τὴν λεγομένην πεντηκοστήν, *metà dè ten legoménen pendecostên*, idest, post autem dictam pentecosten, seu post illam diem quę dicitur pentecoste. Anno verò illo, quo Pascha nostrum immolatus est Christus, *cùm complerentur dies Pentecostes* (quia nempe illo die complebatur numerus illorum 50 dierum) sub figurâ venti vehementis, seu ut ait Textus græcus πνοῆς βιαίας, *pnoês biæas*, idest, flatus violenti, & sub figurâ linguarum ignearum, venit Spiritus S. à Patre, & Filio missus, corda Discipulorum divini amoris sui igne accensurus. In Græco quidem (quâ linguâ S. Lucas Apostolorum Actus exaravit) dicitur in singulari, ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς, *cum compleretur dies pentecostes*. Quo loquendi modo non indicat istum diem ad occasum tetendisse, cùm Petro concionante, jam recepto Spiritu S. fuerit hora diei tertia; sed D. Lucas etiam in suo Textu græco phrasim hebraicam observavit, quâ dies aliquis compleri dicitur, dum advenit, & oritur. Si

2. Mach. 12. 31. Act. 2. 1.

ergò

ergò tunc fuerit ipse dies Pentecostes à Judæis celebratus: calculo retrogrado reperiemus diem dominicæ resurrectionis fuisse alterum sabbati diem, seu diem Azymorum, dum spicarum manipulus offerebatur; adeòque sabbatum post Parasceven fuisse primum diem Azymorum, & per consequens ipso die Parasceves ad vesperam Judæos agnum paschalem comedisse. Quod consonat illi sententiæ, asserenti verum diem lunæ decimæ quartæ in ipsum Parasceves diem incidisse, quando Judæi noluerunt
Jo.18, 28. introire in prætorium, *ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha*: de quo dictum est in voce *Parasceve*. Cùm autem Judæi celebrarent Pentecostem quinquagesimo die computando à secundo die Azymorum, dies Paschatis, qui erat Azymorum dies primus, & Hebræorum more incipiebat in vesperâ antecedente, in immolatione agni paschalis, non includebatur in illis 50 diebus. Et
1.2.q.103 a.4.ad 10. ità intelligendus est D.Thomas, dum ait: *Celebrabatur autem festum Pentecostes post 50 dies, ad recolendum beneficium legis datæ*. Non incluso videlicet in istis ipso Paschatis die. Secùs jam accidit in Ecclesiâ, in quâ dies Paschatis 50 dierum computum ingreditur. Cujus ratio est, quia nos Pascha nostrum celebramus ipso resurrectionis die, à quo ad diem datæ Legis, & missi in Apostolos Spi-
D.Tho.q. 103. a. 3. ad 4. ritus sancti, sunt dies 49. Hoc ergò ritu, *festo Pentecostes, in quo fuit data lex vetus, succedit festum Pentecostes, in quo data fuit lex spiritus vitæ*. Sicut autem apud Judæos maximâ celebritate cole-
Lev. 23. 21. batur iste dies, sicuti præcepit Moyses, *Et vocabitis hùc diem celeberrimum, atque sanctissimum, omne opus servile non facietis in eo*: & in quo ultrà tot panes fermentatos, offerebant septem agnos anniculos immaculatos, vitulum unum, & duos arietes in holocaustum, cum suis libamentis, item hircum pro peccato, & duos agnos anniculos pro hostiis pacificis; ità quoque in Lege gratiæ longè sanctiùs colitur Pentecoste, in quâ Spiritus sanctificator Discipulorum corda, non in figurâ sed veritate, non literâ sed spiritu, non Lege umbratili sed gratiæ, copiosè ditavit. In ipsâ pro panibus fermentatis, primo die primitias Ecclesiæ obtulit Petrus, quæ similes fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est tutum: scilicet illa tria millia Fidelium, qui ipso concionante baptizati sunt. Et sicut fermentum totam massam citò pervadit, ità in Ecclesiâ Gentium conversio, pauco tempore ubique propagata, hoc die Spiritui sancto cum Neophytis offertur, cujus impulsu Gentes in Fidei coadunantur unitatem. Pro tot sacrificiis offertur Agnus ille verè immaculatus in holocaustum, hostiam pacificam, & pro peccato: cùm & Sanctum Petrum illo die, in Sionis cœnaculo, primum Missę sacrificium obtulisse, testetur Pamelius. Optimè igitur sub
Tom. 1. Liturg. Ecclesiæ. soni, & spiritus specie missus est hoc die Spiritus sanctus, qui efficaciter omnium corda permeans, ad Fidem ea suaviter impellit, & apostolicâ tubâ, cujus sonus exivit in omnem terram, omnes Gentes ad Christi ovile convocat, & inducit, & volentes adultos introducit. Linguis autem flammeis designatur illuminatio, purgatio, cordis Apostolorum accensio: quorum etiam lumine, puritate, calore, debebat Universus Orbis illustrari, mundari, & accendi. Vel tandem dicemus cum D.Thomâ,
ad Apostolos missum Spiritum sanctum *sub specie* 1.q.43.a.7.ad 6.
flatus, ad ostendendam potestatem ministerii in dispensatione sacramentorum, unde dictum est eis, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, Sed sub linguis igneis ad ostendendum officium doctrinæ, Unde dicitur quod cœperunt loqui variis linguis. Ista vox *pentecoste* remansit in Ecclesiâ, ad Pauli imitationem, qui hac voce utitur, Corinthiis
scribens; *Permanebo autem Ephesi usque ad Pen-* 1.Cor 16, 8.
tecostem. Etsi non planè hinc evincatur Apostolum loqui de Christianorum Pentecoste: cùm tunc adhuc festa Judæorum celebrarentur Jerosolymis. Et in tempore designando Christiani nonnunquàm talium festorum rationem habebant: immò adhuc ex parte judaizantes etiam hebræo more, uti priùs, observabant. Idemque dicendum videtur de illo Pentecostes die, quem Apostolus Jerosolymis celebrare cupiebat, quo instante etiam à Judæis captus, & penè occisus fuit. *Festinabat enim, si sibi possi-*
bile esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis. Act.20.16
Cùm enim Paulus cum aliis purificatus, templum intraret sui nazaræatus oblationem laturus, uti Lege mosaicâ præscriptum erat; mirum non est, si & Pentecostem intẽdebat ritu colere judaico. Cùm tunc cæremoniæ mosaicæ mortuæ quidem essent, sed necdùm mortiferæ: & primitivi Christiani, ex Judæis conversi, multus similes ritus ex quadam observarent indulgentiâ. Et hoc quidem, non tamquàm futurorum umbræ adhærentes, sed talia aliquando bona fuisse profitentes: ut simili commiseratione, & conniventiâ, Synagoga nonnullo cum honore sepeliretur.

PENTECTES: *πεντέκτης, pendéctes*, Ità, refe-
rente Carolo Magri, fuit illa synodus appellata, In Hierol.
quæ vocatur à Latinis quinisexta. Nam vox est formata à *πέντε, pénde*, quinque, & *ἕκτος, héctos*, sextus. Fuit hæc synodus quinti, & sexti Concilii generalis, seu secundi, & tertii Constantinopolitani supplementum, in quâ canones in aliis non editi, constituti sunt, & in Trullo ad annum 707 cele-
brata. Sed rectiùs cum Baronio ista pseudosyno- An.Chr.
dus ad annum 692 consignatur, in quâ Græci, ab- 691.N.10.
sentibus Latinis, tot canones, tamquàm à Concilio universali statutos, obtrudere ausu temerario conati sunt. Aliàs aptiùs penthecte, uti græcè à Balsamone *πενθέκτη*, dicetur. De quâ magnus ille Annalium Pater videatur.

PENTEPITROPUS: *πεντεπίτροπος, pendepitropos*, p.b., vox formata à dicto *pénde*, quinque, & *epitropos*, curator, tutor, procurator, vicarius, præfectus. Et ità quinque viris præfectum, aut aliquorum quinque procuratorem sonat. Sed alio sensu unus ex quinque procuratoribus, seu pentepitropis verti potest. Sic in Hierolexico pro uno ex quin-
que procuratoribus, qui simul collegium forma- 24.Febr.
bant, ex vitâ S.Auxentii, citatur.

PEPLASMENUS: *πεπλασμένος, peplasménos*, latinè penultimâ correptâ, nisi vox planè græca græco more proferatur. Hæc in aliquibus Authoribus reperta formatum, more figulino effictum, aut errantem, atque vagantem significat. Est etenim præteritum participii passivi verbi *πλάττω, platto*, fur-

formo, fingo, creo, &c.. Sicque optimè de homine, à divino Plaste è limo formato, enuntiatur. Aut certè oritur à verbo πλάζω, *plázo*, errare facio, seduco, quasi errabundus, seductus. Et ità non ineptè homini adaptatur, à dęmone seducto, & in errorem præcipitato. Convenit tamen magis mulieri, quæ prima, & immediatè à serpente seducta fuit, quàm viro: qui potiùs superbiâ, & uxoris suæ amore illectus, quàm à dęmone seductus, pomum vetitum gustavit. Ideò dixit Apostolus: *Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.* (1. Tim. 2. 14.)

PEPLOS: πέπλος, amictus, velum, tela prætenuis, vestis propriè mulierum, quamvis etiam viris ab Euripide tribuatur. Dicitur & peplum, πέπλον, *péplon*, ut vult Eustathius, quasi περίπλεον, *prépalon*, à πρέπω, *prépo*, decens sum, quòd sit maximè decens, & decorum: vel à πεπτάσθαι, *peptasthæ*, expandi, explicari. Fuit etiam peplum Minervę consecratum, præclaris Atheniensium gestis depictum. Ex his patet peplum elegantiorem vestem significare, & constat ex D. Jo. Chrysostomo dicente: *Quis non obstupesceret, & admiraretur, cogitans quomodo verbum Domini, quod dicit, germinet terra herbam fœni: in ipsa olera terræ descendat, & quasi admirabili peplo terræ faciē variis floribus adornet?* (In Gen. Hom. 5.)

PERA: πήρα, sacculus, utplurimùm coriaceus, in quo panem, & alios cibos gestare solent viatores. Oritur, ut vult Ger. Vossius, à verbo πάομαι, *páome*, edo: quod etiam paro, & possideo significat. Alii à verbo τηρέω, *teréo*, servo, mutato t, in p, eruunt: eò quòd in eo panis conservetur. Hanc ab Apostolis ferri (vitandæ nimiæ solicitudinis causâ, & ut omnis fiducia in divinâ providentiâ collocaretur) saltem pro illâ vice, vetuit Christus: *Non peram in viâ, neque duas tunicas*. (Matth. 10. 10.) Aliàs solum nimiam curam, & omnia muneris apostolici impedimenta prohibere censetur. Nam posteà sacculus, & pera conceditur, dum ait: *sed nunc qui habet sacculum* (græcè βαλάντιον, *balándion*, idest crumenam, seu marsupium) *tollat similiter & peram.* (Luc. 22. 36)

PERIAPTA: περίαπτα, *periapta*, amuleta quædam è collo dependentia, contrà varias infirmitates. Et hæc quidem sicuti superstitiosè inscripta, & signata erant, ità piè ab Ecclesiâ prohibita fuerunt, Dicitur autem græcè περίαπτος, *periaptos*, circumpendens, seu à verbo περιάπτω, *periápto*, pro amuleto appendo. Periapta dicta sunt etiam ornamenta, veluti monilia, & alia similia.

PERIARCHON: περὶ ἀρχῶν, *peri archôn*, idest, de principiis. Nam περὶ, *peri*, de, & ἀρχὴ, *archè*, principium: quod in genit. plur. facit *archôn*. Ità dictum opus Origenis, in quatuor libros divisum, qui libri Periarchon, seu de principiis, dicuntur, & densissimis erroribus, ac fœdis scatent hæresibus. In has vir maximi ingenii, proprio fastu, & philautia tumidus, à Deo incidere permissus est. Ex his Principiorum libris plurimæ hæreses principium sumpserunt: præsertim Arianorum, quorom à D. Thomâ fons assignatur Origenes. (1. p. 34. a. 1. ad 1.) Hos libros, summo totius Urbis, & Orbis damno, Ruffinus Aquilejensis presbyter de græco in latinum convertit. Propterea D. Hieronymus, primùm ipsi amicissimus, eum acerrimè fuit insectatus. Ut etiam praeter Origenis Apologiam, falsò Pamphilo Martyri adscriptam, qui Eusebio Cæsariensi arcto amicitiæ nodo copulatus fuit, ab ipso Ruffino editam: cùm reverà ista Apologia non esset Pamphili, sed ipsius Eusebii Arianorum Antesignani. De quibus tractat Baronius, dicens: *Sed quod spectat ad Periarchon, & apologiam nomine Pamphili Martyris pro Origene à Ruffino editam, audi Hieronymum ab Oriente, ita ut Romæ audiretur, veluti tonitruum vehementiùs obstrepentem.* (An. Chr. 397. N. 22) Et meritò quidē ità validè Ruffini conatibus se opposuit Hieronymus, qui sciret, quâ vafritie ille Origenis errores vellet Orbi catholico obtrudere. Sicque ait Magnus Ecclesiæ tunc temporis Achilles: *Ruffinus non uni urbi, sed orbi blasphemias Origenis, & περὶ ἀρχῶν libros, quantum in se fuit, intulit: ità ut Eusebii quoque primum librum defensionis Origenis sub nomine Pamphili Martyris ederet, & quasi ille parùm dixisset, novum pro eo volumen evomeret.* (Hier. in Dial. adv. Pelag.) Ut suum Ruffinus intentum faciliùs assequeretur, finxit se libros Periarchon emendatos edere velle. Quod uberiùs refert citatus Baronius N. 26., ex ipsis Ruffini verbis ostendens, ipsum egregiè Orthodoxis imponere voluisse, dum se errores de Trinitate veluti supposititios, & adulteratos, ad aliorum Origenis operum normam, expungere profitetur. Quo faciliore operâ incautos alliciebat, dum librum emendatum se legere arbitrantes, in alios innumerabiles errores, datâ operâ non expunctos, incidebant. Audiatur rursùs de his libris, à Ruffino editis, Hieronymus: Quæ cùm legissem contulissemque cum gręco, illicò animadverti, quę Origenes de Patre, cum Filio, & Spiritu S. impiè dixerat, & quæ romanę aures ferre non poterant, in meliorem partem ab interprete commutata: cætera autem dogmata, de Angelorom ruinâ, de animarum lapsu, de resurrectionis pręstigiis, de mundo, vel mundis Epicuri, de restitutione omnium in ęqualem statum, & multò his deteriora, quę longùm esset retexere, vel ità vertisse ut in gręco invenerat, vel de commentariolis Didymi, qui Origenis apertissimus propugnator est, exaggerata, & firmiora posuisse: ut qui in Trinitate catholicum legeret, in aliis hęreticum non caveret. (Apol. 1. adv. Ruffin.) Hactenus D. Hieronymus.

PERIBOLUS: περίβολος, *peribolos*, p.b., ambitus, mœnia, septa ne quis in pręceps cadat. Oritur ista vox à verbo περιβάλλω, *peribállo*, ambio, circumdo, cingo. Indè à S. Hieronymo peribolus accipitur pro septo, coronâ, & circuitu. Suprà illud Danielis de Nabuchodonosoris statuâ, in campo Dura erectâ, Septuaginta à Pererio citati, pro campu Dura, περίβολον, *peribolon*, transtulerunt: *quod nos*, inquit Hieronymus, *vivarium, vel conclusum locum dicere possumus*. (Dan. 3. 1. In Dan. l. 3. D. Hier. in c. 3. Dan.) Sed illìc in meo Codice apud 70 lego ἐν πεδίῳ Δεειρᾶ, *em pedio deerà*, & eorum Interpres latinus vertit in *campo duran*. De peribolo quidem mentionem agit Ezechiel, in templi reędificandi descriptione, ubi dicitur: *Et peribolus exterior secundum gazophylacia*, &c. (Ezech. 42. 7.) Textus hebraicus habet *gadér*, idest, maceria, paries, sepes, septum, à radice *gadár*, sepsit: sed 70 legunt φλιὰ ἔξωθεν, *phliá éxothen*, idest, limen exterius. Loquitur Propheta de muro exteriori, qui templum ambie- (גָּדֵר *gadér*. גָּדַר *gadár*.)

biebat, & tutabatur: cùm autem multa ædificia templum ambirent, etiam hæc omnia peribolus poterant appellari. Unde decreta illa totius populi, de electione Simonis fratris Jonathæ, & Judæ Machabæi, in principem, & summum sacerdotem, repolita in aliquo atriorum cubiculo, dicuntur po-
1. Macha. 14.48. sita *in peribolo Sanctorum, in loco celebri*. Et ità Textus græcus exarat: ἐν περιβόλῳ τῶν ἁγίων, *en peribōle ton hagion*, in peribolo Sanctorum, seu in peribolo qui ambiebat Sancta. Ab aliquibus etiam rectè dicitur perivolium, seu peribolium (potest enim dici β, *bēta*, & *vita*) pro loco venationis clauso, & delitiarum horto, aut aliquo simili, muris undiquà circumdato.

PERICARDIUM: περικάρδιον, *pericardion*, p. b., folliculus quidam, seu pellicula cor involvens, dicta à περὶ, *peri* circùm, & καρδία, *cardia*, cor. Hæc pellicula solet aquam continere, nempe humorem ob æstum cordis exsudantem, qui & ipsum cordis ardorem contemperat, ejusque parenchyma humectat. Pericardium in Christo, lanceâ Centurionis punctum, aquam illam emisisse, nonnulli opinan-
L.1.c.5. tur: de quo Thomas Bartholinus in suâ Anatome.
Io.19.34. Et de aquâ istâ Evangelistæ verba intelligunt: *Unus militum lanceâ latus ejus aperuit, & continuò exivit sanguis, & aqua*. Hanc Tirinus etiam vult è pericardio promanasse, ut omnibus veræ Christi mortis argumentum daretur: cùm necesse sit vulnerato pericardio omne animal protinùs mori. Ut ergò S. Joannes de Christi morte fidem indubitatam faceret; se sanguinem, & aquam è latere Christi
v.35. profluentem, vidisse testimonium perhibet: *Et qui vidit testimonium perhibuit, & verum est testimonium ejus, & ille scit quia vera dicit*. Sed hæc triplicata testificatio aliud quid sublimius, quàm id quod naturaliter possit evenire, subindicat: & videtur Evangelista satis innuere, ità aquam, & sanguinem separatim fluxisse, ut quivis facilè unum ab altero potuerit discernere. Quod non contigisset si aqua illa modica pericardii, sanguini è latere dissectò permixta, fuisset egressa. Unde D. Thomas
3 p.66. a. 4 ad 3. ait: *Fuit autem aqua pura miraculosè egrediens à corpore mortuo, sicut & sanguis, ad comprobandam veritatem dominici corporis, contra Manichæorum errorem, ut scilicet per aquam (quæ est unum quatuor elementorum) ostenderetur corpus Christi verè fuisse compositum ex quatuor elementis. Per sanguinem verò ostenderetur esse compositum ex quatuor humoribus*. Sed quæcumque illa fuerit aqua, nihil inde argui potest, pro numero Sacramentorum stabiliendo: ut hæretici perperàm contendunt, tantùm duo Sacramenta, sicuti Kemnitius, Illyricus, & alii, nempe Baptismum, & Eucharistiam, inde pessimè colligentes. Quamvis enim aliqui Sancti Patres, ut Chrys., Cyr., Theoph in illum locum, Aug. l.2. de Symbolo, c.6., Damasc. l.4. de Fide Orthod., c.10, intelligant per sanguinem, & aquam, figurata fuisse illa duo Sacramenta, non ideò alia excludunt. Sed de his mentionem agunt ut principalioribus, & in quibus Ecclesia fundatur, & dignoscitur: & ab aliis Sanctis Patribus talia symbola aliis Sacramentis, & mysteriis applicantur. Nam per ea Cyrillus Jerosolymitanus Catech. 3, Hieronymus Ep.83, duo Baptismata intelligunt, unum in sanguine, alterum in aquâ. Ambrosius l.10 in Lucam, c. 150, Leo Papa Ep. 4, Augustinus, & Beda in cap. 19 Joannis, per sanguinem intelligunt lytrum nostræ redemptionis, & per aquam Baptismum. Undè aptissimè dicitur è latere Christi Baptismum fluxisse, qui omnem vim à Christi sanguine desumit: & hic est janua Ecclesiæ, & Sacramentorum, per quem, & per Christi latus, in Sancta datur introitus. Quapropter optimè dicitur Ecclesiam formatam ex latere Christi, in cruce dormientis: sicut Eva formata est è latere Adæ in alto sopore stertentis.

PERICLYSIS: περίκλυσις, p. b., ora vestis, à verbo περικυκλῶ, *perikyclō*, circumdo. Alii derivant à verbo περικλύζω, *periclyze*, inundo, ut undulationem significet. Quo sensu intelligi potest Anastasius in Leone tertio, dum ait: *Fecit vela holosericæ majora, minora habentia periclysim*.

PERIEGESIS: περιήγησις, *periēgēsis*, latinè propter *eta* vocalem longam, penultimâ productâ, etsi græcè statuatur accentus in antepenultimâ. Est expositio, descriptio: unde terræ periegesis dicitur terræ descriptio. Oritur ista vox à verbo περιηγέομαι, *periegeomai*, duco per viam, narro, indico: nempe à secundâ persona præteriti, quæ sine augmento est *periēgesæ*. Et hæc ad hujus vocis intelligentiam sufficiant, si quando in Authoribus occurrat.

PERIERGIA: περιεργία, *periergia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus in eâ retineatur accentus. Est curiositas, sedulitas super flua, anxietas, & inter vitia recensetur. Fit à particulâ περὶ, *peri*, quæ in compositione quoque significat circùm, & copiam, ac ἔργον, *ergon*, opus: eò quòd periergia nimiùm in aliquo versetur opere. Adèòque, sicuti curiositas, opponitur studiositati, quæ est virtus temperantiæ potentialis, nimium sciendi desiderium refrænans. Nam, ut ait D. Thomas, *moderatio hujusmodi appetitus pertinet ad virtutem studiositatis*. Hæc enim etsi primò, & propriè circà cognitionem occupetur; tamen secundariò etiam circa ea, ad quæ operanda cognitionis directione indigemus. 2.2.q.166. a.2.c.

PERIHERMENIAS: περὶ ἑρμηνείας, *peri hermeneias*, p.l., idest, de interpretatione. Nam περὶ, *peri*, etiam *de* significat, & ἑρμηνεία, *hermeneia*, p.l., interpretatio, sermo, explicatio, à verbo ἑρμηνεύω, *hermeneuo*, interpretor. Ità vocatus in græco ille Liber Aristotelis: quæ vox etiam in latinum transiit, ex duabus una facta. De hoc Opere loquitur Isidorus: *Liber subtilissimus nimis, de quo dicitur: Aristoteles quando perihermenias scriptitabat, calamum in mente tingebat. Perihermeniam nominant, quam interpretationem nos appellamus, scilicet quòd res mente conceptas prolatis sermonibus interpretatur, per cataphasim, & apophasim, idest per affirmationem, & negationem. In his itaque perihermeniis, supradictus Philosophus de septem speciebus tractat: idest, de nomine, de verbo, de oratione, de enuntiatione, de affirmatione, de negatione, de contradictione*. Sed hîc quæstio suboriri potest, quid præcisè Aristoteles per hermeniam, seu interpretationem, intellexerit? Quod Toletus in horum Librorum Prolegomenis, diligentiùs inquirit. Et quidem Boethius vocem signi- Orig.l.1.

si-

ficativam intelligit, per se aliquid significantem: sicque complectitur illas septem species, de quibus Isidorus. Interpretatio hisce verbis ab ipso Toleto exponitur: *Vox significativa per se articulata interiores passiones manifestans*. Alii eam magis restringunt, scilicet ad enuntiationem, Quia hæc est præcipua interpretatio, quâ verum vel falsum exprimimus: ità Ammonius, & D.Thomas. *Ex quibus constat*, ait Toletus, *subjectum secundùm hos authores hujus libri esse enunciationem simplicem, simplices enim dictiones, non interpretatio, sed partes interpretationis sunt. Probabilius mihi videtur hic quamlibet enunciationem considerari, tam simplicem, quàm conjunctam*. Sicut autem hæc magnoperè scientiis inserviunt, quæ omnes vocibus exponuntur; ità maximè Theologis famulantur: qui accuratam nominum, verborum, & propositionum normam sequi debent, ne in altissimis Mysteriis ineptè loquantur. In his enim, ait D. Hieronymus, à S.Thomâ citatus, *ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis*. Et ideò libros istos sæpiùs ab Angelico citatos reperies: ex quibus, v.g., quid sit verbum propriè dictum, inter alia, definit.

In Prolegomenis.

1.q.39.a.7.

q.34.a.1.

PERINOEA: περίνοια, *perinia*, latinè penultimâ longâ propter diphthongum, quamvis à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Est cogitatio, singularis intelligentia, plena mentis comprehensio. Formatur ista vox à περί, *peri*, circùm, & νοῦς, *nus*, mens: aut à verbo περινοέω, *perinoeo*, curiosè excogito, animo concipio, commentor. Perinœa ergò diligentiorem, aut accuratiorem significat cogitationem: veluti græcè dixit D. Nazianzenus, *perinœâ ad Deum penetrare*. Aliquando verò solertiam, & vafrum commentum, seu præstigias designat.

PERIOCHA, seu perioche: περιοχή, *perioché*, complexio, comprehensio, argumentum alicujus libri, aut tractatus. Eruitur à præterito medio verbi περιέχω, *periecho*, contineo, amplector, aliquid in mente complector. Periocha apud Grammaticos est certæ cujuspiam rei, vel negotii perfecta cōplexio, ut per se consistere, atque à cæteris disjungi possit, sicque majusculâ solet inchoari. Significat apud omnes Scriptores argumentum, seu brevem complexionem illius rei, de quâ agitur in aliquo capite, tractatu, aut libro. Et ita perioche in Origenis Homiliis à Grynæo adjuncta. Priore sensu à Grammaticis usitato, in Textu græco intelligitur id quod dicit S. Lucas de loco Isaiæ, quem legebat Eunuchus reginæ Candacis. Nam græcè dicitur, ἡ δὲ περιοχὴ τῆς γραφῆς ἣν ἀνεγίνωσκεν, *perioche autem scripturæ quam legebat*. Non enim hîc refertur argumentum illius quod legebat, sed ipsa Prophetæ verba, secundùm 70 Interpretū lectionē,

Act.8.32.

Is.53.7.

PERIODEUTES: περιοδευτής, circumlustrator, In Ecclesiâ græcâ significat visitatorem, ab Episcopo destinatum, & ipsius vice loca ignobiliora visitantem. Ità dicitur à verbo περιοδεύω, *periodeuo*, circumeo, circumspecto: quod ulteriùs oritur à *peri*, circùm, & ὁδός, *hodós*, via. *Periodeuta*, inquit Zonaras, *nominantur, quòd huc, illucque contendit in officio fidelibus vagentur*.

PERIODUS: περίοδος, *periodos*, p.b., circuitus, circuitio, ambitus. Ab eâdem origine quâ vox præcedens ista est eruenda. Periodus apud Grammaticos est apta, & concinna verborum comprehensio, quæ duabus præcipuè partibus constat: prothesi, seu propositione, & apodosi, seu redditione. Inter has partes virgula puncto supersignata solet interponi. Dicitur periodus, qui est veluti verborum circuitus, in seipsum recurrens. Exempla, cum suâ propositione, & redditione passim habebis in Scripturâ, & quibuslibet Scriptoribus, illo signo interposito: cùm ità priùs membrum à consequentibus dependet, ut nullo modo sine istis possit consistere: etsi sæpiùs etiam duo puncta, loco illius lineolæ cum puncto, inferantur. Ut autem periodus circuitionem significat, aliquando in sacris Authoribus reperitur: sicuti apud Hieronymum, de S.Lucâ loquentem, dum ab ipso exaratas negat Periodos Pauli, & Theclæ. Talis quippe liber ab aliquo presbytero in Asiâ compositus, ut refert Tertullianus, à S.Joanne falsitatis convicto, Pauli, & Theclæ continebat circuitiones, & peregrinationes. De quibus D.Hieronymus ait: *Igitur Periodos Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas scripturas computamus*. In Lib. de Script. Eccl.

PERIOECUS: περίοικος, *perieicos*, vicinus, accola, Est enim à dicto *peri*, circùm, & οἰκέω, *ikéo*, habito, incolo. Ludovicus Vives, occasione Antipodum, quos negat D.Augustinus, loquitur etiam de Periœcis, quos latinè circumcolas dicit. Cùm enim Sphæra, seu tota terra in quinque Zonas dividatur; illi qui eandem Zonam circumquàque incolunt, à Mathematicis Periœci vocati sunt. Et hi quidem in eâdem Zonâ iisdem simul anni temporibus gaudent: nempe omnibus simul est æstas, aut hyems, &c. Inter istos verò ejusdem Zonæ, qui maximè inter se distant, est differentia maxima lucis, & tenebrarum. Nam quod his est dies, illis est nox. Et hoc est quod dicit Vives: περιοικοι, periiki, *luce differunt, ac tenebris, non vicissitudinibus anni, & temporum*. Cujus ratio est, quia ab omnibus simul sol æqualiter distat, per cujus approximationem, aut remotionem, anni tempora variantur. Sed occidente nobis sole, v.g., in iis qui sunt in eâdem Zonâ ab aliâ parte oppositâ, sol oritur; adeòque ipsis est dies, quando nobis est nox. Contrarium accidit in Antœcis, qui non luce, & tenebris; sed vicissitudinibus anni, & temporum discriminantur. Nam sub eodem Meridiano habitant, sed in Zonâ oppositâ. Dicuntur Antœci, quasi contrahabitantes, ab ἀντί, *anti*, contrà, & ikéo, habito. Sed Antipodes, qui sunt in Meridiano opposito, & Zonâ, aut in parte diametraliter oppositâ, omnia inter se contraria experiuntur.

In Lib.16. c. 9. de Civ.Dei.

PERIPATETICUS: περιπατητικός, *peripateticós*, p.b., deambulans, aut deambulatorius, verti potest. Oritur enim à verbo περιπατέω, *peripatéo*, deambulo; quod componitur ex dicto *peri*, circùm, & *patéo*, calco, vado. Ità dicti Aristotelis discipuli, qui deambulando ab ipso docebantur. De quibus ait Isidorus: *Hi dicunt quamdam particulam animæ esse æternam, de reliquo magnâ ex parte mortalem*. Theophrastus, Simplicius, & Averroës in hoc er.ore fuisse affirmant Aristotelem, dari in omnibus hominibus unam animam, & intel-

Orig. l.8. c.6.

tellectum, qui ipsis assistat, ut solis lumen huic Universo: quod Averroës variis propugnat argumentis. Peripateticorum dissensionem à Stoicis superiùs innuimus, de pathematis agentes. Quamvis, sicuti cum Augustino, & Angelico Præceptore diximus, non intersit tantum discrimen, quãtum primâ fronte apparet: ità ut vix, aut ne vix quidem, inter se discrepent. Unde D. Thomas ait, *Peripatetici verò, quorum princeps fuit Aristoteles, iram, &*
2.2.q.123 a.10.c. *alias animæ passiones attribuebant virtuosis, sed moderatas ratione, licet fortè quantùm ad rem non differebant, sed solùm quantùm ad modum loquendi.* Cujus rationem reddit: quia Peripatetici omnes motus appetitus sensitivi passiones vocabant, quæ tamen à ratione nonnunquàm, ad promptiùs operandum, essent assumendæ. Stoici verò vocabant animæ passiones immoderatos quosdam affectus appetitus sensitivi, qnos ægritudines vel morbos appellabant: nec inter utrumque appetitũ, rationalem, & sensitivum, discrimen agnoscebant.

PERIPATUS: *περίπατος, peripatos*, apud Homerum habet penultimam communem, etsi à Græcis acuatur antepenultima. Vox hæc deambulationem significat, à supradicto verbo *περιπατέω, peripatéo*, deambulo. Peripatus etiam dictus est ille locus, in quo Aristoteles deambulando docebat, qui aliàs Lyceum vocabatur. Sicut ergò Plato in Academiâ; sic Aristoteles in Peripato, vivo etiam præceptore docebat: ut habetur ex Augustino. *Cùm*
De Civ. Dei l.8.c. 12. *Aristoteles Platonis discipulus, vir excellentis ingenii, & eloquio Platoni quidem impar, sed multos facilè superans, sectam peripateticam condidisset, quòd deambulans disputare consueverat, plurimosque Discipulos, præclarâ famâ excellens, vivo adhuc præceptore, in suam hæresim congregasset*: &c. Etsi Ludovicus Vives à Platonis morte, ipsum discipulos instituere cœpisse, contendat. Illum hic miris laudibus extollit, referens Platonem à Græcis quidem *θεῖον, theion*, divinum; sed Aristotelem dęmona fuisse nuncupatum. De cujus vocis significato vide suo loco.

PERIPETASMA: *περιπέτασμα, peripétasma*, vela, seu aulæa, quæ ad exornandum aliquem locum suspenduntur. Vox est derivata à *περὶ, peri*, circùm, & verbo *πετάννυμι, petánnymi*, pando, extendo: ab ejus nempè præterito passivo *πεπέτασμαι, pepétasmæ*, extensus sum. Adeòque peripetasma propriè significat id quod circà aliquid expanditur. Catapetasma verò est illud quod contrà expanditur: à *κατὰ, catà*, contrà. Sic illud velum quod pendebat in templo Jerosolymitano ante Sancta Sanctorum, dividens hanc templi partem posteriorem à priori, quæ Sancta vocabatur, ab Evangelistis in gręco, dum narrant ipsum in Christi Domini morte scissum fuisse, catapetasma nuncupatum est. Sicuti eodem nomine donatur in Textu gręco illud idem velum, de quo D. Paulus tabernaculum describens: *Post Velamentum autem* (græcè *καταπέ-*
Heb. 9. 3. *τασμα, catapétasma*) *secundum tabernaculum, quod dicitur Sancta Sanctorum.* Nam ut in templo Salomonico, aut Zorobabelico, aut etiam in Herodiano; ità & in tabernaculo Mosaico, velum, eo quo dictum est modo, intermedium pendebat.

PERIPETIA: *περιπέτεια, peripitia*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Gręcis acuatur antepenultima. Etsi significet etiam temeritatem; tamen propriè est casuum varietas, & rerum eventus. Latinè dici posset circumincidentia, à *peri*, circùm, & *πίπτω, pipto*, cado: cujus aoristus secundus *ἔπεσον, épeson*, cecidi, à quo trahitur ista vox peripetia, seu à verbo *περιπίπτω, peripipto*. Ità communiter sumitur peripetia ab Authoribus sacris, & profanis: & etiam in linguâ vulgari, pro multorum accidentium eventu, & revolutione, quæ quasi motu circulari sibi invicem succedunt. Sicque Strabo de Homero loquens, historiam belli troiani vocat *ἀληθεῖς περιπετείας, alethis peripetias*, veras peripetias.

PERIPHERIA: *περιφέρεια, periphéria*, ejusdem cum præcedenti accentus. Est circumferentia, circumlatio, rotatio: à verbo *περιφέρω, periphéro*, circumfero. Significat etiam vitam errabundam, quâ quis hinc, & inde circumfertur. Communiter peripheria, p.l., dicitur extrema circuli linea, à centro circumquàque distans æqualiter, vel extrema corporis sphærici superficies. Sicuti cæli periphæria, & circumferentia, passim ejus superficies, maximè convexa nuncupatur.

PERIPHRASIS: *περίφρασις*, p.b., circumlocutio, circuitus loquendi. Fit à *περὶ, peri*, circùm, & *φράσις, phrásis*, locutio. Periphrasim Isidorus Orig. l.1. c. 36.
vocat *circumloquium, dum res una plurimis verbis significatur.* Periphrasis, apud Oratores, ab aliquibus inter tropos sermonis recensetur: cùm tamen in periphrasi non sit propriè verbi, vel sermonis, à propriâ significatione in aliam cum virture traductio, in quâ tropi ratio consistit. Ideò ab aliis à tropis excluditur, dum in periphrasi verba sumuntur in propriâ significatione, Nam periphrasis est, cùm pluribus verbis id explicatur, quod paucioribus dici potest. Hic modus loquendi obvius apud Poëtas, & Oratores, qui sæpè, v.g., noctem, vel diem nominare volentes, pluribus verbis eam exprimunt. Ut illud Virgilii:

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ęgris Æneid. 2.
Incipit, & dono Divûm gratissima serpit:

ad noctem, aut noctis initium exprimendum. Sic etiam apud Hagiographos similes loquendi modi reperiuntur: qui sæpiùs in aliam linguam translatione contingunt, dum verba alicuius idiomatis, ut gręci, vel hebraici non possunt, nisi per circumlocutionem, latinè reddi. Ità illud quod apud Joannem dicitur, quod Judęi conspiraverant, ut si quis Io.9.22.
Jesum *confiteretur esse Christum, extrà synagogam fieret*. Gręcè dicitur *ἀποσυνάγωγος, aposynágogos*, quod latinè impropriè aposynagogus, p.l., dicetur. Quapropter Interpres per periphrasim dixit *extrà synagogam*. Hoc plerumque accidit in participiis græcis exponendis, quibus ipsi abundant, & ut plurimùm latinè sine circumlocutione verti non possunt. Talia snnt, v. g., participia præteriti temporis activa, quibus carent Latini. Uti participium *εἰπὼν, ipón*, non benè semper latinè redditur *dicens*: sed *ille qui dixit*, aut *cum dixisset*, & similia sexcenta. Damascenus è contrario periphrasim accepit, non cùm una res pluribus verbis dicitur; sed cùm duæ res per unam vocem exprimuntur. Veluti dum Christi actiones dicuntur theandricæ, seu Deiviriles, actiones utriusque naturæ

L.1.de Fide orthod. c. 19. uno verbo expressæ, *Dicitur autem*, inquit Isidorus, *tropus hic periphrasis, idest circumlocutio, quando quis duo quædam per unam complectitur dictionem*. Antiphrasticè ergò hæc periphrasis dici videtur.

PERIPSEMA; περίψημα, *peripsema*, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ. Est omnium rerum purgatio, sordes, putamen, ramentum, à verbo περιψάω, *peripsáo*, rado, abstergo, limo: quod ulteriùs componitur, à particulâ *peri*, circùm, & verbo inusitato ψάω, *psáo*, tergo, rado. Significat ergò peripsema abjectum ramentum, seu rem vilissimam, aut secundùm Oecumenium, vilem pannum, quo sordes absterguntur. Et ità dixit Apostolus: *Tamquàm purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc*.
1. Cor. 4. 13. Indicans se à plurimis haberi contemptui, & dignũ pedibus calcari, everri, & ut res vilissima eliminari. In Græco pro *purgamenta* habetur *pericatharmata*, quæ vox magis dictioni *peripsema* consonat. Nam περικάθαρμα, *pericatharma*, significat sordes undique circumverrendo collectas. Quia verbum περικαθαίρω, *pericatharo*, significat circumpurgo, vel undique mundo. S. Ambrosius tamen,
Lev.16.21 & alii legunt simpliciter *catharma*, à verbo *catharo*, purgo: & significat hostiam piacularem, qualis erat caper emissarius apud Hebræos; quo sensu etiam peripsema sumi potest. Cùm Suidas referat, quòd apud Gentiles scelerati, quasi totius populi sceleribus onusti, in mare projiciebantur, hisce verbis: *Esto omnium peripsema*.

PERISCELIS: περισκελὶς, *periskelis*, p.b., aliqui intelligunt feminale, quod vulgò gremiale dicitur. Dictum periscelis, quia circa crura diffluat: à *peri*, circùm, & σκέλος, *skelos*, crus, brachium. Sed rectiùs intelligitur aliud quidpiam cruris, vel brachii ornamentum, ex pretiosiore metallo confectum. Saltem ità in Numerorum libro intelligitur: dum narrat, cæsis Madianitis à filiis Israël, neminem ex his de prælio defuisse. Ideòque gratiru-
Num. 31. 50. dinis ergò dicunt: *Offerimus in donariis Domini singuli quod in prædâ auri potuimus invenire, periscelides, & armillas, annulos*, &c. Septuaginta tamen hîc non habent *periscelides*, sed χλιδῶνα, *chlidona*, murænulam: & Textus hebraicus *etsngadah*, אצעדה *etsngadah*, armilla, atque secundùm D.Hieronymum periscelis. Oritur ista vox à radice *tsangád*, צעד *tsangád*, incessit, adeòque cruris incedentis ornamentum subindicat. Propheta verò Isaias ob superbiam, & muliercularum ornamenta vanissima, prædicens populi vastationem, deprædationem, & captivitatem; ostendit quòd Dominus auferet omnem mundum muliebrem, & inter alia, *monilia, & armillas, &*
Is.3. 18. *mitras, & discriminalia, & periscelidas*. Hic autem, juxtà periscelidis etymon, caligæ, seu tibialia pretiosiora possunt intelligi: nec 70 istâ voce in hoc loco utuntur, quamvis Hebræus legat צעדות *tsengadoth*, *tsengadoth*, idest armillæ, aut periscelides, ab eâdem radice quâ *etsngadah*, formatum.

PERISSEUMA: περίσσευμα, *perisseuma*, abundantia. Eruitur à primâ personâ præt. pass. verbi περισσεύω, *perisseuo*, abundo, quod & à περισσὸς, *perissos*, abundans, efformatur. Et ità sæpè abundantia dicitur. In Textu græco perisseuma. Sicuti Corinthiis ait Apostolus: *In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat*. Hinc 2. Cor. 14. & perisseuma vocatur quod abundantia rerum suppetit: & apud Jurisperitos propriè est congiarium, quod plebi, aut militibus datur.

PERISSOCHOREGIA: περισσοχορηγία, *perissochoregia*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ statuatur. Est superflua contributio, supererogatio, maximè in ludos publicos impensa superflua. Nam est vox formata à dicto *perissos*, supervacaneus, modum excedens, abundans, eximius, & χορηγία, *choregia*, contributio, sumptus, erogatio in ludos, &c.: sicut in voce *choragus* insinuatum fuit. Hinc pro quâlibet supererogatione ab aliquibus poni videtur.

PERISSOLOGIA: περισσολογία, *perissologia*, latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos in accentu imitemur. Est sermo superfluus, sermonis abundantia, & redundantia. Dicitur à nuper exaratâ voce *perissos*, & λόγος, *logos*, sermo: & præcipuè accidit, cùm superfluè quod dictum est repetitur. In Scripturis sacris, etsi multa superfluè repeti videantur, nulla perissologia est admittenda. Nihil superfluum, nihil redundans, ubi Spiritu S. dictante, omnia, etiam minimus apex, mysterium habent, & divinâ describuntur Sapientiâ.

PERISTEPHANON: περιστέφανον, p.b., circumcoronatum, coronâ cinctum latinè reddi potest. Eruitur à verbo περιστεφανόω, *peristephanóo*, undique redimio, corono, coronâ cingo. Aliàs *de coronis* significat, maximè si dictiones separentur, περὶ, *peri*, στεφάνων, *stephánon*, à *peri*, de, & *stephanos*, corona. Titulus est operis Prudentii, in quo de Sanctis Martyribus hymni exstantur.

PERISTEROTROPHIUM; περιστεροτροφεῖον, *peristerotrophion*, p. l., locus alendis columbis aptus, & vulgò columbarium appellatus. Vox est formata à περιστερὰ, *peristerá*, columba, & verbo τρέφω, *trépho*, alo. Peristerotrophia, seu columbaria an licita sint, inter Morales agitatur. Columbæ siquidem cum proximi damno grana sata devorant, & alias plerumque ad sua loca deducunt. Sed à curiosioribus observatum ipsas utplurimùm grana sat is noxiora deglutire, adeòque non minorem utilitatem quàm damnum conferre. Ex consuetudine verò etiam aliorum columbas ad sua peristerotrophia allicere, licitum esse, ex variis Authoribus notat Bonacina. De Contr. Disp. 1. q. 3. p. 7. n. 5.

PERISTOMIUM: περιστόμιον, *peristòmion*, p. b., apertura circularis. Vox est composita ex *peri*, circùm, & στόμα, *stóma*, os, quasi circumos. Ità legit D. Augustinus de tunicâ summi Sacerdotis L.2.c. sup. Exod. q. 118. hyacinthinâ; *Et erit peristomium ex eâ medium, idest quà caput eiiciatur*: Ubi Noster habet, *In cujus medio supra erit capitium*. Textus hebraicus Ex.28.32. ait *pi roschó*, idest os capitis ejus, seu capitii: & פי *pi*, Septuaginta, ex quibus ea verba desumpsit S.Pater, ראשו *roschó*. καὶ ἔσται τὸ περιστόμιον ἐξ αὐτοῦ μέσον, *& erit capitium ex eo medium*. Post quæ verba subjungit Augustinus: *Hoc est enim quod Græci dicunt* περιστόμιον, *peristomion*. Vult ergò dicere S. Textus, quòd in illâ tunicâ, in parte superiori, esset apertura sufficiens, ut caput trajici posset dum induitur: in cujus peristomii, seu capitii gyro esset ora textilis, ne facilè rum-

rumpatur, seu, ut legit D. Augustinus, *Oram habens in circuitu peristomii opus textoris contextum, idest ne ipsa ora extrinsecùs assuatur*.

PERISTROMA: περίστρωμα, *peristroma*, penultimâ productâ propter *omega*, etsi grecus accentus collocetur in antepenultimâ. Est vestis, pallium, eò quòd circumsternatur. Nam peristroma derivatur à *peri*, circùm, & verbo στρώννυμι, *strónnymi*, sterno. Dicuntur etiam peristromata aulæa picta, & versicoloria: quibus Themistocles, Regi Persarum, hominum sermones similes esse dixit. Sicut enim in peristromatis, si expandantur, formæ, & figuræ apparent. Hæc pauca ad hujus vocis explanationem, quæ in sacris etiam occurret Authoribus.

PERISTYLIUM: περιστύλιον, *peristylion*, p.b., ambitus columnarum, à dicto *peri*, circùm, & στῦλος, *stylos*, columna. Talia plerumque sunt atria, & porticus: qualia fuerunt in domibus regis Salomonis, & in templi ejus atriis. Tale quoque illud nobilissimum Romæ peristylium ad Alexandro VII ædificatum; quod augustissimum Templum Vaticanum mirâ majestate, & maximâ venustate condecorat.

PERISTYLUM: περίστυλον, *peristylon*, p.b., ab eâdem radice quâ peristylium, atrium dicitur. Et ità in secundo Machabæorum Libro, ex greco *peristylon* Interpres latinus atrium vertit: εἰς τὸ περίστυλον, *is ti peristylon*, in quodam atrio. Peristylos ergò quilibet locus, qui columnis sustinetur, aut columnis est cinctus, & ornatus, nuncupatur.

c. 4. v. 46.

PERIZOMA: περίζωμα, *perizoma*, p. l., etsi grecè sit vox proparoxytona. Significat omne id quod circumcingit. Nam fit à *peri*, circùm, & verbo ζώννυμι, *zónnymi*, cingo, quod in præt. pass. facit ἔζωμαι, *ézoma*, cinctus sum. Perizoma ergò est lumbare, aut pudendorum velamen, quod circumcingitur. Quale ex foliis ficus nostri primi parentes, apertis post peccatum eorum oculis, seu habentes experimentalem rebellis concupiscentiæ scientiam, sibi consuerunt: *Consuerunt sibi folia ficus, & fecerunt sibi perizomata*. Textus hebraicus habet *chagoróth*, cingula, à singulari *chagoráh*, cingulum, cujus radix est *chagár*, cinxit. Dicuntur autem oculi eorum aperti, non quòd ante illas corporis partes non cernerent; sed quòd priùs pudendæ non essent, dum ut cætera membra, non nisi ad imperium rationis movebantur. Illa igitur est oculorum apertio, ut explicat Augustinus, quia ad inordinati motus novitatem *oculi aperti, hoc est intenti ad intuendum facti fuat*. Subjungens posteà, *Nonne & ille in motu aperto*, scilicet Adam, *& illa*, nempe Eva, *in occulto, contrà sua voluntatis arbitrium, inobedientia illa membra senserunt, quibus utique nutu voluntario, sicut cæteris dominari debuerunt*. Ideò ergò consuerunt perizomata, quæ D. Augustinus ibidem dicit malè ab aliquibus vocari tegmina, cùm sit nomen nimis generale: sed meliùs retineri nomen grecum, aut verti succinctoria, aut etiam campestria. De quibus etiam alibi egerat, dicens: Qui autem vult intelligere quid senserint, debet considerare quid texerint. Succinctoria quippe sibi de foliis ficulneis, non vestimenta fecerunt, quæ succinctoria grecè περιζώματα, *perizómata* vocantur. Quid autem cooperiant perizomata omnibus notum est, quæ nonnulli latinè campestria sunt interpretati. Quis autem ignorat, qui campestrantur, quas partes corporis tegant? has enim tegebant Romani juvenes, quando nudi exercebantur in campo, unde hoc genus tegminis tale nomen accepit. Ità S. Augustinus.

Gen. 3. 7. חגרת *chagoróth*. חגרה *chagoráh*. חגר *chagár*. Contra 2. epist. Pel. lib. 1. c. 16. De nupt. & concup. lib. 1. c. 32.

PERPERUS: πέρπερος, *pérperos*, p.b., procax, temerarius, præceps. Vox est à Cecropum moribus deducta, qui etiam perperi dicti sunt, suâ infamiâ famosi. Ideò ubi noster Vulgatus habet, *Charitas non agit perperàm*; Erasmus, etiam in levioribus gravis criticus, vertit, Charitas non est procax. Et certè in Textu greco legitur οὐ περπερεύεται, *u perperíueta*: quod est tertia persona verbi περπερεύομαι, *perperíuoma*, ideSt ago perperàm, & temerariè, procacites, aut protervè, ut agit amor carnalis.

1. Cor. 13. 4.

PERSEPOLIS: Περσέπολις, p.b., civitas ità dicta à quodam Perseo, ejus conditore, & πόλις, *pólis*, civitas. De quâ Isidorus: *Persepolim urbem, caput persici regni Perseus Adiæ filius condidit*. Hanc expilare, & templum ejus locupletissimum expoliare incassùm tentavit Antiochus ille Epiphanes. *Intraverat enim in eam quæ dicitur Persepolis, tentavit expoliare templum, & civitatem opprimere, sed multitudine ad arma concurrente, in fugam conversi sunt*. Et ità in Textu greco vocatur, λεγομένην Περσέπολιν, *legoménen persépolin*, dictam, seu eam quæ dicitur, persepolim. Hæc civitas Libro primo Machab. alio nomine Elymais, grecè Ἐλυμαΐς, *elymaïs*, & ab Interprete Elymis, appellatur.

Orig. l. 15. c. 36.

2. Mach. 9. 2.

PETALUM: πέταλον, *pétalon*, p.b., folium, lamina, bractea. Eruitur à verbo πετάννυμι, *petánnymi*, pando. Petalum aliquando vocatur aurea lamina illa, nomine Dei Tetragrammato inscripta, quam summus Judæorum Pontifex in fronte gerebat. Uti apud Bedam legitur: *Induatur feminalibus lineis, tunicâ lineâ, tiarâ, petalo aureo*. Et ità Ex. 28. 36. à Septuaginta lamina illa græcè *pétalon* exaratur.

De Tabernaculo l. 3. c. 9.

PETALURGUS: πεταλουργός, *petalurgos*, is qui bracteas, aut laminas extenuat. Fit à voce dictâ *pétalon*, folium, lamina, bractea, & ἔργον, *ergon*, opus. Alii petalergos dicunt; & quomodò Glossa hanc vocem explicuerit in Procemio nostro videre licet. Petalurgus ergò est bractearius, qui aurum maximè, vel argentum in bracteas extendit. Vide L. 1. C. de excus. art. Talis artifex insignis fuit Beseleel ille tabernaculi mosaici architectus, de quo in voce *bractea* dictum est.

PETAMINARIUS: πεταμινάριος, *petaminários*, funambulo. Vox est orta à verbo πέταμαι, *pétama*, volo, & in participio πετάμενος, *petámenos*, volans: eò quòd tales super funes volitare videantur. De petaminariis mentionem agit, inter alia ludicra, ab ipso illusa, Salianus.

L. 6. de vero judicio, & pro videntia Dei.

PETASMA: πέτασμα, *pétasma*, explicatio, extensio. Deducitur à verbo πετάννυμι, *petánnymi*, extendo, explico, aperio. In præt. pass. facit πεπέτασμαι, *pepétasma*, extensus sum, & hinc ablato augmento *petasma*: quod varia composita, ut antipetasma, peripetasma, catapetasma, & alia similia efformat. Ex quibus patet etiam petasma

pro velo sumi posse. Hac voce nonnulli Authores latini utuntur.

PETROBOLUS: πετροβόλος, *petrobólos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est petrarum jaculator, ità dictus à πέτρα, *petra*, & βάλλω, *bállo*, jacio, aut à βολή, *bolé*, jactus. Petroboli quoque passivè vocantur lapides grandes, qui è catapultis, & aliis machinis bellicis, summâ vi excutiebantur, & projiciebantur. Ità
L. 3. dicit Optatus: *Legimus in Ezechiele prophetâ parietem dealbatum: cui Deus comminatus est tempestatem, pluviam, & lapides petrobolos.* Noster
Ezech. 13. 11. Textus habet, *Et lapides grandes in irâ in consumptionem*: Hebraicus legit *elgavisc*, idest grandinis magnæ. Sed Optatus desumpsit ex 70, qui scribunt
elgavisc. λίθοι πετροβόλοι, *lithus petrobólus*, idest lapides petrobolos, seu, ut eorum Interpres latinus vertit, *lapides grandes*.

PETRUS: πέτρος, *pétros*, saxum, lapis, πέτρα, *petra*, verò est scopulus, rupes. Nomen est Principis Apostolorum, à Christo Domino ipsi inditum, qui prius Simon vocabatur. Impositum quidem illi, quando ab Andreâ fratre suo, primò
Io. 1. 42. ad Jesum adductus est. *Tu es Simon*, inquit Jesus, *filius Jona, tu vocaberis Cephas, quod interpreta-*
cheph. *tur Petrus*. Hebraicè quidem petra dicitur *cheph*; sed *chephâb*, seu *Cephas*, est verbum Syriacum, quâ linguâ, maximè Christi tempore, utebantur Judæi.
chephdb. Significat propriè petram: & illam quidem, ut ob-
An. Chr. 31. n. 25. servat Baronius, *quæ sit omnium durissima, nempe cautem*. Quam vocem Interpres græcus vertit *pétros*, ejusdem planè ac vox petra significati. Ita ut Petrus non dicatur à petrâ quæ est Christus, ut aliqui dixerunt; sed ipse sit Cephas, seu petra. Quod prius, etsi aliquando dixisset Augustinus;
Retr. l. 1. c. 21. tamen in Retractationibus, an Petrus ipse sit petra, vel à petrâ Petrus sit dictus, nihil definiens, ait: *Qua duarum harum sententiarum sit probabilior, eligat lector*. Sed alibi Petrum petram manifestè
Serm. 2. de Cath. Petri. appellat. *Petra enim*, inquit, *dicitur, eò quod primus in nationibus Fidei fundamenta posuerit, & tamquàm saxum immobile, totius operis Christiani compagem, molemque contineat. Petra ergò pro devotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur*. Item, *rectè consortium meretur nominis, qui consortium meretur & ope-*
Serm. 29. de Sanctis *ris*. Et alibi de Petro in illa verba, *Tu es Petrus*, &c., ait: *Dignus certè qui ædificandis in domo Dei populis lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavis ad regnum*. Interpres verò vocem Cephas potiùs vertit Petrum, quàm Petram, quia cùm idem græcè significent, masculinum pro viri nomine aptius visum est. Aliàs, ut
Sup. N. 25 ait Baronius, *Si Petrus derivatione diceretur à petrâ, non Petrus, sed petreus potiùs fuisset latinè dicendus*. Petrus ergò suo modo est Ecclesiæ fundamentum, Christo superpositum. Quia, sicut ex Apostolo habemus quòd Ecclesiæ caput sit Christus, & quòd caput Christi sit Deus; simili quoque modo de fundamento differendum. Undè optimè
An. Chr. 31. N. 20. Baronius: *Sicut nemo potest aliud ponere fundamentum præter id quod positum est, quod est Christus, ita etiam nec aliud quispiam ponet, quàm quod posuit Christus, neque convellet, quod ipse firmavit, dicens, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*. Quòd autem Matth. 16
absurdè Novatores illa verba, *& super hanc petram*, de ipso Christo intelligant, convincit ex S.S. Patribus, Conciliis, & omnibus Orthodoxis, idem Magnus Annalium Pater. Illo ergò sensu insinuato, super Petrum ædificata est Ecclesia: & portæ inferi, tot hæreses eructantis, tot monstra, totque pestes immittentis, tot persecutiones, & adversitates suscitantis, non prævalebunt adversùs eam.

PEUSIS: πεῦσις, interrogatio, responsio. Transitur à secundâ personâ verbi poëtici πεύθομαι, *peuthoma*, audio, interrogo, disco. Hæc est enim πέπευσαι, *pépeusa*, & inde ablato augmento syllabico fit *peusis*. Accipitur pro soliloquio: cùm ad interrogata ipsi nobis respondemus. Tales compositiones in Sanctis Patribus occurrunt, & discrimen inter peusin, & pysina satis patebit consideranti.

PHÆNOMENA: φαινόμενα, p.b., apparentia, seu ea quæ comparent. Est participium præsentis temporis verbi φαίνομαι, *phanomæ*, appareo, luceo, in conspicuo sum; cujus participium masc. est φαινόμενος, *phanómenos*, apparens. Naturæ phænomena à Philosophis illa dicuntur, quæ hominibus apparent in propatulo: ut cometæ, & alia meteora, item astra, & eorum motus, & quidquid notabile à peritis observatur. Ità dicunt illi, qui Copernicum, & Renatum Descartes secuti, asserunt terram annuo, & diurno motu moveri, hærente sole immobili in centro Universi; quòd tali systemate Naturæ phænomena meliùs explicentur. Idest, meliùs tot astrorum motus, qui omnibus patent, & revolutiones stabiliantur, sine tot Excentricis, & Epicyclis, ut asseritur in aliis opinionibus. Sed utrùm opinio Copernici æquè divinis phænomenis, seu illustrationibus, & revelationibus, ac naturalibus apparentiis consentiat, alibi discutitur. De quo suprà in voce *heliocentricus* dicta sunt nonnulla.

PHAGEDÆNA: φαγέδαινα, *phagédæna*, voracitas morbosa, esuritio, cancrorum ulcus. Oritur à verbo φάγω, *phago*, comedo, quod in futuro facit φάγομαι, *phágomæ*, edam. Phagedæna, ex Galeno, est hominis morbus in quo copiosum appetens cibum, nimiumque vorans, eum evomere cogitur. In Hierolexico pro ulcere carnem rodente ponitur, & vita S. Lucæ Thaumaturgi citatur.

PHAGOLIDORUS: φαγολίδορος, *phagolídoros*, p.b., malè pro eleemosynario ponitur, neque derivatur à φαγύλιον, *phagylion*, marsupium, & δῶρον, *dóron*, donum. Nam phagylidorus scriberetur, & penultimâ longâ in latino pronunciaretur. Nec fagolidorus, sed phagolidorus dicendum: & à verbo supradicto *phégo*, comedo, aut à φαγός, *phagos*, edax, atque à vocabulo λοιδορία, *lidoría*, convitium, sales convitiosi, irrisio, dicacitas, deducendum. Phagolidorus ergò eum significat qui talibus convitiis, & dicacitate pascitur: unde phagolidori comedentes sannas dicuntur à D. Hieronymo. Sicque In Præf. ad Ezech.
feliciùs Carolus Magri, quàm ejus frater, hoc vocabulum exposuit. Sed nec ità critico placet Erasmo. Potiùs *philoloedorus* legendum contendit, idest amans convitium: ut à verbo φιλέω, *phileo*, amo, & à voce *lœdoria* formetur.

PHAINA: φαινή, *phainé*, penultimâ productâ prop-

propter diphthongum græcam, quæ in i longom latinè convertitur. Significat lucidam, speciosam, rutilam, fulgidam, ut sit à masculino *phainòs*, lucidus, &c. Hoc nomine digoa S. Phaina Virgo, & Martyr, quæ præclaris dotibus lucida, pudicitiâ speciosa, martyrio rutila, nunquàm obscuranda, æternùm in cęlis fulgebit.

PHALANX: φάλαγξ, Hujus dictionis origo à voce φάλα, *phála*, caput, haud absurdè posset derivari. Eò quòd videlicet ab uno præcipuo capite phalanx gubernaretur, aut totius exercitus nervus esset præcipuus, robur maximum, & caput. Ab istâ voce macedonicâ dicitur φαλαγγίτης, *phalangìtes*, talis aciei miles; & hæc propriè non erat legio; sed acies quadrata, in quâ pes pedi, clypeus clypeo, vir viro conferebatur. Significat etiam phalanx illam regulam, quæ lances in bilancibus suspendit. Tali quoque dictione utuntur aliquàdo sacri Scriptores: uti dum de phalaogibus infernalibus, adversùs pios, & Ecclesiam sanctam belligerantibus, aut in aliis similibus, agunt mentionem. De Goliath S. Textus ait, *Stansque clamabat adversùm phalangas Israël*. 1. Reg. 17. 8.

PHALERÆ: φάλαρα, *phaldra*, p.b., propriè ornamenta capitis, à φάλα, *phála*, caput. Pro equorum ornamentis ista vox accipitur: & à φαλὸς, *phalòs*, albus, splendidus, verisimiliùs derivatur. Hinc ad alia ornamenta translatio, & de nobilium, aut equitum dicitur oroamentis. Phaleratus quoque non solùm phaleris ornatum significat, sad & fucatum, & apparenter comptum. Unde *phalerata verba* apud Terentium, aut *phaleræ verborum* apud D. Bernardum, de hæreticis, & Philosophis verborum ornatus, aut syllogismorum versutias sectantibus, differentem. Sup. Cát. Serm. 41.

PHANATICUS: φανατικὸς, *phanaticòs*, p.b., divino spiritu afflatus, divino furore correptus. Talis est enthusiasta, aut cui multæ vanæ fiant apparitiones. Vox derivata à verbo φαίνομαι, *phanome*, appareo, videor: cujos aoristos secundus ἐφάνην, *ephánen*, apparui, & hinc *phanaticòs*. Istâ voce utitur D. Dionysius in Epistolâ ad Apollophanem jam fidelem, dum ait: *Et pro dementibus, phanatico mere Iudificàtium phantasiis, insimul. verins*.

PHANEROSIS: φανέρωσις, *phanèrosis*, latinè penultimâ prodoctâ, quamvis à Græcis accentus attollatur in antepenultimâ. Est manifestatio: & eâ voce in græco D. Greg. Nazianz. utitor. Origo ejus est à verbo φανερόω, *phanerbo*, manifesto, palàm facio, promo, deducenda. Tertullianus de Apelle hæresiarchâ loquens, ac de ipsius amasiâ Philumene, de quâ io voce *energema* dictum est, ait: *Qua ab eâ didicit phaneroses scripsit*. Nempe revelationes, & manifestationes, quas edidit inspirante Philumene. In Orat. De Præscr. adv. hæret. c. 30.

PHANES: φάνης, vox derivata ab aoristo secundo verbi *phenome*, de quo in vocabulo *phanaticus*, & quid apparens subindicat. Ità Græci Deum vocaverunt, & Solem. Et Deus quidem ubique, & undique apparet, & videtur. *Invisibilia enim ipsius, à creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*. Sol verò meliùs phanes, quàm phaneta dictus quotidie novus, & idem apparet. Potest & à φαίνω, *phano*, deduci, quod est in lucem edo, splendeo: & in futuro φανῶ, *phanô*, dicitur, unde & phanes immediatè formari potest. Rom. 1. 20.

PHANTASIA: φαντασία, *phantasia*, latinè absolutè penultimâ correptâ esset efferenda. Sed à plerisque in similibus terminationibus, ex usu non improbando, græcus in eâ retinetur accentus. Est imago, visio, à verbo φαντάζομαι, *phandàzoma*, imaginor. Quod ulteriorem originem habet à verbo φαίνω, *phano*, in lucem edo, ostendo, appareo; cujus tertia persona præt. pass. πέφανται, *péphandæ*, ostensus sum. Differt autem phantasia à phantasmate, quòd hoc sit imago ficta, aut apparens, qualis in somoo: illa verò est figura, aut species alicujus rei, quæ sensu comprehensa est, in mente relicta. Sed hæc differentia non semper observatur, & phantasia sumitur pro phantasmate, ut dum Sapiens de somniorum vanitate loquens ait: *Sicut parturientis cor tuum phantasias patitur*. Textus græcus utitur ipso verbo *phantàzomæ*, φαντάζεται ἡ καρδία, quod ejus Interpres vertit, *phantasias patitur tuum cor*. Phantasia communiter sumitur pro potentiâ, & phantasmata pro ipsius actibus. Nam Philosophi inter sensus interiores phantasiam reponunt: quæ quamvis ab imaginando sumat originem, tamen ab imaginativâ secundùm multos distinguitur, si non quoad potentiam, saltem quoad munus. Imaginativæ quippe officium, ut Philosophi docent, est conservare species sensui communi inservientes. Sed phantasiæ munus est conjungere species rerum incompossibilium: unda inusitata, & monstrosa, phantasmata vocantor. Ad horum exactiorem notitiam, notari potest ex D. Thomâ, inter sensus interiores, recenseri primò sensum communem, quæ est potentia receptiva formarum sensibilium: secundò imaginativam, aut phantasiam, quæ illas formas retinet, & conservat: deinde æstimativam, quæ apprehendit intentiones per sensum non receptas: prætereà memorativam, quæ tales iotentiones conservat. Avicenoa verò statuit phantasiam ab imaginativâ differentem, quæ, ut innuimus, componat formas imaginatas, & sit media inter imaginativam, & æstimativam. Sicuti cùm ex formâ imaginatâ auri, & formâ imagioatâ montis, componimus unam formam montis aurei, quam nunquàm vidimus. *Sed ista operatio*, ut ait D. Thomas, *non apparet in aliis animalibus ab homine: in quo ad hoc sufficit virtus imaginativa, cui etiam hanc actionem tribuit Averr. in libro quodam quem fecit de sensu, & sensibilibus. Et sic non est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitivæ partis*. Hæc est seotentia D. Thomæ, à quâ multi probabiliter dissentiunt, asserentes unam potentiam pro tot muneribus sufficere: cùm una potentia, immò anima ipsa, sine potentiâ superadditâ, possit cum differentibus organis, diversos actus elicere. Immò non dari actus illos æstimativæ, & phantasiæ plurimi opinantur. Et quidem non dari actus æstimativæ probant ex eo, quòd sensus internus non sit discursivus, neque principium habeat ad objecta cognoscenda, quæ priùs sensu non fuerunt excepta. De actibus verò phantasiæ probant; quia sensus communis cognoscit per species quas habet, neque ipsius est dicere, hoc ast illud, neque substantias attin-

Eccl. 34. 6

1. q. 78. a. 4. c.

Supr.

tingit. Ac proinde non poteſt confundere prædicatum hirci cum prædicato cervi: ſed tantùm poteſt accidentia utriuſque cognoſcere, quaſi contigua, ſeu unita. Ità inter alios loquitur Oviedo, De Anima C. 4. p. 2. n. 7. addens: *Quatenùs tamen poteſt accidentia hirci, & cervi contigua percipere, poteſt aliquo modo dici hircocervum cognoſcere, & phantaſmata formare, ac phantaſia dici. In re tamen à ſenſu communi diſtinguenda non eſt*. Phantaſia quoque pro falsâ ſententiâ reperitur.

PHANTASMA: φάντασμα, *phándasma*, viſum, ſpectrum, actus phantaſiæ. Fit à verbo φαντάζομαι, *phandázoma*, imaginor: cujus prima perſona præt. perf. πεφάντασμαι, *pephándasmæ*, imaginatus ſum, & hinc abjecto augmento ſyllabico, ut in verbalibus fieri ſolet, oritur *phantaſma*. Eſt autem propriè phantaſma in ſenſu interiori ſimilitudo individui, 1. q. 84. a. 7. ad 2. ſeu rei particularis, ut ait D. Thomas. Cùm enim ſenſus exterior non cognoſcat niſi particularia, & ſenſus interior non percipiat niſi objecta ſenſuum exteriorum; hinc fit quòd imaginativa ad alia non ſe extendat, quàm ad individua. Quia verò phantaſia, ſeu imaginativa, aliquando ex conjunctione variarum rerum, modo ſuperiùs dicto, horribiles format imagines; etiam illa ſpectra, quæ, dum videntur, terrori hominibus eſſe ſolent, phantaſmata vocantur. Ità Chriſti Diſcipuli ipſum videntes ſuper mare ambulantem, putaverunt eſſe quoddam phantaſma, ſeu ſpectrum nocturnum, cacodæmonis illuſione ipſis apparens. Matth. 14. 26. *Videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt dicentes, quia phantaſma eſt, & præ timore clamaverunt*. Quia perſuaſum pleriſque talia phantaſmata nocere eis quibus apparent, & navigantibus imminens exitium præſagire. Cùm autem dæmon poſſit variis modis hominis phantaſiam immutare, humores alterando, varios motus ſpiritibus animalibus imprimendo, unde in ſomnis varia ſomnia, ludificationes, terriculamenta, obſcænæ cogitationes oriri poſſunt, quæ dicuntur noctium phantaſmata; hinc ſuppliciter à Deo petimus, ut ipſius ope procul recedant ſomnia, & noctium phantaſmata. Poſſunt etiam vigilantibus, dæmonum faſcinatione, varia pullulare phantaſmata, quorum rationem aſ- 1. q. 111. a. 3. c. ſignat D. Thomas. *Et quòd apparitiones imaginariæ cauſantur interdùm in nobis ex locali mutatione corporalium ſpirituum, & humorum*. Et poſteà: *Tanta poteſt eſſe commotio ſpirituum, & humorum, quod hujuſmodi apparitiones etiam vigilantibus fiunt, ſicuti patet in phreneticis, & in aliis hujuſmodi*. Sic ergò fit ut phantaſmata illa, quæ videntur exteriùs apparentia, tantummodò D. Tho. q. 114. a. 4. ad 2. ſint in phantaſiâ: *Secundùm quod dæmon poteſt mutare phantaſiam hominis, & etiam ſenſus corporeos, ut aliquid videatur aliter quàm ſit. Sicut ſuprà dictum eſt. Et hoc etiam interdùm fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporalium*. Aliquando tamen dæmon etiam hæc facit ab exteriori formando corpora ex aëre cujuſcumque formæ, & figuræ, ut habet idem Angelicus Doctor: & tunc ſunt illa ſpectra, ſeu phantaſmata exteriùs apparentia. Dum autem dicunt Philoſophi, cum D. Thomâ, animam hoc mortali corpore immerſam, & unitam, omnia intelligere, convertendo ſe ad phantaſmata; intelliguntur illi actus imaginativæ, quæ, ut diximus, ſunt rerum particularium ſimilitudines, ad quas niſi ſe convertat intellectus, nihil poteſt intelligere. Prout docet Ariſtoteles dicens: *Nihil ſine phantaſmate intelligit anima*. L. 3. de Animâ text. 30. Quod probat D. Thomas, ex eo quòd *impedito actu imaginativæ virtutis per læſionem organi, ut in phreneticis, & ſimiliter impedito actu memorativæ virtutis, ut in lethargicis, impeditur homo ab intelligendo in actu etiam ea, quorum ſcientiam præaccepit*. 1. q. 84. a. 7. c. Quod non fieret ſi intellectus, ad ſuos actus formandos, non deberet ad phantaſmata converti, cùm ex ſe ipſe non indigeat organo corporali, cujus læſio poſſit impedire ipſius actus: ſi non requireretur actus alius potentiæ ab organo corporali dependentis. Deinde probat idem S. Doctor ex aliâ manifeſtâ experientiâ: *Quòd quando aliquis conatur aliquid intelligere, format ſibi aliqua phantaſmata, per modum exemplorum: in quibus quaſi inſpiciat, quod intelligere ſtudet*. Cujus rationem etiam à priori aſſignat, ex proportione, quam debet habere potentia cognoſcitiva cum cognoſcibili. Sicut intellectus angelici, totaliter à corpore ſeparati, objectum proprium eſt ſubſtantia intelligibilis, à corpore ſeparata; intellectus humani in hac vitâ proprium objectum eſt natura in materiâ corporali exiſtens, quâ mediante etiam inviſibilium rerum aliquam format cognitionem. Sicut autem de ratione naturæ corporalis eſt, quòd in aliquo individuo exiſtat, quod non eſt abſque materiâ corporali; *ità neceſſe eſt, ad hoc quòd intellectus intelligat ſuum objectum proprium, quòd convertat ſe ad phantaſmata, ut ſpeculetur univerſalem in particulari exiſtentiam*. Ib. Intellectus verò inſtructus ſpeciebus rerum corporalium, etiam ad ſpiritualium cognitionem aſſurgit; quas tamen ſemper adinſtar rerum corporalium intelligit, cùm earum ſpeciebus utatur. Non tamen eas ideò ut res corporales agnoſcit: nam ſic verè res ſpirituales non intelligeret. Ità dum Angelum intelligit, cognoſcit quidem illum per ſpecies, ſeu inſtar juvenis alati, ſed non ut juvenem alatum. Scit enim Angelum nec corpus, nec alas habere. Ex quo patet illud *adinſtar juvenis*, ſe tenere ex parte modi cognoſcendi: ſed illud *ut juvenem*, ex parte modi cogniti. Docet etiam D. Thomas, *quòd intellectus noſter intelligit materialia abſtrahendo à phantaſmatibus, & per materialia ſic conſiderata, in immaterialium aliqualem cognitionem devenimus*. 1. q. 85. a. 1. c. Abſtrahit enim intellectus agens ſpecies intelligibiles à phantaſmatibus, *inquantùm per virtutem intellectus agentis accipere poſſumus in noſtrâ conſideratione naturas ſpecierum, ſine individualibus cognitionibus*. ad 4. Non ideò tamen hinc evincitur intellectum attingere aliquam rationem univerſalem ex parte objecti, præciſis objectivè ipſius differentiis; ſed potiùs ex eo quòd tantummodò ex parte actus cognoſcat unam formalitatem ſine aliâ, cognitis aliquibus connotatis, quæ attribuuntur ſpeciei, non cognitis illis, quæ attribuuntur individuo. Dicuntur præterea phantaſmata illuminari ab intellectu agente: non quòd intellectus agens aliquid producat ad eorum illuſtrationem; ſed ut ait D. Thomas, *ſicut pars ſenſitiva, ex conjunctione ad* Ib.

intellectum efficitur virtuosior; ità phantasmata ex virtute intellectus agentis, redduntur habilia, ut ab eis intentiones intelligibiles abstrahantur. Multi dicunt ipsa phantasmata per hoc ab intellectu illuminari, ex eo quòd eleventur per intellectũ agentem, ad producendam speciem impressam in intellectu. Sed si concedatur materiale phantasma, ab intellectu adiutum, posse speciem impressam producere, non video cur non possit in ipsam speciem expressam, seu intellectionem, tali comprincipio spirituali adiutum, influere. Quod satis est probabile, impressis intellectus speciebus exclusis.

PHANTASTICUS: *φανταστικὸς, phantasticós*, p. b., imaginativus. Oritur à tertiâ personâ præt. pass. supradicti verbi *phantázomæ*: unde & phantasticum, seu imaginativum, pro ipsâ phantasiâ
L. de memor.&remin.c.1. sumitur. Sic accipitur à Philosopho, dum ait: *Phantasticum, & memorativum sunt passiones primi sensitivi.* Quod explicat D. Thomas: quia anima mediante sensu subjicitur phantasiæ, & memoriæ. Asserit enim quòd anima subjicitur alii potentiæ mediante aliâ, & secundùm hunc modum phantasticum accipit Augustinus, dum dicit dæmones non posse corpus hominis in membra, aut lineamenta
De Civ. Dei l. 18. c. 18. bestialia convertere; *Sed phantasticum hominis, quod etiam cogitando, sive somniando per rerum innumerabilia genera variatur, & cum corpus non sit, corporum tamen similes mirâ celeritate formas capit, sopitis, aut oppressis corporeis hominis sensibus, ad aliorum sensum nescio quo ineffabili modo figurâ corporeâ posse perduci: ità ut corpora ipsa hominum alicubi jaceant, viventia quidem, sed multò graviùs, atque vehementiùs, quàm somno suis sensibus objeratis. Phantasticum illud veluti corporatum in alicujus animalis effigie appareat sensibus alienis, talisque etiam sibi homo esse videatur, sicut talis sibi videri posset, in somnis, & portare onera*, &c.. Loquitur hic Augustinus dum aliquis somniat v. g. se jumentum factum, & tale quoque aliis vigilantibus apparet, jacente interea illo gravi somno sopito: dicens phanthasiam talis hominis dormientis veluti converti in talis animalis effigiem onera portantis. Quod quidem satis est imperceptibile, & à D. Thomâ eo modo explicatur, quòd Augustinus non velit dicere vim hominis phantasticam, aut ejus speciem eandem numero, incorporatam in talium animalium
1.q.114.a.4.ad 2. effigie, alterius sensibus ostendi; *sed quia dæmon qui in phantasiâ unius hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.* A phantasiâ verò dicitur quis phantasticus, qui plus justo suis imaginationibus adhæret. Et quia illi qui sunt fortis imaginationis, etiam sunt suarum opinionum amantiores; ideò etiam qui pertinaciter suas opiniones amplectitur, phantasticus appellatur. Præsertim cùm phantasia sumatur nonnunquàm pro opinione. Tales maximè sunt melancholici, quibus humor terrestris prædominãs, sicut illos memoriâ præditos reddit, ità & pervicaciores efficit, ac phantasticos. Phantasticum præterea trahitur à potentiâ ad suum objectum: ità ut objecta illa phantastica dicantur, quæ non sunt ut apparent. Sed propterea quòd ex aëre, aut aliquo simili corpore, aliqua objecta formentur, variarum rerum figuram exhibentia: uti suprà dictum est de phantasmatibus, quæ dæmonis illusione sensibus objiciuntur. In his enim sensus, & phantasia decipitur, aut propriùs ipse intellectus: suntque rerum, quarum figuram, aut personam induunt, merè apparentes imagines, unde, & meritò phantastica dicenda. Talia verò fiunt, non solùm dæmonum ludificatione, sed ope Angelorum, & Dei: dum Angeli assumunt corpora, & in illis vitales actiones videntur exercere, & Deus ipse formâ humanâ nõnunquàm Sanctis ostensus est Prophetis. Ità de seipso dicit Angelus Raphaël: *Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor*, Tob. 12. 19.
Ità quoque sub figurâ judicis, maximè adorandi, & tremendi, Danieli Deus apparuit: & similiter Joannes *vidit similem filio hominis vestitum podere, & præcinctum ad mamillas zonâ aureâ*. Similes tamen visiones plerùmque fiunt in solâ imaginatione, absque aliquo exteriori objecto. Corpus phantasticum Christum habuisse, adeòque nec verè passum, nec verè mortuum fuisse, sed solùm apparenter, scelestissimus Manes, seu Manichæus commentus est. De quo D. Thomas ait: *Sicut veritas humanæ naturæ non salvaretur in Christo, si corpus ejus esset phantasticum, ut posuit Manichæus, ità etiam non salvaretur si poneretur cæleste, sicut posuit Valentinus.* Istud Manetis delirium ex ore ipsius refert Baronius, qui hujus impiissimi pseudoprophetæ, se esse Paracletum jactantis, narrat epistolam ad Marcellum pientissimum virum conscriptam. Inter alia hæc scribit Manes maniacè delirans: *Atque utinam huc usque saltem inanis labor ipsorum processisset, & non unigenitum, qui à sinu patris descendit, Christum Mariæ mulieris cujusdam filium esse dixissent, & ex sanguine, & carne, & reliquâ feminarum graveolentiâ natum esse*, Hanc blasphemiam priùs ab Apostolis damnatam fuisse ostendit Baronius, & præsertim à S. Joanne, in ejus Epistolâ primâ, eo sensu ipsius verba intelligens. *Omnis qui solvit Jesum* (nempè à carne disjungit) *ex Deo non est, & hic Antichristus est.* Atque S. Ignatium Apostolis synchronum, eorumque discipulum, hanc hæresim, à Basilide priùs excogitatam, non irrito conatu oppugnasse testatur idem sacrorum Annalium Scriptor. Ità quippe ipsum refert ad Trallianos scribentem: *Vere genuit Maria corpus habens in se Deum habitantem, & reverà natus est Deus Verbum ex virgine.* Quod autem potuit Manes objicere, ex Apostolo dicente, quod Christus *sit in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*, & quod est secundùm veritatem non dicitur esse secundùm similitudinem; respondet D. Thomas, quòd illa similitudo exprimit veritatem humanæ naturæ in Christo, sicut omnes homines specie similes dicuntur. *Non autem intelligitur similitudo phantastica, ad cujus evidentiam Apostolus subjungit, quòd factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, quod fieri non potuisset, si esset sola similitudo phantastica.*

Dan. 7. 9. Ap. 1. 3. 3. q. 5. a. 1. c. Bar. An. Chr. 277. N. 22. 1. Io. 4. 3. N. 24. Phil. 2. 7.

PHARETRA: *φαρέτρα, pharétra*, latinè in prosâ p. b., in versu communi. Vox ista, jam planè facta latina, derivatur à verbo *φέρω, phéro*, porto, &

τρέω,

τελῶ, tréo, perforo. Quia portat quo quis perforetur. De quâ Isidorus ait: *Pharetra, & feretrum ideò communem etymologiam habent, quia pharetra mortem, & feretrum mortuum portat*. Hebraicè dicitur *theli*, à radice *thaláh*, suspendit: quia pharetra suspensa gestatur. Quia verò ars jaculandi penè mundo coæva est, de ipsâ Isaac filiom suum seniorem Esau alloquitur, dum ipsum venatum mittit, priusquàm genitoris benedictionem accipiat; *Sume arma tua, pharetram, & arcum*. Et ità 70, *τὴν φαρέτραν, & pharetram*: similiter hebraicè *thelechah*, pharetram tuam. Accipitur aliquando pharetra metaphoricè pro Dei potentiâ, ad multis flagellis impios puniendos, aut justos probandos. Sic Job factus tot sagittarum divinarum scopus, de quibus dixit, *Sagittæ Domini in me sunt*, ait quoque, *Pharetram suam aperuit*. Quia verò sagittæ è pharetrâ, ut è quodam sinu, & utero producuntur, ideò Jeremias, ob filiæ populi tot clades, summis angustiis conflictatus, & factus quasi signum ad sagittam, ait, *Misit in renibus meis filias pharetræ*, Septuaginta legunt *ἰοὺς φαρέτρας αὐτοῦ, jús pharetras astû*, idest sagittas pharetræ suæ. Et quia Christus Dominus factus est ut gladius acutus, ad adversarios vicinos cædendos, & sagitta electa ad remotos trucidandos; ideò Isaias in ejus personâ dicit: *In pharetrâ suâ abscondit me*. In eâ siquidem Deus ipsum reservat, ut factus judex supremus impios perdat de terrâ. Hæc etiam S. Joanni Baptistæ, qui contrà vitiorum monstra heroicè belligeravit, ab Ecclesiâ adaptantur.

Orig.l.18 c.9. | תלי thelî. | תלה thaláh. | Gen.27.3. | תליך | Iob.30.11. | Thr.3.13 | Is.49.2.

PHARMACEUTRIA: *φαρμακεύτρια, pharmakéutria*, p. b., venefica, quæ & saga. Ità dicta à verbo *φαρμακεύω, pharmakéuo*, veneno utor, veneficia patro. Nam pharmacum, ut posteà dicetur, etiam venenum significat. Hinc Ecloga Virgilii octava Pharmaceutria dicta. *Pharmakeus* autem græcè veneficum sonat. In hos sceleratos, generi humano adeò exitiales, licitè, imo justè, ultimo supplicio animadvertitur.

PHARMACOPOLA: *φαρμακοπώλης, pharmacopóles*, p. l., pharmacorum venditor. Componitur ista vox ex sequenti dictione *phármacon*, & verbo *πωλέω, poléo*, vendo. Unde & *φαρμακοπωλεῖον, pharmacopolíon*, p. l., locus ubi pharmaca venduntur. De officiis, & peccatis pharmacopolarum magis obviis agunt Theologi morales: quos poteris consulere, ad sciendũ quàm grave sit eorũ peccatũ, & quãta restituẽdi obligatio, ex tot dãnis, quę ex eorũ aliquando imperitiâ, exoletis pharmacis, & tam frequenter immiscendo *quid pro quo*, sequi solent.

PHARMACUM: *φάρμακον, phármacon*, p. b., venenum, remedium, medicina. Sumitur enim in bonam, & malam partem. Quando in bonam accipitur, dicunt derivari à verbo *φέρω, phéro*, porto, & *ἄκος, acos*, medela: dum verò in malam partem, eruunt ab eodem verbo, & à voce *ἄχος, áchos*, tristitia, eo quòd venenum tristitiam producat. Utroque modo sumitur in variis Authoribus, dum de sagarum pharmacis, aut sterilitatis, amoris, & similibus, mentionem agunt. Talia pharmaca dicuntur *deleteria*, *δηλητήρια*, à verbo *δηλέω, deléo*, noceo, lædo: quæ ad res quoque transferuntur spirituales. Sunt enim mundo, dęmoni, & carni sua pharmaca, sua deleteria, eò perniciosiora, quò in speciem suaviora. Sicut in Ecclesiæ apothecis sunt sacra pharmaca, eò pretiosiora, quò mundo viliora, eò salubriora, quò amariora. Tale inter cætera præstantissimũ est jejunium: quod ideò cuidam pharmaco à D. Chrysostomo assimilatur, *Nam si medici*, inquit, *pharmaca dare volentes*, &c. In Gen. Hom.1.

PHAROS: *φάρος*, insula prope Ægyptum, & turris altissima prope Alexandriam, navigantibus nocturno tempore lucem præbens. Ab hac & aliæ similes turres Phari vocantur. Dicta est autem quasi *φάνος, phános*, clarus, lampas, à verbo *φαίνω, phaíno*, luceo. Cassianus de Piammone Abbate loquens ait, *Velut quamdam sublimissimam pharum, primus circumspectantium notavit intuitus*. Ubi Annotator exponit, quod *similes turres, φάροι, quasi, quòd ex illis faces appareant*, nuncupentur. Aliam etymologiam nobis suggerit Isidorus. *Pharus turris est maxima, quam græci, & latini in commune ab ipsius rei usu pharon appellaverunt*: *qualem Ptolemæus juxtà Alexandriam construxisse* 800 *talentis traditur*, à *φῶς*, phos, *lumen*, & *ὁράω*, horán, *videre*. In illam insulam Pharum 72 Interpretes quotidie portatos fuisse, ut sacra Biblia ex hebræo in græcũm verterent, tempore Ptolemæi Philadelphi, nonnulli retulerunt. Vide in vocabulo *Philadelphus*. Tertullianus probans, quod omnia corporis incommoda metus æternæ gehennæ superare debeat, ait: *Quid ergò ultrà de istis duobus humanæ salutis quasi Pharis, stylì potius negotium, quàm officium conscientiæ meę curans*, &c. Interpres has duas salutis Pharos Baptismum, & Pœnitentiam esse intelligit.

Coll.l.18. c.1. | Orig.l.19 c.1.

PHASIS: *φάσις*, dictio, fama, affirmatio, sententia, apophthegma, denunciatio. Oritur enim à *φημί, phemí*, dico, existimo, denuncio: cujus secunda persona præt. pass. est *πέφασαι, péphasai*, & hinc ablato augmento syllabico *phásis*. Pro appariti one vox ista ponitur: & tunc, ut ajunt, fit à *φαίνω, phaíno*, luceo, ostendo. Sed si regulariter hoc verbale à *phano* formandum, tunc ab ejus præterito pass. potiùs *phansis*, quàm *phasis* erueretur. Ni velimus pro apparitione ab ipso inusitato *φάω, phao*, deducere, quod & luceo significare testantur. Fateor tamen in verbalibus aliquando literulam omitti.

PHASMA: *φάσμα*, monstrum, visum, visio, spectrum. Fit à primâ personâ præt. pass. jam dicti verbi *phano*, quæ atticè est *πέφασμαι, péphasmai*, in lucem editus sum, ostensus sum, delatus sum, &c.: & hinc *phasma*, rejecto prius, ut assolet, augmento. Phasmata sæpiùs ope dęmonum, variis modis hominibus illudentium, in imaginatione formantur. Ità Pythonissæ tale Samuelis phasma dæmonis arte apparuisse, fatis est probabile. De quo posteà in voce *Python* agetur.

PHELONIUM: *φελώνιον, phelónion*, p. b., seu *φελόνης, phelónes*, penultimâ quoque apud Latinos correptâ, apud Græcos vestem sacerdotalem significat, quæ à nostris planeta nuncupatur. Unde Codinus de sacerdote ait, *Ferens conjunctam sibi tuniculam, & phelonem suprà eam*. Et S. Germanus vestium sacrarum significationem exponens dicit, quòd phelonium ostendat purpuram coccineam. Istâ voce S. Paulus utitur in Textu græco, dum Romani L. de eff. Eccl. Constant.

1. Tim. 4. 13. mam advocans Timotheum, mandat ut secum ferat τὸν φελόνην, tôn phelônen, quem Troade reliquerat. Ubi Noster vertit penulam: de cujus significatione mira inter Authores varietas, & dissensio. Nam aliqui per penulam hîc intelligunt vestem senatoriam, quâ cives utebantur Romani. Sic explicant Ambrosius, Anselmus, & Haimo. Baronius volumen legis interpretatur; Syriacus thecam librorum vertit: & Arabicus vas librorum exponit. Hier., Chryſ., Theophylactus intelligunt vestem hyemalem, quam priùs solummodò gestabant itinerantes, & Scriptoribus profanis satis consonat. Sed Tertullianus, ut explicuimus planetam interpretatur, quę ad similitudinem illius vestis hyemalis exterioris, penula ab Interprete latino dicta sit. A phelonio formata videtur vox illa vulgaris feltro: cujus etymon satis obscurum, & incertum, nisi trahatur à verbo φελλόω, phellóo, quod significat more suberis in aquâ fluito. Nam phelonium tempore pluvio ferebatur, & ob laxitatem fluitare videbatur.

PHERETRUM: φέρετρον, phéretron, latinè apud Oratores penultimâ correptâ, in versu communi, & à Nostris capulus dicitur. Habet eandem cum pharetrâ originem, à verbo phero, & à mortuis ferendis pheretrum, ac etiam feretrum appellatur. Apud Græcos omnia illa significat quę cum pompâ feruntur: hincque feretrum illud, quo gentium devictarum spolia ad Jovem deferebantur Capitolinum.

PHERNOPHORUS: φερνοφόρος, phernophóros, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Est dotis lator, à φερνή, phernê, dos, & φέρω, phéro, porto. Ità dictus Ptolemæus Philadelphus, secundus post Alexandrum M. rex Ægypti, ob ingentem dotem, quam dedit, & secum tulit Antiocho Asiæ regi, dicto Theos, idest Deus, cui filiam suam Berenicem matrimonio copulavit. Sicque finem attulit bellis satis molesto, quod inter utrumque regem efferbuerat. De hoc Ptolemæo ait Pererius: Deduxit igitur filiam Berenicen Philadelphus usque Pelusium, & infinita auri, argentique millia dotis nomine dedit, unde phernophoros, idest dotalis appellatus est. Hanc pacem inter utrumque regem, Syriæ nempe, quæ est ad Aquilonem, & Ægypti, quæ ad Austrum, ineundam prædixerat Daniel. Et post finem annorum fœderabuntur, filiaque regis Austri veniet ad regem Aquilonis, facere amicitiam, &c.

L. 13. in Dan.

Dan. 11. 6

PHERONYMUS: φερώνυμος, pherônymus, p. b., verum habens nomen, seu qui secum affert id quod nomen præ se fert. Ab aliquibus non adeò benè feronymus exaratur. Fit enim à verbo φέρω, phéro, porto, & ὄνομα, ónoma, nomen, quasi portans nomen. Ità D. Hieronymus de Serenilla Desiderii sorore, quæ serenitatem attulerat, appositè discurrit. Gratulor tibi, & Sanctæ, atque venerabili tuæ Serenillæ, quæ feronymos calcatis fluctibus sæculi ad Christi tranquilla pervenit: & ibi in Scholiis gręcè pherônymos exarator.

Ep. 144. ad Desid.

PHEU: φεῦ, heu, eheu. Idem ferè quòd ὦ, ô, & aliquando per vα explicatur. Admirationem nonnunquàm insignem denotat, ut mirùm latinè reddi possit. Itaque sensus, & significatio ex contextu discernenda. Hæc acclamationis particula apud Tertullianum inter alios reperitur.

RHIALA: φιάλη, phiále, penultimâ latinè correptâ, quamvis à Gręcis, aliis regulis utentibus, acuatur. Est poculum ad vinum, aut ad alios liquores continendos. Ità dictum aliqui volunt quasi piale, à πιῶν, piôn, bibere, & ἅλις, hális, satis: eò quòd ex eo liceat bibere satis. Phialarum erat in templo Jerosolymitano maximus numerus, ad victimarum sanguinem excipiendum. Unde Zacharias prædicens hostiarum abondantiam, in templo Domini futuram, quæ in sacrificiis pacificis, magnâ ex parte, in lebetibus coquebantur, ait: Erunt lebetes in domo Domini, quasi phialæ coràm altari. Et ità 70 legunt ὡς φιάλαι, hos phialæ sicut phialæ. Textus hebraicus habet mizrakîm, idest phialæ, aliis crateres, à singulari mizrák, phiala, crater, cujus radix est zarák, sparsit, aspersit. Allegoricè loquitur Propheta de opibus amplissimis Dei Ecclesiæ obventuris, & de Sacrificiorum incruentorum abundantiâ. In tabernaculo Mosaico, & in templo Salomonico, multæ fuerunt phialæ ex auro, & argento. Nam Deus Moysi præcepit: Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda sunt libamina, ex auro purissimo. Sed hîc 70 pro phialis habent τὰς θυΐσκας, tàs thyíscas, & mortariola. Erant verò argenteæ illæ phialæ, quas singuli tribuum principes in altaris obtulerunt dedicationem. Ac singula phiala argentea habens 70 siclos, juxtà pondus sanctuarii, hicque Septuaginta φιάλην, phiálen legunt: siclus autem drachmas quatuor pendebat. Multas aureas phialas fecit Salomon: & 30 aureæ ex vasibus, quæ abstulerat Nabuchodonosor in Babylonem, relatę sunt de Cyri mandato, & mille argenteæ, quæ cum aliis vasis annumeratæ sunt Sassabasar principi Juda, nempe Zorobabeli, qui nomine chaldæo Babylone vocabatur. Phialæ aureæ, & argenteæ mysticè significant corda Fidelium aurea per charitatem, argentea per puritatem, quæ sunt fragrantibus odoramentis plenæ, dum ferventibus æstuant orationibus. Hinc Sancti seniores illi habebant phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum.

Zach. 14. 20. מִזְרָקִים mizrakîm. זרק zarák.

Ex. 25. 29.

Num. 7. 13.

1. Esdræ. 1. 8.

Ap. 5. 8.

PHILADELPHIA: φιλαδελφία, philadelphía, latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos ex usu legitimo in accentu imitemur. Ità dicitur amor fratris: à verbo φιλέω, philéo, amo, & ἀδελφός, adelphós, frater. Noster Vulgatus pro eo quod in gręco habetur philadelphia, vertit: Charitas fraternitatis maneat in vobis. Sed φιλαδέλφεια, philadelphía, latinè philadelphía, p.l., propter diphthongum, est urbs in Asiâ, & Ægypto. De illâ quæ est in Asiâ in suis Revelationibus agit S. Joannes, eam inter septem Asiæ Ecclesias sextam recensens. Est autem hæc urbs Mysiæ, juxtà Lydiam in Asiâ minori, ità dicta ab Attalo Philadelpho ejus conditore. Hujus civitatis Episcopo jussus est scribere Joannes, Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: quam laudat à Fide, patientiâ, bonis operibus. Incertum quidem quis tunc fuerit in istâ urbe sacer ille nuncius, seu Episcopus. Aliqui, inter quos Aureolus, & Liranus, volunt fuisse S. Quadratum, doctrinâ, & sanctitate celebrem, & martyrio, sub Adria-

Heb. 13. 1.

Ap. 3. 7.

Adriano Imperatore perpesso, illustrem. Sed S. Quadratus fuit Atheniensium Episcopus, teste D. Hieronymo: nisi dicatur, post Philadelphiensem Ecclesiam, Atheniensem rexisse. Est alia Philadelphia [2 Reg. 11.] in Syriâ, quæ in Scripturis vocatur Rabbath filiorum Ammon, diu à Joabo obsessa, non minùs nomine Ammonitarum, quàm Uriæ innocentis ho- [Cap. 12.] micidio infamis. Capta est à Davide, atque vastata, & incolæ horrendâ strage necati sunt. Posteà, à Ptolemæo Philadelpho restaurata, Philadelphia est nuncupata. De priore Philadelphiâ intelligendus [L. 1. cōtrà Epist. Parmenian.] Augustinus, dum ait: *Existat enim aliqua illarum partium in nomine Christi nobilissima Ecclesia, vel ex illis septem, si placet, potissimùm Philadelphia, quæ de mystico nomine per linguam græcam fraternam intimat charitatem, audiamus igitur vocem ejus:* &c.

PHILADELPHUS: φιλάδελφος, *philádelphos*, amans fratrem, ejusdem scilicet cum voce præcedenti etymologiæ. Ità cognominatus secundus rex Ægypti post Alexandrum Macedonem, de quo Ter- [c. 18.] tullianus in Apologetico: sicque dictus, ut videtur, per antiphrasim, ex odio ergà fratres suos. Præsertim cùm ipse natu minor, teste Justino, posthabitis aliis fratribus, à patre suo Ptolemæo, Lagi gregarii militis filio, in regnum assumptus fuerit. [In Atticis] Unde & duos ex fratribus, si Pausaniæ credimus, è medio sustulit. Vel dictus Philadelphus amans sororem; quia soror ἀδελφὴ, *adelphé*, grecè dicitur. Iste enim, ut narrat idem Pausanias, *Arsinoes germanæ sororis suæ amore victus, eam sibi matrimonio adjunxit: idque non ex Macedonum, sed Ægyptiorum quibus imperabat lege fecit.* Fuit iste rex ergà Judæos benignissimus: nam ipsum ex Jerosolymitis, à patre suo abductis, & in Ægypto servientibus, 120 millia, proprio ære redempta, liberè dimisisse, & templum Jerosolymitanum amplissimis donis cumulasse, testatur Josephus. Fuit quoque [L. 12. Antiq. c. 2.] Philadelphus potentissimus, gloriosissimus, & maximè curiosus, ac studiis deditus. Ejus potentiam magnificè refert D. Hieronymus. *Narrant historiæ,* inquit, *habuisse eum* 200 *millia peditum, equitum* [In Cap. 11. Dan.] 20 *millia, curruum duo millia, elephantes quos primos eduxit ex Æthyopiâ* 400, *naves longas, quas nunc liburnas vocant* 1500, *alias ad cibaria militum deportanda mille, auri quoque, & argenti grave pondus, ità ut de Ægypto per singulos annos* 14 *millia, &* 800 *talenta argenti acceperit, & frumenti artabas, quæ mensura* 3 *modios, & tertiam modii partem habet, quinquies & decies centena millia.* Opulentiâ ergò, & potentiâ patrem suum superavit: ut satis clarè de ipso Daniel prædixerat. Nam loquens de primo Ptolemæo, quem regem Austri vocat, addit, quòd de princi- [In Dan. l. 13.] pibus ejus, nempè de filiis, ut interpretatur Pererius, super ipsum prævalebit. Dicit enim, *Et con-* [Dan. 11. 5] *fortabitur rex Austri, & de principibus ejus prævalebit super eum, & dominabitur ditione; multa enim dominatio ejus.* Quamvis alii hoc interpretentur de uno ex Alexandri principibus, saltem ex posteris principum Alexandri, putà de Antiocho Theo, qui prævaluit contrà regem Austri. De Philadelpho sequentia evidentiùs intelliguntur: scilicet ea quæ de fœdere inito dicuntur, & quòd de talì radice stabit plantatio, nempe frater ejus Evergetes. Famosissimus præterea semper erit Philadelphus, ob celeberrimam ejus bibliothecam, cui præfuit Demetrius Phalereus, & politicâ, & eloquentiâ nobilissimus. Hic à Philadelpho rogatus quot librorum millia jam coadunasset? respondit circiter 200 millia, sed brevi 500 millia habiturum. Inter tot insignia volumina fuerunt sacra Biblia, à 72 Interpretibus, ejus jussu, ex hebræo in græcum translata. Nam missâ legatione ad Eleazarum, Oniæ primi filium, Judæorum Pontificem maximum, eruditissimus iste Rex 72 Interpretes obtinuit, nempe sex ex 12 singulis tribubus, qui passim numero rotundo 70 dicuntur. Sed an fuerint isti primi, qui hebræum Textum in græcum idioma verterent, satis est ambiguum. Nam, ut ait Pererius, *apud Clementem Alex., in Libro pri-* [In Dan. l. 10. q. 14.] *mo Stromatum, & apud Eusebium in Lib. 9. de præparatione evangelicâ, legimus Aristobulum magistrum Ptolemæi Philometoris regis Ægypti, doctum sanè hominem, & æqualem Sanctorum Machabæorum, in scriptis suis tradidisse, sacros libros, etiam ante Alexandrum Magnum, & Persarum reges, fuisse in græcam linguam translatos, & ex eis Pythagoram, Platonem, Aristotelem, aliosque veterum, tam Philosophorum, quàm Poëtarum, multa derivasse in sua scripta, atque instituta.* Sed etiamsi 70 Interpretum versio prima non esset; attamen de posteritate est optimè meritus magnus ille Rex Philadelphus, quòd à tot Sapientibus hebræis, non minùs utriusque linguæ exactâ peritiâ, quàm prophetiæ dono illustribus, jusserit sacra Biblia in græcum converti. Quorum versio utinam incorrupta permansisset, cùm ipsa esset prorsùs authentica, & Spiritu sancto dictante exarata. Sed jam in nascentis Ecclesiæ primordiis, pluribus in locis erat deformata. Et S. Hieronymus asserit [Ep. 11 ad Aug.] tantam ante Origenem extitisse exemplarium 70 copiam, quàm Codicum: quæ dum Origenes emendare tentavit magis corrupit. Obvia sunt Hieronymi super versionis hujus corruptiones lamenta. Jam tamen jussu Sixti V. correctior prodiit, quamvis mendis non careat: ut ostendit Tirinus in Indi- [Contr. 2. n. 6.] ce Controversiarum Fidei. Multa de istis 72 Interpretibus referuntur: nempe ipsos in tot cellulis separatim suam versionem edidisse, qui tamen omnes eadem summo scripsere miraculo. Sed D. Hieronymus hanc opinionem hisce verbis explodit. *Nescio quis author primus 70 cellulas Ale-* [Ep. 104.] *xandriæ mendacio suo extruxerit: quibus divisi eadem scriptitarint, cum Aristeas ejusdem Ptolemæi* ὑπερασπιστὴς, hyperaspistès, *& multò post eum Josephus, nihil tale retulerint. Sed in unâ basilicâ congregatos contulisse scribant, non prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem.* Sed, ut ait Becanus, omnes asserunt divinitùs fa- [Analog. q. 1. c. 1.] ctam versionem. Epiphanius in Libello de ponderibus, & mensuris, narrat 72 Interpretes semper fuisse divisos, non singulos, sed binos. In Insulâ Pharo eos versioni sacræ operam navasse testatur Philo, qui non tantùm, ut Interpretes, sed ut Prophetæ, secundùm ipsum, culti fuere, ut habet [Novar. l. 1. c. 1. n. 4.] Novarinus in suis Schediasmatis sacroprophanis. Ad eam autem insulam, non Judæos tantùm, sed &

alios

alios olim se cultus gratiâ contulisse, ut locum venerarentur, & Deo gratias agereot, ab eodem refertur. Philonis verba sunt hæc: *Rerum verborumque consonantiam adorat, non interpretes illos, sed initiatores, & prophetas appellans, quibus datum ast sincerissimas Moysis cogitationes assequi Spiritu purissimo, quamobrem hodieque solemnis celebritas renovatur, in Pharo insulâ, ad quam non tantùm Judęi, sed & alii plurimi trajiciunt, locum venerantur*, &c.. Vixit autem iste Philo Hebręus sacerdos ad annum Christi 53. Factam illam versionem 300 circiter annis ante Christum, communis est opinio. Porrò Philadelphus regnavit annis 39, secundùm Josephum, aut 38, secundùm Eusebium, Bedam, Tirioum, & alios: à cujus morte ad Christi Nativitatem fluxerunt anni circiter 244, si Christi Domini Natalis anno 28 ab actiacâ pugnâ consignetur.

PHILALETHUS: φιλαλήθης, *philalethes*, p.l. propter vocalem longam. Est veti amator, seu veritatis amicus: nam est à dicto verbo φιλέω, *phileo*, amo, & ἀληθὴς, *alethés*, verus, sen ἀληθές, *alethés*, verum, & ἀλήθεια, *alethia*, sed p.l., veritas. Hinc & *philalethia*, p.l., amor, & studium veritatis. Authores aliqui, ut sinceritatem, & veritatis amorem suo nomine præferant, tale nomen assumpserunt. Sicuti Candidus Philalethus, aliàs Andreas Blancus Genuensis, qoi suo Opere laxiorem Probabilistarum opinionem impugnavit, anno 1642. Ab eodem verbo innumera propemodùm talia composita formari possunt. Ut *philáretos*, amator virtutis, *philaretos*, amator electionis, aut hæresis, adeòque propriæ opinionis: & alia plurima, quorum aliqua jam expressimus, & plura expositun sumus.

PHILANTHROPEUMA: φιλανθρώπευμα, *philanthrópeuma*, est quid benignè datum, liberale, & benignitatis plenum. Ab eâdem etenim radice quâ philanthropia, cujus etymon statim exponetur, fit verbum φιλανθρωπεύομαι, *philanthropénomæ*, humanus sum, comis, benignus sum, à quo, in præterito scilicet, oritur philanthro peuma. Pro eodem ponitur philanthropia, & philaothropium, immò & philanthropum, p. l., idest liberalitas, & munificentia: aut potiùs pro talium virtutum actu. Ità Ulpianus usurp. in l.2. ff. de proxonet.

PHILANTHROPIA: φιλανθρωπία, *philanthropia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ retineatur. Est humanitas, seu amor ergà homines, benignitas, liberalitas, gratitudo benefica: cui misanthropia opponitur è diametro. Formatur ista vox à verbo φιλέω, *phileo*, amo, & ἄνθρωπος, *ánthropos*, homo: unde *philánthropos* gręcè humanus dicitur, & latinè penultimâ productâ proptet *omega* pronuntiaretur. Ubi Noster ait, *Cum autem benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei*; Textus gręcus pro *humanitas* habet *philanthropia*. Hæc est amor ille singularis, quo Deus homines prosecutus est, ut pro ipsis carnem sumeret, & moreretur. Quapropter hac voce plurimi, ad significandum immensum Christi Domini in homines amorem, utuntur. Sic Author Sermonis, ad Damasceni Opera præambuli, dicit salvandos electos, *potentiâ, & misericordiâ philanthropi, & misericordis Dei nostri*. Sed D.Thomas ex S. Joanne Chrys., aut potiùs ex Authore Operis imperfecti, eam pro misericordiâ sumere videtur: dum ipsum refert dicentem, *Quòd ubique vana gloria malum est, sed maximè in philanthropia, idest in misericordiâ*. Et ad argumentum ex his verbis desumptū respondet Angelicus Doctor: *Quòd inanis gloria vituperatur circà eleemosynam propter defectum charitatis, qui videtur esse in eo, qui præfert inanem gloriam utilitati proximi, dum hoc propter illud facit*. Quibus verbis satis indicat se per philanthropiam misericordiam intelligere, & etiam actum ipsius misericordiæ, qui est eleemosyna. Et certè Dei philanthropia fuit maximus divinæ misericordiæ actus: quæ luculenter apparuit, cùm *secundùm suam misericordiam, salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti*. Summa enim fuit misericordia maximâ oppressos miseriâ sublevare, & ad servum redimendum filium tradere. Si ergò philanthropia pro misericordiâ sumatur, de utrâque eodem modo loquendum est. Constat autem ex D. Thomâ misericordiam esse virtutem, si non præcisè pro tristitiâ in concupiscibili accipiatur, ortâ ex proximi miseriâ. Nam sic est passio, non virtus. Sed si sumatur pro *motu appetitus intellectivi, secundùm quod alicui displicet malum alterius. Hic autem motus potest esse secundùm rationem regulatus*. Quia verò ratio humanę virtutis in hoc consistit, quòd motus animi ratione reguletur; *consequens est misericordiam esse virtutem*. Et quidem specialem: *Nam est virtus moralis circà passiones existens*. Specialis autem difficultas reperitur in regulandis affectibus circà malum proximi, & ideò ad specialem virtutem moralem pertinere necesse est.

Tit. 3. 4.

In Matth. n. 19.

2.2.q.132 a.5. ad 3.

Tit. 3. 5.

2.2.q.30. a.3.c.

Ad 4.

PHILARCHES: φιλάρχης. Nomen proprium viri cujusdam gentilis, qui copias duxit, vel saltem militavit contrà Judæos, sub Timotheo, Antiochi Epiphanis duce. Hic profligato à Judâ Machabęo Antiochi exercitu, cæsisque à Judæis ex illis qui sub Nicanore, Timotheo, & Bacchide, plusquàm 29 millibus, & ipse suæ impietatis dignas pœnas luit. *Nam Philarchen qui cum Timotheo erat interfecerunt, virum scelestum, qui in multis Judæos afflixerat*. Et ità Græcus φιλάρχην, *philárchen*, legit. Nomen autem istud formatum à dicto verbo *phileo*, amo, & ἀρχὴ, *arché*, principatus, quasi amans principatum: quamvis ab aliis principis amator vertatur. A quo & φιλαρχία, *philarchia* (latinè penultimâ correptâ, oi græco more, ut multi soleot, efferatur) ambitiosa principatus affectatio, ambitio: quo vitio sæpè laborant, qui suot in Rebuspublicis potentes. Sicuti ex tot historiis sacris, & prophanis, evidenter agnosci potest.

2. Mach. 8. 32.

PHILARGYRIA: φιλαργυρία, *philargyria*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ pooatur. Est avaritia, amor argenti, seu pecuniarum. Formatur ista vox à sæpè dicto verbo *phileo*, amo, & ἄργυρος, *árgyros*, argentum: hinc etiam φιλάργυρος, *philárgyros*, p. b., avarus. Philargyria in Cassiano quoque pro avaritiâ ponitur: & totus liber septimus de hoc vitio discurrit. Sed malè in eo, & alibi phylargyria exaratur. De philargyria loquitur Apostolus dicens: *Radix enim omnium*

De Inst. l.7.c.1.

1. Tim. 6. 10. *nium malorum est cupiditas*. Nam in Textu græ-
co est *philargyria*: ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ
φιλαργυρία. Et itâ rectissimè Sapiens ait, *Avaro ni-*
Eccl. 10. 9. *nil est scelestius; hic enim & animam suam vena-*
lem habet. Ipse Bias Philosophus gentilis, unus ex
septem Græciæ Sapientibus, venustissimè, & sa-
pientissimè dixit, studium pecuniæ esse metropo-
lim omnis malitiæ. Philargyriam D. Bernardus,
De Ordine vitæ post med. aut potiùs Author anonymus in duas partes, seu
potiùs actus dispescit, dum ait; *Philargyria in ge-*
mina membra distinguitur, putà in concupiscen-
tiam rei augendæ, & in metum carendæ. Sed ejus-
dem vitii est suum objectum prosequi, & ejus ca-
rentiam fugere, aut timere: sicuti ejusdem virtutis
in proprium objectum ferri, & rem suo objecto con-
An. Chr. 1024. N. 5. trariam abominari. Baronius refert quòd Glaber
l. 4. c. 1., incusans Romanorum avaritiam, qui Græ-
corum muneribus, ferè ipsis concesserant, ut Pa-
triarcha Constantinop. etiam universalis diceretur,
pronunciarit, quòd *philargyria mundi regina que-*
at appellari. In superlativo græco dicitur *philar-*
gyrotatos, ut avarissimus à positivo *philargyros*
significetur.

PHILASTRIUS; φιλάστριος, *philástrios*, quasi
φιλάστηρ, *philáster*, astrorum amator. Est enim à di-
cto *philéo*, amo, & ἀστὴρ, *astèr*, astrum. S. Phila-
strius Brixiensis Episcopus, vir doctrinâ, & sancti-
tate præclarus, miraculorum famâ celebrior, se
maximo stellarum, & cæli amore teneri demon-
stravit. Sordebat illi terra, dum cælum aspiciebat.
Contrà Arianos strenuè dimicans, tot stellas dedit
mundo, quot infideles eripuit inferno: immò tot
astra inseruit cælo, quot impios donavit Christo.
Quidni ipse ut sidus præcipuum luceat in Empy-
reo, qui tot lumina peperit Deo. Sancto Ambro-
sio Synchronus, scripsit de hæresibus, tam ante,
quàm post Christum exortis, usque ad tempora qui-
bus floruit, ad annum nempe 380.

PHILAUTIA: φιλαυτία, *philautia*, absolutè
penultima est corripienda nisi græcus accentus in
eâ retineatur ex usu. Est suiipsius amor: qui quam-
vis duplex sit, bonus, & malus, unus laudabilis
alius vituperabilis; tamen ordinariè in malam par-
tem à Scriptoribus accipitur. Fit autem à dicto
verbo φιλέω, *philéo*, amo, & αὐτὸς, *aftòs*, ipse: un-
de & græcè φίλαυτος, *philaftos*, dicitur amans seip-
In Gen. Hom. 11. sum, suiipsius amator. D. Jo. Chrys. de Apostolo,
modestè proprias virtutes enumerante, ait: *Ne quis*
eum putet ob philautiam, & suiipsius amorem hæc
dicere, iterum delirium vocat, &c. Sicut autem
philargyria dicitur ab Apostolo omnium malorum
radix; eò magis omnium vitiorum origo philautia
censenda est: cùm & philargyria ex ipsâ philautiâ
ortum agnoscat. Et reverà omnes evangelicæ Sa-
pientiæ magistri malæ philautiæ, seu suiipsius inor-
dinato amori, omnia mala, & scelera attribuunt.
Jo. 12. 25. De ipsâ dixit Magistrorum Magister Christus: *Qui*
amat animam suam perdet eam. Nam qui amore
inordinato animæ suæ adblanditur, eam verè odio
prosequitur: eam perire facit dum ipsam philautiâ
deperit. Philautia plerumque ab Authoribus ac-
cipitur pro illo perverso amore, quo quis propria-
rum dotum, aut suæ pulchritudinis, ut Narcissus,
factus amasius, in seipso nimiùm complacet, & in
superbiam extollitur. Itâ dicunt Luciferum, qui
plenus sapientiâ, & perfectus decore, in deliciis Ezech. 28. 12.
paradisi Dei fuit, philautiâ tumidum, dixisse, Is. 14. 13.
Ascendam super altitudinem nubium, similis ero
Altissimo: adeòque è cælo lapsum, ac ad inferos de-
tractum esse. Sic hæretici philautiâ temulenti, pro-
pria commenta, & ineptias, Ecclesiæ, Sanctorum
Patrum authoritati, Orthodoxorum consensui præ-
ferentes, ex superbiâ philautiæ primogenitâ, no-
lentes intelligere ut benè agerent, in turpissimos
lapsi sunt errores.

PHILEAS: φιλέας, *philéas*, latinè penultimâ
correptâ, nisi Græcorum observemus accentum.
Amator potest intelligi, à verbo φιλέω, *philéo*, amo,
amicè tracto, adamo, benignè accipio, delector,
&c. Duorum Sanctorum Episcoporum est nomen,
qui sincerè proximum, & Deum amantes, etiam
inimicus amicè tractantes, & maleficos benignè ac-
cipientes, ut maximi Dei amici honorari, & in cæ-
lis æternùm delectari meruerunt.

PHILEMON: φιλήμων, p. l., nomen gentile
deductum à dicto verbo *philéo*, amo, osculor. Hu-
jus prima persona præt. pass. est πεφίλημαι, *pephi-*
lemæ, amatus sum: unde rejecto augmento phi-
lemon amabilis, amans, aut deosculans, latinè
verti potest. Fuit philemon, ad quem scripsit Apo-
stolus, verè amabilis, & à Deo dilectus, vir nobi-
lis, & inter cives Colossenses primarius; sed Fidei
firmitate, & christianâ pietate longè illustrior, cui
Onesimum servum fugitivum, jam Christi liberta-
te donatum, Paulus admirando commendat artifi-
cio. Itâ ut ista Epistola Emmanueli Sà, inter cæ-
teras, valde mirabilis videatur. Scripta Romæ è
primis vinculis, anno post Christi passionem 28, &
per eundem Onesimum missa.

PHILETUS: φιλητὸς, *philetòs*, p.l., amabilis.
Oritur à tertiâ personâ supradicti passivi, quæ est
πεφίληται, *pephiletæ*, amatus est. Odibilis tamen
omnibus Christi dilectis fuit ille Philetus hæreticus,
inter illos annumeratus, qui ore pestifero alios in
perniciem trahunt, & quorum sermo ut cancer
serpit. Nam ex his *est Hymeneus, & Philetus, qui* 2. Tim. 2. 17.
à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem es-
se jam factam. Hic quippe scelestus dicebat resur-
rectionem in Christo resurgente jam peractam esse:
nos autem solùm secundùm animam, & mysticè
per Baptismum, & pœnitentiam, ac in futuro per
gloriam resurrecturos. Sed vera corporum resur-
rectio satis evidenter ex Scripturis convincitur, Iob. 19. 26.
præsertim ex illis Jobi verbis: *Rursùm circumda-*
bor pelle meâ.

PHILIPPUS: φίλιππος, *philippos*, amans equo-
rum, bellicosus. Est enim à sæpiùs dicto verbo
philéo, amo, & ἵππος, *hippos*, equus. Itâ dictus
Apostolus ille, qui quintus inter alios recensetur,
ex Bethsaida civitate Andreæ, & Petri. Orbis Matth. 10. 3.
Christiani verè bellicosus Heros, & invictus, qui
anno à Christi morte 22, apud Hierapolim Phry-
giæ, Crucem, ut equum suo pretioso sanguine
phaleratum, conscendens, de infidelitate, & tyran-
no, de morte & inferno, gloriosè triumphavit. Fuit
& alter Philippus, unus ex septem primis Diaco-
nis, & ex primariis Ecclesiæ nascentis Heroibus,
ob zelum apostulicum, ab Eusebio, Tertulliano,

&

& Isidoro Pelusiotâ Episcopus vocatus: & quia insignis Evangelii præco fuit, etiam Evangelistæ nomen sortitus est. Nam de hoc Philippo loquitur S.
Act.21.8. Lucas, dum ait: *Venimus Cæsaream, & intrantes domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus ibi*. De aliis viris hoc nomine vocatis agit Scriptura: uti de Philippo Alexandri
1.Mach.1.1. Magni patre. Nam iste dicitur *Alexander Philippi Macedo*, nempe filius, phrasi græcâ, quâ unum nomen post aliud in genitivo positum significat patrem prioris: prout in græco Textu legitur ἀλέξανδρον τὸν φιλίππου, *alèxandron tòn philippu*, Alexandrum Philippi. Ab hoc Philippo urbs in Macedoniâ nomen accepit, & Philippi vocata,
Act.16.12 *quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia*: scilicet ex Samothraciâ venientibus, & Romanorum colonia. Hanc primam in Macedoniâ, ad quam in somnis accitus fuerat, invisit Apostolus: & forti charitatis vinculo multos illîc devinxit. Ad ipsos posteà scripsit è romano carcere, anno post Christi mortem 27, missaque epistola per Epaphroditum, Philippensium Episcopum, ut habent etiam Græca in fine: quem cum literis, & muneribus, Romam miserant Paulum consolaturum. Fuit alius quoque Philippus Thraconitidis regionis Tetrarcha, Herodis Ascalonitæ filius, Archelai, & Herodis Antipę frater, prior Herodiadis maritus, quæ erat filia Aristobuli ipsorum fratris. Hujus Philippi, etiamtùm vivi, uxorem Herodiadem accepit Herodes Aotipas ipsius patruus: propter cujus sceleris reprehensionem missus fuit Joannes Baptista in carcerem. Hoc enim
Marci 6.17. S. Textus affirmat accidisse, *propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam*. Philippus verò, ut homo mansuetus, & pacis amans (quem Herodem, nomine toti familiæ communi, vocat Josephus) etiam suæ Herodiadis petulantiæ pertæsus, non curavit illam armorum violentiâ ad proprium thalamum revocare. Ab hoc Philippo dicta est illa civitas ad radices mootis Libani sita, Cæsarea Philippi, quæ priùs Lesen, & Dan, ac Panea dicta fuerat. Sed in Tiberii Cæsaris honorem, à Philippo magnificentiùs ampliata, Cæsarea Philippi, ad distinctionem alterius Cæsareæ, quam Herodes Ascalonita, in honorem Augusti, ad turrim Stratonis construxerat, fuit appellata.

PHILOCALIA: φιλοκαλία, *philocalia*, latinè, quia penultima brevis, absolutè deberet esse dictio proparoxytona. Sed in similibus terminationibus apud plerosque usus invaluit, ut græcus in penultimâ retineatur accentus. Itâ dicitur amor honesti, amor pulchritudinis: ab eodem verbo *philèo*,
Greg.l.3.c.13.Reg.1. amo, & καλὸν, *calòn*, pulchrum, honestum, bonum. Hinc *philòcalos*, p.b., aut ancipiti, elegans, egregius. Aliquando philocalia in malam partem assumitur, dum de nugarum, & vanitatum amore dicitur. Immò & nonnunquàm in pessimam partem accepta fuit, ut dum Socrati philocalia, quasi pæderastia, objecta. Philocaliam in bonam partem sumpsit D. Augustinus, dum contrà Academicos
L.2.c.3. scribens, dicit: *Philocalia vulgò ità dicitur: ne contemnas nomen hoc ex vulgi nomine, nam philocalia, & philosophia propè similiter agnominatæ sunt, & quasi inter se germanæ videri volunt, & sunt. Quid enim Philosophia? amor sapientiæ. Quid philocalia? amor pulchritudinis: Quæro de græcis. Quid ergo sapientia? nonne ipsa vera est pulchritudo? Germanæ igitur istæ sunt prorsus, & eodem parente procreatæ*. Sed alibi, nempe in Lib. Retractationum satis innuit philocaliam in malam partem sumi, pro nugis, aut potiùs nugarum amore. Nam & hanc fabellam de tam arctâ inter philocaliam, & philosophiam consanguinitate retractat. Ità quippe dicit S. Pater. *In secundo autem* Retract. l.1. c.1.
libro prorsùs inepta est, & insulsa illa quasi fabula, de philocaliâ, & philosophiâ, quòd sint germanæ, & eodem parente procreatæ. Aut enim philocalia quę dicitur, non nisi in nugis est, & ob hoc philosophię nullâ ratione germana: aut si propterea est hoc nomen honorandum, quia latinè interpretatum amorem significat pulchritudinis, & est vera, ac summa sapientię pulchritudo, eadem ipsa est in rebus incorporalibus atque summis philocalia, quę & philosophia, neque ullo modo sunt quasi sorores duę.

PHILOCHRESTUS: φιλόχρηστος, *philòchrestos*, bonos amans, bonis benevolus. Derivatur enim à dicto verbo *philèo*, amo, aut à φίλος, *philos*, amicus, & χρηστὸς, *chrestòs*, bonus, benignus, probus. Hinc *philochrestia*, bonorum amicitia, ergà bonos benevolentia. Potest etiam benevolentiæ amor, humanitatis, & clementiæ dilectio exponi: quo sensu philochrestus benignitatis amator latinè verti posset. Sed philochristus, apud Greg. Nazianz., est Christianus, Christum amans, Christi studiosus.

PHILOCOMPUS: φιλόκομπος, *philòcompos*, jactantiæ amator, jactator. Componitur ex jam dictâ voce *philos*, amator, & κόμπος, *cómpos*, stridor, sonus, jactantia, fastus: sed κομπὸς, *compós*, In Hierol.
est superbus, insolens. Ex istâ dictione fit philocompicus apud Magri, ex vitâ S. Valburgis Virginis, & fastus amicum idem Author interpretatur.

PHILOCOSMUS: φιλόκοσμος, *philòcosmos*, mundi amator. Cùm autem κόσμος, *cósmos*, ut suo loco diximus, significet & mundum hunc, & mundum muliebrem, de utroque intelligi potest ista vox philocosmus, & utriusque mundi satis immundi amatorem significare. Formatur ergò ista dictio à sæpiùs dicto verbo *philèo*, amo, & *cósmos*, cosmus, mundus. Sermonem de philocosmis, seu mundi amatoribus, Anonymi Græci cujusdam, ut autumat Henricus Gravius, Operibus Damasceni pręfixum reperies. Sed si una ex luxuriæ filiabus, juxtà D. Gregorium, est affectus præsentis seculi, L.3. Mor.
adeòque luxuriosi sint maximè philocosmi, secundùm priorem intelligentiam; juxtà secundam hu- c.31.
jus vocis acceptionem, nimis bellè mulierculis adaptatur: quæ in suo mundo nullum modum servare norunt. De hisce meritò dicit D. Hieronymus: φιλόκοσμον, philócosmon, *genus femineum* Ep. 12.
est, multasque etiam insignis pudicitię, quamvis nulli virorum, tamen scimus libenter ornari. Ità ut observet Baronius nec ipsas etiam Christianas, An.Chr.
urgentibus acerrimis tyrannorum persecutionibus, 37. n. 8.
ab illis voluisse temperare. Audiatur pro omnibus Tertullianus: *Cęterùm nescio an manus spathalia* De cultu
circumdari solita, in duritiâ catenę, stupescere fem.n.13.
sustineat: nescio an crus de periscelio in nervo se patiatur arctari: timeo cervicem, ne margaritarum,

&

& smaragdorum laqueis occupata locum spathe non det.

PHILODESPOTUS: φιλοδέσποτος, *philodéspotos*, p.b., amans Dominum. Est à toties dicto *philéo*, amo, & *despótes*, dominus. Nomen servile dicunt esse, quòd aliquando videlicet servis imponeretur. Ità nonnullis philodespotos est ille, qui naturâ servus est, & sibiipsi imperare nequit: & ideò in Dominum, aut herum propensus. Sed si philodespotus de servo Dei, amore filiali dotato, dicatur; tunc est nomen servile quidem, sed maximè honorificũ, nobile, & excelsum. Nam servire Deo regnare est. Tunc philodespotus est ille Beniamin verus dextræ
Deut. 33. 12. filius, *Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur.*

PHILODICUS: φιλόδικος, *philódicos*, p.b., amãs litem, amator controversiæ, homo controversus. Sicuti de Gente Siculâ dixit Cicero, eam esse naturâ controversam, & acutam. Philodici dicuntur juris strepitu gaudentes. Bud. in l. 1. de just. & jure. Formatur ista vox ab eodem verbo *philéo*, amo, aut ab ipsâ dictione *philos*, amator, & δίκη, *dike*, lis, actio, causa, jus, & justitia. Adeòque etiam in bonam partem, quasi amator juris, & justitiæ, philodicus accipi posset; si prior significatio non invaluisset, Philodicus à Sapiẽte damnatur, cùm dicat:
Prov. 16. 28. *Homo perversus suscitat lites.* Ideò quòque sapienter admonet: *Abstine te à lite, & minues peccata.*
Eccl. 28. 10.

PHILODOXUS: φιλόδοξος, *philódoxos*, gloriæ amator, ambitiosus. Formatur à toties dicto *philos*, amator, aut *philéo*, amo, & δόξα, *dóxa*, gloria. Hinc & philodoxia ambitio, & amor gloriæ: & rectiùs cenodoxia diceretur, si de gloriâ mundanâ, ut assolet, intelligatur. Nam ambitio, ut patet ex D.
2.2.q.131. a.1.c. Thomâ, *importat inordinatum appetitum honoris.* Sed cenodoxia est appetitus inanis gloriæ. Si verò philodoxia sit veræ gloriæ appetitus, tunc est lau-
q.132.a.1.c. dabilis, & virtus. Ideò qui gloriatur in Domino glorietur.

PHILOENUS: φίλοινος, *philinos*, amicus vini, vinosus. Ab eodem verbo *philéo*, amo, & οἶνος, *inos*, vinum. Hoc epithetum illis optimè, qui student calicibos epotandis, convenit, quibus illud
Prov. 23. 29. *væ* fulminat Sapiẽs: *Cui væ, cujus patri væ*, &c.. Ista dictio nonnunquàm in sacris Scriptoribus occurrit.

PHILOGONIUS: φιλογώνιος, *philogónios*, p.b., angulos amans. Est etenim à sæpiùs dicto *philéo*, amo, aut *philos*, amicus, & γωνία, *gonia*, angulus. Si autem antepenultima scribatur cum *omicro* φιλογόνιος, *philogónios*; tunc parentes, aut filios amantem significabit. Nam γονεὺς, *goneus*, parens, & γόνος, dicitur filius latinè. Hæc omnia bellè S. Philogonio Antiochiæ Episcopo conveniunt: qui eâ quæ Sanctos decet humilitate honores mundanos fugiens, libenter in angulis, & locis abjectioribus delitescebat. Sed lumen istud splendidius erat, quàm ut absconderetur sub modio. Quare ex advocati officio ad illam patriarchalem sedem evectus, positus fuit super candelabrum, ut luceret omnibus qui in domo sunt. Tunc ejus amor in filios magis patuit, gregemque suum acriter ab Arianis defendens,
In Orat. de B. Philog. ità pietate, & charitate claruit; ut à D. Chrysostomo miris laudibus extolleretur, & ad superiores cæli sedes attolleretur.

PHILOHISTORICUS: φιλοϊστορικός, *philohistoricós*, p.b., qui & φιλοΐστωρ, *philoistor*, dicitur, cupidus disciplinæ, aut veritatis. Ab eodem scilicet verbo *philéo*, amo, & *historia*, unde & amatorem historiarum interpretantur. Quo sensu D. Hieronymus Danielem philistorem, p.b., vocat. Scribit enim *philistor*, pro *philoistor*. *Quartus verò qui & extremus inter quatuor prophetas temporum conscius, & totius mundi* φιλίστωρ, *philistor*, &c. Ep. 103. ad Paulin.

PHILOKINDYNOS: φιλοκίνδυνος, *philokindynos*, p.b., amator periculi. Hujus dictionis compositæ prior pars, eâdem quâ præcedentes gaudet origine, & κίνδυνος, *kindynos*, periculum. Aristoteles dicit, quòd magnanimus non est *philokindynos*: cùm verò ad fortem pertineat se periculis exponere, videtur sequi ex verbis Philosophi, magnanimitatem non esse fortitudinis partem. Attamen ejus esse partem potentialem asserunt cõmuniter Theologi cum D. Thomâ. Quia etsi non versetur circa maximè terribilia, sicut fortitudo, & in hoc ab ipsâ deficiat, tamquàm à virtute primariâ, & principali; tamen ut pars potentialis, *convenit cum fortitudine, inquantùm confirmat animum, circà aliquid arduum*: nempe circà honores. Ad authoritatem ergò Philosophi respondori potest, magnanimum non esse amatorem periculi, cùm nec fortis ità debeat esse philokindynos, ut indifferenter se periculis exponat. Nam hoc spectat ad vitium per excessum fortitudini oppositum, quod est audacia, seu temeritas. Sed magnanimus pro rebus magnis se periculis exponit: unde secundùm Aristotelem, magnanimus est megalokindynos, ut suo loco dictum est. Quapropter & D. Thomas ait: *Pro his quæ verè sunt magna, magnanimus promptissime se exponit periculis: quia operatur magnum in actu fortitudinis, sicut in actibus aliarum virtutum.* In propriâ verò materiâ magnanimus pro verè magnis rebus, quæ sunt honores, periculis etiam maximis se exponit.
D. Th. 2.2.q.129 a.5.c. ad 2.

PHILOLOGIA: φιλολογία, *philología*, latinè, cùm penultima brevis sit, cum accentu in antepenultimâ in rigore est efferenda. Sed plerique in similibus græcum accentum observant in penultimâ. Est autem philologia amor sermonis, vel studii, eloquentiæ studium, loquacitas: à verbo *philéo*, amo, & λόγος, *lógos*, sermo, oratio, studium, doctrina. Unde & φιλόλογος, *philológos*, & latinè philólogus, p.b., sermonis, vel studii amator, loqoax. Potest ergò sumi in bonam, & in malam partem. Et in bonã quidem, si pro amore studiorum moderato sumatur. Moderato, inquam, nam sic est virtus, quæ studiositas vocatur, & sub modestiâ continetur: adeòque una ex partibus temperantiæ potentialibus recensetur. Si verò sit immoderata, in curiositatem degenerat: quæ est vitium per excessum studiositati oppositum. Si autem sumatur philologia pro loquacitate, erit vitium oppositum modestiæ motuũ exteriorum, vel ipsi eutrapeliæ. Optimè tamen philologum fuisse illum, de quo Apostolus ait, *Salutate Philologum*, doctrinæ videlicet orthodoxæ, & apostolicæ amatorem facilè conjectare licet. Rom. 16. 15.

PHILOMETOR: φιλομήτωρ, *philómetor*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ statuatur. Ità dictus matris amator, ab eo-

eodem verbo φιλέω, *philéo*, amo, & μήτηρ, *miter*, mater. Cognomen est unius è Ptolemæis, sexti Ægypti regis, filii Ptolemæi Evergetis: idque ob propriæ matris incestuosum amorem. Nam matrem suam Cleopatram, Antiochi magni filiam, duxit in uxorem. Tempore Philometoris (p.b.) ejusque permissu, Onias, Oniæ tertii summi Pontificis filius, cum multis è Judæorum primoribus in Ægyptum fugiens, in regione heliopolitanâ, templum Onium construxit. Ab initio ipsius regni ad Christi Nativitatem, sunt anni circiter 180: de quo varia prædixit Daniel. Nam de hoc Philometore intelligi debet dux ille fœderis, qui scilicet erat filius Cleopatræ, quæ ad fœdus conciliandum ipsius patri Evergeti in matrimonium data fuerat. Et ità dicit

Dan. 11. 22. ille facet Philistor: *Brachia pugnantis expugnabuntur à facie ejus, & conterentur, insuper & dux fœderis*. Nam Demetrius Seleuci Philopatoris filius, ab Antiocho Epiphane patruo suo præventus, ejus violentiæ succubuit: & Philometoris exercitus ab eodem posteà cæsus fuit. Atque cùm amicitiam iniissent, tamen fracto fœdere, regno Ægypti inhians Antiochus, plurima loca munita in alterius regno sibi vendicavit. Propterea dicit idem

v. 23. Propheta: *Et post amicitias, cum eo faciet dolum, & ascendet, & superabunt in modico populo*. Deinde loquitur S. Textus de exercitu à Philometore comparando, de auxilio ipsi à Romanis præstando,

v. 25. & alia multa prædicendo. *Et rex*, inquit. *Austri provocabitur ad bellum multis auxiliis, & fortibus nimis*, &c. Vide Pererium Lib. 14. in Daniel.

PHILOMUSUS: *philómusos*, φιλόμουσος, latinè propter diphthongũ in vocalem longã conversam, penult. productâ, quamvis à Græcis vox paroxytona statuatur. Est musicus, Musarum amicus, & cantus. Fit enim ab eodem *philéo*, amo, & μουσική, *musica*, cantus: hinc quoque philomusia (latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus observetur) musica, & Musarum amor. Sed cùm Musæ pro humanitate, literis, & doctrinâ etiam accipiantur, ideò philomusus pro studiis dedito, & literarũ amatore reperitur. Sunt & Musæ sacræ, & Musa davidica ab aliquibus nominatur. Unde sacra philomusia pro sacræ musicæ amore, aut in sacram doctrinam propensione, ac studio accipienda.

PHILON: φίλων, amans, quasi φιλῶν, *philôn*, participium verbi *philéo*, amo, &c. Annius Philo, sacerdos Judæus, Alexandrinus, Pythagoricæ, Platonicæ, Aristotelicæ Philosophiæ sui sæculi peritissimus, varia exaravit opera. Inter hæc de primâ S. Marci Evangelistæ apud Alexandriam Ecclesiâ, ubi primitivos illos Christianos, adhuc judaizantes maximis laudibus extollit. Sed non benè amans fuit iste Philo, qui Charitate caruit, dum veram Fidem amplexus non fuit. Floruit sub Cajo, & Claudio, anno Christi 53. Philo Carpathius rectiùs amavit, qui, ex Dei ordinatione, à S. Epiphanio ordinatus Episcopus, Ecclesiam ejus adamavit, sponsam sibi Charitate copulavit. Scripsit breviter in Cantica, floruitque anno 374.

PHILONICUS: φιλόνικος, *philónicos*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Est contentiosus, rixosus, victoriæ amans: à dicto φιλέω, *philéo*, amo, & νῖκος, *nicos*, contentio, rixa, bellum, pugnandi ardor. Attamen in bonam etiam partem sumitur philonicus, pro benè contendente, & æmulante. *Philonikia* verò (latinè philonicia, penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ retineatur) potiùs in malam partem, pro contentione, pertinaciâ, contentionis pervicaciâ, & pro animi concitatione, ac pro controversiâ usurpatur. Sed φιλόνικος, *philónicos*, sine diphthongo, ultimâ tamen etiam latinè productâ, victoriæ amatorem significat: à νίκη, *nike*, victoria. Verè Philonici omnes Sancti, qui ob victoriæ amorem maximè ardua aggressi sunt. Meritò igitur, ut victoriæ, triumphi, & æternæ lætitiæ symbolum gerentes, sunt *amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum*. Ap. 7. 9.

PHILOPATOR: φιλοπάτωρ, p.b., patrem amans. Videlicet à toties exposito verbo *philéo*, amo, & πατήρ, *pater*. Est alterius Ptolemæi cognomen, nempe quarti regis Ægypti, & Philometoris avi. Ità per antiphrasim appellatus fuit. Nam patrem, & matrem, necnon fratrem, & sororem è medio sustulit: rex maximè scelestus, & turpissimus, totus in stupris, conviviis, & similibus fœditatibus. De ipso quoque satis apertè prophetavit Daniel, dum innuit Philopatoris pugnam, contrà Antiochum Magnum Syriæ regem. Contrà quem quidem satis feliciter, in ipsis Ægypti foribus pugnavit, sed non totaliter prævaluit. Nam Antiochus observatâ Philopatoris ignaviâ, animos, & vires resumpsit. De Philopatore ergò dicit Angelus Danieli: *Et provocatus rex Austri egredietur, & pugnabit adversùs regem Aquilonis, & præparabit virtutem nimiam, & dabitur multitudo in manu ejus*. Ità de Philopatore interpretatur D. Hieronymus, asserens inito certamine juxtà oppidum Raphiæ Antiochum omnem exercitum amisisse, ac per deserta fugientem, penè captum fuisse. Et hoc est quòd Scriptura nunc dicit: *Dejiciet multa millia, sed non prævalebit*. Adversarium enim suũ capere non potuit. Dan. 11. 11. v. 13.

PHILOPHILUS: φιλόφιλος, *philophilos*, p.b., amator amici, amici studiosus, à voce *philos* reduplicatâ. *Philia*, φιλία, seu amicitia est una è partibus potentialibus justitiæ, quæ ex majori honestate alteri debitum observat, non ex rigore justitiæ, ut observat D. Thomas. Sicque philophilus, seu amicitiæ amator alicujus virtutis amorem importat. Si tamen intrà terminos meræ amicitiæ sistatur, quæ ferè solummodò inter bonos, ut ex Tullio patet, reperitur. S. 2. q. 80. Art. unico in c. In Lælio.

PHILOPOMPUS: φιλόπομπος, *philopompos*, Ità vocem hanc græcè exprimo, quamvis in Lexicis non reperiatur, & rectè pompæ amicus interpretatur. Fit enim à dicto *philos* amicus, & πομπή, *pompé*, pompa, triumphus, &c. Vox quoque in sacris Auctoribus reperta, & ideò inter cæteras hìc non ad meram pompam inserta.

PHILOSOPHIA: φιλοσοφία, *philosophia*, latinè, cùm omnes sint breves, absolutè penultimâ correptâ deberet efferri. Usus tamen jam apud multos invaluit, ut græcus in eâ servetur accentus. Significat amorem Sapientiæ, unde philosophus amator Sapientiæ: à toties dicto verbo *philéo*, amo, & σοφία, *sophia*, sapientia. Philosophiam Cicero definit, *Rerum humanarum, divinarumque scientiam*: quæ prius L. 1. de Off.

priùs Sophia dicebatur. Sed Pythagoras primus à tumido nomine ſophi abſtinuit, & Leontio tyranno, de ſuo vitæ inſtituto interroganti, reſpondit ſe C.2. Philoſophum eſſe. Toletus in Commentariis in 8 Phyſ. Libros, refert Zenonem, & reliquos Stoicos tres Philoſophiæ partes feciſſe: nempe Phyſicam, Ethicam, Logicam. Epicurus verò, ut idem Author ait, Philoſophiam diſpeſcebat *in Ethicam, Phyſicam, & Canonicam, per Canonicam verò, quantùm mihi videtur, intelligebat Medicinam practicam, Logicam verò partem Philoſophiæ non cenſebat*. Addit de Cleante quòd Philoſophiam diviſerit in Dialecticam, Oratoriam, Moralem, Civilem, Naturalem, Theologicam. Simplicius Ariſtotelem imitatus ipſam in duas diviſit partes: in activam, & contemplativam. Per activam Moralem intelligit, Contemplativæ partes aſſignat Mathematicam, Phyſicam, Metaphyſicam. Dialecticam verò non partem Philoſophiæ, ſed inſtrumentum, ſeu organum conſtituit. Toletus adhuc latiores ei fines attribuens, eam in Speculativam diſcriminavit, Activam, & Factivam. Sub Speculativâ Metaphyſica, Phyſica, & Mathematica continentur: ſub Activâ Ethica, OEconomica, & Politica comprehenduntur: Factiva Mechanicâ terminatur. Ex his diverſis opinionibus, ad Philoſophiæ exactam definitionem aſſignandam, ejuſque propriũ objectum ſtatuendum, oritur difficultas. Atque ſi in ciceronianâ definitione ſcientia propriè ſumatur; à Philoſophiâ Mechanicam excludi neceſſe eſt: cùm ſit ars pura, utpotè habitus cum verâ ratione factivus. Orig. l. 2. c. 24. Iſidorus Ciceronem imitatus, ait: *Philoſophia eſt rerum humanarum, divinarumque cognitio*: ſub quâ etiam Mechanica comprehendi poſſet. Addit tamen hanc particulam, *cum ſtudio benè vivendi conjuncta*. In quâ conſiſtit vera hominis ſapientia, & in hoc mundo felicitas. Subjungit poſteà: *Philoſophiæ ſpecies tripartita eſt, naturalis, moralis, & rationalis. In his tribus generibus Philoſophiæ etiam eloquia divina conſiſtunt. Nam aut de naturâ diſputare ſolent ut in Geneſi, & Eccleſiaſte: aut de moribus, ut in Proverbiis, & in omnibus ſparſim libris: aut de logicâ, pro quâ noſtri Theologicam ſibi vendicant, ut in Canticis Cãt., & Evangeliis*. Philoſophia à multis ad Phyſicam reſtringitur. Et quidem non malè ſi per Phyſicam ſcientia verſans circà omnes res naturales, & divinas, prout ratione naturali cognoſci poſſunt, intelligatur: ſicque comprehendat Mathematicam, Metaphyſicam, Lib. de Generatione, & corruptione, de animâ, &c. Sed multò magis anguſtioribus terminis concluditur, ità ut ad ſolam Phyſicam, octo libris Phyſicorum contentam, reſtringatur; ut Oviedus cum aliis exponit in Phyſicæ Procemio. Spiritualiter Philoſophiam definit Iſidorus, dum eam Sun Meditationem mortis definit: *quod magis convenit Chriſtianis, qui ſeculi ambitione calcatâ, converſatione diſciplinabili, ſimilitudine futuræ patriæ vivunt*. Et certè hæc eſt vera Philoſophia, quæ Æternâ Sapientiâ magiſtrâ, ex mortis, & aliorum noviſſimorum meditatione deſumitur: ex ipsâ Crucis cathedrâ, ab ipſo divinæ Veritatis ore percipitur. Quia verò mundana Philoſophia, præſertim tot Gentilium vitiis obruta, ſtultâ factâ à Deo hujus mundi ſapientiâ, facilè à veritatis tramite aberrat, & in fœdiſſimos dilabitur errores; ideò Coluſſenſes admonet Apoſtolus: *Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam, ſecundum traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum.* Col. 2. 8.

PHILOSOPHUS: φιλόσοφος, *philoſóphos*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Grecis acuatur. Eſt Sapientiæ amator, ab eiſdem vocibus, ut philoſophia, ducens originem. Quis primus fuerit philoſophus, ſpectato præcisè hoc nomine; nuper innuimus Pythagoram fuiſſe. Sed attento vocis ſignificato, verè primus tempore philoſophus fuit Adam, & primus dignitate Chriſtus Dominus. Utriuſque philoſophia infuſa fuit, quam acquiſita, per ſcientiam experimentalem, ſubſecuta eſt. Hæc in Adamo per 930 annos, quibus vixit, ad ſummam perfectionem, propter conſortium, & directionem infuſæ, eſt evecta. De infusâ dicitur, *Diſciplinâ* Eccl. 17. 5. *intellectus replevit eos*, ſeu ut Textus græcus habet, ἐπιστήμην συνέσεως, *epiſtémen ſynéſeos*, ſcientiam intellectus. In utrâque, infusâ, & acquiſitâ, Adam longo intervallo Salomonem ſuperavit, Quia, ut ait D. Thomas, ſicut primus homo productus eſt in ſtatu perfecto quoad corpus, ut ſtatim poſſet alios generare; ità etiam inſtitutus eſt in ſtatu perfecto, quoad animam, ut ſtatim poſſet alios inſtruere, & gubernare. *Et ideò primus homo ſic inſtitutus eſt à* 1. 2. c. 54. a. 3. c. *Deo, ut haberet omnium ſcientiam, in quibus homo natus eſt inſtrui: & hæc ſunt omnia illa, quæ virtualiter exiſtunt in primis principiis per ſe notis, quæcumque ſcilicet naturaliter homines cognoſcere poſſunt*. Hac ſcientiâ Adam inſtructus nomina impoſuit animalibus, quæ ipſorum naturis congruebant. Nec refert quòd ipſorum oculi aperti dicantur; nam loquitur S. Textus de ſcientiâ experimentali, & rebellione appetitus inferioris, quam priùs non ſenſerant. Fallax autem illa promiſſio ſerpentis, *Eritis ſicut Dii ſcientes bonum, & ma-* Gen. 3. 5. *lum*, non fuit de aliquâ ſcientiâ humana quâ carebant, ſed de ſcientiâ divinâ. Nec obſtat præteréà, quòd Deus Salomoni dixerit: *Dedi tibi cor ſapiens,* 3. Reg. 3. 12. *& intelligens in tantum, ut nullus ante te tibi ſimilis fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit*. Nam vel hîc præfert eum illis ſolis, qui propriâ induſtriâ, & labore, ſcientiam acquiſiverunt: vel de ſolis Judæorum regibus, ut ipſe de ſeipſo innuere videtur, *Præceſſi omnes ſapientiâ, qui fuerunt ante me in* Ecc. 1. *Jeruſalem*: vel denique ſolùm loquitur de prudentiâ regendi populum, quam ſpeciatìm à Deo petierat. His adde à plurimis aliis in ſupernaturali ſcientiâ Salomonem ſuperatum fuiſſe, ut ab ipſo Adamo, Moyſe, pleriſque Prophetis, Apoſtolis, &c. Fuit tamen Salomon maximus Philoſophus. Non enim ad ſolam OEconomicam, & Politicam ejus ſapientia cum Cajetano reſtringenda. Nam de ſeipſo verum teſtimonium perhibet, Deum ſibi dediſſe ſcientiam veram: *Ut ſciam*, inquit, *diſpoſitionem* Sap. 7. 17. *orbis terrarum, & virtutes elementorum, initium, & conſummationem, & medietatem temporum, viciſſitudinum permutationes, & commutationes temporum, anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, & iras beſtiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum*. Cùm autem, ut ait D. Thomas, tantâ ſcientiâ Adamus inſtructus fuerit, ut alios quoque inſtrueret; dicendum tot

ipſius

ipsius posteros ab ipso Philosophiam audivisse: quæ post diluvium, præsertim inter Ægyptios, & Chaldæos viguerit. Ex his Zoroaster apud Bactrianos, contrà quem, 300 circiter annis post diluvium, Nembrod pugnavit, & victor evasit. Ex illis, circà tempora Moysis, floruit Hermes, seu Mercurius: & post hos maximè culta fuit à Græcis Philosophia. Sed Græciæ Sapiêtibus antiquiores sunt nostri Prophetæ, quorum ultimus Malachias tempore Darii Hystaspis prophetavit. Thales autem præceptor Anaximandri sub Cyro floruit: hujus auditor fuit Anaximenes, cujus discipulus fuit Anaxagoras, & L.10. de Prep. evág. in fine. hujus Pericles, ut habemus ex Eusebio. Socrates verò Platonis magister, & hic Aristotelis præceptor, penè 200 annis viguerunt post Cyrum. Inter tot seculi Sapientes, propter ingenii eminentiam, & doctrinæ præstantiam, Aristoteles per antonomasiam Philosophus passim audit. Quem, ut suprà vidimus de Peripateticis loquentes, etsi D. Augustinus eum eloquio Platoni faciat imparem; tamen plurimùm ab ingenii commendat excellentiâ. De quo Ludovicus Vives, in eundem Augustini locum De Civ. Dei l.8.c. 12. ait: *Magnus, & admirabilis vir, quique ingenio diligentiâque vinceret plurimos, nemini esset secundus. Variarum rerum cognitione Platone magistro superior, artificio verò omnes, qui ex omni memoriâ humanas tractaverunt artes, longo intervallo post se reliquit*. Post memoratos Sapientes multi semper Philosophi Athenas illustrarunt. Ut Act.17.18 etiam Apostoli tempore, *Quidam Epicurei, & Stoici philosophi disserebant cum eo*. Sed maximè de Græciæ Sapientibus, & Athenarum Philosophis di- 1.Cor. 3. 19. xit Apostolus: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum*. Ex tot enim creaturarum argumentis nescierunt, aut noluerunt Creatorem agnoscere; Rom.1.21 aut *cum agnovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt*. Tantâ igitur sapientiâ illustres itâ insipienter maxima, & nefanda scelera patrarunt, & publicè probarunt. Ut de Socrate, Platone, Solone, Chrysippo, aliisque primariis Philosophis multi, & graves testantur Authores.

PHILOSTEPHANUS: φιλοστέφανος, *philostéphanos*, p.b., Stephani amator, Stephani studiosus verti posset, à toties dictâ voce φίλος, *philos*, amicus, amator. Hoc titulo peculiariter gloriari possunt, qui S. Stephano cultu particulari addicti sunt: signanter D.Stephani Equites, qui sub ejus patrocinio, nobili, & sacræ militiæ nomen dederunt. Ad imitationem scilicet vocis *Philotheus*, quæ Dei sonat amicum. Sed cùm Stephanus coronam significet, philostephanus verti solet coronarum amator. 1 Cor. 9. 25. Itâ nuncupati Athletæ, qui corruptibilis coronæ amore ducti, ab omnibus se abstinebant. Feliciùs Ap. 4. 4. Christiani Heroës, in quorum *capitibus corona aurea*, quarum desiderio terribiliora gloriosè passi sunt, philostephani ab omnibus acclamandi.

PHILOSTORGIA: φιλοστοργία, *philostorgía*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus observetur in eâ ex usu legitimo. Est indulgentia, magnus amor parentum in filios, & horum in parentes. Dicitur etiam de amore, simili parentum amori, à verbo στέργω, *stérgo*, amo, colo, naturali charitate complector: à cujus præt. medio fit ἔστοργα, *éstorgà*, affectio amoris, seu affectio illa jam dicta. Itâ ut philostorgia talis affectionis amorem sonet. Hinc *philostorgos*, idest amicus, benevolus, indulgens, pius ergà liberos, pius ergà parentes. Hic amor naturalis est carnis, & sanguinis, & bonus si moderatus, & pessimus si excessivos suprà Dei amorem feratur. Nam, ut ait Christus Dominus, *qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus*. Verà philostorgiâ caruit ille Philostorgius Arrianus, de quo in dictione *Heteronsion*, qui ergà matrem Ecclesiam impius, cum suo hæresiarchâ, ipsam scelestissimè dilaceravit. Ad philostorgiam vocabulum sequens est reducendum. Matth.10 37.

PHILOTECNUS: φιλότεκνος, *philótecnos*, amās liberorum, seu in liberos indulgens. Nam τέκνον, *técnon*, est filius. Sicque philotecnus est philostorgus. Differt tamen à philotechno. Nam φιλοτεχνία, *philotechnía*, (latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos in accentu imitemur) est amor artis, artificii varietas, & præstantia: à τέχνη, *téchne*, ars, artificium, item dolus, & astutia. Unde philotechnus non solùm ille qui opificiis dat operam, sed doli, & astutiæ amator, adeòque fallax, & versutus dici potest.

PHILOTHEOLOGUS: φιλοθεολόγος, *philotheológos*, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis in eâ ponatur accentus. Sicuti qui priùs Sophi dicti fuere, à Pythagorâ posteà Philosophi sunt appellati; sic aliquos, qui se Theologi nomine ex humilitate non dignantur, sese Philotheologos, tamquàm Theologiæ amatores, dixisse reperimus. Inter quos ille, qui periochas in Origenis Homilias adjunxit, se Philotheologum appellavit. Cujus vocis origo satis patet ex toties dictâ significatione verbi *philéo*, amo, & nominis *theologus* suo loco exponendi.

PHILOTHEORUS: φιλοθέωρος, *philothéoros*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, quamvis à Græcis aliis regulis utentibus collocetur accentus in antepenultimâ. Est speculationis amans, seu theoriæ deditus; à *philos*, aut à *philéo*, & verbo θεωρέω, *theoréo*, contemplor, æstimo, speculor. Philotheori ergò sunt qui scientiis speculativis vacant; adeòque Theologus scholasticus est philotheorus. Et appositè, cùm verbum *theoréo*, & *theoria*, à voce *theós*, Deus, & ὁράω, *oráo*, cura, oriatur: quasi speculativo, ad excelsa sublato, Deus curæ sit. Sed si de inanibus theoriis sermo fit, philotheoria ad curiositatis vitium reducatur.

PHILOTHEUS: φιλόθεος, *philótheos*, p.b., pius, Deum amans. Formatur enim ab eodem verbo φιλέω, *philéo*, amo, & θεός, *theós*, Deus. Sermo ille ad Opera Damasceni præambulus, de philocosmis, & philotheis, seu Dei amatoribus inscribitur: de quo suprà in voce *philocosmus*. Philotheam vocat S. Franciscus Salesius animam Dei amantem, quam mirabili opusculo ad vitam devotam introducit. Non ideò ergò Philotheam alloquitur, quasi pro solis mulieribus talem tractatum composuerit, ut aliqui perperàm ex hoc nomine feminino fuerunt opinati; sed sub eo pias omnes animas alloquitur: ut ipse testatur in Præfatione, ad suum Tractatum de divino amore. S Philotheus Martyr quantùm Deū amaret, suo glorioso martyrio comprobavit.

PHILOTIMIA: φιλοτιμία, *philotimia*, latinè, quia penultima brevis est, cum accentu in antepenultimâ, nisi ex usu legitimo cum Græcis eam vocem paroxytonam efformemus. Est ambitio, honoris amor: sumiturque etiam pro gloriâ, magnificentiâ, liberalitate, &c. Sic & φιλότιμος, *philotimos*, latinè philotimus, p.l., ambitiosus, liberalis. Ut sumitur in malam partem pro immoderato honoris amore, eodem modo de philotimiâ, ac ambitione loquendum: quæ est vitium per excessum magnanimitati oppositum. Sicuti enim hæc ordinatè, & juxtà rationis regulam honores prosequitur; *sic ambitio importat inordinatum appetitum honoris*. (D. Tho. 2.2.q.131. a.1.4.) Hoc autem tripliciter contingere potest, ut docet idem Angelicus Doctor. Cùm enim honor sit reverentia alicui exhibita in testimonium ejus excellentiæ; potest quis in hoc peccare appetendo testimonium de excellentiâ quâ non habet: secundò appetendo honorem illum, non referendo ad Deum: & tertiò, quia in ipso honore quiescit, non referendo ad aliorum utilitatem. Has autem regulas observat magnanimus, qui ordinatè honores prosequitur.

PHILTRUM: φίλτρον, *philtron*, amor, res ad amorem alliciens, poculum amatorium, amoris illecebræ, venustas, quæ vulgò *gratia* dicitur. Vocatur etiam philtrum illa parva concavitas sub naso in labro superiore, eò quòd notabilem conciliet venustatem. Derivatur ista vox à verbo, *phileo*, amo: & sæpiùs pro poculo amatorio sumitur, seu pro veneni genere, quod propinatum, mente turbatâ, ad vesanum amorem impellit. Quo sensu D. Chrysostomus accepit, dum loquens de mulieribus, ad turpes amores incautos seducentibus, ait: (In c. 13. Epist. ad Rom. Hô. 24.) *Multa siquidem ad hoc ut amentur, & incantationes, & libamina, & philtra, innumeraque alia machinantur*. Ad veneficarum philtra S. Joannes alludit, dum illam insignem meretricem nobis graphicè depingit; quæ tot pretiosis vestibus ornata, (Ap. 17. 4.) habebat quoque *poculum aureum in manu suâ, plenum abominatione, & immunditiâ fornicationis ejus*. Tali philtro mundanos ad sui amorē alliciebat: cum ex rebus fœdissimis, videlicet ex cineribus ranarum, bufonum, serpentium, & similium rerum immundarum, & abominandarum, philtra formentur.

PHILUMENE: φιλουμένη, *philumene*, latinè, cùm penultimam vocalem brevem habeat, absolutè vox est proparoxytona, nisi vox planè græca paroxytonè cum Græcis efferatur. Amata à Nostris diceretur, seu illa quæ amatur: est enim participium fem. pass. præsens verbi *phileo*, amo. Ità vocata fuit Severi Hæresiarchæ dilecta, quam puellam ipse dicebat, ut refert Augustinus, *inspiratam divinitus* (L. de her. ad Quod. har. 24.) *ad prænuncianda futura*. Nonnulla quoque apparentia patrabat miracula, inter quæ *illud præcipuum, quòd in angustissimi oris ampullam vitream panem grandem immitteret, eumque extremis digitulis levare soleret illæsum, eo que solo quasi divinitus sibi cibo dato fuisse contentam*. Severiani verò ab illo Severo exorti, vinum non bibebant, eò quòd fabulosâ vanitate de Satanâ, & terrâ germinasse vitem afferebant: carnis resurrectionem, & vetus Testamentum respuebant. De Philumene (De Præscr. c. 6.) quoque mētionem agit Tertullianus, potiùs Apellis hæresiarchę eam insinuans amasiam, *cujus signis, & præstigiis Apelles inductus novam hæresim induxit*. Nomen istud longè meliùs S. Philumenæ Virgini congruit, quæ à Christo in sponsam electa, à Deo maximè dilecta, ad dilectissimi Sponsi thalamum, amore beatifico semper gavisura, angelicis alis, seraphicâ flammâ, evolavit.

PHILYRA: φιλύρα, p.b., planta latinè tilia dicta, ex cujus cortice funes texuntur. Hac voce utitur Tertullianus, de Mercurio narrans, quòd ex lanâ vestem texuerit in modum prioris. Ait enim: *Et in vestis pristinæ modum, quam philyrâ tenui vinxerat, texuisse*. (De Pallio c. 3.) Explicat Interpres, quòd secundam vestem texuerit, in modum vestis pristinæ, quam factam ex pellibus ferinis tenui philyrâ, idest vinculo tiliæ, ligaverat. Est enim tiliæ, inquit, optimus cortex, & aptus ad vincula.

PHLEBOTOMIA: φλεβοτομία, *phlebotomia*, latinè vox est absolutè proparoxytona, ni Græcos imitando, ex usu legitimè introducto, paroxytona constituatur. Ità dicta venæ sectio, adeòque sanguinis missio, à φλὲψ, *phleps*, vena, genit. φλεβὸς, *phlebòs*, & τομὴ, *tome*, sectio. Hinc quoque phlebotomon, p.b., scalpellum, quo vena inciditur: malè igitur flebotomia exaratur. Hæc est genuina hujus vocis expositio, de quâ dicit Carolus Magri (In Hierosl.) quòd orationem funebrem significet, quę græcè, & latinè epicedium dicatur, & nœnia (rectiùs nenia) & eâ S. Odilo Abbas utatur in vitâ S. Adelesiæ. Sed quo pacto tale significatum illi voci tribui possit, non video; & latinâ origine eam Magri hallucinatum perperàm donasse, mihi persuadeo.

PHLEGMA: φλέγμα, pitnita. Ità dicta à verbo φλέγω, *phlego*, uro, accendo (cujus præt. pass. sine augmento esset *phlegma*) eò quòd inflammationes procreet. Sumitur tamen sæpiùs pro ipso catharro, & humore frigido, seu aqueo: unde phlegmatici dicuntur illi, qui tali abundant humore. Quia verò tali humore abundantes sunt ad motum pigriores, & ad iram tardiores; ideò etiam phlegmatici tales appellantur. D. Augustinus contrà illos agens, qui non credunt aquam suprà cęlos existere, sed per aquas illas Angelos intelligunt, eò quòd aliàs aquæ naturales graves sint, ait: *Qui secundùm rationes suas, si ipsi hominem facere possent, non ei* (De Civ. Dei l. 11. c. 34.) *pituitam, quod græcè φλέγμα*, phlegma *dicitur, & tamquam in elementis corporis nostri aquarum vicem obtinet, in capite ponerent; ibi enim sedes est plegmatis, secundùm Dei opus utique aptissimè*.

PHLEGON: φλέγων, comburens, accendens, illustrans, ardens. Est enim participium verbi φλέγω, *phlego*, comburo. Talis certè fuit S. Phlegon Apostoli discipulus, quem in Epistolâ ad Romanos salutari jubet. (Rom. 16. 14.) Hinc Maratoniæ Episcopus Christi amore ardens, Fidei ardore gregem suum accendens, suæ sanctitatis radiis cunctos illustrans, lumine gloriæ beatificandus in cęlum receptus est.

PHOEBUS: φοῖβος, *phœbos*, ità sol dictus, quasi φάβιος, *phàbios*. Et ità eruitur à φῶς, *phos*, lux, & βίος, *bios*, vita, quasi lux vitæ: cùm aliàs *phœbos*, etiā significet lucidum, & purum. Unde & φοίβη, *phœbe*, latinè phœbe, lucida, splendida, pura, dicitur aqua, & omne purum. Sicuti verè pura fuit illa Phœbe, quam commendat, & sororem nuncupat Apostolus: *Commendo autem vobis Phœben sororem no-* (Rom. 16. 1.)

stram,

stram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris. In Textu græco *diaconos*, seu diaconissa dicitur: eò quòd ob insignem modestiam, & pietatem, virginibus, aut aliis viduis prælata, quæ publico alebantur Ecclesiæ sumptu. Hæc è Cenchris Corinthiorum portu Romam petens, apostolicam epistolam ad Romanos tulit, quæ adinstar Phœbi, splendentibus orthodoxæ veritatis radiis cincta, illos, qui non voluntariè in tantâ luce cæcutierunt, illuminavit.

PHOENICEUS: φοινίκεος, *phinikeos*, p. b., ruber, qui latinè quoque puniceus dicitur. Vox est derivata à φόνος, *phónos*, cædes: nam colore sanguinem repræsentat. Ab hoc & Phœnices nominis

Orig. l. 1. c. 3. originem traxisse docet Isidorus. *Græcarum*, inquit, *literarum usum primi Phœnices invenerunt. Phœnices dicti à rubro mari, quod profluit in Syriam, qui Sidonem urbem inibi condiderunt. Hinc est quòd & phœniceo colore librorum capita describuntur*. Est autem Phœnicia regio Palæstinæ contermina, atque pars Syriæ, de quâ sæpiùs mentio in secundo Machabæorum libro, & Act. Apostolorũ. Quia verò Tyrus, & Sidon erant in Phœniciâ, quam primi incoluerunt Chananæi, ideò mulier illa, Christum pro filiâ deprecatura, à Marco vocatur Syrophœnissa. Quia scilicet erat ex Phœniciâ Syriæ parte, aut saltem ei adhærente. Est etiam Phœnix urbs, & portus in Cretâ, de quâ S. Lucas ait: *Si*

Act. 27. 12 *quomodò possent devenientes Phœnicen hiemare*. A rubro colore, aut à Phœnice arbore nomen traxisse videtur avis illa, sive vera, sive fictitia, quæ φοῖνιξ, *phinix*, appellata. Quia verò palma etiam phœnix

Iob. 29. 18 græcè vocatur; ideò ille Jobi locus, *In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies*, intelligitur ab aliquibus, non de palmâ arbore, sed de phœnice, ad cujus similitudinem se iterùm ad vitam revocandum prædicit. Septuaginta tamen legunt, *Ætas mea senescet sicut* (στέλεχος φοίνικος, stélos phinicos) truncus palmæ: Textus hebræus habet

בחול *chachôl*, sicut arena, aut secundùm alios, sicut phœnix. Quamvis autem phœnix ab Ulysse Aldovran-

chachôl. do, & ab aliquibus modernis, fabulosa censeatur; tamen Pierius, ex omnium Veterum sententiâ, ve-

Hie. epi. l. 20. ram avem esse affirmat. *Quamvis*, ait, *de moriendi modo, deque funerandi ratione super phœnice scriptores diversi abeant, in eam tamen concordiâ omnes deveniunt, atque consensum, ut phœnicem novum, ex præmortui corpore fieri nequaquam inficientur*. Posteà citat Tertullianum, illam avem in argumentum certissimum nostræ resurrectionis proferentem. Quod & alii Authores fecerunt, ut Hier., Ambr., Albertus M., & alii. Sic autem di-

L. de Resur. carnis c. 3. cit Tertullianus, de phœnice loquens: *Semetipsum libenter funerans renovat, natali fine, atque succedens iterum phœnix. Ubi jam nemo iterum ipse; quia non jam, alius idem*:

PHOLIDOTUS: φολιδωτός, *pholidotós*, latinè, propter ω, *oméga*, vocalem longâ, penultimâ productâ. Est squamatus, corticatus, corticosus, cortice squamâve côtectus, ut sunt lacerti. Vox est formata à φολίς, *pholis*, squama, piscis, vel anguis, & à verbo δίδωμι, *didomi*, dono, à cujus tertia persona fit δωτός, *dotós*, datus, donatus. Pholidotus ergò est cortice, vel squamâ donatus: & hinc pholidoticus squamosus. Prout S. Petrus Eremita cognominatus fuit.

PHOSPHORUS: φωσφόρος, *phosphóros*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Ità dictus Lucifer, à φῶς, *phos*, lux, & φέρω, *phéro*, porto. Sic à Græcis appellata illa stella, quæ versùs auroram solem præcedit, quam esse Veneris stellam passim asserunt: occidentem verò solem sequitur, adeòque est symbolum prosperæ, & adversæ futuræ. De quâ dicit Jobo Sophar Naa-

mathites: *Cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer*. In Textu græco 70 non utuntur hac voce græcâ, sed aliâ æquivalente. Dicunt enim ὥσπερ ἑωσφόρος, *hósper heosphóros*, sicut lucifer: & heosphóros, fit ab ἠώς, *heós*, aurora, diluculum, oriens. Iob. 11. 17

Textus hebraicus ait *bóker*, idest mane. De Christo Domino ante stellas, immò ante omnia secula genito, ex utero, seu, ut ità dicam, ex intimis divinitatis visceribus, ex eâdem substantiâ, naturâ, & essentiâ, tamquàm de principio formali, & consubstantiali, immò & ex potentiâ generativâ, se habente ad modũ principii activi, dicit Pater æternus, *Ex utero ante luciferum genui te*. Septuaginta scribunt πρὸ ἑωσφόρου, *pro heosphóru*, ante luciferum: Hebræus ait *missécchár*, idest ab aurorâ, seu lucifero. Et ità de æternâ generatione hunc locum, cum Apostolo Heb. 1., intelligunt Hieronymus, & Augustinus. Etsi possit etiam exponi de humanâ Christi generatione, mediâ nocte, ante Luciferum exortum, ex utero virginali, solâ Spiritus sancti virtute fecundato. Illud verò quod ait Isaias: *Quomodò cecidisti de cælo lucifer qui manè oriebaris?* seu secundùm 70 *heosphóros*, & in Textu hebraico *helél*, idest lucifer, seu stella matutina; de Chaldæorum rege à S.S. Patribus intelligitur, atque meliùs de Balthasare, quàm de Nabuchodonosore explicatur. Quia tandem hic pœnitentiam egit, & verisimiliter salvatus fuit. Balthasar verò dicitur Lucifer ab imperii splendore, & majestate: sicut eminet stella ista inter astra minora, & Lucifer excellebat inter Angelos. Apostolus verò Petrus Fideles exhortans ad mentis oculos propheticis oraculis aperiendos, quæ adinstar lucernæ caliginosas hujus sæculi tenebras expellunt, ait: *Donec dies elucescat, & lucifer*, græcè phosphóros, *oriatur in cordibus vestris*. Nempe usque dum immortalitatis aurora resplendeat, & æternitatis serenissima dies illucescat.

בקר *bóker*. — Ps. 109. 3. — משחר *missce-chár*. — c. 14. 12. — הילל *helél*. — 2. Pet. 1. 19.

PHOTINA: φωτεινή, *photiné*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ. Lucidam significat, cujus masculinum φωτεινός, *photinós*, lucidus. Est enim adjectivum à φῶς, *phos*, lux, lumen, lucerna. Verè lucida fuit S. Photina Samaritana, quam Menologium græcum esse illam evangelicam asserit, quæ à Christo de tenebris ad lumen vocata, suis etiam filiis, Josepho, & Victori præluxit ad martyrium. Lucidissimus extitit S. Photinus Episcopus, qui tot aliis Fidei luce irradians, simul cum illis, post obscuriora cruciatuum nubila, acerbâ morte occisus, ad æternitatis lucem, splendidiore lumine feliciter exortus est.

PHOTIUS: φώτιος, *phótios*, p. b., eandem cum antecedente vocabulo habet originem. Vel extrahatur à verbo φωτίζω, *photízo*, illumino, illustro,

ut luminosum, clarum, aut illuminantem significet. Obscurus certè, & tenebrosus, ac tali nomine indignus fuit ille Photius pseudopatriarcha Constantinopolitanus, contrà quem ibi octavum generale Concilium, sub Adriano secundo Pontifice, coactum est. At pietate clari, constantiâ cæteros illuminantes, nobiliore martyrio luminosi fuere duo Sancti Photii, qui supernæ lucis ductu, per densis infidelitatis tenebras, ad gloriæ lumen pervenerunt.

PHRASIS: *φράσις*, locutio, dictio, genus orationis, quidquid ad instructam orationem pertinet. Eam Quintilianus elocutionem vertit: à verbo *φράζω*, *phrázo*, dissero, dico, eloquor. Propriè autem phrases sunt modi loquendi, quos quisque habet Author proprios, & peculiares. Ità ut ex alicujus libri phrase Author ipsius nonnunquàm agnoscatur: & propter phrasis differentiam, tam quàm partus suppostititius liber aliquis respuatur. Varia etiam idiomata variis abundant phrasibus. Unde v.g. dicitur, quòd Liber Ecclesiastici, & secundus Machabæorum græcam phrasim redoleant.

PHRATRIA: *φρατρία*, *phratria*, latinè penultimà correptâ, nisi græcus accentus in eâ, si talis usus sit, retineatur. Est conventiculum, contubernium, secta, sodalitas, tribus, vel potiùs unius tribus pars. Nam apud Athenienses populus in 12 tribus erat divisus, & singulæ tribus in tres phratrias erant distinctæ: ut in voce *fratria* dictum est, & quâ utuntur nonnulli pro dictione *phratria*. Carolus Magri conjurationem, aut conspirationem vertit, citatque can. Conjurationum 11. q. 1.: fortè quia in conventiculis conjurationes utplurimum oriantur.

In Hierol.

PHRENITIS: *φρενῖτις*, p.l., mentis insania, delirium, furor, præsertim ille qui ex morbo producitur. Dum videlicet inflammatis cerebri meningibus, seu membranis, adeòque malè affectis spiritibus animalibus, species deferentibus, ipsæ conturbantur, & à nimio calore spiritus concitati in motus impellunt violentos. Phrenitis autem dicitur, quasi mentis affectio: quia *φρὴν*, *phren*, genit. *φρενὸς*, *phrenòs*, græcè mentem significat. Phrenesis, *φρένησις*, p. l., ab aliquibus etiam vocatur: unde *φρενητικὸς*, *phreneticós*, latinè phreneticus, p. b., qui phrenitide laborat. D. Augustinus insanientes Judæos, & in Dominum innocentem furentes, ac medicinam spiritualem cælestis Archiatri repellentes, appellat phreneticos. *His omnibus*, inquit, *curationibus ejus ingrati, tamquàm multâ febre phrenetici, insanientes in medicum, qui venerat curare eos, excogitaverunt consilium perdendi eum.* Ità D. Bernardus de bonis prælatis suorum detractorum saluti consulentibus, ait: *Parant confestim adversus phrenesim animæ non vindictam, sed medicinam.*

In Ps. 63. v. 2.

PHRONESIS: *φρόνησις*, *phrónesis*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Est prudentia, à verbo *φρονέω*, *phronéo*, sapio, intelligo, sentio, cogito. Hoc verbum etsi diversa significet, tamen in græco phronesis pro illa virtute prudentiæ poni solet, quæ prima inter Cardinales enumeratur: quamvis aliquando pro sapientiâ, aut alio habitu à nonnullis accipiatur. Sed D. Paulus dicens, quòd gratia *superabundavit in nobis in omni sapientiâ, & prudentiâ*; in Græco habet in sophiâ, & phronesi. Unde patet phronesim strictè sumptam ab ipsâ sapientiâ distingui. Ut verò ipsam prudentiæ virtutem significat, de ipsâ idem ac de prudentiâ dicendum. Hanc Augustinus definit, *cognitionem rerum appetendarum, & fugiendarum*: & quamvis in intellectu subjectetur, tamen non solùm est virtus intellectualis, sed etiam moralis. Quia, ut ait D. Thomas. *ad prudentiam pertinet applicatio rectæ rationis ad opus, quod non fit sine appetitu recto. Et ideò prudentia non solùm habet rationem virtutis, quã habent aliæ virtutes intellectuales, sed etiam habet rationem virtutis, quam habent virtutes morales, quibus etiam connumeratur.* Hæ omnes bonum faciunt habentem, & bonum reddunt opus ejus. Et in hoc quidem phronesis satis distinguitur ab aliis virtutibus intellectualibus: videlicet à sapientiâ, scientiâ, intellectu, & arte. Nam istæ per se non faciunt bonum habentem: cùm bonitas hominis, ut homo est, consideretur, secundùm appetitus rectitudinem. Præterea objectis differunt: cùm sapientia, intellectus, & scientia circà necessaria versentur. Ars quidem circà contingentia, sed factibilia; prudentia circà agibilia incumbit. Adeòque phronesis rectè definitur ab Aristotele; *Habitus cum verâ ratione activus, circà ea quæ bona & mala homini sunt.* Ab Hebræis *thevunah*, idest prudentia, seu intelligentia, à radice *bun*, intelligere, dici solet. Distinguit autem D. Thomas artem à prudentiâ, quòd ars det facultatem operandi, prudentia verò det usum illius facultatis. Ideò ars non præsupponit, neque requirit rectitudinem appetitus, quam requirit prudentia. Quia prudentia requirit hominem esse benè affectũ circà finem, quod fit per appetitus rectitudinem. *Inde est quòd magis laudatur artifex, qui volens peccat, quàm qui peccat nolens: magis autem contrà prudentiam est, quòd aliquis peccet volens, quàm nolens.* Sic ergò prudentia secundùm essentiam suam est virtus intellectualis; sed secundùm materiam convenit cum virtutibus moralibus, cùm sit recta agibilium ratio, ad quam requiritur quòd homo habeat virtutem moralem. Nam *qualis unusquisque est, talis finis videtur ei.* Sicut autem, ut suprà diximus in *Aretalogia* differentes, omni virtuti cardinali triplices partes assignantur; ità quoque ipsi cardinalium cardini, quæ est phronesis, attribuendæ sunt. Integrales siquidem ejus partes sunt memoria, ratio, intelligentia, providentia, docilitas, circumspectio, solertia, cautio. Partes ipsius subjectivæ sunt henarchia, seu prudentia sui moderatrix, & polyarchia, seu prudentia multitudinis gubernatrix. Aliter dividi potest in partes subjectivas, nempe in naturalem, & supernaturalem. Potentiales sunt eubulia, synesis, gnome: quibus additur syngnome. Vitia opposita per excessum sunt prudentia carnis, astutia, dolus, fraus, solicitudo temporalium, solicitudo futurorum: opposita verò per defectum præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, negligentia. Prudentia carnis abusivè prudentia dicitur, quam Apostolus vocat *φρόνημα τῆς σαρκὸς*, *phrónema tes sarcós*, dum ait: *Nam prudentia carnis mors est.* Et posteà: *Sapientia*

en-

Lessius l. 1. c. 1. dub. 1.

Eph. 1. 8.

L. 83. quæst. q. 61.

2. 2. q. 47. a. 4. c.

6. Ethic. c. 5.

תבונה thevunah. בון bun,

1. 2. q. 57. a. 4. c.

Arist. Eth. 3. c. 4.

Rom. 8. 6.

carnis inimica est Deo. Utitur autem hîc verbo græco *phronema*, quod latinè phronema, p.l. diceretur, & idem ac phronesis significat: atque phronema spiritus à carnis phronemate contradistinguit, *Prudentia autem spiritus vita & pax*. Prudentia carnis propriè dicitur, cùm aliquis bona carnis habet ut ultimum finem vitæ suæ. Et quia prudentia dicitur à providendo, sicuti phronesis à sapiendo, intelligendo, &c., quæ aliquando sunt circà mala; ideò cum aliquo addito prudentia in malam partem accipitur. Quod non fit in aliis virtutibus, putà in justitiâ, aut temperantiâ; *quæ in* D. Th. 2.2. q. 55. a. 1. ad 2. *sui ratione important id unde virtus laudatur.* Atque hæc de phronesi ut prudentiâ dicta sint. Sed quia verbum græcum *phroneo*, etiam est sapio, ideò & phronesis pro sapientiâ sumitur: sicuti suprà dictum est, quòd phronema priori loco vertitur prudentia, & secundo loco sapientia. Ità D. Thomas L. 2 Orth. Fid. c. 22. illum actum intellectus, quem Jo. Damascenus phronesim vocat, sapientiam interpretatur. Quod dicit eâ occasione quâ inquirit, an intelligentia sit diversa potentia ab intellectu: & ad objectionem, ex Damasceni authoritate desumptam, respondet, omnes illos actus, quos hic S. Doctor enumerat, ad unam solam potentiam, nempe ad intellectum spectare. Suntque intelligentia, quæ est simplex D. Th. 1. q. 79. a. 10. ad 3. apprehensio: *secundò id quod apprehendit ordinat ad aliquid aliud cognoscendum, vel operandum, & hic vocatur intentio: dum verò perfistit in inquisitione illius, quod intendit, vocatur cogitatio, dum verò id quod est excogitatum examinat ad aliqua certa, dicitur scire vel sapere, quod est phronesis vel sapientia. Nam sapientiæ est judicare, ut dicitur in 1. Meta. Phronesis verò dilatata,* ait Dam. facit cognitionem, idest interiùs dispositum sermonem, ex quo provenit sermo per linguam enarratus. Ex quibus patet hîc per sapientiam non intelligi illam quæ est una ex quinque virtutibus intellectualibus, utpotè quæ sit habitus, nec unam ex ejus conclusionibus; sed pro excogitatione in eodem manente, & seipsam examinante, ac dijudicante, hîc usurpari.

PHRONTISTERIUM: φροντιστήριον, *phrontisterion*, p.l., schola, domus curarum, cœnobium, conciliabulum. Vox est formata à tertiâ personâ præt. pass. verbi φροντίζω, *phrondizo*, curo, curam gero, studeo, cogito, commentor, meditor, contemplor. Nam tertia persona est πεφρόντισται, *pephrondistæ*, & hinc, ablato augmento syllabico emanat, *phrondisterion*. Schola primum non.en phrontisterium à Socrate fertur habuisse. Non sonat autem præcisè contemplationis mansionem, sed potiùs contemplatorium, vel quid simile, unde & rectè, pro monasterio, quod est contemplationis mansio, ut etiam pro Collegio, usurpatur.

PHRYGIA: φρυγία, *phrygia*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est Asiæ minoris regio, quæ sicca, aut ardens interpretatur, à verbo φρύγω, *phrygo*, torreo, frigo. Hanc regionem pertransiens Paulus vetitus est, in illis adhuc aridioribus Gentilium animis, & æstuantibus mundanâ concupiscentiâ cordibus, Evangelii ro- Act. 16. 6. rem infundere. Ità testatur S. Lucas: *Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asiâ.* Sed elapso aliquo tempore, uberiore Dei gratiâ fecundatis animis, etiam à Paulo, & aliis, hæc provincia fuit exculta, in quâ tandem, à legitimâ Fide degenerante, tempore Montani, variæ pullularunt hæreses. A Phrygibus ars illa vestes acu intexendi, & exornandi adinventa: unde opus phrygium, seu plumarium, ut vocat Scriptura, & vulgò *ricamo*, à radice hebraicâ *rakám*, acu pinxit, seu tali artificio exurnavit. רָקַם *rakám.* Ipsa mitra, secundùm aliquos, aut pallium, secundùm Baronium, phrygium, quia sæpiùs acu elaboratum, appellatum est. Sed in Constantini donatione potiùs mitra designatur. Ait enim: *Phrygium verò candido nitore splendidum, resurrectionem dominicam designans, ejus sanctissimo vertici manibus nostris imposuimus.* Innocentius tertius mitram antiphrygium, ut suo loco dictum est, nuncupavit.

PHTHIRIASIS: φθειρίασις, p. b., morbus pedicularis. Nam φθείρ, *phthir*, est pediculus. Hic morbus ex magnâ humorum corruptione procreatur: & verbum ipsum φθείρω, *phthiro* est corrumpo. Hoc morbo maximi peccatores, qui mundi superbiâ contrà Omnipotentem roborati fuerant, justissimè puniti sunt. Ut ergò propriæ sortis memores essent, & tandem redirent prævaricatores ad cor; meritò fœdissimis, & vilissimis animalculis à Deo castigati, ut qui in cælum os suum posuerant, tandem aliquando viscera sua in terrâ abominanda quæque producere observarent. Ità scelestus ille Antiochus, magis sceleribus infamis, quàm nomine illustris, quamvis Epiphanes agnominatus, qui propter solam salutem corporalem Deum orabat, à quo non esset misericordiam consecuturus, tam horrendâ phthiriasi laboravit; *ut de corpore impii vermes scaturirent, ac viventis in doloribus, carnes ejus effluerent, odore etiam illius, &* 2. Mach. 9. 9. *fœtore exercitus gravaretur: & qui paulò ante sidera cæli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare.* Tali supplicio alii quoque insignes peccatores divinâ justitiâ vexati sunt. Ut Herodes Ascalonita, teste L. 17. Antiq. c. 8. Josepho, & ipsius ex filio nepos Herodes Agrippa fenior, avo superbiâ, & sceleribus non inferior. Hic ab Angelo supernâ virtute percussus, *consumptus à vermibus expiravit.* Act. 12. 23. Idem refertur de Maximiano Imperatore, de variis apostatis, de Hunnerico Vandalorum rege Arriano, & de Calvino scelesto hæresiarchâ. Verum quidem est aliquos pios homines, summâ Dei providentiâ, hoc terribili flagello, non tam punitos, quàm tentatos, & probatos fuisse. Quod multi afferunt de patientissimo Jobo, quem ulcere pessimo percussum, phthiriasi afflictum fuisse, ex ejus verbis nonnulli colligunt: *Qui me comedunt non dormiunt.* Quamvis hoc alii metaphoricè de ardoribus febris, & Iob. 30. 17. corporis cruciatibus exponant.

PHTHISIS: φθίσις, tabes, corruptio. Oritur ista vox à verbo φθίνω, *phthino*, corrumpo, deficio: cujus præter. pass. in secundâ personâ facit ἔφθισαι, *ephthisæ*, corruptus fuisti. Per phthisim Medici pulmonis ulcus intelligunt, quod naturaliter est insanabile: & solet cum febre hecticâ, seu habituali conjungi, unde sequitur macies, & maras-

rafinus. Quod Jobo etiam accidiffe, innuere videntur illius verba: *Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum*, &c. Iob.19.20

PHTHONGUS: φθόγγος, *phthóngos*, fonus, vox inarticulata. Trahitur à præt. medio verbi φθέγγομαι, *phthéngoma*, loquor, fono, clamo: etsi fecundùm aliquos non fit propriè loquor, fed potiùs pipio apud Latinos. Quod eft unitas in numero eft phthongus in Muficâ, & confonantiâ: vel, ut alii dicunt, eft foni unus, & idem tenor. Ab hac voce fit diphthongus, de quâ fuo loco. Ni maluerís à φθέγγε, *phthénge*, ideft vox, fonus. In aliquibus linguis funt & triphthongi, ex tribus vocalibus compofitæ, à τρεῖς, *tris*, ter. Sed nec in græcâ, nec in latinâ tales reperiuntur.

PHTHORA: φθορά, *phthorá*, corruptio. Eruitur à præt. medio verbi φθείρω, *phthéiro*, corrumpo. Significat etiam interitum, picturam imperfectam, inceftum, ftragem, & pro ftupro quoque ufurpatur. Ab eâ fit *phthórion*, p.b., veneficium, & phthoria funt medicamenta ecbolia, feu ecvolia, fœtum mortuum ejicientia, aut potiùs ipfum fœtum enecantia; cùm interitum, & corruptionem fonent, adeòque illicitè, faltem directè, adhibentur.

PHYLACA: φυλακὴ, *phylaké*, p.b., cuftodia, excubiæ, carcer, obfervatio, vigilia. Fit à verbo φυλάττω, *phyláttο*, cuftodio: cujus præteritum eft πεφύλακα, *pephylaca*, & hinc ablato augmento *phylaké*. Ab ejus verò fecundâ perfonâ præt. pafs. *pephylaxæ*, oritur, φύλαξ, *phylax*, cuftos, unde varia compofita formantur. In Scripturis facris, ubi in noftro Interprete legitur carcer, aut cuftodia, in Textu græco fæpiùs habetur *phylaké*. Accipitur etiam pro quartâ noctis parte, quæ in quatuor vigilias, aut cuftodias dividebatur. Tertia vigilia à mediâ nocte incipiebat. Et ità in illâ parabolâ de
Luc. 12. 38. fervis dominum expectantibus, *et fi venerit in fecundâ vigiliâ, etfi in tertiâ vigiliâ venerit*; in Textu græco *phylaka*, vigiliæ funt intelligendæ. Ab hac voce, aut potiùs à verbo ab ipsâ derivato φυλακίζω, *phylakizo*, in carcerem traho, fit phylacifta, ideft carceris cuftos, aut lictor; eò quòd rei ab ipfis in carcerem trahantur.

PHYLACTERIUM: φυλακτήριον, *phylactérion*, p.b., confervatorium. Trahitur ifta vox à tertiâ perfonâ præt. pafs. ejufdem verbi *phyláttο*, cuftodio, quæ eft πεφύλακται, *pephylacta*. Phylacteria vocabantur certæ membranæ, tamquàm Legis divinæ confervatrices, in quibus præcipua Legis mandata Judæi fuperftitiofiores infcribebant. Quod etiamnùm factitant Hebræi in fuis Synagogis, dum in membranis Legem fcriptam obvolvunt brachio. Videlicet nimis literaliter ifta verba de Dei
Deut. 6. 8. præceptis intelligentes, *Ligabis ea quafi fignum in manu tuâ, eruntque, & movebuntur inter oculos tuos*: quæ de jugi mandatorum memoriâ debent intelligi. Sed Judæi, fuper quorum corda ufque in hodiernum diem, cùm legitur Moyfes, velamen pofitum eft; illa carnali modo capientes, tales membranas brachio finiftro, & fronti, quafi coronam circumligabant. Pharifæi verò, & Scribæ ad majorem pietatem oftentandam, illas membranas latiores, magis confpicuas, & pluribus mandatis geftabant infcriptas. Quorum hypocrifim infinuat Dominus: *Omnia opera fua faciunt, ut videantur ab hominibus, dilatant enim phylacteria fua, & magnificant fimbrias*. Loquitur de fimbriis coloris hyacinthini, quas fecundùm Legem mofaicam, tenebantur Judæi in palliorum angulis geftare, quas utique Pharifæi latiores, & majores faciebant. Hac voce *phylacterium* ufus eft D. Gregorius ad Evangelia fignificanda, & Crucis particulam, tamquàm vera Legis divinæ, & Chrifti pafsionis confervatoria. Ità obfervavit Novarinus referens fancti Pontificis verba: *Excellentiffimo filio noftro Adulowaldo regi tranfmittere phylacteria curavimus, ideft crucem cum ligno S. crucis Domini, & lectionem S. Evangelii thecâ perficâ inclufam*. Loquitur de quinto Longobardorum rege, qui à plerifque Adaloaldus, & Adalualdus dicitur, reginæ Theodelindæ filio. Matth. 23. 5. Ex. 15. 38. Schediasm. L.3. n.18. L.12. Ep. 7.

PHYLARCHUS: φύλαρχος, *phylarchos*, ad verbum eft tribus alicujus princeps. Nam φυλὴ, *phylé*, tribus, & ἀρχὸς, *archós*, princeps. Ità phylarchi erant illi fingularum tribuum ifraelitarum duces, qui numero duodecim, cum fuis tribubus, *per gyrum tabernaculi fœderis* caftrametabantur: & Num. 2. 2. pofteà obtulerunt *in dedicationem altaris, die quâ* c. 7. 10. *unctum eft, oblationem fuam*. A Septuaginta vocantur in græco ἄρχοντες φυλῶν, *árchontes phylôn*, principes tribuum. Hoc fenfu phylarchus eft tribui præfectus, & ab aliquibus tribunus dicitur: etfi tribunus militum propriè dicatur chiliarchus. Talis præfectura, ut ex Glofs. patet, phylarchia nuncupatur. Quia verò φῦλον, *phylon*, gentem, & nationem fignificat; phylarchus etiam pro gentis alicujus præfecto, aut principe ponitur, & perperàm à nonnullis philarchus exaratur. Priore fenfu phylarchus erat dignitatis nomen inter milites, qui uni claffi, *phyle* vocatæ, præficiebatur. Pofteriore fenfu, ut mihi videtur, accepit Julianus Nov. 102, cùm ducem Sarracenorum interpretatur, quos & fœderatis nomini romano fuiffe conftat. Ibi priùs aliqui philarchum legebant.

PHYSCON: φύσκων, ventricofus, obefus. Vox enim eft à φύσκη, *phyfke*, craffum inteftinum, venter, deducta, & apud Jofephum hebræum exarata. Ità dictus unus ex Ptolemæis, Ægypti regibus, aliàs Evergetes, Ptolemæi Philometoris frater, de quo in voce *Ptolemæus*. Hujus mentionem agit Tertullianus, dicens: *Phyfconem, & Sardanapalum tacendum eft, qui nifi infignes libidinum, aliàs reges nemo noffet*. Ità vocatus ille rex propter abdominis ftudium, ait Interpres. Se quidem Evergetem, & sotera nuncupari jubebat; fed ob mala opera, ab Alexandrinis κακεργέτης, *cakergétes*, ideft maleficus, à κακὸς, *cacòs*, malus, & ἔργον, *érgon*, opus, dictus fuit. De Pallio c. 4.

PHYSICA: φυσικὴ, *phyfiké*, p.b., naturalis, fupple fcientia. Eft enim adiectivum formatum à voce φύσις, *phyfis*, natura, de quâ pofteà differetur. Hæc fcientia aliquando cum ipfa Philofophiâ confunditur; &, ut Toletus ait, ità generaliter fumitur, ut omnes fcientias comprehendat. Saltem cùm naturalis dicatur, omnem rerum naturalium cognitionem complecti debet. Unde Ifidorus ait: *Phyfica eft, in qua de naturæ inquifitione differitur*. Phyficam apud Græcos primus perfcrutatus eft Thales In Eccl. Phys. Orig. l. 2. c. 24.

Milesius, unus ex septem sapientibus. Hic enim ante alios cæli causas, atque vim rerum naturalium contemplatâ ratione suspexit; quam postmodùm Plato in quatuor distinctiones distribuit, scilicet Arithmeticam, Geometriam, Musicam, & Astronomiam, Sed hæ potiùs Matheseos partes dicendæ. Et quantò hæc scientia sit antiquior, ex his quæ de Philosophia diximus, quisque colligere potest: cùm procul dubio excelluerit in Adamo, & multis ejus posteris. Sed labente cursu temporis, multa per hominum, sceleribus immersorum, ineptiam oblivioni tradita fuisse, credendum est. Physicam autem, ex Mathematicis exorsus, Thales sedulius colere cœpit: & verisimiliter in istis scientiis, non solam quantitatem à materiâ abstractam consideravit, quod pertinet ad Mathematicam strictè dictam; sed in Geometriâ quoque naturas rerum terrestrium, ut & in Astronomiâ rerum cœlestium, investigavit. Isidorus alibi septem disciplinas Physicæ attribuit, dum inquit, *Ad physicam aiunt pertinere disciplinas septem*: addens prædictis quatuor alias tres, ità ut quinta sit Astrologia, sexta Mechanica, septima Medicina. Et certè ex vi significati latissimè patet Physica: ità ut totam Antiquorum comprehendat Philosophiam. Nunc autem strictiùs à nostris Philosophis Physica sumitur, ut illas scientias complectatur, quæ rerum naturalium proprietates perscrutantur. Adeòque comprehendit Octo libros Physicorum, lib. de Cœlo, & Mundo, de generatione & corruptione, de animâ, & ipsam Medicinam, quæ humani corporis considerat anatomem, ejusque morbos, & naturalia remedia. Hinc & Medici à multis Physici dicuntur. Qui certè in physicis deberent excellere, cùm theoricam physicam, cum tanto mortalium periculo reducant ad praxim, Sicuti verò de Adamo, Salomone, & aliis diximus, maximos Philosophos evasisse; ità & physicas disciplinas calluisse tenendum est. Profectò physica sunt illa, quæ de Salomone dicuntur: *Disputavit super lignis à cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete: & disseruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus*. Physica verò strictissimè sumitur pro illâ scientiâ, quæ Octo Physicorum libris exponitur, cujus objectum communiter dicitur corpus mobile, seu naturale: aut ut objectum totale meliùs explicetur; est corpus substantiale completum, cum suis proprietatibus, passionibus, causis, & actionibus. Hanc scientiam saltem majori ex parte esse speculativam, omnes facilè concedunt. Illi tamen tractatus, qui alia multa ad res naturales spectantia demonstrant, aliud objectum sibi vendicant. Ut Libri de ortu, & interitu habent pro suo objecto corpus generabile: Libri de Cœlo in corporis incorruptibilis consideratione versantur. Et sic de aliis differendum.

L. 2. de off. spiritualibus N. 34.

3 Reg. 4. 33.

PHYSICUS: φυσικὸς, *physicòs*, naturalis. Physici quoque dicuntur illi, qui res physicas considerant: ut talis scientiæ auditores, & professores. Hujus vocis etymon est idem cum vocabuli præcedentis notatione. Nempe à *physis*, idest, natura: & hæc à verbo φύω, *phyo*, produco, pario, nascor. Ab hujus futuro φύσω, *physo*, potest physis efformari: eamque naturam, ortum, ingenium, staturam, indolem, sexum liceat interpretari. Sicut autem *naturaliter* multifariàm dicitur; ità & physicum: prout ipsa physis, seu natura variis modis accipitur. Sicuti colligi potest ex Conimbricensium Cursu philosophico; natura primò sumitur à Philosophis pro ipso Deo Opt. Max.: quem aliqui barbarè naturam naturantem vocant, utpotè creantem alias naturas, quas & appellant naturatas. Vel nos dicemus Naturam esse ipsum Deum secundùm causarum secundarum cursum, & exigentiam operantem. Quod enim sic evenit, naturaliter contingere censetur. Secundò sumitur pro quidditate, seu essentiâ rei: quâ ratione Græci, & Latini consentiunt tres Personas in divinis esse ejusdem physeos, seu naturæ, atque Verbum naturam humanam assumpsisse, idest ea quæ homini sunt essentialia. Quia verò per gratiam quodammodò divinitatem induimus; ideò S. Petrus de ipsâ loquens ait: *Ut efficiamini divinæ consortes naturæ*, græcè φύσεως, *physeos*. Tertiò accipitur natura pro totâ rerum naturalium collectione: quo sensu dixit Aristoteles naturam à principio pendere, idest Universum à primâ Causâ esse recipere, ità & Deus Author Naturæ vocatur. Quartò sumitur pro causis naturalibus secundùm innatam propensionem, atque virtutem; sicuti dici solet, quòd Natura abhorret vacuum. Secundùm hoc posset asseri, quòd omnia peccata sint contrà Naturam, hominis videlicet: cui, ut ait D. Thomas, *inest inclinatio ad bonum secundùm naturam rationis, quæ est sibi propria*. Cùm ergò omnia peccata sint contrà rationem, sunt etiam aliquo modo contrà naturam, hominis nempe ut rationalis. *In quantum verò natura est communis homini, & aliis animalibus, secundùm hoc quædam specialia peccata dicuntur esse contra naturam*: prout sunt contrà naturalem ordinem concumbendi, qui saltem convenit humanæ speciei. Quintò natura sumitur pro cujusque complexione, & temperamento. Sextò pro viventium generatione, quæ nativitas appellatur. Septimò pro ipso principio intrinseco generationis accipitur: qualiter naturam considerat Aristoteles, in ejus definitione, quæ circumfertur in Physicâ. Sicuti variè natura sumitur; ità quoque physicum, seu naturale variis modis exponitur. Et primò quidem prout supernaturali opponitur: estque illud quod est secundùm debitum, & exigentiam causarum creatarum. In hac acceptione datur physicum quoad modum, & quoad substantiam. Secundò naturale dicitur id quod provenit à naturâ sine cognitione operante, ad unum determinatâ, ut productio caloris respectu ignis. Tertiò naturale quod non est liberum, ut motus indeliberatis: quo sensu physicum à morali contradistinguitur. Quartò dicitur naturale quod à nativitate alicui convenit; vel per naturalem emanationem ab illo procedit: sicque opponitur adventitio. Quintò quod accidit secundùm causarum seriem, ut calor in æstate. Sextò id quod est à principio intrinseco generationis, seu quod à naturâ, prout in Physicâ sumitur, ortum habet. Aliquid naturale, & physicum variis ex modis simul dici potest. Ex dictis satis patet quo sensu dicat Apostolus, de Gentilium nefandis fœditatibus loquens: *Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum qui est con-*

2. Pet. 1. 4.

12. Meta. c. 7. text. 38.

1. 2. q. 94. a. 2. c.

2. 2 ad 2.

Rom. 1. 26.

ceu : à naturam: accipiendo nempe naturam quarto modo. Illud autem, *eramus naturâ filii iræ*, intelligi potest de ipsâ nativitate, aut conceptione: & multa alia similia, ad unam ex supradictis acceptionibus facilè reducuntur. Ephes. 2. 3.

PHYSIOGNOMONIA: *φυσιογνωμονία*, *physiognomonia*, latinè penultimâ correptâ, nisi Græcorum accentum in eâ ex usu servemus. Est scientia quâ hominum natura ex corporis judicatur aspectu. Ità dicitur à *φύσις*, *physis*, natura, & verbo *γνόω*, *gnoo*, nosco, vel potiùs à voce *γνώμη*, *gnóme*, sententia, opinio, judicium, quę ab eodem verbo, ut suo loco dictum est, derivatur. Quamvis autem physiognomonia, seu physiognomia, à toto corpore desumi possit, cùm undique sagacioribus, & peritis, naturalis inclinationis signa ultrò se prodant; tamen specialiter à lineamentis, figurâ, & colore faciei desumitur; & hęc etiam impropriè vulgò physiognomia dicuntur, cùm potiùs sint hujus scientię, vel artis objectum. Aliàs passim de illis, qui per varia signa in vultu apparentia, pravos animi motus, & malas suę naturę inclinationes subindicant, malâ quoque dicuntur habere physiognomiam. Uti ex signis contrariis, bonam indolem patefacientibus, bonâ physiognomiâ commendabiles alii asseruntur. Natura hîc, quę per talem scientiam investigatur, talis individui complexio, ejusque propensio debet intelligi. Cùmque extrà hoc objectum non se extendit, non est illicita physiognomia, dum ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum, corporis temperiem considerat: immò & animi propensiones, & affectus probabiliter conjectatur ut habetur signanter ex Leonardo Lessio, & aliis passim. Si verò extrà hoc objectum vagari velit, & eventus liberos, seu futura à voluntate humanâ dependentia, aut alia objecta, cum quibus exterior dispositio non habet sufficientem connexionem, explorare; eodem modo de illâ, ut de chiromantiâ, & aliis similibus divinationibus, loquendum. Immò physiognomonia spatulamantiam, chiromantiam, metoposcopiam, & alia id genus, sub se comprehendit. Sunt enim omnes scientię quasi integraliter illam componentes. Hęc omnia D. Thomas ad secundum divinationis genus reducit: *per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures*. Physiognomia tamen illa præcisè quę ex vultu deprehenditur intelligi solet. Qui in tali scientiâ versatus est physiognomus, p. l., gręcè *φυσιόγνωμος*, *physiógnomos*, appellatur. Salomonem etiam fuisse insignem physiognomum, satis patet ex verbis ipsius, dum asserit Deum sibi dedisse, *scire vim ventorum, & cogitationes hominum*, &c.: vel ut Gręcus habet *διαλογισμοὺς*, *dialogismús*, idest ratiocinationes, aut, ut Textus gręci Interpres vertit, cogitationes. Nempe quatenùs per talem artem cogitationes hominum, & propensiones, notitiâ conjecturali assequebatur. Ex vultu autem humano, qui ut tradunt Physiognomonici, semper alicujus animalis, ut leonis, aquilæ, &c., effigiem repræsentat, hominis indoles quoad propensiones, & impetus, talis animalis naturæ convenientes, indicatur. Nam *ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus*.

De jure, & just. l. 2. c. 43. d. 7.

2. 2. q. 95. a. 3. c. fin.

Sap. 7. 20.

Eccl. 19. 26.

PHYSIOLOGIA: *φυσιολογία*, *physiologia*. Quàvis in similibus nominibus penultima sit brevis, tamen usus, in Italiâ saltem, invaluit, ut græco pronuncientur accentu. Quod aliquando juvat observare, ne contrà morem communem penultimam corripere videamur. Significat ista vox, inquisitionem de naturâ, seu de rerum naturis disputationem: ità ut Physica physiologia dici possit, à *φύσις*, *physis*, natura, & *λόγος*, *lógos*, sermo. Physis autem, ut suprà diximus, derivatur à verbo *φύω*, *phyo*, produco, pario, nascor, cujus secunda persona præt. pass. esset *πέφυσαι*, *péphysæ*, & hinc ablato augmento *physis*: aut ab aoristo primo *ἔφυσα*, *éphysa*, natus sum. Estque physis natura, ortus, ingenium, statura, sexus: cui bellè consonat latina dictio *natura*, à verbo nascor derivata. Vox ista physis in D. Chrysostomi Operibus inseritur: ubi scilicet hyęnæ natura describitur, ad marginem *hyęnæ physis*, annotatur. Physiologia vocatur tractatus ille de rebus naturalibus, quem ad Medicinæ usum, & directionem, Medici solent exarare. In his multa de corpore naturali, elementis, quatuor humoribus, & aliis similibus, quæ magis ad corporis humani, ejusque morborum, & remediorum cognitionem, saltem in genere, conducentia. Etsi Deus, ut diximus in voce *physicus*, natura sit, & naturans vocetur; tamen Physiologia toto cęlo discriminatur à Theologiâ. Sic ait D. Augustinus: *Quasi verò nos in hac disputatione physiologiam quæramus, & nō theologiam, idest rationem non naturæ, sed Dei. Quamvis enim qui verus Deus est, non opinione sed naturâ sit Deus, non tamen omnis natura Deus est*, &c. Petrus Blesensis satis innuit Physiologiam esse tumidi, & inanis gloriæ cupidi Philosophi professionem: dum ut diximus in Pantologia, varia ubera, & lactis, seu doctrinæ ... genera exponens, ait tertium uber esse Philosophi, *ex quo lac ampullosum emanavit, nempe physiologia*. Et sicuti Gentiles isti nunquàm suprà naturalem ordinem se extulerunt, immò sæpissimè inferiùs sese demerserunt, ità rectè physiologiâ, omnis eorum doctrina, & sapientia comprehenditur. Physiologica multa reperies in Genesis initio, & sparsim hinc, & inde in Scripturis.

In Marc. Hom. 13.

De Civ. Dei l. 6. c. 8.

Serm. 3.

PHYSIOLOGUS: *φυσιολόγος*, *physiológos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ statuatur accentus. Ità dictus ille qui naturalia tractat, aut in Physiologia versatur, cum quâ communem habet etymologiam: hinc & physiologica dicuntur illa quæ ad Physiologum pertinent. Manifestus est doctioribus S. Epiphanii Physiologus, de variis animalium naturis tractans, atque eas tropologicè exponens; quem primus Consalus Ponce de Leon latinitate donavit, & variis annotationibus exornavit. Hunc posteà Nicolaus Caussinus suæ Ægyptiorum annexuit Sapientiæ symbolicæ. Inter Hagiographos nostros Salomon, ut insignis physicus, ità & physiologus, dum de rerum naturis, non solùm interiorē scientiam habuit, sed etiam optimè de ipsis disseruit, & disputavit.

PICRIS: *πικρίς*, *picris*, sylvestris lactuca, amarago. Ejus etymon est à *πικρὸς*, *picrós*, amarus, acerbus, vel quasi *πικρία*, *picria*, amaritudo: quia videlicet ista lactuca est maximè amara. Eâ voce utuntur

Ex 12.8. tur 70, ubi Noster legit, *& azymos panes cum lactucis agrestibus*; in Textu græco ἐπὶ πικρίδων, *epi, picridon*, cum lactucis sylvestribus, vel *cum herbis amaris*, ut habetur in eorum versione latinâ. ערל Hebraicè legitur *ngal merorim*, idest cum amaritudinibus, à radice *marar*, amarus fuit. Ideò dixit מרורים S.Ambrosius: *Cùm Lex dicat Pascha edendum cum* ngal merorim. *amaritudine*. Non quòd præcisè picris amaritudinem significet, sed quod ab amarore nomen deductum sit: aut ad vocem hebraicam, quæ amari- מרר tudines, & res amaras significat, allusit. D. Augu- marar. stinus à *picris* per diminutionem *picridion*, videtur L. de paschal. celebr. legisse. Nam ait, *cum picridiis*. Etenim hoc pascha in Judæorum damnationem in acerbissimas L.11. Qu. c.3. cessit amaritudines.

PINACOTHECA: πινακοθήκη, *pinacothéke*, p.l., tablinum ab aliquibus dicitur, à tabulis pictis in eâ reponendis. Est enim vox formata à *pinax*, tabula, de quâ posteà, & *theca*, repositorium: quòd in eâ tabulæ pictæ, cælatum argentum, stragulata, item signa reponerentur,& ornamenta. Ista quoque dictio, ob aliquas sacras historias exponenda fuit.

PINAX: πίναξ, tabula, lanx, discus, index librorum, codicilli, tabella picta. Ejus etymon à verbo πεινάω, *pinao*, esurio, trahitur à nonnullis: eò quòd pinace (p.b.) ad sedandam famem cibi inferrentur. Hinc saltatrix illa, quæ caput Magni Præcursoris desilire fecit, in græco Texto super pinacem rogavit illud sibi deferri. Apud Matthæum, Matth.14. Marci 6. & Marcum Noster habet *in disco*, & alibi catinum vertit: quamvis græcè magis sonet tabulam, & super tabulas quadras olim inferebantur edulia. A *pinax*, per diminutionem fit πινακίδιον, *pinakidion*, tabella, scriptura, pactum judiciale, edictum. Plerumque pinaces, & pinacidia sunt tabellæ, in quibus omnium rerum continetur capita, à Latinis indices appellatæ. Unde & Græci nonnulli eum titulum suis libris præfixerunt, quasi multarum rerum indicibus. Cebetis Pinax, seu Tabula, est expositio cujusdam tabulæ, in templo Saturni observatæ, multa, & egregia ad moralitatem spectantia continentis. Hanc eruditissimis discursibus linguâ vulgari conscriptis illustravit Augustinus Mascardus. De quodam Lebetis pinace mentionem D. Præscr. c.30. agit Tertullianus. Ait enim: *Meus quidam propinquus ex eodem poëtâ inter cætera styli sui otia Pinacem Lebetis explicuit*. Scilicet ex Virgilio, addit Cerda, pinacem, seu tabulâ Lebetis expressit.

PINYTUS: πινυτὸς, *pinytós*, p.b., prudens. Est enim à verbo πινύω, *pinyo*, admoneo, aut à πνύω, *pnyo*, spiro, intelligo. Vox ista etiam à nonnullis Latinis usitata, quæ prudentem, consultum, sapientiâ præditum significat, sicut & græcè *pinytis*, & *pinytóphron*. *Pinytê* verò ipsam prudentiâ designat.

PIRATA: πειράτης, *pirátes*, p.l., maritimus prædo. Trahitur ista dictio à verbo πειράω, *pirao*, tento, conor: aut à verbo πείρω, *piro*, transeo, penetro, quia semper mare permeat. In Bullâ Cœnæ tales prædones excommunicantur, qui S.Pontificis maria, præcipuè à monte Argentario, ad Terracinum discurrunt: item eorum fautores, receptatores, defensores. A piratâ fit πειρατικὸς, *piraticós*, piraticus, p.b.: unde piraticam exercere dicuntur, videlicet artem, vel professionem. Si quis ista maria discurrat eo fine ut deprædetur, etsi contingat nullam prædam fieri; tamen erit tali excommunicatione innodatus, cùm verè pirata sit. Probabilius Filliucio videtur illos solos piratas incurrere, Tract. 16. c.4. qui in Catholicos prædas exercent: immò nec incurrere, si hoc fiat ratione belli, quamvis injusti, aut ob injurias privatas. Item si quis ob alium finem navigaret, & alium incidenter deprædaretur, probabilius etiam isti Authori videtur non fore excommunicatum, cùm verè pirata non sit, saltem talis professione non est. Ab hac voce, cum particulâ *archi*, formatur *archipirata*, prædonum dux. Quod Lucifero prædonum infernalium principi, qui in hoc procelloso mundi oceano tot animas deprædatur, bellissimè adaptatur.

PIRATERIUM: πειρατήριον, *piratérion*, p.b., tentatio, locus tentationis, navis piratarum, eorum cœtus. Ab eâdem radice quâ pirata formatur. Verum piraterium, omnis generis tentationis locus est hic mundus: ità ut meritò dixerit Job, *Militia* Iob.7.1. *est vita hominis super terram*. In Textu græco legitur, οὐχὶ πειρατήριόν ἐστιν ὁ βίος ἐπὶ τῆς γῆς: idest, Nonne piraterium est vita super terram. Quare nonnulli SanctiPatres ipsam vocem grecam *piraterion* sumpserunt.

PISATIUS, vox, ut opinor, planè barbara, de cujus origine meritò à doctioribus ambigatur. Eà utitur Author vitæ D.Bernardi, dum de eo narrat, quòd vir Dei nactus aliquod quietis tempus; *& se-* L.1.c.6. *cedens in casulam pisatiis torquibus circumtextâ, solus meditationibus divinis vacare disponit*. Fortè torques erant contextæ ex pisorum straminibus, & apud ipsos pisatia vocatis. Sicque à Græcis etiâ originem ista dictio traheret: cùm & pisum græcè πίσον, *pison*, ducatur à πίσα, *Pisa*, Elidis civitate. Nisi forsitan scribatur pisatiis, pro psiathiis: ut sit à ψίαθος, *psiathos*, quod non solùm stoream significat, sed & ipsam plantam, ex quâ storeæ formantur, & ex eâ forte pisatiæ torques illæ conficiebantur.

PISTICUS: πιστικὸς, *pisticós*, p.b., fidelis, à πίστις, *pistis*, fides. Ad ungendum pedes Jesu Maria Magdalena dicitur accepisse *libram unguenti nardi pi-* Io.12.3. *stici pretiosi*: & in Græco legitur νάρδου πιστικῆς, *nardu pistikés*, idest sinceri, fidelis, non pseudonardi. Ità Jansenius, Baronius, Toletus, Ribera, Vatablus, & alii exponunt. Sed difficultas est, quòd grecè πιστὸς, *pistós*, fidelis, non *pisticós* dici soleat. Quapropter afferunt alii, ut Corn. à Lapide, cum Francisco Lucâ, debere legi, non pistici, sed spicati: ut habetur in Marco, de muliere gerente *alabastrum unguenti* Marci 14. 3. *nardi spicati*, adeòque apud Joannem esse metathesim, seu literarum transpositionem, tam in latino, legendo *pistici* pro *spicati*; quàm in græco, dicendo *pisti kês*, pro σπικῆτης, *spikitês*. Ità ut unguentum illud non ex nardi foliis, sed ipsis spicis odoratioribus, & pretiosioribus fuerit extractum. At hic major se difficultas ingerit, quomodo in utroque Textu tale mendum potuit reperiri, præsertim cùm in Bibliis correctioribus legatur *pistici*, nec sit verisimile amanuensium incuriâ talem metathesim intercurrisse. Retinenda ergò videtur Vulgata lectio irrefragabilis authoritatis: maximè cùm secundùm aliquos vox *pisticós* in græco significet rem liquidam, & potabilem, quale potuit esse

illud unguentum. Nam & unguentis similibus aliquando potum apud Antiquos inspergi solitum fuisse nonnulli retulerunt. S. Augustinus à quodam loco pisticum dictum esse opinatur: quamvis hoc valde sit incertum. Nam de nullo tali loco ab Authoribus fit mentio, Ità equidem ait Maximus ille Doctor, cujus authoritas multis simul Authoribus præponderat. *Quod ait pistici locum aliquem credere debemus, unde erat hoc unguentum pretiosum, nec tamen hoc vacat, & sacramento optimè consonat. Pistis græcè latinè fides dicitur. Quærebas operari justitiam. Justus ex fide vivit. Unge pedes Jesu benè vivendo*, &c.

Tract. 50. in Io. post init.

PITHOGASTRUS: πιθόγαστρος, *pithógastros*, cui doliaris venter est. Ponitur etiam pro guloso, cui nempe Deus venter sit, & Bacchum cum suo dolio præferat. Fit à πίθος, *pithos*, dolium, & γαστήρ, *gastér*, venter. Pithogastri enim gastrimargi solent esse, abdomini veluti Deo servientes. Pythogastrus verò potiùs à Pythone derivatur, de quo infrà: & pro gastromante, qui pythonico spiritu afflatus, per ventrem dat responsa, poni debet.

PLANETA: πλανήτης, *planétes*, p.l., stella erratica. Vocabulum est ortum ab ipsâ voce πλάνη, *pláne*, error. Ità vocantur septem illæ stellæ, ab aliis distinctæ, & distinctos motus habentes, quæ ultrà motum diurnum vagantur etiam per Zodiacum. Hinc in hebraico *Mazzaróth*, à radice *názár*, separavit, appellatæ: quamvis in Libro Job Hieronymus Luciferum interpretetur. Videlicet ubi S. Textus ait: *Numquid producis Luciferum in tempore suo?* Inter alios Planetas Sol 365 diebus, & ferè sex horis, per Zodiacum sine errore errabundus, annum complet: quem cursum Luna minùs quàm 30 diebus conficit. Quamvis autem à recentioribus Astronomis tuborum opticorum ope, aliæ stellulæ circà Saturnum, & aliæ in aliis cælis observatæ fuerint, quæ & ipsæ per cælum sint errabundæ; tamen passim septem planetæ recensentur, hoc ordine incipiendo à remotiùs à terrâ distantibus: Saturnus, Jupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Verùm aliquando Mars infrà Solem, & Venus suprà Solem apparent: quia circùm ipsum, uti, & Mercurius, volvuntur. Hi septem Planetæ in candelabro septiramio tabernaculi Mosaici, quod erat etiam Universi symbolum (*quia templum Dei totus est mundus*) figurati fuerunt. De hoc aureo candelabro, septem ramis decoro, & septem lucernis splendido, ait D. Thomas: *Habebat autem candelabrum septem ramos, ut Josephus dicit, ad significandum septem planetas, quibus totus mundus illuminatur. Et ideò ponebatur candelabrum ex parte australi, quia ex illâ parte est nobis Planetarum cursus*. Planeta quoque vocatur suprema ex vestibus sacerdotalibus, de cujus etymologiâ tractat Baronius: *Latinè planetam, inquit, dicere consuevimus* à πλάνης, *plánes*, *quòd circumerrans totum ambiat corpus, sicut esse solent, quæ antiquiores in Ecclesia asservantur*. Planes autem potest esse genitivus à dicto *plane*. Cassianus certas vestes laxiores planeticas vocat, dum loquendo de vili monachorum vestitu ait: *Et ità planeticarum, atque birrorum pretia simul ambitionemque declinans*. Ejus Annotator asserit quòd planetas alii has vestes appellant, & à πλανάω, *plano*, quod est vagor, & erro, dictas existimant. Illam penulam, quam Paulus Troade reliquerat, & ut eam ad se Romam deferret, Timotheo mandaverat, plerique planetam sacerdotalem intelligunt: quam sententiam ibidem Baronius exponit. Alteram tamen magis approbat, penulam illam fuisse, non vestem ad frigus arcendũ, aut vestem sacerdotalem, sed volumen hebræum. Sic Hieronymus intelligit, ad Damasum scribens: & de eâ quoque suprà in voce *phelonium* tractatum est.

מזרות *Mazzaroth*. Job. 38. 32.

Cypr. de pl. ...; D. Thom. 1. 2. q. 102. a. 4. ad 6.

An. Chr. 58. N. 69.

De Inst. ... c. 7.

2. Tim. 4. 13.

Epist. 59. 2.

PLANUS: πλάνος, *plános*, seductor, impostor, erro. Aliqui dicunt esse sycophantam, seu delatorem, alii scurram, aut potiùs insignem impostorem. Oritur ab eâdem radice quâ planeta, aut ab ipso verbo πλανάω, *plandó*, seduco, impono. Vox est à Latinis etiam usitata. Noster sæpiùs ex Textu græco seductorẽ vertit. Ut dum Judæi ajebant; *Seductor ille dixit adhuc vivens*; græcè *plános*. Sic & in secundâ Joãnis Epistolâ seductores in græco *plani* dicuntur. D. Jo. Chrysost. de Christo Domino dicit Judæis: *Præsidem, & benefactorem, & veritatis doctorem crucifixistis. Si enim fuisset impostor, ac planus*, &c. *Dei adversarius*, &c.

Matth. 27. 63.

In Ps. 8.

PLASMA: πλάσμα, figmentum, opus figuli. Formatur à verbo πλάσσω, *plásso*, formo, fingo, more figuli formo: cujus præt. pass. est πέπλασμαι, *péplasmai*, formatus sum, & hinc, expuncto priùs augmento syllabico, fit *plasma*. Tale nos sumus respectu Dei, non solùm quia secundùm corpus sumus homines fragiles, lutea vasa portantes, & protoparentis nostri corpus è limo formavit, de quo nostrum originem agnoscit; sed etiam quoad animam, cùm hæc quoque sit ipsius figmentum. Sicut ergò statuæ dicuntur figmenta, ut ait Sapiens, *Tyrannorum imperio colebantur figmenta*, quia ab artifice formantur, & finguntur, etsi Græcus habeat τὰ γλυπτὰ, *tà glyptà*, idest sculpta; ità & homo, etiam quoad animam, verum Dei plasma censeatur. Unde Isaias, impios Judæos arguens, ait: *Quasi figmentum dicat fictori suo, non intelligis*. Quod aliis verbis expressit Apostolus, contrà illos, qui propriæ sorti haud acquiescunt, aut mala ipsius voluntati attribuunt: *Numquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic?* Ubi Græcus elegantiùs habet, μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι, idest, numquid dicet plasma, ei qui plasmavit. Hebræi figmentum, seu plasma dicunt *jétser*, à radice *jatsár*, finxit, formavit. Quia verò figulus ex eâdem luti massâ aliud vas facit ad usus honoratos, & aliud ad immunditiam; ità dicit Deum, qui est magis absolutus Dominus totius massæ hominũ creandorum, posse alios destinare ad honores, ad divitias, ad imperium: alios verò ad contumelias, ad paupertatem, & servitutem. *An non habet potestatem figulus luti, ex eâdem massâ facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Sic ex eâdem massâ, ut ità dicam, seminis Abrahæ, Judæos ad beneficia Abrahæ promissa, Ismahelitas autem ad contemptum, flagella, & servitutem destinavit. Sicuti ex eâdem hominum massâ, Israëlitas ordinavit ad libertatem, & Ægyptios ad plagas, & in mari rubro submersionem. Et quidem hæc temporalia ex divinæ suæ providentiæ ratione disponit. Sed si ad spiritualia Textus iste applicetur (ut magis

Sap. 14. 16

Is. 29. 16.

Rom. 9. 20

יצר *jétser*. יצר *jatsár*.

Rom. 9. 21.

v. 22. gis verbis sequentibus consonat: *Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suã, sustinuit in multâ patientiâ vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparavit in gloriam*) sensus erit, quòd ex eadem massâ, per peccatum origioale damnatâ, quosdam prædestinet ad gloriam; alios verò, ut vasa iræ, & contumeliæ, reprobet, & aptet in gehennam. Quia verò hoc plasma, qood tractat divinus figulus, est rationale, etiam rationaliter tractari, & suæ voluntati debet permitti. Et in hoc maximum est discrimen à figulo, qui nullâ habitâ luti ratione, format ex eo unum vas ad honorem, aliud in contumeliam. Sed debitâ proportione servatâ debet intelligi, quòd Deus aliqua vasa, spectatâ nempe ipsorum malitiâ, præparet in interitum, & perditionem. Quòd si talia per gratias efficaces non faciat ad honorem, non ideò potest tale figmentum dicere ei qui se finxit, quid me fecisti sic? cùm sufficientia media habuerint, ut, si voluissent, vasa ad honorem facta essent, sicque modo naturæ rationali competenti tractata sunt. Quãvis autem hæc vox *plasma* in Textu nostro latino non occurrat, tamen ex ipsâ formatum hoc verbũ *plasmo*, quòd sæpiùs reperitur tũ de hominis, quàm aliarum rerum formatione. De manibus divinis
Iob. 10. 8. ait Job, *Plasmaverunt me totum in circuitu*. De
Ps. 73. 17. rebus inanimatis Psalmista dicit, *Æstatem, & ver, tu plasmasti ea*. Cum præpositione προ, *pro*, præ, ante, fit προπλασμα, *próplasma*, illud quod ante opus, seu figmentum efformatur: veluti sunt typi ex argillâ, ars cerâ. Ars verò tales formas effingendi proplastice nuncupatur.

PLASTES: πλάστης, figulus. Oritur à dicto verbo πλάσσω, *plásso*, aut secundùm Atticos πλάττω, *plátto*, fingo: quod in tertiâ personâ præt. pass. facit πέπλαστα, *péplastæ*, formatus est. Hinc igitur ablato augmento syllabico, ut in verbalium formatione fieri solet, *plastes* immediatè derivatur. He-
יצר braicè ab eàdem radice *jatsár*, dicitur *jotsér*, for-
jotsér. mans, figulus, *plastes*. De quo præter ea quæ de plasmate dicta sunt, pauca occurrunt annotanda. Hac voce tamen aliquoties utitur noster vulgatus, eàque solùm in Isaiâ. Et quidem semel de idolorum fictoribus, qui ob talem impietatem, etsi Deos se formare existiment, esse homines nihili, & contu-
Is 44. 9. meliâ dignos ostendit, *Plastæ idoli omnes nihil sunt*: Septuaginta legunt, καὶ οἱ γλύφοντες πάντες μάταιοι, *& sculpentes omnes vani*, idolorum videlicet sculptores. Cùm è contrà omni honore colendus sit ille figulus, qui è nihilo tam miranda pro-
Is. 45. 11. ducit: *Sanctus Israël plastes ejus*. Hîc quoque 70 aliter scribunt, ὁ ποιήσας τὰ ἐπερχόμενα, *qui fecit ventura*.

PLASTICE: πλαστικὴ, *plastikê*, p. b., ars figuli. Vox est à supradicto verbo, & personâ formata, quę & plastica dicitur. Veluti dum Tertullianus mulieres faciem suam mangonizantes reprehendens, & fucum, quo feminæ cuticulam ungunt, explodens ait: *Displicet illis nimirùm plastica Dei: in ipsis redarguunt, reprehendunt artificem omnium*. Quia scilicet ejus opus corrigere præsumunt.

PLATANUS: πλάτανος, *plátanos*, p. b., arboris genus pulchræ, & platyphillon, seu latis foliis, à quibus etiam nomen accepit. Nam πλατὺς, *pla-*
ערמון *tos*; latitudinem significat. Apud Hebræos *ngar-*
ngarmô. *môn* est castaneum, sed D. Hieronymus vertit platanum. Hujus arboris proceritas, & pulchritudo, ex frondium copiâ, satis ab Ezechiele indicatur: dum literaliter de Assyriorum Monarchâ, vel, secundùm Cornelium à Lapide, de Ægypti rege, allegoricè verò de Lucifero, sub excelsarum arborum, & quasi ob venustatis gloriam in sublime se extollentium metaphora dicit: *Platani non fuerunt æquæ* Ezech. 31. 8.
frondibus illius. Textus hebraicus habet *ngarmonim*, quod est plurale supradictæ vocis *ngarmôn*: & ערמנים
Septuaginta ἐλάται, *élati*, abietes. Quia verò platanus procera, pulchra, fortis, cujus umbra, & odor ngarmonim.
fugare serpentes dicuntur, est variarum virtutum symbolum; ideò Sapientia, se in propria encomia sapienter effundens, ait: *Quasi platanus exaltata sum juxtà aquam in plateis*. Ubi Textus etiam græcus legit ὡς πλάτανος, *hos plátanos*, quasi platanus. Ipsa siquidem ad uberiores gratiæ divinæ rivos, & perennem favorum cęlestium fluvium, qui lætificat civitatem Dei, foliorum amœnitate pulchriores fovet virtutes, concupiscentiæ æstus mitigat, vitiorum serpentes enecat, inimicum noctivagum, & lucis gratiæ osorem arcet, atque in fugam convertit. Nam teste Pierio Valeriano, Africanus Hierogl. l. 25.
in his, quæ de agriculturâ conscripsit, vespertilio- V. Securitas.
nem eò non ingredi tradit, ubi platani folia suspensa conspexerit. Et alibi ciconias narrat à nidis suis noctuas illis arcere. *Ælianus primo de nat. ani-* L. 5. V.
malium, scribit noctuas à ciconiis suo nido procul Depopu-
summoveri platani eò foliis importatis, quorum latio.
contactum noctuæ ferre nequeant, ex eo torporem illabentes: ciconiasque itâ pullorum suorum incolumitati prospicere, quibus assiduè noctuæ inimicabiliter insidiantur.

PLATEA: πλατεῖα, *platîa*, penultimâ productâ, propter diphthongum græcam in e longum cõversam. Jonicè tamen etiam πλάτεα, *plátea*, dicitur: sicque penultima corripi potest. Significat viam latam, & locum spatiosum: quia πλατὺς, *pla-*
רחוב *tys*, est latus adjectivum. Hebraicè dicitur *rechôv*,
rechôv. à radice *racháv*, dilatavit. Istâ voce sæpissimè Scriptura utitur, cùm de civitatibus, & viis publicis loquitur. Sic de Assur legimus, quòd *ædificavit Niniven, & plateas civitatis*, hebraicè à dicto sin- Gen. 10. 11.
gulari, *rechovòth*, plateas: illas videlicet adeò famosas, latas, & longas, *itinere trium dierum*. Sep- Ionæ 3. 3.
tuaginta tamen legunt, in eo Genesis capite, καὶ τὴν Ῥοωβὼθ πόλιν, *ka ten rhoobôth pólin*, & roobоth civitatem. Fuit autem Assur ille Ninus, filius Nembrod, seu Beli, qui subactis vicinis gentibus civitatem illam magnam sui nominis condidit, & appellavit. Aliqui verò, Septuaginta Interpretum lectioni inhærentes, per plateas intelligunt, non urbis Ninivæ vias publicas, sed aliam civitatem, quæ Plateæ vocabatur: cùm in aliquibus Editionibus legatur, *& plateas civitatem*. Platanus illa, de quâ suprà, est exaltata in plateis, eò uberior, pulchrior, & gratior, quòd in situ amplo magis sit patula, & frondosa, & umbrâ magis acceptâ pertranseuntes protegat. Plateæ, juxtà nominis etymon, sunt viæ latiores, vici verò angustiores. Quia verò Magnus Paterfamilias omnes quosque remotos, & angulis

lis orbis absconditos, ad cęlestes vocat nuptias; ideò

Lucæ 14. 21. dicit servo, seu Angelo: *Exi citò in plateas, & vicos civitatis*, &c. Sed inter omnes plateas, de quibus in sacris eloquiis fit mentio, facilè omnium oculos, & animos, terrena non sapientium, rapiet

Ap. 21. 21. illa *platea civitatis aurum mundum, tamquàm vitrum perlucidum*. Quo in cęlo omnia maximè pretiosa, divinâ luce decora, & omnibus intuentibus, absque mosaico velamine, & seculi hujus ęnigmate, pervia, & patefacta insinuantur.

PLATO: πλάτων, *platon*, insignis Philosophus Atheniensis, ab humerorum latitudine ità nominatus. Nam, uti superiùs exposuimus, *platys* latum, & *plator* latitudinem significat. Fuit Euclidis, & Socratis discipulus, atque Aristotelis magister. Hiç autem, ut ait Ludovicus Vives, ob scientiam dęmon est dictus, sed Plato ipsius præceptor, θεῖος, *theios*, ideft divinus est appellatus. Elegantiâ pla-

In 8. l. de Civ. Dei c. 12. nè fuit admirabili: *ut vulgatum*, ait Vives, *fuerit apud veteres illud, Jovem gracè loqui si vellet, non aliter locuturum, quàm Platonem*. Gentilis iste vir divina edidit opera, maximè Timæum, de rerum creatione: Phædonem, de animæ immortalitate: Parmenidem, de uno omnium principio, & Ideis; Minoën, de legibus; Politica, de regno, &c. Mortuus est Olympiadis 108 anni primo, adeòque ante Christum natum anno 343, ætatis suæ 81. D. Augustinus eum 100 fermè annis post Jeremiam natum fuisse perhibet: ità ut illum Prophetam in suâ peregrinatione audire non potuerit. A morte autem Platonis ad Septuaginta interpretationem, ferè 60 annos cōputat. Ex quibus infert Scripturas sacras idiomate gręco editas non legisse, sed potiùs per interpretem didicisse; non quidem ut scribendo

De Civ. Dei l. 8. c. 11. transferret; *sed ut colloquendo quod continerent, quantùm capere posset, addisceret*. Ad hoc asserendum movetur Augustinus, eò quòd similia habeat Plato in Timæo, illis quæ in Genesis principio dicuntur. Sed maximè ducitur S. Doctor illis Dei,

Aug. Ib. seu potiùs Angeli ad Moysen verbis: *Ego sum qui sum, qui est misit me ad vos. Tamquam in ejus comparatione qui verè est, quia incommutabilis est, & quæ mutabilia facta sunt, non sint. Vehementer hoc Plato tenuit, & diligentissimè commendavit. Et nescio utrum hoc uspiam reperiatur in libris eorum, qui ante Platonem fuerunt, nisi ubi dictum, ego sum qui sum*, &c. Sed addit Augustinus, undecumque ea didicerit, sive ex libris, sive ex naturali notitiâ, juxtà illa quæ dicit Apostolus, Rom. 1. pręcipuè se Platonicos elegisse, ut Orthodoxorum sensibus proximiores, cum quibus agat. Ludovicus Vives ex Operibus Platonis, varia citat loca, in quibus Deum vocat τὸ ὄν, *to on*, ideft, id quod est; quod latinè uno verbo efferri non potest, nisi dicatur *ens*, tamquàm participium verbi *sum*, sicuti græcè ὤν, *on*, est participium verbi εἰμί, *imi*, sum. Divina prorsùs est illa de Deo Platonis sententia in Timęo: *Quod est, semper quidem, generationem verò non habens. Quoniam*, subjungit Vives, *on participium est, præsens tempus significat, ut videatur sensus, nec futurum habere, nec præteritum, sed semper esse, Plato in Timæo sic inquit: Porro hæc omnia temporis sunt partes, & fuit, & erit: quæ sunt temporis facti, à nobis falsis sempiternæ attribuuntur essentiæ, quod non decet. Ita enim solemus de illâ loqui, erit, fuit, est: atqui solummodò est, ei congruit*, &c. Platonis verò errores ex variis Augustini colligi possunt Operibus. Et inter cęteros, duos mundos statuit: mundum istum animal esse credidit: corpora cęlestia animata: palingenesiam docuit: & plurimis Diis sacra esse facienda persuasit. Aliqui Sancti hoc nomine donati: cujus etymon non inconcinnè ipsis attribuendum; si de humerorum latitudine, in ferendo suavi Christi jugo, vel de cordis dilatatione ad currendam Dei mandatorum viam, sit intelligendum. Certè S. Plato Monachos, contrà Iconomachos strenuè dimicans, infidelitatem arctavit, Fidem orthodoxam dilatavit. Meritò post mortem ad latiora, & lætiora Paradisi introductus, illius supernæ Sionis civis inauguratus, cujus platea aurum mundum sicut vitrum perlucidum à D. Joanne fuit observata. Ap. 21. 21.

PLATONIA: πλατώνια, p. b., locus latus, ut platea. Vox hæç à supradicto πλάτος, *platos*, ideft latitudo, deducenda: ex quâ Latini eam formaverunt. In Libro de Romanis Pontificibus, referente Baronio, legitur Damasum Pontificem *exornasse* An. Chr. 384. N. 16 *locum ad Catacumbas, ubi aliquando jacuerant corpora Apostolorum, struxisse ibi Platoniam, & epitaphium conscripsisse*. Et ex Cassiodoro posteà tradit per Platonias, quæ sæpè alibi leguntur, *posse* N. 7. *intelligi marmoreas tabulas adornatum comparatas; ac proinde platoniam struere, nihil aliud esse, quàm parietes marmoreis tabulis incrustare*. Illæ ergò marmoreæ tabulæ, ut apparet, à latitudine platoniæ vocatæ. Ado tamen in loco çitato legit *placoma*: sed nostra manuscripta, ait Baronius, *placoton habent, & quidem rectius, per quod puto* Ib. *intelligi Ecclesiæ pavimentum tabellis marmoreis, variis figuris decorè stratum*. Et quidem verbum græcum πλακῶ, *placo*, incrusto significat: & πλακώδης, *placôdes* (penultimâ productâ, propter *omega*, sicut in vocibus *placoma*, & *placoton*) planus, tabulatus dicitur. Fuit & forum Constantinopoli, à Constantino M. extructum, quod *placoton* ab ipso In Const. M. nominatum fuisse tradit Zonaras: quia ex tabulis lapideis instratum erat. Quali autem opere, & decore, Ecclesiarum pavimenta Romæ, tabellis marmoreis sternerentur, satis tot hodierna pietatis avitæ testantur monimenta.

PLATONICUS: πλατωνικός, *platonicôs*, p. b., Platonis sectator. Ut ait D. Augustinus, recentiores Philosophi noluerunt vocari Peripatetici, aut Académici (etsi Speusippus Platonis ex sorore nepos, & Xenocrates ejus discipulus in Academiâ ei successissent, unde & ipsi, & alii successores Academici vocati) sed nobilissimi, quibus Plato sectandus placuit, Platonici vocari voluerunt. Platonicos autem potissimùm elegit S. Pater: *Quoniam* D. Aug. l. 8. de Civ. Dei c. 12. *de uno Deo, qui fecit cęlum, & terram, quantò meliùs senserunt, tantò cęteris gloriosiores, illustrioresque habentur*. Illi recentiores nec Peripatetici dici voluerunt, etsi Aristoteles *vir excellen-* Ib. *tis ingenii, & eloquio Platoni quidem impar, sed multos facilè superans sectam peripateticam condidisset*. Inter illos recentiores Platonicos maximè commendat Augustinus nobiles Græcos, Plotinum, Jamblicum, Porphyrium, Apuleium præterea A-

frum

strum, utrâque linguâ insignem: qui omnes, cum suo præceptore, Diis plurimis sacra censuerunt esse facienda. Deos tamen minores, ab eo qui est generatos, asseruit Plato: quos in Timæo fore immortales ait, non suâ ipsorum vi, ac naturâ; sed voluntate parentis Dei: quem *to on*, ut diximus, sæpiùs appellat. Epiphanius inter hæreses platonicam ordine sextam enumerat: ex quo patet eum hæresim pro sectâ quâcumque, à rectâ veritatis viâ declinante, sumpsisse. Cùm aliàs hæresis strictè dicta in illo solo reperiatur, qui pertinaciter errat contrà fidem, postquàm illam suscepit. Ait ergò Epiphanius: *Plato verò simul & ipse eâdem viâ fertur*, nempe cum Stoicis, *per animorum de corporibus ad corpora transitionem, & per multitudinem Deorum, aliasque idololatrias, ac superstitiones*.

In Anaceph.

PLECTA: πλεκτὴ, *plecti*, res plicata, aut texta. Trahitur à verbo πλέκω, *plico*, texo, plico; cujus tertia persona præt. pass. est πέπλεκται, *peplecta*, & hinc, ablato augmento, πλεκτὸς, *plectos*, plicatus, textus. Plectæ vocabantur aliqua monachorum antiquorum opera, foliis palmarum intexta. Ità Cassianus, de codice inter plectas internuncto loquens, ait, *inter plectas palmarum, quas illi siras vocant*. Habenæ sunt, inquit Annotator, è palmâ, junco, aut sparto contextæ, ex quibus conficiuntur sportæ, canistra, & his similia. Similiter Græci πλεκτὴν, *plectin*, σειρὰν, *sirán*, idest catenam, interpretantur.

Coll. l. 18. c. 15.

PLEJAS: πλειὰς, *plias*, sidus ad genua Tauri, vel una stella ex hoc sidere, quod septem stellis componitur. Nam hæ Plejades, p. b., dicuntur, latinæ Vergiliæ: eò quòd tempus vernum indicent. Et ità quidem vocatæ, quia πλείονες, *pliones*, idest plures sunt: vel à verbo πλέω, *plin*, quod navigare significat, ab indicativo πλέω, *pleo*, navigo, eò quòd tempus ostendant aptæ navigationis. De istis stellis dixit Dominus Jobo: *Numquid conjungere valebis micantes stellas plejadas?* Nempe ut ego conjunxi. Textus hebraicus hîc habet vocem *chimah*, idest sidus Plejadum, aut aliis Hyadum: Septuaginta verò legunt, *composuisti autem vinculum plejados*, δεσμὸν πλειάδος, *desmón pliádos*. Sed Cap. 9. ubi Hyades nominantur: *Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas*; 70 pro Arcturo habent Plejada. Scribunt enim, ὁ ποιῶν πλειάδα, καὶ ἕσπερον, καὶ ἀρκτοῦρον, *qui facit Plejada, & Hesperum, & Arcturum*. D. Gregorius, super illa superiora Dei verba Jobum alloquentis, ait Plejades dictas esse ἀπὸ τῶ πλειστ, idest à pluralitate: quæ ità sibi vicinæ, & diversæ conditæ sunt, ut & simul sint, & tamen conjungi nequaquàm possint. Illas posteà cap. sequenti ad sensum allegoricum trahens, subdit: *Quid enim micantes plejadas, quæ & septem sunt, alind quàm Sanctos omnes denunciant, qua inter præsentis vitæ tenebras, septiformis gratiæ nos lumine illustrant. Qui ab ipsâ mundi origine usque ad ejus terminum, diversis temporibus ad prophetandum missi, & juxtà aliquid sibi conjuncti sunt, & juxtà aliquid disjuncti.* Illa denique Dei verba, *nunquid*, &c., sic explicat, ac si dicat: *Ut ego qui unus omnia impleo, atque in unitatis sensu, electorū mentes implendo conjungo*.

Job. 38. 31.

כימה

chimah.

C. 9. 9.

Mor. l. 29. c. 17.

C. 18.

PLEONASMUS: πλεονασμὸς, *pleonasmós*, superabundantia, adjectionis vitium, cùm supervacuis verbis oneratur oratio. Veluti cùm dicitur, *ego meis oculis vidi*, ubi satis erat dicere, *vidi*; cùm aliter quàm propriis oculis videri non possit. Vocatur pleonasmus à verbo πλεονάζω, *pleonázo*, plusquàm oportet do, vel facio; à πλέον, *pléon*, plus. Aliquando tamen pleonasmi non tam sunt orationis vitia, quàm majores expressiones, & emphases; unde & in bonis Authoribus reperiuntur. In sacris verò Scripturis illi apparentes pleonasmi qui sæpiùs occurrunt, sunt potiùs aliarum linguarum phrases, ex quibus Vulgatus Textus est translatus: aut certè verba talia, primâ facie superflua, non carent figurâ, & mysterio. Veluti dum Jeremias ait de Jerosolymâ, tristitiâ, & dolore oppressâ, *Plorans ploravit in nocte*: quæ est phrasis hebraica, vel dictum est ad acrioris mœstitiæ vehementiam exprimendam. Ità dum dicit Saul Joonathæ filio suo, ob paululum mellis contrà suum præceptum gustatum: *Morte morieris Jonatha*. Aliquando eadem vox geminata, sive interpositâ copulâ, sive non, universitatem ejus rei significat. Ut illud Psalmistæ, *Generatio, & generatio laudabit opera tua*; idest, omnes, vel multæ generationes. Item, *Illuc enim ascenderunt tribus tribus Domini*: idest, omnes tribus. Dicitur & pleonasmus dum in unâ dictione aliqua litera superfluè adjicitur. In nomine tamen Abraham, qui priùs Abram dicebatur, & aliis similibus, non est verus pleonasmus admittendus: cum tales adjectiones non fiant superfluæ, sed ad aliquod mysterium designandum à Deo institutæ.

Thren. 1. 2.

1. Reg. 14. 44.

Ps. 144. 4.

Ps. 121. 4.

PLEONEXIA: πλεονεξία, *pleonexía*, latinè, cùm penultima brevis sit, absolutè vox est proparoxytona, nisi Græcos ex usu imitemur, paroxytone ipsam efferendo. Est avaritia, lucrum, plus habendi aviditas. Et hoc magis ad verbum sonat, quasi pluris habentiam: Videlicet à πλέον, *pléon*, plus, & ἔχω, *écho*, habeo. Significat vitium ejus, qui in omni re præcipuum quidpiam habere vult. Sed pleonexia in Textu græco passim pro avaritiâ ponitur, ut & *pleonéctes*, πλεονέκτης, pro avaro. Et ut iste dicitur idololatra (nam ubi legitur, *Avarus, quod est idolorum servitus*, Græcus habet, *pleonectes, qui est idololatra*) ità pleonexia, seu avaritia, *simulacrorum servitus* appellatur. Quia est quidam nummorum cultus, quorum figuratas effigies avarus pro Deo veneratur, & super Deum diligit. Est autem vitium capitale, liberalitati per defectum oppositum, sicuti prodigalitas, seu profusio, per excessum. Et quidem non solùm est vitium capitale, ut sex alia, passim à Theologis cum D. Thomâ assignata; sed ut omnium scelerum radix præcipua; ut suprà dictum est de phylargyriâ. Particulariter verò, uti sex alia, capitale censetur, quia ipsorum fines habent quasdam rationes primarias movendi appetitum, secundùm quarum rationū distinctionem vitia capitalia discriminantur. Horum quatuor bona differentia prosequuntur, quorum unum est animæ, & triplex corporis. Tertium autem bonum corporis est *exterius, scilicet divitiæ, & ad hoc ordinatur avaritia*; ut ait D. Thomas. Cùm superbia in quoddam animæ bo-

Eph. 5. 5.

Col. 3. 5.

1. 2. q. 84. a. 4. c.

bonum feratur, videlicet excellentiam: luxuria bonum corporis sectatur ad conservationem speciei pertinens, & gula bonum corporis spectans ad individui conservationem. Cætera tria vitia capitalia fugiunt aliquod bonum propter malū conjunctum; & hoc vel est respectu boni proprii, ut acedia, aut alieni. Et quidem vel cum insurrectione ad vindictam, & est ira; aut sine istâ insurrectione, & est invidia. Pleonexia verò dupliciter consideratur; ut accipit, aut detinet alienum, & sic opponitur justitiæ: ut importat immoderatam circà interiores divitiarum affectiones, sic, ut diximus, liberalitati adversatur. Filiæ autem ejus, secundùm rationem finis orientes, ex D.Gregorio

Moral.l.31. c.31. assignantur. Et sunt proditio, fraus, fallacia, perjurium, inquietudo, violentiæ, & contrà misericordiam obduratio. Græci utuntur verbo πλεονεκτέω, pleonecteo, plus possideo: & quia qui plus possidet ordinariè est fraudulentus; ideò etiam hoc verbum significat fraudo, circumvenio. Quo sensu in

2. Cor. 2. 11. Græco D. Paulus utitur, ubi latinè habetur: *Ut non circumveniamur à Satanâ*. Quod observavit

Hom. 4. S. Jo. Chrys. super hæc verba: *Pulchrè* πλεονεξίας, pleonexias, *vocabulum usurpavit, nec enim ille jam jam capit, sed nostra eripit*. Et infrà: *An non istud* πλεονεξία, pleonexia, *est, hoc est alienæ rei usurpatio?* Alia editio *pleonexiam* latinè profert.

PLEROMA: πλήρωμα, plêroma, latinè propter *omega* penultimâ productâ, etsi græcus in antepenultimâ collocetur accentus. Est plenitudo, supplementum, panni frustum vesti additum ad rupturam farciendam. Quo significato Nazianzenus animas hominum, ad implendas Angelorum reproborum sedes assumptas, pleroma non ineptè vocavit. Derivatur ista vox à verbo πληρόω, pleroo, impleo: cujus præt. pass. πεπλήρωμαι, pepleromai, unde rejecto augmento fit pleroma. Sed ut ridiculum; ità maximè monstrosum Valentini pleroma, de quo Franciscus Feuardentius, in Præfatione ad S. Irenæi opera, ait: *Valentinus pleroma 30 Æonum dormiendo reperit*. Somniator iste evigilare cœpit, & Ecclesiæ quieti insidiari, ut refert

In Chron. Eusebius, Anno Christi 145: quem fuisse philosophum sectâ platonicum asserit Tertullianus, huiusque sectatores Gnosticos appellatos testatur Baronius. Porrò Valentinus suis ineptiis omnes Poëtarum Gentilium fabulas longè superans, 30 solos annos vitæ Christi mortales computans, 30 æones, seu secula, commentus est. De quo sic Epiphanius:

Hær. 31. *Primus Valentinus, qui 30 nobis secula confinxit, ab eo quòd 30 annos educationis vitæ, ac virilis ipsius ætatis fuisse putavit, ignorans quòd non so-*

An. Chr. 34. N. 143. *lum 30 annos complevit*, &c. Unde, ut observat Baronius, Tertullianus non fuit primus assertor Christum anno ætatis suæ 30 crucifixum fuisse. Illos 30 æonas, ut 30 Deos Valentinus ab Hesiodi Theogoniâ mutuatus est, & incredibilia deliria confinxit. Ex his suum pleroma composuit, ut

L. 1. c. 1. docet Irenæus: *Hi sunt 30 erroris eorum æones, qui tacentur, & non agnoscuntur. Hoc invisibile, & spirituale secundum eos pleroma, tripartitè divisum in octonationem, & decada, & duodecada*. Istud pleroma ex 30 Diis constatum, quorum 15 masculi, & totidem feminæ, ex horum permixtione alios produxit. Ex iis namque, ait Baronius,

An. Chr. 145. N. 2. *Salvatorem omnium, veluti Pandoram Hesiodi, ex omnium vult Deorum munere esse perfectum:*

Tert. adv. Val. c. 12. *unde egregiè Tertullianus, igitur ex ære collatitio, quod aiunt, in honorem & gloriam patris, pulcherrimum pleromatis sidus, fructumque perfectum compingunt Jesum*. Sic eos lepidè irridet, & subsannat Tertullianus, quòd ex illo suo 30 æonum pleromate ortum Jesum Soterem, seu Salvatorem, adinstar graculi Æsopi, aut Pandoræ Hesiodi, affirmarent.

PLEROPHORIA: πληροφορία, plerophoria, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ retineatur ex usu legitimè introducto. Est certitudo mentis, de aliquo bono satisfactio, certa & firma persuasio, quæ fit argumentis, aut re ipsâ exhibitâ, ità ut omne dubium excludatur. Vox est etiam à Latinis, ut à Martinio inter alios, usitata: dicta quasi plenilatio, seu plenitudinis allatio. Videlicet à πλήρης, plerês, plenus, & φέρω, phero, porto: à quo & verbum πληροφορέω, plerophoreo, formari potest, unde & plerophorema, latinè p. l., plenitudo, satisfactio. Istâ voce plerophoria sæpiùs utitur Textus græcus Novi Testamenti, signanter ubi dicit Apostolus, quòd Evangelium non fuerit *in sermone tantùm, sed & in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multâ*: græcè καὶ ἐν 1. Thess. 1. 5.
πληροφορίᾳ πολλῇ, *kai en plerophoria pollê*, idest, & *in plerophoriâ multâ*, scilicet rationum, & motivorum.

PLETHORA: πληθώρα, p.l., repletio, ità dicta à verbo πλήθω, plêtho, repleo. Vocabulum magis apud Medicos in usu, & significat humorum, atque præsertim massæ sanguineæ in corpore humano abundantiam, & quamdam regurgitationem. Hinc πληθωρικός, plethoricós, plethoricus, p.b., dicitur, qui plethorâ laborat: cùm videlicet humoribus viscera & vasa redundant. Plethora maximè ex otio, & crapulâ suboritur: quæ vox etiam in sacris observatur Authoribus.

PLEURITIS: πλευρῖτις, p. l., laterum dolor. Deducitur enim à πλευρὸν, pleuron, latus. In hoc autem asserunt Medici consistere pleuritidem, quòd πλευρὰ, pleura, quæ secundùm ipsos est membrana interiùs costas circumcingens, inflammetur: à quâ & rectiùs fortè derivatur vox pleuritis. Etsi verò istud vocabulum potiùs ad Medicos, quàm ad Etymologias sacras spectet; tamen quia satis commune, & in sacris historiis repertum, dum de aliquibus pleuritide, seu laterum dolore correptis, narratur, ipsum hîc inserere placuit. Ab eo fit πλευριτικός, pleuriticós, latinè pleuriticus, p. b., qui laborat pleuritide.

PLUTARCHUS: πλούταρχος, plûtarchos, nomen præstantissimi Philosophi, & eloquentissimi historici, patriâ Chæronensis in Bœotiâ, & Trajani magistri. Hoc quoque nomen à gravioribus, & sacris Authoribus citatum exponere non pigeat. Potest autem interpretari divitiarum princeps, à πλοῦτος, plutos, divitiæ, & ἀρχὸς, archós, princeps. Verè divitiarum moralium, animam ditantium princeps fuit, dum tot ethicorum præceptorum, etiam Christianis proficuorum, thesauros exponit. Sed hic Philosophus facilè omne tulit punctum, qui mul-

Schediasf. l.4. N.60. miscuit utile dulci. Nam, ut refert Novarinus, ab Eunapio Sardiano, in Lib. de vitis Philosophorum, ipse Philosophiæ Venus appellatus est. *Plutarchus ipse Philosophiæ totius Venus, & lyra.* Sed longè felicius tali nomine donatus S. Plutarchus Martyr, qui Fide firmâ verarum divitiarum principatum tenens, suo uberrimo martyrio earum possessionem æternam fuit adeptus.

PLUTOCRATIA: πλυτοκρατία, *plutocratia*, latinè penultimâ correptâ effertur, saltem ab illis qui Græcos in similium terminationum pronuntiatione non imitantur. Est ditiorum regimen, seu principatus ex censu, quùm Rempublicam administrant ditiores. Oritur enim ista vox à πλῦτος, *plûtos*, divitiæ, & verbo κρατεῖν, *crateo*, impero, teneo, &c. Istud regimen ob puras divitias plerumque est iniquum. Divites etenim propter divitias non sunt aliis digniores, aut meliores: & ideò propter divitias, per se consideratas, non debent aliis præferri. Quinimò nec propter eas honorari debent; nisi inquantùm divitiæ sunt instrumentum aliquale, & via ad virtutem. Unde regimen istud erit planè tyrannicum, si divitiarum

I. 2. Pol. c.6. vi fuerit usurpatum. Plutocratia est eadem cum timocratiâ, adeòque una ex politiæ speciebus: quę secundùm Philosophi mentem ad oligarchiam est reducenda.

PLUTUS: πλῦτος, *plûtos*, divitiarum Deus, & ipsæ divitiæ. Hinc & Pluton dicitur inferorum Deus: eò quòd ab inferis, seu terræ visceribus, res eruantur pretiosiores. Hæc vox à πολὺ, *poly*, multum, vel à πλέον, *pléon*, plus, & à verbo inusitato, τίω, *tío*, capio, possideo, est derivata. Vel à πολὺς, *polys*, multus, & οὐσία, *usia*, substantia, quasi *polynsíos*, multæ substantiæ, & inde *plúsios*, dives: prout in N. Testamento græcè sæpius exa-

Matth. 6. 4. ratur pro divite. Dicitur quoque latinè polyplusius, græcè πολύπλουσιος, *polyplúsios*, valde dives.

המון Chaldaicè, & syriacè *mammon* divitiæ dicuntur: de quo Dominus, *Non potestis Deo servire, &*

hamôn. *mammonæ.* Hujus vocis origo est ab hebraico *ha-*

ממון *mon*, multitudo, divitiæ: & inde literæ unius adjectione, aut potiùs immutatione *mamôn* efforma-

mamôn. tur. Non autem prohibet Dominus lucri mediocre studium, & rei familiaris curam, & auctionem; sed nimiam solicitudinem, & Pluti servitutem: dum in ipso ultimus finis constituitur, aut nimis anxiè quæritatur.

PNEUMA: πνεῦμα, spiritus, ventus, impetus animi. Eruitur à verbo πνέω, *pnéo*, spiro: cujus præt. pass. sine augmento esset πνευμαι, *pneumæ*. Vox ista in Bibliis græcis posita cum articulo, solet Spiritum sanctum designare. Saltem, ut ait D. Au-

De Civ. D. l. 13. c.24. gustinus, *semper iste Spiritus in Scripturis sanctis græco vocabulo πνεῦμα dicitur, sicut eum & hoc loco Dominus appellavit, quando eum corporalis sui oris flatu significans, discipulis suis dedit, & locis omnibus divinorum eloquiorum, non mihi aliter unquàm nuncupatus occurrit.* Observat autem hic S. Doctor, quòd illud spiraculum, seu

Gen.2. spiritus vitæ, quod in Adami faciem Deus insufflavit, non dicatur *pneuma*, sed πνοὴ, *pnoé*: quod nomen de creaturâ frequentiùs, quàm de Creatore legitur, & latinè dicitur aliquando flatus, aut spiritus, aut inspiratio. Ne scilicet intelligeretur Spiritus S. homini pro animâ inspiratus; aut anima, quæ priùs homini inerat, Spiritu sancto vivificata. Pneuma verò numquàm nisi spiritus dicitur, *sive hominis, de quo ait Apostolus, quis enim scit hominum, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? sive pecoris, sicut in Salomonis libro scriptum, quis scit si spiritus hominis ascendat sursùm in cœlum, & spiritus pecoris descendat deorsùm in terram? sive istum corporeum, qui etiam ventus dicitur, nam ejus hoc nomen est, ubi in psalmo canitur, ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, sive jam non creatum, sed creatorem, sicut in Evangelio,* &c. In quibus omnibus locis testatur Augustinus Latinos habere vocem *spiritus*, & Græcos *pneuma*. Sed cùm dicitur de tertiâ Sanctissimæ Triadis personâ, ἅγιον πνεῦμα, *hágion pneuma*, dici solet, ut & latinè Spiritus sanctus. Et hoc quidem, ut ait D. Thomas, in vi unius dictionis ex usu Ecclesiæ est accommodatum ad tertiam Personam significandam. Etsi, ut ostendit Hilarius, Spiritus Dei aliquando de Patre dicatur: ut cùm dicitur spiritus Domini super me. Aliquando etiam de Filio: ut, in spiritu Dei ejicio dæmonia. Et profectò vox ista Spiritus sanctus, si in duarum dictionum virtute sumatur, tribus Personis rectissimè adaptatur. Convenienter autem per modum unius vocabuli tertiæ Personæ accommodatur, ob duplicem rationem ab Angelico Doctore assignatam. Prima quidem est ex Augustino: quia Spiritus S. est communis aliis ambabus personis, nomine vocatur quæ communi. Secunda ratio sumitur ex propria significatione: quia nomen spiritus in rebus corporeis, impulsionem quamdam, & motionem significat. Una siquidem ex amoris proprietatibus est, quòd amantis voluntatem moveat in amatum. Sanctitas verò illis rebus tribuitur quæ in Deum ordinantur. *Quia igitur*, inquit D. Thomas, *persona divina procedit per modum amoris, quo Deus amatur, convenienter Spiritus sanctus nominatur.* Pneuma quoque est una è notis literatis sententiarum, de quibus in voce *Lemniscus*, quæ ad varios sensus exprimendos in sacris exarabantur Scripturis. Hoc vero modo π formatur. Est autem majuscula literæ π, *pi*, apud Græcos, & prima in voce *pneuma*: atque demonstrabat pericopen non carnaliter, sed spiritualiter accipiendam esse.

Ecc.3.

L.8. de Trin. circa med.

1.q.36.2. 1.c.

PNEUMATICUS: πνευματικός, *pneumaticós*, p. b., spiritualis. Est enim adjectivum formatum à dicta voce *pneuma*, spiritus. Dictio frequens in N. Testamento græco, & latinè spiritualis redditur, atque omnia illa significat, quæ ad spiritum pertinent, vel eum imitantur. Prior significatio est magis usitata, & extenditur ad illa quæ spiritu constant, vel in spiritu subjectantur, vel in spiritum objectivè feruntur, vel ea quæ sunt spiritus sectantur. Horum exempla ità sunt obvia, ut ea recensere sit superfluum. Ex iis verò quæ dicuntur spiritualia per imitationem, erit corpus hominis in generali resurrectione. De quo dicit Apostolus: *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale*, græcè *pneumaticón*, spiritui nempe simile, non indigens cibo & potu, subtilitate, impassibilitate, claritate, & 1.Cor.15. 44.

agi-

agilitate præditum. Hisce sensibus spiritualis, & pneumaticus sumitur à spiritu strictè dicto, prout discriminatur à corpore. Quo sensu etsi pneuma, & spiritus aliquatenùs ab omnibns intelligatur, ut Deum, Angelos, & animam rationalem complectens; tamen illius exactam definitionem assignare non est adeò facile, sicuti primâ fronte apparet: cùm nec à partium exclusiune, aut à penetratione præcisè desumi possit. Rationem tamen spiritualis satis benè Fr. Oviedus videtur expressisse, dum eam

De Animâ Cótr. 1. p. 5. §. 2.

definit: *Entitas cui in statu, qui illi potest naturaliter contingere, non repugnat formaliter ratione intrinseci penetratio cum aliâ entitate ejusdem speciei omninò à se divisâ.* Cùm verò pneuma etiam flatum, & ventum significet, & pro tali significato non rarò in Scripturis sumatur; ideò etiam pneumaticus à flatu dicitur: ut Musica pneumatica, quę & organica ab Isidoro vocatur, quia flatu perficitur. Quâ ratione etiam multa instrumenta dicuntur pneumatica, dum machinæ flatus moventur violentiâ. Pneumaticus etiam appellatur, qui pulmonis inflammatione laborat, & pulmonarius latinè reddi potest. Nam pulmo à spiritu quem trahit, & ejicit *πνεύμων, pneumon*, græcè nuncupatus.

PNEUMATOMACHUS: *πνευματομάχος, pneumatomachos*, p. b., contrà spiritum pugnans. Est

Damasc. de Hæresibus Epiph. l. 2. tom. 1. hæres. 74.

etenim à dictâ voce *pneuma*, spiritus, & verbo *μάχομαι, machomæ*, pugno. Ità dicti Macedonii sequaces, qui Spiritus S. negabat divinitatem. Sicut Ariani Filii consubstantialitatem respuebant; ità Macedoniani Spiritum sanctum Deum non esse pertinaciter asserebant. Contrà utrosque acriter disputat S. Jo. Chrys., in primâ Oratione super illa verba, *In principio erat verbum*: & super illa, *Spiritus scrutatur profunda Dei*. Unde ipsius titulus est adversùs Arianos, & Pneumatomachos: videlicet illos, qui nisu titanico Filium, & Spiritum S. impugnarit. Fuit Macedonins Episcopus Constantinopolitanus, de quo Baronius scribit hisce verbis.

D. Io. Chrysost. Tom. 5. e. quã in margine sęptus

An. Chr. 360. N. 18

Simulatque Macedonius episcopatu Ecclesiæ Constant. abdicatus fuit, licet ab Acacio dissentiens diceret Filium Deum esse, & cum aliis rebus omnibus, tum substantiâ patri similem, Spiritum tamen sanctum, non ejusdem cum patre, & filio honoris participem esse docuit, sed ministrum eum, & famulum vocavit, eademque de illo, quæ de Angelis verè dici possint, disseruit. Ab isto hæresiarchâ hæc secta enata, ab aliis Episcopis maximum incrementum accepit, & præstigiis, ac fictis miraculis propagata fuit. Sed Damasi authoritate congregatum Constantinopoli secundum Conc. generale, anno Domini 381, hæresim cum suo damnavit hæresiarchâ. Fuit hæc synodus 150 Episcoporum, de quâ Baronius: *Inter alios autem insignes Episcopos orientis, qui Constantinopolim venerant, fuit Gregorius Nyssenus, frater S. Basilii, qui & secum attulit libros à se scriptos adversùs Eunomium, quos legit Gregorio Nazianzeno, nostro Hieronymo, qui tunc, ut diximus, agebat Constantinopoli, auditor Gregorii perseverans.* In hac synodo recitatum, & approbatum symbolum, in quo de Spiritu S. dicitur: *Et in Spiritum S. Dominum & vivificantem, ex patre procedentem, cum patre, & filio coadorandum, & conglorificandum.*

An. Chr. 381. N. 21

N. 19.

Hoc tradunt à S. Gregorio scriptum fuisse. Ibi Spiritus S. dicitur à Patre procedere, nullâ facta mentione Filii: quia eo tempore dubium non erat, an Spiritus S. procederet à Filio. Hoc enim Macedoniani concedebant, ut constat ex Basilio lib. secundo contrà Eunomium. Sed dubium erat an Spiritus S. procederet à Patre: quia hoc negabant Macedoniani asserentes Spiritum S. esse creaturam, à solo Filio productam. De Spiritus sancti autem ex Filio processione mentio primùm facta in secundo Nicæno, quod fuit septimum generale, in quo habetur: *Qui ex patre filioque procedit*. Ut patet ex antiquissimo exemplari, quod Latini protulerunt in Conc. Florentino Sess. 5, & 7: & latiùs in aliis Conciliis contrà alios Pneumatomachos definitum fuit. Ità quippe vocari possunt & Græci Spiritus S. ex Filio processionem impugnantes. Cùm enim, ut probat D. Thomas, si Spiritus S. à Filio non procederet, ab eo non distingueretur; Græci prius negantes, quantùm in ipsis est, Spiritum S. ut est tertia Persona de medio tollunt; adeòque hoc sensu ipsis Macedonianis sunt Pneumatomachi perversiores. Quòd autem, ut ad hos revertamur, Spiritus S. sit Deus, sufficiunt pro cæteris illa Petri verba, Ananiæ dicta, de agri pretio fraudanti: *Cur tentavit Satanas cor tuum mentiri te Spiritui sancto*, &c. *non es mentitus hominibus sed Deo*. Macedonianorum argumenta facili negotio solvuntur. Nam quod dicunt omnia per Filium facta, adeòque Spiritum S. esse ejus creaturam; hoc intelligendum est de rebus quæ factæ sunt. Spiritus autem sanctus, uti & Pater, factus non est per filium, quia verè facti non sunt. Etiam alia testimonia in contrarium adducta, evidentem habent solutionem. Ad quid enim istud, *Spiritus omnia scrutatur, etiã profunda Dei*? Quasiverò dum aliquid scrutari dicitur, eum aliquid ignorare insinuetur. Cùm & hoc in Scripturis promptam habeat redarguitionem. Nam & Deus Pater scrutari dicitur: *Omnium corda scrutatur Deus*, & alibi exaratur. Scrutari ergo in hisce testimoniis significat ad medullas usque penetrare, & omnia comprehendere. Nec fortior est ratio in contrarium allata de duobus solis agendi modis, per naturam, & artem: & quòd per naturam generentur filii, per artem formentur opificia. Nam in substantiis intellectualibus duplex est agendi modus per naturam; nempe per intellectum, & voluntatem. Per intellectum Filius producitur: per voluntatem Spiritus S. verus amor spiratur.

Act. 5. 3.

1 Cor. 2. 10.

1. Par. 28. 9.

PODAGRA: *ποδάγρα, podagra*, latinè in prosâ penultimâ correptâ, sed in versu communi. Significat autem pedicam, seu laqueum, quo animalia capiuntur, dum pedes ipsis incautis obligantur. Ità dicitur à *ποῦς, pus*, genit. *ποδὸς, podos*, pes, & *ἄγρα, agra*, captura, præda. Ab istius similitudine podagra dicitur ille pedum morbus, qui propter humores viscosos, in articulis compactos, quasi pedes ligat, & illaqueat. Quâ phrase etiam utitur noster Textus, verba Jobi referens: *Posuisti in nervo pedem meum*. Textus hebraicus habet *bassad*, in compede, nam *sad* compedes significat, vulgò *ceppi*: at 70 legunt *ἐν κωλύματι, en colymati*, idest in impedimento. Ex quibus ipsum quoque acerrimâ podagrâ laborasse nonnulli coniectant Interpretes.

Iob. 13. 27 בסד *bassad.* סד *sad.*

Ner-

Nervus enim erat lignum, quo vinctorum pedes constringebantur: sicque morbus articularis iste pedes obligat, & vincit. Alii dicunt quòd ἄγρα, agra, etiam atrocitatem significet: & ità podagra sit pedum atrocitas. Asam regem Judam podagrâ maximè vexatum fuisse, sacra referunt Eloquia. 2.Par.16.12. *Ægrotavit etiam Asa anno 39 regni sui dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate suâ quæsivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.* His posterioribus verbis videtur indicare quàm difficilis sit podagra curationis. Quamvis enim & in aliis morbis sit magis in Domino confidendum, à quo teste Sapiente *est omnis medela*, Eccl.38.2 tamen id specialiter in podagrâ contumace locum habet. Nam optimè Ovidius: *Solvere nodosam nescit medicina podagram.* L.2. de Ponto. Post gloriosam Electorum resurrectionem carnem à talibus passionibus liberandam probans Tertullianus, & simul objectionem hæreticorum, necnon ethnicorum, de carnis ignobilitate, contundens ait, sed ironicè: *Rursùs ulcera, & vulnera, & febris, & podagra, & mors redoptanda.*

PODERIS: ποδήρης, poderes, p.l., vestis talaris, sic à pedibus, ad quos pertingit, appellata. Nam græcè πόδες, pódes, sont pedes. Vestis poderis summi Hebræorum Sacerdotis erat tunica illa hyacinthina, ad talos usque demissa. Nam etsi priùs induebatur, ut alii sacerdotes inferiores, tunicâ lineâ strictâ; tamen hæc in summo Pontifice cooperta erat illâ tunicâ hyacinthinâ, quam superinduebat, & vocabatur tunica superhumeralis, quia huic subjacebat. Ex.28.31. *Facies*, inquit Dominus Moysi, *& tunicâ superhumeralis totam hyacinthinam*: de quâ nonnihil, cùm de hyacintho ageretur, dictum est. Aliàs in hebraico Textu dicitur *menghil*, ideſt pallium, מעיל menghil. scilicet gloriosum. Eam Sapiens vestem poderis nuncupat: *In veste enim poderis, quam habebat totus erat orbis terrarum.* Sap.18.24 Loquitur de veste summi Pontificis hyacinthinâ: nempe propter colores, qui in ipsâ, & malis punicis opere phrygio contextis, emicebant. Aut quia per hanc vestem synecdochicè omnes vestes pontificias intelligit, in quibus terrarum figurabatur Orbis: quem summus Pontifex repræsentabat, summo rerum Domino sacrificaturus. Ità vestem illam poderis intellexit D.Thomas, nempè pro omni veste, & ornamentis, quæ Aaron, & ejus in pontificatu successores in sacris Mysteriis induebant. D.Th.1.2.q.102.a.5.ad 10. *Quorum ornamentorum quidam rationem literalem assignant, dicentes, quòd in istis ornamentis designabatur dispositio Orbis terrarum, quasi Pontifex protestaretur se esse ministrum Creatoris mundi: unde & Sap. 18. dicitur, quòd in veste Aaron erat descriptus Orbis terrarum.* Posteà recensent omnia Pontificis indumenta, asserens quòd femoralia lintea (& idem dic de tunicâ strictâ byssinâ) figurabant terram, ex quâ linum, & byssus nascitur. Balthei circumvolutio, ut asserit, significabat Oceanum terram circumcingentem. Tunica hyacinthina designabat aërem, è quo prodeunt tonitrua, & fulgura, per tintinabula, & mala punica significata. Quibus addi potest quòd purpura, & coccus ignem repræsentarent, ut hoc quoque elementum suo inter hæc decoretur symbolo. Superhumerale, seu Ephod, cum suo Rationali in pectore, suâ varietate cœlum sidereum variis gemmis, uti stellis in eo micantibus, indicabat. Duo verò majores lapides onychini, in humeris positi, duo denotabant hemisphæria, vel duo luminaria majora. Duodecim gemmæ in pectore, seu in Rationali, 12 Zodiaci signis respondebant. Quia in cœlestibus sunt rationes terrenorum, secundùm illud, *Numquid nosti ordinem cœli, & pones rationem ejus in terrâ?* Iob.38.33 ut applicat D.Thomas. Cidaris autem, seu tiara cœlum Empyreum, & aurea lamina Deum omnibus præsidentem aliquatenùs adumbrabat. Aliqui scribunt *poder*, pro *poderis*: sed *poder* pro possessione, aut territorio, nonnisi barbarè dici potest. Certè in græco *podéres* talarem, seu pedalem significat, & in genit. facit *podéreos*, atque contractè *poderus*. Ut patet ex supracitato Sapientiæ loco, ubi in græco legitur: ἐπὶ γὰρ ποδήρους ἐνδύματος ἦν ὅλος ὁ κόσμος, ideſt, *In talari enim tunicâ vestimenti* (q.d. in illâ tunicâ, quæ inter vestimenta sacerdotalia talaris erat) *erat totus mundus.*

POECILIUS: ποικίλος, pikilos, varius, discolor, diversis maculis, aut gemmis distinctus, item artificiosus, vafer. Unde ποικιλία, pikilia (quæ latinè pœcilia, p.b., diceretur) est varietas, varius color, item versutia, & prudentia. Pœcile verò, p.b., græcè ποικίλη, pikile, porticus erat Athenis, in quâ Stoici philosophabantur, à picturæ varietate ità vocata: de quâ Laërtius inter alios mentionem agit. Lib.7.in Zenone. Pœcilia, ut patet, etiam in bonam partem sumitur, sicuti nonnulla à *pikilos* composita. Cum voce βουλὴ, bulé, consilium, ποικιλόβουλος, pikilóbulos, (latinè pœcilobulus, p.l., efferretur) ideſt versutus: cum μῦθος, mythos, sermo, oratio, fabula, fit *pikilomythos*, p.b., facundus, disertus, apud Nonnum. Cum dictione φρὴν, phren, mens, prudentia, fit ποικιλόφρων, *pikilóphron*, (latinè in prosâ pœcilophron, p.b., diceretur) ideſt vafer, versutus, item solers, astutus.

POEMA: πόιημα, piema, latinè, propter vocalem longam, penultimâ productâ, sicuti πόιησις, piesis, à nostris poësis, p.l., opus significat. Hæ voces oriuntur à verbo ποιέω, piéo, facio, fingo, versus facio: cujus prima persona præt. pass. est πεποίημαι, pepíemai, & secunda *peplesai*, à quibus ablato augmento fit poëma, & poësis. Distinguitur tamen poësis à poëmate, quòd illa sit opus aliquod integrum, ut Ilias; hoc verò sit pars alicujus operis: velut in Iliade armorum Achillis descriptio. Unde Isidorus ait: *Poësis dicitur græco nomine opus multorum librorum, poëma unius.* Orig. l.1. c.38. Ità, cùm ut refert Hieronymus, liber Job versibus hexametris descriptus sit, ab illis verbis capitis tertii, *Pereat dies*, &c. diceremus quòd totus liber sit poësis, sed singulorum interloquentium periochæ sint poëmata. Adeòque descriptiones Behemoth, & Leviathan, inter poëmata recensendæ. Ut tamen *poësis*, & *poëma* strictiùs sumuntur, pro Poëtarum fictionibus, & fabellis, talia nomina sacris illis carminibus non possunt adaptari.

POENA, ποινὴ, piné. Vox est orta à substantivo πόνος, pónos, labor, dolor. Quamvis pœna nonnumquàm accipiatur pro aliquo malo, seu dolore, culpam non præsupponente; tamen pœna propriè

dicta est malum, seu incommodum aliquod, naturę, vel voluntati contrarium, quod eo fine infligitur, ut culpa vindicetur. Nec refert quòd negatio gratiæ sæpè sit pœna, & non sit naturæ, aut voluntati contraria; nam ut dicatur voluntati contraria, sufficit quòd talis esset, si eam voluntas rectè æstimaret. Pœna alia medicinalis, alia satisfactoria, alia pœna simpliciter, & strictè dicta. Pœna medicinalis, ut pœna est, etiam culpam sequitur; satisfactorium semper culpa præcessit, sive in se, sive in alio: sed pœna simpliciter, & propriè dicta in eo qui patitur peccatum supponit. Hæc subdividitur in temporalem, & æternam: & bipartitur utraque in pœnam damni, & sensus. Pœna damni æterna, pœnarum omnium maxima, non est absolutè infinita, nisi objectivè, inquantùm Deo privat, qui est objectum infinitum, etsi à creaturâ solo modo finito possidendum. Certè amissio Dei in damnatis respondet cognitioni, quam habent de Deo amisso: quò enim quis meliùs cognoscit bonum perditum, eò magis de ipso dolet. Cùm autem cognitio quam habent de Deo damnati sit satis imperfecta, hinc est quòd eò minor est pœna damni, quàm esset si ab ipsis perfectiùs Deus cognosceretur. Quod ergò

1.2.q.87. a.3.c. dicit D. Thomas, *ex parte igitur aversionis respondet peccato pœna damni, quæ etiam est infinita, est enim amissio infiniti boni, scilicet Dei*, intelligitur, ut diximus, objectivè. Quia absolutè est amissio boni infiniti, cujus cognitionem abstractivam habent damnati sufficientem ad maximam pœnam infligendam. Non enim requiritur, ut dolor boni amissi sit magnus, quòd comprehendatur, aut intuitivè cognoscatur valor talis boni: sed sufficit abstractivè, & aliqualiter in confuso cognoscere, quòd sit maximi valoris bonum. Non est tamen negandum quòd pœna crescat, quantò evidentiùs, & distinctiùs tale bonum dignoscitur. Unde gaudium, & felicitas Beatorum de bono possesso est incomparabiliter major, quàm possit esse tristitia, & pœna damnatorum de eodem bono amisso. Sed qualiscumque sit ista pœna, communis Theologorum sensus est, quòd Deus puniat infrà condignum. Quod sicut obvium cuique est dicere; ità & explicare non facile. Et quidem hoc videntur persua-

Ps.24.10. dere illa Psalmistæ verba: *Universæ viæ Domini*

Ps.76.10. *misericordia, & veritas*. Item illa: *Nunquid obliviscetur misereri Deus, aut continebit in irâ suâ misericordiam suam?* Unde ortum commune Theologorum illud axioma, Deum punire citrà condignum. Quod quidem, ut reor, non hoc sensu debet intelligi, quòd Deus minorem infligat pœnam, quàm ipsius justitiæ rigor exigat; sed quia pœna peccatori inflicta, & malum in eâ contentū, non ità opponatur, & distet ab humanæ naturæ bonitate, & dignitate; quàm deordinatio, & dedecentia peccati, hominem avertentis ab ultimo fine, divinæ bonitati repugnet, propter infinitam distantiam inter offendentis vilitatem, & offensi dignitatem. Cùm autem talis discrepantia semper inter peccatum, & pœnam reperiatur, ratione cujus quęlibet pœna est quolibet peccato inferior; patet hoc sensu, pœnam essentialiter esse peccato minorem, & semper Deum citrà condignum punire, immò, ut ait Esparza, *Deum non posse punire nisi citra con-*

dignum. Ista vox pœna, etsi græca, sæpiùs in Textu græco [illegible], *dike*, non *pine* dicitur. L.1. c. 6. a.1. ad 11.

POETA: [illegible], *pietes*, p.l., fictor, factor, creator. Ità vocatur Creator in Apostolorum Symbolo græco, à supradicto verbo *pio*, facio, creo. Latinè dicitur de poëseos Authore, à talis operis factione. Fit autem à tertiâ personâ præt.pass., quæ est *pepletæ*, factus est. Ab eâdem fit [illegible], *pietike*, poëtica, p.b. idest ars ipsa poëmata scribendi. Ars quidem ista ex se non mala, dum rectè quis eâ utitur: immò animus suavi versuum delectatione pascens, magis eos attentos facit ad mysteria quę continet, & hæc altiùs infiguntur memoriæ. Sed propter tot Poëtarum in obscænitate, & mordacitate licentiam, non parùm decoris ipsa sibi subtraxit. Poëtarum mores, & protervam licentiam fusè prosequitur D. Augustinus; præsertim in Poëtas scenicos invehitur, talia poëmata componentes, in quibus Dii suarum turpitudinum editione non offendantur, sed placentur. Quamvis autem illi Poëtæ apud Græcos procaci libertate cujuslibet mores indemnes lacerarent; attamen apud Romanos vetita Poëtis fuit illa mordacitatis libido: sed impiè, aut stultè permissa in Deos illa obloquendi libertas. Unde maximis dictus S. Pater Platonem extollit laudibus, qui similes Poëtas à suâ ideali Republicâ expulerit. De quo sic ait: *Iste verò & Deorum injurias indigni tulit, & fucari, corrumpique figmentis animos civium noluit*. Docet posteà eo tempore quo Judices, post Josue mortem, Israëlitis præerant, multas fabulas esse confictas, quas disertè recenset, *Per idem temporis intervallum*, inquit, *extiterunt poëtæ, qui etiam Theologi dicerentur, quoniam de Diis carmina faciebant*. Unde manifestum est eos Prophetis hebræis longè quidè antiquiores fuisse, ut habet c. 39, & Tertullianus in Apolog. c. 19 (nam Prophetarum primus Osea prophetavit sub Oziâ, seu Azariâ rege Juda) sed illi gentiles Theologi posteriores fuerunt Moyse, & multò magis aliis anterioribus Patriarchis. *Ex illorum numero*, subdit Aug., *fuisse perhibentur Orphæus, Musæus, Linus*. *Verùm isti Theologi Deos coluerunt, non pro Diis culti sunt: quamvis Orphæum nescio quomodo inferis sacris, vel potius sacrilegiis præficere soleat civitas impiorum*. Inter Latinos, ait Ludov. Vives, primus poëta fuit Livius, quem secutus est Nævius, qui bello primo punico militavit. Deinde Plautus Nævio ferè ęqualis. In hoc verò gravissimâ censurâ notandi omnes isti, & alii saltem prisci Poëtæ, quòd solam delectationem, non tantùm hominum, sed etiam, ut sibi stultè persuadebant, Deorum sectarentur. Ut ex ipsis Varronis verbis haurit Augustinus. *Physicos dixit utilitatis causâ scripsisse, poëtas delectationis, ac per hoc ea quæ à poëtis conscripta populi sequi non debent, crimina sunt Deorum, quæ tamen delectant populos, & Deos*. Ex his ergò patet quàm parum ad mores instruendos auxilii afferant Poëtę; etsi tamen multa moralia præcepta scriptis suis tradidisse non eamus inficias. Quamvis delectatio eorum finis extiterit; sub eâ tamen multa utiliter effinguntur, & proponuntur. Ideò fortè S. Petrus eas *doctas fabulas* vocavit. Sed in Textu græco legitur [illegible], *sesophismenis*, idest, quæ fal-

Margin notes (right column): L.2. de Civ. Dei c. 8. & seq. — Cap.14. — L.18.c.13 — c.14. — Ib. — In Comm. l.2.c.19. — De Civ. Dei l.6.c. 6. — 2.Pet.1. 16.

fallebant, & ſermone imponebant. Eſt enim à verbo σοφίζομαι, *ſophìzoma*, fallo, ſermone impono, &c., q.d. ſophiſticas, & ad fallendum confictas. Aliquando tamen ſapienter eos locutos fuiſſe, colligi quoque poteſt ex Apoſtoli verbis in Areopago prolatis. Cùm enim multa ibi de Deo apoſtolicâ dixiſſet eloquentiâ, præſertim quòd in eo vivimus, movemur, & ſu-

Act. 17. 28. mus; poëticum teſtimonium protulit: *Sicut & quidam veſtrorum poëtarum dixerunt, ipſius enim & genus ſumus*. Fuit hic Poëta, ſicuti docent Interpretes, Aratus, patriâ Solenſis, ob ingenii præſtantiam, & artis peritiam, Antiocho regi admodùm carus. Floruit ante Chriſtum natum annis circiter 277, quo tempore cœpit regnare Antiochus Soter, Seleuci Nicanoris filius. Scripſit iſte Poëta de ſtellis: & cùm dixiſſet, *A Jove principium, Jovis omnia plena, & omnes ubique Jove indigere*; addit, *hujus etenim & genus ſumus*. Videlicet propter eſſe, quod à Deo per creationem hauritur, & omni momento conſervatur.

POGONIA: πωγωνία, *pogonìa*, latinè penultimâ correptâ, niſi græcus in eâ retineatur accentus. Eſt cometarum ſpecies, quæ deorsùm adinſtar barbæ comam præfert. Nam πώγων, *pógon*, barbam ſignificat. Ab hac voce fit & *pogònias*, & pogoniátes, ideſt barbatus: Jovis quidē epitheton, ſed de aliis quoque dicitur, & Religioſis pogonophoris, ſeu prolixiorē barbā geſtantibus, non malè adaptatur.

POLEMARCHUS: πολέμαρχος, *polèmarchos*, dux belli, quem nonnulli volunt uno tantùm equitum magiſtro inferiorem eſſe, & hodie mareſchallū vocari. Ità dictus à πόλεμος, *polemòs*, bellum, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps. Iſtis apud Ætolos claudendarum portarum, & urbis cura incumbebat: claves noctu detinebant, interdiu autem portarum cuſtodiis operam dabant. Ab eâ voce fit πολεμαρχία, *polemarchìa* (latinè polemarchia, p.b., ni græcus accentus in eâ ſervetur) ipſum polemarchi munus ſignificans. Quia verò in Eccleſiâ militante ſunt & ſua bella, ex quâ mille clypei pendent, omnis armatura fortium: ſunt & in eâ ſui polemarchi. Unde & polemica ſcribentes S.S. Patres ſuos ſtylos in Eccleſiæ hoſtes acuere: propterea illos ſacros Polemarchos jure nuncuparis. Sed maximè S. Petro adaptatur hoc nomen, ex quo Orthodoxæ prælia Eccleſiæ, poſt Chriſtum, omne robur deſumunt. Si enim cæteri Apoſtoli belli ſunt triumphales duces, & cęleſtis aulæ milites; Petrus ſuo principatu, & ut cęli Janitor, ſuprà omnes polemarchiam ſibi meritò veodicare cenſetur.

POLEMICUS: πολεμικὸς, *polemicòs*, p.b., bellicoſus, bellicus, bellandi peritus, Adiectivum enim eſt à ſopradicto vocabulo *polemòs*, bellum, deductum. Quia verò, ut diximus, contrà hæreticos S.S. Patres Eccleſiæ bellom gerunt; ideò eorum opera contrà hæreſiarchas, & eorum aſſecias, ſacrum claſſicum inſonantia, polemica nuncupantur. Sicuti Polemici dicuntur omnes illi Doctorum tractatus, qui controverſias adversùs veſanum heterodoxorum goliathiſmum, ut dives panoplia, complectuntur. In hoc decertandi genere, non ferro, ſed calamo, non acri corporis impetu; ſed invictæ veritatis ductu, non lacertorum contentione; ſed Charitatis fervore, primas tenet Auguſtinus, verus inter S.S. Patres contrà hæreſes Polemarchus. Ejus opera polemica comprehenduntur tomo ſexto, & ſeptimo. Et ſexto quidem, etſi contrà varios hæreticos, immò contrà Judæos ſtrenuè decertet; tamen acerrimè adversùs Manichæos inſurgit: ſeptimo verò invictis phalangibus duplicem ſtruit aciem. Primam movet adversùs africana illa monſtra, quæ Donato adhærentia venuſtam orthodoxæ Fidei faciem ſibi eripi paſſi ſunt: ſecundam contrà Pelagianos gratiæ Chriſti inimicos, favore cęleſti roboratam adigit, & utrumque hoſtem, poſt tot lethalia vulnera redivivum, glorioſè debellat, profligat, & ſternit.

POLI: πόλοι, à πόλος, *pòlos*, cardo, terminus, axis, circà quem volvitur aliqua ſphæra. Hujus origo eſt à verbo πολέω, *polèo*, verto, verſo: eò quòd circà polos, vel ſaltem eorum axem ſphæra vertatur. Poli ſunt in cęlo duæ extremitates illius axis imaginarii, circà quem intelligitur volvi cęlum univerſum: quæ ſunt puncta immobilia ſibi invicem diametraliter oppoſita. Sicuti in unâ ſphærâ artificiali duo illa puncta, quibus innititur, & circà quæ volvitur, poli dicuntur. Axis verò eſt illa linea, quæ ab uno puncto ad alterum deducitur per ſphæræ diametrum. Unus è cęli polis vocatur Arcticus, & Septentrionalis, nobis Europæis ſemper apparens. Nam cùm ſit immobilis, quibus apparet nunquàm occumbit. Circà hunc volvitur utraque Urſa, major, & minor, à quibus & Arcticus, & Septentrio nuncupatur. Nam cùm ſingulæ ſeptem ſtellis conſtent, Urſa minor præſertim, quæ eſt polo maximè vicina, habet ſtellas tardè ſe moventes, inſtar bovis, linguâ priſcâ trion à Latinis, forſitan eò quòd terram tereret, appellati. Illæ ſtellæ, ſicut & aliæ polo vicinæ nunquàm nobis occidunt, ſed circùm ipſum volvi ſatis obſervantur. Sicut autem polus eſt in cęlo, ità & in terrâ illud punctum figuratur, quod perpendiculariter polo ſubjacet cæleſti. Ad hunc quantò quis vicinior accedit; eò magis ſuper verticem polum cęli, cum ſuis Urſis, ſuſpicit elevatum: quantò plùs ab ipſo versùs æquinoctialem recedit; tantò quoque depreſſior ei polus apparet. Hinc ſecundùm poli elevationem, locorum ſitum quoad latitudinem metiuntur Geographi. Nam quanta eſt poli elevatio; tanta eſt ab Æquinoctiali diſtantia. Quia verò versùs polos Sol nunquàm ultrà Tropicos accedit, ideò illic in partibus terræ ſub polis, præſertìm tempore hyemis, dum Sol ab illis incolis, ſi qui ſunt, non videtur, maximum eſt frigus; adeòque in illis regionibus terra prorsùs inhabitabilis exiſtimatur. Et certè de polo arctico ſatis experientiâ conſtare videtur, regionem illam ad multos gradus non inhabitari: cùm ultrà gradum 80, omnia inculta, nivibus, & glaciebus cernantur obſita. Illa verò terra versùs polum antarcticum magis incognita: cùm ad ipſam non adeò facilis noſtris detur acceſſus, & ille polus noſtro aſpectui ſemper ſubtrahatur. Nam unus è duobus polis non cernitur ab illis, qui non degunt inter Æquinoctialem, & talem polum. Cùm enim loco aperto non niſi cęli medietas ſimul aſpici poſſit, & ab uno polo ad Æquinoctialem ſit cęli quarta pars; ille qui eſt in Europâ cis Æquatorem polum antarcticum videre non poteſt, cùm diſtet

ab ipsius vertice plusquàm quartâ cęli parte. Illæ cęli regiones versùs polos, à vertice terrarum habitatarum procul distantes, in cęlo considerantur, ut quidam anguli, & partes remotæ. Circà ipsas in revolvendis cęlestibus machinis, ex mente impiorum, divinam providentiam circà hæc inferiora negantium, Deus videtur totus occupari. Cujus impietatis Eliphaz falsò Jobum insimulat, cùm eum hujus infidelitatis arguit, ut illos qui dicunt, quòd Deus nostra non considerat, *& circà cardi-*

Iob.22.14 *nes cœli perambulat*. In Textu hebraico legitur

חוג, chug, circulus, ambitus. *chug*, ideſt gyrus, ſphæra, & ſecundùm Hieronymum cardines: & 70 legunt γῦρον οὐρανοῦ διαπορεύσεται, *gyron uranû diaporeusetai*, ideſt, gyrum cęli perambulat. Quòd autem de terræ cardinibus in Scripturis fiat mentio, non inde convincitur habere ſuos polos, circà quos, & proprium axem motu diurno circumvolvatur, ut censuit Copernicus, & poſt ipsum Renatus Descartes; ſed cardines terræ dicuntur, ſicuti & ipsius poli, illa puncta, cęli cardinibus ſubjacentia, & cardines cęli nuncupata. Ità dixit Moyſes de Iſraëlitis in remotiſſimas terras ob ſcelera abducendis, & poſteà ad Deum convertendis: *Si ad cardines cęli fueris diſſipatus,*

Deut.30.4. *inde te retrahet Dominus Deus tuus*. Hebræus habet *biktseh*, in fine, in extremo: nam *katseh* eſt finis, & extremitas. Septuaginta dicunt, *A ſummitate celi* (ἀπ' ἄκρου τοῦ οὐρανοῦ) *ſi fuerit diſperſio tua*.

בקצה, biktseh. Cardines verò Orbis terræ longè poſt, immò totâ

קצה, katseh. æternitate à parte ante, poſt Increatæ Sapientiæ generationem facti, ſunt eædem illæ regiones boreales, & auſtrales verſus polos: aut certè oſtendit Scriptura terram habere reſpectu Dei ſuos polos, cujus omnipotentia tam faciliè eam poteſt invertere, & circumvolvere quàm orbes cęleſtes polis inſiſtentes. Sicuti videtur innuere mater Samuelis: *Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper*

1.Reg.2.8. *eos orbem*. Vel potius loquitur ad captum noſtrum de cardinibus, quibus immenſa terræ machina incumbere videtur. Hinc Textus hebraicus utitur voce *metſuke*, in regimine: nam *metſukim* ſunt

מצקי, metſuke. ſtationes, & columnæ.

POLITES; πολίτης, p.l., civis, popularis, municeps. Eſt enim adjectivum à ſubſtantivo πόλις, *polis*, civitas. Civilis illa Theologia, de quâ Varro mentionem agit, & de quâ intrà in voce *Theologia* dicetur, meritò Theologia politica nuncupanda. Hæc politis, ſeu civibus competebat; & hi, ut opinor, ſunt illi politi, ſeu politæ, de quibus ait Tertullianus, *Cum hodie jam politi, quos ante paucos*

In Apolog.c.6. *dies luctu publico mortuos ſint confeſſi, in Deos conſecrent*. Ità Gentilium vanitatem, & impiam facilitatem quoslibet Deos creandi, ſubſannat.

POLITIA; πολιτεία, p.l., Reſpublica, vel potiùs ipsius Reipublicæ regimen, quod aptiùs in græco dicitur πολίτευμα, *politeuma*, Significat omne rectum civitatis regimen apud Iſocratem: ſicuti politeuma eſt regimen in genere, ſeu ipſum genus adminiſtrandi. Iſtæ voces ortum habent à πόλις, *pólis*, civitas; à quâ ſit verbum πολιτεύομαι, *politeuomæ*, rempublicam gero, adminiſtro. Sed quamvis Iſocrates pro ſolo recto regimine politiam ac-

L.3.Polit.c.6. Eth. Nicom.l.8.c.12. ceperit, tamen ab Ariſtotele latiùs ſumitur: cùm ſub politiâ etiam tyrannidem comprehendat. Nam eam in ſex ſpecies dividit: in monarchiam, ariſtocratiam, politiam ſtrictè, ſeu timocratiam, tyrannidem, oligarchiam, & democratiam: de quibus ſuo loco. Non tamen eadem eſt politia cum politicâ rigoroſè ſumptâ: quia politia magis eſt in principibus, politica verò ſtrictè ſumpta in ſubditis, ut poſteà ſubjiciemus. Politia ſumpta pro bono regimine eſt virtus ſubjectiva prudentiæ; cùm hæc ut in ſuas partes dividatur in henarchiam, & polyarchiam, ſeu in eam quâ quis ſeipſum regit, & in eam quæ multitudinem reſpicit. Et hæc quidem ſubdividitur in civilem, ſeu politicam, œconomicã, legislatricẽ, & militarẽ. Civilis, ſeu politica in duas ſpecies diſpeſcitur; nempe in eam quę eſt in regnãte, & in eam quę reperitur in ſubditis. Ea quę eſt in regnante à D. Thomâ dicitur regnativa, & ea quæ in ſubditis in ordine ad bonum commune, vocatur politica. Prudentia verò, ut ait Ariſtoteles, eſt propria virtus principis, adeòque ſpecialis prudentia debet eſſe regnativa, ſeu politia: quæ quidem principalis prudentię ſpecies eſt reputanda. Nam, ut ait D. Thomas, in eo qui non ſolùm ſeipſum debet regere, ſed communitatem, perfecta ratio regiminis invenitur, & eò perfectior quantò univerſalior, & ulteriorem finem attingens. Et ideò regi, ſi modò verè regiis virtutibus dotatus eſt, prudentia competit ſecundùm perfectiſſimam rationem. *Et propter hoc regnativa ponitur ſpecies prudentiæ*. Cùm autem politia non ſolùm comprehendat regni adminiſtrationem, quæ monarchia dicitur, ſed etiam alias enumeratas ſpecies, à quibus propriè nulla prudentiæ ſpecies denominatur; ideò ad regnativam reducuntur, illæ ſcilicet quæ rectitudinem ſectantur, Nam tyrannis v. g. etſi politiæ ſit ſpecies, non ideò inter prudentiæ ſpecies locum ſortitur: & ſicut ab his excluditur; ità & à ſpeciebus politiæ, ſolùm pro recto regimine intellectæ. Et hoc eſt quod ait D.Thomas, quòd inter alias politias optimum regimen eſt monarchia, & ideò potiſſima prudentiæ ſpecies à regno denominatur. *Ità tamen quod ſub regnativa comprehendantur omnia alia regimina recta, non autem perverſa quæ virtuti opponuntur*. Politia ſtrictè, & ſpecialiùs ſumpta eſt recta democratia. Hinc Tertullianus citat Platonis Politiam, ſeu de Republicâ libros, dicens: *In Politiâ tamen cujuſdam inſepulti cadaver opponit, longo tempore ſine ullâ labe, præ animæ ſcilicet individuitate, ſervatum*. Id narrat Plato lib. decimo. Politia nonnonquàm ſumitur pro loco in certaminibus, civibus deſtinato. Et ità intelligit Interpres eundem Tertullianum dicentem: *Xyſtarches Spiritus ſanctus, corona æternitatis bravium: angelicæ ſubſtantiæ politia in cęlis, gloria in ſecula ſeculorum*.

L.5.c.5. | D.Tho.2.2.q.50.a.1.c. | D.Tho.ad 2. | De Anima c.51. | In Lib.ad Martyras c.3.

POLITICA; πολιτική, *politikè*, p. b., peritia, & prudentia civilis, Ab eâdem origine derivata quâ vocabulum polites. Eſt una, ut vidimus, ex ſpeciebus prudentiæ gubernatricis, adeòque nobiliſſima virtus: etſi per abuſum in malam partem plerumque ſumatur, quæ tunc potiùs ad prudentiam carnis reduci debet. Intelligunt enim plerumque, per politicam, perverſam prudentiam, quâ omnia humana, & divina, privatæ, vel Reipublicæ poſtponuntur utilitati. Quæ pura eſt carnis pru-

55. a. 1. prudentia, *secundùm quam*, ut ait Angelicus, *aliquis bona carnis habet, ut ultimum finem vitæ suæ*: à quâ & Politici denominati. Sed politica veræ prudentiæ species est illa, quæ Reipublicæ bonum intendit, secundùm rationis rectitudinem.
q. 47. a. 10. ad 1. Nam, ut ait idem S. Doctor, *prudentia relata ad bonum commune vocatur prudentia politica.* Quæ duplex est, uti superiùs in *politia* fuit insinuatum. Principalior quidem in principe, seu regnantibus, ut in rectâ polyarchiâ, residet, & politia dicitur; alia verò in subditis locum habet. Sicuti docet Aristoteles, quòd prudentiæ politicæ sunt duæ species; una quæ est legum positiva, quæ pertinet ad principes: alia quæ retinet commune nomen politicæ, quæ est circà singularia, quæ subditis incumbit peragere. Et inde est quòd D. Thomas, cum eodem Philosopho, æquiparat prudentiam in principe ad modum artis architectonicæ: in subditis autem ad modum artis manu operantis. Nam sicut architectus totam fabricæ ideam, & regulas continens, relinquit fabris cætera particularia, ad cujusque artem spectantia, & ipse totum opus in ordine ad fabricam coordinat; ità & princeps relinquit particularia à subditis peragenda, in ordine ad bonum commune, dum ipse omnia modo generaliore moderatur. Hæc politica in subditis tamquàm species ignobilior, sui generis nomen retinet: nam subditorum prudentia à regnativâ deficit, aliâ politicæ specie à nobis enumeratâ. Necessitas, & ratio etiam politicam in subditis stabiliendi, est illa quam assignat D. Thomas: quia subditi sic aguntur à principe, ut tamen etiam agant seipsos per liberum arbitrium, ad differentiam irrationalium, quæ solùm aguntur ab alio. Et ideò in subditis requiritur quædam regiminis rectitudo, ut dirigantur in principum suorum obedientiam,
D. Th. q. 50. a. 2. c. *Et ad hoc pertinet species prudentiæ, quæ politica vocatur.* Ea quæ ad politicam spectant prudenter descripsit Aristoteles Politicorum lib. 8. Sed vera politica est divinę Sapientiæ partus legitimus, prout ipsamet testatur:
Prov. 8. 15. *Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt justitiam.* Utraque politica non solùm discrtis verbis sæpiùs in Libris Sapientialibus docetur; sed ferè in omnibus S. Scripturæ libris aliquod politicum documentum hauriri potest. Habes enim politicam in Moyse, in senioribus ab ipso constitutis, in judicibus, regibus Israël, & tot aliis principibus, de quibus in S. Textu frequens mentio. Quem utinam sæpiùs relegerent nostri Politici, non adeò civiliter æternorum suppliciorum reos se constituerent! Imprudentissima verè prudentia, quæ politicè ducit ad perditionem!

1. POLITICUS: *πολιτικὸς, politicós*, p. b., civilis, ab eâdem radice quâ voces præcedentes. Significat eum qui politicam possidet, eâque utitur: & quidem secundùm virtutem, de rectâ politicâ loquendo. Sed prudentia hujus seculi, sicuti magis nota, & accepta; ità quoque politica pro carnis prudentiâ sæpiùs accipitur: quia & illam mundi sapientes utplurimùm amplexantur. Quamvis A-
Rom. 8. 6. postolus acriter ipsis intonet: *Prudentia carnis mors est.* Hanc perversam politicam graphicè descriptit Gregorius Magnus, ejus sapientiam irridens, machinationes enervans, velamenta, & technas detegens, hypocrisis larvam auferens, ementitæ prudentiæ figmenta explodens. Addit, *Hæc eadem duplicitatis iniquitas nomine palliata diligitur, dum mentis perversitas urbanitas vocatur.* L. Mor. 10. c. 16. Urbanitatem latino nomine dixit, quam politicam, seu civilem dicere potuit, *Hæc sibi*, inquit, *obsequentibus præcipit honorum culmina quærere, adeptâ temporalis gloriæ vanitate gaudere, irrogata ab aliis mala multipliciùs reddere: cum vires suppetunt, nullis resistentibus cedere, cum virtutis possibilitas deest, quidquid explere per malitiam non valent, hoc in pacificâ bonitate simulare.* Sicut autem perfecta politica à divinâ Sapientiâ ortum trahit; ità & perversa politica à mendacii patre, qui est rex super omnes filios superbię, originem agnoscit. Hæc severè condemnatur in Scripturis, & multis exemplis ab hominum cordibus docetur eliminanda. *Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* 1. Cor. 1. 19. Hanc sectantes Judæi, ne amitterent locum, & gentem, defecerunt scrutantes scrutationes, terram perdiderunt, & cęlum. Ità quoque illi Taneos, Ægypti Metropoleos, & Pharaonis regiæ, insignes politici, qui si maximam præ aliis sibi arrogabant sapientiam, evanuerunt, ut alii Gentiles, in cogitationibus suis, & dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Nam ità prædixerat Isaias: *Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis, dederunt consilium insipiens.* Is. 19. 11. Sicuti priùs Moysis tempore imprudeos politica Pharaonem, principes, Ægyptum universam exterminavit; ità quoque alios perituros Propheta prædixit. Omitto tot reges Israël, per politicam idololatriam sectantes, tot mundanos dynastas, tyrannos, monarchas qui è re suâ putantes sceleribus principatũ fulcire, cum regno corruerunt, profligati sunt, perierunt. Similes politicos, qui omnia ad status rationem, ut ajunt, ordinant, parùm rectè de Fide sentire, & plerumque in atheisimum incidere, satis est manifestum. Dum enim suis maximis, axiomatibus, & principiis, Fidei articulos vident refragantes, potiùs istis dissentiunt, quàm ut suam abjiciant insipientiam. Nota est hæresis Politicorum antiqua, & moderna: & horum plerique stultissimè putant se salvandos, modò in Christum utcumque credant. Unde & tenent Lutheranos, Calvinistas, Anabaptistas, & alios ejus farinæ heterodoxos salutem consecuturos, si credant præcipua Fidei mysteria, licet in aliis non rectè sentiant: ut refert Mart. Becanus. To. post. tr. 1. c. 12. q. 4. concl. 2.

Istorum errorem hîc confutare non vacat, cùm satis constet neminem extrà veram Ecclesiam salvari posse, quæ, ut ait Apostolus, *est columna, & firmamentum veritatis.* 2. Eum autem, qui ejus authoritatem in uno articulo ab eâ proposito spernit, alios verâ fide tenere, prorsùs est impossibile. Optimè dicit Augustinus: *Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.* Lib. 4. de Symb. ad Catech. c. 13. Ut taceam tam multa opera esse ad salutem necessaria, in quibus qui erraverit in uno factus est omnium reus. Et satis patet semper ab Ecclesiâ pro hæreticis habitos fuisse, non solùm eos, qui errant circà Trinitatem, & Incarnationem; sed etiam qui

ad-

admissâ Trinitate, & Incarnatione errarunt circà peccatum originale, circà necessitatem gratiæ, circà Ecclesiam, & Sacramenta. Deinde, sicut ait Apostolus, ut est unum Baptisma, ità una Fides est, quæ in solâ catholicâ reperitur Ecclesiâ. Qui autem partim credit, partim non credit, unam illam Fidem non habet, & extrà Ecclesiam, quæ in
Ep. 152. ad Donatistas. unâ Fide fundatur, exclusus est. De quo dicit idem S. Pater: *Quisquis ergò ab hac Ecclesiâ catholicâ fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Ultrà verò alios errores, quos ævi nostri Politici invexerunt, illum quidem cum antiquis habent communem, ut doceant hujus seculi principibus etiam spiritualia subesse. Cujus originem refert Baronius ad Henricum regem, posteà Imperatorem hujus nominis secundum. Narrat enim anno 1046, istum eò vesaniæ processisse, ut ecclesiastica judicia sibi assumens, primùm Ravennatem Archiepiscopum dignitate privaret, inde verò Gregorium sextum Rom. Pontificem pontificatu violenter exueret. Quo etiam Optimus Pontifex ad schismata vitanda sponte se abdicavit, relinquens Clementi secundo, Henrici authoritate creato, pontificiam dignitatem, & sedem. Istud regis Germaniæ factum à pluribus laudatur, ob repressam Comitum Tusculanorum factiosam audaciam, pro libito Sedem apostolicam prostituentium. Iste pervicax error, ut ait Baronius, tran-
An Chr. 1046. N. 5 siit *in hæresim dictam Henricianam, communem cum hæreticis nostri temporis, qui volunt Imperatoribus, sive regibus, non temporalia tantùm, sed spiritualia esse subjecta, potissimùm verò S. Romanam Ecclesiam, quibus cum successoribus Pontificibus per annos 50 indefesso labore certandum fuit*, &c. Alia Politicorum hæresis tempore Lucii secundi Pontificis invaluit, factâ rebellione Romanorum contrà Pôtificem, dum senatoribus quos ante instituerant Patricium adjecerunt. Pontificem asserebant, more antiquorum sacerdotum, de decimis tantùm, & oblationibus sustentari oportere. Pestilentem hanc auram, ut cum Baronio loquar, insufflavit Arnaldus de Brixiâ novus hæresiarcha, Petri Abailardi discipulus: unde & Politicorum hæreticorum patriarcham se constituit, & principem. Cujus hæresis cum Authore damnata fuerat sub Innocentio secundo in Concilio Lateranensi, anno Christi 1139: sed tempore Lucii secundi maximè recruduit. De ipsâ Baronius scri-
An. Chr. 1144. bit: *Ab obitu namque Cælestini hoc anno, ut ait idem Otto in Friderico, invalescere cœpit istiusmodi rebellio Romanorum adversùs Pontificem, eademque hæresis dicta Politicorum, sive alio nomine (si ab ejus hæresiarchâ denominare magis placeat) Arnaldistarum, ab Arnaldo Brixiano*, &c. Quibus patet heresim hanc ab henricianâ esse differentem. His omnibus si errores nostri temporis Poli-
Rom. 8. 7. ticorum adjunxeris; videbis quantùm prudentia, & *sapientia carnis inimica sit Deo*.

POLYANDRIA: πολυανδρία, *polyandria*, latinè in rigore penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ retineatur. Est multorum virorum possessio; à πολὺς, *polys*, multus, & ἄνδρες, *andres*, viri. Unde & πολύανδρος, *polyandros*, dicitur multos viros habens. Idem significat πολυάνθρωπος, *polianthropos*, (latinè propter *omega*, polianthrópos, p. l., diceretur) ab *anthropos*, homo. Sed ordinariè populosus intelligitur: ut polyanthropos civitas. Etsi verò polygynæcia, seu multarum mulierum ductio aliquando licita fuerit; nunquàm licita potest esse polyandria, seu multos viros habere: cùm expresse sit contrà naturæ finem primarium, qui est prolis generatio, & ejus conveniens educatio. Nam virorum pluralitas generationem impedit, prolemque reddit incertam.

POLYANDRION: πολυάνδρειον, p. b., sepulchrum, locus ubi sunt multa sepulchra, commune hospitum sepulchrum. Vox est ejusdem cum præcedenti etymologiæ, seu à *polys*, multus, & ἀνήρ, *anér*, vir, genit. ἀνδρὸς, *andrós*, viri. Dictum polyandrion, quia ibi multi viri sepulti: quod & cœmeterium appellatur. Horum multa pro Christianis, extrà Urbis pomœria, operosâ structurâ, in subterraneis extabant, & ad 43 enumerantur à An. Chr. 226. N. 9.
Baronio. Quæ dum tot Martyrum millibus augusta erant, qui verè propter animum invictum viri, & heroes fuerant, rectissimè polyandria nuncupata. Nam & ἀνδρεία, *andria*, virtutem fortitudinis significat, quâ maximè Sancti Martyres, etiam teneræ Virgines, excelluerunt.

POLYANTHEA: πολυάνθεια, *polyanthia*, latinè propter diphthongum græcam in *e* longũ conversam, penultimâ productâ, quamvis hoc non observetur à Græcis. Idiomate nostro verti posset multiflorium: cum sit à *poly*, multum, & in compositione pluralitatem significat, & ἄνθος, *anthos* est flos. Ità vocantur aliqua opera, quæ ab Authoribus suis, ut ab ipsis apibus, ex multis variorum Doctorum, & eruditiorum floribus conflata sunt. Et ità ab omnibus studiosis opera navanda, ut ex meliorum Doctorum pretiosioribus flosculis sapientiæ suæ mella componant: relictis perversæ doctrinæ venenis, quam propinant libri prohibiti, sub eloquentiæ, aut curiositatis melle latitantem. A quoque nempe sapiente formanda domestica polyanthea ex libris sacris, & sanis. Nam hanc veram *sapientiam omnium antiquorum exquiret* Ecc. 39. 1
sapiens, & in prophetis vacabit. Narrationem virorum nominatorum conservabit, & in versutias parabolarum simul introibit. Sed proh dolor! quàm magna est hominum curiosa vanitas, & vana curiositas, ut libentiùs libros prohibitos, quamvis aliis longè inferiores, lectitent. Et multi, etiam ignari, qui ex libris concessis magnam sapientiam haurire possent, & ea quæ ad suum munus spectant perfectè cognoscere, avidè prohibitos perlegunt: ex quibus venenata pocula sæpiùs hauriunt, & sensim sine sensu in gravissimos trahuntur errores.

POLYARCHIA: πολυαρχία, *polyarchia*, latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos, ut in similibus fieri assolet, imitemur. Plurium principatum sonat: à dicto *poly*, & ἀρχὴ, *arché*, principatus. Vox ista dupliciter intelligi potest, activè, & passivè; idest, ut principatus ipse sit plurium, vel principatus in plures. Priori modo monarchiæ opponitur, quæ est unius principatus, seu regimen

in

in quo unus solus dominatur. Hocque sensu polyarchia est regimen, in quo multi Rempublicam administrant: quæ subdividitur in aristocratiam, & democratiam, de quibus suo loco tractatum est. Polyarchia secundo modo est multitudinis regimen, seu in multos principatus: ità passivè intelligitur plurium principatus, ità ut illi plures se teneant ex parte illorum qui reguntur, & gubernantur. Hoc sensu intellecta polyarchia non opponitur monarchiæ: immò illam sub se comprehendit, cùm hæc sit plurium, ut potè unius regni principatus. Sed ità sumpta polyarchia henarchię contraponitur, quæ est prudentia sui tantummodò moderatrix: cùm tali sensu polyarchia, seu prudentia polyarchica, sit prudentia multitudinis gubernatrix. Primo sensu polyarchia potiùs pro ipso regimine sumitur: secundo verò pro ipsa virtute prudentiæ. Nempe pro ejus specie potiori oppositâ prudentiæ particulari unius hominis respectu suiipsius, seu solitariæ, aut personali: quia potius est bonum commune, quàm privatum. Unde infert D. Thomas; *Quia ergò ad prudentiam pertinet rectè consiliari, judicare, & præcipere de his, per quæ pervenitur ad debitum finem, manifestum est quòd prudentia non solùm se habet ad bonum privatum unius hominis: sed etiam ad bonum commune multitudinis.* (2.2.q.47. a.10.c.) Hæc prudentia polyarchica seu gubernatrix, subdividitur in politicam, seu civilem, œconomicam, legislatricem, seu nomotheticam, & militarem: ut disertè Lessius exponit. (De Iust. & jure l. 2.c.2. d. 2.) Quamvis in schematibus Augustini Hunnæi, in D. Thomæ Operibus, hæ quatuor species prudentiæ polyarchicæ assignentur: monarchia, politica, œconomica, prudentia militaris. Sed apud Lessium nomothetica pro monarchiâ, seu regnativâ ponitur. Nam etiam Aristoteles legispositivam assignat partem prudentiæ: pro quâ D. Thomas ponit regnativam, quam dicit Philosophum denominare *à principali actu regis, qui est leges ponere.* (q. 50. a.1. ad 3.) Quia verò alia legitima regimina, ut aristocratia, & democratia, habent aliquid de regimine regis; etiam habent aliquid eatenùs de nomotheticâ, & per consequens de regnativâ: sub quâ comprehenduntur istæ prudentiæ à talibus regiminibus desumptæ. Ità pro omnibus bonis regiminibus una species prudentiæ polyarchicæ statuitur, quæ à D. Thomâ regnativa, & ab Aristotele nomothetica, seu legispositiva nuncupatur.

POLYCANDELUM: πολυκάνδηλον, *polycandelon*, latinè penultimâ productâ, quamvis Authores aliqui græcè vocem istam efferant cum accentu in antepenultimâ. Est candelabrum plures candelas ferens: adeòque vocabulum est partim græcum, & partim latinum. Nam *polys*, multus: candela verò dictio latina, à lucis candore formata. Quapropter vocem istam Græci à Latinis mutuam sumpserunt. Polycandeli mentionem agit Anastasius. (In Leone 3.)

POLYCARPUS: πολύκαρπος, *polycarpos*, fructuosus, fertilis. Formatur à dicto *polys*, multus, aut à *poly* similiter in compositione multitudinem significante, & καρπὸς, *carpós*, fructus: adeòque polycarpus multos fructus ferens. Unde & græcè πολυκαρπία, *polycarpia* (latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus in eâ usurpetur) fertilitas appellatur. Ex nomine adjectivo in nomen aliquorum proprium transiit: inter quos re, & nomine Ecclesiæ catholicæ verè Polycarpus fuit ille Sanctus Episcopus Smyrnensis, S. Joannis Evangelistę discipulus, & S. Irenæi præceptor. Ad eum utpotè Ecclesiæ Angelum, seu legatum, & Episcopum, jussus est scribere Joannes; *Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe.* (Ap. 2. 8.) Eum autem à patientiâ, & spiritualibus divitiis laudibus extollit. A S. Joanne quidem paulò ante fuerat Ecclesiæ Smyrnensi præfectus, & 72 annis post scriptam Apocalypsim est martyrio coronatus. Igni quippè ob Fidem traditus, magis per stipularum adustionem, quæ cum electo quoque Ecclesiæ frumento reperiuntur, purificatus, fecundior apparuit: dum germinantibus ejus discipulis, & virente sacrâ ejus doctrinâ, post exustionem fructuosior evasit. De quo Irenęus ait: *Polycarpus non solum ab Apostolis edoctus, & conversatus cum multis, ex eis qui Dominum nostrum viderunt, sed etiam ab Apostolis in Asiâ, in eâ quæ est Smyrnis Ecclesiâ constitutus Episcopus, quem & nos vidimus in nostrâ primâ ætate.* (L.3.c.3.) Tantâ clarus fuit opinione sanctitatis, & orthodoxæ veritatis; ut teste D. Hieronymo ejus epistola ad Philippenses antiquitùs publicè legeretur in Ecclesia. (De Script Eccl.) Valde senex (nam 86 annis, uti Proconsuli dixit, Christo servierat) martyrii palmam adeptus, uberiores in cęlo suæ Fidei fructus recepit. Anno Christi secundùm Baronium 169.

POLYCHRONIUS: πολυχρόνιος, *polychrónios*, p.b., diuturnus, longævus, multi temporis. Fit autem à dicto *poly*, multum, & χρόνος, *chrónos*, tempus. Ideò polychronia dicta illa animalia quæ longâ vitâ fruuntur: Veluti coturnices, corvi, cervi, & alia. Ità macrochronium, seu polychronium fore Deus promittit eum, qui parentes honoraverit: *Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longævus super terram.* (Ex.20.12.) Textus hebraicus ait, ut *jaarichún jamécha*, prolongent dies tuos: (יאריכון ימיך) & 70, ut sis μακροχρόνιος, *macrocrónios*, longęvus. Nam κρόνος, *crónos*, saturnus, etiam tempus, & senem significat: Ni *macrochronios* legi debeat, idest diuturnus. Meritò enim longævitas ei promittitur, qui suæ vitæ, post Deum, principio debitam præstiterit pietatem. Vitâ diuturnâ, aut potiùs immortali, fuit dignus Polychronius Apameę Episcopus, impii Theodori Mopsuestiæ frater Episcopi, qui vitâ, & verbo egregius in Job, & Ezechielem commentaria relinquens, æternitati beatę fuit adscriptus: quamvis in terris corporaliter vivere desierit anno Christi 400. Polychronium in neutro dicitur illa vitæ longævæ acclamatio, quæ à Latinis istis vocibus, *ad multos annos*, fieri solet.

POLYDORUS: πολύδωρος, *polydoros*, latinè propter *omega* penultimâ producta, etsi vox gręca sit proparoxytona. Est ille qui multa donat, aut etiam qui multa dona accepit. Nam vox est composita à *poly*, multum, & δῶρον, *dóron*, donum. Sicuti munificus à munere; ità polydorus à donis dicitur: adeòque etiam munificum sonat, & polydoria (p.b., etsi gręcus accentus in eâ ponatur, & à multis è nostris retineatur) munificentia latinè dicenda.

POLYEDRON, aut polyhedron: πολύεδρον, latinè in prosâ penultimâ correptâ, in versu communi. Est locus multas habens sedes: à dicto *poly* multitudinem indicante, & ἕδρα, *hédra*, sedes. Polyedron dici potest quilibet locus, multis sedibus distinctus, ut in choris pro Canonicis, aut in aliis consessibus, pro viris alicuius scholæ, consilii, senatus, aut cujuslibet cœtus congregandis.

POLYEUCTUS: πολύευκτος, *polyeuctos*, multùm optabilis. Fit enim à *poly*, multum, & verbo εὔχομαι, *euchomæ*, precor, opto, vota nuncupo, veneror. Sancti Martyris pulchrum nomen, quem optabilem fuisse & mundo, & cælo, satis agnoscimus. Eum rapuit cælum, quo dignus non erat mundus. Piissimis tamen est votis prosequendus, quem Ecclesia Sancta omnibus devotè venerandũ, precibus etiam exorandũ non otiosè proponit.

POLYGAMIA: πολυγαμία, *polygamia*, latinè, cùm penultima brevis sit, in rigore proparoxytonè esset efferenda. Sed usus apud plerosque invaluit, ut in similibus terminationibus græcus accentus servetur in penultimâ. Est nuptiarum pluralitas: unde & πολύγαμος, *polygamos*, p. b., qui multas duxit uxores, quem Hieronymus ad verbum transferens multinubum vocavit. Formatur à dicto *poly*, multum, & γάμος, *gámos*, nuptiæ. Dupliciter autem intelligi potest polygamia, seu nuptiarum pluralitas: nempè simul, & successivè, mortuâ priore uxore. De polygamiâ primo sensu mox agemus, de polygyneciâ loquentes. Secundo sensu magis videtur intelligenda vox ista polygamia, pro uxorum pluralitate successivè ductarum: sicuti polyandria suprà dicta posset accipi pro virorum plurium successivè, priore defuncto, eidem mulieri copulatione. Ità quippè pro nuptiis successivis sumi solet bigamia; prout monogamia pro unicæ uxoris, etiam successivè, ductione. Nam monogamus non dicitur, qui priore mortuâ aliam ducit. Hoc sensu polygamia est, & semper fuit licita: ità ut utrique conjugi, alterutro mortuo, liceat ad secundas, & ulteriores nuptias pertransire. Hæ semper sunt sacramentum, cùm adsit materia, & forma, ac debita ministri intentio, ut suppono, qui sunt ipsi contrahentes. Olim Montanistæ, & Novatiani in hoc hæretici fuerunt, quibus etiam monstrosè adhæsit magnum illud Africæ monstrũ Tertulianus. De Montanistis ait Augustinus: *Secundas nuptias pro fornicationibus habent, & ideò dicunt eas permisisse Apostolum Paulum, quia ex parte sciebat, & ex parte prophetabat, nondum enim venerat quod perfectum est, Hoc autem perfectum in Montanum, & ejus prophetissas venisse delirant*. Ità quippè præsumebant isti novi paracliti Apostolum erroris damnare, qui ait, dormiente, seu mortuo viro, posse mulierem cui vult nubere: & Timotheo scribens dicit, *Volo juniores viduas nubere*. Quapropter optimè in secundo Concilio Nicæno definitum, non esse recipiendos Novatianos, nisi priùs polliceantur, se cum illis, qui ad secundas nuptias transierunt, communicaturos. Et posteà de secundis, & ulterioribus nuptiis, in Concilio Florentino statutum est licitas esse. Quod planè consonat Sanctis Patribus, etsi, ob cordis munditiam, ità ergà continentiam propensis. Inter alios D. Hieronymus ait se non damnare *bigamos, immò nec trigamos, & si dici potest octogamos*. Et generaliter S. Augustinus pronunciat, *Nec ullas nuptias audeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre*. Et inter varias rationes observat de muliere, quæ successivè septem fratribus nupserat (quam difficultatem pro seculo futuro contrà Christum urgebant Sadducæi) Dominum non significasse talem malè fecisse: *sed nec ipsam ut videmus tot maritorum mulierem ulla suæ sententię significatione damnavit*.

3. de hær. ad Quodv. c. 26.

1. Cor. 7. 39.

1. Tim. 5. 14.

Can. 8.

Apol. ad Pamm.

De Bono viduitatis c. 12.

Matth. 19

Ib.

POLYGRAPHIA: πολυγραφία, *polygraphia*, latinè penultimâ correptâ, nisi, ut fit à plerisque, græcus accentus in eâ retineatur. Significat autem ista vox scriptionis multitudinem, à dicto *poly*, & γράφω, *grápho*, scribo. Quare de Authore aliquo, ob multa opera in lucem edita famoso, dici potest polygraphiâ excelluisse. Sic Author vitæ S. Joannis Chrysostomi, ipsius Operum tomo primo insertæ, scribit quòd Augustinus, *cum hoc*, scilicet Chrysostomo, *polygraphiâ fortassis certare possit*.

In Oper. D. Joann. Chrysost. 1.

POLYGYNÆCIA: πολυγυναικία, *polygynękia*, cum accentu ut in vocabulo præcedenti, est uxorum pluralitas. Vox ista reperitur ad marginem inter Opera D. Augustini, in Lib. de bono viduitatis, ad Cap. septimum. Ubi S. Doctur loquitur de Veteris Testamenti Patriarchis, qui plures simul habebant uxores. Unde patet per polygynęciam hîc intelligi polygamiam, sicuti nuper diximus, primo modo sumptam. Dicitur autem polygynæcia à voce *poly*, quæ pluralitatem significat, & γυνὴ, *gyné*, mulier in genit. γυναικὸς, *gynæcós*. Hęc uxorum pluralitas repugnat primæ matrimonii institutioni: in quâ unam mulierem uni viro Deus copulavit. Pro quo citantur varii S.S. Patres, & Authores à Martino Becano. Repugnat quoque talis polygamia aliquo modo legi naturæ, ut docent passim Theologi contrà Durandum. Si enim conformis legi naturali fuisset; eam primò Deus instituisset: cum maximè opus erat, ad terram replendam, generis humani multiplicatione. Præterea contrà legem naturæ est, quòd res uni tradita, ut corpus conjugis in matrimonio, alteri tradatur. Atque finibus secundariis matrimonii repugnat: putà obsequio viri, & feminæ, necnon concupiscentiæ remedio. Adde facilè ex polygynæciâ oriri in familiâ rixas, & dissensiones, & zelotypias: nec concupiscentiæ muliebri ab uno viro, plures uxores habente, potest facilè fieri satis, Attamen quia ista polygamia non repugnat legi naturæ quo ad primaria ejus præcepta; idcircò Deus in priscis Patribus legitimè dispensavit. Primaria præcepta ordinãtur ad principalẽ finẽ, qui à naturâ in quâvis intenditur operatione. In matrimonio finis principalis est prolis generatio, qui meliùs in polygynæciâ servatur: dum plures liberi à pluribus nasci possunt uxoribus. In cæteris Deus potest dispensare: & cùm sit Dominus corporum, potest corpus viri, uni uxori traditum, alteri etiam ad usum concedere, præsertim cùm illius traditionis non impediatur finis primarius. Ante diluvium de solo Lamech narrat Scriptura plures uxures duxisse. Et ideò à S.S. Patribus arguitur, signanter à D. Hieronymo in Ep. ad Geruntiam. Post diluvium ne-

De Sacr. c. 4. q. 2. c. 11.

que

1. Petr. 3. 19. que Noë, nec ejus filii plures uxores habuere. Certè diluvii tempore *octò animæ salvæ factæ sunt per aquam*: scilicet Noë, & ejus uxor, tres ejus filii Sem, Cham, & Japheth, atque tres eorum uxores. In cap. 9. Gen. Tirinus tamen eorum nepotes plures uxores duxisse affirmat: cùm ità duorum, aut paulò plùs seculorum spatio, multiplicati fuerint homines super terram; ut Ninus, qui Assur in Genesi dicitur, filius Nembrot, seu Beli, paulò plùs 300 post diluvium annis (cùm ejus pater suam monarchiam anno 276 à cataclysmo inchoaverit) in aciem eduxerit equitum 200 millia, peditum 1700 millia, uti L. 3. refert ex Ctesiâ Diodorus, adversùs Zoroastrem regem Bactrianorum, qui & ipse plusquàm 400 millia produxit. Noë verò post diluvium continentiam servasse ex eo probatur, quòd ex tribus dictis ejus filiis *dissemınatum omne genus hominum*, asserat Scriptura. Gen 9. 19. Sed quidquid sit de istis Noë nepotibus, qui & multa scelera contrà legem divinam, & naturalem perpetrarunt; certum est in polygynæciâ cum Abrahamo, & aliis antiquis Patribus, partim ante, partim post Legem mosaicam, à Deo fuisse dispensatum. Constat enim tales viros sanctos plures uxores habuisse, quas non duxissent; nisi à Domino id ipsis concessum fuisset: eo scilicet fine, ut tunc major multiplicatio esset hominum fidelium, qui in cultu veri Dei educarentur. De quibus ait Augustinus: L. de bon. viduit. c. 7 *Viris usus plurimarum uxorum concedebatur uxorum, cujus rei non concupiscentiam carnis, sed providentiam generationis fuisse causam illud ostendit: quòd sicut viris sanctis habere plures uxores vivas, non ità etiam sanctis feminis licebat misceri pluribus maritis vivis: quoniam tantò essent turpiores, quantò magis appeterent, unde non essent fœcundiores.* Ista concessio à Deo facta priùs per inspirationem aliquibus ex S.S. Patribus, deinde eorum, aut exemplo, aut verbo, ad eorum posteros emanavit. Sed à quibus inceperit, prorsùs incertum. Verisimiliùs, contrà Scotum, hæc concessio facta est non solùm pro Abrahæ posteris, per lineam Isaac, & Jacob; sed etiam pro Ismahelitis, & Idumæis, quamvis ex ipsis Christus non esset nasciturus. Immò & Gentiles tali privilegio donatos fuisse probabiliter affirmat Bellarminus; cùm ob polygynæciam nullibi Gentiles reprehendantur in Scripturâ. Deinde S. Augustinus de Jacob ait: De Civ. Dei l. 16. c. 38. *Eo tempore quando multiplicandæ posteritatis causâ plures uxores lex nulla prohibebat, accepit etiam illam, cui uni jam futuri conjugii fidem fecerat.* Accepit autem quatuor uxores in Mesopotamiâ Syriæ, inter Gentiles, ubi talis mos vigebat, & lex nulla prohibebat. Nec refert quòd aliquando in sacris Eloquiis mulieres, à S.S. Patribus ductæ, vocentur concubinæ. Nam, ut docent communiter Interpretes, veræ erant uxores, etsi secundariæ, & ideò concubinæ vocatæ: quæ domus non habebant administrationem, nec earum filii jus ullum ad paternam acquirebant hæreditatem. Sicuti patet de Ismahele ab hæreditate excluso, Sed solis muneribus ad patris libitum contenti erant; & ità Abraham *filiis concubinarum* Gen. 25. 6. *largitus est munera*. Inter Christianos aliqui ferunt primum fuisse Valentinianum Occidentis Imperatorem, hujus nominis primum, qui uxorum pluralitatem concessit, ut refert Socrates, l. 4. hist. c. 27. Quia cujusdam Justinæ amore captus, eam retentâ primâ uxore Severâ ducere voluit: & ad suam incontinentiam palliandam legem sanxit, ut qui vellet tali polygamiâ frui posset. Sed Baronius istam fabellam à Socrate concinnatam, vel è trivio An. Chr. 370. N. 131. acceptam, luculentis rationibus demonstrat. Verè Lutherus, Saxoniæ Epicurus, hunc errorem aut suscitavit, aut confinxit: dum propositione 65, & 66, de bigamiâ Episcoporum, & in Cap. 16 Genesis, docet simul habere plures uxores cuique liberum esse. Sed polygynæcia prorsùs à Christo sublata, ut sancivit Tridentinum, dum Christus Sess. 24. c. 2. Dominus matrimonium ad primævam institutionem revocavit, & monogamiam, aut potiùs monogynæciam, primitùs viguisse Pharisæis ostendit. Matth. 19. Sic & dicit eum mœchari, qui dimissâ uxore aliam duxerit; eò magis illa retentâ. Atque in hoc, ut potè divini juris, Pontifex nullatenùs potest dispensare.

POLYHISTOR; πολυΐστωρ, *polyistor*, multiscius, qui multa novit, & memorat. Oritur enim ista vox à dicto *poly* multum, & ἵστωρ, *histor*, sciens, peritus. Ità Julianus Solinus, qui circà annum Christi 80 floruit, illud opus, in quo de variis rebus memorabilibus differit, Polyhistoria, p. b., nuncupavit. Sic à Nicolao Caussino Polyhistor symbolicus inscripti illi libri, in quibus exponit electorum symbolorum, & parabolarum stromata. De quo ipse in prolegomenis ait: *Placuit hunc librum polyhistorem symbolicum inscribere, quòd variarum historiarum stromata contineat, ad egregias aliquot sententias συμβολικῶς*, symbolicôs, *accommodatas*. Unde & polyhistor dici potest liber quilibet, qui varias historias, eruditiones, & doctrinas continet exaratas.

POLYMITUS; πολύμιτος, *polymitos*, p. b. 2 variis, & versicoloribus filis, aut liciis contextus. Fit à *poly*, multum, & μίτος, *mitos*, licium, filum. Sic Josephi tunica, eleganti opere ob colorum diversitatem contexta, quæ ipsius pulchritudini, & gratiæ nitori decorem conciliaret, jussu patris sui Jacob efformata, polymita dicta est. Gen. 37. 3. פַּסִּים *pasim*. *Fecitque ei tunicam polymitam*: hebraicè dicitur *passim*, idest frustorum, scilicet multorum colorum. Septuaginta non utuntur istâ voce græcâ *polymitam*: sed bis legunt χιτῶνα ποικίλον, *chitona pikilon*, idest, tunicam variam. Erat ista tunica talaris, scilicèt ad talos usque pertingens. Ut posteà V. 23. פַּסִּים *passim*. narratur, quòd fratres *nudaverunt eum tunicâ talari, & polymitâ*; hebraicè *passim*, multorum colorum. Talis elegantiæ varia erant Tabernaculi ornamenta, opere polymito contexta, ex purpurâ, cocco, hyacintho, & bysso. Sicuti legitur de Tabernaculi cortinis, de S. Pontificis Superhumerali, & Rationali. Hæc opera etiam dicebantur plumaria, quòd diversis coloribus speciosiorum avium plumas referrent. Hinc de cortinis formandis dicit Dominus Moysi, quòd eas faciat *variatas opere plumario*. Ex. 26. 1. Vocantur etiam aliquando tales texturæ versicolores, & multicolores. Veluti de gloriâ Jerusalem, ad summam magnificentiam exaltatæ, quæ priùs in vilitatis sordibus volutabatur dicit Dominus: Ezech. 16. 10. & v. 13 *Vestivi discoloribus*, & *Vestita es bysso, & polymito, & multicoloribus*. Ubi primo

loco 70 legunt ποικίλα, *pikila*, varia: & secundo loco, καὶ τείχαστα, καὶ ποικίλα, idest, & subtiles, & versicolores, ut eorum Interpres latinus vertit, Nam hæc opera variis nominibus à Septuaginta exprimuntur, & à Nostris quoque variegata dicuntur, & aliquando scutulata: eò quòd in maculis, à colorum varietate formatis, parvulorum scutorum exhiberent speciem. Vocantur etiam phrygionica, quando videlicet erant acu picta; quia Phryges hujus artificii primi fuerunt inventores. Hic autem Ezechiel loquitur de Synagogæ sacerdotio, cujus Pontifici pretiosis vestibus tantum decorem, & dignitatem Deus contulerat. Nam hæc opera, ut magni pretii, ità & magnam arguebant excellentiam. Ideò Joseph, qui principis erat filius, & à patre plùs cunctis fratribus amabatur, ab eo tunicâ polymitâ fuit indutus. Talis fuit & tunica Thamar, Davidis filiæ, & Absalonis germanæ, quam incestuosus Amnon constupravit: *Induta erat talari tunicâ; hujusmodi enim filiæ regis* (2 Reg. 13. 18.) *virgines vestibus utebantur*. Nam hìc vox hebraica *passim* vestem polymitam significat, seu opere plumario elegantem, quæ, ut & in Joseph, pudicitiæ nitorem innueret, virtutumque decorem, & gratiarum venustatem gratis coloribus adumbraret. Unde vestis hæc Christi carnem designabat, quæ omnium gratiarum, & donorum nobilitate decora ipsam circumvelabat divinitatem,

POLYMITARIUS: πολυμιτάριος, *polymitários*, p.b., ex supradictâ voce *polymitos* derivatur, & significat ipsum artificem, qui polymita contexit. Dicitur tamen etiam ipsum opus polymitarium opere plumario efformatum. Nam velum Tabernaculi, & superhumerale, opere quoque polymitario narrantur contexta. Inter artifices laudatur Ooliab, filius Achisamech de tribu Dan, socius Beseleel Tabernaculi, à Moyse erecti, sapien-
(Ex. 38. 23. חֹשֵׁב *chosciv.*) tis architecti: *Qui & ipse artifex lignorum egregius fuit, & polymitarius, atque plumarius*. Attamen istâ voce græcâ non utuntur hìc Septuaginta; & Textus hebraicus habet *chosciv*, idest cogitans, (חָשַׁב *chasciav*) & aliquibus polymitarius, à radice *chasciav*, cogitavit, excogitavit, æstimavit, eò quòd in tali arte ingenium, ars, & inventio satis appareat. Polymitarius quoque fuit Adeodatus filius saltus, qui sicut noverat vestes diversis coloribus exornare, ità & animum poterat heroicâ fortitudine excolere.
(2 Reg. 21. 19.) Nam *percussit Goliath Gethæum, cujus hastile erat quasi liciatorium texentium*: illorum existens symbolum, qui & facta peragunt heroica, & animam variis decorant virtutibus. Neque in hoc Textu 70 scribunt vocem *polymitarios*, sed legunt τῶν ὑφαινόντων βαιθλαεμ, idest, de texentibus Bethleemi.

POLYMNIA, seu polyhymnia: πολύμνια, *polymnia*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Est una è 9 Musis, ità dicta ab hymnorum multitudine, quos decantat: scilicet à *poly*, multum, seu à πολὺς, *polys*, multus, & ὕμνος, *hymnos*, hymnus. Sed ea quæ Poëtæ de Musis finxerunt, sanctiùs Ecclesiæ, aut animæ piæ adaptantur, quæ Domino canit dulciter hymnos. Hinc Apostolus animas sanctas erudiens, polymnias, seu plurimis hymnis vacantes, eas requirit: Ephesios videlicet admonens, ut impleti Spiritu sancto loquantur sibimetipsis, *in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus*. Similiter Colossenses exhortatur, ut sint *in gratiâ cantantes in cordibus* suis *Deo*. (Eph. 5. 19. Col. 3. 16.) Cùm autem hymnus sit laus Dei cum cantu, optimè polymnia dicitur sacra Davidis Musa, quæ ad Dei veri laudea tot carmina piissimè concinnavit.

POLYMORPHUS: πολύμορφος, *polymorphos*, multiformis, seu formâ multiplex. Oritur enim ista vox, à sæpiùs dicto *poly*, in compositione multitudinem significante, & μορφὴ, *morphe*, forma. Tale epithetum optimè quadrat adulatoribus, qui varias induunt formas, ut placeant: & hypocritis, qui speciem alterant, ut decipiant: & hæreticis, qui varia fingunt, ut seducant: & dæmonibus, qui varias figuras suscipiunt, ut pervertant. Nam & hi in Angelum lucis, dum opus est, se transformant: & alii lupi rapaces in vestimentis ovium se ostentant. Theodoretus unum ex suis contrà hæreticos opusculis vocavit Polymorphum. Sunt autem tres dialogi, quibus talis titulus præfixus est: cujus rationem reddit ipse Author, *Libri à me scripti nomen est Eranistes, seu polymorphus, hoc est emendicator, seu formâ multiplex. Cum enim à multis iisque impiis hominibus infausta sua decreta emendicarint, varia, & multiplicata cogitata proferunt*. (In Proœm.) Multiforme igitur hoc opus vocatum: quia hæretici hinc, & inde ab aliis varios suos errores decerpunt, de quibus etiam, cùm semel rectum veritatis tramitem amiserint, variè scribunt, & ut plurimùm sibiipsis varii sunt,

POLYMYTHUS: πολύμυθος, *polymythos*, p. l., garrulus, loquax. Componitur enim ex *poly*, multum, & μῦθος, *mythos*, verbum, oratio, fabula. Ex accentu circumflexo patet primam in *mythos* esse longam, etsi *polymythos* græcè cum accentu proferatur in antepenultimâ. Polymythus ferè idem significat, ac πολύλογος, *polylogos*, polylogus, p.b., idest multiloquus, à λόγος, *lógos*, sermo: & hinc polylogia multiloquium. Vitium est eutrapeliæ per excessum oppositum; in quo facilè in varias ineptias sermo diffunditur, ut ait Sapiens, *In multis sermonibus invenietur stultitia*. (Ecc. 5. 3.) Cùm enim tales garruli non tam multa bona, aut etiam indifferentia habeant, quæ ex cordis thesauro proferant; facilè qualibet effutiendo, in stulta erumpunt. Idcircò *in multiloquio non deerit peccatum*. (Prov. 10. 19.) Et ità polylogia fit morologia, seu multiloquium in stultiloquium, & scurrilitatem degenerat. Quæ maximè à Christianis vitanda proponit Apostolus; *Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet*. (Eph. 5. 4.) De multiloquio autem, seu in græco polylogiâ, quam Dominus in oratione vitandam docet, in Battologiâ nonnihil dictum est. Istâ voce polylogiâ utuntur 70 in loco Proverbiorum supracitato: *Ex multiloquio* (ἐκ πολυλογίας, ec polylogías) *non effugies peccatum*.

POLYMYXOS: πολύμυξος, *polymyxos*, lucerna quæ plura habet ellychnia. Trahit enim originem à dicto *poly*, multum, & μύξος, *myxos*, prominens pars lucernæ. Unde dicitur & dimyxos, quæ duo habet ellychnia, ità quoque trimyxos, &c. Hæc vox nonnunquàm apud Authores, in sacræ supellectilis descriptionibus, occurrit.

PO-

POLYONYMUS: πολυώνυμος, *polyónymos*, p.b., celebris, multi nominis, & qui plura habet nomina. Formatur ista vox à *poly*, multum, & ὄνομα, *onoma*, nomen: quod, ut aliàs diximus, in compositione duas immutat literas: Satis frequens est in Scripturis, ut personæ polyonymæ reperiantur: quę obscuriorem sensum reddunt, dum de pluribus dici videtur, quod de unâ personâ, duplici nomine donatâ, profertur. Ità, etsi parvâ cum mutatione, Abram dictus, idest pater excelsus, alio nomine ipsi imposito, Abraham à Deo vocatus, idest
Gen. 17. 5 pater multitudinis: *Quia patrem multarum gentium constitui te*. Secundogenitus Isaaci priùs Jacob, posteà Israël ab Angelo nuncupatus est. Rex Juda filius Amasię in quarto Regum libro dictus Aza-
Matth. 1. rias, in 2 Paralipomenon, & apud Matthæum Ozias appellatus: ubi & filius Joram dicitur, quamvis abnepos, à quo genitus mediantibus tribus exclusis regibus, Ochoziâ, Joâ, & Amasiâ, propter rationem in *Genealogia* assignatam. Sed cùm polyonymi in Veteri Testamento fiunt frequentiores, quorum aliqui nomen aliud à Deo impositum habuerunt; non desunt quoque in N. Testamento, qui & alio nomine à Verbo Incarnato fuere decorati. Veluti Princeps Apostolorum Simon priùs dictus, & Petrus agnominatus: Filii Zebedęi Boanerges nuncupati. Alii prætereà pluribus nominibus donati amphibologiam ex lectorum imperitiâ possunt ingerere. Sicuti Matthæus Levi dictus: Judas hagiographus Thaddæus quoque, & Lebbæus appellatus. Damascenus polyonyma pro synonymis accipit. Sunt
In Log. c. 17. enim verè *plura nomina de unâ re dicta*, seu, *quæcumque diffinitione communicant, nomine autem differunt, ut gladius, ensis, spatha, machæra, mucro*. Quæ autem & nomen, & diffinitionem habent differentem, heteronyma, seu alterius, & dif-
c. 18. ferentis nominis (ab ἕτερος, *héteros*, alter) ab ipso vocantur.

POLYPHAGUS: πολυφάγος, *polyphágos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcè in eâ ponatur accentus. Est edax, vorax, heluo, vel ad verbum multivorax. Nam *poly*, multum, & φάγος, *phágos*, edax, vorax. Hinc polyphagia, edacitas, voracitas, quæ aliquando ex indispositione corporis provenit, sed magis ex animi intemperie emanat, & gulę subministrat. Hinc patet cui virtuti opponatur, & ad quod vitium sit reducendum. Polyphagus pampinago satis est affinis.

POLYPHORUS: πολυφόρος, *polyphóros*, latinè penultimâ brevi, quamvis hoc à Græcis aliis regulis utentibus, non observetur. Significat feracem, multa ferentem, à dicto *poly*, multum, & φέρω, *phéro*, porto. Medici vinū polyphorum vocāt, quod multæ aquæ ferendæ est: quale tutiùs adhibetur in Missæ Sacrificio. Non enim ità facilè sacerdotibus, ob nimiam in calicem infusam aquam, scrupulum, aut dubium movere potest. Polyphori sunt homines perfecti, dum seminato à Christo in eorum cordi-
Matth. 13. 3. bus Dei Verbo, dant fructum centesimum. Sed proficientes sexagesimum, & incipientes trigesimum: ut seminantis parabolam Theophylactus, & Euthymius exponunt. Vel secundùm Hier., & Athanasium, designantur virgines, vidui, & conjugati: aut juxtà Cyprianum, & Augustinum, Martyres, virgines, conjugati. Primi enim maximè polyphori centesimum meritorum fructum in cęlis recondunt.

POLYPRAGMOSYNE: πολυπραγμοσύνη, *polypragmosýne*, latinè penultimâ correptâ, quamvis græco acuatur accentu. Est curiositas, multarum rerum cura: ut est in ardelionibus, qui multa scire, & facere prætendunt. Hæc dictio vix à Latinis uno verbo exprimi potest, ut ait Gellius: unde vertit multarum rerum aggressionem, & earum actionē. Derivatur à *poly*, multum, & πρᾶγμα, *prâgma*, negotium, vel ab ipso verbo πράττω, *prátto*, ago: à quo fit verbum πολυπραγμονέω, *polypragmonéo*, anxiè, nimis, & curiosè aliquid inquiro, in rebus alienis implicor. Quapropter Plutarchus polypragmosynam definit, studium aliena mala cognoscendi. Et ideò potiùs in malam partem sumitur: estque vitium per excessum studiositati oppositum. Aliquando tamen pro negotiorum multitudine, & vehementi occupatione accipitur, quæ bona esse potest.

POLYPTOTON: πολύπτωτον, *polyptoton*, latinè, propter *oméga* vocalem longam, penultimâ productâ, etsi Græci aliis regulis utantur. Significat illud quod multis casibus constat, à dicto *poly*, & πτῶσις, *ptosis*, casus. Ità vocatur apud Oratores una ex verborum figuris, quæ à Latinis traductio dicitur: cùm vox aliqua repetitur diverso casu, aut etiam numero, vel genere. Talis figura etiam in sacris Scriptoribus est obvia.

POLYPTYCHOS: πολύπτυχος, p.b., plicis constans, multiplex, sinuosus, fortis. Fit à *poly*, pluralitatem denotante, & verbo πτύσσω, *ptysso*, plico, in rugas, & sinus contraho. Hinc polyptychon multorum foliorum liber, à multis plicis: sicuti diptychum, à duplici vocatur, seu à duplici modo plicandi. Vox ista ex sextâ Synodo generali in Trullo habitâ ab aliquibus citatur: forte ex ipso Textu græco. Certè polyptychum erat liber, aut commentarius, in quem redigebantur acta publica: & ita dicti libri censuales, &c. Hincque polyptycha libri, & commentarii, in quos vel Ecclesiarum, vel privatorum bona regerebantur, & chartæ ipsæ donationum, emptionum, & similes describebantur. Uti & apud D. Greg., etsi malè ab aliquibus legatur *pollicitis*, pro *polyptychis*. l. 2. C. Theod. de d. versor. D. Greg. l. 7. ep. 40.

POLYPUS: πολύπους, *polypus*, latinè penultimâ correptâ, quamvis in eâ græcus statuatur accentus. Est piscis genus, à pedum multitudine: quia πολύς, *polys*, multus, & πούς, *pus*, pes appellatur. Ab hujus similitudine nominant Medici certum narium morbum, propter excrescentiam carnis rubicundæ, & multas radices habentis. De polypo dicit Hier. Lauretus: *Est piscis multa habens brachia, quibus saxis adhæret, quorum colorem sumit, ut pisces capiat*. In Lege mosaicâ inter cibos immundos recensendus: quia nec pinnulas, nec squammas habet. *Quidquid autem pinnulas, & squammas non habet eorum quæ in aquis moventur, & vivunt, abominabile vobis*. Ut anguillæ, & similes pisces, qui, ut ait D. Thomas, prohibentur: *propter excessum humiditatis*: & etiam quia sunt difficilis digestionis, estque hæc ratio literalis. Figuralem generaliter in piscibus hisce verbis astruit S. Doctor. *Similiter* Sylva Al. leg. Lev. 11. 10. 1. 2. q. 102. a. 6. ad 1.

ter etiam in piscibus illi qui habent squamas, & pinnulas significatione mundi sunt; quia per pennulas significatur vita sublimis, ut contemplatio; per squamas autem significatur aspera vita, quorum utrumque est necessarium ad munditiam spiritualem. E contrario verò pisces pinnulis, aut squamis carentes mysticè sunt immundi. Specialis ratio assignari potest ex Hieronymo Laureto, desumpta ex Basilio, & Ambrosio: quòd polypus, ob id quod priùs dictum est, significat fallaces, & hypocritas. Quapropter ab eo proverbium sumitur, ut polypi mentem habere dicatur, qui novit se omnibus accommodare.

POLYSTAURION: πολυσταύριον, p. b., multis crucibus signatum sonat. Componitur enim ex sæpiùs dicto *poly*, & σταυρὸς, *staurós*, crux. Sicque planeta, vestis patriarchalis, aut alia vestis sacra, pluribus crucibus ornata, & quasi talibus signis sacrosanctis inspersa, polystauria dicitur: atque, ut suo loco dicitur, aliter gammadia, vel stauracina vocatur.

POLYSYNDETON: πολυσύνδετον, p. b., figura rhetorica verborum, asyndeto contraria, in quâ multæ conjunctiones ponuntur. Fit autem à *poly* multitudinem significante, & σύνδεσμος, *syndesmós*, conjunctio, aut à σύν, *syn*, simul, & δέω, *déo*, ligo. Similes figuras in S. Textu cuilibet observare licet.
Rom. 8. 38 Prout in illis Apostoli verbis: *Certus sum enim quia neque mors, neque vita*, &c. Ubi interpositâ, post singula verba, conjunctione, magnâ cum emphasi ostendit, nullam rem, quantumcumque magnam, eum posse à Dei charitate separare.

POLYTHEJA, seu polythía, πολυθεΐα, *polytheía*, latinè si diphthongus in i longū mutetur habet accentū in penult. Si verò ambæ vocales syllabā per se constituant, tunc accentus erit in antepenultimâ, etsi græcè penultima acuatur. Est enim polythéia Deorum multitudo, quæ aliter græcè πολυθεότης, *polytheótes*, sed latinè polytheotes, p.b., diceretur, à dicto *poly*, multum, & θεὸς, *theós*, Deus. Sicuti verò atheus dicitur qui nullum Deum agnoscit; ità *polytheos* ille vocandus, qui plures Deus affirmat. Legitur & *polytheos doxa*, de pluribus Diis opinio, apud Philonem de Mundo. Polythejam, seu polytheismum, primus Orpheus fertur introduxisse, uti refert Justinus Martir. In Orat. ad Gentiles.

POLYTIMUS: πολύτιμος, *polytimos*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus collocetur in antepenultimâ. Magno emptus pretio idiomate nostro reddi potest, seu magno honore dignus habitus; ab eâdem dictione *poly*, multum, aut *polys*, multus, & τιμὴ, *timé*, honor, pretium, mulcta, pœna. Adeòque etiam benè mulctatum, & punitum, aut multâ pœnâ dignum habitum significare posset. Sed prior significatio usitatior, & ista vox sæpiùs accipitur pro pretioso. Nam ubi noster Tex-
Jo. 12. 3. tus habet, *Maria ergò accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi*; Græcus legit πολυτίμου, *polytimu*, polytimi, seu multi pretiī. Politimæ sunt omnes animæ, tanto pretio à Christo redemptæ. Uti Fide-
1. Cor. 6. 20. les admonet Apostolus: *Empti enim estis pretio magno*. Videat ergò maximè Christianus, ne operibus indignis oculis Dei vilescat.

POLYTROPUS: πολύτροπος, *polytropos*, p. b., Vox ista variè sumi potest, pro virtute, & vitio: sicut & *polytropia*, quæ latinè habet penultimâ correptam, etsi græcus accentus in eâ ponatur, & ab aliquibus in hisce retineatur. Fit à sæpiùs dicto *poly*, multum, & τρέπω, *trépo*, verto, quasi qui multùm vertitur: adeòque significat multiplex, & versatile ingenium, & eum qui versatilibus est moribus. Significat etiam prudentem: eò quòd prudentes mentis aciem in omnes partes facilè vertant. Hocque ferè sensu Homerus Ulyssem polytropum vocavit, quòd esset versatili solertiâ præditus, & versipellis. Hujus vocis etymon etiam trahi potest à τρόπος, *tropos*, mos, modus, mores: quo sensu versatilem moribus significat, & morosum. Ut ergò polytropia significat prudentiam, & solertiam, inter virtutes est recensenda: inter vitia verò ut volubile ingenium, astutum, aut morosum designat.

POLYXENA: πολυξένη, *polyxéne*, latinè penultimâ correptâ. Apud Græcos verò ultima est longa, & ideò accentus apud ipsos non potest in antepenultimâ collocari. Vox ista multorum hospitam sonat, à toties dicto *poly*, aut *polys*, & ξένος, *xénos*, hospes. *Hospitalitatem nolite oblivisci*, dicit Apostolus. Heb 13. 2. Quod altiùs Sanctæ Polyxenæ cordi procul dubio infixum fuerit; cùm & Apostolorum discipula extiterit, & hospitalitatem ipso nomine non otiosè prætulerit.

POMPA: πομπὴ, *pombé*, vox est derivata à verbo πέμπω, *pembo*, mitto, deduco. Unde & *pombé* missio dicitur, & pro ostentatione sumi solet. Eam tamen Isidorus à verbo πομπεύειν, *pombeúin*, ostento, deducit. *Pompa*, inquit, *dicta græca significatione, ἀπὸ τοῦ πομπεύειν*, apó tú pombeúin, *hoc est publicè ostentare*. Hinc & pompaticè, magno cum fastu, & ostentatione: ut ait Amos Propheta de Judæorum magnatibus. *Væ optimates capita populorum ingredientes pompaticè domum Israël*. Nam magnâ cum pompâ superbi illi in suas congregationes, luciferinâ superbiâ tumidi, computito gradu pedes moventes, ingrediebantur. Sumitur etiam pompa pro quolibet apparatu, etiam belli, & armorum. Sic ait Jeremias: *Ululabunt omnes habitatores terræ à strepitu pompæ armorum*. Ab hac voce fit πομπεῖον, *pombîon*, latinè pompêum, aut pompejum, p.l., locus Athenis celeberrimus, palatium: & hinc Pompeji nomen, aliquorum Sanctorum Martyrum proprium, efformatum. Hinc πομπαῖος, *pompæos*, missus, aut deductus, cum aliquâ solemnitate, aut ostentatione, potest explicari. Tales Pompeji verè in commune Orbis bonum missi, Dei manu per tot ardua victores deducti, ipsam pompam, & triumphum, quo ad celeste Pompejum honorandi erant, ipso nomine præferebant. Orig. l. 18 c. 2. Amos 6. 1. Jer 47. 3.

PONEROPHILUS: πονηρόφιλος, *ponerophilos*, p.b., improborū amicus, cui pravi sunt amici. Nā πονηρὸς, *ponerós*, est pravus, malignus, scelestus, & φίλος, *philos*, amicus. Ponerophilus fuit Abimelech, spurius Gedeonis filius, qui tyrannidem ambiens, *conduxit sibi viros inopes, & vagos*, quorum ope 70 fratres, filios legitimos occidit. Nam teste Aristotele tyrannis est ponerophilos, & quisque improbus sibi gaudet similibus. Jud. 9. 4. L. 5. Polit. c. 11.

PONEROPOLIS: πονηρόπολις, p. b., improborum

rum civitas, quam in Thraciâ Philippus Macedonúm rex condidit,& pessimos quosque in eam transtulit. Formatur istud vocabulum, à dictâ voce *ponerós*, malignus, pravus, scelestus, & πόλις, *pólis*, civitas. Sed aptiùs dicetur poneropolis illa reproborum civitas sub principe Lucifero, quam D. Augustinus à Civitate Dei sub principe Christo longè differentem ostendit. De his duabus Civitatibus agit S. Pater. *Quarum est una Dei, altera hujus mundi*.

D.Aug. in libris de Civ. Dei. Retract. l. 2.

PONTUS: πόντος, *pòndos*, Asiæ provincia versùs mare Euxinum. Ipsum quoque mare significat, præsertim istud quod Euxinum appellatur. Hujus vocis etymologia est à πόνος, *pònos*, labor, quòd laboribus mare plenum sit, S. Petrus primam suam Epistolam ad Fideles, etiam in illis regionibus dispersos, dirigit: *Electis advenis dispersionis Ponti*, &c. Judæis nempè recenter illîc, ob Hebræorum infidelium persecutionem dispersis, ad Christũ conversis. Aliàs Pontici ante conversionem erant maximè inhumani, ut patet ex Tertulliano, in initio librorum contrà Marcionem Ponticum: adeòque Fideles inter illos Barbaros dispersi, magnis laboribus, verè in Ponto, vexati, benè apostolicâ indigebant consolatione.

1. Pet. 1. 1.

PORPHYRIO: πορφυρίων, *porphirìon*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est avis, & piscis, à colore purpureo ità nominatus: cùm πορφύρα, *porphyra*, dicatur purpura. Unde venustissima inter aves habetur, & de ipsâ Plinius ait: *Rostrum, & prælonga crura rubent. Caruleus toto corpore color, media extrema caudæ pars in cinereo albicat*. Ità eum citat Gesnerus in Paralipomena. Frequens est in Bœticâ regione, & familiariter cum avibus domesticis versatur. Sed inter aves immũdas in Levit., & Deuter. eam Moyses annumerat: *& onocrotalum, & porphyrionem, & herodionem*. Ipsius immunditiæ ratio literalis, ex iis quæ dicit D. Thomas deduci potest. Cùm enim aves aquaticæ habeant humiditatis excessum, adeòque non innocui alimenti, ideò etiam porphyrio à ferculis in Lege judaicâ removebatur: quia etiam est avis aquatica, ut anates. Et hinc deducitur ratio figuralis: quia animalia, quæ specialiter alicujus vitii symbolum præ se ferebant, vetabantur, ut eò magis tale vitium fieret abominabile, quò & irrationalis, tale vitium adumbrantis, esus prohibebatur. Idcircò scribit S. Thomas: *Porphyrio autem præter modum aliarum avium habet unum pedem latum ad natandum, alium fissum ad ambulandum: quia & in aquâ natat, ut anates, & in terrâ ambulat, ut perdices. Solo morsu bibit, omnem cibum aquâ tingens, & significat illos, qui nihil ad alterius arbitrium facere volant*. Ità quoque Liranus super Leviticum: ubi 70 habent πορφυρίωνα, *porphyriona* (sed latinè propter *omega* p.l.) ubi Noster cygnum legit: & ubi nos porphyrionem habemus ipsi κύκνον, *kyknon*, seu cygnum legunt. Sed in Deuteronomio 70 cum nostro Textu in istâ voce *porphyrio* concordant.

L. 10. c. 46

Lev. 11. 18.

1. 2. q. 102 a. 6. ad 1.

PORPHYRIUS: πορφύρεος, *porphyrios*, p.b., purpureus. Est enim adiectivum à dictâ voce *porphyra* derivatum. Aptissimè nonnulli Sancti Martyres hoc nomine donati, qui proprio sanguine purpurati, ipsâ purpurâ cœlesti se dignos exhibuerunt.

PORPHYROGENITUS: πορφυρογέννητος, *porphyrogénnetos*, latinè penultimâ brevi, in purpurâ natus. Fit à supradictâ voce *porphyra*, purpura, & verbo γεννάομαι, *gennàomæ*, nascor: quod in tertiâ personâ præt. pass. facit γεγέννηται, *gegénnetæ*, natus est. Hoc nomine donati nonnulli Orientis Imperatores, quòd in purpurâ nati fuissent: sive quòd statim in lucem editi purpurâ involvebantur, aut à palatio *porphyra* vocato, à Constantino M. pro Imperatricibus parituris ædificato.

POTERIUM: ποτήριον, *potérion*, p.b., calix, poculum, aut potiùs potorium; ità dictum, quod potum servet, seu contineat. Nam πόσις, *pósis*, potus, potio, & τηρέω, *terèo*, servo: aut ab ipso verbo πίνω, *pìno*, bibo, seu ab inusitato πόω, *pòo*, bibo, cujus tertia persona præt. pass. est πέποται, *pépotæ*, bibitus est, deducatur. A D. Hieronymo aliquando poterion vertitur canalis, sive piscina. Sed poterium verè poculum significat, utrumque enim est vas quodcumque ex quo bibitur, cujus species est calix. Poterion in Textu græco apud tres priores Evangelistas, & D. Paulum, quod Noster per vocem *calix* exprimit, propriè est poculũ, sic à potando nuncupatũ.

PRACTICUS: πρακτικός, *practicòs*, p.b., efficax, factibilis, activus, actualis. Oritur enim à verbo πράττω, *prátto*, facio, ago: cujus tertia persona præt. pass. est πέπρακται, *pepractæ*, factus est, unde rejecto augmento verbale *practicòs*, derivatum. Hinc practicus communiter dicitur ille qui in aliquâ re peritus est: quia in eâ ob experientiam est maximè activus, & efficax. Hac voce passim utuntur in scientiis activis à speculativis discriminandis. Quare per scientiam practicam intelligitur illa, quæ aliquo modo est operativa. Ad quod non sufficit ut tractet de aliquo objecto operabili, seu factibili, aliàs omnes scientiæ de creaturis agentes essent practicæ, cùm omnes creaturæ, saltem à Deo sint factibiles; sed debet habere objectum operabile, & de illo agere modo operabili. Quod ità potest explicari, ut talis cognitio, vel scientia, ità objectum repræsentet, ut ex vi illius, accedente motu voluntatis, & potentiâ exequutivâ, effici possit. Quare satis benè definitur cognitio practica, ut sit illa, quæ ex se ordinatur ad praxim, seu operationem. Quod ulteriùs sic ab Oviedo explicatur, ut sit illa, *quæ ità proponit objectum, ut ex vi illius possit voluntas imperare ipsius objecti exequutionem potentiæ, cui incumbit talis objecti productio*. Quod patet in artificis cognitione de tali operis formatione, ut ex illâ ipsum opus sequi possit, & ideò practica nuncupatur. Idem dic de cognitione syllogismi faciendi, ex vi cujus voluntas ipsi intellectui imperat, ut talem formet syllogismum. In hisce tamen multæ immiscentur ab Authoribus de nomine quæstiones. Velut ista, an actus ab intellectu producti ad praxim pertineant: quod negant Scotistæ, & meliùs alii affirmant. Nam intallectus dum actus suos producit, aliquid agit, & operatur: quæ operatio, aliâ cognitione directa, practica dicenda est. Neque hoc negari potest, nisi de nomine quæstio formetur, de voce *factio, & praxis*. Quare Logica, quæ ex se ad formandos varios actus intellectus ordinatur, est maximè practica: quamvis

Log. Cõt. 1. p. 2. §. 1 n. 1.

ipsi

ipsi actus intellectus, qui ipsâ dirigente formati sũt, etiam sint speculationes. Sunt enim speculationes respectu proprii objecti, circâ quod versantur, praxes verò respectu præceptorum Logicæ, ex quorum vi diriguntur, & formantur. Verùm quidem est nõ sufficere ad rationem practici, ut sit cognitio, quæ aliquo modo ad praxim, seu operationem alliciat. Sic enim omnes scientiæ essent practicæ: cùm ex sui objecti cõsideratione volũtas ad amorẽ, vel odium moveri possit, & inde potentiæ exequutivę ad varia peragẽda queant impelli. Sic ipsa de Deo scientia esset practica: cùm ex vi ipsius permoveatur voluntas ad eum amandum, & odio habendum peccatum, ipsius infinitæ bonitati contrarium. Sed ad hoc ut cognitio sit practica debet ità objectum repræsentare, ut moveatur voluntas ad tale ipsum objectum efficiendum, seu talis objecti exequutionem imperandam. Cognitio autem de Deo non movet ad ipsum efficiẽdum, ut patet. Et ideò absolutè Theologia non est scientia practica, cùm hæc debeat esse de rebus ab homine operabilibus. Quia verò Theologia multa tractat quæ ab homine fieri possunt, quæ sunt in Deum tendentia, proptereà non est purè speculativa. Quamvis, ut ait D. Thomas sit magis speculativa quàm practica: *Quia potiùs agit de rebus divinis, quàm de actibus humanis, de quibus agit, secundùm quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in quâ æterna beatitudo consistit.* Jo. Cassianus de Religionis professione, seu scientiâ loquens, ait duplicem esse: practicam, & theoreticam: πρακτικὴ, *practikè*, seu actualis, inquit, est illa, *quæ emendatione morum, & vitiorum purgatione perficitur.*

1. q. 1. a. 4. c.

Coll. l. 14. c. 1.

PRAGMA: πρᾶγμα, res, causa, negotium. Eruitur à supradicto verbo *prátto*, facio, cujus prima persona præt. pass. πέπραγμαι, *pépragmai*, factus sum, & hinc abjecto augmento syllabico fit *pragma*. Ab hoc autem fit πραγματεία, *pragmatia*, p. l., negotiatio, tractatus, opus commentatione compositum, aut ipsa commentatio, & animi intentio. Fit quoque πραγματικὸς, *pragmaticos*, pragmaticus, p. b., ad pragma pertinens, ad negotium, seu rem præsentem spectans: & pragmaticum dicitur quod est magno usui, negotiale, & reale. Unde pragmaticæ vocantur aliquę imperatorum, aut aliorum principũ constitutiones, ad negotium præsens spectantes, vel quia de talibus rebus statuunt, quæ maximo usui populo fore creduntur. Pragmatici quoque dicti homines periti: & ità forsitan illæ sanctiones dictæ, quòd ex talium consilio sancitæ sint.

PRASINUS: πράσινος, *prásinos*, p. b., porraceus, viridis. Est etenim adjectivum à πράσον, *práson*, porrum, derivatum. Vox est frequens in Anastasio Bibliothecario, quâ sacrarum vestium, aut paramentorum colorem designat. Tertullianus artes idololatriæ inservientes condemnans, & varios colores variis Numinibus superstitiosè consecratos ostendeos, ait: *Prasinum terræ matri, vel verno*, idest veri consecratum esse.

De Spectac. c. 9.

PRAXEDES: πραξέδη, *praxéde*. Usus videtur introductus, ut ista vox penultimâ longâ pronuncietur: quæ tamen, ut patet ex Martyrologio græco, est brevis. Nomen est deductum à voce πρᾶξις, *praxis*, actio, gestum, opus, facinus, officium, dignitas: & ab alio vocabulo, de quo non mihi satis constat. Certè vox ἕδη, *hédê*, pluralis, à singulari ἕδος, *hédos*, sedes, templa, & simulachra significat. Interpretamur ergò nomen illius Sanctæ Virginis, tot laudibus celebratæ, celeberrimâ basilicâ Romæ honoratæ, ut templi actionem, aut templa facientem, aut templis dignam sonet. Verè Sancta Praxedes talibus actionibus, & heroicis facinoribus, ad perfectionis, & sanctitatis apicem sublata est; ut purissimum, & sanctissimũ Deo templum cor virginale efformaret, Ipsos quoque Fideles, qui tot cruciatuum ictibus, & tunsione plurimâ, in Spiritus sancti templa, ipsorum sanguine dedicanda, evadebant, omnibus charitatis restaurabat officiis. Meritò igitur, quæ Dei vivum sacrarium fuit, post felicem in Domino mortem, ad Empyrei cęlestem basilicam est evecta.

PRAXIS: πρᾶξις, actio, actus, officium, exactio, &c. Oritur à verbo πράττω, *prátto*, facio, ago, cujus secunda persona præt. pass. πέπραξαι, *pépraxai*, factus es: à quâ rejecto augmento, ut in verbalibus fieri solet, praxis emanat. Ex dictis in voce *practicus*, quid per praxim intelligi debeat, hauriri potest. Nam praxis est ipsa operatio cognitione directa: ut illa sedis constructio ab artifice, ipsa syllogismi productio in intellectu, &c. Quià verò praxis actum significat; Actus Apostolorum in Græco πράξεις, *praxeis*, in plur., idest praxes appellati: & Praxeon liber ab Hilario in c. 14. Matth. citatus. Optimè quidem, quia continet heroicas Apostolorum operationes, perfectissimâ Dei cognitione directas. Et quia græcè à S. Lucâ conscriptæ, meritò quoque græco vocabulo donandæ, ut originis suæ referant speciem. Syriacè liber iste, inscribitur Historia Apostolorum, & OEcumenius ipsum Spiritus sancti Evangelium nuncupavit. Tot enim sacrorum Heroum præclara gesta ipsius attribuntur impulsui. In his S. Lucas, ferè individuus Apostoli comes, sæpiùs in primâ personâ loquitur, ut in Cap. 16. Etsi posteà in aliis capitibus iterùm tertiam personam assumat: sed à Cap. 20, usque ad finem rursus primam induit. Nam postquàm aliquamdiu à Paulo abfuerat, cum iterùm Romam usque comitatus est. Continet autem hic liber annos 27: quot nempè à Domini ascensione ad quartum Neronis fluxerunt annum, quo Paulus cum Lucâ Romam appulit. Hic cum Apostolo aliquamdiù mansit, & verisimiliter in eâdem domo conductitiâ, ubi manebat Paulus *cum custodiente se milite*; Act. 28. 17 quæ domus conversa est posteà in Ecclesiam S. Mariæ in viâ latâ, ut etiamnùm Romæ vocatur, ubi & S. Lucas Acta sua apostolica composuit, & anno Neronis sexto, quo Paulus liber dimissus est, in Græciam reversus fuit. Cùm priùs tamen Galliam, Dalmatiam, immò & Lybiam evangelizando obiisset. Tandem cęlebs, anno ętatis 84, apud Patras in Achajâ, anno sexto Vespasiani, à Christi morte 44, gloriosè fuit martyrio coronatus.

PREPON: πρέπον, decorum, à verbo πρέπω, *prépo*, deceo. Vox ista græca magis videtur exprimere id quod Cicero dicit in omnibus officiis observandum: nempè quod decet hominem, ut talis est, seu secundùm rationem consideratum. Illud prepon, seu decorum, est illa aurea mediocritas, seu illud me-

medium, quod inquirunt Philosophi,& Theologi in virtutibus moralibus. Istæ quippè secundùm rationis regulam dirigi debent: à quâ per excessum, aut defectum potest quis exorbitare. Sive, ut ait D. Thomas, *bonum virtutis moralis consistit in adæquatione ad mensuram rationis. Manifestum est autem quòd inter excessum, & defectum, medium est æqualitas, seu conformitas. Unde manifestè apparet, quòd virtus moralis in medio consistit*. Hoc medium in virtutibus est medium rationis,non hoc sensu quòd ratio ipsa ad medium reducatur;sed quia medium istud in aliquâ materiâ à ratione ponitur. Contingit autem illud medium, quod à ratione ponitur, etiam esse medium rei, illud scilicet quod à parte rei est medium inter excessum, & defectum: ut inter plus habere, & minus habere, à parte rei medium est habere quod suum est. Hoc medium in justitiâ reperitur, quæ medium rei sectatur. Quia versatur justitia circà operationes, quæ consistunt in rebus exterioribus: in quibus rectum à parte rei debet institui. Quare dicit D. Thomas, *Medium rationis in justitiâ*,seu prepon, & decorum,*est idem cum medio rei,inquantum scilicet justitia dat unicuique quod debet, & non plus, nec minus*. Aliud est de aliis virtutibus, quæ purum rationis medium respiciunt. Cùm enim circà passiones versentur; non datur præcisè aliqua passio à parte rei,aut gradus passionis,qui sit medius inter excessum, & defectum. Sed per comparationem ad nos sumitur: & una passio unum hominem decet,quæ alteri non cōvenit;& non tēpore decet, quæ alio dedecet. *Propter hoc quòd homines diversimodè se habent ad passiones: & ideò oportet quòd rectitudo rationis in passionibus instituatur per respectum ad nos,qui afficimur secundùm passiones*. Decorum, ut observat Tullius, sicut & honestum, magis in temperantiâ relucere videtur, *quod græcè* πρέπον *dicitur*: cùm aliàs in omni virtute reperiatur. Nam, ut idem Cicero ait, *decorum id quod consentaneum sit hominis excellentiæ, in eo in quo natura ejus à reliquis animantibus differat*. Quod omnibus virtutibus maximè moralibus est commune. Medium etiam suo modo in virtutibus invenitur intellectualibus; sed non in Theologicis,in quibus dari nō potest excessus. Non enim potest quis nimis credere, sperare, aut Deum amare. In his ergò prepon est quod est maximum: eò enim magis decorum, quò plus accedit ad summum.

1, 2. q. 64. a. 1. c.

a. 2. c.

D. Th. Ib.

Off. l. 1. c. Sequitur.

1. PRESBYTER: πρεσβύτερος, *presbyteros*, p.b. senior, antiquior ætate, honoratior. Est comparativū formatum à positivo πρέσβυς, *presbys*, senex. Unde Gratianus ex Isidoro dicit: *Presbyter græcè, latinè senior interpretatur, non modò pro ætate, vel decrepitâ senectute, sed propter honorem, & dignitatem quam acceperunt*. Ex quibus significatis patet primò istam vocem sumptam fuisse pro ætate seniore, deinde pro aliquo in dignitate constituto. Quia ad honores,& dignitates seniores,utpotè prudentiores, eligi solerent. Unde & senatus apud Romanos à senibus dictus est. Tertiò, quia etiam juvenes prudentiâ, ut præsumitur, senili dotati ad dignitates, maximè ad sacerdotium evecti sunt;ad sacerdotes significandos fuit ista vox assumpta. In V. Testamento seniorem quemcumque significare solet, & alios aliquâ dignitate fulgentes, etsi sacerdotes non essent. Quales apud Judæos ex Moysis institutione, ut tradit Josephus,septem designati erāt, qui essent populis judices, & rectores; qui & presbyteri vocari solebant. Ut in Lib. Judith Chabri, & Charmi dicuntur presbyteri. Nam Judith *misit ad presbyteros Chabri,& Charmi*: ex quo non satis benè collegerunt Carthusianus,& Liraous sacerdotes fuisse. In Veteri ergò Testamento, aut pro ætate provectis,aut pro principibus,& judicibus populi, qui seniores,& majores natu,aut optimates erāt, vox illa *presbyter* fuit usurpata. Uti Sapiens accepit, dum dixit: *Presbytero humilia animam tuam*, ubi S. Augustinus legit magnato. In Textu græco deest ista sententia; sed in loco Judith citato 70 legunt τοὺς πρεσβυτέρους τῆς πόλεως αὐτῶν, *presbyteros civitatis suæ*, & in hebræo dicuntur *zekenim*, seniores, seu senes, à singulari *zakén*, senex. Pariter & illi duo senes, dierum inveterati malorum,qui constituti sunt *de populo judices in anno illo*, pudicitiæ Susannæ perversi insidiatores, & ejus innocentiæ perdidi insimulatores, dicti presbyteri, uti sæpiùs græcè in illo Capite, ob regiminis authoritatem quâ inter Judæos, etiam captivos, pollebant. Nam habent Hebræi, etiam in alienis terris, proprios judices, & magistratus; quorum authoritas,secundùm principum voluntatem,potest restringi,& ampliari. In Evangeliis quoque colligitur seniores Judæorum,qui in Græco presbyteri vocantur,non semper fuisse sacerdotes. Quando videlicet in populi judices, & magnates, ex aliâ tribu, quàm leviticâ, vel potiùs ex aliâ stirpe, quàm aaronicâ eligebantur. Quia verò in Ecclesiâ primitivâ soli Episcopi, & sacerdotes populum Christianum regere solebant; ideò presbyteri, seu senioris nomen ad sacras hasce dignitates significandas est assumptum. Atque noster Interpres aliquando nomen græcum retinuit, aliquando seniores vertit & ubi græcum nomen retinuit, eò magis sacerdotes sunt intelligendi, quia hæc vox ad sacerdotium designandum est introducta. Unde legitur de Paulo, & Barnabâ *constituisse per singulas Ecclesias presbyteros*. Ubi Textus græcus utitur verbo χειροτονέω, *chirotonéo*, manus impono: quo verbo Ecclesia græca ad ordinationem significandam semper usa fuit. Quamvis antiquitùs etiam significaret eligere, & suffragiis creare. Et quia ad Apostolos, & Episcopos, presbyteros ordinare pertinebat; ideò Paulus Tito scribit, eum hujus gratiâ Cretæ reliquisse, *ut constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi*. Præterea est de Fide, quòd per presbyteros Jacobus Apostolus sacerdotes intelligat, dum eos ad infirmos introducendos dicit, ad eos Oleo sancto inungendos; cùm solus sacerdos sit hujus Sacramenti minister. *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini*. Quibus verbis Extremæ Unctionis Sacramentum intelligi debere definit Tridentinum.

D. st. 21. c. cleros, & clericos.

Antiq. l. 4. c. ult.

Judith 8. 9.

Eccl. 4. 7.

זקנים zekenim

זקן zakén,

Dan. 13. 5.

Act. 14. 22.

Tit. 1. 5.

Iac. c. 14.

2. Olim tamen inter nomen Episcopi, & presbyteri non erat talis introducta distinctio, sicuti temporum successu postea facta est: cùm per presbyteros soli sacerdotes intelliguntur Episcopis inferiores. Et quidem presbyterorum nomine etiam

Epi-

Episcopos Apostolum intellexisse luculenter ostendit Baronius, ex ipsius verbis ad Titum supracitatis. Cùm enim dixisset eâ de causâ eum Cretę reliquisse, ut constitueret per civitates presbyteros, qualesque eorum debeant esse mores declarasset; subjungit: *Oportet enim Episcopum sine crimine esse*. Ex quo patet, si presbyteri in singulis civita- In Ep. ad Tit. Hom. 2. tibus instituendi non erant soli Episcopi, ut Chrysostomus exposuit; saltem per tale nomen & Episcopos, & sacerdotes minores comprehendisse. *Eâdem occasione*, ait Baronius, *Hieronymus ejus sen-* An. Chr. 58. n. 3. *tentiæ firmus assertor fuisse videtur, ut olim bis coalescentis Ecclesiæ primordiis, idem esset presbyter, qui & Episcopus, & consuetudine potiùs, quàm dominicâ institutione factum, ut presbyteris præessent Episcopi*. De Aërio hæresiarchâ suprà diximus, de Episcopo loquentes, eum nullum esse inter Episcopum, & presbyterum discrimen asseruis- Hier. in Ep. ad Tit c. 1. se. Quem errorem D. Hieronymo impingere esset impium: cùm multis in locis, de re ipsâ tractans, inter utrumque differentiam satis ostendat. Etsi nomina illa sæpè confusa fuerint: cùm & presbyteri nonnunquàm Episcopi dicti sint, ut ex eodem N. 9. Baronio constat: illi nempe, qui fidelium curæ præfecti essent. Quia reverâ erant inspectores, seu superintendentes, quod sonat ipsum Episcopi nomen. Ratione talium nominum participationis, parisque quoad sacerdotium ordinationis, necnon similis in Bar. N. 11. concilio consessus, *factum est quod ait Hieronymus, ut eo perseverante ordine ante oborta schismata, communi presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernarentur*. Sed posteà dignis de causis, consuetudine potiùs, quàm dispositione dominicâ, factum ut presbyteri in multis essent Episcopis subjecti, quoad Ecclesiæ administrationem, nec am- Bar. Ib. pliùs communi Episcoporum consessu gauderent. *Sicque factum est, ut qui in nonnullis æquales Episcopis esse viderentur, posteà illis in omnibus subjecti essent: satisque sufficere presbyteris visum est, si suis Episcopis assiderent consiliarii in synodis*, &c. Quod ipsis Apostolorum temporibus factitatum fuisse idem Magnus Annalium Pater, ex Apostolo ad Timotheum Ephesinum Episcopum scribente, demonstrat. Ex istis nempe verbis: 1. Tim. 5. *Adversùs presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus, aut tribus testibus*. Ex quibus verbis major episcopatus dignitas evidenter ostenditur; & ab ipsis Apostolorum temporibus non solùm fuisse distinctionem realem inter episcopatum, & presbyteratum, ut à Domino verè fuit instituta; sed etiam ipsa vocabula cœpisse suum discrimen, quoad significatum sortiri, manifestè probatur. Denique sicuti diaconissæ nomen aliquando in Ecclesiâ viguit; ità etiam presbyteræ in usu fuit. Non tamen ad significandum aliquod speciale in Ecclesiâ officium super diaconissas eminens; sed ob ætatem viduæ seniores dicebantur aliquando presbyteræ. Ut asserit Baronius declarare Canonem undecimum Concilii Laodiceni, posterioris translationis. Aliquando verò, idque frequentiùs, Bar. An. Ch. 34. N. 289. *dictæ presbyteræ reperiuntur, quarum viris in presbyteros electis, ipsæ interim vitam cælibem agerent*.

PRESBYTERIUM; πρεσβυτέριον, *presbytérion*, p. b., ipsum presbyteri officium, aut sacerdotum congregatio. Sed πρεσβυτέριον, *presbyterion*, p. l., potiùs locum significat, in quo degit sacerdos, aut ubi sacerdotes conveniunt. Priori sensu, pro sacerdotum cœtu, accipitur, dum ait Apostolus: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum* 1. Tim. 4. 14. *presbyterii*. Quia Episcopi à pluribus Episcopis, qui & presbyteri erant, ordinabantur: qui manus imponendo Spiritus sancti plenitudinem, in candidatum illabentem, adeòque ipsius protectionem designabant, & directionem. Etiam in ordine sacerdotali presbyterium, seu sacerdotum cœtus ipsi ordinato manus imponit. Non quidem censetur aliquid ipsi conferre, sed collatam ab Episcopo Spiritus sancti gratiam significare. Presbyterium etiam significat donativum illud, quod Summus Pontifex in Basilicæ Lateranensis possessione capiendâ, Cardinalibus, & Prælatis facere solitus erat. Cardinalium quippè mitris duo scuta aurea, & duas medias drachmas immittebat argenteas; Prælatis verò talis donativi elargiebatur dimidium. Presbyterium quoque vocatur illa crumena cum 25 juliis monetæ veteris, quam S. Petri Archipresbyter, pro Missâ ibidem à Summo Pontifice bene cantatâ, ipsi tradit. Eam Papa Cardinali Diacono, qui Euangelium cantavit, donare solet: hicque suo Caudatario, ut vocant, vel alteri in munusculum impertitur.

PRIAMUS; πρίαμος, *priamos*, p. b., vox derivata à verbo πρίαμαι, *priama*, emo. Ultimum Trojanorum regem ab Hercule redemptum ferunt, ideòque Priamum vocatum. Feliciùs S. Priamus Martyr emptus pretio magno, sanguinis Christi lytro redemptus, sui sanguinis pretio cęleste regnum sibi comparavit.

PRIAPUS; πρίαπος, *priapos*, latinè penultimâ longâ, etsi græcus accentus collocetur in antepenultimâ, Ità dictus unus è turpissimis Gentilium Deis, ob virilia quæ inhonestè, immò turpissimè ostentabat. Nam, ut ait Lud. Vives, *nominatus est Priapus, occulto nomine, quid Veteres honestiore vocabulo, sic nominarent inhonesta*. Et Au- In Lib. 2. de Civ. Dei. gustinus Theologiam fabulosam, & civilem Paganorum irridens, inquit: *Nunquid Priapo mimi, non etiam sacerdotes enormia pudenda fecerunt? an aliter stat adorandus in locis sacris, quàm procedit ridendus in theatris?* Priapū fuisse illud ido- L. 6. de Civ. Dei c. 7. lum quod Israëlitæ in campestribus Moab coluerunt, asserunt aliqui S.S. Patres, & multi Interpretes: dicebatùrque hebraicè Beelphegor, quod nonnulli Dominum apertionis, idest nuditatis interpretantur. Hic, teste Villalpando, ut turpissimus Deus, turpi quoque colebatur actu: ità ut filii Israël cum In Ezech. 43. L. 4. c. 29. mulieribus madianiticis peccando, simul & actum patrarent idololatriæ. Priapum quoque fuisse Chamos idolum Moabitarum, cui Salomon fanum ędificavit, satis est verisimile. Profectò hujus nefandi idoli apud Judæos cultus ità invaluerat, ut ipsa regina impurissimis sacris prælidere dignaretur. Ideò pius Rex Asa *Maacham matrem suam amovit, ne* 3. Reg. 15. 13. מִפְלֶצֶת *esset princeps in sacris Priapi*. Textus hebraicus tamen pro voce priapi habet *miphletseth*, ideſt, idolum; neque 70 Priapum nominant, sed solùm de

de luco ejus, scilicet Maachæ, loquuntur.

PRINUS: πρῖνος, *prinos*, ilex, & frutex ex quo nascitur coccus. Sub prino se Susannam, & adolescentem, loquentes sibi vidisse, falsò testatus est unus ex nequam illis, & impudicis senibus. Ad
Dan. 13. 58. quam vocem alludens Daniel respondit: *Rectè mentitus es, & tu in caput tuum, manet enim angelus Domini gladium habens, ut secet te medium.* Nempe in græco verbum πρίω, *prio*, significat seco, cum quâ voce illud vocabulum prinus habet affinitatem. De quo in *Paronomasia* tractatum est.

PROÆRESIS: προαίρεσις, p.b., propriè est præelectio, à πρὸ, *pro*, præ, & hæresis, electio. Dicitur etiam à Gloss. proeresis voluntas, propositũ, institutum, delectus, liberæ voluntatis decretum: & apud Aristotelem est electio eorum quæ ad finem referuntur. Nam & verbum προαιρέομαι, *proerĕomæ*, est eligo, malo, statuo, consultè aliquid facio. Hæc vox ab aliquibus ex D. Joanne Chrysostomo in Orat. 6 citata, sed à me eo in loco græcè reperta. Ipsius verba sunt hæc: *Animi nostri institutum,*
Proeresis in Indice D. Ioann. Chrys. φιλοῦσι προαίρεσιν, *nominant, ubique principatum tenere*, &c. Dicitur & προαιρετικὸς, *proereticôs*, qui cupidè, & libenter aliquid facit: & proæreticus, p. b., ille qui habet facultatem unum præ alio eligendi.

PROAGOGE: προαγωγὴ, *proagogé*, propter *omega* penultimâ productâ, etsi græcè sit vox oxytona. Est stuprum, & prostitutio. Nam verbum προάγω, *proágo*, non solùm est præcedo, procedo, deduco, &c.; sed etiam produco, & prostituo, à *pro*, idest, præ, & ἄγω, *ágo*, duco. Hinc ab ipso, aut à *pro* & *agoge*, fit *proagogeus*, prostitutor, leno, & *proagogicon*, p.b., dicitur quod vim habet amoris conciliandi. Proagogium autem non benè pro *proagoge* ponitur, & penultimâ longâ potiùs ipsum prostibulum significaret.

PROAGORUS: προήγορος, *proégoros*, p.b., qui præit in loquendo, qui ante alios verba facit, & pro principe ponitur. Fit à dictâ particulâ *pro*, præ, ante, & verbo ἀγορεύω, *agoréuo*, dico, concionor, ex quo & ἀγορὴ, *agoré*, concio. Vox ista apud Jurisperitos occurrit, & non solus princeps proagoros dicendus; sed omnis ille ad quem spectat in Conciliis, dietis, aut aliis conventibus, ante alios loqui. Notandum quòd verbum *agoreuo* in compositione sæpiùs mutat *alpha* in *eta*, & in proágoros *eta* rursùs in a longum doricè mutatur.

PROASTIUM: προάστειον, *proástion*, latinè, propter diphthongum græcam in i longum conversam, penultimâ productâ. Ità suburbium à Græcis dicitur, voce compositâ ex *pro*, ante, & ἄστυ, *ásty*, urbs, quasi anteurbium appelletur. Ista dictio in vitâ S. Basilii reperitur: & Paulus Diaconus scribit, quòd rex Longobardorum *Luitprandus in*
l. 6. de gestis Lõg. c. 56. *Olona suo proastio, miro opere, in honorem S. Anastasii Martyris Christo domicilium statuit.* Proastia verò suburbana dicuntur à Justin. in authent. de alienat. & emphyt. Sed malè ab aliquibus proastius exaratur.

PROBATICA: προβατικὴ, *probatiké*, p.b., latinè ovina verti potest. Nam προβατικὸς, *probaticôs*, ovinus, ab ove dicitur, græcè πρόβατον, *próbaton* vocatâ. Probatica dicebatur illa piscina, ad quam Jesus 38 annorum sanavit infirmum. Quia ibi, ut ajunt Hier., & Theophil., oves in templo vicino immolandæ abluebantur. Vel, ut alii volunt, quia hoc stagnum erat portæ gregis vicinum, per quam greges in urbem introducebantur. In Io. 5. 4.
quinque hujus piscinæ porticibus, *jacebat multitudo magna languentium*, & aliorum infirmorum, expectantium aquæ motum, ab Angelo perficiendum. Statuto namque à Deo tempore, sed hominibus incerto, descendebat Angelus, qui talem vim aquis indebat, ut primus in eas descendens, sanus fieret à quacumque detinebatur infirmitate. Nonnulli ex victimis in eâ lotis tali virtute donatas fuisse, aut à ligno in fundo jacente, ex quo duobus annis posteà, Christi Crux confecta fuerit, commenti sunt. Sed prorsùs certum videtur ex angelico motu talem virtutem, Dei omnipotentiâ, ipsis aquis infusam fuisse. Typus erat, secundùm Tertull., Chrys., & Aug., hæc piscina nostri Baptismi, ad quem descendit magni consilii Angelus Christus. Et, ut ait Hier. Lauretus, qui sunt extrà Baptismum sunt infirmi, & languentes, *sanatur* In Syl. Alleg.
autem unus, quia quotquot baptizantur in unitatem fidei, & Ecclesia coadunantur. Figura etiam erat passionis Christi, & Sacramenti pœnitentiæ, quibus sicut & Baptismo, unum genus humanum curatur, relicto tanto Angelorum numero æternâ morte detento.

PROBLEMA: πρόβλημα, *próblema*, latinè penultimâ productâ, etsi græcè antepenultima, propter alias regulas, signetur accentu. Est propositio, quæstio, quæ proponitur, & profertur: à verbo προβάλλω, *probállo*, profero, promo, propono, quæstionem in medium affero. Per problemata solent intelligi quæstiones illæ utrimque disputabiles: adeòque problematicè aliquid defendere est utramlibet contradictionis partem propugnare, quam velit adversarius impugnare. Nam, ut ait Damascenus, *Problema est speculatio contendens* In Leg. c. 48.
in electionem, & fugam, idest in negationem, & concessionem, ad cognitionem, & speculationem. Sæpius etiam problema intelligitur propositio difficilis, obscura, necnon digna, cujus veritas investigetur, & quæ attentè audiatur. Sicuti noster Textus habet: *Aperiam in psalterio propositionem*
meam. Septuaginta legunt τὸ πρόβλημά μου, *tò próblemá mu*, idest propositionem meam: nempe ra- Ps. 48.
riorem aliquam, & præclaram sententiam, quæ prorsùs attentione indigeat. Unde Textus hebraicus ait *chidathi*, ænigma meum: nam *chiddah* est חידתי *chidathi.*
ænigma, & cum affixo primæ personæ *chidathi*, ænigma meum. Sicut aliàs idem Psalmista dicit, חידה *chiddah.*
Loquar propositiones ab initio: in Textu græco 70 scribunt προβλήματα, *problémata*; & Hebræus habet *chidoth*, ænigmata, plurale scilicet à *chiddah*. Ps. 77. 2. חידות *chidoth.*
Problemata Interpres vertit propositiones. Quapropter ait Augustinus: *Propositiones verò, quæ* In Ps. 77. in init.
græcè appellantur problémata, quæstiones sunt habentes aliquid, quod in disputatione solvendum sit. Quis ergò parabolas & propositiones transitoriè legat. Sumitur etiam problema pro aliquâ propositione magis obscurâ, ità ut cum vero ænigmate habeat affinitatem, immò ipsum ænigma sit. Unde Chrysostomus ait: *Problema est oratio obscura, &*

 ænig.

Ham. in II.48. *ænigmatica, & ideò alibi quoque dicit, loquar problemata à constitutione mundi*. Ità videlicet etiam legit illa verba ex Psalmo 77 supracitata. Matth.13 35. Quæ Matthæus Evangelista paulò aliter effert: *Eructabo abscondita à constitutione mundi*. Illa nempè quæ Christus in parabolis dicebat, erant ænigmatica, & penè ignota ab initio seculi. Unde ubi legitur problema in his locis, propositionem obscuriorem, & intellectu difficilem subindicat, Uti jam vidimus quòd aliquando in Textu nostro sumatur propositio: & ubi Noster habet, *Aperiam in psalterio propositionem meam*; Hier., Heb., & Chald. legunt, *Pandam ænigma meum in citharâ*. Hæc vox problema in nostro Vulgato non habetur nisi in lib. Judicum, de propositione illâ, quam nuptiarum sodalibus Sampson cum sponsione pro- Jud.14.12 posuit, dicens: *Proponam vobis problema*. Et ità sæpiùs in hoc capite 70 scribunt *problema*, & Hebræus *chidah*, ænigma, Quod legenti satis patet verum ænigma esse: *De comedente exivit cibus, & de forti egressa est dulcedo*.

PROBOLA: προβολὴ, *probolè*, p.b., prima pars phalangis, sive status pugilis in procinctu stantis, intentio, seu oratio crimen seu debitum alicui objiciens. Item est projectura, & protectum, seu pars tecti prominens, &c.: à verbo dicto *probállo*, profero, promo. Significat ergò probola aliquid prominens, vel aliquid anteriùs prolatum, unde & productio vertitur ab aliquibus. Istâ voce usus est Tertullianus, qui de quinque primis hæretibus dif- De Prescr. adv. heret c. 46. ferens ait; *Postea Basilides hæreticus erupit: hic esse dicit summum Deum, nomine Abraxam, à quo mentem creatam, quam græcè νοῦν appellant*, &c., *deinde infinitas Angelorum editiones, & probolas*. Dicit Interpres quòd probola sit prima pars phalangis: etiamsi Pamelius hìc accipiat ut synonyma *editiones*, & *probolas*.

PROBOSCIS: προβοσκὶς, *proboskis*, rostrum elephantis, & muscæ, quòd latinè promuscis etiam appellatum. Vox est composita à præpositione πρὸ, *pro*, ante, & verbo βόσκω, *bósco*, pasco. Quia proboscide elephas in anteriore corporis parte positâ seipsum pascit, dum proboscide adinstar manus utitur, ut ori suo cibos immittat. Eâ quoque inimicos corripit, & arripit, ut dejectos trucidet: adeòque proboscis est illi manus, & arma, ut mirabilia prorsùs ipsâ operetur. Ideò, ut ait Pier. Valerianus, ipsa elephanti promuscis, apud Ægyp- Hierogl. l. 2. tios, hominis suis viribus pollentis, & alterius non indigentis fuit hieroglyphicum: *quòd talem tantamquè habeat, ut ea una officiis ferè omnibus, illi optimè sufficiat*. Narrat inter cætera visos nostrâ ætate, gladium longitudine duorum cubitorum ad promuscidem alligatum gestantes, atrocissimas in bello cædes edidisse. De elephanto loquens S. In Physiologo c. 4. Epiphanius ait: *Proboscidem habet, quâ quæ ipsum adoriuntur animalia percutit. Hac cibum, & potum sibi subministrat, non enim habet compages, propensusque pascitur, genua haud incurvans*. Hac proboscide refert feminam mandragoram colligere, ut mari tradat, sicque provocet eum ad concubitum. Quod Evæ, pomum vetitum Adamo porrigenti, applicat, post cujus comestionem libidinis proritamentum experti sunt: quæ ante peccatum nulla insurgebat. Elephantos verò nunquam commisceri, nisi priùs mandragoram degustent, refert ex Michaële Glycâ Physiologi Interpres Consalus Ponce. Quia verò proboscis, seu nasus, cæteris corporis partibus tenerior, dum venatorum astutiâ elephas in paratam fossam cecidit, eum in naribus palis acutis vellicant: supervenit autem alius, molestos illos belluæ vexatores abigens, cui ipsa tamquàm maximo benefactori se sponte subjicit. Ad quem morem istas belluas capiendi respexisse videtur S. Textus, dum ait de elephanti venatione: *In sudibus perforabit nares ejus*. Iob.40.19

PROCATALEPSIS: προκατάληψις, *procatàlepsis*, præsumptio, præoccupatio. Dictio formata à πρὸ, *pro*, ante, & *catalepsis*, occupatio, deprehensio, comprehensio, &c. Est autem procatalepsis in oratione figura quædam, quæ adversarii objectionem præoccupat, & quà id quod objici poterat præsumimus ad diluendum. Hæc in Hagiographis, & S.S. Patribus frequens occurrit. Isid.l.5.c.20.

PROCHIROS: πρόχειρος, *próchiros*, latinè, propter diphthongum in i longum conversum, habet penultimam productam, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, statuatur accentus in antepenultimâ. Ità voce græcâ dicitur expeditus, facilis, paratus, qui est in promptu, vulgaris, &c.: eò quòd ad manum fit. Nam *pro*, præ, ante, & χεὶρ, *chir*, manus, quasi præ manibus sit: & *próchiros logos*, sermo omnibus notus. Hinc Prochiron, p.l., juris totius epitome, quasi obvia, & omnibus expedira juris methodus ab Harmenopulo vocata. Procherium legitur in Cassiano, dum narrans quòd aliquando ferventiores monachi præ divinis solitam refectionem oblivíscerentur, ait, *Septem paxamaciorum paria jequestratim in prochero, idest amanuensi sporta die sabbati reponuntur, ut refectio prætermissa non lateat*. Ubi dicit Coll.l.19.c.4 Annotator quòd græcè πρόχειρον, *próchiron*, dicitur quidquid ad manum est, existimare quis posset hoc locu apud Cassianum legendum esse in prochiro, idest amanuensi sporrâ.

PROCHORUS: πρόχορος, *próchoros*, p. b., chorum præcedens. Fit enim à dicto *pro*, ante, & χορὸς, *choròs*, tripudium, saltatio, cœtus, chorus: adeòque præcentorem, aut chori ductorem possumus interpretari. Nomen unius è primis septem Diaconis, inter tot bonos Fideles, pro optimo electus: ut sanctè mensis ministrans sacrum cœtum præcederet, & ad virtutis, & pietatis profectum deduceret. Certè bonus præcentor fuit, qui Fide, & sanctitate Apostolis consonaus, perfectionis choro, tunc in primitivâ Ecclesia concinnè piorum auribus resonanti, optimo præivit exemplo. Et ut perfectior esset virtutum harmonia, suo glorioso martyrio, sonorum heroicæ fortitudinis actum adjungens, ad superiores choros evectus est.

PROCOETON: προκοιτὼν, *prokitón*, vestibulum, in quo custodes principum excubant. Componitur ista vox ex dicto *pro*, ante, & κοίτη, *kìte*, cubile, aut à κοιτὼν, *kitón*, cubiculum. Talia enim vestibula statuuntur ante cubilia, aut cubicula. Inde per diminutionem procœtion, antethalamus, antecubiculum, & *procœtos* excubitor appellatus. Buxtorfius vocem hebraicam *tba*, idest thalamus, ali- tba, תבה

aliqnando *procœton* vertit, & excubitorium ſtipatorum regis exponit, Sic ubi Noſter habet de ſcutis æreis, loco aureorum, à Roboamo formatis, &
3.Reg.14. 28. quòd, poſtquàm excubitores regem comitati fuerant, ea *reportabant ad armamentarium ſcutariorum*; pro voce *armamentarium* hebraicus utitur dictione *tha*, ideſt procœton, pſout interpretatur ipſe Buxtorfius. Hinc ipsâ voce hebraicâ in plurali regimine *thei* utuntur 70, dum ajunt: εἰς τὸ θεὲ τῶν παρατρεχόντων, ideſt, ut exponit Interpres latinus, *in thalamum præcurſorum*.

PROCOPIUS: προκόπιος, *procópios*, p.b., proficiens, proſper, felix. Eſt adjectivum à voce προκοπὴ, *procopé*, felicitas, promotio, profectus, ſucceſſus proſper. Ambos illos Procopios in Palęſtinâ ortos, Gazęum unum, Cæſarienſem alterum, qui in ſtudiis non exiguum profectum fecerunt, ſilentio præterire libet. At non omittendus S. Procopius Martyr, qui in Fide multùm proficiens, in viâ ſalutis proſperum ſucceſſum nactus, ad glorioſam martyrii gloriam promotus, ſupernâ felicitate donatus eſt.

PRODICUS: πρόδικος, *pródicos*, p.b., protector, tutor, aut curator. Eruitur à verbo προδικῶ, *prodicó*, cauſam alicujus ago: aut à particula *pro*, ante, præ, pro, & δίκη, *dike*, cauſa, ritus, mos, officium, quaſi qui pro alio cauſam agat, aut officio fungatur. Prodicus erat ipſius regis curator apud Lacedæmonios: & primus ipſe Lycurgus, regnum, quod aliàs facilè poterat, ſibi uſurpare nolens, Carilao nepoti pupillo, ſub Prodici nomine, fideliter conſervavit. Prodici ergò curatores minorum, aut tutores pupillorum optimè nuncupandi.

PRODROMUS: πρόδρομος, *pródromos*, p.b., præcurſor, à *pro*, ante, & δρόμος, *drómos*, curſus. Ità communiter dicitur Domini prodromus S. Jo. Baptiſta, miſſus ante Chriſtum parare vias ejus, & perfidas Hebræorum mentes, ad ſuum Meſſiam recipiendum, diſpoſiturus. Nam è deſerto exiliens, ſua mirabili innocentiâ peccatores ad pœnitentiam incitabat, & munera ſoliciti prodromi adimplens,
Matth. 3. 3. frequenter intonabat: *Parate viam Domini, rectas facite ſemitas ejus*. Ità quoque ſecundi Chriſti adventus prodromi erunt Henoch, & Elias, ex communi Orthodoxorum ſenſu. De Henoch ſatis
Eccl. 44. 16. innuit Sapiens: *Henoch placuit Deo, & translatus eſt in paradiſum, ut det gentibus pœnitentiam*. De
Mal. 4. 5. Eliâ verò disertè promittit Dominus: *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequàm veniat dies Domini magnus, & horribilis*. Prodromus noſter, ut in Textu græco habetur, in cęlum eſt Jeſus Chriſtus, dum in ſuâ aſcenſione nobis aditum patefecit, loca paravit, coronas adaptavit. Ubi advocatus, mediator, & protector noſter æternæ ſalutis impedimenta removet, & ſuæ paſſionis merita Deo Patri proponit, ut placatus nos in interio-
Hebr. 6. 20. ra velaminis introducat: *Ubi præcurſor pro nobis introivit Jeſus*. Sicut autem Chriſtus ſuos habet prodromos; ità ſuos quoque præcurſores habebit Antichriſtus, & ipſe filius perditionis ad gehennam exemplo præcurret. Ipſius prodromi fuerunt Antiochus Epiphanes, Nero, Diocletianus, hæreſiarchæ, & ſimilia ſcelerum monſtra, Eccleſiæ Dei impii perſecutores, & Orbis Chriſtiani nefaria portenta. In adventu iſtius monſtroſæ beſtię, quam graphicè deſcribit Joannes, de mari aſcendentem, cornua decem habentem, & Antichriſtum deſignantem; aderit quoque alia beſtia de terrâ aſcendens, Antichriſti prodroma, quæ faciet *ter-* Ap.13.11
ram, & habitantes in eâ adorare beſtiam primam. Hæc enim erit prioris hyperaſpiſtes, & armigera, ut ait Irenæus, quæ multis phalangibus ſtipata, & plurimis equitum millibus armata, ad Antichriſti parebit imperium. Erit nempe vaferrimus impoſtor ipſius præcurſor, & præco, ut tenet Corn. à Lapide cum Tertul., Ambr., & aliis, qui falſis miraculis, & magnâ potentiâ Antichriſti famam diſ-
ſeminabit. *Habebat cornua duo ſimilia agni*, ideſt v. 11.
affectatam vitæ ſanctimoniam, & fictam patrandorum miraculorum poteſtatem.

PROECTHESIS: προέκθεσις, p.b., præexpoſitio. Eſt enim à πρὸ, *pro*, præ, & *ecthesis*, expoſitio, de quâ ſuo loco. Proecthesis, ut ait Quint. l.9., eſt figura, ſeu modus loquendi in oratione, cùm priùs dicimus quid fieri oportuerit, deinde quid factum ſit. Alii dicunt eſſe orationis propoſitionem, in quâ id quod controvertitur ante oculos poni videtur. Hæc quoque figura in ſacris Scriptoribus non deſideratur.

PROEDRUS: πρόεδρος, *proëdros*, latinè in proſâ penultimâ brevi, in verſu communi. Ità pręſes dictus: & ſicut hæc vox latina dicta eſt, ex eo quòd præſes præ aliis, ſeu ante alios ſedeat; ità proëdrus dictus eſt à *pro*, ante, præ, & ἕδρα, *hedra*, ſedes. Erat proëdrus inter præcipuos Eccleſiæ gręcæ Officiales. Ità Codinus habet: *Proëdrus Heracleæ, qui erat inter honoratiſſimos, & exarchus Thraciæ, & Macedoniæ*. Heracleenſis autem Exarchus erat maximæ dignitatis, cum eſſet unus ex tribus Autocephalis: & hujus unus ex ſuffraganeis erat olim Epiſcopus Conſtantinop., antequàm hic Imperatorum fretus favore, Patriarchæ nomen ſibi uſurpaſſet. Prohedri, ut aliqui dicunt, erant præſides magiſtratus quidam primi ſubſellii, quibus nempe cæteri omnes ſedendi loco cedebant. Sed abſolutè proëdri dicendi: nam in compoſitione ſpiritus ille aſper, ſeu aſpiratio, ſolet omitti.

PROELEUSIS: προέλευσις, *proëleuſis*, proceſſus, progreſſio, à *pro*, præ, ante, & *eleuſis*, adventus. Aut potiùs ab ipſo verbo προέρχομαι, *proërchomæ*, exeo, præeo, proëo, deducenda. Nam in fut. facit anomalè proëlènſomæ. Proëleuſis ab aliquibus per ſynecdochen accipitur pro illâ proceſ-
ſione ab Eccleſiâ fieri ſolitâ, atque inter alios Luit- In legat.
prandus citatur.

PROEPIPLEXIS: προεπίπληξις, *proepiplexis*, anteincrepatio, ſeu objurgatio anticipata. Formatur iſta vox à ſępiùs dicto *pro*, ante, & ἐπίπληξις, *epiplexis*, increpatio: quæ fit à ſecundâ perſonâ præt. paſs. verbi ἐπιπλήττω, *epiplètto*, increpo, caſtigo, objurgo. Hinc proëpiplexis dicitur antereprehenſio, ſeu præventio reprehenſionis, cùm quis ſemetipſum verbo arguens alienam correctionem prævertit, & declinat. Hæc inter figuras oratorias recenſenda, & apud ſacros Scriptores obſervanda.

PROGNOSIS: πρόγνωσις, *prógnoſis*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Eſt præſcientia, providentia, præſa-

gium, præcognitio. Fit à verbo προγινώσκω, *proginosco*, præscio, decerno; cujus secunda persona præt. pass. προέγνωσαι, *proègnosæ*, præcognitus es, & hinc ablato augmento fit *prognosis*. Sæpiùs accipitur pro illâ cognitione, vel conjecturâ, quam quis format ex aliquibus signis de futuro rei eventu. Unde à tertiâ personâ fit προγνωστικὸν, *prognosticon*, idest futuræ rei signum. Talia sunt Hippocratis prognostica; sicque multa observantur à Medicis de sanitate, & morbis, de salute recuperandâ, vel morte incurrendâ. Multa etiam alia prognostica ex naturalibus scientiis fiunt, sine divinatione illâ, quę inter superstitiones recensetur. Nam Astrologi, Meteorologici, Physici multa signa naturalia observant, ex quibus tamquàm ex causis, vel tamquā ex coëffectibus, ab eâdem causâ provenientibus, futuri dependent eventus, aut eorum cognitio. Inter meteorologica debet illud vulgatum referri, à Christo Pharisæis exprobratum, *Facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum enim est cœlum, & manè: hodie tempestas; rutilat enim triste cœlum*; atque sic accidere utplurimùm notatur: cujus ratio in Meteoris assignatur. De quibus suprà nonnulla dicta sunt. Matth. 16 3.

PROGRAMMA: πρόγραμμα, *programma*, proscriptio, edictum, scriptura pro foribus proposita, inscriptio alicujus rei venalis. Deducitur à verbo προγράφω, *prográpho*, præscribo, antescribo, describo: cujus præt. pass. est προγέγραμμαι, *progègramma*, & hinc rejecto augmento fit *programma*. Est etiam tabula suspensa in quâ scribuntur edicta: & pro ipso edicto est usitatum. Nam edicta dicuntur à Græcis programmata. Item programma est præceptum, aut exemplum: cùm hæc quoque præscribantur: istâ voce inter cæteros utitur Drexellius ad Lectorem.

PROGYMNASMA: προγύμνασμα, *progymnasma*, præexercitatio, seu præexercitamentum. Oritur ista vox à toties dicto *pro*, præ, & verbo γυμνάζω, *gymnázo*, exercito: quod in præt. pass. facit γεγύμνασμαι, *gegymnasmai*, exercitatus sum, unde gymnasma, exercitatio. Hoc verbum ortum habet à gymnasio, ubi nudi exercebantur athletæ: & inde factum verbum *gymnázo*, quod extenditur ad qualibet exercitia significanda. Progymnasmata vocari possunt ad quamlibet scientiam, & artem præludia, in quibus exercentur tyrones, antequàm ad penitiores introducantur artis difficultates. Veluti Summulæ respectu Logicæ: sicque Aphthonius suas ad Rhetoricam exercitationes progymnasmata nuncupavit.

PROHYPARXIS: προύπαρξις, *prohyparxis*, præexistentia. Componitur ex dictâ particulâ *pro*, præ, & ὕπαρξις, *hyparxis*, existentia: à verbo ὑπάρχω, *hypárcho*, sum, adsum. Inter alios Origenis errores nota est ab ipso asserta prohyparxis, seu animarum ante corpora præexistentia: quam è Platonis scholâ in Ecclesiam invexit. Error hic prolixè refutatur in Epistolâ Justiniani Imperatoris ad Mennam, Urbis Constantinop. Archiepiscopum, à Baronio citatâ; adductis in contrarium variis rationibus, & S.S. Patrum authoritatibus. Et primùm quidem in omnes ejus errores acriter invehitur piissimus Princeps: *Quis prorsùs*, inquit, *Christianorum sustinebit Origenem, ejusque prava scripta tueri, qui tot blasphemias direxerit, omnibusque ferè hæreticis tantam exitii, ac blasphemiæ materiam præbuerit, ac idcircò pridem à S.S. Patribus anathemati subjectus sit, unà cum sceleratis ejus dogmatibus*. Et meritò talem censuram à principe orthodoxo meritus est Adamantius, de quo tritum est tale adagium, eum ità scripsisse, ut ubi benè; nemo meliùs: ubi malè; nemo pejùs: cujus errores aliunde satis constant. Sciens tamen Imperator ad tribunal suum non pertinere ejus hæreses condemnare; ideò Mennæ scribit, ut synodum congreget, à quâ ipsius errores condemnentur, quod & factum fuisse testatur Baronius. Sed illum de præexistentiâ errorem è scholâ platonicâ, & Manichæorum deliriis emanasse, refert eadem Justiniani Epistola, inter cætera de Origene dicens: *Quique primùm mentes quidem, & sanctas virtutes fuisse asserat, deinde contemplationis satietatem cepisse, ac in deterius conversas, idcircò à Dei amore refriguisse, sicque græco nomine appellatas ψυχὰς, psychás, supplicii causâ corporibus esse inditas, quod vel solum ad ejus damnationem satis erat, cum à paganorum ortum sit impietate*. Non solùm Origenes de cæterorum hominum animabus hunc errorem commentus est; sed etiam de ipsâ Christi animâ, quam præextitisse, eique Deum Verbum esse unitum, antequàm è Virgine incarnaretur, opinatus fuit. Errores de præexistentiâ inter alios amplexatus est Theodorus Mopsuestenus, ut & fecit Evagrius quidam Eremita diaconus, & Dydimus monachus. De quibus Cosmas venerabilis diaconus ex vitâ S. Sabæ apud septimam Synodum, actione 1. dixit: *Itaque cum sancta universalis quinta synodus Constantinopoli esset congregata, communi, & generali anathemate rejecti sunt Origenes, & Theodorus Episcopus Mopsvestiæ, & quæcumque ab Evagrio, & Dydimo dicta sunt de præexistentia, περὶ προυπάρξεως, peri proypárxeos*. Latinè quoque potiùs *proyparxis*, ob rationem in voce *proëdrus* allatam, dicendum, nisi duabus quodammodò vocibus *pro hyparxis* efferatur.

An. Chr. 538. N. 33 — N. 36. — Ex Cassiod. — N. 34. — N. 37. — Noris diss. de Syn. V. c. 6.

PROLEGOMENA: προλεγόμενα, p.b., ea quæ prædicuntur. Videlicet à verbo προλέγω, *prolégo*, prædico, ante dico: eò quòd *pro*, ante, & λέγω, *lego*, dico. Est autem Nominat. plur. neutrum participii præsentis passivi ejusdem verbi, quod in sing. facit *prolegómenon*, quod latinè unico verbo exponi non potest: sed significat id quod ante dicitur. Talia enim passiva in præsenti Latini non habent, & ideò circumlocutione opus est. Istâ voce plurimi Authores utuntur, dum in suis operibus multa prænotanda dicuntur, quæ ad scribendorum explanationem, methodi expositionem, eorumque intentionem assequendam magnoperè conducunt.

PROLEPSIS: πρόληψις, *prólepsis*, hæc vox à variis variè explicatur. Et quidem juxtà ejus etymon, optimè vertitur præoccupatio, præsumptio: quamvis ab aliquibus dicatur occupatio. Figura nempè rhetorica, cùm id quod objici nobis potest, præoccupamus ipsi, atque diluimus. Derivatur à verbo προλαμβάνω, *prolambáno*, præoccupo, præsumo: scilicet ab ejus secundâ personâ præteriti passivi. Ideò Jurisconsulti prolepsim vocant præsumptionē, quæ

quæ propriè est opinio anticipata, quæ priùs animū occupat. Hinque Cicero etiam illam anticipationem, quam de Diis habemus, seu cùm de iis multæ opiniones mentem præoccuparnnt prolepsim vocavit: & ab eodem passìm prænotio, seu anticipatio vertitur, cùm multa in sermone anticipatè proferuntur. Et hoc sensu ferè prolepsis à sacris Authotibus sumitur: quam Augustinus nonnunquàm anticipationem appellat, nonnunquàm etiam præoccupationem. Quæ qnidem in hoc consistit, dum aliqua anteriùs dicuntur, quæ posteriore loco dicenda erant: vel res, aut personæ aliquo nomine donantur, quod non tunc habebant dum res narrata contigit; sed aliquo subsequente temporis intervallo. Hæc figura sicut in Scripturis frequens; ità variis in locis ab eodem S.Doctore observata. Priore modo annotavit loqui sacrum Textum, dum narrat de vase mannâ repleto, repositum fuisse ab Aarone ante testimonium, seu arcam fœdetis: *Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum*. Cùm tunc necdum constructum esset tabernaculū, aut arca fœderis fabricata. *Hoc enim modo scriptura dixit per prolepsim, quod posteà factum est, cum esse cœpit tabernaculum testimonii*. Posteriore modo de personarum, aut rerum nominibus posteà impositis prolepsim vocat, dum observat Josue Ben Nun, seu Jesum filium Nave (qui hoc nomine tantummodò in Lib. Numerorum, paulò ante ingressum in terram promissionis donatus est, cùm priùs Osee vocaretur) eo nomine in Lib. Exodi appellatum: quamvis res in hoc libro narratæ aliquot annis ante ipsius nominis acciderint impositionem. Sed *per prolepsim, hoc est per præoccupationem anticipat Scriptura, quod posteà factum est. Omnia quippe ista postea quàm facta sunt, scripta sunt, ac per hoc quando factum est quod commemoratur, nondum vocabatur Iesus, sed quando scriptum est, jam hoc vocabatur*. Et ut multa similia silentio prætereatn, ne laxiùs noster sermo evagetur; annotare sufficiat quòd per prolepsim dicit noster Textus, *Et faciam judicia in Alexandriâ*: quæ profectò Ezechielis tempore, aut non existebat, aut tali nomine non appellabatur. Nam Alexander M., à quo hæc civitas constructa, vel ampliata nomen accepit, plusquàm 200 annis post istum Prophetam Ægypto potitus est. In Textu tamen hebraico, & chaldaico urbs ista *Nò* vocatur, de quà in voce *Alexandria*, quæ, ut ex prophetiâ Nahum colligitur, magnitudine, & præstantiâ Ninivæ non cedebat. Ejus ambitus, ut habetur ex Diodoro Siculo, erat 60 milliarium: ipsàque à Nabuchodonosore excisa, ab Alexandro instaurata, suoque nomine Alexandria vocata. Et ità etiam à Nahum Alexandria populorum per anticipationem fuit appellata. A prolepsi prolepticus, p. b., græcè προληπτικὸς, *prolepticós*, quasi præoccupativus dicitur, aut ad anticipationem pertinens.

L.1. de Divin. & l.1. de nat. Deor.
Ex. 16. 34.
Q. sup. Ex. l. 2. q. 61.
Aug. lib. 9. 103.
Ezech. 30. 14.
c. 3. 8.
L. 3. c. 1.
c. 3. 8.

PROLOGUS: πρόλογος, *prólogos*, p.b., præfatio. Fit à dictâ sæpiùs præpositione *pro*, ante, & λόγος, *lógos*, sermo. Est enim prologus ille sermo, seu oratio, quæ aliam antecedit, in qua specialiter ea, quæ ad Textum, aut sermonem sequentem conferunt, prædicuntur. In S.Scripturâ unum habemus prologum in Ecclesiastici librum, qui etiam est pars S. Textus, ejusdem com reliquis authoritatis, utpotè in vulgatâ Editione ipsi Scripturæ insertus. De his autem partibus Tridentinum anathema fulminat in eum, *qui libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesiâ catholicâ legi consueverunt, & in veteri vulgatâ latinâ editione habentur, pro sacris, & canonicis non susceperit*. Fuit autem iste Prologus græcè editus, ut & totus liber græco idiomate donatus à Jesu juniore, Jesu filii Sirach, qui Ecclesiasticum hebraicè scripsit, nepote. Varii quoque reperiuntur prologi inter S.S. Patrum, & sacrorum Doctorum scripta. Utplurimùm enim aliqua præfari necesse est, ut dicendorum faciliùs lector assequatur intelligentiam. Inter alios prologos, quos multos in S. Scripturam edidit D. Hieronymus, eminet ille, galeatus ab ipso nuncupatus. Quia sicuti galea multis capitibus; ità iste prologus multis libris adaptari potest, cùm ipsis sit communis: ut Magri annotavit ex Sulpitio. Potuit etiam Hieronymus allusisse ad illa Pauli verba: *Galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei*. Nam cùm in hoc prologo maximus iste Doctor de Libris canonicis, verbum Dei continentibus, qui ab apocryphis discriminantur, nonnulla præloquatur; meritò galeati nomen prætulit, cùm ipsu multa infidelium tela, Scripturarum authoritati, & puritati insidiantia, retundantur. Talis tituli rationem assignat ipse Hieronymus; *Hic prologus scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in latinum, convenire potest: ut scire valeamus, quidquid extrà hoc est, inter apocrypha esse ponendum*. Aliqui tamen libri posteà reperti sunt canonici, qui D. Hieronymi temporibus inter apocryphos recensebantur. De quibus jam nullus datur ambigendi locus.

Sess. 4.
Eph. 6. 17.
Ep. 106.

PROMETHEUS: προμηθεὺς, *prometheús*, latinè penultimâ correptâ si vox sit quadrisyllaba, alioquin si trisyllaba formetur, accentus in eâ collocetur. Propriè eum significat cui, ante rei aggressionem, consilium suppetit; à verbo προμηθέω, *prometéo*, consulo, prospicio, provideo. Ab hoc fit & προμηθὴς, *promethés*, prudens, considerator, providens, & in neutro ipsam providentiam designat, quæ & προμήθεια, *promethia*, sed latinè diceretur promethía, p.l. Prometheus, juxtà Poëtarum fabulas, post Deucalionis cataclysmum, hominem ex luto formavit, & Palladis ope in cęlum conscendēs, accensâ face, lumen à sole furatus, statuam à se confictam animâ donavit. Sed reverà Prometheus fuit insignis astrologus, & ut ejus nomen sonat, multarum rerum futurarum cognitione, magnâ providentiâ dotatus. Ideò Tertullianus de Deo ait: *Hic est enim verus Prometheus, qui seculum certis temporum dispositionibus, & exitibus ordinavit*. Eodem modo in libro de Carne Christi locutus fuit.

In Apolog. c. 18.

PROMNESTRIA: προμνήστρια, p. b., pronuba, nuptiarum conciliatrix. Fit à tertiâ personâ præteriti verbi προμνάομαι, *promnáomæ*, alicui stipulor, pro alio ambio, concilio: item pronubæ officio fungor. Promnestria etiam ad nuptias spirituales trahitur: nempè inter Verbi personam, & humanitatem, inter Deum, & hominem justum. Harum nuptiarum misericordia verè promnestria dicenda.

PRONAOS: πρόναος, *prónaos*, latinè penultimâ pro-

productâ, etsi græcus accentus collocetur in antepenultimâ. Est ante templum stans, protemplaris ab aliquibus vertitur, & de statuis dicitur ante templum collocatis. Nam *pro*, ante, & ναὸς, *naôs*, templum. Protemplum quoque, seu ædificium, putà porticus ante templũ pronaos appellatur. Et ità de porticu, aut atriis ante tẽplæ, ut in Salomonico, constructis dici potest. Ab aliis tamen *pronaos* anterior pars templi, ut etiam à Vitruvio, nuncupata. Quo sensu ipsum, ut vulgò dicunt, frontispicium pronaos est appellandum.

PRONOEA: πρόνοια, *prònia*, providentia, prudentia', cura, solicitudo, cautio, prospectio, & à Glossâ etiam provisio, consultatio, consultum. Est à verbo προνοέω, *pronoêo*, ante omnia cogito, excogito, procuro, prospicio, &c.. Siquidem vox est composita à toties dictâ præpositione πρὸ, *pro*, ante, præ, pro, & νοῦς, *nus*, mens. Ab ipso verbo fit etiam *pronœtès*, provisor, & *pronœticos*, providus, circumspectus: unde & *pronœticòn*, animi vis, & facultas providendi. Pronœa tam Deo, quàm hominibus prudentibus attribuitur. Hæc *anthropìne prònia* græcè apud Xenophõtem: & apud D.Chrysostomum *prònia ptochôn*, pronœa, seu cura pauperum appellatur.

PROOECONOMIA: προοικονομία, *proiconomia*, latinè penultimâ correptâ, nisi grecus accentus ex usu in eâ retineatur. Est prævia gubernatio domestica, procuratio, seu cura prævia. Nam *proiconomeo* est procuro: scilicet à *pro*, ante, & *œconomia*, de quâ suo loco. Dicitur absolutè proœconomia præmissa dispositio: & specialiter est figura apud Poëtas non infrequens, cùm de re disparatâ locuturi, aliquid ità disponunt, ut quod sequitur non ità ex abrupto proferatur. Quod & in Oratoribus observare licet. Aliàs omnis œconomia priùs cogitata, & præmeditata, proœconomia dici potest.

PROOEMIUM: προοίμιον, *proìmion*, p.b., præludium. Ejus origo est à dicto *pro*, ante, & οἶμος, *ìmos*, cantilena, sermo, via: ità ut proœmium sit illud quod alicui cantilenæ præcanitur, aut præluditur. Unde proœmia dicuntur illa, quæ sermoni alicui in dicendo tamquàm quædam præludia anteponuntur. Quo sensu proœmium est ejusdem cum prologo significationis.

PROPÆDIA: προπαιδεία, p. l., rudimentum, prima disciplina, quam præscire oportet antequàm ad altiorum accedatur cognitionem. Ità dicta à verbo προπαιδεύω, *propædèuo*, prædoceo: à cujus primâ personâ præt.pass.fit & προπαίδευμα *propædeuma*, & propædeumata sunt rudimenta, præludia, liberales artes, quæ ante Philosophiam, & Theologiam doceri debẽt. Vel dic quòd propędia sit prima institutio, ab eodẽ *pro*, ante, & pædia, de quâ suo loco. Sicq; prima puerorum eruditio, & institutio (cui magnâ curâ incumbendũ, ut teneris animis congruo tẽpore boni mores inserãtur) propædia optimè dicetur.

PROPATOR: προπάτωρ, *propàtor*, latinè propter vocalem brevem penultima correptâ. Sed à Grecis in eâ ponitur accentus quia ultima est longa, quod à Latinis non observatur. Ità dictus primus pater, principium alicujus generis, progenitor: à *pro*, ante, & πατὴρ, *patèr*, latinè pàter. In deliri Valentini pleromate pro primo patre inter suos Æones Bythos statuitur. Ità refert Tertullianus dicens: *Introducit enim pleroma, & Æones 30: exponit autem per syzygias, idest conjugationes quasdam, Nam dicit inprimis esse Bython, & silentium*, &c. Posteà subjungit *Christum missum ab illo propatore qui est bythos*. De præscrip. contra hæret. c.49.

PROPEMPTICUS: προπεμπτικὸς, *propembticòs*, p.b., deductivus, comitativus latinè reddi potest. Eruitur enim à verbo προπέμπω, *propèmbo*, comitor, deduco honoris gratiâ, præmitto. Hinc προπεμπτὴ, *propembtè*, talis deductio: illiusque verbi tertia persona præt. pass. est vocis *propempticòs* formativa. Eam habet Gloss. Cyr., & propempticum carmen dicitur, quo discessurum honoramus, & quasi comitamur. Ex his intelliges illum titulum apud Sidonium, *Propempticon ad libellum*.

PROPHETA: προφήτης, *prophetes*, p. l., & ita I.
quoque prophetes aliquando latinè dicitur. Vox est
derivata à verbo πρόφημι, *pròphemi*, prædico, seu à
dicto *pro*, præ, & φημὶ, *phemì*, dico: eò quòd ad Prophetas
spectet futura prædicere. Latiùs tamen aliquando
sumitur, sicuti prophetia, & verbum prophetare,
de quibus agetur posteà. Ab Hebræis
Navi dicitur vates, & propheta, à radice *navà*, seu נביא
potiùs *nibbà*, prophetavit. Primus in Scripturis A-
braham propheta vocatur: cùm raptâ ejus uxore à *navì.*
rege Geraræ Abimelecho, huic raptori dixit Domi- נבא
nus: *Nunc redde viro suo uxorem, quia propheta* *nibbà.*
est, & orabit pro te, & vives. Hic propheta dici- Gen. 20. 7.
tur, non tantummodò, quia multa futura præco- prophe-
gnovit; sed etiam ut Dei servus, & amicus, quales tes apud
solent esse Prophetæ: adeòque potentiores ad impe- 70.
trandum, ad miracula patranda, & ad scelera vindi-
canda efficaces. Plures tamen ante Abraham Pro-
phetæ fuerunt. Quis enim ambigat Adamum, &
alios sanctos Patriarchas prophetasse? Uti & He-
noch ab Adam septimus, ipsum videlicet Adamum
includendo. Ità testatur Judas Apostolus: *Prophe-* Judæ v.14
tavit autem & de his septimus ab Adam Henoch.
Plurimi enim prophetiam agnoscunt in hisce Ada-
mi verbis: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de* Gen.2.23.
carne meâ. Quibus verbis significatum fuisse ma-
gnum Sacramentum conjunctionis Christi cum Ec-
clesiâ innuit Apostolus: adeòque Adamum futuram Eph.5.30.
Christi incarnationem prædixisse conjectant. Sed
antequàm alios famosiores prophetas recenseamus,
etiam aliquãdo pseudoprophetas, hebraicè *nevìim*, נביאים
à dicto singulari *navì*, & latinè prophetas appella- *nevìim.*
tos fuisse juvat observare. Ità Michæas filius Jem- prophe-
la, verus Domini prophetes, dixit regi Achab de tæ.
ipsius divinis, perperàm ei adblandientibus, & pro-
spera falsò annunciantibus: *Ecce Dominus dedit* 2.Par.18.
spiritum mendacii in ore omnium prophetarum 22.
tuorum. Sicque 70 legunt προφητῶν αὐτοῦ, *prophetôn*
aftû, idest prophetarum ejus. Et eò magis pro-
phetæ dicuntur illi, qui etsi scelerati futura tamen
verè prænunciant. Quod non solùm Joannis au-
thoritate roboratur, de Caiphâ impio Pontifice di-
centis, *Cum esset pontifex anni illius prophetavit*; Io.11.51.
sed præsertim de illis, qui vera nunciantes, quam-
vis ad graviora scelera solicitantes, tamen prophe-
tæ vocantur: *Si surrexit in medio tui prophetes*. Deut.13.
Prout & apud 70 *prophètes* exaratur. Ubi loquitur 1.
Moyses de illo qui vera prædixit; tamen eò quòd

ad

ad idololatriam hortetur, non esse audiendum admonet, quem & ideò somniorum fictorem vocat, ad verorum Prophetarum, Dei impulsu, & munitu futura annunciantium, distinctionem. Sed abstrahendo à falsis prophetis, abusivè prophetarum nomine insignitis, aut à scelestis, etsi vera prophetantibus; non ideò quandocumque ista vox de viris probis prædicatur, statim intelligitur eos strictiore modo prophetas fuisse. Nam etiam in Scripturis nonnunquàm prophetæ nuncupantur illi, qui divinis vacabant laudibus celebrandis. Et sic in sequentibus vocabulis; cum de Saule inter prophetas agēte, & prophetante occurret mentio, disertiùs explicaturi sumus. Judæi omnes Sanctos Prophetas vocabant, ut annotat Jac. Tirinus ad illa verba: Matth. 11. 11. *Inter natos mulierum non surrexit major*. Nam Lu. 7. 28. Lucas habet, *Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nemo est*. Alia prætereà est vocis *propheta* in Scripturis acceptio. Nam cùm prophetare etiam significet interpretari, ut patet ex toto Capite 14 prioris ad Corinthios Epistolæ; etiā propheta interpres appellatur. Et ità intelligendum id quod dixit Dominus Moysi, eum ad Pha- Ex. 7. 1. raonem mittendo: *Aaron frater tuus erit propheta tuus*. Sicque 70 legunt *prophetes*, & Textus hebraicus cum affixo secundę personę dicit *neviecha*, propheta tuus. נביאך *neviecha* Nolebat quippe Dominus ut Moyses cum Pharaone multis sermonibus ageret, vel majoris authoritatis conciliandæ gratiâ: aut certè Ex. 4. 10. c. 7. 30. quia Moyses *impeditioris, & tardioris* erat *linguæ*, ut ipsemet de se fatebatur, *& incircumcisis labiis*. Quare jubebat Dominus ut Aaron esset ejus interpres: sicque dicebat: Ex. 4. 14. *Aaron frater tuus levites, scio quod eloquens sit*. De Asaph, Heman, & 2. Par. 35. 15. Idithun, insurgere potest quæstio, cur *regis Prophetæ* vocentur, seu, ut hebraicè legitur *chozim* regis, idest videntes, seu prophetæ, à singulari *chozeh*, videns; & apud 70 τῶν προφητῶν βασιλέως, *tôn prophetôn basiléos*, idest prophetarum regis. חוזים *chozim*. Sed nos opinamur ità dictos fuisse, eò quòd Rex David in Domino consulendo potissimùm eorum uteretur operâ. חזה *chazeh*. Aut potius, quia illi insignes erant cantores, cùmque prophetia etiam pro cantu divino sumatur, & hi coràm rege, cum filiis suis canere solerent; ideò regis prophetæ nuncupati. Quod luculentiùs comprobatur ex cap. 25 prioris Paralip. libri, ubi dicitur eos cum liberis suis, in citharis, & aliis instrumentis musicis juxtà regem prophetasse.

2. Sed ut ad strictiorem illius vocis significationem convertamur; per Prophetas specialiter illi intelliguntur, qui divinâ sapientiâ illustrati, honoris divini zelo armati, mira nonnunquàm patrandi virtute donati, occulta populo pandebant. Hos miro eloquio super Mundi Sapientes extollit Augustinus, quos apud Israëlitas pro Philosophis, & Theologis, pro Doctoribus, & Concionatoribus De Civ. Dei l. 18. c. 41. fuisse Demonstrat. *Ipsi eis*, inquit, *erant Philosophi, hoc est amatores sapientię, ipsi sapientes, ipsi theologi, ipsi prophetæ, ipsi doctores probitatis, atque pietatis. Quicumque secundum illos sapuit, & vixit, non secundùm homines, sed secundùm Deum, qui per eos locutus est, sapuit, & vixit*. De hisce verò antiqui Testamenti Prophetis meritò quæri potest, quis eorum maximus fuerit Propheta? Et quidem Nic. Liranus variis rationibus evincere conatur Davidem inter omnes primas sibi vendicare. In Pro. sup. Psalmos. Sed D. Thomas contendit Moysen omnibus palmam in hoc Dei dono præripere, cujus authoritas maximè fulcitur hisce divini Eloquii verbis: *Non surrexit propheta ultrà in Israël, sicut Moyses*. Deut. 34. 10. Quod probat ex quatuor illis, quæ in prophetiâ considerari solent: scilicet ex visione intellectuali, & imaginariâ, denunciatione, & per miracula confirmatione, in quibus aliis fuit longè excellentior. Nam quoad intellectualem visionem, ipsam Dei essentiam vidit. *Quantùm ad imaginariam visionem, quam quasi ad nutum habebat, non solùm audiens verba, sed etiam videns loquentem, etiam in specie Dei, non solùm in dormiendo, sed etiam in vigilando.* D. Thom. 2. 2. q. 174 a. 4 c. Quoad denunciationem; quia ipse toti populo fideli, ex Dei personâ Legem ferens, loquebatur: alii verò ad ejus Legis inducebant observantiam. Denique quantùm ad miraculorum operationem, quæ fecit infidelium toti populo, videlicet omnibus Ægyptiis. Fatetur tamen Angelicus Doctor alios Prophetas, quantùm ad aliquid Moysen superasse. Nam etsi Moyses Davidi sit ob essentiæ divinæ visionem prę ferendus, David tamen Moysen superavit pleniori cognitione, & majori Mysteriorum Incarnationis dominicæ expressione. Quoad miracula verò aliqui Prophetæ, ut Josue, & Helias, secundùm facti substantiam, majora fecerunt. Ille quidem in sole sistendo; hic verò in mortuo ab inferis resuscitando. *Sed tamen*, ait S. Doctor, *miracula Moysi fuerunt majora secundum modum faciendi, quia sunt facta toti populo*. Sup. ad 2. Joannes Baptista quidem, ut ex supradictis constat, Moysem antecellit; sed ad novum Testamentum pertinet: *Propheta & lex usque ad Joannem prophetaverunt*. Matth. 11. 13. Lirani objectionibus expressè non respondet S. Thomas, cùm fuerit ei uno seculo anterior, eis tamen satisfacit Card. Cajetanus, ut in ejus Commentariis cernere licet.

Inter veteris Testamenti Prophetas 17 fuerunt, quorum prophetiæ literis consignatæ ad nostra secula pervenere, & ad Orbis finem sunt duraturæ. 3. De quibus ait Augustinus longè aliter, ac seculi Sapientibus evenisse: qui sic inter se dissentiūt, dum omnes in multis aberrant à metâ veritatis. Sed Prophetæ *ipsi, sane pauci esse debuerunt, ne multitudine vilesceret, quod clarum religione esse oporteret; nec tamen ita pauci, ut eorum non sit miranda consensio*. Sup. Hi omnes pauciore, quàm 270 annorum spatio, viguerunt. Nam ab Oziæ regno, quo primus floruit, ad Darium Hystaspis filium, quo ultimus, exactiore peracto calculo, non plusquàm 260 anni effluxere. Ex quo intelligitur eos Græciæ Sapientibus esse antiquiores. Etsi Orphæus, & Linus sint hisce Prophetis priores; ipsos tamen Moyses, & tot Patriarchæ præcesserunt. Unde Tertullianus Gentilibus ait: *Cæteri prophetæ etsi Moysi posthumant, extremissimi tamen eorum non retrosiores deprehenduntur primoribus vestris sapientibus, & legiferis, & historicis*. In Apolog. c. 19. Pamelius, & alii legunt, *non retrosiores*: cùm nulla, ut ait Gerda, prius esset negatio. Etenim retrosior est antiquior in hoc Authore, prout ab eodem ejus observatur Interprete. Quatuor majores Prophetæ, & duodecim Minores, ità ob brevitatem appellati, recensentur. Inter quatuor

tuor priores Baruch adjungitur, qui Jeremiæ scriba fuerit: de cujus libri authoritate, etsi plerique Orthodoxi antiquitùs dubitaverint; nunc tamen ob Concilii Florentini, & Tridentini definitionem, omne dubium exemptum est. Antiqui verò Patres, qui eum inter Libros canonicos non enumerarunt, facilè sub Jeremiæ prophetiâ eum comprehenderunt. Omnes isti Prophetæ in Judæorum idololatriam, & alia invehuntur scelera: atque varia de Christo, & de Lege inspergunt evangelicâ. Inter ipsos primus est tempore Osee, qui cœpit prophetare sub initium regni Oziæ, seu Azariæ regis Juda, duobus, aut tribus annis ante Olympiadum initiū, quæ anno quinto inceperunt ejusdem Oziæ, anno Mundi 3230, adeòque 770 annis circiter ante Christi nativitatem. Eodem Azariæ anno quinto, aut sexto, Prophetas egerunt Joël, & Jonas: anno 23 Amos: anno 25 Isaias, qui ferè per annos 90 prophetavit, cùm tandem impii Manassis jussu serrâ ligneâ dissectus est. Incepit ergò florere tribus annis ante Romam conditam. Urbis etenim fundamenta jacta anno Oziæ 28, seu anno 3 sextæ Olympiadis, si doctissimo Varroni fides adhibenda. Sub Jonathan Oziæ filio fuerunt Prophetæ Abdias, & Michæas: sub Ezechiâ rege floruit Nahum, & sub initium regni Josiæ viguerunt Habacuc, & Sophonias. Undecimus recensetur Jeremias, cujus prophetia initium sumit à decimo tertio anno regni Josiæ: usque dum anno quinto post excisam sanctam Civitatem, & Templum, in Ægyptu ab ipsis Judæis, quos ob lapsum in idololatriam acriter arguebat, lapidibus obrutus est. Tunc Baruch ex Ægypto Babylonem se contulit, ubi & Librum à se conscriptum, coràm Jechoniâ, & captivis Judæis legit. Duodecimus tempore inter Prophetas est Ezechiel, cujus prophetiæ exordium anno quinto ultimi Judæi regis Sedeciæ consignatur: & post annos 22, in captivitate babylonicâ, à Judæorum judice fuit martyrio coronatus. Post hunc Baruch decimus tertius enumeratur. Decimus quartus Daniel, anno mortem Ezechielis subsequente, imperii Nabuchodonosoris 36, prophetare cœpit. Darii Hystaspis tempore è captivitate reduces, Aggæus, Zacharias, & Malachias, prophetandi munere in Judæâ functi sunt. Inter omnes V. & N. Testamenti Prophetas, procul dubio longè præeminet Christus: ut meritò de ipso dixerint turbæ, Prophetam magnum surrexisse. Atque de ipso ad literam à multis S. S. Patribus Moysis verba intelliguntur: *Prophetam* (etiam
Deut. 18. 15. 70 *prophetæn*) *de gente tuâ, & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus; ipsum audies*. Etsi Vatablus, & Em. Sà hoc exponant ad literam de Josue, & allegoricè de Christo. Multi quoque literaliter interpretantur de Christo, & aliis Prophetis Moysen subsequentibus. Aliqualis autem similitudo inter Christum, & Moysen in hoc consistit: quòd uterque Legislator, uterque populum ab inimicis, & servitute liberavit. Uterque Fideles cibo pavit mirabili; Moyses mannâ, Christus Eucharistiâ. Quamvis, ut docet D. Thomas, purè Beati non possint esse Prophetæ, innixus Apostolorum Principis authoritati, à quo sermo propheticus cōparatur *lucernæ lucenti in caliginoso loco*, & in Bea- 2. Pet. 1. 19.
tis nulla est caligo; tamen Christus Dominus qui verè simul fuit viator, & comprehensor, verus fuit propheta. Cùm enim prophetia importet alicujus veritatis supernaturalis, ut procul existentis cognitionem, idque dupliciter (nempe ex parte ipsius cognitionis, quæ obscurè illam videt, *& ex* D.Th. 2.2
parte ipsius videntis, qui scilicet non est totaliter q. 174. a. 5.
in ultimam perfectionem adductus, secundùm il- c.
lud, quamdiu in corpore sumus peregrinamur à Domino) hoc secundo modo Christo, utpotè viatori prophetia competebat: & ideò antonomasticè Propheta nuncupatur. Propheteum templum esse in honorem alicujus Prophetæ erectum testatur Magri.

PROPHETIA: *προφητεία*, p.l., propter diphthon- I.
gum. Ut ex accētu patet trahitur à verbo *προφητεύω*, *prophetevo*, vaticinor, præsagio, interpretor, quasi antistitis officio perfungor. Nam si ab ipsâ voce prophetes derivaretur; accentu in antepenultimâ græcè notaretur. D. Thomas ejus etymon eruit à *pro*, ante, & *φανὸς*, *phanos*, quod significat lampadē, clarum, aut secundùm ipsum, apparitionem. Quia, ut ait S. Doctor, *Prophetia primò, & principaliter* 2.2. q. 171
consistit in cognitione, quia videlicet prophetæ co- a. 1. c.
gnoscunt ea, quæ sunt procul, & remota ab hominum cognitione. Hinc apud Hebræos antiquitus vocabantur *chozim*, seu videntes, à radice *chazah*, חזה
vidit, & à Gentilibus Vates, à vi mentis. Sed quia *chazah*.
talis cognitio ad aliorum utilitatem refertur; ideò hujus vocis etymon Isidorus à locutione, quâ Pro- Orig. l. 7.
phetæ revelata aliis manifestant, desumit. Eos enim c. 8.
asserit dici Prophetas, quasi præfatores, eò quòd porrò fantur, idest à remotis fantur, & de futuris vera prædicunt. Vel potiùs, ut græca servetur etymologia, ab ipso verbo *prophemi*, uti superiùs dictum est de prophetâ. Prophetia inter novem gratias gratis datas sexta recensetur ab Apostolo. Quarum quidem essentia in hoc consistit, quòd ad aliorum utilitatem ordinentur: cùm gratiæ gratum facientes in hoc ab his discrepent, quòd ad recipientis conferantur utilitatem. Cùm enim, ut ait D. Thomas, ordo rerum ad Deum in hoc consistat, quòd quædam per alia ad ipsum reducantur; & ad hoc gratia inserviat, ut homo rectè ad Deum ordinetur, & reducatur; sic ut etiam aliqui homines per alios reducantur. Sicque duplex est gratia:
Una quidem, per quam ipse homo Deo conjungi- D. Th. 1.
tur, quæ vocatur gratia gratum faciens, alia verò 2. q. 111. a.
per quam unus homo cooperatur alteri ad hoc 1. c.
quod ad Deum reducatur. Hujusmodi autem donum vocatur gratia gratis data. Hæ verò sunt illæ novem, quas Apostolus enumerat, inter quas est prophetia, dum ait quod detur *alii operatio vir-* 1. Cor. 12.
tutum, alii prophetia, alii discretio spirituum. 10.
Cùm autem visio prophetica nihil aliis conferat, nisi locutione proponatur; hinc sæpiùs prophetia pro ipsâ interpretatione ponitur: quæ significatio etiam congruit verbo græco supradicto *prophetevo*. Quare D. Paulus in cap. 14. primæ ad Cor., per prophetiam ferè intelligit ipsā interpretationē, & ideò dono linguarū ipsā præfert, utpotè Ecclesiæ utiliorē.
Nam qui prophetat hominibus loquitur ad ædifi- 1. Cor. 14.
cationem, & exhortationem, & consolationem. 3.
Qui loquitur linguâ semetipsum ædificat. Parùm etenim ad proximi utilitatem confert peregrinis lin-

v. 5. linguis loqui, si earum ignoretur significatio. Sed prophetia maximè est utilis: quapropter *major est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis, nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat*. Unde ex toto capite isto satis patet per prophetiam Apostolum intelligere S. Scripturæ explicandæ donum, aut de divinis rebus verba faciendi, immò hymnos, & psalmos in Dei laudem componendi, & concinendi. Nam hæc omnia ad veterum Prophetarum munus spectabant. Propterea prophetia etiam intelligitur pro cantu, & melodiâ sacrâ. Quo sensu de Chonenia, tempore Davidis Levitarum
1. Par. 15. 22. principe, dicitur, quòd *prophetiæ præerat ad præcinendam melodiam, erat quippe valde sapiens*. In
משא masfá hebraico Textu legitur *massá*, idest onus, prophetia, elevatio: quia canendo vocem suaviter elevabant. Quare 70 scribunt de Chonenia ἐν τῇ ἄρσει ἄρχων τῶν ᾠδῶν, idest, *in elevatione princeps cantorum*. Et posteà ubi dicitur, *princeps prophe-*
v. 27. *tiæ inter cantores*, 70 legunt: ὁ ἄρχων τῶν ᾠδῶν τῶν ᾀδόντων, idest, *princeps cantorum canentium*. Quod disertis verbis ex cap. 25 comprobatur: ubi dicuntur segregati à Davide filii Asaph, & Heman,
v. 1. & Idithun, *qui prophetarent in citharis, & psalteriis, & cymbalis, secundùm numerum suum, de-*
נביאים nibbeim *dicato sibi officio servientes*. Hîc in Hebræo dicuntur *nibbeim*, prophetantes, à Septuaginta τοὺς ἀποφθεγγομένους, *tùs apophthengoménus*, quod significat eos qui paucis multa comprehendunt, à verbo *apophthengomæ*, de quo in dictione *apophthegma*. Eorum tamen Interpres latinus vertit, *qui prophetabant*: nempe ità concinendo multa paucis elo-
1. Reg. 10. 10. quebantur. Talis erat etiam illa Saulis prophetia, quando à Samuele discedens, *insiluit super eum spiritus Domini, & prophetavit*: uti 70 quoque legunt προεφήτευσε, *proephéteuse*, prophetavit. Cum illo scilicet Prophetarum cuneo sibi obviam facto, spiritu Domini ductus, quamvis artis musicæ imperitus, divinas laudes, ad sonum psalterii, & tympani, & tibiæ, & citharæ, decantabat. Hinc ob mirandam rei novitatem ortum est proverbium:
v. 12. *Num & Saul inter prophetas?* Aliqui tamen, inter quos D. Aug., & D. Thomas, existimant illos fuisse Prophetas propriè dictos. Quod quidem est satis verisimile, saltem in similibus psallentium choris, plerosque divino Numine afflatos verè prophetasse.

2. Jam verò prophetia propriè dicta, & strictè sumpta solùm se extendit ad futura cognoscenda, ut & ejus indicat etymologia. Et sic eam restrin-
In Prol. sup. Psalm. in princ. xit Cassiodorus, dum eam definit, quòd sit *inspiratio, vel revelatio divina rerum eventus immobili veritate denuntians*. Sicque strictissimè accipitur, & ab aliis gratiis gratis datis discriminatur. Secundùm D. Thomam autem ab eis distinguitur per hoc,
2. 2. q. 171. a. 3. ad 1. quòd *omnia quæ sub prophetiâ cadunt conveniunt in hac ratione, quòd non sunt ab homine cognoscibilia, nisi per revelationem divinam*. Et sub his multa præterita, præsentia, & futura comprehenduntur: ad quæ absolutè se extendit, atque in præteritum datur prophetia. Hæc est doctrina Grego-
Hom. 1. in Ezech. rii Magni, qui distinguit prophetiam in eam quæ est de futuro, sicut id quod dicitur Is. 7., *Ecce virgo concipiet*: eam quæ est de præterito, sicuti Moyses propheticè dixit, *In principio creavit Deus cœlum, & terram*: & eam quæ est de præsenti, juxtà id quod dicit Apostolus, *Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, occulta cordis ejus ma-* 1. Cor. 14. 24.
nifesta fiunt. Gregorio subscribit Angelicus Doctor, eâ ratione ductus, quòd lumen divinum, quod in prophetiâ datur, ad ea omnia se extendat. *Sed quia prophetia est de his, quæ procul à nostrâ cogni-* Sup. in corp.
tione sunt: tantò aliqua magis propriè ad prophetiam pertinent, quantò longiùs ab humanâ cognitione existunt. Horum objectorum tres gradus constituit. Primus est eorum quæ sunt procul à cognitione hujus hominis, sed non aliorum: secundus eorum quæ omnium hominum cognitionem superant, quamvis in seipsis sint cognoscibilia, ut mysterium Sanctissimæ Trinitatis: tertius est eorum, quæ neque in seipsis sunt cognoscibilia, *ut contingentia futura, quorum veritas non est determinata*. Et hic gradus est perfectissimus, talisque prophetia est propriissimè dicta. Nam inde *nomen prophetiæ sumi videtur*, *Unde* Ib.
Greg. dicit super Ezechielem, & cum ideò prophetia dicta, quòd futura prædicat, quando de præterito, vel præsenti loquitur, rationem sui nominis amittit. Prophetia verè, & propriè dicta fit per Angelos: quia, ut dicit Dionysius, Deus infima disponit per media. Sicque etsi gratiæ gratis datæ Spiritui sancto ut primo principio attribuantur; tamen eas mediante Angelorum ministerio in hominibus operatur. Ideò M. Areopagita de visionibus propheticis loquens, ait, *Divinas visiones gloriosi patres nostri adepti sunt per medias cœlestes virtutes*. Sed prout suprà diximus divinos etiam ali- De cœl. Hier. c. 4.
quando prophetas vocari; propterea *ipsa revelatio facta per dæmones potest secundùm quid dici prophetia*. Secundùm quam tales prophetæ nonnunquàm vera prædicunt; ut patet de Balaam verà de Christo prophetante. D. Th. q. 172. a. 5. c.

Expositis variis prophetiæ acceptionibus, restat ejus distinctio inquirenda, quæ potissimùm ab ipsis objectis accipitur: cùm, ut D. Thomas ait, *species habituum & actuum in moralibus distinguuntur secundùm objecta*. Adeòque Glossa ord. 3. q. 174. a. 1. c.
super Cap. 1. Matthæi, prophetiam dividit, in eam quæ est ex Dei prædestinatione, eam quæ est præscientiâ Dei, & prophetiam comminationis: cui annectitur prophetia promissionis. Prophetia prædestinationis est illa quæ versatur circa objecta ut facienda à Deo, quam necesse est omnibus modis evenire, ut sine nostro impleatur arbitrio. Prophetia comminationis est secundùm quam cognoscitur effectus in suâ causâ, *quæ non semper impletur, sed per eam prænunciatur ordo causæ ad effectum*. Prophetia præscientiæ est illa, quæ cognoscit objecta Ib.
facienda à libero hominis arbitrio, adeòque potest esse bonorum, & malorum. Aliter dividitur prophetia secundùm modum prophetandi: sicque ab Isidoro septem genera distinguuntur. Nempè per extasim, visionem, somnium, nubem, vocem de cœlis, per parabolam, per Spiritus S. repletionem. Sed expeditiùs à D. Thomâ hi omnes modi ad quatuor reducuntur. Videlicet, secundùm expressionem formarum sensibilium: secundùm impressionem, vel ordinationem imaginabilium formarum: secundùm immissionem intelligibilium spe- q. 173. a. 2. & 3.

specierum; & secundùm influxum luminis intelligibilis. Primus modus contigit in Daniele, manus articulos super parietem scribentis vidente: secundus in Jeremiâ, dum ejus imaginativæ olla succensa à facie Aquilonis repręsentata fuit: tertius in illis qui scientiam infusam acceperunt, ut in Salomone, & Apostolis: quartus denique dum lumen intelligibile humanæ menti divinitùs imprimitur, ad ea judicanda, quæ ab aliis visa sunt, ut in Josepho Pharaonis somnium interpretante. In primo modo non potest fieri abstractio à sensibus: sed in secundo necessariò fit, saltem in parte. In duabus aliis non est necesse ut talis fiat abstractio, cùm magis sit homini naturale, ut intelligat per conversionem ad phantasmata, quæ ex sensibus hauriuntur. Inter hos prophetiæ modos, illa prophetia est nobilior quæ fit per visionem intellectualem sine imaginariâ. Sic ait D. Thomas: *Prophetia per quam aliqua supernaturalis veritas cõspicitur secundum intellectualem veritatem est dignior quam illa, in quâ veritas supernaturalis manifestatur per similitudinem corporalium rerum, secundum imaginariam visionem.* Verum quidem est, quia prophetia quamdam importat obscuritatem, illos aptiùs dici prophetas, qui vident per imaginariam visionem. Et istius prophetiæ, magis propriè dictæ, gradus secundùm imaginariam visionem distinguuntur. Ità tamen ut infrà eam sint alii duo gradus, quorum primus est, cùm quis ex interiore instinctu ad aliqua exteriùs facienda movetur: uti Sampsun, *dum irruit spiritus Domini in eum*, &c.. Secundus est, dum cognitio ex divinâ inspiratione facta solùm attingit res naturales: ut dum Salomon de rebus disputavit physicis, limites naturalis cognitionis non excedentibus. *Hi tamen duo gradus sunt infrà prophetiam propriè dictam, quia non attingunt ad supernaturalem veritatem.* De illis verò quæ per imaginariam visionem circà objectum aliquod supernaturale versantur, quæ sunt prophetiæ propriè dictæ; illa est potior quæ fit in vigiliâ, quam illa quæ fit per somnium. Quoad expressionem signorum imaginabilium, altioris gradus est illa, quę fit per verba, quàm per alia signa: & excellentior erit, si propheta non solùm vocem audiat, sed etiam personam secum loquentem perspiciat. Atque adhuc erit sublimior, si ista persona sit in specie Angeli, & excellentissima si in specie Dei. Super quas omnes præeminet illa, quæ fit per solam visionem intellectualem, etsi à prophetiæ proprietate aliquatenùs discedat. Denique inter omnes prophetias propriissima, & sublimissima fuit illa, quæ de Christo incarnando à veris prophetis facta fuit, dum visio accessit imaginaria. Unde meritò à Daniele dicta per antonomasiam prophetia. Cùm enim Legis finis sit Christus, sic aliarum prophetiarum ista fuit scopus. Quare Danieli, de 70 hebdomadibus ab Angelo edocendo, dicitur: *Ut impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum.* Septuaginta legunt, & ad signandum ὅρασιν, καὶ προφητείαν, *orasin ke prophetian*, idest visionem, & prophetiam. Ubi per visionem potest intelligi omnis visio facta per puram visionem intellectualem de Messiâ tunc venturo, & per prophetiam illa propriè dicta, per visionem imaginariam. Inter supradictos prophetiæ gradus raptus continetur. Est enim elevatio mentis ad supernaturalia à Deo, cum abstractione à sensibus. Quæ fit tripliciter, ut docet Magister Angelicus. Nempe per similitudines imaginarias, ut in excessu qui cecidit suprà Petrum: per intelligibiles effectus: per ipsam divinæ essentiæ visionem, in quâ supernaturalis veritas cognoscatur: ut accidit in Paulo. Ejus discrimen ab exstasi suo loco fuit expositum.

[Margin: q.174.a.3. c. — Jud.15.14. — D.Th.a.3 c. — Dan.9.24. — q.175.a.3 ad 1.]

PROPHETICUS: προφητικὸς, *propheticòs*, p.b., adjectivum derivatum à dictâ voce *prophetia*, Significat omne id quod ad prophetiam spectat, aut prophetam concernit. Sicuti propheticus sermo, qui in gręco Textu dicitur *propheticòs lògos*, Ubi S. Petrus ait: *Habemus firmiorem propheticũ sermonem: cui benefacitis attendentes, quasi lucernę lucenti in caliginoso loco.* Hic propheticus sermo, seu Prophetarum testimonia de Christi divinitate, ęternâ filiatione, & passione dicuntur firmiora, quàm vox illa Dei Patris in trãsfiguratione, à tribus Apostolis audita: non absolutè, & in se; sed respectu illorum ad quos hæc epistola scribebatur, qui libentiore animo propheticum amplectebantur oraculum. Hac voce *propheticus* utuntur quoque sacri Doctores; inter alios D. Thomas, inquirens utrùm prophetica revelatio fiat per Angelos, ubi, ut nuper diximus, affirmativè respondet.

[Margin: 2.Pet.1.19. — 2.2.q.172 a.2.]

PROPHETIS: προφῆτις, p.l., femininum à dictione *prophites* formatum. Adeòque vox planè gręca, quæ latinè dicitur prophetissa. Nam talis est formatio feminini apud Græcos à masculinis gravitonis in *es*, ut sæpiùs desinant in *tis*. Prophetis ergò est mulier prophetiæ dono insignita: qualis fuit illustris illa virago, & generosa heroina Debbora, quæ post judicem Samgar, tantâ sapientiâ erat donata; ut populum judicaret: tantâque magnanimitate insignis, ut Barach ad excutiendum servitutis jugum madianiticum stimularet, & eum contrà Sisaram ad bellum comitaretur. *Erat autem Debbora prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo tempore.* Ità in Textu hebraico dicitur *neviàh*, prophetissa, quod est fem. à dicto *navi*, propheta: 70 legunt γυνὴ προφῆτις, *gynè prophitis*, mulier prophetis. Hanc verè judicem populi fuisse tenent aliqui graves Authores, Hieronymum, & Ambrosium secuti. Sed alii affirmant jus quidem populo dixisse, sed sine potestate judiciariâ, & principatu, quo alii potiebantur judices. Sed ante Debboram prophetiæ dono celebris fuerat Maria, Moysis, & Aaronis soror natu major: prophetissa, à 70 *prophitis*, ab Hebręo *neviàh* vocatur. *Sumpsit ergò Maria prophetissa soror Aaron tympanum*, &c.. Hæc gratia gratis data fuit ipsi inflationis, murmurations, & ingratę perduellionis occasio: dum ob revelationes ipsi factas, se ausa est Moysi æquiparare, dicens: *Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus?* Sicut Ambrosius Debboram, dum prophetiæ dono florebat, viduam fuisse opinatur; ità & Mariam virginem fuisse sentit: eò quòd tam insigne donum thorus maritalis dedeceret. Alii tamen utrumque negant. In novo Testamento non defuerunt mulieres prophetico lumine illustriores. Sicuti fuit Anna illa prophetissa,

[Margin: Iud.4.4. — נביאה neviàh. — Ex.15.20. — Num.12.2. — Luc.2.36.]

filia Phanuel, de tribu Aser, græcè prophetis dicta: quæ ob insignem continentiam, pietatem, & abstinentiam, tale donum videtur consecuta. Tales etiam fuerunt filiæ Philippi, unius è primis septem Diaconis, Cæsareæ habitantis. Nam huic *erant quatuor filiæ virgines prophetantes*. Non quòd tantummodò divinas laudes, sicuti nunc moniales, persolverent; sed quòd verè spiritu prophetico, ob virginitatis honorem, essent condecoratæ, quæ & Sanctarum Virginum albo inscriptæ sunt. Ut jam taceam de tot aliis S.S. mulieribus, prophetiæ dono præclaris. Inter quas satis celebres, & veræ prophetides fuerunt S. Brigida Laginensis è Scotiâ virgo sanctissima, quæ 12 revelationum libros exaravit, & anno 521, (alii dicunt ex Hiberniâ anno 513) feliciter obiit: atque S. Birgitta vidua, cujus revelationes Cardinalis de Turrecrematâ descripsit. Huic fuit revelata gloria Domini anno 1373. (Act. 21. 9.)

PROPHETO: προφητεύω, *propheteuo*, quod etiam latinè prophetizo dicitur, vaticinor, præsagio, interpretor. Hujus verbi in S. Scripturis varia est significatio, etiam præter illa quæ in *prophetia* annotavimus: à quâ & verbum istud derivatum. Et inprimis significat divinas laudes concinere.

1. Reg. 10. 10. 1. Par. 25. 3. Sicque Saul dicitur cum Prophetarum cuneo prophetasse. Sic & Idithun in citharâ super confitentes, & laudantes Dominum, prophetabat. E contrario significat aliquando ex dæmonis instinctu insana loqui. Sicut enim Prophetæ divino concitati spiritu, multa proferebant, quæ non intelligentibus stulta videbantur; ità illi qui spiritu malo afflati stulta effutiebant, prophetare dicabantur. Sic de

1. Reg. 16. 14. c. 18. 10. eodem Saule, postquàm Domini Spiritus ab eo recesserat, & exagitabat eum spiritus nequam à Domino, dicitur, quòd quadam die *invasit Spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus suæ*.

ויתנבא vaith-nabbé. Hebraicè legitur, *vaithnabbé*, & prophetavit, à dictâ radice *nibbá*, in dictione *propheta*: apud 70 προεφήτευεν, *proephéteusen*, prophetabat, ut vertit eorum Interpres. Videlicet ut energumeni, & arreptitii, multa cantabat voce, & gestibus inconcinnis: ut Chaldæus legit, *& infaniebat Saul*. De tali prophetandi modo intelligendus ille Jeremiæ locus, ubi prophetantem conjungit cum arreptitio, propter affinitatem, & in absurdis gestibus similitudinem. Dum nempe Semejas, & ipse pseudopropheta, Sophoniæ sacerdoti adulans, dicit eum à Domino constitutum, ut animadverteret super arreptitios, & vesanè prophetantes; inter quos illi

Jer. 29. 26. scelesti Jeremiam annumerabant. *Ut sis*, inquit, *dux in domo Domini super omnem virum arreptitium, & prophetantem*. Septuaginta legunt, ut sis dux omni homini προφητεύοντι, idest prophetanti. Sed verè insani prophetantes erant sacerdotes Baal, qui malo spiritu fanatici, inconcinno clamore perstrepebant, ut Deos suos, alto sopore forsitan immersos, excitarent. Absurdo quoque, ac stulto

3. Reg. 18. 29. facinore se cultris incidebant; tali modo enim *illis prophetantibus venerat tempus quo sacrificium offerri solet*. Septuaginta legunt καὶ προεφήτευον, *& prophetaverunt*, seu potiùs & prophetabant, *usque quò transiit meridies*. Prætereà verbum prophetare plerumque accipitur pro ex interiore Dei illustratione Scripturas sacras interpretari: quod Apostolus potiùs optat Corinthiis, utpotè Ecclesiæ utilius, quàm donum linguarum. *Volo autem*, inquit, 1. Cor. 14.
omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. 5.
Aliquando prophetare sumitur pro miraculum patrare. Ità dicit Sapiens de corpore Elisæi prophetæ: *Mortuum prophetavit corpus ejus*. Seu ut ait Eccl. 48.
Textus græcus, *in dormitione prophetavit* (προεφήτευσε, proephéteuse) *corpus ejus*. Quod accidit dum ejus sacro corpore sepulto venerunt quidam juxtà ipsius sepulchrum, ut illic hominem sepelirent. Sed irruptione hostium Moabitarum supervenientе, & horum latrunculorum vicinitate moram non concedente, *projecerunt cadaver in* 4. Reg. 13.
sepulchro Elisæi. Quod cum tetigisset ossa Elisæi, 21.
revixit homo, & stetit super pedes suos. Nonnunquàm etiam istud verbum significat prophetiam confirmare. Unde & de ossibus Joseph, ab Israelitis ex Ægypto ablatis, ut ea secum in Palæstinam deferrent, in paterno sepulchro in Hebron sepelienda, dicitur: *Et ossa ipsius visitata sunt, & post* Eccl. 49.
mortem prophetaverunt. Scilicet ostéderunt quàm 18.
vera fuisset Josephi prophatia, de posterorum Jacobi ex Ægypto liberatione, & ossium suorum transportatione. Prædixerat enim, *Deus visitabit vos,* Gen. 50.
asportare ossa mea vobiscum de loco isto. Ille tamen 24.
versus ex Ecclesiastico in Texta greco desideratur. Sed prophetare propriè sumitur pro occulta ex Dei instinctu revelare, etiam præterita, & præsentia, ut cordium secreta. Quapropter Judæi Christo illudentes dicebant: *Prophetiza nobis Christe, quis est* Matth. 26.
qui te percussit? Christus Samaritanæ facta, & cor- 68.
dis arcana patefaciendo, ab ipsâ pro insigni Prophetâ est habitus, & tandem pro Messiâ cognitus:
Domine ut video propheta es tu. Propriissimè de- Io. 4. 19.
nique prophetare significat futura ex Spiritus sancti revelatione prædicere. Harum posteriorum acceptionum rationem attingit D. Thomas, quòd ad prophetiam primariò, & principaliter pertinet eorum quæ procul sunt cognitio: unde & talia revelare propriè est prophetare. Sed quia, ut dicitur ab
Apostolo, *unicuique datur manifestatio spiritus ad* 1. Cor. 12.
utilitatem; ideò *prophetia secundariò consistit in* D. Th. 2. 2
locutione, prout propheta ea, quæ divinitùs edocti cognoscunt, ad ædificationem aliorum annunciant. Et hinc prophetare accipitur pro interpretari, & latiùs, pro divinas laudes decantare, in quibus plerumque servi Dei, Spiritu sancto afflati, etiam verè prophetabant. Quia verò ea quæ divinitùs revelantur, humanam cognitionem, & rationem superantia, virtutis divinæ operatione confirmanda sunt; hinc *tertiò ad prophetiam pertinet* D. Th. Ib.
miraculorum operatio, quasi confirmatio quædam propheticæ annunciationis. Atque illæ authoritates de Elisæi corpore, & Josephi ossibus, *loquuntur de prophetiâ, quantum ad hoc tertium, quod* Ad 1.
assumitur ut prophetiæ argumentum. (q. 171. a. 1 c.)

PROPHYLACTICUS: προφυλακτικὸς, *prophylacticós*, p. b., præservativus. Vox enim est derivata à verbo προφυλάττομαι, *prophyláttomæ*, præcaveo, quasi præcavens, seu præcautorius: à toties dicto *pro*, ante, præ, & φυλάττω, *phyláttо*, caveo, custodio. Medicina prophylactica est illa, quæ ad morborum præcautionem exhibetur, seu illa medicinæ pars, quæ morbos præcavendi modum do- cet.

cet. Sic ab aliquibus Ethicis una prudentiæ pars prophylactica dicitur, quæ animæ morbos, seu vitia præcavet, cùm altera sit sublevativa, errata emendans.

Fr. Tef. I. of Mor. l. 17. c. 15.

PROPINO; προπίνω, p.l., præbibo, antebibo. Componitur ex *pro*, ante, & πίνω, *pino*, bibo. Hinc ejus significatum deductum ad illum urbanitatis actum, quo poculum prægustamus, & alteri tradimus: adeòque *propino* græcè est etiam aliquem honoro. Propino latinè sæpè est bibendum trado, & aliquando simpliciter pro porrigo ponitur. Inter alia scelera, quæ Dominus Judæis exprobrat, est illud quòd Nazaræis contrà votum, & professionem eorum, vinum porrigerent epotandum. *Et propinabatis Nazareis vinum*; hebraicè *vattaschku*, bibendum dabatis, aut bibere faciebatis, à radice *sciakah*, dedit bibere, quod in Hiphil est usitatum. Quo sensu de calice vini furoris, seu vindictæ, & suppliciorum, dixit Jeremiæ Dominus: *Propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.*

Amos 2. 12. ותשקו *vattaschku.* שקה *sciakah.* Ier. 25. 15.

PROPOLA: προπώλης, *propóles*, p. l., qui merces vendendas proponit. Formatur ab eâdem particulâ *pro*, ante, præ, & πωλέω, *poléo*, vendo. Propriè est ille, qui multa priùs coëmit, ut posteà separatim, & minutim, ad populi commoditatem, cariùs vendat, & revenditor vulgò nuncupatur. Hi enim magis suas merces populo exponunt, & publico exhibent: ità ut ex vi sui etymi coram venditorem liceat interpretari: Hinc apud Theologos morales, an propolæ cariùs suas merces vendere possint, agitatur. Et certè ratione laboris, incommodi, periculi, officii, modò pretium legitimum non excedant, cariore possunt pretio vendere. Propola ab aliquibus etiam propolarius dicitur, & pro lenone, per metaphoram, usurpatur à nonnullis.

PROPOLIUM: in Hierolexico pro revenditione, à supradictâ voce *propola* ponitur, & D. Augustinus citatur pro utrâque dictione. Sed in Lexicis non legitur: quamvis ad aliarum similium vocum formationem in græco προπωλεῖον, *propolion*, dici possit. Sicque penultimâ longâ potiùs ipsam propolæ officinam, seu locum in quo merces à propolis venduntur, significabit. At verò penultimâ brevi *propólion* non malè ipsam revenditionem, seu propolæ designabit officium. In loco autem citato D. Aug. de propolariis mentionem agit, dicens: *Ideo fratres mei, quomodo videtis eos qui vendunt, propolarios*, &c.

Tract. 10. in Ioan.

PROPYLÆUM; προπύλαιον, *propylaon*, vestibulum, porticus, seu locus ille ante fores, inter domum, & plateam medius. Ità dictus à *pro*, ante, & πύλη, *pyle*, porta, qui & *própylon*, p. b., vocatur. Propylæum, & propylon, etiam ingressum, seu ejus vestibulum significat, quod & per neutrum plurale *própyla* reperitur expressum. Sumptuosissimo propylæo D. Petri Basilica Romæ, picturâ, plasticâ, & pavimento marmoreo; portis æreis, & aliis ornamentis stupendo, decorata cernitur, & maximo illi Sanctuario majestas, & veneratio non exigua conciliatur. V. *Prothyrum.*

PRORA. πρῶρα, anterior pars navis. Ejus etymologia trahitur à *pro*, ante, præ, & ὁρῶ, *horô*, video: quòd anteriùs posita cernatur, aut per illam in anteriora videatur. De prorâ navis illius alexandrinæ, quæ Lystris Melitam usque Paulum vexerat, dicit S. Lucas: *Et prora quidam fixa manebat immobilis, puppis verò solvebatur à vi maris.* Nempe ventorum vi impactâ in arenam prorâ, fluctuum violentiâ susque deque agitata puppis dissolvebatur. Mysticè potest designare cordis mundanorum intentionem, in hoc procelloso mundi oceano planè terrenis affectibus infixam. Unde & corpus, & animam periclitari necesse est, & speciosam apparentium bonorum operum puppim tandem dissolvi, & mergi. A prorâ fit proreta, p.l., græcè *prorétes*, πρωράτης, navis gubernator. Hæc vox reperitur inter alias in D. Chrysostomi Orat. 6. de Fato. Corpus enim suprà vires navi nimiùm oneratæ comparans ait, quòd anima cum corpore in perniciei pelagus demergatur: *& nautas gubernatorem proretam, & vectores, & universum onus cum omnibus perdat.*

Act. 27. 41.

PROSAPODOSIS; προσαπόδοσις, p. b., redditio, adeòque est apodosis de quâ suprà dictum est. Nam πρὸς, *pros*, ad, non mutat significationem, cùm redditio ad aliquem, seu alicui fiat. Prosapodosis, ut apodosis, est schema rhetoricum satis jucundum, in quo singulis sententiis, sua ratio subjungitur. Hoc quoque in Scriptoribus sacris observari facilè potest.

PROSDOCIMUS: προσδόκιμος, *prosdókimos*, p. b., approbatus, is de quo magna spes est. Est enim à verbo προσδοκάω, *prosdocáo*, expecto, spero: aut à πρὸς, *prôs*, ad, & δόκιμος, *dókimos*, probatos. Magnam spem de S. Prosdocimo conceperat D. Petrus Apostolus, ut eum in primum Patavinum Episcopum ordinaret. Nec spiritum apostolicum fefellit eventus. Nam virtutibus clarus, miraculis illustris, omnibos probissimæ vitæ conspectus fuit. Feliciùs à Deo approbatus, per 93 annos, ut probatissimus pastor, sedem illam tenuit: donec anno ætatis suæ 114, sanctitate senex, & grandævus, optimæ spei in vitâ conceptæ exitum adamussim respondere demonstravit.

PROSELYTUS: προσήλυτος, *prosélytos*, p. b., advena. Oritur à verbo προσελεύθω, *proselethbo*, advenio, composito ex dicto *pros*, ad, & *eléutho*, venio, quod in aoristo secundo poëticè facit ἤλυθον, *élython*. Ità vocabantur illi, qui apud Judæos è Gentibus ad veri Dei cultum convertebantur. De quibus primùm fit mentio in lib. 1. Paral. dum narratur, quòd tempore Davidis, ut amplitudini futuri templi salomonici materia, ipsiusque decori, robori, & majestati lapides adaptarentur; præcepit, *ut congregarentur omnes proselyti de terrâ Israël, & constituit ex eis latomos, ad cædendos lapides, & poliendos, ut ædificaretur domus Dei.* Et ità 70 dicunt πάντας τοὺς προσηλύτους, *pàntas tùs proselytus*, idest omnes proselitas, ut exarat eorum Interpres latinus. Textus hebraicus habet vocem *gherim*, idest peregrini, à radice *ghur*, peregrinatus est: quòd inter ipsos proselyti peregrinarentur. Tales quippe, utpotè non ex israëliticâ stirpe, viliores habebantur, & abjectiora ipsis demandabantur opera. Præsertim illis, qui ex Gabaonitis, tempore Josue ad verum Deum conversis, orti fuerant. Operum præfecti erant filii Israël, etiam regnante Salomone. Nam *de filiis Israël non constituit Salomon servire*

1. Paral. 22. 2.

גרים *gherim.* *ghur*, גור.

3. Reg. 9. 22.

vire quemquam, sed erant viri bellatores, & ministri ejus, & principes, & duces, & præfecti. Vilioribus ergò exercitiis, & magis servilibus addicebantur proselyti: quorum multitudo patet ex calculo à Salomone inito.
2.Par.2.17 *Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terrâ Israël, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus, & inventi sunt 150 millia, & 3 millia sexcenti*, Horum 70 millia humeris onera portabant, & 80 millia lapides ad templum construendum cædebant. Proselyti verò Gabaonitæ, qui &
נתינים voce hebraicâ *nethinim*, seu nathinæi, idest donati, à radice *nathan*, donavit, quòd Tabernaculo donati, nuncupati sunt; tempore Josue lignis cędendis, aquisque comportandis fuere destinati. Eorum autem posteri sub Davide, & Salomone, abjectioribus templi ministeriis addicti, ut Levitis ministrantibus subservirent. (*nethinim.* נתן *nathan.*) Sed hanc servilem conditionem in Lege gratiæ, & filiorum, cessaturam indicat Ezechiel, dum & advenas ad hæreditatem prænunciat admittendos.
5.47.23. *In tribu autem quâcumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.* In Textu hebraico legitur *ghér*, advena, seu peregrinus à supradictâ radice *ghur*. Nam in Christo Jesu non est Judæus, & advena, servus, & liber. Pharisæi qui gloriolam ex hominibus captabant, & mosaicæ Legis zelum præ se ferebant, Gentilium ad Judaismum conversioni totis viribus incumbebant. Sed quia illos, qui etsi rarò Legem mosaicam amplectebantur, malis traditionibus, pravis moribus suo perverso imbuebant exemplo; ideò Christus dixit:
Matth.23.15. *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare, & aridam, ut faciatis unum proselytum, & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ, duplò quàm vos.* Non ergò hìc arguuntur, quòd ad Legem mosaicam, tamquam malam, & à malo Angelo latam converterent, ut Manichæi prętendebant; sed quia ipsi graviora Legis prætermittentes, mentam, & anethum decimantes, leviora observabant, & omni avaritiæ, superbiæ, spurcitię immersi, proselytos suis exemplis ad graviora supplicia pertrahebant. Sic Augustinus contrà Adimantum Manichæum disserit:
L. 4. contrà Adim. post med. *Quasiverò propterea Dominus proselytum dicat filium gehennæ, quia circumciditur, & sabbatum observat, & non potiùs quia Judæorum pravam conversationem cogitur imitari, non quâ observant præceptum Legis, sed quâ faciunt contrà Legem.* Ex variis nationibus proselytos fuisse subindicat Lucas, dum tot nationes recensens ait,
Act.2.11. *Judæi quoque, & proselyti, Cretes, & Arabes.* Quamvis omnes illi, qui ex variis mundi partibus enumerantur, erant maximâ ex parte Judæi, sed illìc antiquitùs dispersi, illarum regionum nomen appellativum erant sortiti. Per timentes Deum nonnunquàm proselyti intelliguntur. Ut in Apostolicâ concione, Antiochiæ Pisidię habitâ,
Act.13.16 *Viri Israëlitę, & qui timetis Deum audite:* prout explicant Lorinus, & Cornelius à Lapide. Aliquando colentes Deum appellantur, ad Gentilium distinctionem, qui multorum Deorum erant cultores. Sicque Thessalonicæ quidam, scilicet ex veris Judæis, Paulo, & Silæ dicuntur adjuncti, &
Act.17.4. præter hos, *de colentibus gentilibusque multitudo magna*: nempe de proselytis, & paganis. Atque inferiùs Paulus dicitur Athenis *in synagogâ cum Judæis, & colentibus disputasse.*

PROSEUCHA: προσευχή, *proseuché*, oratio quę ad Deum funditur. Significat etiam oratorium, à verbo προσεύχομαι, *proseúchome*, oro, adoro, propriè Deum. Ideò Philo sæpiùs Judæorum synagogas proseuchas vocat; & hinc per orationem potest nõ nunquàm oratorium intelligi. Leg. ad Cajum. Ut dum ait Lucas Philippis in Macedoniâ se cum Paulo, & Timotheo egressum *foras portam juxtà flumen, ubi videbatur oratio esse.* Act.16.13 Nam in Textu græco *proseuche* tam orationem, quàm oratorium significat. A tertiâ personâ dicti verbi in præt. fit προσευκτικὸς, *proseucticós*, & latinè dicitur ab aliquibus proseucticus, p. b., precatorius, ad precationem pertinens.

PROSODIA: προσῳδία, *prosodía*, latinè penultimâ correptâ, cùm absolutè sit brevis, efferri deberet. Sed in talibus terminationibus Latinorum plurimi, Græcos in voce purè græcâ imitantes, eorum servant accentum. Ità græcè dicitur accentus: unde Gellius ait, quas Græci prosodias dicunt, eas veteres docti tum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum voculationes appellabant. Derivatur ista vox ab eodem *pros*, ad, & ᾠδὴ, *ode*, cantus, carmen. Est enim prosodia, seu ut aptissimè latinè vertitur, accentus, ab accinendo, cantiuncula quædam, seu modulatio, quæ dictionum syllabis adhibetur. Nam cùm accentus triplex sit; acutus attollit syllabam, & gravis deprimit. Ut in hac voce *populus*, prima syllaba habet accentum acutum, reliquæ duæ gravem. Circumflexi sonus hodie incertus est. Magna profectò vis est in accentibus: nam præterquàm quòd perspicuam vocum pronunciationem auferunt, etiam variatio vocis aliquando variationem inducit. Ideòque prosodiæ ignoratio nonnunquàm dubium reddit aliquem Scripturæ sensum. Quia verò res illa, quæ syllabarum quantitatem metiri docet, de accentibus agit, Prosodia passìm appellatur.

PROSONOMASIA: προσονομασία, *prosonomasía*, cum accentu sicuti in vocabulo præcedenti, quasi agnominatio dicitur, parùm in etymo à paronomasiâ distincta. Nam *pros*, ad, & *pará* etiam ad significat. Aliàs prosonomasia fit aliquâ vocum, aut verborũ similitudine, ut & paronomasia. Sed hęc in eo videtur ab illâ discriminari, quòd in hac requitatur, ut voces similes sint significatione discrepantes, & quodammodò contrariæ. Prosonomasia quoque in sacris Authoribus est observanda.

PROSOPOPOEJA: προσωποποιία, *prosopopiía*, latinè si fiat hexasyllabum habet accentum in antepenultimâ, etsi græcè statuatur in penultimâ: nisi Græcos, ut plerique assolent, imitari velimus. Sed si vocabulum istud fiat pentasyllabum tunc accentus ab omnibus Latinis in penultimâ collocandus. Ità græcè dicta fictio personæ, à voce πρόσωπον, *prósopon*, persona, vultus, facies, & verbo ποιέω, *pieo*, fingo. Est figura rhetorica sententiarum, cùm personas fingimus, quæ nusquàm sunt, iisque verba, & actiones accommodamus, ad quam apologus refertur: atque à Latinis conformatio vocatur. Hęc figura sicuti satis obvia apud S.S. Patres; ità & in Scripturis non est infrequens. Et certè dum regius Psaltes tot creaturas inanimatas ad laudes divinas in-

invitat : & tres Martyres in fornace babylonicâ eas ad suum Factorem benedicendum admonent, nonne tot prosopopœjas efficiunt, quot creaturis irrationalibus voces, affectus, exultationes personales affingunt? Ità observavit Damascenus: *Novit enim*, inquit, *scriptura prosopopœiam personarumque fictionem usurpare, & de inanimis, ut de animatis dicere, ut mare vidit, & fugit*, &c. Doctam,& venustam prosopopœjam efficit Augustinus contrà Donatistas: cùm Philadelphiæ, uni ex septem illis Apocalypseos civitatibus, ad quarum Ecclesias jubetur Joannes scribere, personam, & vocem introducit. *Audiamus igitur vocem ejus, nec ejus palea loquatur, sed frumentum*, &c. Etsi dici possit hîc non tam esse prosopopœjam, quàm metonymiam, nempe continens pro contento, seu civitatem pro ipsis habitatoribus orthodoxis, qui sunt verum frumentum. V. vocem *Philadelphia*.

L. 4. de Fide Orthod c. 6.

L. 1. cont. Epist. Par.

PROSPHORA: *προσφορὰ*, *prosphora*, p.b., oblatio, ostensio, exhibitio, objectio. Item cibus,& cibi assumptio: à verbo *προσφέρω*, *prosphéro*, affero, profero, cibum offero, &c. Prosphora quælibet oblatio Deo facta dici potest, & etiam pro Missæ sacrificio, quæ est inter cæteras oblationes dignissima, reperitur.

PROSTAGMA: *πρόσταγμα*, *próstagma*, mandatum, edictum, lex. Trahitur à verbo *προστάττω*, *prostátto*, impero, mando, præscribo, &c. : cujus præt. pass. est *προστέταγμαι*, *peprostagma*, & hinc expuncto augmento syllabico fit prostagma. Sic ab ejus secundâ personâ fit *prostaxis*, jussio, imperiũ, præscriptũ. Vox prostagma pro præcepto ex vitâ S. Celsi citatur.

PROSTATES: *προστάτης*, *prostátes*, latinè penultimâ correptâ, ut epistates, etsi græcus in eâ collocetur accentus. Est præses, præsul, præfectus; author, propugnator, procurator, &c.: à verbo *προστατέω*, *prostatéo*, præsum, præsideo, defendo. Hinc *prostatia* defensio, præfectura, ut & *prostasia* rectiùs quàm prostasis, præfectura, præsidentia, imperium, principatus, dignitas, patronatus: item pro patrocinio in Gloss. Cyr. Ità *prostaticós* (& latinè prostaticus p.b., diceretur) patronus, ad prostatem pertinens, & *prostatérios*, præses, fuitque Apollinis epithetum. Prostates propriè peregrini hominis patronus dicebatur. Ità quippe Athenis in more positum fuit, ut peregrini è civibus sibi patronum deligerent. Quantò fatiùs; dum peregrinamur à Domino, & futuram civitatem inquirimus, è Cælicolis prostaten eligere, & per specialem devotionem, cœlesti patrocinio se dignum præbere.

Contrà Prof. Bonon.

PROSTHESIS: *πρόσθεσις*, p.b., appositio, additio, appendix, corollarium, &c. Eruitur à verbo *προστίθημι*, *prostíthemi*, appono, adjcio, addo. Fit enim ab ejus secunda personâ præt. pass. sicuti à tertiâ fit *prósthetos*, additus, appositus, appendens. Prosthesis apud Grammaticos, est cùm aliquid syllabæ principio apponitur: ut *gnatus*, pro *natus*. Sicque Metaplasmi species, rectiùs quàm prothesis; quamvis hancGrammatici nõnulli pro prothesi describant. Prosthesis, sed cum mysterio, facta in nomine Josue, qui priùs Osee dicebatur. Nam Moyses *vocavit Osee filium Nun Josue*. De quo in voce *Metaplasmus*.

Num. 13. 17.

PROTAPOSTOLARIUS: *πρωταποστολάριος*, *protapostolários*, p.b., ab aliis protoapostolarius dicitur. A Nostris vocari potest primus subdiaconus. Nam in Ecclesiâ Constantinop. Apostolarii dicebantur illi, qui Apostolorum epistolas in Missâ legebant, & *πρῶτος*, *prótos*, primus. Alii dicunt apostolarios in Ecclesiâ orientali Apostolorum scripta populo exposuisse: atque primum inter eos protoapostolarium nuncupatum fuisse.

PROTASIS: *πρότασις*, p.b., protensio, propositio à Logicis appellatur. Ejus origo est à verbo *προτείνω*, *protíno*, offero, porrigo, in quæstionem revoco: ab ejus nempe secundâ personâ præt. pass. pass. *προτέτασαι*, *protétasæ*. Aristoteles in Topicis assignat differentiam inter protasim, & problema, quòd protasis sit quæstio, quæ in unam dumtaxat partem effertur: ut, suntne divitiæ bonæ? problema verò cùm utraque pars proponitur: uti, suntne divitiæ bonæ, an non bonæ? Protasis in fabulis erat prima pars dramatis: & protatica persona, quæ initio producta fabulæ argumentum explicabat. *Protaticós* enim, p.b., ad protasin pertinens dicitur: & à tertiâ personâ dicti præteriti formatur.

PROTECDICUS: *πρωτέκδικος*, *protécdicos*, p.b., primus vindex, primus defensor. Est à dicto *prótos*, primus, & verbo *ἐκδικέω*, *ecdikéo*, defendo, vindico. Protecdicus erat unus ex primariis Ecclesiæ Constantinop. Officialibus, & Exocatacœlis ad quem spectabat Clericos in criminalibus judicare. Locus autem in quo (in introitu scilicet Ecclesiarum) judicabat, *πρωτεκδικεῖον*, *protecdikíon* (sed latinè protecdicion, etiam p.l.) nuncupabatur.

PROTELIA: *προτέλεια*, *protélia*, latinè penultimâ productâ propter diphthongum, etsi hoc à Græcis non observetur. Est donatio propter nuptias, seu dona ante nuptias: neutrum nempè plurale, cujus singulare esset *protélion*, à verbo *προτελέω*, *proteléo*, initio, seu ante celebro, perficio. Unde protelia sunt initiativa nuptiarum sacra, olim celebrari solita. Vox ista etiam tyrocinium, aut initiativum significat: & omnia primordia rei divinæ faciendæ rectè protelia nuncupanda. Ipse D. Areopagita *protelias preces*, eas quæ ante sacram epulationem, aut aliud sacrosanctum, ad quod accingimur, græcè vocavit.

PROTHECA: *προθήκη*, *prothéke*, p.l., est enim *e*, *etha* vocalis longa. Vox hæc in Operibus Chrysostomi reperta, nec etiam est inferenda: etsi non facile sit in Lexicis invenire. Est locus, aut officina ubi merces exponuntur, à *πρὸ*, *pro*, præ, ante, & *θήκη*, *théke*, theca, loculus, repositorium: nempe in eo merces ante, aut præ omnium oculis exhibentur. Dicit autem S. Pater quòd pecuniç dictę sint *chremata*, idest utilia, *non ut ipsis sic nos utamur, quemadmodum utuntur aurificum protheca, sed ut ex illis honesti quippiam agamus*. Nam aurificum capsę, reconditoria, aut officinę propalã exhibitę sine propria utilitate argentũ, & aurũ continẽt. Serm. 10. in c. 3. ad Philip. in Ethicc.

PROTHESIS: *πρόθεσις*, p.b., propositio, prępositio, propositum. Deducitur à verbo *προτίθημι*, *protíthemi*, propono: aut à *πρὸ*, *pro*, ante, prę, & *θέσις*, *thesis*, positio. Prothesis apud Grammaticos est Metaplasmi species, quę initio alicujus dictionis, aliquam addit literam: ut gnatus, pro natus. Apud ipsos etiam prothesis dicitur prima pars illa pe-

periodi, cujus sensus perfectus à sequenti, quæ apodosis vocatur, dependet: inter quas ponitur virgula puncto supernotata. Exemplum sit ex S. Tex-
Jo.15.22. tu in illis Christi verbis: *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent*. Ubi prima pars prothesis, & secunda est apodosis. Ut prothesis propositionem significat, mensa panum propositionis, ab aliquibus appellata protheseos mensa. Ad quam significationem respexerunt Græci, dum altare parvulum, super quod panem, & vinum, sacrificio destinatum apponebant, prothesim nominarunt. Hieronymus differentiam assignat inter prothesim, seu propositionem, & propositum, & inter prædestinationem, quæ græcè προορισμὸς, *proorismòs*, seu prædefinitio ab ipso nuncupatur. Nempè quòd prothesis talis sit cogitatio, aut potiùs voluntas, ex quâ statim sequatur effectus. Prædestinatio verò ye. faturr circà ea, quæ multò ante in animo definivimus. Sed in Scripturis illa Dei voluntas ab æterno etiam prothesis in Græco, seu propositum in Latino, vocata.

PROTHYMA: πρόθυμα, *pròthyma*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Est antevictima, seu antesacrificium latinè ad verbum diceretur. Nam *pro*, præ, ante, & θῦμα, *thyma*, sacrificium, victima, ab eàdem radice quâ *thysia*, sed à primâ personâ præt. passivi. Est ergò prothyma res quæ ante sacrificium offertur: ut thus, siligo, hordeum, aut talium rerum, aliarumque primitiarum suffitus, Quod & sacrificiis leviticis applicandum.

PROTHYMIA: προθυμία, *prothymia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græco accentu in eâ, ut fieri assolet, uti velimus. Propriè sonat animi ad aliquid dispositionem. Nam *pro* in compositione impetum quoque significat, & progressum, atque θυμὸς, *thymòs*, est animus. Unde prothymia dicitur animi propensio, promptitudo, alacritas, prompta, & egregia voluntas. Atque apud Latinos adverbium *prothymè* pro alacriter, & hilariter reperitur. Apud Græcos *pròthimos* est alacris, promptus, propensus, animosus. Interpres noster prothymiam ex græco promptum animum vertit. Nam ubi dicit Apostolus de bonâ Corinthiorum dispositione ad eleemosynas pauperibus Jerosolymas mittendas, *Scio enim promptum animum vestrum*:
2.Cor.9.2 *pro quo de vobis glorior apud Macedones*; græcus legit τὴν προθυμίαν ὑμῶν, *ten prothymian hymòn*, prothymiam vestram.

PROTHYRON: πρόθυρον, p.b., vestibulum, limen, domûs frons prima. Formatur ista dictio à *pro*, ante, & θύρα, *thyra*, janua, ostium. Ità dicitur de privatis ædibus, sicuti propylæum de vestibulo urbis, regiæ, vel templi. Prothyron igitur est atrium, porticus, aut similis locus ante domum: quamvis prothyra etiam repagula è materiâ compacta, quæ vehicula, & equos ab ædium vestibulo arcent, vocentur, quæ usitatiùs diathyra à Græcis appellantur. Prothyron intelligi potest locus ille qui Jesu Capharnai domi sedente, concursum populi capere non poterat. Nam tunc *convenerunt*
Marci 2.2 *multi, ità ut non caperet neque ad januam*. Græcè τὰ πρὸς τὴν θύραν, *tà pròs ten thyran*, idest ea quæ ad januam, nempe loca.

PROTIMESIS: προτίμησις, *protimesis*, latinè penultimâ productâ, quamvis apud Græcos aliis regulis utentes sit vox proparoxytona. Ità dicta prælatio, seu æstimatio unius præ alio. Videlicet à *pro*, præ, ante, & τιμάω, *timào*, honoro, appretio, punio, litem æstimo: cujus secunda persona præt. pass. τετίμησαι, *tetimesa*, & hinc ablato augmento *timesis*, ac protimesis. Et hæc est quoque prærogativa, & jus prælationis apud Jurisperitos, quæ aliàs ab ipso verbo *protimào* deduci potest.

PROTOASECRETIS: vox in Hierolexico fronte græca, & tergo latina. Nam πρῶτος, *pròtos*, primus: adeòque primum secretarium significat. Sic aliæ voces semilatinæ ab eodem vocabulo *protos* compositæ. Ità protobestiarius, protocursor, protomedicus, protocancellarius, primus cancellarius, & aliæ similes apud sacros leguntur Historicos. *Protoasecrètes*, πρωτοασηκρῆτις, etiam ab aliquibus græcis characteribus exaratur.

PROTOCANONARCHA: πρωτοκανονάρχης, *protocanonàrches*, primus canonarcha, à dicto *protos*, primus. Hujus vocis exactior cognitio à vocabulo canonarcha, de quo suo loco dictum est, colligi potest.

PROTOCANONICUS: πρωτοκανονικὸς, *protocanonicòs*, p.b., primuregularis latinè reddi potest. Est enim dictio composita ex dicto *pròtos*, primus, & *canonicòs*, regularis. Ità Scripturæ libri protocanonici dicuntur illi, de quibus in Ecclesiâ nemo unquàm dubitavit. Tales præsertim sunt omnes illi, qui in Esdræ Canone recensentur. Dicuntur protocanonici, quia in primo Canone, ab Esdrâ formato, annumerati, ac primùm pro canonicis recepti. Hos Hebræorum more collocat D. Hieronymus in suo Prologo galeato: in quo primùm Moysis Pentateuchus, deinde Prophetarum libri 8, & Hagiographorum novem. Alii sunt Deuterocanonici, de quibus suo loco tractatum est.

PROTOCATAPANUS, primus catapanus, seu catipanus, à dicto *protos*, primus. Cùm ergò catipanus esset dux generalis, protocatapanus erat primus inter generales, seu generalissimus, aut ille qui inter plenipotentiarios, ut vocant, primum locum tenebat. V. sup. à Catipanus.

PROTOCERIUS: [illegible], *protokèrios*, p. b., primicerius. Oritur ista vox à *protos*, primus, & κηρὸς, *keros*, cera. Cùm antiquitùs ad scribendum tabulis ceratis uterentur, hinc primus scriptor, seu primus notarius, aut secretarius principis *protokerios* appellatus. Primicerius in Cathedralibus est cantorum præfectus, cui olim aliquid scribendi, aut annotandi cura incumbebat. Ideò protocerius appellatus, & latinè primicerius. Hujus officium est clericos instruere, & chorum dirigere: ob id magister chori nuncupatur. Primicerius aliquando latiùs sumitur pro primario, aut ductore, aut certè primipilo. Sic inter Opera D. Bernardi, de Christo certamini Protomartyris assistente dicitur: *Videt opprimi primum, & primicerium purpuratæ cohortis grandinariâ lapidum densitate*.

Hier. in Chronicis Cassiod. in Epist.

Bonac. de Sim. q. 3. n. 7.

Serm. de S. Steph.

PROTOCOLLUM: πρωτόκολλον, *protòcollon*. Ità græcè vox ista videtur efferenda, quamvis apud Græcos non facilè reperiatur. Certè ipsius origo græca est, à *protos*, primus, & κόλλα, *col-*

colla, gluten, unde & vulgare *colla* derivatum. Ab hac voce fit verbum κολλάω, *colláo*, adglutino, glutino munio, adjungo: à quo *protocollon* verti potest primò conglutinatum, aut primo glutine compactum. Volumen illud Notariorum, in quo acta, vel instrumenta, ut dicunt, primitùs registrantur, protocollum vocatur. Quia scilicet in eo ipsa instrumenta, vel acta primùm uniuntur, seu sibi invicem copulantur, Ità quidem plerique Authores, immò & Summorum Pontificum aliquę Bullæ protocollum scribunt: secundùm quos istam etymologiam efformavi. Sed, ut ingenuè fatear, mihi non arridet, & potiùs protocôlon, p.l., exarandum opinor. Est enim protocolon, græcè πρωτόκωλον, primum membrum, à πρῶτον, *próton*, primum, & κῶλον, *cólon*, membrum. Ità ut primum illud originale, in quo breviter instrumenti actus scribitur, ut posteà latiùs, quoties libuerit extendatur; sit intelligendum.

PROTOCYNEGUS: πρωτοκύνηγος, *protokynegos*, latinè propter *eta* vocalem longam vox est paroxytona, etsi Græcis fit proparoxytona. Ità dictus primus venator, à *prôtos*, primus, & κυνηγὸς, *kynegós*, venator. Protocynegus venationis antesignanus à Carolo Magri latinè redditur: eratque dignitatis nomen in aulâ Imperiali Constantinopolitanâ. In Hierol.

PROTODIACONUS: πρωτοδιάκονος, *protodiáconos*, p.b., primus minister. Formatur enim à dicto *prôtos*, primus, & *diaconos*, minister. Ità quilibet primus ministrator, aut ministrorum præfectus in qualibet aulâ dici posset. Sed pro dignitate ecclesiasticâ sumi solet, ut primum diaconum in sacris ministeriis constitutum, seu Archidiaconum designet.

PROTOGENES: πρωτογένης, *protogénes*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ ponatur accentus. Est primogenitus, à *protos*, primus, & γίγνομαι, *gínomai*, nascor. S. Protogenes Episcopus, qui inter multos primarios Orbis christiani primates facilè palmam tulit, tamquàm primogenitus à Deo dilectus, tot dotibus decoratus, tot virtutibus ornatus, ad filiorum hæreditatem suum gregem perducens, in domo Dei majoratum est assecutus.

PROTOGENIA: πρωτογένεια, *protogênia*, latinè penultimâ longâ propter diphthongum græcam in i longum conversam. Est primogenitura, ab eâdem radice quâ *protogenes* deducta. Protogenia in lege naturæ variis privilegiis erat insignita, Non solùm enim honore, dignitate, & majore hæreditatis portione; sed etiam peculiari benedictione à patre morituro tribuendâ, & jure sacerdotii decorabatur. Immò duabus hæreditatis portionibus primogenitum donatum fuisse ex Deuteronomio colligitur: dum primogenito, etsi uxoris odiosæ filio, duplicia ex omnibus assignantur. Ait Deut. 21. 17. quippe Moyses: *Filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque de his quæ habuerit cuncta duplicia.* Hæc omnia cum protogeniâ pro pulmento vendidit Esau Jacobo fratri suo, ob irreligiositatem ergà rem sacram, sicut erat jus sacerdotii primogenituræ annexum, & ut aliqui volunt, etiam propter veram simoniam, uti profanus ab Apostolo damnatus: *Aut profanus*, inquit, *ut Esau, qui propter unam escam vendidit primitiva sua.* Jacob Heb 12. 16. tamen non peccavit emendo primogenita, quia illi ex decreto divino competebant: & res temporalis, cui res spiritualis est annexa, de jure naturæ potest emi, nisi aliunde prohibeatur. Septuaginta nonnullis in locis, signanter Ex. 25, & 27, utuntur voce πρωτοτόκια, *prototókia*, quæ primogenita significat, & latinè prototócia, etiam penultimâ correptâ diceretur.

PROTOGNOMON: πρωτογνώμων, p.l., primus sententiam dicens. Fit enim à dicto *protos*, primus, & γνώμη, *gnome*, sententia, consilium, suffragium, opinio, &c. Hinc protognomon in judiciis, consessibus, diætis, & conciliis ille dicendus, qui primus suum consilium, sententiam, aut suffragium profert. Et si Athenis magistratus quidam, quasi accuratæ diligentiæ, ac prudentiæ homines, Gnomones appellati; eò magis protognomones, p.b., talibus dotibus debent ornari. Sunt enim primi gnomones non Solis hujus horas metientes; sed æterni Solis leges, metas, & statuta proferentes.

PROTOGRAPHUS: πρωτόγραφος, *protógraphos*, p.b., primùm scriptus. Unde & protographum dici potest primum scriptum, quod cum autographo coincidit. Vox ista componitur ex dicto *protos*, primus, & à verbo γράφω, *grápho*, scribo.

PROTOLYCUS: πρωτόλυκος, *protolycos*, penultimâ latinè correptâ, etsi Græci in eâ collocent accentum. Ità dictus ille qui est primæ lucis, seu luce primâ ortus, aut primam lucem proferens. Vox est formata ab eodem *protos*, primus, & λύκη, *lyke*, prima lux, quæ ortum solis præcedit. S. Protolycus Martyr, post nocturnas tenebras in primæ lucis aurorâ resurgens, radiantibus virtutibus ad perfectius lumen assurgens, luminosæ Fidei jubar ostendens, rutilantiore martyrio resplendens, in mare submersus, feliciùs quàm Phœbus in Tethyos gremium, se ad æternitatis primam lucem resurrecturum indicavit.

PROTOMARTYR: πρωτομάρτυρ, primus martyr, seu testis. Videlicet ab eâdem voce *protos*, & *martyr*, testis. Abel Protomartyris nomine à S.Cypriano donatus; sed in N. Testamento est honorificum S.Stephani epithetum. *Mortem enim quam* Eccl. in Offic. *Salvator noster dignatus est pro nobis pati, hanc ille primus reddidit Salvatori.* Anno primo à Christi morte, 26 Decembris, primi Martyris laureâ corpnatus est. Inter mulieres verò S. Thecla Protomartyris titulo fuit ab aliquibus decorata. V.Menol. græcum.

PROTOMYSTES: πρωτομύστης, primus sacerdos, mystarum princeps. Fit à *protos*, primus, & mystes, sacerdos, seu qui sacris est initiatus. Protomystes, seu protomysta nonnunquàm Episcopus est appellatus.

PROTONOTARIUS, vox semilatina, primum notarium significans, ab eodem *protos*, primus. Officialis ecclesiasticus à D.Clemente Papa institutus, qui aliquot hojusmodi creavit, ut Martyrum acta exararent. Hinc Protonotarii, Sedis Apostolicæ notarii, non parvo honore decorati, variis privilegiis fruuntur. Pro eo quoque protoscriptor, & protoscriniarius reperitur,

PRO-

PROTOPAPAS: πρωτόπαπας, *protópapas*, latinè penultimâ longâ, quamvis apud Græcos accentus ponatur in antepenultimâ. Sic apud hos dicitur primus sacerdos, seu archipresbyter: & erat una ex Ecclesiæ orientalis dignitatibus. Hæc dignitas Messanæ in Græcorum Ecclesiâ Catholicâ remansit: quæ & Catholicæ nomen obtinuit, quia semper cũ Ecclesiâ latinâ conjuncta, etiam eo tempore, quo Sicilia Orientis Imperatoribus subjecta fuit. Fidelis maximè in processione Spiritus S. à Filio tuendâ.

PROTOPASCHITÆ: πρωτοπασχῖται, p. l., ità dicti quidam hæretici à primo Paschate, seu à Judæorum Paschate, quod nostrum antecessit. Isti enim more judaico Pascha celebrabant. Vocabulum ergò compositum est ex πρῶτον, *prôton*, primum, & *pascha* hebraicâ dictione.

PROTOPATHIA: πρωτοπάθεια, *protopáthia*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, quamvis accentus græcus in antepenultimâ collocetur. Affectio prima, seu prima passio verti potest. Nam *protos*, primus, & πάθη, *páthe*, seo *pathos*, affectio, passio. Hoc sensu amor protopathia dici potest, cùm ut in voce *pathema* dictum est, sit prima passio. Aliàs protopathia sæpiùs illa passio dicitur, quæ ex se, non per sympathiam, exurgit. Est enim affectus quo aliquid primùm afficitur, & non per alterios consensum.

PROTOPLASTUS: πρωτόπλαστος, *protóplastos*, primo fictus, & creatus. Hoc oomine Adam primus homo appellatus: composito scilicet à dicto *protos*, primus, & verbo πλάσσω, *plásso*, formo, fingo, quod in tertiâ personâ præt. pass. facit πέπλασται, *péplasta*, formatus est, & hinc πλαστὸς, *plastòs*, formatus. De Domino suum præceptum Adamo imponête dicit Chrysostomus: *Statim & in principio hoc mandatum protoplasto dedit dicens: de omni ligno*, &c. Sub protoplastorum nomine etiam Eva comprehenditur: prout à D. Bernardo sumitur, post Augustinum, & alios dicente, quòd *protoplasti super gravi, & singulari peccato confessionem requisiti sunt*. Secundùm Manichæos Adam, & Eva non fuerunt protoplasti. Nam D. Augostinus, eorum deliria referens, ait, quòd secundùm ipsos pater illorum nomine Saclas sociorum suorum fœtus omnium devoraverit, &c.

In Gen. Hom. 1.

Ep. 306.

l. de hæres. hær. 46.

PROTOPOSTOLARIUS: ab aliis protoapostolarius, aut protapostolarius dicitur, ut suo loco explicatum fuit. Officialis in Ecclesiâ Constantinopolitanâ, primusque eorum, qoi Epistolam in Missâ legebant. Tales voces in Græcorum historiis sacris occurrunt.

PROTOPRAXIA: πρωτοπραξία, *protopraxia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus retineatur. Est prima exactio, prima actio, primus actus, primum officium. Nam *praxis*, de quâ superiùs, hæc omnia significat, & *prôtos*, primus: sicque protopraxia ad varia potest applicari. Ità protopraxia synodi, alicujus synodi actio prima: sicis protopraxia, & alia sexcenta protopraxiæ dici possunt. Aliàs protopraxia intelligitur actio prima, seu jus ante alios pecunias à debitoribos exigendi. Suidas primam repetitionem, aut exactionem appellat.

PROTOPSALTES: πρωτοψάλτης, primus psalmista, primicerius scholæ cantorum. Ità dictus à *prôtos*, primus, & *psaltes*, psalmista. Protopsaltes meritò David, regius Psaltes, dici posset, qoi in Psalmis componendis, & concinendis primas tenet. Sed aliquis Officialis saltem in Ecclesiâ grçcâ Protopsaltes intelligendus, qui in Psalmis canendis aliis præire debebat.

PROTOSEBASTUS: πρωτοσέβαστος, *protosébastos*, primus augustus. *Protos* enim, ut sępiùs dictum est, primum significat, & *sébastos*, augustus. Dignitatis erat oomen in aulâ Constantinopolitanâ: qui hoor etiam aliquando Imperatorum filiis, & primis consanguineis conferebatur.

PROTOSECRETARIUS, priomm secretarium vox hæc semilatina significat, à toties dictâ voce *protos*, primus. Similes voces in sacris Scriptoribus reperiuntur: & ideò breviter eas exponere placuit.

PROTOSEDEO, verbum semilatinum, quo, & aliis similibus io barbariore seculo nonnolli usi fuere. Protosedeo, ab eodem *protos*, primus, est præsideo, aut primus sedeo: quod græcè πρωτεύω, *prostatio*, dicitur.

PROTOSPATHARIUS: πρωτοσπαθάριος, *protospathários*, p. b., primus spatharius, seu primus corporis custos. Officium erat magnæ dignitatis antiquitùs in aulâ Constantinop. Imperatorũ Christianorum. Uode Sergius apud Cedrenum ait: *Protospatharios spatharorum princeps appellatur*. A Guropalate ioter imperatoriæ aulæ magistratus enumeratur: qui & Imperatoris τὴν σπάθην, *tèn spáthan*, idest ensem, gestasse principem genere proximum scribit. Ità ex Ducæo Frontone à Baronio refertur. Formatur ergò ista vox à dicto *protos*, primus, & *spatha*, ensis.

An. 1. Leonis.

An. Chr. 716.

PROTOSTATES: πρωτοστάτης, *protostátes*, latinè penultimâ correptâ, quod à Græcis aliis regulis uteotibus non observatur. Est præantistes, præfectus, præses, princeps: à *protos*, primus, & verbo ἵσταμαι, *hístama*, sto: quasi qui primus stet. Videlicet ab ejus tertiâ personâ præt. pass.: sicoti à secuodâ protostasia emanat. Hæc est ipsius protostatæ dignitas, aut officium: adeòque prælatio, præfectura, prȩsidentia, vel principatus verti potest.

PROTOSYNCELLUS: πρωτοσύγκελλος, *protosynkellos*, dignitatis in Ecclesiâ grȩcâ nomeo. Significat primum syncellistam, seo primum cohabitantem, nempe Patriarchæ: à voce *protos*, primus, & *syncellus*, cohabitans. Erat ipsius vicarius, & in sede patriarchali successor designatus.

PROTOTOCUS: πρωτότοκος, *protótocos*, p. b., primogenitus. Oritur à toties dicto *prôtos*, primus, & verbo τίκτω, *ticto*, pario, gigno: quod in præt. medio facit τέτοκα, *tétoca*, & hinc τόκος, *tócos*, partus. Sed mutato accentu prototócos, acutâ penultimâ in grȩco, quamvis semper sit brevis, significat mulierem, quæ primò peperit. Primogenitus Mariæ, seu prototocos Christus dicitur: *Donec peperit filium suum primogenitum*. Non quòd Maria post Jesum alios filios habuerit, ut malè inferebat Helvidios, cum aliis Antidicomarianis; sed ut moris est in Scripturis, primogenitus dicitur

Matth. 1. 25.

citur negativè, ante quem nullus natus sit, quamvis unigenitus. Atque dum Dominus Moysi dixit,
Ex.13.2. *Sanctifica mihi omne primogenitum* (apud 70 *πρωτότοκον*, protótocon) *quod aperit vulvam in filiis Israël*, procul dubio etiam omnia unigenita intellexit. Itâ ut si mulier alios, ob supervenientem sterilitatem, aut mortem non pareret, equidem ejus unicus inter primogenitos computabatur, & Domino sicut alii erat offerendus. Primogenitus etiam protogonos dicitur, à verbo *γίνομαι*, *ginomai*, nascor. Vide voces *protogenes*, & *protogenia*.

PROTOTYPUM; *πρωτότυπον*, *protótypon*, p. b., exemplar, originale, quasi prima forma, aut prima figura. Est enim à *protos*, primus, & *τύπος*, *typos*, forma, figura. Prototypum ergò à primâ figurâ dicitur: & cum protypo, de quo in voce typus, nonnullam habet affinitatem. Certè pro ipso
Collat. 10. c.9. prototypo apud Cassianum poni videtur, dum de characteribus in cerâ impressis loquitur. Protypum autem, ait ejus Annotator, est forma, seu exemplar cujusque rei. Quâ ratione vera prototypa, seu exemplaria sunt ideę in mente Dei, quę in ipso sunt, absque eo quòd in aliud objectum intendat, ut simile conficiat, prout homines faciunt. Sicut à Philosopho causa exemplaris definitur, *Illud in quod respiciens agens operatur*: & duplex constituitur, interna, & externa. Externum exemplar dicitur illud, quod ante oculos sibi proponit artifex, ut ipsum imitetur: potestque dici prototypum respectu illius operis, quod ad ipsius imitationem perfectum est: præsertim cùm illud primum ad nullius alterius formam effectum sit, quod vulgò *originale* nuncupatur. Tale fuit illud exemplar, quod Dominus ad Tabernaculi constructionem Moysi in monte Sinai repræsentavit, ad cujus typum, & normam omnia erant efformanda; *Inspice, & fac se-*
Ex.25.40. תבנית thavnith *cundùm exemplar, quod tibi in monte monstratum est*. Textus hebraicus habet *thavnith*, idest similitudo, figura, exemplar: & 70 legunt *τὸν τύπον*, *ton typon*, seu figuram. Nempe Deus per visionem imaginariam omnia ad ejus constructionem, & ornatum spectantia, Moysi demonstrave-
Act.7.44. rat: seu ut dixit S. Stephanus, *ut faceret illud secundùm formam*, græcè typon, *quam viderat*. Vel etiam ab Angelo, qui in personâ Dei Moysi loquebatur, ostensa fuit idea tabernaculi erigendi, ab ipsomet Angelo ad amussim delineata. Itâ quoque Davidi templi Salomonici, & tantæ supellectilis
1.Par.28.19. prototypum cælitùs allatum fuit: *Omnia inquit venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligeres universa opera exemplaris*. Hîc etiam he-
בנה banah braicè dicitur *tavnith*, à radice *banah*, ædificavit, q. d., structuram: 70 legunt, *Omnia in scripturâ dedit David Salomoni; secundùm assistentem ei prudentiam, ut intelligeret* (*κατεργασίαν τοῦ παραδείγματος*, catergasian tù paradigmatos) *perfectionem exemplaris*. Quid autem sit paradigma, suo loco expositum est. Exemplar internum, quod & prototypon dici potest, quod artifex, sæpius in externum intendens, in suâ mente efformat, dividitur in formale, & objectivũ. Objectivũ est ipsũ externum prout habet existentiã in cognitione: formale est ipsa cognitio, eamque, seu id quod per eam repræsentatur, artifex in opere externo imitatur, cujus typum format in mente.

PROTOVESTIARIUS: Vox semilatina, & tamen apud Gręcos olim usitata. Nam officium apud ipsos aliqualis honoris significat, tam ecclesiasticum, quàm seculare. Fit à voce *protos*, primus, & *vestiarius*, qui vestium curam habet: adeòque protovestiarius est inter vestiarios sacros, aut profanos primarius.

PROTREPTICUS: *προτρεπτικὸς*, *protrepticós*, p.b., instructivus, exhortativus. Originem trahit à verbo *προτρέπω*, *protrépo*, dirigo, exhortor: quod in tertiâ personâ præt. pass. faceret *protreptæ*, à quâ protrepticós emanat. Itâ dictus unus è libris à Clemente Alexandrino compositis, qui græco idiomate inscribitur, *λόγος προτρεπτικὸς πρὸς ἕλληνας*, *logos protrepticós prós hèllenas*, idest, ut interpretatur Gentianus Heruetus, oratio adhortatoria ad Gręcos: & ab aliis dicitur liber adhortatorius adversùs Gentes, sive protrepticus. *Hellenes* propriè Græcos significat; sed quia Gentiles omnes à Judæis Gręci dicebantur, quia in totum Orientem irruperant, & omnes ferè Gentes, post Alexandrum M., gręcam linguam callebant; Clemens iste Apostolum imitatus, qui Gręcum ponit pro omni Gentili, ad Gręcos pro Gentilibus omnibus scripsit. De quo libro hæc inter alia scribit Gentianus: *Clemen-*
tis autem nostri institutum est & scopus, gentes à In Com.
falsâ Religione ad veram traducere, & persuadere ut abjectis falsorum Deorum, & dęmonum simulacris, unum Deum colant, & unico Dei filio credant, vitamque & æternam salutem expectent.

PROTROPE: *προτροπὴ*, *protropé*, p.b., exhortatio, suasio, impulsus. Oritur à præterito medio supradicti verbi *protrepo*, suadeo, incito, impello, exhortor. Hinc protrope inquit Ruffinus adhortatio ad aliquam rem est: sicque vocabulo protrepticus satis benè respondet. Hęc adeò in SS. Patribus, & in ipsis Scripturis frequens, ut aliquid addere superfluum sit.

PROTUS: *πρῶτος*, *prôtos*, primus, præcedens, primarius, summus, principatum obtinens. Est superlativum à præpositione *pro*, ante, deductum. Nam ex eâ *prósatos* gręcè fieri deberet, eliso *tau*, *proatos*, ac inde per crasim *protos*. Vox hæc appositè in aliquorum Sanctorum nomen transiit, Ipsi enim cæteros homines virtute, dignitate, Dei gratiâ præcedentes, Universi Primares, summi Heroës, Principes suo sanguine purpurati fuerunt. Quid mirum si Regis regum amici adeò sint honorari, & eorum principatus sit in æternum confortatus? Ab eâdem origine trahitur Protasii nomen: quem inter generosos Christi athletas, primas tulisse fatendum est.

PROTYPUM. V. Prototypum.

PROXENETA: *προξενήτης*, *proxenétes*, p. l., licitator, mediator, conciliator, præsertim hominum inter se stipulantium, & spondentium. Fit à verbo *προξενέω*, *proxenéo*, concilio usuram, vel alium contractum, medius sum: ab ejus nempe tertiâ personâ præt. passivi. Hoc verbum ulteriùs videtur derivatum à voce *πρόξενος*, *próxenos*, hospes publicus, qui olim legatos honoris causâ recipiebat: inter quos, & Rempublicam quasi medius, & conciliator erat. De proxenetarum officio, & fraudibus agunt Theologi morales: quos (si in licita-

tione,

tione,& conciliatione uni parti plus faventes, aliam fraude ad contractum alliciant) peccare contrà justitiam, & ad restitutionem, deficiente principali, teneri, est manifestum.

PSALLO: ψάλλω, canto, pulso. Nam psallere de cantu dicitur, & de instrumentorum pulsatione.
Jud.5.3. Hinc Debbora, quæ canticum canebat, ait: *Ego sum quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israel*, & 70 dicunt ψαλῶ, *psalò*, psallam. De pulsu verò loquuntur servi Saul, dum ipsi dant consilium, ut
1.Reg.16. 16. jubeat quæri *hominem scientem psallere citharâ*: 70 legunt ψάλλειν ἐν κινύρᾳ, *psállin en kinyrâ*, psallere in citharâ, ut habet eorum Interpres latinus. Tex-
זמר tus hebraicus sæpiùs utitur verbo *zamár*, idest psal-
zamár. lit, cecinit. De cantu sacro intelligitur illud Pauli:
1.Cor.14. 15. *Psallam spiritu, psallam & mente*. Nam hìc loquitur de oratione, & cantu tali linguâ proferendo, ut ab omnibus intelligatur, & sit ædificationi. Cujus sensus faciliùs ex superiore Textu colligitur:
v.14. *Nam si orem linguâ, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est*. Quibus indicat orantem ignotâ linguâ verè quidem spiritu orare, sed mentem sine fructu manere, dum intentione alios per orationem publicam ædificandi privatur: quando in tali oratione verba ab aliis non intelliguntur. Ut ergò aliis quoque sit ædificationis occasio, linguâ omnibus notâ inquit, *Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente*.

PSALMA: ψάλμα, fidiũ cãtus, vel carmen fidibus cãtatũ. Unde est idem quod psalmus: nisi quòd psalmus magis integrũ carmen significet, sed psalma pro carminis parte ferè poni videtur. Ut innuit Augustinus differentiam exponens inter psalma, diapsalma,
In Ps.4. & sympsalma, *ut psalma sit quod psallitur*. Si enim inter duo diapsalmata, seu pausas, aut silentia, medium est aliquando psalma, seu id quod canitur, non autem psalmus integer; manifestum est quòd per psalma optimè psalmi pars sit intelligenda: sicut & hypopsalmata inter psalmi partes annumerantur.

PSALMODIA: ψαλμῳδία, *psalmodía*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ ex usu legitimo usurpetur. Ità dicta Psalmorum cantatio, à *psalmós*, psalmus, & ᾠδή, *odé*, cantus. Aliqui sumunt pro cantu cum instrumenti sono conjuncto. Priore
In Init. Brev. Rom. sensu intellexit Urbanus VIII, dum dixit: *Divinam psalmodiam sponsæ consolãtis in hoc exilio absentiam suam à sponso cęlesti, decet esse non habentem rugam, neque maculam*. Eodem modo de hymnodiâ dicendum, quòd sit hymnorum cantatio, ut divinarum laudum in cęlis cantus, cujus psalmo-
Ib. dia ecclesiastica dicitur filia: *Quippe cum sit ejus hymnodiæ filia, quę canitur assiduè ante sedem Dei, & agni*, &c..

PSALMOGRAPHUS: ψαλμογράφος, *psalmográphos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accẽtus in eâ collocetur. Est Psalmorum scriptor, à γράφω, *grápho*, scribo. Ità per antonomasiam dictus est David, sive propter omnes Psalmos ab ipso compositos, sive propter majorem eorum partem ab ipso conscriptam. D.Aug. per psalmographum quemlibet Psalmi scriptorem, aut Psalmorum collectorem intellexit, dum cur Psalmus primus titulum nõ habeat inquirens ait: *Nam si psalmographus secundum, & tertium, & quartum, & omnes in numero redigere, vel causas singulorum ostendere potuit; cur non huic titulum imposuit, & utrum primus esset ostendit*, &c.. Qui enim illos in numeros redegit non fuit ipse regius Psaltes, sed prout inventi, dispositi fuerunt. Ità ut ordo ille qui apud Hebręos servatur non sit ab ipso scriptore inventus, sed ab aliquo collectore, qui illos in quinque Libros dispescuit, excogitatus. Primus liber comprehendit Psalmos 40: secundus à 41 ad 72 exclusivè: tertius à 72 ad 89: quartus ab 89 inclusivè ad 106 exclusivè, qui ferè totus est de Messiâ: reliqui librum quintum componunt. Omnes scripti sunt primùm hebraicè: sed postmodùm à variis, & inter alios à S. Luciano Martyre, in græcum translati. Hujus translatione nunc utitur Ecclesia, ab alio in latinum conversâ, & à S.Hieronymo correctâ.

PSALMUS: ψαλμὸς, *psalmós*, cantus, fidium cantus, vel carmen fidibus cantatum. Trahitur à supradicto verbo *psállo*, quod in præt. pass. facit ἔψαλμαι, *épsalmæ*, cantatus sum: unde ablato augmento, ut fit in verbalibus, formatur *psalmós*. Psalmus specialiter dicitur ille cantus, qui, ut ait Isido-
rus, *cantatur ad psalterium, quo usum esse prophe-* Orig.l.6.
tam David in magno mysterio prodit historia. Psal- c.19.
mus hebraicè dicitur *mizmór*, psalmus, cantus, à מִזְמוֹר
dictâ radice *zamár*, de quâ in voce *psállo*. Quam-
vis autem varia carmina, & cantus ad Dei laudem mizmór.
à Sanctis hominibus sint compositi; tamen specialiter illa 150, quæ Esdras in unum, non servato temporis ordine collegit, Psalmi nuncupati sunt. Idque propter Isidori, ut apparet, rationem, cùm & Au-
gustinus dicat, quòd huic Libro *Propheta organa*, In Prol.
quod psalterium appellatur, aptavit, de superiori- sup.Psal.
bus, ut mihi videtur, inspiratam Dei gratiam, per Spiritum sanctum docens. Quia psalterium sonos de superiori parte habere fertur. Est ergò hic liber rhythmo, seu carmine compositus, tractans de V. Testamenti gestis, & propheticè plurima de Novo
prænuncians. Quapropter idem S.Pater ait: *Psal-* Ib.
morum verò liber quæcumque utilia sunt ex omnibus continet: futura prædicit, veterum gesta commemorat, legem viventibus tribuit, gerendorum statuit modum, & ut breviter dicam, communis quidam bonæ doctrinæ thesaurus est, aptè singulis nomina subministrans. Ideò multi Psalmi sunt veræ prophetiæ: &, ut in his fieri assolet, varia nonnunquàm unus Psalmus tractat argumenta, nullo temporum, aut rerum ordine servato. Nam sæpè mens Prophetæ ab uno objecto ad aliud abripitur: nec ipsi Psalmi, ut diximus, ullum habent inter se ordinem, aut connexionem. Dicitur autem hic liber potiùs Psalmorum, quàm Canticorum: quia canticum etiam sine psalmo esse potest. Psalmus
verò sine cantico esse non potest, cùm psalmus sit ספר
canticum cum visibili organo conjunctum. Ab He-
bræis Liber Psalmorum vulgò *sépher thehillím* vo- תהלים
catur, & corruptè *thillím*, idest Liber laudum, seu
laudationum. Nam laus ab ipsis dicitur *thehilláh*. sépher
Jam verò de Psalmorum Authore magna certatur thehillím
inter sacros Doctores controversia. Nam Augusti- תהלה
nus postquàm utramque opinionem proposuit, sub-
jungit: *Mihi autem credibilius videntur existimare,* thehilláh
qui omnes illos 150 psalmos ejus operi tribuunt, L.17.de
scilicet Davidis, *eumque aliquos prænotasse etiam* Civ.Dei c. 14.

nominibus aliorum, aliquid, quod ad rem pertinet figurantibus. Idem quoque senserunt Theophylactus, & Euthymius, quos è modernis aliqui secuti sunt. Sed Nic. de Lirâ, ex D.Hieronymo, mordicùs contrariam amplectitur sententiam, suæ sententiæ patronum citās Hieronymum, utpotè in Scripturis, & sacrarū linguarum notitiâ magis peritū, & in his Augustino præferēdū. Verè in fine Psalmi 71 legimus, *Defecerūt laudes David filii Jesse*, & subsequētes Psalmi nomen Asaphi prophetæ preferunt. Ad cujus Psalmos intendisse videtur Rex Ezechias, qui Levitis præcepit, *ut laudarēt Dominum sermo-*
1. Paral. 29. 30. *nibus David, & Asaph videtis*. Hinc præter D.Hieronymum, Hilarius, & Hebræi tenent varios à variis compositos esse, quorum nomina in ipsis titulis præfiguntur. Hi decem omninò recenseri solent; David, Moyses, Asaph, Heman, Idithun, Salomon,
In I. Proœm. & tres filii Core. Ità quoque dixit Isidorus: *Psalmorum liber, quamquàm uno concludatur volumine, non est tamen editus uno eodem Authore, decem enim prophetæ sunt, qui eos diverso tempore scripserunt*. Tituli Psalmorum in aliis lectionibus sæpè à nostro Textu discrepant: sicuti primus Psalmus etiam in Hebræo est sine titulo, sed apud 70 legitur ψαλμὸς τῷ Δαυίδ, idest *psalmus David*, ut eorum Interpres exponit. Ex his Psalmis aliqui dicuntur Allelujatici, quibus Alleluja inscribitur, ut Psalmus 104, & aliqui sequentes. Abecedarii verò vocantur, quando in versuum initio observatur ordo alphabeticus, ut diximus in voce *alphabetum*. Psalmum abecedarium pium, & venustum, contrà partem Donati, composuit Augustinus, in quo post singulas partes illud hypopsalma subcanitur, à quo &
To. 7. Psalmus incipit; *Omnes qui gaudetis de pace, modò verum judicate*. Quod fecit S.Doctor, ut Orthodoxi modulationis dulcedine allecti, eum libentiùs recolerent, & in ore haberent, contrà illos perversos hæreticos, qui Catholicos rebaptizabant, & in solâ Aphricâ Ecclesiam collocabant; perperàm scilicet
Cant. 1. 6. fulti hisce Canticorum verbis, *Indica mihi, ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Nec mirum est Augustinum illud canticum psalmum vocasse, cùm absolutè quilibet cantus psalmus dici possit. Unde & Judith, quamvis in suo Cātico de tympanis, & cym-
Judith 16. 3. balis, & non de psalterio mentionem faciat, ait: *Modulamini illi psalmum novum*, ubi 70 dicūt ψαλμὸν καὶ αἶνον, *psalmus & ænon*, idest psalmos, & laudes.

PSALTERIUM: ψαλτήριον, *psaltèrion*, p.b. instrumentum super quod psallitur. Fit à supradicto verbo ψάλλω, *psállo*, vel ab ipsâ voce psaltes: cujus definitionem, ex Isidoro accipe, aut si malueris, descriptionem, *Psalterium quod vulgò canticum dicitur, à psallendo nomin itum, quòd ad ejus vocem chorus consonando respondeat. Est autem similitudo citharæ barbaricæ in modum Δ deltæ litteræ. Sed psalterii, & citharæ hæc est differentia, quòd psalterium lignum illud concavum, unde sonus redditur, superius habet, & deorsùm feriuntur chordæ, & desuper sonant, cithara autem è contrà, concavitatem ligni inferius habet. Psalterio autem Hebræi*
מזמור *decachordo usi sunt, propter numerum decalogi legis*. Ab ipsis aliquando *mezammerdh*, ut Jer. 52. 18.,
mezamerdh. dicitur à supradicto verbo *zamar*, quod psallere significat. Sæpiùs etiam *nèvel* vocatur, quod ab In-
נבל nivel. terprete psalterium, aut lyra nuncupatur. Hoc instrumentum ante David in usu fuisse, & super ipsum Psalmos cani solitos, patet ex dictis Sauli à Samuele post regalem unctionem: dum in divinæ electionis confirmationem, prædicit eum ad suos revertentem, prophetarum gregem obviàm habiturum, *& ante eos psalterium, & tympanum*. Ubi 70 legunt ναύλα, *naula*, seu *naula*, & tympana: Textus verò hebraicus habet *nevel*; secundùm Pagninum est chorus, & vulgò *cornamusa*. Super talia instrumenta illi prophetæ cantica, seu psalmos, prophetico spiritu afflati concinebant. Sed Psalmi Davidici per antonomasiam, κατ᾽ ἐξοχήν, *cat'exochèn*, per excellentiam, Psalmi dicti, tum ob Authorum dignitatem, & sanctitatem, tum ob materiæ, & objecti præstantiam, & nobilitatem. Porrò Jac. Tirinus, ex Lucâ Tudensi, existimat verisimile psalterium fuisse lyram septem, octo, vel decem chordarum. Ità scribit super illum Textum de filiis Asaph, & Heman, & Idithun, electis à Davido, & magistratu,
ut prophetarent in citharis, & psalteriis. Sed dum 3. Paral. 25. 1
alio in loco psalterium cum lyrâ ponitur, satis ostēditur ea instrumenta esse diversa. Ità dicitur constitutus à Davide *Jehiel super organa psalterii, &* c. 16. c.
lyras. Utrobique in Textu hebraico legitur *nevalim*, à dicto singulari *nevel*, & aliqui organa inter- נבלים
pretantur, 70 in neutro loco voce *psalterion* utun- nevalim.
tur. Nam in primo dicunt ἐν νάβλαις, *in nablis*: in secundo verò ἐν ὀργάνοις ἐν νάβλαις, καὶ κινύραις, *in organis, in naulis, & lyris*. Magis ergò Isidori amplectenda descriptio, ut potè ex D. Augustino desumpta, qui sæpiùs illam differentiam inter citharam, & psalterium exponit. *Cythara namque*, ait, In Prol. sup. Psal.
vel lyra ex inferiori parte æs vel tympanum habens resultat, ac resonat plectrum. Psalterium verò harmonias de superioribus habere refertur aptatas, & sonorum causas desuper dare. Et inde ad sensum tropologicum se convertens subjungit: *Quo scilicet etiam per hoc nos doceamur, quæ sursùm sunt, & quæ suprà attendere, & quæ infima, idest vitia carnalia declinare*. Aliquoties sacer Psalmista citharam cum psalterio conjungit. Sed præsertìm observandus iste locus: *Confitemini Domino in* Ps. 32. 2.
citharâ, in psalterio 10 chordarum psallite illi. Hìc 70 habent vocem psalterium, ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ, *en psalterio decachordo*, Interpres vertit, *in psalterio decem chordarum*: & Textus hebraicus suam dictionem *nèvel* exarat. Super ista verba D.Aug. sapientissimè discurrit. Prænotatâ namque superiore differentiâ inter utrumque instrumentum, quòd cithara lignum concavū affabrè factum ad chordarū resonantiā ex inferiori parte habeat, & psalterium in superiori; observat Hagiographū non dicere hìc, aut ullibi in citharâ decē chordarū: cū hic numerus ad psalteriū pertineat. Quia verò cithara habet ex inferiori parte quo sonat, mysticè designat ex inferiore, seu terrenâ hac vitâ, nos habere prosperitatē, & adversitatem, unde Deū in utroque laudemus, ut
semper sit laus ejus in ore nostro; *Ex utrâque lau-* In Ps. 32.
dandus est Deus, ut citharizemus. Ità quippe quis Domino confitetur in citharâ, non solùm in prosperis ei gratias agendo, sed & in adversis laudando.
Nam & hinc ait S.Pater, *tange chordas in corde tuo,* Ib.
& dic tamquàm in citharâ in inferiore parte benè sonante, Dominus dedit, Dominus abstulit. Psallitur autem Deo in psalterio decem chordarum, dum sn-

pe-

petiora Dei dona attenduntur, qualibus præceptis sit homo decoratus, quasi doctrinâ cœlesti imbutus, quid ei desuper ex illius veritatis fonte præceptum sit; hisce cùm animum intenderis, *convertere & ad psalterium, & psalle Domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis 10 sunt. In 10 præceptis legis habes psalterium, Perfecta res est.* Nostro ævo materiali illo psalterio exoleto, ipse Liber Psalmorum (ab Hebræis *thehillim*, idest laudes, nominatus) Christianorum factus est Psalterium. Quod rectè passim (& ab ipsis 70 *psalterion*) ità vocatur, non solùm quòd à Psalmis, & Psalte, Psalterium apposité dicatur; sed quia est mysticum instrumentum, super quod mens christiana debet suo Creatori laudes frequentes personare. Hoc nomine Psalmorum liber à D. Hieronymi temporibus donatus erat. Ità quippe Paulæ, & Eustochio scribit; *Psalterium Romæ dudùm positus emendaram; & juxtà 70 Interpretes, licet cursim, magnâ tamen ex parte correxeram*: addens rationem cur denuò ipsum emendet. Fertur & D. Augustini Psalterium, quod matri suæ composuit, quod est piissima ad Deum oratio, sacris sententiis, ex Psalmis ordinatè desumptis confecta: incipiens à viri beatitudine Dei legem custodientis, in laude, & gloriâ, Psalmistam ipsum imitatus, concludit. Apud Jul. Paul. lib. 5. sentent. tit 4. pro cantico, non pro organo accipitur: & canticum in alterius infamiâ esse dicit.

Ib.

Præf. in Psal.

Tom. 9.

PSALTES: ψάλτης, cantor. Est à verbo ψάλλω, *psallo*, canto; cujus tertia persona præteriti pass. ἔψαλται, *epsaltæ*, cantatus est, & hinc ablato augmento fit *psaltes*. Omnis cantor ex vi sui etymi generaliter psaltes dici potest: sed specialiùs ità dicitur ille qui super psalterium canit, præsertim si divinas laudes, vel ipsos Psalmos davidicos ex munere decantet. Tales erant Levitæ à Davide ad concinendum in templo constituti: qui magis etiam psaltæ officio fungebantur, dum cum cantu psalterium pulsabant. Cantorem ex Levitis fuisse illum psaltem, quem jussit Elisæus ad se adduci, docet Theodoretus: nempe cùm dixit Propheta, *Nunc autem adducite mihi psaltem*. Hebraicè dicitur *menagghin*, idest pulsator, pulsans, à radice *nagan*, quod est pulsare instrumentum: 70 legunt ψάλλοντα, *psallonda*, idest psallentem, seu psaltem. Videlicet à tribus regibus interrogatus Propheta de belli exitu contrà Moabitas, adversùs regem Israël rebellantes, non est orsus prophetiam, nisi adducto psalte: *Cumque caneret psaltes facta est super eum manus Domini*. Quia hoc sacro cantu, & Psalmorum davidicorum modulatione excitabatur animus, & disponebatur ad revelationes divinas excipiendas. Maximè siquidem valere sacrum concentum ad passionum sedationem, animi recollectionem, & mentis serenitatem satis colligitur ex Davide, ante furiosum Saulem psallente. Per illum ergò psaltem disponebatur Elisæus ad spiritum prophetiæ, qui tunc temporis ipsi deerat: ut ait D. Thomas ex Gregorio, Hom. 1. super Ezechielem. *Elisæus, quem cùm Josaphat de futuris requireret, & prophetiæ spiritus ei deesset, psalte facit applicari, ut prophetiæ ad hunc spiritus, per laudem psalmodiæ descenderet, atque ejus animum de venturis repleret*. Sicut autem in Lege veteri ex Levitis psaltæ constituti sunt; ità in

4. Reg. 3. 15.

מנגן menagghin.

נגן nagan.

1. Reg. 16. 23.

2. 2. q. 171. a. 1. in arg.

Ecclesiâ psalmistæ sunt instituti, qui ex officio in templis Deo psallere debent, cujus laudes potissimùm ex sacris Psalmis depromuntur. Non ideò tamen psalmistatus est ordo, etsi in Gratiani Decreto secundus ab ostiario ponatur inter ordines. Nam est tantùm officium ordini annexum, tum quia cantare pertinet ad totum chorum, *tum quia non habet aliquam specialem relationem ad Eucharistiam*: ut dicitur in D. Thomæ supplemento. Sed quia est officiù quoddam, quod lato modo ordo dici potest; ideò inter ordines aliquando recensitus. Sicut & latiore significatione prima tonsura dicitur *ordo clericalis*, in cap. cum contingat, de ætate, & qualitate ordinandorum; & *character clericalis*, in Bullâ Sixti V. incip. *Sanctum, & salutare*. Inter omnes psalmistas per antonomasiam Psaltes David dicitur, & ob regiam dignitatem, aliquando regius psaltes, ut & in S. Textu vocatur; *egregius psaltes Israël*. Ubi in Textu hebraico dicitur *nenghim zemiroth*, idest jucundus cantionibus; at 70 longè aliter καὶ εὐπρεπεῖς ψαλμοὶ τῷ Ἰσραήλ, *& pulcher psalmus Israël*. Unde meritò Hieronymus, eum prophanis Lyricis, & psaltis longo intervallo præferens, dicit; *Davides Simonides noster, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque Catullus, atque Serenus Christum lyrâ personat, & in decachordo psalterio, ab inferis excitat resurgentem*.

q. 37. a. 2. ad 5.

2. Reg. 23. 1.

נעים nenghim

זמרות zemiroth

Ep. 103.

PSEUDANGELUS: ψευδάγγελος, *pseudangelos*, p. b., falsus angelus. Fit à voce *pseudo*, de quâ posteà, & *angelos*, angelus, nuntius. Hinc pseudangelus est falsus nuntius, seu falsa nuntians. Pseudangelus, ut plurimùm est cacodæmon, non solùm quia sæpè subdolè, atque ementitâ formâ in lucis angelum se transformat, sed quia ut mendacii pater falsa nuntiare solitus sit.

PSEUDEPIGRAPHUS: ψευδεπίγραφος, *pseudepigraphos*, p. b., falsò inscriptus. Ab explicandâ voce *pseudo*, falsitatem denotante, & ἐπιγραφή, *epigraphè*, titulus, inscriptio, aut ab ipso verbo *epigrapho*, inscribo. Istâ voce usus est D. Hieronymus de libro Sapientiæ loquens: *Fertur & panaretos Jesu filii Sirach liber, & alius pseudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inscribitur*. Addit quòd talis liber apud Hebræos nusquàm sit, & stylus ejus græcam eloquentiam redoleat; *& nonnulli scriptorum veterum hunc esse Judæi Philonis affirmant*. Sed nunc de Fide est quòd liber Sapientiæ sit canonicus, ut patet ex iis quæ in vocabulis, *Canonicus*, & *Ecclesiasticus* dicta sunt. Scriptum fuisse hebraicè, ac pro canonico ab Hebræis agnitum fuisse cum Isidoro, & à Castro, tenet Jacobus Tirinus: etsi à D. Hieronymi temporibus Textus hebraicus, & multò antè, exciderit. Authorem ipsius fuisse Salomonem satis apparet ex illis ejusdem libri verbis: *Tu elegisti me regem populo tuo*, &c., *& dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo*.

Ep. 115. seu Præfat. in lib. Salom.

Sap. 9. 7.

PSEUDO: ut ait Magri, falsum significat, in Extrau. comm. de censibus in principio. Sed pseudo extrà compositionem nec apud Græcos, nec apud Latinos reperiri solet. A Græcis, ψευδῶς, *pseudôs*, dicitur, idest falsò, & mendaciter: ψεῦδος, *pseudos*, verò est mendacium, falsum, commentum. Hanc vocem explicat ipse Chrysostomus dicens: *Loquentes mendacium hic dicit eos qui malè vivunt, eos qui res fal-*

In Hierol.

In Ps. 5.

fallaces persequuntur, eos qui libidini, gulę, & avaritiæ sunt deditі. Hæc enim omnia appellat mendacia seu falsa. Pseudos enim utrumque significat. Verbum ψεύδω, *pseudo*, est fallo, frustro: ψευδὴς, *pseudès*, mendax, & vanus latinè interpretandus. Vox ergò pseudo in compositione solùm reperta, atque à *pseudè*, aut *pseudos* formata, semper falsitatem importat, & ejus nominis cui adjungitur veritatem negat. Hinc pseudangelus, pseudomartyr, necnon semilatinè pseudosapiens, & sexcenta similia. V. *Pseudoapostolus, & pseudosapiens.*

PSEUDOAPOSTOLUS: ψευδαπόστολος, *pseudoapòstolos*, p.b., falsus apostolus. Nam cùm *pseudos*, mendacium, falsum, & commentum significet, atque verbum ψεύδομαι, *psèudome*, mentior; hinc *pseudo* nominibus additum eorum significationem ad falsas res significandas detorquet. Nominibus tamen propriis particula talis addita, non tam significat fallacem, quàm hominem tali simillimum: ut Pseudonero significat hominem Neroni persimilem. De pseudoapostolis agit maximus Gentium Apostolus, in quos acriter invehitur: *Nam ejusmodi*, inquit, *pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi*. Sicut enim diabolus se in Angelum lucis novit transformare; ità & ejus perfidi sequaces, accuratè à mendacii patre edocti, etsi sint lupi rapaces, gregi non parcentes, in vestimentis ovium venientes, magistrum egregiè imitātur. Cùm autem hi ex operibus cognoscerentur, utpotè quæ sua sunt quærentes, non quæ Jesu Christi, sanam Evangelii doctrinam subvertentes; ipsis Paulus sui veri apostolatus opponit insignia. Passiones nempe, labores, ærumnas, & quòd nulli fuerit onerosus: ut lucri captandi omnis suspicio amputaretur. Pseudoapostoli omnes sunt hæretici, præsertim hæresiarchæ: quos Petrus in cap. 2 posterioris Epistolæ, & Judas Thaddæus in suâ Epistolâ graphicè depingunt. *Qui pseudoapostoli*, ait Tertul., *nisi adulteri evangelizatores?*

2. Cor. 11. 13.

De Præscript. c. 4.

PSEUDOCHRISTUS: ψευδόχριστος, *pseudòchristus*, falsus Christus. Hîc ergò non intelligitur eo sensu, quo diximus aliquando accipi vocem *pseudos*, quando alicui nomini proprio conjungitur. Nam pseudochristi Christum moribus suis non referunt, nisi apparenter per scelestam impudentiā, fictâ sanctitate, ementitâ authoritate, elusoriâ miraculorum patratione. De quibus Christus Servator noster prædixit: *Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia.* Tanta quippe dęmonis hominibus nocendi, eosque illudendi libido; ut nonnunquàm tales impostores subornet, qui se Christum venditent. Quod maturè Discipulos præmonuit Christus: *Multi enim venient in nomine meo dicentes, ego sum Christus, & multos seducent.* Multi tales nebulones olim fuerunt: ut Simon magus, Menander, Saturninus. Sicut Herodes Ascalonita, ante Christi Nativitatē, Messiæ nomen affectarat, & alii apud Eusebium; ità seculo præterito Joannes Leydiensis Batavus, rex Anabaptistarum: & nostro ævo alius impostor pro Christo haberi voluit, qui tandem ad sanam frugem reversus est.

Matth. 24. 24.

V. 5.

PSEUDODIDASCALUS: ψευδοδιδάσκαλος, *pseudodidascalos*, p.b., falsus doctor, falsus magister. Est à dictâ voce pseudo, & *didáscalos*, magister. Etiam magistrum mendacem vertere licet: sicuti noster Interpres qui vocem *pseudodidascali* in Textu græco ità fuit interpretatus, dum ait, *Sicut & in vobis erunt magistri mendaces.* Illi nempe qui sectas perditionis introducunt, & sunt magistri prurientes auribus, qui à veritate auditum avertunt, ad fabulas autem convertuntur.

2. Pet. 2. 1.

2. Tim. 4. 3.

PSEUDODOXIA: ψευδοδοξία, *pseudodoxia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ retineatur. Est falsa fama, falsa opinio: à *pseudo*, & δόξα, *doxa*, gloria, rumor, existimatio, opinio, &c. Pseudodoxia est omnis hujus mundi gloria, & plerumque fama,

(*Malum quo nullum aliud velocius ullum*,)

ridicula, adulatrix, mendax, tali nomine damnanda. Hominum scientia multâ laborat ignorantiâ, eorum opinio, multis erroribus subjecta, sæpissimè pseudodoxia nuncupanda. Sed sicut orthodoxia verè datur in Fidelibus, divino lumine securis; ità pseudodoxia maximè in hæreticis, *spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum* cęcutientibus, in hypocrisi mendacium loquentibus, reprobatur.

Virg. Æneid. l. 4.

1. Tim. 4. 1.

PSEUDOFORUM: p.b., vox est semilatina, pro falso ostio, aut falsâ portâ, ut habet Sulpitius in vitâ S. Martini. Fit ab eodem *pseudo*, falsitatem innuente, & *fores*: licet Magri scribat gręcè ψευδόφορον, *pseudophòron*. Non enim facilè ejus origo à verbo *phero* deduci potest. Aliàs pseudophorum scribatur, à verbo φέρω, *phèro*, quod etiam est adfero, importo, adduco. Rectiùs tamen ψευδόθυρον, *pseudòthyron*, & latinè pseudothyrum, p.b. efferetur: cùm θύρα, *thyra*, janua græcè vocetur.

In Hierol.

PSEUDOGRAPHIA: ψευδογραφία, *pseudographía*, latinè, cùm penultima brevis sit, accentum habere debet in antepenultimâ. Sed multi in similibus terminationibus Græcos cum accentu in penultimâ imitantur. Est falsa scriptura, & falsa delatio, à dictâ voce *pseudo*, & γραφὴ, *graphè*, scriptura, scriptio, liber, epistola, monumentum, pictura, item causa, accusatio, actio popularis, pœna. Adeòque pseudographia etiam falsam causam, & falsam accusationem significat: & huic talionis pœna debetur.

PSEUDOGRAPHUS: ψευδόγραφος, *pseudògraphos*, p.b., falsò scriptus, falsè pictus. Habet eandem cum præcedenti vocabulo originem; seu à *pseudo*, falsitatem denotante, & in compositione est omnis generis, & casus, & numeri, atque à verbo γράφω, *grápho*, scribo, pingo. Si autem dicatur *pseudográphos*, cum accentu in penultimâ græcè (etsi latinè semper brevis sit, & eundem accentum servet) falsarium significat. Pseudographum Aristoteles vocavit syllogismum in materiâ vel formâ peccantem, qui veri syllogismi faciem præ se fert, sed reverà talis non est. Unde Dialectici triplicem syllogismum pseudographum constituunt, scilicet peccantem in materiâ tantùm, in formâ tantùm, & in utrâque. Pseudographus peccans in materiâ est ille in quo aliquod falsum assumitur, quod tamen aliquam habeat veri apparentiam. Veluti si assumatur hæc propositio, *Quidquid non amisisti habes*; unde quis tentet subsumere, *Cornua non amisisti*, & posteà inferre, *Ergò cornua habes*. Pseudographus

Elench. l. 1. c. 10.

phus in formâ est ille in quo aliqua ex regulis syllogisticis deest: ut si procedatur à non distributo ad distributum. Pseudographus in utrâque est quando peccat in materiâ, & in formâ. Uno ex his tribus modis pseudographi sunt hæreticorum syllogismi, quibus orthodoxam veritatem impugnant, & expugnare frustrà contendunt.

PSEUDOLACTINUS, p.l., vox semigreca, & semibarbara, à Magri citata: qui falsum lactis colorem significare dicit. Fit ergò à dicto *pseudo*, & *lactinus*, pro *lactens*: atque pro colore cinericio, aut celesti usurpatur.

PSEUDOLOGIA. ψευδολογία, *pseudologia*, latinè penultimâ correptâ in rigore, etsi plerique ex usu legitimo Græcos imitentur cum accentu in penultimâ. Mendacium vox ista significat, ab eodem *pseudo*, falsitatem indicante, & λόγος, *lógos*, sermo: unde & ψευδολόγος, *pseudológos*, latinè pseudologus, p.b., mendax. Hoc pessimum vitium, tamquàm humanæ conversationi maximè contrarium, christianæ sinceritati, & charitati è diametro oppo-
Eph.4.25. situm, vitandum docet Apostolus: *Propter quod deponẽtes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra*. Cùm enim humana conversatio ad hoc sit instituta, ut unus alterius bonorum particeps fiat, quod fit præsertim per locutionem, quæ animi bona aliis communicat; huic maximè contrarii sunt mendaces, adeòque ex humano genere prorsùs essent eliminandi. Et eò magis christiani nomine sunt indigni, qui profitentur esse invicem membra, in Fidei, & Charitatis unitatem coalescentia, quam sinceram unionem dissolvit pseudologia. Et tamen homines ità vanitatem diligunt,
Ps.115.11 & mendacium, ut meritò David dixerit, *Omnis homo mendax*. Sed si turpe est mendacium jocosum, & officiosũ proferre, turpissimũ est perniciosũ. Hoc vitio infames fuerũt Cretẽses, apud quos Titus erat Episcopus. Unde si græca fides passim sugilletur, quantò plus inter Græcos Cretæ mendaciores
Tit.1.12. fuerint incolæ? Nam Apostolus Tito scribit: *Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.*

PSEUDOMANTIA: ψευδομαντεία, *pseudomandia*, p.l., falsa divinatio. Sicque vix differt ab ipsâ *mantia*, seu divinatione. Semper enim hæc in malam partem accipitur, & superstitionis species constituitur. Nam etsi ex vi sui etymi videatur aliquid
Orig. l.8. c.9. bonum sonare, unde Isidorus ait, *Divini dicti quasi Deo pleni*: tamen, sicuti dicit Angelicus, *non dicitur ab ordinatâ participatione alicujus divini, sed ab indebitâ usurpatione*. Adeòque semper falsa dici potest, tum ratione sui principii, tum ratione objecti. Principii quidem, quia à dæmone provenit, qui est mendacii pater; ratione verò objecti, quod sæpissimè falsò enunciat futurum. Verbum ψευδομαντεύομαι, *pseudomandéuomæ*, apud Græcos significat falsa, & vana oracula reddo: quapropter hæc falsa per oracula divinatio, meritò pseudomantia nuncupatur. De quibus ait Gent. Hervetus in Clem.
In Com. Protrepticum: *Oraculorum responsa, quàm vana, quàm ambigua, quàm fallacia, quàm non credenda ostendit*. Horum enim scientia ad Deum pertinet, & est infallibile divinitatis argumentum, ut testatur Isaias pseudodivinis exprobrans: *Annunciate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus* Is.41.23.
quia Dii estis vos. Unde ipse dæmon, suæ futurorum ignorantiæ conscius, in reddendis oraculis magnâ utebatur astutiâ, & fallaciâ, responsa nonnunquàm in pluribus chartulis exhibens: quibus à modico vento permixtis & confusis, oraculi responsum evanescebat, & sciscitantis conatus eludebatur. Quapropter Æneas Apollinem consulens rogat: Æneid.l.6.

Foliis tantùm ne carmina manda:
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.

PSEUDOMARTYR: ψευδομάρτυς, falsus testis, seu falsus martyr, à dicto *pseudo*, falsitatem secum ferente, & *martyr*, testis. Pseudomartyres sunt illi qui pro Christo pati prætendunt: sed vel quia sunt extrà Ecclesiam, vel malo fine ducuntur, vel non patiuntur mortem à Fidei adversariis, vero martyrio non coronantur. Ubi siquidem fides sana non est, ut in hæreticis; & charitas non est, ut in schismaticis, non potest esse justitia: & qui vano fine impellitur, non patitur persecutionem propter justitiam. Ideò tales pseudomartyres fuere Marculus, & Donatus, qui seipsos præcipitio dederunt, ut refert Augustinus: ille quidem de petrâ; hic verò Tract.1.in Io.
in puteum. Hos imitati Donatistæ, dicti circumcelliones, qui verè martyres Diaboli fuerunt. De quibus ait ille sanctissimus Doctor: *Jam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere seipsos, quotidianus illis ludus fuit. Hæc enim eos tria mortis genera Diabolus docuit*. Si, ut ait Ep.50. post Init.
D. Aug., Diabolo præcipitium suggerenti respondit Dominus, redi retrò satana; satis apertè intelligitur, quàm sit illicitum sibimet manus violentas inferre. Pseudomartyres etiam sunt illi hæretici, qui pertinaciter hæresi inhærentes, digno plectuntur supplicio. Hi enim propter suam iniquitatem justam persecutionem patiuntur. Ut accidit Hieronymo Pragensi, & Joanni de Hus in Concilio Constantiensi, flammis, ut hæreticis, traditis, & aliis similibus pervicacibus heterodoxis: quamvis à suis ut martyres habeantur.

PSEUDOMENOS: ψευδόμενος, p.b., mentiens, fallens, frustratus. Est enim participium præsens verbi ψεύδομαι, *pseudome*, mentior. Ità ratiocinatio fallens, seu syllogismus mentiens dictus illud sophisma, fallaci strophâ disserentes implicans: de quo Cicero de Divinatione. Estque, ut Lib.1.
alii dicunt, captionis sophistarum genus, cùm quidquid constituitur verum esse, statim falsum esse reperitur. Tales pseudomenos sæpiùs promunt hæretici, sic edocti ab eo pseudangelo, qui est spiritus mẽdax in ore omnium talium pseudoprophetarum.

PSEUDOMONACHUS: ψευδομόναχος, *pseudomonachos*, p.b., falsus monachus, falsus solitarius. Vox est composita à sæpiùs expositâ dictione *pseudo*, & à *monachòs*, solitarius. Pseudomonachus non solùm dicendus ille, qui ementito habitu se vitam monasticam profiteri fingit, sed etiam ille monachus, qui ea quæ status sui sunt parvipendens, solitudinem fugiens, ut canis ad vomitum rediens, secularia, & mundana, quæ priùs Deo se consecrans conculcaverat, rursùs ambire, & amplecti non veretur. Verus monachus est ille, qui solitariam ducens vitam, Deo, & suæ saluti ex corde vacat:

cat: pseudemonachus verò publico delectatur, pravos mores hypocrisi occultans, terrenorum amore miserè tenetur.

PSEUDONYMUS: ψευδώνυμος, *pseudonymos*, p.b., falsi nominis, qui falsum nomen gerit. Formatur ab eodem *pseudo*, & ὄνομα, *önoma*, nomen. Ista vox dupliciter potest intelligi, ut pseudonymus dicatur ille, qui nomen aliud quàm habet sibi impooit: quod faciunt illi, qui sub alio nomine latitare volunt. Sic est pseudonymus ille Author, qui librum in lucem edens, aliud nomen quàm proprium inscribit, Aliter pseudonymus dici potest cujus nomen non habet significationem personę ipsi respondentem. Ut si dicatur pseudonymus Eusebius Cæsariensis, cujus nomen pietatem sonat, cùm tamen propter arrianam hæresim magnâ sit impietate infamis. Pseudonymus tamen dici non potuit Angelus Raphaël, etsi de seipsu asseruerit: *Ego sum Azarias Ananiæ magni filius*, Ubi Witackerus Calvinista mendacissimus eum impiè mendacii arguit. Nam Azarias, seu hebraicè *ngazarjáh*, sonat auxilium Dei, à *ngézer*, auxiliũ, & *jáh*, Deus: & Ananias, seu hebraicè *Chananjáh*, Dei gratiã subindicat, quia *chen* gratiã significat, ab ipsâ radice *chanán*, gratiã fecit, misericors fuit. Adeòque latinè verti potest *gratiam fecit Deus*. Raphaël autem Archangelus verè erat Tobiæ auxilium Dei, & filius gratiæ Dei, seu illius magni Dei, cui proprium est gratiam, & misericordiam largiri.

Tob. 5. 18 עזריה *ngazarjáh*, עזר *ngézer*, יה *jáh*, חנניה *chananjáh*, חן *chen*, חנן *chanán*,

PSEUDOPHILUS: ψευδόφιλος, *pseudóphilos*, p.b., falsus amicus, Est à sæpiùs dictâ voce *pseudo*, & φίλος, *philos*, amicus: aut ab ipsâ dictione *pseudos*, mendacium, ità ut mendacii amatorem quoque possimus interpretari. De pseudophilo dicit Sapiens, *Est amicus solo nomine amicus*. Veri autem amici in tribulatione, & necessitate probantur. Unde *si possides amicum in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei*, Cùm enim vera amicitia non detur nisi inter bonos, ut disertè probat Tullius, & ea quæ in bono fundata non est, subsistere non possit, probi autem rari sint; per consequens rarissimi veri amici, Et ideò *amicus fidelis protectio fortis, qui autem invenit illum, invenit thesaurum*. *Amico fidelè nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri, & argenti contrà bonitatem illius*. Qui autem pietate, & Domini timore ornati sunt, talem etiam amicum bonum reperient. Nam *amicus fidelis medicamentum vitæ, & immortalitatis, & qui metuunt Dominum invenient illum*. Sed pseudophili cessante utilitate, vel oblato majore commodo, aut lucro, aut etiam occasione alicujus gloriæ, cum amici detrimento captandę, amicitiam discindunt, & non dissuunt: ut aliàs dixit Cicero in amicitiis, quæ nobis sunt detrimento, faciundum. Sic ait Sapiens, *Est amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis*,

Eccl. 37. 1. Eccl. 6. 7. Cic. in Lelio. Eccl. 6, 14. v. 16. v. 10.

PSEUDOPROPHETA: ψευδοπροφήτης, *pseudoprophétes*, p.l., falsus propheta. Videlicet ab eâdem voce *pseudo*, semper falsitatem circumferente, & *prophétes*, propheta. Pseudoprophetæ sicuti in V. Testamento multi fuere; ità quoque non defuerunt, nec deerunt in Novo. Talis fuit propheta Balaam, qui, ut docent Chrys., Origenes, Aug., & cum ipsis multi Doctores, dęmonis consortio utebatur: etsi plerique cum Josepho verum fuisse prophetam contendant, quales erant & Sibyllæ spiritu prophetico inter Gentiles donatæ. Si pseudopropheta, uti magis est verisimile, fuit Balaam; illa tamen quæ verè de populo israëlitico, immò de Christo venturo prænunciavit, ex divinâ revelatione accepit. Nam, ut ait D. Thomas, aliquando dęmonum prophetæ ex divinâ inspiratione loquuntur. *Sicut manifestè legitur de Balaam, cui dicitur Dominus esse locutus Num. 22. licet esset propheta dęmonum. Quia Deus utitur etiam malis ad utilitatem bonorum*, Ità pseudoprophetæ erant Regis Achabi prophetæ, de quibus ante Dei solium dixit ille spiritus malus, *Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus*. Et ideò capiendam Ramoth Galaad, hostium civitatem, falsò prædixerunt. Nam Achab in prælio, etsi victoriosum fore asseruissent, occisus fuit, Contrà pseudoprophetas plerumque insurgunt veri Prophetæ, in Scripturis illos acriter arguentes, & horrendum væ insonantes, Inter cæteros Zacharias ait: *Dicit Dominus exercituum, disperdam pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra*. Etsi Textus hebraicus dicat *nevüm*, prophetas; tamen pseudoprophetæ intelliguntur, sicut ex 70 legunt καὶ τοὺς ψευδοπροφήτας, *kæ tus pseudoprophétas*, & pseudoprophetas, In N. verò Testamento multos fore pseudoprophetas asserit Christus: *Multi pseudoprophetę surgent, & seducent multos*. Quales plurimi omni seculo extitere, & præter dictos pseudochristos, famosus pseudopropheta fuit Apollonius Tianæus, qui & Simoni mago Romæ in imposturis successit. Hujus ope, & præstigiis, Vespatianus pro Messiâ Judæorum à suis adulatoribus jactatus, cæcum illuminare, & ægro manum restituere visus est. Ità ex Tacito, & Suetonio à Baronio refertur. Iste, & alii fuere maximi pseudoprophetæ, scilicet Antichristi prodromi: qui juxtà Christi prædictionem, *dabit signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi*. Hic, qui meritò per Antonomasiam pseudopropheta dici potest, cujus typi fuerunt omnes alii, mittetur in stagnum ignis, & sulphuris; istic *bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum*. Nam per hunc pseudoprophetam posse Antichristum intelligi docet Augustinus. *Bestiam*, inquit, *benè intelligi ipsam impiam civitatem suprà jam diximus. Pseudo verò propheta ejus, aut Antichristus est, aut imago illa*, &c.. Alii tamen per hunc pseudoprophetam non intelligunt ipsum Antichristum, sed insignem impostorem, Antichristi præconem, qui per universum Orbem ipsum deprędicabit, Ità ut Antichristus in illâ bestiâ figuretur, utpotè respondens illi, quam cap. 13. dicit se vidisse de mari ascendentem, ut omnes ferè exponunt Interpretes. Sed sive ille pseudopropheta sit Antichristus, sive ejus primarius præcursor; ostendit qualem exitum sint habituri omnes pseudoprophetę, qui divinant mendacium. In quos illud væ intonat Ezechiel: *Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident*. Quid hîc dicent nostri Novantes? qui prophetis insipientibus stultiores, priva-

2. 2. q. 172. a. 6. ad 1. 3. Reg. 22, 22. Zach. 13. 2. נביאים *nevüm*, Matth. 24. 11. Matth. 24. 24. Ap. 20. 10. De Civ. Dei l. 20. c. 14. c. 13. 3.

vatum spiritum sequuntur, eumque volunt esse infallibilem judicem controversiarum Fidei, etsi com adjunctâ Scripturâ: ut Lutherus, Calvinus, Kemnitius, & Anabaptistæ. Hi pseudoprophetæ ex notis, veræ prophetiæ è diametro oppositis, perspi-
2.2.q.173 a.1.c. cuè dignoscuntur. Nam, ut observat D.Thomas, in prophetiâ primò est ipsa visio interna, à Dei illustratione proveniens; sed isti habent sua privata commenta, suas illusiones à dæmone provenientes. Ità Lutherus insignis pseudopropheta se à dæmone edoctum fuisse, Missam merum esse ludibrium, ore proprio fassus est. In prophetis præterea est locutio externa, quâ sibi à Deo revelata populo pandunt, unde & legitima Scripturarum oritur interpretatio. Sed Novatores ex proprio cerebro mendacia contexunt, Scripturas depravant, easque ridiculè exponunt: quamvis eodem spiritu se duci asserant, sibi invicem maximè adversantur, cùm nec ipsi sibi ipsis satis consentiant, sed sæpiùs contradicant. Denique miraculorum patratione confirmatur prophetia. Sed isti dum volunt fictè mortuos ad vitam revocare, verè vivos occidunt. Prout Genevæ alteri pseudoprophetæ Calvino accidisse fideliter enarratur ab Historicis.

PSEUDOSAPIENS: vox semigræca à *pseudo*, de quo suprà dictum est. Adeòque pseudosapiens est falsus, aut fictus sapiens, qui scilicet falsò sapientiam venditet, aut qui non veram, sed falsam sapientiam, qualis est vana, carnalis, & mundana, possideat. Sic ab Apostolo stulta dicitur hujus mun-
Ep. 192. di sapientia. Unde D.Bernardus ait: *Pulchrè stultum pseudosapientem verus sapiens* (scilicet Paulus) *appellavit*. Ità voces aliæ semilatinæ cum dictâ *pseudo* plurimæ formari possunt.

PSEUDOTHEUS: ψευδόθεος, *pseudòtheos*, p.b., falsus Deus. Formatur ista vox à sæpiùs dicto *pseudo*, & θεὸς, *theòs*, Deus. Pseudothei omnia idola, & falsa Gentilium Numina. Falsi erant isti Dei in divinitate, falsarii in opere, fallaces in divinatione. Pseudothei omnes illi mortales, qui magnâ ineptiâ, majore superbiâ, & summâ impietate, pro Diis haberi voluerunt. Inter hos Antiochus ille, tertius Asiæ post Alexandrum Magnum rex, à Milesiis Theos appellatus, verissimè ut pseudotheus, cum superbo Macedone erat exsibilandus.

PSIATION: ψιάθιον, *psiàthion*, p.b., parvula storea, ex juncis contexta. Est enim diminutivum à voce ψίαθος, *psìathos*, storea: & hinc psiathium latinè scribendum. Aliquando psiathus vocatur, sed malè apud D. Gregorium psyacium exaratur. Jo. Cassianus de monachorum paupertate loquens
De Inst. l. 4.c.13. ait, *ut præter colobium, mafortem, caligas, melotem, ac psiathium nihil amplius habeant*. Ubi ejus Annotator scribit, quòd psiathium Græcis est teges, sive storea è junco, aut papyro confecta, eâ pro lecto, & stragulo monachi Ægypti utebantur.

PSIMMYTHION: ψιμμύθιον, p.b., color meretricius, fucus, cerussa. Ejus origo est à voce ψίμμυθος, *psìmmythos*, ipsam cerussam significan-
l. 6.c.23. te. Cerussæ vim lethalem Dioscorides ostendit. Ità vanissimæ mulierculæ, quæ ob mendacem pulchritudinem, nec corporis, nec animæ, nec sibi, nec proximo mortem verentur. Ista vox ex D. Hiero-
Ep. 23. nymo citata.

PSYCHAGOGIA: ψυχαγωγία, *psychagogìa*, latinè penultimâ correptâ, etsi plurimi Græcos imitati, accentum in eâ reservent. Est delectatio, amœnitas, solatium, à verbo ψυχαγωγέω, *psychagogèo*, delecto, consolor, oblecto animam. Nam psyche animam significat, & verbum ἄγω, *ago*, non solùm duco, sed etiam oblecto, demulceo. Ità vocatæ fuerunt aliquæ spirituales compositiones, quæ spiritum oblectabant. Ut verò verbum *ago* significat duco, psychagogia est quoddam scelestum vaticinandi genus, cùm ab inferis educuntur animæ.
Quale fuit illud quo Pythonissa Samuelis animam 1.Reg.28. 11.
educere tentavit. Sicque est eadem cum necromantiâ. Mercurius dictus est psychagogus, p.l., quia suâ virgâ ab inferis animas evocare credebatur: ut ait Poëta, *Tum virgam capit, hac animas ille evo-*
cat Orco. Eodem epitheto ars oratoria decorata Virg. Æneid.l.4.
est, quæ & flexanima dicitur, quia flectit animos, & quò libuerit ducit.

PSYCHE: ψυχὴ, *psychè*, anima, & res animata. Derivatur à verbo ψύχω, *psỳcho*, spiro, refrigero: & hinc psychologia sermo, vel tractatus de animâ, à λόγος, *lògos*, sermo, oratio. A refrigeratione etymologiam deducit Origenes in lib. Periarchon, hoc falsissimo innixus principio, quòd animæ ante corpora extiterint, & propter scelera, in cœlis commissa, in corpora velut in carceres detrusæ fuerint.
De quo Epiphanius: *Nunc asserit animas juxtà* Ep. ad Io. episc. Ierosol.
græcam etymologiam psychas ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι, apò tù psychesthæ, *idcircò vocitatas, quia de cœlestibus ad inferiora venientes calorem pristinum amiserint*. Miror eas, tam frigidâ, ferventissimi aliàs ingenii, opinione per aërem ad instar grandinis non fuisse congelatas, & corpus suo calore vivificare potuisse.

PSYCHIA: ità dictum parvum illud linteum, quo calix operitur, & aliter palla, aut vulgò *animetta* nuncupata. Vox ergò formata quasi per diminutionem à dictâ *psychè*, anima, quasi animula: eò quòd adinstar animæ includatur in corporali. Rectiùs per diminutionem à *psychè*, ψυχίδιον, *psychìdion*, p.b., idest animula, secundùm regulas, formaretur.

PSYCHICUS: ψυχικὸς, *psychicòs*, p.b., animalis. Est adjectivum à voce *psychè*, derivatum. Sic ubi Apostolus ait, *Animalis homo non percipit*
ea quæ sunt Spiritus Dei; in Textu græco dicitur 1. Cor. 2. 14.
ψυχικὸς ἄνθρωπος, *psychicòs ànthropos*, animalis homo. Psychici à Tertulliano per contemptum vocati sunt Catholici, postquàm ipse à corporeâ, in Clerum Romanum passione victus, totus spiritualis, (quis crederet?) factus est. Contrà Psychicos agit in lib. de Monogamiâ, contrà ipsos illicitas esse secundas nuptias evincere conatus. Adversùs eos
scribens, ut observat Baronius, non utitur Textu An Chr. 31.n.49.
à Montanis corrupto, quòd Herodes fratris sui defuncti duxerit uxorem: quem tamen contrà Marcionem citat. Causam verò cur se à Psychicis sejunxerit, asserit ipse Tertullianus adversùs Prax.: *Et nos quidem*, inquit, *posteà cognitio Paracleti, scilicet Montani, atque defensio disjunxit à Psychicis*. Ità sanè spiritualis homo iste animalem, & corporeum paracletum admittebat: hincque prætextus ab Ecclesiâ discedendi. Quòd au-

tem illic de Catholicis loquatur, satis est perspicuum, ut annotavit Baronius: *Sed quosnam psychicos dicit, nisi Catholicæ Ecclesiæ alumnos? per psychicos quidem nominare consuevisse catholicos, constat.* Ista vox tamen priùs ab aliis hæreticis, in illus, qui sibi non adhærerent, usurpata: cujus originem ab ipso Valentino hæresiarchâ, 30 Æonum impiissimo fictore, qui secundo seculo Dei laceravit Ecclesiam, derivat Baronius. Ait enim iste Magnus Annalium parens: *Sed quod spectat ad nomen quo ignominiæ causâ* (Tertullianus) *tum Romanæ Ecclesiæ Fideles, tum cæteros orthodoxos, psychicos nominare consuevit, fuit Valentini hæresiarchæ illud primum commentum, ut author est Irenæus, psychicos nominabat homines, qui non essent sicut ipsi, ut aiebat, spirituales.* Ità ergò Tertullianus dum Ecclesiæ Catholicæ gremio fovebatur, uberes sui ditissimi ingenii fructus omnibus Orthodoxis communicabat: à veritate turpiùs decidens, in illos convitium à sceleratissimo hæresiarchâ emendicare non erubuit. Eodem tamen non solùm Catholicos, sed quosvis à suâ doctrinâ dissentientes, nominabat; ut habet ipse Baronius: *Non catholici modò, sed & hæretici quoque omnes, qui suum ipsius spernerent paracletum, æquè psychici dicebantur.*

An.Chr. 201. n. 7.

An.Chr. 145.

An.Chr. 201. N. 14.

Ib.

PSYCHOMACHIA: ψυχομαχία, *psychomachia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus, ut à multis assolet, retineatur. Est animæ pugna, animæ conflictus, à dictâ voce *psyche* anima, & μάχη, *mache*, pugna. Verbum ψυχομαχέω, *psychomacheo*, est usque ad extremum spiritum pugno, usque ad extremam dimicationem contendo, quasi totâ animâ, seu spiritu dimico. Psychomachia non malè dicitur ipsa agonia, quasi animæ conflictus; quo anima vi morbi concussa, tamen amore naturali ergà corpus impulsa, diro prælio agitatur. In quolibet spirituali conflictu, quo anima cum corpore lasciviente, aut passione insolescente, generosè dimicat, psychomachia reperitur. Hinc in vita S. Glaphyræ Virginis legitur: *Vicit tamen in sanctâ psychomachiâ charitas perfecta mori pro Christo.* Ità quoque Aurelii Prudentii Poëtæ palatini Liber, de conflictu spiritualium virtutum in vitia tractans, psychomachia dictus est. Hanc vocem Gennadius, in Illustrium virorum Catalogo, animi compugnantiam interpretatus fuit.

PSYCHOMANTIA: ψυχομαντεία, *psychomandia*, p. l., divinatio per animas mortuorum. Ità dicitur à *psyche*, anima, & μαντεία, *mandia*, divinatio. Hæc sciomantiæ satis est affinis, de quâ posteà. Locus verò in quo fit talis divinatio ψυχομαντεῖον, *psychomandion*, & latinè psychomanteum, p.l., nuncupatur. In hoc manium fiebat evocatio, seu animæ sacrificiis evocatæ responsa dabant. Unde satis patet in hac divinatione dæmonis expressam invocationem adfuisse, & ad necromantiam, seu primum divinationis genus, secundùm D. Thomam, revocandam esse.

PTISANA: πτισάνη, *ptisáne*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci, quia ultima est longa, penultimam accentu producant. Est hordeum pinsendo decorticatum, sic dictum à verbo πτίσσω, *ptisso*, pinso, tundo, decortico. Illa munier quæ Jonatham, & Achimaam, Davidis exploratores, in puteo abscondit, dum ex Absalonis mandato pe quirebantur; ut res lateret, *expandit velamen super os putei, quasi siccans ptisanas.* Ex Hieronymo tamen habetur, in Trad. hebr., per ptisanam etiam alia grana intelligi, ut frumenti, oryzæ, ad polentam inde conficiendam. Textus hebraicus habet vocem *riphoth*, ideft contusa, scilicet grana, seu commolita, ut explicat Buxtorfius, aut tritica contusa, à radice *ruph*, conterere, ut Pagninus interpretatur. At Septuaginta legunt καὶ ἐψύχετο ἐπ' αὐτῷ ἀραφώθ, & siccabat super eum palathas. Aliàs illa grana sole maximè fervente siccari solebant: & hinc quidam colligunt tempore æstatis Absalonis perduellionem contigisse. Quòd verò ptisana pili tunsione fieret, satis patet ex verbis Sapientis: *Si contuderis stultum in pilo quasi ptisanas, feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius.* Quibus significat posse hordeum ab innatâ pelliculâ emundari, sed stultum non posse suâ stultitiâ spoliari. Textus grecus nec hic utitur voce *ptisana*, sed ait: *Si verberaveris stultum in medio concilio inhonorans*, &c.: ἐν μέσῳ συνεδρίῳ, *en meso synedrio*, ideft in medio synedrio.

1. Reg. 17. 19.

ריפות *riphoth*.

רוף *ruph*.

Prov. 27. 22.

PTOCHIUM: πτωχεῖον, *ptochion*, p.l., pauperum domus, ubi nempe aluntur. Formatur ista vox ab ipsâ dictione πτωχὸς, *ptochós*, inops, mendicus. Reperitur autem in S. Euphrosynæ vitâ: *Relinque omnia, & fuge facultates patris tui, quas multos inveniunt hæredes. Ecce ptochia, hierocomia, xenodochia, monasteria,* &c. Hic verò per hierocomium, p.l., grecè ἱεροκομεῖον, *hierocomion*, locum in quo leprosi aluntur intelligit. Nam ἱερά, *hierá*, lepram significat, & κομέω, *comeo*, curam habeo; vel secundùm alios, à κώμη, *cóme*, vicus, villa. Aliqui ptochiam vocant domum alendis pauperibus destinatam. Sed *ptochia* potiùs paupertatem significat: fortè ptochia in plurali legisse debuerunt.

c. 7.

PTOCHODOCHIUM: πτωχοδοχεῖον, *ptochodochion*, p. l., locus excipiendis pauperibus destinatus. Dictio composita ex dicto *ptochós*, pauper, mendicus, & verbo δέχομαι, *dechoma*, recipio. Cum xenodochio maximam habere affinitatem satis patet: cùm hospites in xenodochiis soleant esse pauperes. Immò cum ptochotrophio, de quo jam dicturi sumus, facilè confundi potest. Nisi quòd in ptochotrophiis longiorem moram pauperes ducere soleant.

PTOCHOTROPHIUM: πτωχοτροφεῖον, *ptochotrophion*, p.l., locus in quo pauperes aluntur. Est enim à dicto *ptochós*, & τρέφω, *trépho*, alo, cujus præt. medium τέτροφα, *tétropha*, alui, unde & τροφὴ, *trophé*, cibus, educatio. Istam vocem habet Palladius dicens: *Habebat autem ptochotrophium, in superiori quidem parte mulieres, in inferiore autem viros.* Talia in benè gubernatis civitatibus erigi solent, ut pauperum inopia sublevetur, & illi qui operari possunt desidiæ mendicando non se dedant. Hæc ut hospitalia inter loca pia recensentur: in l. omnes qui. §. privilegiis. Ab eadem origine *ptochotrophos*, p.b., qui curam pauperum alendorum habet.

In Lausiac. c. 6.

PTOLEMÆUS: πτολεμαῖος, *ptolemæos*. Nomen

men proprium,quod multi bellicosum interpretan-
tur,ut sit quasi *polemæos*: à πόλεμος, *pólemos*, bellū.
Cùm aliàs etiam à voce πόλις, *ptólis*, civitas, dedu-
ci queat, adeòque ptolemæus civilis quoque latinè
reddi possit. Hoc gentile nomen, postquàm Græci
Judæam invaserunt, aliquibus etiam Judæis impo-
situm reperimus. Ità quippe vocatus fuit ille Dosi-
thei sacerdotis filius, qui epistolam phurim, ideſt
Esther.11. sortium attulit, seu Estherris historiam, quæ à sor-
1. tibus ductis,sortium historia subinde dicta est. Post
Alexandrum M.omues Ægypti reges hoc nomine à
primo Ptolemæo,Lagi gregarii militis filio, donati
sunt.Hic Ptolemæus,unus ex Alexādri principibus,
post ejus exitum sibi Ægyptum retinuit,annoMun-
In Chron. di 3681: adeòque juxtà Jacobi Tirini calculum,an-
Sac. c. 38. te Christum natum annis 319. Et quia de Ptole-
mæis aliquando sermo fit in Scripturis, & de multis
prophetavit Daniel, eorum seriem paucis accipe.
Primus Ptolemæus Lagi, Judæis infensus, quorum
multa millia in captivitatem adduxit,regnavit an-
nis 40,De hoc prophetat Daniel, postquàm de Ale-
Dan.11.3. xandro M.locutus est:*Surget verò rex fortis,& do-
minabitur potestatę multâ*;cujus regnum conteren-
dum,& in quatuor cęli ventos,at non in ejus poste-
ros,dividendum prædicit. Nam quatuor præcipui
duces Alexandri regnum sibi diviserunt.Subdit igi-
v.5. tur de Ptolemæo Lagi filio,primo Ægypti rege, *&
confortabitur rex Austri*:ut cum D.Hieronymo, &
aliis interpretatur Pererius. Nam Ægyptus Judææ
est ad Austrum:& ideò Ptolemæi reges Austri,sicuti
Seleucidæ reges Aquilonis vocantur.Sed contrà re-
gem Austri de principibus Alexandri prævalebit,
nempè Antiochus dictus Theos,tertius rex Asię,cō-
trà Ptolemæum Philadelphum. Et hoc est quod di-
cit Propheta:*Et de principibus ejus pręvalebit su-
per eum,& dominabitur ditione*,&c.. Hic secūdus
Ptolemæus fuit primi filius, regnavitque annis 38,
de quo in Philadelpho diximus. Tertius Ptolemæus
Evergetes ejus frater,annis 26.Quartus Ptolemæus
Philopator Evergetæ filius,annis 17. Quintus Pto-
lemæus Epiphanes,prioris filius,annis 23: cujus fi-
lius Ptol.Philometor,natu major,sextus fuit, annis
35. Septimus Philometoris frater Ptolemæus Ever-
getes, qui & Physcon dictus est,annis 29. Octavus
hujus filius Ptolemæus Lathuri, annis 16. Nonus
Ptolemæus Alexander ejus frater,annis 16:& posteà
iterùm Lathurus,annis 8.Decimus Ptol. Auletes,fa-
mosæ Cleopatræ pater,regno pulsus,regnante inte-
rim ipsius filiâ Berenice,annis 30. Undecimus Ptol.
Dionysius,Auletæ filius puer, omnia administrante
sorore Cleopatrâ, annis 5. Cleopatra M. Antonii
amoribus serviens regnavit annis 17, quæ tandem
apud Actium à Cæsare Augusto primùm victa est:
& inde undecim mensibus elapsis, primâ Augusti
apud Pharum,superato & extincto Antonio, aspidis
morsu sibi vitā ademit.Ex his omnibus Ptolemęis,
nominatim de Philometore mentio fit in Scripturis.
Nam per illum Ptolemæum, de quo in Lib. Esther
Sup. agitur,quando *anno quarto regnantibus Ptolemæo*
(græcè πτολεμαίου, ptolemęu) *& Cleopatrâ*, allata est
illa Phurim Epistola,rectè Philometor intelligitur,
qui magnoperè Judæis favebat. Idem est etiam cu-
jus filiam Alexander rex Syriæ,Antiochi Epiphanis
1.Mach.10 filius,duxit in uxorem:*Et exivit Ptolemæus de Æ-*
57.

gypto,ipse & Cleopatra filia ejus,eam scilicet ad suū
generum ducens.Ille verò Ptolemæus cujus magi-
ster erat Aristobulus fuit Evergetes,seu Physcon:de
quo Lib.2. Mach.cap.1.v.10.Sed de his Ptolemæis
satis,cùm de singulis suis locis nonnulla dicta sint.

PTOLEMAIS: πτολεμαΐς, *ptolemaïs*,p.l.,ut patet
ex Prof.Bonon.,& ipso Gretsero.Bellicosa quoque à L.3.c. 22.
nōnullis interpretatur,ab eâdem scilicet radice quâ Reg.1.
dictio præcedens.Erat civitas in tribu Aser, ad ma-
re mediterraneum posita,olim *Akon* dicta, quæ, ut
videtur,ab aliquo Ptolemæo nomen accepit.De ip-
sâ frequens mentio in Lib.1.Machabæorum,ubi &
Ptolemaida,p.b., vocatur.Hanc,expulsis Demetrii,
Seleuci filii,præsidiis,invasit Alexander Veles, An-
tiochi Nobilis,seu Epiphanis,post Eupatorem,filius
natu minor.Ità refert S.Textus, *Et occupavit Pto-* 1.Mach.10
lemaidam(græcè πτολεμαΐδα,ptolemaída) *& recepe-* 1.
runt eum,& regnavit illic.In hac civitate Trypho-
nis dolo,amicitiam simulantis,comprehensus est Io-
nathas:nam *ut intravit Ptolemaidam Jonathas* c.12.48.
*clauserunt portas civitatis Ptolemēses, & compre-
henderunt eum*.Quod fecit Tryphon,ut occiso Jo-
nathâ,Antiochi, filii Alexandri, amico, faciliùs re-
gnum,cujus tutor erat,invaderet.Ptolemaidam per-
transivit Paulus in ultimo suo itinere versùs Jero-
solymam. Nam cùm iter maritimum suscepis-
set,narrat Lucas ejus fidissimus Achates: *Nos verò* Act.21.7.
*navigatione expletâ,à Tyro descēdimus Ptolemaidā:
& salutatis fratribus,mansimus die unâ apud illos*.

PYCTACIUM: πυκτάκιον, *pyctákion*,p.b.,album,
seu tabella dealbata,in qua selectorum judicum no-
mina describebantur.Ejus origo per diminutionem
est à πυκτὶς, *pyctís*,quod & πύκτιον, *pyction*,libellus,de-
ducenda.Unde pyctaclum libellum significare de-
bet: & pyctacia in l.actuarii C.de erog.mil.ann.lib.
12.pro brevibus commentariolis. Fortè in eis priùs
judices in pugilatu,& in talibus certaminibus, sele-
cti exarabantur,ut à πύκτης, *pyctes*,pugil,*pyctis*,deri-
vetur & pyctacium.In felicioribus pyctaciis Chri-
sti Heroes,contrà mundum pugiles invicti, descri-
bentur.

PYGARGUS: πύγαργος, *pygargos*,aquilæ genus,
caudâ albicāte.Ejus etymologia est à πυγὴ, *pygé*,na-
tes,& ἀργὸς, *argós*,albus. Pygargus inter animalia
munda,quæ in mensæ ferculum Judæis venire po-
terant,annumeratur.*Hoc est animal*,inquit Moyses, Deut.14.5
quod comedere debetis,bovem, & ovem,&c., inter
quæ recenset *tragelaphum,pygargum,orygem*, &c..
Sed hîc duplex se ingerit difficultas: quomodò ista
volucris inter quadrupedia locū habeat, & quomo-
dò cùm genus sit aquilæ,inter monda cōnumeretur
animalia?Rectiùs ergò dicitur cum Plinio pygargū L.8.c.53.
è genere caprearum esse,atque damæ similem, etsi
unum genus aquilarum etiam hoc nomine ab aliis
secernatur.Attamen Moysen hîc quadrupedem in-
tellexisse,longè est verisimilius, & cùm inter alia
animalia, capreis assimilata ordinetur, pygargum
cum capreis affinitatem habere tenendum est.Sep-
tuaginta in loco citato etiam legunt καὶ πύγαργον, *kai
pygargon*,& pygargum:sed Hebræus ait *discion*,py- דישון
gargus, ut quidam volunt, ait Buxtortius, caprea
quædam sylvestris,damis non absimilis. *discion*.

PYGMÆUS: πυγμαῖος, *pygmæos*,homo cubita-
lis,sic dictus à πῆχυς, *péchys*,cubitus.De talibus Au-

De Civ. D. l. 16. c. 8. gustinus ait, sicuti perhibentur, *alios staturâ esse cubitales; quos pygmæos à cubito græci vocant*. Quos reperiri non asserit quidem S. Pater; sed simpliciter affirmat omnia animalia rationalia, quantumcumque monstrosa, à nostro Protoplasto originem habere. De monstrosis enim ait: *Si tamen vera sunt, quæ de illarum nationum varietate, & tantâ inter se, atque nobiscum diversitate traduntur*. Etsi posteà subjungat non absurdum videri, ut quemadmodùm in singulis quibusque gentibus quædam monstra sunt hominum, ità in universo genere humano, quædam monstra sint gentium. Sed absolutè censendum, quæ de cubitalis staturæ hominibus post Homerum tradiderunt Aristoteles, Plinius, & alii, omninò esse fabulosa. Nullibi enim terrarum talis gens reperta, quamvis nostro ævo novæ regiones detectæ fuerint, & in Geographiâ Antiquis nostri Moderni sint peritiores. Fusè fabellam refert inter alios Ulysses Aldovrãdus, & Corn. à Lapide. Nec refert quod dicit Ezechiel, in superbissimæ urbis Tyri descriptione: *Sed & pygmei qui erant in turribus tuis pharetras suas suspenderunt in muris per gyrum: ipsi compleverũt pulchritudinem tuam*. Ezech. 27. 11.
Non enim dici potest, quòd sicut Jebusæi, ut volunt aliqui Interpretes, inexpugnabili arcis Sion munitioni præsidi, ut suis hostibus insultarent, ad muros tuendos, cæcos & claudos posuerunt, quasi arx illa naturâ, & arte fortissima aliis defensoribus non Indigeret, & ideò Davidem irridebant, dicentes, *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos, & claudos*; 2. Reg. 5. 6 ità Tyrii, ut opinatur Liranus, per muros suos pygmæos disposuerint, quòd tales sufficerent ad urbem munitissimam, murorum suorum fortitudini, & superbæ altitudini confidentem, propugnandam: unde & securitatis ostentandę gratiâ, pharetras suas otiosè suspensas detinerent. Nam cũ tales pygmei nullibi reperiantur, talem non dari nationem asserendum est. Rectiùs ergò dicitur, quòd ob murorũ proceritatem, homines in Tyri propugnaculis positi, cubitales viderentur aspicientibus. Unde forsitan in communẽ loquendi usum derivatum, quòd pygmæi in muris excubias agerent. Nisi per antiphrasim de hominibus corporum proceritate conspicuis, quibus Tyrii murorum custodiam confidebant, dictos fuisse pygmęos, asseratur. Alii, aliâ ratione ducti, cubitales intelligunt pro altæ staturæ hominibus: eò quòd tales, non pedibus ut alii homines, sed cubitis ut gigantes, essent metiendi. Textus hebraicus habet in eo loco *gammadim*, à singulari *gammad* pygmæus, cubitalis, à dictione *gòmed*, cubitus. Aliis sunt Gammadæi populi Phœniciæ, quasi cubitales, vel brachiales dicti, quòd essent brachio potentes, & robusti. Chaldæus ibi legit Cappadoces, & Symmachus cum 70 Medos. Hi enim dicunt, *sed & Medi* (ἀλλὰ καὶ μῆδοι, allá kæ mèdi) *in turribus tuis*, &c.: D. Hieronymus vertit pygmæos, eò quòd bellatores essent insignes, & ad bella fortissimi. Sicque vox illa pygmæus, in hoc loco, derivanda esset à πυγμὴ, *pygme*, cæstus, pugnus: ipsumque certamen pugnis, & cæstibus fieri solitum fuit.

גמדים *gammadim*; גמד *gòmed*.

PYRA: πυρὰ, *pyrá*, lignorum strues, rogus, bustũ, Ità dicta à πῦρ, *pyr*, ignis: eò quòd igni sit destinata. Orig. l. 20. c. 9. Nam, ut ait Isidorus, *pyra est ipsa lignorum congeries, cum nondum ardet, rogus est cum ardere cœpit, bustum verò jam exustum vocant*. Potest etiam dici talem lignorum congeriem pyram vocari: quia solebat in acumen fastigiata ignis figuram referre. De Jerosolymâ, ad excidium ob scelerum congeriẽ destinatâ, prædicit Dominus: *Væ civitati sanguinũ, cujus ego grandẽ faciam pyram*. Ezech. 24. 9. Uti reverà fecit, dũ per Nabuchodonosorem fame, ferro, flammis excisa fuit. Hebræus habet *medurah*, idest pyra, rogus: at Septuaginta de pyrâ non agunt mentionem. Legũt enim: *Magnificabo populum, & multiplicabo ligna*. Sed feliciùs in Melitâ Insulâ Barbari non modicam humanitatem Paulo, & itineris comitibus præstantes, ut Lucas testatur, *accensâ pyrâ reficiebant nos omnes, propter imbrem qui imminebat, & frigus*. Act. 28. 2. Ità Melitenses magno rogo naufragium passis, ob magnum frigus ex immersione in aquas contractũ, succurrebãt. Unde & digni fuerũt, ut eos sacra Evãgelii flãma pervaderet: de quâ dicit Dominus, *Ignem veni mittere in terrã: & quid volo nisi ut accẽdatur*? Luc. 12. 49 Pyralia pro hypocausto ab eâdem radice reperitur.

מדורה *medurah*.

PYRAMIS: πυραμὶς, *pyramis*, p. b., stupendi moles operis in Ægypto, quæ è lato in acutum desinẽs, ab ignis figurâ sic est appellata. Nam *pyr*, ut diximus, ignem significat. De ipsâ dicit Isidorus: *Pyramis genus sepulchrorum quadratum, & fastigiatũ, ultrà omnem celsitudinem, quę fieri manu possit. Tali autem ædificio surgunt, ut à lato incipiant, & in angusto finiantur, sicut ignis, has Ægyptus habet*. Hîc enim mirabilis architecturæ, & altitudinis spectandæ pyramides visebantur, quas & barbara miracula vocat Poëta,

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis; Martialis Epig. l. 4.

& verè inter septem Orbis miracula recẽsentur. Ad ipsarum imitationem minoris operis, & molis structuræ fiunt, pyramydes etiam appellatæ. Ità Simon summus Hebræorum dux, & Pontifex, Judę Machabæi frater, in civitate suâ Modin, insigne Mausoleũ super patris sui, & fratrum sepulchrum construxit; *Et statuit septem pyramides, unam contrà unam, patri & matri, & quatuor fratribus*. 1. Mach. 13. 28. Sic enim decebat, ut fortissimorum heroum memoriam, temporum injuriâ non sineret facilè aboleri, atque ut segnioribus, ad magna patranda essent incitamento. Septem autem, uti & Græcus habet, ἑπτὰ πυραμίδας, *heptá pyramidas*, septem pyramides (latinè penultimâ correptâ, quamvis accentus græcus in eâ ponatur) erexit, unam patri Mathathiæ, qui Gentium servitutem generosè excusserat; al jam matri, quatuor defunctis fratribus Judæ, Eleazaro, Ioanni, Jonathæ, qui pro patriâ & populo, pro Lege & Templo fortiter occubuerant; & septimam sibi, qui tot cum ipsis heroica facinora patrarat.

PYRATEGIUM: vocem hanc semilatinam Magri exhibet, utpotè à dicto *pyr*, ignis, & verbo *tego* formatam. In Hierol. Erat enim pyrategium tempus, quo monachis ad somnum capiendum recedentibus ignis tegebatur.

PYRAUSTA: πυραυστὴς, *pyraustés*, vermiculus, secundùm Aristotelem, aranei specie favis nocens. Alii insecti genus intelligunt, quòd ad fornacum flammas volitet, & in ipso igne nasci, & ali videatur. Ejus etymon eruitur à πῦρ, *pyr*, ignis, & verbo poëtico, ferè inusitato, αὔω, *hauo*, sicco, accẽdo, quasi hoc animalculum esset igne accensum. Ipsius originem ex-

explico, quia nonnunquàm à facris Oratoribus pro animæ Deo dilectæ, æstu charitatis dulciter alitæ, symbolo usurpatur.

PYRGIBASIS: πυργίβασις, p.b., turris basim, aut fundamentum sonat. Nam *pyrgos* turris græcè di-
In Hierol. citur. Carolus Magri basim, in quâ ignis conservatur, esse contendit, & aliqui pharum esse testantur.
L. 4. c. 69. Pro hac voce citatur Jo. Diaconus in vitâ S. Gregorii Papæ.

PYRGUS: πύργος, *pyrgos*, turris, ità dicta à voce *pyr*, ignis. Videlicet eò quòd in acumen desinens ignis figuram referat: aut quòd in turribus ignes ad lumen nocturnum, maximè pro navigantibus, accendantur. A turris similitudine pyrgus ambo dictus est: qui & vulgò *pergamo*, ab ipsâ voce pyrgos, ni fallor, appellatur.

PYRIPHLEGETON: πυριφλεγέθων, *pyriphlegeton*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci, aliis regulis utentes, eam accentu producant. Est inferorū
Æneid. l. 6. fluvius, etiam Phlegeton, p.b., vocatus, ità dictus à *pyr*, ignis, & verbo φλέγω, *phlégo*, uro, ardeo, quasi igne accensus. De ipso mentionem agit Tertullianus, dū ostendens quòd omnes potaverint de divinis Literis, unde à Gehennâ Pyriphlegeton inventus sit à
In Apolog. c. 47. Poëtis, ait: *Sic enim Pyriphlegeton apud mortuos amnis est.*

PYROBOLA: πυρόβολα, p.b., tormenta ad ignem jaculandum. Vox est composita ex dicto *pyr*, ignis, & à βολὴ, *bolè*, jactus, quod & ab ipso verbo βάλλω, *bállo*, jacio, derivatum. Tales machinæ etiam antiquitùs in usu erant: ut patet ex lib. 1. Mach., obsidionem Jerosolymitanam, ab Antiocho Eupatore
c. 6. 51. factam, enarrante. *Et statuit*, inquit, *illic balistas, & machinas, & ignis jacula*: ubi in Textu græco πυρόβολα, *pyróbola* exaratur. Hinc *pyrobolos*, p.b., dicitur ignem jaciens, ut sunt nunc ænea illa tormenta, ad humani generis destructionem, & innocentium ruinam adinventa. Hinc quoque pyrobolos, telum ignitum vocatum fuit.

PYROMANTIA. πυρομαντεία, *pyromandia*, p.l., divinatio per ignem. Est enim à dicto *pyr*, genit. πυρὸς, *pyrós*, ignis, & μαντεία, *mandia*, divinatio. Una scilicet è superstitionibus, quæ cum expressâ dæmonis invocatione fieri solent. Quare pertinet ad pri-
2. 2. q. 95. a. 3. c. mum divinationis genus, cujus D. Thomas omnes species sub necromantiâ, nempè latè sumptâ comprehēdit. Et hoc si quidem in ipsâ dæmonis expressa intervenit invocatio: ut in Elocidationibus formalibus Seraphini Capponi annotatur. Aliàs si tantùm pactum tacitum interit, spectabit ad secūdum
Ib. genus, quod *fit per solam considerationem dispositionis vel motus alterius rei.*

PYROPUS: πύρωπος, *pyropos*, latinè penult. productâ propter *omèga*, etsi græcè sit vox proparoxytona. Est una è gemmis pretiosioribus: sic dicta eò quòd in tenebris rutilet, & ignis splendorem referat. Nam *pyr* est ignis, & ὢψ, genit. ὠπὸς, *opós*, visum significat: quasi visum ignis habeat pyropus. Hæc gemma in Textu nostro tali nomine non vocatur: sed sub carbunculi, seu anthracis voce, in secundo
Ex. 28. 18. Rationalis ordine, dum dicitur, *In secundo carbunculus, sapphirus, jaspis*, & in fundamentis sacrosanctæ Jerosolymæ, Joanni de cęlo exhibitæ, sub nomine Chalcedonii, prunæ ignitæ speciem habentis, nūcupatur. In Exodo 70 legunt ἄνθραξ, *anthrax*, de
Ap. 21. 19. quo suo loco egimus: & Textus hebraicus habet *nôphech*, carbunculus, aliis chrysoprasus, & Onkelos smaragdum vertit, Ovidius in descriptione regiæ Solis ait, quòd esset נֹפֶךְ *nophech*.

Tota micante auro, flammasque imitāte pyropo:
Metamorph. atque hæc io fabulis. Sed cęlestis illa Metropolis in sublimiorum virtutum fundamentis, ac præsertim igneæ charitatis, ad Dei fastigium erigitur, & S. Spiritus pyropis exornatur.

PYSMA: πύσμα, interrogatio, quæsitum. Eruitur à verbo πυνθάνομαι, *pynthánoma*, audio, interrogo, quod in præt. facit πέπυσμαι, *pépysma*, unde ablato augmento syllabico fit *pýsma*. Damascenus inter varios logicales terminos quos definit, assignat aliquod inter pysma, & simplicem interrogationem
In Log. c. 48. discrimen. Dicit enim quòd pysma sit *Interrogatio digressivam, idest latam expetens responsionem. Differt enim interrogatus sermo à pysmatico, quoniam interrogatione quidem velox sequitur responsio, idest perpauca: pysmatico autem prolixa, seu diuturna, & per multos sermones.*

PYTHIUM: πύθιον, *pythion*, ità penultimâ etiā in latino productâ, oraculum, sive locum, ubi oracula reddebantur, significat. Hujus nominis originē in voce *Python* investigabis. Pithion verò, p. b., est ipsum Apollinis templum, qui & ab ipso Tertullia-
In Apolog. c. 23. nu Pythius est agnominatus. Ab eodem ludi, aut certamina, in Apollinis honorem celebrata, dicta fuere pythia. De quibus Tert., de agonibus agens, dicit: *Proinde tituli Olympia Jovi, cui sunt Romæ*
De Spectac. c. 11. *Capitolina, Apollini Pythia, Herculi Nemea, Neptuno Isthmia.*

PYTHOMANTIS: πυθόμαντις, *pythómandis*, vates pythicus, seu qui per pythonem divinat. Ità dictus à sequenti voce *python*, & μάντις, *mándis*, vates, qui & pythicus, seu pythonicus. Ab eâdem radice fit pythomantia, p.l., ut *pyromantia*, talis divinatio, nempe per pythonem. Quâ famosa fuit illa mulier pythonissa in Endor, de quâ fusiùs in vocabulo sequenti.

PYTHON: πύθων, serpens, & draco, ità dictus à verbo πύθω, *pytho*, putrefacio. Nam halitu pestifero I. omnia putrefaciebat ille, quem Apollo sagittis interfecit: & inde πύθιος, *pythios*, dictus est. Alii tamen hoc ipsius cognomen à verbo πυνθάνομαι, *pynthánoma*, sciscitor, interrogo, deducunt: scilicet à discendi usu, atque interrogandi. Quia verò ars divinandi à Gentilibus Apollini attributa: ab ipso spiritus divinator python dictus est, immò & ipsi divini Pythones appellati, uti & mulieres pythonissæ. Hinc Isidorus ait: *Pythones à Pythio Apolline dicti, quòd*
Orig. l. 8. c. 9. *is author fuerit divinandi*. Tales autem divinos consulere erat una ex illis superstitionibus, quæ fiunt cum expressâ dęmonis invocatione. Quapropter gravissimè à Deo prohibita, jubente ne inter filios Israel inveniatur, *nec incantator, nec qui py-*
Deut. 18. 10. *thones consulat, nec divinos*. Septuaginta legunt ἐγγαστρίμυθος, *engastrimythos*, de quo suo loco, pro eo *qui pythones consulat*. Textus hebraicus habet *ov*, אוֹב ov, idest *pytho*, qui responsa dando diabolicis artibus homines à Deo avocat, inquit Buxtorfius, aut etiam ipse dęmon secundùm Pagninum. Asserit autē Dominus se istam ob causam, in introitu filiorū Israel

in

In Palæstinam, velle Chananæos delere. Pœna verò mortis talibus divinatoribus erat inferenda.
Lev.20,27 *Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinatorius fuerit spiritus morte moriatur, lapidibus obruēt eos.* 70 dicunt οἱ ἂν γένηται αὐτῶν ἐγγαστρίμυθος, qui fuerit ex ipsis engastrimythus, seu ventriloquus: Hebræus hîc etiam vocem ov exaravit. Pythones vocatos etiam illos qui spiritum pythonicum habebant, & quasi pythio Apolline afflati futura ope dęmonis, de ventre emissâ voce revelabant, patet ex Plutarcho. Tradit quippè suo tempore Pythona vocatum, qui olim ἐγγαστρίμυθος, *engastrimythos*, dicebatur, seu ventriloquus. Videlicet ab ἐν, *en*, in, γαστὴρ, *gaster*, venter, & μῦθος, *mythos*, sermo. Mulieres verò habentes pythonem, pythonissæ, ut diximus, vocatæ. Prout inter scelera quæ fecit Saul (ob quæ divinam incurrit indignationem, & mortem æternam, ut docent
1. Par.10, 13. S.S. Patres; etsi negent Hebręi) narratur quòd *insuper etiam pythonissam consuluerit*. Seu, ut 70 legunt, quoniam interrogavit (ἐν τῷ ἐγγαστριμύθῳ, en dé engastrimytho) in ventriloquâ. Tales per ventrem responsa dabant; dignum planè os tali oraculo. Quare ventriloquam vocat Augustinus illam puellam habentem spiritum pythonem, *quæ*
Act.16.16 *questum magnum præstabat dominis suis divinando*; ostendens non ideò licitam esse divinationem, etsi veritatem ista de Paulo, Lucâ, & Timotheo protulerit dicēdo, *Isti homines servi Dei excelsi sunt,*
V. 17. *qui annunciant vobis viam salutis*. Sicut enim etsi Samuel verè Sauli apparuerit, non ideò, ut ait S. Pater, talia sacrilegia minùs execranda sunt. *Aut quia*, inquit, *in Actibus Apostolorum ventriloqua femina verum testimonium perhibuit Apo-*
De Doctr. Christ. l. 2. c. 23. *stolis Domini, ideò Paulus Apostolus pepercit illi spiritui, ac non potiùs feminam illius dęmonis correptione, atque exclusione mundavit*. Et Saul quidem priùs sancto zelo ductus, ut legem illam Levitici adimpleret, & mandato divino in Exodo
Ex.22.18. pareret, *Maleficos non patieris vivere*; similes divinos ad mortem persequebatur. Notum est enim
1.Reg.28. 9. *quanta fecerit Saul, & quomodò eraserit magos, & ariolos de terrâ*. Unde nescio quo, ut ità dicam, fato, ad ipsius perniciem, mulier illa habens pythonem superstes fuerit in Endor.

2. Sed hîc non otiosè quæritur an spiritus ille, quem vidit mulier, verè fuerit anima Samuelis? Nam meritò quis suspicari posset fuisse aliquem dęmonem Samuelis formâ, & nomine apparentem, prout Necromanticorum veneficiis solet evenire. Sed hoc asseri nullatenùs potest, stante Ecclesiastici Textu evidenter contrario, in quo Sapiens de Samuele loquens ait: *Post hoc dormivit, & notum*
Eccl.46, 23. *fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltavit vocem suam de terrâ*. Seu, ut Gręcus habet, *Et postquam dormivit ipse, prophetavit* (προεφήτευσε, proëphéteuse) *& ostendit regi finem vitæ ejus*. Quæ verba necessariò trahuntur ad hunc casum, quo rex Saul ab animâ Samuelis audivit: *Da-*
1.Reg.28. 19. *bit Dominus etiam Israël tecum in manus Philistiim, cras autem tu, & filii tui mecum eritis*. Attamen hinc alia suboritur quęstio, quomodò Pythonissæ maleficiis suscitatus fuerit Samuel? atque si Deus, & anima justi divinationi cooperati fuerint, posset quis inferre divinationem illicitam non esse. Propter hanc objectionem D. Thomas sub dubio relinquit animam Samuelis fuisse, dicens cum Augustino: *Vel non verè spiritus Samuelis à re-* 2.2.q.95. a.4. ad 2. *quie suâ excitatus est, sed aliquod phantasma, & illusio imaginaria, diaboli machinationibus facta, quam Scriptura Samuelem appellat, sicut solent imagines rerum suarum nominibus appellari*. Sed ut ex Ecclesiastico probavi hæc opinio non est amplectenda. D. Augustinus ostendit non esse adeò mirabile, quòd spiritus immundus Pythonissæ potuerit agere, ut Samuel à Saule videretur, & loqueretur cum eo: cùm longè majoris sit miraculi, quòd Satanas potuerit cum Deo loqui, & petere Ad Simpl. l. 2. q 3. licentiam Jobum tentandi. Pergit Augustinus objiciendo: *Quòd si hoc movet, quod licuerit maligno spiritui excitare animam justi, & tamquam* Ib *de abditis mortuorum receptaculis revocare, nonne magis mirandum est quòd Satanas ipsum Dominum assumpsit, & constituit super pinnam templi?* Asserens posteà utrumque modum nos latere. Sed hîc sanctissimus Doctor potiùs hęc inquirendo, quàm asserendo pronunciavit. Placet tamen magis id quod inter alia profert, dicens: *Non est ab-* Ib. *surdum credere ex aliquâ dispensatione divinæ voluntatis permissum fuisse, ut non invitus, nec dominante, aut subjugante magicâ potentiâ, sed volens, atque obtemperans occultæ dispensationi Dei, quæ & pythonissam illam, & Samuelem latebat, consentiret spiritus prophetæ sancti se ostendi aspectibus regis, divinâ eum sententiâ percussurus*. Quibus verbis primò usus est D. Thomas pro responsione ad supradictam objectionem. Et hæc est plausibilior responsio, quam etiam ex aliis S.S. Patribus varii amplectuntur Interpretes. Deus videlicet Pythonissæ conatus prævenit, virtute suâ, & imperio Samuelem suscitando, antequàm dęmon aliam figuram suis præstigiis oculis regis repræsentaret, aut ejus imaginationi offerret. Sic Deus præveniens responsum dandum nuntiis Ochoziæ à Beelzebub Accaronitarum idolo, per Eliam regis mortem prænunciavit. Quamvis Augustinus, quem secutus est D. Thomas, illam responsionem, quam suprà ex eodem Angelico Doctore citavimus, subjungat. Ità quippe subdit S. Pater: *Quam-* Ib. *quàm in hoc facto, potest esse alius facilior intellectus, & expeditior exitus, ut non verè spiritum Samuelis excitatum à requie suâ credamus, sed aliquod phantasma*, &c. Ostendit etiam sæpiùs ipsas imagines sui prototypi nomine nuncupari, & dęmonem aliquando vera prædicere, etsi multa falsa veris admisceat. Tandem concludit, posse, vel non posse animam humanam magicis carminibus evocatam vivorum apparere conspectibus. Si possit, *utrum etiam justi anima non quidem cogatur magicis sacris, sed dignetur ostendi occultioribus imperiis summæ legis obtemperans*. Quòd si non possit, ad imaginariam visionem dicit esse recurrendum. Si quis tandem S. Augustini verbis, & Divi Thomæ inhærere voluerit; dicere aliqualiter posset, Sapientem ostendere Samuelem tantum fuisse prophetam, ut mortuus etiam per suam imaginem vera prænunciaverit: ità Deo etiam phantasmati Sancti viri honorem tribuente, ut ipsum vera

jus-

jusserit prophetare. Ità quoque fortè concurrentibus Samuelis meritis, & precibus, ut ejus figura, quamvis à dæmone assumpta, vera regi prædiceret, ac toti populo, pro quo vivens tot labores exantlarat, tanto zelo se armaverat, tantâ sulicitudine eum à sceleribus avocando insudarat; jam etiam, per os dæmonis, justæ cædis sententiam fulminaret.

PYTHONICUS: πυθωνικὸς, *pythonicòs*, p. b., ille qui spiritu divinatorio correptus est. Est adjectivum formatum à dictâ voce *python*, ubi & spiritum ipsum pythonicum dictum fuisse, ostensum est. [1.Reg.28. 7.] [InHierol.] *Mulier habens pythonem* in Textu hebraico *bangaláth ov* dicitur, idest domina utris, ait Magri. [בעלת אוב *bangaláth ov*] Quia, ut ipse subdit, Rabbini asserunt Pythonissam, quando divinabat, os mortui vacuum sumpsisse, & tamquàm fistolâ ventrem inflasse loquendo, & interrogando, &c. Sed *ov* præcisè pythonem significat, ut patet ex Thesauris hebraicis: unde Interpres noster *ov* pythonem vertit, sicut in plurali [אבות *ovóth.*] *ovóth*, pythones. Fateor quidem *ovóth* etiam uttes significare: & hinc juxtà Aben Esram, Pythonis significatio desumpta, quòd ex tumido ventre, quasi ex utre oracula daret. Sed quamvis inde pythonis significatio desumpta; non sequitur quòd *ov* in lib. 1. Regum utrem significet. Nam aliud est id unde desumitur significatio, aliud ipsum significatum, ut in simili dictum est in voce *Etymologia*. Pythonissa ergò, seu pythonica mulier illa dicitur hebraicè *bangaláth ov*, idest domina pythonis, seu prædita pythone.

PYXIS: πυξὶς, *pyxìs*, ità dicta à πύξος, *pyxos*, buxus, quia pyxides è buxo fieri solebant. Posteà tamen significatio ad alia similia vascula ex quâcumque materiâ fabrefacta translata est. Unde dicitur pyxis eburnea, ut legunt 70 de cælesti Sponso, [Cant. 5. 14.] ubi Noster habet, *venter ejus eburneus*; ipsi dicunt, venter ejus (πυξίον ἐλεφάντινον, *pyxion elephantinon*) *pyxis eburnea in lapide sapphiro.* & Textus hebraicus ait, [עשת שן *nghescéth scen.*] *nghescéth scen*, puritas, seu candor eboris. Idest, mens candida, quæ varios affectus digerit, plurimos sanctarum cogitationum fœtus producit, est incorruptibilis, & solida; *distincta sapphiris*, cælestibus ornata virtutibus. Pyxis etiam argentea, vel aurea, vocatur illud vasculum ad V. Eucharistiam conservandam adaptatum: Unde nomen quoque vulgare formatum. Nec mirum sit, quòd in pyxide Christi corpus in Ecclesiâ orthodoxâ conservetur, quidquid oblatrent heretici, præsertim illi qui asserunt in solo usu consistere, ac per consequens malè facere Catholicos, qui eam asservant. Hujus hæreseos primus author fuit Mart. Bucerus, qui ut conciliaret Zwinglianos, realem in hoc Sacramento Christi præsentiam negantes, cum Lutheranis eam admittentibus, anno Domini 1536, corpus Christi non esse in Euchatistiâ, nisi dum sumitur, Luthero persuasit. Sed contrà est antiqua Ecclesiæ Catholicæ praxis, & S.S. Patrum exemplum. Ut jam taceam rationes, & argumenta, quę ponderat Mart. Becanus, de Sacram. c. 15. q. 1.; sufficiat observare quòd Clemens Romanus jubeat, peractâ communione, quod superest de Christi corpore à Diaconis cum debitâ reverentiâ in tabernaculo reponi. Quid opponent Novatores huic antiquo S. Petri discipulo, ejusque in Ecclesiæ primatu post Linum, & Cletum successori?

PYXOMELUM: πυξόμηλον, *pyxómelon*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus audiatur in antepenultimâ. Ità dicitur ab aliquibus pyxis sacra, à *pyxis*, & μῆλον, *mélon*, pomum: quia mali adinstar rotunda fieri solet. Græci moderni eam ἀρτοφόριον, *artophórion*, vocant: ab ἄρτος, *ártos*, panis, & φέρω, *phéro*, porto. Continet enim illum panem vivum, qui de cælo descendit.

R

QUia litera Q non datur apud Græcos, non habemus vocabula greco-latina ab ipsâ incipientia, quæ hîc annotemus. Unde ad literam R transitum facimus, quæ à Græcis ῥῶ, *rho*, dicitur, & semper in principio dictionis spiritu gravi notata, cum aspiratione pronunciatur. Quare dictiones greco-latinæ ab eâ incipientes ferè post R habent aspirationem, nisi paucæ admodùm, in quibus omittitur, & fortè à Græcis non agnoscunt originem: ut *Roma*, de quâ suo syntagmate disserendum.

RABSODOMANTIA: ut ait Magri, est divinatio virgis fieri solita. Nam grecè *rhábdos* virgam significat. Sed rhabdomantia potiùs dici debet, ut suo loco habetur. [InHierol.] Ejus tamen frater Carolus rapsodomantiam dici debere opinatur, à rapsodiâ, vel potiùs rhapsodia, de quâ infrà: & ideò à nonnullis exaratur rhapsodomantia. Propterea dicit ille, incantatio vocatur, quia in carminum virtute eam consistere asserunt. Sed quamvis rhapsodiâ, seu carminum contexturâ, aut eorum recitatione divinationem fieri posse concedam; vox tamen ista rhapsodomantia non videtur usitata, adeòque pro rhabdomantia poni existimarem.

RACANA: vestis vilis, ait Magri, apud D. Gregorium: atque verisimiliter à voce ῥάκος, *rhácos*, [L. 9. Ep. ultimâ.] deducitur, quæ pannum vilem, vestem pannosam, & laceram designat.

RAPHANELÆUM: ῥαφανέλαιον, *raphanélaeon*, raphani oleum, seu oleum raphaninum, quod ex raphani semine conficitur. Vox est composita ex ῥάφανος, *rháphanos*, raphanus, & ἔλαιον, *élæon*, oleum. *Rháphanos* autem, p.b., ità dictus, quia statim fatus oritur, & ideò facilè apparet: à ῥᾴδιος, *rhadios*, facilè, & φαίνομαι, *phanoma*, appareo. Vox ista raphanelæum in vitis Patrum occurrit, & ideò hîc eam exponere placuit.

RHABDOMANTIA: ῥαβδομαντεία, *rhabdomandia*, p.l., divinatio per virgam. Nam ῥάβδος, *rhábdos*, virgam significat, & μαντεία, *mandia*, divinationem. Hac scelestè utitur, in occultorum thesaurorum inquisitione, auri sacra fames, & vesana mortalium ditescendi libido. Si enim aliquis thesaurus in terrâ delitescat, admota virgula spontę, aut potiùs arte diabolicâ, movetur. Non enim crediderim alicui ligno, ut fraxino, talem vim inesse, ut ad præsentiam absconditi in terrâ metalli sponte agitetur. Etsi enim nos doceat experientia ferrum ad magnetis præsentiam moveri, & versùs eam

eam

eam ferri; hoc magnete detecto meliùs operatur, quàm abscondito. Itâ si alicujus arboris virga tali virtute prædita esset, ùt ad auri, vel alterius metalli præsentiam tripudiaret; eò magis metallo terrâ non cooperto accideret: cùm aliàs à tali obice aliquatenùs ejus vis infringeretur. Sed hucusque experientia non docuit lignum aliquod ad auri præsentiam agitari: quare gravioris superstitionis arguendus talis virgarum usus. De rhabdomantiâ loqui Prophetam illis verbis multi testantur Interpretes: *Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annunciavit ei; spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo.* Quod tamen de consulentibus idola optimè potest intelligi; præsertim cùm idola sæpiùs essent lignea, ut interpretatur Nic. Liranus. Baculus etiam potest significare illum baculum divinatorium, sicuti cum D. Hieronymo multi intelligunt, de quo diximus in *belomantia*: sicque spiritus fornicationis spiritualis, seu idololatriæ, ità sæpiùs in Scripturis vocatæ, decepit eos. Tantâ quippe idololatrandi, & divinationibus cum expressâ dæmonis invocatione utendi, desiderio ferebantur; ut adeò stultè se decipi paterentur. Septuaginta legunt: *In symbolis eorum interrogabant*, καὶ ἐν ῥάβδοις αὐτοῦ ἀπήγγελλον αὐτῷ, *& in virgis suis annuntiabant ei.* De rhabdomantiâ plura Mart. Delrio l. 4. Disq. Mag. c. 2. q. 7. Sect. 1. & 3.

Osee 4.

RHAGAS: ῥαγὰς, *rhagás*, fissura, rima, scissura, fractura. Non oritur à verbo ῥάγζω, *rázao*, ut ait Magri, pro frango: hoc enim græcè non dicitur, sed à verbo ῥήσσω, *rhésso*, vel ῥήγνυμι, *rhégnymi*, frango, fissuras infero, &c.: quod in Aoristo secundo pass. facit ἐῤῥάγην, *errhágen*, ruptus fui: Hinc ablato augmento syllabico fit rhagas, & in plurali rhagades, p.b., aut rhagadia, rimæ fedis, ab humorum acrimoniâ productæ, ut ex hæmorrhoidibus exulceratis evenire solet. Ideò scribit Divus Augustinus: *Nec ambulare, nec sedere possum, rhagadis, & exochadis dolore, & tumore.* In pedibus quoque rhagades oriuntur: nec benè à ῥαγίζω, *rhagízo*, quod significat comedo, deducuntur.

Ep. 149. ad Profuturum.

RHAMNUS: ῥαμνὸς, *rhamnós*, quoddam spinarum genus, ut ait Augustinus. De rhamno agit Scriptura in Joathami apologo Sichimitis exposito, qui super se regem constituerant Abimelech filium Gedeonis ex concubinâ, seu secundariâ uxore. Tales enim, quarum filii jus non habebant ad paternam hæreditatem, concubinæ vocabantur. Cùm enim iste scelestus Abimelech, occisis 70 fratribus, Gedeonis, seu Jerobaal, ex uxore primariâ filiis, regnum sibi tyrannicè vendicasset; Joatham qui ex aliorum fratrum cæde clàm servatus fuerat, illam nefariam electionem incolis Sichem exprobrat, & sub rhamni apologo irridet. Nempe sub similitudine lignorum, seu arborum, quæ super se regem constituere volebant, & cùm insigniores arbores frugiferæ talem dignitatem recusassent; ierunt ligna ad rhamnum, quæ dixit aliis lignis: *Si verè me regem vobis constituitis, venite, & sub umbrâ meâ requiescite; si autem non vultis egrediatur ignis de rhamno, & devoret cedros libani.* Rhamnus (hebraicè *atad*, rhamnus, carduus) quæ ne lignum quidem est, & ob acutas spinas, non potest nisi nocere, & pungere, significat tyrannos regno ineptos. Hi enim bonorum principum nomen affectant, & populorum tutores, ac patres audire volunt: cùm tamen subditorum sint hostes, & tortores, facillimè sanguinem elicientes, & in personas quasque nobiliores, per cedros Libani significatas, præsertim si eorum fallaci protectioni non fidunt, flammas concipientes. Et ità explicat Augustinus: *Si non fiditis in protectione meâ, aut si non in veritate ungitis me regnare super vos, exeat ignis de rhamno, & comedat cedros libani.* Aliqui dicunt rhamnum fuisse illud virgultum spinosum, quo Christus coronatus est: ut Baronius, & Gretserus, asserentes talem spinam in Judæâ esse frequentem. Sed Toletus, & Pererius ex junco marino, cui sunt spinæ prælongæ, & valde acutæ, fuisse opinantur. Obscurius est illud de rhamno, quod regius Psaltes enunciat: *Priusquàm intelligerent spinæ vestræ rhamnum.* Ubi 70 quoque legunt τὴν ῥάμνον, *tin rhámnon*, rhamnum: & ex Hebræo habetur, *antequàm crescant spinæ vestræ in rhamnum.* Ad cujus intelligentiam observandum hunc Psalmum à Davide compositum, secundùm Liranum, quando perrexit ad castra Saulis, ipsi hastam, & scyphum dormienti ablaturus. Tractatque de Saulis adulatoribus, & Davidi detrahentibus, quos ut alios omnes detractores perdendos prædicit: priusquàm tales spinæ acutè pungentes se sentiant in rhamnum adolevisse, seu, ut habet Hieronymus, antequàm crescant in rhamnum, idest, eorum malitia magis crescat. Quod videtur unum è proverbiis, tunc apud vulgum usitatis.

Jud. 9. 15.

אטד atád.

Q. sup. Jud. l. 7. q. 44.

Ps. 57. 10.

1. Reg. 26.

RHAPSODIA: ῥαψῳδία, *rhapsodía*, latinè penultimâ correptâ, ni græcus in eâ retineatur accentus. Est consutio, & contextura carminum, coaptatio, compositio: à verbo ῥαψῳδέω, *rhapsodéo*, versuum centones recito, contexo, seu consuo, & consarcino carmina. Unde & rhapsodi, p. l., vocantur illi qui tales versus recitant, aut scribunt. Istæ voces autem ulteriùs derivantur à verbo ῥάπτω, *rhápto*, suo, & ᾠδὴ, *odè*, cantus: eò quòd rhapsodia versus plerumque consuat, & centones ex variis conficiat. Propter similitudinem apud aliquos Authores rhapsodiæ nonnunquàm dicuntur ex variis Doctoribus compilationes. Atque hæc sufficiant sicubi tale vocabulum apud sacros Scriptores occurrat.

RHEGIUM: ῥήγιον, *rhégion*, p.b., Calabriæ civitas, & portus ad Pharum, tempore, & dignitate aliis præstans. Ejus etymologia à tinctura ortum videtur traxisse: cùm græcè ῥῆγος, *rhégos*, pannus tinctus dicatur. Alii à fracturâ deducunt, quòd olim, mari illìc intercurrente, Sicilia ab Italiâ, cum quâ priùs conjuncta erat, avulsa fuerit: quia græcè ῥήγνυμι, *rhégnymi*, rumpo, dicitur. In suo itinere è Palæstinâ Romam versùs, Paulus Syracusâ Rhegium appulit: uti D. Lucas ait, *Inde circumlegentes venimus Rhegium.* *Rhégion* etiam græcè significat utile, jucundum, & bonum: & verè talis fuit illis incolis Apostoli accessus. Nam, ut habet illius Ecclesiæ veteris traditio, cùm Rhegienses ad portum visendorum exterorum gratiâ confluerent; Paulus illis Evangelium prædicandi occasionem cap-

Act. 28. 13.

ca ptavit: & miraculo subitò accensæ marmoreæ columnæ, ipsos Christi amore, & Evangelii zelo feliciter inflammavit.

RHETHOR: ῥήτωρ, orator, causidicus. Vox ista derivatur à verbo inusitato ἐρέω, *ereo*, dico, cujus preteritum in usu εἴρηκα, *ireca*, dixi: unde & formatum passivum, cujus tertia persona est εἴρηται, *ireta*, dictus est, à quâ rejecto augmento fit *rhetor*. Vel, secundùm alios, à verbo ῥέω, *rheo*, fluo, loquor. Rhetoris officium est dicere apposité ad persuasionem, finis verò persuadere dictione, non qualicumque, sed appositâ, & secundùm artis normam inventâ, dispositâ, comptâ, ornatâ, & pronunciatâ. Quòd autē rhetor græcè idem sit, quod latinè orator, etiam ex nostro Textu colligitur, cum Græco collato. Noster enim narrans quomodò ad Paulum accusandum venisset Cæsaream *Princeps sacerdotum Ananias cū senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore;* Græcus habet quodam rhetore, καὶ ῥήτορος Τερτύλλου τινός, *kæ rhetoros tertyllu tinós*, idest, & rhetore Tertullo quodam. Hic rhetor ex ipso nomine satis Latinus, seu Italus videtur: cùm præsides advocatos latinos haberent, ut coràm se linguâ latinâ orarent.

Act. 24. 1.

RHETORICA: ῥητορική, *rhetoriké*, p.b., ars ipsa rhetoris ab eodem nomine derivata, quæ definitur ars rectè dicendi. Rhetoricam latinam, ut refert Isidorus, Romæ Plotius Gallus primus docuit, *tempore Ptolemæi Cleopatræ filii, qui videtur esse auletes, nam regnavit annis octo*: adeòque circiter annos ante Christum 50, quæ jam dudùm proprio idiomate in Græciâ, maximè Athenis, viguerat. Ars ista presertim ad causas forenses antiquitùs inserviebat, in quâ excellentes honore maximo afficiebantur. Hæcque superbiæ, & tumoris ansam Augustino juveni præbuit: *Et major jam eram in scholâ rhetoris, & gaudebam superbè, & tumebam typho*. Qui tamen in hac arte non adeò licentiæ, ut alii ejus ævi Oratores, quos & eversores vocat, habenas laxavit. Hanc tumescentem humani artem ingenii sine facundiâ Apostoli vicerunt, & loquaciorem elinguem fecerunt. Unde Apostolus scribit Corinthiis se ad illos venisse, *non in sublimitate sermonis, & sapientiæ*. Nam qui Verbum æternum pro nobis incarnatum annunciabat, carnalis sapientiæ verbis non egebat: *Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis*. Attamen aliquando etiam Rhetoricâ, sed christianâ, sed apostolicâ, quæ ex pectore spiritu Dei pleno redundabat, usus est Apostolus. Prout observavit Augustinus, annotans primùm differentiam inter Rhetoricam, & Dialecticam, & dicens: *Hoc ille verus disputator si latè diffusèque faciat, eloquenter facit, alioque censetur, augeturque vocabulo, ut dictor potiùs, quàm disputator vocetur: sicut illum locum Apostolus copiosè dilatat, atque diffundit: in omnibus inquit commendemus nosmetipsos*, &c. 2. Cor. 6. Quam D. Pauli ampliationem expendens eloquentissimus Doctor, in hæc verba prorumpit: *Quid enim hoc stylo apostolico uberius, & ornatius, idest eloquentius inveneris? si autem presè atque constrictè, magis eum disputatorem, quàm dictorem appellare consueverunt. Qualiter agit idem Apostolus de circūcisione, & præputio patris Abrahæ, vel distinctione legis & gratiæ, Quod quidam non intelligentes, immò verò calumniantes, criminati sunt eum dicere: faciamus mala, ut eveniant bona*, &c. Ecce D. Augustinus egregium Rhetorem, & Dialecticum Paulum ostendit.

In Chron. 5. ætate.

Conf. l. 3. c. 3.

1. Cor. 2. 1.

v. 3.

L. 1. cont. rescon. Grammat. 16.

Ib.

RHETORIUS: ῥητόριος, *rhetórios*, p. b., nomen cujusdam hæresiarchæ proprium. A dictâ voce *rhetor* videtur efformatum: à quo & Rhetoriani, pessimi rhetorici, ejus sequaces dicti. Exoticam hæresim persuadere conatus est Rhetorius, asserens omnes hæreticos vera dicere, ut post Philastrium refert Augustinus. *A Rhetorio quodam exortam hæresim dicit*, nempè Philaster, *nimiùm mirabilis vanitatis, quâ omnes hæreticos rectè ambulare, & vera dicere affirmat, quod ità est absurdum, ut mihi incredibile videatur*. Hujus enim falsitas seipsam jugulat. Nam cùm teneat omnes hæreses vera dicere, aliæ autem dicant Rhetorianorum hæresim falsa docere, ergò istam falsum docere est verum. Præterea multæ hæreses sibi invicem contradicunt, utramque autem contradictionis partem esse simul veram prorsùs est impossibile, nullusque sanæ mentis de hoc dubitaverit. A Rhetorianis non procul absunt nostri ævi Politici, asserentes quemlibet in suâ sectâ posse salvari, adeòque quâlibet hæresim practicè verâ esse.

RHEUMA: ῥεῦμα, fluxus, fluxio, catarrhus. Est à verbo ῥέω *rheo*, fluo: cujus præt. pass. ἐῤῥευμαι, *irrheumæ*, etsi non adeò usitatum. Rheumata multa in corporibus nostris ex humorum superfluitate, & indigestione, sed præsertim ex intemperantiâ gignuntur: quæ debiliorem corporis partem invadentia, varios morbos producunt. Ità D. Jo. Chrys. observat, quòd *maligna cujusque generis, corruptaque rheumata præsertim illos vexare consueverunt, qui delitiis vacant*. Ab his præservat abstinentia, & jejunium. Unde dicit Athanasius, *Videsne quid faciat jejunium? Morbos sanat, destillationes corporis exsiccat*. Rheumata maximè corpus gravant, & animæ functiones impediunt, dum gravato corporis organo, & ob nimiam humiditatem debitâ temperie privato, ipsa suo officio fungi non potest, & hinc multa mala ei, & corpori provenientia. Quare nos admonet Christus: *Attendite autem vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapulâ, & ebrietate*. V. *Rheumatizo*.

Hom. fin. Orat. An. næ.

L. de Virginit. post init.

Luc. 21. 34.

RHEUMATIZO: ῥευματίζω, idest, ait Magri agitor in stomacho ex humorum abundantiâ, citatque Fulbertum Carnotensem, ex græco verbo ῥευματίζω, *rheumatizo*. Sed apud Græcos reperio verbū ῥευματίζομαι, *rheumatizoma*, à dictâ voce *rheuma* derivatum. Significat autem gravedine infestor, fluxu humoris noxii tentor, fluxionibus infestor. Ab hoc verbo fit ῥευματισμὸς, *rheumatismós*, rheumatismus, fluxio: diciturque rheumatismus alvi, aut thoracis, pro fluxu humoris noxii in thorace, aut alvum. Maximè rheumatismus est humoris è cerebro in alias partes defluxio, & cum rheumate ferè confunditur. Rheuma latiùs pro quolibet fluxu, catarrho, aquarum impetu, tempestate, scaturigine, torrente, saltem apud Græcos accipi solet. Hinc fluxus, & refluxus maris adhuc alicubi rheuma, & corruptè *rema* vocatur. Sic & D. Hilarius ait: *Nec profundum maris, & pontici æstus absorbentem rheumam trepidassem*. Ubi & in fem. cum aliquâ licētiâ po-

Lib. cont. Constant. Aug.

ponitur; nisi fortè amanuensium incuriâ error aliquis irrepserit.

RHINOCEROS: ῥινόκερως, rhinókeros, p.b., unicornis, seu potiùs nasicornis. Nam ῥὶν, rhin, nasus, & κέρας, kéras, cornu à Græcis vocatur. De differentiâ verò inter monocerota, & rhinocerota, p.l., diximus, dum de priori locuti sumus. Certum est autem rhinocerota esse illud animal, quod in nare cornu gerit: ut ipsius nominis convincit etymologia. Sed in Scripturâ, propter similitudinem unum pro alio ponitur: uti quoque fecit Isidorus. *Rhinoceros*, inquit, *idem & monoceros, eò quòd unum cornu mediâ in fronte habeat pedum quatuor, ità acutum & validum, ut quidquid impetierit, aut ventilet, aut perforet. Nam & cum elephante sæpè certamen habet*. Quibus verbis potiùs monocerota describit, cui est illud vulgatum, de ferocitate depositâ in sinu virginis, in quo caput reclinans pacificè obdormit, utrique ab Isidoro, sed à Pierio soli unicorni attributum. Aliàs monoceros est corpore equino, sed rhinoceros bovino est similior. Tirinus ait rhinocerotem speciem esse monocerotis. Et verè omne animal nasicorne etiam unicorne dici potest, non tamen è contrà. Sed de distinctione inter utrumque, nihil est quod præter dicta in monocerote addamus. De cætero ex nostro Textu satis infertur insignis rhinocerotis fortitudo: ut patet ex Balaam verbis: *Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis*. Hic 70 legunt μονοκέρωτος, monokérotos, seu monocerotis: & Textus hebraicus habet *reêm*, rhinoceros, vel secundùm alios monoceros. Rhinoceros autem cum elephanto belluarum fortissimo pugnam init, molliorem ventris cutem aggreditur, & cornu suo, quod priùs ad saxa limavit, perforat, tantamque molem uno ictu prosternit. Moyses quoque moriturus duodecim tribubus benedicens, in Josepho, ex quo tribus Ephraim, & Manasse orta est, annuit ad fortitudinem cornuum rhinocerotis, præsagiens robur, gloriam, & victoriam ducum, & regū ex tribu Ephraim oriundorum. Ex hac tribu quippe fuit Josue, & ipsa Debbora heroina, necnon Abdon. Primus etiam regum decem tribuum Israël post separationem à Roboamo Salomonis filio, fuit Jeroboam ex tribu Ephraim. Ex Manasse verò fuerunt Gedeon, Jair, Jephte, præstantissimi duces. Dicit ergò de Josepho, seu de illis ipsius posteris: *Cornua rhinocerotis cornua illius, in ipsis ventilabit gentes, usque ad terminos terræ*. Hic Hebræus etiam voce *reêm* utitur, & 70 μονοκέρωτος, monokérotos, etsi eorum Interpres latinus vertat *rhinocerotis*. Hujus robur insuperabile, & magnam ferocitatem cicurari nesciam, satis indicat Deus, Jobum Interrogans: *Nunquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo?* Textus hebraicus per abbreviationem habet *rem*, & 70 legūnt: *Voles autem tibi μονόκερως, monókeros, unicornium servire?*

Orig. l. 12. c. 2.

Hierogl. l. 2.

Num. 23. 22.

ראם reêm.

Deut. 33. 17.

Job. 39. 9.

רים rim.

RHINOCOLURA: ῥινοκόλουρα, rhinocólura, latinè penultimâ productâ propter diphthongum, quāvis à Græcis acuatur antepenultima. Est civitatis, & fluvii nomen in Ægypto: eò quòd ejus incolæ naribus essent mutilatis. Nam ῥὶν, rhin, nasus, & κόλουρος, cóluros, imperfectus, truncus, à verbo κολόω, coloo, amputo, trunco. Ægyptii enim cùm haberent multos ob scelera naso truncatos, eò loci coloniam miserunt, ubi est terminus Ægypti versùs Palæstinam. Unde rhinocolura potest intelligi fluvius ille turbidus, quem Josue Terræ sanctæ statuit extremitatē: *A fluvio turbido qui irrigat Ægyptum*. Septuaginta legunt: *A terrâ inhabitatâ* (ἀπὸ τῆς ἀοικήτου, apò gès aikētu) *quæ è regione Ægypti*. Textus hebraicus habet *scichor*, qui secundum Paginum est Nilus, à radice *scichir*, niger fuit. Unde S. Hieronymus, & alii ipsum sequentes per fluvium turbidum Nilum intelligunt, qui est fluvius turbidus, ob limum quem vehit. Ab aliis autem unus ex ejus ramis inter Rhinocoluram, & Pelusium, esse fertur, qui cap. 15. torrens Ægypti (ubi 70 legunt ἕως χειμάῤῥου, usque ad torrentem Ægypti) vocatur. A Prophetâ Amos torrens deserti nuncupatur: ubi 70 dicunt ἕως τοῦ χειμάῤῥου τῶν δυσμῶν, heos chimárru tou dysmōn, idest usque ad torrentem occidentis. Per hunc enim torrentem, seu fluvium turbidum, aut rhinocoluram, optimè Palæstinæ finis versùs Ægyptum assignatur.

Josu. 13. 3.

שיחור scichōr.

שחר schachar.

Amos 6.

RHINOTMETUS: ῥινότμητος, rhinotmetos, latinè propter eta vocalem longam, penultimâ productâ, quod à Græcis non observatur. Ità dictus ille, cui nasus est amputatus, seu denasatus: à voce ῥὶν, rhin, genit. ῥινὸς, rhinós, nasus, & verbo τέμνω, temno, seco, incido: cujus tertia persona pręt. passivi τέτμηται, tètmetai, sectus fuit, & hinc τμητὸς, tmetos, sectus. Rhinotmeti sunt illi, quibus nasus carnificis manu, aut alio accidente, fuit amputatus. Justiniani quoque secundi, Imperatoris Constantinop., à naso detruncato ità nuncupati, fuit cognomen. De quo Balsamon, à Baronio citatus, loquens de Penthectâ synodo, quę facta est jussu Justiniani ῥινοτμήτου, rhinotmetu, idest trunco nasu. Ità deturpatus fuit Imperator iste à Leontio tyranno ejus successore, & post 10 annos iterùm imperio potitus, ab impietate suâ resipuit.

An. Chr. 692. N. 10.

Bar. An. Chr. 690. N. 1.

RHIPSASPIS: ῥίψασπις, rhipsaspis, timidus, ità dictus à ῥίπτω, rhipto, projicio, & ἀσπὶς, aspis, clypeus. Miles enim timidus clypeum projicit, ut liberiùs fugam capessat. Hinc timidi, fugitivi ex conflictu, pugnam detrectantes, aut è disputationibus sese ob timorem subtrahentes, dicuntur rhipsaspides. Hac voce inter alios D. Basilius usus fuit.

Hom. 2. de jejunio.

RHIZOPHAGUS: ῥιζοφάγος, rhizophágos, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Est radices appetens, radicibus victitans, & radicum vorator. Fit enim à ῥίζα, rhiza, radix, & φάγος, phágos, vorax, edax. Rhizophagi erant illi austerioris vitæ anachoretæ, qui solis radicibus ad esū contenti, lautiora fercula respuebant.

RHODE: ῥόδη, rusarum frutex, & nomen proprium à rosâ deductum, quæ græcè dicitur ῥόδον, rhodon. Quo nomine meritò vocata fuit illa puella, quæ erat in domo Mariæ matris Joannis Marci, ubi eâ nocte quâ Petrus è vinculis ab Angelo liberatus est, *erant multi congregati, & orantes*. Pulsante autem Petro januam, *processit puella ad audiendum nomine Rhode*, Fortè filia, aut neptis illius Mariæ, quæ tam fida erat Petri discipula, ut ad vocem eum cognoverit. Verè rosa, quę in asperrimâ persecutionis hyeme, inter tot pungentissimas infidelitatis spinas venustè florebat. Refert Jac. Tirinus, ex Hececâ Cæsaraugustano, alio nomine dictam Rosaliā, & in Trajani persecutione cum aliis in Sardiniā martyrio coronatam: ubi se proprii sanguinis purpura nobiliùs adornavit.

Act. 12. 13.

RHO-

RHODINUS: ῥόδινος, *rhodinos*, p.b., rosaceus. Est adjectivum derivatum à dictâ voce *rhodon*, rosa. Ista vox in Anastasio reperitur, in sacris vestibus coloris rosei describendis, & rhodinę dici possunt vestes rosis exornatæ.

RHODUS: ῥόδος, *rhodos*, Insula à rosarum quātitate ità dicta, à græcâ voce *rhodon*, rosa. Hæc verò sic vocatur à verbo ῥέω, *rheo*, fluo, eò quòd odoris fragrantia ex ipsâ fluat. Ista civitas, & insula mirando Solis colosso nobilis, propugnaculum Equitum Jerosolymitanorum S. Joānis multis annis nobilior, tandem à Solimano Turcarum Imperatore Christianis erepta fuit. Hanc civitatem Paulus pertransivit, dum è Macedoniâ ultimâ vice Jerosolymam
Act.21.1. pergebat: *Venimus*, inquit Lucas, *Coum, & sequenti die Rhodum, & inde Pataram*. Fuit Romanorum tempore civitas libera, & Respublica: unde inter illas civitates recensetur, ad quas tempore Simonis, summi Hebræorum Pontificis, & Ducis, in eorum favorem, & securitatem Romani scripserunt. Ut paret ex Lib.1. Machabæorum, etsi in Textu græco il-
c.15.23. lic de Rhodo non agatur mentio.

RHOMBUS: ῥόμβος, *rhombos*, figura quatuor angulorū æquilatera, sed nō rectāgula, quia duos habet angulos acutiores. Ità dicitur à verbo ῥέμβω, *rhembo*, circumago. Unde rhombus illud instrumentum dicitur, quod mulieres nendo vertunt, & propter similitudinem illa figura mathemarica jam descripta. A rhombo fit ῥομβοειδὴς, *rhomboidēs*, latinè rhomboides, p.l., quæ est figura quatuor angulorum, ut rhombus, sed non habet quatuor latera, seu lineas æquales. Rhombum describit Augustinus dum ait: *Quid ergò istam qua quatuor rectis paribus lineis*
L.de quā. an.animæ. *constat, censesne posse etiam ità fieri, ut non angulì omnes in eâ pares sint, an non putas?* & responderūt ità fieri posse, *si duo contractiores, duo apertiores sint*, seu duo anguli acuti, & duo obtusi: ità observans in inæqualitate æqualitatem, quæ animam suâ sponte delectet.

RHOMPHÆA: ῥομφαία, framea, jaculum. Oritur ab eodem verbo *rhembo*, cujus præteritum deberet esse, si esset usitatum, atticè ἐῤῥομφα, *errhom-*
Eccl.21.4. *pha*, & hinc rhomphæa in Scripturis frequens. *Quasi rhomphæa bis acuta* (in Græco ὡς ῥομφαία δίστομος, *hos romphæa distomos*, quasi rhomphæa anceps) *omnis iniquitas, plagę illius non est sanitas*. Quia scilicet utrimque ferit, & animæ & corpori, in hoc seculo & in futuro, atque animam pœnâ damni & sensus affligit. Et ideò justissimus judex describitur habens ex ore gladium, ex utrâque parte acutum, prodeuntem. De quo iterùm, Angelo Ecclesiæ Per-
Apo.2.12. gami scribens, ait: *Hęc dicit qui habet rhompheam utrâque parte acutam*. De judiciali sententiâ intelligitur, ex unâ parte insontes protegente, & ex alterâ reos damnante, & puniente.

RHYTHMUS: ῥυθμὸς, *rhythmos*, consonantia, concinnitas, numerus, seu modulus. Vox ista videtur ortum habere ab ἀριθμὸς, *arithmos*, numerus: quia rhythmus numeris constat. Hinc rhythmicus, p.b., græcè ῥυθμικὸς, *rhythmicós*, qui ad rhythmos pertinet: ac ῥυθμοποιΐα, *rhythmopiia*, latinè rhythmopœja (cum accentu ut prosopopœja) rhythmorum effectio: nam verbum ποιέω, *pieo*, facio, fingo. Rhythmus vulgariter intelligitur illa versuum in fine consonantia, cùm in eandem syllabam, aut saltem literam desinunt. Similibus enim versibus, potiùs quàm aliis rhythmi nomen attribuitur. Quod ideò factum videtur, quia rhythmus est numerus, ut dicit Augu- Musicæ l. 3.c.1.
stinus. Tales versus, quales solent esse linguâ vulgari, non solùm numero syllabarum constant, ut v. g. undecim syllabis; sed etiam in fine literarum æquali sibi respondent numero. Unde ortum quòd rhythmi similes desinentiæ vocatæ sint: cùm aliàs antiqui per rhythmum aliud intelligant. Dicit enim Isidorus, rhythmus est, *qui non est certo fine mode-* Orig. l.1. c.38.
ratus, sed tamen rationabiliter ordinatis pedibus currit. Qui latinè nihil aliud quàm numerus dicitur. Et hinc musicam rhythmicam definit illam, L.3.c.18.
quę requirit incursionem verborum, utrùm benè sonus, an malè cohęreat. Nempe per musicā rhythmicam formaliter sumptā, inquātùm ratio soni habetur, non observatur consonantia acuti cum gravi, ut fit in musicâ harmonicâ, nec mensurantur metra inter se, vt sit in metricâ; sed purè consideratur utrum pedes sibiinvicem succedentes rectè sonent, nullâ habitâ ratione termini, ut fit in metro. Quare valde differt à rhythmo vulgari, in quo tanta consonantiæ ratio, in fine versuum, observatur. Et hæc est rhythmica formaliter sumpta, ut præcisè soni ratio habetur, qui formaliter sumptus ad Musicam pertinet: cujus formale objectum sunt soni, aut eorum consonantia ut à materiâ abstractorum. Aliàs Musica rhythmica materialiter sumpta ratione instrumenti, seu corporis, quod per pulsationem resonat, definitur ab Isidoro illa, *quę impulsu digitorum numeros recipit*: ut in citharâ, psalterio, lyrâ, &c. Illa verò rhythmi formaliter sumpti explicatio Augustini doctrinæ consonat, à quâ & illam emendicavit Isidorus. Nam disertè ostendit S. Pater differentiam à rhythmo, & metro, dicens rhythmum esse cùm pedes, quos copulari oportet, perpetuum quemdam numerum creant, ubi nullus certus finis appareat. Et adfert exemplum, cùm aliquando pedibus cymbala, aut scabella feriuntur, certis quidem numeris, in quibus auris naturaliter delectatur, & tamen tali perpetuo tenore, ut finis non discernatur. Sed cùm certum est usque ad quot pedes procurratur, tum metrum, idest mensura nuncupatur. Ad quorum discrimen rectiùs, & commodiùs græcis vocibus utimur, ait Doctor sanctissimus: *Quo-* Aug.sup.
niam illud pedibus certis provolvitur, peccaturque in eo si pedes dissoni misceantur, rectè appellatum est rhythmus, idest numerus. Sed quia ista provolvi non habet modum, nec statutum est in quoto pede finis aliquis emineat propter aliquam mensuram continuationis, non debuit metrum vocari: hoc autem utrumque habet, nam & certis pedibus curritur, & certo terminatur modo. Atque posteà subjungit: *quocirca omne metrum rhythmus, non omnis rhythmus est metrum*. Quare omnes versus qui cum desinentiarum consonantiâ passim fiunt, rhythmi, tamquàm nomine generali, non malè vocantur.

ROMA: ῥώμη, *rhòme*. Est una ex illis vocibus 1.
græcolatinis, quæ ut suprà monuimus à ῥ, *rho*, Græcorum incipiētes, sine aspiratione latinè pronunciātur. Si modò hæc vox à Græcis traxit originem. Nā Latini putant à rumâ dictam, hoc est à mammâ lu-

pæ, quam fixere Romulus, & Remus. Alii ab ipso Romulo ejus fundatore dictam esse contendunt. Si verò à græcis vocibus nomen suum Urbs accepit, etymon est à voce *rhôme*, robur, potentia, sanitas, valentia, fama: unde & Valentiam prius à Latinis nominatam esse testatur Solinus. *Rhome* autem derivatur ab *ἔῤῥωμαι*, *errhomæ*, idest valeo, præt. pass. verbi *ῥωννύω*, *rhonnyo*, confirmo, roboro. De Romanis primum in Scripturis mentio facta à Daniele, de Antiocho Epiphane prophetante, qui à Romanis dicitur percutiendus, non ferro, sed metu, & consternatione. Romani quippè tutores pupilli Ptolemæi Philometoris, cùm Antiochus Ægypti regnũ sibi vendicare tentaret, classem optimè armatam Alexandriam miserunt, cui præerat Publius Popilius Lænas, ut Antiochum, si modò mandatis resisteret, ex Ægypto deturbaret. Quem tergiversantem Popilius circulo, virgâ quam manu gerebat in arenâ circumscripto, inclusum jussit, priusquàm è circulo exiret, an pacem, aut bellum cum Romanis vellet, respondere. Quo facto ingenuâ Romani libertate perculsus, & timore percussus, respondit: *Si hoc placet Romanis, excedendum est.* Sicque magno probro, & furore percitus Ægyptum reliquit, sed in reditu rabiem suam in Templum, Civitatem san-
Dan.11.30 ctam, & Judæos evomuit. Et hoc est quod Danieli Gabriel prædicit, *Et venient super eum trieres & Romani, & percutietur, & revertetur; & indignabitur contrà testamentum Sanctuarii, & faciet: revertetur que & cogitabit adversùm eos, qui dereliquerunt testamentum Sanctuarii.* Hebraicè Roma-
כתים ni hìc dicuntur *Chittim*, seu Cetim, quo nomine vo-
Chittim. cati omnes Europæi à Cetthim filio Javan, qui & in
Gen.10.4 Textu hebraico *Chittim* appellatur. Illud autem prænunciavit Daniel, Româ jam quidem conditâ, ab annis penè 225, adeòque regnante ultimo eorum rege Tarquinio superbo, qui regnare desiit anno 244; sed ante Popilii in Ægyptum adventum annis plusquàm 350. Aliàs in V. Testamento de Româ
1.Mach.1, mentio fieri cœpta in Lib. 1. Machab. dum de eodẽ
11. illo Antiocho sceleribus illustrissimo dicitur: *Exiit ex eis* (videlicet ex Alexandri ducibus, putà ex Seleuco Nicanore) *radix peccatrix Antiochus illustris, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses.* Jam verò de tempore quo hæc civitas, quæ Orbem terrarum suo imperio, primùm temporali, deinde spirituali, erat subjugatura, fundata fuerit; notandũ est ex M. Terentio Varrone (quo doctiorem inter Græcos, & Latinos nullum vixisse Tullius existimavit, adeòque ejus calculus præferendus est) Romam conditam fuisse à Romulo 21 Aprilis anno tertio sextæ Olympiadis post duos menses finituro, sicque anno 23 finiente, post cœptas Olympiades, qui dicitur Iphiti 23, eò quòd ab Iphito Elidẽsi prima olympias celebrata fuerit. Hunc calculum multi Patres sequuntur, & præstantissimi quique Authores antiqui, & moderni. Etsi M. Cato uno anno seriùs Urbis originem consignet: & Dionysius Halicarnassæus, ac Erasthotenes afferant biennio tardiùs, quàm Varro Romæ fundationem factam. D. Augustinus observavit sub finem imperii Assyriorum, imperiũ
De Civ. romanum in cunabulis fuisse. Nam Monarchia assy-
Dei l. 18. riaca *ad Medos translata est post annos fermè 1305*
c. 21. *ut etiam Beli, qui Ninum genuit, & illic parvo cõtentus imperio, primus rex fuit, tempora computetur.* Nam per 37 reges à Nino hoc imperium durasse per 1302 annos ferunt Chronographi. & exinde ad Medos, anno 9 regis Juda Oziæ, seu Azariæ, ab Arbace translatum. Etsi paulò tardiùs secũdùm
Augustinum: *Altissima tunc condita est civitas Ro-* c.22.
ma, velut altera Babylon, & velut prioris filia Babylonis, per quam Deo placuit orbem debellare terrarum. Cùm probabiliùs anno 28 Oziæ Romæ jacta fuerint fundamenta.

Et meritò Babylon appellata, non solùm prio- 2.
ris æmula, sed & eam viribus, animositate, opulentiâ, gloriâ, juxtà suum etymon, longè superans. Quo nomine etiam à Joanne Romam vocatam agnoscũt Interpretes, in illis verbis fronti meretricis magnæ
inscriptis: *Mysterium Babylon magna, mater forni-* Ap.17.5.
cationis, & abominationum terræ. Non aliam posse intelligi quàm Urbem Romam patet ex sequen-
tibus, signanter dum mysterium aperitur: *Septem* v. 9.
capita septem montes sunt, super quos mulier sedet. Quo nomine quoque ipsam vocavit S. Petrus;
Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone electa. Et 1.Pet 5.13
ità per Babylonem Romam intelligunt S.S. Patres, & Doctores. Quod ultrò, & gratis animis amplectũtur hæretici: cùm hac tamen differentiâ, quòd ipsi nequiter intelligant Romanam Ecclesiam; sed Orthodoxi Romam infidelem, ut sub tyrannis fuit, & rursùm sub maximo tyrannorum Antichristo, qui Catholicorum sanguinem fundet, & ipsum Romanum Pontificem martyrio afficiet, talis est futura.
Quapropter eam vocat Joannes *ebriam de sangui-* v. 6.
ne sanctorum, & de sanguine Martyrum Jesu. Sed ut revertamur ad Augustinum, ut diximus, paulò tardiùs Urbis consignat incunabula, non sub rege Juda Ozia, sed sub ejus nepote Achaz, aut hujus filio Ezechiâ. Ità quippe loco citato refert: *Tempore igitur quo Roma condita est, populus Israël habebat in terrâ promissionis 718. Ex quibus 27 pertinent ad Jesum Nave, deinde ad tempus Judicum 329. Ex quo autem ibi reges eam ceperant, anni erant 362. Et rex tunc erat in Judâ, cujus nomen erat Achaz, vel sicut alii computant, qui ei successit Ezechias, quem quidem constat optimum, & piissimum regem Romuli regnasse temporibus.* Ab Augustino tamen nonnihil variant recentiores Chronologi: juxtà quorum calculum politiorem, ab introitu Israëlitarum in Palæstinam ad Urbem conditam numerari possunt anni 670. Videlicet anni 480 ab egressu ex Ægypto ad templi salomonici ædificationem ejusdemque regni annum quartum. Nam ædificari cœpit domus Domino, *quadringen-*
tesimo, & 80 anno egressionis filiorum Israel de ter- 3.Reg.6,
râ Ægypti. A quibus auferendi sunt 40 peregrina- 1.
tionis in deserto: sicque sunt anni 440 ab introitu in terram Chanaan ad jacta illius templi fundamenta. Ab anno autem quarto regni Salomonis ad 28 regni Oziæ, quo Roma ædificata est, enumerantur anni 230. Cùm enim initium olympiadum anno quinto Oziæ attribuatur, & juxtà Varronem anno tertio olympiadis sextæ jacta sint Urbis fundamenta; annu 28 Oziæ Romæ fundatio est consignanda. Jam autem anni 440, cum 230, faciunt summam 670, quot à transitu Jordanis ad Urbis natale fluxerunt: quod fuit ante Christum è Virgine natum annis 752, si in hoc Martyrologii Romani, & Baronii calculus est sequendus. A quo tamen alii duobus, aut

qua-

quatuor annis discrepant. Cùm autem Christus natus sit circà Mundi annum quater millesimum, rectè Urbis ædificatio anno Mundi 3252 statuetur. In N. Testamento sæpiùs de Româ & Romanis fit mẽtio; ad ipsos prolixam scripsit Paulus Epistolam, anno à Christi morte 26, è portu Cenchrensi prope Corinthum; quare in Textu græco dicitur Corintho scripta. Etsi post aliquas alias exarata fuerit; tamen primo loco recensetur, propter Ecclesiæ Romanæ dignitatem, & ob argumenti præstantiam, & varietatem. Anno sequenti Apostolus Romam appulit, ubi biennio in domo conductitiâ, uno custodiente illum milite, expleto, liber à Nerone dimissus est. Anno scilicet ipsius imperii sexto, & inde varias provincias, & ipsam Hispaniam Evangelii semine fecundavit. Donec tandem ob crudelem in Christianos persecutionem, eodem anno quo Petrus, Romam reversus est. Sed uterque in Mamertinum carcerem conjectus fuit, ubi biennio ferè transacto, anno à Christi morte 37, Imperii Neronis 14, Urbem glorioso martyrio nobilitavit.

S



SABANON: σάβανον, *sabanôn*, p.b., pãnus asperior defricãdis à balneo corporibus accommodus. Ab hujus similitudine ea linteamina, seu linea involucra, quibus in fontis Baptismo excipitur infans, sabana vocavere nonnulli. Alii pro sindone, in quâ cadavera involvebantur, sumpserũt. Nam & cadavera lavabantur, & sabano abstergebantur.

SACCAS: σακκᾶς, cognomen Ammiano attributum, ait Magri, idest saccigerulus, quòd priùs bajulus fuerit. Saccas tamen græcè non videtur bajulum significare, quamvis à voce *saccos* potuerit efformari. Ità cognominatus non Ammianus, sed Ammonius Alexandrinus Christianus Philosophus, Origenis, & Plotini Ægyptii magister, qui Consonantiã Moysis cum Jesu, item Canones evangelicos exaravit, &, ut aliqui cum Porphyrio afferunt, à Fide defecit. Sed Baronius satis bene probat Origenẽ Ammonii auditorem non fuisse; & hunc à calumniâ, à Porphyrio ipsi illatâ, defendit.

Theatr. vitæ hum. V. Philosophia.

An. Chr. 234.

SACCOPHORUS: σακκοφόρος, *saccophoros*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ statuatur accentus. Ità bajulus dici potest, seu sacciger, à *saccos*, & φέρω, *phéro*, porto. Saccophori sunt publicè pœnitentes, ut & illi qui alicui confraternitati adscripti, eo conspiciuntur induti. Saccophori quoque aliqui hæretici, ob saccum quo induti erant, ementitâ pœnitentiâ nequitiam contegentes, nuncupati fuerunt.

SACCUS: σάκκος, *sáccos*, ità ferè in omni linguâ dicitur. Ejus origo à nonnullis hauritur à verbo σάττω, *sátto*, onero, farcio, oppleo: sed fortè rectiùs ab ipso hebræo *sak*, saccus, derivatur. Saccus etiam est vestis sacra in Ecclesiâ græcâ, cujus inventor fuit S. Jo. Chrysostomus, cum quâ & ipse depingitur, adinstar nempè dalmaticæ diaconalis, sed longioris, & ad latera fibulas habentis. Erat ad concionandum commodior, quàm planeta à Græcis in tali munere usitata. Eâ nunc temporis loco planetæ in Missâ utuntur soli Patriarchæ, & Metropolitæ. Aliàs sacci potum est significatum, ut & accipitur plerumque in Scripturâ, signãter de saccis filiorum Jacob, quos in Ægypto frumento impleverant. Nam jussit Joseph *ministris, ut implerent eorum saccos frumento, & reponerentur pecuniæ singulorum in sacculis suis*. Hîc Textus hebraicus in plurali habet *sakkim*, sacci. Saccus tamen etiam sæpiùs sumi solet pro vili, & abjecto pœnitentium habitu, quia nempe ex telâ viliori, sicut sacci, formari solet. Ità David in signum vehementis doloris pro Abneri occisione, ipsi homicidæ Joab, & populo qui erat cum eo præcepit: *Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner*. Sicut autẽ vestimentorum scissio in signum mœroris, & horroris erat apud Judæos; ità etiam pœnitentiæ saccus in lætitiæ argumentum aliquando scindebatur. Veluti David jam de remissione præsidẽs, & ejus mœrore à Domino in lætitiam converso, ait: *Conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitiâ*. Sacci plerumque ex variis animalium pilis in Palæstinâ conficiebantur, prout sunt cilicia, quæ ad varios usus in viciniâ Ciliciâ contexebantur. Erant autem ferè coloris obscuri, aut nigri, dum erant majori ex parte, ex pilis, & setis nigri coloris confecti. Et hoc sensu ait Joãnes se vidisse aperto sexto sigillo, quòd *Sol factus est niger tamquam saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis*. Quod continget versùs Mundi finem, partim ex obscurissimarum nubium densitate, partim ex subtractione concursus divini ad illuminationem; absque eo quòd sit opus recurrere ad miraculosas eclipses, ut vult Lactantius. Nam Lunæ interpositio, aut totum solem non cooperit in eclipsibus: aut si totum tegeret, tũc Sol non appareret, nec cujus coloris esset, videri posset.

Gen. 42. 35.

שקים *sakkim*.

ak, שק

2. Reg. 3. 31.

Pf. 29. 12.

Ap. 6. 12.

SACELLUM: σακέλλιον, *sakélion*, bursa, & crumenã significat: etsi jam frequẽtiùs sacellum pro parvulo loco sacro. A sacello in primâ significatione fit sacellarius, græcè σακελλάριος, *sakellários*, sic dictus est thesaurarius Ecclesiæ græcæ, & latinæ, cùm, ut refert Magri, sacellum Ecclesiæ thesaurum designet.

In Hierol.

SAGENA: σαγήνη, *sagéne*, p.l., retis genus, quod Latini verriculum, vel everriculum, vocant, à verrendâ aquâ, vel mari. Derivatur ista vox ab eodem verbo σάττω, *sátto*, onero, potuitque ab aoristo secundo passivo ἐσάγην, *eságen*, rejecto ipsius augmento efformari. Hac voce sæpè noster Textus vulgatus utitur. Ut cùm Deus Jobo Leviathani, seu balenæ vastitatem ostendens, ait: *Nunquid implebis sagenas pelle ejus?* Metaphoricè sagena cor est mulieris, præsertim impudicæ, quæ voluptatis escâ incautos trahit, & ad mortem, ac perditionem everrit. *Inveni*, inquit Sapiens, *amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus*. Sagenæ quoque assimilata est Ecclesia, in quâ quia mali cum probis admixti sunt, comparatur *sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti*. Ex quâ boni non solùm in vasa pro mensâ cælesti reservãtur, sed in vasa quoque honoris trãsformantur: reprobi verò foras mittuntur, & tenebris

Iob. 40. 26.

Eccl. 7. 27.

Matth. 13. 47.

bris exterioribus cruciandi traduntur.

SAGMA: σάγμα, quodlibet jumenti stratum, ephippium præsertìm illud super quod sarcinæ cõponuntur. Fit à dicto verbo σάττω, sátto, cujus præt. pass. σέσαγμαι, sésagmæ, oneratus sum, & hinc ablato augmento syllabico fit *sagma*. Ità passim Interpretes intelligunt, & aliqui ipsum jumentum, super illa Levitici verba, de homine gonorrhœâ laborante, seu fluxum seminis ex infirmitate patiente. *Sagma super quod sederit, immundum erit: & quidquid sub eo fuerit, qui fluxum seminis patitur, pollutum erit usque ad vesperam.* Hebraicè legitur *merchâv*, idest sagma, ephippium. Sagmarios pro bajulo reperitur: malè tamen ab aliquibus salma, & salmarius exaratur pro jumento, aut mulione. (Lev. 15. 9.; מרכב *merchâv*)

SALGAMA: σάλγαμα, p.b., quæcumque in vasis ad victum nostrum condita servantur. Hinc salgamũ ab aliquibus dictum pro apothecâ, aut cellario, ubi custodiuntur esculenta, maximè sale condita. Ejus etymõ videtur esse à σάλος, sálos, salum, fluctus maris, jactatio; quod ulterius oritur ab ἅλς, háls, sal. Pro istâ voce videatur D. Gregorius adjudicans inter alia Ecclesiæ, aot Monasterio, *Salgamum positum ante domum suprascripti monasterii.* (In Regist. l. 5. ep. 44. seu cap. 144.)

SALO: σάλος, salós, pro stulto à multis ponitur, quamvis in Lexicis vox ista non reperiatur. A vocabulo dicto *sálos*, idest commotio, propriè maris, ac fluctuum, item vertigo, & vacillatio, formatam opinor. Ni à verbo σαλεύω, salèuo, quatio, agito, commoveo, salio deducamus: eò quòd stulti variè agitentur, indecorè, & ineptè moveantur, saliant, aut vacillent. Salo cognominatus S. Simeon confessor, non ille Stylites, ut vult Magri, cujus mentio die 5 Januarii, nec alter junior die 3 Septembris in Martyrologio Romano; sed ille Emesæ, qui amore Christi, & humilitate ductus stultum se simulavit. At ejus veram sapientiam, mundi stultitiam condemnantem, Deus multis patefecit miraculis. Salę quoque feminæ fatuæ in Lausiacâ dictæ fuerunt. (In Hierol.; Bar. An. Chr. 548. N. 15.)

SALPIX: σάλπιγξ, sálpinx, tuba, buccina, tubæ sonitus. Ab hoc fit σαλπικτής, salpictes, buccinator. Sed ex Aldhelmo citatur vox *salpica* pro tubicine, attamen salpicta legi deberet.

SAMBUCA: σαμβύκη, sambyke, instrumentum musicum triangulum, in quo jambi decantabantur, Conflabat nervis longitudine, & crassitudine inæqualibus, atque levioribus carminibus cantandis adhiberi solitum. Vocem barbaram aliqui esse volunt, alii à Sambuco quodam ejus instrumenti deducunt inventore. Instrumentum certè, ut videtur populare, & parvo in pretio habitum: quamvis in aulâ magni regis Nabuchodonosoris fuerit in usu, dum inter alia connumeratur instrumenta, quæ in impiâ statuæ aureæ dedicatione festivè, & solemniter fuere pulsata. Ad sonitum enim *citharæ, sambucæ, & psalterii*, & omnis generis musicorum instrumentorum, omnes populi superbo illi Monarchæ subditi, ipsius statuam, tamquàm unius hominis, ob tot victorias, & triumphos jam deificati, adorare debebant. (Dan. 3. 5.)

SAMOTHRACIA: σαμοθράκη, samothrake, latinè penultimâ correptâ, Dicitur & Samothrace à Latinis, p.l., regio ità vocata à Samiis, & Thracibus, eam incolentibus. Ab aliquibus arenosa, & aspera interpretatur: quia ψάμμος, psámmos, arenam, & τραχὺς, trachys, asperum significat. Est Samothracia in mari Ægæo, non multùm à Lemno distans, quam pertranseunt illi qui rectò cursu è Troade Neapolim, quę est ad littus ejusdem maris, petuut. Et ideò Lucas narrans iter Pauli è Troade, propter visionem Macedonis, ipsum in somnis deprecantis, ut in suam patriam pergeret; ait: *Navigantes autem à Troade rectò cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim*, unam scilicet è Thraciæ civitatibus. (Act. 16. 9.)

SANDALIUM: σανδάλιον, sanddlion, p.b., apud Græcos soleam significat, & calceamentum muliebre, necnon ad viri calceamenta extenditur. Satis tamen constat per sandalia nonnunquàm intelligi mulierum calceos elegantiores: unde & inter ornamenta mundi muliebris debent enumerari. Uti facit S. Textus inter cimelia muliebria ea recensens: dum de Judithâ se venustiùs, & pretiosiùs ornante, ut se ad Holofernis castra transferret, ait inter alia ornamenta: *Induitque sandalia pedibus suis.* Immò, quod mireris, tantam gratiam, & decorem ei conciliabant, ut præcipuè de sandaliis dici possit, quòd captus fuerit in oculis suis Holofernes: Nam *sandalia ejus rapuerunt oculos ejus.* Fortè juxtà Hispaniarum consuetudinem, ubi pedis venustate, & elegantiâ miram conferri pulchritudinem sibi persuadent. Ità quippè mortales suæ vilitatis oblivisfcuntur, ut etiam in infimâ nostri lutei corporis parte, quæ naturaliter in pavone confusionem afferre creditur, ambitionis suæ ostentent monimenta. Quod apud vanissimas, & superbissimas Israëlitarũ mulierculas in usu fuisse, ex Prophetarum acri reprehensione colligitur. Sic Isaias stultæ vanitatis vindictam prænunciat: *In illâ die auferet Dominus ornamentum calceamentorum.* Cæterùm per sandalia quæ supernè non totum pedem tegebant, optimè intelligitur illud etiam calceamentorum genus, quod infernè tantum soleâ pedem protegit, ut gerunt Capucini. Quod quidem permissum erat Apostolis, cum aliàs calcei ipsis essent interdicti. Ut constat ex Christi verbis, quibus vetat Apostolis possidere *duas tunicas, neque calceamenta*: & alibi concedit ipsis esse *calceatos sandaliis.* Quamvis aliqui existiment calceus apud Matthæum pro illâ vice tantùm prohibere, ut & ad literam alia istìc enumerata. Cùm pro aliis vicibus tantùm superfluum corporis cultum, qui apostolicam paupertatem non decebat, vetare intendat. Hinc Apostoli nudis pedibus solebant incedere, vel ad summum sandaliis utebantur. Atque de Petro, ubi Noster legit Angelom dixisse, *Calcea te caligas tuas*; Græcus habet, ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου, *hypódesæ tá sandáliá su*, idest, subliga sandalia tua. Etsi caliga, ut eruditè probat Tirinus, etiam antiquitùs significabat calceum, vel sandalium, aut soleam: dicebatur enim quasi calciliga, à calce ligando. Cùm ergò apud Græcos sandalium illud vilioris calceamenti genus significet, quod infernè soleâ ligneâ constat, videtur posse derivari à σανὶς, sanis, genit. σανίδος, sanidos, tabula, asser, à quo per diminutionem *sandalion*, quasi *sanidalion* efformetur. (Iud. cap. 10. 3.; c. 16. 11.; Is. 3. 18.; Matth. 10. 10.; Marci 6. 9; Act. 12. 8.)

SAPPHICUS: σαπφικὸς, sapphicòs, p.b., denominativum deductum à σαπφὼ, sapphò, poëtissà. Hinc ver-

versus sapphicus dicitur, quem illa composuit, cùm sit una ex septem Poëtis Lyricis. Hisce versibus undecim syllabis constantibus in suis hymnis Ecclesiasticis utitur Ecclesia. Ut est iste versus sapphicus: *Iste Confessor Domini colentes*, Hujus quioque pedes hoc ordine disponuntur, choreus, spondeus, dactylus, & duo chorei. Hasce suaves modulationes sacris suis immiscet Ecclesia, ut dum versuum consonantia auribus adblanditur, suaviùs sacris Mysteriis animum imbuat. Post ternos autem sapphicos, ut fit in odis, versus adonius intermiscetur: qualis est hic, *Sancte Joannes*.

SAPPHIRUS: σάπφειρος, *sappheiros*, latinè penultimâ productâ propter diphthongum græcam in i longum conversam, quamvis à Græcis hoc non observetur. Est gemma cærulei coloris, purissimi ultramarini, per omnia cælum serenum referentis, aureis punctis collucens. Cùm autem cæruleus, & aureus color in scutis præstantissimi habeantur; In Cap.21 Ap.Annot 9. meritò sapphirus est imperii, & principatus symbolum, ut demonstrat, post Cassanæum, Alcazar. Propterea Pontifices, & Cardinales dum Ecclesiæ principes inaugurantur, sapphiro exornantur: tum ad eorum cœlestem dignitatem, & potestatem designandam; tum ut ad vitam superiorem, & penè cœlestem, mens eorum assurgat: dum suprà mundana omnia sic honorificè sublimantur. Ob ejus coloris præstantiam, & dignitatem thronus Dei ex sapphiro compositus ostenditur. Ità 70 seniores Israël, cum Moyse, Aaron, & quatuor hujus filiis, Ex.24.10. *viderunt Deum Israël, & sub pedibus ejus, quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cœlum cum serenum est*. Sapphirinus enim, p.b., græcè σαπφείρινος, ספיר *sapphirinos*, à sapphiro formatur. In Textu hebraico dicitur *bassappir*, sapphiri: *sappir* enim est *sappir*. sapphirus, & aliquibus crystallus. Similiter ab Ezechiele, in lignum regalis, & supremæ majestatis, Ezech.1. 26. uidebatur *quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni*, cui mysticis coloribus adumbrata persona humana, Deum repræsentans, insidebat. In Ex.28.18. summi Pontificis Rationali sapphirus in secundo ordine secundum locum tenebat: *In secundo carbunculus, sapphirus, & jaspis*. Sicuti in novâ, & Ap.21.19. cœlesti Jerosolymâ, quam describit Joannes, *secundum fundamentum sapphirus*. Hanc gemmam ferunt vim habere cordis roborandi, visum acuendi, melancholicos humores, & quartanas ex ipsis provenientes pellendi. Est quoque spei cœlestis hieroglyphicum: quâ secundus Apostolus Andreas prædicasse censetur, & per hoc secundum fundamentum designatus. Ipsi quoque secundus Symboli articulus de divinâ Filii ex Patre cœlesti generatione attribuitur: cujus Divinitas à sapphiro subindicatur. Hujus vocis origo, ut ex dictis patet, potiùs est hebraica quàm græca: etsi Græcis ità familiaris facta, ut ipsorum vernacula sit existimanda.

SAPROPHILUS: σαπρόφιλος, *saprophilos*, p. b., deformium amator. Est enim à σαπρὸς, *sapros*, quod propriè marcidum significat, & φίλος, *philos*, amicus. Ità vulgò eos vocatos testatur Augustinus, qui deformia videntur amare, in quibus tamen quamdam pulchritudinem, quæ placeat, debent observare. Nam sicuti malum ut malum amari non potest; ità deforme ut tale placere non potest: cùm pulchritudo in quâdam proportione objecti cum potentiâ consistat. Nam pulchrum est quod visum placet. Dicit autem D. Augustinus: *Num possumus amare nisi pulchra? nam etsi quidam videtur amare deformia, quos vulgò græci σαπροφίλους, saprophilus, vocant, interest tamen quantò minùs pulchra sint, quàm illa quæ pluribus placent. Nam ea neminem amare manifestum est, quorum fœditate sensus offenditur*. Musicæ l. 6. c.13.

SARCASMUS: σαρκασμὸς, *sarcasmòs*, ironiæ genus, dicacitas concinna, subsannatio. Oritur à verbo σαρκάζω, *sarcázo*, amarulentè rideo, subsanno, diducto ore rideo: cujus præt. pass. est σεσάρκασμαι, *sesárcasmai*, & hinc ablato augmento fit *sarcasmòs*. Cùm ergò sit ironiæ species, inter figuras rhetoricas sententiarũ reducendus, quo nonnunquàm utitur S. Textus; ut illud Salomonis: *Lætare ergò juvenis in adolescentiâ tuâ*. Nam ironica esse hæc verba probabiliùs tenent multi Hebræi, S. Bonaventura, Liranus, & alii Interpretes. Eccl.11. 9. Se quoque in peccatorum morte, ac voluntariâ perditione divinam Sapientiam sarcasmis usuram, asserit: *Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quod timebatis advenerit*. Prov. 1. 26.

SARCOPHAGIA: σαρκοφαγία, *sarcophagía*, latinè penultimâ correptâ in rigore, nisi græcus accentus, ut in his assolet, retineatur. Est esus carnium, à σὰρξ, *sarx*, genit. σαρκὸς, *sarcòs*, caro, & φάγω, *phágo*, edo, quod tamen verbum in præsenti parùm est usitatum. Sarcophagia ante diluvium, saltem apud posteros Seth, non videtur fuisse in usu: etsi Caini nepotes, sicut luxu, & delitiis magis affluebant; ità & carnes esitasse probabiliùs existimantur. Post diluvium tamen imminutâ herbarum, & fructuum perfectione, carnes comedendi omnibus facultas est concessa, ejusque usus ab omnibus introductus. *Omne quod movetur*, dixit Dominus, *& vivit, erit vobis in cibum, quasi olera virentia tradidi vobis omnia*. Unde D.Th. Gen.9.3. ait, *Ejus carnium videtur esse post diluvium introductus*. Quia verò hoc pertinet ad quasdam delitias, & curiositatem vivendi, ut populus Dei in Lege veteri ad simpliciorem victum reduceretur, Deus *multa in genere animalium eis prohibuit, non autem in genere terræ nascentium*. Aliàs cibus hominis ordinarius erat panis: *Initium vitæ hominis aqua, & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem*. Quod non solùm significat 1.2.q.102. a.6.ad 2. Eccl. 29. 27. sub Mundi primordia ità homines victitasse; sed etiam quòd summa, & caput ad vitam requisitorum, sit aqua, & panis: nam in Textu græco dicitur ἀρχὴ, *arche*, idest principatus, seu principale. Alibi tamen alia subjungit minùs principalia, sed necessaria saltem secundum quid: *Initium necessaria rei vitæ hominum, aqua, ignis, & ferrum, sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & vestimentum*. Etsi sarcophagia à Deo concessa, ab illâ tamen superstitiosè abstinebant Encratitæ. Nam, ut de ipsis diximus, non vescebantur carnibus, easque omnes abominabantur. Sicque faciebant diversis de causis Manichæi, & Priscillianotæ: de quibus omnibus ridicula planè, & scelesta, ab Augustino, & aliis narrantur. Quòd autem in Ecclesiâ Catholicâ car- c.39.31.

nium

nium esus aliquando vetetur, hoc non fit ad discrimen inter cibos mundos, & immundos observandum, ut nos carpunt hæretici; sed propter abstinentiam, obedientiam, & carnis mortificationem.

SARCOPHAGUS: σαρκοφάγος, *sarchophágos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Ità græcè dictus carnium comestor, aut vorax: à dictâ voce *sarx*, caro, & φάγος, *phágos*, edax, vorax. Sarcophagus, ut testatur Isidorus, dictus est lapis quidam: *Eò quod corpora defunctorum condita in eo, infrà 40 dies consumantur. Nascitur autem in Troade, fissilique venâ scinditur. Sunt & ejusdem generis in oriente saxa, quæ etiam viventibus alligata erodunt corpora.* (Orig. l. 16 c. 4.) Hinc fit ut sarcophagus ponatur pro sepulchro, & loculo: etsi tali saxi genere non componatur. Ut patet inter alia ex actis S. Guthlaci apud Surium: ubi narratur, quòd *per id tempus virgo quadam Eburga, filia regis Adulphi, virginum Deo sacratarum venerabilis Abbatissa, plumbeum sarcophagum, linteumque delicatum intùs involutum B. Guthlaco devotè transmisit, humiliter, & obnixè rogans, ut in die obitus sui, se in illo permitteret sepeliri.* (Surius 11. Apr.) Et ipse Augustinus docet arcam in quâ mortuus ponitur jam omnes *sarcóphagon* vocare. (De Civit. Dei l. 18. c. 5.) Quo nomine potiori jure donari potest illud terræ genus corpora 24 horarum spatio exedens. Quale esse ferunt in cœmeterio Patrum Capucinorum Bononiæ, ut & ipsi mihi retulerunt. Tale quoque esse Pisis, & Romæ, ex Terrâ sanctâ allatum, memoriæ traditum est.

SARDIS: σάρδεις, tantùm in plurali ità dicitur urbs Lydiæ insignis, olim Crœsi regia, unaque ex illis septem Ecclesiis, ad quas Joannes scribere jussus est. *Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe*: (Ap. 3. 1.) Sardium videlicet Episcopo. De quo incertum quis tunc fuerit: etsi aliqui velint fuisse Zosimum. Hoc enim nomen græcè ζώσιμος, *zósimos*, p.b., vitalem, aut vivum significat, à ζωή, *zoí*, vita. De isto autem Episcopo dixit Joannes: *quia nomen habes quòd vivas, & mortuus es.* (Ib.) Sed nomen hîc potiùs videtur poni pro famâ. Nam apud vulgum bonâ famâ potiebatur, & vigilantis pastoris nomen sibi conciliaverat. Attamen coràm Deu plurimi, qui hominum opinione rectissimè suo munere fungi putantur, in multis desides reperiuntur.

SARDIUS: σάρδιος, *sárdios*, gemma, quæ & sardo, & sarda. Videlicet à Sardiniâ Insulâ, quòd illîc excellentior inveniatur: hæc autem regio græcè σαρδὼ, *sardò*, aut σαρδὼν, *sardon*, appellata. Alii à sardâ pisce dictam volunt, quòd ejus colorem referat, & carnis humanæ similitudinem: à quâ vulgò *carnerina*, & corruptè *cornerina* nuncupatur. (אדם) Hebraicè, ut explicat Pagninus dicitur *ódem*, sardius, quamvis ab aliquibus pyropus, aut rubinus (ódem.) exponatur: scilicet à radice *adám*, rubuit. (אדם) De Supremo, in throno suæ majestatis sedente, dicit S. Joannes: (adám. Ap. 4. 3.) *Qui sedebat similis erat aspectui lapidis jaspidis, & sardinis.* Quia sardius rubei, & sanguinei coloris, homini gaudium, & risum movens, ut ait Abulensis, & feris terrorem incutiens, ut dicit Aretas, symbolum est Divini judicii severitatis: quod quidem Angelis bonis, & justis acceptum est; sed malis, qui vitam bestialem duxerunt, terribile. In summi Pontificis Rationali sardius primum tenebat locum: *In primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus.* (Ex. 28. 17.) Et primus quoque in ornamento regis Tyri, allegoricè Luciferi, ab Ezechiele describitur: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, &c.* (Ezech. 28. 13.) In cœlesti verò Metropoli, inter pretiosissima ejus fundamenta, quæ ipsius inæstimabile pretium, firmitatem, & perennitatem indicant, sexto recensetur loco. Fundamentum *sextum sardius.* (Ap. 21. 20.) Hunc & vulneribus ferro inflictis, & tumoribus mederi narrat Epiphanius: sanguinemque undequàque fluentem prodigiosè sistere, asserit Boëthius. Et ideò sexto Apostolo Bartholomæo excoriatu, & sexto articulo, qui secundùm Alcazar est de Christi ab inferis, & morte resurrectione, adaptatur.

SARDONIUS: σαρδόνιος, *sardónios*, p. b., à supradictâ voce *sardo*. Hinc herba quædam sardonia dicta, eò quòd copiosè in Sardiniâ pullulet. Ranunculus à Latinis vocatur, quæ juxtà Dioscoridem non solùm mentis alienationem inducit; sed eas convulsiones facit, ut risus speciem exhibeant. Quare sardonius risus, pro risu ficto, transivit in adagium. Talis autem risus tandem morte terminatur. Quapropter optimè quadrat in hujus mundi risum, qui vero gaudio caret, feras lachrymas ciet, & mortem æternam inducit. Ideò Salomon ait: *Risus dolore miscebitur, & extrema gaudii luctus occupat.* (Prov. 14. 13.)

SARDONYCHUS: σαρδονυχὸς, *sardonychós*, p. b., gemma eadem quæ sardonyx, de quâ posteà. Formatur ab hujus genitivo: nempe à σαρδόνυξ, *sardónyx*, genit. σαρδόνυχος, *sardonychos*. De Sapientiâ Job enunciavit: *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.* (Iob. 28. 16) Textus hebraicus legit *sciòham*, (שהם) idest sardonyx, aut secundùm alios onyx. Hunc locum tropologicè exponens D. Gregorius, dicit: *Sardonychus quippe terræ rubræ similitudinem tenet, sapphirus verò aëream habet speciem. Possunt ergò in sardonycho per terram rubram homines, in sapphiro autem per aëream visionem Angeli designari.* (Mor. l. 18. c. 30.) Et cap. sequenti allegoricè docet per sardonychum lapidem Patres V. Testamenti, per sapphirum novæ Legis prædicatores exprimi posse. Hos quippe, & alios infinito intervallo divina Sapientia præcellit.

SARDONYX: σαρδόνυξ, *sardónyx*, latinè, propter *omicron* vocalem brevem, penultimâ correptâ, etsi Græcis sit vox paroxytona. Gemma ità dicta à sardio, & onyche: nam & aliquam formam unguis humani retinet, ὄνυξ, *ónyx*, græcè dicti. Rubescit enim ut sardius, & ad candorem vergit uti onyx. Teste Plinio triplice rutilat colore. Nam in parte inferiori nigrescit, in mediâ albicat, & in summâ rubescit. (L. 37. 6.) Eum noxios humores ex oculis educere, animi tumorem reprimere, lætitiam inducere ferunt Authores. Et ideò sicut est cælestis Jerosolymæ quintum fundamentum, (Ap. 21. 20.) adaptatur quinto inter Apostolos Philippo, ob ejus passionem, candorem, & alacritatem. Quinto quoque Symboli articulo, de Christi ad inferos descensu, ibique dæmonis fastum comprimentis, & Patres in limbo exhilarantis, applicatur.

SA-

SATRAPA: *σατράπης*, *ſatrápes*, latinè penultimâ correptâ, etſi græcus accentus in eâ ponatur. Vox græca, ſed à Perſis derivata, ſignificans præfectum, & provinciæ præſidentem. Hinc *σατραπεία*, *ſatrapia*, p.l., præfectura, ſeu, ut habet Suidas, provincia. Quæſt. ſup Jud. l. 7. q. 17. Et Auguſtinus ait: *Satrapiæ dicuntur, quaſi parvæ regna, quibus Satrapæ præerant, quod nomen in illis partibus cujuſdam honoris eſt ſive fuit*, Loquitur de ſatrapiis Philiſtinorum, de quibus mentio primùm in Scripturis occurrit, quas Dominus filiis Iſraël, in terrâ Ghanaan, reliquit non ſubjugatas, Idque tum ad præliandi exercitium, tum ad experiundos Iſraëlitas, quomodò ſe cum illis gererent, & in caſu prævaricationis, ab ipſis, & ab aliis quibuſdam gentibus, tamquàm Dei flagellis caſtigarentur. Reliquit ergò Jud. 3. 3. *Dominus quinque ſatrapas Philiſtinorum*: qui hebraicè סרנים *ſeranim*, ideſt principes, præfecti, ſatrapæ, reguli, dicuntur. Hos in primo Regum Samuel recenſet, 1. Reg. 6. 17. deſumpto provinciarum nomine ab ipſis primariis civitatibus, quæ erant Azotus, Gaza, Aſcalon, Geth, Accaron. Eàdem voce utitur Liber Dan. 3. 2. Danielis, narrans res in Chaldeâ geſtas, quæ Perſię conterminą, faciliùs hac voce perſicâ uti debuiſſet. Ideò legitur quòd ad dedicationem aureæ ſtatuæ, rex Nabuchodonoſor *miſit ad congregandos ſatrapas, magiſtratus*, &c.. Chaldaicè tamen dicitur אחשדרפניא *achaſcdarpenaid*, ideſt principes, aut ſatrapę. Eò magis liber Eſther talem vocem ſibi vendicare debet, qui narret hiſtoriam geſtorum in Suſan Perſiæ Metropoli, ſub Aſſuero, procul dubio Perſarum rege. Hic optimè Darius Hyſtaſpis exiſtimatus: dictus tamen Aſſuerus, nominè omnibus Medorum regibus communi, quia Medos regebat perſico ſubditos imperio. Ibi ergò legitur, quòd ferale de Judęis omnibus trucidandis edictum Eſther 3. 12. *ſcriptum eſt, ut juſſerat, Aman ad omnes ſatrapas regis*, hebraicè *achaſcdarpenim*: qui debebant eſſe 127, ſi ſingula provincia à ſuo ſatrapâ gubernabatur.

SATYRA: *σατύρα*, *ſatyra*, latinè penultimâ correptâ, etſi Gręci aliis regulis utentes eam producant accentu. Eſt carmen mordax, quo alicujus mores carpuntur. Ejus vocis variæ à variis latinæ referuntur etymologiæ. Alii gręcum etymon ipſi attribuunt: inter alios Donatus in Terentium ait: *Deinde aliud genus fabulæ, ideſt ſatyra ſumpſit exordium, quæ à ſatyris, quos illotos ſemper, & petulantes legimus, vocitata eſt*. Hinc ſatyricus, p.b., pro mordace, vox inter omnes Doctores uſitata, illum notantes qui ſatyris delectatur, & dicacitatibus. Et meritò: nam ſicut ſatyri honeſtiorum mulierum pudicitiæ inſidiari, ut fabulæ narrant, eaſque perſequi ſolebant; ità ſatyrici etiam bonorum mores inſequuntur. Hinc Juvenalis ob ſatyrarum præſtantiam, Poëta ſatyricus nuncupatus. D. Bernardus tamen per Satyricum Perſium, etiam ſatyrarum ſcriptorem, intelligit, dum ait, de iis qui ſcire volunt, eo fine tantùm ut ſciant, Sup. Cant. ſerm. 36. *qui profectò non evadent ſubſannantem ſatyricum*. In Theologiâ morali de ſatyris idem, ac de libellis famoſis pronunciandum. Nam æquè ac iſti morte luendæ ſatyræ grandiores, dum ſcilicet in particulares perſonas ſcriptis publicis ſatyricum dentem exerunt. Nomen autem *σάτυρος*, *ſátyros*, à voce *σάθη*, *ſáthe*, quæ pudendum virile ſignificat, eſt derivatum: ut licentioſo, & parùm pudico penicillo ſatyri depingi ſoliti. Hincque *σατυρισμὸς*, *ſatyriſmòs*, pronitas ad venerem intelligitur, & ſatyriaſis ejuſdem ſignificati. Sed iſta vox etiam totius corporis cancrum ſignificat, qui adeò pellem deturpat, ut ſatyrorum corpus referat.

SCAMMA: *σκάμμα*, foſſio, ludorum cavea. Ità dicta à verbo *σκάπτω*, *ſcápto*, fodio, quod in pręt. paſſ. facit *ἔσκαμμαι*, *éſcamma*, foſſus ſum, & inde rejecto augmento ſyllabico fit ſcamma. Vox hæc apud Tertullianum, & Hieronymum reperitur, per quam aliqui intelligunt ipſam theatri concavitatem, in quâ ludi repræſentabantur: alii ipſos theatri limites, voce translatâ à ſylvarum limitibus, qui foveæ effoſſione formabantur. Significat etiam ipſam foveam, quam ludi gratiâ ſaltatores ſubſaltabant, aut erat ipſius curſus terminus, aut limes. Ideò Petrus Chryſologus ait: *Quoties nobis à Deo dives ingeritur purpuratus, quoties vulneratus pauper apponitur, toties nobis miſericordiæ ſcamma panditur, toties nobis ſtadium pietatis aperitur*. Serm. 124 de div. & Laz. Tertulliani Interpres La Cerda per ſcamma propriè locum certaminis in quo Athletæ pugnabant, intellexit, ubi ille ait: *Itaque epiſtates veſter Chriſtus Jeſus, qui ſpiritu vos unxit, & ad hoc ſcamma perduxit*. Tert. ad Mart. c. 3. Eandem vocem habet Caſſianus dicens: *Adbuc in colluctatione quis, & (ut ità dixerim) ſcammate conſtitutus, quamvis vincere ſoleat*, &c.. Coll. l. 6. c. 16. Ubi Annotator aſſerit quòd Græcis ſcamma ſit ſtadium, arena, ſeu locus, in quo athletæ certabant, ità dictus à verbo *ſcapto*, fodio, quòd foſsâ eſſet circumſcriptus. Vox eſt gręcis Authoribus, & Chryſoſtomo præcipuè frequens.

SCANDALUM: *σκάνδαλον*, *ſcándalon*, p.b., offenſio, offendiculum. Ità dictum eſt à ruinâ, quòd ſit occaſio cadendi, ſi quid eunti obſtet: ſcilicet à verbo *σκάζω*, *ſcázo*, claudico, flecto, inclino, eò quòd offendiculum claudicare faciat. Alii ejus originem trahunt à voce *σκαμβὸς*, *ſcambòs*, à dicto verbo derivatâ, & ſignificat obliquum: eoque nomine vocant illum bacillum, quo muſcipula aperta detinetur, & cui eſca alligatur; ut mure eam erodente muſcipula claudatur. Hebraicè ſcandalum dicitur מוקש *mokéſc*, ideſt laqueus, ruina, offendiculum, à radice יקש *jakáſc*, offendit, irretivit. Propriè verò ſcandalum tria ſignificare ſolet: nempe ipſum offendiculum, quod in viâ objicitur: offenſionem pedis ad hujuſmodi offendiculum: & ruinam, ſeu lapſum ex tali offenſione provenientem. Ex. 10. 7. Ità metaphoricè tria ſignificat: dictum, vel factum alterius quo proximus offenditur: ipſam proximi offenſionem: & lapſum, ſeu peccatum ex tali offenſione. Uno ex his tribus modis ſumi ſolet ſcandalum in Scripturis. Et quidem primo modo ſæpiſſimè, quod pręcipuè intelligitur, dum cavetur, ne puſilli ſcandalizentur. Pſ. 49. 20. De quo dicit Dominus, *Adverſus filium matris tuæ ponebas ſcandalum*: & ità 70 legunt *ſcándalon*, ſed Hebræus hîc habet דפי *dòphi*, ideſt multum malum, & ſecundùm Hieronymum, opprobrium. A Theologis primo, & tertio modo conſideratur: nam ſecundo modo non eſt peccatum, niſi lapſus ex tali offenſione ſequatur. Unde meritò viri probi ex aliorum malis dictis, & pejoribus factis

offenduntur. Scandalum autem primo, & tertio modo non potest cadere in viros probos, ut ait D. Thomas, [2. 2. q. 43. a. 5.] *In his qui perfectè Deo adhærent per amorem scandalum non invenitur, secundùm illud ps. 118, pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.* Hìc hebraicè dicitur *michsciol*, [מִכְשׁוֹל *michsciol*.] offendiculum, à verbo *chascial*, impegit, offendit. In articulo verò sequenti à fortiori probat Angelicus de scandalo activo, quod magis perfectioni repugnat. Duplex siquidem scandalum distinguitur: & primo modo jam dicto vocatur activum; tertio autem modo passivum. Activum optimè ab eodem S. Doctore definitur: [Sup. a. 1. c.] *Dictum, vel factum minus rectum, præbens occasionem ruinæ.* Quod subdividi potest in generale, & speciale. Generale est illud minùs rectum, quod quidem alterum trahit in ruinam, sed non fit eo fine ut alter peccet. Speciale fit eâ intentione ut proximus peccet, & Deum offendat: quod propriè est peccatum diabolicum, & rarum inter homines, estque speciale peccatum correctioni fraternæ ex diametro oppositum, ac malitia specialis in confessione aperienda. Tertio modo est scandalum passivum, nempe lapsus, seu peccatum illius qui scandalizatur. De quo dicit S. Hieronymus: [In Cap. Matth. 15.] *Quod græcè scandalum dicitur, nos offensionem vel ruinam, & impactionem pedis possumus dicere.* Nam scandalum passivum est illa ruina, quam proximus facit occasione alterius dicti, aut facti. Quod etiam subdividitur: nam aliud est datum, quod oritur ex alterius dicto, vel facto minus recto; aliud acceptum, quod occasione operis boni committitur. Dividitur etiam passivum in scandalum pusillorum, & Pharisæorum. Quam divisionem ità quidam intelligunt, ut cum aliâ coincidat: ità ut scandalum pusillorum sit datum, & Pharisæorum acceptum. Alii utrumque esse acceptum asserunt, cum hoc solo discrimine, quòd scandalum pusillorum sit acceptum ex ignorantiâ, Pharisæorum verò ex malitiâ. Alii denique majoris claritatis gratiâ scandalum passivum ità dividunt, ut trimembris divisio constituatur: scilicet in scandalum ex malitiâ, ignorantiâ, & infirmitate. Primum est ex opere bono, secundum ex opere aliquam mali speciem habente, tertium ex opere malo. Primum est pharisaicum, secundùm pusillorum, tertium infirmorum, seu fragilium ad peccandum. Utrumque scandalum, activum, & passivum, ob materiæ parvitatem potest esse veniale; aliquando peccatum ex se veniale, propter graves circumstantias, fit scandalum activum grave. Nec quidquam de scandali gravitate imminuit id quod dicit Christus: *Necesse est enim ut veniant scandala.* Nam, ut ait D. Thomas, [Matth. 18. 7.] *hoc non est intelligendum de necessitate absolutâ, sed conditionali*: [Sup. a. 8. ad 1.] eo sensu quo necesse est futura à Deo prænunciata evenire. Quæ non ideò futura sunt, quia Deus prænunciavit; sed ideò prænunciata, quia verè futura. Præterea necesse est ut veniant scandala ratione finis: [P. Th. Ib.] *Quia utilia sunt ad hoc ut qui probati sunt, manifesti fiant; vel necesse est evenire scandala, secundùm conditionem hominum, qui sibi à peccatis non cavent.* Ex dictis patet sæpissimè in Scripturis scandalum sumi primo, & tertio modo: largiùs verò sumi scandalum, dum Petro passionem dissuadenti respondit Dominus, *Vade post me Satana, scandalum es mihi.* [Matth. 16. 23.] Nam lato modo sumitur hìc scandalum, pro quolibet impedimento, quantùm erat ex se apto, ad sanctum propositum impediendum. Nisi dicatur scandalum secundo modo; quia Christus offendebatur ex indiscretâ illâ, & importunâ Petri increpatione. A voce *scandalon*, græcè fit σκανδαλίζω, *scandalizo*, offendo; quod verbum latinis est satis familiare.

SCAPHA: σκάφη, *scaphe*, vas concavum, lembus. Deducitur à verbo σκάπτω, *scapto*, fodio, excavo, cujus præteritum ἔσκαφα, *éscapha*, fodi, & hinc ablato augmento *scaphe* immediatè derivatur. Scaphæ ergò, quia excavatæ, sunt parvula navigia, quæ in littoribus ad manum esse solent, aut ad navium puppim alligari. Scaphis usos fuisse Joppitas ad Judæos, sub amicitiæ specie, submergendos legimus. Nam *rogaverunt Judæos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant.* [2. Machab. 12. 3.] Scapha verò illius navis Alexandrinæ, quæ Apostolum in Italiam vehebat, magnâ tempestate jactata, vix potuit ex undis eripi: ut ait S. Lucas, ad procellæ magnitudinem significandam, *Vix potuimus obtinere scapham.* [Act. 27. 16]

SCAPHISMUS: σκαφισμὸς, *scaphismós*, tormenti crudelissimi genus, in quo Martyres inter duas parvulas scaphas includebantur, exerto solo capite, manibus, & pedibus. His melle perunctis, vesparum aculeis, & aliis tormentis illi barbarè vexati, & ad comedendum etiam cruciatibus adstricti, propriis immunditiis, vermibus, & putredine, lentè consumebantur. Quod etiamnùm apud Persas in gravioribus delictis usitatum: hocque tormenti genus apud Plutarchum enarratur in Artaxerxis vitâ. Scaphismus deduci potest ab ipso verbo græco σκαφίνομαι, *scaphénoma*, scaphis necor; aut ab ipsâ dictione *scapha* eruatur.

SCELETUS: σκελετὸς, *skeletós*, p. b., osseus, aridus, cadaver exsiccatum. Oritur à verbo inusitato σκέλλω, *skello*, attenuo, sicco. Tales sceletos ad ossium compagem observandam efformat anatome: Tales quoque Fidelium oculis exhibet Ecclesia, ad mortuorum jugem memoriam conservandam, & mortem ipsam, ad vivorum piam admonitionem, repræsentandam.

SCENA: σκηνὴ, *skéne*, tentorium, tabernaculum, theatri portio. Ejus origo est à σκιά, *skiá*, umbra, quia tabernaculum umbram inducit. D. Jo. Chrys. arguens eos qui in nuptiis celebrandis scenicos vocant, ait; *Quare eos qui in scenis, & orchestris operam locant, vocas?* [Hom. 56. in 29. Gen] Ex hoc faciliùs intelligetur, quænam esset ars illa scenofactoria, cui Paulus operam dabat. Nam, ut nulli Fidelium pro victu, & vestitu molestus esset, & ut ostenderet sic laborantes oportere suscipere infirmos, nec se lucra temporalia sectari, sed animas venari; cùm esset Corinthi, habitabat cum Judæo quodam Aquilâ, eò quòd ejusdem erat artis. *Erant autem scenofactoriæ artis.* [Act. 18. 3.] Erat ergò ars tabernacula, aut tentoria conficiendi. Syrus vertit *opifices conopæorum*: alii verò legunt *aulæorum*. Græcus tamen habet σκηνοποιοὶ, *skenopoi*, seu latino modo scenopœi, idest scenarum factores, seu opifices; quæ ars est σκηνοποιΐα, *skenopiia*, & latinè scenopœ-

nopœia, ſcenarum effictio, à verbo πήγω, pigo, facio, formo, fingo.

SCENICUS: σκηνικὸς, skenicós, p.b., ad ſcenam pertinens, qui in ſcenis perſonam agit. Hinc ſcenici ludi apud Gentiles uſitatiores, & quorum enormem turpitudinem, proſequitur Auguſtinus: non ſolùm lib. primo de Conſenſu Evangeliſtarum, præſertìm contrà fœdiſſimos ludos ſcenicos ad Floram matrē placandam; ſed adversùs ipſos ſcenicos alibi ferventer agit, & ipſos acriter perſtringit. Narrat enim in honorem Berecynthiæ, omnium Deorum matris,
De Civ. Dei l.2.c.4. quòd *talia in publicum cantitabantur à nequiſſimis ſcenicis, qualia non dico matrem Deorum, ſed matrem qualiumcumque ſenatorum, vel quorumlibet honeſtorum virorum: immò verò qualia, nec matrem ipſorum ſcenicorum deceret audire.* In Eccleſiâ Catholicâ ſcenici infames habentur, & ſunt irregulares. Non ſic apud Græcos Gentiles, qui, ut exprobrat Auguſtinus, cùm ſibi perſuaderent ludis ſcenicis, etſi turpioribus, Deos ſuos honorari, non voluerunt eos honore indignos exiſtimare, per quos
c.11. Dii tam inſignibus afficiebantur honoribus.

SCENOLOGIA: σκηνολογία, skenologia, latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus, ut fit in ſimilibus terminationibus, in eâ reſervetur. Ità dicta obſcura, & umbroſa locutio: à σκηνὴ, skéne, tentorium, umbraculum, & λόγος, lógos, ſermo. Scenologiam vocavit Petrus Bleſenſis Ægyptiorum doctrinam, quia ſub variis ſymbolis, & hieroglyphicis, res myſterioſas adumbrabant. Ut innuimus in *Pantologia*, varias doctrinas ſub uberis, & lactis ſymbolo deſignans ait, quòd ſecundum uber fuit
Serm.3. Ægypti, de quo manavit lac *acetoſum, quia multis amaritudinibus reſperſa eſt dulcedo humanæ felicitatis.* Additque lac illud eſſe ſcenologiam.

SCENOPEGIA: σκηνοπηγία, ſkenopegia, latinè penultimâ correptâ, niſi accentu græco efferatur. Eſt tabernaculorum fixio: à σκηνὴ, ſkéne, tabernaculum, & verbum πήγω, pigo, fingo, ſtruo, pro quo uſitatum eſt apud Græcos verbum πήγνυμι, pégnymi, ejuſdem ſignificati. Ab Hebræis dicebatur *chag aſſuccôth*, ſolemnitas tabernaculorum, non *ſacot*: ſcenopegia nempe, ſeu Feſtum tabernaculorum,
חג הסכות chag aſſuccôth. quod 15 die menſis ſeptimi Tiſri, qui ex parte noſtro Septembri reſpondebat, celebrabatur. Erat autem in memoriam illius beneficii, quo Deus Judæos voluit habitare in tabernaculis, cùm egreſſi ex Ægypto, per annos 40 verſarentur in ſolitudine. Et ideò per octiduum, ut ſuperſtitiosè nunc etiam ab Hebræis obſervatur, in tabernaculis habitabant, ex pulchriorum arborum ramis, in eum finem conſtru-
Lev. 23. 34 ctis: Ità mandaverat Dominus Moyſi: *A 15 die menſis hujus ſeptimi, erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus Domino.* Porrò inter octo feſta, quæ præceperat Dominus celebrari, hoc erat ſeptimum, ſeptimo menſe, ſeu lunâ ſeptimâ (primam enumerando illam, cujus plenilunium erat poſt æquinoctium vernum) obſervandum. Ità fiebat aliquando, ut ſeptima luna ferè toti Septembri reſponderet. Incipiebat autem Scenopegia à veſperâ ſequente 14 diem menſis Tiſri. Nam Hebræorum more, & Dei ordina-
v. 32. tione, *à veſperâ uſque ad veſperam*, celebrabant *ſabbata ſua.* Per ſeptem dies Scenopegiæ feſtum ce-
v.41. lebrabatur, juxtà Domini mandatum, *Et habitabitis in umbraculis ſeptem diebus*: quibus varia offerebantur holocauſta, & alia ſacrificia. Ità tamen, ut primus dies eſſet *celeberrimus atque ſanctiſſimus*, v.35.
omne opus ſervile non facietis in eo. Cæteris autem ſex diebus non tenebantur ſab operibus ſervilibus vacare: ſed lætis conviviis, & ſacrificiis à Deo ordinatis, & aliis ſpontaneis oblationibus eos tranſigebant. Octavus autem dies vocabatur feſtum cœtus, atque collectæ, ex numeroſiore populi coadunatione, qui illo die ſolemniter convenire debebat. Dicebatur enim collectæ, ut explicat Em. Sà, feſtum populi ad celebritatem collecti: hebraicè *ugatsereth*, ideſt cœtus, collectio, aut prohibitio, dies feriatus, & metonymicè cœtus ferians, à radice *ugatsar*, clauſit, continuit, coërcuit imperando. Hoc quoque die ceſſabant opera ſervilia: nam *dies quoque octavus* v.36.
erit celeberrimus atque ſanctiſſimus, & offeretis holocauſtum Domino. Quòd verò, ut & primo die, opera ſervilia vetarētur, patet ex ipſis Domini verbis: *Die primo ac die octavo erit ſabbatum, ideſt* v.39.
requies. Et hoc ultimum feſtum celebrabatur in gratiarum actionem pro Terræ ſanctæ poſſeſſione, pro fructibus illo anno collectis, & pro feſtis feliciter celebratis. Erant verò in univerſum hæc octo: Sabbatum, Neomenia, Paſcha, Pentecoſte, Feſtum tubarum primo die menſis Tiſri, Feſtum expiationis decimo die, Scenopegia, Feſtum collectæ. Primū erat in memoriam creationis: ſecundum gubernationis: tertium exitus ex Ægypto: quartum datæ Legis: quintum ob Iſaaci liberationem, vel quòd muri Jericho ad tubarum ſacerdotaliū ſonum corruerint: ſextum expiationis ad memoriam ſceleris iſraëlitici, ob vituli aurei adorationem illo die condonatam. Hac voce græcâ *ſcenopegia* cœperunt uti Hebræi, poſtquàm Græci Aſiâ potiti ſunt. Quare in lib. 1. Mach. dum narratur quòd Jonathas ſummus Sacerdos, & dux populi, ornatu pontificio cœperit indui, dicitur: *Et induit ſe Jonathas ſtolâ ſanctâ ſep-* 1. Mach. 10.21.
timo menſe, anno 160 (nempe regni Græcorum) *in die ſolemni ſcenopegiæ.* Scenopegia etiam vocabatur unum ex aliis feſtis, poſteà illis octo additis: inter quæ præcipuum erant Encænia illa, primùm à Judâ Machabæo celebrata, dum templum à Gentilibus prophanatum expurgavit. Quia verò magnâ cum feſtivitate per octiduum adinſtar Feſti Tabernaculorum celebratum erat; ideò dies quoque ſcenopegiæ nuncupatur. Ità ſcribunt Judæi Jeroſolymitani fratribus ſuis in Ægypto degentibus. *Et nūc* 2. Mach. 1. 9.
frequentate dies ſcenopegiæ menſis Caſleu. Hic mēſis erat decimus: ex quo ſatis patet ſacrum Textum non loqui de Feſto Tabernaculorum, qui in menſem ſeptimum incidebat. In eundem Encæniorum diem videtur incidiſſe feſtum illud à Judæis quotannis habitum, in memoriam ignis ad Nehemiæ preces è cœlo recepti. Quapropter in ſecundâ epiſtolâ ſcribunt: *Ut & vos quoque agatis diem ſcenopegiæ, &* v.18.
diem ignis, qui datus eſt, quando Nehemias ædificato templo, & altari obtulit ſacrificia. Joannes autē in ſuo Evangelio non agit de hac ſcenopegiâ, ſed de illâ menſe ſeptimo celebrari ſolitâ: *Erat autē*, in- Jo.7.2.
quit, *in proximo dies feſtus Judæorū ſcenopegia.* Ad quā Chriſtus primo illo die celeberrimo nō aſcēdit, uti fratribus, ſeu cognatis ſuis dixerat: ſed quarto, ſcilicet die illius octavæ, adeòque *die feſto jam me-* v.14.

diante. Si verò primis etiam aderat diebus, saltem tunc in occulto, & incognitus mansit, ut possit dici, eum ad diem festum non ascendisse, videlicet in publico, Scenopegiam non celebrant Christiani, propter rationem quam habet Augustinus contra Faustum Manichæum. Cum quaeris, ait S. Pater, *quid causæ est, ut scenopegia non sit solemnitas Christianorum, si lex à Christo adimpleta est non soluta; respondeo tabernaculum Dei fideles ejus esse, in quibus charitate sociatis, & quodammodò compactis habitare dignatur; & ideò magis illud non observari à Christianis, quia jam Christus in Ecclesiâ, quod illa figura propheticè promittebat, implevit.* Ex quibus verbis Scenopegiæ sensum allegoricum intelligis: & anagogicum si ad cœlestia tabernacula, & æterna referas, haurire potes.

L. 19. c. 10.

SCEPTICUS: σκεπτικὸς, skepticòs, p.b., considerator. Oritur à verbo σκέπτομαι, skeptomæ, considero: ab ejus nempe tertiâ personâ præteriti ἐσκέπται, eskepte, unde rejecto augmento fit *scepticòs*. Hinc quoque σκεπτικὴ, skeptikè, ideſt consideratrix: & Sceptica dicta illorum secta, & Philosophia, qui in omnibus assensum retinentes, semper se dubitare asserebant. Hujus sectæ primus Author Pyrrho Eleus existimatur: unde & Pyrrhonia ab aliquibus appellata, & sequaces Pyrrhonii vocati. Frequentiùs tamen Sceptici, quasi quæsitores, & consideratores, fuere nuncupati: Et tamen aliquid se scire fateri cogebantur, dum se nihil scire noverant, & profitebantur. De his infidelibus, aliorum tantùm sententias oppugnantibus, & se nihil certi nosse fatentibus, meritò cum Apostolo dicitur, quòd superbi essent, & nihil scirent; *Semper discentes, & nunquàm ad scientiam veritatis pervenientes*. Et tamen ipsos non infimæ notæ Philosophi secuti sunt: inter quos & Varro doctissimus in libris suis haud rarò Scepticum agit.

1. Tim. 6. 4.
2. Tim. 3. 7.

SCEPTRUM: σκῆπτρον, sképtron, à verbo σκήπτω, sképto, innitur. Unde sceptrum significat baculum cui innitimur, & virgam regiam, utpotè rectitudinis, justitiæ, administrationis, & securitatis symbolum. Hinc pro ipsâ regiâ dignitate, & regno sumitur: sicut in his verbis, *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est*. Hebraicè *scévet*, ideſt virga, baculus, sceptrum, & hìc pro regiâ authoritate sumi, agnoscunt plurimi quoque Rabbini Veteres, & recentiores. Nam tribus Juda postquàm, reprobato Saule de tribu Benjamin, sceptrum possedit, illud ad Christi adventum usque retinuit. De quo dicit Augustinus: *Quamvis Jacob sceptrum dederit filio suo Joseph ad tempus, Judam tamen præfecit omnibus, Non quòd omnes ex Juda idonei essent futuri, Sed quia Salvator, qui verè rex est, ex eâ tribu oriundus erat secundùm carnem*. Reges autem ex tribu Juda, à Davide usque ad captivitatem babylonicam, regnante ultimo rege Sececiâ, duraverunt. Jechonias tamen Josiæ ex filio nepos, etiam in captivitate jus ad regnum conservavit: & ab Evilmerodacho, qui verisimiliùs fuit Balthassar, Nabuchodonosoris Magni filius, è carcere eductus regiis insignibus usus est. Post captivitatem fuerunt duces è tribu Juda, à Zorobabele ad Assamonæos, seu Machabæos, & hi usque ad Christum. Nam quamvis essent isti ex tribu Levi per lineam paternam, per maternam tamen erant ex tribu Juda, & in eâdem fuerunt insiti. Non soli verò reges Juda, sed aliæ ferè omnes nationes suos reges sceptro donarunt. Sicut autem sceptrum aureum supremum jus, & authoritatem designabat; ità versùs supplicantes protensum, apud Persas misericordiam, & regiam clementiam innuebat, Sic Assuerus versùs Estherrem, *ex more sceptrum aureum protendit manu, quo signum clementiæ monstrabatur*. Ubi hebraicè dicitur *sciarbit*, ideſt virga, seu sceptrum. Quòd autè per metonymiam aliquãdo sceptrum, non solùm pro regno, sed pro ipso quoque populo à rege gubernato, tamquàm signum pro re signatâ ponatur, patet ex Jeremiæ verbis, quibus populus israeliticus vocatur sceptrum Dei hæreditatis, *Et Israël sceptrum hæreditatis ejus*: q. d. populum Judæorum esse regnum Dei hæreditarium, quem specialiter elegerat, ut ipsi esset in regem, & Deum. Quod allegoricè in populum Christianum apprimè quadrat. Metaphoricè sceptrum aliis rebus attribuitur, quæ nobis dominantur. Ut Aloys. Novarinus, admonens sceptrum vitiorum vitandum esse, adfert illud Prosperi mnam mens *tot servit sceptris dedita quot vitiis*. In Epigr. n. 53.

Gen. 49. 10.
שבט
scévet,
In Q. ex utroque Test. vers. fin.
4. Reg. ult.
Esther 5. 2.
שרבית
sciarbit.
Jer. 51. 19.
Schediasm. L. 10. c. 17. n. 111.

SCEVOPHYLAX: σκευοφύλαξ, skeuophylax, latinè penultimâ correptâ, etsi græcos acceut us in eâ ponatur. Ità dictus vasorum, seu supellectilium custos, Nam σκεῦος, skéuos, vas quodcumque, & quodvis utensile significat: & φυλάττω, phylátto, custodio. Unde Thesaurarii Ecclesiarum scevophylaces, p.b., dicti sunt: præsertim in Ecclesiâ græcâ, in quâ magnus Scevophylax erat unus ex septem Exocatacelis.

SCHEDA: σχέδη, schéde, tabella, sive pagella tiliacea, seu ex tiliâ arbore, aut ex phylirâ, pro chartis olim usitata. Nunc quoque vulgus apud Græcos tabellas illas, quibus supputatores utuntur, & quibus numeri inscripti spongiâ abſterguntur, schedas appellat. Accipitur passim pro quocumque chartæ folio, aut ejus parte, pro folio nempe non ligato: quandoque tamen pro libris accipitur, & literarum monumentis, & exaratur ab aliquibus *sceda*. Ista vox occurrit in cujuscúque sciētię Doctoribus. Schedula per diminutionē inde formatur: ut inter cæteros, in Proœmio primæ D. Bernardi Epistolæ reperitur.

SCHEDIASMA: σχεδίασμα, schediasma, opus ex tempore factum. Eruitur à verbo σχεδιάζω, schediázo, inconsideratè ago, ex tempore facio, cujus præt. pass. ἐσχεδίασμαι, eschediasmæ, à quo rejecto augmento fit *schediasma*. Ità Novarinus opus illud ex variis materiis perfunctoriè contextum inscripsit: quod ex multis eruditionibus, quæ ipsi in Electis sacris componendis supererant, coaluit: & schediasmata sacroprophana nuncupavit.

SCHEDION: σχέδιον, p.b., potest dici diminutivum à schedâ; ità ut schedion schedulam significet. Aut schedion vocatur quod ex tempore factum est, quasi dumtaxàt in schedis scriptum. Magri malè sine aspiratione intelligit vocem scedion apud Sidonium, dum ait: *Si quod schedium temere jac. ns chartulis putribus & veternosis continebatur, raptim, coactimque translator festinus exscripsi*. Hanc vocem non benè Magri derivat à *scedion*, quod significare dicit navem negligenter factam, & malè com-

In Hierol.
L. 9. epist.

compactam. Certè vox σχεδία, *schedia*, aut σχέδιον *schedion*, significat ratem, aut tumultuarium pontē, vel pugionem, sive quodlibet telum quod sit ad manum: & generatim apud Græcos vox σχέδιος, *schedios*, non solùm dicitur de navigii genere inconditto, sed de qualibet re simplice, & inelaboratâ. Hoc vocabulum ulteriùs derivatur ab adverbio σχεδὸν, *schedon*, prope, ferè: & hinc *schédios*, res aliqua inelaborata, & ferè facta, à quo & oritur verbum supradictum *schedidzo*. Sed illud Sidonii schedion potiùs ab ipsis schedis trahendum: ipsi tamen voci *scheda* à *schedon* prima origo attribui potest.

SCHEMA: σχῆμα, modus, habitus, figura. Trahitur à verbo σχέω, *schéo*, habeo, in præsenti inusitato, cujus tamen præt. pass. ἔσχημαι, *éschema*, & inde *schema*, quod inter alias significationes usitatiùs à Latinis sumitur pro figurâ, præsertim rhetoricâ, & ità schemata figuræ dicuntur. Atque vox ista magis nostris arridet, ut observavit Augustinus: *Schemata usitatiùs dicimus quàm figuras*. Schema verò aliquando latiùs accipitur pro loquendi modo ornatiori, sicque tropos etiam complectitur: & ab Emm. Thesauro ità largè sumitur, ut se extendat ad omnem dicendi argutiam, & venustatem. De quibus Cicero, de Callidii oratione loquens, ait: *Erant & verborum, & sententiarum illa lumina, quæ vocant Græci schemata, quibus tamquàm insignibus distinguebatur omnis oratio*. Hic tamen per verborum lumina, & schemata, possunt illæ solæ figuræ intelligi, quas nostri Oratores verborum figuras vocare solent: absque eo quòd ad tropos extendantur. De cætero schemata à tropis distinguūt Rhetores: cùm tropus non fiat absque significationis mutatione; schema verò, seu figura sit ornatus loquendi modus, citrà omnem significationis mutationem. Hæc autem duplex est, una verborum, sententiarum altera. Figura verborum est illa, quæ in verborum ordine, situque consistit. Quod tripliciter accidit; per adjectionem, ut in repetitione: per detractionem ut in synecdoche: per similitudinem, ut in similiter cadente. Figuræ sententiarum sunt illæ, quæ in sententiis, quæcumque sirum verba sortiantur, consistunt: ut in interrogatione, responsione, prosopopœjâ, &c. Talia schemata in sacris Eloquiis non desunt, tam verborum, quàm sententiarum; ut quivis facilè potest annotare, & pluries ostendimus de singulis loquentes. In his etiam eminent nostri S.S. Patres: præsertim inter Græcos Greg. Nazianz., inter Latinos Cypr., & Aug. excellunt. Schema pro figurâ, & habitu accepit sæpiùs Doctor mellifluus super Cantica, specialiter dum de Christo ait, eum à Sponsâ pastorem agnitum, *tamquàm in schemate pastorali*: & ideò quærere ubi pascat, ubi cubet in meridie. Est enim bonus pastor, &c.

De Trin. l. 15. c. 9.

Cann. Arist. c. 1.

Cap. 34.

SCHEMATISMUS: σχηματισμὸς, *schematismos*, habitus, figuratio, simulatio, prætextus, item cultus corporis, fastus, &c. Vox est formata à verbo σχηματίζομαι, *schematizome*, simulo, prætexo, &c. Schematismus prout simulationem significat, ad mendacium in facto referri potest.

SCHESIS: σχέσις, habitus, habitudo. Vox eandem habens cum præcedenti radicem, nisi quòd hæc sit à secundâ personâ præt. pass. verbi dicti *schéo*, quæ est ἔσχησαι, *éschese*. Schesis dicitur habitudo unius rei ad aliam: & cùm plures voces sine conjunctione unâ periodo continentur. Ut in hac: *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus*.

Ps. 148.

SCHETICUS: σχετικὸς, *scheticós*, p. b., habitualis verti potest, ejusdem cum vocibus *schema*, & *schesis* originis. Sed scheticus à tertiâ præt. pass. ἔσχηται, *éschete*; à quâ *scheticós* efformatur rejecto augmento. Scheticus etiam relativus, & unitus dicitur, atque adverbium schetice, id est, relativè, aut unitè legitur apud aliquos. Febres scheticæ, seu hecticæ, febres sunt habituales, quæ facilè in tabem, & marasmum convertuntur. Voces has legimus apud Nicetam: *Schetica, seu habitualis consuetudo, amica, & benevola dispositio est, vel concors voluntatum consensus. Qui ergo mutuâ se benevolentia prosequuntur, amicitiâ respectu schetici conjuncti dicuntur*.

L. 3. thes. Orthod. fid. c. 9.

SCHINUS: σχῖνος, *schinos*, arbor ex quâ fiunt cuspides purgandis dentibus accommodæ, aliàs lentiscus. Hanc ferunt esse ilicis magnitudine, odore therebinthi, & sudare resinam, quam mastichem vocant. De illo ligno dicit Isidorus: *Melius quod in Euphrate nascitur, quàm quod in Arabiâ, fulvum, multiflorum, purpureum, tenue, odoris rosei, cum manu fricatur, gustu multùm incendit linguam, atque mordet. Hujus flos σχίνανθος, dicitur*. Schinánthos enim componitur ex voce *schinos*, & ἄνθος, *anthos*, flos. Inveteratus ille dierum malorum, ut in *paronomasiâ* diximus, qui cum suo scelesto collegâ castissimam Susannam de stupro interpellaverat, à Daniele primus interrogatus, sub quâ arbore vidisset adolescentem cum illâ colloquentem, mendaciter respondit *sub schino*, & ità 70 ὑπὸ σχῖνον, *hypò schīnon*. Ad quam vocem seriò allusit Propheta. *Rectè mentitus es in caput tuum; ecce enim Angelus Dei acceptâ sententiâ ab eo scindet te medium*. De istâ allusione vide locum citatum.

Orig. l. 17 c. 9.

Dan. 13. 54.

SCHISMA: σχίσμα, scissura, fissura. Videlicet à verbo σχίζω, *schizo*, scindo, findo: cujus præt. pass. ἔσχισμαι, *éschisme*, scissus sum, & hinc ablato augmento syllabico *schisma*. De quo Gratianus ex Pelagio Papâ dicit: *Schisma siquidem ipsum, quod græcum nomen est, scissuram sonat*. Ità quippe ab animorum scissurâ vocatum est, ut ait Isidorus. Hæc divisio fieri potest secundùm intellectum, & secundùm affectum: dum animi in diversas sunt sententias, aut in oppositos feruntur affectus. Hoc secundo modo passim schisma sumitur: etsi diversitatem opinionum aliquando videatur importare. Ità de Pharisæis, diversa de Christo Domino sentientibus, ob cæci nati illuminationem (aliis eum, propter sabbati, ut opinabantur, violationem, peccatorem existimantibus; pro homine justo, utpote tam mirandorum operum patratore, aliis eum habentibus) dicit Joannes: *Et schisma erat inter eos*. Quamvis hic etiam possit intelligi schisma de affectuum varietate, quâ Christum prosequebantur. Talem animorum divisionem arguit Apostolus in Corinthiis, qui in diversos magistros diversis ferebantur animis. Alii enim se Pauli discipulos jactabant: alii Apollo viri Judæi, ad Christum conversi, valde diserti, & eloquentis: alii Cephæ Apostolorum Principis: alii denique

24. q. 1. c. schisma. § quidem. Isid. Or. l. 8 c. 3.

Io. 9. 16.

nique Christi, & hi quidem rectissimè, si alios non despexissent. Et ità dum quisque proprium magistrum agnoscere volebat, christianæ charitatis vinculum dissolvebat. Saltem schismate latè dicto, pro affectuum in rebus spiritualibus scissurâ, cum imminenti periculo in varias sectas, & varia schismata incidendi. Nam facilè diversitatem voluntatum sequitur diversitas opinionum, & sententiarum: ut rectè Aristoteles in Moralibus, *Qualis quisque est talis finis videtur ei*. Ideò maturè Corinthios ad-
1. Cor. 1. 10. monet Apostolus: *Non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eâdem sententiâ*. A Theologis schisma strictiùs sumitur non pro qualibet affectuum diversitate in rebus spiritualibus, sed pro spontaneâ separatione ab unitate Ecclesiæ. Cùm autem, ut docet D. Thomas, unitas Ecclesiæ in duobus attendatur, in communicatione membrorum Ecclesiæ ad invicem, & in ordine membrorum Ecclesiæ ad ipsum caput, quod est Christus, cujus vices summus Pontifex in terris
2. 2. q. 39. a. 1. c. gerit; *schismatici dicuntur, qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subjectis communicare recusant*. Sicque schisma est vitium Charitati oppositum, hoc nēpe modo, quòd opponatur paci, quæ est effectus Charitatis. Nam paci opponitur primò discordia in corde, secundò contentio in ore, tertiò schisma, rixa, bellum, in opere. Differt autem schisma ab hæresi, quòd hæresis sit contrà Fidem, schisma contrà Charitatem: quòd hæresis sit error in intellectu, schisma sit malus affectus in voluntate. Seu secundùm Augusti-
Contrà Faust. Manich. l. 20. c. 3. num, *schisma, nisi fallor, est eadem opinantem, atque eodem ritu colentem quo cæteri, solo congregationis delectari dissidio. Secta verò est longè alia opinantem quàm cæteri, alio etiam sibi ac longè dissimili ritu, divinitatis instituisse culturam*. Hinc fit ut omnis hæreticus sit schismaticus, cùm ab aliis in rebus fidei dissentiendo, magis se ab Ecclesiæ unitate rescindat. Sed non omnis schismaticus est hæreticus, si scilicet quis ab Ecclesiâ se sejungat, tamen omnia credenda firmâ Fide conservet. Quod profectò est valde rarum. Nam sicut amissio Charitatis est via ad Fidem amittendam, ut ostendit Angeli-
Sup. a. 3. cus Doctor; *ita etiam schisma, est via ad hæresim*. Observat enim cum D. Hieronymo, quòd *schisma à principio aliquâ in parte potest intelligi diversum ab hæresi: cæterum nullum schisma est, quod non sibi aliquam hæresim confingat, ut rectè ab Ecclesiâ recessisse videatur*. Et ità potest in variis schismaticis animadverti. Nam Græci, schismatici varios errores introduxerunt, ut suam ab Ecclesiâ separationem palliarent. Ità quoque Angli primùm schismatici statìm in hæresim inciderunt; suum regem, &, quod magis ridiculum, reginam ipsam Anglicanæ Ecclesiæ caput esse affirmantes. Hoc autem accidit, non solùm quia abyssus abyssum invocat, sed quia qui renuit Summo parere Pastori, ut aliqualem suæ contumaciæ, & ab aliis separationis occasionē prætendat, facilè incipit Pontificis authoritatem negare, ut justè videatur illi non obedire, quem Christi Vicarium in terris non agnoscat. Et hæc ratio, ut apparet, Augustinum movit ad asserendum
L. 2. cont. 2. rescon. Cresm. c. 7. schisma non oriri, nisi propter diversa sententium divisionem. *Quamvis*, inquit, *inter schisma, & hæresim, magis eam definitionem approbem, quâ dicitur schisma esse recens congregationis ex aliquâ sententiarum diversitate dissensio (neque enim scissio, vel schisma fieri potest, nisi diversum aliquod sequantur, qui faciunt) hæresis autem schisma inveteratum*, &c.. Quibus verbis hæresim non distinguit à schismate propter opinandi diversitatem, sed solùm propter temporis diuturnitatem: ità ut schismatici sint, qui de novo diversa opinantes se separant; hæretici verò, qui inveterato schismate divisi jam sectam formaverunt. Posteà tamen Augustinus magis se aliorum definitionibus accommodans, propter Donatistarum diversa, circà rebaptizationem, ab Ecclesiâ sententium, hęresim, nō solùm eos esse schismaticos, sed & hęreticos contendit, & convincit. *Si enim*, ait, *schisma faciunt qui- Ib. bus cum eis à quibus se dividunt, una religio est, eadem sacramenta, nihil in christianâ observatione diversum: hinc est vestra rebaptizatio damnabilior* (Donatistæ siquidem Catholicos, & alios ad eorum sectam transeuntes rebaptizabant) *quia in unâ religione eisdem sacramentis, nihilo in christianâ observatione diverso, alius & diversus esse non potest baptismus. Sed quia nec ullum est, nec aliquod parvum quod diversum sequimini, cum ab unitatis vinculo separati, etiam de repetitione baptismi dissentitis à nobis, fit ut secundùm istam ipsam definitionem tuam, quâ dixisti, hæresis est autem diversa sequentium secta, & hæretici sitis, & victi appareatis*. Ex quibus patet antiquitùs hæreticos maximè illos dictos esse, qui ab Ecclesiâ separati, jam sectam, ut diximus instituerunt: cùm tales patentiùs essent hæretici, & pro talibus certiùs haberentur. Schismatici aliàs in Ecclesiâ Jeroboam in Synagogâ imitantur, qui cùm se ab aliis Judæis, & S. Pontifice, ac Templo Jerosolymitano separasset, etiam in idololatriam lapsus est. Statuit quippe duos vitulos aureos, in Dan, & Bethel ado- 3. Reg. 12. 28. randos: sic mandante terrenâ politicâ, ut quos Charitate diviserat, etiam religione separaret. Hunc ad unguem imitati fuere Græci, & Angli, schismati novas sectas admiscentes, ut nunquàm coalescerent subditi in Fidei, & Charitatis cum Ecclesiâ Romanâ unitatem. De Græcis autem benè observavit Th. Bzovius, quòd sicuti in primitivâ De Signis Ecclesiæ l. 19. c. 3. Act. 6. 1. Ecclesiâ, primùm fuere murmuratores, dum *factum est murmur Græcorum adversùs Hebræos*; ità primi schisma fecerunt, Ecclesiam impiè lacerātes.

SCHISMATIARCHA: σχισματιάρχης, *schismatiarches*, schismatis author, seu caput, & sicut *hæresiarcha* formatur. Videlicet à schismate, & *archos*, princeps, aut ab ἀρχή, *arché*, initium, origo, principatus. Hac voce inter alios Doctor mellifluus utitur, de Gerardo Episcopo Engolismense, Petrum Leonem Antipapam, contrà Innocentium sequente, dicens: *Et adhæret schismatiarchæ suo, &* Ep. 126. *sunt duo in unitate unâ*. Pro schismatiarchis non sunt illæ pœnæ statutæ, prout de hæresiarchis dictum est.

SCHIZA: σχίζα, *schiza*, scheda, scissura, rima. Est à verbo σχίζω, *schizo*, scindo, findo, divido. Schiza etiam dicitur fragmentum, assula è ligno: & schizæ ligna fissa in usum sacrificiorum. Ità voce utitur Lucifer Caralitanus.

SCHOE-

SCHOENOBATES; σχοινοβάτης, *ſchinobátes*, latinè penultimâ correptâ, etſi gręcè in eâ ponatur accentus. Itâ dictus funambulus: à σχοῖνος, *ſchínos*, juncus, funis, qui & ſchœnos latinè, & à verbo βαίνω, *bęno*, vado, quod & βατέω, *batéo*. Hinc ars ipſa ſchœnobatica nuncupatur. Schœnobatæ, ut & hiſtriones, & mimi, inter irregulares recenſendi. Artes quippe ſunt maximè periculoſæ, & infames. A *ſchínos* ut verbum *ſchinízo*, ideſt circumſcribo, divido, ſolum dimetior, eò quòd funiculis tales menſuræ plerumque fiant. Unde & figuratè pro ipsâ terræ portione funiculus ponitur, ut dixit Do-
Pſ. 104. 11 minus: *Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ*. Septuaginta legunt σχοίνισμα, *ſchiniſma*, funiculum, à præt. paſs. dicti verbi *ſchinízo* formatum. Ab eâdem etiam origine fit σχοινισμὸς, *ſchiniſmós*, menſura terræ, & tortura per funes. Primâ voce ſchœnobates utitur inter alios Jo. Caſ-
Coll. 23. c. 9. ſianus, dum de ſanctis viris in ſublime tendentibus loquens ait, *Schœnobatis, quos vulgò funambulos vocant, dixerim comparandos*.

SCHOLA: σχολὴ, *ſcholí*, otium, vacatio à negotiis, mora, diſputatio, aut lucubratio per otium compoſita. Ideò ſchola vocatur ille locus, in quo per otium ſtudiis vacatur. Erui poteſt à verbo σχολάζω,
Act. 19. 9. *ſcholázo*, vaco. Cùm Paulus eſſet Epheſi, ob Judęorum indurationem, *ſegregavit diſcipulos quotidie diſputans, in ſcholâ tyranni cujuſdam*. Hîc per ſcholam intelligitur non aliquis ludus literarius, ſed potiùs atrium, aula, vel cubiculum quodvis, in quo per otium, & quietem, viam Domini exponebat, argumenta in contrarium ſolvebat, & annunciata probabat. Per tyrannum iſtum intelligunt nonnulli nomen viri alicujus Epheſini: ſed alii pro appellativo accipientes, aliquem primatem, aut principem, qui fortè ex antiquo, & regio ſanguine prognatus eſſet, interpretautur. Scholæ literariæ omni ævo in celebrioribus civitatibus extitere: atque 400 Jeroſolymis fuiſſe tradunt Rabbini. Accipitur etiam ſchola pro ipsâ doctrinâ, quæ in eâ docetur, aut pro ſectâ in aliquâ ſententiâ particulari: hincque ſchola Thomiſtica, Scotiſtarum, aut alia nuncupata.

SCHOLASTICUS: σχολαστικὸς, *ſcholaſticós*, p. b., ad ſcholas pertinens, otioſus, vacans. Inde ſcholaſtici dicuntur qui in ſcholis exercentur. Quâ ratione generaliter omnes ſcholas frequẽtantes, ſcholaſtici dici poſſent, in quovis ſcilicet ſcientiarum genere auditores, aut docentes. Sed ſpecialiter appellantur Scholaſtici, illi qui Theologiam ſcholaſticam profitentur: quæ tali nomine à Theologiâ poſitivâ, & morali diſcriminatur. Tali verò nomine præ aliis iſta Theologia donata eſt; quia per methodum ſcholaſticam traditur, quâ prima mediia, & media poſtremis, continuatâ argumentorum ſerie connectuntur: & quòd in ſcholis præſer-
In Pro. a. 2. tim addiſcatur. Nam, ut ait Eſparza, *nonniſi difficillimè diſci perfectè poteſt, abſque aſſiduâ publici magiſtri, verbo, & ſcripto, directione, ac eruditione, & abſque plurimâ diſcentium collatione, concertationeque mutuâ, uti amat fieri in ſcholis*. Hæc per Theologiæ nomen antonomaſticè intelligitur, cùm ipſa ſola dictam ſervet methodum, & præciſè de Deo, & creaturis, ut ad Deum ordinem habentibus loquatur. Scholaſticus etiam apud aliquos advocatum ſignificat, ex l. 2. C. de lucr. advoc.; & ut patet ex Conc. Tridentino, Eccleſiaſticum ta-
li officio, vel dignitate conſpicuum, cui lectionis, Seſs. 23. c. 18.
vel doctrinæ munus eſt annexum. Officia autem illa vel dignitates, quę docendi munus in ipſis ſcholis habent, ſcholaſteriæ dicuntur. Sed σχολαστήριον, Ib.
ſcholaſtérion, in gręco locum ad ſolatium, aut ſcholam deſignat: & hinc vox *ſcholaſteria* potuerit efformari.

SCHOLIARCHA; σχολιάρχης, *ſcholiárches*, ludi literarii princeps. Nam σχολεῖον, *ſcholion*, p. l., ſcholam ſignificat, & ἀρχὸς, *archós*, eſt princeps. Itâ quilibet magiſter vocari poteſt, cùm ſit ſcholæ caput, & princeps. Sed maximè tali honorandi nomine illi Doctores inſigniores, qui propter varias in philoſophicis, aut Theologicis opiniones, diverſas ſcholas conſtituere dicuntur. Sicuti D. Th. ſcholę thomiſticę princeps, & Scotus ſuorum Scotiſtarum coriphæus. Sicque de Philoſophis antiquis dici poteſt: Plato academicæ ſcholæ archon, & Ariſtoteles peripateticæ ſcholiarches, atque Zeno ſtoicæ antelignanus. Quòd autem illi ſummi Theologiæ ſcholaſticæ Doctores, ex ſententiarum diverſitate, diverſas ſcholas induxerint, hoc Fidei perfectæ unitati, & Orthodoxorum chriſtianæ Charitati prorsùs non debet officere. Cùm ſolùm in rebus ad Fidem non ſpectantibus, aut ab œcumenicis Conciliis, vel à Sede Apoſtolicâ non deciſis, altercentur: & majoris exercitii gratiâ, necnon acrioris ad veritates indagandas diligentiæ causâ, talia diſcrimina ſint introducta, quæ optimè cum ſanctæ Charitatis vinculo conſiſtunt. Unde purâ rodendi libidine, ille qui petulans mus erat, & Eccleſię unitatem erodere cœperat, Eraſmus, inquam, & alii Novatores, iſtam magiſtrorum diverſitatem, & animorum in varias ſententias euntium diſſenſionem objiciunt, ac ſi corinthiaci ſchiſmatis facti eſſent imitatores. Nempe ſicut illi dicebant, *Ego qui-*
dem ſum Pauli, ego autem Apollo, &c.; itâ & no- 1. Cor. 3. 12.
ſtri profiteantur, ego ſum Thomæ, ego Scoti, ego Durandi. Sicuti verò ſtudiorum varietas Fidei unitati non refragatur; ſic nec varia inſtituta monaſtica ſchiſmata inducunt. Sed hæretici prorsùs in Religionis chriſtianæ eſſentialibus toto cęlo diſſentiunt: & inter ſe, & cum Eccleſiâ orthodoxâ, dum magnâ in eſſentialibus contentione, ſchiſmate, hęreſi, Fidei perduellione, dicunt, ego ſum Lutheri, ego Calvini, ego Bezæ, ego Zwinglii, ego Melanchthonis, aut alius hæreſiarchæ; manifeſtè diviſi ſunt.

SCHOLIASTES: σχολιαστής, commentator, qui alicui textui appendices, & breviores annectit interpretationes; itâ dictus à ſequenti dictione *ſcholion*, quæ tales additiones, & interpretationes ſignificat. Unde ſcholiaſtæ dici poſſunt illi, qui Gloſſam ordinariam, & interlinearem in Biblia compoſuerunt: de quibus in voce *Gloſſa* nonnulla dicta ſunt. Itâ Cajetanus eſt D. Thomæ ſcholiaſtes: ſi tamen ejus prolixitas non facit, ut ejus commentaria nonnunquàm ſcholii brevitatem excedant.

SCHOLION: σχόλιον, breve commentum, gloſſema, appendix, additio. Eſt diminutivum à σχολὴ, *ſcholí*, ſchola, quæ ſignificat etiam lucubrationem per otium compoſitam, adeòque ſcholion lucubra-

tiun-

tiunculam super textum aliquem, cum otio exaratam. Talia scholia in multis libris passim sunt obvia: quę tamen ipsi sacro Textui adjungere Tridentini anthoritate vetitum est, *Scholion* verò penultimâ longâ ipsum ludum literarium significat; ut in voce *scholiarches* expositum fuit,

SCIAMACHIA: *σκιαμαχία, skiamachia*, latinè penultimâ correptâ, ni Græcos in accentu imitemur. Est simulata, & umbratilis armorum pugna, & genus levioris exercitationis: veluti pilæ lusus, & similes. Vox est formata à *σκιά, skid*, umbra, & *μάχη, máche*, pugna. A *sciamachia*, aut etiam *sciomachia*, ortū proverbium de iis quæ fieri nequeunt. Et græcè quoque verbum *σκιαμαχέω, skiomachéo*, umbratili certamine depugno: quod faciunt ii qui pugnam meditantes, nemine repugnante concertant. Dicitur in adagio de inaniter laborantibus. Sciomachia in aëre per 40 dies Jerosolymis prodigiosè observata, à secundi libri Machabæorum Authore accuratè descripta, inter præsagia divinâ dispositione ostensa prorsus est recensenda. [c. 5. 2.]

SCIAPODES: *σκιάποδες, sckidpodes*, p.b., populi Lybiæ sic dicti, quòd humi jacentes se pedum umbra contegant. Videlicet à dictâ voce *skid*, umbra, & *πόδες, podes*, pedes: & ab Isidoro in Æthiopiâ Sciopodes etiam appellantur. Satis magnis pedibus, ut umbrâ tegi possint, muniti esse creduntur. De his mentio apud Tertullianum, ut in voce *Cynophanes* dictum est. *Aliâ nos opinor*, inquit, *naturâ, Cynophanes, aut Sciapodes*. Ad spectandum scilicet infanticidium, quod falsò Gentiles in cœtibus Christianorum fieri opinabantur. Quasi diceret, Sciapodes esse deberemus, oculos nostros pedibus velantes, ne impium, & barbarum mysterium spectaremus, [Isid. Orig. l. 11. c. 3.] [In Apolog. c. 8.]

SCIATHERICUM: *σκιαθηρικόν, skiathericòn*, p.b., quasi umbræ indagatorium, quod & sciothericum dici potest, Est enim à *skid*, umbra, & verbo *θηράω, theráo*, venor, quæro, invenio, machinor. Hinc instrumentum gnomonicon *σκιαθήρας, skiathèras* dicitur, idest umbræ indagator, & *sciothera* similia instrumenta mathematica nuncupantur. Ex his horologium solare sciothericum appellatum, Tale fuit illud regis Achaz horologium, in quo Dominus reduxit umbram, per lineas *retrorsùm decem gradibus*, De quo in voce *Gnomon*. [4 Regiae, 11.]

SCIOGRAPHIA: *σκιογραφία, skiographia*, latinè penultimâ correptâ, ni grecus accentus in eâ ex usu retineatur. Est prior designatio, lineamentum primum picturæ: ab eàdem voce *σκιά, skid*, umbra, & *γράφω, grápho*, scribo, pingo. Dicitur etiam sciographia alicujus provinciæ, regni, aut cujusvis Orbis partis geographica delineatio, quasi illius regionis adumbratio. Talis erat descriptio quam in latere Ezechiel facere jubebatur: delineando, & adumbrando omnia ad Jerosolymæ obsidionem spectantia, ea scilicet aliquo stylo ruditer exarando, Ità quippe jusserat ei Dominus: *Describes in eo civitatem Jerusalem, & ordinabis adversùs eam obsidionem*. [Ezech. 4. 1.]

SCIOMANTIA: *σκιομαντεία, skiomandia*, p.l., divinatio per umbram, quando scilicet excitatâ per artem magicam aliquâ umbrâ, responsa, & oracula captantur. Fit à supradictâ voce *skia*, umbra, & *μαντεία, mandia*, divinatio: estque necromantiæ species quæ per mortuos divinat. Hęc enim in necyomantiam, & sciomantiam dividitur: inter quas est hæc differentia, quòd, ut suo loco diximus, necyomantia fit, quando dęmon per os cadaveris futura prædicit; sciomantia verò fit, umbrâ tantùm sine cadavere evocatâ. Hæc umbra formatur ope dęmonis, sic aërem condensantis, ut figuram illius, quem intendit divinus, repræsentet, & per quem ipse responsa tradit. Ità Pythonissa per sciomantiam Samuelis umbram suscitare conabatur; & ità dęmon ipsius umbram effiguravit, ut Samuel videretur, & ejus anima loqui putaretur, Si modò verum est Samuelem ipsum non comparuisse, ut probabile de Pythone agentes ostendimus. Gravissima est hæc superstitio, & nefanda magia, quæ ex illis est superstitionibus, quæ maximè cum expressâ dæmonis peraguntur invocatione.

SCOMMA: *σκῶμμα*, dicterium, sales, salsè dictum. Trahitur à verbo *σκώπτω, scópto*, cavillor, derideo, dicteria jaceo: cujus præt. pass. est *ἔσκωμμαι, ésкommæ*, & hinc sine augmento scomma. Aliquando cum detractione conjungitur, aliquando cum contumeliâ: sed plerumque cum derisione, cujus etiam sæpiùs naturam induit. Sic est peccatum à contumeliâ, & detractione distinctum: quia ab his secundùm proferentis discriminatur intentionem. Peccata enim verborum, ut docet D. Thomas, secundùm eam distinguuntur. Sicut autem per contumeliam quis intendit proximi honorem deprimere, & detrahendo famam lædere, & susurrando amicitiam tollere; *ità etiam deridendo aliquis intendit, quòd ille qui irridetur erubescat: & quia hic finis est distinctus ab aliis, ideò etiam peccatum derisionis distinguitur à præmissis peccatis*. Ità quoque de scommate dicendum, quod est grave peccatum, si gravis personæ contemptus, aut notabilis accedat confusio, Ideò S. Jo. Chrys. ait: *Cum mordentem videris, considera quòd est diabolus qui eum instigat, Non enim Christianorum sunt scommata*. [D. Th. 2. 2. q. 75. a. 1. c.] [Hom. 51. ad Pop. Antioch.]

SCOPELISMUS: *σκοπελισμός, scopelismós*, certi criminis genus. Dicitur à *σκόπελος, scópelos*, scopulus, rupes, saxum, ità nominatum eò quòd inde quis possit speculari. Nam à verbo *σκέπτομαι, sképtomæ*, considero, speculor, fit *scopelos*. Scopelismus igitur à *scopelo*, seu scopulo dictus, teste Ulpiano, *in Arabiâ tale crimen est. Plerique inimicorum solent prædium inimici σκοπελίζειν*, scopelizin, *idest, lapides ponere indicio futuros, quòd si quis eum agrum coluisset, malo letho periturus esset insidiis eorum, qui scopelos posuissent, ità ut nemo deinde colere audeat*. De his lapidibus intelligit Pineda illa verba Eliphaz Themanitæ primarii ex tribus Jobi amicis: *Sed cum lapidibus regionum pactum tuum*. Hæc sententia deest apud 70: Textus hebraicus ait *nghim avnè hassadeh*, cum lapidibus agri, terræ, aut regionis. Q. d. Dei protectione non plus nocebunt tibi illi scopeli, & lapides, ac si cum illis pactum inisses. Alii tamen intelligunt de quibuscumque lapidibus, sive qui nudis pedibus calcantur, sive qui ex alto possent de montibus, aut aliis locis decidere. Quibus addi potest, quòd ex [L. sunt quidam ff. de extraord. crim.] [Job. 5. 23. עם אבני השדה *nghim avnè hassadeh*,]

ip-

ipsis lapidibus, & rupibus fecunditas terræ fructuum à probis hauriatur.

SCOPUS: σκοπὸς, *scopós*, meta sagittariorum, propositum, seu ipse finis ad quem mens collimat. Derivatur à verbo σκέπτομαι, *sképtomai*, considero, perpendo, circumspicio: cujus præt. medium ἔσκοπα, etsi non sit in usu, ab eo tamen fit *scopós*. Vox à Latinis satis usitata, & cujus mentio in omnibus scientiis occurrit: finisque est scopus, ad quem nostra fertur intentio, & electio. Scopus causæ in jure est initium quod causa sequentium fuerit, cùm cujusque rei pars præcipua initium æstimetur. Chrysostomus de Noë coràm Domino gratiam invenien-
In Gen. Hom. 23. te, & hominibus placere non curante, ait: *Ut nos doceat, quòd unum ille habuerit scopum, ut ab illo oculo laudaretur, qui dormitare sopirique nescit.*

SCORIA: σκωρία, *scoría*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ collocetur. Ità dictæ metalli fæces, ab ipsâ voce σκῶρ, *scor*, quæ
סיג fig. fæces significat. Hebraicè dicitur *fig*, & in plur. *fig-*
לסיגים *ghim*. Dominus per os Prophetæ Jerosolymæ scelera exprobrans ait: *Argentum tuum versum est in*
lefigghim *scoriam*, hebraicè *lefigghim*, in scorias: 70 legunt,
Is. 1. 22. τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον, *argentum vestrum reprobum*. Quia scilicet ille candor pretiosus, & vitæ puritas in scelera degeneraverat: & pura sanaque ductrina, pravarum traditionum admixtione, legum perversarum, & scelestarum superstitionum corruptione, in fæces, & sordes erat conversa. Ideò se impuram istam massam tribulationis, & persecu-
v. 25. tionis igne, ac justæ vindictæ ardore, purificaturum prænunciat: *Excoquam ad purum scoriam tuam.* Quod similiter per Ezechielem exprobrat, & præ-
Ezech. 22. 18. dicit: *Versa est mihi domus Israël in scoriam.* Septuaginta nec hîc nec in loco præcedenti utuntur voce scoria, sed dicunt ἀναμεμιγμένοι, *anamemigménoi*, idest commixta: nempe rebus impuris. Nam qualibus scelerum fæcibus Synagoga scateret, satis ex tot Prophetarum, diversa crimina exprobrantium, querimoniis constare potest. Propterea Judæos per Chaldæorum ignem succendendos, & conflandos minitatur: *Ut conflatur argentum in medio*
v. 22. *fornacis, sic eritis in medio ejus.*

SCORPIACUM: σκορπιακὸν, *scorpiacón*, p.b., ità græcè scriberem, quamvis in Lexicis non habeatur. Vox certè à σκόρπιος, *scórpios*, formata: & contrà scorpionum ictus designat antidotum. Titulus est quem Tertullianus suo tractatui contrà Gnosticos præfixit. Et meritò: nam ex ipso scorpione contrà scorpiones fit alexipharmacum; ità contrà ipsos hæreticos, ad hominem argumentantes, venenata tela retorquemus.

SCORPIUS: σκόρπιος, *scórpios*, p.b., ità dictus à verbo σκορπίζω, *scorpízo*, spargo, dispergo, & ἰὸς, *iós*, venenum. Eò quòd animalculum istud morti-
עקרב ferum venenum spargat, & diffundat. Hebraicè
ngakrâv *ngakrâv*, & in plurali *ngakrabbim*, vel secundùm alios *acrabbim*, appellatur. In descriptione limi-
עקרבים tum Terræ sanctæ de ascensu scorpionis fit mentio:
ngakrabbim. nam termini australes describuntur *per ascensum scorpionis, ità ut transeant in Senna*, &c. Ubi 70
Num. 34. 4. Textum hebræum secuti legunt πρὸς ἀνάβασιν ἀκραβὶν, *pros anábasin acrabin*, idest, ut exponit eorum Interpres latinus, *ad ascensum scorpionis*. Ità quo-

que fors Juda versùs meridiem dicitur excurrere *contrà ascensum scorpionis, & pertransit in Sina.* Septuaginta, hîc etiam Hebræum sequentes, ajunt ἀπέναντι τῆς προσαναβάσεως ἀκραβὶν, *contrà ascensum*
Jos. 15. 3. *scorpionum*. Ad cujus Textus explanationem non est quòd recurratur ad signum illud Zodiaci, quod scorpii charactere notatur: quasi ascensus, seu ortus talis signi, in illis limitibus describendis habeatur ratio. Sed potiùs attendenda ipsa vox hebræa *Acrabbim*, quæ nomen loci est proprium, à scorpionum multitudine, ut docent Abulensis, & Liranus, ità nuncupati. Quod posset inde confirmari, quòd regio illa australis scorpionibus infesta fuisse videatur: dum & in deserto, versùs illam plagam meridionalem, *sito, erat serpens flatu adurens,*
& scorpio, ac dipsas. Et ità 70 dicunt καὶ σκόρπιος, Deut. 8. 15.
kè scórpios, & scorpio: necnon Hebræus habet *ngakrâv*. Secundùm alios, inter quos Em. Sà, ascensus scorpionis dicitur à cacuminum in collibus curvitate, quasi ascensus scorpioni similis. Per metaphoram scorpiones dicuntur homines increduli, seductores, hæretici, & pseudoprophetæ, qui perversæ doctrinæ virus effundunt, & dum complecti zelo, ut brachiis videntur, ac discipulos fovere, mortali plagâ eâ parte, quæ minùs timenda erat, occidunt.
De quibus ait Dominus Ezechieli: *Quoniam in-* Ezech. 2. 6.
creduli, & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Sicque 70 dicunt ἐν μέσῳ σκορπίων, *en méso scorpíon*, idest in medio scorpionum. Scorpiones etiam per translationem dicuntur plantæ spinosæ, vel etiam flagella, quæ recurvis, & aduncis aculeis armantur, ut scorpii cauda: quibus corpus tunditur, & simul laceratur. De his intelliguntur verba Roboami, Salomonis filii, qui spreto leniorum consilio, à junioribus inductus, populo de gravissimo à patre jugo imposito conquerente, in-
sultans, & minitans respondit: *Pater meus cæcidit* 3. Reg. 12.
vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. 11.
Textus græcus 70 Interpretum ait etiam ἐν σκορπίοις, *en scorpíis*, in scorpionibus: & Hebraicus habet *acrabbim*, idest scorpiones, vel spinæ ait Pagninus. Rabbi Levi scribit fuisse baculos plenos spinis, qui pungebant, & dolorem afferebant gravissimum. Quo stultissimo responso populi animos à se alienavit, & decem tribus separavit. Itaque scorpio hîc, prout in S.S. Martyrum actis, accipitur pro virgâ nodosâ, & spinosâ, quæ in verberibus scorpionis
adinstar flectebatur. Sicuti dicit Isidorus: *Virga si* Orig. l. 5.
est nodosa, vel aculeata, recentissimo nomine vocatur scorpio, qui arcuato vulnere in corporibus infigitur. Locustæ illæ monstrosæ ex fumo putei
abyssi ascensuræ habebant potestatem, sicut *ha-* Ap. 9. 3.
bent scorpiones terræ, suâ caudâ aculeatâ, & maximè virulentâ ità homines torquebunt mensibus
quinque, *ut cruciatus scorpii, cum percutit homi-* v. 5.
nem. Nempe lentâ morte, & prolixo cruciatu.

SCOTOMA: σκότωμα, *scótoma*, latinè propter *omega* vocalem longam habet accentum in penultimâ, etsi Græcis sit vox proparoxytona. Ità græcè dicta vertigo, quâ omnia tenebrosa videntur: à verbo σκοτόω, *scotóo*, obtenebro. Hujus præt. pass. est ἐσκότωμαι, *escótomai*, obtenebratus sum, unde rejecto augmento *scotoma*: & hinc scotomaticus qui vertigine laborat. Hunc Aldhelmus cæcæ pas-

 fioni

De Virg. c. 11. ſioni carnali adaptans ait; *Sæpè humanum fallitur judicium, quaſi ſcotomaticorum lumina tetris tenebris obdurantur.*

SCOTOPICI, hæretici quidam, aliter Bonoſiani ab eorum hęreſiarchâ Bonoſio nuncupati. Ità dicti, ut opinor, à σκότος, *ſcotos*, tenebræ, & ὦπικος, *ópicos*, p.b., ſordidus: quia malè agentes, odio lucem habentes, in tenebris ſordida patrare ſolebant.

SCYLLA: σκύλλα, *ſkylla*, monſtrum illud marinum Charybdi oppoſitum. Ità vocatum, ut videtur, à verbo σκύλλω, *ſkyllo*, vexu, moleſtus ſum. Eſt quippe navigantibus ex illâ parte, ob vortices, & rapidos fluxus, mare valde moleſtum. Alii à σκύλαξ, *ſkylax*, aut σκύλλος, *ſckyllos*, canis (cùm Scylla canis impudica fuerit) vel à σκυλεύω, *ſkyléuo*, ſpolio: eò quòd naves raptas, & pereuntes videretur ſpoliare. Aut certè, quia eâ parte piratæ vecti triremi ſuâ miræ pernicitatis, cui tunc nomen erat Scylla, infeſtum locum reddiderunt. Scylla Charybdi ipsâ habetur infelicior. Unde de illo, qui periculum aliquod evadens in pejus ruit, dicitur: *Incidit in Scyllam qui vult vitare Charybdim.* Quod & illis ſtudioſis, qui alicujus argumenti efficaciam vitantes in pejorem difficultatem incidunt, ſæpiùs adaptatur.

SCYPHUS: σκύφος, *ſkyphos*, hujus vocis etymologia trahi poteſt à verbo σκάπτω, *ſcapto*, excavo, prout in dictione *ſcapha* annotatum eſt. Scyphum ſuum argēteum juſſit Joſeph abſcondi in ſacco fratris ſui Beniamin, ut detecto apparenti furto, quo animo reliqui fratres versùs ipſum affecti eſſent, exploraret. An ſcilicet in furto deprehenſum deſererent, an verò ad eum excuſandum reverterentur: ſicuti fecerunt. Dicebatur autem à diſpenſa-

Gen. 44. 5. גָּבִיעַ gaviangh. tore *ſcyphus in quo bibit Dominus meus, & in quo augurari ſolet* (qui hebraicè vocatur gavíangh, & à 70, pro voce *ſkyphos*, ſæpiùs κόνδυ, *cóndy*, calix, ſecundùm Interpretem latinum cyphus, ſecundùm alios poculum aſiaticum, & perſicum) nempe, cùm in vino veritas, ex ſcypho ſuo prudentiſſimus Joſeph hoſpitum ſuorum detegebat indolem. Scyphi in candelabro Tabernaculi moſaici erant certa ornamenta in ſingulis calamis, ſeu ramis, cum inter-

Ex. 25. 33. גְּבִיעִים ghevinghim. jectis ſphærulis, & liliis. *Erant autem tres ſcyphi quaſi in nucis modum per calamos ſingulos.* Et ità Hebræus habet *ghevinghim*, ſcyphi: at Septuaginta legunt κρατῆρες, *crateres*, ideſt cyphi, ſecundùm eorum interpretem latinum. In Tabernaculo prętereà, & Templo varii erant ſcyphi aurei, & argentei in uſum ſacrificiorum ad varios liquores excipiendos. Nam in ſacrificiis aderat ſæpe rei liquidæ oblatio, quæ libamen dicebatur, nempe ſanguinis, vini, olei, vel aquæ. In hiſce igitur uſui erant varii ſcyphi. Unde à Cyro primo Perſarum rege, Judæis Templi reædificationem concedente, ex vaſis

1. Eſdr. 1. 9. quæ abſtulerat Nabuchodonoſor, redditi *ſcyphi aurei* 30, *ſcyphi argentei ſecundi* 410. Hinc he-

כְּפוֹרִים chephorim. braicè ſcyphi iſti vocantur *chephorim*, ideſt crateres, aut pelves, & in regimine *chephorè*, unde 70 χεφφουρη, *chephòre*, & eorum Interpres *chephori*, ſcripſerunt.

SCYTALOSAGITTIPELLIGER: Herculis epithetum à clavæ, ſagittarum, & pellis geſtatione. Vox eſt ergò compoſita ex unâ græcâ, & duabus latinis. Nam σκυτάλη, *ſckytále*, eſt vectis, virga, clava, & fuſtis: quamvis etiam murem araneum, ſcuticam, tabulam, & ſerpentem venenatum ſignificet, & à verbo ξύω, *xyo*, rado, ſcalpo, dolo, &c., derivatur. Ità Herculem appellavit Tertullianus,

De Pallio c. 4. dicens: *Turpior adhuc libido virum cultu transfiguravit, quàm aliqua matrem formido, tametſi adoratur à vobis, qui erubeſcendus eſt, ſcytaloſagittipelliger ille, qui totam epitheti ſui ſortem cum muliebri cultu compenſavit.* Hîc adducit, ait Interpres, exemplum aliud Herculis, quem enormior libido, & fœdior transfiguravit, quàm formido matris Thetydis, quæ pro filio ſollicita natum abſcondit, qui tamen Hercules adoratur à vobis, cùm erubeſcendus ſit, atque clavam, ſagittas, & pellem cum muliere Omphale commutavit, malè ab aliquibus Sytaloſagittipelliger exaratur.

SCYTHOPOLIS: σκυθόπολις, *ſkythópolis*, p. b., Scytharum civitas, quam ab antiquo Scythæ videntur incoluiſſe, aut condidiſſe. Nomen etenim à Scythis, & voce πόλις, *pólis*, ſortita eſt. Hęc alio nomine Bethſan dicta fuit, ut annotavit Augu-

Iud. 1, 27. ſtinus ſuper illa verba: *Manaſſes quoque non delevit Bethſan.* Nam hæc erat una ex civitatibus trans Jordanem, dimidiæ tribui Manaſſæ deſtinatis. Sed ex inertiâ, & ſocordiâ eam expugnare non ſunt co-

Q. ſup. Iud. l. 7. q. 8. nati. De ipsâ S. Pater ait, *Bethſan quæ eſt ſcytharum civitas, Ipſa hodie perhibetur ſcythopolis dici.* Nec, ut ipſe dicit, movere debet, quòd ab iſtâ civitate Scythæ adeò procul diſtent. *Nam etiam Scythæ aliquando bellando in longinqua progredientes iſtam condere potuerunt. Nam legitur in hiſtoriâ gentium univerſam pene Aſiam ſcythas aliquando tenuiſſe.* Diſtat autem Scythopolis ſtadiis 600, ſeu milliaribus 75 ab Jeruſalem, quò perrexit Judas Machabæus poſt diverſas victorias, & ipſum Timotheum Antiochi ducem profligatum.

2. Mach. 12. 29. Ab Ephron enim expugnatâ *ad civitatem Scytharum abierunt, quæ ab Jeroſolymis 600 ſtadiis aberat.* Sed cùm audiſſet Scythopolitas, etiam adversâ fortunâ, Judæos benignè habuiſſe, nihil ipſis intulit nocumenti. Septuaginta in Libro Judicum habent τὴν βαιθσὰν: ſed in hoc loco Textus græcus ait ἐπὶ σκυθῶν πόλιν, *in Scytharum civitatem.* De cætero Scytha, græcè σκύθης, *ſkythes*, videtur derivari à verbo σκύζω, *ſkyzo*, ad iram concito, tetrico ſum vultu: eò quòd Scythiæ populi maximè barbari, iram, & furorem oſtentarent in facie. Quapropter in Scripturis per Scytham intelligitur homo maximè barbarus, immò qui & ipſos barbaros barbarie ſuperat. Prout innuit Apoſtolus, oſten-

Col. 3, 11. deus quòd in novi hominis reparatione, non *ſit barbarus & Scytha, ſervus & liber*: nulla nempe ſit acceptio perſonarum.

SEBASTE: σεβαστή, auguſta. Quo nomine variæ civitates, in Cęſarum honorem, qui gręcè ſebaſti dicuntur, donatæ ſunt. Nam σεβαστός, *ſebaſtos*, ſignificat adorabilem, honorabilem, à σέβω, *ſebo*, colo, veneror: & Imperatores Romani à Cęſare Octaviano dicti græcè *ſebaſti*, ſicuti latinè Auguſti. Et ità in Textu gręco Nero, tunc temporis ad imperii clavum ſedens, vocatur, ubi latinè Auguſtus

Act. 25. 25. appellatur. De Paulo enim ad Auguſtum appellante dicitur, ἐπικαλεσαμένου τὸν σεβαστόν, *epicaleſaménu ton*

ton sebastón, cùm appellasset sebastum. Ab hac voce nomen *Sebastianus* trahit originem, quasi augustalis, seu ad Augustum pertinens: veluti Augustinus ab Augusto. Ità dignissimè vocatus unus è nostris Heroibus Christianis, verè augusto, & adorabili cultu duliæ nomine decorus. Inter varias autem civitates, quæ Augustæ nomen sortitæ sunt, fuit in Palæstinâ Samaria, antiqua regum Israëlitarum, super decem tribus regnantium, domus, & regia. Postquàm enim Jeroboam Roboami regnum conscidit, relictis tantummodò regi Juda duabus tribubus Juda, & Benjamin, curiam suam statuit in Sichem, in monte Ephraim, utpotè ex hac tribu oriundus: quæ posteà in Thersa translata fuit. Sed regnante Amri, patre Achab, ædificata Samaria,
3 Reg. 16. 24. empto ejus pecuniis monte à Somer: *Et vocavit nomen civitatis, quam extruxerat, nomine Somer domini montis, Samariam.* Hæc post 200 ferè annos à Salmanassar Assyriorum rege solo æquata est. Sed successu temporis paulatim restaurata, donec tandem ab Herode Ascalonitâ antiquæ gloriæ, & pristino splendori restituta. In eâ magnificentissimo templo in Augusti Cæsaris honorem ædificato, ab ejus nomine Sebaste, aut Sebastopolis nuncupata est.

In Hierol. SEBASTICUS, idest pius, ait Magri, citans Photium in Biblioth. Vox est ergò derivata à verbo σεβάζω, *sebázo*, colo, veneror, religiosè admiror: aut à dicto verbo *sebo*, colo, veneror, sum pius. Sed cùm hoc verbum solum præsens habeat, & imperfectum, tempora à *sebázo* sunt mutuãda, à cujus præt. pass. fit græcè *sebasma*, cultus, veneratio, numen. Hinc & *sebásmios*, pius, religiosus, venerabilis. A tertiâ verò personâ fit *sebastos*, & hinc ulteriùs græcè *sebasticós* formari potest.

SEBASTOCRATOR: σεβαστοκράτωρ, *sebástocrátor*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Vox ista principem venerandum sonat: à dictâ voce *sebastós*, & verbo κρατέω, *cratéo*, imperium habeo, potens sum. Nomen erat maximæ apud Græcos dignitatis: quæ Imperatorum consanguineis, immò & eorum filiis sæpè conferebatur.

SELENE: σελήνη, p.l., luna, ità dicta à σέλας, *selas*, splendor, lumen. Selene vocata meretrix quædam, quæ Simoni mago fideliter adhæsit. Miror tamen eum non suasisse ipsam lunam esse, cùm eam Minervam esse suis sequacibus persuaserit. Sic enim
L. de her. ad Quod. hær. 1. testatur Augustinus: *Jovem se credi volebat, Minervam verò meretricem quamdam Selenen, quam sibi sociam scelerum fecerat: imaginesque & suam, & ejusdem meretricis discipulis suis prabebat adorandas, quas & Romę tamquàm Deorum simulachra authoritate publicâ constituerat.* A *selene* fit σεληνίτης, *selenites*, p. l., lapidis cujusdam nomen,
De Civ. Dei l. 21. c. 5. qui in Perside gignitur, cujus, ut refert Aug., perhibent interiorem candorem cum lunâ crescere, atque deficere. De quo posteà dicetur.

SELENIACUS: σεληνιακὸς, *seleniacós*, p.b., lunaris, à σελήνη, *seléne*, luna. Morbus seleniacus, quo qui affecti sunt, lunatici dicuntur, est ille qui à lunæ incrementis, aut decrementis, accrescit, aut decrescit: ut est morbus comitialis, seu caducus. Quo solent laborare, qui interlunio nati sunt, seu lunâ prorsùs deficiente, quando soli maximè vicina est, Et ideò ante novilunium illo symptomate vehementiùs corripiuntur. Morbus est arte humanâ incurabilis: sed à Christo Domino solo verbo sanatus, dum ei obtulerunt eos, *qui dęmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos.* Seleniaci etiam Matth. 4. 24. dicuntur illi energumeni, qui certis lunæ intervallis magis à dęmone vexantur: corpore scilicet tunc magis disposito, ut dęmon in eo tales inducat passiones. Sicuti lunaticus ille, post transfigurationem, Matth. 17. 14. Domino de monte descendenti oblatus.

SELENITES: σεληνίτης, p.l., lunaris dici potest, à dictâ voce *selene*, luna. Perperàm ab aliquibus synelites exaratur. Est lapidis cujusdam nomen, quem & Latini lunarem vocant, & alii græcè quoque dixerunt *aphroselenon*, p.l., quasi lunæ spumam. Noctu quippe plenus invenitur crescente lunâ. In Hierolexico *synelites*, pro *senelites* ponitur, & lapis esse dicitur. Sed nec synelites, neque senelites, sed selenites appellandus.

SELEUCIA: σελεύκεια, *seléukia*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, etsi Græci aliis regulis utantur. Urbs celebris in Cœlesyriâ, Cypro oppositâ, ità dicta à Seleuco Nicanore, qui Seleucidarum stirpi, in Asiâ post Alexandrum M. regnans, nomen dedit. Vocatur ista Seleucia maritima, quia ad oram maris sita: dum narratur de Ptolemæo Philometure Ægypti rege, Alexãdri generi sui, in Asiâ dominantis regno insidiãte, eòusque civitates proditoriè rapiente. *Obtinuit dominium civitatum,* 1. Mach. 11. 8. *usque Seleuciam maritimam, & cogitabat in Alexandrum mala consilia.* Quia ergò Seleucia Cypro vicina, & in illam insulam opportunus est transitus: ideò segregati Paulus, & Barnabas à Spiritu S. in opus ab eo destinatum, *abierunt Seleuciam, & in-* Act. 13. 4. *de navigaverunt Cyprum.* Alia fuit Seleucia prope Babyloniam, dum istâ in suis ruinis sepultâ, non lõgè hinc alia civitas est ædificata, quæ posteà ab eodem Seleuco nomen accepit, & in urbem magnificentissimam excrevit. In universum novem Seleuciæ ab isto Seleuco nomen accepere, de quo in Nicanore nonnulla dicta sunt. Ab aliquibus Seleucia, commota, conquassata, aut fluctuans latinè redditur, sicuti Seleucus, commotus, quassatus exponitur: scilicet à σαλεύω, *saléuo*, agito, fluctuo, quatio. Qui autem *seléucia*, p.b., efferret, Græcos in accentu imitaretur.

SEMANTERIUM: σήμαντρον, *sémandron*, quod & latinè semandrum, aut semantrum, non symandrum, dici potest. Est signaculum, vinculum epistolæ, signum, & nota. Fit à verbo σημαίνω, *semęno*, significo, indico, noto, do signum, &c., cujus tertia persona præt. pass. est σεσήμανται, *sesémandæ*: & hinc ablato augmento syllabico, *semandron*. Item ab eâdem origine fit σημαντήρ, *semantér*, res quâ significatur, & latinè semantron, & semanter diceretur. Ab eâdem fit & *semántor*, signator, index, ductor, prætor, princeps, dux qui classico dat signum: item auriga, rector, imperator, qui unicuique designat quid faciendum sit, *Semanterion* autem, vel potiùs *semantron* apud Græcos est instrumentum longum instar hastę, cujus sonitu loco campanæ utuntur in Ecclesiâ. V. *Hagiosimandrum*, & ab illis qui η, *ita*, efferunt, etiam simandron poterit exarari.

SEMNIUM: σημνεῖον, *semnion*, p.l., Scytharum locus ubi mysteria peragebant. Fit à σημνὸς, *semnós*,

castus, innocens, religiosus,&c. : item venerandus, sanctus. Semnium postea sumptum, ad locum ubi congregantur viri honesti, aut ad sanctam domum, seu monasterium significandum. *Semnæ* verò, ideſt venerandæ dictæ furiæ, seu Deæ Eumenides, p. b., apud Athenienses, benè ominandi gratiâ. Ipsis in Areopagitarum curiâ sacrificabatur: utpotè eas Curiæ præsides existimantium, in quâ sicarii condemnabantur.

SEMNOTHEOS: σεμνόθεος, p.b., quasi Deo religiosus. Deum colens, ergà Deum innocens, aut quid simile. Est enim à dictâ voce θεὸς, *theòs*, Deus. Hinc semnothei dicti illi qui divini, humanique juris erant peritissimi, ac religioni dediti: quo nomine Philosophi, & Gymnosophistæ sunt appellati.

SEPS: σὴψ, serpentis genus, aut potiùs lacerti apud Nicandrum in Theriacis, & apud Ælianum.

Diosc. l. 5. c. 24.

Ab aliquibus lacerta chalcidica vocatur, & Dioscorides genus viperæ facit; cui Prudentius, viperam intelligens, adhæsit. Vox est formata à verbo σήπω, *sépo*, putrefacio, erodo, corrumpo, in fut. σήψω, *sépso*, Unde sepsis apud Græcos putrefactionem, & cadaver significat.

SERANTHASMUS: σηρανθασμὸς, *seranthasmòs*, sericum floribus contextum, ait Magri, à verbo ἀνθίζω, *anthízo*, floribus orno. Sed verè *seranthasmòs*, aut *seranthismòs*, serici tinctura dici potest. Nã verbum *anthízo*, est florere facio tingo, inficio, venustate, & gratiâ honesto. Nisi per seranthasmum ipsum sericum, quod est quasi ipsius bombycis efflorescentia, intelligere velimus. Seres enim, σῆρες, sunt vermes, nentes sericum, ab ipsis populis, qui & Seres nominati; unde & σηρικὸν, *sericón*, latinè sericum, p.b., appellatum.

In Hierol.

Instit. l. 3. c. 23. Reg. 3.

SERAPIS: σέραπις, *sérapis*, penult., secũdùm Gretserum, productâ, qui & σάραπις, *sárapis*, exarat. Aliàs juxtà Prosodiam Bononiensem communis est existimanda. Ità vocatus, ut constat ex Aug. & Isidoro, maximus Ægyptiorum Deus. Fuit autem iste Apis rex Argivorum, qui navibus in Ægyptum transvectus, cùm ibi mortuus fuisset, Serapis est appellatus. Quia, ut ait Isidorus, *arca in quâ mortuus ponitur* σορὸς, *soròs*, *græcè dicitur*, *& ibi eum venerari sepultum cœperunt*. Soròs ergò græcè significat loculum, aut sepulchrum, & ex eo Serapidem, p.b., nomen accepisse, ante Isidorum, ex M. Varrone D. Augustinus annotarat. *Quia enim arca, in quâ mortuus ponitur, quod omnes jam* σαρκοφάγον, sarcophágon, *vocant*, σορὸς *dicitur græcè*, *& ibi eum venerari sepultum cœperunt, priusquam templum ejus esset extructum: velut sorosapis primò, deinde unâ litterâ, ut fieri assolet commutatâ, Serapis dictus est*. De quo dicere hominem fuisse apud illos superstitiosos Ægyptios erat capitale. In ejus honorem maximis delitiis bovem alebant, quem quia sine sarcophago vivum venerabantur, Apim, non Serapim vocabant. *Quo benè mortuo*, inquit Augustinus, *quoniam quærebatur, & reperiebatur vitulus coloris ejusdem, hoc est albis quibusdam maculis similiter insignitus: mirum quiddam & divinitùs sibi procuratum esse credebant*. Quod ait S. Pater non fuisse dæmoni difficile, talem colorem matri concipienti exhibendo, unde talis coloris formaretur vitulus: quod Jacob virgis amygdalinis peregit in ovibus. Serapidem tamen, & Osiridem Josephum fuisse patriarcham, qui in Ægypto Salvator mundi est acclamatus, existimant Josephus, Baronius, & alii graves Authores. Observant enim juxtà hebraicum idioma *sar*, seu *ser* Dominum significare, & *apis* ægyptiacè bovem denotare. Accedit quòd nomine *Arsaph*, teste Plutarcho, Osiris, p.l., vocabatur, quod affinitatem habere cum nomine Joseph, satis patet. Prætereà Osiris figurâ bovis depingebatur, cum Solis, & Lunæ characteribus, aut sub specie juvenis imberbis cum modio in capite. Quæ in Josephum, somnique Pharaonis interpretationem, de bobus, & spicis, ejusque in Astrologia peritiam quadrare non ignorant. Serapæum apud Tertullianum Serapidis templum est intelligendum, quod græcè σεραπαῖον, *serapæon* dicetur: etsi ab aliis σεράπιον, *serápion*, latinè serapium, aut serapeum, p.l., exaretur.

De Civ. Dei l. 18. c. 5.

Ibi

sar, שר princeps

In Apolog. c. 18.

SIBYLLA: σίβυλλα, *sibylla*, vates fœmina, à denunciandis Deorum consiliis ità dicta. Nam linguâ æolicâ, quæ est una ex quinque Græcorum dialectis, σιὸς, *siòs*, Deum significat, & βυλὴ, *bylé*, consilium (secundùm alios Græcos βουλὴ, *bulé*, consilium dicitur) ut habetur ex Lactantio, & Suidâ. De Sibyllis in hunc modum differit Isidorus: *Sibyllæ generaliter dicuntur omnes feminæ vates linguâ græcâ*. *Nam* σιὸς, siós, *æolico sermone Deum*, βουλὴ, *græcè mentem nuncupant, quasi Dei mentem. Decem autem sibyllæ à doctissimis authoribus traduntur fuisse, quarum prima de Persis fuit, secunda Lybica, tertia Delphica, quarta Cimmeria, quinta Erythrea, sexta Samia, septima Cumana, octava Hellespontia, nona Phrygia, decima Tiburtina*. Istæ Sibyllæ sicuti magnâ in veneratione fuerunt apud Gentiles; sic apud Christianos, ob multa vaticinia evidenter de Christo prolata, maximo nominis splendore fuere superstites. Earum testimonia à multis S.S. Patribus ad Judæos, & paganos arguendos, & convincendos sunt appositè deprompta. Et quid mirum? cùm & perfidi, & excæcati Hebræi oculos in ipsa fideliter defixerint. Ità, ut alios omittam, in quadam epistolâ Rabbi Israël magistri Synagogæ Calicut, à S.Hieronymo, ut præfertur in initio opusculorum Magni Areopagitæ, ex Chaldæo in latinum versâ, legitur: *Recordatus sum illud Tiburtinæ Sibyllæ dicentis*. *Nascetur Christus in Bethleem, annunciabitur in Nazareth, regnante tauro pacifico*. *O felix illa mater cujus ubera lactabunt illum*. Hanc Sibyllam Ezechiæ regis Juda temporibus, ut refert D.Augustinus, vaticinatam esse tradunt; adeòque annis ferè 700 ante Christum. Ejus versus profert idem S.Pater, qui in græco idiomate suis literis initialibus has quinque voces efficiunt, Ἰησοῦς χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτὴρ, *Jesûs Christòs Theû hyòs sotèr*, ideſt, Jesus Christus Dei filius salvator. Hi versus præsertim de divino judicio, & Orbis fine loquuntur. Prætereà observat D. Aug., quinque literas istorum quinque verborum initiales efficere in græco hanc vocem ἰχθὺς, *ichthys*, ideſt piscis. *In quo nomine*, inquit, *mysticè intelligitur Christus, eò quòd in hujus mortalitatis abysso, velut in aquarum profunditate vivus, hoc est sine peccato esse potuerit*. Addit tamen illos versus edidisse sibyllam Erythræam, sive, ut quidam magis credunt, Cumanam, & esse exiguam partem sui carminis,

Orig. l. 8. c. 11.

Orig. l. 8. c. 8.

minis, in quo acriter in idololatras invehitur, Posteà ex Lactantio aliqua Sibyllarum de Christo vaticinia exaravit; ità exactè ejus passionem describentia, ut potiùs videantur Evangelia, quàm prophetiæ. Quę hìc transcribere non me piget, tu legere talia non graveris. (Lactant. l. 4. Inst. c. 6) In manus iniquas infidelium posteà veniet. Et dabunt Deo alapas manibus incestis, & impurato ore expuent venenatos sputos. Dabit verò ad verbera simpliciter sanctum dorsum, & colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoscat, quod verbum, vel unde venit, ut inferis loquatur, & coronâ spineâ coronetur. Ad cibum autem fel, & ad sitim acetum dederunt, in hospitalitate hanc monstrabunt mensam. Ipsa enim insipiens gens tuum Deum non intellexisti: ludentem mortalium mentibus. Sed & spinis coronasti, & horridum fel miscuisti. Templi verò velum scindetur, & medio die nox erit tenebrosa nimis in tribus horis. Et morte morietur tribus diebus somno suscepto. Et tunc ab inferis regressus ad lucem lætam veniet primus resurrectionis principio revocatus ostenso. Hactenùs Augustinus ex Lactantio ea conjungens, quæ hìc variis locis in suo opere dispersit. Sibyllisti aliquando dicti Christiani, ut Magri testatur.

SIBYNA: *σιβύνη, sibyne*, ut videtur, penultimâ correptâ, est venabulum apud Athenienses, aut hasta apud Macedones, quam alii *sigyne* scribunt. Suidas telum romanum vocat. Istâ voce utitur Tertullianus adversùs Marcionem.

SIDERITES: *σιδηρίτης*, p.l., herba in Eubœa, ità dicta quòd glutinandis vulneribus apta præcipuũ in bello haberet usum. Ejus origo est à *σίδηρος*, *sideros*, ferrum: & sic etiam appellata terra è quâ ferrum eruitur. Præcipuè lapis ille mirabilis siderophilos, ferri amicus, quem Latini magnetem dicunt, siderites nuncupatus. Hujus lapidis frequens apud omnes Authores mentio: ideò nomen ejus fuit hìc exponendum.

SIGMA: *σίγμα*, una è græcis consonantibus nostro *s* respondens. Et quia antiquitùs figurâ ferè semicirculari formabatur, hinc sigmata dictæ mensæ excultæ, quæ sex caperent convivas. Pro diætæ, aut stibadii genere, aut pro ipso cœnaculo, aliquando poni videtur. (L. 2. c. 21. Serm. 19.) Prout habet Chrysologus: *Discumbebat Jesus plus in Matthæi mente, quàm sigmate, & epulabatur non cibis, sed reditu peccatoris*. Erat cœnaculum semirotundum, & pro eo ab aliquibus symma, sed perperàm, exaratur.

SILLUS: *σίλλος*, *sillos*, carmen dicax, & mordax, convitium, maledictum, & silli sunt sales, subsannationes, & dicacitates. Nonnulli à verbo *σίλλω*, *stillo*, vello, vexo, mordeo, eruunt: nempe *tau* in sigma mutato. A *γράφω*, *grapho*, scribo, fit *σιλλογράφος*, *sillographos*, latinè sillographus, p.b., sillorum scriptor: quod scriptoribus satyricis, & mordacibus adaptatur. Tales sunt maximè hæretici, qui solidis rationibus destituti, sillos, scommata, & similes amplectuntur scurrilitates.

SINAPIS: *σίναπις*, *sinapis*, quod & *σίνηπι*, *sinepi*, penultima latinè productâ, etsi Gręcis sit vox proparoxytona. Ejus etymon est à *σίνω*, *sino*, lædo, noceo, & *ὦπες*, oculi: eò quòd suâ acrimoniâ oculos lædit. De grano sinapis venustam parabolam (Matth. 13. 31.) proposuit Christus Dominus: *Simile est regnum cœlorum grano sinapis*. Minimum autẽ dicitur omnibus seminibus, quia unum è minimis; cùm aliqua semina sint absolutè ipso minora, ut semina rutę, & papaveris. Fit autem arbor in Syriâ, & calidioribus regionibus, ubi staturam hominis superare fertur. Ità in regno cęlorum, seu in Ecclesiâ contingit. Nã Evangelium, quo ipsa in cęleste regnum assurgit, primò quidem minimum fuit, immò vile, abiectũ, despectum videbatur, dum gloriâ, divitiis, humanâ sapientiâ, mundanâ potentiâ, nobilium sequelâ carebat; tamen paulatim se per Orbem universum diffudit: omnem terrenam scientiam, & potentiam, securitate, certitudine, firmitate, nobilitate, præstãtiâ, longè superavit. Ex mirandis autem proprietatibus, quas Plinius sinapi tribuit, satis patet quomodò ipsum Evangelii symbolum referat. Nempe quòd sit igneæ, & subtilis naturæ, cerebri pituitam purget, inter omnes eminet illa, quòd *tritum cum aceto ad ictus serpentium, & scorpionum illinitur*: (L. 20. c. 22.) fungorum venena discutit, & prætereà variis morbis medetur. Ità doctrina evangelica sublimis, & cęlestis naturæ, acris, & mordax: sed morbos animi expellit, vitiorum venena discutit, aceto mortificationis immixta serpentem infernalem fugat, ejus morsum sanat, lachrymas ciet, at salubres, quæ humores noxios purgent, quæ aridam cordis superficiem fecundent. Denique vocatur *granum sinapis ob fervorem fidei, vel quòd dicatur venena expellere*, (Q. Evang. l. 1. q. 12.) *majus fit omnibus oleribus, idest dogmatibus*: ut ait Augustinus, quæ scilicet in hoc mundo succrescunt, & malè luxuriant. A grano sinapis etiam Fidei similitudinem magistrorum magister desumpsit: (Matth. 17. 19.) *Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit*. Fidem videlicet humilem, adeòque exteriùs non elatam, sed interiùs vividam, & fervidam, & calore Charitatis maximè efficacem. Fides tamen in hoc loco est potiùs illa Fides miraculorum, quæ inter gratias gratis datas recensetur: &, ut aliqui volunt, firmam includit fiduciam de ope divinâ nobis affuturâ. Vel, ut D. Thomas ait, secundùm quod Fides *importat quandam supereminentem certitudinem fidei*: (2. 2. q. 171. a. 4. ad 3.) & secundùm hoc inter gratias gratis datas ab ipso annumeratur. Talem Fidem habuerunt omnes Sancti, tot miraculorum patratores, & ad literam illi qui mõtes transtulerunt. Sicuti D. Gregorius Thaumaturgus, & alius qui idem fecit in Tartariâ: sicuti testatur M. Paulus Venetus. (In suâ Tartariâ.)

SINDON: *σινδών*, *sindon*, amictus è lino, aut linteum ab urbe Sidone ità nominatum. In eâ enim talia lintea fieri cœperunt. Erat autem Sidon, hebraicè *tsidon*, (צידון *tsidon*.) Phœnicię urbs celebris, & antiqua, ad radices montis Libani, 25 milliaribus Tyro distans, Palæstinæ contermina, ità dicta à Sidone filio Chanaan, Noë nepotis. Ab hac ergò civitate dicta sunt sindones linea velamina, aut pepla subtilissima: & sindon illa quam mulier fortis *fecit, & vendidit*, (Prov. 31. 24.) hebraicè dicitur *sadin*, (סדין *sadin*.) idest sindon, seu linteum, sed operâ subtiliore formatum. Hinc sindones inter mundi muliebris elegantiora opera recenset Isaias. Fuisse verò genus vestis subtilioris ex lino, sicut indusia, aut subuculæ, quæ sub tunicâ gestaretur, patet ex verbis Sampsonis, 30 sindones sodalibus suis ad problematis solutionem promittentis: (Iud. 14. 12.) *Dabo vobis*.

lis 30 *sindones*, & *totidem tunicas*, Hebraicè à dicto singulari *sadin*, legitur *sedinim*, lintea, sindones; sicque 70, sicuti in Proverbiorum loco citato scribunt in plurali σινδόνας, *sindonas*, ita & hîc *sindonas* exarant. Posteà sub vestium nomine sindones, p.b., & tunicas S. Textus comprehendit, dum soluto à perfidis sociis problemate, narrat Sampsonem 30 viros peremisse, *quorum ablatas vestes dedit iis qui problema solverant*. De sindone verò illius adolescentis, qui comprehenso Jesu, *sequebatur eum amictus sindone super nudo*, potest dici linteum fuisse, in quo involutus ille obdormiverat (qui in Græco dicitur νεανίσκος, *neaniscos*, diminutivum à νεανίας, *neanias*, adeòque adolescentulum significat) aut certè vestem aliquam sine manicis, vel saltem illis laxioribus, nec adeò præcinctam, ut tam facilè potuerit, relictâ sindone, à militibus ipsum tenentibus nudus profugere. Baronius vestem cœnatoriam intelligit, & autumat illum adolescentem fuisse Joannem. Sed non est verisimile hunc Apostolum ità leviter indutum in hortum cum Christo perrexisse: & quâvis juvenis esset, tamen 31 annos natus erat, sicque adolescentulus dici nō poterat. Et eò minùs Jacobo Alphæi conveoit, ut voluit Epiphanius, cùm esset Joanne longè natu grandior. Potuit igitur esse alius adolescens è loco viciniori, qui strepitu expergefactus, & curiositate motus, illuc accurrit. Linteum fuit illa sindon munda, quam Joseph ab Arimathiâ mercatus, eâ m undissimum Jesu corpus involvit: quæ hodie magnâ veneratione Taurini asservatur.

סדינים *sedinim*

v.19.

Marci 14. 51.

SINOPIS: σινώπις, p.l., terra rubra, seu minium. Ità dictum à Sinope Ponti urbe, quòd ibi optimum effodiatur. De hoc colore pretiosiore loquitur Jeremias, dum acriter increpans illos divites, qui suis opibus injustè partis præsidentes sibi perennem felicitatem promittentes, magnificas domos ædificant magis oppressorum substantiâ, quàm lapidibus, easque plus sanguine pauperum, quàm minio depingunt; ipsis illud væ terribile infonat: *Væ qui ædificat domum suam in injustitiâ*, &c., *Qui facit laquearia cedrina, pingitque sinopide*. Textus hebraicus habet *sciasciar*, sinopis, minium, secundū R. Kimchi, aliis indicus color: & 70 legūnt κεκρισμένα μίλτῳ, *kecrismena milto*, & linita sinopide. Est enim *miltos* alia vox græca, significans minium, aut rubricam. Sed utinam nostro ævo inter Christianos tales divites non plures quàm inter Hebræos reperirentur. Ab istâ voce sinopis fit adiectivum σινωπικὸς, *sinopicos*, sinopicus, p.b., & colori, terræ, aut alteri rei ad sinopidem pertinenti adaptatur.

Jer. 22. 13

ששר *sciasciar*

SIPHONES: σίφωνες, *siphones*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, etsi à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Ità dicti tubi, seu canales, per quos urgente spiritu, aqua, vel alius liquor emittitur: à voce σι, *si*, quam humore transcurrente efformant, & φωνὴ, *phonè*, vox. Damascenus ait manare fieri falsum, *sole semper, & aliis (ut siphones quidam) quod subtilissimum est attrahentibus*. Siphon dictus est ille canaliculus, quo S. Pontifex in Missâ sanguinem è calice attrahit: quod & faciunt in ejus Missâ cantatâ Diaconus, & Subdiaconus, & olim, dum Fidelibus utraque species dabatur, erat in usu, ne Sacramentum effunderetur, Ita testatur Bona, dum ait: *Utitur nunc fistulâ Summus Pontifex cum solemniter celebrat, illâ hauriens quantum vult de sanguine, reliquum ministris relinquens, qui eâdem fistulâ ipsum absumunt. Idem usus adhuc permanet in celebri monasterio S. Dionysii, in Franciâ Ordinis S. Benedicti, nunc Congregationis S. Mauri*, &c.

De Fide Orthod. l. 2. c. 9.

Rer. liturg. l. 2. c. 25. n. 4.

SIREN: σειρὴν, *sirén*, monstrum aquaticum. Ejus etymologia trahitur à σειρὰ, *sira*, catena, funis: eò quòd Sirenes cantus suavitate, homines veluti forti catenâ ad se trahere, eosque posteà devorare crederentur. Tres autem fuisse, nempe Parthenopem, Leucosiam, & Ligiam fabulabantur Poëtæ. De Parthenope suo loco dictum est. Leucosia verò ab albedine ità vocata, scilicet à dictione λευκὸς, *leucòs*, album significante: & Ligia, græcè λιγεια, p. b., à verbo λιγαίνω, *ligaino*, delecto, canto, studeo. Supernè virgineo aspectu, sed à pube in piscem desinere fingebantur. Talia monstra aquatica visa nōnunquàm asserit, & unius anatomen exhibet Thomas Bartholinus in suis Centuriis; atque refert Cornelius à Lapide de quodam in Frisiâ capto, quod diutiùs inter homines vixit, & nere, si credere fas est, didicit. De hisce monstris loquitur Isaias, dum Babylone vastatâ, & penitùs excisâ, ait illic futuras *sirenes in delubris voluptatis*. Hebræus tamen habet *thannim*, ideft draco, pro *thanninim*, dracones: & 70 legunt, & *nidificabunt ericii* (ἐχῖνοι, *echini*) *in domibus eorum*. Talia monstra possunt intelligi è flumine vicino emersura, & in illis locis incultis, quæ priùs erant adeò delitiosa, & tot voluptatum illecebræ, videoda. Chaldæus cum Hebræo legit *dracones*: fortè quòd aliquando hæ feræ sævissimæ femineo vultu repertæ fuerint, adeòque sirenes referentes.

Is. 13. 22.

תנים *thannim*

SIRIUS: σείριος, *sirios*, p.b., est illa stella in ore canis perniciosa, seu canicula. Ità nominata quasi solaris (nam σεὶρ, *sir*, etiam Sol dicitur) eò quòd Solis æstum vehementer accendat. Alii à verbo σείρω, *siro*, hio, deducunt, eò quòd æstus canes hiare faciat: alii denique à verbo σειραίνω, *sireno*, exsicco, etymon efformant. Sirios quoque pro Sole ardente ponitur, præsertim eo tempore quo canicula suas vires exerit. Hæc vox aliquando in sacris Authoribus occurrit; quare paucis verbis eam exposuisse satis superque sit. V. *Cyclops*,

SIROMASTES: σειρομάστης, jaculi species, hasta, lancea, ità fortè dicta quòd ad mammam, seu pectus anoectaretur, aut saltem reclinaretur. Nam σειρὰ, *sira*, catena, vinculum, & μαστὸς, *mastos*, mamma. D. Hieronymus de siromaste dicit, quòd quidam hastâ, noster Textus pugionem, Joseph Hebræus romphæam interpretetur. In Textu græco 70 interpretum siromastæ dicuntur quæ lanceam gerunt. Nam Jud. 5. aliter ipsi legunt σκέπη νεανίδων σειρομαστῶν ἀνώφθη *sképe neanidon siromáston anophthe*, clypeus puellarum cum lanceis apparuit, seu puellarum lanceas ferentium, aut lanceis armatarum. Hinc in eodem cap. formatur ab ipsis verbū σειρομαστίζω, *siromatízo*, pro *pugno*.

Ep. 53.

v. 8.

SISTRUM: σεῖστρον, *sistron*, crepitaculum æreum in sacris Isidis solemne. Ejus origo est à verbo σείω, *sio*, quatio, agito: cujus tertia persona præt. pass. est σέσεισται, *sésistæ*, & ablato augmento inde sistrum erumpit. Talia tamen instrumenta etiam à Judæis usi-

usitata: sicuti dum, occiso à Davide Goliath, mulieres ex urbibus egredientes, victoriæ ipsius plusquàm Saulis applaudentes, ludebant *in tympanis*
1.Reg.18 6. *lætitiæ,& sistris.* Etsi 70 legit ἐν κυμβάλοις en kymbalis, idest in cymbalis: & Textus hebraicus habet
שלשים *scialiscim.* *scialiscim*,quæ sunt quædam instrumenta musica, dicit Pagninus,& aliqui afferunt esse panduram triū chordarum instrumentum. At non solùm in secularibus lætitiis,& ludis talia instrumenta usitata; sed etiam in festis solemnioribus adhibita. Sicque reductâ arcâ fœderis è domo Abinadab,David cum omni Israële Dominum Deum exercituum super
1.Reg.6. 5. Cherubim sedentem laudabat, & ludebant *in tympanis, & sistris, & cymbalis.* Hic 70 scribunt ἐν τυμπάνοις, καὶ ἐν κυμβάλοις, καὶ ἐν αὐλοῖς, idest in tym-
מנענעים *mena-ngan-nghim.* panis, & in cymbalis, & in tibiis: at Hebræus hîc ait *menangananghim*,sistra,ità dicta eò quòd stridulo sono ad motum, & saltationem homines commovent: scilicet à radice *núangh*,motus fuit.

SITARCHIA: σιταρχία, *sitarchia*, latinè penultimâ correptâ in rigore, nisi ex usu legitimo græcus in eâ retineatur accentus. Est annonæ præfectura, à σῖτος, *sitos*, frumentum, cibus, annona, & ἀρχὴ, *archè*,principatus, præfectura. Hinc *sitarchos*, commeatui,vel ciborum sumptibus præfectus: & sitarcha non malè ab aliquibus exaratur. Non fit
InHierol. autem,ut ait Magri,à verbo ἀρκέω, *arkéo*, sufficio,de quo in voce *sitarcium*,sed potiùs à verbo ἄρχω, *archo*,impero,incipio,unde *archòs*,princeps,præfectus. Discrimen ergò inter voces sitarcia, & sitarchia benè observandum.Neque propriè sitarchia horreū significat,etsi ab ipso S. Petrus Chrysologus,in ferm. 8, citetur. Potiùs sitarcia horreum dicendum esset.

SITARCIUM, vel sitarcia: σιτάρκια, *sitárkia*, p.b., cibus,annona, quæ ad mensuram in certos dies dari solet.Formatur illa vox à σῖτος, *sitos*,frumentū, cibus,pensitatio ad alimentum viduarum, & pupillorum,& à verbo ἀρκέω, *arkéo*,sufficio.Inter D.Hie-
Hieron. ronymi opera,in vitâ S.Malchi Monachi,narrat hic quomodò à suo fugiens hero,speluncam intraverit, ex qua leæna egrediens herum suum, & ejus comitem discerpsit:sicque ipsorū camelis ascēsis,*& novâ*, inquit,*sitarciâ,idest annonâ refocillati, decimâ tandem die ad romana per desertum castra venimus.* Ubi scholiastes,à supradictis vocabolis illam vocem *sitarcia* deducens, ait annonam, & commeatum ita vocare. Aliquando tamen posito continente pro cōtento, sitarcia ponitur pro sacculo, vel perâ, in quâ talis annona reponi solet. Et sic intelligit Saul, dum servo suo Samuelem consulere volenti dixit: *Ecce*
1.Reg.9. 7. *ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis deficit in sitarciis nostris.* Textus hebraicus ait *micchelinu*, è vasis nostris: & ità 70 legunt ἐκ τῶν ἀγγείων
מכלינו *micche-linu.* ὑμῶν,*ex tōn angion hymōn*, idest de vasis nostris.Nō quòd Samuel nollet sine mercede responsa dare, ut Hebræi de suo Prophetâ indignè sentiunt; sed quòd solerent eum consulentes, in signum gratitudinis,& observantiæ, munusculum ferre.Ab eâ voce *sitos*, fit sitonicum,ideſt granarium,seu frumenti apothe-
L.1.Ep.2. ca, quam vocem habet Gregorius Magnus.

SITICUS: σιτικὸς, *siticós*, p.b., frumentarius, à dicto *sitos*, frumentum. Ab eo fiunt & alia composita, quæ nonnunquàm etiam in sacris occurrunt Authoribus. Sic à verbo δίδωμι, *didomi*,do,fit σιτοδοσία, latinè penultimâ correptâ sitodósia diceretur, largitio frumenti, & sitodotes, penult. brevi, frumenti largitor. A λόγος,*lógos*,ratio,cura,&c.,fit sitologus,p.b., magistratus super annonam deputatus; unde quilibet rei frumentariæ præfectus, aut qui exigit annonam, & frumentum cogit,sitologus dici potest. Sitologia verò est ipsa frumentatio,seu ipsius sitologi munus.

SITOMETRIA: σιτομετρία, *sitometria*, cum accentu ut in geometria. Est demensum,quasi frumēti mensura: à *sitos*, frumentum,& μέτρον, *métron*, mensura. Dicitur & *sitometrion*,& *sitometron*, p.b., à voce *siton*, & est id quod singulis mensibus servi à Dominis accipiebant, quaternos nempe frumenti modios. Voce istâ *sitometrion* utitur Textus græcus, ubi Noster ait, *Ut det illis in tempore tritici mensuram*; græcè τὸ *sitométrion*, idest demensum Lucæ 12. 42.
cibum. Sitometræ denique dicuntur ii,qui erogandæ annonæ publicæ munus habent,aut qui frumenta metiuntur,& dispensant.

SITONES: σιτώνης, p.l., mercator frumentarius, frumētator publicus. Arcad.l.ult.ff.de mun.& hon.: & σιτωνία, *sitonia* (quæ latinè sitonia, p.b., in rigore esset efferenda) ipsum munus,à dicto *sitos*,frumentum, Vlp.ff.de vacat.& immunit. Est ergò ista vox singularis numeri:& in plurali σιτῶναι,*sitonæ*,frumēti negotiatores, apud D. Greg. Nazianz. in Textu græco appellantur. *Sitōn* verò est ager frumentarius, & *sitone* res frumentaria nuncupatur. In Orat. 20.in laudem Basilii M.

SITONICUM: σιτωνικὸν, *sitonicōn*, p.b., à prædictis vocibus in græco formare licet, quamvis in Lexico non reperiatur. Sitonicum à *sitone*, idest res frumentaria, ipsum granarium significat, ut ex D. Gregorio patet. Ait enim, de frumentis loquens,
Tanta transmissa sunt, quæ pro transactâ Indictionis debito ad replendum sitonicum sufficerent. Aliquando pro ipsâ frumenti annonâ ab aliquibus In Reg. l. 1.ep.1.
usurpatur.

SITOPHAGUS: σιτοφάγος, *sitophágos*, latinè penultimâ correpta, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Ità dictus ille qui frumento victitat: à *sitos*, frumentum,& φάγος, *phágos*,edax. Proprium hominis epithetum,cujus cibus præcipuus, à naturâ institutus, est panis, & aqua. Ab eâdem voce *sitos* fiunt alia composita: sicuti à verbo φέρω,*phéro*, porto,fit *sitophoron*,p.b., canistrum,& *sitophoros*,commeatum portans, frumenti ferax. A verbo φυλάττω, *phylátto*, custodio fit *sitophylax*, p.b.,frumenti, aut annonæ custos: & *sitophylaces*, p.b., Athenis erant annonæ custodes,& ut justo pretio frumentum venderetur curam gerentes. Sitophylacium verò p.l., est ipsum horreum, seu frumenti apotheca.

SMARAGDINUS: σμαράγδινος, *smarágdinos*, p.b., à smaragdo dictus. Hujus colorem referebant lapilli, non quòd veri smaragdi essent, in illo pavimento, in Assueri regiâ, opere musivo composito, *quod erat smaragdino & pario stratum lapide.* Ubi etiam 70 legunt σμαραγδίτου λίθου, *smaragditu lithu*, idest smaragdini lapidis: Hebræus habet Esther. 1. 6.
bâhat, de quo variant Interpretes. D.Hier.smaragdum intelligit, Pagninus, & Buxtorfius Porphyri- בהט
tem, alii crystallum opinantur. Sed nostro Textui *bâhat.*
inhærendo, sicut parius ille lapis erat candidissimi marmoris species, ità smaragdini erant lapilli viri-
di

di colore lucentes, ſmaragdorum ſpeciem exhibentes. Color autem ſmaragdinus, utpotè oculo gratiſſimus, eſt ſymbolum conſolationis, & divini auxilii, & ſpei, quam de divinâ concipere debemus miſericordiâ. Quapropter in iride illâ thronum Dei ambiente, miſericordiam divinam lucidis coloribus adumbrante, maximè ſmaragdinus reſplendebat, *Et iris erat in circuitu ſedis ſimilis viſioni*
Ap.4.3. *ſmaragdinæ*.

SMARAGDUS: σμάραγδος, *ſmaragdos*, gemma ità dicta à verbo σμαράσσω, *ſmaraſſo*, ſplendeo, pro *maraſſo*. De quâ Iſidorus ait: *Smaragdus à nimiâ*
Orig.l.16 c.7. *viriditate dicitur, cui veteres tertiam poſt margaritas, & uniones tribuunt dignitatem*, Videlicet à reſplendenti viriditate nomen trahit, &, ut alii volunt, à verbo μαρμαίρω, *marmaro*, rutilo, reſplendeo: & *maragdos* quoque à Græcis appellatur. Erat gemma ordine tertia in ſummi Pontificis Rationali: *In primo verſu erit lapis ſardius, & topazius &*
Ex.28.17. *ſmaragdus*. Et ità 70 legunt σμάραγδος, ſed Hebraicus dicit *bareketh*, quod D. Hieronymo eſt ſma-
ברקת ragdus, aliis carbunculus, aut alia gemma ſic dicta
bareketh propter fulgorem à radice *barak*, fulguravit. Quod autem Tobias dicat portas *Jeruſalem ex ſapphiro*,
ברק *& ſmaragdo* ædificandas, innuit omnia in cœlo
barak. ineſtimabilis pretii, & valoris futura, dum ipſæ
Tob.13. 21. portæ dicuntur lapidibus adeò pretioſis efformandæ. Græcos hîc legit, *ædificabitur Hieruſalem ſapphiro, & ſmaragdo* (καὶ σμαράγδῳ, kæ ſmarágdo) *& lapide pretioſo*. Ità quoque S. Joannes ſub pretioſiſſimarum gemmarum ſymbolo cœleſtem Jeroſolymam deſcribit, cujus *fundamentum quartum*
Ap.21.19. *ſmaragdus*. Quod ità Joanni Apoſtolo bellè convenit, & quarto Symboli articulo, qui eſt de Chriſti paſſione. Smaragdus enim jaſpidis vireutis proles, lucidâ viriditate herbas ſuperans, & ipſum aërem vicinum imbuens, micanti ſplendore ſpeciem fulguris exhibet: & acerbus, & duriſſimus eſt, nec ictibus facilè cedit. Quæ omnia Joanni tonitrui filio, ejus virginitati ſemper virenti, in paſſione fortiſſimo, & ipſi Chriſto patienti, ac morienti adaptantur.

SMIGMA: σμῆγμα, *ſmegma*, ſapo. Ità dictus à verbo σμήχω, *ſmicho*, purgo, abſtergo: cujus præt. paſſ. ἐσμηγμαι, *eſmegma*, & hinc ablato augmento, *ſmegma*, eò quòd purget, & abſtergat. Ideò Suſanna, volens in ſuo pomario lavari, dixit puellis: *Af-*
Dan.13.17 *ferte mihi oleum, & ſmigmata, & oſtia pomarii claudite, ut laver*. Textus græcus habet σμῆγμα, *ſmigma* cùm *ita*, cùm aliàs latinè quoque *ſmegma* pronnnciando η, *eta*, dici poſſit. Ità verò ferebat ætas illa, quâ omnes indifferenter, ad ſanitatem, munditiam, & pulchritudinem, frequentibus balneis ûtebantur.

SMYRNA: σμύρνα, myrrha græcè dicitur. Ab uxore Theſei Theſſali, Smyrna dictâ, civitas Joniæ in Aſiâ nomen eſt ſortita. Ad hujus Angelum, ſeu Epiſcopum jubetur Joannes ſcribere: *Et Angelo*
Ap.2. 8. *Smyrnæ Eccleſiæ ſcribe*. Cui etiam nomini congrua ſcribit, cùm de futuris tribulationibus, & paſſionibus ipſum præmoneat, & myrrha mortificationem deſignet. Erat tunc Epiſcopus Smyrnenſis Eccleſiæ S. Polycarpus, qui 72 annis poſt ſcriptam Apocalypſim, valde ſenex, eò glorioſiore martyrio coronatus eſt, De quo in voce *Polycarpus*.

SOCRATES: σωκράτης, *ſocrátes*, latinè penultimâ correptâ, etſi græcus accentus, propter ultimam longam, in eâ ponatur. Significat eum qui eſt ſalvi, & integri roboris, ſalutis compos, qui eſt ſalvi imperii, principatus, &c. Hæc omnia ſonant voces σῶς, *ſôs*, ſalvus, integer, & κράτος, *crátos*, potentia, robur, principatus, imperium. Nomen præſtantiſſimi Philoſophi gentilis, qui Apollinis delphici oraculo ſapientiſſimus eſt habitus. Fuit Archelai diſcipulus, & Platonis magiſter, caſtitate, juſtitiâ, aliiſque virtutibus inſignis, Ethicæ primus deſcriptor, moribus ſalutem, & integritatem, quantùm gentili fas erat, adduxit. Floruit ante Chriſtum natum anno 428. Feliciùs tamen aliqui Sancti Martyres hoc nomine donati: qui etiam in majori corporis infirmitate, ſalvi, & integri roboris apparentes, ſalutis animæ ſemper compotes, ſalvi, & incolumes ad cœli principatum pervenerunt.

SOLOECISMUS: σολοικισμὸς, *ſolikiſmòs*, vitioſa partium orationis conſtructio. Formatur à verbo σολοικίζω, *ſolikizo*, ideſt more Solenſium malè loquor, à cujus præt. paſſ. fit *ſolœciſmus*. Solon enim in Ciliciâ civitatem à nomine ſuo Solos dixit, in quâ colonos Athenienſes ſtatuit, qui ab Atticâ deficientes ſolœcizare dicti ſunt. Fit autem ſolœciſmus quatuor modis; ſcilicet adiectione, detractione, tranſmutatione, immutatione. Item fit per ea quæ cognata ſunt, & partibus orationis accidūt. Solœciſmi tamen, ſi ad figuratam orationem pertineant, ſiunt metaplaſmi ſpecies, quibus præſertim Poëtæ utuntur. De quibus D. Auguſtinus: *Solœciſ-*
mos, barbariſmos, quos vocant, poëta adamave- De Ordine l. 2. c.
runt, quæ ſchemata, & metaplaſmos, mutatis ap- 4.
pellare nominibus, quàm manifeſta vitia fugere maluerunt, Detrahe tamen iſta carminibus, ſuaviſſima condimenta deſiderabimus. Non omnes tamen inuſitati loquendi modi, qui aliquādo in noſtro Vulgato Textu occurrunt, ſolœciſmi dicendi ſunt: ut ſeveri Ariſtarchi noſtri Novantes eum de talibus nugis vellicant. Quia ſæpè talia in antiquioribus inveniuntur Authoribus. Nonnūquàm etiam ſunt hebraiſmi, aut græciſmi, dum iſtis idiomatibus ſcripſerunt Hagiographi, & noſter Interpres ſæpè Hagiographi modum loquendi voluit obſervare. Solœciſmus quoque dicitur aliquando de quolibet malè facto: ſicque ſicut in verbo ſolœciſmus accidit; ità & in geſtu, & in factis. Quapropter ipſe Lucianus voluptatum ſolœciſmum dixit: ità quodcumque abſurdè factum vocari poteſt.

SOMA: σῶμα, corpus à Græcis dicitur. Forſitan oritur à verbo σώζω, *ſôzo*, ſalvo, ſervo: quia hoſtium corpora bello captorū ſervabantur: ut & latinè ſervi à ſervādo vocati. Alii dicūt *ſoma* dici quaſi σῆμα, *ſêma*, ſepulchrū, monumētum: quod Origenis hæreſi, ideò corpus ſoma dictū, quaſi monumentū aſſerêtis (eò quòd animæ ob peccata in cœlis commiſſa, in corpora ſicut in pœnoſos carceres, & vilia, ac fœtida ſepulchra detruſæ ſint) ſuffragari videtur. Ità refert Epiphanius ſcribens ad Joannem Epiſcopum Jeroſolymitanum, ubi & ſimilia Origenis appellat ineptias. Dicitur & ſoma opus compoſitum, veluti liber: item ſubſiſtens, homo, ſervus, &c. A ſuma fit σωματικὸς, *ſomaticós*, p.b., latinè ſomaticus apud aliquos, ideſt corporalis.

SO-

SOMATOPOEIA: σωματοποιία, *somatopiia*, accentus ut in *prosopopœia*. Corporis effictio, ità dicta à *soma*, corpus, & verbo ποιέω, *piéo*, facio. Somatopœia est una è figuris rhetoricis prosopopœiæ affinis, quâ rebus incorporeis corpora attribuimus: seu, ut ait Papias, est incorporeis rebus corporeorum attributio. Sicque hæc figura in S. Textu satis frequens, dum Angelis, & ipsi Deo corpora figuratè tribuuntur. Hinc Anthropomorphitæ suorum errorum ansam arripuerunt.

1. SOPHIA: σοφία, *sophia*, latinè in rigore penultima est corripienda. A nonnullis tamen aliquando producitur, & passim, ob Græcorum legitimam imitationem, ipsorum accentus in eâ retinetur. Sophia sapientiam significat, sicuti σοφὸς, *sophòs*, sapientem: quam vocem aliqui derivant à verbo σέβω, *sébo*, colo, veneror, cujus præt. medium, si esset in usu, esset σέσοφα, *sésopha*, & hinc ablato augmento *sophòs*, & *sophia*. Verbalia quippe apud Græcos sæpè à temporibus inusitatis oriuntur: ut *lógos*, à præt. medio inusitato λέλογα, *léloga*. Derivatur ergò *sophòs* à verbo *sebo*, quia sapiens cultu, & veneratione dignus est. חָכְמָה *choch-mah.* Ab Hebræis sapientia *chochmah* dicitur, & *chachâm* sapiens, à radice *chachám*, sapuit. Ante Pythagoram sophia dicebatur illa, quam nos חָכָם *chachâm* Philosophiam vocamus, & priùs Philosophi Sophi dicti fuere: cujus ratio in voce *Philosophia* exposita fuit. Apud Philosophos sophia, seu sapientia, est inter quinque habitus intellectus præstantissima. 6. Eth. c. 5. Habitus enim intellectus, seu ejus virtus in cognitionem veram ex se inclinans, dividitur ab Aristotele in intellectum, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem. Hæc verò sapientia, secundùm varias acceptiones solet intelligi. Primò quidem pro congerie, si non omnium, saltem plurium, & præcipuarum scientiarum: quique illâ præditus est sa- 1. Metaph c. 2. piens agnoscitur. Hoc sensu idem Philosophus vult hominem sapientem omnia eo modo, quo possibile est, scire. Et hoc ferè modo accipitur Philosophia, quæ priùs Sophia dicebatur. De ipsâ Tullius ait; De Off. l. 1. c. sed ab *Principesque omniũ virtutum illa sapientia, quam græci σοφίαν vocant*. Ejus elogium posteà tullianè prosequitur, & Sophiæ simul, ac Philosophiæ profert definitionem. L. 2. ferè in princ. *Quid est enim, per Deos, optabilius sapientiâ? quid præstantius, quid homini melius? quid homine dignius? hanc igitur qui expetunt philosophi nominantur. Nec quidquam aliud est philosophia, si interpretari velis, præter studium sapientiæ. Sapientia autem est, ut à veteribus definitum, rerum divinarum, & humanarum, causarumque, quibus hæ res continentur, scientia*. Secundò sumitur sapientia magis impropriè pro excellentiâ in quâcumque scientiâ, vel arte: unde & sapiẽtes artifices illos vocamus, qui in arte suâ præ- 1. q. 1. a. 6. c. stantiores sunt. Et sapiens architectus à D. Thomâ dictus est, respectu artificum inferiorum, quia in suo genere altissimam causam considerat, rectè 1. Cor. 3. 10. Apostoli vestigiis inhærendo, qui de seipso dicit: *Ut sapiens architectus fundamentum posui*. Tertiò accipitur sapientia pro scientiâ omnium perfectissimâ, quæ non solùm ea quæ ex principiis sunt cognoscit, & per causas universalissimas; sed etiam de aliarum scientiarum principiis judicat. Cujus variæ requiruntur conditiones, quas hîc silentio præterire lubet. In prædictâ Philosophiæ definitione sapientia primo, aut secundo modo non intelligitur: quia sophia primo modo est variarum scientiarum collectio, inter quas nulla, aut una sola est sapientia: sapientia verò secundo modo etiam ad artes extenditur. Tertio igitur modo sapientia sumpta in allegatâ divisione tertium membrum constituit: quæ secundùm Aristotelem est Metaphysica, sed secundùm D. Thomam, & omnes Theologos, est ipsa Theologia. Et hæc quidem ad secundum membrum, ut est scientia pertinet, quatenùs conclusiones per sua principia cognoscit: ad tertium autem membrum ut est sapientia, seu prout procedit per altissimas causas, & judicat de aliarum scientiarum principiis. Theologi verò nostri præter hanc sapientiæ acceptionem, quam exponunt, dum Theologiam sapientiam esse sapienter demonstrant; variis modis agunt de sophiâ, seu sapientiâ. Et inprimis quidem cum S.S. Patribus Sapientiam secundæ Personæ in divinis attribuunt; atque Græci Sanctæ Sophiæ seu divinæ Sapientiæ magnificentissimum templum, toto terrarum Orbe celebratum, in urbe regiâ extruxerunt. Sapientia verò magis Filio, quàm aliis duabus Personis attribuitur, sicut potentia Patri, & bonitas Spiritui sancto: quia Filius per intellectum procedit, & verè est Verbum Patris, & se habet adinstar formæ, per quam summus operatur Artifex. Hæc Sapientia in Scripturis aliquando creata dicitur, aliquando genita; quia sic, ut ait D. Thomas, *modus divinæ generationis nobis insinuatur. In generatione enim quod genera-* 1. q. 41. a. 3. ad 4. *tur accipit naturam generantis, quod perfectionis est. In creatione verò creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam generantis. Dicitur ergò filius creatus, & genitus, ut ex creatione accipiatur immutabilitas patris, & in generatione unitas naturæ in patre, & filio*. Ità cùm desint verba, quibus tam sublimis generationis modus adumbretur, pluribus utendum est, in quibus amotis imperfectionibus, divinæ perfectiones aliquatenùs nobis sublucеant. Sic ergò increata Sapientia in Textu græco *sophia*, se dicit primogenitam ante omnem creaturam, quia ejusdem cum Patre substan- Eccl. 24. tiæ: & verè est per originem viventis à vivente, à principio conjuncto in similitudinem naturæ. Se quoque ab initio, & ante secula creatam prædicat, tum ob sui generantis immutabilitatem, tùm quia non est ex præsupposito subjecto, prout formæ quæ in creaturis generantur. Præterea de sapiẽtiâ agunt Theologi, prout est una ex novem gratiis gratis datis, illis scilicet, quæ ad aliorum conceduntur utilitatem. Sicuti docet Apostolus, inter ipsas primam enumerans sapientiam: *Alii quidem per spiritum* 1. Cor. 12. 8. *datur sermo sapientiæ*, græcè dicitur λόγος σοφίας, *lógos sophías*. Quia cùm hæ gratiæ specialiter dentur, ut homo alteri cooperetur, ut reducatur ad Deum: hoc autem solùm facere potest exteriùs docendo, aut persuadendo, ut ait Doctor Angelicus; ad hoc inter alia requiritur, *quod Doctor rectè se ha-* 1. 2. q. 111 a. 4. c. *beat circà principales conclusiones scientiæ, & sic ponitur sermo sapientiæ, quæ est cognitio divinorum*. Non nuda verò cognitio, sed cum tali abundantiâ, ut etiam alios instruere possit. Et ideò per sermonem sapientiæ, rectè facultas ipsa intelligitur

ſapientiam explicandi: ſeu altiſſima Myſteria, ut
Sanctiſſimæ Trinitatis, Incarnationis, juſtificatio-
nis, prædeſtinationis, & aliorum ſimilium exponēdi.

2. Denique de ſapientiâ tractant ſacri Doctores,
ut eſt donum Spiritus ſancti. Dona quidem ab Iſa-
iâ, inter quæ ſapientia primum ſibi locum jure ven-
dicat, enumerantur. Ità de flore illo cæleſti, ex
virgâ ſine nodo, aut cortice, pullulaturo prædicit:
Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, ſpiritus
Iſ. 11. 2. רוח *ſapientiæ, & intellectus*, &c.. Sicque apud 70 grę-
cè πνεῦμα σοφίας, *pneuma ſophias*: & in Textu he-
rûach. braico *rûach chochmah*, ſpiritus ſapientię. Hoc
autem primum donum in eo conſiſtit, quòd per al-
tiſſimam cauſam ſimpliciter, quæ eſt Deus, facit ju-
dicare, & decernere: ità ut dicatur ſapiens ſimpli-
1. 2. q. 45. a. 1. c. citer ſecundùm D. Thomæ doctrinam, *inquantum*
per regulas divinas omnia poteſt ordinare, & ju-
dicare. Hujuſmodi autem judicium conſequitur
homo per Spiritum ſanctum, ſecundum illud 1. Cor.
2., *ſpiritualis judicat omnia*. Etſi verò multi exi-
ſtiment dona Spiritus ſancti ab ejuſdem nominis
virtutibus non diſtingui; tamen D. Thomas ob va-
rias rationes, eas diſcriminari contendit. Et diſtin-
ctionis ratio, ſecundùm ipſum, in hoc conſiſtit, quòd
virtutes perficiunt hominem ſecundùm quòd homo
natus eſt moveri per rationem in his quæ interiùs,
vel exteriùs agit. Sed dona ſunt altiores perfectio-
q. 68. a. 1. c. nes, ſecundùm quas *homo diſponitur, ut efficiatur*
promptè mobilis ab inſpiratione divinâ. Sicque
dona ſunt virtutibus præferenda, exceptis tribus
Theologicis. Secundùm Angelici doctrinam hæc
a. 8. ſapientia quæ Spiritus S. donum eſt, ab omnibus vir-
tutibus tam intellectualibus, quàm moralibus, &
Theologicis diſtinguitur. Etſi non videatur abſo-
lutè repugnare, ut eadem qualitas officio virtutis,
& doni fungatur: ità ut ſimul hominem perficiat
ſecundùm quod natus eſt moveri per rationem, &
reddat eum promptè mobilem ad Spiritus S. motio-
nem. Differt hæc ſapientia ab illâ, quæ eſt una ex
gratiis gratis datis, ſaltem ſecundùm diverſa offi-
cia. Quia inter dona Spiritus ſancti enumeratur,
D. Th. q. 111. a. 4. ad 4. *prout ſcilicet mens hominis eſt benè mobilis per*
Spiritum ſanctum ad ea quæ ſunt ſapientiæ. Sed
computatur inter gratias gratis datas, ſecundùm
quod importat quamdam ſapientiæ abundan-
Ib. tiam, *ut homo poſſit non ſolùm in ſeipſo rectè ſapere*
de divinis, ſed etiam alios inſtruere, & contradi-
centes revincere. Prætereà cùm gratiæ gratis datę
poſſint cum peccato mortali conſiſtere, & probatur
communiter de impio Caiphâ prophetante; poſſet
dici ſapientiam, ut eſt donum, diſtingui realiter à
ſapientiâ, ut eſt gratia gratis data, cùm illa cum
peccato mortali ſtare non poſſit. Quia, ut probat
idem S. Doctor, per regulas divinas omnia poteſt
judicare, & ordinare. *Hoc autem facit ex quâdam*
2. 2. q. 45. a. 4. c. *connaturalitate ſive unione ad divina, quę quidem*
eſt per charitatem: & ideò ſapientia de quâ loqui-
mur præſupponit charitatem. Apud illos tamen
qui potentias realiter ab animâ non diſtinguunt, po-
teſt hæc ipſa ſapientia dici cum charitate identifi-
cata, cùm eam ſemper comitetur, & una qualitas
diverſo munere fungi poſſit. Ut patet in aliis acci-
dentibus, v.g., paſſione, & actione, quæ ſecundum
communiorem rectè identificantur, etſi ſecundùm
varios reſpectus diverſis definitionibus circumſcri-
bantur. De iſtâ ultimâ ſapientiâ, quæ verè eſt San-
ctæ Sophiæ communicatio, radius, & imago, ait
maximus Sophus: *In malevolam animam non in-* Sap. 1. 4.
troibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito
peccatis. Ubi Gręcus ait: εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ
εἰσελεύσεται σοφία, ideſt, *in maleficam* (cacotech-
non) *animam non introibit ſophia*. Ipſe verò Sa-
pientiæ Liber gręcè inſcribitur σοφία Σολόμωντος, *ſo-*
phia ſolômondos, ideſt Sapientia Salomonis. Et hęc
illa vera ſapientia, quæ in Libris ſapientialibus tot
laudibus, tot præconiis extollitur, quæ auro, & la-
pidi pretioſo, regnis, & ſedibus longè eſt antepo-
nenda. Cùm aliàs ſapientia humanis viribus acqui-
ſita, etſi maxima, ſæpè in corpore ſceleribus ſub-
dito commoretur. Hæc ſapientia ſeptimæ beati-
tudini optimè reſpondet, & quoad meritum, &
quoad præmium. Quoad meritum quidem, quia
tali ſapientiâ donati in ſe, & in aliis ſunt pacifici:
ſunt etiam quoad præmium filii Dei, *inquantum* D. Th. 2. 2. q. 45. a. 6. c.
participant ſimilitudinem filii unigeniti, & na-
turalis, ſecundùm illud Rom. 8., quos præſcivit
conformes fieri imaginis filii ſui, qui quidem eſt ſa-
pientia genita: & ideò participando donum ſapien-
tiæ ad Dei filiationem homo pertingit. Vocem grę-
cam retinuit Tertullianus, dum de oratione diſſe-
rens ait: *Conſideremus itaque benedicti, cæleſtem* L. de Orat. c. 1.
ejus ſophiam. Alibi ad Valentini Æones alludens,
& ſignanter ad Sophiam in ipſius Pleromate reper-
tam, dicit: *Examen Valentini ſemen Sophiæ inful-*
cit animæ, &c.. Sed verè illo Sapientiæ dono feli-
citer præditæ aliquæ Sanctæ, & Sophiam nomine
prætulerunt, & ſapientiam corde retinuerunt. In-
ter has eminet S. Sophia vidua, quæ tres Sanctas
Virgines, Fidem, Spem, & Charitatem, ſapien-
tiùs Chriſto peperit, quàm feliciùs mundo genuit.
Hinc venit illi innumerabilis honeſtas cum illâ, &
theſaurus æternus Sapientiæ dono conjunctus.

SOPHISMA: σόφισμα, *ſophiſma*, fraus, com-
mentum, artificium, conſilium, cavillum. Fit à
verbo σοφίζομαι, *ſophizomæ*, fallo, captioſè ago:
ſignificat tamen etiam ſapienter loquor. Eſt enim
verbum à ſapientiâ derivatum: etſi, quia homines
ſæpiùs humanâ ſophiâ abutuntur, ſimilia verba, ut
& *ſophiſma*, potiùs in malam partem accipiantur.
Sophiſmata verò, ſi valde vitanda ſunt, maximè
tamen in ſupernaturalibus veritatibus inquirendis,
in doctrinâ ſacrâ: in quâ & *cavenda*, ut ait Aug. De Doct. Chriſt. l. 2. c. 31.
libido rixandi, & puerilis quædam oſtentatio de-
cipiendi adverſarium. Quæ utinam à noſtris ſcho-
lis procul abeſſet, & aliquando mens ambitioſa,
quam poſſidet vanitas, non nimiùm inſoleſceret.
Releganda quoque ab aliis ſcientiis, & à quolibet
ingenuo fallacia, ſeu ſophiſma: dum ſolo ſinceræ
veritatis amore quiſque moveri debet. Nam ut
proſequitur idem ſanctiſſimus Pater, *ſunt multa* Ib.
quæ appellantur ſophiſmata, falſæ concluſiones ra-
tionum, & plerumque ità veras imitantes, ut non
ſolùm tardos, ſed ingenioſos etiam, minùs diligen-
ter attentos decipiant. Sophiſmata tribus illis mo-
dis fiunt, quibus de ſyllogiſmo pſeudographo dictū
eſt: nempe dum argumentum peccat in formâ, vel
in materiâ, vel in utrâque. Sophiſma ratione for-
mæ, eſt cum ſyllogiſmus peccat in formâ, regulis

ſyllogiſticis non obſervatis. In materiâ verò dupliciter poteſt contingere; ac primò ſi utamur materiâ non neceſſariâ, propter apparentiam quam habet cũ neceſſariâ. Ut in hoc ſyllogiſmo: Omnes lineæ ductæ à centro ad circumferentiam ſunt æquales: hæc linea recta, & hæc obliqua ſunt lineæ ductæ à centro ad circumferentiam, ergò ſunt æquales. In quo major habet apparentiam cum hac propoſitione neceſſariâ: Omnes lineæ rectæ ductæ à centro ad circumferentiam ſunt æquales. Secundò peccatur in materiâ, cùm id quod non eſt probabile, ſed tantùm apparens, ſumitur ac ſi eſſet probabile. Denique ſophiſmata ſunt omnes illæ fallaciæ, quæ communiter à Dialecticis explicantur, de qoibus agit Ariſtoteles in Libris Elenchorum. Omnes habent apparentiam aliquam cum vero argumento: ſive talis apparẽtia ſit in voce, ſeu dictione, & vocatur fallacia in dictione; ſive in re ſignificatâ per vocem, & vocatur fallacia extrà dictionẽ. Fallaciæ in dictione ſex aſſignari ſolent, ſcilicet æquivocationis, amphibologiæ, accentus, compoſitionis, diviſionis, & figuræ dictionis. Fallaciæ verò extrà dictionem ſeptenario numero comprehenduntur. Sunt enim fallacia accidentis, ſecundùm quod & ſimpliciter, ignorantiæ elenchi, conſequentis, petitionis principii, ſecundũ non cauſam ut cauſam, ſecundùm plures interrogationes ut unam. De ſophiſmatibus ex parte intelli-

2.Pet.1.16 gendus S.Petrus, dum transfigurationis myſterium exponere volens ait: *Non enim doctas fabulas ſecuti.* Nam ex Textu græco potiùs dicendum eſſet ſophiſticas, *οὐ γὰρ σεσοφισμένοις μύθοις ἐξακολουθήσαντες, u gàr ſeſophiſménis mythis exacoluthēſandes.* Illa quippe vox *ſeſophiſménis* eſt dativus vocis *ſeſophiſménos*, quæ eſt præt. participii verbi ſupradicti *ſophizoma*, quod etſi ſignificet etiam ſapienter loqui; tamen potiùs pro fallere ponitur, & græcè *ſophiſmaticós* fraudulentum ſignificat. Ità ut ſeſophiſménos potiùs deſignet fallacem, ſeu argutum: quales erant fabulæ rabbinicæ, poëticæ, & philoſophicæ. Has ergò ſophiſticas fabulas ſe non fuiſſe ſecutum, ut tanto Myſterio à ſe viſo fidem faciat, proteſtatur Apoſtolorum Princeps.

1. SOPHISTA: *σοφιστής, ſophiſtés*, orator, præceptor, ſapiens, & quilibet artifex. Fit à prædicto verbo *ſophizoma*, quod aliquando in bonam partem antiquitùs ſumebatur. Ab Hebreis dicitur *chacham*, ſapiens, de quo in voce *ſophia*, cujus pluralis eſt *chachamim*, ſapientes. Olim Sophiſtæ Philoſophi, & ſapientiæ profeſſores, deinde Rhetores appellabantur.

חכמים *chachamim.* Ex.7.11.

Ità in Exodo, qoi in græco Textu dicuntur ſophiſtæ à Septuaginta, Noſter vertit ſapientes, qui in Hebraico quoque dicuntur *chachamim*: etſi eandem vocem græcam, apud Latinos prorsùs uſitatam retinere potuiſſet: Et hoc eſt quod ait Auguſtinus:

Locutionis de Ex. l.2.

Non videntur mihi ſatis commodè interpretari Latini σοφιστὰς, ſophiſtæ, *Pharaonis, ut dicerent ſapientes: ſophiſtæ enim ſapientes dicuntur: potuit enim latinus interpres, ſophiſtæ dicere, quoniam non eſt quemadmodum id latinè dicatur, & ideò iſto verbo jam utimur pro latino, ſicut Philoſophiã dicimus, non ſolùm græcè, verùm etiam latinè. Sophiſtæ autem appellantur latinarum literarum eloquentiſſimi authores.* Sed nomen hoc poſteà à ſuâ ſignificatione degeneravit, & in contemptum, ac invidiam evaſit: ità ut ſophiſtæ dicerentur, qui fictam quamdam ſapientiæ ſpeciem jactarent, unde & pro fallace ponitur, & deceptore. Quapropter à Dialecticis ſophiſta definitur, perſona fallaciis utẽs, cum animo decipiendi. Prædictis autem fallaciis utitur ſophiſta, ut ad aliquam metam ſophiſticam, de quâ poſteà, adigat reſpondentem. Qualis erat ille, de quo venuſtè, & lepidè D.Auguſtinus: *Propoſuit quidam dicens ei cum quo loquebatur. Quod ego ſum tu non es, At ille conſenſit. Verum enim erat ex parte, vel eo ipſo quòd iſte inſidioſus, ille ſimplex erat. Tunc iſte addidit. Ego autem homo ſum. Hoc quoque cum ab illo accepiſſet, concludit dicens. Tu igitur homo non es.* Ità ergò ſophiſtæ nomen in contumeliam tranſivit: cùm aliàs, ut obſervat Novarinus, ſophiſtarum titulo non Oratores tantùm gaudebant, ſed & Philoſophi, qui facundiâ pollerent. Quod probat ex Philoſtrato in vitis ſophiſtarum l.1., ubi dicit: *Sophiſtas autem veteres appellabant, non tantùm eos oratorum, qui eximii in dicendo, & illuſtres; verùm etiam ex Philoſophis, qui facundè ſe exponerent.* Ideò antiquitùs non tantùm magni fiebant ſophiſtæ, ſed & eorum familiares beati judicabantur, & felices. Ità teſtatur Iſocrates: *Apud majores quidem certè ità ſe res habebat: nam eos qui ſophiſtæ dicebantur, magni faciebant, eorumque familiares beatos judicabant.* Ità igitur etiam temporibus Iſocratis ſophiſtæ nomen jam odibile fieri cœptum videtur. Fuit autem hic Gorgiæ Philoſophi auditor, & floruit pluſquàm 370 annis ante Chriſtum. Dicti tamen poſteà multi inſignes Philoſophi ſophiſtæ. Nam ipſe de quo jam diximus Philoſtratus fuit ſophiſta, & Veri Lemnii Philoſtrati ſophiſtæ nepos, ac vitas ſophiſtarum libris quatuor deſcripſit. Floruit ſub Severo Imperatore poſt Chriſtum, ad annum 246. Sed quidquid de antiquâ vocis *ſophiſta* ſignificatione, jam multis ſeculis pro fallace, & deceptore, illiſque ſophiſmatibus utente, accepta eſt. Quales nullo ævo defuerũt, qui comptis, plauſibilibuſque argumentatiunculis, ſimpliciorum prurientium auribus à veritate fecerunt auditum avertere, & ad fabulas converti.

L.2.de Doct.Christ. c.31.

Schediaſ. ſacroproph.

In Orat. de permut

Tales etenim ſunt hæretici, qui in varios errores ſuis fallaciis, apparentibus argumentis, incautos pertrahunt. Non deſunt tamen eorum ſophiſmata, quæ fallant & ingenioſos; ut ajebat Auguſtinus, ſaltem minùs diligenter attentos, aut potiùs novitatum avidos, & Fidei minùs quàm par eſt obſequioſos. Tale inter cætera eſt argumentum, quod ex Dei præſcientiâ futurorum contingentium infert neceſſitatem. Ut iſtud, Deus præſcivit ab æterno Petri negationem, ergò danda erat Petri negatio. Conſequentia eſt legitima, antecedens eſt neceſſarium, ergò & conſequens eſt neceſſarium. Nam ex Dialecticorum regulâ, quando propoſitio conditionalis eſt vera, ſi ejus antecedens eſt neceſſarium etiam conſequens eſt neceſſarium. Aliàs in bonâ cõſequentiâ poſſet dari antecedens verum conſequẽte falſo. Hæc autem conditionalis eſt vera, ſi Deus hoc ſcivit futurum, ità reverà eveniet: & antecedẽs eſt neceſſarium, ergò etiam conſequens eſt neceſſarium. Hoc argumentum primâ fronte alicujus videtur eſſe roboris: & quidem inſignis ille ſophiſta Wicleffus adeò validum eſſe aſſeverabat, ut Arma- 2.

canus author græcus 20 annis ejus solutionem insecutus fuerit, nec unquàm assecutus sit, ejusque vi coactus dixerit Deum in suâ præscientiâ errare posse. Sed Wicleffus hoc Armacano falsò imposuit, cùm teste Thomâ Waldensi,& aliis,nihil tale in ipso legatur.Hoc tamen argumentum alios sapientes, saltem Gentiles, torsit, à quibus ipse hæresiarcha venenata hausit pocula. Talis fuit Aristoteles, qui Periherm.c.10. veritatem, aut falsitatem propositionum de futuro contingēti Deum non cognoscere,saltem implicitè affirmavit.Ipsi adhæsit Cicero, quem ex professo refutat Augustinus, dicens eum ex duobus, quæ simul admittere nolebat, nempe præscientiam Dei, & liberum arbitrium, hoc ultimum elegisse, *Vir magnus*,inquit, *& doctus, & vita humanæ plurimùm ac peritissimè consulens, ex his duobus elegit liberum voluntatis arbitrium. Quod ut confirmaretur negavit præscientiam futurorum, atque ità dum vult facere liberos.facit sacrilegos.* Ex illis ergò,& aliis similium doctrinarum hæreticis antesignanis argumentum didicit Wicleffus: sed solutionem à S.S.Patribus, aut non quæsivit,aut se reperisse dissimulavit: maluitque pertinaciter asserere omnia ex absolutâ necessitate evenire. Solutio autem jam trita in scholis, quæ cū Dei præscientiâ libertatem nostram componit, eidem argumento adhibenda est, & ex eâ illa Dialecticorum regula explicanda. Nam in propositione conditionali verâ, quando antecedens est necessarium consequens etiam est necessarium si antecedens est necessarium ex intrinsecâ terminorum connexione, aut ex necessitate antecedenti, non autem ex necessitate consequenti. Jam verò illa propositio,Deus præscivit Petri negationem, est quidem necessaria,sed necessitate consequenti,nēpe suppositâ negationis futuritione. Nā passìm dicunt Patres res non ideò futuras esse, quia præsciuntur à Deo,sed ideò præsciri à Deo quia sunt futuræ.Potest etiā respunderi tam antecedens, quàm consequēs in illâ cōditionali esse necessariū, sed utrumque necessitate consequenti. Nam hæc propositio, danda est Petri negatio,est necessaria, supposito quòd Petrus esset verè Christum negaturus.

De Civ. Dei l. 5. c. 9.

SOPHISTICUS: σοφιστικός, *sophisticós*, p. b., cavillator. Est adjectivum à jam expositâ voce *sophista*. Unde & sophisticus dici posset etiam fallax, & deceptor; & sophisticè loqui est verba fraudulenta ad alium decipiendum proferre, quod præsertim prædictis sophismatibus peragitur. De quibus intelligendus Sapiens, dum ait: *Qui sophisticè loquitur odibilis est,in omni re defraudabitur*. Græcus verò legit, ἔστιν ὁ σοφιζόμενος ἐν λόγοις μισητός, *estin ho sophizomenos en lógis misetós*,ide st,est sophisticans, in sermonibus odibilis.Qui enim alios fallere intendit, ipse maximè fallitur, & eventu prospero fraudatur. Ità hunc Textum de fallaciis dialecticis intelligit Augustinus, cùm proposito illo superius dicto sophismate, subjungit: *Quod genus captiosarum conclusionum scriptura (quantum existimo) detestatur illo loco,ubi dictum est, qui sophisticè loquitur odibilis est*. Quàm verè tamen *sophisticós* cavillator vertatur potest inde deduci, quòd non tantùm sermo fallax dicatur sophisticus; sed etiam ille qui superfluâ diligentiâ, & exactiore curâ, quasi

Eccl. 37. 23.

Lib. 2. de Doctr. Christ. c. 31.

quodam verborum lenocinio comptus est, & ornatus. Ità quippe præcedentibus addit maximus Pater: *Quamquàm etiam sermo non captiosus, sed tamen abundantiùs, quàm gravitatem decet, verborum ornamenta consectans, sophisticus dicatur*. Sophisticum etiam dicitur illud quod ad sophistam aliquo modo spectat, seu ad ipsum aliquem dicit habitum. Quo sensu non solùm oratio sophistæ sophistica dicitur, ut argumentatio, & scientia sophistica; sed etiam metæ, seu termini dicuntur sophistici,ad quos nempe suis sophismatibus adigit iste respondentem. Est quippe meta sophistica secundùm Dialecticos inconveniens aliquod verum, vel apparens, ad quod sophista defendentem intendit constringere, ut vi argumentationis sophisticæ circumstantibus victoriam reportasse videatur. Ad has metas sophisticas, seu captiones vitandas, duos Elenchorum libros exaravit Aristoteles. Quinque autē omninò tales metæ recensentur: scilicet redargutio, falsū, inopinabile,solœcismus,atque nugatio.

SOPHRONISTERION: σωφρονιστήριον, p. b., correctorium, castigatorium, carcer correctionis. Formatur ista vox à verbo σωφρονίζω, *sophronizo*, modestum, & sobrium reddo, moderor, castigo, emendo. Hujus tertia persona præt. pass. fiat *sesophrónista*,& ab eâ sublato augmento *sophronisterion* deducatur, Ab eâdem fit *sophronistés*, moderator, castigator, censor: ut Sophronistæ Athenis in quâlibet tribu decem, qui juvenum mores censerent. A primâ verò personâ fit *sophronisma*, & *sophronismós*, voces moderationem, & castigationem significantes. Sophronistæ inter viros Ecclesiasticos maximè necessarii, ut sophronisteria pro dyscolis, etiam apud Religiosos prudentissimè construuntur.

SOPHRONIUS: σωφρόνιος, *sophrónios*, p. b., modestus, castus, temperans, sanæ mentis, sanctus, probus, bonus. Nam hæc omnia significat σώφρων, *sóphron*, à quo sophronius. Hisce dotibus ornatus fuit S. Sophronius Damasco oriundus, Patriarcha Jerosolymitanus, qui sanæ mentis contrà insanos Monothelitas probè scripsit. Insigni morum bonitate decorus, omnibus sanctitatis ornamentis clarus, varia opera spiritualia posteritati relinquens, celeberrimæ suæ sophrosynes præmium adeptus est: Anno Domini 634.

SOPHROSYNE: σωφροσύνη, *sophrosyne*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est temperantia, modestia, continentia, pudicitia, sobrietas, &c.: varia quippe huic voci tribuuntur significata. Ut etiam *sophron*, unde sophronius dicitur, ad talia significata dilatatur. Erasmus contendit quòd sophrosyne magis sobrietatem, & sanitatem mentis sonet, quàm temperantiā. Secundùm Aristotelem ista vox derivatur à verbo σώζω, *sózo*, salvo,& voce φρόνησις, *phrónesis*, prudentia. A D. Chrysostomo pro prudentiâ sumitur: eò quòd dum in Textu nostro ab Apostolo dicitur, *ut sint prudentes*, græcè in accus. legitur σώφρονας, *sóphronas*. Unde dicit S.Pater: *Idcircò ait honesti, pudici. Hic prudentes intelligi vult, quippe græco verbo* σωφροσύνη, sophrosyne, *inde prudentia dicitur, quòd animum serves*. Præterea illud verbum *sophronizo*,quod aliàs significat sobrium, & modestum facio, noster Interpres vertit prudentiam docere.

Tit. 2. 2.

Sup. Tit. Hom. 4 in Init.

Tit. 1. 4. cere. Nam ubi Textus vulgatus habet, *ut prudentiam doceant adolescentulas*; Græcus ait, *ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας*, *hina sophronizusi tas'neas*. Hieronymus contrà Jovinianum sophrosynen libentiùs castitatem, quàm sobrietatem interpretatur. Ità vocis hujus significatum est valde ambiguum: quod Chrysostomus ab animo servando deducit, Nam *σώζω*, salvo, aut *σωτηρία*, *soteria*, salus, & *φρὴν*, *phrēn*, mens dicitur. Sed quidquid de ejus significatis dicatur, pro temperantiâ poni solet. Sicut autem temperantia dupliciter sumitur; ità de sophrosyne quoque dicendum occurrit. Nam aliquando temperantia sumitur pro virtute generali, juxtà suæ significationis communitatem, quâ significat quamdam temperiem, seu moderationem, quam ratio ponit, in suis operationibus, & passionibus, quod est commune in omni virtute morali: & ad simile significatum etiam extendi potest sophrosyne, ut ex dictis patet. Differt tamen secundùm rationem hoc modo sumpta temperantia à fortitudine sumptâ generaliter. Nam temperantia retrahit ab his, quæ contrà rationem animum alliciunt; fortitudo autem impellit ad ea sustinenda, vel aggredienda, propter quæ homo refugit bonum rationis. Quia verò usus satis invaluit, ut vox aliqua communis ad aliquod particulare significandum, sub illo generali significato contentum, restringatur, ità ut per antonomasiam de illo particulari dicatur; ideò temperantia de illâ virtute, quæ delectationes gustus, & tactus refrænat, antonomasticè prædicatur. Ut ait D. Thomas, *circà delectationes ciborum, & potuum, & circà delectationes venereorum est propriè temperantia*. Sicque est virtus specialis, & una è quatuor virtutibus cardinalibus, ad quam sophrosyne restringitur. Dicitur cardinalis, quia talis vocatur aliqua virtus, quæ principaliùs laudatur ex aliquo eorum, quæ communiter requiruntur ad rationem virtutis. Moderatio autem quæ in omni virtute sequiritur, præcipuè laudatur circà delectationes tactus, circà quas moderandas versatur temperantia. Partes ejus integrantes sunt verecundia, & honestas; subjectivæ verò sunt abstinentia, sobrietas, castitas, & pudicitia: potentiales continentia, mansuetudo, clementia, modestia: vitia denique illis opposita gula, ebrietas, & luxuria recensentur.

Lessius l. 4. c. 1. Dub. 1.

1. 2. q. 141. a. 4. c.

SOPHUS: *σοφὸς*, *sophòs*, sapiens. Ejus etymon, uti præmonuimus, trahitur à verbo *σέβω*, *sebo*, colo, veneror: eò quòd sapiens sit honore dignus, ac veneratione prosequendus. Hebraicè ut suprà diximus, de sapientiâ, seu *sophiâ* differentes *chachâm* appellatur. Ante Pythagoram illi qui Philosophi dicti sunt, sophi vocabantur. Ità de septem Græciæ sapientibus testatur Augustinus: *Eodem Romulo regnante Thales Milesius fuisse perhibetur, unus è septem Græciæ sapientibus, qui post Theologos Poëtas, in quibus Orpheus maximè omnium nobilitatus est, sophi appellati sunt, quod est latinè sapientes*. Alii tamen sub Cyro Thaletem Milesium floruisse referunt, adeòque post captivitatem babylonicam, vel ipsâ finiente. Cùm, ipso D. Augustino Authore, Roma fit à Romulo condita Ezechiæ temporibus, sicque longè ante babylonicam captivitatem. Septem autem Græciæ Sophi, seu sapientes fuerunt: Thales Milesius, Solon Salaminus, Bias Prienensis,

De Civ. Dei l. 18. c. 24.

Pittacus Mitylenæus, Cleobolus Lydius, Chilon Lacedæmonius, Periander Coriothiorum rex. Quàvis asserant alii istum regem non fuisse, sed sapientem quemdam Ambraciotem.

SORITES: *σωρείτης*, p. l., syllogismus, seu argumentatio acervalis. In eâ namque multæ propositiones coacervantur: sicque dicitur à *σωρὸς*, *soròs*, acervus. Siquidem Sorites est argumentatio, in quâ continuâ enunciationum serie, ultimum prædicatum de primo subjecto enunciatur. Ut in hac: Omnis virtus est honesta, omne honestum est laudandum, omne laudandum est pretiosum, omne pretiosum est appetibile, ergò omnis virtus est appetibilis. De sorite agunt Rhetores, & Dialectici: hi quidem strictè; illi verò suo more dilatando, & ampliando, & sensim sine sensu à primo ad ultimum transeundo.

SOSIPATER: *σωσίπατρος*, *sosipatros*, p. b., nomen græcum viri proprium, deductum à verbo *σώζω*, *sozo*, servo, salvo, & voce *πατὴρ*, *pater*. Quod forsitan ab ipso Æneæ facto traxit originem, qui propriis humeris è trojano incendio patrem liberans, ei vitam servavit. Ità vocatus unus è strenuissimis Judæ Machabæi ducibus, qui fortiter pro patriâ, & parentibus, pro Lege & Religione, pro Templo & Deo dimicans, verè sosipatros, ut etiam in Textu græco habetur, potuit appellari. Nam *πατρὶς*, *patris*, patria dicitur, & *πατρεία*, *patria*, græcè familiam significat, & tribum, à quibus Sosipatri nomen deduci potest. De illo ità S. Textus: *Dositheus autem, & Sosipater, qui erant duces cum Machabæo peremerunt à Timotheo relictos in præsidio, decem millia viros*. Sosipater etiam vocatus unus è Pauli cognatis, de quo, è Cenchreoli portu ad Romanos scribens, ait quòd eos salutent *Jason, & Sosipater cognati mei*. Hanc eumdem esse volunt cum illo Sopatro Berœensi Pyrrhi filio, qui Ephesi in Macedoniam usque Paulo adhæsit: *Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Berœensis*. Dicitur autem Sopater per crasim, & heroicis gestis primo Sosipatro non inferior, in Martyrologio die 25 Junii, Sanctorum albo adscriptus est.

2. Mach. 12. 19.

Rom. 16. 21.

Act. 20. 4.

SOSIUS: *σώσιος*, *sosios*, p. b., vox quæ salutem importat. Est enim à verbo *σώζω*, *sozo*, salvo, tueor, & salvator latinè reddi potest. Nam ut *sotèr* à tertiâ personâ, ità *sosios* à secundâ præt. pass. derivatur. Beatum Sosium Sancti Januarii Diaconum, Evangelii promulgatione multis salutem afferentẽ, saluberrimo martyrio salvandũ, flamma ex ejus capite, sacro munere suo fungẽtis, prodiens indicavit.

SOSTHENES: *σωσθένης*, *sosthènes*, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis in eâ, quia apud ipsos ultima est longa, collocetur accentus. Nomen proprium quod Salvatorem robustum, aut salvi roboris possumus interpretari. Nam *σῶς*, *sos*, salvus, integer dicitur, & *σθένος*, *sthénos*, vis, robur, potentia. Ità dictus unus è strenuis, & fidis Apostoli comitibus, quem, Ephesi ad Corinthios scribens, in Epistolæ initio præfigens, fratris nomine dignatur. *Paulus vocatus Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, & Sosthenes frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, &c.*. Fuerat Corinthi Synagogæ princeps, & motâ illic in Paulum seditione, ac eo rapto ad tribunal, accusatoque apud Gallionem

1. Cor. 1. 1.

nem proconsulem, cùm hic quæstionibus de verbo, & nominibus, ut ajebat, nollet aures præbere; scelesti Judæi omnem suam rabiem, in Sosthenem, quem Apostolo plusculùm favere intelligebant, evomere tentarunt. *Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem Synagogæ, percutiebant eum ante tribunal.* Sed integro semper robore, libenter pro Fide & Lege, pro Evangelio & Christo corpus suum Judæorum furori pro muro opponentem, invictum, & gloriosum Athletam Christus Soter æternâ salute donavit. Hunc Græcorum Menologia Colophonis Episcopum asserunt, Martyrologium Romanum 28 Novembris Sanctis adscripsit.

Act. 18. 17

SOTER: σωτὴρ, *sotèr*, salvator, conservator, servator. Vox est orta à σῶς, *sos*, salvus, integer, & verbo τηρέω, tereo, servo, tueor: ità ut soter dicatur, qui salvum, & incolumem alium tuetur. Et hinc etiam σωτηρία, *soteria*, salus, atque pro salute ponitur in S. Textu, Dum autem dicitur, salus, seu soteria *Deo nostro, qui sedet super thronum & agno*; de salute Dei æternâ potest intelligi. Non quòd Sancti eam ipsi optent, & precenturised quòd æternæ ipsius saluti, essentialiter ei competenti, toto corde gratulentur, benedicant, & collætentur. Potest etiam de nostrâ salute intelligi, quam illi suo Servatori totam acceptam ferant, pro eâ gratias agant, & totis viribus applaudant. Utraque vox potest optimè deduci ab aoristo primo passivo verbi *sozo*, qui est ἐσώθην, *esòthen*, salvatus fui; & hinc ablato augmento syllabico, & aspiratâ in tennem immutatâ, fit *soter*, & *soteria*, quæ latinè penultimâ correptâ deberet efferri. Aliqui ex Gentilium regibus, ob beneficia Reipublicæ præstita, ob populi ab imminentibus periculis liberationem, ob regnum ab hostium invasione servatum, Soteres, p. l., fuere nuncupati. Ità primus post Alexandrum M. apud Ægyptios rex, Ptolomæus Lagi filius, qui multa Judæorũ millia ad captivitatem ægyptiacam reduxit, & de quo prophetavit Daniel, *Et confortabitur rex Austri*, Soter cognominatus est. Ex Seleucidarum verò stirpe, in Asiâ regnantium, Antiochus Seleuci Nicanoris primi regis filius, ob insignes contrà Galatas, ope Judæorum partas victorias, eodem quoque fuit donatus nomine. Nam ejus tempore successit illud prælium victoriosum, quod Judas Machabæus adversùs hostes pugnaturus, suique animum, & vires conciliaturus, proponit, loquens *de prælio, quod eis adversùs Galatas fuit in Babylonia*. Ità quoque agnominatus ex eâdem stirpe Antiochus Sedetes, à Josepho Soter dictus, Demetrii Nicanoris frater, qui summi Pontificis, & Ducis Simonis, Judæ Machabæi fratris temporibus, capto à Persis Demetrio in Asiâ regnavit. Sed verus noster Soter est ille, de quo prædixit Sibylla Erythræa, *Jesus Christus Dei filius soter*: qui eripuit nos ab irâ venturâ, & nos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum, ut divinæ efficiamur consortes naturæ, & gloriæ simus æternæ cohæredes. De quo in voce *Sibylla* dictum est.

Ap. 7. 10.

Dan. 11. 5.

1. Mach. 8. 20.

August. de Civ. Dei l. 18. c. 23.

SOZOMENUS: σωζόμενος, *sozòmenos*, etiam latinè penultimâ correptâ, etsi plurimorum usus contrarius videatur. Salvatus idiomate nostro reddi potest, cùm sit participium pass. verbi dicti *sozo*, salvo, adeòque *sozòmenus*, qui salvatur. Fuit Sozomenus Salaminus, qui cum Socrate Constantinopolitano Ecclesiasticâ Eusebii historiâ prosecutus; sed Novatianis favens propriæ salutis favorem amisisse perhibetur. Vixit ad annum reparatæ salutis 440.

SOZON: σώζων, salvans, Participium activum dicti verbi *sozo*, salvo. Se ipsum, dum flamma corpus perdidit, cum aliis salvavit Sanctus ille Martyr hoc nomine præclarus. Dignus certè salutem æternam assequi, qui plurimorum saluti suâ constantiâ consulens, suâ flammâ cæteros ad martyrium accendens, verus Sozon effectus est.

SPADON: σπάδων, etiam spathus secundùm Magrl. Ità dictus à verbo σπάω, *spào*, traho, educo: à quo etiam fit spasmus, græcè σπασμὸς, *spasmòs*, contractio nervorum, rigor, sive distentio, latinè convulsio, à præt. pass. ἔσπασμαι, *èspasmæ*. Spadones ab hoc verbo dicti sunt, quia vi castrantur, adeòque ab extractis testibus nomen acceperunt. Eunuchus autem potest naturâ talis esse. De spadone ea quæ de *eunucho* diximus, cùm utrique conveniant, non est quod repetamus: ubi explicatum, quomodò talis non possit *attritis, vel amputatis testiculis, & abscisso veretro Ecclesiam Dei intrare*. Sed in Lege Evangelicâ Spadonibus, sceleribus non coinquinatis, æquè ac aliis dandus erat introitus in Ecclesiam Dei: & eò magis si spirituales spadones fuerint, qui corporis mortificatione, sensuum, & appetitus subjugatione, carni violentiam inferant, eamque cum vitiis, & concupiscentiis crucifigunt. De quibus loquitur, & prænunciat Sapiens: *Spado qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit adversùs Deum nequissima: dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima*. Quia qui voluntariè se continent, non solùm ab Ecclesiâ Dei non sunt excludendi, quinimò honoratiore loco, dignitate, palmâ, triumpho, gloriâ decorandi. Et ultrà spirituales delitias, quibus, longè quàm vanitas suavioribus, sanctitas, & castitas in terris abundat, in cælorum templo sorte donabuntur acceptissimâ. Sic ergò de spiritualibus spadonibus meliùs S. Textus explicatur: cùm aliàs spadonum petulantia notalit, nisi etiam spiritualiter se castrent propter regnum Dei. *Nam concupiscentia spadonis devirginavit juvenculam, sic qui facit per vim judicium iniquum*. Hic tamen, sicut & in loco Sapientiæ citato, Textus græcus utitur voce εὐνοῦχος, *eunùchos*, quamvis ejusdem Textus Interpretes cum Nostro vertat *Spadonem*. Sicut verò gravissimum est spadonis scelus, qui virginis, suæ fidei commissæ, pudicitiæ illudit; ità & judicis, qui servandæ justitiæ custos adhibitus, si per vim ad iniqua judicia deflectat. Spado in primâ conjugatione pro verbo castro aliqui barbarè posuerunt.

In Hierol.

Deut. 23. 1.

Sap. 3. 14.

Eccl. 20. 2.

SPAGIRUS: σπάγυρος, *spàgiros*, latinè propter diphthougum penultimâ productâ, & ità græcè dici deberet, etsi non facilè reperiatur. Significat alchymistam, qui metalla coquens purum ab impuro separat. Hujus vocis varia circumfertur etymologia. Forsitan à σπάω, *spào*, traho, educo, & ἀγείρω, *agiro*, congrego; eò quòd eliciat, & congreget. Alii à σταγὼν, *stagòn*, gutta, & αἴρω, *æro*, tollo, quia guttas tollit, quasi stagirus diceretur; alii

alii aliter deducunt. Hinc ſpagiricus, ad ſpagirum pertinens, & ars ipſa ſpagirica nuncupatur. Et hęc quidem ſi fraus non intervenіat, non eſt condemnanda: attamen & pro corpore, & pro anima ſatis periculoſa.

L. 2. c. 10. de Virg. SPALAGUS: σπάλαξ, *ſpalax*, p. b., talpa in Aldhelmo. Dicitur & græcè *aſpálax*, ſed latinè *aſpalax*, p. b., pronunciatur. Vox iſta fit à verbo σπάω, *ſpáo*, evello, traho, amoveo, educo: eò quòd terram ſemper amoveat, & educat. Animal eſt oculis carens, à quo & σπαλακία, *ſpalakía* (latinè penultimâ brevi efferri deberet) vocatur oculorum morbus, & cæcitas. Inter animalia immunda meritò recenſetur in Lege veteri. Nam *ſtellio, lacer-*
Lev. 11. 28 *ta, & talpa*, apud 70 aſpálax, *omnia hæc immunda ſunt*. Ratio quidem literalis ob noxium alimentum quod præberet: figurata verò, quia cæcum, & ſub terrâ degens, eos qui corde ſemper terræ immerſi, nunquàm de cæleſtibus cogitant, adumbrare ſatis patet.

SPANICUS, res rarenter facta, ait Hierolexicum, ex græco σπάνιος, *ſpánios*, aliis res hiſpanica. Certè ſpánios, græcè eſt rarus, paucus, parcus, pretioſus: vel *ſpanicòs*, à σπανίζω, *ſpanidzo*, ideſt raro. Spanicus quoque pro voce hiſpanicus ponitur. Nam græcè Σπανία, *ſpania*, pro *Hiſpania* in Lexico ex Budæo compilato reperitur: & Textus græcus citatur Epiſtolæ ad Romanos. Sed meus Textus in
c. 15. eo capite bis Ἱσπανίαν, *hiſpanían* græcè, Latino conſonans, exarat.

SPANOPOGON: σπανοπώγων, p. l., qui raram barbam habet. Eſt à dictâ voce *ſpánios*, rarus, paucus, & *pògon*, barba. Dictio ſiquidem orta, ſicut *ſpanoſitía*, ideſt annonæ penuria, à σπάνη, *ſpáne*, raritas, penuria, inopia, & *sìtos*, de quo ſuprà, quod frumentum, & annonam ſignificat. Sic & *ſpanophyllon*, quod paucis, aut raris foliis veſtitur. Vox ſpanopogon in Authoribus ſacris reperta hìc fuit exponenda.

SPARGANUM: σπάργανον, *ſpárganon*, p. b., faſcia, pannus, quo infantes involvuntur. Ejus origo eſt à verbo σπαράσσω, *ſparáſſo*, lacero, eò quòd faſciæ ex linteis laceratis à pauperioribus fieri ſolent. Formatur autem ab aoriſto ſecundo ἐσπαράγην, *eſparágen*, laceratus fui: & aliquando reperitur in S.S. Patribus, de Chriſto in cunabulis jacente loquentibus. Ideò ejus etymon hìc explicare operæ pretium duxi: & ubi S. Lucas dicit, *Et pannis eum*
Lev. 2. 7. *involvit*; Græcus habet, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτόν, *kè eſpargánoſen aftòn*. Verbum enim *ſpargáno* græcè ſignificat faſciis involuo.

SPARTA: σπάρτη, *ſpárte*, filum, linea, ſcirpus. Oritur à verbo σπείρω, *ſpìro*, ſemino, ut in voce *ſpartiates*. Sparta quoque carpentarii, ſeu fabri lignarii rubricam, aut ipſius funiculum ſignificat. Unde & ſpartum, juncus, aut funis ſparteus. Vox ſparta legitur in D. Gregorii Regiſtro, quam afferunt aliqui ſportam, aut caniſtrum ex juncis confectum ſignificare. Sparta pro fune in Eccleſiaſte nonnulli poſuerunt. Nam ubi Noſter ait, *funiculus*; ipſi legunt, & D. Chryſoſtomum citant di-
Ecc. 4. 12. centem: *Sparta triplex difficile rumpitur*. Septuaginta in ſuo Textu græco diminutivum exarant: σπαρτίον τὸ ἔντριτον, *ſpartion do èndriton* (funiculus triplex) *non citò rumpetur*. Aliqui in D. Gregorii Regiſtro pro *ſparta*, *ſpatha* legunt, & Carolus Magri tam ſpartam, quàm ſpatham intelligi putat. Eò quòd ſpatha ſit unguentum quoddam ex ſpathis palmarum. Sed ſpathe in græco, de quâ infrà, varia ſignificat, & primùm inſtrumentum quo ſpuma detrahitur: deinde operimentum fructus palmæ: præterea abietem, cujus lachryma etiam ſpathe dicitur: item enſem, & alia deſignat. A ſparte, ut jam vidimus, fit *ſpartíon*, funiculus, quod latinè *ſpártion*, p. b., diceretur, ſparton verò eſt funis, & rudens. In Hierol.

SPARTEA, res quælibet ex ſparte confecta, à dictâ voce *ſparta*. Intelliguntur tamen præſertim calceamenta ex funiculis ſparteis, ut apud Hiſpanos uſitatum eſt, contexta. Pro iſta voce D. Iſidorus videatur. Adjectivum quidem græcum huic reſpondens non reperio, ni *ſpárteos* dicatur, aut ſi cui id curæ, ad aliorum normam formetur.

SPARTIATA: Σπαρτιάτης, *ſpartiátes*, p. l., græcâ formatione dicitur pro Spartano. Eſt enim nomen gentile ab urbe Spartâ in Laconiâ: quæ eſt in Peloponneſo, & hodie hæc peninſula Morea vocatur. Fortè Sparta dicta eſt à ſparti, ſeu illius junci, è quo funes texuntur, copiâ: aut quia priùs civitas è domibus ſparſim ædificatis formata eſt, quaſi forent ſeminatæ. Nam verbum σπείρω, *ſpiro*, ſemino, facit in aoriſto primo paſſ. ἐσπάρθην, *eſpárthen*, ſeminatus fui: aut à tertiâ perſonâ præt. paſſ. ἔσπαρται, *éſparta*. Unde Spartiatæ ab aliquibus ſeminati, vel ſeminantes latinè vertuntur. Iſta civitas aliter Lacedæmon appellabatur. Cum Spartiatis fœdus inierunt, & renovaverunt Jonathas, & Simon ſucceſſivè Judæorum ſummi Pontifices, ac Duces, & Judæ Machabæi fratres. Et Jonathas quidem Romam miſit *ſtatuere, & renovare cum* 1. Mach. 12. 1.
eis amicitiam, & ad Spartiatas (græcè Σπαρτιάτας, *& ad alia loca miſit epiſtolas*. Spartiatas autem Judæi fratres vocant, & ipſi Spartani ſe iſtorum fratres profeſſi ſunt. Nam Arius rex Spartiatarum, qui præceſſit antepenultimum regem ex Agidarum ſtirpe, priùs Oniæ ſecundo, ſummo Sacerdoti ſcripſerat: *Inventum eſt in ſcripturâ de Spartiatis,*
& Judæis, quoniam ſunt fratres, & quòd ſunt de v. 20.
genere Abraham. Potuerunt autem deſcendere ex Agar Abrahæ ancillâ, aut ex Cetura, quam poſt Saræ mortem ſibi matrimonio copulavit, & ex eâ ſex filios procreavit. De hac antiquâ Arii epiſtolâ Joathas mentionem facit, ut cum Spartianis antiquum fœdus renovet: ſicuti poſteà fecit Simon ejus frater, & in dignitate ſucceſſor. c. 14. 20.

SPATALIUM: σπατάλιον, *ſpatálion*, p. b., ornamentum feminarum. Et quidem armillarum inſtar fuiſſe, & brachia exornaſſe, ex Tertulliano ſatis cōſtare videtur. Nam oſtendens quòd perſecutionis tempore ornatus maximè dedeceat, ait: *Cæterùm* De cultu
neſcio an manus ſpathalio circumdari ſolita, in du- feminarū
ritiâ catenæ ſtupeſcere ſuſtineat: neſcio an crus de c. 13.
periſcelio in nervum ſe patiatur arctari: timeo cervicem, ne margaritarum, & ſmaragdorum laqueis occupata, locum ſpatha non det. Interpres ejus Jo. Ludovicus de la Cerda dicit ſpathalium ornamentum eſſe femineum, ex variis rebus in lineam flexibilem concinnatum. In Notis verò addit, anxiè

quæ-

quæri an ſpathalium, aut ſpatalium ſcribendum ſit, illudque certum eſſe muliebre ornamentum armillæ loco, & brachialis. Aliqui verò tale diſcrimen inter utrumque exhibent, ut ſpatalium ſit hoc genus ornamenti, ità dictum à verbo σπαταλάω, *ſpataldo*, ex rebus in unum conſertis: ſpathalium autem à verbo σπαθάω, *ſpathào*, texo, textorium opus ſit. Ità Cerda exponit, & ſupponere videtur quòd verbum *ſpataldo* ſit in unum conſero, cùm tamen pro delitior, & laſcivio ponatur. Hinc *ſpatale*, cibus, delitiæ, luxus. Poſſet quidem ſpatalium, ob luxum, à *ſpatale* deduci: & ſpatale pro ipſo brachii ornamento à Carolo Magri exhibetur.

In Hierol.

SPATHA: σπάθη, enſis, ità dictus à verbo σπάω, *ſpáo*, educo. Hujus aoriſtus primus paſſivus in tertiâ perſonâ, ſine augmento eſſet σπάθη, *ſpáthe*, unde immediatè vox *ſpatha* educitur. Hanc polyonymam, ſeu ſynonymam, cum vocibus *enſis*, & *gladius*, ponit Damaſcenus. Ab iſtâ voce per diminutionem fit ſpathula: & Judæi debebant in feſto Scenopegiæ ſumere *ſpatulas palmarum*, quæ ſunt rami tenuiores, unde fructus dependent, quos geſtare manibus ſolebant: dictique ſpatulæ, quia folia gladioli ſpeciem referebant, aut ab ipſo verbo *ſpáo*, eò quòd ab arbore eſſent vi avulſæ. Textus hebraicus habet *chappôth*, rami ut exponit Pagninus, aut ſecundùm alios ſpathæ, ſeu ramuli palmarum, à radice *chaphàph*, curvavit. Iſidorus ſpatham à paſſione græcè deducit; quoniam παθεῖν, *pathin*, pati ſignificat. Ab eâdem voce fit σπαθάριος, *ſpathários*, p.b., de quo Baronius: *Cæterum ſpatharum Cedrenus eſſe Romanis corporis cuſtodem docet*. Hic etiam σωματοφύλαξ, *ſomatophylax*, latinè ſomatophylax, p.b., dicebatur: ſcilicet à σῶμα, *ſoma*, corpus, & φύλαξ, *phylax*, cuſtos. De ſpathario regis Totilæ agitur in vitâ S. Benedicti: qui ſeipſum regem fingens, homini Dei imponere non potuit. Ità verò dicti ſpathari, vel ſpatharii corporis cuſtodes ab enſe ferendo: vel quòd ipſam Imperatoris ſpatham ferrent. V. *Sparta*.

In Log. c. 17.
Lev. 23. 40.
כַּפֹּת chappôth
כָּפַף chaphàph
Orig. l. 18 c. 16.
Bar. An. Chr. 726.

SPATHIMELA: σπαθομήλη, *ſpathimèle*, p.l., ab aliquibus intelligitur turunda, ſeu linamentum illud ex filis confectum, quod in vulnera penetrantia ſolet immitti. Sed potiùs illud ferreum inſtrumentum, quo chirurgi vulnerum profunditatem explorant, & ſpecium, aut ſpecillum dicitur, deſignat. Vox enim eſt formata à ſpatha, de quâ ſuprà, & ut gladiolus penetrat, atque à voce μήλη, *mēle*, quâ ipſum medicum ſpecillum denotatur. Unde & verbum μηλόω, *melóo*, ideſt medico inſtrumento tento, conjecto incerta. Vocem hanc exponere placuit, quòd in Lexico ſacro inter alias legatur.

SPATISTER: σπατιστήρ, *ſpatiſtér*, inſtrumentum ferreum, quo Hebræi à paternâ Lege apoſtatæ, & circumciſionem faſtidientes, rursùs glandem pelle conabantur operire. Aliqui à verbo σπάω, *ſpáo*, traho, vocem hanc efformant: nec malè traheretur à tertiâ perſonâ præt. paſſ. ἔσπασται, *éſpaſtæ*. Sed ſic potiùs ſpaſtiſter dicendum eſſet: quamvis verbalia nonnunquàm aliquam literam amittant, & ſyncopem patiantur. Meliùs tamen eruitur à voce σπάτος, *ſpátos*, corium, pellis, & verbo ἵστημι, *hiſtemi*, firmo. Hæc pellis ſupertractio, rectè ἐπισπασμὸς, *epiſpaſmòs*, ab aliquibus vocatur. Nam verbum ἐπισπάω, *epiſpáo*, eſt ſupertraho, aut ſuperadduco: ità ut epiſpaſmus oriatur à præt. paſſ. *epiſpaſmæ*. Spatiſtere, p.l., ergò Judæi utebantur, cùm ad ritus gentiles degenerare, & ſignum illud, populi iſraëlitici ab aliis diſtinctivum, delere cupiebant. Ideò impii illi apoſtatæ, & *filii iniqui*, qui dicebant, *eamus, & diſponamus teſtamentum cum gentibus*, ritus gentiles, immò & nefarios mores Jeroſolymis inducentes, *fecerunt ſibi præputia, & receſſerunt à teſtamento ſancto*. Quia verò nonnulli ad Chriſtum converſi, ad abolenda Veteris Legis veſtigia, id neceſſarium opinabantur, cùm aliàs *in Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium*; ideò Corinthios admonet Apoſtolus, *circumciſus aliquis vocatus eſt? non adducat præputium*: græcè μὴ ἐπισπάσθω, *ne epiſpáſtho*, ideſt non ſupertrahatur. Id enim certis medicamentis, & ſpatiſtere fieri poſſe patet ex S. Epiphanio: ut Celſum, & Joſephum omittam.

1. Mach. c. 1. & v. 16
Gal. 6. 15.
1. Cor. 7. 18.
L. de ponderibus, & menſuris.

SPELÆUM: σπήλαιον, *ſpelæon*, ſpelunca, antrum. Ejus etymon eſt à verbo *ſpáo*, traho, evello, & λίθος, *lithos*, lapis: eò quòd in excelis petris ſpelæa fiant, aut in locis unde lapides extracti fuerunt. De ſpelæis in Anachoretarum Sanctorum vitis frequens mentio: & Tertullianus, narrans quomodo miles Mithræ, ideſt Solis, aut ignis, voce perſicâ, initietur, ait: *Qui cum initiatur in ſpelæo, in caſtris verè tenebrarum*. Eâdem utitur Jo. Caſſ. l. 4. c. 31, & Coll. l. 17. c. 5.

De cor. militis c. 15.

SPERMA: σπέρμα, ſemen. Ejus origo eſt à verbo σπείρω, *ſpiro*, ſemino, cujus præt. paſſ. ἔσπαρμαι, *éſparmæ*, ſeminatus ſum: & hinc rejecto augmento *ſperma* dicitur tam in plantis, quàm in animalibus. Ab hoc fit verbum σπερματίζω, *ſpermatizo*, ſemen efficio: tamen ejus verbale σπερματισμὸς, *ſpermatiſmòs*, non tam pro ſeminis formatione, quàm pro ſeminis emiſſione ſumitur. Spermatiſmus enim ab Authoribus pro ipſâ pollutione accipitur; & ità dicunt tactus, oſcula, & ſimilia tendere ad ſpermatiſmum, Abundantia verò ſpermatis à D. Chryſoſtomo intemperantiæ attribuitur. Sicque loquens de eunuchis ait; *Aliunde namque quod in nobis eſt ſperma ſcaturiginis ſuæ fontem habet, aliundeque prorumpit. Quidam etenim à cerebro, quidam verò à lumbis æſtrū illum gigni profluereque contendunt. Ego autem nequaquam aliunde, quàm à mentis intemperantiâ*, &c. Alius Interpres legit: *Ego verò non aliunde dixerim, quàm à laſciviâ mentis, & cogitationis neglectu*. Nec mirum, cùm ut probat D. Thomas, ſperma ſit de ſuperfluo alimenti: ſcilicet antequàm alimentum in ſingula corporis membra convertatur, ſed jam communem habens virtutem reſpectu omnium partium corporis. Adeòque quò abundantius eſt alimentum, copiolius quoque ſemen produci neceſſe eſt: eò magis ſi tale ſit corpus, ut non tam copioſo egeat alimento. Quare docet Philoſophus, quòd magni corporis animalia ſint reſpectivè pauci ſeminis, ſecundùm ſui corporis quantitatem, eò quòd multo indigeant nutrimento, ſicque ſint paucæ generationis. *Similiter homines pingues ſunt pauci ſeminis propter eandem cauſam*: ut ait D. Thomas. Vini profectò intemperantia magnoperè ad ſpermatiſmum conducit. Quâ de cauſa in eo eſſe luxuriam admonet

Sup. Matth c. 19. Hom. 63.
1. q. 119. a. 2. 1. c.
L. de gener. anim.
Sup.

Tim. 4. 18. Hier. ep. 83. net Apostolus. Nam rectissimè D. Hieronymus, *Venter mero æstuans despumat in libidines*. Attamen in jejunio ecclesiastico vinum, sicuti carnes, non solet interdici. Quia, ut observavit Angelicus ad actum generationis tria concurrunt: calor, spiritus, & humor. Ad calorem maximè confert vinum,& alia calefacientia: ad spiritus verò videntur cooperari inflativa, ut legumina, & pisces. *Sed ad humorem maximè cooperatur usus carnium, ex quibus multum de alimento generatur*. Et ità quamvis Ecclesia jejuniū instituerit ad carnis concupiscentias refrænandas, quæ etiam à vino excitantur, cùm dicat Sapiens, *Luxuriosa res vinum*, & ab inflativis quoque libido foveatur; tamen *alteratio caloris, & multiplicatio spirituum citò transit, sed substantia humoris diu manet. Et ideò magis interdicitur jejunantibus usus carnium, quàm vini, vel leguminum, quæ sunt inflativa*.

2. 2. q. 147. a. 8. ad 2.

Prov. 20. 1.

SPERMOLOGUS: σπερμολόγος, *spermològos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Idiomate nostro dicitur verba seminans, loquax, qui novos rumores spargit, quique ad quæstum quidvis garrit: atque spermologia (p. b., ni græcus accentus in eâ ex usu retineatur) pro seminatione verborum, & loquacitate. Formatur enim à voce *sperma*, & λόγος, *lògos*, sermo. *Spermologus* dictus est ab Epicureis, & Stoicis Apostolus, seu, ut habet noster Textus, *seminiverbius*: dum Athenis cum illis Philosophis disputabat, eorumque falsas,& absurdas opiniones arguens, Æternum Verbum incarnatum, sine mangonio, & fuco verborum, ipsis annunciabat. Etenim hujus mundi stultitia, quæ decoroso sapientiæ nomine palliatur, ansa est divinam sapientiam exsibilandi, ejusque eximio præconi insultandi: *Quid vult seminiverbius* (in græco Textu, *spermològos*) *hic dicere?* Cum enim carnalis sapientia ab Apostolo premeretur, & convinceretur, aliud non habuit quod regereret, nisi irrisionem, scommata, & sannas. Dicitur etiam avis quædam *spermològos*, à feminibus legendis, seu colligendis: nam sola semina colligit. Et ad hanc vilem avem Philosophos illos allusisse OEcumenius existimavit.

Act. 17. 18.

SPHÆRA: σφαῖρα, pila, globus. Ab hac dictione diversa vocabula græco-latina formantur. Nam hinc σφαιρικὸς, *sphericòs*, sphæricus, p. b., qui est formâ rotundâ, seu potiùs globulari: & aliter dicitur σφαιροειδὴς, *spheroìdes*, p. l., sphæreus, rotundus, in sphæræ speciem efformatus. Nam εἶδος, *ìdos*, speciem significat. A *sphærâ*, quoque dicitur σφαιριστὴς, *sphariflès*, ludens pilâ, vel talis ludi peritus: & σφαιριστήριον, *sphariflìrion*,locus ad pilarem ludum accommodus, ut est apud Lampridium in Alexandro. Hæc autem vocabula non cum diphthongo æ sunt exscribenda. Nam in græco non cum αι, sed cum αι, α, exarantur, & in sacris Authoribus, signanter in Greg. Turonensi, & in Sidonio leguntur. Sphæristerium erat locus in balneis, formâ rotundâ, ad pilæ ludum. Ulpianus l. 6. ff. mandat. Sed ut ad sphæram redeamus, Isaias Jerosolymæ obsidionem prædicens ait: *Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo, & jaciam contrà te aggerem,* &c. Textus hebraicus habet *chaddùr*, idest pila, & aliquibus acies militum: Septuaginta longè aliter, καὶ κυκλώσω ὡς δαυὶδ ἐπὶ σὲ, *& circumdabo sicut David super te*. Loquitur hîc de obsidione Jerosolymitanâ, sicuti tempore David contrà Jebusæos, à Chaldæis perficiendâ. Nam hîc per Ariel, sicuti 70 quoque legunt ἀριήλ, *ariel*, idest, leo Dei, ab *ari*, leo, & *el*, Deus, Jerusalem intelligit, ob fortitudinem, & principatum. Et ideò dicit: *Væ Ariel, Ariel, civitas quam expugnavit David*. Prænunciat ergò Propheta eam in circuitu obsidendam, & à Chaldæorū exercitu circumdandam, sicut Ariel, seu leo fortissimus, quem multi venatores undique invadunt. Sphærula verò est diminutivum à sphærâ. Est enim globulus, seu pila parvula, quam aliquando artifices ad ornatum in fabrefactis efformant. Sic in candelabro aureo septiramo jussit Deus calamos, & hastile variis sphærulis exornari. Ità quippe de hoc candelabro mandat Moysi: *Facies calamos, scyphos, & sphærulas*. Hebraicè dicitur *chaphtòr*, pomum, sphærula, globus: & 70 hîc utuntur voce σφαιρωτὴρ, *spherotìr*, sphærula, eamque scribunt cum *omicro*, ad distinctionem sphæroteris, de quo posteà. Sphæræ communiter omnes orbes cælestes dici solent: cùm aliàs sphæra secundùm Mathematicos, abstrahendo à materiâ, ab Euclide definiatur: *Figura quæ converso circùm quiescentem diametrum semicirculo continetur, cum in eundem rursùs locum restitutus fuerit, unde moveri cœperat*. Quasi diceret, sphæra est tale rotundum, & solidum, quod describitur ab arcu semicirculi circumducto. Axis autem sphæræ est *quiescens illa linea, circùm quam semicirculus convertitur*: cujus duo puncta terminantia poli dicuntur. Sphæræ cælestes communiùs undecim enumerari solent: & in ipsas sphæra secundùm substantiam dividitur. Harum septem Planetis assignantur; octava pro stellis fixis: nona cælum est crystallinum; decima Primum mobile: Empyreum undecima. De hoc tamen an sit rotundum meritò ambigi potest: cùm de ipso dici videatur, *Civitas in quadro posita est*. Duæ præterea illæ sphæræ, ipso inferiores, superfluæ sunt existimandæ: sicuti benè probat Oviedus. Nam propter diversos motus, qui in stellis supponuntur, inventæ sunt: est autem impossibile naturaliter unum corpus diversis simul motibus cieri. Secundùm accidens, seu figuram, & situm, Sphæra dividitur in rectam, & obliquam. Nam Sphæra sæpiùs intelligitur circulorum cælestium, seu eorum qui in cælis mente describuntur, compago: quæ 6 circulis majoribus exsurgit, & quatuor minoribus. De his in voce *cyclus* nonnihil dictum est. Isti dum circùm axem volvuntur, ut dicit Euclides, sphæram efformant. Sphæra recta respectu illorum dicitur, qui sub Æquinoctiali deguntquia neuter polorum magis altero ipsis elevatur, & eorum Horizon intersecat Æquinoctialem ad angulos rectos. Sphæra vocatur obliqua respectu aliorum omnium terram incolentium. Nam suprà eorum Horizontem unus elevatur polus, altero non viso; eorumque Horizon intersecat Æquinoctialem ad angulos impares, & obliquos.

Gregor. Turon. in Præf. de Conf. Sidon. l. 2. ep. 2.

Is. 29. 3.

כדור chaddùr

אריאל ariel. v. 1.

Ex. 25. 31.

Elem. l. 11 Def. 14.

Def. 15.

Ap. 21. 16.

L. de Cœlo p. 4. Cö. l. 1. 2. 3. & 4.

SPHÆROMACHIA: σφαιρομαχία, *spharsmachìa*, latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos, ut in his assolent, in accentu velimus imitari. Pilare certamen

 ver-

verti poteſt: à *ſphæra*, pila, & μάχη, *mache*, pugna. Quemlibet pilæ luſum ſignificat, ut in ſphæriſterio, harpaſto, & aliis, qui ad honeſtam animi relaxationem, & ſalubrem corporis exercitationem, adinventi ſunt. Sphæromachiæ Statius in Præfatione lib. 4. Sylvarum, Jo: Bapt. Ferrarius in eruditiſſimis ſuis Collocutionibus, & alii mentionem agunt.

SPHÆROTER: σφαιρωτὴρ, *ſpærotér*, p.l., corrigia calceamenti, ligula. Ejus origo eſt à verbo σφαιρόω, *ſphæróo*, conglobo: ab ejus nempe tertiâ perſonâ præt. paſſivi. Si verò σφαιρωτὴρ, *ſphęrotér*, cũ omicro, & latinè penultimâ correptâ dicatur, ſphęrulam, prout apud 70 in voce *ſphæra* expoſitum eſt, ſignificabit. Ubi Noſter habet: *A filo ſubtegminis uſque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt*; Septuaginta legunt ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος, *héos ſphærotêros hypodêmatos* uſque ad corrigiam calceamenti: & apud D. Chryſoſtomũ, *uſque ſphæroterem calceamenti*. Poſteà quid ſit ſphæroter explicat: *Sphæroterem ſolent vocare apicem calcei qui in acumen deſinit. Quo calceorum genere barbari conſueverunt uti*. Hebræus noſtro Textui cõſonat, *ſeróch nángal*, ideſt corrigia calcei: ità ut ſphæroter potiùs ſit corrigia, quâ res viliſſima denotatur: atque, ut ait idem S. Pater, *magna Patriarchæ in contemnendis divitiis virtus indicatur*.

Gen. 14. 23.

In Gen. Hom. 35.

שְׂרוֹךְ נַעַל *ſeróch nángal.*

SPHINX: σφίγξ, monſtrum quoddam virgineâ facie, quadrupes, quod ænigma proponens eos, qui non poterant reſpondere, devorabat. Hoc tandem ab OEdipo fingunt victum, & occiſum fuiſſe. Dictũ ſphinx à verbo σφίγγω, *ſpingo*, ſtringo, coſtringo: eò quòd ſuis propoſitionibus, & ænigmatibus valde conſtringeret interrogatos. Formatur autem à ſecundâ perſonâ præt. paſſ. ἔσφιγξαι, *ìſphinxai*, conſtrictus fuiſti: hincque *ſphinx* oritur, abjecto priùs augmento. D. Auguſtinus recenſens fabularum figmenta eo tempore exorta, dum Judices Hebræis præeſſe cœperunt, aſſerit etiam tunc temporis ortum fabulam traxiſſe *de OEdipo, qui monſtrum quoddam, quod ſphinx dicebatur, humanâ facie quadrupes, ſolutâ quæ ab illo proponi ſolebat velut inſolubili quæſtione, ſuo præcipitio perire compulſerit*. Et hinc ortum proverbium, OEdipo conjecture opus eſt; dum aliquod ænigma difficile ſolvendum eſt.

In Orat.

SPHRAGIS: σφραγὶς, *ſphragis*, ſigillum, ſignaculum, ſignum, annulus ſignatorius. Hujus etymon à verbo [illegible], *pòrdeto*, mando deducũt, quaſi *phragis* diceretur. Accipitur ergò, etiam apud aliquos Latinos, pro ſigillo, ſymbolo, & notâ impreſſâ: & quia Baptiſmus Fidelem ab infideli diſcriminat, & characterem imprimit, ſphragis quoque vocatus fuit. Cujus rationem tangit D. Naziãzenus, eò quòd ſit *conſervatio, & dominationis deſignatio*. Ab hac voce fit verbum græcum σφραγίζομαι, *ſphragìzomæ*, obſigno, pro confirmo: quo verbo in Textu græco rei certitudinem, veluti cùm inſtrumentum obſignamus, Apoſtolus ſignificare ſolet. Eodem verbo tamen characteris denotat impreſſionem, ſpecialiter in Confirmatione. Ità de Confirmatione S. Ambróſius, & alii exponunt D. Paulum dicentem: *Qui unxit nos Deus: qui & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris*. Ubi Græcus σφραγισάμενος, *ſphragiſámenos*, qui obſignavit: aoriſtus nempe primus participii ejuſdẽ verbi *ſphragìzomę*. Sigillavit enim, ſeu obſignavit Deus, in Confirmatione, ſigno Crucis in fronte, & in animâ indelebili charactere.

L. de his qui myſteriis initiãtur.

2. Cor. 1. 21.

SPITHAMA: σπιθαμὴ, *ſpithamé*, p.b., palmus, ſeu menſura, quæ fit à pollice ad minimum digitum manu extensâ. Formatur iſta vox à verbo σπίζω, *ſpìzo*, extendo, expando. Vocatur & dodrans à Latinis, quia eſt 12 digitorum, ſeu trium palmorum minorũ, nempè contractorum: hebraicè dicitur *zéreth*, menſura palmi, ſeu ſemicubitus. Spithamus in maſculino dixit Auguſtinus, dum id quod noſter Textus ait, quòd Rationale debeat eſſe quadrangulum, *Menſuram palmi habebit tam in longitudine, quàm in latitudine*; ipſe legit, *Spithamus autem longitudo, & ſpithamus latitudo*. Et addit, *Latini quidam interpretati ſunt, menſuram extentæ palmæ, à fine pollicis, uſque ad finem digiti minoris*. D. Aug. cùm lectionem hauſit à 70, qui in ſuo Textu græco dicunt, σπιθαμῆς τὸ μῆκος καὶ σπιθαμῆς τὸ εὖρος, *ſpithamés tò mécos, keſpithamés tò heùros*, ideſt, palmi longitudo, & palmi latitudo.

זֶרֶת *zéreth.*

Ex. 28. 16.

Quæſtion. Sup. Exod. 2. q. 115.

SPONDEUS: σπονδεῖος, *ſpondîos*, p.l., propter diphthongum. Pes metricus duabus longis conſtans: ità vocatus à σπονδὴ, *ſpondé*, libamen, fœdus. Nam ſpondeus libationibus, & ſacrificiis, quibus aliquando fœdera firmabantur, adhiberi ſolebat: potà quia verſibus, multis ſpondeis conſtantibus, tunc utebãtur. Quo pede in ſuis verſibus ſcribendis uſi ſunt Hagiographi nonnulli: ut ait D. Hieronymus de libro Job, quòd ferè in toto libro ſint verſus hexametri *dactylo, ſpondeoque currentes*.

Ep. 113.

SPONGIA: σπογγιὰ, *ſpongiá*, p.b.. Hujus etymologiam aliqui trahũt à verbo σπάω, *ſpáo*, extraho, & ὑγρὰ, *hygrá*, humida, eò quòd exſiccando extrahat humida. Alii tamen à verbo σφίγγω, *ſphingo*, ſtringo, deducunt. Certum quippe eſt ſpongiam magnam exſiccandi vim habere, & ideò vulneribus ad ſanguinem ſiſtendum imponebatur. Eâ de causâ in monte Calvario ſpongiam cum aceto paratam habebant, partim ad ſanguinis fluxum in crucifixorũ vulneribus ſiſtendum, partim ad eos aceto refocillandos. Milites tamen etiam illudendi causâ Chriſto acetum obtulerunt in ſpongiâ: & ut ſanguinem ſiſtendo, & animos addendo, diutius animam ageret in tormentis. Ideò *unus ex eis acceptam ſpongiam implevit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere*.

Matth. 27. 48.

SPUDIASTES: pro hac voce citat Magri D. Hieronymum, atque fautorem, & amicum explicat. Rectiùs tamen σπουδαστὴς, *ſpudaſtés*, ideſt fautor, factioſus, exaratur. Fit enim à verbo σπουδάζω, *ſpudáo*, ſtudeo, ſeriò ago, obſervo, curo, colo, faveo alicui, &c.: cujus tertia perſona præt. paſſ. ἐσπούδασται, *eſpudaſtæ*, & hinc rejecto augmento *ſpudaſtes*. A primâ verò fit *ſpudaſma*, ſtudium, res ſtudioſè affectata, & in plurali *ſpudaſmata* dicuntur opuſcula.

In Hierol.

STACHYS: στάχυς, ſpica. Eſtque nomen propriũ viri ab Apoſtolo dilecti, de quo dicit: *Salutate Stachyn dilectum meum*. Nec mirum ſi ſpicam Electorum frumento plenam dilexerit Apoſtolus, qui eo fine Dei verbum tantis laboribus ferebat, ut ſimiles ſpicas cœleſti tritico gravidas in Eccleſiâ Dei faceret pullulare. Et iſta quidem ſpica etiam electos ſaturavit. Nam Stachys primus Byzantii Epiſcopus à

Rom. 16. 9.

S. An-

S. Andreà creatus, etiam Martyrologio 31 Octobris inſcriptus eſt.

STACTE: στακτὴ, ſtactè, gutta. Ejus origo eſt à verbo στάζω, ſtazo, ſtillo, fundo, cujus tertia perſona præt. paſſ. ἔσταχται, ἐſtacte: hinc ſtacte genus odoramẽti, gutta, ſeu lachryma myrrhæ, adeòque liquor myrrhæ puriſſimus, & ſubtiliſſimus. Io Palæſtinâ erat ſtacte copioſa, ſed pretioſior in Ægypto: & ideò negotiatores Iſmahelitæ de Galaad, uobiliore, & fertiliore Libani parte, portabant *aromata*, *& reſinam*, *& ſtacten in Ægyptum*. Ubi 70 legunt, *& cameli eorum pleni erant* (καμῆλοι αὐτῶν γεμοῦσαι, καὶ ῥητίνης, καὶ στακτῆς) *aromatibus*, *& reſinâ*, *& ſtacte*. Textus hebraicus habet vocem *lot*, idest maſtiche, ſtacte, ladanum. Non erat tamen ſtacte ità in terrâ Chanaan obvia, ut nõ in magno pretio haberetur: & inter munera quæ Jacob jubet à filiis ſuis Joſepho, nondùm agnito, ad eum propitium habendum, deferri, enumeratur ſtacte. Erat etiam unum ex ſacrum thymiama componentibus, quod hebraicè *natapb*, idest ſtacte, ſtilla, in hoc loco à radice *natapb*, ſtillavit, appellatur. Eam aliàs Interpres noſter latino nomine guttam vocavit, in illo nempe Pſalmo de Chriſto, & Eccleſiâ cõpoſito: *Myrrha, & gutta, & caſia à veſtimẽtis tuis*. Hìc etiam à 70 ſtactè dicitur; ſed hebraicè *ahaloth*, idest ſantali, arbores præſtantiſſimæ, odoris grati, & alii cum Pagnino vertunt aloën. Veſtimentum autẽ Chriſti eſt humana natura, à quâ ſuaviſſimi virtutũ odores emanabant. Ab hac voce fit ſtacteus, στακτινός, ſtactènus, quaſi myrrhæus, ſeu illo odorato myrrhæ liquore fragrans. Aptiſſimum duorum S.S. Martyrũ nomeo, qui mortificationis myrrhâ conditi, vitam immortalem, & incorruptibilem aſſecuti cęleſtis odoris fragrantiam toti Orbi intulerunt.

Gen. 37. 25.

lot, לוט

Gen. 43. 11.

Ex. 30. 34.

נטף natapb.

Pſ. 44. 9.

STADIUM: στάδιον, ſtadion, p. b., octava pars milliarii, locus exercitii Athletarum, & nonounquã pro theatro accipitur. Derivatur à verbo ἵστημι, biſtemi, ſto, ſiſto, ſubſiſto, à quo & ſtaſis, στάσις, ſtatio: videlicet à ſecundâ perſonâ præt. paſſ. ἔστασαι, ἐſtaſe, à quâ rejecto augmento ſtaſis. Stadium ergò dicitur, quòd eo emenſo ſiſtatur, aut quòd io eo fiat ſtatio. Et primo quidem ſignificat talem milliaris partem: ac duplex erat, græcum, & romanum. Græcum conſtabat græcis paſſibus ceotum. Cùm autem paſſus græcus eſſet ſex pedum; ſtadium græcum ex 600 paſſibus conſlabatur. Per paſſum intelligo compoſitum ex duobus greſſibus. Singuli greſſus apud Romanos duobus pedibus cum dimidio conſtabant, & duo paſſum romanum compoſitum formabant; & apud Romanos ſtadium talibus paſſibus 125 componebatur. Et ſic octava pars erat milliarii, ad tales paſſus mille ſe protendentis. Stadium præterea erat curriculum, ſeu locus in quo σταδιοδρόμοι, ſtadiodrómi, latiòe ſtadiódromi, p. b., curſu contendebant. Ità quidem iſti vocati à ſtadio, & δρόμος, drómos, curſus. De hoc loquitur D. Paulus dum ait: *Qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit bravium*. Ità ſtadium eſt hæc vita noſtra, in quâ ſic currere debemus ut comprehendamus: in quâ concitato curſu, nullis mundanorum paſſionum obicibus præpedito, ad ſupernæ vocationis bravium, ad cęleſtis gloriæ metam contingere debemus. Ex cognitione longitudinis unius ſtadii, locorum intervallum poteſt intelligi, ubi de ſtadiis fit mentio. Ità caſtellum illud Emmaus, *quod erat in ſpatio ſtadiorum 60 ab Jeruſalem*, ab hac ſanctâ Civitate ſeptem milliaribus cum dimidio diſtabat. Obſcurior eſt ille locus de cęleſtis Jeroſolymę menſurâ: quam arundine aureâ menſus eſt Angelus *per ſtadia 12 millia*, ſicque per milliaria mille quiogenta. Erat hæc menſura civitatis diameter, & ad literam urbẽ tantæ magnitudinis deſcribit, ut meritò exclamet Propheta Baruch: *O Iſraël, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis ejus!* Et quamvis totum cęlum empyreum domus Dei dici poſſit, quòd pluſquàm decies centies millies totum terræ globum facilè magnitudine ſuperat; tamen veriſimilius eſt, in aliquo ejus loco tam amplo, Paradiſi delitiis ineffabiliter affluente, & ineffabilibus ornamentis inæſtimabiliter inſtructo, Beatos eſſe congregandos. Quòd ſi cum Alcazare, & Tirino, ex angelicâ menſurâ calculum inire velimus, civitas habens in diametro 1500 milliaria, erit capax incolarum, quantùm duo civitatum milliones, urbem Hiſpalim magnitudine æquantes, capere poſſent: ſeu quantùm duo milliones talium civitatum, quæ centum incolarum millia ſuo circuitu commodè complectuntur. Adeòque cęleſtis illa Jeruſalem eſſet capax pluſquàm bis centies millenorum millionum incolarum. Qui numerus eſt tam magnus, ut ad eum explendum vix ſufficerent à Mundi exordiis ad ejus finem ſex annorum millia, etſi ſingulis horis per Orbem univerſum quatuor hominum millia ſalvarentur. Stadiũ etiã pro viâ, aut ſemitâ poni videtur.

1. Cor. 9. 24.

Luc. 24. 13

Ap. 21. 16.

Baruch. 3. 24.

STATER: στατὴρ, ſtatér, nummi genus, & ponderis quatuor drachmarum. Originem trahit à prędicto verbo ἵστημι, biſtemi, quod etiam appendo, & pondero ſignificat; cujus tertia perſona præt. paſſ. ἔσταται, bèſtatæ, & ablato augmento ſyllabico ab eâ fit ſtater. Erat autem nummus ſemiunciam pendens: quamvis eodem nomine dictus aureus atticus duas contineos drachmas. Hoc nomine utebantur Perſæ, & Macedones, & ab his poſtquàm Græci in Judæam irruperunt etiam ſiclus hebræus (ſeu ſcékel, ſiclus, à radice ſciakál, pendit, appendit, libravit) quatuor drachmarum, ſtater dictus eſt. Unde de agro illo tempore obſidionis babylonicæ, in carcere à Jeremiâ empto, dicit Scriptura, aut Propheta de ſeipſo: *Et appendi ei argentum ſeptem ſtateres, & decem argenteos*. Hebræus ait, *ſeptem ſiclos*, ſcekalim, *& decem argenti*. Cui coocinunt ipſi 70, καὶ ἔστησα αὐτῷ ἑπτὰ σίκλους, καὶ δέκα ἀργυρίου, *& ſtatui ei ſeptem ſiclos*, *& decem argenti*. Siclus certè quatuor drachmas continebat: quare cùm medium ſiclum ſolvere Judæi capitatim pro Templi expenſis ſolerent, illum, poſteà à Romanis ſubjugati, eis quotannis pendere coacti ſunt. Erat illud didrachmum quod à ſingulis exigebatur: de quo Petrus fuit ab illis qui didrachmum colligebant pro Domino requiſitus. Chriſtus autem, nolens eos ſcandalizare, voluit pro ſe, & Petro ſolvere, dum eum mittens ad mare admonet, quod in ore primi piſcis hamo capiendi, *invenies ſtaterem, illum ſumens da eis pro me, & te*. Erat nempe ſtater duplex didrachmum: ut etiam hunc locum explicat Auguſtious: *Stater ponderis genus eſt habens quatuor drachmas*. Hæc Sanctiſſimus Pater myſticè pro omnibus exponit ſuper illa verba, *Domine retribues pro me*: intelligens per primũ

שקל

ſcékel.

שקל ſciakál.

Ier. 32. 9

שקלים ſceqalim

Matth 17. 26.

In Pſ. 137. in fin.

piscem Christum Jesum, de quâ ad piscem allusione nonnihil in voce *Sibylla*. Primus surgit de mari, primogenitus ex mortuis, in ore ejus duę didrachmę
Aug.16. reperiuntur. *In ore ejus*, inquit, *invenimus quatuor evangelia. Istis quatuor drachmis ab exactione hujus seculi liberamur: per quatuor evangelia debitores non remanebimus. Ibi enim peccata nostra omnia solvuntur*. Ex his patet quartam stateris partem unam drachmam fuisse, seu octavam unciæ partem, adeòque decimam partem scuti argentei. Exiguum sanè munusculum, quod Samueli oblaturus erat Saul, ut sibi futura panderet. Ità quippe
1 Reg.9.8. dixit Saulis servus: *Ecce inventa est in manu mea quarta pars stateris argenti, demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram*. Ubi Textus hebraicus
רבע habet *révangh scekel*, ideſt quarta pars sicli: sicuti
70 legunt *τέταρτον σίκλου ἀργυρίου, tetarton siclu ar-*
שקל *girìu*, ideſt quarta pars sicli argentei. De figurâ verò, & inscriptione stateris apud Hebræos, aliquid
révangh colligi potest ex his quæ refert Aloys. Novarinus de
scekel. siclo, quem aliquandu cum græcis literis ex unâ parte, & hebraicis ex alterâ, tempore nempe dominii Græcorum excusum, dicit repertum fuisse. Et Rabbi Moyses Atesiarin in Responsionibus suis ità scri-
Sched. sacroproph. l.7.c.7.n.30. bit: *Scito quod venerunt in manus meas numismata nonnulla diversarum specierum, tam siclorum, quàm hemisiclorum, in quibusdam eorum scriptū erat, anno tali consolationis Sion, anno tali regis talis. Vidi quoque in uno figuram palmæ in fasciculum collectæ, & citri ex uno latere. Dixitque mihi Judæus quidam in scripturâ illâ versatus, quòd ex unâ parte scriptura erat græca, cum impressione græcorum insignium, & ex aliâ scriptura hebræa. Videtur autem mihi quòd hoc factum est cum græcis serviebant*. Ità ille. In aliquibus siclis nomen Jerusalem inscriptum cernitur in hunc modum, *Jerusalem sancta*: ubversâ verò facie, *siclus Israël*. Probabilius est, cùm Scriptura de aureis, aut argenteis loquitur, siclos intelligere: sicque 30 argentei pro quibus Judas Dominum vendidit, essent quindecim unciæ argenti, seu Julii Romani 120.

STATERA: *στατήρ*, p.l., instrumentum ad pondus explorandum satis notum. Ab eodem verbo *histemi* originem ducit, quod, ut diximus, inter alia significat ponderare, vel appendere. Ab eâdem radice fit *στατική*, *statikè*, statica, p. b., ars ponderandi: nam *staticòs* ponderativum significat. Inter alia Do-
Lev.19.36 mini mandata, Judæis intimata, unum est, ut *statera justa, & æqua sint pondera*: 70 dicunt *ζυγὰ δίκαια*
Prov.11.1. *zygia dikæa*, stateræ justæ. Nam *statera dolosa abominatio est apud Dominum*: secundùm 70 græcè *ζυγὰ δόλια*, *zygà dolii*, ideſt lances doli, seu dolosæ, abominatio coram Domino. Sic in duali scribit He-
מאזני bręus *mozenè mirmah*, ideſt lances doli, seu dolosæ.
מרמה Sapiens volens ostendere omnia esse in manu Dei, & quò ipsi libuerit facillimè inclinari, ac universa uno
mozenè nutu posse deleri, sicut omnia uno verbo facta sunt,
mirmah ait: *Tamquàm momentum stateræ, sic est ante te*
Sap.11.23 *orbis terrarum*. Textus græcus legit *ὡς ῥοπὴ ἐκ πλαστίγγων, hos rhopé ec plastingon* (ideſt tamquàm momentum ex stateris) *totus mundus ante te*. Aliqui intelligunt ipsius stateræ lingulam, quæ addito exiguo pondere in aliam partem inclinatur. Ostendit verò maximam omnium creaturarum à Deo dependentiam, & maximarum etiam rerum parvitatem, si ad infinitam Dei potentiam, sapientiam, & majestatem conferantur. Non tamen hinc sequitur, ut vult Alarcon, Aldrete, & alii nonnulli, nullam esse legem creaturis intrinsecam, ratione cujus, voluntariè aliquibus à Deo creatis, & præsuppositis, ipse teneatur ex naturâ rei ad quædam potiùs, quàm ad alia operanda. Quam necessitatem voluntariè ipse sibi imposuit, aliquas creaturas voluntariè creando. Cum igne v.g. creato potiùs, ex natura rei, ad caloris, quàm ad frigoris productionem concurrere tenetur. Communis quippe S.S.
Patrum, & Theologorum sententia est, quam fusè explicat, & propugnat Esparza, quòd in naturâ rerum creatarum detur lex quædam, & necessitas intrinseca, ut plerumque saltem certi subsequantur effectus: neque Deum esse liberum, ut factâ quâcūque suppositione rei creatæ, promiscuè semper quemlibet effectum producere possit. Quem ordinem Deus, nisi ad finem aliquem superiorem, & meliorem eum invertendo, ut fit in miraculis, observare teneatur. Aliàs ex naturâ rei, pro momento sequenti, abstrahendo à quâlibet revelatione, non esset magis certa Universi conservatio, quàm annihilatio. Quamvis absolutè Deus sit Dominus Universum suo nutu annihilandi, nullâ suppositâ revelatione, aut promissione, aut creaturarum rationalium ad finem æternum ordinatione. Sicque non solùm facilè potest aliquas creaturas, aliis superstitibus, si aliquis melior finis adesset, & ità requireret, annihilare; sed ipsum integrum Universum, à supradictis suppositionibus abstrahendo, tamquàm stateræ momentum, ad nihilum inclinare. Tunc enim omnem creaturam auferendo, omnes leges creatas tolleret. Sed sicut Christus omnia portans verbo virtutis suæ, omnia in staterâ suæ justitiæ appendit, in quâ multi cum Baltassare minus habentes inveniuntur; sic dæmon, vel quilibet ejus emissarius, eò injustior, quò justitiæ simulandæ studiosior, & eò iniquior, quò rectiùs æquitatis stateram portare se fingit. Talis erat ille insidens equo nigro, S. Joanni repræsentato, per quem multi Interpretes hæreticos intelligunt, qui errorum tenebris nigrescentes, candidæ veritatis, & justitiæ prętexunt amorem: *Et ecce equus niger, & qui sedebat super illum habebat stateram in manu suâ*. Nam angelus apostata cum hæreticis suis sequacibus, fallaciis maximè, & simulatione simpliciores decipit. De quibus Augustinus, si modò ipsius est hic liber, ait: *In equo nigro intelligitur populus sinister Diabolo consentiens, quòd autem stateram habebat in manu, hoc ideò est, quia dum se fingunt mali justitię librans tenere, sic plerumque decipiunt*.

L.1.q.24.

Ap.6.5.

In Apoc. Hom.5.

STAURACINUS, p.b.: vox formata à *σταυρὸς*, *staurós*, ideſt crux, & vela, aut vestes crucibus exornatas videtur significare. Hæ quidem aliter polystauriæ dicebantur à *πολύ*, *poly*, quod pluralitatem significat, & *staurós*, crux, quasi multarum crucium. Tales voces in Anastasio Bibliothecario reperiuntur. Stauron autem, vel potiùs stauros, erat una ex notis illiteratis, quæ, ut in voce *lemniscus* diximus, in Scriptoris sacris solebant apponi. Crucis enim erat character, & in eo loco vaticinium de Christo fieri significabat.

STA-

STAUROLATRA: σταυρολάτρης, *staurolátres*, latinè in prosâ penultimâ correptâ, quamvis in versu produci possit. Est Crucis adorator, à dictâ voce *staurós*, & verbo λατρεύω, *latréuo*, servio, colo. Etsi omnes Orthodoxi hoc nomine, ex vi sui etymi, gloriosè donari possint; tamen specialiter dicitur de quibusdam hæreticis Armenis, qui solam Crucem volebant adorare.

STAUROPATA: σταυροπάτης, *stauropátes*, latinè penultima communis, ut in voce *peripatus*, afferi potest, etsi meliùs corripi videatur, Ità dictus Crucis pessundator, qui Cruci est injurius, ejusque contemptor: utpotè à voce *stauros*, & verbo πατέω, *patéo*, pessundo, calco. Ista vox omnibus Iconomachis adaptari potest: sed particulariter stauropatæ illi nuncupati qui per Crucem pejerant. Et ità in octavâ Synodo generali stauropatæ vocati illi Episcopi, qui contrà juramentum suprà Crucem emissum, cum impio Photio communicabant.

STAUROPEGIUM: σταυροπήγιον, *stauropígion*, p.b., Crucis fixio. Nam verbum πήγνυμι, *pégnymi*, est figo, ab inusitato πήγω, *pégo*, idem significante. Hinc stauropegium dicta illa cæremonia, dum Episcopus, in loco ad templi fabricam destinato, Crucem erigit: & ità de quâlibet Crucis erectione, aut fixione dici potest.

STAUROPHYLAX: σταυροφύλαξ, *staurophylax*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est Crucis custos, à σταυρὸς, *staurós*, crux, vallū, palus ligneus fixus, & erectus, & à voce *phylax*, custos. Erat dignitatis nomen in Ecclesiâ Jerosolymitanâ, quâ decorabatur ille, cui sacram Christi Domini Crucem custodire incumbebat. Eo titulo quoque ipsum Patriarcham decoratum fuisse ferunt.

STEGA: στέγη, *stége*, casa, solarium, tectum, contignatio, à verbo στέγω, *stégo*, tego, operio, tueor, contineo. Per stegen Græci quæcumque nos ab aquâ cœlesti tuentur, sive tegulas fictiles, sive tabulas, sive stramenta, intelligunt. Item camera, domus, aut ædes hac voce designantur. V. *Tristegus*.

STEGANOGRAPHIA: στεγανογραφία, *steganographia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus ex usu legitimo in eâ retineatur. Est arcanorum, & secretorum scriptio, modus scribendi obscurus, inintelligibilis, & impenetrabilis. Nã στεγανὸς, *steganós*, dicitur densus, angustus, tectus, secreta cōtinens, impenetrabilis, & γράφω, *grápho*, scribo. Unde & libri steganographici dicuntur, qui sunt intellectu admodùm difficiles, arcana, & secreta valde occulta & impervia continentes, sola illis nota qui scripserunt, si modò seipsos intellexerunt. Hisce vocibus utitur inter alios Caramuel, ad aliquorum Doctorum, terminis obscuris utentium, & doctrinâ obscuriorem, in aliquibus difficultatibus profitentium, scripta sugillanda. *Steganós* autem dicitur à voce *stége*, de quâ suprà, idest tectum, locus in navi contectus: & ità rem denotat valde coopertam, & reconditam. Arcanum scribendi modum, seu per ciphras steganographiam Jo. Trithemius nuncupavit. Tales hujus Doctissimi Authoris libros in suis de Architecturâ Tractatibus, Idiomate Hispano conscriptis, propugnat omniscius, penè dixerim, Caramuel. Tract. 1. Art. 7. p. 4.

STELA: στήλη, *stéle*, columna, & propriè pila stans in monumentis, imago, lapis titularis. Hujus etymon à verbo inusitato στάω, *stáo*, statuo, pono, pro quo ἵστημι, *hystemi*, est deducendum. Ab hac voce fit verbum στηλιτεύω, *steliteúo*, noto, scribendo aliquem infamiâ noto, sculpo in columnâ in alicujus vituperium: atque hinc vox στηλιτευτικὸς, *steliteuticós*, famosus, injurius, infamator. Quare duæ illæ Orationes invectivæ, quibus D. Greg. Nazianz. impium Julianum meritò prosecutus est, steliteuticæ dictæ fuerunt. V. *Stelographia*.

STELOGRAPHIA: στηλογραφία, *stelographia*, latinè penultimâ correptâ in rigore, quamvis in similibus terminationibus plerumque græcus accentus licitè usurpetur. Est tituli inscriptio, seu scriptio in stelâ, à dictâ voce *stela*, & γράφω, *grápho*, scribo. Ità in Gloss. Cyr. Potest & sumi pro fœderum in ipsis stelis inscriptione. Nam stelæ propriè fuerunt lapideę pilæ surrectæ, in quibus fœdera scribi solebant. Ulp. l. sicuti §. si serv. vin. columnas structiles appellat. Tales stelographias in lapidibus calce lævigatis, transacto Jordane, Dei jussu fecerunt filii Israël, ut semper fœderis cum Deo initi recordarentur, ejusque legem observarent. Deut. 27. 2.

STEMMA: στέμμα, corona, ornamentum, stirps, vitta, insignia, imagines. Derivatur à verbo στέφω, *stépho*, circumdo, corono, cujus præt. pass. ἔστεμμαι, *éstemmæ*, coronatus sui: & ab hoc tempore, rejecto priùs augmento, *stemma* formatur. Insignia dicuntur stēmata, quia sunt alicujus prosapiæ coronæ, & ornamenta, dum heroicorum facinorum sunt symbola. Et hinc per meronymiam, signum pro re signatâ, stemma pro stirpe accipitur. Eo ferè sensu sumitur à Tertulliano, dum ironicè dicit: *Si & Apellis stemma retractandum est, tam non vetus ipse, quàm Marcion*, &c.: idest istius hæresiarchæ origo, successio, antiquitas, doctrina. Stemmata cognationum, Paulus Jurisconsultus appellat picturam, & descriptionem graduum cognationis in l. 9. ff. de grad. & affin. Stemmata verò, seu insignia in labaris sunt antiquissima: & dum tribus Israël in deserto castrametabantur, ut ex Hebræorum traditione ferunt Authores, quatuor illę tribus primariæ, quę ad quatuor Tabernaculi plagas tentoria figere debebant, & ad quarum singularum latera duę aliæ tentoria erigebant, sua vexilla, coloribus propriis distincta, gestabant. Illis nempe coloribus erant ornata, quibus erant insignitæ illæ gemmæ in Rationali, nomine cujusque tribus insculptæ. Præter proprios colores aliis signis erant ipsorum labara depicta. Videlicet vexillum Judæ, signo leonis: Rubeni, hominis cum mandragoris: Ephraim, bovis: Dan aquilę figurâ erat decoratum. Unde ad stemma tribus Juda videtur allusisse Patriarcha, dum ei benedicens ajebat: *Catulus leonis Juda*. Et propter hanc rationem, inter alias, de Christo ex tribu Juda oriundo dixit Joannes: *Vicit leo de tribu Juda*. Gen. 49. 9. Ap. 5. 5.

STEPHANITES: στεφανίτης, p. l., athleta coronatus, qui & stephanita dicitur à nōnullis. Est adjectivum à voce *stéphanos*, corona, de quâ posteà, efformatum: Hinc & stephanites agon, certamen cujus bravium corona proponebatur. Tanto labore, tantâ vi, tanto animo certabatur, ut vilis corona reportaretur. Quod advertit Apostolus dicens: *Et illi* 1. Cor. 9. 25.

illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.

STEPHANOMA: στεφάνωμα, *stephanoma*, latinè propter ω, *omega*, vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, collocetur accentus in antepenultimâ. Est corona; coronamentum, res ipsa ex quâ fit corona, & coronarium genus oleris quodcumque foliaceum. Vox ista pullulat à primâ personâ præt. pass. verbi στεφανόω, *stephanoo*, corono, cingo, exorno, quæ est ἐστεφάνωμαι, *estephanomai*, coronatus fui. A *stephanos* verò, & verbo φέρω, *phero*, fit στεφανοφόρος, *stephanophoros*, latinè stephanophorus, p.b., coronam gestans, coronatus. Tales erant illi 24 seniores, super thronos vigintiquatuor:
Ap. 4. 4.
Et in capitibus eorum coronæ aureæ. Tales coronæ usque in finem perseverantibus sunt præparatæ, & à justis etiam viventibus, cum jure ad rem, ut ità loquar, in spe possessæ. Sed cum timore, & tremore salus operanda, cùm facilè deperdi possint.
Ap. 3. 7.
Hinc quemcumque justum admonet ille *Sanctus, & Verus, qui habet clavem David*, ad reserandum nempe dignis ad coronas æternas aditum:
v. 11.
Tene quod habes: ut nemo accipiat coronam tuam. Et ità Græcus habet στέφανόν σου, *stephanon su*, coronam tuam. Fides quippe cum cæteris virtutibus, donis, & gratiis, firmiter tenenda, ne alteri corona præparata tribuatur: aut etiam ne à malis, persecutoribus, & dæmonibus eripiatur. Hunc enim sensũ quoque citata verba patiuntur. V. vocẽ *Stephanus.*

STEPHANUS: στέφανος, *stephanos*, p.b., corona. Oritur ab eodem verbo *stepho*, corono, cingo, prout in dictione stemma. Hinc verbum *stephanoo*, de quo in vocabulo præcedenti. Ideò D. Aug. de S. Stephano dicit:
In Ps. 58. s. p.
Primò Stephanus lapidatus est, & quod vocabatur accepit, stephanus enim corona dicitur. Ex ipso nomine græco colligunt eum nativitate, & patriâ Græcum fuisse; & secundùm Sanchez, & Salmeronem cognatus erat Pauli, qui Tarsis in Ciliciâ natus erat. Et satis est verisimile Stephanum saltem patriâ Græcum fuisse, ut & alios sex Diaconos: cùm sic facilius fuerit Græcorum murmur sopire. Inter septem primos Diaconos primus enumeratur Stephanus:
Act. 6. 5.
Elegerunt Stephanum virum plenum fide, & Spiritu sancto; quem hisce, & aliis verbis miris laudibus Lucas extollit. Hîc annotat Jac. Tirinus Stephanum dici plenum fide, utpotè triplici fide insignitum. Et quidem fide morali, quæ fidelitas vocatur, dotatus fuit (talis enim virtus erat ad suum ministerium idonea) secundò fide theologicâ; tertiò fide miraculorum, idest, fide, ac fiduciâ in Deum ità excellenti, ut prodigia, & signa magna patraret in populo. Propter quæ magis Judæorum furorem accendit, ut citiùs ad immortalis gloriæ coronam pertingeret. Est enim lapidatus anno primo à Christi morte, 26 Decembris. Eodem cum Stephano etymo *Stephana* gaudere potest: græcè στεφανᾶς, *stephanas*, dicitur, estque, ut docet Theophylactus, viri Corinthii nomen, Fide, Charitate, & zelo celebris. De quo Apostolus ait:
1. Cor. 1. 16.
Baptizavi autem & Stephanæ domum. Eum tali honore dignatus est, cùm alium Corinthi non baptizaverit: & in ultimo hujus Epistolæ capite magnoperè commendat.

STEREOMA: στερέωμα, *stereoma*, latinè propter *omega* penultimâ productâ, etsi Græci ad hoc non attendant. Est firmamentum, ità dictum in Textu græco à 70 Interpretibus, ubi Noster ait:
Gen. 1. 6.
Fiat firmamentum in medio aquarum. Formatur à præt. pass. verbi στερεόω, *stereoo*, firmo, solido, consolido, quæ est *estereomai*, firmatus sum. Ad imitationem vocis istius græcæ Latinus dixit *Firmamẽtum*: cùm aliàs vox hebraica *rakiangh* significet *expansum*, eò quòd ait Sanctes Pagninus, est extensum, & expansum super terram. Videlicet à radice *rakangh*, extendit, expandit: & rakiangh, ait Buxtorfius, est *expansum*, cæli scilicet in latum diductio, & extensio: unde ab Hebræis septem firmamenta enumerantur.
רקיע rakiangh. רקע rakangh.
Nihil ergò ex voce *firmamentum* pro cælorum infertur soliditate. Et Oviedo dicit firmamentum non significare rem solidam, sed expansam ad modum laminæ: eò quòd firmamentum sit idem quod expansio
De Cælo p. 3. S. 1. r. 8.
Quod tamen magis voci hebraicæ, quàm latinæ consonat. Stereoma significat etiam conglobamentum, fulcimentum, soliditatem.

STICHARION: στιχάριον, p.b., tunica, præsertim illa, quâ in sacris functionibus pro albâ Græci utuntur. Etsi nunc temporis aliis etiam coloribus tinctam ferant: quam tamen albo colore imbutam esse debere, ex ipsis Græcis probari posset. Videtur derivari à voce στίχος, *stichos*, ordo: eò quòd ecclesiasticis Ordinibus insigniti ipsum gestent. Ità scribitur in divinâ Chrysostomi Liturgiâ, & stœcharion latinè legendum. Origines autem quas profert Magri à στέγω, *stego*, tego, prorsùs improbandæ.

STIGMA: στίγμα, macula, punctum, nota. Fit à verbo στίζω, *stizo*, pungo, percutio, signo; cujus præt. pass. ἐστιγμαι, *estigmai*, signatus sum, & hinc *stigma*. Plerumque significat notas ex servilibus verberibus relictas, aut ipsis servis ad dignoscendum incussas: quas Gentiles aliquando, ut suis Diis se devoverent, & quasi eorum mancipia se profiterentur, sibi, uti Baal prophetæ, impiissimo cultu infligebant. In planctu quoque mortuorum tales notas sibi efformabant: quod à Domino Judæis vetitum erat.
Lev. 19. 28.
Super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas, aut stigmata facietis vobis. Textus hebraicus ait, & scripturam *kangakangh*, idest stigmatis, non facietis vobis: cui consonant 70, *& incisiones* (ἐπὶ ψυχῇ, epí psyché) *super animâ, non facietis in corpore vestro* (καὶ γράμματα στικτὰ, *kai grammata sticta*) *literas impressas non facietis vobis.*
קעקע kangakangh.
Scilicet ab eodem verbo *stizo*, fit *stictos*, punctus, signatus. Sed gloriabatur Apostolus se Christi Jesu stigmaticum esse mancipium:
Gal. 6. 17.
Ego enim, inquit, *stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.* Nempè cicatrices ex tot verberibus pro Christo toleratis, quibus se verum Christi servum satis ostendebat. De hisce notis ait Augustinus:
In Expos. Ep. ad Gal.
Stigmata enim dicuntur notæ quædam pœnarum servilium. Et postea: *Nunc ergò Apostolus stigmata voluit appellare, quasi notas pœnarum ex persecutionibus, quas patiebatur. Propter culpam enim persecutionis, quâ persecutus erat Ecclesias Christi, hæc sibi retribui cognoverat.*

STOA: στοά, *stoa*, porticus, fornix, testudo, porticus in quâ ponebatur Atheniensium frumentum. Vox ista à verbo inusitato στάω, *stao*, sisto, firmo, trahi potest. Tres erant regales stoæ Athenis, quarum una Pœcile dicta, uti superiùs expositum est,

in

Lib. de Mundo. in quâ Stoici philosophabantur. Ideò apud Philonem non solùm Stoici, sed etiam ex Stoâ Philosophi dicuntur.

STOICUS; στωϊκὸς, *stoicós*, p. b., adjectivum à dictâ voce *stoa* derivatum. Philosophi namque sic à porticu Stoici nuncupati: eò quòd Zeno eorum antesignanus in porticu doceret. De his Isidorus asserit à tali loco, scilicet porticu, Stoicos esse dictos: *Et hi negant, inquit, sine virtute effici quemquam beatum, omne peccatum uniforme esse asserunt. Hi etiam animam cū corpore perire dicunt: affectant gloriam aeternam, cum se fateantur non esse aeternos.* Epiphanius inter hæreses enumerat 20 ante Christum, inter quas ponit Stoicorum hæresim ordine quintam: asseritque eos dicere Deum esse mentem, quæ sit universæ hujus visibilis molis, cœli videlicet, ac terræ, & aliarum rerum veluti in corpore anima: transitum item eos tradere animarum à corpore in corpus. De Stoicorum opinionibus circà passiones in vocabulis *pathema*, & *apathia*, nonnulla dicta sunt. Quamvis enim communiter ipsis illa opinio attribuatur, quòd passiones omnes malas esse dicerent; tamen eos vix, aut ne vix quidem, à Peripateticis dissidere ex Divis Augustino, & Thomâ demonstravimus. Eos verò honestum solum bonum existimasse Cicero testatur hisce verbis: *Nam sive honestum solum bonum est, ut Stoicis placet; sive quod honestum, id ita summum bonum est, quemadmodum Peripateticis vestris videtur; ut omnia ex alterâ parte collocata, vix minimi momenti instar habeant.* Idem Tullius in Stoicorum Paradoxis repetit; in quibus & hæc notanda ex primâ opinione manantia, quòd assererent, *Illi in quo virtus sit, ei nihil deesse ad beatè vivendum.* Cùm verò planè sapiens sit qui virtutem perfectè possidet, in quâ omne bonum consistit; ex hoc inferebant omnes stultos insanire, solum sapientem esse liberum, & omnem stultum servum, atque solum sapientem esse divitem. Et in his quantùm possibile est humanæ rationi, supernaturali illustratione carenti, maximè appropinquabant veritati. Nos etenim in verâ Sapientiâ, quam sapientiales Libri nostri describunt, omnem felicitatem sitam esse profitemur, & omne pretiosum nihil esse in illius comparatione. De-cætero Stoicorum errores fuere, quòd sensum internum ab intellectu non distinguerent; nec appetitum sensitivum à voluntate discriminarent, & ideò passiones esse malas affirmarent. Aut quòd nullum bonum sit præter virtutem, quæ non nisi in animo est, adeòque passiones esse malas, quæ virtutes non sint. In quo loquendi modo, sicuti Cicero in Libris de finibus bonorum, & malorum, Stoicos verbis magis, quàm rebus adversùs Platonicos, & Peripateticos certare convincit; ità dicit Augustinus: *Videtur etiam mihi in hoc ubi quaritur, utrum accidant sapienti passiones animi, an ab eis sint prorsùs aliena, de verbis eos potiùs, quàm de rebus facere controversiam.* Sed Stoicorum opinioni, aut saltem loquendi modo insistendo, certum eos passiones, tamquàm à sapiente alienas explodisse, & inter eas præsertim misericordiam, ut fidem facit Augustinus: *Nam & misericordiam Stoicorum est solere culpare.* Quos alibi acriter arguit afferens, etiamsi

(Margin: Orig. l. 8. c. 6. — In Panario. — De Off. l. 3. & Paneg. — Par. 3. — De Civ. Dei l. 9. c. 4.)

misericordia à misero corde etymologiam hauserit, non ideò tamen in sapientem cadere miseriam: cum mente tranquillâ, nullis doloris aculeis instinctus, sed officio bonitatis addictus, misericordiæ actum exercet. Ità quippe discurrit: *Stoici verò cum misericordiam quasi vitium devitant, quia officio fatis moveri nequeunt, si nec perturbatione commoventur, congelascunt potiùs rigore inhumanitatis, quàm rationis serenitate tranquillantur.* Ille motus autem, seu perturbatio, quæ in misericordiâ reperitur, dum quis de proximi miseriâ tristatur, in sapiente serviens rationi, virtutis evadit objectum. Unde optimè Cicero in Cæsaris laude dixit: *Nulla de virtutibus tuis, nec admirabilior, nec gratior misericordia est.* Hanc, ut ait Augustinus, Tullius orator egregius virtutem appellavit, quam Stoicos inter vitia non puduit enumerare. Constat tamen ex libro Epicteti, nobilissimi Stoici (de quo etiam A. Gellius in historiâ de Stoico, in naufragii periculo expallescente, ac pavente) ex decretis Zenonis, & Chrysippi, qui hujus sectæ primatum habuerunt, consarcinato, Stoicos hujusmodi passiones in animo sapiētis admittere, quem tamen à vitiis omnibus volunt esse liberum. Eas nempe concedunt, quando ex rebus terribilibus animo sapientis incidunt, & mentis officium præveniunt; ità tamen ut hic illis non consentiat, aut cedat, uti stultus qui eis mentis præstat assensum. Quod tandem in Peripateticorum veram de passionibus sententiam coincidit, seu, ut infert idem Max. Pater, *Fit consequens, ut hæc ipsa non putent vitia, quando sapienti sic accidunt, ut contra virtutem mentis, rationemque nihil possint, & una sit, eademque sententia Peripateticorum, vel etiam Platonicorum, & ipsorum Stoicorum, sed ut ait Tullius, verbi controversia jam diu torquet homines græculos, contentionis cupidiores, quàm veritatis.* Ex aliis Augustini operibus præterea constat; peccata omnia esse paria, Stoicos existimasse. Cujus opinionis forsitan ille Draco fuerit, qui ante Solonem Atheniensibus leges tulit, qui minutis furtis, æquè ac magnis, mortis pœnam statuerat: de quo dictum est, Draconem magis sanguine, quàm atramento leges sanxisse. Sed ante exortos Stoicos, eorumque Coryphæum Zenonem Draco vixit, & Atheniensibus leges pronunciavit. Idipsum inter Paradoxa de Stoicis refert Cicero, eos *æqualia esse peccata, & recte facta*, opinatos fuisse. De Stoicis facit Lucas mentionem, cùm Paulus Athenis rectam veritatis viam panderet; in illo vero Universi Athenæo magis vigebat Stoicorum, & Epicureorum secta, cum quibus concertabat Apostolus. Ità narrat ille sanctus Evangelista: *Quidam autem Epicurei, & Stoici Philosophi disputabant cum eo.* Hunc ab ipsorum opinionibus procul dissidentem, ipsi maximè explodendi, & exsibilandi deriserunt, & in Areopagum duxerunt severiùs interrogandum. Quamvis autem in multis Epicurei, & Stoici dissiderent; tamen in hoc, quòd omnia opinarentur esse corporea, conveniebant. Eorum dissensionem tangit idem S. Pater: *Bonum hominis in voluptate posuerunt. Isti Philosophi Epicurei dicti sunt.* Posteà: *Extiterunt autem alii superbi, quasi à carne se removentes, & totam spem beatitudinis sua in animâ suâ con-*

(Margin: De Mor. Ecc. Cath. l. 1. c. 27. — De Civ. Dei l. 9. c. 5. — Parad. 3. — Act. 17. — De Verb. Dni Serm. 13. c. 7.)

constituentes, posuerunt bonum suum in virtute suâ. Tales fuerunt Philosophi, qui Stoici nuncupati sunt. Nam cùm docerent virtutem, in quâ summam hominis felicitatem ponebant, in arbitrio, & potestate cujusque esse; manifestum eos in seipsis beatitudinem statuisse. Illæ duæ sectæ, cum quibus acriter ab Apostolo dimicandum fuit, ut alibi etiam annotat Augustinus, usque ad christiana duravere tempora; quas suo tempore sic asserit obmutuisse, ut vix commemoretur in scholis quæ fuerint eorum sententiæ. Inter Stoicos autem sic eminuit L. Annæus Seneca Gordubensis, ut per antonomasiam apud plerosque Stoicus audiat. Fuit insignis, præsertim in Ethicis, Philosophus, Neronis Magister. Inter ejus opera tamen liber de quatuor virtutibus moralibus falsò recensetur: idem est dicendum de ejus ad Paulum Epistolis, & vicissim Apostoli ad ipsum. Pisanæ conspirationis insimulatus, jussu Neronis, ipsi factâ mortis qualitatem eligendi facultate, incisis venis sanguinem, & vitam, stoicâ constantiâ, anno illius Imperii 11, Christi 68, profudit. Epictetus denique Philosophus inter cæteros meritò Stoicus acclamandus. Fuit ex Hierapoli Phrygiæ, conditione servus (Romæ quippe Epaphrodito Neronis familiari servivit) sed ingenio, & animo verè nobili, & ingenuo dotatus vir, quantùm ullus inter Gentiles integerrimæ vitæ, ut & candidis moribus, atque doctrinâ, multorum Christianorum ora rubore suffundat. Totius Philosophiæ præcepta hisce duobus ἀνέχου καὶ ἀπέχου, *anechu, kæ apechu*, idest, *sustine, & abstine*, asseverabat contineri. Scripsit Enchiridion, aut ut Simplicio placet, Arrianus ejus discipulus elimavit, ex ethicis magistri præceptis. Ad Antonini tempora vixit Epictetus, ad annum Christi circiter 128.

Epist. 56. post med.

STOLA: στολή, *stolè*, vestis, habitus. Apud Græcos latiùs videtur sumi, quàm apud Latinos. Nam apud illos etiam togam virilem comprehendit, cùm apud Latinos, etsi priùs quidquid corpus tegebat stola diceretur, posteà nomen ad honestiorum matronarum vestes fuerit translatum. Unde Cicero cuidam, nimiùm in vestitu muliebriter compto, exprobrat, quòd cùm togam induisset, statim verterit in stolam. Sic Isidorus stolam describit: *Matronale opertimentum, quod cooperto capite, & scapulâ, à dextra latere in lævum humerum mittitur, stola autem græcè vocatur, quòd superemittatur.* Sed significatio græca retinenda, cùm in Scripturis pro veste quoque virili ponatur. Fit à verbo στέλλω, *stèllo*, mitto, instruo, orno: cujus præt. medium, si esset usitatum, ἔστολα, *èstola*, diceretur, & inde *stola*. Videlicet eò quòd, ut ait Isidorus, super humerum mittatur, vel cùm sit plerumque vestis honoratior, eleganter instruat, & exornet. Ità Joseph Ægypti prorex, & mundi salvator acclamatus, *stolâ byssinâ* vestitus fuit à Pharaone. Et ipsi 70 legunt στολὴν βυσσίνην, *stolen byssinen*, stolam byssinam: Textus autem hebraicus ait *bigdè scesc*, vestibus byssi. Ipse Joseph posteà à fratribus agnitus, singulis binas stolas dedit, ac Beniamino fratri suo, ex matre Rachele, *300 argenteos, cum quinque stolis optimis*. Sicque 70 dicunt καὶ πέντε ἐξαλλασσούσας στολάς, *kæ pènde exallassusas stolàs*, idest, & quinque mutatorias stolas; secuti

Orig. l. 19 c. 25.

Gen. 41. 42. בגדי שש *bigdè scesc*. Gen. 45. 22.

nempe Textum hebraicum, voce *chaliphoth*, quæ mutatorias vestes significat, utentem. Aliquando tamen vestis vilior stola vocatur, ut satis intelligas, quantùm ad omnes vestes, juxtà græcum significatum, nomen sit generale. Ita Baruch, liberationem Judæorum è babylonicâ captivitate prænuncians, ait, *Exue te Jerusalem stolâ luctus, & vexationis tuæ*. Ità quoque Græcus habet τὴν στολὴν τοῦ πένθους, *tin stolèn tû penthus*, idest, stolam luctus. Quòd autem plerumque, nullo addito, pro vaste honoris, & gloriæ sumatur; patet ex regis Assueri præcepto, de Mardochæo à se electo Aman honorando: *Festina, & sumptâ stolâ & equo, fac ut locutus es Mardochæo Judæo*. Hebræus habet *levùsc*, vestem, & 70 primò non nominant stolam, sed posteà, dum aiunt: *Tulit itaque Aman stolam, tin stolèn.* Ubi per stolam vestem regiam intelligit. Nam priùs Aman dixerat, existimans se talem honorem consecuturum, eum quem rex vellet honorare, vestibus regiis indui debere. Assuerus autem Amani imperavit: *Cave ne quidquam de his quæ locutus es prætermittas*. Ideò Christus Dominus vanitatem, superbiam, cultum superfluum, & ornatum, ambitiosioremque Scribarum vestitum insimulans, ait: *Cavete à Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro*, &c. Cùm ergò stola præcipuè vestem elegantiorem, & pretiosiorem designet, meritò plerumque pro veste, Charitatis, aut gloriæ symbolo, reperitur. Ut in parabolâ de filio prodigo ad sanam frugem redeunte, & patris misericordiam implorante, dicit pater, *Citò proferte stolam primam*; Græcus habet τὴν στολὴν τὴν πρώτην, *stolam illam primam*. Putà illam eximiam vestem talarem, quâ nobiliorum filii utebantur, & quam ante discessum induebat. Symbolum erat gratiæ habitualis, quæ cum tot donorum supernaturalium ornamentis, redditur pœnitenti; Ad quod respicit Augustinus, de Adamo dicens; *Proinde illa stola prima, aut ipsa justitia est, unde lapsus est, aut si indumentum corporalis immortalitatis significet, etiam hanc ille sic amisit, cum propter peccatum ad eam pervenire non potuit*. Stola verò, præsertim alba, gloriæ, & immortalitatis specimen præbet. Ideò de illis Sanctorum Martyrum animabus, quæ sub altari Joanni repræsentantur, scriptum est; *Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ*, idest, animæ gloria, cùm ante corporis gloriam non induantur duplicibus. Dicuntur autem sub altari, nempe in secretiori cælestis Jerosolymæ penetrali, aut in choro, & loco Martyribus destinato, qui veluti sacræ Dei victimæ fuerunt in holocaustũ immolati. Nam cùm jugulabantur, per altare holocausti, extrà templum sub dio positi, designabantur; sed post eorum passionem in Sanctum sunt introducti, immò in altari thymiamatis, ante Divinitatis conspectum, honorificè sunt collocati. Non ergo ideò sub altari dicuntur, eò quòd nondum æternâ beatitudine fruantur, ut ex hoc loco inferre prætendit Calvinus, & ante ipsum Vigilantius (quam hæresim damnavit Innocentius III, Benedictus XI. aliàs XII. atque Concilia Florent., & Tridentinum) sed per altare intelligitur locus sacratior in cælo, in quo Christus eminet, & sub ipso Martyres. Vel secundum Anselmum ipse Christus est altare, sub quo di-

cun-

חליפות *chaliphoth*.

Baruch 5. 1.

Esther 6. 10. לבוש *levùsc*. v. 11.

Ib.

Marci 12. 38.

Luc. 15. 22.

De Gen. ad lit. l. 6. c. 27.

Ap. 6. 11.

Innoc. 3. Cap. majores de Baptismo. Bened XI. Consti. 4.

cuntur esse Martyrum animæ, tamquàm dignitate, & gloriâ ipso inferiores: tùm quia sub ejus felicibus auspiciis, acceptis ab eo viribus, tyrannum & mundum expugnarunt, insignes victorias retulerunt, cœlestia trophæa erexerunt. Dum verò quiescunt, usque ad corporum in die judicii resurrectionem, & plenam inimicorum Dei vindictam, datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, nempe beatitudo essentialis, dilatâ gloriâ corporis ad mundi finem, quæ erit alia immortalitatis stola, quatuor dotibus gloriosi corporis decora. Hocque D. Bernardus intelligit dicens: *Acceperunt jam singulas stolas, sed non vestientur duplicibus, donec vestiamur & nos.* Calvinus tamen in hoc varius, sibique dissentiens primùm dixit, stultum esse hoc de Sanctis inquirere: posteà Sanctos esse in cælo asseruit, & frui Deo ad satietatem: sed tandem in Psychopannychiâ, pag. 10., & 16, ait eos non frui Deo ad satietatem, expectare siquidem eos ad diem judicii. Attamen ex hoc ipso loco, quem contrà nos urget, evidenter convincitur. Non enim solùm S.S. Patres, & Interpretes stolam illam de gloriâ essentiali intelligunt; sed satis constat ex Scripturis stolam albam symbolum esse dignitatis, gloriæ, ac majestatis: ut ex Josepho, Mardochæo probari potest, & aliis. Præterea idem Apocalypseos liber satis loquitur de honore, gloriâ, Agni præsentiâ, & familiaritate, Dei visione, (cui serviunt die, ac nocte) quibus Sancti fruuntur: de cœlesti cantico quod resonare faciunt: quòd sint ante thronum amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum, ut aliud addere non sit necesse. Nec refert quòd videantur aliqui ex Antiquis contrà nos esse. Si qui enim negant ante diem judicii animas esse verè beatas, de completâ totius hominis beatitudine, quæ non obtinetur absque corporis gloriâ, manifestè loquuntur. Ità ut sit planè stultus, & ridiculus error ille Calvini, usque ad diem judicii nescio quo somno dormientes animas sanctas inducentis. A quo & vocem illam efformavit abstrusam. Nam psychopannychia animarum per totam noctem dormitionem innuit, à ψυχὴ, *psyché*, anima, πᾶς, *pas*, omnis, & νὺξ, *nyx*, nox: etsi *pannychismos* nocturnas vigilias significet. Verè ipse obdormivit, aut insanivit, qui talia scrutando, à Patribus, & Conciliis, à Scripturâ & Fide defecit. De mente D. Augustini non est quòd ambigatur, cùm disertis verbis dicat de Sanctis in cælo: *Petunt autem de reprobis vindictam, quia optant venire diem extremi judicii, & resurrectionem suorum corporum præstolantur. Et data sunt illis singulæ stolæ albæ. Per stolas albas debemus intelligere mercedem baptismi, præmium martyrii, mercedem æternorum, & gaudium cœlestis patriæ. Habent ergò Sancti ante resurrectionem singulas stolas, quia in solâ animâ adhuc æternis beatitudinibus perfruuntur. Postea autem accepturi sunt binas, quando receptis corporibus immutabiles erunt in animâ, & incorruptibiles in corpore. De hoc Is., in terrâ suâ duplicia possidebunt.* Ità S. Pater. Stola inter sacerdotis vestes propter quamdam stolæ antiquæ similitudinem dicitur, stolam innocentiæ originalis adumbrans, funes Christi, ejusque jugum suave repræsentans.

Serm. 3. de omn. Sanctis.

De Sanctis Innoc. Ser 4.

STOMA: τόμα, os, bucca. Ejus origo trahi potest à verbo τέμνω, *temno*, seco, divido, quod in præt. medio sine augmento faceret τόμα, *toma*, & hinc τομὴ, *tomé*, sectio. Dicitur ergò *stoma*, eò quòd σιτίον, *sition*, idest cibum incidat. Per metaphoram stoma etiam cuilibet concavitati attribuitur, & ipse Paulus Diaconus *stoma eremi* usurpavit, pro ingressu deserti. Sic apud Aristotelem stoma pro ostio, & aditu: & apud alios stoma viæ, portus. Sicut autem apud Latinos os gladio ab incidendo, & mordendo tribuitur; ità græcè stoma ipsi adaptatur. Sicuti apud Lucam ubi Christus, obsidionem Jerosolymitanam, & ejus excidium prædicens, ait, *Et cadent in ore gladii*; Textus græcus scribit, στόματι μαχαίρας, *stómati macheras*. A stoma fit δίστομος, *distomos*, p.b., duobus oribus donatus, & de gladio dicitur utrimque incidente, quasi ora duo habente. Veluti de illo Apocalypseos, qui duobus oribus, seu duabus aciebus erat terribilis. *Et de ore ejus*, scilicet Christi in throno judiciali sedentis, *gladius utrâque parte acutus exibat*: ubi græcè *distomos* legitur. Ità sermo Dei *penetrabilior omni gladio ancipiti*, græcè *penetrabilior super omnem distomon macheran exaratur*. Distomos est ille gladius ex ore Christi procedens, judicialis scilicet sententia, ex unâ parte protegens innocentes, ex aliâ condemnans, & puniens nocentes. Sermo verò Dei, ut ait Apostolus, seu *Logos* ille, qui, ut Patres exponunt, est ipse Filius Dei, omni gladio distomo acutior, seu penetrabilior: quia omnia quæ sunt in homine certissimè, ac distinctissimè cognoscit: omnes cogitationes, & cordis affectus pervadit; omnes motus abditissimos animæ à spiritus impulsibus evidentissimè distinguit.

Lib. 18.

Luc. 21. 24

Ap. 1. 16.

Hebr. 4. 12

STOMACHUS: στόμαχος, *stómachos*, p.b., vulgò solet accipi pro ventriculo, in quo cibi fit concoctio. Sed propriè gulam significat, aut superius ventriculi orificium, à quo & totus ventriculus appellatur stomachus. Ità verò vocatur à dicto *stoma*, os, & verbo χέω, *chéo*, fundo: quòd in ipsum ex ore cibus infundatur. Ger. Vossius hanc vocem deducit à στενὸν, *stenón*, angustum, & μῆχος, *méchos*, longitudo, quasi angusta longitudo. Pro quâ citat Aristotelem lib. 1. de Hist. animalium, & primùm fistulam quamlibet in corpore humano, veluti uteri, vesicæ, &c., significasse contendit. In S. Scripturâ etiam pro ipso ponitur ventriculo: nisi forte pro ipso corde sumatur. Nempe dum illius Levitæ socer, uxorem suam domum reducere volentis, ait ipsi: *Gusta priùs pauxillum panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris*. Textus hebraicus pro stomacho scribit *lev*, idest, cor: & 70 quoque legunt στήρισον τὴν καρδίαν σου, *stérison tèn cardian su*, idest, *conforta cor tuum*. Apostolus etiam Timotheo, frequentibus infirmitatibus vexato, scribit ut nondùm aquam bibat, sed *modico*, inquit, *vino utere propter stomachum*: Quòd autem immodico studio, & lectione, tum ob corporis plerumque incurvationem, & illius partis compressionem, tum ob spirituum copiam, continuæ speculationi inservientium, & concoctionem deserentium, stomacho graviter noceatur; patet ex Augustino, qui Fausti Manichæi ridiculas opiniones lepidè explodens, etiam de rupto stomacho ipsi acriter insultat. *Quamvis esset*, ait S. Pater, *acer ingenio, tamen legendo sto-*

Iud. 19. 5.

lev, לב

1. Tim. 5. 23.

Con. Faustum l. 21. c. 11.

stomachum rupit, ut ei loquenti tam pauci assentirentur. A voce *stomachos*, fit στομαχικὸς, *stomachicós*, qui stomacho laborat: & cum κακὸς, *cacós*, malus, fit κακοστόμαχος, *cacostómachos*, cui malus, seu malè affectus est stomachus. Quasi Timotheus infirmitate videtur laborasse.

STORAX: στύραξ, gutta cujusdam arboris arabicæ, quæ aliquando στύραξ, *styrax*, dicitur. Ex ipsâ fit unguentum styracinum, quod capitis fragrantiam, & flavum colorem conciliat. De eâdem
Orig.l.17. c. 8. ait Isidorus: *Storax autem dicta, quòd sit gutta arboris profluens, & congelata, nam græci styriam guttam dicunt*. Aut potiùs στία, *stiria*, gutta est congelata. Ubi Noster Vulgatus legit, *Tollens ergo Jacob virgas populeas virides* &c. D. Chrys. ex 70 habet, *virgam styracinam viridem*. Nam 70 scribunt ῥάβδον στυρακίνην χλωρὰν, *rhábdon styrakínen, chlorán*. Sapientia sua encomia sine jactantiâ proferens, sub variorum aromatum specie, sobindicat fructuum suorum, seu virtutum, & operum heroicorum præstantiam, nobilitatem, & suaveolentiam,
Eccl. 24. 21. seu aliorum suavem ædificationem. Inter quæ sto-
In Græco non habetur. racis, p.b., mentionem faciens ait, *Quasi storax, & ungula*, nempe sparsi gratissimi odoris fragrantiam. Ut de seipso dicit Apostolus, *Christi bonus odor*
2. Cor. 2. 15. *sumus in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt*.

STRATAGEMA: στρατήγημα, *stratégema*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Est gestum militare: à verbo στρατηγέω, *strategéo*, ducem, seu gubernatorem rei bellicæ ago. Scilicet ab ejus præt. pass., quod sine augmento esset στρατήγημαι, *stratégema*. Hoc verbum ulteriùs oritur à voce στρατὸς, *stratós*, exercitus, & verbo ἄγω, *ago*, duco. Per stratagema ergò intelligitur aliquod factum bellicum, ducis peritiâ, & consilio peractum. Quod sine mendacio licitum est in bello justo, cùm hosti nostra consilia prodere non teneamur, & eum talli permittere possimus. Itâ insidiæ struuntur, fuga simulatur, signa majoris militum numeri exhibentur. Sic Josue Dei jussu insidias posuit, fugam inivit, ad urbem Hai capiendam. Itâ quippe Dominus imperaverat: *Pone insidias urbi post eam*. Sicque Gedeon ope tubarum, & lampadum, maximum militum numerum ostentans, improvisò tubarum clangore, & facum insolito splendore, Madianitas terruit, fugavit, profligavit. Hanc vocem *stratagema* habet D. Jo. Chrysostomus, dum de victoriâ, à Davide contrà
In Ps.7. Absalonem partâ, dicit: *Hæc itaque omnia cum didicisset David, psalmum scribit, quibus gratias agit, Deo hymnos offerens, & totum stratagema Deo tribuens*.

STRATEGUS: στρατηγὸς, *strategós*, latinè penultimâ acutâ, propter vocalem longam. Est imperator, dux exercitus, prætor: à supradicto verbo *strategéo*. Etsi vocabulum istud ab exercitu ducendo etymologiam suam hauriat, tamen etiam alia designat officia. Nam & ipsum hoc verbum significat etiam, prætoris urbani munere fungor. Quapropter ubi noster Textus narrat in Act. Apost., quòd Petro, & Joanne, ad populum concionantibus,
Act.4.1. *Supervenerunt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi*, qui in eos manus injecerunt; Græcus habet ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ, *ho strategòs tù hierù*, quod Chrysostomus vertit, *dux militum templi*: Beda verò, *prætor templi*. Erat enim præfectus quispiam Chrysost. Hom. 10. in Act. Apost.
ipsius militiæ, templo custodiendo destinatæ, qui etiam sacerdotii dignitate erat insignitus. Vel certè aliquis alius variis officiis in templo præstandis invigilans, aut vastissimis templi, & atriorum ædificiis curandis incumbens. Vox ergò *strategus* etiam officia extrà militiam designabat: unde & Messanę Officialis cujusdam nomen à Græcis antiquis, qui illas inculcabant regiones, ad hæc usque tempora in ore vulgi versatur, ut nuper quoque strategum vocarent, qui prætor dici potuisset. Latiori pariter significatu utuntur vocibus στρατηγία, *strategía*, & στρατήγιον, *stratégion*, p. l., quarum prima significat militiam, præturam, gubernationem: altera prætorium, vexillum, &c. στρατία, *stratía*, p. l., dicitur militia, expeditio: hinc *stratiótes*, miles, & stratioticus, p. b., militaris.

STRATIOTES: στρατιώτης, p.l., miles, & miles emeritus. Adjectivum est formatum à voce στρατία *stratía* (quæ latinè strátia, p.b., diceretur, nisi à supradictâ στρατιὰ, *stratia*, p.l., sumatur) idest militia, exercitus, expeditio, multitudo militum, ac etiam Angelorum. Hinc etiam στράτιος, *strátios*, militaris, castrensis: ut *Zeus strátios*, Jupiter militaris. Stratiotis verò est mulier quę militiam exercet: στρατιωτικὸς, *stratioticós*, & apud aliquos latinè stratioticus, p. b., militarem, & militiæ peritum designat. Similia vocabula à voce *stratía*, aut à *stratós* exercitus, efformantur. Hinc varia composita: ut Nicostratus, p.b., victor exercitus: Philostratus, exercitus amator: & alia id genus.

STRATONICUS: στρατόνικος, *stratónicos*, penultimâ latinè productâ, quamvis antepenultima à Græcis acuatur. Vox est ejusdem etymi cum jam expositâ dictione *Nicostratus*. Stratonicus enim exercitum vincentem, seu exercitus victorem significat: à dicto *stratós*, exercitus, & νικάω, *nicáo*, vinco. Insignis Martyris nomen, qui in unius tyranni victoriâ totum infidelium exercitum devicit, de omnibus Christi hostibus triumphavit.

STROMA: στρῶμα, stragulum, omne quod sternitur. Est enim à verbo στρώννυμι, *strómnymi*, sterno, quod in præt. pass. facit ἔστρωμαι, *éstromæ*, stratus sum: & hinc augmento syllabico rejecto fit *stroma*. A verbo autem στρόω, *stroóo*, quod idem significat, storea derivatur. Stromata inscripsit aliquos libros Clemens Alex., quos ad christianam exaravit institutionem. Dicuntur enim Stromatum sive Commentariorum, de variâ multiplicique litteraturâ ad Christianum Philosophum instituendum, Libri octo. Huic Operi talem præfixit titulum, In Operis Initio.
quia stragula plerumque ex variis pannis assuuntur, & contexuntur. De quibus ait Gentianus Hervetus, Ecclesiæ Rhemensis canonicus: *Huius operis titulus est Clementis Alexandrini Stromata. Inscripsit autem hoc opus στρώματα, idest stragula, à varietate rerum, quę in eo scribuntur. Sicut etiam contexuntur stragulę, vestes ex pannis diversorum, & variorum colorum*. Et tales quidem vestes, aut stragula ex variis pannis, etiam multiplicium colorum consarcinata, à Græcis quidem appellantur stromata, à Latinis verò centones. Hæc Clementis Stromata maximi à piis, & doctis habita sunt,

ut

ut quamvis alia multa opera scripserit, ab eis tamen *στρωματεὺς, stromateus*, dictus fuerit. Eusebius Cæsariensis istos libros vocat *στρωματέων, stromateon*, idest variè contextorum, seu centonum, paucis verbis totam eorum doctrinam complectens. In libris, inquit, Stromateon (p.b.) nō modò sētētias ex sacrâ Scripturâ collectas dispersè intexit: sed ex gentiliū scriptorum libris, si quid ab illis commodè dictum videatur, sumit. Cùm græcorum simul, & barbarorum opiniones, quæ apud multos jactatæ sunt, aperiendo, tum falsos & commentitios errores eorum, qui inter hæreticos principem locum obtinebant, coarguendo. Denique explanationem multiplicis doctrinæ, & literarum cujusque generis, unde copiosa materia nobis suppetit prudentiæ, ante oculos lectoris proponit. Atque his universis Philosophorū dogmata admiscuit, unde meritò libros suos *στρωματέας, stromateas*, appellavit. Hactenùs Eusebius.

Hist. Eccl. l. 2. c. 11. & l. 6. c. 11.

STROPHA: *στροφὴ, strophé*, versutia, revolutio, versio. Oritur è verbo *στρέφω, strépho*, verto, torqueo, cujus præt. medium *ἔστροφα, éstropha*, à quo rejecto augmento, ut in verbalibus fieri solet, *stropha* emanat. Ità vocatur versutia: quia versutus facilè in omnes partes se vertit. Dicitur etiam strophe, non propriè versuum rhapsodia, sed aliquot versuum diversorum complexio, quâ finitâ ad aliam similem fit versio, & recursus. Ità fit in odis: quâ ratione aliqua dicitur distrophos, nempe illa cujus singula stropha duobus versibus diversi generis constat, & distropha carmina, ubi post duos versus fit ad primum genus reversio: alia tetrastrophos, quæ quatuor constat versibus, quorum unus saltem sit ab alio diversus. Est etiam figura rhetorica apud Quintilianum, quæ ab antistrophe non videtur distingui. Hier. contrà Ruffinum stropham pro versutiâ posuit. Et ità prius acceperat Tertullianus, dum ostendens, quòd Christianorum gaudia majora adhuc sint gaudiis gentilium, de doctrinâ, & Scripturâ sacrâ loquens ait: *Nec fabula sed veritates, nec stropha sed simplicitates.* Hìc Interpres per struphas optimè technas, & fraudes intelligit. Alibi Tertullianus *strophas* nominat, Lyricorum nempe, ut ait Interpres de la Cerda, eò quòd Lyrici à lævâ in dextram ubvertebantur in antistrophâ, à dextrâ verò in lævam in strophâ. Hæc quoque pars erat comœdiæ, sic dicta, quòd chorus ab unâ parte theatri in alteram ad populum se converteret. Ex dictis patet quod ode tetrastrophos possit esse dicolos.

Ex Textoris Epith.

De Spectac. c. 19.

In Apolog. c. 15.

Ex lex. Gesneri.

STROPHION: *στρόφιον*, p.b., fascia, cingulum tortum, torques. Eadem natalia quæ vocabulum præcedens agnoscit. Ponitur tamen etiam pro quolibet baltheo, & cingulo, etsi tortum non sit. Et ideò Chrysostomus, ornamenta summi Pontificis mosaici enumerans, ait: *Mitra, strophium, vestes ad pedes usque demissa*, &c.. Ubi per strophium intelligit cingulum sacerdotale. Ità de S. Joanne Baptistâ canit Ecclesia durum tegumen camelum præbuisse *artubus sacris, strophium bidentes*. Nam habebat *vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circà lumbos ejus*. Strophium etiam pro coronâ legitur: unde strophiolum genus vile coronarum. Sic intelligendus Tertullianus, dum ait: *Quid caput strophiolo, aut dracontario damnas diademati destinatum.*

L. 2. de sacerdotio post init.

Matth. 3. 4.

L. de cor. militis c. 15.

STRUTHIOCAMELUS: *στρουθοκάμηλος, struthiocamelos*, latinè penultimâ pro ducta, quamvis accentus græcus in antepenultimâ collocetur. Est avis inter omnes maxima: cujus nomen componitur ex nomine avis parvulæ, & magni quadrupedis. Nam *στρουθὸς, struthòs*, passerem significat, & *κάμηλος, camelos*, camelum. Dicitur ergò struthio, quia alas habet ut avis, quibus non se per aëra tollit, sed in cursu eas agitando celeritatem sibi concitat: vel ità per antiphrasim, seu dictionem contrariam nominatur, cùm passer minimus, & struthio avis sit maxima, quæ simpliciter etiam plerumque struthio vocatur. Adjungitur tamen aliquando cameli nomen, ad ipsius corporis molem, & aliqua cum camelo similitudinem significandam. Struthionem inter aves immundas recenset sacer Textus: *Struthionem, & noctuam & larum*, &c.. Hìc Hebræus habet *janganah*, struthio, & aliis ulula: in Deuteronomio verò scribit *bath haijangaudh*, idest filia struthionis, aut ululæ. Septuaginta utrobique scribunt *στρουθὸν, struthon*, & struthionem. Hæc igitur avis nullo modo poterat Judæis in esum venire. *Omnes aves mundas*, inquit Dominus, *comedite, immundas ne comedatis*: & multis immundis enumeratis addit: *& struthionem, ac noctuam, & larum*, &c.. Cujus ratio literalis est, quòd struthionis caro noxium præbeat alimentum: figuralis verò, quia, ut ait D. Thomas, generaliter, *per omnia hujusmodi animalia prohibita designantur aliqua peccata, in quorum figuram illa animalia prohibebantur*. Particulariter autem *per struthionem, qui cùm sit avis volare non potest, sed semper est circà terram, significantur Deo militantes, & se negotiis secularibus implicantes.* Crudelitatis tamen inter alia typus videtur esse struthio, cùm aliàs sit solitudinis amans, & animal stolidum, quod sub hac consideratione in illos non cadit, qui libenter negotiis mundanis se immiscent: cùm & hi soleant esse astuti, & sagaces. Sed quòd crudelitatem optimè struthio designet, testis est Jeremias dicens: *Filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto.* Textus hebraicus ait in plurali *jeughenim*, struthiones: & 70 legunt, *filia populi mei* (*εἰς ἀνίατον ὡς στρουθίον ἐν ἐρήμῳ*, is aníaton hos struthíon en erémo) *in incurabile quasi struthio in deserto*. Loquitur autem Propheta de crudelitate, immò barbarie filiarum Jerusalem, quarum multæ præ fame in Chaldæorum obsidione proprios filios comederunt, aut saltem lac morituris non præbuerunt: cùm tamen lamiæ catulis suis mammas nudēt. Fuerunt ergò adinstar struthionis, quæ ova sua humo tecta negligit, & sicut dixit Dominus Jobo, *Obliviscitur quod pes cōculcet ea, aut bestia agri cōterat.* Ea enim, uti refert Plinius, tāquàm non sua deserit: pullos quoque suos, vi solis in arenâ calefactâ exclusos non agnoscit. Ab aliis quoque struthio hypocrisis præfertur symbolum. Nā habet pennas pulchras, & elegantes, sed volare non potest. Sicut hypocritæ, qui sanctitatem ostentant, sed nunquàm in alta feruntur. Præterea *penna struthionis similis est pennis herodii*. Herodius est ex ciconiarum genere, quæ pietate in parentes, & filios laudatur: è contrà struthio ingratus, immitis, crudelis. Et sic herodium imitatur in apparenti solùm pennarum pulchritudine. Hebræus tamen pro

Lev. 11. 16

יַעֲנָה jangana̍h.

בַּת הַיַּעֲנָה bath haijangandh.

D. Th. 1. 2. q. 102. a. 6. ad 1.

Thr. 4. 3.

Iob. 39. 15.

Lib. 10. c. 10.

Iob. 39. 13.

חסידה *chasidah.* struthione habet *chasidah*, quæ pro ciconiâ, quamvis ab aliquibus etiam pro struthione ponatur: & 70 longè aliter legunt. Propheta verò Michæas ob Samariam brevi stirpitùs vastandam, & radicitùs excidendam (cùm Oziæ tempore prophetaverit, & Samaria temporibus Ezechiæ deleta fuerit) ait: Mich. 1. 8. *Faciam planctum velut draconum, & luctum quasi struthionum.* Seriò siquidem alludit ad luctum, & stridorem struthionis, qui teste Æliano, cùm incautè L. 14 c. 7. in circumposita nido hastilia incurrit, voces valde lugubres emittit. Et ità Textus hebraicus habet, כבנות יענה *chivnoth jangana̋h*, sicut filiæ struthionis: at 70 legunt, *& luctum* (ὡς θυγατέρων σειρήνων) *quasi filiarum sirenarum.*

chivnoth jangana̋h.

STYLITES: στυλίτης, p.l, columnarius. Est enim adjectivum formatum à στῦλος, *stylos*, columna. Ità vocati in Græciâ multi magis admirandæ, quàm imitandæ austeritatis viri: qui super aliquam columnam diu, noctuque degebant, ferè semper erecti. Inter quos eminuit vir sanctissimus Simeon Stylites, qui multos aonos in abstinentiâ incredibili super altam columnam transegit.

STYLUS: στῦλος, *stylos*, columna, & ab ejus similitudine calamus, & graphium. Ejus originem aliqui eruunt à verbo ἵστημι, *hystemi*, quod stare, & statuere significat: à quo fit etiam στήλη, *stele*, (non style, ut à nonnullis perperàm exaratur) columna, stela latinè vocata. Sed præsertim stelæ dicebantur illæ columnæ apud Antiquos usitatæ, in quibus inscribebantur fœdera, & alia memoratu digna. Hæ in Scripturis aliquando vocantur tituli. Sed de *stela* superius tractatum est. Styli, seu columnæ Ecclesiæ, Apostolorum Principes Petrus, & Paulus à D. Chrysostomo dicti fuerunt. Stylus apud Latinos sæpiùs pro graphio sumitur: seu pro parvulo ferro, quo antiquitùs in tabellis, aut plumbo, aut ære, characteres efformabantur. Et ideò Job, sermonum suorum Job. 19. 23 æternum optans monimentum, ait: *Quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferreo.* Hebraicè עט *ughet* est stylus, aut calamus: Septuaginta verò dicunt, ἐν γραφείῳ σιδηρῷ, καὶ μολίβδῳ, *en graphio sidero, kai molibdo*, idest, ut Interpres eorum latinus vertit in stilo ferreo, & plumbeo. Styli isti ità formari solebant, ut unâ parte acuti essent, ad insculpendum idonei, in tabellis plerumque cerâ obductis; ex alterâ verò obtusi, & plani. Scilicet ut si scripta non placerent, ducto sæpiùs ex illa parte stylo, delerentur, & rursùs cera complanaretur. Quapropter ait per suos Prophetas Dominus, ob Regum Juda, & præsertim impii Manassis peccata: 4 Reg. 21. 13. *Delebo Jerusalem, sicut deleri solent tabulæ: & delens vertam, & ducam crebriùs stylum super faciem ejus.* Nam per varias plagas stylum suum duxit Dominus super Jerusalem, variorum regum gladiis multos ejus cives trucidavit, & delevit: donec tandè Chaldæorum gladio civitas penitùs excisa, & deleta fuerit. Allegoricè potest significare peccatores, non quidem de libro vitæ delendos (quia qui semel in illo scriptus est deleri non potest) sed penitùs de libro gratiæ eradendos: qui etiam, ut docet D. Tho- 1. 2. q. 24. a. 2. mas, potest dici liber vitæ secundùm præsentem justitiam, ex quo delentur impii. Hocque sensu illud Psal. 68. 29. Psalmistæ potest intelligi: *Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.* Ità ergò peccatores ex hoc libro delendi, conterendi, & exscindendi. Stylus prætereà sumitur pro ipso charactere per ipsum exarato, nempe per metonymiam, tamquàm causam pro effectu. Et ità possunt accipi illa verba Domini ad Isaiam, quibus jubet Prophetam describere in magno volumine, seu membranâ, quales erant Antiquorum libri, nomen pueri nascituri: quod erat, *Velociter spolia detrahe, festina prædari.* Quo significabatur regni Syriæ, & Israëlitici spoliationem, prædationem, destructionem, in mente Dei jam esse conceptam. *Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: velociter spolia detrahe, citò prædare.* Is. 8. 1. Textus hebraicus hîc utitur voce *chéret*, quæ significat stylum, cælum, typum, sculptorium instrumentum: & 70 dicunt, ἐν γραφίδι ἀνθρώπου, *is aftōn graphidi anthrōpu*, idest, in eo stylo hominis. Ubi per stylum hominis optimè character humanus intelligitur, seu scriptura apud homines usitata. Stylus quoque sæpiùs apud Doctores accipitur pro ipso scribendi, & componēdi modo, seu pro ipsâ phrasi: ut accipit Terentius dicens, *An dissimili oratione sunt facta, ac stylo.* Ubi In Prol. Donatus discrimen inter orationem, & stylum explicans, ait, *Oratio in sensu, stylus in verbis, oratio ad res, stylus ad verbum.* Sic de Augustino dicitur, quòd in duobus Libris de Genesi, contrà Manichæos stylum mutaverit. Cùm enim in aliis contrà hos hæreticos libris sublimiore stylo eos insecutus fuisset, ut etiam simplicioribus faceret satis, in illis stylum demisit, & planiore phrase in illos invectus est. Proprium stylum hoc sensu intellectum habent singuli Authores, ex quo à peritis facilè dignoscuntur, & à suppotitiis discriminantur eorum genuini partus. Sic multa opera denegantur Augustino, quòd Augustini stylum non sapiant. Sic ipse S. Pater loquens de illorum rebaptizatione, qui ex hæreticis ad Ecclesiam Catholicam veniebant, ostendit se nosse phrasi legitimâ Cypriani scripta dignoscere. Ità de illo anabaptismo dicit: *Nos tamen duas ob* Ep. 48. longè post med. *res non negamus illud sensisse Cyprianum, quòd & stylus ejus habet quamdam propriam faciem, quâ possit agnosci*, &c. Sic inter Doctores satis frequenter vox *stylus* hoc ultimo sensu donatus.

STYPTICUS: στυπτικός, *stypticos*, p.b., strictivus, gustum astringens, spissandi vim habens, acerbus. Oritur à verbo στύφω, *stypho*, adstringo, spisso, quod in tertiâ personâ præt. pass. facit ἔστυπται, *styptæ*, & hinc ablato augmento syllabico formatur *stypticos*. Quia verò acerba, & austera adstringunt palatum, & alvum; stypticus etiam acerbū, & austerum designat. Et inde factum est ut etiam stypticus dicatur homo difficilis, & morosus. Ideò vox illa, quæ in omnium ore versatur exponenda fuit.

STYX: στύξ, palus infernalis secundùm Poëtas, & in Arcadiâ ejusdem nominis. Vox ista mœstitiam sonat à verbo στυγέω, *stygeo*, odi, exhorresco, tristor. Ab ipso fit adjectivum στύγιος, *stygios*, & plerumque à Scriptoribus sacris pro infernali usitatū. Unde Tertullianus ait: *Planè stygias paludes Poëta tradidit.* De Animâ c. 50.

SUPERICONICUS, vox semilatino-græca, ità ut aliquid super iconem significet. Fit ergò à *super*, & εἰκών, *icon*, imago, similitudo, statua, persona. Adeòque supericonicus omne additum denotat sculptum, scriptum, aut depictum super imaginem, aut

aut ſtatuas. Sicque ſupericonicæ literæ, ſuper anconam, ſeu iconem ſcriptæ. Dicitur etiam εἰκονικὸς, iconicòs, ſimilis, imaginarius, & ab eo ſupericonicus ſuperſimilem, ſeu ſuperimaginarium ſonaret.

SYCAMINUS: συκάμινος, sycáminos, p.b., morus, arbor, quæ & græcè μορέα, moréa, & ſycaminea dicitur. Dictio compoſita à συκῆ, ſykē, ficus, & μίνα, mina, ficus parvę. Sycaminus ergò, malè ab aliquibus ſycamen, in fructu habet aliquam ſimilitudinē cum ficu, &, ut indicat D. Hieronymus, arbor eſt ſui generis, peculiaris Syriæ, adeòque ſycomorum, etiam ſycaminum ab aliquibus appellatur. De quo in vocabulo ſequenti. Aliàs ſycaminus pro moro ponitur, & ejus fructus ſycaminum, ideſt morum vocatus. Inde ſycamina, ideſt mora, in vitâ S. Condendi Anachoritæ.

SYCOMORUS: συκόμωρος, sycómoros, p.b., etſi paſsim efferatur acutâ penultimâ. A Græcis certè cùm omicro ſcribitur, quod ſemper eſt breve: tamen in ſacris Eloquiis meliùs penultima producitur, cùm & apud Lucam per omega reperiatur. Et D. Gregorius docet eam deductam à voce σῦκον, ſycon, ficus, & μῶρος, mōros, fatuus: adeòque ſycomorus eſt ficus fatua. Afferunt alii ſic à moro, & ficu vocatā: quia cum utrâque arbore habet ſimilitudinem. Et ſic quoque penultima eſt longa, cùm prima in voce morus producatur. Sive morus dicatur à μαυρὸν, mauròn, quod apud Græcos nigrū, aut obſcurū ſignificat, ſive à morâ, eò quòd tardè germinet inter arbores. Unde & prudentiæ hieroglyphicū, cùm tunc germen emittat, quādo à frigore lædi nō poteſt, paſsim habetur. Cùm tamen in græco ſæpiùs per omicron ſcribatur, abſolutè penultima brevis quoque pronunciari poteſt. Nam morus etiam in græco primâ brevi ſcribitur: atque ſycomorum dici à ficu, & moro tradunt Plinius, & Dioſcorides. Eſt autem ficos ægyptia prædulcis, ſine granis, cujus magna erat in Palæſtinâ abundantia. Ut ſatis evidenter colligitur ex eo quod dicit Scriptura: Salomon

3.Reg. 10. 27. cedrorum præbuit multitudinem, quaſi ſycomoros, quæ naſcuntur in campeſtribus. Septuaginta legunt ὡς τὰς συκαμίνους, hos tàs ſycaminus, quaſi ſycomo-

בְּשִׁקְמִים ros: & ità Textus hebraicus ait chaſſcikmim, veluti ſycomoros. Unde intelligitur ſycomorum com-

chaſſcikmim. munem, & viliorem arborem fuiſſe: quare pauperiorum fabricæ ſubſerviebat. Ejus fructus plebejus, & paſsim obvius, durus, & aliàs amarus. Ideò ferreis unguibus ſcalpebatur, ut radiis ſolis penetrantibus matureſceret, & dulceſceret. Quapropter Amos Propheta ut oſtenderet ſe pauco, & tenui victu contentum, nec ſpe lucri prophetare, aut divitiis inhiare, uti Amaſias vitulorum aureorum in Bethel ſacerdos, dixit: Non ſum propheta, ſcilicet ex primo

Amos 7. 14. meo inſtituto, & non ſum filius prophetæ, ſed armentarius ego ſum vellicans ſycomoros. Hîc 70 legunt συκάμινα, ſycámena, ſycomoros, & Hebręus

שִׁקְמָה ſcikmim, à ſingulari ſcikmah, ſycomorus. Eſt arbor humilis, ſed miræ fecunditatis. Allegoricè ſignificat

ſcikmah. Crucem Chriſti, & doctrinam evangelicam, ut docent Theophylactus, & Beda, mente, & contemplatione à Chriſtianis perpetuò vellicandam, ſi fructus ejus ſuaviſſimos deguſtare velint. In hanc aſcendens Zachæus, quæ Judæis eſt ſcandalum, & Genti-

Luc. 19. bus ſtultitia, meruit Jeſum videre, eum hoſpitio recipere, & ſalutem in domum ſuam inferre.

SYCOPHANTA: συκοφάντης, ſycophándes, ad verbum ſonat ficuum delatorem. Nam σῦκον, ſycon, ficus, & φαίνω, pheno, defero, accuſo. Ponitur verò cōmuniter à variis Authoribus pro calumniatore, & delatore: & συκοφαντία, ſycophandía (latinè ſycophantia, p.b. diceretur, niſi græcus accentus retineatur) calumnia, mendacium. Hinc apud Græcos verbum συκοφαντέω, ſycophandéo, latinè ſycophantiſſo, eſt calumnior, defero, accuſo. Hæ voces veriſimiliùs formatæ videntur ab illo ſervo heri ficuum comeſtore, qui tamen inſontem accuſarat: ſed in utroque potu aquæ calidæ vomitus provocatus fraudem detexit. Hæc in vitâ Æſopi leguntur, & apud Syneſiū. Alii aliter. Verus calumniator, & delator diabolus:

de quo Chryſoſtomus ait, Vides, quòd ſi in proſpe- Serm. de Iob, & Abraham,
ritate gratias egeris, ſycophanta diabolus factum tuum extenuat.

SYLLABA: συλλαβή, ſyllabē, p.b., comprehenſio. Ità dicta à verbo συλλαμβάνω, ſyllambáno, concipio, comprehendo, verbo compoſito à ſyn, ſimul, & lambáno, capio, cujus aoriſtus ſecundus ἔλαβον,

élabon, cepi. Unde dicit Iſidorus, Syllaba græcè, la- Orig. l.1. c.15.
tinè conceptio dicitur, ſive complexio. Eſt enim ſyllaba tot literarum, quę ſimul pronunciantur complexio, ſeu comprehenſio. Fiunt autem ſyllabæ vel ex unâ, vel ex pluribus literis: & ſi quidem ex unâ, neceſſariò eſt una vocalis, cùm ſine vocali conſonans efferri non poſſit. Una tamen vocalis non aptè ſyllaba dicitur, ſed potiùs henigramma, ſeu uniliteræ. Si plures verò literæ ſint in unâ ſyllabâ; vel plures ſunt vocales, ut in diphthongis, quæ tamen unam ſyllabam conſtituunt, dum unus ſonus ex utrâque vocali formatur: vel una vocalis, & una, aùt plures conſonantes, quæ poſſint cum vocali uno ſono efferri, & unâ articulatione formari. Uti patet in voce ſtirps, in quâ ſex literæ unam ſyllabam conficiunt. Ità ergò ſyllabæ ex literis formantur, quarū ſunt complexiones: dictiones verò ex ſyllabis conſtituuntur: & ſermo ex pluribus dictionibus conſtatur. Quòd ſi dictio ex unicâ ſyllabâ conſtet, monoſyllaba dicitur à μόνος, mónos, ſolus. Syllabæ aliquando ſynecdochicè pro literis, & epiſtolis ab aliquibus accipiuntur Authoribus. Quanta æſtimatio unius etiam ſyllabæ in Scripturis ſacris facienda

ſit, admonet D. Chryſoſtomus: Neque enim vel ſyl- In c. Gen. 5 Hom. 2. in init.
laba, vel apiculus eſt in ſacris literis, in cujus profundo non ſit grandis quiſpiam theſaurus.

SYLLABUS: σύλλαβος, ſyllabos, p.b., index libri. Eſt ab eodem verbo ſyllambáno, quod in aoriſto ſecundū facit συνέλαβον, ſynelabon, concepi, comprehendi, à quo ablato augmento fit ſyllaba, & ſyllabus. Vocatur autem index libri ſyllabus, quia breviter complectitur quod in toto libro diffuſiùs tractatur. Cùm aliàs ſyllabus quamlibet rerum complexionem ſignificare poſſit: uti ſunt argumenta, rem dicendam breviter complectentia. Inde συλλαβικὸς, ſyllabicòs, p.b., ſyllabicus, comprehenſivus.

SYLLEPSIS: σύλληψις, ſyllepſis, conceptio, cōprehenſio. Pullulat ab eodem verbo ſyllambáno: aut à σὺν, ſyn, cum, & λῆψις, lipſis, acceptio, quæ fit à ſecundâ perſonâ præt. paſſ. verbi lambáno, capio. Sylleplis eſt figura apud Grammaticos uſitata: eſtque cùm id quod in oratione deeſt, è proximo aſſumi-

mitur, mutato tamen genere, aut numero, aut casu, aut aliquo è cæteris accidentibus. Veluti cùm ait Cicero, *Ille timore, ego risu corrui*: deest enim *corruit*, dicendo, *ille timore corruit*. Sed verbum *corrui* pro utrâque personâ ponitur, & ambas cõplectitur. Tales syllepses in S. Textu, & apud omnes occurrunt Authores. A Magri syllepsis etiam Conceptio nuncupatur.
1 Hierol.

SYLLOGE: συλλογή, *syllogi*, p.b., congregatio, collectio, delectus. Est à verbo συλλογέω, *syllogeo*, congrego. Vox ista in plerisque Authoribus, cùm de rerum, aut verborum congregatione, & delectu tractant, observata. Ab eodem verbo fit *syllogos*, hominum frequentia, colloquentium circulus, concilium, &c. In his enim homines congregantur, aut (à *syn*, simul, & *logos*, sermo) simul colloquuntur.

SYLLOGISMUS: συλλογισμός, *syllogismòs*, cõputatio, ratiocinatio, & latinè ratiocinativum, aut collectivum reddit Quintilianus. Fit à verbo συλλογίζω, *syllogizo*, computo, concludo, ratiocinor: quod verbum componitur à particulâ σύν, *syn*, simul, & verbo λογίζω, *logizo*, computo, considero, cogito. Hoc autem ulteriùs oritur à λόγος, *logos*, sermo, oratio, verbum, &c.: & vox ista *syllogismòs*, fit à præt. pass. verbi *syllogizo*, quod sine augmento esset *syllogisma*. Ità vocatur præcipuum Dialecticorum argumentum, eò quòd in eo anima verè ratiocinetur, & colligat ex duabus præmissis conclusionem. Est quippe syllogismus, ut ait Aristoteles, *Oratio in quâ quibusdam positis, alterum quid à positis necesse est contingere, eò quòd hæc posita sunt*. Idest, in quâ posito antecedente, duabus propositionibus cõstante, quæ præmissæ dicuntur, & prima vocatur Major, Minor altera, certo ordine dispositis, & concessis, aliud quid, nempe conclusio, quæ est propositio à præmissis distincta, necessariò infertur, quia præmissæ tali formâ dispositæ sunt, ità ut sensus totius definitionis sit: syllogismus est oratio, in quâ ex duabus propositionibus regulariter dispositis tam benè sequitur conclusio, ut qui semel præmissas concesserit, ad concedendam etiam consequentiam teneatur. Est enim syllogismus argumentatio formaliter bona, quia in nullâ aliâ argumentatione simili formâ constante, potest dari antecedens verum consequente falso. In syllogismo videlicet non tam attenditur materia, quàm forma, ut rectè inferre dicatur. Materia ipsius remota sunt termini, proxima propositiones quibus constat: forma verò est figura, & modus syllogisticus. Tota vis, & efficacia hujus ratiocinationis in hoc principio, tamquã fundamento firmissimo, innititur: *Quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se*. Quod est adeò lumine naturæ notum, ut explicatione non indigeat. Sicut in Mathematicis verissimum est, quæ sunt æqualia uni tertio sunt æqualia inter se; ità & in Physicis certissimum, quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se. Et hoc principium pro syllogismis affirmativis inservit. Pro negativis verò illud, duorum eorumdem inter se, si unum est diversum ab uno tertio, alterum quoque ab eodem tertio diversum esse necesse est. Illud principium etiam locum habet in Divinis. Quamvis enim paternitas sit eadem realiter cum essentiâ divinâ, & filiatio pariter cum eadem naturâ identificetur, & tamen non sequatur
1 Ie.
1. 1. Prior c. 1.
Arist. 7. Topic. c. 1

paternitatem, & filiationem identificari, tamen non est contrà primum illud principium, ut ait D. Thomas. Quia *secundùm Philosophum in tertio Physicorum argumentum illud tenet, quòd quæcumque uni & eidem sunt eadem, sibi invicem sunt eadem, in his quæ sunt idem re, & ratione, sicut tunica & indumentum: non autem in his quæ differunt ratione*. Sed posset dici, quæ sunt eadem uni tertio realiter, esse inter se eadem realiter, esse principium lumine naturæ notum, & tamen locum non habere in Divinis. Ideòque multi Theologi dicunt illud principium sic debere intelligi, quæ sunt eadem uni tertio incommunicabili, esse eadem inter se. Essentia verò divina esse tertium tribus Personis realiter distinctis communicabile: & propterea non sequitur illa esse eadem inter se, quæ cum illa identificantur: hocque nullo modo tale principium avertit. Ut autem omnis fallacia vitetur, etiam in syllogismo expositorio, quando medium est communicabile rebus realiter distinctis, debet distribui, saltem extrà terminum, ut Scholastici loquuntur. Essentia divina non potest quidem in termino distribui, cùm dici non possit, omnis essentia divina: potest tamen extrà terminum distribui, si dicatur, omnis res quæ est essentia divina. Sic v. g. in hoc syllogismo essentia est paternitas, essentia est filiatio, ergò filiatio est paternitas, neganda est consequentia: quia medium non distribuitur, nec in termino, nec extrà terminum. Si autem extrà terminum distribuatur, & assumatur omne quod est essentia divina est paternitas; major erit neganda. Quia filiatio est etiam essentia divina, & non est paternitas.
1. q. 28. a. 3. ad 1.

Vel cum aliis dicendum, illud principium esse per se notum, prout jacet, in creaturis, quia nulla creatura est communicabilis rebus realiter distinctis; at respectu Dei, Entis simpliciter infiniti, non est per se notum istud principium, nisi cum addito. Nempe, quæ sunt eadem uni tertio adæquatè, & cõvertibiliter, sunt eadem inter se. Philosophus hoc sine addito principium protulit: quia locutus est de creaturis, vel de Deo prout in eis naturaliter relucet. Jam verò non est contrà illud principium, sed solùm præter, aut suprà rationem naturalem, quòd in Ente simpliciter infinito dentur aliqua prædicata ad essentiam non spectantia, identificata quidem cum essentiâ, sed non identificata cum omnibus prædicatis, cum quibus essentia identificatur. Quia hoc non obstante divinitas ob suam infinitatem, æquè communicatur tantumdem illis prædicatis, quàm sibiipsi: cùm sine illis prædicatis tanta sit, ut ità dicam, intensivè, quanta cum illis. De cætero ab illis principiis syllogisticis dependent illa alia, *Dictum de omni, & Dictum de nullo*. Dictum de omni est, quidquid affirmatur de superiori, affirmatur de inferiori sub illo contento, adeòque robur suum ab illo primo principio accipit. Nam ideò quidquid prædicatur de superiori universaliter de inferiori quoque prædicatur: quia id quod prædicatur de superiori sub illâ ratione est idem quod superius, & inferius est idem cum superiori: proptereà quidquid prædicatur de superiori prædicatur de inferiori, eò quòd quæ sunt eadem uni tertio sunt eadem inter se. Quòd autem in divinis hoc principium *Dici de omni, ut & aliud Dici de nullo*,
2.

lo, nullo modo poſſit redargui, ut in illis primis duobus fieri videtur;ideò eſt,quia in divinis non eſt omne,neque nullum:niſi, ut diximus extrà terminum, & hoc ſenſu etiam poſſent iſta ultima principia trahi ad divina. Pari modo, Dici de nullo, eſt quidquid negatur de ſuperiori, de inferiori negatur: quod ideò verum eſt, quia inferius eſt cum ſuperiori identificatum.Ex his principiis deduces, cur ſyllogiſmus ſolùm tribus terminis conſtare poſſit, & cur aliæ argumentationes, ut ſint bonæ, ad ſyllogiſmum debeant reduci.Syllogiſmis denique utũtur omnes ſcientiæ:cum ſcientiæ in hoc conſiſtant, quòd per demonſtrationem ſuas concluſiones probent. Quin & ipſa Fides utitur ſyllogiſmo, ſi ex revelatione ad rem revelatam procedat. Uti dum aſſenſu ſupernaturali dicitur: Omne quod Deus revelavit eſt verum,ſed Deus revelavit Antichriſtum venturum,ergò Antichriſtum venturum eſt verum. Hic tamen diſcurſus differt à Theologico, quòd in ſyllogiſmo Theologico inferatur concluſio, quæ in ſe revelata non eſt, ſed pendet ex unâ præmiſsâ revelatâ, & alterâ ratione naturali cognitâ.In theologico intellectus concluſioni aſſentitur propter connexionem concluſionis cum præmiſſis naturali ratione cognitam: in iſto verò propter ipſam revelationem, aut propter ipſam connexionem conſequentis cum antecedente Fidei lumine perceptam.

SYLLOGISTICUS: συλλογιστικὸς, *ſyllogiſticòs*, p.b., rationalis. Eſt enim ab eodem verbo *ſyllogizo*,ratiocinor, ab ejus nempe tertiâ perſonâ præt. paſſ., quæ ſine augmento eſſet *ſyllogiſtæ*. Hinc *ſyllogiſticos* ſignificat omne id quod ad ſyllogiſmum pertinet. Ità dicitur figura ſyllogiſtica, & modus ſyllogiſticus. Figura ſyllogiſtica eſt ipſa medii diſpoſitio,ſecundùm debitam ſubjectionem, & prædicationem. Cùm autem medium poſſit ſemel prædicari,& ſemel ſubjici:vel bis prædicari,aut bis ſubjici: ex hac variatione tres fignræ ſyllogiſticæ naſcũtur. In earum primâ medium ſubjicitur in majore, & prædicatur in minore:in ſecundâ bis prædicatur: in tertiâ bis ſubjicitur. Nec opus eſt quartam addere,quam Galeni vocant, & à Galeno volunt inventam fuiſſe,in quâ medium prædicatur in majori, & ſubjicitus in minori;quia cùm hoc propter præmiſſarum tranſpoſitionem accidat, à primâ figurâ non eſt diſtinguenda. Modus ſyllogiſticus eſt ordinatio propoſitionum inter ſe, ſecundùm qnalitatem, & quantitatem. Taleſque modi utiles, juxtà quos non poſſunt dari præmiſſæ veræ, concluſione falsâ exiſtente, novemdecim, juxtà illa vulgata nomina, *Barbara,calarent*,&c., recenſentur.Alii tamen etiã utiles addi poſſent, ſi aliqua ſigna in prædicatis adderentur,eorumque quantitatis ratio haberetur. Ut in primâ fignrâ hic modus *calerent* eſſet utilis, ſi major extremitas in præmiſſis per aliquod ſignum diſtribueretur: dicendo,v.g., omnis homo eſt omne rationale, nullum brutum eſt homo, ergò nullum brutum eſt rationale. Sic enim à non difrributo ad diſtributum non proceditur:nec poteſt in ſimili formâ dari antecedens verum conſequente falſo. Hæ regulæ ſyllogiſticæ ſuo modo locum habent in divinis: quod enim lumine naturæ verum eſt,etiam in ſupernaturalibus verum eſſe neceſſe eſt. Nam verum vero non repugnat, & ſupernaturalia ſunt naturalium perfectiva,non deſtructiva. Sic in divinis,ut legitimè procedat argumentatio, proceſſus à non diſtributo ad diſtributum debet evitari. Si verò talis terminus diſtribui non poſſit; extrà terminum,ut loquuntur Theologi, diſtribui debet. Ità v.g., non ſequitur,eſſentia eſt communicabilis; paternitas non eſt communicabilis, ergò paternitas non eſt eſſentia.Quia in voce eſſentia, quæ extrà terminum diſtribui poteſt, à non diſtributo ad diſtributum proceditur. Dicendum enim eſſet, omne quod eſt eſſentia divina,ſeu cum eâ identificatur,eſt communicabile, ſicque major negaretur. Quia paternitas cum eſſentiâ identificatur,& non eſt communicabilis. Ex his paucis intelliges quomodò regulæ ſyllogiſticæ in divinis poſſint adaptari.

SYMBOLICUS: συμβολικὸς, *ſymbolicòs*, p.b. cõjecturalis, allegoricus,ænigmaticus,aut potiùs myſticus, vel per ſigna exprimens. Eſt adjectivum formatum à voce *ſymbolon*, ideſt ſignum, eò quòd aliud myſteriosè ſignificet. Hinc ſymbolica theologia dicitur & myſtica,quæ de figuris, & rebus figuratis,aut de ſignis, & rebus ſignatis tractat. Qualis maximè eſt illa pars, quæ circâ Sacramenta verſatur: diſtinguiturque à Theologiâ philoſophicâ,quæ in theoriâ, & rerum divinarum commentatione exercitatur. Fateor tamen,ut ſatis ex M.Areopagitâ colligitur, plerumque myſticam Theologiam à ſymbolicâ diſcriminari. Per myſticam namque Theologiam D. Dionyſius illam de Deo cognitionem intelligit,quâ ſine ſymbolis, ſeu figurarum adminiculis,via negationis,in Deum fertur, & ad ipſius eſſentiæ perfectiorem aſſurgit contemplationẽ. Symbolicam verò vocat illam, quâ variarum figurarum,& ſymbolorum auxilio, Deus nobis innoteſcit. Myſtica illa, & penitus arcana poteſt eſſe, quâ mens humana, modo ineffabili, ad ipſam ſuperſubſtantialem Dei eſſentiam attollitur, auditque arcana verba, quæ non licet homini loqui. Sicuti luculenter in Encomio S. Scripturæ, ante Comm. in Pentateuchum, annotavit Cornelius à Lapide. Ità quippe de S.Dionyſio loquens ait: *Rursùmque libro de myſticâ Theologiâ, ſpiritualem, & myſticam Theologiam, quæ ad ipſum ſuperſubſtantiale occultum, & Dei caliginem, ſine ſymbolis, creata omnia negatione tranſcendendo,pervadit, arctam eſſe docet,itaque ſtringi,ut tandem obmuteſcat. Symbolicam verò, quæ Deo in Scripturis ad verba noſtra deſcendente,ſenſibiles ejus figuras nobis objicit, ad congruam latitudinem extendi*. Hinc myſtica illa contemplatio à multis vocata. Non quòd oratione quietis, prælicito ſolo Fidei actu acquiratur; ſed quòd anima præviis debitis diſpoſitionibus, ad eminentem admirationis,amoris,aut alterius generis actum, ab ipsâ tamen productum, jam amotis ſymbolis,à Deo rapiatur.Joannes à Jeſu Maria Carmelitanus myſticam Theologiam ex optimis ità definit Authoribus. *Eſt cœleſtis quædam Dei notitia* De Myſticâ Theol.
per unionem voluntatis Deo adhærentis elicita, vel c.5.
lumine cœlitùs immiſſo producta. Ex quo ipſius à ſymbolicâ diſcrimen ſatis dignoſcetur. Etſi verò omnes creaturæ ſui Creatoris veſtigia repræſentent; ſunt tamen nonnullæ, quæ naturali aliquâ ſimilitudine, aut potiùs allegoriâ, aliquas res divinas repræſentant. Ità dixit Dionyſius de ventos

Ha-

De Eccles. Hier. c. 13. post med. *Habet enim & ipse divinæ actionis imaginem, atque figuram, sicut in symbolicâ Theologiâ, juxta quatuor elementorum expositionem, plurimis documentis ostendimus*. Sensus Scripturæ symbolicus idem est ac mysticus, de quo tractantibus nobis, quomodò Theologia symbolica non sit argumentativa, satis explicatum est.

1. SYMBOLUM: σύμβολον, *symbolon*, p.b., nota dicitur à Cicerone, signum, convivium, insignia, tesseræ, &c.. Nam alia multa significat, ut in Lexicis cernere licet. Ridicula originatio à Petro Lombardo huic voci tribuitur: nempè à *syn*, simul, & *bolus*, quòd quilibet Apostolus suum bolum contulerit. Derivatur enim à verbo συμβάλλω, *symballo*, conjectu, committo, comparo, paciscor, confero: quod componitur ex *syn*, simul, & βάλλω, *ballo*, mitto, jacio, jaculor. Symbolum dicitur etiam adjectivè pro confœderato: & symbola substantivè sunt inter alia certæ tesseræ, quæ dabantur à civitatibus quibusdam hominibus amicis, ut hospitaliter in civitatibus confœderatis exciperentur. Prætereà συμβόλαιον, *symbóleon*, est commercium, & pactum: unde συμβολαιογράφος, *symbolagráphos*, qui latinè symbolægraphus, p.b., diceretur, est notarius: eò quòd symbolæa, seu pacta describat. Sic ergò symbolus ponitur pro amico, & confœderato. Ità dicuntur à Philosophis illa elementa symbola, quæ in unâ qualitate ex duabus magis intensis conveniunt: dum unum elementum habet illam qualitatem in summo, & aliud propè summum. Velut ignis, & aër in calore sociantur. Quo fit ut singula elementa habeant duo elementa sibi symbola, & unum dissymbolum, quod in neutrâ cum alio concordat qualitate. Sed ut ad symbolum substantivè sumptum revertamur, cùm sæpè pro figurâ, & signo sumatur; inde est quòd sub se illas omnes argutias contineat, per unam rem aliam designantes. Et inde dicitur ars symbolica illa, quæ cum aliquo signo apparenti aliquem absconditum conceptum adumbrat: ut fit in emblematibus, hieroglyphicis, In Ideâ de Argutiis. speciminibus, &c., de quibus eruditè Emm. Thesaurus. Necnon symbola pythagorica dicta sunt quædam quasi ænigmata, rei alicujus occultæ, ac reconditę significativa. Hoc sensu dicitur illa Theologia symbolica, quæ per varias figuras, res nobis occultas utcumque secundùm captum nostrum exponit: nempe per res creatas, & naturales in supernaturalia, & divina nos attollit. Et ità res illas vocavit Magnus Areopagita, ejusque profert ratio- De Cœl. Hier. c. 1. nem. *Neque enim aliter*, inquit, *fas erat infirmitati nostræ lucere divinum illum radium, nisi sacrorum varietate velaminum (quibus ad superiora ferremur) opertum, & his quæ nobis familiaria sunt, providentiâ paternâ naturæ mortalium sese accommodante, vestitum*.

2. Sed magis propriè Sacramenta symbola dicuntur, quæ sicut sunt signa rei sacræ; ità quamdam specialem cum re significatâ habent analogiam. Ità ut Sacramentum rectè definiatur, ab L. 10. q. 2. a. 1. Esparza, signum sanctitatis symbolicū practicum, à Deo pro hominibus institutum. Additur symbolicum: quia non omne signum est symbolum. Voces enim rerum signa sunt, sed non propriè symbola censentur. Similitudo quippe symbolica in facto consistit, & in quâdam proportionalitate spectatur, ratione cujus res inferioris ordinis excitare valet memoriam rei ordinis superioris, & ad ulteriorem deinde ejus cognitionem juvare. Hoc sensu de Ven. Eucharistiâ dixit Trident.: *Commune hoc quidem* Sess. 13. in Decret. de Euch. *est sanctissima Eucharistiæ cum cæteris Sacramentis symbolicum esse rei sacræ, & invisibilis gratiæ formam visibilem*. Facile esset per singula Sacramenta discurrere, quàm pulchra sint, & apta symbola rerum sacrarum quas continent, insinuare. Quod etiam Sacramentis quadrat veteris Legis, quę magnam habent cum Evangelii Mysteriis analogiam, & eorum sunt allegoricè repræsentativa. Unde cùm umbram Lex habuerit futurorum bonorū, horum omnium tot symbola continebat, quot illorum figuras exhibebat. Sed in novâ Lege quò sanctiora sunt Sacramenta, eò perfectiora sunt rerum sacrarum symbola. Et ut cętera silentio prætercam; aqua in Baptismo est maximè ipsius effectuum symbolicè repræsentativa, cùm sit summè necessaria, & cæterorum fecundativa, quæ ad generationem requiruntur: est magnoperè ad lavandum, & refrigerandum idonea, & ob diaphaneitatem optimè luminis susceptiva. Quapropter est aptissima ad gratiam baptismalem significandam, cum quâ homo spiritualiter generatur, per quam peccata remittuntur, & anima abluitur, fomes peccati minuitur, cujus radix ex peccato originali derivatur: & denique, cùm sit Fidei Sacramentum, anima spiritualiter per ipsum illuminatur. Quia verò Baptismus est summè necessarius, ità ipsius materia debuit esse admodùm obvia, & usualis. Similia in aliis Sacramentis licet observare. Quâ de causâ Sacramenta sunt nobilissima Christianismi symbola, non solùm propter præfatam rationem; sed quia sunt etiā præstantissimæ tesseræ, quibus Christiani dignoscuntur, & discriminantur ab infidelibus. Et ideò, ut supra monuimus, illa pars Theologiæ, quæ de Sacramentis tractat, rectè symbolica nuncupatur. Symbolum deinde dicitur illa portio quam amici in commune conferunt, ut ex partibus illis simul collatis conviventur: ità ut symbolum hoc sensu dicatur quasi collatio, seu res in commune collata. Sed quia in hisce conviviis sæpè modus exceditur, & fiunt illicitæ comessationes, propterea Sapiens tales acriter arguit. *Noli esse in conviviis potatorum*, Prov. 23. 20. *nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus & dantes symbola consumentur*. Textus hebraicus ait, וזולל *vezolel*, idest, & epulo, seu comessator: 70 verò *vezolel*. legunt, *Ne sis bibax vini; neque* (ἐκτείνου συμβολαῖς, ectinu symbolęs) *extendaris symbolis: carniumque emptionibus. Omnis enim ebrius, & leno mendicant*. Ex hac ratione simul aliquid conferendi, dicitur Apostolorum Symbolum: sive singuli suum articulum contulerint, sive singuli ad omnes confluxerint, sive varii varios articulos protulerint, qui deinde ab omnibus approbati, in numerum duodenarium, duodecim Apostolis respondentem, aptè ab ipsis sint divisi: per duodecim fundamenta cælestis Jerosolymæ, quibus tota Ecclesiæ militantis, & triumphantis innititur fabrica, effigurati. Hoc etiam est symbolum, uti communis Fidei tessera, sicut antiquitùs militares tesseræ dicebantur symbola.

ta. Illud autem Apostoli composuerunt anno à Christi morte duodecimo, teste Bedâ, Genebrardo, Salmerone, Baronio, Martyrologio Romano, & multis aliis, paulò antequàm in terras dividerentur universas. Quia verò Fidei professione Deus laudatur, ad cœlestia mens assurgit, & sublimia Mysteria pro nobis patefacta, aut peracta recolendo, tacitè gratiarum actio exhibetur; ideò tale symbolum à D. Dionysio Hymnologiæ catholicæ, hierarchicæ, & Eucharistiç decoratur nominibus. Symbolum etiam olim dictum lignum quoddam, cujus pulsu Fideles in Ecclesiâ congregabantur.

SYMBULUS: σύμβουλος, *symbulos*, latinè, propter diphthongum græcam in vocalem longam conversam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis collocetur accentus in antepenultimâ. Consiliariũ vox ista significat, à verbo συμβουλεύω, *symbuléuo*, consilium do: quod oritur à *syn*, simul, & βουλὴ, *bulé*, consilium. Accipitur etiam pro homine prudente, & boni consilii: cujus contrarium est abulus, p.l., græcè ἄβουλος, *abulos*, consilio carens, inconsultus. Videlicet ab α, *alpha*, privativo, & dicto *bulé*: sicut ab εὖ, *eu*, benè, eubulus dicitur, qui bonum præbet consilium.

SYMMACHUS: σύμμαχος, *symmachos*, p.b., auxiliarius, socius, commilito, & propriè illum significat, qui simul pugnat. Est enim à verbo συμμαχέω, *symmachéo*, simul pugno: scilicet à *syn*, simul, & μάχομαι, *máchomai*, pugno. Hoc nomine aliqui homines famosi donati sunt: ut Symmachus, Boëthii socer, jussu regis Theodorici ultimo supplicio affectus. Fuit alius Symmachus vir consularis, sed Gentilis, Urbis, Valentini tempore, præfectus: qui inter alia Epistolam apologeticam pro virginibus vestalibus scripsit, cui S. Ambrosius respondit. Fuit & Symmachus græcus Bibliorum, post Aquilam, & Theodotionem, Interpres, de quo sæpè D. Hieronymus, & alii SS. Patres. Hic ad annum Christi 200, sub Severo Imperatore, à Samaritanis ad Judæos in Christum credentes (appellantur Judæi, quòd circumcisionem retinerent) transiens, novam S. Scripturæ interpretationem græcam edidit. De ipso D. Hier. in c. 32. Jeremiæ. Ab eâdem radice fit συμμαχία, *symmachia*, quæ latinè in rigore penultimâ correptâ esset efferenda, ni græcus accentus ex usu legitimo retineatur: hanc auxilium, societatem, & maximè confœderationem possumus interpretari.

SYMMETRIA: συμμετρία, *symmetria*, latinè si Græcos imitari non velimus, penultimâ correptâ. Est proportio, seu commensuratio, à dictâ particulâ *syn*, simul, & μέτρον, *métron*, mensura. Symmetria præcipuè in rebus affabrè factis observatur: sed maximè in summi Artificis operibus tam Mundi majoris, quàm minoris, contemplantes rapit in admirationem, & stuporem. Vox ista etiam in ore sacrorum Doctorum sæpissimè versatur.

SYMMORPHON: σύμμορφον, *symmorphon*, conforme, seu unius formæ. Componitur ex dicto *syn*, simul, & μορφὴ, *morphé*, forma. Symmorphia, ut ait Damascenus, sunt *conformia*, *seu unius formæ*. Cùm autem secundùm ipsum, & ex SS. Patrum sensu, forma sit à *substantialibus differentiis velut formata*, & *specificata substantia*, quæ *significat specialissimam speciem*, fit ut individua ejusdem speciei sint ejusdem formæ. In Log. c. 24.

SYMMYSTES: συμμύστης, qui eodem sacro munere fungitur. Fit à dicto *syn*, simul (quod tamen in compositione variè mutat ultimam literam, prout varia est consonans, quæ sequitur) & à voce μύστης, *mystes*, sacra discens, sacris initiatus. Hieronymus ad Paulinum ait, *Ad teipsum veniam symmystem, sodalem meum, & amicum*. Ubi Reatinus ejus scholiastes ait, qui iisdem initiatus est sacris symmystes dicitur. Quia verò mysteria sunt arcana, & secreta, ideò aliquando secretarius, eò quòd secretorum sit particeps, symmystes appellatur. Ep. 13.

SYMPÆCTES: συμπαίκτης, *sympæctes*, collusor, qui simul ludit. Perperàm ab aliquibus exaratur *sempectes*, aut *sepectes*. Est enim à verbo συμπαίζω, *sympæzo*, colludo: in Lexico tamen *sympæstes* habetur. Equidem sympæctes à tertiâ personâ præt. pass. formari potest. In Pandectis *sympægnia*, (quæ latinè sympægnia, p.b., dicatur, nisi Græcorum accentum observare velimus) pro collusione reperitur: à *syn*, simul, & παίγνια, *pegnia*, lusus, puerile delectamentum. Sympægnia, seu collusio apud Theologos morales importat mutuam condonationem debiti in fraudem legis. Sicut in materiâ distributionum est mutua condonatio mulctæ, seu amissionis earum propter absentiam, quæ aliàs accrescunt præsentibus. Sed omnis collusio in eis est vetita, ut ostendit Bonacina. Sympæctes inter Benedictinos erat ille, cui mœstos consolandi cura incumbebat. Cùm nempe quis ob aliquam mortificationem dejecto erat animo, sympæctes, fingendo se in eam quoque aliàs incurrisse, afflictum consolabatur. De Horis Can. Disp. 1. q. 5. p. 7. §. 1. In Reg. S. Benedi c. 35. §. 1.

SYMPATHIA: συμπάθεια, *sympáthia*, latinè propter diphthongum penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Est condolentia, compassio, naturalis consensus, & convenientia: à verbo συμπαθῶ, *sympathô*, condolesco, alienis incommodis afficior, & consentio. Nam *syn*, est simul, & πάσχω, *páscho*, patior, doleo, cujus aoristus secundus ἔπαθον, *épathon*, unde & *pathos* formatur. Sympathia præsertim dicitur ubi est consensus unius rei cum aliâ, & talis affinitas, ut una ad aliam maximè afficiatur. Unde & talis sympathia etiam in inanimatis dicitur: ut inter ferrum, & magnetem, ex eo quòd unum ad præsentiam alterius ità moveatur, & quasi passionis animalis capax existat. Aptiùs aliquando sympathia viventibus, etsi non sensitivis, attribuitur. Quia in his propter animam vegetativam major propensio, & consensus, ac passionum quodammodo simultas reperitur. Sic aliquæ plantæ ad mutuam vicinitatem, & consortium, aliqualiter delectari, & gaudere cernuntur: uti & inter aliquas maximè intercedit antipathia. Sed meliùs sympathia in sensitivis dicitur, quæ verè passionum sunt capacia: ut est inter animalia ejusdem speciei, & plerumque inter animalia consanguinea sympathia naturalis observatur. Uti fertur de ciconiis parentes in senectute tantâ cum sympathiâ nutrientibus. Sed perfectissima est in hominibus sympathia: præsertim inter illos, qui eodem, aut simili temperamento

to donati iisdem rebus afficiuntur. Unde aliquando duo prorsùs sibi invicem ignoti facillimè, ob occultam sympathiam, ad primum conspectum amicissimo copulantur fœdere. Sicuti refert de Jonathâ, & Davide Scriptura. Simile enim simili delectatur. Et hinc est quòd inter consanguineos, aliquando sibi ignotos mirabilis sympathia ultrò se prodiderit. Talis consensus est inter diversa ejusdē corporis membra, ut inter vulvam & oculos observavit Hippocrates: & est inter alia propter mutuam affinitatem, aut potiùs propter eandem animam,
1 Cor. 12. 26. diversa membra informantem. Unde dicit Apostolus: ***Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra***: ubi in Græco utitur illo verbo *συμπάσχω*, *sympáscho*, à quo sympathiâ derivatur.

SYMPATHICUS: *συμπαθικὸς*, *sympathicós*, p.b., qui sympathiâ afficitur, & omne illud quod ad sympathiam pertinet. Velut amor sympathicus, ille scilicet ex sympathiâ formatus. Dicitur & quidam pulvis sympathicus, qui super pannos, sanguine qui è vulneribus profluxit maculatos, inspersus, in distantiâ ipsa vulnera fertur sanare. Et hoc, ut prætēdunt, ex occultâ quâdam sympathiâ, quæ tamen prorsùs videtur inexplicabilis, immò & incredibilis. Non enim apparet quomodò talis pulvis, in tantâ distantiâ, in vulnera remota suas vires possit exercere. Unde potiùs superstitioni talis effectus est attribuendus.

SYMPERASMA: *συμπέρασμα*, *sympérasma*, conclusio, connexio, complexio, & ipse syllogismus. Est à verbo *συμπεραίνω*, *symperęno*, concludo, termino: ab ejus nempe præt. passivo, quod sine augmento esset *sympèrasmæ*. Symperasmata dicuntur ipsa argumentorum puncta, seu conclusiones, in quibus duo *πέρατα*, *pérata*, seu termini, fine medio uniūtur.

SYMPHONIA: *συμφωνία*, *symphonia*, latinè penultimâ correptâ in rigore, propter vocalem ambiguam hìc brevem factam. Plerique tamen, ut in similibus terminationibus assolet, ex usu non improbando græcum observant accentum. Est concentus, consonantia, consensus, à verbo *συμφωνέω*, *symphonéo*, quod est verbum compositum ex particulâ *syn*, simul, & voce *φωνὴ*, *phoné*, vox, sonus. Symphonia etiam est instrumentum musicum, fortè ità dictum, quod specialiter ad simul canendum inserviret. Inter alia instrumenta, quæ in statuæ aureæ Nabuchodonosoris adoratione solemni ritu pulsabāt ur, symphonia recensetur. Ità quippe jusserat ille rex, luciferinâ superbiâ tumidus, ut omnes statuam adora-
Dan. 3. 5. rent, ad sonitum tot instrumentorum, *& psalterii, & symphoniæ, & omnis generis musicorum*. Ubi Chaldæus Græcos imitatus legit *sumponejáh*, & 70 scribunt in græco *καὶ συμφωνίας*, *kè symphonías*, & symphoniç. Quale forsitan instrumentum à D. Lucâ intelligitur, dum refert, quòd filio prodigo, in domū paternam reverso, frater ejus natu major indigna-
Luc. 15. 25 tus fuerit: cùm *audivit symphoniam, & chorum*. Etsi quoque possit hìc intelligi canentium, aut instrumenta pulsantium concentus: nam hunc symphonia significat, sive de vocibus agatur, sive de sonis aliis. Quamvis apud vulgum instrumentorum tantùm, sine voce humanâ cōcentus intelligatur. Symphoniacus autem est ille qui symphoniam exercet.

SYMPHONUM: *σύμφωνον*, *symphonon*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, etsi hoc à Græcis non observetur. Ità dicitur consonans, consonantia, pactum: à dicto verbo *symphonéo*, consono. Symphonum etiam pro instrumento compromissionis, & concordati sumitur: & *symphonos* est consonans, & respondens. Ab eodem verbo fit *συμφώνησις*, *symphónesis*, quæ penultimâ productâ latinè est efferenda: atque concordiam, convenientiam, consensum interpretari licet.

SYMPHORIANUS: *συμφοριανὸς*, *symphoriános*, p.l., nomen derivatum à *σύμφορος*, *symphoros*, p.b., utilis, conveniens, decens. Valdè utiles Ecclesiæ Dei fuere S.S. Martyres illi hoc nomine nuncupati, qui aliis constantiam, sibiipsis præmium æternum, toti Orbi christiano gloriam immortalem attulerunt.

SYMPHOROSA: *συμφορῶσα*, p.l., congerens, recondens, accumulans, congregans, latinè reddi potest. Est enim à verbo *συμφορέω*, *symphoréo*, congero, recondo, vel à voce *symphoros*, utilis. Illa Cornelia Romana Gracchorum mater, matronæ cuidā, ut thesauros exhiberet, petenti, filios suos à se nobiliter educatos, bonis moribus imbutos, à Majoribus non degeneres, ostendit. Melius S. Symphorosa Martyr, suorum filiorum ad agonem, & triumphum ductrix, de talibus thesauris, à se pie congestis, in Domino gloriatur. Hæc non minùs virtutibus, quàm filiis fecunda, Ecclesiæ Dei utilissima, filios suos Fide vivâ decoros, christianis moribus ornatos, summâ pietate charos, rarâ sanctitate pretiosos, ut cęlestes thesauros accumulans, in cęlis felicissimè recondit.

SYMPHRONIUS: *συμφρόνιος*, *symphrónios*, p.b., consors, concors, consentiens, prudenter percipiens. Nam *συμφρὼν*, *symphrōn*, hæc significat, à *syn*, simul, & *φρονέω*, *phronéo*, sapio, cognosco. Sanctus Symphronius Martyr, in verâ Fide Ecclesiæ orthodoxæ consentiens, cum omnibus Fidelibus concors, caduca & brevi peritura mundi bona solerter despiciens, cęlestia & in æternum mansura prudenter percipiens, invictorum Heroum, eorumque gloriæ consors effectus est.

SYMPLOCE: *συμπλοκὴ*, *symploké*, p.b., complexio, congressio, manuum consertio. Oritur à verbo *συμπλέκω*, *symplēco*, complico, consero manus; aut potiùs à *συμπλέκομαι*, *symplécomæ*, complector. Symploce, quę ab eodem verbo symplexis dici potest, latinè apud Oratores complexio, & figura rhetorica verborum, in quâ ejusdem vocis tam in principio, quàm in fine crebrior fit repetitio. Talis figura in Scriptoribus sacris non desideratur.

SYMPONUS: *σύμπονος*, *symponos*, p.b., in labore socius, collaborans. Ortum habet à verbo *συμπονέω*, *symponéo*, simul laboro; quod componitur ex sæpiùs dicto *syn*, simul, & verbo *πονέω*, *ponéo*, laboro, unde & *πόνος*, *pónos*, labor. Ità nonnunquàm viri Apostolici se symponos vocavere, simul nempè in vineâ Domini laborantes.

SYMPOSIARCHUS: *συμποσίαρχος*, *symposiarchos*, convivii præfectus, modimperator, cui forte convivii principatus obtigit. Est à voce *symposion*, posteà exponendâ, atque convivium significante, & *ἀρχὸς*, *archós*, princeps. Attamen aliquando suffragiis eligebatur, ut sapientiùs cuncta ad convivium or-

ordinaret, & ad hilariter peragẽdum disponeret. De hoc ait Sapiens: *Rectorem te posuerunt noli extolli, esto in illis, quasi unus ex ipsis.* Huic multa idonea præcepta tradit: à Tacito, & Macrobio rex convivii, ab aliis strategus, pater cœnæ, & aliis nominibus insignitur. Sua loca cuique juxtà singulorum tradebat dignitatem: jocos, lepores, & sales moderabatur convivales. Quin & cibum, & potum præscribebat, juxtà cujusque genium, aut sanitatem. Ab ejus munere derivata calicis portio, sors illa, cuique ex divinâ dispositione assignata. Et qui verè ex animo mundana contemnit, dum cleros, seu sors ipsius est Dominus, pro suâ calicis parte cœlestem thesaurum acquirit.

Eccl. 32. 1.

SYMPOSION: συμπόσιον, p.b., compotatio, convivium, & ipse convivii locus. Pro convivio sumpsit etiam D. Jo: Chrysostomus, dum de filiis Job ruinâ domus, in quâ vescebantur, obrutis ait: *Factus est ergò sympoσii locus sepulchrum, & cœnaculum communis mortuorum tumulus.* Hujus vocis origo est à verbo συμποσιάζω, *symposiazo*, coovivor: quod tamen ex etymo suo potiùs compotare significat, à *syn*, simul, & πίνω, *pino*, potus, potio. Ab hoc verbo derivatur συμποσιάσται, *symposiastes*, convivator, ab ejus nẽpe tertiâ personâ præt. pass.. Ex voce autem symposium componitur symposiarchus, aut symposiarcha, de quo suprà. Frequẽtia symposia intendit adimere Sapiens, dum compotantibus varia eorum, & ingentia mala exponit. *Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ, cui foveæ, cui sine causâ vulnera, cui suffusio oculorum? nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis. Ne intuearis vinum quando flavescit, cùm splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.*

Serm. de Job, & Abraham.

Prov. 23. 29.

SYMPSALMA: σύμψαλμα, *sympsalma*, ex vi suę etymologiæ deberet concentum significare. Est enim à dictâ particulâ *syn*, simul, & ψάλλω, *psallo*, cano, ità ut dum multi psallunt sympsalma dici posset. Sed potiùs accipitur pro psalmi, seu cantus continuatione, ità ut illud *syn*, dicat temporis continuationem. Nam sympsalma diapsalmati opponitur, quod cantus distinctionem importat. Ità D. Augustinus ait: *Quemadmodum sympsalma dicitur vocum copulatio in cantando, ità diapsalma disjunctio earum, ubi quædam requies disjunctæ continuationis ostenditur.* Ex dictis patet, malè ab aliquibus simpsalma scribi, nec benè συμψάλμα, *sympsalme*, græcè exaratur.

In Psal. 4.

SYMPTOMA: σύμπτωμα, *symptoma*, incursus, casus, accidens, & in morbo accessio, quod animanti præter naturam accidit, ut morbus, causa morbi. Fit à *syn*, simul, & πτῶμα, *ptôma*, casus, seu à verbo συμπίπτω, *sympipto*, accido, contingo, &c.. Non significat tamen symptoma specialiter sumptum quodlibet accidens, sed illud quod ægris solet accidere. Unde à Medicis definitur, Accidens sequens morbum, velut umbra corpus; sicuti phrenesis in febri ardenti, & alia accidentia, quæ ipsum principalem morbum consequuntur. Vox est satis à sacris etiam Scriptoribus usitata.

SYNÆRESIS: συναίρεσις, p.b., contractio, à verbo συναιρέω, *synaréo*, contraho. Est figura præsertim poëtica, quando ex duabus vocalibus fit una, aut ex duabus syllabis una. Tunc enim ex duabus syllabis fit una, cum duæ vocales in unam contrahuntur: quod magis in versibus vulgaribus scandendis observatur. Synæresis est in voce *bigæ*, pro *bijugæ*. Talis figura nonnunquàm etiam in Authoribus sacris occurrit.

SYNAGOGA: συναγωγὴ, *synagogé*, p.l., congregatio. Fit ita vox à verbo συνάγω, *synágo*, congrego: verbo nempe cõposito à *syn*, simul, & ἄγω, *ágo*, duco, ago. Hebraicè dicitur *nghedah*, congregatio, à radice *jangad*, convenit, congregavit. Quamvis autem synagoga sit nomen adeò generale, ut quamlibet adunationem significet; tamen populus Israëliticus ità sibi ipsum adaptavit, ut tamquàm proprium vẽdicaverit. Ideò jam à Moysis tempore, seniores populi, aut ejus primates, Synagogæ principes dicti sunt: dum secunda vice reparatis tabulis, Moyse de monte descendente, cornutâ seu irradiatâ facie, timuit Aaron, & populus prope accedere. Sed vocati à Moyse *reversi sunt tam Aaron, quàm principes Synagogæ.* Textus hebraicus ait *principes banghedah*, idest in Synagogâ: 70 legunt οἱ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς, *hi árchontes tês synagogês*, principes Synagogæ. Aliquando tamen Scripturam per Synagogam totam populi Judaici collectionem non intelligit, sed aliarum personarum congregationem: & tunc per additum satis intelligitur de illâ Judæorum Synagogâ ipsam non loqui. Ita Sapiens de quâlibet hominũ superborũ coadunatione dixit: *Synagogæ superborũ non erit sanitas.* Textus grecus hîc nõ planè Nostro cõcinit, dũ ait: ἐν συναγωγῇ ὑπερηφάνων, *en synagogê hyperephánon*, idest, in inductione superbi, *nõ est sanitas.* Sicque sępiùs in sacro Textu generalis congregationis significatione synagoga ponitur. Ità potest in his verbis intelligi, *Deus stetit in synagoga Deorũ.* Sicq; legũt 70, sed Hebręus ait *bangadath el*, in synagoga Dei. Dii in hoc loco judices dicũtur, uti legit Chaldæus, qui Dii vocantur ob potestatis participationem. Deus quippe in judicum congregatione stetit, ut eos dijudicaret: qui aliàs propter excellentiam, quâ subditos antecellunt, & analogicam divinitatis similitudinem, Dii nuncupantur. *Diis*, inquit Dominus, *non detrahes, & principi populi tui non maledices.* In illis tamen verbis sumit Augustinus synagogam pro ipsâ Judæorum congregatione, qui sensus ejus videtur allegoricus. Cujus rationem assignat S. Pater, per Deos illos intelligi, qui in eodem Psalmo, Dii, & filii dicuntur Altissimi, De quibus asserit Isaias: *Filios enutrivi, & exaltavi: ipsi autem spreverunt me.* In horum ergò synagoga, ut ait Aug., stetit Deus. *In synagogâ ponitur Israël accipimus, quia & ipsorum propriè synagoga dici solet, quamvis & Ecclesia dicta sit.* Stetit autem in horum Deorum synagogâ dum post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Sic Augustinus hoc synagogæ nomen populo Hebræorum proprium facit, ut hic observet, etsi synagoga Judęorum nonnunquàm Ecclesia vocata fuerit, tamen nunquàm Ecclesia ab Apostolis Synagoga dicta sit. Cujus rationem etiam alibi profert: *Ecclesia quippe*, inquit, *ex vocatione appellata est, synagoga verò ex congregatione: convocari enim magis hominibus congruit, congregari autem* quo-

עדה *nghedah.*

יעד *jangad.*

Ex. 34. 31.

Eccl. 3. 30.

Ps. 81. 1.

בעדת־אל *bangadath el.*

Ex. 22. 28.

Is. 1. 2.

In Ps. 81.

Expos. in choat. Ep. ad Rom.

magis pecoribus, unde greges propriè pecorum dici solent. Quanquàm ergò plerisque Scripturarum locis ipsa Ecclesia grex Dei, & ovile Dei, & pecus Dei vocetur, tamen quùm in comparatione homines pecora dicuntur ad vitam veterem pertinet. Quod autem dixit generaliter ab Apostolis Christianorum Ecclesiam nunquàm synagogam vocatã fuisse; hoc debet intelligi de Ecclesiâ universali, quòd nunquàm tali nomine, jam in Ecclesiâ primitivâ infami, fuerit appellata. Cùm aliàs ipse Jacobus Apostolus, ubi Noster habet, *Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens*, &c. græcè dicat, εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν, *is ten synagogén hymōn*, idest in synagogam vestrã. Quod observavit Aloys. Novarinus, qui quidem ait adeò infamem Synagogam evasisse, ut etiam nomen ipsũ suâ improbitate infecerit. Et ex Augustino refert Apostolos nunquàm synagogam dixisse, sed semper Ecclesiam; tamen illic synagogæ nomen bono sensu S.Jacobum accepisse testatur. Sed, ut diximus, facile fuit afferere cum Augustino Ecclesiam universalem Fidelium nunquàm fuisse ab Apostolis synagogam appellatam. Illis enim verbis Jacobus nõ de ipsâ congregatione, sed de ipso congregationis loco mentionem agit; quem, more apud Hebræos usitato, synagogam vocat, tamquàm contentum pro continente. De quâ synagogæ acceptione postea dicturi sumus. A S. Ignatio quoque synagogæ nomen Ecclesiæ tribuitur, dum dicit: *Sine presbyteris Ecclesia non est congregatio sana, non synagoga Sanctorum.* Synagoga verò rectè mater Christi dicitur. Nam ipse secundùm humanitatem dixit; *Ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Nos autem non sumus ancillæ filii, sed liberæ, quâ libertate Christus nos liberavit. Ecclesia quoque est synagogæ nurus: sicque dicit Augustinus, *Mater sponsi Domini nostri Jesu Christi synagoga est. Proinde nurus ejus Ecclesia, quæ veniens de gentibus non consensit in circumcisionem carnalem, divisa est adversùm socrum suam.* Sed non solùm collectio populi Israelitici dicta est Synagoga; verùm tamquàm contentum pro continente passim loca ipsis ad orandum, & verbum Dei audiendum destinata, synagogæ vocata sunt. Ut & hodie tales domus, in quibus orant, rabbinicas fabulas audiunt, Christum & Ecclesiam blasphemant, synagogæ, aut communiùs scholæ nuncupantur. Nunquàm tamen ab ipsis in synagogis sacrificia fuerunt oblata. Nam hoc solùm in templo Jerosolymitano licitum erat. De talibus synagogis frequens in Evangeliis mentio: in quibus Christus prædicabat, & ægros sæpiſſimè curabat, cùm erat prædicans in synagogis Galilææ. Nam in omnibus urbibus, & vicis erant synagogæ, ad quas præcipuè diebus sabbatis Judæi confluebant: quæ vel piorum extruebantur eleemosynis, vel ditiorum expensis, vel publicâ pecuniâ. Immò & Centurio Gentilis tales expensas subministravit: sicuti Judæi pro ipsius servi salute Jesum rogantes dicebant, *Et synagogam ipse ædificavit nobis.*

Jac.2.3. S.Ledd.5. 5.9. Ep.1. Ps. 115.16 In Ps. 44. ante med. Luc.7.5.

SYNALLAGMA: συνάλλαγμα, *synallagma*, commutatio, contractus, commercium. Est à verbo συναλλάττω, *synallàsto*, contraho, pacifcor, concilio: ab ejus nempe præt. pass., quod sine augmento esset *synallagma*. Hoc verbum autem componitur ex sæpiùs dictâ particulâ *syn*, & ἀλλάττω, *allàtto*, muto. Specialiter synallagma est, cùm ultrà verba contractus aliquid utrimque agitur: quoties scilicet ex utriusque parte aliquid fit, quo uterque obligatus est. Ut do tibi Stichum ut Pamphilum manumittas. Istâ voce quoque nuptias vocatas fuisse ostendit Chrysostomus: quasi verò nuptiæ essent aliqua permutatio, aut commutatio, similis illi, quæ in emptionibus, & venditionibus contingit. Sub hac consideratione iste S.Doctor arguit eos, qui uxores ducturi potiùs de divitiis, quàm de moribus inquirunt, quasi illam empturi, aut permutationem essent facturi. *Ac ideò synallagma græcè, latinè permutationem nuptias appellant.* In cap.23 Matth. Hom. 75

SYNALOEPHE: συναλοιφή, *synaliphé*, vocalium commixtio, unio duarum syllabarum, quoad vocales in unam. Vox extracta à verbo συναλείφω, *synalipho*, simul ungo, commisceo, confundo. Nam ejus præt. medium est συνήλιφα, *synelipha*, atque hinc ablato augmento temporali fit *synalæphe*. Maximè locum habet in versu, cùm vocalis præcedentis dictionis, sive in eodem versu, sive in alio, à sequenti vocali eliditur: quod & in Authoribus sacris nonnunquàm observatur.

SYNAPTA: συναπτά, *synaptá*, vox hæc in Lexicis non habetur, sed in Hierolexico scribitur, atque à verbo συνάπτω, *synápto*, idest copulo, conjongo, adhæreo, concurro, provenire censetur. Ab hoc verbo græcè fit etiam *synaptos*, conjunctus, & *synapticos*, conjunctivus, atque, ut patet, *synapté*, si modo rectè formetur, connexionem, aut conjunctionem significabit. Synapta dicuntur preces, quæ in Græcorum Missâ concinuntur, pro Patriarcha, & Imperatoris salute. In earum conclusione omnis populus respondit, *Dominum rogemus*: & hinc fortè, quòd conjunctim respondeant, synapta vocatæ.

SYNASPISTA; συνασπιστής, *synaspistes*, qui alium protegit, à quo & vicissim defenditur. Nam synaspistæ commilitones dicuntur, mutuò se defendentes. Ejus vocis origo est à verbo συνασπίζω, *synaspizo*, contego, simul defendo, à *syn*, simul, & ἀσπίζω, *aspizo*, protego, defendo, præsertim clypeo, à Græcis ἀσπὶς, *aspis*, vocato: Synaspistæ in re literariâ dici possunt illi, qui earumdem opinionum sequaces mutuò se defendunt. Ut egregii synaspistæ sunt hæretici, dum contrà Catholicos res agitur: aliàs inter se mutuò acriter digladiantur, & fœdè sese dilaniare non verentur.

SYNATHRISMUS: συναθροισμὸς, *synathrismós*, congeries, congregatio. Est à præt. pass. verbi συναθροίζω, *synathrizo*, congrego. Ità vocatur apud Rhetores una ex sententiarum figuris, quæ est cumulus, & coacervatio dictionum res diversas significantium: quod fit aliquando singulis verbis, aliquando plurium verborum conjunctione. Talis figura, v.g., est in illis D. Pauli verbis, quibus plurima Gentilium scelera, Romanis scribendo, coacervat. Rom. 1. 29.

SYNAXIS: σύναξις, *synaxis*, congregatio, communio. Ità enim cum D. Thomâ communiter vocem istam interpretantur. Est à verbo συνάγω, *synago*, congrego; cujus secunda persona præt. pass. est σύναξαι, *synexa*, congregatus fuisti, quod ablato augmento fit *synaxa*, & inde synaxis. Habet ergo ex vi etymologicâ ferè idem cum *synagoga* significatum.

Sed

Sed significat etiam Eucharistiam: quia Christiani tempore persecutionum in domibus privatis ad cõmunionem,& Missam congregabatur. Quare significat etiam ipsam orationem,& Missæ celebrationẽ. Hac voce frequenter utitur Cassianus, signanter l.2. c.10,& c.11. & alibi. Ejus autem Annotator ait, *Cùm monachi conveniebant it conventus synaxis dicebatur: & à Latinis collecta, conventus, congregatio solemnitas, aut celebritas vocatur.* Tali significato, etiam pro oratione, & Missæ celebratione frequens illa vox apud Scriptores Ecclesiasticos. Verbum *synago* etiam est concilio: quo sensu quoque potest Sacramentum Eucharisticum designare, in quo Fideles communicant, ad quod peragendum congregantur, cujus sumptione mutua charitas fovetur,& animi conciliantur. Ex triplici quippe significatione, quam habet hoc Sacramentum, nempe respectu rei præteritæ, rei futuræ, & rei præsentis, hæc ultima præsertim tale nomen ipsi tribuit. Sic-
3.c.73.a. 4.c. que docet D.Thomas: *Aliam significationem habet respectu rei præsentis, scilicet ecclesiasticæ unitatis, cui homines aggregantur per hoc Sacramentum, & secundùm hoc nominatur communio, vel synaxis.* Unde pater quòd vox *synaxis* ad hoc sit instituta, ut talem Fidelium congregationem, in Fidei, & Charitatis unitatem, significet: adeòque potiùs congregationem, seu unitatem denotat animorũ, quàm hominum per præsentiam corporalem coogregatorum collectionem. Præterea quia ipsi Christo, ejusque non solùm humanitati, sed & Deitati communicamus,& aggregamur. Sicuti dicit Damascenus, quòd vocetur communio: *ea communicamus per*
l.4. Orthod.fid c.14. post med. *ipsum Christi & quia participamus eius carne, & deitate, & quia communicamus, & unimur ad invicem per ipsum.* Ad quorum significationem, quòd Ecclesia per talem unitatem ex diversis Fidelibus formetur, assumitur pro materia panis,& vinum: *sicut panis conficitur ex diversis granis, & vinum*
D.Th.3. q.74.a.1. c. *fluit ex diversis uvis.* A secundâ personâ dicti præt. pass. quæ est *συνῆκται, synekte,* ut *συνακτήρια, synacterion,* accumulatio, alias collecta: prout in Codice,
l.Hæretici 14.C. *Hæreticis synacteria, seu collectas, facere non possunt, aut parva synaxes, aut synodos, aut ordinationes,*&c.: synacteria ergò sunt collectæ, seu conventicula, in quibus simul colliguntur.

SYNCATEGOREMA: *συγκατηγόρημα, syncategorema,* latinè, propter *η, eta,* vocalem longam, penultimâ productâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, accentus in antepenultimâ collocetur. Idiomate nostro consignificatio, aut consignificans, verti potest, à verbo *συγκατηγορέω, syncategoreo,* consignifico, quòd componitur ex particulâ *syn,* simul, & verbo *κατηγορέω, categoreo,* significo, prædico. Hinc dicitur terminus *συγκατηγορηματικός, syncategorematicòs,* syncategorematicus, p.b., consignificativus: dicitur que apud Dialecticos qui per se nihil, nisi imperfectè significat, sed adjunctus alteri termino tribuit illi certum significandi modum. Veluti vox omnis, nullus: quibus etiam addunt nonnulli adverbia, relativa, obliquos. Sed rectiùs dicitur quòd adverbia non sint termini: sed potiùs tenent se ex parte terminorum, & ordinariè ipsum prædicatum afficiunt. Idem ferè de obliquis dici potest. Relativa verò, cùm significent id quod referunt, & eandem habeant cum voce relatâ significationem, potiùs termini categorematici dicendi sunt. Sic & adjectiva, juxtà communiorem contrà Hurtadum. Nam v.g. vox albus absolutè albedinem significat, etsi cum substantivo conjuncta perfectiori gaudeat significatione. Dicitur etiam infinitum syncategorematicũ illud quod dicit entitates partim existentes, partim possibiles. Entitates actu existentes possunt terminum habere, non tamen determinatum, ultrà quem non possint augeri: possibiles verò infinitæ debent esse. Cùm enim entitates actu existentes in infinito syncategorematico semper possint augeri, si possibiles essent finitæ, aliquando tandem existentes augeri non possent. Cùm aliàs, ut supponitur, possit illa multitudo in infinitum augeri, etsi non possit esse infinita. Cur autem tale infinitum syncategorematicum vocetur, in voce *categoria* expositum fuit.

SYNCELLITA: *συγκελλίτης, synkellites,* p.l., qui eandem cellam inhabitat. Hac voce utitur Cassianus partim græcâ, partim latinâ: compositâ scilicet ex sæpius dictâ particulâ *syn,* simul, & dictione *cella.* Ità verò dicit Collator ille, de Finu, hii abbatis humanitate loquens: *Ut nos tamquam pristinos syncellitas cella sua, quam in extremâ horti parte construxerat, honoravit hospitio.* Ubi Annotator Coll.l.20. c.1. ait, quòd apud Zonaram, & Cedrenum vocabulum syncellus, græcè *σύγκελλος, syngellos,* frequenter occurrat. Syncellus enim non ea erat dignitas in Ecclesiâ græcâ, unde & protosyncellos, ut suprà fuit explicatum.

SYNCHRONUS: *σύγχρονος, synchronos,* p.b., contemporaneus, à dicto *syn,* simul, & *χρόνος, chronos,* tempus. *συγχρονισμὸς, synchronismòs,* verò est ejusdem in tempore concursus, qui & latinè synchronismus dici potest. Sic à Chronologis aliqui Prophetæ dicuntur synchroni: quia eodem tempore prophetaverunt. Sicut Abdias,& Michæas, qui sub eodem rege Joathan prophetico munere functi sunt. Ità quoque Job ex parte fuit Moysi synchronus: cùm anno Moysis 75, ut volunt Hebræi, vitam cum morte commutarit.

SYNCHYSIS: *σύγχυσις,* p.b., confusio, ordinis turbatio, mixtio. Fit à verbo *συγχύω, synchyo,* confundo, tumultuor, perturbo. Synchysis dicitur à Quintiliano mixtura verborum, species nempe hyperbati, ex omni parte confusi, atque pro consternatione reperitur. Talis hyperbati species sæpiùs L.8.c.1. etiam in sacris observatur Authoribus.

SYNCLERUS: *σύγκληρος, synkleros,* p.l., malè ab aliquibus *synclirus,* quamvis græcè cum *η, gamma,* scribatur. Est consors, à *syn,* simul, & *κλῆρος, cleros,* sors: aut à verbo *συγκληρόω, synkleróo,* simul sortior. Synclerononius verò, p.b., græcè *συγκληρονόμος, syncleronomos,* cohæredem significat, à voce *cleronomos,* idest hæres. Sic in Textu græco dixit Rom. 8. 17. Apostolus *Cleronomi Dei, & syncleronomi Christi,* quod Noster legit, *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.* Istæ voces etiam apud aliquos Latinos observandæ.

SYNCLETICUS: *συγκλητικός, syncleticòs,* p.b., senator. Oritur ista vox à verbo *συγκαλέω, syncaléo,* convoco, cujus tertia persona præt.pass.est *συγκέκληται, syncecletæ,* convocatus fuit, & hinc ablato augmento syllabico fit *σύγκλητος, syncletos* (latinè syn-

syncletus, p.l., diceretur) idest senatus, senatorius, ordo, concio, quasi convocata: ex quo formatur ulterius *syncleticus*. Jo. Cass. refert sententiam S. Basilii de quodam senatore, aliqua propria sibi retinente: *& syncleticum*, inquit, *perdidisti, & monachum non fecisti*. Ubi Annotator ait, *syngleticós*, latinè senator. Videatur etiam Baronius in Martyrol. notis,

Coll. l. 7. c. 10 · S. Laudit. b.

SYNCOPE: συγκοπὴ, *syngopé*, p.b., concisio. Est à verbo συγκόπτω, *syngópto*, concido, contundo, ferio. Syncopa dicitur affectio deliquio similis, quæ nonnunquàm accidit, quando propter vehementē passionem spiritus intercluduntur, & quasi conciduntur. Sic accidit reginæ Esther in præsentiâ regis Assueri, eam minacibus oculis intuentis. Syncope à Grammaticis vocatur alicujus literæ, aut syllabæ in medio dictionis concisio. Ut si dicatur *extinxem*, pro *extinxissem*. Quod & in sacris Authoribus occurrit. Verbum syncopo quoque pro incido apud aliquos reperitur.

SYNCRASIS: σύγκρασις, *syngrasis*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus in antepenoltimâ collocetur. Est commixtio, contemperatio, à verbo συγκεραννύω, *syngerannyo*, commisceo, contempero: cujus secunda persona præt. pass. est συγκέκρασαι, *syngecrasæ*, & hinc ablato augmento fit *syncrasis*. Est autem, ut ait Damascenus, unio secundùm compositionem, extremis nempe integris remanentibus: ut est unio inter animam, & corpus. Quod genus unionis omnes Patres asserit in Christo concedere: cùm crasim, seu mixtionem, aut temperationem multi negent. Nam in hac extrema sæpè confunduntur, ut elementa in mixto. Non sic autem in Christo, in quo (impio Eutyche semper impiè reluctante) remanet post unionē natura divina, & humana. Et hoc est quod dicit S. Pater: *Secūdum compositionem autem unio est, in adinvicem partium sine exterminatione circumincessio, ut in animâ scilicet & corpore, quam unionem quidam & syncrasim, idest commixtionem, seu contemperationem vocarunt, vel connaturationem. Secundum autem quod quidam Patrum craseos (idest mixtionis, seu temperationis) nomen in eo quod secundum Christum mysterio non suscipiunt, secundum compositionem, aut unionem omnes.*

I. Tog. c. 9.

SYNCRISIS: σύγκρισις, *syngrisis*, p.b., quamvis eam producens non esset improbandus, cum prima in *crisis* aliquando sit longe. Malè tamen ab aliquibus *syngrisis* latinè scribitur. Nam hæc est particularis Græcorum pronunciandi modus, ut κ, *cappa*, post γ, *gamma*, pronuncietor ut *gamma*, & illud *gamma*, ut ν, *ny*, efferatur. Syncrisis autem est comparatio, assimilatio: à verbo συγκρίνω, *syngrino*, cōparo. Accipitur etiam pro consensu, seu sensu uniformi, à *syn*, simul, & *crisis*, judicium. Ità Magri S. Petri Chrysologi verba intelligit: *Morbus igitur latebat occultus, per quem omnium secreta medullarum, & venarum meatus in ipsorum vitalium tendebant exitium & quamdam syncrisim in omnibus generavant internis. Venit lex, quæ vulnus proderet, & tandem vetusto languori supernum advenire medicum nunciaret*. Syncrisis ergò hìc potest intelligi partium corporis malè affectarum cōsensus, aut omnium membrorum crisis, quæ tandē vicinam denunciaret salutem. Syncrisis etiam est

In Hierol. · Serm. 112

figura rhetorica, quæ aliàs antithesis appellatur.

SYNDICUS: σύνδικος, *syndicos*, p.b., simul judex, seu qui eandem causam defendit. Est enim à sæpissimè dicto *syn*, simul, & δίκη, *dike*, causa, lis. Hinc syndici dicebantur illi, qui à singolis urbibus, ad causam unius provinciæ tuendam, mittebantur. Et syndicus etiam nunc dicitur, qui procuratoris, aut sollicitatoris fungitur officio. A *syndicos* fit syndicatus, pro censura, & novo alicujus rei judicio.

SYNECDOCHE: συνεκδοχὴ, *synecdoché*, p.b., intellectio, comprehensio, secundòm aliquos conceptio. Hinc *synecdochicūs*, idest per synecdochen, seu comprehensìm. Dicitur à particulà *syn*, simul, & verbo ἐκδέχομαι, *ecdéchomæ*, recipio, ex aliquo capio: ità ut synecdoche dicatur, eò quòd ex aliquo simul capiatur, seu intelligatur. Sic appellatur unus à tropis rhetoricis, in quo nomen partis ad totum significandam, aut contrà nomen totius ad partem significandam transfertur. Addunt aliqui etiam, quando ex antecedentibus consequentia intelliguntur: ut vixerunt, pro mortui sunt. Ideò ergò synecdoche dicitur, quia ex uno simul aliquid capitur, aut intelligitur, ut ex parte totum. Synecdoche præterà est una è figuris rhetoricis verborum, quæ fiunt per detractionem, videlicet illa in quâ subticetur aliquod verbum satis ex cæteris intelligendum. Synecdoche tam tropus, quàm figura frequens est in Scripturis. Nam sæpè v. g. per aliquas gentes Palæstinæ vicinas omnes Gentiles. Ità ut cùm Prophetæ Idumæos, Moabitas, Ægyptios, & alias nationes circumvicinas subigendas prænunciant; omnes Gentiles à Christo superandos, & omnes nationes ad eum convertendas prædicant. Ità ex parte totum intelligitur, cum aliquo majore numero neglecto ponunt minorem plenum, & rotundum. Sicque 70. seniores pro 72, sicuti passim 70 Interpretes pro 72 proferuntur. Nonnunquàm etiam ex toto pars intelligitur, præsertim in numero annorum, & dierum exprimendo. Ità notavit ex Ticonio Augustinus frequenter in S. Textu occurrere: *Tropus*, inquit, *synecdoche aut à parte totum, aut à toto partem facit intelligi, sicut unus Evangelista post dies octo factū dicit, quod alius post dies sex, quando in mōte Discipulis tantum tribus præsentibus, facies Domini ut sol resplenduit, & vestimenta ejus sicut nix. Utrūque enim verum esse non posset, quod de numero dierum dictum est, nisi ille qui dixit, post dies 8 intelligat partem novissimam diei, ex quo id Christus prædixit futurum, & partem primam diei, quo id ostendit impletum, pro totis duobus, atque integris posuisse. Is verò qui dixit post dies sex, integros omnes & totos, sed solos medios computasse*. Sic ait synecdochicè dictum quòd Christus fuerit tribus diebus, & tribus noctibus sub corde terræ, & legitimos, seu aliquos numeros præcipuos pro universo tempore poni. Atque septies in die laudem dixi tibi, nihil aliud esse quàm, semper laus ejus in ore meo. Synecdoche figura etiam in Scripturis potest observari.

Luc. 9. Matth. 17. · Aug. l. 3. de Doctr. Christ. c. 35.

SYNEDRIA: συνεδρία, *synedria*, latinè penultimâ correpta efferri deberet, nisi græcus accentus ex usu retineatur. Est consessus senatorum, ac judicum, concilium, conventus, ab eadem radice quâ synedrium, de quo posteà. Unde σύνεδρος, *synedros*,

dros, qui latinè ſynedrus (in proſâ, p.b.) dici poteſt, denotat confeſſorem, aſſeſſorem, eum qui in eâdem ſede manet, contubernalem, ſenatorem, & conſiliarium. Quinimò pro animæ conſiliario, & patre ſpirituali accipi perhibetor.

I. SYNEDRIUM: *συνέδριον*, *ſynédrion*, p.b., concilium, conſeſſus, conventus, curia. Ejus origo eſt à *σὺν*, *ſyn*, ſimul, & *ἕδρα*, *hédra*, ſedes: & ex
סנהדרין hoc græco vocabulo factom eſt hebraicnm *ſanedrim*, ſeu, ut habet Buxtorfius *ſanbedrin*, ſenatus,
ſanbedrin. inquit, magnus Hebræorum, ſenatores prætorii magni Hieroſolymitani 70 judicum. Duplex antem
In Lex. Rabbin. apud Hebræos erat concilium, ſeu tribunal, majus, & minus. Minus fuit à Moyſe inſtitutum ex conſilio Jethro ſoceri ſui, qui etiam dicitur Moyſis cognatus. Hic enim cùm ejus uxorem, & filios reduxiſſet, & ipſum à mane uſque ad veſperam, ut populum judicaret, ſedentem, & ſine requie diſceptationibus ſedandis incumbentem vidiſſet, ne ſtulto labore, dum ſolus non poterat onus tale ſuſtinere, ipſe & populus conſumeretur; dixit ei: *Pro-*
Ex. 18.21. *vide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam: & conſtitue ex his tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui judicent populum omni tempore. Quidquid autem majus fuerit referant ad te, & ipſi minora tantummodò judicent: leviuſque ſit tibi partito in alios onere.* Quod & Moyſes fecit, ſui ſoceri conſilium ſecutus. Poſt introitum in terram promiſſionis, loco illorum tribunorum, & decanorum, in ſingulis civitatibus judices inferiores conſtituti fuerunt, qui ex officio controverſias dirimebant, erantque numero 23, à quibus in difficilioribus ad majus appellabatur cōſilium Jeroſolymis collectum. *Si difficile & ambi-*
Deut. 17. 8. *guum apud te judicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſam, & cauſam, lepram, & lepram, & judicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Venieſque ad ſacerdotes levitici generis, & ad judicem, qui fuerit illo tempore.* Ità fiebat appellatio ab iſtis minoribus conciliis ex omnibus Judææ civitatibus, ad majus Jeroſolymitanum, in quo Pontifex præſidebat, vocabaturque ſanedrim, ſeu ſynedrion, ex 70 perſonis, præter Pontificem, conſlatum. Tanta erat hujus ſynedrii judicio acquieſcendi obligatio, ut pœna mortis pervicaci infligeretur. Huic ſynedrio Iſraëlitici populi, ſuper manna cibo leviſſimo nauſeantis, carnemque concupiſcentis, murmur, & fletus occaſionem dedere. Nam Moyſes, hominum etſi mitiſſimus, graviter indignatus, rogavit Dominum ut à tanto populi duræ cervicis ſuble-
Num. 11. 14. varetur onere. *Non poſſum*, inquiebat, *ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia gravis eſt mihi.* Vitæ tantis laboribus afflictæ mortem ipſam præferebat, ne tantis afficeretur malis. Ità quippe anxietate, & moleſtiâ veri principes vexantur, qui ſedulò, & ſeriò populi bonis invigilant, & incumbunt. Exaudivit autem Dominus ſervum ſuum Moyſem, in omni domo ſuâ fideliſſimum, & dixit:
v. 16. *Congrega mihi 70 viros, de ſenibus Iſraël, quos tu noſti, quòd ſenes populi ſint, ac magiſtri: & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, facieſque ibi ſtare tecum, ut deſcendam, & loquar tibi: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis, ut ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graveris.* Sic ergò illi judices inferiores, ſoceri conſilio ſtabiliti, non ſufficiebant: ſed etiam ad majora judicanda, in populo tam numeroſo, fuit opus ſeniorum auxilio. Hi dicuntur 70 numero rotundo, ſeu per ſynecdochen, pro 72. Seni etenim ex 12 tribubus fuerunt aſſumpti. Sicuti dicuntur 70 Interpretes: cùm 72, ab Eleazaro Pontifice ad Philadelphum miſſi, fuerint electi. Moyſes autem conquerebatur ſe ſolum onus populi ſuſtinere non poſſe: tùm quia, ut diximus, minores judices minora judicabant: tùm quia in forenſibus tantummodò negotiis, & civili adminiſtratione Moyſen adjuvabant. Cùm aliàs ipſe ſolus in ſpiritualibus, Deum conſulendo, controverſias Legis enodando, populum docendo, curam ſuſtineret. Adductis igitur ad oſtium Tabernaculi fœderis 70 ſenioribus deſcendit Dominus per nubem, *auferens de ſpiritu, qui erat in Moyſe, & 70 viris.* v. 25.
Iſta verò ſpiritus ablatio non fuit cum ſpiritus Moyſis diminutione: ſed, ut exponunt Interpretes, ſicut ab unâ candelâ lumen auferri dicitur, dum accenduntur aliæ ex eâ, abſque prioris luminis diminutione.

Qualis autem fuerit iſte ſpiritus, ſatis explicat S. Textus fuiſſe prophetiæ ſpiritum, tum proprié, & ſtrictè dictæ, quâ occulta, & futura pandun- 2.
tur, ac prænunciantur: tum latè ſumptæ, quâ divinæ laudes aptè concinnuntur, & divina myſteria exponuntur. Hæc enim dona etiam prophetiam vocari, ſuo loco demonſtratum fuit. Talem prophetiæ ſpiritum ſemper in eis remanſiſſe aſſerit noſter Textus: quidquid alii nonnulli videantur contrarium innuere. Ib.
Ex hac ergò 70 ſeniorum electione magnum Judæorum ſynedrion, quod terrâ promiſſionis obtentâ in loco à Domino electo congregabatur, deſumpſit originem. Ab hoc nulla dabatur tergiverſatio, nulla dubitatio, appellatio nulla: ab hoc decidebantur omnes controverſiæ difficiliores, ad mores & juſtificationes, ad Legem & Fidem ſpectantes. Ità poſteà, regnante piiſſimo rege Joſaphat, cùm penè utrumque concilium collapſum eſſet, non ſolùm in cunctis civitatibus Juda, terræ judices ab ipſo ſtatuti ſunt; ſed etiam in Jeruſalem ſynedrion feliciter fuit inſtauratū. Oſtendit etiam ſacer Textus circà quæ eorum judicium, & authoritas verſari deberet: *Ubicumque quæſtio* 2. Par. 19. 10.
eſt de lege, de mandato, de cæremoniis, de juſtificationibus. Nam aliæ controverſiæ ad Fidem, aliæ ad præcepta moralia, judicialia, & cæremonialia ſpectabant. De præſide verò hujus ſupremi concilii ſubjungit: *Amarias autem ſacerdos, & Pontifex veſter, in his quæ pertinent ad Deum præſidebit.* v. 11.
Ex hac veteris Teſtamenti praxi, ut hoc obiter dicam, ſatis patet non ipſam Legem, aut Scripturam, ſed ipſum concilium, aut ſummum Pontificem, controverſiarum omnium, etiam Fidei, judicem fuiſſe infallibilem. Ità quoque, immò à fortiori, in Eccleſiâ Catholicâ contingit, in quâ tot Fidei controverſiæ ab ipsâ Scripturâ non deciduntur. Aliàs cur hæretici ſunt adeò pervicaces, ut ſub tali judice omnes controverſias, ſecundùm ipſos, dirimente ſic inter ſe diſſentiant? Abſurdius no-

nobis obtrudunt Anglocalviniſtæ, & Arminiani, pro talium controverſiarum judice, principem politicum, aut ſecularem magiſtratum: & ſtultiùs ad privatum cujuſque ſpiritum, etiam plebeii, & idiotæ, recurrunt Puritani, Gommariſtæ, & alia ſimilia hæreſum monſtra, quæ palus ſtygia noſtro ævo nobis eructavit. Quòd autem apud Hebræos Fidei controverſiæ à ſummo ſacerdote deciderentur, patet ex verbis ſupracitatis: cùm iſtæ maximè pertineant ad Deum. Et ſicut apud nos unus è præcipuis Fidei articulis eſt de Chriſti Incarnatione; ſic apud Judæos primarius erat de Meſſiâ venturo. In cujus tamen controverſiâ Herodes ille Aſcalonita, Hebræorum moribus, & legibus ſatis imbutus, ob Magorum adventum, & Meſſiæ ortum annunciatum, ipſo & omni Jeroſolymâ turbatâ, non tam Scripturam conſuluit, quàm ipſum ſynedrium.

Matth. 2. 4. *Congregans enim omnes principes ſacerdotum, & ſcribas populi ſciſcitabatur ab eis, ubi Chriſtus naſceretur*. Hoc quoque concilium, quamvis in principio ex cujuſque tribus ſenioribus cōflaretur, paulatim ex ſacerdotibus pro majori parte coadunabatur. Hujus autem concilii locus, anteqnàm Jeruſalem in regni caput aſſurgeret, veriſimiliùs fuit ubi arca fœderis conſervabatur: putà in Galgalis, in Silo, in Nobe, in Gabaon. Sed poſteà in Jeruſalem translatum, de cujus loco dicitur, dum de

1.Par.26. 15. templi janitoribus ſermo habetur: *Obededom verò & filius eius ad Auſtrum in quâ parte domus erat ſeniorum concilium*. Hebraicè dicitur *beth haaſuppim*, ideſt, domus conciliorum: quamvis *aſuppim*,

בית האספים à radice *aſaph*, congregavit, ſignificet ſecundùm alios collectas, aut res congregatas. Septuaginta vocem hanc hebraicam ex parte retinentes legunt, κατέναντι οἴκου ἀσαφὶμ, *catenandi tou aſaphim*, ideſt, è regione domus aſaphim. Hoc eſt illud concilium, quod Chriſto à Judæis comprehenſo, tamquàm de re maximi momenti judicaturum, congregatum eſt, ut illum morti traderent. Cujus pars maxima, ſi non omnes, invidiâ, malitiâ, hypocriſi prædita, in tam ſolemni judicio, ut innocens damnaretur,

Matth.26 59. falſos teſtes inquirebat. *Princeps autem ſacerdotum, & omne concilium quærebant falſum teſtimonium contrà Jeſum, ut eum morti traderent*. Ubi in Textu græco dicitur, τὸ συνέδριον ὅλον, *to ſynedrion holon*, totum ſynedrium. Ad hoc concilium rapti ſunt Petrus, & Joannes, & poſteà Stephanus, & alii Apoſtoli. Nam in Actibus Lucas, qui græcè ſcripſit, in autographo ſynedrium vocat illud concilium, in quo ſtetit, & martyrium perhibuit ſanctus ille Protomartyr: quod juxtà ſolitum ex 12 tribuum principibus, ex 24 principibus claſſium ſacerdotalium, juxtà ephemerias à Davide ordinatas, & aliis Synagogæ proceribus, præſertim Scribis, conſtabat. Etſi Joannes Annius, & Lucidus ex ſolis principibus è tribu Juda oriundis conflatum fuiſſe, & Abulenſis ex ſolis ſacerdotibus conſtaſſe, fuerint arbitrati.

SYNEPHEBUS: συνέφηβος, *ſynéphebos*, latinè penultimâ longâ, etſi græcus accentus collocetur in antepenultimâ. Itâ dictus æqualis, unà pubeſcens, pueri, qui unà adoleſcunt. Vox eſt formata à toties dicto *ſyn*, ſimul, & *ephebos*, pubes, adoleſcens, de quo ſuo loco. Synephebi erant, aut falſtem fuiſſent Aſcanius Æneæ, & Aſtyanactes Hectoris & Andromachæ filius, prout hæc Aſcanio dicebat: *Et nunc æquali tecum pubeſceret ævo*. Eò Æneid. l. 3. magis ſynephebi fratres gemelli, ut Eſau & Jacob, & alii. Vox iſta etiam in ſacris Authoribus annotanda.

SYNESIS: σύνεσις, p. b., intellectus, prudentia. Oritur à verbo συνίημι, *ſyniemi*, intelligo, compono: cujus ſecunda perſona præt. paſs. συνεῖσαι, *ſyniſai*, à quâ ablato augmento temporali ſyneſis erumpit. Intellectus in ſacro Textu etiam ſyneſis à 70 dicitur, & ab Hebræo *ſechel*, à radice *ſachal*, שכל sechel. intellexit. Ut in illo loco, *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*; 70 legunt, σύνεσις δὲ ἀγαθὴ, שכל *ſyneſis dè agathè*, intellectus autem bonus: & He- ſachal. braicus habet *ſechel tov*, intellectus bonus. Syne- Pſ. 110. 10. ſis ergò, cùm intellectum ſignificet, poteſt primò accipi pro ipsâ potentiâ intellectivâ, quę ipſum intellectum comprehendit agentem, & poſſibilem. Qui ex communi recentiorum ſententiâ inter ſe non diſtinguuntur; & eò magis, ſi ſecundùm plauſibiliorem, & probabiliorem opinionem potentiæ realiter ab animâ non diſcriminentur. Secundò ſicut intellectus, itâ & ipſa ſyneſis pro unâ ex virtutibus enumeratur intellectualibus. Ariſtoteles enim 3 habitus animæ, vel potiùs habitum intellectus, in cognitionem veram inclinantem, prout à facultate diſtinguitur, diviſit in intellectum, ſcientiam, ſapientiam, prudentiam, & artem. Hunc intellectum perperàm aliqui Philoſophi cum ipsâ potentiâ confundunt intellectivâ. Intellectus enim in hac diviſione eſt habitus acquiſitus, qui, ut ait Albertus, 6. Eth. tract. 2. c. 18. eſt habitus primorum principiorum, ſeu quo intellectus diſponitur, & promptus redditur, ut benè verſetur circà principia univerſaliſſima, quæ ſunt intellectui evidentiſſima. Adeòque hic habitus, propter ſuam univerſalitatem appellatur intellectus. Sicut ipſa potentia intellectiva influit in actus omnium ſcientiarum, ſic aliquo modo influit iſte habitus in eoſdem. Quia cùm illa quæ ſunt evidenter nota negantur, ad ipſins actus reducuntur. Virtus autem dicitur iſte habitus, quia facit facultatem benè operandi, etſi non faciat ex ſe uſum bonum, quod ad partis appetitivæ virtutes pertinet. In hoc autem conſiſtit facultas benè operandi in intellectu: quia per hunc habitum, ut ait D. Thomas, *Intellectus ſpeculativus perficitur, ad conſiderandum verum, hoc enim eſt bonum opus ejus*. Verum 1.2.q.57. a.1. autem aliud eſt per ſe notum, aliud per alterum notum. Quod eſt per ſe notum ſe habet ut principiū, & principiū dici ſolet, cùm ſtatim ab intellectu percipiatur. *Et ideò habitus perficiens intellectum ad* D.Th. ib. *hujuſmodi veri conſiderationem vocatur intellectus, qui eſt habitus principiorum*. Itâ igitur eodem modo, quo talis habitus intellectus dicitur, etiam ſyneſis, quæ intellectum ſignificat, nuncupari poteſt. Syneſis tamen apud ſacros Doctores latinos, & ſcholaſticos nec primo, nec ſecundo modo, ut intellectum ſignificat, ſolet accipi. Sed potiùs pro unâ ex virtutibus prudentiæ annexis: cùm etiam ſyneſis prudentiam ſignificet, ſaltem lato modo. Cum enim virtutes cardinales ſuas habeant partes integrantes, ſubjectivas, & potentiales; itâ etiam prudentia. Hujus enim partes potentiales, tamquàm virtutes ſuæ principaliori ſecundariæ aſſignan-

gnantur, eubulia, synesis, & gnome. Nam, ut docet D.Thomas, *virtuti quæ est benè præceptiva scilicet prudentiæ, tamquàm principaliori adjunguntur.* Partes enim potentiales virtutis, ut alibi dictum est, *dicuntur virtutes adjuncta, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus, vel materias, quasi non habentes totam potentiam principalis virtutis.* Illæ tres virtutes circà secundarios actus versantur: sed prudentia circà principalem actum, qui secundùm D.Thomam est benè præcipere, se exercet. Inter istas virtutes, de quibus suo loco, synesis potest dici virtus benè judicativa circà particularia operabilia, circà quæ etiam est prudentia: & qui hanc possident, ut ait Doctor Angelicus, dicuntur in græco συνετοὶ, *syneti*, ideft sensati, vel εὐσύνετοι, *eusyneti*, id est homines boni sensus. Sicut è contrario qui carent hac virtute ἀσύνετοι, *asyneti*, ideft insensati vocantur. Infert autem S.Doctor esse virtutem ab aliis distinctam: quia sunt aliqui benè consiliativi, qui græcè dicuntur εὔβουλοι, *eubuli*, qui non sunt benè judicativi, seu ensyneti: *Oportet autem quòd secundum differentiam actuum, qui non reducuntur in eandem causam, sit etiam diversitas virtutum. Manifestum est autem quòd bonitas consilii, & bonitas judicii non reducuntur in eandem causam.* Secundùm eandem doctrinam synesis à prudentià distinguitur, cùm aliquando id quod benè judicatum est non rectè mandatur executioni, quia non benè præcipitur, quod pertinet ad prudentiam. Sicque synesis sine prudentià reperitur. Etsi verò synesis dicatur à Philosopho inesse aliquibus à naturà, non tollit ab eà rationem virtutis. Nam solùm intelligit Philosophus, quòd synesis insit aliquibus à naturà radicaliter: quia virtus cognoscitiva nonnullis est benè disposita ad recipiendum res secundùm quod sunt. Aliqui tamen asserunt illarum trium virtutum habitum à prudentiæ habitu non esse distinctum. Ità probat Giraldus l.6.q.15. & suffragatur Lessius, asserens probabilius esse ipsam prudentiam inadæquatè consideratam, nempe ut se ad hanc, vel illam functionem extendit.

1.2.q.57. a.6.c. — 2.2.q.48. a.1.c. — 2.2.q.51. a.3.c. — D.Th. ib. — 6.Eth.c. 11. — Less. de Just.& jure l.1.c.2. d.3.

SYNESIUS: Συνέσιος, *synésios*, p.b., intelligens, prudens, peritus, judiciosus, &c. Adjectivum est à dictà voce *synesis* efformatum. Aptissimè convenit Synesio Cyrenensi, celeberrimo sui ævi Philosopho christiano, qui etsi tantà doctrinà præditus, ne ad episcopatum promoveretur, variis criminibus se infamare conatus fuit. Floruit ad annū Christi 410.

SYNGNOME: συγγνώμη, venia, pœnæ mitigatio. Est à verbo συγγινώσκω, *syngnosco*, ignosco. Syngnome ad virtutes prudentiæ potentiales reducitur. Nam sub ipsà gnomê continetur: seu est ipsa gnome in legibus pœnalibus, cùm hæc in omnibus legibus judicet ex altiori consideratione. Sicque omnis syngnome est gnome, sed non è contrà. Lex est v. g. ut approximatis civitati hostibus nemini portæ pandantur. Accidit ut multi cives, urbi tuendæ necessarii reperiantur extrà portam. His gnome judicat, per altiora principia, portas esse aperiendas: sed hîc non invenitur syngnome. Alia lex universè præcipit, ut qui occidit occidatur: quis cum moderamine inculpatæ tutelę invadentem occidit, Vir æquus per gnomen, & syngnomen judicabit, hunc esse absolvendum. Ideò hæc virtus, ut innuit Lessius, vocatur syngnome, quia contrà legis verba, sicuti gnome, rigorem legis, & pœnas moderatur.

Ibid.c.2. d.3. n.15.

SYNGRAPHA: συγγραφὴ, *syngraphé*, p. b., meliùs quàm syngraphū, historia, compositio, scriptio à Cicerone nuncupata. Oritur à verbo συγγράφω, *syngrápho*, conscribo, ideft compono historias, vel poëmata, item scripto caveo ab aliquo. Syngrapha, seu syngraphum, ordinariè pro chirographo accipitur, atque pro stipulatione, cautione, obligatione in scriptis, etsi non reciprocà. Atque in hoc sensu præsertìm in materià de contractibus à Doctoribus sumi solet. Rectè deducitur à *syn*, simul, & γράφω, *grápho*, scribo, quando contrahentes simul eandem schedulam subscribunt. Est enim schedula quædam facta manu contrahentium, vel etiam aliorum, quos contrahentes elegerint, ad servandam Fidem, & obligationem pactorum in eà contentorum. D. Jo. Chrys. de antiquorum nuptiis, bonà fide, sine tot cautelis, & conditionibus celebratis loquens, ait: *Nam syngrapha, & instrumenta, & conditiones illa ridicula?*

Hom. 56. in c. 30. Gen.

SYNOCHE: συνοχὴ, *synoché*, p. b., imbecillitas, turbatio, solicitudo, complexus, coarctatio, anxietas, cohærentia, series. Ejus origo est à verbo συνέχω, *synécho*, contineo, constringo, cogo, connecto: & si ejus præteritum medium formaveris, faciliùs hujus vocis immediatam originem cognoveris. Hinc *synoché cardias* græcè est coarctatio, & anxietas cordis: atque synochos continens, seu continua, febris est ex sanguine abundante fervefacto, & in bilem transeunte. Quælibet autem febris continua συνεχὴς, *synechés*, à Græcis appellatur. Talium vocum intelligentia etiam ad aliquos Authores sacros faciliùs intelligendos nonnullum juvamen est allatura.

SYNODICUS: συνοδικὸς, *synodicós*, p.b., græcè dici potest, etsi non facilè reperiatur. Significat aliquid ad synodum pertinens: ut potè adjectivum formatum à voce *synodos*, vel à dictione συνοδία, *synodia*, comitatus, colloquium, congressus. Unde synodicus de rebus ad synodum, comitatum, & colloquium spectantibus dici potest. Synodicum verò, aut synodaticum in lib.3. Decretalium, est ecclesiastica contributio pro synodi celebratione Episcopo solvenda.

Cap.Olim, de Censib.

SYNODION: συνόδιον, p.b., novilunium, quod & synodos, ideft coitus, seu congressus dicitur ab Astrologis. Tunc enim in eodem signo, & in eàdem plagà cum sole luna congreditur. Unde à dictà voce *synodicus* luna nova, & cum sole congrediens, *synodiké seléne* græcè nuncupata.

SYNODOEPOROS: συνοδοιπόρος, *synodipóros*, latinè penultimà correptà, etsi græcus accentus in eà ponatur. Est comes itineris socius: voce scilicet compositâ ex dicto *syn*, simul, & *hodiporos*, viator, qui & *hodites* dicitur ab *hodòs*, via, iter. Et hinc *synodites*, pro itineris socio, qui & simul viator: atque vox synodites hoc sensu pro religiosorum socio ab aliquibus usitata.

SYNODO: συνοδεύω, *synodéuo*, aliqui latinè à voce synodos formant verbum synodo, p. b., pro congrego. Scilicet eò quòd synodus sit congressus,

aut congregatio. Sed græcum *synodéuo*, potiùs neutrum est, atque pro concurro, tecum iter facio, aut congregor, effertur. Sic ergò dicemus quòd synodare conciliū generale ad S. Pōtificem pertineat, sed synodare in neutro, seu ad synodū ire, ad Episcopos, & alios jus habentes spectare, satis est manifestum.

SYNODOS: *συνῳδὸς, synodos*, ità græcè vocabulum oxytonum, sed latinè penultimâ productâ, significat consonum, consentaneum, concentorem, & simul canentem. Nam oritur à *syn*, simul, & *ᾠδὴ, odé*, cantio, cantus. Sic & *synodia* (quæ latinè synodia, p.b., diceretur, nisi græcus accentus retineatur) ab hac voce derivata, concinentia, aut simultanea tripudiatio intelligitur.

SYNODUS: *σύνοδος, synodos*, p.b., concilium, comitia, concursus, aut ex Gratiano, comitatus, vel cœtus. Ejus origo est à toties dicto *syn*, simul, & *ὁδὸς, hodós*, iter, unde aliqui synhodum scribunt cū aspiratione, quæ tamen in medio dictionis deperdi solet apud Græcos. Ità verò concilium dicitur, quia simul illuc pergitur, ut personæ deputatæ congregentur: adeòque est cœtus, quasi coitio, & conventus, quia simul veniūt. Hinc synodi dicta sunt Christianorum concilia, in quibus de rebus ad Fidem orthodoxam, & legem christianam pertinentibus, multa salubriter sancita. Sicut autem in supremo Judæorum concilio, seu synedrio, uti nuper vidimus, præsidebat summus Synagogæ Sacerdos; ità & in OEcumenicis Ecclesię synodis, debet per se, vel per suos legatos summus Pontifex præsidere. Sine ipso acephala sunt omnia concilia quantumvis generalia: quale fuit etiam concilium Basileense, saltem post Eugenii quarti inhibitionem. Et ità semper actum, ut ipse per se, vel per alios primam synodi legitimæ sedem occuparit. Prima synodus in Ecclesiâ, saltem plenariâ conciliorum formâ peracta, fuit illa Jerosolymitana, in quâ princeps Apostolorum præsedit, & decretum est non esse circumcidendos illos, qui ex gentibus ad Fidem convertebantur, nec Moysis legem à Christianis observandam. Sed tantùm præcepta ab idolothytis, sanguine, & suffocato abstinentia: ne idololatrarum viderentur sacrificiis participare. Et quia Judæi extremè sanguinem abhorrebant, esus sanguinis ad tempus vetitus fuit. Prohibita fuit etiam nominatim fornicatio: in quâ multi Gentiles culpam non agnoscebant. Pro circumcisione, & aliquibus observantiis legalibus, Petrus (eò quòd Claudius Imperator omnes Judæos Româ jusserat excedere, Jerosolymis tunc ad tempus degebat) hanc pronunciavit sententiam. *Nunc ergò quid tentatis Deum imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus*. Celebrata fuit hæc synodus anno à Christi passione 19, Claudii anno nono. Et hæc quidem fuit prima synodus, quæ plenariam, ut diximus, concilii formam præ se tulit. Cùm aliàs Glossa ordinaria tres alias ex Apostolorum Actionis colligat, & alii alias. Sicque prima esset de Matthiæ in Apostolum electione: secunda de Diaconorum, & signanter Stephani ordinatione; tertia jam dicta de circumcisione: quarta denique de legalium permissione. Præter has synodos apostolicas, octodecim concilia generalia, de quibus in voce *œcumenicus*, enumerantur. Quamvis alii in

Act.15.10 | Act.1. | Act.6. | Act.15.

numero dissentiant, & aliqua recenseant, quæ saltē in toto ab Ecclesiâ orthodoxâ non fuerunt approbata: sicuti aliquas synodos, inter œcumenicas annumeratas, pro generalibus non habent. Innumeræ verò synodi provinciales ubique terrarum, & gentium celebratæ fuerunt, quarum plures maximâ ex parte fuerunt à summis Pontificibus approbatæ. Juvat hîc quod aliàs innuimus repetere, absolutè quintam synodum generalem, quæ fuit Constantinopolitana secunda, sub Vigilio Papâ anno 553, authenticam fuisse, & legitimè à S.S. Pontificibus, ut Vigilius priùs egerat, approbatam: quamvis ejus occasione tanta incendia in Ecclesiâ Dei fuerint excitata. Sic, ut alios omittam, ab Oraculo vaticano Gregorius M. responsum dedit; *De illâ tamen synodo, quæ in Constantinopoli postmodùm facta est, quæ à multis quinta nominatur, scire vos volo, quia nihil contra quatuor sanctissimas synodos constituerit, vel senserit, quippe in eâ pro personis tantummodò, non autem de Fide aliquid gestum est, & de his personis, de quibus in Calc. concilio nihil continetur, sed post expressas synodos seu canones facta contentio, & extrema actio de personis ventilata est*. In hac enim quintâ synodo Theodorus Mopsvestiæ Episcopus hæreseos condemnatus est: et si D. Isidorus miris laudibus à doctrinâ, fide, moribus, eum extollat. *Theodorus*, inquit, *Mopsvestiæ urbis Episcopus, ità clarè copiosèque sanctâ doctrinâ refulsisse fertur, ut prædicaretur, si referre fas est, mille voluminum summam in græco conscripsisse, adversùs omnium hæreticorum errores. Hunc Acephalorum Episcopi in præjudicio Chalcedonensis concilii, Justiniano principe comportante damnare post mortem cum Ibâ, & Theodoreto Episcopis censuerunt. Dum constat eum laudabilium virorum testimoniis clarissimè Ecclesiæ doctorem fuisse*. Quibus Isidorus hæreticum hominem laudat, & synodum quintam ipsas falsæ damnationis insimulat. Et Theodorus quidem iste, ut etiam Isidori Annotator ait, à Theodoreto, Sozomeno, & Evagrio laudatur. Sed cùm à quintâ synodo, & à D. Gregorio l. 6. Epist. 195 damnetur; aliquibus minùs æquus Isidorus isti concilio œcumenico videri, atque Hispaniam in Africanorum sententiâ aliquo tempore permansisse, ex tam multis Isidori verbis ad defensionem trium capitulorum, à synodo quintâ damnatorum, inclinantibus, colligi posset. Nisi fortasse, ut ait Scholiastes ille, Isidorus hæc verba ex sui Victoris Tunnensis Chronico hauserit, quo Authore libens utitur. Vel certè serò ad Isidorum, & Hispanos pervenire potuit Constantinopolitanæ synodi approbatio à Romanis Pontificibus Vigilio, Pelagio, & Gregorio inprimis facta. Præsertim cùm ignorasse aliquanto tempore Hispania ejus synodi authoritatem potuerit in quâ noluisse adesse Vigilium Papam Romanum audivisset. Ità ille.

Ep.l.4.Ep 37. | De viris illust. c.4. | In Annot. Isidori.

SYNONE: *συνωνὴ, synoné*, p.l. coëmptio. Fit enim à *syn*, simul, & *ὠνὴ, oné*, emptio. Est ergò synone emptio simul plurium rerum, & verbum *synoneoma*, est coëmo, simul emo. Hinc *συνωνητὸν, synoneton*, formare licet, ut sit plurium rerum generalis emptio, & simul emptum, & simul venale sonet. Nam *ὠνητὸς, onetós*, venalis, emptus, pretio comparatus, latinè dicendus. Synone licita, ut res singillatim

tim debito pretio cariùs vendantur,sed monopolia, & pretia æquo majora in propolis vitanda.

SYNONYMIA: συνωνυμία, *synonymia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus ex usu licito retineatur. Est nominis communio, cùm eadem res diversis nominibus significatur: à *syn*, simul, & ὄνομα, *onoma*, nomen. Hinc & συνώνυμον, *synonymon*, dicitur, quod eandem rem, secundùm eandem rationem significat: ut ensis & gladius, vestis & indumentum. Nomina quæ de Deo dicuntur non sunt synonyma, quia aliàs esset mera nugatio, varia nomina illi attribuendo: cùm tamen in Scripturâ Deus aliquando multis simul insigniatur nominibus. Ità dicit
Cap.32.18 Jeremias: *Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi*, Et quidem de attributis negativis facilè est intelligere talia nomina non esse synonyma, cùm horum nominum diversæ sint, secundùm diversa significata, rationes. Idem planè de attributis relativis, cùm talia nomina diversos connotent effectus, dicendum est. Sed nec ipsa nomina diversa, attributa positiva significantia, sunt synonyma. Quia cùm ratio, quam nomen significat, sit conceptio intellectus de re significatâ per nomen; intellectus noster, Deum ex creaturis cognoscens diversas divinarum perfectionum, in creaturis participatarum, format conceptiones. Et ideò ait D.
1.q.13.a.4.c. Thomas, *Nomina Deo attributa, licet significent unam rem, tamen quia significant eam sub rationibus multis, non sunt synonyma.* Nomina quippe synonyma dicuntur, quæ significant unum, secundùm unam rationem. Hujusmodi autem variæ rationes, de Deo efformatæ, non sunt vanæ, & falsæ; quia illis omnibus respondet unum quid simplex, per illas omnes multipliciter, & imperfectè repræsentatum. Sicut etiam diversæ perfectiones in creaturis participatæ, unum simplex principium, lucem habitans inaccessibilem, adumbrant.

SYNOPSIS: σύνοψις, *synopsis*, taxatio, compendium. Formatur à toties dicto *syn*, simul, & ὄψις, *opsis*, visus, facies, aspectus. Ità dicitur compendium, quòd simul in eo res uno repræsentetur aspectu. Talia sunt aliqua in libris argumenta, quæ rem prolixiùs expositam, uno quasi intuitu ob oculos ponunt. Atque iste terminus in sacris Scriptoribus sæpiùs occurrit.

SYNORIS: συνωρὶς, *synoris*, p. l., biga, currus duorum equorum. Ab aliquibus xynoris exaratur: nec improbandum, cùm atticè ξὺν, *xyn*, pro *syn*, efferatur. Oritur autem ista vox à verbo συνείρω, *synīro*, congrego, conjungo. Hinc ad aliarum rerum, immò, & personarum amicarum paria transfertur: & synoris invenitur, pro amicorum pari, apud S.S.Patres. Ut inter alios habet D.Hieronymus: *Quidquid fuerat nuptiis præparatum à sanctâ Christi synoride virgini traditum.* Adeòque errarunt qui nomen proprium existimarunt.

SYNTAGMA: σύνταγμα, *syntagma*, ordo, in classes distributio, liber studiosè conscriptus, dictionem habens compositioni congruam, & capitum divisionem, rectè atque suo ordine digestam. Significat etiam constructionem, atque ordinationem: à verbo συντάττω, *syntatto*, instituo, comparo, coordino, seu à *syn*, simul, & *tatto*, ordino. Oritur autem ista vox à præt.pass. quod est συντέταγμαι, *syntetagmai*, coordinatus sum. Hinc syntagmaticum opus dicitur, quod dictionem habet compositioni aptam, & rectè digestam. S.Hieronymus in Præfatione Petateuchi, à se ex hebræo in latinum translati, aliqua Scripturæ loca ab Evangelistis ex veteri Testamento citata annotat, quæ apud 70 non habebantur, *Et multa* Ep.104. *alia quæ proprium*, syntagma, σύνταγμα *desiderant*. Nempe proprium ordinem, seu locum in quo in V. Testamento collocentur.

SYNTAXIS: σύνταξις, *syntaxis*, constructio, coordinatio, in classes distributio, &c. Est à supradicto verbo *syntatto*, coordino; scilicet ab ejus secundâ personâ præt.passivi. Octo partium orationis cōstructio syntaxis verbo græco-latino à Grammaticis appellatur. Librum quoque significat, & volumen compositum. Illa Grammaticorum constructio, seu syntaxis, cùm in variis linguis varium ordinem habeat, occasionem præbet, ut Interpretes, aliquando prioris linguæ syntaxim retinentes, idiotismos inspergant: atque hinc græcismi, & hebraismi frequentes in Scripturis.

SYNTERESIS: συντήρησις, *synderesis*, latinè propter η, eta, vocalem longam penultimâ productâ, quamvis hoc à Græcis, aliis regulis utentibus, non observetur. Aliàs aliqui etiam more græco *synderesis* apud Latinos efferunt, quę latine attentio, conservatio diceretur. Est enim à verbo συντηρέω, *synderéo*, conservo: ab ejus nempe secundâ personâ præt.pass. quæ sine augmento esset *syndéresai*. Synteresis à Theologis vocatur habitus primorū principiorum operabilium, seu practicorum. Sicut enim datur quidam habitus primorum principiorum speculabilium, qui in illâ virtutum intellectualium aristotelicâ divisione intellectus dicitur, quo scilicet illa universalia principia nobis naturaliter nota, ut idem non potest simul esse, & non esse, speculamur; ità etiam datur quidam habitus primorum principiorum operabilium naturaliter nobis inditorum, ut hujus principii, malum est fugiendum, bonum amplectendum. *Unde & synderesis dicitur instigare* 1.q.79.a.12.c. *ad bonum, & murmurare de malo, in quantum per prima principia procedimus ad inveniendum, & judicamus inventa.* Ex quibus infert D. Thomas synderesim non esse potentiam, sed habitum quemdam naturalem; quamvis aliqui eam posuerunt potentiam quamdam ratione altiorem, alii verò esse ipsam rationem, non ut ratio, sed ut natura est. Sed cùm potentiæ rationales, secundùm Aristotelem, se habeant ad opposita, synderesis verò tantùm ad bonum inclinet, & non ad malum; potentia esse non potest. Nec refert quòd aliquando potentiis opponatur: opposita verò sint ejusdem generis; nam talis oppositio fit secundùm actus. Veloti cùm dicitur sensualitas synderesi opposita, intelligitur actus sensualitatis esse ipsis synderesis actibus oppositos. Synderesis propriè non est idem quod conscientia: nam conscientia est actus, & synderesis, ut docet idem S.Doctor, est habitus. Conscientia etenim est cum aliquo scientia, seu applicatio scientiæ ad aliquid: *Applicatio autem scientiæ ad aliquid fit per* D.Th.a.13.c. *aliquem actum.* Deinde dicitur conscientia testificari, ligare, instigare, accusare, remordere, quę actum aliquem important. *Quia tamen habitus est princi-* D.Th.Ib. *pium actus, quandoque nomen conscientiæ attri-* buitur

buitur primo habitui naturali, scilicet synderesi; & ità D. Hieronymus synderesim conscientiam nominavit. Quamvis enim conscientia ex variis habitibus procedat: quia tamen isti habitus efficaciam habent à synderesi; specialiter hic primus habitus conscientia nonnunquàm appellatur.

SYNTERNIA: συντερνία, *synderniá*, latinè penultimâ correptâ in rigore efferenda est, nisi, ut in similibus assolet, græcus accentus in eâ retineatur. Est affinitas illa quæ contrahitur in susceptione alicujus prolis in Baptismo, Vox, ut videtur, orta à *syn*, simul, & τηρέω, *teréo*, servo, atque à νέος, *néos*, novus, juvenis. Quia nempe compater tenetur simul ad pueri, seu juvenis custodiam, & in rebus Fidei instructionem, patre saltem deficiente. Fortè rectiùs græcè à dicto verbo συντηρία, *synternía*, cū *eta* scribetur. Talis affinitas etiam impedimentum matrimonii afferebat in Ecclesiâ orientali. Propterea Nicephorus Phocas Imperator, quia ducebat Theophanem, cujus filium susceperat, à Polyeucto Patriarchâ ad altare accedere fuit impeditus. De hoc Baronius ex Curopalate ait; *Quin etiam Stylianus Protopapa magni palatii, ex quo primùm talis fama cœperat divulgari, coràm senatu, & synodo, neque vidisse se, neque alicui dixisse ajebat, Bardam, vel Nicephorum suscepisse puerum. Polyeuctus autem, quamvis apertè nosset Stylianum pejerare, crimen synterniæ, idest enim qui è Baptismo filium suum, vel alterius suscepit, condonavit.* An.Chr. 963. N.35

SYNTHECA: συνθήκη, *synthéke*, p.l., fœdus, pactum, institutum, conditio, confœderatio, compositio, consensus. Oritur à verbo συντίθημι, *syndithemi*, compono, copulo, &c.. ab ejus nempe aoristo primo *synetheca*, composui, & hinc ablato augmento *syntheca*, quod aliqui dicunt *synthica*: illi scilicet qui pro *eta* dicunt *ita*, seu i longum. D.Greg. Naz. synthecas appellavit pacta cum Deo vitæ secundæ, seu veræ emendationis vitæ prioris. Vocem *diatheca*, pro testamento positam, ut D. Hieronymus observat, Aquila synthecam interpretatur, Symmachus pactum. Magis enim viventium pactum, ex voce hebrêâ, ut & synthema, eo vocabulo denotatur. V. *Diatheca*. In Orat.

SYNTHEMA: σύνθημα, *synthema*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Est compositum, constitutum, à verbo συντίθημι, *syndithemi*, compono, priùs ablatâ reduplicatione. Significat etiam symbolum, tesseram, & quodcumque signum: & est nota quædam epistolaris, ejus qui ipsam ferebat commendatrix. Synthemata in Pandectis dicta sunt diplomata iis data, qui cursu publico utebantur. Eo nomine quoque donatæ breves quædam sententiæ, altiorem quemdam sensum occultantes. Synthema verò penultimâ brevi, à græco σύνθημα, *synthema*, signum, pactum, tesseram significat. Penultimâ longâ, ut suprà, à Magri pro dorsali, seu jumenti strato ponitur: citatque D.Hier. Ep. 34. ad Julian. dicentem, *Jam demisso synthemate equus publicus sternebatur.* Aliàs, ut ait Scholiastes, synthesis, & synthema genus indumenti nobilium, breve, & negotiis aptum erat. Versicolor vestis, & variegata, hinc græcè à compositione nomen ducit. Usui erat equitibus, ac senatoribus. Adeòque de ipsa Ausonii veste S. Pater potest intelligi. In Hierol. D. Hier. Ep. 34. ad Julian.

SYNTHESIS: σύνθεσις, p.b., compositio. Oritur ab eodem verbo *syndithemi*, scilicet à secundâ personâ passivi, quæ est συντίθεσαι, *syndithesæ*: aut à *syn*, simul, & *thesis*, positio. Syntheses dicuntur multæ conclusiones simul positæ: sunt enim compositiones, seu simul positiones. Synthesis ab Oratoribus vocatur, cùm à quibusdam confessis initium sumitur, & in id quod in quæstione est desinitur. Sicque est figura analysi, seu dissolutioni contraria. Synthesis quoque vestis genus vocatum fuit: ut apud Tertullianum de Cleomacho effeminato loquentem, *Iti ut endromidis solocem aliquâ multitiâ synthesi extruxit.* Synthesis elegantior, & lautior vestis, quâ Populus Romanus certis utebatur diebus. Multitiam dixit, quòd tenuissimis filis esset contexta, ut ab Interprete declaratur. De Pallio c.4.

SYNTROPHUS: σύντροφος, *syndrophos*, p. b., collactaneus, simul educatus, coalumnus, socius, consuetus. Vox est orta à *syn*, simul, & τρέφω, *trépho*, alo. Manahen ille, *qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus*, in Textu græco dicitur *syndrophos*: scilicet erat Herodis Antipæ, qui S.Præcursorem gladio percusserat, collactaneus, quia ejusdem nutricis lacte fuerat alitus. Hinc inferunt eum ex illustri familiâ ortum esse: sed Christi Fide, doctrinâ, & prophetiâ constat longè illustriorem fuisse. De quo in Martyrologio Romano 24 Maii mentio habetur. Vox illa syntrophus etiam ab aliquibus Authoribus Latinis est usitata. Act. 13,1.

SYNTYCHE: συντύχη, *syndyche*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Nomen est proprium feminæ apud Græcos, à *syn*, simul, & τύχη, *tyche*, fortuna deductum, quasi e jusdem fortunæ particeps, aut unà cum fortunâ. Ità vocata una ex primariis Philipporum matronis ad Christum conversis, quæ verà syntyche, ejusdem sortis, & fortunæ consors. De ipsâ dicit Apostolus: *Evodiam rogo, & Syntychem deprecor idipsum sapere in Domino.* In Textu græco pro *idipsum* habetur τὸ αὐτὸ, *to afto*, quod *idem* significat. Rogat ergò eas Apostolus ut idem sapiant in Domino, seu ut sint concordes, & unanimes, quas forsitan audiverat esse discordes. Phil. 4.1.

SYNUSIASTA: συνουσιαστής, *synusiastès*, coitor, qui rem veneream exercet, item congressor, collocutor, cliens, discipulus, familiaris, contubernalis. Fit à tertiâ personâ præt. pass. verbi συνουσιάζω, *synusidzo*, coëo: & *synusia* est coitus, concubitus, item conventus, sodalitas, cœtus. Hę voces ulteriùs emanant à verbo σύνειμι, *synimi*, simul sum, versor, concumbo, &c.. Nam participium femin. verbi εἰμί, *imi*, sum, est οὖσα, *ùsa*, idest illa quæ est, & inde *usia*, essentia, existentia: à quâ fit verbum *synusidzo*. Sed quia usia etiam essentiam significat, synusia quoque essentiæ simultatem, seu simultaneam essentiam significare potest. Juxtà hunc sensum synusiasta, qui essentiæ unitatem, aut simultatem asserit, poterit appellari. Sicque Synusiastæ, ut refert Carolus Magri, dicti sunt hæretici, Christum unicam habuisse substantiam, aut potiùs essentiam asserentes. Aliquam enim Divinitatis partem in carnem fuisse conversam, adeòque Christum, etiam quoad humanitatem, esse Patri consubstantialem impiè comminiscebantur. In Hierol.

SY-

Bonn. Rer. liturg. l. 1. c. 25. n. 4. SYRINX: σῦριγξ, fistula. Ità dicta à verbo σύρω, *syro*, traho, quòd per eam humor attrahatur. Sicuti facit in Missâ solemni S. Pontifex, aureâ fyringe Christi sanguinem è calice attrahendo. Si fistula uno constet meatu, μονοκάλαμος, *monocalamos*, idest unius calami dicitur: si verò pluribus pervia sit πολυκάλαμος, *polycalamos*, nũcupatur. V. Siphon.

SYRMA: σύρμα, tractus. Formatur ab eodem verbo *syro*, traho: cujus præt. pass. σέσυρμαι, *sesyrmai*, tractus sum, & hinc ablato augmento *syrma*, id quod trahitur, vestis longa, &c. Quâ voce utitur Tertullianus ad ambitiosarum muliercularum vestem oblongam, seu potiùs vestis partem illam, quæ per terram trahitur, significandam. De pavo De Pallio c. 3. autem loquens, ait: *Et omni syrmate solutior, qui caudæ jacent*. Interpres dicit, quòd syrma fit tragica vestis: & inde mulieres tragicè quoque induebantur solutim, & laxim.

SYROPHOENISSA: συροφοίνισσα, *syrophœnissa*. Ità dicta illa Chananæa mulier, cujus filiam Dominus à dæmonio liberavit. Marci 7. 26. *Erat enim mulier gentilis syrophœnissa genere*. Hanc Matthæus Chananæam vocat, eò quòd esset ex Chananæis oriunda, primis Phœniciæ incolis: & quia erat ex eâ Phœniciæ parte, quæ Syriæ erat contermina, Marcus eam vocavit Syrophœnissam. Nam græcè mulier ex Phœnicià φοίνισσα, *phœnissa*, dicitur. Syrophœnices ipsi Phœniciæ incolæ, eò quòd maritima Syriæ loca inhabitent, ab aliquibus appellati.

SYRTIS: σύρτις, locus arenosus in mari. Ejus origo est ab eodem verbo σύρω, *syro*, traho, eò quòd fyrtis navas trahat, & sorbeat: scilicet à tertià personâ præt. pass. σέσυρται, *sesyrtai*, unde rejecto augmento fit fyrtis. Ità dicta duo loca periculosa, arenarum aggeribus sæpiùs faciem mutantia, in mari lybico ad oram Africæ: ad quæ Sirenes quoque naves trahere, & nautas absorbere fabulabantur. Ab his alia loca arenosa fyrtes vocata. Ut Act. 27. 17. etiam S. Lucas, narrans quòd illius navis rectores, in quâ Paulus Romam vehebatur, timebant *ne in syrtim inciderent*; talem locum periculosum appellavit. Sunt etiam terræ fyrtes in Africæ desertis, de quibus Solinus.

SYSSITIA: συσσιτία, *syssitia*, latinè penultimâ correptâ, ni græcus accentus retineatur. Est sodalitas, communis mensa, vel cibus: à *syn*, simul, & σῖτος, *sitos*, frumentum, cibus. Unde σύσσιτοι, *syssiti* (latinè fyssiti, p. l., secundùm Prosodiam Bononiensem, & alios qui primam in *sitos* accentu cir-Gretf. l. 3. c. 14. R. 6. cumflexo producunt, quamvis secundũ Gretserũ, & aliquos primã in *sitos* accẽtu acuto signãtes, penultima in *syssitos* esset corripiẽda) sodales, qui eâdem mẽsâ utuntur, cõvictores in collegiis, aut religiosi in cœnobiis. Syssitos ergò est sodalis, qui ejusdem est collegii. Author Cajus l. ult. ff. de colleg. corp.

SYSTASIS: σύστασις, p. b., commendatio, constitutio, conspiratio. Fit à verbo συνίστημι, *synistemi*, constituo, commendo, conspiro: nam ejus secunda persona in pass. sine reduplicatione esset *systase*, unde fystasis efformatur. A tertiâ verò fit συστατικός, *systaticos*, commandatitius, & fystaticæ litteræ, dimissoriæ vocatæ sunt. Sicuti à Justiniano Novella 61. c. 3. vetitum est, ne Episcopi ad principis comitatum sine fystaticis literis accedant.

SYSTEMA: σύστημα, *systema*, latinè acutâ penultimâ, etsi græcus accentus collocetur in antepenultimâ. Ità dictus globus ab eodem verbo *synistemi*, & sine reduplicatione *systemi* diceretur, quod inter alia significat cogo, coagmento. Nam globus in unum cogitur, & coagmentatur. Hincque fystemata dicuntur illi globi, quos Mathematici secundùm Authorum opiniones efformant. Unde est fystema Tychonis Brahæ, in quo globus terraqueus immobilis format Universi centrum. Item fystema copernicum, à Nicolao Copernico excogitatum, in quo Sol immobilis Universi centrum constituit, circà quem terra annuo motu volvatur. Ità sunt aliorum alia fystemata. Systema verò salomonicum illud dici potest, quod nobis ità describitur, juxtà quod Sol oritur, & occidit, *Terra autem in aeternum stat*. Ita vox fystema in ore quoque sacrorum Authorum versatur. Ecc. 1. 4.

SYSTOLE: συστολή, *systole*, p. b., contractio. Oritur à verbo συστέλλω, *systello*, contraho, corripio: & ab ejus præt. medio, quamvis inusitato, vox est deducenda. Systole dicitur illa contractio, quâ syllaba naturâ longa corripitur. Ità quoque illa cordis contractio, quæ post diastolen, seu dilatationem sequitur, à Physicis fystole vocata: ut & illa quædam animi ex mœstitia contractio ab aliquibus appellata. V. Diastole.

SYSTROPHA: συστροφή, *systrophe*, p. b., congregatio, collectio. Ortum habet à verbo συστρέφω, *systrepho*, contraho in compendium, breviter complector. Est ergò fystropha quasi epitome, aut compendium, seu multarum rerum brevis compilatio. Sed quia *systrepho* est etiam addenso, conglobo, coacervo, intorqueo, convoluo; fystropha quoque gurgitem aquarum, vorticem, concursum, conjurationem, nodos in digitorum articulis ab articulari morbo collectos, & alia significat. Hæc sufficiant sicubi in sacris Authoribus ista vox occurrat.

SYZETESIS: συζήτησις, *syzetesis*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus audiatur in antepenultimâ. Est disputatio, altercatio: à verbo συζητέω, *syzeteo*, altercor, disputo. Hoc ulteriùs oritur à *syn*, simul, & verbo *zeteo*, quæro: à cujus secundâ personâ præt. pass. fit ζήτησις, *zetesis*, quæstio, sicut à primâ fit *setema*, de quâ suo loco dicetur. Sic ergò *syzeteo* est conquiro, aut simul quæro, adeòque disputo: & fyzetesis disputatio: quâ ultrò citròque aliquid disquiritur. In Textu græco de Judæis cum Stephano disputantibus, & de Paulo cum Act. 6. 9. Græcis disputante, verbum *syzeteo* habetur. Ubi Act. 9. 29. verò Noster ait, *Factâ ergò seditione non minimâ*, &c., Græcus habet *staseos*, & *syzeteseos*, idest, seditione seu cõtroversiâ, & altercatione, seu disputatione.

SYZYGIA: συζυγία, *syzygia*, latinè penultimâ correptâ, nisi Græcos in accentu imitari velimus. Est conjugium, à *syn*, simul, & ζυγός, *zygos*, jugum. Sicut etiam latinè à jugo simul ferendo conjugium vocatur. Conjuges enim debent onera matrimonii simul portare. Et ideò à primævâ rerum institutione dixit Deus: *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi*. Syzygiæ Gen. 2. 18 dicuntur conjugationes: sicuti septem illa nervorum paria in humano corpore fyzygiæ nuncupatæ. Syzygiæ quoque à Valentino hæresiarchâ inter suos Æo-

De Præscrip. adv. hæreticos c. 49. Æones assignatæ. De quibus ait Tertullianus: *Introduxit enim pleroma, & Æones 30; exponit autem hos per syzygias, idest conjugationes quasdam. Nam dicit inprimis esse Bython & silentium, &c. hanc esse Æonum triacontada, quæ fit in pleromate ex ogdoade, & decade, ac dyodecade &c. Christum autem missum ab illo propatore, qui est Bythos*. Explicatio horum vocabulorum, de tenebroso pleromate extractorum, suis locis videatur. Apud Græcos σύζυγος, *syzygos*, p.b., non de solo conjuge, Philip. 4. 3. dicitur, sed etiam de socio. Hunc Apostolus comparem appellavit: *Rogo & te germane compar*. Ubi vocem *germane*, aliqui cum Lirano, & Chartusiano, pro nomine alicujus viri proprio accipiunt, qui græcè *syzygos*, latinè compar dicatur. Et quia *syzygos* maritum significare potest, Chrysost. & cum eo Theophylactus maritum, aut fratrem illius Evodiæ, aut certè Syntyches fuisse volunt. Attamen significat quemvis socium, vel collegam, seu ejusdem operis, aut ministerii participem. Quòd autem aliqui Novatores, uti Zwinglius, & ille sacrorũ Aristarchus, cui adeò libuit etiam sanctiora rodere, Erasmus inquam, in feminino legant, *germana conjux*, atque pro Apostoli uxore intelligant, insignis est impudentiæ: cùm non solùm in Textu græco illud *germane* dicatur in masculino γνήσιε, *gnesie*, sicque legant omnes Patres Græci, & Latini; sed etiam in omnibus Codicibus Syriacis ità scribatur. Et ipsi priorum Novantium syzygi, Calvinus, & Beza, in masculino legendum contendunt. Contrà tale commentum prætereà est, quòd satis absurdum videtur asserere Paulum uxorem Philippis in Macedonià habuisse: & disertè de nuptiis, & continentià loquens, omnibus optat, quemadmodum ipse degebat, statum cælibem. Siquidem ait, *Volo enim* 1. Cor. 7. *omnes vos esse sicut me ipsum*: Paulumque uxorem nunquàm duxisse antiquitas ore uno testatur.

T



; T, ταῦ, *tau*, seu *taf*, litera græca latino T respondens. Inter notas, S. Textui olim adhiberi solitas, tropus fuit appellata. Est enim una ex notis literatis, prout in voce *Lemniscus* insinuavimus, & ubi erat tropus, aut alterius linguæ idiotismus (eò quòd sit prima litera, fed majuscula vocis *trópos*) exarabatur. V. vocabulum *Tau*.

TÆNIA: ταινία, *tania*, latinè penultimâ correptâ, est vittarum extremitas (ut illa quæ ab infulis dependet) redimiculum pendens è coronà regià. Vox est derivata à ταινία, *tania*, vitta, corona; unde & tænia pro totà vittà accipitur, necnon pro mitrâ, & coronâ. Illa ornamenta, quæ ex Pontificum tiaris deduunt, apostolicam doctrinam, & prædicationem adumbrantia, optimè tæniæ dicuntur. Propriè tamen tęnia fasciam significat, potestque à verbo poëtico τιταίνω, *titano*, idest tendo, derivari: quod in prosâ sine reduplicatione dicitur τείνω, *tino*, tendo, stringo, &c. Apud Tertullianum, ut ejus Interpres explicat, pro coronâ textili instar fasciæ, & vittarum, ponitur, dum ille ait de Diodoro: *Dat & Priapo tæni t idem*. De cor. mil. c. 7.

TALENTUM: τάλαντον, *tálandon*, trutina, statera, ponderis genus, & pro tali pondere passim accipitur à Latinis. Dicitur à verbo inusitato ταλάω, *taláo*, suffero, sustineo, eò quòd grave pondus in bilance sustineat: vel eò quòd talentum apud Græcos sit pondus maximum, & τάλα, *tála*, magnum significat. De quo sic Isidorus: *Talentum* Orig. l. 16. c. 24. *autem summum esse pondus perhibetur in græcis, nam nihil est chalco minus, nihil talento majus. Apud Romanos talentũ est 72 librarum, sicut Plautus ostendit, qui ait duo talenta esse 144 libras. Est autem triplex, minor 50, medius 72, summus 120*. Textus hebraicus utitur voce *chiccar*, quæ significat massam, frustum, planitiem, talentum. Juxtà cõ- כִּכָּר munìorem Authorum opinionem talentum atticũ, quo Romani, & aliæ ferè omnes nationes uti solebant, 60 minas atticas pendebat. Est autem mina attica librâ communi 12 unciarum paulò major. Nam constat 12 unciis cum dimidià. Quia verò talentum Hebræorum erat attico duplo majus, pendebat 125 libras communes. Ex quo calculum inire potes, quot siclos talentum hebræum contineret. Cùm enim siclus esset quatuor drachmarum, seu semiunciæ, talentum hebraicum constabat siclorũ tribus millibus. Horum medià parte tantummodò, nempe 1500 siclis, talentum atticum componebatur. Siclus ergò erat quatuor realium, seu juliorum; talentum atticum realium 6000: hebræum verò 12000, seu scutorum 1200: adeòque aureorum mille, secundùm antiquam valoris proportionem auri ad argentum, quæ erat duodecupla, cùm jam sit quindecupla, & ampliùs. Talentum atticum aureum erat aureorum 6000, & hebræum 12000; sicque constabat duplis nostris aureis 6000. Ex his variarum summarum in sacrà Scripturà valorem, juxtà nostræ monetæ usum, poteris inferre. Nec talentum ante, aut post Davidis tempora minoris valoris fuisse, contrà Joannem Marianam, & quosdam alios, probat Jacobus Tirinus. Probatur autem specialiter In Prol. de Pond. ex 100 talentis argenti, quibus rex Juda Amasias Oziæ, seu Azariæ pater, de Israël centum robustorum millia mercede conduxit. Secundùm enim nostrum calculum unus aureus in singulos milites cedebat, parvulum sanè robustorum virorum stipendium. Quòd si talentum, ut contendit Mariana, longè minus esset, quantulà mercede tot milites conducti essent? Et quæ ratio regi Amasiæ, ad vocem Prophetæ vetantis, ne hisce militibus vero Deo infidelibus uteretur, dicendi, *Quid ergò fiet de 100* 2. Par. 25. 9. *talentis quæ dedi militibus Israël?* Seu ut legunt 70, *Et quid faciam* (τῶν ἑκατὸν ταλάντων, tis hecatón talándis) *citum talentis, quæ dedi exercitui Israël?* Ubi & Textus hebraicus vocem *chiccar* exarat. Quamvis autem Mariana solis tribunis hanc summam cessisse, & militibus ex prædâ victitare concessum opinetur; attamen vis illius argumenti de regis pro suis pecuniis solicitudine non effringitur: & merces, quam singulis tribunis assignat, nempe 120 scuta, minor videtur, quàm credi possit. Quinque illa talenta à patrefamilias uni servo tradita, si erãt argentea, 5000 aureorum summam, si verò aurea duo-

duodecuplum, nempe 60 aureorum millia conficiebant. Regina Saba magnificentiâ verè regiâ dedit
3.Reg.10. 10. Salomoni 120 *talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas.* Et ità Textus hebræus, atque 70: adeòque in auro 720 duplarum aurearum millia. Præter vectigalia, & munera extraordinaria,
v.14. *erat pondus auri quod afferebatur Salomoni per annos singulos sexcentorum sexaginta sex talentorum auri.* Hæc nostrarum duplarum aurearum cõstabant tres milliones 996 millia. Sed prorsùs stupenda est auri, & argenti copia, quam David filio
1 Par. 22. 14. suo Salomoni ad templi ædificationem reliquit: *Ecce ego in paupertate meâ præparavi impensas domus Domini auri talenta 100 millia, & argenti mille millia talentorum: æris verò & ferri non est pondus.* Et ità 70, atque Textus hebræus, qui in
ככרים *chiccarím.* plurali utitur hîc voce *chiccharím*, talenta, & in regimine *chicchére*. Centum autem millia talentorum auri constant summam sexcentorum millionum duplarum aurearum, seu pistolarum, ut alii vocant; mille verò millia argenti talenta quingentos milliones earumdem monetarum aurearum complectuntur. Sed ut ad sensum talenti mysticum convertamur; talentum plumbi vidit Propheta portari, quo amphoræ, mensuram impietatis & punitionis
Zach.5.8. designantis, os claudebatur. *Misit*, nempe Angelus Zachariam alloquens, *massam plumbeam in os ejus*: massam scilicet illam, de quâ versu antecedenti, *Ecce talentum plumbi portabatur*. Hebraicè *chiccár*, & apud 70 τάλαντον μολίβδου ἐξαιρόμενον, *tálanton molívdu exarómenon*, idest talentum plumbi elevatum. Amphora illa, sicuti scelerum mensuram adimpletam designat: ità & punitionis Babylonem transferendæ, ubi tot impietates acriter erant puniendæ, erat symbolum. Talentum verò plumbi significat rigidam Dei sententiam; & supplicii diuturnitatem: allegoricè Judæorum pervicaciam, & obstinationem: & anagogicè perpetuitatem pœnæ, & culpæ reproborum in inferno, ubi conclusi per totam detinebuntur æternitatem. In illâ parabolâ de
Matth.18. 24. servo nequam, suo Domino decem millia talenta debente, adeòque 60 milliones duplarum aurearum, magis spectandus parabolæ scopus, quàm sensus literalis: cùm omnem fidem superet, posse servum quempiam in mundo tantam summam, quantumvis magno Monarchæ, debere. Solùm ergò Christus ponit illam summam, tamquàm centum denarios incomparabiliter excedentem, qui decem tantummodò scutorum adæquant valorem. Per parabolam patrem suum cælestem nobis gravissima, veniam debitè petentibus, scelera remittere demonstrans: cùm nos ob parvulas nonnunquàm injurias, simus ergà proximos implacabiles. Quæ tamen sunt longè minores respectu nostrorum peccatorum, quàm sint 100 denarii respectu decem millium talentorũ.
Matth.25. 14. Sicuti omnia illa talenta, quæ homo peregrè proficiscens tradidit servis suis, sunt gratiæ gratis datæ, aut gratum facientes: externa quoque corporis bona, & fortunæ, quæ varia variis assignat, ut quisquis secundùm suas vires, & statum, ad gloriam æternam sibi promerendam, eis utatur. Non quòd virium naturæ intuitu aliquæ gratiæ tribuantur, ut Pelagius asserebat, nosque ei suffragari mentitur Calvinus. Plures enim sæpius conceduntur gratiæ ignobiliori naturæ, & ignobiliùs ex ejus vi operanti. Qui verò unum talentum accepit, infructuosum reliquit. Nõ quòd illi qui pluribus talentis donantur, iis semper fructuosè utantur, cùm aliquando eis pessimè abutantur; sed quòd paucioribus talentis ditati sæpè in pusillanimitatem, & acediam degenerent. Secundùm D.Gregorium, post S.Augustinũ, per illa quinque talenta, *donum quinque sensuum, idest exte-* Hom.9.in
riorum scientia exprimitur, duobus verò intelle- Evang.
ctus, & operatio designatur: unius autem talenti nomine intellectus tantummodò designatur. Quæ sic explicat, ut illi qui quinque sensibus benè utuntur, & aliis sunt ædificationi, duplum talentum reportent. Illi verò qui subtiliori intelligentiâ, & mirâ in exterioribus donantur operatione, cùm intelligendo, & operando aliis prædicant, duplicatum adipiscuntur lucrum. Et illi intrant in gaudium Domini sui, ait Augustinus, qui quinque corporis sensibus
rectè utuntur, *ad credenda & prædicanda opera* L. de vera
Dei, & nutriendam charitatem ipsius, vel actione, relig.c.54.
vel cognitione ad pacificandam naturam suam, & cognoscendum Deum. Datur autem talentum unum illi, qui quinque acceptis alia quinque lucratus fuerat: non quòd ingenii acumen in alium transferri possit; sed ostenditur hoc posse amittere negligentes, & impios, quantumvis ingeniosos, & ad ea pervenire diligentes, & pios, quãvis ingenio tardiores.

TAPES: τάπης, stragulum. Ità dictum à verbo πατέω, *patéo*, calco: nempe per metathesim, seu transpositionem, quasi diceretur *tapéo*, & hinc *tapes*, eò quòd pedibus substernatur, & calcetur. Cùm David fugeret à facie Absalon filii sui, aliqui ejus fideles amici, inter quos Berzellai Galaadites, videntes regem sine ullo apparatu regio, immò sine supelle-
cti li necessaria, è regiâ suâ fugisse; *obtulerunt ei strato-* 2.Reg.17.
ria, & tapetia, & vasa fictilia, frumentum, & hor- 28.
deum. Etsi Textus hebraicus legat *sappóth*, idest ספות
crateres, aut pelves, & secundùm D.Hieronymum
hydrias, scilicet plur. fem à singulari *saph*, quod in- *sappóth.*
ter alia significat vas, calicem, hydriam; tamen 70 habent κοίτας, καὶ ἀμφιτάπους, *kítas, ke amphitápus*, cubilia, & tapetes. De amphitapis suo loco tractatũ est. Elegantia verò, uti nunc quoque fert humana vanitas, tapetia olim in usu fuisse, ad lectos venustè cooperiendos, & iis, secundùm orientalium consuetudinem, insidendum; patet tum ex verbis impudentis illius mulierculæ, procum ad amorem suum
pellicientis, *Intexui funicalis lectulum meum, stra-* Prov.7.16.
vi tapetibus pictis ex Ægypto: tum ex magni illius emporii urbis Tyri descriptione, inter cujus merces, in nundinis exponi solitas, ait Propheta: *Dedan* Ezech.27.
institores tui in tapetibus ad sedendum. In primo 20.
loco 70 legunt etiam *amphitápis*, tapetibus: sed apud Ezechielem longè aliter exarant. Dicunt enim: *Dedan negotiatores tui* (μετὰ κτηνῶν ἐκλεκτῶν εἰς ἅρματα, *metá ktenón eclectón is hármata*) *cum jumentis electis ad currus*. Per Dedan intelliguntur posteri Dodanim, quarti Javan filii, & Japheth nepotis, à quo Rhodii, ut vertunt 70. Nam priùs insula ista dicta Dedan, deinde Redan, & posteà græcè Rhodon: congruente quoque ipsâ græci nominis etymologiâ.

TAPHUS: τάφος, *táphos*, sepulchrum, tumulus, & funebre epulum. Ejus origo est à verbo θάπτω, *tháp-*

τάφω, fepelio, ftupeo, admiror, Hincque græcè *taphi*, fepultura, & *τάφος* etiam pro ftupore. Pro fepulchro verò ex vitâ S. Celfi Epifcopi Trevirenfis citatur. Ab eo varia compofita, ut epitaphium, cenotaphium: de quibus fuo fyntagmate tractatum eft.

TAPINOMA: *ταπείνωμα*, *tapinoma*, latinè penultimâ longâ, fed græcè fic antepenultimâ debet efferri acutâ. Eft à præterito paffivo verbi *ταπεινόω*, *tapinóo*, humilio, quod eft *τεταπείνωμαι*, *tetapinomæ*, & hinc ablato augmento *tapinoma* dicitur humiliatio, humilitas; ficut & tapinofis à fecundâ perfonâ formatur. Tapinomata in Lex Jurid. Joannis Calv. dicuntur humilitates, aut reatus per humum. Sicque ad pœnitentię, aut propriæ humiliationis genus funt reducenda.

TAPINOSIS: *ταπείνωσις*, *tapinofis*, latinè penultimâ productâ, quamvis collocetur accentus à Græcis in antepenultimâ. Eft vilitas, abjectio, humilitas: & *ταπεινὸς*, *tapinós*, abjectum, & depreffum fignificat. Tapinofis apud Grammaticos eft inornatæ urationis vitium, quâ rei magnitudo, vel dignitas minuitur: ut fi quis parricidam vocaret hominem nequam. Aliquãdo tamen inter figuras oratorias enumeratur: qualis etiam in facris Eloquiis poteft obfervari. Tapinofis apud Ethicos non fignificat proprie humilitatem, quæ virtus fit; fed potius ipfam depreffionem, feu abjectionem: quæ plerumque reperitur in vilioribus perfonis fine virtute. Humilitas autem propriè græcè dicitur *ταπεινοφροσύνη*, *tapinophrofyne*, quæ latinè tapinophrofyne, p. b., efferri debet: quafi fapiens abjectio diceretur, à dicto *tapinòs*, & verbo *φρονέω*, *phronéo*, fapio. Hæc eft enim animi humilitas ac modeftia nihil altum de fe fapientis, fed feipfum fapienter demittentis, ac minimùm fibi arrogantis. Hæc vera humilitas, feu tapinophrofyne eft una è modeftiæ fpeciebus, quæ inter partes temperantiæ potentiales à Theologis cum D. Thomâ recenfetur. Cum enim temperantia circa difficillima moderationem adhibeat, aliæ virtutes, quæ funt moderativæ circà mediocriter difficilia, funt ejus partes potentiales, & annectuntur ei tamquàm primariæ. Inter modeftiæ autem fpecies eft humilitas, quæ eft virtus *refrænans animum, ne immoderate tendat ad excelfa*. Quòd autem humilitas fit pars temperantiæ, ex eo probat S. Doctor: quia omnes virtutes refrænantes aliquarum paffionum impetus, feu actiones moderantes, cùm illam primariâ imitentur in modo circà objectum non adeò difficile, funt illius virtutis partes annexæ. *Sicut autem manfuetudo reprimit motum iræ, ità humilitas reprimit motum fpei, qui eft motus fpiritus in magna tendentis, & ideo ficut manfuetudo ponitur pars temperantiæ, ità etiam & humilitas*. Hanc Origenes cum Philofophis antiquis metrioten vocavit, à *μέτρον*, *métron*, cenfura. Dicitur *μετριότης*, *metriótes*, latinè metriotes, p.b., moderatio, & mediocritas: nam humilitate quis fui exiftimationem moderatè, & prudenter deprimit. Unde & optimè tapinophrofyne, ut diximus, appellata. Illa humilitas de quâ Deipara loquitur, dum ait, *Refpexit humilitatem ancillæ fuæ*, intelligitur ab aliquibus S.S. Patribus, & Origene ipfa virtus humilitatis. Sed difficultatem ingerit, quòd fi Beata Virgo de virtute locuta fuiffet, feipfam laudaffet: quòd eft prorsùs ab

D. Th. 2.2.q.161 a.1.c.

D. Th. a.4. c.

Sup. Luc. Hom. 8.

Luc. 1.48.

ipfius profundiffimâ humilitate alienum. Nam qui in propriæ humilitatis laudes excurrit in fuperbiam incurrit. Meliùs ergò explicatur humilitas ifta, cum aliis Authoribus de vilitate, & meritorum exiguitate, quam de feipsâ Virgo fentiebat humillima. Quã divinæ Majeftati, & dignitati è diametro intendit opponere, ut ex conditionis fuæ infinitâ difparitate divina bonitas magis elucefcat. Quapropter in Textu græco non *tapinophrofyne*, fed *tapinofis* exaratur.

TARICHUS: *τάριχος*, *tarichos*, p. b., falfamentum, muria, caro falfa, condimentum, &c. Ipfius etymon trahunt à voce *γάρον*, *gáron*, garum, liquamen pifcium fale conditorum. In plurali taricha funt opfonia pretiofa, & probè condita. Tarichopola p.l., græcè *ταριχοπώλης*, *tarichopóles*, eft falfamentarius, feu falfamentorum venditor, qui & *tarichemporos*, p.b., à *tarichos*, & *emporos*, mercator, venditor: de quo vide vocem *emporium*. Tarichopolium verò, p.l., eft ipfa officina, ubi falfaméta venduntur. Ifta vox tarichus in vitâ S. Antonii reperitur.

TARSUS: *ταρσὸς*, *tarsós*, ideft, ut aliqui volunt, alata, pennata. Nam *tarsós* inter alia fignificat alã, & pennam. Et meritò Tarfus dicta præclariffima illa Ciliciæ Metropolis, quæ gloriofis famæ alis ob tot egregias dotes, exaltata fuit. Sed nunquàm doctiorum pennis fatis celebrata, quòd Apoftolum illum Univerfo dederit, qui Spiritus S. impulfu, fuper pennas ventorum ambulans, in tertium cęlum eft elevatus. Erat enim *à Tarfo Ciliciæ non ignotæ civitatis municeps*. Adeòque ut civis Tarfenfis, Romanorum privilegiis fruebatur, & *hominem romanum* fe profitebatur.

TARTARUS: *τάρταρος*, *tártaros*, p.b., liquorum fedimẽtum, feu fæx. Ejus origo eft à verbo *ταράσσω*, *taráſſo*, turbo. Eft enim imum quid turbidum in liquorum fundo, à quo & Tartarus, profundiffimus in inferno locus. Videlicet eò quòd imum fit illius barathri: & fæx fceleratorum, mundum fuis fceleribus turbantium, fufque deque omnia jura humana, & divina fubvertentium, illic fit includenda. Aliqui ab eodem verbo *taráſſo*, & *ἀὴρ*, *aer*, quòd aër ibi fit turbatus, deducunt. Poffet referri ad verbum *τείρω*, *tiro*, affligo, ídque cum reduplicatione: aut potiùs à *τηρέω*, *tereo*, cuftodio, quafi cuftodia cuftodiarum appelletur. Hoc nomen alii à verbo *ταρβέω*, *tarbéo*, timeo, deducunt; eft enim profectò locus maximè timendus. *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, fed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos, in judicium refervari*; ab omnibus impiis magnoperè eft hæc tartarea gehenna formidanda. Illic enim, ex Empyreo rapti, inferni rudentibus, feu flammeis vinculis, & catenis torquendi, & torti detinentur. Non enim ex eo quòd dicat eos in judicium refervatos, inferendum cum aliquibus Patribus, & Doctoribus, eos jã diris pœnis non torqueri, cùm hic error in Concilio Florentino damnatus fit: neque cum Bonaventurâ tenendum partem aliquam pœnæ effentialem ufque ad diem judicii differri. Sed folùm innuit D. Petrus illic magnopere torquendos, & in diem judicii affervari: ut tunc, fua fcelera, & juftam punitionem, tuti Univerfo patefacturi, folemniter producantur.

Act. 21. 39.
Act. 22. 25.
2. Pet. 2. 4

TAU,

TAU, vel taf: *ταῦ*, litera græca latino T respondens, de quâ nonnihil suprà in litera T dictum est. Hæc majuscula ut T latinum scribitur: uti etiam antiquitùs ante Esdram apud Hebræos, ad eorum *tau* significandum. Hæc apud Ægyptios nescio quo mysterio, aut fato, vel potiùs mirâ Dei providentiâ, erat futuræ vitæ character: & apud Latinos, & Græcos, à judice liberandis T præfigebatur. Et quid mirum? cùm sit Crucis vivificantis symbolum, quę etsi perfidis Judęis scandalum, & Gentilibus insipiẽtibus stultitia, attamen aspirante Dei stupendâ virtute, mundo perdito liberationem attulit, & salutẽ. Quod mysterium longè ante Esdræ tempora, quibus characteres hebraici renovati, in spiritu prævidit Ezechiel. Dum nempè vidit Dominum Angelo mandantem, ut servos suos Jerosolymæ, reliquorum scelera abominantes, signo thau decoraret. (Ezech. 9. 4) *Signa thau super frontes virorum gementium & dolentium, super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus.* Textus hebraicus ait: *Et signabis thau*, idest signum. Quare 70, Symmachus, & Aquila legunt *τὸ σημεῖον, to semion*, idest signum: sed Theodotion ipsum *thau* hebraicum retinuit. Quo literaliter significabatur, multos viros probos, ut Jeremiam, Baruch, & alios ab horrendâ Chaldęorum cæde liberandos: allegoricè verò viros omnes salutari Crucis mysterio justificatos ab æternâ punitione præservandos. Hi enim ut Dei servi tali pretioso stigmate magis decorantur, quàm signantur. De quibus Angelus, signum Dei vivi gestans, ait aliis divinæ justitiæ executoribus: (Ap. 7. 3.) *Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoad usque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.* Et certè verisimilius est Christianos, tempore Antichristi, tale salutis signum in frontibus gestaturos: sicut Antichristi sequaces proprio hujus charactere se signatos exhibebunt. Hinc orta illa piissima Fidelium consuetudo sępè se Crucis signo muniendi, ad Fidei orthodoxæ expeditam professionem, nostræ redemptionis gratam recordationem, & divini Numinis opportunam invocationem. (Tert. de cor. mil. c. 2.) Sicque Tertullianus, & Cyprianus, suo tempore solitos fuisse Christianos Crucis signaculo frontem terere, testantur. (Cypr. Ep. 63. & 73.) Ità ut perperàm obganniant, & impiè nos irrideant nostri ęvi Novatores, quasi manu muscas abigentes, & similibus nugis antiquæ, ac veræ Ecclesiæ mores ipsi perstringentes. Quinimò nonnulli, de quibus Salmeron, Beatos in cęlis talibus salutis nostræ insignibus in frontibus exornandos, non absurdè opinantur. Uti & ad reproborum confusionem, & justorum consolationem, tale signum in nubibus exhibendum, cùm Dominus ad judicandum venerit, cõmunis est Fidelium sensus. Sed habet litera *Tau* in græco particularem observationem, quâ caret in hebræo. Apud Hebræos enim numerum 400 designat: sed apud Græcos, qui etiam Alphabeti literis ad numeros exprimẽdos utuntur ista notula T tres centurias significat. Cujus symbolum in 300 selectis Gedeonis militibus, quorum ope, & fortitudine erat populum suum à Madianitarum jugo liberaturus, agnoscit Augustinus. Quo mysterio, cùm per Græcos passim Apostolus Gentes intelligat, designatur plures Gentiles quàm Judæos in Christum credituros. (Aug. Q. sup. Jud. l. 7. q. 37.) *Quorum numerus*, inquit S. Pater, *quia 300 erant signum insinuat Crucis propter litteram T græcam, quâ iste numerus significatur: per quot etiam gentes magis in Crucifixum credituros præfiguratum est, quòd littera græca est.* Hoc etiam annotat D. Aug. de Abrahami expeditis vernaculis, quibus quinque reges percussit, eorum exercitum profligavit, Loth nepotem suum liberavit. Hæc facilè quinque sensibus applicantur, quibus caro militat adversùs spiritum: & Crucis salutiferâ virtute superantur, atque anima liberatur. Illi autem 318, qui tercentenarium numerum superant, secundùm eundem Sanctissimum Patrem, talem victoriam ostendunt in Lege gratiæ futuram. Eò quòd Octodenarius numerus tribus senariis constet, quibus tria tempora denuntiantur. *Nam primum est ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratiâ. Singula vero tempora senario numero significata sunt propter perfectionem: nam ter seni decem & octo sunt.* (Ib.) Idem habet Augustinus de 300 illis Gedeonis militibus, qui linguâ suâ ut canes aquas lamberant, Crucem dominicam designantibus, super illa Psalmi 67 verba: *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* (Ps. 67. 24.)

TAUREUS: *ταύρεος, taureos*, p. b., vox derivata à *ταῦρος, tauros*, unde latinum taurus. Significat autem aliquid ad taurum pertinens: sicuti lora illa, quibus S.S. Martyres cruciabantur, taurea dicebantur, quia ex tauri pelle, aut nervis erant confecta. (Tert. ad Mart. c. 5.) His diris flagellis, quibus dilaniata plurima Martyrum millia post Christum, ante Christi passionem septem fratres Martyres Machabæi barbarè flagellati sunt. *Contigit autem & septem fratres unà cum matre suâ apprehensos compelli à rege edere contrà fas porcinas carnes, flagris, & taureis cruciatos.* (2. Mach. 7. 1.) In Textu græco legitur *καὶ νεύροις, ka neures*, & taureis: cùm aliàs *νευρὰ, neurà*, sit propriè nervus arcus, aut citharæ. Hi omnes, ut hoc obiter dicam, Machabæi cognominati à matre, ut vult S. Thomas: vel à primo fratrum, qui secundùm Josephum Machabæus vocabatur: vel à fortitudine, ut sonat hebraica etymologia. Deducitur enim hoc nomen à radice *chavah*, extinxit: ità ut Machabæus ab extinguendis hostibus dici videatur. (כבה chavah.) Isti Machabæi anno octavo Antiochi, Epiphanis agnominati, verisimiliùs Antiochiæ, martyrii palmã fuerunt adepti.

TAUTOLOGIA: *ταυτολογία, tautologia*, latinè penultimâ correptâ in rigore, nisi ut in hisce assolet, græcus accentus in eâ retineatur. Est ejusdem sermonis crebra repetitio: à *ταυτὸ, tautò*, seu *tafto*, idẽ, & *λόγος, logos*, sermo. Apud Grammaticos est inornatæ orationis vitium, dum idem sermo sine causâ repetitur: ut si dicatur, Ibant quà poterant, quà non poterant non ibant. Hinc græcè *ταυτολόγος, tautologos*, latinè tautologus, p. b., qui idem sæpiùs repetit. Si verò aliquâ de causâ fiat, tunc non erit vitium, sed figura rhetorica, propter emphasim. Sicque accidit aliquando in Scripturis, ubi non superfluè nõnulla repetuntur. Ità Chrysostomus ait de illis Domini ad Abrahamum verbis, *Benedicam te, & eris benedictus, ne putes, dilecte, tautologiam esse, & idem bis dici.* (In Gen. Hom. 31.)

TAXIARCHUS: *ταξίαρχος, taxiarchos*, centurio, ordinum ductor, & rector, classis præfectus. Vox est formata à *τάξις, taxis*, ordo, officium, insti-

tutum, locus, loci dignitas, conditio, centuria, &c., & ab ἀρχὸς, *archòs*, princeps, præfectus. Ex vi ergò sui etymi multi superiores taxiarchi dici possent; etsi magis militaribus approprietur. Ideò *taxiarchia* græcè legionum est præfectura. Taxiarchus à Jo. Diacono in vità S. Gregorii Papæ nominatur.

TECHNA: τέχνη, *teclne*, ars, artificium. Aliquando pro dolo, astutià, imposturà: quo sensu vocabulum istud maximè frequens Latinis. Fit autem à verbo τεύχω, *teucho*, fabrico, struo. Hacque voce plerùmque utuntur S.S. Patres, & alii sacri Scriptores, dum de Satanæ maximis fallaciis, sagaci ingenio instructis, ipsis sermo incidit, quas vocant Diaboli technas. Ità D. Chrysostomus ait; *Poterimus invicti fieri, & maligni dæmonis technas eludere*. Hinc τεχνικὸς, *technicòs*, latinè technicus, p. b., artificialis, ut Rhetorum sermo: item fallax, & astutè compositus technicus appellatur. In Gen. Hom. 10. &c.

TECMERION: τεκμήριον, p. b., conjectura, judicium, argumentum, signum certum, & verum, probabili oppositum, Cicero propriam rei notam appellat. Fit à voce τέκμαρ, *tecmar*, finis, exitus rei, signum, prodigium. Inde tecmeria rerum signa: Vox apud aliquos Latinos observata.

TEGNON: τέκνον, *tecnon*, filius, fœtus, proles. Oritur ista vox à verbo τίκτω, *ticto*, pario, procreo, cujus aoristus secundus ἔτεκον, *ètecon*, unde ablato augmento fit tecnon. Tegnon ergò pro tecnon in vità S.S. Perpetuæ, & Felicitatis corruptè legitur. Ab hac verò voce *tecnon* varia oriuntur composita, quæ & apud Latinos occurrere possunt. Ità cum voce γονὴ, *gonè*, fœtus, generatio, &c., fit *tecnogonia* filiorum generatio: & à Latinis tecnogonia, p. b., efferri debet, nisi græcus accentus retineatur. Cum voce φόνος, cædes, fit *tecnotonia*, filiorum occisio, figuratè parricidium: cum *trophè*, esca, fit *tecnotrophia*, liberorum educatio.

TELEIOSIS: τελείωσις, *teliosis*, latinè propter *omega* penultimà productà, etsi græcus accentus in antepenultimà collocetur. Est perfectio, initiatio, consecratio, sanctificatio: scilicet à secundà personà præt. pass. verbi τελειόω, *telioo*, quæ est τετελείωσαι, *teteliosæ*, & inde rejecto augmento syllabico fit *teliosis*. D. Greg. Nazianzenus ità Baptismum appellavit.

TELESPHORUS: τελεσφόρος, *telesphoros*, p.b., etsi græcè penultima acuatur. Est nomen proprium à ferendà perfectione, & fine derivatum. Nam τέλος, *telos*, finis, honor, initiatio, & φέρω, *phèro*, porto. Unde & telesphorum totum, & perfectum dicitur: & τέλειος, *telios*, perfectus. Apud aliquos etiam telesphorus vatem perfectum significat. Nomen optimè accommodatum illi optimo, maximo, & sanctissimo Pontifici, de quo in Vigilià Epiphaniæ commemoratio, qui anno Christi 127 creatus, & nonus inter Pontifices recensitus est.

TELETARCHA: τελετάρχης, *teletàrches*, cæremoniarum conditor. Formatur enim à *telete*, cæremonia, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps. Ità sanctus Areopagi Doctor Christum Dominum appellavit. Sed cum telete multa alia significet, nempè mysterium, expiationem, sacerdotium, &c.; ad hæc significata potiùs magnum Dionysium respexisse credendum est. Cæremoniæ enim potiùs Apostolis, & ab Ecclesià, quàm à Christo sunt institutæ; Saltem de cæremoniis accidentalibus loquendo; cùm essentiales, & Sacramentis ipsis intrinsecè ab ipso Sacramentorum Authore Christo fuerint ordinatæ. Christus ergò quia totius sanctificationis Author, omnium Mysteriorum, seu Sacramentorum institutor, totius sacerdotii conditor, & caput, meritò teletarcha nuncupandus.

TELETE: τελετὴ, *teletè*, p.b., varia significat, sicuti verbum τελέω, *teléo*, à quo derivatur. Significat enim perficio, finio, perago, instituo, initio, res divinas facio, &c. adeòque telete est mysterium, sacrum, expiatio, cæremonia, sacerdotium. Apud D. Dionysium varia quoque designat, nempe unguenti consecrationem: *Honestissimum*, inquit, *istud unguenti consecrandi genus teletem ab effectu rei, quæ in eo perficitur nominant*. Alibi pro sacrorum Ordinum functionibus ponitur, dum ait: *Omnem sacrorum ordinum functionem in sanctissimas teletas dividi, & in eos qui divina probè callent, aliosque sacratiùs imbuunt, inque eos qui ab his sanctissimè promoventur*. Teletem accepit etiam Augustinus pro consecratione, aut initiatione: dum Porphyrium dixisse refert, divinis oraculis responsum fuisse nos non purgari teletis Solis, aut lunæ. Ex quo infert nullorum Deorum teletis hominem purgari posse: *Cujus enim teletæ purgant, si lunæ Solisque non purgant, quos inter celestes Deos præcipuos habent*. Synesius altaris Sacrificium ineffabilem Teletem vocabat. Teletæ quoque majora festa dicta sunt ob magnas expensas, quæ in eis fiebant: nam verbum *teléo* etiam significat impendo. Accipitur apud Platonem telete pro ludis, & sacrificiis, & apud Plutarchum pro initiatione. Ex quibus patet teleten ordinariè rem divinam significare, quà aliquo modo purgamur, consecramur, & perficimur. Hinc Dionysius vim illam divinam, quà Sacramenta ecclesiastica prædita sunt, teleturgam, quasi consecrationem operantem vocavit. Nam vox græca τελετουργὸς, *teleturgos*, fit à telete, seu consecratione, & à vocabulo ἔργον, *èrgon*, opus, quasi teleten operans, seu perficiens. De Eccl. Hier. c. 4. p. 3. De Civ. Dei l. 10. c. 23.

TELONEUM: τελωνεῖον, *teleneìon*, p.l., est locus in quo sedet *telònes*, seu publicanus. Et ità non nulli distinguunt, ut telonium, de quo posteà, sit ipsum vectigal, aut publicani officium. Sed Lexica talem distinctionem non observant. Ab eàdem radice, de quà infrà, & ab ἀρχὸς, *archòs*, princeps, fit *telonàrches*, manceps, publicanorum magister, seu præfectus, qui & architelones.

TELONIUM: τελώνιον, *telònion*, p.b., mensa publicanorum, seu locus, in quo vectigal colligitur, quod aliqui malè theloneum exarant. Ità dicitur à voce τέλος, *tèlos*, quæ vectigal etiam significat: à quà & τελώνης, *telònes*, latine telonus, p.l., dicitur tributorum, & vectigalium collector, & τελωνικὸς, *telonicòs*, telonicus, p.b., vectigalis. In Scripturà teloni, à munere publico quod exercebant, publicani passim appellantur. Apud Judæos ob arctam cum Gentilibus familiaritatem, & abominandam in tributis servitutem, quæ coactè Romanis pendebant, erant maximè infames. Et ideò ad magistratus ipsis non dabatur aditus, & ab honoratiorum civium excludebantur consortio. Sed apud Romanos erant in honore: dum, ut ait, Cicero, *flos equitum*,

tum, ornamentum civitatis, firmamentum Reipublicæ publicanorum ordine continebatur. Tali munere fungebatur Matthæus, quando Christus vocavit eum ad artem longè lucrosiorem. *Vidit hominem sedentem in telonio Matthæum nomine. Et ait illi sequere me.* (In Orat. pro Planc. — Matth. 9. 9.)

TEREBINTHUS: τερέβινθος, *terébinthos*, arbor quæ resinam illam, vulgò *tormentinam*, & meliùs terebinthinam, p.b., dictam, exudat. Ejus etymon, ut videtur, est à verbo τείρω, *terio*, terebro, vulnero: terebratur enim, & quodammodò vulneratur arbor illa, ut succum emittat suum. Hebraicè terebinthus dicitur *botnim*, quod opinantur aliqui nuces terebinthos, pina, corylos, aut avellanas significare. Sanctes Pagninus intelligit ipsam resinam, quæ etiam ubi copiosior nascitur, tamen in aliquo habetur pretio. Nam inter alia munera quæ mittit Jacob Ægypti proregi, nempe filio suo Joseph, needum fratribus agnito, erat *modicum stactes, terebinthi, & amygdalarum*, ubi 70 legunt καὶ τερέβινθον, *kæ terebinthon*, & terebinthum. Scilicet erant ista optimi terræ illius fructus. Terebinthus arbor est fruticosis, & copiosis ramis decora. Hincque Sapientia dicit: *Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris, & gratiæ*. Allegoricè incarnata Dei Sapiētia expandit in Cruce manus suas ad populum non credentem, & contradicentem: & quod caligantibus mundi oculis erat in opprobrio, ipsi maximo fuit honori, dum è Cruce ramos omnibus communicavit gratiarum. Optimè verò terebinthus est sanctæ Crucis symbolum: *Terebinthi etenim lignum*, ait Augustinus, *medicinalem lachrymam exudat*. Sic & Christi Crux pretiosissimam resinam stillans, vulnera nostra consolidat, & sanat. Benè ergò Jacob totius domus suæ idola, è domo Labani soceri sui furtim ablata, *infodit subter terebinthum*. Hîc in Textu hebraico habetur *elah*, idest terebinthus, quercus, aut ulmus secundùm alios: & ita Noster Josue 24 pro quercu fuit interpretatus. Sed Textui nostro inhærendo, Jacob infodit idola subter terebinthũ, & ità Christi Crux idola prostravit, & cordis nostri vana simulachra profligavit. Quaproper & Josue juxtà 70, renovato ante mortem cum filiis Israel fœdere, ponit lapidem prægrandem in testimonium sub terebintho, petram illam vivam, quæ est Christus, præfigurans, de qua citato loco D. Augustinus: *Ideo autem subter, quia non surgit in cruce exaltatus, nisi humilitate subjectus*. Alii tamen, ut idem S. Pater observat, legunt quercum, ut in nostrâ vulgatâ editione habetur. (בטנים *botnim*. — Gen. 43. — hebr. *botnim*. — Eccl. 24. 22. — Q. sup. Iosue l. 6. q. 30. — Gen. 35. 4. — אלה *elah*. — Ios. 24.)

TESSARACOSTUS: τεσσαρακοστὸς, *tessaracostos*, quadragesimus, & femininum τεσσαρακοστὴ, *tessaracosti*, quadragesima. Vox est derivata à dictione neutrâ τέσσαρα, *tessera*, quatuor: & ipsam Quadragesimam, aut ipsum Ascensionis Christi festum designare potest. Nam sicut Pentecoste est dies quinquagesimus à Paschate, ità tessaracoste est dies quadragesimus. Et ità ab aliquibus terminus istorum 40 dierum tessaracostus appellatur. Tessaracoston etiam apud Gentiles erat tempus 40 dierũ, & totidem post partum, quibus à sacris arcebantur mulieres. Quo finito festum celebrabant tessaracoston ab ipsis nuncupatum. Sic & dies 40 post masculi partum, quibus apud Judæos mulier immunda erat, optimè tesseracoston dicerentur.

TESSARESKÆDECATITÆ: τεσσαρεσκαιδεκατῖται, p. l., quartadecimani dicti hæretici quidam. Videlicet à τέσσαρες καὶ δέκα, *tessares ke deca*, quod quatuor & decem significat, seu quatuordecim. De quibus Augustinus ait: *Tessarescadecatitæ, hoc appellati, quòd non nisi decimâ quartâ lunâ mense Martio Pascha celebrant, quâlibet septem dierum occurrerit dies, etsi dies dominicus occurrerit ipso die jejunant, & vigilant*. In quo Hebræos imitabantur, qui eo die Pascha celebrant. Ut autem cum ipsis Ecclesia non concurrat, die dominico sequenti plenilunium illud, quod post æquinoctium vernum primum est, à Christianis Pascha celebrandum esse, lege sancitum est. Contrà istos hæreticos Synodus Cæsariensis, aliàs Palæstina, una ex præcipuis provincialibus, jussu Victoris Papæ convocata est, ad annum Christi 198. (De hær. ad Quodv. hær. 29.)

TETRADITÆ: τετραδῖται, p. l., tetradis, seu numeri quaternarii propugnatores. Formatur ista vox à τετρὰς, *tetrás*, genit. τετράδος, *tetrados*, p. b., quaternio, numerus quaternarius. Hoc sensu Pythagoræi, quaternarii tam devoti cultores, ut in voce *arithmetica* notatum est, meritò Tetraditæ vocarentur. Sed ità specialiter appellati hæretici nonnulli, qui feriâ quartâ jejunantes, opinabantur etiam die Paschatis, admissa feriæ quartæ, jejunandum esse. Alii sic vocatos existimant, quòd quartam Personã in Divinis impiè cõminiscerentur. (Baron.)

TETRADRACHMUM: τετράδραχμον, *tetradrachmon*, moneta quatuor drachmas continens. Nam *tetrás*, uti jam diximus, numerum significat quaternarium. Intelligendo de drachmis atticis, tetradrachmum est idem quod stater quatuor reales, aut julios pendens. Didrachmum autem hebræum erat tetradrachmum atticum, aut romanum. Hoc ergò tetradrachmum erat idem quod siclus, qui etiam apud alias nationes erat ejusdem ponderis, de quo in statere dictum est.

TETRAETERIS: τετραετηρὶς, *tetraëteris*, p. l., annus quartus. Est enim à dicto *tetrás*, idest numerus quaternarius, & ἔτος, *étos*, annus. Hinc dicitur τετραετηρικὸς, *tetraëtericós*, latinè tetraëtericus, p. b., quatuor annorum, seu id quod quarto quoque anno accidit. Ità tetraetericus ludus, seu agon, qui quarto quoque anno, seu elapsis quatuor annis, celebrabatur. Tales fuerunt Olympiades elidenses, quæ quarto quoque anno, ab anterioris olympiadis anno finitu, exhibebantur magno Græciæ concursu. Dicitur etiam tetraëteris ipsa quatuor annorum periodus: sicut enim tales annorum quaternarii olympiades dictæ; ità tetraëterides, p. b., vocatæ sunt. Istæ tamen tetraëterides etiam pentaëterides dicebantur, si prioris olympiadis includebatur annus. De quo diffusiùs actum est in voce *olympias*.

TETRAGONUM: τετράγωνον, *tetrágonon*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Est quadrangulum, seu quadratum, à dictâ voce *tetrás*, numerum quaternarium significante: & à γωνία, *gonia*, angulus. Tetragonum ab Euclide definitur, una ex figuris quadrilateris, quæ est æquilatera, & rectangula. Talis (L. 1. Def. 30.)

Ex.28.16. figuræ erat summi Pontificis Rationale, ut ait S. Textus: *Quadrangulum erit & duplex; mensuram palmi habebit, tam in longitudine, quàm in latitudine*. Hebraicè dicitur *ravùangh*, quadratum: & 70 scribunt, τετράγωνον ἔσται διπλοῦν, *tetragonon estæ diplùn*, idest, quadrangulum erit duplum. Ad hoc autem ut figura sit tetragona, & quadrata, non sufficit ut habeat quatuor latera æqualia, sed ut anguli sint recti, nec unus alio sit hebetior, aut acutior. Vox ista quoque nonnunquàm in sacris Authoribus occurret.

TETRAGRAMMATON: τετραγράμματον, p. b., quatuor literarum, seu quatuor literis constans. Vox est composita ex dicto *tetrás*, & γράμμα, *gramma*, litera. Ità dictum nomen Dei apud Hebræos, eò quòd quatuor literis constaret: uti apud Latinos, Græcos, Ægyptios, Chaldæos, Arabes, & multas alias nationes tetragrammaton esse, fuit ab Eruditis observatum. De quo Isidorus ait: *Tetragrammaton, idest quatuor litterarum, quod propriè apud Hebræos in Deo ponitur, Joth, he, vau, he, idest duabus ia, ia, quæ duplicata ineffabile illud, & gloriosum nomen Dei efficiunt*. Istud nomen est apud Hebræos *Jehovàh*, quod Dominum Salvatorem significat: aut potiùs, ut alii dicunt, à radice *havàh*, fuit, quasi ens, vel existens, Deum videlicet ab essentiâ, seu existentiâ æternâ, & necessariâ denominans. Cornelius à Lapide probat meliùs dici *Jehevé*, aut potiùs *Jehevá*, quàm *Jehovà*. Et quidem *Jeheve* est tertia persona futuri *havàh*, quæ significat *erit*, aut etiam *est*, cùm Hebræi futuro sæpiùs utantur pro præsenti: atque ut nomen distinguatur à Verbi personâ, absolutè dicendum est *Jeheva*, juxtà nominum formationem, ut asserit idem Author. Pro eo nomine, propter divinæ Majestatis reverentiam, solent Hebræi legere *Adonai*, & aliquando pro *Jehovàh* in nostro Textu legitur, ut cùm Deus Moysi dicit, *Et nomen meum Adonai non indicavi eis*: cùm aliàs in Textu hebraico scribatur *Jehovàh*. Hoc nomen re, & significatione, & radice, & literis, & punctis idem esse quod *Sum qui sum*, Genebrardus, Bellarminus, A Lapide, & alii Interpretes demonstrant. Tale nomen, eodem Cornelio teste, primò revelatum est Moysi, scilicet Ex.3.14., nec Patriarchæ ante Mosen nomine Jeheva usi fuerunt. Nec refert quòd in Genesi quoque hebraicè reperiatur. Nam Genesim conscripsit post ejus nominis revelationem: sicque illo in exscribendâ Genesi usus fuit, dum non verba, sed sensum precum Patriarcharum refert Moses. Post ista verba Moysi dicta frequentiùs Deus in Scripturis illo nomine tetragrammato vocatur. Nam in hebræo constat solùm quatuor illis dictis literis, punctis pro vocalibus adjectis, quæ sonum efforment *Jehovàh*. Antequam Moysem alloqueretur sæpiùs *Elohim* dictus fuit. *Adonai* verò in plurali, ut & *Elohim* in eodem numero, ad majorem Dei dignitatem per nomen plurale ce[r]tificandam, aut potiùs ad trium Personarum numerum subobscurè significandum. Fit à singulari *adòn*, Dominus, & *Adonai* Domini mei rectè latinè vertitur. Tale Mysterium nomen *Jehovàh* quatuor suis literis adumbrat, quibus Essentiæ divinæ subindicatur unitas, & Personarum trinitas. Hoc nomen laminæ aureæ in summi Pontificis fronte insculptum erat, ut testatur Josephus: *Frontem enim tegebat ejusdem coronæ pars altera iisdem calyculis adhærens, quæ lata ac plana nomen Jehovah incisum gestabat*. Hæc lamina semper erat in fronte Aaron, quotiescumque illi sacrificandum erat. Hoc numen *Sanctum Domino* dicebatur, ità scilicet Domino Moysi mandante: *In qua sculpes opere cœlato id, Sanctum Domino*. Hoc quoque nomen ineffabile asserebatur: non quòd nemo id effari posset; sed quia Religionis causâ, ab eo temerè proferendo abstinebant. In Textu hebraico dicitur *kodesc ladonai*; idest sanctitas, vel sanctum Domino: Unde 70 scribunt ἁγίασμα κυρίου, *hagiasma kyriu*, idest sanctificatio Domini. Sic & aliàs pro *adonai* legunt κύριος, Dominus: ut Exodi 6.3. καὶ τὸ ὄνομά μου κύριος, *kæ tò ònomá mu kyrios*, & nomen meum Dominus. Sed ubi ait *ego sum qui sum*, dicunt ἐγώ εἰμι ὁ ὤν, *egò imi ho òn*, q. d., ego sum ille existens, seu qui est: etsi eorum Interpres latinus, cum nostro Textu vertat, *Ego sum qui sum*. ὢν enim est participium præsens verbi *imi*, sum. In eodem versu pro *qui est*, 70 dicunt *ho òn*, nempe illud participium cum suo articulo, q. d., ille existens, ille qui est. In Libris platonicis per istam vocem ὢν sæpè Deus intelligitur, qui solus verè, & immutabiliter existit. Sed ut ad nomen *Jehovàh* revertamur, quamvis esset apud Judæos ineffabile; tamen cùm summus Pontifex populo benedicebat, & cùm Sanctum Sanctorum ingrediebatur, illud reverenter pronunciabat. Erat ergo ineffabile, non reipsâ, sed ut asserit à Lapide, eò quòd ab Hebræis haberetur sacratissimum, & summè Venerabile. Et ideò à Veteribus, & S. Hieronymo vocabatur ἀνεκφώνητον, *anecphòneton*, idest ineffabile: à Theodoreto ἄφραστον, *aphraston*, idest indicibile: & à Damasceno ἄρρητον, *arrheton*, idest ineloquibile. Dum autem Hebræi solemniter jurant, ut aliqui ferunt, non ipsum Dei nomen proferunt, sed quatuor literas separatas, per Jod, He, Vau, He, jurantes. Quod etsi Rabbinus quidam, inter suos eruditus, quo ad aliqualem hebraicæ linguæ notitiam usus fui, mihi constanter negaverit; attamen fidem præsto Cornelio à Lapide dicenti: *Quin & Moderni Judæi nunquam audent expressè jurare per nomen tetragrammaton, sed hac formulâ per illud jurant, atque rarò, & nonnisi adacti: Juro per jod, he, vau, he. Quod juramentum apud eos summum & sacratissimum habetur*.

TETRAPLA: τετραπλᾶ, *tetraplà*, penultimâ in prosâ correptâ, in versu communi. Latinè quadruplicia dici possunt, à singulari τετραπλοῦν, *tetraplùn*, idest quadruplex. Tetrapla, quasi quadrupla, aut quadruplicia dicta sunt antiquitùs aliquæ sacræ Scripturæ editiones ab Origene collectæ, quæ in quatuor columnas, antequàm aliæ posteriores essent repertæ, distinctæ erant: de quibus Baronium audire sufficiat. Sed ut summatim perstringamus cunctas Origenis eâ in re lucubrationes exhibitas, cùm nondum duæ posteriores editiones inventæ quinta, & sexta, tetrapla (sic enim cum ecclesiasticis antiquis tractatoribus dicere malumus, quàm tetraplum) inprimis collegit: ac sic in codicibus græcè scripsit, nempè in paginis singulis quatuor columnas hoc ordine, ut prima esset editio 70 Inter-

Marginalia (left): רבוע *ravùangh*; Isid. l.7. c.1.; יהוה *Jehovàh*; הוה *havàh*; Ex.6.3.; Ex.3.14.; אלהים; אדני *adonai*; אדן *adòn*.
Marginalia (right): L.3. Antiq.c.8.; Ex.28.36.; קדש *kodesc*; לאדני *ladonai*; Ex.3.14.; In Ex.c.6. v.3.; An.Chr. 231.n.9.

terpretum, secunda translatio Aquilæ, tertia Symmachi, quarta verò & ultima Theodotionis. Ità ille.

TETRAPOLIS: τετράπολις, p.b., quatuor habens civitates. Vox est formata à dicto *tetrás*, quaternio, & πόλις, *pólis*, civitas. Sicuti Pentapolis dicta est illa regio infamis, quæ quinque civitates continebat; ità Tetrapolis quælibet regio, quatuor civitates complectens, dici potest. Sunt tamen aliquæ civitates in quatuor partes ità distinctæ, ut quatuor civitatum speciem exhibeant, unde Tetrapoles nuncupatæ fuere. Inter quas Antiochia Syriæ Tetrapolis nomine insignita fuit.

TETRARCHA: τετράρχης, *tetrárches*, quadruplaris ab aliquibus vertitur. Est autem vocabulum derivatum à dictâ voce *tetrás*, & ab ἀρχός, *archós*, princeps: significat alicujus quartæ partis principem, cujus dominium, & jurisdictio τετραρχία, *tetrarchía* (latinè tetrarchia, p.b., nisi græcus accentus, ut in his assolet, retineatur) grçcè nuncupatur. Hoc nomen illis adaptatur, qui quatuor numero unam gubernant provinciam, aut regnum. Tetrarchæ enim, quasi quadruplares principes, & tetrarchia quadruplaris curia transfertur ab aliquibus. Tettarchiæ à Romanis in Judæa regno fuerunt institutæ. Cùm enim mortuo Herode Ascalonitâ, anno Christi secundo, aut tertio, filii ejus superstites, Archelaus, & Herodes Antipas, de regno disceptarent; neutri cessit regnum Judææ paternum: sed lis ità decisa, ut regnum in quatuor divideretur tetrarchias. Et quidem Archelao cessit Judæa strictè dicta, Herodi Antipæ Galilæa, Philippo ipsorum fratri Trachonitidis regio, & Gaulanitis, Lysaniæ verò Abilina. Cùm autem Archelaus, post novem annos, in exilium deportatus esset, ipsius tetrarchia præsides habuit. Ex quibus quintus anno Tiberii decimo tertio fuit Pontius Pilatus, novem annis præsidis functus munere. Hujus anno secundo baptizatus est Christus: anno nempe *decimo quinto imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pon-* Luc. 3. 1.
tio Pilato Judæam. Reliqui tres Tetrarchæ ab eodem assignantur: *Tetrarchâ autem Galilææ Herode: Philippo autem fratre ejus tetrarchâ Ituææ & Trachonitidis regionis, & Lysaniâ Abilinæ tetrarchâ*. Galilæa præsertim tribus Nephthali, & Zabulon comprehendebat, eratque superior, & inferior: in quibus dominabatur ille tetrarcha Herodes, qui tempore Christi passionis, ob festa paschalia Jerosolymis agens, Dominum illusit. Erat Nazareth in Galilæa inferiore, in tribu Zabulon: & Capharnaum in superiore, quæ etiam Galilæa gentium, à Tyriis Gentilibus ejusdem incolis, quos Hiram rex Tyri miserat, dum illa regio à Salomone ei donata fuit. Philippus, Herodis frater ex aliâ matre, erat tetrarcha Ituræ ad radices montis Libani, & Trachonitidis ultrà Jordanem, cui vicina erat Gaulanitis. Lysanias autem non erat ex Herodis filiis, sed ex genere dynastarum Chalcidis, ut refert Josephus: cujus tetrarchia dicebatur Abilina, ab Abila civitate, inter Libanum, & Antilibanum sitâ.

TETRASTICHOS: τετράστιχος, p.b., quaternis versibus constans, quatuor ordines continens. Fit enim à *tetrás*, quaternio, & στίχος, *stíchos*, versus, ordo. Strophæ tetrastichæ, seu quatuor versuum à in plurimis hymnis ecclesiasticis observantur. Te- Ex. 39. 10.
trastichum etiam fuit Rationale, quatuor gemmarum ordinibus exornatum. Unde & tetrastichos lapis quatuor ordinum dictus fuit. *Tetrastichia* verò, quæ latinè tetrastichia, p.b. in rigore efferri deberet, est ordo ex quatuor, seu quaternorum versuum ordo.

TETRATEUCHUM: τετράτευχον, *tetráteuchon*, quatuor librorum volumen, aut quatuor volumina continens. Vox est composita ex sçpiùs dicto *tetrás*, numerus quaternarius, & τεῦχος, *teúchos*, instrumentum, vas, liber, volumen. Sicuti quinque Moysis libri Pentateuchus dicuntur; ità quatuor libri ab aliquo Authore compositi, aut inter se aliquo ordine, vel connexione donati, tetrateuchus possunt appellari. Sicque quatuor Regum libros, ipsos quatuor primos Moysis libros, quatuor Evangelia, & quatuor Machabæorum, etsi duo sint apocryphi, tetrateuchum liceat appellare.

TETRAVANGELIUM: τετραευαγγέλιον, *tetraevangélion*, p. b., Liber quatuor Evangeliorum à Platinâ inter cæteros vocatur. Nam tetràs, uti sçpiùs dictum est, numerum denotat quaternarium. Meritò unus liber quatuor Evangelia continens dicitur. Nam ob quatuor Evangelistarum consensum, à S.S. Patribus acriter propugnatum, talis unitas in ipsis est agnoscenda, ut unum dicatur volumen à quatuor exaratum. Inter recentiores Concordiam evangelicam optimè Cornelius Jansenius gandavensis Episcopus explanavit.

TETRAVELA: ista vox invenitur apud Anastasium. Hæc, & similia vocabula, partim græca, partim latina, à voce *tetrás*, quaternarium numerum designante, componuntur. Adeòque tetravela sunt vela quadruplicia, seu quadruplicata.

TETRUS: Vox ista, longè alterius significationis, pro voce quartus, ex Aldhelmo à Magri citatur. Sicque est vocabulum ex τέταρτος, *tétartos*, quartus abbreviatum. Aut ab ipsâ voce *tetrás*, quâ & pro quaternario D. Ambrosius usus est, deducela.

THALAMUS: θάλαμος, *thálamos*, p.b., cubiculum, nuptiæ. Ejus origo videtur esse à verbo θάλπω, *thálpo*, calefacio: nisi ab ipso hebraico *tha*, נה.
idest thalamus, procedon, derivetur. Thalamus sæpiùs accipitur pro cubiculo geniali, & delitioso, *tha*.
pro sponsis parato. Hinc Moyses moriturus, duodecim tribubus benedicens, Beniaminitæ ait: *Beniamin amantissimus Domini habitabit confiden-* Deut. 33. 12.
ter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, & חופף
inter humeros ejus requiescet. Textus hebraicus hîc non habet vocem *tha*, sed ait *chophéph*, idest *chophéph*.
obtegens, seu protegens, *super eum*: Benoni scilicet à radice *chaphàph*, obtexit, protexit. Isti Textui inhærent 70: dicunt enim, καὶ ὁ θεὸς σκιάζει ἐπ' חפף
αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας, *& Deus obumbrat super eo* *chaphâph*.
omnibus diebus. Nempe templum Jerosolymitanũ erat in monte Moria, seu in eâ civitatis parte, quæ erat in tribu Beniamin. Mons autem Sion alia pars civitatis erat in tribu Juda: quamvis aliquando Dominus in monte Sion dicatur habitasse; tunc mons Sion per Synecdochen pro totâ sumitur Jerosolymâ. In tribu ergò Beniamin Dominus confidenter habitavit, & super humeros ipsius quodammodò requievit, dum templo salomonico in eâ ædifica-

ficato, thalamum suum libenter suâ præsentiâ decoravit. Thalami tamen etiam pro quibuslibet accipiuntur cubiculis. Unde & Ezechiel Janitorum mansiones, ad templum excubantium, thalamos appellavit: *Porrò thalami porta ad viam orientalem, tres hinc, & tres inde*. Hîc sæpius 70 pro thalamo legunt *the*, scilicet ex Textu hebraico, in quo *thae* scribitur: quod est plurale in regimine à dicto singulari *tha*, & aliàs in plurali facit *thaim* thalami.

Ezech. 40. 10.

THALIA: θαλεια, *thalia*, latinè penultimâ producta, etsi antepenultima à Græcis, aliis regulis utentibus, acuatur. Est una è novem Musis; ità dicta à lasciviâ, & voluptate cantus. Nam *thalia* significat celebritatem ex juvenibus, viriditatem, coronam, lætitiam, epulum, festivitatem: & adjectivè de opiparo epulo, omnibus rebus florido, & abundanti dicitur. Vox ista pullulat à verbo θαλλω, *thállo*, viresco, germino, celebro, exhilaror, &c. Thalia quoque fuit titulus unius ex Arii libris, ad turpissima incitantis, & ab aliquibus *Thales*, p. l., dictus, à quâdam, ut opinantur, romanâ meretrice. Sed Arium ab ipso Musæ nomine titulo isto librum suum donasse, magis verisimile videtur.

THALLOPHORUS: θαλλοφόρος, *thallophóros*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Ità dictus ille qui ramos gestat: scilicet à θαλλός, *thállos*, ramus virens, præsertim olivæ, & φέρω, *phéro*, porto. Thallophori Athenis dicti illi, qui in Panathenæis oleæ ramos gestabant: qui utplurimùm senes erant. Hinc per jocum aliquando thallophori dicti illi, qui ad alia munera obeunda existimabantur inutiles. Cùm aliàs thallos gestare honori fuerit, ad quem juniores admitti non debebant. Hinc D. Chrysostomus ait: *An non videtis frequenter, quod qui in urbibus versantur, pueros nuper à lacte depulsos faciunt thallophoros aut agonothetas?* Quæ munera certè à solis senibus erant obeunda. Quare erroneè Carolus Magri Calepinum erroris condemnat de senibus thallophoris: cùm solum ex malâ consuetudine aliquando pueri thallophori crearentur.

Hom. de Anna deque Samuelis educatione.

THALUS: θαλλός, *thállos*, virescens, germinans, virens, florens, &c., latinè reddi potest. Oritur à verbo θαλλω, *thállo*, viresco, germino, floreo, &c., & hinc *thalós*, germen. In fertili illo Sanctorum Martyrum ævo, quo Diocletianus in Christianos impiè deseviens, magis eorum sanguine Ecclesiæ solum fecundabat, feliciter Sanctus Thalus germinavit. In horridis illis tempestatibus lætior virescens, in illâ barbarè recisâ Fidelium messe pulchriùs florens, martyrii ferro non tam lethaliter amputatus, quàm utiliter putatus, in Paradisi solum feliciùs transplantatus fuit.

THAMNUS: θάμνος, *thámnos*, densus fructibus locus, ramus fruticans. Ità videtur *thamnos* dici, quasi θαμινός, *thaminós*, frequens, creber. Est enim thamnos minutarum arborũ densitas, cespes, arbustum, lucos, frutex, dumetũ. Ab hoc per diminutionem fit græcè *thamnion*, quod latinè thamnion, p. b., diceretur, parvus frutex, item *thamniscos*, fruticum, frutex. Delirus ille Empedocles, qui metempsychosim in corpora belluina, & plantas admittebat, se quoque thamnum, & piscem fuisse comminiscebatur. Hinc lepidè irridens Tertullianus ait:

Thamnus, & piscis fui, inquit. Cur non magis & pepo tam insulsus, & chamæleon tam inflatus? Interpres ait vocem *thamnos* non posse unicâ voce latinâ commodè explicari. Nam significat plantam fructificantem, & subolescentem copiosè.

De Anima c. 32.

THANATOPSYCHITÆ: θανατοψυχῖται, p. l., hæretici quidam ità dicti, eò quòd animam rationalem mortalem opinarentur. Nam *thánatos*, ut postea dicemus, mortem significat, & ψυχή, *psyché*, animam. De istis agit Damascenus: *Qui humanam animam inducentes similem ei, quæ pecudum, & cum corpore dicentes perire ipsam*.

hæres. 90.

THANATOS: θάνατος, p. b., obitus, mors, fatum, cædes. Vox hæc ab aliquibus Latinis usurpata, à verbo θνήσκω, *thnésco*, morior, sua recognoscit natalia. Nam in aoristo secundo facit ἔθανον, *éthanon*, mortuus fui, & hinc augmento rejecto thanatos emanat. Cum alpha privativo fit *athánatos*, immortalis, de quo suo loco. Cum verbo φέρω, *phéro*, porto fit θανατηφόρος, *thanatephoros*, latinè thanatephorus, p. b., lethifer, funestus: & thanatephora toxica dicuntur.

THAUMATURGUS: θαυματουργός, *thaumaturgos*, miraculorum patrator. Est à verbo θαυματουργέω, *thaumaturgéo*, miracula edo: seu à θαῦμα, *thaûma*, miraculum, & ἔργον, *ergon*, opus. Cognomen est S. Gregorii Ponti Episcopi, ob insignia miracula ab ipso edita, præsertim illius montis suo loco moti, qui templo ædificando congruum reliquit spatium. Thaumaturga etiam ab aliquibus dicitur illa Moysis virga, qua in Ægypto, & deserto tot prodigia operatus fuit, atque nonnullis aliis cognomen istud appropriatur.

THEA: θέα, spectaculum, visio, aspectus, &c. *Spectaculum* (in Textu græco theatron) *facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus*, ait Apostolus: & optimè Sancta Thea Martyr id dicere poterat, quæ etiam spectaculum suo nomine præferebat. Theá verò, oxytonè, Deam significat, & de Justis ascrit Propheta, *Ego dixi Dii estis, & filii excelsi omnes*. Hoc sensu S. Thea, Dea, & Dei filia, cœlestem hæreditatem, & divinos honores fuit assecuta.

1. Cor. 4. 9.

THEAGOGIA: θεαγωγία, *theagogia*, latinè penultimâ correpta, nisi græcus accentus in ea retineatur ex usu legitimo. Est Dei institutio, inductio, introductio, divina agendi ratio, Dei ductus, vel quid si nile latinè reddi potest. Fit enim à voce θεός, *theós*, Deus, & ἀγωγή, *agoge*, quæ hæc omnia significat, & alia. Apud D. Greg. Nazianz. pro aliquâ divinatione ponitur: & quidam auspicia, alii Superorum evocationem interpretantur.

THEANDRICUS: θεανδρικός, *theandricós*, p. b., Deivirilis optimè nostro vertitur idiomate. Ità vocatæ Christi actiones, quia sunt unius suppositi naturam divinam, & humanam includentis: videlicet à θεός, *theós*, Deus, & ἀνήρ, *anér*, vir, genit. ἀνδρός, *andrós*. Hinc dignitas, valor, & meritum operum Christi. Nam merebantur ut erant hominis mortalis, viatoris, & passibilis: sed ut Personæ divinæ, & ipsius Dei actiones, infinitâ dignitate, & valore potiebantur. Et quidem istas actiones theandricas fuisse infiniti valoris, contrà Scotum, & nõnullos alios, prorsùs tenendum est. Etsi enim in se fuerint finitæ, tamen valor, seu dignitas non oritur ex solâ entita- I.

te,& morali bonitate ipsius actionis,sed maximè ex dignitate, & sanctitate ipsius operantis: Christus autem ut Deus est infinitæ sanctitatis,& dignitatis. Non solùm hoc verificatur, quia actiones sunt suppositorum,& persona in Christo est Persona divina; verùm etiam quia ipsa humanitas erat per ipsam Divinitatem sanctificata, & deificata, ut aliqui loquuntur ex Patribus. Quapropter actiones procedentes ab ipsâ humanitate sanctificatâ, & ità propter unionem hypostaticam deificatâ, erant infiniti valoris. Ideò Christi actiones à Patribus divinæ, & theandricæ vocari solent. Et hæc est una ex differentiis, quæ sunt inter actiones à personâ infinitæ dignitatis procedentes,& inter illas,quæ circà objectum infinitum, sicuti visio beatifica, versantur. Nam visio beatifica non est actio divina, etsi in Deũ feratur: sicuti actio ab Angelo elicita est angelica, non autem illa quæ ab homine procedens,circà unũ versatur Angelum. Nisi tales actiones propter similitudinem angelicæ dicantur, & divinæ. Præterea objectum infinitum non terminat actionem, creatam infinitè,quæ circà ipsum versatur: at operans infinitæ dignitatis infinito modo afficit operationẽ quam producit. Non tamen hinc infertur, ità Deo Christi actiones placuisse, quàm ipsam Dei essentiã, & infinitam bonitatem. Quia Christi actiones, non ratione sui præcisè, sed ratione operantis infinitè Deo placuerunt. Inter illos autem qui concedunt actiones Christi theandricas esse infiniti valoris, aliqui negant esse infiniti meriti: quia ad rationem infiniti meriti requiritur etiam promissio infiniti præmii. Alii tamen rectiùs concedunt, quia ipsius meritum refertur ad præmium finitum in infinitum: ità ut nullo præmio finito ipsius meritum exhauriri possit. Sicque definivit Clemens V. in Extravag. Unigenitus,de pœnit.& remiss., Christum Ecclesiæ militanti suis meritis talem thesaurum acquisivisse, qui nunquàm consumendus, aut diminuendus est,eò quòd meritum Christi fuerit infinitum.

2. Etsi verò Calvinus neget Christum sibi aliquid meruisse: Scholastici tamen contrà sentiunt cũ D. Thoma. Meruit etenim gloriam corporis, & exaltationem nominis, & alia multa. Id patet ex verbis Apostoli: *Humiliavit seipsum*, &c. *propter* Phil.2.8.
quod & Deus exaltavit illum, &c.. Et Angelicus Doctor ait: *Ille qui habet aliquid per meritum proprium,habet quodammodò illud per seipsum, unde nobilius habetur id, quod habetur per meritum, quam id quod habetur sine merito.* Quamvis autem actiones Christi theandricæ à Dionysio, & aliis vocentur,non hinc sequitur easdem esse Divinitatis,& humanitatis actiones. Nam,ut ait D. Thomas, *Dionysius ponit in Christo operationem theandricam,idest divinam virilem, vel divinam humanã, non per aliquam confusionem operationum,seu virtutum utriusque naturæ,sed ut per hoc, quod divina operatio ejus utitur humanâ, & humana ejus operatio participat virtutem divinæ operationis.* Ex quibus verbis satis patet quid præcisè per actionem theandricam in Christo sit intelligendum. Nõ quòd eadem actio præcisè in Christo ab utrâque naturâ procedat: quamvis aliquando una voluntas, & una volitio dicatur in Christo, propter conformitatem ejus humanæ ad divinam. Sic observavit Baronius, priorem Honorii Epistolam ad Sergium explanans, ubi ait: *Quod enim indivisa sit utriusque naturæ operatio, sicut est indivisè conjuncta, & unum ambo velint naturæ bonum, & tendant in unum; una erit dicenda Christi voluntas: quam S. Dionysius Areopagita appellat operationem theandricam, hoc est Dei virilem, ut Joannes Damascenus affirmat.* Dicit ergò unam volitionem, ut excludat voluntatum contrarietates, sicut in nobis, putà appetitus sensitivi in malum inclinantis, contrà appetitum rationalem. Ità veritas orthodoxa inter duo extrema stat inconcussa. Sicut enim Monothelitæ unicam voluntatem, & volitionem in Christo admittebant; ità è contrario nonnulli alii hæretici tales voluntatum diversitates in eo finxerunt: uti desperationem Christi in Cruce desperati, nefarii hæresiarchæ, inter quos Calvinus, commenti sunt. Contrà quos omnes definitum in sextâ Synodo generali: *Prædicamus duas naturales voluntates, non contrarias (juxtà quod impii asserunt hæretici) sed sequentem ejus humanam voluntatem, & non resistentem, vel reluctantem, sed potiùs subiectam divinæ ejus, atque omnipotenti voluntati.* Voluntas enim humana Christi semper voluit id quod voluit Deus ipsam velle, sicque fuit divinæ voluntati affectivè conformis. Fuit etiam semper conformis formaliter: quia omnia quæ Christus voluit, voluit ob aliquem honestum finem Deo placentem. Materialiter autem in re volità voluntas Christi inefficax non semper fuit divinæ voluntati conformis: seu, ut ait D. Thomas, voluntas Christi ut natura est. Nam *voluntas ut natura repudiat ea quæ sunt naturæ contraria, & quæ sunt secundum se mala, putà mortem, & alia hujusmodi: sed hæc tamen voluntas, quandoque per modum rationis, eligere potest ex ordine ad finem.* Et ità fecit voluntas humana Christi, ut ratio est.

3.q.19.a.3.c. — 3.q.19.a.1.ad 1. — An. Chr. 633.N.37. — Act.17. — 3.q.18.a.5.c.

THEARCHIA: θεαρχία, *thearchia*, latinè penultimâ correptâ in rigore. Sed in similibus terminationibus græcus accentus in eâ retineri solet. Dei principatus idiomate nostro transferri potest: scilicet à θεὸς, *theòs*, Deus, & ἀρχὴ, *archè*, initiũ, dignitas, principatus, magistratus. Dionysius Thearchiam pro ipsâ Deitate ponit, ad ipsius divinitatis supremam,& infinitam dignitatem significandam,& ipsã honoratiùs compellandam. Ait enim: *Omnium sanctorum Theologorum hymnum invenies ad beatos thearchiæ processus manifestativè, & laudativè Dei nominationes dividentem.* Quorum verborum sensus est, ut innuit D. Thomas; quòd nomina ad Divinitatis laudem à S.S. Doctoribus assumpta, secundùm ipsius Dei distinguantur processus. Non quòd ita nomina ipsius processiones significent, sed quòd ab iis imponantur. Nam cùm Deum ab ipsis creaturis cognoscamus, ipsum secundùm varios in creaturas processus nominamus. Quamvis ipsa nomina de eo substantialiter dicantur: non enim nomina semper id significant à quo imponuntur.

De Div. Nom. c.1. — 1.q.13.a.2. in 2. Arg.

THEATRAPUS: Ex quadã Bullâ Martini Primi, à CaroloMagri citatur, & si modò ibi rectè scribatur, sacri palatii officialem denotat; ità ut Cancellarius intelligi videatur. Ejus profectò significatum ex græcis Lexicis haurire satis difficile, nisi ex ejus etymo per conjecturam assequamur. Etymologia

In Hierol.

gia verò à voce θεὸς, *theós*, Deus, & vocabulo ἀτραπὸς, *atrapos*, via, trames, femita, est deducenda. Sicque theatrapus ille dici poterit qui Dei viam calcat, seu eam ostendit. Quod ulteriùs ab ipso verbo τρέπομαι, *trépomæ*, eruatur, quod inter cætera significata ponitur pro viam ineo, rationem rei peragendæ instituo: & ejus aoristus secũdus est ἔτραπεν, *etrápen*, unde ablato augmento syllabico derivetur ejus vocis pars secunda. Ità Theatrapus, p.b., rationem rei divinæ peragendæ instituens, aut divinorum viam, seu rationem persequens, adeòque rei divinæ, seu cæremoniarum magister interpretandus. Si verò theaprapus, p.b., legatur; tunc à πραπὶς, *prapis*, idest mens, cura, industria, solertia, cogitatio, vocem hanc perobscuram extrahere licet: ut eum qui divinorum curam habet, seu qui in istis solertiam adhibet, adeòque & ipsum cæremoniarum magistrum designet. V. vocem *Theopropus*. Certè vox *Theatrapus* corrupta videtur in quâdam S. Martini Papę donatione, Blandiniensi, Monasterio factâ, sub die 14 Cal. Feb., *per manum Amandi Episcopi Theatrapi S. Sedis Apostolicæ*. Hic Amandus in aliâ donatione ejusdem Pontificis, Elnonensi Monasterio factâ, Bibliothecarius S. Sedis Apostolicæ vocatur.

THEATRICUS: θεατρικὸς, *theatricós*, p.b., theatralis, ad theatra pertinens, ut plausus theatricus. Est adjectivum à sequenti voce formatum. D. Bernardus illum intelligere videtur, qui theatra frequẽtat. Opponit enim theatricum monacho, seu solitario: dum de monacho, à recto sui status tramite discedente, ait: *O quàm misera mutatio, quæ vertit claustrum regulare in campos licentiæ, castitatem in impetiginem, monachum in theatricum*, &c. (Se. m. 11. in C. a. Dem.) Ni forsitan ipsis comicis monachum, ob licentiam, & petulantiam intendat assimilare.

THEATRUM: θέατρον, *théatron*, p.l., spectaculum. Oritur à verbo θεάομαι, *theáoma*, video, viso: videlicet ab ejus tertiâ personâ præteriti, quæ est τεθέαται, *tethéata*, vidit. Theatrum accipitur non solùm pro spectaculo ipso, sed etiam pro ipso loco, in quo eduntur spectacula. Ubi accipitur à Lucâ, dum narrat, tumultu populi Ephesi à Demetrio argentario contrà Paulum, & ejus socios excitato, quòd *civitas impleta est confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gajo, & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli*. (Act. 19. 29) In hunc locum ad populum sedandum Paulus invictus Christi athleta pergere volebat: *Sed quidam de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes, ne se daret in theatrum*. (v. 31.) Quod erat locus publicus ad spectacula exhibenda idoneus, & destinatus, ubi Ecclesia, seu cœtus populi tumultuantis convenerat. Nonnunquàm pro ipsâ multitudine spectante ista vox reperitur.

THECA: θήκη, *thike*, vagina, loculus. Ortum habet à verbo τίθημι, *tithemi*, pono: cujus aoristus primus ἔθηκα, *ètheca*, posui, & hinc ablato augmento *theke*, quasi repositorium. Ex hac bibliotheca, apotheca, hierotheca, & similes voces componuntur. Unde patet pro omni tegumento, aut involucro, poni posse. Sæpiùs pro sepulchro reperitur, & nonnunquàm pro idolo, ait Magri, quia Diaboli tegumentum. Certè Chrysostomus sepulchrum Christi thecam appellavit. (In Hierol.) Dicit enim de gentibus in vanum ipsum custodientibus: *Thecam tutò custodierunt, & quod in eâ reconditum erat, non habuerũt.* (In Ps. 2.)

THELISIS: θέλησις, *thélesis*, latinè propter η, eta, vocalem longam penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Est idem quod θέλημα, *thelema* (quod latinè thelema, p.l., diceretur) voluntas: à verbo θέλω, *thélo*, volo, scilicet à primâ personâ præt. pass., quod sine augmento esset *thelema*, & *thelesis* à secundâ. Sicut autem hoc verbũ, ut habet Ammonius, differt à verbo βούλομαι, *búlome*, ità & thelisis à bulisi. (De differentibus, & simil. vocab.) Nam verbum *búlome*, de solis rationalibus dicitur, cùm thelisis etiam brutis approprietur. Sed in latino voluntas dicitur ordinariè de rationalibus. Sicque asserendum quòd liberum arbitrium nihil aliud sit, quàm voluntas, etsi Damascenus dicat, quòd *aliud est thelisis, aliud bulisis*. (L. 2. Orth. fidei c. 22.) Quæ distinctio, secundùm Ammonium, illo modo potest intelligi, quòd thelisis sit de omnibus animalibus, & bulisis de solo homine, sicque bulisis esset theliseos species, sicuti voluntas est species potentiæ appetitivæ. Vel cum D. Thomâ dicendum, *quòd bulesis distinguatur à thelesi, non propter diversitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum*. (1. q. 83. a. 4 ad 1.) Sicque etsi bulesis importet liberum arbitrium, & thelesis voluntatem, non ideò duæ potentiæ sunt assignandæ. Sed quamvis voluntas, & liberum arbitrium sit eadem potentia; tamen liberum arbitrium importat, ultrà simplicem voluntatem, alia comprincipia, & omnia requisita, quibus positis voluntas operari, & non operari possit.

THELODIVES: p. l., vox semigræca, sicutì thelosapiens, thelohumilis. Est à verbo θέλω, *thélo*, volo: & significat eum qui dives esse desiderat, aut certè videri vult. Hæ voces apud aliquos Authores reperiuntur, & à nonnullis citantur. Pro omnibus videatur Augustinus: & ad harum vocum normam, multæ aliæ similes possent effingi, & efformari. (Aug. ep. 59.)

THEMA: θέμα, regio, positio, id quod ponitur, propositum. Est à verbo τίθημι, *tithemi*, pono, cujus passivum τίθεμαι, *tithema*, & hinc ablatâ reduplicatione fit *thema*. Alii tamen à præterito deducunt. Thema etiam depositum significat: nam themata dicuntur deposita. Themata apud Mathematicos ferè idem ac apotelesmata sonant: cùm pro variis cœli posituris accipiantur in cujusvis natali. Quintilianus thema vocat hypothesim, seu speciem, seu, ut vulgò vocant, casum: qui est quæstio illa magis particularis, quam orator tractat, sicque differt à thesi, quæ est quæstio generalis, & infinita à Rhetoribus appellatur. Ordinariè thema intelligitur id quod proponitur, seu argumentum ad aliquam cõpositionem faciendam, quod nomen frequens est apud quosvis Authores.

THEMISTOCLES: Θεμιστοκλῆς, *themistoclés*, latinè penultimâ correptâ in prosâ, sed in versu communi. Juris gloria, justitiæ laus, honestatis fama, &c., latino reddi potest idiomate. Nam θέμις, *themis*, genit. θέμιστος, *thémistos*, est jus, fas, justitia, honestatis Dea, & κλέος, *cléos*, gloria, fama, laus, nominis splendor. Tali nomine dignus magnus ille Themistocles Atheniensis, qui bello maritimo Persas apud Salaminem ità gloriosè superavit. Sed longè dignior S. Themistocles Martyr, qui omne fas, & justitiam fideliter implens, summâ gloriâ, & nominis, ac facti

he-

heroici splendore, pro Sancto Dioscoro ad necem conquisito se tortoribus obtulit. Hinc pro æquo crudeliter equuleo cruciatus: pro summo honesto truculenter exceptus: pro Fide & Justitiâ martyrio feliciter est coronatus.

THEOCATAGNOSTÆ: θεοκαταγνῶσται, Dei condemnatores, Deum arguentes. Fit à voce θεὸς, theòs, Deus, & verbo καταγινώσκω, catagninósco, arguo, condemno: unde κατάγνωσις, catagnosis (quæ latinè catagnosis, p.l., diceretur) condemnatio, & catagnostes, condemnator. Ità dicti quidam hæretici apud Damascenum, *qui in quibusdam significationibus, & rebus Dominatorem nostrum, & Deum, & adjacentes sibi sanctas personas, & divinas Scripturas tentant reprehendere, audaces quidam, & blasphemi existentes*. Quod nomen congruè nostris Novatoribus adaptatur, quorum plerique cum Calvino eò vesaniæ, & insaniæ provecti sunt, ut Deum peccati authorem opinentur. (Hær.92.)

THEOCLETUS: θεόκλητος, theóclêtos, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus audiatur in antepenultimâ. Deo vocatus à Nostris exponendus: scilicet à θεὸς, theòs Deus, & verbo καλέω, caléo, voco, cujus tertia persona præt. pass. est κέκληται, kecleta, vocatus est: & hinc κλητὸς, cletós, vocatus. Omnes homines viatores dici possunt theocleti. Nam omnes à Christo vocantur: *Venite ad me omnes qui laboratis*. Et quamvis dicatur *Multi sunt vocati*, græcè cleti, de omnibus intelligitur, qui respectu Electorum verè multi sunt. Theocletus etiam Dei invocatorium, seu locum ubi Deus invocatur significat. Uti de templo, & arâ, in quibus Deus invocatur, apud Nonnum reperitur, & ab aliquibus Latinis vox ista usurpatur. (Matth.11. 28. c.20.16.)

THEOCRATIA: θεοκρατία, theocratía, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus, ut plurimi solent, in eâ retineatur ex usu legitimo. Est Dei regimen, à θεὸς, theòs, Deus, & κράτος, cràtos, potentia, robur, imperium, principatus. Sicut in aristocratiâ optimates gubernant, & democratia populi regimen dicitur; ità Theocratia, ubi specialiter Deus regit, & gubernat. Sicque Judæorum Respublica à Josepho Theocratia, eò quòd populum electum Deus speciali prudentiâ regeret, fuit appellata. Sed veriùs Populi Israëlitici regimen Theocratia dici poterat, dum tempore Judicum Deus eos immediatiùs regere videbatur. Nam postulato rege, de populo isto semper duræ cervicis cum Samuele conqueritur Deus: *Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos*. (1.Reg.8.7.)

THEODAS: θευδᾶς, theudás, theodorulus, diminutivum à voce *theodoros*. Nomen est cujusdam impostoris, qui, ut habetur in Græco, dicebat se esse aliquem magnum, ut multi alii pseudoprophetæ, circà tempus Messiæ nasciturі, surrexerunt. Et hic Theodas, p.b., non est ille de quo Josephus tempore Claudii Imperatoris. Cùm enim Gamaliel dicat, *Ante hos enim dies extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter 400, qui occisus est*; patet hunc Theodam, cùm Christi passionem antecesserit, ante Tiberii mortem, & eò magis ante Claudii tempora, occisum fuisse. (Act.5.36.)

THEODIDACTUS: θεοδίδακτος, theodidactos, docibilis Deo, divinitùs edoctus. Vox est formata à dicto *theòs*, Deus, & verbo διδάσκω, didásco, doceo, cujus tertia persona præt. pass. est δεδίδακται, dedidacta, doctus fuit: & hinc didactos, docibilis. Ob internum fidei radium illuminantem omnem hominem venientem in hunc mundum, in personâ Dei prædixit Isaias: Ponam *universos filios tuos doctos à Domino*. Ubi 70 legunt διδακτοὺς θεοῦ, didactùs theû, discipulos Dei. Quod Christus juxtà ipsus citavit, *Est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei*: seu, ut habet Græcus, ἔσονται πάντες διδακτοὶ τοῦ θεοῦ, ésonda pándes didacti tû theû, & erunt omnes dociles Dei. In Textu verò hebraico Isaiæ legitur, *limmudè adonai*, idest, *doctos Domini*: à singulari *limmúd*, eruditus, doctus. Nam omnes Fideles captivantes intellectum in obsequium Christi, ità à Patre luminum illustrantur, ut veram viam, vitam, & veritatem, quæ est Christus, inveniant. *Omnis qui audivit à patre, & didicit, venit ad me*. Specialiter Theodidactus à Ludovico Mirço dictus D.Bernardus, qui, ut ipsemet asserere solebat, ea quæ sciret, *non hominis ullius præsidio, sed suggio assiduæ orationis, ac meditationis intentæ, edidicisset in sylvis, saltibus, & agris*. (Is.54.13. Io.6.45. לִמּוּדֵי limmudè יהוה jehovah. Ib. In Proœmio ad Opuscula.)

THEODORETUS: θεοδώρητος, theodóretos, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Nomen est derivatum à theodoros, de quo posteà: aut ab ipsâ voce *theòs*, Deus, & verbo δωρέομαι, doréomæ, dono. Ità ut Theodoretus sonet idem ac à Deo datus: græcè tamen δωρητὸς, doretós, dicitur muneribus corruptus. Nomen est doctissimi viri Antiochiæ in Syriâ nobilibus, & piis parentibus orti: qui satis juvenis ad Cathedram Cyrensem in Syriâ promotus est. Variis suis scriptis, ut æternis monimentis, ingenii præstantiam à Deo datam demonstravit. Scripsit enim penè in totam Scripturam, Historiam ecclesiasticam, & alia multa. Sectator est ubique Magni Chrysostomi; sicuti aliquot posteà secutus fuit Theophylactus. Favit Theodoretus Theodoro Mopsuesteno, & Nestorio adversùs S.Cyrillum Alex., in Concilio Ephesino pro Summo Pontifice legatum. Unde & in Synodo universali censuram meruit: qui tamen ante mortem resipuisse fertur. Fuit etiam primus author illius græci erroris, quòd Spiritus S. à Filio non procedat: quod tamen tunc temporis necdùm apertè pro hæresi condemnatum fuerat, uti posteà disertè in Conciliis apud Latinos celebratis. Obiit Theodoretus anno à partu Deiparæ 427.

THEODORUS: θεόδωρος, theódoros, latinè propter ω, oméga, penultimâ productâ, etsi græcus accentus collocetur in antepenultimâ. Nomen est proprium significans Dei donum, à *theòs*, Deus, & δῶρον, dôron, donum: quo nomine multi insignes viri, à Deo Mundo donati, fuerunt insigniti. Idem est quod Dorotheus: cùm utrumque nomen ex illis duabus vocibus conflетur. In Hebræo dicitur Mathathias (scilicet à *matthàth* donum, & *Jàh*, Deus) Judæ Machabæi pater, verè in tanto rerum sacrarum, ob Antiochi Epiphanis barbariem, discrimine Judæis divinitùs concessus. Assamonæus ab avo suo Assamonæo dictus est, ut & ejus posteri: eratque ex primâ classe sacerdotali, & verisimiliter jure successionis legitimus, post Oniam tertium Pontifex. (מַתָּת matthâth. יָהּ jàh. 1.Mach. 2.1.)

Hic Legis,& honoris Dei zelo accensus quinque filios suos animo hortatus est heroico ad res sacras pessumeuntes, vi & armis, sacris & profanis tuendas. Judæum apostatam Diis immolantem, legatumque Antiochi propriâ manu trucidavit.Iste Mathathias per Syncopen à Josepho, & Theodoreto
Act. 1. Matthias vocatur, quo nomine decoratus ille Apostolus, Dei dono singulari in Judæ locum suffectas, qui anno Neronis decimo, à Christi passione 33, glorioso martyrio divinitùs est datus Empyreo.Sed sicut iste in Textu græco dicitur *ματθίας*, *matthias* (etsi à Latinis penultima corripi possit ab illis qui Græcos non imitantur) ità & ille Machabæorum parens, non Theodoros appellatur, sed *ματταθίας*, *mattathias*. Fuit & Theodorus miles, sed invictus Christi athleta, qui idolorum fano accenso, totum Orbem suâ illustravit gloriâ. Verùm eò illustrior, quò intrepido animo dirissima tormenta sufferens, celebri martyrio, cœlesti vitâ hîc moriens donatus est. Sed Theodoro Mopsuesteno nomen ipsius exitui non respondit; & hinc meritò in quintâ Synodo damnatus est: quamvis eum Isidorus miris laudibus extollat. De quo in voce *Synodus*, dictum est.

THEODOSIUS: *θεοδόσιος*, *theodósios*,p.b., nomen ejusdem cum præcedente significationis.Nam *δόσις*, *dósis* datio: adeòque *theodósios*,quasi Dei datio. Quo nomine aliqui insignes orthodoxi Imperatores decorati: ut Theodosius senior, & junior, Fide, & pietate quàm imperio celebriores.

THEODOTUS: *θεόδοτος*, *theódotos*, p.b., à Deo datum, vel Deo deditum sonat. Videlicet à sæpiùs dictâ voce *theós*, & *δοτὸς*, *dotós*, datus, deditus. Sancti hoc nomine nuncupati,summâ largitate in eorum natali Universo à Deo dati, totis cordium medullis in vitâ Deo dediti,maximâ gloriâ in morte Deo redditi, ejus beatitudinis ineffabili felicitate participes sunt effecti. Ab eàdem radice oritur *Theodotius*, nomen unius ex Nicanoris ad Judam Machabæum legatis.

THEODROMUS: *θεόδρομος*, *theódromos*, p. b., Dei cursor, ab eàdem voce *theós*, Deus, & *δρόμος*, *drómos*, cursus. Quâ voce utitur S. Ignatius Martyr in Epistolâ suâ ad Polycarpum, quæ est nu-
Versus fin mero octava, dicens; *Qui poterit Theodromus appellari*.

THEODULUS: *θεόδουλος*, *theódulos*,latinè penultimâ productâ, etsi Græci ad diphthongum in eâ non attendentes, aliis utantur regulis. Dei servum vox ista significat: à *θεὸς*, *theós*, Deus, & *δοῦλος*, *dûlos*, servus. Aptissimum aliquorum Sanctorum virorum nomen: quo jure meritò,ut regali titulo, gloriantur. Nam multò præstantior est christiana humilitas, & servitus regum opibus, ac superbiâ: atque servire Deo regnare est. Maximè heroicum, inter cæteros regiæ duliæ, & divinæ servitutis actus, est martyrium. Quid mirum igitur si Sancti Theoduli Martyres gloriosè regnant in cœlis, qui regiè Deo servierunt in terris.

THEOGENES: *θεογένης*, *theogénes*,latinè penultimâ correptâ,quamvis à Græcis acuatur,propter ultimam longam. A Nostris Deo genitus dici potest scilicet à *theós*,Deus, & verbo *γίνομαι*, *gínomai*, fio, nascor, &c. Ambo Sancti Martyres hoc nomine appellati,se non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo natos esse, carni heroicè reluctantes, viris impiis divinè resistentes,satis superque ostenderunt. Geminâ charitate præditi, pro Dei Fide atque Dilectione morientes, se divinæ gratiæ gemellos, & ad vitam æternam natos esse, patefecerunt. Ab eàdem radice fit *theogenia*, ex Deo nativitas, nativitas divina, atque idem significatum, ut voci *theogonia*, de quâ posteà, ipsi licet attribuere.

THEOGENESIA: *θεογενεσία*, *theogenesia*, latinè penultimâ correptâ in rigore,nisi Græcos imitemur in accentu. Est divina generatio, origo, ortus, seu ex Deo nativitas: ab eàdem voce *theós*, & *genesis*, generatio, nativitas. Theogenesia pro palingenesiâ,seu pro Baptismo ponitur ab ipsoD.Dionysio. Nam per ipsum ex Deo regeneramur, & æternæ hæreditatis jure donamur. Hinc *θεογένητος*, *theogénetos*, quod latinè theogenetus, p. l., pro baptizato usurpatur: etsi ab aliquibus theognetus exaretur.

THEOGONIA: *θεογονία*, *theogonia*, latinè penultima esset corripienda, nisi græcus accentus ex usu legitimo in eâ usurpetur. Est Deorum proles, & origo,à sæpiùs dictâ voce *theós*, & *γονὴ*, *gonè*, fœtus, stirps, nativitas, &c.. Theogoniam, seu Deorum generationem scripsit Hesiodus Poëta, Homero synchronus, ante Christi nativitatem humanam annis 840. Sed ut Poëtarum nugas silentio pertranseamus; veram theogoniam, seu Dei generationem agnoscimus in Christo.Nam cùm sit Deus de Deo, & Deus è Deo genitus, optimè nativitas ejus divina theogonia nuncupatur. Theogonia quoque dici potest ejus ex Deiparâ generatio, cùm verè propter idiomatum communicationem ipsa Deum genuerit: ut contrà Nestorium in Concilio Ephesino decretum est. De utràque theogoniâ appositè cum Isaiâ dicitur: *Generationem ejus quis enarrabit?* Is 53. 8.

THEOGONIUS: *θεογόνιος*, *theogónios*, p. b., Dei filius, Dei soboles, &c. Nam ut diximus *theós* est Deus, & *γένος*, *génos*, filium, sobolem, prolem, &c., significat. Non minùs divino natali, quàm matris Bassæ, illustris, & excelsæ heroinæ origine, satis glorioso martyrio exaltatæ, gloriari potest S. Theogonius Martyr. A Sanctâ genitrice ad heroicum agonem, & verbis, & exemplo adhortatus: à Patre cœlesti & gratiâ incitatus, & præmio affectus: ut invicta Dei soboles martyrio coronatus,paternæ hæreditatis, & regni cœlestis possessionem accepit.

THEOLOGIA: *θεολογία*, *theologia*,latinè propter penultimam brevem non malè à multis effertur cum accentu in antepenultimâ. Sed apud plerosque usus invaluit, ut in similibus terminationibus græcus accentus in penultimâ observetur:nec usus est improbandus. Ità dictus sermo, aut scientia de Deo: scilicet ab eàdem voce *θεὸς*, *theós*, & *λόγος*, *lógos*, sermo, ratio, doctrina, studium, varia istâ dictione significante. Dicitur & græcè *θεολογικὴ*, *theologikè*, latinè theologice, p.b., semper habita pro primâ Philosophiâ: quæ essentiam à materiâ abstractam, prout in vocabulo *Metaphysica* diximus, speculatur. Hæc enim Theologia naturalis, saltem illâ parte quæ de Deo, ut lumine naturali cognoscitur, agit, circà Deum versatur: cujus I.

cogni-

cognitio à posteriori ex creaturis habetur. In ipsâ locum habet triplex ille Deum ex creaturis cognoscendi modus, ut passim ex Dionysio tradunt Authores: nempe viâ causalitatis, viâ eminentiæ, viâ negationis, seu remotionis. De communi modo Deum ex creaturis cognoscendi dicit Eliu: *Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.* (Job.36.25) Nam Deum procul intueri est Deum non in se, sed in suis effectibus speculari, qui procul, immò infinitè distant à perfectionibus divinis. Viâ causalitatis in ejus prædicatorum relativorum cognitionem devenimus. Creaturæ enim ad suum Creatorem cognoscendũ nos hâc primâ viâ manoducunt. Cùm ità à naturâ comparati simus, ut viso aliquo effectu, causam ipsius aliquam existere intelligamus, ejusque conditionem investigemus: & quò nobilior fuerit effectus, nobiliorem quoque ejus causam esse primâ fronte animadvertamus. Et ità facillimè Philosophi gentiles, immò & barbaræ nationes, ex mundi ordine, pulchritudine, & præstantiâ, dum non sibi obscuratum inspiens cor eorum, Primam Causam intellexerunt. *Invisibilia enim ipsius, à creaturâ mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas*: ità ut illi qui adeò deliquerunt, ut Deum non cognoscerent, *sint inexcusabiles*. (Rom.1.20) Post viam causalitatis, sequitur via eminentiæ, quâ prædicata Dei positiva, & absoluta utcumque cognoscimus. Hæc enim, ob infinitam creaturarum à Deo distantiam, est imperfectissima Deum cognoscendi via. Et ideò Damascenus ait: *De quo non possumus scire quid est, sed solùm quid non est.* (L.1.Orthod.Fid. c.4.) Quamvis enim cognoscamus ex eo quòd Deus sit prima creaturarum causa efficiens, quidquid perfectionis in his videmus, modo eminentiori esse in Creatore; tamen Deus non habet illa præcisè prædicata prout in creaturis ea cognoscimus, sed modo infinitè distanti. Quare Damascenus potiùs dicit Deum supersubstantiam, quàm substantiam, dum ait, quòd *substantia, quæ continet supersubstantialiter increatam Deitatem, cognoscibiliter, autem, & continuè omnem creaturam, generalissimum genus est.* (Elementar. c.8.) Similes loquendi modos reperies apud D. Dionysium, & alios S.S. Patres. Sic ergò nobis inferendum est. In homine est intellectus, voluntas, & aliæ perfectiones: ergò hæ modo eminentiori sunt in Deo. Et contrà illos insipientes, qui hæc inferre nolebant, ait regius Psaltes: *Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem non audiet? aut qui finxit oculum non considerat?* (Ps.93.8.) Illos scilicet increpans qui sua scelera à Deo non videri sibi persuadebant. Attamen rectè ait Dionysius, quòd *neque nomen ejus est, neque opinio*. (De Div. Nom.c.1.) Quia, ut ait D. Thomas, non habet nomen, vel est suprà omnem nominationem: *Quia essentia ejus est suprà id quod de Deo intelligimus, & voce significamus.* (1.q.13.a.1.ad 1.) Tertia ergò via Deum cognoscendi est via remotionis, quâ in ipso stabilitis modo eminenti perfectionibus creatis, ab eo ipsarum imperfectiones amovemus. Sicque Deus dicitur substantia, non finita, non composita, non mutabilis, sicuti substantia creata; sed infinita, simplex, immutabilis. Hoc triplici modo Deum cognoscendi, artificiali additâ methodo, naturalis exurgit Theologia: quæ maximè fuit à Philosophis tractata. De quâ D. Augustinus: *De Theologiâ quippe, quam naturalem vocant: non cum quibuslibet hominibus* (nam ab hac Theologiâ alias fabulosas excludit) *sed cum Philosophis est habenda collatio.* (De Civ. Dei l.8.c.1.) Præterea inter omnes Theologias naturales, Platonis Theologiam longè omnes antecire sanctissimus Pater ostendit. Nam de Platonicis loquens, qui Dei imitatorem, cognitorem, amatorem sapientis nomine decorarunt, cujus etiam participatione sit beatus, subjungit: *Cedant eis igitur non solùm Theologica illa fabulosa, Deorum criminibus oblectans animos impiorum, nec solùm etiam illa civilis*: (Ib. c.5.) de quâ multa disserens, posteà subdit. *Non solùm ergò ista, quæ duæ Theologiæ continent, fabulosa scilicet, & civilis, Platonicis cedant, qui verum Deum, & rerum authorem, & veritatis illustratorem, & beatitudinis largitorem esse dixerunt. Sed alii quoque Philosophi, qui corporalia naturæ principia, corpori deditis mentibus, opinati sunt. Cedant his tantis, & tanti Dei cognitoribus veris, ut Thales in humore, Anaximenes in aëre, Stoici in igne, Epicurus in atomis*, &c. Unde & jure merito Plato, qui tam benè de Deo disseruit, θεῖος, ideft divinus dictus est. Magnam verò suæ Theologiæ partem, uti priùs & Pythagoram è nostris sacris libris sumpsisse, cum Ambrosio demonstrat Augustinus. (De Doctr. Christ. l.2. c.28.) Ostendit enim Pythagoram post sacras Hebræorum literas fuisse, à cujus posteris Platonem coulfat Theologiam didicisse. Ità ut ridicula sit illorum Gentilium opinio, qui Domini nostri Jesu Christi sententias de Platonis Theologiâ contendunt haustas fuisse. Sed cùm omnis cogitatio, & sensus hominis in errores, & mendacia ab adolescentiâ prona sint; facilè Philosophi Gentiles naturali Theologiæ multas fabulas intexuere, quibus verè, & non fictitiè homines in turpissimas opiniones, & maxima deturbarent scelera. Quæ quidem omnia sacro Theologiæ nomine quamvis procul dubio sint indignissima, attamen eruditionis gratiâ ad triplicem Varronis Theologiam, cum Augustino nobis commemorandam pandunt aditum, nempe Mythicam, Physicam, & Civilem. (De Civ. Dei l.6. c.5.) Primùm genus, Patrum ille Primas, fabulare dici posse testatur; mavult tamen fabulosum usitato nomine appellare. Physicam est illud naturale quo maximè Philosophi in Deo, & Dei attributis investigandis utuntur: sicuti Poëtis Mythicum placet, & populis civile. Varronem acriter perstringit Augustinus, quòd Theologiam naturalem intra scholarum parietes; & fabulosam, omnibus turpitudinibus, & sceleribus refertam in theatra, & scenas produxerit; & quòd civilem à naturali distinguens, hanc, cui tamen palma jure competit, excluserit, atque Civilem à Naturali dissentientem admiserit. Est quippe tertium illud Theologiæ genus, ut ex Varrone definit idem citatus Pater, *quod in urbibus cives, maximè sacerdotes, nosse, atque administrare debent. In quo est, quos Deos publicè colere, quæ sacra, & sacrificia facere, quemque par sit.* (Ib.)

2\. Sed ut ad nubiliorem Theologiam, quæ est infusa, saltem ex parte, convertamur, respectu cujus Theologia naturalis (ut taceam alias Theologiæ species, ex M. Varrone recensitas) est Theologia fe-

secundùm quid; ipsa quoad veritatum amplitudinem, & quoad gradum certitudinis, quâ Theologia supernaturalis suis veritatibus assentitur, omnes scientias longè antecellit. Theologia purè supernaturalis est ipse habitus Fidei, quo omnis Fidelis, per infusum à Deo lumen, factus supernaturaliter Theologus, illustratur, dirigitur, insignitur. Hęc tamen notitia plerùmque potiùs est sermo Dei, quàm de Deo: cùm ad plurima extrà Deum, sine relatione immediatâ notitiæ illorum ad notitiam Dei, se extendat. Unde solo Fidei theologicæ nomine nunc gaudet apud Sapientes. Ei tamen multa attribuenda, quæ D. Thomas Theologiæ competere demonstrat: cùm de eâ, ut Fidem complectitur, discurrit. Uti dum Theologiæ necessitatem ad humanam ostendit salutem: quia ipsius ratio non tam de Theologiâ scholasticâ procedit, quàm de ipsâ Fide theologicâ. Et ideò infert: *Necessarium* 1. q. 1. a. 1. c. *fuit homini ad salutem, quod ei nota fierent quædam per revelationem divinam, quæ rationem humanam excedunt.* Alia est Theologia, cui potiori jure Theologiæ nomen adhæsit, quasi ex supernaturali, & naturali mixta. Itâ ut apud veros Sapientes, seu Philosophos Christianos, triplex possit Varronis sententiæ opponi Theologia; videlicet naturalis, supernaturalis, & mixta. Hæc tamen rursùs in duas species subdividitur, in Theologiam Positivam, & Scholasticam. Positiva quidem, seu expositiva est illa, quæ S. Scripturæ explicandæ, & præcipuè ejus sensui literali eruēdo incumbit. Quæ variis utitur adminiculis ex sacris, prophanisque historiis, variarum versionum collatione, & maximè S.S. Patrum authoritate. Quare præsertim positiva dicitur, quia eorū authoritate utens ponit principia certa, & prima veræ, & sacræ Sapientiæ fundamenta. Cùm sine hac nec ipsa Theologia scholastica solida, & constans esse possit, nec alia scientia perfecta. Unde qui in hac egregiè versatus non fuerit, etsi in scholasticis speculationibus eruditus, Theologi nomen vix mereretur; cùm hæc sit totius sacræ Sapientiæ thesaurus & origo, basis & fundamentum. Hanc S.S. Patres apprimè callentes opera stupenda, Dei auxilio suffulti, posteritati reliquerunt. De hac verè dixit Apostolus: *Omnis scriptu-* 2. Tim. 3. 16. *ra divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Hæc omnia Theologiæ positivę potius, quàm purè speculativę conveniunt. Sed quia sacrarum Scripturarum doctrina magis plerumque sermonem Dei quatenùs Dei, quàm quatenùs de Deo est, considerat; ideò libentiùs multi Theologiæ scholasticæ nomen Theologię sine addito reservant. Scholastica dicitur propter rationes in isto vocabulo superius annotatas, quæ methodicè de Deo tractat: & alia omnia de quibus agit ad Dei, ut Primi Principii, & Finis ultimi refert cognitionem. Hæc methodica Theologia, latiore modo sumpta, etiam Moralem, seu Ethicam, sive Tropologicam complectitur. Nam Theologia moralis Tractatibus de legibus, de virtutibus, & vitiis, atque Sacramentis continetur: quę dum methodicè tradit; Scholastica, de mediis agit quibus Deo, ut ultimo Fini, appropinquamus, & de obstaculis quibus ab eo removemur. Sed quia Theologia moralis, ad multa particularia descendens, aliquando à ratione veræ scientiæ strictè dictæ, aliquantùm se segregat, dum per latissimos variorum casuum conscientiæ campos liberrimè expatiatur; sic à Theologiâ scholasticâ, saltem strictiore modo sumptâ, discriminatur. Nam hæc potissimùm in sublimioribus de Deo, & aliorum ad Deum respectum habentium speculationibus, magis methodicè versatur.

Sicque triplex etiam mixta Theologia enumerari potest, nempe Positiva, Scholastica, & Moralis. 3. Scholasticæ verè subjectum est Deus. *Nam omnia pertractantur in sacrâ doctrinâ sub ratione* D. Th. 1. q. 1. a. 7. c. *Dei, vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum, ut ad principium, & finem.* Sed quia istud objectum potest etiam dici Theologiæ naturalis subjectum, ab eâ Scholastica est discriminanda, quòd hæc de Deo tractet, quatenùs ipsi prædicata conveniunt, quæ ex præmissarum inferuntur saltem alterâ, lumine Fidei notâ. Itâ ut Theologia ab aliis scientiis differat, non quòd suis conclusionibus propter revelationem assentiatur, sic enim potiùs essent Fidei actus; sed quia ejus conclusiones ex unâ saltem præmissâ objectivâ revelata deducantur. Et sic una ejus præmissis formalibus est actus Fidei. Quòd si plura in Theologiâ ex purâ ratione naturali probentur, ad Theologiam naturalem talia pertinere non est ambigendum. Ex eo verò quòd Theologia Deum, & creaturas, ut ad ipsum relationem habent, consideret; variæ hujus scientię partes meritò sunt assignandæ. Nam quia, ut ait D. Thomas, *principalis intentio* 1. q. 2. in Proœm. *hujus sacræ doctrinæ est Dei cognitionem tradere, & non solùm secundùm quod in se est, sed etiam secundùm quod est principium rerum, & specialiter rationalis creaturæ*; ideò primò in eâ agitur de Deo; secundò de motu rationalis creaturæ in Deum; tertiò de Christo, qui inquantùm est homo est nobis via ad Deum tendendi. Consideratio autem de Deo est tripartita. Nam primò considerantur ea, quæ ad divinam essentiam pertinent; secundò de distinctione divinarum Personarum tractatur; tertiò processus creaturarum à Deo investigantur. Hæ tres considerationes Summæ theologicæ primam Partem complent; in quà Deus consideratur, ut unus in essentiâ, trinus in Personis, & ut Creator, seu primum est principium. Quæ omnia D. Th. 119 Quæstionibus, & 584 Articulis, in quos Quæstiones dividuntur, absolvit. Ut autem benè motus rationalis creaturæ in Deum expendatur, ipse finis, & media ad finem debent investigari. Quare post prędicta tractat D. Thomas de ultimo fine humanæ vitæ, & deinde de his, per quæ homo ad hunc finem pervenire potest, vel ab eo deviare. Et quidem in Primâ secundæ agit de hisce mediis generaliter: in Secundâ secundæ particulariter. Hujusmodi media sunt actus virtutum, in quibus exercendis dirigimur per Legem, & juvamur per gratiam. Agit ergò D. Thomas in Primâ secundæ de beatitudine, libero arbitrio, passionibus, virtutibus in generali, peccatis in generali, de lege, gratia, & merito: quæ omnia 114 Quæstiones, & Articulos 620 complectuntur. In Secunda secundæ agit de virtutibus in particulari: nempe de tribus theologicis, quatuor mo-

rali-

ralibus, cum virtutibus ipsis annexis, & vitiis oppositis: deinde de virtutibus ad aliquos status particulares spectantibus. Et hæc implent Quæstiones 189, Articulos 917. In tertiâ parte consideratur Christus ut Redemptor humani generis, Sanctificator per Sacramenta, & Glorificator. Quæ omnia, cum supplemento post mortem D. Th. composito, Quæstionibus 189 continentur. Nam 59 sunt de Salvatore, & 130 de Sacramentis, & Novissimis. Ità tamen ut ex his 31 sint D. Thomæ, reliquæ 99 Supplementum componant. De mysticâ verò Theologiâ vide vocem *Symbolicus*.

THEOLOGICUS: θεολογικός, *theologicós*, p.b., qui ad Theologum pertinet. Ità dicuntur scripta theologica, disputatio theologica, & alia similia: voce derivatâ à supradicto vocabulo *Theologia*. Theologicum etiam aliquando dicitur id quod ad Deum rationem habet, seu circà ipsum versatur, ab eisdem vocibus *theós*, Deus, & *lógos*, sermo, ratio, &c. Sicque theologicæ dicuntur tres illæ virtutes, Fides, Spes, & Charitas: non quia ad Theologum pertineant, aut de his agatur in Theologiâ, cùm etiam morales ad Theologum spectent; sed quia rationem habent immediatam ad Deum, cùm circà illum immediatè versentur. Nam Fides fertur in Deum quatenùs est verax in dicendo: Spes, & Charitas quatenùs est bonus. Cum hoc tamen discrimine; quòd Spes versetur circà Deum quatenus est bonus respectu nostri, Charitas verò quatenùs est in se bonus. Jam usus invaluit ut per virtutes theologicas absolutè virtutes supernaturales intelligantur. Etsi, secundùm vocis præcisam significationem, etiam amor Dei naturalis sit absolutè theologicus. Juxtà communem Theologorum sensum optimè virtus theologica definitur ab Esparzâ.
E 6. q. 1. a. 3. *Habitus per se infusus attingens immediatè, ac præcisè ratione sui, atque ut objectum præcipuum, Deum ut auctorem supernaturalem.* Dicitur autem Deus Author supernaturalis, quatenùs est motivum actuum humanorum quoad illa prædicata, quæ ex effectibus supernaturalibus innotescunt. Nam ut innotescit per effectus naturales, vocatur Author naturalis. Virtutum theologicarum existentia sic à plerisque certa existimatur; ut de Fide esse opinentur. Videlicet eò quòd Tridentinum disertè de-
Sess. 6 c. 7. finiverit, quòd *in justificatione, cum peccatorum remissione, hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum cui inseritur, fidem, spem, & charitatem*: quod de actibus nullo modo potest intelligi. Atque negantes jam earum existentiam esse de Fide, non sine magnâ temeritate eas posse negari, fatentur. De ratione harum virtutum est ut unaquæque suo modo feratur in Deum super omnia. Scilicet ut Fides objectivè, & appretiativè ità in Dei authoritatem, & veracitatem feratur; ut cæteras contrarias authoritates creatas contemnat, aut contemnere sit parata. Similiter Spes, & Charitas, ut Dei bonitatem aliis omnibus bonitatibus eo modo præferant. Hoc ergò non est absolutè Charitati proprium, ut in Deum super omnia feratur; sed etiam aliis virtutibus suo modo commune. Omnes enim suum cæteris motivis generaliter contrariis præferunt: & ideò reddunt hominem impeccabilem, circà & contrà suū motivum, in sensu composito ipsarum. Convenit tamen Charitati ferri in Deū super omnia cum universalitate majori, quàm reliquis duabus. Quia Charitati opponuntur omnia, & singula, quæ cæteris quibusque virtutibus sunt opposita, non autem è converso. Cùm autem tres tantùm sint virtutes theologicæ, manifestè ab earum numero virtus illa, quam Religionem vocant, excluditur. Nam hæc est virtus cultum Deo exhibens, tenditque in Deum, tamquàm in suum finem, non tamquàm in suum objectum. Actus enim religionis circà cultum, qui tamen fit ex intentione Deum honorandi, versatur. Quapropter infert D. Thomas: *Religio non est virtus theologica, cujus objectum est ultimus finis, sed est virtus moralis, cujus est esse circà ea quæ sunt ad finem.* Religio igitur est virtus moralis, & aliis præferenda, quia est aliis ultimo fini propinquior, estque pars justitiæ potentialis. Non quia versetur in materiâ minus principali; sed quia non servat illam puram æqualitatem, quæ à justitiâ servatur. 2. 2. q. 81. a. 5. c.

THEOLOGIUM: θεολογεῖον, *theologíon*, p.l., locus suprà scenam, in quo Dii conspiciebantur, & inde loquentes audiebantur. Ejus origo est ab eisdem vocibus *theos*, & *logos* suprà notatis. Sed potiori de causâ mons Sinai, in quo Deus Moysen est allocutus, Theologium diceretur. Vel Summi Pontificis Rationale, quod græce logium dictum est, ex quo etiam Dei oracula sumebantur: sicut & alia loca, in quibus Deus responsa dedit, theologia nuncupari possunt.

THEOLOGUS: θεολόγος, *theológos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Ità dictus ille qui de Deo disserit: ab iisdem nempe radicibus ut suprà, vel ab ipso verbo θεολογέω, *theologéo*, de rebus divinis dissero. Quot modis superiùs vox theologia explicata est, totidem etiam vocabulum theologus sumi potest. Unde & Poëtæ Gentium Theologi dicti sunt, qui tempore Judicum Israëlitarum vigere cœperunt. Sic ait Augustinus: *Per idem temporis intervallum extiterunt Poëtæ, qui etiam Theologi dicerentur, quoniam de Diis carmina faciebant.* Ex quibus Orphæum, Musæum, & Linum recenset, qui 11, aut 12 sæculis extiterunt ante Christum. Ex Theologis naturalibus suprà vidimus Augustinum Platonicos summis laudibus sustulisse, & cæteris omnibus prætulisse. De hisce Theologis omnibus duplex genus observari potest. Unum Italicum ex eâ Italiæ parte, quæ olim Magna Græcia nuncupata fuit, quod Authorem habuit Pythagoram Samium, qui maximè Contemplativæ se dedit, & ut refert D. Augustinus, captivitatis babylonicæ tempore floruit: adeòque benè 550 annis ante humanam Christi nativitatem. Alterum genus talium Theologorum naturalium apud Gentiles, seu Philosophorum, fuit Jonicum, in eis terris, ubi & nunc Græcia vocatur. Hujus generis antesignanus fuit Thales Milesius, unus ex septem Sapientibus, qui tamen magis Physicus fuit, quàm Theologus. Aquam putavit rerum principium, sed mentem divinam Universo fertur non præposuisse. Aliquantulùm plus lucis, circà Dei cognitionem, ejus attulerunt posteri. Anaximander fuit ejus discipulus; Anaximandri Anaximenes; Anaximenis Anaxa-

go-

goras: Anaxagoræ Archelaus. Hi omnes aut nihil, aut parùm de Deo digna senserunt. Archelai discipulus fuit Socrates, qui præ cæteris Ethicam coluit: cui & multi unius veri Dei tribuunt opinionem. Hujus auditor Plato, uti nuper ex Augustino diximus, in Dei cognitione omnes istos longo superavit intervallo. Sed ut omnes hos Theologos gentiles omittam; certum est in Theologiâ naturali maximè Adamum emicuisse: quem ejus posteri, præsertim ex Sethi progenie, secuti sunt. Multa ex hac scientiâ per traditionem in posteros effundebantur; uti ex Noë per Sem nepotibus communicata fuit. Ex his ad Abraham, ejus filios, & nepotes transfusa est: & per Esau ad ipsum Job, qui hujus abnepos fuit, & ex parte Moysi synchronus, atque in suo Libro se optimum Theologum naturalem ostendit. Theologia supernaturalis etiam ex parte ab Adamo istis participata: donec tandem in Prophetis, jam temporum decursu ad interitum declinans, suscitata fuit. De quibus Aug., miram in ipsis concordiam observans, & exaltans, ait: *Ipsi erant Philosophi, hoc est amatores sapientiæ, ipsi sapientes, ipsi Theologi, ipsi prophetæ, ipsi doctores pietatis, atque probitatis. Quicumque secundùm illos sapuit, & vixit, non secundùm homines, sed secundùm Deum, qui per eos locutus est, sapuit, & vixit.*

De Civ. Dei l. 18. c. 41.

2. Adveniente posteà Magistro magistrorũ Christo Domino sacra Theologia cœpit clarioribus radiis illustrari; dum infuso Christianis Fidei lumine, plurima hominibus de Deo revelata, quæ priùs ignorantiæ tenebris prorsùs occulta: & multa apertius detecta, quæ priùs in Lege veteri obscuriùs sublucebant. Unde facile fuit, accedente luminis naturalis concursu, varia eruere theologica. In Apostolis quidem, & aliis Christi Discipulis Theologia ex lumine naturali paucos radios suscepit; cùm majori ex parte homines essent idiotæ. Illâ tamen Sapientiâ divinitùs donati sunt, cui omnes eorum adversarii respondere, & contradicere non possent. De his agit Dionysius à Joanne Damasceno citatus, dum narrat se cum Hierotheo, & Apostolis in exequiis Deiparæ fuisse præsentem. Nominans præ cæteris Jacobum minorem Domini fratrem, seu cognatum, qui tunc temporis erat Jerosolymę Episcopus, & Petrum, ait: *Aderat autem & Domini frater Jacobus, & Petrus, suprema, & antiquissima Theologorum summitas.* Paulus prætereà in hac sacrâ Sapientiâ, dum audivit arcana verba quę non licet homini loqui, mirabiliter edoctus fuit. Inter omnes tamen Apostolos Theologi nomen maximè Joanni adaptatum fuit: qui doctrinæ patefecit sublimitatem in Evãgelii sui principio, & Apocalypsi. Hæc in Textu græco *Joanni Apostolo, Evangelista, & Theologo* adscribitur: atque nomen istud ipsi proprium fuisse ex epistolis Evodii, & Dionysii satis perspicitur. Immeritò igitur quidam Antiqui, propter hoc nomen, alii Christi Discipulo attribuerunt Apocalypsim. Post Apostolos, majori lapientiâ humanâ cooperante, magis etiam Theologia fuit exculta. In quâ divinitùs emicuit M. Dionysius Areopagita, & post ipsum multi S.S. Patres, concurrente S. Spiritus illustratione in maximos evaserunt Theologos. Inter quos Augustinus, splendidissimum Ecclesiæ lumen, primas maximè tenet. Inter Græcos tamen Greg. Nazianzi Episcopus Theologi cognomen ità præ cæteris obtinuit, ut & per antonomasiam Theologus junior fuerit agnominatus. Quare multis ejus epistolis hic titulus præfixus legitur: *Theologi ad Basilium Magnum*. Isti omnes fuere veræ Theologiæ, & solidioris Sapientiæ sectatores, dum necdum tot futiles quæstiones humani ingenii vanitas in scholas invexerat. Tandem ipsam ad faciliorem methodum, & normam scholasticam, ex variis S.S. Patrum, & Theologorum sententiis, reduxit Petrus Lombardus, qui & Magister Sententiarum, & Scholasticorum appellatus. Fuit autem ex Novariâ Insubriæ civitate, eodemque tempore floruit quo Gratianus, ad annum Christi 1140. Magistrum Sententiarum longè nobiliore doctrinâ secutus est Angelicus Doctor, maximum recentiorum Theologorum decus, qui eodem anno, aliquot anteà mensibus, quo D. Bonaventura obiit: anno nempe 1274. Et ità hisce posterioribus seculis Theologorum nomen Scholasticis adhæsit, ut ipsi passim per Theologiæ professores intelligantur. Quod tamen honorificum nomen etiam sacræ Scripturæ professoribus non est denegandum: præsertim cùm sine Theologiâ scholasticâ exacta sacrarum Literarum interpretatio non reperiatur.

Orat. 1. de dorm. Dei paræ.

THEOMACHIA: θεομαχία, *theomachia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis plerique Græcos imitentur in accentu. Est pugna cum Deo, aut contrà Deum, & Deorum pugna: à voce θεὸς, *theòs*, Deus, & μάχη, *máche*, pugna. Ammonius tamen dicit theomachiam à θεομαχία, *theemachia*, differre: quòd theomachia sit pugna Deorum inter se, sed theemachia sit quælibet pugna cum Deo. Nihilominùs theomachi passim dicuntur illi qui Deo repugnant: quales maximè sunt athei qui ponunt in cælum os suum, & insipienter dicunt in corde suo, *Non est Deus*. Tales theomachi etiam sunt hæretici, qui ipsi Divinitati bellum indicunt, & ausu gigantęo currunt adversùs Deum erecto collo, & pingui cervice armantur. Quorum omnium Coriphęus theomachus erit Antichristus. Tertullianus in libro ad Scapulam Africę prędidem, nimiùm in Christianos sævientem, ut ab ipsius corde theomachiam expelleret, ait: *Non te terremus, qui nec timemus: sed velim, ut omnes salvos facere possimus monendo μὴ θεομαχεῖν, me theomachein*, idest non contrà Deum pugnare. Nam verbum *theomacheo* est contrà Deum pugno. Ps. 13. 1. Cap. 4.

THEOPASCHITÆ: θεοπασχῖται, p.l., hæretici ità dicti, quòd ipsam Divinitatem passam esse affirmarent. Formatur ista vox ab eodem vocabulo *theos*, Deus, & à verbo πάσχω, *páscho*, patior. Hoc verbum, ut sonat, nullam hæresim importat, cùm Deum passum insinuet: quod certè est de Fide, Deum nempe ob idiomatum in Christo communicationem, passum, & mortuum fuisse. Sed nomen odiosum factum propter hæreticorum illorum sensum perversum, qui ipsam Divinitatem intelligebant esse passam. Hic error ab ipsâ Eutychetis, & Dioscori hæresi certo certiùs emanavit. Cùm enim hi unam in Christo naturam assererent, si certè in ipso naturam divinam agnoscerent, ex consequenti

na-

naturam divinam passam esse debebant affirmare. Quamvis autem Eutychetis error in Cōcilio Chalcedonensi, quod fuit quartum generale, condemnatus fuerit; multi tamen post orthodoxam Concilii œcumenici definitionem, eom amplexi sunt: à quibus & Monothelitæ, & Theopaschitæ disseminati. Ex his etiam magnum in Ecclesiâ Constantinopolitanâ monstrum prodiit, dum Petrus Gnaphęus, seu fullo, ad illam sedem promotus fuit. De quo Baronius ait; *Simul ac iste thronum conscendit, pa-lam hæresim promulgavit, & illam quidem nimis enormem, sæpè ante damnatam, Theopaschitarum dictam, dum non unam tantùm de Trinitate personam passam esse diceret, sed ipsi sanctissimæ Trinitati in trisagio hymno crucem adscriberet.* Cùm enim Divinitatem passam assererent, & Divinitas in tribus Personis eadem sit, omnes Personas passas fuisse fatebantor.

An. Chr. 481. n. 7.

THEOPEMPTUS; θεόπεμπτος, *theopemptos*, Deo missus, à Deo deductus. Est enim à verbo πέμπω, *pembo*, mitto: cujus tertia persona præt. pass. est πέπεμπται, *pépempta*, missus est. Verè missus à Deo S. Theopemptus Martyr, ut testimonium de Fidei lumine perhiberet, errorum tenebras depelleret, & de idolatriâ triumpharet. Quid mirum, si Deo duce mundo feliciter illuxit, tyrannum & infernum superavit, ad æternam gloriam deductos fuit?

THEOPHANES: θεοφάνης, *theophánes*, p.b., etsi à Græcis in eâ collocetur accentus. Deo apparens, Dei Sol, à Deo apparens, aut quid simile licet interpretari. Fit enim à varbo φαίνομαι, *phenomai*, appareo, videor, cujus aoristus secundus ἐφάνην, *ephánen*, apparui, & φάνης, *phánes*, etiam solem designat. Ut Dei sol clarissimus mundo, Iconomachorum tenebris obducto, illuxit S. Theophanes, qui ex ditissimo factus inops monachus paupertate sibi divitias coëmit æternas. Io exiliom missus mundo quidem occidit, sed Deo, & cælo propinquior evasit.

THEOPHANIA: θεοφάνεια, p. l., Dei apparitio, & specialiter in Ecclesiâ christianâ Servatoris secundum carnem nativitas. Ab eâdem radice quâ *theophanes*. Vox ista deducenda: scilicet à *theós*, Deus, & *phęnome*, appareo. Theophania à Græcis dicitur illud festum, quo Christum Magi adorarunt: tunc enim Gentibus apparuit. Chrysostomus tamen ob Baptismum tale festum Theophaniorum vocari dicit: *Nisi enim*, inquit, *secundùm carnem natus esset Christus, nequaquàm baptizatus esset: uam idest festum theophaniorum*. Theophania ex vi suæ originis quamlibet Dei apparitionem significat, sed magis restringitur ad illam, quæ in carne mortali per Christum facta est. Et ità Eusebium Cæsarieosem *theophanias*, seu latinè *theophania*, Libros quinque exarasse in Catal. Script. Ecclesiast. testatur Hieronymus. Pro eodem accipitur *Epiphania*, & *Theophania*, quamvis *epiphania* naturâ suâ generaliùs sumatur.

Orat. de B. Philogonio post med.

THEOPHANTOR: θεοφάντωρ, Dei ostensorem, aot Deum ostendentem sonat, ut in voce *Deiphantor* insinuatum fuit. Fit ergò à verbo φαίνω, *phano*, ostendo, do, exhibeo, atque pro Theologo ponitur: qui nempè Deum clariùs exhibet, ejusque attributa methodicè ostendit.

THEOPHILES: θεοφιλής, *theophilés*, p.b., pius, Deo charus, Deum amans. Oritur à sæpiùs dicto *theos*, Deus, & φιλῶ, *philô*, amo. Ità unum suum librum, qui religiosam de variis Sanctis continet historiam, Theodoretus appellavit.

THEOPHILUS: θεόφιλος, *theóphilos*, p.b., Dei amicus, Deum amans. Est ab eâdem voce *theós*, Deus, & φίλος, *philos*, amicus. Ità vocabatur ille vir pius, & magnæ authoritatis, cui S. Lucas Evangelium suum, & Acta apostolica inscripsit. Hunc in sui Evangelii principio honorificè compellat: *Optime Theophile, ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es veritatem.* Videlicet in ejus maximè gratiam Evangelium suum exaravit, ut magis omnia Christi Mysteria ipsi patefierent. In Textu græco dicitur κράτιστε, *crátiste*, nempe vocativus à voce κράτιστος, *crátistos*. Ponitur quidem pro superlativo vocis ἀγαθὸς, *agathòs*, bonus: quia tamen oritur à dictione κράτος, *crátos*, ideſt robur, imperium, *cratistos* significat fortissimum, potentissimū, vel præstantissimum. Quapropter in Textu syriaco habetur *victoriosissime*. Tale optimi nomen solis verè optimatibus antiquitùs tribuebatur: sicuti provinciarum præsidibus. Ità Tertullus Orator ille contrà Paulum coràm Felice, Judææ præside, agens ait: *Optime Felix*. Ejusque successori Festo dixit Paulus, *Optime Feste*: quasi ionto honoris præconio ipsum compellans. Sicque optimus dici poterat, etsi moribus sceleratus. Optimi quidem titulo præ aliis maximè gaudebat Trajanus Imperator. Baronius ait videri hic Theophilus ex optimatibus unus ille, qui Antiochiæ à S. Petro conversus domum suam in Ecclesiam convertit: in quâ S. Petrus Fideles solebat congregare. Quia verò S. Lucas in Evangelio sermonem fecit de Christi gestis, usque ad ejus ad cælos assumptionem, & in Actibus Apostolorum posteà heroica facta enarrare delibe-rat; ideò & in initio dicit: *Primùm quidem sermonem feci de omnibus ò Theophile, quæ cœpit Jesus, &c.*

Luc. 1. 3.

Act. 24. 3. c. 26. 25.

Act. 1. 1.

THEOPHOBUS: θεόφοβος, *theóphobos*, p. b., pius, religiosus, idem quod theosebes. Est etenim à toties dicto *theós*, Deus, & à verbo φοβέομαι, *phóbomæ*, timeo, quasi Deum timens: aut à φόβος, *phóbos*, timor. Est quoque nomen viri proprium, qui benè securus extitit, si verè theophobus evasit.

THEOPHORUS: θεοφόρος, *theophóros*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis, aliis regulis utentibus, acuatur. Ad verbum sonat Deiferum: etsi *theophoria* grecè (latinè theophoria, p.b., dici deberet) pro Numinis accipiatur afflatione. Quia verò Sancti Spiritu Dei pleni, & apud ipsos mansionem Deus facit, ideò & aliqui Theophori dicti fuere. Inter quos Ignatius Martyr, dum in suarum epistolarum initio hic titulus præfigitur: *Ignatius qui & Theophorus*. Hoc nomine quoque ab aliquibus S.S. Patribus Christus decoratus est, & suo sensu ità dici poterat: cùm in eo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Sed quia vox ista nonnullis hæreseos ansam præbebat, quasi Christus non esset verus Deus, sed tantummodò Deum ferens, idque maximè secundùm Nestorianos, qui duas Personas in Christo admittebant; posteà ne Christus homo theophorus diceretur ab Ecclesiâ vetitum est. Ità quippe Baronius: *Theophorus homo*

An. Chr. 48. N. 150. *mo Christus dictus est à Patribus, etsi postea in Concilio Ephesino, in quinto Cyrilli anathematismo habeatur, si quis Christum Deiferum hominem audet dicere, non potiùs Deum secundùm veritatem, Anathema sit*. Quare Damascenus ait, quòd sicut Nestorius Christiparam Virginem dicere voluit; ità *natum ex Virgine Deiferum dicere anhelavit*. Vide in vocabulo *Theotocos*.

THEOPHYLACTUS, Θεοφύλακτος, *theophylactos*, nomen proprium, quod à Deo custoditum sonat. Est enim compositum à dicto *theós*, Deus, & verbo φυλάττω, *phylátto*, custodio, tueor. Nomen fuit insignis Bulgariæ Archiepiscopi, tempore Alexandri secundi Papæ, ad annum Christi 1071, qui ità D. Chrysostomi vestigia premit, ut ejus abbreviator dici possit. Varia edidit opera, in quibus & Theodoreti, de Spiritus sancti à solo Patre processione, reperitur sententia. Nisi dicatur à schismaticis locum corruptum esse: ut constat è pluribus aliis locis, de Summi Pontificis potestate agentibus: quæ ab OEcolampadio, & ejus farinæ falsariis depravata sunt.

THEOPISTUS: Θεόπιστος, *theópistos*, Deo Fidelis. Ab eàdem voce *theós*, Deus, & πιστός, *pistós*, Fidelis. Sancti Eustachii, & Divæ Theopistæ filius Theopistus, nobilitate, & Fide non degener, patri & matri in martyrio fideliter consors, nec ferarum sævitiâ, nec bovis æneì candentis horrore, à Fidei constantiâ dimoveri potuit. In maximâ mundi infidelitate semper Deo fidelis, coronam vitæ, ad mortem usque Fidelibus promissâ, feliciter adeptus fuit.

THEOPLASTES: Θεοπλάστης, sculptor, statuarius. Fit à sæpiùs dictâ voce *theós*, Deus, & verbo πλάσσω, *plásso*, formo, fingo. Ità statuarii antiquitùs dicti, eò quòd idola, seu Gentilium Deos conficerent. Sed Theoplastus, seu græcè *theoplastos*, est à Deo formatus; quia πλαστός, *plastós*, est fictus, formatus. Videlicet ab eodem verbo, quod in tertiâ personâ præt. pass. facit πέπλασται, *péplastai*, & hinc *plastes*, atque *plastós*. Adam ergò, & omnis homo, immò omnis creatura, quia plasma Dei, theoplasta dici potest.

THEOPOLIS: Θεόπολις, p.b., Dei civitas. Quia *theós*, uti pluries dictū est, Deum, & *pólis* civitatem significat. Ità vocata fuit Antiochia Syriæ in sextâ Synodo generali; quare ipsius Patriarcha Theopolitanus dictus est. Hoc nomen tunc adepta est, cùm prodigiosis terræ motibus, ultimum exitium minantibus, vexata, factâ cuidam Dei servo revelatione, ut in singulis domorum superliminaribus inscriberentur hæc verba, *Christus nobiscum: state*; miraculosè liberata est.

Baró. An. Chr. 528. N. 23.

THEOPOMPUS: Θεόπομπος, *theópompos*, à Deo ablegatus, deductus, Dei pompâ, triumpho clarus, &c. Alia quippe similia significat à voce *theós*, Deus, & πομπή, *pompé*, ablegatio, deductio, pompa, triumphus. A Deo per vias rectas deductus S. Theopompus, ab ipso ad infidelium illuminationem ablegatus, ob rem benè gestam martyrio coronatus, celebri virtutum pompâ, & totius cæli plausu redux, divinos triumphos fuit assecutus.

THEOPREPES: Θεοπρεπής, *theoprepés*, p. b., Deo decens, dignus, &c. Vox est formata ab eodem *theós*, Deus, & à verbo πρέπω, *prepo*, decet, convenio, sum dignus. Ab eà verò fit theoprepidos, p.b., nomen Martyri illi Sancto, aut Sanctæ optimè adaptatum, quæ opera divina in suo glorioso agone patrans, Deo decentiū virtutum illustria specimina exhibens, Deo ipso in æternū frui digna fuit.

THEOPREPIA: Θεοπρέπεια, *theoprépia*, latinè penultimâ productâ, etsi græcus accentus collocetur in antepenultimâ. Cum theoprepes Deo decens, aut majestatis quiddam præ se ferens, exponatur; theoprepia Deo decentia, majestas, aut cultus Deo conveniens verti potest. Ideò Clemens Alex. pro divino cultu posuit: cùm latria maximè illam infinitam Majestatem deceat, & supremus cultus supremo omnium rerum principio tantâ convenientiâ deferatur. Lib. 7. Strom.

THEOPROPIA, seu theopropium: Θεοπροπία, *theopropía*, & Θεοπρόπιον, *theoprópion*, p. b., oraculum, vaticinatio ex Deo. Nam πρόπιον, *própion*, vaticinium significat. Theopropia videtur olim vocatus ille locus, in quo Cæsar um edicta promulgabantur: quòd ea tamquàm Deor um oracula susciperentur, & susciperentur. Unde D. Augustinus scribens Marcellino ut decreta, in Episcoporum concilio adversùs Donatistas edita, publicentur, ait: *Quod autem scripsit eximietas tua dubitare te, utrùm in Theopropiâ debeat eadem gesta jubere proponi, fiat, si potest illuc frequens confluere multitudo. Alioquin alius locus celebrior providendus est, non tamen ullo modo prætermittendum.* Ep. 157.

THEOPROPUS: Θεοπρόπος, *theoprópos*, p. b., vates, sacerdos, qui ad oraculum mittitur, oraculorum consultor. Vox est ejusdem cum *theopropia* originis: & illi, qui Delphos ad oracula captanda mittebantur, Theopropi dicebantur. Est etiam theopropus Deo decens, ab eàdem radice quà theoprepes emanans. Carolus Magri oraculorum interpretem exponit, atque pro voce theatrapus, de quâ suprà, theopropus legendum esse contendit. Ità in illâ Bullâ Martini Primi, secundùm ejus citationem, & interpretationem, theopropus cancellarium significaret, ut potè oraculorum Pontificis interpretem. In Hierol.

THEOREMA: Θεώρημα, *theórema*, latinè penultimâ productâ, propter *eta* vocalem longam, etsi hoc à Græcis non observetur. Est speculatio, ità dicta à verbo θεωρέω, *theoréo*, contemplor, speculor, video. Hinc theoremata dicuntur disciplinarum speculamenta, & veluti commentationes: & Cicero theoremata vocavit præcepta. A primâ personâ præt. pass. deducitur theorema, & à secundâ theoresis, p.l, græcè θεώρησις, *theóresis*, ejusdem significationis. A tertiâ verò fit theoreticus, de quo posteà in voce *theoria* occurret mentio: & à theorema formatur θεωρηματικός, *theorematicós*, latinè theorematicus, p.b., idest contemplativus,

THEORIA: Θεωρία, *theoría*, latinè penultimâ correptâ efferri deberet. Sed apud plurimos usus legitimus invaluit ut efferatur accentu græco acutâ penultimâ. Est speculatio, meditatio, contemplatio, &c.: scilicet à dicto verbo *theoréo*, contemplor. Theoria praxi opponitur, sicuti scientiæ theoricæ, seu speculativæ à practicis discriminantur. Praxis enim est operatio directa cognitione, & theoria est ipsa cognitio, seu speculatio. Non tamen

men strictè, juxtà Philosophorum usum, jam omnis cognitio theoria, seu theorica nuncupanda. Nam solùm illa talis dicitur, quæ sistit in sui objecti speculatione, & practica non est, seu ad praxim proximè non inclinat. Ità ut theoria, hoc stricto modo sumpta, possit definiri, illa cognitio, quæ non ità objectum repræsentat, ut possit ex eâ voluntas executionem illi potentię pręcipere, cui talis objecti operatio incumbit. Aliquando etiam theoria dicitur illa cognitio practica, quæ necdùm ad praxim est reducta. Ità v.g. in medicinâ, etsi juvenis medicus sit variis instructus cognitionibus practicis; tamen si eas ad praxim necdum reduxit, solùm theoricus, & soli theoriæ operam dedisse censetur: quamvis etiā illi medicinæ parti incubuerit, quæ praxim exponit. Sicque de Theologo morali, & aliis differendum. Pro meditatione, aut contemplatione posuit Gillebertus Abbas, illos sacros custodes arguens, qui nesciunt *de supernis theoriis aliquid serenum temperare subjectis*. Quod consonat Joanni Cassiano dicenti: *Una est, & sola est theoria, idest contemplatio Dei, cui meritò omnia justificationum merita universa virtutum studia postponuntur.* Ubi Annotator ait, theoria contemplatio est: sive, ut Lactātius exponit, spectatio, nempe ad artificem suum. Per theorias Petrus Blesensis potiùs curiosiores speculationes intellexit, dum admonet: *Noli autem scrutari quę supra te sunt, nec inanes cogita theorias.* Pro theoriæ etymo vide vocem *philotheorus*. A theoria, seu à verbo *theoreo*, ut suprà diximus de theorematē tractantes, fit θεωρητικὸς, *theoreticós*, theoreticus, p.b., ejusdem cum vocabulo theoricus significati, reperiturque pro contemplativo. Unde Cassianus de Abbate Mose dicit: *Theoreticâ vitâ flagrabat.* V. vocabulum *Practice*.

Sup. Cantica Serm. 7.
Coll.l.13. c.3.
Lact.l.7. c.9.
Serm.140.
Coll.l.1. c.1.

THEOS: θεὸς, *theós*, à quo fit apud Latinos dictio Deus. Pro entium Supremo ponitur: cujus nominis variæ afferuntur etymologiæ. Nam Damascenus triplicem ejus recenset originem, dicens ex Dionysio quod primarium Dei nomen est bonum: *Sequens verò nomen est Deus, qui græce theos, vel à thein, idest currere & disponere universa; vel ab ethin idest urere, Deus enim ignis est, omnem malitiam consumens: vel à θεᾶσθαι, theâsthæ, idest intuendo omnia. Nam nihil eum latere potest, imò omnium inspector est*, &c. Verbum quippe θέω, *theo*, cujus infinitivus est θεῖν, *thein*, significat ambio, & ut alii volunt, curo, & foveo universa. Verbum αἴθω, *ęthο*, cujus infin. est αἴθειν, *ęthin*, fulgeo, ardeo: eò quòd Deus noster ignis consumens est. Verbum autem θεάομαι, *theáoma*, cujus infin. *theâsthæ*, video, contemplor: quia Deus omnia videt, prævidet, & providet. Ex quo apparet quòd nomen Deus, aut theos, significet Ens supremum, & Primam omnium causam: quod quidem significat secundùm naturam, ut ait Ambrosius, quòd *Deus est nomen naturæ*. Quāvis enim ab ejus operatione etymologicè derivetur; tamen ad naturam divinam significandam istud nomen assumptum est. Quia, ut frequenter observat D. Thomas, non est semper idem id à quo imponitur nomen ad significandum, & id ad quod significandum assumitur. Uti sæpiùs exemplum adfert vocis lapis, quę à pedis læsione etymon habet, & tamen non assumitur ad significandum id præcisè quod pedem lædit, cùm ferrum, & tam multa alia pedem lædant, & lapides non dicantur. Sed ex hac imposita est ista vox ad naturam lapidis, seu ipsum saxum significandum. Quod præsertim accidit in illis rebus, quæ ex earum agnoscuntur operationibus. Ità contingit in substantiis: sed in rebus secundùm se notis, ut in calore, albedine, &c., quæ non ab aliis denominantur, idem est quod nomen significat, & id à quo imponitur nomen ad significandum. Deus autem ex ejus operationibus innotescit, ex quibus *hoc nomen Deus assumptum, impositum est ad significandum divinam naturam*. Quia ergò hoc nomen Deus ad naturam significandam impositum est, propriè nō est communicabile. Quod secùs est in aliis nominibus, quæ quidem à perfectionibus à Deo in creaturas procedentibus imposita sunt, sed ipsas perfectiones absolutè significant, ut nomen bonus, sapiens, &c. Quare Sapiens idololatras acriter increpat, *qui incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt*: prout etiam habet Textus græcus, τὸ ἀκοινώνητον ὄνομα, *tó akinóniton ónoma*, incommunicabile nomen. Nam *akinónetos* significat egregium, incommunicabilem, communis sensus expertem, & eum, qui nullam admittit necessitudinem; scilicet ab *alpha* privativo, & verbo κοινωνέω, *kinonéo*, communico. Est tamen hoc nomen Deus secundùm quamdam similitudinem communicabile. Vide in Vocabulo *Deus*.

L.1.de Fide Orth.c.11
L.1.de Fide.
D.Th.1. q.13. a.8. c.
Sap.14.21

THEOSEBIA: θεοσέβεια, *theosébia*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis accentus in antepenultimâ collocetur. Est pietas, Dei cultus: à nuper expositâ voce *theós*, Deus, & verbo σέβω, *sébo*, colo. De hac virtute dicit Augustinus: *Pietas est vera sapientia: pietatem dico, quam Græci theosebiam vocant: ipsa quippe commendata est, cùm dictum est homini, quod in libro Job legitur, ecce pietas est sapientia. Theosebia porrò, si ad verbi originem latine expressam interpretaretur, Dei cultus dici poterat: qui in hoc maximè constitutus est, ut anima ei non sit ingrata.* Religio enim cultum debitum, pro supremo dominio, Deo reddit: & pro beneficiis immensis ab ipso acceptis, utcumque potest, grates in facto rependit, dum suis actibus sese exhibet Deo gratam. Noster tamen in illo Jobi loco non habet vocem *pietas*, sed *timor*: *Ecce timor Domini ipsa est sapientia*. Et ità Textus hebraicus, *iráth adonái*, timor Domini: nempe filialis, qui ex parte cum pietate coincidit. Nam timens Deum ipsum reveretur, & ut suum divinum Patrem, & Dominum colit, veretur, ac veneratur. D. Augustinus secutus est ipsos 70, qui legunt: ἡ θεοσέβειά ἐστι σοφία, *he theosébia esti sophia*, idest theosebia est sapientia. Theosebia ergò, ut importat Dei cultum, est eadem ac Religio; de quâ in voce *theologicus* dicebamus non esse virtutē theologicam, sed inter morales præcipuā. Quia cùm virtutes morales sint circà ea quę sunt ad finē, qui est Deus; *Religio magis de propinquo accedit ad Deum, quàm aliæ virtutes morales, inquantùm operatur ea, quæ directè, & immediatè ordinantur in honorem divinum.* Eam quoque esse justitiæ partem potentialem aliàs diximus, non quia in materiâ aliquâ minus principali versetur, quâ ratione aliquæ virtutes cardinalibus dicuntur annexæ; sed quia deficit ab æqualitate, quæ à justitiâ servatur.

L. de spiritu, & lit. c.11.
Iob.28.28
יראת אדני
irath adonai.
D. Th. 2.2.q.81. a.6.c.

Mmmm Ho-

Homo quippe theosebiâ non reddit Deo quantum debet: quâ ratione quoque pietas, & observãtia deficiunt à strictâ justitiæ ratione. Aliæ verò virtutes ei annexæ ab eâ, ratione debiti, ut amicitia, veritas, & similes, elongantur. Quamvis autem aliis rebus,
D. Tho. 2. 2. q. 4. & personis cultus aliquis debeatur; *quia tamen specialis honor debetur Deo, tamquàm primo omniũ principio, etiam specialis ratio cultus ei debetur, quæ græco nomine vocatur eusebia, vel theosebia,* De cætero quamvis theosebia dicatur pietas, non est tamen illa, quæ parentibus, & patriæ cultum exhibet, & est secunda inter virtutes justitiæ potentiales; sed illa quæ versatur ergà Deum. Immò, ut
De Civ. Dei l. 10. c. 1. ait Augustinus, *pietas propriè Dei cultus intelligi solet, quem græci eusebiam vocant.* Deinde in majori includitur minus, ut ait Angelicus Doctor. Nam
Sup. q. 101 a. 3. ad 1. *cultus qui Deo debetur includit in se, sicut aliquid particulare, cultum qui debetur parentibus. Unde dicitur Malach. 1., si ego pater, ubi est honor meus; & ideò nomen pietatis etiam ad divinum cultum refertur,* Quia verò misericordiæ opera maximè sibi placere, immò præ sacrificiis sibi accepta Deus testatur, ut D. Jacobus ait, *Religio munda, & im-*
Jac. 1. ult. *maculata apud Deum, & patrem hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum,* &c.; ideò talia opera exhibere pietatis esse dicitur: quâ ratione etiam Deus ergà nos pius appellatur. *Immaculatum,* autem *se custodire ab hoc seculo,* imperativè est theosebiæ, seu Religionis, elicitivè temperantiæ. Sed etsi Deus pius dicatur, eusebes dici non potest;
Aug. Ib. nec ei tribui potest eusebia, aut theosebia. Nã *hanc ei tantùm Deo,* objectivè, *deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos.* Denique sicuti vox *eusebes* à nonnullis usurpata; ità dictio theosebes, græcè θεοσεβής, *theosebés,* p. b., idest pius, religiosus, apud Latinos non malè foret usitata,

THEOSOPHUS; θεόσοφος, *theósophos,* p. b., in divinis peritus, theologus. Vox est composita ex dictâ *theós,* Deus, & *sophós,* sapiens: quasi Deo sapiens, aut Dei sapiens, Ità specialiter à Græcis Magnus Areopagita nuncupatus. Theosophia verò apud ipsum Religio christiana intelligitur, quæ mediante Fidei lumine, ut vera de Deo sapientia celebratur. Theosophus ergò potiùs Deo sapiens, quàm divinus sapiens verti debet.

THEOTES; θεότης, *theótes,* latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis in eâ collocetur accentus. Propriè Deitatem significat, sicuti θειότης, *thiótes,* Divinitatem, quæ latinè thiotes, p. b., diceretur, & Dionysii interpres æquè Deitatem appella-
De Div. Nom. c. 11 vit. *Deitas græcè thiotes itidem, quòd prospiciat cuncta providentiâ, bonitateque mirabili;* uti suprà diximus quòd vox *theós* à verbo θεάομαι, *theáome* derivetur, quod significat contemplari, videre, &c.. Rigorosè tamen hæc distinctio inter Deitatem, & Divinitatem potest observari: quòd Deitas magis propriè divinam essentiam significet, cùm Divinitas æquè latè videatur patere ac vox divinus, quæ aliis à Deo tribuitur. Sicque Plato divinus, & à Græcis θεῖος, *thíos,* dictus: quod autem divinum est aliquam divinitatem habere necesse est. Sicut ergò apud Græcos à voce *theós,* fit *theótes;* ita apud Latinos à voce Deus fit Deitas: & ut apud illos à *thíos* fit *thiótes,* sic apud hos à voce divinus fit divinitas. Hæc tamen distinctio apud Scholasticos, & alios plerosque locum non habet, Divinitatẽ pro Deitate usurpantes. Talem tamen distinctionem observavit Au-
gustinus: *Hanc divinitatem, vel ut sic dixerim deitatem (nam & hoc θεότητα,* theóteta, *appellant) hãc ergò divinitatem, sive deitatem non esse in eâ Theologiâ, quam civilem vocant, quæ à M. Varrone sedecim voluminibus explicata est, idest non perveniri ad æternæ vitæ felicitatem, talium Deorum cultu,* &c., Ubi Ludovicus Vives ait nostros illos, qui voce *Deitas* usi sunt esse Hieronymum, Lactantium, & post Augustinum, Fulgentium: observans quod Græci olìm à *thíos,* divinus, substantivum *thiótes* derivabant. *Quæ vox,* inquit, *Christianis tam latè patere visa est, quàm nomen ipsum divinus; idcircò cum propriam illam Dei naturam appositiore vocabulo significare vellent,* θεότητα, theóteta, *nominarunt Athanasius, uterque Gregorius, & alii Greci.* Addens Latinos in voce Deitas Græcorum imitatores fuisse. De Civ. Dei l. 7. c. 1.

THEOTICUS; θεωτικός, *theóticos,* p. b., posses tamen etiam latinè produci, cùm prima in τίω, *tio,* unde derivatur sit ambigua, ut patet ex Gretsero. L. 3. c. 13.
Ejus igitur origo est à dicto *theós,* Deus, & verbo Reg. 4.
tio, colo, cujus præteritum τέτικα, *tética,* colui, honoravi, ultus fui: adeòque theoticus est Deum colens, ulciscens, magnificiens, honorans. Optimo sacrificio Deum coluit, & animo invicto Dei honorem ultus est S. Theoticus Martyr. Maximo eximii amoris actu Deum magnifacere ostendens, summo supremi cultus specimine ipsum honorans, inter amicos ejus annumeratus, summè ab ipso est honoratus.

THEOTIMUS: θεότιμος, *theótimos,* latinè penultimâ productâ, cùm prima in τιμή, *time,* honor sit longa, etsi græcus accentus in antepenultimâ statuatur. Nomen proprium, quod idem significat ac Deum honorans: à *theós,* Deus, & verbo τιμάω, *timáo,* honoro. Sicuti S. Franciscus Salesius in suâ Introductione ad vitam devotam Philotheam alloquitur, à quâ & liber Philothea inscribitur, tamquàm animam Deum amantem sacer Sponsus, & Magister cœlestis erudiat; ità & in divino de Dei amore libro, Theotimum tamquàm spiritum Deum honorantem introduxit, Sicuti enim anima justa est philothea, ità spiritus gratiâ Dei decoratus, theotimus est nuncupandus. Est quoque multorum Sanctorum nomen venerabile: qui, si propter Deum à stulto mundo contemptui sunt habiti; maximo honore à toto cœlo fuerunt excepti.

THEOTOCOS; θεοτόκος, *theotócos,* latinè penultimâ correptâ, cùm sit *omicron* vocalis brevis, quãvis ad hoc pro accentu Græci non attendant. Ità græcè dicitur Deipara, à voce *theós,* Deus, & verbo τίκτω, *tícto,* pario, gigno; quod in præt. med. facit τέτοκα, *tétoca,* peperi. Hinc ablàto augmento, ut in verbalibus assolet, fit τόκος, *tócos,* partus. Sic ergò græcè, cum accentu in penultimâ, est Deipara, sed *theótocos* apud Græcos, cum accentu in antepenultimâ, & passivè, significat ex Deo genitum, aut natum. Virginem Mariam dici debere Theotocon, seu Deiparam, in Concilio Ephesino definitum est: & Cyrillus Alexandrinus, qui in illo Concilio pro Summo Pontifice præsedit, in Epistolâ primâ ità dicendam probat. Cum enim in Christo, contrà Nestorium, unam so-

solam esse personam definitum fuerit, quæ simul Christus sit & Deus; certè si B. Virgo Christum peperit, etiam Deipara extitit, idque per communicationem idiomatum duarum naturarum, humanæ, & divinæ, in eodem supposito divino subsistentiū. Nestorius verò Virginem Christiparam, ut & Christum Theophorum dicere maluit. Quare Damascenus ait, *Christiparam autem nequaquam dicimus sanctam Virginem, quia ad renuendum vocabulum theotocos, idest Deipara, & Dei genitrix, scelestus & odibilis, & cum Judæis sapiens Nestorius id adinvenit.* Ubi Scholiastes Faber Stapulensis addit: Porrò quemadmodùm Nestorius sacram virginem voluit Christiparam appellari, ut fuco illo suam obtegeret vesaniam; ità & Christum voluit appellari Deiferum. Ideò Damascenus subjungit: *Unde & Deo odibilis Nestorius natum ex Virgine Deiferum dicere anhelavit.*

L. 3. de Fide Orth. c. 12.

THERAPEUTA: θεραπευτής, *therapeutès*, minister, cultor, &c. Est à verbo θεραπεύω, *therapeuo*, curo, colo, medeor, servio, veneror. Therapeutas vocavit Dionysius homines religiosos, & Dei cultui ex suæ vitæ instituto deditos. *Unde S.S. præceptores nostri divinis eos appellationibus sunt persecuti, partim therapeutas, idest culteres, à sincero Dei famulatu atque cultu, partim monachos, ab individuâ, & singulari vitâ appellantes.* Therapeutæ etiā possunt dici religiosi, non solùm ob specialem Dei cultum cui incumbunt; sed etiam à morborum animi medelâ, cui ob proximorum salutem strenuā navant operam: cùm verbum *therapeuo* etiam medeor significet. Unde apud Medicos θεραπευτική, *therapeutikè*, latinè therapeutice, p. b., est Medicinæ pars illa, quæ de morborum remediis differit quasi curativa sic appellata. Sed nostra Therapeutice est Scriptura sacra, quæ tot hominis mala curat: tot animi morbis medetur.

De Eccl. Hier. c. 6.

THERAPIA: θεραπεία, p.l., medela, curatio, item coltus, observantia, eandem originem cum voce therapeuta recognoscens. Therapia cultus erat heroum, sicuti thysia Deorum. Cùm autem therapeuta pro homine religioso apud D. Dionysium sumatur, non mirum si therapia pro religionis actu, Dei cultu, & oratione accipiatur.

THERIACA: θηριακά, *theriacà*, in plurali, vel θηριακή, *theriakè*, in singulari, p.b., latinè vertatur ferina. Est enim alexipharmacum insigne, seu antidotum contra venenata: dictum à voce θηρίον, *therion*, (quæ latiòè *thèrion*, p.b. diceretur) bestia, fera, maximè venenata, ut vipera, ex cujus carnibus ex parte conficitur. Plinius tamen etiam theriacæ conficiendæ sine viperis modum exponit: adeòque meliùs theriaca dicitur ab effectu, quia nempe venenatis medeatur, & maximè theriis, seu viperis adversetur. Nam ista vox aliquando sumitur absolutè pro viperâ; sicuti *therion* in Textu græco vocatur illa vipera quæ in Melitâ insulâ ex sarmentis manum invasit Apostoli. De quâ dixit S. Lucas: *Ut verò viderunt barbari pendentem bestiam de manu ejus.* A viperâ ergò theriaca dicitur, cujus compositionem Andromachus Neronis medicus adinvenit, ut testatur Galenus; etsi diu ante Neronis tempora similem compositionem in usu fuisse idem Galenus, & Plinius affirment. Immò illud *resina*

Act. 28. 4.

Gal. l. de theriaci c. 5.

modicum, quod inter alia munera Josepho filio suo Ægypti proregi à cæteris fratribus Jacob deferri jussit, & hebraicè *tsori* dicitur, ab aliquibus theriaca vertitur, sicut Judæi in versione germano-hebraicâ Pentateuchi fuerunt interpretati. Quamvis intelligatur ab aliis resina, balsamum, aut opobalsamum: & legatur à 70 ... *dira tes rhetines*, idest, dona resinæ. Theriaca spiritualis est illa, quæ ex ipso, ut ità dicam, conficitur Diabolo. Nam ex ejus tentationibus emanat humilitas, quæ est cōtrà ipsum efficax antidotum. Sic Augustinus ait: *Videte medicamentum quod dicit sibi Paulus appositum: ne extollar inquit datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus satanæ. O venenum quod non curatur nisi veneno. O antidotum quod quasi de serpente conficitur. Et propterea theriacum nuncupatur.* Ità quoque voce metaphoricè utitur Jo: Cassianus: ubi Annotator ait, *Theriaca*, θηριακή, *subauditur autem antidotus*, nempe genere feminino. Vox ipsa *theria*, p. b., latinè pro animalibus apud aliquos Authores reperitur.

Gen. 43. 11.

צרי *tsori.*

Serm. 2. de verbis Apost.

Coll. l. 18. c. ult.

THERIOMACHUS: θηριομάχος, *theriomachos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Ità dictus ille qui cum bestiis pugnat: à dicto *therion*, fera, noxia bellua, & μάχομαι *machome*, pugno. Theriomachi inter theatricos à D. Basilio enumerantur. Solebant enim Gentiles, audaciæ, animositatis, aut ostentationis virium ergò, cum feris pugnare, aut ad pugnandum cum eis reos condemnare. Hinc verbum θηριομαχέω, *theriomacheo*, cum bestiis depugno. Quo verbo usus est Apostolus in Textu græco, ubi Noster latinè legit: *Si (secundùm hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt?* Aliqui verè Paulum Ephesi bestiis objectum fuisse opinantur: inter quos Sancti Chrysostomus, & Ambrosius, & ipse Nicephorus historiam enarrat. Quasi diceret Apostolus: si ex motivo solùm humano, & fine temporali feris objectus fui, quid mihi prodest si mortui non resurgunt? Alii, ut Theophylactus, & S. Anselmus, illud ἐθηριομάχησα, *etheriomachesa*, cum bestiis depugnavi, metaphoricè intelligunt, de pugnâ ephesinâ cum Demetrio argentario, ejusque sequacibus, barbaro prorsùs, & belluino more contendentibus. Quando scilicet & extremum periculum subiit Apostolus, & amici *miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum*. Et alibi certè simili metaphorâ utitur D. Paulus, dum per leonem, Neronem, ità crudeliter in Fideles desævientem, intelligit scribens: *Et liberatus sum de ore leonis.*

1. Cor. 15. 32.

Act. 19. 31.

2. Tim. 4. 17.

THERIOTROPHIUM: θηριοτροφεῖον, *theriotrophion*, p.l., vivarium, seu locus in quo feræ aluntur. Componitur ex voce *therion*, fera, de quâ in vocabulo *theriaca*, & verbo τρέφω, *trepho*, alo, cujus præteritum etiam est τέτροφα, *tetropha*, alui. Ab hoc, rejecto priùs augmento, fit *theriotrophion*, & *theriotrophos*, latinè theriotruphus, p.b., qui feras alit, sicut & *therotrophos*, à dictione θὴρ, *ther*, fera, bellua, à quâ *therion*, derivatur. Plures Sancti Christi Confessores, ex contemptu theriotrophi à Gentilibus constituti fuerunt, inter quos S. Marcellus Pontifex Maximus recensetur.

THERISTRUM: θέριστρον, *theristron*, vestis subtilis, & æstiva, vestimentum messoris. Scilicet à vo-

ce θέρος, *thiros*, æstatem, & messem significante. Isidorus tamen noo tam intelligit vestem subtilem, quæ leviter ob calorem corpus tegat, quàm indumentum, quo mulieres ab æstu proteguntur. Gen.l.19. c.25. *Theristrum*, inquit, *pallium muliebre dictum, quòd* ἐν θέρει, *idest in æstu, & caumate corpora mulierum protegat, quo usque hodie Arabiæ, & Mesopotamiæ mulieres velantur, quibus in æstu tutissimo teguntur umbraculo*. Saltem certum est theristrum vestem fuisse muliebrem, eamque elegantiorem, quâ utebantur in æstate. Gen. 38. 14. Sicuti patet ex Thamar, *quæ depositis viduitatis vestibus assumpsit theristrum*: & itá 70 τὸ θέριστρον, *tò theristron*, hebraicè *tsanghiph*, idest velum, theristrum, aliis peplum. צָעִיף *tsanghiph.* Quo habitu facilè Judæ socero suo imposuit, & ad sui amplexum, tamquàm mulier ornatu meretricio, allexit. Ab Isaiâ inter mundi muliebris ornamenta recensetur theristrum: dum io vindictam exuperantis filiarum Sion vanitatis, omnia ornamenta Dominum ablaturum prædicit, inter quæ *specula, & sindones, & vittas, & theristra*. I.3.23. Hic 70 legunt θέριστρα κατάκλιστα, *thiristra catáclista*, quod eorum Interpres latinus vertit, *palliola clausa*. Quid autem sit cataclistus suo loco expositum fuit.

THERMÆ: θερμαὶ, *thermæ*, calidæ, scilicet aquæ. Nam θερμὴ, *therme*, calida dicitur, à verbo θέρω, *thero*, calefacio. Hinc thermæ dicuotur illæ aquæ quæ alicubi è terrâ prosiliunt, aut etiam illæ quæ arte humanâ calidæ in balneis prodeunt: à quibus ipsa loca, aquas calidas continentia, thermæ nuncupata. Hinc famosæ illæ Thermæ Diocletianæ, magnâ mole, magnis expensis, & majore Christianorum labore constructæ. De quibus in Actis S.S. Martyrum mentio frequens. A thermarum usu, inter cætera opera pœnalia, abstioebant olim publici pœnitentes.

THESAUROPHYLACIUM: θησαυροφυλάκιον, *thesaurophylákion*, p.b., ærarium, thesauri custodia. Vox est composita ex dictione thesaurus, de quâ statim dicetur, & verbo φυλάττω, *phylátto*, custodio. Unde vix, aut ne vix quidem differt à gazophylacio. Ab eâdem radice dicitur thesaurophylax, p.b., thesauri custos. Nam φύλαξ, *phylax*, custodem significat: à secundâ personâ præteriti pass. ejusdem verbi. Thesaurophylacia in sacro Textu aliquaodo gazophylacia dicuntur, aliquando thesauri, oempe contentum pro cootineote, aliquando custodiæ thesaurorum. Io his quoque excubias agebant Levitæ, qui & janitores io tot ædificiis templi erant constituti: *& in custodiis thesaurorum*. 1.Par. 8, 15. Ubi 70 legunt καὶ εἰς τοὺς θησαυρούς, *kæ is tùs thesaurus*, idest, & in thesauros: & in Textu hebraico, pro custodiis thesaurorum, scribitur *otsároth*, thesauri, & etiam loca in quibus thesauri, & opes, aut gazæ coosservantur. אֹצָרוֹת *otsaróth.*

THESAURUS: θησαυρὸς, *thesaurós*, divitiæ in loogum tempus reconditæ, aut vetus pecuniæ depositio, cujos noo extat memoria, ut dicunt Jurisperiti. Ejus etymon derivatur à verbo τίθημι, *tithemi*, pono, & εἰς αὔριον, *is avrion*, in crastinū: quòd recōdatur in crastinū, seu tempus futurū. Quod consonat etiam voci hebraicæ *otsár*, thesaurus à radice *atsár*, recondidit. אוֹצָר *otsár.* אָצַר *assár.* De thesauris casu, vel industriâ in fundo proprio, vel alieno invētis, disputant nostri Morales, Et certè ex naturâ rei sunt inventoris, cùm ut bona derelicta primi sint occupantis. Sed variæ Leges communes, & particulares introductæ sunt, quæ prorsùs erunt servandæ. Per thesauros tamen non solùm intelliguntur pecuniæ recooditæ; sed quælibet etiam alia pretiosa: ad quorum similitudinem thesauri vocantur illa occulta, vel causæ arcanæ, ex quibus Deus, tamquàm ex prædivite, & indeficiente penore, varios effectus mortalibus utiles educit, & producit. Thesauri etiam aliquando vocantur omnes pecuniæ, vel alia pretiosa, etsi non siot longo tempore absconsa. Sic Josephi procurator, de pecuoiis in saccis singulorum repertis, dixit heri sui fratribus: *Deus vester, & Deus patris vestri dedit vobis thesauros in saccis vestris*. Gen.43. 23. Et itá 70 legunt, θησαυροὺς ἐν τοῖς μαρσίπποις ὑμῶν, *thesaurùs en tis marsippis hymōn*; id est thesauros in marsupiis vestris, seu, ut habet eorum Interpres latinus, thesauros in saccis vestris. Textus hebraicus non otitur hîc voce *otsár*, quod in regimine plurali facit *otseróth*, thesauri, sed dictione *matmon* in singulari, quæ thesaurum quoque significat. אֹצְרוֹת *otseróth.* מַטְמוֹן *matmón* De effectibus naturalibus, quos mirabiliter ex ditissimæ suæ omnipotentiæ, & providentiæ arcanis apothecis, hominibus etiam sapientioribus vel parùm notis, aut prorsùs ignotis, ait Dominus Jobo: *Nunquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti? quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?* Iob.38.22 Ubi Hebreus habet *otseróth*, thesauri: & 70 quoque bis *thesaurùs*. Nam Deus aliquando, veluti ex uberrimâ panopliâ, talia meteora in suos profert hostes, ut in Ægyptios, Amorrhæos, & sæpiùs in Christianorum inimicos eduxit. Sed maximè venti, noo minùs Philosophorum mentes concutiuot, quàm terrena obstacula in turbioem agont: de quibus Aristoteles vix aliud scivit, quàm ventum esse halitus sicci copiam per terram currentem. Illi inquam venti, qui omnes Sapientes io tantam admirationem rapiunt, ex occultissimis omnipotentiæ penetralibus, ubi ejus voluntatis repagulis coërcentur, suo tempore proferuntur. Nam Dominus est ille, *qui producit ventos de thesauris suis*. Ps.134. 7

THESIS: θέσις, positio. Eruitur à verbo τίθημι, *tithemi*, pono, statuo, constituo: à cujus secundâ personâ passivi τίθεσαι, *tithesæ*, pooeris, ablato augmento fit thesis. Theses vocantur alicujus scientiæ conclusiooes, & placita, quæ à magistris ponuntur, & statuuntur: quasi firmæ propositiones ex principiis legitimis illatæ, & contrà omoia argumenta inconcussæ. Thesis apud Oratores est illud genus quæstionis, quod infinitum dicitur, & Cicero propositum vocat, ad quod sæpè reducitur ipsa hypothesis, seu controversia. Nam thesis est quæstio geoeralior, absque circumstantiarum aliquarum restrictione: ut, sitne virtus laudanda? Vel, ut ait D. Augustinus, *Thesis est res quæ admittit rationalem considerationem sine definitione personæ*. In princ. Rhetor.c. 3. Sed hypothesis ad circumstaotias restringitur: ut, sitne Lucretiæ pudicitia laudanda?

THESMOTHETA: θεσμοθέτης, *thesmothétes*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ statuatur accentus. Itá dictus legislator, leges ponens, aut servans. Quamvis enim θεσμὸς, *thesmós*, præser-

fertìm legem non scriptam, aut morem veterem significet; tamen leges etiam divinas designat. Unde apud Dionysium θεσμοὶ ἱεροὶ, *thesmoi hieroi*, ritus sacri, divinitùs instituti, græcè vocari. Thesmotheta igitur à voce *thesmós*, & verbo τίθημι, *tithemi*, pono: sicque thesmothetæ olim dicti, qui circà Deos sacra,& circà homines leges servabant. Ab eàdem voce *thesmós*, & verbo φέρω, *phéro*, porto, fit θεσμοφόρος, *thesmophóros*, latinè thesmophorus, p.b., legifer: necnon thesmophoria p.b., græcè θεσμοφόρια, *thesmophoria*, legum latio. Ita Gloss.Cyr. Ità quoque Cereris sacra, dum ipsa prima credebatur thesmophora, fuerunt appellata.

THESPESIUS: θεσπέσιος, *thespésios*, p.b.,magnus,divinus, admirandus. Adjectivum est formatum à θέσπις, *thespis*,divinus,vates: aut à θεοῖον, idest res divina. Voces illæ fiunt à vocabulo θεὸς, Deus, & ἔπος, *épos*, verbum, sermo, dictum, mandatum, versus, quasi Dei sermo, aut ejus verbum, &c. Thespesius est aliquorum Sanctorum nomen: qui suà vità valde admiranda verè magni,veri magnates, divinum statum nacti: etiam mirabili constantià crudele martyrium tolerantes,gloriæ divinæ consortium sunt assecuti.

THIA: θεῖα, amita, vel matertera. Nam thia à patre,ut dicunt Græci, est amita: thia verò à matre est matertera. Vox illa ex Conc.Brac.citatur: sicut & thius pro patruo, aut avunculo, apud Papiam, & Scriptores Ecclesiasticos reperitur. *Thios* autem, à voce θεὸς, Deus, est divinus, & *thia*, divina: quasi aliquid divinum in propinquis Majoribus subluceat, quod divinam mereatur venerationem. Ab his vulgares illæ voces *zio*, & *zia*, derivari videntur.

THESSALONICA: Θεσσαλονίκη, *thessaloníke*, p.l., civitas Macedoniæ Metropolis,quæ priùs Halis, vel Halia. Deinde teste Strabone, à Philippo Macedone, ob devictos ibi Thessalos, dicta Thessalonica. Scilicet à νίκη, *nike*, victoria: nunc autem Salonica per aphæresim est appellata. In hanc civitatem Paulus cum Silà appulit, anno verisimiliter à Christi morte 19: *Venerunt Thessalonicam*, Act.17.1. *ubi erat Synagoga Judæorum*. Hic autem multi ad Christi Fidem conversi, tam de Judæis Deum colentibus, quàm de Gentilibus, *multitudo magna*, v. 4. *& mulieres nobiles non paucæ*. Ad hos binam epistolam dedit Apostolus, priorem quidem, inter omnes Pauli Epistolas primam,anno 20 à Christi morte, non Athenis scriptam, ut habent græca Exemplaria, & Syriaca in fine epistolæ; sed, uti benè probat Baronius, Corinthi. Anno sequenti ibidem, & non Athenis, ut Græcus habet, nec Laodiciæ, aut Romæ, ut aliqui volunt alii, posteriorem exaravit. Vocem Thessalonica nonnulli Dei alteram victoriam, à Θεὸς, Deus, & ἄλλος, *állos*, alius,interpretantur.

THETA: Θῆτα, litera græca, nostro th, seu t aspirato respondens. Mali certè ominis character. Nam damnatis à judice, extremoque supplicio afficiendis, prætigebatur nigrum theta. Quod inde ortum: quia vox θάνατος, *thánatos*, idest mors, à *theta* inchoatur. Talem usum à Græcis Latini conservarunt, apud quos etiam theta fuit damnationis nota: ut ex multis Authoribus, signanter ex Justo Lipsio, & Gretsero, ambobus de Cruce tractantibus, habetur.

THEURGIA: θεουργία, *theurgía*, latinè penultimà correptà in rigore, nisi ex usu græcus in eà retineatur accentus. Vox hæc opus, aut operationem divinam sonat: à *theós*, Deus, & ἔργον, *érgon*, opus. Hinc theurgus dicitur, qui in sacris operatur: & hac voce theurgicus, p.b., græcè θεουργικὸς, *theurgicós*, sæpè Magnus utitur Dionysius. Sicuti de divinà similitudine, aut scientià in nobis à Deo infusà quam θεουργικὴν appellat. Per theurgiam tamen maximè nostri Servatoris opus intelligitur, quod divinitatem ejus satis manifestat: quod ipsò suprà omnes naturæ leges editum,tam in Incarnatione, quàm Passione, Resurrectione, & in aliis sacrosanctis Mysteriis patratum. De quo Habacuc opere ait: *Domine opus tuum, in medio annorum vivifica illud*. Hab.3.2. Apud Gentiles theurgiæ nomen prorsùs etymi sui dignitatem amisit, dum eam ad nefarias artes, & scelestas dæmonum operationes, quos inter Deos recensebant, transtulerunt. Qualiverò illæ magorum, & dæmonum illusiones divinæ essent operationes, ut illas honestiore isto vocabulo apud superstitiosiores necesse fuerit compellare. De hac theurgia loquitur Augustinus, dum ait miracula, in Fidei confirmationem à Deo patrata, esse facta *simplici Fide, atque fiduciâ pietatis, non incantationibus, & carminibus nepharie curiositatis arte compositis, quam vel magiam, vel detestabiliore nomine goëtiam, vel honorabiliore theurgiam vocant*. De Civ. Dei l. 10. c.9. Ex quo patet ipsos per theurgiam, quasdam diabolicas artes intellexisse, quamvis ipsam ab illicitis artibus discernere conarentur, & ei operam dantes laudabiles videri vellent: *Cum sint utrique ritibus fallacibus demonum obstricti, ub nominibus Angelorum*. Ib. Per theurgiam etiam animas purgari sibi persuadebant, & ideò quasdam theurgicas consecrationes comminiscebantur, ut refert idem Sanctissimus Pater ex Porphyrio Platonico: qui dicit partem animæ spiritualem, *per quasdam consecrationes theurgicas, quas teletas vocant, idoneam fieri atque aptam susceptioni spirituum, & Angelorum ad videndos Deos: ex quibus tamen theurgicis teletis fatetur intellectuali animæ,nihil purgationis accedere, quod eam faciat idoneam, ad videndum Deum suum, & perspicienda ea quæ vera sunt*. Ib. Quid autem sit theleta suo loco dictum est.Multa de hac theurgià vide apud D.Augustinũ. Cap.9. & seq.

THLIPSIS: θλῖψις, compressio. Formatur à verbo θλίβω, *thlibo*, comprimo, frango, attero, stringo:cujus secunda persona præt.pass.est τέθλιψαι, *téthlipsai*, & augmento rejecto *thlipsis*. Sed in sacris Literis græcè pro angustià, & tribulatione usitata: & eo sensu quoque vocem hanc Lucifer Caralitanus usurpavit. L.1, pro S.Athanasio.

THNETOPSYCHITÆ: θνητοψυχῖται, p.l.,hæretici quidam ità vocati, eò quòd mortalem animam rationalem opinarentur. Nam θνητὸς, *thnetós*, mortalis dicitur, & ψυχὴ, *psyché*, anima. Alii eos vocant thanatopsychitas: à voce θάνατος, *thánatos*, mors. Ità Damascenus: *Thanatopsychita, qui humanam animam inducentes similem ei qua pecudum, & cum corpore dicentes perire ipsam*. Hær. 90.

THOES: θῶες, lupi cervarii. Est plur. à singulari θὼς, *thós*, genus lupi, animal mordax,quod & græcè *thoon* appellatur. Vox est à verbo θέω, *theo*, cur-

curro, prognata: à cursu nempe veloci lupi illi thoes nuncupati. Nonnulli à verbo θοάω, *thóæ*, eruunt, quod Hesychius exponit curro. S. Ignatius M. hac voce in epistolis suis utitur, signanter dum ait: *Hi namque sunt thoes astuti*.

THOLUS: θόλος, *thólos*, vox frequens apud latinos Scriptores. Nonnunquàm pro tugurio ponitur: sed propriè significat cameram fornice coopertam. Hinc tholi vocantur illa magnifica, & sublimia ædificia in fornicem arcuata, quæ in multis templis magnâ mole, & mirâ structurâ visuntur. Quale Florentiæ, & præsertim in D. Petri Basilicâ Romæ aspicientes rapit in admirationem:

THORAX: θώραξ, est ea pars corporis, quæ complectitur humeros, pectus, & scapulas, usque ad præcordia. Ejus origo est à verbo θορέω, *thoreo*, salio, ob continuum cordis motum. Capitur hinc thorax pro veste, & armaturâ, quæ illam partem tegit, & munit. De armaturâ Sapiens intelligendus, cùm ait de Deo ad judicium veniente, *Induet pro thorace justitiam*: seu uti Græcus habet θώρακα δικαιοσύνην, *thóraca dikæosynon*, thoracem justitiam. Sap. 5. 19. Dei enim arma, quibus impios impetit, aut se ab eorum injustis querelis munit, virtutes sunt. A thorace, p. l., fit thoracida, p. b., quæ vox & armaturam significat, & illam corporis partem, quæ depingi solet à Græcis. Nam hine ad quid abjectum, aut verecundum imaginatio feratur, Sanctorum imagines exhibere malunt ad præcordia solùm efformatas. Sicque thoracidæ Apostolorum Petri, & Pauli Constantino dicuntur ostensæ. Thorax tamen ab Aristotele dicitur ea pars, quæ à collo ad pudenda usque pertendit, à stomacho scilicet, & alvo distincta, uti docet Galenus ad Glauc. Non ergò præcisè usque ad crura thorax extenditur, etsi Magri asserat hoc ab Aristotele dici, & hoc pacto prætatas Apostolorum imagines in Basilicâ Vatic. in tabellâ depictas ostendi. De Mundo. In Hierol.

THRACIA: θρακία, *thrakia*, latinè ob penultimam brevem accentus auditur in antepenultimâ, etsi Græci aliis utantur regulis. Est regio Macedoniæ contermina, in quâ Byzantium, seu Constantinopolis, & aliæ civitates, à Thrace quodam ipsius rege sic appellata: Sed optimè ipsius etymon à voce τραχύς, *trachys*, asper, agrestis deducitur: talis enim regio aspera, & majori ex parte agrestis, & inculta. Thrax hominem è Thraciâ significat: sed pro aspero reperitur apud aliquos Authores. Hujus vocis mentio etiam apud sacros Scriptores satis frequens, quare breviter ipsam exponere libuit.

THRASEAS: θρασέας, p. b., audacem sonat. Est enim sicuti thraso, grecè θράσων, *thráson*, quasi θρασύς, *thrasys*, alacris, audax, securus. Audacia prudentiâ temperata in pulcherrimam virtutem evadit. Hac decorati Sancti Martyres Thraseæ, aut Thrasonis nomine donati. Etiam in fætionibus pœnis alacres, in imminentioribus periculis securi: invictâ audaciâ horribiliora capessentes, in æternam securitatem sunt recepti.

THRENODIA: θρηνῳδία, *threnodia*, latinè penultimâ correpta, quamvis à Græcis in eâ statuatur accentus. Ipsos pleraque in similibus terminationibus imitantur Latini. Ità dictus cantus lugubris: à *thrénos*, lamentatio, luctus, & ᾠδή, *odé*, cantus. Hæc in mortuorum planctu antiquitùs adhibebatur: & threnodia in exequiis, & officiis pro mortuis ex parte ab Ecclesiâ usurpatur. Ipsæ Jeremiæ lamentationes, saltem dum cantu proferuntur flebili, meritò threnodia dicendæ.

THRENUS: θρῆνος, *thrénos*, luctus, lamentatio, fletus. Oritur ab inusitato verbo θρέω, *thréo*, tumultuando clamo. *Threnos*, ait Isidorus, *quod latini lamentum vocamus, primus Jeremias versu composuit, post hunc apud Græcos Simonides poeta lyricus*. Ab Hebræis dicitur *kinâh*, lamentatio, & in plur. *kinoth*, lamentationes: & ità Jeremiæ lamentationes *kinoth*, aut *Cinoth* appellatæ. Liber autem Threnorũ à Jeremiâ conscriptus post excisam à Chaldæis Jerosolymam: cùm ipse, ob prænunciatam urbis vastitatem, & ob salubre consilium Regi Sedeciæ datum se Chaldæis dedendi, ab his humaniter tractatus, & quò vellet ire ipsi facta fuisset potestas. Mansit ergò aliquo tempore in sanctæ Civitatis ruderibus, antequàm in Ægyptum pergeret, & etiamnùm prope Jerosolymam ad meridiem fovea Jeremiæ ostenditur, ubi hos Threnos lugubri accentu concinnasse fertur: quæ ab Helenâ Imperatrice magnificentissimè fuit exornata. A 70 Interpretibus inscribitur ipse Liber in græco θρῆνοι Ἱερεμίου, *threni Jeremiu*, idest threni Jeremiæ. Tempus autem istius lamentationis ex titulo qui in vulgatâ Editione threnis præfigitur, satis colligi potest. Etsi titulus iste in multis exemplaribus non extet, & à 70 additus videatur; nihilominùs eum canonicâ potiri authoritate admodùm est probabile: atque verbis exaratur sequentibus. *Et factum est postquàm in captivitatem reductus est Israël, & Jerusalem deserta est, sedit Jeremias propheta flens, & planxit lamentatione hac in Jerusalem, & amaro animo suspirans, & ejulans dixit*. Flevit ergò Jeremias post captam à Nabuchodonosore Civitatem, eâque vastatâ, & templo exusto, tot proceribus occisis, filiisque Sedeciæ, ob patris oculos in Reblathâ, seu Antiochiæ Syriæ, trucidatis: hujus quoque regis oculis effossis, & ipso in captivitatem abducto. Nam tum propriè in captivitatem reductus Israël, & Jerusalem deserta. Quod non cadit sub mortem Josiæ, uti volunt cum Hebræis Rabanus, & Maldonatus; neque in captivitate Jechoniæ, ut Eusebio placet. Threni isti in hebraico sunt versus acrostichi, ut suo loco diximus: quorum singuli versus inchoantur à literis per ordinem alphabeti. Quapropter in Textu latino, & græco, singulis versibus literæ præfiguntur hebraicæ. Quia verò primus versus à dictione *echâh*, idest *quomodo* incipit, ipse liber ab Hebræis, qui plerumque sacros libros à primâ voce intitulant, Liber *Echâh* nuncupatur. Sunt autem versus, non certo pedum numero, ut apud Latinos, sed syllabarum dimensi, ut in versibus lingua vernaculâ compositis fieri solet. Orig. l. 1. c. 38. קִינָה *kinâh*. קִינוֹת *kinoth*. אֵיכָה *echâh*.

THRONUS: θρόνος, *thrónos*, solium, sedes. Ejus origo est à verbo θράω, *thrao*, sedeo, quod tantum aoristum medium habet usitatum. Asserunt aliqui quòd *thrónos* dicatur quasi *thránus*, θρᾶνος, sedes: quod tamen ab eodem verbo *thrao*, originem agnoscit. Ubi thronus in S. Textu legitur, hebraicè solet dici *chissé*, idest solium, sedes. De throno, non solùm regum, sed etiam ipsius Dei, frequens in Scrip- כִּסֵּא *chissé*.

Scripturis habetur mentio. Qualis inter alios S. Joāni fuit exhibitus, ut in throno judicantis potestas designaretur. Thronus aliquando metonymicè pro regno accipitur, tamquàm signum pro re signatâ. Vox *Throni* Angelorum ordinem designat, de quo in Hierarchiâ dictum est.

THYATIRA: Θυάτειρα, *thyátira*, latinè penultimâ productâ, propter diphthongum in i longum conversam, quamvis à Græcis hoc non observetur. Est urbs in Mysiâ prope Pergamum, à Seleuco Asiæ rege ità dicta, ob lætum sibi natæ filiæ nuncium, ut
L.13. ex Plinio refert Strabo. Nam græcè θυγάτηρ, *thygáter*, filia dicitur. Ex hac civitate erat illa Lydia purpuraria, quam Philippis ad Fidem convertit Apo-
Act.16.14 stolus. Erat enim *Lydia purpuraria civitatis Thyatirenorum*. Thyatira erat una ex septem Eccle-
Ap.2.18. siis, ad quas scribere jussus est Joannes: *Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe*. Erat tunc iste Angelus, seu Episcopus, S. Carpus, qui posteà Pergami Martyrio coronatus fuit: & hic à Fide, Charitate, & bonis laudatur operibus. Sed arguitur quòd mulierem nobilem Jezabelem de sectâ Nicolaitarum permitteret, quæ se prophetissam ementita multos in perditionem pertrahebat. Thyatira nonnullis est odor, sive sacrificium laboris, vel contritionis. Videlicet ut ejus etymon sit à θύω, *thyo*, sacrifico, suffio, &c. & τείρω, *tiro*, laboro, contristo, affligo, &c.

THYINUS: θύϊνος, *thyinos*, p.b., odoratus, & ad suave suffimentum idoneus, scilicet ab eodem verbo *thyo*, suffio. Hinc dicta thyina illa ligna, quæ classis Hiram regis Tyri Salomoni attulit: alii tamen interpretantur de cypresso, ebeno, pino, aut alio quopiā ligno: in Textu hebraico exaratur *almugghim*; quod est genus ligni, seu, ut ait Buxtorfius, species cedri præstantissimæ, quamvis Hebræi communiter opinentur esse corallium. Certum tamen est ligna ista priùs Judæis fuisse ignota, ut S. Textus asserit:
3.Reg.10.12. *Non sunt allata hujuscemodi ligna thyina, neque visa usque in præsentem diem*. Hic 70 ter legunt *ligna* πελεκητά, *pelekêta*, idest dolata, securi scilicet, græcè πέλεκυς, *pélekys*, appellatâ. In secundo tamen
2.Par.9. Paral. bis πευκίνα, *peukina*, picea verterunt. Ex his lignis lyræ, & citharæ confectæ, quod corallio convenire non potest.

THYMELICUS: θυμελικός, *thymelicós*, p.b., citharædus, tibicen, histrio. Adjectivum est formatum à θυμέλη, *thymele*, mulieris nomine, quæ prima saltationem in scenâ docuit: unde & thymele, p.b., scena dicitur. In Decretis Dist. nir. de Consecratione, sa-
Can. non oportet. cerdotes admonentur *de convivio surgere debere, antequàm thymelici ingrediantur*. Et nervosè Salianus: *Templum omnes magis sectentur an theatrum? dicta Evangeliorum magis diligant an thymelicorum? verba vitæ, an verba mortis? verba Christi, an verba mimi?*

THYMIAMA: θυμίαμα, *thymiama*, latinè penult. productâ, quamvis à Græcis in antepenultimâ collocetur accentus. Est vaporatio, suffitus, suffimentum. Ejus etymologia non est à thymo herbâ odoriferâ, sed vel à θῦμα, *thyma*, sacrificium, victima: aut potiùs à verbo θυμιάω, *thymido*, adoleo, suffio, cujus præt. pass. est τεθυμίαμαι, *tethymiamai*, & hinc ablato augmento proximè fit thymiama. Et hoc quidem legitur apud Septuaginta, & in versione græco-latinâ nonnunquàm pro victimâ. Sed Noster hoc vocabulum servavit pro compositione illâ ex aromatibus, quæ in altari thymiamatis ante Sancta Sanctorum erant suffienda. A Septuaginta *synthesis thymiamatos*, compositio thymiamatis, seu incensi vocatur. Sicuti ubi Latinus ait Moysen jussisse oleū
Ex.35.v.8 offerri, *ut conficiatur unguentum, & thymiama suavissimum*; 70 legunt, εἰς τὴν σύνθεσιν θυμιάματος, *is tin synthesin thymiamatos*, ad compositionem thymiamatis. Hebraicè *ketoreth bassamim*, idest קטרת
בשמים incensum, suffitus, seu thymiama aromatum appellatur. Nam *ketoreth*, incensum, fit à radice *katar*, adolevit. Hujus thymiamatis compositionem Moy-
ketoreth bassamim. sen edocet Dominus: *Sume tibi aromata, stacten, & onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia: faciesque*
Ex.30,34. *thymiama compositum opere unguentarii*, &c. Ubi 70 legunt θυμίαμα μυρεψικὸν ἔργον μυρεψοῦ, *thymiama myrepsicon ergon myrepsû*, idest, thymiama unguentarium, opus unguentarii: & Hebræus *ketoreth rokach*, incensum unguenti. Posteà talis compositio in
רקח profanos usus vetatur: & homini cuique talem compositionem, ad ejus odore perfruendum, facienti,
rokach. v.38. pœna mortis infligenda jubetur: *Peribit de populis suis*. Altare verò in quo thymiama adolebatur, erat ex lignis setim, auro tamen purissimo vestitum: cujus descriptio in ejusdem capitis habetur initio. Propè velum ipsum, Sanctum à Sancto Sanctorum discriminans, aut in templo Salomonico juxtà aureum solidum, qui Sanctuarium à cæterâ templi parte dividebat, in Sancto ipso, seu priore templi parte, collocabatur. In hoc altari quotidiè à sacerdotibus, qui soli poterant Sanctum, seu primam templi, aut tabernaculi partem intrare; cùm soli summo Sacerdoti in Sancta Sanctorum, semel in anno in die Expiationis, decimâ die mensis Tisri, concederetur ingressus) offerebatur thymiama. Quod idcò thymiama sempiternum dicitur, non quòd talis suffitus totâ die, & nocte perduraret; sed quòd singulis
L. de victimis. diebus adolebatur, ut ait Philo: *Oriente & occidente sole ante matutinum, & post vespertinum suge*
Ex.30.7. *sacrificium*. Quod autem de Aarone dicitur, *Et adolebit incensum super eo Aaron suave fragrans, manè, quando componet lucernas incendet illud: & quando collocabit eas ad vesperam uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras*; de aliis etiam intelligitur sacerdotibus. Nam & his quoque lucernas in candelabro septifido accendendi, & extinguendi cura incumbebat: quarum quatuor manè extinguebant, & omnes oleo complebant. Aaron tamen, ut ejus successores summi Pontifices poterant, quando ipsis libebat, incensum illud adolere. Sed tandem aliis, ut debitus ordo servaretur, sorte, seu per vices, & ephemerias, id competebat. Sicuti de Zachariâ, S. Joannis Baptistæ patre, narrat S. Lucas, quòd *sorte exiit ut incensum poneret*. Unde ipsum Pontificem non fuisse legitimè infertur. Illud autem *incensum suave fragrans*, etiā hîc in hebraico dicitur *ketoreth sammim*, incensum unguenti, seu unguentorum: & 70 scribunt, θυμίαμα σύνθετον λεπτόν, *thymiama syntheton lepton*, idest, incensum compositum subtile.

THYMIATERIUM: θυμιατήριον, *thymiatérion*, p.b., thuribulum, acerra, item locus, aut ara, in quâ fit

fit suffitus. Eruitur à tertiâ personâ præt. pass. dicti verbi *thymido*, adoleo, incendo odores, suffio, quę est τεθυμίαται, *tethymiatai*: & hinc thymiaterion, augmento scilicet syllabico, ut fit in verbalibus, expuncto. Altare thymiamatis optimè thymiaterium dicitur: & ab ipso thymiamate thuribulum ab aliquibus thymiaterium appellatur.

THYMOLEON: θυμολέων, *thymoleon*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Sonat animum leonis habentem, virilem: à θυμὸς, *thymos*, animus, & λέων, *leon*, leo. Sed aliquando accipitur pro crudeli, & sævo: unde thymoleontes dicti ferissimi Iconoclastæ, qui inhumaniter, & barbarè sacrarum Iconum adoratores persequebantur. Hinc Damasc. in Lib. de hæresibus, de aliquibus hæreticis, qnos thymoleontes vocat, mętionem agit.

THYMOSIS: θύμωσις, *thymosis*, latinè propter *omiga* vocalem longam habet accentum in penultimâ, quod à Græcis non observatur. Est animositas, excandescentia: ab eâdem voce *thymos*, quæ animum, animi præsidentiam significat, ortâ à verbo θύω, *thyo*, quod etiam usurpatur pro furo. Apud Platonem thymosis est ea pars animæ, quę rationi obstrepit, & ab ipso in præcordiis collocatur. Non significat autem præcisè iram, sed potiùs ebullitionis sanguinis circà cor initium: accipitur tamen interdùm pro irâ, & furore. Quare secundùm varia significata varias iræ constituit species. Nam prout significat excandescentiam, ad sei primam iræ speciem attinet: eò quòd facilè accendatur. Et ità dicit Tullius quòd excandescentia græcè thymosis appellatur, sitque ira modò nascens, modò desistens. At secundùm Damascenum thymosis est idem quod furor: sicque esset tertia iræ species, quæ tempus observat ad vindictam. Hæc difficiles constituit, quia nisi puniant nunquàm quiescunt: sicuti primi ab excandescentiâ vocantur *acuti*. D. Thomas ait *quod nihil prohibet, ut thymosis græcè, quod latinè furor dicitur, utrumque importet, & velocitatem ad irascendum, & firmitatem propositi ad puniendum*. Ex vi tamen sui etymi thymosis potiùs pro primâ iræ specie videtur ponenda.

In 4. Tusc. Quæst.

Damasc. 1. de Fide orthod. c. 16.

1. 2. q. 46. a. 8. ad 1.

THYRÆUS: θυραῖος, *thyraeos*, p. l., externus, absens, forensis. Est adjectivum formatum à θύρα, *thyra*, janua, fores, quasi qui ad januam, aut extrà fores consistat. Thyræus dictus Apollo, utpotè portarum præses, quia per illas aditus est luci in domū. Sic ait Interpres Tertulliani Jo: Ludovicus Cerda ad illa verba: *Etiā apud Græcos Apollinem Θυραῖον, & Antelios demones ostiorum præsides legimus*. In nonnullis codicibus, latinis characteribus, Apollinem Thyræum, idem scriptum observavit.

De Idololatriâ c. 15.

THYRSUS: θύρσος, *thyrsos*, in herbis propriè caulis dicitur, vel omne adinstar teli in rectitudinē protensum. Hinc pro quibuslibet virgultis, & ramis frondibus venustis interdùm accipitur. Etsi frequenter hasta frondibus vestita, quâ in Bacchi sacris utebantur, ità vocetur: cujus etymon à verbo θύω, *thyo*, sacrifico, deduci posset. Dum templum à Judâ Machabæo, post tot victorias ope Dei partas, purificatum est, Judæi 25 mensis Casleu, & per 8 dies auniitar festi Scenopegiæ, *thyrsos, & ramos virides, & palmas præferebant ei qui prosperavit mundari locum suum*. Ut olim, obtentâ victoriâ, hastis frondibus exornatis tabernacula decorabantur in castris. Sed θυρσὸς, *thyrsos*, oxytonè coronam significat. Hinc aliqui Sancti Thyrsi appellati, id quod nomine præseferebant assecuti, glorioso martyrio coronati, etiam ad cęlestem coronam, & diadema speciei de manu Domini fuerunt exaltati.

2. Mach. 10. 7.

Sap. 5.

THYSIA: θυσία, *thysia*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græcis sit vox paroxytona. Est sacrificium, hostia, ara, etc., à verbo θύω, *thyo*, macto, sacra facio, suffio: ab ejus nempè secūdâ personâ prętt. pass.; quæ est τέθυσαι, *téthysai*. Ab eodem verbo vox latina thus, à suffiendo, trahit originem; & ab aliquibus thysia usurpatur pro Missâ. A thysia verò fit verbum θυσιάζω, *thysiázo*, immolo, sacrifico, à quo *thysiastérion*, idest altare, & sępè reperitur in græco textu. Non solùm autem pro altari veteris Testamenti ponitur, sed & pro nostro altari, in quo vera, & gratuissima thysia Christus immolatur. Ut patet ex Apostoli verbis. *Habemus altare*, græcè thysiasterion, *de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt*. Denique à verbo *thyo*, fit *thytes*, sacerdos, vates, sacrificus: & *thytérion*, sacrificium: ac *thytikē*, aruspicina, seu ars immolandi: queLatinis quoque Scriptoribus usui esse posŭit.

Heb. 13. 10.

TIARA: τιάρα, p. l., capitis gestamen apud Persas. Vox ista primùm ad Græcos, deinde ad Latinos deflexit: & à communiore capitis ornamento ad regum, & sacerdotum cidarim translata fuit. Sacerdotes Legis hebraicæ, dum ministrabant in templo, caput tiarâ gestabant coopertum. Nam quatuor erant sacerdotum vulgarium vestimenta: nempe feminalia linea, tunica linea stricta, balteus, & tiara. Ità Dominus Moysi præcepit: *Porrò filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos ac tiaras, in gloriam, & decorem*. Textus hebraicus utitur voce *migbangóth*, idest tiaræ, mitræ: & 70 scribunt κιδάρεις, *kidáris*, & eorum Interpres latinus vertit *cidaris*, seu potiùs *cidares*. Erat autem tiara pileus è bysso rotūdus, instar mediæ sphæræ, per vittam occipitio adstrictus. Tiaræ verò summi Pontificis erat alligata lamina illa aurea, in quâ nomen *Jehovah* inscriptum erat. De quâ S. Textus ait: *Ligabisque eam vittâ hyacinthinâ, & erit super tiaram, imminens fronti Pontificis*. Hebræus hic habet *mitsnephetb*, idest cidaris, à radice *tsanáph*, circumvolvit: & 70 legunt ἐπὶ τῆς μίτρας, *epì tès mitras*, super mitram. Illa verò lamina super tiaram non erat simplex, sed adinstar coronæ, triplici constans ordine, ut habetur ex Josepho, variis calyculis decora, sic tamen ut ante frontem plana esset, totumque caput cingebat.

Ex. 28. 40. מִגְבָּעֹת *migbangóth*.

v. 37. מִצְנֶפֶת *mitsnipheth*. צָנַף *tsanáph*, L. 3. Antiq. c. 8.

TIMOCRATIA τιμοκρατία, *timocratia*, etsi græcus accentus in penultimâ signetur, latinè tamen in rigore vox est proparoxytona, nisi Græcos ex usu legitimo sequamur. Est regiminis species, ex censu desumpta: à voce τιμὴ, *timé*, honor, pretium, &c., & κράτος, *crátos*, potentia. Et hinc τιμοκρατικὴ πολιτεία, *timocratikè politia*, seu timocratica politica, in quâ secundùm Aristotelem à censu magistratus creantur. Est una ex illis politicæ speciebus quæ juxtà D. Thomam sunt regnum, aristocratia, timocratia, tyrannis, olicratia, & democratia. Quavis antem turpe sit præcisè propter censum, & divitias ad dignitates promovere; tamen si Reipublicæ bo-

Et. 3. Pol. c. 6.

bonum ità requirat, ut ditiores gubernent, præsertim accedente originis nobilitate, ut Aristoteles supponit; tunc legitimum erit timocratia regimen, adeòque sicuti regnativa, subjectiva prudentiæ species assignanda. Nam sub regnativâ, quæ est pru-
D.Thom. 2.2.q.50. a.1.ad 5. dentiæ species, *comprehenduntur omnia alia regimina recta, non autem perversa, quæ virtuti opponuntur.*

TIMOLAUS: τιμόλαος, *timólaos*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis acuatur antepenultima. Verti potest honor populi, seu ejus dignitas, veneratio, æstimatio, magistratus, &c.: à τιμή, *timé*, honor, dignitas, &c., & λαὸς, *laòs*, populus. Populi christiani honor, plebis fidelis dignitas fuit S. Timolaus Martyr, qui proprio sanguine Fidei Orthodoxæ majorem æstimationem concilians, ipse omnium venerationem nactus, in orbe christiano magistratum, in cælis principatum fuit assecutus.

TIMON: τίμων, honorans interpretandus. Est enim quasi τιμῶν, *timõn*, participium verbi τιμάω, *timáo*, habeo in pretio, honoro, colo, remuneror. S. Timon Martyr in magno apud Apostolos pretio habitus, dum unus è primis septem Diaconis electus: Deum fideliter honorans à Deo munificentissimè fuit honoratos. Timonem adeò honoratum ipsæ flammæ, sine læsione eum recipientes, honore maximo fuerunt prosecotæ. Cruci affixus, amori Christi crucifixi magis confixus, sui gloriosi agonis præmium à summo Remuneratore fuit adeptus.

TIMOTHEUS: τιμόθεος, *timotheos*, p. b., nomen proprium, quod Deum honorans interpretatur. Est enim à verbo τιμάω, *timáo*, honoro, & θεὸς, *theòs*, Deus. Talis certè non fuit scelestus ille Timótheus, qui, contrà Dei populum dimicans, à Judâ Machabæo profligatus fuit: quem tandem Gazaræ
1. Mach. 10. 37. præsidio, ad quod confugerat, expugnato, *occultantem se in quodam repertum laco peremerunt.* Textus græcus ait, τιμόθεον κεκρυμμένον ἔν τινι λάκκῳ, idest Timotheum occultatum in quodam lacu. Sed verè tali nomine dignus fuit ille Pauli fidus comes,
Act. 16. 1. & discipulus, quem Lystris reperit, *filium mulieris Judææ fidelis, patre gentili*: qui bono fratrum testimonio honoratus, anno à Christi morte 19, ab Apostolo comes peregrinationis est assumptus. Cum ipso pertransiit Phrygiam, & Galatiam: ac inde in Macedoniam, & alias provincias penetravit. Donec anno 25 Paulus, ortâ Ephesi à Demetrio argentario seditione, Timotheum juvenem, sed in virtutibus adultum, primum hujus urbis Episcopum, immò totius Asiæ minoris Primatem creavit. Ad ipsum eodem anno primam epistolam dedit Apostolus, eamque è Macedoniâ, ut tenet cum S. Athanasio Baronius: vel, ut volunt alii, cum Textu græco, & Syro, Laodiciâ, Phrygiæ Pacatianæ metropoli. Posteriorem, eamque omnium ultimam è vinculis romanis scripsit, non primis, uti Baronio placet; sed ultimis: cùm in Cap. 4. disertè cantu cygnæo, anno à Christi passione 37, mortem prænunciet instantem. Satis longo tempore Ephesinam Ecclesiam rexisse, nempe per annos 50, ferunt graves Authores. Adeò ut S. Joanni supervixerit, post cujus mortem Magnus Areopagita libros aliquos Timotheo inscrip-
Ap. 2. 1. sit. Fuit igitur ille Angelus Ephesi, seu Episcopus, ad quem tamquàm Primatem jubetur scribere Joannes, currente post Christi Passionem anno 84. Nam Liranus, Pererius, Baronius, cum multis aliis contrà Riberam, eum S. Joanni superstitem fuisse constanter affirmant. Quando nempe S. Episcopus ob senium in Dei zelo intepuerat, & charitatis fervorem remiserat: ipsius enim peccatum lethale non fuisse probabiliùs tenetur. Immò istâ Christi monitione ità acediam excussit, ut pristinum zelum resumpserit: & duodecimo post anno, ob reprehensionem Dianæ cultoribus factam, glorioso martyrio coronatus fuit, 24 Februarii, cui Onesimus immediatè successit.

TITANES: τιτᾶνες, p. l., terræ filii, juxtà Poëtarum fabulas, qui contrà Jovem bellum moverunt. Ipsius tamen promptam senserunt ultionem: à quâ etiam nomen traxerunt, ut vult Servius. Nam τίσις, *tisis*, ultionem significat: & verbum τιταίνω, *titaino*, reperitur etiam pro ulciscor. Hi secundùm Hesiodum sunt dæmones subterranei, quos irata terra contrà Deos effudit: quæ fabula gesta gigantum ante diluvium sapit. Accipiuntur generatim pro excelsis gigantibus: unde Scriptura voce istâ utitur, non quòd fabulas approbet, sed voces nobis familiares adhibendo. Sicuti dum de Holoferne, à Judithâ decollato, dicit: *Nec filii Titanum percusserunt eum.* Judith. 16. 8.
Videlicet ex ipso Textu græco scribente, οὐδὲ υἱοὶ τιτάνων *udè hyi titánon*, neque filii titanum: q.d. ille præpotens, terror Orbis terrarum, non à proceris gigantibus, aut filiis Raphaim prostratus; sed mulieris manu occubuit.

TITUS: τίτος, *titos*, honorabilis. Hauritur enim à verbo τίω, *tio*, honoro: scilicet à tertiâ personâ præt. pass. τέτιται, *tétitai*, honoratus fuit. Nomen est aliquorum virorum, de quibus in Scripturis mentio: signanter unius ex Romanorum legatis, de quo in secundo Machabæorum libro, qui græcè τίτος 2. Mac. 11. 34.
μάνλιος, *titos mánlios*, appellatur. Fuit alius Titus, ob insignem justitiam, & veri Dei cultum, omni dignus honore, qui Apostolum, ab incredulis Judæis recedentem, suo Corinthi dignatus est hospitio. Sed maximè honorabilis fuit Titus Cretæ Episcopus, quem ipse Paulus, datâ ad eum epistolâ, laudibus extollit. Magno Apostolo charum fuisse satis aliunde colligitur, utpotè quem & amicum compellarit, & filium. Corinthium fuisse testatur D. Jo. Chrysostomus: & quamvis utroque parente gentilis, ob insignem sanctitatem, & virginitatem, inter tot nascentis Ecclesiæ Sanctos fuit illustris. Obiit in Cretâ ætatis suæ anno 94: & quarto Januarii inter Divos relatus. Epistolâ verò anno à Christi morte 26, Nicopoli Macedoniæ Apostolica manus exaravit.

TMESIS: τμῆσις, sectio, divisio, clades belli. Fit à verbo τέμνω, *temno*, seco, quod in secundâ personâ præteriti passivi facit sine augmento *tmesa*. Tmesis est hyperbati species, cùm verbum compositum, aliquâ dictione interpositâ, dividitur. Sicque est una ex verborum transgressionibus, quæ ad orationis ornatum confert, atque in sacris etiam Scriptoribus poterit observari.

TOMUS: τόμος, *tómos*, sectio, charta, volumen. Oritur à verbo τέμνω, *temno*, seco, scindo: cujus præt. medii deberet esse τέτομα, *tetoma*, & hinc τόμος, sectio, & *tómos*. Dum opus aliquod in varias partes secatur, hæ optimè tomi dicuntur, cùm sint tot

operis sectiones. Tomus tamen dici solet etiam opus uno libro, aut volumine constans, cùm etiam volumen tomus dicatur: eò quòd olim è pellibus exscindebatur animantium. Etsi primùm non ex variis foliis simul compaginatis volumina efformarentur: sed ex magnâ membranâ, quæ in seipsâ involvebatur. Tomus etiam quodlibet fragmentum; aut libri partem ex suo toto excisam significare potest: estque vox ista, quamvis non hoc planè sensu, à cujusque scientiæ professoribus usitata.

TONUS: τόνος, *tonos*, tensio, extensio, firmitas, concentus, accentus, sonus. Eruitur à verbo τείνω, *tino*, tendo, extendo, &c.: cujus præt. medium deberet esse τέτονα, *tétona*, & hinc *tónos*, qui accentum significat. Nam tonus dicitur, quasi vocis intensio, eò quòd in accentu vox attollatur: & tonus vocatur ipse concentus in musicà, seu illa vocis intensio, & moderatio, quæ per tales notas indicatur.

TOPARCHIA: τοπαρχία, *toparchìa*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ servetur ex usu legitimo. Est territorium, toparchæ dominium: τοπάρχης, *topárches*, autem dicitur à τόπος, *topos*, locus, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps. Toparcha igitur alicujus loci dominum, & principem, aut etiam præfectum significat: nam toparchiam vertunt aliqui præfecturam. Sicut illas tres toparchias, de quibus Jonathas à rege Demetrio postulavit, ut immunes eas faceret, Josephus satrapias vocavit. De quibus S. Textus ait: *Et postulavit Jonathas à rege, ut immunem faceret Judæam, & tres toparchias, & Samariam.* Sicque in Textu græco scribitur, καὶ τὰς τρεῖς τοπαρχίας, *ke tàs tris toparchìas*, & tres toparchias. Postulatis rex benignè consensit, attribuens regalia, seu tributa, ab his toparchiis colligi solita, in usus sacerdotum Jerosolymæ sacrificantium. Erant autem istæ toparchiæ tres civitates, ex quibus duas tantummodò Noster enumerat, nempe Lydam, & Ramatham: cùm tertia in textu græco, Aphærema vocata, reperiatur. Toparchas inter magnates, mensæ divitis, à se descriptæ, accumbentes, D. Chrysostomus recenset. Ait enim: *Altera verò habeat optimates, duces, toparchas, &c.*

1. Mach. 11.28.

In c. 1. ad Col. Hom. 1.

TOPAZIUS: τοπάζιον, *topázion*, p.b., lapis pretiosus. Ejus etymon est à verbo τοπάζω, *topazo*, conjecto, suspicor, & Trogloditarum linguâ significat quæro: hincque topazius dictus, quòd multo studio quæratur. De hac gemmâ dicit Isidorus: *Topazion ex virenti genere est, omnique colore resplendens, inventum primùm in Arabiæ insulâ, in quâ Troglodytæ prædones, fame, & tempestate fessi, cùm herbarum radices effoderent, eruerunt. Quæ insula posteà quæsita nebulis cooperta, tandem à navigantibus inventa est. Sed ob hoc locus & gemma nomen ex causâ accepit, nam τοπάζειν, topázin, Troglodytarum linguâ significationem habet quærendi.* Aliâ etymologiam affert Gregorius, ut posteà dicetur. Est autem partìm aurei coloris, partìm viridis, ad solis radios mirè refulgens. Topazius erat secunda gemma in ordine Rationalis primo, prout jusserat Dominus: *In primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus.* Ubi à 70 *topazion* dicitur: & ab Hebræo *pitdah*, topazius, aliis smaragdus. Et ità apud Ezechielem, à 70, & hebraico nuncupatur. Ab hoc enim Prophetâ enumeratur inter ornamenta

Orig. l. 16. c. 7.

Ex. 28. 17.

פִּטְדָה *pitdáh.*

Ezech 28.

regis Tyri, aut potiùs inter dotes Luciferi supernaturales. Pariter fundamentum nonum cœlestis Jerosolymæ à S. Joanne statuitur: cujus virtutes à Tirino, & aliis, Jacobo minori adaptantur, inter Apostolos nono, aut potiùs Spiritui sancto, de quo secundùm aliquorum calculum, est nonus Symboli articulus. Nam comprimit lunaticam passionem, phrenesim, luxuriam, iram, & tristitiam: ut habet ex Abulensi, & aliis Alcazar. Asserit Rueus hanc gemmam impedire, ne aqua super ignem ebulliat. Ambrosius ait topazium naturâ sua esse εὔγλυφον, *eúglyphon*, idest benè sculptum: adeòque si quis eum polire velit, magis asperum reddere ferunt. Certum est esse gemmam maximo in pretio habitã. Quapropter regius Psaltes Legem Dei rei maximè pretiosæ præferre volens, ait: *Dilexi mandata tua super aurum, & topazium.* Et ità 70 ὑπὲρ χρυσίον καὶ τοπάζιον *hypèr chrysìon ke topázion*, super aurum, & topazium: sed Hebræus habet *mippaz*, idest præ auro optimo. Nam *paz* significat aurum solidum, optimè purgatum. D. Augustinus, nostræ lectioni inhærendo, dicit, *Topazion quippe lapidem multum perhibent esse pretiosum.* Priùs ipse Job Sapientiam rebus pretiosissimis longè præponderare significans, dixerat: *Non adæquabitur ei topazius de Æthyopiâ.* Sicque 70 legunt, τοπάζιον αἰθιοπίας, *topázion æthiopìas*: & Textus hebraicus hîc utitur voce *pitdáh*. Quæ verba tropologicè Gregorius M. exponit: *Quid per Æthyopiam nisi præsentem mundum accipimus?* Posteà subjungit: *Topazium pretiosus lapis est, & quia græcâ linguâ, pan, omne dicitur, pro eo quod omni colore resplendet, topazium, quasi topandium vocatur. Dum vero in Deum conversa gentilitas credidit, ex eâ multi jam ità sunt dono Spiritus sancti locupletati, ut quasi multis coloribus extollatur.*

Psal. 118. 127.

מִפָּז *mippàz.*

Job. 28. 17

Mor. l. 19. c. 25.

TOPICUS: τοπικὸς, *topicòs*, p.b., localis. Adjectivum formatum à voce τόπος, *tòpos*, locus. Topica à Dialecticis illa pars Logicæ dicitur locos continens, ex quibus eruuntur argumenta. Ità dicta quasi localia, de quibus scripsit Aristoteles libros octo. Ista loca sunt etiam apud Oratores maximè in usu: cùm ab his omnia educantur argumenta, nempe à 16 locis insitis, & sex remotis. Apud utrosque ars ipsa talia argumenta inveniendi τοπικὴ, *topikè*, à Cicerone, & aliis nuncupatur. Apud Dialecticos locus est signum quoddam commune, argumenta ostendens, quibus probabiliter circà res disputare possimus. Duplex verò locus ab istis assignatur: locus differentia maximæ, & locus maxima. Prior est habitudo generalis inferentis ad illatum, cui plures innituntur argumentationes materialiter bonæ. Sicuti locus à definitione ad definitum, à convertibili, & similes loci, qui apud Rhetores, & Logicos, communiter enumerantur. Locus maxima, est enũciatio per se nota, quæ multarum argumentationũ materialiter bonarum est fundamentum. Sicuti hęc maxima, de quocumque prædicatur unum convertibile, de eodem aliud convertibile prędicari potest. Loci differentiæ maximæ plures similes maximas sub se complectuntur. Ut in loco à definitione ad definitum hæ propositiones: de quocumque prædicatur definitio, de eodem prædicatur definitum, & è contrà: Quidquid prædicatur de definitione, prædi-

ca-

catur de definito, & è contrà. Hæc argumenta suo modo diffusiùs ab Oratoribus; strictiùs, & pressiùs à Dialecticis formantur. Topica ab Isidoro dicitur inveniendorum argumentorum disciplina, *eamque oratoribus dialecticis, poëtis, & jurisperitis communiter quidem argumenta præstare: sed quando aliquid specialiter probant, ad rhetores, poëtas, jurisperitosque pertinet, quando verò generaliùs disputant, ad philosophos pertinere manifestum est.* Nam Philosophi ad particularia, ut Oratores, & alii, non descendunt, cùm de his scientia non detur. Miris autem laudibus Isidorus hanc Logicæ partem extollit, cùm paucis locis omnia possibilia comprehendat argumenta. *Mirabile planè genus operis*, inquit, *in unum potuisse colligi quidquid mobilitas, ac varietas humanæ mentis in sensibus exquirendis per diversas causas poterat invenire conclusum liberum ac voluntarium intellectum. Nam quocumque se verterit, quascumque cogitationes intraverit, in aliquod eorum quæ prædicta sunt necesse est ut cadat ingenium.* Theologorum Topice, etsi eosdem locos habeat; tamen loco potissimùm ab authoritate utitur: qui in sex loca subdividi potest. Videlicet in Scripturâ sacram, seu Verbû Dei scriptû: in traditiones Apostolorum, seu Verbû Dei non scriptum: in definitiones Summorû Pontificum ex Cathedrâ docentiû: in definitiones Conciliorum OEcumenicorum: Doctorum ecclesiasticorum consensum: & communem Fidelium sensum. Hæc sunt sex loca præcipua theologica; nam locus septimus est longè his inferior. Scilicet à veritate naturaliter notâ, sive per authoritatem humanam, sive per rationem, quæ omnia Dialecticorum loca comprehendit. A quatuor primis locis omni certitudine fit argumentatio, & quidem certitudine de Fide. In quinto, & sexto loco certa quoque fiunt argumenta, ità ut saltem sine temeritate negari nô possint. Et siquidem communis Patrum sensus est de aliquo Scripturæ sensu determinato; talem intelligentiam esse de Fide, docet Esparza: *Ac proinde sufficere ad argumentum demonstrationis theologicæ.* Vel quia id est indicium *manifestum traditionis saltenus apostolicæ, seu expositionis ab Apostolis edoctæ, & inde continuâ magistrorum serie, ad posteros derivatæ, vel quia Ecclesia ità sentire videtur.* A communi autem Fidelium sensu fiunt argumenta certa, certitudine Fidei, dum unanimi consensu sentiunt de aliquo ad Religionem, aut mores pertinête. Denique inter argumenta, quæ à septimo loco desumuntur, argumentum à pari, propter infinitam creaturæ à Creatore distantiam, est maximè invalidû.

Orig. l. 2. c. 30.

Ib.

In Proœm. q. 3. a. 43.

TOPOGRAPHIA: τοπογραφία, *topographia*, latinè penultimâ correptâ in rigore, quamvis plurimi in similibus terminationibus, græcum amplectantur accentum. Est loci, aut locorum descriptio, à τόπος, *topos*, locus, & γράφω, *grapho*, scribo: hincque topographus, p.b., locorum descriptor. Topographias habes in Scripturâ sacrâ, signanter in Libro Josue, in quo duodecim tribuum, & Terræ sanctæ variæ descriptiones exhibentur.

TOPOTERETES: τοποτηρητὴς, *topoterétés*, p.L. vicarius, seu locum tenens, aut locum servans. Nam est à dicto *topos*, locus, & verbo τηρέω, *tereo*, servo, tueor; quod in tertiâ personâ præt. pass. facit *tetéreta*. Aliqui scribunt *topotiritis*, nec malè, si pro *eta*, *ita* pronuncietur. In Canone 28 Concilii Chalcedonensis pro vicario ponitur *topoterétis*, throni apostolici.

TOXICUM: τοξικὸν, *toxicón*, venenum. Vox est apud omnes Scriptores usitata: ideò ejus etymologia inquirenda. Fit autem à dictione τόξον, *toxon*, sagitta, quòd Barbari sagittas suas veneno inficerent. Hinc *toxiké* ars sagittandi, & toxicon est venenum. Alii tamen à taxo arbore venenatâ toxicum deducunt.

TRACHEA: τραχεῖα, *trachia*, p. l., fistula illa per quam aër ab ore in pulmonem attrahitur, & emittitur. Ità dicta ab Anatomicis propter asperitatem: nam τραχὺς, *trachys*, asper, scaber dicitur. Est fistula ab œsophago distincta, cui ipsa annectitur, cibum ab ore ad ventriculum isto deferente. Ne verò cibus super os tracheæ trajiciens ipsum ingrediatur; impedit epiglottis: lingula nempe quædam tracheæ orificio imminens, quæ ipsum, potu vel cibo pertranseunte, opportunè claudit. Si autem quis inter comedendum loqui, aut ridere, aut aërem attrahere velit, unde epiglottis reseretur, facilè aliquid cibi, aut potus tracheam ingreditur, & hinc molestia, & tussis. Sed hæc vera comestio dici non potest, cùm ista sit transmissio cibi in stomachum: qualis non est illa casualis intromissio cibi per tracheam in pulmones. Adeòque si quis jejunus nonnihil cibi, aut potus ore gustaret, & aliquid tracheam subintraret, absque ullâ per œsophagum in stomachum transmissione, non solvi jejunium naturale, ante communionem necessarium, persuaderetur, si in praxi talis transmissio dignosceretur.

TRACHONITIS: τραχωνῖτις, p.L., regio saxosa, & aspera. Ità dicta à voce τραχὼν, *trachôn*, quæ locum saxosum significat, & à supradicto vocabulo *trachys*, de quo in *trachea*, derivatâ. Erat Trachonitis una è Judææ tetrarchiis, cujus tetrarcha simul cum Ituræâ erat Philippus Herodis Antipæ frater, cùm uterque esset Herodis Ascalonitæ filius. Regio nempe sita ultrà Jordanem, quam cum vicinâ Gaulanitide, & Nathanæâ, Augustus hujus Herodis regno adjecerat, postquàm ex Turre Stratonis Cæsaream Palestinæ in Cæsaris honorem construxerat, sicuti testatur Josephus. Sed posteà, uti suprà in *Tetrarchia* monuimus, ob filiorum altercationes, regnum in hanc, & alias divisum est tetrarchias. Sed denuò simul junctas cum regio titulo, à Cajo Caligulâ Herodes Agrippa senior adeptus est. Anno verò Baptismi Christi, & primo ipsius prædicationis erat Philippus Trachonitidis tetrarcha, ità D. Luca testante: *Philippo autem fratre ejus tetrarchâ Ituraæ, & trachonitidis regionis.*

L. 15. Antiq. c. 13.

Luc. 3. 1.

TRAGELAPHUS: τραγέλαφος, *tragélaphos*, p.b., hircocervus, seu animal hirci, & cervi similitudinem referens. Nam τράγος, *trágos*, hircum significat, & ἔλαφος, *élaphos*, cervum. Non est autem illud animal, quod chymericum à Philosophis affingitur: dum duas species in unam per identitatem impossibilem coalescere fingunt, ut entis rationis exemplum adferant; sed verum animal, in quo non duæ diversorum animalium species, sed similitudines uniantur. Hebraicè vocatur *akkó*, idest aries, vel hircus silvestris, & à D. Hieronymo, necnon אקו

 à 70 *akkó*.

Orig.l.15. c. 1. à 70 *tragelaphot*, De quo Isidorus ait: *Tragelaphi à Græcis nominati, qui dum eâdem specie sint ut cervi, villosos tamen habent armos, ut hirci, & menta protensis hirsuta barbis, qui non alibi sunt, quàm circà Phasidem*. Inter animalia munda enumeratur tragelaphus, & inter mensæ fercula venire posse, Judæi edocentur à Moyse. Deut. 14. 4. *Hoc est animal quod comedere debetis, bovem, & ovem, & capram, cervum, & capream, bubalum, tragelaphum*. Ubi 70 quoque legunt *καὶ τραγέλαφον*, *ke tragélaphon*, l.2. Hist. anim.c.1. & tragelaphum: & Hebræus *akkô*. Refertur etiam ab Aristotele inter cervos: sed ab ipso hippelaphus, appellatur, idest equocervus. Nam *ἵππος*, *hippot*, equus: eò quòd jubâ equum referat, sed cornibus, & barbâ hirci speciem exhibet, reliquo corpore cervum ementitur. Cùm autem inter munda enumeretur animalia, eum uti alia ruminare, & ungulam findere satis est evidens. Nam hæc sola ex quadrupedibus Hebræis concedebantur. Cujus ratio literalis à D.Thomâ exponitur, cùm de Judæis ait: 1.2.q.102. a. 6. ad 1. *Sunt autem eis concessa ad esum animalia ruminantia, & findentia ungulam: quia habent humores benè digestos, & sunt mediæ complexionis: quia nec sunt nimis humida, quod significant ungulæ, neque sunt nimis terrestria, cùm non habeant ungulam continuam, sed fissam*. Alia ratio erat, quia Ægyptii (quibus Judæi erant vicini, & apud quos tanto tempore commorati) animalia similia non comedebant, sed pro Diis habebant: hæcque Deus præcipiebat occidi, & manducari. Ratio vero mystica est hæc: D.Th.Ib. *Quia fissio ungulæ significat distinctionem duorum testamentorum, vel patris, & filii, vel duarum naturarum in Christo, vel distinctionem boni & mali. Ruminatio autem significat meditationem scripturarum, & sanum intellectum earum. Cuique autem horum alterum deest, spiritualiter immundus est*.

TRAGEMATA: *τραγήματα*, p. b., bellaria, secundæ mensæ, uti sunt edulia saccharo condita. Vox est scaturiens à verbo *τρώγω*, *trògo*, edo, comedo: etsi propriè de brutis dicatur. Ejus aoristus secundus est *ἔτραγον*, *ètragon*, unde tragemata, priùs ablato augmento. Nec malè tragmata, in vitâ B.Veronicæ de Benasco: cùm *ita* per i longum à multis efferatur.

TRAGICUS: *τραγικὸς*, *tragicòs*, p.b., hircinus, Est enim adjectivum à dicto *tràgos*, hircus. Sed communiter pro rebus funestis, & magnatum eventibus intelligitur, qui in tragœdiis repræsentari solent: & hæc vox passìm ad quosvis eventus applicatur infelices. Ejus tamen vocis origo *tràgo*, seu hirco attribuenda est: cùm & hinc tragœdia suam trahat etymologiam. Etsi verò hircus inter animalia munda apud Judæos habeatur; tamen ejus nomen, nescio quo fato infaustum, mali ominis vulgò factum est: & ipsum animal ob graveolentem fœtorem cujusdam immunditiæ typum gerit. Unde & reprobi per hircos, aut hædos designantur: dum in illâ finalis judicii scenâ, maximè tragicâ, supremus Matth.25. 33. Judex *statuet oves quidem à dextris, hædos autem à sinistris*. Etsi sub aliâ consideratione, ut erat hircus animal in Lege mundum, in sacrificiis adhibebatur, maximè pro principum, & totius populi pec- Lev. 16. catis, in die Expiationis. Hircus enim ex duobus, in quem sors inciderat pro Domino, pro peccato immolabatur. Alter verò erat caper emissarius, super quem sacerdos totius populi peccata confitebatur, & ab homine parato, quasi totius Israëlis peccata deferens, in desertum abigebatur, scilicet à primâ ferâ dilaniandus. Hac consideratione erat Christi Domini figura, qui adinstar Jacob pellibus hædinis contectus, peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: & suo sanguine in solemni die Expiationis, scisso templi velo introivit, & nos introduxit in Sancta, æternâ redemptione inventâ. Et ideò extrà portam passus est, quasi publicum totius mundi anathema, & catharma, omnium peccata luiturus. Hieronymus tamen, & Origenes per duos illos hircos Christum, & Barabbam intellexerunt: Hesychius, & Theodoretus Christi humanitatem, & divinitatem: alii ipsum Christum ut cruentam hostiam, & incruentam. Ex his equidem omnibus patet hircum ad peccatores, pœnas, & maledicta referri: cùmque hæc omnia miserabilia sint, & ex parte pœnæ infausta; etiam cum fundamento in Scripturis, vox tragicus ad miserandos eventus significandos est assumpta.

TRAGOEDIA: *τραγῳδία*, *tragodìa*, latinè penultimâ correptâ, etsi ponatur in eâ græcus accentus. Ejus origo est à verbo *τραγῳδέω*, *tragodèo*, canto, deploro: quod verbum componitur ab ipsâ voce *tràgos*, hircus, & *ᾠδὴ*, *odè*, cantus. Nam tragœdia, ut ex Ælio Donato, & aliis colligitur, ab hirco etymon accepit: cùm antiquitùs vota pro fructibus terræ solventes, hircum admovebant, & incensis altaribus, id genus carminis sacer chorus Libero patri reddebat, quod tragœdia dictum est, Idque ab hirco vinearum hoste; vel quòd hirco donabatur ejus carminis poëta: vel quòd uter hircinus vino plenus solemne præmium cantoribus fuerit: vel tandem quòd ora sua fæcibus perlinebant scenici, ante personarum usum ab Æschylo repertum. Fæces enim græcè *τρύγες*, *tryges* dicuntur: & his quidem causis tragœdiæ nomen est inventum. Tragœdia verò comœdiam antecessit. Et meritò, cùm tragœdia nostra à primo in lucem ortu ducat initia: cujus prologus in ipso matris utero, mutis sanè recitatur accentibus, vel saltem in ipso partu, sono lugubriore. Sicque res tragicæ ante comicas adinventæ. Nam tragœdia jam uberiores plerisque lachrymas cierat, antequàm vita mitior, atque urbanior institueretur, quando comœdiæ vigere cœperunt. Thespis quidem tragœdiæ inventor dicitur: sed de illa tragœdiâ intelligendum, quæ repræsentabatur in scenis de principum, & magnatum exitu passìm infelici. Quo sensu tragœdia nunc solet accipi, & res tragicæ pro funestis, nonnunquàm pro crudelioribus, & sceleratis, quæ tragœdiarum ordinariè præferuntur argumentis. Homerus certè ante Thespim tragœdiæ in Iliade exempla præbuit, sicuti comœdiæ in Odyssæa. Vita nostra plerisque comœdia videtur, quæ potiùs tragœdia, ob tot adversa, vocitanda esset, Unde sapientiùs ad ejus repræsentationem lugebat Heraclitus, quàm applaudebat suo risu Democritus. Quod subindicant nostri Hagiographi, qui vitæ miserias sæpe graphicè depingunt. A tragœdia dicitur tragœdus, qui in eâ personam agit: & tragœdiographus

ejus

ejus scriptor, à verbo γράφω, *grápho*, scribo. Tragœdia nonnunquàm ea dicitur, quæ finem lætum, ut in comœdia sortitur. Et ità D. Jo. Chrysostomus Jobi vitam tragœdiam vocavit. *Vita Jobi tragœdia mentem meam subit, quam ipse de semetipso in suis calamitatibus declamabat.*

Serm. de Adam, Sodomitis, &c.

TRAPETUM: τραπητὸν, *trapetón*, p.l., vinum, quasi calcatum. Est enim à verbo τραπέω, *trapéo*, calco vuas in lacu: à quo & *trapetés* græcè, vuatum calcator. Oriuntur immediatè istæ voces à personâ tertiâ præt.pass., quæ est τετράπηται, *tetrápetæ*, unde rejecto augmento syllabico fit trapetum. Trapetum latinè pro mola oleariâ, à verbo τρέπω, *trépo*, verto, volvo, ab aliquibus accipitur: quod tamen in Lexicis grecis cum hoc significato non reperitur.

TRAPEZITA: τραπεζίτης, *trapezites*, p.l., nummularius, monetarius, qui ad mensam cambiorum causâ sedet. Formatur ergo vox ista à τράπεζα, *trápeza*, mensa. Ab hac & trapezophorus, p.b., grecè τραπεζοφόρος, *trapezophóros*, mensam ferens: nam verbum φέρω, *phéro*, est fero, porto. Illi qui unum talentũ acceperat, & in terrâ occuluerat, dixit Dominus: *Oportuit ergò te cõmittere pecuniam meam nummulariis* (Græcus habet τραπεζίταις, *trapezitæs*, idest trapezitis) *& veniens ego recepissem utique quod meum est cum usurâ.* Quibus verbis acediosorum pigtitia reprehenditur, qui tantillo labore, & levissimo incommodo, possent lucrum spirituale facere, dando talentum campsoribus, aut fœneratoribus: putà pauperibus aliquid tribuendo, & egenis quovis modo subveniendo. Nam *fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Aut ipsa Sacramenta frequentando, quæ ex opere operato, parvo suscipientis labore, gratias conferunt ampliores. De trapezitarum cambiis agunt nostri Theologi morales. Ex quibus intelliges cambium quod vocant minutum, dum parvæ monetæ pro magnis argenteis, vel aureis, aut è contrà permutantur, propter laborem, & officium esse licitum. Cambium quoque per literas, modò siccum non sit, ob virtualem pecuniæ translationem, & alios titulos, ab ipsis approbatur. Istâ voce inter alios utitur Jo. Cassianus, dum de discernendis cogitationibus loquendo, sicut faciunt trapezitæ discernendo aurum purum ab impuro, ait: *Ut efficiamur secundùm præceptum Domini probabiles trapezitæ.* Ubi Annotator observat, quòd de probis trapezitis habeant aliqui S.S. Patres: sed ea sententia in toto N. Testamento non legatur. Nisi fortè desumpta sit ex Evangelio secundùm Hebræos.

Math. 25. 27.
Prov. 19. 17.
Coll. 1. c. 20.

TREBAX; vel tribax: τρίβακος, *tribacos*, veteranus, tritus in rebus agendis, qui & *tribon* dicitur. Fit à verbo τρίβω, *tribo*, tero, attero, exerceo. Quia veterani plerumque astuti, hinc trebax pro astuto reperitur: à quo trebacissimus, & trebaciter, seu tribacissimus, & tribaciter efformantur.

TRIACONTAS: τριακοντὰς, *triacondás*, numerus trigesimus, etsi græcè non sit facilè reperire. Sed ità formari debet à τριάκοντα, *triáconda*, triginta: prout monas, dyas, trias, & aliæ similes voces substantivè à numeris cardinalibus efferuntur. Hac voce usus Tertullianus, dum Valentini Æones 30 enumerans, ait: *Hanc esse Æonũ triacontada, quę sit in pleromate ex ogdoade, & decade, ac dyodecade,*

De Præscrip. c. 49

TRIAS: τριὰς, *triás*, trinitas, numerus ternarius, à voce τρεῖς, *tris*, tres. Post Sanctissimæ Triadis revelationem, numerus ternarius maximam nobilitatem accepit: cùm omnis trias illius ineffabilis, & supremæ Trinitatis memoriam ingerat, & eam aliqualiter, quantùm creaturæ, ab ejus incomprehensibili perfectione infinitè distanti, possibile est, nobis repræsentet. Nulla enim creatura ejus perfectam imaginem referre potest, sed solùm eam leviter adumbrare: & ad illi superexcelso Mysterio fidem faciliùs, & suaviùs adhibendam, commovere. Sunt autem quædam congruentiæ, non quæ sufficienter eam Triadem probent existere, sed quia *Trinitate positâ congruunt huius rationes, non tamen ità, quòd per has rationes sufficienter probetur Trinitas personarum*, ut ait D. Thomas. Et hoc solùm Patres intelligunt, dum variis analogiis Sanctissimæ Triadis mysterium illustrant, asserentes aliqualem ejus similitudinem, in sole, luce, & splendore: in tribus coloribus in iride, quorum idem lumen est: in triangulo, in quo tres anguli, & una tantùm figura: in animâ nostrâ, in quâ duæ processiones, una per intellectum, & alia per voluntatem, nonnullam divinatum speciem exhibent processionum. Nihil tamen apud Philosophos reperitur, quod divinam Triadem ostendat. Nam etsi dicat Aristoteles, per numerum ternarium *adhibuimus nosmetipsos magnificare Deum unum eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata*; non intelligit Triadem in divinis. Sed vult dicere quòd Antiqui numero ternario in sacrificiis, & orationibus adhibito, Deum colebant: idque propter quandam numeri ternarii perfectionem. Verum quidem est, quòd etsi Philosophi hoc ineffabile Mysterium per propria non cognoverint, quæ sunt paternitas, filiatio, & spiratio; tamen in quorumdam attributorum essentialium, quæ Personis appropriantur, cognitionem assurrexerunt. Nam potentia Patri, Sapientia Filio, bonitas Spiritui sancto, prædicata satis à Philosophis agnita, attribuuntur. Quòd autem in libris Platonicorum aliqua similia illis, quæ à S. Jo. in sui Evangelii principio dicta sunt, reperiantur; non arguit eos talis Mysterii cognitionem assecutos esse. Nam quod dicunt, In principio erat verbum, *Non secundùm quod verbum significat personam genitam in divinis: sed secundum quod per verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus omnia condidit, quæ filio appropriatur.* Alia multa refert D. Augustinus ab ipso in Platonicorum libris inventa, quæ nostræ Fidei videntur consona, & simili modo debent intelligi. Quod autem Mercurius Trismegistus dixit, *Monas genuit monadem, & in se suum reflexit ardorem*, quo sensu intelligendum sit, in voce *Monas* fuit explicatum. Trias ista in divinis ex relationum oppositione formatur: cùm omnia in Deo sint unum, inter quæ non obviat oppositio relativa. Nec ideò tamen est quaternitas rerum: quia essentia divina, cum Personarum Triade, identificatur omnimodè ex naturâ rei. Nec plures quàm tres Personæ esse possunt: cùm processiones, secundùm quas Personæ multiplicantur, in ente rationali ad intrà duæ tantummodò esse possint: una secundùm intellectum, alia secundùm voluntatem. Etsi verò trias, & trinitas pro eodem passim sumantur;

1. q. 32. a. 1. ad 2.
L. 1. de cęlo, & mundo text. 2.
D. Tho. sup. ad 1.

tur;

tur; aliqualis tamen inter has voces differentia potest observari. Nempè quòd trias præcisè numerum ternarium significet; sed trinitas ex vi suæ etymologiæ, numerum quidem ternarium, cum identificatione tamen in uno, designet. Ità quippe dicitur trinitas, quasi trium unitas. Adeòque, ut ait D.Th. q. 31. a. 1. ad 1. ex vi suæ originis, *videtur significare unam essentiam trium personarum, sed secundùm proprietatem vocabuli, significat magis numerum personarum unius essentiæ*. Ità ut ex vi sui etymi essentiam in tribus personis significet; attamen illud vocabulum, sicuti trias, potiùs ad tres personas in unâ essentiâ significandas, assumptum sit. Non ideò tamen datur triplicitas in Triade: quia triplicitas proportionem inæqualitatis indicat, quæ in Deo non datur, & quam inæqualitatem trias non importat. Triadem istam in novâ Lege manifestè revelatam fuisse, satis est perspicuum Evangelia, Actus Apostolorum, & Epistolas canonicas legenti. Sed in V. Testamento subobscurè quidem, attamen indubitanter manifestata fuit. In ipso Genesis exordio Persona Patris ostenditur, cui potentia appropriatur, in Deo scilicet, qui cælum, & terram creavit. Persona Filii in duabus primis voculis, *in principio*, sublucet; & Persona Spiritus sancti, in *spiritu Domini*, qui à Mundi exordio ferebatur super aquas, mentibus humanis inspiratur. In eodem capite, ob Personarum pluralitatem, pluraliter loquitur Deus: *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, & in multis aliis Scripturæ locis. Sed non est inter alia prætereundus ille Davidis locus ajentis: *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus*, Ter quippe *Deus* ob divinarum Personarum Triadem nominatur: *benedicat* in singulari propter essentiæ unitatem effertur: & secundo loco, *Deus noster*, quia secunda Persona, Deus Filius, nostra per Incarnationem facta est, agnominatur.

Gen. 1.

v. 26.

Ps. 66. 8.

TRIBULUS: τρίβολος, *tribolos*, p.b. spinarum genus est, inter frugum pestes à Plinio enumeratum. Ità dictum à triplici cuspide: cùm *tri* in compositione, à τρεῖς, *treis*, ter, numerum ternarium, & βολὴ, *bole*, jactum, & spiculum designet. Dominus Deus, ob Adæ prævaricationem, maledictam terram pronuntians, ait: *Spinas, & tribulos germinabit tibi*. Ubi 70 similiter habent ἀκάνθας καὶ τριβόλους, *acánthas ka tribólus*, spinas, & tribulos: & Textus hebraicus legit *dardar*, idest carduum, aut tribulum, scilicet à *deror* libertas, quia liberè, & suâ sponte crescit in locis incultis. Non quòd in statu innocentiæ tribulos non produxisset: sed quòd tunc naturale terræ fuisset, postcà Adæ fuit in pœnam, & quòd terra ob majorem sterilitatem posteà plures spinas, & tribulos germinatura esset. Non posse colligi *de tribulis ficus*, videlicet ex plantâ adeò sterili, & noxiâ fructus suaves, idest, ex homine malo bona opera pullulare, docuit magistrorum Magister, Et hîc etiam, sicut & in Epistolâ ad Hebræos, Græcus voce *tribolos* pariter usus fuit.

Gen. 3. 18.

דרדר *dardar*

דרר *deror*

Matth. 7. 18.

Heb. 6. 8.

TRICHINAS: τρίχινας, p.b., quasi ciliciarius. Ità S. Theodorus à cilicii asperitate, & assiduitate cognominatus. Nam cilicium à Græcis τρίχινον, *trichinns* appellatur. Estque vox derivata à vocabulo τρίχες, *triches*, capillos significante: unde & tricæ apud Latinos.

TRICHORUS: τρίχωρος, *trichoros*, latinè, propter *omega* vocalem longam, penultimâ productâ, etsi græcus accentus audiatur in antepenultimâ. Est locus ternorum capax: unde folliculus trichorus est folliculus ternûm seminum capax, seu tribus loculamentis divisus. Fit ista vox à τρεῖς, *tris*, ter, & verbo χωρέω, *chorèo*, sum capax, sufficio. Non ergò formatur à voce chorus, ità ut triplicem chorum sonet; sed à dicto verbo *chorèo*. Sicque ad Ecclesiæ tribunam, ut vocant, transferatur: non ob triplicem chorum, sed ob triplicem concham, locum, aut concavitatem, vel etiam ob triplicem χῶραν, *chòran*, idest stationem, locum, regionem, trichoros appelletur.

TRICLINIUM: τρικλίνιον, *triclinion*, p.b. cœnaculum, locus in quo cibus sumitur. Ità dictus à τρεῖς, *tris*, tres, & κλίνη, *cline*, lectus: eò quòd plerumque tres lecti essent in triclinio ad mensæ accumbendum. Aliquando à duobus lectis δικλίνιον, *diclinion*, & latinè biclinium dicebatur. Etsi priùs more nostro mensæ assiderent Veteres; tamen posteà luxu diffluentes Persæ, Græci, Romani, & Judæi lectis uti cœperunt. Antiquos verò solitos ad mensam assidere, signanter Ægyptios, patet ex Josephi fratribus, qui ad prandium invitati, *sederunt coram eo primogenitus juxta primogenita sua*. Et ità 70 legunt: ἐκάθισαν δὲ ἐναντίον αὐτοῦ *sederunt autem coram eo*. In nostro Textu primùm tempore Samuelis de triclinio fit meotio: dum Saule, ad ipsum de asinis perditis consulendum, accedente, Propheta sanctus *introduxit eos in triclinium*, Saulem videlicet, & puerum eum comitantem. Quâ voce tamen in græco non utuntur 70, sed ajunt, εἰς τὸ κατάλυμα, *is to catàclyma*, idest, in diversorium: & Hebræus habet *lisccbâtab*, idest, in cubiculum. In convivio Assueri, Persarum Monarchæ, tot *lectuli aurei, & argentei super pavimentum smaragdino, & pariis stratum lapide*, satis indicant, quem vanitatis gradum perticus luxus attigerat. Triclinium autem, etsi à tribus lectis etymologiam sumat; ad quæcumque tamen cœnacula significanda transfertur, immò ad alia quoque cubicula, & habitationes. Nam dum dicitur de Assueri uxoribus, quæ in regio gynæceo asservabantur, quòd suo *tempore compositæ de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant*; non videtur de ipso feminarum cœnaculo intelligi, sed de toto gynæceo. Nisi forsitan insinuet S. Textus eas post cœnam sumptam ad regis thalamum deductas esse. Attamen 70 habent ἀπὸ τοῦ γυναικῶνος, *apò tu gynæcinos*, id est, à domo mulierum, seu ab ipso gynæceo: sicuti consonat Hebraicus *mibbeth bannascim*, de domo, seu loco feminarum, *Beth* enim hebraicè significat domum, & quemlibet locum, & *nascim* feminæ dicuntur. Figuratè triclinium accepit D. Bernardus, dum Christum Discipulis dicentem introducit: *Vos qui mundi estis per Baptismi sacramentum per virtutum triclinium*, &c. Certè Fides, Spes, & Charitas delitiolum animæ triclinium, ubi ipsa in Domino suaviter epulatur, & tutò requiescit.

Gen. 43. 33.

1. Reg. 9. 22.

לשכתה *lischchâtah*

Esther. 1. 6.

Cap. 2. 13.

מבית *mibbeth*

הנשים *bannascim*

Serm. in Cœn. Dom.

TRICOLON: τρίκωλον, *tricolon*, latinè penultimâ productâ, propter *omega*, quamvis hoc à Græcis non observetur. Tricolon est trimembre, à dicto *tri*, in compositione ternionem significante, &

& κῶλον, *cōlon*, membrum. Hinc tricolos periodus, aut oratio, quæ in tres partes discriminatur, aut tribus membris constat. Ità tricolos divisio, quæ in tria peragitur: ut illa animæ, in vegetativam, sensitivam, & rationalem.

TRIERIS: τριήρης, *triēres*, p. l., triremis. Ità dicta à triplici remorum ordine: scilicet, à *tris*, tres, aut ter, & à verbo ἐρέσσω, *eresso*, remigo. A voce trieris, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps, fit trierarchus, qui triremem gubernat, aut suis sumptibus conducit. De trieribus primùm fit mentio in prophetiâ Balaam: qui (sive magus fuerit, ut volunt Aug., Chrysost., Origenes, Liranus, Abulensis, & alii plurimi Interpretes: sive verus propheta, quamvis avaritiâ infamis, & impius, ut Josepho, Cajetano, & quibusdam aliis placet) tot annis, immò seculis, ante Romam conditam, à Deo ipsius conatus eludente inspiratus, nempè benè 670 annis, prædicit à Romanis Assyrios, & Hebræos exscindendos. *Venient in trieribus de Italiâ, superabunt*
Num. 24. 24. *Assyrios vastabuntque Hebreos, & ad extremum*
צים *etiam ipsi peribunt*. Textus hebraicus habet *vetsim*, ideſt, & naves, quod D. Hieronymus trieres
vetsim. fuit interpretatus. Tempore videlicet Augusti Ventidius Bassus de Assyriis, & vicinis Parthis triumphavit: cùm anteà Hebræi à Romanis, Pompeio quidem duce, superati fuissent; sed postea tempore Vespasiani, & Titi, prorsùs exciſi. Romanos etiam cum trieribus venturos contrà Antiochum Epiphanem, Ægypti regnum affectantem, prædixit Daniel. Nam de Antiocho illo, nomine illustri, & sceleribus infami, illa Prophetæ verba intelliguntur:
Dan. 11. 30 *Et venient super eum trieres, & Romani, & percutietur, & revertetur*. Metu quippe percussus
ציים ex Ægypto discedere coactus est. Hic Textus hebraicus habet *tsiim*, naves: at 70 neque de trieri-
tsiim. bus, neque de navibus mentionem agunt. Legunt enim, καὶ ἐξελεύσονται ἐν αὐτῷ, ideſt, & venient qui in eo, & egredientes (κίτιοι, *kitii*) Citii, & humiliabuntur.

TRIETERIS: τριετηρὶς, *trieteris*, p. l., triennium. Emanat illa vox à *tris*, ter, & ἔτος, *etos*, annus. Trieterícos autem τριετηρικὸς, latinè trietericus, p. b., triennalis dicitur: ut trieterica sacra Bacchi, quia tertio quoque anno celebrabantur. Trieteris observatur in bonorum ecclesiasticorum locatione. Nec enim ultrà triennium elocari possunt: si tamen tales res sint, quæ singulis quoque annis fructus reddant. V. *Dieteris*.

TRIGAMUS: τρίγαμος, *trigamos*, p. b., qui tres uxores duxit, aut ter nuptias celebravit. Formatur ista vox à *tris*, ter, & γάμος, *gàmos*, nuptiæ. Dicitur & trigama mulier quæ tres viros habuit: nam *gàmos*, & verbum γαμέω, *gamèo*, nubo, tam viris adaptatur, quàm mulieribus. Trigami eandem cum bigamis incurrunt irregularitatem. Nec est quòd in hoc vocabulo diutiùs immoremur.

TRIGONUM: τρίγωνον, *trìgonon*, latinè penultimâ productâ in rigore, cùm in eâ sit *omega* vocalis longa, nisi Græcos cum accentu in antepenultimâ nonnulli velint imitari. Ità dictum triangulum à τρεῖς, *tris*, tres, & γωνία, *gonìa*, angulus. In trigono S.S. Patres aliqualem Sanctissimæ Triadis similitudinem demonstrant. In eo enim sunt tres anguli in unâ figurâ: & triangulus tribus angulis æqualibus constans tanti Mysterii speciem exhibet aptiorem.

TRILORIS: τρίλωρος, *trìloris*, latinè penultimâ productâ, quamvis à Græcis hoc non observetur. Est id quod tribus constat loris, à *tris*, ter, aut tres, & λῶρος, *lōros*, lorum. Magri dicit quòd triloris sit velum tribus loris contextum: & *pentiloris* quinque loris compositum, à *pente*, quinque. Sed cùm In Hierol. lorum sit corrigia, cingulum, aut quid simile, ut plurimùm ex pelle confectum; non video quo pacto ex tribus, vel quinque loris vela possint intexi. Fortè triloris funiculus, aut ligamen tribus loris implicitum intelligi debet: nec lorum è græcis fontibus scaturire mihi videtur.

TRIMETRUM: τρίμετρον, *trimetron*, latinè in prosâ penultimâ correptâ, in versu communi. Est tribus mensuris constans, à *tris*, ter, aut tres, & μέτρον, *mètron*, mensura. Versus trimeter à Latinis senarius dicitur, quia sex pedibus constat, sicuti dimetrum duabus mensuris nempe majoribus, seu quatuor pedibus componitur. Non est ergò idem *metron* in his ac in pentametro, & hexametro: in quibus mensura minor intelligitur, quæ unico pedi est æqualis. In hymnis ecclesiasticis plerumque versus dimetri, jambici nempe quatuor pedibus constantes: ut ille, *Exultet orbis gaudiis*. Aut alii ejusdem metri: in quibus D. Virginis festo, aut ejus octavâ occurrente, finaliter additur ille versùs etiam dimeter, *Jesu tibi sit gloria*. Trimeter verò, seu senarius est ille: *Quodcumque in orbe nexibus revinxeris*, & alii ejusdem metri.

TRIMMA: τρίμμα, pro limaturâ, & pulvere citatur ex Anastasio. Nam fit à primâ personâ pręt. pass. verbi τρίβω, *tribo*, quæ est τέτριμμαι, *tètrimmæ*, attritus sui: & hinc ablato augmento *trimma* formatur. Aliàs cùm *trib o* non solùm sit *tero*, sed etiam *exerceo*, trimma pro usu, & exercitatione ponitur apud Aristophanis interpretem. Immò sicut aliquando Latini pro scelesto scelus dicunt; ità Græci trimma, pro homine in rebus trito, & exercitato, atque pro veteratore sumpserunt.

TRIODIUM: τριῴδιον, *triòdion*, p.b., liber, ait Magri, in quo tres odæ continentur, in diebus Quadragesimæ cani solitæ. Sic ergò dictus à *tris*, tres, & ᾠδὴ, *odè*, cantus, cantio, canticum, cantilena. Si enim à voce ὁδὸς, *hodòs*, via formaretur, potiùs trivium significaret. Certè *triodos*, p.b., trivium, à tribus viis in unam coeuntibus, & *trioditis*, p.l., trivia nuncupatur.

TRIONYMUS: τριώνυμος, *triōnymos*, p.b., latinè trinomius, aut trinominis dicitur, seu qui triplex nomen habet. Videlicet à *tris*, tres, & ὄνομα, *ònoma*, nomen, quod in compositione duas literas immutat: primum *omicròn* in *omèga*, & secundum in *ypsilon*. Deum non in Personis trinum, sed trionymum statuebat hæresiarcha Sabellius. Varia enim nomina secundùm varios actus, & officia sortitum fuisse asserebat. Hinc Sulpitius ait: *Suspecti ab orie-* L. 2. *talibus habebantur trionymam solitarii Dei unionem secundum Sabellium tradidisse*. V. vocem *Hermogenes*.

TRIPASSALUM: τριπάσσαλον, *tripàssallon*, p.b., pertica, aut palus triplex, seu cum tribus cuspidibus.

bus. Componitur enim illa vox, ex dicto *tris*, ter, aut tres, & πάσσαλος, *pàssalos*, palus, pertica, paxillus. Tripassalum unum ex instrumentis, ad Sanctorum Martyrum excruciationem à gentili barbarie adinventis.

TRIPOLIS: τρίπολις, p.b., civitas maritima, aut tractus Phœnicis tres urbes continens, Tyrum, Sidonem, & Aradum. Nomen certè formatum à tribus civitatibus, quas sive civitas una, sive regio in suo includebat ambitu. Nam tris, numerum ternarium, & *polis* civitatem significat. Per ejus portum penetrans Demetrius, Seleuci Philopatoris filius, regnum paternum contrà consobrinum suum Antiochum Eupatorem, Epiphanis filium, invasit. Et
1. Mach. 14. 1. hoc est quod dicitur, Demetrium *per portum Tripolis ascendisse ad loca apportuna, & tenuisse regiones adversùs Antiochum, & ducem ejus Lysiam.* Sicque Textus græcus ait; διὰ τῆς ἐν Τριπόλει λιμένος, *per eum qui in tripoli portum*.

TRIPUS: τρίπους, olla tripes, & omne quod habet tres pedes, à *tris*, tres, & πῦς, *pus*, pes. Tripodum usus erat in Gentilium templis ad sacrificia, in quibus etiam erant aliqui ad ornatum, qui tripodes anathematici dicebantur. Eò quòd anathema templorum etiam donaria, ad parietes, aut columnas suspensa, significet. Tripodes erant quoque in tẽplo Salomonis, ut & chytropodes, de quibus suo loco.

TRISAGIUM: τρισάγιον, *trisàgion*, p. b., est illa ter sancti inclamatio à Seraphinis prolata. Videlicet à dicta particula *tris*, tres, ter, & ἅγιος, *hàgios*, sanctus. Hoc trisagium magnâ cum reverentiâ ante divinæ Majestatis thronum inclamabant Seraphini
Isa. 6. 3. ab Isaiâ visi: *Et clamabant alter ad alterum*, scilicet more antiphonico, & dicebant *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum*. Et ità 70 legunt ter, *hàgios*, & Hebræus habet *kadòsc*, sanctus. קדוש
Ter *Sanctus* effertur ob Personarum Trinitatem, & semel *Dominus* ob essentiæ unitatem. Hinc ritus *kadòsc*, Ecclesiæ in Missæ præfatione sacrosanctum Trisagium canendi. Sed præsertim idiomate græco in Parasceve ter *agios* decantatur: idque ad imitationem monachorum S. Sabæ, qui etsi armena lingua psallerent; græcè tamen trisagion concinebant. Videlicet ut palàm fieret illos hinc Petri Fullonis additamento Trisagium acclamare. De quo nonnihil dictum superius in voce *Teopaschita*. Iste quippe Gnapheus γναφεὺς, *gnapheus*, idest fullo, ut quartam induceret in Trisagio personam, ista verba inserebat, *Qui crucifixus est pro nobis*. Ità dixit Dama-
L. 3. de Fide orthod. c. 10. scenus: *Hanc additionem in trisagio, ab insano vaneque sentienti Petro Gnapheo factam, diffinimus blasphemiam esse, ut quartam inducentem personam, & ad partem ponentem Dei filium, patris subsistentem virtute, & ad partem eum qui crucifixus est.* Nam, ut ait Faber Stapulensis, Damasceni Scholiastes, Petrus Gnapheus, non rectè de divinis Dominicæ incarnationis mysteriis sentiens, ratus aliũ esse Filium Dei, alium Filium hominis, asserens unamquamque naturam in Christo in propriâ subsistere hypostasi, quartam particulam adjicere præsumpsit. Quâ scilicet Filium hominis mortem passum, & crucifixum intimaret, quòd alium ipsum faceret à Filio Dei, designatum per illam particulam *Deus fortis*. Ideò salubri consilio, ut ait Baronius, *introductum est pariter in occidentali Ecclesiâ, ut ubique solemni ritu in Parasceve, cum sancta Crux adoratur, absque illo additamento, qui crucifixus est pro nobis, à nefario Petro Fullone apposito, trisagion græcè tantummodò publicè concinatur.* An. Chr. 492. N. 40
Et hic laudabilis usus perseverat hactenùs, in antiquæ blasphemiæ detestationem. Hujus Trisagii, in Ecclesiâ orthodoxâ usitati, idem Annalium Pater originem referens, narrat puerum quemdam, tempore violenti terræ motus Constantinopoli, in aëra elevatum, in cœlis audivisse Angelos divinum Trisagium concinentes, & admonitum fuisse, si in Ecclesiâ quoque devotè decantaretur, terræ motum cessaturum. Hoc puer, suis redditus, Patriarchæ detulit, & Trisagio à populo fideli cantato, terræ motus, fragore silente, repressus fuit. An. Chr. 446.

TRISELENUS: τρισέληνος, *trisèlenos*, latinè penultimâ productâ propter *eta* vocalem longam, etsi Græci aliis utantur regulis. Est Herculis epithetum, qui fertur unâ nocte ex tribus factâ generatus. Vox formata à *tris*, ter, & σελήνη, *sellne*, luna. Adeòque triselenos, aut triselenes, trilunis latinè reddi debet. Vox in Hierolexico exarata, hîc quoque fuit annotanda.

TRISMEGISTUS, aut trimegistus: τρισμέγιστος, *trismègistos*, ter maximus. Est enim formata vox ista à sæpiùs dicto *tris*, ter, & μέγιστος, *mègistos*, maximus: quod est superlativum vocis μέγας, *mègas*, magnus. Ità dictus Hermes ille, seu Mercurius, senioris Mercurii Ægyptii nepos: & hic quidem senior maternum avum Atlantem habuit, Astrologũ Prometheo æqualem, & Moysi synchronus fuit. Junior verò ejus nepos paulò post Moysen, à quo plurima emendicavit, & ut ferunt, de sapientiâ Ægyptiorũ libros 36525 conscripsit. Sed Clemens Alex. testatur suo tempore non extitisse nisi 33, de medicinâ sex, de sacerdotalibus decem, de Astrologiâ quatuor. Dictus est trismegistus, quòd summus esset Philosophus, Rex, & Sacerdos. Floruit circiter 1380 annis ante Christum. Sed de Trismegisto Augustinus audiendus. Nam quod attinet ad Philosophiam, quæ se docere aliquid profitetur, unde homines fiant beati, circà tempora Mercurii, quem Trismegistum vocaverunt, in illis terris ejusmodi studia floruerunt. Longè quidem ante Sapientes, vel Philosophos Græciæ, sed tamen post Abraham, & Isaac, & Jacob, & Joseph: nimirùm etiam post ipsum Moysen. Eo quippe tempore, quo Moyses natus est, fuisse reperitur Atlas ille magnus Astrologus Promethei frater, maternus avus Mercurii majoris, cujus nepos fuit Trismegistus ille Mercurius. Ità D. August. De Civ. Dei l. 18. c. 39.

TRISOMATOS, sepulchrum intelligitur triũ corporum capax. Videlicet à dictâ particulâ *tris*, ter, aut tres, & *soma*, corpus, genit. *somatos*, p.b., prout in vocabulo *bisomatos* explicatum fuit.

TRISTATA: τριστάτης, *tristàtes*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Est dux exercitus secundùm aliquos, qui sedet in tertio loco: scilicet à τρὶς, *tris*, ter, & στρατὸς, *stràtos*, exercitus. Secundùm D. Hieronymum significat principem principum, dum ait. *Duces, & magistratus, sive tristatas, quos nos principes principum interpretati sumus. De quibus in Exodo legimus, electos ascensores tristatas.* Id autem hausit ab ipsis 70, qui in In Cap. 23 Ezech.

hoc

hoc loco scribunt, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας, epilectus anabatas tristatas (idest, ut eorum Interpres latinus vertit, electos ascensores duces) submersit. Fortè talis vocis etymon meliùs à dictione στατὸς, statós, stans, eliceretur.

TRISTEGA: τρίστεγα, p.b., dicuntur trinæ contignationes, aut tabulata. Formatur enim à tris, tres, & στέγη, stege, tectum, contignatio: De arcâ à Noë fabricandâ dicit Dominus: *Deorsum, cœnacula, & tristega facies in eâ.* Textus hebraicus habet *scelischim*, idest tertia in plurali, seu tertias mansiones. Septuaginta non utuntur voce istâ græcâ *tristega*, sed ajunt, κατάγαια διώροφα καὶ τριώροφα ποιήσεις αὐτὴν, idest, *inferiora dicamerata, & tricamerata facies eam.* Tirinus per deorsum infima tabulata intelligit: per cœnacula media: & per tristega, tertia, seu suprema tabulata. Itâ ut sub infimo tabulato esset locus saburræ, & sordium: suprà idem tabulatum locus omnium animalium, in suas cellas distinctus: suprà secundùm tabulatum pabulum, annona, ac potus, pro animalibus, & illis octo personis: suprà tristega, ex unâ parte caveæ pro avibus, ex aliâ habitatio pro Noë, tribus filiis, & quatuor uxoribus.

Gen.6.16. שְׁלִשִׁים *scelischim*

Tristega etiam erant in atrio templi exteriori, secùndùm Ezechielis descriptionem: *Tristega enim erant, & non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum.* Porticus intelligit, quæ, ut hîc habent 70, τριπλαῖ ἦσαν, *triplæ ésan*, idest triplices erant, seu ut ait Hebraicus *mesciullasciòth*, triplicatæ. In nostro sanè Textu tres contignationes fuisse indicatur.

Ezech.42.6. מְשֻׁלָּשׁוֹת *mesciullasciòth*.

TRISYLLABUS: τρισύλλαβος, *trisyllabos*, p.b., trium syllabarum dictio. Nam illud *tri* in compositione numerum ternarium significat, & *syllábe*, uti suo loco dictum est, syllabam designat. Sic à μόνος, *mónos*, unus, solus, fit *monosyllabos*, unius syllabæ: à δίς, *dis*, bis, *dissyllabos*, duarum syllabarum: à *tetrás*, idest numerus quaternarius, fit *tetrasyllabos*, quatuor syllabarum: à *poly*, multùm, fit *polysyllabos*, plurium syllabarum, & sic de cæteris. Quæ omnia ad similium vocum compositarum conferunt intelligentiam. In trysillabis autem dictionibus, & aliis plurium syllabarum, ad rectam pronunciationem, penultimæ syllabæ quantitas observanda. Si enim brevis sit, accentus ponitur in antepenultimâ: si longa, in eâ collocatur accentus. Secùs apud Græcos. Nam hi ad ultimæ quantitatem respiciunt: & si longa sit, quamvis penultima brevis, accêtus in antepenultimâ statui non potest. Hinc variæ regulæ, à Latinis discrepantes, ab ipsis proferuntur.

TRITEUCHUS: τρίτευχος, *triteuchos*, trium librorum volumen. Scilicet à dictâ particulâ *tris*, tres, & τεῦχος, *teúchos*, vas, instrumentum omne, liber, volumen. Est igitur opus trium librorum, aut trium voluminum. Itâ dicti libri tres, quinque Libros Moysis, seu ipsius Pentateuchum sequentes. Sicut enim quinque primi S.Scripturæ libri à Moyse cōscripti Pentateuchus appellantur; itâ tres libri, Josue, Judicum, & Ruth, triteuchus à nonnullis nuncupati fuerunt.

TRITHEITÆ: τριθεῖται, p.l., heretici sic appellati, eò quòd tres Personas divinas tres Deos affirmarent. Formatur ergò ista vox à toties dicto *tris*, ter, aut tres, & θεὸς, *theós*, Deus. Itâ delirat perfida mens hominis, ut dū Orthodoxā ex parte sequi se profitetur, ex parte quoque propriæ opinioni adhærens, in turpissimos labatur errores. Quod antiquis, & modernis cōtigit hæreticis, qui Sāctĩssimę Triadis Mysteriū ad sui angustissimi, & vecordis intellectus captū adaptantes ipsum, quantùm in ipsis fuit, sustulerunt. Tritheitarum originem insinuat Isidorus: *Tritheitæ, ut & Gnoitæ à Theodosianis exorti, vocati sunt, quòd sicut tres personas in Trinitate, itâ quoque astruunt Deos esse.* Inter Tritheitas à Suidâ refertur Joannes Philoponus, de quo & Baronius: *Ab Ecclesiæ Doctoribus, ut Tritheites, ut qui tres Deos asserat, rejicitur, & in orthodoxorum catalogo non admittitur.* Ab hoc Philopono hæresis orta Monophysitarum, & Monothelitarum dogma incrementum accepit. Tritheitis antiquis subscribunt moderni Tritheitæ. Inter quos eminet Valentinus Gētilis, & ministri Transylvani, asserentes Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse tres spiritus æternos, essentiali numero differentes. Contrà hos hæreticos militant omnes rationes, quibus Orthodoxi contrà Gentiles, Gnosticos, & Manichæos, unum tantùm esse Deum convincunt: item omnia argumenta, quibus contrà Arrianos, Eunomianos, esse ejusdem numero essentiæ tres Personas demonstrāt. Nec Valētini, & Transylvanorum quidquàm evincunt argumenta. Nam in hoc quod dicunt, quòd unus Deus sit pater Christi, tres autem Personę non sunt pater Christi, ergò tres Personæ non sunt unus Deus; obvia est responsio. Etenim in voce *Deus* suppositio variatur: cùm in majore pro Patris personâ sumatur, in conclusione pro ipsâ essentiâ. Illa quippe vox *Deus* aliquando personaliter accipitur, aliquando communiter, seu essentialiter. Tunc supponit pro essentiâ, quando id quod illi adjungitur convenit illi ratione Deitatis: ut cum dicitur Deus creat. Tunc verò pro personâ sumitur, quando id quod adjungitur cōvenit illi ratione personalis proprietatis: ut cùm dicitur, Deus generat. Præterea in eâdem voce *Deus* proceditur contrà regulas syllogisticas à non distributo ad distributum. Nam quamvis hæc vox *Deus* non possit verè distribui in termino; tamen quia Deitas est tribus Personis communis, extrà terminum distribuitur, ut docent Scholastici, & alibi dictum est. Cætera istorum argumenta silentio prætereo. Nam vel cum Arrianorum argumentis coincidunt, vel juxtà regulam datam facili negotio solvi possunt.

Orig.l.12 c.31. An.Chr. 535.N.78.

TRIUMPHUS: θρίαμβος, *thriambos*, pompa solemnis, maximæ lætitiæ, & honoris, victorious in Urbem redeuntibus fieri solita. Hinc pro simili usurpatur honore, & lætitiâ. Ejus origo est à θρίον, *thrion*, folium ficus, & quodlibet folium; eò quòd primus Bacchus triumphavit, cui milites vultum ficulneis foliis cooperti acclamabant. Illud autem folium *thrion* dictum, quia est tripliciter sectum. A voce *thriambos* fit verbum θριαμβεύω, *triambeuo*, triumpho. Et Dominus *triumphator in Israël* appellatus, hebraicè *nètsach Israël*, idest fortitudo Israël, quæ est Deus: & apud 70 ὁ ἅγιος τοῦ ἰσραὴλ, *ho hágios tú israél*, Sanctus Israëlis. Ubi verò Propheta prædicens Gentes Jerosolymam irrisuras, & excisuras, ait, *triumphabunt de te*; Hebræus legit *itkallesu-bach*, idest *ridebunt de te*, aut *subsannabunt te*. Quod secuti fuerunt 70, qui dicunt, καὶ ἐπι-

1.Reg.15.29. נֵצַח *nitsach*. Ezech.25.5. יִתְקַלְּסוּ־בָךְ *itkallesu-bach*.

ἐμπαίξονταί σοι, *kæ empéxondæ si*, & illudent te. Similiter Habacuc prædiçens regem Chaldæorum alios reges superaturum, ioqoit: *Et ipse de regibus triumphabit*, eodem verbo utitur in hebraico, cujus radix est *kalás*, subsannavit, derisit. Unde sequitur, & *tyranni ridiculi ejus erunt*. Septoaginta legunt, *Et ipse in rebus* (ἐντρυφήσει, endryphési) *deliciabitur* (καὶ τύραννοι παίγνια αὐτοῦ, kæ tyranni pægnia astú) *& tyranni ludibria ejus*. Et quamvis dicatur quòd Saul *erexisset sibi fornicem triumphalem*; Hebræus legit: *Et ecce statuit sibi jad*, quæ vox non solùm manum significat, sed etiam locum. Nempe Saul statuebat sibi locum pro exercitu suo. Septuaginta hîc etiam Hebræum imitati, dicunt: Et ecce ἀνέστακεν ἑαυτῷ χεῖρα, anésteken eaftó chíra) *erexit sibi manum*. De triumpho igitur in Hebręo, & apud 70 nihil lego. At in N. Testamento verbo *triumpho*, utpotè verbo græco, Græcus respondet. Utitur enim bis verbo *thriambéno*: & quidem semel pro triumphare facio, *triumphat nos in Christo Jesu*; semel verò pro triumpho de aliquo, dum Apostolus ait de Christo, *triumphans illos in semetipso*. Expolians nempe principatus, & potestates, seu dęmones, referens ex eis prædam, hostes quodammodò duxit in triumphum.

Hab. 1. 10. — 1 Reg. 15. 12. — *jad*, יד — 2. Cor. 2. 14. — Col. 2. 15.

TROAS: τρωὰς, *troás*, regio, in quâ Troia, seu Ilium fuit, ità dicta ab ipsâ Troiâ. Per Troadem Asiæ regio intelligitur, & secundùm Ptolemæum est ipsa Phrygia minor. S. Hieronymus tamen, cum quibusdam aliis, civitatem Asiæ esse affirmat, & verisimiliter urbs ipsa, quæ & Antigonia, ac regio Troas dicta fuerit. In S. Textu pro ipsâ civitate poni videtur, in quâ Apostolus Eutychum adolescentem (qui disputante Paulo, & sermonem usque in mediam noctem protrahente, oppressus somno ex tertio cœnaculo deciderat, & mortuus sublatus fuerat) ad vitam revocavit. Et hoc quidem anno à Christi morte 26 accidit: cùm priùs anno 19 ibidem vir Macedo in somnis Apostolo apparens, ejus opem implorasset. *Cùm autem*, inquit D. Lucas, *pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem, & visio per noctem Paulo ostensa est*: quâ intellexit sibi in Macedoniam esse proficiscendũ. Et hîc S. Evangelista in primâ personâ loqui incipiens, ostendit se Troade Pauli comitem esse factum.

Act. 20. 7. — Act. 16. 8.

TROCHLEA: τροχαλία, *trochalía*, latioè penultimâ correptâ, est rotæ geous, quâ aqua è puteis hauritur, & ab aliis gręcè *trochelia* exaratur. Fit à verbo τρέχω, *trecho*, curro, ab ejus oempè præt. medio, quod *tétrocha* esse deberet. Trochleæ mentio sæpiùs in Actis Martyrum habetur: & ideò inter Etymologias sacras à nobis explicatur.

TROCHUS: τροχὸς, *trochós*, circulos, revolutio, rota, instrumentum ad quæstiooes, & tormenta. Vox ejusdem cum trochlea origiois. Est quoque instrumentum lusorium, quo pueri se exercent, & aliter à sono bembix à Græcis, & à Latinis turbo appellatum. Trochi mentio fit etiam io Sanctorum Martyrum passionibus. Modernus Concionator insignis, ex Tigurinâ lectione citans illud Isaiæ, *Circumligando te fasciâ, quasi trochum in terram spatiosam mittet te*; eleganter trochi impulsum, gyros, & quietem describit, & ad ambitiosorum exaltationes, vertigines, & tardam in morte cæli recordationem aptissimè alludit.

[illegible] . . 8. [illegible]cat.

TROGALION: τρωγάλιον, p.b., cicer frixum, & bellarium. Oritur à verbo τρώγω, *trógo*, edo, arrodo. Hinc trogalia apud Jo. Cassianum pro ciceribus frixis: nec ironicè, ut Magri autumat, ità dicuntur. Nam trogalíon cicer frixum significat. Nec mirum, cùm verbom *trógo* propriè de brutis dicatur, sicuti ἐσθίω, *esthío*, comedo, de hominibus. Cicer autem assum, aut frixum videtur, potiùs cibus jumentorum, quàm hominom. Et ità Cassiaous, loqueodo de Sereni Abbatis humanitate, ait: *Quibus post hæc superintulit canistrum habens cicer frictum, quod illi trogalia vocant*. Hîc ejus Aonotator ait: τρωγάλια, *trogália*, græcè bellaria, hoc est, dulciaria, & gulæ delitias esse dicunt hi, qui glossas scripserunt: sed in eremo Scithi cicer frictum mooachis pro bellariis erat, & inde ità vocabant. Ex his Annotatoris verbis patet *trogalion* cum *omega* in primâ syllabâ scribendum esse.

In Hierol. — Coll. l. 8. c. 1.

TROGLODYTÆ: τρωγλοδύται, p.l., populi cavernas incolentes. Ejus etymoo est à voce τρώγλη, *trógle*, foramen, & verbo δύω, *dyo*, subeo, ingrediur. Unde & passer troglodytes dictus est, eò quòd incolat foramina: & troglodytica animalia, quæ degunt in cavernis. Ità quoque vocati nonnulli hæretici, qui malè agentes lucem odio habebant, & opera tenebrarum patrantes, in aliquibus locis remotis, & subterrancis aduuabantur. Per Troglodytas passìm aliqui Africæ populi significantur, loca subterranea inhabitaotes, quales in suo exercitu habebat Sesac rex Ægypti, qui contrà Roboamum regem Juda castra movit. De quo S. Textua ait: *Nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Ægypto, Lybies scilicet, & Troglodytæ, & Æthyopes*. Vox hebræa *succhiim* significat tabernacula incolentes: cùm *succáh* taberoaculum dicatur hebraicè. Septuaginta Textum hebraicum secuti legunt συχιίμ, *suchiim*, & ab eorum Interprete latino vertitur *Troglodytæ*. Quapropter Arabes intelliguntur, qui more Numidarum in tentoriis degebant: & verisimile maximam eorum partem etiam cavernas incoluisse, & verè Troglodytas appellatos fuisse.

2. Par. 12. 3. — סכיים *succiim*.

TROPARIUM: τροπάριον, *tropárion*, p.b., sectio canonis psaltici, & parvam iodicat mutationem. Nam est dimioutivum à trope, idest mutatio, conversio, ut posteà dicetur: adeòqoe troparium mutatiuncula latinè dici potest. Io Ecclesiâ orientali certis diebus certi canooes caoebantur, & hi in troparia dividebantur. Sic opinor vocata eò quòd io singulis quædam vocis, aut toni fieret mutatio. V. vocem *tropus*, in fine. Leo Alatius, de Gręcorum Menęo loquens, dicit contioere singulis diebus officium illius Sancti, cui solemnitas eo die celebratur. *Troparia scilicet in primis & secundis Vesperis*, &c.

De lib. & Reb. Eccl. Græcorũ differt. 1.

TROPE: τροπὴ, *tropé*, mutatio, conversio, repolsio, fuga, hostium fusio. Oritur à verbo τρέπω, *trépo*, verto, cooverto, fugo, &c.: ab ejus nempe præt. medio *tétropa*, & hioc, ablato augmento, trope formata. Hinc fit etiam tropæum, seu trophæum, de quo posteà. Est quoque trope solstitium: eò quòd tunc Sol cursum mutet, & versùs Æquinoctialem convertatur, & hinc tropicus, de qoo

suo

ſuo loco. Tropum quoque, ſeu dicendi formam, & figuram ſignificat: unde tropica lexis, dictio figurata, ſeu tropo efformata, apud aliquos appellatur. Hoc ſenſu tropæ ſicuti tropi in Scripturis maximè frequentes.

TROPHÆOPHORUS: τροπαιοφόρος, *tropæophóros*, latinè, quia penultima brevis, accentum habet in antepenultimâ, quamvis à Græcis acuatur penultima. Eſt trophæum ferens, anteſignanus: à voce τρόπαιον, *trópæon*, de quo in vocabulo trophæũ, & verbo φέρω, *phéro*, porto. Hinc *tropæophóros icon*, imago ferens trophæum: & *tropæophoria*, pompa, & oſtentatio monumentorum victoriæ. Ob inſignem de immani dracone partam victoriam trophæophoros à Græcis S. Georgius agnominatur.

TROPHÆUM: τρόπαιον, *trópæon* (apud Martinium etiam latinè tropæum) eſt vexillum, ſignum, quod victores erigebant, ubi hoſtes in fugam vertiſſent. Formatur à dictâ voce *trope*, converſio, fuga. De quo Iſidorus ait: *Trophæum dictum* ἀπὸ τῆς τροπῆς, *ideſt converſione, ac fugâ, nam ab eo quòd hoſtem quis fugaſſet, merebatur trophæum, quòd occidiſſet triumphum, qui dictus eſt* ἀπὸ τῆς θριάμβου, *ideſt ab exultatione*. Quia verò trophæa ſpoliis hoſtium ornabantur, eorumque armis decorabantur; aliquando etiam bona ab hoſtibus erepta, trophæa dicuntur. Quo ſenſu videtur accipiendum in ſecundo libro Machabæorum, dum de impio Jaſone, Oniæ ſanctiſſimi fratre, à patriis legibus apoſtatâ, Jeroſolymam vi, & armis capiente, & in ſuos cives furente dicitur, quòd arbitrabatur
2. Mach. 5. 6. *hoſtium, & non civium ſe trophæa capturum*. Ubi quoque Textus græcus legit, καὶ οὐχ ὁμοέθνων τρόπαια καταβάλλεσθαι, *kæ uch homeéthnon trópæa catabállesthæ*, ideſt, & non civium tropæa dirnere. Tertullianus vocem græcam retinuit, dum Gentilibus dixit: *Sed & victorias adoratis, cum in tropæis cruces inteſtina ſint tropæorum*. Nempè ligna in trophæis, intrinſecùs ſpolia ſuſtentantia, cruces referebant.

TROPHE: τροφὴ, *trophé*, nutrimentum, eſca, educatio, annona. Eſt à verbo τρέφω, *trépho*, alo, cujus præt. medium *étropha*, & hinc ablato augmento ſyllabico *trophe*. Accipitur etiam pro educandi ratione, eruditione, & curâ in alendo. Sicque bona trophe eſt maximè juventuti neceſſaria, ut ad bonos mores educentur. Hac voce nonnulli Latini uſi fuerunt.

TROPHIMUS: τρόφιμος, *tróphimos*, p. b., nutritus, magnus, adultus, alumnus. Eſt à dictâ voce *trophé*, educatio, nutrimentum. Trophimus eſt viri ſanctiſſimi nomen, verè in Fide, & ſanctitate magni, & adulti, & Apoſtoli Fidelis alumni. Hic ex patre gentili Epheſi natus: è quâ civitate, poſt Demetrii argentarii excitatum tumultum, Paulum eſt comitatus. Nam ex Apoſtoli comitibus enume-
Act. 20. 4. rantur *Aſiani Tychicus, & Trophimus*. Fuit & Pauli captivitatis occaſio: quippe cùm eum gentilem ſcirent Judæi, vidiſſentque Jeroſolymæ Apoſtoli comitem, putabant eum in Judæorum atrium, quò Gentiles ingredi non poterant, ab ipſo introductum fuiſſe. *Viderant enim Trophimum Epheſium in ci-*
Act. 21. 29 *vitate cum ipſo, quem exiſtimaverunt, quoniam in templum introduxiſſet Paulus*. Non quidem in ipſum templum, quò ſolis ſacerdotibus patebat aditus; ſed in ipſum atrium, ut diximus, ſæpiùs templum appellatum. Sicuti dum de Chriſto dicitur in templo docuiſſe, diſputaſſe, aut ambulaſſe, Judæorum intelligendum eſt atrium. Nam in templum propriè dictum, quod Sancto, & Sancto Sanctorum conſtabat, Chriſtus nunquàm ingreſſus fuit. Sed ut ad Trophimum revertamur, 29 Decemb. in Martyrologio Romano dicitur conſtitutus *à Paulo Arelatæ Epiſcopus, ex cujus prædicationis fonte, ut ſanctus Zoſymus Papa ſcribit, tota Gallia fidei rivulos accepit*. Et ità qui tam benè doctrinâ ſaginatus fuit apoſtolicâ gallicanam puro prædicationis cibo enutrivit Eccleſiam. Ab aliquibus in neutro plur. à *trophe trophima* pro nutrimento formatur.

TROPICUS: τροπικὸς, *tropicós*, p. b., converſivus, à dictâ voce *trope*, converſio. Tropici dicuntur in Sphærâ duo ex quatuor circulis minoribus, quos Sol, versùs Polos, deſcribit ultimos motu ſuo diurno. In his enim ulteriùs versùs Polos non progreditur, ſed ad partem contrariam convertitur, & revertitur. In his quoque circulis eſt ſolſtitium, non quòd ſol ſtet aliquando; ſed quia cùm in Tropicis reperitur, non pergendo ulteriùs, quaſi ſtare videatur. Duplex autem eſt Tropicus: Cancri, & Capricorni. Tropicus Cancri eſt ille circulus, quem ſol deſcribit, dum Cancri ſignum ingreditur. Tunc enim rursùs convertitur Æquinoctialem versùs, & à Polo elongatur arctico. Cùm ſol eſt in iſto Tropico, longiſſimo die perfruimur: quia ex circulis quos ſol toto anno quotidiè percurrit, Tropicus Cancri eſt maximè ſuprà noſtrum Horizontem elevatus. Quo fit ut diutiſſimè nos illuminet, cùm plures horas debeat impendere, ut maximam iſtius circuli partem deſcribat. Tropicus Capricorni eſt ille circulus ultimus, quem motu diurno ſol versùs Polum conficit antarcticum, dum Capricorni attingit ſignum. Tunc enim eſt aliud ſolſtitium, nempè brumale: & ſol à regione Poli auſtralis regreditur versùs Æquatorem. Quia verò maxima pars iſtius circuli eſt infrà noſtrum Horizontem; ideò tunc longiſſimâ totius anni nocte laboramus. Iſtos circulos hìc exponere placuit: quia de Tropicis etiam aliquando in ſacris Scriptoribus obvia mentio. Tropicus præterea dicitur ille ſermo, in quo tropus rhetoricus invenitur: vel, ut ait Auguſtinus, qui unum ex alio facit intelligi. *Nam ubicumque velut aliud dicitur, ut aliud in-* De Doct. Chriſt. l. 3 c. 37.
telligatur, etſi nomen ipſius tropi in loquendi arte non invenitur, tropica locutio eſt. Tropici hæretici quidam ità dicti qui Spiritum S. aſſerebant Angelorum omnium principem, & tropis quibuſdam S. Scripturæ locos contendebant exponere. Ità vitæ Tom. 4. v. hæretici.
humanæ Theatrum inter hæreticos ſeculi quarti eos recenſet. Homines verè cancro, & capricorno digni.

TROPOLOGIA: τροπολογία, *tropología*, latinè penultimâ correptâ, niſi more græco proferatur ex uſu legitimo. Eſt ſenſus moralis, qui & tropologicus nuncupatur. Nam τρόπος, *trópos*, morem ſignificat, & λόγος, *lógos*, ſermonem. Senſus tropologicus eſt unus è tribus myſticis S. Scripturæ ſenſibus: in quo Gregorius M. maximè eminuit. Iſte ſenſus, ut alii myſtici, non tam eſt verborum, quàm rerum, per verba, ſeu ſenſum literalem, ſignifica-

trum. Aliquæ enim res, per sensum literalem significatæ, ex divinâ institutione habent, ut alias res significent, & repræsentent. Hoc modo sensum tropologicum esse intelligendum, patet ex D. Th. qui rebus ipsis sensum literalem supponentibus, aliam ex Dei placito attribuit significationem. Quæ res (præsertim si Christus sit, vel quæ ad ipsum pertinent) sunt signa eorum, quæ nos agere debemus. Sicque voces res illas significantes perfectam habent tropologiam, Nam *secundùm quod ea, quæ in Christo sunt facta, vel in his quæ Christum significant, sunt signa eorum, quæ nos agere debemus, est sensus moralis*. Latiùs tamen aliquando tropologia sumitur, quandocumque aliquid ad mores spectans significatur: & ità quemlibet sensum moralem amplectitur. Non est ergò præcisè ille sensus tropologicus, quem habent voces, dum in his aliquis est tropus oratorius. Nam possunt dari tropi sine sensu tropologico: & sensus tropologicus sine tropis. Ut dum dicitur, *Vicit leo de tribu Juda*, est tropus, seu metaphora tropi species, in voce *leo*, quæ propter fortitudinis similitudinem, transfertur ad Christum significandum. Et hic sensus, etsi metaphoricus, est literalis, adeòque non est mysticus, & per consequens nec tropologicus. Dum verò v.g. dicitur, *Non ligabis os bovis terentis in areâ*, nullus est tropus, sed ad literam de veris bobus intelligitur, quibus secundùm Domini mandatum, os non erat obturandum, dum triturabant in areâ: ut etiam inter laborandum possent edere de frugibus. Sic Hebræi edocebantur etiam in animalia misericordiam, ut versùs homines eò essent misericordiores. Sed prout boves, in areâ triturantes, ex Dei institutione prædicatores, in Ecclesiæ areâ triticum à paleis mundantes, repræsentant; sic illa verba sensu gaudent tropologico: quo significatur Ecclesiæ Ministros debitâ sustentatione non esse privandos. Hoc sensu ea citavit Apostolus: & quia in illis verbis sensus literalis non fuit principaliter à Spiritu sancto intentus; ideò ait: *Nunquid de bobus cura est Deo? an propter nos utique hoc dicit*: cùm tamen etiam propter boves hoc dictum sit. Nam sensus tropologicus in literali fundatur, ut ait D. Thomas de omni sensu mystico, quòd literalem supponat, & in eo fundetur. Si verò in prædictis verbis tropus esset, quatenus per metaphoram prædicatores boves, propter aliquam in laborando cum eis similitudinem, dicerentur; tunc ille sensus esset etiam literalis. Nam sensus literalis est ille, quem verba ex se habent, sive sumpta propriè, sive metaphoricè. Sicque literaliter id non posset de veris bobus intelligi; sicuti tamen reverà intelligendum est. Est ergò in illis verbis sensus tropologicus sine tropo rhetorico, qui sensus, uti duo alii mystici, est sensus immediatus rerum, & non verborum: sicut de sensu mystico superiùs expositum est. Quæ omnia benè observanda ex Theologorum communi doctrinâ, cum D. Thomâ: in quibus vidi multos non inferioris notæ Theologos hallucinari. Fateor tamen aliquando tropologiam dici illam orationem, in quâ sit tropus oratorius, etsi moralis non sit ille sensus: sicut aliquando qualibet oratio figurata vocatur mystica. Præsertim cùm tropologia secundùm suum etymon etiam à tropo rhetorico deduci possit. Et ità Damascenus intelligendus, dum ait Prophetam tropologicè locutum, dum dixit: *Mare vidit, & fugit*, Ipse D. Jo. Chrys. priùs tropologiam pro figuratâ locutione posuerat, dum de diversâ parabolæ acceptione dixerat: *Est etiam parabola tropologia, seu figurata oratio*. De quâ suprà in voce *Parabola* dictum est.

D.Th. 1. q. 1. a. 10. c.

Ap. 5. 5.

Deut. 25. 4.

1. Cor. 9. 9

Sup.

In Altercat. Christiani, & Saraceni.

In Ps. 48.

TROPUS: τρόπος, *tropos*, modus, mos, sententia, &c. Ejus origo est à verbo τρέπω, *trépo*, verto, muto. Hinc ab Oratoribus tropus pro versione sumitur: quia in tropo vox à suâ significatione in aliam convertitur. Est enim tropus ornatos species, sicut & figura, seu schema, diciturque verbi, vel sermonis à propriâ significatione in aliam cum virtute traductio. Tropus alius est verbi, qui in unâ voce consistit; sermonis alius, qui pluribus dictionibus efformatur. In unâ dictione est v.g. metaphora; in pluribus allegoria. In hoc differt figura à tropo, quòd sit ornatus loquendi modus, citrà omnem significationis mutationem. Aliquando tropus in figuris immiscetur, sed non ideò figura cum tropo coincidit. Cùm verò *tròpos* etiam modum significet, rectè quoque tropus latinè modus dicitur: sunt enim tropi modi loquendi ornatiores. Latini tamen ultrù vocem græcam amplectuntur. Ut ait D. Augustinus: *Est doctrina quædam de locutionum modis, quos Græci tropos vocant, eoque græco vocabulo etiam nos utimur pro latino. Sicut enim schemata usitatiùs dicimus, quàm figuras, ità usitatiùs dicimus tropos quàm modos. Singulorum autem modorum sive troporum nomina, ut singula singulis referantur difficillimum est, & insolentissimum latinè enunciare*. Unde in omnibus troporum speciebus vox græca plerumque servatur, quæ aptiùs rem significat: dum ab ipsis troporum natalibus, voces græcæ affixæ fuerint, quæ non ità genuinè latino reddantur idiomate. Pluribus autem tropis sacra exuberant Eloquia; quapropter eorum cognitio Theologo, & sacrarum literarum studioso est apprimè necessaria. Quod solicitè admonet idem Pater sanctissimus; *Sciant autem literati, modis omnibus locutionis, quos grammatici græco nomine tropos vocant, auctores nostros usos fuisse, & multipliciùs, atque copiosiùs, quàm possunt existimare, vel credere, qui nesciunt eos & in aliis ista didicerunt. Quos tamen tropos qui noverunt, agnoscunt in literis sanctis, eorumque scientiâ ad eos intelligendos aliquantùm adjuvantur*. Hisce tropis, quæ primâ fronte mendacia videntur, aptissimè exponuntur, ut observat Augustinus in lib. contrà mendacium. Nam eousque processit modus loquendi, ut per antiphrasim multa per verba dicantur contraria. Sicuti troporum usus ab omnibus Scriptoribus venustè assumitur; ità maximè Hagiographis competit, propter illas rationes quæ de metaphorâ ex D. Thomâ sunt dictæ; & propter alias, quæ congruentiam evincunt obscuritatis S. Scripturæ. Cujus congruentiæ ratio est, ut majoris æstimationis sit apud Fideles, & humilitatis, ob nostram ignorantiam occasio: sicque debitus ordo servetur inter docentes, & discentes; necnon ut infidelibus sacrosancta idoneè tegantur mysteria. Tropus etiam monastici cantus genus, quod ante Missæ introitum in solemnitatibus efferri sole-

De Trin. l. 15. c. 9.

De Doct. christ. l. 3. c. 9.

Ad Consent. c. 10.

1. q. 1. a. 9. c.

folebat. Ob repetitionem enim eorumdem verborum, & in seipsa versionem, vel ob certum canendi
In Hierol. modum fuit, ità vocatum. Quin & Græci, teste Magri, troparium vocant nonnullas preces, quæ sæpè in horis canonicis ab ipsis canuntur. Sed de tropario nonnulla fuere dicta suo loco. Tropus quoque nota in Scripturis, de quâ in literâ T suprà tractatum est.

TRUTINA: τρυτάνη, trytáne, latinè penultimâ correptâ, etsi ponatur in eâ græcus accentus. Est statera, ità dicta à verbo τρύω, tryo, vexo, defatigo, exhaurio, &c. Nempè statera res quodammodò vexat, dum ad examen vocat, & earum pondus exhaurit. Aliquibus trutina est foramen illud in quo lingua bilancis, & examinatio: quod appellatur æquilibrium, aut libramentum. Hinc trutina pro examine rigoroso, aut judicio exacto, ad quod revocetur actio. Vox ista trutina non solùm apud Papiam, & alios in sensu proprio; sed etiam apud sacros Scriptores metaphoricè sæpiùs invenitur.

TRYBLION: τρυβλίον, tryblion, latinè penultimâ correptâ, etsi græcè producatur accentu. Est catinus, patella, paropsis, acetabulum, ollula, culens: & græcè quoque proparoxytonum, seu antepenultimâ acutâ apud aliquos reperitur Authores. Hujus vocis etymologiam perscrutari non adeò facile: ni fortè à verbo τρύω, tryo, quod inter alia significata est exhaurio, aut à verbo τρυφάω, trypháo, genio indulgeo, delitiosè ago, fruor, quasi tryplion, deducatur. Sed quidquid de ipsius dicatur origine, apud varios usurpatur latinos Scriptores. Noster Interpres vocem græcam in aliam utique græcam
Matth. 26. 23. vertit. Nam ubi Christus ait, *Qui intingit mecum manum in paropside hic me tradet*; Græcus dicit, ἐν τῷ τρυβλίῳ, en dò tryblio. Apud Marcum verò
Marci 14. 20. tryblion latinè catinũ fuit interpretatus. Ex quibus locis genuinũ hujus vocis significatũ colligere licet.

TRYPHON: τρύφων, nomen proprium, à verbo jam dicto trypháo, delicior, ut videtur, deductum. Unde delicatus latinè tryphon verti posset. Ità vocatus Antiochi, Alexandri Velitis filii, tutor: qui excluso Demetrio, ipsum ad regnum promovit Asiæ paternum. *Tryphon autem erat quidam partium Alexandri priùs, & vidit quoniam omnis*
1. Mach. 11. 39. *exercitus murmurabat contrà Demetrium*, &c. Sed hic insignis nebulo, qui non delitias, sed populis adversitatem, Judæis cladem, suo regi exitium, Deo bellum inferebat, retento, & occiso per dolum Jonathâ, ejusque filiis, injectis quoque in Dominum suum manibus violentis, extrà Seleucidarum stirpem regnum sibi vendicavit. Hocque anno Græcorum 172: quo tribus annis potito, ab Antiocho Sedete occisus, suæ pœnas luit in regem, & Deum perduellionis. Ab eàdem radice etymologiam sumunt hæc nomina, Tryphæna, & Tryphosa, quæ delicatæ, aut delitiantes, exponi possunt. Nomina fidelium mulierum, quas Romæ degentes salu-
Rom. 16. 12. tat Apostolus: *Salutate Tryphænam, & Tryphosam, quæ laborant in Domino*. Erant nobiles Iconienses, à D. Paulo Iconii ad Christum conversæ, sed Romæ degentes, Evangelii promotioni juxtà vires allaborantes: quæ propter Fidem toleratis viriliter adversis, in æternum cum Christo delitiantur in cœlis. De quibus in Martyrologio Romano 12 Novembris habetur mentio.

TYCHICUS: τυχικὸς, tychicòs, fortunatus. Nam τύχη, tyche, fortunam significat. Verè fortunatus fuit ille Tychicus Asianus Pauli discipulus, qui, motâ à Demetrio argentario Ephesi seditione, factus est inter cæteros Apostoli comes. *Erant enim Asiani Tychicus, & Trophimus*. Administer Act. 20. 4.
erat Pauli in literis, & mandatis ad absentes perferendis, ut patet ex Epistolis ad Ephesios, & Colossenses. Ab eodem Gentium Doctore dicitur *Charissimus frater, & fidelis minister in Domino*: & Eph. 6. 21. Col. 4. 7.
ad Coloss. additur, *& conservus in Domino*. Sed qui fortunatè Magni fuit Apostoli familiaritate nobilitatus, fortunatiùs glorioso martyrio Christi amicus nimis honoratus, in Martyrologio Romano 29 Aprilis est adscriptus.

TYCHO: τυχὼν, tychòn, assecutus. Est enim à verbo τυγχάνω, tynchàno, sum compos, nanciscor, assequor: cujus aoristus secundus ἔτυχον, étychon, & in partic. tychon. S. Tycho Episcopus, eminentis pietatis compos factus, perfectam sanctitatem nactus, præmium quoque cælesle feliciter est assecutus.

TYMPANISTRIA: τυμπανίστρια, p. b., mulier tympanum pulsans. Ejus origo est à verbo τυμπανίζω, tympanizo, distendo, tympanum extendo, verbero: cujus tertia persona præt. pass. est τετυμπάνισται, tetympánista, tympanum pulsatum est. Hinc, ablato augmento, formata vox tympanistria, in Psalmo 67 exarata. Est hic Psalmus carmen triumphale de victoriis Hebræorum, allegoricè de victoriis Ecclesiæ, & ipsius triumphis, pro quorum continuatione Deum rogat. Sic annotant S.S. Patres, Hilarius, Hieronymus, Augustinus, & alii: ejusque versum decimum, de Christi ascensione, Eph. 4. 8.
citat Apostolus scribens ad Ephesios. Liranus eum de Christi resurrectione, ascensione, & beneficiis sequentibus interpretatur. Sicut ergò fugatis hostibus, victoriâ partâ, erectis trophæis, ante currum triumphalem antiquitùs tympana, & alia musica pulsabantur instrumenta à puellis, & mulieribus; ità dicit regius Psaltes, ante currum Dei triumphalem, *prævenerunt*, vel ut Hier. legit, *præ-* Ps. 67. 26.
cesserunt, principes conjuncti psallentibus in medio juvencularum tympanistriarum. Iste mos maximè apud Hebræos vigebat, dum hostibus profligatis, victori mulieres lætè accinebant, & applaudebant. In Textu hebraico dicuntur tophephoth, tym- תופפות tophephoth.
panistriæ, à radice toph, tympanum: & 70 legunt *in medio νεανίδων τυμπανιστριῶν, neanidon tympanistriòn*, juvencularum tympanistriarum. Ità Maria soror Moysis, & Aaronis, submersis in mari rubro Ægyptiis, carmen triumphale à Moyse concinnatum, in Israëliticarum mulierum choro cum tympanis gloriosè concinebat. *Sumpsit ergò Maria pro-* Ex. 15. 20.
phetissa soror Aaron tympanum in manu suâ: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis, & choris, quibus præcinebat dicens. Cantemus Domino, &c. Similiter unigenita Jephte filia Iud. 11. 34.
patri suo, ab Ammonitarum cæde victoriosè revertenti, cum tympanis occurrit. Sic etiam percusso 1. Reg. 18. 6.
à Davide Goliath Philistæo, universæ Israëlis mulieres, ei cum tympanis accinentes, decem millia dederunt in uno capite prostrata. Ad Mariam prophetissam, & tympanistriam Moysis sororem respe-

xit

xit D.Augustinus, dum de sacrosanctâ Deiparâ, cujus illa typum gessit, ait: *Audite igitur, quemadmodum tympanistria nostra cantaverit, Ait enim, magnificat anima mea Dominum*. Hæc enim jam incarnato Dei Filio, humani generis hoste devicto, in exultationis, & gratitudinis laudes erumpens, ipsa, quæ ut in curru triumphali, in sinu suo victorem Deum gestabat, voluit sanè devotionis tympana pulsare. Septuaginta quoque in omnibus locis prætactis voce *tympanou* usi fuerunt.

Serm. 58. de Sanctis.

TYMPANUM: τύμπανον, *tympanou*, p.b., instrumentum musicum, fustis, tormenti genus. Est à verbo τύπτω, *typto*, verbero: nisi ab ipso hebraico *toph*, idest tympanum, deducatur. De hoc instrumento frequens, & antiqua in Scripturis mentio: & verisimiliter ab ipsius Mundi exordiis, tympanum, ut paratu facilius, usitatum. Primùm tamen in S. Textu Jacobi tempore nomen ejus occurrit. Nempe cùm Laban ejus socer clanculùm fugienti dixit: *Cur ignorante me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & cytharis*. Hebræus, pro *tympanis* habet *bettoph*, in tympano: 70 verò legunt καὶ τυμπάνων, *ka tympanis*, & tympanis. D.Augustinus Psalmi 67 verba explicans, *prævenerunt principes*, &c., ait quòd ingressus illi Dei mei, & regis qui est in Sancto, sint gressus Christi in Incarnatione: & prævenerunt principes, qui sunt Apostoli, qui prævenerunt Novum Testamentum annunciantes. Et quidem in medio juvenculanrum tympanistriarum. *Nam ità sunt*, inquit, *In medio ministri præpositi Ecclesiarum novarum; hoc enim est adolescentularum, carne edomitâ Deum laudantium: hoc enim est tympanistriarum, eò quòd tympana fiant corio siccato, & extento*. Psalmista quoque tympanum & psalterium conjungit, dum dicit, *In tympano, & psalterio psallant ei*. Quia, ut ait idem sanctissimus Pater, in tympano corium extenditur, & in psalterio fides, & in utroque instrumento tropologicè passionum crucifixio figuratur. *Quòm benè psallebat in tympano, & psalterio qui dicebat, mihi mundus crucifixus est & ego mundo*. Tympanum erat etiam tormenti genus, in quo cruci, vel palo rei adstricti ferociter adinstar tympani distendebantur, & baculis contundebantur, aut vivi excoriabantur, aut variis modis barbaris necabantur. Ut ex Suidâ, Hesychio, & aliis à Lipsio narratur. Hoc tormentum sævissimum, quasi per antonomasiam, vocatur supplicium: dum dicitur de Eleazaro nonagenario, impii Antiochi jussu excruciando, quòd *voluntariè præibat ad supplicium*. Textus græcus habet ἐπὶ τὸ τύμπανον, *epi tò tympanon*, ad supplicium; uti & posteà, dum heroicè abnegatâ esus porcinæ carnis fictione, *confestim ad supplicium trahebatur*. Ad hoc tormentum alludit Apostolus, dum varia martyriorum genera, per Fidem superata enumerans, ait; *Alii autem distenti sunt*. Græcus habet ἐτυμπανίσθησαν, *etympanisthesan*, quod est tertia persona pluralis aoristi primi passivi supradicti verbi *tympanizo*, de quo in vocabulo præcedenti. Nam ἐτυμπανίσθην, *etympanisthen*, aoristus primus pass. significat distentus sum, seu tympano cruciatus sum.

תוף *toph*. Gen. 31. 27. בתף *bètòph*. Enarr. in Ps. 67. Ps. 149. 3. Aug. in Ps. 149. Lips. de Cruce. 2. Mach. 6. 19. v. 28. Heb. 11. 35.

TYPHLOCOMIUM: τυφλοκομεῖον, *typhlocomiou*, p.l., cæcorum hospitium. Vox est composita à τυφλὸς, *typhlòs*, cæcus, & verbo κομέω, *comeo*, curam habeo, nutrio. Sicuti nusocomium, typhlocomium inter loca pia recensendum: cujus habetur mentio in vitâ S.Anastasii. Ab eâdem voce *typhlòs*, aut potiùs à secundâ personâ præt. pass. verbi τυφλόω, *typhlòo*, excæco, fit τύφλωσις, *typhlosis*, cæcitas: sed latinè, p.l., typhlosis ab aliquibus dicitur, & usurpatur.

TYPHONICUS: τυφωνικὸς, *typhonicòs*, p. b., turbulentus, vorticosus. Nam τυφῶν, *typhòn*, ventum turbulentum, fulgur, & vorticem significat, à verbo τυφόω, *typhòo*, insolentem reddo, &c. Tales venti turbulenti, & contorti, è nubibus erumpentes, ut volunt Meteorologici, maximo impetu obvia quæque evertunt. Qualis fuit ille Euruaquilo, qui navem alexandrinam, Apostolum Romam versùs vehentem, ad extremum adduxit periculum. De quo D.Lucas ait: *Non post multum autem misit se contrà ipsam ventus typhonicus, qui vocatur Euroaquilo*. De hoc vēto nonnihil suo loco dictū est.

Ex Syntagmate Radicum L. G. Act. 27. 14.

TYPHUS: τῦφος, *typhos*, fumus, superbia, arrogantia. Oritur à verbo τύφω, *typho*, fumum concito, accendo, &c. Hinc typhus pro fastu, & superbiâ, quæ maximè hæreticos, fumo mortalis gloriæ attenebratos, possidet, frequenter invenitur apud Augustinum. Ità dum Vincentio Donatistæ scribeos ejus arrogantiam arguit, quòd in Orbis angulo veram Ecclesiam, nempè in Mauritaniâ Cæsariensi, restringat, ait: *Quid non audeat typhus mortícina pellicula, quæ non se præcipitet præsumptio carnis, & sanguinis?* &c. Proprium verè typhus est Angelorum scelus, & nequissima præsumptio, quæ scelestorum Angelorum societatem, æqualitatem cum Deo ambientem; à bonis discriminavit. Ut ait idem S. Pater: *Divisit Deus inter lucem & tenebras, nos tamen has duas angelicas societates, unam fruentem Deo, alteram tumentem typho*, &c.. Ubi Lud. Vives interpretatur typhum superbiam esse, & typhonem pro dæmone ignito Græcos usurpare, à verbo τυφόομαι, *typhòoma* superbio, & τύφομαι, *typhoma*, cōburo, fumo.

Ep. 48. De Civ. Dei l. 11. c. 33.

TYPICUS: τυπικὸς, *typicòs*, umbratilis. Adjectivum est formatum à substantivo *typos*, de quo posteà: unde typicum dicitur quod aliud adumbrat. Qualis est V. Testamenti doctrina, de quâ dicit Apostolus: *Umbram lex habens futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum*. Id quod mysticum est, & allegoricum appellatur typicum. Ut agnus paschalis, qui allegoricè V. Eucharistiam significabat, ab Ecclesiâ dicitur agnus typicus: *Post agnum typicum expletis epulis*. Nam priùs Christus sumpsit cœnam legalem, in quâ agnus paschalis comedebatur, ut figura veritatem antecederet, umbra lucem, & typus suum antitypum anteiret.

Heb. 10. 1. Ecclesia ex D.Th.

TYPOGRAPHIA: τυπογραφία, *typographia*, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus ex usu retineatur accentus. Est impressio, typis exscriptio: scilicet illis characterum formis, & figuris apud impressores, quæ typi vocantur, cujus vocis originatio in dictione *typus* exponetur. Hinc & τυπογράφος, *typographos*, latinè typographus, p.b., impressor, typis exarans: ità dictus à voce *typus*, & verbo γράφω, *grápho*, scribo, pingo. Typis, seu

for-

formis alicujus typographi liber impressus dicitur, per synecdochen, *Typis talis impressoris*, absolutè profertur. De typographiâ dicit Jo. Fungerus, *Novum inventum utpote cujus primum exemplum editum Moguntiæ ex communi sententia, anno 1488, à Petro Gernshemio, puero Joannis Fustei, ut constat ex Ciceronis Officiis, typis æneis ibi primùm excusis.* Voc. Typogr.

TYPUS: τύπος, *typos*, forma, figura, adumbratio, nota percutiendo impressa. Oritur à verbo τύπτω, *typto*, verbero, cujus præt. medium τέτυπα, *tetypa*, verberavi: & hinc ablato augmento *typos*. A particulâ πρὸ, *pro*, ante. & *typos*, fit πρότυπον, *prótypon*, quod ante typum factum est, aut in typi vicem formatum, & propriè est futuri operis typus. Ab ἐκ, *ec*, ex, fit ἔκτυπον, *ectypon*, quod è typis, seu archetypo est expressum. Febris quoque accessio à multis Authoribus typus appellatur; eò quòd tunc febris exasperata, ægrum quodammodò percutiat, & percellat. Rex David ad ulciscendum se de Ammonitis, qui ipsius legatos magno probro affecerant, captâ, & excisâ Rabbath Metropoli, magnam in populum severitatem, ne dicam sævitiem, exercuit. Nam *populū ejus adducens ferravit, & circumegit super eos ferrata carpenta, divisitque cultris, & traduxit in typo laterum.* Itâ quoque ipsum fecisse omnibus Ammonitarum urbibus, testatur etiam lib. primus Paralipomenon. Quod autem dicitur in typo, seu formâ laterum, aliqui legunt *per fornacem*, sive ut ait Hebræus *bammalben* in furnace laterum: idest, ut ait Buxtorfius, & traduxit eos per fornacem laterariam, sive combussit eos in loco ubi lateres uruntur. Aut certè sicuti lateres sine ullo pietatis sensu, in ignitâ fornacē conjiciūtur à figulo; itâ David absq; misericordiâ tā diris eos effecit suppliciis. Adeò severâ carnificinâ Davidē nō peccasse, cēset Abulēsis: quia gravissima fuerat, cōtrà jus omne Gentiū illata suis legatis injuria. Sed probabilius est gravissimè deliquisse, cùm non solùm in illos paucos talis injuriæ reos, severè animadverterit; sed in tot innocentes dirè desævierit, & in tot alias urbes, quæ prorsus quid cum legatis actum esset, ignorabant. Hæc sævitia fuit appendix sermonis Uriæ, cùm adhuc esset adulterii crimine pollutus, & homicidii scelere contaminatus. Septuaginta tamen paulò mitiùs rem exponere videntur, dum scribunt: περιήγαγεν αὐτοὺς διὰ τοῦ πλινθίου, *periégagen aftús diá tu plethiu*, idest, ut eorum Interpres latinus vertit, & circumegit eos per aciem. Nam πλῆθος, *plēthos*, est magnitudo, copia, plebs, multitudo, vulgus: & hinc *plēthiou*, acies, aut modus quidam instruendę aciei. Legem typum, seu figuram Evangelii gessisse suprà innuimus. Ideò D. Paulus de maris rubri transitu, de columnâ nubis, de mannâ, & aquâ Hebræis datâ, dicit: *Hac autem in figurâ facta sunt nostri.* Ubi Textus græcus ait, ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐγενήθησαν, *tafta dè typi hemōn egenithesan*, idest, hæc autem typi facta sunt nostri. Addens Apostolus alia quæ Israëlitis acciderunt, subjungit: *Hæc autem omnia in figurâ contingebant illis.* Græcus legit, hæc autem omnia typi contingebant illis. De typis apud impressores in typographia dictum est. Typus quoque pro lege, aut regulâ sumitur. Ut patet ex Jo. Cassiano, qui de diversitate numeri Psalmorum, qui

2.Reg.12. 31

במלבן *bammal bén.*

1 Cor.10. 6.

v.11.

singulis diebus variis in locis concinebantur, loquēs ait: *Super hac re diversos typos, aut regulas sibi constituisse.* Ubi ejus Annotator addit, typus græcè lex, sive constitutio est, ut in Novellis Justiniani 165, 166, 167, atque in quibusdam edictis ejus videre est. Latini formam dicunt. Accipitur etiam pro modo, & viâ; quemadmodùm accepit S. Ambrosius cum dixit epistolâ 78. *Quâ de re quoniam propriis texuisti literis posse typum reperiri aliquē, quo possit auferri fratrum discordia*, &c.

TYRANNIS: τυραννὶς, *tyrannis*, dominatus, sive justus, sive injustus. Antiquitùs enim pro utroque ponebatur, posteà tamen pro injusto tantummodò, & usurpato, illa vox est accepta. Cui consonat etymologia, cùm aliqui derivent à verbo τρύω, *tryo*, attero, vexo. Hocque sensu in Scripturis solet accipi: ut dum de Zambri tyranno, qui regem Israëlis Elā proditoriè occiderat, & omnem domum Baasa patris Elæ percusserat, dicitur, *Reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum ejus, & tyrannidis, nonne hæc scripta sunt*, Septuaginta legunt καὶ αἱ συνάψεις ἃς συνῆψεν, *ke be synápsis has synépsen*, idest & conjurationes quas conjuravit. Quod Hebræo consonat, qui pro *tyrannidis*, habet *kiscró*, conjuratio ejus: nam *késcer* est conjuratio, & cum affixo tertiæ personæ, *kiscró*, conjuratio ejus. Itâ de impio dicit Eliphaz Themanites, quòd *numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.* Septuaginta legunt, ἔτη δὲ ἀριθμητὰ δεδομένα δυνάστῃ, *ete dè arithmetà dedoména dynáste*, idest anni autem numerabiles dati potenti, seu, ut Hebræus habet, *lengarits*, idest forti, timendo. Nam *ngarits*, est violentus, tyrannus, formidabilis, à radice *ngarats* violentiâ usus fuit. Nam plerumque vi regimen invadunt, & tyrannicè principatum detinent, omni momento mortem aliquam violentam pertimescentes. Sapiens etiam ob Ægyptiorum in Hebræos sævitiam, & violentam horum servitutem, de illorum tyrannide mentionem agit. Tyrannis ab Aristotele inter sex Politiæ species recensetur, quæ tamen inter partes prudentiæ subjectivas locum habere nequit, cùm virtus non sit, qualis est regnativa. Quare, ut ait D. Thomas, etsi alia regimina sub regnativâ intelligantur, cùm hęc dicitur prudentiæ species; tamen intelliguntur *recta non autem perversa, quæ virtuti opponuntur: unde non pertinent ad prudentiam*: sed potiùs prudentię carnis famulantur.

TYRANNUS: τύραννος, *tyrannos*, rex, princeps, sed maximè iniquus. Nam quamvis aliquando pro quolibet regnante ponatur, ordinariè tamen pro injusto principe sumitur: & aliqui ejus vocis originē ἀπὸ τυῤῥηνῶν, *apò tyrrhenōn*, idest, à Tyrrhenis deducunt. Paulus Ephesi ob Judæorum indurationem, *à Synagogâ discedens, segregavit discipulos, quotidie disputans in scholâ tyranni cujusdam.* Hoc nomen etsi proprium viri cujuspiam aliqui cum Dionysio Carthusiano esse velint; alii tamen appellativum intelligunt, pro principe quopiam, aut optimate ex regio sanguine oriundo. Vocem hanc *tyrannus* olim, ad quemlibet principem designandum, usurpatam esse, satis patet ex superbissimi Amani verbis, viro à rege Assuero honorando, honoris qualitatem designantibus: *Et primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum ejus.* Ubi 70 legunt,

3.Reg.16. 20.

קשרי

כשר *késcer.*

Iob.15.20

לעריץ

עריץ *ngarats.*

2.2.q.50. a.1.ad 2.

Act.19.9.

Esther 6.9

καὶ δότω ἑνὶ τῶν φίλων τοῦ βασιλέως τῶν ἐνδόξων, *& det uni amicorum regis honorabilium*, scilicet equum tenendum. Textus hebraicus habet vocem *partemim*, principes magni, proceres, præfecti, dominatores: adeòque unus de *partemim*, est unus de præfectis, aut proceribus, & per consequens per tyrannum princeps, aut præfectus regius intelligi debet. (פרתמים *partemim.*) Tyrannum verò communiore, ut jam fieri assolet, acceptione sumpsit Author libri secũdi Machabæorum: dum narrat de impio Menelao, impium æquè Jasonem, promissâ regi Antiocho majore pecuniarum summâ, ab usurpato scelestè pontificatu deturbante, quòd venit Jerosolymam, *nihil quidem habens dignum sacerdotio; animos verò crudelis tyranni, & feræ belluæ iram gerens*. (2. Mach. 4. 25.) Græcus ait, *θυμοὺς δὲ ὠμοῦ τυράννου, thymus dé omû tyránnu*, idest ut exponit Interpres ipsius latinus, *furores autem crudelis tyranni*. Hoc sensu politiore dupliciter quis tyrannus esse potest. Primò quidem si princeps legitimus subditos incipiat opprimere, omnia jura violare, & omnia ad suum proprium utile, contrà bonum commune, convertere; secundò verò si quis extraneus præsumat, sine legitimâ successione, aut electione, regnum invadere. Et hunc quidem, si necdum sit in pacificâ possessione, posse à quolibet illius Reipublicæ viro, ut hostem, legitimè occidi, docent Authores: secus autem si sit in pacificâ possessione, & eò minùs si priore modo aliàs legitimâ abutatur potestate. Si autem hic ità insolescat, ut intolerabilis evadat, poterunt Reipublicæ magnates eum deponere: & si opus fuerit, in eum extremo supplicio animadvertere. Ex heroico Aod facinore, qui regem Moabitarum Eglon, populum Israëliticum opprimentem, trucidavit; aliqui perperàm probant, quemlibet privatâ authoritate posse tyrannum obtruncare. Nam Aod ille publicam personam gerebat: dum clamantibus ad Dominum Judæis, *suscitavit eis salvatorem* (Jud. 3. 15.) (*70 σωτῆρα, sotera*, salvatorem, & hebraicè *mosciangh*, servatorem, salvatorem, aut qui salvaret) *vocabulo Aod*. Ad hoc igitur specialiter à Deo electus erat. Deinde non erat tunc Eglon populi rector pacificus, sed potius hostis, & violentus Judææ invasor: ut docet Angelicus Doctor, *Aod potiùs hostem interemisse, quàm populi rectorem tyrannum*. (1. de regim. principis c. 6.) Aliàs non quemlibet posse tyrannum interficere satis ex Concilio Constantiensi liquet: ubi damnatur inter alios Joannis Hussii hic articulus: *Quilibet tyrannus licitè potest à quocumque subdito interfici*. Cujus veritatis rationes expendere non est hujus loci. A supradictâ voce *tyrannos*, & à *κτόνος, ctonos*, cædes, fit *τυραννοκτονία, tyrannoctonía*, tyranni cædes, & latinè tyrannoctonia, p.b., dici debet, nisi græcus accentus ex usu observetur. Et hinc tyrannoctonus, p.b., tyrannicida, à verbo *κτείνω, ctino*, occido.

TYROPHAGUS: *τυροφάγος, tyrophágos*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Est casei comestor: à *τυρὸς, tyrós*, caseus, & *φάγος, phágos*, vorator. Ità vocatur à Græcis Dominica Quinquagesimæ: quia ipsis hæc ultima dies erat, quâ lacticiniis vesci licitum. Sicuti Dominica Sexagesimæ, quòd ultima dies esset, quâ carnium esus concessus, dicebatur Apocreos. Hebdomadas tamen etiam Quinquagesimam antecedens ab ipsis tyrophagos vocabatur: in hac enim, etsi carne abstinerent, ut habet Emin. Henricus Noris, lacticiniis vescebantur. (Differt. de Syn. V. c. 3)

V



Literam V Græci non habent, pro quâ diphthongo *ου, ou*, utuntur. Nonnunquàm etiam literam *β, bita*, pro V, usurpant, ex quibus aliqua vocabula inchoata per V latinè redduntur. Interdùm ex aliis literis græcis fit in V latinum transmutatio.

VÆ: *οὐαὶ, ouæ*, seu *væ*, si v ut vocalis, non ut consonans pronuncietur. Est interjectio comminantis, & futura mala prædicentis, aut etiam dolentis, & timentis. Hæc satis in Prophetis, & Evangeliis frequens, in Latino à Græcis desumpta, quam forsitan emendicarunt ab ipso hebraico *hôi*, ejusdem cum ipsâ significationis. (אוי *ôi*, vel הוי *hôi*,) Hac particulâ primùm usus noster Interpres in Numerorum libro, explicãs proverbium antiquitùs, ob invasionem terræ moabiticæ à Sehon rege Amorrhæorum, dici solitum: *Væ tibi Moab, periisti popule Chamos*. (Num. 21. 29.) Hebræus ait *ôi*, *70 οὐαί σοι, væ si*, væ tibi. Dicuntur Moabitæ populus Chamos, quia hujus nominis idolum colebant, quod erat Bacchi, vel Priapi, qui à Græcis Comus appellabatur. Pro interjectione dolentis, & malum aliquod imminens timentis, dicitur à Philistæis, arcam Domini in Israëlitarum castra advenisse percipientibus: *Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri & nudiustertius: væ nobis*. (1. Reg 4 7) Ut comminantis, & mala instantia prænunciantis sæpè à Christo, & Prophetis usitata.

VASILEUS, seu basileus: *βασιλεύς, basiléus*, latinè cum accentu in antepenultimâ si sit quadrisyllabum, cùm in primâ collocetur in trisyllabo. Ità latinè tam vasileus, quàm basileus pro rege ab aliquibus usurpatur. Dicitur autem basileus, quasi *asineus*, cui noceri non debet: scilicet ab *α, alpha*, privativo, & *σίνω, sino*, lædo. Aut eruatur à voce *basis*, & *λαός, leós*, populus, quasi populi basis. Istâ voce utitur inter alios Luitprandus. (In Legat.)

VELOTHYRUM: *βηλόθυρον, belóthyron*, p. b., vox composita ex voce latinâ, velum, & græcâ, *θύρα, thyra*, janua. Adeòque velothyrum est illud velum, seu cortina, quod ante portam dependet, & aliàs amphithyron appellatum. Unde Anastasius ait: *Fecit & in eâdē basilicâ egregii doctoris velothyra quatuor, ex quibus unum auro textum*. (In Steph. IV.)

VERETRUM: *οὐρήθρα, urethra*, p.l., urinæ meatus, & ipsum membrum virile. Videlicet à verbo *οὐρέω, ureo*, mingo: & hinc *οὐρητήρ, uréter*, p.l., urinæ meatus, atque ureteres, p.l., græcè *οὐρητῆρες, ureteres*, vocant Anatomici canales illos, è renibus in vesicam urinam deferentes. De eunucho, qui veretri abscissionem passus sit, dicitur: *Non intrabit eunuchus attritis, vel amputatis testiculis, & abscisso veretro Ecclesiam Dei*. (Deut. 23. 1. שפכה *sciophcah.*) Hebraicè legitur *sciophcah*, idest veretrum, testiculus, nervus, à radice *sciaphach*, effudit: & 70 dicunt, *Non intrabit eunuchus*, & (שפך *sciaphach.*)

& amputatus (καὶ ἀποκεκομμένος, kæ apokecommènos) *in Ecclesiam Domini*. Quod quo sensu intelligendum sit, in voce *eunnchus* expositum est. Hinc patet etiam antiquitùs eunuchos totius genitalis abscissionem sæpè passos fuisse, ut sic eviratorum petulantiæ amputaretur occasio: & puellarum, ac matronarum, quarum ipsis custodia demandata erat, pudicitiæ illudendi vitaretur periculum. Ut moris nunc quoque in Turcarum Imperatoris aulâ esse nonnulli ferunt. Sed alii vocem istam veretrum latinam faciunt, & à verbo vereor deducunt: sicque ipsius penultima in prosâ brevis esset.

VESPERA: ἑσπέρα, *hespéra*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci aliis utantur regulis. Est ultima diei pars, ità dicta à stellâ Veneris, quæ occidentem solem sequitur, & ἕσπερος, *hésperos*, vocatur: cùmque mane solem oriturum antecedat, Lucifer, & Phosphorus nuncupatur. De quâ Isidorus:

De Nat. rerum c. 36. *Vesperus est Stella occidentalis noctem ducens, hic Solem occidentem sequitur, & tenebras succedentes præcedit: hic autem Antichristi exprimit typum*. Quia nempe tempus misericordiæ sequitur, & extremum judicium præcedit. Alibi de vesperâ dixit Isidorus: *Cognominatum perhibent ab Hespero rege Hispaniæ. Est autem & ipsa ex quinque stellis planetis noctem ducens, & sequens solem*. [Orig. l. 3. c. 70.] Quia tenebræ lucem in Mundi creatione præcesserunt; ideò illi sex primi Mondi conditi dies inchoantur à Vespere: *Factumque est vespere & mane dies unus*. [Gen. 1. 5.] Et quidem rectè à vesperâ dies sumit initium secundùm Augustinum, qui per tempus vespertinum Angelorum cognitionem vespertinam intelligit, quæ est cognitio creaturarum in seipsis: & per tempus matutinum, cognitionem eorum matutinam, creaturarum scilicet in Verbo. [Lib. 4. sup Gen. c. 22. & 23.] Prior enim cognitio, saltem naturâ, posteriorem antecedit. Secundùm verò alios Interpretes, qui veros intelligunt dies naturales, etiam appositè à vesperâ ducit exordium. Vel quia, ut diximus, nox primam lucem præcessit: vel, ut ait D. Thomas, *præmittitur vespere: quia cum à luce dies incœpit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quàm terminus tenebrarum, & noctis, quod est mane*. [1. q. 74. a. 3. ad 6.] Solùm verò ad diem unum componendum mentio fit temporis vespertini, & matutini, non computatis cæteris diei partibus: quia designantur initia noctis, & diei, per quæ temporum principia reliqua noctis, & diei pars appositè subauditur. Ratione hujus primæ rerum institutionis, & conditionis, suos dies naturales inchoabant Hebræi à vesperâ, seu solis occasu. Quos secuti sunt ex Græcis Athenienses, & plures alii. Etiam à vesperâ suorum festorum initia ducebant, juxta Domini mandatum: *A vesperâ usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*. [Lev. 23. 32.] Hebræus utitur voce ערב *ughbérev*, vespera, à radice ערב *ugaráv*, obscuratus est, &c. Quia verò dies naturalis illucescit cùm incipit, ità etiam per catachresim vespera incipiens illucescere dicitur. Sicque à D. Lucâ narratur, quòd festinanter sacrosanctum Christi cadaver, ad vesperam die Parasceves urgente, in monumento vicino deposuerint: quia *sabbatum illucescebat*. [Luc. 23. 54.] Quod etsi à vesperâ inchoabatur, tamen illucescere dicebatur, dum adveniebat. Sicuti Matthæus de vesperâ sabbatum excipiente, & diem primam hebdomadæ, seu primam sabbati inchoante, dicit: *Vespere autem sabbati, quæ lucescit in primâ sabbati venit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum*. [Matth. 28. 1.] Nam tota hebdomas etiam sabbatum vocabatur, ut patet de Pharisæo, bis in sabbato jejunante. Prima ergò sabbati erat illa dies, quam nos à Domini resurrectione, Dominicam vocamus, quæ juxtà Hebræorum morem incipiebat à vesperâ. Istam ergò vespera antecedens erat vespera sabbati, quæ tali sensu primam sabbati inchoabat, & in eâ illucescebat. In græco tamen Texto dicitur, ὀψὲ δὲ σαββάτων, *opsè de sabbàton*, idest serò, seu vespere sabbatorum. Erat quippe vespera totius antecedentis hebdomadæ, seu septem dierum præcedentium, qui omnes quoque sabbata vocabantur. Et hinc apud Marcum dies dominicus prima, seu *una sabbatorum* nuncupatus. [Marci 16. 2.] Quod autem asseritur ab hoc Evangelistâ illas venisse ad monumentum orto jam sole, non est contrà Matthæum, eas illâ vesperâ accessisse narrantem. Nam per vesperam potest intelligi tota ipsa nox, quæ priora terminabat sabbata, sub cujus fine, domo piæ mulieres egressæ, ad monumentum pervenerunt sole jam exorto. Vel dici potest ipsâ vesperâ emptis aromatibus, jam sabbato transacto, versùs sepulchri locum profectas esse, & alicubi in itinere pernoctasse, ac diluculò ad locum perrexisse. Aliquando denique Scriptura cum vesperâ, recensitis aliis diei partibus, tempus continuum intelligit. Sicuti dum regius Psaltes ait: *Vespere, & mane, & meridie narrabo, & annunciabo*, scilicet Dei laudes, & propriam afflictionem. [Ps. 54. 18.] Et ità 70, ἑσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας, *hespèras, ka proi, ka mesembrias*, idest, vespere, & mane, & meridie, q. d. continuè, & semper. Textui nostro, & 70 Hebraicus respondet.

URANIA: οὐρανία, *urania*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus accentus in eâ ponatur. Ità græcè cælestis in femin. dicitur: nam οὐράνιος, *uránios*, cælestis, ab οὐρανός, *uranòs*, cęlum. Quod ità dictum quasi *oranòs*, ut ait D. Ambrosius, à verbo ὁράω, *horáo*, video: eò quòd cęlum sit visui pervium, & minimè densum, ut aqua, & terra. [In Hexamero.] Urania vocatur una ex novem Musis, à rerum cælestium cantu. Quod nomen aptiùs convenit Musæ Davidicæ, terrena despicienti, & ad sola cælestia inhianti. Uranion autem, idest cæleste, dicebatur una ex notis literatis, de quibus in voce *lemniscus* nonnihil dictum fuit. Hoc verò modo, ν, *on*, sive *n*, quæ est prima syllaba vocis *uranios*, efformabatur: atque in Scripturis exarata οὐρανίας, *uranias*, latinè uraniæ, seu cælestis vitæ felicitatem describi admonebat. Ab istâ voce *uranos* variâ derivantur grecolatina. Sic *Uranopolis*, p.b., civitas cęli, seu cęlestis: *uranographia*, p.b., nisi græcus accentus observetur, est cęli descriptio, à verbo γράφω, *grapho*, scribo: *uranometria* (accentus sicut in *geometria*) est cęli mensuratio: *uranoscopia*, cum accentu ut in *metoposcopia*, est cęli inspectio, consideratio: & alia sexcenta.

URANOSCOPUS: οὐρανοσκόπος, *uranoscópos*, latinè penultimâ correptâ, etsi à Græcis in eâ ponatur accentus. Est cæli inspector, qualis est Astro-

logus: à dictâ voce *uranòs*, cœlum, & verbo σκοπέω, *scopeo*, conspicio, considero. Ab eodem fit οὐρανοσκοπεῖον, *uranoscopion*, p.b., locus unde cœlum conspicitur. Qualem è crystallis construi jusserat famosissimus ille Astrologus, nobilis Danus, Tycho Brahe, in suarum ædium fastigio: in quo diu noctuque versans, cœlorum motus mirâ observabat attentione, & diligentiâ. Uranoscopium verò, cum accentu in antepenultimâ, græcè οὐρανοσκόπιον, *uranoscòpion*, ipsum instrumentum significat ad cœlum inspiciendum. Uranoscopus dicitur piscis

Orig. l. 12 c. 16. quidam, de quo Isidorus ait: *Vocatur ab oculo, quem in capite habet, à quo semper suprà intendit*: seu ut alii dicunt, oculos habet in summo vertice, quibus semper cœlum intuetur. Et hunc volunt aliqui cum Francisco Valesio fuisse piscem il-

S. Philos. c. 32. lum, quem Tobias junior, Angeli jussu, apprehensâ branchiâ extraxit è Tigri. Exeunte enim ipso ad

Tob. 6. 2. lavandos in hoc fluvio pedes: *Ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum*. Vocatur & hic piscis callionymus, p.b., idest, pulchri nominis, seu pulchrum nomen habens: à καλὸν, *calòn*, pulchrum, & ὄνομα, *onoma*, nomen. Quem esse vasto corpore, carnivorum, & felle, virtute oculis medendi prædito, ferunt abundare: quo præsertim excrescentes in oculo sanentur carunculæ. Meliùs uranoscopus homo diceretur: utpotè qui à Cæli & terræ Artifice Cœlispex creatus fuerit. Unde meritò dixit Ovidius de Creatore loquens:

1. Metamorph. *Os homini sublime dedit, cœlumque tueri*
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.

Quapropter à Græcis ἄνθρωπος, *ànthropos*, dictus est, à verbo ἀναθρέω, *anathreo*, respicio, aut potiùs sursùm aspicio. Nam ἄνω, *ano*, sursùm, & ἀθρέω, *athreo*, video, specto: atque ὤψ, *ops*, visus, in dat. ὠπὶ, *opi*. Quòd igitur homo sursùm visu tendat, & ad hoc erectâ cervice formatus, meritò à Græcis Anthropos, quòd latinè, penultimâ acutâ debet efferri, est appellatus. Cur ergò vitiis te sternis, quem Natura non stravit?

USIA: οὐσία, *usia*, latinè penultimâ correptâ, quamvis à Græcis accentu acuatur, essentiam significat. Etsi non adeò latinè dicatur, & ab hoc vocabulo Cicero abhorruerit, cùm participium verbi *sum* latinè non dicatur *essens*; tamen apud Philosophos, & Theologos maximo in usu vox *essentia*: pro quâ græco vocabulo *usia* dicitur, à participio verbi εἰμὶ, *imi*, sum. Hujus participium præsens femin. est οὖσα, *ùsa*, ens, existens: & hinc *usia*, quæ potiùs existentiam significat, quàm essentiam. Nam hæc duo, saltem ratione, distinguuntur: & ut plerique cum Thomistis volunt, etiam re- iter discriminantur. Nam per essentiam ipsa rei quidditas, & natura intelligitur: per existentiam verò ipsa forma, seu ratio intrinseca, quâ ipsa essentia extrà suas causas eruitur, & à parte rei constituitur. Porrò ista rei essentia ante suam existentiam (sive distinguatur hæc ab ipsâ realiter, ut volunt Thomistæ, sive ex naturâ rei, ut placet Scotistis, sive solâ ratione, ut multi graves Authores rectiùs contendunt) nihil est à parte rei, & quidquid ei realiter attribuitur prorsùs fictitium est, & chymericum. Rejiciendum igitur est illud ens diminutum, à Scotistis excogitatum, majus ente rationis, & minus ente reali, quod sit quoddam esse intelligibile ab intellectu divino productum, ipsis creaturis intrinsecum. Nam inter ens rationis, & reale, nullum medium reperiri, nequidem excogitari potest: nec creaturæ habent ullum aliud esse in Deo, quàm purè eminens, ut in causâ efficiente: objectivum, ut in intelligente: & ideale, ut in exemplari. Quod triplex esse est ipse Deus; cùm nihil sit in Deo, quod non sit Deus. Attamen ista sententia de esse intelligibili in Deo, creaturæ intrinseco, immeritò Scoto attribuitur, cùm eum ab hac opinione alienum fuisse solidè probent Suarez, & Vasquez. Eò magis Albertini rejicienda sententia, de esse illo intrinseco actuali, quidditativo suæ essentiæ, quod extrà intellectum divinum à parte rei, ab æterno creaturis attribuit: quod quidem esse habeant creaturæ independenter à Deo, tamquàm à causâ efficiente, à quo tamen dependeant, secundùm hoc esse, tamquàm à causâ exemplari. Sed quidquid non est Deus est creatura: omnis autem creatura à Deo tamquàm à primâ causâ, eâque efficiente dependet. Nam est ens finitum, limitatum, & ab alio: quod tamen hîc fusiùs refellere non vacat. Deum esse suum esse, seu suam existentiam, optimè probat D. Thomas ex ipsius simplicitate, & ab alio 1. q. 3. a. 4. c. quocumque independentiâ. Quòd quidem ità Deo competit esse suum esse, ut non solùm existentia, cum ejus essentiâ identificetur; sed ut ei etiam esse, seu existere essentialiter competat. Primum autem, secundùm eorum opinionem, qui existentiam ab essentiâ non distinguunt, ità creaturis competit, ut secundum nullatenus ipsis conveniat, cùm hoc sit Dei proprium essentialiter existere. Sicuti verò creaturarum existentia nonnunquàm à parte rei extrà causas ponitur, aliquando non; ità de eorum essentiâ, cum existentiâ identificatâ differendum. Non ideò tamen creaturæ sunt suû esse sicut Deus. Quia cùm esse ab alio habeant, propriè non sunt suum esse, & concipi possunt sine actuali existentiâ: atque dum existunt, ità existunt, ut possint non existere: in quo infinitè absunt à Dei perfectione. De cætero usia rectè quoque dicitur substantia: quâ ratione sicuti tres Personæ divinæ ejusdem substantiæ, ità ejusdem usiæ, seu essentiæ optimè asseruntur. Quo sensu homousiæ ab Orthodoxis, ab heterodoxis, ut Arrianis, heterousiæ, & homœusiæ ab iisdem statuuntur. Eâ quidem ratione usia est idem cum substantiâ, quatenùs dicitur substantia quidditas rei, quam definitio significat, *quam quidem*, 1. q. 29. a. 2. c. ut ait D. Thomas, *substantiam Græci usiam vocant*. Quatenùs autem substantia dicitur subjectum, vel suppositum, quod subsistit in genere substantiæ, sic propriè usia non est idem cum substantiâ. Etsi verò Boëthius dicat, quòd usia significat compositum In Comment. prædicamentorū. ex materiâ, & formâ; non ideò tamen est idem ac subsistentia, aut suppositum, aut substantia illo secundo modo. Nam usia, seu essentia complectitur principia speciei, quæ, ut ait D. Thomas, in rebus compositis ex materiâ, & formâ, non solùm formam, aut materiam significant, *sed compositum* Ibidem ad 3. *ex materiâ, & formâ communi*. Hypostasis autem, persona, & substantia secundo modo, addit suprà rationem essentiæ principia individualia: nam *compositum ex hac materiâ, & hac formâ, habet ra-* Ib.

tio-

tionem hypostasis, & personæ, non autem essentiæ, seu usiæ, prout nunc à nobis accepta fuit. Et ideò usia est quid communius, & toti speciei conveniens: nam species de individuis ut tota essentia prædicatur. Hancque differentiam inter usiam, & hypostasim assignat Basilius, dicens, *quòd illi qui quod nullo discerniculo distinguunt nomen communius quidem τῆς οὐσίας*, tes usias, *idest essentiæ, à significativâ ratione τῶν ὑποστάσεων*, ton hypostaseon, *in illiusmodi abeunt suspectas piis cogitationes, ut nihilo differre arbitrentur*. Ep.43.

USIOSIS: οὐσίωσις, p. b., subsistentia. Vox est ab usiâ derivata, & significat subsistentiam, quæ advenit essentiæ, seu naturæ. Etsi verò Boëthius asserat quòd hypostasis dicatur materia, usiosis autem, idest subsistentia dicatur forma; non tamen ideò hypostasis ab usiosi, seu subsistentiâ distinguenda. Sed solùm quòd hypostasis attribuatur materiæ, eò quòd hypostasis dicatur à substando: quod in compositis ex materiâ, & formâ, habetur ex materiæ proprietate, quæ est primum subjectum. Quòd autem compositum per se subsistat, habet ex proprietate suæ formæ, quæ non advenit rei subsistenti: sed secundùm D. Thomam, *dat esse actuale materiæ, ut sic individuum subsistere possit. Propter hoc ergò hypostasim* (Boëthius) *attribuit materiæ, & usiosim, sive subsistentiam formæ, quia materia est principium substandi, & forma est principium subsistendi*. Suprà. Sup. ad 5.

X



X: X, χῖ, chi. Hæc litera est græca, & latina: sed à Græcis *chi* vocatur, & est majuscula, atque prima in voce *character*. Erat autem in S. Textu una ex notis literatis, & character dicebatur, genusque dicendi cuilibet Authori, putà in translationibus, peculiare indicabat. De hisce notis generaliter in voce *lemniscus* dictum est: & X xenium quoque, ut posteà dicetur, designabat in Scripturâ. Nonnunquàm duplex XX inscribebatur: & hic duplex character ad indicanda dogmata Platoni propria à nonnullis assumebatur.

XANTHICUS: ξανθικός, *xanthicós*, p. b., mensis nomen, quem aliqui Martium, aliqui Aprilem esse volunt. Sed cùm fuerit primus anni mensis apud Macedones, & alios Græcos (exceptis Atheniensibus) qui primâ lunâ incipiebat; hinc Xanthicus partim Martio nostro, partim Aprili respondebat. De mense Xanthico fit mentio in literis Antiochi Eupatoris, Syriæ regis, ad Judæos, & in epistolâ legatorum Romanorum ad eosdem, eodem quo regis literæ die scriptæ: putà 15 dicti mensis Xanthici, & in græco Textu ξανθικοῦ, *xanthicu*, xanthici, regni verò Græcorum, seu Selucidarum *anno* 148. Nempe secundùm æram Antiochenam, seu Syriacam, quæ sesquianno seriùs incipiebat, quàm anni Macedonici, quibus utitur prior Machabæorum liber. Nam secundùm hos Antiochus Epiphanes, Eupatoris pater, obierat anno 149: juxtà quem priorem computum libri secundi Machabæorum, annus ille 148, quo pax cum Judæis erat ineunda, erat annus Seleucidarũ 150, falcem inchoatus. Mensis autẽ ille Xãthicus dictus videtur à voce ξανθός, *xanthós*, flavus, quòd tunc prata floribus flavescerent. 2. Mach. 11.33.

XENAGOGUS: ξεναγωγός, *xenagogós*, p. l., qui extraneis militibus imperat, extraneorum dux. Est enim à *xénos*, hospes, externus: & à verbo ἄγω, *ágo*, duco, aut ab *agogé*, deductio, disciplina, &c. Dicitur & ξεναγός, *xenagós*, latinè xenagus, p. b., peregrinorum dux, & princeps: pro quo reperitur & xenarchus, ab ἀρχός, *archós*, princeps. Xenagogi sunt & illi qui ad loca insignia in Urbe, aut alibi visenda, peregrinos ducunt. Ista quoque vox in sacris Scriptoribus occurrere potest.

XENIUM: ξένιον, *xénion*, p. b., quod exenium perperam exaratur ab aliquibus. Est donum hospitibus dari solitum, à ξένος, *xénos*, hospes: quamvis accipiatur pro quolibet munere. De quo dicit Sapiens: *Xenia & dona excæcant oculos judicum*. Et ità in Textu græco ξένια καὶ δῶρα, *xenia ke dòra*, xenia, & dona. Xeniis tamen aliquando inimici placantur, & injuriorum hostium furor enervatur. Ut fecit Jonathas summus Judæorum Dux, & Sacerdos: qui prohibitus à rege Demetrio, Demetrii Seleuci filio, arcem Jerosolymitanam obsidere, eum xeniis sibi conciliavit, *Et accepit aurum & argentum, & vestem, & alia xenia multa, & abiit ad regem Ptolemaidam, & invenit gratiam in conspectu ejus*. Græcus etiam habet, καὶ ἕτερα ξένια πλείονα, *ke hètera xénia pliona*, & alia munuscula plura, ut vertit ejus Interpres latinus. Hæc autem litera latina X erat una ex notis literatis, prout in voce *lemniscus* dictum fuit, quæ in S. Textu solebaut apponi. Vocabatur *Xenion*, quia de promissionibus temporalibus, Judaico populo potissimùm factis, Scripturam illam esse intelligendam, ostendebat. V. suprà literam X. Eccl. 20. 31. 1. Mach. 11. 24.

XENODOCHIUM: ξενοδοχεῖον, *xenodochion*, p. l., hospitium, locus ubi hospites recipiuntur. Nam ξένος, *xenos*, est hospes, & δέχομαι, *déchomai*, excipio. De cujus vocis novitate dicit Augustinus: *Xenodochia & monasteria posteà sunt appellata novis nominibus, res tamen ipsa, & ante nomina sua erant*. Hæc & similia dicit non intelligere Apostolum, dum ait: *Propbanas verborum novitates devitans*. Hæ quippe verborum novitates profanæ non sunt: sicut quòd Patres adversùs Arrianos novum nomen condiderunt *homousion*, Profanæ ergò sunt illæ verborum novitates, quæ Religionis non congruunt doctrinæ. Res ipsa, ut ait Augustinus, per nomen istud significata, est antiqua: & ipse Josephus de xenodochio, Jerosolymis à Joanne Hyrcano extructo, testatur. Feliciùs tamen in insignioribus Orbis christiani civitatibus celebria piorum eleemosynis instituta fuere xenodochia. Philoxeniam enim, seu hospitum amorem, juxtà Textum græcum, commendat Apostolus, dicens juxtà nostram lectionem: *Hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim latuerunt quidam, angelis hospitio receptis*. Philoxenia verò, & xenophilia (latinè p. b., etsi Græcus accentus in eâ ponatur) sunt voces idem significantes, à dictâ voce *xénos*, & verbo φιλέω, *philéo*, amo. Unde & *xenophilos*, latinè xenophilus, p. b., hospitum ama- In Joann. tract. 97. 1. Tim. 6. 20. Heb. 13. 2

tor, ſeu hoſpitalis. Ab eâdem fit & xenoparochus, ejuſdem cum vocabulo parochus ſignificati. Ab iiſdem verò radicibus, quibus xenodochium, fit ξενοδόχος, *xenodòchos*, latinè xenodochus, p. b., hoſpites recipiens, ſeu hoſpitum receptor: vox in Concilio Chalcedonenſi, & alibi reperta. Xenodocharius autem pro hoſpitalario apud aliquos uſurpatur.

XENOTROPHIUM: ξενοτροφεῖον, *xenotrophìon*, p.l. locus in quo hoſpites aluntur. Fit à dictâ voce *xénos*, hoſpes, peregrinus, & verbo τρέφω, *trépho*, alo. Hujus vocis ſimplex explicatio ſufficiat, ſicubi apud ſacros inveniatur Scriptores. Certè xenotrophium, ſicut & xenodochium ad loca pia reduci debet.

XERA: ξηρὰ, *xerà*, arida, femininum à maſculino *xeròs*, aridus, locus ſiccus. Xera, ſeu arida pro terrâ ſiccâ ponitur, juxtà illud: *Et vocavit Deus aridā terrā*. Ità voce *xera*, aut dictione *arida*, ad Hebræorum imitationem Latini utuntur. Nam Textus hebræus terram vocat *jabbaſciah*, ideſt arida, aut aridum, à radice *javàſc*, aruit: & hebraico more 70 *xeràm* dixerunt, unde & apud Latinos xera fuit appellata.

Gen. 1. 10. יבשת *jabbaſciah.* יבש *javàſc.*

XEROPHAGIA. ξηροφαγία, *xerophagìa*, latinè penultimâ correptâ, niſi græcus accentus in eâ ex uſu legitimo retineatur. Eſt ſiccorum, & aridorum comeſtio: quando nempe quis in rigoroſo jejunio nullis utitur eduliis. Vox eſt compoſita à ξηρὸς, *xeròs*, aridus, & verbo φάγω, *phágo*, comedo. Ità Tertullianus cœnam puram xerophagiam vocat, nimirùm, ut ait Baronius, *aridorum ciborum eſum*. Atque, ut idem refert, Hebræi Paraſceven apud nos cœnam puram vocant: de quâ Philo dicit, *Menſa pura eſt à cruentis dapibus, pro cibo panis apponitur, ſal pro obſonio, pro condimento hyſſopus*. Alibi Tertullianus in perſecutionibus xerophagiis utendum eſſe monet, de ſubcineritio pane Eliæ, ab Angelo in Jezabelis perſecutione ſubminiſtrato, dicens: *Conſtitui oportebat exemplum docens in tempore perſecutionis xerophagiis eſſe vivendum*. Ipſius Interpres egregius Jo. Ludov. de la Cerda Xerophagiam ab homophagiâ non differre opinatur. Eſt enim inquit homophagus (potiùs omophagus) qui crudis veſcitur, ut oleribus. Alibi ſuper illa Tertulliani verba, *Cæterum paſtum, & potum pura noſſe*, &c., ait: Hæc eſt illa cœna, quam idem Tert. vocat adversùm Pſychicos c. 1., & 9, Xerophagiam, nimirùm aridorum ciborum eſum. Verba ipſius ab Interprete citata ſunt hæc: *Xerophagias obſervemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & jurulentiâ, & viridioribus quoque pomis, ne quid vinoſitatis edamus, vel potemus*. Vox iſta Xerophagia ſæpiùs apud Caſſianum occurrit, ſignātèr lib. 4. c. 21, & 22. Ejus annotator ait quòd eſum rerum aridarum ſignificet. Deinde xerophagiæ, inquit, de quibus Tert. initio lib de. jejunio fortaſſe Montaniſtarum fuerunt. Fuere tamen xerophagiæ Catholicis uſitatæ, de quibus in Laodicenſi Concilio dicitur Can. 50., Oportet totam Quadrageſimam jejunare, xerophagiis utentes: græcè ait ξηροφαγοῦντας. Ità ille. *Xerophagùndas* autem eſt acc. pl. particip. verbi *xerophagéo*, aridis veſcor. Ab eâdem radice fit xerophagus, p. b., etſi græcè *xerophágos* dicatur, aridorum comeſtor: quales fuere tot viri abſtinentioris vitæ ſectatores, maximè anachoreticæ cultores.

An. Chr. 34. N. 154 — L. de vitâ contempl. — L. de jejun. — Sup. c. 4. de Pallio. — De Pœnitentiâ c. 9 — De Inſtitutis.

XYLOBALSAMUM: ξυλοβάλσαμον, *xylobálſamon*, p.b., arbor balſamum gignens, balſami ſurculus. Ità dicitur à ξύλον, *xylon*, lignum, ſurculus, &c., & *balſamon*. Hoc tamen etiam pro arbore ipsâ ponitur, cujus ſuccus, ut ſuo loco diximus, nuncupatur opobalſamum. Iſtæ voces etiam in ſacris Scriptoribus nonnunquàm occurrunt.

XYLOPHORIA: ξυλοφορία, *xylophorìa*, latinè penultimâ correptâ, niſi Græcos imitemur ex uſu. Eſt ligni portatio, à dictâ voce *xylon*, lignum, & verbo φέρω, *phéro*, porto. Hinc etiam xylophorus, p.b., lignifer, lignorum bajulus, item fuſtuarius, ſeu qui fuſtibus cæditur. Xylophorios verò, à lignis ad templum ferendis, dies quidam feſtus Judæorum appellatus fuit. Nulla tamen in Scripturis ſacris hujus qualiſcumque feſtivitatis mentio: ſed eam Flavius Joſephus memoriæ tradidit. L. 2. Belli Iud. c. 17.

XYSTARCHES, ſeu Xyſtarchus: ξυστάρχης, *xyſtarchos*, xyſti, ſeu ſtadii athletici Dominus. Scilicet à voce *xyſtus*, de quâ infrà, & ἀρχὸς, *archòs*, princeps, præfectus. Xyſtarchi mentio apud Tertullianum, dum feminas in vinculis detentas ad martyrium hortatur, dicens: *Bonum agonem ſubituræ eſtis, in quo Agonothetes Deus vivus eſt: Xyſtarches Spiritus ſanctus: corona æternitatis bravium*. Ubi ejus Interpres Cerda in notis ait, quòd Xyſtarches ambobus xyſtis, ſtadio, & denique cunctis athletarum exercitationibus præerat. Joannes Suarius in Sidonium lib. 2. epiſt. dicit fuiſſe gymnaſiarcham, & gymnicorum agonum præfectum. Ad Martyras c. 3.

XYSTICUS: ξυστικὸς, *xyſticòs*, p.b, qui xyſto, ideſt haſtili, vel ſpiculo ludit, aut qui in xyſto exercetur. Nam *xyſton* haſtam, vel jaculum ſignificat: xyſtus authem athletarum arenam deſignat. De xyſticis hoc ſenſu mentionem agit Tertullianus, De Spectaculis, c. 12.

XYSTUS: ξυστὸς, *xyſtòs*, athletarum arena, porticus ampla, in quâ hybernis temporibus athletæ exercentur. Vox eſt derivata à tertiâ perſonâ præt. paſſ. verbi ξύω, *xyo*, rado, polio, dolo, attero, quæ eſt ἔξυσται, *èxyſtai*, & hinc *xyſtos*, raſus, politus. Ità dictus ille athletarum locus, vel quòd athletæ raderentur, vel quòd ſolum ibi luctantium, aut curſorum pedibus attereretur. *Xyſton* verò ab eodem verbo eſt haſta, aut jaculum: unde græcè *xyſtophòros*, latinè xyſtophorus, p.b., ſpiculator. De illo athletarum xyſto intelligendus Tertullianus dum Gentilium depravatos mores carpens, ait: *Nihil eſt nobis dictu, viſu, auditu cum inſaniâ Circi, cum impudicitiâ theatri, cum atrocitate arenæ, cū Xyſti vanitate*. In Apolog. c. 38.

Y

HÆc litera à Græcis vocatur ὕψιλον, *ypſilon*, ideſt i tenue. Nam ψιλὸς, *pſilòs*, tenuis dicitur, eò quòd tenuiore ſono pronunciaretur. In plurima vocabula à Græcis derivata tranſiit: & hanc literam Pythagoras Samius adiecit alphabeto græco. De quo ait Iſidorus: *Y ad exemplum vitæ humanæ primus formavit, cujus virgula ſubterior ſignificat primam ætatem, incertam quippe, & quæ adhuc* Orig. l. 1. c. 3.

ſe

se nec vitiis, nec virtutibus dedit, bivium autem quod superest ab adolescentiâ incipit, cujus dextera pars ardua est, sed ad vitam beatem tendens, sinistra facilior, sed ad labem interitumque deducens. Hic Pythagoras primus Philosophus appellatus, necromantiâ infamis, ut testatur Augustinus, ante Socratem floruit, & in Magnâ Græciâ, quæ nunc Calabria dicitur, magno concursu docuit. Tantæ fuit apud suos authoritatis, ut ipsius dicta tamquàm oracula exciperentur à discipulis. Unde S. Jo. Chrysostomus, probans Deo credere oportere, ait: *In homine quoque eos hoc fecisse manifestum est, seductore, atque mago, Pythagorâ scilicet, hoc ille dixit.* Quod in græco discipuli sic exprimere solebant αὐτὸς ἔφα, *aftos epha*, ideft, ipse dixit. Epiphanius inter hæreses Pythagoræorum septimam enumerat, de quorum metempsychosi dictum est suo loco. Est quoque Y una è notis literatis, quæ S. Textui annectebantur, prout in voce *lemniscus* insinuatũ fuit: atque sententiam sequẽtem de populi Judaici rejectione intelligendam esse demonstrabat. Dicebatur etiam Y *hypogegrammenon*, quando lineæ erat subscriptum. ὑπογράφω, *hypographo*, est subscribo, cujus particip. præt. est ὑπογεγραμμένος, *hypogegrammenos* (quod latinè hypogegrammenos, p.b., debe- ret efferri) ideft subscriptus: tuncque de rejectione Veteris Legis secundùm carnem Textum agere indicabat. Cur autem Y esset rejectionis nota, Doctiores ambigunt. Fortè quia sit prima litera in voce ὑποκατάστασις, *hypocatastasis*, substitutio, & populi Gentilis, atque Evangelii substitutionem innuebat.

De Civ. Dei l. 7. c. 33.

Hom. 1. in 1. ad Tim. c. 1. in Moralib.

Z



: Z, ζῆτα, *zita*, est una è literis græcis majusculis, ad cujus normam latina fuit efformata. Est autem Z una ex notis literatis in Scripturâ S. antiquitùs adhiberi solitis, prout in voce *lemniscus* observatum. Vocatur hæc nota Zetema, p.l., græcè ζήτημα, *zetema*, quæstio: à præt. pass. verbi ζητέω, *zeteo*, quæro, quod est ἐζήτημαι, *ezetemæ*, quæsitus sum, & hinc zetema. In S. Textu expressa quæstionem ibi abstrusam esse denotabat.

ZABARIUM: ζαβάριον, *zabarion*, p.l., armamentarium. Formatur à voce ζάβα, *zaba*, quę arma bellica significat. Zabariũ pro zabernâ nonnullos legere ait Magris sed zaberna, græcè ζάβερνον, *zabernon*, secundùm ipsum est saccus, ut sæpè in Patrũ vitis legitur, & aliqui capsam exponunt. Ista zaberna barbari soni, incerti significati, & incertioris originis: cùm tantùm zabarium in optimis Lexicis reperiatur.

In Hierol.

ZABOLUS: ζάβολος, *zabolos*, p.b., pro Diabolo ponitur, & ab aliquibus citatur S. Hilarius. Attamen zabulus, ut in vocabulo sequenti, apud ipsum exaratur. Zabolus autem fit à verbo ζαβάλλω, *zaballo*, pro *diaballo*, decipio, calumnior. Sed *zabulus*, pro *diabulus*, sonat dubium, & duplicis consilii: sitque à voce διαβύλιον, *diabulion*, quod quidem consilium, & deliberationem significat, à particulâ διὰ, *dia*, per, à, ex, propter, &c. & *buli*, consilium; sed etiam malum consilium designat, & erratum ex absurdis cogitationibus. Hoc sensu optimè Diabolo competit, sibi malè consulto, & pessimorum consiliorum parenti. Ità *diabulion*, p. b., diaboli proprium, in Textu græco pro malo consilio ponitur, aut pro perversâ cogitatione. Sicuti dum Ezechiel ex ore Domini ait ad eos qui cogitabant *iniquitatem*, & tractabant *consilium pessimum*; *Cogitationes cordis vestri ego novi*; 70 legunt τὰ διαβούλια τοῦ πνεύματος ὑμῶν ἐγὼ ἐπίσταμαι, *ta diabulia tu pneumatos hymon ego epistama*. Quod eorum Interpres latinus vertit: *Et cogitationes spiritus vestri ego scio*. Textus hebraicus habet *gradus spiritus vestri*, q.d. ascensiones, tumores, superbas, & altas cogitationes. Nam hebraicum *mangaloth* significat gradus à radice *ugalah*, ascendit.

Ezech. 11. 5.

מַעֲלוֹת *mangaloth.*

עָלָה *ugalah.*

ZABULUS: ζάβολος, *zabulos*, latinè propter diphthongum in u longum conversam, penultimâ productâ, etsi græcus accentus in antepenultimâ collocetur. Videntur tamen aliqui Latini etiam penultimâ correptâ pronunciare, græcum scilicet accentum ex usu retinentes. Zabulus idem quòd diabolus: quia *za* ab aliquibus pro *dia* ponitur, & ità *zacones* pro *diacones*, invenitur. In quodam S. Michaëlis hymno vocabulum istud habebatur: *Collaudamus Michaëlem in virtute conterentem Zabulum*. Eâdem voce utitur D. Hilarius, dum ob diaboli insidias ad animarum furta semper parati, atque ad earum perditionem nunquàm non inhiantis, nobis vigilandum, à Domino rectè præceptum esse demonstrat. *Furem enim*, inquit, *esse ostendit zabulum, ad detrahendum ex nobis spolia pervigilem, & corporum nostrorum domibus insidiantem*. V. Zabolus.

Comm. in Matth. c. 26. in fine

ZACON: ζάκων, est diacon, p.b., seu *diaconos*, minister. Videlicet à verbo *diaconeo*, servio, ministro: pro quo *zaconeo* dicerent illi, qui pro *diaballo* efferunt *zaballo*, sicut in voce *zabolus*, annotatum fuit. Hinc ergò apud aliquos *zacones*, p.b., pro diacones usurpatum.

ZACORUS: ζάκορος, *zacoros*, p.b., minister, æditutus, idem quod neocorus. Dicitur autem *zacoros*, pro *diacoros*, sicuti *zabolos*, pro *diabolos*: cùm *za* hìc non sit epitaticum, seu intensivum, ut fit in aliquibus vocabulis græcis, in quibus solam epitasim, vel augmentum innuit; sed pro particulâ *dia*, ab aliquibus exaratum. Etsi verò *diacoros* satiatus, & repletus dicatur; tamen ut æditutum significat, à verbo κορέω, *coreo*, verro, purgo, orno, deduci debet.

ZAMIA: ζημία, *zemia*, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est detrimentum, pœna, noxa, mulcta. Doricè *eta* in *alpha* longum vertitur, & inde latinè zamia formatur. Vox hæc trahit originem à ζῶ, *zin*, vivere, & μειόω, *mio*, minuo: eò quòd zamia vitam, & substantiam minuat. Ab aliquibus Latinis ista dictio usurpatur, & pro damno spirituali, aut temporali sumi posset. Apostolus ostendit omnia legalia, & carnalia esse noxia spiritui, dum ait: *Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta*. In Textu græco legitur *zemian*: & ità in versu sequenti detrimentum græcè *zemia* exaratur. In aliis locis N. Testamenti pro *detrimento affici* Græcus uti-

Phil. 3. 7.

utitur passivo verbi ζημιόω, zemiôo, damnum infero, punio, mulcto.

ZEA: ζειά, zeá, vel ζεά, zià, hordei genus, spelta. Forsitan oritur à verbo ζέω, zéo, quod & zio, ferveo, scateo, ob ejus, saltem prioribus seculis abundantiam, aut quòd ex eà ebullità conficiatur cerevisia. Nec malè à verbo ζάω, zâo, vivo traheretur: quòd zeà ante frumenti usum homines vescerentur. Unde *zidoros*, fertilis, ferax, ad vitam utilis, quod à zià, seu spelta deducit Plinius. De hac D. Hieronymus sic ait: *Zeam, sive zian, nos vel far, vel gentili Italiæ Pannoniæque sermone spicam, speltamque dicimus.* Zidoros autem latinè penultimâ longâ debet efferri: cùm græcè habeat *omega* vocalem longam. Dicunt enim ζείδωρος, zîdoros, à dictâ *zià*, & *dorou*, donum, quasi zeam copiosè donans, aut producens.

ZELOTES: ζηλωτής, *zelotés*, p.l., æmulator, sectator, amator qui nullum in amore fert rivalem, invidus, imitatione dignus. Hæc enim, & ista similia significantur à voce græcâ. Oritur à verbo ζηλόω, *zelôo*, cupidè aliquid imitor, vehementer amo, æmulor, ut vertit Interpres illud Apostoli, ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς
1.Cor.11. 2. ζήλῳ θεοῦ, *zelò gár hymâs zilo theû*, idest, zelo enim vos zelo Dei. Quod noster exponit, *æmulor enim vos Dei æmulatione*. Hisque verbis D. Paulus innuit se sacrum paranymphum agere, ut castam Ecclesiam Christo copulet: & se solo Dei zelo ferri, ut cujusque animam fidelem suo sponso celesti conjungat. Istius autem verbi *zelôo* tertia persona pręt. pass. est ἐζήλωται, *ezélota*, unde ablato augmento fit *zelotes*. Ab eodem verbo Deus zelotes dicitur, he-
קנא braicè *kanna*, zelotes, æmulator, & aliàs etiam invidus, à radice *kana*, zelavit. Deus enim in suo
kanna. amore nullum vult rivalem: quare peccatum in
קנא Scripturis, præsertim idololatria, fornicatio voca-
kana. tur, & adulterium. Sicut enim jure merito conjux non vult ut quispiam alius in maritali alterius conjugis amore partem habeat; ità & Deus in suo latriæ cultu, & in ipsius super omnia dilectione, non vult ut creatura quæpiam participet. Et ideò prohi-
Ex.20.5. bitâ idololatriâ, hisce verbis, *Non adorabis ea, neque coles;* statim subjungit Dominus: *Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes.* Hebraicè dicitur,
el, אל *él kanna*, Deus zelotes, seu fortis zelotes: ut potè propter invictam fortitudinem Deus *el* appellatur. Et ideò 70, pro *fortis zelotes*, legunt θεὸς ζηλωτής, *theòs zelotés*, Deus zelotes. Reparatis autem à Moyse tabulis, post primarum, ad montis Sinai radicem,
Ex.34.14. confractionem, replicat Deus: *Noli adorare Deum alienum, Dominus zelotes nomen ejus, Deus est æmulator.* In Textu hebraico dicitur, *adonái kanna* nomen ejus, *él kanna hu*, idest Deus zelotes ipse. Septuaginta verò dicunt, ὁ γὰρ κύριος ὁ θεὸς ζηλωτὸν ὄνομα, θεὸς ζηλωτής ἐστι, idest, *Nam Dominus Deus zelosum nomen: Deus zelotes est.* Ità scilicet Dei proprium est honorem suum zelare, ut meritò zelotes
Quæst. sup. Ex. l. 2. q.158. nuncupetur. Quod explicans Augustinus ait: *Dominus enim Deus zelans est, quia Deus zelator est, quod non humana perturbationis vitio facit Deus, semper, atque omnimodè incommutabilis, atque tranquillus. Sed hoc verbo indicat non impunè plebem suam per alienos Deos fornicaturam.* Posteà docet hunc loquendi modum de Deo esse metapho-

ram ductam à zelo maritali, qui in homine fit cum perturbatione, & imperfectione, sed non in Deo. Simon Cananæus, ex Canâ videlicet Galilææ oriundus, zelotes agnominatus est. Ità S. Lucas, qui græcè scripsit Evangelium, decimum inter Apostolos eum enumerans ait: *Et Simonem qui vocatur zelotes.* Luc.6.15.
Cana enim zelum significat, seu hebraicè *kináh*, קנאה
unde & Cananęus zelotes græcè dicitur: qui verè tamen maximo zelo, & fervore præditus fuit. Zelo- *kináh.*
tæ quoque dicti illi scelerati Judæi sub tempora Titi, & Vespasiani, qui patriæ, Legis, & Dei zelum prætereuntes, sanctam Urbem maximis contaminarunt cędibus. Ità ut, Josepho teste, magis ipsi L.5. Belli
vastarint urbem, quàm Romani. Isti vi templum Iud.& 6.
occupantes, ipsumque castrorum more communientes, & promiscuis homicidiis prophanantes, in suosmet cives horrendâ, & impiâ barbarie grassati sunt. Quare meritò ob tam fœdas cędes, & seditiones, Abulensis, & multi alii, illam à zelotis templi contaminationem factam, arbitrantur esse abominationem desolationis, de quâ in Daniele, Matthęo, Dan.9.27.
& Marco fit mentio.

ZELOTYPIA: ζηλοτυπία, *zelotypìa*, latinè penultimâ correptâ in rigore, nisi ex usu legitimo gręcus in eâ retineatur accentus. Est æmulatio, suspicio: Cicero eam vocat obtrectationem, definitque L.4. Tuscul.Quest.
ægritudinem ex eo quòd alter quoque potiatur eo, quod ipse concupiverit. Ista vox derivatur à ζῆλος, *zêlos*, zelus, æmulatio, & τύπος, *typos*, forma, q. d., formæ æmulatio. Talis enim zelus maximè locum habet in iis maritis, qui formosas uxores nacti sunt: & ideò pro ipsarum formâ fiunt zelotypi. Et quidem non prorsùs immeritò: nam *pulchrâ cum formâ rara pudicitia*. Sacrificium zelotypię apud Hebræos erat illud, quod fiebat ad uxoris castitatem, & fidelitatem explorandam. Quod accuratè à Moyse exponitur, & describitur: *Si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contrà uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsâ suspicione appetitur*, &c. He- Num.5.14.
bræus ait *rûach kináh*, spiritus zelotypiæ: cùm *ki-* רוח
náh zelum, zelotypiam, invidiam, & æmulationem קנאה
significet. Septuaginta quoque legunt πνεῦμα ζηλώσεως, spiritus zelotypiæ, ut exponit eorum In- *rûach*
terpres latinus. Posteà ubi Noster ait *sacrificium* *kináh.*
zelotypiæ; 70 quoque legunt, ζηλοτυπίας θυσία, *zelotypìas thysìa*, zelotypiæ sacrificium. In hoc v. 15.
sacrificio decima pars sati farinæ hordeaceæ offe- D.Th.1.2
rebatur, seu duæ libræ, & octo unciæ. Et qui- q.102.a.3
dem farinæ aspersioris sine thure, & oleo, quibus ad 14.
etiam carebant aliæ oblationes pro peccatis: quòd oleum sit lætitiæ, & thus virtutis symbolum. Ex hoc Numerorum capite, Josepho, Philone, & aliis Rabbinis constat, maritum zelotypum, qui pudicitiam uxoris suspectam habebat, eam ad tabernaculum, seu tabernaculi, aut templi atrium adduxisse, & sacerdoti suspicionem exposuisse. Quâ auditâ sacerdos è mari ęneo paululum hauriebat aquæ, quę ideò hìc sancta dicitur, quia sacrosancti templi inserviebat usui. In eam nonnihil pulveris de templi pavimento infundebat, & maledictiones, isti lugubri cæremoniæ idoneas, proferebat: sicque mulieri suspectæ, maledictiones versu 21 ejusdem capitis exaratas intonando, potum porrigebat. Et quidem si mulier verè fuerat adulterata, maximo prodigio,

epo-

epotis illis aquis amarissimis, ità dictis non à sapore, sed ab horrendo effectu quem producebant, infallibiliter mox venter ità inflabatur, gravissimo hydrope, teste Josepho, (L.5.Antiq.c.10.) ut partes etiam genitales, quas sacer Textus per femur honestè hîc & alibi significat, planè computrescerent. Atque sic adulteria quantumvis occulta, inevitabili Dei judicio, & vindictâ, maritis detegebantur zelotypis: sicque mulieres abstinebant à violando mariti toro, & maritis eripiebatur ansa suspectas uxores occidendi. Quod si mulier erat innocens, nullatenùs ei nocebant istæ aquæ amarissimæ: quin potiùs, operante Dei virtute, eam fecundabant. Nam obstetricante manu divinâ, etsi priùs sterilis, masculum pariebat infrà decem menses, nempe lunares, saltem incboatos. (v.18.) *Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos.* Et ità de masculo à primo viri complexu concipiendo, & post decem menses in lucem edendo, explicat, & asserit Josephus.

ZELOTYPUS: *ζηλότυπος, zelotypos*, p.b., æmulus, suspiciosus in amore, ab eâdem radice, quâ *zelotypia*, trahens originem. Sed si gravis, & acerba est mariti zelotypia, sævissima est mulier zelotypa. In hoc enim vitio mulieres plerumque ipsis viris implacabiliores, & crudeliores: dumque aliter non possunt, acri linguæ flagello vindictam sumunt. Quàm gravis sit mulier zelotypa satis innuit Sapiens, dicens à tribus timuisse cor suum, & in quarto faciem suam metuisse. Et quidem assignat tria ipsâ morte graviora: nempe delaturam civitatis, sive urbis proditionem: collectionem populi, scilicet seditiosi, & tumultuantis: & calumniam mendacem: (Eccl.26.7) *Super mortem omnia gravia*, sed *dolor cordis, & luctus mulier zelotypa*. Fit quippe querula, contentiosa, rixosa, familiam conturbans, omnibus domesticis, & externis querimonias exponens. Nam (v.9.) *in muliere zelotypâ flagellum lingua, omnibus communicans*. Textus græcus ait, *γυνὴ ἀντίζηλος γυναικὶ*, *gyné antizelos gynæki*, q.d. mulier contrazelans mulieri, seu ut Interpres exponit, *mulier zelotypa contrà mulierem: & flagellum linguæ*, &c.

1. ZELUS: *ζῆλος, zêlos*, amor, æmulatio, ira josta, suspicio, invidia. Ità quippè pro vitio, & aliquando pro virtute sumitur: sicuti & dictio hebraica *kinàh*, ejusdem significati. Ejus etymon est, ut aliqui volunt, à verbo *ζέω, zeo*, ferveo: ità ut zelus quidam fervor existimetur. Dicitur autem zelus in appetitu sensitivo, & rationali. Et quidem in sensitivo est passio, quæ vix, aut ne vix quidem ab invidiâ discriminatur ut passione. Nam invidia est una ex quatuor tristitiæ speciebus: tristitia nempè de bono alieno, reputato tamquàm malo proprio, propter odium benè habentis. Zelus verò ut passio pariter est de bono alieno, quatenus comparato cum defectu ejus in nobis. Adeòque, ut ait Esparza, (L.5. de Pass.q.24. a.5.) Nemesis, & zelus *vix quidquam differunt ab invidiâ*. Zelus est unus ex amoris effectibus, sicuti luculenter probat D. Thomas. Tristitia enim de alieno bono eò major est, quò intensiùs ad tale bonum, quo privati sumus, afficimur: & quò intensior est amor (1.2.q.28. a.4.c.) eò magis *quærit excludere omne id quod sibi repugnat*. Aliquid autem diversimodè repugnat amori concupiscentiæ, quàm amori amicitiæ. Nam amori concupiscentiæ repugnat omne id quod impedit consecutionem, aut perfectam fruitionem boni concupiti: cùm amor concupiscentiæ tendat ad bonum ipsi amanti, & est propter amantem. In amore verò amicitiæ repugnat omne id quod est contrarium bono amato, seu ipsi amico: cùm amor amicitiæ sit propter ipsum amicum. Et ideò amor concupiscentiæ excludit quantùm potest omne id quod est contrarium ipsi consecutioni, & fruitioni: sed amor amicitiæ omne repugnans ipsi amico. Et hinc zeli diversitas nascitur: & ulteriùs ipsius zeli, malitia, aut bonitas moralis, prout ipsa radix amoris, ex quâ zelus oritur, est bona, vel mala. In amore concupiscentiæ plerumque zelus malus est. Nam homines utplurimùm illicita concupiscunt, & in illis zelum habent, ne alius eo bono potiatur, sicque impediantur à perfectâ ejus boni fruitione. Uti passim accidit in zelis virurum ergà mulieres, qui semper malus est, si non sit pro uxore: In zelo verò pro uxore, seu in zelotypiâ maritali, hoc quidem bonum quòd maritus solus eâ frui velit; sed frequenter malum quòd ex levibus indiciis, aut inordinato amore, ad zelum inducatur. Zelum etiam malum habent homines in rebus concupitis, dum vellent ea bona, quæ ab aliis possidentur, qui est zelus invidiæ. Si verò amor concupiscentiæ sit bonus, sic etiam zelus ex ipso emanans bonus erit: ut patet in amore Dei in nostrâ spe incluso. Sicut enim licitè Deum amamus ut nobis bonum; ità & ex hoc amore per zelum movemur ad ea omnia repellenda, quæ ipsius prosecutioni sufflamen opponunt.

Amor autem amicitiæ plerumque bonus. Si 2.
tamen amicus bona illicita amico exoptet: & ex hoc amore ad zelum ducatur, ut contraria talis boni consecutioni repellantur; sicut amor malus, ità & talis zelus pejor erit. In Dei zelo, quo movemur ad ea omnia repellenda, quæ sunt divinæ bonitati contraria, sicut amor iste bonus est; ità & zelus optimus. Qualis erat in Eliâ, de seipso dicente: (3.Reg.19.10.) *Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum*. Ubi 70 legunt, *ζηλῶν ἐζήλωκα τῷ κυρίῳ παντοκράτορι*, idest, *zelans zelatus sum Domino omnipotenti*. Sed maximus erat Christi Domini zelus à propheticis oraculis præsignatus, in cujus personâ dicit regius Psaltes: *Zelus domus tuæ comedit me*. (Ps.68.10. Io.2.17.) Textus hebraicus in regimine scribit *kinàth*, zelus: & 70 prorsùs Nostro concinunt, *ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου*, *hò zêlos tù icu su*, zelus domus tuæ, *comedit me*. (קִנְאַת kinàth.) Ubi Glossa ex D. Augustino, Tract.10. in Joannem habet: *Quod bono zelo comeditur, qui qualibet prava quæ viderit, corrigere satagit: si nequit tolerat, & gemit*. Est etiam in ipso Deo zelus optimus, qui sicuti nos amore amicitiæ tenerrimè benignissimus Pater prosequitur; ità & maximo zelo ducitur contrà ea quæ nostram æternam salutem impediunt. De quo D. Dionysius ait, (De Div. Nom.c.4. p.1.) *quòd Deus appellatur zelotes, propter multum amorem quem habet ad existentia*. Ex dictis, & ex D. Thomæ doctrinâ, triplex zelus in hominibus distingui potest: zelus uxoris, zelus invidiæ, & zelus amicitiæ. In quibus eminet maximè zelus Sanctorum hominum pro Deo: uti zelus Phinees, Zambri ducem cum Madianitide fornicantem occidentis, qui ex parte iram Dei placavit. (Num.25 11.) *Phinees filius Eleazari*, dicit Dominus, *filii Aaron sacerdotis avertit iram meam à filiis Israël, quia zelo meo*

com-

commotus eſt contrà eos, ut non ipſe delerem filios Iſraël in zelo meo. De zelis malis, & bonis obvia in Scripturis mentio: uti de zelo uxoris ſuprà diximus. De quo maritos admonet Sapiens: *Non zeles mulierem ſinus tui.* Et ità Textus græcus, μὴ ζήλου γυναῖκα τοῦ κόλπου σου *mé zêlu gynæka tû cólpu ſu*, ne zeles mulierem ſinus tui. De zelo invidiæ omnes adhortatur Propheta regius: *Neque zelaveris facientes iniquitatem*, & ità ſcribunt 70. Etſi verò zelus ſit effectus amoris; tamen poteſt eſſe cauſa contentionis: ſicut ipſe amor poteſt eſſe cauſa odii reſpectu illius rei, quæ bono amato repugnat. Sic Apoſtolus Corinthiis ſcribit: *Cum ſit inter vos zelus, & contentio.* Hîc loquitur de zelo invidiæ, qui quidem eſt cauſa contentionis, *non contrà rem amatam, ſed pro re amatâ, contrà impedimenta ipſius*, ut explicat D.Thomas. Denique de zelo Dei ergà homines, præter ea quæ diximus, obſervari poteſt cum Auguſtino, qui Manichæos zelum Dei reprehendentes arguit, illum eſſe in Deo non ſicut in nobis, cum aliquâ plerumque paſſione, & perturbatione. Sed in ipſo zeli nomine illa ejus ſignificatur providentia, quâ nullam à ſe animam fornicari impunè permittit: ſicut Propheta dicit, perdes omnes qui fornicantur abs te. Sicut enim ea quæ dicitur ira Dei, non perturbatio mentis eſt; ſed potentia judicandi; ſic zelum Dei non cruciatum animi, quo maritus adversùs uxorem, vel uxor adversùs maritũ torqueri ſolet, ſed tranquilliſſimam, ſinceriſſimãque juſtitiã, quâ nulla anima beata eſſe ſinitur, falſis opinionibus, praviſq; cupiditatibus corrupta, & quodammodò gravidata. Ità ſanctiſſimus Pater.

Eccl.9.1. Pſ.36.1. 1.Cor.3.3. Sup.ad 1. L.contr. Adimant. c.11.

ZEMA: ζέμα, decoctio, ſeu decoctum. Oritur à præterito paſſivo verbi ζέω *zéo*, ferveo, bullio, quod eſt ἔζεμαι, *ézemæ*: & hinc ablato augmento temporali, ut fit in verbalibus, erumpit *zema*. Sed pro ollæ ſpumâ, ex vitâ S. Joannis Eleemoſynarii, apud Magri reperitur.

ZENAS. Ζηνᾶς, *zenâs*. Nomen, ut opinor, derivatum ab infinito ζῆν, *zên*, vivere: ut & ζῆνον, *zênon*, quaſi vivens diceretur. Vivet profectò in æternum memoria ſancti Zenæ ſervi, non minùs quàm S. Zenonis ipſius heri, cujus catenas deoſculatus, atque ut ſe in martyrii conſortem reciperet deprecatus, cum hero verus Chriſti ſervus, æternam libertatem cum vitâ immortali eſt aſſecutus.

ZENOBIUS: Ζηνόβιος, *zenóbios*, p.b., Jovis vitam, aut Jove viventem ſignificat. Nam Ζὴν, *zên*, Jupiter dictus, quaſi per eum mortales viverent, & βίος, *bios*, vita. Talia Gentilium nomina etiam Chriſtianis pagano more impoſita, in meliorem ſenſum trahi debent. Verus quippe *Zen*, in æternum vivens, per quem vitam accipimus, eſt Deus Optimus Maximus, à quo Sancti cęleſti vitâ donãtur. Digniſſimus inter cęteros vitâ immortali, & æternâ gloriâ, atque famâ nunquàm taciturâ eſt S.Zenobius Florentinus Epiſcopus. Qui doctrinâ celebris, ſanctitate præclarus, miraculorum gratiâ mirabilis, in terris nũquàm moriturã famã reliquit: in cęlis ſemper victuram felicitatem adeptus fuit.

ZENODORUS: Ζηνόδωρος, *zenódoros*, latinè penultimâ productâ, etſi Græcis ſit vox proparoxytona. Jovis donum, ſeu Jovis dono gratificatus verti poteſt: à dictâ voce *zen*, & δῶρον, *doron*, donum. De hac voce prout de nomine *Zenobius* diſcurrendum: & ablatâ omni falſi Numinis umbrâ, vitis piis ejus etymon adaptandum.

ZENODOTUS: Ζηνόδοτος, *zenódotos*, p.b., à Jove datus. Nam fit à dictâ voce *zen*, ſicuti de dictione *zenobius*, expoſitum fuit, & à δοτὸς, *dotós*, ideſt datus. Si qui viri egregii, & pietate præclari, hoc nomine donati reperiuntur, ejus etymologia, ut in præcedentibus monitum fuit, ipſis piè poterit applicari.

ZEPHYRINUS: Ζεφυρῖνος: *zephyrinos*, p.b., adjectivum à voce *zephyros*, de quâ poſteà, efformatum. Ità ut à zephyro ortus, aut Favonio perflatus, aut quid ſimile, ſubindicetur hoc nomine. Gratiſſimi illius Zephyri, ideſt, Spiritus ſancti gratiæ filius fuit S.Zephyrinus Papa, qui ſuaviſſimo ipſius impulſu ad magnam ſanctitatem ſublatus, verè Deo favente, ad Pontificatus apicem promotus eſt. Sed longè majori Dei gratiâ martyrio coronatus, glorioſiore tiarâ in cęlis redimitus.

ZEPHYRUS: ζέφυρος, *zéphyros*, p.b., ventus occidentalis tepidus, & ſiccus, ab occaſu æquinoctiali ſpirans, omnium gratiſſimus, & ideò à Latinis Favonius appellatus. A Græcis autem quaſi *zoëphóros*, ſeu zoëphorus, p.b., vitæ lator, à ζωὴ, *zoé*, vita, & verbo φέρω, *phéro*, porto: eò quòd ipſo flante plantæ germinent, & viventibus favens, & gratus exiſtat. Zephyrus Spiritus Sancti gratiæ, animam ad bona opera ſuaviter impellentis, eamque ſpiritualiter vivificantis eſt ſymbolum. Hoc utuntur plerumque ſacri Oratores: ideò ipſius etymon hîc exponere placuit.

ZETARIUS: ζεταριος, *zetários*, p.b., officialis palatii imperialis, de quo in Annalibus mentio. Sicuti de Caſtulo quodam zetario, qui tempore perſecutionis multos abſcondit Chriſtianos. Zetarius cubicularium ſignificat: nam ipſi cujuſdam cubiculi portatilis, zeta vocati, & à Plinio deſcripti, cura incumbebat. Iſtud autem cubiculum zeta dicebatur, à verbo ζέω, *zéo*, ferveo: eò quòd ad ſolem opportunè erat expoſitum: vel à verbo ζάω, *záo*, vivo, quòd in eo commodè viveretur. Apud Budęum reperitur ζήτη, *zéta*, p.l., eratque locus, in quo verſabãtur ii, qui zetetæ vocabantur apud Athenienſes. Zeteta verò, p.l., græcè ζητητὴς, *zetétes*, erat inquiſitor, & apud Athenienſes magiſtratus, ad quem Reipublicæ debitores referebantur: ità dictus à verbo ζητέω, indago, inquiro, quæſtionem habeo. Ad hujus normam potuit Conſtantinopoli zeta fuiſſe, ubi *zeteta*, ideſt conſultores, inquit Carolus Magri, vel potiùs, juxtà ipſius vocis etymon, inquiſitores, verſabantur. Zetas tamen illîc varias fuiſſe, & audientias vocatas, obſervat idem Author.

An.Chr. 186. L.5.Ep.5. In Hierol.

ZETHUS: ζῦθος, *zéthos*, potionis genus quoddam ex hordeo, aut tritico confectum. Ejus origo eſt à verbo ζέω, *zéo*, ferveo, bullio: cujus aoriſtus primus paſſivus formari poteſt ἐζέσθην, *ezéthen*, bullitus ſum, & tertia perſona, *ezéthe*, unde ablato augmento *zethos*. Nam ex illis granis, cum aquâ ebullitis, hęc potio, ut cereviſia, fieri ſolebat. Dicitur & *zythos*, zythus, ſeu zythum, apud Dioſcoridem, potus ex hordeo confectus, neque, ſicuti zethus, cereviſiæ videtur abſimilis. Harum vocum lectio nonnunquàm in ſacris hiſtoriis occurrit.

L.2.c.12.

ZEUG-

ZEUGMA: ζεῦγμα, connexio, adjunctio. Est à verbo ζευγνύω, zeugnyo, jungo, conjungo, connecto: quod in præt. pass. facit ἔζευγμαι, ezeugmai, unde zeugma. Est figura apud Grammaticos, cùm plures sensus uno verbo connectuntur. Quod fit aut verbo præposito, aut postposito, aut interposito. Talibus loquendi modis abundant etiam sacri Scriptores.

ZEUS: Ζεύς, Jupiter, genit. Διὸς, dios. Aristoteles observat quòd Deum vocent in accusativo, tum Ζῆνα, zena, tum Δία, dia, tamquam duabus istis vocibus significare velint, per quem vivimus. Nam dia est per, & zeus fit à verbo ζάω, zao, vivo: & aliter dicitur zeu, genit. zeuos, à ζῶ, zeu, idest vivere. Sed verus Zeus est Mundi Creator, & per unius literæ mutationem, Deus, vivens ille in secula seculorum: qui solus habet immortalitatem. Ille Vivens, inquam, à quo omnis vita nostra dependet essentialiter: In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus. Nam, ut ait D. Augustinus, sicut vita corporis anima est; ità vita animæ Deus est. Et ità omnis nostri esse, seu essentiæ, motus & vitæ, operationis & dependentiæ, fons & origo, causa & exemplar est Deus, ut meritò quidam ex Atheniensibus Poëtis dixerint: Ipsius enim & genus sumus. V. voces Athenæ, & Poëta.

De Mundo.

Ap.5.14. 1.Tim.6. 16.

Act.17.28 Serm. 18. de verb. Apost.

ZIZANIUM: ζιζάνιον, zizanion, p.b., herba inter fruges enascens, & ipsis inimica, latinè lolium appellata. Ejus etymon hauriunt aliqui à voce σῖτος, sitos, frumentum, & à verbo σαίνω, saino, lædo, aut à verbo ἰζάνω, hizano, subsido. Parabolam zizaniorum turbis proposuit, & Discipulis exposuit ipse Christus Dominus: ità ut nullus dubitationi locus relictus sit, quin per zizania, in medio tritici ab inimico homine superseminata, sint omnes mali à Diabolo inter bonos immixti. Audiatur ipsa Incarnata Sapientia suam parabolam exponens: Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum verò semen hi sunt filii regni, zizania autem filii sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea est Diabolus. Messis verò consummatio seculi est, messores autem angeli sunt. Zizania ergò designat filios nequam, nempe Diaboli: quia in Græco dicuntur υἱοὶ τοῦ πονηροῦ, hoi tu ponerû, idest filii illius nequam. Non ergò soli hæretici per zizania intelliguntur: sicuti priùs sensit Augustinus, malos Catholicos per paleas intelligens, qui non solùm in eodem agro seminati; sed ut palea etiam fundamentum ipsum habet cum frumento radicemque communem. At omnes mali per zizania designantur, uti posteà ipse D. Augustinus interpretatus est in Serm.9. de Sanctis, illam exponens parabolam, dum ait: Zizania peccatores. Sicque Serm.233. de Tempore, c.2. Dicam, inquit, fratres mei quod sentio. Inter vos segetes Dei mixta sunt zizania, idest amatores mundi, amatores pecuniæ, amatores delitiarum, consultores augurum. Ità ut Lutherani perperàm contendant, per zizania solos hæreticos intelligi, ut sic humanam vindictam conentur effugere. Nam Patres quos ipsi citant, nempe Chrys., Hier., Aug., Theophylactus, & Euthymius, omnes malos per zizania intelligunt: sed quia inter malos pessimi sunt hæretici; ideò potiùs de his mentionem agunt. Unde Augustinus, etsi præstantissimi ingenii, & maximæ sanctitatis Doctor, se in hoc, ut & in cæteris, retractare non erubuit: quod perfidi in densissimis erroribus, semper philautiâ tumidi, semper typho inflati, non faciunt hæretici. Ità quippe dicit sanctissimus Pater: Illud etiam quod dixi (ad multitudinem zyzaniorum, ubi intelliguntur omnes hæreses) minus habet unam necessariam conjunctionem. Dicendum enim fuit: ubi intelliguntur & omnes hæreses, aut ubi intelliguntur etiam omnes hæreses. Falsò præterea Lutherani ex ipso Textu, solos hæreticos per zizania intelligendos esse, tentant evincere. Nam sicut Christus per bonum semen omnes filios regni, idest omnes bonos intellexit; ità per zizania omnes filios nequam, seu Diaboli indicavit, & nullum malum exclusit. Denique etsi per zizania solos hæreticos Christus intelligeret, non hinc sequitur, in eos non posse animadverti. Quamvis enim, dum occulti sunt, & sine Catholicorum periculo colligi, & eradicari non possunt, sinendi sint utique usque ad messem; attamen quando manifesti sunt, & evidenter Ecclesiæ turbant unitatem, eos abscindendos, eradicandos, contereudos hisce verbis indicat Apostolus: Utinam & abscindantur qui vos conturbant: & Corinthiis scribit, Auferte malum ex vobismetipsis. Atque magistratus tam politici, quàm Ecclesiastici, non sine causâ gladium, illi temporalem, isti spiritualem, portant. Per zizania ergò intelliguntur omnes mali, qui dum à bonis apertè discriminari non possunt, à Prælatis non sunt eradicandi.

Math.13. 37.

Quæst. Evang. ex Matth. c. 1.

L.1.Retr. c.18.

Gal.5.12. 1.Cor.5. 13.

ZOA: ζωὴ, zoê, vita. Erui potest ista vox ab ipso verbo ζάω, zao, vivo. Est aliquarum Sanctarum nomen, quæ in vità quoque mortali semper vitæ nomen præferentes, se in æternum feliciùs victuras, animo virili, & martyrio invicto, heroicè demonstrarunt.

ZODIA: ζώδια, p.b., signa Zodiaci. Ità dicta à voce ζώδιον, zodion, quæ parvum animal significat. Est quippe diminutivum à dictione ζῶον, zoon, animal: sicque vocata illa signa, eò quòd plerumque figuris exprimantur animalium. Hac voce utitur Philastrius, dum ait: Alia est hæresis, quæ dicit secundum zodia nasci homines, sicut mathematici illi vanissimi.

Hæres.112

ZODIACUS: ζωδιακός, zodiacos, p.b., circulus Sphæræ obliquus. In eo sunt 12 signa, & ità vocatur à ζωὴ, zoe, vita. Quia secundùm motum Planetarum in isto circulo, est in sublunaribus omnis vita. Vel dicitur à supradictâ voce zodion: quia signa ferè omnia signantur alicujus animalis charactere. Ab Aristotele circulus obliquus, à Latinis Signifer appellatur. Est autem circulus in Sphærâ dividens Æquinoctialem in duas partes æquales, ad angulos obliquos, & ab eo versùs polos declinans, quantùm Sol in solstitiis ab Æquinoctiali recedit: nempè secundùm Ptolemæum ad gradus 23, & 51 minuta. Hujus poli efficiunt circulum Arcticum, & Antarcticum, ut suis locis dictum est. Habet plurium graduum latitudinem: aliàs semper ante novilunium esset eclipsis solis, & in plenilunio eclipsis lunæ. Sed cùm Sol in Eclipticâ, seu lineâ mediâ in Zodiaco semper maneat, Luna verò hinc, & inde, secundùm latitudinem Zodiaci,

ei, discurrat; ideò sibi rarò in eâdem parte occurrunt: nisi quando Luna etiam in Eclipticâ reperitur. Zodiacum uno anno Sol percurrit, seu diebus 365, & ferè 6 horis. Ultrà enim motum diurnum circa globum terraqueum, quotidie ferè gradum unum conficit in Zodiaco, ad polos accedens, aut ab eis recedens. Luna verò istum circulum uno mense lunari circumlustrat. Zodiacus à sacris Oratoribus plerumque pro rerum aliquarum symbolo assumi-

L. 4 Hexameron. tur; sicuti fecit Anastasius Sinaita. *Zodiacus*, inquit, *circulus Ecclesiæ, nempe 12 stellarum apostolicarum, Habet enim virginem stellam Ecclesia, nempe Virginem, & eos qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum.*

ZONA: *ζώνη*, *zône*, cingulum, baltheus, ità

אבנט dictus ab inusitato verbo *ζώω*, *zôo*, cingo. Zona Sacerdotum hebræorum, quæ ab ipsis *avnét*, idest

avnét. cingulum, aut balteus, dicebatur, erat opere phrygio contexta, byssinam strictam cingens tunicam. Sed ultrà hanc communem summus Sacerdos aliâ pretiosiore decorabatur super tunicam hyacinthi-

L. 3. Antiq. c. 8. nam. De quâ Josephus ait: *Accingitur inferius zonâ latâ digitos quatuor, intùs inani ità contextâ, ut serpentis exuvium videri possit*. Hac autem zonâ designabatur Oceanus terram circumcingens.

Eccl 45.9. De Aaronis zonâ dicit Sapiens, quòd Deus *circumcinxit eum zonâ gloriæ*. Allegoricè id convenit Beatis, qui sic ob puritatem, & castitatem, zonâ gloriosâ exornantur. Attamen hîc Textus græcus ait, *περιέζωσεν αὐτὸν περιστολὴν δόξης*, *periézosen aftòn peristolìn dòxes*, idest & circumcinxit eum vestimento gloriæ. Nam *peristolì*, etsi pro comitatu sumatur, tamen hîc accipitur pro stolâ, quæ *peri*, idest, circùm induitur. Zonæ antiquitùs, ut & nunc apud Orientales, frequentiore erant in usu: quibus & crumenas appendebant, aut marsupia intexebant.

Matth. 10, 9. Quare Christus Apostolis ait: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris*. Et ità in Textu græco *ἐν ταῖς ζώναις ὑμῶν*, *is tàs zònas hymòn*, in zonis vestris. Tropologicè zona, quâ lumbi præcinguntur, significat carnis mortificationem, & castitatem, quâ expediti ad optatum pergimus bravium: cùm aliàs corpus quod corrumpitur aggravet animam, & terrena inhabitatio deprimat sensum multa cogitantem. Quare

Hom. 13, in Evang. dicit Gregorius: *Lumbos enim præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus*. Si-

Ap. 1. 13. cut anagogicè zona aurea quâ filius hominis ad mamillas præcinctus erat, secundùm Rupertum, & Pererium, Christi regiam dignitatem, & pontificalem denotat, ab omni miseriâ, & mortalitate liberam. Quamvis alii cum D. Chrysostomo intelligant ejus castitatem, & innocentiam. Corn. à Lapide disciplinam sanctam, quâ motus restringuntur à vitiis, & Legi divinæ adstringuntur. Vel, secundùm Tirinum, provida significatur in Christo justitia, quâ mamillas misericordiæ, & charitatis uberrimè, & continuò defluentes in Orbem, justâ, & fideli moderatione stringit, & coërcet. Ad quod

Is. 11. 5. אזור alludit Isaias, dum ait: *Erit justitia cingulum lumborum ejus, & fides cinctorium renum ejus*. In

ezór. Textu hebraico bis habetur *ezór*, idest, cinctorium, אזר à radice *azar*, cinxit. Septuaginta verò legunt: *Et erit justitiâ* (*ἐζωσμένος*, ezosménos) *cinctus lum-*

azár. *bos suos*, & veritate (*εἰλημμένος*, ilimménos) *involutus latera sua*.

ZOOPHAGUS: *ζωοφάγος*, *zoophágos*, latinè penultimâ correptâ, etsi ponatur in eâ græcus accentus. Est carne vescens, seu animalia comedens: à *ζῶον*, *zôon*, animal, & *φαγὸς*, *phagòs*, edax. Unde græcè verbum *zoophagéo*, carne vescor, animalibus victito. Similiter vocem *zoophagia* latinè formare licet, ut carnis esum significet. Ità zoophagía (latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus in eâ ex usu retineatur) certis temporibus ex Ecclesiæ præcepto, & certis Religiosis ex voto dicetur interdicta.

ZOOPHORUS: *ζωοφόρος*, *zoophòros*, latinè penultimâ correptâ, etsi Græci regulis utantur aliis. Signifer latinè dicitur, & *zoophoros cyclos* est circulus Zodiacus, illa zodia, de quibus suprà, complectens. Perperàm ab aliquibus zophorus, & pejùs ab aliis Tophorus appellatur. Zoophorus verò dictus à dictâ voce *zôon*, animal, & *φέρω*, *phéro*, fero: nam animalium figuris exhibetur insignitus. Apud aliquos pro superlimioari, aut epistylio, aliquando sumi videtur; eò quòd animalium figuris superliminaria, & epistylia nonnunquàm exornetur.

ZOOPHYTUM: *ζωόφυτον*, *zoóphyton*, p. b., plantanimal latinè reddi potest. Nam *ζῶον*, *zôon*, animal, & *φυτὸν*, *phytòn*, planta. Dicuntur autem zoophyta illa, quæ mediam naturam inter sensibilia, & vegetabilia habent; ut ostreæ, spongiæ, &

similia. De his agit Philosophus, distinguens gra- Lib. 2. de Animâ c. 2.

dum medium viventium inter plantas, & animalia perfecta, planti-animal ab ipso vocatum. Non tamen ipsius meos videtur esse talem gradum ab animalis gradu distingui, etsi talia sensitiva quinque sensibus non potiantur. Cùm non sit de ratione animalis quinque sensibus; sed uno sensu externo, & interno prædictum esse. Quia, ut ait Oviedus, De Animâ C. 1. p. 2. a. 13.

animal dicit tantùm formaliter vivens sensitivum, sensitivum autem non dicit plures sensus externos, quia vivens quod potest sentire uno sensu externo, & alio interno, absolutè & simpliciter dicitur potens sentire. Hocque modo divisio animæ in vegetativam, sensitivam, & rationalem est adæquata: quamvis anima sesitiva in sentientem uno sensu externo, & sentientem pluribus subdividi possit. Hæc zoophyta inter carnes, vulgari modo dictas, recensenda non sunt, cùm obscuriora quàm pisces habeant organa: adeòque similia in jejuniis ecclesiasticis concessa. Obscuriora siquidem organa imperfectionis maximæ sunt indicia, & ad probum alimentum conficiendum ineptitudinis argumenta.

ZOSIMUS: *ζώσιμος*, *zòsimos*, p. b., vitalis, qui vivere potest. Est enim adjectivum formatum à dictâ voce *zoé*, vita. Multi S.S. Martyres, non sine supremæ providentiæ operâ tali nomine nuncupati; qui semper vivis operibus illustres, in mortiferis cruciatibus magis vitales, in glorioso agone morientes, gloriosiùs in æternum erant victuri.

ZOTICUS: *ζωτικὸς*, *zoticòs*, p. b., vivax, vitalis, vivificus, à dictâ radice *zoé*, vita. Plures viri sanctitate celebres hoc nomine appellati, vivaci constantiâ etiam sæviora tolerantes, in longiori morte semper vitales, aliis benignè vivifici eos à morte liberantes, æternæ vitæ se dignos præbuerunt.

ZY-

I. Hiero. ZYGOCEPHALIA; p.b., Carolus Magri asserit esse jugalia capita, idest bovina. Sicque fiet ista vox à ζυγὸς, zygòs, jugum, & κεφαλὴ, kephalè caput. Item ζυγὸν, zygòn, significat transtra, seu remigum sedes, & zyga in re militari dicuntur ab uno cornu ad alterum ordines instructi. Zygos verò fit à verbo ζευγνύω, zeugnyo, jungo; hinc enim zeúgos, seu zygòs, jugum, sedes remigum, & transtra in curribus, vel in navibus: item statera, libra, & librile illud transversum ex quo lances dependent. Sicque zygocephalia ad quidpiam in his rebus caput, aut primum transferri potest.

ZYGOSTATES: ζυγοστάτης, zygostàtes, latinè penultimâ correptâ, etsi græcus in eâ ponatur accentus. Est ponderibus præfectus, à dictâ voce zygòs, quæ & libram, & stateram significat, & verbo ἵστημι, histemi, statuo, appendo, &c.: ab ejus nempe tertiâ personâ præt.pass., quæ est ἐστάται. Erant autem zygostatæ libripendes, seu ponderibus præfecti per urbes constituti. Et prudentissimè quidem ità in benè moderatis civitatibus agitur, cùm humana avaritia ad stateræ dolos, & ponderum adulterationem maximè prona sit: non considerans

Prov. 11. 1. quòd *statera dolosa abominatio est apud Dominum.*

ZYGOSTATICUS: ζυγοστατικὸς, zygostaticòs, p.b., justi ponderis, æquilibratorius exponi potest. Est etenim adjectivum à dicto substantivo zygostates: adeòque zygostaticus ad Zygostatæ officium pertinens. Hinc libra zygostatica est publicè temperata, & constituta: & zygostatica fides, plena, & examinata æquitas. Ab eâdem radice fit zygostasia, latinè penultimâ correptâ, nisi græcus accentus ex usu in eâ servetur: & æquilibratio latinè vertenda. Est zygostatæ officium, aut recta, & justa ponderatio, & ad cujuslibet rei rectam trutinam, eam licet adaptare.

ZYMA: ζύμη, zyme, fermentum. Ab aliquibus Latinis zyme quoque nuncupatur: scilicet à verbo ζέω, zéo, ferveo, bullio. Cum *alpha* privativo fit azymus, de quo suo loco. A zyma quoque fit zymites, p.l., græcè fermentatus panis, & verbum ζυμόω, zymòo, fermento: à cujus secundâ personâ præt.pass., quæ est ἐζυμῶσαι, fermentatus fuisti, fit ζύμωσις, zymosis, latinè verò zymosis, p. l., fermentum, fermentatio: & pro quâdam corporis ebullitione reperitur apud Platonem. Et certè statis temporibus, & variis de causis, fiunt in corpore nostro humorum zymoses, unde febres, corruptiones, pestes, & mors ipsa derivatur. Utinam è cordibus nostris planè *vetus fermentum*, græcè παλαιὰ ζύμη, *palaa zyme*, expurgetur: ut non *in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis*, cum Christo in æternum epulemur. — In Timæo — 1. Cor. 5. 8.

Atque ità cum literâ *zeta* finem Etymologiis sacris imponimus: cùm de *Omega*, ultimâ græci alphabeti literâ, suo loco dictum sit, De quâ hîc appositè mentio incidit, ut à quo, omnium rerum Principio, per *Alpha* designato, inceperamus; in ipsum, omnium entium Finem, per Omega significatum, delineremus. Nam ab hoc mari inexhausto, omnia flumina, immò cuncti rivuli, quantumvis exigui procedunt, & revertuntur, ut iterùm fluant, & in ipsum tandem refluant: ut cessante hujus Macrocosmi irrequieto motu, in ipso Microcosmus in æternum quiescat. Amen.

μόνῳ σοφῷ Θεῷ τιμὴ, δόξα.
Soli Sapienti Deo honor, gloria.
1. *Tim.* 1. 17.



SYNOPSIS
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ
IN HOC OPERE CITATORUM,

Et in eo plerumque cursim expositorum.

EX GENESI.

EX EXODO.

v.40.

EX LEVITICO.

v.9.

EX

EX LIBRO PRIMO REGUM.

EX LIBRO SECUNDO REGUM.

EX LIBRO TERTIO REGUM.

EX LIBRO QUARTO REGUM.

EX LIBRO PRIMO PARALIPOMENON.

Cap

EX PSALMIS.

Ps.

EX PROVERBIIS.

EX ECCLESIASTE.

EX CANTICIS.

EX SAPIENTIA.

EX ECCLESIASTICO.

EX ISAIA.

EX DANIELE.

EX OSEA.

EX JOELE.

EX AMOS.

EX ABDIA.

EX JONA.

EX MICHÆA.

EX HABACUC.

EX SOPHONIA.

EX ZACHARIA.

EX MALACHIA.

EX PRIMO MACHABÆORUM.

EX SECUNDO MACHABÆORUM.

EX MATTHÆO.

EX MARCO.

EX LUCA.

EX JOANNIS EVANGELIO.

EX ACTIBUS.

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

EX PRIMA AD CORINTHIOS.

EX SECUNDA AD CORINTHIOS.

EX EPISTOLA AD GALATAS.

EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

EX PRIMA PETRI,

EX SECUNDA PETRI,

EX PRIMA JOANNIS.

EX SECUNDA JOANNIS.

EX TERTIA JOANNIS.

EX EPISTOLA JUDÆ.

EX APOCALYPSI.

ELEN-

ELENCHUS

RERUM NOTABILIUM,

Et Verborum, quæ ut plurimùm extra ordinem alphabeticum in hoc Opere continentur.

A

Ænig-

Ana-

Ca-

Co-

D

F

Fal-

G

Gu-

Ho-

L

La-

M

Me-

N

Na-



O

Pon-

Q

R

S

Squa-

πλλάδι πλάθ.

INDICIS FINIS.

לְכָל-תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ׃

Omni consummationi (aut perfectioni) vidi finem. *Psalm.* 119. *versic.* 95. Ita Textus hebręus.



ERRA-

ERRATORUM MAGIS NOTABILIUM CORRECTIONES.

Primus numerus paginam indicat, secundus columnam, & tertius lineam, aut marginem si litera M exaretur.

9. 1. M. חִיּוּן
Ib. 2. 58. κέρματι
14. 1. 8. Costi
19. 1. 31. *Et mittam ex eis*
22. 1. 56. *neque filius nisi*
23. 2. 47. ἀγωνία
48. 2. 50. horizontem
50. 2. 2. biblíon
59. 2. 6. malum
77. 2. 36. magistros
91. 2. M. Jo.1.20.
93. 1. 30. corporis
101. 2. 39. violentâ
102. 2. 12. *attribuebant*
103. 2. 64. passim
115. 2. 3. lectos
117. 1. 24. paroxytonè
122. 1. 34. κωνωπεῖον
126. 1. M. *ires*(primo loco)
Ib. *bedad*(infernè)
131. 1. 27. & de impossibilitate
Ib. 29. de distantiâ,& immutabilitate
143. 2. 62. χημεία
144. 2. 34. acediæ
145. 2. 14. à voce
149. 1. M. נַחַל
Ib. *náchal*
150. 1. 13. legenti
152. 1. 31. κωλικός
166. 2. M. אֶצְבַּע
170. 2. M. Num.14.22.
174. 1. 47. ab ipsis
Ib. 48. aliis(sine ab)
177. 2. 4. propendere
199. 1. 57. spiritu
210. 1. 41. ἤγγωστον
214. 2. 39. trahit
Ib. 2. 58. *suspicantes*
219. 1. 15. ἄλλωμα, *hálloma*
222. 1. 1. gnome
242. 1. 19. EUNOMIA
Ib. 2. 45. prædictione
250. 1. 15. ἐξαγόντες
262. 1. 6. rephaím
269. 1. 1. eum
Ib. 1. 26. Tertius actus
280. 2. M. Concl.6.
302. 1. 27. à puero
321. 2. 20. alios
322. 1. 35. Talis solicitudo
323. 2. 25. Pierius
342. 2. 40. profanorum
348. 1. 3. respublica benè ordinata
355. 1. 35. fabricandi
366. 2. 3. dimensio
367. 1. 34. tranantes
Ib. 2. 57. navigante
372. 2. 33. ἀνθρωπόμορφος
393. 2. 34. majori
399. 2. M. Luc.2.1.
403. 2. 17. Valentinus
405. 1. 64. μονοπωλεῖον
409. 2. M. בְּעִיעָר
418. 1. 52. *Descendes*
421. 1. 43. proselytus
442. 2. 19. pertinentium
453 2. 50. diducta
465. 1. 53. profert
Ib. 2. 58. παροξύνουσαι
467. 1. 17. nempè se abstinendi
Ib. 2. 62. nuncupantur
469. 1. 8. despoticè
480. 2. 7. quia
499. 2. 10. fortunæ
502. 2. 39. fœderatos
508. 1. 26. anno
512. 2. 38. redargutionem
513. 1. 55. linea
521. 2. 23. Julius
Ib. 25 polyhistora
525. 2. 6. γιγνώσκω
528. 1. 12. duobus
548. 1. 17. Asaph,Ethan,Heman
549. 2. 23. *David*
552. 2. 33. Tyanæus
Ib. 55. respondente
Ib. 56. dicit Joannes
563. 1. 10. propugnaculo
580. 2. 12. somniique
588. 1. 52. σοφιζόμενος
Ib. 53. *sophizómenos*
595. 1. 45. pedibus
596. 1. M. Aug.Ibid.
597. 2. 4. *bisfemi*
603. 2. 14. aliquam
614. 2. 16. è tropis
Ib. 18. significandum
626. 1. 63. ab Apostolis
630. 1. 54. fruticibus
632. 2. 27. sint
633. 1. 44. providentiâ
635. 2. 12. *Theologia*
648. 2. 58. politia
Ib. 60. politiæ
656. 2. 62. principes
658. 1. 15. ἑαυτῷ, heaftô
664. 1. 63. hebdomas
666. 1. 3. p.l.



